

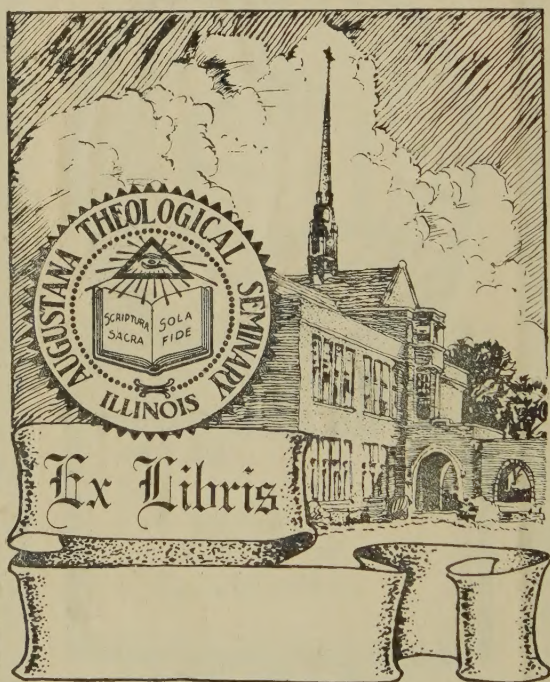
JKM LIBRARY

PD5625.08 v.2

Ostergren, Olof,
Nusvensk ordbok

3 9968 02668 7791

~~FOR REFERENCE~~

~~NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM~~

CAT. NO. 1935

LIBRARY BUREAU

NUSVENSK ORDBOK

AV

OLOF ÖSTERGREN

ANDRA BANDET

F—G

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
STOCKHOLM

PD5625

.08

v. 2

AUGUSTANA COLLEGE LIBRARY
ROCK ISLAND, ILL.

AUGUSTANA THEOLOGICAL SEMINARY
LIBRARY
ROCK ISLAND — ILLINOIS

STOCKHOLM 1926
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

OLOF ÖSTERGREN
NUSVENSK ORDBOK
ANDRA BANDET
F—G

Förkortningar.

abs.	absolut(e), utan bestämning	gm	genom
abstr.	(i) abstrakt (betydelse)	gymn.	i gymnastiken
adj.	adjektiv	Götal.	Götaland
adv.	adverb	handels.	handelsterm, i handelsspråk
(i) allm.	allmän(t); (i) allmänhet	hantv.	hantverksterm
arkeol.	arkeologisk term	hist.	i historien, historisk term
art.	artikel	högt.	högtidlig(t), i högre stil
artill.	artilleri(term)	ibl.	ibland
astr.	astronomisk term, i astronomien	idrotts.	idrottsterm
bergs.	berg(verk)sterm	imperat.	imperativ
best.	(i) bestämd (form)	impf.	imperfektum, preteritum
bet.	betydelse(r), betydelserna	inf.	infinitiv
bibl.	(i) biblisk l. överhuvud andlig stil	interj.	interjektion
bildl.	bildlig(t)	interrog.	interrogativ(t)
boktr.	boktryckarterm	intr.	intransitiv(t verb)
bot.	botanisk term, i botaniken	i st. f.	i stället för
brucl.	bruklig(t)	jfr	jämför
byggn.	byggnadsterm	jäg.	jägarterm
dem.	demonstrativ(t)	järnv.	järnvägsterm
dep.	deponens	kem.	kemisk term, i kemin
determ.	determinativ(t)	kok.	i kokkonsten
d. o.	detta l. dessa ord (vid hänvisning; betecknar att ordet står som eget uppslagsord)	koll.	kollektiv(t)
dvs.	det vill säga	komp.	komparativ
fackl.	fackterm, facklig(t)	konj.	konjunktion
fem.	feminin(t), femininum	konkr.	(i) konkret (betydelse)
fhde, fhdn	förhållande(n)	krigs.	i krigskonsten
fhdt	förhållandet	l.	eller
fil.	filosofisk term, filosofiskt	lagt.	lagterm, i lagspråk l. juridisk stil
Finl.	Finland, finländsk(t)	lant.	i lantushållningen, lantbruks-term
fotogr.	fotografisk term	ldls.	landsdelsord, brukat i bildat tal men blott i vissa trakter
fys.	i fysiken	läk.	i läkekonsten, läkarterm, i medicinen
fysiol.	i fysiologin	mask.	maskulin(t), maskulinum
följ.	följande (ord)	mat.	i matematiken
föreg.	föregående (ord)	m. fl.	med flera
geogr.	geografisk term	mln	mellan
geol.	geologisk (l. mineralogisk l. petrografisk) term	mus.	i musiken
geom.	i geometrin		

mål.	i måleriet	ss.	såsom
naturv.	naturvetenskaplig (term)	ssg(r)	sammansättning(ar)
neutr.	neutral(t), neutrum	subst.	substantiv
ngn, ngt	någon, något	superl	superlativ
Norrl.	Norrland	Sv.	Sverige
o.	och	Sveal.	Svealand
obest.	(i) obestämd (form), obestämt (pronomen)	Syn.	Synonym(er), bytesord l. -uttryck
obj.	objekt	säll.	sällan
oböjl.	oböjlig(t)	sälls.	sällsynt
o. d.	och dylikt	särsk.	särskilt, i synnerhet; särskild
omkr.	omkring	t. e.	till exempel
opers.	opersonlig(t)	tekn.	teknisk term
osv.	och så vidare	trans.	transitiv(t verb)
part.	particip	trädg.	i trädgårdsskötseln
pass.	passiv(um)	utt.	uttalas, uttalat
perf.	perfektum	uttr.	uttryck(et), uttrycken
pers.	personlig(t), person	vanl.	vanligen, vanlig(t)
plur.	plural(is)	vard.	(i) vardaglig(t språk), vardagligt
polit.	i politiken	vkn, vkt	vilken, vilket
postt.	postterm	vulg.	vulgärt, i lägre stil
pred.	predikativ(t)	zool.	i zoologin
prep.	preposition	äld.	(i) ålderdomlig (stil), ålderdomligt
pres.	presens	ämb.	i ämbets- l. kanslistil
pron.	pronomen		
refl.	reflexiv(t)		
rel.	relativ(t)		
resp.	respektive	~	utelämningsstecken
SAOB	Sv. Akademiens Ordbok	n	omkastningstecken. Ex.: 'avfyra n' som alltså även kan ha formen 'fyra av'; 'fyra av n' hänvisar till att ordet behandlas på 'avfyra'
SAOF	Sv. Akademiens Ordförteckning (1916)	x	motsatstecken
SAOL ⁽⁸⁾	Sv. Akademiens Ordlista ^(8:de uppl.)	()	t. e. om uttalsuppgifter; ofta om sådant som helt kan vara borta
sing.	singular(is)	[]	om sällsynt form
sjöv.	i sjöväsendet, sjöterm		delstreck; före böjningsändelser o. d. tänkes allt till vänster om delstrecket upprepat
skogs.	skogsvetenskaplig term	/	versradsskillnad
skom.	i skomakeriet	=	i fråga om böjningsformer 'lika med uppslagsformen'
skr.	skriftspråk, skriftstil, skriftspråklig(t)	' '	ofta om mer sällsynta ord l. om förslagsvis anförda synonymer
skämts.	i skämtsamt stil, skämtvis		
skönl.	skönlitterär(t)		
smtl.	samtal(sspråk), samtalsstil, tal-språklig(t)		
språkv.	i språkvetenskapen, i grammatiken		

F (äff); f'et, =, best. plur. f'en (särsk. i smtl. även f'ena). **I.** Enkelt. **1)** Ljud l. bokstav. Särsk. förr skilde man ej alltid strängt mln ljudet o. bokstaven. Utom för f-ljud var f (o. fv) förr även tecken för v-ljud ('hav' stavades 'haf', 'hava' stavades 'hafva'). *Stort, litet f. F i Olof uttalas ibland, genom inverkan från skriften, som f, icke som v.* **2)** Ton o. d. **a)** Fjärde tonen i den vanliga durskalan. *Ostrukna f.* **b)** Även om tonart med f som grundton, om nottecknet samt om tangent, sträng, orgelpipa o. d. som anger tonen f. **3)** Friare o. bildl. **a)** Det l. den sjätte i ordningen. *Se § 3 mom. f!* **b)** Särsk. i ssgr som förkortning för vissa (svenska l. utländska) ord som börja på f (jfr f-penna). Märk ock uttr. som (*Karlfeldts dikt*) *Fem farliga F* åsyftar fogden, fjärdingsmannen, flaskan, flickan o. fan. **II.** Ssgr skrivs med bindestreck. — **F-båt;** -sinsamling(en). Pansarbåt av F-typen (en av 1907 års försvarskommitté förordad typ för 1:sta klassens pansarbåtar o. som 1914 fastställdes för de båtar vkas anskaffande möjliggjordes gm svenska pansarbåtsföreningen). *Fbåten Sverige.* **-dur** o. **-moll**, jfr c-dur o. c-moll. **-håll.** Mus. De båda F-liknande ljudhålen på fiol, violoncell o. kontrabas. **-klav.** Mus. Klav som står på fjärde linjen (omsluter ostrukna f) o. anger basstämman: basklav. Ser numer ut

som ett omvänt c med två prickar (**F**)

-penna. Blyerts- l. stålpenna märkt F, ett märke som anger näst hårdaste grad (hårdare äro H, resp. EF). **-typ** se F-båt.

Fäbel (akut); -eln, -ler. **I.** Huvudbet. En diktart: (kort) allegorisk berättelse ur vkn man låter en allmän levnadsregel framgå; vanligen uppträda i f-eln djur (o. naturföremål) utrustade med mänskligt tanke-

o. talförmåga; f-eln kan vara på vers l. prosa. *Den mest egentliga f-eln är djurfabeln. Hundra Esopi f-ler. Lafontaine's f-ler. Gyllenborgs f-ler. F-eln om oxen och paddan, om magen och lemmarna, om vargen och lammet. Komma som vargen i f-eln.* **II.** Bibetydelser o. särskilda uttr. **1)** Mindre vanl., ngt åld. Berättelse med overkligt l. diktat innehåll (bet. 'allmänna' än huvudbet.). Ngt vanligare som första ssgsled (t. e. fabeldjur, fabelväsen). *F-eln's glömda dar av gull Tegnér.* **2)** 'Ogillande' bet. *Tror du verkligen på hans f-ler? F-eln om hans enorma rikedomar. F-ler, gosse, ingenting annat än (rena) f-ler! Enhörningen är ingenting annat än en f-el.* **3)** Märk det numer mindre vanl. uttr. *Vara, bli till en f-el (för, i hela staden)* föremål för allas prat o. skvaller o. förtal l. för allas åtlöje, komma l. vara i var mans mun. **4)** Blott litteraturhist. o. d. Särsk. i fråga om en episk l. dramatisk dikt. *Kan du erinra dig själva f-eln i berättelsen?* **Syn. II. 1)** dikt, saga, sägen, legend, myt; **2)** 'rövarhistoria', (uppdikad) historia, fantastisk l. osann(olik) l. hopdiktad berättelse, amsaga, 'dikt', lögn, 'myt'; löjligt l. löst l. osant prat l. påstående, (tomt) snack, nonsens; **3)** 'visa'; **4)** grundrättning, berättelsestråd, tråd(en) i berättelsen, handlingsförlöpp(et), händelsernas sammanknytning, huvudinnehåll.

— **Fabelaktig**, -t, -are; -het. **1)** Bildl. Huvudbet. *Babyloniens fa fruktbäret. Hans långa och snabba fotresor höra nästan till det fa. Det låter ft.* Märk särsk. *Betala (rent) ft höga, fa pris för ~. Som luktar så ft illa, att ~.* **2)** 'Egentligare'. Numer mindre vanl. *Någon gång i det fa Nordfinland H. Schück.* **Syn. 1)** (som låter) uppdiktad, sagolik, orimlig, otrolig, vidunderlig, högeligen märkvärdig, rent förbluffande; oerhörd, enorm, kolossal, fabulös,

ofattligt stor), som gränsar till det otänkbara; 2) som hör hemma i dikten l. sagan l. myten, sago-, ohistorisk, legendarisk, mytisk, omgiven av (sagens) dunkel. **-dik-tjare**; -ning (med plur.). Mest till fabel I. **-djur**. Till fabel II 1. *Ett f. som enhörningen* diktat djur, ibl. vidunder, sagodjur. Mer tillfälligt även till fabel I. **-samling**. **-väsen**. Till fabel II 1. *Andra gudomligheter eller f. G. H. W. Upmark*. — **Fabla**, -ade, [-as]. Blott 'bildl.' Fantisera, 'dikta', ljuga, berätta 'rövarhistorier', prata (oöverdäktigt l. i vädret), ibl. 'dilla' (om ngt). Mest med prep. 'om'. *Min vers vill f-a, när min vers behagar / och tala sanning, när min vers det lyster* Fröding. *Något uttalande mot konungamakten, som högerpresen f-ar om, finnes där icke tillstymmelse till. När en professor för några år sedan f-ade om att ~.* — **Fabulerä**, -ade, [-as]; -ing (med plur.); -ingsgåva. Fantisera på fri hand, dikta ihop n; prata nonsens, 'dra i väg' utan faktiskt underlag; särsk. i literaturhist. o. d. om uppfinning o. gestaltning. — **Fabulös**, -t, -are. Fabelaktig (t stor). *F-t roligt. F-a summor*.

Fabricerä, -ade, -as; -ing (med plur.; mindre vanl. än 'fabrikation'); -ingssvårighet(er). *F-a billiga skodon i parti. Därav f-as även tvålar och såpor*. Särsk. klandrande även friare o. bildl. [*Hos Johannes Magnus*] *f-as både kungar och biografier på fri hand* H. Schück. *F-a lögner. Hemmaf-ade skandalthistorier*. **Syn**. (fabriksmässigt) tillverka l. framställa, förfärdiga (varor på fabrik), göra; ibl. '(hop)smida' n, 'sätta ihop' n.

— **Fabrik**, -en, -er. **I**. Enkelt. 1) Huvudet. Om (industriell) anläggning l. byggnad därför. I några fall föredras ordet 'bruk' t. e. i fråga om tillverkning av järn, stål, papper, socker. **a)** *Med 'fabrik' menas enligt Nord. Fam. industriell anstalt i vilken likartade varor tillverkas i mängd och av ett flertal arbetare medelst användande av maskiner och apparater. Arbeta på f. Gå på f-en kl. 7 varje morgon. Då arbetarna komma från f-erna. Alla stadens f-er stå till följd avorstrejken. F-en igångsättes åter i nästa vecka. Tillträde till f-en är för främlingar förbjudet. Tillverkas på f. F. för tillverkning av vagnsfjädrar. F-er till förädling av mineralrikets produkter. Bygga en stor f. Nyanlagda f-er. Anläggningar med minst tre arbetare ha här räknats som f-er, så vitt de ej måst hänföras till hemindustri.* **b)** *Ammunitions-, (auto-)bil-, bomulls-, choklad-, cigarr-, cykel-, fat-, flyg(maskins)-, handsk-, hatt-, jäst-, karamell-, kartong-, klädes-, korv-, leksaks-, linne-, maskin-, möbel-, paraply-, porslins-, siden-, skjort-, sko-, snickeri-, spegel-, strump-, sulfitt-, tobaks-, trikd-, tvål-, tändsticks-, vagn-,*

vapen-, verktygs-, yllefabrik. 2) Bibetydelser. **a)** Friare. *Studentfabrik. Översättningsfabrik. [En visa] av egen f.* (fattas även mer abstr.) C. R. Nyblom. **b)** Numer mindre vanl. särsk. i den mån det fattas mer utpräglat abstr. *Fackl. Rättigheten att idka f. (manufaktur) blev beroende endast av ~. Förbjuda f-ens eller näringsens fortsatta drivande.* **II.** Ssgr. 1) Formerna **fabriks-** o. **fabriks-**växla, utan bet.-skillnad, i alla ssgr; den senare formen torde i smtl. överväga. 2) I en del ssgr får ordet mer l. mindre nedsättande bet., anger massframställd dåligare vara o. d. T. e. 'fabriksvara', 'fabriksgjord'. **Syn.** fabriksanläggning, industriell anläggning l. anstalt, fabriksbyggnad(er); ibl. fabrikation, fabriksdrift, fabriksrörelse, fabriksnäring; (mer l. mindre nära stå:) verkstad, verkstäder, verk, bruk; (fabriks- ibl.) dussin-, gottköps-, sämre, medelmåttig.

— **Fabriks-** l. **Fabriksalster** ofta nedsättande. **-anläggning.** *Fabrikskarta ~ upptagande hela f-en.* **-arbetare**; -e (abstr. o. konkr.); -erska. **-artikel.** -bod där fabriksvaror säljas l. där en fabrik direkt säljer sina varor. **-bokhållare.** **-disponent.** -distrikt. **-drift.** -flicka som arbetar på fabrik. **-färsk.** 100 st. f-a 10-öres cigarrer. **-förening.** Förening av (en orts) fabriksidkare. Vanligare är 'fabriks- och hantverksförening'. **-föreståndare.** *F-n A. V. Swartling, Ströms fabriker, Norrköping.* **-förvaltare** t. e. vid artilleriets fabriker. **-gjord.** Ofta friare o. nedsättande (jfr t. e. fabriksvara). **-guld.** **1)** Till smycken använd legering av koppar o. guld. **2)** Tjockaste slag av bladguld (till förgyllning av metalltråd). **-hemlighet.** Även konkr. om vara. **-idkande**; -are; -erska. **-ingenjör** t. e. vid artilleriets fabriker. **-inspektör.** Kallas hos oss 'yrkesinspektör'.

-karta. *F. i skala minst 1 på 1,000, upptagande hela fabriksanläggningen ~ K. förordning 1897.* **-kassa** t. e. om kassa bildad till förmån för arbetarna vid en fabrik. **-lagstiftning.** Omfattar i vidsträckt mening även skyddslagstiftning mot yrkesfara, om kvinnors o. minderårigas användande i fabriker osv. **-märke.** M. anbragt på fabriksvara l. dess förpackning (avser att ange varans ursprung, varumärke, skyddsmärke, handelsmärke. *F. får anbringas på försändelse som går som varuprov.* **-mässig**, -t, -are; -het. *Järn- och stål-förädlingen ~ bedrivs numera huvudsakligen f-t.* Ofta friare o. nedsättande. *Rent f-t drivet författeri.* **- och hantverksförening.** Vid skräväsens uppsättande 1846 föreskrevs att hantverkarna skulle bilda 'fabriks- och hantverksföreningar'; år 1864 upphörde detta tvång och föreningarna blevo 'frivilliga'. Hantverks-

intressena utgöra huvudsak i dessa föreningar (de utfärda gesällbrev o. tilldela belöningar, avge utlåtanden i allmänna yrkesfrågor osv.), men de bilda också ett samband mln ortens fabriks- och hantverksidkare o. tillgodose även fabriksindustriens intressen. Kallas ibl. även 'hantverks- och industriförening'. **-olja** sämre olja (bomolja) till tekniskt bruk.

-potatis. Stor potatis(sort) som förar-betas till sprit och stärkelse (x t. e. mat-, sättpotatis). **-pris.** Avser (allmännare) priset direkt från fabriken utan det av detaljhandlaren pålagda beloppet, men kan fackl. även bli identiskt med detaljpriset, då nämligen detaljhandlaren vinst beräknas i form av rabatt. *Köpa, sälja till f.* **-rörelse.** Rätt att idka f. **-samhälle.** Ett uppåtgående f. **-sko(don).** **-skola** (folk-)skola för fabriksbarn dvs. barn vilkas föräldrar arbeta i fabrik. **-skorsten.** **-skrivare** t. e. vid artilleriets fabriker. **-slump.** Klädesvarustovar o. far annons. *Trädgårdiner, en stor f. En f. 1:ma kristallvaror i modärna slipningar och mönster.* **-snickare.** **-stad.** Stor f. **-stol.** **-sydd** x handsydd l. hemsydd. **-teknisk.** Ett sett erbjuder denna jätteindustri ~ många intressanta drag i fråga om flygfabriker. **-tvätt;** -ad; -ning. Dels (både abstr. o. konkr.) i fråga om tvättinrättningar; dels (tekn. o. mest abstr.) om tvättning av ull. **-vara.** Även bildl. o. nedsättande (= dussinvara, gottköpsvara). **-vävd** x hemvävd. **-växt** som lämnar råämne till fabrik.

— **Fabrikan't,** -en, -er; -förening. Ordet har mer än 'fabrikör' karaktär av verbalsubst. Numer säll. framför namn. *Fabri-kör, fabriksidkare, fabriksägare, person som ss. ägare, förläggare l. ledare förestår fabri-kationen av en vara; person som till-verkar ngt, tillverkare. Försedd med fens stämpel. F. av en massartikel. Cykelfa-brikant.* — **Fabrikät,** -et, = l. -er; -(s)skatt (x konsumtionsskatt). 1) Huvudbet. Konkr. Fabriksprodukt, tillverkad vara, fabriksvara, tillverkning. *För erhållande av ett gott och jämt f. Gahns välkända (tvål)f. er. Hel, halv-fabrikat.* 2) Bibet. Abstr. I uttr. som *Av svenskt f. tillverkning.* — **Fabrikation,** -en, [-er]; -sfel; -shemlighet. (Fabriksmässig) tillverkning; numer säll.: slag av fabrika-tion, industrigren, näringsgren l. fabriks-närning, industri. *Det svenska behovet av dynamoborstar ~ fylles numera helt och hållet genom svensk f. Chokladf. en.* — **Fa-brikör,** -(e)n, -er; -sänka; [-ska; = dels hustru l. änka; dels kvinnlig fabrikör]. Ofta som titel (o. då även utan namn vid tilltal), varvid ordets bruk utsträcker till vissa för-nämligare hantverkare. På senare tid har titeln 'fabrikör' — i samband med fabri-kernas ombildning till bolag — allt mer

vikit för den 'finare' titeln 'direktör'. *F(-en) Carl Gustaf Östergren erhöill burskap som klädesfabrikör i Norrköping 1837. Säll. friare (nedsättande): Versfabrikör. Syn. se fabrikant.*

Fabulera o. **Fabulös** se under fabel.

Facett stavas numer blott fasett.

Facil, -t, -are. 1) Avtar i bruk. Om priser: 'hygglig', måttlig, billig. 2) Äld., ngt sirligt, rätt sälls. Om person, lynne o. d. Lätt att ha att göra med, medgörlig, foglig, hygglig, som icke gör svårigheter, ibl. lätt o. angenäm att umgås med.

Fäcit (kort i; akut); ett l. (om bok, tabell o. d.) = l. -en, [=]; -bok; -häfte; -tabell. Egentl. o. bildl. I. Enkelt. 1) Svar, (slut)summa o. d. 'Facit', en latinsk verb-form med betydelsen '(ut)gör, ger (till resultat)' har i svenskan blivit ett substantiv. *Om du lägger 3 till 11, vad blir f.? Rätt f. Dra f. av l. ur ~. Hur har du fått, kommit till ett sådant f.? Jämföra med f. kan även ha bet. 2. Bildl.: Lägga en ny summa till livets f. F. till denna addition övert-raskar onekligen. 2) Facitbok. Se l. tillägg efter, slå upp i f(-en). II. Ssgr. Sdsom ett slags f-bok till dagspolitiken R. Kjellén. Räknebok med f-häfte. **Syn. I. 1)** svar (på en framställd räknefråga), lösning (på en räkneuppgift), (räkne)resultat, tal som man funnit gm räkning; (slut)summa, huvudsumma, produkt, ibl. behållning l. kon-tenta; 2) facitbok, facithäfte, lista över räknresultat.*

Fack, -et, =. I. Egentl. 1) Allmännare. Den ena huvudbetydelsen. (Gm väggar, ofta även botten o. tak, avskild mindre) avdelning i skåp l. låda l. hylla o. d. a) *Lå-dor, avdelade i f. Övre delen av kofferten bildar ett särskilt f., som i sin tur är in-delat (avdelat, fördelat) i småfack. En van-lig försäljningsbod med f. kring väggarna för varor och kartonger. Varje bokstav hade där sitt särskilda f. t. e. om en lappkatalog. Lagg allting i sitt särskilda f.! Finneha-varen erhåller nyckel till sitt f. och ~ om kassafack i bank. Brev, förvarings-, sor-terings-, galosch; hyll-, låd-, skåp-, bod; mitt-, sido-, lönn-, bank-, kassafack. Lyft-fack t. e. i koffert. b) Märk särsk. bruket av f. om 'postfack', om avdelning i stilkast för förvaring av bokstavstyper av samma slag (a-facket, b-facket osv.) samt om tork-lave l. torkhylla för tegel. S. k. ameri-kanskt f. ett slags postfack i vkt var sär-skild avdelning (som vetter åt en förstuga) är försedd med lås till vkt f-innehavaren har nyckel; han kan alltså själv hämta ut sin post ur facket. 2) Byggn. o. tekn. Jfr fackverk. En av bjälkar, stolpar, stänger l. d. avgränsad o. vanl. med snedsträvor försedd avdelning l. ruta som ingår i ett bärande l. stödjande ramverk t. e. i bro-*

byggnad l. husvägg; innefattar i fråga om vägg ofta även fyllnaden (som är trä, lera o. tegel). **II.** Bildl. Den andra huvudbetydelsen. **a)** *Det ligger icke inom mitt f., är icke mitt f.* Hans f. är ju litteraturhistorien. *Skicklig i sitt f.* Vilket f. har han valt? Männen av f-et fackmännen. *Trädgårdsmän, elektriker av f-et.* **b)** Märk ordets bruk om huvudavdelning i större bibliotek: *Böckernas uppdelning i olika f.* **c)** *Studie-, vetenskaps-, arbets-, ämbetsfack.* *Ingenjörs-, skomakarf-et.* **Syn. I. 1)** (mindre) hyll- l. låd- l. skåpavdelning, (litet) förvaringsrum, 'rum'; **II.** avgränsat område (av mänskligt vetande l. forskning l. verksamhet), (forsknings- l. vetenskaps- l. verksamhets)gren, bransch, kunskapsområde, arbetsområde, disciplin, yrke(s)gren, profession; (ibl.) specialitet, ngn särskilda område, 'stark sida', 'sak', 'force'; ibl. biblioteksavdelning.

— **Fackarbetare** utbildad l. arbetande i visst fack. **-avgift** t. e. för postfack. **-befogad.** Brukas ngn gång för 'kompetent'. **-bildad;** -ning. Fackligt utbildad, utbildad i visst fack, specialutbildad, ibl. yrkeslärar; (x) allmänbildad). *Fad arkitekt.* **-förbund;** -sfråga. Sammanslutning av fackföreningar inom samma yrke l. industri; hos oss från slutet av 80-talet. *I Sverige funnos vid slutet av 1906 åtminstone 36 f. Kvinnornas f. ägde år 1902 642 medlemmar. F-en i Sverige ingår i Landsorganisationen.* **-förening;** -slag; -smedlem; -smärke; -spolitik; -srörelse(n); -sstatistik; -styranni; -särende. **1)** Huvudbet. (Strängt organiserad) sammanslutning av (en ords) lönearbetare inom samma fack l. fackgrupp; avser att förbättra arbetsvillkoren; har i Sverige (o. Danmark) i mycket stor utsträckning förbundits med (socialistisk) politik; kunna (i modärn mening) hos oss återföras till slutet av 70- o. början av 80-talet. *Hamnarbetar(e)fackförening. Ingår i f. F-arna inom samma yrke eller industri äro vanligen sammanslutna till fackförbund. Att f-arna direkt arbeta på att minska arbetsintensiteten, är en förebräelse, som ofta riktats mot dem.* *F-srörelsen kan i England spåras till början av 1700-talet.* **2)** Numer sälls. är användningen av ordet om t. e. vetenskapliga föreningar i visst fack.

-håll. I uttr. som *På l. från f. framhålls, att ~ av fackmän(nen).* **-innehavare.** T. e. i fråga om kassafack o. postfack. *F-n erhåller nyckel till sitt fack.* **-krets.** Gärna med prep. i, inom, utanför. Vanligast i plur. *I f-ar betecknas förslaget som dödfött. Jämförelsevis föga kända i Sverige utanför snäva f-ar.* **-kuninig;** -skap. Först och främst fordras en f-nig ledning. *Utan all(a) f-skap(er) i de ämnen,*

som där äro av vikt. **-litteratur.** *Beläst i f-en.* **-lärare;** -system; -i'nnä (l. fa'ck-). Lärare i särskilt fack l. fackgrupp, ämneslärare; ofta x klasslärare (i bet. lärare som har en klass o. där alla l. de flesta ämnen) l. grupplärare. **-lärar.** Ett betydligt antal museimän och f-e från skilda orter.

-man; -nabildning; -nahåll (vanl. med prep. på l. från); -nakrets (mest i plur. o. vanl. med prep. i, inom, utanför); -namäsig. **1)** Huvudbet. Person som behärskar viss vetenskap l. konst l. visst yrke, man av (det l. det) facket l. yrket, facklärar, fackbildad, fackkunnig; ofta x dilettant. *Fackmännen försäkra, att ~. Har du hört dig för hos fackmän(nen), på f-nahåll? Han är verkligen f. på området. Fackmännen se med ett leende på dylika förklaringar. Platsen skötes för närvarande av utbildad f.* **2)** Krigs. Värnpliktig som utbildas i särskild gren (t. e. signaliser, sjukvårdsmän, kulsprutemanskap, befälskockar l., bland icke-vapenföra, läkare, skrivbiträden, skräddare, militärbetare). **-minister** statsråd 'med portfölj' dvs. som förestår ett departement (x konsultativt statsråd). **-mässig,** -t, -are; -het. *Få, skaffa sig f. utbildning. Yttra sig torrt och rent f-t. Om man vid sidan av de f-a internationella termerna har till sin rådighet inhemska liktydningar G. Cederschiöld.* **Syn.** facklig, fackmannamässig. **-ord;** -bok (ibl. specialord-bok). Jfr fackterm. **-press.** *I f-en har frågan livligt dryftats.* **-ritning.** Tekn. o. d. Abstr. R. lämpad efter ett visst facks behov. *F. som läroämne i våra tekniska skolor.* **Syn.** fackteckning. **-rörelse(n)** jfr fackförening o. d.

-skola; -ebildad; -eelev; -ad; -ning. Specialskola (x allmän skola). **1)** *F-or, som förbereda för ~. I saknad av nödig f-ning.* **2)** Märk särsk. *F-an för huslig ekonomi i Uppsala. Febildad flicka söker plats som hushållerska hos ~. I Uppsala kallas (de kvinnliga) f-eeleverna särskilt i studentnämnden gemensligen 'facks' (ett facks, flera facks), även stavat 'fax'.* **-språk;** -lig. Studium av olika f. *I, på f-et betyder ordet emellertid något helt annat. I ord av f-lig prägel SAOB.* **-tec-**ken. Krigs. Tecken varigen en person utmärkes som 'fackman' (se d. o. 2). *F. för kulsprutemanskap: rött K å grå matta.* **-teckning** se fackritning. **-term.** Fackord och f-er. *Ordbok över f-er (inom veterinäryrket).* **-tidskrift.** Den vidare diskussionen må förbehållas f-erna. **-utbilda;** -ning. Mest i perf. part. o. som verbalsubst. *Bör helst dessförinnan f-as vid ~. I saknad av f-ning.* **-verk;** -sbro (gallerverksbro); -sbyggnad (mest till l.); -stolpe. Fackl. Jfr fack I 2. **1)** I fråga om husvägg o. d. Mindre vanl. än 'korsvirke'; ibl. nämnt 'bindnings- l. skiftesverk'. *F-en i husbyggnader utföras numer*

även av järnbetong 1907. *F*-byggnader med trä eller tegel som fyllningsmaterial, s. k. *korsvirkeshus* ~. 2) I fråga om brobyggnad. Gallerverk. *F*. av stål på pelare av granit.

— **Facklig**, -t. Som tillhör l. är begränsad till ett visst fack, fack-. 1) *Det rent f-a tillhör ej mig att bedöma. F-t fullt vederhäftiga småbrukare. F-t skolad, utbildad.* 2) Märk. *F*. organisation. Landsorganisationen, den högsta f-a enheten. *F*. arbetarrörelse.

Fackla, -an, -or. (Mer konstmässigt) bloss, t. e. en sticka överdragen av beck l. tjärdränkt blånor, en vaxfackla o. d. 1) Egentl. *Vanliga f-or, bestående av tjärade stickor, voro instuckna i väggarna. Sedan Karl XII hyllats med tal och sång vid Skytteanska valvet, fortsatte fackeltåget ned mot ån, och på Dombron kastades f-orna i Fyris. Glimmande f-or. F-orna tändas. Torrveds-, vax-, beck-, hand-, bröllopsf-a.* 2) I bild l. bildl. Mest skönl. *Dagens f-a skönl., gärna ngt åld.; = solen. När döden obönhörlig vänder om livets f-a släcker livslågan. Döden, symboliserad genom en upp- och nedvänd f-a. Hymens f-a i uttr. som avse förmålning; numer sälls., skönl., forn- härmande. Krigets, tvedräktens f-a. Höja bildningens f-a. Sanningens f-a.* **Syn.** bloss.

— **Fackelbelysning**, -blomster. Lythrum (särsk. vår rödgredelina *L. salicaria*). Kallas även fackelblomma o. fackelos. -**bärare**. Vid fackeltåg. Säll. bildl. -**dans**. En polonäsartad dans i vkn deltagarna buro vaxfacklor i händerna; förekom vid bröllophögtidligheter både i antiken och senare o. ingick särskilt i festerna vid furstliga biläger. -**hållare** t. e. i form av ljusarm. -**sken**, -**tåg**. *F-et mötte vid stationen och följde sedan skaldens stoft till den sista vilan på Uppsala kyrkogård om G. Frödings begravning.*

Fadd, [fatt], -are; -het (med, mer konkr., plur.); [-ljum]; [fadd- l. fattsmakande]. 1) *Ha en f. bismak. Sött och fatt i smaken. Då allt smakar fatt och jolmigt. Rotmosen var f. och äcklig.* Säll. om lukt. 2) Ofta bildl. o. då både om sak o. person. *De f-aste utgjuter. Fatt smicker. Han är f. och osmaklig med sitt självsäkra leende och sitt smicker. Ett fatt ansikte. F-a miner. Det [sköna] blir fatt och livlöst, om det frambringas med ansträngning Y. Hirn. F-a och poesilösa samla sig tusende enformiga hus emellan kullarna ~ G. Mattsson. Men det skulle varit en f-het, därför teg han V. Benedictsson.* **Syn.** 1) smaklös, utan smak l. (tillräcklig) krydda l. arom, utan saft o. kraft, utan must, utan förmåga att reta aptiten l. väcka aptit, med svag (l. för söt) o. äcklig smak, jolmig, 'vattenaktig', kraftlös, duven, avslagen, (svagt) äcklande, kvalmig; 2) utan kraft o. märke, intetsägande,

uttryckslös, innehållslös, andefattig, mustlös, färglös, smaklös, tom, 'ljum', platt, flack, banal, trivial, enformig, långträdig, (ibl. nära) vämjelig.

Fadder (mest akut); -ern, -rar (grav; i södra Sv. även akut). **I.** Enkelt. 1) Egentl. Person inbjuden till vittne vid (barn)dop. *F-rarna ikläda sig förpliktelse att i nödfall dra försorg om barnets kristliga uppfostran, men sedan 1893 går denna förpliktelse ej utöver församlingens allmänna förpliktelse, varför frarna numer nästan endast äro dopvittnen i detta ords egentliga bemärkelse.* a) *Seden att tillkalla f-rar uppkom på 200-talet e. Kr., f-rarnas antal var minst två, men ofta voro de flera. Förr uppgåvo f-rarna i vissa kyrkosamfund barnets namn samt avsvuro djävulen och avlade trosbekännelsen å barnets vägnar. Giftermål mellan f-rar tillättes ej av den katolska kyrkorätten, emedan dopvittnet anses trada i andlig släktskap med den döpte. Den katolska kyrkan tillåter ej, att främmande trosbekännare användas såsom f-rar, och samma bestämmelse återfinnes i 1686 års svenska kyrkolag. Tvång att tillkalla f-rar finnes ej i svenska kyrkan.* b) Märk särsk. en del uttr. *Stå f-er (åt, mer säll. för l. till ngn) numer brukas i detta uttr. nästan aldrig plur. Bjuda (ngn, några) till f-er (även till f-rar, ngn gång till f-ers). Stå f-er vid ett barndop. Jag skulle stå f-er mot fröken J., ha henne till motf-er. Vilka voro f-rarna? Han är min f-er vanligare 'min guffar'. Jag har haft honom till, som f-er.* c) *Med-, mot-, mans-, kvinnofer.* 2) I bild o. bildl. *Vid hans vaggas har Poesien själv stått f-er. Vill du stå f-er åt mig? jag ville nämligen gärna komma in i er orden. Du kan gärna stå f-er åt oss, vi har så länge gått och hälsat på varann, och jag vet inte vem som är äldre vid duskål till person som kan förmedla förbrödringen. Stå f-er åt ngt vara med om tillkomsten av, ibl. vara l. göra sig solidarisk med, gå i god l. stå för; ibl. bevittna tillkomsten av.* **II.** Ssgr ha vanl. *fadder*, ngn gång därjämte *fadders* (t. e. fadders/s)kys). **Syn.** dopvittne, guffar l. gummor.

— **Fadderskap** (mest grav); -et. *F-ets betydelse är numer så gott som ingen. Märk ordspråket När barnet är dött, är f-et slut.* — **Faddersgåva**. *I, som f-a ges gärna en sked, en gaffel, en bågare, ibland ett smycke. Jag har till och med gett henne f-a. I f-a hade hon en vänlig fe erhållit en livlig själ och ett lättrojt hjärta. Komma med f-or. -kyss. Förr växlade 'motfaddrarna' en kyss efter döpelseakten, om de voro av motsatt kön. — Fadderlig, -t. Sälls. *F. omdömdnad. En f. kyss.**

Fader (grav); -ern (ibl. även -ren), fäder (akut), best. plur. fäderna (ibl. även fädrén),

i obest. form även far. Jfr även (det vulg.) 'farsa' bland avledningar.

Enkelt. A) Former o. allm. anmärkningar. **1.** Fader o. far. I allm. är formen 'fader' den i vanligt skr. brukliga, samtidigt som den är den högt. formen. 'Far' tillhör mer smtl., är mer förtroligt o. otvunget o. även vard. Jfr t. e. *Han är fader till 3 barn o. Vem ä far åt ungen?* Märk särsk.: **1)** Framför egennamn o. yrkestitel brukas så gott som endast formen 'fader'. *Fader Lars. Fader Berg i hornet stöter* Bellman. *Goddag fader klockare, vad har I att säga?* **2)** Då ordet vid omtal brukas ensamt o. utan bestämning (vanl. i bet. 'min far, vår far'), begagnas blott formen 'far'. Mycket åld. verkar Geijers *Jag faders rostiga svärd tog i hand*. Förbindes ordet med annat bestämningslöst släktskapsord, kunna bägge formerna brukas. T. e. *Det gick flera dagar utan att fa(de)r och son bytte ett ord. Ha varken fa(de)r eller mo(de)r i livet.* **3)** Då ordet vid tilltal (till människa) står ensamt, är 'far' den vanl. formen; 'fader' är mycket högt. o. verkar ofta föråldrat. I förening med poss.-pron. brukas i detta fall nästan endast 'far'. *Fader, jag har gjort det med min lilla yxa. Om (min) far så önskar, skall jag naturligtvis rätta mig därefter.* Jfr III nedan. **4)** Vid hänvändelse till Gud är 'fader' regel (både då det står ensamt o. då det är förenat med poss.), o. även om Gud är 'fader' det ojämförligt vanligaste (alltid 'Gud fader'). Brukat om Gud staves det naturligen ofta med stor bokstav. **5)** Det bibl. språket föredrager i allm. formen 'fader' även om människor, o. våra bibelöversättningar ha uteslutande denna form. **6)** I de mindre vanl., folkliga l. vulgära bet. '(min) gubbe (lilla)' o. 'överman' brukas endast formen 'far'.

II. 'Fa(de)r' brukas ofta som best. form, beroende på att ordet närmar sig ett egennamn. **1)** Vid tillrop o. tilltal undantagslöst (däremot t. e. både 'herre' o. 'herrn'). **2)** Vid omtal; växlande med 'pappa' (jfr III nedan). Dels inom familjen: *Far sa, att du måste äta upp soppan.* Dels utanför familjen, varvid det dock växlar med best. form l. med poss.-pron. + obest. form o. gärna har 'hemprägel', detta särsk. då det står för 'hans, hennes, sin, deras far' l. för 'din, er far'; det sista knappast brukligt annat än till barn l. betydligt yngre personer än talaren. *Ä far hemma (min lille vän)? Nej, far har just gått ut. Bräs han på far (eller mor)?* Jfr *Far och gossarna sitta en kväll vid brasan* ~ med *En fader satt med sina söner* l. *Fadern hade avtalat med sönerna*, att ~ l. *De äldre gossarna hade med fadern, sin fader avtalat*, att ~. Skämts., vard. brukas ibl. 'fadern' för 'min, vår, din, er far' t. e. *Fadern blir förban-*

nad, förstär du min far. **3)** Om Gud. **a)** Vid hänvändelse: *Fader, förlåt dem, ty de veta icke vad de göra.* **b)** I förbindelsen Gud Fader. *Och Gud Fader sade:* ~. **c)** Blott i mycket åld. bibl. stil även eljes då treenigheten nämnes: *I namn Faders, Söns och den Helige Andes* nu 'I Faderns, Sonens och den Helige Andes namn'. **4)** Framför egennamn. *Fader Abraham.* **5)** Med efterställt poss.-pron. Typen *Far min*.

III. Far o. pappa. **1)** Inom familjen torde 'pappa' som benämning på 'fadern i hemmet' vara det mer brukade ordet. Dock är att märka: dels att 'far' hållit sig bättre i södra o. sydvästra Sv.; dels att lantarbetare o. bönder ej gärna anända 'pappa' (undantag bildar dock t. e. Ångermanland o. Västerbotten). **2)** Utanför familjen är 'far' det vanl. bland vuxna personer (särsk. män) o. anses finare. *Min far reste redan i går.* 'Min' pappa' o. än mer 'Er pappa' l. 'Hans pappa' verkar gärna nonchalant l. (alltför) förtroligt. **3)** Ej säll. upptar hustrun barnens benämning o. brukar den i dagligt tal till l. om sin man. *Kära Gustav, pappa (l. far) har redan rest.* **4)** Även för övrigt händer det mer l. mindre tillfälligt att 'pappa' ersätter 'far', men verkar då skämts. o. gärna ngt ringaktande.

IV. Fadern o. fadren. **1)** Formen 'fadren' har haft sitt egentliga område i bibl. o. i allm. högre stil (alldeles särsk. som benämning på Gud), men även i detta fall är nu 'fadern' det vanliga (Nya Test. 1907 har överallt 'fadern'). **2)** I smtl. är numer 'fadern' den enda naturliga formen i största delen av landet. Även i sydligaste Sv. är formen 'fadren' i smtl. nu på återgång. *Strindbergs Fadren* 1887. **3)** Som (skämts.) svordom brukas endast formen 'fadren'. *Ge fadren i de du!*

V. Fäderen. Denna form brukas så gott som uteslutande i bet. 'förfäderna' o. förekommer mest skönl., särsk. i fosterländsk diktning. Rydqvist o. Linder ha motarbetat dylika former; emellertid är 'fäderen' ännu fullt användbart särsk. i dikt, där nog bl. a. ett par bekanta Tegnérställen bidragit att bevara formen. *Yvs ej av fädrens ära! en var har dock blott sin Fritiofs saga. Nordisk fest till fädrens minne.* För ssgn 'förfäderen' gäller i det hela samma regler.

B) Betydelser. **I.** Egentligare. **1)** Egentligast. **a)** *F-er till tre söner.* Första gången han blev far. *Den lycklige f-ern till en präktig pojke.* Abraham var f-er till Isak. Någon far har han aldrig känt. *F-ern okänd.* Förneka, att man är f-er till ett barn, f-er åt barnet. *Barnets f-er heter Josef.* Naturlig fa(de)r i fråga om barn utom äktenskapet. *Ha en öm, god, sträng, hård, onaturlig f-er.* Vara ngn i f-ers ställe, som

en fa(de)r för ngn. Gå i arv från far till son. Fäder och söner. Släkt på f-erns, på fars sida. Han har sin fa(de)rs, f-erns panna 1. Pannan är f-erns. Tig pojke, när du talar med far din! ordstäv. Gubben far är ännu kry för sina år jfr farsgubben. Få som far och ingen som mor. Far för-
 värrar, son behåller, sonson förspiller. **b)** Äldre fasta förbindelser som Kära far, (Min) herr far kunna ännu ngn gång brukas i tilltal, det senare dock snarast ironiskt. **c)** Barn(a)-; far-, morfa(de)r. **2)** Om styvfar, fosterfar o. svärfar. Mest i tilltal. **3)** I fråga om djur (t. e. hästar o. hundar) o. växter. Mest fackl. (o. växlande med 'faderdjur(et), faderplanta(n), faderväxt(en)'). F-ern var en äkta holsteinare om hingst.

II. Friare, mer l. mindre överfört l. bildl. **1)** Om Gud (l. en gud) i fhde till Kristus l. i fhde till människorna l. allt skapat (i de två senare fallen tänkt antingen som skaparen l. som den som bär en faders omsorg). Ofta skrivet med stor bokstav. I förbindelsen Gud Fader är Gud obetonat. **a)** Fadern, Sonen och den Helige Ande. I min Faders hus äro många boningar. Vår himmelske f-er. Den himmelske f-ern. F-er vår, som är i himmelen. Även du får, såsom upptagen i Guds församling, kalla Gud din fader. Du Herre är vår f-er och vår förlösare. **b)** Jupiter, gudars och människors f-er. **c)** Märk vard. utrop (av förskräckelse osv.) som Gud f-er l. Du milde f-er, så rädd jag blev! **2)** Upphov(sman) o. d. Med gen. l. prep. 'till'. Djävulen, lögnens f-er. Har han erkänt sig vara fa(de)r till den usla ströskriften? Han kan med säkerhet betecknas som sammansvärjningens f-er. Stiernhielm, den svenska skaldekonstens f-er. Picasso, den verkliga f-ern till kubismen. Säll. i plur. Socialdemokratiens fäder, tyskarna Marx och Lassalle P. Fahlbeck. **3)** Stamfader o. d.; plur. förfäder (ofta inräknat fadern). Som enkelt utom i bibl. stil nästan endast i plur. **a)** Bibl.; omedelbart före namn. F-er Abraham. **b)** Som söker fädernas missgärning in på barnen, allt intill tredje och fjärde led hem söker. Sådant var bruket hos våra fäder, och vi ämna ej frågå det. Fädernas gravar. Till fädrens minne. Märk de ofta ngt äld. l. högt. uttr. Gå, samlas till sina fäder gå l. skiljas hädan, dö. **c)** Stamfa(de)r. Ätte, anfader. Förfäder. **4)** Om husfader l. överhuvud en som bär en faders omsorg (om ngn l. ngt). **a)** Gärna egennamnssartat (i obest. sing.); vanl. om äldre folkliga fhdn l. (vid omtal) i uttr. som 'far i huset, far i gården'. Kan jag få träffa far själv, far i huset? Grann(as)-, gammelfar. Familjefa(de)r. Husfader. Jfr III nedan. **b)** Jfr uttr. som 'en fa(de)r för sitt folk'. Fäderneslandets f-er. Landets, länets f-er om konungen respektive lands-

hövdingen. Landsf-ern. Stadens fäder. Församlade fäder till senatorerna i det gamla Rom. De akademiska fäderna om professorerna. De lärda fäderna skola få dandimpen, när de få del av mina upptäckter P. Rosenius. Landets fäder ibl. om riksdagsmännen.

III. Som benämning (ofta framför egenamn osv.). **1)** Benämning på allmogemän m. m. Ofta framför egennamn, titel l. yrkesbeteckning. **a)** Till l. om (äldre, gift) bonde l. allmogeman. Avtar i bruk. Är f-er Lars hemma? Se goddag, f-er klockare. Klockar-, nämndemansfar. **b)** Mindre vanl. framför tillnamn. Far Jonsson ä till stan i dag. **c)** Förr även om borgare, vkt lever kvar i t. e. Bellmansfigurerna. F-er Berg i hornet stöler. **2)** Benämning på andliga. **a)** Till l. om högt uppsatt andlig (biskop, patriark osv.). Utom i fråga om katolska fhdn mest äld. l. hist. Värdige f-er (i Gudi). (Hög)vördige f-er. **b)** De apostoliska fäderna fornkyrkliga författare som varit l. angetts som apostlarnas omedelbara lärjungar (t. e. Klemens av Rom). Kyrkans fäder kyrkofäderna i egentlig mening. Den helige f-ern (i Rom) påven; ibl. skrivet med stort F; brukas även vid tilltal. **c)** Om l. till munk. F-er Andreas, klostrets portvaktare. Biktfa(de)r. **d)** Till l. om prästen i församlingen brukades ordet förr av allmoget, t. e. ofta i förbindelsen 'kära far'; det återkommer naturligen ofta i skildringar av äldre fhdn. Jfr 'prostfar'. **3)** Mer l. mindre 'förtroligt' om ärevärdig skald, vetenskapsman l. ibl. antik gudagestalt. Även f-er Homer slumrar ibland. Och där kommer själve f-er Neptun med sin treudd.

IV. Mer fristående är det vulg. bruket av 'fadren' (för 'fan') i utrop, bedyranden o. d. De va fadren, va han ä hög!

Ssgr. I. Som efterled. Fördelning av formerna -fader o. -far. Ssgr av mer förtrolig prägel visa enbart formen -far (t. e. fiskar-, grannas-, klockar-, nämndemans-, prost-, gammelfar). Samma form uppträder även i stor utsträckning i 'släktskapsord' (farfar, morfar o. likaså svärfar, guffar, styvfar), men växlar där med den längre formen. Växling finna vi också i t. e. bikt-, familje-, foster-, stamfa(de)r. Enbart den längre formen visa t. e. kyrko-, lands-, husfader. Jfr fördelningen i det enkla ordet (A I ovan). **II.** Som förled. Ssgr-formerna äro: fader-, faders-, far- o. fars-. **1)** Faders-. Huvudformen. Träffas särsk. i en mängd skönl., bibl. l. överhuvud högt. ssgr. Växlar ibl. med fars-, t. e. i fa(de)rsarv, fa(de)rsnamn(et), fa(de)rssida(n). **2)** Färs-. Är enrådande i farsgubbe(n) o. det mindre vanliga farsgris; växlar med faders- i de i föreg. moment angivna. **3)** Fader-. **a)** Betonat. Brukas dels i en del ord där

förleden är obj. till efterleden (t. e. fadermord, -mördare) l. ord som stå dem nära (t. e. faderlös); dels i ordet faderskap; dels slutligen i en del naturv. ord där förleden har bet. 'som är (l. tjänstgör som) fader' (t. e. faderdjur, faderplanta). Växlande med normalt far- förekommer fader- ngn gång i äld. lagspråk i släktskapsorden (t. e. faderbroder). Nybildning efter typerna 'fadermord' o. 'faderplanta' förekommer allt fortfarande. **b)** Obetonat. Blott i ordet 'fadervår'. **4) Far-** (vanl. med kort -a; i 'farföräldrar' dock ofta långt). Nästan endast i släktskapsorden 'farbro(de)r, farfa(de)r, farmo(de)r, farmörderne(t) o. farföräldrar'. Jfr 3 a straxt ovan.

Syn. (ibl.) pappa; styvfar, fosterfar, svärfar; faderdjur; faderväxt, faderplanta; skapare, frambringare; upphov(sman), begynnare, grundläggare, banbrytare, (ibl. nära) orsak; stamfader, ättfader, anfader; (plur.) förfäder; familjefar, husfader; vårdare, värn(are), beskydd(are), (ibl. nära) försyn.

— **Faderdjur.** Naturv. *En svaghet som kan fortplantas från både fader- och moderdjur.* -lös; -t; -het. *De f-es stöd.* Ofta i den 'elliptiska' ssgn *Fader- och moderlös.* Ngn gång även friare l. bildl. -**mord**. -**mördare.** Även om en förr brukad hög o. styv stärkekrage med snett uppåt riktade snibbar (hos oss brukade till omkr. 1870) o. skämts. ännu om överdrivet hög uppstående krage. -**mörderska.** -**planta** naturv. -**skap,** -et; -sförhållande. *Nödgas vidgå f-et (till ett oäkta barn). Erkänna f-et, sitt f. Förneka f-et. Påbörda ngn f-et till ett barn. Om fastställande av f.* Även bildl. t. e. i fråga om Gud l. i bet. upphov, författarskap o. d. *Med orätt miss-tänkas för f. till dåliga dikter M. Lamm.* -**vår,** [-et], =; -pärla (på radband; x (Ave-) Mariapärle). Är egentligen en substantiverad ordfogning o. särskrivs ännu oftast. *Läsa sitt f. Första bönen i f. Kunna ngt, minnas ngt som (sitt) f.* **Syn.** Herrens bön. -**växt** naturv.

— **Fa(de)broder** m. fl. se farbror m. fl. nedan.

— **Fädersaga.** *Kvida under f-n* även om Guds straffdomar. -**hem.** Ofta bildl. (t. e. om himmelen). -**hjärta.** -**hus.** Mest i best. singt. Ofta bibl. -**kärlek.** Ofta bildl. -**makt.** Mest skr. -**stolt;** -het. Sälls. utom som subst. -**öga.** Ofta bildl. t. e. *Fadershand och f. / heter Guds regerings-sätt Ps. 247.*

— **Fä(de)rsarv.** Den korta formen vanligast. *Ta ut farsarvet.* -**namn.** Den längre formen kanske vanligast. **1)** Ordet 'fader' som benämning l. titillat. Ofta i fråga om Gud. **2)** Faderns namn (använt som l. ingående i efternamn), familjenamn, tillnamn.

-**sida(n).** Fäderne(t). I uttr. *På f-n* oftare: på fädernet, på faderns sida, på fars sida.

— **Farbro(de)r** (grav, i den kortare formen även akut); best. form vard. ibl. även 'farbrorn'; farbrorskap m. fl. se B. Jfr broder. Den kortare formen 'farbror' är den vanl. (o. i smtl. nästan enrådande) samt den enda som brukas i ssg. 'Faderbroder' förekommer ännu ngn gång i äld. lagspråk. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbetydelser. **1)** 'Egentligt'. **a)** 'Verklig' farbror (dvs. fars broder). I denna 'stränga' bet. brukas ordet icke framför tillnamn. *Har du både farbröder och morbröder i livet? Till f. Axel från hans brorsöner. Det var en f. till min far. Han är ju vår verkliga f.* **b)** Fasters man, fars farbror o. d. *F. Anders och faster Mina.* **3)** Friare. I fråga om äldre närmare vänner i familjen; till l. om äldre herre överhuvud som 'lagt bort titlarna' med en avsevärt yngre; av mycket små barn ofta till l. om alla ngt äldre manliga individer. *F. (Johan) Mallmin l. F. Johan. F. doktorn, aptekarn mest barnspråk. Känner du igen den där farbror(n)? Vi hade en gammal f., som vi barn alltid kallade frimärksfarbrorn, därför att han alltid gav oss frimärken. Nej, kalla mig inte f., jag vill inte heta f., kalla mig dul säj du! Kan f. säga mej, om ~? II.* Bibet. Skämts. omskrivning för 'pantbanken' (l. dess föreståndare). *Vard. Allt vad som fanns kvar [i hans garderob] vandrade till farbror. Med uppmaning att hos »farbror» utpressa mesta möjliga schaber därför.* **B)** Ssgr. **1)** Ssgsformen är farbrors-; farbror- blott i 'farbrorskap'. **2)** Exempel. **a)** Föga smickrad av det föreslagna f-skapet. **b)** Med en slags f-smässig skämtsamhet. *F-stitel. Syn. II.* pantbanken, 'stampen'. -**broderlig;** -het. Både egentl. o. 'bildl.' *Med en f. nick.*

-**fa(de)r** (grav, i den kortare formen även akut); best. form blott 'farfadern'; plur. sälls.; farfarsfar m. fl. se B. Ssgr ha blott den kortare formen. Jfr fader. **A)** Enkelt. (Min) farfar och (min) farmor har jag aldrig sett, de voro döda, då jag föddes. Farfar, vet du om l. Farfar, vet farfar, om det blir regn i morgon? Akta farfars kikare! Han har (sin) farfars l. farfaderns ögon. Gubbar och fäder och farfäder grå Forsslund. På farfädrens tid. »Farfadern» av Per Hasselberg. **B)** Ssgr. Med farfarsaktig min. Min farfarsfar. -**faderlig;** [-het]. *F-t överseende. -föräldrar* (ofta far-). *Hans f. hade kommit in i landet med Karl Johan.* -**mo(de)r** (grav, i den kortare formen även akut); best. form blott 'farmodern'; farmorsfar m. fl. se B. I ssg brukas blott den kortare formen. Jfr moder (o. farfar). **A)** Enkelt. *Kom farmor och lek med mej! Kära du, farmor ä trött, farmor orkar inte. Under farmoderns uppsikt.* **B)** Ssgr. Farmorsmor

och till och med farmormormor voro då ännu i livet. Men är inte farmorsgumman färdig snart, så jag kan hjälpa henne ner? (familjärt) Fanny Alving. **-moderlig**; [-het]. *F. tillsyn. F't sträng på gammalt vis. Något vänligt och f-t. -möderne*, -t. Mindre vanl. På f-t på farmoderns sida.

— **Färsgris**. Mindre vanl. än 'morsgris'. Färs älsklingsbarn, pappas älskling. **-gubbe**. Skämts., vard. Mest i best. form. Jfr morsgumman. *Sade f-n och vände på bladet.*

— **Faderlig** (grav); -t, -are; -en (mest skr., särsk. bibl., ngt äld.); -het. Egentl. o. bildl. *Missbruka sin f-a makt och myndighet. Ge ngn sin f-a välsignelse. Ta f. vård om ~. Under ngns f-a vård, tuktan. Guds f-a kärlek. Av sin f-a godhet om Gud. En f. vän för ngn. I f-t undervisande ton. F-en förmana ngn. Ge sina ord en ton av f-het. Syn.* en faders, faderns, faders-, fäderne-; som har en faders hjärtelag; (ibl. nära:) kärleksfull, välvillig l. ock (smått) överlägsen, nedlåtande, 'bесkyddande', 'farbroderlig'. — **Färsja** (grav); -an, -or. Vulg. i norra o. mellersta Sverige samt Finland för 'fa(de)r', jfr d. o. Nästan endast vid omtal. *Vi kan välän inte rå för, att f-an och morsan är döda, vad?* Siwertz. *Ur f-ans äldsta boksåp* H. Berger. **Syn.** färs-gubbe(n), (gubben) far. — **Faster, Fäderne** osv. se d. o.

Fadäs, -en, -er. Dumt l. platt l. löjligt l. misslyckat l. osmakligt yttrande l. påståande, platthet, osmaklighet, banalitet, dumhet, ibl. 'groda'. *Säja fer.*

Faeton (-ång; 3-stavigt) l. **Fäeton** (-änn); -en, -er. Ett lätt o. högt fyrehjulsman-åkdon', öppet l. halvtäckt, vanl. gyltjuligt o. med 2 framåt vända säten av vka det främre är högre.

Fager, -ert, -rare. Mest skönl.; i vissa uttr. dock allmännare (även ngt vard.). Med förkärlek brukat t. e. av V. Rydberg, A. U. Bååth o. Fröding o. ofta i folkvisor o. folksagor. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. Särsk. om kroppslig skönhet (ansiktets rena linjer, kvinnlig skönhet), om naturen osv. **1)** *Två år gingo, och Mali-Åsa växte upp till ett litet f-ert fläcke-barn* V. Lindholm. *En fer flicka* av vittersläkt P. Molin. *Frare jungfru fanns ej i nejden. En fer och ljuslockig liten älva på åtta vårar. Kom, kom fer ungersven ~. En fer yngling. F-ra lemmar. En fer morgon. Under den fraste årstiden. Då naturen står (som) f-rast. Med fagra rosor skall vår boning smyckas. En fer nejd. Solfagra fjärdar. F-ert (rosen)röd.* **2)** Märk bl. a. **a)** *Låta dåra sig av ett f-ert skinn, en fer yta av yttre skönhet.* Jfr *Skenfer*. **b)** Det folkviseartade *F-er under ögonen, under anletet, under ansiktet* (= vacker, med ett vackert ansikte)

är äld. (brukas ngn gång även skämts.). **c)** Skämts. o. vard. i nekad sats. *Hon ä just inte fer (att se på, att äse)* jfr snut-fager. **II.** Friare o. bildl. *F-ra melodier.* Ofta i dålig bemärkelse. *Hov så upp sin f-ra stämna och skriade:* ~ ironiskt. *Du har alltid f-ra namn för dina fel. Låta avspisa sig med f-ra ord och löften. F-ra ord fröjda en äldre. F-ert snack.* **B)** Ssgr ha fager-, blott ngn enda gång därjämte *fagert*. De äro samtliga skönl. utom det ovanliga 'fager-mätt'. **Syn. A)** **I.** skön, vacker, vän, dejlig, intagande, skönväxt, av stor fågring, (ibl. mer l. mindre nära:) 'skär', skimrande, (ren o.) strålände, härlig; **II.** ljuv(lig), angenäm, behaglig; skenfager, bländande, tom, yttre, som låter vackert, 'ihälig'.

— **Fagergul**. I dylika färgadj. träffas ngn gång även former som 'fagertgul'. Särsk. i folkvisor o. d. *En jungfru med f-t hår* Sv. folksagor. **-het**, -en. Mest skönl. Mindre vanl. Fågring, fagerlek, ibl. 'skärhet'. **-hyllt**, =. Skönl. Med fager l. klar hy. **-kind|ad**, -at. Skönl. *F-ad som en ungmö. En ~ f-ad ungersven. -lek, -en. Skönl., vanl. äld. Jfr fagerhet. *F. och blomsterprakt* V. Ekelund. **-lemmlad**, -at. Skönl. **-lockig**. Skönl. *En f. huldra. -mätt*. Mindre känt; verkar folkligt. Som äter litet o. låtsar sig vara mätt av rädsla att eljest ej vara nog fin, som blir mätt av litet. **-skinn|ad**, -at. Skönl.*

Fa'ggor, -na. Nästan endast i best. form. Ordets egentl. bet. är (även för användarne) oklar o. detta återverkar särsk. på det skönl. bruket av ordet. **I.** Huvud-användningen. Om förkänningar o. d. *Ha* (säll. *gå med*) *en sjukdom, feber(n), mässlingen i f-na* ha förkänningar) av, känna på sig att sjukdomen ej är långt borta, känna förbud till, gå och dra ihop till, ha i kroppen. *Ha, känna, gå med döden i f-na* (tycka sig) stå med ena foten i graven, vara dödsmärkt l. 'dödsdömd' o. d. Och när fröna blivit svartbruna, har hundlokan döden i f-na Gellerstedt. **II.** Särsk. skönl. även i en del andra uttr. o. användningar. **1)** *Går du kanske med en ny diktsamling i f-na?* går du och bär på, tänker du komma med. *Här är hunger och dyr tid i f-na. Med kriget i f-na. Påsken är i f-na med ägg och fastlagsris* och ~ Alb. Engström. *När man miss tänker, att vintern är i f-na* Levertin. **2)** *Ty han kände redan i f-na, att hur mycket han stretade emot, så skulle narren draga åstad med honom ändå* (= kände på sig) V. Benedictsson. **3)** *Nya år, vad bär du i f-na?* i ditt sköte. **4)** Sälls. *Ha ngn i f-na, i sina f-or* i hämlarna, hack i häl, tätt bakefter.

Fagocyt, -en, -er; -lära(n). Cell (särsk. vit blodkropp) som äger förmåga att 'äta upp' o. förstöra främmande ämnen, framför

allt för kroppen skadliga bakterier. *Met-schnikoff's f-lära.*

Fago'tt (-å); -en, -er; -blåsare; -stämma; -i'st (-en, -er; = f-blåsare). Kan betraktas som två ord. **I.** Mus. Ett träblåsinstrument i form av ett dubbelt rör med ljudhåll o. klaffar samt s-formigt böjt mässingsmunstycke. *F-en representerar basen i träblåsargruppen. De lägre tonerna på f-en äro tunga och allvarliga, de högre mjuka och milda. F-en kallades förr 'dulciän'.* Ngt vard. (fackl.) även om 'i'st'. **II.** Ngt vard. *En roli(g), livad, konsti(g) f. [Han] gjorde sig där känd som en glad f., som tyckte om punsch G. Nordensvan.* **Syn. I.** (förr) dulcian; **II.** prisse, kurre, ture, sälle, figur, 'kisse', 'typ'.

Faja'ns (l. vanl. -angs); -en, -er (om föremål av f.); -artad; -fabrik; -fat; -kakelugn; -lik(nande); -samling; -skål; -tillverkning; -vas. Ogenomskinligt mer l. mindre poröst lergods med (tenn-) l. blyhaltig glasyr. *F(-en) är ogenomskinlig, porslin halvgenomskinligt, vanligt krukmakargods, terrakotta och stengods sakna glasyr. Vanlig l. egentlig l. emaljerad f. massan lösare, röd, grå-l. gulaktig, glasyren ogenomskinlig, tennhaltig. Fin f. massan hårdare, nästan vit, glasyren genomskinlig, blyhaltig. I f. utföras bords- och andra husgerädsföremål av allehanda slag ävensom kakelugnar och åtskilliga prydnadsföremål. Äldre italiensk f. kallas även majolika. Den i Sverige för närvarande allmänast begagnade hushålls-f-en tillhör den fina f-ens klass. Delft, Rörstrands-, Mariebergs-, Gustavsbergsf-er. Vas av f. från ~. F-liknande tillverkningar förekomma redan i de gamla egyptiska gravarna.* **Syn.** ogenomskinligt lergods med glasyr; (vanl. f. ibl.) majolika; (fin f.) flintporslin, oäkta porslin.

Fakir, -en [l. -n], -er; -konst(er); -väsende. Indisk (ursprungligen muhammedansk) tiggarmunk o. självplågare. Då f-erna emellanåt syssla med trollkonster närmar sig ordets bet. ibl. den av 'trollkarl'. *Indisk f. läsende böner. F-väsendet i Indien.* Även bildl. (särsk. i bet. av självplågare l. botgörare).

Faksimile (mest grav); -t, -n [l. -r]; -handstämpel; -stick; -tryck. Även 'faksimil' (-et, = l. -er) som särsk. är vanl. i uttr. som (återge ngt) 'i faksimil'. Fullt noggrann efterbildning l. avtryck (t. e. av handskrift, handling, äldre böcker, handteckningar osv.). Abstr. o. konkr. *Ett f. av ett gammalt diplom. F-n åstadkommas förr huvudsakligen genom kopparstick, stentryck och träsnitt; numer anlitar man fotografien och ljustrycket för att framställa f-n. Adressförändring, som från utlandet begärts meddelat telegram ~ får ~ ej verkställas förrän f. av adressen ankommit Postboken. F-stic-*

ken och tonsticken A. Sahlén. **Syn.** (ibl.) diplomatiskt (noggrant) avtryck, fotolitografiskt återgivande l. upplaga, (omsorgsfullt) nytryck (t. e. av frimärken). **Faksimiler**a, -ade, -as; -ing (med plur.). I faksimile dvs. fullt noggrant återge, framställa ett faksimile av.

Fakta se nedan faktum.

-Fak'ter (grav); [-na]. Föga känt; ofta undviket som danism. (Underliga) åthävor l. åtbörder l. later (som väcka uppseende).

Fakticität, -en. Fil., litterärt o. d. Fhdt att vara faktisk l. verklig l. att existera; överensstämmelse med verkligheten; (påtaglig l. handgriplig) verklighet, realitet, faktiskhet. — **Faktion** ansluter sig knappast till denna ordgrupp; står för sig. —

Fak'tisk, -t; -het. **I.** Huvudanvändning. Om handling, tilldragelse, fhde l. omständighet o. d. Ofta i neutr. som adv. *Ta hänsyn till de f-a, de f-t föreliggande förhållandena, till det f-a läget. Grundad på en f. överlägsenhet ibl. nära 'avgjord'. Hålla sig till det f-a, det f-t bevisliga. Jag står icke för annat än vad jag f-t sagt. F-t rådde där redan då den största förvirring. F-t förefintlig. 'Assertorisk' i filosofisk mening betyder 'f-t viss'. Betvivla f-heten av ngt.*

II. Märk särsk. **1)** Om uppgift m. m. *Spådkad med f-a uppgifter. Jag vill blott lämna den f-a upplysningen, att ~.* **2)** Ngt vard. brukas adverbet i uttunnad bet. som en slags förstärkning (överdriftsvis). *Jag har f-t inte sovit en blund på hela natten. Det är f-t omöjligt.* **Syn.** som uppvisats l. konstaterats ha skett l. ägt rum l. finnas för handen, som verkligen passerat, som föreligger i l. är grundad på verkligheten, (i verkligheten l. erfarenheten) given, verklig, (verkligen) föreliggande l. befintlig l. förefintlig l. inträffad, reel; real; saklig, sak-, stödd l. som grundar sig på fakta l. ett faktum, som rör sig med verkligheter l. erfarenhetsrön; (ibl. nära:) viss l. avgjord l. bevisad l. (verklighets)trogen; (f-t:) i verkligheten l. realiteten, i själva verket, verkligen, enligt vad erfarenheten ger l. gett vid handen, realiter, ibl. sannerligen l. för visso; (f-het ibl.) verklighetstrohet.

— **Faktor** (-ärr; grav l. akut); -orn, -örer; -orsförening o. -orsplats samt -orstidning (alla till II). Anslutningen till föreg. svag. Två ord. **I.** Sak. **1)** 'Egentl.' Mat. Ett av två (l. flera tal) som multipliceras med varandra, tal som ingår i en multiplikation, storhet som multiplicerad med en annan ger som produkt en viss storhet. *Förernas ordning i en produkt är likgiltig. Upplösa ett tal i dess f-orer gm division söka multiplikand o. multiplikator till talet. (Talet) 7 är för tallet 42; den andra f-orn är då 6. Kunna f-örerna till ett helt tal icke vidare uppdelas i hela f-orer (dvs.*

sådana som utgöra hela tal), kallas de 'prim-faktorer'. 2) Bildl. Befolkningens tröghet var en *f-or*, som han aldrig tagit med i beräkningen. En medverkande *f-or* [till det dåliga resultatet] var onekligen ~. En *f-or* att räkna med. En (viktig) *f-or* som han förbisett. De tvänne huvudf-örerna härvid voro ~.

II. Person. 1) Om nutida svenska fhdn. a) Teknisk ledare vid ett boktryckeri. *Har f-orn styrt om att särtrycken avgått?* Även som titel *F-or Engström*. Tryckeri-, sätteri-, överf-ör. Grafisk Faktors-Tidning utgiven av Sverges Grafiska Faktorsförening. b) Särsk. i Norrl. Arbetsförman t. e. vid brädgård, sågverk, timmeravverkning. *Han frågar om inte »faktorn» kan ge honom arbete. Med timmerhuggning eller tocket E. Waldenström. Brädgårds-, timmerf-ör.* c) Ibl. (t. e. i Värmland) om person som ombesörjer transport av varor. [Gods]magasinet stängdes, då *f-orn gick från bryggan S. Lagerlöf.* 2) Om äldre l. utländska fhdn. a) Fabriksidkare l. fabriksledare (förr t. e. om föreståndare för gevärsfaktori o. d.). Även som titel för hantverksmästare (särsk. färgare o. garvare) med egen rörelse. b) Ännu om utländska fhdn. Affärsombud (särsk. en som på främmande ort för större affär uppköper l. försäljer varor — o. förestår ett 'faktori').

Syn. I. 1) multiplikand l. multiplikator; 2) betydelsefull l. viktig (medverkande) omständighet, inverkan, kraft, en av flere samverkande krafter l. omständigheter, verksam beståndsdel, omständighet l. sak att räkna med; **II. 1)** tryckeriföreståndare, (tryckeri)verkmästare, teknisk ledare, arbetsledare, (arbets)förman, ibl. 'bas'; (ibl.) fabriksledare, fabriksföreståndare, fabrikschef, disponent, direktör; (ibl.) fabrikör, fabriksidkare; uppsyningsman; faktorföreståndare, affärsombud, agent, kommissionär; ibl. speditör.

— **Faktori**, -et l. -t, -er; -avgift (för överföring av gods från järnväg till sjöled l. d.); -plats; -skrivare. 1) Nederlagsplats särsk. utomlands o. långt avlägsen, stort (transoceaniskt) varunederlag, liten koloni av handelsfilialer i avlägsna länder (för export av landets naturprodukter o. import av hemlandets industrialster), utomeuropeisk handelsplats. *F-erna ha ofta varit europeernas ingångsportar till länder som de sedan lagt under sig. Även i Afrika upprättade portugiserna talrika f-er. Föreståndare för ett f. i Delagoa Bay.* Märk om svenska fhdn *För gods som vid de s. k. f-platserna Fryksta, Lee, Sunnanå och Bengtsfors genom järnvägens försorg överföres till sjötransportled, erlägges f-avgifter* jfr Järnvägshandbok. 2) Större fabrikskomplex l. verkstad särsk. för gevärstillverkning, gevärsfaktori.

— **Faktötum** (grav); = [l. ngt vard.-et], =. En 'som skall allting bestyra', allt i allom, 'högra hand', outhärlig hjälpreda, ibl. nära tusenkonstnär. *Gamle Holmning, som var ett f. i huset Z. Topelius. Mitt, husets f. Den borgare, som han tidigast lyckades bli f. för, var ~ I. Simonsson.* — **Faktum** (grav); -um, -a. Jfr särsk. faktisk. Bet. skiftar mln 'verklig tilldragelse, sakförhållande, avgjord sak'. 1) *Sedan dess har forskningen på detta område bragt i dagen en mängd nya f-a. Endast röra sig med f-a och aldrig inblanda osäkra gissningar. (Alla) f-a tala emot ett sådant antagande. Vad talaren för sin del vill ha fastslaget som (ett) f-um. Ett f-um som icke kan bortresoneras. Jag påpekade blott det ofrånkomliga, det ojävbara f-um, att ~. Ett (allmänt) känt f-um. Har du något nytt f-um (att komma med), varpå ett återupptagande av målet kunde grundas? Stödd på f-a.* 2) Märk särsk. uttr. *Det är ett f-um, att ~ l. F-um är att ~* det är verkligen så att, faktiska förhållandet är att, faktiskt, i själva verket. **Syn.** verklig händelse l. tilldragelse, vad som verkligen inträffat, (verkligt) förhållande, vad som är givet i erfarenheten; sakförhållande; bevisad sak, oomkullrunklig (av erfarenheten bevisad) sanning, erkänt rön, avgjord sak, (en) verklighet l. realitet.

— **Faktör**, -en [l. -n]. Konsthist. o. d. (t. e. om målning, skulptur, musik). Teknik, utföringssätt (o. det andliga innehållet), struktur, form. *Torr och klar i f-en E. Wettergren (om en akvarell).* — **Faktör**, -a, -an, -or; -abelopp m. fl. se II. Handels. Räkning över (vanl. i parti) försälda varor (upptagande varubeteckning, prissamt betalnings- o. leveransvillkor), varuräkning till person bosatt å annan plats, 'inköpsräkning'. **I.** Enkelt. *Utgående och ingående f-or. Uppföra på, införa i f-an. Upprätta f-a över ~. Enligt (medföljande) f-a. Det i f-an beräknade priset. Bok vari f-or införs.* **II.** Ssgr. *F-abeloppet. F-abok* för kopiering av in- o. utgående f-or. *F-apärm ~ är den bästa ~ brev- och f-aordnare. Sälja under f-apriset. F-askrivare. F-askrivska, van vid skrivmaskin och med snugg handstil, erhåller plats nu genast. Ett belopp motsvarande 3 proc. d f-avärdet. Tullen beräknas på grund av f-avärdet. F-avärdera ngt.* **Fakturer**, -a, -ade, -as; -ing (med plur.). Handels. Beräkna (ett visst pris för ngt) i faktura; uppsätta fakturor. *Med vana vid f-ing. Fakturi*'st, -en, -er; -plats. Handels. Fakturaskrivare l. -skriverska. *F., med god handstil, vana i fakturering och någon språkkunskap annons. Förste f-platsen vid större järnverks huvudkontor i mellersta Sverige ~ ledig.*

Faktion, -en, -er. Nästan endast om

äldre fhdn, hist. (Politiskt) parti (vanl. i klandrande mening), grupp.

Faktisk, Faktor, Faktori, Faktotum, Faktur, Faktura m. fl. se ovan under 'fakticitet'.

Fakultativ (l. fa'k-); -t. Valfri, frivillig, som beror av nngns fria vilja l. står i ens eget skön. Motsatt 'obligatorisk'. *F. vigsel.* — **Fakultet**, -en, -er; -sdekanus; -sindelning(en); -snotarie; -sopponent (o. vid akademisk disputation utsedd av f-en, 'förste opponent'); -srum; -ssammantråde. **I.** Huvudbet. Avdelning (för vissa sambörande vetenskaper) vid universitet. *De fyra f-erna* teologiska, juridiska, medicinska o. filosofiska f-en (ej säll. förkortade Teol. Fak., Fil. Fak. osv.). *(Den) filosofiska f-ens humanistiska sektion vid Uppsala Universitet. (Filosofiska) f-ens nuvarande dekanus. F-sopponenten anmärker, att ~.* **II.** Bibet. **1)** F-slärarna. *F-en sammanträder å vanligt ställe omedelbart efter ~.* Då till f-ens kännedom kommit, att ~. Av f-en sattes han i första förslagsrummet men icke av konsistoriet. **2)** Ngt vard. = f-ssammantråde. *Ha vi, är det f. i kväll?*

Fal, -t, -are; -het. Mest skr., ej säll. högt; nästan endast klandrande (utom i ssgn falbjud). Oftare bildl. än egentl. Allt är f-t för penningar, för guld. *F. är han icke, han säljer icke sina tjänster. F-a domare, vittnen. Den f-a hopen. F-a hopar. Där lyckans gunst är f. F. för smicker. Flicka som håller sig f. En f. tärna om glädjeflicka (som säljer sin gunst). Han är f. och vinningslysten. Styrelsens f-het, liknöjdhet och varnakt. Utan 'klander' t. e. i ordspråket *Den som vill köpslå utan penningar, bör gå på det torget, där intet är f-t.* Likaså ibl. i det mindre vanl. *Hålla ngt falt.* **Syn.** till salu, till köps, att (få) köpa; mutbar, besticklig, åtkomlig för l. som tar mutor, som säljer sig l. låter köpa sig l. sin gunst, som säljer sin övertygelse l. sina tjänster, en som kan köpas. — **Falbjuda**, skr. *Och varje dag kör den duktiga kvinnan ~ genom Compiègnes gator och fer sina varor. År 1728 blev ~ en antikvitetshandlare ~ för att ha f-it dessa hädiska avbildningar dömd att ~ C. G. Laurin. En f-en famn B. Gripenberg.* **Syn.** utbjuda m (till salu), ropa ut, salubjuda. **-hålla** m. Skr.; mindre vanl. Gärna klandrande. *Hålla till salu, saluhålla. F. sina smekningar.**

Falja, -an, -or. Skönl. Gammalt ord, upptaget av Karlfeldt, t. e. *Vinden rider på f-orna / sin sunnanhäst med vin. Vinden från hembygdens f-a och hed.* **Syn.** slätt, hed.

Falång, -en, -er; -led (till I o. II). **I.** Krigs. o. allmänna. **1)** Krigs. I djup uppställning ordnad slaghop i det gamla Grekland; senare särsk. = tungtrastad an-

fallsstyrka till fots. *Den macedon(i)ska f-en* fulländad av Alexander den store. *F-ens djup var gemenligen 16 man.* **2)** Friare dels om anfallsstyrka l. skara överhuvud, dels om avdelning av (politiskt) parti. *Stormklocke-falangens syndikalistiska propaganda.* **II.** I anatomin. De skilda småben varav fingrar o. tår bestå.

Fälaska (utt. o. fattat som ssg; första leden ansluter sig mer l. mindre medvetet till 'falna'); -an; -regn. Den vita lätta askan som lägger sig över slocknande glöd. *Läsa, se syner i f-an. I f-regnet vid elden* Gust. Johansson. Även i bild. *När f-an lagt sig över en slocknande lidelse.*

Falärner (ärn-); -n; -vin. *F-n gällde i forntiden som Italiens bästa vin.*

Falk, -en, -ar. Om dagrovfåglar av släktet Falco. *De flesta f-ar, de s. k. ädelfarna (som använts i människans tjänst vid 'f-jakten') flyga synnerligen väl och fånga sitt byte i luften, i det de snabbt uppfirån störta sig över det. F-arna låta aldrig riktigt tämja sig, om de och kunna bli beroende av den som ger dem ljus och mat. Jakt med f. Pilgrims-, lärk-, dvärg-l. sten-, afton-, torn-falk samt jaktfalkar. — Falkartad.* F-e dagrovfåglar (Falconidæ); hit höra utom falkar även örnar, hökar, vråkar, glador m. fl. **-blick.** Ofta bildl. om skarp genomträngande blick. *Hans f. upptäckte genast var den lilla karavanen lägrat sig.* **Syn.** ibl. falköga. **-gård** o. **-huva** jfr falkjakt. **-jakt.** Särsk. under medeltiden var f-en ('falkoneriet') en högt uppdreven och omtyckt konst. Falkens dressyr var grym o. svår; den måste lära sig att ta sin mat endast på 'falkenerarens' hand o. vid ett bestämt tillrop komma tillbaka med det byte den gripit. 'Falkhuvan' som spännes över falkens huvud håller den i mörker. När bytet kommer i sikte avtages huvan och jakten begynner. Med falk jagades häger, hare, kanin och t. o. m. rådjur o. räv. Numer idkas f-en knappast av andra än araber och tartarer. **-jägare** som jagar med falk. **-lik(nande).** **-unge.** **-ög'a.** Jfr falkblick. *Ha riktiga f-on.* **-ög'd** (l. -öjd); -t. — **Falka** se d. o. — **Falkenärer**, -e(n), -e; -konst. En som dresserar falkar för jakt, falkmästare, falkvaktare, falkvårdare. Sällsyntare är **Falkenär**, -e(n), -er. **Falkoneri**, -e(t). Mindre vanl. Falkjakt; falkenerarkonst; 'falkstall' l. falkgård.

Falka, -ade, [-as]. Anslutes ofta till föreg. ordgrupp (falkblick o. d.). *F-a på, efter ngt. Han lär f-a på att bli H:s efterträdare. Kuskarna stå och f-a i hörnen* Grebst. **Syn.** gå (ut) på jakt (efter), söka l. speja l. spana efter, lura (på), trakta (efter), 'gå och sikta' (på), spekulera (på), (ibl. nära) bespetsa sig (på) l. göra sig förhoppningar (om).

Fall, -et, =. **A)** Enkelt. **I.** Mer l. mindre nära förbundet med 'falla'. **1)** 'Egentligast'. Nästan endast sing. **a)** *Mottaga ngn i fallet. Skadad vid ett f. från hästen. Luta till (sitt) f. Dö knall och f. Dropparnas regelbundna f. från takrännan. Vattnets stigande och f. vanligare 'fallande'. Snö-, sky-, stjärnfall ofta mer konkr. b)* *F-et blir ändå icke stort, högt ung. = fallhöjden. c)* Mest fackl. *Vattendelaren går ungefär vid riksgränsen, på andra sidan ha alla vattendrag sitt fall åt väster. Vet du, att det är f., så att man kan dika ut vattnet åt det hållet? Minsta f. för 1½ tums rör [vid täckdikning] anses vara 20 à 30 cm. på hundra längdmeter ~ för större rördiken. d)* Ett brutet tak med f. åt alla fyra sidorna, ett s. k. valmtak A. Hahr. **2)** Konkr. Med plur. Här bildar älven flera betydande f. som synas från järnvägen. Ålkarlebyf. en. *Vattenfall. 3)* Om dräkt o. d. Ofta fackl. Utan plur. *Det absolut fria fet på dräkten. Särskilt alla trikdävnader ge detta f. [åt klänningen]. Kjolens, klänningens, draperiets f. Plymerna erhålla på detta sätt ett mjukare och djupare f. Ha vackert f. 4)* Om rytm o. d. Utan plur. *Versens f. Rytmernas f. Slutfall. 5)* Om stupande (i krig). Nästan endast sing. *Hämnas sina kamraters f. jfr 1 ovan. Härifrån är övergången till följ. lätt. 6)* Mer 'oegentl.' Nästan endast sing. **a)** *Kejsardömet f. Presidentens f. drog som vanligt med sig en mängd ämbetsmän(s). Presidenten drog i f-et med sig en mängd ämbetsmän. Och dess f. var stort. Slutligen gingo de till råds med varandra, huru de skulle komma honom på f. Bringa ngn på f. liksom föregående ex. även till b. Högmod går för (l. före) f. högmod bringar (för l. senare) fördärv. b)* *Förförelse, f. och upprättelse. Evas f. Syndafall. c)* Mer fristående bet. Handels. o. d. *F. i värde. Dessa rykten och fakta åstadkommo omedelbart aktiernas f. från 120 till 105 kr. pr stycke. Stora f. på aktier och bankpapper. Aktie-, kurs-, prisfall. 7)* Längre från bet. i 'falla' stå de två konkr. plural-försedda betydelseerna: **a)** Sjövä. Tåg l. taljor varmed segel, rår o. flaggor hissas. *Fastgöring av en ända, t. ex. ett skot, ett fall o. s. v. på ~. F-en till storsegel och flock göras helst av böjlig wire. Där satte han sig att splitsa toppfallet, som han måst kapa under stormen. b)* Skogs. o. d. Enl. Onattingius mest i bergslagsskogar. Hygge o. d. *Ett kallt f. med stubbar och ormbunkar Heidenstam. Men här fanns bara hög gles skog och lungbevuxta f. runtom Forsslund. På liderna längs älvarna kom lövskogen i smala strimlor, annars hade den en efemär tillvaro på f-en och brännorna R. Sernander.*

II. Förbindelsen med 'falla' uppehålls

icke. Med plur. **1)** Rättsfall, medicinskt fall o. allmännare. *Ett f. som icke var förutsett (i lagen). Ha vi något föregående f. att hålla oss till? Ett liknande f. förekom just i måndags i Gävle. Ett f. som aldrig förekommit i min praktik. F-et är icke enastående. Det var ett svårt fall. Är f-et svårare, får man fortgå med behandlingen i ett par månader. Åter ett f. av mässling i Vasastaden. Ett (märkvärdigt) f. av andeskdäri. I gynnsammaste f. Hur skulle du göra i ett sådant f.? I sällsynta f. Alla tänkbara f. I alla dessa (nu uppräknade) f. har subjektet varit singularis. För oförutsedda f. Ty stranden [av Påskön] omges av rev, och i nio f. av tio bryter sjön. Inte i ett f. av l. på hundra. F-et Boström en bekant spökehistoria där en B. spelade huvudrollen. Mitt f. är inte på långt när så invecklat. Första f-et ~; andra f-et. **2)** Märk särsk. en mängd fasta uttr. **a)** *Det är inte f-et med mig. Så är åtminstone (inte) f-et med pappa. I likhet med vad förut varit f-et kommer turistföreningen att ~. b)* Mest med prep. 'i', ibl. 'för'. *Det är i varje f., i vilket f. som helst modigt gjort av henne. I alla (vard. o. skämts. även alla fulla) f. ofta = (än)dock. I så fall ger jag mig om så är, är det på det viset. I sådant f. vore det bättre att ~. I annat, motsatt f. I värsta, bästa f. I de flesta f. I flertalet f. skr. Endast i det f(-et), att ~. I intet f. Vanl. lagt. är I f. av t. e. I f. av uteblivande bötfullas svarenden. **3)** Till ren villkors- (o. fråge)konj. har sammansättningen 'i fall' övergått o. den sammanskrivs också i SAOL⁷ o. SAOF. Särsk. i smtl. kan den växla med det vardagligare 'i fall att'. Se 'ifall'. **4)** Ex. med 'fall' som sista led i ssg. Stundom är avslutningen till II jämförelsevis svag. *Rätts-; sjukdoms-, difteri-; döds-, olycksfall.***

B) Ssgr som otvunget ansluta sig till substantivet äro sälls, de låta sig i allm. helst hänföras till verbet o. stå då under detta. 'Fallhuvud', 'fallstup', 'fallsystem' o. d. samt det sjövä. 'fallhorn' utgöra undantag.

Syn. A) I. 1) a) fallande (över ända), (ned)störtande, sjunkande osv. (jfr falla); kullerbytta; ibl. skred, ras; **b)** ibl. fallhöjd; **c)** (storleken av) lutning; **2)** vattenfall; **3)** sätt att hänga l. 'falla', (en kjols l. d.) sätt att sitta; **4)** 'glidning', ibl. rytm; ibl. slutfall; **5)** stupande (i strid); **6)** a) undergång, fördärv, störtande, ibl. avsättning l. förödmjukelse; ruin, obestånd, elände, olycka; ibl. nedåtgående; **b)** syndafall, avvikelse från dygdens stig, felsteg, ibl. förfall, förnedring; **c)** prisfall, minskning (i värde), sjunkande; **7)** a) hisståg; **b)** hygge, avverkad plats; ibl. svedjefall; **II.** händelse, tillfälle; sak, mål, 'kasus', (ibl. nära) fråga;

förhållande(n), omständighet(er), (ibl.): möjlighet l. exempel l. belägenhet.

— **Fallhorn.** Sjövä. Det 'horn' (hörn) av ett stagsedel varvid fallet fastgöres. **-huvud.** Det översta av ett vattenfall, jfr 'forshuvud'. *F-et är föga brett, men ~ Pelle Molin.* **-höjd** m. fl. se under falla. **-stup.** Att timmer i tusental på en gång och bråte-vis kommer utför *f-et* Pelle Molin. **-system.** Det s. k. Asklundska fallet, nyckeln till *f-et* [i Motala ström].

— **Falla,** föll(o), -it; fallen (se även bland avledningar); -ning (sjövä.). **A)** Mer egentl. De två konkretaste huvudbetydelseerna. **1.** Falla från en höjd o. d. **1)** Egentligast. *Han förlorade fotfästet och föll från 5 meters höjd. F-a av hästen. F-a av pinn(en) om sovande höns; ngt vard. även i bildl. bet. = bli alldeles handfallen l. vara alldeles kaputt l. 'borta' l. kola av (oftare 'trilla åv pinn'). F-a över styrstängeln, över relingen, över bord jfr II. Jordbävningen var så stark, att tavlorna föll från väggarna. Med en duns föll den stora krukan från pelaren i golvet. Mamma, den föll av sig själv, jag hade inte ner den. F-a i sjön. Isen brast och de föll alla i vattnet. Nu släppte han taget och föll (handlöst, från andra våningen) i en nässelhög. Tro ej att du f-er, så f-er du ickel även till II. En kropp som f-er fritt, ökar oupphörligen sin hastighet. Jag drömde att jag föll och föll, djupt ned i en avgrund. F-a på rygg, på mage, med huvudet före, huvudstupa även till II. Låta ngt f-a (till marken). **2)** Mårk bl. a. **a)** Regnet började f-a, först endast droppvis, men snart i strida strömmar. Det föll ett lätt värregn. Hit ansluta sig närmast: När dimman f-er. Ingen dagg hade f-it egentligen f-er daggen icke utan utfälles. **b)** Löven hade redan börjat f-a och virvlade om i septemberblåsten. Om håret f-er, vill f-a. **c)** Några uttr. med bildl. användning. Stå (l. vara) som f-en från skyarna (av förvåning) gapande av häpnad l. d. Det föll en sten från mitt bröst, mitt hjärta vad jag blev lätt om hjärtat, det befriade mig från ett svårt bekymmer. Äplet f-er icke långt från trädet föräldrarnas (egen-skaper, särsk. deras) fel gå igen på barnen, barn brås på föräldrarna, å föräldrarna dåliga nog märks det på barnen. Somt föll på hälleberget, men somt föll i god jord om det som blir utan, resp. icke utan verkan. Talet föll emellertid (platt) till marken, då ~ blev alldeles utan verkan l. gjorde fullkomligt fiasko o. d.; jfr 'f-a ned som en skinnpäl's' o. d.*

II. Falla omkull o. d. **1)** Egentligast. *Han snavade, föll o. slog sig rätt illa. F-a och bryta armen. Flickan hade nyss lärt sig gå, föll oupphörligt, men reste sig bara på nytt utan att skrika. F-a på nä-*

sa(n). *F-a baklänges, överända, framstupa (över en trädrot). Varpd trädet med ett brak föll (över) dt min sida. 2)* Bildl. brukas (det bibl.) uttr. *Den som står, han må se till, att han icke f-er!* **3)** I fråga om strid o. d. *F-a i striden (för sitt fädernesland). F-a för sitt land. F-a för svärd, för fiendehand, för en lönnmördares kula. F-a som ax för lien. Redan vid första salvan föll tre man. Märk de (till CI 1 även anslutna) Han kunde icke vika, / blott f-a kunde han o. F-a på sina gärningar.*

B) Ett par konkr. bibet. jämte en del ngt friare användningar. **I.** Konkretare. **1)** Rulla o. d. *F-a utför en klippa, en brant slutning. Stora tårar föll utför hennes kinder oftare 'tillrade' l. d. 2)* Frivilligt falla. *F-a på knä (för ngn). F-a ngn om halsen. F-a i ngns armar. II.* Friare. **1)** Sjunka (x stiga). **a)** Havets regelbundna stigande och f-ande. *An har f-it i natt l. Vattnet i ån har dter f-it, har f-it 3 decimeter. Särsk. förbindelsen 'stiga och falla' brukas ofta bildl.: Jag hörde också stormen mycket tydligare, hur den steg och föll i styrka Didring. Bjällklängen dallrar och f-er och stiger Fröding. b)* Kvicksilverpelaren föll alltmör, och termometern visade redan — 25 grader. Märk härtill vanliga uttr. (med 'subjektsväxling') som: Termometern har f-it tre grader sen i morse. Om barometern f-er långsamt och stadigt, är regnet ej långt borta. *F-ande temperatur, lufttryck. Temperaturen i f-ande, oväderscentrum över Nordsjön. 2)* Sänka sig. Gärna skönl. Skymningen f-er. *I den f-ande aftonens grånad V. Ekelund. Hit ansluta sig bildl. uttr. som Det föll en djup tynnad över bordet Fanny Alving. 3)* Om sken o. d. *Ljuset, skenet föll (rätt in genom rutan) på en böjd gestalt vid skrivebordet. Bildl. brukas uttr. som Det f-er ett underligt ljus över alla dessa förhandlingar, om man betänker, att ~. Märk närastående uttr. som Hans blick föll härvid (av en händelse) på ~. 4)* Hänga o. d. *F-er klänningen bra, väl där bak? F-a (bra) efter kroppen. F-a fullt, stelt, onaturligt. Låt draperiet, gardinerna f-a ledigt, i fria veck! Mantel, f-ande i djupa ~ veck. 5)* Sjövä. Rent fackl. även med verbalsubst. på -ning. *Lova och f-a. Vi få f-a lite mer, så att vi få vind i foc-ken. F-a undan vinden. F-a undan ett blindskär. Lägga rodet till f-ning. 6)* Märk ett par fackl. användningar. **a)** Skogs. Uppmäta och måttbestämma de stockar som f-a ur respektive träd O. Bucht. Uppgiva de förmodliga dimensionerna av det timmer som f-er ur trädet i fråga O. Bucht. **b)** Tillskriva oss, vilka benkvantiteter som dagligen falla i varje affär om slakteriben.

C) Mer bildl. **I.** Uttr. som kunna ordnas i smärre grupper. **1)** Med mer l. mindre

ofördelaktig innebörd. **a)** Följande dag kunde han telegrafera att fästningen f-*il*. Fiendens sista skansar f-na. **b)** Man väntade nu varje dag, att ministären skulle f-a. Han kommer att f-a på, föll på rösträttsfrågan. Från och med den dagen är du en f-en man även med moralisk bibet. **c)** Frågan står eller f-er med honom. Det f-er ju på sin egen orimlighet. Förslaget föll på första kammarens motstånd. Det gick icke längre att fördölja det, skådespelet var ohjälpligen f-et. **d)** Märk Låta planen, förslaget, (hela) saken f-a. Hit ansluta sig rätt nära uttr. som Låta samtalet f-a. Och sedan han druckit en slurk, kände han sig benägen att uppta det f-na samtalet Strindberg. **e)** F-a för frestelsen (att ~). Du har f-it på nytt, men ännu är jag viss på att du har kraft att resa dig jfr ovan A II 2. Märk särsk. F-na kvinnor som låta bruka sig till otukt. **f)** Om pris osv. F-a i pris, i värde. Råsockret är i f-ande. Rdgpriset kommer att stiga, potatispriserna, (priset på) potatisen synes däremot f-a. Priset (på kol) har f-it en krona, f-it med 7 %. Papper som f-a. F-ande kurser. **g)** Modet föll, när de stodo ansikte mot ansikte med fienden. Ldt (bara) icke modet f-a! **h)** Efter häktningen föll B. snart till föga och erkände. **i)** Närmare 2. F-a ngn i ryggen. F-a ngn i talet avbryta. F-a ngn i ämbetet obehörigen blanda sig i vad ngn har att göra.

2) Verbets innebörd i sig själv mer l. mindre neutral (ofta = råka o. d.). **a)** F-a i onåd. F-a i händerna l. i klorna på ngn, i nngs händer l. nngs klör. F-a i ett bakhåll. Jag hade redan förtvilit om att lösa gåtan, då händelsevis ett papper föll i min hand l. föll mig i handen, som gav en ny ledningstråd. Hit kanske snarast F-a (ett) offer för sin egen obetänksamhet. **b)** Saken hade emellertid f-it i glömska. Samtalet hade händelsevis f-it på studier, och ~. Det tycks ha f-it på din lott (att ~). Lotten föll på honom. På dig kan i alla händelser ingen misstanke l. misstanken icke f-a. F-a på den tanken, den (lysande) idén att ~. F-a med sitt val på en oförtjänt. **c)** F-a i vanmakt, i dvala, i sömn, i (en) djup sömn, i en välgörande, en vederkvickande sömn, i slummer. F-a i gråt, i skri. Hit snarast F-a i vanmakt o. F-a i raseri. Nära ansluter sig ock Israel ryckte i tömmarna och djuret föll i en saktat lunk P. Norberg. F-a i galopp. **d)** Om ord o. d. Han lät ett ord f-a om att ~. Blott då och då föll ett ord, liksom på måfå. Där föllo skarpa repliker fälldes, växlades. Hade ett ytttrande f-it, som ~. Fröken Mathilda Wrede känner nog sina pappenheimare, och hennes ord föllo: »det är oförfätliga brottslingar, fader- och brodermördare». Såsom orden föllo vid anföring. **e)** Målet f-er icke under

den paragrafen. Den mängd motorbåtar, vilka icke f-a under bestämmelserna för maskindrivna fartyg, av visst tonnage. Det f-er icke under min domvärjo. F-a under allmänhetens dom. Märk med prep. 'på'. Av dessa utgifter f-er ungefär hälften på byggnadskassan. **f)** Mest skr. Infalla o. d. Men deras blomstringstid f-er ungefär under 1200-talet Nord. Fam.² Övergången [från en princip till en annan] föll vid ättens överflyttande från ~ B. Nerman. Den mittersta, Frös hög, [bör] till åldern f-a därnäst och ~ B. Nerman. **g)** Nästan endast refl. o. oper. Det f-er av sig själv(t) (, att ~) det är givet, självklart, självfallet. — Han gjorde liten smula som det föll sig. Om det f-er sig så, f-er sig lägligt (för dig), kan vi ju tänka på saken (till) om måndag. Det f-er sig onekligen svårt just då. Hur det nu föll sig, så träffades de åter på söndagen. — Med saksobj. Veden f-er sig dyr i år. Beklädnungen med bräder f-er sig nog dyrare, billigare. — Märk med personsobj. Jag vill visst inte f-a (er) besvärlig vara till besvär, göra l. vålla omak. **h)** Om hästar. Nästan endast i perf. part. o. med prep. 'efter'. Fadern, Mac Gregor, är f-en efter Darnley. Ett par eleganta, ljusbruna vallackar, helsyskon, f-na efter ~. **i)** Nästan endast i pres. part. F-ande och stigande rytm se rytm.

II. Spridda uttr. **a)** Abs. Spridda skott föllo. Mannen lyfte bössan och kornade. Men inget skott föll ~ Ad. Johansson. Dom(en) hade f-it dagen förut avkunnats. **b)** Med prep.-uttr. Ett ord som borde fa tungt i vågskålen. Klå sig så att det f-er i ögonen sticker i ögonen. Med i ögonen f-ande orättvisa även sammanskrivet; = ögonskenlig, öppendaglig, solklar, skriande. Det föll honom icke i smaken. F-a ngn på läppen behaga ngn. F-a ngn, fattigvården, socknen till last. Det hade alldeles f-it ur mitt minne, f-it mig ur minnet. F-a ur sin roll, ur rollen. **c)** Part. fallen se avledningar.

Syn. A) I. 1) falla l. störta ned l. ner n; (ibl.: fara l. ramla l. dimpa l. dunska l. braka l. tumla l. plumsa (ner n); ibl. trilla (ner n); ibl. förlora taget l. fotfästet; ibl. instörta n; **2)** a) (ibl. nära:) skvala, ösa (ner), strömma, forsa, störta (ner); b) ibl. singla (ner), lossna (o. falla av); **II. 1)** falla l. störta l. vältras omkull l. överända, kullfalla n, stupa l. ramla (omkull), förlora julfvikten, vända benen i vädret, slå i backen, trilla ikull (vard.), ibl. snava; segna l. digna (nöd); **3)** stupa (i strid), dödas, dö l. omkomma (i strid, i striden, i fält, på slagfältet), slås l. mejas ned n; **B) I. 1)** förlora fotfästet o. störta utför, rasa (nöd för), glida (nöd), rinna, trilla, tillra (ned n), rulla; **2)** kasta sig, sjunka, lägga sig, ibl.

störta (sig); ibl. låta sig neder (äld.); **II.** 1) sjunka, minska(s), avta(ga) *n*, gå ned *n*, bli l. höras (allt) svagare, ibl. springa ner; 2) sänka sig (néd), dala (néd); 3) falla i'n, komma i'n; (ibl. nära:) stanna, fästa sig, rikta sig, fästas, riktas; 4) hänga, sitta; hänga ned l. ner *n*; 5) falla äv (för vinden), vika äv åt lä(sidan), avlägsna(s) från vindriktningen, lägga rodret till fallning; 6) fås, 'bli'; **C) I. 1) a)** ge sig, inta(ga)s, falla i fiendehand, (stormas o.) tas, ibl. kapitulera l. dagtinga; **b)** störtas, 'stupa', mista sin ställning l. sin makt l. sin plats, råka i onåd, gå förlorad, gå u'nder, förstöras; **c)** icke gå igenom l. anta(ga)s l. vinna l. röna (ngn) framgång, ej vinna gehör, icke (lyckas) få majoritet, avslås, misslyckas, göra fiasko, falla igenom, ej bli vald l. antagen l. beviljad, gå om intet; **d)** förfalla; 'avsomna', 'domna', avbrytas; **e)** ge vika (för en frestelse l. för frestelserna), låta sig lockas l. förföras (till synd), begå felsteg, avvika från dygd o. sedlighet l. från det rättas väg, sjunka i synd, ibl. låta sig brukas till otukt; **f)** minska l. sjunka (i värde l. pris), (för)minskas, bli billigare l. lägre, bli bättre pris på; **g)** 'sjunka'; 2) **a)–c)** råka, komma; råka komma; råka ut (för), bli utsatt (för); falla i'n (i); **d)** fallas, framkastas *n*, (komma att) ystras l. falla sig; **e)** höra (under), räknas l. vara att hänföra l. räkna (till l. under); **f)** infalla l. komma, kunna dateras l. (an)sättas, vara att ansätta; **g)** råka sig, foga sig, passa (sig), vara (lämpligt), inträffa, hända (sig); ställa sig, bli, skola visa sig; **h)** (fallen efter:) föl av; **II. a)** lossas; avkunnas.

— **Falla av** *n*, **bort** *n*. **F. efter.** Min-dre vanl. 1) Krigs. o. d. Sluta ti'll. 2) Följa i fallet. **F. fram** *n*. **F. för.** Opers. Det föll för mig, huru kvistigt det måtte vara att ~ G. Lindqvist. Just då föll det för mig, att jag skulle titta upp ett slag föll det mig in, kom det för mig, kom jag på den idén l. tanken, kom jag att tänka på. **F. i** [o. ifallen]. 1) Egentl. Falla i vattnet o. d. Du får gärna vara nere vid stran(de)n, bara du inte (går och) fer i. 2) Bildl. Bibet. Falla in, 'hugga i'. Nu föllo basarna i med sitt kraftiga »Lys högt» osv. **F. (i)från.** Jfr frånfallen. Märk särsk. de bildl. 1) Dö. Vad ska det bli av dig, när vi fer ifrån? B. Mörner. 2) Avfalla (från sitt parti l. d.). Allt flera av de gamla vinnerna föllo ifrån, ju mer konungen när-made sig borgarklassen. **F. igen** [n]. **F. igenom** o. i mer egentl. bet. 'genomfal-lande' (t. e. ljus). F. igenom vid, i en exa-men kuggas, ej gå igenom, 'spricka' (vard.). Han föll igenom vid höstvalet fick ej ma-joritet, ej tillräckligt antal röster, blev ej (äter)vald. **F. (i)hop** o. hopfalla. **F. ikull**

se kullfalla. **F. in** *n*, **isär** [n], **itu** [n], **ned** l. **ner** *n*, **omkull** se kullfalla, **opp** se f. upp. **F. på.** Jfr påfallande. 1) In-bryta *n*, falla, sänka sig. Mökret, natten faller på. Ju mer skymningen föll på, alltmer häxlik blev hon Rich. Bergh. Min-dre vanl. äro uttr. som Aftonkyllan föll på Ola Hansson. 2) Hitta på, få en ingivelse l. en idé l. ett infall l. den nycken osv.; komma över l. på. Man vet aldrig vad han kan f. på (för dumheter). Hur kan du f. på att göra något dylikt! Det kunde nog f. på henne att sätta av i pin karriär ~ Fröding. Och professorn hade i distraktion fallit på att han skulle resa Fröding. Märk uttr. som När anden, lusten, hägen faller på (ngn). **F. samman** *n*, **sönder** *n*, **till** *n*, **tillbaka** [n], **undan** *n*. **F. upp** o. upp-fallande. Öppna sig (i fallet). Locket föll härvid upp (av sig självt) och blottade ett armband vilande på en blå sammetsdyna. Boken faller alltid upp på samma sida. **F. ur** o. urfallen. 1) Egentl. Jag öppnade locket, vickade på korgen och en stor pumpa föll ur. Hästarna hade skenat och den åkande fallit ur. 2) Bildl. Bli mager l. blekna, mattas, mista färgen. På de sista veckorna hade hon fallit ur (i kinderna), sd att man knappt kände igen henne. Fär-gerna, klänningen, tyget hade fallit ur. Ur-fallna färger urblekta, bleknade. **F. ut** *n*, **utför**, **över** *n*.

— **Fallbila.** Ett halshuggningsverktyg, giljotin. **-bom** slagbom, fallbom. **-bräde** t. e. under en galge l. schavott. **-by.** Sjö-v. Hård vindstöt snett uppifrån (på platser omgivna av berg l. höga stränder). **-dörr** läm, dörr anbragt på snedden så att den av sin egen tyngd faller igen (t. e. ibl. på källarsvalar). **-frukt.** Motsatt 'avplockad frukt'. Plocka upp f-en under träden. F. till utfodring. Billig f. **-färdig**; -het. F-are ruckel kunde man knappt se. Ett genomruttet och förty f-t litet skrälle till torpfåhus A. T. Gellerstedt. Även bildl. Denna f-a stat O. Högberg. **Syn.** färdig att störta in när som helst, (alldeles) för-fallen, rucklig, skranglig, bofällig, halvt i ruiner, ibl. murken. **-fönster.** Tekn. Fön-ster att fälla, fallfönster. **-försök** t. e. för fysiska rön. **-girig**; -het. Sjö-v. Om båt: som har böjelse att falla från vinden (x lov-girig, som ligger hårt på rodret). Båten blir då lov- eller fallgirig Gartz. **-grind.** Grind som kan fällas l. som av egen tyngd slår igen. Kom igenom f-en vid ingången ~. **-grop.** Gräva en f. för vargarna. Även bildl. Det var menat som en f. för dig, och du föll mycket riktigt i den. G. Cederschiöld, Erasen som fallgrop. **Syn.** ibl. fälla.

-hake. Fackl. [Koffertar med] 2 f-ar, lyftfack. **-hammare.** Fackl. Hejare. De för smidning använda fallhamrarna. He-

jare, f. eller fallverk. -hastighet. En undersökning av *f-en* tillåter alltså slutsatser om kroppens form *The Svedberg. Ökas f-en ytterligare, kan ~. -höjd; -sberäkning.* Ofta till subst. **1)** Om höjden på ett vattenfall o. d. Gärna fackl. *Naturlig f.* verkliga höjdskillnaden mln övre o. nedre vattenytan. *Effektiv eller nyttig f.* som verkligen kommer vattenkraftmaskinen tillgodo. *Tämnaredns totala f.* är 70 m. och dess avvattningsområde 1270 kvkm. *F-en* och vattenmängden. **2)** Fys. o. allmänne. För tunga kroppar och måttliga *f-er* är ~. *F-en* var oansenlig, men maskinen gick dock i spillror. -**kurva.** Fackl. *Radiumemanationens ~ f.* x stigkurva; Ramstedt—Gleditsch. -**lag** o. -**linje** bägge fys. -**lucka.** (Ofta dold) goldlucka som leder ned till en källare, ett underjordiskt fängelse l. d.; ej säll. gillrad. *Störta ned genom en f. och försvinna. -läm* mindre vanl. för 'falllucka' l. 'falldörr'. -**maskin.** Fys. Med *Atwoods f.* kunna samtliga lagar för kroppars fria fall praktiskt bevisas. -**nät** t. e. för lindansare.

-**rep;** -**splan** (sjöv.; finnas vanl. vid övre o. nedre ändan av en *f-strappa*); -**strappa** (mest sjöv.). Kan även betraktas som två ord. **1)** Mest sjöv.; allmänast känt i esgn 'f-strappa'. Tåg varav man betjänar sig vid användandet av ombord befintliga trappor o. stag, för att gå ombord osv. *Hålla sig i f-et, i f-en.* Förr brukades *f-strappa* blott på styrbords sida och var avsedd enbart för officerare och vederlikar. Våt ~ skyndar jag mig uppför *f-strappan* och in i min hytt *Sven Hedin.* **2)** 'Bildl.' bet. Blott i uttr. som *Vara, komma, bringa ngn på f-et* på det sluttande planet, nära sitt fall l. sin undergång. -**riktnig.** Mest skr. *Avböjas mera från sin f. -rörelse.* Fys. *Försök rörande f-n. Lagarna för f-n, falllagarna. -skärm; -sförsök. F., utslagen under nedstigning från ballong. Nedstigning med(elst) f.* Med paraplyet som *f.* Verka som *f.* *Utbreda sig papperet ~ och bildar en f., som ~.* *Frön eller frukter försedda med naturliga f-ar* t. e. maskrosor, tistlar, lönn, alm. -**tid** fys. -**verk.** Fackl. Inrättning för stansning o. prägling av föremål medelst slag; hejare. -**vilt.** Jäg. *Villebråd, som anträffas dött, s. k. fallvilt Högdahl. -virke.* *Han byggde så av f. den lilla koja, de ännu bebodda virke* av trän som fallit av sig själva.

— **Fallandesjuk.** Lidande av fallandesot, epileptiker. *När den f-e får ett av sina anfall, bör man se till, att han icke kan skada sig. -sjuka.* Numer vanligare än följ. -**sot.** I smtl. (åtminstone llds.) även 'fallansot'. En sjukdom som uppträder med anfall av medvetlöshet o. krampryckningar. *Den, som är behäftad med f., vilken*

härör av övervägande inre orsaker ~ må ej ingå äktenskap, med mindre Konungen finner skäligt tillåta äktenskapet *Nya giftermålsbalken. Syn. epilepsi.*

— **Fallen,** -et. För participiala bet. jfr falla. Bet. växlar mln 'med anlag för' o. 'benägen för'. Blott med prep. 'för'. *Människor som äro f-na för gikt böra icke bada kallt. F-en för dryckenskap, för dryckjom, för uteliv. Han har varit f-en för lättja, för att skjuta upp allting. Mycket f-en för att läsa, för läsning, för studier. Musik är det, hon tycks vara mest f-en för. Syn. anlagd, begåvad, lämpad, 'skickad', med anlag (för); som älskar l. tycker o'm l. har lust för, av naturen hängiven (åt), böjd l. benägen (för), (ibl. nära:) upplagd, hågad, livad. **Fallenhet,** -en, [-er]. Jfr föreg. *Personer med f. för svindel. Han visade tidigt (en utpräglad) f. för att rita, för teckning. Röja avgjord f. för ett yrke. En naturlig f. för läsning. Syn. (naturliga) anlag, begåvning; böjelse, benägenhet, lust.**

Falleria, -ade. Ngt vard. **1)** *Oper. Va ä då som f-ar?* Alb. Engström. **2)** Med saksubb. *Och om ingenting f-ar, så är jag ~. En klunk får ej f-a Heidenstam. Syn. 1)* 'fattas', fela(s), mangera, **2)** slå fel, saknas. — **Fallissemang,** -et, = l. -er. Betalningsinställelse, bankrutt, cession, (försättande i) konkurs.

Falls i 'va falls' (som även smnskrives) se befalla B II.

Fältna, -ade. Gärna skönl. **1)** Om glöd o. d. *Stirra i de f-ande glöden. F-ande lägereldar. 2)* Om blomster samt 'bildl.' *Rosor som f-at. F-ade blomster. Älderdomens f-ade kinder. Syn. 1)* bli till stoft, täckas med falaska (o. mista sitt sken); **2)** blekna, vissna, förlora sin färg l. färgen l. sin friskhet l. sin friska hy l. sin glans, mattas. **Falna** av u skönl. **F. ned l. ner.** Gärna skönl. **1)** Sjunka ihop o. betäckas av falaska. *Brasan höll på att f. ned* Alb. Engström. **2)** Vissna ned. *Och ängens blommor f. ner* O. Thunman.

Fals, subst. Mindre känt. Blott i uttr. som: *F. och svek. Fara med f. och flärd. Är det f. och flärd, då må också ~. Ej av f. och flärd en aning Gellerstedt om A. Malmström. Syn. bedrägeri, falskhet, svek. Falsarium m. fl. stå för sig.*

Fals? -en, -ar. Mest fackl. **I.** Enkelt. **1)** I fråga om plåt, bleck o. d. (Förbindning medelst) omböjda kanter som gripa in i varann. *Farna* utföras enkla eller dubbla och liggande eller stående. *Takplåtar, förbundna medelst f.* Hopslagningen av de i varandra instuckna *f-arna.* *Gripa fast i den uppstående f-en på plåten. 2)* I bokbinderiet. Veck av styvare papper i vkt en plansch l. d. infästes. *Skola flera planscher inpassas på samma ställe, sättas de*

på f. **3)** I snickeri o. d. *Fönsterna i vagnen suttio i f-ar och skötos upp och ner i dessa. I kittf-en [på fönsterbågen].* **II.** En del ssgr ansluta sig även till verbet o. stå under detta. **Syn. I. 1)** (ibl.: en över en annan böjd kant, uppstående l. överviken l. framspringande kant, fog; **2)** viken kant, veck (av styvare papper); **3)** spånt, såt, urhållkad fåra l. ränna. — **Falskant.** T. e. i fråga om bokrygg: *Från f. till f. -lock.* Lock med fals. Motsatt t. e. slaglock o. skjutlock. *Ask med f. -pressningsmaskin.* I bokbinderiet. **-ränna.** Bokbinderiterm. *F-n, dvs. mellanrummet mellan pärmen och ryggens fals. -veck.* Och fastsätts över det trasiga f-et.

— **Falsja**, -ade, -as; -are; -erska; -ning (med plur.); -ningsarbete. Mest fackl. **1)** I fråga om plåt, bleck o. d. Förbinda medelst fals; anbringa en omviken kant på en plåt l. d.; hopfoga tvänne omvikna kanter med varann. *F-ning av runda föremål medelst 'rundningsmaskiner'.* **2)** I bokbinderi. Hopvika de ark som skola häftas l. inbindas. *Det uppgives att ~ Blocks falsmaskin på en timme kan f-a 2,000 ark. Ett ark hopviket eller f-at i två eller flere delar. En skicklig f-erska, även kunnig i häftning ~.* **3)** Med falshyvel l. d. göra en ränna. **Falsa ihop** se hopfalsa. **F. om m.** — **Falsben.** Bokbinderiterm. [*F-et*] ser ut som en vanlig, flat papperskniv, och man bör välja ett som är spetsigt i ena ändan. Varje veck tillgnides noga med f-et. Önskas en blank yta, kan man gnida papperet med f-et eller glättkolven. **-flicka.** Falserska. *F., som är fullt kunnig i [att] falska och häfta, får genast plats hos F. Beck & Son.* **-hammare.** I bleckslageri. Att tillslå falsar med. **-hyvel.** Även till subst. I snickeri o. d. Hyvel att göra rännen (såtar) med. **-maskin.** Bleckslageri- o. bokbinderiterm m. m. **1)** Plåtkanternas omböjning sker ~ med f-er. **2)** En bokbinderska, van vid f. ~.

Falsarium (mest akut); -et l. -um, -er. Abstr. o. konkr. Förfalskning, förfalskad urkund, bedrägeri. Begå ett f-um. Upp-täcka f-et. Det hela måste betecknas som ett f-um. Dikten är otvivelaktigt ett f-um understucken. **Falsifikät**, -et, = l. -er. Mindre vanl. än föreg., se detta. **Falsk** m. fl. se nedan.

False'tt, -en, -er; -röst; -stämma; -ton. Rösten uppressad i högre läge (tonen flöjtartad, klangfärgen svagare o. tunnare). Motsatt 'bröströst'. *Man antar, att f-en frambringas därigenom att röstbanden hindras svänga i hela sin längd. För att spara den vanliga (bröst)rösten bruka tenorer utbilda f-en, sin f.; f-rösten. Sjunga (i) f. Tala i f. I, med gällaste f. **Syn.** (ibl.:) halsröst, halstoner; (ibl. nära) diskant.*

Falsk, -t, -are. Bet.-skiftningarna äro ej stora o. övergå ofta i varann. Vanligt är att, även om en bet.-skiftning i ett givet fall är förhärskande, bitoner från andra skiftningar samtidigt göra sig förnimbara. Uppställningen nedan avser att åskådliggöra åt vilka håll betydelsen kan specialiseras. Skillnaderna bero ofta på huruvida ordet har ren förstånds- l. snarare vilje- l. känslobetydelse. Av vikt är huruvida huvordet avser person l. sak.

I. Nästan endast om 'sak' (i vidsträckt bemärkelse). Gradformer i allm. mindre vanliga utom i 3. **1)** Osann. **a)** Bära f-t vittnesbörd (e) mot sin nästa. Vittna f-t. *F. angivelse.* Komma med f-a uppgifter, f-a påständer. *Sprida f-a läror.* *F-a rykten äro i omlopp.* *Svärja f-t* begå mened. **b)** Hit ansluta sig uttr. *F-a vittnen o. F-a profeter vka dock även ha beröring med II nedan.* **2)** Ogrundad. *Invagga sig i, nära f-a förhoppningar. F-a förespeglningar. Göra sig f-a föreställningar om faran l. betydelsen av ngt. F. fruktan.* Det var endast (ett) f-t allarm. **3)** Oriktig o. d. **a)** Nej, det omödet är (säkert) f-t. *Regeln är f., det är därför undantagen bli så många.* **b)** Mus. o. d. *F-a toner.* Slutade så med ett skriande, skärande f-t ackord. *Sjunga f-t.* Med den f-aste röst i världen. **c)** I konst o. litteratur o. d. *Man måste ogilla den f-a smak, som kommit honom att ta med sådana känslolösa uttjuter.* Hit snarast: Uppläsa ngt med f. betoning o. Hon var mycket känslig för allt som kunde gå under beteckningen 'falsk accent' samt i mål. *F-a dagrar.* **4)** Låtsad. Med anslutning till 'ogrundad' o. ibl. svekfull. *Ingen f. blygsell! Låt icke, ingen f. blygsamhet hindra dig att ~!* Rätt nära ansluta sig: *F. ödmjukhet. F-t sken.* **5)** Skev. Jfr I l ovan. *Ser mot sin vilja dessa saker i ett f-t ljus. Komma, befinna sig i en f. ställning (till ngn).* Jag känner, att det är ngt f-t i vårt förhållande. *Framställa ngt, ngn, framstå i en f. dager.*

II. Om person l. sak. **1)** Utan gradformer. Förfalskad, eftergjord, annans o. d. **a)** 'Sak'. *F-t mynt. F-a tiokronor i omlopp.* *Sedeln är f. F-a växlar. F-a tärningar, vikter. F-a frimärken. F-a diamanter, juveler. Skaffa sig f-a nycklar till ngt. Framlägga f-a handlingar för rätten. Försedd med f. stämpel. Resa på f-t pass även 'annans'.* Märk särsk.: *F. ursprungsbeteckning. F-t boktryckarnamn. Under f-t namn, f. beteckning. Segla under f. flagg.* **b)** Om person. *Den f-e Sturen. Den f-e Dmitri.* **c)** Märk med 'försvagad' bet. (dvs. utan direkt tadel). *F-a revben. F. sköldpadd-soppa. F. truffel.* **2)** Gradformer vanliga. Svekfull o. d. **a)** I fråga om person. *Handla f-t mot ngn. Spela f-t. Han är (en) f. (vän)!* *F. och hämndgrig. Under en f. yta*

Akta dig för hans f-a tunga! Hans hjärta är f-t. Den f-aste kvinna som någonsin lett mot en man. b) Om sak. *Isen är f., den är endast nattgammal! Marken är f., känns f. under fötterna. Brädan är f., ligger f-t ligger ej säkert.*

Syn. I. 1) osann, sanningslös, icke med verkliga förhållandet överensstämmande, stridande mot sanningen, lögnaktig, lögn-; ibl. otillförlitlig l. ovederhäftig; som kommer med l. utsprider osanna uppgifter l. d.; **2)** ogrundad, utan skäl, som icke har skäl för sig; (ibl. nära) överdriven; **3)** a) oriktig, otillfredsställande, ej tillräckligt grundad, felaktig, ohållbar; 'rasande', orätt, 'galen', vilse; b) för hög l. för låg, ej ren, oren, missljudande, som icke stämmer; (ibl. nära) skärande l. disharmonisk; c) förvänd, (för-)skämd, dålig, osund, fördärvad, 'oäkta', oskön, onaturlig, vrång; **4)** låtsad, (för tillfället) påtagen; (ibl.) spelad, maskerad, hycklad, förställd, föregiven, (blott) skenbar, konstlad, fingerad, för syns skull, 'lös', inbillad, imaginär, illusorisk; (ibl. nära:) illa anbragt, olämplig, icke passande för tillfället; (ibl. nära:) fåfänglig, vilseledande, 'tom'; **5)** skev; **II. 1)** förfalskad, oäkta, understucken, icke laggill, olaglig, 'dålig', som (gör anspråk på att vara, men) ej är den rätta, illegitim, pseudo-; (efter)härmad, efterapad, eftergjord, en imitation l. efterapning, imiterad, liknande den rätta; ibl. (för)vrängd; 'blind', blind-, lös-, 'dubbel', lönn-; sken-; annans l. ett annat lands o. d.; **2)** a) svekfull, bedräglig, hal, rävaktig, opålitlig, 'dubbel', ej att lita på, 'ihålig', oärlig, tvetungad, lömsk, otrogen (sin herre), trolös, förrädisk, sviklig, perfid; oredlig, stridande mot reglerna (om fusk i spel o. d.); skenhelig, hycklad l. hycklande, skrymtaktig, skrymtande; förvillande, gäckande, villo-, irr-; b) ej att lita på, som ej är säker l. ligger säkert, som 'gungar under fötterna', sviktande, osäker, ej fast, bräcklig, skör, (ibl. nära) i mindre gott skick l. murken.

— **Falskfärga**d. *F-t garn* som vid tvättning i vatten förlorar färgen efter en 5 å 10 minuter; Tulltaxan. -het, -en, [-er]. Jfr falsk. Några ex.: *Bevisa f-en av en uppgift. Han har visat uppenbar f. mot oss. Göra sig skyldig till en f. Inse f-en i l. av sin ställning. Syn. jfr falsk. -myntare*; -arband; -arlaga; -erl; -ning. Ngn enda gång träffas även former som O. Högborgs 'falskmynt' l. Sv. Dagbladets *De f-ande skolymplingarne. F-are i farten. Inbrott, mordförsök, f-eri etc. Verktyg för f-ning. -målning*. Bildl. Cynisk och planmässig f. vanställande av fakta. -**sjungande**, subst. Skr. *Varför f. även kallas »oren intonation» Nord. Fam.² -spelare; -liga. *Råka ut för f-e. Skånska f-ligan.**

-**stämpla**; -ing. **1)** *F-ad ost. Stora partier halvfet ost ha f-ats som helfet ~. 2)* *F-ing av skog i stor skala har upptäckts i ~. -tungad*. Bryta sig väg tvärs igenom den f-e tidspolitikens snaror och svek.

— **Falsk**-l. **Falsktsjungande**, adj. *F. skolymplingar i slyngeldlärn.*

— **Falsk(e)ligen**, adv. Skr. *F. anklaga ngn för ngt. En annan grupp verbaladj., gemenligen, men falskeligen benämnda perfektparticip Ax. Lindqvist. Och sjunga falskeligen: »Tidig vår, ~». Syn. jfr falsk.*

— **Falsk(e)ligt**, adv. Mindre vanl. Mest skönl. Som falskligt klagar människor an Strindberg.

Familj, -en, -er. **I. Enkelt.**

1) Huvudbet. Avser närmast 'man, hustru o. barn'; ibl. (dock mera förr än nu) medräknas tjänare; ofta även sådana som äro 'upptagna i familjen'. F-förhållandet till föräldrar o. syskon anses vanl. upphöra, då man gifter sig l. på annat sätt skaffar sig eget bo ('bryter sig ut ur f-en'). Ofta om 'hustru o. barn' sett från mannens synpunkt. a) *Vara, upptas, känna sig som barn i, som medlem av f-en. Han har gift sig och bildat f. Kan han försörja f.? Har han f.? Ä f-en stor? Ha stor f. (att försörja). För att skaffa sin talrika f. något att leva av. Jag har f-en ute på landet för närvarande. F-ens (över)huvud. F-ens stolthet, solstråle, ögonsten, olycksbarn, olycksfågel. Det svarta färet i f-en. I f-ens sköte. Gammal vän i, till f-en. För f-en familjekretsen. F-en, fästmannens familj ogillade från början förlovningen. Så brukas det i andra, i alla finare f-er. I kväll skall jag gå i f., är jag bjuden i f. Han går inte gärna i f. om en inbiten ungarl. O. d. skorderas, bo, äta i f. När man sitter så här i f., kan man väl vara lite frispåkig. Det är en tio f-er som hålla ihop och i regel träffas två gånger i veckan. Huset är avsett för två f-er. Den storhjärtliga f-en. Borgarf-er. En arbetarfamilj med 10 barn. b) Märk bl. a.: *De löjliga f-erna* ett sällskaps-spel med särskilda kort. *Di ä som en (enda) stor f. c)* I fråga om djur l. vid personifiering. *Rådjurs-, ejderfamilj.**

2) Ått o. d. *F-ens stamgods ligger på gränsen mellan Sörmland och Närke. En gammal, i trakten ganska utgrenad bondefamilj. Förmögen och av god, ansedd f. Även Av f. = av god familj.*

3) Bot. Naturlig grupp av växtsläkten. *Lunds Botaniska Förenings senaste växtförteckning (1907) upptar 111 f-er skandinaviska kärleväxter; av dessa äro Angiospermae fördelade på 30 ordningar, Gymnospermae omfatta blott två f-er, och kärlekryptogamerna indelas i trenne ordningar med tillsammans nio f-er. [Den naturliga] f-en Crucifera l. Korsblommiga innefattar*

växter som åkersenapen, ryssgubben m. fl. F-en underindelas i släkten med deras arter; ibland sammanfattas vissa släkten till grupper, flockar eller underf-er. Linné var den förste, som uppställde naturliga f-er; han kallade dem dock ordningar.

II. Ssgr ha i skr. numer nästan alltid formen *familje-* (dock 'Svenska Familj-journalen'); i smtl. förekommer ngn gång även formen *familj-*.

Syn. I. 1) (ibl.): föräldrar o. barn, (man o.) hustru o. barn, 'de mina' (osv.), hushåll, (de l. ens) närmaste, 'hem', 'herrska-pet' (o. husfolket); **2)** ätt, släkt; (ädel) börd, härkomst, (bättre) 'folk'; **3)** växtfamilj, naturlig familj.

— **Familj(e)journal.** Ges knappast numer som namn på nygrundade tidskrifter.

— **Familjeangelägenhet.** Detta är en f. därmed har ingen utomstående att skaffa. *Bortrest i f-er. -avdrag* vid beskattning. **-bad;** [-a]; -ning. Även om 'bad-ställe' o. ofta friare när herrar o. damer (o. barn) bada om varann. *På somliga stäl-len f-as det, på andra ~.* **-band.** Inga f. höllo honom nu längre kvar i den lilla sta-den. **-bibel.** Ofta x kyrkbibel. **1)** Bibel som länge tillhört viss familj (o. ofta är försedd med särskilda blad för släktan-teckningar). *En gammal f. från 1700-talet.* **2)** Särsk. om illustrerad bibelupplaga för fam-iljen. **3)** Ibl. om 'Valda stycken av bibeln för familjeläsning'. **-drag.** Det är ett f. ibl. släktdrag. **-fa(der).** Vara lycklig f. *Är du gift och kanske till och med f.? Till på köpet är han f. och familjen beroende av hans arbete.* **-fejld.** Ofta = släktfejld. **-fest.** **-flicka.** Ofta x butiksflicka, självförsörjande ung dam osv. (ibl. även studentska). **1)** Som är i hemmet (o. ej har ngn anställning). **2)** Som tillhör de 'bättre' familjerna, 'bättre flicka', flicka som man umgås med. **-för-bindelse.** **1)** Knyta f. om två familjer (gm gifte). **2)** Ha vidsträckt, inflytelserika f-r ibl. släktförbindelser. **-fördrag.** Fördrag mln medlemmarna av furstlig familj (särsk. rege-rande) angående gemensamma angelägenhe-ter l. ibl. fördrag mln tvänne familjer; förr ofta av politisk betydelse. *Bourbonska f-et, 1761. F-et i Åbo 1812. F-et är alltid dynas-tiskt.* **-förhållanden.** **1)** Husliga l. äkten-skapliga fhdn, fhdn i familjen. *Lyckliga f. Hans f. lämna åtskilligt övrigt att önska.* **2)** Släkt(skaps)fhdn, släktförbindelser. **-för-sörjande,** adj.; -are. Mest skr. (särsk. adjektivet). *Den f-ande skogsarbetaren O. Bucht. Och därefter särskilda tilläggsröster t. e. för 30-åringar som äro f-are ~.*

-grav. För att gravsättas i f-en å Upp-sala kyrkogård. **-gård.** Två bet. **-hotell.** F-et som framtidskem Cec.Bååth-Holmberg. **-hytt** på ångbåt. **-högtid.** **-krets.** Inom l. i (den trängre) f-en. **-lag.** Utfyllande

regler angående dynastiska familjer (icke konstitutionellt fastslagna utan givna av familjens överhuvud). *Hohenzollerska f-en. Huruvida medlem av den mediatiserade tyska riksadeln ~ skall anses som enskild, beror på resp. f.* **-liv.** Ofta x uteliv l. ungarliv osv. *Leva (ett stilla) f. Idka f. F-ets många obehag och småbekymmer.* **-läsning.** Även konkr. **-medlem.** De kvinnliga f-marna. *Behandlas som f.* **-namn;** -slag. (Ärftligt) tillnamn, släktnamn, efternamn. *Grekerna brukade i forntiden icke f. På 1100-talet uppstodo f. i Tyskland, England och Frank-rike. 'Om svenska familjenamn' av E. H. Tegnér. Verkliga f. av annan art än de numer även bland vår allmoges allmer ur bruk gångna, då sönerna till en Anders kallade sig Andersson och döttrarna Anders-dotter. Lag om f.* **-paraply.** Stort p. av ålderdomlig form, 'familjetak'. **-porträtt.** Oftast = 'släktporträtt'. *I salongen voro väggarna fullsatta med gamla f.*

-råd; -sinstitution(en). Församling av familjemedlemmar (o. andra anförvanter) till rådslag om vissa familjeangelägenheter; är i vissa länder lagstadgad, viktig särsk. i Frankrike. **1)** Mer abstr. *I f. beslöts dd, att äldste sonen skulle (på släktens bekost-nad) utbildas till jurist. I denna stora, luftiga sängkammare ~ höllos nästan alltid f-en Vict. Benedictsson.* **2)** Mer konkr. (om personerna som rådslå). *F-et hade beslutat, att flickan skulle bortgiftas. Även i Sverges civilrätt förekomma ansatser till f. i fråga om utövändet av giftomannarätt och förmynderskap.* **-rätt;** -slig. Den del av civilrät-ten som innefattar reglerna angående rätts-förhållandena inom familjen. *F-sluga pro-blem.* **-skäl.** Uppskov med (värnplikts) inskrivning av f. **-ställning.** Ställning i familjen: som hufvudar, hans maka, hans barn; förr inräknades även för husets sköt-sel anställda tjänstehjon. **-tak** skämts. om gammalt stort familjeparaply. **-tycke** van-ligare 'släkttycke'. **-understöd.** *Kungl. förordn. 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnplikts hustru och barn (fam-iljeunderstöd).* **-vapen** vanligare 'släkt-vapen'. **-vis,** adv. *Rådjuren leva f. eller i mindre flockar Thor Högdahl.*

— **Familjär,** -t, -are. Ofta tadlande. För-trolig, mycket bekant l. god vän (med), förtrogen, intim(t) bekant; otvungen, obe-svärad, (alltför) 'fri', ogenerad, som hemma (hos sig), hemmastadd, ibl. påflugen; ibl. vardaglig. *F-a förhållanden. Det är myc-ket f-t dem emellan. Vara för f. med l. mot ngn. Uppträda lite för f-t. F-a faso-ner. Han ä lite f. av sig. Använda allt-för f-a uttryck.*

Famla, -ade; [-are]; [-ing]. **1)** Egentl. *F-a i mörkert även bildl. Även om han tog några sidsteg dd och dd och f-ade efter*

störarna vid vägen. *F-a* efter stöd, efter dörrvredet. *F-a* i luften som en blind. *Han*(s fingrar, händer) *f-ade* på täcket, liksom han sökte något. *Han f-ade tankspridd* i sina rockfickor Ossian-Nilsson. *Ta några f-ande* steg. **2)** Bildl. Vanligast i pres. part. *De första f-ande försöken. I hast f-ande* efter ett nytt samtalsämne Vict. Benediction. *I denna sak är somliga personers språk-känsla svag och f-ande* G. Cederschiöld. *Ännu något f-ande och oklar i uttrycken.* **Syn.** treva (för att vägleda sig), känna sig för, leta (sig väg), osäkert söka (få fatt) l. gripa efter; ibl. 'gräva'; ibl. (tankspridd) plocka l. fingra (på); (f-ande ibl.) osäker, sökande, ännu ej klar, oviss, trevande.

Famn, -en, -ar. Två väl skilda bet. **A)** Enkelt. **I.** Plur. sälls. **1)** *Barnet i moderns f. Rycka, slita barnet ur moderns f. Bära ngn i sin f., i f-en. Där kom hon nu med ett stort fång blommor i f-en. Hålla ngt i f-en. Hon tog liljan i sin f., i f-en och vyssjade henne sakt. Ta ngn i f. omfamna. Öppna f-en för ngn även bildl. Hon bredde ut sin f. emot honom och ~. Ta emot ngn, ngt i sin utbredda f. Sluta ngn i sin f. Kom i min f.! verkar numer gärna lite för patetiskt. Ge mor stora f-en! mest till smärre barn. Det blev stora f-en och smållkyssar för både mamma, mig och syster, ity att den gamle ~ W. Lindhé. Tog en väldig ansats och skrellade ~ mitt i f-en på ~ Gellerstedt. Sjunka i nngs f. skönl. Friare i uttr. som *Den f. där han sökt vila.* Märk ock bruket av ordet med tanke på könsakten. **2)** Märk bl. a. **a)** Ex. på plur. *Barn, ryckta ur mödrarnas, sina mödrars f(-ar).* *Där funno de öppna f-ar och vänliga minner.* **b)** Med f-en full av blommor. *Ta(g) gärna hela f-en full!* *Det blir lagom med en f. full. En f. full med ved.* **c)** Rent bildl., ofta skönl. *Källan i skogens f. I mörkrets, dödens, böljornas f.* **II.** Plur vanlig. Olika slag av mått. **1)** Gammalt längdmått = 6 fot = 1.7814 meter. *Höjden i f., i f-ar (räknat) torde uppgå till ~.* **2)** Vedmått. Börjar mer o. mer överges för kubikmetern. F-en är nämligen ett högst växlande mått, som hos oss företett minst ett tjog vitt skilda typer. Bland de vanligaste äro väl 'storf-en' l. 'Stockholms brofamn' (efter ytermått $8 \times 6 \times 3$ fot) o. (i landsorten) 'skogs-f-en' ($6 \times 6 \times 3$ fot). *Två f-ar prima björk(ved).* *Lägga i f.* **B)** Ssgr ha formen *famn-* utom i måttsadjektiven (o. därtill hörande subst.) vka mest ha *famn-* (med 'n' nästan alltid stumt); märk även 'famn(s)-mått' o. 'famnsbörda'. **Syn.** (utsträckta, utbredda, öppna) armar; (ibl.) 'bröst', barm, sköte, 'hjärta'.*

— **Famnfull**, en. Särskrivs även. *Här kom en dräng med en f. kläder* Vict. Benedictsson. — **huggare**. *F. får arbete.* — **mät-**

ning, -**stake**. Mätstång av 1 famns längd (6 fot); ofta bestående av två i vinkel ställda störar med spetsarna på en famns avstånd från varann. — **ta**(ga); -gning (med plur.). Mest skr. *Ta i (sin) famn.* **Syn.** se famna **I.** — **tag**. Ett trofast f. En flickas f. Även bildl. *Dödens f.* **Syn.** omfamning; ibl. samlag; (ibl.) famn, armar, 'käftar', 'livtag'. — **tal**. *Efter f-et.* — **tals**, adv. — **ved**; -huggare. Ved som klyves o. upplägges i famn. — **vis**, adv. [o. adj.].

— **Famn-** [**I.** **Famnsmått**. SAOL⁷ o. SAOF ha blott s-lös form. **1)** Bränslekommissionen [anser uppenbart] ~, att det skulle vara förenat med stora fördelar om för framtiden de växlande famnsmåtten bleve utbytta mot kubikmetermått 1917. **2)** Ett famnsmått ris och kvistar.

— [**Famn-** **I.**] **Famnubre**d, -tt. Nära famnsbreda trasmattor. — **bredd**, -djup, subst. o. adj. (-t). *Tågen fastna i de famnsdjupa drivorna.* — **hög**, -t. — **höjd**. **1)** *Famn-höjden torde vara ~ höjden i famn(ar).* **2)** *Till (full) famnshöjd. Fulla famnshöjden.* — **lång**, -t. — **längd**. — **tjock**, -t. *Isarnas famnstjocka bro* Ax. Ahlman.

— **Famnshörda**. *En lagom f. Lagom till en f. En f. ved.*

— **Famn**a, -ade, -as; [-are; till II]; [-ing, med plur.]. Skulle även kunna betraktas som två ord. **I.** Huvudbet. Mest skönl. **1)** *F-a sin käreasta. Han ville den f-a, men bilden försvann. Där den sköna, evigt vita jorden / f-as utav himlen evigt blö. F-a livet som en vacker saga* Fallström. **2)** *Vilja f-a hela världen. För att i en sista blick f-a platsen, där hennes öde beseglats. F-a med blicken. Det stora, allt f-ande verket om människan* A. Blanck. *Världsf-ande.* **3)** Mindre vanl. i uttr. som *En ~ halsduk, vilken f-ade en krage, som var kulört, ehuru inte av naturen.* **II.** Famna upp. Om ved. *F-ad ved. F-ing av ved.* **Syn. I.** **1)** omfamna n, trycka till sitt bröst l. sitt hjärta, sluta i sina armar, famnta(ga), lägga l. linda l. slingra sina armar om; **2)** omsluta n, omspanna n, omfatta (med blicken, tanken, sin makt osv.); **II.** uppfamna n, trava in i ett famnmått; uppmåta (i famn). — **Famna om** n, opp l. upp n.

Famös (-äs); -t, -are. Ngt vard. Ypperlig, storartad, präktigt, utmärkt. **Famös**, -t, -are. Ofta om ngt mindre hedrande. Ryktbar, omtalad, namnkunnig; beryktad, vanryktad.

Fämulus (-uss; akut); -us, [-i]. (Tysk professors) medhjälpare l. assistent; ibl. (mindervärdig l. obegåvad l. med medlen mindre nogräknad) hantlangare l. tjänare.

Fan¹, -et, [=]; -stråle. En vanlig täckfjäder består av spole, skaft o. fan; f-et bildar en tät skiva på båda sidor om skaftet och utgörs av strålar, försedda med

bistrålar, som gripa in i varann genom små hakar. 1) Utan plur. *Dunfjädrarnas f. saknar hakar. På så sätt att f-et avslites medelst fingrarna* (»spritning»). *För att ge plymer ett mjukare och djupare fall brukar man ibland tillskarva f-et, så att plymen blir bredare. Att delar av spolen kvarsitta vid f-et.* 2) Ngn gång med plur. Mindre känd användning. Fanstråle. *Ett på en griffel fastsatt fjäderfan.*

Fan², = [l. åld. -en; se nedan bland avledningar]. Särsk. förr ofta (av anständighetshänsyn) i eder förkortat 'f-n'. Brukas liksom de följ. mest i mer l. mindre vulg. svordomar o. kraftord. Ordet har en hel del 'förskönande' biformer av vka de vanligaste äro fanken o. fasingen (jfr d. o. samt syn.). **A)** Enkelt. **I.** Egentligare. Särsk. ofta i folksägner, ordstäv o. d. *Ha kontrakt med f. (själv). Försvärja sig, sälja sin själ till f. På tredje året kom f. och skulle hämta smeden, som avtalet var. F., mannen och nöten. Man trodde, att han stod i förbund med f. själv. Har du tagit f. i båten, får du också rö honom i land jfr uttr. som 'bita i det sura äpplet'. F. ska (alltid) ha sitt han tar till sist den som illa gör; även ungefär = 'lasternas summa är konstant', 'saknar man en last, så har man i stället en annan'. Kortleken, fans bibel. Måla f. på väggen (för att få piska honom) måla ut ngt värre än det är (för att sen dess lättare göra ned det).*

II. Mer l. mindre vulg. kraftuttr. 1) Närmaste sig ett egennamn l. interjektionellt. **a)** *Ä(h) fan! (säjer du de?). (Se)så för f., nu gick låset åt skogen. Låt bli, för f.! Se på f., tror du inte han skulle därän ändå! De(t) vore väl (själva) f., om ~! b) F. anamma, nu rök min sista patron! (De va) fan, va du ä hög i da! De vore väl (själva) f., om ja inte skulle få honom till de. Tacka f. för de(t) = Visst f. naturligtvis, det fattades bara att det inte skulle vara så. (Nej,) fan heller! visst inte, inte alls, ingalunda. Nej, för f.! Ta mej f., ä de inte sant l. De ä ta mej f. sant 'förbanna mej' o. d.; skrivs numer ibl. 'tammefan'. De kan du ge dej f. på vara absolut viss på, slå dej i backen på. c) Va f. angår de dej! Va fan nu då? va ä de som står på, va vill du. »Vad fan glör du på?» skrek han slutligen ~. Rider dej f.? ngt åld.: va ä de åt dej, ä du spritt galen. Hälsa ä säj, att landshövdingen flaggar, när f. han vill. d) Ful, otäck som f. som stryk o. d. Stark som f. Och jössarne gnodde som f. var lös! Fröding. Springa som f., (ut)av bara f., dv bara f. utav (bara) helsicke, alldeles förbannat, (som) för livet. F. till karl att kunna springa! jfr 2 nedan. De vore f. så hyggligt av dej! e) Förrän f. fått skorna på, kommit i skorna innan någon stigit upp,*

i tidigaste otta(n). *Nu ä f. (riktigt) lös nu ä de alldeles på tok. De ska f. göra (ä inte ja)! Jag gör så f. heller tro inte att du kan få mej till de. Fy f., ett sånt kräk! Fy f., va du ä ful l. så ful du ä! Må f. ta alla hycklare! Gå, dra för f. i våld som tillrop = dra åt fanders, åt skogen; eljest: försvinna, ryka (äv), gå för-lorad. Nu gick riggen för f. i våld. Önska ngn (för) f. i våld. De vete f. det vete gudarna o. d. f) Där va länsman och fjädringsman och f. och hans mor(mor) och alla möjliga, allt möjligt skräp, både Per och Pål. 2) Appellativ. Hjälp en fattig f. me en slant! Hugg den f., innan han smiter! Tig, din halta f.! Låt gubbfan springa! B) Ssgr, överhuvud sälls, ha formen fans-; fan- dock i 'fanskap'.*

Syn. djävulen, hin (onde), den onde, den lede, Lucifer, Beelzebub, satan, mörksens l. lögnens l. ondskans furste, pocker, fanken, fasingen, jäkel(n), tusan, 'den och den', (svagare äro:)'gud' l. 'gudarna', kat-ten, fadren, 'farao', 'fåglarna' osv.; (ibl.:)'sate, 'kräk', 'rackare'.

— **Fanskap**, -et, [=]. Vulg. *Porslinet och allt annat f.* O. Högberg. Ännu mer vulg. är användningen om person. **Syn.** se följ. — **Fanstyg.** Vulg. *Och han anade f., särskilt som ~ Alb. Engström. Syn.* sattyg, djävulstyg, rackartyg, djävulskap, fanskap.

— **Fanders**; -elände. Subst. o. adj. Vulg. I uttr. som: *Dra åt [till] f.! Ett f. oväsen. Syn. 1)* helvete, helsicke, Helsingland, 'skogen', 'så långt vägen räcker'; 2) helvetes, satans, djävla, jäkla, förbannad, förbaskad osv. — **Fanen.** Best. form av 'fan'. Verkar åld. *F. skulle riskera livet sitt än en gång. Men vacker var hon som —. Och högfärdig som f. Fanken* (grav); subst. Förmildrad form av 'fan'. *Jo lugn fick f. heller Fröding. Fasen* (grav); subst. Förmildrad form av 'fan'. »Vem f. kan det vara?» undrade jag Dan. *F. själv skall skjuta älg åt snåla bönder A. Knöppel. Fasingen* (grav). Förmildrad form av 'fan'. »Vem f. kan det vara?» upprepade jag Dan. *Och undrar vad f. du gör så för. Aj f.!*

Fania, -an, -or. I. Huvudbet. 1) Krigs. En på en stång fäst duk som är en infanteri- l. dragontrupps förnämsta fälttecken. Dragonf-orna äro mindre än infanteri-f-orna (men större än rytteriets standar) o. vanl. kluvna, under det infanteri-f-orna vanl. äro fyrkantiga. *Krigsmanseden svors förr vid f-an, varav uttrycket 'svärja f-an' = 'avlägga krigared' o. friare 'gå i krigstjänst l. i fält (för)'. Varje ordnad hop förde sin f-a. Bära f-an. För i nationalfärgerna ha först efter franska revolutionen börjat allmänna användas; den blågula f-an är införd i svenska hären av Karl*

Johan. Sverges f-a. Tunga broderade f-or. Med flygande f-or och klingande spel ofta bildl. Parad för f-an. Salut med f-a. Höja f-an (vid avtåg). Hälsa med f-an. Sänka f-an (för ngn). Sänka f-an, f-orna (över en död) som hedersbevisning. Vara, stå under f-an vara inkallad till tjänstgöring. Tjåna f-an, under f-orna. Liv-; bataljons, regements-, (förr även) kompanifana. Sverges segerf-or erövrade fientliga f-or. 2) Allmänare. a) Uttr. som ofta brukas bildl. Samla sig under ngns f-a hylla sig till ngn (som anförare). Svika, fly f-an, sin f-a sitt kall, den sak man förr hyllat l. som man svurit sin tro. Bära sin f-a högt, hålla f-an, idéns f-a högt sätta sitt kall, sin plikt högt, offra sig för sin övertygelse. Följa samma f-a tillhöra samma parti. b) Om kår- o. föreningsf-or (frälsningsarmén m. m.). Studentkåren, företräd av (nations)f-orna. Processionsf-or. II. Märk bl. a. 1) Hist. Under medeltiden o. början av nyare tiden betecknade 'fana' även 'trupp' som följde samma f-a' (i Sverige dock blott om kavalleri). Svarta f-an efter rustningens färg. Värvade f-or. 2) Ngn gång brukas ordet (dock utan att ngn verklig bibet. utvecklat sig) om yvig svans hos vissa djur, t. e. Hissa f-an om ekorre l. rådjur som sätter svansen i vädret. Syn. (ofta) regementsfana; (nära stå:) baner, fälttecken, flagg(a), standard.

— **Fanbärare.** F'n stupade, men hans närmaste man tog fanan ur hans händer. Gästrik-Hälsinge nations ordinarie f. -duk. Låta anbringa segernamnen på f-en. F-ens inre sida den sida som är inåt fanförelaren då denne bär fanan vid sin högra sida o. fanan tänkes blåsa bakåt. -ed. Krigsmannaed, krigsmansed. Den f. som avfordras soldater och skyddsskärister. [Fransk] främlingslegionen känner ej ens någon f. -flykt. Jfr svika l. fly fanan. Ofta bildl. En f. som kan förklaras endast genom ~ Gust. Cederschiöld. -förelare. Krigs. Förste f. subaltern- l. underofficer som bär fanan. Andre f. underbefäl som står till förste f-ns biträde. -junkare, -(e)n, -e; -grad. I Sverige = högste underofficer vid alla trupper utom artilleriet där det motsvaras av 'styckjunkare' o. intendenten där det motsvaras av 'förvaltare'. Till f-e befördrar regementschefen den till tjänstställning främste sergeanten, såvida icke ~. F-e ersatte år 1833 fältväbel. F. Nord. -marsch. Avsedd att spelas vid parad för fanan. -pluton. Krigs. Den avdelning vid infanteribataljon som har fanans skydd sig anförtrött. Jfr fanvakt. -sko. Hylsa i vkn fanstängen fästes. -soldat. Krigs. Som jämte fanförelarna ha att skydda fanan. -stäng vid vkn duken är fäst. -vakt. Krigs. Som har att skydda regementets

fana (l. fanor). Föra bataljonerna var sin fana, delas f-en så, att varje bataljon får en fanpluton.

Fanatiker (mest akut); -n, = l. fanatici. (Het o. ensidig l. blind o. ursinnig) svärmare, (tros)ivrare, 'trosgalning', ibl. religionssvärmare. En blind f. — **Fanatiker**, -ade, -as; -ing. Göra fanatisk, hetsa till fanatism. F-ade hopar. **Fanatiska** upp m. — **Fanatisk** (akut); -t; -het. Svärmisk (o. ofördragsam), 'trosblind', 'troshetsig', hänsynslös (i sitt nit), 'blind', blint hängiven, 'ursinnig', ivrande, 'vild', 'ohjälplig', överspänd, (ibl. nära) uppjagad l. ofördragsam. En f. tullskyddsvän. F. beundrare av ~. F-t hängiven. — **Fanatism**, -en. (Blint) svärmeri, blind tro l. trosiver l. trosnit, 'trosraseri', 'troshetsighet', ibl. ytterlig ofördragsamhet (mot oliktankande); (ibl. nära) raseri l. 'jäsning'. F., renad till entusiasm. Religiös f.

Fanda'ngo (akut); -n. Spansk solodans för ett par i $\frac{3}{4}$ l. $\frac{6}{8}$ takt; ledsagas av gitarr o. kastanjetter.

Fanders se under fan².

Fanēr, -et, =. Tunn träskiva (vanl. 1.5—6 mm. tjock o. av ädlare trä) till beläggning l. inläggning; även brukat som ämnesnamn; ibl. också om sågade tunna skivor av elfenben, sköldpadd, pärlemor, sten, metall. Såga, skära f. Belägga med f. En snickare har ett dyrbart stycke f. av cirkelrund form; hur skall han indela sitt f. för att kunna utskära lämpliga stycken till två ovala bordskivor utan att behöva ta annat f. mer än till bordens mittstycken? Medelst f. av olika träslag framställer man ett slags trämosaik. Tjockare f. av simplare träslag användes till fabrikationen av askar, kaggår o. d. F-et är bortnött, men det har varit (av) mahogny. Byrd i ekfaner. Valnöt-, mahogny-, trä-, elfenbensfaner. — **Fanerblad**. I Frankrike tillverkas av raka [elefant]betar stora f., vilka skäras i svarv liksom träfaner av runda trästockar. -hammare även till verbet. -handlare. -skiv|a. F-or av 7 mm tjocklek och därunder av annat träslag än furu eller gran Tulltaxan. -såg o. -trå bägge även till verbet. — **Faner**, -ade, -as; -are; -ing (med plur.); -ingsarbete; -ingsmaskin; -ingssåg. Belägga l. överdra (l. inlägga) med faner (o. särsk. med ädelt trä). I. Enkelt. F-ade arbeten. Gammal snedklaff f-ad i l. med mahogny. Fanerare erhåller ackordsarbete vid Reiners ramfabrik. Ekf-ad salsmöbel. II. Ssgr kunna även hänföra sig till subst. o. stå under detta.

Fanerogām, -en, -er o. som adj. -t; -flora. Två ord. Bot. I. Subst. 'Fröväxter', växter med tydliga ståndare (den ena huvudavdelningen i Linnés sexualsystem; x kryptogam). Linné indelade f-erna i 23

klasser. *Ferna* kunna vara en- l. tvåhjärtbladiga, med nakna l. täkta frön. *F-floran* är där synnerligen rikt företrädd. **II.** Adj. Mindre känt utom fackkretsar. *En rikt utvecklad f. epifytflora* Nord. Fam.²

Fanfär, -en [l. -n], -er; -blåsande; -blåsare; -marsch. Kort smattrande musiksats särsk. för trumpet 1. horn o. i regel blott på treklangens toner, horn- l. trumpet-smatter; jubelsmatter, hyllningssmatter. **1)** Egentl. *Fer* brukas mest i krig, på jakt eller vid festliga tillfällen. *Blåsa en f. Därute ljud redan ~ automobilens stora signalhorn i en smattrande f.* A. Knöppel. *Hälsas med en jublande, en smattrande f.* ibl. = med tusch (touche) av orkestern. **2)** Friare, bildl. l. i bild. *Barnens skratt kom som en klingande f.* *Starka men dämpat hopstämde [färg]toner med enstaka f-er i rött E. Wettergren.*

Fanken se under fan².

Fann se finna.

Fant, -en, -ar; -esläkt; -folk (tattarpack). Mindre vanl. Mest skönl., ofta folkligt; ibl. äld. Stryker, landstrykare, fattig stackare; zigenare, tattare; ibl. fåne. *Den fattige f-en* Fröding. *Alltihop, så var det f-folk / av den allra värsta vältä Fröding.* Blev vett-skrämd, veevill och månadsgulen / och går ännu som en f. Fröding. *En f. i röda hosor* H. Gylander.

Fantasi, -(e)n, -er. **I.** Utan plur. **1)** *F-en* såsom den egentliga nydaningsförmågan inom själslivet har för dettas utveckling stor betydelse. *F-en* kläder tankarna i en diskadlig form. *F-ens* verksamhet kan vara omedveten eller medveten. *F-(en)* är oundgänglig för vetenskapsmannen såväl som för konstnären. Den skapande *f-en*. *Leva i f-en(s) värld* ett fantasiliv (x) i verklighetens värld. *En f-ens martyr.* **2)** *Han* äger både *f.* och skarpsinne. *Hans (riksdom på) f.* spelar honom ibland vissa spratt. *Det fordras (en) stark f. för att ~.* *Han* har verkligen *f.!* *Sakna (all) f.* *Torr, livlös, utan (spår av) f.* *Han hade (en) rik, outtömlig, sprudlande, livlig, rörlig, en otyglad f.* *Konstnärligt gestaltande f.* *Som icke ens den vildaste f. skulle kunnat upp-tänka.* *Rummens möblering tydde på en yppig, österländsk f.* *Sjuklig, oren, fördärvad, osund, ren, sund, frisk f.* *Det hela är ett foster av, beror blott på hans sjuka f.* *Faror* skapade blott av en upprörd *f.* *Lämnas, ge f-en, sin f. fritt lopp, lösa tyglar.* *Låta f-en, sin f. spela.* *Där f-n* har fritt lopp, fritt spel. *Hans ~ lössläppta f.* *Yttranden och avsikter, som funnits blott i redaktionens f.* *Tygla sin f.* *Han som andra ~ hade tumlat sin f. på gröna fält bland ~ Per Hallström.* *Och hennes f. målade allt i de mörkaste färger.* *Livligt tilltala ngn:s f.* *F-ens* såpblubblor. *Konstnärsfantasi.*

II. Med plur. **1)** *Ikke kunna skilja på, mellan f. och verklighet.* *Sitta (försjunken) i sina f-er.* *Ta för verklighet(er) vad som blott är rena f-er.* *Tro honom icke, det är inget annat än fria f-er (av honom)!* ren dikt, (rena) inbillning(sfoster). *Sådana galna f-er!* *Sjukliga, vilda, de vildaste f-er.* *Han tycks ha haft några f-er om att han skulle härstamma från folkungarna.* *Feber-, där-hus-f-er.* **2)** Särsk. mus. o. litterärt. *Fantasistycke o. d. Spela sina egna f-er.* *F. över ett folkvisetema.* *Almqvists Fria fantasier för piano-forte.* *Mänskensfantasi.* **3)** Särsk. om små modärna hattprydnader fritt hopsatta (av fjädrar, vingar l. d.). *Fjäderfantasi i svart.* *Fägelfantasi i grönt, brunt och svart.*

Syn. I. inbillning(skraft), (ibl.): dikt(ar)-gåva, skapande förmåga, uppfinningsförmåga, förmåga att ge liv o. färg l. att se o. återge i livliga färger l. att 'utmåla' l. 'färglägga', ingivelse, uppfinningsrikedom, (rik o. livlig) gestaltningsförmåga; (ibl. rätt nära) intuition; **II. 1)** fantasiföreställning, fantasibild, fantasifoster, fantasiskapelse, (ren) inbillning, dröm(syn), feberdröm, hjärnspöke, 'villosyn', 'villobild', villa, gyckelbild, ibl. luftslott, (ren) tankeskapelse, 'hägering', ibl. hallucination; (ibl. nära:) vild l. tokig l. förflyten idé, infall, påhitt, nyck, hugskott; (f-er ibl.) griller, grubbel l. ock överklighet, narrspel, fantastier; **2)** fantasistycke, fria drömmier (efter ögonblickets ingivelse), improvisation, fritt gestaltat tonstycke, musikstycke i fri form; ibl. utsmickad omskrivning (av t. e. folkvisemelodier); fantasidikt, 'lyrisk fantasi'.

— **Fantasiarbete.** A. utan särskild stil (där fantasien har friare lopp). **-artikel** särsk. om modartiklar (galanterivaror m. m.) med olika slags prydnader (ofta brokiga l. på annat sätt iögonenfallande) l. om lustiga l. pikanta nyheter i annan väg (t. e. skämtsamma leksaker). **-bild.** Ofta mer 'bildl.' **-brevkort** x t. e. vybrevkort. **-eggande.** Skr. *Den Dmitri, som en gång lyste fram med sällsamt f. drag* Per Hallström. **-fattig.** Skr. *Hans f-a och förnuftsklara läggning* M. Lamm. *Hans älskvardhet mot ända tämligen f-a diktverk* Ruben Berg. *Där även de faste skola höra och se trälmarknaden sorla och myllra på ~* Hj. Alving om Laxdölasagens skildring. **-figur** t. e. om en diktad romanhjalte. **-foster.** *Rena f. -full;* het. *F-a* skildringar. *En del av folket var f-t ~ Heidenstam.* *F-heten i det svenska lynnet* G. Sundbärg. *Men f-heten bliver, såsom så ofta hos hr Heidenstam, ganska snart tom* fantastik C. D. af Wirsén. **-fylld.** Skr. *F-a* noveller i E. T. A. Hoffmans stil. **-föreställning** skr. **-garn.** Fackl. Garn som utefter hela sin längd l. på bestämda av-

stånd företer noppor, förtjockningar, knutar, öglor, slingor, spiraler l. d., effektgarn. **-kostym** t. e. på kostymbal.

-lös; -het. *Men han är fullständigt f. och kan därför ~ M. Lamm. Den skinn torraste f. het.* **-målnings** ofta bildl. **-människa.** Motsatt förstånds-, känslö- l. viljämänniska. *För honom som f. -mönster*; -rad. *Tiger- eller f-rade [schaggfittar].* **-namn.** Ofta x verkligt namn. Ibl. = felaktigt namn. *F. på fisk* t. e. då gråtorskens utbjudes som bergtorsk l. hajen kallas 'havslax'. **-pris.** Fantastiskt uppdrivet pris, fräckt jobbarpris. Ofta x allvarligt (säljar)anbud. *De f. som här och var begäras för pappersgarn.* *För [gå i] papperskorgen!* annons. **-rik**; -edom. *Upprunnen i en f. hjärna som hans. Den som skall verklighetsstroget skildra ett f-t folk måste själv äga ~ skapande fantasi* E. Hedén. *En f-are, mer skönhetsmättad färg.* *F-a, f-t utbroderade skildringar.* **-skapelse.** **-soffa** jfr fantasiarbete. **-stark.** Skr. *Hebbels överflöd på f-a smdrag* Per Hallström. **-stycke** t. e. mus. l. mål. **-tyg.** Jfr fantasiarbete, fantasimönstrad o. d. *Av smalrandigt f. -värld.* *Leva i en f.*

— **Fantast**, -en, -er; [-dröm]. (Drömmande) svärmare, drömmare, grillfångare, 'galning', en vurmig människa, en som hänger sig åt fantasier o. tror sig kunna verkställa dem, en som lever mer i fantasiens värld än i verklighetens, en som ej kan skilja på fantasi o. verklighet, ibl. en fantasiens martyrt, överspänd l. äventyrslysten l. verklighetsfrämmande människa, en som är full av nycker o. hugskott. *En ohjälplig f. Han var och förblev en f. livet igenom.* *Undertecknad är i sin födelsecken allmänt ansedd såsom en f. Vitalis.* *Fredsfer* som fantisera om (o. tro på) den eviga freden. **Fantasteri**, (-et, -er. Jfr föreg. Blott 'tadlande'. *Det är f-er!* ibl. = en utopi. **Fantastik**, -en. Liksom de två föreg. gärna 'tadlande'. *Tom f. jfr (med 'god' bet.) fantasifullhet. Livet där ~ är av den sällsammaste f.* Per Hallström. **Syn.** (ibl.) fantasterier, bilder av en lössläppt fantasi, en drömvärlds överklighet.

— **Fantastisk**, -t. *Skepnaderna fingo i halvdunklet ett rent f-t utseende, antogo de mest f-a former. F-t förvirradna grenar.* Ibl. med 'urblekt' bet., förstärkande. *Nämna en rent f., en f-t hög summa.* **Syn.** sällsam, besynnerlig, vidunderlig, spöklik, som endast finns i fantasien, 'nyckfull', ovanlig, underlig, bisarr, ibl. absurd, överklig, fantasi-; ibl. fantasirik; ibl. 'dimmig'; (ibl.) kolossal, nästan otänkbar, fabelaktig. — **Fantiser**a, -ade, [-as]; -ing (med plur.). *Drömma, svärma, lämna fantasien fritt lopp, hänge sig åt fantasier l. drömmier, ibl. bygga luftslott; tala i yrsel, gripas av feberfantasier, vra, (ibl.) dikta 'fabla' l.*

sätta ihop historier; spela efter (ögonblickets) ingivelse, improvisera. *Du far! Han satt gärna och f-ade på, vid pianot.* **Fantiser**a (i)hop n.

Fantöm (-äm); -et l. -en, = l. -er; -ar-tad; -lik. Inbillningsfoster, skenbild, drömbild, drömsyn, gyckelbild, 'dimbild', tom bild, (ett) intet; spöke, vålnad, hamn. *Tillbedja f-er, en f. Allt detta var f-er, käraste, kärleken ensam är djupt verklig.* Och såg hans långa figur försvinna som ett svart f. i mörkret nedåt vägen Fanny Alving.

Far, farbro(der), farm(der), farsa osv. se fader.

Farja¹, -an, -or. Några verkliga bibet. ha knappast utvecklats om ock bet. svänger mln 'farlighet(er)' o. 'risk'. **I.** Enkelt.

1) Ex. med best. sing. l. med plur. **a)** Best. sing. *Fly f-an. Den hotande f-an tvang styrelsen att ~. Undgå f-an (att ~, av ~).* *Inse f-an (av att bli kringrand).* *F-an kvarstår (allt fortfarande), är inte mindre för det. Den gemensamma f-an förenade dem.* *F-an skärpte hans sinnen, och han lyssnade efter varje ljud. F-an lockar den djärve.* *Trotsa f-an jfr Modigt gå f-an till mötes även 'forna'.* *Utsätta sig för f-an att ~.* Och därmed är f-an för en överrumplig förebyggd. *F-an därför är obetydlig, avsevärd, oförneklig. F-an är överhängande. När f-an är över(stånden). Den f-an är inbillad! F-an är (den), att ~ jfr 'f-a är att'.* **b)** Plur. *När f-or(na) hopa sig ~.* *Trotsa forna, alla f-or även 'varje f-a' l. 'f-an'.* *Utsätta sig för forna i ett okänt land.*

2) Ex. med obest. sing. **a)** Om f-a hotar. *När f-a är (p)å färde. Utsätta sig, ngn för f-a. Det är f-a i dröjsmål. Det är f-a för att ~.* *Löpa f-a att bli förbigången. Förbunden med f-a.* **b)** Råka i f-a. *Den som (gärna) kastar sig i f-a, han förgås däruti. Då står ditt eget huvud i f-a. En bälta som ser sig i f-a, söker ~.* **c)** Med (verklig, stor, yttersta) f-a för sitt (eget) liv jfr e nedan. *Utan f-a för (att) ~.* *I går opererades han och är nu utom (all) f-a.* **d)** Med attribut (jfr även c ovan). *Från det hållet hotar (oss) ingen f-a. Ingen f-a! lugnande, ibl. tillrättavisande. Det är åtminstone ingen överhängande f-a. Det är förenat med icke ringa f-a att ~.* *Lyckligen undkommen, räddad ur, undan en stor f-a. Medför det någon f-a?* **e)** Märk särsk. några uttr. *F-a är, att l. det är f-a värt, att hela trafiken avstannar man kan befara, det kan lätt inträffa. Det är ingen f-a med honom han lider ingen nöd, ligger inte i sjön, han reder sig l. sköter sig nog. Det har ingen f-a det behöver du inte vara rädd för, ibl.: visst inte, nej då, nej för all del. Även med fara för att bli misskänd måste jag ~.* *Jag gör det även med f-a att bli ansedd hård.* **f)** *Livs, döds, drunknings-, eldf-a.*

II. Ssgr äro fätaliga o. visa flere former. *Far*- träffas i det jämförelsevis svagt avslutna 'farhåga'; i nyare ssgr träffas dels *faro*- (som synes vara det vanligare, ex.: farofull, farofylld) dels *fare*- (ex. faremoment, farezon).

Syn. farlighet(er), våda, risk, (farliga) äventyr, förestående l. hotande ont l. olycka l. fördärv l. undergång l. missöde l. ledsamhet l. försåt, det farliga l. vågade l. äventyrliga l. betänkliga (i); ibl. vågspel, vågstycke; (ibl. mer l. mindre nära:) osäkerhet(stillstånd), otrygghet, hasardspel, 'högt spel', ansvar.

— **Farhågl**a, -an, -or. Mest skr. Vanligast i plur. Vanl. ngt svagare än 'fruktan'. *Jag hyser, har inga f-or, ingen f-a för att han ej kommer att sköta sig utmärkt. Därför, därutinnan hyser jag ingen f-a, inga (som helst) f-or. Jag delar dina f-or. Vacka f-a l. f-or (att ~). Som kan inge f-or (för) att ~. Mina f-or ha besannats. Gör dig icke l. inga onödiga f-or med avseende på l. för oss och vår familj! Ogrundade f-or. Det var med vissa f-or regeringen denna gång beträddade underhandlingens väg. Uttala en f-a l. den f-an att ~, f-or för (att) ~. Yttra f-a för att ~. Av f-a att ~ mindre vanl. **Syn.** fruktan, ond aning, bekymmer, oro, rädsla, räddhåga, ångslan, ångslighet, befarande; ibl. misstanke; (starkare äro:) bävan, fasa, skräck; (mer l. mindre nära stå:) ovisshet, betänklighet(er), tvivel, dubier, tvekan.*

— **Faremoment.** Skr. Söka i största möjliga utsträckning få bort alla f. [vid filmlagring]. — **-zon.** Att låta holländska fartyg gå genom f-en under världskriget: område där de kunde riskera sänkning.

— **Farobringande** skr. -full. Skr. Till den grad svårt och f-t är det att ~ Bök. -fylld. Vanligare än föreg. Krigarens och jägarens f-a liv. I denna f-a tid G. Sundbärg. En översikt av vårt f-a läge. Huru vanskligh, och även f., en sådan strävan ~ än måste gestalta sig R. F. v. Willebrand.

— **Farlig**, -t, -are. Ordets bet. växlar i styrka; särsk. adv. kan ibl. ha ganska urblekt bet. **I.** Huvudanvändningen. **1)** Om 'sak' (o. djur). **a)** Inlåta sig på f-a företag. Ett f-t experiment. Ha en f. och ansvarsfull post. Kan få f-a följder såväl för oss själva, som för ~. F-a anlag, tendenser. Klimatet är f-t för oss nordbor, är f-are för oss än för innevånarna. En av de f-a febrar, som ~. Sjukdomen, i sig själv föga f., tog nu emellertid en ganska f. vändning. Det är f-a tider därute nu. F. att handha t. e. om gevär. F-a gungflyn. Det f-aste i (hela) saken var dock ~. Inse det f-a i att ~. **b)** Råka ut för f-a kreatur. Tror du tjuren är f.? Björnen är i allmänhet fredlig, men sårad blir han f. F. för hönsgårdarna.

c) Utsprida f-a idéer. F-a jäsningsämnen flögo omkring i luften bildl. **d)** Det kan väl inte vara (något) f-t att försöka. Det kan bli f-t nog, om ~. Å, de ä väl inte så f-t heller! även friare. **2)** Om person. Han är en f. karl, är f. (att ha till l.) som fiende, f. för kvinnorna. Han är f. genom sin oberäknlighet. F-a vilda negerstammar. En (mycket) f. förbrytare. F. för staten, för samhället, för det allmänna lugnet, för den allmänna säkerheten. Bli f. för ngn's lugn, ngn's (sinnes)frid ofta ifråga om kärlek. Ha fått en mycket f. medtävlare i ~. **II.** Märk bl. a. **1)** Övergår ibl. vard. (särsk. i smtl. o. mest som adv.) till förstärkningsord. Jfr F-t sjuk, sårad med Det är inte f-t långt nu, uppmuntrar han. Det var en f. brådska! **2)** Som sista ssgsled. Eld-, smitto-, livs-, samhällsfarlig. **Syn.** vådlig, förenad med l. som kan medföra fara, vågad, vågsam, riskfull, riskabel, äventyrlig, ödesdiger, betänklig, vars utgång är oviss, 'svår', kinkig, 'allvarsam', 'allvarlig'; (ibl. mer l. mindre nära:) skadlig, menlig, fördärlig l. osund, ohälsosam, elak(artad), 'svår' l. 'prövande', kritisk l. osäker, oviss, otrygg, opålitlig l. oförvägen, djärv, dumdrigt, halsbrytande; (f-t:) illa, svårt osv. l. 'rysligt', (så) 'vidare', just, 'fasligt'. — **Farlighet**, -en, -er. Jfr föreg. Inse f-en av sin ställning det farliga i ~. Han inlåter sig visst icke på några f-er.

Farla*, for(o), farit, [-as]; faren; farare (nästan endast som sista ssgsled). Både fortgångs- o. övergångsverb ('vara ute och resa' o. 'avresa, ge sig av').

A) Egentligt. Vanligen med personssubj.

I. Allmännare. **1)** Fara + prep.-uttr. (ordnade alfabetiskt efter prep.-erna). Efter dem foro landshövdingens, och därpå ~. F-a efter (l. med) gästgivarskjuts. F-a efter stjärnorna med stjärnorna som vägledare. Oroligt f-a från ort till ort. Vi for från Malmö vid 10-tiden och ~. F-a för att söka lyckan i främmande land även 'f-a och söka'. De foro genom många länder, tills de en dag ~. F-a genom krigszonen. F-a genom en tunnel även med saksbj. (t. e. om tåg). F-a i droska, i bil, i spårvagn, i motorbåt. F-a i korta dagsmarscher. F-a i (stort) sällskap x fara ensam. F-a i sällskap med ~. F-a (i l.) till kyrkan (på) julottan. Det är han som far med mjölken (om morgnarna). F-a med snälltågssart. Han hade aldrig förr f-it med järnväg(en), på järnväg. F-a med l. på ångbåt(en). F-a på cykel, på velociped, på bondkärra. F-a på sjön. F-a på (l. till en) badort. F-a på jakt. F-a på bröllopsresa, på semester till västkusten. F-a på marknad, (in) på marknan. I nästa vecka får vi f-a (ut) på landet. Märk (även med saksbj.) F-a på Norrland med salt t. e. om skeppare l. om fartyg; jfr 'Norr-

landsfarare'. *F.* ni till lands eller till sjöss? oftare: landvägen l. sjövägen. *F-a* till stan (för att sälja ägg). *F-a* till fjällen, till fjälls. Det var den sommarn vi for till Ronneby. *F-a* till Blåkulla (på en kvast). Just som vi foro under järnvägsbron, kom tåget susande. *F-a* uppför, utför en backe, en sluttning. Det var medan vi foro ut efter, utmed norska kusten. Därpå hörde han, att de foro över en bro. 2) *Fara* + subst. For du land- eller sjövägen? For du den väg du tänkte? Vi tänkte *f-a* en genväg, men ~. *F-a* stora landsvägen. *F-a* landet runt (på en skrallande kärra). *F-a* två mil i timmen. *F-a* sin kos, sin väg (ifrån ngn, ngt). Vilken dag, vilken tid far du? jfr 3 nedan. 3) *Fara* + adv. *F-a* utrikes, utomlands. Han for vida som jagande falk Tegnér. Vart ska du *f-a*? Jag far härifrån i morgon. *F-a* vidare. Han har *f-it*, (även) är *f-en* för längesen. När *f.* du? även 'vilken tid far du?' Vi skulle ha farit (som) i lördags, (i) lördags morse. *F-a* långsamt, så snabbt som möjligt. *F-a* bekvämt. 4) Abs. se II nedan.

II. Märk särsk. 1) Han for och for, men kom aldrig fram. 2) I förbindelse med annat verb. a) *F-a* och flacka även omkastat. b) Ngt vard. Att tal. gav alla parter så många som flyger och far 'mildrat' (för 'djävulen' l. d.). c) Han slängde och for. 3) Far i frid! dels bibl.; dels mer l. mindre vard. 4) Vagnen for kl. 8 oftare ('av') gick l. d. eller med konstruktionsväxling (personsubj.). 5) *F-a* vilse se ssg. 6) *F-ande* folk 'fahrende Leute', folk l. människor utan hem, landstrykare, zigenare; särsk. om medeltida vagabonder (spelmän, gycklare, berättare osv.). En *f-ande* man, en käck plebej / i förstars fjät är jag Karlfeldt. 7) Nästan endast som sista ssgsled. Henrik Sjöfararen. Norrlands-, Finlands-*f-are* även om skepp.

B) Friare o. bildl. I. Rörelsebegreppet mer levande. 1) Om snabb, om lätt l. om svävande (ofta oavsiktlig) rörelse. Ofta i särskrivna l. lösbara ssg. a) *F-a* till helvetet. När djävulen far i svinahjorden ~. *F-a* efter en tom inbillning. b) *F-a* på sned t. e. om en mössa, en rosett. Halka och *f-a* i sjön. *F-a* i diket. *F-a* i luften springa i luften. c) *F-a* ngn i håret. *F-a* i luven på varann. d) Komma *f-ande* som en virvelvind, som (ett) Jehu. Höstvinden *f.* genom kornhässjorna Pelle Molin. Starkt som orkanerna / känsloernas vindar *f-a* Karlfeldt. Trotsiga blickar *f-a* Karlfeldt. En rysning for genom de spåda lemmarna. Den första blixten for genom rymden skar genom, klöv. Blixtnabbt for den tanken genom hennes huvud: Han lurar oss. e) Draken for hit och dit efter vindstötarna. Det far (lite) snö i luften. f) Märk uttr. Kvinnokärlek

är *f-ande* gods flyktar lätt. g) Han for med handen över pannan som för att stryka bort något obehagligt. Låta blicken, ögonen *f-a* över ~. Jfr överfara. 2) 'Låta fara' = släppa, överge, ej mer l. längre tänka på, slä ut hågen, slä ifrån sig. I bröder, låtom vårens drömmar *f-a* Karlfeldt. Låta bekymren, låta all oro *f-a*. Låt nu de dumma grilerna *f-a*!

II. Rörelsebegreppet mer fördunklat. 1) Med prep. 'efter'. Jag kan verkligen inte lista ut vad det är (för ett ord, för en person) du far efter. Hå, det är något helt annat du far efter. 2) Med prep. 'med'. a) Utan adv. Han tyckte så rådlöst att *f-a* med list och onda funder, efter som han ~ Sv. Folksagor. *F-a* med osanning, med lögn(er). b) Med adv. *F-a* varsamt, varligt, varliga, [försiktigt], illa med ngn, ngt. 3) *F-a* väl, illa. Även i perf. part. a) Hatten far illa, far inte väl av regnet tar skada. Boken är lite illa faren (av alltför flitigt bruk) illa medfaren, i dåligt skick l. stånd, skadad, icke fräsch, dåligt bibehållen. b) Kreaturet, som var så illa *f-et* Strindberg. c) Han har varit i Amerika och *f-it* mycket illa därute slitit (mycket) ont. Där far man inte illa där har man det förträffligt. Det far man inte illa av det är bara nyttigt.

Syn. A) åka, resa, färdas; bege sig (på väg), (be)ge sig av, avresa, anträda en resa l. en färd, sätta i väg; (ibl.) gå, vandra, segla, dra(ga), förfoga sig, (för)flytta sig, röra sig, förpassa sig, fortskaffa sig, tillryggalägga, passera, flacka, (kring)ströva (n), (kring)stryka (n), kуска, skynđa (sig), hasta, vallfärda(s); B) I. 1) falla, stöta, 'åka', 'vicka', 'svepa', 'susa', vina, 'storma', skära, (genom); drivas, kila, rusa, stöta (sig), slunga sig, kasta sig, slänga sig, flyga, ila, jaga(s); jakta, sträva; stryka, lätt överfara, glida; 2) 'gå all världens väg', vara (i fred); II. 1) söka l. leta efter, söka l. få tag i l. återkalla i minnet, icke kunna få tag i det rätta (fast man 'har det på tungan'); 2) gå tillväga (med), (f-a med:) begagna, nyttja, bruka, använda, ta sin tillflykt till; hantera, handha, behandla, vårdar, fara fra'm; 3) (fara illa:) ta skada, skadas; slita (ont).

— Fara av. 1) Hatten for av (mig) i backen föll l. blåste av, jag tappade o. d. 2) Fara l. sätta l. ge sig iväg, försvinna. *F.* av som en pil, som en raket. Den gynnarn, han for av med hela kassan! F. bort nu, dit n. F. efter. 1) Av en händelse o. d. 2) För att upphinna. 3) För att hämta. F. emellan. F. emot. 1) För att möta. 2) Stöta l. 'köra' emot. F. fram [n], förbi n. F. förut i förväg. F. hem [n], hit n, hädan n. F. i [o. ifaren]. 1) Vanl. ngt vard. Falla i, falla i sjön l. vattnet o. d. Han råkade *f.* i just vid

själva bryggan. 2) Plötsligt falla (ngn) in l. komma för (ngn), flyga i l. på l. för, råka ut för, gripas av, ta vid, komma åt. Plötsligt för det i mig, att jag skulle gå och möta dem. En ond ande tycks ha varit i honom på sista tiden, han är sig inte lik. Anne-Marie kunde icke fatta, vad som under de senaste dagarna varit i familjen. **F. ifrån.** Ge sig av o. lämna ngn l. ngt efter sig l. bakom sig l. vind för väg. *Kan du f. ifrån (man och barn, ditt arbete) på det sättet?* **F. igen** smälla l. slås l. blåsa igen o. d. (t. e. om fönster, dörr, lås). **F. igenom** se genomfara. **F. ihop** t. e. av skrämsel = plötsligt sjunka ihop. **F. ikring** se kringfara. **F. ikull** se kullfara. **F. in** o. infarande, infaren. 1) *Infarande lantbor. F. in till sta(de)n. Jag måste nog f. in (till Östhammar) en gång i veckan för att proviantera.* 2) *Tåget for nu in på ett annat spår.* 3) *Pilen for in i tämligen djupt, for ganska djupt in.* 4) *Och vips for pojken in som en pil (i farstun).* **F. i väg.** Kan även skrivas 'iväg'. Sätta l. rusa l. lägga l. skena av l. i väg. *F. i väg som en bläst. Ofta bildl. Han far i väg och vet inte va han säger l. och gör bara dumheter. Besinningslöst f. i väg.*

— **F. loss** gå loss. **F. med** o. medfara. Följa med (på en resa o. d.). *De medfara.* **F. ned** l. **ner** n, **om** n, **omkring** o. **omkull** se kring, kullfara, **opp** se uppfara. **F. på** [o. påfaren]. 1) Fortsätta, fara vidare. *Far på du bara, vägen är klar.* 2) *Han blev påfaren av en bil och tämligen illa skadad oftare 'påkörd'.* 3) Ngt vard. Rusa l. 'flyga' på. *Ursinnig, for han på honom och slog var han kom åt.* 4) Ngt vard. *Det for på mig, att det måste varit min kusin som satt i gång saken for l. kom för mig, föll mig plötsligt in.* **F. sta** se f. åstad. **F. sönder** ngt vard. **F. till** rycka till, fara upp l. ihop, ibl. studsa. **F. tillbaka.** 1) *F. tillbaka samma väg hem (igen).* 2) Rygga tillbaka, ta baksteg, studsa. **F. (till)samman** sjunka ihop (av skrämsel osv.). **F. undan** n, **upp** n, **uppför**. **F. ur.** Ngt vard. 1) *Halva innehållet (i korgen) for ur vid stöten.* 2) *Det for ur mej mot min vilja, i häpenheten om ngt som borde hållits hemligt.* **F. ut** n. **F. utför.** **F. vill** skönl., äld. Fara vilse, taga fel, råka på villovägar. 'Vill' kan även böjas. *Farer icke vill(e)!* **F. vilse** [u]. **F. åstad** l. vard. **sta.** Egentl. o. bildl.: giva sig av; rusa i väg, fara i väg. *F. (å)sta(d) och gifta sig ett, tu, tre.* **F. över** n.

— **Farbana.** Fackl. Jfr gång, körbana o. d. **-bar**, -t, [-are]; -het. 1) Om vatten-väg. *Floden är ditupp f. för de största fartyg. Den lilla floden Tjilveung, som endast genom muddring kan hållas f. för båtar. Till mynningen av Laba är Kuban f. med*

grund gående farkoster. Prova det nya älvsloppets f-het Per Hallström. 2) Allmänare. *Sörjan är mer än fotsdjup och vägen knappt f. På sin höjd för ryttare f-a vägar. Isen är troligen ännu icke f. ens för lätta slädar. F. för bil.* **Syn.** framkomlig (för åkdon, båt osv.), ibl. körbar, ibl. segelbar; ibl. hållbar, som bär. **-dag;** -sbestämelse(r); -sår (den tid innehavare l. hans bo äger kvarsitta å egendom efter uppsägning, dödsfall l. d.). Av- o. tillträdesdag, avtalad l. i lag stadgad dag för avflyttning från jord l. lägenhet, den dag då den som med nyttjanderätt innehar fast egendom på landet l. i stad är skyldig att densamma avträda. I fråga om frivilligt avtal ang. nyttjanderätt till fastighet gäller som f. den dag som gm avtalet bestämts. I fråga om fhdt mln husbonde o. tjänstehjon begagnas företrädesvis uttr. 'flyttningsdag'. *Laga f. av lagen utsatt f.:* på landet 14 mars o. i stad 31 mars l. 30 sept.; för hyresgäst 1 april l. 1 okt. (l. om f-en infaller å söndag närmast följande helgfria dag). *Rätt f. (till avflyttning).* Om f. å fideikommiss. *Ang. f. för lövningsjord i städerna.* *F. för tillträde och avträde av arrenderad fastighet. Skall uppsägas 2 månader före f-en. Avträdarens rätt till f-sår.* **Syn** ibl. 'flyttedag'. **-gill.** Ny lagt. Fullt farbar, laggill (om väg). *Allmän vägs hållande i f-t skick vid snöfall* O. W. Staël v. Holstein. *Vägens försättande i f-t skick* Vägslagen. **-hastighet.** Mest skr., gärna fackl. *Det tågs största tillåtna f. Öka f-en.* *F-en mätes vid järnvägstrafik vanligen i kilometer per timme.*

-kost, -en, -er. Anslutningen till verbet lösare än vid en del andra ssgr. Ofta skr.; ej säll. skönl. *F-er av denna typ brukas av många vildar. Mindre f-er och transportskepp. Ensam i bräcklig f. vägar | seglaren sig på det vida hav* E. G. Geijer. **Syn.** (liten) båt, fartyg, slup osv. (jfr båt). **-led,** -en, -er; -ssträckning (skr.). 1) Huvudbet. Den del av ett vatten där samfärdseln går fram. *Yttre f-er öppna sjön. Inre f-er i insjöar, floder, kanaler o. delvis även skärgårdar. Allmän f. »Förbuden, extra ordinarie, hemlig f. som hålles hemlig för krigsändamål. I eller vid allmän f. må ej byggas, med mindre ~. Kanal eller annan f. Vid f-s ordnande eller begagnande. Om allmän f-s inrättande och ~. Avlysa f. Eller fyller eller stoppar rätt f. i sjö eller ström* Strafflagen. *En hemlig f. ut till havs. Flott och farleder. Utredning för följande nya f-ssträckningar, nämligen ~.* 2) Mindre vanl., fackl. bibet. Kommunikationsled i allmänare mening. *Är den underförda f-en en vanlig fordonsväg, benämnes anordningen oftast »vägport»* H. Lemke. **Syn.** segelled, ibl. segelränn, ibl. vatten-

väg; ibl. kommunikations- l. trafikled; ibl. passage. **-nöte**, subst. Äld. Anslutningen till verbet rätt svag. Blott i uttr. *I flock och f. i* (större) hopar, i sällskap. *Gå i flock och f. med ngn* höra till hans anhang, göra ett dvs. gemensam sak med hm. **Syn.** (res)sällskap, följe. **-ränna**. Skr. T. e. gm is l. i minfält osv. *Den fria f. som tillförsäkrats ångarna* 1918. **-sot** se d. o. **-tid**. Skr., gärna fackl. *Fartid* [för ångbåten] upp [till Utanede] 4 t., ned [för älven] 3 t. Turistf. Reseh. *Den mindre trafiken, inberäknat smörexport till England, för vilken en kort f. är önskelig.*

-vatten; -ensbeskrivning; -ensuppressning. Nästan blott i fråga om hav l. större sjö. Plur. vanligare än vid det enkla ordet. 1) *I de svenska f-nen. Segla i, på avlägsna f-en. Fritt, ofritt f-en* t. e. strategiskt. *Neutralt f-en. Är det, ha vi rent f-en här?* inga grund l. d. *Hålla mitt i f-net. Trångt f-en. Större delen av Nord-sjön och Östersjön anses vara lodbart f-en. I lugnare f-en. Jag känner icke f-nen här. Hemlandsf-en.* 2) En del uttr. brukas även bildl. t. e.: *Han är i f-net i närheten, i antågande, vi kan vänta honom snart. Känna sig, befinna sig på osäkert, osäkra f-en känna sig osäker, på hal is l. d.* **Syn.** befaret hav, befarna vatten(drag), farbar(a) vattenvägar, farled(er), segelled(er). **-väg**. Ofta lagt. *Denna lag avser enskild väg å landet, som för en eller flera fastigheter är till stadigvarande nytta såsom f., vare sig för hemkörslor eller utfart eller eljest. F. till och från by. Belägen vid allmän f., vid f(-en). Utvidgad bet. i Kanal, järnväg och annan f. En av huvudf-arna från Medelhavet till Sudan.* **Syn.** körväg, åkväg (o. gångväg), (ibl.) utfartsväg l. trafikled.

-vål; -fest m. fl. se II. Interj. o. subst. (det-kön). Mer värdat än 'adjö' o. ofta skönl. **I.** Enkelt. 1) Interj. *F. så länge! F. då tills i morgon. F. för alltid! F., f. på den gungande färd!* Vard. är vanl. *F. med l. på dig!* Brukas även friare. *Och därmed f. med alla trevliga utfärder, alla baler och tillställningar!* 2) Subst. *Gå ned till båten för att säga, vinka, bjuda (ngn) f., f. åt ngn. Ta f. av ngn. Tillvinka ngn ett sista f. Och tog f. med dessa viloställen Österling.* Märk bildl. användning som i det ngt vard. *Nu får du allt ta f. av, säga f. åt spriten för en tid.* **II.** Ssgr förekomma (utom mer tillfälligt i dikt o. d.) knappast annat än i fråga om frälsningsarmén, t. e.: *F-fest för Kapten och Fru Jansson. Stora F-möten för Överstelöjtnant och Fru Gundersen frälsningsarméans 1918.* **Syn.** adjö, ajö(ss), lev väl; slut l. förbi (med); avsked.

Faråd, -en, =; -isk. Fackl. Enhet för (en) elektrisk (kondensators) kapacitet. Namnet efter M. Faraday, upptäckaren av induk-

tionselektriciteten. *Fisk ström, elektricitet induktions.*

Färao (mest grav); [-on], -öner. **I.** Med plur. o. ngn gång även best. form. I gamla testamentet namn på egyptisk härskare. Även brukat som egennamn. *Från f-onernas land. Konung Farao. **II.** Utan plur. o. best. form. Ett hasardspel med kort (namnet från en förr efter Egyptens f-o uppkallad kortkung). *Spela f-o.* — **Fara**o-bank jfr uttr. 'hålla bank' i faraospellet. **-bord** för faraospel. **-katt**. Herpestes ichneumon. Hör till skunkdjuren, liknar till lynne o. levnadssätt mården men kan tämjas. *F-en eller ichneumon var ett av de gamla egypternas heliga djur.* **-mark**. Bakom dessa dörrar spelades poker, skramlade f-erna och snurrade ruletterna. **-spel**; -are.*

Fargalt. Anslutes ibl. (oklart) till fara². Avelsgalt; ldls. ofta (t. e. i annonser) kallad 'orne', ibl. 'râne', 'rante'.

Farhåga se under fara¹.

Farin, -et [l. -en]; -socker. Mer l. mindre gulaktigt, renat råsocker i puderform (befriat från sirap o. melass), pudersocker. *F-et erhålles ur avfallssirapen efter krossocker eller melis. Gul farin ... 62 öre.*

Farisé, -(e)n, -er; -isk; -ism. Egentligen namn på anhängarna av ett judiskt parti kring Kristi tid (o. sadduceé). F-erna höllo strängt på lagen och de äldstes stadgar och blevo småningom alltmer formmänniskor, till deras fel hörde ock ofördragsamhet och andligt högmot (stundom parat med en viss grad av hyckleri och skrymtaktighet). Sålunda ha 'f-isk' o. 'f-ism' rent av fått betydelse av 'självstillräcklighet, andligt högmot, lagiskhet l. ibl. hyckleri, skrymtaktighet (parat med ofördragsamhet)' o. farisé blivit = 'en lagens l. bokstavens tjänare l. ibl. hycklare, skrymtare'. *Allra minst ha vi stockholmare rätt att f-iskt slå oss för vårt bröst.*

Farkost se under fara².

Fa'rm, -en, -er (mest akut); -hus. Särsk. ofta om amerikanska förhållanden. Arrendegård, arrendehemman; bondgård, lantgård. *Till f-en hade vi ännu en god dagsmarsch. Det glimtrade ett ljus i f-husets fönster.* **Farmar**e, -(e)n, -e. Jfr föreg. Arrendator; hemmansägare, lantbrukare, jordbrukare, ägare av en farm. *En fe arrenderar hellre ut till en vit än till en svart, ty den vite arbetar av sig själv, under det den svarte måste drivas till arbete.*

Farmaceut (-sevt); -en, -er. En som tillreder l. studerar konsten att tillreda läkemedel, apoteksbiträde, apotekslev; elev vid farmaceutiska institutet, farmacie studerande. **Farmace**utisk, -t. Jfr föreg. *F. botanik* läkemedelsbotanik, läran om växter särsk. avpassad för blivande apotekare. *F. exam*en farmacie kandidatexa-

men o. apotekarexamen. *F. a föreningen* stiftad i Stockholm 1861. *F. författnings-kunskap.* *F. a institutet* öppnat 1837; har nu (1919) två professorer, fyra laboratorer o. tre övriga lärare; utbildar apotekare. *F. kemi* även kallad 'farmakokemi'. *Statens f. a laboratorium.* **Syn.** farmaceut, farmako-; (ibl. nära) läkemedels- l. apoteks-. — **Farmacī** (-si); -(e)n. Läran om läkemedelsberedning o. grunderna därfor (= en del av farmakologin i vidsträckt mening). *Professuren i kemi och kemisk f. vid Farmaceutiska institutet.* *Lärare i teknisk f. och ~.* **Farmacie** (-sie); (= Adj. Särsk. i uttrycken: *F. kandidat(examen)* examen — som avlägges vid Farmaceutiska institutet — omfattar kemi o. kemisk farmaci, botanik o. farmakognosi, teknisk farmaci o. farmaceutisk författningskunskap. *F. studerande.* — **Farmakodynamik.** Läran om läkemedelns verkan på organismen (såväl i friskt som sjukt tillstånd). *Allmän f. Speciell l. särskild f. Professor i allmän och experimentell f. samt farmakognosi vid medicinska fakulteten i Uppsala.* **Farmakognosi**, -(e)n. Läran om de organiska, s. k. enkla drogerna dvs. de naturprodukter ur växt- o. djurriket som användas till beredning av läkemedel. Jfr föreg. o. de två följ. **Farmakolög** (-åg); -en, -er. En som ägnar sig åt farmakologi. **Farmakologi** (-gi); -(e)n. Läran om läkemedlen i vidsträcktaste omfattning (delas i farmakognosi, farmakodynamik o. farmaci), läkemedelslära; ibl. ung. = farmakodynamik. — **Farmakopé**, -(e)n, -er; kommitté; -upplaga. Av K. M:t stadfäst o. påbjuden samling av föreskrifter o. formler vka skola gälla till efterrättelse för apotekaren o. farmaceuten vid beredandet av läkemedel, 'läkemedelsbok'. *Numer är ordet elixir försvunnet ur svenska f-n.* *Upptagen i, struken i l. ur svenska f-n.* *Från och med 1902 är vår f. avfattad på svenska och innehåller sedan dess även föreskrifter om hur de olika läkemedlen skola provas.*

Farnöte se under fara².

Fars, -en, -er (mest grav); -artad; -reper-toar. Komiskt situationsdrama av burleskare art, burleskt litet drama, lägre l. enklare l. konstlösare l. uppsluppna lustspel, ibl. 'fastlagsspel' l. vådevill; ofta friare: gyckel(spel). *F-en är huvudsakligen utbildad i Frankrike.* 'Advokaten Patelin' brukas anföras som typiskt exempel på en f. *Uppräddet blev alltmer f-artat.* — **Farsör**, -en [l. -n], -er. En som författar (l. spelar) farser. *O. Levertin, Studier över fars och f-er i Frankrike mellan renässansen och Molière.*

Färsot, -en, -er; -sartad; -sliknande; -ssjukhus (vanligare: 'epidemissjukhus'); -sår. Utt. som ssg o. anknytes ibl. till fara² (verbet).

Ofta skr. Både om människans o. (hus-)djurens sjukdomar samt därjämte ofta bildl. Brukas t. e. om pest, kolera, smittkoppor, fläck-, nerv- o. scharlakansfeber, difteri, barnförlamning, rödsot, hjärnhinneinflammation, gula febern, ibl. även lung-sot; boskapspest, mul- o. klövsjuka, mjältbrand, vattuskräck, skabb hos får, svinpest m. m. **I.** Egentl. **1)** Hos människor. *Hamburg har flera gånger varit hemsökt, härjat av svåra f-er. För att förhindra utbrottet av en f. inom riket eller dess spridning, dess vidare utbredning. När svårare f. utbrutit eller är att befara ~.* *Hotande f. Ålvsborgs läns landsting beslöt för några år sedan att inom vart och ett av länets provinsialläkaredistrikt låta uppföra ett f-ssjukhus. De svåra f-såren på 50-talet.* **2)** Hos djur. *En vanlig f. hos nötkreatur.* **3)** Hos växter. *F-er som angripa våra sädes-slag. Berberisbuskarna, som äro upphov till en av sädesslagens svårare f-er, ha på sista tiden börjat utrotas.* **II.** Bildl. (l. i bild). *Bolsjevismen spred sig snart som en f. över hela det stora ryska riket. Andliga f-er.* **Syn.** smittsam (o. lättspridd) sjukdom, (allmänt) härjande sjukdom, epidemi, 'pest'. **Färstu** (grav); -n, [-r l. -ar]; -dörr m. fl. Mer sälls. är formen 'farstuga'. Jfr 'förstu(ga)'. Formen 'farstu' är mycket vanl. i smtl. o. visar sig ofta även i skr. *Till höger i f-n på nedre botten. Vem åligger det att skura (i) f-n?* *Grosshandlaren i samma f. Dan. Vard. är uttr. De ä, så man kan falla i f-n om ngt verkligt härre-sande l. oväntat. En f-dörr med brevlåda och namnplåt Strindberg. På sin f-kvist vid torget stod min vän länssmeden Ola Hansson. Jag hade varit borta om kvällen och kom hem efter f-släckningen Strindberg.* **Färstuga**, utt. o. fattat som ssg. Se föreg.

Färsör se under fars.

Färt, -en, -er (ofta fackl.). **A)** Närmare anslutet till den egentl. bet. av fara². Numer bibetydelser. **1)** Med plur. Bet. = 'färd'. Ibl. skönl. o. äld. Sälls. utom som sista ssgsl. *Genom-, över-, förbi-, fram-, lust-, frakt-, Orientfart* vissa av dessa (särsk. ofta de två sista) kunna även ha bet. **2)** Utan plur. Sjöförbindelse. Som enkelt gärna fackl. *Gå i f. sjö-: förmedla sjöförbindelse, trafikera. Svenska ångbåtar i utrikes f. som gå på l. förmedla förbindelsen med utlandet. Av de fyra nu återstående ha tre erhållit lastmärke för Nord-sjöfart. Sjövärdigt för Östersjöfart. Sjö-, kust-, flod-, skepps-, segel-, fraktfart.*

B) Nutida huvudbet. Motsatt 'stillhet, orörlighet, långsamhet' o. d. Skiftningarna rätt hårfina. **I.** Mer 'egentl.' Med (särsk. fackl.) plur. Om fartig l. andra rörelsemedel. **a)** Vissa örlogsångare kunna göra 30 knops f. eller t. o. n. något däröver 1907.

Hålla alldeles samma f. De utrönte f-erna Nord. Fam.² I synnerhet vid mycket höga f-er. Torpedbåt i hög f. vid liten sjöhavning. En annan tysk torpedbåt, som hade högsta f. Full, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ f. de tre sista nästan endast sjö. (allmänare är dock det utskrivna 'halv f.'). Ofta vid kommando t. e. Full f. framåt! 1. Framåt, full f.! Öka, minska, sakta, stoppa, reglera f-en. Förlora f-en. Få f. Skjuta (god) f. b) För att utröna strömmens f. c) Åka osv. i (l. med) rask, god, snabb, wild, rasande, ilande, vinande, långsam f. Med vindens f. Med f-en av en kanonkula. F-en var nästan omärklig. (Nästan) utan f. Hejda f-en (ngt) gå osv. långsammare. II. Ngt friare. Utan plur. 1) Ta(ga) f. t. e. för att hoppa över ngt. Ge ngn, komma i, få f. t. e. vid gungning. Ta ny f. även rent bildl. 2) I fråga om idrott. a) Sätt högsta f.! t. e. vid löpning. b) Trots att banan är genomblött och halkig, sättes från början god f. [på spelet]. Spelet fick verklig f. över sig i andra halvlek, och ~. c) Kunna konsten att centra i f-en. 3) Märk en del uttr. a) Något som bragte honom på benen i en f. 'helt hastigt' l. d. Det gick i en f., med f. må du tro! Som såg ut att ha kommit på i en f. b) Hejda ngn (mitt) i f-en jfr 2 c straxt ovan samt III nedan. c) Ständigt i f. ville matmodern vara. III. Bildl. 1) Nu var han riktigt i f-en att berätta, i f. med att berätta. Westermarck-Rosén åter i f-en! 2) Försäljningen tog genast (god) f. gick raskt, blev livlig. Ett studium, som särskilt på sista tiden verkligen tagit (stark, rask) f. kommit i gång. 3) Arbete med f. (och iver). Sätta f. i människor. Sätta (ny) f. i arbetet. Ja, kan inte han få f. i arbetet, så kan ingen det. Det har aldrig varit någon f. i di pojkar.

Syn. A) 1) färd, resa, tur; **2)** sjöfart, sjöförbindelse, ibl. trafik; **B) I.** (rörelse)hastighet, grad av hastighet, hastighet med vkn man färdas l. går l. springer osv., 'takt', (ibl.) snabbhet, snabbgående, skyndsamhet, gång, språng, lopp, rörelse; **II.** (an)sats, 'skjuts', 'påkörning'; (i f-en:) utan att hejda sig l. minska farten l. stanna; (i en f.): helt snabbt l. hastigt, med ett, i flygande fläng; **III.** ruff, schvung, liv o. lust, eld, drift(ighet), raskhet, flinkhet, iver, liv(aktighet), livlighet, kraft, energi, rask verksamhet, rask(are) takt, ökad takt, rask tempo; (ibl.) rask omsättning, skyndsam o. rask expediering l. handläggning (av ngt); (ibl. nära:) framgång, popularitet, utbredning.

— **Fartgivande**, =. Skr. Den lämpligaste och mest f. formen [på storseglet]. **-minskande**, =. Skr. Verka f. **-minskning** skr. **-mätare**; -bil. **F-bilen** — en skräck för alla fortkörare. **-tabell**. Sjö. En fart- l. slagtabell, som angiver det

antal slag i minuten av maskinen, som svarar mot viss fart och tvärtom H. Wrangel. **-ändring**. Skr. Stora och hastiga f-ar. **-ökande**, = o. **-ökning** bägge skr.

Fartyg (grav); -et, =. Man tänker ej längre på ssgslederna o. alltså vanl. ej heller på sambandet med verbet 'fara'. I äldre tider avsåg ordet huvudsakligen 'småfartyg, båtar' (jfr 'roddfartyg' om äldre fhdn); numer avses mest större farkoster drivna med segel, ånga l. motor; ibl. även om luftfartyg. I svenska sjölagen fattas 'fartyg' vidsträcktare. **1) F. och båtar**. Nordbornas f. voro byggda för rodd. Seglande f. x t. e. ångfartyg. Med kronans f. Indelning av flottans f. Sjökarteverkets och Lotsverkets f. Enkelt f. sjökrigs. (x avdelning, division, flottilj, eskader, flotta). **F. om 20 nettoton och däröver**. F-et är svenskt, för svenska flaggan. Ett f.s hemort. Oceangående f. Ett bra f. Ha del, lott i f. Lag om in-teckning i f. Om försäljning av utmätt f. Sätta ett f. på grund. F-et sjönk, sänktes i själva hamnen. F-et hotade vart ögonblick att kantra. Fritt å f. jfr fob (fritt ombord). **2) Ex.** med f. som sista ssgsled. Örlogs-, krigs-, handels-, last-, passagerar-; ång-, segel-, motor-, rodd-; pansar-, min-, bevaknings-, depå-, övnings-, skol-, lasarets-, logements-, kasörn-, chefs-, kust-, fyr-, lots-, luftfartyg. **Syn.** farkost, båt, skepp; (ibl.) skuta, seglare, jakt osv.

— **Fartygsandel**. Ha f-ar del i fartyg. **-befäl**; -havare; -sförening. Varvid f-havare ~ skall ~. Sverges f-sförening en sammanslutning av aktivt däcksbefäl bildad 1907. **-besättning**. **-botten**. **-cert** se cert. **-chef** befälhavare å örlogsfartyg. **-djup**. Där sammanlagt 9800 meter kaj skulle stå att vinna för ett f. av 5.5 m. **-ingenjör**. Sjö. Å örlogsfartyg kommanderad mariningenjör som har tillsyn över fartygets maskiner osv., leder maskinpersonalens undervisning m. m. **-inspektion**; -savdelning (i kommerskollegium); -inspektör. Kommerseråd och byråchef, för ärenden ang. utrikes handeln o. sjöfarten samt f. I Stockholm stationerad förste fartygsinspektör. **-intendent**. Sjö. Å örlogsfartyg kommanderad marinintendent; har särsk. till åliggande att motta, förvara o. utlämna fartygets förråd. **-kanon**. **-klass**. Se cert. [Flottans fartyg] indelas med avseende på storlek och stridsvärde i fyra f-er 1919. **-kropp** fackl. **-lott**. Tvist om fartyg eller f. **-läkare**. **-präst**. Å örlogsfartyg infördes benämningen 1899 (men först 1907 kommanderades prästman därtill). **-regist(er)**; -rering (ibl. = följ.); -reringsavdelning (i kommerskollegium). Varje svenskt handels- l. passagerarfartyg om 20 registerton l. däröver är enl. sjölagen $\frac{10}{16}$ 1901 pliktigt att anmälas till registrering i 'f-ret',

varom sedan bevis utfärdas. *Vid fartygs införande i f-ret skall visst nummer tilldelas fartyget. Avskrift ur f-ret. Innan ny ägares fäng anmäles till f-ret. I f-ret inskriven som ägare av fartyget. Vid en förfrågan hos kommerskollegii frering. -restaurang. Ransonering för f. -ritare. -skrov. -slag se cert. -slip. -station. Fartyg på havet försett med trådlös telegraf. Till f. adresserat radiotelegram. -typ se cert. -umgälder. -utrymme. Bristen på f. tonnagebristen (1917).*

Fas, -en, -er. **I.** Sida o. d. **1)** 'Egentl.' Astr. o. d. Vanligast i plur. De olika gestalter varunder en av solen belyst himlakropp ter sig för oss alltefter den olika ställning kroppen, solen o. jorden inta till varann. Månens fyra viktigaste f-er (*huvudf-erna*) äro: *nymdne*, första kvarteret, *fullmåne*, sista kvarteret. Denna f. benämnes *nymdne*. Ju längre avlägsen en planet är, dess mindre växla dess f-er. **2)** Bildl. Därmed inleddes en ny f. i Sverges politiska historia Joh. Mortensen. Studera frågans olika f-er under 70- och 80-talen. Under sin sista diktarfasa O. Levertin. **II.** Avsneddad kant. Hantv. Jfr *fasa*! I nedan. *Linjalen bör vara meterlång och försedd med f. F-en vändes inåt väggen, då man drar strecken.* **III.** Ansikte, framsida. Ofta stavat 'face' o. vanligast i uttr. 'en face' (utt. ang fäs) samt ssgr som 'enfasporträtt'. Märk konsthist. uttr. som *Kroppen fas*, *huvudet profil* E. Wettergren. **IV.** Elektrotekn. Elektriskt tillstånd l. förhållande (i fråga om riktningväxlingar i spänning o. strömstyrka) i en växelström(krets). Hopkoppla två växelströmssystem, så att de komma 'i fas' med varandra. System, generatorer som äro, gå i fas. Om maskinen faller ur f. mister takten ('synkronismen'). Maskinen lämnar då två växelströmmar med en inbördes förskjutning i f. av en kvarts period eller 90°; den är således en tvåfas-generator Nord. Fam.² En växelström uppdelad i tre f-er. Den tredje f-en tillföres genom hjulen från skenorna Nord. Fam.² **Syn. I.** sida, skifte, (en himlakroppsskiftande) utseende l. form l. gestalt; skede, (utvecklings)stadium, ibl. 'ansikte'; ibl. skick; **II.** avsneddad kant; **III.** ansikte (sett framifrån); framsida.

— **Fasförskjutning.** Elektrotekn. Förskjutning i tid mln tvenne med lika period varierande elektriska fenomen t. e. mln spänningen o. strömstyrkan i en växelströmkrets. Jfr fas IV. **-slipa**; -ning. Tekn. Vid slipning ge sned kant. *Bandkniven ~ består av en stälad järnklinga, vars egg bildats genom f-aslipning från blott ena sidan.* **-spånta**; -ning. Snick. Vid spåntning ge en avsneddad kant. *Boningshus av spåntad plank, utvändigt klätt*

med papp och f-ade bräder. **-visare.** Elektrotekn. Instrument som anger fasförskjutningen mln ström o. spänning i en växelströmsledning.

— **Fasa**¹, -ade, -as; -ning. **I.** Hantv. Ett furubråde, vars främre kant är ~ avsneddad (*fasad*). F-a bräder. Huggjärn med f-ade kanter. **II.** Elektrotekn. Hopkoppla (parallellkoppla) två växelströmssystem så att de komma 'i fas' med varandra. **Syn. I.** avfasa n, avsnedda n, avkanta n, snedhugga. **Fasa av n**, hantv.

Fasa², -an, -or. Ofta skr., ej säll. ngt högt. **1)** Väcka f-a (och avsky). *Känna f-a för ngn, för ngt, för att ~. Ha verklig f-a för ~. Som sprider skräck och f-a omkring sig.* Betagas av (namnlös) f-a gärna skönl. *Gripen av f-a. Slå med, injaga f-a. Jag hörde det med f-a. Stel, förstenad av f-a. Till min (stora, utsägliga) f-a märkte jag, att dörren gått i lås. O fasa! gärna skönl.* **2)** Märk särsk. en del uttr. **a)** Även smtl. *Han är en (riktig) f-a för sin omgivning.* Med ngt avnött bet.; även vard. *Gult ä, har allti varit min f-a!* **b)** Ofta ngt högt. *Dödens, krigets, ödemarkernas, nattens, ensamhetens f-or.* Döden hade icke längre några f-or för honom. **c)** En f-ans natt. Jfr avledningar nedan. **Syn.** skräck, (blek, stor, namnlös) förfäran, stor räddhåga, bävan, våldsamt l. plötslig rädsla l. fruktan; ibl. avsky; ibl. ryslighet(er) l. ohygglighet(er).

— **Fasaväckande.** En f. olycka. Med (en) nästan f. vildhet. De mest f. målningar även med 'allmännare' bet. Ngt vard. är bruket av ordet som förstärkande adv. *Det är i själva verket inte så f. länge sedan vi stoppade huvudet fullt med valkar ~.* **Syn.** förskräcklig, fasansfull, faslig osv.

— **Fasansfull**; [-het]. Ofta skr.; dock även ngt vard. med 'sliten' (förstärkande) bet. En f. natt. Att något så f-t kunde gå i verkställighet. *Hemiska järtecken, som skrämd folket f-t. Och snart en f. snarkonsert — det här var verkligen en sovavn, som hette duga!* **Syn.** rysansvärd, ohygglig, hisklig osv. **-värd.** Skr. Mindre vanl. En f. belägenhet. **Syn.** faslig osv.

— **Fasa**³, -ade. Mest skr.; ej säll. ngt högt. *Herrn (in i salen, f-ar och reser sig) ~ Strindberg. F-a vid (blotta) tanken på ~, vid åsynen av ~. Jag (riktigt) f-ar för att komma hem utan honom. Den gudfruktige f-ar icke för döden. De(t) f-ar jag för även smtl. **Syn.** (häftigt) förskräckas, gripas av fasa l. skräck osv., känna fasa (för), 'darra', rysa, 'skälva', rädas, rygga tillbaka (för att); (ngt svagare är) sky (att); ibl. avsky. — **Fasans**, adv. Förstärkande; ofta som förmildrad svordom. Vard. *Är det så f. brått med ~ Strindberg.* **Syn.** fasligt, förbannat osv.*

— **Fäslig**, -t, -are; -het (med — mer konkr. — plur.). Brukas alltmör övervägande ngt vard. (med mer l. mindre bleknad bet.). Formen 'faselig' — ngn gång ännu äld. — är även den numer mest vard. l. skämts. 1) 'Allvarligare'. *Hu, det var f-t!* En f. syn! En f. händelse, som väckt allmän bestörtning. Det är dock f-t att tänka sig, att han skall vara ungdomens lärare. Det är en f. människa även med mer vard. bet. Han såg f. ut, nyss uppkommen från sjukbädden. 2) Mer vard. Ej säll. förstärkande. a) Det var ett f-t väder! Ska den där f-a människan också komma med? b) Han är (rent av) f. att äta. De va en fasli(g) en att stoppa i sej! Han ä (för) f. me sina vitrar. c) I en f. brådska, hast. Hon skriver ju, att det är ett f-t snärj och trassel därhemma. Ser jag då så f-t sträng ut? Hon var f-t orolig för sina nysatta bärbuskar. Han ä så f-t gäri bara. En f. hop folk. **Syn.** förskräcklig, fasa-väckande, fasansvärd, fruktansvärd, rysansvärd, förfärlig, förfärande, förskräckande, skräckinjagande, skrämmande, ryslig, gräslig, hiskelig, gruvlig, hemsk, ohygglig, otäck, vederstygglig, 'ruggig', 'ruskig'; betydlig, väldig, häpnadsväckande osv.

Fasäd, -en, -er; beklädnad; konst; -puts; -ritning; -sten; -tegel; -yta m. fl. se II. Ytersida på (större) byggnad, särsk. huvudingångens dvs. framsidan, 'bröstsida'. **I.** Enkelt. a) Med f-en åt sjön. Vända f-en åt ~. Skinande vita f-er i runt kring en skimrande marmorborg Fröding. Huvud-l. gatw., sido-, gårds-, slotts-, renässansfasad. b) Märk särsk. Stå som en tom f. blott för prydnadens skull (f-en blev ibland ett praktverk utan verklig förbindelse med det inre av byggnaden). **II.** Ssgr, exempel. En blott dekorativ f-konst. F-mur. Terrasit till f-puts. På grundval av dessa f-ritningar ha sedan ~. Glaserat f-tegel. Byggnadens f-tytor.

Fasän, -en, -er; -fågel; -gård (fasaneri); -höna; -jakt; -kyckling; -släkte(t); -stjärt; -tupp. Phasianus. I vidsträcktaste bemärkelse räknas i zool. icke blott rapphöns, vaktlar, höns o. påfåglar utan även t. e. pärlhöns, kalkoner o. ibl. t. o. m. orrfåglar till f-ernas familj, 'fasanfåglarna' (Phasianidae). 1) Enkelt. F-erna, som innefattar ett 20-tal arter, utbreda sig från sydöstra Europa genom Central-Asien till Japan. Ehuru ursprungligen införd har f-en numer hos oss mångestades förvildats, t. e. i Skåne, Halland, Östergötland, Sörmland och Uppland. Till middagen, som var sen, bjöds det på ostron och f(-er) från England. Guld-, silver-, ädel-, ringfasan. Våra jaktf-er E. Lönnberg. 2) Ssgr. Anlägga en f-gård. De Dicksonska f-jakterna på Visingsö. En grann f-tupp. — **Fasaneri**, -(e)t, -er. Fasängård.

Det första f-et i Sverige anlades av Lovisa Ulrika på Ulriksdal.

Fascinerja (-sji-); -ade, -as; [-ing]. Förtrolla, förhäxa, tjusa, (be)dåra. Vanligast i pres. part. (Verka) f-ande fångslande, (vilje)betagande, som man ej kan ta ögonen l. slita blicken från.

Fasen o. **Fasingen** se under fan².

Fasett, -en, -er. Slipad rutformig yta (på glas, ädelsten m. m.). Förr stavat 'faccett'. Slipa i f-er. I leddjurens f-ögon förtör hornhinnan bilden av sexkantiga fält eller f-er. [Sidoögonen hos arbetarna av tjuvmyran ha] blott 6—9 f-er, medan samma arts honor ha 200 och hanarna 400 G. Adlerz. — **Fasettglas** glas slipat i fasetter. -hamrja; -ing. Fackl. [Lägger plåten mot ett städ] och f-ar densamma, d. v. s. hamrar över den så jämnt som möjligt med en hammares runda pen. -liknande. -slipja; -ning. Oftast i perf. part. Spegelbrickor ~ av extra tjockt, fat glas. -ögja. Ett slags ögon av mycket invecklad byggnad som förekomma hos leddjuren o. som fått sitt namn efter de sexkantiga fält (fasetter) som 'hornhinnan' bildar på ögats yta. — **Fasetterja**, -ade, -as; -ing. Slipa i fasetter, fasettslipa; förse med fasetter. Ofta i perf. part.

Fashionäbel (-sjo-); -elt, -lare. Helt modärn, verkligt gentil, nymodig, chic, elegant, på modet, överensstämmande med bruket i det finare sällskapslivet.

Faski(kel) (-sji-); -eln, -lar. Bunt, häfte, (mindre) samling.

Faskin (-sjin); -en, -er; -bänk (på vkn riset vid f-tillverkning upplägges); -kniv (varmed f-en avputsas sedan den åtstrypts; även allmänare: tung huggkniv); -verk. Mest fackl. F-er, hårt åtstrypta cylindriska risknippor, brukas vid uppförande av befästningar, till beklädnad av branta jordsluttningar, vid väganläggningar, vid grundläggning å sank mark, vid strandskoningar osv. Genom enformig och sumpig skog, där banvallen måst läggas på f-er. **Syn.** (f-er ibl.) risbädd.

Faslig se under fasa².

Fasön, -en, -er. **I.** Form o. d. Om sak. Mest i sing. 1) Den f-en (på gräddsnäcken) tycker jag inte om. I gammal f. I alldeles ny f. I l. av enklare f. En bonad med mönster i allmogefason. I solfjäderfason solfjäderformigt. 2) Hatten har ingen f., vill inte (be)hålla f., har förlorat (all, sin) f. Jag får ingen f. på blusen. Få (en smula) f. på ~ ibl. nära 'modärnisera, fiffa upp'. För att få lite mer f. på den. Sätta f. på ~. Utan f. 3) Friare. Att få en smula f. på samhället Didring. **II.** Sätt, skick o. d. 1) Mest i sing. Han vill ha allt på sin (egen) f. Jag vill göra det på min f. ngt vard. = på mitt sätt. Han har en egen,

en otrevlig *f.* att slunga ut orden i knippen. 2) Mest i plur. o. huvudsakligen om mer l. mindre 'fula' *f-er* l. åtminstone i uttr. som avse förvärvande av bättre *f-er*. a) *Håll efter pojken, så han inte lägger sej till me såna där fula f-er!* Tarevliga, otrevliga *f-er*. Dylika (bond)*f-er* får hon lägga bort, när hon kommer till stan. Underklass-, gatpojks-, slymf-*er*. b) *Han har inga f-er alls!* ingen hyfs på sig. Å de skick och *f(-er)*, de! Å de *f-er*, de! Va ä de där för *f-er!* hur bär du dej åt!, vet du inte skäms att uppföra dej så! *Finare, bättre f-er*. Få, sätta *f.* på ngn. c) *Sätt dej nu här utan alla f-er!* utan att bråka, utan vidare, utan att krusa l. göra dig till. **Syn.** I. form, skepnad, gestalt(ning), skapnad, snitt, stil, utförande, (rådande) smak l. mod, 'växt', prägel; figur l. mönster (på tyg osv.); II. sätt, vis, sed; (folk)skick, hållning, hyfs(ning), levnadsvett, (god) ton, 'mores', sätt att skicka sig l. bete sig, städat skick; (*f-er*): ätbörder, gester, (kropp)s rörelser, uppträdande, uppförande, later, maner, (levnads)vanor; ovanor, tilltag, friheter, grova seder; (ibl. nära) krångel l. bråk l. omständigheter.

— **Fasonjärn.** Tekn. Valsat stångjärn med olika tvärsnitt, t. e. T-järn, U-järn osv. -**stick|ad.** Fackl. Stickad i mönster l. figurer, mönstrad, fasonerad (o. slät). *F-at säng-täcke.* *F-ade damstrumpor.* -**tegel.** Byggn. o. d. Tegel på olika sätt formade (ofta i prydnadsändamål). *F. för gesimser, fönsterinfattningar etc.*

— **Fasoner|a**, -ade, -as; -ing (även mer konkr.; med plur.). Forma, ge en viss form åt. 1) *F-a ngt efter ngt.* 2) Märk särsk. perf. part. Stickad i mönster l. fasoner, vävd l. tryckt med (blom)mönster, tillverkad i en del olika former. Ofta o. slät. *Av tungt, f-at siden.* *F-ade tyger.* *Finare f-ade tegelvaror.* **Fasonera till m.** — **Fasonlig**, -t, -are; -het. Ngt vard. Om sak o. person. *Kan du inte få hatten lite f-are* få lite mer fason på den. *Hur ska jag få honom lite f-?* få (någon) fason på hm.

Fast|, =, -are. **A)** Enkelt.

I. Egentl. Motsatt: rörlig, flyttbar, mjuk, flytande, som ger efter l. släpper, lös (i flere bemärkelser), fri osv. Skiftningarna ofta mycket närstående. a) *En f. klippa.* *F. som klippan,* som berg även bildl. *F-a fornlämningar* o. lösa fornsaker. *Arkimedes' f-a punkt.* *F. inredning.* *Berg-, jord-, grund-, klipp-, land-, rot-, väggfast.* *F. block* upphängt vid en fast punkt. *F-a dockor* o. flytande. *F. semafor, signal* o. flyttbar. Märk särsk. (o. vatten, sjö, flod l. ibl. öar, skär o. d.): *Äntligen uppnå f. land.* *På f-a landet.* b) *Här är det f(-are) botten.* *Få f. mark under fötterna* även bildl. *Träffa f. grund.* *Är gäddan f. i köttet?*

Det dröjde ej länge förrän mina händer voro valkiga och mina muskler *f-a* som stål. Dina muskler känns *f-are* nu. Så att det hela bildar en *f. massa.* De i fackspråket länge brukade namnen 1 *fastmeter (fm.)* = 1 *kbm. fast* mätt (utan tomrum) samt 1 *lösmeter (lm.)* = 1 *kbm. löst* mätt (inklusive tomrum). c) Motsatt flytande (l. gasformig). *F-a kroppar.* I *f. tillstånd.* Övergå till l. i, anta(*ga*) *f. form.* Närstående är *Icke kunna (för)tära f. föda.*

II. Ngt friare l. i uttr. som brukas bildl. a) *F. egendom* ibl. = fastighet. Löst och *f.* b) *Ta ett f. tag* (i ~). *Få ett f. grepp* om l. på ~. Med *f. hand.* Förrän *f-a* steg hördes på gården. *F. hållning* även bildl. *F. blick.* *F. stämman.* *Handfast.* *Taktfast.* c) Ofta även bildl. (med bet. av: fångad, utan möjlighet att komma undan, i klämma, illa ute o. d.). Huvudsakligen i särskrivna l. lösbara ssgr. Ej säll. ngt vard. *Fast!* kommandoord (om beläggandet av en ända): lägg *fast!* Nu är du ändå *f.* *Ulla f. (för ~).* *Bli f.* se under bli. d) Märk skiftningar som 'ansatt' i (vanligen ngt vard.) uttr. som: *Vi ä så f. för tiggare härute.* e) *Ha något f. att hålla sig till.* *Vi hava för få f-a punkter för att kunna få en snabb översikt.* *De f. byggda stroforna.* Sedan mina planer nu tagit *f(-are)* form.

III. Bildl. 1) Motsatt obefäst(ad) o. d. *Medeltidens f-a städer.* *En f. ort uppe i bergsbygden.* *En f. ställning.* Äldst i räkkan [av de skånska borgarna] ställa vi den grupp, där det *f-a* huset utgöres av ett kvadratiskt kärntorn, omgivet av en ~ mur A. Hahr. Hit vanl. *Fatta f. fot* (någonstädes). 2) Motsatt växlande, flyttande, avbruten o. d. a) *En ~ linsfyr* med *f. vitt* sken samt rött och vitt klippsken. *F. fyr* med oavbrutet o. oförändrat sken över hela lysfältet; i sjöskortet betecknad med F, (o. blänkfyr, fast fyr med blänk osv.). b) *F-a skolor* o. flyttande, rörliga. *F-a postanstalter* o. rörliga, 'ambulanta' (såsom postkupéer, ångbåtspost-expeditioner osv.). *F-a valperioder* o. rörliga. c) *Ha, vinna f. anställning.* *Ha f. plats, lön, inkomst.* *F. avlönad.* *F-a medarbetare.* *F. anställd personal;* vid armén o. flottan om dem som ha frivillig anställning; motsvarar vad som före 1901 kallades stam o. står i motsats mot reserven o. de värnpliktiga. *Städer med f. brandkår.* *F-a anslag* o. t. e. förslagsanslag o. reservationsanslag. *F-a statsinkomster* ordinarie. *F-a kunder.* *F-a priser.* *Ha f. bostad.* *Bofast.* *Lämna en vara f. på hand* handels. *Ta varor på l. i f. räkning* (t. e. om böcker) med betalningsskyldighet oavsett vad man sedan kan sälja (o. i kommission). d) Handels. o. d. *F. kallas börsen, när kurserna stiga och köplust finnes för handen* o. fallande. *New-yorkbörsen öppnar f.* — slutar oregelbunden.

F. marknad då köplust o. pris äro normala. **3)** Stadgå, säker o. d. Om person, egenskap, handling osv. **a)** *Vara f. i sitt beslut, i sina föresatser. F. beslutet att ~. Ha en f. (och beslutsam) karaktär. F. och ståndaktig i motgången. F. beslutsamhet. F. och manligt allvar. Med den f-a föresatsen att ~. Med f. föresats att ~. F. tro. Det är min f-a tro, förtröstan, att ~. F. i tron. Uttala en f. förvisning om ~. Hop-pas f. att ~. F. vänskap. F. anhängare av ~. Karaktärsfast. b)* Märk uttr. 'fullt och fast' som stundom kan växla med enbart 'fast'. *Jag räknar (fullt och) f. på att ~. Jag tror fullt och f., att ~. Hop-pas (fullt och) f. att l. på ~. Ngt mindre vanlig är sammanställningen Visst och f.*

B) Ssgr. Särsk. verbssgr. såväl lösbara som särskrivna, bildas i stort antal o. nybildas vid behov, varför ngn fullständighet nedan för dem ej är avsedd. De konstrueras allmänt med 'vid'. De lösbara kunna ibl. (särsk. skönl.) ha fri form även i perf. part. (bunden fast). Till bet. ansluta de sig mest till A II c (fästande o. d.) men även till A III (särsk. 3) o. A I.

Syn. A) I. a) orörlig, orubblig, stadig, säker, stabil, stabel, oskiljbar från (grunden l. sitt fäste), säkert l. stadigt fäst(ad), som ej kan flyttas l. rubbas ur sitt läge; (ibl.): fast sammanfogad, sammanhängande, som bildar en större (obruten) enhet (en stor landsträcka); **b)** tät (o. hård), som känns säker, som ej ger efter, icke lös l. 'slattrig', baastant, fylld (av massa), icke ihålig, kompakt, massiv, solid, gedigen; **c)** i fast form, av bestämd form o. volym, icke flytande (l. gasformig); **II. b)** säker (o. kraftig), (ibl.): stark l. hård (o. stadig), (hårt) spänd, stram, kraftig, duktig; ibl. oavsläpplig, oavvänd; (ibl. nära:) styv, stel; **c)** fastbunden, fastsatt, fäst(ad), fastgjord, belagd osv.; fångad, gripen, (fast)tagen, i klämma, illa ute, utan möjlighet att komma undan osv.; **d)** ansatt, som inte får ngn fred (för), överhopad, överlupen; **e)** (ibl.): materiell, substantiell, reell, konkret; **III. 1)** befäst(ad), försedd med befästningar l. skyddsverk; **2)** icke rörlig l. flyttande l. växlande l. avbruten, bunden (vid bestämd plats l. bestämd tid), regelbunden, regelmässigt (l. regelbundet återkommande l. inträffande l. utgående), ej tillfällig, reguljär, (be)ständig, stadigvarande, varaktig, bestående; bestämd, viss, lagligen föreskriven, fastställd, reglementerad, reglerad, ordinarie, stadgad, fix(erad), bestämd; jämn, o(av)bruten, konstant, permanent, ihållande; (be)tryggad; **3)** 'orubblig', karaktärsfast, som icke låter tubba sig, omottaglig för påverkningar, oföränderlig, att lita på, pålitlig, tillförlitlig, vederhäftig, rejäl, 'allvarlig'; som står emot, aldrig slappad; oböjlig, ståndaktig,

'prövad'; (ibl. nära:) orygglig, hård, styv-sint), enviss, hårdnackad, ihärdig, trägen; ibl. eftertrycklig; trygg, osviklig, viss o. sann; (ibl. nära) 'evig'.

— **Fastbinda** n; -ning (med plur.). *Bind f. snöret bättre! l. Bind snöret bättre f. l. f. bättre! Bördan fastbindes säkert på kamelens rygg och ~. Släpas med, fastbunden vid hästens svans ngn gång (helst skönl.) även 'bunden fast'. Syn. fästa, surra osv. -boende, =. Skr. Som har fast bostad, bofast. En f. lapsk, numera till största delen förnorskad befolkning. -bändsla* n; -ing (med plur.). Stavas av somliga även -bänsla. Sjövä. o. d. Fästa l. förena gm bändsel. *Sälunda f-as ett öga ~ i ett tåg Ekelöf. -frys*a n; -ning (med plur.). *F-a fast i isen t. e. om fartyg. Fastfrusen vid marken. Fönstret är fastfruset. Även bildl. t. e. Att hans vanliga fras: »Hur är det?» frös fast på tungan. -gro* n. Vanligast i bildl. bet. *Stå som f-dd vid marken. Tag ur dem villfarelsen, innan den hinna gro f. i deras sinnen! Gamla f-dda föreställningar. Syn. (fästa sig o.) slå rot, rotfästa sig; (f-dd ibl.) ingrodd. -gäng*a n. Fackl. Fastskruva n, fästa med hjälp av gängor. *Det vid hjärtstocken f-ade rorhuudet. -gör*a n; -ing; -ingspollare (sjövä., se pollare). *Vid det understa timmerlagret ~ f-es en liten drag- och styrkälke. G-a fast l. f-a skoten. Segla med fastgjorda skot. Säkert fastgjord vid bryggan, vid en pollare om båt, fartyg. F-a l. göra fast seglen beslå dem. Beläggning är f-ing av en ända, t. e. ett skot, fall osv. på en knap eller nagel Öhrvall. Syn. fästa, fastbinda n osv.; belägga; beslå.*

-**hak**a n; -ning. Egentl. o. bildl. **1)** Trans. *Avsedd att h-as f. (vid ~). F-as inifrån. 2)* Intr. *Kuggar som h-a fast i varann. 3)* Refl. *Nästan endast fri form. a)* *Fröna äro försedda med hullingar och h-a sig fast på, vid kläderna på den som går förbi. b)* *Varför familjen led efter led så ängsligt h-at sig fast vid detta Brand-näs, som ~ W. Svahn. Jag hade ju inte heller förut mycket hopp, men man h-ar sig ju alltid fast vid någonting. Märk särsk. H-a sig fast vid ett uttryck dels = aldrig släppa; dels = 'hänga l. haka upp sig på', anmärka på. Syn. 1)* fästa med l. på hake; **2)** gripa fa'st l. i'n; **3)** fastna, fästa sig (medelst hullingar l. d.), gripa tag; klamra sig fast n, ibl. aldrig (vilja) släppa. -het, -en. Jfr adjektivet, särsk. A I, II b o. d samt III 3. Orörlighet, orubblighet, säkerhet, stadighet, stadga, stabilitet; ibl. hållfasthet; täthet (o. hårdhet), soliditet; karaktärsfasthet, bestämdhet, beslutsamhet (o. eftertryck). Ex.: *Pröva träets f. Mar-kens f. Innan organisationen ännu vunnit tillräcklig f. Uppträda med tillbörlig f.*

mot oroselement. *F. i karaktären. Med f. hävda, att ~.*

-håll*a* *m*; -bar (skr.). **I.** Fast l. fri form. **1)** Egentl. *Håll f. honom l. håll honom f., medan jag går efter ett repl! F-as mot sin vilja. Skärpet f-es fram till av ett spänne.* **2)** Bildl. **a)** *F-a l. h-a fast ngt i minnet. Lätt fattbara och f-bara konkreta bilder D. Elfstrand. b)* *Lyckas f-a dhörarnas uppmärksamhet under en hel timmes tid. c)* *Strängt f-a (vid) sin mening. Strängt h-a fast vid sin mening. Jag h-er (fortfarande) fast vid vad jag en gång sagt. Ett envist f-ande vid föräldrade sätt att bruka jorden.*

II. Nästan endast fri form. **1)** Ngt vard. *H-a fast som ler och långhalm. De h-a minsann fast i alla väder, i ljvtt och lett.* **2)** Refl. Vanligen egentl. *H-a sig fast vid ngt som en drunknande vid ett halmstrå. H. dig fast säkert (bara)! I. H. fast dig säkert! I. H. dig säkert fast! Mer säll. friare l. bildl. Han har troget h-it sig fast vid gården i 20 dr. Dylika åskådningar ha med en otrolig seghet h-it sig fast därute i obygden. Syn. I. 1)* hålla, hålla i, kvarhålla *m*, hindra från att fly, fångsla, fjättra, hålla fångslad l. d.; hålla fastad, sammanhålla; **2)** *a)* bevara, bibehålla, ej glömma; **b)** 'fångsla', uppta(ga); **c)** vidbli(va), bli l. stå vid, vidhålla, (troget) hålla på, ej överge l. vika från, allt fortfarande hävda l. förfakta l. påstå, fast förbli(va) vid, ej låta sig taga ur; **II. 1)** hålla l. hänga ihop, hålla tillsammans; **2)** icke släppa sitt tag l. taget l. greppet, ibl. klamra sig fast; hålla sig. **-häng***a* *m*. *H-a (sig) fast som en igel vid ngn. Allmog en h-er där ännu fast vid gamle kung Gösta. Ett envist f-ande vid gamla fördomar. Syn. jfr fasthålla. -is.* (Land)fast is (x drivande, drivis). Varje ur den låga pack- eller fastisen uppstickande ismassa *f.* Gunnar Andersson.

-kast*a* *m*. Mest fri form. Ett slags 'slarvigare' fastsyning som brukas jämte vanlig: man syr över bågse sömmarna för att trådarna inte ska fara ut o. trassla sig. Ofta t. e. i fråga om klänningsärmar. *K-ade fast ärmar på ett klänningsliv. -ked-**j**a* [*m*]. Egentl. o. bildl. *F-ad vid kajan om hund. F-as för livet vid en man som man avskyr. -killa* *m*; -ning. *Magnethjul med f-ade poler. -klamr**a* *sig* *m*; [-ing]. Egentl. o. bildl. *F-ad vid en spricka i bergväggen. Krampaktigt k-a sig fast (vid ~). Att han av ~ vinstbegär skulle k-a sig fast vid sin ställning ~ om Asquith. Syn. krampaktigt hålla l. klänga sig fast. -klen**a* *m*; -ing. Ldls. t. e. södra Sv. Fastsmeta *m*, betryka med ngt som fastnar (o. täcker). **-klet***a* *m*; -ning. Ldls. t. e. Uppland. Fastsmeta, betryka (med ngt smetigt l. d. som fastnar). När ~ talgljuset stod f-at på bara bordet utan stake Fanny Alving. **-klibb***a*

m; [-ning]. Trans., intr. o. refl. Sedan en del f-at gammalt löv undankraftsats A. T. Gellerstedt. Även bildl. *Riktigt k-a sig fast vid ngn. -klistr**a* *m*; -ing. *F-a l. k-a fast ngt med gummi (vid ngt). K-a fast frimärken i sitt album. -klo**a* *sig* *m*. Mindre vanl. Egentl. o. bildl. Den stora w'en hade k-at sig fast vid en gren högst upp mot taket av buren. Och även ljung har k-at sig fast i skydd av ~ E. Palm. **-kläm***-ma* *m*; -ning. *K-ma fast ett häftstift. Men fartyget satt f-t. F-ma l. k-ma fast pincen vid l. på näsan. -kläng**a* *sig* *m*. Vanligast i fri form. Egentl. o. bildl. Och hon k-de sig fast vid fadern och såg på honom med en öm, tacksam blick. Med bonden f-d på sin rygg. **-knyt***a* *m*; -ning. Egentl. o. bildl. *K-a fast hakbanden (till en huva). -koppl**a* *m*; -ing. *K-a fast en passagerarvagn vid l. till godståget. -kör**a* *m*. Vanligen fri form. **1)** Egentl. *K-a fast (med vagnen) i själva portgången. Dagens morgontåg ~ k-de fast i snömassorna vid Bergsbrunna, så att ~. 2) Friare. *Ett dussin stockar f-da mellan stenarna. 3)* Bildl. Ngt vard. *Karl'n ville ju fria till dig, och jag skulle hjälpa på, men han kör ju fast, vet ja! Nu k-de du fast (ordentligt)! Syn. fastna (med ett åkdon); råka f-at (o. inte komma ur stället), 'fastna i klistret'.**

-land, -et, [=]; -sbo (-n, -r l. -ar); -sdel; -sklimat; -smassa. *Skild från f-et blott genom ett smalt sund. De stora f-en. Nord-amerikas f. Södermanlands egentliga f-sdel. F-sklimatet är hårdare än ö- eller kustklimatet och utmärker sig genom mindre luftfuktighet, heta somrar och kalla vintrar. Språkbruket har under tidens lopp fördelat jords f-smassa i 5 kontinenter eller världsdelar Nord. Fam.² Syn. större sammanhängande landmassa, kontinent. **-lim***m**a* *m*; -ning. *Pröva lössryggens form och storlek mot boken, innan den f-mas. -låd**a* *m*. Mest skr. 'Låda vid l. vid' är vanligare. **-lås***a* *m*; -ning. Se fastläsa nedan. **-ländsk**, -t. Till fastland. *Materialiet är en f. sandsten, men formerna äro på det tydligaste besläktade med de gottländska mästarne Hegwald och ~. -ländig* l. **-länning**, -en, -ar. Till fastland. Motsatt öbo. »F-en» av Frans Hedberg. *Gottlänningarna äro rädda för att f-arna skola få bestämmanderätten över deras sjöfart. -lås**a* *m*; -ning. Även fastläsa. Egentl. o. bildl. *Hela lasset f-es med två s. k. björnbindslen O. Bucht. Kuggar och hjul hade l-t fast sig i en outredlig massa. Stå som f-t (på stället). Ha sina pengar f-ta (i ett företag) ej tillgängliga; bundna. F-t vid en sysselsättning. Till en del var man fastlöst vid ett mindre antal hävdvunna personifikationer. Liksom den historiska ljudläran länge låste fast sig vid ~ bokstäverna, utan att på allvar kunna**

tränga fram till den verklighet de representerade, språkljuden, så har också den historiska betydelseläran låst f. sig i en mekanisk behandling av begreppen ~ E. Wellander. (Ohjälpligt) f-t i gamla fördomar. **Syn.** fjättra, fästa med (kedja o.) lås; binda, inskränka, strängt begränsa; (l-a fast sig ibl.) fullständigt trassla i'n sig i varann, icke komma ifrån l. förbi. **-löd|a** n; -ning.

-mark; -sareal. Lant o. d. Växtföljdsvallar på f. Lerhaltig f. Av länets hela f-sareal ~ upptager ~ trädgård 378 har ~, åker och annan odlad jord 87,089 har ~, naturlig äng 48,425 har ~ och skogs- och hagmark 1,992,581 har. **-meter.** Fackl. Om i våra förordningar upptagas de i fackspråket länge brukade namnen 1 fastmeter (fm.) = 1 km. fast mått (utan tomrum) samt ~ Tor Jonson. Av 1 f. virke brukar man erhålla c:a 1½ lösmeter prima brännved. **-nag|a** n; -ing. Fast form vanligare. Egentl. o. bildl. Kristus f-as vid l. på korset. Jag stod som f-ad ~ med berusade sinnen. Stå som f-ad vid marken. Så hade skolan kommit och n-at honom fast vid bänk och bok Ad. Johansson. Den döende n-ade fast honom med sin blick och ~ Sigurd. Det förtjänar f-as, att statsministern verkligen föllt ett sådant yttrande. **Syn.** fästa med spikar l. naglar, fastspika n; 'fjättra'; 'fastslå' n. **-naj|a** n; -ning. Sjövä. Med garn l. smäckert tågvirke fastbinda. Och ändan av tåget f-ad till bukten Nord. Fam.² **-nit|a** n; -ning. Säll. bildl. som i Men del kan förtjäna n-as fast, att ~. **-näst|a** n; -ning. Fästa med nål o. tråd (med ett litet 'fäst'). **-rosta|a** n. Skruven har r-at fast, är f-ad. F-ad vid, i, på ~. Ibl. bildl. Man hinner ju aldrig r-a fast riktigt någonstans. **-rot|a** sig o. rota sig fast. Vanligast i perf. part. Inan plantan ännu hunnit r-a sig fast. Ofta bildl. Och den villfarelsen är i landsbygden så f-ad hos folket, att ~. **Syn.** slå rot l. rötter; (f-ad ibl.) inrotad, ingrodd, rotfast, fast rotad.

-satt se fastsätta nedan. **-sitt|a** n. Fri form vanligare. **1)** Egentl. S-a löst, dåligt, väl, stadigt, säkert fast även S-a f. dåligt osv. Frimärket vill inte s-a fast fästa l. sitta kvar. S-a fast som (i) beck. Då satt han fast på gärsgård och kunde inte komma loss. Bli f-ande i drivan t. e. om tåg, åkdon osv. **2)** Bildl. **a)** Det vore sorgligt, om vi i nådens år 1919 skulle sitta så fast vid kråkvinkelsympunkter, så att ~. **b)** Här s-er jag ohjälpligt fast; kan du hjälpa mig? t. e. vid översättning. **Syn.** sitta fästad l. instucken l. fastsmetad l. inklämd osv., ha fastnat, ibl. sitta kvar, ibl. sitta i klämma o. d. **-skruv|a** n; -ning. S-a nu fast arbetsstycket l. arbetsstycket f-as nu, så att det icke kan glida. Varvid fartyget s-ades fast i isen och pressades sönder av de på-

trängande ismassorna. Gevärerna ligga ~ ofta även ordentligt f-ade i »riktstolar». Sitta f-ad som i ett städ.

-slå n; -slagning. **1)** Egentl. Mest fri form. Slå f. en bräda, en spik. Sulskydd med två stift, det bästa såväl för fastslagning som ~. **2)** Bildl. Ofta fast form. **a)** Docenten Brusewitz f-r, att ~. Det bör f-s l. slås fast, att han icke velat delta i hyllningen. Inom denna de ~ »fastslagna» sanningarnas värld. Menighetens känsla för vad fornt och fastslaget är. **b)** Han tänker inte på att strax slå fast tidpunkten, då hans berättelse börjar. På grundval av dessa fasadritningar ha vidare fastslagits taklithöjd, nockhöjd och taklutning för varje enskilt hus uteder gatan. En gång för alla fastslagna premier. Fastslagen för tre år framåt. **Syn.** **1)** fastbulva n o. d.; **2)** anmärka l. anteckna o. ihågkomma, påpeka som ett ofrånkomligt faktum, klart uppvisa l. påvisa l. ådagalägga, fastställa, bestämt påstå l. förklara; (fastslagen ofta:) allmänt antagen l. erkänd l. trodd, (fast) bekräftad, vedertagen, konventionell, en gång för alla avgjord, varpå man ej får tvivla.

-smet|a n; -ning. **-smid|a** n; -ning. Även bildl. (Som) f-d vid sitt arbete. **-snör|a** n; -ning. S-a fast kängorna. **-spik|a** n; -ning. **-splits|a** n; -ning. Sjövä. o. d. Jfr splitsa. **-spänn|a** n; -ing. S-a fast skridskorna på ngn, på fötterna. S-a fast ett rep (vid en krok) i taket, mellan två ståndare. **-stift|a** n; -ning. Fackl. Fastsätta med stift l. stifttråd. När glaset är f-at, fylls falsen upp med kitt. **-ställ|a**. **1)** Få dag f-d för ngt. F-a villkoren för ~. Lagligen f-d. Skadeersättningen f-des till (ett belopp av) 3,000 kronor. Utöver f-da priser. F-da typer för hushållsbröd, finmatsbröd, kaffebrod och smörbröd febr. 1917. Det är i lag f-t, att ~. I strid mot f-d ordning. Av K. M:t f-da statuter för ~. **2)** Märk särsk. Högsta domstolen f-de Svea hovrätts dom (i vad det gällde ~). **3)** Så mycket har han emellertid lyckats f-a, att översten på morgonen sagt sig skola avresa till huvudstaden. **Syn.** utsätta n, bestämma, fixera, ibl. begränsa (till); (lag)stadga, förordna (om), påbjuda, föreskriva; (stad)fästa o.) ge (för)bindande kraft åt, bekräfta, förklara giltig l. gällande l. befogad, ge laga kraft åt, (gilla o.) stadfästa, bestämma att (ngt skall) lända till efterrättelse, sanktionera, ge sanktion åt, ibl. ratificera, (ibl. nära) bestyrka; fastslå, klart uppvisa l. påvisa l. ådagalägga, konstatera; (f-d ibl.) 'bestående' l. laglig l. lagstadgad. **-ställelse**, -n, -r; -talan (lagt.: talan som avser att erhålla en dom som innehåller blott en f. av ett anspråk, en rättighet). Skr., ofta lagt. Yrka (på) f. av ett beslut, en dom, av ett anspråk. Vinna f. d. ~. F. av avgift för

docenten O. Gjerdmans kurs i fonetik. **Syn.** stadfästelse, bekräftelse, sanktion osv.

-surr|a *m*; -ning (med plur.). *S-a fast ngn vid masten.* **-svets|a** *m*; -ning, **-sy** *m*; [-ning]. *Och syr fast en häkta i fars stärkta och finglättade helgdagsskjorta ~. Med tjocka sulor, utvikta sömmar och f-dd plös.* **-sätt|a** *m*; -ning. Fri form i det hela vanligare. **I. Trans.** 1) Egentl. *Sätt f. det bättre!* Bör *f-as* vid övre kanten av ramen! *Fastsatt* endast med en knappndl. *Tåget fastsattes l. sattes fast* (med *l. medelst en märkla*) i båtens stäv. 2) Bildl. Nästan endast fri form. Ngt vard. *S-a fast ngn l. ngn fast på ngt 'sätta', kugga o. d.* **II. Refl.** Nästan endast fri form. 1) Egentl. *Dylika frön s-a sig lätt fast på kläderna och följa med.* 2) Bildl. *S-a sig fast på en ort. Där satte italienarna sig fast och ville icke låta bortdriva sig.* *Ideer som spridas snabbt och s-a sig fast, så att de inom kort äro outrotliga.* **Syn. I. 1)** fästa, fastgöra *m*, fastbinda *m* osv.; 2) 'sätta', kugga, få ngn att 'köra fast', tvinga i'n i en återvändsgränd; **II. 1)** fastna; 2) slå sig ner (o. hålla sig kvar), fatta fast fot.

-ta(ga) *m*; -gare; -gning (ibl. med plur.). 1) Trans. *Ta[g] fast tjuven!* ej 'fasttag'. *Tjuven fasttogs strax nedom torget knappast 'togs fast'. I sista ögonblicket lyckades de emellertid ta fast l. f(-ga) rymmarne invid gränsen. Leka rövare (l. rymmare) och f-gare. Leka 'ta fast' 'ta fatt', datten.* 2) Intr. Blott fri form. *Nu tog det f., tog båten f. i botten.* **Syn. 1)** gripa, anhålla, fånga (o. fasthålla); 2) fastna, gripa *fa'st*, ibl. häkta (i). **-troll|a** *m*. *Som f-ad följa ngn med ögonen. Stå som f-ad.* **-tryck|a** *m*; -ning. *Och t-te så fast bilden mot fönstret. F-es väl, så att inga blåsor bildas.* **-träck|la** *m*; -ing. I SAOF även stavat fastrockla. *Fasty* provisoriskt o. med långa styng. *T-a fast stramaljen vid tyget, armen vid livet.* **-våx|a** *m*; [-ning]. Egentl. o. bildl. *Vänta tills ympen fått v-a fast! Stifttänder, sitta som f-ta. Stå som fastvuxen vid marken, på-stället av häpnad, fasa osv. Med starka rötter fastvuxen vid hemmet. V-a fast i sin (nya) omgivning.*

— **Fast**², adv. Anslutningen till *fast*¹ ofta bra svag. 1) Nästan. Dock numer ofta med bibet. av 2. Vanligast i uttr. 'f. otrolig'. *Men jag har skrivit en f. otrolig och förbistrad mängd av jultvers Fröding. Där timade då det f. otroliga: jag ~ A. T. Gellerstedt. F. enastående lumpenhet.* 2) Helt, ganska, (bra) mycket. *Äld. F. ringa vill jagakta / de timliga besvär; / och endast eftertrakta / vad ovan jorden är Nicander.* Ngn gång (dock icke i SAOL⁷) särskrivs även *F. hellre o. F. mer.* — **Fasthe'llre.** Skr., ofta litterärt. Ngn gång särskrivet. *F. hade han därav väntat sig*

pris än tuktan. **Syn.** se följ. **-mër|(a).** Skr. Särskrivs ngn gång. *De samverka f. endrätteligen J. Vising. Man hade f. alla dagar väntat därpå Z. Topelius.* **Syn.** fasthellre, hellre ~ då, snarare, förr, (ibl. nära) tvärtom.

— **Fast**³, konj. Mest smtl. I skr. ofta mer l. mindre vard. 'Försatsen' kan ibland saknas, varvid ordet allmännare anknyter till det föregående. *F. — när jag tänker närmare på saken så vet jag då egentligen inte va de skulle tjäna till. Ja, jag ska väl komma då, f. jag inte ä någe livad för de. Jag gissar på Weber, f. närmare likhet i melodiformler och harmonier knapp synes påvislig S. Almqvist. F. han brukar då vakna själv Tor Hedberg. Även vid satsdel. Snäll f. (bra) obegärad.* **Syn.** se följ. — **Fa'stän** (grav; l. -än; ofta obetonat); konj. Ofta skr. Även vid satsdel. Ngn gång kan (med friare anslutning till det föreg.) 'försats' saknas. *Utgången motsvarade knappast förväntningarna, f. det i början artade sig så gott. F. allt sålunda talade till hans nackdel, för!rade hon aldrig sin tilltro till hans hederlighet. Och det, f. generalen själv önskade hans närvaro. F. helt ung, har han redan lyckats göra sig bemärkt i sitt yrke. Och f. bara skinn och ben, hankade det lilla lammet med in i februari. Han dog som en hjälte, f. i svärdlös kamp. F.(.) nog vore det bättre, om ~.* **Syn.** ehuru, oaktat, änskönt, fast; (ibl.: huru (mycket) än, om än l. ock(så), även om; (ibl.: i alla fall, dock.

— **Fasta**¹, subst. 1) Egentl. Äldre lagt. *Få f. å en egendom erhålla fastebrev å, få bevis över oklandrad lagfart å. Ge f-a och utfärda fastebrev.* Kallades även 'laga f.'. *Denne erhöåld därå laga f. den 12 mars samma år [1698].* I smtl. brukas ordet 'fasta' allt fortfarande o. då liktydigt med 'lagfart'. 2) Bildl. Allmänt brukligt blott i uttr. 'ta(ga)', säll. få f. på'. *Det är ett löfte, som jag tar f. på till en annan gång ber att få begagna l. ha till godo l. återkomma till l. erinra l. påminna om, ibl. motsvarande uttr. med 'ta på orden'. De ska vi ta f. på! lägga märke till, komma ihåg, lägga på minnet, anteckna (sig till minnes), bevara i minnet; ibl. ska vi nog räkna oss till godo (en annan gång), utkräva, (be att få) återkomma till. — **Fastebrev.** Äldre lagt. Bevis som av rätten meddelades över oklandrad lagfart å egendom; har i K. förordn. av 16 juni 1875 ersatts av 'lagfartsbevis'. I smtl. kallas lagfartsbeviset allt fortfarande ofta för 'fastebrev'. *Utfärda f.**

— **Fastighet**, -en, -er. Som lagt. = jord å landet o. i stad med därå uppförda byggnader o. anläggningar samt däri förekommande fast inredning ävensom å rot

stående träd o. markens avkastning då den ej är avmejad; ibl. mer avseende grunden, jorden, området, ibl. mer byggnaderna. Å jordbruksfastighet utgår bevilningen med 6 öre pr 100 kr. taxeringsvärde, å annan f. med 5 öre. Äga f. i stad, i köping, å landet. Förvärva, inropa, besitta, avyttra, försälja f. Är f-en intecknad? Lån mot inteckning i f. Nyttjanderätt till f. Arrenderad f. Om mannens rätt att förfoga över hustruns enskilda f. Om utmätt f:s försäljning. Häftar f. ~ för frälseränta eller för lån ~. Rätt att å f-en avverka skog eller där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som ~. När f-en tillträdes. Byggnader och övriga f-ens tillhörigheter. Allt vad till f-en hör. Har arrendatorn å f-en uppfört annan byggnad än ~. Å f-ens ägor. Hyresgästens rätt att vid överlåtelse av f-en kvarsitta. F-erna i socknen. Vissa f-er, statens, kommuners, allmänna stiftelsers m. m., äro bevilningsfria. Stamfastighet x från f-en avsöndrat område, avsöndring. **Syn.** fast egendom; (ibl.:) egendom, (jorda)gods, hus (o. tomt), 'gård'. — **Fastighetsagent.** -(aktie)bolag. B. för att förvärva l. förvalta fastighet. F-et Västberga. **-bevilning.** B. som erlägges för fast egendom inom Sverige (med undantag särsk. av 'allmän egendom'). **-bildning.** Lagt. På landet gm hemmansklyvning, ägostyckning l. avsöndring; i stad gm avstyckning l. gm sammanläggning av tomt. Lag om f. i stad; given Stockholms slott d. 12 maj 1917. **-bok;** -ssystem. Lagt. Av offentlig myndighet förd bok för inskrivning av rätt till fast egendom. Kan vara en rättskälla med verkligt vitsord (så t. e. i Tyskland); l. också endast ett register till rättens protokoll varvid protokollet vid skiljaktighet har vitsord gent emot f-en (så i t. e. Sverige). I stad skola lagfarts- och inteckningsärenden antecknas i en gemensam f.; på landet utgöras fastighetsböckerna av en lagfartsbok och en in-teckningsbok. **-byrå.** [Lantbruks]sällskapet saknar icke heller en f. ~ [som] skall biträda vid syner och värderingar på egendomar samt ~. **-del.** F. som ej exproprieras. **-direktör.** D. vid fastighetsnämnden i Stockholm (från 1919). **-egare** se fastighetsägare nedan. **-förvärv.** Utlänningars f. **-indelning.** Lagt. Förslag till f. i stad]. Förändringar i f-en. **-kredit.** K. för vkn fastighet utgör säkerhet. Att stärka den så viktiga f-en. **-köp.** -lån. Lån mot in-teckning i fastighet. **-nämnd.** F-en [i Stockholm] startar 1919. **-register;** -erkommission (utgör tillsynsmyndighet över f-re-ningen i städer o. vissa andra samhällen); -ring. Lagt. Gäller stad; jfr jordregister för landet. För varje stad skall finnas ett f-er, bestående av tomtbok för tomterna och

stadsägbok för övriga fastigheter inom staden [jämte tre bihang] Lag 12 maj 1917 om fastighetsbildn. i stad. Arbetet med f-rets första uppläggande skall stå under överinseende av en kommission, benämnd f-erkommissionen, bestående av tre personer, vilka utses av Konungen. **-taxering.** Mellan två på varandra följande allmänna f-ar. **-ägarle;** -förening (för att bevaka f-es angelägenheter osv.). Äldst och störst ~ är Stockholms f-förening, som stiftades 1870 och nu räknar bortåt 800 ledamöter 1907.

— **Fastna,** -ade; [perf. part. -ad]. **I.** Egentl. På krok, på grund av tränghet, i ngt som är klibbigt osv. **1)** F-a på l. i en spik och slita sönder klänningen. Ringen skall svängas så att den f-ar på spiken. Rocken hade f-at i en spik. F-a på kroken även bildl. F-a i en snara, i snaran även bildl. F-a i nätet t. e. om boll i tennis. F-a med foten i en trädrot, med kläderna i en maskinrem. F-a (med håret) i en gren och bli hängande. Hade inte frackskörtet f-at i dörren, så hade han varit räddad. Varvid benet f-ade i halsen på honom. En kardborre hade f-at i valpens öronhår, och nu rullade han runt om för att befria sig från den. F-a vid kläderna även till 3. Märk Remverket, kuggverket hade f-at och var otjänstbart. **2)** Han var så tjock att han f-ade i den smala trappan till kommandobryggan och varken kom upp eller ner. Biten (var för stor och) f-ade i halsen på honom. Har proppen f-at, kan man försöka uppvärma flaskhalsen. **3)** Lappen, frimärket vill inte f-a (ordentligt). Det är dåligt lön, det f-ar icke, vill inte f-a. Färgen f-ar inte på duken. F-ad kåda. F-ade våta löv. Akta, så att inte kådan f-ar vid kläderna! Snön f-ar vid skorna, f-ar (i stora klumpar) under fötterna i dag. Snön f-ar i sko 'slår i sko', f-ar vid (häst-)hovarna. Uttörstad och torr i halsen, så att det kändes som om tungan f-at vid gommen. Uppgående snälltåget hade f-at i en driva vid Märsta. F-a i dyn, i gytthan, i leran. Hit ansluta sig även: F-a på grund. F-a på en sandbank. Man väljer i väpplingen och f-ar (även stannar) i starr(e)n ungefär = nosgrann väljer tills inget är kvar l. ock = komma ur askan i elden. Lukten, oset, röken f-ar i kläderna. Doften av nyslaget hö f-ade i näsan på honom.

II. Friare, i bildl. uttr. samt bildl. **1)** F-a i sin egen snara, i ngns nät jfr I 1 ovan. **2)** Blev ~ liksom krampstelt och talet f-ade i halsen W. Swahn. Ordet f-ade i hans strupe. Jfr I 2. **3)** F-a i klistret råka fast, råka i klistret. Något f-ar alltid t. e. i fråga om förtal. **4)** Han läser och läser, men det f-ar ingenting l. ingenting f-ar (i hans huvud, hans skalle). Nöta och nöta tills det småningom f-ar. Har det engång

f-at, glömmmer jag det aldrig. Att hans verser så lätt f-at i minnet. 5) Sen gick jag till brodern, men där f-ade jag (och kom inte längre). Jag f-ade på ett ord i tredje odet, kan du hjälpa mig? Där f-ade han ohjälpligt. F-a för högsta (an)budet, för gården. Jag gick som bäst och strövade ute på Djurgården, då jag på nytt f-ade för den efterhågsne f. d. studeranden och, som han sade, skolkamraten.

Syn. I. hänga sig l. haka (sig) l. häkta (sig) l. sätta sig fa'st, haka l. häkta l. hänga u'pp sig, hugga fa'st, hugga tag i, gripa i; ibl. insnärja n sig; ibl. 'läsa sig' l. råka i olag; sitta fa'st, fästa (sig), häfta (vid n), bli (fast)sittande, hålla fa'st, klibba (sig) fast n, låda vid; (ibl. nära:) anta fast form l. fixera sig l. hårdna (o. fästa); köra fast [n], stanna, bli stående; **II.** råka fa'st, (kvar)stanna (n), bli kvar, förbli(va), bli stadigvarande; bli fast l. fångad l. gripen, låta fånga sig; inte kunna komma längre, stanna i stöpet, 'köra fast', (ibl.) komma av sig l. bli l. stå ställd l. brydd; råka ut (för), råka rätt i gapet på; ej kunna komma ifrån l. befria sig från l. 'smita' från.

— **Fastna fast.** Vard. för 'fastna'. **F. I.** *Syn för i i dag. F. ihop. F. vid klibba* vid o. d.

Fastä², -an, [-or]. **I.** Enkelt. Bet. ej alltid skarpt skilda. **1)** Ibl. med plur. Själva fastandet l. tiden under vkn man fastar (jfr 2). Dels kyrkligt, dels allmänare. I kyrklig mening antingen = fullkomlig avhållelse från näringsmedel under en dag l. = avhållelse särsk. från att äta kött. **a)** Allmänare. T. e. om svältkonstnärer, ofrivilligt hungrande l. diet. *Lång-(varig) f-a. Bryta, avbryta f-an. Hålla, iakttaga (sträng) f-a. Efter tre dagars (fullständig) f-a hade han åter börjat få förtära lättare föda. Man har hört talas om verkliga f-or på ända till 30 dagar och däröver. b)* Kyrkligt o. bibl. Under f-a och bön l. bön och f-a. Späknings, f-or och vallfarter. Daniels f-a under 3 veckor ~ innebar avstånd från kött, vin och välsmakande mat. Personer som förrätta tungt arbete m. fl. äro i romerska kyrkan fritagna från f-an. Grekiska kyrkan bibehåller allt fortfarande sina fyra f-or eller f-etider: adventsf-an, apostlaf-an, Mariaf-an och 40-dagarsf-an. **2)** Utan plur. Nästan endast i best. form. Vanl. = 'quadragesima' dvs. tiden från o. med askonsdagen till påskveckan (l. ock räknad från fastlagssöndagen). Ibl. ej klart skilt från I 1. *I Rom stadgade sig från början av sjunde århundradet bruket att börja f-an på askonsdagen; med frånräknande av söndagarna innefattar den då jämnt 40 dagar till påskdagen. Redan i den äldsta kristna kyrkan är »brytandet av fastan» liktydigt med påskhögtidens in-*

*träde. Före f-an slår man sig riktigt lös, lever i sus och dus och ~, innan man ingår i återhållsamhetens och askesens tid. Söndagarna mln fastlagssöndagen o. palmsöndagen benämnas: Första, andra, tredje, femte söndagen i f-an; fjärde söndagen i f-an heter midfastosöndag. Märk obest. form i ex. som De till f-a och påsk knutna bruken M. P:n Nilsson. **II.** Ssgr ha formen faste-; fast- blott i 'fastlag(en)'. Ssgr med 'faste-' kunna även ansluta sig till verbet. **Syn. I. 1)** fastande, avhållelse från näringsmedel (under viss tid); ibl. avhållelse från kött; (ibl.) sträng l. mycket knapp diet, svält; fastetid, avhållsperiod, svältetid; **2)** fastlag(en).*

— **Fastlag**, -en. Mest i best. form. **1)** Den vanliga o. bäst kända bet. Fastä(n); jfr d. o. I 2. *F-en räcker till påskens inträde. Under f-en. Mitt i f-en.* Märk ordspåket *Hunger håller ingen f.* **2)** Mindre kända (ofta kyrkohist.) bet. Jfr även en del ssgr. De tre dagarna före askonsdagen (dvs. före den verkliga fastans inträde) l. ock dagarna före fastan ända från Blasiusdagen (3 febr.) l. trettondagen; förr även särsk. om 'aftonen' före fastans inträde (dvs. om fettisdagen); senare ibl. även om hela f-sveckan (med dess f-sfirningar); ibl. = karneval(en) i dess utländska bet. *Under f-en började man redan i medeltiden roa sig med gästbud, dans, maskerader och allhandla skämt för att sålunda 'bereda sig' för den kommande fastan; detta f-sfirande har gett upphov till karnevalen. Med protestantismens införande avskaffades fastan, men f-en hade blivit folket en kär vana, den fortlevde och utbreddes sig över hela veckan, ehuru lagbud och polisförordningar sökte inskränka den till måndagen. Sedan fastetiden avskaffats och även festtiden därigenom förlorat sin egentliga grund, hände det att namnen på dagarna i f-en sammanblandades med dagarna i dymmelveckan ~; askonsdagen sattes framför skärtorsdagen. F-en heter söderut »karneval» M. P:n Nilsson. **Syn. 1)** fastä(n); **2)** ibl. karneval(en).*

— **Fastlagsafton.** Dagen före fastlagssöndagen; ibl. = fettisdagen. **-bruk.** *Folkliga f.* **-bulle** vanligare 'fettisdagsbulle' l. 'semla'. **-fest.** **-firande**; -ning. Subst. o. part. *De f-ande.* **-måndag** måndan före fastan. **-natt.** Natten före askonsdan l. före fastlagssöndan. *De äldsta fastlags-spelen uppfördes på själva f-en (natten till askonsdagen) Nord. Fam.²* **-predikan.** P. under fastan. **-ris.** (Ungt björk)ris var med man under fastlagen (särsk. på fettisdagen) l. vid påskan (påskaftonen l. påskdagsmorgon) på lek piskar varann; även själva piskandet. **1)** Redan veckor förut hade man satt björkqvistar i vatten för att ha till f. Granna skånska f. bestående av en

ställning av stältråd eller björkkvistar, om-
lindad med upprispade tygremсор i livliga
färger och prydd med kulörta pappersstjär-
nor, som skola föreställa blommor. Påsken
är i faggorna med ägg och f. Alb. Eng-
ström. 2) *Ge* (ngn) f. **Syn.** påskris, påsk-
skräcka. **-sed.** En annan dansk-skånsk f.
~ kappspringningen. **-skick.** Varifrån f-en
hämtats. **-skämt** karnevalsskämt. **-spel.**
Så kallas de första begynnelseerna till ett
folkligt lustspel i Tyskland o. Skandinavien
(från mitten av 1400-talet till in på 1600-
talet). De spelades vid fastlagstiden, voro
ofta grova, ibland improviserade. *F.* av
Hans Sachs. *Messen i dramer* ha kallats f.
-söndag. 'Quinquagesima', 50:de dagen
före påsk. **-tid.** Till fastlagen i båda bet.
Lustspel spelat vid f-en. **-tisdag.** Vanligare
kallad 'fettisdag'. **-upptåg.** I Sverige tyc-
kas fastlag och f. ej allmänt ha fattat fast
fot ute bland folket. **-vecka(n).** Börjar
med fastlagssöndagen. Måndagen i f-n kom
därför att framstå som den egentliga stora
festdagen i fastlagen.

— **Fastedag.** Nu för tiden ha judarna
fem stora f-ar, särskilt försoningsdagen
och ~ E. Stave. Allmänna tacksägelse-
faste-, bot- och böndagar. **-diet.** Skr. Ett
minne av f-en. **-försök.** Skr. För studiet
av ämnesomfattningen vid hunger har man
anordnat vetenskapliga f. **-mat.** Mindre
vanl. Både bullar och 'stinnkakor' äro ju f.
-rätt. Under det mjölk- och mjölrätter, vege-
tabilier, fisk, ägg och smör äro tillåtna f-er
Hj. Holmquist. **-predikan.** Med full mage
är det lätt att hålla f. **-tid.** I mitten av
f-en. F-en var till en början kort och ej
reglerad. En f. på fyrtio dagar.

— **Fasta**³, -ade, [-as]; -andebruket (skr.
= bruket att f-a). I. Enkelt. 1) Allmän-
nare. Man har hört svältkonstnärer som
f-at i 30 dar. F-a på vatten och bröd. När
han blev sjuk, hade han alltid för sig, att
han skulle bota sig genom att f-a. Jag har
f-at ända sen i förrgår. Märk särsk. pres.
part. Alldeles f-ande är jag ju inte. Var-
ken mått eller f-ande. På f-ande mage in-
nan man ännu ätit (på morgonen). 2) Kyrk-
ligt. Jfr fasta³ ovan. F-a och bedja. F-a
och spåka sig. Hela folket f-ar då i 7 da-
gar. Dock f-ade man på åtskilliga ställen
inom den protestantiska världen ända till
mitten av 18:e drh. Hj. Holmquist. *Araber-
nas f-ande under månaden ramadan.* II.
Ssgr ansluta sig även till subst., se ovan.

Syn. svälta (sig), ingenting äta l. (för)tära,
hungra, avhålla sig från mat (från all föda
l. från kött o. d.); icke äta kött; ibl. spåka
sig; hålla l. iakttaga fasta; (f-ande ibl.) tom.
Fastägle (-asj); -et, -e l. -er. Större fat,
stort laggkärl, 'liggare'. Ibl. i bild om
människor. Han ä tjoock som ett f-e, ä ett
riktigt f-e.

Fastler (grav l. akut); -ern, -rar; -ers-
stränghet. Fars syster; ibl. även om far-
fars l. morfars syster. Ngn gång förekom-
mer i äld. lagspråk ännu 'faderssyster'. En
gammal f-er till mig. *F-er Hedda.* Vill
f-er kanske själv skriva sitt namn. Mina
ogifta f-rar.

Fasting (grav); -en, [-ar]; -smarknad
(ofta särskrivet). En marknad i Kristine-
hamn som fått sitt namn av att den ur-
sprungligen hölls under fastan; senare fram-
flyttades den till mitten av mars o. slut-
ligen till april o. upphörde med år 1903.
På f-en möttes de stora järnelexportörerna
från Göteborg, bruksägare och bergsmän från
bergslagen, tackjärns- och stångjärnsköp av-
slöts, och förlagslån meddelades. I, under
f-en. Komma till f-en, f-s marknad.

Fat, -et, =. I. Öppna o. flata l. föga
djupa samt vanl. runda l. avlånga kärl.
a) Dels om fatet enbart, dels om fatet med
innehåll. Har du ett f. lagom att lägga
upp steken på? Våldiga f. med stek och
fisk. Han åt upp allt vad som fanns på
f-et. Dyka ner i (gröt)f-et. Johannes Dö-
parens huvud på ett f. b) Slå ut kaffet på
f-et och blåsa på det. Ta ut f. och koppar.
c) Doppa hela ansiktet i (tvätt)f-et. d) Du
ger väl inte pelargonerna så mycket vatten,
att det står (vatten) på f-et! e) Märk särsk.
ett par uttr. Det låg honom (en smula) i
f-et, att han haft en stormig ungdom var
honom till skada, gjorde sig kännbart l.
påmint, man hade det emot honom, det
låg emot honom, han fick umgälla l. känna
av. Hålla sitt f. i helgelse (och ära) äld.
bibl.: bevara sig ren o. obesmittad av syn-
den. f) Ex. med fat som sista ssgsled.
Jfr a—d ovan. *Stek, fisk, gröt, tårt, ba-
kelse; porslins-, silver-, koppar, tenn-, sten-,
trä-; te-; blom(kruks)-; prydnads-; tvätt-,
handfat.* II. Runt slutet (lagg)kärl huvud-
sakligen för våta varor. 1) Öl tappat direkt
från f-et. Förvaras på f. Vin på f. F-en
med innehåll. Inpackat i fasta, tätt slutna f.
Stuva f. ända mot ända. Vin-, öl-, drick(e)s-,
siraps-, fotogen-, olje-, melass-, tjärfat. Tom-
fat. Sockerfat. 2) Gammalt våtvarumått
(särsk. för vin o. spritvaror) = 4 ankare
= 60 kannor = 157 liter. **Syn.** I. (ibl.
mer l. mindre nära:) bunke, skål, tallrik,
spilkum, tråg, bål; II. 1) ibl. (större) tunna;
(ibl. mer l. mindre nära:) kar, fastage, 'lig-
gare', damejeanne, pipa, oxhuvud; 2) äm.
— **Fathylla**, -lik, -t. Märk bot. (t. e.
om blomkrona) med kort l. omärklig pip
o. platt, utbrett bräm. **-lock.** **-länga.**
Sjöv. Antingen en tågstropp runt om fat
l. tunna l. ock en kättingstropp med hakar
som gripa om bottenkanterna; i stroppen
hugges det redskap varmed fatet förflyttas.
-vis, adv. Spackelfärgsolja, f. Inom fiske-
industrien i Bohuslän, där fotogenen an-

vändes fatvis. -öl. Öl tappat direkt från fatet. -värmare att hålla faten varma på bordet med. — **Fatja**, -ade, -as; -ning. Fackl. Tappa på fat. Och färskölet färdigt att »fata» Nord. Fam.²

Fatabur se fatbur.

Fatal, -t, -are. En f. missägning, olycks-händelse. Det var väl (bra) f-t, att han skulle hinna före! Det vore f-t för mig. Mindre ofta direkt om person. Han ä dd allti f.! **Syn.** (högst) ledsam l. obehaglig l. förgärlig, förtretlig, försmädlig, otrevlig, 'genant', (ibl. nära:) plågsam, otäck, ödesdiger, olycksbringande, olycklig, fördärlig, sorglig; (ibl.:) illa ute, en olycksfågel. — **Fatalier** anslutes knappast hit; står för sig. — **Fatalism**, -en. Anslutningen till 'fatal' rätt svag. Mest fl. Åskådning l. lära som tror på ett oundvikligt öde, att människans vilja är bunden av en yttre nödvändighet vanl. ett opersonligt öde (o. att hon således ej heller är tillräknelig för sina handlingar). Den naivaste formen av determinism är f-en. Österländsk f. Förfalla till mörk f. **Fatalist**, -en, -er; -isk. Jfr föreg. — **Fatalitet**, -en, -er. Nära anslutet till 'fatal'. Förtretlighet, motighet, ledsamhet, obehaglig l. förgärlig händelse.

Fatalier (vanl. akut); -na. Lagt. o. allmänare. 1) Huvudbet. I lag bestämd tid inom vkn ngt skall fullgöras (besvär anföras, tjänst sökas o. d.), fatalietid; ibl. = försuten tid l. laga tid. Försumma, förlora, försitta f-na, sina f. (för ngt). Fullgöres ej inom fatalietiden vad föreskrivet är, förloras rätten att företaga den handling för vilken f-na äro stadgade. Innan f-na utgå l. gå ut. Inom utsatt tid eller föreskrivne f. Bestämmer — angående f-s bevarande i lagvadda och besvärsmål. Återställande av f. 2) Bibet. Fataliehandlingar. Brukas särsk. på brev vari fataliehandlingar insändas. — **Fataliedag**. Lagt. Sista dagen under fatalietiden. -handlingar. Handlingar som komma före fataliernas utgång. -tid. Lagt. Fatalier. Inom f-en. Under f-en. Före f-ens utgång. -återställelse. Lagt. Återställande av försutten tid.

Fata morgäna (mårr-; ofta utt. som ssg); ett. Hägring, luftspëglig.

Fatbur l. **Fatabur** (utt. som ssg); (-e)n, -ar. Hus l. rum där man i äldre tider förvarade kläder o. annan dyrbar egendom, klädkammare, förråds-kammare, förrådsrum, (förråds)bod, 'härberge', magasin, visthus; ibl. skattkammare. 1) *Fatburen på Revelsta. Björkviks gamla vackra fatbur med fram-springande loft, eftergjord å Skansen i Stockholm.* 2) Märk ordspråket *Onyttiga munnar äro ej till gagn för fatburen.* 3) Formen 'fatabur' är den enda som brukas bildl. o. detta egentligen i uttr. *Ur l. av egen fatabur* 'ur egen skattkammare l. eget förråd'

dvs. av sig själv, utan ngns hjälp l. ibl. tillskyndelse. 4) Märk *Fataburen* som namn på en kulturhist. tidskrift (utg. från Nordiska museet från 1906). — **Fatburshustru**. Om äldre fhdn. Som hade vård om l. skötte fatburen m. m., hushållerska. V. v. *Heidenstams Gunnel Fatburshustru.*

Fatt², adj.; blott i neutr. sing. samt ibl. i plur. I några få uttr. 1) Sing. *Hur är det f. (med dig)?* hur står det till, hur l. vad är det med dig. *Är du sjuk eller är du ond eller hur är det (egentligen) f.?* *Så är det f.* så förhåller det sig, så står saken, så är det (nu en gång), så har jag det. *Jaså, är det så f.* *Då får ni väl stå, där ni står.* 2) Plur. Blott i ett par skr. o. äld. uttr. som betyda 'under sådana förhållanden', 'då så är', nämligen: *Vid så f-a omständigheter* o. *Under så f-a omständigheter.* **Syn.** beskaffat, skap(a)t.

Fatt². Kan fattas som adv. l. som oböjl. subst. Blott i särskrivna verbssgr. Se för övrigt under respektive verb. 1) Utan biform. *Få, ta(ga) f.* (ngn l. ngt l. i l. på ngn l. ngt). 2) Med den ngt vard. biformen 'i fatt' (ibl. även hopskrivet 'ifatt'). Tillsammans med rörelseverb. *Gå, hinna, springa, köra, flyga (i) fatt* ngn. **Syn.** 1) 'tag', 'reda', 'fast'; 2) 'upp'.

— **Fattja**, -ade, -as. A) Egentl. I. Med personsobj. Rätt ofta skr. 1) *F-a ngn om livet, i kragen, i armen, i skuldran, i l. om strupen.* *Hårt f-a uti ngn.* *F-a tag i ~.* *Han hade emellertid f-at min arm och förde mig in på en sidostig.* *F-a ngns hand.* *F-a ngn vid handen och ~.* *Han hade f-at kamraten under armarna och sökte nu få honom på benen igen.* 2) *Därpå f-ade han svårret med l. mellan bägge händerna och banade sig väg.* *F-a vapen, gevär gripa till vapen.* *F-a vapnen, geväret.* *F-a tömmarna, tyglarna, rodret* ofta även bildl. *F-a (med säker hand) i tyglarna, i rodret.* *F-a (vandrings)staven.* *Näväl, vid bordet knackar han tystnad, f-ar sitt glas och ~.* *F-a glaset och utbringa en skål.* *När jag nu f-ar pennan för att söka vederlägga de rykten vilka som getingar den sista tiden susat kring våra öron, är det ~.* 3) Märk särsk. *Tavlan bör f-as i ram och sättas upp på väggen.* II. Med saksobj. *Blåsten f-ade i hatten och bortslet fjädrarna.* *Har elden f-at i knutarna, är det för sent att gräva brunn.*

B) Friare. Rätt ofta skr. Med mer konkr. obj. 1) *F-a fast fot (ngnstädes)* inta en (mycket) stark ställning, befästa sig. *F-a posto* inta ställning, stanna, göra stånd. 2) *F-a galopp* om häst: falla i galopp, börja galoppa; om ryttare: sätta hästen i galopp (t. e. brukat som kommando). 3) Skr. Jfr CIII 1. *F-a ngt i skrift* skriftligen avfatta, nedskriva. Och *f-ade i pennan* det

bekanta »additamentet» till 1634 års regeringsform (= avfattade, författade, skrev) Nord. Fam.² 4) *Fatta* eld om sak o. person; uttr. brukas både egentl. o. bildl.

C) Bildl. I. Trans. Med mer l. mindre abstr. obj. l. ock med detta abstraktum som subj. Två skarpt skilda bet. Rätt ofta skr. 1) Gripas av o. d. Det föreligger här ibl. en viss bet.-skillnad mln akt. o. pass. *F-a* böjelse, vänskap, tycke, välvilja, smak, avsmak, avsky för, kärlek, hat, ovilja till, medlidande med, agg mot ngn, ngt. *F-as* av kärlek till ngn. *Vreden f-ade* honom plötsligt. *En plötslig vrede f-ade* honom. *En yrsel f-ade* mig. *Det f-ar mig* en längtan till avlägsna land skönl. *F-ad* av ångest, kom han springande till de sina. *Som f-ad* av ett plötsligt raseri. *F-a* misstanke, misstankar (, att allt ej står rätt till) börja misstänka. *Börjat f-a* misstro till detta sätt att lösa arbetstvister. *Ater f-a* hopp, mod. *F-a* humör (över ngt) bli vid dåligt humör l. förargad l. ond (över), tycka (mycket) illa om. Märk i Tegnér's Svea *En gudom f-ar mig*. 2) *F-a* beslut i en viktig fråga. *Jag har redan f-at* mitt beslut. *Mitt beslut är f-at*. *F-a* den föresatsen, en föresats att ~. *F-a* goda föresatser. Mindre ofta om 'plan'. *F-a* stora planer. *Han var redan till ären ~*, när han *f-ade* sin nya plan Per Hallström.

II. Trans. l. abs. Begripa. **a)** Abs. *Han har i allmänhet lätt, svårt att f-a* lätt l. svårt för sig, god l. dålig fattningsgåva. *F-a* ovanligt snabbt och lätt. **b)** *F-a* och genomtränga ngt. *Jag förstår* nog varje ord för sig, men *jag kan inte fatta* det hela. *Han talade då med en ironi, så harmlös men härfin, att ganska få f-ade* den mening, som låg därunder. *F-a* meningens med, vikten, betydelsen av ngt. (Med förståndet) *f-a* det översinnliga. *Intet människoförstånd har f-at* djupet av Guds visdom, har mäktat *f-a* Guds visdom. Vårt förnuft kan ej, vågrar att *f-a* det. Det är något, som jag aldrig har kunnat *f-a* och förstå. *Har du nu f-at*, vad jag egentligen ville ha fram? **c)** *Fatta* på visst sätt. *Innan hon ännu f-at* olyckan i hela dess vidd. Den Sofokleiska dramaturgien, sådan han *f-at* densamma O. Sylwan. *F-a* *f-ade* jag det aldrig. Orätt *f-ad*. *Från början oriktigt f-ad* och sedan avsiktligt missförstådd. Om jag rätt *f-ar* l. *f-at* din mening, om jag *f-at* rätt rätt, skulle alltså ~. *F-ar* jag det rätt så? Hur skall stället *f-as*, tror du? *Jag har f-at* det an-norlunda. **d)** Märk en del uttr. som ofta tillhöra smtl. l. äro ngt vard. *Kan du f-a* det fina däri, det fina i kråksången? Det är nog jag som inte kan *f-a* galoppen ('följa med', förstå det) Alb. Engström. *Kan ni f-a* vad som gick åt henne? *Jag kan inte f-a*, hur du kommit på den tanken.

III. Refl. Två skarpt skilda bet. 1) Jfr B 3. *För att (nu) f-a mig* kort kort framställa vad jag har på hjärtat, inte spilla många ord. 2) *Han hade ännu ej hunnit f-a sig efter den senaste olyckan*. Märk särsk. det adjektiviska 'fattad'. *Oklanderlig i sitt uppförande, f-ad och lugn*.

Syn. A) 1) o. 2) gripa, ta(ga), ta o'm (med handen), ta tag i, få l. ta fatt (i), nappa l. hugga (tag i), lägga hand(en) på; gripa till, ibl. bemäktiga sig; 3) infatta; **C) I.** ta(ga), (börja) få, fyllas l. gripas av; få makt med, bemäktiga sig, överfalla; **II.** begripa, förstå (meningen), uppfatta, inse; vara av l. ha den (o. den) uppfattningen av l. åsikten om l. i; föreställa sig, bilda sig en föreställning om, tänka sig, 'se', (ibl. nära) ana; uppskatta, värdera; intränga i, tränga till grunden av; 'genomtränga'; **III. 2)** sansa sig, lugna sig, återvinna fattningen l. (sinnes)jämvikten, 'samla sig'; (fattad:) lugn(t motseende vad som skall hända), behärskad, ibl. resignerad.

— **Fatta i.** Gripa tag i. **F. in** n, **om** n, **uti**.

— **Fattbar**, -t, -are; -het. Ofta skr. *Lätt f-a ~ konkreta bilder*. Att betrakta dessa frågor som logiskt lösbara, endast *f-a* för den fromma tron. Knappast *f.* för vanligt människoförstånd. Utan någon *f. anledning*. Det är mig knappast *f-t*, (alldeles) ofattbart, ofattligt, hur hon kunnat dra en sådan slutsats. **Syn.** begriplig, fattlig, förståelig; (ibl.:) 'gripbar', tydlig, klar; ibl. 'förnuftig'. — **Fattlig**, -t, -are; [-het]. Skr. (särsk. vårdat, litterärt l. fil.). *Kläda stora tankar i en för de enfaldigaste sinnen f. form*. Ett språk ~ *f-t* för varje läsare, vars föreställningsvärld ej är alltför olik skrivarens Nord. Fam.² [I fall dogmen] skall hava någon *f. mening* V. Rydberg. Som göra den särskilt för ungdomen mindre *f.* Göra *f.* för den stora allmänheten. **Syn.** se föreg.

— **Fattning**, -en, -ar. Alla bet. väl åtskilda. **I.** Med plur. Vanl. mer l. mindre konkr. 1) a) Idrotts. *Kastet skall utföras med f. om lindningen. F-en om staven. För-delen av denna f.* [av l. om spjutet]. b) Märk i fråga om ringlekar o. d. [då man fattar varann i händerna] ssgn *Handfattning*. 2) Gärna fackl. *Läsglas i förnicklad f., i nickelfattning*. *Förstoringsglas ~ i hornfattning*. 3) Modärnt skr. (t. e. litteraturhist. l. språkligt). Till några strofer i Adlercreutz finnas tre avvikande *f-ar* O. Sylwan. I den *f. av Bilder ur Faust*, som Warburg tryckt i monografin O. Östergren. Tre dikter av Tagore. Från den engelska *f-en* tolkade av ~. **II.** Utan plur. Abstr. 1) Gärna en smula litterärt skr.; som första ssgsled dock allmännare. *Snabb f. Trög f.* Vad som överstiger en vanlig människas *f.* 2) *Denna, som mera bibehållit f-en ~.* (All-

deles) förlora f-en. Låta sig bringas [l. Komma] ur f-en. (Bi)behålla, återvinna, återfå f-en. Bringa ngn ur f-en. **3)** Med f. finna sig i det oundvikliga jfr fattad (fatta C III 2). **Syn. I. 1)** grepp; handfattning; **2)** infattning, inramning, ram; **3)** avfattning, uppteckning, utformning, (ibl. nära) text(variant); **II. 1)** (upp)fattningsförmåga, fattningsgåva, uppfattning, (ibl. nära) förstånd; **2)** (själv)behärskning, (sinnetts) jämvikt, själsnärvaro, valde över sig själv, kontens; **3)** resignation, (sinnes)lugn, jämnmod. — **Fattningsförmåga**, -an. Det gick (långt) över hans f-a. Överstiga, övergå ngn f-a. Ha god, snabb, dålig, trög, svag f-a. Lämpa sig efter barnens f-a. -gåv|a, -an. Skr.; ngt mindre vanl. än föreg. Lätt, trög f-a. -**kraft**. Skr., mindre vanl. Brukat t. e. av V. Rydberg för 'perceptionskraft'.

Fatt³ se fadd.

Fatt|as, -ades. **I.** Huvudbetydelsen. **1)** Det hela gick ihop, så när som på tre öre som f-ades. Det f-as ännu några öre i fulla kronan, några öre för att summan skall bli utfyllt. Det f-as (honom) nu 1 krona i summan. Det f-as nu bara 1 krona, så är summan fulltecknad. Det f-as fem öre för mig dels: jag behöver fem öre till; dels: ä borta, ha kommit bort för mig. Se till, att ingenting f-as (som kan göra vistelsen drägligare för honom)! Låt ingenting f-as! Här f-as stolar. Det f-as mig pengar. Vore det bara pengar som f-ades, så vore det ingen nöd, men det f-as en karl, en styrande vilja. Det f-as (lite) god vilja. Det är modet som f-as. Mod f-as honom då inte. Man får ersätta med flit vad som f-as i kunskaper. Det enda som f-ades i hennes sällhet, hennes lycka var, att ~. Klockan f-as ännu några minuter (i tolv). **2)** Märk särsk. en del uttr. Han lät det minsann inte f-as förmaningar sparade ej på. Det f-ades bara! l. ngt vard. De f-ades bara det! just det ja, det skulle just sätta kronan på verket; (jo) nu ä de riktigt färdigt, (det blir) allt bättre och bättre; jag kan just tänka mig det. Föga f-ades l. det f-ades föga (i) att hela planen gått om intet skr. = det var inte långt ifrån, det var (mycket) nära, ~ hade så när, hotade. **II.** Bibetydelse. Mest skr. Vad f-as honom egentligen? Mig f-as ingenting. **Syn. I.** brista, tryta, fela(s), saknas, vara borta, vara l. finnas l. föreligga en brist på, ha (så o. så mkt) för litet; ibl. ha kommit bort; (med omskrivning:) lida brist på, icke äga l. icke ha tillräckligt (av); (ibl.: (kunna) behövas, erfordras, krävas, vara av nöden; **II.** gå (l. vara) åt (ngn), 'felas', vara fatt med, vara mäd (ngn).

Fattig, -a, -are. Bet.-skiftningarna närstående; både ifråga om person o. ifråga om sak kunna de växla min 'utan' (det l. det) o. 'stackars' l. 'eländig'. **A)** Enkelt. **I.**

I fråga om person o. d. **1)** Motsatt 'rik'. **a)** F. är den, vars ekonomiska hjälpmedel icke räcka till för nödortfört underhåll av honom själv och dem, om vilka han är skyldig taga vård (i dagligt tal dock stundom vidsträcktare) Nord. Fam.² F. men stolt. F. men hederlig. Född av f-a föräldrar. F-t folk. F. mans mat är snart äten. Att vara f. är ingen skam. Oförskyllt f. F. som en kyrkråtta, som Job, som Lazarus. I de f-aste familjerna, de f-aste kvarteren. Ha det (ytterst) f-t. Utfattig. Som biord till subst. ofta obetonat (om egenskapen tänkes i sig själv tillkomma substantivet). En f. hjälppräst på landet. Likaså gärna obetonat i uttr. F-a riddare en maträtt (jfr arm² 4). Märk det bildl. And(e)ligen f. dels bibl.: kristligt ödmjuk; dels iron.: enfaldig, illa utrustad å huvudets vägnar. Bibl. även Salige äro de i anden f-e. **b)** Med prep. 'på'. Särsk. i detta fall ofta bildl. F. på pengar, men rik på idéer. F. på tankar. Rik på ord, f. på gärning. Blodfattig. Ord-, andefattig. **c)** Substantiviskt. Skänk en f. en slant! Dela sitt bröd med den f-e. Dela med sig åt de f-a. De f-a och ringa. Sällskapet De f-as vänner. Behållningen går till de f-a, till stadens f-a. Rika och f-a måste vara bland varandra, Herren haver skapt dem alla. F-as försörjning medelst omgång (socken eller rotegång) må icke äga rum Nya fattigvårdslagen (14/6 1918). Blygsamma f-a 'pauvres honteux', 'den tysta l. välklädda nöden'. **2)** 'Stackars' o. d. Ej säll. obetonat. Hjälpa oss f-a syndare! Vårt f-a missledda folk. Skänk en f. usling en bit bröd! med anslutning till l. **II.** Ifråga om 'sak'. **1)** Motsatt 'rik'. **a)** Vårt land är f-t, skall så bli | för den som guld begär Runeberg. Hans språk är här enkelt, ja nästan f-t. Ämnet var f-t, det gick icke att göra ngt av det. **b)** Med prep. 'på'. Språket är f-t på uttryck för ljus och färg. Trakten är f. på skog. Vars oföryllda och på fröjd så f-a liv ~. Glädje; grädd-, ljus-, myll-, skogs-, regn-, innehållsfattig. **2)** Stackars o. d.; ibl. 'blygsam'. Ibl. obetonat. Så mycket bråk för dessa f-a slantar. Rädda sina f-a styvrar. Ska du nu ta ifrån mej den enda f-a glädje jag har! Jag tycker, att moster Elise någon enda f. liten gång kunde komma sig för med att ~ Fanny Alving. Efter f. förmåga i all anspråkslöshet l. så gott man nu kan. Efter f. rådd och lägenhet. **B)** Ssgr ha formen fattig-. På sistone börjar man i en del ord som beröra fattigvårdsfödn att utbyta 'fattig-' mot 'neutralare' ord, som icke framhålla fattigdomen; jfr t. e. nedan 'fattighus'.

Syn. arm, behövande, nödlidande, som lider brist på det nödvändiga, nödställd, som saknar jordiska ägodelar, mindre l. föga bemedlad (svagare), utan (egna) medel,

medellös, obemedlad, påver; utarmad, utblottad, barskrapad, torftig, illa l. sämre lottad, utan pengar l. inkomster, ibl. som äter andras bröd; (f. på:) som lider brist på, utan, ibl. i (stort) behov av, saknande, i avsaknad av; usel, eländig, stackars, ömklig, ynkelig, lumpen, beklagensvärd, ömkansvärd, olycklig; klen, ringa, 'mager', skral, 'slät', svag; karg, ofruktbar, steril, föga givande, tom (på); ibl. 'torr'; ibl. blygsam l. anspråkslös; (ft ibl.) i små villkor, indraget, dåligt, högst enkelt, snålt, smått.

— **Fattigavgift** t. e. avgift till fattigkassa. **-barack** tillfälligt uppförd för fattiga. **-begravning**. *En f. på Söder*. **-bjudning** t. e. för fattigstuhjon. **-bröd**. Mindre vanl. *Äta f. åtnjuta fattigunderstöd*. **-bössa**. (Metall)bössa med smal öppning på locket för insamling av penninggåvor till de fattiga; ibl. anordnad på annat sätt (t. e. i form av ett träbeläte, en trästock, en ekiska osv.). Särsk. förr ofta vid kyrkorna. *Jaså, belätet var bara en f.* **-del**. Understöd lämnat åt fattig från fattigvårdssamhälle l. annan underhållsskyldig, företrädesvis då det lämnas in natura. *I dag ska f-en ut. Man säger icke, att de ha f., som gå till dukat bord. Få ut sin f. Jo då, jag har f.* **-distrikt**; -sföreståndare. *Staden indelades nu, enligt den av Daniel van der Heydt uppgjorda planen, i 18 f. om Elberfeld 1852. Fattigvårdsstyrelsen består av f-sföreståndare och vårdare 1920.* **-dom**, -en; -sbevis m. fl. se II. Ordet brukas både om person o. sak, både egentl. o. bildl. Ngn motsvarighet till adjektivets bet. 'stackars' förekommer dock icke. **I**. Enkelt. **1)** *Leva i (stor) f. och nöd. Som avlidit i stor f., efterlämnande ~. De tre munklöftena: f., kyshket och tydnad. F. är ingen skam. Oförskyld, självförvållad f. Nedsjunka i f. och elände. Tyngd av f. Kämpa mot f-en. Råka i f.* **2)** *Där var då åtminstone ingen f. på ord. F. på tankar. Traktens f. på skog.* **II.** Ssgr. **1)** *F-sbevis* t. e. för att vinna befrielse från domslösen; även (friare) om medellöshetsintyg. Ofta bildl. t. e. *Det var då ett f-sbevis, att du inte kom dig för att telegraferar* ibl. = det var då fattigt av dig, klen av dig. **2)** *F-sintyg* mindre vanl. än 'medellöshetsintyg' o. 'fattigdomsbevis'. **3)** *F-slöfte* ett av munklöftena. **4)** *F-sstreck*et avser den bestämmelsen att den som häftar för understöd vkt under löpande l. sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru l. minderåriga barn icke har val rätt till andra kammaren. **Syn.** (det) att vara fattig, arm, nöd, elände, utblottad l. utarmat tillstånd, torftighet, medellöshet, små villkor; brist; (jfr för övrigt 'fattig').

-fogde. Finns i en del större städer.

Anställer förhör o. undersöker föreliggande fattigvårdsbehov (såsom tillsyningsmän i en del andra städer). *Antog ~ 1892 plats som f. i Göteborg.* **-folk**. *Men så var det ju bara f., som fick ligga här. En tur i gasbil blir inte någon förströelse för f.* **-föreståndare**. Fattighushöfstandare o. d. **-försörjning**; -sanstalt. *F-en bestod fortfarande ~ i att sjuka och orkeslösa intogos på hospitalen och i fattigstugorna samt att övriga arbetsoförmögna fingo tigg.* **-gård**; -sföreståndare. Anstalt där de mer l. mindre arbetsföra understödstagarna satsas med jordbruks- o. trädgårdsarbete, de kvinnliga med hushållsgöromål, vånad, de sjukes o. ibl. även barns vård. Jfr fattighus nedan. *Till f-en hör jordbruk eller åtminstone trädgård, men icke så till fattighuset, som vanligen ej tillhandahåller arbete. F-arna på landet motsvara försörjningsinrättningarna i stad.* **-hjon**. En som åtnjuter allmänt fattigunderstöd. *Den dagen bjödos alla f-en på kaffe och färska bullar.* **-hjälp**. Vanl.: understöd åt fattig som icke är av fattigvårdssamhälle övertagen till fullständigt underhåll. *Leva av f. Ha f. Tiggeriet, vilket i Sverige under hela medeltiden och, med vissa inskränkningar, ännu långt senare var ett legalt sätt för utfäende av f.* **-hus**; -föreståndare; -hjon. Jfr fattiggård. *Intagen på f-et. Komma på f-et.* Numer ersättes ordet ofta (t. e. i Nya fattigvårdslagen) av andra som mindre framhålla 'fattigdomen' l. äro mer specialiserade t. e. 'ålderdomshem', ibl.: arbetshem, vårdhem, försörjningshem (även ordet 'inrättning' undvikes nämligen i Nya fattigvårdslagen); den allmänna benämningen (som innefattar alla olika former) är nu 'fattigvårdsanstalt'. **Syn.** fattigstuga; (ibl.) fattiggård, fattigvårdsinrättning, (fattig)försörjningsanstalt, försörjningsinrättning. **-härberge** t. e. om asyl för husvilla l. nattasyl.

-kassa. Kyrkors, förs och socknemagasiners fordringar hos deras föreståndare [ha förmånsrätt]. **-kvarter**. De värsta f-en i London. **-kyrkogård** l. **-körgård**. Särsk. avdelning på kyrkogård för de fattigas gravar. **-lagstiftning**. B. H. Dahlberg, *Bidrag till svenska f-ens historia in till mitten av adertonde århundradet, 1893.* **-lapp**, -en, -ar. Senare ledens avslutning osäker. Gärna ringaktande. *De ä en slarver och en f. Och deras kreatur ledda ur basen som f-ens för gäld!* **Syn.** fattig stackare, en fattig, fattigman. **-lik**. Jfr fattigkörgård. *Det finns di, som kallas för f.* Fanny Alving. **-läkare**. Förr benämning på stadsdistriktsläkare; även allmänläkare. *En omtyckt f.* **-man**, -nen, [-män]; -sbarn; -skost; -ssommar (mindre känt; = indian-sommar); -svinter (mild vinter). **I**. Enkelt.

Skola ~ för f-s barn. Vad f-s hus kan förmd C. Fr. Dahlgren. Kärleken mellan rikemans son och f-s dotter Fröding. När herrarna träta, sätter f. håret till. Ty ingen vet vad f-nen lider B. E. Malmström. Andra lika tarvliga fattigmän Heidenstam. II. Ssgr. Det sätt, på vilket fattigroten i Småland föder upp ~ f-sbarn Sigurd. Och under de tylande träden leka f-sbarn H. M. Nordlindh. I år ä de då (en rikti) f-svinter då man inte behöver frysa. -medel. Medel avsedda för fullgörande av fattigvård. Hur f-len skola fördelas.

-pack. Aldrig bli vi annat än f., om detta får fortgå Fredrik Persson. **-rote.** Förr ägde fattigvårdssamhälle å landet rätt att fördela sig i f-ar med åliggande för var rote att besörja sin fattigvård; enl. nya fattigvårdslagen må roteindelning bestå, dock ej längre än 5 år räknat från 1 jan. 1919. Fördela sig i f-ar. Det sätt, på vilket f-en i Småland föder upp ~ fattigmansbarn Sigurd. **Syn.** fattigvårdssrote, ibl. 'rote'. **-sakförar[e];** -institution. Av kommun anställd jurist vars råd o. hjälp omedelade personer utan avgift äga att anlita. Finnes blott i några större städer. *F-e tillsattes första gången i Sverige år 1873, nämligen av stadsfullmäktige i Göteborg på förslag av S. A. Hedlund. En av kommunen avlönad f-e.* **-skatt.** Icke hos oss lagt. **-skola;** (-)gosse. **-soppa.** Jfr soppkokningsanstalt. **-stad.** Mest i best. form om stadsdel där huvudsakligen den fattigare befolkningen bor. **-stuga;** (-)gubbe; (-)gumma; -hjon. Ngn gång visa ssgrna den fylligare formen 'fattigstugu'. 'Fattigstuga' är ett äldre uttr. än 'fattighus'. *Komma på f-gan. F-gubben Lars, som hjälpte till med att hugga ved och bära vatten. Ett gammalt halvdiotiskt f-hjon.* **Syn.** fattighus. **-tione,** -n [l. -t]. Om äldre fhdn. Den del av tionden som gick till de fattiga. *I det bonden tilläts att behålla hela eller en del av f-n mot skyldighet att giva fattigunderstöd åt dem, som därav voro i behov och det begärde.* **-understöd.** Ex. se föreg. **-vård** med ssgr se nedan. **-vårdande.** Skr *F. verksamhet.* **-vårdar[e];** -system. I Elberfeld fick genom den 1852 införda fattigvårdssindelningen (i 18 distrikt med vardera 14 kvarter) varje kvarter sin f-e som ägde att öva den närmaste tillsynen om de fattige. Nummer ha f-na icke några strikta 'kvarter', utan i stället vissa familjer (ej gärna över 5) att tillse. Nya fattigvårdslagen har ersatt ordet 'fattigvårdare' med det enkla 'vårdare'. *Danska f-e till Stockholm 1913. »Vårdarebladet» (för städernas f-e).*

— Fattigvård, -en. Ordet avser huvudsakligast anstalter vidtagna av stat o. kommun ('legal f.'), men kan också fattas vidsträcktare o. avse även välgörenhet (ibl.

kallad 'frivillig f.'). Stundom brukas ordet ngt konkretare, mer avseende understödet, personerna som stå i spetsen för f-en l. f-sinrättning. *F-ens utövande åligger f-ssamhället. Handha f-en. Anordna f. Den »öppna» f-en, ordnad efter Elberfeldsystemet med staden indelad i 13 kretsar, inom vilka genom en kretsföreståndare och ett antal fattigvårdare tillgodoses det mer tillfälliga behovet av understöd, och den »slutna» f-en, till vilken hör försörjningsinrättningen Invaliden ~, där omkring 200 pensionärer få underhåll och vård Uppsala 1916; den »öppna» lämnas de fattige i deras hem, den »slutna» inom anstalter. Den s. k. förebyggande f-en, som avser att bekämpa fattigdomens orsaker t. e. genom nödhjälpsarbeten. Då du är borta, får väl f-en dra försorg om din hustru. I spetsen för stadens f. står en nämnd om Stockholm. Falla f-en till last. Anlita f-en. Om sökande och meddelande av f. Nya f-slagen. Uppbära f. Har fattigvårdsstyrelse lämnat f., för vilken den vill söka ersättning ~.*

— Fattigvårdsanstalt. Är i Nya fattigvårdslagen den allmänna benämningen (innefattande speciellare som ålderdomshem, vårdhem, försörjningshem osv.). *Tidsenliga f-er.* **-assistent.** Biträde åt fattigvårdsdirektören (i vissa städer). **-avgift.** Den s. k. personliga f-en upphävdes 1883. *Fattigvårds-, sjukhus- och skogsvårdsavgifter.* **-behov.** De nödställdes levnadsförhållanden och f. **-byrå.** 1) Byrå för verkställande av fattigvårdsstyrelsens beslut o. handläggning av löpande fattigvårdsärenden. 2) Om nyinrättad byrå i civildepartementet (l. det blivande socialdepartementet). **-direktör;** -sassistent (se fattigvårdsassistent). Chef för fattigvårdsbyrån i ett fattigvårdssamhälle (o. alltså chef för fattigvården där i dess helhet). F-er finnas t. e. i Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle, Kristianstad. **-funktionär.** Landets f-er. **-förbund.** Svenska f-et bildades 1906, har till uppgift att sammansluta dem som arbeta inom den offentliga o. enskilda fattigvården o. barnavården till gemensamt arbete för tidsenlig utveckling av understöds- och uppföstringsarbetet. *Svenska f-ets tidskrift från 1907.* **-föreståndare.** Föreståndare för fattigvårdsanstalt. Kallas i städerna (fattigvårds)syssloman. **-förhållande.** Mest i plur. Rapport över f-ena inom länet. **-förordning.** I 1847 års f.

-hänseende. Som utövar samhällets beslutanderätt i f. **-inrättning.** F-arna i städerna. Jfr fattighus. **-inspektion.** Nödvändigheten av en f. för hela landet. **-inspektör.** 1) I Stockholms fattigvård (från 1899). 2) Statens f.: en statens tjänsteman, inspektör för hela rikets fattigvårdsväsen. **-kamrer** o. **-kassör** anställda vid fattig-

vårdsbyråerna l. försörjningsanstalternas kontor. **-kommitté**; -erad. T. e. om dem som gjort nya fattigvårdslagen. **-kongress.** *F-en i Stockholm 4—6 okt. 1906.* **-konsulent**; -distrikt. Konungens befallningshavande i länen skola ha biträde av särskilt tillsatta tjänstemän, f-er, vilka jämval skola ha att tillhandagå med upplysningar och råd rörande fattigvården (enl. Nya fattigvårdslagen). *Ifrågasatt indelning av riket i f-distrikt 1918.* Av Svenska fattigvårdsförbundet anställda f-er. **-konvention.** *F-en av 26 maj 1914 med Danmark och Norge.* **-kostnad.** Ansökningar om ersättning av statsmedel för f-er.

-lag; -stiftning. *Sverige erhöll först 1847 sin första fullständiga allmänna f.* Nya f-en = Lag 14 juni 1918 om fattigvården (gällande från 1 jan. 1919). *Förslaget till ny f-stiftning. Statens ingripande i f-stiftningen.* **-mål.** Kan gälla antingen frågan huruvida viss person har att åtnjuta fattigvård eller frågan om vkt samhälle har att bekosta vården för viss person. *Rättsgrundsats ~, som fört varit i f. av hammarrätten antagen.* **-möte.** F. för Stockholms län 1918. **-nämnd.** I Stockholm har varje församling sin fattigvårdsstyrelse; över dessa står 'Stockholms fattigvårdsstyrelse' som bär namnet 'fattigvårdsnämnd' o. som utses av stadsfullmäktige. *Instruktion för Stockholms f. av 4 mars 1864.* **-problem.** Lösningen av f-en. *F-et rubrik.* **-reglemente.** F. antages av fattigvårdssamhället efter förslag av fattigvårdsstyrelsen och skall underställas prövning av K. B., som ~. **-rote** jfr fattigrote ovan.

-samhälle. Varje socken på landet samt varje stad l. köping med egen kommunalförvaltning utgör enl. Nya fattigvårdslagen ett f. som har att för sig ordna sin fattigvård. *F. å landet.* **-skyldig**, -t; -het. *Socknarnas f-het.* **-streck.** Jfr fattigstreck ovan. *Revision av fattigvårds- och utskylds-strecken.* **-styrelse.** Inom fattigvårdssamhälle handhaves fattigvården av f.; denna hade förr målsmans- och husbonderätt över den som av samhället åtnjöt full försörjning som icke var tillfällig; i Nya fattigvårdslagen har begreppet husbonderätt ersatts av 'tillsyn' o. 'arbetskylldighet'. **-syssloman.** Förestår i allm. försörjningsanstalt. Kan (särsk. i mindre städer) även sköta om den yttre fattigvården. Ngn gång är f-nen icke anstaltsföreståndare utan snarast att likställas med fattigvårdsdirektör (t. e. i Uppsala). **-syster.** Av kommun, församling l. förening antaget biträde i deras fattigvårdande verksamhet. *Svenska fattigvårdsförbundets f., fröken Anna Gumelius.* **-tunga.** Och på denna [= socknen] kom således f-an att vila. **-understöd** jfr fattigunderstöd. **-väg.** I f. **-ären-**

de. *F-en handläggas i civildepartementet 1918 (i framtiden i socialdepartementet).*

— **Fattigvårdande** m. fl. se spalt 91.

Fäun, -en, -er (akut); -gestalt; -isk (sinnlig, sinnligt lysten, ibl. otuktig). Skogsgud; satyr; ibl. om sinnligt lysten människa. *En gudadans på gudaberget dansad / med f. och gratie och sångmö på en gång Tegnér* om Bellmansdikten. *Dansande f.* Och genom skogen hördes f-er skratta / med stämma vänligt skrålande och vild Fröding. *F-gestalt / med bockfot och djurlik hud Fröding.* —

Fäun, -a, -an, -or; -i'st (forskare i l. skildrare av ett visst områdes djurvärld); -istisk. Anslutningen till föreg. ord svag. (Ett lands osv.) djurvärld l. djurvärldsbeskrivning. **I.** Huvudordet. **1)** *Ehuru inga flera ödlearter tillhöra vår f-a, har det dock hänt ett par gånger, att ~. Insektf-an [på Borneo] är en av de rikaste och mest färgprunkande på jorden. Upplands spindelf-a är ~ ganska rik. Vår däggdjursf-a.* **2)** *Den av Entomologiska Föreningen utgivna »Svensk insektfauna». Svensk spindelf-a.* **II.** Ayledningar. *Våra f-ister. Den äldre ~ nu delvis föräldrade f-istiska litteraturen E. Lönnberg.*

Faute stavas numer 'fåt', se d. o.

Favoriser, -a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingssystem (gunstlingssystem, partiskhet). (Obehörigt) gynna, vara (ngn l. ngt) bevägen, främja, omhulda, (ibl. nära) beskydda. *Han anses allmänt f-a de finskfödda. Vara f-ad av ngn (på bekostnad av andra). Han f-as på högre ort.* — **Favorit**, -en, -er; -dryck osv. se II. **I.** Enkelt. **1)** *Pojken var stor f. hos mormor, var mormors (stora) f. Allas, alla lärarnas, hela skolans f. Bli f. hos ngn. Och att då få äse huru denne f., denne mönstergosse, fick »huden full».* **2)** Märk särsk. i fråga om kapplöpning bet. 'den häst som anses ha största utsikterna'. *F(-en) var löjtnant A:s Golkonda.* **II.** Ssgr ha i allm. bet. 'älsklings-'. o. dylika kunna bildas i mkt stor utsträckning; för sig stå 'f-skap, f-välde' o. d. **1)** *Te är ryssens f-dryck. F-färg. Hövdingens f-hustru. Ett av hans f-knep var att dölja spåret efter sig genom att springa ned i rinnande vatten. Det är ju hans f-rätt. Fatima, f-sultaninnan saknar motsvarighet i turkiskan. Ett av hans f-uttryck. Geografin var hans f-ämne.* **2)** Gormade över skyddskap och f-skap och ~. *Ett f-välde som under drottning Kristinas tid då gunstlingar styrde.* **Syn. I.** (förklarad) gunstling, älskling, den ngn tycker bäst om l. håller mest på; **II.** älsklings-, liv-; (f-skap:) gunstlingskap, obehörigt gynnande. — **Favör**, -(e)n, -er. Gunst, ynnest (bevis), (bevis på ngns) bevägenhet; kärleksprov, kärleksynnest, kärleksbevis; förmån, (ngn till) godo. *Hittills har han icke lyckats skaffa sig några som helst, ens de ringaste f-er. Den erfarna bollaren med Venus f-er W. Swahn. Märk*

uttr. *Till ngns f.* ngn till godo, till ngns förmån, ett plus för ngn. Märk också i kortspel *Ge ngn en f.* gm felsepning l. oförsiktighet ge motståndaren spel för ett kort som han ej bort få spel för.

Fe, -(e)n, -er (akut). Förr ofta stavat 'fé'. Feerna (övernaturliga kvinnliga väsen i släkt med älvarna) tillhöra ursprungligen de romanska o. keltiska folksagorna, framställas kanske oftast som goda väsen men även grymma o. onda f-er omtalas. 1) *En god fe hade i vaggan begåvat henne med skönhet och behag. Det ungdomliga sinne, det friska öga och denna kärlek till det underbara, som varit feernas gåva till honom. Hon var så fin och älsklig, att visst feerna stått fadder vid hennes vagg. Fen vidrörde lätt dsnan med sitt (troll)spö, och strax stod en underskön flicka för prinsens ögon. Fen Peribanu, hennes gudmor. En feernas älskling.* 2) Ordet brukas även bildl. för att framhålla strålände skönhet l. (beskyddande) godhet. *Hon stod där som en uppenbarelse, en strålände sagans fe. Du har alltid varit min goda fe.* — **Fedrottning**, -lik, -t. Även = sagolik, trolsk, (fe)skimrande. — **skimrande**. Skönl. *Det är en minnenas lund, trolsk och f.* Anders Österling. — **saga**. Perraults f-er. — **slott**. — **värld**. — **Feeri**, -(e)t, -er; -spel. Sago(skåde)spel, sagodrama (med praktfulla dekorationer, förvandlingar, övernaturliga väsen); trollsyn, av en fe framträdande syn, ofta rent bildl.: trollspel, trolleri, trolskt sceneri, dröm(spel).

Feber (akut); -ern, -rar (grav). **I**. Egentl. Utan plur. F-er är en höjning av kroppstemperaturen samtidigt med en ökad ämnesomsättning samt ökad puls o. andningshastighet. 1) *Människans vanliga temperatur är omkr. 37°, 38° gäller som fe, därunder talar man vanligen om förhöjd temperatur. Och följande dag låg han åter i l. med 40 graders fe-er. Vid f-er undersökte man förr pulsen, nu tar man temperaturen. Fantasier under f-er. Jag tror, att jag har, får f-er. Ha kännning av, en släng av f-er. Åter få kännning av f-ern. När f-ern släpper. Lindrig, hög, stark, häftig, brinnande, full, ingen f-er. Fern stiger, sjunker. På sjunde dagen brukar f-ern falla vid lunginflammation. Ett nytt uppfammande, ett nytt anfall av f-ern. Häva, sänka, nedsätta, sätta ned f-ern. En höjning i l. av, en stegring av f-ern. Fern var lägre i dag på morgonen, har börjat ge med sig. Förorsaka f-er. Asamka sig f-er. En oro djupare än f-erns var Runeberg.* 2) Med plur. **a)** *Hetsiga, smygande, långvariga f-rar. Ådra sig en f-er. Sumpmarker som alstra f-rar. Om avund vore en f-er, så vore hela världen sjuk. Scharlakans-, nerv-, tyfoid-, klimat-, återfalls-, sdr-, barnsängs-f-er.* **b)** Märk särsk.

Gula f-ern ibl. kallad 'amerikanska pesten'; har sin hemort särsk. i hamnarna vid östkusten av det tropiska Amerika; sprides endast gm styng av en viss myggart o. har, sedan man på 1900-talet bevisat detta, i hög grad inskränkts. **II**. Bildl. *Gå som i (ständig) f-er. Ha (som) f-er i blodet. Med kärlekens f-er i blicken. Våntans, längtans f-er. Oroa dig inte, de bli nog förnuftiga, när den första f-ern gått över. Revolutionär f-er. Gripas av den allmänna f-ern och upphetsningen. S. k. amerikaf-er G. Sundbärg. Guld-, penning-, vandrings-, res(e)-; förtjusnings-; nöjes-, boston-, de Wahl-f-er. Märk särsk. Examensf-er o. Ramp-f-er. Syn. **I**. ibl. febersjukdom; **II**. rus, yrsel, yra, upphetsning, (själs)spänning, sinnesoro, (brinnande) iver, lidelse, feberaktig häftighet l. oro l. åtrå l. spänning l. förväntan o. d., nervös oro l. brådska l. l. hast; (ibl.:) vurm, mani, raseri, 'fluga' (vard.), lust; ibl. nervös rädsla.*

— **Feberaktig**, -t, -are; -het. *Jag känner mig ännu f. Den dunkla, f-a blicken. Ofta bildl. Med f. energi. F. brådska. Under f. spänning. En f. upphetsning. De millioner människofötter, som ft jäktade fram över gatornas stenläggning. -alstrande, =. Skr. F. sumpmarker. För att undvika den fuktiga jordytans f. utdunstningar. -anfall. Vid svårare f. -artad, -at. Ofta bildl. Med f-ad iver. Fad brådska. -behandling. Läk. Den moderna f-en. -blossande, =. F. kinder. -brand. Ofta bildl. o. skönl. Som i f. / hans öga glänste ~. -brytning mindre vanl. än frossbrytning. -diet. Läk. Den gamla f-en, en sväldiet med 'gryn-vatt-soppor', har nu fått vika för en näringsrikare. -drivande, =. Vanligare 'feberfördrivande'. -dröm. De vildaste f-mar även bildl. -dämpande, =. Skr. F. medel. -fall. Alla f. ombord på ~. -fantasi. Mest i plur. o. ofta bildl. Hans noveller äro våldsamma, rena f-er. -fläck. Mest i plur. om röda fläckar på kinderna vid feber. -fri; -het. En kortare eller längre f. tid följer ~. Fullt f. -frossa. -fördrivande, =. Läk. F. medel febermedel. -givande, =. Skr. -glans. -glänsande. F. ögon, kinder. -glöd; -ande. Skönl. Med f. i ögonen, f-ande ögon. -gummitråd. Eucalyptus globulus. Namnet har detta australiska träd fått därför att det på kort tid kan förvandla feberalstrande trakter till hälsosamma. -het, =, [-are]. Hennes f-a tinningar. Rysande och f. om vartannat. -hetta. Egentl. o. bildl. -kyla jfr feberfrossa. -kännning. Mest i plur. Ha f-ar. -lik, -t; -nande. Skr. En uppblussande nästan f. rodnad C. J. L. Almqvist. F-nande symptom. -medel. Feberfördrivande medel; verka nedsättande på temperaturen. Antipyryn, antifebrin och dylika f. F. som på*

samma gång verka rogivande och smärtstillande. **-nedsättande**, =. Läk. Det kalla vattnets inverkan som *f. medel*. *F. verkan*. **-oro**. Mest bildl. *Han drives hit av f., glansigt / är ögat, han har hugen full av planer* Per Hallström. **-patient**.

-rodnad; -ande. *F-ande kinder*. **-rus**. Bildl. *Han hade under hela denna tid befunnit sig i ett f. (av sällhet)*. **-rysande**, adj.; -ning (med plur.). **-röd**. *F-a kinder*. **-sjuk**, -t; -dom. *Söka lugna den f-e. Svårare f-domar*. **-slapp**; -het. Skr. *Den skulle blåsa bort f-heten och tropiktröttheten*. **-stegring**. S. av temperaturen vid feber. *Med eller utan f.* G. Forssner. **-stillande**, =. Läk. *F. medel*. **-sumpig**. Skr. *Ofruktbara eller f-a landsändar*. **-svag** o. **-svettig**. Bägge skr. o. mindre vanl. **-säk**er. Skr. *Brukas ibl. för 'immun'*. *Nya f-ra trupper*. **-temperatur**. *Nedsättning av f-en*. **-termomet**er. F-ern är en i $\frac{1}{10}$ -grader indelad maximitermometer så lättrorlig att den inställer sig på ett par minuter. *Har du någon f-er?* *F-er i papphylla*. *Fullt tillförlitliga f-rar*. **-villa**. Skönl. *I f. A. Österling*. **-yr**; -a (subst.); -ande (adj.); -sel. Alla även bildl. *Är du f-?* *I f-an, full f-a*. *En f-ande som fallit ned på golvet*. *Vild f-sel*.

— **Febria**, -ade. 1) Läk. *Han ligger och f-ar* har lite feber. *Läkarens första fråga inför en f-ade brukar vara: Var sitter infektionen?* 2) Pres. part. brukas även skönl. *Jorden ligger i f-ande dngbad* Ossian-Nilsson. — **Febbrig**, -t, [-are]. Mest skönl. *Hans f-a händer* Gust. Johansson. *F. och röd*. *F-a och heta drömmar* Ad. Johansson. **Syn**. feberaktig, febreröd, feberhet osv. — **Febril**, -t, -are. Feberaktig, nervös, jäktande, 'vild', hetsad, (ibl.:) starkt upprörd, orolig, otålig, hetsig. *I f. hast*. *F. brådska*. *F-t jäktade man med arbetet på Bergets kontor* Diding.

Februäri (akut); [=]; den-kön; -dag; -dimma; -häfte (t. e. av tidskrift); -kyla; -nummer (t. e. av tidning); -revolutionen (i Paris 22—24 febr. 1848, inledde andra franska republiken); -sol; -väder. *F., den kortaste av drets månader, har blott 28 dagar, men skottåren inskjutes skottdagen i f., som då får 29 dagar*. *F. har i år varit ovanligt kall*. *I slutet av f. (månad) 1850*. *Den 17 febr. 1874. Före f. månads [l. f-s] utgång l. utgången av f. (månad)*. *Fuktig och kall sänkte f-dimman sig över kyrkogården, som ~*. **Syn**. (ibl.:) göjemånad, skottmånad.

Federalism, -en. Politiskt system enligt vkt smärre stater, provinser l. oberoende städer offra en del av sin självständighet o. i gemensamt intresse uppgå i en högre statlig enhet. *Schweiz, Förenta staterna, Australien ge exempel på f.* **Federalist**, -en, -er; -isk. Anhängare av fede-

ralismen. Jfr föreg. — **Federation**, -en, -er. Förbund, förening. Märk särsk. 1) Gm förbundsfördrag bildad statsförening. 2) Mest i best. sing. Sedlighetsförening. *Den brittiska, kontinental och allmänna f-en, för befrämjande av sedligheten och bekämpande av prostitutionen som laglig och tolererad institution, stiftades i England 1875 av Josefine Butler; den svenska avdelningen av f-en härleder sig från år 1878*. 3) (Större) sammanslutning av idrottsföreningar (t. e. i England). I fråga om svenska fhdn mest i ssgr. **Federationsavdelning** se federation 2. **-lag**. Idrotts. Tillfälligt lag utvalt från olika förbund l. föreningar. *Det norska f-et är nu uttaget och ~*. **-match**. Mellan federationslag. *F-en Sverige—Norge*. **-stat** se federation 1. **-tävlan**. Mellan federationslag. — **Federativ**, -t; -stat; -system. Förbunds-. Jfr federation 1 o. 3. *F. sammanslutning*. *F-t lag* se federationslag. — **Federer**ad, -at. Mest i plur. T. e. *De f-ade de förbundne; medlemmarna av en förbundsstat*.

Feg, -t, -are; -het (säll. med plur.); -hets-skäl. *Du är f.*, det säger jag rent ut. *Visa sig f.* Brännmärkt som *f.* Lyckan vänder den f-e ryggen. *Den f-e vinner inga lagrar*. *Förhatlig är den f-e blott Runeberg*. *F. och trolös*. *F. och försagd*. *Ängslig och f.* *F. och bakslug*. *Det är f-t att anfalla någon bakifrån*. *F-a stackare, uslingar!* *Hysa en f. fruktan för döden*. *Begd en f. handling*. *F-t undandraga sig något*. *Anklaga någon för f-het*. *Begd en f-het*. **Syn**. som av rädsla sviker sin plikt, (ömkligt) rädd, klenmodig, modlös, harhjärtad, feghjärtad, fegsint, en pultron l. kruka l. mes, 'krukaktig', mesig, mesaktig, som ständigt har hjärtat i halsgropen; (ibl. nära:) försagd, blodig, ömklig, ynklig, usel, lumpen, krypande, låg(sinnad). — **Feghjärt**ad, -at. Gärna skr. *F-at fly för första anfall*. *I f-ade!* *Om vi äro nog tröga och f-ade att sitta stilla*. **Fegsint**, =, -are; -het. Även 'fegsinnad', Gärna skr. *Men ej f. dock jag klagat ~ Fjalar*. — **Fegling**, -en, -ar. Mindre vanl.

Fejla, -ade, -as; -are (mest som sista ssgsled); -ning (med plur.). 1) *Är det nu f-at och snyggt överallt?* *Pyntat och f-at i var vrå*. *Så pyntades det och lövsmyckades, vaskades och f-ades, och omsider stod allt redo för mottagandet* Ad. Johansson. *Där f-as och skuras, må du tro*. *F-a rent*. 2) *Fa fram och f-a gamla rostiga vapen*. *F-a ljusstakar, kakelugnsluckor mindre vanl. för 'skura' l. d.* *F-a skorstenar*. *Svård, skorstensf-are*. *Blankf-ade vapen, blankf-at stål*. Märk uttr. *Hjorten f-ar hornen gnider av den intorkade huden*. **Syn**. rengöra n (medelst gnidning, glättning, skurning, skrapning o. d.), pynta, ha storstädning l. rengöring l. (stor)stök, stöka, snygga, göra fint,

göra snygg(t); (ibl.:) sopa ren(t), sopa, skura, tvätta upp n; göra blank l. blänkande, blankskura n, (blank)polera, gnida (med putspulver, polerpulver osv.), glätta, smärgla, (äter)ge en glänsande yta, blanka, (ren-)skrapa (n); (ibl. nära) uppiffa n. — **Feja** av n, bort n, ren n, upp n.

Fejd, -en, -er (grav). Mest skr. o. ofta skönl. Ofta om inre strider, strider mln grannar o. d. **I.** Enkelt. **1)** Vid en tid, då laglöshet, oordning och inre f-er rådde i landet. Stormännens ständiga f-er. Efter framgångsrika f-er med l. mot grannarna. Mitt under brinnande f. gripa sig an med ett kolossalt kommunalt företag om världskriget. Även bildl. Gå ut ur skolan i livets f. V. Rydberg. Litterära f-er. F-er med ord och fjäder Dan Åkerhielm. Släkt, familje; brödra, syskon, smd; pennf-er. Dacke, Grevef-er. **2)** Märk särsk. ett par, ofta bildl. brukade, uttr. Draga i f. (mot~). Ligga, leva i ständigt(a) f(-er) med varandra. Ibl. även Ge sig råka i f. med~. **II.** Ssgr ha antingen formen fejd- l. formen fejde-, ngn gång bägge formerna. E-formen synes vara ngt vanligare. **Syn.** (inbördes) strid, (inre) stridighet(er), (mindre l. kortare l. oordnat) krig, kamp, borgerligt krig; tvist, tvistighet(er); härnad, 'fält', ibl. 'delo'; (ibl. mer l. mindre nära:) dust, tummel, vapenskitte, uppror. — **Fejdlysten**. Mest skönl. l. om äldre fhdn. De ständigt f-na småfurstarna. — **Fejd- l. Fejderätt** mindre vanl. för 'nävrätt'. -skrift. Skr. Strids-skrift. Crusenstolpes fejdeskrifter. -**van** skönl. — **Fejdebrev**. Hist. o. skönl. Skicka, sända ngn elt l. sitt f. sin krigsförklaring, utmaning. — **Fejda**, -ade, [-as]. Skr., ofta skönl. l. om äldre fhdn. Då togo mannen titt och ofta sina vapen och drogo ut och f-ade med främlingen på hans egen mark Heidenstam. En sak, om vilken ~ norska tidningar f-at. **Syn.** strida, kämpa, kriga, tvista, ligga i delo osv.

Fejla se fela².
Fel,¹ -et, =. **I.** Stadigvarande fel. **1)** Kroppsligt. Han har f. på ögat, på synen. Det beror på ett (medfött) f. i talformågan, i struphuvudet. Kroppsligt, organiskt f. Håsten hade (ett) f. på ena bakbenet. Behäftad med dolda f. (och oarter) även till 2. Natur-, kropps-, klaff-, hjärt-, talfel. **2)** Moraliskt o. d. Förldt oss våra f. och brister! Ingen (är) utan f. Var människa har sina f. Hon kunde överhuvud aldrig se något f. hos sonen. Söka, finna f. hos ngn. Förebrä ngn hans f. och svagheter. Det enda f., man kan förevita honom, är (att) ~. Det är ett vanligt f. hos store män, att ~. Det är (bara) det f-et med pojken, att han fått för litet stryk. Pojken har det f-et att ~. Karaktärsfel. Huvud-, småfel även till **II.** **3)** Om sak. **a)** Om det finnes något f. å den

sälda varan. **F.** eller brist i gods, å vara. Finna f. på ngt. Upptäcka ett f. i tyget. Tillverknings-, fabriktionsfel. **b)** Förslaget hade det (illa) f-et, led av det f-et att vara outförbart. Grundfel.

II. Tillfälligt fel; begånget fel. **a)** Ta på sig ett f. Erkänna sitt f. Gottgöra sina f. Smärre f. och oegentligheter. Komma på ngn med ett f. **F.** (begånget) i tjänsten. Ett allvarligt f. Ämbets-, tjänste-; svaghets-, ungdomsfel. **b)** **F.** mot reglerna, mot språkbruket, mot grammatiken. Grövre, obetydligare, smärre f. Uppsatsen var full av f. Översättningen vimlar av f. På sju ord alltså fem f.! Skriv-, språk-, grammatik-, översättnings-, slarvfel. **c)** Ett f. i räkningen. Om f-et icke uppgår till ~. Är f-et nu rättat? Sannolika f-et. Påvisliga f. i själva problemställningen. Räkne-, additions-, adderings-, summeringsfel. **d)** **F.** i (telefon)ledningen. Det är f. på 1297, di svarar inte på det numret. **F.** på apparaten. Få f-et avhjälpt. **F-et** är lätt avhjälpt. Lindrigare f. Laga uppkomna f. Om f. uppstår å ~. Länje-, kopplingsfel. **e)** Begå det f-et, att ~. Det var ett stort f. (av er) att inte först tala vid chefen. **f)** Ett f. på 1 mm. kan här vara ödesdigert. Fabrikationsfel. Observationsfel. **g)** Märkt ytterligare bl. a. **F.** i dieten. **F.** i teckningen. Diet-; tryck-; hör-; fotfel (i tennis); formfel.

III. Skuld o. d. Det är icke ens f. att två träta. Det var inte mitt f. **F-et** var inte (enbart) mitt. **F-et** låg icke hos ämbetsmännen, det låg i systemet. **F-et** låg djupare än så. Däri låg hela f-et. **F-et** var (det), att ~.

Syn. I. **1)** lyte, kroppsfel, naturfel, svag punkt, svag sida, skavank, vank, brist(fälighet), defekt; (ibl.) svaghet, skräplighet, bräcklighet; **2)** andligt lyte, ofullkomlighet, ngt dåligt, (ibl. mer l. mindre nära:) mörk punkt, avigsida, dålig sida, ovana, olat, osed, oart; (starkare äro:) vanart, last; **3)** ibl. skada; **II.** (ibl. mer specialiserade äro:) oriktighet, onöjaktighet, felaktighet, 'bock', avvikelse (från det rätta, det sanna, det riktiga, ngn regel), överträdelse, förseelse, försyndelse, försummelse, blunder, uraktläse, förirrelse, misstag, fåt, felsteg, snedsprång, förvillelse, avsteg (från det rätta), 'oegentlighet', villfarelse, missuppfattning, missförstånd, missgrepp, ngt förfelat, lapsus; (starkare äro:) synd, brott, förbrytelse, missgärning; **III.** skuld, förvällande, orsak.

— **Felaktig**, -t, -are; -het (med plur.). **I.** Huvudbet. Ge f-a uppgifter (om ngn, ngt). På denna punkt är kartan (mycket) f. **F.** adress. Påståendet är bevisligen f-t. Dra f-a slutsatser. **F.** beräkning. Metoden är f. **F-t** översatt. Hela problemet är från början f-t uppställt. Utgå från en fullständigt f. förutsättning. Det är att bedöma

saken från (en) f. utgångspunkt. *F*t konstruerad. Att nämnda värmedångare ~ är trasig ~ eller *f*t uppsatt. *Insatt i f*t sammanhang. Det är många *f*-heter (i den kommentaren). Om någon *f*-het insmugit sig. **II.** Märk bl. a. 1) Ngt äld.; vanligast som subst. i best. form. *Straffa endast den f-el! Jag ensam är den f-e.* 2) Om varor. *Sända f-a varor. Då f-heten upptäcktes.* **Syn. I.** oriktig, orätt, falsk, osann, full av l. behäftad med fel, 'galen', 'rasande', 'vrång', icke korrekt, inkorrekt; 'fel', 'vilse'; (ibl. mer l. mindre nära:) skev, förvänd, bakfram, otillförlitlig, orgrundad, ogiltig, bristfällig, ofullkomlig; **II. 1)** skyldig, vållande (till), straffvärd, straffskyldig, klandervärd, tadelvärd, 'brottslig'; 2) icke felfri, ej klanderfri, som man kan anmärka på, ej anmärkningsfri, bristfull. **-bar**, -t, -het. *Skr.; sälls.* 'Ofelbar' däremot helt vanligt. *Vi människor äro ju f-a varelser* varelser som kunna fela. **-finnare.** Mindre vanl. *Käre, sinnessjuka f.* Lundegård om Strindberg. **-fri**; -het. Till 'fel' i alla bet. *F. översättning. F-tt återgiven. Hans uppsats var denna gång till och med f.* Bör tydligt och *f-tt* skrivas. *F. häst ~, passande till lättkörning. Starka, f-a stanniolblad. F. vara. Vågar du säga, att du är (alldeles) f. i denna sak? Ingen är f.* **Syn.** (fullt) riktigt, rätt, utan fel l. bockar, utan lyten l. oarter l. brister, utan skuld, skuldlös, oklanderlig, klanderfri, 'ren', ibl. 'fullkomlig'. **-källa**. Källa l. orsak till fel; ibl. bok. l. författare varifrån man hämtat en oriktig uppgift, otillförlitlig källa som man anlitar. *En vanlig f-a vid dessa experiment är omöjligheten att exakt bestämma temperaturen. Våra skolpojkar vanliga för N. Beckman. Rein var tydligen hans f-a (härvidlag).* — **-montör.** Fackl. M. som skall avhjälpa fel. *F. för hissar erhåller fast anställning vid vår hissavdelning.* **-procent.** Ovanligt stor *f. -skjuta*. Mindre vanl. för 'skadskjuta'. *Den f-ne oxen G. Kolthoff. -sökare*; -eri; -ning (med plur.). *Gör ett matt försök att avfärda reservanternas påpekande av fakta såsom rent f-eri.* Märk särsk. vid telefonverket. *Elektr. montör eller försigkommen hjälpmontör, van vid ~ f-ningar, erh. plats annons 1918.*

— **Fel**², oböjt adj. o. adv. I särskrivna l. lösbara ssgr är ordet vanligt både i skr. o. smtl. Som utbildning till subst. l. adjektiv är det vanligt särsk. i smtl. o. förefaller i skr. gärna ngt vard. Formen 'felt' är i smtl. ej ovanlig i de särskrivna l. lösbara ssgrna, men erkännes icke som värdat skr. o. avvisas i SAOL⁷. **I.** Enkelt. Som attribut. *Begagna f. uttryck. På de(t) vise(t) blir hela räkningen f.* Han följde *f. fru. Då jag ~ kom på f. tåg från Hultsfred Alb. Engström. Klivit på f. spårvagn.* 2) Som adv. *Det var f. gissat. Stockholms*

Dagblad som tycks blivit f. underrättad. **II.** Ssgr. *Gripa, gå, höra, minnas fel m. fl.* se i allm. särskrivna ssgr under resp. verb. *Adressera, bedöma, koppla, räkna, skjuta, skriva, slå, sända, ta(ga) fel* osv. se nedan feladressera osv. Ofta äro endast perf. part. o. verbalsubst. på -ning anträffade i fast form (t. e. felhissad, felgiven, felgivning). Nybildning är vanlig. Här nedan åsyftas icke fullständighet. **Syn.** jfr i allm. felaktig; 3) miste, miss, galet, vilse osv.

— **Feladresser**a m; -ing (med plur.). *En f-ad försändelse. F-ing av påse, säck, rek-paket eller brevunt Postboken.* **-bedöm**a m; -ning (med plur.). *Han hade f-t avståndet. Dessutom f-de han det lilla Sverges inflytande och ~. Den f-ning av den utrikespolitiska situationen, som ~.* **-behandl**a m; -ing (med plur.). *F-a ett ärende. Läkarens f-ing av ett sjukdomsfall.* **-bestäm**a m; -ning (med plur.). *Uppgiften beror på en f-ning av en växt.* **-borr**a m. Fast form huvudsakligen i part. perf. *Att pipan ~ är på ett eller annat sätt f-ad Thor Högdahl.* **-bruk.** Mindre vanl. *Lånordens ofolklighet ger ~ anledning till riktiga f. av dem Hj. Lindroth.* **-debiter**a m; -ing (med plur.). *På grund av upprepade f-ingar.* **-diriger**a m; -ing (med plur.). T. e. postterm. **-drag.** I schack, i kortspel o. d. samt bildl. *Göra ett f.*

-expediera m; -ing (med plur.). *F-ing på apotek. Blir jag f-ad och telefonisten ber om ursäkt, ger jag henne ett kort, artigt, tröstande svar.* **-flugen.** *En f-en skrattnäs lär även ha skjults där i februari i år Fauna o. flora. F-na exemplar ha vid flera tillfällen träffats här i Sverige E. Lönnberg. Även t. e. om flygmaskin l. flygare. [Hamna på fiendens område] nedskjuten, havererad eller f-en.* **-för**a m; -ing (med plur.). Handels. o. d. Uppföra på fel ställe o. d. *En f-d post. Då genom en förväxling i detta avseende en f-ing lätt kan inträffa, har man ~.* **-givning.** I kortspel: då ej varje spelare fått lika antal kort l. det antal han skall ha. **-grepp.** *Göra ett f. på fiolen, på gitarren. Ofta bildl. Begå ett f. Det var ett f., måste betecknas som ett f. (av presidenten) att icke stå orubbligt fast vid det första uttalandet. Ett konstnärligt f.* **Syn.** oriktigt grepp; missgrepp, olämplig åtgärd, olyckligt grepp, missstag.

-hugg. -höra m. Fast form nästan endast i perf. part. *Rotmyrberget, ~ ombildat av eller f-t för Rodmyrberget H. Geijer.* **-iakttagelse.** *Kanske är det en f. E. Tretow.* **-kalkyl**; -era m; -ering (med plur.). Fel(be)räkning; felräkna sig. *En f-erad banbyggnad. Att B. K. fullkomligt f-erat bränslebehovet i de norra landsdelarna. Som senare gjorde en f-ering på 500 miljoner i Panamakanalbyggets kostnader.* **-kast.**

T. e. vid kägelspel, ringkastning, bollspel, tärningspel osv. Göras fler än sex f., har flocken förlorat. **-koppla** *n*; -ing (med plur.). T. e. i fråga om telefon, maskiner, järnvägsvagnar. **-lagd**. Råkade ~ till följd av en f. växel komma in på orätt spår. **-läsja** *n*; -ning (med plur.). Fast form mest i perf. part. o. som verbalsubst. *Fes* lätt. *Säkert f-t (i stället) för ~*. *F-t ställe i en handskrift*. *Det senare är absolut meningsfördärvande och måste vara f-ning* Böök.

-riktja *n*; -ning. *Ett f-at behov av ~* P. J. Rösio. **-räkna** *n*; -ing (med plur.); -ingspe(nni)ngar (t. e. på bank, åt uppbördspersonal osv.: summa anslagen till att ersätta brist gm felräkning). Refl. form är alltid fast; ejles förekommer fast form nästan endast i part. perf. o. som verbalsubst. **1**) Egentl. **a**) *Du har r-at fel (på en tia)*. *Det blir en läcker historia om den [tunneln] är f-ad!* E. Didring. [*Banbyggnadsarbetet*] Göteborg—*Alingsås f-at med 3½ milj.* **b**) *Samt för marinkassören dessutom 500 kr. f-ningspenningar*. *Hur mycket har du i f-ningspengar?* *Åtnjuta f-ningspengar*. *F-ningspengar betraktas som beskattningsbar inkomst*. *F-ningspengar utbetalas månadsvis första helgfria dagen efter månadens utgång* Postboken. **2**) Bildl. *Jag finner till min ledsnad, att vi f-at oss på honom, på hans ut-hållighet*. *Och kammaren f-ar sig helt visst icke i detta avseende* Ellen Key. **Syn.** misräkna (sig), räkna miste; missta sig (på); (f-ningspengar ibl.) misräkningspengar.

-skrivja *n*; -ning (med plur.). Fast form huvudsakligen i perf. part. o. som verbal-subst. *Jag skrev fel, satte dit en sjua i stället för en femma*. *F-na bokstäver*. *Att fel-stämplad eller f-en biljett eller kupong på inga villkor får raderas eller utlämnas, utan skall ~* Järnvägshandbok. *En dylik siffra f-es lätt, skrivs lätt fel*. *Det f-na överstrykes så, att det fortfarande blir läs-ligt, varefter ~* Postboken. *Oavsiktliga f-ningar*. *F-ning å räknenskapshandling*. **-slag** t. e. på skrivmaskin. **-slagen** se felslä. **-slut**. Särsk. filos. Felaktig slutledning (i strid mot logikens lagar). *Göra ett (logiskt) f.* **-slå** *n*; -slagning. **I**) Egentl. Fast form nästan endast som verbalsubst. *Slå fel på pianot, på tangenterna, på skrivmaskin*. *En felslagning, som hade vissa följder*. **II**) Bildl. Form på -ning sälls. **1**) *Lingonskörden i Dalarna har i dr slagit fel*. *Rågen har (fullständigt) slagit fel för dem*. *Skörden å träden f-r mer eller mindre fullständigt, och trädet ser ut, som om elden gått över det*. *F-ende skördar*. *Hota att slå fel*. *Skulle ~ exempelvis färgen [på kaffeöborna] f., måste ~*. **2**) *Om icke alla beräkningar slå fel vard. även 'slå felt', skr. även 'felslä'*. *Han är säkert där, det kan inte slå fel, det slår aldrig fel*. *Men detta tecken kan*

slå fel. *Nå, men om företaget slår fel?* *Felslagna förhoppningar*. **Syn. I** slå miste o. d. **II** gäcka l. svika (förväntningarna), utebli, slå slint, misslyckas, gå om intet, icke ha l. krönas av framgång.

-snitt. **-sorterja** *n*; -ing. *Några f-ade 5-öreskuvert*. *F-ad post*. *F-ade garndockor*. *För att undvika f-ing*. **-stavja** *n*; -ning (med plur.). Fri form vanligast. *Han f-ade till och med sitt eget namn, stavade t. o. m. sitt eget namn fel*. *Här har du s-at fel*. *Det här ordet är f-at [l. är s-at fel]*. **-steg**. *Ta, göra ett f*. Ofta bildl. *Begå ett f*. *Allvarligare, svårare f*. *Ungdomligt f*. *Ett litet f i ungdomligt oförstånd*. Ej säll. om erotisk förvillelse. **Syn.** falskt steg; se för övrigt fel II. **-ställja** *n*; -ning (med plur.). — särsk. i mer konkr. bet. —). *S-a klockan fel*. *S-a en växel fel*. *På grund av f-d växel intrusade ~*. *Efter ögonoperationer var denna f-ning [av ögonlocket förr] en lika vanlig som obehaglig tillstöt* Nord. Fam.² **-stämpla** *n*; -ing (med plur.). *F-ad biljett*. *F-ing av frimärke, av varor* (t. e. fläsk) osv. **-stöt**. T. e. i fäkting l. i biljard. **-sväljning**. *Framkallad genom f*. I. Hedenius. **-syn**. Ofta bildl. *Det är resultatet av en f. som är förklarlig* H. v. Melsted. *Offer för en egendomlig men icke oförklarlig f*. Fr Böök. *Det berodde på en f., när ~*. **-sän|da** *n*; -dning (med plur.). *Saknat eller f-t gods ~ skall ~*. *Har en enstaka försändelse f-ts, skall ~* Postboken. *Om ~ f-dningarna skett till ~*. *Postpaket från utlandet, varå avsändaren oriktigt angivit Sverige såsom adressland, behandlas vid befordran till rätta adresslandet icke såsom f-t utan såsom eftersänt* Postboken.

-tag. **1**) Egentl. *Ett enda f. på växeln av en obekant ~ och man har katastrofen* Per Hallström. **2**) Bildl. Smtl. *De å alldeles riktigt, de ä inte någe f. misstag*. *F. på person*. **-taga** *n*. Fast form knappast annat än refl. o. även då sälls. *Han tog fel på l. om vägen och kom för långt åt söder*. *Ta fel på person*. *Ta fel om sin (verkliga) kallelse*. *Man tar knappast fel, om man säger ~*. *Nu tog du grundligt fel*. *Jag har mycket feltagit mig, om ~*. **Syn.** ta miste, missta sig osv. **-taxerja** *n*; -ing (med plur.). T. e. ifråga om skatter. *Till förekommande av f-ing är lämpligt deklarerera, även om man ~*. **-tecknja** *n*; -ing (med plur.). Ofta konstern. *Ohyggligt f-ade hästben*. **-tolkja** *n*; -ning (med plur.). *En f-ning av texten*. **-tryck**. *F. i fråga om blanketter*. Ofta konkr. (särsk. om frimärken). *Ett sällsynt f.:* 'Tretio' i stället för 'Tjugo' öre, röd. **-trycka** *n*; -ning. Vanligast i perf. part. *F-ta blanketter skola återsändas*. *F-ta frimärken*. *F-t mönster t. e. på vävnader*. *F-ta mattor, vävnader, tyger, tapeter*. **-vi-sande**, =. *F. termometrar*. **-vuxen**. **-vävja**

f; -nad; -ning. Fast form mest i perf. part. *Damparaplyer, något f-da, av siden annons 1915. Badväv, något f-d. -växl|a* **f**; -ing (med plur.). I fråga om mynt; vid järnvägsspår m. m. *F-ing vid biljettköp. -växt*, =. *F-a granar.*

— **Fel|a**¹, -ade, -as; i bet. II träffas även formen 'feltes' (som dock icke upptas i SAOL⁷). Kan även fattas som två ord. **I.** S-form sälls. **1)** Bryta o. d. **a)** *Har han f-at av ovetenhet, så förlåt honom! Att f-a är mänskligt. F-a mot (något av) Guds bud. Om jag f-at (mot dig) i ett eller annat, så ber jag om förlåtelse. Vad jag i dag har f-at, / o Gud, förlåt mig det Stagnelius. Vad furstar f-a, får folket umgälla. Förlåta en, den, de f-ande. b)* *F-a mot anständigheten, mot den goda tonen. c)* *F-a i (skyldig) aktning mot ngn med stark bibet. av 'brista'. d)* *F-a mot en regel, mot språklärens regler. 2)* Bomma. I denna bet. sälls. (o. föråldrat). **3)** Slå fel. *Det kan icke f-a, att ~. 4)* Undgå. *Talet skall icke f-a att göra intryck vanligare 'förfela'. II.* S-formen vanligast (o. vanl. betraktad som dep.). **1)** *Det f-ar l. f-as ännu några öre i 2 kronor. Det f-ade(s) tre öre (i summan) som man ännu icke fått l. som kommit bort. Ersätta det f-ande bristen. Men ännu f-a(s) det några hundra kronor oftare 'fattas'. F-ande valprotokoll. Klockan f-as l. f-ar en kvart (i tio) ännu. Det f-as honom mod(et) att stå för sin mening. Men modet f-as honom. Gud, som bäst känner vad oss f-ar, vad som f-ar oss jfr 2 c nedan. 2)* Märk några uttr. **a)** *Darwins f-ande länk l. Den f-ande länken i utvecklingen apa—människa. b)* *Det f-as bara det! vanligare 'fattas'. F-as bara, tänkte hon, att jag plumsar i Hjalmar Bergman. Föga f-ades (i) att ~. c)* *Vad f-as dig? vad är det så dig. Syn. I.* **1)** bryta, förbryta sig, synda, för synda sig, förgå sig; ibl. 'brista'; göra en 'bock', begå fel; **2)** bomma, skjuta (osv.) miste, 'missa', ej träffa; **3)** felslå **f**; **4)** förfela, undgå; **II.** se fattas.

Fel|a², -an, -or; -emusik. Även 'fejla', 'fidla' l. 'fiddel'. I alla formerna 'folkligt', skönl., ibl. äld. *Låt klaga och klinga din f-a. Men vinden, som svepte i luftig kavaj, / strök sin f-a* Fr. Vetterlund. *Ända till gryningen gnällde f-or ~ inne i Borkhyttans storstuga* Fr. Persson. *Hur fejlorna härmade vildmarkens sång* Ad. Johansson. *Vid fejlmusiken* Ad. Johansson. **Syn.** violin.

Felb se fälb.

Felciter|a, -ade, -as; -ing. Ovanligt för: lyckönska, gratulera, 'uppvakta'.

Felläh (h stumt utom ibl. i best. form o. i plur.); -en, -er; -kvinna. F-erna äro Egyptens fasta åkerbrukande befolkning (x dels stadsborna, dels den nomadiserande ökenbefolkningen dvs. beduinerna). *F-erna äro till allra största delen muhammedaner.*

Fe'm, grundtal. Jfr en o. nio särsk. för ssgr. Tecknas 5 o. V. Substantiviskt (ibl. med gen. 'de fems') l. adjektiviskt. Ibl. brukat för ordningstal. Smnskrives ofta med föreg. o. ibl. med följ. räkneord (för så vitt ej talet skrives med siffror, vkt är det vanligaste i dylika fall). **1)** Allmännare. **a)** *En liten tös på f. år. F. år fyllda. F. dar i veckan. F. dar av sju. En f., sex stycken. De f. Mose böcker(na). De f. världsdelarna. Jorden är indelad i f. bälten eller zoner. F. gånger sex är tretti. Jag kommer om f. minuter vanl. angående ungefärlig tid. b)* *Jag har fått ge fem och femti (5.50 kr.) för den. Båten går f. och tretti (5.30) e. m. kl. 1/2 6. c)* *Söndagsnumret, (på) sid(an) åtta, spalt fem. 2)* Märk bl. a. **a)** Ngt vard. äro: *De f. l. Ta i med alla f. om fingrarna l. handen (brukad som gaffel). Det har l. kan l. känner han på sina f.* (mer vårdat: på sina f. fingrar); = är han stormsäker på, kan han som ett rinnande vatten, kan han utantill. *Ha sina f. i behåll* mer vårdat 'sina f. sinnen l. alla sinnen'. **b)** Ngt äld., mindre vanl. äro: *Låta f. vara jämnt* vanligare 'låta udda vara jämnt', 'överse' vgl. *Han har synnerligen väl gjort sig förtjänt av f. och tjugu* dvs. 25 par spö, en eftertrycklig aga l. näpst.

— **Femaktar|e**, -(e)n, -e; -aktsdrama m. fl. **-blad|ig**, -t. Bot. **-dagarsövning** m. fl. *Landstormens f. 1915. -dagsperiod* m. fl. **-dollar**; -(s)stycke. Guldmynt på 5 dollar. **-dubbl|el**. *Upp till f-la beloppet, till det f-la. F-elt så stor ej 'femfaldigt'. -dubbla, -ade, -as; -ing (med plur.). **-fald**, -en, [-er]. *Talet 225 är, utgör f-en av 45. Varje f. siffror. -faldig, -t. Mindre vanl. än 'femdubbel' o. ofta mer skr. o. fackl. *En f. misräkning. -falt*, adv. *F. värre 5 ggr värre. -fingerört*. Potentilla argentea, så benämnd efter de 5-fingrade bladen. **-fingr|ad**, -at. Mest bot. Med 5 småblad. **-flikig**. Mest bot. **-fläckig**. Trädg. T. e. om pelargonier o. penséer. **-fotad** t. e. om vers. **-franc**; -sstycke. *Kasta fram en f., ett f-sstycke. -frö|ig, -t. Bot. **-färgad. -föreställning** f. kl. 5 e. m. **-handa**, =. Äld. Av fem (olika) slag, fem slags. **-hundra**; -de (ordningstal samt äld. emfatisk biform till grundtalet); -tal(et); -årig; -årsfest m. fl. Jfr fem. *De f-s råd* en av kamrarna i franska nationalförsamlingen 1759—99. *F-talet* åren 500—599. *För f-de (500-de) gången. -hörn|ig, -t; -ing (med plur.). *I form av en oregelbunden f-ing.*****

-kamp, -en; -stävling. Idrotts. Täyling som omfattar 5 olika arter idrottsövningar. I det gamla Grekland (där f-en kallades 'pentathlon') bestod den av kappspringning, hoppning, brottning, diskuskastning o. spjutkastning; i var o. en av dessa

måste man på en o. samma dag ha varit förste man för att segra. När *f-en* i vår tid återupptagits, har den omfattat olika grenar av allmän idrott (alltid fem) o. segrare är den som visat sig som den bäste o. allsidigast utbildade. *Den s. k. f-en*, uppgjord efter mönster från de grekiska spelen Dag. Nyh. 1892. *Olympisk f.* 1912: längdhopp, spjutkastning, löpning 200 m., diskuskastning, löpning 1,500 m. *Har upprepade gånger vunnit Svenska mästerskapet i fem- och tiokamp och ~.* *Modärn l. militär f.* första gången 1912 i Stockholm; innefattade skytte med pistol l. revolver, simning, fäktning på värja, ridning, terränglöpning omkr. 4,000 m. *Vid de olympiska spelen i Aten 1906 vanns f-stävlingen av svensken Hj. Mellander. -kannskrus* m. fl. Numer mindre vanl. *-kant.* Mindre vanl. för 'fembörning'. *-kantig, -t. -kilo(gram)svikt* m. fl. *-klassig, -t. F-t allmänt läroverk* numer oftast ersatt av 6-klassig 'real- l. samskola'. *-kloig, -t. -klugen* t. e. bot. *-kort.* Ett slags numer mindre vanl. o. mindre ansett hasardspel, vanl. spelat med killekort. *-krona;* -(e)sedel l. -ssedel m. fl. om guldmyntet; sedeln kallas däremot mest 'femma'. *-kva*rt 1 1/4 timme.

-lådig, -t. Ett f-t skrivbord av ek. -mannavälde mindre vanl. *-mastlad;* -are l. -skepp. Sjöv. om segelfartyg med 5 master. *F-arna äro en sen tids uppfinning;* för 50 år sedan funnos knappast mer än tremastare, under det att numer t. o. m. byggas sjumastare. *-million(er)slån* m. fl. *-mills-löpning* m. fl. *F-en på cykel. -minuters- trafik* med vagn var femte minut. *-männing, -en, -ar.* Släkting i femte led, kusiners barnbarns barn, 'pyssling'. *Som ~ var f. med sin make* Elgenstierna. *-nervig, -t. Bot. -pipig, -t. F. revolver. -procentig, -t. -procents.* Nästan endast i ssgr. T. e. *F-ränta. -pundig, -t o. -punding, -en, -ar.* Om kanoner som avskjuta kulor av 5 skålpunds vikt. Äld. *-punds.* Nästan endast i ssgr. T. e. 1) *F-sedel* engelskt mynt. 2) *F-vikt* m. fl. *-radig, -t; -ing* (med plur., strof med 5 rader). *F-a strofer. -ringad, -at. F-ad skottavla. -roddarje;* -fartyg; -skepp. Om forntida fhdn. Skepp med fem roddarbänkar. *-rummig, -t* T. e. bot. om frö. *-rums.* Nästan endast i ssgr. t. e. *F-lägenhet.*

-sidig, -igt; -ing (med plur.). *Fig figur. -siffrig, -t; [-het]. F-a tal. -skiftesbruk.* Lant. Växtföljd med åkerjorden indelad i fem skiften. *-skottsserie. -skålpunds.* Nästan endast i ssgr. *-spaltig, -t. -spjälbig, -t. -stavig, -t; -het. I f-a ord med upptakt. -stenarör* o. numer även *-stensrör.* Lagt. Råmärke som utgöres av en 'hjärtsten' o. fyra mindre stenar däromkring. *Vid brytningspunkterna voro*

resta femstenarör, däremellan funnos enk-lare råmärken. -stränglad, -at. Ett f-at instrument. -stämning, -t. F-t partitur. Sjunga f-t. -taget. Mot aftonen i *fem-taget* Strindberg. *-taktig, -t. T. e. om vers. -tal; -ig.* T. e. bot. *De efter 5-talet byggda blommorna* B. Jönsson. *F-iga blommor* med fem kronblad o. fem foderblad (osv.). *-tandlad, -at. T. e. bot. Med bagarlikt, djupt f-at foder och vidgat trattlik blomkrona. -tiden.* *Vid f. -trädig, -t. En härva bindgarn, 5-trådigt. -tusen; -de* (dels ordnings-tal; dels äld. o. sälls. emfatisk biform till grundtalet); -tal, -årig m. fl. Jfr fem. *Han har åtminstone f. (kronor) i räntor om året. -tåg.* Nästan endast i best. form. *Far du alltså med f-et? -täig, -t.*

-udd; -akors (folkl. för 'pentagram' l. 'alvkors'; troddes skydda mot trolldom, onda makter o. d.); -ig. *F-en vid Fausts tröskel är en sinnebild av [magien]* V. Rydberg. *-vinklig, -t. -våning(ar); -(sten)hus. -årig; -åring; -års; -årsberättelse* (särsk. om K. B:s vart femte år ingivna berättelser över länens ekonomiska tillstånd); -årsfest; -årsjubileum; -årsperiod m. fl. *En femårs barnunge.* *Vid varje femårsperiod. -öre; -öres* (nästan endast i ssgr); -öresbulle; -öres-(fri)märke; -öresslant; -öring. Uppslags-ordet ovanligt. *Två tioören och ett f. Va ska du ha för bulle? — Jag skulle ha en femöres. Stor som en femöring, som en fem-öresslant. De nuvarande 5- och 10-öresmärkena.*

— **Femm**a, -an, -or. Jfr särsk. etta o. nia. Siffran o. talet 5. 1) Kan i sing. växla med 'fem' t. e. (Nummer) fem föll ut med vinst l. *F-an föll ut med vinst. Först kommer det en f-a och sedan en trea l. Först står det fem och sedan tre.* 2) Brukas även om en hel del föremål betecknade med talet 5 t. e. om husnummer *F-an, Kungsgatan, hotellrum Herrn i l. på f-an, skolklasser Han går i f-an (a), föremål med (kvalitets)märket 5 osv.* Märk särsk. användningen om sedlar, guldmynt, kort o. tärningskast. *Kan du låna mig en f-a på två dar? En f-a i guld. Tänk, att (hjärter)f-an tog spel! Trumff-a.* Ngt vard. äro uttr. *Det var en annan f-a en (helt) annan sak. [Då] bleve det naturligtvis genast en helt annan f-a A. Wallengren. Syn.* ibl. sinka. — **Femte** (grav); -del; -delssekund m. fl.; -klassist (-en, -er). Ordningstal. Jfr särsk. nionde. *F. århundradet* 400-talet; ibl. åren 401—500. *Den f. i åttonde sjuttitvå* 5 aug. 1872. *Var f. månad. För det f. F. Mose bok. F. armefördelningen, expeditionens adr. Stockholm. Kejsar Karl den f.* oftast skrivet Karl V. *Bryta mot f. budet. Märk uttr. Känna sig som, vara (som) f. hjulet under vagnen* obehöblig, till ingen nytta, blott till besvär, 'överflödig'. *En*

f-dels mil 2 km. Om du bara vore f-delen så klok som han!

— **Femti** o. **Femti**o; [-o]elva, [-o]procentig m. fl. se II. Grundtal. Tecknas 50 l. L. Formen 'femti' är i smtl. nästan enrådande och har övervikt även vid föredrag o. uppläsning, då ej mkt högt. l. mkt vårdad språkform eftersträvas. Jfr för övrigt 'fem'. **I.** Enkelt. *Borgerskapets fo äldste* se äldst. *Jag har väl en f. stycken. En och f. 1 kr. 50 öre. Den dagen han fyllde f(-o) år. Efter några och f. drs förlopp.* **II.** Ssgr. Ex. **1)** Skämts., 'överdrivna' äro: *Bli arg f-elva gånger. För f-elfte gången.* **2)** En f-krona, f-kron(s)edel vanligare 'femtia'. En 50-ljuslampa. 50-procentigt lödtenn. Ett f-otal operaverk. En man inne på f-talet mln 50 o. 60 år. Före f-talet hade man ännu inga järnvägar här i landet 1850-talet. Det skedde i slutet av 40-talet eller början av 50-talet. Han fick ju ärra f-tusen (kr.) här om dret. Efter f-årigt slaveri. Tegnér's sång vid Svenska Akademiens f-åriga minnesfest mer högt. o. ngt äld. 'femtiåra'. En kry f-åring. Vid f-årsfesten. Ont om f-oringar. Ett grått f-öres (fri)märke. En f-öres kristidsbakelse. **3)** Märk uttr. som *Ska du ha tvåkronors eller en och femtis(plats)?* — **Femti**a, -an, -or. Siffr. o. tal. Märk särsk. bet. 'femtikronsedel'. *Växla en f-a i tiör.* — **Femtion**de (grav); [-de]del. Ordningstal. Jfr femte.

— **Femton** (-änn; grav); -gradig m. fl. se II. Grundtal (o. subst.). Tecknas 15 l. XV. Jfr fem. **I.** Enkelt. **1)** *Bedan f. grader (15°) kallt — 15°. Vid f. års ålder blev stugan mig trång. Där kvinnan fick gifta sig redan vid f. år. Hon är 15 år och har gått och läst. Märk bl. a. Vål f. gånger. F. skräddare väga ett pund. F. droppar särsk. om extra (kaffe)påtar, 'tretår', även 'sexton l. nitton droppar'. **2)** Betecknas med siffran, talet f. **II.** Ssgr. Ex. **1)** F-fiffig ngt vard., mindre vanl.: riktigt knepig l. uppfinningsrik l. påhittig. *Han är en riktig f-konstnär kan 'f. konster' dvs. lite av varje. **2)** 1 kg. nollgradigt vatten avkyler 10 kg. 15-gradigt till 13,6 grader The Svedberg. **3)** F-hundratalet åren 1500—1599. Ett 1500-talsskåp skåp från 1500-talet. **4)** F-hörnig. F-hörning. **5)** F-lödig. **6)** F-spelet ett läggspele med 15 nummerade små träbrickor. **7)** Ett 15-tal ängare avgångsklara i Göteborg. **8)** F-trådigt bomullsgarn. **9)** F-årig blickade hon ut mot livet med friska barnaögon. F-åring. En f-års backfisch. Ledsagande en bättermans kvinnlig ungdom i kansas f-årsåldern Gellerstedt. — **Femton**de (grav); [-de]del. Ordningstal. Jfr femte. *Karl den f-de ofta skrivet 'Karl XV'.***

Feminin¹ (l. fe'm-) o. vanligare **Fe'mi-**

ninum, -et, -er [l. -a]; -bildning; -deklination; -form; -ändelse. Substantiv av kvinnligt kön, feminint ord, ord med feminin ändelse; i formen 'f-um' även = honkön. **1)** *Svaga f-er, typen 'gata, gator'. Ett f-um efter första deklinationen. **2)** Vad heter detta adjektiv i f-um? Böja ett pronomen i maskulinum, f-um och neutrum. 'Ett sto' är grammatiskt neutrum, ehuru naturligt f-um. — **Feminin** (l. fe'm-); -t, [-are]. Av f-t kön. F-a ord på -a. Även bildl. *Det rent f-a draget över ögonen var ännu kvar, men ansiktet hade dock i sin helhet fått fastare linjer.* **Syn.** kvinnlig, hon-; kvinnoaktig, fruntimmersaktig, (ibl.) vek, alltför mjuk. — **Femini**sm, -en. Strävan att förbättra kvinnans ställning i samhället, kvinnosakssträvande(t), riktning l. åskådning som syftar åt kvinnans 'frigörelse' l. som hyllar kvinnosaken, kvinnoemancipation, ibl. kvinnorörelse(n). **Femini**st, -en, -er; -isk. Kvinnosaks kvinna l. kvinnosaksman.*

Fen, ett. Vard., ldl. (t. e. Uppland o. Närke). I uttr. *Inte ett f. (fanns det att ta där o. d.)* inte ett 'skal', inte ett dugg, inte det (aldra) ringaste. Den dialektala bet. 'agn, borst på korn' är betydligt mindre känd än den rena nekningsbetydelsen.

Fenja, -an, -or. **1)** Egentl. F-orna (vanl. solfjäderformigt anordnade strålar mln vka en hinna är utspänd) äro dels rörelseverktyg (som stjärtfan); dels tjäna de som balanserredskap o. styrredskap (de pariga f-orna: bröst- o. bukför); rygg- o. anal-f-orna åter ge stadga åt fiskens rörelser i det de verka som ett slags övre o. undre köl. *Spärta l. spänna upp l. ut, vecka ihop, slå ihop f-orna. Spärta ut med f-orna. Gådd-f-a. En ryggf-a med 3 taggstrålar och 10 mjukstrålar Lönnberg. Slå l. piska med, slag med stjärtfan. **2)** Bildl. **a)** Första gången han påropades, rörde han inte en f-a Gellerstedt (om en hund). *Utan att röra en f-a låg Aldat kvar bakom sin bössa Sven Hedin. b)* Sjö. Kölfena dvs. plåt (av järn, stål l. annan metall) fäst vid ett fartyg för att som ett fast centerbord minska avdriften o. ofta nedtill försedd med blytyngd (kallad 'bulb') för att öka fartygets styvhet. *Genom anbringande av djup köl eller f-a. **Syn. 2)** a) 'lem'; b) kölfena, fenköl.**

— **Fenart**jad, -at. **-båt** fenkölsbåt. **-hinna**. Zool. *F-an mellan [strålarna]* Lönnberg. **-köl**; -sbåt. Sjö. Jfr fena 2 b. Brukas mest på lust- o. kappseglingsbåtar med stor segelarea i fhde till skrovet. **-lik**, -t. *Vattenrovdjur med fyra f-a, klobärande fötter. -lös, -t; -het. -slag.* Sälls. *Och den [den]na flygsimpa kan genom f. sväva fram i luften ganska betydliga sträckor Nord. Fam.³* **-strål**e. Zool. Om strålarna mln vka fenhinnan är utspänd. *Benartade f-ar, som*

äro rörliga och tillåta fenornas utspärrande och hopfällande. **-tagg. -val;** -stran. F-arna (familjen Balænopteridæ) tillhöra underordningen bardvalar o. skiljas från övriga bardvalar bl. a. gm sin ryggfena (l. i dess ställe en knöl); f-arna i inskränkt bemärkelse = släktet Balænoptera. *Den s. k. Malmiska valen i Göteborg är en f. Den mesta f-stranen kommer i handeln från Norge Ekenberg-Landin. — Fenig, -t, -are. Mindre vanl.*

Fenacetin, -et [l. -en]; -pulver. Ett febermedel även brukat t. e. mot huvudvärk (migrän).

Fendler (akut); -ern, -rar l. **Fend|ert** (akut); -erten, -ertar. **I.** Sjöf. Fender l. fendert. Korkdyna l. buffert fylld med korkspån o. omgiven med flätat tågvirke l. duk; f-ern hänges ut över fartygssidan till skydd mot stötar o. skamflingning; ibl. även om frihult av trä. *Pass på med f-ern där akterut! Oftast fick också båten en törn här eller där, och den f-ert, som skulle skydda båten mot kajen, var naturligtvis aldrig till-rede vid den ömma punkten, utan ~. Liv-bojar, livbälten och s. k. f-ertar av kork i förening med annat material Tulltaxan. Korkf-er. Säll. i bild. Som i likhet med Belgien ligger som en f-er hoptryckt mellan stormakterna. II. Blott i formen 'fender'. Sprakgaller, kamingaller. Eldskärmar, Eldf-rar, Kolboxar m. m. annons 1915. **Syn.** **I.** ibl. frihult.*

Feniciër (-si-); -n, =. Fenicien kallades i forntiden den del av Syrien som ligger mln Libanon o. Medelhavet. *Själva kal-lade sig f-na sidonier efter Sidon. Genom f-na mottog Västerlandet påverkan av den österländska kulturen. Fenicisk, -t; -a (kvinna o. språk). Om den f-a skriftens ursprung känner man ingenting med visshet.*

Fenier (akut); -n, =; fënisk, -t. Revolutionär irländare syftande åt Irlands lösrückande från Storbritannien; särsk. om medlem av ett förbund som vid mitten av 1800-talet stiftades i Amerika. *De irländsk-amerikanske f-na. Feniska brödraskap. F-eniskt inflytande har ~ ofta spårats under de senaste årtiondenas agraroroligheter på Irland.*

Fenix (akut); en; -bål. Ofta som egen-namn (o. då stavat med stor bokstav). En underbar helig fågel hos de forntida egyptierna. När 'fågel Fenix' kommer till hög ålder bränner han sig själv på ett bål o. ur detta framträder en 'ny (fågel) f.' i förny-rad gestalt. Blev en sinnebild för odödligheten. *För att, (såsom) en ny (fågel) f., uppstå ur askan.*

Fenkål se fänkål.

Fennici'sm, -en, -er. Till Fennia (ny-latinskt namn på Finland). Ordform l. uttryck(ssätt) som visar inflytande från fin-

skan. *De tre f-erna kaffla (= vada) rosk (= smolk o. d.) och salk (= löja) synas dock ha fått så djupt rotfäste i hapa-randasvenskan, att ~. — Fennomän, -en, -er. Finskhetssivrare, finsksinnad, anhängare av fennomänin. Är han f.? Gammal-, ung-f-er de förra under 1890-talet undfallande mot de ryska tendenserna under det de senare ville i förening med de svensksinnade kämpa för Finlands författning. **Fennoman|,** -(e)n. Förfinskningrörelse, (den nationellt-språkliga) finshetsrörelsen i Finland på 1840-talet väckt till liv av en svensk förlänning J. V. Snellman; ibl. 'finshets-vurmeri'. 1880-talet var för f-en en seger-vinningsarnas tid. F-ens motståndare. **Fennomänsk,** -t. Jfr de två föreg. Det f-a upp-fattningssättet. *Gammal-, ungfennomänsk.**

Fenöl (-ål); -en; -lösning. Kem. Kar-bolsyra.

Fenologi (-gi); -(e)n. Anslutes ibl. till 'fenomen'. Bot. o. zool. Läran om de perio-diska företeelsernas uppträdande inom djur-o. växtriket (tiden för lövsprickningen, blom-nings, fruktsättning, flyttfåglarnas ankomst o. avresa osv. på olika orter o. under olika år). **Fenologisk** (-låg-); -t. Jfr föreg. *F-a iakttagelser.*

— **Fenomän,** -et, = l. -er. **I.** Allmänna-re. Bet. 1 o. 2 ej alltid skarpt skilda. **1)** (Natur)-företeelse, naturfenomen, (himmels)tecken, syn, ibl. uppenbarelse. *Ett sällsynt f. i våra nordliga trakter. Ett svårtytt (natur)-fenomen. Rörelse, ljus, sjukdomsfenomen. Norrskensf-er. 2) Ovanlig l. sällsam l. märk-lig företeelse l. naturtilldragelse, märklig händelse, sällsamhet. *Ett f. på konstens himmel. 3)* (I ngn riktning) underbart be-gåvad varelse, underbarn, undermånska, underdjur, 'under'. *Men en sådan pojke är ju ett riktigt f.! II.* Fil. Förnimmelse i vkn det förnumna fattas ss. i vissa avse-enden annorlunda än det i sig självt är. *Filosofien måste med noggrannhet skilja f-et från väsendet, så att ~. Enligt Kant utgör hela den sinnliga världen, så vitt den är till i rum och tid, ett f. i och för männi-skan. Ibl. brukas ordet även i sin fil. bet. bild. (ungefär = sken x verklighet). — Fe-nomenlära. Fil. Kants f. jfr föreg. -värld. Fil. Motsatt den verkliga världen l. tingen i sig. — **Fenomenäl,** -t, -are. Utomord-entlig, (alldeles) underbar (t stor), förbluf-fande, sällspord, 'pyramidal', kolossal. — **Fenomene|l,** -t. Gärna fil. Som hör till l. har karaktären av ett fenomen. *Sinne-världens f-a karaktär. — Fenomënologi* (-gi); -(e)n. Fil. Vetenskapen om fenomenet. **Fenomobil,** -en, -er. Trehjulig automobi-l. *F-en är billigare i drift än hästfordon. 27 f-er i trafik i Stockholm dec. 1913.***

Feodal (3-stavigt); -t, [-are]; -adel (läns-adel); -borg; -herre (regent, furste l. mäk-

tig adelsherre som råder över vasaller); -rätt; -väsen(de); -ism (f-system, f-väsen, länsväsen). Om medeltida fhdn (länsherrar o. vasaller) l. om fhdn som likna dessa. Som berör l. hör till medeltida länsväsen (med stora företrädesrättigheter för gods-ägaradeln), läns-. *I en f-t aristokratisk värld.* Per Hallström. *Andan i kollegiet var helt medeltidsaktig, f.*

Ferie (3-stavigt, akut); -n, -r. Sing. rätt sälls. (dock vanligare i södra Sverige än i mellersta o. norra o. oftare som sista ssgs-
led än som enkelt). Mest i fråga om läroanstalter (särsk. om tjänstemän hellre 'ledighet, semester' l. d.): viss tids ledighet från l. uppehåll i bestämd verksamhet. *Enligt skolordningen av 1649 skulle f-rna upptaga två månader av året, och liknande förhållanden rådde vid universiteten. Ha, åtnjuta f-r. Under den tid, då skolorna hålla f-r, då riksdagen håller f-r. Under f-rna, mindre ofta I [l. under] f-n. Vid början av f-erna, f-ernas inträde. Långa, korta f-r. Förkorta f-rna. Inskränkta (på) f-rna. När så julen var inne Ossian-Nilsson. Efter sommarf-rns slut G. af Geijerstam. Medan riksdagen ~ har påskfer eller ~. Skol-, läroverks-, universitets-, domstols-f-r. Även friare, t. e. *Ta sig f-er.* **Syn.** tid då undervisningen vid en läroanstalt l. arbetet vid ett verk o. d. vilar, ledighet (från arbete), arbetsvila, fritid, ledig tid, vilodag, semester, (sommar-, jul)lov.*

— **Feriearbete.** Särsk. om arbete som lärjungarna vid de allmänna läroverken fullgöra under ferierna. *Det 'obligatoriska f-t', som infördes 1895, ersattes 1905 av 'frivilligt f.'* **-barn;** -sförening; -slotter. Fattiga stadsbarn som under ferierna ut-sändas till enskilda hem på landsbygden. *Vi ha haft, tagit (emot) ett f. över sommaren. Vårt f. ligger i kopporna. Dagens Nyheters nybildade f-sförening 1919. F-slotteriets dragning 1918.* **-besök.** Och så f-en på herrgårdarna ikring. **-hem** på landet för lägre funktionärer i statens tjänst o. d. (jfr sommarhem, lärarinnehem o. d.). **-koloni** sälls. för 'skollosskoloni'. **-kurs.** F-erna ha ofta allmänbildande men ej säll. också fackbildande syfte; de första f-erna i Sverige, Uppsala Universitets sommar-kurser (från 1893), som togo till mönster kurser i England o. Amerika (University Extension, 'universitetsutvidgning'), kunna sägas gå ut på att bringa vetenskapsmän-nen o. den stora allmänheten i direkt förbindelse med varandra. *Anordna f-er. F-erna vid tyska och franska universitet lägga väsentlig vikt vid undervisningen i landets språk och litteratur och äro därför även mycket besökta av våra lärare i främmande språk. Historisk-arknologiska f-er. Populär-vetenskapliga f-er. F-en för utbildande av*

lek- och idrottsledare 1917. Godtemplaror-dens f-er. Påskfer. **Syn.** (ibl.) sommar-kurs(er), vinterkurs(er). **-läsning o. -läxa** jfr feriearbete. **-resa;** -ande (subst. o. adj.). *Universitetsmännens f-or.* Även om de särsk. från slutet av 1890-talet vanliga för skolorndom anordnade resorna (vanli-gare kallade 'skolresor') vka numer kunna sägas utgöra ett led i undervisningen. T. e. *De sedvanliga f-orna till Stockholm, som ~. F-ande ungdom.* **-skola. -tid.** *Under f-en. En f. av två månader.*

Ferm se färm.

Fermän, -en, -er. Även 'firmän'. Från muhammedansk suverän utgången befallning ('kunglig order', öppet brev, fullmakt m. m.).

Fermät, -en, -er. Mus. Utdragnings-tecken, vilotecken (☞); anbringas över not l. paus; vid taktstreck anger det längre paus. *Den skulle i musiken kunna för-ses med f., ty den kan utdragas ad libitum N. Beckman.*

Ferne't, -et, = l. -er; artad. Jäsnings-ämne. Även bildl. *Som i Almqvists händer blev ett f., verksamt till nya tankars infö-rande Sigr. Almqvist.*

Fernbock se färböck.

Ferni'ssa' (akut; ibl. fär- med grav); -an, -or. En vätska som, tunt utbredd på ytan av en fast kropp, intorkar o. lämnar ett glänsande o. hårt skyddsöverdrag. **I.** Egentl. Om vätskan l. om (det härnade) överdraget. *Av f-or finnas två huvudgrup-per: oljef-or och lackf-or; de senare kunna vara 'feta' eller — såsom spritf-orna och terpentinoljef-orna — 'flyktiga'.* Den erhållna [feta lack]f-an måste sedan lagras, då den klaras och 'mognar'. *Överdra(ga), bestryka med f-a. Med f-a ge en skinnande yta. Över-måla detta med en för etsningsvätskan o-känslig f-a (täckf-a), varefter plåten ånyo syrebehandlas. En god f-a bör i årtal be-hålla glans, genomskinlighet och hårdhet. Någon vätska som tar bort f-an (på möb-lerna). Skrapa bort den gamla f-an. Kopal-, guldf-a. **II.** Bildl. *Hans vänlighet var blott en yttre f-a. Stadsfa P. J. Rösiö.* **Syn.** **I.** 'glansfärg', (ibl. nära) lack l. lackering; **II.** skön l. glänsande yta, utvärtes l. yttre sken, bländande yttre. — **Fernissartad,** -at. **-fabrik;** -ant. **-kokeri;** -ning. **-pen-sel. -sudd.** Även till verbet. **-träd.** Brukas ibl. om några japanska Rhus-arter (t. e. R. vernicifera) vkas mjölksaft lämna fernissa l. lack. Vanligare är benämningen 'lackträd'. **-ämne. -överdrag.** *Att man förser en stål- eller kopparplåt med ett skyd-dande f. — Ferni'ssa', -ade, -as; -are; -ning (med plur.; även konkr.); -ningsdag (dag då konstutställning öppnas för sär-skilt inbjudna — då tavlorna 'fernissas'; vanl. dagen före den då den öppnas för**

allmänheten —, 'vernissage'). Bstryka l. överdra l. skydda med fernissa. (Ny)f-ade möbler. Oleokromreproduktionerna äro på målarduk samt f-ade, så att de inramas utan glas. Nyckelhålsskylt ~ av guldfad mässing. Ännen som kunna skada l. ta bort f-ningen. 'F-ning' brukas ibl. även bildl. om 'skön yta, yttre glans'; mer säll. finner man part. perf. bildl. nyttjat. — **Fernissa** om m. **F. över** stryka över med fernissa.

Fertil, -t, -are; -itët. Fruktbar, bördig; fruktsam; (om växt:) som bär frön, sporer, konidier l. d. förökningskroppar, fruktbärande, ibl. sporbärande. Motsatt 'steril'. De f-a bladen på *Struthiopteris* äro helt olika de icke sporbärande.

Fës se fez.

Fess, -et, =; -dur; -dur(s)skala. Jfr cess.

Fest, -en, -er. Bet. icke alltid skarpt skilda. **1)** Om enskild l. offentlig (kortare) lustbarhet. **a)** I dag är (det) f. (på slottet). Fira en f. (i l. med anledning av, till minne av ~). Ge en f. (till ära) för ~. Hålla en f. Ställa till en f. Nödgas inställa f-en. Smycka sig (som) till (en) f. Klä sig för att gå på f. När skall f-en gå av stapeln? Delta i en f. Ämnar du vara med på f-en (för Noreen)? Avsluta f-en med ~. F-en avslutades med några ord av ~. Varpå f-en avblåstes. Gå ifrån f-en. Stora f-en. En enkel f. En rad av lysande f-er. Onsdagen betecknade f-ens höjdpunkt. Var det trevligt på f-en (för officerarna)? Talet vid f-en hölls av ~. Föremålet för f-en. F-en räckte i flera dagar, i dagarna tre. Uppgöra program för f-en. Märk uttr. som: Det var ju en riktig f. för oss, det här, att få havregrynsgröt! **b)** Ex. på ssgr med 'fest' som sista led. Minnes-, ämin-nelse-, 25-års-, jubel-, års-, födelsedags-, namnsdags-, bröllops-, sorge-, glädje-, vår-, musik-, idrotts-, skridsko-, rytta-, träd-gårds-, skörde-, förbrödrings-, supfest. Fin-landsfest. Hedinf-en f-en för H. **2)** Kyrk-liga l. folkliga fester l. helger, åtminstone upptagande hel dag. **a)** Kyrkans tre stora f-er: jul, påsk och pingst. Epifanief-en. Kristi lekamens f. Sjalafest. Mariaf-er till jungfru Marias ära. Kyrko-, julfest. **b)** Svårare att skilja från 1. Reformations-fest. Årets folkliga f-er av M. P:son Nilsson. Åkerbruks-, skörde-, solstånd-, höst-, maj-, folkfest. **Syn. 1)** festlighet, festlig tillställning, festligt samkväm, gästabud, lustbarhet, högtidlighet; gille, festmåltid, kalas; (ibl. nära:) muntration, folknöje; solennitet, festivitet; (ibl.:) picknick, bankett, svyck osv.; **2)** högtid, helg.

— **Festanordnare**; -ing (mest i plur.).

-arrangör fest(an)ordnare. **-bruk** till fest **2. -cykel**. Till fest **2. Den kristna f-n. -dag**. Till fest **1 o. 2. 1)** Själva f-en in-gick med strålände sol. **2)** Den stämnings-

fullaste av alla de katolska f-arna, alla själers dag. **-deltagare. -föremål**. Mest om person. Varpå f-et hyllades med tal och sång. **-föreställning**. Följande dag är det f. på Operan. **-glad**. Mindre vanl. Skr. F. måltid. **-glädje**. Stora f-n (för ngn). Mitt i f-n. **-kalender**. Till fest **2. Den hedniska f-n. -kantat. -klädd**. Ngn gång även i finit form. Komma, infinna sig f. F-a skaror. Hela staden var f. Altaret var festklätt och kyrkan strålade av ljus. F-a lustjakter. **-kommitté**; -erad. F-en hade haft ett otroligt arbete att ~. Ferade föreslå emellertid nu ~. **-marsch. -mid-dag**. F-en avdts i det gröna, och vädrets makter voro nådiga. **-måltid. -ordnare**. Smakdomare och f. V. Rydberg. **-priss[e]**. Även till verbet (festa). Vard. Han är en typisk f-e. Där råkade han tillsammans med några f-ar, varpå hela foljet hamnade i finkan. **-program**. F-et upptog bland annat ~. Följa f-met. **-pryd[a]**. Vanligast i perf. part. Pryda l. smycka l. skrudat till fest, festsmyska. De f-da husen, de böljande människomassorna, allt förenade sig om att ~. **-publikation** vidare till bet. än 'festskrift'. **-rus**. Gå (som) i ett f. Man levde i f., åt, drack och roade sig dagarna igenom M. P:son Nilsson.

-sal gästabudssal, högtidssal, ibl. solennitetssal. **-sed** till fest **2. -skrift**; -skommitté; -sredaktion m. fl. F. tillägnad ~ ofta är titeln i stället formulerad 'Studier tillägnade ~', ibl. 'Hyllningsskrift tillägnad'. F-n till Ad. Noreen på hans 50-årsdag. Tegnér's f. F. med anledning av nya posthusets invigning, Stockholm. **Syn.** ibl. hyllningsskrift; ibl. minnesskrift l. jubileumsskrift. **-skrud**. Staden hade klätt sig i f. till Mannerheims mottagande. **-skrudad** skönl. **-smyck[a]**; [-ning]. Mest skönl. Vanligast i perf. part. F-ad, allvarlig stod hon inför offeraltaret, vars eld belyste hennes anlete. **Syn.** se festpryda. **-spel**. T. e. om uppförande av teaterstycken (ofta särsk. skrivna för tillfället) vid större festligheter l. om en serie opera- l. dramatiska föreställningar av arbeten av ngn viss kompositör l. författare. (Richard Wagner)-f-en i Baireuth. **-stäm[d]**; -ning. Känna sig f-d. En fulltalig och f-d publik. I f-ning. **-tal**; -are. Vem skall hålla f-et? Han är en utmärkt f-are. **-tåg** procession. **-våning**. F-en är upplyst, ser jag.

— **Festa**, -ade, [-as]; [-are]. Motsvarar endast fest **1 o. har** vanl. en ngt 'lägre' bet. (motsvarande 'festprisse'). **1)** Ska du nu ut och f-a igen! Det var då ett evigt f-ande! Här ska f-as! Nu har vi f-at på Georg i tre dar antingen 'hållit fester för honom, f-at med honom' l. 'på hans pengar'. F-a på faderns pengar. Han f-ar för mycket. När han f-ar, f-ar han grundligt.

2) *I dag ska vi f-a på färsk potatis.* **Syn.** **1)** vara ute (o. svira l. supa), svira, rumla, leva o'm; hålla l. gå ut på fest(er); slå sig lös; **2)** kalasa, frässa. — **Festa** av n. **F.** om. Ngt vard. Och f-de om ganska tappert. **F. opp l. upp** n. — **Festivitas** (-ass); en. Festlig glans. Med en viss f. — **Festivitēt**, -en, -er; -ssal; -svåning. Fest, festlig tillställning. — **Festlig**, -t, -are; -het (plur. vanlig i bet. 1). **1)** Huvudbet. *Blott vid f-a tillfällen.* *F. tillställning.* *En f. dag.* *Klädd i f. skrud.* *Ett f-t tåg.* *F-t mot-tagande.* *F-t upplyst.* *Känna sig f-t stämd.* *Firas med stora f-heter.* *F-het följde på f-het.* **2)** Bibet. Vard. *Det är allt en f. prissel* Aug. Lindberg. *De va en f. figur!* *Med den f-aste uppsyn du kan tänka dej.* **Syn.** **1)** fest-, högtids-, högtidlig; lysande, praktfull; festglad, livad, upprymd; (f-het se) fest; **2)** lustig, löjlig, komisk, rolig. — **Festum** (grav); subst. I det från latinet lånade *Post f.* efter festen dvs. 'för sent'.

Festön l. **Festö'ng** (-ång); -en, -er; -prydd. Blomsterband, blomsterslinga, frukt-fläta, bladslinga; ofta om efterbildningar av dylika i konsten. *Alltifrån renässansen ha f-erna varit ett omtyckt dekorationsmedel.*

Fet, fett, -are. **I.** Mer egentl. Skiftnin-garna **1** o. **2** ej alltid strängt åtskilda; snarast är det så att man ofta tänker både på fyllighet o. fettbildning. **1)** I första hand avseende fyllighet o. d. **a)** *F-a personer.* Och blev med tiden tämligen *f.* *Pojken är tjock och f. och trivs utmärkt.* *Hon är snarare f. än mager.* *Hålla sig f.* *F-a orientalska skönheter.* *F. och frodig.* *F. och ovig.* **b)** *F-a kor gingo och idisslade på ängarna och ~.* *Se på kalven, så skinande f. han är!* *F. och välgödd.* *F. och skinande.* *Slaktfet.* *Smäckfet* även till a o. c. **c)** *Små, f-a händer.* *F. (och plussig) i ansiktet.* *F. över hela kroppen.* **2)** Huvudsakligen avseende fettbildning, fetthalt o. d. *Den tid då laxen är (som) f-ast.* *Fläsket är lite för fett i mitt tycke.* *Vill du ha en f. eller en mager bit?* *F. (ox)bringa.* *Skära bort det f-a.* *F. mat.* *Mjölken därför är f-are än den från andra mejerier.* *Halv-, kvarts-, helfet ost.* *Isterfet* även till **1**. **3)** *Oljig o. d. F-a oljor.* *F-a lackfernissor.* *Blandningar ~ som äro f-a för känseln.* *F-a kol (väl koksande, gasrika, brinnande med lång, lysande låga) x dels torra dels magra kol.* Med anslutning till **II** i ex. som *De heliga stenarna voro f-a av blod, och offerrökens fräna lukt låg tung över ~* Sten Selander. **II.** Friare o. bildl. **1)** *F., lerblandad jord.* *F. mylla.* *F-aste trädgårdsjord.* *F. och välgödslad.* *F. av l. på ~.* **2)** *Tryckt med f. stil.* *F-a bok-stäver, typer.* **3)** *F. syssla.* *Ett fett bröd-stycke en inbringande syssla.* *Ett fett pasto-rat.* *F-a gäll.* *Där alla f-are ämbeten be-traktas som sinekurer.* *Om ni blir rik en*

gång, min gosse, så kom ihåg oss på all-männa sjukhuset med en f. check ngt vard. *Det blir han inte f. på (l. av).* *Di har det sannerligen inte (för) fett* (alls) inget över-flöd, inte mer än vad di behöver; rätt så knappat. **4)** *F. belåtenhet.* *Ett fett leende.* *F-a fraser.* *F-a lögner, tidningsankor.*

Syn. I. 1) tjock, fetlagd, frodig, som har gott hull l. lagt på hullet, fyllig, korpulent, (ibl.): knubbig, mullig, p(l)ussig, 'rund', lunsig, trind, svällande (av fetma l. av välmåga), välmående, 'försedd med mage', däst, (fet o.) otymplig, stinn; (väl)gödd, (ibl. nära) okostig l. ibl. (fet o.) köttig; späckig; **2)** med stor fetthalt, fetthaltig, fettrik, isteraktig; ibl. gräddrik; (ibl. nära) mäktig; **3)** fettaktig, fettig, smörjig, oljig, oljaktig, olj(e)artad, som åstadkommer fett-fläckar, flottig; (ibl. nära) smidig l. ock glatt l. slippriig l. hal; fettdrypande; **II. 1)** mustig, rik (på näring), näringsrik, bördig, närande, fruktbar, ibl. välgödslad; **3)** indräktig, inbringande, givande, 'förmånlig'; rik; **4)** (ibl. nära): pösande, själv-belåten; slapp; sinnlig; (bål)stor, 'flottig', (ibl. nära) ihålig l. salvelsefull.

— **Fetaktig**, -t, [-are]; [-het]. **Skr. -blad**; -sväxt(er) (Crassulaceae l. Succulentæ). *Sedum telephium.* Oftare kallad 'kärleksört', ibl. 'huslök'. **-het**; -sgrad. **-knopp**; -sblad. *Sedum acre.* *Den gulblommiga f-en, som t. o. m. växer på våra gator.* **-lag**d, -t, [-dare]; -dhet. Nästan endast om person. *F-a personer böra undvika att ~.* *Han är något f-d, med runda kinder och ~.* **-mylla.** **-ost.** *Norrlands f., kryddad, småpipig.* **-sik.** *Själva halstra vi blänkande f. på pärt-stickor över glöden.* **-sill**; -fiske. *F-en är ännu ej fullt utväxt, har små rom- och mjölkesäckar samt hög fetthalt.* *I det norska f-fisket deltog år 1913 17,132 personer.* **-stil**; -snotis; -srad; -srubrik; [-ad = tryckt med f.]. *Där stod med f.: Ballongen återfunnen!* *Det f-ade glädjebudskap, som ~.* **-tisdag**; -sbulle (semla, fastlagsbulle, het-vägg). *Fastlagstisdag.* *F-en var sista dagen före påsk på vilken man fick äta kött; på (ask)onsdagen började nämligen fastan.* **-tryckt.** *F-a sensationsnyheter fetstilade, tryckta med fetstil.*

— **Fet**a, -ade, -as; -ning. *Ldls. t. e. södra Sverige.* *F-a ett höns.* *Att f-a kalvar.* **Syn. göda.** **Feta** på t. e. ett svin. **F. upp.** — **Fe'tm'a'**, -an, [-or]; [-ebil'dning]. Vanli-gen om 'hull' hos människor o. djur; ibl. om jorden; mer säll. om matvaror l. rent bildl. *F-a hos människor, hos djur.* *Ha an-lag för f-a.* *Sjuklig, onaturlig, besvärande, onödig, överdriven, stark, tilltagande f-a.* *Besväras av (sin) f-a.* *För att motverka f-an.* *Hans f-a tilltog med åren.* *Hjordar, skinande av f-a.* *Svälla, drypa av f-a.* *Be-röva jorden dess f-a.* *Landets f-a och skön-*

het. **Syn.** fethet, (gott) hull; ibl. fyllighet l. svällande former o. d.; ibl. 'ister' l. 'flask' (vard.); (ibl.:) must, rikedom, bördighet o. d. — **Fetm**a², -ade. Om människor o. djur. *Han har f-at duktigt under som-maren. Ha anlag för att, lätt för att f-a. För att motverka f-andet. Han har f-at två kilo vanligare ökat*, (ldls. även 'tyngt sig'). **Syn.** bli fet, lägga på hullet, fetna. — **Fetn**a, -ade. Mindre vanl. *Kinden var rynkig nu, och de smidiga formerna f-at Runeberg. Fetna till.*

— **Fett**, -et, -er [l. =]; bägge pluralerna artplur. Några verkligt utpräglade bet-skillnader kunna knappast sägas föreligga. Ofta tänker man ej på ngt visst slag av f. (t. e. 'tillgången på f. i marknaden'); ibl. avser ordet 'f. på kroppen'; ibl. tänker man på 'fast f.' (talg, späck, ister, flott, smör; växtfett osv.) l. 'flytande f.' (feta oljor; tran); ibl. på 'f. i matlagning' o. d.; ibl. på 'f. att smörja med' l. 'f. i indu-strien'. **I.** Kroppsfett. **1)** Gödd så att f-et hänger om kroppen. *F-et har satt sig i an-siktet på henne. Avsöndra f.* **2)** Märk särsk. **a)** Ngt vard. *Det kostar på f-et!* om en ansträngning; även (vardagligare) 'flasket'. **b)** Läk. *F. på l. kring hjärtat* se fetthjärta nedan. **II.** Fett för övrigt. **1)** Som föda o. d. *Ju större mängd f. och kolhydrat djuret tillgodogör sig. Då födan är fattig på f. Kött innehåller 5—12 % f. Härskning kan förhindras om f-et smältes och skivas. Här-sket, härsknat f. F-et började drypa av steken. Varvid f-et samlar sig på ytan t. e. på buljong, vid gräddsättning osv.; 'det feta'. F(-et) är mycket hårdsämt föda.* **2)** Gnida in sig, håret, lemmarna med f. *Smörja, beströka (ngt) med f. Smeta ner sig med f. Ansiktet skinande av (insmört) f.* **3)** Kem., handels. osv. Plur. vanlig. **a)** F-ernas kemi. *Fasta f-er* kallas talg, om de äro hårda, ister eller smör, om de äro mjuka. *Under det oljor vid ringa avkylning övergå till fasta f-er* Ekenberg-Landin. *2,200 ton matnyttiga f-er och oljor. S. k. tekniskt f. x matnyttigt f. Fabrik för s. k. hårdade f-er jfr fetthårdning.* **b)** Som sista segsled. *Ex. Djur-; häst-, gds-, nötkreaturs-; njur-; fiskfett. Ben-, ull-, växtfett. Garvar-fett. Avfalls-, kloakfett utvunnet ur disk-vatten o. d. Mineralfett t. e. vaselin.* **Syn.** (ibl.:) talg, späck, ister, flott, smult, smör; tran, fet olja; gräddet; (ibl. nära) smörja; ibl. det feta; ibl. fettart.

— **Fettaktig**, -t, [-are]; -het. Skr. Mindre vanl. **-alstrande** skr. **-anrikad.** Fackl. *Sålunda f. mjölk som gjorts rikare på fett.* **-ansättning.** Fackl. (t. e. vid gödning). *F-en är rikligare, ju ~ H. Juhlin-Dannfelt.* **-art.** *Fasta f-er och oljor. De naturliga f-erna.* **Syn.** fettslag, fettsort. **-avlagring** särsk. om kroppsfett. **-avskiljare.** *Man*

insätter i avloppsledningen från diskrummen eller köken en s. k. fettssamlare eller fett-avskiljare, en behållare av järn eller cement av lämplig storlek, i vilken diskvattnet kvarstannar tillräckligt länge för att låta fettet flyta upp till ytan, där det ansamlar sig och kan avskummas ~ hos oss 1917. **-bestämning.** B. av fetthalten t. e. i mjölk. **-bildande;** -are (ämne som verkar f-ande); -ning (med plur.). *F-ande näringsämnen. Ha anlag för f-ning. I det övervägande flertalet fall uppträder f-ningen på hjärtat såsom ett led i en allmänt stegrad f-ning* G. Forssner. **-brist.** *I alla de handels-blockerade länderna är f-en mycket svår.* **-byrå.** *Göddnad av Statens Fettebyrå 1918.* **-cell;** -svävnad. Fysiol. I bindväsceller inlagras sig fett i form av små droppar som småningom sammanflyta o. fylla hela cellen; en bindväv med sådan fettinlagring (f-er) kallas 'fettväv' l. 'fettvävnad'. **-diet.** Läk. o. allmännare. **-drypande. -fattig.** *F. föda. Djur, utfordrade med f. kost T. J:son Hellman. I det att en f. ration tillgodo-göres mindre väl. Den ytterst f-a ~ mjöl-ken.* **-fena.** *Sitter bakom ryggen, saknar utbildade strålar o. utgöres blott av en hudflik. Finns t. e. hos laxfiskarna.* **-fläck.** *Sätta en f., f-ar på ngt.* **-fri;** -het. *Fin-hackat kött, så f-tt som möjligt. Först teckna på f. plåtyta den skiss, man vill etsa.* **-för-råd.** **1)** Kroppens f. bildas och underhålles av näringen. **2)** Slut på statens f. **-glans.** *Till sin glans likna de [de fasta hartserna] mest glas, fastän även fett- eller vaxglans ~ förekommer* B. Jönsson. **-glänsande.** *Den raffinerade kamfervaren ~ är vit, seg, kristallinisk, f. ~ B. Jönsson. Ett gummi-harts ~ med mussligt, f. brott. F. ansikte.* **-halt;** [-ig]. *Stor f. Rationens f.* **-hjärta.** Läk. Kraftigt fettvävsbildning på hjärtats yta jämte ofta samtidig insprängning av fett i själva hjärtmuskulaturen, en föränd-ring vid vkn hjärtats arbetskraft nedsättes. *Feta personer lida ej sällan av f.* **Syn.** fett(bildning) på l. kring hjärtat, fettvand-ling i hjärtat. **-horn.** *Sjömän bruka med-föra fett i ett bockhorn (s. k. 'fethorn') vid arbete till väders.* **-hårdning.** Se Nord. Fam.³ XXVI. 85. **-klump.** Även bildl., skämts. *Pojken ä ju (som) en rikt f.* **-kul**a. *Små f-or simmade i soppan.* **-kör-tel** talgkörtel. **-lager.** **1)** *Ett f. innanför huden.* **2)** *Statens f.* **-lever.** Läk. *Lever vars celler äro fyllda med abnormt mycket fett. F. är ingen själeständig sjukdom, men före-kommer ofta t. e. hos öldränkare (supar-lever).* **-lös;** -het. Mindre vanl. **-mark-nad.** Mest i best. sing. *Reglering d f-en.* **-nack**e. Ngt vard. *En sådan uppsättning av f-ar, röda näsor, sura ögon och ~ Siwertz.* **-nöd.** Vanligare 'fettbrist'. *Det är vidare en god tröst i f-en att veta, att produktionen*

av hushållsflott nu är säkerställd för flera månader framåt 1917.

-producerande; -ktion. Börja odling av *f*-erande växter 1917. **-rik**; [-edom]. *F*-a (kropp)s vävnader, partier. Växter med *f*-a frukter. *F*-are vegetabilier. **-samlare**; -ing (med plur.). Fettavskiljare (jfr d. o.). *I* fem av bolagets restauranger ha nu inbyggts moderna *f*-are av cement, till vilka allt ~ diskvatten ledes ~ 1917. **-smink**. *F*., *i* korta, smala stänger. **-sot**. Läk. (Sjuklig) fetma, korpulens. *F*ens väsentligaste olägenhet för individen är trivelsutan den ökade kroppstygngen E. Landergren. **-svans**; -får. Svansen kan hos ett slag av *f*-får uppnå en fjärdedel av djurets vikt. **-svull**en. *I* sitt *f*-na ansikte 'Frank Heller'. **-svulst**. Läk. En slags av fettväv bestående godartad svulst. *F*-er ligga ofta som mjuka, knöliga bildningar under huden, som kan förskjutas över dem. **-syra**. Kem. Till *f*-orna höra de viktigaste av de i fasta fetter ingående syror (palmitin- o. stearinsyra). Den obehagliga lukten vid härskning beror på frigörandet av lägre *f*-or. **-sönderdelande**. Fysiol. o. d. [Bukspotten innehåller ett] *f*. ämne.

-valk. En välmående ~ herre med en stor *f*. *i* nacken. **-vandl**as; -ing (med plur.). Brässen (tymus) *f*-as normalt *i* stor utsträckning vid högre ålder. Levern förstord och *f*-ad. **-var**ja. Uppköpta *f*-or. **-vax**. Japanskt *f*. vunnet ur japanska Rhus-arter. **-våv**(nad) se fettcell ovan. **-växt**; -odling. Växt varav fett vinnes. Fett- och oljeväxter B. Jönsson. Odling av *f*-er. Att den för ett femtiotal år sedan *i* landet existerande *f*-odlingen måtte återupptagas 1917. **-äkt**a. *F*. smörpapper där fett ej slår igenom. **-ämne**; -sfrågan. Beslag å *f*-n. K. förordn. ang. reglering av handeln med vissa *f*-n den 28 sept. 1917. *F*-sfrågan är alltså orsaken till mycket bekymmer febr. 1919. **-öga** t. e. *i* buljong.

— **Fettig**, -t, -are; -het. Ofta skr. Mindre vanl. *F*. för känseln B. Jönsson.

Feti'sch, -en, -er; -dyrkan; -dyrkare; -i'sm (religiös dyrkan av *f*-er). Förtrollad sak med inneboende underkraft, föremål (av negrerna) brukat till magiska ändamål l. ägnat religiös dyrkan, livlöst ting tillbett som gud. Bildens, idolens åtskillnad från *f*-en består däri, att den förra är, om än aldrig så litet, bearbetad av människohand Nathan Söderblom.

Fe'z (fäts l. fäss); -en, -er; -bärande. SAOF stavar även 'fäss'. Österländsk (även grekisk osv.) huvudbonad med tofs o. utan skärm. *I* Grekland tillhör *f*-en såväl den kvinnliga som den manliga nationaldräkten.

Fial, -en, -er; -liknande. Byggn. Litet smalt o. spetsigt gotiskt prydnadstorn l. prydnadsspira t. e. som krön på en sträv-

pelare l. invid dörr- o. fönsterbågarnas spetsgavlar. Krabbprydd *f*-er.

Fia'sko (två- l. trestavigt); -t, -n. Stavas *i* SAOF även 'fjasko'. Göra (stort, fullständigt, ett dundrande, ett lysande, ett skändligt) *f*. skändligen l. skamligen l. ohjälpligt l. fullständigt misslyckas l. falla igenom; särsk. ofta om skådespel(are) l. andra konstnärer l. konstverk l. offentligt uppträdande överhuvud. Hans vissna kind, hans trötta grin / av *f*. på arena Fröding. Det blev *f*. av det hela det gick (skändligen) *i* putten. *F*t var (numera) ohjälpligt. Och måste leda till samma *f*. Sigr. Almqvist. Irland, den engelska statskanslens kanske enda klara *f*. Ett *f*. för regeringen. Fjaskol misslyckat!

Fiber (akut); -ern, -rer. **I**. Numer huvudbet. 'Växtråd' nyttjad som spånadsämne (till vävnader o. papper) l. till stoppning. Som handels. ofta koll. **a**) *F*-rer kunna bestå av hårbildningar (bomull), segbastceller (lin), kärlnippen (kokosf-er), ved (trämassa), märe (kinesiskt rispapper), stjälskar (halmflätor), blad (sjögräs), blommor (vassvipp) och frukter (kaveldun). Blotta, slita av *f*-rerna t. e. *i* en stjälsk. Finare, spinnbara *f*-rer. Viktigast är indigoblått, varmed alla *f*-rer kunna färgas fullt tvätt- och ljusäkta. **b**) Koll. [Pitehampan användes] under nyare tid *i* Europa till borstar och till tagel och går då under namn av »fiber» eller ~ B. Jönsson. Av stor kommersiell betydelse är den *f*-er, som erhålles av bladslidorna särskilt av *M*[usa] textilis ~ manillahampa. Fin, grov *f*-er. Badborste av vit *f*-er. **c**) Som sista sgs. Ex. Växt, torv-, tuv(duns)-, nässel-, kokos-; rd-; pappers-; glansf-er. **II**. 'Djurfiber'. **1**) 'Egentl.' *I* histologien där ordet förr brukats om trådiga element *i* en organisk vävnad (muskel-, nerv-, senf-er) är det nu föråldrat. **2**) Friare o. bildl. Ofta skönl. *I* hjärtats *f*-rer, liksom strängar stämda / av skaparns hand Euphrosyne. Med alla hjärtats *f*-rer fästad vid ~. Med osynliga *f*-rer fjättrad vid hemmet. Darra *i* varje *f*-er (av sin varrelse). Och varje *f*-er sjunger livets pris Heidenstam. **Syn**. växtråd, (fin) tråd, tåga, ibl. sträng; (ibl. mer l. mindre nära:) sena, ligament, (fin) muskel- l. körttråd.

— **Fiberartad**, -at. **-borste** b. av fiber. **-knippe**. **-lik**(nande). **-massa**. En genom sönderkardning av halvyllelump beredd *f*., som ~ Nord. Fam.² **-matta**. En väg ~ belagd med *f*. **-papp** se t. e. Tulltaxan. **-papper** t. e. för sedlar o. frimärken. **-svamp** tvättsvamp av fiber. **-ull**. Patentet har inköpts av aktiebolaget Fiberull 1917. Svensk export av *f*. till Amerika 1919. Torvfiberull. — **Fibrig**, -t, [-are]. Fakel. En art trädig eller *f*. gips Ekenberg-Landin. Om varan [kryddorna] är grovmalen och *f*.

— **Fibri'll**, -en, -er. Läk. o. d. Finaste trådelement i en organisk vävnad. *Bindvävs-, muskelfer.* — **Fibrin**, -et [l. -en]; -halt; -utfällning. Kem. osv. Trådigt äggviteämne utfällt ur blod (o. serum). *Difteribeläggning består till största delen av f. Vid lunginflammation utfyllas lungblåsorna ofta av f. Vid blodproppsbildning äger en f-utfällning i blodet rum.* — **Fibrös**, -t. 1) Läk. o. d. Av fastare bindväv. *F. vävnad. F't brosk. F. omvandling.* 2) Allmänare. (Fin)trädig.

Fibla, -an, -or; -eartad; -eväxt. Så kallas en hel del växter med gula blomkoror tillhörande släktena *Arnica*, *Crepis*, *Hieracium*, *Leontodon*, *Scorzonera* m. fl.

Fibula (akut); -an, -or. Spänne (till sammanfästande av klädedräkten); ordet begagnas mest om forntida spännen. *Bronsälderns germanska f-or.*

Fichu stavas numer *fischy*.

Fick se få².

Ficka, -an, -or. I. Huvudbet. a) *Samfetsfodrade f-or. Gå med trasiga f-or.* b) *Stoppa, lägga näsduken i f-an. Med händerna i l. sticka händerna i f-an, i f-orna. Gömma ngt i f-an (på koftan). Gå med pengar lösa i f-an. Bära, ha, gå med beviset (på ngt) i (l. på) f-an. Gräva i andras f-or. Har du några pengar på f-an? på dig.* c) *Gripa djupt i f-an jfr gripa djupt l. ta djupa tag l. ett djupt tag i penningpungen. Förnöjd stoppa vinsten i f-an. Ja, när man inte behöver ta (det) ur (sin) egen f-a, kan man nog vara firkostig ur egen pung.* d) *Han letade, grävde i f-an, men den var tom. Tomma f-or. Han har alltid f-orna fulla med sötsaker åt oss. Å, jag har f-an full (med nötter). Plocka f-an full, f-orna fulla (med ~). Vända ut och in på f-orna.* e) *Knyta näven i f-an vanligare 'i byxfickan'; = inte våga visa att man är ond.* f) *Sista ssgsled. Ex. Rock-, ytterrocks-, kavaj-, väst-, byx-, klännings-, förkläds-, kapp-, bak-, inner-, bröst-, klaff-, sned-, klockf-a. Bälte med läderf-a.*

II. Friare. 1) Om (ofta trängre, mindre l. sido-) 'rum' i portmonnäer, väskor osv. *En samlingspärm för kristidskortet ~ rymmande åtta f-or. Herrportmonnä ~ med 3 rum och 2 biljettf-or. Plånbok med frimärks- och visitkortsficka.* 2) Förvaringsrum l. magasin för malm l. d. i en lastkaj, en gruva m. m. (ofta med skjutbar botten så att malmen kan direkt tappas i järnvägsvagn l. d.); även om förvaringsrum för malm i malmångare. Jfr fickbåt o. fickkaj. *Och så började de tappa f-an igen. De olika f-orna äro byggda så, att de med malm och de med gråberg utnynna på särskilda spår. [Mindre grov malm] går igenom gallret ned i en f-a för att sedermera utmatas på separatorerna. Malmvagnarna ~ öppnade bott-*

narna och läto malmblocken regna ned i ångarens f-or. Systemet med s. k. lastf-or för malmtransport. Malmf-an rymmer c:a 1,500 ton och kan direkt uttappa c:a 1,000 ton. 3) Biljardficka. Även kallad biljardpåse l. biljardblus.

Syn. (ibl.): byxsäck, kjol- l. kjortelsäck; (ibl. mer l. mindre nära): pung, påse, väska; fack, rum; malmrum.

— **Fickalmanack(a)** a. att bära i fickan, lagom stor att ha i fickan, i fickformat, i litet format. -**bibel** jfr föreg. -**båt**. Till ficka II 2. *Malmångarna av Norrbottens typ, de s. k. f-arna.* -**flaska** ibl. = plunta. -**formad**, -at. -**format** (stark biton på -at). *Bibel i f.* -**formig**, -t. [Fjäll äro] tunna benskivor, som äro fästa i f-a fördjupningar i läderhuden. -**hål**. *Just som han stuckit in handen i f-et, grep jag ett fast tag om handloven.*

-**kaj**. Till ficka II 2. *Gruvvagnar med automatisk tippning på »fickkajen», Kiruna-vaara Nord. Fam.²* -**kam**. *F. och fickspegel. Märk Spela på f. Virtuos på f.* -**kniv**. Vanligare är 'pennkniv' som allmänt namn på knivar att ha i fickan. -**lampla**; -sbat-teri o. -selement (till elektriska f-or). Huvudsakligen om *Elektrisk f-a. Svensk tillverkning av f-sbatterier.* -**lik**, -t; -nande. *Små f-a fördjupningar i den genomskinliga och färglösa vinghinnan G. Adlerz (om fjärlvinge).* -**lock**. Lock utanpå ficka som täcker fickhålet l. ficköppningen. *F-en på ryggsäcken äro kantade.* -**lykta**. Mindre vanl. än 'ficklampa'. *Vid skenet av sin lilla f.* -**lån**. Tillfälligt mindre lån, smålån, 'vigg'. *Upprepade gånger hade han pungslagit sin beskyddare på f., som det naturligtvis aldrig kom ifråga att återgälda. Be ngn om ett f.*

-**ordbok**. -**pen(n)ingar**. Ofta bildl.: småpengar, 'nålpengar'. Ngn gång även i sing. (koll.) 'en fickpenning'. *Av fadern fick han dessutom 10 kronor i månaden i f.* -**penna**. *F. ~ med stift att skruva fram.* -**sax**. -**slöja**. *Teaterslöja ~ benämnes även f., enär den hovviken tar så ytterst ringa plats, att ~.* -**sparbössa**. *F-or för 10-öresmynt försäljas eller utlånas för post-sparbankens räkning från alla postkontor.* -**spegel**. -**storlek**. *I f. V. Rydberg.* -**stöld**. *Flera f-er begångna på senaste marknaden.* -**tjuv**; -erl. *En driven f. För f-ar varnas.* -**upplaga**. -ur; -sfabrik. -**öppning** t. e. på kjol.

Fideikommittérad (7-stavigt; i smtl. dock ofta, liksom i de följ., andra 'i' stumt). Fackl. Av fideikommissnatur, gjord till fideikommiss. Jfr följ. *Besittnings- och nyttjanderätten till det f-e C. A. Reuterskiöld. F. egendom. F. fastighet.* — **Fideikommiss**, -et, = l. -er; -brev m. fl. se II. Lagt. o. allmännare. Stiftelse varigom bestämes

att viss egendom (ofta fastighet) ej får säljas l. pantsättas samt att den skall ärvas på visst sätt (vanl. av äldste sonen). Vanl. brukas ordet dock ej om stiftelsen utan om själva egendomen ('det fideikommitterade'). **I.** Enkelt. *I Sverige kvarstår rätten att stifta f. obegränsad i fråga om lösören, men är i fråga om fastighet så beskuren, att den nästan kan anses upphävd. F-et stiftades redan på 1700-talet av ~. Överta, inneha f-et. Frågan om f-ens upphävande. Till f-et hörande jord. Biblioteket är, utgör f., ingår i f-et. Vilken gjorde godset jämte det s. k. Petersenska huset i Stockholm samt ~ till f. inom sin ätt. Är, utgör f. i, inom släkten Gyllenstierna. E. Åkerhielm, Småländska f. Det gamla Jenningska f-et Skånellaholm förvandlades år 1918 till penningfideikommiss jfr II 6. Familjefideikommiss. **II.** Ssgr. **1)** Hur står det i f-brevet? f-ets stiftelseurkund. **2)** Antalet personer, som innehade f-egendomar ~. **3)** Fast egendom med f-egenskap. **4)** Rättelse och förklaring uti gjorde f-författningar givna av K. M:t. **5)** F-innehavare fideikommissarie. **6)** Köpeskillingen [för de avsöndrade hemmanen], 250,000 kr., utgör f-kapital. **7)** Egendom med, av, som har f-natur. **8)** Med f-rätt innehava ~. **9)** F-stiftare. Uti f-stiftelser ~ föreskrivne villkor. **10)** Som under f-villkor innehaver fast egendom. — **Fideikommissarie**, -n, -r. Innehavare av l. arvinge till fideikommiss; kan även brukas om kvinna. Ibl. skämts. om äldste son överhuvud.*

Fidibus (-uss; grav l. akut); -en, -ar. Om äldre fhdn. Hopviken papperslapp att tända pipan l. cigarren med, (pappers)pip-tändare, cigarrtändare. Där satt han nu och gjorde f-ar åt morfar, så att denne skulle kunna tända långpipan vid brasan.

Fiende (grav); -n, -r. **A)** Enkelt. **I** i fråga om krig. Ofta koll. i best. sing. Gå, tåga mot f-n. F-n hade dter samlat sig och stod nu färdig till anfall mot våra trupper. Angripa f-n. Jaga, driva f-n på flykten. Förinta sina f-r. Driva f-erna ur landet. Förfölja den slagna f-en. Hejda f-ns framträngande (mot huvudstaden). Gå över till f-n, f-erna. Rikets f-r även till II. En f., som icke är att förakta. Resa sig mot den gemensamma f-n. Arvf-n i öster. **II.** Allmänare. **1)** Skaffa sig f-r. Skilja vän från f. även till I. Ha mäktiga f-r. Farlig som f., att ha som l. till f. Hans hemliga f-er (i rådet). I honom får du en dödlig f. Därmed har du gjort honom till din f. för livet. Förlåta, försona sig med sina f-r. Det önskar jag inte ens min värsta f. Han har varit en (av)svuren f. till hela vår släkt, så länge jag kan minnas. Di ä bittra, oförsonliga f-r. Leva som f-r med varandra. Från att ha varit f-r blevo de

nu de bästa vänner. *Gemensamt hat enar f-r. Högaktad av både vänner och f-r, av vän som (av) f. Dödsfiende. 2) Friare. En f. till allt tvång. En våldets (svurne) f. Ljusets f-er. (En) f. till allt framåtskridande. Vattnet är eldens f., katten rättans. Kvickroten, åkerns värsta f. Lättjan är hans värsta f. Det bästa är f. till det goda ungefär: mycket blir ogjort för den som är alltför kritisk, som blott vill nöja sig med fullkomligheten. Kulturfjende. B) Ssgr ha fjende; fiend- blott i fiendskap. **Syn.** motståndare (i krig), fientlig (krigs)styrka, fientliga skaror l. trupper, fiendehär; ovän, antagonist, vederpart, vedersakare; oppositionsman, en av oppositionen, en som motsätter sig l. motarbetar l. är fientlig (mot); (ibl. mer l. mindre nära) avundsman l. be-lackare.*

— **Fiendskap**, -en. Mindre ofta än 'fiende' brukat i fråga om krig. Leva i f. med ngn. Leva i uppenbar f. 'som hund och katt'. I f. med Gud och hela världen. (Ut)så f. mellan samhällsklasserna. Motviljan urartade småningom till verklig f. Det var, rädde gammal f. mellan dessa släkter. Öppen, hemlig, bitter, oförsonlig f. Den gamla f-en mellan rikena blossade nu åter upp. Hans kända f. mot folkbildningen. Det gjorde han av f. mot ~. **Syn.** (nära stå:) fientlighet, ovänskap, fientligt sinne(lag), fientliga känslor, ond blod, avoghet, agg, groll, hätskhet, illvilja, animositet, hat, hämndkänsla, (skarp) motsättning, strid.

— **Fiendeborg**, -hand. Falla, dö för f. Råka, falla i f. i fiendens händer. **-hop**. **-här**. **-land**. Leva som i f. **-skara**. **-styrka**. F-n var huvudsakligen markerad och hade två bataljoner I. 22, något artilleri och kavalleri som levande trupper vid en stridsövning. **-vis**. För ~ fram nästan på f.

— **Fientlig**, -t, -are; [-en]; -het (med plur. särsk. i fråga om krig). Ofta i fråga om krig men även allmänare. **1)** Den f-a hären. Små fientliga avdelningar ryckte fram genom snårskogen. Den f-a (huvud)styrkan. Befara (ett) f-t infall. F-t sinnade folk. Ha f-a planer, avsikter mot l. på ~. Betrakta ngt som (en) f. handling. Öppna, börja, återuppta, inställa, upphöra med f-heterna. Innan det kommit till (öppna) f-heter. **2)** Stå på f. fot med ngn. I hög grad f. mot alla nykterhetssträvanden. Det slog emot honom en kylig, ja nästan f. stämning, när han sdg ut över massan. F-a ögonkast. F-t stämd (mot ~). **Syn.** fiende, fiendens, ibl. krigs- l. strids-; (nära stå:) hätsk, avog, ogynnsam(t stämd), ondskefull, illvillig, elak.

Fiffa upp (**sig**) n; -ade, -as; -ning (med plur.). Se uppiffa. — **Fiffig**, -t, -are; -het (med plur.). Ngt vard. **1)** Huvudbet. Utan anslutning till verbet. En f. karl, som all-

*tid finner utvägar. De va ft (gjort) av honom. Ft påhittat. En f. utväg. 2) Ldls. En f. liten modedocka på sju vårar. Syn. 1) (knip)slug, (små)knepig, småslug, förslagen, som ständigt finner utvägar, fyndig, påhittig, uppfinningsrik, klipsk, smart, 'slängd'; (ibl. mer l. mindre nära:) slipad, (små)listig, en lurifax l. luver, durkdriven, 'fullklappad', 'full av hin' l. ock flink, rapp, pigg; 2) sprättig, piffig, utpyntad, fint utstyrd, (små)behändig. — **Fiffikus** (-uss; mest akut); -en, -ar. Vard. Till fiffig l. (Knip)slug karl.*

Figur, (-en, -er. **I.** I fråga om mänsklig gestalt, ngn gång även djurgestalt o. d. **1)** Om skapnad o. d. *Hon har en vacker, en ståtlig, en smärt f. F-en, hans f. var kraftig och välväxt. Mätten, som tagits efter broderns f., icke hans egen, ~.* **2)** I fråga om skulptur, måleri m. m. **a)** *Allegoriska f-er. Upphöjda f-er. Nakna f-er 'naket', 'akt(er)'. I hel, halv f. även ssgr; om statyer, porträtt o. d. 3)* Till föreg. ansluta sig t. e. *F-er till dockteater. Skuggspelsf-er. Vill du bilda en människofigur, måste du ~ Ungdomens bok. F. att skjuta på. [Skjutning mot] fjärdeleksfigur 200 m. 6 skott mot ringad ryttafigur å 500 m. Pappfigur. 4)* I kortspel. Mindre vanl. för 'målare'. *Fem f-er en patiens. En f., ett äss eller en tia, som här också räknas som f. 5)* Teaterfigur o. d. Ofta mer l. mindre nedsättande. *Harlekins, lustspels-, tragisk, komisk f. En av den stockholmska gulaschens ~ kända f-er. En bedrövligare f. än en genomblöt talgoxe är icke lätt att uppsöka Gellerstedt. Göra en slät f. spela en slät roll, inte göra sig l. ta sig ngt ut; ömkligens misslyckas. Göra, spela en ömklig, en löjlig f. Det var mej en löjlig f.! Du var (mej) just en fin, en ljus, en skön f.! En ful f. ful fisk. En hemsk, en obehaglig f.*

II. Geometrisk figur o. d. **1)** (Geometrisk) yta begränsad av linje l. linjer. *Triangeln är en tresidig, rätlinig f. Plan f. även ssg. 2)* Märk bl. a. *Matematiska f-er av papp. F-er, som kunna läggas med trästickor. Klangf-er. 3)* **a)** *Dans med vissa utförda f-er T. Norlind; jfr figurdans. b)* Vid skridskoåkning. *Åka f-er. Grundf-er såsom åttor, treor, klöverblad, öglor. c)* Pryda (ett broderi, ett tätt) med f-er med mönster, mönstra, blomma, fasonera. **d)** *Flytning i f-er vid simuppvisning.*

III. Illustration o. d. Kan ansluta sig såväl till I som II ovan. I skrift ej säll. förkortat 'fig.' *Se på f-en, eljest kan du ej följa med beviset. Som f-en (ut)visar. Se vidstående figur (l. fig.) Bärplan ~ förbundna med lika många styrplan (i fig. 2 markerade som strecktecknade ytor). Sedan lägger man ut alla sexorna och femmorna*

i enlighet med f-en. En saklig ordbok utan (belysande) f-er är nästan otänkbar.

IV. I retorik, musik o. logik. **1)** I retoriken. Ibl. omfattande såväl 'troper' (t. e. liknelse, metafor) som 'f-er i inskränkt bemärkelse' (t. e. utrop, upprepning, antites, utelämnning brukade i stilistiskt syfte). *Be-gagna mycket retoriska f-er. Talfigur. 2)* Mus. Notgrupp uppkommen antingen gm en huvudnots sönderdelande i flere som tillsammans motsvara dess tidsvärde (rytmisk f.) l. gm huvudnotens utsmyckning med binoter (melodisk f.) l. gm ett ackords brytning i 'arpeggier' (harmonisk f.). **3)** I logiken. Slutledningsfigur. *Första, andra, tredje, fjärde f-en. 'Barbara' är första modus i första f-en.*

Syn. I. 1) (en persons) gestalt, växt, (yttre) form, skapnad, kropp(sbildning), ibl. yttre l. 'snitt', (ibl. nära) hållning; **2)** tecknad l. målad l. snidad (osv.) människofigur l. bild; **4)** 'målare', kung l. dam l. knekt; **5)** människa (särsk. med avseende på hennes utseende l. uppträdande), 'gestalt', individ, person, typ, 'gosse', 'fisk', ibl. skapnad, ibl. roll; **III.** förtydligande l. belysande teckning l. d. (till text), (text)illustration, plansch, ibl. bild l. avbildning; **IV. 1)** talfigur; (ibl.: talprydnad, 'talblomma', trop, figurligt l. bildligt uttryckssätt.

— **Figurdans.** Danser som menuett, gavott, kadrilj (x pardans som vals, polka osv. l. ring- l. runddans). **-fattig.** *En tämligen f. fris. -flytning.* Idrotts. *Hopp och f-ar vid simuppvisning. -framställning* särsk. i konsten. **-lampa** lampa i form av (l. med) figur. **-modellering. -målare;** -ning (med plur.). **-märke.** Handels. o. d. [Varumärket] skall, såsom det heter i 1884 års lag, vara ett f. och får ej bestå i siffror, bokstäver eller ord utan särskild egendomlig form. Till utseendet oftast ett mer l. mindre originellt »figurmärke» SAOB. **-rik.** I ett par av de mest f-a scenerna. *En f. bonad. -ristning.* Stenen är ~ försedd med f. **-skjutning.** S. på figur. *F-en ~, skjuttid 1 minut, fem skott. -söm. -teknare; -ing (med plur.). Undervisningen i f-ning. **-åkare;** [-erska]; -ning. I fråga om skridskoåkning: konståkare, konståkning (teor, åttor, klöverblad osv.).*

— **Figuräl**, -t. Om konst o. d. *Den f-a konsten. F. framställning. Syn. figur.* — **Figura**nt, -en, -er; -ska. Dansör som uppträder i förening med andra (x solodansör). — **Figuré**, (-en, -er. Figurerings-) tur t. e. i fransäs. *Flickorna göra f. för varandra. Figuré!* kommandoord i fransäs. *F. till höger, till vänster. — Figurera*, -ade, [-as]; -ing (med plur.); -ingstur (i dans). **1)** Utföra vissa danssteg (figurer) med bugningar o. d., utföra vissa dans-turer. *F-a för, mot ngn. 2)* Allmänna-

'Uppträda', göra tjänst som, vara med som, 'skyldra', förekomma, synas, vara framställd i en skildring. *F-a* som *äskådningsmaterial*. Hans namn *f-ar* också på listan. *F-a* i *tidningarna*. — **Figurlig**, -t, -are; -en. *I f. betydelse, bemärkelse, mening. F-a tale-sätt. F. framställning. F-t l. f-en talat.* **Syn.** bildlig, oegentlig, överförd, metaforisk, ibl. 'friare'.

Fika, -ade (ldls. även -te), [-as]; -an (mest skönl.). *F-a efter rikedom och ära, efter höga ämbeten. Ständigt fika efter att synas och bli berömd. Det var egentligen icke henne själv han f-ade efter, det var hennes pengar och den sociala ställning, hon skulle skänka den som blev hennes man. Ivrigt f-ade efter allt som kunde ge en ny sensation. En lön är de själlösa makternas f-an, / men sanning förbliver de dödas predikan A. Österling. Skönl., högt. saknas ngn 'efter': F-a att ~.* **Syn.** efterfika, eftertrakta, trakta (efter), eftersträva, sträva l. trå l. stå l. jaga (efter), åtrå, ivrigt söka, (envist) 'sträcka sig' (efter), ibl. jakta. — **Fiken**, -et, [-nare]; -enhet. *F-en efter ngt, (efter) att ~.* Som ett barn, *f-et* efter söt-saker. Jäntorna våra blevo våldligt *f-na* att komma dit och se bygdepojkar i helgdagskläder O. Högborg. Med *f-na* ögon betrakta. Med illa dold *f-enhet*. **Syn.** begärlig, lysten, otålig (efter), girig, traktande.

Fikon (-änn; grav); -et, =. **I.** Enkelt. Mest om 'frukterna' (som egentligen utgöras av en köttig, inuti ihålig o. upptill ngt öppen blomaxel på vars insidor blommorna sitta); koll. i plur. ibl. även avseende trädet. **1)** Huvudbet. **a)** *Åtliga f. Torkade, färska f. Leva på f. och dadlar. En fikonkrans ~ består vanligen av 100 st. f., upp-trädda på bast och plattryckta, s. k. kransfikon. 'Sommarfikon' brukas mest som födo-ämne på skördetörterna, 'höstfikon' torkas och exporteras. Dalmatiska f. Smyrnafikon. b)* Märk det vard. uttr. *Fick du f., Zakarias?* blev du lurad (på konfekten), fick du lång näsa, kragen, ingenting, 'tji'. **c)** *I Sverige odlas f. stundom i större trädgårdar, där träden antingen dret om få st. i växthus eller ~.* **2)** *Indiska f. kaktusfikon (frukterna av Opuntia Ficus indica).* **II.** Ssgr ha *fikon-*; äld., särsk. bibl. träffas i några även *fikona-*. — **Fikonformig**, -t. Skr. *Sjuklig, f. utväxt. -kaffe.* Ett kaffesurrogat av rostade fikon. *F-t* anses bättre än *cikoria*. **-kaka** bl. a. ett slags konfekt av pressade torkade fikon o. mandlar. **-kaktus**, Opuntia Ficus indica. En kaktusart med ätliga frukter: indiska fikon. **-kärna**, -lik, -t. Skr. **-låda**. **-ost**. Ett slags konfekt: fikon, mandlar, nötter, pistacier o. kryddor hårt sammanpackade i flätade korgar. **-palt**. Vard., ibl. äld. o. skämts. för 'fikon'. Och räcker *f-ar* / och mandelbröd

ät *svinakarln* Karlfeldt. **-pudding. -sort.** *Söta f-er. -språket.* Ett skämtsamt skolpojkspråk med vrängningar av typen 'fibben gukon' = gubben. — **Fikon-** l. **Fikonälöv**. I den senare formen särsk. med avseende på skylandet av blyden (i avslutning till berättelsen om syndafallet). *De antika statyernas fikonälöv.* Även bildl. **-träd**. A-formen mest bibl.

Fiktio, -en, -er. Dikt, inbillning, ngt uppdyktat l. som man inbillar sig l. tror på, ibl. föregivande l. påhitt l. osanning. *En ren f. Uppehålla en f. Trivas i f-ernas halvduk. I f-ernas värld. Fiktiv* (l. fi'k-); -t. Uppdyktad, inbillad, (blott) antagen, föregiven, fingerad.

Fikus (-uss; akut); -en, -ar. Ficus elastica, gummiträd, ostindiskt kautschukträd. En av våra vanligaste rumsbladväxter. *I sitt hemland, Ostindien, når f-en en höjd av omkring 30 meter.*

Fil¹, -en, -er. Rad (av hus, rum l. andra föremål), räck, länga. *Fil av rum. Ligga rummen i f. (med varandra)? En oavbruten f. av vagnar. Gatans vagnfil* H. Berger.

Fil², -en. Studentspråk o. d. Om teologiko-, juridiko- l. medikofilen. *Har han tagit f-en än? Han läser på f-en. Filarje*¹, (-en, -e. Studentspråk o. d. Som läser på filen. Ofta som sista ssgsled. *Medikof-e.*

Fil³, -et l. -en. Ldls., särsk. norrländskt. Långmjölk, tätmjolk; även grädde (t. e. hos Pelle Molin). *Äta f. — Filbunk*¹ e. Dels om bunken l. skålen (ofta små glasbunkar), dels om surmjölken i bunken (med sin grädde); ldls. även = tätmjolk. Ofta motsatt 'vispad surmjolk'. *Vi får f-e till mid-dan. Orkar du verkligen med två f-ar? Sätta upp f-ar (att surna). Och jag har satt f-e. F-e av glas. Märk uttr. Lugn som en f-e. -bytta* b. med filmjölk. **-mjölk**. Löpnad sur mjölk (med grädde); filbunke blandad med (söt) mjölk l. grädde, (vispad) surmjölk.

Fil⁴, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** En rasp är försedd med haktänder o. avsedd för bearbetning av trä o. annat mjukt material; en fil är på ytorna försedd med ett nät av rätliniga 'filhugg' vka bilda 'filtänder' l. 'filrader' o. användes för bearbetning av hårdare material; polerf-arna ha dock släta ytor på vka slip- l. polermedlet anbringas under arbetet (l. utgöras av trästänger klädda med sämskskinn). I icke fackl. språk kallas ibl. även rasparna 'filar'. *Fyrkantiga, trekantiga, flata, runda f-ar. Grovhuggna f-ar* kallas 'bestötf-ar', *finhuggna* 'slätf-ar'. Enkelgradig, dubbelgradig f. se filhugg. *Fyrkant, trekant, slät, rund-; sdg-; urmakar-; polerfil. Med en f. utvidga och jämna ett hål. Ge mig en f., så skall jag raspa av kanterna lite. Skärpes med f. Omhuggning av f-ar. Upphugga*

en *f*. Längden av *f*-ar och *raspar* mätes från spetsen till skafvet. 2) Märk *Nagelfil*. II. Ssgr kunna ngn gång även ansluta sig till verbet.

— **Filarbete**. Även till verbet. *F*. för hand. -**artlad**, -at. Fackl. Med *f*-at huggna käftar W. Hoffstedt. -**båge**. Tekn. Båge i vkn man kan infästa små smala filar för att lättare hantera dem. -**fabrik**; -saktiebolag. *F*. i full drift. -**grad**. Tekn. Se följ. -**hugg**; -a; -are; -ning; -ningsmaskin. Tekn. F-ningen l. tillverkningen av filar tillgår så att filens ytor (för hand l. medelst f-ningsmaskin) gm en serie snett anbragta o. sinsemellan parallella mejselslag (s. k. filhugg) förses med '(fil)tänder', även kallade '(fil)grader'. Skall filen bli 'dubbelgradig', vkt är det vanligaste, korsas de undre huggen (undergraden) av likaledes snedställda o. sinsemellan parallella filhugg (övergraden); graderna få sålunda trapetsform. Efter f-ningen kommer så 'filhårdningen'. Förse med *f*. Vars skarpa kanter något tillrubbas och likasom övriga sidor *f*-as W. Hoffstedt. En skicklig *f*-are kan ~. -**hårdning** se föreg. -**kloppa**. Tekn. F-an insättes mln käftarna på en filklove för att skydda arbetsstycket. -**klove**; -makare. Tekn. Ett litet skruvstycke att inspanna föremål i som skola filas. -**skafft**. Runt träskaff i vkt den smalaste ändan av filen (filtången) är infäst. *F*. av bokträ med stålringar. -**smed**. -**sort**. -**spån**, -en l. -et. Småpartiklar som avrivs l. avstötas medelst filtänderna, avfall vid filning. Mest koll. Ett rör fyllt med *f*. Järnfilspån. Men även Tills det sista *f*-et avskakar sin last på instrumenttråden och relän. -**spår**. Vill man få ytan glatt, utan *f*., bstryker man den med olja. -**stråk**. Fackl. Märke efter 'strykning' med fil. Reguljära *f*. -**tand** se filgrad o. filhugg. -**tång**. Tekn. Filens smalända som infästes i filskaffet.

— **Fila**, -ade, -as; -are; -ning (med plur); -ningsarbete. I. Enkelt. 1) Egentl. *F*a för hand. *F*-a kuggar t. e. för att avrunda dem. *F*-a kanterna runda på ngt. Han satt och *f*-ade på en gaffel. Skarpf-ade såg-tänder. *F*-a hål på l. i ~. Nyckel, på vilken han *f*-at ett fänghål. Verktygf-are erhålla ~ anställning hos A.-B. Precisions-verktyg. F-ning medelst maskin. F-ningen börjas med grövre filar och fortsättes med finare och finare. Det för hand utförda f-ningsarbetet ersätts numer mycket genom filmaskiner, fräsar och slipmaskiner. 2) Bildl. a) När uppsatsen är färdig, sitter han och *f*-ar på den i oändlighet för att få bort små onöjaktigheter. *F*-a sina egna vers M. Lamm. Och så vidtar den tålamsprövande f-ningen sedan man i hast kastat ned ett förslag på papperet. Ge ngt en sista *f*-ning. b) Mer fristående bet. Jfr birfilare. Gärna

ngt föraktligt. Sitta och *f*-a på sin fiol. Mindre ofta trans. som i På de överfulla kaféterrasserna *f*-ade italienarna fiol C.-A. Bolander. II. Sådana ssgr som även kunna ansluta sig till 'fil' se ovan under d. o. **Syn. I. 1)** (av)jämna (n) l. bearbeta l. gnida med fil, slätfila n, glätta, ibl. raspa; 2) a) hyfsa, putsa, ta bort ojämnheter, 'finarbete' n, förbättra l. överarbeta formen (på ngt); b) gnida. — **Fila** av n, bort n, ige-nom o. genomfila, itu n, opp se uppfila, rund n, slät n, sönder n, upp n, ut n. **F. över**. Särsk. bildl. — **Filbänk**. Tekn. Bänk l. bord för filningsarbete. Jfr hyvelbänk. -**maskin**.

Fil° förstavelse o. -**fil**° slutstavelse. Båge från grekiskan. Bet.: 'som älskar', '-vän' o. d. I orden filantrop, filateli, filharmon, filhellen samt hellenofil m. fl. Se d. o.

Filantrop (-äp); -en, -er; -synpunkt. Människovän, person som oegennyttigt verkar för att hjälpa vanlottade. En känd *f*. F-en fröken Beatrice Dickson. **Filantropi**, -(e)n. Människokärlek, oegennyttig strävan att hjälpa vanlottade. **Filantropisk** (-äp); -t. Jfr de föreg. *F*. verksamhet. *F*-a stiftelser t. e. (ensklida) sjuk- o. ålderdomshem, anstalter för andesvaga, lytta, föräldralösa o. d., skollovskolonier, arbetsstugor, förbättringsanstalter.

Filateli, -(e)n. Frimärksvetenskap (inräknat brevkort, frankokvart o. d.). Den modärna *f*-en har en viss kulturhistorisk betydelse. **Filateli**'st, -en, -er; -förening; -intresse; -isk. Frimärkssamlare, frimärkskännare. Utbildad *f*. Man kunde befara fullständig bojkott av märkena från fernas sida. Den i Stockholm 1886 bildade Frimärkssamlareföreningen antog 1900 namnet Sveriges *f*-förening. Ur *f*-isk synpunkt. För *f*-iskt ändamål.

Filbertsnöt. Ett slags långsträckt o. mjukskalig hasselnöt (från *Corylus tubulosa* i Sydeuropa). Kallas även 'lambertsnot'.

Filé, -(e)n, -er; filé-gipyr (till II); -stämpel (till III). Stavades förr även 'filet'. Kan betraktas som tre ord. I. Kok. (Stekt) ländryggstycke (det möraste partiet på slaktdjur). *F*-n på oxen. Ox-, kalvfilé. Märk *Filé* på fisk ryggsycken befriade från ben o. skurna som kotletter. Att skära den [= torskstjärten] i skivor eller *f*-er och ~. Stekt sjötungfilé. Gödfilé. II. Finare knyttningsarbete, finmaskigt nät. III. I bokbinderiet. Även i formen 'filett'. 1) Guldlst, förgylld linje, ornamentslist. 2) Stämpel för anbringande av guldlinjer o. d. *F*-en avnides mot en skinnlapp och tryckes jämnt och fast över guldnet ~. **Filett**, -en, -er; -arbete; -stämpel. I bokbinderiet. Se filé III.

Filfras (utt. o. fattat som ssg.); -en, -ar; -fäll. Mindre vanl. namn på järv (*Gulo borealis*).

Filharmoni, -(e)n. Ngt vard. namn på 'filharmoniskt sällskap' (jfr följ.). *Är du med i f-n?* **Filharmonisk**, -t. Musikalskande. Särsk. om *F-a sällskap* som odla högre kör- l. orkestermusik (särsk. oratoriet, passionen, mässan o. kantaten).

Filhellén, -förening. Grekvän, hellenofil. Särsk. hist. om dem som understödde grekiska frihetskriget 1821—30.

Filial (3-stavigt); -en, -er; -affär m. fl. se II. **I**. Enkelt. Dotteranstalt, blaffär, avdelningskontor, gren, (jämförelsevis) självständig underavdelning. *Hör efter i f-en; där kanske de ha något exemplar kvar.* *Akad. Bokhandeln f. (vid Sysslomansgatan).* *Tierpsf-en av Upplands enskilda bank* dess f-kontor i Tierp. *Ett slags (apoteks)f-er äro de s. k. medikamentsförråden.* *Affärs-, (bok)handels-, bank-, verkstads-, föreningsf-er.* **II**. Ssgr. Ex. *F-affärer.* *F-apotek* & stampotek. *Vi ha f-avdelningar både i Norrland och Götaland.* *F-föreståndare.* *Vårt f-kontor i Göteborg* & huvudkontor. *F-kyrka* dotterkyrka (& moderkyrka). *F-loge* dotterloge (& moderloge); ifråga om föreningar. *F-postkontor* upphörde med 1910. *F-station* vid telegrafverket. *F-verkstad.*

Filigrän, [-et l. -en], [=]; -(s)arbete m. fl. se II. Numr mindre vanl. biform 'filigrän'. Ett i guldsmedskonsten använt prydnadssätt: guld- l. silvertrådar lagda i arabesklila mönster, vanl. så att de bilda genombrutna arbeten men även om liknande beläggning på slät metall. **I**. Enkelt. *Bägare i genombruten silverfiligrän.* *Smycken i f.* **II**. Ssgr kunna ha antingen *filigrän-* l. *filigräns-*, det senare är det enda som upptas i SAOL⁷. *Fornsvenska f-arbeten i guld från 500-talet.* *Den rika f-artade utsmyckningen av ~.* *Från 1600- och 1700-talen förekomma jämväl bokpärmar med f-beläggning.* *F-(s)mönster.* *F-prydnader.* *Silverf-spänne.* *F-tenniken.*

Filipin, [-en, -er]; -vinst. **1** Krakmandel med två kärnor, två mandlar i samma skal, dubbelmandel. *Få se, om det här är f.* *Har du inte hittat någon f.?* **2** I uttr. som *Säga f.* o. *Spela f.*: ett slags vad, varvid den som på en viss dag l. viss tid först säger 'filipin' till den andre vinner vadet; till bekräftelse på vadet äta de vadsläende upp var sin av mandlarna i en filipin. *Spela f. med ngn* (om en påse konfekt). *Det har jag vunnit på f.* *Jag har vunnit (på, i) f. i dag, må mamma tro!*

Filippik, -en, -er. Häftigt anfall i tal l. skrift mot ngn (särsk. i politiska ämnen), häftigt personligt strafftal. Benämningen utgår från Demostenes tal mot Filip II av Macedonien.

Filisté, -(e)n, -er; filisteisk. F-erna voro en mot judarna fientlig folkstam i syd-

västra delen av Palestina. *Goliat, den filisteiske jätten.*

Filistjer (akut); -ern, -rar; -ermoral; -ermässig m. fl. Kalkborgare, bracka, trång- (bröstad) person, kråkvinkelsbo. *Fäniga f-erförsök att ~ Fröding.* **Filiströs**, -t, -are. Kalkborgerlig, brackaktig, trång, kråkvinkelsaktig.

Film, -en, -er (akut l. grav) l. -s. **I**. Enkelt. **1** Allmänare. Plur.-formen 'films' ännu den normala. Fotografisk plåt där en tunn hinna (vanl. av celluloid) ersätter glaset. *Använder du plåtar eller f-s?* *En rulle f-s.* *Öppna försändelser, innehållande f-s ~, få icke postbefordras såsom korsband.* *F-en förekommer dels i rullar, rullf-s, dels i form av plana blad, planf-s.* **2** Biografbetydelser. Plur. numrer oftare 'filmer' än 'films'. **a**) Närmast l. F. avsedd för biograf. *En representant för Pathé Frères kommer då att upptaga de mest spännande situationerna på f-en.* *Censurera tusentals meter f.* *Den oexponerade räf-en.* Med avslutning till b: *En grovklippning av f-en företages — man klipper t. ex. bort onödiga bihang i början och slutet på en scen.* [*Ingenjör Sven Berglunds uppfinning*] *den talande f-en* 1919. **b**) Filmnummer, biografnummer; ofta biograf- l. filmdrama; även koll. *Jag har skrivit f-er, spelat huvudrollen i f-er, satt f-er i scen och satt ihop f-er, bokstavligen talat, med sax i handen och klisterburk framför mig på bordet.* *Innan f-en legat färdig att vevas upp.* *När mina f-er för första gången rullats upp på duken.* *Ändrat titeln på f-en »Ärofull förlöftelse».* *Texten till flera berömda f-er.* *F-en visas nu över hela landet.* *Ingen biograf ville köra den om en 'skandalfilm'; ngt vard.* *Hur man skriver en f.* *Såväl s. k. inspelade f-er som naturbilder.* *Den förstnämnda f-en har upptagits på ~ Rockelstad.* *Förbjuden, censurerad f.* *F-en måste starkt förkortas.* *Stämplade så f-en tillåten.* *Förevisning av historiska f-er.* *Jag går bara på svenska f-er.* *Chaplin-film* nämnd efter den som spelar huvudrollen i filmen. *Den förtjusande sagof-en »Rättfångaren från Hameln».* *En social tendensfilm.* *Seriefilm i 18 episoder.* *Äventyrsfilm.* Märk koll. användning: *Importerade och uthyrde amerikansk f.* *Några års vana att spela f.* *När vi började spela in f. år 1915, sålde vi genast allt vad vi gjorde till utlandet.* **c**) Filmteater; filmkonst; filmväsen; 'biograferna' o. d. *Att Bertil Malmberg börjat skriva för f-en.* *Genom att utesängas från f-en berövas de [dvs. Dramatiska teaterns] ~ en betydlig extra inkomst.* *Föreningen »Film och fonogram», som skall stiftas på onsdag afton i Grand hotells festsal maj 1918.* **II**. Ssgr ha film- l. films-. Den förra formen har nära nog utträngt

den senare (o. i det följ. uppföres blott s-lös form som uppslagsform). De allra flesta ssgr hänföra sig till biografbetydelserna o. äro unga.

— **Filmaktiebolag.** De nya f-en Skandia och Interskandinav. -**akt|tör**; fem. även -tris. Som ~ redan hunnit skaffa sig berömda namn som f-törer långt utom Sverges gränser. -**alst|er**. De bästa f-ren. -**arkiv**. F-et blir verklighet 1918. -**ateljé**. Jag har besökt f-er och laboratorier i ~. -**band**. Att alla f. i världen ha samma bredd och perforering. -**biten**. 'Biten' av filmvurm. En f. yngling skriver till oss, att han vill bilda bioklubbar i alla skolor i Stockholm 1919. -**blad**. Mest i best. form som namn på tidskrift. Filmbladet har utsänt sitt sista nummer för innevarande år 1916. -**bolag**. -**byrå**. De flesta svenska f-er. -**depå**. Folkskolans vänner vilja ha f. 1918. -**drama** biografdrama, filmskådespel. -**dramatik**; -sera (filmatisera); -sör. Pristävlan för f-k. Två nya f-serade romaner. Ännu har väl ingen f-sör riktigt gått i land med ~. -**drottning** om filmskådespelerska.

-**firm|a**. En av de största amerikanska f-orna. -**författare**. -**honorar**. Utsikten till stora f. för filminspelare. -**industri**; -aktiebolag. Starta en filmindustri. Utvidgningar inom f-en. F-aktiebolaget Skandia. -**inspel|are**; -erska; -ning (med plur.); -ningsbolag; -ningsfirma. De stora f-ningsbolagen i vårt land stå ~. De amerikanska f-ningsfirmorna. -**kamera**. Inspelning för f-n är fullgod dramatisk konst, säger Lars Hanson. -**komed**. Har ni någonsin själv uppträtt i någon f.? -**komiker**. Den populäre f-n Harold Lloyd. -**konst**. Den ger allt det bästa vi fordra av en gedigen och god f. -**lagring**. Bestämmelser för f. nödvändiga [på grund av eldfarligheten]. -**lamp|a**. F-or [för infilmning] ha nu blivit en hel specialbransch 1920. -**lustspel**. Åter ett svenskt f. bland 'Biografnytt'. -**man**; -nakongress. Jag blev f. 1913, säger han om skådespelare o. författare. En svensk f. anhöllen av polisen om affärsman. Vid den skandinaviska f-nakongressen. -**original**. -**program**. Att från byrån [Sv. kinematografiska sällskapets kinobyrå] hyra blott f.

-**ram**. Ram varpå filmen sättes vid sköljning o. d. Höga, långsmala cementkärn i vilka vanligtvis 3—5 f-ar på en gång kunna vara nedsänkta. -**regissör**. Den f., som tror att ~. -**roll**. Spela i ett otal f-er om dret. -**rulle**. F. ~ för 6 exponeringar. -**ruta** avdelad bit av film för infilmning. -**scen**. Censurerad, klippt f. -**skola**. En teater- och filmskola skall öppnas i Kristiania 1919; skall meddela undervisning i modärn o. klassisk litteratur, filmteknik, plastik, dans, fäktning o. maskering. -**skådespel**; -are; -erska. Den ökade tillgången på f-are. Den

av våra svenska f-erskor, som ~. -**stad**. För inspelning av filmer osv. En f. i Sverige efter Amerikamönster förslag 1919. -**statist**. -**stjärna**. Jfr filmdrottning. Hon kunde säkerligen bli en f. av rang även utom Sverges gränser. -**teknik** o. -**teknisk**. -**tidskrift**. -**tit|el**. F-arligt att ändra f-lar. -**upptag|are**; -ning (med plur.). Ett par påpassliga f-are voro framme för att bevara fripassagerarna åt eftervärlden. -**uthyrning**; -saffär; -sbyrå. Skandias f-sbyrå. -**verk**. T. e. om större filmdrama. Det länge omtalade f-et »Intolerance». -**värld**. Nästan endast i best. sing. En storskandal inom f-en under uppsegling. Inom den svenska f-en.

— **Film|a**, -ade, -as; -are; -ning (med plur.); -ningsanordning(ar). 1) Uppta på film(en), med filmkamera fotografera; överföra till 'den vita duken', fotografera för biograf(teater). Hur fågellivet f-as. Stockholm f-as från luften. Då dessa bilder f-ades. Där f-are och andra fotografer veva och knäppa. Film, f-are och publik rubrik i tidskriften »Filmen». F-are och fotografer stredo om de bästa platserna. En spännande f-ning från Storkyrkans torn. Man måste för f-ningens skull väl taga vara på de ljusaste timmarna av dygnet. 2) Låta inspele, låta figurera för filmkameran. Vi komma även att till en annan sommar f-a »Herr Arnes pengar». F-ning av litterära verk. 3) Spela för filmen i. för filmkameran, (in)spela film, inspele för biograf(teater). Här i Danmark f-a alla, ända från de största skådespelarna och ned till garberobärarna. Nu stå som bekant endast Dramatiska teaterns sujetter utan tillåtelse att f-a. 4) Ordet brukas ibl. olämpligt för 'filmatisera'. — **Filma in** m. — **Filmrätt**. Som köpt f-en.

— **Filmatiser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.; även konkr.). Bearbeta l. anpassa för filmen, filmdramatisera, skriva o'm för filmen. Hall Caines »En kristen» f-ad. Böcker och teaterpjäser som f-ats. F-ingen [av »Herr Arnes pengar»] ~ har utförts av ~. Vid f-ing av klassiska litteraturverk. Det är ~ »Tom Sawyers äventyr» som lockat till f-ing. Konkretare t. e. i De flesta f-ingar, som här visats. — **Filmätisk**, -t. Film- (i biografbet.). Den f-a utförligheten och litterära detaljrikedomen Ejnar Smith. — **Filmös**, -en, -er. Filmskådespelerska. Skådespelerska och f., född i Brooklyn 1898.

Filolög (-åg); -en, -er; -möte. Språk- o. litteraturforskare l. -kännare. Jfr följ. En av våra mest framstående f-er. Nyfilolog x särsk. Klassisk f. Historici pläga icke kallas f-er. F-mötet i Uppsala 1902 omfattade även historia o. pedagogik. — **Filologi** (-gi); -(e)n. I. Betydelse. 1) Ordet betecknade förr enbart 'klassisk f.' (den enda

som fanns innan de modärna språken under senare hälften av 1700-talet började filologiskt studeras; så kom ordet att avse hela den andliga odlingen hos kulturfolken; denna vidsträckt bet. är emellertid icke den nu härskande, om ock spår såväl av denna som den första ännu träffas även i modärnt språkbruk. 2) Den nutida huvudbet. är: språk- o. litteraturforskning med huvudvikten lagd på textkritik o. tolkning av språkminnesmärkena. 3) Somliga ge ordet en bet. motsatt den förra näml. språkvetenskap l. lingvistik (som eljest är motsatt 'filologi' i bet. 2). II. Exempel. *Klassisk f.* Arkiv för nordisk f. *Egyptologi* eller *egyptisk f.* Goethef-n. *Från f-n avseöndra historia, arkeologi, konsthistoria m. m.* — **Filologisk** (-åg-); -t. Jfr de föreg. *F-t korrekta, tillfredsställande upplagor. Sträng f. kritik. F. metod. Nyf-a sällskapet. Syn.* (ibl.): språklig, språk- (o. litteratur)vetenskaplig, lingvistisk.

Filose'llsilke. Garn spunnet av silkesavfall, luddar lätt upp sig. **Syn.** florett-silke, flocksilke.

Filosöf (-äf-); -en, -er; -grubbel; -panna; -skola (både om 'sak' o. om personer); -tanke. I. Egentl. *En av fortidens största f-er. Den svenske f-en Boström. Rätts-, religions-, upplysnings-, nutidsfilosof. Rafaels F-skolan i Aten.* II. Friare o. i bild. 1) *En liten f. på 10 år om en brådmogen allvarsam pojke. Han blev en grubblare och f. Ser du rynkorna? en riktig f-panna.* 2) *En f., som låter livet ha sin gång. Ta det som en f.! Med en f-s jämnmod.* 3) Ibl. om en som tillhör filosofiska fakulteten l. som studerar filosofi vid universitet l. högskola. **Syn.** I. tänkare, vis, forskare i filosofien, 'vishetsvän'; II. 1) grubblare, 'allvarsman', en som går o. tänker l. som är borta från världen; 2) levnadsvis, levnadsfilosof, en som med jämnt sinne ser på livet, som icke låter denna jordens ting gå sig till sinnes, som tager livet som en vis man, ibl. stoiker; 3) (ibl.): fil(osofie) stud(erande) l. d.

— **Filosofem**, -et, = l. -er. Filosofisk sats l. system l. ibl. hugskott. *En kritisk behandling av f-en de filosofiska tankebyggnaderna l. systemen. Föregående f. eller satser därur K. Hedvall.* — **Filosofera**, -ade, [-as]; [-ing]. Egentl. o. friare. 'Tänka' (i filosofiska ämnen l. filosofiskt), göra slutsatser ur förnuftsgrunder, sysselsätta sig med filosofiska spekulationer, söka finna ngts väsen l. (yttersta) grund; grubbla, sitta försänt i grubblerier, vara försänt i (djupsinnigt) begrundande, 'tänka över livet o. världen'. *F-a över ngt. Där sitter han nu igen med händerna i kors och f-ar.* — **Filosofi**, -(e)n, [-er = filosofiska system]; -historia o. -historiker (båda skr.); -profes-

sor. Vetenskap som söker en allmän världs-förklaring o. livsåskådning; tänkande över världens o. människans sanna väsen, 'vishetslära'; vetenskap som söker förklaringsgrunder av djupare o. allmännare art (än specialvetenskaperna), allmän principvetenskap; ibl. sammanfattning av specialvetenskapernas allmänna resultat; ibl. livs- l. levnadsvisdom l. levnadskonst. 1) *F-ens propedeutik* vanligare 'filosofisk propedeutik'; måste framför allt innefatta kunskapsteori. *Teoretisk f.* avser en förklaring av det som är. *Praktisk f.* uppställer livets mål (det som bör vara). *Studera f.* *Empirisk, rationalistisk f.* *Den Kantska l. kritiska f-en.* *Hylla, vara anhängare av Boströms f.* *Den medeltida f-en var intet annat än »trons tjänarinna».* *Den nya f-en eller nya tidens f.* grundlades av Cartesius vid mitten av 1600-talet. *Sjuttonhundratalets upplysningsfilosofi.* Många nutidsfilosofer begränsa f-en till endast kunskapsteori och betrakta allt annat filosoferande såsom en ovetenskaplig metafysik F. v. Schéele. *Historiens f.* *Religions-, moral-, rätts-, språk-, konstfilosofi.* *Den tyske f-historikern W. Windelband K. Hedvall.* 2) Märk uttr. som *Det är nu min enkla f. levnadsvisdom.* — **Filosofie**, =. Adj. *F. doktor* ofta förkortat Fil. Dr; ibl. Fil. Dr l. F. D.: som tagit (högsta lärdoms-)graden inom filosofiska fakulteten, som 'disputerat' o. promoverats. *F. doktorsgrad, doktorspromotion.* *F. kandidat* ofta förkortat Fil. Kand., ibl. F. K.: en som tagit *F. kandidatexamen.* *F. licentiat* ofta förkortat Fil. Lic., ibl. F. L. *F. magister* ofta förkortat Fil. Mag., ibl. F. M.: som tagit filosofisk ämbetsexamen i Sverige l. (i Finland) f. kandidat som promoverats till magister; före 1863 kallades f. doktorer hos oss f. magistrar. Fil. Dr; Fil. Kand. osv. skrivs ibl. även med små bokstäver (fil. dr osv.).

— **Filosofisk** (-äf-); -t. 1) *F-a problem.* *F. grundtanke.* *F. sedelära etik.* *Den f-a stenen* oftare: de vises sten. *F-a spekulationer, grubblerier.* *Han har verkliga f. läggning, f-a anlag. Tänka f-t.* 2) *F-a fakulteten* ofta förkortat Fil. Fak.: de lärare, lärarbefattningar l. vetenskaper vid universitet l. högskola som ej ha att göra med teologi, juridik o. medicin. *F. ämbetsexamen* lärarexamen inför i Sverige gm 1908 års statuter. 3) Friare. *Du ser så f. ut; vad grubblar du på? Ta missöden och ledsamheter f-t.* **Syn.** filosof, ibl. filosof; filosofi; förnuftsfilosofi, begreppsmässig; (djup)tänkande, djuptänt; grubblande, inåtvänd, spekulativ; levnadsvis, som har en filosofis lugn, ibl. stoisk, 'kolugn'.

Filt, -en, -ar. I. Ämnesnamn. Ngn gång med plur. i bet. 'filtsorter'. 1) Egentligast. Ett slags tyg frambragt av djurhår (särsk. fårull) som under fuktning o. upphettning

sammantryckes, gnides, klappas l. borstas så att det 'filtar sig'. *F-ens styvning. Stampad f.* x vävd. *Grövre, finare f.* Hattar av *f.* Stommen utgöres av *f.*, det finare ytterlagret (platteringen) är av silkesplysch. *Dämpfilt och Underfilt* ~ äro ock bättre *f-sorter*, som brukas av pianofabrikanter. *Tak, asfalt, tjär-; hatt-, matt-, pappers-; hästhårs-, hårfilt.* Lackerfilt brukas i vagnmakeri, till mösskärmar o. d. 2) Ngt oegentligare. Vävd filt, filtväv(nad). Maskinfilt, ändlös eller i slangform, för fabriksbehov. **II.** Plur. vanlig. Om 'avpassade filter' o. d. Mest till I 2. Tacke tycker han är för tjockt, han ligger endast med en tunn *f.* (över sig). Italienska (silkes)*f-ar*. Ylle-; säng-, äk-, bil-, res-, häst-, biljard-, bords-, bakfilt. **Syn.** (ibl.) filtväv; (ibl. nära:) rya, täcke, pläd.

— **Filtaktig**, -t. -arbete. -artjad, -at. Dylika *f-ade* vävnader finnas av många slag. -**badkappa**. *Vida f-or* ~ av kulört väfvelvävnad. -**bildande**; -ning. Fackl. -**duk**. Tekn. osv. *F.* utan ända i pappersbruk. -**fabrik**; -ation. Inom *f-ationen*. -**hatt**. -**hår**; -ig. T. e. bot. *Helbräddade, f-a* blad B. Lidforss. -**klädd**. Den *f-a* dörren läste sig ljudlöst. *F.* bordsskiva, disk. Ett par *f-a* rullar, över vilka filmen löper fram. -**känga**. -**ludd**; -ig. T. e. bot. Blommorna äro hölida av *f.* och ~. -**luden**. T. e. bot. *En f-en* halvbuske. Bladen ~ undertill *f-na*. -**matta**. -**mellanlägg**. Stapel av papper med *f.* -**mjuk**. -**mossa**. -**papp**. S. k. filtduk eller *f.* -**schal**. -**sko**; -industri. Gå i *f-r*. Alingsås *f-industri*. -**socka**. -**sort**. -**sula**. Herrtofflor ~ med tjock *f.* -**toffel**; -elfabrik. Gå i *f-lor*. *Filt*- och *skintoffel-fabriken* i ~. -**tacka**. Mest i part. perf. Kirgisernas tält är sammansatt av en *f-t* trästomme samt ~. -**täcke**. -**ull**; -ig. Även bot. -**underlägg**. Spegelbrickor med *f.* -**väv**; -nad. S. k. *f.*, en slags filt, som är genomdragen av en grov, lös vävnad. *F-na* der med bomullsvarp och inslag av grovt garn av silkesavfall, avpassade till filter (s. k. italienska).

— **Filtja**, -ade, -as; -are (om vissa fabriksarbetare); -ning; -ningsprocedur. 1) F-ningen är ett slags hoptrassling möjlig därigen att håren äro försedda med för ögat osynliga små kottfjällliknande utväxter som gripa in i varann då håren sammanpressas. *F-a* ull. Ull som lätt *f-ar* sig, som låter *f-a* sig. *F-ad* helylletrikå. Enär denna [*dam*]kavaj är *f-ad* samt ruggad på bägge sidorna, är den mycket tjock och varm och ~. Även friare. (*Hop*)*f-ade* rötter. 2) Perf. part. brukas ngn gång skönl. = 'filtklädd' l. d. *Hur död på f-ad* säla / bakom dig tassar tyst Fröding. **Syn.** 1) sammanl. hopfilta n, hoptova n, hoptrassla n, hopfläta n, sammansno, hopsno n, (ibl. nära)

valka l. stampa; (*f-a* sig): tova l. filta l. sno ihop sig. **Filta ihop (sig)** se hopfilta.

Filt(er) (akut); -ret, -er l. **Filt(rum)** (akut l. grav); -ret, -rer l. -ra. (Porös) kropp avsedd att gmsläppa o. rena vätskor (l. gaser); ibl. filterapparat l. filterpapper l. filterbomull; (ibl.) silmassa, silpapper o. d. l. ock nära: tät sil, durkslag. Ett *f-er*, vars porer äro av den storlek att ~. Ett *f-um* av olimmat papper, som inpassas i en tratt. Passera genom ett *f-um*. Använda bomull som *f-um*. Ett sandlager som tjänstgör som *f-um* (för vattnet). »*Mekaniska*» *f-er* för att avskilja grövre slam. Och påsar eller säckar av tyg (pressduk) användas som *f-ra*. De två genomsläppligaste graderna av *f-ra*. Papper-, asbest-, glaspulver-, bomulls-; kolf-*ra*. De finaste porslinsf-*ra*. Oljef-*er* för filtrering av olja. — **Filterduk**. Vanligare 'filterduk'. Fällningen filtreras genom *f.* -**press** även 'filterpress'.

— **Filträt**, -et, = l. -er. Fackl. Vätska som passerat ett filter, det filtrerade; (ibl. nära) lösning. *Giva ~ färglöst f.* Det kärl varuti *f-et* uppsamlas. — **Filtera**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsapparat, -ingsförmåga m. fl. Om vätskor (rena från lösta ämnen); även om gaser; ofta också om absorption av lösta ämnen. **I.** Enkelt. I stor skala användes *f-ing* för rening av vattenledningsvatten, som får passera genom en bädd av fin sand. Vattnets *f-ing* genom filtra av porslin. Träkol användes till *f-ing* av fruktsafter, oljor, likörer m. m. En nypa husbloss löses genom kokning i 200 gm destillerat vatten ~, och lösningen *f-as*. Varpd fällningen *f-as*. Det *f-ade* vattnet. Ofat vatten. *F-a* gaser, t. e. genom att låta dem långsamt strömma genom bomull. **II.** Sgr ha formen filter-. De kunna ibl. växla med *f-ilter* (till substantivet) o. *filtrerings*. **Syn.** rena (med filter), låta gå genom ett filtrum, klara, sila, medelst filtrering befria från föroreningar. **Filterapparat**. -bar, -t. De höra ~ till de *f-a* bakterierna. -**bassäng**. Ferna för Jönköpings vattenledning. -**duk**. -**kol**. *F-et* ~ måste vara fritt från fint pulver och damm, som annars skulle förorena den vätska som filtreras. -**papper**. Olimmat papper som begagnas att sila en vätska igenom (särsk. renaste sort brukbar även för kemiska ändamål). Ännu bibehålles även i utlandet benämningen svenskt *f.* såsom liktydigt med bästa möjliga vara 1907. -**press**. -**påse**. -**tratt**. -**verk**. [*Altonas*] förträffliga *f.*

Filur, -(e)n, -er. Ofta skämts. *Den f-n!* Du ä allt en rikti *f.*! *Jaså, din f.*! Även om kvinnor. *En sådan f.* Z. Topelius (om 'Verna'). **Syn.** skojare, skälm, spetsbov, (liten) räv, slughuvud, (knipslug l. listig) 'rackare' l. krabat, spjuver, spefågel, spek-

takelmakare, upptågsmakare, (illistig) kanalje, en som är 'full av fan'.

Fimbulvinter. 'Den stora vintern' som föregår Ragnarök. Ofta i bild l. bildl. *Fjärran i ett f-ns töckenland* Forsslund. *Mänsklighetens utsikter att snarast möjligt hinna ut ur f-n om världskriget. En bildningens f.*

Fimmelstång l. Fimmerstång. Skalkel, (vagns)skalm. *Hästen skenade och vid en vändning bräcktes bägge fimmerstångerna.*

Fin, -t, -are. Bet.-skiftningarna ofta föga skarpt skilda, särsk. som flera skiftningar ej säll. kunna tillkomma samma uttr. I allm. motsatt: grov, tjock, klumpig l. ock smutsig, osnygg, ful, smaklös, sämre, ofin, taktlös l. ibl. oskarp osv. **A)** Enkelt.

I. Motsatt 'grov' i egentl. mening. Oftast utan värdesättning. **1)** Tunn, smal o. d. *Grövre och finare (ved)trän. F-t kluwen. F-t sågad. Utdragen i en f. spets. Kan du spinna tråden lite fare?* Garnet skall vara f-t spunnet. *Faste (sortens) garn. Begagnar du f-a eller grova pennor?* En f-t skuren penna ofta bildl. o. då värdesättande. *Måla med f. pensel. Han satte dit några f-a streck, och så var det färdigt.* **2)** Fint fördelad, småkornig, finkornig o. d. *Mala f-t. F-t stött mandel. F. (havs)sand. F. lera. Fint slammad lera. Mikroskopiskt f. Ett f-t pulver. Grövre och fare kammar. F-a maskor, porer, nät. Det föll ett f-t regn. Dugga f-t. Stoft, dammfin. 3)* Hit ansluta sig snarast. **a)** De f-aste (apoteks)vägar med vka man kan väga mycket små kvantiteter. **b)** F-t tryck. *F. stil. Det med f-a stilen får ni hoppa över.*

II. Mer l. mindre starkt värdesättande. Dels mer 'egentl.', dels rent bildl. **1)** Med närmare anslutning till I. **a)** F-a handukar o. grova, köks-. *Faste kläde även till 2 d nedan. b)* *Ha f-t skinn. F. och ömtålig hy. En f. och bräcklig gestalt. F-t byggd. Späd och f. F-a drag. F-t skuren mun. c)* *F. och jämn. Slät och f. Sammetsfin. Mjuk och f. Dunfin. I det en f. rodnad bredde sig över hennes mjälla kinder. d)* *F-t silver, guld väl renat, haltfullt. Bergfin.*

2) Fin i yttre mening. **a)** *Hon ser alltid f. (och prydlig) ut. F. och nått. F. och välvärdad. Här är som alltid snyggt och f-t l. f-t och snyggt. Göra f-t i rummen, tills främmandet kommer. b)* *Göra sig f. för att gå på middag. Va du klär dig f. i dag!* *Tycka om f-a kläder. F. och elegant, ja nästan sprättig. c)* *Ett f-t och smakfullt arbete. Det var en f. liten vas, du har fått. Hon har ett ovanligt f-t och behagligt utseende. d)* *De f-aste tyger. F-a viner. F-t postpapper. Av f-aste kvalitet. En fare supé. Extra-, superfin. Finfin. Högfin.*

3) Fin i huvudsakligast l. enbart inre mening. **a)** *Det syns ju genast, att hon är ett f-t fruntimmer. Vara av f. familj. Röra sig i den f-a världen. Tillhöra de f-aste kretsarna. Utesluten ur den f-a(re) societén. F. umgängeston. Ha ett f-t sätt. F. och hövisk. F. och belevad. F. och säker smak. F-t bildad. Det f-a skämtet ibl. med anslutning till c, d o. e nedan. b)* *Tillgjort f. F. och sipp. Hon vill l. ska alltid vara så f. av sig, f-are än andra. F-t ska de vara, sa käringen, åt vattgröt med silverslev. c)* *F. takt. F. känsla för det passande. Det var inte f-t gjort av dig. Var det inte bra f-t (och vackert) tänkt av henne? F. och försynt. Själsfin. d)* *F-a anspelningar. Helt f-t och försiktigt slog han fram något om ~. Ja förstår piken, fast han ä f., sa pigan, när frun kalla henne lortaktig. Med f. ironi. Låta ngn på ett f-t sätt förstå l. ge ngn en f. vink, att han är överflödig. e)* *F-t omdöme, förstånd. Han är icke något snille men det är en f. begävnig. En f. kännare av gamla möbler. Skarpsinnig och f. i sina resonemanger. En f. människo-kännare. F. politiker. Göra de f-aste distinktioner. Härfin. f)* *Det skötte du f-t. Det här ska gå f-t, ska du (få) se. g)* *Märk ironisk användning. Du var mej (just) en f. figur, en f. gosse, en f. pojke! Jo, nu har du ställt till det riktigt f-t åt oss!*

4) Om 'saker' o. fhdn. **a)** *Ett f-t utlåtande om ~. Komma hem med f-a betyg. Märk Jo, det är nog ett f-t namn, ett f-t papper som går bra i bankerna, vederhäftigt. Det vore ju en f. affär. Hit snarast Han hade aldrig varit i så f. form. b)* *Idag ha vi f-t väder igen. Om det nu bara ville hålla sig f-t åtminstone ett par dar! c)* *Ofta nästan utan värdesättning. Han kan urskilja även de f-aste ljud. En ton så f., att den knappt kunde uppfattas. Ett f-t läte som av en älva. Ett f-t pip. F. och gäll. De högsta och f-aste tonerna. d)* *Ha f. hörsel, f-t väderkorn. Han har alltid haft f. näsa för l. när det gällt ~. Men där var en underström av något annat, som hon hade mycket f-t öra för och genast uppfattade. e)* *Märk Du förstår inte det f-a i kråksången. Det f-a(ste) i saken var det, att ingen visste något på förhand. f)* *Märk ngt vard. uttr. som Smak och taktfullhet; nej med det är det f-t i socialisttidningar magert med, ont om.*

B) Ssgr ha i regel fin-. Dock är att märka att en hel del perf- o. pres-part. även kunna uppvisa formen fint-. Dessa senare former anföras ibl. (exempelvis) under huvudformen. Nya ssgr bildas i stor utsträckning vid behov.

Syn. A) **I.** 1) tunn, smal, smacker, slank; spetsig, (udd)vass, skarp; (ibl. nära) svag; 2) finfördelad, finmalen, finkornig, finporig

osv., små-; ibl. dugg-; ibl. tät; **3**) liten, mindre, petit-; ibl. gnetig l. petig; **II. 1**) jämn o. slät, glatt o. mjuk; mjuk o. len; finlemmad, späd(lemmad), liten o. välbildad, spenslig, smärt, gracil, ibl. spinkig, (ibl.:) bräcklig, subtil, ömtålig; mjäll, skir, skär, 'mild'; väl renad, ren(aste), haltfull; **2**) pryddig, snygg, välvårdad, (väl)putsad, ren, renlig; (små)nätt, (ibl. nära:): (små)täck, söt, näpen; elegant, välklädd, gentil, chic, (ibl. nära:): sprättig, vråkig, mondän, uppffiffad; fint utförd l. arbetad, sirlig, stilfull, stilig, smakfull, formskön, vacker (o. ädel l. nobel), behagfull (o. ledig), utsökt, fulländad, (ibl. nära) konstnärlig; väl arbetad, omsorgsfullt (o. smakfullt) utarbetad, utpenslad (i detalj); god, ypperlig, bästa (sortens), utmärkt, av hög kvalitet, präktig, härlig, ibl. delikat, läcker, finsmakande, (ibl. nära:): kräslig, lukullisk, splendid; **3**) **a**) (fint) bildad l. kultiverad, 'bättre', tillhörande l. utmärkande för överklassen l. de övre lagren, förfinad, societetsförnäm, av (gammal) familj; belevad, hyfsad, städad, passande, comme il faut; **b**) sipp, tillgjord, utpyntad, utstyrd; 'vald', kräsen, granntryckt, laggrann, (pet)noga; **c**) angenäm, behaglig, taktfull, finkänslig, fintkännande, grannlaga, själsfin, ibl. ädel; **d**) försiktig, 'inlindad', dold, förtäckt, förstulen, (nästan) omärkbar l. omärklig; ibl. 'spetsig'; (ibl. nära:): slipad, listig, slug, förslagen, fiffig, klipsk, klyftig; **e**) (omdömes)skarp, omdömesgill, med gott omdöme, inträngande, skarpsinnig, skarpsynt, förstående, förständig, klok (o. erfaren), skarpt uppfattande, (människa) med smak (o. förstånd); ibl. själfvill l. sinnrik; (ibl.:) spetsfundig, hårklyvande, subtil, som går alldeles för mycket i detaljer; **f**) (ft.:) utmärkt, skickligt, ypperligt, 'skarpt'; (ibl.) som det vore smort o. d.; **g**) 'snygg', 'ljus', 'skön', 'ljuvlig'; **4**) **a**) 'hög', 'vacker', berömmande, hedrande; ibl. vederhäftig, 'säker', som går; givande, 'lysande', inkomstbringande, räntabel; upparbetad, upptränad; **b**) (ibl. nära:): klar, strålande; **c**) hög, gäll, genomträngande; nästan ohörbar l. knappt uppfattbar (på grund av sitt höga tonläge l. sin spådhed); späd, svag; **d**) skarp, utmärkt (god); **B**) (fin(t)- ofta:) väl.

— **Finarbetja** (mest i part. perf. o. s-former); -are; -e. *De mest fin(t)arbetade filigransbroscher. Det behövs ej endast grov-arbetare utan ook f-are som kunna leda och uppfostra landets söner. -axig, -t. Att rågen ~ på mager sandjord [blir] lågväxt och f. N. Heribert-Nilsson. -bagare; -eri; -erska. Som bakar finare bröd (x grov-, spisbrödsbageri o. d. -bildad. 1) F-ade fingrar. 2) En fin(t)bildad sydtysk målare. -bladig; -het. 1) Om knivar, sågar o. d. 2) Om växter. F. myrten. En ovanligt f.*

form. Den taggiga, f-a torrskogen Erl. Norr-sköld. 3) Som består av tunna skivor l. lager. -borra. Vanligast i part. perf. -borstig. Med fina borst. -bruk; -a (till l. 1) Fint murbruk. F-ad lera. 2) Om pappersbruk. Besök f-ens (Grycksbo, Klippans och Lessebo pappersfabriker) utställning av ~. -bränna; -ning. Mest om silver (= finera), rena från små delar av främmande ämnen). Ibl. t. e. om lera F-d lera. -bröd; -sba-geri; -styp(er). Såsom bakare av limpor och f. är han jämnad med vilken yrkes-bagare som helst. Av f-styper få i handeln icke förekomma andra än ~ 1917. -byggd. En smärt och fintbyggd page. Fjärilar, f-a flugor, steklar och liknande insekter. -böjd. En f. hals.

-del|a. Vanligast i perf. part. Fjäderna på halsen mera f-ade. -dragen. Användandet av f., stark ståltråd som bärline. -fibrig. Det gulaktiga träet där f-t utan grövre porer. En mycket f. fultsort av betydlig tjocklek är ~. Efter [fisk]köttets smak och f-a beskaffenhet. -fin. Ofta handels; ibl. ngt vard. Förstärkande. Kan ansluta sig till en stor del av det enkla ordets bet.-skiftningar. Dambälle av f. metallvävnad. En stor f. handelsaffär med hovleverantörs-skyld prunkande över dörren. F-a betesängar. Benckerts spel visar, att han nu är i f. form. Våra f-aste familjer. Han har gett sina döttrar en f. uppfostran Dan. **Syn.** synnerligen fin, extrafin, 'högfän'. -fjällig. 1) F. harr. 2) Glimmerbronserna ~ utgöras av f-a pulver och ~. -fläckig. -formad, -at. Välformad osv. -formera. Fin(t)formade pennor. -fransad; -ig. Barderna [hos denna val] helsvarta, tämligen f-ade. -fördel|a; -ning. Genom mekanisk bearbetning i särskilda maskiner f-ar man torvmassan. Ett förfaringssätt, varigenom alla små klumpar, som kunnat bildas vid fuktningen, f-as. I färgkaret blandas 10 delar f-ad indigo med ~. Det f-ade metallstoft, som ~. Det är svårt att på detta sätt driva f-ningen tillräckligt långt.

-glätt|a. Och syr fast en häkta i fars stärkta och f-ade helgdagsskjorta med pipkragen Strindberg. -gnistrig, geol. En f. bergart. -gransk|a; -are. Skr. Mindre vanl. De känsligaste f-are J. E. Hylén. -grynig; -het. -guld. Rent guld (utan sammansmältning med andra metaller). T. e. i fråga om mynt. -hack|a; -ning. Vanligast i perf. part. F-ad spenat. Fin(t)-hackad gräslök. F-at kött, så fettfritt som möjligt. F-at enris. -halt; -ig. Mindre vanl. för 'lödighet'. Ett silvermynt av ¹¹/₁₂ f. och ~. -het, -en, -er (t. e. handels. om storhetsgrader osv. samt skönl. om 'fina skiftningar' l. 'fina vändningar' osv.); -sgrad (lödighet, finhalt). Jfr i det hela 'fin'. Här blott några ex. Trådens f. Större eller

mindre *f*-(sgrad). *Dragens* sällsynta *f*. och vekhet. *Pröva f-en* av ngt, legeringens *f*. *F-en* av guldlegeringar uttrycker för mynt i tusendelar, men eljes i tjugufjärddelar (kal-lade karat). *F-en* i hennes uppträdande och hela hennes väsen. *Själfsfinhet*. Det är omöj-ligt att här antyda alla de *f*-er (i stilen), varpå diktens helhetsintryck beror. **Syn.** se finess. **-hugg|a**. 1) *F-a* ett marmorblock. *Ny sockel av f-en*, skråkantad granit. 2) *F-na* filar. 3) *Lite f-en* ved [till kaffeko-karn]. **-hy|ad**, -at. Mindre vanl., skönl. *Den unga f-ade* damen Anna Wahlberg. **-hyllt**, =, [-are]; [-het]. *F-a* barnkinder. *Hon var rosig och f*, som en persika. *Dessa f-a*, mild doftande budbärarinnor om ~ A. T. Gellerstedt om blommor. **-hyvl|a**; -ing. *F-a* ett lädämne. *F-ing* av ~ oarbetade ytor på mjukt eller hårdat ~ gods. **-hålig**. *Den tyll* som användes som garnityr skall vara *f*. och tät. **-hårad**. Mindre vanl. för följ. **-hårig**; -het. T. e. om hundar l. hund-raser, i bot. osv. **-häckl|a**¹, -an, -or. [*Man drar med handen linet genom häcklans tag-gar*] först å grovhäcklan, därefter å *f*-or med tätare sittande, finare nålar. **-häckl|a**²; -ing. *F-a* lin. *F-ad* hampa. **-hård**. Ibl. = fineringshård.

-jord, lant. De finfördelade jordpartik-larna (som för jordens fruktbarhet äro vik-tigast). *Till f*. räknas vanligen värd som går genom 0.3 mm. sikthål eller ~ H. Juhlin-Dannfelt. **-kalibrig**, -t. *Det första f-a* geväret. *Efter den på 1890-talet genomförda kaliberminskningen* till 8—6.5 mm. började man befara, att de *f-a* kulorna vore alltför »humana», dvs. gåvo för ringa sårverkan. **-kam**; -ma. Kam med täta o. fina tänder. *Kamma med f*. *F-ma* ngn. **-kard|a**. Två ord: subst. o. verb; som verb vanligast i perf. part. *F-ad* bomull. **-klipp|a**; -ning. *En halv msk. f-t* dill. *Härpå vidtar f-ningen* [av filmen]. **-klyv|a**; -ning. Vanligast i perf. part. *Finkliven*, lufttorr stubbed (tall) till salu. **-knäckt**. Mest om ägg som äro liten smula knäckta men dock duga att använda o. säljas billigare. Ägg, prima, färska, *f-a*. Men även t. e. *F-a* smågrenar knäckta i småbitar. **-knölig**. [*Snäcka*] med *f-t* skal. **-konst**; -smed. Det är *f*., om något! *Europas f-smeder*. **-kornig**; -het. 1) *Brottet skall vara rent och massan f*. *Stockholmsgraniten* ~ är ganska *f*. *Gasgenerator med roterande rost för förbränning av f-t* och stybbbart bränsle. [*Äkta porslin*] är *f-t*. *De faste kolloida lösningarna* The Svedberg. *F-t* krut. 2) *F. majs*. **-kratt|a**; -ning. *Gården f-as* varje lördagskväll. *De f-ade sandgångarna*. **-kros-s|a**; -ning. *F-ad* kvarts. **-krusig**; -het. *F. persilja*. *Persilja med f-a* blad. **-kultiverad**. *Sin* ~ *f-e* personlighets vinnande egenskaper.

-kännande. Nästan endast med *t*. *Hans fru*, som är en fintkännande människa ~. **-känsla**, -n. V. Rydberg föredrog ordet 'finkänsla' framför 'finkänslighet'. Ordet visar ibl. skiftningar som ej så lätt kunna tillkomma det längre ordet. *Om hon icke haft nog f*., haft den *f-n*, att ~. Att även fattigt folk kan ha en viss *f*. Sven Lidman. *Umgänget människor emellan* ~, innan det ledes av en *f*., som vill jämna ödets lotter ~ V. Rydberg. [*En sedlighet, icke*] grundad på överläggning ~ utan på *f*. O. Sylwan. *Med rytmisk f*. och utsökt klangverkan Ru-ben Berg. **Syn.** (jfr) finkänslighet; fin känsla. **-känslig**; -het. 1) Huvudbet. *F*. i sitt förhållande till barnen. *Taktfull och f*. *F*. som endast en kvinna kan vara det. *F-t* söka undvika allt som kan stöta och sår-a. Med en *f-het*, som ~. *Saken*, ämnet kräver (stor, mycken) *f-het*. *Behandla med f-het*. *Obrarmhärtigt och med en upprörande brist på f-het*. 2) Ngt allmänare. a) *Sin läckra och f-a* teckning av all miljö Ruben Berg. b) Åga en *f*. smak. Ett *f-t* samvete. På l. i den punkten är hon mycket *f*. **Syn.** 1) taktfull, fin, grannlaga, ibl. hänsynsfull l. skonsam; (f-het:) taktfullhet, (fin) takt, grannlagenhet, finkänsla, fin känsla (i fråga om sätt med människor), fint sätt att ta folk, ibl. hänsynsfullhet l. skonsamhet; 2) skrupulös, ömtålig, känslig, sensitiv, lätt oroad l. sårad l. stött, som lätt drar sig inom sitt skal.

-lek, -en, -ar; -sgrad; -snummer; -ssiffra. Handels o. d. I. Enkelt. 1) *Garnets f*. *Be-roende på tygets f*. *Näsdukar* ~ i alla *f-ar*. Och i en *f*., som förefaller oss rent av sago-lik Lilli Zickerman om spetsar, hälsöm o. d. Ibl. även om pennor o. d. *Blyertspennor i olika f-ar*. 2) *Utsträcka* [bomulls]tågorna till behörig *f*. *Ytterst små partiklar* av s. k. kolloidal *f*. A. Atterberg. II. Ssgr. *Garnets f-snummer*. *Silkets* ~ *f-snummer*. *F-s* siffra t. e. på pennor. **Syn.** (ibl.) finhet(sgrad). **-lemmad**, -at. Ofta skönl. Ett ut-brott, som skakade den *f-ade* gestalten Gus-taf Janson. *Den unge kejsaren av Kina*, de gamla kulturernas *f-ade* gammalmansson C.-Å. Bolander. Om djur t. e. Och modern en *f-ad* tik av Hudson-Bay-rasen. **Syn.** med fina lemmar, spåd(lemmad), fin(t)byggd, (ibl. nära) bräcklig. **-luden**. **-läs|a**; -ning (ibl. med plur.). Läsa noggrant (för att ordent-ligt insupa alla detaljer l. för att granska l. kritisera). T. e. om sista korrekturläsning. *Har du f-t* sista arket ännu?

-mal|a; -ning. *F-et* vete(mjöl). *Fin(t)-malen* ockra. *Den f-na*, torkade och siktade färgen. *Om apatiten efter f-ning* upplandades med ~. **-mask|ad**, -at l. vanligare **-maskig**, -igt; -ighet. Mest om fisknät. Ett *f-at* löjnat C. H. Schager. Med ett *f-igt* nät mellan två grovmaskiga Sven Ekman.

Sillträdnngen med f-ig träl. Figt, förtent järnträdsnät. Sjö nätet är här ej heller så figt ~ som i det egentliga Sörmland (= nätet av sjöar) E. Teiling. -matsbröd. Fastställda typer för hushållsbröd, f., kaffebröd och småbröd 1917. -mekaniker; -isk. Fikern W. O. J. Andersson. Fiska arbeten utföras snabbt och billigt enligt amerikanska metoder för massfabrikation. -måla; -are; -eri; -ning (med plur.). Dels allmänare; dels om ett särsk. på 1600-talet i Holland blomstrande målningssätt, ytterst omsorgsfullt o. fint o. i litet format: kabinettmåleri; f-a ibl. även = lägga sista handen vid ett målningsarbete. De holländske kabinettmålarnas (»finmålarnas») ~ konstnärskrets. Trots sitt tidsödande f-eri. Andra, utan tvivel under lupp utpenslade f-ningar O. Granberg. -mätta; -ning (med plur.). För f-ningar kunna cirklarna icke användas, utan ~ J. G. Seijmer. Planmätning indelas enligt förslaget i f-ning och vanlig mätning, vilka benämningar införts i stället för nuvarande numerisk mätning och grafisk mätning om lantmäteri; jan. 1919.

-nagga. Vanligast i perf. part. T. e. om växtblad o. bakverk. **-optik** (biton på sista stavelsen); -optisk (biton på mellersta stavelsen). [A.-B. J. L. Roses] avdelning för f. Finoptiska arbeten. **-papper.** Handels. Motsatt t. e. tidningspapper. **-poler**a; -ing (med plur.). *Fin(t)polerad byrd. Utför fingrar. -porig; -het. Filtra av porslän ~ eller annat f-t material. De f-a fibrerna. -prickig. F-t grön. -prov.* Särsk. till utrönande av finheten av guld o. silver. **-puts.** Abstr. o. konkr. (ett andra lager av kalkrapping inomhus). **-puts**a; -ning (med plur.). Dels till föreg., dels allmänare. Där kommer han nu, nyrakad och f-ad på alla sätt. Övergå till f-ningen (av geväret). **-rand**ad, -at o. vanligare **-randig.** F-a, blå och vita bolstervarskläder. **-rappa**; -ning (med plur.). **-reflad** se finräflad strax nedan. **-ritning.** Fint l. i detalj utförd ritning. **-riv**a; -ning. Vanligast i part. perf. [Varvid färgerna] först f-as på en färgkvarn och ~. F-en salmiak. Sedan denna massa blivit tillräckligt f-en, kan den ~ om kakaomassa. F-en potatis. **-räff**lad, -at. F-ad yta av en klyft (rämna). **-sand;** -sgrund; -ad; -ig; -ighet. En ny havsbadort med en den allra härligaste f-sgrund O. Sjunneson. F-ig lera H. V. Munthe. F-iga och dyga stränder Aug. Heintze. **-sikt,** -en, -ar. 1) Med plur. Sikt med fina hål. 2) Utan plur. Finsiktat mjöl. Priset på f. bestämt till 31 kr. och på samsikt till 30 kr. **-sikt**a; -ning. *Fin(t)siktat mjöl. Det f-ade sockret nedröres däruti jämte plommonen Sigrid Nordenfalk. -silver.* Rent silver (utan sammansättning med andra metaller). T. e. i fråga om mynt. **-skin-**

nad. Med fint (ibl. ömtåligt) skinn. Om människor o. djur. **-skiv**ad, -at. Kok. Jämta de finhackade eller f-ade äpplena Thora Holm. **-skor**p|a. Mest i plur. I stället för f-or. **-skrap**a; -ning. T. e. i kok. Skära späck, f-a kött till medvursten och ~ Wilma Lindhé. **-skrift** miniatyrskrift. **-skära.** 1) Egentl. Vanligast i part. perf. Grönsakerna, som ~ finskurits, läggas Thora Holm. Vanlig finskuren sillsalat. *Fin(t)skuret ockött. Finskuret gäsister.* 2) Bildl. Blott i perf. part. Det finskurna ansiktet och det behagliga uppträdandet Elin Wägner-Landquist. En fin(t)skuren penna numer blott bildl.

-slagen. Att då makadam användes, denna ovillkorligen måste vara f. Av kokt asfalt och f. stenskärv eller utsållat grovt grus beredes s. k. asfaltbetong. **-slam.** Det f., som från inlandsisen utspolades i havet och ~. **-slamm**ad, -at. F-at pulver. **-slip**a; -ning (med plur.). Består av ett stycke f-ad sandsten. F-ning av förarbetade eller oarbetade ytor på mjukt eller hårdat ~ gods. **-slät;** -fil. Tekn. Om filar. **-sma**k|ad, -at; -ande; -are; -eri; [-lig; -lighet; om matvaror o. drycker]. Vanligast är 'finsmakare', 'finsmakad' är (liksom 'finsmaklig') sälls. Som har fin smak, läcker-gom, gurmmand, ibl. 'nosgrann', kräsen. 1) 'Egentl.' Han är f-ad på viner. *Fin(t)-smakande sydamerikanska frukter som ~ (mycket) läckra. En f-are, en gurmmand. En f-are, som blir utom sig, om champagnen är en grad för varm. Och går man ännu längre i f-eri, bortskär man ~ W. Bülow.* 2) Bildl. Blott 'finsmakare' o. 'finsmakeri'. Och man skall vara en synnerligen stor f-are, om man inte gillar uttryck som 'en släkting, som han hänat ~ och sedan aldrig tänkt på'. Allt överkultiverat f-eri. **-smed** x grovsmed. **-smide.** Enl. Nord. Fam.² föråldrat = föremål av smitt järn l. stål med blank yta. Å F[iskars] tillverkas f-n, jordbruks- och mejeriredskap, grovsmede och puddlat stångjärn Nord. Fam.² (1907). **-smärg**lad, -at. Hockey-skridskor m. händade skenor, f-ade. **-smörjning.** Oljan ~ användes allmänt till f. B. Jönsson.

-snickare; -ararbete; -eri (abstr. o. konkr.); -eriarbete; -ra. En mycket anlitad f-are. Erik f-ade vid fönstret, när jag kom Alfhild Agrell. **-spets**ad, -at. En f-ad penna även bildl. **-spink**ad, -at. F-ad furu(ved). **-spinn**a; -maskin; -ing. Vanligast i perf. part. Finspunnet garn. Ull till f-ing. *Fin(t)spunnen tobak. -sprit.* F-en håller vanligen 95—97 % alkohol, prima sprit 90—96 % och sekunda sprit 80—86 % alkohol Ekenberg-Landin. **-spräck**lig. Undersidan grönskigt eller gulgrön, f. med svart E. Lönnberg. **-stammig,** t. De låga, f-a äppelträden. **-stamp**a. Vanlig lera

som *f-as*. **-stick|a**; -ning. Grov- eller *f-ade* [sweaters]. **-stil**; -sråd; [-ad l. -t]. Boktr. Petit(stil). Uppsatt med *f*. *F-en* kan ni hoppa över det med *f*. tryckta. 10 öre pr *f*-sråd. Den *f-ta* anmärkningen om ~ har tydligen icke uppmärksamrats. **-stjälkig**, -t; -het. *F-het* [av värde] för erhållande av ett i kvalitativt hänseende gott höutbyte. **-stryk|a**; -erska; -ning. Om tvätt. **-stämd**. T. e. bildl. Mänskligt *f-a* känslor N. Ahn-lund. **-stöt|a**; -ning. Särsk. kok. Sockret *f-es*. Finstött kanel, kött, *f-ta* mandlar. **-syssl|a**. Mest i plur. & grovsysslor. Men man skall laga ~, att man får göra *f-orna* Fanny Alving. **-säll|a**; -ning. Då man *f-ar* betäckningsjord för drivbänkarna.

-taggig; -het. T. e. bot. Stjälk nedtill *f*. **-tand|ad**; -ning. T. e. bot. (om blad), om sågar o. filar; om frimärken. **-tråd|ig**; -ighet; -dragare (fackl). En *f-ig* vara ~, som till utseende liknar madapolam om lärft. *F-dra-gare* med vana vid dragning av stältråd erhåller anställning ~ vid Munkfors bruk. **-tvätt**; -erska. Stärka och stryka *f*. **-tågig**. Med fina tågor. **-ullig**; -het; T. e. Om fåren skulle vara grov- eller *f-a*. Hela växten *f*. **-vals**; -verk. Tekn. Forsbacka ~ bruksegendom med masugnar, besselmer och martinverk, göt, medium-, fin- och rörvals- verk, ång- och räckhamrar ~. **-veck|ad**, -at. De *f-ade* volangerna, som ~ Fanny Alving. **-vikt**. Fackl. Vikten av den i plants l. mynt befintliga ädla metallen. **-vuxen** o. **-växt**. Mest skönl. *Finvuxna* hinduer Fröding. Du var så liten, så finväxt och så späd E. C:son Bredberg. Även om trädgårdsalster. **-vävd**. *F-a* [trädvantar]. **-ådrad**, -at; -ig; -ighet. En fin(t)ådrad agat. Hennes mjälla, *f-iga* händer. Det beror på träets *f-ighet*. **-åkare**. Motsatt en som tar grovkörslor. Han var stadens *f*. som satt vid telefon och tog emot order.

— **Fin(t)arbetad** m. fl. T-formerna i dessa part. anföras ibl. ovan under huvudformen.

— **Finema'ng**, adv. Vard. Det gick *f*. må du tro! fint, utmärkt. — **Finer|a**, -ade, -as; -ing. Tekn. Finbränna o. därigena rena från små delar av främmande ämnen. Nästan endast om silver. *F-ingen* utgör egentligen en förnyad avdrivning, ehuru ~. — **Fine'ss**, -en, -er. Finhet (jfr i allm. d. o.); pryd-lighet, nathet; en viss grad av fullkom-nig; förfining; sinnrikhet; fin urskillning, sinne för fina (åt)skillnader; finkänslighet; mjukt o. fint handlag; fint bruk av (språ-kets, konstens) hjälpmedel; fint grepp; fin o. behagligt (verkande) skiftning l. nyans; utsökt; skicklighet jämte smak o. om-sorg; slughet, förslagenhet, fiffighet; fiffigt grepp l. knep. Några ex.: En överträffad *f*. i anletsdragen och draperierna om Tana-grafigurer. Hans *f*. förnekade sig aldrig.

Det där är en *f*. i stilen som han gärna begagnar sig av. — **Finurlig** se d. o.

Final', -en [l. -n], -er; -match (idrotts.); -sats¹ (mus.). I bägge bet. ngn gång bildl. 1) Idrotts. *F-en* spelas i morgon (mellan ~). *F-en* i herrarnas dubbel om tennisfinal. Har han någon utsikt att komma med i *f-en*? Därmed är han uppe i *f-en*. Gå upp i *f-en*. Berättigad starta i *f-en* t. e. vid löpning. Därmed säkrande sig en plats i *f-en* om trestegshopp. *F-en* simmas först om lör-dag om simtävlan. Så att ett lag från vardera mötas i *f-en* om vattenpolo. Semi; fotbollsfinal. 2) Mus. a) Slutsats i (rondo-form) i sonat o. symfoni. Den lätta lekande Haydn'ska och den patetiska, energiska Beet-hovenska *f-en*. *F-en* i Beethovens C-molls-symfoni. Bäst spelades *f-en*. b) Slutsatsen i en operaakt. **Syn. 1)** sluttävlan, sluttäv-ling, avgörande tävling; 2) slutsats, slut-stycke, avslutning. — **Finali'st**, -en, -er. Idrotts. Som står kvar l. spelar med l. tävlar i finalen. Och i andra omgången förmådde ingen av *f-erna* bättra på sina kastlängder om tävlan i spjutkastning. — **Final'**, -t; -sammanhang (fil. o. d.: tings inbördes fhde såsom ändamål o. medel); -sats² (språkv.: avsiktssats). Sambandet med de föreg. tämligen löst. Särsk. språkv. o. fil. *F-a* konjunktioner, som uttrycka ändamål eller avsikt (för att, att, på det att, på det). Med *f*. (bi)betydelse. **Syn.** ändamåls-, avsikts-.

Finans (-angs), -en, -er. Sing. sälls. I. I sing. huvudsakligen i uttr. Den högre *f-en* = 1) börsadeln, penningfurstarna, penningaristokratien; 2) de förnämsta börs-männen, de skickligaste finansmännen, den högre finansvärlden; 3) högre finansveten-skap l. konst. II. Blott i plur. Huvud-betydelser. 1) Statens. a) Rikets *f-er* voro, befunno sig i ett bedrögligt skick. För att upphjälpa statens (förstörda) *f-er*, stats-*f-erna*. Bringa reda i *f-erna*. b) I spetsen för *f-erna* stod på den tiden ~. 2) Enskil-das, bolags o. d. Bolagets *f-er* befunno sig sedan någon tid i oreda. Företagets osäkra *f-er* verkade från början avskräckande. Åter-igen opera*f-erna*. Tidskriftens *f-er* tillåta tyvärr icke en dylik utgift. Mina *f-er* äro för närvarande jämförelsevis goda, om också ej lysande. Få sina *f-er* i grund förstörda. Ha dåliga *f-er*. **Syn. II. 1)** statens in-komst o. utgifter, statsfinanser, statskas-sans ställning, rikets drätsel, riksdrätseln; ibl. finans-l. penningväsen(de) l. finansverk; 2) finansiell ställning, kassa-l. förmögen-hets- l. penningställning, förmögenhetsför-hållanden, ekonomi, ibl. tillgångar l. till-gång på kontanter l. 'kassa'.

— **Finansaktiebolag**. Finansinstitut, emissionsbolag. Dalarne's *f*. ~ medverkar vid grundläggning och utvidgning av kom-

mersiella och industriella företag; lämnar byggnadskreditiv; finansierar jordbrukets och landsbygdens elektrifierande. -betänkan-
de. Särsk. om statsutskottets memorial ang. den verkställda statsregleringen o. sättet att anskaffa de för riksgäldskonto-
 rets utgifter erforderliga medlen. *-departement.* Mest i best. sing. F-et — be-
 nämningen från 1840 — ett av statsdepar-
 tementen, har att göra med anskaffande o.
 förvaltning av statsmedel; hit hörde till 1
 juli 1920 bl. a. kammarkollegium, statskon-
 toret, mynt- o. justeringsverket, kommers-
 kollegium, kammarrätten, generaltullstyrel-
 sen o. tullstaten, statistiska tabellkommis-
 sionen, statistiska centralbyrån, byggnads-
 styrelsen, postsparbanken, patent- o. regis-
 treringsverket, bankinspektionen, kontroll-
 styrelsen o. vidare t. e. bergs- o. tullsta-
 terna, fartygsinspektionen, handelshögskola-
 n i Stockholm, järnkontoret, styrelsen
 över civilstatens änke- o. pupillkassa osv.;
 jfr numer handels-, kommunikations- o.
 socialdepartementen. *Anslagen till f-et gå i*
riksstaten f. n. under 'sjunde huvudtiteln'
1920. Statsrådet och chefen för Kungl. F-et,
i dagligt tal kallad 'finansministern'. Till
'handelsdepartementet' skall, enligt årets pro-
position om ny departementsindelning, från
f-et överflyttas ärenden angående industri,
handel och sjöfart 1920. -fråga. I för-
-förvaltning. Städernas f. -hushållning.
 Att till finansdepartementet skola höra ären-
 den rörande kommunernas f. K. Kung. 1912.
-institut. Jfr finansaktiebolag. Avser att
 biträda vid finansierandet av företag, verk-
 ställer emissioner osv. *De amerikanska ~*
f-en. -karl. En utmärkt f. *-kontroll.*
-källa. En bestämd inkomst eller f. för
 staten. *-lag;* -stiftning. *-lära.* Jfr finans-
 rätt. *-man.* En av våra skickligaste finans-
 män. *-minister;* -portfölj(en). I dagligt
 tal (ehuru ej i grundlagen) bruklig benäm-
 ning på statsrådet o. chefen för finansde-
 partementet. *-operation.* Tvivelaktiga,
 skickliga, misslyckade f-er.

-period. Efter 1886 sammanfaller f-en
 med kalenderåret ~ och inträder i allmän-
 het icke förrän sju månader efter den tid-
 punkt, då beviljningen fastställts. *-plan.*
 Ofta = 'statsreglering' men även allmän-
 nare. *-politik.* Georg Wittrock: *Karl XI:s*
förmyndares f. -råd. Regeringen tillsätter
 särskilt f. [för ordnandet av kreditgivningen
 till utlandet] sept. 1917. *-rätt;* -sprofes-
 sur; -slig. Smnfattningen av de rättsregler
 som angå den offentliga hushållningen (an-
 skaffandet av statens o. kommunernas in-
 komster o. dessas disponerande); motsva-
 rades förr av 'kameraltvetenskap i inskränkt
 bemärkelse'. D. Davidsson, f. d. professor
 i nationalekonomi och f. vid Uppsala Uni-
 versitet. L. G. Lindes 'Systematisk fram-

ställning av svenska kamerallagfarenheten'
 (1852) kallas i 3:dje uppl. (1887) 'Sveriges
 finansrätt'. *F-sluga frågor. Syn.* finans-
 lära, finansvetenskap; (ibl.) kameraltveten-
 skap, kamerallagfarenhet, kameralistik.
-sekreterare. F. [i Stockholms stadssty-
 relse] tillsättes av stadskollegiet. *-statistik*
 (biton på -ik) o. *-statistisk* (biton på -ist).
Finansstatistiska byrån i K. Statistiska Cen-
 tralbyrån. *-styrelse.* Drätselnämndens [i
 Stockholm] ombildning till en verklig f. 1919.
-tull. Motsats 'skyddstull'. *F-arna avse*
att bereda staten inkomster och drabba hu-
vudsakligen kolonial- och lyxvaror. -verk.
-vetsenskap jfr finansrätt. *-väg. I f.*
-väsen(de) jfr finanser. *-växel.* Växel
 som utställes vid finansoperationer. Van-
 ligare är 'förlagsväxel' (även 'ackommoda-
 tionsväxel'). *-år* jfr finansperiod. *-ären-*
de. *F-n handläggas i ~.*

— *Finansiell* (-angsi-); -t. *F-a företag.*
F. oförmåga. I f-a frågor. F-a rättigheter.
I statsft syfte. Syn. finans-, penning-, för-
 mögenhets-, som rör statsinkomsterna l.
 statskassan l. penningställningen överhu-
 vud, ekonomisk. — *Finansier*a, -ade, -as;
 -ing (med plur.); -ingssvårighet(er). Ska-
 ffa de nödiga penningmedlen för, förse med
 (begynnelsel)kapital, ekonomiskt möjliggöra
 l. stöda. *F-ar industriella svenska företag.*
För uppfinningens ~ f-ing. F-ar jordbru-
kets och landsbygdens elektrifierande. —
Finansiär, -en [l. -n], -er. SAOL' stavar
 även 'finansier'. Finansman, penningkarl.
Hr Wallén som storfinsansiär.

Finera o. *Finess* se under fin.

Finge se få².

Fing(er) (akut); -ret l. -ern, -rar (grav) l. -er;
 best. plur. -arna [mer säll. -ren; vard. ngn
 gång även -erna]. **A** Former. **I.** Enkelt.
 I skr. är 'fingret', 'ett finger' det vanligaste.
 'Fingern' tillhör huvudsakligen Götal., men
 synes i några uttr. förekomma även i andra
 landsdelar (t. e. 'linda en träsända om
 f-ern'); i obest. sing. är den-ken ngt van-
 ligare än i best. Plur. heter i regel 'fing-
 rar', men som måttsbestämning blott 'fin-
 ger' (3 f-er bred). Best. plur. nästan alltid
 'fingrarna'. Dock t. e. hos Strindberg *Går*
du dän med fingerna, din karibel ... II.
 Ssgr ha formen *finger-*; *fingers-* är dock i
 måttsord rätt vanligt (t. e. *finger(s)bred*,
-lång, *-tjock* osv.). Formen utan -s tycks
 dock även i dessa vara den vanligare (särsk.
 i f-lång o. f-tjock).

B) Betydelser. **I.** I egentliga uttr. **1)**
 Om människor. *F-rar och tår. En familj*
med 6 f-rar på högra handen. Smala, aristok-
ratiska, ringprydda f-rar. Säg du, om
hon hade ring på f-ret? Knotiga, böjda
f-rar. Spärta ut (med) f-rarna. Med ut-
spärrade f-rar. Jag har ingen styrsel i
f-rarna. Stark i f-rarna. Peta med f-rarna

i maten. *Han lät f-rarna fara över tangenterna. Jag ska bara doppa f-rarna (ett slag) ofta ngt friare (om lättare tvättning av händerna). Hon höjde varnande ett f-er, f-ret (mot honom). Kyssa på f-rarna åt ngn ge ngn en slängkyss. Du kan ju själv räkna på f-rarna. Blåsa i l. på fingrarna en slags vissling med pek- o. långfingeret på vardera handen instuckna i munnen. Han hade, gick ännu med tuta på (det skadade) f-ret. Ha ont i f-ret, ett l. en f-er. Stå och bita i f-rarna, tugga (på) f-rarna, tugga sina f-rar om blyga barn l. om ngn som blivit överraskad vid ngt l. rönt en misräkning l. om ren ovana. Stoppa f-ret i mun jfr 'suga tumme'. Slå honom på f-rarna, ett kraftigt slag över f-rarna, om han sticker dit dem igen. Då får du smäll på f-rarna. Pek-, lång-, ring-, lilf-er. Ha riktiga pianof-rar långa o. böjliga. 2) Om djur, statyer, vantar m. m. En del apor ha f-rar med klor. Statyn saknade f-rar. Pinna ut f-rarna på en handske. Handskfer.*

II. I bildl. uttr. samt som mått. **1)** Bildl. uttr. **a)** Sing. *Peka f-er åt ngn skämma ut. Och peka f-er och säga »fy skam» Fröding. Med f-er å bok bedyra även 'med två f-er l. f-rar'; om avläggande av ed med två fingrar på bibeln. — Det var Guds f-er det var en uppenbarelse från Gud, Gud själv har lett det därhän, en fingervisning från Gud, Guds l. himlens vilja, Guds varnande finger, ibl. händelse vari man vill spåra Guds omedelbara ledning l. ingripande. Däri ville hon se Guds f-er. — Ingen röorde ett f-er för att hjälpa (honom) gjorde ett spår l. det minsta, lade två strån i kors. Ge honom (l. djävulen) ett f-er, och han tar hela handen ibl.: det är bäst att stå emot genast från början, inga eftergifter, lämna honom aldrig insteg ty då är han snart Herren. Ha ett f-er, sitt f-er med i spelet 'ha en trasa i byken', vara med om, ibl. ligga bakom, vara en av tillskyndarna, ha del i, vara delaktig i, bidra till. — Linda ngn om f-ret, sitt f-er kunna få ngn till vad man vill, fullständigt behärska, ha fullständigt i sin makt. Lägga f-ret på ~ bestämt l. precis utpeka. Nu satte, lade du f-ret på den ömma punkten t. e. i ett förslag: nu drabbade din anmärkning just det svagaste. **b)** Plur. *Ha, känna, kunna ngt på sina fem f-rar i grund, fullkomligt, ha synnerligen väl reda på, vara okugglig i. Ha (för) långa f-rar vara tjuvaktig. — Man har redan för ofta fått f-rarna brända och har blivit förstörd. Han knäpte med f-rarna åt förtälet, men jag råkade i uppror brydde sig inte (ett spår) om, det var honom likgiltigt, han föraktade det. Håll f-rarna från fatet! inte röra, låt bli det där, lägg dig inte i vad som inte angår dig, lägg inte din näsa i**

blöt. *Bit a sig i f-rarna misslyckas; vanligare är 'bita sig i tummen'. Det kliar i f-rarna (på ngn) att (få) göra ngt det är svårt att låta bli, han har svårt att inte ~, är bra frestad att ~. Lägg inte f-rarna emellan (med honom, när du träffar honom)! gör inga omständigheter, ge honom hans beskärda del, inget undseende, ingen blödighet, håll efter honom strängt, låt honom få vad han behöver. Se genom f-rarna med ngn, ngt överse med, blunda för. Det går för långt, när minsta skolpojke kan slå honom på f-rarna beslå honom med okunighet l. oriktigheter, visa att han har orätt. 2) Som mått. Till ett f-ers bredd. Bör icke vara mer än fem f-er lång.*

— **Fingeralfabet.** Svenskt f. för dövstumma de olika bokstäverna betecknas med fingrarnas olika ställning. **-avtryck;** -smetod; -ssystem. Det linjemönster av virvlar, slingor o. båglinjer som bildas, om en persons fingertoppar svärtas o. därpå avtryckas på ett papper, är icke lika hos två individer; härpå grundar sig ett system för identifiering av brottslingar som visat sig fullkomligt tillförlitligt. *I Kina har man sedan forntiden använt f. till under-tecknande av skuldförbindelser, pass o. d. Att av nästa riksdag begära anslag för upprättande av en central i Stockholm för registrering av f. jan. 1920. F-smetoden, upfunnen av W. J. Herschel och utbildad av Francis Galton, infördes i Sverige 1906. -blomma. Mest läk. Fingertopp (ibl. inräknat 'dynan' på yttersta leden). Smärt-sinnet normalt utom på f-orna, där det är något osäkert ~. Hackning med f-an sjukgymnastisk term. Högra pek-f-an. -borg, -en, -ar; (-s)liknande; -sblomma l. -sört (Digitalis purpurea). 1) Sy med f. Begagnar du f.? F-ar av oädel metall. Oftast av f-liknande form. 2) Jag ska inte ha mer än en f. grädde. Restaurangernas små »finger-borgar» småglas. -böld.*

-delad l. -delt. Mest bot. Fingerformig(t delad), fingerlik, fingrad. **-form/ad**, -at. Skr. *F-ade organ, varmed växter fästa sig fast ~. -formig*, -t. Mest bot. *F-t delad. -färdig*; -het. T. e. hos pianister o. taskspelare samt (skämts.) tjuvar. *Han har nått en förvånande f-het, särskilt om man betänker, att han ej började spela piano förrän vid 30 års ålder. Detta är en taskspelarkonst, där allt beror på f-het och snabbhet. Därför att han var så f. att snatta småslantar från söta mor och ~ Fanny Alving. -gull.* Äld., i folkvisor m. m. Fingerring av guld, gullring. **-handske** jfr finger-vante. **-håll.** På vissa musikinstrumenter t. e. flöjt. **-intryck.** Köttet är [om fisken är färsk] fast och elastiskt, så att f. snart försvinna. **-klåd|a;** [-ig]. Klåda i fingrarna (bildl.), klåfingrighet; ibl. skrivklåda. *Styr*

din f-a **-knäpp**. Ge honom en f., så han låter bli **-kopp**. Sköljkopp, 'fingerskål' (som sättes fram på middagsbordet, så att man får skölja fingrarna vid middagens slut). *Isvatten och f-ar*. **-krok**. I uttr. *Dra f. (med ngn)* för att pröva vem som är starkast i fingrarna: man hakar ihop var sitt krökta (lång)finger o. skall söka draga över motståndaren åt sitt håll.

-led, -en, -er. Falang. *F-erna* äro i allmänhet tre, men tummen har blott två leder. **-lik**, -t. T. e. bot. o. zool. Dess ~ f-t tandade framben (grävfötter) om insekt. **Syn**. fingerformad, ibl. fingerdelad. **-liknande**. Skr. *De f. tappar l. hakar, som ~*. **-ling**, -en, -ar. Sjövä. Fingerliknande tapp l. hake med vkn rodret fasthålls vid akterstävén, rorhake. *F-arna* fästas vid hjärtstocken och trädas genom öglorna i rorstävén. **-lös**, -t; -het. T. e. zool. **-muskul**. **-pek**, -et, =; -ning (med plur.). Mindre vanl. för 'fingervisning, vink' o. d. Ibl. ngt vard. l. skämts. Ett tydligt f. *Tidens f.* **-rik**; -edom. Dessa f-a ~ generationer med övertaliga fingrar. **-ring**. **-räkning**. Jfr räkna på fingrarna. *Den urgamla f-en*.

-skydd o. **-skydd|are**. Lik en i bägge ändrar öppen tuta men snett urtagen på översidan. *F. av vit celluloid*. **-skål** mindre vanl. för 'sköljkopp, fingerkopp'. **-spets**. *Doppa f-arna*. Märk uttr. som *Han är en gentleman (ända) ut i f-arna* alltigenom, en fulländad. **Syn**. fingertopp, fingerblomma, fingerända. **-språk**. Jfr fingeralfabet; även allmänare. **-stark**. Mindre vanl. för 'stark i fingrarna'. **-styrka**. *Pröva sin f.* Med god f. kan ~ A. W. Krigsman. **-svamp**; -släkte(t). *Clavaria*. *F-en* är upptill ofta korallformigt förgrenad; färgen växlar mellan gul- eller vitaktig och köttrod. Vissa f-ar, t. e. *druf-en* och *korall-f-en*, äro ätliga; andra ha en besk smak och äro onjuttbara. *Plocka f.* **-sättning**. Mus. Fingrarnas ändamålsenliga begagnande l. fördelning vid spelning av ngt instrument; även om betecknandet av hur fingrarna böra 'sättas'. *Ha dålig f.* Du måste lära dig f(-en). Förse med f. Ange, notera f. Med utsatt f. Svårare är f-en för stråkinstrument och svårast för piano och orgel.

-tam. Sälls. Fingervan(d). **-topp**, -en, -ar. Fingerspets, fingerända. *Nypa sig i f-arna*. Efter handarbete förtjockad hud på f-arna. *Gentleman ut i f-arne*. **-tuta**. *F-or av skinn*. **-van[d]**. Sälls. När man kommit in i arbetet, så man blivit riktigt f. **-vante**. Motsatt bälgvante o. tumvante. **-visning**. Dels 'neutralt' till bet., dels med bibet. av förebråelse l. d. Här behöves en f., och i en not upplyses att ~. Det tog han som en f. från ovan. Däröfver hovrättens avslag på ~ besvären en ganska tydlig f. Låt f-en bli både tydlig och all-

varlig, det behövs. **Syn**. vink, 'fingerpek', anvisning, påpekning (av det olämpliga i ngt l. av vad ngn bör göra); (ibl. nära:) tillrättavising, förebråelse, varning. **-ända** l. **-ände**. **-ört**; -släkte(t). *Potentilla*. *Fem-fingerört* *Potentilla argentea*, även kallad 'silverfingerört'. **-övning**. Särsk. mus. *Skal-lor och f-ar*.

— **Finger**- l. **Fingersbre|d**, -tt. *En fingersbred ram*. **-bredd**. Inte vika en f. från det rätta. **-lång**, -t. *Fruken kan vara olivstör eller fingerlång*. *Fingerlångt hår*. Den svarthruna, nästan fingerlånga, långsprötade ekbocken. *Finger(s)långa barr*. **-tjock**, -t. *En fingertjock puppa*. Ett fingertjockt tåg av en meters längd. *Formas sedan till fingertjocka längder, som ~*. *Runda fingertjocka kakor*. *Degen utkavlas fingertjockt*.

— **Fingr|a**, -ade, [-as]. **I**. Huvud användningen. *Stå inte och f-a på duken så där, du kan sätta fula märken på den*. *Hon ska då f-a på allting*. *Herr Dobbins f-ade en stund tankspritt på boken*. **II**. Mindre vanl. användningar. 1) Ofta ngt äld., gärna skönl. *Och jag f-ar min flöjt, och jag vallar min hjord* Es. Collin. 2) *Mannen stod framför spegeln och f-ade sig i pannan* Ludv. Nordström. **Syn**. **I** (vid)röra med fingrarna, peta (med fingrarna) på, sätta fingret l. fingrarna på, sticka fingrarna i; **II**. 1) (trevande) spela (på), 'knäppa på', låta fingrarna fara över. — **Fingrad**, -at. Mest bot. *F-ade blad*. *Tre-, femfingrad*.

Finger|a (fing-g); -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr fiktion. Låtsa, anta, uppdikta m, hitta på, föreställa sig ngt inbillat som verkligt. *F-at köp låtsat köp*, skenköp. *F-ad* ofta: föregiven, (upp)dikta, överklig, falsk.

Fingo se få².

F|inish (-sj); [-en]. Idrotts. Den sista avgörande delen av en (kapp)löpning, de sista meternas kraftansträngning vid målet, upploppet, själva slutklämmen. *F. i ett 400 m. lopp* med skilda banor.

Finit, =. Språk. I fråga om verb. Nyttjad som predikat i sats (o infinit l. nominal-). *F-a (verb)former*. *F. verb. F. modus* indikativ, konjunktiv, optativ o. imperativ (o infinitiv o. particip — vka ju ofta även räknas som modi, då 'infinita modi').

Fink, -en, -ar; -artad; -fågel; -släkte(t). Ordet brukas dels om f-släktet *Fringilla* i trängre bemärkelse (bofinken o. bergfinken), varifrån då särskiljas hämplingssläktet (*Linota*), husfinksläktet (*Passer*) o. sisksläktet (*Acanthis*); dels inräknas dessa tre släkten bland f-arna (jfr namn som 'grönfinken' o. 'pilfinken'); slutligen bilda 'finkar' en underfamilj (*Fringillini*) — innefattande utom finksläktet även tallbit, domherr-o.

stenknäcksläktena samt korsnäbbarna — under familjen 'finkartade' till vkn dessutom hör underfamiljen 'sparvar' (Emberizini). Omkring 600 arter *f-fåglar* (dvs. *f-artade fåglar*) äro beskrivna ~.

Fink**a**¹, -an, -or; -eldare. 1) Järnv. Enklare vagn för gods osv. 'Officiellt' är ordet — såsom en smula 'mindre fint' — ersatt av andra, men särsk. i otvungna språk (smtl., tidningar osv.) brukas det ofta ännu. *Resa i f-an. F-eldaren upplyste vid förhöret, att f-an från Värtan fungerat tillfredsställande. Bagage- l. gods-f-a* ersätts numer ofta av '(res)gods-vagn', liksom 'ång-f-a' av 'värmeledningsvagn'. *Rimbobanans ångf-a*. 2) Vard. namn på polishäkte, arrest. *Hamna i f-an. Få tillbringa natten i f-an. Bura l. sätta in ngn i f-an.* — **Fink****a**², -ade, -as; -ning (med plur.). Vard. Insätta i finkan. Sälls. utom i ssgn 'infinka n'. **Fin****ka** in n.

Finkel, (akut); -n; -brännvin; -fri; -olja; -smak. Dels (egentl.) om ofullständigt renat brännvin som icke befriats från f-oljor o. därför har vidrig lukt o. smak samt är hälsofarligare; dels om 'dåligt brännvin' i allm., 'lank'. *F-n torde numer sällan eller aldrig förekomma i handeln 1907. Gammal f., tillsatt med svarta vinbär. En kanna hembruggd f. Och i hans drag ~ hade f-n satt sitt omisskännliga bomärke. Vanligt f-fritt brännvin. F-ns egenskaper växla allt efter råmaterialet, beroende på olikheten av de bildade f-oljorna; obehaglig smak och lukt ger framförallt potatistf-oljan. 'Skattefri f-olja' finnes icke efter 1 jan. 1919. Den särskilda f-smaken i sådant brännvin.*

Finlandi¹sm, -en, -er. Ord(form) l. uttryck(ssätt) egendomlig(t) för finlandssvenskan. *F-en 'mästa' = vara tvungen.* — **Finlandssvensk**, -t; -a (språkform). Ej säll. skrivet med stor bokstav o. stundom med bindestreck. Svensk i Finland, ibl. östsvensk. *F-a förbindelser. Den f-a litteraturen. Hugo Bergroth, Finlandssvenska, Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift.* — **Finlän****dar****e**, -(e)n, -e. Finlänning, invånare i Finland (vare sig svensk l. finne). *Och då vi nu gästas av ett större antal svensktalande f-e, vilja vi ~ Ad. Noreen 1909. Jfr finne¹. Numer vanligare än 'finlänning'. — Finlän**ds****k**, -t; -a (kvinna). Avser såväl svensk som finne o. har på senare tid i stor utsträckning börjat brukas i stället för 'finsk' i sådana fall då bägge nationaliteterna avses l. då man icke tänker på nationalitet. *F-a kusten, skärgården. De f-a studenterna, vare sig de äro finnar eller svenskar. F. politik, sedd från rysk synpunkt. F-a förhållanden. Den f-a lagstifningen. Emedan han dömt efter f. lag. Den f-a svenskan* svenskan i Finland, finlandssvenskan. —*

Finlänning, -en, -ar. Brukas liksom 'finländare' (ehuru numer mindre ofta) om invånare i Finland oavsett om det är finnar l. svenskar. Jfr finne¹ nedan.

— **Finne**¹, -en, -ar. I. Enkelt. 1) Ordet har en dubbelbet. som är opraktisk i det därmed har avsetts dels enbart de egentliga f-arna ('mongoliska' f-ar, den finskspråkiga befolkningen, ngn gång kallade finsk-finnar), dels såväl dessa som vad som ibl. kallats svensk-finnar (dvs. finlandssvenskarna). På senare tid har man i Finland för att råda bot på tvetydigheten sökt ersätta ordet i den vidsträcktare bet. med 'finländare' l. 'finlänning', ett bruk som alltmer sprider sig även i Sverige. Jfr adj. finsk o. finländsk. *Runeberg är finlänning, men ingen f-e, ehuru han i överensstämmelse med sin tids språkbruk kallade sig så. Vannan att kalla alla finlänningar f-ar har gjort att mängden i Sverige glömt, att Finland även har svensk allmoge och svensk arbetarbefolkning. Den svenska bonde- och fiskarbefolkningen i Finland har aldrig kallat sig f-ar. Av f-en Alexis Kiwi, som länge hållits översättlig, föreligger nu en översättning till svenska, verkställd av finlandssvensken P. Å. Laurén. F-ar och svenskar i Finland. Seg och envis som en f-e. Brett ansikte, utstående kindknöt, en äkta f-e. Trollkunniga f-ar. F-arna i ryska Karelen. Forn-; syd-, nord-; urf-ar. 2) Märk särsk. det skämts. ordstävets *De ä mitt sa finn om Stockholm.* II. Sgr uppvisa i de flesta fall enbart bet. 'mongolisk f-e', dvs. rasbetydelsen. Undantag t. e. 'finnskuta, finnsmor'.*

— **Finnbonde** av finsk ras. -bygd. Bygd med delvis (l. en gång) finsk befolkning. *Värmlands f-er. -gubbe. -gumma. -häst. De små ystra, raggiga f-arna. -kniv. En långbladig f. med skinnvirat skaft. -koli*^x (l. fi'nn- med biton på -ix); -en, -ar. Vard. Skällsord på finne (av finsk ras). -**kvinn****a**. De goda makterna hade sänt f-an, den teckenkunniga, i hans väg, för att ~. -**käring**. -**mark**, -en, -er. Skogs-trakt i vissa delar av Sverige (Värmland-Ångermanland) som en gång koloniserats av finnar o. där befolkningen ofta ännu visar inslag av finsk ras. *I Dalarnas f-er utdog finskan på 1880-talet; i Värmland talas den ännu i dag i en och annan by. Orsa f. På 1690-talet gjorde pastor Schäfer i Gävle resor i Hälsinglands och Gästriklands f-er och predikade för finnarna på finska. Syn. finnskog, ibl. finnbygd. -pörte. -skog. Jfr finnmark. G. Åkerhielm, En antropologisk resa genom Värmlands f-ar, i Ymer 1907. -skott. Trollskott, hastigt påkommande sjukdom (på kreatur) — våldad, trodde man ofta, av trollkunniga finnar. Di säjer, att mors Klövlätta fått f.*

S. Dahlbäck. **-skut|a**. Särsk. om skutor som komma till Stockholm från Finland för att sälja ved. *Finnboda, i forna tider hamnplats för f-or*. **Syn**. finlandsskuta. **-smör** finlandssmör. **-tamp**, -en, -ar. Skällsord på (tölpig) finne (av finsk ras).

— **Finsk**, -t, [-are]. Liksom 'finne' då det innefattar 'svenskar i Finland' numer gärna ersätts av 'finländare' (l. 'finlänning'), ersättes ej säll. 'finsk' av 'finländsk'. Dock brukas adj. i större utsträckning än subst. i den vidare betydelsen, särsk. då det gäller gamla hävdvunna uttr. som 'Finska viken', 'Finska kriget', 'Finska rytteriets marsch' o. d. I fall då osäkerhet om bet. kan inställa sig är det naturligen opraktiskt att bruka 'finsk', o. detta ords huvudbet. är givetvis numer rasbetydelsen. Ex. **I**. Huvudbet. *Den f-a rasen*. **F**. befolkning. *Av f. börd*. **F**. på mödernet. **F-t** språk och **f**. kultur. **F**. gudstjänst. **F-a** porten och badstugor. *Med känd f. envishet*. *Rent f. till språk och seder*. *De f-a delarna av Finland*. **J. V. Snellman**, som oaktat sin *finsk-hetsiver* dock aldrig gick så långt, att han antog **f-t** namn. **F-a** litteratursällskapet x Svenska litteratursällskapet i Finland. **Ur-, for-, östfinsk** det sista även till **II**. **Gammal-, ungfinnsk** i politisk mening. **II**. Bibet. **1)** Finländsk. **F-a viken**. **F**. tidskrift, utg. av **R. F. von Willebrand**. *Den f-a marken* motsvarar nu, juli 1920, omkring 20 öre i svenskt mynt. (*Den*) **f-a hästen**. **2)** Bibet. **vanl.** Finsk-ugrisk. **F-a språk** vanl. kallade finsk-ugriska. *Samfinsk ljudhistoria*.

— **Finskfinne**. Urfinne; fennoman; finne till rasen. **-född**. Mest om dem av finsk ras; säll. även om svenskar i Finland (= Finlandsfödd). **-het**; -siver (fennomani); -sivrande o. -sivrare (fennoman); -skänsla; -ssträvande(t). *Varjämte han [J. V. Snellman] framställdes såsom mera konservativ än de övriga f-sivarna, då det gällde förverkligandet av f-ens fordringar* **M. G. Schybergson**. *Källan, varur f-skänslan dricker sig styrka*. **-nationell**. I rasbetydelse. *Som tände den f-a hänförelsen till liv*. **-sinad**, -at. Fennoman(sk). *De f-ades kandidater voro ~*. *De mest fanatiskt f-ade*. **-språkig**, -t; -het. Den mongoliska, f-a befolkningen. *På bruten svenska — ty han var av f. släkt — sade han*. *I f-a trakter*. **-talande**, =. **F**. tjänare. [*Jävar den föreställningen*] att barn i blandade äktenskap i närvarande tid vanligen skulle bliva **f-ugrisk**. Med bindestreck. *Finsk-ugriska språk* den (från de indoeuropeiska språken skilda) språkfamilj som innefattar bl. a. finskan, lapskan o. ungerskan.

— **Finsk|a**¹, -an, -or. Finsk kvinna. Övervägande i rasbetydelse (eljest helst 'finländska'). *F-or som icke kunna ett ord svenska, men ~*. — **Finska**², -an. Endast

motsvarande 'finsk' i rasbetydelse. Motsatt t. e. svenska (naturligtvis även 'finländsk svenska'), men även lapska, ungerska, estniska o. ibl. karelska. *Ha f-an till sitt modersmål*. *Bland de finsk-ugriska språken ha endast ungerskan och f-an fullt utvecklat sig till kulturspråk*. *Tala f-a*. *På f-a skulle det heta ~*. *Föreläsningsskataloger* avfattade både på svenska och f-a.

Finn|a, fann, funno, funnit, funnen, -as, finnes l. finns; -are. Uppfattas ofta som två ord i det 'finnas' i bet. 'vara (ti'll), förekomma' o. d. avskiljes o. betraktas som deponens.

A) Finna. Bet. ej alltid strängt skilda. **I**. Påträffa, utfinna o. d. **1)** Egentligast. **a)** *Hoppas f-a (dolda) skatter*. *Han har funnit en skatt*. *När man grävde vidare, fann man, väl inbäddat i sand och omgivet av flata stenar, ett skrin, som ~*. *Den som söker han f-er*. *Fann du vad du sökte?* även friare. *Efter åtskilligt letande fann jag den i byrån*. *Hur lyckades du f-a den?* *Boken du talte om står icke att f-a*. *På tredje dagen fann man honom; då var han inkrupen i en klyfta och så svag, att han ej förmådde resa sig*. *F-a harspår*. *F-a spår efter tjäder även ngt friare*. *F-a de vises sten*. *Och vad fann du där?* *Växten är hittills icke funnen i Uppland*. *Funnen på två ställen i Bohuslän*. **b)** *Lovade belöning åt f-aren Strindberg*. *F-aren [av draken] anmodas att underrätta kanalbolaget i Port Said eller ~*.

2) Ngt friare. **a)** *F-a ngn insomnad, sovande (vid boken)*. *Jag fann honom (vara) mer utmattad än jag väntat*. *Vid framkomsten funno de fången borta och buren tom*. *Jag fann papperet liggande på skrivbordet, just där jag lämnat det*. *Hon fann emellertid allt i samma skick som vid avresan*. *De hade väntat sig f-a huset uppochnedvänt*. *Till sin förvåning fann hon honom redan före sig i matsalen*. *Där kulor vina tätast då, / där skall man f-a mig också* **Runeberg**. *När han kom, fann han platsen upptagen*. **b)** *Jag skall nog veta att f-a den skyldige*. *Gärningsmannen funnen?* *I dag har jag funnit ett spår, som torde leda till ~*. *Något verkligt misstänkligt funno de emellertid icke*. *I ena hörnet fann jag en anteckning, som ~*. *F-a ngt som kan vederlägga teorien om ~*. *Lyckades du f-a stället, citatet, exemplet?* **c)** *På den punkten ha de funnit varann 'mötts', äro de ense, äro de såta bröder*. **d)** *Jag kan inte begripa vad hon f-er hos honom vilka dolda förtjänster hon upptäckt l. d*. **e)** *Vi må icke vänta att här f-a en opartisk framställning*. *Vi f-a här för oss en uppgift, som synes hart när olöslig*. **f)** *Svaret, lösningen f-er man genom att ~*. *Kan du f-a någon utväg, en utväg ur svårigheterna?* **F-a** (ett) medel, (en) utväg att ~.

g) Han har då aldrig haft svårt att *f-a* ord. *F-a* de rätta, de riktiga orden l. uttrycken. Lättfunna, vülfunna kvickheter. **h)** Märk Det är verkligen funnet ett verkligt fynd. **i)** Ofta nära II. *F-a* frid. *F-a* lyckan (i form av en lotterivinst). Icke heller här fann han det lugn han hoppats. **j)** Där fann han sitt öde (i gestalten av en ljuslockig herrgårdstös på 17 vårar). I henne har han funnit en verklig skatt jfr 2 a ovan. **k)** Nu gäller det blott att *f-a* det tredje namnet, *f-a* någon som vill vara med och teckna under. Lyckas *f-a* en gynnare, en beskyddare. Har du funnit ngn, som vill *äta* sig att bära hundhuvudet? **l)** Jag *f-er* ingen sak med honom f. i. har intet att förebrå hm l. att anklaga hm för l. lägga honom till last. *F-a* sak med ngn öppna tvist med; finna skäl att anklaga. **m)** I honom skall du säkert *f-a* en redbar vän du skall *f-a* hm vara en redbar vän; även: få i hm en redbar vän (II).

II. Få, 'vinna' o. d. Rätt ofta skr. **1)** Bröderna hade tillsammans funnit döden vid en stormning. Man vet ej ens var han funnit sin grav. **2)** *F-a* tillfälle, anledning att ~ jfr Vänta tills man *f-er* ett (lägligt) tillfälle till I ovan. Jag vet faktiskt inte, hur jag skall *f-a* tid därtill. **3)** *F-a* nåd för ngn(s) ögon. *F-a* ett gott mottagande. *F-a* tröst och hjälp (hos ngn). *F-a* medlidande, uppmuntran (hos ngn). Men ryktet *f-er* ingen tilltro. **4)** Hon fann en viss (bitter) tröst i detta, i att ~. *F-a* nöje i ngt, i att ~. **5)** Varan tycks *f-a* köpare, *f-a* (god) avsättning jfr *F-a* köpare för sin vara till I ovan.

III. Få veta, erfara, inse, förstå, tycka, anse o. d. Ofta skr. Ibl. med rätt nära avslutning till I ovan. **1)** Jag *f-er* (med ledsnad, till min glädje) av ditt senaste brev, att ~. Men jag *f-er* nu, att jag missat dig (på er). Detta fann man snart vara ett misstag. Emellertid fann man snart sitt misstag, att man gjort ett misstag. Man *f-er* härav, att man aldrig bör överläta sig. Jag kan knappast *f-a*, att du har rätt. Det kan jag inte *f-a*. Jag kan knappast *f-a* annat än att ~. Man trodde sig *f-a*, att ~. Jag har tyckt mig *f-a*, att hon ej ser dig ögarne. **2)** **a)** Jag fann det nog lite underligt (, att ~). Jag *f-er* det föga angenämt, att ~. När jag *f-er* det behövt, påkallat, skall jag ~. Om du *f-er* det lämpligt. Han fann det meningslöst, fäfängt att ~. Även det sydsvenska universitetet fann angeläget vara att ~. **b)** *F-a* villkoren oantagliga. *F-a* tiden lång. *F-a* det hela meningslöst. **c)** Jag *f-er* honom outhärlig. För sin del fann hon honom plågsam och överdriven. **3)** Märk särsk. **a)** Jag *f-er* intet skäl att nu frånga vad jag sagt. *F-a* skäl föreliggande att ~. *F-a* ngn skyldig (till för-

falskning). Funnen skyldig till, brottslig. **b)** *F-a* (det) med sin fördel förenligt (att ~). *F-a* sin fördel i (att ~). *F-a* sin räkning vid ngt, vid l. i att ~ anse för sig fördelaktigt. **c)** Men när polisen kom, hade han funnit för gott att avika funnit det lämplig(as)t. Det står dig fritt att besluta vad du *f-er* för gott efter gottfinnande; vad du vill, vad du anser bäst.

B) Finna sig. **1)** Till vars erfarenhet och trohet han funnit sig kunna sätta full tillit. Han fann sig plötsligt övergiven mitt i djupa skogen. En dag vaknade han och fann sig berömd. *F-a* sig förekommen. **2)** *F-a* sig nöjd med förändringen. *F-a* sig väl, utmärkt, illa (i dessa småstadsförhållanden) trivas; vantrivas. Han fann sig emellertid mycket snart till rätta kände igen var han var; gjorde l. kände sig hemmastadd. *F-a* sig till rätta med ngn, ngt ta från rätta sidan; trivas med; ibl. = 'f-a sig i'. **3)** *F-a* sig föranlåten att ingripa. *F-a* sig kallad att ~. **4)** Han har en ovanlig förmåga att *f-a* sig i allt. Tänker du verkligen *f-a* dig i att bli behandlad på det sättet? Lugnt *f-a* sig i sitt öde. Och det vill du *f-a* dig i l. vid! **5)** Hon fann sig emellertid och fortsatte som om intet hänt. Stor förmåga att *f-a* sig (även i verkligt svåra situationer) själfnärvaro, rådighet, fintlighet, ibl. nära takt.

C) Finnas. **I.** Huvudbet. Pers. o. opers. **a)** Hon tål icke, att det *f-s* blommor i sovrummet. Var ska slevan *f-as* om inte i grytan? oftare 'vara'. Den kanske redan *f-s* i samlingarna? **b)** Det *f-s* (ännu) personer som l. de som ~. De *f-as*, som ~ skr. Det *f-s* ej tid, som dessa toner söver ~ Tegnér. Det måste även *f-as* sådana människor. **c)** *F-as* till hands (vid behov). Var *f-s* han, den latmasken? Aldrig *f-s* han (tillstådes, tillståds), när man behöver honom jfr 'icke stå att *f-a*'. **d)** *F-as* på lager. Det *f-s* icke att få (för pengar). *F-as* att köpa, till salu, i handeln. Tror du, att det *f-s* sådant i bodarna? Jag skulle vilja ha tre exemplar, om det *f-s*. *F-s* det broderade kuddar också? ha ni, för ni, säljer ni. Det *f-s* inte för tillfället, men det kommer i nästa månad. Han ska alltid ha det bästa som *f-s*. Det är allt som *f-s* (för närvarande). *F-as* i överflöd. **e)** Det *f-s* inget, som retar mig mer (än ~). **f)** Om han ännu *f-(e)s* i livet. **g)** Funnes det bara en möjlighet att ~. Det *f-s* inte den avlägsnaste tanke på att han skulle vilja det. **h)** Det *f-s* knappt rum, utrymme för flera. **i)** *F-s* det (absolut, faktiskt, verkligen) ingen, som vill (uppoffra sig och) gå med? **II.** Bibetydser. **1)** (An)träffas. Ordet *f-(e)s* endast hos Horatius. Verbet *f-(e)s* endast (är hittills endast funnet) använt om djur. **2)** Befinnas. Skr.; mindre vanl. Prästen fanns genast

villig att biträda. *Då, för behandling av något hos KB förekommande ekonomimål, menigheters hörande f-es av nöden ~, äger KB att ~.* **3)** Existera. *Tror du ännu att det f-(e)s andar, att andar f-as?*

D) Till finnandes. (*icke*) vara, stå till f-andes stå att finna; ibl. (*icke*) anträffbar.

Syn. A) I. påträffa *n*, hitta (rätt på), råka l. stöta på, få tag i, upptäcka, (lyckas) få l. ta rätt l. reda på; tillrättaskaffa; (an-)träffa, ertappa, beträda, överraska, komma på, få syn på, få se, upptäcka, uppdaga, utfinna *n*; möta, råka; kunna välja; **II.** få, vinna, nå, uppnå, röna; **III. 1)** erfara, 'se', märka, komma under fund med, komma till (den slutsatsen), dra den slutsatsen, göra den iakttagelsen, sluta (sig till), förstå, inse, komma till insikt om; spekulera ut, utfundera *n*, uttänka *n*, upptäcka, tycka sig märka l. iaktta, nödgas tro l. tänka, stanna vid den åsikten; **2)** anse, mena, tycka, hålla före, (med konstruktionsväxling:) förefalla l. synas l. tyckas; **3)** anse föreligga l. förefinnas; förklara, döma, avge den domen l. det utslaget; **B) 1)** märka l. upptäcka att; överraskas av att; **2)** känna sig, befinna sig; **3)** tycka sig, vara, känna sig; **4)** (börja) trivas, vara l. bli nöjd l. belåten, försona sig (med), foga sig (efter omständigheterna), tålmodigt l. saktmodigt l. med glatt hjärta (l. ibl. motsträvt) underkasta sig, tåla (sig); **5)** återvinna l. bibehålla l. icke låta sig bringas ur fattningen, visa sig vuxen situationen, aldrig vara förlägen om vad man bör göra l. säga, finna de rätta orden l. det rätta svaret, visa sinnesnärvaro, visa prov på rådighet l. kallblodighet osv.; **C) I.** vara, förefinnas, befinna sig; givas l. ges; vara tillgänglig, stå att få l. att köpa; (ibl. ersatt med 'fylligare' ord som:) ligga, hänga, stå osv.; **II. 1)** (an)träffas; **2)** befinnas; **3)** vara ti'll, existera.

— **Finna fram** [*n*]. Mindre vanl., skr. **F. igen** *n*, på *n*, upp *n* l. **opp**, ut *n*, åter *n*.

— **Finnas kvar**. Mest om sak. *Finns det kvar något av den där domestiken, jag köpte häromdan? Nog fanns han kvar däruppe, då jag gick ngt vard.; vanligen 'var kvar'.* **Syn.** vara l. bli kvar, återstå, (med konstruktionsväxling:) ha kvar. **F. till.** Vara ti'll, existera, finnas. *Funnes Gud icke till, måste man uppfinna honom. Den möjligheten fanns helt enkelt icke till för honom. Löjtnanter borde aldrig f. till, fallera.*

Finne¹ o. **Finsk** se under finlandism.

Finne², -en, -ar. Av bakterier framkallad inflammation i huden (ofta med sönderfall o. varbildning). *Finnen börjar ofta som en öm kvissla, vilkens spetsparti sedan gulnar på grund av varansamling; f-ar uppstå vanligen genom infektion i hårfolliklar och*

talgkörtlar. Spridas bakterierna från en finne, kunna karbunklar uppstå. Full med f-ar. På en f-e på näsan. Ofta ha f-ar. En f-e, som satt sig på halsen. Ha f-ar i ansiktet. Ansiktet vanställt av en stor, en ful f-e. Det slår ut så mycket f-ar efter joden. Medel mot f-ar. Sönderrivna f-ar kunna förorsaka blodförgiftning. Skäggef-ar. **Syn.** (ibl.): öm (var)blemma, (ettrig) kvissla, (var)pustel. **Finnig**, -t, -are; -het. *Hans f-a, starkt rödletta ansikte sken av svett. F. och grov hud. Hör du, du, Kalle! sade nu den f-e, som var gymnasieförbundets ordförande Ludv. Nordström. Ett f-t ~ utseende Ax. Wallengren.*

Fint, -en, -er (grav). **1)** Allmänare. *Begagna alla möjliga f-er och knep (för att ~). Oaktat allt nekande och alla f-er. Det var ingenting annat än en f. av honom (för att få slippa läran).* **2)** I fäktning. *Låtsat utfall varmed man söker få motståndaren att blotta sig. Göra en f., f-er.* **Syn. 1)** konstgrepp, knep, (kriks)list, (listig) manöver, knepigt påfund, listigt sätt (att gå till väga), fintlighet, (f-er ibl.) intrig(er). — **Fintlig**, -t, -are; -het (med plur.). *Han är onekligen f-are än man trott. Både snabb och f., när det behövs. F. och förslagen. Ett f-t svar. F-t uttänkt. Hans f-het har ofta räddat honom ur de brydsammaste situationer.* **Syn.** rådig, rådsnabb, snar-rådig, (snar)fyndig, som lätt finner råd l. utvägar; kvick(tänkt), pig; fyndig i sina svar, slagfärdig, repliksnabb, styv (o. snabb) i repliken; förslagen, slug o. påhittig, knepig, finurlig; (snabb o.) sinnrik, (ibl. nära) uppfinningsrik.

Finurlig, -t, -are; -het (ibl. med plur.). **1)** Huvudbet. *En f. karl. Inte trodde jag, att du var så f. Hans f-a påhitt att ~. Det var f-t uttänkt. [Abborr]ryggens gröna och mörka strimmor, som så f-t härmade vågens färg och vattring. Det var så f-t avfattat, att man inte kunde komma åt honom. Små f-heter. Han ä lite småfinurlig.* **2)** Ldls. även = fin o. nätt, smånätt. *En f. varelse.* **Syn. 1)** (små)knepig, fiffig, (små)listig, (små)-slug, förslagen; **2)** smånätt, näpen.

Fiol (tvåstavigt); -en, -er. **I.** Huvudbet. Musikinstrument. *F-en* består av två ngt kupiga o. på sidorna svängda träskivor, förenade gm träribbor (s. k. sarg) till en '(fiol)låda'. Övre skivan (resonansbotten) har två (som ett slags F formade) ljudhål mln vka '(fiol)stallet', stött av sin ljudpinne, välver sig. Över stallet spänns '(fiol)strängarna'; de gå upp till den utskjutande '(fiol)halsen', som är försedd med 'gripbräde' o. som slutar i en snäckformig avrundning. I denna (den s. k. snäckan) äro strängarna fästa i skruvar medelst vka spänningen regleras. **1)** *Spela f. Gnida f-en, (på) sin f.* ngt vard. *Spela en låt på sin f. Han har*

en utmärkt *f.*, en gammal cremonesare. *F-en* klingar ostämd, är lite skarp i tonen. Och vilken ton han får i *f-en*! Stämma *f-en*. Lägga *f-en* till hakan. Locka toner ur *f-en*. Knäppa på *f-en*. *F-en* hade han själv gjort, tillverkat, byggt. Det var dans på logen med både *f.* och dragspel. Vem skötte *f-en*? Alt-, basfiol. Bondfiol. 2) Märk. Spela första, andra *f.* (i en violinkvartett) även som ssgr. II. Bibet. o. bildl. uttr. 1) Första *f-en* fick förhinder och måste i sista stund ersättas med ~ den som skötte första fiolstämman. 2) Spela första *f-en* (i ett sällskap) vara den främste, den tongivande, den ledande. (Fä) betala *f-erna* betala 'kalaset' (även bildl.). **Syn. I.** violin.

— **Fiolblock.** Sjövä. Ett dubbelt block med två olika stora skivor (erbjuder ngn likhet med en fiol). -byggare tillverkare av fioler, fiolmakare. -fodral antingen av tyg l. (vanligare) = fiollåda. -formig, -t. -hals se fiol I. -harts stråkharts, kolofonium. -liknande. -låda. 1) Se fiol I. 2) Fiolfodral. -makare, -(e)n, -e. Fiolbyggare. -skruv se fiol I. -solo. -spel; -are; -erska; -ning. *F-aren* av Sager-Nelson. -stall se fiol I. -stråke vanligare blott 'stråke'. -sträng se fiol I. -stämma. — **Fiolist,** -en, -er. Mindre vanl. för 'fiolspelar' l. 'violinst'.

Fioritür (4-stavigt); -en [l. -n], -er. Mus. Vanligast i plur. Utsmyckning av en (sång-)melodi med flera bitoner, koloratur, ibl. figur.

Fips[as], -ades. Ej allm. känt. En lek varvid den ene skall söka slå den andre på fingrarna, under det denne så kvickt som möjligt rycker undan händerna för att undgå slaget. Ska vi *f-as*?

Firja¹, -ade, -as; [-are]; -ning (med plur.). I. Huvudbet. Trans. 1) Med sakobj. a) *F-a* fester, en fest. *F-a* en högtid. Kyrkan *f-ar* årligen trenne stora fester: jul, påsk, oah pingst. Julen *f-as* där endast med gran, icke med gåvor. *F-a* jul(en) på landet, hos släktingar. *F-a* gudstjänst, högmässa, dop, bröllop, nattvard(en). *F-a* en själämässa. När *f-a* de (sitt) bröllop? *F-a* guldbryllöp. b) Han *f-ar* (sin) födelsedag i nästa vecka. I södra Sverige är det ovanligt att *f-a* (ngns) namnsdag. Namnsdags-fandet. Jag fruktar att dagen inte passerar utan *f-ning* Klara Johansson. Kommer dagen att *f-as* på något särskilt sätt? Han kan i år *f-a* sitt 25-årsjubileum som ~. *F-a* ngns åminnelse, ngns minne, åminnelsen l. minnet av (ngn l. ngt). Till *f-ande* av solens snara återkomst. Segern *f-ades* med klockringning i alla kyrkor. c) *F-a* orgier även bildl. Här *f-ar* hans tillknäppta och allvarsdiga stilkonst verkliga triumfer. 2) Med personobj. a) *F-as* med blommor. Han blev oerhört *f-ad* på 50-årsdagen. *F-ad* och

upphöjd över hövan. b) Märk särsk. Beundrad och *f-ad*. En *f-ad* sångerska. En av den högre societetens mest *f-ade* skönheter. II. Bibet. Intr. Gång av högljudda, *f-ande* arbetare och ~ Siwertz. Rallarna hade *f-at* hela dagen, och spriten hade god åtgång Didring. Alltså ~ sköter sig svensken bättre i Amerika än hemma, 'firar' mindre o. s. v. Henry v. Kræmer. **Syn. I.** högtidlighålla, (högtidligen) begå; hålla; fira l. hålla en åminnelse- l. minnesfest över l. i anledning av; utmärka genom; festa för, hålla kalas l. gästabud för, ge en fest l. (en serie av) fester för; hedra; (lov)prisa, lovorda, bära på sina händer, fjäsa för, visa utomordentlig uppmärksamhet; (f-ad ibl.) uppburen; II. ta (sig) ledigt, ta l. fira l. ha 'frimåndag', utebli från arbetet, lata sig, skolka (från arbetet).

Firja², -ade, -as; [-are]; -ning [l., åtminstone i ssg, även -ing] (med plur.). Ofta sjövä. 'Egentligt' brukas ordet blott om gradvist eftersläppande på ett tåg l. d. i vars andra ända ngn kraft verkar dragande (o hal, varvid man får använda sin egen kraft). *F-a* på ett tåg. *F-a* (på) skotet! Olika grader av *f-ning* uttryckas med '*f-a* av l. loss' (lossa), '*f-a* vackert l. långsamt' och '*f-a* villigt' (fort). Efter tre *f-ningar* sprang skotet. *F-a* och hala. För hissnig och *f-ning* (in- och utsättande) av större ångslupar å örlogsfartyg finnas ~. **Syn.** gradvis släppa efter på ett tåg som är styvt (utan att helt lossa det), låta gå, släcka l. sticka (på), giva ut (på), eftergiva, ge efter (på), släppa ut. — **Fira** av n, ned l. ner n, på, ut n.

Firma (grav l. ibl. akut); -an, -or. Bet. ej alltid särhållna. I. Namn under vkt person l. bolag idkar handel l. annan näring (med vars utövande följer skyldighet att föra handelsböcker). 1) 'Sträng' bet. Lag ang. handelsregister, *f-a* och prokura av 13 juli 1887. Öppna en affär under *f-a* N. & C:o. Enskild näringsidkarens *f-a* skall innehålla hans tillnamn med eller utan förnamn. För-eningens *f-a* är »Vårdkasens förlagsförening u. p. a.» Räkningar, avsändningslappar och fraktsedlar, allt med *f-a*. Anmälan om *f-a*. Låta avföra en *f-a* ur handelsregistret. *F-an* förblir oförändrad. Affären kommer att fortsättas under den gamla *f-an*, under oförändrad *f-a* under den gamla *f-ans* namn l. det gamla *f-anamnet*. *F-a* må icke överlåtas i andra än de här ovan förutsatta fall. *Lagen*. Har handlingen ej undertecknats med bolagets *f-a* och ~. *F-an* tecknas av ordföranden och en styrelseledamot eller av ordföranden ensam, dvs. han äger rätt att i *f-ans* namn avsluta affärer. 2) Ej alltid så strängt skilt från II. Uppta ngn i sin *f-a*, i *f-an* kan även höra till 1. Upphörande av *f-an*. Uttråde ur *f-an*. II. Han-

delshus o. d. *F-an* åtnjuter sedan gammalt gott anseende. Är det en solid *f-a*? På grund av *f-ans* dåliga ställning. Bokförlags-*f-an* Wahlström & Widstrand. Handels-, bank-*f-a*. Världs-, dotter-*f-a*. **Syn. I.** firmamamn; **II.** (handels)hus; ibl. bolag l. affär l. företag.

— **Firmaanmälan.** Anmälan om firma (till handelsregistret). Skall tillika fullständig *f. göras* Lagen. **-förändring. -lag. -namn.** Nylands folkbank ändrar *f.* *F-et* Strömbergs *Eftr.* **-skylt. -stämpel;** fabrik. Skaffa sig en verkligt konstnärlig *f. -stämpla*. Alla dessa våra varor äro *f-ade*; för förfalskningar varnas. **-tecknare;** -ing (med plur.). Verkställa *f-ingen* så, att ~. Styrelsen [för en ekonomisk förening] äge och bemyndiga annan vare sig inom eller utom styrelsen att teckna föreningens firma (*f-are*) Lag ^{23/6} 1911.

Firmament, -et. Ofta skönl. Mest i best. form. Himlavalv, (himla)fäste. Inga stjärnor hade ännu framträtt på *f-et*.

Firmän se ferman.

Firn, [-en]; -korn; -snö. Geol. o. d. Run-
da gmskinliga iskorn, krama o. tunga (ett
mlnting mln is o. snö) inom glaciärernas
näringsområden.

Fis, -en, -ar. Mycket vulg. Till detta ord
ansluta sig ssgr som 'ask(e)fis' o. 'bärfis'. **1)**
Fjärta. **2)** Skällsord. Odugling, 'potta', 'skit'.
Fisa, -ade. Mkt vulg. Fjärta.

Fisch, -en, -er; -låda (marklåda). Spel-
mark.

Fischy, (-e)n, -er; -spets. Förr stavat
'fichy'. Fruntimmershalsduk lagd över ax-
lar o. barm, spetsduk. Diamantbroschen i
fru Ströms *f.* Spets, tyllfischy.

Fisk, -en, -ar. **A)** Enkelt. **1.** Huvudbet.
o. huvudanvändningar. **1)** Zool. Från de
'egentliga *f-arna*' avskilja zoologerna numer
lansettfiskar. Daggdjur, fåglar, kräldjur,
groddjur och *f-ar*. Valarna äro icke *f-ar*,
ehuru de leva i vattnet. De flesta *f-ar* äro
rovdjur, endast få äro växtätare. Kust-*f-ar*,
pelagiska *f-ar* (som leva ute till havs men
närmare ytan) och djuphavs-*f-ar*. Sötvattens-
f-ar. Broskf-*ar* och ben-*f-ar*. Rouf-*ar*. Torsk-
artade *f-ar*. Flundre-, lax-, torsk-, sill-;
hajf-*ar*. Tonf-*en*. Större flygf-*en*. **2)** All-
männe. Även valar äro för den allmänna
uppfattningen ännu ofta fiskar. Ofta med
hänsyn till *f-en* som föremål för fångst l.
föda. När det gäller maträtt, skiljer man
ofta mln (salt) 'sill' o. 'fisk'. Ofta koll. **a)**
Om värarna när *f-en* går till vid grunden.
Där finns *f.* i massor. Fånga *f.* Jag ska
ut och meta *f.* *F-en* vill inte nappa i dag.
Han fick inte en *f.* Inplantering av *f.* Mat-
nyttig(a) *f(-ar)*. Skinn-, fjäll-; lek-, van-
drings-; rom-, mjölkfisk. Avelsfisk. **b)** Det
var visst mycket *f.* på torget i dag? I dag
tänker jag köpa *f.* (på torget). Tre kilo *f.*

Frusen *f.* *F-en* föres i särskilda kylvagnar
till Stockholm. Sumpad *f.* Färsk *f.* även
ssg. Små-, storfisk. Exportfisk. Portionsfisk.
c) Äta *f.* (till morgon, middag och kväll).
Det var soppa, kött eller *f.* och efterrätt.
Servera *f-en* hel. Till *f-en* serverades vitt
vin. Efter *f-en*. Kokt, stekt, halstrad, in-
kokt, torkad, salt, rökt, inlagd, marinerad,
konserverad *f.* Torr-, klipp-, lutfisk.

II. Talesätt o. bildl. användningar. **1)**
Närmast l. Konstgjorda *f-ar* till drag o. d.
I form av en f. *F-en* såsom symbol för
Kristus återgår därpå, att i grekiskan be-
gynnelsebokstäverna av orden »Jesus Kristus
Guds Son Frälsare» bildade ordet 'ichthys',
som betyder *f.* *F-arna* astr.: ett tecken i
djurkretsen; en stjärnbild. **2)** Talesätt. **a)**
Stum som en *f.* Och hon tiger som en *f.*,
det har hon alltid gjort stackarn! N. W.
Lundh. Kry som en *f.* (i vattnet). Vara
som *f(-en)* i vattnet (riktigt) i sitt element.
b) I det lugnaste vattnet [l. i lugnaste vat-
ten] gå de största *f-arna* döm icke efter
ytan; lugn yta kan dölja (de) djupa(ste) li-
delser(na). Han är varken fågel eller *f.*
man vet inte var man har honom, det är
en underlig kropp; det är inget besked
med honom, han är varken det ena eller
det andra, han haltar åt bägge hållen.
Jag vet inte (ens) om han ä fågel eller *f.*
vad de ä för person, vet inte ens va han
ä för en. En ful *f.* en dålig människa, ett
dåligt l. farligt subjekt, en som man får
ha ögonen på, som har en ful meritlista.
En ful *f.* att fjälla farlig o. svår att få
bukta med. Har du (fått) nån *f.* på kroken?
— Ja, en rikti gullfisk t. e. i fråga om
bondfångeri l. om en som söker sig ett
rikt gifte. **c)** Få sina *f-ar* varma få sig
påskrivet, få snäsor l. upptuktelse; bli illa
åtgången, få allt vad man behöver. **d)** *F-en*
vill simma man bör dricka på fisken, ta
en sup l. ett glas vin på fisken. **3)** Bildl.
bet. **a)** Ngt vard., soldatspråk o. d. = ci-
vil(ist). Kulor och krut för de militära, rep
för *f-ar*, anmärkte fanjunkaren. **b)** Sälls.
för 'munfisk'.

B) Ssgr ha i regel formen *fisk-*; *fiska-*
blott i det äld. 'fiskafänge'. Ibl. ansluta
sig ssgrna även till verbet (*fiska*). Ej säll.
träffas bredvid ssgr med *fisk-* även sådan
med formen *fiske-*. Denna fattas då i allm.
som hörande till subst. 'fiske'. Ibl. är form-
skillnaden (*fisk-* ~ *fiske-*) förbunden med
bestämd bet.-skillnad, men stundom är
bet.-skillnaden ingen. I det senare fallet
upptas här formen med *fiske-* som huvud-
form.

— **Fiskaktig,** -t. Mindre vanl. **-aladåb**
inkokt fisk, fisk i gelé. **-art.** De nu levande
f-erna uppgå till åtskilligt över 12,000.
-art|ad, -at. Skr. Som lukta härsket, *f-at*.
-auktion. Vilken hade till uppgift att på

f-erna i Göteborg ~ dagligen uttaga ~ K. Hildebrand. -avel. Arbeta för *f*-ns befordrande. **-avfall.** Fiskrester. *Friska f.* Den av *~ fisk* och *f.* beredda fiskguanon.

-bank se under 'fiske' nedan. **-ben;** -sklyveri o. -sspröt (bägg till 2). 1) Sätta ett *f.* i halsen. 2) Handels. o. d. Valfiskben (består av bardernas kärna som avputsas o. klyves i särskilda klyverier). *F-et* har varit mycket brukat i snörliv, till spröt i paraplyer och parasoller, till kappar m. m. Äkta *f.* Surrogat för *f.* *F-et* ersättes numera ofta av stål. Av *f.* *F-sklyverierna* i New-York och Boston. De fyrkantiga *f*-sprötena till paraplyer och parasoller. **-beskrivare;** -ning (med plur.). Iktolog (resp. iktologi). **-bestånd.** Trålfisket och dess inverkan på *f-et*. **-besättning.** Fackl. Reglera *f*-ens sammansättning i en insjö eller en damm I. Arwidsson. **-blod.** Märk uttr. *Ha f.* vara okänslig l. trög, flegmatisk, 'död', 'omöjlig', 'blek', kall(sinnig). Björn Björnson, ytttrade fru Jungstedt, är en briljant chef, han har förstodet, han har själ och icke *f.* **-blåsja;** -(e)liknande. 1) (Fiskarnas) simblåsa. 2) Ett *f*-eliknande mönster i den franska sengotikens fönster. **-blöterska.** Förr även 'fiskblötare'. Försäljerska av lutad ('blötad') fisk. Äld. o. numer sälls. **-bragd** se under 'fiske' nedan. **-bräde,** -t, -n. Att fjälla o. rensa fisk på (jfr skotbräde). **-buljong.** **-bulle.** Kok. Jfr t. e. sillbulle. 'Fyrtornets' *f-ar*. **-båt.** T. e. om båt (med sump) som far o. köper upp fisk. Jfr fiskebåt (under fiske).

-centrum. Andra *f-a* på västkusten [än Göteborg]. **-dag.** Onsdag och lördag äro våra *f-ar* här i Uppsala då man åter fisk l. då det finns fisk på torget. **-damm,** -en, -ar; -sanläggning. Gamla *f-ar* för karp, sutare och forell. *F-sanläggningar* om mera än 1,000 hektar. Jfr karpdamm. **-don(ing)** se under 'fiske' nedan. **-drag.** Se drag III 3 sp. 950. Även 'fiskedrag'. **-död.** Mest i best. sing. Undersökningar rörande den i sjön Bolmen inträffade *f-en*. Jfr digerdöd(en) o. fiskepest. **-export;** -fond o. -nämnd (under kristiden); -ör. *Driva (stor) f.* De till *f-fonden* inslutna medlen. Under förra hälften av 1916 har en särskild *f-nämnd* tillsatts i Göteborg. Framför *f-örernas* [vid Smögen] stora magasin ~ ligger träkajen.

-fat; -ssil. Fat med fisk l. att servera fisk på. Till stora *f.* hör ej sällan en sil i form av en lös porslinsbotlen, en *f-ssil*. **-fattig;** -dom. Söka genom inplantering råda bot på *f-domen* i traktens sjöar. **-fauna.** 'Fiskvärld' l. beskrivning därav. Skandinavien *f.* upptar över 220 arter 1907. **-fett.** **-filé.** Fläkt i halvor o. benad. **-fjäll;** -are (apparat för fjällning av fisk). Se ut som *f.* *F-are ~ av bleckplåt.* **-foder;** -kaka; -mjöl. 1) Att utfodra (odlad) fisk med (vare sig

fodret utgöres av mindre fisk l. icke). 2) Lant. *F-kakor* och *f-mjöl*, hos oss sällan förekommande gödningsämnen, beredda av fiskkött (och fiskben). **-form;** -ad; -ig. Mindre vanl. En *f-ad* torped. **-fryseri** (l. -i). Stort *f.* [planerat] i Kiruna. Fått beställning på två kompletta *f-er* enligt Ottosens metod. **-fälla.** T. e. i fråga om primitiva folk l. om stålträdsburar som man under kristidens garnbrist började tillverka. **-färs;** -form. *Fin f.* är mycket lättmält. *F.* beredes mest av gädda. En *f-form* med lock smörjes med kallt smör och bröas S. Nordenfalk. **-föda.** Föda för fisk l. föda bestående av fisk. **-förande,** = *F.* älvar. **-förgiftad;** -ning (med plur.). Flera former av *f-ning* t. e. efter förtärande av fisk, av giftförande fentaggar osv. Jfr fiskgift. **-försäljning.** Även rent konkr. Livsmedelsnämndens *f.*

-garn se under 'fiske' nedan. **-gift.** Dels gift i döda fiskar stadda i förruttnelse; dels gift som alstras i vissa organ hos en del fiskar; dels i bet. av gift som brukas t. e. för att underlätta fångsten av en del fiskar. Har en fiskare råkat sticka sig på en *fjärsing*, brukar han för att förtä verka av *f-et* inta fiskens egen lever som motgift. **-givande,** = Fisklig. Att dessa nät äro mera *f.* än andra. De sista dagarna ha varit synnerligen *f.* **-gjus(e);** -slakte(t) (Pandion); -unge. *F-en* (Pandion haliaëtus) — mindre ofta kallad endast gjusen, fiskhöken l. fiskörnen — tillhör de falkartade dagrofväglarna'. *F-arna* leva av fisk, som de gripa med klorna, i det de med våldsam fart störta sig ned i vattnet. **-guano;** -fabrik. Fiskgödsel, fiskpulver. Den nya i handeln bringade, av fisk och fiskavfall beredda *f-n* Ekenberg-Landin 1894. *F-fabriker* [i Lofoten och Newfoundland]. **-gumma** fiskmånglerska. **-gödsel** se fiskguano.

-hall saluhall för fisk. **-hamn;** -sdirektör (i Göteborg). Hamn där fisk säljes. Vanligen skilt från 'fiskehamn', jfr d. o. På de dagliga auktionerna i Göteborgs stads *f.* **-hand[el];** -elsavdelning; -elsförbund; -elsföreståndare; -lare; -lerska. Abstr. o. konkr. Idka *f-el*. Förestä *f-el*n vid ~. Statens färskf-el. Varuförmedlingsbyråns *f-elsavdelning* 1915. Svenska *f-elsförbundet* stiftades 1909. **-hud;** -sschagrag. Vanligare 'fiskskinn'; se d. o. **-hus.** Fackl. Den del av ryssja där fisken stannar, rummet i spetsen av ryssjan. **-häv.** **-inläggare;** -ning (med plur. **-innanmäte** (fisk)rår. **-inplantering.** Fackl. *F-ar* i 19 sjöar i Älvsborgs län. **-kasse** att bära fisk l. **-kläckning;** -sanstalt. Äby *f-sanstalt*. **-kommissionär.** T. e. under kristiden: I Göteborg och Arkösund anställdes *f-er* som för statens räkning gjorde uppköp. **-konserv;** -fabrik. Mest i plur. Leveranskraftig *f-fabrik*. **-krokett.**

Kok. *F-er* av smågäddor. **-kännare** iktyolog. **-köp[are];** -erska. *F-are*, som resa omkring i skärgården och köpa upp.

-led. Ngn gång (mindre lämpligt) 'fiskeled'. Led där fisken går fram. *F-er* få ej överbyggas. **-lek.** 1) Fiskarnas fortplantningsbestyr (l. ibl. tiden därför: lektiden). 2) Samling av fiskar vid lektiden. *Vi va ute och fiskade i f-en.* **-lever;** -olja; -tran. *F-oljan* (även kallad *f-tran*, fiskolja l. torsklevertran l. ibl. enbart levertran — den fås av levern hos åtskilliga torskarter) brukas dels för tekniska, dels för medicinska ändamål; som medicin nyttjas numera endast den finaste, den s. k. 'vita f-oljan' (t. e. för barn vid engelska sjukan l. skrofler). *Ge pojken f-olja, så blir han kraftigare!* **-lik,** -t; -nande. Kroppen [på fisködlan] är spolförmig, *f.* På grund av dess *f-a* form. *F-nande* drag med rörliga, tre- eller fyragrenade krokar. Och en *f-nande*, ej bitter smak. **-lim.** Dels (o. särsk. förr) = husbloss(lim) som fås av simblåsan hos en del större störarter; dels lim berett på simblåsa, skinn, tarmar etc. från vissa andra fiskar. *Det tyska preparatet »Syndeticon» är sådant flytande f.* Ekenberg-Landin. **-lukt;** -ande. Dålig vara är *gul ~* och *har ofta en obehaglig f.* om husbloss. **-lycka** o. **-läge** se bägge under 'fiske' nedan. **-lös.** Mindre vanl. Att gå hem *närpå f.* i ett sånt väder.

-mjöl; -spudding (fiskpudding). Kallas mer säll. även 'fiskpulver'. Fint pulveriserad torkad stockfisk (till fiskpuddingar o. d.). **-månglare;** -erska. **-må[s]e;** -klippa; -unge. *Larus canus.* *F-en* är i Sverige den vanligaste måsarten. **-mästar[e].** Har att sköta (fisk)dammar. Är antingen rent privat tjänsteman l. anställd av fiskeriförening l. hushållningssällskap. I senare fallet motsvarande vad eljes nämnes fiskeriinstruktör, fiskeri(över)tillsyningsman l. fiskeri(över)uppsyningsman. *F-e* hos Södra Sverges fiskeriförening. **-nämnd.** Under kristiden. Hösten 1916 inrättades ~ *f-en* för Skåne. Skånska *f-en* inrättat salterier. **-odl[are];** -ing (med, mer konkr., plur.); -ingsanstalt; -ingsapparat; -ingsförsök; -ingsskola m. fl. Gäller icke havsfiskeförhållanden. 1) *F-ingen* kan dels avse alla åtgärder för fiskens förökande (inplantering av yngel o. mer l. mindre utvuxen fisk), dels enbart fisk-yngels utkläckande i kläckningsapparater samt uppfödande i dammar. *M. Fryklund, F-are, f. d. Elev vid Statens F-ingskola 1868. Anvisning till f-ing. En undervisare i f-ing. F-ingen har omfattat huvudsakligen de laxartade fiskarna. Undervisare i f-ing en statstjänsteman (före 1905). Apparater för f-ing. Statens gamla f-ingsanstalt vid Finspong, nu i Borens hult. De brukliga f-ingsapparaterna.* 2) I vidare mening avse

orden även kräftan. **-olja.** Se fiskleverolja. *Köp bara inte f. till Wienbarnen för mina pengar, för de smakar så illa!* svensk flicka 1920. **-produktion.** Fackl. *Fastställa vattnens f.* **-pudding;** -(s)form (i vkn f. gräddas). Fiskmjölspudding. *F. var vår vanliga lördagsrätt.* **-pulver** = fiskmjöl l. fiskguano l. mjöl till beredning av fiskfoderkakor.

-ras. Snabbväxande *f-er.* **-redskap,** -et [l. koll. även -en], =; -saffär; -sfabrik; -shandlare; -stillverkning. Ofta koll. Ngn gång e-form. *Utrustad med de modäraste f. Strut-l. säckformiga f.* Ett gott laxspö av hickory kan man få hos våra *f-shandlare* för ett pris av ~. **-rens[are]** (även om -sak); -erska; -ningskniv m. fl. **-rest.** Mest i plur. Berett av torkade och malda *f-er.* **-rik;** -edom. Egendomen har strandrätt vid *f-t* vatten. Skärgårdens *f-aste* undervattensklippa. [Floder] viktiga för sin *f-edom.* Av Sverges stora sjöar äro Vänern, Hjälmaren och Mälaren kända för sin *f-edom.* **-rom.** För kläckning av *f.* Äkta rysk kaviar utgöres av [stör]fiskrom. Kaviar och saltad *f.* Tulltaxan. **Syn.** rom. **-råk,** -et l. -en. Fiskinnanmäte, råk. **-rätt.** Jag tror vi tar en lätt *f.* emellan. **-rök[are];** -eri (l. -i); -ning. *F-aren* A. P. Velander. *F-eri* i tysk stil i Varberg 1916. Förbättrade metoder för *f-ning* och strömmingssaltning.

-sakkunnig. Jakt- och *f-a* tillstyrka ~. **-salt[are];** -eri (l. -i). **-sax.** Ett fångstredskap som på senare tider vunnit mycket stor spridning. *Rex, Patenterad f. 1914.* **-sil.** Att lägga på botten av kokkaret vid kokning av fisk. **-skinn;** -sschagräng (till etuier, plånböcker, bokpärmar osv.). 1) Allmänare. Om skinnat av all slags fisk, särsk. 'skinnfisk'. Jfr t. e. 'klarskinn' (av gädda). 2) Om (berett) hajs-kinn o. d. *F.*, som fås huvudsakligen av en del hajar (samt rockor), nyttjades förr ofta till slipning av träarbeten o. d., men brukas numer huvudsakligen till beredning av s. k. *f-sschagräng.* **Syn.** fiskhud. **-skytte.** T. e. hos primitiva folk. **-skägg.** Om 'skäggtömmar' (t. e. hos en del torsk, jfr namnet 'skäggtorsken') o. 'skäggtådrar' (hos t. e. 'skäggsimpan'). **-smack,** -en, -ar. Vanl. ett mindre holländskt l. engelskt fiskefartyg i Nordsjön som kan vara riggat på olika sätt. **-smak;** -ande (adj.). För att ta bort *f-en.* **-soppa** tillredd av fiskspad. **-spad.** Smör och mjöl sammanfräses samt spådes med *f.* och mjölk Sigrid Nordenfalk. **-spade.** Jfr t. e. tärtspade. **-stim.** Komma mitt in i ett stort *f.* **-stuvning.** Olika slags *f-ar.* **-stjört;** -form; -formad. Av *f-form.* **-sump.** 1) I vatten nedsänkt, med hål genomborrad låda l. d. till förvaring av levande fisk; ibl. vattenfyllt rum för samma ändamål i fiskefartyg, i aktern av en rodd-

båt l. d. **2)** Båt med fisksump l. som tjänstgör som fisksump. -**sås**.

-**tom**. Absolut *f-na* fjällsjöar. -**torg**. -**torkning**. -**tran**; -ssmak. Se fiskleverolja. -**trappa**. Avser att bereda särsk. laxen väg förbi dammbyggnader o. branta vattenfall upp till lämpliga lek- o. näringsplatser, laxtrappa; allmänare är uttr. fiskväg. -**trål** för fiskfångst x t. e. räkrål. -**tårn**a; -(e)unge. Sterna hirundo. Särskilt i södra Sverige är *f-an* allmän och träffas både vid kusten och vid insjöar. -**uppköpare**; -erska. -**utter**; -art; -fäll; -släkte(t) (Lutra). Kallas numer oftare enbart 'utter'. Vanliga *f-n* Lutra vulgaris l. Lutra lutra. Den amerikanska *f-n* Lutra canadensis. -**var**a; -uaffär. Handel med färska *f-or*. -**vatten** se under 'fiske' nedan. -**vin**. Vin som brukar drickas på fisken t. e. rhenvin l. mosel. -**väg**. Ngn gång (mindre lämpligt) 'fiskeväg'. Särsk. om konstgjorda vägar för lax (laxtrappor) o. ål (ålledare). För fiskens framkomst anordna särskild *f. eller* ~ Vattenlagen. Beskrivning över Dalälvens *f-ar*. -**väska** för fiskare (jfr jaktväska). -**yingel**. -**ägg** zool. -**älskare**. Kok. Engelsmännen, som öro stora *f-i*, hava ~. -**ätande** (subst. o. adj.); -are. Stora och glupska *f-ande* hajar. En *f-ande* kråka. De gamle romarne, som voro passionerade *f-are*. Uttern är en glupsk *f-are*. -**ödl**a; -esläkte. Ichthyosauria. Delfinliknande, för länge sedan utdöda stora ödlor av vka man funnit skelett, så att man rätt väl känner deras byggnad o. utseende. *F-orna* (Ichthyosaurierna) utgöra en hel mängd skilda släkten. -**ög**a. Märk uttr. Ha *f-on* blacka o. uttryckslösa, vattniga ögon. -**örn** se fiskgjuse.

— **Fiskafänge**, -t, -n. Särsk. bibl. Det stora *f-t*. Petri *f*. Ibl. även friare, t. e. skämts. om stor bjudning (där man bjuder tillsammans gäster som icke egentligen ha mycket gemensamt l. hela sin umgängeskrets), 'notvarp'. Vid ett av de vanliga stora *f-na* under julhelgen.

— **Fisk(e)bank** m. fl. se under 'fiske' nedan.

— **Fisk**a, -ade, -as; [-ning; särsk. i bildl. bet.]. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. I fråga om fisk men därjämte även hummer, kräftor, räkor, krabbor, ostron, musslor samt koraller, pärlor l. pärlmusslor o. (bad)svamp o. möjligen ytterligare en del nyttiga vattendjur. Däremot vanligare 'jaga' i fråga om säl o. 'fånga l. jaga' om val. Ofta om mer 'invecklat' fiske l. fiske i större stil (då ibl. x meta). **1)** *F-a* med spö, krok, rev, nät, vad(ar), ryssjor, mjärdar, tinor, trål. Ge sig av på ett par dagar för att *f-a* i ett par skogssjöar. *F-a* lax vid Älvkarleö. *F-a* strömming. Han hade varit ute vid Huvudskär och *f-at* abborre och gädda. *F-a*

agn. F-a kräftor (med häv, på spö). Där är förbjudet att *f-a*. Jaga och *f-a*. Pärlor *f-as* även i Sverige, t. e. i Lagan. Tjuvf-a. **2)** Opers. l. med sakssubj. **a)** Det *f-ar* inte bra här. God morgon Långviken, *f-ar* det bra? Strindberg. **b)** [Kräft]burarna upptagas då och då och sköljas väl, ty i annat fall *f-a* de sämre Carl Schager. **II.** Friare o. bildl. **1)** Sjö. **a)** Dragga. *F-a* en kabel. *F-a* efter ett sjunket föremål. **b)** En kabel eller tross säges ha *f-at*, när den blivit oklar av något föremål på sjöbotten. **c)** *F-a* ankaret lyfta upp ankarflyna (på ett 'kattat' ankare) över relingen, kallas kanske oftare 'kipa'. **2)** Allmänare. **a)** *F-a* i grumligt vatten (på ett fult sätt) dra fördel av (oreda, oroligheter l. d.). **b)** *F-a* med sina långa armar för att håva in ngt. *F-a* efter en bra plats, ett rikt gifte, en rik flicka. Hur han *f-ade*, fick han slutligen en enfaldig gullhöna på kroken. *F-a* efter beröm, efter komplimanger. **c)** Ngt vard. *F-a* reda l. rätt på (ngn l. ngt) ta l. snoka reda på. **B)** Fasta ssgr som otvetydigt o. enbart ansluta sig till verbet äro mycket sälls. (här upptas blott 'fiskbar'; i allm. ansluta de sig lättare till 'fisk' l. 'fiske' o. återfinnas där. **Syn. A) I. 1)** idka fiske, vara ute på fiske(tur), meta, håva, ta, fånga (fisk), ibl. jaga; **2)** a) nappa, ta, vara (bra l. dåligt) fiske; b) vara fisklig, ge mycket fisk (kräftor osv.); **II. 1)** a) dragga; uppfiska n; b) fastna i, ta i, gripa fast i (ngt föremål på botten); c) kipa; **2)** b) söka få tag i, treva (efter), genomsöka, (ibl. nära) leta; fika (efter), söka (fånga, ofta på smyg- l. bakvägar), söka snärja, lägga ut sina krok(ar) (efter), lura (på); ibl. snoka.

— **Fiska bort** n u t. e. all fisken ur sjön. **F. opp** se uppfiska. **F. slut** o. slutfiskad. **F. till sig**. Friare o. bildl. *F-a* till sig en tågända. **F. upp** n. **F. ut** o. utfiskad. Den sjön går inte att *f. ut*, där blir inte så lätt (sl)utfiskat. — **Fiskbar**, -t. Mindre vanl. **1)** Där man kan fiska. *F-t* vatten. *F-a* sjöar. **2)** Om fisk som man kan fiska. Karpen är knappast *f. i* vilda vatten l. Arwidsson.

— **Fiskar**e, -(e)n, -e; best. plur. *f-na* (säll. o. blott ldl. fiskarna; äld. ibl. *f-ena*). Oftast yrkesbenämning; dock även t. e. = metare l. i mer allm. l. tillfällig bet. **I.** Enkelt. Ett folk av jägare och *f-are*. De bohusslänska *f-na*. Godsets egen *f-are*. Han ä (en) dålig *f-are*. Yrkes-, stor-, Nordsjö-, bank-, skärgårds-, insjö-, torsk-, sill-, makrill-, strömmings-, hummer-, ostron-, pärl-, korall-, svamp-, nöjes-, söndags-, tjuf-, Lofoten-*f-na*. **II.** Ssgr ha formen *fiskar*-(e); blott i det äld. 'fiskarskap' ngn gång även *fisker*.

— **Fiskaradel**. Om 'fiskarskapet' i Norrlands kuststäder. Ofta ngt skämts. -**befolkning**. *F-en* i Bohuslän. Nästan ute-

slutande *f.* -båt. -flick|a. *F*-an på Tynnelsö av Malmström. -folk. 1) Folk av fiskare. 2) 'Fiskarpar'. Ett gammalt *f.* bodde sen några år där ute på udden. -förbund. Svenska *f*-et, stiftat 1897, utger numer Svenska fiskeritidskrift. -försäkring. Försäkring av fiskare mot skada till följd av olycksfall; från år 1909 i Sverige. -gosse. -gubbe. -gång, -en, -ar. Äld. Särskild hamnbrygga (i stad) där fiskarbåtar lägga till o. fisken försäljes. Jfr fiskarhamn o. fiskartrappa. -hamn fiskhamn. -hem. Märk särsk. Svenskt *f.* i Kristiansand (1914), jfr sjömanshem. -hustru. -koja. -lapp. Lapp som lever så gott som uteslutande på fiske. I Sverige utgöra *f*-arna icke, såsom i Norge och Finland, en särskild klass.

-möte. *F*t i Limhamn 1903. -ring(en). Påvens sigillring med en bild av Petri fiskfänge. -skap, -et, =; -sprivilegium. Ldls. (Norrl.). Ordet o. saken i döende. 'Stadsfiskarna' ha i en del norrländska kuststäder sedan gammalt räknats som en särskild del av borgerskapet (o. ibl. ställts i motsättning mot detta); de hade privilegier på fisket vid vissa utskär o. särskilda predikanter under fisketiden. Benämningen var 'fiskarskap' (l. ibl. 'fiskerskap', jfr borgerskap), en benämning som ännu ngn gång brukas i dagligt tal. Kallades förr även 'fiskarsocietet' (fiskerisocietet) o. ofta än i dag 'fiskaradel'. Här, i den s. k. fiskarstaden, bor egentligen stadens *f.* om en stadsdel i Söderhamn. -societet. Dels (hist.) = fiskarskap (Gamla *f*-en i Gävle); dels om nutida enskilda sällskap t. e. i Härnösand o. Hudiksvall (även 'fiskerisocietet'). *F*-en [i Hudiksvall] tillsätter ordningsmän vid fisklägena. Begravningshjälper från *f*-en [i Härnösand]. -stad. Särsk. norrl. Stadsdel där (stads)fiskarna bo(dde). T. e. i Hudiksvall o. Söderhamn. -stuga. -trappa vid kaj, där fiskarbåtar lägga till. -yrke.

— **Fiske**, -t, -n. Gäller närmast fisk, men därjämte kräftor, hummer, räkor, krabbor, ostron, musslor samt pärlor l. pärlmusslor, koraller, badsvamp osv. Där emot heter det hellre 'valfångst' än 'valfiske' o. hellre 'säljakt' l. 'sälångst' än 'säl-fiske'. 'Fiske' har allmänare bet. än 'mete' o. kan ibl. motsättas detta; jfr t. e. lagen om gemensamhetsfiske ³⁰/₁₀₀ 1913: Såsom mete är ej att anse *f.* med ståndkrok, långrev eller utter, ej heller slantning.

A) Enkelt. I. Egentl. 1) Utan plur. Abstr. Jakt och *f.* Där *f.* av gammalt idkats. Delta i *f*-(t). Roa sig med *f.* Ute på *f.* Vid *fiske*(t). Rätt till *f.* Allt *f.* här förbjudet. Det är gott *f.* här i darna. Givande, magert *f.* *F*-t har varit dåligt i år. Om *f*-t slår fel(t). Är du nöjd med *f*-t i dag? Har *f*-t varit lyckat? Prova *f*-t. *F*.

med trål. *F.* av kolja från l. med motorbåt. (Allt) *f.* efter gös förbjudet fr. o. m. 11 t. o. m. 31 maj. 2) Med plur. Abstr. l. konkr. Bet. kan växla mln 'fiskfångst' l. olika slag av fiske', 'fiskevatten' l. 'fiske-plats', 'fiskeinrättning' l. 'fiskebyggnad' l. större anordningar för fiske' samt 'fiske-rätt'. Ibl. är det omöjligt att exakt ange ngn särskild av dessa bet.-skiftningar. Ofta mer l. mindre fackl. a) De största och mest inbringande *f*-na drivas i ~. Främjande av de stora *f*-na (strömmingsfisket i Bottenhavet, sillfisket i Kattegat). Av älfnä är laxft det mest betydelsefulla. b) Rätt till *f.* i öppna havet, varigenom skattlagda *f*-n skulle skadas. Till hemmanet hör även *f.* i ~ kan även ansluta sig till o. nedan. Samfällt *f.* Varder jord dt någon till bruk upplåten, nyttje brukaren, där ej annorlunda avtalas, det *f.*, som till jorden hörer Lagen. Kronans enskilda *f*-n i saltsjön, insjöar och rinnande vatten Lagen. Öar och skär med *f*-n och fågelberg Strindberg. c) Fiskevatten, som utgör gemensamhetsfiske Lagen. Allmänningss*f*-n, d. v. s. fiskevatten, som höra till härads- eller sockneallmänningar. d) Till utförande av ett fast älfiske i närheten av Segerstads fyrplats på Öland. e) Jfr b ovan. Utarrendera *f*-t. Om avsöndring av *f.* från hemman. *F*-t där är inte mitt. II. Bildl. Han har visst varit på *f.* efter en rik arvtagerska. Ja ä ute på *f.* efter en hygglig karl som kan viga mej en femma.

B) Ssgr. I. Som sista ssgsled. Bet. kan i allm. växla som vid det enkla ordet. Ex.: Sill-, strömmings-, lax-, älf-, hummer-, kräft-, ostron-, pärl-, korall-, (bad)svampfiske. Det skånska torsk- och rödspätte*f*-t. Älf-, insjö-, söttvattens-, damm-, saltsjö-, storsjö-, havs-, inomskärs-, utomskärs-, kust-, Nordsjöfiske. Storfiske. Ägnfiske. Lekfiske. Garn-, drivgarn-, sättgarn-, vad-, snörpvad(s)-, trål-, ångtrål-, krok-, långrevsfiske. Yrkes-, nöjes-, sport-, tjuvfiske. Gemensamhetsfiske. Allmänningss-, kronofiske. II. Som första ssgsled. Ssgr ha formen *fiske*; de kunna ibl. ansluta sig även till 'fiska' l. till 'fisk'. Särsk. i senare fallet träffas då ofta även formen *fisk*-. I en del fall utgöra ssgr med 'fiske-' o. 'fisk-' till bet. fullt skilda ord (t. e. 'fiskrätt' o. 'fiskerätt').

Syn. A) I. 1) fångande av fisk, fiskande, fiskfångst, fiskeri; ibl. fångst l. jakt; ibl. fiskaryrke; ibl. mete; ibl. fisketur l. fiskefärd; 2) fiskeslag, (olika) slag av fiske, fiskeri; fiskevatten, fiskeplats; fiskebyggnad, fiskeinrättning, anordning(ar) för fiske; fiskerätt; II. 'jakt', 'språng' (efter); B) II. (ibl.) fisk-; (ibl. nära) fiskeri- l. fiskar-.

— **Fisk**-l. **Fiskebank**, -en, -ar. *F*-formen vanligast. Vidsträckt grund i havet där fiske i stor omfattning idkas. På de stora fiskebankarna i Nordsjön. På, vid fiske-

bankarna utanför Newfoundland. **-bragd**. E-formen vanligast. Fiskredskap, fiskedon. Mest i plur. *Vittja sina fiskebragder. Se om dina fiskebragder, medan isen bär!* **-don** o. **-doning**. I bägge e-formen vanligast. Bägge mest i plur. I sing. gärna koll. Fiskredskap. *Var har du dina fiskedon? Men han gick och ställde med fiskedonningen än en stund* Selma Lagerlöf. **-drag**. Jfr drag III 3. **-garn**. Mest e-form. 1) *Var efter bollen överträsas med 3-trådigt f. eller mattvarp* Hulda Lundin. 2) Fisknät. **-hamn**; -sbyggnad. Ofta skiljes mln 'fiskhamn' = 'hamn där fisk säljes' (jfr ovan under 'fisk') o. 'fiskehamn' som mer avser själva anläggningen l. orten o. ofta närmar sig bet. 'fisk(e)läge'. Jfr 'fiskhamn' ovan under 'fisk'. *En fiskehamn vid Ölands östkust? Anslaget till fiskehamnarna. Statens fiskehamnsbyggnader.*

-lycka. Att prova fiskelyckan. *Men tänk, att det tog slut med fiskelyckan efter den första veckan! Han har alltid haft f. (med sig). Fiskedon som ha fiskelycka.* **-läge**. E-formen i det hela mindre vanl. Ställe vid havskusten (till större delen) bebott av fiskare. *Arilds f. vid Kullen. Fiskelägen och sockerbruk. Många av västkustens f-n ha blivit municipalsamhällen.* **-redskap**. E-formen är sälls. (se under 'fisk' ovan). **-vatten**; -ensdelning. E-formen vanligare. 1) Fiskevattnet har av gammalt följt med strandäganderätten. *Rika f-en. I våra fiskvatten. Delägarna i fisk(e)vattnen inom området. Biträtt med fiskevattensdelning i Bodsjön, Åre socken.* 2) Blott i formen 'fiskvatten'. Mer tillfälligt: vatten som man sköljt fisk i.

— **Fiskearrederie**. -avgift. **-bark** till flöten o. d. **-berättigad**. Andra i samma vattendrag f-e. **-byggnad**. Lagt. Uppföra särskild f. B. för fiske (t. e. fiskegård, pata, laxtrappa osv.). **-båt**; -smotor. (Vanligen öppen) båt använd till fiske. Modeller av svenska f-ar. *Kustfar, men ej havs-far och fiskefartyg, anses undantagna från uppbringning av örlogsfartyg i krigstid, ehuru seglande under fientlig flagga* Nord. Fam.² (1907). *Hubendick, F-smotorns konstruktion.* Jfr i annan bet. 'fiskbåt'. **-dygn**. De olika byamännen ha var sitt f. rätt att fiska var sitt dygn i följd. **-fartyg**. (Mindre) däckat fartyg nyttjat vid saltsjöfiske. *Holländarna ~ använda ofta större f.* **-flotta**. När hela f-n går ut. **-färd**. Redan i solrinnan be-gåvo vi oss ut på en ny f. Erik Modin. **-försök**; -sfartyg. Statens f-sfartyg »Eystrasalt». **-gräns**. **-gång**. Lagt. osv. Fiskens vandringar. *Kungsådra i vattendrag avser bland annat att säkerställa f-en.* **-gård**. Mindre vanl. 1) I Lag om rätt till fiske avser ordet stängsel för fiske, stängande långa l. (led) arm (jfr gårdesgård). *F., ryssja eller*

annan dylik fast redskap. 2) Trybom t. e. tycks bruka det som allmänare benämning på vissa ris- l. spjalbyggnader i o. för fiske.

-idkande, =. Den f. befolkningen. *De största f. nationerna.* **-industri**. *Inom f-en i Bohuslän, där fotogenen användes fatvis.* **-journal**. *Kartmans f., årg. 1912.* **-kort**. K. som ger tillåtelse att fiska. Jfr jakt-kort. **-kunnig** skr. **-kvass**, -en, -ar. Även **-kvas(s)e**. Ett sumpfartyg för fiske o. fraktning av huvudsakligen rödspätta o. torsk (med sumpen mitt i). **-lag**¹, -en, -ar. Lag om fiske. **-lag**², -et, =. Personer som fiska tillsammans. *Fiskevårdsföreningar och f.* **-motor**. *Bristen på drivolja för f-erna.* **-område**. *För ett f. givna bestämmelser. De svenska fiskeritillsyningsmännen i Torned älvs f.* **-pass**. Sjöf. Av tullmyndighet för ett fiskefartyg utfärdat, för kalenderår gällande pass l. intyg. **-plats**. Utmärkta f-er.

-resa. *Holländarna göra ofta långa f-or och använda ofta större fiskefartyg.* **-rätt**; -sförhållande(n); -sägare. Något allmänt reglerande av f-en föreligger icke i 1734 års lag. *F-en tillkommer som regel strandägaren, därvid området för hans enskilda f. vid öppna havsstranden samt utom skären begränsats till 180 m. från det ställe vid stranden, där stadigt djup av 2 m. vidtager.* *Ha f. (i ett vattendrag). Upplåta f. (i vatt-net) åt ~.* *Dylik f. tillkommer varje svensk undersåte som ~.* *Allt fiske i den s. k. Kvarnån förbjudet, f-sägaren.* **-skär**; -slägenhet. *Ro, ro till f. barnvisa. Lidingö kommun tillhöriga f-slägenheterna Björkskär och Lilla Nassa.* **-skötsel**. *Rationell f.* **-slag**. Skr. *Utöva fiskerätten [blott] ~ med avseende å visst f.* **-stadga**. **-synpunkt**. *Ur ren f.* **-sätt**. *Förbud mot användande av vissa f.* **-verk**. Bergverk, kvarnar och f. Vattenlagen. **-vård**; -sförening. *Lärare vid Skogshögskolan i allmän och vertebrat-zoologi samt jakt- o. fiskevård. Det hade ~ varit bättre f., om ~ Sven Ekman.* *F-s-föreningar och fiskelag.* **-yrke**. Mindre vanl. för 'fiske' l. 'fiskaryrke'. *Olycksfall som här-flyter från utövningen av f-t K. förordn. 11/6 1918.*

— **Fiskeri**, -et l. -t, -er. Vanligast som första ssgsld. Som enkelt mest (mer l. mindre konkr.) i plur. Bedrivande av fiske (särsk. i stort) o. alla anordningar därför; fiske, storfiske, fiskande, fiskaryrke, fiskerihantering, fiskerinäring; fiskeslag; ibl. rätt nära fisk(e)läge. *F-erna i Nordsjön. Rud. Lundberg, Meddelanden rörande Sveriges f-er 1883 o. 1888. Rikets Östersjö- och sötvattensf-er. De invid sillf-erna belägna insalttningsanstalterna. Avfallen från de stora havsf-erna [i Norge].*

— **Fiskeriadministration**. Ordet rätt

ung. Abstr. o. merkonkr. *Statens f. -agent.* Till hjälp för svenska fiskeexportörer tillsattes 1884 i London en f., vilken befattning 1888 överflyttades till Berlin. **-assistent;** (-s)befattning. År 1904 indrogos de förutvarande f-sbefattningarna, men följ. år tillsattes en ny f. för att vid förefallande behov tjänstgöra inom Lantbruksstyrelsen o. biträda fiskeriintendenterna l. som dessa utföra fiskeriundersökningar. **-biolog;** befattning; -i; -isk. Han är en utmärkt f. F-befattningar föreslås av fiskerikommitte-rade 1920. Undervisningen i f-i vid fiskeriskolan. Fiskt material. Fiska undersökningar av fiskevattnen. **-bokföring;** -station (från 1914). F-stationer, vilkas föreståndare ~ dtagit sig att föra noggrann bok över fiskvägsten i av dem innehavda eller skötta fiskevattnen. **-byrå.** Byrå för fiskeriärenden i Lantbruksstyrelsen. Undersökningar rörande Sveriges fiskerier, fiskar och fiskevattnen, utgivna av Kungl. Lantbruksstyrelsens f., 1920. **-delägar[e.]** Därvid gäller som f-nas mening det, varom de flesta förenat sig. **-fakultet.** Världens första f. grundad vid universitetet i Seattle [U. S. A.] 1919. **-fond.** Särsk. om 'Fonden för fiskerinäringens befrämjande' (beviljad 1901). **-fråga.** Ofta i plur. Yttranden i f-or. **-förening.** Södra Sveriges f. bildad 1906. F-en i Finland. **-förhållande.** Mest i plur. **-formän.** F-nen vid skolan i Aneboda sköter de praktiska arbetena ute (fiskar i vildvattnen). **-försäkring;** -sbolag; -sförening. Blekinge läns f-sbolag. Hallands läns f-sförening. **-försök;** -sanstalt; -sstation; -sverksamhet. Lokala f. Södra Sveriges fiskeriförening anlade 1906 en f-station i Aneboda i Kronobergs län. F-sanstalter föreslås nu av fiskerikommitteén 1920. **-hushållning. -hänseende.** Riket är i f. indelat i sex distrikt under var sin fiskeriintendent 1920. **-idkande, =.** Den f. befolkningen. **-ingenjör;** (-s)befattning. Från 1905 hos oss. Arbetar huvudsakligen med fiskvägar o. anläggandet av fiskodlingsanstalter. **-inspektion;** -sstandert. **-inspektör;** -sassistent (i Finland). I Sverige från 1889—1904. Föredrog fiskeriärenden i Lantbruksstyrelsen, övervakade (under styrelsen) fiskeritjänstemännens verksamhet m. m. **-instruktör;** (-s)befattning. Jfr fiskmästare. De i hushållningssällskapens tjänst anställda f-erna. Föreningen Sveriges f-er och tillsyningsmän. **-intendent;** (-s)befattning. Redan från 1864 fanns en f. (under Lantbruksakademien) som emellertid 1889 ersattes av Lantbruksstyrelsens 'fiskeriinspektör'. År 1905 indelades riket i 6 distrikt med var sin f. som har att på rekvisition tillhandagå allmänheten med råd o. upplysningar osv. F. i västra distriktet. Upprättandet av dessa nya f-sbefattningar.

-konferens. Den första allmänna svenska f-en samlades i Stockholm 1897. **-kongress.** Internationella f-er. **-konsulent.** Benämningen, i Finland officiell, börjar fatta fast fot även i Sverige. Kalmar läns hushållningssällskaps 'konsulent för fisket', även kallad f. Nöjesfiske, 2 uppl. 1920, av Carl H. Schager, f. **-lagstiftning.** Att verka för en ändamålsenlig f. **-museum.** [Det] under Lantbruksakademiens inscende och förvaltning ställda f-et vid Experimentalfältet. **-möte.** F-t vid Skokloster 1910. **-nämnd.** F-er finnas i åtskilliga hushållningssällskap; kallas på somliga håll 'fiskeristyreiser'. **-näring.** Mest i best. sng. F-ens rationella bedrivande.

-sektion. Lantbruksrådets f. 1920, nyligen inrättad. **-skola.** F-en vid Aneboda inrättad 1908. **-societet** se fiskarsocietet. **-stadga,** -an, -or. Genom den förnyade allmänna f-an av 17 okt. 1900. **-stadgar,** -na. Utåtanden rörande f. **-stat(en).** **-statistik** (biton på -ik); -statistisk (biton på -ist). Insamlande av primäruppgifter för f. De fiskeristatistiska primäruppgifterna för året. **-stipendiat;** (-s)plats. Den första f-platsen inrättades hos oss 1891; från 1905 finnas två f-platser, avsedda för utbildande av fiskeritjänstemän; senare dessutom två 'extra f-er'. F-erna äro även skyldiga att, då så erfordras, tjänstgöra som extra fiskeristyreiser. **-styrelse** jfr fiskerinämd.

-tidskrift. Svensk f. F. för Finland. **-tillsyningsman.** Jfr fiskmästare. I Bohuslän tillsattes år 1855 en f-man. K. Instr. 23 maj 1902 för de svenska f-männen i Torned älvs fiskeområde. Hushållningssällskapens f-män. **-tjänsteman.** Alltsedan Lantbruksstyrelsens upprättande [1889] lyda statens samtliga f-män under densamma. Hushållningssällskapens f-män. **-undersökning;** -sanstalt. För att ~ biträda fiskeriintendenterna eller liksom dessa utföra f-ar. Framställning om inrättandet av en statens f-sanstalt 1915. **-uppsyningsman.** I Värmlands län. Jfr fiskmästare. **-utställning.** De stora internationella f-arna i Berlin 1880 och London 1883. **-väsen(de).** **-ärend.** Mest i plur. Byråchef för f-n i K. Lantbruksstyrelsen. Att där föredraga f-n. **-övertillsyningsman.** I Blekinge o. Västmanlands län. Jfr fiskmästare. **-överuppsyningsman.** I Värmlands län. Jfr fiskmästare.

— **Fisklig,** -t, [-are]; -het. Ibl. även 'fiskelig'. Fackl. Fiskrik (om vatten); lönande l. givande att fiska l. d. (om tid); som har fiskelycka l. er mycket fisk l. är bra att fiska med (om fiskedon). 1) Ett sel, som är brett och lugnt och fiskeligt Vald. Lindholm. 2) Det var den tiden nu, att det började bli fiskeligt Vald. Lindholm. 3) Då den [denna krok] är mera f. och pålit-

ligare än öglekroken Carl Schager. *Men han vill åtminstone ännu gärna tro, att den ryssjan skall visa sig vara f.* Arv. Knöppel. *En ~ löjmjärde, som visat en enorm f-het och som ~ Carl Schager.*

Fiskäl, -en [l. -n], -er; -(s)kontor, -(s)syssla, -(s)tjänst o. s.ämbete se II. **I.** Enkelt. **1)** Tjänsteman som i egenskap av åklagare skall beivra överträdelser av lag o. författningar; en som bevakar kronans rätt, allmän åklagare. **a)** Under justitiekanslern ställda f-er. *JO och MO äga att äska biträde av alla f-er i fråga om åtals anställande och utförande mot tjänstemän. Där någon extra f-s tillsättande finnes nödigt ~. Stads-, lands-, tull-, advokat-, krigs-, överkrigsfiskal. b)* Under världskriget. *Folkhushållningskommissionen [F. H. K.] har till f-er hos livsmedelsstyrelserna utsett följande personer: ~ 1917. Livsmedelsf-er. Överfiskal 1917. 2)* Hovrättsfiskal. Är ej åklagare utan har att föredraga inkommande besvär i brottmål o. expediera utslag däri. *Han är f. i Svea hovrätt. 3)* Friare l. i bild. *Han vill vara som en f. över oss allesamman. II.* Ssgr ha vanligast formen *fiskals-*; ibl. *därjämte fiskal.* 'Till 'fiskal' i alla bet. *Fskkontoret kommer till en början att förläggas till Skeppsbron 24 1917 om livsmedelsfiskal. Vad angår f-sysslor, vilka icke av kungl. maj:t eller ~ av justitiekanslern tillsätts ~ om åklagare. Tillträda f-stjänsten. Göra f(s)tjänst även friare. Krigs-sämbetet. — Fiskälisk, -t. Enbart f-a synpunkter. F. aktion åtal som i hovrätt anställes av allmän åklagare mot ämbets- l. tjänstemän för fel l. försummelse i tjänsten.*

Fiss, -et, =. Mus. F höjt ett halvt tonsteg. Jfr ciss.

Fistel (grav); -eln, -lar; -elaktig l. vanligare -elartad; -elbildning; -elgång (-en, -ar); -elkanal; -elkniv (att skära f-lar med); -eliknande; -eloperation. Läk. o. d. **1)** Huvudbet. Banar sig varet från en varhåla gm vävnaderna väg ut gm huden l. till ngn av kroppens håligheter uppstår en s. k. fistel (gång). *F-larna äro alltid svårsläkliga. Fullt med f-lar. Behandling av f-ar. Uppskära en f-el(gång). Övergå till fel. Tår-, tandfel. Mank-, nack-, hovbroskfel hos hästar. Felartade sår. [Svulster som ha] stark benägenhet för felbildning. Vid 'onda bettet' (inflammation i fingerbenen) utbildas talrika felgångar. 2)* Ej naturliga gångar mln inre håligheter l. mln dessa o. huden. *Pawlow anlade magf-lar på hundar för att undersöka magsaftsavsöndringen. Gallgångs-, tarm-, bläsf-el osv. Syn. 1)* rörformigt varfyllt sår, sårgång, 'pipsår'; **2)** 'ren fistel'.

Fix, -t, [-are]; [-het]. Två skarpt skilda bet. Kunde möjligen betraktas som två ord. **I.** Huvudbet. Mest i några fasta för-

bindelser. **a)** *F-a priser* som man ej kan pruta på. *Ha, lida av f-a idéer* 'tvångstankar', falska föreställningar beroende på sjukdom, vanl. outrotliga o. utmärkande särsk. för en viss form av sinnessjukdom ('kronisk förryckthet'); även friare. *Det är, har blivit en f. idé hos honom. F. punkt* t. e. om kokpunkt o. fryspunkt på termometer; fast (utgångs)punkt för minnet l. för tidsräkning osv. **b)** *Ha ngt f-t att hålla sig till. F-a värden. F-a uttryck, förbindelser. II.* Bibet. I uttrycket *F. och färdig* fullt färdig. *Allting f-t och färdigt i bagarstugan Joh. Nordling. Säll. som adv.: Ja, den stod märkvärdigt nog f. färdig borta i ett hörn. Syn. I.* fast, stadig, bestämd, orörlig, orubblig, orygglig, oföränderlig, viss bestämd, icke växlande, ibl. outrotlig, som man icke kan rucka på. — **Fixpunkt. 1)** I lantmäteriet. Punkt vars höjd är varaktig. *För alla slag av nivelleringar är det nödvändigt att till tillräckligt antal bestämma f-er, som ovillkorligen böra vara fast och varaktigt markerade samt till sitt läge så noga beskrivna, att de med lätthet kunna återfinnas. Märk uttr. som Och där fanns f-en, inhuggen i ett berg. 2)* Friare o. bildl. *Såsom f. i den förhistoriska tidsräkningen E. Teiling. -stjärna.* 'Fast' stjärna (vars läge till jorden o. till övriga stjärnor på grund av deras stora avstånd från jorden synes vara nästan oförändrat), (vanlig) stjärna (o. t. e. solen, månen, planeterna l. 'vanderstjärnorna'). Ordet *f. viker alltmör för det enkla 'stjärna', varmed det blivit liktydigt, i det att 'stjärna' ej längre (astronomiskt) brukas som namn på de övriga himlakropparna (planeterna osv.). Den ljussvagaste f., vi äga någon kunskap om.*

— **Fixera**, -ade, -as. **I.** Allm. **1)** Fastställa. *F-a priset, ett visst pris (på alla matvaror), ett pris, som icke får överskridas. F-a antalet till sex. Skjuttiden f-ades till 3 sekunder. Till sin betydelse fullt f-ad. 2)* Skarpt betrakta. **a)** *Och f-ade honom skarpt, länge och nästan oförskämt. Med blicken f-a ngn. b)* *F-ar man länge samma punkt, visa sig ~. II.* Fackl. **1)** Fotogr. Göra (en fotografisk bild, en plåt, en film) ljusbeständig. *Efter framkallningen avspolas plåten med vatten och f-as i en lösning av undersvavelsyrigt natron, varigenom det icke reducerade bromsilvret avlägsnas och plåten blir ljusbeständig. 2)* I fråga om kolteckningar m. m. *En kolteckning f-as medelst fixersprit som utblåses genom en fixerspruta, vilken finfördelar och sprider spriten. Trå, gips m. m. bronseras med bronsfärg, som f-as med limlösning eller fennissa. 3)* Läk. *F-a ett benbrott lägga rätt och gipsa l. d. F-a i ett visst läge. Syn. I. 1)* fastställa, bestämma, ibl. stipulera l. begränsa l. precisera l. fastslå l. noggrant ange; **2)** skarpt (o. i här-

digt l. oavvänt) betrakta l. se på, skarpt fästa ögonen på, spänna ögonen i, ibl. 'genomborra' (med blicken) l. rikta en forskande blick l. forskande blickar på; **II. 1** göra ljusbeständig.

— **Fixerbad**. Fotogr. Bad l. lösning vari en plåt l. d. nedsänkes för att bli ljusbeständig. **-bild** se fixeringsbild. **-medel** (även 'fixeringsmedel') o. **-salt**. Bägge fotogr. Jfr fixerbad. **Tonfixersalt**. **-spruta**. För fixering av kolteckningar osv. *Färgen [vid 'sprängt snitt'] kan även anbringas medelst en vanlig f.*

— **Fixering**, -en, -ar. Jfr fixera. — **Fixeringsbild**. Även 'fixerbild'. Enskämbild där det gäller att gm fixering få fram en bild som ej lätt faller i ögonen, 'gömda bilder'. Typ: 'Här ä rättan, men var ä katten?'. **-lösning** o. **-medel**. Fotogr. Se fixermedel. *Rester av fixeringslösningen och de vid fixeringen bildade salterna ~ avlägsnas.*

Fjant¹, -et. Liksom de följ. ofta ngt vard. *Bara f. och spring, aldrig en ordnande hand. Det var ett f. utan like för l. med generalskan, md man veta.* **Syn.** fjanteri, ränn, (tanklöst) spring, oroligt springande hit o. dit; fjäs, fjäsk (o. fläng), ivrigt krus(ande), överdriven o. narraktig uppvaktning, (ibl. nära) beskäftighet l. viktighet. — **Fjant**², -en, -ar l. **Fjant**^{er}, -ern. *Det är ingenting med honom, det är bara en f. (som hänger de stora i hålarna). Era far!* *En liten ceremoniös f. i krås och halsduk.* *En viktig (liten) f(-er).* **Syn.** fjäsk(er), visp(er), en som ränner omkring (viktig o. beskäftig) i ogjort väder. — **Fjant**^a, -an, -or. Mindre vanl. Vard. fem. till föreg. — **Fjant**^a², -ade, [-as]; [-ning]. *Han springer då här och far var-eriga dag. Nå, då var det en sak, att flickorna f-ade omkring honom Ludv. Nordström. Han skulle f-a (och göra sig grön) för flickorna, förstäss. Ungefär som Carl Jacobs, när han f-ade för kökspigan Regina i fjol Fanny Alving.* **Syn.** ränna (i ogjort väder), 'springa' (omkring o. prata dumheter); vara fjantig, uppträda fjantigt l. som en fjant; fjäska, fjäsa, göra sig ti'll (för), göra sig grön (för). — **Fjanta förbi**. *När hovmästarn äntligen f-ade förbi Dan.* **F. ikring l. omkring** se kringfjanta. **F. iväg** l. **sta**. Det senare alltid vard. — **Fjant**^{er}¹, -(e)t, [-er]. Se fjant¹. *Det anses som f. och tillgjordhet Ester Blenda Nordström.* — **Fjantig**, -t, -are; -het (ibl. med plur.). *Tycker du inte, (att) han verkar lite f.? F. som en gammal mamsell.* **Syn.** vispig, fjäskig, narraktig o. beskäftig l. viktig.

Fjasko. Ovanlig stavning för 'fiasko'. Tillätes i SAOF (men icke i SAOL).

Fjol [l. **Fjor**]. Blott som första ssgsled

samt i det adverbliella uttrycket 'i f.' = förra året, sistlidna l. sistlidet år, (under) fjolåret. *Tala icke om den snö som föll i f.!* riv l. gräv ej upp så gamla saker, låt den saken vila, låt det förgångna vara begravet, låt oss inte tala mer därom, det som är skett är skett. *I f. vid den här tiden.* (Vid) samma tid i f. Antingen i f. eller för två år sen. *Våra vänner från i f.* I f. somras, vintras, höstas, våras. *Markens gamla lövtäckelse från i fjor Gellerstedt. I förfjöl för två år sen.* — **Fjol**¹, **Fjor** l. **Fjors** gammal, -t. *F-la ungar.* Även friare o. i bild. *Jag trodde, att Anjalasaken var f-mal.* Bröd som verkade f-malt. *Allraminst f-la meningar.* **-huggen**. Björk- & barrved (fjohluggen). **-lam** (fjol)årslam. **-säg**^{ad}, -at. *Björkplank ~, f-ad, önskas köpa.* **-år**, -et; -stöl m. fl. se II. Mest i best. sing. o. som första ssgsled. Aldrig med formen fjors. **I**. Enkelt. *F-et var i det hela mycket gynnsamt i skörde-hänseende. Spetälskesjukvården under f-et. Av f-ets skörd. F-ets lager.* **II**. Ssg. Bildas i stor utsträckning vid behov. Kunna (t. e. när det gäller djur) ofta ersättas av 'års'. *F-skalven. Det nya gräset döljer f-slöv Strindberg. De blekta f-sstråna Paul Rosenius. Han bröt ett rakt och brunt f-sstrå [av vassen] och ~. Det är f-snö; låt oss ej längre tala därom! Brunt som madens torra f-svass Ad. Johansson.*

Fjoll¹ (-å); -et. Mindre vanl. Fjolleri. *Det är då bara f.* — **Fjoll**², -et, =. Mindre vanl. Fjollig person. *Du är ett stort f.* — **Fjolla**¹, -an, -or. Toka, enfaldig (l. ytlig o. fåfäng) flicka, ibl. nära gås l. vâp. *En högfärdig f-a. Din (lilla) f-a! Du ä en rikt f-a, som kan tro någe sänt.* — **Fjoll**¹^{as}, -ades. Prata tok, tokas, skämta o. galnas. *Prata tok och f-as Strindberg. Och inte tog hon väl det så när, att han, unga karln, f-ades med flickan.* — **Fjoller** (akut); -n. Sälls. mask. till 'fjolla'. Stolle, tok, narr. — **Fjolleri**¹, -(e)t, -er. *Va ä de här för f(-er)!* — **Fjollig**, -t, -are; -het (med plur.). Tokig, stollig, narraktig o. barnslig, fånig; galen, 'rubbad', förryckt, fjoskig, 'vansinnig', 'inte vettig'; (ibl. nära) meningslös. *En sån f. flicka! Å(r) du (alldeles) f.!* *Du ä då inte lite f. du inte. Det var f-t att gå där och pulsa längre Didring. Annars är det ju meningslöst och f-t inrättat Fanny Alving. Ack, såna f-heter! tokerier, galenskap, dumheter.*

Fjörd (l. -å); -en, -ar. Långt in i landet gående smal o. djup havsvik (vanl. omgiven av höga o. branta, ofta nästan lodräta bergväggar); ofta om norska far, men även t. e. i Skottland, i British Columbia, på Sydamerikas västra kust nedanför 42:a breddgraden samt om (dock ej så typiskt utbildade) vikar i Bohuslän

o. Norrland osv. *Hela Norges kust är sönderkuren av större och mindre far.* Rörande farnas uppkomstätt härskar ännu olika meningar bland geologerna 1907. *Sörfjord*, en bifjord till Hardangerfjorden. *Kristiania*, *Thronhjemsf.* — *I Gullmarsf.* Angermanälvens stora mynningsfjord, som tränger 4 mil in i landet. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) fjärd, havsvik, havsarm, djup (havs)bukt. — **Fjordartad**, -at. *De många f-ade vikarna.* -**bildning.** Inom södra halvklotet kan f-en iakttagas i ~. *F-ar* på västkusten. -**bukt.** *I Indalsälvens f., Klingerfjärden, har lodats 52 m., under det ~.* -**fångad.** *Extra fet, f. norsk slo-sill.* -**häst.** Norsk hästras, ngt småvuxen, vanl. gul till färgen. -**land.** *Norge är säkerligen jordens mest utpräglade f.* -**liknande.** *Och nu framskymtar den f. hamnen* Sven Hedin. -**mykning.** -**parti.**

Fjorton (-änn; grav); grundtal o. subst. Jfr i allm. elva o. nio med ssgr. Tecknas 14 l. XIV. Här blott några ex. *Wilsons f. punkter. F. ämbeten, femton olyckor. I dag f. dagar till. Om f. dar eller så två veckor. Ässet, räknat för ett eller f. Är f. ledig?* t. e. om soldat, polis, stadsbud osv. med numret 14. Märk i vissa kortspel (t. e. piké) uttr. som *F. kungar, damer osv.* om fyra kungar osv. (emedan de gälla 14 poäng). — **Fjortondagarsfrist** m. fl. -**tag-gare.** Hjort med 7 spetsar på varje horn. Märk *Udda f.* om hjort som blott på ena hornet har 7 spetsar (på det andra ett mindre antal). -**är[s]**, -s; -sälde(r)n; -ig; -ing. Adj. *En f-s flickunge. En pojke i f-sälldern.* *Pigga f-fingar.* -**öres;** -almanack(a). Adj. *Inga 14-öres almanackor mera* priset på enklaste almanackorna (14 öre) höjdes med år 1919 till 25 öre. — **Fjorton|de** (grav); -[de]del. Ordningstal. Jfr i allm. elfte o. nionde. På f-de dygnet. Var f-de dag varannan vecka.

Fjoskig (-å; -t, -are; -het (med plur.). Ej rätt klok, rubbad, fånig, tokig, förryckt, (sinnes)'svag', (små)fnoskig; barn på nytt, pjollrig; ibl. 'rysk'. *Jo då, men den är f.; hon sitter i en garderob, därför att hennes ögon inte tål ljuset...* Strindberg. *Gubben har visst blivit lite f. på gamla dar.*

Fjun, -et, =. Öfta koll. I allm. om kort, fint o. mjukt hår l. dun l. ludd l. (ull)damm. *Fjädrar och f. Fint som fet på små fågelungar eller på mogna persikor. Få de första f-en (på hakan). Kallar du det mustascher, det är ju bara f. Som fet på spädbarnets huvud. Hon rättade på halslinningen, slog bort några f. på klänningen och ~ Dirding. Skägg; frukt; snöfjun.* **Syn.** fin o. mjuk hår-l. fjäder-beklädnad, fint (tilltryckt) hår, fina hår (i ansiktet osv.), ibl. mjölkhår l. skäggfjun, (fin o. mjuk) ludd l. lo l. lugg; ibl. dun;

ibl. (ull)damm l. dammflock(ar); ibl. lätta snöflingor. — **Fjunbeklädd;** -nad. -**be-täckt.** -fin. Skönl. *De f-a bladen / i björken på näset* Hans Vik. -**hårig;** -het. *F-a växtdelar.* -**klädd.** *Sina f-a överkåkar* om en slags små kräftdjur. -**lik,** -t. *Fina, f-a flingor* [av snö] Z. Topelius. -**mjuk.** Skönl. *Av spindelväv hennes dräkt / var tvunnen, och snövit, f. / den lekte i nattvindens fläkt* S. Agrell. -**pensel.** SAOF även fjunpensel. I bot. vanl. 'fjäderpensel'. -**strå.**

— **Fjun|a sig**, -ade, -as. Mindre vanl. Bilda sig l. växa (üt) fjun. *Varför börja dina läppar sig f-a* Edv. Evers. När det börjar f-as på din överläpp, Lill-Joel! Gust. Johansson. **Fjuna ned l. ner** m. — **Fjunig**, -t, -are; -het. *Persikor, skära, fina och f-a som en sjuttondrig flickas kind* O. Levertin. *Ur [sälgens] f-a knoppar* V. Ekelund. *Maskrosens f-a frösamlar.* *Slänblad ~ äro i yngre tillstånd f-a* Ekenberg-Landin. Under denna f-a, fördunstade slöja om morgondimmar. Ibl. bildl. som i *De gräsprägnade gamle och de f-a unge* Ossian-Nilsson. **Syn.** fjun(be)klädd, fin- l. småluden, fjunhårig, finhårig, silkeslårig l. silkeslen, dunmjuk.

Fjäd|er (akut); -ern, -rar (grav). Huvudbetydelsema så skarpt skilda att man rent av kunde tänka på att uppdelas ordet i två.

A) Fågel|fjäder. Ibl. innefattande 'dun' (dunfrar o. då x dunpenslar) men ofta motsatt detta o. då = täck- l. konturfar (f-rar och dun). Jfr dun o. fan¹. Öfta koll. i sing. (särsk. i handels.). **I.** 'Egentligast'. **a)** Fåglarnas f-rar anses vara en högre utbildningsform av de fjäll som uppträda hos kråldjuren. En vanlig f-er består av spole, skaft och fan. När f-rarna börja skjuta ut, sticka fram. Få f-rar jfr b nedan. *Putsa, plocka sina f-rar. Burra upp f-rarna* rugga upp sig. *Fälla sina f-rar, f-rarna.* *Mista f-rarna. Rycka f-rarna* av ngn. **b)** Mer säll. koll. En fågelunge som ännu icke fått f-er. *Sjöfåglarnas f-er slår vattnet ifrån sig.* **c)** Kontur- l. täck-, dun-, ving-, stjärt-, skulder-, lår-, flyg-, styr-, struts-, tupp-, påfågel-sf-rar. **II.** Som vara l. liknande. **1)** Till sängkläder o. d. Öfta koll. **a)** *Bolster fylld med f-er (l. f-rar) och dun. Vädra och sortera f-er med fläkt. Spritad, öspritad f-er. Extra god f-er i lös vikt, väl rensad och ångrenad. Genom sitt förträffliga kött och sin ganska goda f-er med avslutning till 1 ovan.* **b)** *Sjöfågel-, höns-, gås-, bolster-, sängklädersf-er.* **2)** Till prydnad. **a)** Rätt ofta koll. *Gå med f-er, f-rar i hatten. Pryda sin hatt med en f-er.* (Oarbetade prydnadsf-rar. Hattf-er. Struts-, hägerf-rar. Råf-ern beredes på samma sätt som ~ strutsf-rar. Större avfallsf-rar. **3)** En del olika användningar. **a)** Numer min-

dre ofta om gåspenna l. d. att skriva med. *Skrivf-rar. Fjäder med ord och f-er* Dan Akerhielm. **b)** *Fjern på en pil. Pilf-er.* **c)** Märk användningen i ssgn *Solfjäder*. **III.** I bild l. jämförelse. **a)** Till I ansluter sig *Prunka, lysa med lånta f-rar* 'plöja med andras kalvar', ståta med det som ej är ens eget, stjåla andras tankar osv. **b)** *Lätt som en f.* Vikt så noggrann, att en *f-er* kan vända vägskålen.

B) Spännfjäder o. d. **1)** Spännkraften hos en *f-er*. *Grövre, finare f-rar.* *F-ern*, som varit hårt spänd, slog nu plötsligt tillbaka. *F-ern sprang upp, sprang tillbaka.* Spännes med (elst) en hård, mjuk *f-er*. *Infällning för en f-er.* *Fern i uret tycks ha gått av, gått sönder, sprungit.* *F-rar* av band eller av platt metalltråd. *Tryck-, drag-, böjnings-, vridnings-, buffert-, spänn-, driv-, slag-, blad-, spiral-, skruv-, snäck-, urf-rar.* **2)** På mjuka *f-rar*. *Styva, hårda f-rar.* *Gå* (lätt och mjukt) som på *f-rar*. *Vagns-, fram-, bak-, bärf-rar.* *Cfjäderar för fordon.* **3)** *Formade f-rar* av platt tråd ~ till beklädnadspersedlar Tulltaxan. *Rostfria aluminiumf-rar* i snörliv.

Syn. A) (ibl.:) penna, dun, plym(er); **B)** ibl. resår.

— **Fjäderaktig**, -t. Till 'fågelfjäder'. **-arbetf-are**; -erska; -e. I fråga om tillverkning av plymer. **-artf-ad**, -at. Två bet. **-band**. Tekn. Band som smnhåller 'fjäderblad' i t. e. vagnsfjädrar. **-bekläd|a**; -nad. Mest i perf. part. (även 'fjäderklädd') o. som subst. (fjäderdräkt). *Ungens första f-nad.* **-blad**. Tekn. Blad i vagnsfjäder, bladfjäder. **-boa**. Boa av fågelfjädrar. *En f. borttappad på vägen från ~.* **-boll**. Dels ett spel (nu utträngt av tennis); dels boll (med instuckna gåsfjädrar) brukad i detta spel. **-bolster**. Ofta = men ibl. x dunbolster. **-borst**. Zool. Ett slags fjädrar med långa, böjliga skaft o. föga utbildad l. inget fan. *De s. k. f-en.* **-borst|e** fjädersviska; även friare (t. e.: frön med f-e). **-busk|e**; -artad (skr.). Dels 'hjälmbuske'; dels om en knippa (dam)hattfjädrar; vidare på fåglar, till prydnad på hästar, på baldakin l. vagn osv. *Han tog av hjälmen och skakade den yviga f-en.* Vilka giva axet eller vippan hos flera arter ett f-artat utseende. **-bälg**. Fågelskinn (med kvar sittande fjädrar). *Från Nordafrika komma strutsfjädrarna uppköparna tillhanda instoppade i de vrängda f-arna.* **-bärande**, =. **-cirkel**. Fackl. En slags passare där avståndet mln spetsarna kan regleras med en skruv under det att spetsarna pressas isär gm en fjäder. **-dosa**. Tekn. Höljet till spiraldriftfjädrar vid ur o. d. Kallas även 'fjäderhus'. **-dräkt**. Hos fåglar. *F-en* hos hannar och honor är ofta mycket olik artad. *Nattskärnan ~ har hela f-en vattrad*

av grått, svart och rostgult med långsgående svarta fläckar. **-dörr** smalles igen gm en fjäder. **-fantasi**. Damhattprydnad i form av fritt sammansatta fjädrar. *F. i svart.* **-form**; -ig. I f. *Flere f-er* [såsom tückfjädrar och dunfjädrar]. [Medelnerven utsänder] *f-igt sidonerver*, som ~. **-fä**; -avel m. fl. se II. **I.** Enkelt. Till f. räknas höns, kalkoner, ankor och gäss. *Den, som önskar bibehålla f-n*, har att för deras utfodring använda någon del av den för hans större kreatur beräknade foderspannmålen Instr. f. livsmedelsnämnderna 1917. *Handeln med f-n och ägg.* Höns och andra f-n, annat f. **II.** Ssgr. Hönsskötsel och annan f-avel. *Den kända ivrarinnan för f-avelns utveckling fru Ulla Modin.* Sveriges f-odlare-förening, grundad 1898, antog 1902 namnet Sveriges allmänna f-avelsförening; den utgör en sammanslutning av länsföreningar för f-skötselns befrämjande. *Råd i f-skötsel.* F-skötareskola. **-fällning**. Ruggning, ibl. nära fjäderombyte. *F-en försiggår i allmänhet en gång om året och sker småningom; hos en del vattenfåglar försiggår f-en dock så fort, att de bli oförmögna att flyga.*

-garnityr till damhatt. **-gräs**. Stipa pennata. Vitt f. ofta odlad. **-hake**. H. som fjädrar l. fjädras. **-hammare**. H. som drives med fjäderkraft. *De viktigaste f-rarna äro ~ de pneumatiska hamrarna, i vilka luften är fjädrande medium.* **-hamn**. Fjäderdräkt, fjäderbälg. Jfr (skifta) hamn. Särsk. i sagor. *Hon bad så länge mannen, att han slutligen omtalade var han dolt hennes f.; morgonen därpå var hon försvunnen, och folk berättade, att en stor vit svan flugit över slottet i den tidiga morgontimmen.* **-hand|el**; -lare; -lerska. Särsk. i fråga om plymer. **-harv**; -spinne. Lant. Harv med böjda flata pinnar av fjäderstål. **-hatt**. Numer mindre vanl. Gärna skönl. Hatt prydd med en fjäder. **-holm|e**. Nästan endast i best. plur. i uttr. som *Gå, resa till f-arna gå till sängs, gå och lägga sig.* *Han ä redan på f-arna ligger redan och sover l. sover redan.* **-hus**. Tekn. se fjädderdosa. **-hår**; -ig. T. e. zool. Antennerna äro hos hannarna [av fjäddermyggorna] *f-iga*. **-kam**. Hårfågels granna f. **-klädd**. Jfr fjädderbeklädd. *Med f-a fötter.* **-kraft**. Ibl. = spänstighet, elasticitet. *Större hamrar, som drivas med vatten, ånga, pressluft, f. o. d.* **-krets**. Zool. Krets av styva fjädrar (särsk. kring ögonen hos ugglor). *F-en kring ögonen* E. Lönnberg. *Ögonf-en.* **-kudde** sälls. för dunkudde (ibl. x detta). **-kärra**. K. på fjädrar. *F., dksläde med hudar, färdsläde* [säljas] annons.

-lik, -t; -nande. *F-t utbreda sig.* *F-a blomvippor.* *F-t kluvena vingor.* *Hava f-a ~ gälar.* *F-a känselspröt* [på insekter]. *Fina, vita f-nande moln.* **-lås**. **-lätt**. Ännu

segla stora f-a flingor ned på himlen Viet. Benedictsson. *Änger? — Aldrig! Den skuld mig trycker / vilgr på azlarna fjäderlätt* Ruben Berg. **-lös;** -het. Två bet. (zool. o. tekn.). **-moln.** Cirrus. F-en (cirri) äro mycket tunna o. högt gående vita moln som likna fjädrar, penslar l. hår l. ibl. äro bandlika o. utbredda som en slöja över himlen (då de även kallas 'slöjmoln', cirro-stratus); f-en bestå av isnålar. **-mott.** Zool. En familj av små nattfjärilar (med vingarna vanl. kluvna i fjäderliknande flikar). Pterophoridae. **-myggja;** -släkte(t) (Chironomus). Zool. F-orna (Chironomidae), en myggfamilj som liknar stickmyggorna men icke äro blodsugare; hannarna ha fjäderhåriga antenner. **-nejlika.** Dianthus plumarius. Ofta odlad. **-nervig,** -t; -het. Bot. I de f-a bladen löper en större nerv (medelnerven) gm bladet från bas till spets o. utsänder därunder fjäderformigt sidonerver som ytterligare kunna förgrena sig. **-ombyte.** Detta f., den s. k. ruggningen. **-pen-na.** Särsk. med tanke på skaft o. spole. För att de små f-orna, som ej kunna uppräckas med fingrarna, skola uttränga ur huden Hagdahl. Spjälkade och kluvna f-ör Tulltaxan 1919. **-pensel.** Särsk. bot. Samling av förgrenade hår i spetsen av frukt l. frö. Motsatt 'hårpensel' (med ogrenade hår). **-prov;** -are l. -ningsmaskin. Proving av bladfjädrar till fordon (gm belastning). F-are (hydraulisk press). **-pryda;** -nad. Mest i perf. part. o. som subst. **-pälsvärk.** Konstgjort f. Tulltaxan. **-rik.** Mindre vanl. **-ring.** Ring som går upp om man trycker på en fjäder l. ring som på en punkt kan öppnas så att man kan pressa in en nyckel l. vad man eljest vill hänga på ringen. **-rygg.** Fakl. Bokrygg så gjord att boken ligger väl uppslagen. **-sladd.** Lant. Jfr fjäderharv o. sladd. **-spole.** Vanligare blott 'spole'; se d. o. *Arbeten av f-ar* Tulltaxan. **-sprickning.** När de [duvorna] äro i fen, äro de alltför lösa i köttet. **-spritare;** -erska; -ning. Se sprita². **-spännare** ett instrument. **-spänstig;** -het (spännkraft, elasticitet). Mindre vanl. för 'elastisk'. *Kryper hop och tar ett språng / f-t, rovdjursvigt* K. E. Forsslund. **-spärr.** Tekn. *Meterstock ~ med f., utan synliga nitar.* **-spö.** De numera [vid anglng] brukliga f-na och balans-spöna C. Schager. **-stål.** Stål avsett till fjädrar. *Böjda flata pinnar av f.* **-säck.** Zool. En fördjupning av huden vari fjäderspolen är fäst. **-tillhållning.** Tekn. *Lås med vridbar nyckel och f.* **-tofs;** -prydd. Särsk. om fåglar o. människor (hattar osv.). **-tryck.** Tekn. [Lås, vari regeln] skjutes fram genom f. Att genom f. en god anliggning vinnas. **-tång.** Pincett (för att fatta o. upp-

lyfta vävnader vid anatomisk undersökning, växtdelar, små urdelar osv.). **-vagn.** Vagn på fjädrar. Och här satt jag på en ranglig f. 1 f. med vurstsäten annons. **-verkan.** Jfr t. e. fjäderkraft. Med f. **-vifta.** Vanligare är 'fjädeviska'. **-vikt;** -sklass; -are (ngt vard.; som tillhör f-sklassen). 1) Idrotts. Lättaste vikt särsk. om boxare o. d. *Boxare indelas alltefter sin kroppsvikt i olika klasser: tungvikter, mellanvikter, lättvikter och f-er* B. Roosval. Vid kapplöpning: minsta tillåtna vikt en häst får bära. 2) Mindre vanl. *Väga på f.* så noga att en fjäder kan vända vägskaalen. **-vilt.** Sälls. Villebråd av fågel. Av Hagdahl motsatt 'hårvilt'. **-vipa.** **-viska.** **-våg.** Våg vid vkn man ersatt motvikten med en fjäder (skalan anger den utvecklade fjäderkraften dvs. det vägda föremålets tyngd). **-ätning.** Lant. En oart hos höns.

— **Fjädra,** -ade, -as; -ing. Ordet skulle (liksom fjäder) kunna uppdelas på två. **I.** Till fågelfjäder. 1) Trans. **a)** Mindre vanl. *F-a en pil.* **b)** Mindre vanl. *Hon ska tjäras och f-as och rullas i spiktunna!* **c)** Skönl. *F-ade hattar* V. Rydberg. **d)** Skönl. *Den lille f-ade sångaren.* *Fullf-ad.* 2) Refl. Bildl. Ansluter sig kanske oftare till bet. II. Skämts., vard. *Sitter di inte på bio och f-ar sej varenda kväll* Alb. Engström. *Nu må tro di f-ar sej* (över att di blev bjudna)! *F-a sig för ngn.* *Vad var det nu Theodor ville, efter han f-ade sig så ovanligt?* Fanny Alving. **II.** Till spännfjäder o. d. Trans., intr. o. refl. Part. pres. ofta adjektiviskt (= elastisk). 1) [Bufferten] *f-as av en i buffertthylsan innesluten snäckfjäder.* Så att kabeln, då den utsättes för större kraft, töjes eller f-as. *Fjädrar, som f-a i lodrät led.* *Stål som lätt f-ar sig.* 2) Bildl. se I 2 ovan. 3) Pres. part. **a)** *F-ande hjul.* *En f-ande stälten.* *F-ande snöre.* *Guldarmbandsur med f-ande band.* **b)** Friare. Göra en mans gång lätt och f-ande. *Anloppet skall vara mjukt och f-ande med ganska långa steg.* *Långa, f-ande språng.* *Med något f-ande eftergift i knäleden.* 4) Märk perf. part. i uttr. som *De f-ade stegen* elastiska. **Syn. I. 1)** **a)** sätta fjädrar på, befjädra; **b)** rulla l. doppa i fjäder; **c)** pryda med en fjäder l. med fjädrar l. plym(er) l. med fjäderbuske; **d)** (f-ad:) som bär l. fått fjädrar; 2) ståta, 'sträcka på sig', blåsa upp sig, stoltsera, vara 'stram', yvas, kråma sig, göra sig ti'll, göra sig grön; **II.** vara elastisk, (ge efter o.) springa tillbaka; (f-ande ibl.) spänstig (o. mjuk). — **Fjädra av sig, ifrån sig o. ned l. ner** u. Alla till 'fågelfjäder' (o. mindre vanliga). **F. upp** u. Mindre vanl. Tekn. o. d. — **Fjädrig,** -t, -are. Mindre vanl. 1) Full med fjäder. 2) Fjädrande, elastisk.

Fjäll', -et (l. äld. skönl. ngn gång -en), = (l. äld. skönl. ibl. -ar). 1) Huvudbet. Högst berg l. höjdsträckning som når över trädgränsen ('lägfjäll'), ofta särsk. om dem där snön (åtminstone fläckvis) ligger kvar även om sommarn ('högfjäll'). a) *Kebne-kaise, Sverges högsta f.*, har en höjd av 2.123 m. över havet. På *-fet* i sol. Har du varit uppe på *-fet* i dag? *-fet* bestiges bäst, lättast från södra sidan. På *-fet* är det vinter var natt och vår varje solskensdag. På *-fets* topp. Märk uttr. *Nakna l. kala -fet*. *Kalf-et*. b) De lappländska, de norska *-fen*. *Skyhöga f.* *Snötäcka f.* I år är det mycket snö kvar på *-fen*. I de norska *-fen*. I våra *f.* Bland *-fen*. Ordinerad en tids vistelse i *-fen*. *Helagsfet* och *Sylf-en* eller *Syl-larna*. *Snöfjäll*. Gränsfen mellan Sverige och Norge. c) Märk uttr. 'till *f-s*'. *Resa, bege sig, gå till f-s l. till fen*. *Vara, vistas till f-s l. i fen*. *Boskapen drager till f-s*. Tusen fot till *f-s* påträffade vi ~. Vard. ngn gång även som ett mildt uttr. för 'till fanders'. Ngn enda gång med prep. 'från': *Vårsolen ~ börjar dra bäckarne ner från f-s* Marie Rieck-Müller. d) Skönl. *Över f-arna grå / är det natt ~*. 2) Särsk. i Bohuslän o. Dalsland brukas ordet även om lägre berg (t. o. m. under 150 m.) blott de äro kala i förhållande till omgivningen. *Kroppe f.* *Kynne f.* Bägge även smnskrivna. **Syn.** (nära stå:) alp, vål, berg (med evig snö). — **Fjällbestigare**; -erska; -ning (med plur.). *Van f-are, vid f-ningar*. **-bete**. *F(-t) har namn om sig att vara särdeles närande och hälsosamt för kreaturen*. **-björk**. *F-en* har i allm. hittills icke betraktats som en särskild art av vår vanliga björk oaktat dess frukttärdsliknande 'knutna' form o. en del andra avvikelser. **-bo**. Jfr bergsbo o. fjällbyggare. *F-r* och *slättbor*. **-boskap**. Nordsvensk boskap(sras). *F-en* är vit, men har ofta svarta, gula eller röda fläckar. **-brud**. Bot. *Saxifraga Cotyledon*. *F-en* är numer flerstädes fridlyst både i Sverige och Norge. **-bygd**; -gare. I *f-derna*. Vad få ej dessa *f-gare* vänja sig vid, som ~ Erik Modin. **-bäck**. *En porlande f.* När *f-arna* i snösmältningen svälla till forsar. **-dal**. En trång *f.* **-dörr**. Fjällport. Jfr namn som Lundörren, Storådörren. **-flora**. Om 'växtvärld' o. beskrivning (bok). *Floran* ovan barrskogsgränsen. *Vår f. omfattar en mängd ljungväxter och vidare t. e. ranunkler, saxifragor, björk, vide och starrarter m. m.* **-förrar**; -kurs. För att utbilda goda *f-e* har turistföreningen ~. Svenska Turistföreningens första *f-e* kurs april 1919. **-gräns**. Gränsen mln kalvfjället o. (björk)skogen. Oftare kallad 'trämgräns'. **-hed**. *F-en*, som är våra fjälls mest utmärkande växtsamhälle, består av en låg, ofta tätt till marken tryckt vegetation, där

dvärgbjörk, kråkris, låga ljungväxter samt lavar o. mossor spela en stor roll. **-hög**. Skönl. *Du gamla, du fria, du f-a nord*. **-kam**. **-kedja**. *Skarvdörssfjällens vackra f.* **-klädd** klädd för fjälltur. **-koloni**. Skol-lovskoloni i fjällen för barn som behöva fjällluft. *F-en* vid *Ann* i Jämtland den första i landet (från 1896). **-kunnig**; [-het]. *Icke f-a personer avrådas bestämt från denna tur*. **-landskap**. Även om målning. *Ett typiskt f.* **-lapp** ~ skogslapp o. sjöslapp. **-lemmel** l. **-lämmel**. Se det enkla ordet. **-luft**. I den höga, rena, friska *-fen*. *Han behöver en tids f.* **-man**. *Lapparna kalla sig själva gärna fjällmän*. *F-nen* Jon Fjällberg. **-pass**. **-port**. Jfr namn som 'Lappporten' vid Torneträsk. **-pipare**. Charadrius morinellus. *Bengt Berg, Min vän f-n*. **-racka** mindre vanl. för 'fjällräv'. **-region**. **-ripa**. *Lagopus mutus*. *F-n* tillhör våra högfjäll, där den vanligen uppehåller sig på det egentliga kalvfjället, under det dalripan huvudsakligen uppehåller sig på de lägre fjällslutningarna och även går ned i skogsregionen. **-rygg**. **-räv**; (-s)bo; (-s)lya. *Vulpes (Alopex) lagopus*. Kallas ibl. även 'polarräv' l. 'fjällracka'. *F-en* torde vara det daggdjur, som går längst åt norr. Ett 50-tal meter ifrån oss, i en moränkulle, stod en *f.* och skällde, med halva kroppen synlig i en av de många ingångarna till lyan. **-sippa**. *Dryas octopetala*. **-sko**. Mest i plur. Att gå i fjällen med; ibl. särsk. om 'lappjazar'. **-stav** alpstav. **-stuga**. Särsk. om stationer vid de vägar som leda över högfjället (i Norge). *Hjerkin, en av de fyra f-orna i Dovre*. **-trakt**. **-tur**. **-uggla**, -esläkte(t). *Nyctea scandiaca* (även *Strix nyctea*). **-van**; -a. *Den mindre f-e gör nog ~ klokast i att ~*. *Hur f. man än anser sig vara* Hilding Kjellman. **-vandring**. *Ute på f.* **-vidd**. På *f-en*, *f-erna*. **-vråk**. (*Archibuteo lagopus*). **-växt**; -samlare m. fl. **Fjäll'**, -et, =. 1) Mer egentl. 1) Hos de vanliga 'fjällfiskarna'. *Abborrens f.* sitta mycket hårt och tätt till. *F.* med och utan fina spetsar eller tänder. *Strömmingens* i blött, violett och grönt skimrande *f.*, som lätt avfalla. *Abborr-, fiskfjäll*. 2) Hos andra fiskar, kräldjur osv. a) *Hajfiskarnas f.* äro byggda som tänder och kallas även 'hudtänder'. Hos större o. malfiskar äro *f-en* ombildade till benplåtar med l. utan hudtänder. b) Hos kräldjur utgöra *f-en* ibl. enkla runda vårtor, ibl. äro de utbildade till 'sköldar'; ormarnas bukfjäll kallas 'ske-nor'. c) *F.* förekomma även hos fåglar på (de bakre extremiteterna dvs.) benen o. hos en del daggdjur (på extremiteterna o. svansen). d) Stoftet på fjärlvingarna visar sig under mikroskopet bestå av små regelbundet formade *f.* *Fjärlilarnas vingfjäll*. e) Vid fotens bas hos en del svampar osv.

II. Friare, i bild o. bildl. Märk bl. a.: **1)** *Efter en del sjukdomar faller huden av i (form av) f.* **2)** *Det föll som f. från hans ögon l. F'en föll från hans ögon, och han insåg, hur klok hustrun varit.* **3)** *Om växtdelar. Tistlarnas holkfjäll. 'Härf'en' på vissa ormbunkars stam. Skärm-, blomfjäll hos gräsen.* **4)** *Naftalin ~ i pulver och f. annons.* **5)** *Mindre vanl. för (snö-)flinga. Och ett och annat snöfjäll dalar ned.* **Syn.** (ibl. mer l. mindre nära:) skälla, flisa, spån, 'blad', flinga, tunn skiva l. platta, flag(a).

— **Fjällaktig**, -t; -het. Mindre vanl. **-art[ad]**, -at. **-beklädd**. Skr. [*Fjärlarnas*] **-sugunga** och *deras f-a vingar* G. Adlerz. **-betäckt** skr. **-bildning**. Även konkr. T. e. bot. **-fisk** x skinnfisk. **-formig**, -t. **-krans**. [*En del av svampens hylle*] kvarstannar då vid fotens bas i form av f-ar eller ~ W. Bülow. **-lik**, -t; -nande. Mest skr. *Små f-a fjädrar* T. Högdahl. *De f-a blad ~, som ~.* **-lös**, -t. Mest skr. *Det ~ f-a, av benknölar och taggar täckt huvudet [hos drakfiskarna].* [*Stenbiten*] har brun, mörkfärgad, f., läderartad hud. **-pansar**. Dels om t. e. kråldjurs 'hudpansar'; dels om verkligt pansar i form av tegellagda fjäll. **-rad**. Särsk. zool. [*Mörten har*] 13 *f-er mellan rygg- och bukfenor.* **-skivling**. Lepiota. *De flesta f-ar äro goda matsvampar. Stolt f. Lepiota procera.*

— **Fjäll[a]**¹, -ade, -as; [-are]; sälls. utom i ssgn fiskf-are; -ning (med plur.; särsk. i läk. även konkr. t. e. om det 'avstötta'); -ningsmedel m. fl. **I.** Trans. **1)** *Egentl. F-a fisk. Gåddan f-as och fläkes, varpå benet urtages. Äbborarna f-as väl med fiskfjällare och ~.* **2)** *I bild o. bildl. Ngt vard. a)* *Ta bukt på. Rundqvist f-ade han med större svårighet, för den fisken var både ful och gammal* Strindberg. *Den där ä inte lätt å f-a, du!* **b)** *Skinna. Mindre vanl. En fet fisk att f-a. F-ad inpå bara kroppen.* **II.** Intr. o. ibl. refl. *Han f-ade efteråt över hela kroppen, och det tydde väl på att det varit scharlakansfeber. Ett f-ande utslag. Personer med ständigt f-ande och skrovlig hud. Om huden vill f-a sig. F-ning på den hårbevuxta delen av huvudet kallas mjällbildning. Än är f-ningen fin och mjällig, än avstötes huden i ~ V. L. Moberg. Den av läkare rekommenderade f-ningssatsen, vilken på kort tid nästan oförmärkt fjällar bort den gamla hyn.* **Syn. I. 1)** *skrapa bort fjällen från l. på, befria från fjäll; 2)* *a)* *ta bukt på, få bukt med, komma till rätta med; b)* *skinna, barskrapa, renskrapa; II.* *mista huden i det den faller av l. avstötes i form av fjäll; (av)flagna (n).* **Fjälla av (sig)** n. **F. bort** n. Mindre vanl.

— **Fjällig**, -t, -are; -het. *Ormens f-a kropp. F. hud. F-a kristaller. F. tagg-*

svamp. På grund av fotens f-het. Silverfjällig.

Fjäll³, -en l. -et, -ar l. =. Mest lagt. Sälls. som enkelt (för 'urfjäll' o. d.). Ägolott som ligger för sig själv, utom bys l. hemmans rågång (x 'utjord': j. som ngn har utom den egentliga delningen men inom byns rågång). *Ur-, ängsfjäll.* Ibl. som namn på viss ägolott. *Fjället vid Ultuna* jfr namn som Plöjet, Ödlingen o. d.

Fjäll[a]², -an, -or. Vulg. Flicka, jänta. *För en 'fjällas' skull* Fäderslandet 1905.

Fjällra, -ade. Ldls., t. e. i Uppland. Sakta peta l. riva (på), pill(r)a (på). *Står han vid en stugas knut, f-ar lätt på strängen* Karlfeldt om Döden.

Fjälst(er) (akut); -ret, -er; best. plur. -ren (vard. även -erna). Mer känt söder- o. västerut än norrut. Tarmar brukade till korvstopping, korvskinn. *Tarmarna, eller f-ren, rengöras och skrapas noggrant ~. Att rensa dem [= tarmarna] till rena, fina f-er* Ester B. Nordström. Märk *Det av siden tillverkade f-ret o. Sidenf-ren* under världskriget.

Fjär¹, [-t, -are]; -het. Ofta om fruntimmer. *Hon är illa omtyckt, ty hon är stursk och f. Visa sig f. F. mot sina beundrare. Trumpen och f. Friare t. e. De liberalas f-het [mot högern].* **Syn.** (stolt o.) avvisande, som sätter näsan i vädret l. sturskt vänder ryggen till, högdragen, stursk, kall- (sinnig) o. stolt, (ibl. nära:) kort, tvär l. övermodig.

Fjär², adv. Fjärran. Blott i det äld., skönl. *När och f. — Fjärma, Fjärr-* o. **Fjärran** m. fl. se nedan.

Fjärd, -en, -ar; -liknande; -namn. Täm- ligen stor öppen del av insjö l. skärgård. *En stor, öppen f. Sjön Mälaren med vikar och f-ar. Ute på de vida f-arna. Kanholmsfen i Stockholms skärgård. F-namnet Görvälln* E. Hellquist. **Syn.** (ibl. rätt nära:) fjord, vik, flak.

Fjärde (grav); ordningstal. Jfr i allm. elfte o. nionde. **I.** Enkelt. **1)** *På f. dagen (efter avresan) sågo de land i väster. Var f. månad. För det f. (vill jag påpeka ~).* *F. Mosebok.* **2)** Märk bl. a. *F. arméfördelningen* område: Stockholms stad o. län, Sörmland, Närke o. en mindre del av Värmland. *F. dimensionen* se dimension. *F. huvudtiteln* omfattade till 1 juli 1920 anslagen till lantförsvarsdepartementet, numera anslagen till försvarsdepartementet. *Vara f. man* i en del kortspel; ofta obetonat; ibl. även smnskrivet. *På frågoday för beredande av val till kyrkoherde kan församlingen begära, att uppgiven prästman skall som f. provpredikant (jämte de tre på vanligt sätt uppsatte) på förslaget uppföras i detta uttr. 'fjärde' ofta obetonat. (Det) f. ståndet i Sverige om vårt gamla bonde-*

stånd; eljest (t. e. i Tyskland i senare tid) om småborgare, arbetare o. bönder. **II.** Sagsformen är *fjärde*-, som i 'fjärdedel' växlar med det särsk. i smtl. mycket vanliga *fjärrn*- (fjärndel).

— **Fjärdedag**; -sfrossa (säll. särskrivet). Mindre vanl. **-man** vanl. särskrivet. **-part**; -sräfsten(en) (hist. i fråga om reduktionen av år 1655). Äld. l. hist. Ldls. (t. e. Småland) även om fjärndel av slaktat kreatur. — **Fjärde-** l. (särsk. vanligt i smtl.) **Fjärndel**; -sfigur m. fl. se **II. I.** Enkelt. Tecknat $\frac{1}{4}$. *Ett fjärdedels år. F:s not, paus. Stycket går i tre f-s ($\frac{3}{4}$) takt. Det ska gå på en fjärdes sekund! på (mindre än) ett ögonblick. En till tre fjärndelar formell fråga. Och efter den dagen var han inte fjärndelen så ledsen över att ~ Sigurd. Nedre delen av ett svins framfjärndel i denna bet. endast formen 'fjärndel'. **II.** Ssgrna ha ofta mer tillfällig natur o. kunna nästan alltid växla med vanlig ordfogning. *F-snoter.* [Skjutning mot] fjärdedelsfigur 200 m.*

— **Fjärding**, -en, -ar. **1)** Kär. **a)** För våta varor (o. ibl. för i saltlake nedsaltad föda) = $\frac{1}{4}$ tunna = 31,4 liter. **b)** För torra varor = $\frac{1}{8}$ tunna = 4 kappar = 18,8 liter. *Inpackad i krönta halvtunnor eller f-ar.* **2)** I fråga om slaktat djur. Fjärndel. *Bakfen av en kalv.* **3)** Särsk. i äldre tid förekommande indelning av härad, socken etc. i 4 delar; gm senare åtgärder har denna indelning ofta kommit att rubbas, varvid ordet 'fjärding' fortfarande stundom användes om de gamla delarna oavsett deras nuvarande antal. Exempelvis i Dalarna har sockenindelningen i f-ar ännu betydelse; varje f. kan där t. e. ha viss del av kyrkogårdsmuren l. vissa boställshus i prästgården att svara för. *Mårtanbärgsby i Sörbyggef-en [av l. i Rättviks socken].* Förekommer även ännu t. e. i uppländska köpebrev. — **Fjärdingsbonde** innehavare av $\frac{1}{4}$ mantal, $\frac{1}{4}$ hemman. **-karl.** Vard. o. mindre vanl. för 'fjärdingsman'. **-man**; -sbefattning; -sbesty; -sbostad; -sdistrikt m. fl. F-nen har att biträda kronobetjäningen (landsfiskalen) med polisgöromål m. m.; i regel skall det finnas en f. i varje socken, denne utses å kommunalstämma. *Instruktion för fjärdingsmännen samt Lag ang. f-sbestyrets utgörande, bägge givna Stockholms slott d. 29 sept. 1899.* Förordnad till »extra f.» F-sbefattningen är ett menighetsbesty. Äro två eller flera socknar sammanslagna till ett f-sdistrikt och ~. **-väg**, -en, -. En fjärdedels (gammal svensk) mil = 2672 meter (9 000 fot). *Hur långt är det kvar? — Å, det är väl en tre f. En f. ifrån gården ligger en kulle, benämnd Trollhögen.*

Fjäril (-ill; grav); -(en, -ar (i dikt även fjärlar). **I.** Enkelt. *F-ar* i olika utveck-

lingsstadier. *Fullbildade f-ar.* Chr. Aurivillius, *Nordens f-ar*, 1891. Såsom f-arnas närmaste släktingar bland andra insektgrupper pläga nattsländorna anses G. Adlerz. *Fladdrande f-ar.* Brokig som en f. *Granna tropiska f-ar.* Av en ful larv blir ofta en vacker f. *Fara, flyga som f-(e)n från blomma till blomma* t. e. om en ostadig älskare. *Som en f. bland blomster.* *Bellmans vackra 'Fjäriln vingad syns på Haga'.* Små-, stor-; dag-, skymnings-, natt-, apollo-, nässel-, käl-, silkes-; mott-, vecklare-, malf-ar. **II.** I alla ssgr kan formen fjärils-växla med fjäril-. Den första formen är emellertid den enda som upptas i SAOL¹.

— **Fjäril-** l. **Fjärilsart.** Omkring 50,000 fjärilsarter torde f. n. vara beskrivna 1907. Med avseende på ifrågavarande fjärilart, som ~. **-art** | **ad**, -at. Mest utan 's'. **-ben.** Förstorade fjärilben D. S. Hector. **-blomma.** Bot. Blomma som gm sin byggnad är anpassad för frömjölsöverföring medelst fjärilar. *Dagfjärilsblommor som Crocus eller nattfjärilsblommor som Platanthera (nattviol).* **-fin.** Skönl. Fjärilsfina [primulor] A. Österling. **-fångst.** Det förnämsta redskapet vid fjärilsfångst är fjärilssaxen D. S. Hector. **-häv.** Mest med 's'. Häv att fänga fjärilar med. **-kännare.** En framstående fjärilkännare. **-larv.** Under det fjärils-larver eljest äro utpräglade länddjur, ha somliga avpassat sig för levnadssätt i vatten G. Adlerz. Flertalet fjärils-larver är växtätare. **-lik**, -t, [-are]. **1)** Bot. Fjärilslik blomkrona består av 'seglat, vingarna o. kölen'. **2)** Ofta skönl. *Hon [Teresas] tycktes mig ännu f-are än förut* Per Hallström. **-liv.** Skönl. Dels om ostadighet, lättinne, liv för stunden; dels om det som snabbt förflyktar, dagsländeliv. *Hon levde sitt f., obekymrad om framtiden, munter och lätt som om hon dansade fram sina dagar.* **-låda** för samlare. **-lätt**, =. Skönl. *Svävade f. mellan blommorna i trädgården.* **-natur.** Mest med 's'. Bildl., ofta skönl. *En riklig f. Jfr fjärilsliv.* **-puppa.** **-rik.** De fjärilrika ställena i nejden D. S. Hector. **-sax.** Det förnämsta redskapet vid fjärilsfångst är fjärilssaxen [med saxringar som äro överklädda med fin, löst spänd gas] D. S. Hector 1918. **-vinge.** Fjärilvingarna ~ böra utspännas på spännbräden av mjukt trä. Etl stycke fjärilsvinge. **-ägg.** Vissa färganpassningar hos fjärilslägg. Fjärilsägg kan man skaffa sig, om ~.

Fjärm | **a**, -ade, -as. Jfr *fjär²*. Skr., ofta skönl. o. högt. Egentl. o. bildl. *Som allmer f-ar oss från hemmet* även bildl. *Hädan, fege män och gubbar! f-en er från heligt rum!* V. Rydberg. Västermolnen f-ade sig allmer och försvunno slutligen under horisonten. Tidpunkten för återföreningen synes åter f-ad. Efter 1856 hade de båda

vännerna f-ats från varandra. Politiken hade alltmör f-at dem från varann. I själva verket har kanske Almqvist ej så fullständigt f-at sig från denna herrnhutismens blodextas, som han själv tror M. Lamm. I beteckningen av långa ljud behöfde all tvetydighet f-as o. s. v. G. Cederschiöld. Syn. avlägsna, öka avståndet (mellan), ibl. skilja l. söndra l. föra bort l. (refl.) vika.

— **Fjärmare**, -ast l. (särsk. i dikt) ibl. fjärmsta. Jfr fjär² o. fjärran. Adj. o. adv. Skr., ofta skönl. o. högt. *F-are klingar den höga sopranen, / vallar och går och går vilse i vall Fröding. På närmare och f-are håll. Den tid då månen är (oss) f-ast. Målet ligger f-are än någonsin. Till (de) f-aste länder. Tidigt föräldralös, uppfostrad av f-are släktingar. Tankar som närmare eller f-are förbundits med det påklagade missförhållandet Per Hallström. Från fjärmsta västerhimmel blå Fr. Vetterlund. Syn. avlägsnare, mer fjärran(liggande), längre bort.*

— **Fjärn**, =. Skönl., sälls. Kan även betraktas som böjd form av 'fjärran'. Åk-dons f-a rammel. Hän över dunkla och f-a land. **Syn.** fjärran, avlägsen. — **Fjärn**a, -ade, -as. Skönl., sälls. Guds moders bild, som icke blivit f-ad fast hertigen befallt att alla hedniska beläten ~ skulle brännas och förintas Fredr. Persson. Faderns andedrag f-as som årslag H. Berger.

— **Fjärr**-, ssgsled. Kan emellanåt fattas som ssgsform av 'fjärran'. Såväl skönl. som i vanligt skr. nybildas ofta ssg med 'fjärr-' vid behov. — **Fjärrbelägen**. Skr., gärna skönl. (Långt) avlägsen, avlägset liggande. *Icke alltför f-en för att ~. På dessa f-na och obanade marker (bildl.) Fr. Böök. -blick; -ande (adj., egentl. o. bildl.). Ofta skönl. Han hade gråstubbigt hår och något av f. under ett par borstpenslar Alb. Engström. Från gavelnfönstret hade man nu en sällsynt vacker f. ut över bygden. Dunkla, f-ande ögon. -blå. I fjärran blånande. Mest skönl. Om det f. sagoland Vitalis. Till f. länder A. Österling. Ett minne av en sommar dag i barndomen som då och då dykt fram för mig ur den atmosfär av solrök och f-tt som döljer dithörande ting Per Hallström. -bo, -n, -(a)r; -ende. Substantivet sälls. *F-n stämde in med grannen: ~ Edv. Evers. Min ljusstynta, mycket för f-ende lilla fränka Gellerstedt.**

-**dager**. Skönl. Och f-n blånade över Skånes åsar P. Rosenius. -**eld**. T. e. krigs. (om eldgivning från långt håll). *De engelska återtdagsvägarna ligga oskyddade under den våldsammaste tyska f. -flygande, =. Våra f. natteskadur 1918. -fotografi*. (Metod att på telegrafisk väg erhålla) fotografi av ett avlägset föremål, 'telefotografi'. -**glas**. Uppträder litet emellan för

'kikare, tub, teleskop' o. d. (t. e. hos Wadman, V. Rydberg m. fl.). Även bildl. *Då han ~ med f. forskade längs ~ G. Mattsson. Skåda genom hoppets f. mot ~. -gods; -tåg. -het, -en. Sälls. Motsatt 'närhet'. -håll. Sälls. I grannskapet eller på f. Ossian Nilsson. -hörande. Sälls. T. o. m. mitt inte så särdeles f. öra hörde dock ~ J. A. Eklund.*

-**karelen**; -are; -(i)sk. Huvudordet skrives med stor bokstav. Om det ryska Karelen. Ägandet av Fjärrkarelen skall underlätta landets försvar. -**känsel**. Mindre vanl. Egentl. o. bildl. *F. hos blinda. -känsla*. Sälls. Telepati. -**land**; -sexpedition. Ofta skönl. *Ja, minsta stuga hade sitt stycke f., hägrande mellan äppelträdens grenar N. W. Lundh. I solsenkstocknig silverdis / sig tysta f. hölja Hans Dhejne. Den tredje stora f-sexpeditionen ~ är den till Kamtschatka. -landskap*. Skönl. *Som när skyar gå över ett vidsträckt f. Carl Larsson i By. -ledning*. Ledning (transmission) för långa avstånd. -**porto**. Nodgas erlägga f. för försändelser som enligt gängse ~ uppfattning äro att betrakta som lokalförsändelser. -**punkt**. Läk. Den punkt l. rättare det avstånd på vkt föremål kunna tydligt uppfattas av ögat då det befinner sig i fullkomlig vila (dvs. utan akkommodation). För närsynta är f-en belägen på mer eller mindre nära avstånd, för normala ögon ligger den i det oändliga fjärran (för såvitt föremålen blott äro tillräckligt stora för att kunna urskiljas).

-**seende**. Subst. o. adj. Egentl. o. bildl. *De mera f. bland vårt folk. -sikt*. Med vitt och grönt dis, svarta och vita molnbankar som hindra f-en [vid flygningen]. -**skrivning**; -sproblem. *F-sproblemet löst?* rubr. i Sv. Dagbl. 1913. -**skåd**ande (subst. o. adj.); -are; -eri; -erska; -ning (med plur.). Ibl. egentl., men oftare bildl. (särsk. om klärvoajansfenomenen). *En f-ande ande mer egentl.: som ser långt in i framtiden. Med f-ande blick egentl. o. bildl. En f-are finnes i Färnäs, Mora, vid namn ~. [Swedenborgs] f-erier och uppenbarelser Fr. Böök. Hennes blick vidgade sig som på en f-erska, när hon ~ Siwertz. -strid*. Krigs. Motsatt 'närstrid'. -**styr**/bar; -ning; -d. Styrbar på långt avstånd. *Den f-bara torpeden. Wirths elektriska apparat för f-ning 1911. Elektrisk f-ning av kanoner, betydelsefull uppfinning av norsk officer 1917.*

-**syn**. Ofta skönl. Egentl. o. mer l. mindre bildl. **I**. Abstr. Utan plur. *Hans ögon vidgas liksom till f. Per Hallström. Vid älvens strand, där jag i f. stod B. Gripenberg. Ja, tänden er, I nattens bloss! och målen / för brudens f., ack! den sälla ort, / där hjälten slumrar Atterbom. På natten låg landskapet lika blekt och stirrade*

i f. mot samma höga himmel, medan ~ Per Hallström. **II.** Konkr. Med plur. *Idylliska blomstergårdar och romantiska f-er* Atterbom. *Storslagna f-er* över Torneträsk och snöfjällen. När skyarna öppnas mot en fantasieggande f. Per Hallström. Vi skola ej låta muta oss av f-er mot tusendriga riken Per Hallström. **-synt**, =, [-are]; -het. Ofta skönl. Egentl. o. bildl. *Men skarpögd och f. var han* (om kungsörnsunge) A. Behm. *En andlig tornväktares f-a* ögon Heidenstam. *Heidenstams inbillning var f.* J. Landquist. *Det behöves minsann ingen politisk f-het* att inse, att ~.

-trafik. En bana beräknad på f. **-transport.** Föredrag av professor H. Hesselman om pollenregn på havet och f. av barrträds-pollen. **-tåg.** F. och lokaltåg. F-en betydligt försenade i dag. Det för f-en den 21—23 dennes anordnade förköpet av biljetter. **-tändare** (sak); -ning. Karlstad inför f-are 1911. S. k. »fjärrtändare» för automatisk tändning och släckning av gatulykter antagna i Göteborg 1912. F-ning av gaslyk-tor. **-verk.** Mus. 'Ekoverket' i en orgel. *I Engelbrekts kyrka i Stockholm har dom ett f., en riktig liten himmelsorgel högst uppe över ljuskronorna uppe i taket. Den orgel jag spelar, den äger försann / ett f., vars toner jag stundom slår an* Gabriel Jönsson. **-verkan;** -de (adj.). En kropps (antagna) verkan på en annan avlägsen kropp utan hjälp av något mellanliggande. 'Egentl.' o. bildl. (mystiskt). *Efter de Faraday-Maxwellska idéernas seger inom elektricitets-läran kvarstår såsom skenbar f. endast den allmänna gravitationen* 1907. *I sanning, en högst besynnerlig form av f.* Fjärrverkan, dikt av Anders Österling. **-vidd.** Man saknar i hans landskap ej blott f-erna ~ utan ~ M. Lamm. **-överföring.** F. av skrift.

— **Fjärran** (grav); adv. o. adj. (=) samt ibl. subst. (ett). Ofta skönl. **1.** Enkelt. **1)** Adv. F. och alltmera f. klingar tonen av fioln. Röster från när och f.; mer säll. F. och när. Komma f. (i)från. F. i skog. Märk uttr. Vare det f. från mig (att vilja förneka det)! **2)** Adj. Om rum o. tid o. ibl. ngt friare. Obest. form utan föreg. artikel vanligast; mindre ofta efter best. l. obest. artikel, pron. o. d. **a)** *I f. länder.* Mot f. stränder Forsslund. Till f. ort E. G. Geijer. Mot f. ö i blå arkipelag / jag vridit skeppets roder O. Levertin. **b)** *Från tider så f., att de höjas i sagans dunkel* ~ Gustav V. *Från f. tider och länder* Ruben Berg. *Ur f. sekel* Levertin. **c)** *Det dånade som f. åskor* Forsslund. **d)** *I f. östern.* Den f. västern K. Warburg. *Det f. landet i väster* A. Lundegård. *Det f. suset från dolda träd* Levertin. *Ett f. dån* Per Hallström. *En f. sång* S. Lagerlöf. **3)** Subst.

I f. skymta stugorna bland hult och dungar. I ett avlägset, det blånande f. även bildl. (särsk. om framtiden). *Nybyggarghustrun hörde orden som ur ett drömskt och töcknigt f.* Ad. Johansson. **II.** Sgr ha formen *fjärran-* o. äro nästan alla skönl. Dock är att märka att ssgna med *fjärr-* (se ovan) ibl. tämligen nära ansluta sig till 'fjärran'. **Syn.** på långt håll, långt bort (belägen), långt borta, (långt) avlägsen, på (långt) avstånd, vida (skild), (långt) avsides, fjärrbelägen o. d., ibl. långväga.

— **Fjärranberg.** Skönl. *Över f-ens rand* G. Ullman. **-ifrån**, adv. Mest skönl. *Krigets dova, förvirrade eko / spökar fjärranifrån* Sten Selander. **-land.** Skönl. *Vistas i f. är nitidens sätt att gå i kloster* Heidenstam. **-liggande,** =. Skr. *Begagnat de mest f. ting till liknelser* Ruben Berg. **-skog** skönl. **-stig** skönl. **-strand.** Skönl. *Oändlighetens blåa fjärran-stränder* V. Ekelund. **-väga,** =. Adv. o. adj. Skönl. *Komma f. (ifrån).* *Vågor f.* Olof Thunman. *En f., frågande blick* Fanny Alving.

Fjärsing, -en, -ar; -sfilé; -(s)läkte(t) (Trachinus); -sstyng. *Familjen f-ar, Trachinidae.* Vanliga f-en (Trachinus draco) är icke sällsyna vid västkusten och i södra Östersjön; den har en giftapparatur, som står i förbindelse med gällockstagen och taggarna i första ryggsfenan. *Enl. av f.* Om de förgiftats av f-sstyng.

Fjärt, -en, -ar. Vulg. 'Väder'. **Fjärt(a), -ade.** Vulg. Släppa väder (hörbart).

Fjäs, -et. Krus o. d. Alltid ska de vara krus och f., när hon är med! Van vid f. och smicker (av ungherrar). *I arbetarfamiljer nu för tiden är det ett fastlagit f. med barnen.* **Syn.** se fjäsk¹ 2. **Fjäs(a), -ade, -as;** [-are]. Krusa o. d. *F-a för de höga, för adeln, för varje vacker flicka. Det f-as mycket för honom.* Så att han blev mottagen och f-ad överallt bland de förnämsta familjerna Fröding. *Van att bli f-ad av herrar* Strindberg. *Bli f-ad och beundrad l. firad och f-ad.* **Syn.** se fjäska 2.

— **Fjäsk¹,** -et. **1)** Brädska o. d.; ibl. med bibet. av 'beställsamhet' varvid bet. kommer närmare bet. 2. *Inget f.! vi har god tid. Onödigt f. Hata allt f. (och fläng).* *Va ä de nu för f. då? Det är väl inget f. med det ingen särskild brädska.* **2)** Fjäs o. d. Underdånigt f. *Jag kan inte me sånt där f. för s. k. högdjur.* **Syn. 1)** fläng, (överdriven) hast, (onödig, tanklös, nervös l. — med anslutning till 2 — beställsam l. beskäftig) brädska, 'spring', 'däng', ränn; beställsamhet, beskäftighet, beställsam l. beskäftig iver; (ibl. nära) bråk l. uppståndelse; **2)** fjäs o. krus i tid o. otid, bugningar o. skrapningar, 'svansviftning(ar)', alltför stor tjänstaktighet, överdriven uppmärksamhet, fjant, kruserlighet,

(ibl. nära:) kryperi, inställsamhet, 'kurtis', lismi, smicker. — **Fjäsk**², -en, -ar l. **Fjäskjer**, -ern, -ar. *Den f-e(r)n ska du hålla på austånd. En beskedlig f(er).*

— **Fjäsk**a, -ade, [-as]. Jfr fjäsk¹. **1)** Brådska o. d. *Han far och far som om han hade elden efter sig, men ingenting blir ändå utträttat. F-a mindre, så utträttat du mer! Gubben Ros hade stått bredbent och tvärsäker utan min av att vilja f-a J. Sundblad. Det f-ar väl inte, det är ju bara i påskveckan ordstäv.* **2)** Fjäsa o. d. *Du må tro där f-ades för generalskan! Vem har bett er f-a för min fäfänga? V. Bendictsson-A. Lundegård.* **Syn.** **1)** fjanta, brådska, hasta, flänga, springa hit o. dit, planlöst fara i väg, ränna, rusa (i väg), 'dänga', (ibl. nära) vara alldeles yr (i mössan); **2)** fjäsa, göra mycken affär av, göra sig till (för), 'buga o. skrapa', 'vifta på svansen', svansa (för), söka ställa sig i'n (hos), 'ligga på knä (för)', krusa, vara överdrivet artig l. uppmärksam (mot), göra för mycket (av); kurtisera, göra sin kur, 'uppvakta'; ibl. skämma bort n; (ibl. nära:) lisma, krypa, smickra. **Fjäska i väg** fjanta i väg, rusa i väg (för tidigt). — **Fjäskig**, -t, -are; -het. Till fjäsk¹ i bägge bet. *En f. person. Ett f-t uppträdande.* **Syn.** (bl. a.): flängig, 'slängig'; beskäftig; krypande.

Fjät, -et, =. Mest skr., ofta skönl. Huvudsakligen i en del mer l. mindre skönl. uttr. **1)** Steg, fotsteg. *Gå med långsamma f. Trampa tunga f. Skrida, gå (endast) f. för f. även bildl. Som en belöning omsider för mångt mödans f. P. Rosenius. Bondens f. göra åkern fet. Tiden skrider med långsamma, med tröga f. mot jul, och ~. Jag har inte kommit (saken) ett (tupp) fjät närmare, sedan vi sist språkades vid bildl. Gå med lätta f. Snabba, dansande f. Gå omkring i rummet med katfjät, som om hon var rädd att synas Strindberg.* **2)** (Fot)spår. *En van spårare kan av fäljffen icke blott sluta sig till älgens kön ~ utan ~ Th. Högdahl. Märk det bildl. Följa ngn i f-en, i ngn f. tråda i ngn fotspår, följa i spåren.*

Fjätter (akut); -ern, -rar (grav); -ersmidd (skönl.). Ovanligt i sing. Mest skr. Ofta bildl. **1)** Slå, smida ngn i f-rar. *Belägga med f-rar. Spränga, slita, bryta sin f-rar även bildl. Syndens f-rar. Lägga f-rar på ngn, på det fria ordet. Binda ngn i, med blomsterf-rar. Med starka f-rar bunden vid ~. Gyllene f-rar äro ock f-rar.* **2)** Ex. med sing. I övrigt plågade man, för att bereda djuren bättre bete, tjudra eller binda dem med hålla eller f-er H. Hildebrand. I lustans f-er Fröding. **Syn.** fjättra, boja, black, kedja, 'band', 'länk', 'hälla', (ibl. nära) tjuder; fångsel, fjättrande l. bindande l. hämmande band; 'järn', ibl. fångenskap. — **Fjättr**a¹, -an, [-or]. Mindre vanl. Bibl.

l. skönl. Mest bildl. *Bryt din boja, slit din f-a Ps. Av österns dvala en återstod, / en f-a, binder hans unga blod C. N. Carleson. Tungsintetens f-a sprang Edv. Evers.* **Syn.** se fjätter ovan. — **Fjättr**a², -ade, -as; [-ing]. Mest skr.; ofta skönl. o. bildl. *Säkert f-a ngn. F-ad till händer och fötter. Där Loke ligger, f-ad vid klippan, och rister i sina bojor, när Sigyn tömmer giftskälens innehåll. F-ad vid livet. En tärande sjukdom hade i dratal f-at henne vid sängen.* **Syn.** fångsla, binda, (fast)kedja (n), belägga med l. slå i bojor l. fjättrar.

Fjöl, -en, -ar. **1)** Undvikes ofta. Sittbräde l. sitthål på avträde. **2)** Lant. Äldre namn på plogens vändskiva. *Plogf-ar tulltaxan. Mullfen l. vändskivan.*

Fjös, -et, =; -fönster; -vägg osv. Ldls. t. e. norrl. Ordet har även andra former som ngn gång visa sig i litteraturen t. e. 'fjäs', 'föngs' osv. (Sommar)lagård, fähus. *[Björnen] började lufsa omkring fet i början sakteligt och eftersinnande, men sedan alltmera hetsigt Pelle Molin. Se så, in i f-et med dig Behm. Det ångade ännu ur det krossade f-fönstret Pelle Molin. Men [björnen] slog överända och stötte käften mot f-väggen Pelle Molin.*

Fjösbent, =. Med fjäderbeklädda ben. Om fåglar. *F-a vråken zool.*

Flabb¹, -et. Vard. Tanklöst prat o. skratt, fräckt l. grovt l. dumt skratt, fånskratt, ibl. gap- l. flat- l. hänskratt. *Bergströmskan gav på nytt till ett f. E. Norlander. Glädjeflabb.* — **Flabb**², -en, -ar. Vard. Mindre vanl. Gap, (gapande) mun; käft, trut. *Håll din f., Lisebet! H. Molander. Körde tre ålgar rakt i f-en på honom. Men han gapade ej stort nog den stollen A. Knöppel.* — **Flabb**³, -en, -ar l. (mindre ofta) **Flabb**er, -ern, -ar. Vard. En flabbig l. vispig l. hållningslös person, (tanklös l. dum) pratmakare, fjant(er), visper, spoling, 'idiot', ibl. näsvis l. ouppfostrad slyngel l. glop. *En godmodig f. En sådan fullfjädrad f. H. M. Nordlindh. Estetflabb.* — **Flabb**a, -ade, [-as]; [-are]. Vard. Skratta grovt (o. fräckt) l. brett l. dumt, flatskratta, fänflina, fånskratta, 'grina', (ibl. nära) flamsa. *Va f-ar du för? Å de någe att f-a åt, tycker du! — Flabbig, -t, -are; -het (med, mer konkr., plur.). Vard. Vispig, flamsig, hållningslös o. storpratig, gapig, som flabbbar åt allting, F-a, ouppfostrade pojkar i slyngeldldern. En av våra f-aste boulevard-tidningar. Humbug- och hafsverk, »streben» och f-het Forum 1915.*

Flack¹, -et, =. I bägge bet. mindre känt. **1)** Öppen sjö, stor o. vid havs- l. (sjö)yta. Brukat t. e. av Strindberg. *Där kom man ut på stora f-et, som fiskaren kallade det. Ute på det blanka f-et.* **2)** Sjö. (Vidräckt) grund, bank (i vattnet). *Finn-*

grunden, två grundflack i södra delen av Bottniska viken, med i allmänhet icke obetydligt djup, men med spridda grund uppgångande ända till 1—3 m. djup A. T. Granlund.

— **Flack**², -t, -are. 1) Egentl. Stället ligger för ft och för öppet för vindarna. Ett ft och tråkigt landskap. Här blir nejden f-are, och till och med talldungarna upphöra. Ft och öde som Lüneburgerheden. 2) Friare o. bildl. a) Krigs. o. d. Skjutning med f-a banor direkt eld (x kasteld). b) F-a och ytliga människor. F- och jämstruken. För så vitt icke folklivsskildringen skall bli f. Fröding. De f-aste och banalaste synpunkter. **Syn. 1)** utan skog o. höjder, jämn o. platt, slät, plan o. öppen (o. utsatt för vindar), flat; 2) a) obetydligt krökt; b) ytlig, 'grund', som aldrig går på djupet med ngt, som håller sig till ytan, enformig, fadd, 'platt', 'tom', vardags-, alldaglig, banal, tarvlig, intetsägende.

— **Flackban(e)pjäs**. Krigs. Kanoner och gevär (med obetydligt krökta kulbanor). -**fil**. Tekn. Flat fil. -**gående**, =. Fackl. En mera f. rotbildning Cnattingius. -**het**, -en, [-er]. Egentl. o. bildl. Jfr flack². På grund av landskapets f. Sällskapslivets f. och tråkighet. -**järn**. Tekn. För träsnideri. Bottnarna uttagas därefter med f. K. Key. -**kust**. Mindre vanl. Närliggande f-er. -**land**. Mecklenburgs f. Danskt f. P. J:son Rösiö. -**ländig**, -t, [-are]; -het. Skr. En f-het som verkade beklämmande. -**länt**, =, [-are]. Skr. Som den-kön ibl. 'flackländ'. -**mejsel**. Tekn. Mejsel med tämligen bred o. rak egg. -**rot**. Bot. o. d. En f. som tallens x pålrot. -**sjön**. Geogr. o. d. Utanför [strandområdet] ligger flack-sjön till 200 m. djup och därutanför djupsjön J. F. Nyström. -**stickel**. Tekn. En tvärt avskuren stickel; brukas t. e. att (vid träsnitt) minska linjernas höjd. -**tryck**. Fackl. Flattryck, plantryck (x högtryck o. djuptryck). -**tång**. Tekn. Tänger med böjda skänklar o. smal o. rak käft. Vid mindre föremåls tillverkning utföres ~ bokeningen för hand med flacktänger ~ eller ock genom hamring ~. -**vagn**. Ldls. (sydsv.) för 'flakvagn'.

Flack[a, -ade, [-as]]. 1) Huvudbet. F-a och fara av och an. Fara och f-a som en turist eller blott av nyfikenhet. Vara ute och f-a på landsbygden. Att i tjuo år f-a världen runt och förevisa ett anatomiskt museum! Under sitt f-ande liv. En veckas f-ande. 2) Skönl. bibet. spridd särsk. på senare tid. Ibl. undviket som danism. Om ljussken, blickar o. d. a) I vars prång f-ade ett mattgult sken H. Berger. Min ficklampa, vars lilla runda ljuscirkel f-ade över skarpa stenar, vresiga rötter och ~ Siwertz. [Eldar] som f-ade och skeno Ester

B. Nordström. I oviss f-ande belysning Ad. Johansson. b) Med f-ande blickar Elin Wägner-Landquist. Med ängsligt f-ande ögon Fredr. Persson. **Syn. 1)** kringflacka u, kringströva u, fara omkring, vara ute och resa l. vandra, ständigt flytta från ort till ort, ständigt vara på flyttande fot; 2) fladdra, flämta (oroligt); 'darra', 'sväva', irra. — **Flacka ikring l. omkring** se kringflacka.

Flad[a, -an, -or. Ldls. (t. e. Sthlms skärgård o. Mälaren). Ibl. även i formen 'flad' l. 'flade'. Grund mindre fjärd (gärna rundad och säckartad). Rätt ofta i ortnamn. Fågeln skrek på f-orna Alb. Engström.

Fladd(er (akut); -ret. **A)** Enkelt. **I**. Egentl. Fladdrande. a) Med vingar o. d., flax(ande). Där var ett f-er med vingar och ett pip som skar i en. Fjärilsf-er. b) Ngt friare. Gubben märkte f-ret i syrtuten Runeberg. Det lätta f-ret av l. i de ljusa lockarna. **II**. Bildl. Ostadighet, obeständighet; flärd, ytlighet; prat, nonsens; grannlåt, ordprål. Det är bara prat och f-er! **B)** Ssgr ansluta sig ofta även till verbet.

— **Fladderaktig**, -t, -are; -het. Nästan endast bildl. Ostadig, flyktig, fladdrande, ombytlig, obeständig, föränderlig. Det fanns bara obeständighet och f-het hos de unga flickorna S. Lagerlöf. -**eld**. Mindre vanl. Eld med ostadigt fladdrande sken. Ngn gång bildl. En f., som stundom kunde blända, men ofta lyste med svagaste sken om person. Även om hastigt uppflymande och genast åter slocknande kärlek, intresse o. d. -**hane**. Mindre vanl. Väderhane, ombytlig person. En f. som ~ Per Hallström. -**mus**, -en, fladdermöss; -ansikte (ngn gång även = 'skräpuksansikte, grotesk fysionomi'); -art; -familj; -guano; -släkte. Zoologerna föredra numer formen 'fladdermus' för 'flädermus'. Ordningen 'fladdermöss' (Chiroptera) kallas även 'läderlappar', ett namn som dock även hänföres till den enda svenska f-familjen Vespertilionidae. Fladdermössen äro de enda däggdjur som förvärvat flygförmåga. Våra svenska fladdermöss leva av insekter, och äro alltså nyttiga djur. De flesta flädermöss äro i rörelse under skymningen och vägleda sig då företrädesvis genom den ytterst fina känseln; på marken röra de sig otympligt, emedan flyghuden där är dem till hinder; sin vila intaga de vanligen hängande med huvudet nedåt. Nordiska f-en, *Pipistrellus nilsoni*, är vår allmännaste f-art. Dvärgf-en l. Lilla läderlappen, *Pipistrellus pipistrellus*.

— **Fladdra**, -ade, [-as]; [-ing; med plur.]. **I**. Enkelt. 1) Om fjärilar, fladdermöss, vingar o. d. samt i bild om ostadiga människor. F-a som fjärilen från blomman till blomman. Oroligt f-a med vingarna. En

mer *f-ande flykt*. Märk *Där f-a kupido- nerna* Karlfeldt. **2)** Om segel, tyg, vimplar o. d. samt hår, lockar. **a)** *Löst f-ande segel*. *Det började f-a i seglet*. *Vimplarna f-a och salut skutes*. *Den lätta blusen f-ande för majvindarna*. *F-a om l. kring benen* (på ngn) t. e. om regnkappa. (*Vilt*) *f-ande skört*. *Håret bar hon utslaget och det f-ande ibland (till) för vindstötarna*. *F-ande lockar*. **3)** Om sken, lågor o. d. *Lågan f-ande osäkert och slocknade slutligen helt och hållet*. *Framför Sankta Annas bild, där vaxljuslågorna f-a, smekta av draget efter hennes [Preciosas] luftiga rörelser*. *Ljuset f-ande i staken*. *Lampan f-ande i l. för draget från det halvtända fönstret*. *Och en ensam bågslampas sken f-ande och flämtade*. *I kärret f-ande lyktgubbarna och ~*. *F-angar, ljuskast, blixtringar* SAOB om norrsken. **II.** Fasta ssgr ha formen *fladder*-o. ansluta sig även till subst. samt återfinnas under detta. **Syn.** flyga (som en fjäril med täta vändningar, hit o. dit utan ngn viss riktning), sväva (hit o. dit), flaxa; svaja, svänga, vaja, fara av o. an, 'slå', vifta, 'slänga', hänga löst o. ledigt, (ibl. nära:) bölja l. svalla l. vipa; 'flämta', brinna ostadigt. — **Fladdra bort** n, **förbi** n, **omkring** se kringfladdra. **F. till.** *Ljuset f-ande till vid det häftiga draget, men slocknade icke*. **F. upp** n.

— **Fladdrig**, -t, -are; -het. 'Egentl.' o. bildl. *Rocken hängde löst och f-t om de tunna axlarna* Heidenstam. *F., kokett flicka*. *Som även stilen icke saknar en viss avsiktlig f-het*. **Syn.** fladdrande, löst(hängande), slängande, sladdrig, slidrig; ostadig (o. lätt på foten), ibl. kokett l. utan stadga.

Flag, -et, =. Mindre vanl. Schällacken, som köpes i f. eller flingor K. Key. Skönl.: *Och från strandängen nattdimman ryker / i små gråvita, fjuniga f.* Ruben Berg. **Syn.** se följ. — **Flaga**¹, -an, -or. **1)** På metall o. d. *Hamrar du för länge, kan ytan få f-or*. *Falla av i form av f-or*. *Då eljest lätt större eller mindre ytf-or uppstå å göten*. **2)** Om sot, snö m. m. *Och vars sadeltäcke hängde i f-or* B. Mörner. *Röken ~ förtunnades till ljusgrå f-or* Vict. Benedictsson. *När lägereldens f-or / sitt gnistregn fällde* Ad. Johansson. *Luften var fylld av sotf-or* G. Mattsson. *Stora, våta snöf-or*. *En snö-fa lossnade från porttaket och föll bakom honom* Diding. *Isflaga*. *Ja, blott en f-a av skum jag är på världshavets yta* B. Gripenberg. *Överstänkt med skum-f-or* A. Österling. **Syn.** blåsa l. fjäll l. skärva på ytan av (smidd l. hamrad) metall, (tunn, lossnande) flisa, 'avskivad' liten (metall)del, skälla, lossnande spån; flinga, (lossnad) skiva, avflagnat stycke, ibl. 'tapp' l. 'flock', ibl. 'blad'.

— **Flaga**² sig, -ade, -as; [-ning]. Bilda

(sig) flagor, brista sönder på ytan, 'blåsa sig', flagna (av n); gå sönder så att flingor l. d. falla av, lossna l. falla av i form av flagor l. fjäll, lossna ifrån, skiv(r)a sig, flagra. *Järn som lätt f-ar sig*. *Att i ~ rökgångarna ~ ofta stenen f-ar sig, så att skärvor falla ned i och täppa gångens knän*.

Flaga av sig, — **Flagig**, -t, -are; -het. Som har flagor, (av)flagnande, flagrig, blåsig, ibl. skivrig. — **Flagn**¹**a**, -ade; [-ing]. Jfr flaga sig. Även i ssgr som 'avflagna n' o. d. *De gamla utsökt fina kalkmålningarna till stor del avf-ande*. *Att barken »flagnade lös» kring stammen och träden dogo*. — **Flägr**¹**a**¹, -an, -or. Jfr flaga¹. *De härigenom bildade, om tunn is påminnande f-orna* A. Törner. — **Flägr**²**a**², -ade, -as; -ing. Jfr flaga² sig. *Och från verandan f-ar färgen* K. Key. *All färg, som ~ f-at eller blåsar sig* K. Key. *F-ad grafit önskas för genast leverans* annons 1915. — **Flägrig**, -t, -are. Jfr flagig.

Flagella¹**nt** (-g-); -en, -er. Om en medeltida svärmarsekt. (Själ)gisslare. *Efter digerdöden uppträdde f-er stundom i formliga processioner; deras brödraskap fördömdes av flera påvar*. — **Flagellät**, -en, -er; -art. Bot. o. zool. Encelliga mikroskopiska organismer som inta en minstanning m:n växter o. djur, gisseldjur. *Synnerligen talrika äro f-er i vatten med ruttande ämnen*. *Trypanosomaarterna, som tillhöra f-erna, äro orsaken till mycket farliga sjukdomar hos människor och djur, t. e. sömnsjukan*.

Flageole¹**tt** (flasjä-); -en, -er; -ton. Mus. Ngt flöjtlignande, hög o. mjuk ton som frambringas på stråkinstrument därigenom att man under stråkdraget med fingret lätt berör den fria strängen.

Flagg, -en, (som plur. brukas 'flaggor', se följ.). 'Flagg' har ofta mer fackl. (sjöv.) ton än 'flagga'; som krigs. motsvaras 'fana' till lands av 'flagg' (l. 'flagga') till sjöss. Jfr även 'flagga'. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. **1)** *Tvåtungad f. är avskaffad och ersatt med den vanliga tvärskurna f-en* den kallades även 'kluven f.', saknade den gula tungan. *En slarvigt hissad f. är en styggelse ej blott för sjömän*. *F. i schau* hopbunden vid mitten o. hissad som tecken till nöd; ej 'flagga'. **2)** Märk en del uttr. *Föra, gå under svensk kronans f.* *Gå l. segla under, föra falsk f.* även bildl. om sådant som utges för vad det icke är. *Under främmande f.* *Hissa f.* även 'hissa f-en l. f-an'. *Visa, stryka f.* **3)** *Konsulat- och beskickningsflagg* m. fl. se flagga¹. **II.** Sjöv. 'Flaggen' är en benämning på äldste befälhavarens stabsexpedition i flotta, eskader l. avdelning. Brukas stl. även ifråga om kust-seglare. **B)** Ssgr stå under 'flagga'.

— **Flagga**¹**a**¹, -an, -or. Jfr flagg. **1)** *Sverges f-a* *Den blågula f-an*. *J. Hägg, »Vär*

f-a. *Kunglig f-a*. Så länge *f-an* vajar över Stockholms slott. *Honnör för f-an!* *Svenska f-ans dag* firad f. o. m. 1916. *Den tretungade f-an* svenska örlogsflaggan. *Tretungad f-a* föres av Konungen och med hans tillstånd av medlem av kungahuset, å flötans fartyg, båtar och byggnader, å rikets fästningar m. m. *Hissa f-an i topp*. *Hälsa med f-an* sänka *f-an* o. därefter hissa den i topp. *Främmande (länders) f-or*. 2) Märk bl. a. *Gul f-a* betecknar att man kommer från pestsmittad ort. *Röd f-a* brandflagg(a); utmaningstecken, anarkistflagg o. d. *Svart f-a* utmärker pestsmitta, sjörövare l. att ingen pardon gives. *Vit f-a* utmärker att man vill underhandla (parlamentärflagg) l. att man ger sig. *Vit f-a med rött kors*, *rödakors-flaggan* är i krig neutralitetstecken för sjukhus, förbandsplatser o. d. 3) Som sista ssgsled. *National-, örlogs-, kungs-, krono-, stats-, konsulat- och beskicknings-, befäls-, kommando-, amirals-, kompani-, parlamentär-, lots-, post-, handels-, rederi-, sjörövar-, brand-, signal-, sväng-, hand-, ångbåts-, stations-, bords-, julgrans-, leksaks-flagg(a)*. **Syn.** flagg; (mer l. mindre nära stå:) fana, standert, standar, baner, vimpel, (fält)tecken, signal(flagga), 'duk', 'färger'.

— **Flaggadjutant.** Sjöv. A. som tillhör en högste befälhavares, eskader-, avdelnings- l. divisionschefs stab. — **dragare.** Sjöv. Föräldrat för 'signalman'. — **duk.** 1) Glest ylletyg varav flaggor o. d. tillverkas; (ibl. även siden och t. o. m. linne). 2) Duk i en flagga. — **fabrik.** — **junkar[e, -e)n, -e; -titel.** Sjöv. Titel för underofficer av 1:a graden vid minöravdelningen inom kustartilleriet (som dock även kallas 'styckjunkare'). — **kapten.** Sjöv. Officer (kommendör l. kommendörkapten) kommenderad som 'högste befälhavares' stabschef. — **karta** över olika länders l. över signalkodens flaggor. — **kista** till förvaring av flaggor. — **knapp** rund träklots kring stång l. masttopp, flaggspelsknapp. — **konstapel** se flaggunderofficer. — **kontroll.** Sjöv. Granskning av ett fartygs nationalitetshandlingar (särsk. vid krig) för att utröna om fartyget för rätt flagg. — **kvartersman** se flaggunderofficer. — **lag.** *F-en* av den 22 juni 1906. — **lin[a; -hållare.** Att hissa o. hala ned flaggor med. *F-an får vid fuktig väderlek ej stå för styv.* **Syn.** sejnfäll. — **makare.** — **man.** Sjöv. Högre sjöofficer (vanl. amiral, viceamiral l. konteramiral) vkn (som chef) i tjänsten för örlogsflagga, amiralsflagga l. liknande. **Syn.** ibl. amiralsperson. — **maskinist** se flaggunderofficer. — **mast.** *Två i marken stående f-er.* — **mästare** se flaggunderofficer. — **parad.** Sjöv. 1) *Vid flaggans hissande om morgonen och dess nedhalande om aftonen ~ äger det rum ett slags f., då alla på däck varande*

vända sig mot flaggan och hälsa E. Smith. 2) *Liten f.* med flaggor blott på topparna samt för o. akter (t. e. 'flaggning över topparna'). — **prick.** Sjöv. *Efter en gip vidtåg läns till ~ f-en sydväst om Torsköb vid triangelsegling.* — **pryd[a.** Vanligast i perf. part. *Hela staden var f-d.* — **påse** till förvaring av flaggor.

— **rustmästare** se flaggunderofficer. — **sig-nal.** — **skepp.** Sjöv. Det fartyg i en sjöstyrka från vkt (högste) befälhavaren utövar sitt befäl o. varifrån hans befälstecken blåser. **Syn.** ibl. amirals- l. chefsfartyg. — **skeppare.** Sjöv. 1) Se flaggunderofficer. 2) På kofferdifartyg benämning på förste styrman som står skriven som befälhavare därför att kaptenen saknar vederbörlig examen. — **skrud.** — **smycka.** Vanligast i perf. part. — **spel;** — **sknapp** (jfr flaggknapp). Sjöv. Stång på vkn flaggor, befälstecken o. signaler hissas (särsk. akterut). *Sedermera fick [national]flaggan sin plats på f. akterut. Hissad å ett mindre f., 'gösstake', i förstäven eller vid ändan av bogsprötet.* — **styrman** se flaggunderofficer. — **ställ** ett ställ signalflaggor. — **sömmar[e, -e)n, -e.** *Att våra f-e ej ville ansvara för fullt korrekta utländska flaggor.* — **torpedmästare** se flaggunderofficer. — **underofficer.** Sjöv. Underofficer av 1:a (äldsta graden) vid flottan o. kustartilleriet. Motsvarar fan- l. styckjunkare. Hit räknas (fördelade efter yrkesgrenar): flaggkonstaplar (såsom flaggartilleri-, flaggmin- o. flaggekonomikonstaplar, de sistnämnda innefattande flaggförråds-, flaggsjukvårds- o. flaggmusikkonstaplar), flaggskeppare, flaggstyrman, flaggmaskinister o. flaggmästare (till vka räknas flaggrustmästare, flaggtorpedmästare och flaggkvartersmän). Jfr även flaggjunkare.

— **Flagg[a]², -ade, [-as]; -ning** (med plur.); -ningsdag (oftare flaggdag). 1) Intr. Huvudbet. a) *Det f-as överallt i staden på grund av Linnéfesten. F-ar inte universitetet i dag? Varför f-ar (di på) Gästrike-Hälsinge nation? Det f-as för rektor, som i dag fyller år. F-a på halv stång till tecken för sorg, särsk. vid dödsfall; (i verkligheten ibl. = $\frac{3}{4}$ stång räknat nedifrån). Allmän f-ning.* b) Sjöv. *Stor f-ning* då man 'F-ar över topparna' dvs. även med en mängd signalflaggor från förstäven över masttopparna till akterstaven x *Liten f-ning* då jämte flagg och gös endast nationalflaggor å masttopparna föras. 2) Trans. Mindre vanl. *Och utanför de små stugorna, som likna skyllerkurar, f-a banvakterna sina signaler* H. Berger. **Syn.** hissa flaggan (i topp), låta flaggan l. flaggorna vaja l. blåsa, hissa flaggor o. vimplar, fira med flaggning, kläda ett fartyg med flaggor o. signaler; ibl. föra (en viss) flagg l. d.; ibl. semaforera.

Flagig, Flagna, Flagra m. fl. se under flag.

Flagra'nt (l. -a'ngt); =, -are; [-het]. Ögonskenlig, uppenbar, tydlig, 'skriande'. *En f. orättvisa, överträdelse.*

Flak, -et, =. **I.** Huvudbet. *Se isen i stora f. gå utför fallen. Våldiga isflak.*

II. Mindre vanl. bibet. Ofta llds. **1) F.** av färskt sjögräs Evert Taube. **2) Stort ängsflak.** **3) Skyflak.** **4) Öppet vatten l.** stor fjärd l. (fiske)bank ute i havet (o. vikar o. sund). *Ut på f-et. Nu skall Herthas f. [i Kattegat] minsvepas. Där utpå storsjöf-et skriar lommen gällt A. Behm.* **5) Vanligare 'flake'.** Där Gyllenstierna sitter på ett vagnsflak Per Hallström. **Syn.** stort, jämnt o. flatt stycke, 'sjok' (vard.); ibl. flad(a) l. flack; ibl. flake. — **Flakja sig**, -ade, -as. Mindre vanl. Gå sönder l. spricka i flak; 'skiva sig'. *Att isen ~ aldrig f-ar sig* Agard Palm. — **Flake**, -en, -ar. **I.** Huvudbet. Enkel, flat, avlång forvagn (i form av låda). Skrovkärra, vattenkärra, f-ar och skrinor annons. När han gjorde mig frågan, stod han på en f-e och bärgade hö Aug. Lindberg. **Dyngsflake.** **II.** Mindre vanl. bibet. Blott llds. Isflake. Ängsflake m. fl. **Flakvagn** se flake I.

Flako'ng (-ång); -en, -er; -propp. Liten flaska, vanl. prydligare, för parfym m. m. Parfym i glasflakong. *I elegant kristallflakong.* Tandborstflakong.

Flamblomster m. fl. se under flamma¹.

Flami'ngio (akut); -on, -os l. -er; -oart; -ofågel; -ogård; -osläkte (Phoenicopterus). Storkliknande sydliga fåglar med höga ben o. mkt lång hals. *En f-oart, Phoenicopterus roseus, träffas även i södra Europa.* *F-on är i vilt tillstånd mycket skygg, men trives dock väl i zoologiska trädgårdar. Och samtliga f-os tystnade och ~. Framför f-ogården i Hamburgs zoologiska trädgård.*

Flamländar[e], (-e)n, -e. Tillhörande den till härkomst o. språk lågtyska (nederländska) befolkningen i Belgien, södra Holland o. franska Flandern. *F-na äro flegmatiska, lugna och envisa. F-na överväga i provinserna Antwerpen, Brabant, Limburg samt Öst och Västflandern 1907.* — **Flamländsk** (-d- vanl. stumt); -t; -a (kvinna o. språk). Även 'flamsk'. Det f-a o. det holländska skriftspråket ha numer uppgått i ett språk, det nederländska l. holländska, o. skillnaden mellan f-a o. holländska har numer huvudsakligen avseende på folkspråken. *Strävandena att åt f-an förvärva större inflytande och att motarbeta franskans övervalde i Belgien äro kända under namnet 'den f-a rörelsen'. Den f-a eller flamska (målar)skolan, som grupperar sig kring Rubens.* — **Flamsk**, -t; -vävnad; -a (språk o. kvinna). Ibl. även som oböjl. subst. (= f. vävnad), se 2. Flamländsk. **1) På f-t**

*område. I Belgien ha många städer, byar, floder osv. två eller tre namn, ett tyskt, ett f-t och ett vallonskt (franskt). Tala f-a. Yppiga f-a 1600-talsmålningar. Rubens, van Dyck och Jordaens, det f-a måleriets mest typiska representanter. Västflamsk. 2) Märk särsk. F. vävnad ett anspråkslösare 'haute-lisse'-väveri (för väggbonader, sängtäckan, dynvar o. d.). Som subst.: *Ätta vävnadsslag förekomma i Skåne ~: rosengång, munkabälte, opphämta, dukagång, krabbasndr, rödlakan, flamsk och flossa Lilli Zickerman. Flera praktfulla f-vävnader Lilli Zickerman.* — **Flandr[are]**, -ar(e)n, -are; -isk. Invånare i Flandern. Vid medeltidens slut blev Antwerpen huvudsätt för den livliga f-iska mellanhandeln. Den f-iska dialekten. *F-iska nötkreatursrasen, till färgen oftast enfärgat brun. Östfisk.**

Flamma', -an, -or. En 'låga' kan vara stadigvarande o. ha stadigt sken, en 'flamma' icke. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. **1) Slå** upp i (full) flamma, i f-or. F-orna (från eldhärden) slogo redan ut l. upp genom taket. F-orna från det rykande bålet. *En f-a slickade redan fönsterposten på det angränsande trähuset. Eld(s)f-a. Offerf-or.* **2) Ljusbågen eller 'flamman'** i en slags bågglampor. **3) I bildl. brukade uttr. Kärleken, som börjat som en svag låga, slog nu ut i f-or, som hotade att förtära hela hennes varelse. **II.** Friare o. bildl. **1) Sak. a) Norrskenet sände sina f-or ända upp mot zenit. Norrskensf-or. b) F-orna i träet framträda därigenom starkare. Tyget var enfärgat, ehuru med f-or av ljusare skiftning. Färgf-or. c) Med vredens f-or på kinderna. Blygseln f-or. På kinden en röd f-a som efter en pisksnärt. Vredes-, blygsself-or. **2) Nu var han åter fyr och f-a och ville genast i färd med arbetet idel iver, på det högsta upptänd, 'eld och lågor'. Självt alltid fyr och f-a, satte han glöd och fart i oss O. Ottelin. **3) Person (mest om flickor). Gärna ngt vard. Som glömt sin hundrade f-a i går för att i dag svära evig trohet åt den hundrade första Z. Topelius. Var det din gamla f-a? en flicka du en gång varit kär i l. svärmat för. Bal-, barndoms-, ungdomsf-a. En ontyckt skolpojksf-a.** **B)** Ssgr ha formen *flam-*. De kunna ibl. även ansluta sig till verbet (särsk. ofta till dess pres-part.). **Syn. A) I.** stark o. häftig l. orolig o. ostadig låga, (flammande) eld(släga), eld(s)tunga, ibl. brand; (ibl. mer l. mindre nära:) glimt, blix, sken, skimmer, (ljus)stråle, blink, (strål)glans; **II. 1)** ibl. ljusband; **2)** glöd, 'fyr', eld o. lågor; **3)** käreasta, 'svärmeri', flicka som man 'flammar' för.******

— **Flamblomma l. -blomster.** Bägge mindre vanliga än 'flox' l. 'sommarflox'. Phlox Drummondii. -**båge**; -slampa. Elektrisk ljusbåge, flamljusbåge. *Kol till f-s*

lampor flamljuslampor. **-garn** flammigt garn. **-gul**. Flammigt gul l. flammande gul. Med *f-a* byxor Karlfeldt. **-lampa**. Elektrisk lampa där kolet är indränkt med ngt salt som ökar ljusstyrkan. **-lik**; -nande. De genombrutna fönstersirverkens ~ figurer äro sammansatta av *f-a* mönster, s. k. fiskblåsa ~. Härar av lätta, *f-a* moln Siwertz. **-ljusbåge**; -lampa (flambåglampa). *Flampor med nedåt riktad båg*. **-punkt** se flammingspunkt. **-röd**. Flammigt röd l. flammande röd, eldröd, 'lågande'. Se den vaksamme gripen, *grinig och ful, / med sin f-a tunga* av silkestråd Esaias Collin; om Sörmlands flagga. I den *f-a* dagningen. Hans *f-a* ansikte Didding. *Dalior flamrött blänkte A. Österling*. **-silke**. Flammigt silke. *Helt och hållet vävda av f. -ugn*. Bergs. o. d. Ugn vari blott flamm av bränslet verkar, icke detta självt; ibl. smältugn. *Samtliga dessa [härldnings]-ugnar äro öppna f-ar med brännaren* [som fortsätter flamm] inmynnande i ett 80—100 mm. högt rum strax under ugnsbotten. *Kastade små gåvor av tenn och koppar i f-en*.

— **Flamm**^a, -ade, [-as]; flamning se nedan. Jfr flamma¹. **A)** Enkelt. **I**. Egenti. Vårdkasarna *f-ade* på bergen, ofrid var kommen. En eld *f-ade* i skogsbrynet, just där ~. Den väldiga öppna spisen, där knubbarna *f-ade* som en våddel under potatisgrytan Fanny Alving. Ett *f-ande* bål. **II**. Friare o. bildl. **1)** Ofta skönl. **a)** En natt, när norrskenet *f-ade* och sprakade ~. Ser jag stjärnorna sprida sitt *f-ande* sken ~. En *f-ande* aftonhimmel. Mellan skyar som *f-ade* guldröda steg solen över obydden Ad. Johansson. När morgonrodnaden redan *f-ade* i öster ~. Indiansommaren kom ~ med sina *f-ande* röda och bruna färger och sin gyllene sol. Med (blygsel)*f-ande* kinder blossande, 'heta'. **b)** Ett *f-ande* svärd. **c)** Med *f-ande* blick. Ögon, i vilka vreden *f-ade*. Ord, där lidelsen *f-ar*. En *f-ande* våltalighet. Häftigt *f-ande* i kärlek som i hat. **d)** *F-a* för allt ädelt och skönt i världen. **2)** Gärna ngt vard. Det var då jag, 8-årig, *f-ade* för en 20-årig skönhet. Att den eller den flickan »*flam-made*» för den eller den gossen Wilma Lindhé. **B)** Fasta ssgr ansluta sig vanl. till subst. o. återfinnas där. **Syn. A)** (mer l. mindre nära stå:) låga, brinna (med stort men ostadigt l. fladdrande sken), glänsa, glimma, skina, lysa, blänka (till), gnistra, 'spraka', ljunga, blixtra, skimra, glimta, lysa, (upp)blossa (n); ibl. (häftigt) rodna; ibl. vara kär l. förälskad (i), 'brinna l. låga' (för). — **Flamma** till. *F. till för en vind-pust*. **F. upp** n.

— **Flammig**, -t, -are; -het. **1)** *F-a* aftonmoln. *F-a* vävnader. *F-t* tyg. *F-a* tapeter. *Sybord av f. björk*. *Fiol ~ med vacker,*

storflammig botten. *Toffelblomster ~ tigerrade, punkterade och f-a sorter*. *F-a pelargonier*. Böcker med *f-t* snitt. Göra metall *f. medelst ett etsningsförfarande*. *F-a kinder, f. om kinden*. *Röd-, gulflammig*. *Ån sken den f-t rött som blod och lågor* Emil Kleen. **2)** Märk särsk. [Slagsvård] med »flammig» eller vågformig klinga. **Syn.** (ibl.) med figurer i form av (elds)flammar; (ibl. nära:) vattrad, bandad, vågig, strimmad l. strimmig, böljande. — **Flamning**, -en, [-ar]; -spunkt o. -stemperatur (båge fackl.). **1)** Enkelt. *Ytblixtarna utgöras av till formen obestämda ljussken eller f-ar, som plötsligt upplysa en större eller mindre del av himmelen*. **2)** Ssgr. Märk särsk. *F-spunkt, f-stemperatur* den lägsta punkt, det lägsta gradtal vid vkt den från en olja avdunstande gasen är antändbar (x antändningspunkt: då själva oljan antändes). Olja som vid 760 mm. barometerstånd, provad med 'Abels apparat', redan vid 40° C l. därunder avger antändbar ånga (vars *f-spunkt* alltså är 40° l. därunder) anses i Sverige som eldfarlig. *F-stemperatur för dessa oljor = + 78° C*. Att flammings- och antändningspunkterna hos de nu salubjudna tjäroljorna ligga avsevärt lägre än fredstidens billigaste maskinoljors ~.

Flams, -et. Vard. Slams, hams, flabb, oskickligt (slarvigt) o. bullersamt uppförande, oskickligt l. opassande skrott o. flin, självsvåldigt stoj, 'stim', oordentlighet, vårdslöshet (i klädsel o. uppförande), sladder o. kurtis. Aldrig är det annat än *f.* med pigorna varenda söndag. — **Flams**^a, -an, -or. Vard. Slamsa, slampa, slarva (som gärna springer med karlar). En rikti *f-a* ä hon, slarvig och lättsinnig. — **Flams**^a, -ade, [-as]. Vard. Jfr de föreg. När har det fått ~ *f-as* framför mina fönster — vasa? — **Flamsig**, -t, are; -het. Vard. Jfr de föreg. [Hans hustru] ser så *f. ut* Elin Wägener.

Flamsk o. **Flandrisk** se under flamländare.

Flane^{ll}, -en [l. -et], -er (artplur.); -(s)foder m. fl. se II. Ett lätt o. mjukt, 'ludet' ylle- l. bomullstyg. Brukas t. e. till underkläder, foder o. även barnkläder o. klänningsliv. **I**. Enkelt. Tryckt *f. till barnkläder*. En utomordentligt tjock och präktig *f.* Halvröd *f. ~ med ruggad undersida*. *Lindad i f. Torka med (ett stycke) f. Engelsk sundhetsflanell*. Ylle-, bomullsflanell. **II**. Ssgr ha flanell- l. flanells-. Ex.: [Väst] av mollskinn, vadderad och försedd med rött *f-foder*. *F-(s)foderade väskor*. Byxhängaren är försedd med *f-klädda* träskenor, så att byxorna icke kunna skadas. *F-kläder få ej tvättas i varmt vatten, och sådana skall sköljas väl ut ~*. Var ä min *f-ströja?* **Flaner**^a, -ade, [-as]; -ing (med plur.).

(Gå o.) driva (på gatorna), vara ute o. gå l. promenera utan mål, driva av o. an, (vara ute o.) valla, ibl. spankulera. *Han var ute och f-ade i solskenet på Drottninggatan, då ~.* **Flanör**, (-en, -er. Dagdrivare. *Sigfrid Siwertz, 'En flanör'.* Ända till våra dagars *Strandvägslejon och Sturegatsfer*.

Flank, -en, -er. 1) Krigs-, sjökrigs. o. friare. *F-en är en trupps eller en ställnings särbaraste del. Hota motståndarens f. Ta (ga), (an)gripa, (an)falla, hota ngn i f-en. Anfall, riktat mot f-en, fiendens f. Oroa fiendens f-er. Blotta f-en för fienden. Blottställa f-erna. Kringgå ngn i f-en. Skydda, betäcka f-en, f-erna. Högra, vänstra f-en* benämningen bibehålles även om man vänt sig från fienden. Även om befästningslinje. 2) Särsk. i fråga om hästar o. andra husdjur. Det kromersparti som ligger under länden mln revben o. höft. *F-erna höja och sänka sig för varje andetag. I kölden hästens heta f-er ånga B. Gripenberg. I bild. Men vore jag ändå trög, har jag sporrarna i f-en och måste springa P. Hallström. Syn. 1)* sida l. yttersta del (av en truppstyrka l. en ställning); flankerande befästningslinje; 2) veka livet l. slaksida (på husdjur), 'hungerrop'.

— **Flankanfall**, -byggnad, -eld. Krigs. *Utsatt för f. Bestryka med f. Bestrykande f. -formering.* Sjökrigs. o. d. Då fartygen inom ett förband (flotta, eskader osv.) följa i en formeringslinje snett bakom det främsta. *Handelsfartygen framgå i två kolonner, ordnade i smal f. -hot.* Krigs. *Till följd av det starka f-et. -marsch.* Krigs. Marsch i riktning mot flanken. **-rörelse.** Krigs. R. åt l. mot flanken (dvs. av egna trupper l. av fiendens). **-skydd.** Krigs. *Den ryska armén måste nu ~ räkna med att dess eget f. håller på att försvinna. -slag.* Lant. m. m. *Flankerna hos husdjuren höja och sänka sig vid andningen, så att man av f-en kan iakttaga andningens hastighet. -ställning.* Krigs. En truppavdelning står i f., då den är vänd åt flanken. **-stöd.** Krigs. m. m. Naturligt skydd för flanken. *Ett gott f. för försvarstrupperna i Finland H. Wikner. [Eller om floderna] utgöra ~ ett f. för en till försvar hänvisad truppstyrka ~.*

— **Flanker**, -a, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Krigs. o. d. Bestryka från sidan l. längs efter; betäcka flanken l. flankerna; hota från l. i flanken, oroa flanken l. flankerna. 2) Allmänare. Stå l. befinna sig l. vara uppförd l. upphängd på sidan (om ngt). *Ingången ~ f-ades av två turkosblå blomkrukar. Fyra dvärgväxta bergsinvånare, f-ade av papuaner. Två f-ande torn.*

Flanör se under flanera.

Flark, -en, -ar. Skogs-, ldl's. (Norrl.). In-

fört i skogslitteraturen av prof. Henrik Hesselman i bet. 'fläck av öppet vatten i stora myrar'.

Flärn, -et, =; -båt; [-lätt]; -stycke; -teln (fisketerm: t. vid vkn f-en äro fästade). Bark(bit), lätt barkstycke (särsk. brukat som flöte på nät o. d.); ibl. särsk. om den tunna yttre barken på tall; ofta bildl. om ngt mkt lätt (som driver på vågen). *Skar av f. ett skepp med segel Runeberg. Fiskaren kallar dessa flöten ~ flärn ~ och telen, vid vilken de äro fästade flärnteln S. Hedblom. Och f-en [på näten] gungade i samma takt Arvid Mörne. Ett gungande f. t. e. om en båt. Driva som ett f. på vågorna. — Flärn, -a av n, -ade, -as. Lossna i form av tunna 'blad' (av bark). *Med lätt avf-ande bark. — Flärnig*, -t. [Tallen] får på äldre dagar grovknottig, till sist klotsig bark nertill, slät, något fjällig och f. hud uppåt Gellerstedt.*

Flaska, -an, -or. I. Enkelt. 1) Allmänare. a) *F-a med lock, med propp. F-a, rymmande två kannor, att bära mjölk i. F-a av slipat glas. Rakslipade f-or. F-or med tämligen vida halsar. F-or försedda med flätning. b) Gå efter en f-a vatten, är du snäll! Fyll därpå f-an till hälften med vatten. En full f-a. Ta f-an full. En f-a vin. Tappa, slä, förvara, bevara på f-or. Öl på f-or. F-orna korkas, överbindas med ett snöre och sättas i kallt vatten. 2) Märk särsk. a) Ifråga om spädbarn. *Ge (ngn) f-an. När barnet ej behöver uppfödas med f-a. Hon har inte kommit ifrån f-an än. b) Om supning. Anlita f-an. Titta för djupt i f-an. Jir t. e. Tömma en f-a (vin, öl) tillsammans. II. Som sista ssgs- led. Ex.: Koppar-, tenn-, bleck-, kristall-, glasf-a. Vatten-, mjölk-, olje-, ättiks-, vin-, öl-, punsch-, brännvinsf-a. Peppar-, senapsf-a oftare 'burk' l. 'dosa'. Eau-de-cologne-, parfym-, toalett f-a. Bläck-; apoteks-, medicin-, laboratorie-; troll-; (elektrisk) ladd-, Leiden-; jern-, gjut-; di-; dropp-, sprutf-a. Tvåkannsf-a. Syn. (mer l. mindre nära stå:) flakong, butelj, kantino, plunta, dame-jeanne, karaff(in), kanna, kruka, krus, hink, spann, bytta, stäva, ämbar.**

— **Flaskbarn.** Barn som uppföds med flask (o. bröstbarn). *Flertalet ha ogifta mödrar och äro nästan uteslutande f. -batteri.* Fys. Elektriskt batteri av Leiden. l. laddflaskor. **-borste.** **-brev** jfr flaskpost. **-etui** t. e. för parfymflaska. **-foder** skrin (med avdelade fack) för brännvinsflaskor l. d. **-fodral.** **-form**; ad l. oftare -ig. *Ha f. Fikon ~ benämnas det f-iga, päronlika fästet till frukterna av fikonträdet. -glas.* Belysnings-, flask- och hushålls-glas. **-hals.** Dinappar av ren kautschuk att kränga på f-ar. *Man ser väl till, att vattnet slår upp till f-en. -hållare. -korg.*

-kork. Butelj- och andra f-ar Tulltaxan.
-kurbits. Bot. Kalebasspumpa. *Lagenaria vulgaris.* **-kylare.** **-lik;** -nande. T. e. naturv. *F. utvidgning.* *F-t* (uppsvällt) blomfoder. [*Brachychiton rupestris*] har en *f. stam* och ~. **-lock.** Vattnet ~ hava vi delat med dem [hästarna] i små portioner, serverade i ett *f.* **-post.** Abstr. o. konkr. Under rättelse medelst vattentätt slutna flaskor som lämnas att driva för vågorna. *F-en* brukas särskilt vid olycksfall och är skyddad genom folkrättsliga bestämmelser. *Funnit* en *f.*, innehållande ~. *F-en* är, så vitt man vet, det första drögods som nått Norge frdn kryssaren Hampshire, som sänktes den 5 juni i år [1916]. **-propp.** **-ställ** bordställ, bordsytut. **-ställning.** **-underställ.** **-öl.** **-öppning.**

Flat, flatt, -are. Formen 'flatt' brukas nästan endast i egentl. bet. **I.** Egentl. *F. tallrik* x djup. Ett stort, flatt *fat.* Med *f-a* handen. *F-a* stenar, hållar. Med flatt *tak.* Roddbåt med *f. botten.* Två kakelugnar, en rund och en *f.*, till *salu.* Med den *f-a* (ste) sidan nedåt. Slå *ngn* med *f-a* klingan [l. värjan, sabeln] med bredsida av svärd, sabel l. d. Gravar under *f. mark* O. Rydbeck. Ligga *f. utsträckt* på sanden. *F-a*, spets*f-a* filar. *F. panna* x (hög)välvd. **II.** Bildl. **1)** Överraskad, förlägen l. d. *Nu, vet mormor, blev jag bra f.* Bli *f. över ngt.* Göra *ngn f.* Jag blev helt *f.*, när jag såg vem det var. **2)** Efterlåten. Vara alltför *f. mot sina tjänare.* Genom sitt ynkligt *f-a* uppträdande. **Syn.** *I* platt, plan, jämn, slät, utan upphöjningar l. fördjupningar; (ibl.) flack, utbredd, jämnad med l. utsträckt utefter marken, platträckt, ej djup, utan kö; **II.** **1)** häpen, förbluffad, 'ställd', förlägen, förvånad, överraskad, brydd; **2)** efterlåten, beskedlig, utan ruter, svag.

— **Flatbord.** *Kring fet sutto husets folk* Alf. Agrell. **-bottn|ad,** -at; mer säll. -ig. **1)** Om båtar o. d. *En f-ad eka.* Västindisk *f-ad* kanot. Ett *f-at*, galeastacklat fartyg. *F-iga* båtar. **2)** *En f-ad järnpanna.* Kaffepannor, *f-ade.* **-brännare** till lampor (x rundbrännare), med flat veke. **-bröst|ad,** -at. Med platt(a) bröst; med insjunket bröst (x högvälvt). **-bröd.** Vanligare 'tunnbröd': tunt (korn)bröd i stora runda kakor som vikas ihop. **-bäl|g|ad,** -at. Genom att dessa kappsäckar äro *f-ade* bliva de mycket rymliga, och då de äro tomma kunna de dragas tillsammans, så att de bliva tunna. **-fil.** Tekn. Motsatt 'fyrkantig fil', 'rund fil' osv. *F-arna* ha rektangulärt tvärsnitt och äro obetydligt avtunnade mot ändan. **-fisk.** Pleuronectidæ, på svenska 'flundreartade fiskar l. flatfiskar'. *Flundror* och *annan f.* **-gäng|ad,** -at. Tekn. Dessa spindlar böra vara *f-ade*, då de annars fort slitas K. Key.

-hand; -(s)stor. Hålhand(en), inre delen av handen utom fingrarna, (hand)flata(n), flatsida(n) av handen, 'flata handen'. Med *f-en* x med knuten hand. Med *flathänderna.* Muskel som vrider *f-en* uppåt. Eldmärken ~ kunna bli *f-stora* och ännu större. **-het,** -en. Bet. motsvara det enkla ordets. T. e. *Då mildhet hos en regent överskylder sådana fel, som röra samhällets säkerhet, så förvandlas denna egenskap i f. Gustav III. Visa f. mot ngn.* **-huv|ad,** -at. Även i uttr. *Som Våra nya f-ade älgkolor.* **-kullig,** -t. Kuskmössor ~ vanlig *f. kuskmodell.* **-käft|ad,** -at. T. e. tekn. om tänger. *Montörtång, f-ad.* **-lus.** Phthirus pubis. **-näs|a;** -ig l. -t (utan gradformer). Plattnäsa. **-rund.** Plattrund. [Tomater] med rund, ovalrund eller *f. fruktform.*

-sida. Vända *f-an* till t. e. om flundra. Med *f-an* av svärdet. Och ansiktet stött mot *f-an* av händerna. Håller ~ *f-orna* av händerna mot varandra. **-silke.** Fackl. Plattsilke; brukas till broderier. **-skratt;** [-a]. Skallande skratt, (fräckt) hänskratt, (retsamt) gapskratt, (gap)flabb (mer vard.). **1)** Slå till, ge till ett *f.* (Över ngt, åt ngt l. ngn). Ett oupphörligt, omelodiskt *f.* **2)** Jag höll på att *f-a*, när jag fick se henne ~. **-slagen.** Fackl. Och bör man endast använda *f. sådan* [Limerickkrok], då den är mera fisklig och pålitligare än öglekroken Carl Schager. **-tallrik.** **-topp|ad,** -at. Mellan de *f-ade* träden. **-tryck.** Fackl. Dels om tryckningssätt dels mer konkr. Flacktryck, plantryck. Dessa tryckningssätt äro till antalet tre: Högtryck, Djuptryck och Flattryck Axel Tallberg. **-tryck|a n.** Vanligast i perf. part. *Innan man ännu hade klart för sig, att jorden var f-t vid polerna.* Att frukterna eller fröna endast äro *f-ta* Th. M. Fries. Med näsan *f-t* mot rutan. **-tång.** Tekn. Tång med flata käftar. S. k. *flattång* med avbitare.

— **Flata,** -an, -or. Vanligast i best sing. samt i plur.; gärna som sista ssgsledd Flatsida (av hand, svärd m. m.); ibl. platta. Händerna med *f-orna* tillsammans, benen ~ sträckta, hälarna mot varandra. Under fot-*f-an.* Och högo in med sabelf-orna. Maskinen steg, och gryningens luft / under vingarnas *f-or* fick fatt K. Asplund. På bordets marmor-*f-a* Heidenstam. Golvet ~ belades med tegel på *f-an.* De vita, örörda snö-*f-orna* C. Svenson-Graner. — **Flät|n|a,** -ade. Egentl. o. bildl. **1)** Som *f-ar* mot spetsen. **2)** Tänk, vad prissarna ska *f-a*, va? Alb. Engström.

Fläu (gärna enstavigt); =, [-are]. Mest handels. men även bildl. **1)** Handels. Ofta x tryckt l. fast. *F. säges börsen vara, när ingen vidare köplust finnes och kurserna äro vacklande* Edg. Lignell. Men handeln var *f.*, och säljarna sutto under platanernas

skugga ~ och drucko vin Strindberg. *Då marknaden var f. Kaffet [var] f. och likaledes sockret. Bli f.* 2) Bildl. *Stämningen efter middagen var f., och ~. Den allmänna stämningen ~ blev en smula f. Märk Och jag kommer alltid att känna mig gruvligt f., var gång jag tänker på spjället 'enkel', 'paff', 'matt'; A. Nilsson (i) Kabbarp. Syn. 1) matt, trög, affärlös, med trög omsättning, stilla, svag, då inga l. obetydliga affärer göras; som röner föga l. ingen efterfrågan, utan efterfrågan, svårömsättlig; 2) matt, slapp, slö, 'grå', 'olivad', olustig, 'död'.*

Flax¹, -en. Ansluts ibl. mer l. mindre tydligt till närmast följ. ordgrupp. Vard. *Mickel ~ hade f. och satt och vann sju riksdaler Wranér. Sitta med f. i spel. Det var (en) ren f. (för dig), att jag kom just då. Lita på (sin) f. De va då en oförtjänt f. Haft den sannerligen sällsynta f-en att ~ Mari Mihi. Och hade den väldiga f-en att hitta en spikgruva Sigge Strömberg. Syn. (bond)tur. Flaxa¹, -ade. Vard. Särhålls ej alltid från flaxa², detta särsk. i ssgn 'flaxa iväg'. Gå upp och f-a i examen gå upp på vinst o. förlust innan man är färdig (i det man litar på sin 'flax').*

Flaxa iväg se föreg.

Flax², -et, =. *Drögo kråkorna med f. och krax till sin riksdag i Lidingskögen. Vid det lätta f-et, då en uggle slog till i en granskate Ad. Johansson. F. med vingar. Intet f. och fladdrande hit och dit om grönsiskor. Syn. flaxande. — Flax³, -en, -ar o. vanligare **Flaxer**, -ern. Vard. *De ä en f-er en 'vippstjart', en visper, han ä ostadig, ombytlig, ingenting att lita på. — Flax⁴, -ade, [-as], -ning (ibl. med plur.). Jfr flaxa¹. 1) Egentl. *Oröligt f-a med vingarna. 'Kuck, kuck, kuck, kuck', skrockade hönan och f-ade i detsamma över staketet. 2) Friare o. bildl. a) »Och, och, och», lät det i tupphalsen, och de röda bröstlapparna f-ade S. Dahlbäck. Och rockskörten f-ade (kring benen på honom). b) Han f-ar och far, så att rockskörten stå som vingar efter honom. Syn. slå (häftigt) med vingarna, flyga med häftiga vingslag; (ibl.) fladdra l. slå l. svänga häftigt för vinden l. d.; ibl. flänga (o. fara), rusa i väg utan att (först) tänka sig för. Flaxa bort n. F. ikring l. omkring se kringflaxa. F. iväg jfr flaxa¹. F. upp n. — Flaxig, -t, -are; -het. 1) Egentl. Mindre vanl. Med korta f-a vingslag. 2) Bildl. Vanl. vard. Hans f-a sätt. Det simpla, f-a, stilvidriga i hennes skrivsätt V. Ekelund. En lättsinnighet, en f-het, en ovederhäftighet i tankegången som ~. Syn. 1) flaxande; 2) slarvig o. ytlig, lättsinnig, vispig, ombytlig, ostadig, opålitlig.***

Flegma (akut l. grav); -n. Tröghet, sävlig, brist på livlighet; liknöjdhet; (ibl.) kallblodighet, sävligt lugn. Med orubblig f.

Flegmätiker, -n, =. Jfr föreg. Han är (en) f. har ett flegmatiskt temperament. **Flegmätisk**, -t. Jfr de föreg. Lugn o. trög, sävlig, kall(blodig), okänslig, trög i sina känslor, ibl. senfärdig l. likgiltig. Ovanligt f. (av sig).

Flektera¹, -ade, -as; -ing. Språkv. Vanligare 'böja'. **Flexion** (fläcksjon); -en, -er; -slös. Språkv. Vanligare '(ord)böjning'. **Flexivisk**, -t. Språkv. Vanligare 'böjande' l. 'böjnings-'.
Flen¹, -en; -gräs (= flen). Bot. Bal-dingera (l. Phalaris) arundinacea. Rörflen. Ett högt, styvt, blågrönt gräs vid våra stränder. Endast som ung ätes f-en av kreaturen.

Flen², -en. Ldls., åld. Magflen, mag-syra, magkatarr.

Flen³, -en [l. -et]; -bildning; -år. Ldls. (Norrl.). Isskorpa på marken, svallis, is-lupen jord (i renbetestrakter). Aldra värst för renbetet är den s. k. flen, det vill säga en is, som lägger sig på marken vissa höstar. Och f-år också, då tösnön fryser till is och renhovarna slä förgäves mot f-et för att komma igenom till mossan Didring. Flen-bildning och vargar.

Flenhus. En oskyldig säckbildning fylld med talgkörtelavsöndring o. avdöda vävnadsrester (= läk. ateromcysta). Vanlig särsk. i huvudets hårbevuxta del.

Flep¹, -et. Ldls., t. e. västsv. Våpighet, blödsinhet, svaghet, enfaldig efterlåtenhet, slapphet. **Flep**², -en, -ar l. **Fleper**, -ern. Jfr föreg. Våp, en enfaldig o. blödsint en, (till karaktären) svag stackare. **Flep**³, -ade, [-as]. Jfr flep¹. Fa med ngn vara för efterlåten l. svag mot, kela med. **Flepig**, -t, -are; -het. Jfr flep¹. Och f. erotik låg ej längre för denne världsföraktare Karlfeldt.

Fler l. **Fler**¹ a l. **Fler**¹ e, gen. f-as l. f-es, superl. (de) fleste l. (de) flesta, i vard. smtl. ibl. även 'flest' (substantiviskt); som positiv brukas 'mången, många'. A) Enkelt.

I. Former. 'Flere' o. 'flera' äro huvud-formerna o. brukas för alla genera; dock synes formen 'flera' alltmer börja föredragas (o. detta särsk. vid fem.). 'Fler' är ganska vanl. i smtl. men mindre vanl. i skr. där det gärna verkar ngt vard. o. brukas nästan blott vid verklig jämförelse. Superl. har nästan alltid best. art. (som kan saknas blott ngn gång, särsk. då ordet står främst: 'Flesta rösterna fick ~'). Sing. förekommer varken av komp. l. superl. (om man undantar det vard. 'flest'). Det lag som ~ fått flest fångar har vunnit O. H. Waldén.

II. Bet. 1) Närmare anslutet till 'många'. Verklig jämförelse l. motsättning (om ock ena jämförelseledet ofta är underförstått). a) Komp. Vi bli(r) nog inte f(-e) än vi ä nu.

Di va många f(-a) än vi. Ej f-a nu än förr. Ännu f(-a) än jag hade tänkt. Långt f-a l. f-e än vanligt. F. drunkna i glaset än i havet. F(-a) döda än födda. Två eller f-a (än två). Har du inte f-a barn? 'flera' betonat l. obetonat. Har du (några) f(-a) äpplen, så vill jag gärna ha? Nej, jag har inte f(-a). Några f-a kunde jag kanske uppdriva men ej många. Har du (några) f(-a) sådana? Vilka f(-a) var det? Blir det många f(-a)? Allt f(-e) och f(-e). En är allfader, fastän f. hans sändebud Tegnér. Kanske det finns f-a med samma namn? Ju f(-a), dess bättre. Ju f-a motgångar, desto f-a tillfällen att visa sin spänstighet. b) Superl. Så skulle nog de flesta (av dem) ha gjort. De allra flesta äro fiskare. De flesta människor äro av naturen ~. De flesta visste icke ens varom fråga var. Många eller kanske de flesta ha väl någon gång ~. De flestas mening var nu att ~. Enligt de flestes mening. Mer än de flesta (här) är han ägnad att ~. Vem fick (de) flesta rösterna? 2) Friare. Blott i komp. Formen 'fler' knappast bruklig. Vid f-a (liknande, föregående) tillfällen. Från f-a (olika) håll förspordes missnöje med beslutet. På f-a ställen. F-a gånger upprepade. Målad i f-a färger. F-a sorters gurkor. Aviker i f-a punkter från ~. Sen f-a är (tillbaka). Han har inte varit här på f-e månader. F-a av hans stycken återgå på denna sinnesstämning. På f-es l. f-as begäran. 'Med flera' förkortas ofta till 'm. fl.'

B) Ssgr ha formen *fler-*; undantag bilda blott *flera* l. *flere*handa samt *fler*städes jämte 'flerstädes'. Nya ssgr bildas i rätt stor utsträckning vid behov. Härnedan är ej fullständighet avsedd. Jfr ssgr med 'en'.

Syn. A) I. 1) större antal, talrikare; ytterligare, mer(a); ibl. övervägande; 2) flertalet, största delen; **II.** flercaldiga, upprepade, åtskilliga, ett flertal, talrika, (rätt l. ganska) många, icke så få, (ibl. nära:) mångahanda, varjehanda, divärse; **B)** (ofta) mång-

— **Flerarm**ad, -at. T. e. om vidunder, ljusstake, trappa osv. -**atomig**, -t. Kem. Fyr-till f-a molekyler. -**axlig**, -t. Bot. Jfr enaxlig. Då växtens olika blad äro fördelade på flera olika slags skott. F-a växter äro t. e. groblad och teärenspris. -**bladig**, -t. -**blommig**, -t. Blommor i f-t ax. -**börd**, -en, -er. Läk. m. m. Födande av tvillingar osv. Oäkta födelser, dödfödselar, f-er m. m. Gust. Sundbärg. -**cellig**, -t. Naturv. m. m. -**del**ad, -at. Mindre vanl. -**dubbel**, -elt. Flera gånger (lagd, viken, tagen osv.); starkare är vanl. 'mångdubbel'. I f-la varv. Vikes, lägges f-el. Att personen fördrager allt större mängder, slutligen f-la dödsdosen för vanliga, vid giftet ovana

människor ~. -**dubbl**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Du måste nog f-a beloppet, om ~. Det händer, att dosen till och med kan f-as, utan att ~. F-a sina ansträngningar. En f-ing av ~ anslagssumman.

-**fald**, -en. Skr. Mindre vanl. Som vunnit en f. nya resultat L. Stavenow. -**faldig**, -t. Gärna skr. Vid f-a tillfällen upprepade, mer än ett. F-a gånger många, flere, mångfaldiga, icke (så) få; även smtl. I f. skepnad. Och man har har f-a uttalanden av honom själv, att han ~. -**faldig**a, -ade, -as. Skr. (Låta) f-a en handling, en amatörfotografi. Varigenom föremålen synas f-ade. -**falt**, adv. Skr. F. värre många gånger värre, mycket värre. -**familjs**byggnad; -hus. Enfamiljshus eller mindre f-byggnader. -**fas**; -ig. Subst. Elektrotekn. Mest i ssgr. Jfr enfas(ig). Uppfinningen av f-systemen (omkr. 1890) ~. -**fröig**, -t. Bot. osv. Frukten [apelsinen] är ett mångklyftigt, f-t, saftigt bär med tjockt skal. -**färg**ad. Gobelängvävnad i f-at ~ mönster. Pensée, -en och f-ade. -**färg**stryck. En ny elegant varukatalog ~ utförd i f. å gott, träfritt papper. -**gifte** mindre vanl. för 'månggifte'. -**gren**ad. De hos unga [hjord]djur först bildade hornen äro enkla, ogrenade, sedan bildas gaffelgrenade horn, därefter f-e. -**grenig**, -t. Strån enkla eller från basen f-a C. Lindman. -**gäng**ad. Skruven är i allmänhet försedd med en enda gänga, men kan även vara f. O. E. Westin. -**gömmig**, -t. Bot. F. frukt med flera frögömmen.

-**het**, -en, [-er]; -sbegrepp; -sform (sälls. för pluralform). Skr., ofta fil. Den nutida musikteorien förklarar dissonansen såsom en f. av klanger. -**hundra**årig. Med f-a anor även hos oss Hj. Lindroth. -**hövd**ad, -at. En f-ad hydra. -**lagr**ad, -at l. -**lagr**ig, -igt. T. e. läk. Enlagrade och f-ade epitel. Skiktat eller figt. -**linjig**, -t. Att förslag om inrättande av ett f-t gymnasium varit å bane redan vid läraremötena i Stockholm 1900 och i Malmö 1903. -**million**är l. -**miljon**är. -**polig** elektrotekn. o. d. -**rum**ig, -t, [-het]. Vanliga, f-a villor. Även bot. Fruktämne f-t. -**rums**; -hus; -lägenhet m. fl. Mest i ssgr. En anordning, som ~ först smänningom övergick i f-husen.

-**sidig**, -t. F-t symmetrisk är en blomma då den i flera riktningar låter dela sig i tvenne likadana hälfter (t. e. gullvivan). -**siffrig**, -t; -het. F-a tal. -**skeppig**, -t. En f. kyrka. -**skärig**, -t. Lant. F. plog med flera plogkroppar. -**spets**ad, -at l. -**spets**ig, -igt. Kindtänder med hoptryckt, f-ad krona. -**spindlig**, -t. Tekn. F-a bormaskiner. -**språkig**, -t; -het. F. ända sen barndomen. Den f-a »Svensk industri- och exportkalender». Tvister, som ha sin grund

i *f-heten i riket*. **-språksbibel** o. **-språksordbok**. Brukas ngn gång för polyglott-bibel l. polyglottlexikon, flerspråkig bibel l. ordbok. **-stavig**, -t, -are; -het; -hetsac-cent (ibl. för 'grav accent'). *F-a* ords ryt-miska värde. *Denna lockton, som är något kraftigare och f-are hos hanen än hos ho-nan* ~ Th. Högdahl. **-strängad**. **-stäm-mig**, -t; -het. Mest mus. o. d. Polyfon. *F. sång. F. musik. Sånger i strängt f. stil. Ett slags f-a dansvisor. Sjunga f-t.*

-tal, -et, [=]; -sform (till II); -sval; -svälde. **I**. Huvudbet. Motsatt 'fåtal, mindretal, minoritet, mindre antal'. Med l. utan följ. subst. Följer subst., kan detta föregås av 'av' l. 'bland' l. också stå prepositionslost. Verbet står efter 'f-et' l. 'ett f.' mycket ofta i plur. (detta även om ingen plural genitiv följer). **1** Med (åtminstone under-förstådd) jämförelse. Best. form. **a** *I f-et fall. I f-et skolor, särdeles de ~ mer av-lägset belägna ~. Räkna på understöd av f-et riksdagsmän, av f-et bland riksdagens liberaler. (Det ojämförligt största) f-et av riksdagsmännen äro ~. F-et önskade ingen förändring. F-et ha ogifta mödrar och äro nästan uteslutande »flaskbarn».* **b** *Det andra förslaget bygger på f-sval och enmanskret-sar.* **2** Utan jämförelse. Med obest. art. *Från ett f. sockenmål i alla delar av land-skapet. Vid större maskiner måste magne-terna utbildas med ett f. poler. Han kan ett f. stycken utantill.* **II**. Språkv. ibl. för plural(is) (t. e. i Cederschiöld-Olander Sv. Språkl.). Jfr ental. 'Män' är f. av 'man'. Ordet har ingen särskild f-sform, brukas icke i l. som f. **Syn. I**. (f-et): de fleste, mängden, det övervägande antalet, större delen; majoriteten, pluraliteten; **II**. plu-ral(is), pluralform. **-talig**, -t. Skr. *F-a* gånger mindre vanl. Märk bot. *F-a blom-mor* med flere kronblad o. flere foderblad; jfr t. e. femtalig. **-trådig**, -t. *Garn ~ två- eller f-t. -tusenårig, -t. *F-a mumier. -tydig, -t; -het. *Yttrandet är tyvärr f-t* kan tydas på flera sätt l. i flera riktningar. **-värdig** kem. **-årig**, -t; -het. *F-a växter* perenna (o. ettåriga l. tvååriga). *F-a vallar. Efter f-a förberedelser. F-t missbruk av alkohol.***

— **Fler(e)städes**, i smtl. gärna 'flerstans' l. 'flerstäns'. Adv. På flera l. rätt många l. åtskilliga ställen, här o. var, här o. där. *I landsorterna blevo flerstädes hela socknar utöddas [gm digerdöden]. Såsom flerstädes vid Öresund.*

— **Flera-1. Flerehanda**, =. Adj. A-formen vanligast. Skr. Av flera slag, flera slags. *Emellertid inskränktes efter hand denna sedvänja på flerahanda sätt. Som mer eller mindre medvetet tillämpad leder till flera-handa förkortningar av ord. Vid biskopens bord suttu flerehanda folk Strindberg.*

Flexion m. fl. se under flektera.

Flick[a], -an, -or. Bet. visar en del skift-ningar: barn av kvinnokön, ung flicka, dotter, ogift kvinna, mö, älskarinna, käresta, tjänstflicka. Gränserna ibl. rätt svävande.

I. Enkelt. **1** Allmänare. *Nedkomma med en flicka. Är det (en) gosse eller (en) f-a? En liten f-a om två år. Han ser ut som, går klädd som en f-a. Finkyllt och späd som en f-a. F-an är ju vettskrämd, tala inte så högt! F-an är ju snart fullvuxen. Statens normalskola för f-or. Yngsta f-an i femte (i samskolan). Både f-or och pojkar, gossar och f-or. Unga f-an trumpen och sur som en gammal käring! Tidskrift för unga f-or. Vet du, om f-orna Swartling, f-orna på Drag kommer med? F-an Bengtsson är den styvaste i sin klass. F-orna och deras kavaljerer. Den tiden, då man inte ens tittar åt f-orna, än mindre värdigas talas med dem. Dansa blott med de vackraste f-orna. Springa efter f-or. Ta f-an för pengarna. Små, skol-, pojkf-a. Wienerf-a om 'krigsbarnen' här t. e. 1919. Familjef-a. Riddar-, skautf-or flickskauter. Kontors-, fabriks-, butiks-, springf-a jfr 2d. **2** Märk bl. a. **a** Dotter. *Di har just fått en f-a. Hur är det med din lilla f-a? Yngsta f-an heter Kerstin.* **b** Ogift kvinna, mö. *Hon är inte längre f-a har mist sin oskuld. Ibl. skämts.: Gamla f-or som kommit på överblivna kartan. c* Älskarinna, den man älskar; vulg. ibl. glädjeflicka. *Med glaset och f-an lever jag förnöjd. Skål för din f-a! Innan hon blev f-a, och ~ glädjeflicka. d* Tjänsteflicka (särsk. yngre). *Säg åt f-an, att hon ska möta oss vid station i kväll! e* Märk *F-an i det gröna* namn på Nigella damascena, även kallad 'jungfrun i det gröna'. **II**. Ssgr ha formen *flick-*; *flicke-* blott i 'flickebarn'. **Syn. I**. tös, flickebarn, flikunge, jänta, (flick)snärta, (flick)stumpa, ibl. fänta l. 'pulla'; ungmö, (ung) fröken, tärna; jungfru, mö, (ung) ogift kvinna; älskarinna, käresta, 'flamma', älskade; tjänsteflicka, piga, jungfru, ibl. 'tjänande syster'.*

— **Flickaktig**, -t, -are; -het. *Att detta arbete skulle göra gossarna »flickaktiga». F. tvekan. Systrarnas f-a sätt att »bry» henne för Erik Johans skull. -ansikte. -bekant*, subst. Böjs som adj. Jfr *bekant B. Den har jag fått av en f. en flicka som jag är bekant med. En av mina f-a. -bjudning. -fason(er). -galen. -gestalt*. Ofta skönl. *Hennes slanka f. -hand-del 'vit slavhandel'. -hatt. -hjärta. Där fanns förtjusande sidenhattar, blusar, klänningar, allt som kan fröjda ett f. -jägare* ibl. 'don Juan'. **-klass. -lik. Den f-a gestalten. -namn**. Namn före giftermålet, ett fruntimmers farsnamn, (till)namn som ogift, vad man heter i sig själv. *Vad är*

hennes f. **-pension** flickläroverk, flickskola, särsk. helpension för flickor. **-rol(l)**. **-rädd**. Om alla vore så f-a som jag, tänkte Elias, så ~ B. Sjödin.

-skaut; organisation. Ännu ofta skrivet 'flickscout'. Riddarflicka, skautflicka. Jfr bojskaut. Svensk f. ~ i uniform. **-skola**; -eklass; -emöte m. fl. Undervisningen vid de högre forna bestrides vanligen av kvinnor. Avgångsbetyg från 8-klassig f-a. Kjellbergska f-an i Göteborg. Femödet i Stockholm 1879. **-slyna**. **-sländ|a**. F-orna (familjen Agrionidæ) äro jämförelsevis små o. spensliga sländor som då de vila i allm. hålla vingarna hopslagna över ryggen. **-snärta**. En f. på 13 år, just i slyndåldern. **-stumpa**. Ngt vard. Liten flicka. **-tag**. Ännu ha f-en i sig. **-tan|a**, -an, -or. Mindre vanl. Hon är en lång, blek f-a och ~. **-tid**. Under sin f. Jfr t. e. flicknamn. **-tjusare** adonis, don Juan. **-tyckmyck|en**. Låt den f-na minen fara Fröding. Med f-en överlägsenhet Mari Mihi. **-typ**. En f. av förtjusande skälmskhet. **-unge**. Låt f-n vara i fred; retas inte med henne! **-vän**. En av mina f-ner jfr flickbekant. **-ålder**.

— **Flickebarn**. Två år gingo och Malin Åsa växte upp till ett litet fagert f. Vald. Lindholm.

Flicka², -ade, -as; -are (nästan blott som sista ssgsled); -ning. Numer mindre vanl. utom i lösbara ssg. Lappa (på), laga, sätta lapp(ar) l. klut(ar) på, iståndsätta, reparera, (ibl. nära) stoppa. F-a skor. Skof-are. **Flicka ihop** se hopflicka. **F. in m. Flicklapp**. Mindre vanl. T. e. om lapp att sätta under klacken. **-ord**. Mindre vanl. F. i vers småord som flickas in för meterns skull. **-verk**. Mindre vanl. för 'lappverk, fuskverk'.

Flik, -en, -ar. Under den alltför korta koftan framstack en f. av ett ljust sidenliv. F-en av schaletten. Ena f-en av manteln. Manteln ena f. Ej ens våga vidröra (yttersta) f-en av hans mantel, av hennes kjortel. Lyfta en f. av framtidens slöja. Än finns en f. av Finlands gamla färger kvar Björneborgarnas marsch. En f. på ett kувär. Lösslitna f-ar av dimma komma seglande från dymningen ut över sjön. Ofta bot. o. zool. (ibl. växlande med 'lob'). Ena f-en av levern. Blad med avrundade eller trubbiga f-ar. Grunda, djupa, djupt inskurna f-ar. Märkets f-ar korta, mörknande. Bladskivan är uppdelad i smärre f-ar. Även bildl. t. e. i uttr. som Att jag nu tog i besittning den sista f-en av mitt landshövdingensdöme B. Jaland. Klännings-, mantel-, klädes-, tyg-; dim-, moln-; lung-; blad-, foder-, kron-, märkesflik. Småf-ar. **Syn**. snibb, (nedhängande) spets, hörn, skört, utskjutande l. yttersta del, lob.

— **Flikbladig**, bot. F-a björnhallon.

-formig, -t. Skr., mindre vanl. **-lik**, -t. Skr., mindre vanl. **-par**. T. e. bot. Blad omvänt ågrunda, parflikade, flikpar 4—7. **-tåg**, -t. Zool.

— **Flik|a**, -ade, -as; -ning. Sälls. utom i part. perf. Bladen äro handstora, f-ade och skaftade. Vippan ~ smal, tät men f-ad, blekgrön C. Lindman. **Flika sönder** m. — **Flikig**, -t, -are; -het. Simfågel med f-a tår, med f. simhud. Djupt, grunt f. (Fyr)-f-a blad. Hand-, mång-, grund-, djup-, småflikig.

Flim|mer, -ret. Liksom de följ. är detta ord kanske vanligast i vetenskaplig o. i skönl. stil; i smtl. bruka många i stället 'dallring(ar), glinder' l. d. I. Enkelt. Blodvallningar åt huvudet med f-mer för ögonen och brus för öronen. Solen stekte och glödde, och det låg som ett f-mer i luften över de grå åkrarna. I det darrande solf-ret V. Ekelund. II. Ssgr hänföra sig även till verbet. **Syn**. dallring(ar i luften), ljusdallring, orolig rörelse, oroligt växlande ljusfornimmelser, glinder osv. — **Flimmercell**. Zool. o. d. Cell med flimmerhår (cilier). **-hår**. Zool. o. bot. Ytterst fina, för ögat osynliga rörliga hår som utgå från en cell o. utgöra ställflyttningsorgan l. organ för avlägsnande av främmande beståndsdelar. **Syn**. cilie(r). **-rörelse**.

— **Flim|ra**, -ade; -ing (med plur.). Jfr flimmer. Det f-ar ofta för ögonen när man är mycket trött. F-ande eller oroligt växlande ljusfornimmelser A. Gullstrand. Hon halvblundade, så att solskenet f-ade genom ögonfransarna Per Hallström. Vid tillräckligt hastig rotation uppträder 'flimrandet' H. A. Witt. F-ande i luften. Vita, flimrande stjärnor Ossian-Nilsson. Där f-ande skuggor blåna B. Gripenberg. Ett f-ande partiljus Maria Jouvin. Märk konsthist. [Botten]grunden f-ad genom små snedstreck H. Kjellin. Samt röd f-ing ovanpå (sål. gråblå ton) H. Kjellin. **Syn**. blänka oroligt o. svagt, glindra, dallra (om ljus o. d.), glittra, skimra, 'blinka', ibl. skymla. — **Flimrig**, -t. Jfr de föreg. Mindre vanl. T. e. konsthist. Egendomliga, f-a, grå grundtoner H. Kjellin. Något gråbrunflimrig H. Kjellin.

Flin, -et, =. Rätt l. fult l. opassande l. dumt skrott (med uppspärрад mun o. grimaser), skrott o. gäckel, 'grin'; (ibl. nära:) hänlösje, flat- l. gapskratt, flabb, kallgrin, fniss(ande), fnitter, fliss(ande). Ett undertryckt f. Vdgade sig ~ på ett stilla f. Ossian-Nilsson. Håll inne med ditt f.! Inga råa f. över ~ Strindberg. Hån-, småflin. — **Flin|a**, -ade, [-as]; [-are]. Jfr föreg. F-a åt ngn, åt ngt. Stå inte där å f-a! F-a sin lärare mitt i synen. Inte har jag tagit några ägg, inte! f-ade nidingen Strindberg. Hans f-ande anlete. — **Flinig**, -t,

-are; -het. Jfr de föreg. Som skrattar för mycket o. opassande.

Flinga, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Och snön föll i stora, lätta f-or. Det faller stora f-or. Snö-, is-f-a. **2)** F-or från ässjan. F-or från det brinnande spåntaket. Eld-, ask-f-or. **3)** Priset på [potatis]f-or. »Korngrynsflingor» ett nytt födoämne 1915. »Lux-flingor» (Tvål-flingor) ersätter såpa 1917. **II.** Ssgr ha fling- l. flinge-. **Syn.** (tunn) snöstjärna; (mer l. mindre nära stå:) tunn skärva l. splittra l. flisa l. spån, tunt avskavet stycke, 'blad', 'fjäll', flaga, (tunn o. lätt) skälla. — **Fling(e)-dans.** Helst utan -e. Skönl. Åskan mullrar till flingdansen, och det är både vinter och sommar G. Mattsson. -**fabrik**; -ant; -ation. Jfr flinga 3. De svårigheter, varmed flingfabrikanterna haft att kämpa. Potatisflingefabrikant. Nedläggande av flingefabriken om potatisflingor.

Flink, -t, -are; -het. En f. fyr, gosse. En f. budbärare. F. att springa ärenden. F. i benen. F-a ben. En f. travare. En f. sömmerska. F. att sy. F. i fingrarna. Talgoxens f-het på kvistar och grenar. Det var f. expedition, f-t expedierat. Det var f-t gjort. Arbete lätt och f-t. Det går f-t för honom. Märk: F. att uppfatta och utföra en befallning. F. och färdig rask o. rörlig, (ännu) rask o. oskadd till liv o. lemmar. **Syn.** kvick (i vändningarna), rask, fortfärdig, rapp, snabb (o. oförtruten), rörlig o. driftig, färm, lättfotad, lättörslig, ibl. händig l. 'slängd', (ibl. mer l. mindre nära:) smart, flott, hurtig, påpasslig, pigg, vig; (f-t ibl.) gesvint, hastigt, skyndsamt.

Flint, -en. Vanligast i best. form. Vard. o. ofta skämts. **1)** Panna(n), 'planet(en)', ibl. ansikte(t); ibl. övre delen av pannan. Slå ngn mitt i f-en. Han var röd ända upp i f-en (till hårfästet); V. Benedictsson. **2)** Översta delen av en skallig hjässa, ibl. skult(en). Mitt uppe i den skinande f-en. — **Flintskalle**; -ig; -ighet. Ha f-e. Börjande f-e 'måne'. Börja få f-e. En f-e en f-ig person. Blå, vara f-ig kal (i hjässan), mista l. ha mist håret.

Flinta, -an, -or (olika slag l. bitar av f-a). **I.** Egentl. Svart l. ock gul, blå l. gråblå. ibl. randig o. fläckig, mycket hård stenart som förekommer i kritlager. **1)** Nyss bruten är fan fuktig och mjuk, vadan den då kan bearbetas med mejsel. Stenålderns människor gjorde sina verktyg huvudsakligen av f-a. För närvarande har fan sin förnämsta användning i fabrikationen av finare glas och porslin. Hård som f-a. En bit, ett stycke f-a. Malmömrådets f-or äro icke desamma som Kristianstadstraktens. **2)** Stycke flinta. Slå eld med fnöske och f-a. Nya vassa f-or (till elldon). F-a i gevärslås. Hans förträffliga bössa, som sällan klickade annars, | ville för skottet ej elda, ty f-an

var trubbig Runeberg. **II.** Friare o. bildl. Bit, flisa o. d. Ej allm. känt. Knacka f-or ur hållarna Ruben Berg. Att skridan tycktes färdig att gå i f-or Hjalmar Bergman.

— **Flintaktig**, -t; -het. Mindre vanl. Ngn gång även bildl. -**art**ad, -at. Ngn gång även bildl. -**boll**. Geol. m. m. Om mer l. mindre bollformigt utbildade knölar o. körtlar av flinta. Av stora rena f-ar tillverkas på många ställen rivskålar och ~ Ekenberg-Landin. -**böss**a. Jfr flintlås. År 1612 omnämnas svenska trupper som voro väpnade med f-or. -**duk** en slags polerduk (med stött flinta). -**gevär** mindre vanl. för 'flintlåsgevär'. -**glas**; -fabrikation; -lins; -prisma m. fl. Ett slags tungt, mjukt, lätt-smält, färglöst, starkt ljusbrytande glas, brukat t. e. till optiska linser. Som f. användes blott absolut felfritt blyglas. Konvex f-lins. -**hård**; -het. Både mer egentl. o. bildl. Den långa 1840-talssoffan med tre f-a kuddar. Med f. konsekvens. F. lärdom, skolastik. F-a högermän Kabbarp. -**kniv** ett stenåldersredskap. -**kul**a. En kulkvarn med f-or. -**lager** geol. -**lik**; -t; -nande. Mindre vanl. Även bildl. En morgonstjärna | med bommen av f. järnkesmurg O. Thunman. -**linne** linneduk med flintpulver (till polering). -**lås**; -gevär. Uppfunnet på 1600-talet: elden uppstår gm slag mln flinta o. eldstål. Kallas även 'snapphanelås'. -**papper** ett slippapper med flintpulver. -**porslin** 'fin fajans', 'oäkta porslin', engelsk fajans, engelskt stengods. -**pulver** till slippapper. -**redskap**. -**spån**. F. från stenåldern. -**sten**. -**vapen**. -**verktyg**. -**yx**a. En vacker f. från stenålderns Gotland.

Flirt m. fl. Stavas i SAOF även 'flört' osv., se d. o.

Flis, -en, -er. Mindre känt; ofta fackl. Mest koll. **1)** Sten »slagen på flis» kluven så att lagringsytorna framkommit. Graven ~ var uppmurad av kalkflis och invändigt putsad. **2)** Vid de skånska kolgruvorna benämning på en med svart kolhaltig skiffer uppblandad stenkol, 'tertia stenkol', 'stenkol n:o 3'. — **Flis**a, -an, -or. **1)** Skärva o. d. En f-a av träet hade trängt in under nageln. Hugga så att forna flyga. Han stötte till kanten av byrån så hårt, att en f-a gick ur. För att skydda sig mot kringfarande f-or vid huggning av sten. Spränga f-or ur ~. Falla sönder i, av i (form av) f-or. Trä-, bark-; sten-, granit-; pappers-, pappflisa. **2)** Platta o. d. Gärdslösa prästgård på Öland med den med (kalkstens)f-or belagda gårdsplanen. Konstgjorda f-or till (mosaik)golv o. d. **Syn.** **1)** splittra, (litet tunt) stycke l. bit, spån, bit som avspjälkats, flaga, skärva, avsprängd l. avslagen del, (ibl.) fjäll, skiva, 'blad', skälla; **2)** håll; platta, ibl. golvplatta.

Flisgolv. Byggn. o. d. Golv lagt med flisor. *Stenförstugan med sitt f. -spridare.* Tekn. *F. för sulfittkokare [nytt patent] 1918. -valv.* Byggn. Över torkrummet är ett starkt *f. sluget* N. Lithberg. — **Flis**a², -ade, -as; [-ning] Mest refl. I i ssg. *Väggstockarna f-ade sig och förmultnade, så att dagern sken in* Heidenstam. **Syn.** lossna I. från-skiljas I. falla sönder i form av flisor I. skärvor, flängas av *n* I. upp *n*, spjälkas, splittras. **Flisa** av *n*, **sönder** *n*. — **Flisig**, -t, -are; -het. Mindre vanl. Skivig, splittrig, skiffrig; full med flisor, ibl. stic-kig.

Fliss, -et, =. Jfr följ. **Fliss**a, -ade, [-as]; -ning (med plur.). Mindre känt. *Flis-sa*, fnittra (lättfärdigt), småskratta opassan-de. Och så skrattade han och f-ade igen, och alla de andra skrattade med ~.

Flit, -en. **I.** Huvudbet. **a)** *F. och fram-steg i studier. Studierna skötte han med berömvärd f. Få högsta betyget i f. För visad, ådagalagd f. (i l. vid ~). Visa stor f. Ihärdig f. F. och omtanke. Med f. och energi kommer man långt. Trots all (sin) f. lyckades han ej få fullt betyg. b)* *F. vin-ner allt. F. är lyckans högra arm, spar-samhet dess vänstra. Fen är lyckans källa, och bröderna arbetade flitigt. c)* *Icke spara f-en, sin f., någon f. Göra all (sin) f. (för att ~). Göra sin f. med ngt. Ned-lägga mycken, stor, all (sin) f. på ngt l. på att ~. Ägna all (sin) f. åt ngt, åt att ~. Med all f. ägna sig åt ~. d)* Som sista ssgsled kan bet. stundom ngt avvika. Jfr t. e. *Arbetsflit* med *Närings-, hus-, slöjd-, konstflit*. **II.** Skarpt avskild bibet. Blott i uttr. 'med f.' *Göra ngt med f. Det var med f. gjort l. gjort med f. Det var inte gjort med f. Jag gjorde det inte med f. Syn. I.* flitighet, arbetsamhet, idoghet, strävsam-het; (ibl.:) nit, trägenhet, oförtrutenhet, drift, id, raskhet, (arbets)iver, energi, in-tensitet i arbetet, ihärdighet, trägen om-sorg I. uppmärksamhet, 'sitt bästa', myc-ken I. ospard möda, omak, besvär, ivriga ansträngningar; **II.** (med f.:) med avsikt I. uppsåt I. vilja I. föresats, avsiktligt, upp-såttligt.

— **Flitbetyg.** *Få f-et höjt, nedsatt f. -bok.* T. e. i skolor. Numer mindre vanl. **-penning.** Mest i plur. 'flitpen(nin)gar'. Annu i fråga om penningar avsedda till gratifikationen I. övertidsersättning åt e. o. tjänstemän I. vaktmästare vid biblioteken. *Överbibliotekarien inkommer med förslag om fördelning av flitpengarna. -premie. -skil-ling* äld.

— **Flit**a, -ade, [-as]. Mest ngt vard. *Där inga flickor ~ f-ade vid spinnrock och karda Ola Hansson. Ingen under, att målarna här ha en stuga, där de turas om att ligga i veckor och f-a ~. Syn.* vara flitig, arbeta

flitigt. — **Fliteligen**, adv. Äld. *F. må du vinnlägga dig om att ~. — Flitig*, -t, -are; -het. **I.** I fråga om arbete. **a)** *En f. (och sedesam) yngling. F. och arbetsam. F. och uthållig. F. och rask. F. som en myra. F. var, och du skall vinna ~. Vilan är den f-es lön. F. i l. vid sitt arbete, vid arbetet, vid sitt skrivbord. Arbeta (ytterst) f-t. b)* Märk bl. a. *F-a Lisa* namn på balsam-minen på grund av dess oförtrutenhet att blomma. **II.** Friare. Även om sak. **a)** Närmast I. *Gå f-t på föreläsningar. Han redigerade skolpojksföreningens litterära tidning och skrev f-t vers. Han är (en) f. kyrkogångare. Han går f-t i kyrkan. b)* *F. spade är alltid blank. c)* *Under f. bön. Göra f-a besök hos ~. F. bakning. Och redes med 4 äggulor under f. omröring. Men så mycket f-are utnyttjas detta argument ~. Syn. I.* arbetsam, ständigt i arbete, aldrig sysslolös, verksam, oförtruten, trägen, strävsam, idog, (ibl.:) en riktig arbetsmyra, rast-lös, nitisk, ihärdig, villig (i arbetet); **II.** 'tät', 'trägen', ofta inträffande I. upprepad I. återkommande.

Flitter (akut); -ret. Mindre känt (särsk. i egentl. bet.). Koll. **1)** Egentl. Pappers-tunna 'fjäll' I. d. av oäkta bladguld I. blad-silver; (julgrans)glitter; små runda tunna metallskivor med hål i mitten att fastsy som prydnader, paljetter, flittror. *F-er ~, som brukas till julgranar etc.* Ekenberg-Landin. **2)** Bildl. Grannlåt, tomt glitter, blänkande prydnader utan värde, flärd. *Nu skulle han måla skärmar till skådespel i fastlagen, bygga äreportar, göra konter-fej av fruntimmer, allt vad han ansåg som flärd och f-er* Strindberg. *Pryda sig med allsköns (värdelöst) f-er. — Flitterguld.* Mässingsbleck uthamrat papperstunt; även bildl. Kallas även 'glitterguld' I. ibl. 'flit-termässing'. **-kram** mest bildl. **-mässing** se flitterguld. — **Flittr**a, -an, -or. **1)** Geol. m. m. 'Metallfjäll', (uthamrade) mkt tunna metallbleck o. d. *Efter glödnigen erhålles musivguldet såsom återstod, i form av små, guldgänsande, halvgenomskinliga fjäll eller f-for* Ekenberg-Landin. [*Det hårda porslinet har*] glasiga brott, men är blott i tunna f-for genomskinligt ib. Metallf-orna antaga ~ de mest olika anlöpningsfärger ib. **2)** Pal-jett, stycke flitter. »Skätt» [svetteduk, Pan-nisellus] med f-for och pärlor Agnes Bran-ting.

Flol', -n, -ar; -berg; -kalk m. fl. Äld. geol. (Vågrätt bergarts)lager, bädd, varv, skikt; jfr flöts. Och berget i långa mörka skikt och floor, naket och hårt Per Hall-ström. **Flolägrig**, -t. Äld. geol. Lagrad, varvig, varvad, skiktad. *F. kalksten. F. malmgång, bergart. F-t berg.*

Flol', -n, -ar; -ränna (gödselränna). Lant. Gödselgång i stall I. lagård. *Bakom spilt-*

golvet löper oftast en gödsel- eller floränna och bakom denna en minst 2,3 m. bred flo eller gödselgång Juhlin-Dannfelt.

Flo³, -n, -ar [l. Flo|e, -en, -ar]. Lds., men ganska utbrett (om ock bet. på olika håll ngt skiftar). Viktigaste bet. torde vara 'stort vattensjukt myrland, skogslöst l. med enstaka marträd samt mossar'. *Myren är fastare än flon, som vanligen saknar foderduglig starr. Det var ljungpiparens läte man hörde utifrån flon* Al. Behm. *Över vålar och floar. En f. i Fors med namnet Rödflo.*

Flock¹ (-å); -en, -ar. **I.** Huvudbet. Om människor o. vissa djur (särsk. vargar, renar, hjortar, raphhöns, duvor, gäss, vildgäss, änder, sparvar m. fl.); om bufflar o. d. säges hellre 'hjord', om får vanl. 'skock' l. 'hjord' (dock t. e. 'fårskocken delade sig i mindre f-ar'). F-en måste vara minst tre (jfr t. e. flockpris) men är vanl. större. **1)** Allmännost. **a)** *Stora f-ar av (beväpnade) bönder. Komma i stora f-ar, i oordnad f. Dela sig, sprida sig i mindre f-ar. Samla sig i f-ar. Färdas, komma i f. De ungas f. o. Välja bland tärnornas f. bägge skönl. Man delar sig i två f-ar ~ motflocken ~ numer oftare 'lag' l. d.; Ungdomens bok. Skingrade upprorsf-ar. Rytta-, barnflock. b)* *Innan [varg]f-en bröt upp på nytt. Några kalvar, som skilt sig från f-en, återfunnos döda morgonen därpå. Sönderpliten av en f. förvildade hundar. Spridda f-ar av förvildad ren. De fortforo visserligen att jaga i f., men ~ om vargar. Leva i f. I f., i par eller ensamma. En f. tättingar slog med gälla skrik till i vildvinet. Skjuta mitt i (raphhöns)f-en. 2)* Märk särsk. ett par uttr. *Att han icke var skapad till att gå i f. med andra. Skilja sig från f-en gå sina egna vägar l. sin egen väg, icke kunna (sam)arbета med andra, vara ovanligt självständig l. egensinnig. Gå i f. och farnöte med ngn tillsammans med, göra gemensam sak med, höra till hans anhang. I f. och farnöte i (större) hopar, i sällskap.*

II. Bibetydelser. **1)** Blomflock. Se blomställning. *Blommor i enkel, i sammansatt f. Blommor samlade i f. i toppen av stjälken. Småfarnas svepen, de s. k. enskilda svepen. 2)* I fråga om de fornsvenska lagarna l., numer mindre ofta, om avdelning av bok. *De gamla lagarna voro indelade i balkar och dessa i f-ar. Vitterhetsstycken, 1:sta f-en. 3)* Mindre kända l. fackl. bet. Jfr flockig. **a)** *Varemot ostämnet ~ utfaller i fina, luckra f-ar Nord. Fam.² b)* *Snön föll i täta f-ar. Fall lätta snöflock, fall! c)* *I fasonerad, tämligen gles bindning, vars skott sedermera skola ruggas av och kvarlämna tofsar eller f-ar (fr. flocons), ordnade i ränder, rutor eller ~ G. A. Wennerström. Ullflock.*

Syn. I. (mer l. mindre nära stå:) hop, skock, samling, skara, (liten) hjord, svärm, grupp, (ibl.) kull, släpp (hundar) l. ock lag, krets, följe, klick, kotteri, 'gång', sällskap, band, kår, 'falang' l. ock hopgyttring l. mängd; **II. 1)** blomflock; **2)** ibl. kapitel; ibl. (mindre) samling; **3)** ibl. flocka; (ibl. nära:) tova, tofs, noppa, 'lös boll', 'tapp'.

— **Flockblommig** l. vanligare **-blomstrig**, -t. Bot. Om växter tillhörande familjen Umbelliferae. *Körveln hör till de flockblomstriga (växterna).* Mindre ofta i allmännare bet. **-lik**, -t; [-nande]. Gärna bot. *Blommorna ofta ft samlade i toppen av stjälken* G. Lagerheim. **-pris.** Fackl. *S. k. flockpris, som vid premieringen utdelas för minst 3 prisgilla kor* H. Funkqvist. **-ställd.** Bot. *Vita f-a blommor* B. Lidforss. **-tals** adv. **-vis** adv. [o. adj.]. *Lägra sig f. hans vita lamm* Heidenstam. *Vildgäss skjutas vår och höst på sträck eller medelst kryptjakt, då de f. slä till för att vila och ~ Thor Högdahl. Deras f-a uppträdande.*

— **Flock**² se d. o. — **Flock**³**a**¹, -an, -or. Mindre känt. Tapp, tova, 'boll' o. d. Jfr flock¹ II 3 (till vkt det närmast ansluter sig). *F-or av bomull, av (havs)skum kommo farande med vinden. Genom nötning uppkommet dun som samlar sig i små f-or. Snön föll i stora f-or. F-or som bilda sig i alltför mättade lösningar. Ull-, skum-, snöf-a.*

— **Flock**³**a**² **sig**, -ade, -as (dep.). Be-traktas ofta som två ord. Ansluter sig i bet. II även till flock² (o. flocka¹). **I.** Refl. o. dep. Huvudbet. *Där rådjuren nu vid midvintertid f-a sig kring rovgravarna för att stilla sin hunger. Slavarna ~ hade nu f-ats omkring stora byggnaden. Och de gamla stamgästerna på Caffè Grecco f-ades vid dörren och fönstret och sågo på. Man f-as mer och mer kring buren för att skåda. Manskapet låg skattande f-at på fördäck B. Sjödin. II.* Blott refl. Fackl. l. mindre kända bet. **1)** Samla sig i flockor. **2)** (Nötas o.) bli noppig. *Tyger som lätt vilja f-a sig. Syn. I.* samla sig (i flockar), skocka sig, bilda hopar, (ibl.) trängas, samlas; (ibl. nära) gruppera sig; **II. 1)** samla sig i flockor; **2)** bli noppig. **Flocka ihop sig. F. sig samman.**

— **Flockig**, -t, -are; [-het]. Till flock¹ II 3, flocka¹ o. flock². Gärna fackl. **I.** *En f., geléartad fällning. En starkt f. fällning* B. Lidforss. *Den lätta, f-a, ofärgade grumling, som ~. Ett kornigt eller f-t vitt mjöl* B. Jönsson. *Små-, fin-, grovflockig. II. F. bomull* hoptovad.

Flock² (-å); -et. Ansluter sig ibl. mer l. mindre nära till flock¹ (i dess bet. II 3). Koll. Avfall av ull o. d. Gärna fackl. *500 kg. flock utförsäljes till ... 50 öre pr*

kg. Örngottskuddar med f. i bolstervar. Vål rengjord och piskad ruggflock, valkflock jämte flera andra sorters hellylleflock hos ~, Norrköping. Sängklädersflock. En bädd av ejderflock Alf. Agrell. — **Flockkudde**. -silke. Silke spunnet av silkesavfall, florettsilke, avfallssilke. De liktydiga benämningarna florett-, flock- l. filosellsilke G. A. Wennerström. Broderi i f. -ull; -ig. 1) Avfallsull. 2) Bot. Flockvis hopade ullhår. — **Flocka sig** o. **Flockig** se under flock¹.

Flod, -en, -er. Fattas ibl. som två ord.

I. Plur. vanlig. 1) Egentl. a) *F*en har sin källa, sin upprinnelse, rinner upp på småländska höglandet. Så kom jag till stranden av en stor f., men hur skulle jag komma över f-en? *F*en hade svämmat över sina bräddar, och ~. En slingrande f. Tills de samlas i en bred, en mäktig f. Andra f-ens, en flods naturliga lopp. Fens övre, mellansta, nedre lopp. *F*en går härefter i nordlig riktning. *F*en faller ut, utfaller, rinner ut i Östersjön. En f:s 'högra bank' är den som ligger till höger, då man färdas utför f-en. I f-ens riktning. Landet är rikt på f-er, en del till och med segelbara. Isfria f-er. Belägen vid en f. Husen stå alldeles invid f-en. Fiskrika f-er. Uppför, utför, nedför f-en. En halvt utsinad f. Vid Amazonf-ens mynning. Nilf-en även Nilens f. l. vanligast blott 'Nilen'. Bi-, kall-, huvud-, tvilling-, bergsflod. b) Om 'tänkta' floder. *F*en Styx. Lethes l. glömskans f. c) Märk särsk. skönl. uttr. som Stagnelli Oceanens salta f-er ung.: vattenmassor l. böljor. 2) Bildl. a) Svetten rann i (stora) f-er utför det brunstekta anletet. En f. av tårar. En f. av ljus strömmade in i rummet. Välla fram som l. i en mäktig f. t. e. om återhållna känslor, om kulturströmningar osv. Drunkna i en f. av oklara känslor. Simma i en f. av sällhet. Tåre-, strål-, ljus-, sällhetsflod. b) Utösa en f. av skällsord över ngn. c) Hit l. till II 2 Störtflod.

II. Plur. sälls. 1) Motsatt 'ebb'; jfr d. o. a) Egentl. *F*-en börjar, sätter in, tilltar, stiger, är på sitt högsta, kantrar ofta fackl. Driva upp med f-en. Passa på medan det är f. Ovanligt stark f. kallas springflod. Även (fackl.) *F*-en avtager, faller, är på sitt lägsta. b) Bildl. Under en period med f. i statskassan. 2) Flöde o. d. Ofta som sista sgsled. Egentl. o. bildl. (*Vår*)f-en har i år varit ovanligt tidig. Stark, hög f. Den stora f-en om syndafloden. Höst-, syndaflod. Höstens och julens bokflod.

Syn. I. 1) (mer l. mindre nära stå.): älv, ström, å, rinnande vatten, (större) vattendrag; 2) (ibl.): 'ström', 'våg'; **II**. 1) a) havsvattnets stigande, havsytnans periodiska höjning; uppsjö; högvatten, högt vatten, flodström; flodtid; ibl. springtid l. springflod; ibl. tidvatten; b) starkt tillopp l. tilltagan-

de l. ökning, stigning, (ibl. nära) rikedom l. överflöd (på ngt); 2) (ibl.): flöde, över-
svämning.

— **Flodarm**. -avlagring geol. -bank. Flodbrädd, strandkant, bank. Högra f-en till höger då man färdas utför floden. -bassäng oftare 'flodområde'. -brädd flodbank. -båt. [*Egypterna lärde sig*] med tiden bygga förträffliga f-ar. -bäcken vanligare 'flodområde'. -bädd. En utsinad, blottlagd f. -bölja. I två bet. **Syn.** ibl. flodvåg. -dal. Klarälvens f. -delta. -dike. Lant. Avloppsdike, större öppet dike på fältets lägsta del. -fart. Sjöfart på floder o. kanaler. Nilen kan anses som f-ens vagg. Idka (en omfattande) f. -fattig. Skr. -fåra en flods mitt, ibl. strömfåra. -gud; -inna (mindre vanl. för 'flodnymf, najad'). -häst; -bet(e); -hona; -hud; -jakt; -släkte(t) (Hipopotamus); -tand. Vanliga f-en, Hippopotamus amphibius, kallas ibland även Nilhäst. *F*en uppnår en längd av över 4 meter och kan väga ända till 2,400 kg.; den anträffas numer blott i Afrikas inre. F-ens hela byggnad är anpassad för vistelse i vatten och sumpmark. *F*-betar äro det bästa surrogatet för elfenben. Särskilt vildsint är f-honan, då hon åtföljes av en unge. -höjd. Till flod II. *F*-en är större mot ekvatorn och mindre mot polerna.

-ill(er); -(er)fäll. *F*-ern (Luttreola, särsk. L. introela) är smärtare än vanliga illern och mer avpassad för livet i och vid vatten. *F*-fällarna äro ett högt värderat pälsverk. -kräfta. *F* n l. vanliga kräftan, mest kallad blott kräfta. Astacus fluviatilis. -landskap även om målning. -lopp. Skr. De tätt liggande sjöarna medgiva inga längre f. E. Teiling. -mussla; -elsläkte(t). Till 'f-lornas familj' (Unionidæ l. Najades) höra bl. a. f-elsläktet (Unio) o. flodpärlmusselsläktet (Margaritana), vka bägge ha representanter i Skandinavien. *F*lorna kallas även mållarmusslor, emedan deras skal kan användas till rivning, blandning och förvaring av målarfärger. -mynning. -märke o. -mätare bägge till flod II. -nymf najad. -område. Hela det landområde som en flod (med sina bifloder o. tillflöden) avvattnar, vattenområde, flodbäcken, flodbassäng. Ett f-s gränser äro dels vattendelande höjder, dels kuster W. F. Palmblad. -pärlmussla jfr flodmussla. -rik; -edom. Skr.

-sand. *F*in f. -skifte tidvattensskifte. -spruta. Båt med sprutanordningar för eldsläckning. -ström se ebb. -system. Sammanfattningen av alla de större och mindre vattendrag och sjöar, som förena sig till en flod, eller som utrinna i en insjö eller ett hav, benämnes flodens, sjöns eller havets flodsystem. -tid x ebbitid. -vandrande, =. Ny zool. term. Här införes för första gången i litteraturen termen 'f.

havsfiskar, för dem som omväxla mellan sött och salt vatten Sven Ekman Norrl. jakt o. fiske. **-vatten**. Vanl. 'vattnet i en flod'; ibl. vattnet som strömmar upp då det är flod l. vattnet vid höst- l. vårflood. **-våg**. 1) Allmänare: om vågorna i en flod. 2) Märk särsk. a) Plötslig o. snabb förflyttning av tidvattnet i vissa floder som rinna ut i havet. *Den första f-en eller sjösprånget varade en halvtimme, varvid vatt-net steg omkring en fot.* b) Hjöjning av havsytan beroende på månen (o. solen). *Från den stora f-en på oceanen avgrenas mindre vågor in i de mindre havsmarna och ankomma dit på helt andra tider, än då månen står högst över eller lägst under horisonten.* c) Häftig störtvåg i samband med jordbävning l. d. *Det stora jordskalvet [i Lissabon] 1 nov. 1755, åtföljt av en f., som bortspolade kajer och fartyg ~.* **-ångare**. **-överfart**. **-övergång** särsk. krigs.

Flog (slutet o); -et, =. Sälls. utom i ssgn 'uppflog'. Ansluts till 'flyga'. Jäg. Och grenar brakade vid tjäderns f. B. Gripenberg. Orrtupparna, som åtföljda av några hönor i vinande f. nu draga förbi H. Samelius. **Syn.** uppflog; flykt.

Flögrönn (l. fåg); ssg. Ansluts ofta till 'flyga'. *Flögrönn, d. v. s. en rönn som kommit att slå rot i någon gammal träd-stam Alb. Engström. Klyka av f. för vatten-letning. Syn.* flygrönn.

Floka, -an, -or. Namn på en del flock-blomstriga växter t. e. *Torilis* o. *Heracleum*.

Flor¹, -et, =. I. Enkelt. 1) Vanl. utan plur. Ett slags tunnt, genomskinligt tyg (av silke l. bomull). a) *Ljuskronan var omlindad med grönt f. till skydd mot flugor och damm oftast 'gas'.* (Band av) gles f. till garnering av damhattar. Klädd i tunnaste f. Tunt som f. Silkes-, bomullsflor. b) Bära, gå med f. om armen, på hatten. Fanor, höljda i svart f. Sorg-, krusflor. 2) Med plur. Slöja. a) Egentl. Ögonen logo bakom det mörka f-et. Det tunna fet förhöjde hyns mjällhet. Tätt, gles f. Fälla (ned), släppa ned, draga ned f-et. Lyfta på l. lyfta (upp) f-et. Ett f., fäst vid hatten. Ha, bära f. Silkes-, hatt-, myggsflor. b) Bildl. Skönl. Över ångarna vilade ännu dimmans lätta f., ett lätt flor av dimma, ett lätt dimmflor. Skymningen, natten bieder sitt f. (över den slumrande neiden). II. Ssgr ha mest flors-, några dock flor-. Ngn gång träffas bägge formerna (t. e. flor(s)tunn). **Syn.** I. 1) tyll, ibl. sorgflor, krusflor; (rätt nära står) gas; 2) slöja; (ibl. nära:) dok, täckelse, förlåt, nät.

— **Florbehängd**. Särsk. om fanor behängda med krusflor. Och den f-a fanan sänktes över stofet. Värmlands nation, före-trädd av sin f-a fana. **-mjöl**. Fint mjöl (siktat gm florsikt). Mest om vetemjöl.

-höljd. Den f-a kistan. **-sikt**, -en, -ar; -a; -ning. Fin sikt (med finaste silkesflor i bot-ten); även = *Fat vetemjöl*. **-sländ**a. Zool. Namnet har brukats såväl om vad som nu heter f-or (familjen Hemerobiidæ) som om 'stinksländor' (familjen Chrysopidæ). Jfr även 'florvinge'. **-slöja**. **-strump**a. Ett slags tunn genombruten damstrumpa (av silke l. bomull). *F-or, av fint silke, extra tunna och smidiga.* **-vinge**. 1) Zool. F-ar (Neuroptera), en insektordning som även kallas 'nätvingar' o. förr burit benämningen 'sländor'. 2) Allmänare brukas ordet sär-skilt om den gräsgröna 'stinksländan' Chrysopa vulgaris, som om höstarna ofta kom-mer in i rummen och dansar kring lamp-kuporna.

— [**Flor**-l.] **Florstunn**. S-lös form verkar mer tillfällig. *Med florstunna vingar. Sin flortunna schal.*

— **Florsband** äld. **-dimma**. Se något som genom en f. **-gardin**. Tyllgardin. *Mot skira f-er | min brasa lyser grant Fr. Vetterlund.* **-halsduk** för damer. **-hatt** tyllhatt. **-huva**. Numer blott bildl. *Ta sig en f. berusa sig, ta sig ett lindrigt rus (så att man blir 'omtöcknad'). I vars talriga ögon man redan kunde märka en betydlig f. på morgonkvisten Topelius.* **-klänning**. **-kupa**. Stålträdsställning överklädd med flor att stupa över ett fat l. en karott till skydd mot flugor. **-lik**, -t. Mest skönl. *En lätt, f. dimma Math. Roos. Som ett f-t töcken Topelius.* **-lång**schal. **-lätt**. Ofta skönl. *Ljusa, f-a ungbjörkar. Och en f. dimma bredde sig över Paris.* **-vante**.

Flor², ett. 1) Huvud användningen. Nästan blott efter prep. 'i' o. mest i vissa best., ofta bildl., uttr. a) *Kom, medan trädgården, rosorna ännu stå i (sitt) f.!* Då sommaren står (l. är) i sitt (fulla) f. *Dal-lierna ha ännu icke kommit i f. Stå i fullt f., i sitt skönaste f., i rikt f.* b) *Filosofien står där allt fortfarande (högt) i f. Allt under det att inversionen efter låta står i synnerligt f.* Hj. Alving. *Då utvecklingen redan nått sitt högsta f.* 2) Trädg. *Anemone japonica i rikt höstflor Ax. Holzhausen. Myosotis oblongata ~ även för vinterflor. Blommor som passa till sommarflor.* **Syn.** (full) blom(ning), blomstring(stid), blomstrande tillstånd, hög(sta) utveckling, höjdpunkt, kulmen, skede av kraftig verksamhet, höjden av utveckling, ibl. välstånd.

— **Flor**a, -an, -or. I. Utan plur. Som namn på blomstergudinnan brukas ordet i en del fasta uttr. t. e. *F-as barn* blomstren, blommorna. *En F-as fest* blomsterfest. II. Med plur. 1) Egentl. a) Mest i sing. Växtvärld o. d. *F-an* där är både egen-artad och rikhaltig. *När jag kommer till en trakt, där f-an är ny för mig. En (art)rik, artfattig, omväxlande f-a. F-an i*

Altuna torde (oberäknat mossor, lavar och svampar) uppgå till, kunna uppvisa omkring 550 arter. Översikt över Ölands f-a, den öländska f-an, f-an på Öland. *Fontainebleau-skogen*, som ger en provkarta på de flesta klimats för Strindberg. *Fjäll-, alp-, slätt(lands)-, havs-, strand-, insjö-, vatten-(växt)-; landskaps-, provins-, socken-; special-; ogräs-, fanerogam-, moss-, lav-, svampflora.* **b)** Systematisk (förteckning o.) beskrivning över en trakts osv. växtvärld. *Har du f-an med dig? En f-a som är bra att examinera efter.* *Hartmans f-a.* *Thedenii Flora* över Upplands och Södermanlands fanerogamer och bräkenartade växter betecknas ännu som »en av de yppersta provinsför vårt land äger». *Linnés Lapplandsflora* (*Flora lapponica*). *F-a* över Uppland. *Krok och Almqvists skol-f-a.* *Lindman, Svensk fanerogamflora.* **II.** Bildl. Av okvädinsord och svordomar finner man hos författaren en synnerlig rik f-a. *Kristidens bolagsf-a.* **Syn. II.** 1) växtvärld, samling arter, växter (na i en trakt o. d.); 2) växtvärldsbeskrivning, beskrivning över växterna (i ~). — **Florelement.** Bot. *De mera värmeälskande f-ens geografiska fördelning och invandringshistoria.* -**område.** Bot. Saknas i norra delen av f-t K. Fr. Thedenius. -**utveckling.** Bot. *F-en* under den nordskandinaviska avsmältningstiden.

— **Florer|a**, -ade. Blott bildl. o. ofta i dålig mening. **a)** *Den tid, då riddarlivet ännu f-ade* (som bäst). *Där f-ande land-skapsmåleri.* **b)** *Nattlivet är slut på Birger-jarlsgatan — men det f-ar nu i stället som livligast på Drottninggatan. Hembränningen f-ar.* Men lönnkrögeriet och korruptionen f-a i minst lika stor utsträckning även i de icke torrlagda staterna. **Syn.** blomstra, stå i (fullt) flor, vara i flor, frodas, livligt idkas l. pågå. — **Florikultur.** Packl. Blomsterodling. — **Florilégi|um**, -et l. -um, -er. Ofta i dålig mening. Utvald samling, ibl. 'provkarta'. — **Flori|st**, -en, -er. Bot. Kännare av ett lands (en trakts osv.) flora, en som studerar växtvärlden nogstädes. **Floristik**, -en, [-er]; -kurs. Vetenskapen om floran på ett visst område (arternas utbredning o. beskrivning; innefattar däremot icke läran om växtsambällena — ekologin — l. om växternas invandring o. d.), växtkännedom. *F-kurs vid h. lärarinneseminariet.* **Flori|s-tisk**, -t. Bot. Jfr de två föreg. *Där behövs det någon som är intresserad av det f-a och inte bara sitter och snittar frukt-ämnena.* *F. växtgeografi* växtarternas utbredning o. historia. *Upplands f-a* utforskande Erik Almqvist.

Flöralut, ssg. Ett tvättmedel bestående av en 10-procentig natronlösning. *F. bör icke få stå framme, så att barn komma åt den.*

Florentin|are, -ar(e)n, -are; -(er)lack (kem.; förr utskeppat särsk. från Florens; mest brukat som oljefärg); -sk; -ska (kvinna från Florens). *De tre största f-arna Dante, Michelangelo och Galilei.*

Flore|tt, -en, -er; -boll (spetsskydd till minskning av stöten); -faktare; -fäktning; -klinga; -knapp (vanl. överklädd med läder för att göra stöten oskadlig); -stöt. Fäktvärja med klinga av mycket spänstigt fjäderstål o. läderknapp, övningsvärja. *Fäktning med f. (till övning i värjeföring).* Ibl. även om de hårdare tyska f-erna.

Flöre|ttsilke, ssg. Avfallssilke. Se flocksilke (under flock?).

Florin, -en, -er. 1) Nederländskt mynt = gulden (ung. = kr. 1.50). 2) *Det engel-ska 2-shillingstycket kallas florin.*

Florist|ik m. fl. se under flora.

Floskel (-å; akut); [-eln], -ler; -elfri. Blott plur. vanlig. *En framställning be-friad från f-ler (och onödig grannlåt).* *Fal-len för f-ler.* *Han lever för mycket på f-ler.* *En så sund, f-elfri och sann Almqvist-skildring.* Sälls. äro uttr. som: *För att citera en ~ f-el av en av våra uppburna förfat-tarinnor E. Rosenius.* **Syn.** (f-ler:) grannlåt(er) i tal l. skrift, granna men tomma ord, svulstiga uttryck, allt för blomstrande språk, (för mycket) 'blommor', vältalighets-blomster, tomma retoriska prydnader. **Floskulös**, -t, -are. Svulstig, (alltför) 'blom-strande' l. blomsterrik, grann; (ibl.:) svas-sande, högravande, bombastisk, alltför bild-rik. *Han är bra f.* *En f. stil.*

Floss|a (-å); -an, [-or]; -aknut (en snara gm två av varpens trådar, tofs); -alik(nan-de); -amatta; -asax (med tillbakaböjda skänk-lar, för att jämna ytan av en f-avvägnad); -väv(nad). Svensk allmogevävnad (l. -söm) vars rätsida är täckt l. delvis försedd med olikfärgade (null)tofsar i mönster. *Väva f-a.* *Rödlakan, flamsk och f-a.* *En sniljeflossa-matta.* *Mellan var rad med f-aknutar.* Även i bild. *Min stig försljönk i gräsets våta f-a A. Österling.* *Under dig ligga sko-garna som en f-amatta Alb. Engström.* — **Floss|ad**, -at. Packl. Flossaliknande, rug-gig, knottrig, noppig (som frottväv); lud-dig på ena sidan. *F-ad badhandduksväv.* *Mjuk hatt ~ av f-ad hårfilt.*

Flott¹ se flått¹.

Flott² (-å); -et. I allm. = djurfett vun-net ur kött gm kokning l. stekning (kokar man buljong flyter fet ovanpå o. bildar en kaka som kan avskiljas när buljongen kallnar). Ister är mjukare flott (o. avser ofta 'svinister'), men ibl. äro orden likty-diga (gåsflott l. gåsister, hästflott l. häst-ister). Slutligen brukas ordet 'flott' även om blandningar av talg o. ister (t. e. till 'stekflott'). *Skumma (av) f-et av ngt. Stekt i f. i stället för i smör.* *Drypa av f. t. e.*

om en stek. När man skirar ister och f., blir det en del som inte låter sig skiras, de s. k. 'grevarna'. Smälta ner (stelnat) f. I södra Sverige breder man ofta fint (gås)-flott på bröd i stället för smör. Usch, här osar f. Plättarna smakar f., va ä di gräddade i? Hushållsflott. **Syn.** (ibl.:) ister, flottyr, smult, (matnyttigt) skirat l. smält djurfett; (längre bort stå:) talg, späck, smör.

— **Flottdrypande.** Lyfte på gaffeln den f. steken och vände den. -**fläck**; -ig. Sätta f-ar, en f. på ngt. Ta ur f-ar. Jag har fått en f. på den nya blusen. -**os**; -ande. En f-ande panna. -**pärla** 'öga' i t. e. buljong. -**sked.** -**smak**; -ande. -**smörgås.**

— **Flott'a**, -ade, -as; -ning. Nästan endast i lösbara ssgr. **Flotta full** [u], ned l. ner m. — **Flottig**, -t, -are; -het. Bet. skiftningarna antydast av exemplen. *F. mat.* Allt för f-a säser. *F. i smaken.* Akta dej, så att inte ärmen blir f. *Kokerskans f-a näsa.* *F. och skinande i anletet.* *F. för künself.* Ytan av asbest känns f. — **Flottyr**, -(e)n, -er; -kokeri m. fl. se 2. Stekflott (ofta bestående av klarat buljongsfett blandat med litet smör l. klarad oxaltalt blandad med svinister). 1) Enkelt. En god f. kan erhållas av divärse feta ämnen Hagdahl. Renad f. Stekning i f. Varpå fisken är färdig att läggas i den kokande f-en. Struor och klenät, dvs. bakverk som gräddas i f. 2) Ssgr. Ett f-kokeri i Stockholm 1916. F-korgar av stålträdsduk korgarna nedsänkta med sitt innehåll (det som skall stekas) i den kokande f-en. Du slår väl inte omkull f-krukan! F-panna för tillagning av fransk potatis m. m.

Flott³ (-å); =, -are; -het. Har ännu för många ej sällan en ngt vard. l. låg klang, ehuru ordets användning blir allt mångsidigare. a) Så att det levdes f. Strindberg. Där går f. till, ingen njugghet. b) F. i sitt uppträdande även till a. En smärt yngling, f., om också icke precis aristokratisk. F. som bodbetjänten bakom disken. F-a, något för lediga gester. Göra ett f-are intryck. c) Synnerligen f. mllat. Ett f., ordensprytt oljeporträtt av ~ Siwertz. En f. stil. F. anbragta stilprydnader. d) Ofta i fråga om idrott. Från starten gick fältet i ett synnerligen f. tempo. e) Allmänare. Det går f., sade Niklas till Kron C. Larsson i By. **Syn.** a) överdådig, slösaktig, slösande, som inte håller på slanten, som lever på stor fot, 'glad', som lever glada livet, 'gyl-lene', yppig, kräslig; b) elegant (o. ledig), vräkig, som för sig med (stor) ledighet l. ngt för ledigt, (ibl. nära:) ogenerad, otvungen, nonchalant l. ibl. belevad; c) flytande, rask, med ett visst snitt, 'artistisk', (tekniskt) skicklig; d) med god 'förling', utan svårighet(er), (som god ngt ledigt och fint o.) utan prickar; e) (adv.): bra, utmärkt,

utan att 'glappa', utan bakslag, utan att det hakar upp sig på något håll, 'fint'.

Flott⁴ (-å); =. Nästan endast predikativt o. mest i vissa (ofta sjö-) uttr. Vilande på vattnet, flytande (på vattnet), uppuren av vattnet, som har vatten under kölen l. under sig; tillräckligt djup, flottbar, där ngt kan flyta. 1) Komma f. (igen) komma av grund. Ä vi f. än? Blå f. (igen). Gå f. För att åter göra, få båten f. Tas f. se flottaga. Ngt mindre kända äro uttr. som: Här kan bryggan icke hållas f. Bringa, sätta f. I certepartier skall man alltid hava stipulerat, att fartyget skall ligga f. G. Stenfelt. Ngn gång även bildl. Så äro vi då gudskelov f. igen efter att ha övervunnit ngt hinder. 2) Avlämna virket å eller invid f. vatten Flottningsstadgan. — **Flottbro** o. -brygga anslutas oftare till flotte, se d. o. -**göra** m. Mindre vanl. i fast form. -**holme.** (Fritt kring)flytande holme. F. äger den, som vid sitt land fäster. -**mo** l. -**sand.** Anslutas väl snarast hit om ock sambandet är lösigare än vid de övriga ssgrna. Bägge ldl. Fin lerblandad sand som vattendränkt bildar en degartad nästan flytande massa. Kallas även: flytsand l. flytlera, jäsjord, kvicksand m. m. -**taga** m; -gning (med plur.); -gningsförsök. Skonerten Lotus ~, som grundstött på sydöstra sidan av Saltholm, har i afton f-gits. Det är ovisst, om båten överhuvud kan tas flott. F-igen haverist. — **Flottör** se under flotta³ (efter flottnig).

Flotta² (-å); -an, -or. I. Militärt. 1) Sjövapnet. a) Blott i best. sing. Dels med tanke på det hela, dels mer avseende just själva fartygen. Kungl. f-an. Konungen kan såsom 'krigsherre' personligen kommandera armén och f-an såväl i fred som i krig. Hären och f-an. Marinen (dvs. sjöförsvarets personal och anstalter m. m.) innefattar dels f-an, dels kustartilleriet 1919. Den vid huvudstaden förlagda delen av f-an. F-ans arkiv, konstruktionskår, manskap, maskiniststat, mekaniska kdr, pensionskassa, personal, reserv(er), stab, stam. Indelning av f-ans fartyg. F-ans övningar (till sjöss). Kapten i, vid (Kungl.) f-an. Kapten i f-ans reserv. Gå in vid f-an. Å han vid f-an? Tjåna i f-an. b) Även med plur. Främmande makters f-or. Lägga an på att öka f-an, sin f-a. 2) Mer konkr. Större samling örlogsfartyg under befäl av en chef. En f-a utgör (hos oss) minst 4 divisioner och föres av 'högste befälhavare' x eskader (minst tre divisioner) o. avdelning (obestämt antal fartyg). En f-a av 20 fartyg. England hade den tiden tre f-or i sjön. Utrusta en f-a för att ~. Svensk Östersjöf-a. Kustf-an. Undervattens- l. u-båtsf-a. Krigs-, skärgårds-, reserv-, konvojf-a. 3) Luftvapnet l. samling luftfartyg. Mest i sgn Luft-

f-a(n). **II**. Civilt. Även koll. (i best. sing.). *Handels-, köpmans-, kofferdf-a(n)*. Vissa nationers fiskarfartyg, såsom de holländska på Nordsjöbankarna, pläga även bilda *f-or*. Hela bohusslänska vadfan ute [på sillfiske]. Fiskarfans återkomst. *Segelf-a. Friare En f-a* av barkbåtar. **Syn. I. 1)** Kungl. flottan, örlogsfloktan, krigsmakten till sjöss, sjövapnet, sjömakten, sjöförsvaret; (ibl.) marin(en); 2) (ibl. rätt nära:) armada, eskader, flottilj.

— **Flottavdelning** särsk. sjökrigs. -**bas**. Sjökrigs. Tillfällig *f.* under krig. En fortsättning indt land av den stora ryska *f.*, som utbyggdes före och under kriget. -**demonstration**. Avsändande av krigsskepp till främmande nations hamn för att utöva tryck i ett eller annat avseende. -**depå**. Mindre (flott)station, officiellt benämnd 'örlogsdepå'. Göteborgs *f.* -**manöver** sjökrigs. -**matros**. En gammal *f. m.* vid flottan. -**mörstring** särsk. sjökrigs. -**revy**. Sjöv. Sammandrag av ett större antal örlogsfartyg för mönstring av flottan l. för att fira ngn högtid. *F-n å Spithead på engelska drottningens 80-årsdag 24 maj 1899*. -**station**. Sjökrigs. Örlogsstation; ibl. nära örlogsvärvar (med personal o. materiel); ibl. även = tillfällig flottbas under krig; jfr även flott- l. örlogsdepå. I Sverige hava vi två *f-er*: Karlskrona och Stockholm.

— **Flottilj**, -en, -er; -chef m. fl. se **II. I**. Enkelt. 1) Sjökrigs. a) Två l. tre divisioner torpedfartyg (under en *f* chef). Att kommendera kaptenen av 2. gr. friherre C. E. L. Liljencrantz skall vara *f*-chef för kustflottans III. flottilj. *F.* kan fördelas på flera avdelningar. Ordet 'torpedflottilj' är officiellt hos oss sedan 1906. b) I fråga om Sveriges frivilliga motorbåtskår (från 1915). Göteborgs frivilliga motorbåtsflottilj. [Att] i kårens och fernas angelägenheter begagna tjänstefrimärken. Medlemskap i *f.* erhålles efter kallelse från dess styrelse och ~. Vid inträde i *f.* skall ~. 2) Allmänne. En hel *f.* av kanoter, av roddbåtar. **II**. Ssgr. Mest sjökrigs. o. såväl om flottans egna som frivilliga motorbåtskårens fartyg. a) *F*-chef för kustflottans III. flottilj. *F*-ingenjör, *f*-intendent och *f*-läkare. b) *F*-styrelse består av ordf. (*f*-chef), vice ordf. (vice *f*-chef), sekreterare och skattnästare samt ~. **Syn.** torpedflottilj, (ibl.: liten flotta, flotta av mindre fartyg l. båtar.

— **Flotti**'st, -en, -er; -jacka; -krage; -uppträde. Matros vid flottan, sjöman, örlogsmatros, 'blåjacka', 'blåkrage', en som tillhör flottans manskap. *Våra f-er*.

Flottja^s (-å-); -ade, -as; -are o. -ning se bland avledning. Anslutningen till flott⁴ är liksom vid de följ. skäligen svag o. man tänker föga på sambandet. **I**. Enkelt. 1) Huvudavvändningen. Mest om timmer samt kol- o. pappersved, stundom även props o.

brännved. *Helst f-as barrved, som flyter lättast, numer dock även björktimmer. F-a timmer, virke nedför l. utför älven. Ställen, där virket endast med svårighet kan f-as. För fullgörande av vad honom såsom f-ande åligger Flottningstadgan. Utdebiteras kostnaderna på de f-ande delägarna. Antalet ~ f-ade stockar. Man anser, att det f-ade virket blir mera lättarbetat än det o-f-ade.* 2) 'Friare'. *F-a hästar över en flod.* **II**. Ssgr ha formen *flott-*, som dock mkt ofta ersättes av *flottnings-*. **Syn.** framföra l. framforsla flytande virke m. m. i vattendrag, ombesörja l. delta i flottning, ibl. framföra l. flottar l. på flotte. — **Flotta fram** *m, ned l. ner m, över m.*

— **Flottbar**, -t. Mest fackl. Där man kan flotta l. som kan flottas. Att göra älven segelbar l. åtminstone *f.* Endast vissa delar av huvudvattendragen voro obehindrat *f-a* O. Bucht. *F-t timmer.* -**chef** se flottningschef. -**gods**. Vad som flottas. För ~ *f-ets framförande i vattendraget. Framförande av f. i sammanlagda flottar. Ägarna till drets f.* -**karl** flottare, flottningskarl, flottningsarbetare. -**led**; -sbyggnd m. fl. se **II. I**. Enkelt. Allmän *f.* farvatten där envar äger rätt att låta flottgods löst framflyta. De mera betydande *f-erna*. Om ~ *f-en* bör i distrikt indelas. Avlysning av allmän *f.* **II**. Ssgr. *F-sbyggmästare. Kopior av f-sbyggnader från våra älvar. Till statens f-singenjör under 1917 i de fem norrländska länen har ~ förordnats ~. En f-singenjör-tjänst sökes av ~. Inom Västernorrlands län har f-s-systemet en sammanlagd längd av omkring 3,500 km. O. Bucht 1913.* -**timmer** o. -**ved** som flottas l. flottats.

— **Flottar***e*, (-e)n, -e; -stam. Flott(nings)-karl, flottningsarbetare. *Erfarna och modiga f-e. Den forsvane f-en. Timmerf-e. Extra årtkort för bäckf-e under kristiden. Är från år kunna anställa samma f-estam för virkets utförande O. Bucht.*

— **Flotte**, -en, -ar. 1) Allmänne. Enklaste typ av farkost (ofta mer tillfällig). *En i hast hopförmad f-e. En f-e hopfogad av några stockar. Han ämnade nu förfärdiga sig en löst hopfogad f-e för att därmed ta sig från ön. Sammanfoga sina f-ar av grenar och trädstammar. Pärlliske från båt eller f-e. F-e, byggd för utförande av vissa utombordsarbeten, s. k. arbetsflotte. F-e, vilande på tomtunnor och använd som bro.* 2) I fråga om (timmer)flottning. Timret kan framföras antingen löst eller i *f-ar*; *f-arna* äro antingen 'ringbommar' där stockarna flyta oberoende av varandra men omgivna med en bom, eller äro de 'fasta' (på sina håll kallade 'mosor' l. 'bunkar') varvid timret hoplagts och fästs genom särskilda 'stag'. *Timmerf-e.* — **Flottbro** o. -**brygga**. Kunn ngn gång även ansluta sig till

flott⁴. Flytande bro l. brygga vilande på en l. flera flottar, på pontoner ('pontonbro') l. d. *Lidingöbro* är ett gott exempel på en flottbro. **-båt**. Mindre vanl. Ett mlnting mln flotte o. båt. *Flerstädes*, åtminstone i *Lycksele lappmark*, begagnas flottbåtar, bestående av några sammanslagna stockar till botten och med ett sittbräde, ett par drtullar av grenklykor och en ställning att lägga upp näten på *Sven Ekman*. **-dragning**. Fackl. Virkes hopdragning i flottar. **-lägg|a**; -ning. Hoplägga i flotte. Mest i perf. part. l. som subst. Fackl. *F-ning* av timmer (*sjön Fryken, Värmland*). C:a 4,000 st. flottlagda timmer finnes till salu i *Mälaren* annons.

— **Flottnings**, -en, -ar. Särsk. om virkesflottnings men även allmännare. *F. av timmer*. Medelst dammar eller rännor underlätta *f-en*. En förenings som har *f-en* om hand. *F-en* i år ~ omfattar cirka 16 miljoner klampar 1917. En var, som vill i gemensam *f. deltaga* ~. Vill utländsk man idka *f. i allmän flottled* inom svenskt område, skall han ~. Lösflottnings l. stycketalsflottnings ~ framförande i sammanlagda flottar. Vid bäckflottnings under vårflödet sover manskapet under bar himmel O. Bucht. *Sjö-, strömflottnings*. I *Indalsälven* har hittills anmälts 8 miljoner klampar till nedflottnings mot 10 milj. i fjöl 1919.

— **Flottningsarbetare**; -arstam; -e. *F-aren* vadar i vatten dagen i ända, lyfter, stöter, rycker i stockarna med båtskaken och bara händerna och följer ständigt strömmen utför O. Bucht. En med flottleden förtrogen yrkesskicklig f-arestam. De, som ombesörja *f-et*. **-avgift**. **-befäl**. Högre *f.*, väg- och vattenbyggnadsofficerare, jägmästare m. fl. **-byggnad**. *F-er* såsom dammar, timmer-rännor m. m. Underhåll av *f. -chef*; -sför-ening. Flottchef, verkställande direktör i flottningsförening. *Svenska f-sföreningen* bildad i Sollefteå 1902. **-distrikt**; -schef. **-förening**; -styrelse. En kooperativ förening av ägarna till årets flottgods. *Allmän flottled* innehaves av *f-en* för vattendraget i fråga, och *f-en* bestämmer flottningskostnaden för varje flottande. **-intressent**. Vederbörande *f-er*. **-kostnad**. Till rättvis fördelning av *f-en*. *F-ernas* beräkning. **-led** vanligare 'flottled'.

-manskap. **-mål**. Angående syn och sammantråde i *f.* **-märke**. Skiljningen av flottgodset sker med ledning av de *f-n*, som varje flottande är pliktig att inslå i sitt virke. **-område**. **-reglemente**. Flottningsföreningen har sitt arbetssätt fastställt i *f-t*, vars viktigaste del anhandlar flottningskostnadernas beräkning. **-ränna**. Ränna vari virket ledes förbi svårflottade l. icke flottbara delar av ett vattendrag. **-smide**. Fackl. *Bommar* l. *länsor*, dvs. i rad lagda stockar,

hopfogade med vidjor eller *f-n*. **-spel**. *Motorer för drift av f. -stadga*. *F-n* av d. 30 dec. 1880. **-styrelse**. Att förse sitt virke med tydliga, av *f-n* godkända märken. **-stäm-m|a**. Flottningsföreningen sammanträder två gånger om året å *f-or* och ~ 1907. **-teknik**. **-tidskrift**. *Svensk f.*, grundad 1912, officiellt organ bl. a. för Svenska flottningschefs-föreningen. **-väsen**(de). Landets *f. Föregångsmän* inom *f-det* i de nordiska länderna.

— **Flottör**, -(e)n, -er; -rum. Fackl. Anslutningen till 'flotte' väl ngt lättare än till flott⁴. 1) Tekn. Ett 'flöte' l. en 'simmare' (ibl. i form av en ihålig metallkula) med uppgift att låta en vätskas höjning l. sänkning åstadkomma ngn mekanisk (vanl. reglerande) effekt. *F. som visar vattensståndet i en ångpanna*, som öppnar och stänger avlopp osv. *F-en* [i förgasare på biler] gjordes förr ofta av kork; numera består den nästan alltid av tunn mässingsplåt *Ne-réns* Bil-bok 1913. *F-en* var torr, och sålunda all bensin förbrukad ib. Kanal mellan *f-rummet* och förgasningskammaren ib. 2) I fråga om flygbåtar m. m. Små båtar eller annat som ha till uppgift att hålla flygplan osv. flytande. *Tyskarna* ha från början hållit på sjöflygplanet med 2 *f-er* såsom det mest flygdugliga men ha under senare åren även upptagit flygbåten 1918. Flygbåtarnas *f-er* ersätta hjulen hos landflygmaskinerna. Tomfat, bojar o. d. användas som *f-er* [för den i hast anordnade flotten].

Flottyr se under flott².

Flox (-å-); -en; -blomma; -lik(nande). Ett växtsläkte hemmahörande i Nordamerika till vkt höra några av våra vanligaste prydnadsväxter. *Sommarflox* *Phlox Drummondii*, kallas även flamblomster l. flambomma; med röda, vita, gulaktiga, violetta l. brokiga tallriksformiga blommor. *Vårflox* *Phlox divaricata* o. *subulata* (blåblommiga) o. reptans (röd). *Höstflox* *Phlox paniculata* o. hybrida, mer högväxt, kallas även höstsyren; vanligen röd, vit l. violett.

Fluga, -an, -or. 1. Egentl. 1) Zool. Till f-orna, som tillhöra insektsordningen Tvåvingar (Diptera), räknas dels avdelningen Brachycera av underordningen Orthorapha, dels underordningen Cyclorapha. Från de förra undantagas dock ibl. Fäflugorna l. Bromsarna (Tabanidæ). Vanliga *f-or* Muscidæ. *Hus- l. fönster-f-an* Musca domestica, vår vanligaste *f-a*. *Spy*, *as*, *stick*-, *tsetse*-, *ostf-an*. *Rov*-, *stygng*-, *slam*-, *kött*-, *parasit-f-or*. *Häst(lus)f-an*. 2) Allmännare. a) *F-or* och mygg. Mot regn stänga *f-orna* väst. Vifta bort *f-orna* från ngt. Fånga *f-or* t. e. om fåglar. Ta *f-or* med häv, med händerna. Slå efter *f-or*. Inte ens tåla att en *f-a* sätter sig på näsan. Angripen, (ned)smutsad

av *f-or*. **b)** Märk en del uttr. *Där är en som passar för mig, sa spindeln om f-an. Surra som en f-a i en ostkupa. Du äter som en fluga, mindre än en f-a du äter ju rakt ingenting. Lätt som en f-a. Göra en f-a till en elefant oftare 'en mygga'. En f-a gör ingen sommar av ett enda fall kan (l. bör) man inte dra några slutsatser o. d. Slå två för i en smäll samtidigt vinna två mål, utträtta två saker på en gång. Se f-or om dem som lida av delirium (tremens), ibl. = ha dille.*

II. Friare o. bildl. **1)** Konstgjord f-a till bete för laxöring m. m.; avser att härma de insekter (sländor o. d.) varav särsk. laxfiskar under sin vistelse i sött vatten väsentligen leva. *Vid krok fästa »flugor» av fjädrar och dun. Det dröjde länge, innan jag lyckades få passande f-a för detta vatten. Ta, nappa på f-a. Meta laxöring på, med f-a. En rik uppsättning laxf-or.* **2)** Spansk f-a en skalbagge (*Lytta vesicatoria*) som torkad brukas som drog (t. e. för att draga blåsor); även om själva drogen samt ibl. om spanskfugeplåster. **3)** Stället på en frukt där blomman suttit, kvarsittande blomrester på ett äpple, ett päron l. d. *F-an på ett äpple J. E. Rietz.* **4)** Vulg. 'Dille' (mest i bildl. bet.). *Få f-an på ngt, på att göra ngt. Va har han nu fått för en ny f-a? vurn, (fix) idé, nyck.*

— **Flugart. -bete.** Vid metning, bestående av en verklig l. konstgjord fluga. **-blomma.** Bot. B. gm sin byggnad ägnad att befruktas med hjälp av flugor. *De flockblomstriga växterna äro typiska f-or.* **-blomster.** Bot. Ophrys myodes (en orkidé); ibl. även om *Linaria vulgaris* (flugsporreblomman). **-bok** för förvaring av konstgjorda flugor (för fiske). **-fiske** jfr fluga II l. **-flor** t. e. kring takkronor för att skydda dem från att smutsas ned av flugor. **-form.** Fackl. *Larverna av vissa f-or.* **-fångare.** **I.** Fackl. **1)** Zool. Mindre vanl. än 'flugsnappare'. **2)** Bot. Om familjen Droseraceæ. **II.** Allmänare. **1)** *Denna fågel är en god f., som ~.* **2)** T. e. om remsor bestruckna med ngt ämne varpå flugorna fastna. *F. ~ att hänga i taket.* **-fångst. -fälla.** Inrättning för att fånga flugor; även bot.: *Dionæa muscipula* (en nordamerikansk insektsfångande växt lik våra Drosera).

-gift att förgifta flugor med. **-glas** för fångande av flugor (t. e. med punsch som lockmedel). **-häv;** -sbotten. *Och så gick hon ut till kycklingarna och tömde där f-en.* **-kupa.** Glaskupa med trattformig ingång underifrån; ha flugorna lockats in (t. e. gm punsch), hitta de ej ut igen. **-larv** ibl. även kallad **-mask. -mat. -mete** m. med fluga. **-nät.** Till skydd för ljuskronor m. m. Jfr flugflor o. myggnät. **-papper.** Särsk. om läskpapper indränkt med en lösning

(förr vanligen arsenikhaltig, nu mest kvassiatinktur) för dödande av flugor. **-prick;** -ad. *Ett gammalt stick, gult och med f-ar. Exemplet tyvärr något f-at t. e. om en etsning l. d.*

-skåp. Matvaruskåp med sidor av tyg som ger luften tillträde men hindrar flugor att komma in. *F. har jag sett i södra Sverige, t. e. på Kullaberg.* **-smuts;** -ad. *Verandans f-ade tapet.* **-smälla.** Ett föräldrat redskap att döda flugor med: en liten käpp med därvid fästad läderbit. **-snappare;** -bo; -hona; -släkte(t) (*Muscicapa*). Kallas ibl. även 'flugfångare'. Tillhöra ordningen Tättingar. *Svart och vita (l. brokiga) f-en Muscicapa atricapilla. Grd f-en M. ficedula. F-na äro livliga fåglar som nästan ständigt äro i rörelse bland trädens grenar, där de under sina små utflykter fånga insekter. Svart och vita f-en har ett glatt lynne, och hans klara och vackra sång erinrar om sångarnas.* **-sporreblomma.** Bot. *Linaria vulgaris.* Jfr flugblomster. **-svamp;** -förgiftad; -förgiftning; -(s)gift. *F-arna (Amanita) innefatta några av våra giftigaste svampar näml. den rödgula 'allmänna f-en' (A. muscaria) med sina vita plattor på hatten samt 'lömska f-en' (A. phalloides, ibl. innefattande även A. mappa o. virosa); som utvecklade ha dessa ej sällan förväxlets med unga champinjoner. Ätlig är däremot den 'rodnande f-en' (A. rubescens) o. läcker mellersta o. södra Europas 'kejsarsvamp' (A. caesarea). En del nordasiater påstås av allmänna f-en bereda sig en rusgivande dryck. Man har framkastat den tanken, att nordmännens bärsärkaraseri skulle framkallats genom förtärande av giftig f. F-förgiftningen i Päl-sjö 1887. Feriebarn f-förgiftade i Tyskland 1918.* **-viska. -ägg.**

— **Flugig, -t, -are; -het.** Vard. Som har 'flugor', vurmig, tosig. *Artisten Ahrin var inte alls så värst modärn eller f., men ~. Ett f-t infall Albin Lavén. Men ni har ju alltid lite f-a idéer.*

Fluglen, -it m. fl. se flyga.

Fluidum (akut); -et l. -um, -er l. -a. Flytande ämne l. kropp, vätska, allt som har (l. tänkes ha) flytande form. *Symms teori om två slags elektriska f-a.*

Fluktuation, -en, -er; -svidd. Stigande o. fallande l. sjunkande, ostadighet, förändring, 'böljegång', 'vägrörelse', 'upp o. ner'; ändring (i pris); plur.: förändringar, växlingar, 'vacklingar', kastningar. *Häftiga f-er i temperaturen, vid feber, på affärsmarknaden, i priser. Kautschukprisen hava i allmänhet varit underkastade stora f-er. F-erna [vid dagens första bör] rörde sig i allmänhet om en krona eller par. Tendensen för havre lugn med endast obetydliga prisf-er. Kursf-er å Stockholms fondbörs 1917,*

grafisk framställning boktitel. — **Fluktuer**^a, -ade; -ing (med plur.). Stiga o. falla, växla, (för)ändras, vackla, gå upp o. ner. Ofta om priser. *F-ande priser*.

Flundra^a, -an, -or. För i vidsträcktaste mening (familjen Pleuronectidae) kallas även 'flatfiskar' (l. ibl. 'plattfiskar') o. innefatta utom f-esläktet (Pleuronectes) också hälle-f-or, pigg-, o. slätvar, sjötunga m. fl. Till f-esläktet (för i inskränkta bet.) höra bl. a. rödspättan o. skrubbskäddan. I inskränkta bet. avser ordet f-a speciellt skrubbskäddan (Pleuronectes flesus). På västkusten är den 'allmänna' benämningen på f-fiskarna icke flundra utan 'spätta'. **I.** Enkelt. **1)** *F-orna ha som fullväxta bägge ögonen på samma sida, ögonsidan; de äro bottnenfiskar som simma med 'blindsidan' nedåt, ögonsidans teckning ger f-an skyddande likhet med botten. Piggvarens kött är finare än andra f-ors. Den vanliga, lilla f-an har nästan rutformig kropp.* **2)** Märk bl. a. **a)** *Stekt, rökt f-a. F-or i snäcker. Strömning stekt som f-a uppfäktat o. hoplagda två o. två.* **b)** *Dum som en f-a. Jag undrar, sa f-an, om simpan ä fisk.* **II.** Ssgr ha vanligen formen *flundre*, som dock ibl. kan utbytas mot *flunder*. Det senare verkar kanske numer åld. o. upptas icke i SAOL⁷ l. SAOF.

— **Flundre** [**I. Flunder**]^a; ad. *Vad som dagligdags landet runt försäljes under namn av sjötunga är två flundrearter: rödtunga eller mareflundra och bergskädda 1916. F-ade fiskar l. flatfiskar. -familj.* Märk *F-en* Pleuronectidae. **-fisk.** Flatfisk, ibl. plattfisk. Jfr flundra. *Den unga f-en lever på ytan, simmar som andra fiskar och har symmetriskt huvud. -fiske. -nät.* Formen flunder vanligare än i de övriga ssgrna. *Ta upp sina flundrenät. Och raskade ur flundernätet med ett spö Strindberg. Och nere i gästgården stod en kutig gubbe och slog med ett spö på flundernäten Siwertz. -släkte(t).* Pleuronectes.

Fluns^a, -an, -or. Vard., ej allm. känt. Synes avta i bruk. Tjock o. klumpig kvinna, luns, madusa, 'kötskåp', (riktig) 'ko'. **Fluns**^a, -ade. Sammanhålls ej alltid med föreg. o. följ. Vard., blott idls. **1)** Gå i vatten l. snö, plumsa, pulsa. **2)** *Ligga och f-a (i vattnet) ligga o. vända sig.* — **Flunsig**, -t, -are; -het. Vard.; ej allm. känt, dock ngt brukligare än de två föreg. Fet (dåst) o. ovig, klunsig, lunsig, klumpig o. tjock, 'tung', så tjock att man har svårt att röra sig. *Rubens' gracer synas mig alldeles för f-a B. v. Beskow. De roliga, f-a holländska skutorna G. A. Wallin 1849.*

Fluor (är); (-en) l. -et. Kem. En svagt grönaktigt gul gas, farlig för andningsorganen. *Svavelsyran utdriver f-n ur flusspaten och ~ A. Törner. Fluorammonium.*

Kem. o. tekn. Fluorvätesyrad ammoniak; brukas bl. a. till etsning av glas o. kallas ibl. 'ettsalt'. **-haltig**, -t, -are. Kem. o. tekn. **-väte**; -syra (subst.); -syrad. Kem. o. tekn. F-syra är en färglös starkt frätande vätska som bl. a. brukas till etsning av glas; kallas även flusspatsyra. *Gasformigt f. ryker starkt i luften och är ett för organismen ytterst farligt gift.* — **Fluoresce**^{ns} (-sj); -en, [-er]; -fenomen; -färg; -förmåga; -ljus; -skärm; -verkan. Fys. Vissa kroppars egenskap att absorbera ljus av viss våglängd o. sedan utsända ljus av annan våglängd. *Liksom katodstrålarna gå de [kanalstrålarna] fram i rätliniga banor, framkalla f. och ~ Ramstedt-(Gleditsch).*

Visar ~ en praktfull grön f. Röntgenstrålarnas egenskap att framkalla f-fenomen. Klorofyll-lösning ~ har en djupröd f-färg D. Stenquist. F-förmågan hos skärmen är mycket olika ~. Samtidigt börjar glasvägen mitt emot katoden att lysa med ett starkt gulgrönt f-ljus. Varseblir man på f-skärmen ett antal runda ljusa fläckar T. E. Aurén. F-verkan av radiumstrålar. — **Fluorescer**^a (-sj); -ade. Visa fluorescens, lysa med fluorescensljus; se föreg. Vanligast i pres. part. *Vilket ämne genom inverkan av röntgenstrålar starkt f-ar. F-ande kroppar.*

Fluss¹, -en, -er. T. e. kem. o. tekn. **1)** Lättsmält ämne som tillsättes vid smältning av metaller (t. e. för att bilda ett skyddande slagglöverdrag, för att avge syre l. svavel till metaller, för att borttaga syre ur metalloxyder, för att göra malm smältbarare), smältningstillsats, flussmedel, ibl. lödningsmedel. *F-er med kemisk inverkan, t. e. 'vit f.'* (som nyttjas till att delvis oxidera den smälta metallen). **2)** Lättsmält glasmasa l. glasblandning, glasfluss; ibl. mjölkglas l. benglas; ibl. särsk. om grundmasa till konstgjorda ädelstenar. **Flussartad**¹. Till fluss¹ ovan. **-kupa** kupa av mjölkglas. **-massa. -medel** se fluss¹ ovan. **-spat**; -syra (kem. o. tekn.: fluorvätesyra). Ett oftast gmskinligt, stundom färglöst men vanligast rött, gult, violett l. grönt mineral som brukas som tillsats i vissa emaljer o. glasyrer samt vid glasetning o. ibl. arbetas till dosor, vaser m. m. *Sitt namn har f-en erhållit av sin egenskap att göra vissa slagger lättsmälta. Vacker f. värderas som halvådelsten och slipas till stenar i broscher, kråsnödlar etc. Ekenberg-Landin. F. från Cumberland, från Grängesberg.*

Fluss², -en, -er; -artad²; -feber (katarralfeber). Åld. läk. Liktydigt med de mer moderna 'katarr, inflammation'. **Halsfluss. Flussig**, -t, -are. Mindre vanl., gärna smtl. *Jag känner mej lite f., snuvan håller visst på att bryta ut.*

Flust^{er} (akut); -ret, -er; best. plur. -ren (i smtl. ofta -erna); -erbräda l. -erbräde. **I.**

Huvudanvändningen. I fråga om bin. **1)** Hålet på en bikupa gm vkt bina flyga (l. krypa) ut o. in. *Vid svärmning störta sig bina ut genom f-ret med en våldsamt, som vore de utblåsta av en orkan. Samla sig vid, utanför f-ret.* **2)** Tillspikad brädlapp framför ingången på en bikupa. *Samla sig på f-ret. Om morgonen fanns visen liggande död på f-ret. Kärleksguden smålog och fläkade förnöjd med vingarna, som ett bi på ett fer C. F. Dahlgren.* **II.** Även (i båda bet.) om duvslag o. d. *På slagets våta fer / en urrig duva kuttrar* Karlfeldt. **Syn. I.** 1) flyghål; 2) flyg- l. krypbräda l. -bräde, flusterbräda.

Fluten, -it se flyta.

Flux, adv. *Tappade barnen en tand, f. kastades den i elden* Heidenstam. *Klagar han vid tinget, f. blinkar hans herre åt lagmannen. Den lede drängen fick f. göra en luftfärd med krösmos och pannkakor i en gloria åt alla håll. Och så var det bara att f. kasta sig in i arbetet. Ofta i smn-ställningen 'hux flux' t. e. Men de kunde då väl begripa, att inte kunde han viga dem så där hux flux.* **Syn.** hux flux, bums, tvärt (på skiyan), med detsamma l. mesamma (vard.), strax (på stunden), på ögonblicket, genast, i samma ögonblick, omedelbart, utan förberedelse, utan omständigheter, oförberett, på stående fot, 'huvudstupa'.

Fly¹, -(e)t l. (e)n, -n; best. plur. -na l. -en; -kant. Ssgn 'gungfly' vanligare än det enkla ordet. (Del av) mkt vattendränkt mosse l. kärr där det övre lagret är tämligen fast men det undre löst, ibl. just om det övre gungande lagret i ett 'fly'; ibl. 'bottenlöst' kärr. *Över svikande f. och myr. [Holmens] eget f.* Alb. Engström. *Dränkt i kärrets f.* Heidenstam. *Där han stod och sjönk i flyet* Tavaststjerna. *Över den förrädiska flyn. Snavade över vindfällan och sjönk ner i flyen utan att farten minskades* Gust. Johansson. *Innan ~ orren blåst i flykanten* Arv. Knöppel. **Syn.** gungfly, hängfly.

Fly², -(e)t, -n; best. plur. -na l. -en; -pynt (ankarpynt, yttersta spetsen på ankarflyet). *Sjöv. Ankarfly, yttre utplattad del av ankararm, 'klo' på ett ankare dvs. var o. en av de nästan triangelformiga skivor som äro fastsmidda på överkanten av ankararmarnas yttre ändar; även draggfly. Utan ankarstock skulle flyna ej taga fäste. Drag, ett slags ankare med flera flyn men ingen stock* G. Stenfelt.

Fly³, -(e)t, -n; best. plur. -na l. -en. Mest som sista ssgsled. **1)** Huvudbet. Zool. I namn på en hel del medelstora nattfjärilar tillhörande underordningen 'nattflyn' (Noctuae), t. e. 'gräs(mask)-, kål-, sädesbrodd-, tall-, åker(jord)flyet'. **2)** Ngn gång i andra betydelser. **a)** *Stinkfly* bärfis. **b)** *Flygfä. Må-*

sarna kretsa kring vårt farttyg likt sommarflyn kring en häst på landsvägen C. J. Engström.

Fly⁴, -tt, -are; -het. Ldls. (t. e. Uppland). *Smör är en alltför dyr och f. vara* A. T. Gellerstedt. *Dä en f. vara, men kalas ä dä!* Alb. Engström. *De ä bättre, men de ä flyare. Det är som om allting vore flytt och odrygt.* C. Larsson i By. *Pengar är så flya i St ckholm.* **Syn.** odryg, som går fort åt, som inte räcker nånting, snart förbrukad, ovaraktig. **Flyhänt**, =, -are; -het. *Som den-kön ngn gång även 'flyhänt'.* Ldls. (t. e. Uppland). *En f. flicka får god anställning i fint yrke annons. En f. trikdstickerska. De ä en bra gåva ä vara f. ä.* Friare. *Prisas hr Schotte såsom en »rask och f. civilminister».* **Syn.** snabb i händerna l. fingrarna, fortfärdig, som fort får ngt ur händerna; rask, som arbetar fort o. lätt, 'kvick i vändningarna' (vard.), flink, färm, rapp.

Fly⁵, -förbannad; -förbaskad. Adv. Ldls., vulg. Förstärkningsord i några svordomar. *Så grina nu inte så f. förbannat! Är dom nu inte lika innerligt f. förbannat galna som karlarna!* Walter Hülphers. *Är herrn flyförbaskad? Hur kan herrn ge sig till och skjuta sönder min bulvan?*

Fly⁶, flydde, flytt, -s. Ldls. (t. e. södra Sverige), folkligt o. åld. (Över)lämna, räcka, ge. *Och fly mig kannan, mor!* Karlfeldt.

Fly⁷, flydde, flytt; [-s]. **I.** Intr. **1)** Egentl. **a)** *Fienden vågade ej invänta ett nytt angrepp, utan skingrade sig och flydde (åt alla håll).* Skingras och f. **F.** i (full) oordning. *Söka hejda, åter samla de flyende. Förfölja, upphinna (och nedgöra) de flyende (skarorna).* **F.** för övermakten. **b)** *Slita sig lös och f. Och flydde i förskräckelsen. Bättre f. än illa fåkta. F. ur vägen.* **c)** *(Lyckas) f. ur fångenskap(en), ur fångelset. F. ur landet. Försöka f. till Amerika. Flyr du, så erkänner du därmed din skuld. Göra ett försök att f. F. undan rättvisan, undan straffet, undan fordringsägarna. F. med ngn. Nödgas f. från allt vad man har kärt. F. från hemmet, hemifrån.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Ingen kan f. undan sitt öde även som ssg.* **b)** *Ofta skönl. i d. Men nattens skuggor och spöken f. C. Snoilsky. Mörkret flyr, dagen vänder åter. Skynda, tiden flyr!* *Söka hejda det flyende ögonblicket, den flyende minuten. Till flydda tider återgår / min tanke än så gärna* Runeberg. *Tänka tillbaka på flydda (lyckligare) dagar. Nöjet flyr snabbt sin kos. När skönheten flyr.* **c)** *Märk det högt. F. till ngns nåd, ngns förbarmande. Närmare l i ex. som Till dig, Herre, flyr jag, när världen vill mig förtrycka.*

II. Trans. Mest bildl. o. nästan endast skönl., bibl. o. d. (ofta litet högt.). **a)** *Man*

skall sed följa eller land f. jfr seden tar man dit man kommer. *Man skall fly leende fiende och smickrande vän. Du kan f. människor, dig själv kan du icke f. även med 'från'.* **b)** *F. faran. F. det onda, lasten, synden, frestelsen, all lockelse till synd. F. dåligt sällskap.* **c)** *Sömnen flydde envist hennes ögon(lock).*

Syn. I. 1) ta(ga) l. gripa till flykten, (be)ge sig på flykt(en), vända ryggen åt fienden, vända ryggen till (och springa), flykta (skönl.). vika, ge vika; ta till fötter(na) l. till benen l. till harvårjan, 'löpa', ge sig av l. undan l. iväg, lägga benen på ryggen, rädda sig (gm flykten), rymma fältet; (lyckas) undkomma; (ibl.:) avlägsna sig (från), lämna (i sticket), övergiva, avvika, försvinna, avdunsta, skudda stoftet av sina fötter, göra sig osynlig, lista sig iväg l. üt, smita (iväg); **2)** förgå, (för)svinna, ila, (hastigt) förlöpa; (flydd ibl.) gången, svunnen; ta sin tillflykt till, (ibl. nära) anropa; **II.** undvika, undfly, sky, hålla sig (borta l. fri) från, (v)akta sig för.

— **Fly bort** [u], in i, till, under, **undan** u, över t. e. till fienden.

— **Flykt**¹, -en, [-er]. **I.** Egentl. Om härrar, trupper o. d., men även om enskild person (då ibl. nära rymning), djur osv. *F. till följd av feighet var förr belagd med dödsstraff eller decimering. Söka förläda trupperna till (en neslig) f. Gripa, ta(ga) till f-en. Nodgas ta till f-en (för l. undan en övermäktig fiende). Slå, driva, jaga fienden på f-en. Stadd på f. (undan fienden, från Sibirien).* (Upp)hinna ngn under f-en. *Befinna sig i full f. Skingras i vild f. En brådstörtad f. Oordnad f. Söka sin räddning genom l. i f-en, genom l. i en snabb f. Under f-en till Egypten. F-en till Varennes. En misslyckad f. Djärv f. (ur fängelse).* Märk **Landsflykt. II.** Friare o. bildl. **1)** *F från landsstatsbanan 1916. F-en från militäryrket 1920. 2)* *Dagarna snabba f. Ingen hejdare tidens f. Syn. I.* flyende, flyktande, oordnat återtag; (ibl.:) harvårjan, undkommande, desertering, rymning; **II. 1)** massvist övergivande; **2)** (snabbt) lopp. — **Flyktartad**, at. Skr. *Ryssarna retirerade f.at. -försök.* Mest skr. *Väghalsiga f. -lik(nande)* skr. **-plan.** Skr. *Började uppgöra f-er. -rör.* Zool. Tunnel med f., förfärdigad av minörspindeln.

— **Flyktä**, -ade. Skönl., bibl. m. m., gärna ngt äld. Egentl. o. bildl. *Nu f-ar kroakt, och nu viker vallön C. Snöilska. F-ande skaror. Han hade f-at in i kyrkan, där han blev mördad framför altaret 2)* *Måste av enahanda anledning [själv ett år senare] f-a till Norge J. Flodmark. Skriande tranorna f-at ren Heidenstam. Från livets glada strand / hans ande f-at har / till maners ökenland Stagnelius. Vansklig är*

all jordisk lycka, / hastigt f-ar glädjens dag Psalmboken. **Syn.** se fly⁷. **Flykta bort.** Jfr föreg. *Fast jag är ondögd och vildögd, / och allt vänt f-ar bort från oss* Fröding, *Ett gammalt bergtroll. Dina vilors ljusa drömmar f-a / som frostens blommar för en vårfläkt bort* Stagnelius. — **Flyktig**¹, -t. Skr.; ofta äld. o. skönl. Mindre vanl. *De f-a hugenotterna. F. från sitt land och folk. F. från hemmets strand.* **Syn.** (stadd) på flykt, flyende, ibl. förrymd; (levande) i landsflykt l. förvisning, landsflyktig, (lands)förvist, biltog. — **Flykting**, -en, -ar; -släger; -(s)ska; -(s)ström; -ståg. **I.** Enkelt. *Sibiriska f-ar som flytt ur fånglägren i Sibirien. Det blev mörkt, och man såg ej längre förfölja f-arna. Har ni någon spaning på f-arna? Fältflykting. Leva som f. i främmande land, som landsflykting. II.* Ssgr. *Det holländska f-släget vid Gouda 1915. Nya ryska f-skaror. En ny f-ström över Sverige. Framåt kvällen kom det första f-ståget med ett 180-tal passagerare. Syn.* flyende; ibl. rymmare l. förrymd; ibl. landsflykting, biltog.

Flyga, flög(o), flugit, -as o. flugen (särsk. i fråga om flygmaskiner o. d.). **A)** Enkelt.

I. Egentligare. **1)** Om fåglar, insekter o. fladdermöss. **a)** *Nu skulle jag önska, att jag kunde f-a som fåglarna. Örnen fer högst av alla fåglar gammalt ordspråk. Och han flög högre och högre, rätt in i solen. Svalorna f-er lågt i dag, och det säges varsla regn. F-a tätt utefter marken. F-a rätt fram, med tvära kast, av och an framför ngt, en omväg. Samlas för att f-a mot söder. Lära ungarna f-a. F-a i flock. F-a tungt, lätt, snabbt. F-a på lätta vingar till sitt bo. På aftonen kom duvan åter f-ande med ett olivlöv i sin näbb. Nu flög han. F-a sin väg. Och avlägsnade sig till hälften f-ande, till hälften springande t. e. om ripa. Fer som fjärielen från blomma till blomma. Skämtsamma uttalsexempel som: Flyg, fula fluga, flyg, / och den fula flugan flög. Ha en känsla, som om man flög(e). En underordning av fladdermössen utgöra de s. k. f-ande hundarna l. flyghundarna. b) Märk en del uttr. som ofta brukas bildl. (o. då mest med syftning på människor). *Du väntar väl inte, att stekta sparvar skola f-a (in) i munnen på dig! att du skall få allt möjligt (l. ngt visst) utan att själv göra ngt för det, 'egen hjälp till Guds hjälp'. F-ande fågel får något (, sittande får inget). (Vilja) f-a högre än vingarna bär(a) åta sig mer än man förmår l. är skickad till, söka en ställning (i samhället l. d.) som man ej kan uppbära; ibl. leva på för stor fot. Hit höra närmast även: Har du sett mej f-a! i avspisande svar, vard., ungefär = jo vackert, så dum är jag inte (så jag gör det), det får du allt**

vänta på, tro aldrig det. *Att tal. gav alla partier så många som f-er och far mildrande omskrivning för 'gav dem fan(ken)'.*

2) Om en del andra djur med en viss flygförmåga. **a)** Om vissa gnagare, ödlor o. pungdjur med hudveck som tjäna som fallskärm o. sätta dem i stånd att uppfifrån nedåt göra mycket långa hopp. *F-ande ekorrar l. flygekorrar. F-ande draken l. f-ande ödlan om draködlorna, släktet Draco. F-ande pungdjur flygpungdjur. b)* Om flygfiskar (vkas fenor utspärrade tjäna som ett slags fallskärm). *F-andet tycks hos flygfiskarna delvis tjäna till att undgå förföljande rovfiskar.*

3) Om människans sätt att f-a. Numer även trans. **a)** S. A. Andréas försök att f-a i ballong till nordpolen. På grund av de ytterst få beröringspunkter som numera praktiskt taget existera mellan djurens och människans sätt att f-a Tord Ångström 1916. Erik Pallin, F-ande människor. Vi flögo först på låg höjd i medvind, varvid ~. F-a i moln, i motvind. På grund av det byiga vädret kunde vi emellertid icke f-a göra ngn uppstigning l. flykt, ge oss av. F-a med passagerare. På 1 km. bana slog Demanet världsrekord, i det han flög (banan) på 11,65 sekund, motsvarande 309,013 km. i timmen nov. 1920. På föga mer än en timme flög han utan mellanlandning med sitt Thulinplan till Malmslätt. En tysk f-er över Paris och bombarderar staden 1914. Två engelska luftskepp f-a över Kanalen till engelska högkvarteret i Frankrike 1914. **b)** Sträckan flögs på mindre än en timme. Jean Gobron startar och f-er halva fältet, går ner utan missöde, och en häst knogar hem med honom Alb. Engström 1910. **c)** Trans. Jfr t. e. segla en båt. H. Farman flög då en maskin av egen konstruktion Tord Ångström. Kan f-as ända upp i 20 meters vind. Den mest svårflugna maskin i världen. Provf-a en maskin. **d)** Systemet att betala efter flugen tid. **e)** Beflugen sälls.: som har maskin; jfr beriden.

II. Bildl. Oftast avseende lätthet l. snabbhet, ibl. fladder l. d. 1) F-a på ryktets, på kärlekens, på längtans vingar. F-a ngn till hjälp, till ngns hjälp. Skynda dig nu! — Ja, jag f-er. Han sprang inte längre, han flög. Vi dkte icke, vi bokstavligen flögo (över isen). Han flög uppför trappan. F-ande korrespondent jfr flygande³. Skeppet flög över vågorna. Med en vaktmästers blixtfart — böjt huvud, fladdrande servett och f-ande steg. F-a i famn(en) på ngn. F-a ngn om halsen, ngn i håret, i håret l. luven på ngn. I f-ande fart, fläng. F-a och flänga. Han f-er och far som en galning. Hit snarast F-ande holländar(c)n om ett spökskepp o. dess skeppare. 2) F-ande hår, bataljon, eskader rörlig, som kan sättas in där den

behövs. Svenska brigaden som f-ande kolonn. 3) Idrotts. Vid tävlingen tillämpas f-ande start, och tiden tages när startlinjen passerar de tävlande äro alltså i rörelse före startlinjen o. innan tid börjar räknas (x stående start). Kappridningar, travtävlingar och kappseglingar ske i f-ande start. Märk vid trampolin hopp F-ande volt man gör ett vanligt huvudhopp o. så volt. 4) F-a, komma f-ande med vinden. Det f-er något, f-er snö i luften. F. drivsnö på öde vägar, / f. drivsnö på spår och stig B. Gripenberg. Men snarast förstärkande användning som i F-ande lätt. 5) När kulorna komma f-ande. Nu började stenar(na) f-a över de angripandes huvuden, f-a mot fönstren. Innan den första pilen ännu flugit från bågen. Bollen f-er från den ena till den andra. Hit snarast F-ande torped lufttorped. 6) Låta tankarna f-a fritt. Tankarna flögo hit och dit (utan styrrel). En tanke flög genom hans huvud. 7) Tiden f-er vanligare 'ilar', 'har vingar' l. d. 8) Äntligen flög ett smdlande över hans ansikte S. Lagerlöf. Blickarna flögo från den ena till den andra. 9) F-ande värk som flyttar sig, som sätter sig än här än där, flygvärk. 10) F-ande lockar. Håret flög för vinden. Och flätorna flögo. Och de många vimplarna fladdra och f-a. Med f-ande fanor och klingande spel. 11) Varvid fartyget flög i luften med man och allt. F-a i flintor mindre vanl. Om jag inte varit så ilsken, att jag kunnat f-a i stycken V. Benediction. 12) Pres. part. som subst. se nedan bland avledningarna.

B) Fasta ssgr ha formen *flyg-*; ngn gång finnas jämte dem ssgr med 'flygnings-' o. 'flykt-' l. oftare luft- (l. luftfarts- o. d.). Till 'flygkonst'-betydelsen har på senare tid bildats o. bildas ständigt nya ssgr av vka här blott ett fåtal kan upptas.

Syn. A) I. (ibl.:) sväva, fladdra, flaxa, svinga (sig), äga flygförmåga, sträcka, lyfta, ta till vingarna; göra en flygfärd l. en flygtur, flygande tillryggalägga, flyga med l. i, fara med flygmaskin l. luftplan l. luftskepp; **II,** 1) ila, hasta, skynda; löpa, springa, rusa; fara (omkring); 2) (f-ande:) rörlig; 4) o. 5) föras, (hastigt) fara, komma farande, driva(s), 'dansa', ibl. slungas l. kastas l. d.; ibl. yra; 8) snabbt draga l. glida (över); 9) flytta sig; 10) svaja, fladdra, blåsa, fläkta(s), ibl. svepa; 11) 'fara', 'springa'.

Flyga av. Ibl. ngt vard. T. e. 1) Så att hatten flög av [honom] och föll i sjön. Skaflet flög av. 2) Han flög av som en pil och var hos oss igen efter fem minuter. **Syn.** fara av. **F. bort** m. **dit** m. **F. efter** [m]. F. bakom, senare; för att hämta; för att upphinna. **F. emellan.** **F. emot.** 1) Ugglan var bländad av den starka dagern, flög emot både här och där, men räddade

sig slutligen i lörverket. 2) Hon flög emot honom med utbredda armar. **F. fel** jfr fel-flugen. **F. fram** [u], **framför**, **framåt**. **F. för**. Det flög för mig, att jag skulle titta in i förbifarten kom (plötsligt) för mig, föll mig in, jag fick (hastigt) den idén i tanken. **F. förbi** u, **hem** u, **hit** u. **F. i**. Ofta smtl. Kan du förstå vad som flugit i honom? vad som farit i l. tagit vid l. kommit åt hm. **F. ifrån**. Lämna bakom sig; lämna (efter sig). **F. igen**. Dörrn flög igen med en smäll för igen, smällde l. slogs l. blåste igen. **F. igenom**, **ikring** o. **ikull** se genom, kring, kullflyga. **F. in** u, **isär** [u] l. **itu** [u]. **F. i väg**. Kan även skrivas 'iväg'. Egentl. o. bildl. **F. loss**, med [u], **ned** l. **ner** u, **om** [u], **omkring** se kringflyga, **opp** se uppflyga. **F. på** [o. påflugen]. Egentl. o. bildl. T. e. 1) F. vidare, fortsätta (flykten). Som vi trodde, att fienden redan retirerat, flögo vi på och ~. 2) Blev påflugen av ett franskt monoplan, varvid bägge störtade till marken. 3) Sådana kunskaper f-er inte på en! kommer inte av sig själva. Det flög på honom (att han skulle skriva till mig), just när han satt sig ned för att börja en ny roman. 4) Ngt vard. a) F. på ngn (för att slåss, för att kld upp honom) fara l. rusa på. b) F. på ngn på gatan (för att fråga ut honom om ngt). Jfr adj. 'påflugen'. **F. sta** vard. se f. åstad. **F. sönder** [u] f. i stycken; även trans. **F. tillbaka** [u], **undan** [u], **upp** u. **F. ur**. 1) Men då flög prop- per ur som genom en explosion. 2) Det flög ur honom mot hans vilja han kom att säga det i hastigheten (fast han egentligen icke ville det). **F. ut** u, **vilse** [o. vilseflugen]. **F. åstad** l. vard. **sta**. Egentl. o. bildl. F. sta och förlova sej. **F. över** u.

— **Flygapparat**. En ny typ av f-er: hydroaeroplanet. **-aska**. Sot och f. Den f. som samlar sig ovanpå ugnens tak. **-avdelning**. Fälthärens och lantfästningarnas f-er. Och tilldelades f-en nr 21 Bülow's andra armé. **-bana** på flygfält. **-blad**, -sspridare. Litet tidningsblad, tidningsbi-laga, extranummer (av tidning); (ibl.:) liten flygskrift, ströskrift, broschyr, pamflett. Varjämte han utgav f., avsedda att uppreta allmänna meningens mot hertigen-regenten. Antimilitaristiska f. **-bolag**, **-boll**; -sbrä-de. Ett bräde (f-sbrädet) lägges på en nedslagen påle; vid brädets ena ände lägges f-en, som sedan medelst ett kraftigt slag på brädets andra ända drives upp i luften. En särsk. anordnad lek med f. har också namnet 'flygboll'. **-bomb**. Flygarbomb (att nedsläppa från luftfartyg). Några olika slag av f-er. **-brand** t. e. från en eldsvåda. **-brev**; -kort. **-bruten**. Jfr skeppsbruten. Nytt o. ännu ovanligt. Fästningens ång-slug »O. F.» utgick nu till olycksplatsen

och hämtade de »flygbrutna» 1913. **-bräda** l. **-bräde** fluster. **-båt**; -sflotta; -sförare; -smekaniker. Flygapparat med flottörer i stället för hjul (så att den kan gå ned på vattnet). Åren 1911—12 började f-arna bli något allmännare. Friherre Cederströms f. reparerad 1913. Tre vattenflygplan (flyg-båtar). Uppgifter om marinens f-er offentliggöras icke Militärkalendern 1919. Svenska f-sflottan. Att ett flygtillägg av 10 kr. för dag räknat skulle utgå till f-sförare. **Syn**. (ibl.) hydro(aero)plan, sjö- l. vatten-flygplan, sjö- l. vattenaeroplan.

-certifikat. Det officiella kompetensbe-viset för manövrering av flygmaskin kallas hos oss certifikat, resp. flyg- och flygarcerti-fikat ~ 1914. Jfr följ. **-diplom**. Avlägga proven för det så kallade f-et. Att taga f-et består däri att fem gånger i form av åttor runda två 500 meter avlägsna märken (vilket prov avlägges två gånger) samt att avsluta detta med en glidflykt med avstannad motor från minst 100 meters höjd, varvid maskinen skall stanna å viss på förhand angiven plats 1916. **Syn**. flygardiplom, flyg(ar)certifikat. **-docent**; -ur. Nordens första f. 1919. **-drake** mindre vanl. för flygande drake l. ödla, draködla'. **-duglig**; -het. Om luftfartyg. Ha från början hållit på sjöflygplanet såsom det mest f-a. Ökad f-het. **-ekorre**; -släktet(t). Flygande eko-re; inefattar gnagarsläktena Pteromys o. Sciuropterus. **-eld**. Kastande eld. För att skydda eget hus för hetta och f., när det brinner hos grannen, skall man ~ Carl Bor-genstierna. Fara för f. endast där villorna ligga i tätaste barrskog. Eldsvåda genom f. **-elev**. Bör varje f. göra så klart för sig att ~. **-eskader**. Avdelning av luftflotta. **-fabrik**. Nu vid fredens ingående räknar Tyskland mer än 30 ansefliga f-er 1918. **-fack**. Uppfinnare inom f-et. **-fartyg**; -savdelning. **-fisk**; -stim. Med namnet f-ar betecknas vanligen arterna av släktet Exocoetus. F-arna kunna höja sig 4 å 5 m. och påstås kunna taga luftsprång på över 100 m. längd. **-fot**. Zool. Fot med flyghud. **-frukt**. Bot. Små hinnkantade f[er] inom ett 3-flikigt fjäll ~ Betula C. Lindman. **-fyr**. Fyr till tjänst för flygare. F. med ett ljusspridningsområde på fyra sven-ska mil 1919. **-fä**; -svärm. Ej zool. Om insekter. Krypen och f-na i Sundevalles atlas. De ännu gemenare f-en. Gaddlösa f-n. **Syn**. ibl. vingat kryp. **-fält**. Jfr t. e. exercisfält. I Tyskland räknar man så-lunda icke mindre än 88 aeronautiska för-eningar, av vilka ett flertal besitta egna f. 1915. Södertälje verkstäder begär tillstånd att vid bolagets f. idka flygövningar inom ett så anvisat område, att även vissa lång-flygningar kunna företagas 1916. **-färd**. Företog ~ med arméns skolendäckare en f.

från Malmsslätt till Stockholm. Avgiften för f-en Sassnitz-Warnemünde eller omvänt utgår sålunda: ~. **-färdig**; -het. 1) Om fåglar o. d. **a)** Ännu icke f-a ungar. **b)** Mindre vanl. Han hade skadat vingen mot en telegrafledning och var ännu icke fullt f. 2) Om flygare, maskin l. d. Vi beräkna att vara f-a kl. 6. **Syn. 1)** flygg, flygför, i stånd att flyga; 2) färdig att flyga. **-för**, -t. Mindre vanl. för 'flygfärdig' (kanske särsk. i bet. 'oskadd o. sålunda flygfärdig'). **-föra-re**. Ibl. för 'flygare, flygplanföra-re, flygmaskins- l. flygbåtsföra-re l. (enbart) föra-re'. Att tjänstgöringstiden för de kommande officerarna i regel skall vara 4 år för f. och 1 år för flygspanare. **-förmåga**. Strutsfåglarna, som sakna f. Fladder-mössen äro de enda däggdjur som äga verklig f. **-försök**. 1) Om fåglar m. m. **a)** Det första f-et om fågelunge. **b)** F. med brevduvor. 2) Om maskiner, flygare o. d. Företa (lyckade) f.

-glasögla. Nästan endast i plur. Och sist av allt ~ ett par f-on. **-hall**. Ibl. för 'större flyghangar'. **-hamn**; -(s)anläggning. Flygfält l. hamn där man kan landa med luftfartyg l. flygbåtar. I senaste numret av Svenska stadsförbundets tidskrift har dr Enoch Thulin tagit till orda för anläggande av kommunala f-ar 1918. Landskrona, som redan har Sverges första kommunala f. 1918. För en f. kräves ett fält med minst 300 meters utsträckning i alla riktningar. Att få begagna sig av Trelleborgs hamn som f. **-hangar** (biton på -ar); -en l. -et, -er. Flygstall, flygskjul, ibl. mindre flyghall, flygtält. **-haveri**; -ist. Båge ibl. med huvud-ton på 'i'. F. på Ålands hav. Åter två tyska f-ster bärgade. **-havre**; planta. Avena fatua, ett svårt ogräs i havreåkrar (dock numer nikt mindre allmänt än förr). F-n dröser ur, innan den odlade havren mognat, och sprider sig därför mycket lätt. **Syn.** landhavre. **-hjälm**. F. av skinn, halsdukar och en flytrock, det sista för det fall att vi skulle komma i vattnet. Med handen vid f-en. **-hud**. Ett tunt hudveck hos fladder-mössen, utspänt mln de starkt förlängda fingrarna o. sträckande sig utesfiter kroppens sidor samt omfattande även de bakre lemmarna. [Läderlapparna ha] svansen föga eller alls ej utskjutande ur den breda f-en mellan bakbenen. Öron och f. svartaktiga. På marken röra sig fladder-mössen otympligt, emedan f-en där är dem till hindres. Svansfen fransad av styva hår E. Lönnberg. **-hund**; -sskara. F-arna (Pteropodidae), en underordning av fladder-mössen, bebo Gamla världens varma region. När de förekomma i stora skaror, göra f-arna mycken skada på banan-, persiko- o. dadelplanteringar. **Syn.** flygande hund. **-huva** för flygare. **-hål**. 1) På bi-

kupor. Minska fet [på bikupan], om detta är för stort. 2) På duvslag, fågelhållar o. d. **Syn.** fluster. **-höjd**. 1) Om fåglar o. d. Redan vid 400 m. ligger den allmänna gränsen för fåglarnas f., om och örnen kan träffas ända uppe på 3,000 m. Knappt var vi komna upp till vanlig f., förrän ~. 2) Vid 200 m. flyghöjd hålles ungf. 1 flygmask-längd frfr [dvs. framför] Landstormsmannens bok; vid beskjutning av aeroplan. **-ingenjör**. F-en vid flygkompaniet i Malmsslätt 1920. F. ~ väl förtrogen med beräkningar, konstruktioner och tillverkning av flygmaskiner och flygbåtar. **-intresse**; -erad. I f-erade kretsar. **-kamera**. Yttre hamnen, tagen med specialflygkamera. **Syn.** luftkamera. **-kompani**. Ett f. — uppsatt fr. o. m. 1916 års ingång — avsett att vid mobilisering bilda kader åt fälthärens och lantfästningarnas flygavdelningar. Österrike ägde febr. 1914 fyra f-er. **-konst**. F-ens historia. H. Hjärne brukar ordet bildl.: Den djärvaste f. till oerhörda höjder inom den ryska och »allslaviska» världspolitikens rymder. **-kostym**. **-kropp**. En flygmaskin består av bärytorna och f-en. Ett oräkligt horisontellt plan, placerat längst bak på f-en, vanligtvis strax framför höjdrodret Tord Ångström. Stål till förstärkning i vingskelett och f-ens stomme. **-kunnig**; -het. **-kär**. Ett slags försöksmobilisering av f-en. **-känsla**. Man har [i luftskeppet] överhuvudtaget icke någon f. — annat än i ett och annat lufthålsgrupp — utan en glidkänsla. **-land**a; ning; -ningsmärke. Land a l. gå ned med luftfartyg. Och därför kunde vi icke genast se f-ningsmärkena. **-led**. På post-fen New York—Washington. **-ledes**, adv. Mindre vanl. Infinna sig f. **-linje**. Flygrutt. Ett flertal europeiska och amerikanska f-r väntas vara i gång före innerande års slut 1919. **-lots**. Fröh. Carl Cederström, Sverges förste f. **-lyst**en. Ett rätt stort antal f-na hade infunnit sig. **-läge**. [Maskinen kan] alltid med styrena återföras i normalt f. **-lärare**. Varvid f-n medföljer. **-löjtnant**.

-man. F-nen Lovidon som i morse steg upp från ~ 1910. Framdeles skulle dock de danska flygmännen veta att ~. **-maskin**; -sfabrik m. fl. se II. De luftfartyg som äro 'tyngre än luft' kallas f-er l. flygplan. I. Enkelt. En f., som lyfter från marken eller synes i flykt. I Tripolis-kriget användes f-erna för första gången i krigsbruk; i regel-bunden lufttrafik brukades f-en för första gången i Florida, och det var i jan. 1914. Land-, militär-, post-, sjöflygmaskin. II. Ssgr. Thulins f-sfabrik i Landskrona. [Aviatör och aviatiker] beteckningar för f-sfö-rare. Det egna landets flygmaskins- och flygmotorindustri. Sysselsatt med f-skons- konstruktioner. Vid 200 m. flyghöjd hålles unge-

fär 1 f-slängd framför. F-sproblemet. F-spropellrar tillverkas numer uteslutande av trä, vanligen av italiensk valnöt eller mahogny 1916. F-tekniken. **Syn.** flygplan, aeroplan, luftplan, (ibl.) mono- l. biplan, 'plan', 'maskin', flygapparat, 'flygare'. **-materiel.** **-missöde.** Ett f. på Malmsslätt. **-motor;** industri m. fl. se exempen. F-n *Gnome*. Det egna landets ~ f-industri Tord Ångström. *Kejsaren* själv lät anordna en f-tävling och ~. **-muskel.** Bröstkorgen, f-lernas fästpunkt. De starka f-lerna [hos fladdermössen]. **-myra.** De med vingar försedda hannarna och honorna bland myrorna bruka allmänt kallas f-or. **-mäniska.**

-nytt tidningsrubrik. **-officer.** **-olycka.** Dog av skadorna vid f-an. Orsakerna till f-orna. **-ord.** 1) Sälls. för 'bevingat ord'. 2) Ord som tillhöra flygväsendet. P. Holm, *Flygd.* **-organ.** Flygfiskarnas fenor skola ej utgöra något verkligt f. i strängare mening, utan ~. **-park.** Samling av flygmateriel. Och inregistreras som aeroplan nr 1 Greve von Rosen i finska arméns f. **-penna.** SAOF även -penna. Vanligare 'vingpenna'. **-personal.** Viss militär f. **-pil.** Pil som brukas av flygare. [Fransmannens] f. är av stål, av ungefär en flygspennas storlek 1915. **-plan;** anskaffning; -förare; -(s)fabrik; -(s)teknik m. fl. Luftfartyg byggt enligt systemet 'tyngre än luft'. Två flygmaskiner (»flygplan» enligt nu gällande terminologi) 1918. F-en är vanligen monoplan eller biplan (endäckare l. tvåddäckare). Jaktflygplan. Utvecklingen av sjöf-et har kunnat hållas mera hemlig än lantf-ets 1918. Spaningsf-en. Tre vattenflygplan (flygbåtar). I samband med ökad f-an-skaffning. Inhemska f-fabriker. **Syn.** se flygmaskin. **-plats.** Anlöda till f-en. **-post;** -(fri)märke; -förare. Abstr. o. konkr. Den första f-en i Europa öppnades på söndagen mellan Hendon och Windsor sept. 1911. F. avgår från Malmö varje morgon efter ankomsten av nattåget från Stockholm sept. 1920. Gå med, som f. **Syn.** luftpost. **-propeller.** F-ns diameter belöper sig vanligen till 2—2,5 meter Tord Ångström. **-prov.** **-redskap.** Både om djur, människor o. maskiner. **-rekord.** **-rutt** flygled, flyglinje. **-rönn.** Rönn som slagit rot i ngt annat träd, flogrönn.

-sand; -bildning m. fl. se II. Lätt omvirvlande fin sand (särsk. vid kuster, i floder, på slätter, i öknar). **I.** Enkelt. Varje bondkvinna bär ett kläde bundet för munnen till skydd mot f-en. Halvt begraven i f-en, Dynerna är icke annat än hopdriven f. Under 1700-talet härjade f-en förödande utmed kusterna i Halland och Skåne. Där f-en erövrar fält efter fält. Där f-en låg uppkastad i bankar och kullar. **Man**

bindar f-en först med sandgräs (*Psamma arenaria*) l. d., och därpå planterar man tall, helst bergtall. **II.** Ssgr. F-sbildningar är dock här [i Skaraborgs län] relativt sällsynta. En ren f-sflora. F-sfälten i Halland och Skåne. Kronans f-sfält förvaltas som kronoparker. År 1907 omfattade kronof-sfälten 1,343 har. Dynformiga f-skullar. De längst från havet belägna f-sområdena. Den bekanta f-sslätten Ullahau [på Fårön]. **Syn.** drivsand. **-sida.** Om fanor o. d. Fackl. Och stundom kluvna på f-n om dragonfanor. **-skepp.** Om flygfartyg 'lätta än luften'. Oftare 'luftskepp'. *Ossian-Nilsson*, Flygskippet. **-skicklig;** -het. **-skjul** ibl. för 'flyghangar'. **-skola.** En f. för utbildning ~ av officerare och värnpliktiga till flygförare och mekaniker samt en flygspanarskola 1918. Flottans f. ~ skall förläggas till Oskar-Fredriksborg 1913. Vinterf-n vid Furusund startas i slutet av veka under löjtnant Kroksteds ledning jan. 1918. **-skrift;** -skolportör; -sspridare. Jfr flygblad. Skandalös f. beslagtagen. Försvarsfientliga f-er. En f. (riktad) mot statskyrkan.

-slip. Fackl. Jfr (fartygs)slip (upphalningsbädd). När jag anlände till f-en, var motorn rundängsen och allt klart, så det återstod för mig endast att taga plats på spanarsitsen. **-spanare;** -arskola; -ing. En stridsflygmaskin är vanligen bemannad med en förare och en f-are. Skola tjänstgöra vid Fälttelegrafkåren för utbildning till f-are 1915. En f-arskola för utbildning av därtill beordrade officerare till f-are. Årets f-arskola sammandrages inom kort på Malmsslätt. Chefen för A-kåren hade avsett att genom f-ing få fastställt, huruvida fienden fortsatte sitt återtag eller ~ 1913. Fingen har blivit ett så viktigt moment i nutida krigföring, att luftfartyget har betecknats som härförarns öga. **-spejare.** Sälls. för 'flygspanare'. **-sport;** -slig. De f-sliga resultaten av [flyg]veckan. **-språng.** Idrotts. Då en tävlande hoppar över ribban med huvud och händer först, bröstet mot ribban och så, att överkroppen kommer först mot marken. **-stall.** Brukas ibl. för 'flyghangar'. **-stark.** Mindre vanl. Det är blott de f-a vattenfåglarna, som ~. **-station.** F-er och luftskeppshallar. *Maritim* f. vid Hägersnäs. **-ställning.** Och vingarna är även under vilan utspärrade i f. om ett slags flugor. **-sätt.**

-teknik (biton på -ik). Upptaga f-en som fast ämne [vid Tekn. högskolan] 1919. **-tekniker** (biton på -tek-); -isk. Den uppgift som föreläggas f-ikerna. Fisk konsulent i Sverige är ~ 1919. **-term;** -inologi. Våra f-er är i stor utsträckning bildade efter tyskan, där de skapats i anslutning till sjöfartsterminologin. I den nya f-inologiens

tidigaste barndom. **-tid.** 1) *F.* sommarens senare del G. Adlerz om en fjärilart. [*Alfågeln skjutes*] för vettar under *f-en*, som i början är inskränkt till kl. 5—8 *f. m.*, men snart varar i det närmaste hela dagen H. Samzelius. 2) Vilket utgör en [sammansräknad] *f.* [för den engelska flygkåren] av omkring 1.400 timmar. **-tidskrift.** »*Flygning*» — vår första *f.* 1 årg. 1920. **-tillstånd.** Södertälje verkstäder begär *f.* Personligt *f.* **-tillägg.** Lönstillägg för militärflygare kommanderade till flygtjänst. Sitt förslag, att ett *f.* av 10 *kr.* för dag räknat skulle utgå till flygbåtsförare. **-tjänst.** En till *f.* uttagen kontingent värnpliktiga. **-trafik.** En transportabel fyr för *f.*, vilken i utlandet under kriget fått stor användning 1919. **-tull.** **-tävlan.** Jfr följ. Världens första *f.* med luftskepp av de nya typerna tog sin början i går i Reims aug. 1909. **-tävling.** Jfr föreg. Samma år [1909] ägde de första *f-arna* rum i Reims. Framdeles skulle dock de danska flygmännen veta att uppställa sina villkor, innan de inlät sig på *f.* i Stockholm 1910. **-utbild;a**; -ning. Mest i *s-form*, perf. part. l. som subst. I *f-nigen* ingående långflygningar. **-utställning.** Världsflygutställning i Göteborg [planerad] 1920.

-van; **-a.** **-vapen.** Ofta i best. sing. Genom 1914 års härordning erhöi *f-net* en fast organisation. Luftförsvaret utgöres av *f-net*, ballongväsendet och luftförsvarsartilleriet och delas i arméns och marinens flygväsen. Treårig tjänstgöring vid *f-net*. Personalen vid *f-net*. **-varv.** Som inregistrerat densamma under firma Axel Holmströms *f.* 1912. **-veck|a.** Meetings (*f-or*) och stora tävlingar. Grande Quinzaine d'Aviation de Paris, »de stora *f-orna*» Alb. Engström. **-vinge.** Zool. Hos insekter. Motsatt 'täckvinge'. **-vux|en.** Flygg. *F-et* vilt. Sedan ungarna blivit *f-na*. **-väg.** 1) Ofta i best. sing. Att omedelbart infinna sig i Döberitz *f-en*. 2) Något nytt i *f.* **-värk.** Reumatiska smärtor. Men vid mina år och med den svåra *f.*, som då och då ansätter mig i ryggen ~. **-värld(en).** Inom den skandinaviska *f.* **-väsen|(de).** Arméns *f.* leder sitt ursprung från 1912, marinens från 1911. Chefen för marinens *f-de*. Chefen för U. S. A:s postflygväsende. **-ödl|a.** Zool. 1) Draködra, flygande drake l. ödla, släktet Draco. 2) Om redan under kritperioden utdöda ödlor. Fåglarna, som uppträdde ung[fär] samtidigt med de sista *f-orna* V. Leche. **-övning.** Vid marinens *f-ar*. Idka *f-ar* med elever inom ett så anvisat område, att ~.

— **Flygande**¹, *-t.* Märk (bildl.) uttr. som: I fläng och *f.* bar det av jfr i flygande fläng. I (fullt) *f.* o. I ett *f.* bägge mindre vanliga. — **Flygande**², [*-n*], *-e.* Flygande (tidnings)korrespondent. Brev från Karlstads-

T:ens »flygande». — **Flygar|e**, (*-e*)*n*, *-e*; *-bomb*; *-klädd.* 1) Om fåglar o. d. Mer tillfälligt. Rödheten är skenbart ingen *f-e* av rang. Måsfågeln är utmärkt *f-e*, som ~ E. Lönnberg. Lärkan är höjdf-*e* och har anträffats på 600 *m.* och högre. Myrhororna är mycket svaga *f-e* och ~ G. Adlerz. 2) Om människor. Mest om flygmaskinsförare. Man vet blott, att de djärva *f-na* ämnat stiga upp så snart som ~. Förolyckad *f-e*. Ty man blir absolut ej fälduglig *f-e* på fem, sex månader. Armé-*f-en*, löjtnanten vid ~. I jämförelse med de landningar en front-*f-e* måst klara. Erfarna fält-*f-e*. Femte armékåren, vilken jag var tilldelad som generalstabs-*f-e* om tyska fhnd. Marinf-nas förekapacitet. Militärf-*e*. Olika certifikatvillkor för sportf-*e* och yrkesf-*e*. En stridsf-es upplevelser boktitel 1918. 3) Flygmaskin. Mindre vanl. Gärna fackl. Den moderna flygmaskinen tillhör typen »drakf-*e*». Biplanf-*e*. **Syn.** 2) aviat, aviatör, aviatiker, pilot, flyg(maskins)förare; ibl. luftseglare, aeronaut; ibl. flygbåtsförare. — **Flyger-sk|a**, *-an*, *-or*. Oftare kanske ännu 'kvinnlig flygare'. En ung *f-a*, fröken Mathilda Moisan. Den svenska *f-an* färdig till start.

— **Flygg**, *-t.* Mest zool. o. jäg. Sedan ungarna blivit *f-a*, ströva stararna omkring i stora flockar. Rovfåglarnas ungar, vuxna men ännu icke *f-a* Per Hallström. Ibl. även bildl. *t. e.* Men så, en vacker dag, var du *f.* Tor Hedberg. Sonen gick till sjöss, när han blev *f.* Siwertz. **Syn.** flygför, flygvuxen, flygfärdig; färdig att lämna boet l. hemmet. — **Flygning**, *-en*, *-ar*; *-sförsök* m. fl. (vanligare 'flygförsök' osv.). Ofta ifråga om mänsklig flygkonst. *F-ens* historia. Efter ungefär en halvtimmes *f.* kunde vi fastslå, att fienderna drogo sig tillbaka. Där gjorde jag den hittills mest spännande *f-en*. Eskaderflygning *f.* i eskader. Världrekord i hastighetsflygning över 1 *km.* bana. Konstflygning. Med Fritz Netzel på långflygning. I flygutbildningen ingående lång-*f-ar*. Sportflygning och militärflygning. För artilleristrider hava även natt-*f-ar* sin betydelse, ty ~. Prov-, rund-*f-ar*. Göra spanings-*f-ar* på 200—300 kilometers längd. Jag utförde de vildaste tangof-*ar*, stört-*f-ar* o. s. v. för att förvilla fransmännen. Rundf-spris. **Syn.** flykt.

— **Flykt**¹, *-en*, *-er* (särsk. mer fackl.). Jfr flyga o. flygning. **A)** Enkelt. **I.** Egentligare. 1) Om fåglar m. m. Skjuta en fågel i *f-en*. Närma sig i snabb, i snörrät *f.* Taga sin föda under, i *f-en*. Ha en svävande, orolig *f.* Bullrande *f.* Spå efter svalornas *f.* Längre fram på hösten ~ göra [rapphönsen] även längre *f-er*. Med en flugas snabbt tvärkastande *f.* Fjärilsflykt. 2) Om människor, maskiner m. m. En flygmaskin, som lyfter från marken eller synes i *f.*

*Med ytterst snabb f. närmade sig då ett franskt monoplan från Juvisy. Få den [= maskinen] i glidflykt. Gjorde glidfer av ända till 300—400 meters längd. Spaningsflykt. Företaga överlandsfer Tord Ångström. II. Bildl. Gripa ngt i f.en. Gripa tillfället i f.en. Dessutom har han i förbi-fen uppsnappat ~. Tidens f. Minuternas snabba f. Tankens, tankarnas, fantasiens (fria) f. Tynger fantasiens (ving)flykt. Ta ny f. Här tar skaldens fantasi en högre f. skr. Hans snilles djärva f. skr., högt. Poetisk f. Det var f. i hans föredrag. B) Ssgrna ha formen flykt- o. äro i allm. zool. I jäg. I fråga om människans flykt föredrages alltid flyg-. **Syn. I.** flygning, ibl. flygsätt; **II.** (ibl.) (förbi)fart(en); (fritt) lopp; 'utflykter', (luftig) irrfärd; lyftning; kraft, eld, värme, liv. — **Flykthöjd** sälls. för 'flyghöjd'. **-riktning** zool. o. jäg. **-skjutning.** Jäg. Vid f. **-skott.** Särsk. jäg. Skott på flygande fågel; ibl. även friare t. e. om skott på springande räv, mård osv. **Kasta ett f. efter en svart stork.** Så länge man hade de gamla flintålsgevären förekommo knappast egentliga f. **Hagelbössans förmåga av f. Sven Ekman. -skytt.** Jäg. Och fin f. Han är (en) god, utmärkt f. **-skytte.** Jäg. Som hunnit förvärra sig någon färdighet i f. **-sångare.** Zool. På ett avvikande sätt förhåller sig törnsångaren under sången, i det att han är f.*

— **Flyktig**², -t, -are; -het; -hetsgrad (fys.). **I.** Allmänare 'bildl.' bet. Skiftningar föreliggande men äro föga utpräglade (jfr exemplen). *William hann endast göra en kort, f. bugning. En f. nick. Kasta en f. blick på ~. [Flugorna] skilja sig redan vid f-t påseende från myggorna genom ~. (Blott) helt f-t genomgna ngt. Låsa ngt helt f-t. Utan att ens göra oss tid till den faste eftertanke. Vid en f. bekantskap. F-t road. En f. teckning, skiss. Ett f-t (gjort) utkast. Några f-a stunder skönl. En f. rod-nad, blekhet skönl. En f. gäst är skönheten på jorden, / en värkväll blott dess ånglabild hugsvalar Stagnelius. F. och obeständig, som kvinnan är. Och så en viss f-het, som tilltagit med åren, och som gör, att hon ej kan dröja vid ett ämne, en tanke. **II.** Märk särsk. *F-a oljor oljelika väl- I. illaluktande ämnen ur växtriket vka vid upphetsning osönderdelat förflyktigas, eteriska oljor. F-a vätskor lätt avdunstande (även vid låga temperatur). På grund av sin lättf-het. Svår-f-a ämnen. Trög-f-are, mera tjockflytande alkoholer Ekenberg-Landin. **Syn. I.** hastig, snabb, övergående, för ett l. några ögonblick, för stunden, ett l. några ögonblicks, 'lätt', ytlig, blott antydd l. skisserad, i hast tillkommen l. nedrafsad, snabbt flyende; ostadig, obeständig, föränderlig, ombytlig, fladderaktig, som blott skummar (på) ytan,**

'fjärilslik'; **II.** förflyktigande, lätt förflyktigad, eterisk, som lätt övergår till gasform, lätt avdunstande.

Flygel (grav); -eln, -lar. **I.** Bet. 'sida' mer l. mindre klart framträdande. **1)** Sidosdel av i slagordning uppställd armé l. flotta (x center, mitt). Även om vardera ändan av trupp- l. flottlinje l. ställning. *Benämningarna högra och vänstra f-eln bibehållas under hela drabbningen, även om de ursprungliga förhållandena förryckas. Under slaget hade konungen själv (an)fört högra f-eln. Vänstra f-eln av hären stod stödd mot en liten by, vars namn jag glömt. Stå på, tillhöra högra f-eln. Ytterst på vänstra f-eln. 2)* Sidoparti av en långsträckt byggnad; flygelbyggnad, mindre sidobyggnad (antingen om, vanl. lägre, från byggnadens huvudmassa utskjutande partier l. ock om fristående — mindre — byggnader symmetriskt anordnade omkring, framför l. bakom huvudbyggnaden). *Två framskjutande f-lar. Bo i ena f-eln, i en särskild f-el (byggnad). De uppkaktade ha sina bostäder i f-larna. Norra f-eln. Slotts-, gårds-f-el. 3)* Vardera av de rörliga halvorna på en dubbeldörr. Vanligare dörrflygel. *F-larna (på dörren) gå ej riktigt igen. Rörliga f-lar eller dörrar, vilka kunna sammanslås för att ~ på altarskåp. Altarskåpsf-lar ~ av skulpterat trä. 4)* Bildl. Särsk. i politisk mening. *Z. Höglund och hans anhängare bilda här yttersta f-eln stå längst till vänster. Är detta ett beklagande av att »munkorgslagen» ej tillämpats på sagda f-el [dvs. Stormklockeflygeln]? **II.** Mer fristående bet. Vingformigt stort piano (bildar en rätvinklig triangel med inböjd hypotenus; strängarna äro spända vågrätt o. i tangenternas längdriktning), flygelpiano. *Tänk, att di har skaffat sig (en) f-el! Blüthnerf-el. Konsertf-el.**

— **Flygeladjutant.** I flera utländska arméer benämning på regentens personliga adjutanter (såvida de ej ha generals grad då de nämnas 'generaladjutanter'). **-altare).** Altarskåp (med flyglar), triptyk. **-art**/ad, -at. Byggn. Med korta f-ade framsprång Aug. Hahr. **-befäl.** Krigs. Befäl som har sin plats på flygeln. **-byggnad;** -ning. Jfr flygel I 2. *En kammare belägen i en f-nad. -dörr* dubbeldörr (med flyglar). **-karl,** **-man** o. **-manskap** avse alla tre manskap som har sin plats på flygeln l. ibl. yttersta man i ledet. **-piano** sälls. för 'flygel' (se d. o. II). **-tropp** krigs. (x mitteltropp).

Flykt¹ m. fl. se under fly¹. **Flykt**² m. fl. se under flyga.

Flyta, flöt(o), flutit; fluten; flytande se B. **A)** Flyta. **I.** Egentl. Bet. i allm. väl åtskilda. **1)** Båras av vattnet, simma o. d. **a)** Små båtar f-a, när stora skepp stå på grund. *F-a på ballasten om vrak. Halv-*

ruttna lön, som varken *f-a* eller *sjunka*. *F-a* som en svan på vattnet. *Feta* personer *f-a* lättare. *F-a* med tillhjälp av en korkdyna. Ligga på rygg och *f-a* (utan att röra sig) även *F-a* på rygg. **b)** Ngt närmare 2 i ex. som: Allt som flöt i land betraktades som finnarens egendom. **2)** Rinna o. d. **a)** Genom denna sänka *f-er* Rhen i nordlig riktning mellan låga stränder, som förr ofta ändrades, men nu genom regleringar blivit stadgade. En liten *d* *f-er* genom staden. Den lilla bäcken försvinner här och *f-er* på en sträcka av flera hundra meter under jorden för att sedan åter gå i dagen. Än *f-er* här i en krok omkring prästgården. Den delen av staden, där strömmen *f-er* saktare. *F-a* trögt, långsamt, lugnt, snabbt, i många buker. **b)** Ngt friare. Och den utspillda mjölken flöt i en bred flod över golvet. Blodet flöt åter lugnare i, genom ådrorna. Svetten flöt i strömmar utför, från hans ansikte. Ymnigt flöto ännu tårarna från hennes rödgråta ögon. Sår, som det *f-er* var ur. Märk särsk. Blod har (redan) flutit, återgång är omöjlig. Strider där bläck, ej blod *f-er*. **c)** Märk särsk. uttr. *F-a* med strömmen ofta bildl. = viljelöst föras l. följa med, göra som alla andra, icke ha ngn egen mening l. ståndpunkt, gå i flock med andra. **3)** Befinna sig i flytande tillstånd. Jfr flytande. Till dess blandningen *f-er* (lätt). Hit kan ansluta sig Bläcket vill inte *f-a* är grumsigt (o. fastnar i pennan); även: pennan vill inte ge bläck.

II. Bildl. Mest till bet. 'rinna', ibl. till 'vara i flytande tillstånd', ngn gång till 'simma'. **1)** Till bet. 'rinna'. **a)** Och *cham-pagnen flöt* (över)flödade. *Ett land som f-er* av mjölk och honung överflödar av dvs. som är övermåttan rikt o. bördigt, som ger rikligaste näring, ett schlaraffenland. **b)** För denna tid *f-a* källorna sparsamt. Detta kan icke ha flutit ur hans penna. **c)** Ljuslet flöt i breda vågor in genom fönstret. Det kol-svarta håret, som i bucklor flöt nedför skuld-rorna. **d)** Dagarna flöto i en jämn ström, alla lika, ingen förändring. **e)** Stilen *f-er* lätt och har en viss glans över sig. **f)** Mkt åld., i 'pappersstil' ngn gång för 'härflyta, följa'. **g)** *F-a* med strömmen se A 12 c. **2)** Även till bet. 'vara i fande tillstånd'. Allt *f-er* översättning av filosofen Herakleitos' ord 'panta rei' varmed han menade: det är fruktlöst att söka ett oföränderligt urämne, ty i verkligheten finnes intet fast o. bestående, 'vi kunna icke två gånger sätta ned foten i samma ström' (ty andra gången är det ett annat vatten som rinner fram); numer brukas uttr. ibl. även i bet.: det finns inga bestämda gränser, allt går över i vartannat, allt är flytande; ngn gång vard.: allt är (för honom) en enda röra. **3)** Snarast till bet. 'simma'. *F-a* i

tårar skönl.; oftare 'vara upplöst l. simma i'. Örnen *f-er* stolt genom rymden, luft-havet. Blomdoften *f-er* så tung genom saln Karlsfeldt.

B) Flytande. Ofta som adj. Egentl. o. bildl. Märk bl. a. **1)** Till bet. 'simma'. **a)** *F-ande* docka flytdocka. *Flytande* likkista om dåliga gamla fartyg. *F-ande* mina flyt-mina. *F-ande* sjömärke. **b)** Handels. *F-ande* last som lastad på fartyg säljes odelad. Till Sverige äro för närvarande *f-ande* vissa partier majs. Sojabönolja ~ *f-ande* från Östasien med japanska ångfartyget Washington. **c)** Lyckas hålla det *f-ande* uppe, med nöd rädda l. ställa det så att det (ännu) går, hanka l. dra sig fram. Det gällte bara att hålla sig *f-ande* i några dar Si-wertz. Under en evig segsliten kamp att hålla det gamla hertigdömet affärer *f-ande*. **2)** Till bet. 'rinna' l. 'vara i fande tillstånd'. **a)** Fasta, *f-ande* och gasformiga kroppar. Benägenhet att övergå i *f-ande* form. Mätt för *f-ande* varor. Blott kunna inta *f-ande* föda. *F-ande* bränsle som oljor o. d. Göra *f-ande*. *F-ande* kolsyra, kristaller, luft se substantiven. *F-ande* ämnen. **b)** Gränserna äro *f-ande* flyta över i varann. **c)** Lätt, trög, tunn-, tjock*f-ande*. **d)** Förvärvandet av en lättläst och *f-ande* handstil. Lätt *f-ande* stil, melodier, rytmer, rim. Ha en *f-ande* talegåva, tunga. Läsa *f-ande*. Tala tyska *f-ande*.

Syn. A) I. 1) (upp)bäras (n) av vattnet, icke sjunka, hålla sig (kvar) på ytan, hålla sig uppe, 'simma', (ibl.) vara flott, icke känna l. ta i l. skrapa i botten, ha tillräckligt djupt vatten under sig; ibl. föras av l. följa med vattnet l. vågorna l. strömmen (o. d.). driva(s), glida; **2)** rinna; (hastigare l. häftigare:) strömma, forsa, skvala, frusa; (småningom:) sippra, sila, droppa, drypa; (ibl.) gå, löpa, röra sig, söka l. ta(ga) sig väg; (ibl.) svalla, välla, kvälla, bölja, rinna till, flöda; ibl. lacka; (ibl. nära) vätska sig; ibl. (ut)gjut; **3)** befinna sig l. vara i flytande tillstånd l. i vätskeform, ibl. vara smält l. upplöst; **II. 1)** (över)flöda (n); 'vara upplöst l. 'simma' (i); 'falla'; härflyta, följa; **B)** (*f-ande* bl. a.): **1)** flyt, torr-, som håller sig uppe över vattnet, simmande, flott; på väg (lastad på fartyg); 'uppe'; **2)** rinnande, smält, vätskande; vag, obestämd, utan skarpa l. fasta linjer l. gränser, icke skarp, oskarp, 'dimmig', föga utpräglad; (jämn)löpande, sammanhängande, 'lätt', ledig, formfulländad, jämn, välformad, lättlöpande, där ingen ansträngning märkes; fortlöpande, obehindrad; rapp, flödande.

— **Flyta** av n, bort n, fram n, förbi n. **F. i** o. ifluten. *Färger* som *f. i* varandra flyta ihop, blandas, icke hålla sig skilda. **F. igen** n. **F. igenom**, ihop o. ikring

se genom, hop- o. kringflyta. **F. in** *n*, **isär** *n*, **ned i. ner** *n*. **F. omkring** o. **opp** se kring- o. uppflyta. **F. ovanpå.** Ofta bildl. Och att släkten fortfarande förstod att *f. ovanpå* hålla sig (ett trappsteg) högre än andra. *Vilja f. ovanpå* vilja vara förmer l. göra anspråk på en bättre ställning än andra, (ibl. nära) göra anspråk på att vara tongivande l. vilja fram l. göra sig gällande, flyta över, 'sätta näsan i vädret' (vard.). **F. samman** *n*, **sönder** *n*, **till n. tillbaka n.** **F. tillsamman(s)** se sammanflyta. **F. upp n, ut n, över.** 1) Egentl. Öftare 'rinna över' l. d. Så att smeten till och med flöt över. 2) Bildl. Jfr 'flyta ovanpå'. Då han sålunda på detta sätt ej kunde *f. över* och göra sig gällande.

— **Flytaktig**, -t, -are; -het. Skr. Ett flytande eller *f-t* ämne. **-anordning.** Mest i fackl. stil. *F. avsedd* att hålla en person över vattnet, då han fallit i sjön G. Stenfelt. *Invärdiga f-ar* i båtar. **-bar**, -t, [-are]; -het (ibl. flytförmåga l. flytkraft). Fackl. *Spiror*, bräder, uppblåsta lädersäckar eller andra *f-a* föremål A. Ekelöf. »*F-heten*» hos skrovet. Virkets *f-het* under olika förhållanden. **-blad**; -srosett; -sväxt. Bot. Ifråga om vattenväxter (x nedsänkta blad). *F-en* ha i regel annan form än de nedsänkta bladen. På vissa håll växa *Trapa-individen* så tätt, att deras *f-srosetter* formligen bilda en grön matta på vattenytan. Näckrosor, nate [*Potamogeton*] och andra *f-sväxter*. De s. k. simbladen (ofta tråd fina och med luftblåsor) äro icke *f.* i egentlig mening. **-docka.** Flytande docka: ett slags torrdocka på pontoner. Göteborgs nya *f.* invigd 1915. **-dräkt.** En av honom uppfunnen flyt- eller simdräkt. **-dyna.** Mindre vanl. för 'korkdyna' l. d. *F. d* livbåt.

-förmåga. Gärna fackl. Så att ~ *far*-tyget likväl skall äga *f.* Att dess [metallbåtens] *f.* icke understiger den *f.* som kräves hos trådbåt av samma rymd. **Syn.** (ibl.): flytkraft, flytbarhet. **-försök.** **-jord**; -svalk. Geol. osv. Jfr jordflytning. Jord som lätt råkar i upplösningstillstånd o. flyter ned (t. e. i fjällen). Här och där ibland uren funnos plättar av *f.* Varvid *f-svalkar* bildas, som terrassformigt höja sig över varandra. **Syn.** (mer l. mindre nära stäl.) flottmo, jäsjord osv. **-kraft.** Gärna fackl. Jfr flytförmåga. *U-båtens f.* [Flotten] kan genom tomtunnor erhålla stor *f.* och till och med användas till bro. **-kran** pontonkran. **-kropp.** Fackl. Att hjulen ersatts med flottörer eller *f.* Tord Ångström. **-lera.** Fackl. Lerrik flottmo. De nordvenska *jäs*, *flyt* och *fryslerorna*. **-låd** *a*. Luftlåda. Fackl. Med vattentäta skott eller *f-or*, i stånd att vid förfyllning uppbära skrov och besättning. **-läge.** T. e. om u-båt. Att från ett större djup så att säga pendla oss upp och

genom att växelvis tömma och fylla tankarna komma i sådant *f. att ~*. **-min** *a*. *F* an äger flytförmåga men är förankrad o. hålles på lämpligt djup under vattenytan (x dels bottenmina, dels drivmina). Företogs försök med minan som *f-a* 1892. *F-a* ilanddrövt och exploderade kl. 2 e. m. strax söder om Bergkvara, Kalmarsund 1914. *F-or*, vilka efter viss tid desarmeras eller sjunka till botten och därigenom bliva oskadliga. *F-or* som slitit sig. **-rock.** Flyghjälm av skinn, halsdukar och en *f.*, det sista för det fall att vi skulle komma i vattnet. **-sand.** Fackl. Flottmo, jäsjord, sandjord som genomsättes av källdrag. **-spån.** Fiskredskap, som med vettar eller *f.* försedd är. **-timlimer.** Som kommit flytande i land. Det klumpiga *f-ret* O. Elgström. **-trä.** Jfr föreg. Den lilla av *f.* utskurna kaffepannan O. Elgström.

— **Flytning**, -en, -ar; -sförsök. Jfr flyta. Märk bl. a. 1) *Saliv*, varflytning. I denna bet. ngn gång även mer konkr. 2) *Jordflytning*. 3) *F. på rygg*. Hopp och figurfar. 4) *Guldet fordrar ungefär + 705 grader* för att komma i *f.* Bringa i *f.*

Flytt, -et, =. Mest fackl. l. smtl.: en flyttning l. dragning, ett drag (särsk. i schack). *Vems d(r) f-et?* l. *Vem har f-et?* vems tur är det att flytta (l. dra). Har du gjort dätt *f.?*

— **Flytta**, -ade, -as; [-are]. **A**) Enkelt. **I.** Trans. 1) Ändra plats för o. d. **a)** *F-a* ngt från en plats till en annan. *F-a* bordet till fönstret, så ser du bättre! Om du flyttar stolen närmare, så får jag också höra lite. Jag ser, att sängen redan är *f-ad* (från sin plats). Jag rör inte ensam *f-a* soffan. *F-a* soffan i hörnet och ställ bordet framför, så går det bra! Aldrig kan hon låta möblerna stå, jämt ska *d* *f-as*! Hyllan är för tung att *f-a*, om böckerna inte tas ner. *F-a* den försiktigt, den är lite bräcklig! **b)** Numer *f-ar* man ganska stora träd, i det man tar dem om vintern med omgivande frusen jord. Ofta *f-ad* slår sällan rot mest bildl. **c)** Affären är *f-ad* längre neråt gatan, *f-ad* till Ägatan, Strandbergskas huset. Di tänker visst på att *f-a* fabriken till Sundbyberg. Biblioteket har *f-ats* till, upp i övre våningen även 'f-ats u'pp'. *F-a* regementet, trupperna till en annan stad. Regeringen, biskopssätet *f-ades* nu till U. **d)** Märk *F-a* sina bopärlar jfr II 3. *F-a* sin verksamhet (till ~). **e)** *F-a* pjäser i schack, brickor i brädspel osv. 2) Rubba l. omflytta *n*. **a)** *F-a* rämärken. Stormen *f-ar* skylt Andersens sagor. **b)** Stenen är *jordfast* och går ej att *f-a* (ur stället, en tum). 3) Om person. **a)** Van att ständigt *f-as* från ställe till ställe, en riktig 'skjutshäst'. *F-ad* utan egen ansökan. **b)** Motsatt 'bli kvar-sittare, få sitta kvar'. *F-as* (till högre klass).

Till klass 5 b f-as: ~, samt med villkor om förkovran: ~.

II. Intr. o. abs. **1)** Måka på (sig). *Vill du f-a lite på stolen, du sitter på min klänning. F-a på dig lite, så du inte skymmer för mej!* **2)** I spel. *Vems tur är det att f-a? vem har flyttet.* **3)** Ändra bostad o. d. Torde kunna betecknas som intr. huvudbet. **a)** 'Egentligast'. *I morgon f-a vi (till en annan våning). Vi få inte f-a förrän 5 okt. Uppsgadt att f-a till hösten oftare kanske 'till (av)f-ning'. Di ska visst f-a till Stockholm. Han funderar på att f-a till sin bror i Härnösand. Han är f-ad för en månad sen. Han har för längesen f-at till Gävle. F-a på l. till landet oftare 'flytta ut på l. till'. F-a ur huset, från staden. F-a ur landet. Med hela sin familj f-a till Amerika. Nu för tiden f-ar folk inte i onödan; det är också så dyrt att f-a. F-a för sig själv (bryta sig ut ur familjen, lämna fädernehemmet o.) sätta eget bo, skaffa sig sitt eget. Märk uttr. Ständigt vara på f-ande fot. **b)** Om tjänstefolk. *De dagar tjänarna f-a är det alltid mycket folk i stan. F-a ur tjänsten.* **c)** Om djur (särsk. fåglar). *På våg att f-a mot söder, till Södern. Ser du, svalorna ha redan börjat samla sig för att f-a. F-ande fåglar vanligare 'flyttfåglar'. **d)** Ofta i pres. part. Skola som f-ar. Mårbackens—Vitkärns f-ande småskola i Lekvattnets socken. F-ande sjukhus. **4)** Om skolfhdn. *Fick Erik också f-a (till högre klass)?* jfr I 3 b.**

III. Refl. **1)** Refl. huvudbet. *F-a er bara en liten smula, så ser ni bra allesamman! F-a sig närmare (till) fönstret. Vill du f-a dig ur solen för mig, du skymmer. Han f-ade sig inte en tum. Under tiden hade molnet f-at sig och ~. Himlakroppar, som synas f-a sig ytterst långsamt. **2)** Han bad att få f-a sig till vårt bord. Varvid tyngdpunkten f-ar sig. Värk som f-ar sig.*

B) Ssgr ha formen flytt; flytte nästan blott i lagtermen 'flyttedag' (samt ngn gång lds.). Jfr även 'flyttnings'.

Syn. A) **I.** ändra plats l. läge för, sätta l. ställa l. lägga på annan plats l. på annat sätt, bortflytta n, föra (bort n) till annat ställe, ibl. ta(ga) l. släpa l. skjuta l. skaffa bort n l. undan n, flytta om n, ordna om n, ställa l. placera annorlunda, omplacera n, förflytta, transportera; (ibl.:) fort-skaffa, avlägsna, överflytta, överföra, forsla, befordra; röra (ur stället), rubba (från sin plats, ur sitt rätta läge), maka (på), rucka (på); plantera på annan plats, omplantera n; förlägga till annan plats; ge transport; emigrera; få flyttnings (till), ibl. få fulla betyg (till); **II. 1)** maka på (sig); **2)** flytta en pjäs (i spel), göra ett drag l. ett flytt, dra(ga); **3)** ändra bostad l. våning, avflytta, flytta över n (till), byta (o'm) bostad, förlägga sitt

hemvist (till), slå sig nēr, slå ned n l. flytta sina bopålar; lämna orten l. staden, draga (sin väg), bege sig (till annan plats), ibl. flacka; ta(ga) annan plats l. anställning; företa sitt flyttningståg (om flyttfåglar); ambulera; **III.** ändra läge l. plats, maka på sig, byta o'm plats, förfoga sig (undan), maka åt sig; förflyttas, förskjuta sig.

— **Flytta av** n, **bort** n, **dit** n, **efter** n, **fram** n. **F.** för ngt, så att ett annat icke syns l. d. **F. hit** n, **ihop** o. **ikring** se hop- o. kringflytta, **in** n, **(sig) intill**, **ned** l. **ner** n, **om** n, **omkring** se kringflytta, **opp** se uppflytta, **till (sig) n**, **tillbaka** n, **(till)samman(s)** se sammanflytta, **undan** n, **upp** n, **ut** n, **äter** n, **över** n.

— **Flyttbar**, -t, -are; -het. **1)** *F-t gods. F-a bänkar. Amerikas f-a hus. F. ledning, sladd* som kan fogas till olika elektriska kontakter. *Kikare med f-a linser. 2)* *F. poststation. F-a helger. Syn. 1)* bärbar, transportabel, portativ; lös, ej (jord- l. vägg-) fast, rörlig; ibl. ställbar; **2)** fri, ej bunden (vid viss ort, viss dag osv.). **-bestyr** flyttningsbestyr. **-block;** -sområde. Stenblock som ej tillhör den berggrund där det ligger utan flyttats med inlandsis o. glaciärer l. med flytande isberg. *Inom Sverges alla landskap äro f. mycket allmänna. Ett ofantligt (granit)f. mitt ute i skogen, mer än 10 m. i genomskärning. Syn. erratiskt block. -fågel; -el(s)drag (jäg. o. d.); -el(s)natur; -el(s)skara; -el(s)sträck (jäg. o. d.). *Fåglar som periodiskt flytta söderut, enär de under vintern ej kunna skaffa sig föda på sina nordliga häckningsplatser, kallas f-lar. Samma fågel kan vara f-el i ett land och stannfågel i ett annat, och gränsen mellan strykfåglar och f-lar är mycket svävande. Vissa av våra nordiska f-lar bege sig under vintern ända långt ner i Afrika och följa dd i allmänhet bestämda flyttningsvägar. F-el-dragen hade börjat komma E. Norlind. Återvändande f-skaror. Hör jag f-elsträcket sjunga A. Ahlman. -gröt.* Ej allm. känt. I somliga trakter (dock mindre nu än förr) komma goda vänner o. bjuda en flyttande på gröt l. annan 'förföring' själva flyttningsdagen på det nya stället, denna förföring kallas 'flyttgröt'. **-hjälps.** *Får du henne till f. nu 1 okt.? Även om understöd l. ersättning för flyttnings. -kalas.* Vid flyttnings (ibl. med 'förföring') l. för ngn som skall avflytta från orten, flyttningskalas. **-lapp.** Nomadiserande lapp. *Renbetesfrågan, svensk-norsk tvistefråga om svenska f-ars rätt att viss tid om året beta sina renar på norskt område. -lass.* *Förr voro gatorna 1 oktober fyllda av det ena f-et efter det andra; numer, i dessa bostadsbristens tider, är ett f. nära nog en sällsynthet. -sak.* Nästan endast i plur. *En vagnlast f-er. -stjärna.* Sälls. för planet, 'vanderstjärna'.*

-stök. *Stå mitt uppe i fet flyttningsstök.*
-vagn flyttningsvagn.

— **Flytt(e)gille.** Mindre vanl., folkligt för 'flytt(nings)kalas'. **-gods.** *Som kunde flyttas från en plats till en annan likt vanligt flyttegods* G. Cederström.

— **Flyttedag.** Se det liktydiga 'fardag'; jfr även 'flyttningsdag'. *Frivillig f. och lagbestämd f.* Även friare o. bildl. *F-en* [för regeringen] närmar sig.

— **Flyttning,** -en, -ar. Jfr i allm. verbet. **I.** Enkelt. Märk bl. a. **1)** *Sysselsatt med f(-en) av sina saker.* *F.* av en sjuk. *F.* av träd och buskar. **2)** *F. från kommun till annan.* *Stå under, i f., mitt i f-en.* *Uppsagd till f.* *Anmälan om f.* *I anseende till (snar) f., till affärens f.* *F.* av postkontor från en lokal till en annan bör i förväg tillkännagivas genom tidningsannons. *F-ar* bli alltid dyrbara. *Höst, oktoberf-en.* *Den församling, därifrån f. sker.* *I pigf-en.* *Vildgässens vårflyttning.* **3)** I fråga om skolklasser. *Mogen till f. (till, mer säll. i högre klass).* *Få villkorlig f. i. med villkor om förkovran.* *Den 'fria f-en'* då lärjungarna i en klass oberoende av varandra allt efter flit och anlag kunna när som helst i ett l. annat ämne uppflyttas i högre klass; denna slags f. är numer efter en del försök alldeles övergiven för *Årsf-en* f. klassvis till början av nytt läsår. **II.** För ssg (som ha formen *flyttnings-*) jfr verbets (flytt-). **Syn.** (ibl.) bortflyttning, avflyttning, förflyttning, överflyttning, transport osv.

— **Flyttningsanmälan;** -ning. T. e. vid flyttning från en församling till en annan. **-attest** särsk. från församling. **-besvär.** **-betyg** tjänstefolks (o. orlovssedel, avskedsbetyg); i skola; från församling (officiellt). **-bevis.** Icke fackl. Om flyttningsbetyg från församling l. om flyttningsintyg för ransonering. **-bråk.** **-dag.** Särsk. för tjänstefolk, men även för hyresgäster m. m. Jfr fardag. **1)** *F. för tjänstekjon, så d. landet som i städerna, är den 24 okt., med undantag för Stockholms stad, där tvénne f-ar ärligen äga rum, nämligen d. 24 april och d. 24 okt. Legostadgan.* **2)** *Den vanliga f-en för hyresgäst är 1 okt.; förslag har varit uppe att avskaffa den andra f-en (1 april).* **Syn.** (ibl.) flyttedag, fardag. **-ersättning** jfr flyttningshjälp. **-examen** vid skola. **-färd.** *Fåglarnas f-er.* **-hinder.** I fråga om skolfhdn. *Att ~ okunghet om nyromantikens inbrott skall utgöra f.* **-hjälp.** Utgår t. e. till officerare o. underofficerare som (utan att vinna befördran) för längre tid förflyttas från en ort till en annan. *Ansökan om f. -intyg.* Särsk. i och för ransoneringen under kristiden. *Sedan f. avlämnats till livsmedelsnämnd, äger denna tilldela ranson.* **-kalas.**

-kollegium skolterm: k. där flyttningarna bestämmas. **-stök.** **-sökande** skolterm. **-system** mest skolterm. **-tid.** Jfr flyttningsdag, fardag m. fl. *I f-er.* *Fåglarnas f.* **-vagn** flyttvagn. **-väg.** *Öster om fyndplatsen går en [lapparnas] f. fram sedan urminnes tider. För att bidra till utforskningen av fåglarnas f-ar ringmärkas även här i landet en del fåglar.*

Flå, flådde, flätt, -s; [-ning]. **I.** Egentligt. **1)** *F. en (död) häst.* *F. huden, skinn, pälsen av ett djur.* *Laken f-s samt skäres i lagom stora stycken. Allting har en övergång, sa pigan, flådde ålen.* *Få först och f. sedan sälj inte rävskinnet innan du skjutit räven.* *Starkare bindtyg än skinn* av en flådd ål, torkat och skuret i smala strimlor. *finns inte.* *Svårflådd som en ål.* **2)** *F. ngn levande.* *Bli levande flådd* även om människor. **II.** Friare. **1)** *Jag känner mig alldeles flådd invärtes.* *Strupen kändes flådd efter den starka drycken.* **2)** *F. skinn* av en korv, innan man äter den. *F. kappan av ngn* mindre vanl. för 'riva, slita'. *F. torven av en gravkulle för att ditföra ny.* **III.** Bildl. Mindre vanl., ibl. vard. *F. sin nästa in på bara benen.* *Så flår han ju sina stutare också, förstås, mellan det han ~ Ossian-Nilsson.* **Syn.** **I.** o. **II.** draga) l. flänga huden l. skinn l. pälsen av, avflänga n, skinna; (av)skala (n), avriva n, avrepa n, avstryka n, stripa, avklå(da) n, ibl. blåda l. barka; ibl. ta torven av; (flådd ibl.) hudlös, skinnlös, skållad, avklådd, naken; **III.** 'klå' (ngn) l. 'klå av' (ngn) in på bara kroppen, utsuga n; (flådd ibl.) renrakad. — **Flå av n.** — **Flåbuse.** Vulg. Kan möjligen ännu ngn gång brukas i bet. '(hud)avdragare' o. 'prejare', men har vanl. en mer allmän skällsordsbetydelse 'rackare, grov o. rå buse' o. d. *Och lär för resten vara en f.* Aug. Lindberg. **-hack[a],** -an, -or. Lant. En handhacka med brett spadformigt blad (fäst vid ett i rät vinkel mot bladet böjt skaft). Jfr följ. **-hack[a]²,** -ade, -as; -ning. Lant. Med flåhacka avskilja tuvor o. yttjorden från grunden.

Flåsa, -ade, [-as]; [-are]; -ning (med plur). **1)** *Han f-ade som en flodhäst efter ansträngningen.* *F-a och stänka.* *Efter några f-ande andetag.* *Svettiga och inte så litet f-ande efter motionen.* *F-a mitt i ansiktet på ngn.* Friare. *F-a sitt hat i ansiktet på ngn.* *Lizzie, en f-ande tio tons hjulbåt.* **2)** Märk särsk. *Låt honom f-a lite! flåsa ut.* **Syn.** **1)** andas häftigt (gm näsborrarna), 'blåsa' (ut andedräkten gm näsborrarna); (ibl. mer l. mindre nära:) flämta, pusta, kippa efter andan; **2)** flåsa l. pusta ut, hämta andan, hämta sig, vila sig, ta igen sig. **Flåsa ut n.** **Flåspatos.** Grovt patos, flåsande deklamationer o. d. *Crusenstolpe är lika benägen för f. som någonsin Blanche och*

nekar sig aldrig någon stilkrokan Ruben Berg. Fullkomligt fri från idealistiskt f. och formell grannlåt Aug. Brunius. — **Flåsig**, -t, -are. Mindre vanl. Ett f:t handklaver Forsslund.

Flått¹, -en, -ar. Mindre känt. I SAOF (opraktiskt) stavat 'flott'. En slags fästing (Ixodes ricinus), som hemsöker särsk. hundar.

Flått² se flå.

Fläck, -en, -ar. I. 'Ful' fläck. 1) Egentl. a) Sätta, göra, få en (ful) f. på ngt. Du har spillt, så att det har blivit en stor f. på duken. Lämna f(ar) efter sig. Det blir inga f-ar, bara du gnider, med de(t)-samma du spillt. Det blir svåra, fula f-ar efter gräddde. En f. som sitter i. F-ar av tjära, som ej gå ur med tvålatten, avtvättas först med litet bomolja Berzelius. Ta l. få bort l. ur l. ut en f. Medel att ta bort f-ar ur tyg (med). Ta ur f-ar med bensin. Lägg salt på, så försvinner f-en, så går f-en bort l. ur. Fett, tjär-, olje-, oljefärgs-, vin-, bläck-, blod-, sot-, rost-, fukt-, smutsfläck. b) Märk särsk. det skämts. Det var, blev bara en våt f. kvar efter honom. 2) Bildl. Moraliskt. a) Sätta en f. på sitt l. ngns rykte, på ngns heder. En (outplånlig) f. vidlåder sedan dess detta namn, och släkten har tagit ett annat. Det är en f. på hans heder, hans ära. En f. som icke så lätt avtöds. Han rykte är utan f. Hon är utan f. Hans klinga, hans (vapen)sköld har ingen f. Skamsfläck. b) Märk särsk. Detta är en mörk f. i hans förfutna antingen: ngt som kastar en skugga över hans liv, ngt som han måste skämmas för l. ock ngt som han vill dölja l. ngt som är outklarlat (o. icke hedrande). Även solen, själva solen har (sina) f-ar ofta bildl.; eljest snarast till II.

II. Fläck som skiljer sig från omgivningen. 1) Med mer l. mindre svag anslutning till I. a) En f. i glasat, i l. på en ädelsten l. en pärla, i hyn, på ögat, i papperet. Hud-, lever-, födelsefläck för det sista vanligare 'födelsemärke'. b) Märk Blinda f-en (i ögat), blindf-en l. Mariottes f. fysiol.: det ställe i näthinna som motsvarar synnervens inträde o. därför är blint (beläget 4 mm. innanför ögats bakre pol); även om motsvarande lucka i synfältet. c) F-ar i solen, solf-ar jfr ovan I 2 b. Den mörka f-en för ögat som framträder, då man stirrat mot solen eller annan stark ljuskälla. 2) Utan anslutning till I. a) Hästen var blåsig, hade en vit f. i pannan. Vit hund med bruna f-ar. En katt med tiggerfärgade f-ar, tiggerf-ar. Njurformiga f-ar l. njurfar på fjärlsvingar. Krona röd med mörkare f-ar. Till färgen är den ljusröd med en svartaktig f. framtill. Leopard-, ring-, färgfläck. b) Hit snarast den

på sina håll (t. e. i Göteborg) ännu brukliga handelstermen En f. nålar dvs. nålar (vanl. knappnålar) som i ett brev sitta smnförda; mest = 1/2 rad. Jfr plått. Hur många far ä de i de här knappnålsbrev?

III. 'Plätt' m. m. 1) På en f., inte större än en stolssits, hade hon byggt sin lilla lagård av stenar med grankottar som kor. Men han kunde inte hitta en f. (så stor som en hand) som var torr. Inte ha en torr f. på kläderna. Ännu syns båten på samma f., den har inte rört sig 50 meter heller. Sitta timalts och stirra på en (och samma) f. vid horisonten som jakiren på sin navle. På denna f. av jorden. Han har en liten (jord)-fläck att sätta potatis på oftare 'plätt'. Våren kommer, snön smälter, och bara f-ar börja visa sig på åkrarna. Se till, att barf-ar och glesa ställen i vallarna genom hjälpsdåd också göras räntebärande! 1917. 2) Märk särsk. en del uttr. a) Rum. Stå och stampa på samma f. inte komma någonvart. Icke komma ur f-en (med ngn, med ett arbete). Underhandlingarna kommo inte ur f-en. Jag får honom inte ur f-en både egentl. o. bildl. Han sitter mitt i solen i en länstol hela förmiddagen utan att röra sig ur f-en. b) Tid. Ngt vard. På f-en och utan tidsspillan. Vi dker på f-en Hj. Bergman. Jag kunde ju inte bestämma mig så på f-en H. Wrånér. Nej ~ nu, på eviga f-en, och du aktar dig för att prata och slamra på vägen. Mindre ofta i obest. form. Jag utnämndes på f. till deras ciceron Gellerstedt.

Syn. I. 1) smutsfläck, klick, plump, smutsigt l. suddigt ställe, ställe där man spillt (ut) ngt; 2) fel, 'klick', vank, skavank, lyte, ibl. mörk l. dunkel punkt; II. punkt, märke, prick, 'stänk', (ibl.: blås(a), 'stjärn(a)' l. ock solfläck (i skinnet), fräkn(e); (ibl. nära:) utslag, blemma, kvissla; III. ställe, plats, litet stycke (land), (jord)plätt, jordfläck; ibl. begränsat litet område; (på f-en:) flux, genast, tvärt (på skivan, vard.), utan uppskov, som man går o. står, på ögonblicket.

— **Fläckbildande**. Skr. F. ämnen mottagas icke till postbefordran, om de icke ~ Postboken. -**feber**. En mycket smittsam, farlig utslagssjukdom, förr en trogen följeslagare till de stora krigen. Att även mässlingens, påssjukans och f-ns bakterier renodlats 1919. **Syn.** fläcktyfus, krigstyfus, hungertyfus. -**fri**; -het. 1) Egentl. Hans tätt tillknäppta blå klädesjacka var ny och f. F-tt linne. Ett bord, dukat ~ med en f-tt ren duk E. B. Nordström. 2) Bildl. Hans tidiga hjältedöd är inseglet på ett f-tt liv. F. vandel. F. dygd. En fullkomligt f. karaktär. F. (vapen)sköld. **Syn.** fläcklös, utan fläck(ar), o(be)smittad, ren, o(be)fläckt. -**full**. Skr., mindre vanl. -**kula** till fläckurtagning. -**lös**, -t. Gärna skönl.

1) Egentl. *F. hermelin*. 2) Bildl. *F.*, mångbesjungen, sin faders ära, / Hjalmar till frådn seger till seger for Runeberg. *F. poesi*. *F.t vanns* [standaret] Fröding. **-medel**. M. mot fläckar, fläckurtagningsmedel. **-pulver** att ta ur fläckar med. **-rad**. T. e. på fjärilsvingar. *F-er*, som bilda omväxlande mörka och ljusa tvärband G. Adlerz. **-reningsmedel**. Mindre vanl. för 'fläck-(urtagnings)medel' o. d. **-skad|ad**. T. e. om böcker, stick o. d. *Exemplaret, som är f-at, säljes därför billigare*.

-tals, adv. *F. röd och f. vit*. Jfr fläckvis. **-tvål**. Tvål att ta ur fläckar med (särsk. fettfläckar på tyg). *Denna f. ersätter kemisk rengöring*. *Udengörande f-ar*. **-tyfus** se fläckfeber. **-urtagare** l. **-uttagare**; -erska; -ning(smedel). Subst. på -ning vanligast. *Fläckurtagningsmedel för torrrengöring av ylle och sidentyg*. **Syn.** (f.ningsmedel ibl.): fläck(renings)medel, fläckkolor, fläcktvål, fläckvatten osv. **-vatten**. Jfr föreg. Vätska varmed fläckar kunna utplånas; särsk. sådan som brukas mot fettfläckar l. mot fläckar härrörande från organiska färgämnen (t. e. vinfläckar). *Dessa bägge f. brukas företrädesvis till borttagande av fläckar, förorsakade av fett, olja eller oljefärg*. *Engelskt f.*, en blandning av bensol, ammoniak och sprit. **-vis**; [-t]. Adv. [o. adj.]. *Då kälen icke gått ur den endast f. bara marken*. *Där vattnet blev f. mörkgrått som smält bly*. *Och f. stod en marig småskog, liten och låg, och ~*. *Det var f. något skumt på gården, där tyktornas ljusringar ej nådde varandra*. **Syn.** på vissa fläckar, fläcktals, här och där, ställvis, sporadiskt.

— **Fläck|a**¹, -ade, -as; [-ning]. Gärna bildl. o. skönl. (ofta högt.); särsk. ssgn 'fa ner' dock ofta egentligt o. vanlig även i vardagsspråk. 1) *Med kläder ännu f-ade av blod*. *Varför f-ades min pärla?* N. W. Lundh. *I ~ viljen [icke] f-a edra händer med oskyldigt blod* V. Rydberg. *Min kärlek gäckad, / min gård är bränd / min ära f-ad ~ Tegner*. *Med f-ad heder*. *En f-ad (vapen)sköld*. *Ett f-at namn*. *Hennes ära ~ [var] ännu of-ad* V. Rydberg. 2) Märk bl. a. *F-ade pantern*. *Gulf-ad* om färgteckning, vanligare 'gulfläckig'. **Syn.** befläcka, nedfläcka n, nedsöla n, (ned)smutsa (n), (be)sudla, oskära, sätta fläck(ar) på, ibl. göra fläckig, (ibl. nära) besmitta; (f-ad ibl. nära:) skändad l. (bränn)märkt, ibl. fläckig. — **Fläcka (i)från sig** jfr färga av l. ifrån sig. **F. ned l. ner** n.

— **Fläckig**, -t, -are; -het. Brukas icke i 'moralisk' bet. 1) *Din klänning har bli-*

vit f. En f. och sliten halsduk hade hon om huvudet. *Seglen kunna å land endast undersökas med hänsyn till slitning och f-het*. *F-a exemplar årtagas icke t. e. om böcker*. *Hit kunna föras F-t spegelglas*. *En f. pärla*. 2) *F. som tigern*. *Ett f-t ormskinn*. *F. hy*. *F. om kinden såsom vid feber*. *F-t nyckelblomster*, på latin *Orchis maculata*. *F. av brunt och vitt*. [Stenbilen] *har brun, mörkfläckig, fjällös, läderartad hud*. *Röd- (och vit)fläckig*. *Tiger-, panter-, småfläckig*. 3) *Rågen tycks komma upp mycket f.*, och på somliga ställen kommer den inte upp alls med bara fläckar (t. e. isbrännor). **Syn.** 1) (ner)fläckad, fullfläckad, med (smuts)fläckar, nerstänkt, (ned)smutsad, smutsig, (ner)sölad, sölig; (ibl.): dunkel, oklar, oren, felaktig, skadad o. d.; 2) med fläckar l. prickar osv., spräcklig, prickig, (ibl. mer l. mindre nära:) brokig, blåsigt, fräknig, flammig; 3) med bara (l. tunnare) fläckar, ojämna.

Fläcka² se fläka.

Fläd|er, -ern, -rar (vanligare f-erbuskar l. f-erarter) -erart m. fl. se II. Mindre utbrett (t. e. sydsvenskt) är ordet 'hyll'. 1) *Sambucus nigra*. *Den vanliga f-ern, som träffas vild i Sverges och Norges sydligare delar, förekommer ofta förvildad i närheten av trädgårdar, i vilka den 3—5 m. höga f-erbusken ofta odlas för blommornas skull*. *F-erns märm är mycket stor och lätt och användes bland annat till elektriska apparater och till leksaker*. *Uppå ett gammalt gods, ett arv av gamla fäder, / en skinn-torr grevlig änka satt, / var skral, drack ständigt te på f-er / och hade ben som spådde väder* Anna Maria Lenngren. 2) Märk *Druf-fer Sambucus racemosa*, en prydnadsbuske. **Syn.** hyll, fläderhyll, fläderbuske. — **Fläderblom**; -(s)olja; -ma. *Torkad(e) f(-mor) brukas i läkekonsten*. *Te av f-mor*. **-buske**. Även om andra arter än 'vanliga flädern'. **-bär**; -skärna. *F-et är en svart, inuti röd stenfrukt*. **-bössa**. En leksaksbössa (plugg-l. knallbössa) av fläderrör med uttagen märm. *Fläder(plugg)bössan kan även användas som spruta*. **-hyll** vanligare 'fläder' l. 'hyll'. **-kula** flädermärgskula. **-mor**. En bekant figur i skånsk o. dansk folktro. **-märg**; -sgubbe ('trollgubbe' av f. o. bly); -skula. *I medelpunkten av skivan är fäst en fin silkestråd med en f-skula om en elektrometer*. **-planta**. *Fläderplantor (ytterst snabbväxande)*. **-snär**. *Kyrkorna bådades in i f.* N. W. Lundh. **-spruta** se fläderbössa. **-te**. Har svettdrivande verkan; beredes av fläderblommor; särsk. förr mkt omtyckt i husmedicinen. **-trä**. *F. är gult, mycket finporigt och tämligen hårt samt segt*.

Fläka, -te, -t, -as; -ning (med plur.). Mindre vanl. är formen 'fläcka'. Dela på

längden i (två lika stora sammanhängande flata) skivor l. d. som utbredas åt sidorna. 1) Gösen *f-es* och *urbanas*, *inklappas* i linne och beströs med salt. *F-ta* strömmingar, hoplagda två och två med persilja emellan: 'strömming stekt som flundra'. Friare. *I vapen träffar man ofta en f-t örn* ('den heraldiska örnen'), framställd framifrån med åt sidorna utspända vingar och klor. Vara nära att *f-a sig* (i grenen). 2) Mindre vanl. *F-a* barken av ett träd. **Syn.** uppskära *n* på längden l. längsetter l. genomskära o. utbreda *n*, uppriста *n*, klyva (på längden), splittra; ibl. flänga. **Fläka opp l. upp** *n*. — **Fläkböckling.** *Holländsk f.*

Fläkt, -en, -ar. Bet. skarpt skilda; man kunde tänka på att uppdelat ordet i tre. **A)** Enkelt. **I.** Ofta skönl. 1) Egentl. *Inte en f. rörde sig. En svag f. kom löven att darra. Vid minsta (vind)fläkt spela asparna. En stilla f. Ljumma, varma, heta, kalla, svala, isiga f-ar. Lekande f-ar kruvade fjärdens yta. Friska havs-f-ar. Så svag, att hon kunde falla omkull för en f. Och nattens f-ar spela kring hans änne Snoilsky. Sommar-, västan-, aftonfläkt.* 2) Friare o. bildl. **a)** Jag kände en f. av hennes andedräkt mot min kind. Rörd av dödens f. En f. av de stora världshändelserna. En f. av antikens ande. Den f. av poesi, vilken ~. En f. av oskuld. En (svag) f. av lycka, av hopp. Evighetsfläkt. Friskare f-ar ha börjat blåsa inom historieforskningen. **b)** Det var en viss f. över föredraget. **II.** Fläktinrättning. 1) Lant. För rensningsarbeten o. d. En luftström från den med en vev drivna *f-en*. *F. ingår i sådesharpor och ofta i tröskverk. I tröskverket inbyggd bossfläkt. Frörensningsmaskin bestående av f. och säll. F-ar till potatistorkare och -kokare.* 2) Tekn. o. d. En f. utgöres av ett vinghjul, inneslutet i en kåpa av järn, i vars mitt luftintaget är beläget. Gasåssja med rörledning och f. Sugfläkt för bortsugning av slipdammet [vid torrsugning]. Vädra och sortera fjäder med f. De elektriska f-ar, som snurra överallt i taken för att åstadkomma drag [i Indien]. Motor-, högttrycks-, smidesfläkt. 3) Handfläkt oftare (hand)pust l. d. **III.** Vard. Mindre vanl. för 'flax' l. d. *Nu hade du f. änd!* **B)** Ssgr jfr verbet 'fläkt'. **Syn. A) I.** (vind)pust, svag bläst l. vind, vinddrag, luftdrag, luftning; (ibl. nära:) doft, smula, skymt, aning; (ibl.:) burenhet, (högre) lyftning, poetisk l. högre stämning; **II. 1)** fläktvanna, (ibl. nära) sädes- l. frörensningsmaskin; 2) fläktinrättning, fläktmaskin, blåsmaskin, blåsverk, ventilator; (ibl.:) fläktapparat, 'rumsfläkt', punka; 3) ibl. pust; **III.** (bond-)tur, 'flax'.

— **Fläktvanna.** Lant. Frö- l. sädes-

rensningsmaskin där boss, agnar o. d. bortfläktas medelst en stark luftström från roterande fläktvingar. -vinge jfr föreg.

— **Fläkt***a*¹, -an, -or. Solfjäder, (fjäder)vippa o. d. Nödgar *Mefistofeles* att sätta sig och räcker honom en *f-a*. *En f-a för att jaga bort flugor och mygg.* — **Fläkt***a*², -ade, -as; [-are; -erska]; -ning (med plur.). Trans., refl. o. intr. **I.** Huvudbet. 1) Ofta skönl. Om vinden; även opers. *Det f-ar så skönt från havet ute på verandan. Eterrena vindar f-ade kring hans panna och ~. Himlen välvde sig blå, en sakt västanvind f-ade. Nattvinden f-ade genom skogen V. Rydberg. En (sakta) f-ande vind.* 2) Om personer (l. apparater). *F-a (sig) med en solfjäder. Ett irrigt f-ande med solfjädrar och näsdukar. F-a svalka (åt ngn) person- l. saksobj. F-a flugorna från ngn. F-a på ngn [l. f-a ngn]. F-are och harpare gingo framför honom Heidenstam. Vid dörren stodo två ~ f-erskor, som ~ Heidenstam.* **II.** Bibet. 1) En slöja som f-ar för vinden. *F-a med vingarna mindre vanl. för 'flaxa'.* 2) Lant. *F-a spannmål.* **Syn. 1)** (sakta) blåsa, komma (milda l. svaga) vindstötar l. fläktar; ibl. bära l. föra l. sprida (svalka); (ibl. nära) svepa; 2) sätta luften i rörelse, vifta (med solfjäder osv.); **II. 1)** fladdra, gunga l. svänga (för l. i vinden l. luftdraget, för vindfläktarna); (svaja; ibl. flaxa; 2) rensa med fläkt(vanna), (ibl. nära) vanna l. kasta. — **Fläkta bort** *n*, **undan** *n*. — **Fläktapparat**. -inrättning. -maskin. Indisk punka l. f. för att sprida svalka i ett rum.

Flämt, -et, [=]. Egentl. o. bildl. Gärna skönl. 1) *Angestflämt.* 2) *Jag vill slå högt, jag vill ha mer / än f-et av en flamma* Fröding. *Likt dödvädsflämt i en höstens natt V. Ekelund.* — **Flämt***a*, -ade, [-as]; [-an; skönl.]; -ning (med plur.). 1) Med *f-ande* näsborrar. *F-ande av ansträngning. Ännu f-ande efter, av ansträngningen, efter sprängningschancen. Hans f-ande tunga om hund. Och stod där med kurande axlar och händerna mot sitt f-ande bröst. F-a av trötthet, i hettan, efter en smula svalka, av ångest. F-ande av iver, av vrede. Angestf-ande. Bönsens heta f-an V. Ekelund.* 2) *Ljuset f-ar i pipan och slocknar strax. Och en ensam bågslampas sken fladdrade och f-ade. Lampan f-ade i draget och hotade att slockna. Svårtänd, f-ande och rökgig [kokeld] Forsslund. Alla kvällens norrsken f-a där i skyn Topelius. Släcka den f-ande livslågan. Ännu några f-ningar, och så var det slut.* **Syn. 1)** häftigt (o. tungt) dra(ga) andan, kippa efter andan, flåsa, hässja, andas häftigt (o. snabbt l. tungt), pusta, ibl. 'blåsa', (ibl. nära) gapa efter luft; 2) fladdra (matt), vara nära att slockna, kasta ett svagt o. ojämnt sken, (svagt) glimma (ti'll), lysa svagt o. oroligt,

fladdra u'pp o. åter mattas. — **Flämta till.** Mest om sken o. d. *Sken som skynta fram och flämta till.* **F. upp.** Om sken o. d. *Lampen f-de dystert upp och slocknade genast* Stagnelius. **F. ut.** Om person m. m. *Stanna för att f. ut återhämta andan.*

Fläng, -et. 1) Brådska och stök och f. i dörrarna. Och nu blev det ett f. och gnoende i klädlogerna. Vilket f.! Från morgon till kväll i fullt f. Jag såg ingenting, men hörde ett fastligt f. i träden. Det var ett fastligt f. på dej! Deras dans är snarare f. än dans. 2) Märk särsk. Åta i flygande f. De anteckningar man gjort i »flygande f.» Mindre vanl. är I f. och flygande bar det av Fröding. **Syn.** spring, (vild) rusning, 'jakt', (ibl.): uppståndelse, rabalder, hams, jäkt, (stor) brådska, (brinnande) hast, hafs, slams(ighet), fljask, ras, stoj, (o)väsen, oordning, förvirring.

— **Flänga**¹, -de, -t, [-as]; [-ning, med plur.]. Jfr även flänga³. *F. inte så där, barn!* *F-a i dörrarna. Flyga och f-a. F-a och fara (landet runt).* Komma f-ande (i fullt galopp; med håret som en sky ikring sig). Till och med förklädena ville upp och f-a kring väggarna Alb. Engström. För att f-a er trötta på [dans]banan. Nej, som det f-s nu för tiden [när det dansas], kan det inte vara stort nöje. *F-a i träna som en pojke.* Att händerna blivit alldeles sotiga, när han f-de på kätstängerna E. Didring. **Syn.** rusa (vilt), 'fara', fara obetänksamt fram (utan styrsel), ryka, skala, raka, dänga, 'slänga', skena, jaga; (ibl. nära:): rasa, stoja, väsnas; (ibl.): klänga, klättra. — **Flänga iväg** dänga iväg o. d. **F. omkring l. ikring** se kringflänga. **F. opp l. upp.** Ibl. anslutet till uppflänga o. flänga³. *Det såg ut, som om man i förskräckelsen hade f-t upp både fönster och dörrar i stället för att låsa igen för tjuvarna* Fanny Alving. **F. (å)sta(d).** — **Flängsätt.** Vard. *Hon har ett sdnt f. ä så 'slängig', så slamsig, far iväg.* — **Flängig,** -t, -are; -het. Mindre vanl. Gärna smtl. *F. och hamsig, utan styrsel.*

Flänga², -an, -or. Sammanförs ibl. med föreg. ordgrupp. Ej allm. känt. Nerrivet hängande stycke, slamsa, reva. Och dessa landskapstapeter, som nu, fördärvade av fukt, hängde i stora f-or, hade på sin tid varit dyrbara G. Ullman. Londondeklarationen var redan starkt tunnsliten, då en engelsk kabinettssorder av den 30 mars i år rev en lång f-a i den. — **Flänga**³, -de, -t, -as; -ning (med plur.). Sammanförs ofta med flänga¹. Slita upp n l. av n, slita bort n (länga stycken från l. av), (bort-)rycka (n), (av)flåka (n). *F-a barken av träen.* **Flänga av n, bort [n], opp l. upp n, sönder n.**

Flänk¹_a, -ade, -as; -ning (med plur.);

-yxa. Fackl. Slåthugga (bräder, stockar o. d.). *F-at eller beslaget timmer.*

Fläns, -en, -ar; -förbindning m. fl. se II. Tekn. (Skarpt) utstående kant l. list på rör, plåt, vissa maskindelar osv. **I.** Enkelt. *F., del av hjulet som löper innanför rälén. Spårvägsskena med f. Skjuta ut som en f. Kastrull med f. och öron. Upp-till försedda med en hög f., som hindrar kaffet att koka över. Kaffepannor med på-trädd f. Fasta, lösa f-ar. Ett f-rör ~ slutar med en ringformig, utåtgående kant, fläns, vilken vid hopkoppling av flera dylika rör är avsedd att fästas vid nästa rörfläns medelst skruvbultar.* **II.** Ssgr. *F-förbindning av två rör. F-försedda hjul. Med f-hjul försedda fordon. Gjutna muff och flänsrör. Flänsskarv. Flänsskiva.* **Syn.** (ibl.): 'krage', 'krans'. — **Fläns**¹_a, -ade, -as; -ning (med plur.). Tekn. Förse med fläns. *F-ade hjul.*

Fläns²_a, -ade, -as; -are; -ning (med plur.). Fackl. *F-a en val i stora snitt avskära spacket.*

Flärd, -en. 1) Huvudbet. Inget alltags-ord. *Fly världen och dess f. Det är ingenting annat än, det är idel f. och fåfänglighet. Fallen för (världslig) f. F-ens tomma prål* Tegnér, Svea. *Hon har onekligen en böjelse för f., som bör motarbetas. Stilen rent saklig, utan (all) f. och prunk. Ett sinne, fullkomligt rent från f.* Ibl. ngt konkretare. *F. är elden värd.* 2) Äld. Mindre känt. *Fals och f. jfr fals¹. Fara med f. och argan list. Han är utan f. en sveklös man, en i vkn intet svek är.* **Syn.** 1) fåfänglighet, (fager l. tomt) sken, (tom) ståt, (tomt) prål, glitter, (yttre) 'förgyllning', yttre glans, en glänsande l. grann yta, endast yta, tomhet, världen o. dess lustar, världsliga nöjen o. tidsfördriv, världslighet, världsligt sinne, ytlighet o. prålsjuka, fåfänga, skenfagerhet, prunk, ordprål, granna ord; ibl. grannlåt; 2) fals, svek, falskhet, bedrägeri. — **Flärdfri;** -het. Ofta skr. *Okonstlad och f. Ett f-tt väsen. De gamla nordbornas f-a rättframhet. På detta enkla, f-a sätt som är familjen eget. F. saktighet. En f-het, som verkar välgörande efter all svulst, allt känslofrasseri.* **Syn.** flärdlös, enkel, naturlig, okonstlad, rättfram; prunklös, som hatar l. försmär yttre ståt l. glans, (ibl.): blygsam, anspråkslös. **-full;** -het. Ofta skr. *Hon är f. och fordrande, en verklig societetsdocka. En ny upplaga av den f-a världsdamen* M. Lamm. *Ett f-t sinne, väsen. F. till sin läggning, sin karaktär.* **Syn.** fåfäng(lig), världslig, prålsjuk, ytlig (o. fordringsfull), nöjeslysten, flärdlysten, praktålskande, prälig l. prälande, ibl. 'tom'. **-lyst**_{en}; -nad. Skr. Mindre vanl. *Om tidens f-nad. -lös;* -het. Ofta skr. *Enkel och f. om person, karaktär, måltid osv. En enkel hjärtlighet, en*

f. tro Runeberg. *Präglad av den f-a samvetsgrannhet, som ~. Lika fin och mycket f-are landskapsskildring* Per Hallström. **Syn.** se flärdfri.

Fläsk, -et, =. Plur. mest facklig (i bet. fläsksidor, slaktade svinkreatur l. olika slag av f.). 1) Svinkött. *Med f. förstås allt vid slaktning av svin uppslaktat kött* K. förordn. ¹⁰/₁₀ 17. *Statsinköp av f. för lagring* 1917. *Vi ha inte fått smaka (en bit) f. på hela dret. Magert, randigt, fett f. Stekt, kokt, (rim)saltat, rimmat, rökt, färskt; amerikanskt f. F. och potatis. Paltrödd och f. F. och bruna bönor. Äta arter och f. om torsdagarna. Skinkorna, de färska, kosta liksom sidf-et 6 kr. kilot jan. 1920. Det vitaste späckfläsk jfr 2. 2) Fett fläsk; ibl. späck l. d. a) F-et hänger om suggan, så fet är hon. b) Friare o. bildl. Ofta i mer l. mindre vard. uttr. *Det smakar f. det var gott, det var mums'. Lägga på fet bli fet som en gris, lägga på hullet. Slå honom på fet!* hans feta skinkor l. d. *Fet, så f-et dinglar om hakan. Det kostar fläsk l. kostar på f-et att hugga ved i värmen det gäller på.* **Syn. 1)** (ibl.:) svinkött, gris(kött), skinka, grisstek; **2)** (ibl.:) späck, fett, hull.*

— **Fläskaktig**, -t, -are; -het. Även bildl. (vard.) för 'fläskig'. -**artad**, -at. -**bagge**. Zool. Ett slags skalbaggar till vka hör *Vanliga f-n l. fläskängern (Dermestes lardarius)* som i skafferier, visthusbodar, zoologiska samlingar osv. gör stor skada. -**bit**. -**bod**. Dels om matbod, dels om fläskhandel. -**bodal** (biton på -al); -en, -er. Sjöf. Proviant- rum i handelsfartyg. -**export**; -ör. -**filé**. Kok. o. d. Benfritt ländergystycke innanför revbenen (intill skinkan). -**flott**. -**handel**; -lare. -**hare**. Kok o. d. F-n tages framom karrén o. urtages benfri. Tar man ur benen ur karrén kallas även detta fläskhare. Dessutom brukas ordet ibl. även = fläskfilé. -**karré**. Kok. o. d. Ryggköttet med revbenen (i ett stycke). Karrén söndertagen kallas kotlett. Ibl. avser f-n stycket mln skinkan o. kotlettraden; ibl. = fläskhare (jfr d. o.). -**kort**. Ransoneringskort för fläsk. Under kristiden. *Att varje hushålls f. stämpas i nummerföljd.* -**korv**. -**kotlett**. Jfr fläskkarré. -**lägg**. -**os**. Märk den vulg. bet. 'sämre matställe', 'sylta'. *Uppasserska på f. -pannkaka. P. med fläsktärningar.* -**ransonering**. *F-en klar* jan. 1918. -**sida**. Slakt. o. d. Den tunnare delen av fläskhalva mln framfog o. skinka. -**styckjare**; -ning. *Kunnig i kött och f-ning.* -**svål**. -**tina** för salt fläsk. -**tärning**. -**venus**. Vulg., skämts. Tjock madusa med vackert ansikte. -**änger**. Zool. Se fläskbagge.

— **Fläskig**, -t, -are; -het. Vard. *Det f-a och grova i formerna. Med plommonnäsa och spår av tusen toddar i sitt poröst*

f-a anlete Alb. Engström. **Syn.** fläskaktig, alltför fet, plussig, smalfett.

Fläta, -a, -an, -or. 1) Härfläta o. d. a) *Hon går ännu med f-a. Med två f-or dinglande på ryggen. Bära, ha (hängande) f-a. Dra till f-an för hårt. Lägga (upp) håret i f-or. I penjoar och nattf-a* Elin Wägner. *Lösf-a.* b) Även om hästars man o. svans. *En vacker hingst med manen uppbunden i f-or.* 2) Halmfläta m. m. a) *F-or av säv. Där [spån]f-orna sluta eller mötas, fästas de med gummi eller ~. Hattf-or av halm, gräs, säv, bast, träspån, rot, eller ~. Halm-, bastf-or.* b) Om bakverk. *Efter andra uppjäsningen utbakas degen till f-or, kransar [och] ~. Saffransf-a.* c) *Frukt-, blomsterf-or.* d) *En f-a bästa tobak. Tobaksf-a.* **Syn.** 1) ibl. härpiska; 2) c) (ibl.:) girland, krans, feston. — **Flätrosett**. Mindre vanl. Bandrosett som smnhåller en fläta. *Viktoria-luggar och f-en.*

— **Fläta**², -ade, -as; [-are; -erska]. Trans. o. refl. 1) *F-a sitt hår. Jag kan inte f-a mig själv, snälla Lovisa, hjälp mig!* *F-a håret på ngn (i två flätor).* Bära håret *f-at i två flätor. F-a ett band i håret.* 2) *F-a kransar av blommor och grönt. F-a blommor till en krans dt ~. Även friare o. i bild. Med armarna f-ade om hans hals. En minneskrans, f-ad av ~ författad l. samlad.* 3) *F-a sig i vartannat. En murgröna f-ar sig kring stammen och försvinner uppe i lövverket. Ormarna f-ade sig om hans kropp.* 4) *F-a hattar av halm. Hatt är fat strå. Träspån att f-a av. Sykorg av ~ f-ad bast med genomträdde band. Där man i övre Sverige f-ar vidjor eller spånor kring kvistar av trä, f-ar man dem här nere [i Skåne] kring tjocka halmvippor* Nils Lithberg. *F-a korgarbeten av vide, mattor av säv. F-ade julgranskorgar av kulört papper. Den halmf-ade sißen* Nils Lithberg. (Av) *fat arbete. F-ad gårsgård. Att ha garnet att f-a pisksnärtar av ~. Sig själv har hon f-at det hårdaste gisslet.* **Syn.** vira, binda (i flätor), lägga flätor; (ibl. mer l. mindre nära:) samman-slinga m, ringla, hopvrída m, (hop- l. samman)sno (m), (hop)tvinna (m), (hop)tova (m), (hop)filta (m), hopslingra m, intrassla m, hoptrassla m; tillverka flät(nings)arbeten. — **Fläta i m, (i)hop se hopfläta, in m, om m, omkring o. kringfläta, (till)samman(s) se sammanfläta. F. upp l. opp** upplösa, ta upp l. lossa en fläta.

— **Flätarbete**. Även bast av asp, alm och hägg lär kunna användas till f-n. -**galler**. -**hatt**. (Flätad) halm- l. stråhatt. -**korg** flätad korg. -**matta** flätad matta. -**motiv**. Mönstret är spetsvaler med f. -**mönster**. -**staket**. -**söm**. Fackl. En tvistsöm sydd icke efter tygets trådar utan efter tecknade figurer. -**vagn**. (Flätad) korg-

vagn. Att kusen just drog ut den lilla gula fen. -vara. -verk; -sbeklädnad (krigs.). Även genombrutet arbete i metall, stengods o. d. Snöskor ~ med kraftiga bågar av ask samt f. av grova trossar och särskild platta för foten. F. med påklettad lera. F. till gårdsgårdar, beklädnad av förskansningar osv.

— **Flätning**, -en, -ar; -sarbete m. fl. Jfr fläta². Särsk. fackl. ofta även mer konkr. *Knivkorgar av japansk f. Karottundersatser ~ av borstflätning. Förningskorg av halmflätning Nils Lithberg. Fernissad korgflätning. Bricka med kant o. handtag av ljus pilflätning. Ris-, rotting-, videflätning.*

Flättja, -an; -efull (lättsinnig, slapp, vek). Äld. Lättsinne, flärd, lättsinnighet, flyktighet. I flärd och f.a. Lättjan och fan bland våra bortskämda strejkande arbetare, de s. k. proletärerna ~. Söderns lekande, f.-fulla behag.

Flöda, -ade. Ofta skönl. 1) Mer konkr. a) F.a över sina bräddar. *Regnen piskade, och vattnet f-ade (i strömmar) över hela gatan. En mosskantad liten bäck, där det klara vattnet från källan oavdligt far. En ständigt f-ande källa även bildl., jfr 2. b) Blodet f-ade ymnigt, formligen f-ade ur såret. Hon sjönk ihop, och hennes tårar började f-a skönl. c) I bildl. uttr. Ett land som f-ar av mjölk och honung. Gästabud där champagnen f-ade (i strömmar).* 2) Abstr. Bildl. a) Närmast l. Tyvärr f-ade icke källorna [till beskrivningen] E. Modin. När den poetiska ådran f-ar rikare. b) Men ifrån ditt fadershjärta / f-ar nåden mycket mer Psalmboken. c) De vackra fraserna f-a utan uppehåll från hans läppar. All den gallimatias som där f-ar. Konversationen f-ar och ~. En f-ande våltalighet, talegåva, fantasi. Du må tro, hans kvickhet f-ade! Hans berättande dikt f-ade väl så rikt som den lyriska. **Syn.** flyta ymnigt l. rik(lig)t l. över bräddarna, strömma (rikligt); (ibl.:) forsa, strömma, rinna i floder l. strömmar, svämma, svalla, (k)välla (fram m), sprudla, bölja. — **Flöda över** m. — **Flödbord**. Fackl. Anordning å damm l. i kanal för att avleda överflödsvatten. *Vattenståndet var ovanligt högt, och vattnet rann rikligt över f-et.* **Syn.** skibord, ibl. krön. -vatten. Om vatten som tränger sig upp o. strömmar över en isyta l. i allm. om vatten som 'rinner över'. *Där isen översvämmades av f. Z. Topelius. — Flöde*, -t, -n. Ofta skönl. o. bildl. *Regnets f-n. Medan tyst min källas f-n glida i den stilla dal V. Rydberg. Tårarnas f-n. Under ett f. av förbannelser. Vatten-, regn-, våd-, höst-, huvud-, till-, blod-, tide-, ordflöde.* **Syn.** 'flod', 'ström', översvämning, svall. — **Flödigt**, -t, -are. T. e. mål. o. d. Riklig(t) flödande, ymnig. Mer

eller mindre f-t pålagd färg. *Papperet målas nu med stora penseldrag f-t, kors och tvärs över hela sin yta.*

Flög(o) se flyga.

Flöj, -en, -ar; -knapp, -stång o. -ten se under flöjel 2. Sjövä. Jfr flöjel i bet. vimpel. 'Galjadet', en bred vimpel vilken ibland brukas som f. på masttoppen för att visa vindens riktning särskilt nattetid. *Styrflöj A. Ekelöf. — Flöjfel*¹ (grav); -eln (äld. l. i dikt även -elen), -lar. 1) Allmänare. Vindvisare av metall, av trä l. d. *Ett kinesiskt tempel med en förgylld drake till f-el. F-eln bar årtalet 1797. En gmisslande f-el. Stormen ~ skakade gårdsgårdarne, riste f-lar och takskägg Strindberg. Och vinden tog till och lät en sekund / i gränden f-larna dreja Karlfeldt. Det galler ej spiror och f-lar mer. / Det är själva grunden som sviktat! H. Gyllander. Kopparf-el.* 2) Sjövä. Liten vimpel l. smal påse av flaggduk (l. ibl. av fjädrar instuckna i korkskivor) hissad på masttopp (säll. på annat ställe) för att ange vindriktningen. Kallas även 'flöj'. I ssgr torde numer formen *flöjel*-vara vanligare än *flöj*. **Syn.** 1) väderflöjel, vindflöjel, väderhane; 2) vimpel, styrflöjel, flöj. — **Flöjelknapp**. Sjövä. Knapp överst på flöjelstängen. -pil. Till flöjel i bet. 1. *Först kom muntra västanilen, / lekte lätt med fen Siwertz. -stång*. Sjövä. S. på vkn flöjeln hissas. -ten. Sjövä. Järnbleck varvid flöjeln är fastgjord.

Flöjja, -de, -t; -ning (med plur.). Särsk. om hästar, nötkreatur, getter, får, svin o. d. Hoppa l. springa (okynnesvis) över stängsel. *F-ande hästar. Tjuren är farlig, han har vanan att f-a. Bocken hade fått en träklamp om foten, för han var otick att f-a (över gårdesgårdarna). Kesar som en kalv, f-er över gårdsgårdar Strindberg. Flöjja över* m. Vanligare med obetonat 'över'. — **Flöjträ**. Klamp, träklump l. d. som fästes om halsen l. vid foten på djur för att hindra dem att flöjja.

Flöjel¹ se under flöj.

Flöjel² (grav); -n. Äld. Sammet. I f. och sindal Fröding.

Flöjt, -en, -er. Ett träblåsinstrument där tonen frambringas gm en smal luftström som klyves mot en skarp kant. Den vanliga f-en, förr kallad f-travär eller travärflöjt, hålles tvärs för munnen och anblåses från sidan; den utgöres av ett enkelt rör, ofta av buxbom och elfenben, och har numer vanligen 14 tonhål med klaffar. Flöjtdusen (långf-en) hade mildare ton, den undanträngdes vid mitten av 1700-talet av tvärf-en. Pickolafen är en oktav högre än den vanliga. *Blåsa f. Spela på sin f. Spela (på) f.* Toner klara som f-ens. *Bland virtuoser på eller tonsättare för f. må nämnas ~. Stycke satt för f. Herde,*

barn, dubbel, orkester-, Pan-, Papageno-, trollflöjt. — **Flöjtartad**, -at. Öppen, f-ad tennstämman i en orgel. -blåsare; -erska. -ning. -duett. -dus, -en, -er. Mus. Se flöjt ovan. -fodral. -form. Av andra f-er kunna nämnas ~ T. Norlind. -instrument. Till samma grupp av f-er som långflöjten hör även ockarinan ("lergöken") T. Norlind. -klang. -klar. [Han sjöng över] och tonerna rullade onaturligt f-a och rena Heidenstam. Trastens f-a drill. -konserter mus. -lik; -nande. Sjunga, tala med f. stämman. F-nande toner. -makare. -skola. Mus. Jfr pianoskola. Flera av dessa (t. e. Quantz) ha utgivit f-or. -solo. -spel; -ande; -are; -erska; -ning. En f-ande gosse. -stämma. 1) Utföra f-n i ett musikstycke. 2) Orgelstämma med flöjtlänkande ton. Orglar med nya f-or. Den mildaste f-an. 3) Friare, t. e. om människoröst, om fåglar osv. -ton. Egentl. o. bildl. (len o. ljuv l. klar flöjtartad ton). -travär (biton på -är); -(en, -er. Mus. Se flöjt ovan. -verk. Mus. En avdelning av orgeln (där luftströmmen i piporna brytes mot en skarp kant). -virtuos. Flöjtist. Josef Fahrbach ~ flöjt- och gitarrvirtuos. — **Flöjt**a, -ade, [-as]; [-ning]. I allm. mindre vanligt. 1) Nu är tiden inne att ~ rusta i ordning sommarvillor åt de f-ande stararna. Ideligen f-ande ett par, tre toner Gellerstedt; om talgoxe. 2) Hon far dd och sjunger dagen i anda! 3) Skämts. för 'ljuga' m. m. Å, du (bara) f-ar! **Syn. 1)** sjunga l. tala med flöjtlik (mild l. klar) ton; 2) ljuga, 'fantisera', ibl. bluffa. — **Flöjtist**, -en, -er. Mus. Flöjtvirtuos, flöjtpelare. Joachim Andersen, betydande f. och dirigent.

Flörst, -en, -er. Blomsterhandlare; blomsterdolare; en som tillverkar l. försäljer konstgjorda blommor.

Flört (l. flört); -en, [-er]; -försök m. fl. se II. Vanl. ännu stavat 'flirt'. Kärlek på skämt, låtsad älskog, 'halv kärlek', (lättsinnigt) älskogsprat, 'lek med känslor', 'kärlekslek', förälskelse utan allvar, kurtis. **I.** Enkelt. Under f-ens gång Daniel Berg. En liten oskyldig (sommars)flört hade han nog tänkt sig, men att den sålunda inledda förbindelsen skulle utveckla sig till allvar, det oroad honom verkligen. Ägna sig åt (en stilla) f. Inleda (en) f. med ngn. Även konkretare. Augusta å mdlarns f. för tillfället, å hans sista f. **II.** Ssgr kunna ofta ansluta sig även till verbet. Klumpiga f-försök. En liten f-stund G. Collijn. — **Flört**a, -ade, [-as]; [-bar]; [-ning]. Jfr föreg. Leka med kärleken l. med känslorna, leka förälskad, leka älskog, kurtisera, driva kurtis, ibl. uppvakta; ibl. nära smått förälska sig (i). **I.** Enkelt. Allt under det de pratade och f-ade med en ring av klubbbröder Ossian-Nilsson. Hon t. e. dansar och f-ar efter

fritt val. Lättf-ad lätt l. tacksam att f-a med. Och ändå var Susanna inte av Gustaf Ullmans hårdf-ade Daniel Berg. **II.** Ssgr se flört. — **Flörtation**, -en. Jfr flört. Han hade också redan inlett en lätt f. med en ung dam ute i byn, som ~ Ester B. Nordström. — **Flörtig**, -t, -are; -het. Jfr flört. Jo, jag var inte så f., sade hon Daniel Berg. Stockholms f-aste chefer Elin Wägner. Den vackra, »salongsf-a» och något vågade flickan.

Flöt(o) se flyta.

Flöta, -ade, -as; -ning. Fackl. Förse med flöten; hålla flytande medelst flöten. Reven [bör] vara f-ad mellan varannan eller var tredje krok C. Schager. På den f-ade reven hade endast en mindre öring satt sig fast; på den sänkta däremot var det mera liv och rörelse E. Modin. — **Flöte**, -t, -n; -stäl (fackl.: täl försedd med f-n). 1) Vid mete o. d. Den lilla ring som synes å den kortare delen av f-ets skaft och genom vilken reven löper. F-et guppade upp och ned, och reven drogs ut långt, långt. En hungrig abborre högg och drog genast ned f-t (under vattnet). F-t dök, men reste sig åter. Kork-, patent-, abborrf-n. 2) På nät o. d. De f-n varmed nät, garn eller notar hållas i upprätt ställning eller flytande bestå än av bark-, kork- eller trästycken, än av näver-rullar; även de kaggar eller träklampar ('vakare') som bära större garn (sillgarn och strömmingskötar m. m.) kunna kallas f-n. Våra nät, som ha patenterade flötes- och sänkestälningar och därför aldrig tilltrassla sig. 3) Märk det vard. uttr. 'bakom f-t' = 'bakom', som inte har reda på sig, som är högst illa underrättad l. mäkta okunig, ibl. slö (som på 'dagen efter'). Bakom f-et är, för att använda dess egen terminologi, ~ Social-Demokraten, då den ~.

Flöts, -en, -er; -bildning; -lager; -vis (adv.). Geol. Tekniskt användbart bergartslager väl skilt från över- och underliggande parallella lager. Kallas åld. även flo (se flo⁴). Mest om stenkolslager, stenkolsflöts (som därvid även omfattar skifferlager ifall de äro inblandade bland stenkolslagen). 1) En f. på mellan 1,5 och 2 meter i genomskärning funnen i Sveagruvan [på Spetsbergen]. I de bearbetade f-erna måste brytningen ske i liggande eller halvliggande ställning. En nyuppdagad stenkolsflöts på Björnön. Sprängningar för blottande av kolf-erna, s. k. skärpningar. 2) Malmf-er x malmlager (mindre regelbundna än f-erna) o. malmgångar.

Fnalla, -ade, [-as]. Ldls. Och fåren hade bara bark att f-a på från de längesedan avättna lövknipporna Strindberg. [Medan apan] f-ade honom i huvudet och såg förnumstig ut Ebbe Lieberath. **Syn.** (små-) gnaga, knapra, smånafs, nappa i; krafsa

på. **Fnalla i sig.** Ldls. *För att f-a i sig de mognade krusbären* C. F. Dahlgren; om tupp. **F. åt sig.** Ldls. *Älgtjuren ~, som sträckte sin hals upp i grenverket på en asp och med sin långa överläpp f-ade åt sig de darrande löven* Strindberg.

Fnas, -et, [=], -lik, adj. I allm. om ngt som skaves av l. snoppas bort t. e.: hylsan kring nötter; 'blomman' på krusbär o. d.; ibl. den bruna betäckningen på själva nöt-kärnan l. på mandel. **1)** *Borttaga f-et från ~ Ölandsnötter. En mogen hasselnöt som sitter kvar i det blekta f-et ännu. Ta bort f-en på bären. Nötfnas. Krusbärs-, äppelfnas.* **2)** *Litet f. eller massa från galgen* Heidenstam. *Litet f., som hade skavts loss mellan två sammanvuxna träd* Heidenstam. *Hudfnas.* **Syn. 1)** nöthylsa; **2)** fnassel, (ngt avskalat l. söndergnagt) skräp, skav; ibl. mjäll l. d. — **Fnas|a**, -ade, -as; [-ning]. *F-a nötter ta fnaset av, befria från fnas(et).* **Fnasa av n.** — **Fnasig**, -t, -are; -het. Särsk. om fjällande hy. *Ful och f. i ansiktet. Min kind är förfrusen och mörkröd och f. Fröding. En lång, rödfnasig individ.*

— **Fnask**¹, -et, = (i bet. II). Denna ordgrupps anslutning såväl till föreg. som till följ. tämligen svag. Gärna vard.; i bet. II vulg. **I. Sak. 1)** Obetydlighet(er), (värdelöst) skräp, lappli. *Blott den går fri från hopplöshetens smärta, / vars sinne hängt sig fast vid idel f. V. Rydberg.* **2)** Nekat. *Inte ett f. fen, dyft, dugg, smula, jota, grand.* **3)** Sötsaker, snask, namnam. *Han har allti(d) någe f. me sej åt barnen.* **II. Person.** Vulg. Sköka, glädjeflicka. — **Fnask**², -en, -ar l. **Fnask|er**, -ern. **1)** Dels tadlande, dels som smekord. En som sysslar med småsaker, en liten fjask(er) l. fjant(er) l. visper; liten (poj)kvas(er), en småväxt gynnare. *Skepparn, en liten f-er till karl, hette Nisse Strandlund* O. Högberg. *En liten putte- l. puttf(-er).* **2)** En som jämt går och snaskar på sötsaker. — **Fnask|a**, -ade, [-as]. **1)** *Gå och f-a (med ngt) småsyssla, pyssla, (små)knåpa.* Samma bet. (l. bet. 'småspringa' l. d.) i Strindbergs *Trefaldighetsnatten hörde gumman, hur det tassade och f-ade omkring stugvägen.* **2)** *F-a (på) karameller* snaska, tugga. — **Fnaskig**, -t, -are; -het. Gärna vard. Tarvlig, lumpen, småaktig. *Det är f-t av honom! Sådan ansåg han småft och meningslöst* G. Lindqvist.

— **Fnassel**, -let. Ansluter sig, liksom det följ., närmare till 'fnas' än till 'fnask'. Fint fjälligt utslag, små (hud)fjäll, mjäll, fjällning; fnas. *F-el och skorv.* — **Fnasslig**, -t, -are; -het. Fjällig, fnasig, fjällande, ibl. skorvig. *Grov och f. hud* Heidenstam. [*Händerna*] *inte det minsta röda och f-a* Artur Möller.

Fnatt, -en, -ar. Ldls. **1)** Ekorre. *Som*

f-en uti furuträd Karlfeldt. *Furuf-en.* **2)** Liten fnask(er). *Den f-en* *Kupido* H. Molander. — **Fnatt|a**, -ade. Ldls. Smågnaga l. småbita (så att tänderna klappa); t. e. om hästar o. hundar. *Om hästar, när de f-a sig med tänderna.* — **Fnattra**, -ade. Ldls. T. e. om ekorrars sätt att äta: gnaga (smått o. fort). *Ekorrrarna f-ade uppe mellan grenverket* Strindberg.

Fniss, -et, [=]. *F. från galleriet och tältgården. Nu har jag hört nog av ditt f. och skratt.* **Syn.** (halv)kvävt l. opassande skratt, fnitter, fliss(ande). **Fniss|a**, -ade, [-as]; -ning (med plur.). *Där sitter ni och viskar och f-ar som riktiga småfläckor. F-a åt ngn l. ngt.* »Glöm inte vart håren på näsan», f-ade Stella. *Ett plötsligt f-ande kom honom att rikta blicken till bakersta bänken ~. Hade ytterst svårt att undertrycka ganska ödesdigra f-ningar* A. T. Gellerstedt. **Syn.** fnittra, flissa, småflina, skratta halvkvävt (o. opassande), skratta i mjugg. **Fnissa till.**

Fnit|er, -ret. Kvinnornas f-er på trottoaren Alb. Engström. *Kunde ~ inte svara ordentligt för undertryckt f-er* G. Ullman. *Då hör jag ett f-er.* **Syn.** se fniss. — **Fnittra**, -ade, [-as]; -ing (med plur.). *Släpp, stygging, f-ade Elin* Dan. *Såg ~ unga damer f-ande gömma sina näpna näsor i muf-farna. Anna kvävde ett f-ande och viskade ~. Nu hördes ett starkt f-ande uppe på läktaren.* **Syn.** se fnissa. **Fnittra till.**

Fnosk (-å); -et. Vard. Dumheter, tokerier, galenskaper. *De ä bara f-!* *Att skalda ngt f. K. Stangenberg. Nej, skulle en ha hört sånt f-!* — **Fnoskeri**, (-e)t, -er. Mindre vanl. *Familjefnoskeri kallade jag sådant den tiden.* — **Fnoskig**, -t, -are; -het (med plur.). Inte riktigt klok, inte 'riktig', galen, (halv)tokig, från vettet, rubbad, fånig; ibl. dum, enfaldig. *Och är lite f. på flera sätt. Å du rent f., karl!* Sigurd. *Med ett f-t leende* Dan. *Det är väl det f-aste, man kan ta sig till. De f-aste vers.* Halv. småfnaskig. *Låt oss slippa såna f-heter!*

Fnugg, -et, =; -hår. Ldls. för 'fjun' l. ibl. 'stoftkorn'.

Fnurra, [-et]. Mindre vanl. *Ä de något på f. mellan dem?* har det kommit ngn fnurra på träden. **Fnurra**², adj. Vard. för 'fnurrig'. »A. misstar sig ... svarade sängerskan litet f. Otto Lundh. Å du f-?» — **Fnurra|a**, [-an, -or]. Den egentl. bet. 'knut som av sig själv slår sig på tråd, snärjknut' är nästan bortglömd o. ordet brukas huvudsakligen i bildl. uttr. som: *Det har kommit en f-a på trå(de)n (mellan dem)* (om sak o. person); det har hakat upp sig, det har kommit ngt i olag, de ha råkat i osämja l. blivit oeniga l. kyliga mot varann, det har uppstått ett missförstånd l. för-

vecklingar, det har kommit smolk i mjölken, di har kommit ihop sej (om ngt). *Om det kom någon liten f-a på träden* V. Benedictsson. — **Fnurra**², -ade. 1) Intr. Blott bildl. Vara vresig l. stött l. vid dåligt humör, visa humör, sura, vara ond (o. tjura); muttra, brumma, grumsa. *Sitt nu inte och f-a, utan kom med oss! Han f-ar över att brodern inte vill ge honom tidningen. Jag säger, att någon har varit här, — f-ade tjänarinnan snäsigt* Topelius. 2) Refl. Egentl. Trassla (i'n) sig, bilda knutar. *Om träden, silket vill f-a sig. Fnurra ihop sig.* Trassla i'n sig, hoptrasslas. *Så att de lågo riktigt stadigt och inte kunde f. ihop sig* (Nilsson i) Kabbarp. — **Fnurrig**, -t, -are; -het. Ty kompanichefen hade redan visat sig litet f. över att ~. *Så där ja, var inte f. längre nu — f-t mellan Frankrike och Spanien? Ja, det tycker du, sade Metta, halvt f-t. En blandning av f-het och allvar.* **Syn.** vid l. på dåligt humör, ur humör, (små)-föregad, (smått) ond, stött, arg, 'snurrig', (ibl.) grumsande, knarrig, vresig, retlig.

Fnyk, [-et]. Ldls., särsk. i södra Sverige. Smål, skräp, grand, stoftkorn; (nekat =) fen, dyft, fnask osv. 1) *Om de inte vore så mycke f., som följer me lingona!* 2) *Om förhållandet ~ anade patronen inte ett f.* Ossián-Nilsson. *Icke ett f.* Axel Kock.

Fnysa, -te l. fnös(o), -t [l. fnusit], [-as]; -ning (med plur.). Häftigt andas ut genom näsan (av förakt, av förbittring o. d.). *F-a föraktligt. Dorkas f-te, när hon tänkte på scenen i morse. Han fnös och stampade av ilska. Vad vill det här sägal fnös han förbittrad. Kurskamraterna ~ ställde diagnosen på morsgris och träkmäns och f-te åt hans bemödanden att ~. Hon bara fnös åt mig och hälsade inte tillbaks. Tjurens (ilskna) f-ningar.* **Fnysa till.**

Fnöske, -t, -n. F. består av 'fnösklagret' (dvs. det undre mjukare lagret) i fnösksvampens hatt sedan det lutats i asklut, kokats, torkats o. bultats; till att uppfånga gnistan då man slog eld med stål och flinta använde man vanl. s. k. 'luttrat f.' dvs. f. indränkt med salpeterlösning. **I.** Enkelt. *Han gjorde det mjukaste f-t i hela Tavastland och ~. Icke luttrat f. begagnades förr av kirurger och tandläkare för att stilla blodflöde, men är numer struket ur svenska farmakopén. Ett stycke f. Umerfnöske. Även i bild. Eldfångad som f. En framställning torr som f.* **II.** Ssgr ha vanl. formen **fnösk**, som t. e. i 'fnösktorr' växlar med **fnöske**. **Syn.** (ibl.) tunder, 'tändsvamp', 'eldsvamp'. — **Fnöskartiad**, -at. **-dosa.** D. vari man förr förvarade fnöske för eldgörning. **-lager.** Se fnöske. **-svamp** l. **-ticka.** Polyporus fomentarius. En till formen hovlik mångårig hattsamp som snyltar på lövträd. — **Fnösk(e)torr.** *Fnösk-*

torr kastved. Sminkröda, fnösktorra pappersrosor B. Sjödin. *Så fnösketorr som allt i skogen blir under dessa regnlösa dagar. Även bildl. En fnösketorr men egenomtligt besjälad saktighet som ideligen fatade eld och brann långa stycken* S. Dahlbäck.

Fojé, -(e)n, -er; -målning. Skrivs även 'foyer'. På teater: rum (samlingssal) där publiken kan fritt röra sig o. samtala under mellanakterna. *F-n står ofta i förbindelse med en byffé och är på större teatrar gärna konstnärligt utsmyckad. Kungliga f-n för de kungliga med uppvaktning. Artisternas f. samlingsrum för teaterns artister.*

Fob (å); adv.; -köp. Handels. Skrivs ibl. även 'f. o. b.' 'F(ritt) o(m) b(ord)', dvs. säljaren bekostar frakt till den ort dit varan är 'sälld fob' (samt ilastning), under det att köparen har att svara för bortfraktningen från denna ort (att betinga lastrum osv.). I Sverige avser 'fob' endast export. I Amerika har man på senaste tid börjat skilja mln 'f. ångare' o. 'f. järnvägs-vagn l. pråm' o. d. (i vkt senare fall säljaren ej är ansvarig för inlastning å ångare). Jfr cif. *Vi köpa alla exportmöjliga varor fob svensk hamn. Bör man offerera fob eller ej? Fob-köp innebär skyldighet för leverantören att ~ Edg. Lignell.* **Syn.** på reling, vid fartygssidan, fritt ombord.

Fock¹ (å); -en, -ar. Sjövä. **I.** Enkelt. Små öppna båtar ha ofta blott (trekantig stag)fock (med övre fästpunkt i förmasten o. nedre i bogsprödet) samt storsegel. Ibl. föregås stagfen (även på större fartyg) av (jagare o.) klyvare. Sjömän mena med f. understa råseglet på förmasten; vår f. kalla de vanl. 'stagfock'; deras 'gaffelfock' kalla vi ofta 'storsegel' (på förmast). *Skota an, hissa, sätta till fen. Tjänar till att sträcka fen så långt som möjligt för över E. Smith.* **II.** Ssgr ha oftast formen **fock** som dock, särsk. mer fackl, ofta ersättes av **focke** (så gärna i fockefall, fockehals, fockeskot m. fl.). **Syn. II.** för. — **Fock**² efall, hals m. fl. jfr de enkla orden. **-mast.** Mest utan -er. Förmast (o. stormast o. kryss- l. mesanmast). **-rigg. -skot.**

Fock³ (å); -en, -ar. Sälls., slangartat för 'bottenfock'.

Fock⁴ (å); -ade, -as; -ning (med plur.). Vard. *F-a ngn från en plats, en befattning. Jag stannar, tills jag blir f-ad. Hela den gamla styrelsen ~ f-ades, och ny styrelse valdes. Å, det blir välän att f-as ur skolan och komma på nån inrättning* Siwertz. **Syn.** ge avsked på grått papper, köra av m (med) l. bort m, ge sparken (mer vard.), köra på dörr(e)n. **Focka av m, bort m, undan m, ut m.**

Foder¹, -ret, -er. Förr brukligt mått för våta varor = 360 kannor l. 942,2 liter.

Foder², -ret, -er (foderslag; krigs. även = f-er som ges på en gång). För djur (särsk. husdjur men även t. e. i fråga om menagerier, vid bi- och fiskodling m. m.). *Ge kreaturen f-er. Rikligt med f-er. Ha f-er åt, till, för en ko. (An)skaffa f-er. Hus-hålla med f-ret. Torrt, pressat, inlagt f-er. F-rets smaklighet. Rata f-ret. Lämpligt f-er för bin.* Fackl. är Åter en häst dåligt, fördelas havren i flera mindre f. Strå, grön-, saft-, torr-, press-, sur-, jäs-, havre-, små-, sjö-, löv-, gluten-, kraft-; nöd-, hjälp-, ljung-, lav-; vinter-, morgon-, natt-; kreaturs-, ko-, häst-, höns-, kanin-, fisk-, bifoder. Ibl. även bildl. (t. e. skämts. i fråga om människor). **Syn.** (ibl.:) kreatursföda, hö, gräs, bete, furage.

— **Foderart** vanligare 'foderslag'. **-behållare.** Lant. T. e. vid foderinläggning. **-benmjöl.** Lant. **-beredning;** -smaskin. Lant. *Fodermedlen givas vanligen utan särskild beredning, men f. användes i vissa fall för att lätta fodrets tuggning och höja dess smältbarhet* Juhlin-Dannfelt. **-beståndsd.** **-beta.** Särsk. motsatt 'sockerbeta'. Jfr beta⁷. **-blandning.** Lant. *För att öka f-ens smaklighet och smältbarhet.* **-bord.** Lant. Särsk. i nyare ladugårdar sker utfodringen vid långa f. som äro gemensamma för ett antal kor (som, utan bås, stå bredvid varann vid f-ets långsidor). *F., krubbor och golv ~ gjutna av cement.* **-brist.** Nöd- eller hjälpfoder att använda vid f. Svår f. **-byrå.** Under kristiden: hade att göra med uppköp, lagring o. fördelning av foder. *Instruktion för f-erna, deras kommissionärer och distributörer den 11 sept. 1917. Landets 36 f-er 1917.* **-böna**a. Lant. Om böner till utfodring. *Vitfröig vicker eller f-or Rösiö.* **-enhet.** Lant. I den skandinaviska Norden ~ beräknar [man] numera allmänt fodermedlens värde i f-er, varmed förstås 1 kg. blandat kraftfoder, eller den fodermängd, som motsvarar detta i verkan vid utfodring av mjölk- eller göddjur Juhlin-Dannfelt. **-giv**a, -an, -or. Lant. Vad man ger på en gång vid utfodring av kreatur, foderportion; även mer abstr. (fodring). *4—6 f-or dagligen vid utfodring med hö, havre och hackelse torde vara tillräckligt* (1892). **-gång,** -en, -ar. Lant. I ladugård: gång mln krubbor för utfodraren. **-halm.** **-havre.** **-hiss.** Elektriska far [i stall och i ladugård]. **-hus** foderlida i foderrum. **-häck.** Lant. Till inredningen i en spilta hör dels krubban, dels en foderhäck dvs. ett litet med spjälor försett förvaringsrum för stråfoder. *F-en befann sig förr allmänt ovanför krubban, men anbringas numer i jämnhöjd med kraftfoderkrubban,* s. k. krubb-bord. I fårstall användas bäst flyttbara dubbla f-ar med krubbor. **-import;** -byrå

(under kristiden). *Folkhushållningskommis-sionens fbyrd.* **-inläggning.** Lant. Jfr ensilage o. pressfoder (även kallat 'inlagt foder'). **-kak**a; -skross. Lant. Foder be-rett i form av kakor (av säd, kli, potatis, agnar, blod, skummjölk o. särsk. biprodukter vid oljeberedning m. m.). **Syn.** ibl. oljekaka. **-karl** en som sköter om fodrin-gen i stall osv. **-knippa.** Särsk. om knippa som man tar med åt hästen vid resor. *De andra hade sin f. lös i vagnen.* **-kort** under kristiden. **-krubb**a. Jfr krubba. *Ut-efter f-or, skilda genom en fodergång.* **-kål.** **-lada** x sädeslada. **-lider.** **-list**a. Lant. Förteckning å de fodermängder var dtur dagligen bör erhålla. **-ljung.** Ett hjälpfoder. *F., prima, topphuggen, för hästar och getter. Blomskördad f.* **-lust.** Lant. (Kreaturens) aptit. *Bristande f. åtföljer oordning i matsmältningen, vare sig denna orsakas av sjukdom ~, eller blott av olämpligt foder* Juhlin-Dannfelt. **-marsk,** -en, -ar l. -er; -plats. Även i formen 'f-mask'. **I.** Lant. m. m. **1)** En vid Strömsholm o. vid hingst- o. remontdepåer anställd övervakare över furage, byggnader o. stallinventarier. [År 1917] **1 f., förutom fri bostad och bränsle samt planteringslund, arvode [kr.] 1,100: — Strömsholm.** **2)** Innehavare av utfodringsstall, en som mottar hästar till förvar, skötsel o. utfodring. **3)** Tillsynings-man vid s. k. bondkvarter (där bönder få ha häst o. vagn stående medan de i staden uträtta sina sysslor). **4)** Passopp åt åkar-drängarna vid större åkarstationer. **5)** All-männare. En som i stall (l. lagård) har uppsikt över foder o. utfodring. *Kreatursskötare i förmansställning, f-ar, kuskar ~.* *F-en har vanligen även att köra herrskapsskjut-sen. På de stora uppländska bruken (t. e. Österby, Söderfors) kallas f-en 'stallmästare'. F-en har sina kördränkare liksom lagårds-förmannen sina lagårdskarlar. F-plats ~ le-dig för välrekommenderad person.* **II.** Hist. Under Vasatiden en av de förnämsta hov-ämbetsmännen. **Syn. I.** (ibl.:) fodervärd, foderkarl, 'överstalldräng', stallföreståndare, stallmästare; (ibl.:) lagårdsförmän, förste man i stor lagård. **-medel;** -sbyrå (t. e. i Göteborg 1915); -sförbrukning; -shandel; -sreglering. Särsk. om näringsmedel för hus-djuren: stråfoder, kraftfoder, rotfrukter, nödfoder m. m. *Fodermedlens näringsvärde. Ransoneringsplan för f. under foderåret 1917 — 18.* **Kraftfodermedel.** **-mjöl** t. e. berett av fisk (fiskfodermjöl). **-norm.** Lant. Vid uppgörandet av f-er, eller den mängd foder av olika slag, som för varje dag under vin-terfodringen skall tilldelas nötkreaturen och fåren på en egendom, beräknar man ~. Den i tab. 2 angivna f-en.

-ordning. Lant. Ordning för husdju-rens utfodring (fodringstider o. vad som

skall ges därvid). **-potatis** \times matpotatis. **-påse** fodertornister. **-ration**. För att giva *f-en* dess rätta volym. **-reglering**. Under kristiden. *F-en* lättas ytterligare april 1919. **-rotfrukt**. Odla därför *f-er* på så stor areal, att \sim . **-rova**. **-rum**. Lant. Bredvid stallet bör finnas *f.* samt selkammare med \sim Juhlin-Dannfelt. Häststallet innehåller 30 st. spiltor, *f.*, vagnbod m. m. **-sektion**. Under kristiden. I juli 1917 upprättades jordbruksavdelningen av FHK, varunder *f-en* sorterade. FHK:s *f.* har beslutat, att till stadernas hästar må utgå en extra ranson av \sim 1919. **-skulle**. **-skörd**. **-slag**. Känna mängden av näringsämnen i de olika *f-en*. **-spannmål**. **-stat**. Lant. För uppgörandet av en *f.*, eller bestämmandet av mängden av fodermedel, som bör givas varje slag av växtätande och allätande husdjur, är det \sim . **-streck**. Lant., krigs. osv. Lina avsedd för hopbuntning av hö, föres på hästen av varje kavallerist. Med sadlar, kandar, bruna fältar, tornistrar, *f.* \sim Ebbe Lieberath. **Syn**. ibl. furagestreck. **-strupe**. Lant. m. m. Matstrupe (hos husdjur). I synnerhet hos nötkreatur fastna stundom rotfrukter eller andra större föremål i *f-n*. **-säck**. Lant., krigs. osv. Avsedd för havrens medförande (på hästen). **Syn**. ibl. furagesäck. **-säd**; -stilledelning. Havre, blandsäd o. korn. Motsatt 'brödsäd'. *Spa-rad f. får ej gryn* 1918. Där ifrågavarande *f*-stilledelning utgår med \sim .

-tabell. Lant. Utfordringstabell, tabell över fodermedlens sammansättning o. halt av smältbara näringsämnen (till ledning för bestämmandet av den föda husdjuren dagligen böra erhålla). **-tillgång**. **-tornister**. Krigs. m. m. Foderpåse. **-vagn**. Lant. Särdeles [i de lagårdar] där *f.* på spår användes. **-vicker**. *Vicia sativa*. Åkervicker. **-vind** foderskulle. **-värd**. Mindre känt. *Chefen för Upplands artilleriregemente har \sim anhöllit att till f-ar få utackordera det antal hästar, som \sim .* **-värde**; -enhet. Lant. Förr uppskattades fodermedlens *f.* i förhållande till hö *f.*, i 'hövärde'. Jfr foderenhet. **-växt**; -frö; -odling. Till *f-er* räknas vanligen blott de som odlas o. de som ingå i äng l. betesmark. Ovanligare *f-er* som vit-senap, bovete och spargel. Svårt att skaffa köks- och *f*-frön febr. 1917. **-år**. Gott, rikligt, dåligt *f.* **-ärt**. Maximipris å *f-er* 1917.

— **Födr|a'**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsfråga; -ingstid. Ofta om husdjur men även t. e. i fråga om menagerier, fisk- o. boddling m. m. *Hästarna böra icke f-as enbart med havre. Djuren f-as tre gånger om dagen.* Även abs. *Drängen Per hade redan fat och släckt i stall och ladugård. Kof-ing. Vinterf-a.* **Syn**. ge foder åt, ut-

fodra, ibl. mata. **Fodra opp** l. **upp** göra slut på (fodret).

Fod|er^s, -ret, -er; best. plur. -ren (i smtl. vard. ibl. även *f-erna*). Bet. skarpt skilda; man kunde tänka på att dela upp ordet i flera. 1) Undertyg o. d. *Släpper herr Josephson själv till f-er, knappar o. d. Köpa tyg till f-er. Sätta i f-er (i en rock). Sätta nytt f-er i rocken. Sprätta ifrån f-ret. Gott, starkt, hållbart, dåligt, nött f-er. Stör-väst \sim av mollskinn, vadderad och försedd med rött flanellef-er. Kavaj, rock, klän-nings-, ytterrocks-, ärm-, inner-, ytter-, möss-, hatt-; päls-, siden-, bomulls-, yllefoder. Även om foder i handskar, täcken, etuier, köf-tertar, till broderier m. m. 2) Fodral. Äld. Mest som sista ssgsled men icke heller i detta fall vanligt. *Fan-, flask-, klock-, nål-foder.* 3) Beklädnad l. inklädnad (av trä m. m.). a) *F-er på dörrar och fönster. Dörr-, fönsterfoder.* b) *Brädfoder.* c) Inre beklädnad i en ugn, kokare o. d. 4) Bot. Har en blomma två hyllebladskransar av olika färg, form, storlek l. d. kallas den yttre (som då vanl. är grön l. brunaktig) 'foder'. *F-er och krona. Kronlikt f-er ha t. e. ak-lejan, riddarsporren, bullerblomstret, orki-déerna och liljorna m. fl. Blom-, ytterf-er.* **Syn**. 1) undertyg; 2) fodral; 3) beklädnad, inklädnad; ram, infattning, karm; förhydning. — **Foderblad**. Bot. Jfr foder 4 ovan. Motsatt särsk. kronblad l. kalkblad. *F(-en) snart avfallande*. **-flik**. Bot. *F-ar utspär-rade*. **-holk**. Bot. Ytterfoder. T. e. ofta hos Malvacéer. **-lik**, -t. Bot. *F. (blom)-krona*. **-list**. *F-erna utgåva fönster-, resp. dörrfodret.* **-liv**. Underliv, löst foder till ett liv (\times fastsytt). *En vid ett löst sittande f. rynkad kjol.* **-remsa** tygremsa till foder. **-sammet**. **-siden**. **-tyg**. **-verk** vanligare 'palsverk'. **-väv**.*

— **Födr|a**², -ade, -as; -ing (med plur.; även konkr.). Egentl. (dvs. om tyg o. d.). **I. Fa** en rock (med siden i ärmarna, med sidenf-er). *Of-ade klänningsliv. Täcket f-as helst med \sim . Fa med pälsverk, med grä-verk. F-ade vantar, handskar. F-a en köf-fert (invändigt) med lärft. Ylle-, bomulls-, siden-, skinn-, pälsf-ad. F-ingen var på sina ställen mycket nött. I bild. En sidenklän-ning kan ofta vara f-ad med hjärtesorg. **II. Friare** o. 'bildl.' 1) *Syring \sim av stål, inuti f-ad med mässing. F-ade kuvert.* 2) *F-a med bräder brädfodra. (Syn. I. sätta foder i, förse med foder, invändigt be-kläda (med foder); II. (ibl.) beslå.**

— **Födräl**, -et, = [l. -er]; -makare. Då 'foder' blir allt ovanligare i bet. 'fodral' blir sambandet mln de två orden allt sva-gare. Särskilt förfärdigat, ofta långlagt skyddshölje av läder, papp(er), trä m. m. för vissa föremål. *Jag hade ju f-et till rakkniven här alldeles nyss! Lägga in nå-*

got i sitt *f. igen*. *F.* av läder eller skinn. (Hatt)fodral med eller utan inredning. *F.* till golvklocka. *Kam-, paraply-, klock-, ur-, sax-, kniv-, lancett-, glasögons-, flöjt-, flask-, tyg-, läder-, skinn-; skyddsfodral. Syn.* (mer l. mindre nära stå:) omhölje, (skydds-)hölje, etui, attrapp, omslag, överdrag, övertyg, hylsa, bestick, balja, skida, slida, ask, dosa, boett, låda, skrin, schatull.

Fog¹, subst., det-kön. Kunde betraktas som två ord. **I.** Huvudbet. **1)** *Ha f. för [l. till] ngt. Ha fullt f. att ~. Hans påstående har (verkligt l. verkligen) f. för sig. Med eller utan f. Det kan ~ med f. anmärkas, och det har anmärkts, att ~. Med allt f. med rätta. Med något, att visst f. påstå ~. Med f. och rätt. Utan [varje skynt av l. till] f. klaga över ~.* **2)** Lagt. Som kapten *Ek* ej visat *f. för sin talan, ogillades denna.* **II.** Numer mindre vanl. bibet. (som ansluter sig till nästa ordgrupp, särsk. adj. 'foglig' o. subst. 'foglighet'). *Med f. och lämpa l. lämpor med lämpor, med goda ord. Med f. kommer man längst. Syn. I.* (grundat l. giltigt) skäl, grundad anledning, grund, befogenhet, (full l. laglig) rätt, goda grunder; (ibl.:) behörighet, (anspråks) riktighet, billighet, rättvisa; **II.** lämpa, lämpor, goda ord, 'godo', milda medel, (ibl. nära) foglighet. — **Foglös**, -t. Skr., mindre vanl. Utan (allt) fog, grundlös, obefogad. *Lika f. är professor Hirns beskyllning, att ~.*

Fog², -en, -ar. Stället där två stycken (block, bjälkar, ben m. m.) äro sammanfogade l. mlnrummet mln två dylika stycken. **1)** Ofta fackl. *F-arna i en vanlig tegelmur äro vanligen 1 till 1,5 cm. tjocka och upptaga omkring 20—23 procent av murytan; yrkesmannen kallar de vågräta f-arna 'ligg-f-ar' och de lodräta 'stöf-f-ar'. Utan murbruk i f-arna, i det stenarna äro lagda på varandra 'kallt', blott sammanslipade. Öppen f. där muraren icke lagt bruket ända ut till kanten (som alltså väntar att fyllas). Fylla, stryka, putsa, forma f-arna. Rak f. x s. k. 'lås' l. Laskade f-ar osv. Dölja f-arna. Ännu i dag lär det vara svårt att urskilja f-arna på en del av Partenons kolonner. I f-arna på en mur. Inmurat järnbånd till förstärkning av f-ar. Tegelstens-, valufog. **2)** Väl, tätt, illa tillslutande f-ar. Passa i sin f. Gå upp (just) i f-en. Springa upp, lossna i f-arna, i alla f-ar. Skeppet knackade i alla f-ar. Fönster-, golv-, brädfog. Syna (ngt) i f-arna även bildl. (vanligare dock 'i sömmarna'). **3)** Blygdbensfen eller f-en emellan bäckenet och korsbenet. **Syn.** (samman)fogning, fogningslinje, föreningspunkt; (mer l. mindre nära stå:) springa, skarv, söm, nåt, lask, fals, sät, spånt, löd. l. gjut. l. värrand, sutur, led.*

— **Fogfri**. Särsk. om golv. *F-a golv.*

F. golvbeläggning. -fyllning fackl. **-hyvel**; -ling. Fackl. En liten hyvel (för hyvling av långa, smala ytor). **-indelning**. Byggn. Anpassar orneringen [av murytan] efter f-en. **-kant**. Byggn. osv. *F-erna [måste] vara skarpa och grada. -slev.* Byggn. Smal murslev för fogstrykning. *F-en måste ha den form som man vill giva fogen I. G. Clason. -stryk|a*; -ning (även mer konkr.). Byggn. Murar av tegel eller naturlig sten, som icke skola överputsas, f-as, varvid tillgår så, att muraren med en smal murslev inpressar murbruk i de förut ~ renkratsade och fuktade fogarna och ger framsidan av fogen dess slutliga form I. G. Clason. [Av tegel] utan puts och med f-ning. **-svans**; -såg. Anslutningen till 'fog' historiskt sett oriktig. Snick. o. d. Även 'fux-svans(såg)'. En kort ospänd handsåg med handtag (bladet avtar vanl. i bredd mot spetsen). *En s. k. fogsvans ~ med fina, obetydligt skränkta tänder Kerstin Key. -utfyllning.* Ett slags f. med kitt. **-yt|a**. Byggn. I de grekiska templen [äro] blockens f-or urskälade i mitten, så att endast kanterna bilda anläggningssytor.

— **Fog|a**, -ade, -as; -ning se bland avledningar. **A)** Enkelt. **I.** Trans. **1)** Föreana (gm fog), vidfoga, bifoga o. d. **a)** 'Egentligast'. Tavlorna göras av torra, liggande, oljedränkta bräder, som f-as och limmas samt förses med starka narar. De små bitarna f-as tätt till varandra och limmas. *F-a det ena stycket i l. vid det andra. b)* Friare o. bildl. Magistern bröt en blomma, f-ade därtill ett par myrtenkvistar och överräckte den lilla gåvan. Hårtill skall (som bilaga) f-as en förteckning på ~. Vid besvär foge klaganden det överklagade utslaget samt underrättens övriga protokoll i målet Rättegångsbalken. Hårtill är f-ad en bilaga, som ~. Till det förut sagda, vad som redan sagts vill jag blott f-a några tillägg, ett par anmärkningar, några ord om ~. *F-a det ena ordet till det andra. F-ar man nu det ena till det andra, så vet man snart hur det förhåller sig för den som kan 'stava och lägga ihop' är saken klar. 2)* Mindre vanl. Avpassa. *F-a utgifterna efter inkomsterna. 3)* Vidta (anstalt), länka o. d. **a)** Ofta lagt. *Presidenten ~ foge där-efter anstalt om riksrättens sammanträde. F-a anstalt om att ~. Och ~ foge skyndsamt anstalt för ~. b)* Gud, ödet, försynen har f-at det så (att ~) l. har så f-at (att ~). Gud f-ar allt till det bästa mindre vanl. för 'styr' l. d.

II. Refl. Oftast friare l. bildl. **1)** (An-)sluta sig. *Där f-ar sig länk till länk i den stora kedjan. Ett tillägg, som naturligt f-ar sig till framställningen ~. 2)* Falla sig. *Om det f-ar sig så l. så f-ar sig. Det f-ade sig så, så väl (att ~). När det nu f-ar*

sig så illa. Allt som l. när det far sig. Nu har det fat sig så, att ~. **3)** Refl. huvudbet. (växlande mln 'rätta sig efter, ge med sig o. finna sig i'). **a)** Med 'efter'. *F-a sig efter ngn, efter omständigheterna. Om än motvilligt lärde han sig småningom att f-a sig efter hennes nycker. F-a sig efter landets seder och bruk. Vill du försöka få honom att f-a sig efter våra önskinningar?* **b)** Abs. *Jag far mig aldrig! Är det så, har jag väl endast att f-a mig. Han f-ade sig, när han fann, att hon var bestämd.* **c)** Med 'i'. *F-a sig i det nödvändiga, i sitt öde. Med undergivenhet f-a sig i det oundgängliga, i det som icke kan undgås. Undergivet, villigt, gärna, motvilligt, endast ovilligt f-a sig i ngt.* **4)** Mindre vanl. för 'förfoga sig'. *Vill du f-a dig hem bara!*

B) De fåtaliga ssgrna ha *fog-* (fogsam) l. *foge-* (fogeord).

Syn. A **I** 1) förena (gm fog), samman-sätta, hopsätta *n* (utan skruvar l. d.), (samman)passa (*n*), hopfoga *n*, sammanfoga *n*, laska, förbinda, hoptappa *n*, hoplägga *n*, hopfästa *n*; vidfoga *n*, (vid)fästa (*n*), tilllägga *n*, bifoga; **2)** avpassa, rätta; **3)** **a)** vidta (anstalt); **b)** länka, styra, föranstalta, 'skicka', (an)ordna, tillställa *n*, 'vilja', förordna, bestämma; **II** 1) (an)sluta sig, fogas; **2)** falla sig; hända (sig), inträffa, råka, komma att bli; **3)** rätta sig, forma sig, jämkä (på sina meningar), lämpa sig, följa, efterkomma, villfara, samtycka till, göra till nöjes, ge efter, underkasta sig, falla till föga, ge tappat, ge vika, ge med sig, bekväma sig (till), gå i'n (på), lyda, finna sig (vid l. i), låta sig nöjas, tåla sig, tåligt fördraga), resignera; **4)** förfoga sig.

— **Foga (i)hop** se hopfoga, **in** *n*, (**till**)-**samman**(s) se sammanfoga. **F. vid** *n*.

— **Fogsam**, -t, -mare; -het. Skr., mindre vanl. för 'foglig'. *Ju f-mare Thora blev ~ Alf. Agrell. Med oväntad f-het Topelius.* **Syn.** se foglig.

— **Fogeord**. Språk v. Konjunktion (särsk. underordnande). *Bisats, som saknar f.*

— **Föglig**, -t, -are; -het. *F. man är klok man. Alltför f. och undfallande. Den f-aste av alla matmödrar. Av ett (milt och) f-t lynne. F. till lynnet. Med f-a ord. Hur det kom sig, att de där starka, morska karlarna så f-t böjde sig för honom. Med f-het och en smula god vilja undviker man många misshäligheter.* **Syn.** fogsam, medgörlig, from, beskedlig, hyggelig, undfallande, som låter tala vid sig l. tar reson, som lätt ger efter, tillmötesgående, lätt att leda l. styra, lättledd, eftergiven, saktmodig; (ibl. nära) sedig l. snäll; (f-het ibl. även:) lämpa, 'fog', lämpor, goda ord.

— **Fögning**, -en, -ar; -slinje; -spunkt m. fl. Ötta mer konkr. *Järnbalustraden ~ numera så lossnad i f-arne, att ~ Tope-*

lius. Gå upp i f-arna. Knaka i f-arna, i sina far. Tillkitta, tillstoppa f-arna. Otäta f-ar. Samman-, hop-, vidfogning m. fl. **Syn.** ibl. fog.

Fogd[e], -en, -ar. **I** Hist.; om äldre fhdn. F-arna voro tidigare höga herrar som förestodo styrelsen o. uppbördén i län l. stad o. ofta bodde i slott; Gustaf Vasa ersatte dem med lågättade män, räkenskapsskyldiga o. beroende av konungen. *Konungens f-e. I Dalarna hade konungen tillsatt en f-e, Jösse Eriksson, från Jutland. Gårds-, slotts f-e.* **II**. Om nutida fhdn. **1)** Ibl. brukas ordet i stället för en del ssgr i vka det ingår o. avser i dessa i allm. en person som har uppsikt l. tillsyn över ngt l. ibl. en som har att uppbära o. redovisa avgifter osv. Allt fortfarande bildas nya dylika ssgr. *T. e. Krono-, lands-; akademi-; hamn-; gårds-, ladu-, ladugårds-; väg-, snö-plogs-; slavgogde. Kyrkof-e* enligt av kyrkomötet 1920 antaget förslag. **2)** I Finland motsvarar 'fogden' vår 'rättare l. befallningsman' (jfr syds v. ladufogde). *Gårdens grovtbyggda f-e Kivi. Viertola-fogden ib.* **Syn. I** hövitsman; 'befallningsman'; **II** 1) (ibl.) tillsynings- l. uppsyningsman; **2)** befallningsman, rättare. — **Fogdekonto** o. -**skrivare** särsk. ifråga om de nu indragna kronofogdetjänsterna. -**syssla**. -**titel**. *F-n bibehölls för ~. -tjänst.*

Fogsvans se under fog*.

Fokal, -t. Fys. Som avser brännpunkten. **Fokaldistans**. Fys. Brännvidd. **Fokus** (-uss; akut); =, foci (-s-). Fys. Brännpunkt, principalfokus.

Foliant (3-stavigt); -en, -er; -damm; -hylla; -hög. Bok i arkstorlek (då arket blott vikes en gång dvs. i 2 blad l. 4 sidor); stor (gammal) bok, (stor) lunta. Jfr folio. *Leta i gamla, dammiga f-er.*

— **Folie** (3-stavigt); -n l. -t, -r. Jfr folium nedan. **1)** Egentl. *Belägga med f. Aluminium-, guld-, silverfolie* bladalu-minium, bladguld, bladsilver. *Metallfolie* oäkta bladguld. *Tenn-* l. *spegelfolie* bladtenn, stanniol. *Färgat tennfolie till flaskkapslar är på en sida bestrukt med lack-fernissa. Lackerade ~ f-r Tulltaxan. Brons-* l. *färgf-r*, bestående av bronspulver eller färg på en hinna av något bindemedel, t. e. gelatin. **2)** Bildl. Ngt ringare som tjänar att framhålla ngt annat. *Tjäna till f. (åt ~) förhöja.* **Syn. 1)** tunt metallbleck, (metall)beläggning, (metall)blad; **2)** (nära:) bakgrund, underlag, botten, infattning. — **Folier**a, -ade, -as; -ing (med plur.; även konkr.). Två skarpt skilda bet. **I** Tekn. Belägga med folie (särsk. speglar med tennamalgal). *F-a spegelglas, speglar. F-ade, släta spegelglas. Annars f-as det etsade glasets efteråt genom att ~. Om f-ingen nöts bort.* **II**. Handels. Märka med num-

mer uppslagen i räkenskapsbok, numrera 'öppningarna' (x) paginera dvs. numrera sidorna).

— **Folio** (3-stavigt); den- l. detkön. **I.** Helarkformat (arket vikt blott en gång: 2 blad, 4 sidor), folioformat; ngn gång = bok i dylikt format. *De första tryckta böckerna hade varken tillar eller sidotal, och formatet var merendels f. I (l. in) f. Vanlig f. Tvårfolio. Bred-, smalfolio t. e. ifråga om kontorsböcker. Hylla för f. (böcker i) folioformat. II.* Handels. m. m. Uppslag l. öppning t. e. i räkenskapsbok; därå angivet nummer. Ofta förkortat 'fol'. *Fol. 425 No 19* anteckning på debetsedel. *Edert folio och nummer i röstlängden är antecknat vid adressen d. detta kuvert. Foliohand. -format* se folio. -**hylla. -nummer** handels. o. d. -**räkning**. Handels. Vanligare 'upp- och avskrivningsräkning' l. numer 'giro(räkning)'. -**sida** även handels. **Folium** (3-stavigt); -et, -er. Även folie; se d. o. Egentl. o. bildl. *Fum för spegelglas l. speglar, under glas, för l. under ädelstenar.*

Folk (-å-); -et, =. *Enkelt.* I allm. koll. **A)** Med plur. Bet. ofta icke strängt åtskilda. Ej säll. är det så, att blott den ena l. andra skiftningen överväger l. så att bet. i det särskilda fallet icke är avsedd att vara skarpt bestämd. **I.** Plur. vanlig. **1)** Politiskt (i yttre mening) l. nationellt. Inbyggarna i ett land. *Sverges f., svenska f-et innefattar i viss mening även en del finnar, lappar m. fl., förädvitt dessa äro svenska medborgare. Svenska f-ets lagbundna frihet. Vårt fria f. De nordiska, de kristna, de muhammedanska f-en. Ett vilt, barbariskt, civiliserat, republikanskt f. Hela f-et reste sig som en man ~. Detta f-et hedrar mig med sin mun, men deras hjärta är långt ifrån mig. Neger-; bergs-, äkerbruks-; natur-, barbar-, kulturfolk. Träskf-et vid Bangweolo. Tvenne brödrafolk. Judiska f-et efter förslingringen är ej längre ett f. i rent politisk mening. Blandfolk. 2)* Om enskild person se avd. Ssgr **I.**

II. Sing. betydligt vanligare än plur. Undersåtar (x) regenten l. regeringen). Konungen anses representera staten, riksdagen f-et. *Svenska f-ets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena Regeringsformen. Konung och f. F. och regent. F-en och deras regeringar. »Fets kärlek min belöning» var Karl XIV Johans valspråk. Ha, söka sitt stöd i f-et. Allt för f-et och genom f-et. Föra folkets talan inför konungen. Det hårt förtryckta f-et. F-et hotade att göra uppror. Jag återkommer icke, förrän f-et vid allmän omröstning uttalat sig för mig, förklarar kung Konstantin 1920. Folkets röst är icke alltid Guds röst. Fets breda lager. Inför allt f-et, det*

församlade f-et även till B II 1. Förblandas ofta, medvetet l. omedvetet, med B I l (jfr B I l c).

III. Ngn gång i plur. Bildl. Anslutningen till I o. II strax ovan ofta svag; ibl. i stället anslutet till B. Med gen. l. som sista ssgsled. *Och själv känner jag tillräckligt skuggornas f. för att veta, vilka vägar barnet haft att vandra från utkanten till fängelset. Hyddornas f. Fördyra ej kaffet för stugornas f. riksdagsfras 1921. Lastens f. Nykterhetsf-ets uppmarsch. Den som känner kyrkof-et, vet, att ~ jfr 'när kyrkf-et kommer ur kyrkan'.*

B) Utan plur. **I.** Best. l. obest. form. **1)** Motsatt de högre klasserna. Nästan endast i best. form. **a)** *En av f-et. Mannen av börd och kvinnan av f-et. Vara kommen av f-et, ur f-ets (egna l. djupa) led(er).* Märk *Öckra på f-ets dåliga instinkter* ibl. = massans. Hit ansluter sig snarast *Smdf-et. b)* Särsk. om lantbefolkning. *Uppsamla låtar bland f-et. F-ets liv i helg och söcken. Leva ute bland f-et (på bygden). I f-ets mun. På folkets läppar. c)* Särsk. om kroppsarbetare. Ofta, medvetet l. omedvetet, förblandat med A II. Så ofta i: *F-et i val. F-ets tidning. F-ets Dagblad Politiken. F-et herre i eget hus* med syftning på de lägre klassernas eftersträfvade övermakt över de högre. Märk bl. a. *Det arbetande f-et. F-ets hus* oftast med huvudton på 'hus' (då det även kan betraktas som ssg; jfr nedan); = byggnad(er) avsedd(a) till samlings- o. expeditiionslokal(er) för arbetarorganisationer. **2)** 'Invånarna' någonstädes. Jfr 3 strax nedan samt B II 1 e. *Allt f(-et) i staden hade gått ut för att möta honom. Utblottad på f. F-et hade dd redan övergivit byn. Byns f. l. f-et i byn uppgår till 150 stycken. Gårdens f. innefattande både ägare o. tjänare l. blott husbondfolket (jfr 3). F-et i (Mellan)gården. F-et i huset vaknade emellertid och ~. By-, gårds-, hus-, prästgårdsf(-et). 3)* Underlydande. **a)** Tjänare, arbetare o. d. *Han har alltid gjort sig känd för att vara god mot f-et, sitt f., för att behandla sitt f. bra. Hård mot f-et. Svälta sitt f. Känna sitt f. Jag har varit tjänare själv och vel bestämt, vad jag kan fördra av mitt f. och vad en piga hinner utträtta, då hon vill. Klaga över brist på f. till skörden. Av gårdens eget f. Di har alltid duktigt och trevligt f. i den affären. Herrskapets mat och f-ets mat. Åta (av) f-ets mat på lantgods l. i större hushåll. Tjänstefolk. Bruksf-et m. fl. b)* Manskap. Gammalt beprövat f. *Ersätta de utmattade trupperna med friskt f. Hålla sitt f. vid gott mod. Krigs-; legofolk.*

II. Nästan endast i obest. form. (märk dock särsk. uttr. 'som f(-et) mest'). **1)** Människor i allm. Ofta 'pronominellt' (= man).

a) Ofta en smula nedsättande. *F. pratar så mycket. Bry dej inte om va f. [l. f-et] säger, f-s [l. f-ets] prat! Va ska f. säga? Vara i f-s mun om person, fhde osv.: vara bekant, känd, omtalad, vara 'ute' osv. b) *F. i allmänhet vet inte detta. Tänk, att det finns f., som ~! Vara som f(-et) mest. Och kommo tillbaka till dansen klädda som f-et var mest. c) Va står du o(ch) stirrar på, har du inte sett f. förr! Utmärkt föda för både folk och kreatur. Inte tåla se f. Ovan vid f. Rädd för f. Han behöver komma ut bland f. Det vimlade av f. på gatorna. F. strömmade till från alla kanter. Gärna se f. (hos sig) ta emot, ha främmande. Förstå sig på f. Truga sig på f. Det är skillnad på f. och f. l. Göra skillnad på f. alla ä inte lika; även 'det är skillnad på f. och få(nad)'; jfr 2 nedan. d) Med bestämning. Kan ofta ersättas med ett adj. i plur. l. av (adj. +) människor. Där famns f. av alla slag, av alla färger, av de mest skilda politiska riktningar. Där dog mycket f., både fattiga och rika. Både bättre och sämre f. F. med omdöme. F. på viss bildningsgrad. Det var förnämt f. och rikt f., det kunde man se på dem. F. tillhörande de högre klasserna. Där var mycket f. och fint f. Fattigt men hederligt f. Hyggligt f. kan man finna även bland ~. Bildat, obildat f. Lärt f. och praktiskt f. Det är skamligt att så driva med gammalt f. Av barn blir ock gammalt f. Hindra obehörigt f. att tränga sig fram. Sådant f. ska sådan smörja ha. En samling löst f. Gift f. e) Märk särsk. en del till bet. ofta duala uttr. o. ssg. Dotter till ett fattigt (torpar)folk i Norrland ngt äld. som enkelt. Ett gift f. om 'äktä par'. Brud-, fäst-, husbond-, värdfolk. Nämndemansf-et ville emellertid icke låta mannen gå ut i detta herrans väder. f) Nästan ur bruk är numer det nedlåtande tilltalet *Gott f.!* g) *Man-, kvinnfolk. Lant-, stads-, bondfolk* o. d. såsom vanliga kollektiv ansluta sig snarast hit.**

2) Motsatt ohyfsat folk o. d. Jfr 1 c strax ovan. *Har du aldrig varit bland f. förr? Han vet nog att skicka sig bland f.* Märk uttr. som: *Skicka någon i skola för att göra f. av honom få hm hyfsad l. förbättrad, till en bra karl, en duktig människa, en nyttig medborgare. Har det blivit f. av far din, så kan det väl bli f. av dej också. Den blir de(t) då aldrig f. äv! Jag tror aldrig det blir f. av mig igen t. e. efter en svår sjukdom; = 'en riktig människa'. Hit snarast: F. först (och långöron sen)! Skilja på f. och få jfr B II 1 c.*

Sgr. I. Som sista ssgsled. Märk särsk. att ordet som sista led i ssg även kan brukas icke-kollektivt, näml. i *Ett man-, ett kvinnfolk. II.* Som första led. Ssgs-

formen är *folk-*, och den kan förekomma i så gott som alla ovan anförda bet. Jämte 'folktning' träffas även 'folketning', alltså ssgsformen *folke-*, nämligen då ordet är danskt lånord.

Syn. A) I. borgerligt samfund, folkslag, samtliga inbyggare l. alla medborgare i ett land, folkstam, nation; **II.** undersåtar(na), menighet(en); **B) I. 1)** de breda lagren, de lägre klasserna, de djupa lederna, underklassen; ibl. allmänheten; de obildade, (den stora) massan, ibl. pöbeln; lantbefolkning(en), allmog; (kropp)sarbetarna; **2)** innevånare, befolkning, (där) boende; **3)** underlydande, underordnade, underhållande, arbetare, tjänare, tjänstefolk, gårdsfolk, husfolk, (tjänste)hjon, personal, biträden; manskap, soldater, trupper, besättning; **II. 1)** människor, personer, 'man'; ibl. par; **2)** fint l. hyfsat folk, (den fina) 'världen', sällskap(slivet).

— **Folkakademi.** Svenska *f-en* en i Finland 1908 stiftad folkbildningsanstalt (med utvidgad folkhögskolekurs). Jfr även 'folkuniversitet'. **-anda** [l. **-ande**]. Nationalanda. Ofta i best. form. Vittna om *en fa som ~, om att f-an icke är sund. -bad; -styp. Badstubadet är det äldsta f-et. -ballad. -bank; -saktiebolag.* Bankbolag med mer begränsat omfång, avser att tillgodose den mindre omsättningen å en viss ort. *Understiger bankbolags grundfond en miljon kronor, skall bolagets firma innehålla ordet »folkbank» gällande fr. o. m. 1904. -beslut. -bevapning.* Som konkr. = folkhär (då folket i massa griper till vapen), ibl. bondehär. *Tills bruket av legoknektar utträngde f-en. -bibliotek; -bladet* (en tidskrift); *-srörelse(n); -sväsen(de).* Boksamling till tjänst för allmänheten o. särsk. avsedd för kroppsarbetare som vilja skaffa sig kunskaper l. underhållande läsning. *F. äro t. e. sockenbibliotek (församlings- l. kommunbibliotek), stadsbibliotek, föreningsbibliotek, arbetarbibliotek, nykterhetsbibliotek* o. vad de kallas. Ofta om biblioteksinstitution l. byggnad. *Antalet livskraftiga f. i Sverige uppgavs år 1907 till omkring 1,800. Föreningen för f. och läsestugor [i Stockholm] 1900. Den alltiämt växande f-srörelsen erhöill 1903 i ~ »Folkbiblioteksbladet» ett eget organ.*

-bildande subst. o. part. Ngn gång även i inf. o. i form på *-are*. Jfr följ. *F. verksamhet. Vara ute och folkbildä vard. -bildning, -en; -sarbete* m. fl. se exemplen. Dels i allmännare bet. (innefattande allt höjande av ett folks bildningsgrad); dels (o. detta i ssgr väl huvudbet.) i inskränkare mening (avseende den bildning som kan ernås icke gm skolor o. universitet utan gm ofta enskild 'påbyggande' verksamhet — såsom aftonskolor, borgarskolor, folkhögsko-

lor, 'sommarkurser', arbetarinstitut, folkbildningsförbund, föreläsningsföreningar, ungdomsföreningar, studiecirklar, hembygdskurser, folkuniversitet o. överhuvud populärvetenskapligt arbete gm föreläsningar, artiklar, böcker o. småskrifter). (*Den allmänna f-en står högt där i landet. Strävandena att höja f-en. Den akademiska ungdomens f-sarbete sådant det drivits genom föreningar som Heimdal, Laboremus, Studenter och arbetare och Verdandi i Uppsala eller ~. Tidskrift för det Svenska f-sarbetet grundad 1912. F-sförbundet i Stockholm, bildat 1903, med grenar för bokförmedling, för föreläsningar och för folkbibliotek. Förhandlingar vid studenternas f-smöte i Uppsala och Stockholm 9—12 maj 1901. För f-sändamål. -blad. Numer knappast annat än i namn på tidningar. Smålands f. -bok. Allmänt känd o. omtyckt skrift som trängt ned till själva folket. Särsk. om omarbetade gamla riddarsagor men även noveller, historiska berättelser, legender, trolldomshistorier, syner, uppenbarelser o. spökhistorier, spådomar o. drömböcker, äventyr samt smärre skämtsamma skrifter o. skrifter i blandade ämnen (bondepraktikor, färgböcker m. m.). Ibl. skiljer man på 'folkbok' som är ett litterärt alster o. 'folksaga' som går från mun till mun. Ordet 'folkbok' brukas stundom även friare (i mer allmän) bet. Folkböckerna äro ofta tryckta i enkelt utstyrd, billiga s. k. 'skillingtryck'. P. O. Bäckströms Svenska folkböcker, sagor, legender och äventyr. Atterbom har i Lycksalighetens ö och Fågel blå bearbetat tvenne gamla folkböcker. -brist.*

-dans; -artad; -förening; -kongress; -ring; -samling. Bland mera bekanta f-er äro den italienska tarantellan, polackernas masuren, polonäs och varsovienn, den norska hallingen och i Sverige slängpolska, hambo, Jösseheradspolska, skrällåten, Vingåkersdansen. Studentföreningen Philochoros stiftades 1880 i Uppsala för att rädda och återuppliva våra gamla f-er, som hotade att försvinna; Svenska f-ens vänner (bildad i Stockholm 1893) och senare en mängd dansklubbar och föreningar landet runt ha fullföljt värvet. Denna f-artade sång förblev ett utmärkande drag för nästan alla D[annström]s visor. F-kongressen i Stockholm 1920. Svenska f-ringen bildad 1920. Folkdansringen heter en ny tidning, som Sveriges f-föreningars riksförbund i dagarna börjat utge. Av norska f-samlingar torde ~ Ländemans »Norske Fjeldmelodier» vara den bästa. **-dikt;** -are; -ning (även mer konkr. med plur.). *Finlands svenska f-ning. -dräkt;* -(s)fråga(n); -sklädd. Dräkt som utmärker allmogen i ett visst område. Denna bet. är huvudbet.; ibl. betyder ordet dock även

dräkt som utmärker ett helt folk, en nation. *I Vingåker, Fellingsbro m. fl. ställen fattades i slutet av 1600-talet sockenstämmobeslut om bevarande av den gamla f-en. F. från Rättvik. P. G. Wistrand, Svenska f-er, 1907. En artikel i f-frågan. F-skädda flickor (i den gamla, vackra blekingedräkten) serverade brunnsvattnet vid Ronneby brunn. Syn. allmogedräkt, nationaldräkt, (ibl.) 'distriktsdräkt', 'ortsdräkt', 'bygdedräkt'. -egen. Mindre vanl. (t. e. för 'nationell'). -egendomlig; -het. Subst. vanligast. **-element.** Det svenska f-et i Finland. **-epos.** F-et (hjältedikten i egentlig mening) skildrar på ett naivt sätt storartade händelser från äldre tider. Ett f. som Iliaden och Odyséen. **-etymologi** (biton på -i); -etymologisk (biton på -log-). Naiv omstöpning (l. omtolkning) av ett ofolkligt ord som felanslutes till ngt kändare. *Ordleken är fullt avsiktlig och medveten, f-n ofta omedveten. Folketymologiska omstöpningar som 'universitet' för 'universitet'.**

-familj. Grupp av besläktade folk. *Den germanska f-en. -fattig;* [-dom l. -het]. Ofta skr. *De ödsliga, f-a trakterna norr om Munkaby. -fattlig;* -het. Sälls. för 'populär'. **-fest.** Fest av allmän betydelse för hela folket, nationalfest, nationell fest, fest för hög och låg l. för alla samhällsklasser, medborgarfäst. *F-er som jul och midsommar. Den stora f-en om vårmärknaden på Skansen. Den 6 nov. har på senare år under namn av 'den svenska dagen' utvecklats till en f. för det svenska Finland. -fien[de];* -tlig o. -tlighet (biton på -ent-). Dels människo- l. samhällshatare; dels en som är hatad av människorna l. folken ('hatkyckling') (x) favorit. **1)** På grund av sitt rent av f-tliga lynne. **2)** Hallström, Folkfienden (Tidspolitiska uppsatser, 1915).

-flertal. Skr. För en regering med det styrkebälte, som består i f-ets förtroende ~. **-folor,** [-na]. Ordet har en folklig, ofta äld., klang. Ngn enda gång finner man även sing. 'folkfol' o. biformen 'folkfora, folkforor'. Än folkligare klinga de även stundom sedda formerna med -a i ssgsfogen ('folkafolor' osv.). Folkskick, folkets sätt att vara; folkvett. *Han har ju inte f.!* **-forsklare;** -ning. Ngn gång för etnograf(i) l. etnolog(i) l. folklivsforskare (-forskning). Denna nya folkvismelodi var fullt utbildad vid 1800-talets början, då den upptecknades av f-are T. Norlind. **-fostr[an];** -ande; -are. Skr. Den evangeliska f-ans grundläggning genom stora och lilla katekeserna 1529 H. j. Holmquist. **-frihet;** -skämpe. Det var ända ~ de andra, som hägnade f-en. F-ens grundsatser. Den hotade f-en. **-fylld.** Skr. På den f-a gatan.

-förbund; -sförsamling (till 2); -skonferens (till 2); -smöte (till 1); -sråd (till 2); -are

(till 1). Märk (utom allmänare användning) särsk. 1) *Svenska f-et* bildat 1906, är försvarsvänligt, vill verka för rättmätig frihet för person o. arbete, för klassmotsatsernas utjämning o. rättvisa samhällsgrundsatsers tillämpning; står emot de radikala o. socialistiska partierna; utger sedan 1906 Svenska folkviljan (numer kallad Riket); har i Stockholm bl. a. fastighet benämnd 'Folkets hem'. *Svenska f-ets* resetalare i de bild bilerna. *Samtal mellan en f-are och en socialist. De gula f-arnes talrika agitatorer* Z. Höglund. 2) Avseende Nationernas (l. Folkens) förbund, grundat på amerikanske presidenten Wilsons förslag, efter världskriget. Jfr nation. Slutligen beslöt *F-et* enhälligt att bevilja Österrikes upptagande i förbundet dec. 1920. *F-ets* konferens rörande passförhållanden har beslutat, att ~. *Avrätningskommissionen* framlade för *f-s* församlingen [i Genève] ett antal förslag. *F-rådet* har i Bryssel haft Ålandsfrågan under behandling, varvid ~. **-fördärvare.** En *f.* är han, och en demagog av värsta sorten. **-föreställning.** *F-ar*, som behöva bortarbetas. **-förförare** särsk. för demagog. **-förledande** (som adj.); *-are* (särsk. för demagog). *F-ande* demagogiska anslag. **-förlustelse** folknöje. **-förräderi;** *-isk.* Mindre vanl. I stället för högförräderi yrkas nu [i Österrikiska regeringens förslag till nationalförsamlingen 1919] straff för *f-eri*. *F-iska* stämplingar. **-församling.** Rådgörande (l. beslutande) församling av rösttagande medborgare l. av folkombud. *Senaten i det gamla Rom* hade att i första hand överlägga om de angelägenheter, som skulle underställas *f-en*. *Tala inför f-en*. **-försäkring** arbetarförsäkring. **-försörjning;** *-sfråga.* Hela det kommissionsväsende som [under kristiden] har med *f-en* att göra. **-förttryckande** (som adj.); *-are.* Den *f-ande* militarismen.

-gles; *-het.* Skr. I så *f-a*, stillastående och tysta nejder som ~. **-gunst.** Fika efter *f.* För detta mål vill han vederväga *f.* och rykte och anseende. **-hat.** **-hem.** Ställe där mindre bemedlade mot ringa avgift få tillgång till böcker, tidningar o. skrivmaterial; vanl. serveras där även kaffe, te o. d. *Flera ~ f-jn*as i Stockholm 1907. **-hop.** Dödad av en rasande *f.* **-humor.** **-hushållning;** *-skommission* se II; *-slära* (mindre vanl. för 'nationalekonomi'). I. *Nationalekonomi* kan betyda dels *f-en* som verksamhet, dels läran om dylik verksamhet. II. Märk särsk. *F-skommisionen* från 1916, ännu 1921 ej fullt avvecklad, ofta nämnd och skriven *F. H. K.* *F-skommisionens* kvinnoråd. *F. H. K:s* spannmålsavdelning. **-hymn.** Nationalhymn. Skiljer man min *f.* och folksång, riktar den förra sig mera till konungen under det den senare talar

om folket självt, landet, friheten osv.; men ofta äro orden så gott som liktydiga. **-häl-sa.** Vanligast i best. form. *Till större allmän f.* Patrik Haglund. **-här.** Jfr folkbeväpning. **-högskola;** *-e*(lev); *-efond;* *-eförbund;* *-e*(föreståndare); *-e*(inspektör); *-ekurs;* *-e*(lärare); *-e*(lärarinna). *F-an* avser att bibringa män och kvinnor av folket (ursprungligen lantbefolkningen) medborgerlig bildning utöver folkskolan. *Danmark är f-ans* ursprungsland, och *f-etanken* framfördes först av *N. F. S. Grundtvig*. *Sverige fick sina första f-or* år 1868. *Tärna f-a* i Västmanland. *Stadsunderstödd f-a.* *Manlig f-a.* *Kvinnlig f-a* (med fortsättningskurs benämnd 'husmoderskola'). Den egentliga *f-ekursen* är i de allra flesta fall endast ettårig, men med flertalet skolor ~ äro förenade lantmannaskolor, som bilda en andra årskurs eller fortsättningskurs. *Kasberget, tidning för Stockholms läns f-eförbund* 1920. *Instruktion för f-inspektören.*

-ilsken; *-het.* *Vard. o. ldl.* träffas även formen 'folkilsk(het)'. Särsk. om tjurar o. hundar. *Ulla stängad av en f. tjur.* *Har hunden varit f. förut?* *Syn.* folkond. **-kalender.** *F-n Svea.* **-karaktär.** **-kindergarten.** Sällskapet Uppsala *f.* 1920. **-klass.** *Den skarpa klyftan mellan f-erna* där borta ~. **-kommisariat;** *-e.* Dels om ett slags kollegiala departement (förvaltningsavdelningar) i Råds-Ryssland, dels om 'f-ernas råd' (som har sig ålagd den allmänna förvaltningen av sovjetrepublikens angelägenheter). *F-atet för utrikes angelägenheter.* *De 18 f-erna utnämna en ordförande, och Lenin blev det nya f-atets president.* *Lenin bekläder ordförandeposten i [folk]kommisariernas råd, dvs. i sovjetregeringen, i vilken han är ~ den förste bland jämlingar* 1919. **-krig.** Jfr folkbeväpning. **-kultur** x t. e. fåtalskultur. **-kunskap;** *-sarkiv.* Jfr folklore. *Det första 'mötet för svensk f.'* hölls i Stockholm 1908. *Ordet f. ~ synes ~ ha svårare att tränga igenom i vårt språk än ~ folklore och folkminnen* H. Geijer 1916. *Nordiska Museets arkiv* eller '*f-sarkivet*'. **-kyrk[a];** *[-lig].* Kyrkosamfund som omfattar hela folket. **-kär.** Ofta för 'populär'. *En f. konung älskad av sitt folk, omtyckt av folket. [Han var] därborta en f. man i vida kretsar.* **-kök.** *F-en, avsedda att skaffa den fattigare befolkningen god o. närande föda till billigaste pris, uppstodo i Tyskland omkr. 1850 och kommo till oss 1858 (då vårt första f. anlades i Göteborg).* *Syn.* ångkök.

-lager. Folkskipt. *Ölika f.* **-land.** Hist. 'Folkland' kallades Attundaland, Tiundaland o. Fjädrundaland (vka jämte Roden bildat Uppland). *De tre f-en.* **-ledare.** *En boren f.* **-lek.** Ibl. utskiljas från *f-ar* i 'egentlig' mening danslekar, idrottslekar

o. spel. *Våra svenska far skulle kunna indelas i tankelekar (t. e. gömma ring) och kroppslekar (t. e. dra fingerkrok, bryta arm, mala salt).* **Syn.** ibl. allmogelek. **-lik**; **-het**. Som har folkvett, som kan umgås med folk (ibl. x folkskygg), hyfsad, städad, hygglig; ibl. som är som de andra, som andra människor; ibl. resonlig. *Emellertid tror jag, att jag blivit mer f. nu och ~ Fröding.* **-liv**; **-sbild**; **-sforskare**; **-sforskning** l. **-skunskap** (svenska ord för 'folklore', ibl. vidsträcktare än detta ord); **-sskildrare**; **-sskildring**. 1) *Gå ut och se på fet (på gator och torg). Ett brokigt f.* 2) *F-et i Skytts härad. Almquists f-sbilder. Såsom svenskt ord [för folkloristisk l. folklore] kan föreslås f-sforskning 1907. Organ för den svenska f-sforskningen äro bl. a. Svenska landsmål(en), Nordiska museets publikationer samt fornminnesföreningarnas tidskrifter. Sven Magnus Lampa, docent i Svensk f-sforskning vid Uppsala universitet år 1909. Tillåtelse att i examina [i Lund] medtaga ämnet f-skunskap meddelades okt. 1917 ~.* **Syn.** (f-sforskning ibl.): folkloreforskning, folkloristisk, folklivskunskap, folkminnesforskning.

-lorje (-lår); [-en]; **-eforskning** (e stumt); **-i'st**; **-istisk**; **-istisk**. Dels = 'folkminnen', (samlingar av) folkets sägner, visor, ordspråk o. skrock, rättsbruk o. vanor m. m., folkdiktning o. folkliv; dels = folkloristisk, immateriell etnologi, folkminnesforskning, folklivsforskning l. folklivskunskap (gärna vidsträcktare), vetenskapen om folkets seder o. bruk, tro o. vetande samt konstverksamhet. 1) *F-ens och sångens England.* 2) *Ibland har även dialektforskningen inräknats under f-istiken. Begynnelsen av f-istiken såsom vetenskap brukar räknas från bröderna Grimms utgivande av sagosamlingen »Kinder- und Hausmärchen» (1812) och Jacob Grimms »Deutsche Mythologie» (1835). F-istiska tidskrifter.* **-lynne.** Det svenska f-t, Aforismer av Gustav Sundbärg, 1911. *F-n, period-lynnen eller människolynnen* Fröding. **-låt.** Kortare folkmelodi utan ord (för spel l. sång). Jfr låt. **-lärare** mest skr. **-läsning**; **-sanstalt.** *En utmärkt f. t. e. om bok. Upprättandet av f-sanstalter inom huvudstaden.* **-lös**; **-het.** Skr.; mindre vanl.

-makt. Ordet kommet i bruk gm Karl Staaff. *Kungamakt och f. Striden gäller nu dessa båda slag av parlamentarism: herremakt och f. N. Edén 1911.* **-marknad.** *De tre s. k. f-erna i Västerås, vid vilka tjänsteavtal förr uppgjordes.* **-massa.** *F-an ville icke skingra sig. Tala till f-an. Stora f-or voro i rörelse.* **-medicin.** Lärn om folkets hälsa o. sjukdomar (folkliga läkemedel osv.). J. V. Broberg, *Bidrag från vår f-s vidskapelser till kännedomen om våra äldsta tider.* **-medvetande.** Mest

i best. form. *Nu har i Sverige badstugubadets stora värde som renings- och uppriskningsbad så ingått i f-t, att man ej kan inslå på andra vägar A. Levertin.* **-melodi.** *Omtäckta fer.* **-mening.** Numer ej så säll. för (folk)opinion. *Avlyssna f-en. Mot den allmänna f-en, en uttalad, en bestämd f.* **-minne**; **-sforskare**; **-sforskning.** Orden unga. *F-n ibl. = folklore. F-n och folk-tankar* tidskrift grundad 1914. **-minskning.**

-mun. *I f. skulle yttrandet te sig lite annorlunda efter folkets sätt att uttrycka sig. Att angst i tysk f. kommit att betyda skörd.* **-museum.** *Sverges första f., Smölands museum, som upprättades i Växjö 1867 ~ och som gav A. Hazelius idén till Nordiska museet.* **-musik**; **-kommission.** *Inom f-en en beteckning för ~ T. Norlind. Den 1908 tillsatta Svenska f-kommissionen.* **-myll(er)**; **-rande.** *Ändlösa frande gator.* **-mål**; **-srörelse(n).** Dialekt, munart, (lands)mål, bygdemål, allmogemål. *Landsmålsförening för uppteckning av f. och folktraditioner.* **-mängd**, **-en**, [-er]; **-sstatistik**; **-stabell**; **-stillskott**; **-stillväxt**; **-ståthet**; **-söver-skott m. fl.** 1) *Invånarantal, befolkningens storlek.* *F-en i rikets städer den 31 dec. 1920. Stadens f. företer någon ökning. Sverges f. utgjorde vid 1918 års början 5,800,847. F-ens förändringar. Minskande f. Valkrets, vars f. mest överskjuter de tal, som ~. Varigenom staden fick ett f-stillskott av 25,216 pers.* 2) *Folkhop.* **-möte**; **-stalar.** *Uppträda på f-n. Den halvbildade f-stalaren. Med f-stalarens lediga självbehag T. Fogelqvist.*

-namn; **-sforskare**; **-sforskning.** *Från floden Indus förskriver sig fet inder ~.* **-nummer**, **-n.** Äld. för 'folkmängd'. **-näring**; **-sväsen(de).** Ordet mkt vanligt under kristiden. Av betydelse för f-en. *En väldig central för hela Stockholms f-sväsen 1918.* **-nöje**; **-slokal.** *Ett omtäckt f. Enklare f-n.* **-ombud.** **-omröstning**; **-skommitté**; **-smetod**; **-szon m. fl.** *Omröstning av (hela) folket omedelbart (med förbigående av riksdag l. liknande ombuds-församling). Som en statsrättslig institution ingår f. i Schweiz' statsskick. Genom f-en 20—21 nov. 1852 kallades Napoleon III till tronen i Frankrike. Norskt referendum (folkomröstning) avstyrkes 1920. Och att en f. skall ge stor förbudsmajoritet, därpå tvivlar åtminstone inte hr Bergman 1919. S. k. konsultativ f. F-skommitténs framställning ~ 1920. Lidelsefull propaganda i den öberschlesiska f-szonen 1921. **Syn.** referendum, plebiscit. **-ond**, [-are]. Särsk. om djur är 'folkilsken' vanligare. *Jag ser visst för f. ut Fröding.* **-opinion.** Folkmening, allmän(na) mening(en). *Årets val ha visat, att f-en håller på att nyktra till.**

-park. Lustpark för folket, folkträdgård. *Älvkarleö f. Norrköpings f., som sträcker sig utmed strömmen ända upp till Himmelstalund.* **-parti.** Ofta i best. sing. Märk särsk. 1) *F-et* ett svenskt frisinnat politiskt parti 1895—1900; sistnämnda 2) uppgick det i 'liberala samlingspartiet'. **2) Svenska f-et** (i Finland) antog detta namn maj 1906, kallades förut blott 'Svenska partiet'; partiet förfäktar finlandssvenskarnas intressen. **-pension;** -ering. *C. A. Raabs m. fl. år 1906 till K. M:t inlämnade förslag till allmän f-ering. F-eringen ordnades hos oss genom Lag om allmän pensionsförsäkring av ¹⁹⁰⁶ 1913 (med senare tillägg och ändringar); uttrycken f. och f-ering nyttjas dock icke i denna lag. Utbetalning, lyftande av f.* **-poesi. -poet. -port.** Särsk. i uttr. *Den uralska f-en* det pass vid Uralbergen gm vkt asiatiska folk strömmat in i Ryssland. **-psyke;** -isk. *F-en* nyare ovanligt ord för 'folksjäl'. *Rent f-iska orsaker.* **-psykolog;** -i; -isk. *Termen f-i (Völkerpsychologie) infördes av tyskarna Lazarus och Steinthal som beteckning för vetenskapen om människan som samhällsvarelse; f-in har också definierats som vetenskapen om de ytringar av själsvliv som äro gemensamma för ett folk (såsom språk, rätt, sed och religion) ibl. x individualpsykologi (individuell psykologi), ibl. x etnologisk psykologi o. klasspsykologi.* **-ras.** F-erna beteckna varieteterna inom människoraserna; den indo-europeiska rasen är en människoras, den nordiska rasen en folkras. **-religion. -representant;** -ation. Folkombud (vid riksdag, storting, parlament, nationalförsamling, landtag, riksduma, kongress o. d.). **-resning.** *Vid f-ar.* **-rik;** -edom; -het. *Landskapets f-aste delar. En f. bygd. Våra f-aste städer. F-heten i de gamla världerna i Östasien ~. Ngn gång även friare t. e. om myror Sina föga f-a samhällen G. Adlerz. -riksdag.* Särsk. om 'f-arna' i Stockholm 1893 o. 1896 där ombud valda på grundval av allmän rösträtt för män o. kvinnor samlades för att verka för allmän rösträtt i Sverige. **-rädd.** Vanligare 'folkskygg'. **-räkning;** -sdag; -sdistrikt. *Sverige var det första land i nyare tid, som införde regelbundet återkommande f-ar. Från och med 1860 ha vi f. vart tionde år, men då med uträkningar även för de mellanliggande åren på grund av kyrkböckerna. Vid f-arna efter den allmänna metoden (med räknare) hänföres varje person till den ort, där han på f-sdagen befinner sig. Avlämnas till kommunalombudet för det f-sdistrikt (= taxeringsdistrikt), inom vilket fastigheten är belägen 1920.* **-rätt;** -senlig m. fl. se II. De rättsregler som bestämma (kultur)stater(na)s (de till 'f-samfundet' hörande staternas) förhållan-

de till varandra. F-en är dels beroende på överenskommelse mln staterna o. kan då kallas 'kodifierad l. positiv f.' — t. e. Genèvekonventionen 1864 angående sjukvård under krig (de sårades neutralitet, Röda korset) —; dels grundad på förnufts-slutledningar dragna från staternas egen-skap att vara självständiga medlemmar inom ett kultursamband. F-en tas ibl. så att den innefattar internationell privat- o. straff-rätt, men bättre torde vara att för det vidare begreppet bruka termen 'internationell (l. mellanfolklig) rätt'. I. Enkelt. *En vetenskaplig grund för f-en* lade Hugo Grotius med sitt arbete »De jure belli et pacis» 1625. *En särdeles viktig del av f-en är den, som rör kriget. F-en bjuder, att i krig sådana medel icke användas, som förorsaka enskild eller allmän skada, utan att bereda krig-föringen något gagn. Brott mot f-en. Som strider mot f-en. Under världskriget har f-en om och om igen trampats under fötterna.* II. Ssgr. Ett tillstånd, som ej ens under krig vore f-senligt. Då det gäller f-sfrågor. Enär det icke gives någon med förpliktande kraft gällande f-skodex och ~. Den berömde ryske f-slåraren (l. f-slärde) F. F. von Martens. [De] f-sakkunnigas utlåtande [om Ålandsfrågan]. Till f-samfundet räknas de stater, vilka på grundvalen av gemensamhet i kultur och intressen ha gemensam övertygelse beträffande normerna för sina inbördes rättigheter och plikter. F-svetenskapen har sålunda alltnär erhållit karaktären av positiv rätt, som ~. För varje f-svidrig handling, som begåtts under kriget. **-rättslig;** -en. Jfr föreg. De f-a reglerna. F-a grundsatser, skiljedomar, tvistefrågor. F-a samlingsverk. Av f. karaktär. Kaparbreve ~ kunna f-en utfärdas endast av ~. **-rörelse.** En verklig f. som gripit även själva folket, de djupa leden i hela folket.

-saga; -eforskning l. -oforskning; -euppteckning l. -ouppteckning m. fl. *Samlingar av f-or som Tusen och en natt, Bröderna Grimms sagor, Asbjørnsen och Moes 'Norske folke-eventyr'. Aug. Bondeson, Halländska f-or. Uppteckna f-or. Berättad i f-ans form. F-ans Sankte Per. En studie i jämförande f-oforskning. Berömda f-osamlare. De äldsta f-euppteckningar vi känna finnas i egyptiska papyrushandskrifter från mera än 2,000 år f. Kr. Syn. äventyr (äld.), ibl. folksägen.* **-samlng.** Ofta konkr. Orsaka f. Skingra en f. Genast uppstod (en) f. och ~. Stora f-ar. **-scen. -sed.** Mest i plur. **-sinne.** Mest i best. sing. Skr. **-själ.** Vad som rör sig i f-en. Allt det väsentligare i det förflutna har i f-en lämnat spår efter sig. **-skald.** Som skriver för l. är älskad av folket l. som kommit ur folkets egna led. **-skar|a.** Stora f-or. **-skick.** 1) Folksed(er),

2) Hyfsat sätt o. d. *Iaktt f. -skikt.* Mindre vanl. än 'folkager'. Skr. *Förekommer ~ i alla f. -skildr[are]; -ing. -skock;* -ning (ibl. även konkr.). *Åstadkomma, undvika f-ning. -skola* med ssgr se d. o. **-skrift;** -(s)verksamhet. Vanl. med folkupplysningssyfte; ibl. som gärna läses l. är ägnad att läsas av folket, som når vidare o. djupare ned än andra. *C. J. L. Almqvists folklivsbilder äro f-er i bästa mening. Heimdals och Verdandis f-verksamhet. -skrock. -skygg;* -het. Som undviker människors sällskap, folkrädd; ibl. nära människohatande. *En tid var hon nära nog f. Han verkar f. och förläst. Det är en mycket f. art, och man får vara ytterst försiktig, om man vill komma dem nära. -slag;* -sforskare o. -sskildrare (sällsynt för 'etnograf'); -slära (sälls. för 'etnografi'), Närbesläktade f. *Europas f. -slaktning.* I uttr. *F-en vid Leipzig 1813. -språk* dialekt, folkmål.

-stam. Krigiska f-mar. Den germanska f-men. **-stock.** Folk mängd. *F-en uppgick på denna tid ännu icke till ~. -stuga.* Om äldre fhdn. Samlingsrum för folket (tjänarna, drängarna osv.). *Och det kan ju hända, att hon [Agneta Horn] som Djurklow förmodar, hört dem i f-n. -styrd;* -e; -else. Demokratiskt (t. styrd). *För ett ft Sverige Soc.-Dem. -suveränitet.* Då folket har rätt att självt bestämma över sin regering. **-sång;** -stävling. **1)** Jfr folkhymn. Oftast = nationalsång (t. e. Du gamla, du fria, Vårt land, Ja, vi elsker, marseljäsen); ibl. = kungssång (t. e. Ur svenska hjärtans djup). *Sjunga f-en. 2)* Allmänna. Sång som sjunges av folket. *Serbiska f-er. -sägen,* [=]; -motiv o. **-sägn,** -en, -er. Det senare mest i best. sing. l. i plur. *Folksägen* gör ett anspråk på sanningsenlighet och skiljer sig härigenom från folksagan. *Folksägn*er och äventyr. En gammal folksägen vill veta, att här i gammal tid stått ett avgudahus. En romantisering av folksägenmotiv. **-säll.** Mindre vanl. *En f. konung* folkär.

-talare. En som förstår att tala till (o. vinna) folket. *En f. som få. -teater.* Äldre anor har Teatern vid Ladugårdslandstorg (från 1887 kallad Folkteatern, vardagligt nu även 'Folkkan'), som öppnades 1856 och lägger an på roande folksliga pjäser. **-ting.** Jfr även folketing. Svenska folkpartiets (i Finland) 'riksdag'. *F-et protesterar mot språklagen dec. 1920. -tom;* -het. *F-ma gator. Fjärdingen* började bli allt f-mare. Göra ett land f-t. **-ton.** Visa i f. **-tradition.** F-en berättar ~. Gammal f. År 1886 inrättades för I. Moltke Moe i Kristiania en professur i norskt folkspråk och f., sedermera förändrad till att innefatta f-er, medeltida och norsk-isländsk lit-

teratur. **-tribun.** En ämbetsman i gamla Rom tillsatt av 'folket' (plebejerna) och med uppgift att bevaka folkets rättigheter. Brukas även friare om modärna 'f-er'. **-tro;** -forskning. Fornärvda föreställningar o. åsikter hos ett folk l. en ortsbefolkning (ofta i mer l. mindre avskilda landsbygder) som strida mot rådande religion o. upplysning; särsk. om (spår o. lämningar av) kvarlevande folktro. *F-ns jättar, dvärgar och 'underjordiska'. Sedvänjor, som ha sin röt i f-n. F-forskningen, vilken i korthet kan karakteriseras såsom den andliga odlingens arkeologi* N. E. Hammarstedt. **-trädgård.** Trädgårdsanläggning särsk. för de 'arbetande' klasserna, folkpark; ibl. även om koloniträdgård. **-trängsel.** Ge sig in i f-n. *Ha en panisk förskräckelse för f. -typ;* -sutställning. Svenska f-er. Blandade f-er. Svenska f-sutställningen öppnas i dag ^{8/3} 1919. **-tät;** -het; -hetskarta. *De f-aste trakterna i hela Europa. F-hetskarta* över Skandinavien.

-undervisning; -sanstalt m. fl. se II. Avser särsk. folkskolor o. d. (primärundervisningen). **I.** Enkelt. På grund av sitt intresse för f-en. Stadgan av 18 juni 1842 angående f-en i riket bildade epok i vår f-s historia. Sällskapet för f-ens befrämjande. **II.** Ssgr. De allmänna skolorna i Sverige kunna uppdelas i f-sanstalter (småskolor, folkskolor, fortsättningsskolor, högre folkskolor, folkhögskolor o. abnormskolor) samt allmänna läroverk och med dem jämställda skolor. Utlåtande angående f-skommitténs betänkande 1913. Vårt f-sväsen. **-univer-sitet;** -sförening; -skurs(er). Högskola för folkslig bildning o. karaktärsdanning öppen utan mogenhetsexamen. Att det var prof. S. E. Henschen, som gav hävd åt ordet f. (med sin uppsats 1912 om Svenskt f.). Det tilltänkta f-et (för vilket 1920 omkr. 1 miljon kr. förelägo insamlade) ämnar man förlägga till Stockholms närhet med hembygds-gårdar för lärjungarna från olika landskap. En f-sförening bildades år 1917; denna har upprättat en sektion för svensk hembygds-forskning och hembygdsundervisning och en sektion för fysisk fostran 1920. F-sföreningens kommitterade för planläggning av socialvetenskapliga kurser ha nu ~ 1920. Stockholms Borgarskolas F-skurser värt-erminen 1921.

-uppbåd. I stället för yrkesarméer trädde f-ets hundraatusenden. **-uppfost[er]an;** -ande; -are. **-upplaga. -upplopp. -upplys[an]de;** [-are]; -ning; -ningssyfte; -ningssällskap. Bägge föreningarna ha på senare tid huvudsakligen ägnat sig åt f-ande verksamhet, åt f-ning(en). Wergelands utgångspunkt var alltså skaldens och f-arens S. Belfrage. Föreningar och sällskap med f-ningssyfte. **-uppvig[er]are;** -ing. **-ursprunglig;** -het.

Skr. *Lika f-t och namnlöst som någon vaggviseldt Fröding.*

-vald. Motsatt: kungavald, vald av lands-
tingen osv. *Den f-a andra kammaren.*
-vandring; -stid(en). 1) Huvudbet. *De*
stora f-arna l. *Den stora f-en* den omflytt-
ning av de germanska folken i Europa
som efter en del 'förvandringar' tog sin
egentliga begynnelse inemot 400-talet, med-
förde det västromerska rikets fall o. för-
beredde uppkomsten av de nyeuropeiska
staterna; 'det germanska massinbrottet'.
Den antika kulturen gick i stort sett under
genom f-en, men de nya folken mottogo
dock impulser därifrån. Goterna ~ detta
f-stidens förgrundsfolk O. v. Friesen. *Redan*
under f-stiden. 2) Friare o. bildl. *Dagen*
därpå var det en riktig f. ditut för att se
på förödelsten. **-vett.** Hyfs(at sätt), folk-
skick, hyggligt uppträdande. *Inte ha van-*
ligt f. Lära sig lite f. **-vilja.** Ofta icke
avseende 'hela folket' utan snarare 'folket
ur demokratisk synpunkt' o. d. *Omröst-*
ning för att utröna f-an. Med 'folkviljans'
sanktion. Märk särsk. den av Svenska
folkförbundet sedan 1906 utgivna tidskrif-
ten *Svenska f-an* (nummer nämnd 'Riket');
jfr folkförbund l. **-vim|mel.** I f-let. *F-let*
på gatorna. **-vis,** adv. Mindre vanl. *På f.*

-vis|a; (-e)afon; -edans; (-e)litteratur;
(-e)melodi; (-e)samlare; (-e)samling; (-e)stil;
(-e)ton m. fl. Konstlös av lantbefolkningen
sjungen visa (o konstdikt); även om själva
sångmelodien. **I.** Enkelt. *F-ans historia*
är ännu oskriven. F-or i skillingstryck.
Äldre konstdikter som småningom blivit f-or.
Liten Karin, gammal f-a. F-ans omkväde.
I f-ans tonart. Geijer och Afzelius Svenska
f-or. **II.** Ssgr ha antingen form med l.
utan -e. E-formen är den vanligaste. »*Du*
gamla, du friska.» *Dybecks text till en*
f-melodi. Samlandet och utgivandet av f-
melodier. F-esamlaren M. B. Landstad.
Skrivit ballader och romanser i gammal
f-stil. Träffa f-etonen. **Syn.** (ibl.:) ballad,
visa i folket. **-vælde.** Demokrati, demo-
kratisk statsförfattning. **-vän;** -lig; -lighet.
Ofta om 'demokrat', en som ömmar för
det lägre folket. *En f-lig regering.*

-ylnest folkgunst. **-yra** skr. **-ödande.**
Skr. *De f. krigen under ~.* **-ökning;** -stal.
Föreanta staternas tillväxt under nittonde
sekllet är världshistoriens mest gigantiska
exempel på en uppdriven f. [i genomsnitt
25 på tusen].

— **Folketing.** Mest i best. sing. Danska
riksdagen består av två likställda kamrar
'landstinget' och folketinget' (det sistnämnda
med direkta val).

— **Folkets-hus;** -förening; -teater. Ofta
med stor bokstav. Särskrivs oftast; i ssgr
vanl. bindestreck mln de två sista lederna
under det att 'folkets' ofta skrivs för sig

(t. e. Folkets hus-föreningar; dock även
Folketshus-föreningar). Jfr folk B I l c.
Byggnad(er) avsedd(a) till samlings- o. ex-
peditionslokal(er) för arbetarorganisationer.
Det första F. byggdes i Malmö i början av
1890-talet. År 1907 funnos omkr. ett hun-
dratal F. i olika delar av landet. De poli-
tiska diskussionerna i f.

— **Folk|a** sig, -ade. Gärna ngt vard.
Jag vill säga er, att Han förlåter er och
tager er till nåde, bara ni f-ar er C. J. L.
Almqvist. *Sedan Älven f-at sig och gjort*
sig litet mindre bred ~ Aug. Lindberg.
Syn. få hyfs på sig, hyfsa till sig, arta
sig, bli folk av, bättra sig. **Folka till sig**
ngt vard.

— **Folklig,** -t, -are; -het. Bet. kan visa
flera skiftningar för vka jfr Syn. nedan.
S. Lampa, Om f. övertro. F-t föredrag.
F. framställning. Enkelt, f-t tal G. Ceder-
schöld. *Årets f-a fester. En f. regent i*
ordets egentliga bemärkelse. I f-hetens för-
lovade land. **Syn.** folkets (egen), tillhörande
l. bland folket, ibl. nationell l. fosterländsk;
populär, (lät)fattlig för folket; lik folket
(själv); som har gott sätt med folket, folk-
vänlig; folkkär, folksäll.

Folk|skola. Skola för den allmänna
barnundervisningen (primär undervisning).
Motsatt dels statens allmänna läroverk
samt kommunala o. enskilda läroverk, dels
försättningskolor (vka sistnämnda inne-
fattas i det vidare begreppet 'folkunder-
visningsanstalter'). Ordet har för övrigt
tagits (o. tas delvis ännu) i en del olika
bemärkelser. Man skilde t. e. särsk. förr
mln 'den egentliga f-an' (dvs. klass III
—VIII l. VI) o. småskolan (klass I—II);
nummer talar man hellre om 'f-estadiet' o.
'småskolestadiet' (i f-an). Ibl. avskiljer man
från 'den egentliga f-an' klasserna VII o.
VIII l. nummer, då f. o. m. 1920 den 7-
klassiga f-an skall vara den normala, klass
VIII) under namn av 'f-ans högre av-
delning', som emellertid är avsedd att
förvinna o. ersättas av 'högre f-or'. Man
smnfattar då ibl. småskolan o. den egent-
liga f-an till 'f-ans lägre avdelning' l. 'f-an
i inskränkare mening'. Se vidare exemp-
len. Ordet brukas (liksom det enkla 'skola')
både om 'inrättning' o. byggnad (ibl. utan
att dessa bet. strängt skiljas).

I. Enkelt. **a)** *F-an går i Sverige tillbaka*
till slutet av 1500-talet. Stadgan av 18 juni
1842 gjorde undervisningen i f-a obligatorisk
för alla som ej på annat sätt åtnjöt un-
dervisning. Gå i f-a(n). I f-an meddelas
undervisning i ~ l. F-an meddelar under-
visning i ~. Fridtjuv Berg, F-an som bot-
tenskola, utgiven 1883. F-ans hjälpklasser.
b) *Den nya undervisningsplanen för rikets*
f-or (av 31 okt. 1919) upptar såsom det
normala den 7-klassiga f-an. Lärare och

lärarinnor i våra vanliga f-or måste ha tagit f-läro(ex)amen, vilket däremot icke fordras för lärare och lärarinnor i mindre f-or och småskolor. Mindre f-a nu stadd på avskrivning; en sämre fetyp, som omfattar både små- o. folkskoleavdelning; den har 6 årsklasser som samtidigt undervisas av en o. samma lärare l. lärarinna. F-orna böra helst vara fasta, dock må på de ställen, där förhållandena hindra inrättandet av en fast f-a, barnundervisningen tillsvidare besörjas i flyttande f-a. Högre f-a är en överbyggnad på den egentliga f-an; den kan vara antingen 'allmän' l. 'yrkesbestämd'. Högre f-a för teknisk utbildning l. teknisk högre f-a. Högre f-an för allmän medborgerlig bildning kommer efter hand att utvecklas till kommunal mellanskola Karl Nordlund. Stockholms stads f-or. c) Bet. 'byggnad' bestämt utpräglad. Maria f-a vid Ringvägen, Stockholm. Träslöjdssal i f-a. F-a på landet omgiven av skolträdgård. d) Märk bl. a. Svenska f-ans vänner dels en i Sverige 1883 bildad förening på kristlig grund, som har sitt organ i tidskriften 'Folkskolans vän'; dels en i Finland 1882 stiftad förening för understöd av svenskspråkiga folk- o. småskolor i Finland m. m.

II. Ssgr ha vanligast formen folkskole-; ibl. därjämte folkskol- (vkt även kan bli det övervägande; så heter det nästan alltid folkskollärare, folkskollärarinna). I en del skrifter följes (gm påverkan från B. J:son Bergqvist) den regeln att e-formen brukas framför ord på konsonant (f-edirektion), formen utan e framför ord på vokal (f-inspektör).

— **Folkskol(e)anstalt. -avdelning. 1)** Skola omfattande både små- och folkskoleavdelning. **2)** Avdelning inom skolöverstyrelsen (dels x yrkesskoleavdelning; dels x läroverksavdelning). Jfr folkskolöverstyrelse. — **avgift.** Personlig f. kan av skol-distrikt påläggas var och en som erlägger mantalspengar och utgör högst 50 öre för man och hälften för kvinna. — **barn.** Nedsättningsbiljetter för f. på ferieresen. — **bilddag;** ning (utan plur.). Blott f-ad. Allmän f-ning. — **byggnad.** F-er i städerna. — **direktion.** K. m:t har förordnat, att överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor till undvikande av förväxling med kungl. folkskoleöverstyrelsen hädanefter skall benämnas »Stockholms f.» 1914. — **examen.** Motsatt t. e. småskoleexamen. Om folkskolläro(ex)amen. En tendens att ta lärarinnor med f. även till småskolestadiet i en del städer. — **författning.** K. L. E. Sandberg, F-ar ryggtitel.

— **inspektion;** -sområde. Jfr följ. Rörande förändrad anordning av f-en. Rikets indelning i f-sområden. — **inspektör;** -sbe-

fattning; -sområde. **1)** Statens f. Skall (under inseeende av skolöverstyrelsen) inom sitt område ha tillsyn över folkskoleväsendet o. där främja dess utveckling; befattningen återgår till år 1861. (Statens) f. förordnas numer av K. M:t. Rikets f-s-områden uppgå till 52. **2)** Kommunal f. (skoldistrikts f.). Har att närmast under skolrådet utöva ledning o. tillsyn över distriktets skolor l. vissa av dem. Kommunala f-er finnas blott i de större städerna 1921. Vid Stockholms stads folkskolor finnes en förste och en andre [kommunal] f. -kurs. F. o. m. höstterminen 1919 är 7-årig f. i Stockholm obligatorisk. — **kår.** Organ för folk och småskolekådrarna. — **lagstiftning.** I vår svenska f-s historia. Ändringar i gällande f. — **lokal.** Uppsikten över f-erna.

— **lärare;** -examen m. fl. se II; -inna; -inneexamen m. fl. se II. E-former mycket sälls. Ibl. innefattas 'småskollärare' (o. småskolläro(ex)amen), ibl. motsätts de. Ofta (t. e. i lagstadganden) innefattas även f-innor i ordet f-e). **I.** Enkelt. Utbildas till f-e, till f-inna. Bli f-e. Folkskolläro(ex)amen N. O. Bruce, Åkarp. Finnan (i Nikolai, fröken) Elin Peterson. F-nas pensionsinrättning. Resestipendier åt f-e. Vid varje folkskola skall anställas minst en ordinarie f-e. Manliga, kvinnliga f-e vanligare f-e o. f-innor. **II.** Ssgr. I allm. kan man finna en tendens att (i korthetens intresse) ersätta ssgr av typen folkskolläro(ex)amen med dylika av typen folkskole- (t. e. folkskoleseminarium). **1)** Ta, avslägga f-läro(ex)amen även folkskol(e)examen. **2)** Sveriges f-förbund de manliga läroverks speciella förening; stiftad 1919; organ 'F-nas tidning'. Sveriges f-inneförbund bildat 1906 för tillvaratagande av pedagogiska o. ekonomiska intressen. **3)** Sveriges allmänna f-eförening [S. A. F.] bildades 1880 genom sammanslutning av mindre f-föreningar i olika delar av landet arbetar för svenska folkskolans o. folkbildningens höjande, för enhet o. god anda inom kåren o. för förbättring av läroverks ställning; organ Svensk Läroverks-tidning. **4)** Gävle f-eförbunds instämmande i ~. Jfr 'folkskolekår'. **5)** Vanlig f-lön. **6)** De allmänna svenska f-mötena det första år 1860. **7)** F-seminarier och f-inneseminarier kallas oftast, o. numer officiellt, 'folkskoleseminarier' (för lärare, för lärarinnor). De första f-seminarierna inrättades år 1842. **8)** Förenade folkskolläro(ex)amen, klockare- och organisttjänsterna i ~.

— **seminarium.** Jfr föreg. II 7. F-erna äro för närvarande 15 stycken, vartill dock komma tvenne privata. Kursen i f-erna, såväl de manliga som de kvinnliga, är 4 (undantagsvis 3) år. Lektor vid f-et i Uppsala. — **stadga.** I 1842 års f. Enligt gäl-

lande *f.* **-stadium.** Klasserna III—VII (I. VI) & småskolestadiet. **-styrelse.** En handhar folkskoleväsendet m. fl. angelägenheter i städer där dessa överflyttats på den borgerliga kommunen; motsvarar i vissa avseenden skolråden på landet. **-typ.** En dålig *f.* är den flyttande folkskolan. **-vän.** Den kände *f-nen* ~. **-väsen**(de). **1** Stockholms *f.* **2** Ensamt Stockholms utgiftsstat för *f*-det beräknades för år 1907 till 4,540,000 kr. **-år.** Sista obligatoriska *f-et*. **-ärende.** Tre nämnder för *f-n*. **-överstyrelse.** *F-en*, som började sin verksamhet år 1914, fick 1919 sitt namn ändrat till 'skolöverstyrelsen' (som då uppdelades i en folkskole- och en yrkesskoleavdelning); redan följande år förenades den emellertid under bibehållet namn av 'skolöverstyrelsen', med läroverksöverstyrelsen och utgör sålunda från o. med 1920 en 'folkskoleavdelning' inom skolöverstyrelsen.

Folli'kel (akut); -eln, -lar. Läk. o. d. Namn på huvudsakligen solida bildningar vka förut upplattats som blåsor o. därför benämnts *f-lar*. *Tarm-, tung-, mjältf-lar.* *Härf-el* även kallad 'härsäck'.

Folor, [-na]. Allmogeatat, numer mindre vanl. *Såna f. kan jag inte gilla.* Ngn enda gång kan man även finna sing. 'fola' samt biformer med -r; t. e. i Strindbergs fornhärmande *Icke få vi frid med sådana foror.* **Syn.** skick, uppförande, maner, sätt, att vara l. uppträda.

Fond¹ (fängd); -en, -er. Sammanförs ibl. med följ. **1** Bakgrund l. grund i ett landskap l. på en tavla. *F-en är hällen i ljusa färger; solen lyser på ett par kor som beta.* Även bildl. **2** På teatern. **a)** Dels den längst bort från åskådaren belägna delen av en teaterscen, bakgrund, mitt(en) av scenen, längst bort; dels själva fonddekorationen l. fondväggen. Ofta kan man icke skarpt skilja mln dessa bet. *I f-ens mitt en kakelugn.* Till vänster närmare *f-en* ett divansbord. *I f-en till höger om kakelugnen dubbeldörrar till lamburen.* *F-en utgöres av ~.* Kulisser, *f-er* ~, sidoväggar och tak. Rundfundsproblemet, dvs. problemet att erhålla en mjuk, rörlig rundfond 1920. Rundfondscenens dekorer. *S. k. vandringsf-er, rörliga och gradvis upprullande sig mellan två cylindrar.* Även bildl. Att det franska samhällets gytriga förgrundsscenari ägde en *f.* av storlinigt allvar kan även föras till l. **b)** Mitten av teatersalongen (mitt för scenen o. längst bort från denna). Motsatt 'sida'. Vill du ta två biljetter på första radens *f.* första bänken.

— **Fonddekoration.** Jfr fond² 2 a. Vagg som bildar bakgrunden på en skådebana. *F-en* är målad av Grabow och ~. **Syn.** ibl. fondvägg. **-dörr.** Pekar mot vänstra *f-en*. **-hörn.** Och bokskåp i *f-et*. **-kuliss.**

-loge 'mittloge' i teatersalong. **-målning.** **-rad.** [Teatern] är inredd med övre och nedre parkett samt en *f.* **-ridå.** **-vägg.** På de forngrekiska teaternarna var anbragt en *f.*, föreställande ett palats l. dyl., av målat trä ~. **Syn.** ibl. fond(dekoration).

— **Fond**² (fängd); -en, -er. Sammanförs ibl. med föreg. **A** Enkelt. **I** Huvudbet. **1** Egentl. Kapital vars årliga räntor äro anslagna till visst ändamål under det att själva grundkapitalet vanligen ej får röras; summa avsedd att tjäna till grundval för ett visst företag l. till bestridande av viss bestämd utgift. *F-en(s) behållning* uppgick vid 1906 års slut till 21,690,000 kr. *Utgives med understöd av, från Långmanska (kultur)f-en.* *F-en får icke användas, förrän den uppgår till ~.* Utdelning från Forsgrénska *f-en.* Samla till en *f.* (för ~). *F-en* för fiskerinäringens befrämjande, även kallad fiskerif-en. Allmänna *f-er.* Statsverkets kassa(förlags)fond. Konung Oskar II:s jubileumsf-s lungotsanatorier. Uppsala studentkärs byggnads-, understöds- och monumentf-er. Frödingsf-en. Amorterings-, reserv-, grund-, pensions-, stipendiefond. **2** Bildl. *Flickan hade av naturen en stor f. av glättighet och levnadsfriskhet.* *En rik, en samlad f. av erfarenhet.* *En outtömlig f. av humor.* *En viss f. av självkänsla.* **II.** Bibet. Blott i plur. Mer fackl. Räntebärande obligationer på ngn statsskuld. Jfr fondera(d) skuld. *F-erna falla, stiga* (räntan på) statspapperen. **B** Ssgr ha formen fond-. De ansluta sig i allm. till en bet. som närmast ansluter sig till bet. II men dock är vidare (jfr t. e. fondbörs o. fondpapper). De äro ofta mer fackliga. **Syn. A** **I. 1** (grund)kapital, (grund)summa (avsatt för visst ändamål), grundförmögenhet; ibl. nära (penning)stiftelse l. donation; **2** (stort, rikt, outtömligt, bevarat) förråd, mängd, rikedom; **II.** statspapper, statsobligationer.

— **Fondaktiebolag. -avdelning. A.** av bank som sköter kommissionsaffärerna i värdepapper. *Skandinaviska kreditaktiebolaget, F-en.* **-bildning.** Öka utdelningen på aktierna till förfång för *f-en*. **-bolag. -börs;** auktion m. fl. se II. Jfr börs². **I.** Enkelt. Om (offentlig) inrättning (o. verksamhet) l. om byggnad (l. sal), (plats för) handel med värdepapper. *F-er och varubörser.* *Å Stockholms börs förrättas f. varje helgfri dag kl. 11 1919.* *Stockholms fondbörs' ordningsregler, fastställda 30 okt. 1912.* *F-en står under ledning av sex av handels- och sjöfartsnämnden tillsatta f-kommitterade, vilka dels meddela tillstånd till deltagande i f-en, dels avgöra vilka värdepapper, som å f-en få köpas, säljas och noteras.* För närvarande deltaga i *f-en* [i Stockholm] en fondmäklare, tjugufyra fondhandlare samt ~ nitton ban-

ker 1919. *F*-ens ledare. *Fredagens f.* visade en ganska oenhetlig tendens. **II.** Ssgr. *De förr* [före 1901] i Stockholm brukliga *f*-auktionerna. *Fast f*-chef i Stockholm ~, i det att *f*-kommitterade ~ beslutat tillsätta en fast börschef ~ [som jämväl kommer] att fungera som ordinarie *f*-ledare 1916. [Då] begäran om upprop [av värdepapperet] framställt av *f*-medlem I. Hultman. *Kontroll* över *f*-styrelse. *Lagen om fondkommissionsrörelse och f*-verksamhet av den 16 maj 1919. **-förordning.** *F*-en med förklaringar 1915.

-handel; -lare; -larförening. *Handel* med värdepapper. *Från* och *med* 1920 har hela '*f*-eln i kommission' underkastats statlig kontroll. *F*-lare kallas även 'fria mäklare' x de egentliga fondmäklarna (se d. o.). *F*-lare ~ för egen räkning och ej i kommission. *Vice ordföranden i Svenska f*-lareföreningen, kamrer P. A. Bolldén. **-inspektion;** -tör. *Bankinspektionen* skall från och med 1920 ha kontroll även över rikets fondväsen och få sitt namn ändrat till k. bank- och fondinspektionen. *Den nye f*-tören utsedd 1919. **-kommission|rörelse;** -är. Med *f*-rörelse förstås yrkesmässigt idkad verksamhet som avser köp o. försäljning i kommission av fondpapper (se d. o.). Den som driver sådan rörelse kallas *f*-är. *Lagen om f*-rörelse och ~ gäller f. o. m. 1920. **-krets.** Nästan blott i plur. *Inom bank och f*-är.

-lista. *Lista* på de värdepapper som å fondbörsen uppropas (A-listan o. B-listan).

-man. *En av våra* erkänt skickligaste fondmän. **-marknad.** *Stockholms f.* Den vikande rörelsen fortsätter. **-mäklare;** -aryngling (skällsord på unga jobbare som slå sig på *f*-eri); -eri; -eriaffär. De egentliga *f*-arna, stadsmäklarna, tillsätts av handels- o. sjöfartsnämnden o. få endast förmedla köp o. försäljning av värdepapper, men icke handla därmed för egen räkning. I dagligt tal kallas även de 'fria mäklarna', fondhandlarna, för 'fondmäklare'. Ordet har ibl. fått en dålig bibet. av 'ovederhäftig fondjobbare' (som lever högt o. uppträder oförskämt). *F. d. stadsmäklaren G. Th. Lünings f*-eriaffär. Fullt hemma-stadd i *f*-eri. **- och stämpelbyrå(n).** En avdelning av Statskontoret. **-omsättning.** *F*-en av aktier och därmed likställda fondpapper. **-papper;** -sstämpel. Aktier, banklotter l. andra delaktighetsbevis i bolag samt obligationer. *Kungl. förordning ang. en särskild stämpelavgift vid köp och byte av f., given 6 nov. 1908.* **-stämpel;** -förordning. Stämpel(avgift) å avräkningsnota vid överlåtelse av fondpapper. *Proposition om fördubbling av f*-n 1917. **-värld.** Nästan endast i bestämd sing. *Inom f*-en. **-väsen.** *Kontroll* över rikets *f*.

— **Fonderja,** -ade, -as; -ing (med plur.). *Fackl. 1* Anvisa bestämd inkomst till be-

talning av statsskuld. Särsk. i part. perf. *F*-ad skuld statsskuld som består av obligationer o. avser att täcka mera varaktigt lånebehov (x svävande skuld). **2)** Sammanlägga, anvisa l. avsätta (pengar) till en fond, bilda en fond av.

Fonēm (l. -å); -et, = l. -er. I denna ordgrupp ingår en grekisk ordstam fon- med bet. ljud-. *Språkv.* Ad. Norens term för 'språkljudskvantum' dvs. ett ljudkvantum betraktat blott som språkligt material (icke ur betydelse l. formsynpunkt). *F*-en kunna antingen vara ljud (t. e. 'g' i 'gosse') l. ljudförbindelser (t. e. 'gos', 'os', 'se', 'gosse'). — **Fonetik,** -en, [-er]. *Språkv.* Lära om språkljuden (deras akustiska, anatomiska o. fysiologiska förutsättningar); även lärobok i f. *Deskriptiv f.* Märk *Historisk f.* ungefär = Norens 'etymologisk ljudlära'. *Den historiska f*-en har fötts och utvecklats jämsides med den jämförande språkforskningen, om det och måste medges, att ~. *Experimentell f.* — **Fonetiker,** -n, =. *Språkv.* En som vetenskapligt sysslar med fonetik. *J. A. Lundell,* som f. mest känd för sitt *Landsmålsalfabet.* Att *f*-erna äro söndrade i olika skolor. — **Fonētisk,** -t. *Språkv.* Ljud-, språkljuds-; ibl. ljudenlig l. ljudtrogen. *Den f*-a litteraturen. Övervägande *f*-t intresse. *F. skrift,* stavning som avser att (så nära som möjligt) återge ljuden ('varje ljud ett tecken'), ljudenlig. *F*-a bokstäver med ändamål att bilda en verklig 'ljudskrift'. *Landsmålsalfabetet* är ett försök att åstadkomma ett för vetenskapliga och pedagogiska syften användbart *f*-t alfabet. *F. transkription.*

— **Fonograf,** -en, -er; -arkiv (t. e. för bevarande av folkmelodier, så i Berlin o. Köpenhamn); -intalning(sateljé); -rulle; -tratt; -era; -ëring; -isk. *Apparat* för upptagning, bevarande o. återgivande av tal o. musik. Kallas ngn gång 'ljudskrivare'. *Den första f*-en konstruerades 1877 av Edison. *Intala ngt i, uppta ngt i f.* *V. Poulsens elektriska f.,* även nämnd 'telefonograf'. *Nernsts och v. Liebens elektrolytiska f.* *En utvecklingsform av f*-en är den av tysken E. Berliner 1887 konstruerade grammofofonen. *Konungen besökte på måndagen f*-intalningsateljén på hotell Continental och gjorde för föreningen Film och fonograms räkning en intalning. Medelst *f*-ëring bevara tal eller musik för eftervärlden. *F*-isk upptagning av språkprov. *F*-iska brevort talande brevort. **Fonogram,** -met, = [l. -er]. Stycke intalat l. insjunget osv. i en fonograf. *Föreningen »Film och fonogram»,* som skall stiftas på onsdag afton i Grand hotells festsal 1918.

— **Fonolög** (-åg); -en, -er. *Språkv.* En som ägnar sig åt fonologi. Jfr följ. **Fonologi,** -(e)n, [-er]. *Språkv.* Ljudlära i vid-

sträckt bemärkelse: den del av grammatiken som handlar om fonemen (dock icke deras fysiologiska osv. förutsättningar, vka behandlas i 'fonetiken'). Även om 'lärobok i f.' *F-en* indelar Noreen i 'ljudlära i in-skränkt bemärkelse', som avhandlar fonemens (ljudens) egenskaper tagna i och för sig (deras kvalitet), och 'prosodi', som avhandlar deras relativa egenskaper (sonoritet, kvantitet m. m.). **Deskriptiv, etymologisk f. Fonologisk** (-låg); -t. Språkv. Jfr föreg. *Ur f. synpunkt.*

Fontane 'll (fånt); -en, -er; -salva; -stika; -sår; -(s)ärt(a). **1** Huvudbet. Läk. o. d. Områden i huvudskålen hos späda barn där sammanslutning av huvudskålsbenen ännu icke ägt rum. Ofta särsk. om 'stora f-en'. *F-erna* äro sex; den största (stora f-en) är belägen mellan de bägge hjäss- och pannbenen och sluter sig i allmänhet i början av andra året. Det är inte bra, att pojken f. redan är hopvruxen. Vid engelska sjuken stå f-erna länge öppna. **2** Föråldrad läk. Konstgjort sår avsett av varas för 'utdragning' av sjukdomar. Att anlägga f. på benet mot reumatism är kvacksalveri. Man inlade i f-såren ofta en ärtä eller annan främmande kropp (ibland bestrukna med f-salva) för att åstadkomma ihållande varbildning.

Fontäng (fånt); -en, -er; -prydd. Kulturhist. o. d. Hög, terassformigt uppstigande damhårklädsel från 1600-talets slut. *F-en* forlor att vara modärn i nära 50 år.

Fontän (fånt l. fång-); -en, -er; -bild; -figur. Springbrunn, 'springkälla', vattenkonst, vattenkastare; även vattenledningsanordning i vägg, mur osv. för dricks. l. köksändamål (med kranar och liten bas-säng l. skål l. d.), särskilt om dricksfer i vka en liten vattenstråle pressas rätt upp o. där glas l. muggar alltså äro behövliga (jfr 2). **1** Molinska f-en i Kungsträdgården i Stockholm. **2** Dricksf-en [för skolor], som vill förebygga smittospridning och snusk. *En väggfontän. Diskf-er.*

For(o) se fara³.

Forja¹, -an, -or. **I.** Enkelt. Bet. 'lass' som är huvudbet. övergår (ibl. rätt omärkligt) till bet. '(lastad) vagn'. *Matvarorna* avsändas i dag i två (olika) f-or. *En f-a järn. Köra f-or.* Det blir väl (lagom till) en f-a. *Tunga, väldiga f-or* (matvaror l. bestående av matvaror l. med matvaror). Och f-a på f-a slirar i väg över svallisen ~. Och ~ dkt hem i en höfa. En rad av malmf-or. **II.** Ssgr kunna även föras till verbet i den mån detta är känt o. anföras efter detta. — **Forja**², -ade, -as; [-ning; med plur.]. Ordet mindre vanl. Köra i foror l. fora, forsla. Strindberg har ssgr **Fora hem** m. — **Forbonde.** Bonde som kör en fora. Ordet 'forman' är mer omfattande. *De mötande förbönderna.*

-don, -et, ==; -sbefälhavare m. fl. se II. Ordet betraktas ofta som enkelt (man tänker ej på att det är sammansatt). Ofta avseende forsling av (ej sällan tyngre) laster (då x åkdon). Även i vidare bet.: särsk. om åkdon inräknat biler; spårvagnar föras ibl. under 'fordon', mer säll. motorcyklar. **I.** Enkelt. *Tunga, tyngre, tungt lastade, lätta(re) f. F.* av olika slag. Till krigsbruk tjänliga f. (anspannsfordon samt automobiler, till vilka även räknas motorcyklar) Hästutskrivningslagen. *Träspända, sexspända f. (för forsling av materiel).* Att under på- och avlassning dragarna skola vara fränsända f-et. *Enbets-, motor-, last-, frakt-, promenad-, lyx-, krigs-, pjäs-, avbröstnings-, trängfordon.* **II.** Ssgr. En hel del dylika äro fackl. (särsk. krigs.). *F-s befälhavare vid en infanteribataljon. Trängkärens f-sförrädsbyggnad. F-skolonner för forsling av livsmedel. Att största delen av f-sparken kunde återsändas H. Hjalmarson. Anspannsf-srulla Hästutskrivningslagen. Sommarstall med gödselkista, f-skkjul, persedelförråd samt proviantskjul vid Kungl. Västgöta regementet ~ kasärnetablisement. En ny f-styp, motorf-et. Vid ilastning av infanteri [å järnvägståg] behöva endast häst- och f-svagnarna föras till särskild lastkaj. En f-sväg. Är den underförda farleden en vanlig f-sväg, benämnes anordningen oftast »vägport» Nord. Fam.² **Syn.** (last)vagn, forvagn, verkvagn, åkdon; (ibl. nära) fort-skaaffningsmedel; (ibl. ersatt av de mer speciella) kärra, lastbil, droska, skåning, gigg osv.*

-karl. Som kör en fora, körsven. *Syn-tes huvudet av en f. dyka upp ovanför bac-kens krön.* **-lön.** Lön för forsling av varor i fora. *Skälif f. Betingad f. Utlägg, som häfta vid godssändning ~ sdsom frakter, f-er, tullunggällder och expeditionskostnader ~.* **-man;** -sblus; -spiska (stor o. grov piska); -sreglemente; -syрке. Dels = körsven, forkarl, forbonde; dels även en som har varuforsling som yrke, verkåkare (jfr den dubbla bet. av 'åkare'). **1** *F-nen* gav hästarna en klatsch med den stora piskan, och kolskrindan skumpade tungt utför backen. *F. på [post]diligens* Postboken. *Diligensforman.* ib. **2** *Som körsven må f. icke använda annan än den, som fyllt 15 år och ~.* Nytt f-sreglemente för Uppsala stad 1916. Göra intrång i f-syrket. **-penning.** Vanligast i den 'korta' plur-formen 'forpengar'. Jfr forlön. **-sedel.** Forsedeln vid godssändning pr skjuts motsvarar fraktsedeln vid järnväg. På f-n antecknas bl. a. avsändarens och mottagarens namn och adress, formannens namn samt forlören och dess erläggande. På brukskontoret emottog sedan *Esaias Esaiasson sin f., ställd till fak-toriet i Filipstad C. W. Böttiger.* **-släde**

mindre vanl. **-vagn** lastvagn, vagn till varuforsling, fraktvagn. **-väg**; -slass. *Den stora f-en från Dalorten till Gävle* S. Dahlbäck.

— **Forsla** se d. o.

Fora³ se folor.

Force (fårs); den-kön. Stavas av Lyttkens-Wulff 'fors'. Blott i helt få uttr. **1)** Gärna smtl. *Med f. mindre vanl. för 'med kraft, med iver o. styrka'. De ä just min f. min styrka, min starka(ste) sida, specialitet, sak, fack. De ä inte min f. en svag punkt hos mig, det är jag inte 'styv' i.* **2)** Märk särsk. (det både som lagt. o. friare brukade) uttr. *Force majeure* (utt. masjör); lat. 'vis major': övermäktiga omständigheter, oundvikliga naturfhdn, oberäkneligt hinder, oundviklig tilldragelse, naturhinder, högre makt, tvingande nöd, laga förfall. *Som f. majeure betraktas i sjörätten (vid mdl angående ansvar för skada på lasten) orkan, ljungeld, tjocka, sjöroveri, härjning genom insekter osv. Krigsutbrott är f. majeure och medför laggillt uppskov med betalning av skuld.*

— **Forcer****a**, -ade, -as; -bar; -ing (med plur.); -ingsförsök. Stavas av Lyttkens-Wulff även 'forsera'. **I.** Öka, uppdriva o. d. **1)** *F-a marschen. F-ad marsch. F-a inte arbetet för mycket! Jäktet blir så f-at, att ~. F-a farten. Vi får försöka f-a ytterligare.* **2)** Hit ansluter sig den adjektiviska användningen av 'f-ad' i ex. som: *Skrattet lät, verkade något f-at. Skrattar f-at. En f-ad glädje.* **II.** Med våld tilltvinga sig inträde i (fiendens ställning) l. övergång (över ett vattendrag) l. genomgång (gm ett pass) osv. *F-a en fästning, en (befäst) stad. F-a inloppet (till ~). Den f-bara östra sidan [av Tammerfors] H. Hjalmarson. Märk. Lyckas f-a isen. Fartigen röra sig i f-bar is.* **Syn. I. 1)** öka, uppdriva (farten) n (till högsta möjliga), pådriva n, påskynda n; **2)** (f-ad:) ansträngd, tvungen, onaturlig, sökt, konstlad, överdriven; 'jagad', jäktad; **II.** med våld öppna, ibl. storma; ibl. spränga l. tränga sig fram genom.

Fördom (-om; grav); adv., oböjl. adj. o. subst. (ett). Mest skr.; ofta ngt högt. *F. talade Gud i mångahanda mätto till oss genom profeterna ~. Nu och f. Det var f. det! Däri satte nordbon f. en stolthet. I dessa f. tyska länder. Ön, som f. var ett av naturen välsignat land, är nu öde. Klappar som f. vårt bröst för det jordiska fäderneslandet Stagnelius. Minnen från f. Bilder från f. (tid). I f. tid ofta hopskrivet. Ett lyckligt, lyckligare f. För de senare generationerna stod han [Lidbeck] som en vägsprändande kvarleva från ett föraktat f. A. Blanck. **Syn.** förr (i världen, i tiden), fordomdags, fordomtid(a), fordomtima, i gamla l. forna l. gångna l. länge-*

sedan förgångna l. framfarna tider, för lång tid tillbaka, för länge sedan, tillförene, (ibl.) en gång (i tiden); forna tiders; forntid, det förgångna, ett förgånget, ibl. urtid. — **Fordomdags**, adv. [o. oböjl. adj.]. Skr.; ofta ngt högt. l. skönl. *F. ansågs det hedrande att ~. Klokhet blev f. ofta benämnd trolldom Ling. En f. enkelhet och strävhets i seder. -tid; -a* (adv. o. adj.). Mest efter 'i' l. 'från'. Skr. Ngt äld. Jfr fordom. *Här, där han stod mitt bland minnena från f. I. f., när ännu vikingarna härjade på Englands kuster ~. Rikedom som f. skapat P. J. Rösio. Att den f-a funnits i vårt land C. Forsstrand. -tima*, adv., [adj.] o. subst. (mest efter 'i' l. 'från'). Äld.; skr., mest högt. l. skönl. *Samma sol som f. över Edens lunder brann Psalmboken. Därför bor, från f., självestånd bland bergen än Tegnér. Givet är emellertid, att f. fotboll endast mycket svagt erinrade om ~ Torsten Husén.*

Fordon se under fora.

Fördrä, -ade, -as. **I.** Fordra. **1)** Personsobj. **a)** *Man kan f-a, att han åtminstone svarar hövligt. Du ska inte f-a, att pojken ska förstå det; han är för liten än. F-a icke mer av andra än av dig själv! Men en sak kommer jag att f-a, och det är att du lyder l. och det är ovillkorigt lydnad. Det är det minsta man kan f-a (, om man överhuvud skall f-a något). Jag vill inte f-a, att du skall gå till honom, men nog vore jag glad, om du gjorde det. Det kan man inte rättvist f-a av honom. F-a för mycket (av ngn). Tror du, att man kommer att f-a kontant (betalning)? F-as det växlade pengar där, männe? även till II.* **b)** *F-a ngns avsättning. Jag f-ar (bestämt) svar, besked inom 24 timmar. Och jag f-ar samma uppriktighet (av honom) tillbaka. Jag f-ar ingen nåd, endast rättvisa. F-a full ersättning (för ngt). F-a skadeersättning, upprättelse, räkenskap, betalning (av ngn för ngt). F-a förklaring (på ngt l. av ngn på ngt). F-a (att få) betalt (av ngn för ngt). F-a (att få ut) sin lön (oavkortad).* **c)** Om penningfordran o. d. *Jag har ännu 50 kronor att f-a av honom. F-a du också något att f-a av honom, att f-a i boet?* **2)** Saksobj. (även djur o. d. samt opers.). **a)** *Kaniner f-a icke mycken vård för att ~. F-a (sorgfälligt) eftersyn. Växter, som f-a djupare jord ~. b)* *Fallet f-ar verkligen, att man bedömer det sett för sig. Det är en sak, som f-ar stor omsikt och verklig begåvning. Ett arbete, som f-ar en man (s styrka), sin man. En brasa f-ar alltså för att göra fullgod verkan rätt mycken tillsyn. Ditt uppträdande f-ar l. detta f-ar en (l. sin) förklaring. Även förarbetena hade f-at mycken tid och mycket tillamod. Om omständigheterna så f-a. När nöden f-ar. c)* För-

siktigheten, vanlig försiktighet *f-ar*, att ~. Den enklaste känsla av takt borde ju *f-at* det, *f-at*, att ~. Det *f-ar* ju dessutom (hän-synen till) din egen fördel. Gör vad plik-ten, din plikt *f-ar*! Vad förhållandena (just för tillfället) *f-a*, är ej gott att säga. **d)** Det *f-ar* mycken tid att ~. Det *f-ar* en viss skicklighet att ~ oftare 'fordras'.

II. Fordras. Dep. Det *f-as* flit och åter flit för att ~. Därjämte *f-as* (det) någon skicklighet i ~. Vad som ovillkorligen *f-as*, det är (att) ~. Är det allt som *f-as*? Vet du, om det verkligen *f-as*? *F-as* det, vill jag inte undandra mig det. Om i. när så *f-as*. *F-as* det särskilda bebygg för att komma in? Nej, det *f-as* ingenting annat, än att man fyllt 21 år. Av sökande *f-as* endast, att ~ även till I. Göra allt vad som, mer än som *f-as* av en även till I. Därtill *f-as* först och främst hennes eget samtycke. Det *f-as* så lite för att i. till att ~.

III. Fordrande. Ofta adjektiviskt. Ansluter sig till I 1 l. 2. 1) Du är för (mycket) *f-ande* ställer för höga fordringar på ngn i. på livet. *F-ande* som matmor (, men inte bara av andra utan främst av sig själv). 2) Samtliga sellerisorter *dro f-ande* på jordmån och ~. Allt tyder på att sjönöten är en ganska närings*f-ande* växt C. Malmström. 3) Ett (mycket) *f-ande* arbete.

Syn. I. 1) kräva, begära (att få), göra i. (fram)ställa i. (fram)komma med anspråk på, (på)yrka, yrka (på), framställa ett yrkande, äska; utkräva *n*, avkräva, avfordra; (lagligen) påstå; (ibl.) ställa (höga) fordringar (på), pretendera, ha pretension(er) på, pocka i. ropa (på), (med bestämdhet) vänta; (ha att *f-a*;) ha till godo, ha igen, ha att (ut)få i. utbekomma; 2) vilja ha (för att trivas), endast trivas med i. i, icke kunna vara utan, vara beroende av, (ibl. nära) älska; erfordra, påkalla, tarva, göra nödvändigt, bjuda, befalla; ibl. förutsätta; icke vara tänkbar i. utförbar i. möjlig utan; (som *f-ar*;) som är av den art att, som är sådan(t) att ~; **II.** behövas, krävas, tarvas, vara i. göras av nöden, vara nödvändigt i. oundgängligt o. d.

— **Fordra av** *n*, **fram** *n*, **igen** *n*, **in** *n*, **tillbaka** *n*, **åter** *n*.

— **Fordran**, [=]. Jfr fordring. 1) Allmänne. Den första *f.* på en skald är, att ~. Den *f.* torde man kunna ställa på en vetenskaplig förklaring, att den skall utgå från säkra fakta. Det är en billig, en rättvis *f-an*. Jag vet inte, om jag kan komma (fram) med en sådan *f.* De kanske skulle anse en sådan *f.* vara oförsämd. Anfordran. 2) Penningfordran o. d. Ngt konkretare. **a)** Jag har en *f.* på honom på 300 kronor. Hur stor är din *f.* hos honom? Var, som har *f.* hos annan i penningar, eller ~ Lagen, Min *f.* hos honom, i boet, i

egendomen uppgår till ~. Ha en *f.* d 50 mark hos ngn. Jag har en liten *f.*, som jag skulle be att få visa. Förmänsrätt för *f.* Pant, in-teckning för *f.* Handling, varp d *f.* grundas. Tvist om *f-s* giltighet. Är borge-närs *f.* in-tecknad ~. Har fast egendom blivit utmätt för *f.* ~. Bevaka en *f.* (i en konkurs). Göra sin *f.* gällande. Angiva, ut-söka sin *f.* Preskriberad *f.* Efterskänka en *f.* Inkassera en *f.* Skuld-, penning-fordran. **b)** Ibl. närmare 1. *F.* d ersättn-ing för kroppsskada. Skadestands-, genfor-dran. **Syn.** se följ.

— **Fordring**, -en, -ar. Obest. sing. er-sättes nästan alltid av 'fordran'. Jfr d. o. Best. sing. är vanligast i lagstil o. d. 1) Allmänne. Nästan blott i plur. Ha för stora *f-ar* på livet. Komma med, uppställa oförsämda, överdrivna *f-ar*. Blygsamma, smd, stegrade, alltjämt ökade *f-ar*. *F-ar*, som icke kunna tillfredsställas. Tillfreds-ställa även en strängare kritiks *f-ar*. Me-toden ställer väl stora *f-ar* på läraren. In-redd efter nutidens (högsta) *f-ar*. 2) Pen-ningfordran o. d. **a)** För varje lagtima riksdag låte konungen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och utgifter, *f-ar* och skulder. Skulder om-kring 3,500 kr., osäkra *f-ar* 1,900 kr. Säkra *f-ar*. Indriva sina (utestående) *f-ar*. Om *f-arna* icke gå upp mot skulderna. Bok-förda *f-ar*. Göra sina *f-ar* gällande. Be-rika *f-ar*. *F-ar* som icke kunna göras tvångs-vis gällande, s. k. (blott) naturliga *f-ar*. Angående vissa *f-ars* företrädare. Prioriterade *f-ar*. Förmänsrätt för vissa *f-ar* hos ~. **b)** Ex. på sing. Vanl. lagstil i. d. Jag har ännu en *f.* på i. hos honom, som hittills icke upptagit vanl. 'fordran'. Viss procent av (hela) *f-en*. Eller *f-en* annorledes till-kom. Gåldenärs erkännande av *f-ens* till-varo. **c)** Som sista ssgsled. Skuld-, pen-ning*f-ar*. Genfordring. **Syn. 1)** fordran, anspråk, krav, yrkan(de), äskande, (lagligt) påstående; ibl. pretention i. pockande; ibl. anfordran; (svagare:) begäran, vilja, anma-ning, anmodan, (bestämd) anhållan; (ibl. nära) nödvändighet; 2) skuld- i. penning-fordran, ibl. tillgodohavande; ibl. fordrings-rätt(ighet); plur. ibl. aktiva; ibl. fordrings-anspråk.

— **Fordringsanspråk** lagt. o. d. **-be-vis**. Lagt. osv. För avräkning bankerna emellan av deras på varandra löpande *f.* Sed-lar och andra *f.* **-full**; -het. Ofta skr. (Mkt) fordrande i. anspråksfull. *F-a* unga damer av balstjärnetyper. Pär Lagerkvist, Den *f-a* gästen. Den ~ *f-het*, som begär ett idylliskt undantag för Sverige från världens hårda år. **-handling**. Lagt. o. d. Då in-teckning sökes, skall *f-en* i huvudskrift till rätten ingivnas. **-lös**. Mest skr. Som intet fordrar (för sig själv), ibl. anspråkslös. Tyst och

f-t som en allmosebedjande V. Benedictsson. En hymn till den ödmjuka, *f-a* kärleken Ruben Berg. -**mål** lagt. o. d. -**rätt**; -ighet. Lagt. o. d. Åska prövning av *f-en*. -**ägar** | *l. -egare*; [-i'na]. Ansatt av (*sina*) *f-e*. En efterhängsen, besvärlig *f-e*. En av de största *f-na*. Söka anstånd hos *sina f-e*. **Syn**. kreditor (mest i plur.), ibl. borgenär l. (vard.) björn.

Förehand (färhand; akut); subst. o. adv.; -sslag; -sspel; -sspelare. Idrotts. I tennis: (med) racketen hållen så att handens insida är vänd framåt, 'framhand'. Motsatt 'backhand' (akut): då handens utsida vändes framåt. *Helst spela f. Han är bäst på f. Ta en boll (på) f. En framstående f-s spelare.*

Forell, -en, -er; -artad; -bäck; -fiskare; -fiske; -fluga; -färgad; -mete; -rom m. fl. Laxöringen (Salmo trutta) innefattar två varieteter 'havsöringen' o. 'insjööringen' av vkn senare 'bäcköringen' l. 'forellen' utgör en gm vistande i smärre vattendrag i utvecklingen hämmad form (Salmo trutta fario). Den amerikanska 'regnbågsf-en' (Salmo irideus) har börjat odlas som dammfisk även hos oss. Ofta kallas även unga (laxar l.) laxöringar överhuvud 'forell', sedan de nått en viss storlek. *Så gingo tre månader i havet och vår lilla laxunge ['stirren'] blev en unglax ~ med sina silversidor tecknade som en f-s utom det, att ~. F-en är ytterst skygg, varför ~. All lax och all f. Dammfisket, som företrädesvis avser odling av karp, sutare och forell ~. Den enda verkligt goda f-bäck ~. Goda f-flugor. F-metet tillhör våra finaste sportmeten.*

Fork (-å-); -en, -ar. Ldls. (t. e. Uppland). Stör l. stång t. e. för att staka fram båtar l. skrämma fisk mot nät. *Och då utbyttes f-arna mot drorna J. Möllersvärd. Forka, -ade, -as; -ning. Jfr föreg. Uppför seglades och f-ades (stakades) den [forsbåten] vid stränderna, där ~ Emil Smith.*

Form (-å-); -en, -ar (i bet. A) l. -er (i bet. B). Betraktas bäst som två (nära samhöriga) ord. Särsk. i ssgr är det dock stundom svårt att skilja orden åt, om ock de flesta hänföra sig till 'form, former'.

Enkelt. A) Plur. 'formar'. Endast rent konkr. Ofta fackl. Märk särsk. 1) Kok. Puddingar tillredas antingen i *f.* eller i servet. *F-ar* att grädda bråtor i. Smeten fylles ~ i smorda och bröade bakelsef-ar eller i en större tårtform och ~. Bröd-, kak-, pudding-, omelett-, ugns-, stek-, fiskfärs-, aladab-, glassf-ar. 2) I fråga om gjutning m. m. Urhukning vari ngt gjutes, hålles osv. för att stelna i l. få viss form. **a)** Lummermjölet brukas ~ att pensla *f-arna* i gjuterierna. Tappa järnet på *f-arna*. *F-en* varuti godset gjutes. *Gjuten i f.* Det färdiga gjutgodsets befriande från *f-en*.

Gjutf-ar till tennsoldater. Metall-, sand-, gips-, papp-; modell-; stöpf-ar. Träf-ar för formning av tegel. **b)** Friare i (det numer ofta till B anslutna uttr.) *Alla böra väl icke vara stöpta i samma f.* 3) Träskivor, plattor o. d. varpå upphöjda mönster äro utskurna för tryckning. Skära, gravera *f-ar* till tryckning. 4) Hattform kloss kring vkn hattar formas. 5) Boktr. Järnram som innesluter en fast hopdriven stilsats (dvs. färdigsatta kolumner osv. som tillsammans utgöra sidorna i ett tryckark).

B) Plur. 'former'. Abstr. l. konkr. Bet. föga skarpt åtskilda; samma bet.-skiftning kan ibl. ligga till grund både för abstr. o. för konkr. användning.

I. Ofta mer l. mindre konkr. 1) Skapnad m. m. **a)** *Ha vacker f. på huvudet. Busken hade nästan f(-en) av en igelkott, var klippt i f. av en igelkott, hade igelkottsform. Järn böjda i U-form. Till f-en liknar den ett ägg. Till f-en rund, ehuru något utdragen upptill. Bestämna storlek och f. på ngt. Jordens flatträckta f. Hatten hade blivit våt och alldeles förlorat f-en, sin f., tappat f-en. Återge ngt, återställa ngt till dess ursprungliga f. Hur bär du dig åt för att få den klotrunda f-en på kullorna, för att ge dem (den) klotrund(a) f(-en)? Ibland togo dimmorna f(-en) av verkliga kvinnogestalter. (An)ta f. efter ngt. Anta en viss f. Anta alla möjliga f-er. I många f-er trivs det sköna ofta även abstraktare. Och drivorna växla beständigt f. Skifta f. Dimmiga, otydliga, konturlösa f-er. b) Hit ansluta sig snarast bildl. uttr. som: *Innan ännu dessa tankar tagit fast f. i hans huvud. Taga yttre f. Sedan mina planer nu tagit fastare f. Till sist togo misstankarna bestämd f.* 2) Mer konkr. **a)** Skarpa, kantiga, slankiga, yppiga *f-er*. **b)** Förekommer i olika *f-er* och storlekar t. e. om varor. I grövre *f-er* förbrukas det [tallhartset] ~ såsom bryggeri- och buteljbeck. **c)** Om djur- o. växtformer o. d. *En f. som ofta förekommer i Afrika, är ~. En sällsynt f. av vår vanliga rävn. Hanformen av Antennaria glabrata fanns för första gången sommaren 1920 på Nuolja i Lappland. En dvärgform av ~. Huvud-, biform. Utvecklingsform. 3) Krigs. I taktisk mening (sätt på vkt trupp är uppställd) har ordet 'formering' i senare svenska reglementen utbyts mot 'form'. *Marsch-, samlings-, manöver- och stridsform. 4)* Aggregationstillstånd. *Vatten i fast f. kallas is. Övergå från flytande f. till gasform. 5)* Språkv. **a)** Mer abstr. *Ljud, f. och betydelse. Aktiv och passiv f. även konkr. Vad heter ordet i bestämd f.? b) Mer konkr. Grammatisk *f. eller språkform. Språkliga f-er. Olika f-er av samma ord. Bestämda f-en* (av ordet) bildas genom tillägg av ~.***

En yngre f. (av ordet). En icke anträffad utan blott konstruerad f. utmärkes med en stjärna. Den urnordiska f. för ordet 'jarl' var 'Erilar'. En form blott brukad i högre stil. Ord-, plural-, kasus-, dativ-, verb-, reflexiv-, passiv-, presens-; dialekt-, talspråksform. Verbets s-former.

II. Mer abstr. Med bibegrepp av tillstånd, slag, sätt, (an)ordning, regel m. m. **1)** Allmänna. **a)** Olika f-er för tillvaron, av tillvaro, tillvarof-er. Livet i dess tusen skiftande f-er. Staten som livsform. Det är en f. av styrelsesätt, som här ännu icke prövats. Den kollegiala f-en (för ämbetsverk). Stats-, styrelse-, förvaltningsform. En f. för l. av undervisning, som ~. En för Stockholm ny skolorn. Åskådnings- och tankef-er i filosofien. Se eländet i l. under alla dess f-er, i alla upptänkliga f-er. **b)** Tillgodogöra sig skiffers värmevärde i f. av elektrisk kraft. **c)** Märk bl. a. det vanligen ngt konkretare Regeringsform. **2)** Estetiskt i vid mening (litteratur, musik, måleri osv.). Ofta x innehåll. **a)** Om innehåll och f. i konsten. Låta f-en betyda mer än innehållet. F-ens betydelse för skönhetsintrycken. **b)** Ha sinne för f-en. F-en är förträfflig, men det brister författaren åt skilligt i tankeskärpa och djup. F-en för framställningen är väl funnen, är ett verkligt fynd. Anmärkningarna berörde endast f-en. I en för allmänheten allt annat än njutbar f. Samma tanke om ock (klädd) i en ny, annan, modärare f. **c)** Ge konstnärlig f. åt ngt jfr I. Jag har ännu icke fått någon f. på avhandlingen. **d)** Resebeskrivning i f. av en dagbok, i dagbokens f., i dagboksform. Den dramatiska f-en är här att föredraga. Under f-en av en saga skildrar författarinnan Sverges olika landskap och deras innevänare. **3)** I fråga om ngt vedertaget. Dels om former inför rätta, om handlingar o. d.; dels om umgänkesformer o. d. Under laga, (skenbart) lagliga f-er. Iaktt(a) behöriga, laga, alla f-er. För att vara säkra på att ha iakttagit, uppfyllt alla f-er. Avfattad i behörig f. om ngn handling (testament, kontrakt m. m.). I vederbörlig f. given. På det viset fick papperet (i allt) f-en av en vanlig skuldse-del. Hålla (mycket) på f-en, f-erna. Hänga fast vid f-erna. Stränga f-er för sällskapslivet. Vara noga med f-erna. För f-ens skull bör du dock begära det skriftligt. Under ytterst artiga f-er avvisa ngn. Ett till f-en hövligt avböjande. Det är bara en tom f., tomma f-er, f-er utan mening eller innehåll. Inlägga nytt innehåll i gamla nötta f-er. I gängse, (sed)vanlig, övlig f. **4)** Mer särpräglad betydelse. Idrotts. o. d. När man nått den s. k. f-en, d. v. s. är färdigtränad ~. Om man vill »komma i f.», som det heter, till försommarens tävlingar.

Benckerts spel visar, att han nu är i finfin f. Vara i god, utmärkt, dillig f. väl osv. uppövad.

Ssgr. De flesta o. vanligaste ssgrna hänföra sig till bet. B; till Å (form-, -ar) huvudsakligen en del tekniska. En o. annan kan ansluta sig även till verbet 'forma', men upptas dock här.

Syn. A) (ibl.): gjutform, formflaska, matris; prägelstock, kloss; modell, schablon, patron, mall; tryckform, stilform; **B) I. 1)** skapnad, daning, bildning, (yttre) gestalt(-ning), 'byggnad', yttre, utseende, växt, linjer, gränslinjer, utlinjer, konturer, drag, fason, figur, prägel, skepnad; ibl. uppträdande l. hur ngt (före)ter sig; (ibl. nära) mönster; **2)** (ibl. nära:) underart, typ, varietet; **3)** formering; **4)** (aggregations)tillstånd; **5)** ordform, språkform, morfem; **II. 1)** sätt att uppenbara l. te sig l. att framträda, art, slag, sort, 'gestalt'; ibl. verksamhetssätt; **2)** gestaltning(ssätt), anordning, behandling(ssätt), framställning(ssätt), stil, sätt att uttrycka sina tankar l. lägga sina ord osv., skrivsätt, '(upp)byggnad'; det yttre, omhölje, 'skal'; (ibl.): struktur, system, metod l. mod, manér; ibl. hyfs; **3)** vedertaget sätt (för vissa rättshandlingars uppsättande m. m.), avfattning(ssätt), hävdvunna l. riktiga uttryck(ssätt), term(er), (ordnande) regel, ordningsregler, fastställd l. föreskriven ordning, formel, formulär; (f-er:) ritual, ceremoni(er); formalitet, (yttre) bruk, etikettsak, yttre skick, plägsed, skick o. bruk, det yttre, utvärtes åthävor, gängse bruk, yttre småsaker, umgänkesform(er), umgänkesregel, sällskapsskick; **4)** kapacitet (vid ett visst tillfälle), (hög) grad av träning, (gott) skick, (god) kondition o. visad förmåga.

— **Formavvikelse.** T. e. språkv. **Syn.** ibl. anomal. **-band.** Band om puddingform. **-begåv/ad;** -ning. Skr. *Han har given f-ning.* **-bestämd.** Skr., mindre vanl. Till formen bestämd, med fastställda former. **-bildning** t. e. språkv. **-binda.** Skr., mindre vanl. *Allt för formbunden t. e. om person l. om vers, konstverk osv.* **-bord.** Tekn. Jfr formbräde. Även till verbet. **-bräde.** Tekn. Även till verbet. T. e. vid tegelslagning, gjutning, skomakeri. *Forma ovanläder på f.* **Syn.** modellbräde, ibl. 're-settbräde'. **-bröd.** Bröd gräddat i form. *F. tdl längre gräddning än på plåtar utbakat bröd.* Göra f. Grovt f. **-bunden** se formbinda. **-bänk.** Tekn. Även till verbet. **-böjning.** Språkv. **-danjare;** -erska; -ing. Mindre vanl. Skr. *Den svenska naturen, vårt folklynnas moder och vår odlings tysta f-erska* Richard Bergh. *Med stor virtuositet och ofta mycket god f-ing snidade man krucifix ~, fat, kannor ~ f. E. Fahlstedt.* **-enlig;** [-het]. *Jag blev föreställd, icke myc-*

ket *f-t*, och var generad däröver Per Hallström. **Syn.** formell, korrekt.

-fattig; -dom. Gärna skr. *F-a* arter. Ett *f-t* språk. **Syn.** (ibl.) artfattig, föga skiftande. **-fel.** *F.* i en kräa. Märk. Ansökningen ogillades emellertid på grund av ett (obetydligt) *f.* Begä ett *f.* **-fin.** Skr. Mindre vanl. [Otto Lindblad] är tillräckligt *f.* för att kunna gillas av den bildade musikern, men på samma gång tillräckligt naturisdngare för att kunna tilltala naturmänniskor. **-flaska.** Tekn. En av två halvor bestående låda av sand vari gjutes. **-fråga.** Det är en (ren) *f.* en fråga som (endast) rör formen; ibl. en etikettsfråga. **-fulländad**; -ning. En *f-ad* skönhet. Framställningen är behaglig utan att vara *f-ad* och ~. Ett verkliga *f-at* utförande. Driva *f-ningen* till ren virtuositet. **-fäst**. *a.* Skr., mindre vanl. En en gång för alla *f.* ceremoni. **-förgudning.** Skr. Han finner Nybom vara ett offer för den allmänna *f-en* Per Hallström. **-förändra**; -ing (med plur.). Subst. vanligast. Utan att *f-as*. Men överkas en kropp vilken som helst av en växande kraft, erhåller den förr eller senare en fortfarande *f-ing*. Som förebygga *f-ingar* [under gjutningen]. Även t. e. språkv. *F* ingarnas orsaker. **-givning.** Skr. Diktens *f.* är över allt beröm. **-halva.** Till form *A.* Fackl. Hälften av en formflaska. Innan andra *f-n* gjutes. **-hinder.** Skr. Huru lätt sådana *f.* undanröjas, blott man förstår att skjuta framför sig något slags vederbörande *S.* Almquist. **-ivrare** formalist. **-karl.** 1) En styv, en riktig *f.* säker på (de juridiska) formerna. 2) Formalist, en som håller (alltför strängt) på formerna. **-klar**; -het. Skr. Mindre vanl. Längtan efter en ny, enkel, *f.* och färgren konst även i Europa Richard Bergh. [Grays] *f-a* skapelser *A.* Blanck. **-kristen**; -dom. Blott till formen, till det yttre kristen, namnkristen. **-kärna.** Fackl. *F.* varöver gods gjutes.

-lera även till verbet. **-lik**, -t; -het. Substantivet vanligast. T. e. språkv. [Ord, som] genom *f-het* associeras med de nämnda orden ~. **-lära**; -eförsök m. fl. 1) Språkv. *F-an* l. morfologin (läran om morfemen, språkformerna) motsättes av Noreen dels ljudläran, dels betydelseläran, men innefattar ordfogningsläran. I ngt äldre framställningar tas ordet vanl. i bet. 'böjningslära' (ej inräknat ordfogningslära o. stundom (ej heller ordbildningslära). 2) I fråga om konst. [Speciallärare vid Tekn. högskolan] är arkitektonisk *f.* **-lös**; -het. 1) Konkr. Bilda en *f.* massa. Ett *f-t* virrvarr av sönderbrutna berg och tvärbranta klippor *B.* Lidforss. Mörkt låg djupet uti död förstening, / *f-t*, utan ande, utan kropp Tegnér. Överallt i hans diktning står det gråa och *f-a* som symbol på smärtan och

döden *Fr.* Böök. Ur *f-heten* och dunklet framträdde smärningom en gestalt, som fick allt fastare linjer ~. 2) Abstr. **a)** Som ett avlägset, *f-t* hot. Eller också på ett mera *f-t* sätt, som en gnagande oro. Trots allt bli dock de flesta personifikationer ~ form- och mårglösa, utan verklig åskådlighet *J.* Mjöberg. Arbetarmötets sävliga, *f-a*, hacciga meningsbyte *Ossian-Nilsson.* **b)** Utan (lag)bestämd form; som icke bryr sig om (lagliga l. umgänges)former. Påtala *f-heten* i ett kontrakt. Den *f-aste* människa i världen. **Syn.** utan l. som saknar redig l. bestämd form, utan (tydliga) gränslinjer, obestämd, oformlig, oskaplig, konturlös, kaotisk, dimmig, dunkel, 'grå', ottydlig; oarbetad, dåligt utarbetad, 'tafatt'; (*f-het* ibl.) kaos.

-maskin. Tekn. Även till verbet. *F.* för ornament. Tackjärnsgjutgods passande för *f-er.* Ävensom form- och delningsmaskiner, alla slag Tulltaxan. **-massa.** Tekn. o. d. Även till verbet. Modellerläda med giftfri *f.* i stänger. Den sålunda utrustade vaxmodellen förses ~ med en mantel av eldfast *f.* **-människa** jfr formkarl. **-ord.** Språkv. m. m. Ord som i motsats mot 'huvudsaksord' blott tjäna som bindemedel. I de flesta av dessa förbindelser ~ får ordet ['avseende'] en mycket allmän l. obestämd bet., o. i vissa fall övergår det rent av till att tjänstgöra ss. formord SAOB. *D. A.* Sundén kallar *f.* 'pronominala ord'. **-papp.** Fackl. Tillverkad i form (o klistrad). **-pedant** formalist. **-ram.** Boktr. För uppsatta kolumner. Jfr form *A* 5. **-ren**; -het. Skr. Kanske få vi aldrig en *f.* och regelrätt konst i Sverige Richard Bergh. Med tanke på det klara och *f-a* svenska språk, som är ett lyckligt särmärke för ~. **-rik**; -edom; -het. Märk bl. a. 1) *F-are* än floran är havets fauna, vilken i artrikedom överträffar såväl färskvattnets som landfaunans. En i tidigare geologiska perioder synnerligen *f.* djurstam Leche. 2) Ett sällsynt *f-t* språk. *F-edomen* är särskilt i verböjningen synnerligen stor. Den grekiska *f-heten* är icke grekernas verk, utan den är från äldre tider dem överantvordad *J. M.* Sundén. **-riktig** t. e. språkv. **-rytt**[are]; -eri. Svenska ord som ibl. brukas för 'formalist' o. 'formalism', en som 'rider på formerna'; jfr ordryttare. Den gamla retorikens *f-eri* *J.* Mjöberg.

-sak. Det kan du göra som du vill med, det är ju en ren *f.* Hänga opp sej på (rena) *f-er* betydelselösa (yttre) former, formaliteter. **-sand.** Tekn. Även till verbet. Gjut-sand. *F-en* (vid gjutning av vanligt gjutgods) är en blandning av fin sand och lera; sedan modellen avtryckts i sanden, ingjutes metallen i den uppkomma fördjupningen eller formen. Kärnor av *f.* **-sinne.** Särsk. ifråga

om konst o. litteratur. *Ha ett fint f. Dikterna visa ett utbildad f. sinne för formen.* -**skrud**. Skr. Särsk. om dikt o. d. *F-en [på dikterna] hörde helt naturligt till en äldre tid än ~* Ruben Berg. -**skär|are**; -ning. Märk bl. a. **I**. 'Egentl.' **Fackl.** **1** En som skär l. graverar formar till tryckning. Särsk. om medeltida träsnidare. *Under boktryckarkonstens första tider samarbetade boktryckare och f-are (träsnidare) för åstadkommande av ett för medeltidens smak tilltalande arbete.* **2** I skrädderi o. skomakeri. **3** En som skär till l. ut formar till småbröd o. d. **II**. 'Bildl.' Mindre vanl. för 'formalist'. -**skön**; -het. Skr. (Form)fulländad, som överensstämmer med skönhetsreglerna l. skönhetsmåten, ibl. bildskön. (*Antikt*) *f-a* lemmar. *En Mercurius, vars f-het ej lämnar något övrigt att önska.* -**stel**. Skr. Mindre vanl. Jfr formstyv. -**stickare**. **Fackl.** *Skötsam f. för tapetmönster.* -**stock**. **Fackl.** Även till verbet. S. varpå handskar formas. -**strid**. En strid om formen l. former(na). -**stridig**; -het. Skr. Oftare 'formvidrig'. *F-t* avfattade intyg äga ingen giltighet. -**sträng**; -het. En som strängt håller på formen l. formerna l. är mkt noga med formen, formalistisk, högst korrekt; även om dikt (l. framställning överhuvud). **1** *Han var kärv och f. och fordrade ovillkorlig lydnad av oss.* **2** *I mindre f-a diktarter.* -**studium**. Särsk. ifråga om konst o. litteratur. *Hans intensiva och detaljtrogna f. Richard Bergh.* -**stycke**. **Fackl.** Stycke av viss form. [*Arbeten av isoleringsmassa*] såsom plattor, segment och andra *f-n* Tulltaxan. -**styv**. Skr. Mindre vanl. Högst formell, stel o. noga med formerna. *Hos släktens äldste, den f-e överstelöjtnanten Grambow.* -**system**. T. e. **1** Språkv. Språk med mer invecklade f. **2** Om konst m. m. Arkitektoniskt f. -**såg**. **Fackl.** T. e. *F. för ornament.* -**säker**; -erhet. Särsk. **1** Säker på formerna. *En f-er ~ tillknäppt byråkrat.* *En av våra fraste jurister.* **2** [*Hasselbergs*] rika fantasi och *f-ra* hand Richard Bergh. Tillfällighetsdikter, vilka ohjälpligt ställas i skuggan av hans frare medtävlare alster. **3** *Han är mycket f-er, när det gäller verböjningen.*

-**tegel**. T. pressat i (viss) form. *Fasad- och formtegel för byggnadsändamål* Tulltaxan. -**träl**. Mindre vanl. för 'formalist' l. ibl. 'pedant'. -**vacker**. Skr. Mindre vanl. för 'formskön' o. d. *Livsfullt och f-t* Fröding. -**vidrig**; -het. Som strider mot laga former, mot gällande föreskrift, mot vedertaget bruk. *Utskottets (rent) f-a behandling av den föreliggande frågan.* *En f-het, som talmannen icke kom sig för med att avstyra.* **Syn.** formstridig, stridande mot formerna, oformlig, icke regelrätt. -**välde**. Skr. Äga stort f. vanligare 'välde

över formen' (litterärt o. d.). -**vän** formalist. -**väsen(de)**. Ibl. = formalism. *Ett alltför snävt f. -växling.* T. e. [*Hampus v. Post*] ägnade mycken uppmärksamhet åt växtarternas f. och urskilde ett stort antal varieteter av åtskilliga vilda och odlade växter.

— **Form|a**¹, -an, -or. Tekn. Den öppning varigm blåster inblåses i smältugnar o. -hårdar. *I mynningen är f-an i allmänhet rund, och hela dess yttre skapnad är en stympad, ihållig kon.* **Formbröst**. Tekn. Fördjupning för forman i masugnsmurens nedre del.

— **Forma**², subst. I det från lat. upptagna uttrycket *Pro f.* för syns skull, (blott) för formens skull, för att uppfylla alla former, sken-. På det sättet blir *examen* endast *pro f.* en ren formasak. *Pro-formaförhör* ibl. skenförhör.

— **Form|a**³, -ade, -as. Ordet brukas trans. o. refl., med person- o. med saksobj., mer konkr. o. mer abstr. **I**. Enkelt. **1** Mer konkr. **a**) Ofta **fackl.** *F-a tegel (för hand, i l. medelst formmaskin).* *F-a* lervaror på drejskiva. *F-a* talglys. Genom gjutning *f-as* vissa slag av järn och stål, brons, mäsing, tenn, zink, bly, stearin, vax, gips, cement, betong m. fl. *F-a* handskar på formstock. *Grovf-a*. *Hand-, maskinf-a.* **b**) Av massan *f-as* lagom stora klmpar, som ~. *Man f-ar* först en liten kula och ~. Så att den kan *f-as* med fingrarna, med tillhjälp av en modellerpinne. *F-ad* efter modell. Modellen *f-ade* han så av l. i vax. *Leran låter lätt f-a sig till bilder och begagnas därför till modellering.* Urholkning, vari gips eller smält metall gjutes för att vid stelnandet *f-a sig* därefter. *F-ad* rund. *F-a* munnen till ett 'o'. *F-ad* just för detta ändamål. **c**) *Mjuka* trikker, som *f-a sig* (väl, smidigt) efter kroppen. **d**) *Vackert f-ade* lemmar. *En väl, skönt f-ad* arm. *En* vanskapligt, illa, *fult f-ad* mun. Ädelt, fint, elegant *f-ad*. *F-ad* som en morot. **e**) *F-a* bokstäver. *F-a* bokstäverna vackert, med största omsorg. *Handen f-ade* fantastiska tecken på papperet. *Linjerna f-ade sig* utan hans egen avsikt till ett ansikte, som bar dragen av ~. *Hit* snarast uttr. som *Och hans läppar f-ade tyst ordet* 'utpressning'. **2** Mer abstr. **a**) *Han vill ha någon, som han kan (få) f-a (alldeles) efter sitt beläte, efter sig själv, till en avbild av sitt eget jag.* *Hur skulle du själv f-at en sådan begäran?* *Mycket beror på hur svaret var f-at.* *F-a* sitt anförande så, att ~. *F-a* sina ord till ett lovtal över ~. *Det hela f-ade sig* småningom till en besk kritik av hela kristidslagstiftningen. *Tankarna f-ade sig* småningom nästan mot hans vilja till vers.

II. Ssgr. **1**) Perf. part. är synnerligen

vanligt som sista ssgsled och kan t. o. m. ibl. anses ha karaktären av en avlednings-ändelse (jfr -formig). T. e. *Kul-, cylinder-, solfjäders-, sjönöts-, kruk-, vinkel-, limpformad.* 2) Fasta ssgr ansluta sig vanligen även (o. ibl. lättare) till 'form' o. återfinnas i allm. under d. o.

Syn. ge (en viss) form, gestalta, dana, bilda, skapa, fasonera, modellera; (ibl. mer l. mindre nära:) knåda, (ut)mejsla, tillskapa, omskapa, (till)svärva, dreja, böja, teckna, avpassa, 'lägga', ge en viss vändning l. läggning; (f-a sig:) anta l. få en viss form, ta gestalt(en av), ta skepnad(en av), ta l. få form(en av), ibl. utveckla sig (till); (f-ad:) av l. med l. i -form, -formig, ibl. 'skuren'.

— **Forma** av *n*, om *n*, till *n*, **üt** *n*. — **Formbar**, -t, [-are]; [-het]. *Denna lera bildar lagom uttrörd med vatten en f. deg. Lätt f. -konst* även formningskonst. **-maskin.** -sand m. fl. se under 'form' ovan. **-sätt.** *Det förra f-et [råsandformning] är allmänare vid gjutning.*

— **Formål-**; -princip (x materialprincip). Som rör formen (ej innehållet, 'materien'), formell. *F-principen* fl. = de grunder som bestämma formen l. sättet för vårt kännande, tänkande o. handlande; i dogmatiken = reformationens f-princip: läran om den heliga skrift som »den enda regel och rättesnöre, efter vilken alla läror och alla lärare böra anses och dömas».

— **Formali'sm**, -en. Noggrant iakttagande av den yttre formen l. formerna (ofta med förbiseende av innehållet, det viktigare); ensidig utbildning av former(na); fl.: brist på tankeinnehåll, tomt spel med kategorier o. filosofiska termer; i konsten: stelnande i vissa konventionella skönhetsregler. *Juridisk f. Om f-en i den nutida konsten.* **Syn.** formstränghet, formväsen, formrytteri, stelnande i regler, regeltvång, tomt tanke- l. regelväsen, bokstavsträldom, ibl. principrytteri. — **Formali'st**, -en, -er; -synpunkt. En formsträng människa, en som för mycket fäster sig vid l. dyrkar formen l. formerna l. antagna bruk l. bokstaven, formträl, formryttare, bokstavsträl, ibl. principryttare l. regelmänniska. *En f. i sin prydno. En torr f. Benhårda f-synpunkter.* — **Formali'stisk**, -t. Jfr formalist. Ibl. även nära 'andefattig'. *Ja, skall man anlägga f-a synpunkter, torde du ingenting ha att vinna.*

— **Formäliter**, adv. Formellt; med iakttagande av föreskrivna bruk; formligen, uttryckligen, i uttryckliga ord. — **Formalitét**, -en, -er. Ofta i obest. sing. l. plur. Yttre form(er), viss given l. föreskriven form, bruk l. i allm. vad som måste iakttagas för att ge ngt laglig giltighet, antaget bruk, formsak, en sak utan betydelse men som dock för formens skull böriakttagas, ngt rent formellt. *Det är en (ren)*

f., som du får underkasta dig. På det sättet nedsjunker, övergår själva examen till en (tom) f. Upppfylla, noga iakttaga alla f-er. Ta nu väl reda på alla f-er(na vid invigningen)! Med vanliga f-er. Onödiga f-er. Och endast en del f-er återstå [innan patentet kan beviljas]. Märk Avkörd utan alla f-er utan omständigheter, utan krus, utan ceremonier, utan vidare.

— **Formar**e, -(e)n, -e. Mest fackl. (l. ock tillfälligt). 1) Person. Om en del arbetare i olika yrken; jfr form A o. forma^s. *I! a o. b. T. e. Gjutare och f-e. F-en uppfångar ur kypen en avpassad mängd av ~ massan ~ vid pappersformning för hand.* 2) Sak. T. e. *Pennf-e. Höftf-e av vit korsett-satin.*

— **Formät**, -et, = [l. er]; -bestämmelse m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) 'Egentligare'. Storlek o. form (längd l. höjd o. bredd, yttorlek) på en bok, på papper, tavlor, fotografier m. m. **a)** Bokformat. *De olika (bok)f-en (folio, kvart, oktav osv.) uppkomma vid pappersarkets vikning i olika antal blad. De första tryckta böckerna hade varken titlar eller sidotal, och f-et var merendels folio. F-et, bokens f. får ni själva bestämma. I litet, stort f. I folioformat, dvs. helarkformat. Imperialoktavformat. Almanack i fickformat. Lilleputtformat. b)* Pappersformat. *Tidningspapper, helst (i) f. 63×95 cm. Standardiserade [pappers]format. Så att varje standardformat erhöles genom halvering av närmast högre f. I olika länder mer eller mindre gängbara f. c)* I fråga om tidningar, fotografier, kort, tavlor, ramar o. d. *Postabonnerade tidningar, som avlämnas till postbefordran, skola vara vikna ~ i ett f., som lämpar sig för postbehandling Postboken. Stort tidningsformat. Höjd-, tvärf-format på vykortssramar. Fotografisram ~ för visitformat ~, för kabinetformat. 2)*

Formation, -en, -er. Bildning, danning, gestaltning. Märk särsk. 1) Geol. **a)** Smnfattningen av de avlagringar som gm vissa karaktärer visa sig utgöra ett helt o. vilkas bildningstid smnfaller med ngn av huvudperioderna i jordens utvecklingshistoria, särsk. beträffande det organiska livets utveckling. Ordet har i denna bet. på senare tid börjat utbytas mot 'system'. *Krit- och tertiärf-erna l. systemen. Det är de i avlagringarna inneslutna lämningarna av djur och växter, som tjäna till igenkänningstecken för de olika f-erna. b)* Konkr. Smnfattningen av petrografiskt

likartade 1. till uppkomstsätt smnhörande bildningar. *Granit, sandstens, kolfornation. Flintan förekommer i kritt-er såsom kul- eller njurformiga massor, och ~.* 2) Krigs. Formering, 'form'. *Gå fram i täta f-er.*

— **Fo'rm|el** (mest akut); -eln, -ler; -elartad m. fl. se II. 1. Enkelt. 1) Allmänare. *Ha en mani att vilja uttrycka allting i (bestämda) f-ler. Bunden av, vid f-ler. Fastna i f-ler. Frigöra sig från f-ler. Finna en f-el för ngt. Fasta f-ler. Inlärdade f-ler. Finna f-eln, som löser förtröningen. Bekännelse-, böne-, rättgångs-, troll-, hövlighets-, läkemedelsf-el. Konkordief-eln.* 2) Märk särsk. a) Mat. Matematisk f-el sats uttryckt på matematiskt tecken-språk. Algebraisk f-el. F-eln har vanligen utseendet av en ekvation ~. »Cardanos f-el», för lösning av tredje gradens ekvationer. b) Kem. Uttryck som anger en kemisk förenings sammansättning o. molekylarvikt. H^2O , f-eln för vatten, visar, att 1 molekyl vatten består av 2 atomer väte och 1 atom syre. Sålunda äger varje kemisk förening en f-el, som anger huru mycket en molekyl av föreningen väger i förhållande till en molekyl väte ~ samt huru mycket av beståndsdelarna, som finnes i föreningen. Skriva en förenings f-el. Vårt sätt att uttrycka de kemiska föreningarna genom f-ler härstammar från Berzelius. II. Ssgr. Ofta skr. F-elartade uttryck. De förra [dvs. notiserna] äro helt och hållet f-elbundna och sakna stilintresse Ruben Berg. Uttryckt i f-elliknande, korta meningar. Den antika mytologien, använd helt f-elmässigt Fr. Böök. F-elskrivningen [vid undervisningen i kemi]. Respektlöst gäckel med f-elväsen Ruben Berg. **Syn. 1.** 1) bestämda ordalag l. vissa ord (att bruka vid visst fall), föreskrivet l. hävdvunnet uttryck l. talesätt, fast uttryck, en gång för alla präglad sats, (ibl. nära) recept l. 'klisché'; 2) a) sats.

— **Forme|ll**, -t, -are; [-het]. Ofta x materiell, ibl. x reell. 1) Allmänare o. språkligt. a) *Han har en lysande f. begåvning. F. läggning, talang. F-t sett är han väl i denna stund vår mest framstående diktare. Dikten är f-t, i f-t hänseende otadlig.* b) *F. eller humanistisk bildning den harmoniska utbildningen av de för människan som sådan egna själsanlag; språklig o. logisk bildning (o. real). Till de f-a vetenskaperna räknas t. e. matematik, logik, estetik.* c) Märk det språk. F-t subjekt även kallat 'grammatiskt'. *F-t subjekt är 'det' i t. e. 'det står en vagn på gatan'.* 2) Juridiskt o. d. *F. rätt har han ju att göra det. Den f-a rätten har han på sin sida, men knappast den moraliska. Stöta på f-a hinder. Anlägga (rent) f-a synpunkter på ~ även till 1. F-t har han uppfyllt alla villkor. F-t kan ingen-*

ting anmärkas mot ~. F-t sett omöjligt även till 1. F-t riktig, oanfäktlig. Gå alltför f-t tillväga även till 3. 3) I fråga om umgängesformer. Med gradböjning o. subst. på -het. *En högst f. bugning. Förargade sig på kandidatens f-a ton Einar Smith. Han är alltid så f., så opersonlig. Lade sina ord om möjligt f-are än vanligt. Oak-tat all f-het i de cirklade vändningarna lyste dock en gnista av förakt fram bakom de otadliga orden.* **Syn.** form-, som (huvudsakligen) rör formen l. det yttre; (ibl. nära) tom l. innehållslös; (ibl.: kruserlig, (mycket) artig, ceremoniös, stel, tvungen, konventionell, (ibl. nära:) cirklad, kall, torr.

— **Former|a**, -ade, -as; -are (t. e. penn-f-are). 1) Om pennor o. d. *F-a sina pennor för hand, med pennkniv. En illa f-ad penna. Du kan ju inte f-a, du täljer ju sönder hela pennan. Roneo Pennf-aren ~ stannar automatiskt när blyertsen är f-ad.* 2) *F-a (närmare) bekantskap (med ngn).* 3) *F-a linje o. d.; jfr formering (krigs.).* **Syn.** 1) (till)spetsa (n); 2) stifta, göra; 3) bilda. — **Form|ering**, -en, -ar; -slinje (sjökrigs.: då fartygen inom förbandet ligga på en rad). Märk särsk. 1) Krigs. Bildande av trupp-avdelning; (taktiskt:) sätt varpå trupp är uppställd. I den senare bet. numer i reglementen utbytt mot ordet 'form'. 2) Sjökrigs. Läge som fartyg i förband (flotta, eskader, grupp osv.) under gång inta till varann.

— **-formig**, -t, -are; -het. Jfr forma³ II. T. e. *Bön-, tak-, hästsko-, kup-, matt-; lik-, mång-, flerformig.* Brukas ofta till nybildning vid behov. **Syn.** av l. med l. i form-, -format, ibl. -gestaltad.

— **Form|lig**, -t, [-are]; -en; [-het]. Skiftningarna övergå i varann. 1) Mer 'egentl'. *En f. avsägelse föreligger ej ännu. Har du f. befallning att draga dig tillbaka? Naturligtvis, om ni f-en förbjuder mig att göra det.* 2) *Förstärkande.* *F-a berg av sten och murbruk. Och så kom en f. kärleksförklaring även till 1. Regnet öste nu f-en ned, varför ~. En människa, som olyckan och motgången f-en drog till. Man f-en slök boken dessa första dagar. Det var så att man f-en kiknade. I denna bet. mer säll. med adv. på -t. *L'ancien snap-pade f-t efter luft av häpnad och förargelse.* **Syn.** i vederbörig l. föreskriven form (avfattad), efter alla regler, formellt riktig, överensstämmande med reglerna, klar o. bestämd, uttrycklig, verklig, faktisk, bokstavlig, 'riktig', direkt, (direkt) uttryckt; (f-en bl. a.) rent av.*

— **Form|ning**, -en, -ar; -skonst (t. e. vid gjutning osv.). Jfr forma³. T. e. 1) [*So-netten*] *Missrognhet, en mycket förbättrad f. av samma tanke Per Hallström.* 2) *F. för hand vid pappersfabrikation. Hand-*

f-en lämnar ett starkare och värdefullare papper än maskinf-en.

— **Formulär**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsförmåga; -ingskonst; -ingskicklighet) m. fl. *Gemensamt f-a ett utlåtande. Har du tänkt på hur du skall f-a ditt avslag? Om jag f-ar det så här: ~? Ett väl f-at anförande även 'välf-at'. Skarpt, klart, dunkelt, dåligt, illa f-ad. En f-ing, som ingalunda är oantastlig. En f-ingskicklighet, som tangerade det rena bedrägeriet.* **Syn.** avfatta, uppsätta m (i behörig form), ge (en viss) form, stilisera, (ibl. nära) redigera. — **Formulär**, -et, = [l. -er]; -bok m. fl. se II. **I.** Enkelt. **F.** till kvitto. **F.** till kungörelse om framläggande av röstlängd. **F.** till förteckning över innehållet i assurerad försändelse, vars innehåll skall uppräknas, finnes bifogat Allmänna poststadgan. Det skall gå efter ett visst f. både om ngt muntligt o. ngt skriftligt. *Hä ett f. att gå efter. Tryckta f. för deklaration. Förelägga ngn ett f. Blanketten till en officiell handling måste naturligen vara arfvattad i överensstämmelse med (det givna) f-et. Vilken senare tillhandahåller anbudsformulär och förslagskontrakt. Förestava sigself-et. Eds-, brev-, böne-, ansöknings-, ifyllningsformulär.* **II.** Ssgr ha formen *formulär*; ngn gång därjämte *formulärs*-. *Ex.: F-bok av A. Tidner. F(s)blankett. Frekvisitioner. Syn.* mönster att gå efter (till avskrift l. ibl. ifyllning l. eftersäggande), föreskrivna ordalag l. uttryck (vari skrivelse skall vara avfattad, ed avläggas osv.); (ibl. nära:) blankett, redaktion, föreskrift, förlaga.

Formalin (-å); -et [l. -en]; -lösning; -pulver. *F. i vattenlösning brukas som smittreningsmedel. F. [har] även i gasform under vissa förutsättningar visat sig vara kraftigt smittdödande. F. i fast form, såsom pulver och tabletter Tulltaxan. I sprit, f. eller på annat sätt konserverade växter och växtdelar. F-et och även formolen äro ganska farliga vätskor, för vilka särskilt ögonen böra skyddas.* — **Formöl** (-å); -en; -behandling osv. Mer utspädd formalin (jfr d. o.). Brukas till smittrening o. konservering. *F-en konserverar fisken utan att förstöra dess färger, vilket däremot blir fallet genom förvaring i sprit. F-behandlade beten.*

Formän (-å); -et [l. -en]; -bomull; -vadd. *Ångorna från f. indragas i näsan mot snuva.*

Formidäbel (-å); -elt, -lare. (Rent) förskräcklig l. fasaväckande, förfärande, fruktansvärd, förfärlig. *Ty Johans okunnighet var f-el Hj. Bergman.*

Formol se under formalin.

Förn, -t, -are. Stavades förr i best. form o. plur. med -d- (fordne osv.). Plur. samt best. form äro de enda vanliga; övriga former äro sälls., ofta ngt äld. o. blott skr.

Bet. växlar mln 'föret varande' o. 'forn-tida'. **I.** Enkelt. **1)** Vanliga former. **a)** *De f-a vännerna. Från f-a kamrater. Præktiga herresäten ha intagit de f-a bondbyarnas plats. I f-a Rosenhaneska huset å Riddarholmen, nu Generalstabens lokal 1908. Återfå sin f-a hälsa. Hennes f-a glättighet var försvunnen, och hon gick tyst och slutet, försänkt i grubblrier. b)* Det f-a Rom. *I f-a tider, dagar fordom (tima). F-a tiders enkla seder. F-a öden. 2)* Ovanliga former. **a)** *Plägseder, åsikter, historiska förhållanden av f. hållning Chr. Eichhorn. Kanske en f. fränka till henne av Saba, som ~ G. Mattsson. F-t utseende. Menighetens känsla för vad f-t och fastlaget är. Hjalmar Bredberg, Gammalt och f-t från södra Härjedalens fåbodmarker. Ville man icke lämna vad gammalt och f-t var Nat. Beckman. Som så mycket annat f-t och förgäet Gustaf Lindquist. b)* Ett fall, där latinet visar sig stä på en f-are ständpunkt än sin samsyster [grekiskan] J. M. Sundén. Att grekiskan är f-are i formsystemet [än latinet] J. M. Sundén. *I f-aste tid. c)* Märk särsk. den gamla dativformen 'forno' i det äld. 'av f-o'. Ortnamnet *Haga* är av f-o vanligt i Sverige E. Brate. **II.** Ssgr bildas i rätt stor utsträckning vid behov. Nedan upptas blott ett urval.

Syn. förre, förra, tidigare, företvarande (även särskrivet), för(e) detta, (ibl. nära) föregående; som fordom l. en gång (i tiden) varit, forna l. (längesen) gångna tidens, (längesen) förfluten l. (förgången l. (hän-)svunnen, forntid(en)s, forntida, (ur)gammal, äldre, (forn)äldrig, från längesedan, (ibl. nära:) ur-, urtida, urtids, förhistorisk, ursprunglig, antik(ens), hedna-, fornartad, ålderdomlig, arkaisk.

— **Fornartad**, -at. Gärna skr. Att latinet är mera f-at i ljudsystemet J. M. Sundén. Som ~ i mångt står på en ganska f-ad ständpunkt O. Ottelin. På grund av sin förkärlek för det f-ade. **Syn.** jfr forn. -bild. Skr. *F-er från det gamla Skandien. -borg*; -sstudie. Arkeol. Kallas ofta enbart 'borg'. Enkelt åstadkomna forskansningar bestående av grova murar l. vallar vanl. uppförda utan murbruk av löst hopade block l. stenar. *F-arna, vilkas datering ännu är osäker, voro sannolikt blott tillfälliga tillflyktsorter, ett slags befästa läger, dit befolkningen vid ofred drog sig tillbaka. F-en i Altuna med sitt dominerande läge på ett mot Örsundaäs dalgång brant stupande berg. -bulgarisk*; -a (språk). *F-an, som även kallas 'kyrk(o)slaviska', är än i dag kyrkospråk för grekiska katoliker. -by.* Fornvallen Jämtl, föreningen Jämtslojds f., som uppföres på av Östersunds stad ~ upplåten mark. **-dansk**; -a (språk). Subst. o. adj. Motsatt medeldansk o. nydansk,

men även i allmänne bet. *F-an* brukar i runt tal räknas från 1200—1350. **-dikt**; **-are**; **-ning**. **-dygd**. Mest skr. **-egyptisk**; **-a** (språk). **-engelsk**; **-a** (språk). Kallas även 'anglosaxisk l. angelsaxisk'. *Språket i England från omkr. 700 till 1000 brukar kallas f-a.*

-folk. Ett *f.* norr om Svarta havet. **-forsk|are**; **-armöte**; **-ning**; **-ningslitteratur**. Arkeolog, antikvarie. Jfr särsk. arkeologi. *En f-are av Montelii rang. F-ningens historia i vårt land. 1600-talets intresse för f-nin-g(en).* **-fransk**; **-a** (språk). Fransk från tiden före 1500. På denna tid förefunnos i Frankrike tvenne språk *langue d'oïl l. f-an och langue d'oc l. fornprovensalskan*. **-frisisk**; **-a** (språk). *F-an* bildar jämte fornsaxiskan, fornlagfrankiskan och angelsaxiskan den fornlagtyska språkgrenen. **-fynd**. **-fäder**, **-na**. (Äldsta) stamfäder, urfäder. *Gästfrihet var en av f-nas dygder Ling. Våra f-s hjältegränningar*. **-glad**. Mest skönl. *Innan den f-a friheten åter kan bli verklighet Fröding.* **-grav**. **-grek**; **-isk**; **-iska** (språk). Oftast brukas ordet 'f-isk' med avseende på den grekiska antiken dvs. om tiden till Alexander den store (omkr. 300 f. Kr.) o. motsättes då dels 'hellenistisk', dels 'medel- o. nygrekisk'. Men ordet kan ock nyttjas motsatt 'klassiskt grekisk'; i konsth. t. e. omfattar 'f-isk' tiden från Homeros till Peisistratos. I den 'allmänne' bet. brukas mkt ofta det enkla 'grekisk' = 'forngrekisk'. *De f-iska ljuden ē, i, y, ei, oi och yi ha i nygrekiskan sammanfallit i ett i-ljud. Den f-iska konsten den arkaiska konsten i Grekland.* **-grå**. Gärna skönl. Jfr 'den grå forntiden' o. d. *Konung Adils f-a skepnad*. **-gutnisk**; **-a** (språk). *Gottlands språk under medeltiden, f-an, kan ställas vid sidan av fornsvenskan och forndanskan som det tredje östnordiska fornspråket.*

-hem. Ett gemensamt *f.*, varifrån dessa folkstammar sedan spritt sig. Märk *Medelpads f.* o. d. om museibyggnad i fornstil. **-historia**; **-iker**; **-isk**. *Skandinaviens f-ia historia under forntiden.* **-hjalte**. Gärna skönl. **-härmande**; **-ning**. Numer rätt ofta för 'arkaiserande'. *En överdrivet f-ande och därför tröttnande stil. Huruvida den älderdomliga formen mång bör omhuldas i sådan stil, som icke lägger an på f-ning, kan väl vara tvistigt G. Cederschiöld. Så framt han ej gjort sig skyldig till en felaktig f-ning Th. Hjelmqvist.* **-hävd**. Vanligast i plur. Ofta högt. Historiska urkunder från forntiden; äldre l. äldsta historia. *Forska i våra f-er. F-ens l. f-ernas vittnesbörd.* **-högtysk**; **-a** (språk). Subst. o. adj. Om de tyska stammarna alemanner, bajrare o. franker (utom de nordligaste) från 600-talet till omkr. 1100 o. särskilt om deras språk. *W. Braunes*

f-a grammatik. **-irisk** l. **-irländsk**; **-a** (språk). Det förra ordet vanligare. *Språket på Irland intill slutet av 1000-talet kallas forniriska. Forniriska sagor.* **-isländsk**; **-a** (språk). *F-an eller isländskan före reformationen.* **-krist|en**. Ifråga om den äldsta kristna kyrkan. *Den f-na konsten Y. Hirn.* **-kult**. Mest skr. *Bära ~ ännu en så påtaglig prägel av f., att ~.* **-kultur**. Mest skr. **-kunnig**. Mest skr. **-kunskap**. I vid mening = vetenskapen om människoslåttets utveckling under äldre tider. Jfr för övrigt särsk. arkeologi. *Nordisk, klassisk, orientalisk, biblisk, förhistorisk, jämförande f.* Såsom vetenskap är *f-en* av tämligen ung datum. *F-en* sysslar huvudsakligen med fornsaker och forn lämningar. **Syn.** se arkeologi.

-lagfrankisk; **-a** (språk). *Ur f-an eller som den även kallas forn nederländskan ha holländskan och flamländskan utvecklats sig.* **-lagtysk**; **-a** (språk). Subst. o. adj. I vidare mening om den *f-a* språkgrenen o. d. (innefattande fornsaxiska, fornlagfrankiska, fornfrisiska o. angelsaxiska); i inskränkt bet. = fornsaxisk. **-lämning** l. **-lemning**. Ofta x (lösa) fornsaker. Jfr även fornminne. *Med f-ar* menar arkeologen huvudsakligen fasta fornminnen, såsom boplatser, gravar, borglämningar, ruiner av kloster, kyrkor och slott, hällristningar, runstenar m. m. *Alla fasta f-ar, bevarande minnet av fäderneslandets inbyggare i forntiden, äro ställda under lagens höga Kungl. förordn. 1867. O. Almgren, Sveriges fasta f-ar från hednatiden, 1904.* **-minne**; **-sförening** m. fl. se II. Ordet innefattar dels (fasta) forn lämningar, dels (lösa) fornsaker. **I.** Enkelt. *Fasta, lösa f-n. Lagstiftning till f-nas skydd och vård. Rik på f-n. II.* Ssgr. **1)** *F-sförening* avsedd att bevara o. bekantgöra ett lands l. landskaps fornminnen. *Vår äldsta f-sförening är Föreningen för Närke folkspråk och f-n, som stiftades 1856. Svenska f-sföreningens tidskrift 1871—1905.* **2)** *I en så f-srik trakt som den ifrågavarande.* **3)** *Göteborgs och Bohusläns f-sförening har sedan 1887 i fråga om f-svärden efterträtt länets hushållningssällskap, som ~. F-svärdskommitténs utlåtande 1919.* Och den *f-svärda verksamheten* utövas av Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien ~ genom dess sekreterare, riksantikvarien. **Syn.** (ibl.) antikvit, forn lämning, fornsak. **-myt**; **-isk**. **-nordisk**; **-a** (språk). *Gammal f. tro. F-a guda- och kämpagestalter. F-an eller det f-a språket är en oriktig benämning; språket i det gamla Norden var icke något enhetligt språk, utan sönderföll i fornisländska (o. forn norska), fornsvenska (o. forngutniska) samt forndanska. Syn.* ibl. norrön, gammalnordisk. **-norsk**; **-a** (språk). Förr brukades f. ibl. = norrön l.

fornnordisk; nu avser ordet blott det forna Norge (man skiljer t. e. på 'fornisländskan' och 'fan'). -**ord**. Mindre vanl. Fordom brukligt ord. -**romersk**. Avser i allmänheten romerska antiken, men kan i inskränkta o. mer fackl. bet. avse blott sagotiden. Ordet är mindre vanl. än det likartade 'forngrekisk'. D. O. M., en f. tempelinskrift, förkortning för lat. Deo Optimo Maximo.

-**sag**. a. Nordiska f-or. -**sak**; s-form m. fl. se II. Ofta x (fast) fornlämning. I. Enkelt. En var, som i jorden, i vatten, i gamla byggnader eller annorstädes finner forntida mynt, vapen, redskap, prydnader, kärl eller andra fornsaker av guld, silver eller koppar, skall fyndet till staten hembjuda. (Fasta) fornlämningar och (lösa) f-er. Museet för nordiska f-er. II. Ssgr. De olika f-sformerna. F-smuseum. F-samling. **Syn**. antikvit. -**sal**. Gottlands f. i Visby ett fornsaksmuseum. -**saxisk**; -a (språk). Fornlätgysk i inskränkt bet. Jfr d. o.

-**sed**. -**sjö**; -studie osv. Geol. o. d. Sundelin, U. ~ F-studier inom Stångåns och Svartåns vattenområden. -**skald** skr. -**skand** (inav)isk. -**skrift**; (-s)sällskap. 1) Paleografi eller konsten att läsa f. 2) Utgivande av f-er. Svenska f-sällskapet stiftat 1843; utger skrifter »äldre än 17-de årh.» o. understöder utgivandet av »ärpå grundade historiska, filologiska, litterärhistoriska och bibliografiska arbeten». -**språk**; -sstudium.

Vanl. om språken före 1500; ibl. i inskränkta bet. om än äldre tidsskeden (i forntiden). Motsatt 'modärna språk, nutidspråk' (ibl. även medeltidsspråk). En forskning, som mer intresserat sig för f-en än för de nutida språken. Ordet är ännu icke uppvisat i f-et, i vårt f. Italiens f. -**stor**, -t; -het. Mest skönl. Du tronar på minnen från f-a där. 1600-talets yverborna drömmar om Sverges f-het A. Blanck. -**svensk**; -a (språk). Subst. o. adj. Svenskan från omkr. 800—1526 kalla vi f-a; vill man urskilja olika perioder av f-an, säger man, att runsvenskan råde ungefär 800—1250, den (klassiska l.) äldre f-an 1250—1350 och den yngre f-an (l. medelsvenskan) 1350—1526. -**sång**. -**sägen** [l. -sägna]. Fornsägner från Närke.

-**text**. Det tillägg som är att vinna ur f-er som publicerats senare ~. -**tid**, -sbild m. fl. se II. F-en kan avse dels tiden före medeltiden dvs. 'Gamla tiden', hednatiden (o. detta får väl anses som huvudbet.), dels tiden före reformationen, dels även förhistorisk tid l. - friare - fornålder, urtid, äldsta tid. I. Enkelt. 1) F-ens folk. Under, i f-en. Som tillhör f-en, vår l. vårt lands f. Sverges f. F-ens svinfylkingar. Den klassiska f-ens lämningar av konstalster. I en avlägsen, i avlägsnaste f. Förlora sig i den grå(aste) f-en. 2) Märk bildl. Min egen f. Aftonbladet uppträdde under skyddet av sin

f. länge som frisinnat Karlstadstidn. II. Ssgr. Exempel. F-sbilder från Svitjod. Lysande f-sbragder. Gråa f-sdagar. E. G. Geijer. En f-sfigur, f-shjälte som Gänge-Rolf. En f-ssaga från det gamla Helas. -**tida**, =; -bragd (oftare forntidsbragd) osv. Jfr föreg. Nästan endast som attribut. Piktarna, ett f. folk i Skottland. F. lysande bedrifter. Vittna om landets f. storhet. **Syn**. jfr forn. -**tro**. Kvarlevande f. [hos kulturfolken]. -**trog** [en]. En allt för f-en härmning av vårt 1400-talsspråk. Älvdalsmålet, den ~ f-naste formen av dalmålet A. Noreen. -**urkund**. -**vall**. F-en Jamtli, föreningen Jämtslojds fornby. -**vård**; -ande. Jfr fornminnesvård. Från Krusenbergs [utövade Cederström] i viss mån en f-ande verksamhet, i det att ~ A. Erdmann. -**vän**. Gottlands f-ner förening för tillvaratagande av Gottlands fornminnen. F-nen en fortsättning på Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens Månadsblad. -**värld**. En fantastisk f. -**yrdislag**, subst., det kön. Förr även 'fornyrdalag'. Ett fornnordiskt stavrimmat versmått med 8-radiga strofer (t. e. Trymskvädet: Vred var Ving-Tor, / när han vaknade osv.). I Ringsdrapa har Tegnér fritt efterbildat det gamla f. (Sitter i högen / högtädd hövding osv.). -**älder**; -ersmänniska (mest i plur.); -rig(het). Mest skr.; ej säll. skönl. Nordens f-er forntid. En rent av frigt verkande gård. Formernas olika f-righet J. M. Sundén. -**älskare**. Mest skr. -**ärvd**. Mest skr. F-a föreställningar och åsikter. F. dygd.

— **Förn** a l. **Förn** [as, -ade(s)]. Mindre känt. Mest skönl., ibl. dialektartat. 'Egentl.' o. bildl. Bokarnes skog med f-ade toppar Joh. Paulson. F-ande virke Ruben Berg. Ordbildningens lagar f-as och vissna V. Rydberg. Att ordens f-ande börjat rätt snart Ruben Berg. **Syn**. murkna, förtorka l. förfalla av ålder, (för)vissna.

Fors¹ se force.

Fors² (-å; -en, -ar. De 'egentliga' bet. äro ofta icke åtskilda l. fast utpräglade. Huvudbet. är 'stridare ställe i älv, flod' o. d.; ibl. skiljes ordet icke från 'fall'; ibl. avser det '(starkaste) strömfåran'; ibl. betyder det 'forsande älv' o. d.; slutligen brukas det även bildl. 1) 'Egentl.' I närheten av staden bildar älven flera f-ar. F-en blir här allt starkare och stridare, och snart hör man dånet av ett mäktigt fall. Ryckas med, gripas av f-en. F-ens sugning. Vid f-en. Hör jag f-ens vilda fall. Bruset av en ännu avlägsen f. Överrösta forsens dån, brus, larm. En dånande f. I en krök, där f-en gick, lopp stridare. F-en, som nu nästan lodrätt störtade sig ned från klipporna ~. På en sträcka av två mil kan man räkna tretton f-ar. Nämforsen med sina många

fall. Ränna en *f*. norrländskt: låta en båt gå utför en fors (varvid forskarlen står i aktern o. styr). *Nedanför bron bildar älven Staforsen* ~. *De vackra, trapplika Eggfarna i Indalsälven vid Ocke. Fjält-, bergfors. Sitta mitt ute i f-en.* 2) Friare o. bildl. *Ännu en timme efter regnet var det riktiga f-ar på gatorna. F-ar av blod. Mellan hissdörren och porten kväller det i en ständig f.:* Tjänare Dick, roligt att se dig — *hålld Harry, din gamla hederssprick* ~. *Under en f. av ord. En aldrig sinande f. av tillmälen och beskyllningar. Syn. 1)* stritt l. stridare ställe i älv l. flod l. d., starkt strömdrag (med virvlar o. skum), häftig ström(sättning), forsande (stycke av) älv osv., brusande vatten; ibl. fall; (starkaste) strömfåra(n), strek(e); 2) 'ström', (stört)flod, 'skur' osv.

— **Forsbåt**. Snipa tillspetsad i för o. akter o. vanl. med två par årtullar. *F-en brukas ej blott i rinnande vatten; den träffas ända nere i Vänern och Vättern, om den och där är kortare än längre norrut. -fall. -farare. -färd. -huvud.* Översta delen l. början av en fors. Kallas även forsacke. *Det kan hända sig, att en båt stjälpes vid f-et och ~ Pelle Molin. -karl.* En som styr forsbåten utför forsén. **-nacke.** Jfr forshuvud. *Det är f-n i Sollefteå Pelle Molin. -rännare;* -ing (med plur.). Norrl. *En god f-are. Återvägen togs längs Ångermälven med äventyrliga f-ingar här och där Erik Modin. -vatten.* Överstänkt av f-net. **-våg.** En oerhört vild fors med flera meter höga f-or.

— **Fors(a)**, -ade. 1) Egentl. Där strömmen f-ade som starkast, låg en svart sten, litet emellan överstänkt av forsvattnet. Rännilarna hade blivit f-ande bäckar. 2) Friare o. bildl. a) *Det gick så att vattnet f-ade, det f-ade om båten l. om stäven. Regnet formligen f-ar ur molnen. Blodet f-ade ur såret.* b) *Orden kommo i en oavbrutet f-ande ström. En f-ande svada. Livsorlet f-ar från staden Fröding. Syn. strömma häftigt (o. bryta sig i virvlar o. skum), skumma, brusa; (ibl. mer l. mindre nära:) frambrusa n, rusa, störta sig, spruta, 'koka', frusa, skvala, svala, bilda(s) en fors.* — **Forsa fram** [u], **igenom, in, ned** [u], **ut, över.**

Forsera se forcera.

Forsk(a) (-å-); -ade, [-as]. Brukas icke i rent 'fysisk' mening. 1) *Du bör inte vidare f-i saken, utan låt du udda vara jämnt. F-a efter lösningen av en gåta. Kasta en f-ande blick på ~.* 2) *F-a efter sanningen. F-a i skapelsens mystär. F-a i gamla böcker, skrifter, i arkiv. Jag har förgäves f-at efter den ifrågavarande handskriften i Köpenhamn såväl som på kontinenten. Trött att f-a och att fråga. En (ständigt) f-ande ande. Syn. efterforska, anställa (efter)-*

forskningar, undersöka, (träget) söka efter, leta, spana, söka få reda på l. utreda l. utgrunda, söka svar(e) på, bedriva forskning(ar) (i l. efter); (f-ande ibl.) provande. — **Forska efter n, ut n.**

— **Forskare** l, -(-en, -e; -arbete m. fl. se II; [forskari'nna l. forskerska]. **I.** Enkelt. Mest = vetenskaplig f-e; mer säll. som direkt verbalsubst. *En (vetenskaplig) f-e av rang. Den berömda f-en återvänder med kvällståget till Köpenhamn. En f-e med europeiskt rykte. Nyare f-e antaga emellertid, att ~. F-e i ämnet. En av våra duktigaste f-e på området. Historie-, religions-, forn-, språk-, natur-, släkt-, arkiv-f-e. Polar-f-e. Arkivforskarskan fru Jully Ramsay. II. Ssgr. Jfr ssgr till forskning. *Frukten av ett livslångt f-earbete, oförtrutet fortsatt ännu in på älderns dagar. Trots sin fina f-begäring H. Schück. Han har verklig f-blick, det kan icke förnekas. En ovanlig f-flit. F-hägen, ett arv från ~. Och här har han fått sällsamt rika och intressanta fält för sitt f-nit. Frummet [i Kungl. Biblioteket i Stockholm] har haft 1,028 besök, visnings-salen 4,173 ~, läsesalsfrekvensen är i sjunkande. Syn. (ibl.) vetenskapsman, lärd, sanningssökare.**

— **Forskning**, -en, -ar; -sbgär m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Allmännare. Nästan endast plur. Ofta ifråga om polis-ar. *F-ar anställdes, gjordes (genast), men utan resultat. Polisen bedriver energiska f-ar (i saken). F-arna befinna sig ännu på ett förberedande stadium. F-arna efter den försvunne gävo intet resultat. 2) Vetenskapligt o. d. a) Vetenskaplig f. Exakt f. Den fria f-en. Fen bör vara förutsättningslös och så vitt möjligt objektiv. Ur vår tids f. en skriftserie. I (den vetenskapliga) f-ens intresse. Då f-en ~ naturligtvis har bragt i dagen en mängd nya fakta. Till gagn för f-en. Föra f-en framåt. Ett i svensk personhistorisk f. enastående arbete. Den ~ pågående, livliga bergshistoriska f-en. Den nutida f-en känner ej något dylikt. Svensk tidskrift för musikforskning. Språkforskning m. fl. jfr forskare. b) Bedriva (övriga, djupgående, framgångsrika) f-ar i ~. Fullfölja sina f-ar i ~. Mångåriga f-ar i l. över de svenska dialekterna. Resultatet av mångåriga f-ar. I sin f. något dogmbunden. c) F-ar i det inre av Afrika. Sträckor, som nu ligga öppna, öppnats, blivit tillgängliga för f-en. II. Ssgr. Jfr ssgr till forskare. 1) Ett okwligt f-sbgär. Ett ännu obrutet f-sfält. Denna jämförelsevis nya f-sgren. Med regeringens beslut torde ~ metallografiska f-sinstitutets framtid praktiskt taget vara tryggad. De senaste f-sresultaten. 2) Stadd på f-sfärd till, i Bolivia. Svenskarnas f-sresor i Sydamerika. Vår kände f-sresande Sven Hedin. **Syn.** (efter)spaning(ar),*

sökande, undersökning, efterforskning, ibl. förfrågning(ar), (ibl. nära) letning l. rannsaking; vetenskaplig forskning l. undersökning, ibl. studier; ibl. forskningsresa, utforskning o. d.

Forsla (vanl. -å; -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.); -ingsavgift; -ingslön; -ingsskylldig(het). *F-a* varor till ångbåtsbryggan. *F-a* (ngt) på kärren, på l. i vagn, på bår, efter häst, landvägen. Allt järn från bruket *f-as* numera på järnväg, ej sjöledes. Varor som ej tåla att *f-as* långa sträckor. *F-ing* av tunga saker. *F-ingsavgift* fraktsedel 1918. **Syn.** frakta, föra, fortskaffa, beförda, köra (i foror l. lass), (över)sända, transportera, förflytta, skicka, ibl. skeppa. **Forsla** av *n*, **bort** *n*, **fram** *n*, **in** *n*, **ned** l. **ner** *n*, **undan** *n*, **ut** *n*, **över** *n*.

Forst (-å). Av tyska 'forst' = 'skog som ägnas skötsel o. tillsyn'. Orden med 'forst-' ha tidigare vunnit insteg i Finland där en del äro officiella o. där de överhuvud allt fortfarande äro vanligare än hos oss. Naturligtvis brukas de även om tyska fhdn (t. e. f-akademii, f-kandidat). **Syn.** skogs-, skoglig. **Forstman.** En bok för våra forstmän och vattenbyggare. **-mästar**e; -kurs. En som utgått från Skogshögskolans lägre kurs. Enligt stadgar av 5 dec. 1914 omfattar [Skogs]högskolan dels en högre kurs, jägmästarikursen, dels en lägre, f-kursen. Finländskt '(över)f-e' motsvarar vårt '(över)-jägmästare'. **-teknisk. -väsen(de).** Skogshushållning, skogsväsen(de). — **Forstlig**, -t. Hos oss redan åter rätt föråldrat. Chef för Kopparbergs och Hofors *f-a* avdelning från 1904. *F-t* och handelstekniskt bildad person ~ erhåller anställning i bränslekommissionens revisionsavdelning. Den högre *f-a* bildningen. Att k. m. t. den 3 mars 1905 förklarar, att det *f-a* biträdet hos skogsvårdsstyrelsen i Värmlands län skall kallas länsjägmästare. **Syn.** skoglig, skogs-.

Fort¹ (-å; -et, =. Slutet (självständigt, mindre fästnings)verk, självständig o. stormfri befästning (för artilleri o. infanteri). Krigs. Anlägga ett *f*. De ensamt belägna *f-en* i västern. Nutidens *f.* ha ofta triangulär grundform. Spårfort och gördelfort. Tre av Kronstadts (gördel)*f.* erövrade. *Adr.* Fortchefen, Kungsholmsfort, Karlskrona. Besättandet av de grekiska gräns*f-en* genom bulgariska trupper 1916. Ett av Köpenhamns kustfort. **Syn.** mindre fästning, (litet) fäste, skans. — **Fortchef.** Krigs. *F. å* Kungsholmsfort. **-gördel.** Krigs. *F-n* [kring Paris], *S:t Denis*, Montmartre dyka upp [för flygaren] ~. **-linje.** Krigs. En modärn fästning består oftast av *f-n* och kärnfästningen.

— **Fortifikation**, -en. 1) Befästningskonst, befästningsväsen(de). 2) Mest i best. form. Svenska arméns (fästnings)ingenjör-

kår, 'fortifikationskår'. *A. Odelstierna*, generalmajor, chef för *f-en*. Löjtnant vid *f-en*. *F-ens* emblem: en av strålar omgiven femuddig stjärna. *L. W:son Munthe*, Kungl. *F-ens* historia. *F-en* har förr tidvis benämnts Ingenjörkåren. — **Fortifikationsavdelning.** En avdelning av K. Marinförvaltningen. *S. E. Bjuggren*, chef för Marinförvaltningens *f. -befälhavare*. Krigs. Å fästning placerad fortifikationsofficer som bl. a. har att övervaka o. leda anbefallda nybyggnadsarbeten inom fästningsområdet; lyder under (chefen för fortifikationen o.) fästningens kommandant. *F. i* Karlskrona fästning. Major Gyllenkrook, *f. vid* Kommandantskapet i Boden. **-departement.** Krigs. *K. Arméförvaltningens f.*, under chefskap av fortifikationsgeneralen. **-förråd.** Krigs. *F-en* utgöras av fältförråd för ingenjörtrupperna, fästningsförråd och fasta skanstygsförråd. **-general.** Chef för fortifikationen. **-kassör.** Krigs. Civilmilitär tjänsteman tillhörande förråds- o. hantverksstaten, handhar o. redovisar vissa för fortifikationsändamål anslagna medel. *F. i* Ålvsborgs fästning. *F.* och redogörare vid Fortifikationens kassaförvaltning. **-kurs.** Krigs. Lärare ~ i förbindelselära o. tillämpad mekanik vid högre *f-en* [i Artilleri o. ingenjörshögskolan]. **-officer.** Krigs. *F.* vid femte arméfördelningens stab. Två kolletter och ett par spetsbyxor [för *f-are*]. **-stab;** -officer. Krigs. *F-en* har till uppgift att bidraga till utvecklingen av det militära ingenjörväsendet inom armén o. av det fasta försvaret m. m. *F-en* är fördelad på huvudstationen i Stockholm, vid arméfördelningarna och på fästningarna. *F-ens* organisation genomfördes under åren 1916—1919. Överste de Champs, chef för *f-en*. För att bli *f-s* officer fordras i regel fullgjord aspiranttjänstgöring och därefter 2 års trupptjänst. **-ändamål.**

— **Fortifikatorisk**, -t. Mest fackl. Jfr föreg. I *f-t* avseende. De *f-a* anordningarna. Skärskådade de härliga borgarna såväl *u f.* som konstnärlig synpunkt. **Syn.** fortifikations-, befästnings-, fästningsingenjörsk.

Fort² (l. fört); -are. Adv. Sammanförs ibl. med fort³. **I.** Adverbiellt. Skarp skillnad *mln* rums- o. tidsbetydelserna upprätthålles icke alltid. 1) Rum. **a)** 'Egentligast'. Han går lite för *f.* för mig. Inte så *f.*, vi kan inte följa med! även i tidsbet. Rida *f.* Jag vill gärna åka *f.*, hör du! Så *f.*, att man hade svårt att fånga detaljerna i rörelsen. *F.*, men jämnt. På det viset kommer vi *f-are* fram. Och sprang det *f-aste* jag förmådde över myrhalsen ~. Så *f.* som benen förmådde bära honom. **b)** Ngt friare. Arbeta (både) *f.* (och väl). Du läser för *f.* i mitt tycke. *F.* och illa kan ingen gilla. Han skriver mycket *f.*, men stilen blir där-

efter. c) Märk särsk. *Leva f. (undan) friskt, 'bränna ljust i bägge ändar'.* 2) (Rum o.) tid. a) *Han kom ut igen fare än vanligt, fare än han kommit in. F. ner med huvudet, man ser dig! Så f. ske kan. Kom så f. du (någonsin) kan! jfr II 2. Det gick ganska f. för honom. Sin examen tog han ovanligt f. Hur f. kan han vara här? (Det får bli hur det vill,) men f. ska det vara! F. och dumt! Mycket f. ledsna på ngt. Svara nu f. fast möjligt, är du snäll.* b) Märk särsk. *Klockan går (5 minuter) för f. går ~ före.* II. Märk särsk. 1) Interjektionellt. *F., kom hit ska du få se! Hit med ett glas vatten, f.! F. på dörrn! F. härifrån! F. are, fare!* 2) Som konjunktion brukas 'så fort (som)'. *Så f. (som) han fick se dig, smet han om hörnet. Kom, så f. du har gjort ifrån dig. Jag skall tala om det för dig, så f. jag fått tillåtelse.* **Syn.** med l. i hast, med (all) skyndsamhet, snabbt, skyndsamt, hastigt, flinkt, raskt, 'kvickt', hurtigt, färdigt, snabbt, med stor snabbhet, ibl. i flygande (fläng); snart, (ibl.) ofödröjligen, utan dröjsmål l. tvekan, omedelbart, på fläcken l. ögonblicket, ibl. tidigt.

— **Fortfärdig**; -het. Ofta smtl. *Pojken tyckte, att han aldrig hade sett mor så f. Hon är både duktig och f. F. i sitt arbete. Det var en f. en för att vara så tjock, tänkte han Fanny Alving. Di här småbåtarna ~ är inte så f. äv sej S. Lagerlöf. F. het och uthållighet.* **Syn.** rapp, rask, flink, som gör fort ifrån sig l. fort får ngt ur händerna. -**körare**; -ning (med plur.). Särsk. en som kör för fort. *Fartmätarbilen — en skräck för f. are 1919. Förbudet mot f. ning. F. ning i kurvor. De flesta försyn- delserna äro ~ f. ningar.*

— **Fort|a**, -ade, -as. Mindre vanl. (kanske blott ldl.). Ofta smtl. 1) *Men då behöfde ja inte f. stegen någe. Stegen f. a sig, kjolarna vifta, käpparna svänga ~.* 2) Särsk. sydsv. *Om klockan vill f. a sig dra sig före.* **Fort|a på.** Jfr föreg. *F. a på ngn. Han behöver f. as på. Hon f. ade på stegen mer och mer tog allt snabbare steg, ökade farten.* **Syn.** påskynda n.

Fort^s (l. fort); adv. Sammanförs ibl. med fort^s. 1) Som enkelt brukas ordet nästan endast i uttr. *Allt f. (allt fortfarande) som även smnskrives.* 2) Ordets huvud användning är emellertid som första led i ssgr (ofta verb o. ej säll. ngt skriftspråkliga), där det har bet. 'vidare, fortfarande, framåt, fram-'. Ngn enda gång kunna verb med 'fort-' äld. (l. skämts.) ännu upplösas (t. e. 'komma fort', 'fara fort').

— **Fortbestå.** Skr. *Organisationen fortbestod även under ~. Som ännu f. r. En f. ende sammanslutning av lönearbetare.* **Syn.**

fortfarande äga l. ha bestånd l. finnas l. vara ti'll, äga fortvaro l. fortbestånd, (fort)-vara, fortleva, bli(va) bestående l. vid makt. -**bestånd**, -et. Skr. *Äga f. För sitt f. vara hänvisad till ~. Hysa farhågor för älgstammens f. Att få bolagets f. tryggt.* **Syn.** fortlevande, fortvaro, fortfarande bestånd. -**bild|a**; [-are]; -ning; -ningskurs. Ofta refl. *Anlagen f. as bäst, anser han, vid sådana läroverk, som ~ skr. F. a sig i en lantmannaskola. Som önska f. a sig i vissa ämnen, önska f. ning i en eller annan riktning utöver det mått folkskolan kan ge. En högst beaktansvärd fare av Boströms lärar skr. Dessa f. ningskurser äro avsedda som en överbyggnad på folkskolan. F. ningskurserna i gymnastik få sitt anslag. En f. ningskurs i Uppsala för svenska församlingslärare i Estland.* **Syn.** ytterligare l. vidare utbilda l. utveckla, (f. a sig:) fortsätta sina studier l. sin utbildning.

-**far|a** [n]. Fri form träffas ngn enda gång (äld. l. skämts.). Ordet uppvisar knappast några bet.-skiftningar; det är blott att anteckna att det även kan brukas om ett fortsättande efter avbrott. 1) Personsubj. *Om du f., som du börjat, kommer du att gå långt. F. a med sina bemödanden. Envist f. a med ngt. Fortforo att med framgång bearbeta den svenska rättsvetenskapen. Så att du får obehindrat f. a. F. du ostört! Det är bäst, om man får f. a i ett, utan avbrott. Han f. (ännu) med sina avrivningar. Vet du, om han ämnar f. a (med) att gå på mina föreläsningar även denna termin? Vill du inte f. a att hjälpa honom åtminstone ännu ett år? F. a med l. i sitt nekande. F. a i sin halsstarrighet. Märk F., där du slutade i går! Inget folk är så söndrat som vårt! — fortfor fader Ebe.* 2) Saksubj. a) *Hettan, det fula vädret f. Ovädret fortfor (att rasa) hela natten till långt fram på morgonen. Bullret fortfor oavbrutet. Så länge det här f. Ska det här förhållandet f. a länge, står jag inte ut. Blomman f. att leva, även om den ställes fullkomligt torr.* b) *Under (en) ständigt f. ande uppsikt av kamraterna. Förbindliga försäkringar om f. ande vänskap och fredliga tänkesätt H. Hjärne. Men överkas en kropp vilken som helst av en växande kraft, erhåller den förr eller senare en f. ande formförändring Nord. Fam. En alltmät f. ande ömkhet på det skadade stället.* **Syn.** fortsätta, fullfölja, fortgå, gå på, hålla i (med), icke upphöra, (ohindrad) pågå, (fort)vara, räcka; (ibl.) åter(upp)ta(ga), åter begynna (där man slutade); ibl. gå vidare; (ibl.) framhärda, vidbli(va), fasthålla (vid); (ibl. nära:) vara ständaktig, stå fast (vid); (f. ande ibl.) bestående, (be)ständig, varaktig, stadig(varande), permanent, konstant. -**farande.** Adv. *Jag har f. kvar min gamla åsikt om kvinnorna.*

Flickan satt *f.* och snyftade lika hjärtkärande. Och tänk, när jag kom ut stod han där allt *f.* och vågade inte gå in. Att *f.* som hittills få vara innesluten i Eder bevdgenhet. Å du *f.* ond på oss? *F.* ingen förbättring? **Syn.** alltfört, alltjämt; ännu, som förut, fortsättningsvis, (även) i fortsättningen; hädanefter, i l. för framtiden. **-följ|a.** Skr. Mindre vanl. för vidare utföra, fullfölja o. d. Att *f.-andet* av det nya uppslaget kommer att bero på huru det mottages av drsskriftens läsare.

-gå. Ofta skr. Säll 'egentl.' **1)** Alltid *f.* i samma banor om planeter. Varnade ~ sonen för att *f.* på den inslagna vägen. *F.* på den bana, man en gång valt. Hädanefter blev hans liv ett oavbrutet *f.-ende* på brottets stig. **2)** Arbetet *f.-r* raskt, utan hinder, obehindrat oaktat strecken. Minsvepnigen *f.-r* (alltjämt). Underhandlingar ha emellertid *f.-tt* i det tysta, och ~. Sedan grälet sålunda *f.-tt* en stund, kom ~. Risig och urtunnad genom *f.-ende* avdöende av [undre grenar] Carl Th. Möerner. **3)** Så har det nu *f.-tt* i tre månader. På detta sätt kan det emellertid icke längre (få) *f.* Aldrig bli vi annat än fattigpack, om detta får *f.* **Syn.** fortsätta(s), fortfara (i sin rörelse l. med ngt), fullföljas, fortlöpa, försiggå utan avbrott, pågå u; gå vidare, gå framåt. **-gång;** -verb (språk.: durativt verb x perfektivt, jfr ex.). **1)** Under samtalets *f.* (blev det klart, att ~). Under *f.-en* av rannsakingen. För att vara säker om arbetets oavbrutna *f.* Det visade sig i *f.-en*, att ~. **2)** I 'jag (är ute och) reser' är 'resa' ett *f.-verb*, men i 'jag reser i morgon' är det perfektivt. **Syn.** (för)lopp, gång, utveckling(sgång). **-hjälp|a.** Skr. Mindre vanl. *F.-a* ngn till ngt. Saken torde näppeligen på detta sättet kunna *f.-as* till ett lyckligt slut. **Syn.** hjälpa fram, hjälpa ngn (att komma) vidare, föra framåt, förhjälpa, befordra.

-kling|a. Skönl. Mindre vanl. Tonerna *f.-a* ännu i mina öron fortfara att klinga, (äter)ljuda ännu, klinga alltfört, fortljuda. **-kom|ma** [n]. Äld. träffas ngn enda gång fri form. Skr. **1)** Samtliga sellerisorter äro fordrande på jordmän och *f.-ma* bäst i ~. Ehuru jordärtskocken *f.-mer* i vilken jordmän som helst ~. **2)** Han har, förmodar jag, större möjligheter att *f.-ma* på den banan? **Syn.** *f.-a* trivas o. utveckla sig; **2)** ha (lycka o.) framgång, komma fram l. vidare. **-komst.** -en; -ledamot (mest i plur.; gärna vard. l. skämts.); -medel. Mest bildl. utom i ssgrna. **I.** Enkelt. Gärna skr. **1)** All *f.* berodde ju den tiden på relationer, 'förnämna' helst Sigfr. Almquist. Sörja för ngns *f.* i världen. För sin *f.* bero av ~. **2)** Hindra växtens *f.* och trevnad. Ha god *f.* **II.** Ssgr. **1)** Röra på sina *f.-ledamöter*, på *f.-ledamöterna*. Med den ögonskenligaste fara

för sina *f.-ledamöter*. Gynnad av mina särdeles långa och rörliga *f.-ledamöter* A. T. Gellerstedt. **2)** Skr. Ett *f.-medel* av numer ganska sällsynt slag. **Syn. I. 1)** (lycka o.) framgång (i världen), (ibl. nära) existens; **2)** trivsel, tillväxt o. trevnad; **II. 1)** (*f.-ledamöter*;) fortskaffningsledamöter, ben.

-led|a. -de, -d, -as. Mest skr., gärna vetenskapligt. Av vattnet *f.-da* ljudvågor G. Adlerz. [Skall axeln] tillika *f.-a* mekaniskt arbete ~ Nord. Fam.² **Syn.** leda vidare. **-lev|a.** -de, -at l. -t; [-nad]. Ofta skr. **I.** Mer egentl. **1)** Om själen *f.-er* (även) efter döden. Huruvida arterna alltjämt *f.-a* å de redan kända lokalerna. **2)** Med innehållsobj. *F.-a* sitt liv i ensamheten, ostörd av världen. **II.** Friare o. bildl. **a)** Huru fädernas anlag *f.-a* hos söner. Jag har en klar förnimmelse av att den instinkten alltjämt *f.-er*. Denna känsla ~ skola vi se *f.-a* hos romantikerna. Så ha krigstankarna aldrig dött utan städse *f.-at* hos folket, hur sällan de än mer öppet glimmar fram. I Frankrike *f.-de* hatet som naturligt var längre än i England. Som länge *f.-de*, *f.-a* t på folks läppar. *F.-a* i ngns minne. Ännu *f.-ande* (ädmirstone i bygderna, bland folket). En (alltjämt) *f.-ande* kraft hos ~ **b)** De förkristna festernas *f.-ande* ~. Att följa ordets *f.-nad* i växt-namn eller eljes i våra dialekter H. O. Östberg. **Syn.** kvarleva n, finnas kvar, (bibe-)hålla sig, hålla sig l. vara vid liv, (allt) fortfarande finnas l. existera, icke ha gått ut l. slocknat, ännu vara levande, bestå; framleva. **-ljud|a.** -ljöd, -it. Skönl. Jfr fort-klinga.

-lopp. Skr. Mindre vanl. Följa tankens *f.* (genom tiderna). Under dess *f.* **Syn.** utveckling(sgång), gång, fortgång. **-löp|a.** -te, -t [l. -lupit]. Ofta skr. **1)** Mer 'egentl.' Vägen *f.-er* därifrån i rak linje till ~. Åsen, som *f.-er* ända till Mälaren, visar sig ännu i själva sjön i form av en räckta höga holmar. Binerverna [på fläderbladen] bildade med huvudnerven vinklar av 60°—45° och *f.-a* rätlinigt till bladkanten. **2)** Bildl. Ofta i pres. part. **a)** Resten av sammankomsten fick *f.-a* utan avbrott. Kursen är beräknad att *f.-a* under tre veckor. Berättelsen kommer att *f.-a* blott i vartannat nummer. **b)** Ett *f.-ande* föredrag. *F.-ande* följetong. Visa en *f.-ande* utveckling, en *f.-ande* serie från ~ till ~. Med *f.-ande* förklaringar. Och bilda sålunda en *f.-ande* kommentar till dikten. Såväl engångsbeslaget som det *f.-ande* beslaget K. Hildebrand. **Syn.** fortgå (oavbrutet); (*f.-ande* ibl.) o(av)bruten, ihållande, varaktigt, ständigt, (ibl. nära) jämn. **-odl|a.** Skr. Sälls. Så länge industrialismssystemet gynnas och *f.-as* P. J. Rösio.

-plant|a. -ade, -as; [-are]. Trans. o. refl. **I.** Egentl. Om människor, djur, växter. **1)** Björnarna *f.-a* sig även i fångenskapen.

Sålunda f-a sig många koraller och maskar såväl på könlös väg som genom ägg och spermatozoer. F-a sig l. f-as genom frön, sticklingar, avläggare; genom delning eller knoppning. Oförmögen att f-a sig steril, gall. 2) F-a sitt släkte. Som kunde f-a ätten. II. Friare o. bildl. 1) F-a sina dåliga anlag på de efterkommande. Anlag som ej kunna f-as. En sjukdom som lätt f-as från föräldrarna till l. på barnen. 2) Ryktet härom f-ade sig snart ända till Ystad. 3) Om ljud, ljus m. m. Ljudet f-ar sig mycket hastigare i fasta och flytande kroppar än i gaser. Storleken av ljusets f-ningshastighet beror på beskaffenheten av det medium, som f-ar rörelsen. Elektriska störingar f-as genom rymden med samma hastighet som ljuset. Syn. I. föröka (sig gm avling m. m.), skaffa sig avkomlingar, föda barn l. ungar, bilda l. frambringa l. (fram)alstra nya individer; sörja för (ngts) fortlevande; II. 1) (gm avling) överflytta l. (över)lämna i arv, lämna åt eftervärlden, överantvarda, överföra n; 2) utbreda (sig), sprida (sig), föra vidare; 3) meddela (sig), föra, (fort)leda, (f-a sig ibl.) fortskrida.

-plantning, -en, [-ar]; -sakt m. fl. se II. Jfr fortplanta. Märk särsk. I. Enkelt. *F-en inom djurvärlden är antingen könlig eller könlös; den senare, som blott uppträder hos de lägre djuren, kan ske antingen genom 'delning' eller genom 'knoppning'. Vid könsf(-en) kan den nya individen stundom även framgå ur obefruktat ägg (partenogenes). Inom växtriket ha vi dels f. genom befruktning, dels på könlös väg (t. e. genom groddknoppar). II. Ssgr. 1) Egentl. Ofta fackl. [Att] varje organism härstammar från en annan organism, uppkommer genom en f-sakt. De iakttagna f-sarterna äro väsentligen den könlösa och den könliga. F-scell köns-cell. F-sdrift. Unga, icke f-sdugliga honor. Man kan visserligen korsa en del olika djurarter och få avkomma, men denna blir då vanligen mindre f-sduglig. Denna f-sform har benämnts partenogenes. F-sförmåga. Till största delen ej ~ f-skraftiga om fåglar. F-s-organ ofta = könsorgan. När de (björnungarna) blivit fem år, äro de själva f-s-skickliga. F-skott bot. F-sstätt. [Härfåglarna leva] under f-stiden parvis och på hösten mest familjewis. 2) Bildl. F-shastighet eller det vägstycke, som en från partikel till partikel meddelad rörelse fortskrider under tidenheten, vanligen en sekund. Ljusets f-shastighet är betydligt större än ljudets.*

-satt se fortsätta (särsk. II 3). **-skaff[a]**; [-lig; -lighet]; -ning (ibl. med plur.); -ningsledamot (mest i plur.; gärna skämts.); -ningsmedel; -ningsmöjlighet; -ningsstätt. Trans. o. refl. Tungta saker böra hellre f-as sjövägen. F-a ngt landvägen. F-a per järnväg. Själva f-a lddorna till deras bestäm-

melseort. Sker fandet till sjöss, bör ~. Truppens f-ning. Så småningom lyckades han dock, ehuru under svåra plågor i det skadade benet, f-a sig så långt, att hans rop hördes i byn. Det går an, om man kan f-a sig på sina egna ben. Vare sig man är utrustad med inga, med två eller flere f-ningsledamöter Gellerstedt. Finnas inga andra f-ningsmöjligheter? Syn. (låta) föra l. bringa l. skaffa (vidare), förflytta, forsla, transportera, beförda, förpassa, förfoga; (f-a sig ibl.) ta sig fra'm; f-ningsledamöter: fortkomstledamöter, ben. **-skrid[a]**. Ofta skr. Egentl. o. bildl. Processionen fortskred långsamt och högtidligt, tills den äntligen vek in på Kyrkogårdsgatan. F-a endast steg för steg även bildl. Arbetet f-er endast långsamt, f-er med var dag, hade nu f-ät därhän, att ~. Och så skall den f-a, tills den nått fulländningen. Förbättringen tycks fortskrida. Med f-ande ålder (söräklighet). En mera f-en kultur. Syn. (långsamt) gå l. skrida framåt l. vidare, framskrida, fortgå, framgå. **-skynda[a]**. Skr. Mindre vanl. F-ad rörelse. F-a sina steg. F-a en utredning. F-a på lastens steg. Syn. påskynda n, ge ökad fart åt; skynda vidare. **-sända[a]**. Skr. Mindre vanl. Sända vidare. F-a ngt landvägen.

-sätt[a]. I. Utan obj. 1) Personsubj. a) Jag f-er väl då omedelbart (med nattåget) söderut. F-a direkt. Efter ett kort uppehåll i Halmstad fortsatte vi åter på de regn-dränkta vägarna. b) Han får f-a, där jag slutade. F. där du slutade! Nej, jag skall inte avbryta, f. (ni bara)! c) Får jag ostört f-a (med arbetet), är jag nog färdig till påsk. Vet du, om han ämnar f-a (med studierna även efter magistrexamen)? F. inte för länge med samma sak! F-a ända till slut. Och så kan man f-a i det oändliga. F-a utan uppehåll. F-er du så, är du snart pank. F-a som man börjat. d) Vill du f-a genast med frukosten, så gärna det. Du kan f-a med de här pillerna (i två månader, tills du känner, att aptiten kommit åter). 2) Saksubj. Meningsbytet f-er i morgon även 'f-es'. Vindfångets vänstra tvärvägg f-er tvårs över byggnaden och ~.

II. Med obj. (subst. l. att + inf.) l. i pass. 1) Fortsätta + obj.; fortsättas. a) Få ostört f-a sin väg (till ~). Efter ett kort uppehåll fortsattes så resan söderut. [Stas] bet ihop tänderna och fortsatte tigan-de sin väg. b) Har han medel att fortsätta studierna? F-a sitt arbete och föra det till slut. F-a sina bemödanden (att ~). F-a ett påbegynt verk. För att utgivningen skall kunna f-as utan avbrott. F-es t. e. under tidningsartikel: fortsättning följer. c) F-a (det började kriget). Som en raket sprang han upp och fortsatte förföljandet. Underhandlingarna komma att f-as. Förelisningen

kommer att *f*-as i morgon vid samma tid. Det inte värt att (längre) *f*-a ett meningsbytte, som är absolut lönlöst. **d)** Samt att undertecknad Wahlström från 1 Jan. 1918 ensam *f*-er affären under oförändrad firma. **2)** Fortsätta + att. Hon ser ej ens upp, utan *f*-er att skriva. Obekymrad om de närvarande, fortsatte han att läsa, halvmumlande och uttryckslost. *F*-a att traggla med ngt. Skall han *f*-a att studera, tror du? **3)** Fortsatt. Fortsatt eld. Men blir vid fortsatt hamning flagig. Under fortsatt fäktning. Under städse fortsatta umbäranden. Fortsatta undersökningar gävo vid handen, att ~. Låt icke livet bli en ständigt fortsatt dödsbetraktelse! Räknas som fortsatt brott. Fortsatt valförfarande ersättningsval, ibl. ny röstsammanräkning.

Syn. fortfara (med), pågå, fortgå, gå på (med), hålla i, fullfölja (ngt påbörjat), framhärda (med l. i), vidbliva, ibl. hålla ut; ta vid, återuppta(ga), återtaga (t. e. färden), fara i, gå vidare, åter börja, (ibl. nära) förnya; (ibl. utsträcka, förlänga, dra(ga) ut (på), prolänga; (fortsatt ibl.) ytterligare, förlängd.

-sättare; -inna. Bägge sälls. Skr. Vilen utomordentlig efterbildningsgäva Fröding ägde, icke bara som ordkonstnär utan som *f*-e, vidarediktare Ruben Berg. **-sättning**, -en, -ar; -savelning m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. Begära ytterligare *f*. av stilleståndet. Kursens *f*. betryggad. *F*. efter påsk. *F*. följer l. *F*. en annan gång även 'e. a. g.' = 'fortsättes' (t. e. under en artikel som avbrytes o. skall fortsätta i ett annat nummer). *F*. från föregående nummer. I de tre föreg. exemplen förkortas ordet ofta till 'forts.'. Att ett samarbete ~ i *f*-en är omöjligt, det synes oss ligga i öppen dag. Han anmärker i *f*-en (av sitt resonemang) ~. **2)** Mer l. mindre konkr. Ryggmärgen är en *f*. av hjärnan och ~. *F*-en höll icke vad början lovade. *F*-en går i en annan stil än huvudberättelsen. När sedan *f*-en utkom ~. Till Dalins Sagan om hästen finnas flere *f*-ar (av andra händer). 'Myladys son' utgör en *f*. av 'De tre musketörerna'. **II.** Ssgr. Exempel. **1)** *F*-s-avdelning om skolfhön. *F*-sbiljet från viss station, då direkt biljet ej kan erhållas. *F*-skurser. **2)** Märk särsk. **a)** *F*-sskolan är avsedd för de lärjungar, som genomgått folkskolans lärokurser samt icke övergå till folkskolans högre avdelning Nord. Fam.² 1907. Särskild stadga för *f*-sskolan, fastställd av Kungl. Maj:t den 16 september 1918 jfr folkskola. *F*-sskolor för flickor. De yrkesbestämda *f*-sskolorna o. de allmänna. *F*-sskola för järnmanufaktur. *F*. o. m. höstterminen 1920 finnas i Stockholm obligatoriska *f*-sskolor. De flesta *f*-sskoleavdelningar ~. Den för *f*-sskolekursen stadgade ti-

den. Skall därmed anses fullgöra sin *f*-skoleplikt. Där särskild *f*-sskolestyrelse finnes, åligger det ~. **b)** Ordet '*f*-svis' (adv.) som ursprungligen är finländskt har på senare tid alltmer börjat brukas även i Sverige. Nu är han *f*-svis högersns kandidat (allt) fortfarande, alltfört. Han anmärker *f*-svis ~ vidare; ibl. i *f*-en. **Syn. I.** (ibl.) följande del; jfr för övrigt fortsätta.

-vandra; -ing. Skönl., högt. Sälls. **-var**, -a, -ade; -ande (subst., adj. o. adv.). Skr., ofta bibl. l. fil. *F*-a även efter döden. Så länge krigstillståndet *f*-ar. Själens *f*-ande efter döden. *F*-ande vänskap. **Syn.** fortfarande äga bestånd l. vara till, fortbestå, fortfara att leva l. existera. **-varo**, -n. Skr.; gärna bibl., fil., skönl. l. d. Människans jordiska *f*. efter döden. Evärdelig *f*. Under krigets *f*. **Syn.** fortbestånd, fortsatt tillvaro. **-verka**; -an. Skr. Där även det goda *f*-ar i oändlighet Ellen Key. *F*-ande kraft. Virgili ~ skrifter och deras *f*-an i den senare litteraturen P. A. Geijer. **Syn.** fortfara att verka l. ha inflytande.

Forte (-å; grav); -t, -n o. adv. Mus. Två ord. **I.** Subst. Stycke l. ställe spelat med styrka, fortesats. Här kommer ett *f*. Ngn gång även bildl. t. e. Livets vilda *f*. skönl. **II.** Adv. Ofta förkortat '*f*'. Motsatt '*piano*' (p.). (Med) starkt (föredrag), tonstarkt, med styrka, kraftigt. Spelas *f*. — **Fortepassage.** Mus. Fortesats. **-piano**; -spel(are) m. fl. Mus. Äld. för '*piano*' (instrumentet). **-sats.** Mus. Sats som skall spelas forte. I *f*-er med orkester. — **Fortissimo** (grav l. akut); -t, -n o. adv. Mus. Två ord. Motsatt '*pianissimo*'. **I.** Subst. Ställe som föredras med stor styrka. Ngn gång bildl. **II.** Adv. Med så starkt föredrag som möjligt, med stor styrka. Ofta förkortat '*ff*'. Föredrages *f*. **Fortissimosats.**

Fortifikation m. fl. se under fort¹.

Fortuna (grav); ett; -bord; -spel. Ett slags spel med kulor o. kö på ett särskilt, litet, avlångt, upptill avrundat o. slutande 'bord' med urgröpnings där man skall söka få kulorna att stanna.

Forum (grav); =, [= l. -a]; -fråga. **1)** Lagt. Domstol dit ett mål hör. Domstolen i mantalsskrivningsorten är i det stora flertalet fall av tvistemål rätt *f*. Adelsmäns rätt till särskilt *f*. i vissa mål (s. k. forum privilegium) är numera (*f*. o. m. år 1917) upphävd. Dragas inför rätt, laga *f*. Det i lag bestämda *f*. för ett mål. Förklara sig icke vara rätt *f*. för avdömande av mål mellan ~. Rådhusrätten tveksam i *f*-frågan. **2)** Friare. Det anser jag inte, att matlagat, att jag är (rätt) *f*. för. Det hör ej till mitt *f*. det bör icke hänskjutas till mig, tillhör ej mitt område, det är ej min sak att avgöra. **Syn.** behörig l. laga l. rätt l. vederbörlig domstol.

Fo'rward (fårroödd); [-en], -s; (-s)kedja (ett lags anfall, anfallskedja); (-s)spel. Idrotts. Anfallsman i fotboll, bandy osv. *De fem f-s benämnas: vänster ytterforward osv. Nu hade Kamraterna fått blodad tand, och hela deras f-skedja pressade på i bandy. F-skedjan ~ skulle säkert vinna på att ~ skjuta flitigare. Syn.* framkarl, anfallsman.

Fosfat (-å-); -et, = l. -er; -gödningsmedel; -halt(ig); -mineral. Kem. o. lant. Fosforsyrat salt, forforsyresalt. *De utfüllda ferna. Åtskilliga f. användas som konstgödningsmedel. Genom behandling av svårslösliga (dvs. neutrala eller basiska) f-er med svavelsyra bildas lättlösliga sura f-er, på vilket förhållande superfosfatfabrikationen beror. Ben-, guano-, mineral-, rå-, super-, tomasfosfat. För beredande av f-gödningsmedel. F-haltiga konstgödningsmedel. Ett f-mineral som apatiten. — Fo'sfor* (fåssfårr; grav l. akut); -n. Ett mkt utbrett grundämne som dock i naturen icke förekommer fritt. *F. framställes numera nästan uteslutande av ben. Gul, vit l. vanlig f. i vanlig temperatur mjuk, är lättantändlig o. mkt giftig, lyser i mörker med svagt o. blåaktigt sken; förvaras på grund av sin syrsättlighet under vatten. Röd f. mörkröd, icke giftig, syrsättes icke i luften, antänds först vid 260°. Röd f. har stor användning i tändsticksindustrien, särskilt sedan den gula f-n på grund av sina farliga egenskaper blivit förbjuden. F. skall vara inlagd i tillödda bleckdosor, förvarade i ~. F. får icke postbefordras. Säkerhetständstickor utan svavel och f.*

— **Fosforaktig**, -t. Och ögonen [på lodjursungen] fingo ft eldgult liv Adolf Johansson. Sprida ett ft sken. -**artad**, -at. *Lysa med ett f-at ljus. -bit. -blek.* Gärna skönl. *F-a irrbloss* Österling. -**blå**. Ofta skönl. *Svallvågorna kring fartyget började att lysa med ett f-tt sken, påminnande om blixtns återsken bland moln* Sven Hedén. -**brons**. Tekn. o. d. En legering av koppar o. tenn vartill tillsatts en mindre mängd fosfor. *F. till propellrar. -fabrik.* *Ferna vid Birmingham och vid Lyon. -fat-tig.* *F. järnmalm. -fri.* Satsen till stickorna är däremot f. -**förgift**a; -ning. Mest i s-former, perf. part. o. som verbsubst. *Nära att f-as, att bli f-ad. F-ningarna av-togo plötsligt, då den 1 juli 1901 försäljning av fosforstickor förbjöds. -glans.* Skönl. *Som lyste med blåblek f.* Axel Ahlman. -**grön**. Skönl. *Med f-a ögon. -halt; -ig. *Sällan högre f. än 0,01 proc. F-iga preparat. F-iga malmer förädlas i Sverige? F-iga ädelfettsarter. -lik; -nande. -**lysande**. Brukas ibl. för 'fosforescerande'. -**mos** rättmos.**

-**nekros** (-ås). Bortdöende av käkbenet på grund av kronisk fosforförgiftning; an-

grep ofta arbetare i fabriker för framställande av fosfor o. fosfortändstickor, så länge den gula fosfor där ännu fick användas. -**ren**. *Exporten av f. järnmalm. -rik; -edom. *Engelska fabrikat äro vanligen f-are om 'fosfortenn'. -sken.* Ibl. för 'fosforescens'. -**sticka**. Fosfortändsticka. *Grubben kratsade med en f. på vägen, men ~. -syra; -egödning; -erik; -ad. Kem., lant. m. m. Mest om *Vanlig f-a* dvs. f-eanhydrid upplöst i vatten. *Vid 40° C. tänder sig fosfor i luften och förbrinner under stark ljusutveckling till f-a. F-an utgör en viktig beståndsdel i gödningsämnena. Men även övriga delar av växten bliva vid f-egödning näringsrikare* Juhlin-Dannfelt. *F-ad ammoniak användes i flere slags gödningsmedel för krukväxter. -tändsticka. Motsatt 'säkerhetständstickor' (vka sakna svavel o. fosfor). *F-orna kommo i bruk i början av 1830-talet, men på grund av den i dem förefintliga gula fosfors farliga egenskaper äro de hos oss förbjudna sedan 1901. -väte.* Kem. En särdeles giftig gas. *Förgiftningar orsakade därav att f. utvecklats ur fuktigt kiseljärn. -ånga.****

— **Fosforesce'ns** (-sj-); -en; -fenomen; -ljus; -tid. 1) Vissa kroppars egenskap att själva lysa efter föregående belysning utan att frambringa ngn märkbar värme; även om själva ljus(fenomen)et. *Det [ljus], som har åstadkommit f-en. Ämnena som äga f. nyttja till självlysande tändsticksställ, urtavlor m. m. Svavelkalcium kan alltefter framställningssättet ha gult, grönt eller violett f.ljus. Många kroppar ha en mycket kort f-tid. 2) I fråga om en del fosforliknande ljusfenomen hos bakterier, i lysved, hos en del små havsdjur osv. Även skenet hos lysmaskar, lysflugor o. d. räknas populärt taget hit. a) Även en ytterst obetydlig mängd av fritt syre är tillräcklig för att åstadkomma f-fenomenet [hos s. k. fotogena bakterier] G. Lagerheim. b) Havets f. (marelden) uppträder oftast i form av lysande punkter, skivor, kulor eller strimmor. Hos de flesta lysdjur framträder f-en endast, då de på något sätt retas. Havsfosforescens. Syn. (ibl.): luminiscens, fosforsken, fosforart (ljus l. sken, marelid. **Fosforesce'nt**, =. Självlysande, fosforescerande. **Fosforescer**a, -ade. Särsk. vanligt i pres. part. *Lysa i mörkret efter föregående belysning (utan att utveckla värme), äga fosforescens, visa fosforescensfenomen, lysa med fosforaktigt ljus, lysa utan att förbrännas. Jfr fosforescens. Även krita f-ar. F-ande ämnena. Den f-ande kroppen. F-ande organ. Och Aristoteles kände till, att kött och döda fiskar kunna lysa med f-ande ljus. Syn. (f-ande:) fosforlysande, fosforescent.**

— **Fosfor|i'sm**, -ismen; -i'st; -i'ststri-

d(en); -istisk. (En gren av) nyromantiken i Sverige (namnet efter tidskriften Phosphoros). *F-ismen* ingöt nytt liv i svensk poesi och betydde i fråga om språkformen en avgjord föryngring. Den stridbaraste truppen av nyromantiker i Sverige är *f-ister*na eller den s. k. 'nya skolan'. Skillnaden mellan *f-ister* och *göter* har nog framhållits väl mycket på bekostnad av likheterna. Adjektivet *f-istisk* har ibland fått en betydelse som närmar sig *svulstig*.

Fossil¹ (-å); -et [förr även -iet], = [l. -er l. särsk. förr även -ier]. Geol. osv. En i berg- l. jordlagren förekommande l. därför uppgrävd lämning av djur l. växt från fornvärlden; även i dylika lager förekommande spår efter forntida djur l. växter; förr även om mineral. I det s. k. *urberget* ~ ha inga säkert igenkännliga f. träffats, men i alla yngre formationer ~ finnas sådana. *F-en* äro ~ de viktigaste hållpunkterna för den geologiska tidräkningen. *F.*, inbäddade i bärnsten. De äldsta ~ *insektf-en*. Växtfossil. **Syn.** (ibl.): förstening, stenvandling, petrifikat. — **Fossilfettig**; -dom. Bestående av ytterst f-a sandstenar, kalkmarglar och skifferleror. — **-fynd. -förande.** Carl Wiman, föreläser d geologiska lärosalen ~ över Sverges f. bildningar. I alla yngre formationer [än urberget] — som därför också kallas f. — **Fossil**², -t. Tillhörande forntidens djur- l. växtvärld o. (i förstenad l. förkolad form l. som avtryck) bevarad i berg- l. jordlagren l. därför uppgrävd. Jfr fossil¹. De f-a växterna och djuren. G. Andersson, *Studier över Finlands torvmossen och f-a kvartärflora*. *F-a* skogar förstenade skogar, större samlingar av f-a träd (även om de ligga). De högsta fynden av f. tall H. Smith. Ett f-t ormbunksläkte. En *Euryale*-art är funnen f. i en interglacial avlagring i Ryssland och ~ en slags näckros. Länder, som icke äga tillgång på f-t bränsle (stenkol osv.). Subf-a frukter av *Trapa natans* från de geologiska tiderna närmast före de nuvarande. **Syn.** (ibl.): uppgrävd ur jorden(s inandömen), förstenad, stenvandlad, petrificerad, förkislad, förkolad.

Fossing se fotsing under fot.

Fostbrödralag, -et, =. Egentligen om fornnordiska fhdn men även friare o. bildl. Dels vänskapsband som förenade ynglingar som haft samma fosterfar; dels det särskilda vänskapsförbund som under blodsblandning plägade ingås mln vuxna män i Norden. De hade blandat blod och ingått f. **Syn.** blodsförbund, blodsbrödraskap, fostbrödraskap, (ibl. nära) vapenbrödraskap; innerligt vänskapsförbund. **Fostbrödraskap** = föreg. *F-et* synes ofta ha varit starkare och innerligare än det naturliga blodsbandet. Efter kristendomens införande

kom *f-et* med dithörande blodsblandning ur bruk såsom en heden sedvänja.

— **Foster** (akut); -ret, -er; best. plur. -ren (smtl. även f-erna l. f-rena). **1)** Egentl. Om människor o. däggdjur så länge de befinna sig i moderlivet; även om just framfött foster. **a)** Människor. *F-ret* i moderlivet. Under den tidigaste delen av *f-er*perioden, innan formerna ännu utbildad sig, benämnes *f-ret* vanligen embryo. Fullgånget l. moget, ofullgånget l. omoget *f-er* fullt l. icke fullt utbildad (vid födelsen). Om *f-ret* kommer utan liv eller ofullgånget fram. Ofött, dött, för tidigt framfött, välskapat *f-er*. *F-er*, som födes, innan det uppnått 28—30 veckors ålder, kan i regel icke behållas vid liv. Livsdugligt *f-er*. Fördriva sitt *f-er*. Bära hat till *f-ret*, sitt *f-er*. Har kvinnan utsatt *f-ret* eller ~. Och *f-ret* förstört. Lägga *f-er* d lönn hemligt framföda *f-er* o. dölja det. **Människof-er.** **b)** Djurf-er. **2)** Bildl. Tomma *f-er* av en sjuk, en överretad hjärna. Ett *f-er* av hans fantasi. (Ett) *f-er* av en uppgjagd inbillning. *Fantasi-, inbillnings-, hjärnf-er*. Ett *f-er* av sin jaktade tid. *Snillef-er*. **Missf-er.** **Syn.** **1)** livsfrukt, (ibl.) embryo, livsfrö; (ibl.) nyss framfött barn, avföda; **2)** 'barn', skapelse, alster, frukt, produkt, ibl. 'utslag'.

— **Fosterfördrivande**, subst. o. adj.; -are (ibl. även om kvinna); -erska (dels om en som fördrivar på andra, dels om en som låter fördriva sitt foster); -ning; -ningsbrott; -ningsfall; -ningsmedel ('abortiva' medel). Med f-ning menas för tidigt avbrytande av havandeskap i syfte att bringa fostret att omkomma. Det finnes intet specifikt f-ande medel ~. *F-arna* åter hörda om kvinnor. Och givit henne anvisning på en *f-erska*. *Lagen* betraktar ej fostret som person; dock finnas bestämmelser till skydd mot f-ning. H. Antell, »F-ningsbrottet» (1895). — **-kropp.** Läk. m. m. *F-ens* form. — **-liv.** Läk. m. m. Fostrets utveckling i moderlivet. Frånvaron av muskelrörelser ~ under *f-et*. — **-läge.** Läk. m. m. Fostrets läge vid förlossning. — **-rörelse.** Läk. m. m. Mest i plur. De obetydliga *f-rna*. — **-tillstånd.** Läk. m. m. Under *f-et*.

— **Fostr[a]**, -ade, -as. Gärna skr.; ofta skönl. **1)** Egentl. Varpd de sändes till *E:s* för att där l. av l. hos dem *f-as* (till sitt femtonde år). *F-a* sina gossar till hurtiga och arbetsamma medlemmar av samhället. Den förskjutna / kan ej *f-a* furstesöner Runeberg. Ej för egen sällhet *f-as* du. Född och *f-ad* i ~. Att hon var det *f-ande*, förfinande elementet i hemmet och ~. *F-ad* till hat mot överklassen. *F-ad* i krigets skola. Där Waptonk [vildgäshanen] och hans maka *f-ade* sina burriga smättingar. **2)** Bildl. Jord, som mig *f-at* har och fädrens aska gömmer Tegnér. Hans hembygd var

också ~ ägnad att väcka och *f-a* detta drömliv. Sådant *f-ar* flärd och högmod. **Syn.** 1) uppfostra *n*, uppföda *n* o. vårda (som eget barn), ge vård o. (upp)fostran; (ibl.:) uppamma *n*, (upp)lära (*n*); 2) alstra, nära, medföra. **Fostra opp l. upp *n*.**

— **Fosterbarn;** -shem m. fl. se II. **I.** Enkelt. *F.* och egna barn. Ta ett *f.* Uppå ngn till, som *f.* Mottaga *f.* Att de ej mer ville ta emot något *f.* *F-s* skiljande från fosteraren. För vård av *f.* År 1902 års lag om *f-s* vård. **II.** Ssgr. 1) [*Ha*] under året besökt 450 *f-shem* med tillhoppa 507 barn. 2) *F-s*inspektionen [*i* Stockholm]. 3) Hälsovårdsnämnd eller, där sådan icke finnes, kommunalnämnd skall inom sitt område ägna särskild omsorg åt fosterbarn; där så anses nödigt eller lämpligt kan åliggandet i stället överlämnas åt en särskild fosterbarnsnämnd, i vilken även kvinna kan vara ledamot. 4) R. Wawrinsky, Om barnavården, särskilt *f-s*vården i äldre och nyare tid, 1896. Att icke *f-s*vård utövas av personer eller på ställen, som äro olämpliga därför. 5) R. Wawrinsky, Om *f-s*vårdsendet och dess ordnande i Stockholm, 1891. **Syn.** **I.** (ibl.:) utackorderat l. adopterat barn, upptaget barn, adoptivbarn, fosterbro(de)r osv., dibro(de)r osv.

-**bro(de)r.** Även om dem som ingått fostbrodralag. Den ene fosterbrodern skulle i sådant fall ~. **Syn.** ibl. dibro(de)r; (ibl. nära) vapenbroder. -**brödralag.** Sälls. för 'fostbrodralag', se d. o. -**bygd.** Mest skönl. Ack, utan vän och *f.* vad är ett mänskolic? Runeberg. Åter hem till *f-en*. Och detta hjärta slog för *f-en* Runeberg. **Syn.** fädernebygd, födelsebygd, ibl. fosterland l. fosterjord. -**dotter.** Din lilla *f.* artar sig ju bra. Har du tagit en *f.*? **Syn.** jfr fosterbarn. -**fa(de)r.** Fosterfadern var emellertid inte hemma, men ~. Han är hennes *f.* -**föräldrar;** [-skap]. Förhållandet mellan *f-r* och fosterbarn. *F-rna* föreföllo mycket nöjda och ~. Egna föräldrar hade hon aldrig haft, men hon var mycket förtjust i *f-rna*. Åtaga sig att bli *f-r* åt ~. Lagstiftningen uppmuntrar till åtagande av *f-skap*. -**hem.** *F.* önskas för nyfödd flicka. Gott *f.* sökes. Även friare. **Syn.** fosterbarnshem. -**jord.** Mest skönl. Vända åter till *f-en*. Ej var den jord, han blödde för, en älskad *f.* Runeberg. **Syn.** jfr fosterland.

-**land;** -sfende m. fl. se II. **I.** Enkelt. Ofta ngt högt. Allt för *f-et*. För kung och *f.* Upp till försvar för *f-et*. När *f-et* kallar. *F-et* kräver män med mod i barnen. Över egen fördel sätta *f-ets* väl. Ett land, ett *f.* vi fått, / vad finns på jorden mera värt / att hålla dyrt och kärt? Runeberg. Så skall *f-et* dig begråta, / som en afton gråter dagg om sommarn Runeberg. Söka sig ett nytt *f.* Bära väpnad hand mot *f-et*,

mot eget *f.* *F-ets* far kungen. *F-ets* söner medborgarna, undersåtarna. Sälla sig till *f-ets* fiender. Där jag har min uppgift, där är mitt *f.* Han har blivit kosmopolit och har ej längre något *f.* **II.** Ssgr. 1) En *f-s*fiende. *F-s*fientlig agitation. 2) Förklaras för *f-s*förrädare. Öppet *f-s*förräderi. 3) Våra *f-s*försvarare. 4) Döda *f-s*känslan (hos ngn). 5) Den ~ *f-s*skäre Torkel och den ränkfulla Matts Kettilmundson (mindre vanl.); Levertin. *F-s*skärleken kom dem att utstå mycket som eljes ej lätt kunnat bäras. 6) Den *f-s*lösa tyska arbetarhären. Som en *f-s*lös sälle. Även klasser och samhällsgrupper, som vaknat i vårt land, hava vaknat till *f-s*löshet G. Sundbärg. 7) Vad vårt folk mer än någonsin behöver är en rådsammare av sakkunniga, självständiga och *f-s*ssinnade män, som ~. 8) Evangeliska *f-s*stiftelsen se evangelisk l. 9) En verklig *f-s*vän. Till sorg för alla *f-s*vänner. 10) Bland *f-s*älskande män. En *f-s*älskare av renaste halt. **Syn.** **I.** fädernesland, (ibl.:) hemland, eget land, fosterjord, (ibl. nära:) hembygd, fosterbygd, fädernebygd, födelsebygd; **II.** (*f-s*förrädare) riksförrädare; (*f-s*känsla ibl.) nationalkänsla; (*f-s*skär, *f-s*vän m. fl.:) patriot(isk); (*f-s*skärlek) patriotism, patriotiskhet.

-**lega.** Fackl. Vederlag till barnafostrare för till honom uttingat barn. Barn som uttingats mot *f.* Beträffande *f-s*ns belopp eller beskaffenhet, tiderna för dess betaltning eller ~. **Syn.** fosterlön.

-**lånding l. -länning,** -en, -ar. Ngt vard., ibl. nedsättande (om fras l. patentpatriotism). Särsk. om medlemmar av vissa föreningar (t. e. i det i Heimdal uppgångna Fosterländska studentförbundet i Uppsala). Dessa våra fosterlåndingar i Svenska Nationalföreningen H. Hjärne. Tidningen skrev nyligen litet vanvördigt om fosterlåndingarnas ~ Gustaf Adolfs-minne och ~ Soc.-Dem. -**ländsk,** -t, [-are]; -het; [-eri; nedsättande]. Det är en *f.* uppgift, om någon. En (sant) *f.* gärning. *F-a* strävanden. Känd för sitt *f-a*, men ingalunda blint *f-a*, tänkesätt. *F-t* sinnad. Osmakligt var ej än vad helst som nämndes svenskt, / hans sinne, som hans dräkt, var varmt och *f-t* Tegnér. En *f-het*, som ej yttrade sig i fraser, men brann varmt på djupet. Märk namn som *F-a* förbundet en politisk högerorganisation från 1893 som numer har betydelse blott i Göteborg. **Syn.** fosterlands-, fosterlandsälskande, fosterlandssinnad, fosterlandskär, patriotisk, (ibl. nära) nationell.

-**lön.** Barnens vård och uppfostran [överlämnas], så fort lämpligen ske kan, till väl vitsordade personer utom barnhuset, mot *f.* av 100 kr. för barn i första levnadsåret ~. -**mo(de)r.** Hennes *f.* ville emellertid icke tillåta henne att ta platsen. Fostermodern

var mycket nöjd med henne. **-son.** Att taga en av våra gossar till sig som f. **-syskon.** Mest i plur. *Di ä f. -syster. -vård.* Skr. Den som åtnjutit f.

— **Fostran,** [=]. De unga jungfrur, som de hade till f. Heidenstam. Barn ~ som mottagits till f. Som mottagit barn till vård och f. i enskild bostad. Barn, som ~ uttingats till f. Ungdomens f. till goda medborgare, i tukt och goda seder. Åtgärder för f. av den ungdom, som visat onda anlag. Svenska förbundet för fysisk f., stiftat 1913 i Stockholm, vill, särskilt bland ungdom av alla samhällsklasser, verka för rationell f. i fysiskt avseende. Vid de allmänna läroverken och jämställda läroanstalter böra såväl adjunkts- som lektorsbefattningar i fysisk f. inrättas Gymnastikkommitténs förslag 1918. **Syn.** (upp)fostring, uppfostran; (ibl. nära) tukten, (foster)vård, föräldravård. — **Fostrar**e, -(en, -e; -kall; -uppgift; -inna. [De villkor] under vilka barnet uttingats till f-en. Fosterbarns skiljande från f-en. Ett till främmande f-e utlämnat barn. Där växte uti Hildings gård / två plantor under f-ns vård Tegnér. Barnafé, varmed i denna lag förstås den, som mottagit barn för vård och fostran i enskild bostad, samt, då fråga är om barn, som intagits i särskild anstalt, där fosterbarnsvård utövas, anstaltens innehavare eller dess föreståndare, om sådan finnes ~. Universitetslärarens stora f-euppgift och stifts-herdens ansvarsfulla kall. Dikten, ömma känslor f-inna Nicander. **Syn.** fosterfa(de)r osv. — **Fostring,** -en, [-ar]; [-skall; -smedel (skr.). Vanligare uppfostring, uppfostran l. fostran. Mottaga till f. barn, som ~. Det största fostrings- och tänkandemedlet P. J. Rösio.

Fot, -en, fötter (akut) l. (som längdmått) =. Märk formen 'fota' i det äld. *Falla till f-a (för ngn)* underkasta sig. 'Till fots' o. 'till fötters' se nedan A I 2 c o. f.

Enkelt. **A)** Egentl. l. i talesätt som nära ansluta sig till den egentl. bet. **I.** Ifråga om människor. **1)** Egentligast. **a)** Högra f-ens tår. *Ha små, stora fötter. Få skorna gjorda efter f-en. Inte få skon på f-en. Hoppa, stå på en f. Bättre två fötter än tre stytor. Gevär för f. l. För f. gevär. Byta om f. Flytta fötterna taktfast. Stå (stadigt) på fötterna. Inte kunna stå på fötterna. Stadig på f-en. Tung på f-en. Osäker på fötterna. Stöd för f-en, för fötterna. Lägga upp fötterna i soffan. Slänga upp fötterna på stolskarmen. Råka peta l. stöta till ngt med f-en. Oförmärkt trampa ngn på f-en. Stampa med f-en. Snubbla på f-en. Fastna med f-en i en trädrot. Ditt ord är en lykta för min f., att den ej snarvar bibl. Gunga på l. med f-en. Låta ngn gunga på f-en. Komma ifrån det med*

(en) vrickad f. Sätta sin f., f-en på ngn's nacke till tecken att han underkastat sig l. för att förödmjuka honom. *Bunden till hand och f., till händer och fötter även bildl. Bli kall, våt om fötterna och förkyla sig. Byta om (skor, strumpor) på fötterna. Vara kall om fötterna. Ha kalla fötter. Sköta (om) fötterna t. e. vid fotvandring. Som räcker ända ned till fötterna. Från huvud till f. från hjässan till fotabjället, till hela sin längd. Vid fötterna x vid huvudet l. huvudgården. b) Människo-, mans-, kvinno-, barn-; klump-, platt-fot. Märk Mellanf-ens ben. Hålfot(en).*

2) I ofta bildl. talesätt. **a)** Fot. *Ge ngn, få en f. i ändan ngt vulg. = spark. Komma framåt blott f. för f. långsamt o. småningom, en f. i sänder; anslutes kanske hellre till 'fot' som mått. »Ni har visst stigit upp med orätt f. nu igen», sade han det anses att man blir vid dåligt humör om man icke stiger med rätt f. ur sängen på morgonen. Jag har inte varit där med min f. aldrig stuckit näsan dit (mer vard.). Jag sätter aldrig mer min f. inom er tröskel. Han vet (snart) inte på vilken f. han skall stå är alldeles vimmelkantig, bortkollrad, rådvill, vankelmodig. Befinna sig, (där) vara, (för)-sätta på fri f. vara fri, vara lösläppt ur fångelset; lösgiva, frigiva, släppa, befria (ur fångelse). Stå, vara, befinna sig på resande f. just vara färdig att ge sig av. På stående f. (besluta ngt osv.) som man går o. står, genast, omedelbart, utan betänkanke l. uppskov, på stället. Utan måste vara ständigt på flyttande f. aldrig få slä sig till ro någonstans, ständigt flytta från ort till ort. Fatta, få, ha fast f. (på ett ställe) inta en fast l. säker ställning l. position, sätta sig l. ha satt sig fast, bli bosatt. Stå på jämlik, (mycket) förtrolig f. (med ngn) vara förtrolig, intim med. Stå på god, vänskaplig, dålig, spänd f. med ~ vara god vän, resp. ovän med. Leva på stor f. föra ett dyrbart levnadssätt, leva högt, föra ett dyrbart hus. På freds-, krigsfot.*

b) Foten. *Bli ngn en black om f-en till hindern, hindra alla ens rörelser l. göranden o. låtanden l. planer. Lätt på f-en snabb, flink; även lättsinnig, alltför lätt (särsk. om damer, i kärleksaffärer). Innan han ännu satt f-en på Sverges jord. Hade ~ redan satt f-en under eget bord bildat eget hem. Stå och skrapa med f-en (för ngn) (skrapa och) buga. Få stryka på f-en få ge vika, ta skeden i vackra hand, ge med sig, ge efter, foga sig. Stå med ena f-en i graven icke ha långt kvar. Allt är åter på gamla f-en äld.: som förut. På den f(-en) sakerna nu stå.*

c) 'Till fots'. Formen utan 's' ('till fot') är numer föråldrad. *Gå, färdas, vandra till f.s. En promenad till f.s. I vagn eller*

till f.s. Han kom fortare till f.s än brodern till häst. Valfärda till f.s. Tretti man till f.s. En soldat till f.s. Märk även utan 's' i uttr. som Krigsmakten till häst och fot.

d) Fötter. Arbeta med händer och fötter för l. på ngt. Kämpa emot med händer och fötter. Komma, vara på fötter igen bli frisk, lämna sjuksängen, få stiga upp; ibl. få sin (affärs)ställning åter tryggad. Sätta ngn, en affär på fötter (igen) (åter)upprätta, trygga. Den bevisningen står nog på alltför svaga, vilar på svaga fötter är svag(t grundad). Stå på egna fötter stå på egna ben, reda sig själv, lita blott på sig själv, vara sin egen, icke anlita hjälp. Ta till fötter oftare 'fötterna', ibl. 'fötters'. Du skulle se, han fick fötter under sig! fick brått att komma iväg l. avlägsna sig, hur han dröp av, försvann, lade benen på ryggen. Sätta fötter under ngn sätta l. få fart på; skrämma iväg (till hastig flykt). Sitta vid sin lärares, vid Gamaliels fötter ivrigt lyssna och insupa hans visdomsord. Ligga för, kasta sig för [l. till] ngns fötter kasta sig ned, böja knä; bönfälla, (en)träget o.) ödmjukt be l. bönfälla.

e) Fötterna. Gå för fötterna på ngn gå i vägen för. (Råka) trampa ngn på fötterna på tårna, på liktornarna; ibl. (råka) förarga, stöta sig med, komma åt ngns svaga sida. Trampa ngn, ngt, ngns rättigheter under fötterna ofta bildl.: svårt l. hänsynslöst förtrycka l. kuva l. kränka. Ta till fötterna ta till 'schappen', till harvarjan, börja springa; även 'till fötter(s)'. Känna fast mark under fötterna ofta bildl.: känna att man rör sig på säker mark l. grund l. på säkert område. Sätta fötterna under eget bord.

f) Till fötters. Ta till fötters ngt vard.

II. Ifråga om djur. 1) Trampa på hela foten. Passgångare flytta på en gång högersidans och därpå på en gång vänstersidans fötter. Tassa på mjuka fötter. Hur du släpper katten, kommer han alltid ner på fötterna. Sträcka alla fyra fötterna ifrån sig t. e. om en sovande hund. Ge vacker f., vackra f-en höger fot; lika ofta 'vacker tass'. Här syntes spår av fötter av någon tretåing. Häst-, bock-, svin-, gris-, ank-, kråk-, ödle-, insektsfötter. Harfot även har-tass. Fram-, bak-, klätter-, simfot. Med de främsta bröstfötternas stora klor om eremitkräftan. Gångfötter och stjärtfötter hos kräftor. 2) Märk särsk. hos blötdjuren. Kunde föras till B. Undre kroppsväggen är hos blötdjuren ofta ombildad till en muskulös, än skivlik, än platt s. k. fot, vilken tjänstgör som rörelseorgan. Östronen skilja sig från övriga musslor därigenom att f-en saknas eller är mycket förkrympt.

B) Friare o. bildl. I. Plur. fötter. 1) Närmast A. a) Gå med konstgjord fot. b)

Märk att i sista ssgsled kan ordet ngn gång brukas direkt om person. T. e. En klumpfot kan också hitta rätta vägen. c) F-en på en stövel. Lätta sticka nya fötter i sina strumpor. Strumpfot. 2) Mer bildliga bet. a) Svampfot. F-en av Karl-Johannssvampen är buktig och tjock. Skivorna nedlöpande på foten, som saknar ring. b) Ifråga om husgeråd m. m. Glas utan f., på hög f. Arbetslampor böra icke ha alltför höga fötter. Bords-, stols-, lampfot. Inskruvade fötter av trä eller mässing. Sängfötter kan stå i motsats mot Sängfoten som även kan betyda den del av sängen där man har fötterna. Grytfot. Trefot. Å hals- och bröstknapparna är f-en gjord av pärlemor ~. c) Ifråga om berg, byggnad, mur, pelare, träd, mast m. m. Plur. sälls. Vid f-en av Alperna. Bergets, fjällets, kullens f. Bergs-, fjällfot. Trädet måtte vid f-en 2 m. (i omkrets). Vid f-en av en stor ek. F-en av en byggnad, ett torn, en mur. Murfot. Det i elevatorfoten befintliga godset fackl. Pelarfot. F. d mast, stång o. d. sjöv. = nedersta ändan. Takfot. d) Versfot, 'takt'. Räkna (vers)fötterna i en versrad. Versen har en f. för mycket. Med spondé i sista f-en. II. Utan plur. Nästan endast som sista ssgsled. Mynt-, guldmynt-, räntefot. III. Plur. 'fot'. Längdmått. 1) Svensk fot. 1 f. var antingen = 12 tum å 12 linjer (verkmått) eller = 10 tum å 10 linjer (decimalmått); i förra fallet motsvarande f-en $\frac{1}{16}$ famn = $\frac{1}{8}$ aln = 2 kvarter. Decimalf-en påbjöds 1855 och undanträngdes genom det 1879—89 införda metersystemet. En svensk f. = 0,2969 m. Ännu brukas fotmåttet allt emellanåt särsk. bland allmogen i det dagliga livet. Den första flodvägen ~ varade en halvlimme, varvid vattnet steg omkring en f. 1920. Tio f. lång. Sex f. och fem tum. På fem f-s vatten. Till 3,000 f-s höjd. Sexfotsnät sex f. djupa. Kvadrat-, kubikfot. 2) I utlandet. Den engelska (ryska och nordamerikanska) f-en är något större än den svenska och utgör 0,30479 m.; den danska (som ersattes av metersystemet mellan 1907—1912) var ännu något större, nämligen 0,31385 m.

Ssgr. Ssgsformen är i allm. fot. Undantag utgöra 'fotabjälle' med fota- samt 'fot(a)pall' o. 'fot(a)tvagn' med bägge formerna. I måttsord nyttjas formen fots- (men fotstör, fottal o. fotvis).

Syn. (ibl. mer l. mindre nära:) ben, bakre extremitet, bakfot, framfot, tass, klöv, hov; fotstycke, fotställning, bas, grund, sockel, det nedersta (av), nedre ända, nederdel; ställning, tillstånd, förhållande, skick, läge; beräkningsgrund, grund(enhet).

— Fotangel, -eln, -lar. Krigs. Ett järnredskap brukat som stormhinder; hur det än kastas vilar det på tre spetsar o. vänder den fjärde rätt upp. Taggrådshinder

av flera slag, spanska ryttare, *f-lar* och andra rysligheter, alltsammans avsett att hejda ett fientligt stormangrepp 1915. **-bad.** *F.* användas mest för att driva blodet nedåt. Kalla *f.* Avrivningar, *f.*, halvbud och inpackningar. **-balja** för fotbad; ibl. balja på fötter. **-band.** T. e. idrotts. Foten fästes vid skidan genom att tråda fotspetsen genom det så kallade *f-et* (horken) Ungdomens bok. **-behandling.** *F.* gives i hemmen annons. **-beklädnad**, -en, -er. Mest konkr. Lämplig *f.*, varken för kall eller för varm. **-betäckning** mest konkr. **-binding** o. **-bindsle** t. e. ifråga om skidor. **-black.** Tynade honom som en *f.* jfr black om foten. **-blad.** 1) Fotens undersida (x fotspets o. häl); ibl. = fotsula, fotflata (t. e. läk.). Ofta krigs. Eljest mindre vanl. Med häl och *f.* ungefär samtidigt i marken Exercisreglemente 1915. En vändning skall utföras, göras på *f-et* ~. Springa på *f-et*. Få spö på *f-en*. Liktorn under *f-et*. 2) Sälls. Fotens främre del utom tårna, mellanfot. Övre delen av *f-et* kallas fotrygg. **-boja** x handboja.

-boll; -(s)förbund m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Boll. Stor, uppblåst boll, fotboll. *F-ar* ~ med innerblåsa. 2) Spel. *F.* är för närvarande den idrott som över huvud taget i alla världsdelar åtnjuter den största populariteten 1906. Spela *f.* Om träning för *f.* Målnät för *f.* Regler för (associations)fotboll. 'Sparkboll' är en felaktig benämning på *f.* II. Ssgr ha vanligast s-form, fotbolls- (som dock i nästan alla kan växla med s-lös form, fotboll-). *F-sbyxor* av mörkblå cheviot. Svenska *f-s*förbundet bildat 1904. Den 26 oktober 1863 bildades Englands *f-s*förbund. De stora *f-s*idkande nationerna. De *f-s*idkande föreningarna i Sverige. *F-skängor*. Ett *f-(s)lag* utgöres av elva man. Om *f-laget* och kaptenskapet T. Husén. Kaptenen för ett *f-lag*. Den *f-s*man, som vill vara förstklassig ~. Goda *f-planer*. Svenska *f-pokalen*. Från utlandet inköpta *f-s*skor. Kallas på *f-språk* markering. *F-s*strumpor av ylle, svarta med vita ränder. *F-ströjor*. **-broms.** Broms som skötes med foten (t. e. på biler). Vid de flesta vagnar verkar ~ *f-en* på ~. Bromsa med *f-en*. **-bräda** I. **-bräde;** -eslåda (t. e. på en kokvagn). I allm. bräda till stöd för fötterna. T. e. *F-e* i l. på en säng där gaveln utgöres av ett enda (ibl. löst) bräde. *F-ans* yttre ända bör vara försedd med en spjärnslå, mot vilken klackarna erhålla gott stöd på en plint. *F-an* vid förarsätet på bil. *F-e* på kuskbock, på motorcykel. *F-e* i kapproddbåt ett särskilt inrättat bräde för fötterna. **-bunke.** Tvättbalja stående på tre ben.

-cirkel. Fackl. Verktyg för kontrollering av ett arbetsstyckes invändiga mått. **-fall.** Sälls. för 'knäfall'. **-fallen.** Sälls.

utom i dial. o. i ordböcker. Som har svårt att stå på benen. **-flatja.** Mindre vanl. Under *f-an* Dan. Jfr handflata. **-flyttning.** T. e. ifråga om exercis. Sistnämnda båda *f-ar* utföras så hastigt, att ~. **-folk;** -sstrid. Soldater till fots, infanteri. *F-ets* grundenhets är bataljonen. I de stora arméerna finnes, jämte det vanliga *f-et*, en mindre del lättare utrustad och i skjutning synnerligen utbildad *f.*, såsom jägare, skyttar o. s. v. *Hopliterna* eller det tunga, tungrustade *f-et* i det gamla Grekland. Sådan är den vanliga gången av en *f-s*strid. **-form;** -ad; -ig. Mindre vanl. En läst, d. v. s. en tråkloss i *f.*, som så nära som möjligt svarar mot beställarens fot. **-fri.** Fackl. Som lämnar foten fri. Uteklarna äro fullkomligt *f-a*, under det att inledrakterna ~ bibehållit sin fulla längd. **-fäste**, -t, [-n]. Här kan man ej få (något) *f.* Själv fick han *f.* på avsatsen. För att manskapet skall kunna få bekvämt *f.* under utförandet av ~. Har du (säkert) *f.*? Här nere på den här stenen är det gott *f.* *Ta(ga) f.* Skaffa sig, vinna *f.* Förlora *f-t*, sitt *f.* Han förlorade *f-t* och föll baklänges ned i gräset. Ofta bildl. På besök i Stockholm för att söka *f.* där Per Hallström. Tankar, som ännu icke vunnit *f.* i vårt land. **Syn.** fäste för foten l. fötterna; fast fot l. ställning, (ibl.) insteg, burskap.

-gavel; -(s)skärm. Sänggavel vid fötterna. **-gikt** podager. **-gångare.** Mindre vanl. En som går på hela foten (x häl o. tågångare). **-gångare,** -ar(e)n, -are; -erska; [-es; adv., = fotledes]. Han är (en) rask, stark, duktig, dålig *f-are*. Jag är ingen *f-are*. En duktig *f-erska* är 64-åriga änkan Sofia Wanberg i Björkstå ~. Hade intet annat val än att traska *f-es* eller anamma en bil. **-hopp.** Idrotts. Hopp (i vattnet) på fötterna (x huvudhopp). **-håll.** Mindre vanl. T. e. om håll för foten som avse att ersätta trappsteg. **-järn** t. e. om fotboja. **-kloss.** Se först efter att *f-arna* på styltorna äro säkert fastspikade! Stående ljusskärm med *f-ar*. *F-ar* för sängfötter för att hindra en utdragssäng att följa med hel och hållen då den dras ut. **-knöl;** -sband (läk. o. d.). Den inre *f-en* bildas av skenbenets, den yttre av vadbenets nedre uppsvällda ände. Går i modd över *f-arna*. Utstående, ömma *f-ar*. **Syn.** ankel. **-kurtis.** Vard. l. skämts. om 'kurtis under bordet' (gm lätta tryckningar med fötterna). **-kyss;** -ande(t); -ning(sceremoni). Särsk. ifråga om seden att vid uppvaktning för påven kyssa hans fot; eljest är seden ursprungligen österländsk. Redan på 700-talet fördrade påvarna *f-n*ing även av furstar. Icke-katoliker äro numer befriade från *f-n*ingsceremonien. **-lampa.** Såväl om bords- som golvlam-

por. På det mindre bordet en tänd f. **-led**; -svrickning. *Ha ont i, vricka f-en*. **-ledes**, adv. Vilka samtliga f. hitkommit. För att därifrån f. begiva oss till Linnés Hammarby. **Syn.** till fots, vandrande, gående, 'på apostlastarna'. **-list** byggn. **-läkarie**; -inna. Mindre vanl. **-länk** fotboja. **-lös**, -t; [-het]. Särsk. zool. Myrornas larver ~ äro f-a, masklika, med bakåt mer eller mindre tilltjocknande kropp G. Adlerz. F., ormläk kropp E. Lönnberg. Men även t. e. *En f. järngryta*. **-magasin**. Mindre känt. Vagnslåda som man håller fötterna på. **-matta** mindre vanl. **-mur**. Mindre vanl. för grundmur. **-muskel**. **-mått**. Det svenska f-et delades antingen i ~.

-not. Not (anmärkning) nederst på sidan (under texten). I f-erna anföras ~ ett urval av avvikande läsarter ur ~. **-nött**. Och det var ett f. steg ned till golvet H. Berger. **-ombyte**. Gymn. m. m. Ombyte av fot. Anloppet skall vara jämnflytande och rätlinjigt utan hopp eller f. **-platt**a. T. e. [Motorscootern] består endast av två små hjul med en f-a för den åkande samt ~. Stådnarna böra fästas vid f-orna genom 4 st. vinkejärn sd, att ena delen av f-an blir 20 cm. lång och den andra 38 cm. om häck vid häcklöpning. F-or (av gummi) på skidor. **-pulsåder**. **-påse**. Att värma fötterna i. *En gammal broderad f.* **-rand**. Inre f-en. **-rem** t. e. om skridskorem varmed skridskon fastgöres vid foten. **-rep** t. e. om tjuder. **-resa**. Ovanligt för '(fot)vandring'. **-ribba** t. e. i båt (ribba mot vkn man tar spjårn). **-ring**. Puddingform ~ med lock och f. Kaffe- och grädkannen liksom sockerskålen åtföljas av lösa f-ar med müssingsfötter. Även t. e. prydnadsring hos primitiva folk. **-rygg**. Läk. m. m. Fotens övre yta (fotryggen) har en tunn, förskjutbar hud ~. **-ränna**. Ränna (vid foten av ett tak) som för vattnet till stuprännan. *Snön har ramlat ner av sej själv från de där taket, för de ä ingen f.*

-sack, -en, -ar. 'Skyddssäck' av läder l. pälsvärk för åkande. F-ar av pälsvärk. F. till postverkets åkdon bör 1 å 2 ggr drägligen smörjas med lämpligt smörjämne. Betjänter skyndade ut, f-ar knäpptes. Knäppa till, upp f-en. Jag har dragit f-en kring knäna och sitter och kurar med de vantbeklädda händerna djupt nedstuckna i fickorna. I det han slog upp f-en och klev ur släden. **-sid**, -sitt, [-are]. Skr., äld., ofta skönl. l. bibl. F. dräkt. Den gamle, som endast var klädd i en brun, f. skjorta Heidenstam. Den nära nog f-a rocken. Fotsitt skägg. Bära skägget (nära) fotsitt. Fotsitt klädd Stagnelius. **Syn.** (ibl.): sid, (lång)släpande, som räcker l. går l. faller ända ned till fötterna. **-skad**a; [-ad]. Framför allt gäller det vid marscher att icke missköta f-or. *Manskapet*

led svårt av f-or. **-skav**. Gå sig till f. Jfr skoskav. **-skrap**a. F-or av icke smidbart järn. Torka först av dig väl på f-an vid trappan! **-skrapning**. Efter många f-ar och buginingar jfr skrapa med fötterna.

-slinga. T. e. krigs. Snubbeltrådar och f-or äro av slät järntråd och anordnas för att en över dem framryckande fiende skall snava och störta omkull, F-or förfärdigas som rännsnaror. **-soldat** infanterist, soldat (som strider) till fots. **-spets**. Så att avståndet mellan f-arna blir ~. Foten fästes vid skidan genom att man träder f-en genom det s. k. fotbandet. **-spjårn**, -et, =. 1) Abstr. Utan plur. Ta f. (mot ngt). Jag har inget, inte f. (ännu). Säker f. 2) Konkr. Med plur. Särsk. sjöv. Ribba i botten av båt att ta spjårn mot. F. för roddare. Stöda fötterna mot tvärskeppsribbor, s. k. fotspjårn. Och Westerborn ~ stötte fötterna i fjällbänkens f., vände sig på sin sovsida och slocknade Alb. Engström. **-spår**. Mest ifråga om människor. F. i sanden (som efter en barfotalasse). Tydliga, svaga, halvt utplånade f. De f. han lämnat efter sig i den upplösta leran ~. F. efter forntida djur oftare 'spår'. Fröjder blomstra i hans f. upp Stagnelius. Ofta bildl. Träda, gå, vandra, följa i ngn's f. följa ngn's föredöme). Följa ngn i f-en.

-staty 'ståndbild'. **-steg**. 1) Mindre vanl. (för det enkla 'steg'). Från tröskeln till trottoaren är endast ett f. Ett högt, lågt f. 2) På vagnar o. d. Jag kan stå på fet, om jag bara får åka med. **-stig** blott för fotgångare. **-stor**, -t. Mindre vanl. *Fröskvampen* ~, vars stundom f-a fruktkropp utbryter å stammen och ~. **-stykke**. 1) Nedersta del l. stycke på en del föremål; ibl. = piedestal l. bas. 2) Mindre vanl. Helt porträtt, porträtt i helfigur. **-ställ**. Fet för ngt. **-ställning**. 1) Mer abstr. De höga klackarna ge en onaturlig f. 2) Konkr. Grundval, 'fot', underlag, ibl. plint o. d. **-stöd**. Ha, skaffa sig f. Även konkretare. F. för roddare. Kyrkbänk med dubbla f. **Syn.** fotspjårn. **-sula**; -eavtryck; -sartär (läk. o. d.). Undre ytan av foten (på människor o. en del djur, från hälen till täspetsarna). Jfr fotsåla. F-an täckes av en tjock och hård hud, som på hälen är tjockare än på någon annan kroppsdel. Då man står, vilar man icke med hela f-an mot l. på marken, utan blott med hälen och valken innanför tårna. Få spö under f-orna. Trampa på hela f-an. Nakna f-or och framtårna försedda med ~ om honungsgrävlingar. **-svett**; -smedel. F. mildras genom renlighet och täta ombyten av strumpor. Medel mot f. Ha, lida av (svår) f. Ordet undvikes gärna i smtl. **-sål**a. Mindre vanl., ofta äld. form för 'fotsula'. Under f-orna Hj. Bergman.

-tal. Till 'fot' som mått. *Att brädernas längd skall vara i deras eget lands f.* **-trall.** Sjö. Trägalier l. d. i båt att hålla fötterna på. **-trampa.** Oftare blott 'trampa'. T. e. Järnsvarv ~ helst både med f. och taktransmission, önskas köpa. **-trupp.** **-tur.** Företa en f. genom Dalarna. **-täck.** Mindre vanl. Täckte att lägga över fötterna. **-valv.** F-et är välvt såväl framifrån bakåt som från sida till sida Erik Müller. **-vandr|a;** are; -erska; -ing; -ingsminne. *Vara ute och f-a, ute på f-ing (i Värmland).* Där stötte vi ihop med en skara f-ande skolflickor, som ~. Han är (en) gammal och van f-are. Minnen från f-ingar i Härjedalen. Efter åtta mils f-ing anländer vi till ~. **Syn.** (ibl.: fottur, fotresa. **-varm.** Mindre vanl. *F-t [golv].* **-vig;** -het. **-vinge.** T. e. om Merkurii vingar. **-vis,** adv. F. och alnvis. Räknas fot- eller famnvis. **-vrickning.** **-vräst;** -ben. Om skon tränger över f-en. Höga f-er. Från f-en till täpsetsarna. **Syn.** vräst. **-vård.** I det militära livet spelar f-en en stor roll. Pedikurist, specialist i f. **-värmare.** **-yt|a.** Skr. Mellan vissa undre f-ans fasta punkter. **-åkom-m|a.** Mot f-or. **-änd|a** l. **-ände.** Vid sängens f-a. **-öm;** -het.

— **Fot-** l. **Fotapall.** I stället för formen 'fotpall' brukas vanl. det enkla 'pall'. 'Fotapall' brukas i det äld., bibl. Lägga sina fiender sig till en fotapall eller liknande. **-tvagnning;** -sceremoni. 1) Utan a-form. Allmänare. 26 st. hoar för fot-tvagnning. 2) Med l. utan -a-. Om det ursprungligen österländska bruket att två fötterna före måltid samt om en del ännu i bruk varande likartade katolska bruk. Fotatvagnningen särsk. om Jesu tvående av lärjungarnas fötter aftonen före sin död l. om konstnärliga framställningar därav. Inom grekiska kyrkan anses f-en såsom ett sakrament, men är dock ej i allmänt bruk. F-sceremonien på skärtorsdagen såväl romersk- som grekisk-katolsk (då t. e. påven tvär 12 tiggares fötter).

— **Fotabjälle,** -t. Äld. Nästan endast i uttr. Från hjässan [l. huvudet] till f-t från huvud till fot, från topp till tå, till hela sin längd. Den verkliga bet. av ordet 'bjälle' är (även språkhistoriskt) oklar.

— **Fotsbred,** -brett. Genom rutan silade män|jus i en f. strimma över det grannrisströdda golvet. Mer än f-a band. **-bredd,** -en. Att de ej ville återlämna en f. av det land, som ~. Icke vika en f. **-djup¹,** subst. Sälls. Gropar i sanden som de [laxhonorna] själva böka upp till anse|nlig vidd och f. Pelle Molin. **-djup²,** -t. F. snö. En dag med hållregn och f. modd på gatorna. **-höj,** -t. En liten man i toppmössa, knappt f. **-höjd,** -en. Till f. **-lång,** -t. Mindre vanl.

Under en knappt f. sten träffades ~. Ända till f. björnmossa. **-längd.** Mindre vanl. Ungefär av f. Några f-er. **-tjock,** -t. [Löven] samla sig till ett f-t täcke över gravsängarna. Där bredde ~ skogsmossan sina f-a faller över sten och multnande ~ stammar Ad. Johansson.

— **Fot|a,** -ade, -as. Mest skr. Blott bildl. Vanligast som refl. o. i perf. part. Påståendet f-ar sig på självständiga undersökningar. Uppfinningen är f-ad på den iakttagelsen att ~. Försvarsväsen, f-at på stam och beväring. Därpå kunna, så vitt jag ser, inga berättigade anspråk f-as. Sitt antagande f-ar han därpå att ~. Sälls. äro uttr. som De färgade framställningar, som f-a i ~ böjelsen att ~ R. Kjellén. **Syn.** grunda (sig), stöd(j)a (sig), basera, ha sitt underlag (i), bygga (på); (ibl.: gå tillbaka (på), bero (på)). — **Fötsing** (l. fo't-); -en, -ar. Även skrivet o. uttalat 'fossing'. Vard., skämts.; ofta om barnfötter. Med sina feta fötsingar Dan. Små ömtåliga rosenfärgade fossingar Dan.

Föto (akut); -n l. -t, -s l. -n. Kortform (fackl. l. ngt vard.) för 'fotografi'. F-n är tagen under den ljusaste drstdten. På f-t ser man, hur ~. Dessa f-s äro tagna av ~ The Svedberg. Tvenne f-n från Paris just nu. Att taga ett passfoto hos N[ordiska K[ompaniet] är inte detsamma som ~.

— **Foto-** (i bägge stavelserna kort -o l. -ä). Förstavelse lånad från grekiskan, med bet. av 'ljus'. — **Fotofön** (-ån); -en, -er. Apparat för trådlös telefonering medelst ljusvibrationer. I det ~ ingenjör Sven A:son Berglund då för första gången förevisade sin uppfinning film-f-en, den s. k. talande filmen 1921.

— **Fotogën** (-sjen); -en [l. -et], [-er, art-plur.]; -behållare m. fl. se II. **I.** Enkelt. Den allra största mängden f. beredes av bergolja (petroleum) 1907. Tyske kemisten Reichenbach har betecknats som f-ens upp-täckare; upptäckten skulle skett 1830. F. till lyse, bränsle eller rengöring. Vi har fått dålig f. den här gången, den lyser illa. Inom fiskeindustrien i Bohuslän, där f-en användes fatvis. Ett fat prima f. Astralolja är ~ en f. av fullkomlig vithet och sorgfälligt renad. Den erhållna råf-en underkastas nu en reningsprocess på det sätt, att ~. **II.** Ssgr. Exempel. F-behållare t. e. på ett fotogenkök. F-drivna motorer f-motorer. F-dränkta rester av trassel. På 1850-talet uppstod i Tyskland de första f-fabrikerna. F-fat köpas. F-glödljus och spritglödljus, vid vilka glödstrumpan glödgas i lågan av förgasad fotogen resp. alkohol. F-kanna med vinkelböjd pip. F-köket Primus, där fotogenen förgasas, innan den antändes. F-lamporna, numer allt oftare undanställda, där de ej ommonterats för

elektrisk belysning. *F*-lampan (som naturligtvis fanns både som häng- och bordlampan m. m.) värmd mer än det elektriska ljuset, visade gult sken; en olägenhet var, att *f*-lampan lätt rykte, om ej vecken sköttes väl. *F*-motor driven med fotogen som bränsle. *F*-åtgång: 1 liter för 12 à 13 brännimmar. **Syn. I.** renad l. raffinerad petroleum, ibl. lysolja l. blott 'olja'.

— **Fotograf**, -en, -er; -biträde m. fl. se II. **I.** Enkelt. Svenska *f*-ernas förbund, stiftat 1895, utger fr. o. m. 1911 tidskriften »Svenska *f*-en», vars namn 1915 ändrades till »Svensk *f*-isk tidskrift». Om *f*-s äganderätt till fotografisk bild. Gå till *f*-en. Sitta för *f*-en. Låta ta (av) sig av en *f*. *F*(-en) Dahlgren, Uppsala. Han är (en) skicklig (amatör)fotograf. Yrkes-, landskaps-, porträtt-, röntgen-, flygf-er. **II.** Ssgr. *F*-biträdet Anna G. Westergren. En *f*-förening för staden och dess omnejd. Amatörförening. Svenska *f*-samfundet stiftades 1903 och upphörde med 1906 års utgång. — **Fotografer**a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingshöjd (fackl.); -ingskonst; -ingsmin; -ingsmöjlighet; -ingssyfte (gärna med prep. 'i'); -ingsväder; -ingsändamål (gärna med prep. 'för') m. fl. Om man vill lära sig *f*-a (själv). *F*a en förbitravad häst. Om modellen skall *f*-as stående, i helfigur ~. Det är svårare att *f*-a i rum än i det fria. *F*a ngn på ögonblick 'ta'. Låta *f*-a sig (tillsammans, i grupp, tillsammans med ngn). Vid *f*-ing mot solen, belysta fönster osv. Då *f*-ingen sker i det fria. Konstnärlig *f*-ing. *F*ing i färger. Färgf-a. Röntgenf-a l. röntgenografera. Landskaps-, porträtt-, (momentl.) ögonblicks-, kino-, stereofing. Den rikliga *f*-ingshöjden är för de flesta föremål ögonhöjd. *F*-ingskonsten, som ännu icke har hundradriga anor ~. Ta på sig sin stelaste *f*-ingsmin. **Syn.** (ibl.): ta, knäppa (äv), ta en vy l. en bild l. en fotografi (av).

— **Fotografi**, -(e)n [l. i bet. 2 även -(e)t], -er. 1) Abstr. Utan plur. o. neutrumform. Konsten att med tillhjälp av ljuset o. ljuskänsliga ämnen framställa bilder. *F*-en som konst och vetenskap. Docenten i vetenskaplig *f*. vid Stockholms högskola Arvid Odencrants 1919. Kompendium i praktisk *f*. Den modärna *f*-ens ABC. Den, som framställt en fotografisk bild, äge uteslutande rätt att genom *f*. mångfaldiga densamma. Med *f*-ens tillhjälp. Fotografering i färger, färgfotografi. *I* trefärgsfen ~. *I* porträtt-*f*-en avses därmed ~. Röntgenfotografi l. röntgenografi. Märk uttr. som: Konsten får icke bli ren *f*., den skall återspegla naturen genom ett temperament. 2) Konkr. Med plur. o. stundom (särsk. ifråga om porträtt) neutrumform. a) För att oberoende av dagljuset kunna taga *f*-er använder man ~. Album med *f*-er. *F*-er å mycket tunt pap-

per få fastklistras å brevkorts baksida. En utmärkt lyckad *f*. (av ~). Oskarp, tunn, suddig, skarp, kontrastrik *f*. Han visade en del utmärkt vackra *f*-er från Härjedalen. *F*. av ett framilande järnvägståg. Konstnärliga, konstnärligt utförda *f*-er (i smakfulla ramar). *F*. med pålagd färg. *F*-er i naturliga färger l. fotokromier färgf-er. Uppklistrade, monterade *f*-er. Dessa färger ge på (den färdiga) *f*-en alltför ljus ton. Flygf-er. Ögonblicks-, pass-, visitkorts-, miniatyr-, landskaps-, färg-, röntgenf-er. b) Ofta särsk. om porträtt. Skicka ngn en l. ett *f*. (av sig själv), sin l. sitt *f*. Beställa ett dussin *f*-er (i kabinetsformat). **Syn. 1)** fotografering(konst); **2)** fotografiskt alster, fotografisk bild, ljusbild, 'bild', vy, porträtt, konterfej, 'kort', foto, (ibl. nära) kopia.

— **Fotografaffär** fotografiskt magasin, affär för fotografiska artiklar, fotografihandel. -**album**. Album för l. med fotografier. -**amatör**-, förening. Oftare 'amatörfotograf'. Svenska *f*-föreningen ändrade redan 1889, andra året av sin tillvaro, namnet till 'Fotografiska föreningen'. -**apparat**. Kamera. Ta fram sin *f*. och knäppa av. *F*-er i västficksformat. -**ateljé**. Öppna *f*. *F*-n på Dragarbrunnsgatan. -**bild**. Mindre vanl. för 'fotografisk bild' l. d. -**förening**. Uppsala *f*-. -**handel**; -lande. Fotografiskt magasin; handel med (färdiga) fotografier. Hos *f*-landen. -**konst**; -när. Sedan *f*-ens uppfinning. -**kort** oftare enbart 'kort', 'fotografi' l. d. -**krets**. Särsk. i plur. Inom *f*-ar. -**min**. Tagit på sig sin söndagsbästa *f*-. -**mätning**. Fackl. Fotogrammetri; mätningarna i naturen ersättas av mätningar å en fotografisk bild av föremålet. -**plåt** (fotografisk) plåt. -**porträtt**. Oftare blott 'porträtt', 'fotografi' l. d. *F*. av vänner och bekanta. -**ram**. *F*. ~ för visitformat. -**ställ**. På ett *f*. en bild i tvårförmat av Interlaken. -**ton**. Den s. k. »fotografitonen» Gunnar Malmberg. -**tryck**. Fackl. I lusttryck återgiven fotografisk bild. -**utöware**. Mest skr. -**vagn**. En *f*. till flygövningarna.

— **Fotografisk**, -t. *F*a försök. Skydd mot efterbildning av *f*-a alster. Lag om rätt till *f*-a bilder ~, d. 30 maj 1919. 'F. tidskrift' uppsattes i maj 1888 av Albin Roosval. *F*a föreningen fick det namnet 1889; hette förut 'Svenska fotografiamatörföreningen'. *F*a utställningar. *I*(nom) *f*-a, *f*-t intresserade kretsar. De *f*-a reproduktionsmetoderna. *F*-t skrivinstrument ingår i ~. *F*. mätapparat. *F*-a objektiv. De *f*-a papperen indelas i två huvudgrupper, utkopieringspapper och framkallningspapper. Bilden uppfångas på en *f*. plåt. Den *f*-a teknikens utveckling. De *f*-a magasinens fotografaffärerna. Åstadkommen på *f*. väg. En *f*-t skarp bild. Med *f*. skärpa, noggrannhet. *F*-t trogen, noggrann. *F*-t återgivna bilder

från de borgerliga klassernas liv även bildl. **Syn.** fotografi-, fotograf-, fotograferings-.

— **Fotogram**, -met, = l. -mer. Fackl., mindre vanl. En med tillhjälp av ett fotografiskt förfarande framställd bild. — **Fotogrammät(er)**, -ern, -rar; -ri (-en l. -n); -risk. Fackl. Fotografisk mätapparat (man mäter ej föremålet utan en fotografisk bild av detsamma). *Molnf-rar. F-riens användning på byggnader. Den första f-riska kartan 1867. F-riska molnmätningar. En del av de jämtländska fjällen har kartlagts på f-risk väg av Generalstaben.*

— **Fotograveria**, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.); -ingsförfarande m. fl. Mest fackl. Jfr följ. **Fotogravyr**, -en [l. -n], -er; -förfarande m. fl. Ett fotomekaniskt s. k. djuptrycksförfarande; även om bild framkommen på detta sätt. *Kommer du idag, om det var en f.? F-förfarandet ger särdeles mjuka bilder med sammetsartade skuggpartier och anses med rätt såsom det finaste fotomekaniska reproduktionsförfarandet J. Hertzberg 1907. Syn. heliogravyr.*

— **Fotokemi**, -kemi(e)n; -kémisk. Fackl. Lärnan om ljusets kemiska verkningar. *Den vetenskapliga f-kemien har icke hunnit långt The Svedberg 1915. Sverges förste docent i f-kemi 1921. Sin största tekniska användning har f-kemien fått i fotografien. Ljusreaktionerna, de f-kemiska processerna, [äro] mycket ofullständigt studerade The Svedberg. Ljus av olika färg ha olika f-kemisk verkan. F-kemiska reaktioner.* — **Fotokromi**, -(e)n, -er. Fackl. Abstr. o. konkr. Fotografi i naturliga färger, färgfotografi l. -fotografering. — **Fotolitoграфи**, -graferä; -grä-fisk. Abstr. o. konkr. Konsten att medelst fotografi på den litografiska stenen (l. dess ersättning) åstadkomma en tryckbar bild; dylik bild l. avtryck därav. — **Fotomekanisk**, -t. Fackl. Särsk. i uttr. som: *F-a tryckförfaranden avser fotografiens användning i förening med de mekaniska tryckförfarandena för framställning av grafiska reproduktioner (t. e. Fotogravyrer).*

— **Fotomät(er)**, -ern, -rar; -erskärn; -rera; -rering; -ri (-en l. -n); -risk. Fys. o. fotogr. Apparat varmed olika ljuskällors fysiologiska verkan på ögat (ljusstyrka) jämföres; i vidare bet. även ifråga om mätning av annan strålnings (t. e. kemiska strålars) styrka. *Fotografisk fer. F-ern användes även för bestämning av den riktiga exponeringsgraden vid kopiering, då ~. De vanliga f-rarna. Mot f-erskärmen. Då man skall f-rera olikformiga ljuskällor. En alldeles ny princip för f-rering speciellt av färgade ljuskällor infördes 1893 av amerikanen Rood. A. Odencrants, Bidrag till frågan om fotografisk f-ri, 1915.* — **Fotofär**, -en [l. -n]; -isk. Astr. Solens yta, solyta; det yttersta glödande lagret av solens

atmosfär. Motsatt bl. a. 'kromosfär' (jfr d. o.). *Man antar, att denna f. består av lysande moln, sammansatta av glödande metallpartiklar och svävande i en atmosfär av heta metallgaser 1917. På f-ens yta finner man ~. F-en med sina solfläckar och facklor.* — **Fototerapi**, -(e)n. Läk. Ljusets användning i medicinens tjänst, ljusterapi, ljusbehandling. — **Fototypi**, -(e)n, -er. Fackl. Abstr. o. konkr. Ett slags ljustryck(sförfarande).

Foulärd (folar l. -ard); -en. Ett tunt mjukt tvåskaffat sidentyg vanl. med brokigt tryckta mönster. Till halsdukar, näsdukar o. tunna fina damklänningar. — **Foulé**, -(e)n. En mjuk vanl. kyprad svagt luden yllevävnad. Till damklänningar o. (tjockare) till herrdräkter. *Prima helylle-foulé ~ för blusar och klänningar.*

Fourage m. fl. stavas numer furage osv. **Fo'xterrier** (fåks-; även -tä'r-); -n, =; -klubb; -ras; -valp. En rättthund(sras), slät l. strävharig, vit med svarta l. gula fläckar, pigg o. livlig sällskapshund, brukas även till gryttjakt. *Svenska f-klubben, stiftad 1903.*

Fo'xtrot (fåksträtt); -en, [-er]; -melodi. En dans som infördes till oss omkr. 1918; står rätt nära one-step o. two-step.

Foyer stavas nu vanligen foajé.

Fra, subst. Benämning för italienska o. spanska munkar som icke äro präster samt för tiggarmunkar. *Fra Giovanni da Fiesole, på grund av sitt »änglalika» väsen och målningssätt kallad Fra Angelico. Syn. broder.*

Frack, -en, -ar. *Franska revolutionen medförde bl. a. den ändringen i mansdräkten, att rocken (le fraque) vek för f-en (le frac) med dess vinkelformiga urskärning där skörten började; under 1830- och 1840-talen blev f-en alltmör inskränkt till ett fest- och ceremoniplagg. Är det så fint, att man skall klä sig i, komma i (svart) f. (och vit halsduk)? Sträcka upp sig, uppsträckt i f. Du får allt ta (på dej) f., tänker jag. Sin gamla luggslitna f. Akademisk f. med broderingar på kragen. Uniformsfrack (för vissa posttjänstemän) av blått kläde med guldbroderad ståndkrage och ~. Brudgumsfrack. Syn. svalstjätt (skämts.).* — **Frackbal**, -bjudning. -byxor svarta byxor till frack. -foder. -klädd. *F-a herrar och urningade damer. En f., slätrakad vaktmästare. -kostym. Att skaffa sig en ny f. var under krisdren hart när omöjligt. -krage. F. av sammet med broderier. -skjortja. Ofta särsk. om starkt skjorta till frackkostym. Herrskjorta, s. k. frackskjorta, med starkt och veckat bröst. -skört. Med slängande f. -slag. Frackuppslag. På f-et 3 miniatyrordnar H. Kjellin. -uppslag. Och kände efter om ordensstjärnan satt kvar på f-et. -väst. -ärm.*

Frack², -t, -are. Ldls., folkligt l. äld. *Broder din är en f. karl* Strindberg. **Syn.** gäv, duktig, rask, duglig.

Fradg|a¹ (vanl. utt. -gg-) l. **Fragg|a**¹, -an, [-or]. Dels på vatten, drycker o. d.; dels kring munnen (på människor o. vissa djur). *Med en slev avlägsna f-an som bildar sig på spadet vid kokningen. Det var på ett hår, att f-an (på ölet) stigit över glasets bräddar. Och vita fradgor kusten överösa A. Österling. Hästen var otålig och tuggade f-a. Arg, så att f-an står (honom) om munnen, står om mun(nen) på'n. Syn.* skum, ibl. skummande saliv l. dregel; ibl. lödder. — **Fradg|a**² (vanl. utt. -gg-) l. **Fragg|a**², -ade, -as. Jfr föreg. Ofta refl., i s-form l. i pres. part. *Mjölken f-ade sig i stävan, när ~. Hade f-ande öl i kåsa och ~. Vinet f-ar. Ögat glimmar B. E. Malmström. Här jag ser hur fjärden f-as, / ser hur böljan slår mot stranden Runeberg. Och havet f-ade och sjöng Heidenstam. (Vit)f-ande vågor, vågtoppar, sjöar. F-ande av raseri. Det f-ades om munnen på honom. Mindre vanl. är Och han f-ade av förtjusning R. Josephson. Syn.* skumma (sig), bilda(s) fragga l. skum, tugga fragga, bli fraggig l. skummig l. ibl. löddrig. — **Fradgig** (vanl. utt. -gg-) l. **Fraggig**, -t, -are; [-het]. Jfr de föreg. *F-t öl. Där mjölken f. i stävan springer Heidenstam. Undan f-a vågor H. Gyllander. Det vitf-a vattnet. Med f-a betsel. Drakar ~ räcka f-t gap mot ~ Nicander. Syn.* fraggande, skum(be)täckt, skum(be)stänkt, skummande, skummig, ibl. löddrig.

Fragme|nt, -et, = l. -er; -artad. Mest ifråga om litteratur o. d.; ibl. dock även (särsk. om konst saker l. ock skämts.) om ting; även bildl. **1)** *Ett nyfunnet f. av äldre västgötalagen. Blott ett f. av handskriften är bevarat. Sådan dikten nu föreligger, är den endast ett f. (av ett stort anlagt verk). Spridda f. Handskriftsfragment. Uppsalafet av ~. Ett f. av en livshistoria. Berättelse i tre f. Hans levnads gärning var ett f. 2)* *Ett f. av en Niobebyst. Heraf-ett från ~. Av den vackra kronan funnos nu endast f-erna, några (spridda) f-er kvar. Syn.* (avskilt, avbrutet, lösryckt, lösbrutet l. ofullbordad) stycke, brottstycke, (ibl.) bit, spillra, stump, splittra. **Fragmentärisk**, -t; -het. *Framställningen verkade därigenom något f. I (mycket) f. form. Handskriften är tyvärr f., befinner sig i f-t skick. Av f. beskaffenhet. Syn.* fragmentartad, avbruten, ofullständig, aldrig fullbordad, ofullbordad, ibl. lösbruten.

Fraiche m. fl. stavas numer fräsch osv.

Frakt, -en, -er. Mest ifråga om järnvägar l. fartyg. Skämts. ngn gång även om personbefordran; eljest blott om varor o. d. Bet. ej alltid skarpt skilda. **I.** Abstr. Plur.

sälls. *Huvudsakligen gå för f. (och avstå från persontrafiken). Taga i f. Di har mycke(t) f. på den järnvägen även konkr. Vad kan detta betinga i f. kanske oftare till II 1. För verkets in- och utfrakt till resp. från brädgården. Dit-f-en av vagnarna blir rätt besvärlig. II.* Konkr. Plur. vanl. **1)** Avgift. Jfr ibl. I, ibl. även II 2. *Hur mycket betalas, erlägges i f. för ~? Hur beräknas f-en? Vad gick f-en till (för äpplena)? F-en, f-erna ä(r) för dyr(a), det lånar sig inte att avverka däruppe. Höga, låga, billiga f-er. Varan kan inte bära en så dryg f. Man beräknar, att järnvägen skall bära sig på f-erna. F-en betald (till ~). F-en betalas vid framkomsten. Brutto, netto; hem-, retur-, hit-; tilläggs-, järnvägs-, fartygs-, ångbåtsfrakt. 2)* Last. Särsk. ofta om ångbåtsfrakt. *Söka f. Vänta på f. Ha, inta(ga) full f. Gå utan f. Panträtt i f. enligt sjölagen. Hela f-en fördärvades sålunda av de ihållande regnen. F-en, som bestod av ~, gick över bord och ~. Lossa f-en. Syn. I.* fraktning l. försändning l. forsling l. fortskaffande (av gods l. varor), godsbefordring, godsbefordran, (varu- l. gods)transport; **II. 1)** fraktavgift l. -kostnad(er), betalning l. vederlag för varutransport, fraktbelopp, forslingsavgift l. -kostnad, transportkostnad; **2)** last, skeppslast, laddning, (frakat) gods, fraktade varor.

— **Fraktavsändare. -avtal.** I vida-ste (men mindre vanl.) bemärkelse även ifråga om personbefordran. Jfr (särsk. ifråga om sjöfart) fraktslut, befraktningsavtal l. -kontrakt l. -brev, lastningskontrakt, certeparti. *Det redan nämnda sjörättsliga f-et, som ofta kallas fraktslut och vars skriftliga avfattning heter certeparti. -belopp. -beräkning. F. (på järnväg) för åkdon och båtar m. m. -brev* sälls. äld. för fraktsedel. **-båt. -debiter|a**; ing. Handels. o. d. Debitera (för) frakt, ålägga (en) frakt (av ~). *Eldfarliga oljor ~ f-as på samma sätt som frätande syror. F-as efter sändningens verkliga vikt avrundad till 20-tal kg. -ek|a.* Kommo ~ in till staden med sina stora f-or Fab. Månsson. **-(e)mot-tagare. -fall.** Handels. o. d. F. bebådas från England fallande frakt(avgift)er. **-fart.** Segling blott för att tjäna på frakt (för annan persons räkning än fartygets redare). Ibl. x reguljär fart på vissa platser. *Låta ett fartyg gå i f. De motorförsedda segelfartyg av trä, vilka nu insatts i f. Ett aktiebolag som skall idka in- och utrikes f. Den större f-en av massgods på Östersjön och Bottniska viken övergår alltmer till prämefart 1921. Statistik över kust-f-en. -fartyg. -fri, -tt; -het. Sändes f-tt till köparen, om ~ utan att köparen behöver betala frakten. Gå f(-tt). Å statens banor medgives f-het för försändelser till Nor-*

diska museet. En del av ovannämnda föremål åtnjuta även f-het ~ d enskilda järnvägar. **-förrare.** Handels. m. m. Blott fackl. *F-n*, som i sjörätten kallas *bortfraktaren* ~ 1908. **Fraktsedel** är en handling, som av en godsavsändare utställes till *f-n* för att tjäna till ledning vid transporten av godset. **-förskött.** **-försäkring.**

-gods; -avsändare m. fl. se II. **I.** Enkelt. Ofta särsk. i fråga om järnvägsbefordran (x ilgods). Ett kolly *f. Gd*, skicka *ngt*, sända *ngt* som *f. Skrymmande f. F.* tar bara så lång tid. Jag har visst (ett) *f. att hämta. F i småpartier, (frakt)stycke-gods.* **II.** Ssgr. *F-avsändarens namn* och adress. *F-fraktsedel. F-kolly*, vars vikt faller inom de för paketgods bestämda viktsatserna, må ~. *F-lappar* eller stationslappar, som påklistras *f-et*. I samtrafik bör även dylikt paket upptagas *d f-lista* Järnvägs-handbok. *F-mottagare. Efter tillämplig f-tariff. F-utkörare. -höjning.* De enorma *f-arna* under världskriget. **-kostnad.** På grund av höjda *f-er.* **-kredit.** Handels. *F. kan under vissa förhållanden och till visst belopp beviljas trafikant för det gods, som ~.* **-kvitto.** Handels. *F. d gods och tullgods* Järnvägs-handbok. **-lindring.** Framställningar om *f.* **-lista.** Handels. Lista på fraktsatser (brukar t. e. utskickas av större mäklarfirmer till deras kunder). **-lär,** -(e)n, -ar. **-marknad.** Handels. *F-en åter stramare. -nedsättning. -omkostnad* mest i plur.; vanligare (särsk. i sing.) 'fraktkostnad'. **-rabatt.** Beräkning av *f.* **-sats.** Alltför höga *f-er* verka förlamande på handeln fraktavgifter, frakttaxa. **-sedel;** -el(s)blankett m. fl. se II. Mest om järnvägsf-el; ångbåts- l. i allm. fartygsf-el ersättes vanl. av det av skepparen utfärdade konossementet. **I.** Enkelt. Dels om hela *f-eln*, dels särsk. om den del som åtföljer godset. Järnvägsf-lar skola bestå av tre avdelningar: dublett, bihang och *f-el i nu nämnd ordning* den första blir avsändarens kvitto, bihanget behålles å avsändningsstationen. På *f-eln* får icke godset betecknas med ordet 'divärse' eller liknande. *Fraktgods, ilgods, tomkärls, mjölkf-lar.* **II.** Ssgr kunna ha form med l. utan *-s.* *F-elsblanketter* tillhandahållas å ~. *F-elsdublett. -slut.* Handels o. d. Sjörättsligt fraktavtal. De sparsamma *f-en* tyda på att fraktnarknaden åter blivit stramare. **-tilllägg. -umgälder. -ångare** lastångare.

— **Frakta,** -ade, -as; [-are; mest som sista ssgsld; jfr t. e. bortf-are; -ning (med plur.); -ningsavtal m. fl. *F-a ngt på järnväg. Annar du (låta) f-a pianot sjövägen?* Och så började de tala om lossning, *f-ning* och pengar B. Sjödin. Ofta friare. *F-a timmer nedför ån* flytande l. pr båt. Hur ska vi kunna *f-a* den här oskad in i salongen?

om en tung lampa, skämts. Mindre ofta för 'befrakta'. **Syn.** (låta) föra (gods l. varor), forsla, befordra (gods osv.), fortskaffa, transportera; ibl. (översända, ibl. bära; (ibl.) befrakta l. (för)hyra (ett fartyg). **Frakta bort** *n*, hem *n*, ned l. ner *n*, ut *n*, över *n* m. fl.

Fraktion, -en, -er. (Mindre, samman-sluten) grupp av likatänkande inom en debatterande l. politisk församling (som antingen utgör del av ett större parti vars åsikter den ej i allo hyllar l. ock står utom partierna). Skilda *f-er* av samma parti. **Syn.** (sär)grupp (av likatänkande), meningsgrupp, 'meningsflock', del av parti.

Fraktur, -en [l. -n], -er; -bokstav; -stil; -tryck; -tryckt; -typ. **1)** Med plur. Läk. Benbrott. **2)** Utan plur. En tryckstil: **fraktur.** *F-(stil)en* utbildades i Nürnberg på 1500-talet och härskar ännu i det hela i Tyskland, under det England, Frankrike, Italien och Nederländerna tidigt höllo sig till antikvastilen och Skandinavien på senare tid övergått till denna. Almanackor med *f-tryck. F-tryckta* gamla psalmböcker. **Syn. 2)** gotisk l. tysk l. bruten (tryck)stil.

Fram, längre fram, längst fram l. främst (det sista blott om rum l. bildl.). Adv. Jfr främre o. främst. **A)** Enkelt. **I.** Rum.

1) Allmänare. Skiftningarna ej alltid fullt skarpt skilda. **a)** Ut från, genom hinder o. d. (Rörelse) *f. från ett (bakom beläget) ställe* (där man varit mer l. mindre 'undan'). Vågade du dig verkligen så långt *f. (ur ditt gömsle)? Gå inte längre f., man kan se dig!* Märk. Här ska jag *f.!* Vi måste *f., helt enkelt.* Jfr även nedan 2 b samt bildl. uttr. som: Om sanningen nu äntligen skall *f. b)* Vidare o. d. *F. åt kyrkan till ~. Rakt f. är närmaste vägen. Tredje huset rakt f. till vänster. Resande, som färdades där f. om där förbi. De hade redan hunnit ett gott stycke f. (emot staden, åt staden).* Märk särsk. efterställningen i ex. som: Gå gatan (rätt) *f., tills ni kommer till ån!* Av de få, som knagglade vägen *f. c)* Till viss plats. Ännu är det långt *f. långt innan vi ä framme. Vi ha ännu två mil f. Dit f. är det ännu en dryg mil. Vi hade sällskap ända f. (till herrgårds-vägen).* Märk. Vi hade tänkt gå både *f. och tillbaka* både dit och hem, både på dit- och hemvägen. Vad kostar biljett(en) *f. och åter, f. och tillbaka* tur o. retur. Resan *f. och åter. Gå f. och tillbaka, f. och tillbaka, som en tiger i sin bur* av och an. Ngn gång även (mer högt l. skönl.) Åter och *f. d)* Framme. Han stod, hade stannat så långt *f., att han var synlig för alla. Längst f., till höger ~. Ett stycke längre f. ligger skräddarns, skymtar en vit stuga. Ngt friare: Långt *f. i boken. Några sidor längre f. säger han* också ~.*

2) Märk särsk. **a)** Sammanställningar som 'rakt f., rätt f., ända f., f. och åter, f. och tillbaka' jfr ovan 1 b o. 1 c samt II 2 nedan. 'F. och bak' se c strax nedan. **b)** Interjektionellt. *F. nu bara, f. med dig bara (och stå inte där i vrån)!* *F. med pengarna, och det genast!* *F., f., krigsmän, korsmän, konungsmän!* **c)** Ofta x bak. Ibl. närs substantiviskt. *Blusen knäppes f. Och sprundet snöres ihop mitt f. med en snodd. En klänning, som visade mycken vidd i sidorna och f. På sina håll brukas även uttr. 'i f.' I f. tillhållas rynkorna under ~. Klänningen är för lång (i) f. I direkta motställningar: *Ha ögon både f. och bak. Jag tyckte, att det varken fanns f. eller bak på den täppan* A. T. Gellerstedt. Märk med anslutning till b strax ovan. *Den välkända svenska utombordsmotorn med magnettändning för f. och back samt ~.**

II. Tid 1. bildl. **1)** Tid. Vanligast i förbindelse med prep. (t. e. (e)mot, i, på, till, vid, åt). *Vi får väl se (lite) längre f. F. (e)mot aftonen, sjutiden, veckans slut, jul(tiden), (jul)hålgan. F. i veckan, terminen, hælgen, i nästa vecka, i nästa månad. Det hade ~ fallit rätt mycket snö; f. i december gick den i vatten. Mognar i oktober och är hållbar till f. i januari om äpplesort. F. på aftonen, nyåret, terminen, hösten. Ju längre f. på dagen, dess vackrare folk. De hade suttit uppe till långt f. på natten. Ända från urtiden (och) f. till våra dagar. F. vid nyår(et), dröskiftet, midsommar(en). F. åt nyår(et). **2)** Bildl. *Det går varken f. eller tillbaka (med frågan) för närvarande blir varken bättre i. sämre, står på samma punkt. F. med vad du har på hjärtat!* sjung ut, säg ut. *F. med det nu bara!* Han vill då alltid ha sin vilja f. igenom. *Få sin vilja f. Säg rätt f. vad man menar, sin mening rätt f. rent ut, oförtäckt, uppriktigt, oförbehållsamt; jfr rättfram(het).**

B) Ssgr. I subst.-ssgr betecknar 'fram-' oftast motsats till 'bak-' (t. e. framvagn). Särsk. vanliga äro lösbara verbssgr; av dessa äro många mer tillfälliga, ofta träffas de i fast form huvudsakligen i part. pres. i uttr. av typen 'komma framsvepande' (om vinden). I verben med 'fram-' anges i allm. icke om subst. på '-ning' bildar plur.; i de allra flesta fall är pluralen möjlig. I allm. har 'fram-' huvudtonen; i några med prep. sammansatta dock ibl. även sista leden (t. e. fra'mått i. framåt o. ngn gång framför); märk även ibl. 'framfus'.

Syn. A) I. 1) a) ut (från 1. ur), ibl. i ljust 1. dagen, till synes, ibl. (i)genom; **b)** framåt, vidare, 'på', ibl. på 1. i väg; (ibl.) närmare, längre (bort), fjärrare, bort, föröver, förut; **c)** till en viss 1. bestämd

plats, till målet, ibl. hem 1. hit 1. dit; **d)** framme, framför 1. framtill (befintlig 1. varande), (ibl.) borta, avlägsnare; **2) b)** (ibl.) kom, sätt i gång, kör, i väg, skynda, upp, ut 1. d.; **c)** framtill 1. frampå, (på) framsidan; **II. 1)** framdeles; (en bit, något) in (i osv.).

— **Framagiter** |a n; -ing. När den allmänna rösträtten f-ades. **-alstr** |a; [-are; -erska; -ing]. Gärna skr. *En människa, som blott f-ar avkomma. Bördiga nejder, som f-a mycket vete. Den vattensjuka marken, som f-ar febrar och ~. Våren, f-aren av nytt liv i naturen och allehanda blomster på marken.* **Syn.** frambringa, alstra, ge liv åt, producera. **-and** |as n. Skönl. *Knappast våga andas fram en bön om ~. Då hon f-ades ett svagt ja och ~. F-as en suck. Mr Tuckers f-ade 'jag måste' var knappast hörbart.* **Syn.** (svagt) framvisa n. **-arbet** |a n; [-ning]. Fast form skr. Som refl. blott fri form. Ofta friare 1. bildl. **1)** *Så småningom f-as sålunda ur blocket linjerna av ett mänskligt anlete. A-a fram en vara i marknaden.* **2)** *A-a sig fram genom folkmassan. Med ansträngande av sina sista krafter lyckades han med korta simtag a-a sig fram över brotten. A-a sig f. till en aktad samhällsställning. Tankar, som hålla på att a-a sig f. (hos folket).* **Syn. 1)** (ibl. nära:) utarbeta, utmejsla, med möda få fram, framskapa; in- 1. upparbeta n; **2)** (ibl.) bana 1. bryta sig väg 1. armbåga sig 1. tränga sig 1. streta (sig) 1. ta sig fra'm; arbeta sig u'pp, slå (sig) igenom, slå sig fra'm. **-arm.** Sälls. för 'underarm' dvs. armen mln armbåge o. handlove. **-avla** n. Skr. Framalstra. **-axel** på vagn (x bakaxel).

-ben. På (fyrfota)djur. *Lyfter först ena f-et, så det motsatta bakbenet, och ~.* **-beställ** |a n; -ning. *Vi har b-t fram hästarna till klockan 5. Det som är f-t före klockan 1/2 11, må förtäras, men ~.* **-besvärja** |a n; [-are; -ning. Skr. *F-a avlidnes andar. F-a skuggorna till vittne på ngt. Ett stycke människoliv av äktaste slag, frambesvuret av en våldsamt sjudande diktarkraft och ~ Fröding. F-a en storm av ovilja. Glädjen ~ f-es [hos oss ryssar] som ett medel att mildra den sömniga ryska tungsintheten. Den sålunda frambesvurna opinionen.* **Syn.** frammana n, framkalla n, framtrolla n. **-bjud** |a n. Fast form särsk. i bildl. bet. Särsk. som refl. gärna skr. o. ibl. ngt äld. *B. honom fram hit, och låt honom inte stå så där i skymundan! Rätterna frambjödes på silverfat, men ~. Nu f-er sig en syn, som ej hör till de vanliga framställer sig, erbjuder sig, visar sig för våra ögon, utbreder sig o. d. -blick |a n. Skr. *Och ur busken f-ade ett par förskrämda barnögon. Till solen åter f-ar, b-ar fram ur molnen skönl. -blixtr |a n. Skr., ofta skönl. Egentl. o. bildl.**

Plötsligt f-ande infall. -blåsa *n.* -*blän-*
kja *n.* Fast form gärna skönl. Endast de
små signallampornas röda och vita ljus b-te
då och då fram vid växlarna och ~. -*bog*
på djur. -*bolmja* *n.* Fri form vanligast.
Röken b-ade fram allt tätare. Då en inten-
siv rök började b-a fram ur ~. F-ande rök-
moln. -*bredja* *n.* Mest fri form. Vard.
även 'bre fram'. Frambredda till beskå-
dande om dukar.

-*bringja* *n.*; -are (mest skr.). **I.** Nästan
endast fast form. **1)** Mer egentl. Gud, som
frambragt allt av (l. ur) intet genom sitt
ord. Frambragt l. f-ad på naturlig väg t. e.
om en blomsterart. Lyckas f-a en blålom-
mig form av ~. Landet f-ar säd mer än
till eget behov. F-a eld medelst gnidning
av två träbitar. Den sålunda frambragta
bottensatsen innehåller ~. En riktning, en
konstnär, som (oaktat sin ungdom) redan
frambragt fullödiga konstverk. Frukter,
frambragta ur jordens sköte. Solen, f-aren
av allt liv ~ skönl. o. d. **2)** Friare o. bildl.
a) F-a ordning, oro. **b)** F-a skäl (och bevis,
för ngt). **c)** F-a toner. Inte kunna f-a ett
ljud. **II.** Fri form är i det hela mindre
vanl. men förekommer ibl. i bet. 'fram-
föra' o. d. B-a fram skänker. B-a fram
(ngt) i huset, för offentligheten lägga i öp-
pen dag, blottlägga, offentliggöra, klarlägga
osv. **Syn. I. 1)** skapa, (fram)alstra, (fram)-
avla, åstadkomma, åvägabringa, framkomma
~ med, producera, 'bära', 'skänka', 'giva',
avkasta; (ibl. nära:) (fram)visa l. fostra; **2)**
anföra, andra(ga), framföra, framdraga, fram-
skaffa ~; få fram ~; **II.** komma med, över-
bringa, föra fram. -**bringelse**, -n, -r. Skr.;
sent o. litterärt. Undvikes ofta som danism.
Ty till grund för mina bästa f-r ligger
alltid en rytm Ossian-Nilsson. Påfallande
svaga f-r C. R. af Ugglas. Konstfer E.
Wrangel. **Syn.** alster, verk, arbete, ska-
pelse, opus, produkt.

-**brott**. Skr., mindre vanl. Vid den nya
rörelsens första f. -**brumma** *n.* -**brusja** *n.*
Ofta friare o. bildl. Där älven stridast f-ar
mellan höga klippor. B-a fram som en vir-
velvind. Ett tåg, som just b-ade fram, som
kom f-ande över slätten. Tonerna b-a fram
som från en orgel ~. Där b-ar nu fram en
rasande färd V. Rydberg. **Syn.** fara fram
som ett forfarande vatten l. en stormvind,
framsvepa ~, framrusa ~, framstorma ~ osv.
-**brytja** *n.*; -ning (i egentl. bet.). Fri form
vanligast. **I.** Trans. Mindre vanl. Egentl.
F-ningen av malmen sker här medelst ~.
II. Intr. (o. ibl. refl.). Huvudanvändningen.
1) Utan bibegrepp av våldsamhet. **a)** När
de första tänderna börja b-a fram. Hejda
tårarna som åter ville b-a fram. Återhålla
de f-ande tänderna. Kallsvetten b-er redan
fram på hans panna. **b)** Solen, som just
höll på att b-a fram ur ett blått dis ~.

Hälsa den (ånyo) f-ande solen. Vid östra
horisonten frambröt redan morgonrodnadens
första strimma C. J. L. Almqvist. Morgon-
rodnaden f-er åter och sprider ett svagt, ro-
sigt sken över ~. B-a fram bakom, genom,
ur molnen. **c)** Stå i vägen för de f-ande
nya idéerna. Den f-ande humanismen spridar
man i kritiken av ~. **2)** Med bibegrepp
av våldsamhet. **a)** Även refl. Och vattnet
bröt (sig) redan fram genom dammarna på
flera olika punkter. B-a sig fram genom
ett nästan ogenomträngligt snår. När vå-
gorna häftigt bröto fram över klipporna.
B-a fram med våldsamheten av l. hos en
naturmakt. **b)** Hären b-er fram under upp-
stämmande av ~. Svenskarna frambröto
med oemotståndlig makt. B-a fram ur, från
sitt bakhåll. **c)** Hans missnöje bröt nu fram
fullkomligt otyglat. Nu bröt det fram, allt
som han under dessa dagar hållit tillbaka.
Syn. II. 1) börja visa sig, framträda, fram-
komma ~, framtränga ~, ibl. spränga sina
dammar; (fram)spira (n); **2)** (våldsamt) fram-
störta ~ l. framrusa ~ o. d., frambrusa ~;
bryta sig väg. -**bröst**. Zool. Bröstat [hos
skalbaggar] består av f-et, vars övre del
kallas halsskölden ~, mellanbröstat och bak-
bröstat.

-**bälga** *n.* F-ande rök. Jfr det vanligare
bälga fram. -**bärja** *n.*; [-are; -erska]. **1)**
Med konkr. obj. Fri l. fast form, det
senare gärna skr. o. ofta åld. B-a fram
mat (åt ngn). Flickan som frambar bré-
vet avlägsnade sig åter. F-a l. b-a fram
ett barn till dopet. F-a sina hävor. F-a
offer även bildl. **2)** Med abstr. obj. Mest
fast form. **a)** Motionen och dess f-are. Så
lydde budskapet, framburet av änglar och
hört av fromma herdar J. O. Wallin. F-a
en hälsning, hälsningar (från ~). F-a lyck-
önskningar, tacksägelser (till ngn). Jag pas-
sar på tillfället att f-a ett vördsamt tack,
mitt vördsamma tack för ~. F. min vörd-
nad, min vördsamma hälsning till Din mor!
Folkets önskningar, framburna inför tronen.
För tillgodoseende av ett från skådespelar-
personalen framburet önskemål nar ~. **b)**
Jag vill inte, att detta skall b-as fram [l. f-as]
för min far! B-a fram skvaller. Baktalets
f-erska O. Högborg. **Syn. 1)** framkomma ~
l. framträda ~ med, framlämna ~, bringa;
2) a) framföra ~, överbringa, ibl. framsäga;
b) omtala ~, omskvallra ~, ibl. springa l.
löpa med (skvaller). -**böjja** *n.* Och b-er
så fram en gren, som fått för litet sol.
-**bölja** *n.* Ofta skönl. Egentl. o. bildl.
Vattnen som b-ade fram under bron ~.
Vilt genom gator, genom pelargångar / f-ar
kvinnohären Stagnelius.

-**dansja** *n.* Mest fri form. Ännu ett par
d-ade fram, gjorde några piruetter och för-
svann. De f-ande isstyckena, böjorna. F-a
sitt liv på rosor. -**deducera** *n.*; -ing. Lye-

kas få fram (gm sträng logisk slutledning), leda i bevis, framvisa. *Enligt vad en svensk forskare nyligen lyckats f-a.* -del. Motsatt 'bakdel, bakparti l. baksida'. *F-en av en vagn, av huvudet, av ett slaktat djur.* **Syn.** främre del l. parti, framsida, framstycke, ibl. front l. fasad. -deles, adv. [o. adj.]. *Nu är det omöjligt, men få se f.* *Vi få (väl) se f.* *Det skall nog visa sig f., nog f. visa sig.* *Det vill jag blott säga, att jag f. icke kommer att överse med dylikt.* *Om (det) f. yppar sig tillfälle.* *Paragrafen är avsedd att f. ersättas av ~.* *Vi får uppskjuta det till f.* *Ngn gång som adj.* *Till f. redovisning.* **Syn.** längre fram (i tiden), senare, i framtiden, i en framtid; hädanefter, numer(a), i fortsättningen, ibl. (icke) vidare.

-dra(ga) m; -gning. **I.** Trans. Fast l. fri form. **1)** Egentl. **a)** *D. fram lådan (helt och hållet, ordentligt), så att vi ser, att det inte är något i den!* *Om ni drar fram bänken till bordet, så får ni rum alla tre.* **b)** *F(ga) ngt ur barmen.* *Och drog fram ur fickan en rosig silkesnäsduk.* **c)** *Lyckades d. fram ormen i stjärten, innan den hunnit undan mellan stenarna.* *D. fram ngn vid håret.* *Han framdrogs slutligen ur en garderob, där han gömt sig.* *Hon måste (formligen) dras fram.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Dra fram ngt ur jordens innandömen.* *F-ga skördar (ur jordens sköte).* **b)** *Järnvägen kommer att d-(ga)s fram, f-(ga)s just här över tomt.* *D. fram vattenledning, telefon(ledning).* *Härvel för linor, avsedda för f-gning av elektriska ledningar.* **c)** *Söka f-ga sina (fattiga) släktingar (till inbringande poster).* *En odugling, f-gen (ur sin obemärkthet) av förre presidenten.* **d)** *Har du något (ytterligare) att f-ga (l. dra fram) till ditt försvar?* *F(ga) bevis, skäl och bevis (för ngt).* *Det är inte svårt att f-(ga) exempel (därpå, på det), hur många du vill.* *F. ngt som bevis på l. för ~.* *Han drar alltid fram det där (bara för att retas).* *Nu, må tro, f-(ga)s alla hans gamla synder.* *D-ga fram ngt, ngns ogärningar i ljuset.* *Han har lyckats f-ga (i ljuset) en förut okänd handskrift till ~.*

II. Intr. Mest fri form. **a)** *D-ga fram i striden.* *Det d-ger i skogen en ryttare fram Fröding.* *Han drog fram (genom landet) med eld och svärd.* *Där hären d-git fram.* *F-gande skaror (av flyktingar).* **b)** *Det drog en stormil fram över slätten.* *Övadret drog fram över hela västra Sverige och ~.* **III.** Refl. Blott fri form o. nästan blott i den kortare formen (dra). *D. sig fram på så gott som ingenting.* *Lyckas dra sig fram genom att gå som hjälp.* *Dra sig fram med yttersta svårighet, på ett hederligt sätt.* *Hur han lyckades dra sig fram med sin stora familj under dessa krisår, är*

nästan ofattligt. Dra sig fram med hjälp av ~.

Syn. I. 1) framflytta m, framskjuta m, framläpa m; utdra(ga) m, framtä(ga) m, uppdra(ga) m; **2)** **a)** ibl. framlocka m; **b)** leda (fra'm), framföra m, (ibl. nära) nedlägga l. låta gå; **c)** framhjälpa m, (ibl. nära) upphöja m; **d)** anförä, andra(ga), framföra, framställa, förebringa, föredraga; bringa i dagen l. ljuset, blotta, ibl. 'uppgräva' m; **II.** framtä(ga) m; framsvepa m; **III.** släpa l. hanka l. hangla sig fra'm, skaffa sig ett torftigt bröd, leva, 'uppehålla livet'.

-driva m; -ning; -ningskraft; -ningsmaskineri. **I.** Trans. Fast l. fri form. **1)** Egentl. *Vi ska me och d-a fram korna till fällan, di ska mjölkas.* *F-as, f-a sina skaror med gisselslag.* *D-as fram av vinden.* *F-es genom, medelst en maskin, anbragt i aktern.* *Motorn var inte stark nog att i denna storm d-a fram den tunga båten.* *Stor f-ningskraft om motorroder.* *F-ningsmaskineriet (på motorfartyget Balboa) består av 2 st. enkelt verkande 4-takts dieselmotorer.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *D-a fram plantor för fort.* **b)** *Va kan de vara, han vill d-a fram med sina egendomliga påstötningar?* *Söka f-a ett för sig fördelaktigt utlåtande.* *Lyckas f-a ett förtroendevotum.* **II.** Intr. Mest fri form. *D-a fram med vinden (s hjälps).* *Låta båten d-a fram för vågorna.* *Svarta moln drev fram över himmelen, ifrån öster.* *Där han drev fram på kända kosor.* *Så drev Israel ~ i lösa skaror fram V. Rydberg.* **Syn. I. 1)** mota l. fösa l. jaga l. skjutsa l. puffa l. föra fram m, ibl. utdriva m; **2)** pådriva m, (ibl. :) driva (för häftigt), forcera; **3)** genomdriva m, ha l. få fra'm l. igenom; **II.** föras fram m, 'framsegla' m; ströva (fram l. framåt).

-duka m; -ning. *F-a l. d-a fram en läcker måltid för, åt ngn.* *Även bildl.* *Va ä de för historier Per d-ar fram för oss här?* -dundra m. *F-a ett: Halt! -dyka m.* *Som plötsligt dök fram ur dimman.* -emot, prep. [o. adv.]. *Ofta särskrivet.* *F. aftonen blev det svalare, och man kunde befara frost.* -fall. Läk. Av inälvor (t. e. gm ett buk-sår). -falla m. Mest fri form. *T. e. Två breda sammetsband falla fram över bröstet och mötas vid midjan.* -fara m. Vanl. fri form utom i part. **I.** Egentl. **1)** *Var han för fram, tittade folket undrande på den klumpiga, blåa schäsen.* *När den vilde jägmästaren far fram utefter vägarna, är det bäst för vandrarna att se väl upp.* *Fara fram med hastigheten av ett snälltåg.* *Fast fram verkar skr. o. föräldrad.* *Överallt där konungen framfor, hade mycket folk samlat sig.* **2)** *Ngt vard.* *Varvid hatten råkade fara fram på näsan på henne.* **II.** Friare o. bildl. **1)** Närmare **I.** *Mörka moln började f-a fram över västerhimmelen.* *F-a fram som en stormvind.* *Ibl. med anslutning till 2: Stormen*

for fram (över slätterna) med en oerhörd våldsamt. Dd och dd ~ far en eldsvåda fram och sopar undan de små rundvirkes- och klenhusen Hj. Alving. 2) Mest i dålig mening. F-a fram som en galning, en vilde, ett vilddjur. F-a vilt, illa fram (med ngn, ngt). Där de fientliga trupperna farit förskräckligt fram, farit fram på ett upprörande sätt. F-a fram med eld och svärd. Skr. o. äld. verkar Överallt där vikingarna landstego, framforo de med mord och brand. 3) Snabbt fara dagarna fram för den idoge jfr 4. 4) Perf. part. är ofta rent adjektiviskt o. brukas vanl. skönl. Att det f-na är läst och skrinlagt Levertin. F-na tider, dagar. F-na konungars bedrifter. F-na släkten.

Syn. I. 1) färdas (fram l. förbi), komma farande l. åkande l. d., passera (förbi); 2) 'åka' fra'm, skjutas fra'm; ibl. falla ur l. ut; **II. 1)** hastigt driva(s) fram n, ila fram n, framsegla n; framrusa n, framsväpa n; 2) rasa (på), husera; bete sig, uppföra sig, uppträda, gå till väga; handla (med), behandla, hantera; 3) gå förbi, förlida, svinna bort l. hän; 4) (förgången, förfluten, förliden, tillrygga(lagd), tillända(lupen); hädangången, (längesedan) död; tidigare, ibl. forn. -fart, -en, [-er]. 1) Huvudbet. I 'dålig' mening. Både mer egentl. o. mer bildl. Fylleri och ovarsam f. kostade en person 100 kr. Våldsamt f. Mindre omtvistbara äro de skyddsinsättningar mot vindens f., som ~. Eldens f. Hejda pestens vidare f. Minnen av de fientliga truppernas förskräckliga f. (i landet) för tre år sedan. 2) Bildl. Mindre vanl. Slarvar icke, men har ingen f. Strindberg. **Syn. 1)** våldsamt framfärd, huserande, våldsamt l. olagligt beteende l. förfarande, grymhet, skövlingar, härjningar, ödeläggelse; 2) 'framfärd', fart i sig (o. lycka med sig).

-ficka x bakficka, -fingra n. Mindre vanl. Där någon pianokunnig fingrade fram stämmorna. -finna n. Skr., gärna skönl. Mindre vanl. Ibl. undviket som danism. Detta sätt att (söka) finna fram sanningen. -fjårding l. (ngt vard.) -fjärndel. Ifråga om slaktat kreatur. Nedre delen av ett svins framfjärndel. -fladdra n. Egentl. o. bildl. (t. e. om fjärilar o. flickor). -flottla n; -ning. För att kunna f-a virket har man ~. Det husbehovsvirke, han från egen skog f-ar. -flyga n. Mest fri form. Även bildl. [Och farkosten] flög fram som en stormsvåla Erik Sparre. -flytja n. I. Mer egentl. Fri form vanligare. 1) Där älven flyter stilla fram mellan låga stränder. F-a fram i en bred ström. 2) [Aero]planet fer fram nästan utan störningar. Under det båten saktat fer fram genom vassen. **II.** Bildl. Fast form ngt vanligare. Ofta skönl. Bekymmersfritt, som hennes liv fer ~. Livet framflöt lugnt och ostört i

den avlägsna lantbyn. Trenne dr ha flutit fram, utan händelser, utan annan växling än dagars och årstiders. **Syn. I. 1)** framrinna n, (ibl.) framströmma n, frambrusa n, frambölja n, framforsa n m. fl.; 2) simma (fra'm); **II.** förflyta, framglida n, 'rinna u'n-dan', hängla n, (ibl. nära) fly (hän), försvinna, svinna bo'rt l. hän.

-flyttja n; -ning. I. Egentl. Fri form vanligast. Om du flyttar fram gungstolen till bordet, så ser du bättre. Flytta fram soffan ett stycke från väggen. F-a l. flytta fram klockan, visaren (på ett ur) några minuter. Även intr. o. refl. F-a flytta fram på grund av ouppmärksamhet (till en bänk närmare läraren). Jag tror, vi flyttar oss fram ett par bankar, flyttar fram, så vi kommer närmare talarerna. **II.** Bildl. Fast form vanligare. Kan avse såväl flyttning tillbaka som framåt i tiden o. är därför (om bestämd tidpunkt ej anges) rätt ofta tve-tydigt. 1) Framåt. Tiden för mitt besök har åter f-ats. F-a ansökningsdagen (till fram i maj, till 15 maj). Giltighetstiden är f-ad tre veckor. Vi ha f-at (tiden för) sammankomsten till kl. 3 (i stället för 2). 2) Tillbaka. Så ej sällan t. e. i bankkretsar. **Syn. I.** ställa l. placera längre fram l. ifrån, framskjuta n; ta (en) plats längre fram; **II. 1)** uppskjuta n (till längre fram), (ut)sätta senare; utsträcka n; 2) tillbaka-flytta n, (ut)sätta tidigare. -flöda n. Ofta skönl. Egentl. o. bildl. -forsja n. Mest fri form. Där vattnet forsar fram mellan stenarna. En ständigt framforsande, aldrig avbruten svada. **Syn.** framvirvla n, frambölja n osv. -forsla n; -ing. Malmens f-ande till bruket. F-a på järnväg. Flottning ~, varigenom flytande virke f-as uti ett vattendrag. Någon möjlighet att med flottning f-a virke till banan finnes icke, då banan går på vattenskillnaden. Skogs-traktor för ~ f-ing i skogar eller annan svårframkomlig terräng. **Syn.** framföra n, framskjutsa n m. m. -fot. Särsk. på djur. Först lyfta vänstra f-en om häst. Märk det vard. Visa framfötterna, sina framfötter visa vad man kan l. duger till; vara karsk l. fräck; (riktigt) slå på stort.

-fråga n; -ning. 1) Nästan endast fast form. Formen verkar f-ad och torde knappast tillhöra den utfrågades naturliga språk. Ibland måste ändå direkt f-ning tillgripas. 2) Fri form. Refl. Direkt sägs ingenting hörom. Man får alltså fråga sig fram. -fūs (l. fra'm-); -t, -are. Sälls. för följ. -fusig, -t, -are; -het (ngn gång med, mer konkr., plur.). Han är lite f., men det ska väl gå bort med lämplig uppfostran. Barn ska inte vara f-a! Oblig och f. En f-het, som delvis berodde på livlighet. Låt oss nu slippa dina f-heter! **Syn.** påflugen, (taktlös o.) djärv, näsvis, ogranllaga, som djärvt stic-

ker sig fram l. flyger på l. tränger sig fram, påträngande, 'påträngsen', föga hän-
hänsynsfull, oblyg, burdus, (ibl. nära:) gå-
påaraktig l. besvärlig l. ock besinningslös,
flängig. **-fusing**, -en, -ar. Mindre vanl.
Jfr föreg. *Man får skilja på f-ar och*
odygdingar. -färd, [-en, -er]. **1)** Jfr färdas
l. fara vilt fram o. d. *Väldsam f. De täv-*
landes f. Du tänker inte på att kejsarens
f. nu kommer att bli förskräckligare än
någonsin S. Lagerlöf. **2)** Mindre känt. *Sa-*
ken har ingen f. går trögt l. dåligt. Han
har f. med sig. Det är ingen f. med honom
det blir inget av, han kommer ingen väg
o. d. **Syn. 1)** se framfart; **2)** drift, fart,
raskhet (o. lycka), energi (o. framgång).
-färdas n. Mest fri form. **-föd|a** n. **I.**
Huvudbet. **1)** Egentl. Mest fast form. *F-a*
barn, ett (fullgången) foster, (levande) un-
gar. Då fostret är färdigt att f-as. **2)**
Friare. Blott fast form. *Ett land som*
framfött flere hjältar än något annat. **II.**
Lant. Fast l. fri form. *Lyckas f-a krea-*
turen till våren (med hjälp av nödfoder).
Syn. I. bringa till världen; frambringa,
alstra, 'skänka'; **II.** (lyckas) utfodra, ha
foder åt, föda.

-för [l. ibl. -fö-]; prep. o. adv.; -allt m. fl.
se B. Jfr även 'framföre o. frammanför'.
A) Enkelt. **I.** Prep. **1)** Egentl. Både om
'vila' o. 'rörelse'. **a)** *Sitta (och drömma) f.*
brasan. F. fronten. Delfiner tumla f. skep-
pets bog. Och stannade f. ingången. **b)**
Ngt oftare än eljest med huvudton på -för.
Med en uppslagen bok f. sig (på gräset).
I det hon doppade en penna och lade f. sig
en ren pappersremsa. Låter så händerna
sjunka i skötet och stirrar f. sig. Se (noga)
f. sig. **c)** Med bibegrepp av hinder l. d.
Gå f. fötterna på ngn. Komma f. tätet (och
bli överkörd). **d)** *Han var nog redan en*
halv mil f. de andra. Ett par platser f.
oss satt ~. Bänken f. dem var dock nästan
tom. **e)** Med adverbial bestämning. *Och*
stannade mitt f. ingången. Snappa bort
ngt mitt f. näsan på ngn. Närmast f. huset
var det en liten planterad plan. Och tittade
rätt f. sig med en min av spelad likgiltig-
het. Snett f. fönstret, litet åt höger, stod
ett sybord. **f)** *Ngt friare. Draga ngn f.*
domstolen även särskrivet; oftare dock '(in-)
för domstol(en)'. Emedan artikeln där står
f. sitt substantiv. **2)** Bildl. Om företräd. **a)**
Närmast l. På grund av sin rang tar han
plats t. o. m. framför generalspersoner även
till l. Han är redan f. alla sina kamrater,
de andra, både i matematik och i språkliga
ämnen. **b)** *Vad har du att förhåva dig av*
f. honom? Utmärka ngn, utmärkt f. (alla)
andra. Åga vissa företräden f. ~. Det
finnes en av dikterna i Linköpingsbladet,
som f. andra fångar läsarens uppmärksam-
het. Gynna ngn f. en annan. Föredraga

ngt, ngn f. ett annat, en annan. Sätta sitt
eget bästa f. det allmännas. Det är verk-
ligen en sak som bör gå f. vad du nyss
förordade. **c)** 'F. allt'. Även hopskrivet.
Tjänsten, plikten, hälsan f. allt. F. allt,
glöm inte skissboken! **d)** Med att + inf.
Det föredrar jag vida f. att bli satt på in-
dragningsstat. **II.** Adv. Mest egentl. *Där*
f. var det blott en tom golvyta. Vem (var
det som) gick f.? *Platsen f. var obesatt.*
Lägg en sten f., så står dörrn! *Snett f.*
till höger, en dörr. Hålla sig 10 steg f.
Han är redan långt f. Ibl. även bildl. om
företräd. Di andra ä så långt f. i historien,
så jag kan inte hinna opp dom.

B) Ssgr betona i allm. första leden utom
'f.-allt' som även särskrivs. **1)** Framförallt,
adv. *Så att alla föreningar, fallt ägg-*
viteämnena, fränksiljas. Höstsädens utveck-
ling, fallt den sensådda l. den sensådda
f.-allt. Och man får fallt inte racka ned
på ~. **2)** *F-sko skodon sätta nytt läder när*
det gamla slitits ut, försko. **3)** F-ställa n.
Fast form vanl. språkv. *Övriga fall av*
f-ställd infinitiv Hj. Alving. I poesi är
f-ställt efter ej ovanligt SAOB. **4)** F-va-
rande. Skr. *Därför man hade rätt god*
utsikt över den f-varande slätten. Som ~
framrycka till förtätning av f-varande skytte-
linje.

Syn. A) I. 1) inför, på framsidan om l.
av, (mitt) för, i spetsen för, framom, före,
ibl. förbi; ibl. i vägen för; ibl. för om;
2) över, mer l. förr l. hellre än, (ibl.: på
bekostnad av, med tillbakasettande av; **II.**
längre fram, (närmast) framom, ibl. i vägen,
ibl. i förväg.

-för|a n; [-ing]. **A)** Mer egentl. Fri l.
fast form. **I.** Trans. **1)** *I korgar f-des nu*
stora massor av frukt, som uppstaplades
på bordet. För ~ flottgodsets f-ande i vat-
tendraget. **2)** *Tågens rätt-tidiga f-ande. Själva*
framföra sin bil. **3)** *F-a fram soldaterna,*
trupperna mot fienden. F-a sitt regemente
till seger. För att förhindra oss att föra
fram våra reserver. Nu f-des reserven. **4)**
Föra ngn fram inför sina domare. För
fram brottslingen! Av ett par rättstjänare
f-des han nu inför domarbordet. (Bunden)
försas fram till ~. De f-de till Jesus en
blind, som ~. **5)** *F-es i frihet om cirkushäst*
l. d. Friare. F-a ngn, ngt, f-as på scenen
även rent bildl. **II.** Intr. *Ngt friare. Nä-*
stan endast fri form. Vägen för fram till
en liten herrgård, som ~, för fram genom
skog ~.

B) Bildl. **I.** Nästan endast fri form. **1)**
Intr. l. trans. *Pedagogiska skolan — för*
fram till realskoleexamen — upptaget till
hösten en ny klass. Assedd att föra fram
(lärjungarna) till studentexamen. **2)** Trans.
Som fört fram saken till ett avgörande. **II.**
Det är han som har fört fram saken.

Övervägande fast form. **1)** Överbringa, uttala o. d. Muntligen, själv *f-a* sitt ärende. *F-a* sina lyckönskningar (till ~). Som å officerskårens vägnar *f-de* sina gratulationer till jubilaren. *F.* mitt tack till, min hälsning till, min vördnad för l. till Din mor! Vill du *f-a* min hälsning till ~. Atar du dig att *f-a* en särskild hälsning till ~, att *f-a* förslaget, vdra önskningar till regeringen? *F-a* en bön. *F-a* en, sin, ngn's ursäkt. Stämman ville därför begagna tillfället att *f-a* önskan om att socknen bleve eget landsfiskalsdistrikt. *F-a* klagomål (från allmogen, för myndigheterna, över ~). *F-a* övertygande skäl (för ~). Med hänsyn till dessa av socialstyrelsen inledningsvis *f-da* synpunkter har man ~. Advokat Lundén *f-de* därvid jäv mot ~. **b)** Märk särsk. *F-a* skvaller. Var försiktig, det kan *f-as* för chefen, föras fram för chefens öron. **2)** Han *f-de* sitt tal alldeles glänsande. Mot (själva) *f-andet* (av föredraget) vore åtskilligt att säga. Han har ett utmärkt *f-ande*.

Syn. A) I. frambära *n*, framforsla *n*, framflytta *n*, framsätta *n*, framställa *n*, framdra(ga) *n*, framleda *n*, framköra *n*, framflotta *n* osv.; leda, anförä, gå i spetsen för; (ibl. nära:) förevisa, uppvisa; **II.** leda (fram); **B)** I. bringa (det till ~), lyckas få l. få fram (det till ~); **II. 1)** komma (fram *n*) med, frambära *n*, andra(ga), framlägga *n*, framställa; överbringa, överföra, medföra, föra med sig, befordra, utföra, utträtta, uttala, förebringa, omtala *n*; **2)** framsäga, utföra, (ibl. nära) deklamera.

-före (l. -före); -föreåt (t. e. bibl.). Sälls.; vanl. skönl. o. äld. för 'framför' (o. 'framåt'). Och där *f.* stodo häpnadsskror ~. *Hu* du sett, om min älskade gått denna vägen *f-åt*?

-gaffel. 'Gaffel' på cykel vari framhjulet är fäst. **-gavel** på säng. **-ge** m l. **-giva** *n*; -givning. Mest skr. **-gent** (-j); adv. Skr., gärna ngt högt. l. skönl. *Men de indragna godsens förblevo dock (allt) f. i kronans ägo. Därför måste ~ en förtänksam lagstiftning icke blott allt f. värna om folkets sedliga hälsa, utan också ~ Heidenstam. Och slutligen hoppas jag f. som hittills, allt f. få vara innesluten i Herr Landshövdingens välbevåggenhet.* Ngn enda gång kan man även finna adj. 'framgen'. **Syn.** (allt) fortfarande, för framtiden, även i framtiden, (även) framdeles, (även) för det kommande, hädanefter (som hittills l. alltid), från denna stund l. den stunden; (ibl.:) för all framtid, städse, ständigt, alltjämt. **-girja** *n*. Även bildl. **-givja** *n* se frange. **-glida** *n*; -ning. **1)** Egentl. Och långsamt gled (båten) fram till sin gamla tilläggspåls. *G-a* fram över isen (på isjakt, på sina skridskor). **2)** Bildl. Regelbundet enahanda gled tiden fram. *Hur lugnt och sävligt har inte för dem livet g-åt*

fram. -glimma *n*. Jfr följ. **-glimtja** *n*. *De första f-ande ljusen från den stora staden. Även bildl. Humorn gade dock fram då och då ur de mörka ögonen, varvid anslutet lyst upp. Nu gade vedergällningens möjlighet fram efter så många år ~ Per Hallström. Syn. glimma l. glindra l. glittra l. glänsa l. glysa fram n. -glutta* *n*. Vard. **-glysa** *n*. Ldls. Ett glöd, / som *g-te* fram likt Satans blick Per Hallström. **Syn.** se framglimma *n*. **-glänsa** *n*. Mest skönl. *En stjärna g-te redan fram bakom den tunna molnslöjan, men ~. Även bildl. Bragder, som f-a dess klarare, som ~.*

-gnälla *n*; [-ning]. *F-a* en ynkelig melodi. *Då en ängslig stämning f-de: »För Guds skull... skjut intel! -grund. Sälls., äld. för 'förgrund'. Motsatt 'bakgrund'. Ngt vanligare bildl. Tankar, som alltmer börjat träda i f-en. -grävja* *n*; -ning. Egentl. o. mer bildl. *Lyckas f-a ett helt fält av gravar. G-a fram ngt ur sina gömmor, ur sina lådor, ur fikan. G-a fram stridsyxan åter ta upp striden. -gunga* *n*. Trans. o. intr. *En lätt vind gade oss saktat fram över fjärden. G-ande fram på den saltat vdg. -guppja* *n*. *G-ande på sina fjädrande gummihjul fram längs startbanan om flygmaskin.*

-gå *n*. Ngn gång finner man (i egentl. bet.) högt. o. äld. i dikt även 'framgånga'; jfr t. e. Karlfeldts *Se, Jungfrun framgångar med bröst såsom torn ~. A)* Mer egentl. Fri form i det hela vanligast; fast form skr. o. ofta högt. l. åtminstone skönl. **I.** Egentligast. Om person (l. djur). *Gå fram ur l. från; gå rakt fram l. gå framåt; gå fram till. 1)* Tvingas att gå fram från sin undanskymda plats. *Gå fram ur sitt gömsle. Gå fram tre steg. Gå nu fram till rektor och bed om ursäkt! När han gick fram för att mottaga priset. Gå fram och niga för ngn. Gå fram till sängen och ~. 2)* Från himmelen hälsad, / Han *f-r* i glans om Kristus; Ps. 102. *F. i (högtidlig) procession. Hon som f-r, tyst och högtidsvit, är dödens älva Karlfeldt. Den väldige går fram om fanjunkaren Berg. II.* Ngt friare l. specialiserat. **1)** Fast form. **a)** Bibl. Med ngn anslutning till bildl. bet. *På det att Sonen skulle f. förhårligad. b)* Mest i perf. part. *Framgången ur folkets led(er). 2)* Övervägande fast form. *Raskt f. på sin utstakade väg, på sin bana. F. mot högre mål. 3)* Om trupper, fartyg osv. Fast form vanligare. **a)** I. bataljon, riktibataljon, *f-r med ~. Handelsfartygen f. i två kolonner, ordnade i smal flankformering Vår flotta. Samtliga fartyg, som framgingo med en fart av minst 20 knop, voro ~. b)* Trupper som inte vilja gå fram (mot fienden) ~. **c)** Hit ansluta sig (bildl.) uttr. som: *Gå skonsamt f. Där dödsängeln f-tt. 4)* I fråga om natt-

varden. **a)** När de skulle gå fram för altaret. Gå fram (l. framgå) till Herrns bord. **b)** Utan tillagt adverbial. Blott fri form: *Hon undrade, om pastorn skulle låta henne gå fram. Jag tror, det är samma sort [vin], som när jag gick fram, mumlade Georg.* 5) Idrotts. Motsatt 'ligga efter' l. d. *De spurtstarka vänta vanligen med att gå fram, tills ~.*

B) Friare o. bildl. Saksbj. Fast form överbäger (dock icke i 3 o. 4). **I.** Ngt närmare **A.** 1) Om väg, flod m. m. Öster om fyndplatsen går en [lapse] flyttningsväg fram sedan urminnes tider. Järnvägen fr här genom en bygd, som ~, fr nu på vattendelaren mellan ~. Så stilla fr en glittrande älv skönl. *I västra Roslagen f. 2 stora, med de ovan nämnda parallella dalgångar.* 2) När aftonstjärnan fr skön psalm. Månen fr över liljans dal Karlfeldt. 3) Blott fri form. **a)** Skottet gick icke fram. **b)** Köp går fram, men inte tillbaka. 4) Jfr A II 3 c. Med bibetydelse av härjning l. d. *Hösten hade redan gått fram över de frostbitna fälten. Där frosten gått (härjande) fram. Där yxan, där järnvägen gått fram [l. f. tt]. Här hade tiden gått (jämförelsevis) skonsamt fram.* 5) Rytmen är målande, den fr i ett visst behagligt mak **E.** Wrangel. 6) Om tid o. d. **a)** Tiden fr långsamt l. går långsamt fram för den late. **b)** Skönl., gärna äld. *Med varje dag som fr. Det gamla året är framgången äld. o. mindre vanl. för: är förgången, har gått till ända, är tillända (lupet) l. d. Fngna tider bra äld.* **II.** Ur bet. 'framgå ur' har utvecklat sig en mer särstående bildl. bet. Nästan endast fast form. 1) Ngt mer egentl. *Därur skulle en gång f. ett rike, berömt över många i historien. Ur vilken man vill hoppas skall f. en ny sakernas ordning. Ur vilken bondens frigörelse framgick som frukt. F. som frukt av ~. F. som resultat.* 2) Utpräglad bildl. bet. *Skivans, eller som den kallas kompassrosens utsende fr av fig. 80, som ~. Såsom utav redogörelsen i föreliggande motion fr ~. Härav fr utvetydigt, klart, till fullo, att ~. Av undersökningen synes f., att ~.*

Syn. A) **I.** stiga l. träda l. skrida l. kliva l. vandra fram m. o. d.; gå vidare l. framåt; gå närmare, nalkas, närma sig; gå över l. förbi; **II.** 1) ibl. framstå; utgå m; 2) fortskrida, fortsätta, fortgå; 3) framrycka m, avancera, anrycka m, framtåga m, ibl. framföras; 4) gå fram till (sin första) nattvardsgång; **B)** **I.** 1) framstryka m, sträcka sig, ha sin väg l. sitt lopp (fram); 2) framskrida på l. över himlavalvet; 3) **a)** nå fra'm; 4) fara fra'm, ibl. härja; 5) fortgå; 6) **a)** förflyta; förgå; **II.** 1) uppstå, uppkomma, resultera, bli frukten; 2) kunna ses l. skönjas l. förstås l. inses, visa sig, (klart) synas,

vara l. bli klar(t) l. uppenbar(t) l. tydlig(t), (med omkastning:) ge vid handen, ådaga-lägga.

-gång, -en, -ar; -sfull m. fl. se II. I. Enkelt. Ofta i mer l. mindre skr. talesätt. **a)** *Ha (en viss) f. i sina strävanden. Ha f. i (l. med) allt vad man företar sig. Ha, få lysande f. För f. i studier. Röna (oavbruten) f. Jag önskar dig mycken f., all f. (i ~). Torde icke få (någon) f. Brist på f. i livet. Gud är den som f. giver. Skänka f. Mannen ägde den snillegnista, som skapar f. Som lovar f. Njuta fens frukt. Önska lycka och f. (åt ~).* **b)** Att längst till vänster den s. k. Stormklockefalangen ernått en f. Bortskämd av ständiga, ideliga f-ar. Omväxlande f-ar och motgångar. En vapenframgång. **c)** Arbeta med (stor) f. Krönas med f. Sedan han i två år arbetat utan (ringaste) f., kom slumpen honom en dag till hjälp. Man har med (ej ringa, med stor, ej utan) f. sökt tillämpa detta förfaringsätt även vid andra sjukdomar.

II. Ssgr. 1) Skr. Mindre vanl. *Han uppträdde f-sfullt som diktare, kåsör, litteraturkritiker, reseskildrare samt ~. Skogsplantering, som staten f-sfullt företagit. En ganska asterrik och nästan städse f-sfull dramaturg Ruben Berg.* 2) Nästan endast skr. Ett svagt och f-slöst försök att ~. Inte alldeles f-slöst. 3) Ofta skr. Med den lugna tryggheten hos en f-srik, högmödig och självsäker man. Och ~ f-srik rival fört till Voltaire och sedan till Rousseau. En av Sreges mest f-srika löpningsryttare. Den f-srikaste källfinnare. F-srika strävanden. Dennes slitsamma och f-srika arbete. Sjukdomens f-srika bekämpande. Efter f-srika fejder. Att f-srikt finna medel och utvägar att ~. Sällan lyckades bonden f-srikt accla den kappa som ~. Rackets torde f-srikt tävla med racketar Nat. Beckman.

Syn. I. lycka, lycklig utgång l. påföljd, (lyckligt i. gott) resultat, tur, medgång; **II.** 3) lyckosam, lycklig, resultatrik, krönt av framgång.

-gånga se framgå. **-gäspa** m.

-hacka m; -ning. T. e. *H-a fram en förstening (ur ett kalkstycke). H-a fram en ursäkt framstamma.* **-halva** m; -ning. Ofta ngt vard. Användas som dragväg för farkosters f-ning. Att emellandt h-a fram brännvinsbuteljen och ta sig en klunk Didring. H-ar fram en anteckningsbok Hj. Bergman. Han blev tystare, fåordigare ~, och man fick h-a fram svaren ur munnen på honom Didring. *H-a sig fram* jfr t. e. åla (sig fram). **-hals.** Zool. F. och bröst [äro hos bofinken] brunaktigt vinröda **E.** Lönnberg. **-halt,** =. Om djur (t. e. hästar o. hundar): halt på ett av frambenen. **-halta** m. **-halva.** T. e. Lika litet ingå dessa ord

som *f-or* i namn E. H. Tegnér. **-has|a** *n*. Särsk. refl. *H-a sig fram*. **-haspl|a** *n*. Egentl. o. bildl. *Det ur ljudtratten f-ade ~ saknar åtskilligt av livets rätta färg*. **-hast|a** *n*. Skr. *En av dem hade fram ~* V. Rydberg. *H-a fram till hjälp*. *Det där f-andet [i bil], för vilket en senare tid funnit på ordet kilometerslukning*. **-hav|a** *n* o. vanligare 'ha fram'. Fast form skr. o. sälls. Bildl. användning åtminstone i skrift vanligare. 1) *Jag behöver ha fram en ren krage och ett par manschetter*. *Ska du nu ha fram allt de där skräpet igen!* 2) *Vi måste ha fram skäpet litet (mer)*. 3) *Hon hade nu fram honom till doktorn och ~ ngt vard*. 4) *Han vill med all makt ha fram sin egen son till en inbringande statspost*. 5) *De f-da bevisen synas domstolen ej tillräckliga*. *Sanningen f-d i huset*. 6) Märk särsk. *Vad jag vill ha fram (med detta) är, att regeringen borde ingripit*. **Syn.** 1) ha l. få framtaget; framlocka *n*; 2) framflytta *n*; framskjuta *n*; 3) framföra *n*, framleda *n* o. d.; 4) framskuffa *n*; 5) förete, framlägga *n*, framdra (ga) *n*, framvisa *n*, framte; 6) få fra'm, framhäva, framföra, påpeka, säga, ha framhållet.

-hinn|a *n*. Mest fri form. *H-a fram i (god) tid*. *Han hann inte fram (innan ~)*. *H-a fram till båten(s avgång)*. *Framhunken till skogsbrynet, började han åter att ~*.

-hjul. *F-et på en velociped*. [Ett åkdon med] ett underrede så långt, att bakhjulen tycktes fråga f-en vart de togo vägen Onkel Adam.

-hjälp|a. 'Egentl.' o. bildl. Fri form överväger. *H. mig fram här, jag har bråttom!* *H-a fram ngn till studentexamen*. *F-t i världen*. *H-a fram fattiga släktingar*.

-hoppa *n*. **-hov**. **-håll|a** *n*. I. Egentl. Nästan endast fri form. 1) *Det är som att h-a fram ett rött skycke för en tjur*. *Håll fram handen och blunda, ska du få något!* *Nu höll han fram hatten för att vädja till de närvarandes givmildhet*. *H-a fram en spegel för l. mot ngn*. 2) Märk. *H-a fram ett barn (för att förrätta sitt behov)*. II. Bildl. Nästan endast fast form. 1) *Den låghalsade klänningen framhöll den vackra ~ halsen och nacken*. *Framhöll ytterligare hyns vilhet*. 2) I ord f.a. a) *F-a ngn som ett mönster (för andra)*. *F-a ngn som särskilt duglig för, ägnad att ~*. *F-a arbetets förtjänster*. *Utan att vilja f-a sina egna förtjänster*. *Ej glömma att f-a sig själv*. *På ett försynt sätt f-a ~ även till b*. b) *Jag vill f-a (till mitt försvar), att det var lektorn själv, som förde frågan in på dessa marker*. *Domarbiträdenas verksamhet omfattar, framhöll tal., två skeden, den förberedande kanslitjänstgöringen och tingssittningen*. *Det är särskilt två synpunkter, jag här vill f-a, som här böra f-as ~*. Sök att *f-a för allmänheten, att ~!* **Syn.** I. framsträcka *n*, hålla framsträckt, utsträcka *n*,

räcka ut *n*; II. 1) göra tydligare l. mer framträdande, låta framträda; 2) betona, framhäva, akcentuera, lägga vikt l. eftertryck på, (särskilt) väcka uppmärksamheten l. fästa uppmärksamheten på, påpeka, erinra om, ibl. påvisa; (ibl.) hävda, (kraftigt) göra gällande. **-hållan**, [=]. Skr., mindre vanl. *Mot Cederschiölds f. (s. 8) av, att ~ Ruben Berg*. *Samt under f. av, att ~*. **Syn.** jfr föreg. **-hår**. *F-et nedanför benan lägges nu uppåt utan att stramas*. **-håv|a** *n*. Vard. *H-a du fram (me) pluringarna bara!*

-hämt|a *n*; -ning. **-häng|a** *n*; -ning. Två ord: trans. o. intr. Mest fri form. T. e. I. Trans. *H-a fram ngt till torkning*. II. Intr. *Skjortan h-er fram*. *Under en f-ande klippa*. **-hård**. Tekn. Del av masugnsställ där slag o. järn uttappas.

-hård|a; [-are]; [-else]; [-elskraft]. Mest skr. 1) *F-a i sitt beslut, i sitt uppsåt*. *F-ar han (i att neka, i sitt nekande)?* *Envist f-a i ngt*. *F-a som man begynt mindre vanl. F-a i synden, i sin synd*. *Men med blicken stadigt fäst på mig f-ade han på ett beundransvärt sätt*. 2) I brevformer är ordet numer rätt sälls. och verkar gärna lite skruvat. *Jag f-ar Eder ödmjuka tjänare N. N.* 3) *Tröghet eller felsekraft*. **Syn.** fortsätta, fortgå, fortfara, (allt framgent) förbli(va), bli(va) (vid), aldrig frångå l. överge l. sluta (med), stå fast (vid), 'sitta fast' (i); (ibl.): hålla ut, uthärda *n*.

-häst. T. e. om främre häst i spann. **-häv|a** *n*; -ning (t. e. språkv.). Bet. skarpt skilda. I. Egentl. Fri form. Vard. l. lant. *H-a fram hö*. II. Bildl. Blott fast form. Skr.; ofta i vetenskaplig stil. 'Sedan länge känd danism'. 1) *F-a nödvändigheten, betydelsen av ~*. *Med l. under f-ande av ~*. *En sak bör f-as, nämligen ~*. *Han f-er häri särskilt, att ~*. *Ordet f-es för mycket, om det placeras som rim*. 2) *F-ning, motsatt 'undanhållning'* Fr. Wulffs term. 3) *F-a sig själv på andras bekostnad*. **Syn.** I. framvräka *n* o. d.; II. (kraftigt) framhålla, hävda, göra (sig) gällande; göra tydligare.

-i, adv. o. prep. *Vill du sitta f. (vagnen) eller baki?* **Syn.** framuti. **-ifrån**, adv. o. prep. *F. sett. F. tar det sig verkligen bra ut. Anfalla, rusa på ngn f. Man kommer in i huset f. från gatan. F. gatan*. **-il|a** *n*. Mest skr. o. ej säll. skönl. *Ila fram till hjälp, undsättning. F-a till bistånd. Genom rymden f-a de så fort (om Guds fålar)* Karlfeldt. *Ett f-ande järnvägståg*. **Syn.** jfr (fram)synda (n). **-jag|a** *n*; [-ning]. Trans. o. intr. 1) *F-a villebrådet mot jägar-kedjan*. *J-a fram ngn ur hans gömsle*. 2) *J-ade fram på en skumbetäckt skimmel och ropade: ~*. *Då nordan j-ar fram över slätten*. **Syn.** 1) utjaga *n*, fram- l. utdriva *n*; 2) spränga l. ila l. storma fram *n* o. d.

-jollra *n.* *F-a några obegripliga ord. Och den lilla j-ade fram samma nyckfulla skratt och samma orsakslösa klagan som andra mödrars barn.* **-jubla** *n.* **-jäkta** *n.* Mest fri form. *De millioner människofötter, som feberaktigt j-ade fram över gatornas stenläggning.* **-jämka** *n;* *-ning.* **-jämra** *n.* **-kalla** *n;* *-bar* se **B. A)** Enkelt. **I.** Egentl.

Fast l. fri form. *Jag f-ades, k-ades fram och fick tillsägelse att ~. K-a fram ngn till förhör. F-a (ngn) såsom vittne. F-as för att få varning inför rektor.* **II.** Friare. Fast form vanligare. **1)** Oskicket att *f-a* de spelande inför öppen ridd. *F-a ngn på scenen.* **2)** *F-a* andar få dem att 'manifestera sig' (medelst knackningar, tal l. i synlig måtto). **3)** *F-a* ngt för tanken. *Händelsen f-ar i minnet de olyckliga pestdären vid seklets mitt.* **III.** Bildl. Nästan endast fast form. **1)** *Vad som f-at mig i dag, är den orättvisa, man tyckts mig begå mot de icke myndige. F-a ngn till försvar för ~.* **2) a)** På konstlad väg *f-ade* varieteter. *Färger på dessa tulpaner är f-ad genom insprutning av färgämne.* **b)** Verstekniska skäl ha *f-at* t. ex. *~ skriftefar* [för *-fader*] SAOB. Formen är *f-ad* av behovet av *~*. **3)** Om bild m. m. **a)** *F-a* (ngt) på (den) vita duken medelst skioptikon. **b)** Märk särsk. fotografisk bet. Jfr *f-are, f-ning* m. fl. Den negativa bildens framställning sker därigenom, att den känsliga plåten exponeras i kameran och *f-as*. *F-a* filmer. Att *f-a* pigmenttryck. *F-a* en s. k. latent ljusbild. När bilden är färdigad. Även abs. *Fläckarna bero på att du slarvat, då du f-ade. Är lösningen kallare, f-ar den för långsamt och för hårt.* **4)** Ofta skr. En naturlig eller med läkemedel *f-ad* kräkning. Då det är uppenbart, att det var de kursiverade orden, som *f-ade* instämmandena. Förslaget om civil hjälptjänst har hos yttersta vänstern *f-at* ett sannskyldigt frosseri i kraftord. Ägnade att *f-a* hans goda egenskaper, folkets dåligaste instinkter. Som äntligen *f-ade* ett beslut. Vad som mer än något bidragit till *f-ande* av det olycksaliga kriget. Ägnad att *f-a* motsägelse(r). Attgårderna *f-ade* missnöje på flera håll. Förryskningsåtgärder på 1890-talet *f-ade* splittring inom fennomaniens ledning. En ovilja, *f-ad* huvudsakligen av *~*. *F-a* myteri, uppror, motstånd, svårigheter, förvecklingar. *F-a* fasa, panik, tårar, medlidande, glädje, löje, ett leende, (allmän) munterhet. **B)** Ssg. Fotogr. Ju mindre den ljusmängd är, som förord åstadkomma ett *f-bart* ljusinttryck, desto känsligare säges plåten vara.

Syn. A) **I.** tillsäga *n* (ngn) att komma l. träda fram, framropa *n*, ibl. låta hämta; **II.** **1)** inropa *n*, framropa *n* (för att hylla); **2)** uppkalla; **3)** återkalla, frammana *n*; **III.** **1)** uppkalla, komma (ngn) att yttra sig l.

framträda; **2)** åvägabringa, åstadkomma, ge upphov till, frambringa; (*f-as*) komma till *n*; **3)** återge, få att framträda, göra synlig *n* (medelst ngn 'framkallare'); **4)** (för)orsaka, föranleda, föranlåta, (upp)väcka, skapa, ge anledning till, (upp)egga l. reta till, framlocka *n*, avpressa, ibl. uppjaga *n* l. upp-röra *n*.

-kallar *e*, *-(e)n*, *-e*. Mest som fotogr. term. Säll. i mer tillfällig allmännare bet. Varje *f-e* (*div. lösning* beredd av framkallningsämnen) består huvudsakligen av framkallningsämnet, ett konserveringsmedel och ett alkali. En *~ ljusbild*, som först efter behandling med en *f-e* blir synlig. De hittills beskrivna *f-na*. Nyttiblandad *f-e*. Av alla *f-e* är glycinfen *~* den för amatörer lämpligaste. **-kalling**, *-en*, *-ar*; *-sbad* m. fl. se **II.** **I.** Enkelt. **1)** Allmännare. *T. e. a)* *F-ar* äro, som bekant, icke medgivna å den k. teatern 1907. **b) Andeframkalling. **2)** Fotogr. Jfr framkalla **III** **3.** Fotografisk *f.* (av plåtar, filmer, bilder, pigmenttryck). På grund av fel vid *f-en*. För att påskynda *f-en*. *F-en* av den osynliga bilden. **II.** Ssg. Äro nästan alla fotografiska; blott ngn gång allmännare (o. då mer tillfälliga). *I f-s-badet. F-sbord* med skolplanering. *F-s-fläckar* bero på att plåtskiktet ej överallt upptagit *f-en* och uppträda efter fixeringen som ljusa, merendels skarpt begränsade fläckar. *F-sförfarandet. F-slösningen.* En s. k. *f-smaskin*. Vid varm-f-metoden. De fotografiska papperen indelas i två huvudgrupper: utkopieringspapper och f-spapper. *F-s-patroner* *~* för plåtar och films. *F-s-skålen.* Att *f-stiden* och framkallarens temperatur ha inflytande på *~*. Ha tillräckligt med *f-svåtska* i skålen. *Lösning, beredd av f-s-ämnen.***

-kamm *a* *n.* *K-a* fram håret i pannan. **-kant**; *-snerv* (på fjärlvinge). Märk särsk. ifråga om fjärlvingar. På vingarna i utspänt tillstånd *~* urskiljer man *f-en*, utkanten och bakkanten, vilken sistnämnda på bakvingarna dock kallas inkanten med anledning av sin ställning G. Adlerz. **-karl** x 'bakman' (i en del spel). Jfr forward o. back³. **-kasta** *n;* *-ning.* **I.** Egentl. Mest fri form. *T. e. 1)* Du ska *k-a* fram bollen från den plats, där du nu står. Han orkade inte *k-a* fram. I allt bråket märkte hon emellertid icke de blommor, han *k-ade* fram för hennes fötter. **2)** Han *k-ade* sig emellertid blixtnabbt fram och slog pistolen ur handen på karlen. Mickel *~* var alldeles utkörd *~* och *k-ade* sig fram i en kort, snabb galopp J. Möllersvärd. **II.** Bildl. Fast l. fri form. *F-a l. k-a* fram ngt om (att) *~*. *F-a* en antydning, en vink, ett förslag, en fråga, ett påstående. En löst *f-ad* beskyllning. Ett löst *f-at* yttrande av *~*. En del snärjfrågor, som sedan *f-ades* *~*. Såsom en

möjlighet *f*-at en motsatt förslagsmening, nämligen att ~ H. Geijer. Man har någon gång hört det *f*-as som en förmodan, att ~. »Livet är underligt», *k*-ade han fram och ~ Heidenstam. »Det var nog inte så roligt att bli fast för en gast mitt i natten, när man var ensam», *f*-ade jag ullfundigt Dan Andersson. **Syn. II.** (i förbigående o. utan anspråk) framställa, (lätt) antyda, (plötsligt) komma med, ibl. nedkasta l. göra utkast till, utslunga n, löst yttra, ibl. göra ett inkast l. inkasta l. inskjuta n. -**kav|a** n. Mest refl. i fri form. *K-a* sig fram med hjälp av händerna. -**kika|a** n. Ett par glada barnaögon, som *k*-ade fram ur lövet. -**kila** n. Två ord. **I.** Komma *f*-ande. **II.** *K-a* (»skuva») sig fram (på sned).

-**klamp|a** n. Mest fri form. Och *k*-ade åter fram genom korridoren. -**klinga** n. Skönl. -**kliv|a** n; -ning. Mest fri form. *K-a* fram med myndiga steg. Ledsagad av ~ sin smalbente, kaxigt *f*-ande pojke i för stor hälgdagsmössa. -**klo** på vissa fåglar. -**kläck|a** n; -ning. Egentl. o. bildl (o. i bägge fallen fast l. fri form). Vår ligg-höna hade den dagen *f* t l. *k* t fram 12 kycklingar. Det var just en ypperlig idé, du där *k* t fram! *F-a* en plan. Men han hade redan *f* t ett nytt förslag. Inte kunna *k-a* fram två rimmade rader. Med möda *f-a* de uslaste verser. Han fick tillåtelse att *k-a* fram vad han hade på hjärtat ngt vard. **Syn.** utkläcka n; kläcka l. klämma är sig, framklämma n, framkrysta n, få fra'm, hitta på, frambringa. -**kläm|ma** n; -ning. Egentl. o. bildl. *K-ma* fram var ur ett sår. *K-ma* fram en beklännelse ur ngn. Märk vard. uttr. som *K. fram* me va du har på hjärtat, du! **Syn.** frampressa n; sjunga ut, framkläcka n, klämma är sig. -**klöv.** Märk det vard., skämts. Dra in *f*-arna försiktigt(vis) dra sig tillbaka. -**knagg|a** n. Mest fri form, ofta refl. Att *k-a* sig fram över skarpkantade öppna råkar W. Lindhé. *K-a* sig fram genom examen. -**knapp.** T. e. på krage l. på sadel. Motsatt nackknapp l. bakknapp. -**knog|a** n. *K-a* fram med ett fång stenar till fyllning av ~. Hon har fått *k-a* sig fram i små förhållanden hela sitt liv. -**knuff|a** n; -ning. Egentl. o. bildl. Hon visste inte, om hon blev *f*-ad, eller om hon gick själv. *K-a* sig fram i första ledet. *F-a* l. *k-a* fram sina kära släktingar (till goda platser i samhället). -**knyst|a** n. Eftersom hon inte blev färdig med att *k-a* fram det allra enklaste ja eller nej H. Wranér. -**komlig.** -t, -are; -het. Mest skr.; ordet tilltar i bruk. Egentl. Nätt och jämt *f*. Låtom oss nu följa järnvägslinjen söderut, så långt den är *f*. Att Angermanälven då var *f*. För att finna *f* t före H. Geijer. Terrängens *f*-het. *F*-heten hos en vagn. Även i bild. Men kan icke någon *f*. medelväg

sökas? H. Geijer. Vilken av dessa vägar herrar kommittéledamöter anse för den *f*-aste. **Syn.** sådan att man kan ta sig fram (på l. med), farbar, körbar, gångbar, segelbar, trafikerbar, passerbar.

-**kom|ma** n. Fast form har i egentl. bet. ofta skr. karaktär; i det hela äro dock fast o. fri form i detta verb tämligen likvärdiga.

I. Mer egentl. 1) Ur o. d. **a)** *K-ma* fram från sitt gömställe. Ur skogen *f*. en skara beväpnade män skr. Och ur asken kom det fram en liten tomt, som nickade åt barnen. Lekatten är mycket nyfiken och kommer gärna fram (ur sitt röf eller sin gamla mur) för att litta. **b)** Tills den färdiga fjärilen *f*-mer (ur sitt puppskal). Fostret *f*. dött l. kom dött fram l. kom fram dött. Blommorna *f*-ma efterhand, så att aldrig mer än två äro utslagna åt gången. **c)** Månen hade ännu icke kommit fram bakom, ur molnen, över trädtopparna. *F*-ma och åter försvinna. **d)** Ur bölden *f*. var, som ~. Klämma, så att blodet *k*-mer fram (under naglarna). **e)** Märk uttr. som: Nu *k*-mo spadarna fram, och vi grävde ned oss på höjds slutningen. Det kom fram mat i en fart, nå du tro, och mor själv visste inte, hur väl hon ville. 2) Till (målet o. d.) l. närmare. **a)** Han kom för sent fram l. fram för sent. *F*-ma till ort och ställe. Först *f*-ma l. *k*-ma fram till målet. *F*-men begav han sig omedelbart till systemen skr. På det sättet *k*-mer brevet fortare fram l. fram fortare. Regementet framkom emellertid först två dagar senare till förlägningsorten. **b)** Be honom *k*-ma fram till mig, jag har något att säga honom. Kom fram hit till fönstret, så jag får se på dig, gosse! **c)** Kom fram lite bättre, lite närmare, är du snäll! **d)** Då uppapperskan kom fram med brickan och satte den på bordet. 3) Genom ngt o. d. Nästan endast fri form. Här *k*-mer ingen fram. Här får ingen *k*-ma fram, vägen är avspärrad. Med bil kan man inte *k*-ma fram där. Det var ingen tanke på att *k*-ma fram i l. för trängseln. Tåget kom icke fram för (den myckna) snö(n).

II. Friare o. bildl. 1) Framkomma n. **a)** Nästan endast fri form. Lyckas *k*-ma (sig) fram i världen. *K*-ma fram till en aktad ställning i samhället. **b)** Bilden *f*-mer först då man andas på glaset. Linjerna *k*-ma bättre fram, *k*-ma tydligare fram på det sättet. Jag tror, att det jag menar *k*-mer bättre fram, om jag tillgriper en bild. Det vackra i dikten kom ovanligt bra fram i hans tolkning. **c)** Bara det nu inte *k*-mer fram till min far (att ~). Om frågan *k*-mer fram på nytt ~. Nu kom det fram, att han förut varit gift i Amerika. Nu först kom sanningen fram. Vari han tillrätta-

lade de vittnesmål, som f-mit till Oskar Mälerins fördel. Nya upplysningar f-mo, som ställde saken i ett annat ljus. Varvid det f. saker, som ~. De klagomål, som sedan oavbrutet f-mit från flottans daglönare, må innebära bevis, att ~. 2) Framkomma n med. F-ma med ett påstående, med oöverbäddade påståenden, med en egen l. sin egen åsikt l. mening. K-ma fram med nya anspråk, nya fordringar. F-ma med den fordran, att ~. Va k-mer han nu fram med för gissningar igen? Inte få k-ma fram med sina klagomål, sina invändningar. K-ma fram med (verkliga, fullgiltiga) skäl, med sina skäl. F-ma med en l. sin ursäkt, med ursäkter. F-ma med förslag, att ~.

Syn. I. 1) a) framträda n, framgå n, framtåga n, framkrypa n, framhoppa n osv.; **b)** framfödas, alstras, födas; framspricka n; **c)** visa sig, bli(va) synlig; **d)** frampressas n, framflyta n, framspruta n, framsippa n, uttränga n, utflyta n; **e)** framta(ga)s n; **2)** ankomma l. anlända (till målet l. till ort o. ställe), inträffa; gå närmare l. fram; (f-ma med:) frambära n, framt(ga) n; **3)** slippa fra'm l. igenom, (lyckas) ta sig fra'm, passera, komma igenom; **II. 1) a)** göra lycka, ha framgång; nå fra'm; **b)** framträda(bättre), komma till synes, (ibl.: 'göra sig', få klarare l. fastare konturer, komma i bättre ljus, bli skarpare belyst, komma mer(a) till sin rätt; **c)** framföras n, omtalas n, frambäras n; uppkomma n, komma före; komma i ljuset l. i dagen; företes, uppvisas n, förebringas, framläggas n, framdra(ga)s n, framställas, ibl. inkomma l. inlöpa; **2)** (f-ma med:) framställa, framföra n, framlägga n, förelägga, inlämna n, inkomma med, uppställa; ibl. väcka; ibl. yttra l. förkunna.

-komst, -en; -möjlighet. Ofta skr. Egentl. o. bildl. **1)** För fiskens f. anordna särskild fiskväg Vattenlagen. Snabb f. till eldstället om brandkår. För f-en på den militära banan. Och därmed var all vidare f. i detta ämbetsverk för honom möjliggjord. Som för raskare f. behövde göra sig bemärkta Sigfr. Almquist. För bedömandet av f-möjligheterna enligt olika alternativ och sträckningar om järnvägsanläggning. **2)** Avvakta resenärernas f. till Neapel, det väntade brevets f. Vid, efter, strax före f-en (till ~). Dagen efter f-en. **Syn. 1)** fortgång, möjlighet att ta sig fram, fortkomst, ibl. karriär; **2)** ankomst.

-konstruera n; -ing. Egentl. o. bildl. **-kraf**s|a n; -ning. **-krav**|a n. Även refl. K-a sig fram. **-krax**|a n; -ning. Gumman k-ade fram ett skrat Alb. Engström. F-a några obegripliga ord. **-kropp**. Med sänkt länd och svansen i bäge, men med högburen f. och sträckt hals smyer hon sig genom gräset ~ om en katt. **-kryp**|a n; -ning. Fri form vanligast. **1)** Egentl. Som en

hund k-er fram till sin herre, när han väntar stryk. Massor av larver, som komma f-ande ur jorden. K-a fram ur sitt gömsle. De redan antydda förflyttningssätten f-ning och framåtgållning (åkning) Lars Tingsten. **2)** Bildl. **a)** Arbetet k-er fram går oerhört långsamt. **b)** Nu kröp det fram allt ~. Sanningen k-er fram. Efter en del slingerbul-tar kröpo de så smidningom fram med be-kännelsen. **Syn. 1)** (ibl.:) framkräl(l)a n, uppkrypa n, utkrypa n; **2)** b) framkomma n, krypa ur (ngn). **-kryst**|a n; -ning. Mest bildl. Denna långsamma, liksom f-ade röst V. Benedictsson. Medan munnen k-ade fram ett ursäktande, gallsprängt leende Alb. Engström. K-a fram en ursäkt. Verka f-at. **Syn.** framtvinga n, frampressa n, pina ur sig. **-krång**|a n. K-a sig fram genom juridikens irrgångar. **-kråla** n. **-kräll**|a. Ldls. K-a fram som maskar ur lik. Detta tåg k-de fram genom landsvägsmörjan O. Högberg. **-kväll**|a n. Skönl. Där en frisk källa k-de fram mellan stenarna. En f-ande bäck. Även friare o. bildl. Och tårarna började k-a fram (över hennes kinder, ur hennes ögon). Och vilken fågelsång som k-de fram ur de gamla trädens kronor! **Syn.** framvälla n, framspringa n. **-kälke** t. e. på timmersläde. **-kör**|a n. Fri form vanligast. **1)** K-a fram sten till ett bygge. Vi kör väl fram till Alsike med detsamma? Har vagnen k-t fram (till trappan)? Ge bud åt kusken att k-a fram. **2)** Han blev f-d av sina vänner, ehuru han själv velat hålla sig undan egentl. o. bildl. **3)** Du kör fram ena azeln, när du går. **Syn. 1)** framforsla n; åka fra'm (för att hämta, till trappan); **2)** framskjuta n, framskuffa n; **3)** skjuta fra'm. **-körsel** o. **-körsväg** mindre vanliga för 'uppkörsel' o. 'uppkörsväg'.

-laddar|e, -en, -e. Gevär som laddas därigenom att kula o. krut införas gm mynningen. Motsatt 'bakladdare'. **Syn.** mynningsladdare. **-laddning**, -en; -sgevär; -skanon; -spjäs. F-en avskaffades i Preussen 1841 vid handeldvapnen; på 1870-talet följde artilleripjäserna. **-lagd** se framlägga. **-lalla**. **-larv**|a n. Han l-ade fram längs korsgången, kastade en sömning blick på ~ och ~. Gästgivarn, som l-at sig fram till grinden, ~ skrek och hötte Hj. Bergman. **-last**. Mindre vanl. Särsk. om för mycken last framtill. **-last**|a; -ning. Särsk. om för mycken lastning framtill. Skeppet var så f-at, att ~. F-a aldrig en sådan vagn! För mycket f-ad. **-led**|a n; -ning. Varpå han lät f-a tvenne oxar till offeraltaret. Han måste l-as fram, ty synen var nu mycket försvagad. Man l-de fram en liten åsna, och på den fick pojken sätta sig. **-ledes**, adv. Sälls., skönl. Brukat av V. Rydberg för 'framdeles'. **-lek**|a n. Skönl. F-a toner på harpan. Det var som om han l-te fram

melodien (ur instrumentet). **-lem.** Särsk. zool. *F-marna* [på det nu utdöda barkdjuret] voro fenlika, och i stället för baklemmar hade djuret en vågrätt halvmånformig stjärtfena att röra sig med. [De flygande ekorrarna ha] ett utspännbart hudveck längs sidorna mellan fram- och baklemmarne E. Lönnberg. **-lemna** *n* se framlämna. **-leta** *n*; -ning. *L-a* fram några leksaker åt dem i dina gamla gömmor! Söka *f-a* ur minnet, hur saken tillgätt. Något liknande fall torde icke kunna *f-as*. Ur det något förvirrade materialet söka *f-a* sanningen, vad som är sant. *L-a* sig fram till sanningen. Hundarna, som letade sig fram utefter ~. **Syn.** ibl. framgräva *n*; ibl. utfinna *n*, söka få fra'm. **-lev***a* [*n*]. Gärna skr. *F-a* sitt liv i obemärkhet, i lugn. Men mest *f-de* han sitt liv som jägare och friluftsmän H. Dixelius-Brettner. I trögt ddsigt vardagssläp *l-a* människorna fram sitt liv Fröding. *F-a* lugna dagar. *F-a* sin tid i sus och dus. Där jag *f-at* min tidigaste barndom Heidenstam. **Syn.** ibl. tillbringa.

-lid*a*. Skr., ofta högt.; sälls. utom i perf. part. som även brukas som adj. **I.** Finit. Sälls. Tiden *f-er*. **II.** Part. perf. 1) *F-ne* hovmarskalken Wattrangs efterlämnade barn. *F-na* regenter. Förkortas ej säll. 'framl.' t. e. Före sadelknekten hos framl. konung Karl XV Lars Petter Pettersson. 2) Sedan dess äro tio år *f-na*. **Syn.** **I.** lida, förgå, förrinna, förflyta, rinna hän, svinna (hän *n*); **II.** 1) (numera) avliden, hädangången, bortgången, hänsöven; 2) gången, (hän)svunnen. **-link***a* *n*. *L-a* fram och få sin skärv. Varefter han *l-ade* sig fram, så gott han kunde, för att ~ W. Lindhé. **-lins.** T. e. i kameror. Genom ombyte av *f*. **-lirk***a* *n*. Egentl. o. bildl. *L-a* fram en hemlighet (ur *l*. av ngn). *Lirka* sig fram. **-ljud**; [-ande; adj.]. Språkv. Uddljud, begynnelseljud, första ljudet (l. ljuden) i ord l. stavelse. **-ljung***a* *n*. Skönl. Även trans. o. ibl. bildl. Sen *I*, hur solen gyllne och röd *f-ar* i öster (äld.) Stagnelius. En blöxt av vrede *l-ade* fram ur ögat, och ~. *F-a* hotelser. **Syn.** framlysa *n*, framblirxa *n*, frambräva *n*, framskina *n*; (häftigt) utslunga *n*.

-lock*a* *n*; -ning. 1) Egentl. Fri form ngt vanligare. Det är inte svårt att *l-a* fram dem, ty de äro obotligt nyfikna. *L-a* fram ngn ur hans håla. 2) Bildl. Fast form vanligast. Ofta skr. o. skönl. En värld, vars hemligheter vi icke kunna *f-a*. Ingen-ting kunde *f-a* ett leende på hennes läppar. En skildring, som *f-ade* tårar hos den lätt-rörda Malvina. Han kan *f-a* underbart vackra toner ur sin gamla fiol. Den första sippa, som vårsolen *f-at* l. *l-at* fram. *F-a* skördar ur en karg natur. **Syn.** 1) ibl. utlocka *n*; 2) (ibl. nära:) frammana *n* l. fram-

tvinga *n*. **-lopp.** Mindre vanl. Vid (allt-för) hastigt *f*. **-lots***a* *n*; -ning. Egentl. o. bildl. Hade man att *l-a* sig fram mellan plankstaplar och tomma sockerfat. Åtar du dej att *l-a* henne oskadd fram till mormor genom folkmassan? Förstå att lotsa sig fram mellan l. genom allehanda svårigheter. **-lunk***a* *n*. **-lura *n*. **-lutad o. luta (sig) fra'm. Jfr framåtlutad. Gumman, över 70 år, *f*. och krokig, hade ~. **-lyft***a* *n*; -ning. Mest fri form. **-lykt***a*. T. e. på bil. Måste for-na besitta en betydlig ljusstyrka Neréns Bilbok. **-lys***a* *n*. 1) Egentl. Mest fri form. När nu solen åter *l-te* fram (bakom molnen, över fälten), var emellertid vårsta dagshettan förbi. Som när en stjärna *l-er* fram ur mörkret. 2) Bildl. Fast l. fri form. Ser du, hur skälmen *l-er* fram ur ögonvrån, ur ögat! Se glädjen *f-a* ur de smås strålände ögon. Det *f-er* l. *l-er* fram ur självas tonen på hennes röst och kan icke fördöljas. **Syn.** framstråla *n*, framglänsa *n*, framglimta *n* osv. **-lår** på djur.****

-läder på skodon osv. **-lägg** på kreatur. **-lägg***a* *n*; -ning. 1) Egentl. Fri form vanligast. Jag *l-er* fram pengar(na) här, om budet kommer. Jag(*g*) *l-a* ju fram en servet åt dej. Lagg fram kläderna åt mig, så att jag har dem färdiga att ta på precis kl. 12! Har man allt framlagt, är det inte svårt att packa in. Allt var framlagt och i ordning. *F-a* till beskådande. Om di nu bara vill *l-a* fram boken ordentligt i (bokhandels-)fönstren. *L-a* fram ngt på disken. 2) Friare o. bildl. Ofta med mkt nära anslutning till 1. Fast form kanske ngt vanligare. *F-a* alla (kontors)böckerna (till granskning, för revisorerna). Det har icke varit möjligt att med en oförtydlig titel angiva uppgiften för det arbete, som här *f-es* Y. Hirn. Jag *f-er* endast vad jag själv rönt under mitt läringskap i rimsmidarnes skrd Fröding. Då skattkammarkansleren skall ~ *f-a* det nya årets budget. *F-a* l. *l-a* fram förslag om ngt (i l. inför riksdagen). Att förslag måtte *f-as* om sådan ändring av tryckfrihetsförordningen, att ~. *F-a* proposition, ett lagförslag, en motion. Sådan var den plan, som framlades av riksskattmästaren. Hr Hj. Cassel *f-er* fullständig plan på en transitobana genom Sverige. *F-a* prov på ~. Jag har tvekat, om jag skulle *f-a* min hypotes, men ~. *F-a* sin mening, sin åsikt, ngt (så) som sin åsikt. *F-a* sin kritik (inför offentligheten, i en mild form). *F-a* skäl och grunder (för ~), sina skäl. Till prövning *f-a*. **Syn.** 1) (ibl.:) framtäga *n*, framplocka *n*, framhämta *n*; 2) lägga för (ngns) ögon, förete, (fram)visa (*n*), förelägga; framkomma *n* med, framställa, anföra, (ibl. nära:) offentliggöra, publicera, nedskrivna o. utge *n*.

-lämn*a* *n* l. **-lemn***a* *n*; -ing. Fri form

vanligare. *Flickan kom in och lade fram brevet, som det var. Bör fas till majoren själv! Själv fa sin ansökan.* **Syn.** överlämna, lämna i handom. **-länges;** -hopp; -volt. Adv. [o. adj.]. *Falla f.* Som väl var, kom jag f. och kunde ta emot mig med händerna. *En underlig inrättning, som gjorde det möjligt att sitta f. och ro. Åka f.* Hoppa av (spårvagnen) f. Kunna katekesen både fram- och baklänges. Göra en volt f. *F. volt idrotts.* **Syn.** på näsa(n), framstupa, raklång (på magen); framåt(vänd), rätt fram. **-läsp|a** n; -ning. **-löp|a** n. Ofta skönl. i bibl. o. bildl. Ett par filtklädda rullar, över vilka filmen l-er fram. Och han lopp fram till sin fader och sade: ~. Där en d f-er genom däliden. En ~ gångstig, som l-te fram långsmed en buktande gårdsgård.

-mak|a n; -ning. *M-a fram kolen lite, så blir det varmare!* **-man|a** n; -ing. 1) Egentl. *M-a fram hästen.* 2) Bildl. Huvud-användningen. Fast form vanligast. Skr., ofta skönl. Solen sken och bemödade sig att f-a (l. mana fram) de första vårblo-mstren. *F-a (l. mana fram) andar.* Genom att f-a skuggorna från ett ärorikt förgånget M. Lamm. Ur det förflutna f-as i rask följd ~ situationerna från ~. En bild, som jägaren ofta ~ försöker att så klart som möjligt f-a i minnet J. Möllersvärd. Höststäm-ningen f-ade erinringen av ~. I sin inbill-ning f-a Rich. Berg. Ordet Sörmland m-ar i fantasien fram bilden av ~ E. Teiling. Vilken odling å sin sida f-at levnadsbehov och ~ B. Jönsson. **Syn.** 1) mana på, pådriva n (med rop l. d.); 2) framkalla n, väcka till liv, uppväcka, frambesvärja, uppbesvärja, åter göra levande, återkalla. **-marsch.** 1) Egentl. (Stadd) på f. Under f-en. Och fastslog fientliga truppers f. mot norr. Hastig f. 2) Bildl. De liberales, de liberala idéernas f. vid seklets början. Högerf-en fortsätter med oförminskad styrka. **-marschera** n. **-mat|a** n; -are (maskin-del); -ing. Särsk. tekn. Fast form vanligast. *M-as fram genom en sinnrik anord-ning och gripes av ~.* *F-a blocket ~ mot en tredje vals ~.* Kombinerat med anord-ningar för brevens f-ning och avläggande i vissa lägen. En speciell anordning för fil-mens f-ning ruta för ruta. **-modeller|a** n; -ing. **-mot|a** n; -ning. Fri form vanligare. *Varvid han från motsatt håll skulle försöka m-a fram fåglarna.* **-muml|a** n. *M-a fram böner.* Några ottydligt f-ade ord om ~. **-myllra** n.

-narr|a n. *F-a l. n-a fram ngn ur l. från hans gömsle.* Han blev f-ad av en spefågel, som visste, att han var en högst olycklig talare. **-nynna** n. **-om** (l. ibl. -åm). Prep. o. adv. 1) Egentl. a) Sitta lite f. de övriga. Gå f. ngn. F. skogen står en gammal pil, som släpar grenarna

i den förbiflytande ån. Något f. densamma [spege]ln ner mot scenen ett mindre bord med fåtöljer. Ont är f. lyckan löpa. b) *Di ä redan ett stycke f.* 2) Bildl. Och i allt detta stod Sverige då f. de flesta andra land. Den som f. alla andra blivit utvald för att tjäna den högstes ändamål. Sankt Bernhard, Madonnans förhålligare f. alla Y. Hirn. F. alla de övriga. **Syn.** fram-för, före; mer framtill.

-paddl|a n; -ing. *P-a fram i sin kanot.* Även bildl. *Färgskimrande [and]drakar p-ade fram med all den kraft, deras sim-hudsförsedda fötter förmådde utveckla.* **-pet|a** n; -ning. **-pin|a** n. *F-a en bekännelse (av l. ur ngn).* **-pladdra** n. **-plask|a** n. Där han p-ade fram genom vassen i båt, simmande l. d. **-plock.** Mindre vanl. Smtl. *De ä bara lite f. lite som jag ploc-kat fram för tillfället av vad jag har.* **-plock|a** n; -ning. *P-a nu inte fram alla dina leksaker igen; du skräpar ner så! Så öppnar han patronskrinet och p-ar fram några ~ patroner ~.* **-plåt.** T. e. Fens sidohakar och bakremmen hålla skridskon absolut fast. **-porl|a** n. Ofta skönl. *En f-ande bäck.* **-press|a** n; -ning. 1) Egentl. *P-a fram saft ur druvan.* *Oljan f-as l. p-as fram medelst ~.* Ett vattenförråd ~ vilket f-as genom kolsyretryck. 2) Friare o. bildl. a) Berättelsen f-ade l. p-ade fram tårar ur hennes ögon, på hennes kinder. Och kallsvetten p-ades fram på hans panna Harald Molander. b) *F-a ett skrik.* Ett svagt rop p-ade sig dock fram över l. mellan hans läppar skr. *F-a en bekännelse (av ngn).* Med möda lyckades jag f-a några slantar av den gamle gnidaren. c) *P-a sig fram trots motvinden.* Våra kraftiga roddare p-ade dock fram farkosten trots vågor och vind J. Möllersvärd. **Syn.** 1) utpressa n; 2) avpressa n, avtvinga n, frampina n, fram-tvinga n, lyckas få fra'm l. ur (ngn); (med sammanpressade läppar) utstöta; mödosamt tvinga sig fra'm.

-prov|a n; -ning. *P-a fram en god spade gm prov utfinna l. uppfinna, utprova (åt sig).* **-provocer|a** n; -ing. [Cellulosaar-be-tarna i Adalen] vilja p-a fram strejk bland sågverksarbetarna. Svaranden skulle emel-lerlid icke f-a dylik [utredning]. **Syn.** söka (med list) framlocka. **-pröv|a** n; -ning. *F-ning av en god modell till ~.* *Pröva sig fram.* **-puff|a** n; -ning. Egentl. o. bildl. *Efter hattarnes seger blev han f-ad av brö-derna till en riksrådsplats M. Lamm.* **-pul-s|a** n. Mest fri form. *Hon såg honom p-a fram i snön ~.* **-pung|a** n; [-ning]. Vard. Mest fri form. *Men det var svårt att få honom att p-a fram (med) de nödvändiga slantarna för hushållet.* **-pust|a** n; -ning. *P-a fram några ord om ~.* **-på,** prep. o. adv. 1) Rum. *Såg ni, om han satt,*

akte f.? Åka f. vagnen. Sitta f. lasset med tårna på ~. *F.* struphuvudet. Dekorationen bör sitta något åt sidan, men dock f. Mitt f. 2) Tid. Särskrivs även. När det led f. sommarn. *F.* våren, senhösten, vårsidan. Ännu (långt) f. 80-talet. Till långt f. dagen, aftonen, eftermiddagen. Det hela slutade i all gemytlighet f. nattsidan med ~ *H.* Zetterström. **Syn. 1)** framtill (på), på framsidan l. främre sidan l. delen; 2) in på, (ibl.:) framemot, (ine)mot. -**påt|a** n. Mest fri form. *Påtade ~ fram några kol ur elden Alarik Behm.* -**pär|a** n. *Medan svetten p-ade fram på hans panna.*

-**rabb|a** n; -ing. *Asch, han r-ade fram en lång ramsa om sina lidna oförrätter. Åter en ledigt f-åd berättelse om ~ O. Högberg.* -**raf|a** n. -**rag|a** n. -**rak|a** n. *R-a fram askan med eldgaffeln.* -**ranta** n. Mest fri form. *Vard.* -**ras|a** n. Mest fri form. *Muren hade r-at fram, och grus och sten täckte hela den lilla blomstersängen.* -**rekvi-rer|a** n; -ing. -**rem** t. e. på skridsko. -**re-s|a**, -an, -or. *Hindra ngns f-a. Fram- och återresa. Märk Resan fram tog tre timmar.* -**resa**² n. Mindre vanl. -**rid|a** n; -ning. Mest fri form. -**ring|a** n. *Den vita ormen r-ade fram till hennes fot och ~. En liten bäck hade en gång r-at fram där nere. Även R-a sig fram.* -**rinn|a** n. *Här r-er än fram i sydlig riktning. Stenpelarna voro uppströms tillspetsade för att bättre motstå och dela de f-ande vattenmassorna Fr. Enblom. Bildl. t. e. En orm, som just rann fram över vägen. Ären ha för dem runnit fram så omärkligt, att de ej ens tänkt på att de blivit gamla.* -**riv|a** n; -ning. *Han r-er i detsamma fram en hel kaskad av eld och sot, kol och stybbe ur milan Dan Andersson.* -**ro** n. Mest fri form. -**rodd**, -en, -er. Mindre vanl. Motsatt 'återrodd'. -**ro-p|a** n; -ning (med plur.). 1) *Nu kan du r-a fram honom (ur hans gömsla), för nu har di gått.* 2) *Klart och klingande r-ade han fram timmarna.* 3) *Märk särsk. ifråga om skådespelare. Han blev f-ad inte mindre än 10 gånger. Tio f-ningar.* **Syn. 2)** ropa ut; 3) framkalla n (på scenen), inropa n. -**rull|a** n; -ning. *Trans. o. intr. R-a fram ngn i en rullstol. Nystanet r-ade fram ända till tröskeln, där det stannade. En f-ande droska. Under det att den gamla gigen r-ade fram på den dammiga vägen. Medan jorden r-ade fram på sin gamla bana i rymden.* -**rus|a** n; -ning. *Då en ung man r-ade fram ur hopen och ~. R-a fram mot ngn. Att plötsligt stanna mitt i den f-ande mängden och ~. En allmän f-ning (till middagsbordet). F-ande ånga.* **Syn. framstörta** n m. m.

-**ryck|a** n; -ing. **I.** *Trans. Egentl. Fri form vanligare. R-a fram ngn med ett häftigt tag i armen.* **II.** *Intr. Bildl. 1) R-a*

fram i slutna trupp. F-ande i linje. F-a till förtätning av framförvarande skytte-linje. Trupperna hade redan börjat f-a l. r-a fram mot l. f-ningen mot det sista fästet. Märk det även överfört brukade R-a fram med sitt grova artilleri. Imarscher, kringgångsörelser, reträtter eller f-ningar. 2) *Röck fram med sin begäran att ~ Strindberg. Jag vet inte, om jag vågar r-a fram med mitt ärende. Ständigt r-te han fram med nya argument.* **Syn. II. 1)** göra en framryckning l. en frammarsch, framtåga n, frammarschera n, tåga framåt; 2) framkomma n l. komma (med), ibl. upprada n. -**rygg**. *Zool. F-en [hos bisonoxen] puc-kelformigt uppstående E. Lönnberg. Från nacken sträcker sig ett mörkt band efter halsen och f-en om kronhjorten.* -**ryk|a** n. Fri form vanligast. *Can betraktas som två ord. I. Det r-er gärna fram ur kakelugnen första gången den eldas på hösten. II. Han r-er fram som en virvelvind och kastar i förbigående ett ord åt oss, som vi ej kunna uppfatta.* -**ryt|a** n. T. e. *F-a l. r-a fram sina befallningar.* -**räck|a** n; -ning. **I.** *Trans. o. refl. 1) Vid drotningsens avresa f-tes till henne en bukett rosor från stadens damer. Han r-te fram handen och bad om en bit bröd. R-a fram handen till avsked. R-a fram handen till försoning. Ej ta emot den f-ta handen även bildl.: ej låta försona sig. 2) Refl. R-a sig fram efter ngt. II.* *Intr. Hur hon sträckte på sig, r-te hon dock icke fram till nyckeln.* **Syn. I.** fram-lämma n, överrätta, överlämna; framsträcka n, utsträcka n; **II.** nå (fra'm). -**räk-n|a** n; [-ing]. *F-a l. r-a fram pengar(na) åt ngn uppräknas n o. lägga fram.*

-**sagd** se framsäga. -**satt** se framsätta. -**seg|a** n; -ing. *Det skepp varpå Muspels söner f-a till den sista gudastriden P. H. Ling. Även bildl. En gammal dam, som ståtlig s-ar fram i sin långa mantilj. Nederbördsvindar från söder s-a fram Pelle Molin.* -**sid|a**. Motsatt: fränsida, baksida, avigsida. *Huset ligger l. vetter med, här f-an åt söder. Vända f-an åt l. mot sjön. På f-an (av ~). Medaljens f-a. Fan är prydd med konungens bild. Ha två f-or. Ena f-an. Skåpen äro försedda med inbyggda gångjärn, följaktligen slät f-a och ingen angreppspunkt. Vända f-an till. Ögon-globens f-a. Tygets f-a.* **Syn. främre sida,** (ibl.:) åtsida, rättsida, huvudsida. -**sil|a** n. *En f-ande rännil. Bäckan, som mödosamt s-ade (sig) fram genom gruset, hade ~.* -**sim-ma** n. -**sippr|a** n; -ing. *Några bloddrop-par s-ade fram ur fingret och uppsamlades omsorgsfullt i en liten skål. Man låter så kautzjuken, som f-ar ur skåran, samla sig i ~. Inne i grottan f-ar vattnet ständigt l. s-ar vattnet ständigt fram ur sprickor i berget. [Bok]floden är vorden en liten rän-*

nil, som s-ar fram ytterst stillfärdigt och ~. **-sits** t. e. på åkdon l. i båt; jfr framsäte o. framtoft.

-skaffa *a* *u*; [-are]; -ning. Kan du s-a fram lite mjölk åt oss? Vi måste själva s-a fram allt virket till hyddan. F-a till ort och ställe. F-a l. s-a fram i dagen. F-a bevis, vittnen, material. **Syn.** (ibl.) framta(ga) *u*, få fra'm, 'åstadkomma', anskaffa; framforsla *u*, sköta o'm l. laga att ngt kommer fra'm. **-skak***a* *u*. Trans. o. intr. Egentl. o. bildl. 1) Allt under det kornen s-as fram över gallret, falla de ned, och agnarna blåsas bort. S-a fram vers ur ärmen om en skicklig rimsmidare. 2) Den gamla raphönan s-ade alltjämt fram på Smålands steniga landsvägar. Vi s-ade nu fram uteder västra stranden av den lilla sjön, och ~. **-skank**. Vard. för 'framben' (på djur). Ldls. även 'framskänk'. **-skepp**. Mindre vanl. för 'förskepp'. **-skick***a* *u*; -ning. Kamraterna s-ar alltid fram mej, om vi vill ha lov, för di säger, ja står väl hos lärarn. F-a l. s-a fram nya trupper i elden. Hon s-ade fram (en betjänt) och frågade, om ~. **-skimr***a* *u*. Undertyget skall s-a fram (genom tyllen), det är meningen. Låta f-a även bildl. Ett der f-ande hopp, att ~ skönl. **-skin***a* *u*. Få se, om solen kommer att s-a fram ett slag vid midagen. Även bildl. Det sken fram, att ~ det skymtade fram, framlyste, framgick.

-skjut*a* *u*; -ning. Fri form i det hela vanligare. Jfr även 'framskjuten'. **I.** Trans. Mest fri form. 1) S-a fram en stol åt ngn (att sitta på). Om du s-er fram stolen ordentligt till bordet, så sitter du bättre. S-es fram på små hjul. Till maskineriet hör ett såll, som oupphörligt s-(e)s fram och dras tillbaka. S. fram visarn ungefär en kvart, är du snäll! 2) Utan tvärtom alldeles tydligt sköt fram huvudet. Missnöjt s-a fram underläppen. Med f-en underläpp. Hon sköt fram underläppen och var nära att gråta. 3) S-a fram nya trupper. **II.** Intr. 1) Taket s-er fram och ger regnskydd. S-a fram över ~. S-a för långt fram l. fram för långt. En udde som sköt fram i sjön. F-ande fönster. 2) Underläppen sköt (lite) för långt fram. F-ande underkäk, kindben, panna, ögonbryn. 3) De första vårblommorna hade just s-it fram (i backen, ur jorden). Nya skott s-a åter fram. Skott, som s-a fram på den gamla stammen. 4) Om båtar, fåglar m. m. (friare även människor). Tornsvalorna, som med vinande fart sköto fram genom luften. När vi åter [med biplanet] sköto fram ur molnhavet, var klockan halv sju. S-a fram som en blåst ur molnranden. **Syn. I.** 1) framflytta *u*, maka fra'm; 2) höja fra'm, skjuta ut *u*; 3) framföra *u*; **II.** 1), 2) o. 3) framsticka *u*, sticka ut, stå l. springa fra'm, ibl. hänga över, framkom-

ma *u*, ibl. uppsticka *u*; 4) (hastigt) fara fra'm, ibl. framljunga *u*, (gm:) klyva'. **-skjut***bar*, -t, [-are]; [-het]. Skr. Överkåken [hos berggylltorna] starkt f. E. Lönnberg. **-skjut***ten*, -et, [-nare]; [-enhet]. Jfr f-a. Märk särsk. 1) Krigs. o. d. F-na trupper, poster. F-na utanverk som ligga utanför en fästnings fältvall men så att deras gravar kunna flankeras från huvudvallen l. dess utanverk. Att utforska de allierades mot norr f-na ställningar. 2) Friare o. bildl. Inta en f-en plats (i l. inom ~). Ställas på en mer f-en post i diplomatien. Ett flertal jurister i en ställning. Från en i Skåne av f-na män ~ bildad kommitté har ~. På mycket f-en plats i Berliner Tageblatt ~. Redan i skolan borde därför ordbildningsläran tillika med betydseläran intaga en f-nare plats än den gör E. Lilie. **Syn.** framstående, bemärkt, viktig, 'hög', ibl. 'än'. **-skjuts***a* *u*; -ning.

-sko. Subst. o. (mindre ofta) verb. Ifråga om hästar, oxar o. d. **-skott***a* *u*; -ning. **-skralta** *u*. Vagnar s-ade fram över ~. **-skramla** *u*. **-skrap***a* *u*; -ning. S-a fram den gamla målningen. **-skrid***a* *u*; -en (ibl. med gradformer); [-ning]. **I.** Rum. Hon skred fram som en sömngångerska, säker och oberörd. F-a majestätiskt och med hög-buret huvud. Tåget f-er l. s-er fram steg för steg på den alltför smala gången. Och mycket folk ~ skred fram efter vägen. F-a i procession, i högtidligt tåg. Även i bild. S-a fram mot förgängelsen. **II.** Tid m. m. 1) Tiden s-er trögt fram l. f-er trögt för den som väntar. 2) Tillfrisknandet var nu så långt f-et, att ~. Belägringsarbetena skredo endast långsamt fram ~. Hur långt har arbetet f-it (l. s-it fram)? 3) Märk särsk. att part. perf. ofta brukas rent adjektiviskt. På grund av den (långt) f-na tiden. I betraktande av den f-na årstiden måste ~. Först vid en långt f-en timme slog uppbrötets stund. Vid (redan) f-en ålder. Lungsot i fet stadium. Ett f-nare odlingsstadium. **Syn. I.** framgå *u* (långsamt l. högtidligt), gå framåt; **II.** (f-en:) sen, 'hög', långt gången l. hunnen. **-skrika** *u*. **-skruv***a* *u*; -ning. Fickpenna ~ med stift att s-a fram. F-a en ursäkt. S-a sig fram.

-skuffa *u*; -ning. Även bildl. Bli f-ad utan sin förskyllan. **-skumpa** *a* *u*. Han s-ade fram i Jösshårsdräkt (om gamla Skam) Fröding. **-skutta** *u*. **-skymt***a* *u*. **I.** Egentl. Där en vit byggnad s-ar fram ur grönskan. Han tyckte sig se hennes ljusa klänning s-a fram mellan träden. Här och var f-ar ett segel, som ~. Nu f-ar den fjordliknande hamnen. Och sken, som s-a fram och flämta till Fröding. Solen s-ade fram ett slag i förmiddags, men ~. **II.** Bildl. 1) Det är först vid kristendomens införande Småland f-ar ur forntidens natt A. M. Strinnholm.

*F*ande skuggor, förebud för kommande olyckor. Det *f*-ar emellertid en viss ledsnad över att ~, *f*-ar oförtydligt, att det ej är med lätt hjärta han denna gången avstår. Han trodde sig se en viss skadeglädje *s*-a fram ur l. i det leende ansiktet. Ur l. i alla hans handlingar *f*-ar egennytta l. *s*-ar egennytta fram. 2) Samt ställvis låta framtidstankar *f*-a, som ~ Sigfr. Almquist. Men i brev till vännerna låter han *f*-a sin övertygelse om ~ M. Lamm. Slutligen lät fru Möller *f*-a, hurusom ~. **Syn. I.** hastigt visa sig, visa sig en flik l. en skymt (av), framställa sig för några ögonblick för ngns blickar, plötsligt framträda *m* (o. åter försvinna); **II. 1)** 'framskimra' *m*, framlysa' *m* o. d.; 2) (låta *f*-a:) antyda (svagt), låta framskina *m*. -**skynd***a m*. *S*-a fram emot ngn, till ngn, till ngns hjälp. *S*-a dig fram, så du kommer före de andra! -**skänk**. Ldls. Se framskänk. -**skärm**. T. e. Ett slags mansmössa med en stor *f*. -**skärp***a m*. Ngn gång för 'med skärpa l. skarpt framhålla, poängtera'. Jag vill *f*-a, att ~. -**skört**. -**slingr***a m*; -ing. Vanligast *S*-a (sig) fram l. som pres. part. -**slink***a m*. Mest fri form. Å de nån möjlighet, så nog *s*-er han fram. -**slipp***a m*. Mest fri form. Här *s*-er ingen *f*! Ingen *s*-er här *f*., förrän han (hon) säger sin kärestas (kärastes) namn. Jag *s*-er ju inte fram, Axel håller i mig! Småningom sluppo de dock fram till bordet, där ~. -**sluddr***a m*. Han fortfor att *s*-a fram sin meritförteckning H. Dixelius-Brettners. -**slung***a m*; [-ning]. Egentl. En stor sten, *f*-ad som av jättehänder ~. Just som han skulle *s*-a sig fram för att nå grenen, vek den undan, och han föll i vattnet. *S*-a sig fram mot målet. 2) Bildl. *F*-a l. *s*-a fram beskyllningar, förebrädelser mot ngn, förbannelser, smädelser (mot l. över ngn). Tanklöst *f*-ade tillvitelser. -**släng***a m*; -ning. Vard. även bildl. T. e. *S*-a fram ngt om ~. -**släp***a m*; -ning. Även refl. **I.** Egentl. 1) *S*-a fram stockar och sten till en barrikad. Han kom *f*-ande med en gammal stege, som ~. 2) Han *s*-ade sig fram med möda, ty det ena benet var förlamat. **II.** Bildl. *F*-a l. *s*-a fram sitt liv i bekymmer och umbäranden, i elände. Tungt och slött *s*-ade livet sig fram och ~ O. Elgström. Och den långa kvällen *s*-ade sig fram under tystnad. Tiden *s*-ade sig fram. -**släpp***a m*; [-ning]. Vi ha order att icke *s*-a fram någon (inom murarna). *S*-a fram ngn till examen. *S*-a fram l. *f*-a (den elektriska) ström(men). -**smek***a m*. Skönl. *F*-a de ljvaste toner (på strängarna). -**smyg***a m*; -ning. Även refl. *S*-a (sig) fram genom snärskoen. Som omöjliggjorde ett ljudlöst *f*-ande ~. *F*-ning i mörker L. Tingsten. På fin och lätt och liten tå / *f*-a feer små Fröding. [Skogsbranden] *s*-er fram över mo och däld Hei-

denstam. -**snitt** på bok. -**snyft***a m*; -ning. Några *f*-ade, knappt hörbara böner. *F*-a otydliga ord, en bön. -**spark***a m*; -ning. Vard. även bildl. Bli *f*-ad utan att på något sätt göra rätt för det. -**spir***a m*. Gärna skönl. När blommorna åter börja *s*-a fram ute i markerna. Kväva det späda, *f*-ande livet. Kyrkans diktning ~ har *s*-at fram ur den lära, som ~ Y. Hirn. **Syn.** framskjuta *m*; ibl. ha sin rot. -**sprak***a m*. Ett kol hade *s*-at fram och bränt hål på mattan framför kakelugnen. -**sprick***a m*. Löven börja just *s*-a fram, våren är i antåg.

-**spring***a m*; [-ning]. **I.** Egentl. Mest fri form. *S*-a fram till, emot ngn. *S*-a fram för att hjälpa, till hjälp. *S*-a fram 10 meter och därpå åter stanna. Ur skogen framsprang en leopard, vars hår var skinnande som guld A. Fryxell. Komma *f*-ande från ett gömställe. **II.** Bildl. 1) Vanligast i pres. part. (som ofta brukas rent adjektiviskt). En klippa *s*-er fram just över den lilla 'hyllan' och bildar skydd. En *f*-ande udde. Ett *f*-ande hörn. 2) a) Ngt mer 'egentl.'. Dödsvetten *s*-er fram på hans panna, han hör hemska skratt och ~. Strax bakom klippan *f*-er en källa, sprang där fram en källa. b) Afrodite skall fullvuxen ha framsprungit ur sin fader Zevs' huvud med anslutning till l. [Bellmans sånger], framsprungna ur en lågande inbillning(s sköte). Hur kan en sådan tanke någonsin *f*-a i en svensk hjärna! **Syn. I.** framila *m*, framskynda *m* osv.; **II. 1)** bilda ett framsprång l. utsprång; (*f*-ande:) utskjutande, framskjutande, ibl. framstående l. i ögonen fallande; 2) framkvälla *m*, uppspringa *m*; uppstå, framkomma *m*, få liv. -**sprut***a m*. Trans. (t. e. om eld, lågor) o. intr. (t. e. om vatten). -**språng**. Byggn. o. d. Torn och *f*. Med korta flygelartade *f*. Aug. Hahr. Portfets murar äro illa förstörda B. Thorde- man. -**spräng***a m*; -ning. Två ord. **I.** Trans. *F*-a l. *s*-a fram malm ur berget. Här är väg för banan *f*-d genom berget på en längd av ~. **II.** Intr. En ryttarflock *s*-de fram och satt av alldeles framför grindarna. Komma *f*-ande ur skogen. -**sprät***a m*. Jorden från rabatten var *f*-ad över gängen; hönsen hade varit framme igen.

-**stak***a m*; -ning. Stången, varmed ekan *s*-ades fram (genom l. i vassen). Från en i vassen *f*-ad båt. *S*-a sig fram. -**stam**. Äldre benämning på 'förskepp'. I *f*-en stodo tvenne resliga vikingagestalter, väpnade med ~. -**stamma** *m*; -ning. *F*-ma ett ord (om), några otydliga ord, ett långre tal, en bön (om tillgift), en ursäkt, en bekännelse. Emellertid *f*-ade Malkom sitt ärende, och ~ Erik Palm. Längre hann han ej, förrän gumman satte till lipen och *f*-made: ~. -**stampa** *m*. *S*-a fram nya trupper ur marken. *F*-a sitt bifall. -**stappla** *m*. Han *s*-ade

fram till sängen, där ~. **F-a** en bön. **-sta-v|a** *m.* **F-a** l. **s-a** fram ett formulär. Mödosamt **s-a** sig fram genom den förvirrade texten. **-steg**; -sfientlig *m.* fl. se II. Blott 'bildl.' **I.** Enkelt. **1)** Ngt närmare egentl. bet. Hämma eldens (vidare) *f.* **2)** Göra (stora) *f.* i (sina) studier. Göra förvändan-
de *f.* För *f.* i studier. Vetenskapens, od-
lingens *f.* (under det förflutna seklet). Söka
hindra alla *f.* (på ett visst område). Det
var klart, att sjukdomen i dessa eländiga
kvarter skulle göra hastiga, göra snabba *f.*
II. Ssgr. Ofta i politisk mening. *Lyckades
länka kommittébesluten i f-sfientlig riktning*
Sigr. Almqvist. *F-sflock. Svinna seklers
f-smän. F-sparti* om f-svänliga politiska
partier i olika länder, t. e. *Finska f-spar-*
tiet bildat 1918 av en del f. d. ungfennom-
anier. *Konservativa, f-svänliga och färg-*
lösa tidningar. »*Poliska f-svänliga förbun-*
det». *F-svänliga folkpartiet.* *I starkt f-s-*
vänlig anda Sigr. Almqvist. Och att tory-
partiet alltid varit mer f-svänligt än de libe-
rala. **Syn. I.** framåtskridande, förkovran,
tillväxt, fortskridande, fortgång, 'terräng',
'mark', framfärd, utbredning; (ibl.: nyhe-
ter), nymodigheter; (framstegs- ofta:) libe-
ral, frisinna. **-steg|a** *m.* Mest fri form.
Han **s-ade** fram helt prudentligt, tog av sig
mössan och ~. Då jag fick se ~ mannen
med sitt glas i handen **s-a** fram till vårt
bord och ~. **Syn.** (långsamt o. gravitetiskt)
framkliva *m.* o. d.

-stick|a *m.* Fri form vanligast. **I.** Trans.
o. ibl. refl. **1)** Nyfiket **s-a** fram huvudet.
Han vågar knappast ens **s-a** fram näsan,
ty det är 40 grader kallt ute. Även i bild.
Och satyren **s-er** fram sitt bockben i den
burleska karaktärsteckningen och i de mustiga
kvickheterna. **2)** Som ständigt oblygt **s-er**
sig fram (, där han inget har att göra).
II. Intr. **1)** Mer egentl. **a)** Låta en fläk
av näsduken **s-a** fram (ur fickan). Men ur
harpan sågo de **f-a** en fläk av en dyrbar
klädnad. För att avlägsna en benskräva,
som stack fram ur säret. Bakom udden stack
ett segel fram ~. **b)** Där borta **s-er** en skog-
bevuxet odde fram och tar bort all vidare
utsikt. **c)** Om våren, då bladen börja **s-a** fram.
S-a fram ur jorden. **2)** Friare o. bildl. **a)**
Åter ett ställe, där spjuvern **s-er** fram. Men
därvid stack hästfoten fram det sataniska
l. d., då begrep man att fan själv var med
i spelet. **b)** Det **s-er** fram (l. *f-er*) ibland,
att han känt sig sårad. **c)** Ett (starkt)
f-ande drag i hans karaktär, hos folket ~.
Syn. framskjuta *m.*, utskjuta *m.*, sträcka sig
fra'm l. üt, 'titta üt'; visa sig, bli märkbar,
(kunna) skönjas l. förstås, (fram)skymta (*m.*),
framträda. **-stig|a** *m.* Mest fri form. Då
en behjurtad man steg fram (för hopen)
och lyckades tala den till rätta. Bed honom
s-a fram (och inte stå vid dörrn)! **S-a** fram

till bordet, från sitt gömställe, ur ledet.
Månen steg fram [på himmelen], rund och
skinande, och ~ skönl. **Syn.** framkliva *m.*,
framträda *m.* osv. **-stirr|a** *m.* Mest fri form.
Ofta skönl. Rummet var skumt, trots det
torveldens röda, hemska ögon **s-ade** fram
genom dunklet. **-stjälp|a** *m.*; -ning. **-stor-**
m|a *m.* En skara **f-ande** ryttare. **S-a** fram
mot fienden. **Syn.** framrusa *m.* osv. **-stre-**
t|a *m.* Där **s-ar** hon (sig) fram utefter lands-
vägen med en envis ko i ett rep efter sig.
Och begynte gående **s-a** fram emot stormen
Z. Topelius. **-stropp** t. e. på hängslan.

-stryk|a *m.*; -ning. Mest fri form. **I.**
Trans. **S-a** fram håret i pannan. **II.** Intr.
1) En trakt, där bettlare ofta **s-a** fram. Älgen
s-er stundom fram genom dessa trakter. **2)**
Luftbränningarna, som uppkomma, då vin-
den **s-er** fram över kuperad terräng eller
träffar uppstående föremål T. Ångström.
En vilsen vind tycktes lätt **s-a** fram över
mossan, det var allt. Såg eskimån ~ det
seglet **s-a** fram V. Rydberg. **3)** De många
i Uppland i huvudsakligen N-S riktning
f-ande rullstensåsarna. Där en av huvud-
vägarna för handeln med Orienten **s-er** fram.
Syn. II. gå l. vandra förbi l. fra'm; föras
fra'm(åt); fortlöpa, sträcka sig; löpa fra'm.
-strål|a *m.* Egentl. o. bildl. Den godhet
som **s-ar** fram ur hela hennes väsen ~.
-sträck|a *m.*; -ning. **S-a** fram handen efter
ngt. En valkig, hårbevuxen näve **s-tes** fram
efter flaskan. Ta emot den **f-ta** handen.
Alla halsar **s-tes** fram ~. **S-a** fram huvu-
det för att se bättre. **S-a** sig fram över
racket. **Syn.** framrätta *m.*, utsträcka *m.* osv.
-sträv|a *m.*; -are. Sälls. utom i formen '**s-a**
sig fram'. **Syn.** sträva framåt (*m.*). **-ström-**
ma *m.* Egentl. o. bildl. **-ströv|a** *m.* **-stul-**
t|a *m.* Mest fri form. **S-ade** fram på ben,
som voro alldeles för korta och tjocka. **-stu-**
pa [l. -stupa], adv. [o. adj.]. Falla *f.* Kasta
sig *f.* (ned i gräset). Ligga *f.* under åkallan.
Där låg hon *f.* över den krossade koppen och
snyftade. Och dotter och mor foro ödmjukt
f., | att kyssa den grevliga kjoIn Fru Lenn-
gren. Rätade upp sig från den vanliga *f.*,
ofta fyrfotade ställningen A. T. Gellerstedt.
F. läge. **Syn.** framlänges, på näsa(n), på
mage(n), (ibl.) på alla fyra. **-stycke** t. e.
på kläder, möbler, på slaktat kreatur osv.
-style|; -d. T. e. ifråga om modärna källar.
-stå *m.* **I.** Fast l. fri form. **1)** Nästan
endast fri form. **a)** Det ena hörnet står
fram för långt. **b)** Jäg., kanske ldl. Löpa.
Stod det ett nattgäntet harspår fram utefter
det snöfyllda dike, som ~ E. Sparre. **2)** Mest
ngt högt l. åtminstone skr. Nu framstod
en annan talare med helt annan syn på
saken. **S.** fram och bekänna, vittna, att ~.
Oförskräckt *s.* fram och säga sin mening.
S. fram som anklagare (mot ngn). Härvid
framstod emellertid en ny svärighet. **II.**

Nästan endast fast form. Såvitt de handlande personerna skulle *f.* själveständiga och fria. (Bedömd) från dessa synpunkter, med l. mot denna bakgrund *f-r* han icke så oskyldig, som det först tycktes. *F.* (i) skarpare (belysning). *F.* i en ljusare l. bättre dager, helt annorlunda, i ett nytt l. helt annat ljus. I den saken *f-r* han onekligen (så) som den minst behaglige. *F.* som en stackare, en narr, en hjälte, som en kännare (av ~). *F.* i historien som en stor man. *F.* så listig, som man verkligen är, i hela sin slughet, som det slughuvud man är. Det bör numera *f.* med full tydlighet, varför ~. **Syn. I. 1** a) framskjuta *n*; b) framgå *n*, (fram)löpa (*n*); 2) framträda *n*, uppstå *n*, framstiga *n*; (ibl.:) yppa sig, framställa sig, visa sig; **II.** (klart) avteckna sig l. visa sig (vara). -**stående.** Brukas 'bildl.' som rent adj. En mycket *f.* person har sagt mig det. Hans *f.* personlighet förfelade ej att göra intryck. Åga *f.* begåvning för ngt. Han är mycket *f.* på sitt område. Utgör ett *f.* prov på hans förmoda att ~. **Syn.** märklig, utmärkt, ypperlig, stor, betydande; (ibl.:) av högt anseende, ansedd, i hög ställning; ibl. utpräglad l. alldeles särskild.

-**ställ** a *n*. **A**) Egentl. Mest fri form. **1)** a) *S.* fram en stol åt honom, han är kanske trött. Var snäll och *s.* fram en kopp till (åt oss)! Glöm inte att *s-a* fram salt (karjett) jfr c. b) Jag har redan *s-t* fram allt som behövs (för operationen). Allt är *f-t* och i ordning. c) Det är bäst, du ringa och hör, om han kan komma, innan du ser fram maten (på bordet). När kåldolmarna *s-as* fram ~ E. Wägener. Vila vid denna källa! / Vår lilla frukost *vi f-a* Bellman. d) *S-a* fram l. *f-a* till allmänt beskådande även bildl. 2) Jag har *s-t* fram klockan (10 minuter), den gick efter.

B) Bildl. Fast form. **I.** Återge, komma med o. d. **1)** I fråga om konst o. litteratur. a) *G.* Washington, *f-d* i marmor av Houdon. Konstnären *f-r* honom i det ögonblick, då han vill tvinga konungen att underteckna dödsdomen. I bild, i färg(er) *f-a* ngn l. ngt. *F-a* ngt i konstnärlig form, i hög relief. Ljusets spel på murtyorna, det är vad konstnären här sökt *f-a*. *F-a* verkliga händelser i diktens form. På scenen *f-a* ngn, ngt. b) Tavlan *f-r* ett skepp i storm. Trycket är så suddigt, att man ej ser vad figuren skall *f-a*. 2) Allmänare. a) Om man vill åskådligt *f-a* jordens gång kring solen, sker det bäst genom ~. Erälsaren uppstod ur graven för att åskådligen *f-a* för oss dödens vanmakt över människovarelse J. O. Wallin. b) I detalj, omständligt *f-a* (hur det går till). Din bror *f-d* saken helt annorlunda. *F-a* sakförhållandet utan broderingar. *F-a* ngt i dess l. sitt rätta ljus. Endast *f-a* fakta. Vad som sid. 6 *f-es* som en möjlighet har

på sid. 10 övergått till (att *f-as* som) faktum. *F-as* som möjligt, som (högeligen) önskligt. Han *f-d* saken så trevlig, så lockande. *F-a* ngn som en hjälte. Min värde kusin tycks ha för *Er f-t* mig som ett odjur. Refl. se nedan 3. c) *F-a* sina skäl (för ngt, för att ~). *F-a* högst förgräpliga åsikter om ~. *F-a* ett eget program (för ~). Muntligt *f-d*. Ännu icke i tryck *f-d*, *f-d* för offentligheten. *F-a* egna meningar, en hypotes, ett försök till förklaring. *F-a* ett påstående utan att bevisa det. Här ha *f-ts* två förslag, det ena att ~. Jag har ett förslag att *f-a* ~. Jag vill endast *f-a* det till ditt begrundande. Får jag *f-a* en fråga till dig? Ansökan bör *f-as* skriftligen och inges till ~. *F-a* sina önsksningar, sin önskan att ~, en bön om l. att ~. *F-a* invändningar (mot ~), (obefogade) klagomål (mot l. över ~). 3) Märk refl. användning. Skiftningarna oskarpa. a) Det första som *f-d* sig för våra ögon var ~. Historien själv *f-r* sig således här som läromästarinna R. Kjellén. Därvid har det för oss *f-t* sig såsom ett önskningsmål, såsom önskligt, att ~. b) *F-a* sig själv som (l. till) ett mönster, som l. till (ett) föredöme (för andra), som (en) martyr (för friheten). c) Om det skulle *f-a* sig svårigheter. Härvid *f-r* sig nu den frågan: är ni verkligen den eftersökte?

II. Bereda o. d. *F-a* ngt på kemisk väg. Fosfor *f-des* första gången 1669 av Brand i Hamburg (ur urin); numer *f-es* det nästan uteslutande av ben, vilket *f-nings*sätt uppfanns av Schéele 1775. Bolag med uppgift att *f-a* radium. Och på senare tid har man till och med lyckats *f-a* radiumemanation i rent tillstånd Ramstedt-Gleditsch. Den efter denna metod *f-d* ~ råvaran är ~. Det av dr Gustaf de Laval *f-da* torvkolet har nu börjat produceras vid ~.

Syn. A) framflytta *n*, framsätta *n*, framskjuta *n*, ibl. framduka *n*, ibl. framlägga *n*; **B) I. 1)** ge (konstnärligt) uttryck åt, ge form åt, avbilda, (av)teckna, (av)måla, gestalta, förkroppsliga, ge en bild av, återge; ge l. spela (en roll); föreställa, (fram)visa; 2) åskådliggöra, utveckla, förklara, klarlägga; skildra, berätta, förtälja, beskriva, framlägga *n*; ibl. offentliggöra; uppställa, beteckna, ange, ge formen av; formulera, ge uttryck åt, uttala, andraga, anföra, framföra, (fram)komma (*n*) med, rikta, inge (framställning om), komma med en framställning (om l. att ~); ibl. göra l. avlägga; ibl. föreslå; 3) (*f-a* sig:) visa sig, (före)te sig, framträda; tyckas, synas; peka på sig själv (som ~); yppa sig, uppstå, erbjuda; **II.** bereda, tillverka, utveckla, åstadkomma, producera, frambringa, utskilja *n*, utdraga; (*f-as* ibl.) erhållas.

-**ställan**, [=]. Skr. Mindre vanl. Regeeringen avslår Nationalföreningens *f.* Hans

f. bifölls, och ~ E. Palm. På f. av ~.
-ställare, -(e)n, -e; -inna. Förslaget *f.-e. Fe av konstviner*. Särsk. ofta ifråga om teater. *Den svenske f.-en av rollen. De kvinnliga f.-na [i Nyckeln och ringen]. Finna sin f.-e. Amalies finna är rent svag. Hans hustru ~ var i yngre år vittbeundrad som finna av Orleanska jungfrun.* **-ställbar**, -t. Mindre vanl. Skr. T. e. Ämnet är egentligen icke *f-t* i tavla C. R. Nyblom. *F. på scenen. F. på kemisk väg.*

-ställning; -sförmåga m. fl. se II. Blott 'bildl.' Märk särsk. **I.** Enkelt. **1)** *F. i bild (av ngt). Att man gav ~ akt på bildfarna.* **2)** Både mer abstr. o. mer konkr. Övningar i muntlig och skriftlig *f.* *Ge en (kort) f. av judarnas historia efter fången-skapen. Vid f.-en av ~. I hans f. ter sig saken annorlunda. Min f. av saken har kanske icke varit tillräckligt tydlig. I sin f. uppta även bisaker. För att inte tynga f.-en med upprepningar kommer jag ~. Det ligger mycket arbete och stor portion forskarmöda bakom den nu så klara, detaljrika f.-en. Litterär f. Han har en ledig f. F. som sårar tukt och sedlighet. Vrängda f.-ar till allmänhetens förvillande. Ge en vrängd, oriktig f. av ~.* **3)** *De far till konungen som riksdagen beslutat ~. Förslag och f.-ar. Marinstabschefen gör f. hos regeringen om en fullständig lufttrafiklag. I en till statsfullmäktige ingiven f. har ~. F.-en avslogs emellertid av riksdagen.* **4)** *Maskin till f. av ~. F. på kemisk väg av ~.* **II.** Ssgr. **1)** Till I 1 o. 2. *Han har stor f.-sförmåga, en utmärkt f.-sgåva. Språklig f.-skonst.* **2)** Till I 1 o. 2 samt I 4. **a)** *'Jämtens' f.-skostnad har mångdubblats sedan blott ett par år tillbaka. På grund av (ständigt) ökade f.-skostnader ha vi åter nödgats höja priset på våra tvålar och ~.* **b)** *F.-ssättet för ändigo närmar sig det för ~. Ha ett ledigt f.-ssätt.* **Syn. I.** **1)** o. **2)** skildring, målning, teckning, redogörelse, ibl. översikt, bild, sätt att återge, stil, framställningssätt, skrivart, skrivsätt, ibl. utförande l. framförande, ibl. (avvikande) lydelse; **3)** hemställan, framställan, förslag, proposition, motion, petition, anhållan, ibl. inlag; **4)** tillverkning, fabrikation.

-stäv. Vanligare '(för)stäv'. **-stön** | a m. Tom s-ade fram: »O, låt bli, Sid». En sakta f-ade jämmer nådde hans öra och ~. **-stört** | a m; -ning. S-a fram, f-a, komma f-ande ur l. från ett bakhåll. **Syn.** framrusa m, framstorma m osv. **-stöt**. Krigs. o. ibl. friare. Ordet vann mark under världskriget. Avser vanligen en mindre del av en front (gäller begränsade avdelningar). En f. i rekognosceringssyfte. Rikta en f. mot ~. Man vänlade att fienden skulle göra en f. mot våra ställningar vid ~. Den lilla kryssaren Magdeburg har vid en f. i Finska

viken under dimma råkat på grund. Märk dock *Den stora tyska f.-en, som hejdades vid Marne.* **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) anfall(sstöt), anryckning, framryckning, ibl. utfall. **-stöt** | a m; -ning. Även bildl. Mest fri form. *Han s-er fram orden, så att det låter, som om de komme ur en hackelsemaskin. S-a fram ett skrik. F-a en ed.* **-suck** | a m; [-ning]. Mest skönl. *F-a en klagan.* **-sus** | a m. Mest fri form. Ofta bildl. *Bilerna s-ade fram i ~. S-a fram (på de folktomma gatorna) med farten av ett kurirtåg. De f-ande ryttarna. Från f-ande fågelskaror E. Sparre.* **-svep** | a m. Intr. Särsk. om vind o. d. Mest fri form. *Mistralen s-er tjutande fram där över. S-a fram som en virvelvind.* **-svä** | v | a m. Mest skönl. Och ur dalen f-ade lätta dimmor: Titania med sitt hov. S-a fram i dansen.

-synt, =, -are; -het. **1)** *Han hade emellertid varit nog f. att ~. F-a statsmän. När han som f. upplysningsvän häftigt strider mot tron på häxor, irrbloss, dämoner, varulvar och ~ O. Levertin. Det var din osvikliga f.-het i det politiska, som den gången räddade oss.* **2)** *Den f.-te ser tydligen, liksom andeskådaren, vålnader eller andar, som ~. En gumma i bygden som påstods vara f.* **Syn. 1)** förutseende; (ibl. nära:) omtänksam, förtänksam, vidsynt; **2)** som kan se in i framtiden, som har siargåva, fjärrskådande, fjärrblickande, profetisk, klärvoajant, fjärrsynt, 'förutvetande'. **-säg** | a m; [-are]; -ning. Mest fast form. **1)** *F-a ett ord. Tydligt och klart f-a alla stavelser.* **2)** Ibl. för 'deklamera'. *F-a en dikt. F-a ngt ur minnet. Ngn gång särsk. om okonstlad, naturlig f.-ning (o. deklamera). Han deklamerade aldrig på scenen. Han talade, framsade Aug. Lindberg.* **Syn. 1)** uttala, yttra, utsäga; **2)** deklamera, uppläsa m (konstnärligt). **-sänd** | a m; -ning. Varvid bataljonen Snellman omedelbart f-es som förföljelsesdetachement H. Hjalmarson. *F. i förväg, för att rekognoscera. S-a fram en annan i sitt ställe oftare 'skicka fram'.* **-säte**; -stank. På åkdon, roddbåt osv. *Sitta på f-t ibl. = kuskbocken. Hälldes i under f-stanken genom en tratt H. Berger.* **-sätt** | a m; -ning. *S-a fram en stol åt ngn. Svennerna framsatte öl och vin för de långväga färdemännen, och ~. Nu kan du nog s-a fram maten. Maten har varit l. stått framsatt (på bordet) i 20 minuter!* **Syn.** framställa m, framflytta m, ibl. framduka m. **-söka** m; -ning. *Jag håller på att s-a fram (ur lådan) något att laga din väst med.*

-ta (ga) | m; -gning. Fri form vanligare; fast form mest skr. **I.** Trans. **1)** *Ta fram ngt ur sina gömmor, ur sina lådor. Gömma för att ta(s) fram l. för att framtä(s) endast vid högtidliga tillfällen. Ta fram och visa ngt. Hon tog fram sin näsduk (ur*

fickan) och ~. *Framtog* ~ fiolen och började treva med sin stråke över strängarna. *Ta fram* ngt ur skåpet, ur källaren. **2)** Märk bl. a. **a)** *Ta fram* (sina) bevis. **b)** *Veta att ta fram* sina kunskaper. **c)** [Målningarna] överkalkades vid valvslagningen och *framtogos* åter vid kyrkans restaurering 1907. **II.** Refl. Blott fri form. *Han tar sig fram*, var han kommer 'egentl.' o. bildl. **Syn.** I. framdra(ga) n, framplocka n, framleta n osv.; **II.** finna l. bana sig väg, leta sig fra'm, hitta; reda sig, finna utvägar **-tag-sen**, -et, -nare; -enhet. Ldls., åtminstone Norrl. Som vågar sig fram o. kan ta sig fram. *Björnen var vid denna tid ~ ännu i sin gamla makt, talrik, djärv, f-en, snabb i vändningarna* O. Högberg.

-taktja. Sälls. för 'skandera'. När hon t. e. f-ade dessa sköna rader C. G. af Leopold. **-talig**, -t, -are; -het. Ldls. *Han är lite för f. för att vara i min smak. Japan har på ett par årtionden redan inom detta område [dvs. pressens] nästan hunnit i fatt den amerikanska smidigheten och f-heten* H. Hjärne. **Syn.** dristig (i sitt tal), fritalig, som säger oförsynt l. rent ut vad han tänker; (ibl. tämligen nära) gapig l. lösmynt. **-tand**; -smuskel (fackl.). Motsatt hörn- o. kind- l. oxeltand. *Framtänderna*, som sitta längst fram i känen, hava en mejselformig krona, vars tuggyta bildar en skarp kant. Slå ut *framtänderna* på ngn. *Ha utstående framtänder.* Mista en f. **-tass.** Ifråga om vissa djur. Skämts. även ifråga om människor. *Men missan gav ungen en örjl med f-en*, så att den rullade runt. **-tassja** n. Ifråga om vissa djur samt bildl. om människor. *Kommer kisse f-ande för att få lite mat? Försiktigt ta fram i gräset. Komma f-ande i tofflor.* *Poliskonstaplar t-ade ljudlöst fram på sina gummiklackar* Gust. Hellström. **-te.** Ngn enda gång kan fri form träffas i imperf. Skr. **1)** Egentl. Mindre vanl. *F. papper på (att) ~.* *F. bevis.* **2)** Friare. Huvudbet. *F. alla tecken på (att) ~.* *Förutsatt att densamma tillika f-r någon värdefull egen-domlighet* A. T. Gellerstedt. *F. den egenheten att ~.* **Syn.** framvisa n, förebringa, förete, (före)visa, visa prov på, ådagalägga, röja, uppvisa.

-tid; -bekymmer m. fl. se B. **A)** Enkelt. **I.** Allmänne. **1)** *Forntid*, *nutid* och *f.* *Den slöja*, som höjer f-en, är vävd av barmhärthighetens hand. Om f-en kunna vi föga veta. *F-en är höjd i dunkel. Det får f-en utvisa. Det är en fråga*, som vilar i f-ens sköte. Åga förmåga att se in i f-en. **2)** I (mer l. mindre fasta) prep.-uttr. **a)** För. *Detta bör för f-en bli dig en läxa. För f-en undanber jag mig verkligen dylika oförsämlichkeiten. Om för f-en de växlande famnmåtten bleve utbytta mot kubikmetermått.*

Han är för all f. omöjliggjord. [Där] de slog sig ned för den närmaste f-en. **b)** I l. inom. *Någon gång i f-en. I en avlägsen f. I en fjärran f.* skönl. *En svensk föredragsbyrd i Finland blir i närmaste f. verklighet. Därför torde inom (en) nära f. komma att upprättas en lärningsskola för husligt arbete.* **c)** På, till, under, åt. Ofta lagt. men även allmänne. *Som mer än halv bevisning var förebragt, ställdes saken, ställdes ynglingen på l. under f-en* dvs. han varken rent frikändes l. fälldes, utan saken skulle åter tas upp om ytterligare bevisning i framtiden kunde förebringas. *Som den anklagade enständigt nekade, lämnade häradsrätten saken till l. åt f-en*, då den kan uppenbar vara. *Den som är ställd under framtiden för brott, vilket ~.* Mer allm.: *Att mången kraftleverans måst ställas på f-en uppskjutas tills vidare. Uppskjuta ngt till en oviss f.* **II.** Märk särsk. **1)** Avseende personer. *Det bor oväld uppd f-s tunga Tegnér. F-ens dom. Därom må f-en döma.* **2)** Viss persons framtid. **a)** Ibl. även möjligt att föra till I. *F-en tedde sig mörk för honom. Hoppas, tro på f-en. Du har ju f-en för dig. En idé, som har f-en för sig. Som ger goda löften för f-en. Omsorgen för en tryggad f. Sörja för sin, för ngn's f. Ha bekymmer för f-en. Med oro blicka mot f-en. Där han otvivelaktigt hade en lysande f. Tänk på din f. i verket och sök att behärska dig! Är det, har han någon f. på den banan, mätte?* **c)** Märk det vard., skämts. *För att ligga ute i sjön i sådant här väder kan inte vara någon f.* Alb. Engström. **3)** Språk. ibl. = futurum.

B) Ssgr. **1)** *Man hade inga f-sbekymmer i den gamla goda tiden. Att förvisa alla f-sbekymmer dit de med all rätt höra — till f-en!* **2)** *Barnen undervisande föräldrarna, en präktig f-sbild!* **3)** Mest i plur. *För alla dina f-sdagar.* **4)** Skr., ofta ngt högt. *Ett tidstecken av mer oväntad, mer glädjande och mer f-sdiger art* Per Hallström. *De f-sdiga visitationerna 1527—29 Nord. Fam.²* **5)** *F-sdom* varigenom ngn, en sak ställes på framtiden (jfr A I 2 c). **6)** *Hon hade, som de flesta unga flickor av hennes ålder, en f-sdröm.* **7)** *Ett tomrum, som utgör en f-sfara, inför vilken ~* C. Rosenblad. **8)** Språk. *F-sform* av verbet futurum, futur form. **9)** *Det är förvisso en f-sidé.* **10)** *Lappland — f-slandet?* **11)** *Som ger de bästa f-slöften (om sig).* **12)** *Allmänt känd som »förmåga» och f-sman* S. Almquist. **13)** *Wagners musik har (ursprungligen) föraktfullt kallats f-smusik.* **14)** *Hans f-smål var att ~.* **15)** *Som har stora f-smöjligheter. Och om icke ~ svartsynen på f-smöjligheterna är mindre väl grundad.* **16)** *Yppa sina f-splaner.* **17)** *Det lider intet tvivel, att platsen är en f-splats som ger goda utsik-*

ter för framtiden, ibl. nära 'en språngbräda'. Å större skofabrik finnes god f-s-plats för verkligt duglig stanseriförman. Ung man med kontorspraktik i ~ söker f-s-plats annons. **18** Mindre vanl. Skr. Jfr 'f-sdiger'. De mångfaldiga konferenser, som nuförtiden sammankallas för åtskilliga mer eller mindre f-srika ändamål H. Hjärne. **19** Den socialistiska f-sstaten. **20** F-sströvanden. **21** G. Cederschiöld, Framtidssvenska, Stockholm 1918. **22** Måste nog betecknas som en f-stanke, som tiden ännu ej är mogen för. **23** Besjälades av ~ samma f-s-tro och vilja att handla. **24** Det är en f-s-uppgift (för det konservativa partiet). **25** Mina f-sutsikter äro skäpligen mörka. Skulle haft de allra bästa f-sutsikter. **26** Upprulla en f-svy för ngn. **27** Vad skall vårt f-söde bliva, o syskon i bedrövelsen! Stagnelius. Gå mot ovissa f-söden.

Syn. (till)kommande l. (till)stundande tid(er), det tillkommande; ibl. eftervärld(en); ibl. futurum; ibl. framtidsutsikter.

-tida, =. Till föreg. För f. behov. F. händelser, öden. Det är ditt f. väl, jag tänker på. Som avser rikets f. lugn och säkerhet. **Syn.** (till)kommande, framtids-, blivande, för l. i framtiden.

-till; [-befintlig; oftare i två ord]. Adv. Både f. och baktill l. fram- och baktill. Är klänningen för kort f.? Skjorta, öppen f. Tranorna flyga under vandringen alltid i två rader, som f. sammanstötta i en spetsig vinkel S. Nilsson. Jag vill hellre sitta (där) f. Som samlar sig i en liten fördjupning f.

Syn. (i) fram, på framsidan l. framdelen, fram(ut)i, fram på, åt framsidan till. **-tindrja** n. Mest skönl. Stjärnan, som länge av moln var betäckt, f-ade åter Stagnelius.

-titta n. Egentl. o. bildl. Såg du inte, att han t-ade fram ett ögonblick bakom hörnet? Två par vakna fågelögon t-ade fram ur riset. Och med en kucku, som t-ade fram ur en lucka och gol, då klockan slog. Arm-bågen t-ar fram genom ärmen. Låta (en flick av) näsduken t-a fram (ur fickan).

När solen t-ar fram en stund. **Syn.** framblicka n (förstulet), (ibl.) visa sig, framskymta n. **-tjutja** n. Lystringsordet sud-dade han över och så tjöt han fram verk-ställningsordet. **-toft**. På båt. Seen Johan och Kristina hade tagit plats på fen, han uppe i lovert, hon mera nerdt lå Fab. Månsson. **-trappa**. Mindre vanl. Motsatt 'baktrappa'.

-traska n. Den lille skraddaren kom f-ande till estraden ~ Einar Smith. **-trava** n. **-trippa** n. Och nu f-ar på scenen en liten dansös med nätta steg och korta kjolar. **-trollja** n; -ning. Ofta mer l. mindre bildl. För hans häpnad syn f-ar hon ett bord, dukat med de läckraste rätter.

Den skönaste gudsmoder, någon (målarens) pensel f-at. Tror du, att jag i ett ögonblick

kan t-a fram sådana härmassor! T-ade fram skoveltals med pengar ~. Då f-ar samvetet för hans ögon vålnaden av Banquo Runeberg. **-truga** n t. e. ett löfte, en bekän-nelse (av ngn). **-trumfja** n. Ngt vard. Man har kanske kunnat tycka, att förfat-tarinnan t-ats fram för hastigt. **-tråkja** n. F-a sina dagar i en avskyrvärd småstad.

-träda n. Ofta skr. **I.** Egentl. Fast l. fri form. T-a fram för altaret. Vi t-a fram med något skygga fjät Fröding. F-a l. t-a fram inför sina domare, till domarbordet. De t-de nu fram, så att dagern föll skarpt över dem och ~. Den ene t-de så fram till sidofönstret, under det den andre stannade vid dörren. F-a med sin gåva. F-a ur dunklet även bildl. **II.** Friare o. bildl. Fast form vanligare. **1** Personsubj. **a**) Då en ny figur f-de på scenen även rent egentl.

b) Ägde stor oräddhet att f-a, då sådant krävdes. **c**) F-a ur sin (hittillsvarande) obe-märkthet. Då han först t-de fram l. f-de (för allmänheten) såsom författare. Rädd att f-a offentligt. Sällan om någonsin vann en ung skald redan vid sitt första (offentliga) f-ande en så fullständig seger. **d**) F-a i (en) ny skepnad. T-a fram i sin verkliga gestalt. Att han ~ plötsligt f-de såsom en ekonomisk förgrundsfigur. Han f-er här

(för första gången) som en verklig nyda-nare. **e**) F-a med stora anspråk, med stora later o. F-a till sin fördel även med sak-subj. **2**) 'Sakssubj.' **a**) När stjärnorna börja t-a fram på himmelen. Vägen krökte, och i ett nu f-de staden för våra blickar. **b**) För att få ytterlinjerna att t-a skarpt fram, att skarpt f-a, att f-a tydligare, tillräckligt f-ande. I vilka de avldnga pupillerna redan började t-a fram om kattungars ögon. F-a i relief. F-er bättre mot (en) mörk bakgrund. **c**) Innan den gröna patinan f-er, föregås den av en tunn, brun, glänsande oxidhinna. **d**) Den första bok, som i Neder-länderna f-de med utstätt årtal, tryckort och tryckarens namn, var ~. **e**) Mer l. mindre abstr. subj. Då bristerna börja f-a. I fråga om flygspanarna f-er olämpligheten av er-sättning pr tid i luften så mycket skarpare, som ~. För att förvantskapen [mellan säg-nerna] skall dess klarare f-a, böra vi emel-lertid ~ H. Geijer. **f**) Märk att pres. part. (i flera bet.-skiftningar) ofta brukas adjek-tiviskt. Ansiktets mest f-ande parti. Vissa f-ande brister i förvaltningen. Ej synner-ligen f-ande. En på ledande plats och med f-ande stil tryckt brandartikel i »Arbetet».

Ett av hans mest f-ande karaktärsdrag. Ett på alderdomen allt starkare f-ande drag av girighet. Men att ordet i franskan i varje fall spelade en långt mera framträdande roll än i systerspråken, det kan ~.

Syn. I. (högtidligt l. värdigt l. långsamt) framgå n, framstiga n, framkomma n; (ibl.

nära) inställa sig; **II. 1)** uppträda *n*, visa sig; komma i sikte; ibl. träda i bräsch; träda inför offentligheten; **2)** börja synas l. skönjas, visa sig för ögat, komma i sikte, bli synlig; (klart) avteckna sig, göra sig gällande l. bemärkt, (ibl. nära) avsticka *n*; ibl. utgivas (av trycket); (f-ande:) (lätt l. vida omkring) synlig; framstickande; i ögonen fallande, iögonfallande, skarp, tydlig, markerad; märkbar, bemärkt, viktig.

-träde, -t, [-n]. Till föreg. Skr. Mindre vanl. *Ett slags egnahemsnovellistik sjutti år före egnahemsrörelsens f.* Ruben Berg. **Syn.** framträdande.

-trälla *n*. I fri form mest refl. *F-a sitt liv i smd förhållanden, som renskrivare.* **-träng***a n*. **1)** Trans. o. refl. Mest fri form. *Han t-des mot sin vilja fram ända till estraden, där ~. Lyckas t-a sig fram genom mängden, t-a sig fram till en bra plats.* **2)** Intr. (o. ibl. refl.). **a)** *Tårarna ville åter t-a (sig) fram, men hon lyckades hejda dem. Sucken, som t-de (sig) fram ur hennes kvalda bröst skönl.* **b)** *Hindra fiendens vidare f-ande (i denna riktning). Innan fienden ännu f-t till andra fortlinjen. Ryssarna t-a åter fram i treländskörnet.* **c)** *Liksom den historiska ljudläran länge ldste fast sig vid ~ bokstäverna, utan att på allvar kunna t-a fram till den verklighet de representerade, språkljuden, så har ~ E. Wellander. Söker man t-a fram till själva kärnan i den teosofiska förkunnelsen, skall ~.* **d)** *Till furstens öron hade ryktet dock icke f-t.* **Syn.** **1)** (refl.): arbeta l. armbåga sig fra'm; **2)** framsippa *n*; bana sig väg, tvinga sig fra'm; framrycka *n*, söka framkomma *n* l. ta sig fra'm; intränga *n* (i); ibl. hinna l. nå fra'm. **-tumla** *n*. *Pojken tade fram på sina otympliga stabbar till ben, men ~. Nedanför fallen tar floden dånande fram mellan stora klippblock ~.* **-tung**, -t; -het. (Alltför) tung l. tungt lastad framtill. T. e. om vagn, farkost, gevärs osv. Motsatt 'baktung'. *Giggen var f. och låg för hårt på hästen. Det gdr ddligt att ro, om ekan är f. S. k. f-a gevärs. F-het hos gevär.*

-tvinga *n*; [-lig]. *T-a fram motsträviga trupper. F-as av omständigheterna. Han lyckades t-a fram både bröd och smör, md du trol F-a pengar. Smärtan f-ade tårar-na i hennes ögon, men hon sade icke ett ord. Med ett f-at leende. Kan man tro på en (med tortyr) framtvungen bekännelse! F-a en bekännelse, ett erkännande, ett medgivande (av ngn). F-a ngns samtycke till ~. F-a ett avgörande, ett beslut. F-a, att ~. En fred, f-ad genom l. av ~. Det var råddets uppträdande, som f-ade krigsförklaringen, som nära nog framtvang upploppet.* **Syn.** tvinga att gå fra'm l. framträda *n*, frampressa *n*, framdriva *n*, avpressa, avtvinga, tvinga att (av)ge l. lämna osv. **-tyngd**.

Mindre vanl. *På grund av f-en kommer vagnen att ligga för hårt på hästen. Jfr framtung. -tä.* Hos djur som ha tårna riktade dels framåt dels bakåt. [*Honungsgrävlingarna ha*] nakna fotsulor och f-rna försedda med ~. *De tre f-rna hos fåglar. -tåg.* Skr. *Barbarernas f. mot Rom. Under, vid f-et (mot ~).* **-tåga** *n*. *F-ande soldater, trupper. T-a fram i samlad trupp. Där processjonen långsamt tade fram i riktning mot ~. Skämts. Även om enskild person. Han tade fram till poliskonstapeln, gjorde en otymplig bugning och ~.* **Syn.** frammarschera *n*, framskrida *n* osv. **-under**, adv. o. prep. Särskrivs nästan alltid. **-uti** (nästan endast grav). Adv. o. prep. Jfr frami. *Åka f. (vagnen). Sitta f.*

-vackla *n*. Mest fri form. **-vagg***a n*; [-ning]. Trans. o. intr. *Låta båten v-as fram av böljorna. -vagn*. Främre delen av ett mer än tvåhjuligt fordon (l. särsk. av dess underrede). *Fotträdeslådan i f-en. Föreställare, dvs. f-en till ett avbröstningsfordon. -vals*. Tekn. I en del maskiner. **-vandra** *n*. Mest fri form. Ofta skönl. *Där de v-ade fram utan att låta sig störas av bullret på den starkt anlitade vägen. -varpla* *n*. Ofta 'v-a sig fram'. **-veva** *n*. T. e. melodier på ett positiv. **-vicka** *n*. Mest fri form. *Bordet v-ade fram för tyngden av hans armbågar, så att mjölkglaset föll i golvet. Då ankorna ovigt kommo f-ande. -vid*, adv. o. prep. Framme vid. *F. fönstret. -vik**a n*; -ning. **-vikt**; -ig. Jfr det vanligare framtung(het). **-vin***a n*. Skr. Mindre vanl. *Projektiler veno fram genom luften. Syn.* ibl. framsusa *n*, frambrusa *n*. **-vinge**. På insekter o. d. [*Skalbaggar*] horniga f-ar, de s. k. täckvingarna. Som i viloställning hålla ~ f-arna tätt hopslagna kring kroppen om ett slags fjärlilar; G. Adlerz. **-vinka** *n*. **-vinn***a n*. Skr. Ordet ej gammalt. [*Varor som*] efter uppsläkning frångickas eller annorledes f-as inom landet ~. *Fettämne, framvunnet av avloppsvatten eller avfallsämnen 1917. Vilka värden ur diallekterna kunna f-as åt högsvenskan R. Nordenstreng. Syn.* utvinna. **-virv***la n*. Mest skönl. *F-ande löv. En okynnig västan v-ade fram genom gränderna och ~. De v-ade fram [på sina cyklar] genom dalgången och över en vit bro. -vis**a n*; -ning. Egentl. o. bildl. *En hand v-ar de hjälpsökande fram till en liten sidodörr ~. Jarlen bad, att den som ägde skaf-tet till spjutet skulle f-a det. V-a fram l. f-a sina betyg. F-a prover. F-a l. v-a fram prov på ~. Kunna f-a vackra resultat. Syn.* visa till ort o. ställe, visa till rätta; förevisa, uppvisa *n*, framlägga *n*, förete, framtäga *n* (o. visa), visa l. peka på. **-visk***a n*. *V-a fram orden. En blygt f-ad bön. -vric**k**a n*; -ning. T. e. *V-a fram en båt. -vri*

d|a *m*; -ning. **-vrål|a** *m*; -ning. *Han blev allt ilsknare och ilsknare, tills han slutligen v-ade fram ett: ~. Ett fat 'Marsch pannkakal' -vråk|a* *m*; -ning. *Stormen v-te fram hela lass av gamla löv, som samlade sig i prången. All möjlig bråte som havet v-t fram på stranden. V. inte fram alla dina leksaker nu, just som vi fått städat och i ordning!* **-våd.** På kjol o. d. Smal *f*.

-väg|a *m*; -ning. *F-ä l. v-a fram varor åt ngn.* **Syn.** uppväga *m*. **-vägg.** **-välja** *m*. **-väll|a** *m*. Mest skönl. Egentl. o. bildl. *En källa v-de fram i den lilla dalgången ~. Sakta f-ande källvatten. V-a fram ur jorden, direkt ur klippan. Rikligt, ymnigt, sparsamt f-a l. v-a fram. Blodet v-de fram (ur säret) i en bred ström. Så att tjock sotrök v-de fram i väldiga massor. Det gyllenbruna håret v-de mjukt fram över ~ kud- den G. Ullman. Den sång, som v-de fram ur hans hjärta.* **Syn.** kvälla l. svalla l. bölja l. flöda fram *m*, ibl. framvältra *m* l. framvälva *m*. **-vält|a** *m*; -ning. Trans. [o. intr.]. **-vältra** *m*; -ing. Trans. o. intr. *V-a fram stora stenar. Nyligen f-ade block spär- rade tillträdet till grottan. Och dubbla, snödigra moln v-ade fram över skogen Ad. Johansson. Den f-ande röken. F-ande här- massor.* **-välva** *m*. Trans. o. intr. **-vän- d|a** *m*. Mindre vanl. Mest fri form l. som perf. part. **-väs|a** *m*; -ning. Ofta skönl. *Under många himmelstreck hade han hört Cardinegh v-a fram sitt lidelsefulla hat till England för dess förhållande till Irland och Indien.* **-vax|a** *m*. Egentl. o. bildl. *På det ställe, där man kastat ut kärnorna, hade en hel liten skog av krusbärsplantor v-t l. vuxit fram. Ett på de senare åren framvuxet ~ arbetarsamhälle, Eriksberg. På så sätt v-te det fram ett hat mellan klasserna, som blev den lilla statens under- gång.*

-åka *m*. Mest fri form. **-ål|a** *m*. Sälls. utom refl. i fri form. *Åla sig fram över en oskyddad plats. [Kattungen] kunde åla sig fram en halvtimme i taget med böjda ben och buken släpande efter marken.* **Syn.** framkrypa *m* (liggande på mage), fram- glida *m*. **-ånga** *m*. Mest fri form. T. e. om båt. **-åt** med ssgr se d. o. **-älska** [*m*]. Skr. Mindre vanl. **-änd|a** l. **-ände** l. *Slä- den var ~ förfärdigad av björkbark i båt- fason med uppstående f-a för att kunna plöja genom snön.* **-över** (o. ibl. -över). Adv. o. prep. Särskrivs ofta. *Och kroppen lutas f. F. slätten svepte sunnanstorn.*

— **Fra'mmanför** (grav); adv. o. prep. Sälls. o. åld. (l. dialektartat). **-till**, adv. Jfr. föreg. — **Framme** (grav); längre fram, främst l. längst framme. Adv. Jfr fria verbssgr (som 'stå framme' o. d.). **I.** Allmänare. **1)** 'Vila'. *Han står ju där f. kan även hop- skrivas. Långt (där) f. F. vid porten vän-*

tade två betjänter. Helst satt hon f. vid fönstret, där hon följde gatulivet med hjälp av den gamla skvällerspegeln. F. vid kate- dern. **2)** 'Rörelse'. *Ä vi inte f. (på ort och ställe) snart?* **II.** Märk bl. a. **1)** Solen har inte varit f. på hela da(ge)n. *Låt inte fär- gerna och penslarna vara (l. ligga) f.; det ser så skräpigt ut!* Jag har redan allting f., som jag behöver. *Hästarna ha varit f. i en kvart redan. Är maten f.?* **2)** I fråga om 'dumheter' l. i allm. obehagliga saker. *Allestådes f. får ofta näsbränna. Att cen- suren varit f. och kapat många av styckets finaste repliker Aug. Lindberg. Varit f. och tjuvittjat Mattssons laxnät Alb. Engström. Olyckan är snart, kan snart (l. lätt) vara f. När olyckan är f. Har du nu varit f. (och dummat dig) igen! Vad har du nu varit f. och gjort för ofog?* **Syn. I.** (ibl.) på framsidan, (långt) fram, (fram)kommen, på ort o. ställe, vid målet; **II. 1)** synlig, lätt skönjbar l. synbar, som låter se sig, på synlig plats; tillreds, färdig, framtagen, framlagd, framhavd, framkörd, framsatt, på bordet, som ligger l. står färdig, som står o. väntar, tillhands, i beredskap, i ordning, redo, tillstådes, icke inlåst l. undanlagd o. d.; **2)** (ibl.) 'ute', här, där, 'i farten', 'sta' (åstad). — **Framt** se såframt.

Fra'måt (l. -åt); adv., prep. o. interj. Till 'fram'. **I.** Enkelt. **1)** Adv. Jfr lösbara l. fria ssgr. **a)** Mest betonat fra'måt. *Se du bara rätt f. och icke åt sidan!* Rakt *f.* Spet- sig *f.* Riktad *f.* Lite längre l. mer *f.*, dvs. åt sjön till. *Ett steg f. och två tillbaka. Flygkonsten har härmed tagit ett stort steg f.* **b)** Om tid o. bildl. Mest betonat fra'måt. *F. i tiden. F. i släkten nedåt* (o. tillbaka l. åt sidorna), rätt nedstigande. **c)** Märk särskilt uttr. som de följ., där vi blott ha efterställning o. där betoningen 'framåt' är ganska vanlig. *En hel mil f. Förskotts- hyra för ett halvt år f. Nu är det omöj- liggjort för många år f.* **2)** Prep. Mest be- tonat fra'måt. **a)** Rum. *Kommer man så f. Stockholm, avta hastigt de nakna skären. Gå f. staden. Gå en bit f. vägen. Johans- son kom f. vägen till bruket på luffen En vagn, som rullade f. en bred, vitdammande väg Artur Möller. Lappen tog ett ytterligare glid f. portets dörr E. Didring.* **b)** Tid. *Så där f. hösten, f. slutet av sommarn. Du kan ju komma hit f. vårsidan i stället, om det så bär till. Men när det led f. lingon- tiden, föll ~. F. middagen kom Sarri dri- vande längs banan E. Didring.* **3)** Interj. (o. ngn gång substantiverat). Betoningen 'framåt' särsk. i dikt rätt vanlig. *F. marsch! F., full fart! Sakta f.! Framåt, I gossar bld!* **II.** Ssgrna visa endast betoningen fra'måt. De flesta utgöras av pres. l. perf. part. l. verbalsubst. **Syn.** fram, (ibl.) framtill, framemot, framöver, rakt fram;

nedåt; i förväg (med omkonstruktion); närmare; när det nalkas l. lider mot.

— **Fra-må-tand-a**. Krigs-, idrotts. o. friare; även bildl. Iver l. vilja (o. kraft) att komma fram l. gå framåt l. utveckla sig. Ordet *f-a*, för oss från 1800-talet okänt, ser man nu titt och tätt i pojknarns krigsböcker. Då man känner hans kavalleristiska *f-a*, blicktsnabba uppfattning och vana vid stor fart samt säkerhet i att 'styra' 1917 om Clarence von Rosen som bilist. Visade åtminstone *f-a* om fotbollsspelare. Den överdådiga *f-an* [saknas ännu hos våra fäktare]. Som allttjämt har sin isliska snabbhet och ettriga *f*. kvar om flygmaskin. **-arbete**. Idrotts. Jfr föreg. [A. I. K.] började bra, med beslutsamt, allvarligt *f*. ifråga om fotboll. **-blickande** *m*, =. Skr. **-böjd** *m*. Gå *f*. **-glidning** *m*. De redan antydda förflyttningssätten framkrypning och *f*. (Ålning) L. Tingsten. **-gående** *m*, subst. o. adj. *F*. rörelse. Ofta bildl. *En f. nation*. Som subst. t e. Vara på *f*. **-gång** *m*, [-en]. Vid *f*. kopplas propellern och motoraxeln direkt ihop, och ~. Även bildl. Att det svenska språket är ett språk på *f*. Affären är gammal och väl upparbetad samt stadd i stark *f*. **-hukad** *m*. *F*. kroppsställning. Alla huvudena voro framåtlutade, alla kroppar *f-e* Ola Hansson. **-kast** *m*. T. e. vid mete. **-liggande** *m*, =. *F*. glesa fjäderborst. **-lutad** *m*. Gå, sitta *f*. I *f*. ställning. **-lutande** *m*, =. Ryggållare för vuxna och barn vilka ha anlag för *f*. gång. Den magra, *f*. gestalten. **-riktad** *m*. Ögon *f-e* E. Lönnberg. **-skrid-a** *m*. Bland fasta former äro särsk. pres. part. o. subst. på -ande vanliga. Ofta bildl. Ett *f-ande* samhälle. *En f-andets man*. Vän av *f-ande(t)*. För Schiller är därför mänsklighetens utveckling icke ett rätlinjigt *f-ande* från mörker till ljus Fr. Böck. **-sträckt** *m*. Samt huvudet en smula *f*. Heidenstam. **-syft-jan-de** *m*; -ning (i lantmäteriet). Skr. l. fackl. Åtgärder, icke för nuet utan verkliga *f-ande*.

Franc (frang); -en (ibl. skrivet med apostrof efter c), -s (frang) l. =; -mynt; -stycke; -system; -värde. Franskt, belgiskt o. schweiziskt mynt, alla förr = 72 öre; nu (dec. 1921) de två första omkring 30 öre, den schweiziska omkr. 80 öre. Ofta förkortat 'fres' l. 'fr.' Med den franska *f-en* öfverensstämde förr i värde bl. a. mynten i Italien, Rumänien, Grekland, Spanien, Serbien, Finland, Persien, Venezuela och Bulgarien, vilka länder införde *f-systemet* under 1860—80-talen. Uti Italien kallas *f-en* lira. En summa på 3,000 franc(s). Silverf-s.

Franciskän(er), -ern, -er; -(er)kloster; -(er)munk; -(er)nunna; -(er)orden. Även 'franciskän'. Gråbroder. Jämte dominikanerna den viktigaste av tiggarrordnarna. *F-orden*, som stiftades i början av 1200-talet av Fran-

ciscus av Assisi, vann insteg i Skandinavien redan på 1230-talet. Bland berömda *f-er* (munkar) kunna nämnas Bonaventura och Bacon.

Frank¹, -en, -er; -erfolk; -isk; -iska (kvinnor o. språk). **I**. Huvudbet. Ett germanskt folk som först möter i historien på 200-talet e. Kr. Befolkningen i de områden, som en gång bildade stamlandet Franken och som till väsentlig del utgjordes av öst-f-er, framstår ännu som en egen grupp av det tyska folket med egen *f-isk* dialekt. Under Klodvigs efterträdare (mot mitten av 500-talet) var i stort sett även hela Gallien under *f-iskt* välde. En gren av det riksgrundande *f-er*folket S. Boëthius. Fornlåg-f-iska eller forn-nederländska. **II**. I Österlandet vanlig benämning på europeiska kristna.

Frank², -t, -are; -het. Skiftningarna kunna ej särhållas. **1**) 'God' l. (tämligen) 'neutral' bet. *F-a*, hurtiga svar. Med *f*. uppsyn och hastiga steg. Det *f-a* mod, varmed ~. Den lysande kvickheten och den *f-a* oförbehållsamheten [i Tegnér's brev] O. Sylwan. Herr Forsberg var *f*. och tillmötesgående, som hans yrke fordrade om en handelsman. Så sade han *f-t*: ~. Och det bekänner ni så där *f-t*. Så *f-t* och fritt A. Lundegård. I hans hälsningar låg något förnämt och stolt, men även *f-t* och öppet J. Sundblad. **2**) Mer l. mindre utpräglad tadlande. Kräva nog ännu något annat och mera än en viss *f*. tilltagsenhet. Han var okunnig om hela personalen [i Odysséen] men gissade *f-t*. Som ej sällan för sig helt *f-t* utbjudas som kaffe B. Jönsson. Styrelsen förklarar helt *f-t*, att ~. Med en föraktfull åtbörd lovade han helt *f-t* uppfylla ~ kättarpackets alla fordringar. **Syn. 1**) frimodig, rättfram, öppen(hjärtig), uppriktig, fitalig, oförbehållsam; hurtig, obesvärad, 'fri', säker, ledig, utan (all) blyghet l. osäkerhet; ibl. oförställd l. dristig; **2**) ogenerad, hänsynslös, fräck, oförsämd, 'nosig'.

Franker-a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsapparat m. fl. se **II**. **I**. Vanliga verbformer. Postförsändelse som i Sverige inlämnas för befordran kan (med få undantag) endast *f-as* med svenska frankotecken. Luftpostförsändelser, kunna *f-as* lika bra med vanliga frimärken ~. Of-ad eller ofullständigt *f-ad* inrikes brev-försändelse. Mången gång utan ens en slant att köpa ett bröd eller *f-a* ett brev för. Överf-a. **II**. Verbalsubst. med ssgr. Ofullständig, oriktig *f-ing*. En *f-ingsapparat* ~ avsedd för frimärksrullar. *F-ingsavgift*. *F-ingsria* försändelser som icke behöva frankeras vid avsändandet; (ibl.) portofria, som åtnjuta fribrevsrätt. *F-ingsfrihet* för vissa försändelser. En postkontroll- och *f-ingsmaskin* 1918. *F-ingstvång* råder i allmänhet beträffande inrikes portopliktiga postförsändelser. Dessa

märken komma att försälgas i satser, icke till pådydande f-ingsvärde plus påtryckt avgift till landsstormen, utan till ett pris, som ~. Felaktiga frankotecken få icke användas i f-ingsändamål eller försälgas. **Syn.** förse med (vederbörliga) frankotecken, (ibl.) sätta frimärke(n) på, förse med l. äsätta frimärke(n), frimärka.

— **Franko** (akut l., mer säll., grav); [-t, -n] l. adv. Två ord. **I.** Adv. Huvudanvändningen. Sälls. (o. blott fackl.) i ssg (t. e. f-köp). Fritt (på posten), utan postavgifter för mottagaren, 'postavgifter betalda', 'porto erlagt', ibl. kostnads- l. fraktfritt. *Sändes på begäran gratis och f.* **II.** Subst. Som enkelt mindre vanl. o. gärna fackl. Allmänare som första led i ssg. Postbefordringsavgift, porto. *Erlägga f. för ~* D. A. Sundén. *Mot lösen med dubbla beloppet av felande f.* — **Frankofri**, -tt; -het. Jfr frankeringsfri (frankera II). — **korsband** med intryckt frankostämpel. — **kuvert** l. — **kuvär**. Av postverket tillhandahållet kuvär med påtryckt frankostämpel. *F-en infördes i svensk posttjänst samtidigt med brevkorten, således från 1872 års början. Ett 5-öres f. Ett f. å 5 öre.* — **köp**. Till adverbet. Handels. Utan transportkostnader för mottagaren. — **stämpel**. Det instämplade märke som på frankokuvär, brevkort osv. motsvarar frimärket på vanliga brev. *Fränksild f. kan hos oss icke användas i stället för frimärke.* — **tecken**; -sförord m. fl. se II. Gemensamt namn för frimärken, brevkort med frankostämpel, frankokuvär o. svars kuponger. Ofta fackl. **I.** Enkelt. *F. delas i 2 grupper: vanliga f. och tjänstefrankotecken; de senare ha hos oss numera upphört.* *Handbok över Sverges f. 1855—1915. Generalpoststyrelsen har låtit förfärdiga följande nya f.: frimärken å 3 öre, frankokuvär å 3 och 5 öre samt kortbrev å 15 öre 1919.* **II.** Ssgr. Nästan endast fackl. *Därest i postkontors f-sförord skulle påträffas frimärksark, som ~.* *F-sförsäljare. Hela f-s-tillverkningen. Uppgift å f-suppbörden vid ~* Postboken. — **tvång** frankeringstvång; även om betalning vid avsändande av gods på järnväg o. d.

Frankfurterkorv. Liten fin korv till bräckning l. till kokning med pepparrot för smörgåsbordet.

Franktirör, (-e)n, -er; -skara. Friskytt. Särsk. i Frankrike kring 1867 då man väntade krig med Preussen.

Frans, -en, -ar. **1)** Egentl. *Bordduk ~ med handknutna f-ar. Drejade f-ar. Fläta f-ar. Duk med nedhängande f-ar. Sätta f-ar på ~.* Ibl. även koll. *Försedd med en f. av ~.* **2)** Friare. *De slitna byxorna, som nedtill hängde i f-ar. En hundras, utmärkt för sina långa f-ar på öronen. Ögonf(-ar).* — **Fransarbete**. Mest konkr. — **be-**

hängd, skr. *En gordonsetters stora huvud med långa, f-a öron.* — **flätning**. *Kursen ~ omfattar: Hålsöm, f. och näversöm.* — **gar-nityr**. — **gördel**. — **lik**, -t; -nande. Ofta naturv. *Upplösa sig i f-a trädar.* [Kron]-brämet delat i långa f-a flikar. *F-t bihang.* *Med f-t nedhängande vita blommor.* — **makare**. Ibl. = snörmakare. — **sliten** fransig (av nötning). — **Fransja**, -ade, -as; [-erska]; [-ning]. Ofta refl. Vanligast i perf. part. *Och tyget [på byxbenen] f-ar sig över de dåliga skodonen.* *De klädesamma, rikt f-ade silkeschaletterna J. Engelke.* [Saffran-blommans] mot spetsen plattade och f-ade märken. [Sterlettens] långa skäggtömmar äro f-ade på insidan. *F-erskor erhålla arbete.* — **Fransig**, -t, [-are]; [-het]. *Trädsliten och alldeles f. i kanterna.* *De ~ f-a benkläderna.*

Fransk, -t. **I.** Enkelt. **1)** Allm. *F-a republiken.* *F-a Kongo.* *Medlem av f-a (l. F-a) akademien.* *Med f. artighet och f. behagfullhet.* *F. espri(t).* *De lätta, f-a maneren.* *Med f. stävning.* *Ha f. guvernant, bonne, fröken.* *F. i sin uppfattning.* *F-a spetsar.* *F-t siden.* *I en f. modetidning.* *Han älskar allt (som är) f-t.* *F-t uppfostrad.* *Fornfransk.* **2)** Märk en del uttr. (ordnade alfabetiskt efter huvudordet). *F-t (bok)band* överdraget med läder; 'half-a' band ha enbart läder; 'halvf-a' blott på ryggen o. i hörnen. *F-t brännvin* mindre vanl. namn på konjak. *F-t bröd, f-a bröd (l. brön)* ett slags snabbgräddat vattenbakat mjukt vetebröd; adj. ibl. obetonat. *F-a bönor* tur(kiska bönor, skärbönor. *F-t guld* guld tillsatt med mkt silver (o. vanl. även ngt koppar), har blekgul glans. *F. kock, f-t kök.* *F. lilja* heraldisk lilja: en upprättstående spets med ett nedböjt blomblad å vardera sidan o. detta nedtill omslutet av en ring under vkn utskjuter en mindre spets med ett uppböjt mindre blomblad å var sida. (Den stora) *f-a revolutionen* 1789 års revolution. *F. senap* tillagad (o engelsk senap som utgöres av det torra gula senapspulvret). *F. sköld* i heraldiken: sköld vars nedre kant är avrundad o. slutar med en spets. *F. trädgård(stil)* ofta terrasser med breda trappor, breda kanaler, stora vattenbassänger, det hela regelbundet o. linjerakt; ex.: Drottningholm, trädgården i Tessinska palatset i Stockholm (överståthållarhuset). *F. tvätt och strykning* mkt fin. *F. visit* kort, 'fransysk'. **II.** Ssgr ha *fransk*, ngn enda gång därjämte *franskt*. I ssg med ännu ett adj. utskrivs ibl. bindestreckt, detta särsk. då ssgn är 'kopulativ'. **Syn.** I. fransysk, ibl. gallisk.

— **Fransk-akademisk**. Kopulativ ssg; skrivs med bindestreck. Jfr fransk-klassisk. *Den f-a riktningen i vår vitterhet.* — **bröd**. Ngn enda gång i obest. form även 'franskt-

bröd'. Oftare 'franskt bröd' (jfr fransk I 2). *Det dagliga f-et* E. Wägner. **-fientlig**; -het. *Anklagelsen för f-het*. **-färglad**. Skr. *I äldre, f-at svenskt språk*. **-född**. *Av f-a föräldrar*. **-hatare**. Skr. *En så ivrig f. som ~ Å. W:son Munthe*. **-klassisk**; -het. Skrivs ofta med bindestreck. Om den vittra smakriktning som, utgången från Frankrike (Corneille, Racine, Molière, La-fontaine, Boileau), härskade i Europa från mitten av 1600-talet till de senare årtiondena av 1700-talet; hos oss blev den gällande först under frihetstiden och Leopold är ett gott fast stent exempel på den f-a smaken. **Syn.** pseudoklassisk, ibl. fransk-akademisk. **-lagad**. *De f-e fiskrätterna* jfr franskt kök. **-skandinavisk**. Med bindestreck. *F-a sällskapet* stiftat 1904. **-svensk**. Med bindestreck. *F. ordbok*. *F-a sällskapet* från 1906 namn på fransk-skandinaviska sällskapets svenska avdelning. **-språkig** [l. **-språklig**]. *En av professor Setälä författad franskspråkig broschyr om ~*. *Den franskspråkiga delen av ~*. *Franskspråkiga egenheter i ordförrådet*. **-talande**. Även till 'franska'. **-tysk**. Med bindestreck. *F-a kriget 1870—71 års krig*. **-vänlig**; -het. *En f-are hållning spårades i ~*. — **Fransk(t)-sinnad**.

— **Fransk|a**, -an; -talande (även till 'fransk'). Två ord. Jfr fransyska. **I.** *En fröken som skulle lära oss (tala) f-a*. *Lärobok, underbetyg i f-a*. *F-an, den diplomatiska världens språk*. *Va heter de(t) på f-a?* **II.** Om person. Sälls. — **Fransman** (grav l. akut). Jfr fransos. *Svenskarna, ibland kallade 'fransmännen i Norden'* på grund av sitt förbindliga sätt. *En liten elegant typ med livliga, svarta ögon och svart, spetsigt skägg, man sdg genast, att han var f.* — **Fransös**, -en, -er; -erī (med, mer konkr., plur.). Mindre vanl. o. ngt äld. för 'fransman'; snarast brukat som (svagare) skällsord. *Vräk f-en i Rhen!* *Det narraktiga f-eriet eller pariseriet, som hos alla germanska folk har utgjort de nationella svaghetsidernas modevurm* H. Hjärne. — **Fransysk**, -t, [-are]. Ngt äld. o. mindre vanl. för 'fransk'. *Inga f-a seder!* *F. sds S. Nordenfalk*. *Knölhavren har ibland kallats f-t rajgräs*. Märk *F. visit kort*. — **Fransyska**, -an, -or. Två (l. tre) ord. **I.** Utan plur. Äld. o. mindre vanl. för 'franska'. *På den tiden stod läraren i f-a lik-som övriga lärare i modärna språk på lägre trappteg än nu, och kallades 'språkmästare'*. **II.** Med plur. **1)** *De livliga och nätta f-orna*. **2)** Slakteri- o. hushållsterm. Ländstykke av slaktad oxe. *Tjocka f-an* mln lärstycket o. rostbiffen. — **Fransäs** (vanl. -ang); -en, -er; -tur. En figurdans vanl. utförd i gående av flere par, med 5 l. 6 turer. *Dansa f.* *Ska du inte vara med i f-en åtminstone?* *Festen ~ avslutades vanligen med den stora*

nationsf-en, grotesk i åminnelse om land-skapsfest på en studentnation i Uppsala.

Frappa|nt (vanl. -angt); =, -are; [-het]. *F. likhet*. *Han är f. lik sin far*. **Syn.** slående, iögon(en)fällande, (högst) påfallande, 'bjärt', ibl. träffande, jfr även följ. — **Frappa|ra**, -ade, -as. *Det som f-ade mig mest (hos fransmännen), var ~*. *F-as av ngt*. *Det var verkligen f-andel* **Syn.** slå (med förvåning), överraska, göra starkt intryck, falla (starkt) l. sticka i ögonen, verka l. vara påfallande, (ibl. nära) förvåna, (f-as:) bli slagen (av).

Fras¹, -en, -er. **I.** Allmännare. **1)** Ibl. föredragas 'uttryck, talesätt' l. d. *Att väl känna ett språks f-er, dess (särskilda) fraseologi, är viktigt, men alls ingen lätt sak*. *En allmänt nyttjad f.* *En stående f.* *En f., som gärna undvikes*. *G. Cederschiöld*, *F-en som fallgrop*. **2)** Med bibegrepp av tomhet o. d. *Snirklade, välsvavade f-er*. *Svarva f-er*. *Slå omkring sig med granna, artiga f-er*. *Svag för klingande f-er*. *En utnött f.* *Det är ingen tom f., att vi bo i ett gammalt lagsamhälle med uråldrig frihet*. *Det är en bra f. att bruka, när man ingenting vill säga*. *Gamla f-er från rösträttsagitationens tid*. *Om den talande blott ramsar upp konventionella artighetsf-er ~*. *Några dumma välkomstf-er*. *Utan f-er, fri(tt) från f-er enkel(t) o. rätt på sak, frasfri(tt)*. **II.** Fackl. **1)** Språkv. Varje större l. mindre ljudkvantum (fonem) som är inneslutet mln tvenne pauser i artikulationen (A. Noreen). *F-ernas längd är beroende av såväl fysiska som psykiska (t. e. logiska) betingelser*. **2)** Mus. Sammanhängande större l. mindre avdelning av en musikalisk period. **Syn.** **I. 1)** (stående) uttryck(ssätt), talesätt, ibl. (för visst språk) utmärkande l. egendomligt uttryck(ssätt), ordförbindelse, (ord)vändning; **2)** (tomma l. klingande l. vackra) 'ord', floskler, klingande talesätt, (intetsä-gande) klingklang, (klang)ramsa, ibl. 'blomsterspråk'; ibl. 'klisché'; **II. 2)** (ibl.:) taktmotiv, taktasats, halvsats.

— **Frasbok**. Bok att lära sig ett främmande språks fraser ur l. för anteckning av dylika. **Syn.** ibl. fraseologi. **-fri**; -het. Ofta skr. *Han har en enkel och direkt syn på tingen, ett f-t sätt att behandla dem ~* Fr. Böök. *Vars f-a, ljuva och fagra lyrik måste tilltala honom starkt* Ruben Berg. *En f-het, som verkar särskilt välgörande, sedan man nödgats dhöra de hypermodärnes floskler*. **-förråd** skr. **-liberal**, -en, -er o. -t; -ism. Två ord (subst. o. adj.). Om det slags frisinne som blott slår omkring sig med tomma fraser o. vackra löften. **-lös**; -het. Skr. Mindre vanl. *Han ägde intet av den hårda och f-a handlingskraft, som övervinner tvivel och motstånd* O. Levertin. **-mak|are**; -arroll; -eri (l. i). *En riktig f-are*

var han, det är visst och sant! Sociala undergörare och demagogiska fare A. Örne. Som förut under stor reklam uppträtt i clownartade f-areroller i »ordens komedier». Den nya teologin är för honom intet annat än skolastisk dialektik och tomt f-eri W. Söderhjelms. **-mässig**, -t, -are; -het. Skr. Mindre vanl. Blott ett f-t tal P. J. Rösiö. Norrland, som så stolt — eller f-t — kallats Sverges Amerika! P. J. Rösiö. **-radikal**, -en, -er o. -t; -ism. Två ord (subst. o. adj.). Jfr frasliberal. **-rik**; -het; -edom. Ofta skr. *F*, men innehållstom. En av våra f-aste politiska resetalare. Även 'egentl.' Språkets ovanliga f-edom gör det svårsläst för utlänningen. **-van**. Skr. De mer f-a infödingarna ~ O. Högberg.

— **Fraseologi** (hårt -g-); -(e)n, -er (t. e. om lärobok i f.). (Samling av) fraser i. talesätt; läran om l. lärobok i ett språks (egenartade) vändningar o. talesätt; bok som innehåller svårare l. egendomliga uttryck o. deras förklaring. *Språk med rik f. H. Vendell, Bidrag till svensk f. Frankes Phrases de tous les jours, en f. för svenskar, som vilja lära sig franska.* — **Fraseolögisk** (-äg-); -t. Jfr föreg. *F. samling.* — **Fraser**a, -ade, -as; -ing (med plur.). Fackl. Utom fackkretsar mest känt som subst. på -ing. 1) Språkv. Att giva pauserna rätt antal, plats och tidsutdräkt — den s. k. fraseringen — är en av de viktigaste uppgifterna för utövaren av det muntliga föredragets konst Ad. Noreen. 2) Mus. F-ing = 'musikalisk interpunktion', riktigt avdelande o. framhållande av de musikaliska fraserna vid föredraget. F-ingen motsvarar närmast deklamationen av en dikt, säger T. Norlind.

Fras², -et. I. Enkelt. Ute från köket hördes f-et av väfflor som gräddades. F-et av siden. Det sakta f-et av hennes sidenkjol, då hon smög förbi, var nog för att väcka honom. På den grunda sanden brötos vågorna med ett sakta f. En käre krusar i sakta f. / ett stycke av Båvens spegelglas C. Snoilsky. F-et av tunt papper. F-et av issörjan, genom vilken motorbåten klöv sig väg. II. Ssgr kunna även ansluta sig till verbet o. stå efter detta. **Syn.** frasande, prassel. — **Frasa**, -ade. Det f-ar om henne, när hon kommer (i sitt gula siden). En f-ande sidenkjol. Där lampor strålade, och silke f-ade. Mör, så att det f-ar om den t. e. om väffla. En väldig våg med f-ande kam. När vi arbetade oss fram genom den f-ande blåisen ~ Alb. Engström. **Syn.** prassla, (starkare ljud beteckna:) fräsa, rassla, spraka, knittra, knastra, krasa o. d. **Frasa in.** F. in i sin sidendräkt. **F. till.** **F. ut.** Kastade en förargad blick på ~ släktingarna och f-ade därpå ut C. Svenson-Graner. — **Frasmunk**, -pannkaka o.

-väffla. Alla kokk. Munkar osv. gräddade så att de bli frasiga. — **Frasig**, -t, -are; -het. Särsk. om en del bakverk. Utmärkt goda, f-a och mycket billiga om en slags väfflor; Fru Högstedt.

Frat, -et. 1) Avgnagt skräpt, söndergnagt trä o. d. Maskhål, fulla av f. F. efter rättor, som gnagt sig in i trälåren. Mask, rättfrat. Sägfrat blott lds. Ngn gång bildl. om sak l. personer. Det är bara f. skräp, lappli l. skräpfolk, uselt folk. 2) Mindre känt, trol. blott lds. Ohyra. [Ett av oxtungssvampens] stora företräden är, att den endast sällan angripes av f. (larver o. dyl.) W. Bülow.

Fraternisera, -ade, [-as]; -ing. F-a med ngn. Och så började man f-a. Ofta med en (lätt) klandrande biton. Att du verkligen vill f-a med sådana brackor! Men man skall inte heller sänka sig till deras nivå och f-a med dem. Ngn gång även F-a sig med ~. **Syn.** behandla som bröder, umgås intimt l. förtroligt l. på broderlig fot (med), umgås som bröder, dricka duskål med, bli (du)bror med; ibl. nära 'beblanda sig med'; förbrödra sig.

Fred, -en, -er. A) Enkelt. Skiftningarna ibl. föga skarpt skilda (jfr särsk. I o. II 1). I. Med plur. Jfr II 2. F-en i Brömsebro. Vid, i, genom westfaliska freden erhöi Sverige ~. F-erna i ~. Dessa f-er slötos alla i ~. Sluta en fördelaktig, ärofull, skamlig f. F-en kungjordes genom härolder. Att (den ingångna) f-en skulle firas medelst ~. Till dess han kunde diktera f-en. Innan f-en ännu ratificerats. Makt, samförståndsfred. II. Utan plur. (jfr dock 1). 1) Ngn gång med plur. (jfr I). Vill konungen börja krig eller sluta f., kalle då ~ Regeringsformen. Sluta f. med ngn (på de och de villkoren). Tvinga ngn till f. Ingå f. (med ~). Begära, bönfalla om, tigga (om) f. Köpa sig f. Underhandla om f. Hålla, bryta f-en. Medla, mäkla, stifta f. (melan ~). För att vinna, erhålla en varaktig f. jfr 2. 2) I krig och (i) f. F-ens värv och krigets. I f-ens värv. Njuta (av en) långvarig f. Under f-en rustade man sig för kriget E. G. Geijer. Väpnad f. (Ät-) njuta f-ens välsignelser. Drömma om den eviga f-en. Världsfred. 3) Hemfrid o. d. T. e. Regeringsformens [Konungen bör] ingens f. i dess hus störa eller störa låta. Och vore det icke för högens f. / på stället jag höge dig, Svartekung, ned Tegnér. 4) Ibl. = frid. Leva i fred och endräkt (med sina grannar). De kunna icke leva i f. med varann en enda dag. Återställa f-en inom landet. Inre f. F. och förlikning. Nu var allt idel f. och försoning. Lands-, borg-, samhälls-, arbetsfred. 5) Ibl. = frid. Låt henne nu (vara) i f. (och) läsa sina läxor! Jag får inte vara i f., får inte ett ögon-

blicks *f.* (för besökande). Den tanken läm-
nar honom varken *f.* eller *ro.* 6) Äld. för
'frid'. Guds *f.* (här i huset) | gammal häls-
ningsformel. 7) Märk uttr. 'till freds' som
ibl. hopskrives. Giva sig *l. ge sig, vara,*
bli(va) till *f-s* med ~. Ställa ngn till *f-s*
jfr tillfredsställa. Tror du, hon låter ställa
sig till *f-s* därmed? Vara, känna sig väl,
illa till *f-s* (med ~). Därmed är jag väl
till *f-s.* B) Segr ha i allm. *freds;* fred-
blott i 'fredlös(het)' o. 'fredsam(het)' samt
i de mindre vanliga 'fredlysa' o. 'fredsäll'
o. de sälls. 'fredfärdig' o. 'fredhålla'. Ngn
gång träffas även 'fredstiftare' o. 'fredstö-
rare' utan 's'. 'Fredgill' ansluter sig nä-
mast till verbet 'freda'.

Syn. A) I. fredsslut, fredsfördrag, ingän-
gen *l.* sluten fred; **II.** 1) o. 2) fredsover-
enskommelse, fredstillstånd, (yttre) lugn,
ibl. fredstid; 3) hemfrid; fridlysthet; 4) (inre)
lugn, samhällslugn, samsja, enighet, endräkt;
(ibl.: allmän ordning, ordning i samhället,
(ibl.:) försoning, förlikning; 5) (frid och)
ro, stillhet, ostördhet; ibl. sjäslugn *l.* ar-
betsro *l.* (arbets)frid; 6) frid; 7) (till *f-s*)
nöjd, belåten, tillfredsställd.

— **Fredfärdig;** -het. Skr. Sälls. *t. e.*
för 'fredsälskande' *l.* 'färdig att ingå fred'.
-**håll**a. Skr. Sälls. *F-as från avverkning*
af Zellén. **Syn.** freda. -**lys**a. Skr. Vanl.
högt. *l.* äld. o. mindre vanligt (för 'frid-
lysa'). -**lös**, [-t]; -het. Jfr fridlös. 'Egent-
ligen' om forngermanska fhdn (den *f-e*
blev rättslös till person o. stundom även
egendom, uteslöts ur såväl rätts- som 'frids'-
gemenskap). Ofta brukas ordet även friare.
Bli förklarad f. (över hela landet). Den
f-e kunde av vem som helst utan bot dödas.
En f. gärning. **Syn.** fridlös, fågelfri, (ibl.
mer *l.* mindre nära:) biltog, bannlyst, (för-
klarad) i akt. -**sam**, -*t,* -mare; -het. Oftare
'fridsam'. -**säll**. Ofta skönl. *l.* ngt högt.
Mindre vanl. Jfr fridsäll. *Du har varit*
en f. konung, och ditt land har du gjort
lyckligt. Ett f-t folk. **Syn.** fridsäll, som
får *l.* fått njuta fredens välsignelse(r); ibl.
fredsälskande *l.* fredsstiftande.

— [**Fred-** *l.*] **Fredsstiftande**, -ande;
-are; -erska. Jfr frid(s)tiftare osv. *Gärna*
vilja uppträda som f-are. En liten f-erska.
-**stör**ande, -ande; -are; -erska. Jfr frid(s)-
störande osv. *För att bringa f-are till för-
nuft.*

— **Fredsanbud.** -apostel. -arbete.
-**artikel.** *I f-larna föreskrevs bl. a. ~.*
-**avtal.** -bemedling. -**borgen.** -brott.
1) Allmännare. *En handling, som måste*
betraktas som (ett uppenbart) f. brytande
av freden. 2) Om äldre germanska fhdn.
Jfr fredlös. Oftare 'fridsbrott'. -**brytar**e,
-(e)n, -e. *I två bet.* Jfr föreg. -**byrå.** Ett
sammanhållande centrum fick [freds]rörel-
sen 1892 i den s. k. internationella *f-n*

i Bern, som samlar, ordnar och tillhanda-
håller alla fredsfrågan belysande dokument,
upprätthåller förbindelsen mellan de olika
fredsorganisationerna, förbereder och organi-
serar världsfredskongresserna och utför deras
beslut Emilia Broomé 1908. -**domar**e;
-befogenhet; -inrättning; -kollegium; -myn-
dighet. 1) I England. F-en var i England
i äldre tider representant för konungen
såsom upprätthållare av allmän frid och
säkerhet och har ännu kvar en god del
av sina gamla domarbefogenheter; äm-
betet är i det hela taget ännu i dag ett
högt ansett och oavlönat hedersämbete.
Den engelske f-ens kall är eftersträvat såsom
ett trappsteg till den politiska banan. 2)
I Frankrike. En underordnad o. avlönad
tjänsteman med domar- (o. medlar)myndig-
het i mindre tvistemål o. brottmål. *F-in-*
rättningen i Belgien och Italien liknar myc-
ket den i Frankrike, som också utgjort före-
bilden. -**duva.** Mest bildl.

-**fana.** Fredsflagg, vit flagg. Märk *Sven-*
ska freds- och skiljedomsföreningens publi-
kation »Fredsfanan». -**fest.** -**flagg**(a). Vit
flagg(a), fredsfana, ibl. parlamentärflagg(a).
-**fot.** Utan best. form o. plur. Mest efter
prep. (särsk. 'på'). (*Försvarets sättande*
på f. återförande till fredsstyrka. Och in-
till den dag, då krigsmakten skall återgå
till f. Regeringsformen. Leva på f. även
ngt friare. -**furst**e. 1) Kristus kallas *stun-*
dom F-en. 2) Hederstitel som tillagts några
spanska fredsstiftande statsmän. Ibl. även
friare. -**får.** Smådeord särsk. om (enfel-
diga) ivrare för världsfreden. **Syn.** freds-
kapun. -**förbund.** 1) Mellan stater. 2)
Fredsförening (som arbetar för världsfred).
Sveriges f. med centrum i Örebro, stiftat
1905. -**fördrag.** Mellan stater. *Genom f-et*
i Stolbova, som avslöts ~. Från själva f-et
skiljer man den vapenvila och det formliga
stilleståndsfördrag, som ofta föregå f-et.
F-et träder i kraft från och med ratifika-
tionernas utväxlande. Fredspreliminärerna
och det slutliga f-et. **Syn.** fredsslut, freds-
traktat, fredsavtal (mln stater). -**förening;**
-smedlem. Förening som arbetar för den
ständiga freden. *Vår första f. är den 1883*
stiftade Svenska freds- och skiljedomsfö-
reningen. Sveriges kvinnliga f. från 1898.
Sveriges f-ars samarbetskommitté, som 1906
kom till stånd för att ~. -**förhandlare;**
-ing. Byggnaden, där f-arna i Brest-Litovsk
sammanträdde. Avbryta *f-ingarna.* **Syn.**
fredsunderhandlare osv., fredsombud. -**för-**
slag.

-**garanti.** *I synnerhet vid fredsfördrag,*
som ordna mera invecklade ~ förhållanden,
förekommer, att en eller flera makter giva
sин garanti (fredsgaranti) för bestäm-
melsernas uppfyllande. **Syn.** fredsborgen.
-**gud.** -**gudinna.** -**idé.** Ofta i best. form

för 'världsfredsidén'. *Intresset för f-n. Ett vetenskapligt studium av folkrätten och f-n är syftet med norska Nobelinstitutet, som ~. -institut. Det internationella f-et i Monaco, grundat 1903. -instrument. Fackl. Fördragskurdnen, (det s. k. fredsinstumentet). -ivrjande; -are. -kapun. Smädeord om (världs)fredsivrare. Jfr fredsfår. -konferens. I bägge bet. även mer konkr. om deltagarna i en konferens. 1) Allmänare. Jfr följ. ord. Den 18 jan. 1919 öppnades i Versailles de allierade och associerade makternas f. efter världskriget, och där mottogs 1 maj s. å. den tyska fredsdelegationen. 2) Om regeringskonferenser som avse att arbeta för världsfreden, hittills framförallt för skiljedom o. för rättsliga bestämmelser för krigföring. Den första f-en i Haag sammanträdde, på kejsar Nikolaus II:s initiativ, den 18 maj 1899. -kongress. Förr ville man anse att ordet 'fredskonferens' blott skulle avse rådplägingar (ej beslut) men numer råder i detta fall ingen skillnad mln f. och fredskonferens. Är det nu ngn skillnad mln orden, är det snarast den, att fredskongressen är större o. högtidligare (samtliga stormakter böra nog däri deltaga). Ordet brukas även mer konkr. om kongressdeltagarna. När flera makter deltagit i kriget och det vanliga fredsmötet sålunda sväller ut till en f., lägges underhandlingsplatsen gärna på avstånd från krigsteatern C. Hallendorff. -kär; -lek. Skr., mindre vanl.*

-lugn. Mest skr. Mitt under f-et. Störa, återställa f-et. -längtan; -de. -medlare; -ing. Skr., mindre vanl. -museum. Krigs- och f-et i Luzern, upprättat 1902. -mäklare; -erska; -ing. Uppträda som, åtaga sig att vara f-are (mellan ~). Ty Gertie ~ var också f-erskan. -märke t. e. för fredsmötesdeltagare. -möte; -sdeltagare. 1) Mln krigförande makter. När det vanliga f-t ~ sväller ut till en fredskongress. 2) Huvudbet. Allmänare, t. e. för fredsidén. Och nordiska f-n ha flera gånger hållits, första gången i Göteborg 1885. - och skiljedomsförening. Fredsrörelsen i Sverige daterar sig från 1883, då Svenska freds- och skiljedomsföreningen bildades i Stockholm på initiativ av K. P. Arnoldson. -offer egentl. o. bildl. -ombud. -organisation. För (världs)fredsidén. Amerika, där den första f-en kom till stånd 1815 Emilia Broomé. -pant. -pipa. Att 'röka f.' är ett bruk hos Nordamerikas indianer, varvid pipan går laget runt bland underhandlarna. Uttr. brukas även friare. Rökte ~ f. och dryftade saklaget. -preliminärer, -na. Förberedande (underhandlingar o.) överenskommelser som sedan läggas till grund för det slutliga fredsfördraget. Nyheten om f-nas undertecknande erhöj jag i går över Holland

E. G. Geijer. -pris. Nobels f. — för 'fredsförfäktare' — utdelas av ett utskott av 5 personer, som väljas av norska stortinget.

-rykte. -rörelse. Särsk. om strävandena att avskaffa krigen (införa nödvungen mellanfolklig skiljedom, nedbringa ländernas hästyrkor osv.). Den praktiska, organiserade f-n i modern mening leder sitt ursprung från Amerika. F-n i Sverige daterar sig från 1883. -slut. Ofta mer konkr. Efter, vid f-et. Syn. fredsfördrag, freds-traktat. -stiftande m. fl. se ovan '[fred- l.] fredsstiftande' osv. -strävan(de). -styrka. Krigs. Den styrka (av officerare, underofficerare, manskap, tjänstemän o. hästar) som en armé o. varje dess avdelning skola underhålla i fredstid. Fan utgör i de länder, där den allmänna värnplikten strängt tillämpas, vanligen omkr. $\frac{1}{3}$ av hela krigsstyrkan C. O. Nordensvan 1908. Flotans f-a. Solleddtrupperna skola ~ samövas med Västernorrlands regementes f-a. -tanke. Ofta i best. sing. -tid. Under, i f. I f-er. -tidning. Sveriges freds-förbund ~ har sitt organ i »Svensk f.» -tillstånd. Tanken på ett varaktigt f. mellan folken. -traktat fredsfördrag, freds-slut. -trevarje. Försök att känna sig för om möjligheten att komma till fred (med ngn). Den franska f-en ändä verklig? 1918. -underhandlare; -ing. Inleda formliga f-ingar. Avbryta f-ingarna. -uppställning. -utbrott(et). Iron., skämts. om freds-slutet efter världskriget (som för dem som spekulerade i krigsvinster kom som ett krigsutbrott). -utsikt. F-erna äro ännu ovissa, ringa, små. -vilja. Som verkligen visat (prov på) en uppriktigt f. -villig; -het. -villkor. Diktera, föreskriva f-en (för ngn). Få antagliga, fördelaktiga f. -vådjan. Ny f. av lord Lansdowne. -vän; -lig(het). Det f-iga partiet i riksdagen. Ofta ifråga om freds-rörelsen. Enligt f-ernas mening. De nordiska ländernas f-iga riksdagsgrupper. -år. Därefter följde 12 f. Under f-en. -älskande, =. Han är en f., hemkär och stilla människa ~. Ett hitintills f. ~ furstehus.

— Freda, -ade, -as; -ning med ssgr se II. I. Allmänare. Utan verbalsubst. Ofta även refl. 1) Hans gärningar vare mot allt åtal f-ade. Nog borde dylika naturminnen vara f-ade mot (l. för l. ibl. från) förstöring jfr II. Så att den verkligen f-ar mot skada av annans djur om hägnad. 2) Jag kan inte f-a mig för honom. Men författaren har ej kunnat f-a sig för intrycket, att ~. Icke kunna f-a sig för den tanken, den misstanken, att ~. 3) För att f-a sitt samvete. Ha ett f-at samvete. 4) En f-ad hamn. I den mera f-ade lokalen åt gården. II. Ifråga om jakt, fiske o. naturskydd. Med verbalsubst. på -ning. Skogsfågel är

f-ad under tiden mellan ~. Skogsfågeln f-ning, påbjuden redan under 1600-talet Sven Ekman. *Om f-ning och fångst av hummer. Om viss f-ningstid för särskilda fiskslag och om avsättande av f-ningsområden. Lagen av år 1909 om nationalparker och om naturminnesmärkens f-ande. Till f-ningsområden [= smärre skyddsområden x naturparker] skulle givetvis väljas sådana marker, varest ~ Thor Högdahl. Syn. skydda, (be)trygga, hägna, ge skydd (åt), ge l. skänka trygghet (åt), sätta i säkerhet; lysa skydd över, fridlysa; ibl. ställa till freds, lugna; (f-a sig ibl.) hålla ifrån sig, värja sig, försvara sig; (f-ad ibl.) lugn, trygg, säker. — **Fredgill.** Lagt. o. d. Om gårdsgård: sådan att den fredar mot skada av annans djur.*

— **Frédlig**, -t, -are; [-en]; -het. Skiftningarna övergå i varann. **1)** Motsatt 'krigisk' o. d. *Nationer eller stater, med vilka riket är i f-t förhållande. F. uppgörelse. På f. väg. F-a idrotter, värv. Föra en f. regering. Under lugna och f-a tider, f-are förhållanden. Landets f-a befolkning. Den f-e krämaren. Leva f-t med sina grannar. Förhålla sig f(-t). 2) Motsatt 'stridslysten, orolig' o. d. *Ha, visa ett f-t sinnelag. Den f-aste och oförargligaste människa i världen. I den eljest så f-a prostgården. Lämna ngn i f. besittning av ~, Syn. freds-, fredens-, fredsälskande, fred- l. fridsäll; fridens, lugn; i godo, i fred, i frid; fridfull, stilla, stillsam, saktmodig, som älskar lugnet (o. vill leva i fred med hela världen); (ibl. nära:) beskedlig, from, oförarglig, lidelsefri.**

Frédag (utt. som ssg; akut; 'g' i smtl. ofta stumt); -en (även grav; smtl. även fredan), -ar (även grav); -saften m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** *F-s väder är söndags väder. I f-s (i) förra veckan. I f-s morgon. Kommer du om f., nästa f.? F(-s) morgon. F-arna är jag alltid ledig (vid den tiden). Varannan f. Uppsalastationens elektriska ställverk togs på f-ens middag för första gången i bruk. Första f-en i februari månad. Det anses ofta olyckligt att börja ett arbete på en f. Långf-en. 2)* Ibl. nära 'olycksdag'. *Måndagarna ha alltid varit mina f-er. II.* Ssgr betona ibl. även sista leden. *En f-s-afton för tre år sedan ~. Hon kom (i) f-skväll även särskrivet. I f-snumret av Svenska Dagbladet fanns visst en artikel av ~.*

Frega'tt, -en, -er. Från 1600-talet menades med f. ett fullriggat tremastat krigsfartyg med ett l. två batterier. När segelriggen försvann, försvann ock namnet 'fregatt'. *Lätta f-er* med ett (täckt) batteri; snabbgående, brukades ofta som spaningsfartyg, postbåt o. d. *Svåra f-er* med ett täckt o. ett öppet batteri (o. upp till 500 mans besättning); bildade övergång till

linjeskeppen. *Den gamla f-en* motsvaras närmast av våra kryssare. *F-en Eugenies världsomsegling, 1851—53. Segel-, ång-, skruv-, pansarf-er. — Fregatthbyggd sjöv. -chef sjöv. -fågel;* -släkte(t) (Fregata l. Atagen). *F-n* (Fregata aquila, som står nära stork, pelikan, flamingo o. häger) lever i de tropiska haven o. är utmärkt för sin oaktat storleken lätta kropp o. sin ovanliga flygförmåga. **-kapten. -rigg;** -ad. Sjöv. Se fregattacklad. **-skepp.** Sjöv. Handelsfartyg med fregattrigg. **-tackl|ad;** -ing. Sjöv. Med märsar o. rår på alla tre masterna. **Syn.** fregattriggad, fullriggad, skepps-tacklad.

Frejd (-ä-); -en. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. Dels allmännare, dels (numer avskaffad) lagt. *I bägge fallen bet. rätt växlande (strängare l. mindre sträng). Prästerskapet skulle förr i prästbetygen ('f-betygen') lämna uppgift om personers f.; före 1865 följde de då förteckningar från domstolarna på de personer vilka begått sådant brott att de ej utan enskild skrift finga begå nattvarden (varvid alltså begreppet f. fattades mycket strängt). Efter 1865 skulle prästerna blott anteckna huruvida en person vid f-betygets meddelande ägde medborgerligt förtroende l. ej och f. blev då ofta fattat just = medborgerligt förtroende. Gm lagändring 24 maj 1918 ha alla bestämmelser om »god f.» som förutsättning för vissa rättigheters l. förmåners åtnjutande försvunnit ur den svenska rätten. Som saknar eller saknat god f. Åtnjuta god f. Betyg fördras aldrig ~, ingen frågar efter f-en ens. Dålig f. vanfrejd; dåligt rykte. Sådana valrättsvillkor som f., nationalitet och ~. Som tycks honom vara någonting till f. och hemort okänt utsocknes och mycket tveksamt S. Dahlbäck. Betyg om f. En man av tve tydlig härkomst och (med) tämligen dålig f. 2) Mindre vanl. Gärna skönl., ofta åld. *Och han njöt stor f. såväl inom som utom landet. II.* Ssgr ha frejd-, som dock ibl. växlar med frejde-. **Syn. I. 1)** anseende, (fläckfritt) rykte, ära, allmänt vitsord; medborgerligt förtroende; (ibl. nära) rent prästbetyg; **2)** ryktbarhet, stort rykte.*

— **Frejdstor**, -t; -het. Skönl., högt., numer ngt åld. *Den f-a Vasadöten. Mätt är jag på bragder och strid / f-a drottar gälda mig skatt Runeberg. Ett f-t namn. Syn.* (högt) frejdad, allmänt prisad o. berömd (jfr frejdad).

— **Frejd(e)betyg l. -bevis.** Från den 15 juli 1918 ersatta med 'åldersbetyg'. Jfr frejd II. *I f-et skulle därefter [efter 1865] anges, huruvida personen vid tiden för betygets utfärdande ägde medborgerligt förtroende eller icke. Med sitt frejdebevis på jickan. Icke kunna få rent frejdebettyg.*

-streck. Nästan endast utan -e. (God) frejd som villkor för vissa rättigheter (t. e. valrätt). *Vilja ta bort även f-et.*

— **Frejda**, -ade. Skönl., högt. Sälls. utom i perf. part. som brukas som adj. 1) *De f-ade honom över alla mått och ville tillbe honom som en halvgud.* 2) Perf. part. Vitt f-ad för sina bedrifter på havet. En f-ad forskare. Den f-ade äldringen fortsatte emellertid: ~. Bäraren av ett (i vetenskapens annaler) f-at namn. Tror du, att det f-ade huset Meiras vapensköld skulle få sitta på ett sillsalteri? Du folk av f-ad stam. Högt f-ad. Vittf-ad. **Syn.** (vitt)berömd, högtberömd, namnkunnig, (mycket l. högt) ansedd, vida beryktad, ryktbar, mycket omtalad, (erkänt) framstående, erkänd, utmärkt, ärorik, lysande, illuster, celeber, frejdstor.

Frejdig (-ä; -t, -are; -het. Gärna skr. Vanligast i uttr. Med f-t mod. Ordet f., som någon gång träffas redan på 1600-talet, infördes (enligt uppgift av L. Fr. Löffler) i senare tid åter till oss från Norge av statsminister Åkerhielm, vars mor var norska; det mottogs med löje t. e. av Dagens Nyheter ^{16/10} 1890. Visar ~ ett f-t förakt för hävdvunnet språkbruk J. E. Hylén. Naturligtvis, sade jag f-t, ger jag kapten förhandsrätt att ~ E. Wagner. Så blåser man till reträtt lika f-t som man nyss blåste till anfall B. Lidforss. Med sin ungdomliga och obesvärade f-het. **Syn.** käck, oförfärad, oförskräckt, orädd, djärv, modig, dristig, frimodig; (ibl. nära:) 'glad', tillitsfull, friskspråkig, rättfram, utan krus, utan att genera sig, öppen, öhöljd.

Frekve'ns, -en, [-er]; -beteckning (t. e. för växter); -grad; -växling. Om f-en (i läsesalen) minskar, sjunker ~. Vänta ökad f. Stigande f. Uppgifter ej blott på lokal för en viss växt utan också om f-en på olika lokaler. Att läsesalsf-en är i sjunkande. Under tidernas lopp ändrad f-grad (för växterna). **Syn.** tillopp(ssiffra); (an)tal, mängd (av besök), besöksmängd; förekomst(siffra). — **Frekventer**[a], -ade, -as; -ing. (Ofta l. då och då) besöka.

Frenesi, -(e)n. Ursinnig l. vild iver, ursinne, hetsri. **Frenetisk**, -t; -het. Ursinnig, hetsig, vild, rasande. Med f. iver. F-t bifall.

Frenolög (-äg; -en, -er. Anhängare av frenologien l. som studerar den l. därav drar slutsatser. **Frenologi** (-gi); -(e)n. Läran om själsegenskapernas förläggning till vissa organ i hjärnan o. hur man av huvudskålens form kan sluta sig till själsförmögenheterna (framställd i slutet av 1700-talet av tysken Gall). Långt efter det att f-en inom vetenskapen förlorat all betydelse. **Frenolögisk** (-äg; -t. Jfr föreg.

Fresk (-ä; -en, -er (akut, mindre ofta

grav). Tavla målad 'al fresco' dvs. med vattenfärg på 'friskt' (ännu vått) kalkbruk, freskomålning. I Sverige äro de av svensken Johan Sylvius 1686—87 utförda väggmålningarna i Drottningholms trapphus de första f-erna. Sandbergs Gustav Vasaf-er i Uppsala domkyrka. Carl Larssons f-er i Nationalmuseum. Även bildl. Ovidii dikt är ju ett enda myller av mytologiska gestalter och fabler ~, ett outtömligt galleri av yppiga och färgstrålade f-er Fr. Böök. — **Freskomålare**; -eri; -ning (som konkr. även med plur.). 1) F-eriet har anor från antiken; det hade en blomstringstid i Italien från och med 1300-talet, då det undanträngde mosaiktekniken. 2) Till följd av utförandet stycke efter stycke uppståd vid f-ning sömmar, vilka böra sammanfalla med teckningens huvudlinjer. Stuckgrund för f-ning. Vem har gjort, utfört f-ningarna i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm? **-teknik.** Under 1800-talet sökte man ersätta f-en med ~.

Fresta, -ade, -as. Bet. ej alltid skarpt skilda. I. Locka o. d. 1) Allmänare. a) Djävulen, som söker alla tillfällen att f-a människan (till arfall från Gud). Söka f-a ngn till synd. F-a ngn med fagra löften. Han sökte f-a oss med att uppmåla vilken lysande framtid det rika landet skulle skänka en nyodlare. Ej låta f-a sig. Sådant f-ar mig ej. F-ar inte det (dej) ens? F-a mig inte! F-as över förmågan. En ~ skinnande blank kana, vilken givetvis till den grad f-ade mig, att jag ~. Skr. i pass. ngn gång utan 'att' framför infinitiven. Man f-as tro att ~. 2) Märk särsk. participen. a) Part. pres. Mottaga ett f-ande anbud. Det vore onekligen f-ande att försöka. Det ser bra f-ande ut. Det har ingenting f-ande för mig. Isen, som låg f-ande jämn utåt fjärden. b) Part. perf. Ofta med ngt 'försvagad' bet. Starkt f-ad att ~. Känna sig f-ad att ~. Jag vore f-ad att tillskriva det hans blyghet, helt enkelt. II. Prova o. d. 1) Ofta skönl. F-a duger det går ju an att försöka. Ska vi f-a lyckan (vid tombolan)? F-a en kamp med ~. [Han] ville f-a samma vägstycke V. Rydberg. Han höll sig i ena skalmen, som för att f-a, om den höll. 2) Gärna skönl. Man märker lätt det tvungna, när han f-ar dessa tonfall Ruben Berg. Som f-at en mer undagömd tillvaro. Man får f-a att leva ändå, fast det blir tungt, suckade Martina. 3) Märk särsk. med nära anslutning till I. Gud f-ar stundom människan för att se, om hon är fast i tron. F-a ens tålmod. Hacka, hugga och borra i ett föremål, som inte »svarar», f-ar alltid i hög grad tålmodet jfr även IV. III. Utmana. F-a icke Gud genom att självvilligt kasta dig i fara! Det vore att f-a Försynen. IV. Utsätta för tryck, spänning, sträckning o. d. 1) 'Egentl.' Ser du inte

hur plankorna svikta, belastningen far (dem) för mycket. Steket håller nog, men det slirar lätt och tåget f-as starkt Hj. Öhrvall. 2) Bildl. F-a krafterna över hövan med avslutning till II. Stephen kände en rysning av obehag, ty hans nerver voro hårt f-ade. **Syn. I. 1)** locka, förföra, (söka) förleda l. besticka l. tubba l. muta l. dära, anfakta, 'försöka', utsätta för frestelse, lägga ut lockbete för, ibl. 'vinka' (med); 2) a) lockande, dårande, förförisk; b) (ibl.): böjd, (ej o)hågad; II. 1) o. 2) pröva, försöka (sig på), göra (ett) försök (med), 'se', fresta på, proba, ibl. på försök göra ngt l. begagna; 3) (även:) sätta på prov, utsätta för l. skicka på (ngn) en prövning; III. utmana; IV. gälla l. kosta l. fresta på, anstränga, 'pressa', vara påfrestande, kännas på. — **Fresta** på u.

— **Frestedag.** Äldre lagt. Ifråga om hästköp l. hästbyte: de tre dagar på vka ägaren hade rätt att pröva hästen o. återlämna den utan skyldighet att påvisa fel. Stadgandet om f-ar vid hästköp upphävdes hos oss 1905. Då drack han köpskål på en grann Norrlandsstravare, men vidhöll envist de laga tre f-arna och ~. Ngn gång även friare. -tid. Äldre lagt. Även allmänare. F. förekommer numera hos oss blott i händelse av särskild överenskommelse.

— **Frestare**, -ar(e)n, -are; -arsnara; -ari'nna l. -erska. 1) Nyfikenheten är en väldig f-are. Följa f-arens lockande röst. Råkade en gång ut för en sådan f-erska ett troll. 2) Märk särskilt om djävulen. Vik hädan, f-are! Räds, att f-arn lägger snaran, / där du minst förmodar faran! Den lede f-aren. **Syn.** förledare, förförare.

— **Frestelse**, -n, -r. 1) Bibl. o. d. Inled oss icke i f.! Låt oss bedja, att Han icke må sända oss för svåra f-r. Stå emot f-n. Duka under för f-n, f-rna. Hos Gud söka skydd mot, i f-n, hjälp att stå f-n emot. 2) Allmänare. Fritiofs f. Komma, råka i f. att ~. Känna (stark, en viss, en) f. att ~. Falla för f-n att ~. Ha f. till ngt. **Syn.** lockelse, retelse (till synd), anfaktelse, 'försökelse', ibl. prövning. — **Frestning**, -en, -ar. Till 'fresta' IV (gälla på o. d.). 1) 'Egentl.' Vid f. på den ända, som ~. Om endast den ena parten av linan är utsatt för f. Blir f-en på riggen för stark, lovar man sakta upp under successivt hemtagande på skotet. Vid sådana ställen, där f-en är särskilt stor. Vid trehjulingar, där givetvis det »udda» hjulet utsättes för en onormal f. 2) Bildl. Man får tänka, en sdn f. på nerverna Elin Wägner.

Frett, -en, -ar. Putorius furo. Står nära den vanliga illern. F-en har numera börjat hållas tam mer allmänt för jakt på vildkaniner A Behm.

Fri, fritt, -are. A) Enkelt. I. Huvudbe-

tydelser. Skiftningarna ofta föga skarpt avgränsade. 1) Motsatt beroende, avhängig, underkuvad o. d. Jfr särsk. 2 nedan. a) Sverige var nära att bli ett lydrike under Danmark, då Gustav Vasa åter gjorde det fritt. Ett fritt folk (som aldrig varit underkuvat). Väst-Turkestan, i äldre tider även kallat Fria Tartariet. Märk De 'fria städerna' Hamburg, Lybeck och Bremen, vilka bibehållit sin suveränitet, utgöra den enda återstoden av de gamla (fria) 'riksstäderna'. b) Vi äro fria män och inga trålar. Född f. Köpa sig f. F. som fågel i sky. Även substantiviskt. Träl(ar) och f(-a). c) F-a medborgare. För Cavour betydde ~ den fria kyrkan i den fria staten samvetsfrihet för alla, föreningsfrihet för bekännare av varje religion samt frihet att ~. d) Märk särsk. F. författning x envælde o. d. F. stat ibl. = (fri) republik (x monarki). e) Fritt skepp (gör) fritt gods en (av England aldrig erkänd) folkrättslig grundsats enligt vkn neutral flagg skyddar fienden tillhörig egendom som icke är krigskontraband. Fritt hav (mare liberum) ur folkrättslig synpunkt ett hav som icke ligger under viss stats herravälde o. makt-höghet (t. e. världshaven). f) I de länder, där pressen är fri, som ha en f. press ha tryckfrihet. Undertrycka det f-a ordet. g) F-a församlingar se friförsamling. h) Hit ansluta sig kanske bäst även: Den fria tanken. Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större. Människans f-a vilja. Av f. vilja avstå från ~. Handla fritt. Det står dig (fullkomligt) fritt att välja.

2) Motsatt bunden, ordnad o. d. a) Fria näringar, yrken x skräfbundna l. d. F. utställning l. De f-es utställning som ej hör under ngn konstskola l. ej har statsunderstöd. Vid röstsammanräkning enligt nya vallagen av 1909 ordnas valsedlarna i grupper, varvid sedlar utan partibeteckning tillsammans utgöra den s. k. fria gruppen. Ty boken var f. icke bunden vid ngt visst förlag; ibl. kunde översättas utan särskild överenskommelse med författaren. Fritt jordbruk utan bestämd hushållningsplan (x ordnat). Den fria kärleken som är obunden av äktenskap. Utkomma i f-a häften obundna ifråga om omfång och utgivnings-tid, tvångs)lösa. F. flyttning x årsflyttning; se flyttning I 3. F-a studier. F-a övningar. Hit ibl. även F-a hopp, lekar varom eljest se I 6 e o. II 3 b. b) Hit ansluter sig kanske bäst [Fri l.] fritt värme x bundet (se binda A III 8).

3) Motsatt fångslad o. d. Jfr lösbara o. särskrivna ssgr. a) Han hoppades (åter) vara f. före månadens utgång. Slippa f. Släppa ngn f. b) Försätta på f. fot. Fången, som haft black om foten, men händerna f-a, lyckades ~. c) Tänk, att han verkligen

ännu går f. **d)** Svära sig f. Du ska få se, att han går, kommer att gå f. bli fri-känd.

4) Motsatt hindrad o. d. i mer egentl. bet. Brukas prep., är 'från' det vanliga; 'för' brukas blott i några få uttr. o. förefaller ej säll. åld. **a)** Söka få armen f. Allt som hindrar bröstets f-a utvidgning. Jag måste ha fritt för armbågarna, fritt armbågsrum. **b)** Falla fritt ohindrat, jfr även följ. ex. Fritt fall fys. = i rät linje mot jordens medelpunkt. F. rörelse i mekaniken: då inga hinder finnas för den rörelse en kropp fått gm de krafter som åstadkommit rörelsen. Fritt hängande, upphängd. Fritt fladdra för vinden. Låta håret fritt svalla över skuldrorna. Manteln faller i fria veck. **c)** Cykel med fritt hjul där hjulen kunna gå även oberoende av tramporna. F. gång t. e. ifråga om biler o. motoreyklar: då motorn är avkopplad. **d)** Hålla sig f. från land sjöv. Märken som man vid segling tager för att gå f. ett grund. Gå f. för alla grund. Bli f. från grundet.

5) Motsatt hindrad o. d. i mer bildl. bet. Jfr föreg. moment. **a)** Bli f. (från) ett påhäng. Jag kan inte bli honom f. bli av med. **b)** Få, erhålla, utverka (sig), utverka åt trupperna fritt avtåg. Vid rådets överläggningar har justitiekanslern fritt och obehindrat tillträde E. G. Geijer. Ge tårarna fritt lopp. **c)** Förklara ordet fritt så att vem som helst får uppträda (sedan det uppgjorda programmet är fullfört). Låta tungan löpa fritt jfr II 1 nedan. Låta tankarna löpa fritt. Tala fritt ur hjärtat. Frågan är fri man har väl rätt att fråga. **d)** Jfr ovan II 1 h (till vkt en del ex. nära ansluta sig). Ha f-a händer (att ~) full (handlings)frihet. Lämna ngn fritt att ~. Dem fritt att underlåta hörsamma kallelsen. Lämna ngn fritt val, valet fritt (mellan ~). Damernas f-a val då de vid dans få bjuda upp vem de önska bland herrarna. Fritt förfoga över ~. Husera fritt med ~. Ha f. tillgång till ~. Fritt förse sig med ~. Målare och poeter ljuga fritt. Märk särsk. Sadling och vikt f-a vid prisridning. **e)** Hit (I. till II) uttr. som Är hennes hjärta ännu fritt? **f)** F-a fantasier. F. tolkning, översättning. Fritt återge ngt x efter orden, ordagrant. F-are användning av ett ord.

6) Förskonad, säker, ledig, utan osv. Mest med 'från', mer säll. 'för'. **a)** Ingen är (fullkomligt) f. från synd. Han är så f. från högfärd, som någon kan vara. F. från oro, från alla bekymmer. Känna sig f. (från all oro, alla tryckande förpliktelser). Tror du, att du därigenom kommer att gå f. för misstankar, så bedrar du dig. F. från (all) fara. Hålla trakten f. från rövarband, från plundringar. F-are från floskler, från detta fel är då en annan av

hans samtida, ~. **b)** Att få vara ledig och f. från allt arbete. Ha fritt på lördagarna, måndagarna f-a från läxor. Ha eftermiddagarna f-a. F. måndag gör fickan lätt. **c)** Ej alldeles f. från en skygg beundran. Hit ansluta sig ngt vard. uttr. som: Det är inte fritt för att han ljuger man kan inte vara säker att han inte ljuger, han ljuger nog (vet du). Det är inte så fritt, att han inte har lurat dej inte så säkert, inte så utan. Det är inte så fritt med den saken ibl. så 'helt'. **d)** Om sak. Utan. Sällan är vatten så rent, att det är (fullt) fritt från främmande beståndsdelar. Förvaringsrummet [för moset] bör allt emellanåt svaivelrökas för att hållas fritt från mögel. Det är omöjligt att hålla hans rum fritt från [l. för] damm, så länge han ~. Praktiskt taget f. från (all) inblandning av ~. **e)** Om sak. (Så gott som) utan hjälp-(redskap). F-a hopp. F. volt. Teckning på f. hand. Ofta bildl. Uppgjord på f. hand ibl. för tillfället l. ögonblicket, otillförlitlig, slarvig; utan (ringaste) grund l. underlag, tagen ur luften. Fritt föredrag utan hjälp av anteckningar (l. blott efter ett utkast), icke skrivet. Märk särsk. F. idrott ngt åld., den vanl. termen nu 'allmän idrott' (löpning o. gång, kast, hopp).

II. Mer särstående betydelser. **1)** Om sätt, karaktär m. m. **a)** Hon för sig fritt och ledigt i vilka kretsar som helst. Ett fritt och hurtigt väsen. **b)** Mest ngt tadlande. Får jag vara så f. och fråga, om ~? F. i sitt sätt, i tal och åtbörder. F. umgängeston. F-a maner alltför fria. Vara alltför f. i sitt tal. Föra ett alltför fritt språk. Ung dam som är något f. av sig. Hon är lite för f. med karlar. **2)** Avgiftsfri o. d. **a)** Därtill kommer f. bostad i bankgården. F. ved(brand). Ha f. kost. Mot f. förtäring. F-a resor (på bolagets bekostnad). Femtonhundra (i lön) och allting fritt dvs. fri bostad, lyse, vedbrand, mat osv. F. skjuts. De som bidragit till insamlingen gå naturligtvis fritt (på festen). Fritt inträde. Fritt hemkört, hamburet. Lag 19 juni 1919 om f. rättegång. F. läkarvård. **b)** Märk särsk. en del handelsuttr. Fritt ombord dvs. köparen får varan fritt förd ombord å fartyg i viss hamn, jfr fob. Leveranssätt: Fritt banvagn, kaj, Uppsala, eller fritt regementets proviantmagasin anons. Eller och fritt å banvagn eller kaj vid hamn i Uppsala. Smör ~ partiprisnotering: 420; fritt butik 468 öre per kg. Fritt på platsen, per post, å magasin, från kaj. Bord-, ban-, kaj- l. land-, mastfritt. **3)** Öppen o. d. **a)** Ute i f-a luften, i det f-a. Under f. himmel. F. horisont. Ha f. utsikt (över, till, mot, åt ~). Gården ligger fritt och öppet för alla vindar, ligger fritt åt söder, har ett fritt läge. De f-a plat-

serna i staden äro snart räknade. På *f-a* fältet är det omöjligt att hinna honom. Ute på fritt vatten utan grund, skär l. holmar. *Fritt farvatten* i strategisk bemärkelse äro endast de stora världshaven att betrakta som fritt farvatten (där en sjöstyrka kan röra sig fullt fritt). *Fritt liggande grund*. **b)** Märk bl. a. *Ha, ge ngn fritt spelrum*. *Ha, hålla ngn ryggen f.* *F-a* lekar friluftsl lekar. **4)** I uttr. *De f-a konsterna* (= de sköna konsterna, särsk. byggnads-, bildhuggar- o. målarkonst) är bet. av 'fri' nu i allm. ganska oklar; förr avsågs därmed konster (o. vetenskaper) som anstodo en fri man. *F-a konsternas akademi i Stockholm*. **5)** Egenartad är den interjektionella användningen i det vid lekar ofta hörda *F. för mej!* pax, 'frid'.

B) Ssgr. **I.** Ssgsformen är *fri-*, endast i några presenspart. (som kanske oftare särskrivnas) även *fritt-*. **II.** Som sista ssg-led är *-fri* mkt vanligt och snarast att betrakta som avledningsändelse; det kan vid behov tillfogas snart sagt vkt subst. som helst. Jfr t. e. C. J. Almqvists *Bojfri* l. de ovan anförda *Kajfritt*, *banfritt* osv.

Syn. A) I. 1) självständig, oberoende, oavhängig, ej avhängig, som ej står under främmande makt l. ok, som styr sig själv, självbestämmande, (med) suverän(itet), (för)länad med politiska rättigheter, med l. som innebär självstyrelse, självstyrd, ibl. riksomedelbar; som rör sig själv, sin egen (herre); ibl. friboren; av fri vilja, självvillig, utan tvång, frivillig; **2)** obunden, tvång(s)lös, tvångsfri, ej ordnad (gm bestämmelser l. regler), oreglerad; **3)** ej fängslad l. fäitrad, lös (o. ledig), lössläppt (ur fängelse), frigiven, lösgiven, befriad (ur l. från); lösgjord, lossad, löst, lossnad; fritagen, frikänd; **4)** o. **5)** o(b)ehindrad, utan tvång, lös(t sittande), 'ledig', vid, ej åtsittande; ohejdad, ohämmad; tillåten, oförhindrad, som har lov (att), utan villkor, löst l. friad (från förbindelse l. löfte l. regel); kvitt, 'klar' (med), 'av' (med); (ibl. nära:) bildlig, överförd, omskrivande, ej ordagrann, ej noggrann, ungefärlig; **6)** befriad, förskonad, i fred l. ro (för), säker (för), ej (längre) utsatt för, lättad, lätt om hjärtat, som sluppit ifrån, som fått permission l. lov l. semester; ej bortbjuden l. upptagen, icke engagerad, oupptagen; ledig (till äktenskap), ej bunden gm löfte, oförlovad; frikallad, undantagen; (ibl.) tom, vakant, obesatt; obemängd (med), utan, ren (från); utan hjälp(redskap); **II. 1)** (hurtig o.) ledig, frimodig, öppen(hjärtig), uppriktig, otvungen, utan ceremonier, obesvärad, ogenerad, frank; frispråkig, fritalig; frisinnad, 'röd'; fördomsfri, emanciperad, 'frigjord' (från alla hänsyn, allt konventionellt); allt annat än konventionell, som tar

sig friheter, självsvåldig, nonchalant; lös- lig, mindre noggrann l. nogräknad; 'lös- släppt', hänsynslös, 'vågad', opassande, (starkare:) fräck, oanständig, slipprig, ekivok, lättfärdig; **2)** avgiftsfri, kostnadsfri, utan betalning l. avgift l. kostnad(er) l. ersättning l. vederlag, utan utlägg för mottagande, icke betalad, gratis, franko, ibl. extra; **3)** öppen, oskynd, obehindrad, ej (in)stängd l. tillspärrad; i dagen liggande, blottad, obetäckt; tillgänglig; obebyggd, ej bebyggd, ej belamrad (med skyrmmande föremål); (ibl.) vid, obegränsad; **4)** 'skön'; **5)** pax, 'frid'.

— **Friafton**. Mindre vanl. *De ä min f.* den afton då jag har ledigt. **-bad**; -(s)kort; [-are]. *F. för folkskolebarn*. *Centralbadet inför en nyhet* — *f-kort* [den som tager fyra bad får ett bad fritt] sept. 1921. **-ballong**. Byggd enl. systemet 'lättare än luft'. *Luftseglingen i f.* *F-en*, vilken ännu användes för sport- och nöjesfärder samt för vetenskapliga ändamål. **-baptist**. **1)** I Amerika. Namn på en särskild baptistisk riktning: Free Will Baptists. **2)** Hos oss. Konventionell beteckning för baptistiska riktningar som skilt sig från det gamla baptistiska samfundet, t. e. pingströrelsens s. k. Filadelfia-församlingar med tungomåltalande o. d. **-biljett**; -(s)förmån; -(s)innehavare; -(s)reglemente. **1)** För resor o. d. *Åka på f. F. för resa på enskilt ångfartyg eller enskild järnväg erhålles i så fall genom ~*. *Indragning av järnvägsfer*. *Den f-sförmån*, som hittills åtnjutits av ~. *F-sinnehavare*, som önskar begagna sig av sovrag, är skyldig lösa sovplatsbiljett, så framt han ej ~ Järnvägshandbok. *Statens järnvägars f-(s)reglemente*. **2)** Jag har f. (på Operan). Säsom anmälare går du förstäss på f. *Tretti fer till aftonens föreställning äro redan utdelade*. **-bladig**, -t; -het. Bot. *F. blomkrona* kronbladen icke smnväxta (o sambladig). *Kalken kronlik (vit)*, f. C. Lindman. **-bliven**. Sälls, skr. **-blomstrig**, -t. Bot. Med fribladig blomkrona.

-bonde. I schack: bonde som ej av fientlig bonde kan hindras från att framgå på egen linje o. ej heller slås av ngn från de två angränsande linjerna. **-bord**; -scertifikat m. fl. se II. Sjöv. o. d. **I.** Enkelt. Fartygs höjd över vattenytan (vid fartygets mitt). *Lågt f. ha t. e. monitorer*; *högt f. ha t. e. kryssare för oceanfart*. *Handelsfartygs minsta tillåtna f. är i vissa länder bestämt i lag*; det kontrolleras med ett s. k. *Plimsollmärke*, som anger den lägsta vattenlinje, till vilken fartyget får nedlastas. *Förmulär för anhöllan om f. G. Stenfelt*. *Sommar, vinterfribord i sövatten, i saltvatten*. **II.** Ssgr. **1)** För erhållande av svenskt *f-s* certifikat hänvänder man sig till *K. kommerskollegium*. **2)** Fartyg må ej nedlastas

längre än till *f-slingen*. **3)** *F*-märket (*Plim-sollmärket*, *lastmärket*) utgöres av en målad ring, anbragt på fartygets sidor; bokstäverna *S. F.* på ömse sidor om ringen betyda 'Svenskt *f-smärke*'. **4)** *F*-ring jfr **3**. **-bor|en** (-å-); -enhet. Mest skönl. i. hist. Trälar och *f-ne* (män). En *f-en* bonde. *F-ne* frälsemän hist. Även bildl. En *f-en* ande. **Syn.** frifödd (oftast särskrivet), fri, född av fria föräldrar; (ibl.) frälseman, adelsman.

-brev; -sbok m. fl. se **II**. **I.** Allmänna. Urkund som tillförsäkrar vissa friheter o. d. Ofta friare. Att kaptenen utskrev ett *f.*, vari han tillstod honom tolv predikosochnar Hj. Bergman. Han tror, att han har *f.* (på) att göra vad han vill! Som *f.* till himmelen V. Rydberg. **II.** Ifråga om post. **1)** Om äldre fhdn. Om brev för vka postverket aldrig ersättes. *F*-förordningen av 8 juni 1704. Hos oss avskaffades *f*-srätten år 1873. **2)** Om nutida fhdn. Ifråga om tjänsteförsändelser (för vka man åtnjuter ersättning av allmänna medel). *F*-sbok över tjänsteförsändelser. *Tjänstemäns f*-srätt. *F*-srätt för *FHK* 1918. **Syn.** (fribrevsrätt ibl.) tjänstebrevsrätt, portofrihet. **-bröd.** Mindre vanl. *Ha, åtnjuta f.* Varpå han fick *f.* på Danviken, där han sedan dog. **Syn.** fritt uppehålle (på ngn anstalt), fri försörjning, fattigröd. **-bytar|e**, (-e)n, -e; -band; -fartyg; -ring (i kroket: sista ringen); -skara; -byteri (ibl. med plur.). **1)** Egentl. Mest om sjörövare. De strängt organiserade *f-e*, *f*-band (*flibustiärerna*), som kring år 1700 på östra och västra kusten av Amerika utgjorde spanjorernas skräck. *F-en* på Östersjön. Idka *f-eri*. **2)** Bildl. I kroket: en som gått igenom alla bågarna och 'skall på pinn'. Å du *f-e*? — Nej, jag har inte gått igenom *f-ringen* ännu. Slås *f-e* på pinn, är han död och ur spelet. **Syn. 1)** sjörövare, korsar, pirat; (ibl. nära:) kapare, rövare, plundrare. **-bärande**, =. Tekn. o. d. *F*. trappa av blocksteg. *F*. granittak. En provstav ~ infästes så, att den smalare delen blir *f.* från ~.

-dag; -sstämning. Ta sig en *f.* Det är min *f.* Inte en *f.* hade hon unnat sig på tre dr. *Ha* vissa *f-ar* i månaden t. e. om tjänstefolk, skolbarn osv. På *f-arna*. Och en *f*-sstämning, för vilken hon ej hade någon avledning. **Syn.** ledig dag, lovday, (ibl. nära) helgdag l. 'mellandag'. **-döma.** Sälls. för 'frikänna' l. döma fri (från). **-elev**; (-s)plats. Icke betalande lärjunge (lärling osv.). Som *f.* i en folkhögskola. Gå som, antagas som *f.* Plats som *f.* i finare yrke annons. En *f*-plats vid krigsskolan. **-exemplar.** Bibliotekens *f.* postbefordras fritt. Författaren skall (från förlaget) ha visst antal *f.* efter överenskom-melse. **Syn.** gratisexemplar.

-from. Skämts. o. elakt för 'frireligös'.

Från *f*t håll Hj. Branting. **Syn.** frimicklig. **-fräsar|e**, (-e)n, -e. Skämts. smädeord. **1)** Person. För att stamma från en sådan *f-e* ~ äro flera av dessa skildringar ~ märkvärdigt beskedliga till ämne och idéer O. Levertin. Vid en diskussion ~ som jag för en del år se'n övervar, fällde en känd talare, en s. k. »frifräsare», yttranden i frågan, som ~ L. Fitinghoff. **2)** 'Sak'. Och en och annan *f-e* förspordes från hr Brantings läppar. **Syn. 1)** frisinnad frasmakare, frastark liberal, röd skrävelmakare, 'verdandist'; **2)** 'röd' fras, 'braständare', fet socialistfras. **-färd.** *Fer* i ballong dvs. i friballong (x) uppstigning i fast ballong). **-född.** Skönl., mindre vanl. »*Mig, den f-e*, satte ni bland trälarna», sade han Heidenstam. **-förklar|a** n; -ing (med plur.). I fast form t. e. ifråga om smittosamma sjukdomar. De delar av Italien, vilka hittills varit av kommerskollegium förklarade smittade av kolera, ha i onsdags *f-ats*. Eller om prisdomstols utslag varigom beslag upphäves o. fartyg o. gods återställes till sina ägare. **-församling.** Församling som skilt sig från stats- l. folkkyrkorna. Hos oss vanligen om de till Svenska missionsförbundet hörande församlingarna, ehuru dessa ej utgått ur statskyrkan. Tegelsmora *f.* har missionsmöte ~.

-ge o. **-giva** [n]; -givning (med plur.); -givningsbeslut; -givningsfråga. **I.** Ifråga om person. **1)** Om fånge o. d. Alla politiska fångar skola den dagen frigivas. Fångvårdssällskap med uppgift att bistå frigivna fångar. Centralföreningen till stöd för frigivne, bildad 1879 i Stockholm. *F.* mot personlig borgen. Lag 22 juni 1906 ang. villkorlig frigivning. Tillsyningsmän över villkorligt frigivna. För den, som villkorligt frigives, utfärdar fängvårdsstyrelsen ~ frihetsspass ~. Vid frigivningen. Till följd av särskild bestämmelse i frigivningsbeslutet. Stadsfiskalen arresterar — borgmästaren friger tidsningsrubrik. **2)** Om träl o. d. En frigiven (träl, trälinna). **II.** 'Sak'. **1)** *F.* tillverkningen, införseln av ngt. *F.* drog-handeln, som förr varit bunden vid apoteken. Norge friger sillexporten. **2)** [Foderregleringen lättas ytterligare:] Melass, sockersnitsel och glutenfoder böra friges april 1919. Resten [av fisken] frigavs till export. **3)** Inhämta kungl. maj:ts befallning, huruvida skriften bör till föryttande frigivas Tryckfrihetsförordn. **Syn. I. 1)** (för)sätta på fri fot, försätta i frihet, lössläppa n (ur fängelse l. häkte), återge friheten; **2)** ge l. skänka friheten, göra (till en) fri (man); **II.** bortaga l. upphäva ett förbud, ej längre inskränka, ibl. befria från tull l. införselsförbud l. beslag osv. **-gjord** se frigöra **II. 2.** **-grevskap.** Hist. *F-et* Burgund eller Hög-Burgund Franche-Comté. **-gång.** Ifråga

om biler o. motorcyklar då de (kunna) gå med motorn avkopplad. *Motorcykel* ~ med växlar och *f. -gångare*. Hospitalspatienter som äro ofarliga o. få fritt utom området. *Åtskilliga* av dem äro s. k. *frigångare*.

-göra *u*; -gjord (med gradformer); -gjordhet; [-are]; -else; -elsarbete; -ing (t. e. kem.). Ofta skr. (utom i fri form). **I.** Vanliga verbformer. Egentl. o. bildl. **1)** *Göra sig fri från ngn, från bojorna. Efter något besvär lyckades hon f-a sin arm, f-a sig från hans grepp. Hon frigjorde sin hand och ~. 2)* Medelst handkraft eller bankning *f-es* bastet från stänglarne. **3)** *F-a ngn, f-as ur fångenskap(en). Landet var då ännu icke frigjort från Österns tyranni. Trälarna frigjordes och de förtryckta blevo upprättade. 4)* Fys., kem. o. d. *Varvid gasen f-es. Det värme, som därigenom f-es. 5)* *Inte kunna f-a sig från l. göra sig fri (från) den tanken (att ~). Försök att i kväll f-a dig l. göra dig fri från alla bekymmer! F-a sin själ från avund(ens slagg). F-as från synd(en). Dd anden f-es från sina jordiska band och ~ bibl. o. skönl. II.* Particip o. verbalsubst. **1)** Pres. part. *Det låg något f-ande i att han sd där stor sanningen vid hornen V. Benedictsson. 2)* Perf. part. **a)** *När själen, frigjord från stoftet, höjer sig till ~ bibl. o. skönl. Även med subst. på -het. Själens frigjordhet från banden O. Levertin. b)* *Frigjort värme. Frigjord energi. c)* Tadelande l. berömmande alltefter olika ståndpunkter. *Frigjord från fördomar. I denna bet. ofta rent adjektiviskt med gradformer o. som subst. på -het. Frigjorda kvinnor. En enhetlig, frigjord personlighet. En frigjord klädsnak. Att icke den frigjordaste nutidskonst gör dem efter. Blott för frigjordare andar. 3)* Verbalsubst. Ex. **a)** *Bondeklassens f-else. F-else från allt tvång. Det egna jagets f-else. Det andliga f-elsarbetet. b)* *Frigöring av klor genom ~. Syn. I. 1)* lösgöra, lossa, befria, göra ledig, lösa, 'klara' (vard.); **2)** (av)skilja, frångilja; **3)** ibl. frigiva; **4)** ibl. avgiva; **5)** (refl.) släppa, skaka ifrån sig, slita l. rycka sig lös, (be-)fria sig; rena; **II. 2)** **c)** ('frigjord:') utan (alla) fördomar, 'fri', emanciperad, 'avancerad', (ibl. nära) ultramodärn.

-hamn; -saktiebolag m. fl. se **II.** Hamn dit varor från alla länder få tullfritt införas (varemot tull erlägges om varan sedan föres till annan ort inom samma land). Såväl om institution som område o. d. **I.** Enkelt. *Den första f-en var Livorno (1547); i Frankrike var Marseille f. sedan 1669, men ~. I Sverige gav Karl XII befallning om anläggande av den första f-en (i Slite), men befallningen verkställdes aldrig; däremot utgjorde Marstrand f. från 1775—1794; vår första f. i senare tid är Stockholms f., som*

invigdes 10 okt. 1919; redan 1907 hade dock förordning om f-ar utfärdats. Forsling av gods inom f. eller emellan f. och tullhamn. Vid f-en anställd tullbevaknings- och arbetspersonal. Tillstånd att inrätta f. Möjlighet att anlägga och driva f. I våras konstituerades Stockholms f-saktiebolag, som för en tid av fem år av staden arrenderat f-en. II. Ssgr. 1) F-saktiebolag se föreg. ex. 2) Den första f-sanläggningen i Sverige. 3) Vid f-sbygget. 4) F-sinstitutionen är gammal [i Europa]. 5) Göteborgs f-skaj godkänd av K. M:t 1919. 6) Stockholms stads f-skommitté [maj 1916]. 7) Från f-slagret i Köpenhamn. 8) F-snämnden i Stockholm 1918. 9) Inom det blivande f-sområdet [i Malmö]. 10) Efter mönster av f-sstadgan.

-hand (grav); -steckning m. fl. **I.** Enkelt. Blott i uttr. *På f.* som nästan alltid skrives 'på fri hand'. **II.** F-steckning (x linearteckning l. ritning). Abstr. o. konkr. *Vad som i tekniska läroverk och fackskolor benämns f-steckning, kallas vid de allmänna läroverken 'teckning', vid folkskolorna och i dagligt tal ofta 'ritning'. Lärare i f-steckning [vid Chalmers]. Även bildl. Man skulle kunna göra en f-steckning av en stor personlighet och dennes insats i sin tids kulturarbete. Syn. (f-steckning:) teckning utan linjal l. mätverktyg (blott efter ögonmätt), teckning l. ritning (utförd) på fri hand. -hand|el; -elsfientlig; -elsparti; -elspolitik; -elssystem; -elsvän(lig); -lare (anhängare av f-elssystemet). Handelssystem utan skyddstullar o. ut- l. införselförbud (x skyddstullssystem, protektionism). Sdsom f-elssystemets egentlige upphovsman räknas nationalekonomen Adam Smith, professor i Glasgow i senare hälften av 1700-talet. Under hela 1880-talet var striden om nya tullsatser (mellan f-lare och protektionister) den viktigaste inom vår riksdag, tills slutligen f-larna besegrades år 1888; från 1892 är Sverges tullsystem rent f-elsfientligt. Det f-elsvänliga partiets ~.*

-handsteckning se ovan (frihand II). **-herre**; -ebrev m. fl. se **B.** Kan även betraktas som två ord. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. **1)** Om fhdn i nyare tid. När det gäller Sverige är 'friherre' det mer officiella ordet men 'baron' det vanliga i dagligt tal. Jfr baron. *Våra första f-ar tillkommo 1561 vid Erik XIV:s kröning. Grevar, f-ar och (simpla) adelsmän. Herman Fleming, f-e till Libelits. Jakob och Anders Lilliehöök blevo 1651 f-ar till Nerpes. Konungen md jämväl, sdsom belöning för stora och utmärkta förtjänster, tilldela adelsmän friherrlig och f-ar grevlig värdighet Regeringsformen. F-e efter faderns död då värdigheten blott ärvs av äldste son led efter led (såsom hos oss i släkt som fått värdigheten efter 1809). Dävarande riksmarskalken f-e von Essen på Kavlds. Den ädle f-en ofta*

skämts. 1. ironiskt. 2) I Tyskland ursprungligen (sedan 1300-talets slut) = feodalherre som icke var tjänstskyldig åt ngn annan herre. **II.** Ordlekande, med nära anslutning till 'fri'. Nu ä ja, känner ja mej som f-e t. e. om en lärare när läsåret slutat. **B)** Ssgr sakna ngn gång -e i ssgsfo-gen (se 3 nedan). Blott till bet. I. Ex.: 1) Någon tid därefter [efter Erik XIV:s kröning] utdelades f-ebrev, vilka tillförsäkrade f-arna och deras äkta mansarvingar den nya värdigheten »till evärdlig egendom» och ~. 2) Dels om (förr bruklig) verklig krona, dels om avbildning därav (ovanpå hjälmen av ett f-ligt vapen). Ikläddes nya praktfulla dräkter, kröntes med greve, resp. f-ekronor ~ och svuro därefter konungen trohetsed. Fekronan består av en ring, på vilken ligga 10, 12 eller 14 pärlor; där-ovanpå ligga ytterligare 4 pärlor; på avbildningar synas 6, 7 eller 8 pärlor på den nedre och 3 på den övre raden. 3) F-eskap. Ngn gång utan -e i ssgsfo-gen. Mest konkr. (med plur.) om äldre fhdn. Först Johan III utdelade verkliga f-eskap. Gustav II Adolf gav 1614 Kimito som f-eskap åt Axel Oxenstierna. Utan att erhålla f-eskap. Under f-eskapsrätt. Att för sina f-eskapsbönder deltaga ~ i ~. 4) Förläna f-etitel. 5) F-evärdigheten tilldelades därvid följande nio medlemmar av högadeln: ~. **Syn.** baron. **-herri'nnä;** -etitel. Jfr baronessa. 1) Under det att 'baron' är det vanliga tilltalsordet till en friherre, är f-a det nära nog enda hos oss brukliga för hans maka. Det nyttjas endast om gift dam, undantagandes i uttr. 'född f-a'. Fru Virgin, född f-a Ramel. Gamla f-an. Önskar (fru) f-an teet i salongen? En född f-a låter stundom ännu kalla sig 'f-a', även om hon icke är gift med en friherre. 2) Ngn gång även ordlekande. Jfr friherre A II. **Syn.** baronessa. **-herrlig**, -t. Det vanliga ordet; 'baronlig' mest om utländska fhdn. F-t gods. Det f-a herrskapet. En Falkenberg, tillhörande f-a grenen. F. krona se friherre B 2. Upphöja i f-t stånd. F. värdighet. Antalet f-a ätter, som introducerats på svenska riddarhuset, utgjorde 1908 406, därav dock blott 140 kvarlevde. **Syn.** baronlig.

-het, -en, -er. Bet. överensstämma i det hela med adjektivets (jfr d. o.), blott att några skiftningar saknas hos subst. I. Huvudbetydelser. För skiftningar jfr 'fri'. 1) Utan plur. Motsatt: beroende, avhängighet; slaveri, livegenskap, träl-dom; fångenskap; bundenhet, ofrihet, tvång. F-ens stamort på jorden. Kämpa för sitt lands f. (från främmande ok). Politisk f. Att de, med bibehållande av konungamaktens helgd och verk-ningskraft, förena svenska folkets lagbund-na f. Inledning till Regeringsformen. F. är det bästa ting / som sökas kan all världen

kring. Borgerlig f. F., jämlikhet, broderskap. I f-ens ofta missbrukade namn. Pressens f. Det betraktar jag som ett intrång i l. på min personliga f. Att mottaga välgärningar är att sälja sin f. Han gifter sig nog icke, han älskar sin f. Ålska för mycket sin f. för att ~. Handelsn f. Havens f. Vil-jans f. Tankens f. Försöker någon störa f-en i riksdagens överläggningar och beslut, betraktas han som förrädare. Brott mot annans f. Missbruka f-en, sin f. (Åter-)skänka (en fånge, en träl) f-en. Återfå f-en. Berövas f-en, sin f. Villkorlig (t medgiven) f. Försätta ngn i f. Njuta av sin (återvun-na) f. Ha sin fulla f. Åga, förbehålla sig full, oinskränkt f. att ~. F. att yttra sig, att förfoga över, att handla. Ge ngn (full) f. att ~. F. att röra sig. Framförd i f. om cirkushäst o. d.: utan betsel. F. att styra och ställa. F. i studier. Njuta av sin f. från läxor och tvång. Njuta av sin f. under de sköna sommardagarna. I f. (och ro) tänka över ngt. F. från oro. F. från synd. F. från utskylder, extra på-lagor, tull. Medborgar-, religions-, samvets-, tanke-, yttrande-, församlings-, tryck-, tull-, närings-, handlings-, tvångs-, val-, rörelse-, skattefrihet. 2) Med plur. a) De forna riks-ståndens privilegier, förmåner, rättigheter och f-er skola, där de ej ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkom-mande representationsrätt och således med denna upphört, fortfarande gälla Regerings-formen. Fri- och rättigheter. b) Konstnärlig, poetisk f. Konstnärliga f-er. Tillåt sig alltför stora f-er i vers(behandling)en. F. i översättning. Ämnet medger onekligen en viss f. i handlingen. Dylka f-er i av-seende på rimmen verka dock stötande, då stilen avser att vara på en gång hög och behärskad. **II.** Mer särstående bet. Med plur. a) Jag har tagit mig f-en att till-skriva Eder (angående) ~ vanl. hövligt l. cirklat; ofta skr. Ja, jag tog mig (verk-ligen) den f-en. Jag tager mig f-en anhölla att ~ skr.; eljest mest med 'att'. b) En alltför stor f. i sätt och uttryck. c) Ta sig f-er med l. mot ngn. Jag tillåter inga så-dana f-er! **Syn.** självständighet, oberoende, oavhängighet, suveränitet, självstyrelse; obundenhet; tillåtelse, lov, tillstånd, rätt(ighet), ibl. licens l. privilegium; för-mån; befrielse; ledighet, tvångslöshet; fri-modighet; otvungenhet; frigjordhet; när-gångenhed, djärvhet, oförsämdhet, självs-väld(ighet).

— **Frihetsanda** l. **-ande**. Ofta skönl. **-apostel**. Ej säll. ironiskt. En f. av Le-nins typ. **-begär**. Ett okuvligt f. **-brev**. Särsk. om brev i vka medeltida suveräner beviljade folket politiska fri- och rättig-heter l. ock vissa privilegier åt städer l. korporationer av olika slag. *Magna charta*

eller det stora f-et. **-broder.** Om förbundsbröder. *En kumpan i frihetsbrödernas förbund.* **-brott.** Fackl. stundom för 'brott mot annans frihet'. **-flentlig.** *En f. riktnig.* **-glöd;** -ande. Ofta skönl. *En f., som saknar motstycke i samtidens musik.* *F-ande oden.* **-hjärte.** *Egmont, f-n.* **-hymn.** **-kamp.** **-krig.** *Grekiska f-et.* **-kämpe.** **-känsl|a.** *Stark f-a.* Även *f-an* urartade mången gång till självsöld och laglöshet, varför ~. **-kär;** -lek. *Och Fredrik den stores syster, hon som hade glömt hans visa rådd att inte sára de f-a svenskarna, hur gick det då med henne?* Heidenstam. *Samma manliga f-lek som ~.* **-längtan;** -de. *Skönhetstörst och f. F-de trälar.* **-martyr.** **-mös-sa.** *Jakobinmossa, frygisk mössa.* En spetsig röd yllemossa med stor trefärgad kokard (o. spetsen nedhängande) brukad under franska revolutionen; betraktades som frihets-symbol. **-pass.** Ny lagt. *För den som vill kortligt frigives utfärdar fångvårdsstyrelsen ~ f., däri ~.* **-period.** *Under sina korta f-er om gammal poliskund.* **-rättighet.** Mest i plur. Fackl. *F-er äro t. e. religions-, tryck- och församlingsfrihet, egendomsrätt, arbetsfrihet, och f-erna pläga sammanfattas under namnet 'personlig frihet'.* **-rörelse.** **-sinne.** **-staty.** *En på den lilla klippön Liberty Island mitt i Newyorksviken.* **-stolt.** *Gärna skönl. Ett f. och självständigt folk.* **-straff.** Lagt. o. allmänare. Ordet avser ibl. alla åtgärder som medföra en inskränkning i en persons rörelsefrihet, alltså såväl förvisning från som förvisning till bestämda orter, men vanl. avses blott de sistnämnda o. särsk. de av dessa som ha karaktär av inspärrende (straffarbete, fängelse o. arrest). **-strid.** **-stråvan.** o. **-stråvan|de.** Det sista mest i plur. *F-dena på det kyrkliga området.* **-symbol.** **-sång.** **-tid.** Mest i best. form om ett visst skede i Sverges historia (30 nov. 1718—19 aug. 1772). *F-ens odlingshistoria.* *F-en eller partitiden.* *Frukta en ny f.* dvs. med folkmakt, partiväsen o. utländskt inflytande. **-törst;** -ande (adj.). Gärna skönl. **-vän;** -lig. Ofta även om revolutionärer o. d. **-år.** Åmb. Den tid under vkn för jordegendom l. industriell anläggning beviljats frihet från skatt o. ränta l. andra skyldigheter. *F. åtnjutas numera endast för nybyggen i de norra länen* G. Thulin 1908. **-älsk|ande;** -are. *Ett f-ande folk.*

-hjul; -snäv. Cykelhjul med nav som tillåta hjulen att gå runt utan att tramporna gå runt. *Velocipeder med f. 1907.* *F-snav ~ för cyklar.* **[-holt l.] -hult,** -et **[l. -en],** = **[l. -ar l. -er];** -slist (list anbragt ngt över vattenlinjen för att hindra f-ens ändrar att skada fartygssidan). Sjövä. Korta trån l. spiror l. ock flätat tågvirke (med kork l. d.); hängas utmed fartygets sidor för att hindra

skamfilning vid stötar. Jfr fender(t) I. *Av tågvirke förfärdigade f. Björnkämmen till f-ar och skalmar.* **Syn.** ibl. fender(t).

-kadett; -(s)plats. Kadett som har friplats vid (sjö)krigsskola. **-kall|a;** -else (mest i bet. 2). 1) Allmänare. Mest skr. *Det felet f-ar, vågar jag, vill jag f-a honom från. Jag vågar f-a pojken från all andel i detta. Känna sig f-ad från allt ansvar. F-ad från ett löfte, en förpliktelse.* 2) Krigs. a) Ifråga om värnplikt. *(Helt) f-ad från (att göra) krigstjänst, från värnplikt. Den f-ade erhåller frisedel. Felse (från värnplikten) meddelas av inskrivningsnämnd och medges endast den som på grund av lyte, stadigvarande sjukdom, bestående kroppslig svaghet eller annan orsak är till tjänst vid rikets försvar oförmögen.* b) Från övning l. vid mobilisering. *F-else begäres för mobiliseringspliktiga fiskare 1914.* **Syn.** 1) fritaga, frisäga, påstå att ngn är fri (från); 2) befria. **-kant.** Ännu föga vanl. (för 'marginal'). *Vad han skrev ned i f-erna av [ett exemplar av] »Also sprach Zarathustra» Ruben Berg. Man måste lämna tillräckligt bred f. (marginal) åtminstone åt det ena hållet* G. Cederschiöld. **Syn.** marg(inal), brädd, kant. **-kast;** -linje. Idrotts. T. e. vid korgboll o. vattenpolo. *Rätt att göra ett f. Om målvakten utför ett utkast från målet oriktigt ~, skall f. givas motståndarna vid vattenpolo. Den som utför f-et, får ~. Då domarens pipa ljudit för f. Visst antal f. Jfr frispark o. frislåg.*

-koppl|a m; -ing. Tekn. *Motorcykel med f-ing.* Även bildl. *Tankarna skola f-as från bollbehandlingen, så att ~ T. Husén.* **-kort;** -(s)utdelning. T. e. för pressmän vid möte l. d., för tillträde till utställning, för resor m. m. *Till inköp av ett f. å Uppsala spårvägar under år 1920 för vaktmästaren C. A. Larsson Upps. Univ. redog. F. ~ gällande å särskild statsbanedel Järnvägshandbok. F. för skolgång ib. Borttagande av f-en [vid Statens järnvägar] förslag 1920.* **-kostig** (-å); -t, -are; -het. *Och f., det har Lack alltid varit. Lika f. på l. med beröm som klander. En f. gåva. F-a skänker. Undfägnas på det f-aste. Lönas f-t. F-t tilltagen även friare. Allt för (stor) f(-het) med statens medel.* **Syn.** som rikligen utdelar skänker o. gåvor l. delar med sig, givmild, rundhänt, som aldrig knusslar; (ibl.:) riklig, rundlig, stor. **-krets.** Område inom vkt man får telefonera fritt. *Inom den för stationen fastställda f-en. Ledning utom f. eller vid station, där f. icke förekommer.* **-krist|en.** Mindre vanl., hånande för 'fri-religiös'. *Liksom bland de nyktra och de f-na i Sundsvallstrakten Jörgen.* **-kula.** Förtrollad kula med vkn man kan träffa på vad avstånd som helst; för att erhålla f-or måste man enligt folktron ingå för-

bund med djävulen. *Som man endast når med en f-a, vilken sju resor gått igenom djävulens tarmar. Han hade skjutit av f-an, som kostar den eviga saligheten, och ~. -kurs.* Kostnadsfri kurs. *F. i handarbete. F. i Örebro vävskola.*

-kyrk|a; -fråga (mest i plur.); -församling; -oman (mest i plur.); -omöte; -opredikant; -orörelse m. fl. Motsatt 'statskyrka'. Kristna religionssamfund som skilja sig från statskyrkan l. i allm. kyrka där den högsta kyrkliga myndigheten icke ligger hos statsmakten. 1) Enkelt. *Statsunderstödd f-a. Folkkyrkan kan vara statskyrka eller f-a, liksom f-an kan vara antingen folkkyrka eller 'föreningskyrka' (kyrka av enbart troende). En f-a som icke på samma gång är folkkyrka är t. e. metodistkyrkan i Sverige. I Amerika finns ingen statskyrka, endast f-a. Där bandet mellan stat och kyrka upplöses, blir även den romerska kyrkan f-a, såsom i Frankrike från 1905. Svenska evangeliska f-an en gren missionsvänner i Amerika.* 2) Ssgr. *F-ofrågor* boktitel 1919. *Som uppbyggelsepredikant i f-oförsamlingar. Som omfatta f-oidén. Franska f-omän. Vid tredje svenska f-omötet i Stockholm den 13—16 mars 1919. Missionsskola för utbildande av f-opredikanter och missionärer. F-orörelsens arbetsmetoder. -kyrklig, -t; -het. Som omfattar frikyrkoidén l. som rör frikyrkan (x statskyrklig). Har ifråga om svenska fhdn beröringspunkter med 'lågkyrklig' (i det ju t. e. waldenströmmarna kvarstå i statskyrkan). Till de f-a höra t. e. baptister, metodister och hos oss framför allt svenska missionsförbundet (waldenströmmarna), vilka sistnämnda i Sverige oftast avses med benämningen frikyrklig. F-a samarbetskommittén från 1919; med representanter för baptister, metodister o. svenska missionsförbundet. En mellanställning mellan de f-a och statskyrkan intar på visst sätt Evangeliska fosterlandsstiftelsen. Vigseln förrättades enligt f. ritual av ~. Den modärna f-heten framträder i Sverige i samband med den stora folkväckelsen från mitten av 1800-talet Em. Linderholm. Högre f-t läroverk donation 1921. **Syn.** icke tillhörande statskyrkan, sektärisk, separatistisk, anhängare av sekt, sekterist, frireligiös; (ibl. nära) lågkyrklig.*

-kär; -(s)chef. Mindre truppavdelning under krig bildad av frivilliga, ej tillhörande armén. *F-er, som opererade i fiendens rygg. Lützows f. 1813. **Syn.** ibl. friskara. -kän|na; -nelse (ibl. med plur.); -nelse. *Blir han f-d, tror du? Den tilltalade f-des (från allt ansvar). Rent f-nande och f-nelse i brist på bevis, i vilket senare fall »saken lämnas åt framtiden, då den kan uppenbar vardas». F-d på grund av bristande bevisning. Domen blev f-nande, lydde på f-nande,**

på f-nelse. Yrka (på) f-nande. I allmän-nare bet. brukas oftare 'fritaga' l. 'frikalla'. -köp; -srätt. 1) Lagt. Förfärd av fri äganderätt till ofri tomt i stad mot erläggande av viss köpeskillning. Jfr följ. ord. *Det är, varunder f. sker.* 2) Allmännare. Mindre vanl. Att användas till f. ur slaveriet Nat. Flygare. **-köp|a** n; -ning (säll. med plur.); -ningsfråga; -ningslag; -ningspen(nin)gar; -ningsrätt. 1) Lagt. I fråga om tomt i stad, jfr föreg. ord. Om nyttjanderättshavares rätt att förvärva tomt l. annan fastighet från enskild ägare ha i allm. använts orden 'lösa' o. 'lösningsrätt'. *Tomter, som f-ts mot erläggande till staden av ~. Skapat möjlighet för ett betydande antal nyttjanderättshavare med egna hus att få f-a av dem innehavd mark. Stadens anbud om f-ning. Varholms f-ningsfråga. Den nu gällande f-ningslagen, som trädde i kraft den 1 sistlidne september [alltså 1920]. Den f-ningsrätt, som ~. 2) Allmännare. F-a ngn ur fångenskap, ur slaveri. F-ta slavar. 3) Om befrielse från krigstjänst l. från tjänstgöring i fredstid. Enligt bevärfingsförordningen av 1860 (satt ur bruk 1872) kunde svensk bevärfingskyldig mot erläggande av 100 kronor f-a sig (l. köpa sig fri) från vapenövningarna i fredstid. Rätt till f-ning från övningarna. **Syn.** (ibl.) lösköpa, lösa, erlägga lösepenning för.*

-lag|er; -er(s)fråga; -er(s)förordning; -er(s)-hus (mest utan s); -er(s)institution; -er(s)-lokal (mest utan s); -er(s)område; -er(s)rätt; -er(s)stadga. S-formerna torde i ssgna i allmänhet vara ngt vanligare än de s-lösa. F-ret innebär en lättnad i tullen, i det att varorna få uppläggas i landet utan föregående undersökning o. utan att tull erlägges; f-erområdet står under särskild tullbevakning, varuägaren får där fritt bearbeta o. ompacka varorna. Ordet brukas dels om själva upplaget, dels även om institutionen l. området. Frihamnens förnämsta fördel framför f-ret är den, att den besvärliga och kostsamma kontrollen undvikes. Inrättande av f-er. I Sverige har f-ersrätt 1874 lämnats Malmö, Landskrona och Helsingborg för proviantering av fartyg i Öresund. Vid 1886 års riksdag föreslog K. M:t införande av allmänt f-er, men förslaget förkastades ~. Uppläggas på provianteringsf-er Tulltaxan. F-erhuset i Göteborg kan ej tagas i bruk 1921. Generaltullstyrelsen har till k. m:t ingivit förslag till f-ersstadga ~ efter mönster av frihamnsstadgan 1920. **-land**, -et, =; -sgurka; -sorkidé; -sormbunke; -ssädd; -sväxt m. fl. Träd. Trädgårdsland under bar himmel (x drivbänkar, drivhus osv.). Ett f. med de härligaste salatskuvuden. Sex sorter f-sgurkor. F-sormbunkar till plantering i trädgårdar. Man kan visserligen erhålla moget rådisfrö

vid direkt f-sådd, men ~. **-lans.** Mindre vanl. En som strider för sig själv, tillhör en friskara l. d. [*Jag kommer*] nog att som hittills förbli en politisk f. **-ledning.** Elektrotekn. Motsatt 'kabelledning'. **-lista.** Mindre vanl. T. e. »Frilistan», d. v. s. förteckningen på varor, fritagna från klädesransoneringen, föreligger fullständig i Svensk författningssamling 1918. **-lott.** Mindre vanl. 1) Avgiftsfri andel, andel som man får fritt. 2) Lott som gör en fri från ngt. *Dra f.* 3) Avgiftsfritt lott i lotteri.

-luft. Ssgrna äro vanligare än det enkla ordet. 1) Konsthist. Porträtt i f. *En betande ko, kraftigt målåd i naturlig storlek och i f.* 2) Skönl. Mindre vanl. *Slädar pinglade fram och tillbaka, själva klangen hade något av f. och frost V. Benediktsson.*

— **Friluftsbild.** Sedan de här undergått 4 månaders cellvistelse, uttagas de till f. **-bad;** [are]. *Frågan om f. i inomhusbad.* **-bild.** A. T. Gellerstedt, Från hult och täppor, Friluftsbilder, Sthlm 1906. **-gudstjänst.**

-konsert. SAOF även 'f-konsär'. Där f. anordnas. **-lek.** *Fär kallas ibland även 'fria lekar'.* Sällskapet för f-är i Uppsala, bildat 1903. **-liv.** Ett obundet f. Med hög för f. och jägaräventyr. Leva ett friskt och hårdande f. **-ljus.** Fotogr. m. m. f. eller rumsbelysning. **-man.** Jägare och f. **-museum.** Motsatt 'inomhusmuseum'. Skansens f., invigt 1891, det första och främsta i sitt slag, söker under bar himmel framtida livet i Norden, och ej blott människornas, utan även djurens och växternas. **-må-**

-lære; arinna; -eri; -ning (någon gång även konkr. med plur.). Ifråga om målning i det fria (i ateljé). Impressionisterna, som äro de mest typiska av f-arna. F-ningen, som ju är 1800-talets stora speciella uppfinnning Rich. Bergh. Under en lektion i f-ning. F-eriet upptogs som ledande princip av de franska målarna under 1800-talets senare hälft. **-människa.** En riktig f. **-möte.**

Hålla f-n. **-pjes** l. **-pjäs.** Gustav III lät uppföra f-er vid sina lustslott ~. **-predikan;** -ning. F-ningar och s. k. gårdsmöten på somrarna. **-servering.** Idka f. **-skola.** Engelbrekts församlings f. i Stockholm. **-skådespel.** Att hålla f-er vid liv. **-stuga.**

Förbundet för Fysisk Fostran utställer i Liljans plan tvenne F-or, Sommarnöjes- och Sportstugor annons 1914. **-teater.** Den svenska f-n firar sitt tiodröjubileum i dessa dagar 1919. F-n kallas skämtsamt även 'buskteater'. **-terrass.** Festvåning med f-er Saltsjöbaden, Grand Hotell. **-vandrare.**

-älskande, =. F. damer och herrar. **-lägg|a;** -ning (med plur.). Mest fackl. 1) I och med grävningsarbetets fortskridande och de olika byggnadernas f-ande B. Thordeman. F-ande av ruinerna av S:t Hans och S:t Pers kyrkor [i Visby]. Att Sörmland

vid isens avsmältning låg så lågt, att det frilagda landet omedelbart blev botten i det senglaciala ishavet E. Teiling. Bankas på ett underlag medelst ryggen av en kniv så länge, tills tågorna äro frilagda B. Jönsson. 2) Märk Skjutfältets ~ f-ande genom röjning.

-lärling; -splats. T. e. *En del [barnmorske]-elever, s. k. f-är, få understöd av statsmedel. F-splats vid lantbruksskola.* **-löpare** i lekar. **-löpning.** Lekturm.

-man(-kurs. Avser viljeuppfostran. Jfr pelmanism. **-marknad.** Alla 'enskilda marknader' (där stadens borgare voro de enda som ringa sälja) avlystes år 1788 såsom hinderliga för ett sunt affärsliv och därefter tillätos blott 'f-er', där handeln var fri till en början för alla städers borgare o. senare för alla rikets inbyggare. Hinderemässans f. i Örebro har i dag öppnats. Livlig f. på hinderemässan. **-mick|el;** -els-

fason(er); -leri; -lig (utan gradformer); -lighet; -lös (skämts.). Gläpord för (en) frikyrklig l. frireligiös (som därmed stämplas såsom hycklare o. räv). **Syn.** frifrom (svagare). **-mod.** Mindre vanl. än 'frimodighet'. Vilka sågo med f. i framtiden i Axel Krook. **-modig;** -het. Glad och f. Ett f-t väsen. F. uppsyn. Hans f-a uppträdande vann alla. Ett f-t svar. Avlägga en f. berättelse. F-are uppträdde då de båda dala-

unglingarna. Med glad f-het. Med f-het förägnas talan (inför ~). F-het och okvärd livlighet lyste i hans stora, blå ögon. **Syn.** som orädd säger ifrån l. rent ut vad han tänker, käck, oförsagd, oförfärad, oförskräckt, orädd (o. rättfram), ibl. hurtig; (ibl. nära-) öppen(hjärtig), fitalig, frank, uppriktig, oförbehållsam, modig, djärv, dristig, behjärtad, säker, manlig.

-mura. Smtl. Syssla med f-eri l. vara på f-arsammankomst. August ä och f-är i kväll, och jag sitter ensam. **-mur|are;** -araktig m. fl. se II; -eri; -erimystik. Medlem av f-arorden. I. Enkelt. 1) Egentl. Farna ha sitt namn därav att de leda sitt historiska ursprung från gamla byggnadsgillen; år 1721 grundlades (i England) det modärna f-eriet, som ägnar sig åt 'den andliga byggnaden' dvs. mänsklighetens höjande och enhet. Bli f-are. Han är hög f-are, har en hög grad i f-arorden. Den gamla tokiga föreställningen att f-arna skulle äta barn. F-arna förbindas genom löfte att hemlighålla allt som förekommer vid deras sammanträden. Idka f-eri. Till Sverige kom f-eriet ganska snart efter dess omdaning i England, men ej direkt därifrån, utan från Frankrike. [Det svenska] f-eriets styrande myndighet, Svenska stora landslogen ~.

Dylik f-erimystik. 2) Bildl. Hemlighetsmakeri o. d. Regeringens »frimureri». [Och hade] ett slags f-eri mellan sig, som ~ E. Didring. II. Ssgr. De f-araktigt klingande

fraserna i Werners teosofiska dramatik C. Santesson. *F*-arbarnhus b. stiftat o. underhållet av f-are. *F*-arebroder. *F*-ast, broderlig sammanslutning mellan medlemmarna är även ett *f*-adrag, som gjort sig känt för den yttre världen. *F*-arhemligheter. *F*-arhuset i Stockholm ordens stamhus. *F*-arkors kors sammansatt av fyra likbenta trianglar. *F*-arloge avdelning av frimurare; avdelningslokal. Åta middag på *f*-arlogen. *Ingå* i *f*-arorden. Över 10,000 skrifter ha alltsedan 1723 utgivits angående *f*-arorden, dess lära, institutioner och historia. *F*-arering borttappad vid gång från ~. *F*-arsamfund. *F*-arsammankomst. *F*-artecken. *F*-artidskrifter utkomna på nästan alla språk.

-mynt, =, [-are]; -het. Mindre vanl. för 'fri, fritalig' o. d. *F*. skämt med jungfrurna Karlfeldt. **-måndag**. Seden att hålla *f*. har sedan gammalt ansetts som ett missbruk. *F*ira *f*. Ta sig *f*. Bort med annandagarna och *f*-arna! Ibl. friare = dag ägnad åt rummel och lättja. **-märk**[a, -te, -t, -as; -ning. Till följ. Ifyll adresskortet på förhand och *f*. dessa själv! K. Postverkets cirkulär dec. 1914. *F*t med endast ettöresmärken. *F*t av avsändaren. *F*a ett brev. Brev, som i detta hänseende felaktigt *f*-ts, mottages ej till befordran under assurans eller rekommendation. *F*-ning av brev skall ~. Bör, såvitt möjligt, själv ombesörja *f*-ningen. **Syn**. sätta frimärke på, åsätta l. påsätta n frimärke, förse med frimärke, frankera.

-märk[e]; -salbum m. fl. se II. Ordet *f*-e är till bet. mindre omfattande än 'frankotecken' (ehuru man ibl. mindre nöjaktigt talar t. e. om 'kuvär med intryckt *f*-e'). Stämplrar, telegrafmärken o. d. innefattas ej i 'f-en' o. ej heller t. e. välgörenhetsmärken. Däremot höra tjänste- och lösenmärken samt paketmärken (där sådana finnas) till *f*-ena. **I**. Enkelt. *Det första verkliga f-et* utgavs i England den 6 maj 1840; i Sverige hade C. G. Treffenberg redan 1823 föreslagit införande av ett slags *f*-e, men först 1855 jingo vi våra första *f*-en. *F*-en för lokalbrev. *F*-en i kartor, i rullar. *F*är jag köpa fem 20-öres *f*-en, helst av Gustav Adolfs(fri)märkena. *F*-e(t) bör anbringas i högra övre hörnet. *F*-en och helsaker såsom föremål för samling. (O)tandade, genomstungna, (o)stämplade, (o)begagnade, maku-lerade, perforerade *f*-en. *F*-en med vattenmärke. En samling svenska *f*-en, innefattande även skillingbanko(fri)märkena. Åkta, falska, förfälskade *f*-en. Album med däri insatta, uppklistrade *f*-en. Byta *f*-en (med ngn). Tjänstef-en. Porto l. lösen, lokal, paket[fri]märken. *Det föreslagna världs-f-et*. Jubileums-f-e. Engelska kolonial-f-en. Belgiskt seger-f-e. De s. k. Hamilton(fri)-märkena, en spekulering av de små staterna

i Mellanamerika, anses av *f*-ssamlare icke som *f*-en värda att samlas.

II. Ssgr ha formen frimärks-, ngn enda gång därjämte frimärkes-. Ex., i alfabetisk ordning. **1)** *F*-saffär, blott i samarbet. Abstr. o. konkr. *I f-saffären* vid ~. *Driva f-saffär*. *I går gjorde jag en god f-saffär*. Jfr *f*-shandel. **2)** *S. k. permanent f-salbum* där nya blad för nytillkomna *f*-en årligen kunna inhäftas. *Lichtensteins f-salbum*. **3)** *Därest i postkontorets frankoteckensförråd skulle påträffas f-sark*, som ~. **4)** *F*-sask t. e. att ha på skrivbordet. **5)** *F*-sautomater kommo hos oss i mera allmänt bruk år 1915. **6)** *F*-sbok. **a)** *Mindre f-salbum*. Nu har lillan också fått en *f*-sbok och börjat samla *f*-en. **b)** Bok till förvaring av obegagnade *f*-en (till försäljning l. frankering). **7)** Mest fackl. *Medan tillföre de svenska f-semis-sionerna kurserat under längre tidsperioder* ~. **8)** *Plånbok med frimärks- och visitkortsficka*. *Portmonnä med f-sficka*. **9)** *En f-sfuktare har konstruerats av en Malmöbo, Henrik Jönsson 1911*. **10)** *F*-sörening *f*-ssamlarförening. **11)** *F*-sförråd. Skiftnin-garna övergå i varann. **a)** *Postverkets f-sförråd utgör en avdelning av generalpoststyrelsens andra byrå*. Dd ~ en frimärks-valör tagit slut på *f*-sförrådet tidigare än beräknats. **b)** *Man kan inte ligga inne med alltför stora f-sförråd*. **12)** *Inom postkontors område anställas i mån av behov särskilda f-sförsäljare, som ~*. *F*-sförsäljning. **13)** *Blott i samarbet*. Jfr *f*-saffär. *F*-shandeln vid ~. *Öppna f-shandel*. *F*-shandlare. **14)** **a)** *F*-shäften med en del sällsyntheter där *f*-en uppsatts till salu. **b)** *Sedan april 1904 tillhållas d. postkontoren f-shäften, innehållande 30 à 20 märken av de vanligaste valörerna*. **15)** *Frimärkena inslås vid tryckningen, varje valör för sig, i paket om 30,000 märken = 300 halvark eller s. k. f-skartor (som alltså innehålla 100 märken)* Postboken 1915. Jfr *f*-srulle. **16)** *F*-sldda. **17)** *Den nya f-spresen levererar f*-ena i större rullar, tryckta och gummerade 1920. **18)** *F*-srullar infördes hos oss 1920. En frankeringsappa-rat avsedd för *f*-srullar. *F*-srullarna, vilka man önskade ersätta med de gamla *f*-skartorna febr. 1921. **19)** *Är du också f*-ssamlare? *Ivrig f*-ssamlare. Den år 1886 i Stockholm bildade *f*-ssamlarföreningen antog 1900 namnet Sveriges filatelistförening. Den Roth-schildska *f*-ssamlingen i Paris anges redan år 1907 vara värd flera hundra tusen francs. Slå sig på *f*-samling oftare 'på att samla *f*-en'. **20)** *F*-sspråket hemligt 'språk' varvid *f*-enas färg, deras placering på kuväret m. m. spela en roll. **21)** *I Tyskland utges en mängd f*-stidningar. **22)** *Erforderliga leveranser av f*-stryck. De nyaste svenska *f*-strycken. Före-ståndaren för generalpoststyrelsens *f*-stryckeri. **23)** *För att finna en vacker f*-styp. **24)**

F-supplagor. 25) *F-surval* urvalsändning av f-en, utan köptvång. 26) *Att Sveriges Filatelistförening redan dr 1911 ~ anordnat en f-sutställning.* 27) *Då vid ett tillfälle ~ en f-svalör tagit slut på ~.* 28) *F-svurm* abstr. (även 'f-svurmeri') o. konkr. (om person).

Syn. (ibl.:) märke, postmärke; (vidare äro:) postvärdetecken, frankotecken, frankeringsstecken.

-märk|e². Sjöv. Märke som man vid segling tager för att gå fri ett grund. *F-e ~ markeras av två båkar, stänger, ett par träd eller kullar, som hållas överens G. Stenfelt.* **-mäst|are;** -erskap. Om äldre fhdn. Hantverksmästare ej beroende av skrä.

- och rättighet. Nästan blott i plur. Jfr frihet. **Syn.** (f-er:) privilegier, friheter. **-område.** Skr., mindre vanl. *Är ~ intagen i tyska tullområdet med undantag av två små f-n om tillsammans 1.15 kukm.* **-ort.** Sälls., skönl. *Med sina stamförvanten f., Hunneberg ~ till mål om ålgo.* **Syn.** skyddsort, fridlyst plats, fristad. **-pass.** Vanl. bildl. o. ngt skämts. *Få f. bli avkörd. Ge ngn f. avsked på grått papper l. d.* **-passagerare.** Vanligen om en som smugit sig ombord för att få resa gratis. Ofta skämts. o. då även friare. *Vi ha fått en f. Att nio f. gömt sig ombord. Va ä du för en f.? vem har givit dig löfte att komma med l. d.* **-planter|a;** -ing (med plur.). Trädg. o. d. *Kan f-as under somnaren, men övervintras i kallhus. Växter, som förut stått f-ade i bänk eller på kalljord.* **Syn.** plantera i det fria l. för sig.

-plats. 1) Allmänna. T. e. l. på teater, konsert l. d.; i skolor; på försörjningsinrättning osv. *Få f. på ~. Inrätta flera f-er. Ha f. 2)* I lekar. T. e. i bollspel plats där man icke får brännas; i 'hoppa hage' ruta där man får vila; i 'jägare och hund' ställe där villebrådet ej får tagas osv. *Lika som i 'hök och duva' utmärker man tvenne f-er, en i vardera ändan av lekplatsen vid 'björnleken'.* **-poliklinik.** Klinik där man fritt får komma o. söka läkare o. ibl. även kan få behandling. *Att på f-er erhålla god sjukgymnastisk behandling Patrik Haglund.* **-pollett.** -religiös. Hos oss = frikyrklig (jfr d. o.), ehuru detta bruk stundom ogillas (i Tyskland nyttjas motsvarande ord om 'religiöst sammanslutna fritänkare'). *De f-e. En f. riktning. Ett f-t drag hos ~. Det nya F-a studenthemmet i Uppsala invigdes jan. 1921.* **-res|a.** Mindre vanl. för 'fri resa'. *För på våra järnvägar.* **-rörelse.** Skr. Mindre vanl. *Denna religiösa f.*

-samtal; -sområde; -srätt. Ifråga om telefon. *Ha rätt till så och så många f. (om dret).* *I stället för de nuvarande f-s-områdena införas sålunda taxexområden ~*

1915. *Trots att Stockholmsabonnten har större f-srätt.* **-sedel.** Intyg om befrielse från skyldigheten att fullgöra värnplikt. **-seglare.** 'Finare' (o. ngt äld.) namn på fribytare, sjörövare, pirat. Även bildl. *En f. i politiken.* **-sinnad.** Mest i politisk mening (x konservativ o. ibl. moderat, ofta även x socialdemokratisk). *Karl Staaff, som då var det f-e partiets, de f-es ledare. 'F-e klubben' i Stockholm, som stiftades 1900, vill »sammanföra personer av f. politisk åskådning till sällskapligt umgänge och arbete för f-e idéers förverkligande.* *F-e landsföreningen, Sverges f-e partis landsorganisation bildad 1902; har bl. a. verkat för val av f-e riksdagsmän. Arbets i f. riktning. Utpräglat f. till sin politiska läggning.* Även friare. *I sin vetenskap hör han till de mest f-e, i det politiska håller han gärna på det bestående.* **Syn.** vän av framåtskridande, reformvän(lig), liberal, frisint; (ibl.:) obunden av förutfattade idéer l. av gamla läror, fördomsfri. **-sinne.** Jfr föreg. *En släkt känd för sitt f. Norrlandsf-t.* **-sint,** =, [-are]; -het. Adjektivet mindre vanl. än 'frisinnad'; jfr d. o. *De f-a idéernas tillbakagång. Av mer eller mindre f. läggning. Politisk f-het liberalism.*

-skalar|e. En som man inte kan hålla reda på, som löper hit o. dit l. löper vilt, ibl. galenpanna. *Den där valpen blir nog en riktig f-e. Att vi blir av med den f-n, greven Hj. Bergman.* **-skar|a;** -eämförare; -eman. Sgrna mindre vanl. Vanligen om smärre (o. mindre organiserade) frikårer. *Garibaldis f-or. Han var korporal vid en f-a och ~.* **-skilling.** Lagt. Avgift som, utom stadgad lösen, erlägges i stad då lagfartsbevis utfärdas på grund av köp, byte l. gåva. *Är egendomens värde icke högre än 1,000 kr., erlägges i f. en krona; är värdet högre, uppgår f(-en) till 2 kr.* **-skjuts.** *Jag fick f. sista biten, då en hygglig bonde bad mig stiga upp i sin kärra. Ofta skämts. o. bildl. Åka (på) f. ibl.: utan lov. Ge ngn f. även t. e. utför trapporna = kasta ut ngn.* **-skola.** Avgiftsfri skola (öppen för alla). *Shakespeare fick sin första uppföstran i Stratfords f. C. R. Nyblom.* **-skott.** 1) Jfr friskytt o. frikula. *Kulor vilka göra f., dvs. träffa på vilket avstånd som helst.* 2) *Vid träff av pricken beviljas ett f. utan avgift.* **-skulptur.** Till f. räknas bildstoder, byster, grupper (x relief). *Kungsträdgården är ~ genom sin art särskilt ägnad för uppställning av f. av mindre dimensioner ~.* **-skytt.** 1) Enligt folktron en skytt som stod i förbund med djävulen o. därigenom fått 'frikulor' som träffade på vkt avstånd som helst. Jfr frikula o. fri-skott. *Webers F-en.* 2) Ngn gång = krypskytt. 3) Säll. bildl. = en som riktar sitt anfall än mot det ena partiet än mot det

andra; som är fri (o. oberäknelig). *Rudolf Walls F-en*, en i Stockholm 1848—57 utgiven pigg veckotidning. **-skölj|a** *n*. Fast form huvudsakligast i perf. part. *Det f-da berget* Carlsons Geogr. Skärgårdssocknarna med sina f-da hållmarker, kobbar och skär. *F-d* av regnet, från jord.

-slag. Idrotts. o. d. Extra slag t. e. i hockey o. bandy, i krocket, i 'tre slag och ränna'. *Få ett f. -släpp|a *n*. 1) *Knappt var bataljonen sålunda f-t, förrän ~ H. Hjalmarson.* 2) *F-t mot borgen lösgiven, frigiven, 'utsläppt'.* **-spark**. Idrotts. T. e. i fotboll. *När en f. blivit tilldömd ~. Döma f. Äro att betrakta som f-ar.* **-spektakel**. 1) Allvarligt. Numer blott om äldre fhdn. 2) Skämts., bildl. Huvudbet. *På det att talgoxarnas huggsexa skulle kunna bereda oss ett gott litet f.* Gellerstedt. *Det var ett f., må du tro, karn svor och käringen gret. Ställa till med ett riktigt f.* Du gör oss bara till ett f. **Syn. 1)** gratisskådespel, folkskådespel; 2) gratisnöje; ibl. fasligt spektakel. **-språkar|e**, (-e)n, -e. Jfr följ. *En oförfädderlig f-e.* **-språkig**, -t, -are; -het. Som talar rent ut l. öppet l. obetänksamt om vad som helst, som frimodigt l. hänsynslöst säger vad som helst till vem som helst. *Lite för f. Han är mer än f., han är oförsämd. En stundom rätt välgörande f-het. Med en f-het, som ~. Min f-het svär alltför mycket emot deras trängsinne.* **Syn.** frittalig, (jfr även fri).*

-stad; -srätt (asylrätt). 1) Mer 'egentl.'. a) *Konstantinopel blir enligt detta förslag f. med en del av Tracien som uppland 1919.* b) Mark med anslutning till 2. Och slutligen förklarades staden [Marstrand] även för en fristad, där alla, som flytt ur Sverige för gäld eller brott, vilka ickeingo å liv eller ära eller voro statsbrott, skulle få slå sig ned utan fara för sig själva och sin egendom. 2) Bildl. Huvudbet. *Finna en f. hos ngn (på sin ålderdom).* Skänka en f. åt ~ med person- l. saksbj. *Kyrkorna voro under medeltiden säkra fristäder för alla slags brottslingar E. G. Geijer.* Våldföra sig på kyrkans f-srätt V. Rydberg. **Syn. 1)** fri stad; 2) asyl, fredad ort, (okränkbar) tillflyktsort, område där ingen får antastas. **-stat**. Republik (x monarki). *Orange-f-en*, en brittisk besittning. **-stund**. *Få (sig) en liten f.* Morgonen är hans egentliga f. M. Lamm. *Så fort han har en f., går han ut i naturen. På f-er. På f-erna (mellan arbetet, läsningen).* **Syn.** ledig stund, vilostund, (en stunds) ledighet; ibl. fritimme; (ibl.) lov(stund), 'kvart'. **-stående** se fri- l. fritt- nedan. **-ställ|a**. Skr. Först för ett par år sedan kom jag mig för att f-a honom [en asktelning], och han var nu på väg att hämta andan Gellerstedt. Här är varje revers fullt f-d,

utan annat samband med de andra än num-
merföljden för ordningens skull. **-syn**. Min-
dre vanl. Andlig f. Rösiö. *Den trots all f. ~ mera livsfrämmande Erasmusstypen* Hj. Lindroth. **-synt**, =; -het. Mindre vanl. *Jag ser dig, hög och varm och f., såsom du i min barndom gick före mig på stigarna genom skogen Rösiö.* **-säg|a** *n* l. (särsk. i smtl. **-säg|a** *n*; [-else]. Skr. Särsk. i fast form mindre vanl. än 'frita(ga), frikalla, förklara fri (från)'. *Det säger jag mig fri ifrån fritar jag mig från l. det vill jag ej längre vara med om l. ha att göra med.* **-säng**; -sfond. På sjukhus. *Varjämte han donerade en summa till en f. på Akademiska sjukhuset, avsedd för sjuka från hans hemsoc-ken.* För att utgöra en f-sfond [på lasa-
rettet] för underlydande från ~. **-söndag**. Söndag då en tjänsteficka l. d. har fritt. **-ta|ga** *n*; [-gelse]; [-gning]. 1) Från skyl-
dighet l. d. *Du kan lika litet som de andra f-(ga)s från (skyldigheten) att inlämna upp-
gift.* Att de fritogo kammarherren från fullgörandet av klausul 11 i ~. Skulle du ensam vara f-gen från ~! *F-gna från att den dagen bära uniform.* *F-(ga)s från an-
svar.* Förteckningen på varor, f-gna från klädesransonering. *F-gelse från ngn skyl-
dighet.* 2) Från beskylldighet l. d. Nej, det vill jag verkligen f-(ga) honom från. *Man kan svårligen f-ga greve Ankarsvärd från äregrighet och begär att utmärka sig M. J. Crusenstolpe.* **Syn. 1)** befria, frikalla; 2) frisäga, fria. **-talig**, -t, -are; -het. Skr., ofta skönl. Rättfram, fördomsfri, f. om general Sven Lagerberg. *Genom sin trot-siga f-het V. v. Heidenstam.* **Syn.** frispråkig. **-tid**. Sin f. använde han gärna till ~. Att han till och med tagit sin f. i anspråk för att ~. Jag har gjort det på f. Inkräkta på f-en, ngn's f. För liten, kort f. (för att kunna hämta sig). Under f-en (från läsningen, från departementet osv.). Ta sig (en väl lång) f. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) ledighet, ledig tid l. timme, vilotid, ferie(r), semester, fristund, fritimme. **-timm|e**. *Få en extra, en opåräknad f-e.* Om man undan-tager f-arna och mattimmarna. **Syn.** ledig timme. **-trapp|a**. Mest fackl. Trappa i det fria. *En ståtlig f-a, oftast av hela temp-
lets bredd.* När Gathenhielm klev ut på resi-densets höga f-a, såg han ~ H. Gyllander. *F-orna till Kapitolium i Rom.* **-tänk|are**; -artidskrift; -eri; [-erska]. En som tänker självständigt (o. vanligen i strid mot ned-
ärvda åskådningar); särsk. en som i reli-giösa frågor vågar lita på sitt eget tänkande; (ibl. nära) gudsförnekare. *F-are som deisterna, Spinoza, Voltaire.* Jag kallar mig f-are, därför att min inbillning bygger utan den teologiska bilden, men någon f-are har aldrig funnits till. Alla tänka vi bundet V. v. Heidenstam. *F-are jag nämns, det*

är min heder, / friboren är jag och jag tänker fritt Runeberg, Döbeln vid Juutas. *F*-eriet skiljer sig således ej blott från den historiskt givna kristendomen och judendomen ~, utan jämväl från den med detsamma nära besläktade rationalismen ~. **Syn.** (ibl.:) deist, naturalist, gudsförnekare, ateist. **-tävlan.** Oftare särskrivet.

-vakt; -skväll. Sjövä. Det vaktmanskap ombord å fartyg som för tillfället är vaktfritt; även vaktfrihet. **1)** Vid segling nattetid är det önskligt, att »frivakten» har erforderliga kojplatser utan att ~ G. Gartz. Till kajs, f. **2)** Ha f. vara vaktfri. Hej, alla sjömän, som gå i f. / och söka flickor på kaj och krog G. Johansson. **-veckla.** Kommerskollegium har icke ~ utan vidare föreslagit de s. k. lätthelgdagarnas slopande och ersättande med en sammanhängande f-a. Märk särsk. om 'slankveckan' vid tjänste folks oktoberflyttning. Under f-an. **-vikt;** -sberättigad; -srätt. På järnväg (o vikt varför betalas, övervikt). För dylikt gods medgives ~ ingen f. *F.* för l. å resgods. I f. medräknas icke vikten av oförpackad velociped; för sådan utgår särskild avgift Järnvägs-handbok. *F.* 25 kg. Tjugofem kg. i f. för hel personbiljett. Å tyska, österrikiska, schweiziska och franska banor har man ingen f-srätt. På baksidan av f-sberättigad biljett Järnvägs-handbok.

-villig, -t, [-are]; [som subst. ngn gång med best. form på -en]; [-en, adv.]; -arbete; -het; -hetsgymnastik, -hetssystem m. fl.; -kår; -system. **I.** Enkelt. **a)** Adj. *F.* avgift. Avgiften är f. Genom f-a gdvor. *F.* a bidrag mottagas med tacksamhet. Insamlat på f. väg även 'f-hetens väg'. *F.* a skytteväsendet. Staden har f. brandkår. Sverges f-a motorbåtskår. Sparade brödkuponger mottagas hos Stockholms f-a brödesparing 1917. För förtjänst om den f-a sjukvården. De svenska skogarnas rika, f-a bärskördar. **b)** Adv. Gjorde han det fullt f-t? *F.* t åtaga sig ngt. *F.* t avstå från ngt. *F.* t ge sitt samtycke (till ~). *F.* t kommer han icke att vika. **c)** Som subst. Svenska krigs-fen Paul Peters, vilken 20-årig inträdde som f. i tyska armén. En skara f-e t. e. krigare, arbetare. En-l. ettårsfrivillig. **II.** Segr. Ex. **1)** Socialt f-arbete. **2)** På f-hetens väg. Med f-heten var det nog klen. Vädja till f-heten. Erland Hjärne, *F.* het eller dlåg-gande? föredrag i reservbefälsfrågan 1914. En hel del siffror från f-hetsrekryteringen. *F.* hetssystem i kyrkligt avseende religions-samfunds bekostande av präst etc. gm frivilliga bidrag. **3)** Kyrkliga f-kåren i Uppsala en av Upps. Kristliga Studentförbunds 6 avdelningar, bildad 1910 av E. Billing o. M. Björkquist; utger Vår lösen, ungdomslighetens organ. **Syn.** självmant, opåmint, av sig själv, av (egen) fri vilja, utan

(allt) tvång, tvångsfri, självvillig, av egen drift, spontan, utan påstötning l. påtryckning, utan påverkan utifrån, (fullt) fri l. avsiktlig, oombedd, ej nöddag l. tvingad, ej (på)tvingen, som man själv åtagit l. ålagt sig, självåtagen; (ibl. nära) godvillig. **-volt.** Ofta som två ord. Utan hjälp av händerna. Att jag skulle visa, om jag verkligen kunde slå en f. Slog några f-er och hjulade. Och slog f-er över myrstackar Erik Palm. **-våg**en, -et, -nare. Skönl., sälls. Fattade syster min det djärva och f-na avslutet att ~ Fröding. **Syn.** djärv, (fri)modig, oförskräckt. **-år.** **1)** Ibl. = frihetsår, se d. o. **2)** Hos judarna. Vart 50:de år var 'friår l. klångår' l., med den nya bibelöversättningen, 'jubelår'.

— **Fri-** l. **Frittliggande,** =. Om byggnad m. m. som ligger öppet till nyttjas helst 'frittliggande'; 'friliggande' är väl mest fackl. Ladugården bildar en friliggande, ofta alldeles rak länga. Halmpressar ~ med en eller två friliggande bindapparater. Angpanna, fristående eller friliggande. En frittliggande, tornlik byggnad. Frittliggande kulle med några aspar. **-stående,** =. 'Fristående' är den vanl. formen, 'frittstående' mer tillfälligt. **I.** 'Fristående'. **1)** 'Egentl.' **a)** *F.* pelare. Trä f., halvrunda flyglar. Vägghasta eller f. karstätt. Siloret ~ har placerats i montrer, dels vid fönstren, dels f. **b)** *F.* övningar, rörelser, gymnastik fri, utan hjälp av apparater. **2)** Bildl. Verka (konstnärligt) f. t. e. om figurer på en tavla. Detaljer finnas ej för honom, han ser dem väl, men icke som f., en för sig. Inledningspartiet, som ju är rätt f. från den övriga dikten. *F.* (bestämda) artikeln t. e. den ädle mannen, det vackra huset x slutartikeln l. suffigerade (vidhängda) artikeln. Fredrik Horn, Några ord om s. k. fristående satsförkortningar, Språk och Stil 18.75 ff. t. e. latinets ablativus absolutus l. vårt 'noga överlagt, (måste man ~)'. **II.** Frittstående. En frittstående ungbjörk. **Syn.** som står fritt (utan beröring med annat), (som står) för sig (själv), enstaka (belägen), isolerad, avskild (från annat), fri, avsondrad, ibl. ensam(t)stående, ibl. avsidet. — **Frittbelägen.** En f. sommarvilla med fasaden mot söder. **-hängande,** =. **-svävande,** =. Ofta bildl. *F.* teorier utan beröring med verkligheten luftiga, lösa.

— **Fria** l. -ade, -as. **1)** Lagt. o. d. Huvud-användning. **a)** Hellre f-a än fälla. Svea hovrätt, som redan förut fällt f-ande dom. Att efter meddelandet av hovrättens utslag ytterligare utredning, som gått i f-ande riktning ~ förebragts hos k. m.t. Ett f-ande vittnesmål. **b)** Refl. *F.* a sig med l. genom ed (från en beskylldning). **2)** I allmänare men mindre vanl. bet. **a)** Lyckas fullkom-

ligt *f-a* sig från misstanken om egoistiska suften. *F-ad* från misstanken om ~ Strindberg. **b)** *Fan f-ar* länge de sina. **c)** Ibl. äld. Utan jag skall *f-a* mitt folk utur edra händer Fab. Månsson. Hava *f-at* Talma-lapparna från mången av deras farligaste fiende, vargen. **Syn.** 1) frikänna, avkunna l. fälla (en) friande dom, förklara icke skyldig; (*f-a* sig) styrka sin oskuld o. bereda sitt frikännande; 2) 'rena', rentvå; rädda (ur rättsvisans klor), 'klara', ibl. hjälpa; befria.

Fria², -ade, [-as]. **I.** Egentl. 1) Huvudbet. Två dar hade de varit bekanta, och på den tredje *f-ade* han (till henne). Kan bror säga mej, om man faller på knä nu för tiden, när man *f-ar*? Nu gick hon och undrade, om han skulle komma sig för (med) att *f-a*. *F-a* till mästarens dotter. *F-a* och få *f-a*. Icke ett ord, förrän Per är i jorden, sa' käringen, när drängen *f-ade* på begravningsdagen. *F-a* skriftligt, i brev. *F-a* för ngn vara böneman. När det är skottår, och flickorna få *f-a* (själva). *F-a* på narri en lek: man delar sig i två partier (flickor o. gossar) o. varje flicka väljer sin make, var-efter gossarna en och en få gå in och försöka sin lycka tills de träffa den rätta. 2) I tre dr har han gått och *f-at* (till äldsta dottern), men han *f-ar* nog förgäves. **II.** Bildl. Det är (inte flickan, utan) pengarna han *f-ar* till. Den som *f-ar* till olyckan, får säl- lan korgen. Jag tror du *f-ar* till den goda pannkakan, jag! *F-a* till en biskopsstol. **Syn.** **I.** 1) begära till äkta, fråga om ngn vill bli ens hustru, förklara ngn sin kärlek, framställa giftermålsanbud, anhänga om l. begära en flickas hand, gilja (högt.); 2) slå (för), göra sin kur, kurtisera; **II.** (ibl. mer l. mindre nära:) kasta sina blickar (på), söka vinna, fika l. sträva efter. — **Friar**[e], -(e)n, -e; -annons m. fl. se II; [frierska, skämts.]. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. 1) Vara kringsvärdad av *f-e*. Avvisande mot sina *f-e*. Hon har haft många *f-e* redan. Dottern spann, och tårarna rann, men aldrig kom den friarn fram. Natt*f-e* om nattgång. 2) Ngn gång = böneman. 3) *F-e* till biskopsstolen. Taburet*f-e*. Mat*f-riare*. **II.** Ssgr. Ex. *F-annons* oftare 'giftermålsannons'. Skriva ett *f-brev*. *F-eed* är både rund och bred. Stå, vara på *f-fot* på väg (för) att fria. Stadd på *f-färd*. En misslyckad *f-färd*. *F-(e)lek(en)* 'fria på narri'. Att mitt under brinnande termin utan att underrätta vederbörande göra en *f-eres* ända ned till Gävle. Vara på *f-staten* skämts., äld.: vara ute och fria. Den långbente gymnaren [haren] är stadd på *f-e*-stråt den här tiden på året. Gå i *f-etankar*. Jag är ute i *f-ärenden*. Vara stadd i *f-ärenden* på friar-l. giljarstråt. Komma i *f-ärende*. **Syn.** **I.** giljare; (ibl. nära:) kurtisör, älskare, 'beundrare'; ibl. böneman; ibl. aspirant. — **Frieri**, -(e)t, -er. Hans tilltänkta *f-*

till ~. Och så kom det ett formligt *f-*. *F-et* lär ha försiggått på balen i lördags. *F-* och brödbakning lyckas inte alltid. Även bildl. Ett misslyckat *f-* hos socialisthövdingen. **Syn.** giljande, (ibl. nära) hyllning.

Frid¹, -en, [-er]. Man kunde tänka på att uppdelat ordet i två; dock vålla särsk. en del ssgr svårigheter (t. e. fridlysa o. fridlös). **A)** Enkelt. Bet. icke alltid skarpt skilda. **I.** Huvudbet. Utan plur. 1) Bibl. o. högt. **a)** *Ha(va)*, äga, [*vara i*], vinna *f-* med Gud. **b)** *Lysa* (Herrens) *f-* över huset, över församlingen, över den döde. *F-* över hans stoft, över hans minne! Vile han i *f-!* Vila i *f-*. Giv oss din *f-*, o Jesu! Åra vare Gud i höjden, *f-* på jorden och människorna en god vilja. *F-* (vare) med eder! Herre, nu låter Du din tjänare fara i *f-*. ty ~. Må du besinna vad din *f-* tillhör(er)! betänk dig väl och gör intet orätt, låt ditt samvete tala; även vard. (till 2). Jordens oro viker / för den *f-*, som varar; / graven allt förliker, / himlen allt förklarar J. O. Wallin. Dödens, gravens *f-*. Det bodde nyss en himmelsk *f-* i mitt förtärda hjärta Runeberg. Ingenstädes fann han den *f-* han sökte. Den *f-*, som lägrat sig över det tärda anletet ~. Störa ställets *f-* jfr II 2. En fens boning. Bättre än fens är farans famntag V. Rydberg, Snöfrid. Hjärtats, sinnets *f-*. Sinnes-, samvetsfrid. Söndags-, helgdagsfrid. **c)** *F-* och farväl! avskedsord; jfr 'f. vare med eder!' 2) Allmänare; även vard. **a)** *Hälla f-* (med grannarna). För (hus)fens skull. **b)** Pelle Molin, En fens förmiddag ironiskt. En *f-*, som icke lät sig störas av nðgonting, och som man kunde kalla 'grötfrid'. Lill-Joel, som ingen *f-* hade, så länge morkullorna drogo sitt kvällsträck Gust. Johansson. Sitt stilla, pojke, har du då ingen *f-* i kroppen! I *f-* och ro tänka på ~ mer säll. 'i ro och *f-*'. **c)** Vard. I hälsningsformler o. skämts. förmildrade kraftuttryck. *F-* på dig. *F-* (med l. på dej), gamle gosse! både när man träffas o. vid avsked. Far i *f-!* ajö me dej. Va i hela *f-en* ä de nu dd? Det kan man väl se på hans ögon, i fens dagar. Men varför i fens dar, som Brita uttryckte sig, kunde man inte behålla illusionen? Fanny Alving. Men hur i hela *f-en* hade det kommit hit upp? **II.** Hist. bet. o. lagt. 1) Med plur. I de gamla lagarna nämnas olika slag av *f-er* såsom kyrko-, tings-, hem- och kvinnofrid samt påsk-, pingst- och julfrid. Om *f-(en)* brutits ~. Pålysa *f-*. Frodefen Nordens guldålder. Konungsfrid är i den äldre svenska rätten den av konungen särskilt hägnade *f-*, vars brytande medför hemfallande under konungens straff K. G. Vestman; x folklig *f-*, folkrfid. 2) Utan plur. Bryta, störa *f-*. Grifte-, hemfrid. **B)** Ssgr med formen frids- äro bibl. l. hist. (säll.

allmännare såsom 'f-sälskande'); de med formen *frid-* ansluta sig ibl. till den hist. bet., men ha oftast allmännare bet. o. användning.

Syn. A) 1) fred, (frids)helgd, lugn o. stillhet, samvetsfrid, samvetsro, sinneslugn, sjäslugn, själsro, (själa)ro, sinnets l. hjärtats ro; (ibl. rätt nära:) stillhet l. 'klarhet' l. mildhet l. saktmod; **2) c)** hej; 'världen'; **II.** rättslig ordning o. säkerhet, lagbunden ordning, ordning o. trygghet (under rättens herravälde), allmän säkerhet; (påbjuden) fridshelgd; ibl. okränkbarhet.

— **Fridfull;** -het. Ofta bibl. l. skönl. *Tillkännagives, att min son ~ efter en kort sjukdom f-t avsmnade i en ålder av ~.* Overallt ur varje vrå vinkade trevnaden, inbjudande och sällhetsbådande, ett f-t välkommen emot den nyvalde predikanten, då han ~. (En) f. afton i skärgården. En f. sommar dag. Sökte upp en f. plats i parken. Det lilla templet, f-t bäddat i björkarnas grönska. Ställets f-het. Säll. (ngt vard.) om person. Han är så f. av sig det är en sådan (frid och) ro med hm, han skänker ett sådant lugn o. trevnad. **Syn.** fridens, fridfylld, lugn, stilla, ostörd, klar o. lugn, (ibl. nära:) mild l. ock fredlig, fridsam l. vilsam. -**fyld.** Skönl., mindre vanl. -**färdig;** -het. Skr., gärna skönl., ngt åld. för 'fridsam'. En f. konung.

-**lys(a);** -ning (med plur.); -ningsbestämelse; -ningslag; -ningstid (ibl. 'förbjuden tid'). F-ningen avser att ge skydd antingen åt jordområde (planteringar, naturparker, vissa växter osv.) l. åt allmännyttiga anläggningar (järnvägar, kanaler, telegraflinjer m. m.) l. ock att bereda skydd åt djur som då under viss tid ej få jagas l. fångas. Arbetsplatsen f-tes i går på begäran av arbetsledaren. F-t område uttrycket även bildl., t. e. Då verkligheten bryskt trängt sig in på hans eget f-ta område. Låta f-a en holme (såsom naturminne). F-t skog, mark, plantering. F-t jätteek. Fjällbruden (*Saxifraga cotedon*) f-tes i Jämtlands län. F-t vilt. F-ning av mulbetesmark, av järnväg, av vilt. F-ning av för lantbruket nyttiga fåglar, K. kung. 8 nov. 1912. Av den största betydelse för älgstammen ha senare tidens perioder av total f-ning varit Sven Ekman. De första f-ningsbestämmelser för älg, som ~. Skyddade genom f-ningsbestämmelser Th. Högdahl. År 1864 stadgades f-ningstid för haren och ~. Även bildl. Det är ett ämne, som vid dessa diskussioner bör vara f-t. **Syn.** ge laga l. skänka lagens hägn l. skydd åt, förklara okränkbar, genom lag skydda mot ofredande, förbjuda tillträdet till, belägga med (bötes)straff beträddandet l. tagandet av, förbjuda all jakt l. jakten på l. fiske(t) av, (vid ansvarspåföljd) förklara fredad; ibl. förbjuda l. göra till

tabu. -**lös,** -t; -het. Mest skönl., högt. De två bet. (fredlös o. utan frid) hållas ofta icke isär. F. är jag i min hembygd. f. i min egen barm Tegnér. F. jagad, lik en hind i skogen Stagnelius. Förklarad f. **Syn.** 1) utan (samvets)frid, jagad av samvetskval l. sin oro, (ständigt) orolig; 2) fredlös, förklarad i akt, ställd utom lagen; ibl. förskjuten l. utstött.

-**sam,** -t, -mare; -het. Var f., var din oväns vän Psalmboken. From, fördragsam, fridsam, glad och trogen | går sin gång i mästarns spår en kristen Runeberg. Varen f-ma inbördes! Saliga äro de f-ma, ty de skola kallas Guds barn. F. och lycklig sammanlevnad. Av en f. läggning. Ha ett f-t sinne. Känd för f-het och ~. Med f-het bemöta ~. Men är du småfågelsvän ~ så går du f-t din väg Gellerstedt. En f. vrå längst ned i trädgården. **Syn.** fredlig, fredsl. fridsälskande, stilla, saktmodig, (ibl. nära) mild; ibl. fridfull. -**stiftande;** -are; -erska. Uppträda som f-ande, som f-are. Som de tydligen tagit med i egenskap av något slags f-erska. -**störande;** -are; -erska. Ett f-ande element inkom med ~. Intränglingar och f-are. Hon såg upp från sitt arbete och gav f-aren en skarp blick. En f-erska, som helt vände upp och ned på det lilla samhället. **Syn.** ibl. orostiftare. -**säll.** Åld., skönl. En f. konung fredsälskande; under vkn landet fått njuta fred. Kung Fjalar sitter hemma i f-t land | och gömmer i blidhet hjärta sin fröjd Runeberg.

— **Fridsboning** mest. bibl. -**brott.** Hist. o. lagt. Förbrytelser mot allmän ordning o. fred. I äldre tider särsk. ifråga om de 'högre friderna' (vid sidan av den allmänna friden). Vissa svärare f. stämplades ännu i 1734 års lag som edsöresbrott. Kap. 11, strafflagen, 'Om f.', handlar bl. a. om störande av gudstjänst och griftefrid, av hemfrid, av friden i konungens slott eller gårdar, i riksdagen, å allmän plats, av offentlig förrättning osv. Åtskilliga handlingar som förr utgjorde f. anses ej mer som sådana. Fordra borgen av dem, av vilka f. kunde befaras. **Syn.** (ibl. nära:) edsöre(s)brott l. hemfridsbrott. -**bud;** -bärare. Bibl. F-et från ovan. -**furst(e).** Bibl. Om Kristus. Kristus, världens frälsare, försonaren och f-en. -**helgd.** Mindre vanl. F., medgiven åt ~ vissa ställen l. personer D. A. Sundén. -**hålsning** bibl. -**kyss.** Bibl. Broderskyss. -**lag.** Ofta i plur. Birger Jarls f-ar. -**ort.** Mindre vanl. Fredad ort, fredsområde, (natur)skyddsområde. -**palm.** Bibl. o. skönl. Räcka ngn f-en. -**röst.** Bibl. o. skönl. Tegnér's dikt 'Fridsröster'. -**tecken.** Bibl. o. skönl. -**älskande** skr. -**ängel.** Bibl. o. skönl.

Frid², neutrum ej anträffat, -are. Skönl. o. åld. (om fornnord. fhdn); mindre vanl.

Östen hade en dotter, benämnd Ingeborg, vilken var mycket f. och skön A. Fryxell. F-are mö var svårt att finna. **Syn.** fager, dejlig.

Frigätörvagn (-tårr-). Kylvagn. För skötsel och isning av s. k. »f-ar» gälla särsk. bestämmelser Järnvägshandbok. — **Frigidarium** (-g-); -um l. -et, -er. Kallrum i romerskt badhus; kallrum i drivhus. Och det gamla orangeriet iordningställes, dock endast som f-um.

Frikadell, -en, -er; -soppa; -sås. Mest plur. Små (sopp)köttbullar (av färs l. kokt kött). Grönkål med f-er. F-er av kalv. Höns-, kalv-, fiskf-er.

Frikassé, (-e)n, -er; -sås. Småskuret kokt kött i (citron)sås, 'småstuvning', köttstuvning. F. på kalv. F. av oxtunga. Hönsfrikassé med truffel. **Frikasseria**, -ade, -as; -ing (med plur.). Tillreda som frikassé, göra frikassé av (ett stycke kött).

Frikativ (l. oftare frik-); -t. Språkv. F-ä ljud jfr följ. **Frikativa** (l. oftare frik-); -an, -or. Språkv. Ljud som frambringas därigen att talkanalerna göres trängre så att gnidning (friktion) uppstår m. n. förträngningens väggar. F-or äro t. e. f, v, s, r, j. **Syn.** spirant, 'rivljud', 'gnidljud'. — **Friktion**, -en, -er; -selektricitet m. fl. se II. Fys. o. tekn. samt ibl. allmännare. Det motstånd en kropp röner vid rörelse utefter ytan av en annan (beroende dels på adhesion dvs. 'vidhäftningskraften', dels på ytornas ojämnheter som göra att de gripa in i varandra). **I.** Enkelt. *Glidnings- l. släpnings- samt rullningsfriktion. Coulombs lagar för f-en. För att minska f-en (mellan hjulen och skenorna). Hjul, som tjäna till att direkt överföra kraft och rörelse från en axel till en annan medelst f-. Stark f. På grund av f-en (mot ~). Även bildl. Utan f. utan att det 'gnisslade'.* **II.** Ssgr. 1) F-selektricitet/gnidningselektricitet. 2) [Kompass]rosens f-sfria upphängning. 3) Tekn. F-shjul där f-en får ersätta kuggar i o. för överföring av kraft. 4) Då en kropp förflyttas mot f-skraften. 5) En ideal, d. v. s. f-slös, vätska skulle, om den en gång bragts i virvlande rörelse i ett kärl med fasta väggar, aldrig stanna. Att vi i dem [= dessa företeelser] lärt känna en f-slös rörelse inom materien The Svedberg. 6) Elektriska influensmaskiner ha nästan fullständigt utträngt f-smaskinerna. 7) Undersökta och f-sprovade av Kungl. Tekniska Högskolans materialprovingsanstalt om lagermetalllegeringar. 8) Tekn. Vilar på f-skrullar metallrullar som avse att ersätta glidnings- med rullningsfriktion. 9) F-syta. **Syn.** gnidning, 'rivning', gnidningsmotstånd; ibl. nötning. **Frilla**, -an, -or. Mest om äldre fhdn, särsk. fornnordiska (där lagarna tillstodde f-or); eljest äld. o. numer mindre vanl. **I.** Enkelt. Konungens f-a. Laggift hustru var

Dyveke aldrig, hon blev icke annat än kung Kristians f-a. Åkern är ägarens hustru, men arrendatorns f-a. **II.** Ssgr ha antingen frillo- l. frille-. **Syn.** älskarinna, samkvinn, mätress, konkubin; (ibl. nära:) morganatisk gemål, hustru l. gemål till vänster. **Frille**- l. **Frillobarn**. Öakta barn, bastard, naturlig son l. dotter, oäkting, barn utom äktenskapet. **-dotter. -förhållande.** Enär lagen [i den skandinaviska Norden under hednatiden] godkände frilleförhållanden. **-son.** Skaffa grevevärdighet åt sina frillesöner om Fredrik I.

Fris¹, -en, -er (grav); -figur; -parti; -relief. Byggn. o. d. 1) Bandlikt fält under (tak)listan på yttervägg, rumsvägg m. m. Ibl. även om målning l. relief på ett sådant fält. Del av en fornrömersk f. (med bildframställning). Den kring byggnaden löpande f-en. Parthenonf-en. Och ett ljusare, smalare f-parti på pompejansk vägg. 2) Kakelugns- l. kaminfris, dvs. ett slags utsprång på vkt kan placeras ljusstakar, prydnadsföremål l. d. Mest som sista sgsled. **Syn. 1)** ibl. takbård.

Fris², -en [l. -et], -er (grav; artplur.); -rock. Ett grovt, tjockt o. långhårigt, doffelliknande ylletyg (till överrockar, säng- o. hästtäckan o. d.). Men en vildfrämmande människa och därtill en karl i f-rock! Z. Topelius.

Fris³, -en, -er (akut). F-erna, en gammal germansk folkstam, bodde vid tiden för Kristi födelse vid Nordsjökusten m. n. Maas och Ems; senare sträckte de sig ända till nuvarande Belgien samt funnos också på Slesvigs västkust (med öar), i Ditmarschen o. på Helgoland. Hos f-erna bibehölls sig urgamla germanska rättsförhållanden mera oförändrade än hos andra germanfolk, som uppgått i det frankiska riket ~. Ost-, väst-, nordf-er. **Frisisk**, -t; -a (kvinna o. språk). Jfr föreg. **I.** Adj. Den f-a nationaliteten. Modärna f-a dialekter. F-a öarna en lång rad av öar på nederländska o. tyska nordsjökusten ända till tysk-danska gränsen i Jylland. Ett av de rymliga skåp med två hyllor, som i gamla f-a hus tjänstgöra både som garderob och sängplats. Med äkta holländsk eller varför icke f. renlighet. **II.** Subst. Ex. F-an kan numer icke sägas vara ett utbildat litteraturspråk. Fornf-a kallar man vanligen f-an intill början av 1500-talet; sedan vädtagar nyf-an.

Friseria, -ade, -as; -kam m. fl. se II; -ing (med plur.; även mer konkr.); -ingsredskap m. fl. **I.** Enkelt. (Låta) f-a sig. Valf-ad. F-ad och pudrad. Konsulinnan med den f-ade pudeln. Rakning och f-ing. Damf-ing även om lokalen. **II.** Ssgr. F-kammen bör vara enbart grov (inte hälften fin, som de vanligen äro). Dam-, herrf-kam. F-kappa. F-kardor. F-lampa ~ för upp-

värmning av f-tången. [Rak- och] F'salong. F-tång ~ med vita benhandtag krustång, locktång. Syn. I. krusa, lägga i lockar, locka, bränna o. ordna (l. upplägga n l. uppsätta n) håret, kamma, (låta) sköta håret.

— **Frisör**, -(e)n, -er. Håruppläggnings l. håruppsättning (även konkr.), kamning, krusning av håret. *Bringa ngns f. i oreda. — Frisör*, -(e)n, -er; -fack o. -(s)biträde m. fl. se II; -ska l. frisös. 'Hårfrisör' l. 'hårfrisör-ska' äro vanligare än de enkla orden. Person som har till yrke att ordna (bränna, krusa, upplägga, kamma, klippa osv.) andras hår. **I.** Enkelt. *En mycket känd och skicklig f. Gå till f-skan för att få sitt hår upplagt till balen. II.* Ssgr ha formen *frisör*; ngn gång även *frisörs*. Svenska *f-biträdesförbundet. Inom f-facket. Uppgörelse i f-facket i Stockholm. F-föreningens yrkesskola. F-mästare. En f-mästarekurs, besökt av ~ 1919. Inom f-yrket. Syn. hårfrisör, barberare, perukmakare. Frisös*, -en, -er. Oftare (hår)frisör-ska.

Frisk m. fl. se under *fris*³.

Frisk, -t, -are. Bet. övergå ofta i varann. **I.** Sund (x sjuk, sjuklig o. d.). **1)** *F. (och kry) som en nötkärna. Jag har inte känt mig riktigt f. den sista veckan. Nu ska du snart bli f. igen. Doktorn säger, att han aldrig kan bli riktigt f. (ifrån sin sjukdom). Jag har inte på länge varit, känt mig så f. F. till kropp och själ. Komma fram f. och välbehållen. F. och färdig jfr (o)färdig. F. och blomstrande. Du ser f-are ut nu än i våras. Genom-, kärnfrisk. Märk det vard. Du ä ju inte f. klok. 2)* *Ha en f. och sund kropp. F. och rosig hy. Få (en) f-are färg. Kinderna började anta en f-are färg. F-a, röda läppar. Misse är inte f. om nosen idag, tror jag. 3)* *F-a, vita tänder. Plantorna voro gängliga och svaga, de äro säkert inte f-a, få se om de gå till. När detta sker på det f-a trädet, vad skall då ej ske på det torra?* bildl. Med anslutning till II o. III. *En f. telning på en gammal stam ofta bildl. II.* Bibehållen o. d. (x vissen; oklar, dunkel, urblekt; duven, unken, skämd, angräpen; kvalmig l. dålig osv.). **1)** *Ta in litet f-a blommor, är du snäll! Så att rosorna hålla sig f-a. De hålla sig f-are, om de få stå nedsänkta i kallt vatten över natten. Njuta av den f-a (vår)grönskan. Hit ofta Dagg, morgonfrisk. 2)* *Färgerna äro ännu lika klara och f-a (, som om de voro pålagda i går). 3)* *Lägg nu abborrharna på is, så håller di sej f-a tills i morgon! Det är omöjligt att hålla matvarorna f-a så här i rötnåden. Här-liga, f-a, nyplockade smultron. Vattnet var, smakade icke (alldeles) f-t. F-t dricka ej duvet l. nattståndet. Vin, (serverat) f-t från fat(et). F. fälla. F. smak. F. lukt. Du kände väl i alla fall, att det inte luktade*

f-t ur korgen? Hit ibl. Källfrisk. Jfr III nedan. 4) *Hämta f. luft. Ute i f-a luften. Öppna fönstren på vid gavel och låta den f-a luften spela in. Här bildser (det) f-a vindar för närvarande även bildl. Jfr III nedan.*

III. Märk ytterligare. **1)** Med bibet. av kall, sval o. d. Jfr II 4. **a)** *Vattnet smakade ovanligt f-t. Havets f-a sälla. I den f-a skuggan. b)* *Det är f-t, så det biter i öronen. En f. vinter(köld). 2)* Ny, oförsvagad m. m. **a)** *Kasta fram ständigt f-a (och utvilade) trupper till avlösning för de uttrötade. Där väntade oss två f-a hästar, med vilka vi genast fortsatte. Med f-a krafter åter ta i tu med arbetet. Hit ansluter sig snarast den ngt vard. speltermen Ge mig fem f-a! fem nya kort (ur talongen). b)* *På hennes ansikte syntes ännu f-a spår efter, av tårar. Medan sdret ännu är f-t, smärtan är f. Vi ska nog ha dig i f-t minne! hotande. Det är ännu i f-t minne, hur ryssarna den gången löpte. Medan minnet av händelserna ännu är (jämförelsevis) f-t. 3)* Med anslutning till bet. 'sund'. Ty såsom sådan bevarar Hedin likvisst alltfjämt det ungdomliga sinne, det f-a öga och denna kärlek till det underbara, som varit feernas gåva till honom. Ha en f. (och oförvillad) syn på livet. Ett f-t sinne. I F-a viljor föreligger även anslutning till IV. **IV.** Duktig o. d. Ofta som adv. **1)** *F-t mod, I gossar blå! F-t mod bara! Hämta f-t mod. F-t mod är gott harnesk. 2)* *Det blåder (rätt) f-t ute på sjön i dag. F. bris. Vi hade f. vind bara, alls icke storm. Ro, ta i, knoga f-a tag. Arbeta f-t (undan). Hit möjligen Åta med f. aptit strykande, god. 3)* *Leva f-t undan alltför högt, lättsinnigt, utsvävande. Ofta ngt vard. Därför hojtas det ännu ganska f-t i strejkledningens speciella organ, Folkets Dagblad Politiken. Men det humbugas f-t på området, och ~.*

Syn. I. ej sjuk l. sjuklig, vid (god) hälsa, sund, vid sunda vätskor, kry, helbrädda, rask, ibl. välbehållen l. stark l. välmående, som mår väl l. bra l. förträffligt; strålände av hälsa, blomstrande, rosig, livlig; **II.** (väl) bibehållen, fräsch, ofördärvad, ej vissnad l. vissen l. angräpen l. skämd l. urblekt l. (av)blekt l. ankommen l. nattständer l. duven l. maskstungen osv., färsk, ny(in)kommen, nyintagen, ibl. nyplockad, felfri, fullgod, i gott stånd, oskadad, oskadd, (ibl.:) saftig, smaklig, välsmakande; livlig, klar; uppriskande, vederkvickande, stärkande, livande; **III.** **1)** sval, svalkande, kylig, (av)kylande; kall, hård, skarp, bitande; **2)** utvilad, vid full kraft, icke uttrötad l. utmattad, som ej (förut) varit i elden, ny; ännu icke utplånad, 'färsk'; oförsvagad, god, klar; oförvillad, sund o. riktig; pigg, livad, oförfärad, oförsagd, munter, ibl. opti-

mistisk; **IV.** duktig, rask, hurtig; kraftig, eftertrycklig, kännbar, 'bra'.

— **Friskbetyg.** Läkarityg att man icke (längre) lider av (den l. den) sjukdom(en). Vid ansökningen böra bifogas åldersbetyg och f. Ty doktor Gonzales vägrade alltjämt ~ att utfärda f. åt mig att friskskriva mig, utskryva mig från sjukhuset. **-förklara** n; -ing (med plur.). **-gymnastik.** Motsatt 'sjukgymnastik'. Modifierad f., s. k. hållningsgymnastik för behandling av rygg-radsdeformiteter. **-het,** -en. Jfr i allm. 'frisk'. Här blott några ex. Fullständig f. kan hon nog ej hoppas på efter en sådan pärs. Bibehålla, bevara (kroppens sdväl som) sinnets f. På tändernas f. beror ej sällan en orubbad matsmältning. Hyns rosiga f. Bära f-ens hy, färg. Blommor behålla bättre sin f., om ~. Morgonens första f. gav dem ännu svalka. Färgerna, som ännu bevarat sin första f. Språkets must och f. Med barnslig f. mottaga de nya intrycken. **-intyg.** Med f. från svenska läkare och botade sjuka. **-luft;** -(s)insläpp (byggn. o. d.); -(s)system; -(s)ventil. Fackl.; eljest vanl. som två ord. Där f. från ett centralt ställe i huset ledes till flera lägenheter eller ett helt hus. Anbringa f-sinsläppen så högt som möjligt. Skafferiet med sin f-sventil i ögonhöjd. **-lynt,** =, -are; -het. Mindre vanl. Skönl. Det är gott att ha vakna och f-a föresjüngare; icke minst i tysta och skumma stunder A. Gellerstedt; om sångfåglar. **-rapportera (sig)** o. r. (sig) **-skriv**a; -ning (med plur.). Nyss f-en utskrivn från sjukhus (som frisk). Han friskskrev oss något lättsinnigt, och det gick bra till en tid, men ~.

— **Frisk(t)luktande,** =. T. e. om kött. **-smakande,** =. Att i en och samma sjö [med dybotten] några fiskarter behålla frisksmakande kött, andra åter antaga dysmak C. Th. Mörner.

— **Frisk**a, -ade, -as; -ning (till I 1). **I.** Trans. **1)** Med verbalsubst. på -ning. Tekn. o. d. Smälta bly (ur blyoxid gm upphettning med kol). **2)** Skönl. Sälls. Men fläkten av de höga, helga palmer skall f-a mig Nicander. **II.** Intr. **1)** Sjö. Mindre vanl. utom i sårskriven ssg. Vinden f-ade litet, och vi kunde åter sätta till segel. **2)** Skönl. Sälls. Den kvara luften f-ade dock på kvällen. **Syn. I. 1)** smälta bly (om glete); **2)** upprisika n, vederklicka, ge förnyade krafter; **II. 1)** (småningom) tillta (i styrka), friska i l. på; **2)** bli friskare i. svalare, svalkas, avkylas. — **Friska i.** Om tilltagande bris. Jfr friska II 1. Det börjar f. i, tror jag. Vinden f-r i, och sjön börjar gå hög. **F. på.** Även med 'på' svagtonigt. Jfr föreg. o. friska II 1. Medan vinden från havet f-ade på N. W. Lundh. **F. upp** [l. opp] n. — **Friskbly.** Tekn.

Bly erhållet ur ren blyoxid gm friskning. F-et innehåller 97,5 till 98,8 % bly samt små mängder koppar, antimon, järn, zink, vismut och silver Ekenberg-Landin. — **Friskna**, -ade. Skönl., sälls. för 'tillfriskna' n. De sjuke f-a, som dess stam sig nalka Franzén. Folket skall f-a och tro på det goda. **Friskna till** n; -ing. — **Fri'skus** (akut); -en, -ar. Vard. En sorglös humoristisk stockholmspojke, full av originella påhitt, en 'friskus', som det heter på stockholmspråket G. Nordensvan. En f. band ihop två stockar, satte sig gränsl och paddlade sig ut med händer och fötter. Fabian, det är en f. **Syn.** levnadsglad (ung) spoling, livad själ l. ture l. sälle, flink fyr, (pigg) ung-tupp.

Frisrock se fris².

Frist, -en, -er. När utlöper f-en? Är f-en uttopen, tilländalupen? Hur lång f. beviljar du mig? Innan f-en gått till ända, gått ut. Hur lång f. har du (för) att fullborda l. har du med (fullbordandet av) arbetet? F. för lossning av gods. Utbedja sig en f. på l. av tre veckor, (en) tre veckors f. Fem dagars f. (för) att ~. Inom en f. av ~. En knappt tillmätt f. Att ententen försuttit f-en. En f. som han begagnade till ~. Då stadgad f. överskridits. I så fall räknas f-en från ~. Det blev blott en kort tids f. l. (Tids)f-en blev kort. F-erna ä minsann inte långa. Sen mitt hjärta tog syndens städja, | får aldrig det f. eller fred O. Levertin. Leveransfrist ~ delas i expeditiionsfrist och befodringsfrist. I händelse ovannämnda avlämnings- (lastnings-) och avhåtnings- (lossnings-)frister överskridas, ~ Järnvägshandbok. Tre- och sexmånadersf-er. I god tid före 20-dagarsf-ens utgång. Tilläggsfrist. Ännu förunnades landet en lycklig tidsfrist av i runt tal ett kvarts sekel att samla styrka till ~. **Syn.** (medgivet l. beviljat) anstånd, uppskov, tid(rymd) inom vkn ngt skall ske, rådrom, andrum, ledighet, tids mellanrum, (lugn) mellantid, tidsfrist, respit(tid), moratorium, (ibl. nära:) uppehåll, dröjsmål, betänketid, en tids lugn.

Frisyr o. **Frisör** m. fl. se under frisera.

Frittporslin. Under f. (av 'fritta' = upphettad degig men ej smält massa) sammanfattas 'naturligt porslin' o. 'konstgjort porslin' (sèvresporslin).

Frityr, -(e)n, -er; -deg. Kok. Flottyr. Fiskroketter i f. kokta i flottyr. Kolletter, fisk m. m., som skola stekas i flottyr, böra först doppas i en tunn deg eller smet, s. k. frityrdeg. Denna f-deg kan användas till både kött och fisk S. Nordenfalk. Äpplen i f-deg.

Frivöl (-ål, mer säll. -åll); -t, -are. Lättfärdig, oanständig, tvetydig, lättsinnig, som gäckas med (det heliga, det som bör tas på

allvar); (ibl.) ytlig, fläddfull, fåfänglig. *Nu ska du inte vara f.!* *Ft skämt* (med det heliga). **Frivolitet**, -en, -er; -sspets(ar). 1) Jfr frivol. 2) Blott i plur. F-sspetsar, dvs. ett slags fina spetsarbeten av bomullstråd. *Spets av f-er*.

[Froda sig] I. **Frodas**, -ade(s). Som refl. numer sälls. I. Egentl. 1) Om växter. *I fet jord f-as ogräset bäst. F-as och och skjuta fart. Där f-ades springkorn och de stora bredbladiga bläcklockorna. Där en rik växtlighet, en överrik sumpflora f-as.* 2) Om människor o. djur. *Han mår som en prins, f-as och lägger ut. Men Patrik f-as och pöser. Man ser, hur boskapen f-as på dessa grönskande slätter.* **II.** Bildl. Mest om ngt dåligt. *Där f-as alla laster. Okunnighet och vidskepelse f-as under hägn av kloster och munkar. Lättja och själsvåld f-ades både hos de ena och de andra. Ett land, där legenderna f-as.* **Syn. I.** växa sig yppig, växa yppigt (o. snabbt), visa en rik (o. yppig) växtlighet, trivas (väl); 'grönska', 'blomstra', 'florera'; lägga på hullet, lägga ut, tillta i välmåga, bli alltmer välmående, bli fet(are och fetare), fetma, bli rund o. trind, vara vid gott hull, (ibl. nära:) må som en prins l. få mage, arta sig väl, förkovras; **II.** växa sig stark, överflöda, nå (en) stor spridning, 'höja huvudet', rikligt förefinnas, hastigt sprida sig, 'breda ut sig', göra sig bred, finna en god jordmån.

— **Frodig**, -t, -are; -het. **I.** Egentl. 1) I fråga om växter. *Här funno vi den f-aste grönska, och träden gävo oss ljuvlig svalka. Havren blir f-are, om ~. Några f-a astrar. [Grönsikorna] åntrade på sned uppför de f-a maskrosstjälkarna A. T. Gellerstedt. Växa f-t. Ha, visa (en) f. växt. En f. undervegetation. F-heten på dessa tidtals översvämmade platser blir rent otrolig.* 2) I fråga om människor o. djur. *Hon blev med åren allt f-are och utvecklade sig till en riktig matrona. Fet och f. En f. barm. En något för f. skönhet. Små änglar med f-a kinder. En klumpig f-het i Rubens' stil. De f-a getterna, som betade kring sina tjudringar Sven Hedin.* **II.** Bildl. *En f. fantasi. En rik och rent av f. begåvning. Hans f-a skämtlynne och lustiga humör präglade även hans mest grovkorniga infall J. Mortensen. F. i färgen. Färgfrodig. Men som alltsammans gick på f-aste flamländska, begrep jag inte ett smack Gust. Mattsson. Och på deras spillror växer hatet ft A. Örne. Barockens rundhet och f-het.* **Syn.** yppig(t växande), som frodas, av kraftig växt, som växer snabbt o. rikt, frodväxt l. frodvuxen l. frodväxande, 'blomstrande', rik(lig); knubbig, svällande, fet, med l. vid gott hull, (ibl.) översvallande, pösande; (f-het ibl.) fetma, (gott) hull.

— **Frodvux**[en, -et, [-nare]; -enhet. Trädg.

o. skogs. Jfr frodväxt. *Under flottning [sjunka] omkr. 2 å 3 proc. mera av f-et än av senvuxet virke P. W. Ekman. [Färgödsel] befordrar växternas f-enhet och ~ H. Juhlin-Dannfelt. -växande, =. Jfr föreg. Den är mycket f. om rabarbersort. -växt, =, [-are]; -het. Jfr frodvuxen. F. skog Cnattingius. Ett enda — låt vara ovanligt f. — stånd av ~ Th. M. Fries. **Syn.** frodig, yppig; snabb o. rikväxande, av kraftig växt.*

From, -t, -mare. **I.** I bibl. bet. 1) *En f., ft troende kristen. En f. och gudfruktig konung. En av medeltidens f-maste gestalter. F. och tålig vid Herrens tuktan. Uppriktigt, verkligt f. Tillgjort f. skenhelig. Ludvig den f-me. Ulven blir nog äldre, men aldrig f-mare. Ft blickande. F. åkallan. Ft, med f. andakt dhöra, huru prästen utlägger ordet. Ft nedfalla i stoftet för ~, böja knä för ~. Sucka ft till Gud (om ~). Med en f. suck. F. förtröstan. Med f. tillförsikt. F-ma gärningar. Ett ft liv, ägnat åt ~. Att betrakta dessa frågor som logiskt löslbara, endast fattbara för den f-ma tron. Från den moderna bildningen avhåller dem de maktägandes vilja såväl som deras egen f-ma villfarelse.* 2) Märk bl. a. a) *Ta på sig en f. min.* b) *F-ma stiftelser 'milda stiftelser', välgörenhets- l. barmhärtighetsinrättningar; av enskilda skänkta o. upprättade stiftelser o. anstalter som avse att skaffa nödigt uppehälle o. kroppslig l. andlig vård åt personer som därav äro i behov.* c) *F. list oskyldig o. välmående.* d) *Hit ansluta sig även: F-ma önsknings (välmående men) fåfånga, ouppfyllbara, hopplösa. Det är bara, kan aldrig bli annat än en f. önskan.* **II.** Allmänare bet. 1) *Det är en (hjärtans) f. och beskedlig karl. Den f-maste och oskadligaste man kan tänka sig, när han blott ej druckit. F. till sinnet. Av ett ft sinnet. F. och lydig. F. och god även till I. F. som ett barn, ett lamm.* 2) *Det är ju det f-maste djur i världen. Vi får väl ta gamla Märta då; hon är sd f. och sedig, att vem som helst kan köra henne.* **Syn. I.** gudfruktig (o. undergiven), gudaktig, sedligt god (o. mild), religiös; (ibl. mer l. mindre nära:) pietistisk, läsar, andäktig, innerlig, hängiven, helgonlik, ödmjuk; (ibl.) kärleks-, barmhärtighets-, 'mild', välgörande; välmående (o. oskyldig); **II.** beskedlig, snäll, god(sint), godmodig, fromsint, som inte gör en mask förnärlig, oförrädlig, fredlig, saktmodig, foglig, hyggelig, frids- l. fredsälskande, menlös, mild, blid, harmlös; (ibl. mer l. mindre nära:) eftergiven, lydig, villig, sedig, godhjärtad, oskadlig, oskyldig, som ej känner världen o. dess ondska, mjuk, vek, stilla.

— **Fromhet**, -en; -sliv m. fl. (bibl. o. d.).

1) I bibl. bet. *Uppriktig, äkta f. Hyckla(d) f.*

Med *f-en* i församlingen tycks det ej stå väl. Såväl inom teologien ~ som i lekman-nafens värld G. Aulén. Dock må man icke tänka, att den biblisk-historiska Jesusgestalten miste sin betydelse för *f-slivet* ~ G. Aulén. Ty så bjöd honom enligt hans åskådning hans *f-splikt*. **II.** Allmänne bet. I denna bet. mindre vanl. än adj. from. En *f.*, som gränsar till mjålkighet. På grund av djurets kända *f.* **Syn.** jfr from. -**sint**, =, -are; -het. Brukas icke i bibl. bet. *F.* och oförarglig. Ett *f.* folk. Ofta om djur. Ett *f.* kråk. Du *f-a* duva. **Syn.** se from **II.**

— **From|a**, -ade; -er| (säll. med plur.). Sådant kallar jag att *f-a*. En vinkelpredikant, som *f-ar* och vänder ut och in på ögonen. Att höra hr S. *f-a* om »lugn besinning», medan han själv tar så utpräglad parti för en av de stridande. Med *f-ande* saktmod Österling. Det är ingenting annat än *f-er|!* Det engelska *f-eriet* verkar kanske ej så medvetet som det amerikanska. **Syn.** ställa sig from, hyckla, ta på sig en from l. gudsnädlig min, (ibl. nära) himla sig.

— **Fromma**, subst., den-kön. Mest skr. Vanl. med prep. 'till'. Anslutningen till 'from' osv. ganska svag. Till *f.* för ngn l. ngt. Till gagn och *f.* Det kan aldrig lända dig till *f.*, till din *f.* Det vill lända dig till liten *f.*, vara dig till ingen *f.*, att du ~. Skulle kunna till vår *f.* utnyttja molekylernas rörelse The Svedberg. Märk Herre, du min tröst och *f.* Ps. 600. **Syn.** gagn, nytta, tjänst, fördel, bättnad, bästa.

Frond (frångd); -en, -er. Uppror, opposition (mot regering l. parti); upprors- l. oppositionsparti. Ursprungligen om de oroligheter som rådde i Frankrike under Ludvig XIV:s minderårighet o. som i allm. riktade sig mot Mazarin. Att från hans sida icke är att förvänta någon *f.* mot regeringen. **Fron**der|a, -ade, [-as]; -ing. Klandra l. sätta sig upp emot de styrande, vara missnöjd med styrelsen l. de bestående förhållandena, vara l. tråda i opposition mot l. öppna strid med regeringen l. mot sitt eget parti. En *f-ande* grupp inom socialismen. **Fron**deri, -et [l. -t], -er. Jfr de föreg. Politiskt missnöje, klander l. opposition mot regeringen osv. **Fron**dör, -en [l. -n], -er. Jfr de föreg. Oppositionsman (inom en stat l. ett parti), regeringsmotståndare, kritiklysten tadelare av de styrande, missnöjd person, häcklare av de bestående förhållandena, bråkmakare.

Front (frångt l. ibl. frångt); -en, -er. 1) Egentl. Sida av trupp som är bestämd att vara främst l. främre sidan av en stridsställning; en fästnings första huvudlinje. Angripa fiendens *f.* Anfalla ngn i *f-en*. Flankanfall med skenstrid i *f-en*. Kalla ngn framför *f-en*. Inför *f-en*. Luckan i skvadronsolonner är 2 troppars *f.* och 8 steg

krigs. Förändra *f-ens* riktning. Framför en försvarsställnings *f.* Vändning åt *f-en*. Ha ~ avslutat en vapenvila på tio dagar för samtliga gemensamma *f-er*. Nej, tjuckerna kvände helt bolsjevismen, och *f-en* går vid Ural. Men *f-en* har upprätthållits och alltjämt bundit ansefliga fiendliga stridskrafter. Rycka fram på bred *f.* *F-en* sträckte sig från ~ till ~. För 15 minuters rök-alstring på 1 km. front H. Wikner. Råta ut *f-en*. Bringa den fiendliga *f-en* att vackla. Driva, få, sätta in en kil i fiendens *f.* Trycka in *f-en*. Nyheter från (tysk-)franska *f-en*, från västf-n. Livet vid *f-en*. Det påstås, att hela ryska gendarmerikåren, 160,000 man, skall skickas till *f-en*. För tjänstgöring vid *f-en*. På östf-n under världskriget. Kämpa på två *f-er* även bildl. Göra *f.* emot uppställa sig i linje mot; ofta bildl.: sätta sig till motvärn mot, anfalla, tråda i opposition emot, vända sig mot. Stridsfront. I fortgördeln räcker en *f.* från fortspets till fortspets ~. Märk uttr. Göra halt och *f.* ett militäriskt hälsningssätt. 2) Bildl. a) Framsidan av byggnad m. m. Framför *f-en* av lägret. b) Allmänne. Men Grd-Misse vänder sig, alltefter som han [= hunden] svänger, så att han alltjämt gör full *f.* mot honom. Gideon Forssell, Front mot »allmänbildningen», Stockholm 1911. Pressferna tidningsrubrik 1918. **Syn.** (ibl.): första (anfalls- l. försvars)linje; första ledet, framsida.

— **Frontanfall**. A. varvid fienden anfalles i fronten (o. t. e. flankanfall). -**avsnitt**. Frontdel. Ryssarna rapportera, att de tillbakavisat anfall på olika *f.* I *f-et* vid Neuville 1916. -**bredd**. På en *f.* av trettio km. -**del**. Då han i ryska armén innehaft olika, höga befäl på skilda *f-ar* H. Hjalmarson. -**duglig**; -het. Såren äro dock ofarliga, och jag hoppas nog vara *f.* om 2—3 veckor. -**flygare**. Ett lekverk i jämförelse med de landningar en *f.* måste klara, och klara ideligen. -**förändring**. Ändring av frontens riktning. Under nattens mörker hade fienden gjort en *f.* och ~. Ofta bildl. -**hinder**. Hinder anbragta framför en försvarsställnings front o. avsedda att försvara frontanfall. Sin största [militära] betydelse ha floderna såsom försvars-linjer, och de erbjuda i själva verket ganska goda *f.*, i synnerhet om de ~. -**linje**. Den linje som bildas av fronten. En inbuckling av *f-en*. -**liv**. Efter en tids *f.* har man ingen ro i fredsfråhållandena. -**längd**. I troppkolonn äro tropparna, envar i linje, ordnade rätt bakom varandra med avstånd av tropps *f.* krigs. -**marsch**. Krigs. Marsch varvid truppen från frontställning rör sig rakt framåt l. bakåt. -**resa**. Utverka tillstånd till en *f.* resa till fronten. -**riktning**. Det håll varåt fronten är vänd. -**soldat**. Varje

gammal *f.* torde nog med ett leende eller en ruskning på huvudet erinra sig, hur ~. En *f*-s upplevelser. -**ställning**. *S.* då truppen är vänd åt fronten. -**telegraf**. Som nu skötte *f*-en. -**tjänst**. Uttagas, skickas till *f*. -**utrymme**. Krigs. Det till buds stöende *f*-t. Vid [kompani]anfall [böra angivas] riktning, riktpluton och *f*. -**uträtning**. Ytterligare franska *f*-ar.

— **Frontäl**, -t; -eld (krigs.: eld mot mitt emot befintligt mål × flankerande eld); -knöl *m. fl.* (i anatomin osv.). Blott fackl. 1) I anatomin osv. Tillhörande l. befintlig vid pannan; parallell med pannans yta. a) *F*-a blodkärl och nerver. b) *F*-planen gå ~ från sida till sida och dela kroppen i en främre och bakre del *E. Müller.* 2) Krigs. Att avgiva *f.* eld även som ssg. — **Frontespis** [l. **Frontispis**], -en, -er; -våning. 1) Uppskjutande mittparti på en byggnads huvudfasad (vanl. triangelformigt avslutat); ibl. (fackl.) = byggnads huvudfasad. Ett litet en vånings stenhus med *f.* Tre övre rum i *f*-våningen *Z. Topelius.* 2) Fackl. Titelblad särsk. om det är prytt med gravyr l. träsnitt; titelgravyr, titelplansch, titelvinjett. — **Frontön** l. **Frontöng** (-tång); -en, -er. (Ofta triangelformat) prydnads överstycke (på gavel, fönster osv.), (gavel-)röste.

Frosch (-å-); -en, -er. Mus. Liten kloss vid stråkens nedre ända gm vars upp- o. nedskruvande stråktaglet kan spännas mer l. mindre hårt. Framför *f*-en är [stråk]-stängens ofta omlindad med läder och silkes- eller guldtråd, för att greppet därom må bli fastare *E. Fahlstedt.*

Frossa^a (-å-); -an, [-or]. 1) Speciellare. *F*-an beror på en parasit som uppträder i tre former och ger upphov till tre olika slag av *f*-a eller malaria: varannandags-*f*-a (förr mkt vanlig även i Sverige), tredjedags-*f*-a o. tropisk malaria. Varannandags-*f*-ans parasit kallas *Plasmodium vivax*. Numer kan *f*-an anses övervunnen i vårt land. Vid svårare anfall av *f*-a. Svårare *f*-or. Fall av typisk *f*-a. Kinabehandling mot *f*-a(n). Att vi i kinabarken äga ett synnerligen verksamt medel mot (alla former av) *f*-a. Anopheles-myggorans betydelse för spridandet av *f*-an, ådagalagd av sir Ronald Ross i slutet av 1890-talet. 2) Allmänare. Känna *f*-a i kroppen. Överfallas av en stark, av (svår) *f*-a. **Syn. 1)** frossfeber, (ibl.) intermittent feber, växelfeber, malaria; 2) (köld-)rysningar, frossbrytningar l. -rysningar l. -skakningar, kännning av stark kyla i kroppen o. inre skakningar, köldkännin(g)ar, köldkänsla, kalla kårar, skälva. — **Frossaktig**, -t. Genom en *f*. rysning. -**anfall**. Det enskilda *f*-et är vid varannandagsfrossan aldrig livsfarligt, men ~. -**artiad**, -at. Ha ett *f*-at förlopp. -**brytning**. Jfr frossa 2

ovan. Under svåra *f*-ar stiger temperaturen hastigt till 40–41°, men försvinner åter efter några timmar lika hastigt som den kommit. -**dag**, -**epidemi**, -**feber** jfr frossa 1 ovan. -**kur**, -**kyla**, -**käre**. Men i det samma skakades hon av en *f*., så att tänderna klappade i munnen på henne *Am. Kerfstedt.* -**kännning**. Ha *f*-ar. -**ort**. Såsom *f*-er i vårt land hava särskilt östra kusttrakterna ~ samt trakterna kring Mälaren och Vänern varit kända Quensel-Näslund. -**parasit**. *Plasmodium vivax*, malariae o. immaculatum. Ett av *f*-ens utvecklingsstadier i myggekroppen. -**patient**, -**rysning**, -**skakning**. *Få f*-ar. Och en *f*. ristade plötsligt den gamla gestalten. -**trakt**. I *f*-er.

Frossa^a, -ade, [-as]; -are; [-erska]. 1) Egentl. a) I morgon *få* vi hem äpplen från landet, då ska vi *få* *F*-a på sötsaker. [Hur lärkorna] *f*-ade och kalasade på maskar och skalbaggar, som ~. Utanför lyran stodo råvungarna och *f*-ade obekymrat på det rov föräldrarna hemfört. Och nu blev det ett mumsande och ett *f*-ande. b) Han kan inte betecknas som en *f*-are; han tycker visserligen om god mat, men han äter aldrig mycket; 'finsmakare' vore bättre. 2) Bildl. a) Låta sina blickar, sina ögon *f*-a på, av ~. *F*-a i njutningar, i överflöd, i vällust. *F*-a i gamla minnen. Här fick hans håg för det hemska och underbara god näring, och han riktigt *f*-ade däri. Låta sin föntasi *f*-a i ~. Han *f*-ar i känslor som en sentimental gammal fröken. b) Medan han betraktade de *f*-ande lågorna skönl. **Syn. 1)** äta mycket o. glupskt, äta för mycket, tycka för mycket om mat, sluka l. glupa (i sig), vara glupsk, festa l. kalasa l. äta sig proppmätt (på); (*f*-are:) storätare, ibl. gurmänd; 2) otyglat hänge sig (åt nöjet av), hänsjunka n (i), (fritt) hänge sig (åt), 'mätta sig' (med), försjunka (i), neddyka n (i). **Frossa upp** n. Mindre vanl. — **Frosseri**, (-e)t, [-er]. 1) Egentl. Hänge sig åt *f*. Leva i *f*. *F*. och dryckenskap. 2) Bildl. Men tavlans linjer och färg äro Shaksperes, liksom örats *f*. i klanger Per Hallström. Förslaget om civil hjälptjänst har hos yttersta vänstern framkallat ett sannskyldigt *f*. i kraftord. Efter allt svulst, allt känslöfrosseri. **Syn. 1)** storäteri, glupskhet, överflöd l. yppighet (i mat); 2) överdriven l. otyglad njutning osv., övermått (i njutning osv.), obehärskat hängivande (åt).

Frost (-å-); -en, -er. 1) Huvudbet. Det har varit (stark, svår) *f*. i natt. Nu kom den första *f*-en. *F*-ens härjningar. Härjad, skadad, svedd av *f*-(en). Inträffar starkare *f*., frysa plantorna lätt bort. Skydda, täcka (över n plantor) för *f*. Ligger mer skyddad för l. mot *f*-(en). Dalar äro mer utsatta för *f*. än höjder, och detta särskilt om de äro sankta. Moln och dimma skydda mot *f*.

Sex graders f. Inne i staden märktes ju ingen skada av *f-en*, men på landet ha de säkert haft svår *f-*, lidit av *f-en*. Nu har *f-en* tagit de sista blommorna för dret. Ett medel att förekomma *f*. Som spruckit av *f-en*, genom *f-ens* dverkan. Vid svårare *f-er*. *Natt-, vår-, höstfrost. Spaltfrost* fackl. Även i bild.: *Ålderdomens f.* hade härjat i deras hjärtan och ~. **2) Rimfrost.** *F.* på träden. När *f-en* kläder gräsmattor och buskar i sin genombrutna vita skrud. *Blommor, dem f-en ritat på rutan.* **Syn. 1)** inträffande kyla, så kallt (väder) att det fryser på, köldgrader, under fryspunkten, (lindrig) köld; 'kyla', kallt l. trögt blod, kallsinnighet; **2)** rim- (frost).

— **Frostaktig**, -t. Även bildl. **-(be-)klädd** rimfrost **(be)klädd. -beständig**; -het. Fackl. Som står sig mot frost. För att pröva teglet på *f-het*, har man ~. **-bit[a]**. Vanligast i perf. part. (som ibl. även gradböjes). *Potatisen, som allmänt hunnit komma upp, har mängenstädes f-its, och den spåda blasten hänger nu svartnad. Rönnbär och slänbär skördas bäst f-na. Detta gullgröna regn av f-na asklöv A. T. Gellerstedt. F-na marker. F-na (alltför röda) kinder.* **Syn.** (*f-en*): frostbränd, frostsklad, (frost)svedd; ibl. (för)frusen. **-blomma** av rimfrost (t. e. på rutor). **-bränd.** Över de *f-a* / i daggen matt lysande betblasten V. Ekelund. *Som en f. äng O. Levertin. -bund[en], -et, -nare; -enhet.* Som lätt o. ofta härjas av frost, lidande av l. utsatt för frost(er), frostilländ(ig); som 'ligger under frostens bann', ibl. is(be)lagd, tillfrusen. *Ett magert och fet land S. Lagerlöf. Under den tid, fjärden ligger f-en. -dimma.* Mest fackl. Dimma avkyld under fryspunkten (som avsätter sig som rimfrost). *Kalla dagar med f. och snötyngha träd lämna sig bäst för detta skytte Thor Högdahl.*

-fjäril; -(s)larv; -(s)lim; -(s)ägg m. fl. *Cheimatobia brumata.* *F-en* är ett av de allra svåraste skadedjuret i trädgårdar och parker. Man brukar på hösten fästa en pappremsa bestruken med *f-slim* kring stammen av fruktträden, vari så *f-shonorna* fastna, då de begiva sig upp för stammen för att lägga sina ägg; även brukas besprutning med en arsenikhaltig vätska, som dödar *f-slarverna*, när de angripa bladen. På densamma befintliga fägg G. Lind. **-fläck.** T. e. på blad, på åkrar (bara fläckar, där säden frusit bort) osv. **-fri**; -het. För att neråt *f-a* trakter bettla om föda L. Fitinghoff. *Ågorna äro så gott som f-a. Förvaras över vintern på f. plats samt utplanteras tidigt om våren. Att grunden blir neddragen i marken till f-tt djup, som hos oss räknas till 1,50 å 1,80 m. I luftiga, f-a, torra kallare. F-a gårds-pumpar. Eftersom vi vet, att här skiftar frostiga och f-a som-*

rar. Nätterna ha ännu icke börjat bli f-a. Växter som endast fördrå att övervintra f-tt. -förande, =. Skr. Till avdikning av en *f. mosse. Utdikning av f. eller sankmarker. Då de stora f. myrmarkerna lågo outdikade harnt in på byarna E. Modin. Märk En torr och klar, ofta f. vind. Syn. som för med sig frost. -försäkra; -ing (med plur.); -ingsbolag. *Har du f-at Sverige var, åtminstone 1908, ännu det enda land, där man hade f-ing av sädesväxter. Sveriges f-ingsbolag, bildat 1901, lämnar försäkring mot frostskada å samtliga stråsädesväxter, rotfrukter och tobak, såväl under sommaren före skörden, som för höstsäd under vintern. Ansvarssumman för f-ingar.**

-hårdig; -het. Trädg. o. d. Hårdig (mot frost). *En av de mest f-a och tåliga höstblommor ~. J. H. Kylin, Växternas f-het och kölldöd. -härja; -ning (med plur.). Mest i perf. part. *Trakter som ofta f-as. F-ade marker. -hölj[a]*. Skönl. Mest i perf. part. Täckta med rimfrost. *De f-da träden. -kall.* Mest skönl. *F. jord O. Levertin. Och f. trängde kylan och fukten in i huden. Även bildl. Den ~ f-a nordiska dikten A. Blanck. -klar.* Mest skönl. *En f. afton en klar afton med frost l. som bådar frost. En f. novemberdag. Syn. ibl. frostigt klar. -knäpp.* Jfr köld- o. vinterknäpp. *Vi hade en (liten) f. härom natten, men lyckligtvis var himlen inte alldeles molnfri, varför skadan ej blev så stor. -knöl. 1)* På öron, händer, fötter osv., orsakad av kylning, åtföljes (särsk. om sommarn) av netta o. klåda. **2)** På träd som spruckit av frosten. **3)** I jord vid stark köld. *En förskjutning i järnvägsbanken, enligt utsago beroende på f-ar. -liniment* mot frostsador, frostknölar o. d. **-linje.** Fackl. Om huset skall uppföras utan kallare inunder, bör stengrunden räcka väl under *f-n* djupare än det fryser. **-list.** Skogs. När frostsprickor blivit övervuxna med bark, synas de som lodräta, skarpt upphöjda valkar i barken, som benämnas *f-er. -lup[en]*. Mindre vanl. Anlupen av (rim)frost. *Mellan trulsiga buskar skönjdes endast markens f-na fall Ad. Johansson. -län[d], -t, [-dare] l. -län[t], -t, [-tare] l. -län[dig], -digt, [-digare]; -d(ig)-het l. -thet (ibl. med plur.). Utdikning ensam är ~ icke tillräcklig att förbättra dylik f-d mark. Allt för låga och f-ta [platser]. Det var mycket f-t. F-dig åker. Sank och f-dig mark. En Orts f-thet H. Juhlin Dannfelt. [Myrar som] för f-dighetens minskande böra torrläggas. Men dikningarna ha dock åstadkommit, att f-digheten försvunnit. Undersökningar rörande f-digheter. Syn. som lätt är utsatt för frost(er) l. lätt frosthärjas, frosthunden.**

-minskning; -sanslag. [Ernd] högsta möjliga grad av *f. F-sanslaget uppgick år*

1906 till 700,000 kr. **-mätare.** Fys. Kryometer. Anger köldens styrka i medeltal under en viss tid gm mängden av den bildade isen. **-natt.** Där en enda f. kan fördärva skörden. Sist olyckan dock kom och förstörde min glädje; en f. / härjade åkern, ej skuren ännu Runeberg. Fryser det Marie bebdelsedag, har man att vänta 40 frostnätter, säger folktron. De fruktade frostnätterna mot midsommar. **Syn.** ibl. järnnatt. **-näste.** Lant. Sank trakt varifrån kall luft sprides i omgivningen o. ger upphov till nattofrost. Ett riktigt f. **-oöm;** -het. Mindre vanl. Oöm för frost, (frost)hårdig. Att bibringa fullständig f-het åt [dessa ädelrosor] A. T. Gellerstedt. **-ros.** 1) (Rim)frostblomma. Rutornas for. 2) Ha for på kinderna vara frostbiten.

-skad[a. 1) F a d ~ stråsädesväxter. 2) Läk. o. d. Genom långsamt upptinande under frottering övervinns lätt mindre f-or. **-skadad.** F. frukt. Något f-e rotfrukter. **-skarp.** Skönl., mindre vanl. Frostigt skarp, som lyser skarp i frosten. Skimmer från f-a stjärnor Ad. Johansson. **-sprick[a.** 1) Långsgående spricka på lövträd orsakad av frosten. F-or förekomma huvudsakligen på de ädlare lövträden, särskilt alm, lönn o. d. ~. 2) F a i huden. **-spräng[as;** -ning (med plur.). Mest i perf. part. o. som verbalsubst. på -ning. Där berggrunden är starkt känslig för f-ning Har. Smith. **-stjärn[a.** Jfr frostros o. frostblomma. Gnistrande f-or prydde buskarnas fina grenar ~ Erik Sparre. **-sved[as.** Mest i perf. part. Jfr frostbiten. F-da åkrar. **-sår** kylsår. **-säk[er.** Jfr frostfri. Bland de mest f-ra [byarna] i länet E. Modin. **-tjocka.** Jfr frostdimma. På grund av det hastiga temperaturfallet rädde i går i Stockholms skärgård stark f. **-vind.** 1) Egentl. F-ar kommo ständigt från myrarna i nordost och ~. 2) Bildl. Nederlagets f. Bertel Gripenberg. **-vit.** Vit av (rim)frost; kallt l. frostigt vit. Det f-a månskenet låg fortfarande över världen. **-år.** Svåra f. Vid de senaste f-en däruppe. **-öm;** -het. Lant., trädg. m. m. Ömtalig för frost. Lera gör mossjorden mindre f. F-mare ställen. De f-ma bären om hjortron. De f-ma storböborna. **-överdrag.** Överdrag av rimfrost. Det var isande kallt i rummet, och rutorna hade tjocka f. Ad. Johansson.

— **Frost[a** (å-); -ade. Mindre vanl. Ibl. skönl. Både om rimfrost o. vanlig frost. Se, hur det f-ar i flor och slöjor. Det f-ar på. De va lite f-at på i går kväll. **Frosta upp.** Mindre vanl. Det f-r upp Claes Lundin; = börjar frysa. — **Frostig,** -t, -are; -het. **I.** Egentl. 1) Högst bland Saarijärvis moar bodde / bonden Paavo på ett f-t hemman Runeberg. Eftersom vi vet, att här skiftar f-a och frostfria somrar. De f-aste trakterna i landet. 2) Ofta skönl. Även i

fråga om rimfrost. Luften är f. nu på aftonen. I den f-a, svaga nattbrisen G. Ullman. Under höstnätterna, då månen ~ går sin f-a väg mellan stjärnorna H. M. Nordlindh. Dagen var f-t vacker N. W. Lundh. Hennes fotsteg mot den f-a snön H. Dixelius-Brettner. Utanför fönstret blinkade stjärnorna f-t skarpa, och ~ Ad. Johansson. Morgonrodnaden lyser på de f-a små gröna fönstren och ~ Strindberg. Gubben hade halkat på det morgonf-a däck och gått överbord Alb. Engström. **II.** Bildl. Mest skönl. F-a hälsningar Siwertz. Nu må alla f-a tankar dö / som vintersnö Fjalar. Gyllenborgs något f-a dikter från dessa år ~. En viss f-het, som tilltar med åldern. **Syn. I.** 1) frostländig, frostlång, frostbunden, som lätt frosthärjas, utsatt för frost(er); 2) (frost)kall, fryskall; frusen, tjälad; övertäckt med (rim)frost, frosthöljd, frost(ber)kladd; **II.** 'kall', utan värma (o. liv), som lämnar en oberörd, (ibl. nära) själlös.

Frotté (å-); -n, -er; -väv; -vävnad. Ett slags noppigt bomullstyg (till handdukar m. m.). Badhanddukar, vit f. Badkappor av prima f-väv. Torkhandduk av vit f-vävnad. — **Frotera,** -ade, -as; -borste; -handduk; -lapp; -vante; -väv(nad); [-are o. -erska; t. e. som frotera badande; ibl. även frottör o. frottös i samma bet.]; -ing (med plur.); -ingsvante. 1) Egentl. Gnida (ngn kroppsdel i medicinskt syfte). Varefter händerna f-as med en yllelapp, indränkt i olja. En lindrig f-ing är därvid välgörande. Med en torr handduk eller f-vante. 2) Bildl. Refl. De vilja gärna f-a sig med stadens bästa familjer och äro sjukligt tjusta av både ådel och rikedom. **Syn. I.** gnida; (nära stå:) gnugga, gno, skubba, riva, knåda, massera, ingnida, 'avriva'; 2) 'gnugga sig mot', få umgås med, (ibl. nära) visa sig med (de förnåma).

Fru, -n, -ar. **I.** Allmänname. Som titel brukas ordet såväl framför tillnamn o. förnamn som framför speciellare titlar o. yrkesnamn. 1) I äldre tid brukades 'fru' blott ifråga om de högst l. högre stående (ännu i slutet av 1600-talet har det ej gått ned längre än till adels- o. högre ämbetsmannafruar, sedan vidtog ordet 'hustru'). I nutida språk (särsk. då det gäller äldre fhnd) finnas ännu åtskilliga minnen härav. **a)** Landets drottning, vår nådiga f. En av rikets f-ar f-ar som inneha de företrädesrättigheter som av ålder tillkommit de forna 'Herrar Rikets råds f-ar'. Rådsh. Statsfru se d. o. Den ädla f. Kerstin (Gyllenstierna l. Sture) till Hörningsholm. F. Inger till Östråt. Borg, slotts-, äld- l. ält-fru. Den ädla, den nådiga f-n. **b)** Hit avsluter sig snarast Vår fru l. Fru om Gudsmoder, jungfru Maria. Och likaså Vita

f-n om slottsfruar som icke få ro i sin grav.

2) Småningom tränger ordet 'fru' ned även till medelklassen o. numer har det undanskjutit ej blott 'hustru' o. 'madam' utan börjat även utbreda sig på landet där det ersätter '(kära) mor'. a) *Munkbrof-arna kallades åtminstone under 1880-talet ännu Munkbromadamerna. Låta kalla sig, vilja heta l. kallas (för) fru. Fina f-ar. Högädla Fru Maria Östergren, Konsul Hårds gård, Gävle brevadress; numer mest utan 'Högädla'. Min städerska, fru L. År fru Eriksson hemma? l. ibl., t. e. om man är mer bekant, även År fru Märta Eriksson? Bor här någon fru Märta Eriksson? Fru Lenngren. F. amiralinnan Kreüger. F. grevinnan har rest till Lysekil på en månad sagt av tjänare l. något slirigt; ävenså t. e. 'f. markisinnan' och t. o. m. 'f. hertiginnan' men knappast 'f. furstinnan'. Högvälborna Fru friherrinna! brevöverskrift; somliga börja även i detta fall såväl som i själva adressen att utelämma 'Högvälborna'. År f. professorskan missnöjd med utgången? l. mindre slirigt, mer bekant År professorskan stött på mig? Den klotrunda, vänliga lilla f-n. En gammal f., änka efter hovrättsrådet S. Herr och f. S. bedja få tacka för den vänliga inbjudan. Men min bästa, min goda f. A., hur kan ni säga något sådant! b) Hit snarast Muntra f-arna i Windsor. Märk t. e. Fru Fortuna, Fru Venus. Er f. moder äld., fördsamt; ibl. skämts. Fru mamma visade sig utan löslockar och tyll-negligé, men blott för ett ögonblick J. Engelke. c) Statsråds-, professors-, officers-, kapten-, präst-, läkar-, nämndemans-, skräddar-, arrendators-, skur-, änke-, skyddsfru x t. e. bondhustru, torparhustru, arbetarhustru (o. ibl. 'skurgumma' l. föraktligt 'skurkåring'); jfr även t. e. biskopinna, landshövdingiska (i st. för de knappast brukliga 'biskopsfru, landshövdingefru').*

II. Märk särsk. ett par tämligen utpräglade bibet. som dock sinsemellan ej alltid äro skarpt skilda. 1) *Hustru. Taga sig f. Han har fått en så söt och behaglig f. Hans f., frun är äldre än han. Vill du föreställa mig för din f. Gift f. En ung, nygift f. Unga frun 'unga' ofta obetonat; om en nygift. Unga frun och gamla frun t. e. om svärmodern hör till familjen; även till 2. Herre och fru. Hur mår min lilla f.? En hjätte i spetsen för sin trupp, men en stackare inför sin f. Min f. erinrar sig inte det sagt av mannen. Det är en svägerska till min f. 2) Matmor. a) Herrn ä nog bra, men frun ä ett lett stycke. Vet frun, di tog inte mer 10 öre litern för fyllena i da(g) sagt av tjänarinna till matmor. Frun vet inte ännu, om hon skall*

resa sagt av herrn till ngn av tjänstfolket. Kan jag få tala vid frun (i huset) även till 1 strax ovan. Nådig frun av tjänare till adelsfru; avtar i bruk. b) Hit ansluter sig kanske bruket av 'frun' i tilltal till en dam som man ej känner (växlande med 'fruntimret, damen' l. om man så antar vara rättare 'fröken'; jfr d. o.). T. e. av bodbiträden, hantverkare, på torget osv. Ska inte f-n köpa lite smultron av mej i da(g)? I stället för detta inträder stundom såsom mer vårdat särsk. i skr. 'min fru'; jfr I 2 a.

Syn. I. (ibl. mer l. mindre nära:) madam, 'hustru', (kära) mor; **II.** 1) hustru, gemål, viv, (akta) maka, 'fruga'; 2) matmor, husfru; (frun ibl.) damen, fruntimret.

— **Fruaktig**, -t, -are; -het. *Hon verkar redan lite f., tycker du inte det? -fasoner. Lägga sig till med f. -hatt. F. med plym från 4.60. -klänning. En liten söt f. -namn. F-et hade dd ännu ej trängt ned till medelklassen. -stuga; -udörr. Äld. o. om äldre fhdn, särsk. fornnordiska men ibl. även ifråga om greker o. romare, i Österlandet, i Indien. Kvinnornas arbets- och sällskapsrum kallades hos oss på 1500-talet f-a. I f-an var Penelope som vanligt sysselsatt med sin väv. -titel. Att man ~ också nedanför storborgarkretsarna gjorde anspråk på f-n. -vänlig. Kära flickor, sade jag litet så där f-t Elin Wägnar. -värdig; -het. 1) Ulla mera allvarlig och lite f. redan som förlovad. Hon hade ännu icke f-heten över sig. 2) Märk även. Vara lite generad över sin nya f-het.*

— **Frua**, -ade, -as. Mindre vanl. Kalla l. betitla ngn fru. — **Frugia**, -an, -or. Ngt vard. l. skämts.; ibl. eftersträvat äld. *En god och präktig f-a Forsslund. Hur ä de me lilla f-an? Syn. hustru. — Fruig*, -t, -are; -het. Mindre vanl. *Som hon själv tyckt verka för allvarlig och fruig* S. Lidman. — **Fruntimmer** se d. o.

Frugäl, -t, -are; -itöt (-en). Om måltid, kost o. d. Tarvlig, (mycket) enkel l. måttlig, knappt tillmätt, sparsam.

Frukost (-å; grav l. akut); -en, -ar. Dels om måltid (vanl. den första för dagen; ibl. dock även om den andra); dels om maten vid måltiden. *F(-en) serveras från kl. 9. F. med lagad mat, med gröt och (en) varmrätt. Äta, spisa f. Äta f. tidigt. Äta (en)sen, tidig f. En första f. Vid (första) f-en. Äta (en) andra f. kl. 12 lun(s)ch. Omedelbart efter f-en, efter intagen f. Lätt, stadig f. Kom nu inte för sent till f-en! Kommer du efter 11, får du ingen f. Våra f-ar anbefallas särskilt hotellannons. Råcker det till f. åt oss bägge? Kypare, f. för två! Få sig en bit (till) f. ngt vard. Vad få vi till f(-en)? Brukar ni också ha, servera gröt till f-en? Vila vid denna källa! |*

Vår lilla f. vi framställa Bellman. Duka f., duka upp f-en (i gröngräset). Hon håller på och dukar (till) f. Kaffe-, sill-, gaffelfrukost. **Syn.** morgonmåltid(en), morgonvard; ibl. lun(s)ch.

— **Frukostbestyr.** Städning och f. -bit. Få sig en f., innan man går till skolan. **-bjudning.** -bord. Ett dukat f. Man hade dukat f(-et) ute i bersån, och ~. Vid fet ofta = vid frukosten. **-brick** a. Kl. 8 kom jungfrun in med f-an, men i en hast expederade för att så omedelbart sätta sig vid skrivbordet. **-chok(o)** -lad. Fick som vanligt min f., varpå ~. **-dags,** adv. o. ibl. (oböjl.) subst. F. redan! Det är väl inte f. än? Vid f. **-dryck.** Hans vanliga f. Som f. **-duk;** ning. **-fat.** **-inackordering.** Om 'sak' och person. **-kaffe** x t. e. morgon-, elva-, förmiddags-, eftermiddagskaffe. **-kopp** med l. utan innehåll; vanl. om ngt större koppar. **-korg** t. e. vid utfärder, för arbetare, på järnvägsresor. **-lov,** Särsk. ifråga om skolor. Vidare är uttr. 'frukostrast'. Han hinner inte gå hem under l. på f-et, utan får ta mat med sig i skolan. Läsa läxorna under, på f-et. **-middag.** Tidig (lättare) middag, sen o. något stadigare frukost, lun(s)ch, 'lillmiddag', ibl. gaffelfrukost l. gaffelbit. **-pås** e. F-ar, 3 smörgåsar i varje, 25 öre. **-rast.** Vidare i användningen än 'frukost-lov'. Efter en timmes f. återupptogs förhandlingarna med diskussion om ~. F. får icke medräknas i tjänstgöringstiden för postkontorstjänsteman. Under, på, efter f-en. Jag fick pengar av mamma i f-en att ~ E. B. Nordström. **-risp,** -en, -ar. Ngt vard. Vanligare än det enkla ordet 'risp'. Så var nu god tag en f. med oss i det gröna. Avstå från sin f. **Syn.** lätt frukost, frukostbit. **-rum.** T. e. i skolor l. för tjänstemän i olika verk o. inrättningar. Frukost- och bespisningsrum i folkskola. **-servet(t).** **-servis.** **-spisning.** Även mer konkr. om (enklare) ställe där man kan få f. **-station.** Bästa f. vid resor till Norrland är ~. År Uppsala fortfarande f.? **-stykke.** Mål. Stilleben med uppdukad frukost (vinbägere, pastej, bröd, frukt osv.). **-ställe.** Vet du något bra f.? även där man kan få inackordera sig för frukostarna. Han var just på väg till sitt vanliga f. **-sup.** **-sällskap.** **-timme.** En timmes rast l. uppehåll för frukost. **-väsk** a. Nu började barnen dyka upp bakom skogsbacken med sina f-or. **-ät** lare; ning.

— **Frukoster** a, -ade, [-as]; -ing (ibl. med plur.). Har du redan f-at? Jag har tänkt, att vi skulle f-a på båten. Även friare o. bildl. Jag f-ade på de obetydliga resterna av matsäcken, dock utan att kunna nämnvärt dämpa hungern. Han kan väl inte f-a på bara luft heller. Jag ville gärna

se, vad nötväckorna f-at på, varför ~. **Syn.** äta l. spisa frukost, inta (sin) frukost.

Frukt, -en, -er. **I.** Egentl. **1)** Bot. o. vid bet. **a)** Torra f-er med flera frön kallas fröhus l. kapsel; de med ett frö kallas nöt; saftiga f-er äro bär med flera frön och sten-f-er med ett frö. Ekens och bokens f. kallas ollon. På sista tiden har han tagit sig till att fråga på f-er i examen. Hinnaktiga, köttiga f-er. F-er med särskilda spridningsanordningar såsom vingar, taggar, fjun, ull. Sätta riktig f. Fossila f-er av sjönöten. Åtliga f-er. Utgöres av f-erna av ~. Det blir ej f. efter varje blomma kanske oftare till **2.** Balj-, skid-, skal-, hinn-, vingfrukt. Skenfrukt. Nyponf-en. **b)** Mindre riktigt kallas ibl. i dagligt tal även ormbunkarnas sporer för f-er. **2)** Mer inskränkt (trädg.- o. kok-)bet. Om större köttiga, ätbara f-er såsom äpplen, päron, plommon, persikor, aprikoser, apelsiner, ananas, bananer, meloner; ofta även körsbär, bigarräer, vindruvor, dadlar, fikon o. d.; ngn gång inräknas också pumpor, gurkor m. m. Hos oss vanligast om äpplen, päron o. plommon. Särsk. som första ssgsled kan ordet i denna bet. ibl. även fattas vidare så att det även avser en del bär o. d. Ofta koll. Var det mycket f. på torget i går? F-en är billigare i år än i fjol. I år blir det mycket f., åtminstone i södra delarna av landet. Ta ner f. Plocka upp f-en i korgar, nedfallen f. Sätta riklig, föga f. På se, om f-en hinner bli mogen, innan frosten kommer. Fullt mogen, övermogen, boknad, omogen, skadad, stött f. Bära (god, mycken) f. Icke ge mogen f. Frambringa f. Bära f. redan första året. Första årets f. Konservering av f(-er). Med få undantag kunna alla syltade f-er glaseras. Glaserad, kanderad, (in)kokt, torkad f. Äta rå f. Blott förtära kokt f. Därefter kokades f-en till mos, som ~. Blandad f. Lägga upp f-en i stora glasskålar. F. och dessert oftast inräknas dock f-en i 'desserten'. Märk Sallade, ätbara f-er Tulltaxan. Träd-, sydf-er. Höst-, vinter-, sommar-; fall-; bords-, dessert-, ät-, taffel-, hushålls-, mat-, kok-, torkfrukt. Palmf-er. Brödfrukt av brödfrukträdet.

II. Friare o. bildl. **1)** Jordens, markens, skogens f-er. Även Jordens f. Rotf-er. **2)** Bildliga ordstäv. Gott träd bär god f. F-en faller icke långt från trädet oftare 'äpplet'. Av f-en känner man trädet. Smaka på den förbjudna f-en återgår på berättelsen om syndafallet. Förbjuden f. smakar (ofta) bäst. Som tuften är, så är f-en. På deras f-er skolen I känna dem. **3)** F-en av denna deras förbindelse blev en dotter, som i dopet fick namnet Cordela. Äktenskapet blev emellertid icke välsignat med någon f. Livsfrukt. **4)** Lärdomarna synas denna gången ha burit (god, bättre) f. Skörda, njuta f-en l. f-ern

av sitt arbete. (In)höst *f*-erna av ~. För att ej gå miste om *f*-erna av ~. Mina mödors *f*. Trots alla dessa hans särintressen avsatte Thesleffs svampforskning omsider en fullmogen *f*. En annan varaktig *f*. av sin samlarmöda efterlämnade *M.* i ~. Här ser man *f*en av föräldrars fläthet mot sina barn. Det är blott en *f*. av din inbillning, din uppgjagade fantasi jfr 3. Läsfrukt.

Syn. I. 1) (speciellare:) balja, skida, bär, kapsel, nöt, stenfrukt, skalfrukt osv.; **2)** ibl. trädfukt(er); **II. 1)** allt växtligt som tjänar människan till föda, allt vad jorden, marken, skogen bär, (jordens osv.) avkastning; **3)** livsfrukt, foster, barn; **4)** (på)följd, nytta, gagn, följder, verkan, lön, vinning, vinst, fördel(ar), utbyte, ersättning, resultat.

— **Fruktanlag** konkr., bot. **-art. -artjad**, -at. **-assiett**. Liten frukttallrik. *F.* av vitt, genombrutet porslin. **-avdelning**. Folkhushållningskommissionens *f.*, upprättad i juli 1917. **-balja** bot. **-banan**. Äkta banan eller *f.* (i motsats till den vanliga bananen eller pisangen, som också bär namnet 'mjölbanan', är mera långdragen och njutbar endast i tillredd form). **-bar**, -t, -are; -göra m; (-görare); -het; -hetsrit (fackl.). **I.** Egentl. **a)** Ett rikt och *f*-t land. Landet är slätt och (mycket) *f*-t. En i sig själv rik och (av naturen) *f*. jord. En *f*-are jord(män) får man leta efter. Landet är *f*-t på majs och ris. Gjort *f*-t land till öken. Året var ett av de *f*-aste i mannaminne. **b)** *F*-görande medel. Nyttja konstgjorda gödningsmedel för att öka jordens *f*-het. *F*heten i de tropiska länderna. En rent tropisk *f*-het. Den vikt, som av Schück tillerkännes riten, kulten och särskilt *f*-hetsriterna N. Söderblom. **II.** Bildl. **1)** En hjärna, *f.* på idéer, på utvägar. Han har alltid varit *f.*, kanske väl *f.*, på hypoteser. En *f*. fantasi. **2)** Göra sina kunskaper *f*-a. På ett för befolkningen mer *f*-t sätt. *F*. samverkan (mellan partierna). Ett (o)*f*-t kapital. [Då] kan all den kraft, som nu tillspillogives i vårt hemmakäbbel, rikt *f*-göras i en samfällid ädel strävan att ~ Olof Palme. [Postsparbanks]medlens *f*-görande Postboken. **Syn.** bördig, alsterrik, (mycket) givande, mycket fruktbärande l. produktiv; rik, som alstrar ymnigt o. med lätthet, som ger rik(a) skörd(ar), fruktbringande, fruktgivande; räntegivande, vinstgivande, inkomstbringande. **-bildning**. *Då f*-en försiggår. **-blad**. Bot. Det l. de blad som bilda pistillen. **-bod**. Dels = frukthandel; dels = fruktmagasin. **-bonbon** med fruktsafter i, av fruktform l. om kanderade frukter. **-bringande**, =. Mest bildl. Ofta skr. På det att arbetet må bli verkligt *f*. Där han länge utövade en synnerligen *f*. verksamhet. Någon *f*. verkan därav har hittills icke försports. **Syn.** se fruktbar. **-bärande**, =. **1)** Egentl. De *f*. gre-

narna. Vinterkala, nyutsprungna, blommande och *f*. träd om varandra B. Lidforss. Trädgård med ett femtital *f*. träd. Kullar och *f*. fält. För att om möjligt göra jordlotten *f*. **2)** Bildl. Vilket, som vi hoppas, skall visa sig *f*. En mångdrig *f*. verksamhet på missionsfältet i ~. Ett långvarigt och *f*. arbete i statens tjänst. *F*. samverkan (mellan liberaler och socialister). **Syn.** se fruktbar.

-driv|eri (l. -i); -ning. Trädg. Växthus (för *f*-ning), ibl. frukthus. Även i fråga om vissa bär. *F*-ning avser dels sådana växter, som i vårt klimat icke kunna med framgång odlas i det fria (t. e. vinstockar, persikor, aprikoser), dels att få frukt tidigare än man kunde få på kalljord (t. e. av smultron). **-essens**. Dels om konstgjorda *f*-er (de vanligaste), dels om sprittinkture av frukter försatta med fruktsaft. *F*-erna brukas till likörer, konditorivaror, glass, fruktgelé, bonbon osv. Starkt koncentrerade *f*-er beredda utan sprit kallas fruktoljor eller engelska essenser. **-et|er**. Fackl. Jfr eter II 2. *F*-rar till framställande av fruktessenser. **-fjun**. Dels fjun som kunna tjäna till frukternas spridning; dels fjun t. e. på persikor. **-fläck** t. e. av skurv (på äpplen o. d.). **-form**; -ad. Mindre vanl. **1)** Karameller i l. av *f*. **2)** Tomaten ~, en *f*., vars vidsträcktare användning ~ är av nyare datum B. Jönsson. **-fylld**. *F*-a grenar. **-fäste**. Bot. Den översta vanl. utvidgade l. förlängda delen av växtens axel som uppbar frukterna l. frukten. Ibland blir *f*-t köttigt och saftigt, under det själva frukterna ('kärnorna') äro torra och saftlösa, t. e. smultron. Glat, naket, hårigt, kullrigt, utdraget, kägellik, platt *f*. **-försäljare**; -erska; -ning (även konkr. med plur.). **-förvaring**; -srum. Vid större frukträdgårdar finnas i regel särskilda *f*-srum. **-gelé**. Stelnad fruktsaft. *F*-er till garnering av tårtor. En stor del av den ryska marmeladen är ~ egentligen *f*., berett genom försiktig indunstning av starkt sockrad fruktsaft till behörig konsistens. **-givande**, =. Skr. Mindre vanl. Egentl. o. bildl. **Syn.** se fruktbar. **-glass**. *F*-er bestå av passerade färska eller inkokta frukter, socker och vatten Fru Högstedt. **-gren**. **-gudinn|a**. *F*-an Pomona. **-gömmе**. Mindre vanl. för 'frö-gömmе' (som är den bot. termen).

-handel; -elskällare; -lare; -larskyll m. fl.; -lerska. *Idka f*-el. *F*-elns ordnande. *I f*-eln både abstr. o. konkr. **-horn**. Mindre vanl. för 'ymnighetshorn'. **-hus**. Drivhus för (finare) fruktträd, fruktdriveri. **-hylla**. **-inläggning**. Dels i lådor, tunnor o. d.; dels i burkar (jfr inlagd frukt); i senare fallet även mer konkr. **-inpackning**; -skurs. *F*-skurs, anordnad av Sveriges pomologiska förening. **-kaka**. **-kammare** jfr handkammare. **-karamell** med fruktsmak,

ofta i fruktform. **-kart. -kast** jfr vinkast. **-klämmare** t. e. för att pressa saft ur frukt (jfr citronklämmare). **-kniv**; **-(s)ställ**. *Ett ställ, en uppsättning, ett dussin f-er.* **-kompott**. *F-er, ett sylt, som icke kokt så länge, att fruktens utseende förändrats, och som just därför bibehåller dess ursprungliga smak och friskhet* Hagdahl. **-konserv**. Mest i plur. Till f-er räknas torkad, inkokt och kanderad frukt, fruktmos, frukt-saft, fruktgelé m. m. Till sötning av sdväl lingen som andra frukt- och bärkonserver. **-korg. -kropp**. Bot. Den synliga sporbildande delen (vanl. kallad 'svamp') av högre säcksvampar, 'basidiesvampar' o. lavar. *F-en på hattsvamparna kan vara skorp-lik, skivformig, hattlik, trattlik, fingerlik eller busklätt grenig. Fnösksvampen ~, vars stundom fotstora f. utbryter å stammen och ~. -kräm. -kvist* trädg. **-källare. -känn[are]**; **-edom**. Svenska ord för 'pomolog' o. 'pomologi'. **-kärna. -kött**. Det köttiga av en 'saftig' frukt. *Är f-et skadat, t. e. genom stötar, ruttnar snart äpplet.*

-lager. 1) Ligga inne med ett stort f. 2) Först ett tunnt f., därpå ett lager med glass, så att ~. 3) Bot. Den del av en svamp som bär sporlagret. **-lik**, **-t**; **-nande**. Mest skr. *Fruktetrar* benämnas en del eterarter, som hava f-nande lukt. **-låda. -lös**, **-t**, **-are**; **-het**. Nästan endast 'bildl.'. *Det är f. möda. Du gör dig f. möda. Göra f-a ansträngningar (att ~). Under f-a försök att göra sig fri. Alla försök att omstämna honom voro, (för)blevo, visade sig (vara) f-a. Upprepade men f-a anfall mot ~. Det vore (fullkomligt) f-t att ~. F-t bemöda sig att ~. Ack! f-t är att mot sitt öde strida* Stagnelius. *Men det var ju f-t att grubbla över sig själv, f-ast att sörja över det förflutna* V. Benedictsson. *Förnöta sin tid i f-t grubbel (över ~).* Inse f-heten av ngt. **Syn.** utan verkan l. framgång l. nytta, framgångslös, som misslyckas, (fullkomligt) misslyckad, föfång, onyttig, tjänande till intet, gagnlös, förgäves. **-marknad**. 1) Har du varit ute i l. på f-en något? *F-en är i år föga besökt.* 2) *F-en är flau, och ~.* **-mar-melad**. *Akta rysk f. är fastare och något finare och nämnes även (frukt)pasta.* **Syn.** (ibl.:) fruktmos, fruktpasta, fruktgelé. **-mask** jfr maskäten frukt. **-mognad**. *F. Hagstig C. Lindman. Kotte ~ är ett ax med stamdel och höglad vid f-en förvedade.* **-mos**; **-beredning**. *F. erhålles genom att en längre tid koka (den urkärnade, skalade, sönderrivna o. passerade) frukten med stark sockerlösning. Tillvarataga sommarfrukten genom fabriksmässig konservering och f-beredning* 1917. **-mål[are]**; **-eri** (l. **-i**); **-ning** (med konkr. plur.). *F-ningens konst.* *Holländskt f-eri.* Bland svenska f-are intaga Aug. Jernberg och Anna Munthe-Norstedt främsta rum-

met 1905. **-mångl[are]**; **-erska**. Ngt äld. **-mässä**. *En frukt- och grönsaksmässä* markn. **-mögel**. Sjukdom å fruktträd förorsakad av svamparter, å äpple o. päron av *Monilia fructigena* (kärnfruktmögel) och å körsbär o. plommon av *Monilia cinerea* (stenfruktmögel). *Ett äpple, angripet av f., kan bli hårt, svart och glänsande, en riktig 'äppelmumie'.* **Syn.** fruktträds-mögel.

-odl[ande] dels adj., dels subst. **-(t)**; **-are**; **-arförening**; **-arort**; **-ing** (med konkr. plur.). Ordet **f-ing** avser hos oss särsk. odling av vissa trädfrukter såsom äpplen, päron, plommon, körsbär, ibl. persikor o. aprikoser o. möjligen ytterligare några trädfrukter. *Sverige såsom f-ande land. Trädgårdskonsulenter, som tillhandagått f-are med råd och biträde. Större f-are. De på senaste tid flerstädes i landet bildade f-areföreningarna* 1908. *Tensta—Lena f-areförenings årsmöte. Urshultstrakten, en av Sverges förnämsta f-areorter ~.* *Bedriva f-ing i stor skala. Under Roms storhetstid stod f-ingen högt, men sjönk i betydelse under medeltiden. Den svenska f-ingens historia.* **-olja**. Koncetrerad fruktessens. **-olla** torkolla för frukt. **-pack[are]**; **-erska**; **-ning(s-kurs)**. *En f-ningskurs i Gränna* 1918. *En instruktis utbildas för varje län, och är det meningen, att dessa sedermera tillsammans med resp. trädgårdskonsulenter skola utbilda f-erskor samt ~.* **-paj** kok. **-pasta**. Så kallas ibl. fastare, finare fruktmarmelad. **-pastilj**. *F-er med apelsin-, hallon-, ananas- eller körsbärssmak, tillredda med saft eller fruktessens.* **-pensel** t. e. på maskrosor o. d. **-plantering** ibl. för 'frukt-trädsplantering'. **-plock[are]**; **-erska**. Även om apparat. *F-are, med 3 klor trädgårdsredskap.* **-plätt**. Bot. Sporplätt. **-press**. **-pris**. *Med anledning av de oerhörd höga f-erna* 1917. **-produktion**. *F-en inom landet.* **-pudding**. **-puré**, kok. Kokt o. gm hårsikt driven frukt. *Om man först vispar grädden till skum och sedan blandar detta med f-n, framträder måhända fruktsmaken något starkare* Hagdahl. **-rens[are]**; **-erska**; **-ning**. **-rik**; **-edom**. *Granada, det f-aste av de spanska landskapen. Den f-a hösten. Särskilt under f-a dr. De f-are grenarne böjde sig ända ned mot marken.* **-rätt**. *F-er såsom stekta äpplen, äppelkaka, stuvade katrinplommon, fruktkompottar osv.*

-saft. I osöckrat tillstånd hålla sig f-erna blott en kortare tid. *Hagdahl vill reservera ordet f. för saft utan tillsats av socker och kallar f. med socker för fruktsrap.* **-sal** **-(l)ad** [l. **-sal(l)at**]. Kok. En slags kompott av skurna färska äpplen, päron, bananer, apelsiner, druvor l. annan frukt jämte t. e. plommon- l. körsbärskom-pott o. något litet likör, punsch l. d. Serveras som förfriskning l. ibl. som efterrätt. **-sam**,

-t, -mare; -het; -hetstal (statistisk term). **I.** Adj. 1) 'Egentl.' Om kvinna l. djurhona. **a)** Bibeln berättar, att Lea var f., men Rachel ofruksam. **b)** F-mare än rättor och möss. **c)** F. och lycklig sammanlevnad. **d)** Mindre vanl. Göra (ngn) f. havande; befrukta. 2) Bildl. **a)** Om Gud ej giver regn och f. tid. **b)** F. på idéer. Ha en f. hjärna, fantasi. **II.** Subst. på -het. 'Egentl.' Om kvinna l. djurhona. F-heten inom äktenskapen eller den äktenskapliga f-heten. Visa en ovanlig f-het. Folk, utmärkta för stor f-het. I Sverige har (den äkta) f-heten, dvs. ärliga antalet äkta födelser för vart 1,000-tal hustrur i åldern före 45 år, under åren 1891—1900 utgjort 276, som alltså är Sverges f-hetstal under detta årtionde i statistiken. Det äkta f-hetstalet för Gottland under perioden 1861—70 ~ understeg rikssiffran med 70. Kaninernas otroliga f-het. 2) Bildl. F-het på idéer. **Syn. I. 1)** fortplantningsduglig, med fortplantningsförmåga, med förmåga l. duglig att föda barn l. ungar l. att föröka sig; avelsam, som hastigt förökar sig, som fortplantar sig starkt; havande, dräktig; 2) rik, fruktbar, fruktgivande; **II.** (ibl. nära) födelsefrekvens. -**schapp**. Fruktstånd, liten fruktbod. **Frukschapp** m. m. i annons om basar 1909. -**sirap**. Äld. även 'fruktsirup'. Starkt sockrad, koncentrerad saft kallas ej sällan f. Ekenberg-Landin. Jfr fruktsaft. -**skafft**. -**skal**; -are (sak); -ning (smaskin). Maskiner: ~ fruktskalnings-Tulltaxan. -**skida**. -**skiva**. 1) Omväxlande f-or och tunna lager av frusen grädd. 2) Bot. Fröskiva, sporbärande skiva på hattens undersida av en del svampar. -**skorv**. Fackl. Sjukdom på äppel-o. päronträd framkallad av svamparter tillhörande släktet Venturia (Fusicladium). Äppelträdsskorven (*Venturia dendritica*) uppträder dels som bladskorv, dels som f. Päron, angripet av f. -**skål**. 1) Skål för uppläggning av frukt l. full av frukt. 2) Bot. Av högblad bildat skålliknande hylle som helt l. delvis omsluter frukterna hos t. e. bok, ek, hassel, äkta kastanje. **Syn. 2)** svepeskål. -**skörd**. Som 1917 års f. blev ganska svag. -**slag**. Persikor, aprikoser och möjligen ännu några andra f. -**smak**; -ande. Pastiljer med utpräglad, med ovanligt ren f. Framträder måhända f-en något starkare. För att få snömoset f-ande. -**socker**. En sockerart som (jämte druvsocker) förekommer i honung o. en mängd söta frukter ('d-frukts'). -**soppa**. I f-orna inräknas ibland även bär- o. saft-soppor. -**sort** fruktslag, fruktart; fruktträdsort. -**spaljé**. Och på terrassen klänger f-n Prins Wilhelm. -**sporr**. Trädg. o. bot. Blom- och fruktbärande dvärggren hos fruktträd. Och man sdg kvistar och f-ar avbrutna och sällade på marken Strind-

berg. -**stege** trädgårdsstege för fruktnedtagning. -**sten** sten i stenfrukt. -**stykke** fruktmålning. -**stånd**. Först tre rader med f., därpå karamell- och leksaksstånd och slutligen husgeråd, vagnar o. d. på marknad. -**ställning**. Bot. Fruktbärande skott utvecklat ur blomställning. F-en är vanligen av samma slag som blomställningen. -**sufflé** kok. -**syra**. För att ta bort det värsta av, den värsta f-an. -**sås**. -**sätt**; -ning. Verbalsubst. vanligast. Eljest mest 'sätta frukt'. 1) Sälls.; fackl. Potatisen blommar och f-er redan första året, men ~ B. Jönsson. En pyramidformad vippa, som dock sällan bär fruktsatta blommor B. Jönsson. Före, vid, efter f-ningen. Rik, sparsam f-ning. **Syn.** sätta frukt, (ut)bilda frukt. -**tallrik** flat desserttallrik. -**tid**. På landet vid f-(en). -**tillförsel**. -**tjuv**. -**torg**. -**torkare**; -arförening; -eri (l. -i; med plur.). Enköpings f-areförening 1912. F-eri vid Söderköping 1910. Anläggande av ett frukt- och grönsakstorkeri i Linköping. Västra Östergötlands andelsf-erier 1912. -**träd**; -smögel (se fruktsmögel); -sodlare; -sodling (med plur.; jfr fruktodling) m. fl. Jfr frukt I 2. Adla f. Försöken att plantera f. vid vägarna ha ej alltid slagit väl ut hos oss; vår ungdom har ej lärt sig att låta f-en vara i fred. Trädgård med omkring 200 f. Björkarna, som i fjällen ofta få ett utseende som f. För att bekämpa f-smögel har man att ~. Slå sig på f-sodling. -**trädgård**. Motsatt t. e. köks-, blomster-, prydnadsträdgård. Där är också (en) stor f. -**tunna**. -**tyngd**. F-a grenar. -**tårta**. -**ull**. T. e. på ängsull. F., finare samt grövre sorter annons i Trädgården 1918. -**utställare**; -ning (med plur.); -ningslokal. Hus-hållningssällskapens f-ningar. -**ved**; -sbeskärning. Trädg. Korta grenar som förr l. senare bära frukt (x de grenar som utgöra trädkronans stomme 'ledgrenarna'). Genom f-sbeskärningen påskyndas och ökas trädens bördighet. -**vildstam**. Trädg. Och i följd därav har det blivit brist på f-mar. -**vin**. Jäst fruktsaft (t. e. av äpplen, päron, körsbär). Frukt- och bärviner. -**vinge**. T. e. på lönnfrukter. Frukt- och f-ar av *Betula alba* [björken]. -**väg**. Blott med prep. 'i'. Vad våra växter ha att bjuda på i f. B. Jönsson. -**vägg**. Bot. F-en, som utgöres av de utvecklade fruktbladen, skall dels skydda fröna under deras utveckling, dels tjänstgöra vid eller befördra deras spridning. Nöten har ofta en mycket hård och fast f. -**vän**. -**växt**. Med f-er menar B. Jönsson växter, som bjuda ätbära frukter och uppdelar så dessa i egentliga saftfrukter, bärfrukter och nöter l. nötfukter. -**år**. Gott f. Men det dåliga f-et och de dyra fruktpriserna reste hinder för saken. -**ås**. T. e. på en del kryddfrukter (kum-

min osv.). **-älskare. -ämne.** Bot. Den nedersta utvidgade delen av pistillen som i sig innesluter fröämnena. *F-t, stiftet och märket. -ät[ande];* [-are]. Subst. o. part. *Insektätande fåglar resa först, sedan de f-ande* R. Numelin. **-ättika.** Å. beredd av fruktvin.

Frukt[a, -ade, -as. Mest skr. o. ofta ngt högt. Bet. ej alltid skarpt skilda. 1) Hysa fruktan. **a)** *Man har fruktat honom, såsom man är rädd för det sällsamma och oberäkneliga. Han f-ar varken fan eller trolen. Mina fiender f-ar jag inte, det är mina vänner jag har skäl att f-a. Göra sig (allmänt) f-ad (för sin vilda framfart). Mer f-ad än älskad. En f-ad motståndare.* **b)** *F-a ngns vrede. F-a (för) döden. F-ar du (för) faran? F-a (för) straffet. Man har allvarligt f-at, att han skulle bli tokig jfr 3. F-a att utsätta sig för fara oftare till 3. Jag f-ar ingenting så mycket som ~.* **c)** Bibl. även refl. *F-a dig icke (ty jag, Herren, är med dig)!* **d)** Blott med 'för'. *F-a för sitt liv. Man har länge (allvarligt) f-at för hans förstånd. 2) Nekat. Dra sig för. Icke f-a (för) besväret, ngt besvär. Jag har aldrig f-at (för) öppet bekänna min mening. 3) Befara o. d. Utan 'för'. Jag f-ar, (att) du tagit saken lite för lätt. F-a efterräkningar. Tror du man har skäl att f-a några hämndgärningar från honom? Ja, jag f-ar det. F-a straff. Jag f-ar ett motdrag av dem. Jag f-ar, att det inte står rätt till med den saken. Det var (just) vad jag f-ade. Han f-ar alltid det värsta. 4) Bibl. o. d. Utan 'för'. F-a Gud och ära konungen.* **Syn. 1)** hysa fruktan l. skräck l. rädsla osv. för, rädsla, fasa, bäva, 'darra', 'rysa', vara rädd l. ängslig för, ängslas, ängsla sig, med ängslan l. oro motse, oroligt se mot; vara bekymrad för, hysa oro för; 2) dra(va) sig för, sky, tveka; 3) befara, misstänka, ana, vänta, hysa l. nära farhåga l. farhågor; 4) vörda (älska) o. lyda, vörda o. bäva (in)för, erkänna o. dyrka.

— **Fruktan,** [=]. Mest skr. 1) Huvudbet. Till frukta 1 o. 3. *När f. fick makt i djungeln. F. mäter med rundlig aln. I sin f. se allt förstorat. Känna f. Som aldrig känt vad f. vill säga. Injaga f. hos ~. Inge en hälsosam f. Väcka f. (hos ~). Betagen, gripen, blek, darrande, skälvande av f. Som röjer f. Leva i ständigt f. (för ngn, för att ngn skall begå ngt obetänkt). Hysa (berättigad) f. för ngn, för att ~. F. för döden. Stark, (nästan) vidskeplig f. Betaga ngn all f. En sådan f. vore säkert oberättigad. Var utan f. (, Herren är med oss). Utan (all) f. (för människor). En riddare utan f. och tadel. F. vann aldrig insteg hos honom. Av f. (för) att ~. I sin (uppjagade) f. för framtiden. Med f. och bävan. Leva i f. och bävan under domens förbidan*

bibl. *Dödsfruktan. 2) Märk särsk. de bibl. Herrens f. är vishetens begynnelse* numer gärna med nära anslutning till 1. *Gudsfruktan. Syn. 1)* rädsla, räddhåga, bävan, förskräckelse, skrämsel, ängslan, oro, bekymmer, farhåga, ond(a) aning(ar), (ibl. nära) betänklighet l. tveksamhet; (starkare äro:) fasa, skräck, ångest; 2) respekt, from vördnad, rädsla blandad med vördnad. — **Fruktansvär[d, -t, -dare; -dhet.** Gränsen mln 1 o. 2 ej skarp. 1) Mer egentl. *Japan var otvivelaktigt dess f-daste fiende. Där kunde eljest ha skett en f-d olycka. Ett f-t oväder med blåt och hagel. Kanske det f-daste av alla de vilda djuren. 2) Friare. Förstärkande. En f-d hetta. Trängseln var (rent) f-d. Vid hemkomsten fann han allt i den f-daste förvirring. Det gick med en f-d fart. Ha en f-d, en f-t dålig smak. I dylika dikter kan Dalin bli f-t trivial M. Lamm. Ofta vard. En f-d hippa i Reisens festvårdning Ane Randel.* **Syn.** förskräcklig, förfärlig, fasaväckande, gruvlig, ryslig, gräslig, faslig, förfärande, skrämande, hisklig, 'hems', ohygglig, så att man kan bli (mörk)rädd osv.

Fru'ntim[mer] (grav); -ret, -mer, best. plur. -ren l. -merna. Jfr *dam'*, som alltmr undantränger 'f-mer' ej blott som enkelt utan även som första ssgsld (t. e. i ord som avse kvinnoklädseln o. d.). Ordet är numer vanligare vid omtal än vid tilltal. Om kvinna av högre samhällsställning brukas det helst med ngt adj. som anger l. häntyder på denna ställning. Rätt ofta finner man ordet en smula föraktligt brukat. Det nyttjas ngt mer i norra o. mellersta än i södra Sverige. **I. Huvudbet. Person. 1) Förnäma f-mer med sina kammarjungfrur** helst om äldre fhdn; eljes vanligare 'damer'. *Ett (fint) bildat f-mer. Bättre, fina(re) f-mer. Ett medelålders f-mer, som tydligen sett bättre dagar. Våra f-mer ha visst blivit efter, vi får väl vänta, så att de hinna ifatt oss. Ett okänt f-mer önskar tala med kamrern. Det var ett (äldre) f-mer här, som frågade efter frun. Där några f-mer kommo gående i livligt samspråk. Det är märkvärdigt vad f-ren äro skarpsinniga, så snart fråga är om kärlek C. F. Dahlgren! Karlar (l. herrar) och f-mer om varandra. 2) Ett härsklystet f-mer är en obehaglig ting. Inte kunna tåla f-mer. F-mer ska då alltid skrika i högan sky, då de få se en rätta. Sådana äro f-ren! F-mer ä ändå f-mer! Även ifråga om f-saktig karl. Sipp som ett f-mer. 3) Ett litet f-mer på 7 vårar. 4) Tilltal. Vill f-ret säga mig, vart jag skall gå för att komma till station(en) oftare 'damen'. Om f-merna ville vara goda och gå litet tillbaka. 5) Om 'lätta damer'. Gå till, inlåta sig med f-mer (av tvivelaktigt rykte). Sämre f-mer. **II.** Koll. Hist. Numer nästan*

blott i ssgn 'hovf-ret' (damerna vid hovet), som även den börjar bli mindre vanl. **Syn.** kvinna, dam, kvinnfolk, kvinns-person, (en) hon; ibl. fru l. fröken; ibl. käring l. gumma; (i ssg:) dam- l. kvinno-.

— **Fruentimmersaffär.** 1) Affär med damartiklar. 2) Kärleksaffär. *Det är någon f., som ligger bakom.* -aktig, -t, -are; -het. *Hela det lilla huset var så f-t nätt och pydligt. Veka, något f-a drag. Petigt, en smula f-t arbete. Med små skrik, som de inbillade sig vara f-a. Logiken förefaller mig något f. -bjudning. -bjäfs. -bris.* Fruentimmersvind. *Det blåste en den allra hyggligaste f.* Alb. Engström. -doktor. *En f. på modet fruentimmersläkare.* -dräkt. -fason(er). Nästan endast plur. -fiende; [-tlig]. -halsduk. -hand. -handske. -hat; -are. -hatt. -kappa. -karl. *B. var f. och ~.* *En riktig f.* **Syn.** kvinnotjusare, don Juan. -klädd. -känga. -kännare. *Och han var klok och tillräckligt f. för att ej ~.* -kör. -logik. -läkare. -mod. *Nya f(er).* -personal t. e. vid teater. -pilt kvinnopilt, omanlig l. kvinnlig yngling. -pjäsk. -prat. -roll. -röst. *En gäll f. -sadel. -skola.* Sälls. o. numer övergivet även i Finland (för: flickskola, flicklyceum, läroverk för flickor osv.). -skrik. -skräddare. -spänne. *Skärpet med f-t på magen på modärn herröverrock.* -stil. -sällskap. *Inte tycka om f. -tjusare* sälls. för 'kvinnotjusare'. -tjut. -tycke. *Ha f. om karlar, särsk. ha ett utseende som slår an på fruentimernna.* -vecka. Mest i best. form om veckan 19—24 juli som har enbart fruentimmersnamn. *Fredrik inleder f-n, därpå följer Sara, och Kristina avslutar den. Få se, om inte f-n blir slaskig som vanligt. Kaffe-kalasen i, under f-n.* -vin. Ett lätt f. -vind jfr fruentimmersbris. -vis. Mest med prep. 'på'. *På vanligt f.* Alb. Engström. -väg. Efter prep. 'i'. *I f. -välde.* Kvinnovälde, ibl. 'kjoiregemente'.

Frusa, -ade; -ning (ibl. med plur.). Ofta skönl. *Blodet f-ade ur (från, genom) näsa och mun (på honom).* *Vinet, som f-ade ur kannan ~.* *Fande vin.* *Ur den låga skorstenen f-ade ångan stötvis och skingrades därpå småningom över åkrarna.* Våldsamt från skyarna f-ar / en störtflod på fältena ner C. F. Dahlgren. *Och fraggande skum ur hans näsborrar f-ar* P. H. Ling. **Syn.** strömma l. välla l. fors l. spruta l. sprudla l. brusa l. rusa l. skumma l. störta (fram n), flöda (fram n med stor häftighet gm en liten öppning), skvala. — **Frusa fram** n, in n, upp n, ut [n].

Frusen m. fl. se frysa B.

Frusta, -ade, [-as]; -ning (med plur.). 1) Därute min springare stampar och f-ar C. F. Dahlgren. *Och f-a och streta, så svetten lackar / och står som en ångande*

sky O. Thunman. *Den f-ande springarn, travarn. En f-ande stridshäst. Hästarnas otåliga f-ningar.* 2) *Han försökte hålla tillbaka skrattet, men det gick ej längre, nu brast det loss, så att det riktigt f-ade.* Lokens ilska f-ande. **Syn.** häftigt driva ut luften gm näsborrarna, prusta; (ibl.:) frusa, fnysa, flåsa. **Frusta i väg** särsk. om järnvägs-tåg. **F. ut** n.

Fryg(i)er, -n, =; -mossa (frygisk mössa). Invånare i Frygien (ett landskap i Mindre Asien). *F-nas klippboningar. Med brunt hår under den röda frygermössan.* **Frygisk**, -t. *S. k. frygisk mössa l. 'frihetsmossa' mjuk kägelformig toppmössa med framåt nedhängande topp. Och mössa av f. snitt* C. Snoilsky.

Fryna, -te, -t. Ldls. Götaland. *Di f-te på näsan åt henne värre. Och f-te litet åt dess ruskiga utseende* Elin Wägner. **Syn.** rynka (på näsan).

Fryntlig, -t, -are; [-en]; -het. *En gammal f. farbror. F. som en gammal prostgubbe. Glad och f. (mot folket). Att den f-e mannen i skolan kunde vara som en åskgud. Vår f-e värd. F. som en liten trevlig griskulting. Den f-a gamla damen. Ta på sig en f. min. En f. hälsning. Hans f-a uppsyn. De sitta där rödletta och utstråla f-het* Alb. Engström. *Med f-het och gammaldags gästfrihet mottogs man alltid på det gamla Säva.* **Syn.** vänlig o. gladlynt, munter o. välvillig, strålände av välvilja, (vänlig o.) gemytlig, glad o. förtrolig, jovialisk; (ibl. nära:) hjärtlig, kordial.

Frysa, frös(o), frusit, -as (särsk. om matvaror); frusen (med gradformer; se B); frusenhet. **A)** Vanliga verbformer. **I.** Intr. om ting o. oper. 1) *Det tår varannan dag och f-er varannan. Då det ömsom tår och f-er. Det f-er så att det smäller i knutarna. Det har säkert frusit nere i potatis-kern i natt. Märk Det f-er på jfr påfrysa n.* 2) Om vätskor m. m. **a)** *Så kallt, att kvicksilvret f-er (i termometern).* Den vintern var det så kallt, att vattnet flere gånger frös (till is) för dem i handfatet. *Vattnet kan ju f-a och spränga rören.* Om vattnet f-er i rörledningarna. **b)** *Kok. Låta blandningen f-a. Så f-er glassen fortare.* 3) *Jorden, marken har frusit, är frusen till minst en meters djup.* 4) Om vatten-drag m. m. Även tillfrysa n. *I natt har ån frusit. Älven frös redan tidigt det året. Om dammen (botten) f-er. Sjön har frusit och bär redan.* 5) *Rutorna ha frusit, ä frusna, så man kan inte se ut.* 6) *F-a och skadas (märk dock c).* **a)** *Potatisen frös i natt för torparns. Allt som ännu fanns kvar på åkrarna frös den natten och står nu svart och förbränt. Det är fara, att rågen f-er.* **b)** *När frukt f-er, blir den skämd. Tänk, att alla rotfrukter frös för oss i käl-*

larn! **c)** *Slånbar och tranbär bör man först låta f-a, innan de plockas. Brysselkål bör f-a, innan den användes. II.* Blott intr. I regel endast om människor o. djur. **a)** *Tåla vid att f-a litet. Van att både svälta och f-a. Där fick man både f-a och svälta. Jag tror du går och f-er? Ja, nog f-er jag en smula. Han står och f-er, så han skakar. Hu, vad jag f-er! Vi ha varken spisar eller kakelugnar och f-a nästan mera i våra rum än ute E. G. Geijer. Huttrande och f-ande. F-a om fötterna, om ryggen. Mest f-er jag om örnen. F-a sig fördärvad även till III 1. F-a invärtes. Han f-er var tredje dag om en frossjuk. F-a vid frossa, som i feber. Gå och smdf-a. b)* Bildl. *Han är så stel och så tillknäppt, att man riktigt f-er i hans sällskap. Hon förmågen frös bland dessa okänsliga maskinmänniskor. F-a in i själen, in till hjärteroten. F-a andligen. III.* Trans. **1)** Förfrysa. *F-a fingrarna (av sig). F-a fötterna, händerna, kinderna. 2)* Om matvaror o. maträtter m. m. Jfr frysing, fryshus, fryseri osv. **a)** *Ett eget fryseri, vari särskilt sill, men även annan fisk skall f-as för export, framför allt på Ryssland. Kött, som f-es för förvaring. b)* Vinbärssaften blandas med sockerlagen och f-es i en glassdosa Hagdahl. *Då glass f-es utan vridning Hagdahl. För att blandningen skall f-as mera jämnt Thora Holm. c)* *F-a vatten till is medelst kyl- l. ismaskin. 3)* Märk. *Vid grundläggning i lös, svårarbetad jord underlättar man arbetet genom att f-a jorden.*

B) Frusen (ibl. med gradformer); frusenhet (mest till II). Jfr **A. I.** Om ting. Utan gradformer. **1)** *(I) fruset (tillstånd) kan kvicksilvret hamras. Frusna vatten, sjöar. Sjön ligger frusen så långt man kan se. På den frusna våg skönl. Bottenfrusen. Över frusna myrar. På den hårt frusna, hårdfrusna marken. 2)* **a)** *Frusen fisk bör upptinas i kylslaget vatten. Skicka köttet fruset. b)* *Frusen grädd. Frusen chokladpudding. En jämn, halvfrusen massa. I (halv)fruset tillstånd. c)* *Frusna lingen, tranbär. Söka sälja frusen potatis. d)* *Där stora (potatis)äkrar stå frusna och svarta. 3)* Bildl. **a)** *Arkitekturen har kallats 'en frusen musik'. b)* *Hans diktning förefaller mig något frusen. II.* Med subst. på -het o. (ibl.) gradformer. **1)** *Känna sig frusen. Jag har alltid varit (mycket) frusen av mig. Du ä mycke frusnare än jag. Va du ser frusen ut! Frusen om händerna, fötterna. 2)* *Värma sin frusna kropp. Gnida de frusna lemmarna även = 'förfrusna'. Röda, frusna händer. Genom-, blå-, röd-, stelfrusen.*

Syn. A) I. vara frost, vara fryskallt l. under fryspunkten l. under noll; förvandlas till l. bli(va) till l. övergå i is, vid köld övergå till fast form, stelna (till is); tjäla(s), bli tjäle; 'lägga sig', betäckas l. överdragas

av l. med is, is(ber)läggas, få l. påtaga sitt istäcke, tillfrysa n; fördärvas l. skadas av l. gm frost, förstöras av köld, bortfrysa n; förändras (l. påverkas o. mista en del av sin syra) gm frost; **II.** känna sig frusen l. kall, vara kall, lida av kölden l. kylan, plågas av köld, känna köld; förfrysa, bli stel l. livlös l. känslolös av köld, stelna av köld; ha frossa l. frossbrytningar l. köldrysningar; **III.** (ned)isa (n), nedfrysa n, infrysa n, komma att stelna (till is), (av)kyla (n) så att vätskorna stelna, ibl. infrysa kylvätskor i, behandla med kyl- l. frysmaskin; **B) I.** (ibl.: stel(nad) av köld, infusen, isbelagd, tillfrusen, nedfrusen, tjälad, frostig; frostbränd; frosthärjad, 'svedd' (av frosten); **II. 1)** ömtålig l. känslig för köld, besvärad av köld, kall, ibl. 'kulen' l. 'huttrande'; **2)** (öm)kyld.

— **Frysa** av n o. av sig. **F. bort** n, **fast** n, **igen** n, **igenom** se genomfrysa, **ihjäl** n, **ihop** se hopfrysa, **in** n, **inne** [n], **ned** l. **ner** n. **F. på** n. Även 'frysa på'. **F. sönder** n, **till** n, **vid** n.

— **Frysbar**, -t, [-are]; -het. Mest fackl. *Ice* f. vid vanliga köldgrader. **-blå.** Skönl. *Himlen är f. som skummjolk* Diding. **-dag.** Ifråga om frossjuka. **-hus;** -anläggning; -utrymme. Jfr frysrum. *Färs* Norrlands lax levereras från f. hela sommaren 1915. Åtta miljoner till spannmålslagerhus och f. 1917. Två centrala f. med tillhoppa omkr. 7,000 å 10,000 tons frysningskapacitet. Till f-anläggning i Nyköping har k. m:t anvisat 56,250 kr. 1917. Isoleringsmaterial för f-anläggningar. De med statsbidrag åstadkomna f-utrymmena K. Hildebrand. **-institut.** Sverige medlem av Internat. f-et [i Paris] 1921. **-jord.** Lant. Jord som starkt luckras av frysning så att späda växters rötter avslitas o. växterna upplyftas ur jorden. **-kall**, -t. Kallt så att det fryser (på). Om det någon gång hade klarnat, hade det genast blivit f-t S. Lagerlöf. Och eftersom det var höst och f-t om nätterna, hade man ~ Dan Andersson. I f. kväll O. Stjerne. **F-t vatten.** **-maskin;** -eri (l. -eri). Om ismaskin l. kylmaskin. *F.* ~ användes isynnerhet på ängare, som föra kött och proviantlast E. Smith. Fullständigt f-eri ~ med såväl frys- som kylrum. **-metod.** T. e. om sätt att binda lös jord. **-punkt.** Särsk. ifråga om vattnets, men även om andra vätskors stelningspunkt (åtminstone om denna är lägre än 0° C.). Bortledes värme från en vätska, sjunker dess temperatur, och vid en viss temperatur, den s. k. frys- eller stelningspunkten, som är identisk med smältpunkten, övergår vätskan till fast form. F-en betecknas enligt Celsius och Réaumur med 0° (f. då alltså = nollpunkt), enligt Fahrenheit med 32°; avståndet mellan vattnets f. och kokpunkt indelas av Celsius i 100, av Réau-

mur i 80°. Kvicksilvrets *f.* är — 39,4° C. Termometern står på *f.*en. Är det något över *f.*en här uppe vid byggnaderna, är det säkert ett par grader under *f.*en, ett par grader kallt ute på åkrarna. Gå ner under *f.*en. Även i bild. Känslor som sjunkit till *f.*en. **Syn.** den grad vid vkn vatten fryser, temperaturen av smältande is, ibl. noll-(punkt); (ibl.:) stelningstemperatur, stelningsspunkt; ibl. smältpunkt. **-rum.** Kylrum och *f.* till uthyrning [i Stockholms Centralsaluhall] 1913. *F.*, medgivande en lagring av 55,000 ton kött. **-skåp** för fryssing av vätskor.

— **Fryseri**, -(e)t, -er. A.-B. Holmqvists fiskaffär härstades kommer att uppföra ett eget *f.*, vari särskilt sill, men även annan fisk skall *f.*as för export ~. Lagringslokaler och *f.* för livsmedelsnämndens räkning. A.-B. Svenska Ferna, Göteborg 1919. — **Frysning**, -en, -ar; -sanstalt; -sapparat; -skapacitet; -smetod; -ssätt m. fl. Jfr frysa. Märk särsk. 1) Småningom avkyles till full *f.* Berzelius. Under *f.*en. Bottenf-n är mycket vanlig ute i havet och sannolikt det enda *f.*-ssättet längre ut från kusterna vid Kattegatt och Skagerack. 2) I och med den senaste starka kölden har vatten- och värmeledningar inom bostadshus och egendomar utsatts för en mängd *f.*-ar. 3) *F.*-ar och feber. Starka, svåra *f.*-ar. 4) Motsvarande frysa III (trans.). a) *F.* av kött och fisk (för lagring eller export). *F.*-sanstalt för födoämnen. Två centrala fryshus med tillhoppa omkr. 7,000 à 10,800 tons *f.*-skapacitet K. Hildebrand. Nya *f.*-smetoder. b) *F.* av glass. c) *F.* av lös, svårarbetad jord förekommer t. e. vid grundläggning.

Fråg|a¹, -an, -or. A) Enkelt. I. Interrogativ bet. 1) Allmänare. a) Jag skulle vilja göra dig en *f.*-a, ställa en *f.*-a till (l. på) dig, ställa på dig en *f.*-a, ge dig en *f.*-a (som du sedan får besvara eller inte, allt efter som du vill). Sätta en *f.*-a på ngn. Förelägga ngn en *f.*-a till besvarande. Muntliga, skriftliga, skriftligen avfattade *f.*-or. Låta *f.*-orna hagla. Ansätta, överhoppa ngn med *f.*-or (om ditt och datt, i l. över allt möjligt). (I pressen) rikta en öppen *f.*-a till ngn. På en uppriktig *f.*-a vill jag ha ett uppriktigt svar. Nej, vet pappa, ja tänker inte bli student, för professorerna gör så många onödiga *f.*-or 7-åring. Framkasta en *f.*-a. Nyfikna, näsvisa *f.*-or (om ~). Ivriga *f.*-or (efter skyssen osv.). Korta, koncisa, klart formulerade *f.*-or. Listiga, försätliga, snärjande, förargliga, obehagliga *f.*-or. Med sin fråga lägga svaret i munnen på ngn. *F.*-an framkallar svaret. Så formulerad framkallar *f.*-an med nödvändighet det svaret. Det beror på hur man ställer (upp) *f.*-an, ställer sin *f.*-a. Med sina *f.*-or locka ur ngn en hemlighet. Slutligen kommo de med en bävsam

f.-a: ~. *F.*-an var icke lättbesvarad, var nog så benig, kvistig (att besvara, att tillfredsställande besvara). Han kan aldrig svara på *f.*-or svarar alltid på ngt annat än man frågar om. Har du uppfattat *f.*-an, (vad) min *f.*-a (gällde)? Men svara då på min *f.*-a! Men *f.*-an (för)blev obesvarad. Min *f.*-a är ännu obesvarad. Kärlek utan genkärlek är en *f.*-a utan svar. Avklippa alla vidare *f.*-or. Det var en enfaldig, en dum *f.*-a! Min *f.*-a gällde något helt annat. Huvud-, mot-, rund*f.*-a. b) Märk särsk. en del uttr. Jag trodde, att *f.*-an var fri att det stod en fritt att fråga, att jag inte gjorde ngt orätt med att fråga. En framställning i (l. med) *f.*-or och svar som katekesens. Framställd i (form av) *f.*-or och svar. *F.*-or och svar en sällskapslek (antingen med hjälp av stående *f.*-or med numererade svar som utdelas på deltagarna, eller så att man sitter i ring och *f.*-an ges åt ena hållet och svaret åt det andra). Det var en *f.*-a! naturligtvis, hur kan du tänka dig annat. Lugna dig, vi måste gå i ordning med *f.*-orna även till II. c) Skolbet. o. d. I dag kunde jag svara på alla *f.*-orna (i geografien), mamma. Förlåt, hur var l. jag hörde inte *f.*-an. Få, ha, ge ngn *f.*-a(n). Vem ä de som har *f.*-an? Låta *f.*-an gå ifrån ngn, gå vidare. Fick du *f.*-a på starka verben(a)? Hoppa med *f.*-orna dels ge 'stänk-*f.*-or'; dels 'ge än den ena än den andra en *f.*-a l. *f.*-an'. Snärj-, kugg-, stänk-, examens-*f.*-a. 2) Språk. Noreen indelar *f.*-orna i 'underställande' och 'sökande' *f.*-or, dvs. förfrågningar (Heter han Pettersson?) och utfrågningar (Vad heter han?); den 'retoriska' *f.*-an är icke någon *f.*-a i egentlig mening, utan kan vara ett utrop, en uppmaning osv. En sats som uppträder i *f.*-ans form, men ~. Direkt, indirekt *f.*-a.

II. Utan hänsyn till ngn tillfrågad. 1) Allmänare. a) Vetenskaplig, religiös, teologisk, matematisk, juridisk, politisk, social, kommunal *f.*-a. En av de svåraste *f.*-or vetenskapen haft att lösa. *F.*-an är mer invecklad, är nog enklare än du tror. Be om råd i en kinkig *f.*-a. *F.*-an är svårlost, ingalunda lättlost. Inse *f.*-ans räckvidd och dess betydelse för ~. Överblicka en *f.*-a. *F.*-an faller under ~. Viktigare är då *f.*-an om ~. Först måste den *f.*-an behandlas, avgöras (hurvida ~). En massa *f.*-or, som måste avgöras, som föreligga (till avgörande, till behandling). Den (nu) föreliggande *f.*-an. Det vore utmärkt, om man kunde få (den) *f.*-an, *f.*-an om lärarplatserna avgjord innevarande riksdag. Få *f.*-an, en *f.*-a ur världen, avförd från dagordningen. Ta upp *f.*-an om ~. Uppta *f.*-an i hela dess vidd. Veta vad *f.*-an gäller vad som avhandlas l. vad betydelse *f.*-an har; jfr 2 a nedan. Därest ~ *f.*-a hos kamrarna väckes, att ~. När talmannen

finner väckt *f-a* strida mot grundlags lydelse. I *f-or*, som röra någondera kammaren enskilt. I *f-or* rörande, angående ~. Lämna *en f-a* till utredning. Till vilket utskott uppkomna *f-or* och ämnen böra hänvisas. Hånskjuta *f-an* till en skiljenämnd. Att nu dryfta den *f-an* skulle föra för långt. På den *f-an* vill jag nu icke ingå. Det blir en senare *f-a*, är l. blir en (helt) annan *f-a*. Lämna *f-an* öppen oavgjord. Uppskjuta, bordlägga *f-an*. Nu inställer sig, uppstår (den) *f-an*: Är ~ nu kan l. måste man fråga. En *f-a* för dagen. *F-an* för dagen. I dagens *f-or*. *F-an* är icke längre aktuell, brännande. **b)** I denna bet. är ordet synnerligen vanligt som sista ssgsled. T. e. Arbetar-, kvinno-, tull-, freds-, avvärpnings-, unions-*f-an*. Bostads-, maktf-*a*. Huvud-, bi-, detalj-*f-a*. Riksdags-, samhälls-, parti-, rätts-; lag-, tviste-, ersättnings-, skatte-; bevillnings-, bank-*f-a*. Samvets-, takt-, etiketts-, smak-, kläd-, toalett-*f-a*.

2) Märk en mängd uttr. **a)** 'Fråga om'. För närvarande är det *f-a(n)* om, rör sig *f-an* om huruvida staten bör ingripa eller icke. Det är inte *f-a(n)* om det nu. Därom blir sedan *f-a*. Allt efter den växtort, varom *f-a* är. Blir det *f-a(n)* om saken, så stöt på mig. Är det *f-a(n)* om att släsa, så var säker, att han är med! Här är det *f-a(n)* om icke så mycket att ~ som att ~ gäller det. Va va de *f-an* om? vad var det du ville. Det är en *f-a* om (vem som har) makten och ingenting annat en ren makt-*f-a*. **b)** Efter prep. 'i' (vard. även 'på'). Ofta hopskrivet o. ibl. ingående i lösbar o. ngn gång fast ssg. Jfr ifrågakomma, ifrågasätta, ifrågavarande. Hur ser formen i *f-a* ut och vad betyder den? Personen i *f-a* (l. ifråga). Fallet i *f-a*. I *f-a* om tullarna vill jag endast anmärka det, att ~. Tror du, han allvarligt varit i *f-a* som efterträdare till B.? ifrågasatt. Där kronans rätt är i *f-a* där det gäller. Märk Det kan aldrig komma på *f-a(n)*! l. Kommer aldrig på *f-a(n)*! vard. för 'i *f-a*'.

3) Bibet. 'tvivel'. Jfr ifrågasätta o. ifrågasätta. Det är ingen *f-a* (om) att, icke *f-a* om att inte han är den största begåvningen. Ja, det kan det aldrig bli (någon) *f-a* om. Det är nog (starkt) *f-an* om, det nog mycket tvivelaktigt, tvivel underkastat; 'om' vanl. huvudtonigt. Utan *f-a* en av de yppersta och kvickaste människoskildringar. Han är utom all *f-a*, utan (all) *f-a* synnerligen framstående som översättare. Det står utom all *f-a*, att ~. Hon föreföll honom så utom all *f-a* av den rätta sorten.

B) Ssgr ansluta sig även (o. ofta lättare) till verbet och stå under detta.

Syn. A) I. 1) förfrågan, 'utfrågan', förfrågning, utfrågning, spörsmål; (ibl. nära:)

framställning, anhållan, bön, interpellation, förhör(ande); **2)** frågesats, frågande sats, frågemening; **II. 1) o. 2)** ämne (för granskning, prövning, avgörande m. m.), överlägningsämne, uppgift l. föremål (för undersökning l. d.), problem; ting, sak l. ämne (i fråga l. under debatt), tvistefråga, (tviste)punkt, angelägenhet, saker, förhållanden; förhandling, dryftning; (ibl. nära:) förslag, proposition, motion, artikel; **3)** tvivel, osäkerhet, tvekan, ovisshet; (utan *f-a* o. d.:) avgjort, (absolut) säkert, (alldeles) otvivelaktigt, utan (all) tvekan, solklart, uppenbart.

— **Fråga**^a, -ade, -at (särsk. skönl. o. ldls. även -te, -ti, -as; -are; [-ari]nna; -erska; -ning]. Utpräglade bet.-skiftningar saknas.

I. Enkelt. 1) Absolut. Bättre två gånger *f-a* än fara en gång vill. Förlåt, jag bara *f-ar*. Förlåt, att jag *f-ar*, men är det inte fru H.? Av vad orsak, om jag får (vara så näsvis och) *f-a*. Ja, *f-a* inte mej! Det är väl ingen dödssynd att *f-a* (, om man inte vet). Hans sätt att *f-a* är obehagligt, odrägligt. Som man *f-ar*, får man svar. *F-a* inte, för då kan det hända, att ni får svar. Äh jo, tackar som *f-ar*, det larvar av som vanligt. Du kan ju själv gå och skicka och *f-a*. *F-a* (du), bäst du vill! *F-ar* du, så svarar jag titel på liten uppslagsbok l. d. **2)** Med adv. *F-a* kors och tvärs. *F-a* dumt. Han *f-ar* så listigt. *F-a* rakt på sak, rent ut. **3)** Med sats. Han *f-te* vad jag hette Tor Hedberg. Jag bara *f-ar*, hur det skulle tagit sig ut. Du kan ju *f-a*, hur l. vad hon gör, vad hon vill du ska göra, om di ä hemma. Och *f-te*, om hon ville dela mitt bröd. Törs, får jag *f-a*, om fru E. tar emot. »Är icke Kerenskis bana alltför meteorlik för att få någon varaktighet?» *f-ade* vi då. Kommer du med? *f-ade* (l. *f-te*) han plötsligt. Då l. nu kan man *f-a*: Är det verkligen skäl att ~? **4)** Med prep.-uttr. l. obj. (med l. utan prep.-uttr.). **a)** *F-a* ngn om ngt 'f-a ngt av ngn' är finländskt. Jag hade ngt att *f-a* honom (om). Jag ville gärna (få) *f-a* dig (om) en sak. Ja, *f-a* inte mej om del *F-a* honom, han vet! Inte, va ä de värt att *f-a* honom! Det *f-ar* ja dej (i stället). Han hade en otäck vana att ta för sig, vad som honom lyste, utan att *f-a* (någon) om lov. *F-a* ngn om råd l. till råds (i en kinkig fråga, rörande, angående det l. det). Märk *F-a* mig om allt! som stående rubrik på 'frågespalt' i tidning l. tidskrift. En l. ett fråga-mig-om-allting uppslagsbok, litet konversationslexikon. **b)** *F-ar* han (mig) på grammatikan, då är det slut, där kan jag ingenting. *F-a* på priser(na), på en vara. **c)** Jfr efterfråga n. Det var en lång, svart karl här och *f-ade* efter frun. Han var här och *f-ade*

efter en nyckel, som skulle ha kommit bort. *F*-a föga efter (ngt) mindre vanl. för efterfråga *n*, se d. o. 5) Passivum. **a)** Skall högern manne låta tala vid sig, *f*-as från liberalt håll. Nu *f*-as: Kan iakttagandet av dessa saker vara nog för att ~. Nu *f*-as (det) emellertid: »Är det verkligen möjligt att på den uppgivna tiden hinna från Stockholm till Uppsala?» I stället för det vanliga 'tillfrågad' träffar man ibl. 'frågad' i uttr. som: Tåg, tills du blir *f*-ad (om din mening)! Du ä inte *f*-ad. **6)** Refl. Ofta skr. Jag har ofta *f*-at mig (själv), om det vore möjligt. Det måste man (verkligen) *f*-a sig. **7)** Pres. part. **a)** Du ser så *f*-ande ut. Se *f*-ande på ngn. *F*-ande sats, adverb, pronomen interrogativ(t). **b)** Fången fiserade högdraget den *f*-ande. **8)** Verbalsubst. **a)** Detta eviga *f*-andel! **b)** Tystna, *f*-are! B. Gripenberg. Besvara även trötsamma *f*-are. Och såg *f*-aren käckt i ögat, så överste han var Z. Topelius. Som emellertid mina vänliga *f*-are bo på så olika platser, och ~ A. Wallengren. »Vad har du för känningar då?» *F*-arens tonfall hade en ansats av vänlighet Fanny Alving. **c)** Sällsynta äro *f*-arinnor, *f*-erska o. *f*-ning (som ofta ersätts av 'förfrågning, förfrågan, tillfrågan' l. d.). Var är *f*-arinnan? i en lek; C. J. L. Almqvist. I en veckotidning skriver en *f*-erska och vill veta ~. Kvarhålles ~ av en envis *f*-erska Hans Larsson.

II. Ssgr. Fasta ssgr kunna i allm. även ansluta sig till substantivet. Den vanliga ssgsformen är *fråge*, som dock ibl. växlar med *frågo* (t. e. frågograd) o. ngn gång även med *fråg* (t. e. fråg(o)lysten). Att i större utsträckning bruka 'fråg' i stället för 'fråge' är äld. l. lds. I 'frågsam', 'frågvis' (o det sälls. 'frågsjuk') är 'fråg' enda brukliga formen; ssgr med denna form ansluta sig lättare till verbet.

Syn. I. göra l. ge (ngn) l. framställa en fråga l. frågor, ställa frågor l. en fråga till (ngn), tillfråga, spörja, tillspörja, åtspörja, förfråga sig, förhöra sig *n*, ibl. utfråga, begära upplysning l. svar, ibl. rådfråga, efterhöra *n*, efterfråga *n*, be att få veta, underätta sig, göra sig underrättad; (ibl. mer l. mindre nära:) förhöra, anställa förhör, ansätta med frågor, examinera, pröva, tentera, fordra förklaring, be(d)ja, anmoda, anhålla; (f a sig ibl.): undra, betvivla, vara osäker l. oviss (om), dra(ga) i tvivelsmål.

— **Fråga efter om.** **F. fram** *n*. I 'f a sig fram' har 'fråga' ofta huvudton. **F. om** [m]. **F. sig för** l. **före**. Form med 'före' mindre vanl. o. äld. *F. sig för* om vägen. *F. dig noga för*, innan du vidtar ett sådant steg. *F. sig för* hos ngn (om ngt). *Frågen* eder *före*, rådslån om huru arbetet bäst borde bedrivas. **F. ut** *n*.

— **Frågsam**, -t, -mare; -het. Mindre

vanl.; mest skr. Barn, du är så *f*., så du tröttar tant Agnes. *F. var* han inte heller, gossen Alfh. Agrell. **-sjuk**; -a. Sälls. Dock visdomen ju *f*. / ej är C. J. L. Almqvist. Lida av (formlig) *f*-a. **-vis**, -t, -are; -het. Alltid mer l. mindre klandrande. Pojkar ska inte vara så *f*-a. Hon kan ta livet av en med sin *f*-het. **Syn.** (alltför) frågsam; fråg(e)lysten, som ideligen frågar, som tröttnar ut en med (sina) frågor, ibl. nyfiken l. alltför vetgirig.

— [**Fråg-** l.] **Frågeadverb.** Språkv. Formen utan -e sälls. o. äld. l. lds. Så även i alla de följ. Interrogativt l. frågande adverb. **-bok.** T. e. om en 'frågamig-om allting'. **-form.** I frågeform. *Ha f. -formulär.* Skicka ut ett *f*. (till besvarande, i och för en utredning). **-metod.** **-ord.** *F*-et står gärna först i satsen. Den indirekta frågan inledes alltid av ett *f*. *Satser utan f.* **-partikel.** Språkv. *F*-n 'mdnne'. **-pronomen.** Språkv. Interrogativt pronomen. *F*-et 'vilken'. **-sats.** Språkv. *Två olika slags f.* *Språk o. Stil I. 1 ff.* **-tecken.** Spanjorerna sätta *f*. både före och efter (direkt) frågsats. Se ut som ett stort, ett levande *f*.

[**Fråg-** l.] **Fråge- [l. Frågo]avdelning.** Formen *fråge* är den normala i alla dessa ssgr o. de andra formerna sälls. (utom i ordet 'fråg(e)lysten', där formen utan mlnvokal är rätt vanl.). På tidningens *Frågeavdelning*. **-byrå**; institution. Svenska Dagbladets *Frågebyrå* besvarar kristidsspörsmål, husliga frågor m. m. 1918. *Central f. i Sverige? en diskussion i biblioteksforeningen* 1918. *F. vid riksdagsbiblioteket?* 1920. *Studera den amerikanska f*-institutionen. **-kollegium.** Vid universitetsundervisningen: kollegium förbundet med frågor, förhörskollegium. **-lysten.** Skr.; mindre vanl. Jfr *frågsjuk* o. *frågvis* ovan. **-mening.** Språkv. Interrogativt l. frågande mening. 'Frågemening' ersätter i Noreens senare arbeten hans tidigare term 'frågsats'. **-spalt** i tidning l. tidskrift. *Iduns frågespalt*. **-ställning.** **1)** *F*-en var missledande, och svaret kunde då ej bli bättre än det blev uppställningen l. formuleringen av frågan. **2)** Språkv. *I f*. vanligen = först i satsen, på frågeordets plats. **-ton.** Dels språkv., dels allmännare. *Har frågans vanligaste form, men saknar f*-en. *Sporde nunnan i halv f.* I den lömska frågoton, som antyder, att man vet eller åtminstone misstänker Ad. Hillman.

— [**Fråge-** l.] **Frågograd**; -sförrättning; -skungörelse. Den dag då församling äger att yttra sig huruvida några hinder mot förestående prästval äro att anmäla o. då (om inga hinder föreligger) vallängden upp-

läses o. justeras. På *f-en*, som är söndagen efter sista providgan, äger församling (vid kyrkoherdeval) rätt att begära eller som det heter 'kalla' fjärde provpredikant. Kommer *f-sförrättning* med församlingens röstägande medlemmar att hållas i kyrkan.

— **Frågere** m. fl. se fråga² I 8.

Från o. **Ifrån** (säll. o. blott ldl. (i)från); prep. o. adv. 'Ifrån' är den vanl. formen i 'efterställning' (dvs. efter adv. o. i fri form av lösbar ssg). För övrigt växla 'från' o. 'ifrån' ofta efter välljudstycken (t. e. ifråga om rytm). Märk att (som prep.) 'från' ngn gång står med gen., t. e. *Låsa (till och) f. bords*. Vid efterställning är det stundom svårt att säga om prep. l. adv. föreligger (jfr B I).

A) Enkelt. Prep. l. adv. (se särsk. IV).
I. Avlägsnande o. d. **1)** Egentligast. **a)** *Han kom (just) f. Stockholm i morse. Jag kommer direkt (i)från min bror. Vi fick brev därom från Malmö. På resan f. Italien. Gå som segrare f. (val)platsen. Hemkommen f. utlandet. Avlägsna sig (ett par steg) f. sitt sällskap. Gå f. bordet (l. från bords). Resa sig f. bordet. Var kommer han (i)från, kanske f. Ekehorn's? b)* Hämta medicin f. apoteket. Vill du ta ner min rock f. vinden, f. hängarn, f. spiken. **2)** Avskiljande, ofta häftigt l. mot ngn's vilja. Med ett hugg skilja huvudet f. kroppen. Skilja de sjuka f. de friska, fåren f. getterna. Avlägsna f. kroppen alla osunda vätskor. Bryta bort läset f. dörren. Ett fall f. hästen. Gå bort f. mina ögon! Häkan avlägsnar f. sig alla, som äro honom alltför kära. Förvisas f. hovet. Vistas borta f. hemmet. Få avsked f. sitt ämbete. Skjuta något (i)från sig egentl. o. bildl. Stjälja, röva, locka, narra ngt f. ngn. Min ende son, som rycktes bort f. mig pestådet 1710. Ta sin hand ifrån ngn. Rymma f. ~. När vi skole till vårt fädernesland / och skiljas f. detta elände Psalmboken. Skiljas f. detta (jorde)livet. Och så dog han f. alltsammans även med betonat 'från'. Uppstå f. de döda. Utebli f. ett sammanträde. Det vare långt ifrån mig! Hålla ngn, ngt (i)från sig. Ausöndras f. moderlandet. En jordlott, som utbrutits f. ~. **3)** Befrielse o. d. Rädda ngn f. ngt l. ngn. Och så räddades huset f. (att dela) den allmänna förstörelsen. Känna sig befriad, fri f. alla skyldigheter (att ~). Göra sig (helt och hållet) fri f. ~. Frigjord f. egentl. o. bildl. Befriad f. oket. En himmel fri f. (varje) moln. Njuta av sin ledighet f. den ansträngande tjänstgöringen. Vila ut, vila (sig) f. arbetet. Nyss kommen upp f. sjukbädden. Knappt hade hon ~ kommit upp f. andra barnet, förr än ~. Undan f. förföljarna jfr B. Hon önskar sig bort f. allt jänkiet i storstäderna och ~. Långt, fjärran, bort f. jfr B. **4)**

Avvikelse o. d. Aldrig (av)vika f. pliktens väg. Förvillas f. rätta vägen. Avlägsna sig, avvikelser, avsteg f. ämnet. Till skillnad f. ~. Skiljer sig däri (väsentligen) f. alla övriga sjöfåglar (, att den). Undantag f. regeln. **5)** Avdrag o. d. Om du drar 3 f. fem, står (det) 2 kvar. Subtraheras f. ~. F. denna summa bör avräknas, frånräknas allt som ~.

II. Härstamning, utgångspunkt m. m. **1)** Källa o. d. Ämnet, materialet är hämtat f. ~. Erfarenheter f. ~. Intryck f. ~. Skildringar f. det inre Afrika. F. det förflutna. F. skog och sjö. Vet du, var han får sina idéer f.? **2)** Riktning m. m. **a)** Det är ljus från inre rummet. Återstråla, reflekteras f. ~. Röra sig i riktning f. ~. Vinden blåser, kommer f. norr l. norr ifrån (jfr B nedan). F. höjden. F. tinnarna. F. ovan jfr ovanifrån. Han är inte van att tala f. katedern. Uppe (i)från en altan ~. Ingång f. gården, gårdssidan, baksidan jfr bakiifrån. Orden f. hennes mun ~. Ljustet f. lampan pinar mig. **b)** F. hans sida förvånar det ej. F. honom hade jag just väntat något sådant. F. min sida möter intet hinder. F. hans synpunkt (sett). F. alla synpunkter förkastlig. F. den synpunkten känner jag honom icke. Känna ngn blott från hans dåliga sidor. **3)** Härstamning o. d. **a)** På mödernet härstammar han, leder han sitt ursprung f. svenska adelsläkter. Ett arv f. fäderna. Kommen f. ett fattigt hem. F. fadern hade han det lätta lynnet, f. modern åter förmågan att ~. Bördig från Ystad. Han är egentligen f. Närke, fastän föräldrarna flyttade därifrån redan då han var liten. Handlanden Olof Wijk f. Göteborg. Var ä du (i)från, min lille vän? **b)** Äpplen f. Sävstaholm. Förskriva in frukt f. Frankrike. Knivar f. Eskilstuna. Hö f. sidvallsäng. **c)** Ord som komma, som stamma f. ett rent hjärta. **d)** Allä dessa arbetare f. hyvelbänk, svarv eller plog ~. Direkt tagna, komna f. plogen. **4)** Vid mätning o. utsträckning. **a)** Ett torp beläget en knapp kilometer f. vägen. Fjällnäs, beläget 17 mil f. Sveg, närmaste svenska järnvägsstation. (På) ett bösshäll f. ~. Fjärran, långt f. ~. **b)** Räknat f. ~. F. ~ till o. F. och med se B nedan. Det visste jag (redan) f. början. Börja f. slutet. F. tre kronor stycket (och uppåt, nedåt). **5)** I fråga om tid. Ofta = 'f. och med' l. 'allt ifrån' (jfr B nedan). **a)** Räkna tur f. examensdagen. Ett minne f. barndomen. Redan f. ynglingadliden. F. 1880-talet blir riktningen en annan. F. den dagen är han ej längre den samme. F. urminnes tid(er). En bekantskap (som daterar sig) f. i går. Dunkla minnen f. fordom. F. hedenhös. F. kl. 10 på aftonen spelar kapellet vid ~. Allt ifrån o. Ifrån det se B nedan. **b)** Märk uttr. som: Dag

(i)från dag. År (i)från år. Ord (i)från ord lika oftare 'ord för ord'. Led f. led blott bondeanor. c) F. (det) att ~ o. F. det ~ se B.

III. Under de föregående ha ej otvunget kunnat inordnas följ. friare användningar. 1) Mottaga intryck f. olika håll, f. än den ena, än den andra. Sluta f. tillvaron av ~ (till existensen av ~). Sluta f. grund till följd. 2) Hälsa honom f. mig och säg, att jag inte kunde vänta! Säg honom f. mig, att ~! 3) Jag känner honom f. Köpenhamn, där vi träffades i somras. Jag känner honom blott f. ett flyktigt sammanträffande, f. hans skrifter, f. vad han skrivit. 4) Vara (alldeles) f. förståndet. Vara ifrån sig (av oro, vrede). 5) Jfr B. Leva f. hand i mun oftare 'ur'; = omedelbart förtära vad man förtjänar, med svårighet förtäna födan. 6) Mindre vanl.; väl blott ldl. Och liksom de äldre fingo vi byta kläder f. innan och ta rent och nytt på ända inifrån.

IV. Adv. Ibl. svårt att säga om adv. l. prep. föreligger; t. e. Nu äro vi ifrån den fördömen där 'vara ifrån' bäst fattas som särskrivnen ssg. För 'långt (i)från', 'söder ifrån', 'f. o. till', 'till eller (i)från' m. fl. se B. Märk uttr. Stå på 'från' dvs. 'frånslagen', om elektrisk ström som är avstängd.

B) Sammanställningar o. ssgr. I. Sammanställningar. 1) Adv. + från, som självt kan vara prep. l. adv. a) Bort-från-Rom-rörelsen. Fjärran f. dig! Kommen fjärran (i)från även hopskrivet. Borta (i)från. Komma bort (i)från ~ men 'komma bortifrån' med annan bet.; jfr Hem(ma) (i)från x hemifrån. Långt (i)från bebodda trakter. Han än långt ifrån någe ljus ej 'från'. Undan f. förföljarna ofta utan 'från'. Var kom du (i)från? jfr varifrån. För att få veta, var han kom (i)från. Utrikes (i)från. Ifråga om väderstreck t. e. Norr, söder, sydväst ifrån brukas nästan endast 'ifrån' o. de hopskrivas ofta som ssgr (norrifrån osv.). b) Allt (i)från början ofta 'allt(i)från'. Ända (i)från barndomen. Ända (i)från grunden. 2) I motsättning mot 'till' (från ~ till). F. väster till öster. F. ovan till nedan. F. staden till skogen är 1/2 mil. F. trakt till trakt budkavlen går. Jagas f. gömsle till gömsle. F. solens uppgång (allt in) till dess nedgång. F. hjässan till fotabjället. F. topp till td. F. början till slut. F. a till ö. Övergå f. ord till handling. Men f. det ena till det andra, vad tänker du om spritfrågan? F. ungdomsår till silverhår. F. julafton till trettondan. F. den äldsta till den yngsta, alla voro lika betagna. Därav kommo sig hans olyckor f. först till sist Fr. Böök. Allt ifrån morgonen (och) ända till sena kvällen. F. mörker till ljus. 3) 'Från och med'; aldrig 'ifrån'. F. och med i dag, den dagen. F. och

med (år) 1880. F. och med sid. 50 börjar boken bli intressantare. 4) 'Från och till' o. d. a) Gå f. och till l. till och (i)från (utan att arbeta regelbundet, som tillfällig hjälp). Tankarna löpte f. och till utan stadga. Märk bet. 'då o. då'. Brevnen omtala f. och till anfall av ohälsa. b) Det gör varken f. eller till även till eller (i)från varken gagnar l. skadar. Jag vill varken råda till eller ifrån. 5) 'Från det' l. 'från (det) att' o. d. a) Med inf. F. att (förut) ha varit en enstöring blev han plötsligt sällskapskär. F. att ha varit en rik man är han nu bliven en tiggare. Långt (i)från att vredgas svarade han blott: ~. b) Med sats. Fem är f. det lagfart söktes. Innan fem är förflutit f. det vitesbestämmelse meddelats. Du, som alltid har varit en så'n stilig och fagerkindad ungersven f. det du läste dig fram H. Wranér. Allt(i)från det jag känt honom även 'f. den tid, jag känt honom'. F. och med att l. det att l. det han flyttade till Stockholm, börjar återgången.

II. Ssgr. 1) Som sista led uppträder 'från' nästan alltid i formen 'ifrån'; ssgrna särskrivnas emellanåt. Ex.: Allt, bak-, fram-, upp-, ned- l. ner-, ovan-, under-, in-, ut-, bort-, hem-, var-, söder-, österifrån. 2) Som första led. Lösbara ssgr ha i fri form i regel 'ifrån'. Nya bildas vid behov o. här nedan upptas blott ett urval. De ärens vanl. ett fränskiljande (t. e. fränsåga), ett berövande (t. e. fräntaga) l. ibl. ett avlägsnande (t. e. frångå).

Syn. av, ur, undan; (allt)sedan; efter; ibl. genom; ej säll. motsvaras uttr. med 'från' av uttr. med gen., med adj. l. med substantivisk ssg.

— Fränbe(dja) sig. Skr. Mindre vanl. F. sig näsvisheter. F. sig hedersbevisningar, allt firande. Som fränbett sig återval. Syn. undanbedja sig, be att bli förskonad från, avvisa, avslå. -bryt[a]; -ning. -börda. Lagt. På grund av släktskap (o. därav följande företrädesrätt) lösa till sig ngt från ngn. Jfr återbörda. F-a ngn en gård, ett hus. -dra[ga] n; [-g]; -gning. 1) Fri form vanligare. D. (i)från gardinerna (från fönstren). F-gna gardiner x fördragna. Helt sakta drogs en rigel ifrån, och dörren vände sig på sina gångjärn. 2) Blott fri form. Refl. D. sig ifrån saken, när det ser ut att bli farligt. 3) Bildl. Lägga till och d. ifrån. Om man så f-(ge)r detta från det ursprungliga beloppet, får man ~. Omkostnader f-gna. Efter frändrag av namn och citat J. A. Lundell. Med frändrag av ~. Syn. 1) avlägsna, bortdra[ga] n; 2) dra sig tillbaka från, ta sin mats ur skolan; 3) bortta[ga] n, subtrahera, fränräkna n. -döm[a]; [-ning]. 1) Gärna lagt. Arrendet f-des honom l. Han f-des (visserligen) arrendet (men erhöll dock ersättning på annat håll).

F-a ngn, f-d liv, ära och gods. Att konungen och hans ättlingar för all tid f-des sin rätt till Sverges krona. Frih. Leijonhufvud i Nissafors f-d ett skatteköpt brukshemman. Att vanedrinkare personligen f-des rätt att tillhandla sig spritdrycker. 2) Bildl. Att f-a Friedrich Schlegel originalitet! Atterbom. Fastän det fanns åtskilliga, som f-de honom god smak i fråga om kvinnor. Syn. gm laga dom avhända, fränkänna (rätten till).

-fall. Sälls. för 'frånfallande' o. 'frånfälle'. **-fall|a** *n.* Jfr 'falla (i)från' som är ojämförligt vanligare. Fast form skr. **1)** Fri form utom i part. 'frånfallen' (död, hädangången, avliden, som lämnat de sina efter sig). **2)** Avfalla. Mest fri form. *Allt flere frånföll, och till sist stod konungen ensam med några få av de trognaste. 3)* Överge, ej längre följa l. iakttaga. Blott fast form; nästan endast i pass. *De bestämmer, som frånfölls år 1910. [Vilka krav] senare ha f-its. -filter|a* *n.*; -ing. **-fordra.** Sälls. för 'avfordra'. **-fälle, -t, [-n].** Mest skr. *Vid faderns f. hade ingen av sönerna nått myndig ålder. Efter hans f. blir det svårare. Efter mannens f. Vid hans dödliga f. ofta bibl. l. d. Syn. död, bortgång, (lugn) hädanfärd, dödsfall, avgång med döden.*

-glida|a *n.*; [-ning]. Fri form vanligast både i egentl. o. bildl. bet. *Hon kände, huru han gled ifrån henne mer och mer Sigurd. Den vackra, ännu ungdomliga hustru, som han vunnit för tretton år sedan, har g-it ifrån honom, och ~ Ruben Berg. -gå* *n.*, -s. **1)** Blott fri form. *1) Gå ifrån utan att ha fullgjort sitt arbete. Att få gå ifrån [baket] så pass tidigt, att ~. 2) Törs du gå ifrån hästen så där? 3) Mamma, syskonerna har gått ifrån mig! inte låtit mig följa med l. gått så fort att jag blivit efter. Tåget gick ifrån honom. Gå ifrån (alla) sina kamrater även bildl. 4) Låta frågan gå ifrån sig. Bara inte beställningen går ifrån oss! 5) Det var i samma veva som Balkens gjorde konkurs och måste gå ifrån Lövsta-fors Fröding. II. Fri l. fast form. 1) Gå ifrån de vanliga vägarna. F. de nötta stigar vanl. bildl. 2) Särsk. i fast form ofta lagt. På det sättet kan ju arvet, egendomen helt enkelt gå ifrån dem? Den egendom, som genom olyckor ~ f-tt din familj Z. Topelius. Att återbörda från kronan ett i Halland beläget säteri, såsom adelsståndet f-nget E. G. Geijer. Vad honom med orätt, olagligen f-tt. 3) Uppge o. d. Jag går aldrig ifrån l. f-r aldrig, vad jag en gång sagt. Jag går inte ifrån, att han är en buffel. Mitt (givna) ord f-r jag icke. F. sitt löfte, en föresats. Men hon frångick icke sitt beslut. Att få honom att f. sin tro i detta avseende var omöjligt. Märk särsk.:*

*Denna uppfattning har lagen f-tt, men principerna spöka —. Hemställer därför, att k. m:t med f-ende av riksarkivets förslag måtte utnämna honom till ~. Med f-ende av tidigare anspråk. 3) Avgå. Men så f-(r) naturligtvis omkostnader. För omkostnader f-r det l. går det ifrån 10 kronor. Syn. I. 1) lämna (ensam), bortgå *n* ifrån, överge; lämna bakom l. efter sig; avgå innan ngn hunnit med; gå till en annan; lämna (i)från sig, lämna i andra händer; II. 1) vika l. ta(ga) av *n* från; 2) avhändas, frånhändas, mistas, gå förlorad för, gå (ngn) ur händerna, (omskrivet) gå miste om l. förlora; 3) uppge *n*, ej längre stå fast vid, svika, rygga, ta(ga) tillbaka; avvika från, lämna; avstå från, avsäga sig; (icke f.): vidhålla, fasthålla *n* (vid), (fortfarande) hålla på; 4) avgå, avräknas, frånräknas *n*, borträknas *n*.*

-håll|a *n.* **I.** Fri form. **1)** *Kan du inte h-a honom ifrån det? 2) Håll (mer) ifrån, eljest stöter vi ju på grund! 3) H-a ifrån sig flugorna. II.* Fast form. Sälls.; skr. *Med orätt f-a ngn hans arv. Syn. I. 1) få (ngn) ifrån (ngt), avhålla, få (ngn) att låta bli; 2) styra åt sidan; 3) freda sig från; II. (med orätt) undanhålla. -häkt|a* *n.* Fri form vanligare. *H-a ifrån fotsacken. -häll|a* *n.* *H-a ifrån det som är för mycket. -hän|da, -de, -t, -das; -dning* (ibl. med plur.). Mest skr. *F-da ngn ngt. Med hjälp av en brännvinsadvokat söka f-da motparten hans sedan trenne år innehavda nyttjanderätt till ~. Det kommer jag icke att låta f-da mig. 700,000 kr. svikligen f-da bolaget l. bolaget f-da! Syn. avhända, beröva, (olagligt l. med våld) frantaga; (f-da sig): släppa ur händerna, avstå (från). -häst.* Lant. o. d. Högerhäst (framför ett fordon) « åthäst l. tillhäst (dvs. vänsterhäst). Jfr fränsida 3.

-komlig, -t, [-are]. Mest skr. *Vilken utgift högern för sin del fann f. Du ser nu själv, att logiken i bevisningen faktiskt icke är f. Vanligare nekat: 'ofrånkomlig'. -kom|ma* *n.*, -as. **I.** Fri form. **1)** *Kära du, jag kunde inte k-a ifrån (mitt arbete på kontoret) förr. Lyckas k-a ifrån på en timme. 2) K-a ifrån (saken) för gott pris. Där kom du lindrigt ifrån. Det kom du ifrån med heder. 3) Det har jag k-it ifrån för länge sen. Jag har alldeles k-it ifrån italienskan, att läsa italienska numer. En vana, som han på sistone alldeles k-it ifrån, lyckats k-a ifrån. 4) Vi ha k-it ifrån varann på senare år. II. Fast l. fri form. Det kan icke f-as, att ~ l. Det kan inte k-as ifrån ~ det är ofrånkomligt. Man kan inte k-a ifrån, att ~ l. f-a, att ~. Syn. I. 1) bli fri från, komma l. slå sig lös från, göra sig l. bli ledig från, komma loss från, få ledigt från; 2) klara sig från, slippa ifrån, rädda sig från l. undan; 3) frigöra *n* l. befria sig från; 4) skil-*

jas från (varann), bli skild från, förlora ur sikte; **II.** undvika, (ej f-as:) vara ofrånkomlig 1. oundviklig. **-koppla** *n*; -ing; -ingsanordning. *K-a ifrån halva tågsättet. En vagn, som skulle f-as, k-as ifrån i Katrineholm. F-ing av järnvägsvagnar. Att trampa ur, d. v. s. att k-a från motorn. F-a en elektrisk ledning, strömmen. F-a maskindelar. Det är f-at även bildl., t. e. skämts. om en som är försjunken i sig själv o. varken hör l. ser. Syn. avkoppla *n*, frånslä *n*. -känna*. Ofta skr. *F-as rättigheten att ~. Man kan inte f-a honom l. Han kan inte f-as fantasi, (all) begåvning (för ämbetet), förtjänsten att ~, en viss förtjänst härutinnan. Vilja f-a ngn varje spår av moral. Den gamla legenden ~ har nyligen av Krusch fränkänts allt källvärde, och ~. Restaureringen ~ kan ingalunda f-as konstnärlighet ~ och en viss storvulenhet. 2) Jag f-er mig all del i, allt ansvar för sakens misslyckande, för att försöket slagit slint. Syn. 1) förklara l. påstå att ngn (alldeles) saknar, förklara ngn (alldeles) fri från l. renons på, påstå att ngn är utan, frändöma; 2) frikalla (sig) från.*

-landsvind. Sjö. osv. Vind(en) från (närmast liggande) land (x pålandsvind). Där f. råder. **-leda** *n*. *F-a l. l-a ifrån det överflödiga vattnet. Eljest f-er den gärna vår uppmärksamhet J. Landquist. Syn. avleda, bortleda. -locka* *n* ngn ngt. **-lura** *n* ngn ngt. **-lutande**, =. Skr. *I motlutande terräng ~ blixa slagskuggorna mindre än i f. -narr* *a* *n*. *Di har n-at ifrån mig min bössa, di rackarna. Att ligga f-at honom 472 kg. ogräsmjöl medelst fingerat köp. Syn. avnarra *n*. -oxe.* Lant. o. d. Högeroxe (x tilloxe, åtoxe). Jfr fränsida 3. **-plock.** Mindre vanl. *Ur sämre delar eller f. destilleras brännvin eller toddy B. Jönsson. -plocka* *a* *n*; -ning. *Först skola alla skadade bär p-as ifrån. F-a ngn ngt plocka ngn på ngt. -regla* *n*. Motsatt regla (för). **-rens *a* *n*; -ning. *F-a de minsta bären. -rycka* *a* *n*; [-ning]. 1) Egentl. *Man sökte förgäves r-a ifrån honom l. f-a honom geväret. Vapnet r-tes ifrån honom l. f-tes honom. 2) Om ock ledarskapet blivit honom f-t genom ~intriger. F-a ngn ledningen av ngt. -råda* *a*; -lig (skr., mindre vanl.). Mest skr. *Man f-de honom ivrigt att överge en plats, där han trivdes och gjort sig omtyckt. Det vill jag livligt f-a. Att förskottssystem vid förnödenhetsupphandling är farligt och f-ligt. Syn. avråda. -raka* *n* *a* *n*. 1) *Du bör f-a l. r-a ifrån (de) 30 kronor, som jag redan betalt. Har du glömt att r-a ifrån inträdesavgiften? 2) Mindre vanl. På det viset hade han (bedrägligen) f-at banken en summa på över 13,000 kronor. 3) Bildl. Mest fast form. Om man f-er en naturlig blyghet vid det första uppträdet, var ~. F-at en viss osäkerhet i***

färgbehandlingen, var tavlan som lärjungearbete inte alls oäven. Syn. 1) avdra(ga) *n*, avräkna *n*; 2) vid räkning bedra(ga) på; 3) undanta(ga), fränse. **-röva** *n*. *Man r-ade (i)från honom till och med kläderna på kroppen. Till och med kläderna f-ades honom. Även Han f-ades till och med kläderna på kroppen. R-a ifrån ngn ej blott hans gods och ägodelar, utan även hans goda namn och rykte. Syn. beröva.*

-sade o. **-sagt** se fränsäga. **-se.** *Men f-r man denna magra notis, är ~. F-r man (det förhållandet), att ~. Om nämligen f-s de till betydelsen imperativa satserna i ~ Hj. Alving. Men även f-t denna mera ovanliga utställningskonst, kan man inte ~. F-tt detta (l. Detta f-tt), är han en hygglig pojke. F-tt lagspråket, där ordet ännu är gängse. F-tt, att även formen för framställningen var olämplig. Framhålla handlingen ~ såsom en helhet ~, med f-ende av dess tidliga utsträckning Ad. Noreen. Med f-ende av att ~. Syn. bortse *n* från, ej ta i betraktande, ej ta med i räkningen, lämna utan uppmärksamhet, frånräkna. **-sida** *a*. 1) *En glasveranda på villans f-a. Husets f-a. På f-an av huset. Och skuggorna började sakta treva sig fram på isrösenas och de kantvis stående blockens f-or. 2) F-an av en medalj, ett mynt x åtsidan l. bildsidan l. främre sidan l. framsidan. Ofta bildl. Detta är medaljens f-a l. Detta är f-an (av saken) den dåliga sidan, det obehagliga osv. 3) Lant. o. d. Jfr fränhäst o. fränoxe. Höger sida då man kör l. rider och möter ngn som man skall hålla undan för. Syn. 1) bakre sida, baksida; 2) avigsida, revers; skuggsida, (den) ful(a) l. elak(a) l. dålig(a) sida(n); 3) högersida. **-sikt*** *a* *n*; -ning. *Sädeskornen f-as och ~. S-a ifrån det grövre mjölet. -sil* *a* *n*; -ning. *Dels = gm silning bortskaffa; dels = gm silning få renad.**

-skifta *n*. Gm skifte avsöndra. **-skilja** *n*; -are (elektrotekn.); -ning; -bar; [-elig]. **I.** Enkelt. 1) *Kontrollkupong till partibiljett f-es av konduktör eller spärsvakt och insändes till kontrollkontoret. Då postanvisningsbeloppet utbetalats, bör — om så redan icke skett — postanvisningskupongen f-as anvisningen och utlämnas till adressaten Postboken; oftare 'skiljas från'. Fränskild inrikes frankostämpel kan icke användas till postavgifters utgörande. Små lökar eller fränskilda klyfter [av schalottenlöken] utplanteras. 2) *S-a ifrån de svarta ärtarna (från de gula). Härskning kan förhindras, om fettet smältes, så att alla föroreningar, framförallt äggviteämnena, f-as. 3) Märk särsk. Hon är nyligen fränskild skild (från sin man). Leva som fränskilda. Som fränskild återtog hon sitt flicknamn och kallade sig 'fru B.'. Fränskild fru. Fränskilda makar. II. Ssgr o. avledningar. 1) Anteck-**

ningsblock med f-bara blad. Ofränksiljelig.
 2) Elektrotekn. F-are och säkerhetsapparater för inom- och utomhusmontage. Våra lättmonterade 3-poliga utomhusf-are. -**skjut**a n; -ning. 1) Fast l. fri form. F-a en regel. 2) Blott fri form. Refl. S-a ifrån sig skulden (på andra). S-a ansvaret (i)från sig. **Syn. 2)** vätta ifrån sig. -**skrapa** n. -**skriv**a; [-ning]. Skr., mindre vanl. för 'skriftligen' fränkänna, frändöma'. F-it sig själv all kompetens att ~. -**skruv**a n; -ning. F-ade luckor x förskruvade. -**skräd**a n; -ning. -**skär**a n; -ning. Först avskäres huvudet, sedan f-es skinkan och bogen och ~. -**slå** n; -slagning (särsk. tekn. o. d.); -slagningsförsök m. fl. **I.** Fri form. Refl. 1) Slå ifrån sig med bägge händerna förskräckt l. häftigt l. fullständigt avvisa. Han kan ju inte slå ifrån sig bita ifrån sig. 2) Slå ifrån sig alla dystra tankar. **II.** Fast l. fri form. 1) Bäst att först slå ifrån den utskjutande gesimsen. Slå ifrån brädfördringen. 2) I den röda längan av låga marknadsbodar voro alla lämmarna fränslagna, och ~ Erik Palm. Kunde öppnas genom f-ende av ett par regler. 3) F. en rem (från remskivan). För hastig fränslagning ~ av transmissioner. 4) Slå ifrån alla motorer och minska de inkopplade lampornas antal till hälften. F. kopplingen. Vid dessa övningar bör strömbrytaren alltid vara fränslagen. Med automatisk strömfränslagning. **Syn. I.** ibl. kasta ifrån sig; **II. 1)** med ett hårt slag fränksilja; slå loss l. lös; 4) fränkoppla n, avkoppla n, ställa på 'från'. -**sols**, adv. Rummen ligga f. och kräva stora ljusöppningar x åt solsidan. -**sorter**a n; -are; -ing. Därvid f-as alla smärre revor ~. F-ade rostade fikon B. Jönsson. -**spel**a n; [-ning]. F-a ngn en hel förmögenhet. -**sprät**-t-a n; -ning. F-a en remsa. -**spän**-na n; -ning. Har inte Olsson s-t ifrån (hästarna från vagnen) än? Att under på- och avlassning dragarne skola vara f-da fordonet Kungl. förordn. Å hästarna f-da? Arbetet med f-ning, uppsnöring av de pulkor, där ~. -**steg**. Skr., mindre vanl. [Detta innebär] intet f. från förut gällande lag. **Syn.** avvikelse, frångående, avsteg, bristande följdriktighet, inkonsekvens. -**stick**a n; -ning. Sjövn. o. d. Låta löpa ut. Trenne båtar, som fått upp sina trålar med minor inuti, hade med välbetänkt försiktighet stuckit ifrån sig hela trålen hellre än att riskera ett fortsatt upptagande. S-a ifrån sig ankarkättingen. -**stjäl**a n. Mästertjuven, som stal ifrån konungen det lakan han låg på. Pengarna blevo honom fränstulna l. fränstulos honom l. stulos ifrån honom under folkvimmel i marknaden. Även Han fränstals därvid en överrock och en kappsäck, som ~. -**styrka**. Skr. Mindre vanl. för 'avstyrka'. Det vill jag livligt f. -**ställ**a n; -ning. 1)

Fri form. Refl. Han hade s-t ifrån sig paraplyt i farstun, för att det skulle få rinna av. Korgen s-de hon ifrån sig på marken och ~. Jag vet inte, var jag kan ha s-t ifrån mig käppen. 2) Fast l. fri form. På 1,200 meters höjd s-er jag från motorn och glider nedåt T. Ångström. **Syn. 1)** ibl. bortställa n; 2) fränslå n, ställa på 'från'. -**stöt**a n; -ning. Fri form det vanl. utom i part. 1) Ta en båtshake och stöt ifrån, så vi kommer loss (med båten)! S-a ifrån sig den erbjudna handen, erbjuden hjälp. Hon s-er ifrån sig alla, utan att hon menar det eller själv ens förstär varigenom. Rovdjursmunnen, den plebejiska näsan ~ skrämd och f-te Strindberg. Beträktade honom ~ beundrande, men ändå isad och f-t Elin Wägner. Känna sig f-t (av ~). 2) Pres. part. är ofta rent adj. Verka f-ande genom sitt korta sätt. Hans sätt verkar f-ande (ätminstone på mig). F-ande i sitt sätt. Högdragen och f-ande. Hans grova och f-ande drag. **Syn. 1)** stöta tillbaka n, ibl. avvisa; 2) (f-ande:) som stöter (folk) tillbaka, föga tilltalande, obehaglig, motbjudande, (fränt) avvisande, frän, skrämmande, vidrig, ibl. ful. -**säll**a n; -ning. -**säga** l. särsk. i smtl. även -**säja** n; [-else]. 1) Mest fri form. S-a ifrån (på skarpen) åt ngn. Säj ifrån (ordentligt), om det är något, du vill. Öppet s-a ifrån, vad man tänker. Ja ska nog säga ifrån, när tiden ä inne. Det måste s-as ifrån, så det hörs och känns, att ~. Blir det inte frän sagt, kan man ju ingenting veta. 2) Refl. Mest fast form. a) Hon har blivit gammal nu och måst s-a ifrån sig l. f-a sig en del arbete. Det har jag måst s-a ifrån mig. b) F-a sig allt ansvar för ngn l. ngt. F-a sig all befattning med ~. (Nödga) f-a sig ett nöje. c) F-a sig djävulen (och allt hans verk). **Syn. 1)** sjunga ut, ge (klart) besked, förklara (bestämt), säga till (rent ut), taga bladet från munnen; 2) avsäga sig, avvisa, (ibl. nära:) upphöra l. sluta med; frikalla l. frikänna sig från; neka sig, avsäga sig, ibl. avsvärja. -**säl**j-a n; -ning. Du kan utan att skada egendomen s-a ifrån åtminstone tre smålotter. Under de senare åren ha upprepade gånger stora områden fränstållts, vadan egendomens areal numera ej är mera än ~. Hemman, som för mer än 100 år sedan fränstållts Ekendals bruk i Södermanland. Upprepade f-ningar, som minskat egendomens värde. -**ta**(ga) n; -gning. 1) Och så tog han ifrån mig boken, mamma! Ta ifrån ngn ngt (med våld). Ta ifrån den ene för att ge åt den andre. Ta ifrån ngn kunderna. F-(ga)s sina rättigheter. Spriträttigheterna frän togs henne, då hon upprepade gånger beträtt med olagligheter. F-(ga) l. ta(ga) ifrån ngn ordet. 2) Blott fri form (utom i

part.). *Ta ifrån* (hästarna från vagnen). 3) *Ta ifrån* och lägga till. Först ska du ta ifrån (de) tre (som vi hade i minne) och därpå lägga resten till ~. Dock böra härvid f-(ga)s alla inkomster av gåvenatur.

Syn. 1) bortta(ga) n, beröva, frånryva n, (olagligen) avhända, ibl. frånrycka n; 2) frånspanna n; 3) fråndra(ga) n, subtrahera, avdra(ga) n, göra avdrag, undantaga, från-räkna n. **-träd|a** [n]; [-are]. Ofta skr. 1) Att denna grundsats ~ på senare tiden blivit f-d Riksdagsprotokoll 1908. F-a ett yrkande, som man förut instämt i. 2) F-a (ibl. ta ifrån) en befattning. Den f-ande tjänstemannen, f-aren oftare 'avträdande' (x till-trädande, tillträdaren). Med denna kurs f-er ingenjör Wretling sin befattning som Svenska vägföreningens kursledare för att bli konsulterande vägingenjör. F-ande av en befattning. Ta ifrån sin post som ~. F-a posten som ~. Ngt närmare 3 står: F-a (l. ta ifrån) ett arrende. 3) F-a ett anspråk jfr 1. F-a en besittning. Och nödgades därigenom f-a sitt arvegods. F-a en egendom (åt fordringsägarna). F-a sina rättigheter (som ~). Tjänstledig med f-ande av löneförmåner. **Syn. 1)** icke längre följa, avvika från, frångå, övergiva; ej längre gilla, ibl. ta(ga) tillbaka; 2) lämna, avgå l. avträda från; 3) uppgå n, avstå (från), avträda. **-träde**, -t, [-n]. Skr. 1) Vid hans f. från ämbetet. Hans snara f. från regeringsbänken. Hr Didrings f. från posten som ordförande är motiverat av ~. 2) Med anledning av f. av arrendet ~. Med f. av förut innehavda rättigheter. **Syn. jfr föreg. -tving|a** [n]. En bekännelse, som f-ats honom, som blivit honom fråntvingen (under hot att ~). Dödens land, som fråntvingits fienden Elin Wagner. Även Det löfte, (som) han därvid fråntvangs, lämnade honom ingen ro. **Syn. avtvinga** n.

-varande, =. 1) Egentl. Vara f. utan, med giltigt förfall. F. voro: ~. Var det många f. (från föreläsningen i går)? Riksdagsman, som varit f., dd något beslut fattats ~. Jag har fått tillstånd att vara f. från uppropet. Skälen för f. vänner. Den f. har (l. får) alltid orätt. (De) f. få rätta sig efter, åtnöja sig med de närvarandes beslut. 2) Bildl. Maria Hökert stirrade på Jakob Unæus med en f. blick. Nicka helt, halvt f. åt ngn. Nu ä han alldeles f. igen! Det är omöjligt att dra in honom i samtalet, han sitter ju där, är ju alldeles, fullkomligt f. Själsfrånvarande. **Syn. 1)** ej närvarande, icke tillstädes, icke med (om l. vid), borta(varande), (ibl. nära) (för)hindrad; 2) fjättrad i sina egna tankar, försunken i sig själv, själsfrånvarande, tankspridd, förströdd, 'borta', distra. **-varo**, -n. I. Egentl. F. (från skolan o. d.) med l. utan giltigt förfall. Vid l. för en dags f., f. under en

dag behöver ej läkarbetyg företes. Hur vill man då förklara hans f. från överläggningen? Lysa genom sin f. även friare (om saker). Hans f. märktes inte ens. F-n från hustrun hade kostat på honom, och ~. Återkommen efter flere års f. (på resor). Det skedde i l. under mannens f. Kom ihåg, att ingen får släppas in i mitt rum under min f.! **II.** Friare o. bildl. 1) F-n av en ledare gjorde sig sorgligt märkbar. F-n av muskelrörelser ~ under fosterlivet. Boken skiljer sig från andra genom en fullkomlig f., den fullständiga f-n av alla livande eller uppgående bestandsdelar. Köld är icke annat än f. av värme. 2) Själsfrånvaro. **Syn. I.** bortvaro, uteblivande, ibl. skolkande; vistelse på annan ort; **II. 1)** brist, (av-)saknad.

-vika. Sälls. o. skr. för 'vika från'. Riksdagen kan och skall aldrig f-a sin plikt att slå vakt om vårt konstitutionella statsskick. **Syn.** vika från, svika, frångå. **-vinn|a** n. V-a ifrån ngn en hel förmögenhet. På af-tonen åter hasard, då han lyckades f-a A. en summa, som närmade sig vad han själv de föregående afnarna förlorat. **-väg|a** n; -ning. Du ska få, vad du ska ha, bara jag hunnit v-a ifrån det som skall återgå till mejeriet. **-vält(r)a** n. V. ifrån stenen från graven. V. ifrån sig skulden (på andra). **-väld|;** -dhet. Med f-t ansikte. Livs-, världs-f(d)(het). **Syn.** bortväld. **-vän-j|a** n. Mindre vanl. för 'avvänja'. F-a di-barn (från modersbrösten). **-väx|a** n. Fast form sälls. utom i part. 1) Tänk, att pojken redan har vuxit ifrån kolten. Med händerna nedstuckna i fickorna på sin frånvuxna palettdom kom en ung flicka gående framåt gatan V. Benedictsson. Har du ännu inte vuxit ifrån sådana barnsligheter? Det trodde jag du skulle ha vuxit ifrån. Han börjar v-a ifrån riset, du får försöka med andra medel. 2) Hon har vuxit ifrån sig såg bättre ut förr, har blivit ful, ser inte så bra ut som förr. **Syn. 1)** växa ur m; (uppväxa n o.) lämna bakom sig, bli för gammal l. för stor för.

Fråssa m. fl. stavas nu frossa osv. Se d. o.

Fräck, -t, -are. Skarpt utpräglade betskiftningar saknas, om ock ibl. särsk. bet. 'sinnlig' (ibl. även 'gudlös' l. 'förmäten') kommer ordet att avvika mer l. mindre från den allmänne bet. 'oförskämd'. I skolslang brukas ordet ofta ngt urblekt. 1) Allmänne. a) En f. skurk, bov, lögnare, bedragare. En f. och farlig brottsling. Det var mig en f. lymmel. Det är en f. person, natur. F. och gudlös. Ej ens den faste bespottare. F. och oförskämd som alltid! b) Uppträda f-t mot ngn. Svara (helt) f-t, att ~. F-t påstå ~. F-t förneka. Neka f-t (och envist). Det var nästan för

f-t, f-are, än jag kan tåla, det f-aste, jag hört (på länge). **c)** Ett *f-t* uppförande. Ett *f-t* dåd. *F-t* rån på öppen gata. Ett *f-t* försök (ofta ~). *F-t* hån. *Som du med din f-a* hand oskärat. Svagare. *Det var (lite) f-t* av honom i alla fall. **2)** Märk. **a)** En *f.* slyna. *F.* och liderlig. Ett *f-t* och härjat ansikte ofta till 1. *F-a* miner, leenden, blickar. *F-t* sinnlig. *F.* och utmanande. *F-t* blottställa sina behag. **b)** Skolslang o. d. *Annie ä så f. och mallig(g).* *De va f-t äv dej!* *Så f-t, att du skulle komma före!* **Syn.** oförsämd, oförsynt, oblyg, skamlös, utan skamkänsla l. blygsel(känsla), rå(barkad), insolent, (oförsäkt) djärv, gudlös; (ibl. mer l. mindre nära:) näsvis, tilltagsen, ogenerad, framfusig, förmäten, trotsig, övermodig, omåttlig, föraktfull, kall, omänsklig; (ibl.:) otuktig, (fräckt) sinnlig, cynisk, oanständig, ohöjld, utmanande, snuskig, 'svinaktig', plump, grov, 'vågad'; (ibl.:) skändlig, upprörande, avskyvärd, som går över alla gränser, som verkar som ett slag i ansiktet, kränkande, förolämpande; (ibl.:) 'mallig', 'nedrig'. — **Fräckhet**, -en, -er. Jfr föreg. *Uppträda med sin vanliga f.* *Som vittnar om en otrolig f.* *Med en f. utan like.* *Ha (den) f-en att ~.* *Ligapojksfräckhet.* *För-sök inte här med dina vanliga f-er!* *F-er och oanständigheter.* Även svagare t. e. *Den f., varmed en skald eller en romanfattare fördristar sig att ~.* — **Fräckt(sinnlig)**. Ibl. för 'cynisk'. — **Fräckn(a)** (till m.), -ade. Ssgn vanligast. *Jag hade naturligtvis f-at till ~, och ~.* *Men när ~ jag kom in i tragedien, så f-ade jag till och började gallhoja, så som jag hörde de andra göra* Aug. Lindberg. — **Fräckus** (akut); -en, -ar. Bra vard., ibl. skämts. Fräck person. *Det var en f., tänkte Lilly.*

Fräjd o. **Fräjdig** m. fl. stavas 'frejd' osv. Se d. o.

Fräken (akut l. grav); [-en l. -nen, -nar]. Equisetum, ett kryptogamsläkte med ihåliga stjälkar, små blad i krans o. spörgömmen i axform. *En art f-en, dyf-en, som ätes av kreaturen och icke är skadlig för dem* E. fluviatile. Åkerf-en, även kallad 'rävrumpa' E. arvense. *F-en ~ innehåller icke mindre än 6,8 proc. smältbar äggvita. Sjön är alldeles igenväxt av säv och f-en.* **Syn.** fräkne. — **Fräkenart**; -ad. *Ferna* äro mycket sträva och kiselsyrerika samt ~. *En mängd f-ade växter tillhöra nu försvunna geologiska perioder.* -**bott(en)**. Lant o. d. Dygt o. vanl. översvämmat ställe beväxt med f-en. Sådana vasskogar, f-nar och ängsmader, som känneteckna de igenväxande sjöarna av Tåkern- och Hornborgatypen Th. Högdahl. -**kärr**. Fräken-, starr- och alkärren. -**lik**, -t; -nande. -**rugg(e)**. Ett kärr med f-ar jfr t. e. vassruggar. -**strå**. *De torra f-na bugade och rasslade ~* C. Larsson i By. -**torv**.

Bot. m. m. *Omedelbart under f-en* C. Malmström. -**träd**. Dels om fräkenliknande träd i Amerika (Casuarina), dels om trädartade Equisetumformer i äldre geologiska perioder. -**tuva**. -**växt**. *Equisetaceæ* eller *f-er*. — **Fräkn(e)**, -t. Mindre vanl. för 'fräken'. Jfr d. o. *Hon gned trägen med en knippa »skäfte», ett slags fräkne, så att de skeno* Vald. Lindholm.

Fräkn(e), -en, -ar. Ovanligt utom i plur. Små leverbruna runda pigmentfläckar som vanl. framträda blott under sommaren o. sätta sig i ansiktet (ibl. även på andra blottade kroppsdelar t. e. händerna) särsk. hos finhytla blonda l. rödhåriga fruntimmer. *Ett ansikte fullt av f-ar.* *Hon sdg sig varje morgon i spegeln, för att se, när den första f-en åter skulle framträda.* *Dina f-ar ha blivit så skarpa under sommaren.* *Alla medel mot f-ar hjälpa blott till en tid.* *Skarpa våtskor, som påstås kunna ta bort f-ar.* **Syn.** (leverbrun) solfläck (i skinnnet), leverfläck. — **Fräkenlik**, -t; -nande. *Små f-a fläckar.* -**pomada**, -salva o. -**tinktur**. Olika slags medel mot fräknar. — **Fräknig**, -t, -are; -het. *Vassnäst och f. över hela ansiktet.* *F. är hon och rödhårig, men så har hon också 20,000 i räntor.* *Aldermans Johannes, den f-a räkeln, som jämt och samt hänger i kjolarna på jäntorna* H. Samzelius. *Hans f-a, svullna, reumatiska händer ~ Alb. Engström.* *Säll. friare.* *F-a rörsoppen (B[oletus] variegatus)* W. Bülow.

Fräls(a), -ade l. -te, -at l. -t (ibl. med gradformer), -as; [-thet]. Ordet mer högt. än 'rädda', o. ofta bibl. l. skönl. **I.** Former. Pres. 'frälsar' är mkt vanligare än 'frälser', men imperat. 'fräls' vanligare än 'frälsa'. Böjningen 'f-te' är i bibl. stil vanligare än 'f-ade', kanske t. o. m. den regelmässiga. I frälsningsarmébetydelsen brukas som perf. part. blott 'frälst' (som då ibl. även kan ha gradformer). **II.** Bet. o. användning. **1)** Bibl. o. d. Ibl. till bet. knappt skiljbart från 2; ibl. dock med en särbetydelse av 'friköpa från synden' o. d. **a)** *Hjälp oss, att vi må f-te vardå!* *Din tro ha(ve)r f-t dig.* *F. oss ifrån ondo!* *Från himlens höjd, | där dina f-ta bo* Edv. Evers, ps. 523. *Gud sina barn vill f-a från synd och farlighet.* *Döpseln verkar syndernas förlåtelse samt f-ar från döden och djävulen.* *Världen är f-ad.* | *Fröjda, fröjda dig, o kristenhet!* Ps. 516. *Du, som är kommen i världen till att f-a syndare.* *Du, som f-er från all fara ~.* *F-a själar från, ur fördömseln.* *I folk, som än saknen | Guds f-ande ord* Ps. 540. **b)** Frälsningsarmébet. o. d. *På vår senaste manöver ha vi, Gud vare pris, fått f-a många själar, kunnat räkna många f-ta.* *Höra till de f-ta(s skara).* *Och hon stod upp och vittnade, hur hon (genom Guds nåd) blivit f-t.* Särsk. hänande även med gradformer t. e.

*Jag blir f-tare och lyckligare med varje dag Jörgen. c) Bildl. användning av föreg. En övertygelsevisshet som närmar sig f-thet. Vänsterf-t som blint tror på de liberala åsikterna. 2) Allmännare. F-a ngn (i)från en stor fara. Lilla lamm, som vi f-te ur vargens klor V. Rydberg. Men om I viljen lösa mig en stund, skall jag f-a edert liv Sv. folksagor. Med nöd lyckas f-a livet. F-a livet på ngn ngt vard. Glad att åtminstone ha f-at sitt liv. F-a sitt barn undan lågorna. Har jag icke lyckats, har jag åtminstone f-at min heder. Jag har talat och f-at min själ 'dixi et salvavi animam meam'. F-a sitt samvete. Med f-t samvete. Gå man ur huse för att f-a sitt land (i)från fienden. Komma som en f-ande ängel ovanligt för 'räddande'. F-e sig den som kan! ovanligt för 'rädde'. **Syn. II.** friköpa från synden, 'återköpa', 'återlösa', göra salig, förlossa, lösa (från syndens bojor); rädda ur syndens klor (gm bön o. vittnande); rädda, (be)fria, frigöra, bärga, undanrycka n, (för)hjälpa, såvera; (ibl. nära:) (för)skona, (för)sätta i frihet, bevara.*

— **Frälsar(e)**, (-e)n, -e; [frälserska; gärna skönl.]. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. Bibl., om Kristus. Ofta stavat med stor bokstav. **a)** Världens f-e. Vår dyre F-e. F-en, Jesus Kristus. Eder är F-en född! Ps. 515. **b)** Närmare 2. Han är f-en från allt ont. Behövet av en f-e. F-ens orden det officiella namnet på Birgittinorden. **2)** Allmännare; mer tillfälligt. **II.** Ssgr ha frälsar(-e); blott i 'frälserman' träffas frälser-, som snarast också det anslutes till 'frälsare'. **Syn.** frälserman, förlossare, återlösare, ibl. hjälpare o. befriare. — **Frälsarboj**, sjöv. Räddningsboj, livboj. På örlogsfartyg särsk. om en akterut upphängd räddningsapparat bestående av två med en arm förenade ihålliga kulor av järnbleck jämte en brännare som tändes då bojen fälles. — **gärning**. Bibl. o. d. Jesu f. — **kall**. Bibl. o. d. — **krans**, sjöv. Ringformig räddningsboj av segelduk fylld med kork. — **orden**. Greklands enda riddarorden; ordenstecknet bär på åtsidan Frälsarens bild. — **Frälserman**. Bibl. o. d. Ngn enda gång träffas formen 'Frälsareman' t. e. Ps. 665. **1)** Ordet brukas mest om Kristus o. stavas ofta med stor bokstav. O Jesu! du min f., | allena du mig hjälpa kan Runeberg. **2)** Allmännare. Sälls. Isak blir vår f. i detta svdra arbete Ester B. Nordström. **Syn.** se frälsare.

— **Frälsning**, -en, [-ar]. **I.** Enkelt. **1)** Bibl. o. d. F-en genom Kristus. Delaktig av f-ens nåd. Människosläktets f. (från synd och död). Ofta särsk. i fråga om f-sarmén. **2)** Allmännare. F. från, ur lidandet. Det blev min f. F. undan, ur lågorna. **II.** Ssgr äro mest bibl. l. d. En hel del avse

'frälsningsarmén' o. ersätta längre ssgr med detta ord (t. e. frälsnings(armé)general). **Syn.** räddning (från synd o. död), befrielse, förlossning, förlossande, 'återlösning', (ibl. nära) saliggörelse l. salighetstillstånd; frälsande hjälp. — **Frälsningsarmé**; -möte m. fl. (ofta blott 'frälsningsmöte' osv.). Kallas ofta enbart 'armén'. En utgrening av den engelska metodismen; avser särsk. att motarbeta dryckenskap, otukt o. följderna av arbetslöshet. Organisationen är militärisk (uniform, officerstitlar, musik osv.). Ordet brukas även om f-lokal. **a)** F-n (på engelska *Salvation-army*) stiftades i London 1878 av William Booth, den bekante 'frälsningsgeneralen'. F-n är efter nationerna indelad i (f-)territorier och dessa i provinser eller kolonier; det hela står under generalens kontroll. F-n i vårt land, som återgår till år 1883, hade 1908 ej mindre än 55 sociala institutioner, sdsom härbargen för män, värmestugor, arbetshem, tjänarinnehem, platsanskaffningsbyrder, barnkrubbor, räddningshem för fallna kvinnor, slumstationer. Ordre och reglementen för f-ns fältofficerare, 1907. F-ns försakelsevecka. »Stridsropets» och f-ns övriga tidningars omsättning i Sverige uppgick 1908 till över 60,000 ex. per nummer. Ingå i f-n. Stå upp och vittna på ett av f-ns möten. F-ns högkvarter i Stockholm. **b)** Har du varit på f-n? Komma från f-n. — **behov** bibl. — **möte**. Särsk. ifråga om frälsningsarmén. F. för barn. — **nåd** bibl. — **officer(are)** ifråga om frälsningsarmén. — **ord** bibl. — **råd**. Bibl. Att se Guds f. Ps 668; rådslag för människornas frälsning. — **soldat**. Ifråga om frälsningsarmén. Kvinnlig f. — **sång** ofta ifråga om frälsningsarmén. — **sökande** bibl. — **uppfattning**. Bibl. Den nya förinnerligade, personliggjorda frälsnings- och trosuppfattningen G. Aulén. — **väg**. Bibl. Nybegynnare på f-en.

Frälsa², -ade, -as; [-ning]. Hist., om äldre fhdn. Sammanföres (liksom de följ.) ibl. med frälsa¹. F-a ett gods friköpa l. taga det fritt från vissa skatter, giva det frälseatur. Ngn gång även om person. F-ta och of-ta. **Syn.** frälseköpa; giva frälserätt, förlåna med frälserätt.

— **Frälse**¹, -t, [-n]. Numer i huvudsak om äldre fhdn. Ifråga om personer dock (liksom adj., ehuru vanl. ngt äld. o. ofta motställt 'ofrälse') även om nutida fhdn; ävenså om jord, detta ej minst i ssgr. **A)** Enkelt. **I.** Abstr. **1)** Allmänt. Innefattande 2 o. 3. Kvalificerad frihet för vissa privilegierade klasser i samhället. Frälse, d. v. s. frihet från vissa statliga bördor S. Tunberg. F-t är ~ numera i Sverige endast ett historiskt begrepp Nils Edén. F-ts innebörd. Otillbörlig utsträckning av f-t. Åtnjuta f. **2)** Andligt frälse. Det andliga f-t betydde vissa

friheter för präster och för kyrkans jord; det omtalas första gången i Sverige på 1180-talet och föll för Gustav Vasas reformation.

3) Världsligt (l. adligt) frälse. **a)** Huvudbet. Världsligt *f.* gav frihet från skatt till kronan åt alla de män, som tjäna med strids-hästä (rusttjänsten); det världsliga *f-t* omtalas hos oss första gången i Alsön stadga av år 1279. Med grundskatternas och indelningsverkets upphävande genom beslut vid riksdagarna 1885, 1891 och 1901 kan det världsliga *f-t*, såvitt det avser privilegier, hos oss anses upphävt. Att *f.* förvärvades endast genom kungligt brev och ~. Straffas med *f-t*s förlust. **b)** Märk Bergsfrälse frihet från skatt på jord (o. ibl. även rusttjänst m. m.) för en del bergsmän (vid Falu gruva, Norberg, Sala osv.); kan liksom det vanl. världsliga *f-t* anses ha upphävts gm 1901 års riksdagsbeslut. De innehavare av bergsfrälse, som själva uppehöll sina gruvedelar även till II 2. **c)** Allmännare bet.; ibl. även om nutida fhdn. Adelskap.

II. Konkr. **1)** Om personer, samhällsklasser. **a)** Koll. På Gustav Vasas tid börjar adelsklassen, *f-t*, den adliga ämbetsmannaklassen att utbilda sig på grundval av rusttjänstskyldigheten. **b)** Även hänförligt till adj. 'frälse'. Skatt, som lika drabbas både *f.* och ofrälse. **2)** Om jord. Jfr frälse² I 2. Besitta *f.* Dessa pålagor och besvär drabbade *f-t* endast med hälften mot krono- och skatejord. Allmänt *f.* det slags frälsejord som uppkommit ur de vanliga frälse-reglerna; åtnjöt frihet från de gamla stående skatterna och sedan 1644 även från större delen av mantalsröntan. Ypperligt *f.* omfattande säterier, deras ladugårdar samt rå- och rörshegman; åtnjöt frihet från hela mantalsröntan o. övriga bördor som kvarstodo för det allmänna *f-t*. Yppersta *f.* som ägde frihet även från skyldigheten att under krig delta i roteringen (extra rotering). Rent *f.* x frälse-skatte. Bergsfrälse jfr ovan I 3 b. Skattefrälse se d. o.

B) Ssgr, som ofta kunna anslutas även till adjektivet, stå efter detta.

Syn. I. frihet (framför andra särsk. i fråga om skatt), skattefrihet (med rusttjänstskyldighet), frälsefrihet, frälserätt, frälse friheter l. privilegier; ibl. adelskap; **II. 1)** frälsemän; (ibl.) adelsmän, adelsklass, adel, adelsstånd; **2)** frälsejord, frälseegendom.

— **Frälse²**, =. För närmare innebörd m. m. jfr frälse¹. **I.** Enkelt. **1)** *F. rättigheter.* Tillträdet till ämbeten och tjänster borde stå öppet för både *f.* och ofrälse män E. G. Geijer. Är släkten *f.*? Hur länge ha de varit *f.*? **2)** Numer föreligger icke ngn praktisk skillnad mln de båda jordeboksnaturerna 'skatte' o. 'frälse', men de kvarstå som jordebokstitlar o. när kronojord försäljes enl. skatteköpsförfattningarna

omföres den till 'skatte'; vid andra för-yttringar av kronojord däremot till frälse. *F. jord.* Jordnaturen är av tre slag: krono, skatte och *f.* Hemman med *f.* jordnatur. Gård av *f.* natur. Belägen å *f.* grund. Å *f.* grund höra ek och bok jordägaren till Lagen; har numer blott hist. intresse, då dylika träd å skatejord ej längre höra kronan till. Skatte frälse även hopskrivet (ofta med bindestreck) se skatte. **II.** Ssgr hänföra sig ofta till substantivet. **Syn.** (ibl.) skattefri, fri från vissa skatter l. pålagor l. skyldigheter, ibl. adlig.

— **Frälsebonde.** **1)** Hist. Landbo (landbonde) hos frälseman. Frälsebönderna åtnjöt på grund av adelns skattefrihet stor frihet från utskylderna till kronan. Ut-skrivningarna drabbade gemenligen frälsebönderna endast hälften så tungt som skatte- och kronobönderna. Frälsebondens beroende av den adlige husbonden, som under 1600-talet till och med hotat att närma sig liv-egenskap, är numer hävt. **2)** Ännu: jordbrukare som under arrenderätt o. ofta mot dagsverkskyldighet innehar hemman hörande till större frälseegendom. **-brev.** Brev på frälserätt, brev varigm ngn till-erkännes skattefrihet till kronan för jord l. förlänas adelskap. De kungliga *f.*, som med Magnus Erikssons tid börja förekomma. *F. (utfärdat) för ~.* **Syn.** ibl. adelsbrev; **-egendom.** E. av frälsenatur, frälseegod; adelsgods. **1)** Hemman, som höra till större *f-ar.* **2)** Koll. *F-en* är mycket ojämnt fördelad; den har sitt maximum i Östergötlands län ~, nära följt av Stockholms län. **-frihet.** De friheter o. förmåner som i äldre tider tillkommo frälseståndet. *Vinna f. för viss jord.* Bergsfrälsefrihet. **-gods.** Större jordegendom med frälsenatur. Ett gammalt *f.* **Syn.** adelsgods, frälseegendom. **-grund.** Fackl. Jord på landet med frälse-natur. Bruk belägna å *f.* **-gård.**

-hemman; -sägare (bonde som är ägare av ett *f.*). Hemman med frälse jordnatur (x krono- o. skattehemman). Till krigets utförande beviljade ständerna utskrivning av en knekt för vart tjugonde *f.* F. F. Carlsson. Allmänna *f.* x säterier m. m. som räknades till ypperligt o. yppersta frälse. De friheter som tillkommo *f.*, ha nu praktiskt taget upphört. **-här** i medeltiden: här uppsatt o. bestående av frälsemän; senare organiserad under namn av 'adelsfanan'. **-jord.** Fackl. Jord på landet av frälsenatur. Å *f.* må ägaren själv svedja, eller annan det tillåta, å sin enskilda skog, inom eller utom hägnad Lagen, numer ej praktisk bet. Återföra en del *f.* under skatt. Icke-frälsejord. **-klass.** Mest hist. Med Gustav Vasas tid börjar den rusttjänstskyldiga *f-ens* övergång till ett adligt ämbetsmannastånd Nils Edén. **-kvarn.** Fackl.; mest

om äldre fhdn. **-köp.** Hist. Enskilda frälsemäns köp under frälserätt av kronans gods o. räntor (under 1600-talet). *Har fått namnet f., emedan godsen genom försäljningen antogo frälse natur.* För övrigt nådde f-en snart en sådan omfattning, att godsens återlösen till kronan omöjliggjordes. **-köp|a.** Jfr föreg. Gods, som f-ts för löner och ofruktbara kapital, hemföllö [under Karl XI] till kronan. Var först kronohemman, men f-tes 1641 av fru Beata Oxenstierna ~. **-lāgenhet.** Även om nutida fhdn.

-man; -narätt (fackl.). 1) Hist. En som åtnjöt världsligt frälse. *I stället för f. finner man i äldre tider ibland benämningen 'fri-boren (f.)', ibland även 'hovman' l. 'god man'; då frälset i början av nyare tid ombildas till en börsadel, börjar ordet 'adelsman' uttränga alla de tidigare benämningarna. Med 1300-talet finner man vapensyner för de tjänstskyldige frälsemännen ~. Frälserannsakningar företagas [under Karl IX], och frälsemän, som försumma sin vapentjänst, dömas under skatt Nils Edén. Mjölkvärn, som innehaves under f-narätt Kindblad. 2) Ännu brukas ordet ibl. = adelsman, detta särsk. i äld. stil l. direkt motsatt 'ofrälse (man)'. Märk Genom denna lag (Lag 24 mars 1916 om rätt domstol i vissa mål och ärenden ang. frälsemän) sker ej inskränkning i den rätt, som tillkommer delägare i dödsbo efter f. ~ att till boupptecknings och arvskiftes förrättande kalla den, han vill. **Syn.** (ibl.) adelsman, friboren (frälseman). **-mantal.** Fackl. I de norrländska länen ingår fet i större utsträckning i mantalssumman endast i Norrbottens län (13,2 proc.) ~. **-natur.** Fackl. om jordbruksfastighet. Jfr frälse² I 2 o. särsk. frälse¹ A II 2. Sedan fastigheter av skatte- eller frälse natur (i likhet med de fastigheter av kronatur som befunnit sig under enskild disposition) befriats från den liggande grundskatt samt rustning och rotering, förefinnes ej vidare någon olikhet dem emellan i fråga om beskattning. Emedan godsen genom försäljningen antogo f. om frälseköp. **-privilegium.** Ofta i plur.*

-rannsakning. Hist. F-ar företagas [under Karl IX], och frälsemän, som försumma sin vapentjänst, dömas under skatt. **-rusttjänst.** Hist. Vid sidan av f-en och folkuppbåden började man även anskaffa legoknektar, d. v. s. övat krigsfolk. **-rānt|a;** -eavlösning; -erätt. Lagt. m. m. En av fastighet utgående årligen ränta av ständig natur, uppkommen antingen därigenom att kronan till ngn enskild avhänt sig ränterätten till viss kronoskattenatur (skattefrälseränta) l. därigenom att ägare av rent frälse avhänt sig sin jordäganderätt med förbehåll om rätt till ränta (frälse-skatte-ränta). Lag om avlösning av vissa f-for av

8 nov. 1912. *Skyldighet att utgiva f-a. F-a anses som fast egendom. Med vilket kalenderår f-an skall upphöra att utgå. F-ans upphörande. F-a, som innehaves såsom fideikommiss, må ej sammanläggas med fastigheten, med mindre fideikommisset omfattar även denna. Inteckning i f-a. Markägning ~ det å ränte- och kronotondepersedlar årligen bestämda pris, efter vilket bland annat f-for erläggas. Enighet torde numera råda därom att nya f-for icke kunna tillskapas B. Ekeberg. [Åtskilliga befogenheter] ingingo förr i f-erätten B. Ekeberg. **-rätt,** -en. Särsk. om världsligt frälse o. mest hist. F. tilldelas deras [frälsemännens] änkor och barn under vissa förbehåll, och ~ med 1300-talet. Nu kan skattejord utom börd säljas: ~ det som frälse-skatte är, [hem-bjude man honom], som f. där å äger Lagen. Under f. **-rättighet.** Ibl. = adelsprivilegium.*

-skatte; -bonde; -hemman; -jord; -ränta. Två ord (subst. o. oböjl. adj.). Lagt. m. m. Om sådan jordnatur där annan person än ägaren (dock ej kronan) uppbär jordräntan; jfr frälseränta. *Det som f. är ~ om skatte-jord. F-hemman, ursprungligt frälsehemman som av ägaren av yttrats mot förbehåll av ränta. **-släkt.** Ofta om äldre fhdn; mindre vanl. än 'adelssläkt', 'adlig ätt' l. d. Jolly Ramsay, F-er i Finland intill Stora ofreden. **-stadga** o. **-stadgar.** Fr av 1330, 1335, 1344, 1345. **-stånd.** Mest i best. sing. o. i regel om världsligt frälse. Vanligare (särsk. om nutida fhdn) är 'adeln' l. 'adelståndet'. Uppkomsten av ett f. De friheter och förmåner, som i äldre tider tillkommo f-et. F-ets medlemmar. Det var också f-et, som njöt fördelarna av frälseköpen på 1600-talet. **Syn.** (ridderskapet o.) adel(n), adelstånd(et). **-säteri.** **-utlagor.** Utlagor för frälsejord.*

Främja (l. mer säll. -ā-); -ade, -as; -an; -are; -ari- nna l. -erska. Mest skr. Vanligtvis med mer l. mindre abstr. sakobj. 1) Vanliga verbformer. Den som tål det onda, f-ar det ock. Lovade att (efter förmdaga söka) f-a den norske konungens sak. F-angns planer. Handeln skulle på allt sätt f-as. För att f-a uppkomsten av en fri domarklass. F-a ngns bästa. Och f-a våra händers verk Psalmboken. Ett tilltag, som knappast f-ar våra syften. 2) Verbalsubst. Ex. a) Brotts f-ande. Till vetenskapens f-ande. Till f-ande av en fri forskning. Till det godas f-ande. b) Som så väl nyttjat henne till samhällets f-an V. Rydberg. En insats för rättens hävd och f-an på jorden Olof Palme. Ett alltför omständligt och otillräckligt medel till språkväxtens f-an och ans G. Cederschiöld. Och det var utslutande hans kraftiga f-an, som jag har att tacka för att ~ Ruben Berg. c) Björn-

sons vän och ~ fare K. Warburg. *Rättfärdighetens fare* V. Rydberg. *En av de ivrigaste farna av den ~ livaktiga rörelsen för ~ B. Hesselman.* **d)** *En ferska av den inhemska handaslöjden, som ~.* **Syn.** befrämja, befördra, (fram)hjälpa (*n*), föra fra'm-åt, framdriva *n*, verka för, (verksamt) bidra(ga) till, förbättra, höja, påskynda, (under)lätta, gynna, gynnsamt påverka, uppmuntra, (under)stödja, (ibl. nära) bereda framgång åt.

Främland (grav); -et, främländer; -sdoft *m. fl.* Sälls.; skönl. *Mitt hjärta i f-et trånar / till hembyggdens lundar och skär. Och f-sdoft av fat och fartygslaster* Österling. **Syn.** främmande land.

— **Främling** (grav); -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Person från annat land (utan infödersrätt där han vistas) l. annan ort (l. annan gård, familj osv.). *Komma som f. till ett land. Krigstiden medförde en flod av f-ar med stundom föga angenämt föregående. F-ar mottagas icke utan särskild anbefallning. Inga f-ar äga där tillträde. Som f. måste jag väl ~. Skulle nästan kunna förleda f-en att tro, att ~. F-en reste sig och ~. Långväga f-ar. F-ar från södern. Jag är f. på orten. Ännu känner jag mig som (en) f. i staden.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *En f. i sitt eget land, sitt eget hem. Förbli (en) f. för ~. En gäst och f. Märk särsk. bibl. användning. På jorden äro vi endast f-ar, himmelen är vårt rätta hem.* **b)** Om djur, växter osv. *Jaktfalken är eljest en f. för våra bygder. En sällsynt f. till och med i våra största växthus.* **II.** Ssgsformen är främlings-; främling- blott i 'främlingskap'. Skönl. träffas ngn gång jämte 'främlings-' även främlinga- t. e. 'främlingaskara'. **Syn.** utlänning, (en) främmande; (ibl.:) obekant, utanförstående, utomstående, gäst, icke medborgare l. medlem l. deltagare, icke hemmastadd.

— **Främlingskap**, -et. Både egentl. o. mer l. mindre bildl. Mest skr. *F-et (l. ditt f.) bereder ju en del svårigheter, men jag tror nog, du ändock har utsikter att få platsen. Förrn vårt hjärta förkalkades / i f-ets år* Oscar Stjerne. *Om vårt ok i f-et [här på jorden]* Edv. Evers. *F. inför nuet och verkligheten* Carl Santesson.

— **Främlingsartad**, -at. Mest skr. *Det för oss andra mest f-ade* Erik Norling. **-bok.** På hotell, utsiktstorn, ibl. även i familjer: bok där främlingar få anteckna sina namn. *Har du antecknat dig, skrivit in dig i f-en?* **Syn.** ibl. resandebok. **-byrå.** Till hjälp för (resande) främlingar, ett slags turistbyrå. **-fientlig**; -het. *Kinas f-u regering* Rud. Kjellén. *Och företrädde sedermera i folkrådet en mindre f. riktning än den, som genom presidenten Krüger blev förhärskande.* **-kollegium.** Om de härbargen som vid

medeltida universitet (särsk. Paris) underhölls till hjälp för främmande studerande (vanl. med underhåll från hemlandet). **-kust.** Skönl. *Som från hem och fosterland / färdens styrt till fer* E. N. Söderberg. **-land.** Skönl., bibl. *Nu upp till dig [Kristus] från detta f. / från synd och sorg jag ser* Edv. Evers. **-legion**; [-är]. En särskild kår avsedd att användas utom Frankrike o. till stor del bestående av utlänningar; uppsattes första gången 1831. *Erwin Rosen, I franska f-en.* »Jag är tysk och tänker ta värning till f-en» *umvlade jag.* **-lista** t. e. vid badorter l. turistorter (ofta publicerad i någon tidning). **-ok.** *Macaulays sats: Det tyngsta av alla ok är f-et.* **-skara.** Ngn gång även 'främlingaskara'. **-strand.** Skönl. **-ström.** *Söka leda f-men över Sverige. Den f., som under världskrigsåren över Haparanda välldes ut över Sverige och Europa.* **-tvång.** Skönl. o. bibl. *När Israel ur sitt f. / får hem till Sion vända* Edv. Evers. **-välde.** *Hinduiskt hat mot allt f.*

— **Främmlad** (grav); -at; -adartad. Mest äld. o. skönl. *Jag drömt som främling på en f-ad strand, / Gud vet hur många är O. Levertin, Ithaka. Du träder in uti en f-ad park* Alb. Henning. *Som en ton från en f-ad strand* Alb. Henning. *Det goda finns ock under f-at tak* V. Rydberg. *Visa hän till f-at föredöme* Ruben Berg. *Att den måste förekomma västerländingar icke blott f-adartad, utan rent av oerhörd, ja otrolig. F-adartade färgtoner* Sven Lidman. **Syn.** främmande; ibl. heterogen.

— **Främmande**¹, -n, =, best. plur. -na. Jfr adj. Vanligast med obest. l. best. artikel ('en, den f.'). *Det står en f. i dörren. När den f. kom ~. Han blev rent glad den här gången, när f-n kom* S. Lagerlöf. *Förrän de många f-na hade fått göra sig litet hemmastadda och ~ S. Lagerlöf.* — **Främmande**², -t; -kammare; -rum. *Det kommer f. i afton. Vi ska ha f. till midnatten. Aldrig ä de annat än f.! Vänta f. Bjuda f. Få f. över påsen. Inte ha råd att ha, se f. Ofta se f. (hos sig). Vi väntar f. ända från Sydafrika. Fint, rart, oväntat f. Barnen lekte f. och hade förtjusande roligt. Stå i dörren och ta emot sitt f. Låt nu f-t träda in* O. Högborg. *Ni behöver inte säga ajö åt fröken ~, för hon ä inne med f-t* Ester B. Nordström. *När f-t får gå, blir det väl en stunds vila. Herr-, stor-, middags-, kaffefrämmande. En trappa upp är främmande-rummet* Strindberg. **Syn.** folk (hos sig), gäster, inbjudna, umgänge; ibl. besökande l. resande; (ha f. ibl.:) ha mottagning.

— **Främmande**³, =. Bet. skiftningarna ofta rätt närstående. **1)** Motsatt inhemsk, inrikes, ibl. svensk osv. *Vårt förhållande till f. makter. F. statsöverhuvud. F. furstar.*

F. folk, nationer. I f. land. F. länder. F. örlogsfartyg. F. trosbekännare, trossamfund avser hos oss alla som bekänna annan lära än den evangelisk-luterska. *F. gudar. F. rätt(sbegrepp). F. seder och bruk. Under f. ok. Gå i f. tjänst. Undervisning i f. språk. F. inflytande. F. ord i svenska språket* mer f. kunna kallas 'citator', mer insmälta kallas 'lånord'. *Harald Hjärne, Svenskt och f., 1908. Ibl. mer 'prägnant' ungefär = exotisk. 2) Motsatt stadens, ortens o. d. Mindre vanl. än föreg. Staden var fylld av f. folk, som kommit till marknaden. F. på orten jfr 4. 3) Motsatt släkt, medlem, invigd, familjens, gårdens o. d. Ofta = andras. Jfr främmande¹ samt nedan 4. En f. herre önskar tala med konsultn. Där träffar man alltid f. människor. Släpp icke in någon f. person! Vilt f. personer jfr 4. Det är en f. hund, som sprungit här i flere dar. Uppträda under f. namn. Äta f. bröd. Man bör ej blanda sig i f. angelägenheter. Icke tåla f. inblandning. Falla, komma i f. händer. Detta är f. pengar, som jag ej har rättighet att röra. Håll dina ögon från f. brev, dina öron från f. tal och dina fingrar från f. pengar! 4) Motsatt hemmastadd, bekant, tillhörande o. d. Ofta svårt att skilja från 3. Jag är fullkomligt f. här. Hos dem känner man sig aldrig f. Vi ha på senare tid blivit rätt f. för varann jfr 3. Hälsa kallt och f. (på ngn). Se med f. ögon. Ovan och f. Klinga f. Känna sig f. för ngn, för ngt. En för mig f. vetenskap. Hatet, en för honom (fullkomligt, hittills) f. känsla. För vilken intet mänskligt var f. Att lugn och behag i framställningen icke heller voro honom helt f. Detta är ngt alldeles f. för honom, för hans natur, för saken, för ämnet. Det märks, att han vill vara, stå, synas f. för saken. Ställa sig f. för ~. Han var säkert f. för dessa smygförhandlingar. Sjukdomen framkallas därav att något (för kroppen, organismen) f. ämne inträngt i ~. F. kroppar, som böra avlägsnas ~. F. inblandningar.*

Syn. 1) utländsk, utrikes, andra länders, ett annat lands, från utlandet, (kommen l. ämtad) utifrån, utlands-, införd l. importerad från utlandet, en främlings, icke-naturaliserad, som ej förvärvat medborgarrätt; (ibl. mer l. mindre nära:) turist, resande, gäst, besökande l. exotisk, 'fjärran'; **2)** landsbygdens; utsocknes; **3)** o. **4)** utomstående, icke medlem l. släkt(ing), otillvärdig, obehörig; andras, en annans, ibl. annan, ovidkommande; främling (för), obekant, okänd; liggande utom, oförenlig (med), otilllämplig, ej tillämplig, irrelevant, 'fjärran' (från), ibl. som ej intresserar; okunnig (uti) om; (ibl.: ny, ej förut känd (för), ovan-, g, sällsam, märkvärdig, egen(domlig), be-

synnerlig, underlig, som ligger långt ifrån (ngn); ibl. oförstående; ibl. kall l. kylig; ej tillhörande, ej naturlig l. egen (för), (helt) annan, olik(a), skiljaktig, olikartad, som ej går ihop l. att förena (med), ibl. lånad.

— **Främmandegöra** *n.* Fast form skr. o. vanligast i perf. part. *En för oss främmandegjord nation. -känsla.* Skr. Mindre vanl. Motsatt hemkänsla.

Främre (akut); =. Motsatt: bakre, bortre o. ibl. senare, sista, eftersta o. 'mellre', mellersta. Adj. *Kalkutta i F. Indien, på F. indiska halvön* x Bortre Indien. *F. partier. I f. delen av huvudet. Vill du ta i i f. ändan av stocken, kanske! På någon av de f. bänkarna. De f. (leden) skjuta i knästående ställning. F. vokaler, ljud* bildade längre fram i munnen. **Syn.** framför l. framtill varande, som tillhör början av l. täten, för-, begynnelse-, fram-. — **Främst**, adv. o. **Främst** *el. Främsta*, adj. Om rum l. bildl. (men ej om tid). Ofta är 'rang'-bet. mer l. mindre utpräglad, varför gränsen mln egentl. o. bildl. bet. är oskarp. **I.** Adj. **1)** Egentl. *De f-a höggö med yxor och svärd, de eftersta sköto med pilar. Sitta på f-a bänken, alldeles under lärarens ögon. Åka i, på (den) f-a vagnen. Vem är den f-e av de tre ryttarna där vid vägkröken?* **2)** Bildl. *De ytterste skola värda de f-e. Sitta bland de f-a. Följande regeringsform, vilken ifrån denna dag skall såsom rikets f-a grundlag gällande vara. Statsrådets f-e ledamot. Den f-e i rang, i tjänsteld, i meriter. Den till tjänstegraden f-e. Jag sätter honom obetingat i f-a rummet. Alltid vilja vara den f-e (i allt). Vår f-e nu levande historiker även 'vår nu levande f-e'. Endast de f-a fackmännen ha härtill anlitats.* **II.** Adv. *Stå f. på listan. (Aldra) f. i boken. F. i ledet* egentl. o. bildl. *F. rider Oden. Söka komma f. I tävlan om att vara f. Vem ligger f.? om tävlande. Och han f. av alla. F. värda höge gudar, ty ont och gott, / som storm och solsen, komma från himlen blott Tegnér. Men f. av den anledningen, att ~. Först och f. Syn. längst fram, framför l. framom alla (de) andra, i spetsen, i täten, i l. från början, 'i första ledet', längst framtill, längst kommen l. hunnen, högst (uppe), först, bland de första, som den förste, överst, förnämst, ypperst, bäst, förnämligast, framför allt (annat), i (all) synnerhet, (först o.) företrädesvis, (alldeles) särskilt.*

Frän, -t, -are; -het (med bildl. plur.). **1)** Egentl. Ifråga om lukt o. smak. **a)** *F. stank som från bockar. Husmössens f-a lukt. Den f-a lukten från stinksvampen. Spröda en f. och obehaglig lukt. Lukta f-t. F-a gatudunster. I de låga, smutsiga jordhålor, där luften är osund och f. b)* *Jag kan icke med getkött, det har alltid en f.*

smak. *Koka ur sjöfågelkött för att söka få det mindre f-t. Smaka f-t och härsket.* 2) Bildl. **a)** Visa sig f. mot ngn. *Inta en f-t avvisande hållning. Svara högdraget och till och med en smula f-t. Din ton var onödigt f. Underkasta ngn, ngt en f. kritik. Vilket förslag han avvisade med en f-tet som sårade. Verkliga f-heter, som han i en sådan artikel kunde bespart sig. Den f-a partihätskhet och ~.* **b)** Märk bl. a. *En viss f. och luguber glädje över de onda fataliteternas makt i människolivet. En f. naturalism, som kunnat bilda utgångspunkten för realistisk vers och prosa* Ruben Berg. *Scener av den f-aste naturalism* Fr. Böök. **Syn.** 1) skarp (o. vedervärdig), 'stickande', 'elak', vidrig, vedervärdig, stinkande, illaluktande, motbjudande, (mycket) obehaglig, ibl. härskan l. tranig, ibl. genomträngande; 2) 'skarp' (o. avvisande), amper, sträv (o. sur l. syrlig), (ibl.) ohövlig, elak o. högdragen; (ibl. nära:) cynisk, ohöjld. — **Fränkskivling.** Bot. Ett giftigt hattsvampsläkte (Hebeloma) även kallat 'gränksivling' (skiljas från musseronerna gm rostbruna sporer och gråbruna skivor). — **Fräntluktande**, =. Skr. **-smakande**, =. Skr.

Frände (grav); -n, -r (akut l. grav). Mest skr.; ofta högt. **I.** Enkelt. Särsk. i plur. även om kvinna. Utan tillägg ej gärna om så nära släktingar som syskon. Ngn gång särsk. om avlägsnare släktingar. 1) Egentl. Ofta om äldre fhdn. *Käre f.!* numer särsk. som brevöverskrift sälls.; träffas snarast i fråga om äldre fhdn. *Nära, avlägsna f-r. Kvinnlig f. fränka. Min närmaste f. (på mors sida). Fädernes, moderns f-r* Ärvdabalken. *Blodsfr. Fäderne, modernefr. (Bland) f-r och vänner. Den rike har många f-r men få vänner. Små sår och fattiga f-r bör man inte förakta.* 2) Bildl. **A.** Österling, *F-r* och främlingar titel på en samling dikttolkningar. *Stam-, ras-, språk-; själsfr.* Märk *F. är f. värst, så räven om de röda hundarna* skyldskap är inte alltid att lita på. **II.** Ssgr ha vanl. frände; fränd- blott i 'frändskap' o. 'fränsämja' samt, jämte vanligare frände-, i 'fränd(e)språk'. Ngn enda gång träffas skönl. jämte frände- även frändes- (t. e. frändes(s)land). **Syn.** släkt(ing), anförvant, anhörig, befryndad, ibl. blodsförvant.

— **Frändskap**, -en, -er (kem.); -sförhållande m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Egentl. Mest skr. Jfr frände I. *Räkna (nära) f. med ~.* *Misstro f-en. Hans syster hade varit gift med en avlägsen släkting till oss — det var hela f-en.* 2) Bildl. **a)** *F-en mellan de nordiska folken. Röja en nära f. med dylika försök i Sovjetryssland. Språk-, ras-, stam-; själsfrändskap.* **b)** Kem. o. fys. Med plur. Den förmodade kraft som orsakar ämnens kemiska inverkan på varandra (reak-

tion); ibl. två ämnens strävan att ingå kemisk förening. Kallas även 'affinitet' (o. förr 'valfrändskap'). *Kemisk f. Ett matt på f-en mellan syrgas och vätgas. Visa stark, stor f. till ~.* Uppfattades ~ som ett otvetydigt bevis för att väte hade större f. till syre, än järn har. **II.** Ssgr. Dels fackl., dels allmännare. Att han stod i f-sförhållande till dalbönderna. *F-sgrad* t. e. kem. *En [själslig] f-skänsla* Elin Wägner. *F-slag* t. e. kem. **Syn.** 1) släktskap, skyldskap, förvantskap; 2) **a)** ibl. överensstämmelse; **b)** 'affinitet'. **-sämja.** Skr.; mest om äldre fhdn. Enighet o. samdräkt mln fränder. *Folkungaätten, ingalunda utmärkt för alltför mycken f. God, dålig f.*

— **Fränd- l. Frändespråk.** Mest skr. Och samma strävan skönjes i frändspråken: *danskan, tyskan och holländskan* B. Hesselman.

— **Frändebesläktad.** Skr. *En sympati för ett fat folk* R. Numelin. **-folk.** Skr., ej säll. högt. *Vår historia få vi helt och hållet till livs sedd genom våra f-s ögon* Gustav Sundbärg. *Det kulturella samarbetet i Norden har sin självgivna grund i språklig förstelse mellan de nordiska f-en* H. Celander. **Syn.** besläktat folk l. nation. **-kärlek.** Skr., ofta skönl. o. om äldre fhdn. Vanligare är 'släktkärlek'. *Det var nog ej ensamt f-en, som ~* O. v. Friesen. **-samskänsla.** Mest skönl. o. om äldre fhdn. *F-n var i det gamla samhället starkt utvecklad, och ~* O. v. Friesen. **-skara.** Skr., mest om äldre fhdn. *Av brudarna, när de följas av en beriden f.* Hans Hildebrand. **-tycke.** Skönl., ovanligt för 'släkttycke'. *Ett språk, som har starkt f. med nordboarnes* V. Rydberg.

— **Frände- l. Frändesland.** Skönl., mindre vanl. *Strindbergs »frändesland» ger ord för ett begrepp, som väl förr saknat uttryck och gott ansluter sig till »fosterland» och »grannland»* O. Östergren 1905.

— **Främlig**, -t. Skönl., om äldre fhdn. Mindre vanl. *Min kungliga broder sänder genom mig sin f-a kärlek och hälsning* Per Hallström. — **Fränkja**, -an, -or. Skr., ofta högt. o. om äldre fhdn. Mest ifråga om släkthdn uppkomna gm gifte. *En föraktad f-a av låg börd, som släkten aldrig riktigt försonat sig med. Min högvälborna f-a!* äld. *Min ljuslynta, mycket för fjärrboende lilla f-a* Gellerstedt, tillägnan. *Kanske en forn f-a till henne av Saba, som ~* G. Mattsson. *Förakta ej litet sdr, fattig f-a, ringa fiender och exempel gåval* **Syn.** kvinnlig frände l. släkting l. anförvant; (ibl. nära) svägerska.

Fräs', -et, =. Äld. l. lds. (t. e. Skåne). Mest ifråga om fruntimmersdräkt. (Hals-)krås, veckad l. krusad krage l. remsa (även vid bröstet o. på handlederna), fruntim-

merskrås; ibl. krusmanschett, ibl. (gam-mal) veckad ringkrage. 1) *Jag skulle ha ett f., men inte för Brett. Halsfräs.* 2) *Maria Stuarts bekanta porträtt med det styva f-et kring halsen.*

Fräs², -et. Jfr fräsa¹ nedan. T. e. *F-et av forsar. Bränningarnas f. Huggyxornas f., när stockarna barkas O. Bucht. Det muntra f-et av smöret i stekpannan. Vard. brukas ibl. även ordet konkr. om sodavat-ten l. andra 'fräsande' läskedrycker (jfr brus).*

— **Fräs|a¹**, -te, -t, -as (till II); -ning (ibl. med plur.); -ningsförfarande (till II). **I.** Intr. o. i bet. 1 ävenopers. Ngn enda gång med obj. (se sista ex. 2 b). 1) Om saker. Avseende dels ljud, dels bildande o. sönderspringande av små luftblåsor l. d. **a)** *Under det fläsket f-te i pannan. Det f-te muntert från spisen, där strömmingen stek-tes, simmande i smör. Smör och mjöl läg-gas till f-ning i en kastrull. b)* *Det f-te litet, just som vattendropparna stänkte mot det heta järnet. Strykjärnet f-te mot det fuk-tade tyget, det vätta fingret. Är järnet varmt?* — *Ja, nog f-er det om det.* **c)** *Till b ansluta sig bildl. uttryck som: Hon var så retlig och otålig, att Vina påstod, att det f-te om henne, när hon spottade på ett fin-ger och nuddade vid henne L. Fitinghoff. Arg, så att det f-er (om honom). Mannen blev äntligen f-ande arg och ~ Dan. d)* *En något avbarrad kvist, som är så kådhaltig, att den spottar och f-er.* **e)** *Vågorna komma långa och med skum på toppen, bryta sig och krossas bland klipporna, det skummar och sjuder och f-er som i en stor kittel. Ratten gnisslade, seglen smällde, vattnet f-te ~ Strindberg. »Bra kuling!» ropade han, när han såg sjöarna f-a över backen och utkiken Didring. En och annan dyning kommer f-ande in genom södergattet Alb. Engström. Sjöar ~ med vita, f-ande brott Axel Ahlman. f)* *Ett glas med f-ande cham-panj. Kolsyran f-te om l. kring den lilla silvervispen. Stark »f-ning» utgör sålunda ofta nog bevis på att mineralvattnet icke som sig bör befriats från inmängd luft. Har detta lyckats, »fräser» vatnet mindre. g)* *Blott ljudet avses. Och med stretande ben och motorn f-ande på ettan plogar förste man redan i väg i vilda sick-sack-arabesker genom modden om motorecyklist. F-ande blixtar. Granaterna började f-a om örnen. Och liarna f-a åter i gräset Hj. Bergman. I f-ande fart även till e ovan.*

2) Om levande varelser. **a)** *Djur (särsk. kattdjur). Misse (spottade och) f-te (av ilska), och svansen stod yvig som en buske. Och lodjuret hade ~ f-t och spånt klo mot byfolket, som ~ Ad. Johansson. Morra och f-a (åt ~). b)* *Person. Viktor ~ f-te åt alla och ~. Vad koxar du efter, din lat-*

oze, f-te gamle Pers Nils åt sonen, som ~ Ivar Ljungquist. Svaret för dej själv, kä-ring! f-te fanjunkaren. »Nej», f-te Conway ilsket, Ngn gång med (innehålls)obj. Han f-te några ord åt karlen, som denne ej upp-fattade. c) *Märk särsk. Fräs! till små barn då de skola snytas.*

II. Trans. Kok. *Ett stycke smör f-es med litet mjöl och ~. F-a lök. F-a ngt i smör, i flottyr. En svensk köksvildinna i sino pryddo ~ [kan] ej ens smörf-a ärtor Jörgen.*

Syn. I. (mer l. mindre nära stå:) sjuda, steka, 'koka', brusa, frasa, 'jasa'; väsa, 'vissla', vina; puttra, bubbla, fragga, skum-ma, frusa; gnistra, spraka; spruta, pärla, mussera; fnysa; (små)spotta; ilsket (o. häf-tigt l. avvisande) utbrista, (av)snäsa (n), (ibl. nära) nedtysta n; **II.** hastigt upphetta i stekpanna, snabbt upphetta i smör, upp-fräsa n; (ibl. nära) uppsteka n l. bryna.

— **Fräsa av¹** n. Kok. I fri form även bildl. (= avsnäsa n). **F. ihop** o. **hopfräsa** (kok.). **F. opp** se uppfräsa. **F. till.** Både om sak o. person (egentl. o. bildl.). *Det fräste till, när hon satte fingret mot spis-kanten. Patricia var inte ofin, fräste frö-ken Brent till. F. upp n, ut¹ n. F. över.* Kok. Särsk. ifråga om stekning men även kokning. *Och skall du läsa, gör det kort, / att såsen ej må f. över Fru Lenngren.*

— **Fräspanna.** Kok. Panna att fräsa upp i. **-pulver.** 1) Ett pulver att lägga i vatten för att ge det smak o. få det att fräsa. *F. med citronsmak.* 2) Ett pulver som kan brukas i stället för jäst. 3) Läk. *Engelskt f.* verkar lugnande på en retlig magsäck (borttar kvälningar, lindrar värk osv.). *Laxerande f. eller Seydlitzpulver* ett mildt avföringsmedel.

— **Fräsar|e**, -(e)n, -e. T. e. om fyrver-keripjä, om lyra med mycket stark fart osv. — **Fräsig**, -t, -are; -het. Om person. *F. och otrevlig. I f-t humör. I f. ton. Den tycktes reta prästen, som blodröd och f. tog till orda Hj. Bergman. Syn.* snäsig, het-sig, arg, 'snurrig', fnurrig, argsint, hetlev-rad. — **Fräsning¹** se fräsa¹ ovan.

Fräs², -en, -ar. Mest tekn. Ett snur-rande skärverktyg med skarpa skär l. tån-der, roterande fl. Kan delvis ersätta fil-nings-, svarvnings-, hyvlings- o. borrar-nings-arbete m. m. Ansluter sig nog ibl. till fräs² o. fräsa¹. **I.** Enkelt. *Volframstål [även kallat »snabbsvärstål»] användes därför i maskiner sådana som f-ar och svarvar, där de skärande delarna vid ett hastigt arbets-tempo äro utsatta för stark uppvärmning Svante Arrhenius. Den form, som skall givas åt arbetsstycket, bestämmer profilen å f-arna och fräständerna A. W. Hoffstedt. Mycket stora f-ar utföras vanligen av skivor med lämplig form, på vilkas omkrets lösa skär-*

tänder eller knivar stadigt infästas. *Dub-belskäriga f-ar.* Den med *f-ar* utrustade spindeln i en *f-maskin*. *F-ar* för bearbetning av metall eller trä. *Metall-, träf-ar.* *Handf-ar.* Vals-, änd-, vinkel-, form- l. profil- l. fason-, borrh-, kugg-, satsf-ar. *Patron-lägesfräs* ~ för fastnade hylsors borttagande.

II. Ssgr stå efter verbet dit de lättast anslutas. **Syn.** (ibl. nära:) hyvelstål, kutter.

— **Fräs**a², -te, -t, -as; -are² (arbetare som sysslar med *f-ning*, sköter *f-maskin*); -ning² (med plur.); -ningsarbete (även fräsarbete); -ningsmaskin (oftare fräsmaskin). *Fila*, svarva, hyvla, borra, urtaga, göra spår o. försänkningar, utskära kuggtänder osv. med fräs l. fräsmaskin. Mest tekn. *F-a* för hand. *Cirkelsågverk* med *f-ta* kuggväxlar. *F-ta* arbeten av trä Tulltaxan. *Svarvade*, rund- eller ovalf-ta eller med snideri försedda arbeten Tulltaxan. *Järnsvarvare*, *f-are*, rundslipare, automatskötare ävensom bänkarbetare erhålla ~ anställning vid ~ automobilfabrik. *Praktisk handledning för f-are*, verktygsarbetare m. fl. *Kvartersnamnen* [i *Ulv-sunda*] skulle bli: ~ Montören, Förmannen, *F-aren*, *Lodaren* och *Svetsaren* 1919. *F-ning* av kuggväxlar. *F-ning* utföres å insänt material annons. *Handbormaskiner* för borrhning, upprymning, gängning, försänkning, *f-ning*. Vid metallers *f-ning* pågjutes rikligt med olja. Vid träs *f-ning* toges rotationshastigheten mycket större, ända till 8 å 10 m. per sekund. Under *f-ningsarbetet*. Olika *f-ningsarbeten*. *Planf-ningsmaskiner*. — **Fräsa** av² m. Tekn. Avhyvla osv. medelst fräs(maskin). **F. ur** m, ut² m.

— **Fräsanordning**. Tekn. liksom de följ. **-arbete**. **-maskin**. Verktygsmaskin som till bearbetning av metaller o. trä nyttjar fräsar; även om hyvelmaskin för trä. *F-er* för fot- eller handkraft. *Universalf-en*. Rund-, kugg-, kugghjuls-; träf-er. **-spindel**. Spindel i fräsmaskin utrustad med fräs(ar). **-spån**. Skrot av släggspån samt svarv- och frässpån vid *Karl Gustavs stads gevärsfaktori*. **-tand**. Den form, som skall givas åt arbetsstycket, bestämmer profilen åt fräsarna och fräständerna. **-teknik**. På *f-ens* område.

Fräsch, -t, -are; -het. Stavades förr gärna 'fraiche'. Kan ofta ersättas med 'frisk' men ej alltid. Torde mest nyttjas om tyger, dräkter, ibl. tavlor, färger, möbler, ngn gång hy osv. *En enkel f. bomullsklädnad* Sigurd. *Den prydligaste, f-ast tänkbara vita klänning*. Rent och *f-t chiffong*. *Verka f.* Klänningen ser ju ännu *f. ut*. Med ansiktet så fint och *f-t*, som ~. *F. och blomstrande (hy)*. Färgerna verka ännu i dag underbart *f-a*. Även friare t. e. i det skämts. Här kommer ni allihop med nya, *f-a* fruvar, och jag har bara min gamla Karin. **Syn.** frisk, utan spår av begagnande, alldeles (som) ny,

som hållit sig (genom tiden); (ibl.:) oblekt, nygjord, nystärkt, nystruken osv., glänsande, blomstrande, livlig, ungdomlig(t) frisk). — **Fräschör**, -(e)n. (Ungdomlig) friskhet, (färg)glans osv. Jfr föreg.

Frät, -et. Mindre vanl. För att undvika fet av rost och ~. — **Frät**a¹, -an, -or. Mindre vanl. **1)** Abstr. Utan plur. *Ack, äro de då allt av det berömda, / det kolossal, som av tidens f-a / har lämnats kvar åt Ödet och åt mig!* Österling. **2)** Konkr. Med plur. Frätt ställe, 'frätmarke'. *En långsgående f-a*.

— **Frät**a², -te, -t [l. -it], -as; [-are]; -ning (med plur.); -ningsrisk m. fl. Trans. o. intr. **I.** Mer egentl. **1)** Om syror o. andra skarpa ämnen. *Syror f-a metaller. Sprit f-er (bort) polityr. Några droppar skedvatten, som frätt hål på duken. Med skarpt f-ande verkan. På grund av sina f-ande egenskaper. En f-ande vätska. F-ande medel t. e. för etsning l. för medicinsk behandling. F-ande rost. F-ande syror transporteras, därest icke frakt erlägges såsom för full vagnslast, endast på bestämda dagar och med vissa tåg* Järnvägshandbok. *F-ning genom rost.* **2)** Ngt friare. Ett *f-ande* gift kan ibl. föras till 1. Solen, som börjat *f-a* på snön, drivvorna. Där det varmare avloppsvattnet underifrån *f-er* och gnager på isen. Maskar, som *f-a* på stammen. Frätt av mal om tyg. **II.** Bildl. Ofta skönl. *Avunden f-er, var han bor. F-ande oro, sorg, bekymmer, ångslan, samvetskval. Frätt av en inre oro ~. För att söka bli kvitt oron, som f-te hans hjärta, f-te (på) hans livskraft. Den bitterhet, som eljest f-er hjärtat* E. G. Geijer. *Ack, I ej können de kval, som under den yppiga skrudan / f-a mitt bröst* Stagnelius. *Som f-er på sinnet. F-a sig själv plåga, förtära. Kärleken blev till sist som en f-ande eld, en helveteslåga, som förtärde.* **Syn.** angripa, anfräta, upplösa o. förstöra, (för)tära, äta l. gnaga på, äta l. gnaga sig i'n, bränna, etsa; (ibl.:) plåga, kvalja, agga, 'gnaga', nagga, mola, nöta, skava, 'slita', smälta; (f-ande ibl.) kaustik. — **Fräta** av m, bort m, (sig) igenom se genomfräta, ikring l. omkring (sig) o. kringfräta, (sig) in o. infrätt, sig ut, sönder m, upp m.

— **Frät**bar, -t, [-are]; -het. Mindre vanl. *Icke f., ofrätbar för rost* som icke angripes av. **-hål**. Särsk. om (liten) vak på is (orsakad genom frätning underifrån — vattenvirvel l. d.). Där svänger dn, det är strömt, och *f. uppstå gärna i isen*. **-medel**. Frätande medel (t. e. i läkekonsten), jfr etsmedel. Ett skarpt *f.* Även Glödande järn och andra *f.* Man har begynt att nyttja kaustiskt kali i medicin såsom ett *f.*, varav det fått namnet frätsten Berzelius. **-märke**. *Fula f-n* [på bordsskivan] efter någon utspild syra. **-salv**a, T. e. för att ta bort

hårväxt. *Förfärad* störtade han in i sitt rum för att tvätta av *f-an*, som han fått av misstag i stället för hårmedlet. **-ska-***d[a]'*, *-an*, *-or*. Mycket utsatt för *f-a*. Även konkr. *För* [på ångpannor] skola noga rengöras och fyllas med cement. **-skad[a]²**, *-ade*, *-as*. Mindre vanl. Mest i pass. *F-ade* ställen. Stolar och bord *f-ade* och *sönderskurna* och fulla av bläckplumpor. **-sten**. Ett allmänhetens namn på kaustiskt kali l. kalihydrat som i medicinen särsk. förr brukats som frätmedel (jfr etsmedel). Även bildl. t. e. i Frödings *Med förtvivlans f. bränn / och ~. -sår*. Röt-sår, sår som fräter omkring sig, elakartat sår; även bildl. (ibl. == 'kraftskada'). *Det är också ett f. i mitt inre ~. -ämne* frätande (l. brännande) ämne.

Frö, *-et* (l. *-t* l. mer säll. *-t*), *-n* (l. som handels. även *-er*; plur. 'frö' blott ldlis., sydsvenskt); best. plur. *-na* (l. särsk. i — vårdat — skr. samt i sydsv. smtl. *-en*).

I. Egentl. I bot. mening skiljes skarpt mln 'frö' o. 'frukt', men i dagligt tal, i handelsbet. o. d. innefattas i 'frö' en hel del 'frukter' — ibl. jämte skärblad — (t. e. de flesta gräsfrön, korn o. havre, morots- o. spenatfrö, kummin, fänkål, lönn-, alm- o. björkfrö o. i allm. alla frukter som direkt brukas till utsäde). **1)** Även koll.; så särsk. i handels. **a)** *Frö* ~ *uppkommer genom utveckling av det befruktade f-ämnet* H. Hesselman. *Fröhus med flera f-n*. *Med naket f. jfr nakenfröig*. *Komma med, sätta, bilda f.* *Gå i f.* *Redan gången i f.* *Växten har icke i vårt land gett mogna frön*. *Ge moget f.* *Innan moget f. utbildats*. *Släppa, fälla fröna*. *Under natten hade jag hört ett lätt smatter, och på morgonen fann jag, att flera av Viola-kapslarna sprungit upp, varvid de stenhårda, glatta f-na spritts runt hela golvet*. *Anordningar för f-nas l. f-ens spridning*. *Fortplantas (lättast) genom frö(n)*. *F-et i jorden*. *Så att f-(e)t förkväves*. *F-na få ej läggas för djupt och, om de äro mycket små, ej ens övermyllas*. *Planta, uppdragen ur f.* *Upp i eken växte en rönn, kommen med (ett) f.* (som förts dit av någon fågel); *det var alltså en s. k. 'flogrönn'*. *F-nas grobarhet är beroende bl. a. av deras ålder*. *Den s. k. gröningsenergien (l. gröningskraften) dvs. den hastighet och kraft varmed f-en gro*. *Summan grodda f-n*. (In)samla *f-n* (av exotiska växter). *Fåglar som leva av frö(n)*. *Olja pressad ur f-n*. *Att f-varor avsiktligt försatts med döda f-n eller sten* Juhlin Dannfelt. *Frönas undersökning ~ de ettåriga fröen av 'Chile-lucern'* ~ *fröna av ~ Ekenberg-Landin*. **b)** *Leverans av f.* (till utsäde). *Handla med, köpa, (ut)sä f.* *Införskaffa f. från Holland*. *Om införsel av utländskt f.* *Odugligt, överlagrat eller skadat f.* *F. av bästa, av*

prima sort. *För så vitt ske kan, bestämmas [vid kontrollstationerna även] fröts härstamning* ~ Juhlin Dannfelt. *Att något mer än 100,000 kg. frö inlevererades till fröbyrån*. **2)** *Ex. med 'frö' som sista ssgsled*. Även koll. (*Röd*)klöver, timotej, tall-, gran-, björk-, hamp-, hirs-, kanarie-, senaps-, morots-, dill-, raps-, vitbets-, reseda-, krassefrö. Gräs-, barrträds-, skogs-, ogräs-, smd-, kultur-, blomster- och trädgårds-, köksväxt-, handels-, jordbruks-, lantbruks-, utsädes-, vallväxt-, rotfrukts-, hö-, prov-, stam-, fågelfrö. Grön-saks- och blomsterfröer annons.

II. Friare o. bildl. **1)** Om kryptogamernas, t. e. ormbunkars o. svampars, sporer o. d. **2)** Bildl. **a)** *Det började som ett litet knappt märkbart f., men växte med förvånande snabbhet*. *Ett spirande f. till ~*. *Innebär förvisso ett f. till framtida förvecklingar*. *Utsä f-n till oenighet*. *Lättjan är ett f. till allt ont*. *Bära inom sig fet till ~*. *Ett barn, som är fött i lönskaläge och synd, bär många synders f. till världen* Martin Koch. **b)** Som sista ssgsled. *Oenighets-, tviste-, sannings-, tanke-, sjukdomsfrö*. *Utsä lärdomsfrön*. Märk särsk. personliga ord som *Artist*, *bus*, *juristfrö*. *Ett litet människofrö*.

Syn. I. (ibl.:) (frö)korn, kärna, utsäde(sfrö), (frön ibl.) frösorser, fröslag; **II. 1)** spor; **2)** embryo, begynnelse, (liten) början, (första) upphov l. ansats, (grund)orsak, anledning, 'rot', 'moder(n)', ämne, 'korn'.

— **Fröalstrande**, subst. o. adj. Skr. **-analys** i o. för frökontroll. **-avfall** t. e. vid sortering. **-avkastning**. Särsk. lant. **-bar** se under 'fröa (sig)' nedan. **-betning**. Fakl. Betning av frö i ngn vätska för att motverka svampbildning. **-betäckning**. Fakl. Den jord som vid sådd strös över fröna. **-bildande**, subst. o. adj. **-bildning**. Riklig f. **Syn.** frösättning. **-blandning** till utsäde; (parti av) blandade trädgårdsfrön. **-byrå**. *FHK:s fröbyrå [som började sin verksamhet i mars 1916] har till uppgift att förse den svenska marknaden med tillräckliga mängder köksväxtfrö* K. Hildebrand. Även t. e. om avdelning av lantbruksbyrå. **-bädd**. T. e. skogs. Bädd på vkn fröt nedlägges. Jfr såningsbädd. **-bärande**, =. *F. plantor*. *F. växter* fröväxter. **-böna**. Lant. o. d. Böna avsedd att ta frön av l. avsedd till utsäde, utsädesböna. **-dosa**. **-firm[a]**. *En av våra större f-or*. **-fällning** frösläppning. **-fäste**. Bot. Den del av frukten där fröna äro fästa. *Centralt f.* där ett centralt parti bildat gm fruktbladens hopväxning bär fröna (frukten då vanl. flerrummig). **-Parietalt f.** där fröna äro fästa på fruktväggens insida (frukten enrummig). **-förfalskare**; *-ning*. Lant. o. d. *Huru långt f-arne kunna gå, utvisar ~*. *F-ning* medelst upplandning

med döda frön, värdelösare frön eller t. o. m. målade små stenar. De svdrare f-ningarna. **-försälj|are**; -ning. Anskaffning av stamfrö, förmedling av f-ning samt ~. **-föräd|lare**; -ing; -ingsarbete. Lant. o. d. Särsk. om förädling av utsäde för jordbruket.

-givande, =. Skr. Året var ovanligt f. Hos alla de växter, som givit mogna frön, dör hela den f. stjälken ut, i detsamma fröen blivit mogna Berzelius. **-gröd|a**. Lant. Insyning av f-or. **-gurka** trädg. **-gädd|a**. Först leka isgäddorna, därpå frö- eller gräs- eller värgäddorna och sist blomstergäddorna. **-göme**. Bot. 'Fruktvägg', frönas skydd o. hölje. **-hand|el**; -elskatalog (frökatalog); -elspris m. fl.; -lande (-n, =); -lare; -larsynpunkt; -lerska. Abstr. o. konkr. I f-eln. Anderssons f-el. Då f-landen varit oskyldig till förfalskningen och själv blivit lurad. **-hinn|a**. Bot. Anlag till fröskal. Den yttre, den inre f-an. **-hus**; -vägg. Bot. Torr frukt med flera frön, kapsel. Moget f. av bolmört med avfallande lock. **-hylle**. Bot. Ett vanligen köttigt o. färgat hylle som mer l. mindre fullständigt omger fröt. F-t tjänstgör som spridningsorgan, då det genom sin ofta lysande färg (röd, gul) lockar djur att förtära fröet. Frö och f. av idegran. **-hyls|a**. T. e. lant. o. d. [Befria gräsfrön] från yttre och inre f-or. **-hölje**.

-katalog. Fröhandelskatalog, priskurant l. prislista på frö. **-klängning**; -sanstalt; -shus. Skogs. o. d. F. ur barrträds-kottar sker antingen genom solvärme eller genom eldnad, ofta i särskilda f-shus; genom värme öppna sig kottarna och släppa fröna. F-sanstalter finnas bl. a. vid Omberg, Vallozsäby, Bergkvara, Hultsfred. **-klöver**. Lant. Klöver som man tar frö av. F-n står ovanligt grann i dr. **-knopp**. Jfr t. e. linknopp. Innan linet rötes, avstrykas f-arna på en järnkam. **-kolv**. Ingen [majs]stängel tillåtes bära mer än två f-ar Lind-Liljewall. **-konsulent**. Statens f. konsulent i fröodling; sedan 1911. **-kontroll**; -anstalt. Särsk. lant. Undersökning o. bestämning av utsädesfrös odlingsvärde (dess grobarhet, renhet, äkthet, frisk- o. torrviikt samt, då så önskas, gröningshastighet o. sorteringsgrad). A. Lyttkens, Handledning i f., 1879. Den första f-anstalten öppnades 1869 i Tharand i Sachsen av prof. Fr. Nobbe, som kan anses som f-ens upphovsman; Sverges första f-anstalt var den i Nydala i Halland, öppnad 1876. Vid fröundersökning på f-stationerna ~ Ekenberg-Landin. **-korn**. Ett litet frö. Egentl. o. bildl. Ju tyngre f-et är, desto mer reserernäring innehåller det. Led, o. fader! led den vilda tiden, / som i stormen sina f. sd'r Tegnér. Jfr sädeskorn. **-kross**; -ning. I oljeslageri. **-kultur**. Fröodling. Aktiebolaget Frökultur, Göteborg. **-kärna** t. e. om druv- o. äppelkärnor.

-leveran|s; -tör. Lant. o. d. Oegentlighet vid f-er. **-liknande**, =. Skr. F. färgade stenar. **-låda**. **-lök**. Trädg. Lök att ta frö av. **-marknad**. Betinga höga pris i f-en. **-mjöl**; -skorn; -smassa; -söverföring. Bot. o. d. Hos t. e. rödklöver är f-et alldeles utan verkan på pistillerna i samma individ. Överföring av f. från en blomma eller planta till en annan, korsbefruktning. F-et från ståndarknapparna, som i insektblommor är klabbigt, taggigt l. d., fastnar därvid på insekten och föres över till nästa besöksblomma, där det lätteligen avlämnas på pistillens märke. Är f-et glatt och torrt, sker korsbefruktningen med vindens tillhjälp. F-et ~ ingår i den f-odervälling, varmed t. e. viens larver uppfödas. Insekter som suga honung eller samla f. Fria f-skorn äro vanligen klotrunda eller ellipsoidiska celler, vilka ~. Orkidéernas tunga f-smassor kunna endast med insekters hjälp överföras från en blomma till en annan. **Syn.** pollen, ståndarmjöl. **-mognad**. Vid f-en. Skördas ~ före fulla f-en B. Jönsson. **-mängd**. Mest skr. Den utsädda f-en visar någon nedgång. **-nota** räkning på (köpt) frö; även (mindre) frökatalog. **-notering**. Handels. Offentliggörande av svensk f. **-nötare**; -ning; -ningsmaskin. Lant. Maskin som befriar fröet från fruktskalet. Att maskina klöverfrö, sedan det gått genom f-ningsmaskinen eller f-aren. **Syn.** (ibl.) klövernötare.

-odl|a; -are; -arförbund m. fl.; -ing (med plur.); -ingsgren. Substantiven vanligare än verbet (som är mer fackl.). Ifråga om odling av växter i ändamål att få lämpligt utsädesfrö. Vilka arter vi skola kunna f-a. Krypböror kunna endast f-as i sydligaste delarna av landet. Sverges f-areförbund, stiftat 1914, verkar för rationell odling av goda och lämpliga stammar av kulturväxter, för f-ingens reglering och för fröavsättning. Uppgifter från Sverges f-areförbunds noteringskommitté. Den inhemska växtförädlingen och f-ingen. Att inom landet av enskilda firmor komme att anläggas f-ingar, större än ~ K. Hildebrand. Denna f-ingsgren. **-ogräs**. Lant. Ogräs som kommer med utsäde o. sprider sig huvudsakligen gm frö t. e. blåklint, åkersenap, penninggräs (x rotogräs som åkertistel o. häst-hov). **-olja**. Olja som fås ur frön (t. e. av Ricinus). **-planta**. Trädg., skogs. m. m. 1) Planta avsedd att utvecklas till att bära frö. 2) (Träd)planta uppkommen av frö. **-post**. Svärsälda gamla f-er av alsikeklöver. **-prov**. Ta f. Även mer konkr. Ett vägt f. **-provning**. Vid f-arna.

-redning, -en; -sdel (mest plur.; = högre växters befruktningsorgan, ståndare o. pistill — l. ibl. särsk. den senare —; sporbildande delar hos svampar); -slager (hos

svampar). Bot. Frösättning, utveckling av frön l. sporer hos en växt. Även konkr. (= f-sdelarna). *Blommans f-sdel* om pistillen. *F-slagret* eller *sporfästet* kan [hos svamparna] likaledes ha mycket olika former Wald. Bülow. **-rens|are**; -eri (l.-eri); -eribolag; -ning; -ningsmaskin. Lant. o. d. Frörensningssmaskin (med både fläkt o. såll). Särsk. ifråga om rensning o. sortering av foderväxtfrö (mest gräs- o. klöverfrö). Ibl. även om person. *De som använt f-eriet frönötare och ~.* *Upplands f-eri* emottager frö och såd till rensning och sortering. *Vårt med elektrisk kraft drivna f-eri.* *Upplands f-eribolag.* Genom en omsorgsfull f-ning. Sädssorterings- och f-ningsmaskiner. **-rik**; -edom; [-het]. *Ett f-t dr. F-are sorter. Ett saftigt, f-t kött* om gurkväxter. *Släktet utmärkes bl. a. för sin ovanligt stora f-edom samt ~.*

-sam|ande, subst. o. adj.; -are (person o. sak, det senare lant.); -ing (abstr. o. konkr.). *F-ande myror* G. Adlerz. *Ivrig f-are.* Säd- och frösamlare jämte kärvhållare måste finnas på varje självbindare. Botaniska museets f-ing. **-skal**. *F-et*, egentligen avsett att skydda fröna, har ibland till biuppgift att underlätta deras spridning, varvid det, såsom hos bomullsväxten, utbildas med hår. *F-ets tjocklek eller vikt.* **-skid|a**. Vålmatade f-or. **-skiv|a**. Bot. Sporbärande skiva på hattens undersida av en del svampar. *Svampens f-or* eller lameller, på vilkas sidor ~ fröna eller sporer na äro fästade Wald. Bülow. **Syn.** fruktskiva, lamell. **-skog**; -sskötsel. Skogs. **-skola**. Skogs. o. d. **-skydd**. Bot. T. e. om fröskalet. **-skörd**. Lant. osv. Svdrigheterna vid f-ens sortering. Vänta riklig (klöver)fröskörd. Resultatet av 1916 års f. blev, att något mer än 100,000 kg. frö inlevererades till byrån från inhemska odlingar, nämligen ~. **-slag**. Lant., trädg. osv. *De i handeln förekommande f-en.* **-släppning** fröfällning. **-sort**. En begärd ädlare f.

-spir|a. Gamla vissna f-or av kungsljus. **-spridning**; -ssätt. Bot. m. m. Hår, taggar, klubbighet och andra delvis helt invecklade anordningar för att befördra f-en. Hos många växter ~ deltar det [fröskalet] i f-en genom utbildningen av hår H. Hesselman. **-stock**. Trädg. o. d. Ifråga om rotfrukter (t. e. betor). Jfr kålstock. *Emedan sorterna av dessa växter [rotfrukter] hastigt urarta, om ej f-arna omsorgsfullt urväljas och noga skyddas för korsbefruktnig.* **-stoft**. Bot. Kryptogamernas, särsk. de högre svamparnas, sporer. *F. av lummer, s. k. nikt. F-et, som är fäst på skivornas sidor ~ på hattsvampar.* **-sträng**. Bot. Sträng l. skäft som fäster fröt vid fröfästet. *Från f-en utgå håren hos fröna av pil och poppel* H. Hesselman. *[Fröhylllet] kan utvecklas från*

f-en (naveln), såsom hos Nymphaea och ~ G. Lagerheim. **-stäng|el**. *De under första året uppskjutande f-larna* [på sockerrötterna] avskäras Lind-Liljewall. **-sadd**. *F. för hand, för l. med maskin, i kruka, i drivbänk, på fritt land. Vid f-(en) bör jorden först vara väl uppluckrad och ~.* **-sall** t. e. i frörensningssmaskin, kastmaskin o. d. **-sanning**; -smaskin (särsk. för gräsfrö). **-säng**. Skogs., trädg. m. m. Trädgårdssäng för växter avsedda till frötäkt. **-sättning**. Lant. m. m. *Före, vid, efter f-en.* *Blomning och f. Då rikligare f. sker. Att klöverarterna på många trakter [i Sverige] lämna liten eller ingen f.* **Syn.** fröbildning. **-tagning**. Ibl. = frötäkt. **-träd**. Särsk. skogs. Träd som vid skogsavverkning kvarlämnas i o. för återväxten. Viktigt är, att man ej till f. utser alltför stora och gamla träd, som redan upphört att sätta frö. *Vid avverkning böra f. lämnas kvar, jämnt fördelade, så att skogen återväxer genom självsadd från f-en.* Många stora f., som nu få tagas bort, emedan ungsbogen vuxit till. *Månen gick upp röd och jättestor mellan de glesa f-en på ett talhygge* Siwertz. **-täkt**. Lant. o. d. Jfr lövtäkt, grustäkt o. d. Upphämtning o. insamling av frön. *Arealen för hö och f. har minskats med 13,4 %* K. Hildebrand. *Att genom f. minska foderskörden.* **-ull**. Bot. Även koll. Avser att underlätta växtens spridning. T. e. hos bomullsväxten. **-undersökning** t. e. på kontrollstationerna. **-var|a**.¹ Lant., handels. o. d. För att uppdelna f-an i olika slag. *Den levererade f-an.* *Att f-or avsiktligt försatts med döda frön eller sten* Juhlin Dannfelt. **-vita**, -an [l. **-vite**, -en]; -erik; -ämne. E-formen sälls. Bot. m. m. En näringsrik vävnad som upptages av växtämnet då det utvecklas till liten planta. *Fröet består av fröskal, växtämne och hos många växter därjämte f-a, som är ett slags upplagsnäring. Förekomsten eller saknaden av f-a utgör ofta en familjekaraktär* H. Hesselman. *F-a ha t. e. gräsen. Ett mycket hårt stenskal, innehållande en f-rik kärna om kokosnöt.* **-växt**. Bot. Fanerogam (x sporväxt, kryptogam). Ormbunkartade f-er, en nyupptäckt, utdöd växtklass.

-är. Fullt likåldrigt är endast det bestånd, som uppkommit efter ett och samma f. eller som uppdragits genom skogsodling G. Schotte. Gott, dåligt f. Ibl. prägnant = gott f. *Under f. göra ekorren och nötskrikan ganska stor skada genom att äta ollonen på träden.* **-ämne**; -sfäste. Bot. *F-t utgöres av en liten ljus kropp fäst på fruktblåden* H. Hesselman. *Frö ~ uppkommer genom utveckling av det befruktade f-t.* *Fruktämne med mittställt f-sfäste.* **-ärr**. Bot. Märke på ett frö efter frösträngen (som förenat fröt med fästet). **-ärt(a)**.

Lant. o. d. Ärta avsedd till utsäde; även om ärtplanta varav utsäde (skall) tas. **ätande**; -are. Skr. Mest om fåglar. *Sparvar och andra f-ande fåglar.*

— **Fröja**, -ade, -as; [-ning; -ningstid]. Vanligast som refl. o. därtäst i pass. Egentl. o. ibl. bildl. *Så att plantan ostört får f-a sig. En folketro, som under trycket av förfärliga händelser och stora lidanden slagit rot i en nations själ, växer och frodas, blommar och fröar* Fredr. Böök. *För gamla, »fröjade» exemplar [av Karljohanssvampen]* Wald. Bülow. **Syn.** (börja) framalstra l. bilda l. släppa frön l. sporer; (fröad:) frödd, gången i frö, färdig att fröa av sig; (fröning:) fröbildning, frösättning; frösättnings-tid. — **Fröa av (sig)** [u]. Fälla l. släppa (sina) frön, sprida sig gm frön. — **Fröbar**, -t, -are; -het; -hetsålder. Särsk. skogs. Som lämnar mogna frön. *De flesta träden voro emellertid ännu icke f-a. För att utröna f-heten (hos ~).* Såsom ungskog anses sådana skogar, som ännu ej nått f-hetsåldern, vilken i våra trakter inträder vid 40 å 60 år, beroende av markförhållandena. — **Frödd**, frött. Lant. m. m. Gången i frö, fröad.

Fröjd, -en, -er. **A)** Enkelt. I. Huvud betydelsen. 1) Sing. **a)** Ofta skönl., bibl. o. d. Ej säll. om djupare, inre, ibl. andlig glädje. *Jubla av f. (och glädje). Stilla, innerlig f. Stor f. och stor jämmer. Dela f. och smärta. Dela nngs f. (över ngt). Oförmåga att längre känna vare sig f. eller smärta. Icke kunna känna riktig f. över någonting. Livets högsta, bästa f. Vars oföfyllda och på f. så fattiga liv ~. (Med, i) f. och gamman. Betyga sin f. över ~ mindre vanl. Beredde henne en uppriktig, en ömtlig f. Vilken f. att ~! Vilken salig f.! En himmelsk f. Då blir f. i änglars boning. b) Ha, finna sin f. i (att) ~. Det var mig en stor, en sann f. att ~. Det är hennes högsta f. att se barnen tumla om. Hans största f. (här i livet) var att ~. F. i hjärtan och pokaler. c) Ngt vard. Och så var det slut med den fen! Dunderade, domderade, skrek och befälde, så det var en f. att höra på. Och så själglad, så det var en (riktig) f. att se henne. d) Märk »Hjärtans f.», äppelkaka från 1760-talet. 2) Plur. Både skönl., bibl. o. i vanlig stil. *Himmelska f-er. De saligas f-er. Avsäga sig, avstå från alla f-er i detta livet. Barnadrens rena, oskyldiga f-er. Snabba sorger, snabba f-er jfr t. e. ha lätt för skratt och lätt för gråt. Ej livets f-er bida dig, olycksbarn! / Nej, bistra stjärnor lyste din födslostund* Stagnelius. *Och ej irrar ändock härnere en själ, som ej välver / fernas skimrande hjul runtom en axel av kval* B. E. Malmström. *Hemnets, kärlekens, vårens, sommarens, landsbygdens f-er.* 3) Som sista ssgsled. Ex. *Hjärte-, sinnes-; moders-, barna-; ögonfröjd. Det var med en känsla av**

sann jägarefröjd, jag varje dag styrde stegen till ~. **II.** Vard. bibetydelse. Dels abstr., dels mer konkr. Sämre förlustelse, ibl. förlustelselokal l. d. Jfr fröjdvisa o. fröjdist. *Va ä de för f. på Feithska tomten i år, tro? Ska du ut på f. i kväll? På marknadsfröjd.* **B)** Ssgr ha antingen enbart fröjde-, som i det hela är den vanligaste formen, l. ock fröjde- växlande med fröjd-. I bet. **II** enbart fröjd-. Ngn gång kan nog mer tillfälligt (t. e. av rytmiska skäl) träffas former fröjd- även i några som nedan blott upp-tas med formen fröjde-. **Syn. A) I.** (stor) glädje, lust, gamman, (stor) fågnad l. tillfredsställelse; (ibl. mer l. mindre nära:) upprymd l. munter l. glad (sinnes)stämning, munterhet, upprymdhet, uppslupenhet, förlustelse, jubel, (för)tjussning, förtjusthet, nöje, välbehag, njutning, lycka, vållust, sällhet; (starkare:) hänryckning, hänryckthet, extas; (fer ibl.) nöjen, lustbarheter, njutningar, glädjeämnen; **II.** sämre l. andra klassens förlustelse l. nöje, (ibl. nära) hippa l. 'lustighet'; ibl. förlustelse- l. nöjeslokal, variété(lokal), kabaret(lokal).

— **Fröjd-** l. **Fröjdebringande**, adj.; -are. Skönl. E-formen vanligare. *Den fröjdebringande och livgivande solen.* **-full**; [-het]. Mest skönl. l. bibl. Ngn gång även vard. E-formen vanligast. *Och till sist önskar jag er alla en fröjdefull hälg. Ett ft budskap. Med de fröjdefullaste utrop. Med fröjdfull håg* Ps. 656. *Vad fröjdfull syn!* Stagnelius. *En f. tilldragelse.* **Syn.** fröjd(e)rik, glädjerik, glad, glädjande. **-lysten.** Sälls.; skönl. **-rik**; [-het]. Skr. E-formen vanligare. *En av de få f-a stunderna i hennes liv. Rabarbersoppan och jordärtskockspuren, som jag ~ ansett för prästgårdens fröjderikaste företeelser* Erik Palm. **-rop.** E-formen vanligast. Skr. *Under (menighetens) fröjderop.* **-språng.** Mest skönl. *Du gjorde fröjdsprång över masugnsågor* Tegnér. *Jubelrop och fröjdesprång.* **-visa** **a.**

1) Fröjdvisa. Mest skönl. *Uppstämma f-or.* 2) Fröjdvisa. 'Lägre' bet. = varietévisa o. d.

— **Fröjdeande**. Bibl. o. d. om den helige Ande. *O Fröjdeande, kom med tröst* Ps. 556. **-betygelse** skr. **-bud**; -skap. Bibl. o. skönl. **-dag** skönl. **-eld.** Skönl. *Tända f-ar.* **-fest.** Skr. *Fira en f.* *Över hela landet anställde man f-er, och ~.* **-land.** Bibl. m. m. *Och för mig till det f., / där jag dig själv får skåda!* Ps. 558. **-ljud.** Bibl., skönl. o. d. *Vid psalmers lov och f.* Ps. 512. *Vid lärkans f.* Stagnelius. **-sal.** Bibl. m. m. *I din himmels f.* Ps. 600. **-sam**, -t, -mare. Bibl., skönl. o. d. *Ett ft budskap.* **-skri.** Skr. **-tom.** Skönl. o. d. Mindre vanl. *En f. tillvaro.* **-ämne.** Skr. Glädjeämne.

— **Fröjd** **a** (sig) o. **Fröjd** **as**, -ade(s). Ordet ofta skönl. l. bibl. (> 'glädja (sig)')

som är mer 'neutralt'). 1) Fröjda. *Fagra ord f-a en däre. Som far ögat, hjärtat, sinnet. En underrättelse som på det högsta f-ade honom. Som kan f-a ett hjärta, ens själ, en gammal farbror. Märk Gud f-e själen!* äld. (= unne hans själ ro, gläde honom) l. (numer vanl.) ngt vard. o. halvt föraktligt (jag vill honom intet ont l. d.). 2) Fröjda sig o. fröjdas. a) Refl. *F-a sig över l. åt andras ofärd. Jag f-ar mig högeligen (åt, över) att ~. F-a sig med ngn (över l. åt ngt). F-ande sig i Gud(?)*. Ävenopers. *Det f-ar mig verkligen att höra. Det f-ar mig dock att se, att han (verkligen) arbetat. Det f-ar mig mycket, att du tycker om dikten. Märk (Kunna) f-a sig åt ett gott anseende ibl. nära: vara i besittning av, åtnjuta. b) Deponens. Vi äro människor ock, som f-as och lida. F-as åt livet. Då du än kan njuta och f-as. Vi f-ades, när högtidsdagen kom ~. F-as över den återkommande våren, åt l. över vårens ankomst, (över l. åt) att våren kommer. Syn. (innerligen) glädja (sig), (högeligen l. mycket) behaga, tjusa, fägna (sig); vara glad (åt l. över l. med), finna nöje l. välbehag l. en l. sin glädje i, vara l. bli förtjust; tycka mycket om; (ibl. mer l. mindre nära:) livas (av), jubla (över), hänföras l. entusiasmeras (av), njuta (av), åtnjuta, (till sin glädje) vara i besittning (av). — Fröjdⁱst, -en, -er. Vard. Mindre vanl. Varietéartist o. d. Jfr fröjd A II. Här ~ uppträder hon ~ som f. mot grov entré O. Högberg.*

Fröken (akut); -en, -nar (grav). Ordet, som till omkring 1650 brukades blott om prinsessor (övriga fröknar nämndes 'jungfrur'), utbreddes sig under 1700-talet bland adeln (såväl högre som lägre), inträngde under 1800-talet även bland den högre ofrälse ämbetsmannaklassen och blev efter representationsreformen allmän titel; särsk. verksam var därvid August Sohlmans agitation i Aftonbladet från 1866 o. f-enreformen kallas även 'Aftonbladsreformen' varjämte 'Aftonbladsf-nar' blev lika med ofrälse 'fröknar'. I vår tid gives titeln även till tjänarinnor, bondflickor osv. av utomstående. Allt fortfarande är det dock regel att kalla tjänsteflickor vid förnamn inom familjen även om man nummer t. e. på brev vanl. skriver dem fröknar. 'Aftonbladsf-narna' ersatte det tidigare 'mamsell' (som i sin tur på 1700-talet utträngde 'jungfru' som titel för ofrälse 'fröknar', i det att jungfru — utom i officiell stil, i folkvisan osv. — sjönk, först till lägre medelklassen och sedan än vidare, jfr t. e. husjungfru o. jungfruhus). I flick- o. samskolor kallas flickorna mest med förnamn o. efternamn (de yngre ibl. med endast förnamn); ibl. händer det dock att särsk. yngre lärare i de högsta ringarna nyttja ordet 'fröken'. Som titel

brukas 'fröken' såväl enbart som i förbindelse med namn (både för- o. tillnamn), säll. däremot framför appellativer (er f-en dotter l. syster).

I. Om äldre fhdn. 1) Vår (nåddiga) f-en om drottning Kristina. 2) Nå, det måtte jag säga, liksom en borgardotter ej skulle vara lika god som en f-en! C. F. Dahlgren. Nådig f-en på Runsa. Fredrika Bremer lät aldrig kalla sig f-en, hon var till sin död 'mamsell Bremer'. II. Om nutida fhdn. 1) Huvudbet. a) Omtal. Adlig, (hög)välboren, ofrälse f-en. Kan jag få tala vid f-en (A.) själv? Och så i mormors svallvågs efterdyning | ~ kom dotterdottern, f-en Elsa Örn. Vet du, vem den där f-en i vita hatten är? — Det är visst en (ung) f-en Hamilton. Gamla f-en (på Knivsbrunna). F-narna i prästgården. Gamla ogifta f-nar. Flickorna S., som snart äro fullvuxna f-nar och icke längre kunna kallas vid förnamn. Små f-nar på knappt 15 dr. Och så blev han kär i yngsta f-en yngsta dottern (i familjen). F-en Helena Andersson, Ekdahls-gatan 16, Södertälje till en tjänarinna; ännu för ett par tiotal år sen skrevs i dylika fall regelbundet 'jungfru(n)'. F-en i boden sa så. b) Tilltal. Min nåddiga(ste) f-en sirligt, äld. Min bästa f-en t. e. nyttjat av äldre herrar; ibl. tillrättavisande. Ovanligt är numer att i tilltal bruka 'min f-en' utan insatt adj. F-en torde erinra sig, att ~. Hur ä de me lilla f-en i da? Säg f-en honom? Där springer han, f-en! 2) Märk särsk. bibet. lärarinna. (Vår) f-en sa, att vi skulle slippa läcan. Vi leker skola, o(ck) du får vara f-en åt mej. 3) Som sista ssgs-le. Ex. Adels-, slotts-, borg-, hov-, prästgårds-, herrgårds-, hushålls-, sällskaps-, barn-, bank-, kontors-, post-, telefon-, butiks-, cigarrf-en. Skolfen till 2 ovan.

Syn. jungfru, mamsell; (ibl.: (ung) flicka l. dotter l. dam l. mö, ungmö, 'syster', sköterska, biträde, lärarinna, guvernant.

— **Frökenkloster.** Kloster för adliga fröknar, adligt jungfrukloster; jungfrustift, frökenstift. -**piga.** Piga hos adlig fröken l. kammarjungfru hos fröknarna i en familj. -**reform.** Mest i best. sing. Jfr ovan fröken. -**stift.** Jungfrustift; kvinnligt kloster (för adelsfröknar). -**tid.** Under sin f. Hon började finna sin f. lång, / och märka små runor i huden Fru Lenngren. -**titel.** Så spred sig i privatlivet f-n till adeln, som ~ E. Hellquist. -**värdighet.**

— **Frökn|a,** -ade, -as. Sälls. Mest smtl. Åh, f-a mig hit och f-a mig dit; mamsell är jag. Gå och f-a varann kalla varann (för) fröken. — **Fröknelig,** -t. Sälls. Skr. Sina f-a bekanta frökenbekanta.

Frön, -t, -are; -het. Ldls. fast ganska utbrett. Skör, bräcklig. Å så ä de så f-t, tyge ikring, när de har vari mal på de.

Frös(o) se frysa.

Fubbel (akut); -let. Mest 'egentl.' Osäkert l. otympligt beteende, dåligt handlag osv. Jfr de följ. — **Fubbla**, -ade, [-as]; [-are]; [-ing]. *Sannerligen stod hon inte och f-ade och tappade skålen! Stå och f-a med låset. Men hans hand skakade liksom av köld, och han f-ade. Han reste sig ~, f-ade med sin hatt och sade ~. Stod ~ och f-ade på kassaskåpets dörr med darrande hand Sigurd. F-ade en officer i sitt yrke, slog han honom utan betänkannde med flata klingan V. von Heidenstam. Ibl. även rent bildl. Han f-ade med orden Elin Wagner. Syn. fumla, hantera osäkert l. otympligt o. d., handskas tafatt l. klumpigt osv. med, ta en sak (på ett) oskickligt l. bakvänt (sätt); (ibl. nära) treva l. famla. — **Fubblig**, -t, -are; -het. *F. och osäker på hand. F. i händerna. Han brukar eljest inte vara (så där) f. Jag var så f., kan du tro, så jag kunde inte själv knäppa koftan. Beskrämade sig ~ över sin egen f-het. Även bildl. Syn. fumlig, tafatt, oskicklig, klumpig, klåpig, som betar sig bakvänt, osäker (på hand), otymplig, ohändig; (ibl. nära:) famlande, våpig, tölpig.**

Fuchs(-) se i allm. fux(-).

Fuchsia (fuxia; akut); -an, -or [l. -er]; -agrupp l. -egrupp; -alik(nande) l. -elik(nande) m. fl. Lyttkens-Wulff stavar även 'fuxsia'. Ett amerikanskt växtsläkte (buskar, halvbuskar l. träd) med hängande o. vanl. mer l. mindre rödaktiga blommor, fodret kronlikt, frukten bär; mycket omtyckt krukväxt. *Nerium, geranium och f-or blommade bakom de vita, styvstärkta gardinerna. F-er i fönstren Amanda Kerfstedt. En grupp utplanterade f-or framför vardera fönstret. Häng-, stamf-or. Syn. Kristi blod(s)droppe l. blod(s)droppar. — **Fuchsin** (fuxin); [-en l.] -et; -röd. Tekn. osv. En röd anilinfärg (saltsyrtat rosanilin). Även stavat 'fuksin', t. e. Lyttkens-Wulff.*

Fuffel (akut); -let, -el. Ngt vard., trol. blott ldl. Jfr följ. *Va har du för fel för dej? F-let med paketet. Finns det nu någon, som har haft tydlig fördel av alla tre f-len?* Fanny Alving. **Syn.** smussel, (hemligt) knep l. konst, fuffens. — **Fuffens** se d. o. — **Fuffla**, -ade, -as. Ngt vard., trol. blott ldl. Vanligare än 'fuffel'. *Pelle påstod, att han [kusken] hade f-at med taxan, för Pelle hade bara åttionio öre Fanny Alving. F-a med kaffecikorian t. e. gm att lägga gift l. sömnmedel i den. Syn. smussla, ha (hemliga) konst för sig, fuska (med), företa vissa (mindre vackra) manipulationer (med), intrigera, gå bakom ryggen på ngn (med), göra (något) fuffens (med). **Fuffla in n. F. åt sig.** Jfr de föreg. *Den där tian hon f-t åt sig Fanny Alving.**

Fuffens (akut); ett (best. form saknas),

=. Ansluts till 'fuffel' av dem som känna bägge orden. *För jag kände på mig, att pojken hade f. för sig Ludv. Nordström. Så fort de gjorde något f. V. Benedictsson. Det var först då något f. med räknenskaper-na? Han tycks ha haft något av sina vanliga f. för sig. Och tänk, om hon kunde besld Kihlberg med ett f. Fanny Alving. Syn. fuffel, (poj)kstreck, fukter, otyg, (knip)slugt skålmstycke, 'sattyg', (tjuv)knepp, puts, (litet) spratt, trick, 'konster', rackartyg, ofog, (fula) manipulationer; (ibl. nära:) odygd, 'galenskaper', påfund, (kneppiga) påhitt, konstgrepp, fiffigheter, 'spektakel'.*

Fuga, -an, -or; -aartad; -aform; -asats; -astil. Mus. En mkt konstfull musikform där ett tema upptages av en stämma o. periodiskt upprepas i de övriga på olika tonhöjd. *En f-a med två tema kallas dubbel fuga. Händel och Bach, f-ans fulländare. En f-a av Bach. Fugaartade, fria orgelkompositioner och koralbearbetningar T. Norlind. De särskilda stämmornas likabevärrigande är ~ i fugaformen drivet till sin höjd. Kort sats, behandlad i fugastil. — **Fugera** (-g-); -ade, -as. Mus. Vanligast i perf. part. Utarbeta som fuga l. i fugastil.*

Fukit se fyka.

Fuks(-) se fuchs(-) l. fux(-).

Fukt, -en. Mest om fukt i rum; eljest oftare 'fuktighet', 'våta' osv. **I.** Enkelt. *F. i byggnader förebygges, om ~. Som står emot, uteslänger f(-en). Söka bli kvitt f-en (i rummen). Hålla fri från f. Våggarna dröpo av f. F-en rann utefter väggarna. Det var halvmörkt därinne, och f-en föll i tungt klaskande droppar mot ~ Wald. Swahn. Och dessa landskapstapeter, som nu, förärvade av f., hängde i stora flagor ~. Skadad av f. Här luktar f. Reumatisk av f. och kyla. Känslig för f. F-en stiger upp, tränger in från det lilla kärret utanför. **II.** Ssgr kunna ngn gång även ansluta sig till adj. fuktig. **Syn.** (instängd) fuktighet, ibl. fuktig luft; (ibl. nära:) dunster, ångor, vattenånga, (dimma, (drypande) våta, unkenhet.*

— **Fuktartad**, -at. Skr., mindre vanl. **-drypande**, =. Skr. *De f. källarmurarna. Allt flyter samman till en tjock, f., mörkgrå filt, som spänner sig lågt över havet V. Benedictsson—A. Lundegård. -fläck; -a (mest i perf. part.); -ig(het). *Hon låg och stirrade på f-arna i taket, som bildade fula ansikten. Exemplaret är något f-at, f-igt och säljes därför billigt. -fri; -het. Som ej fuktat, där det ej fuktat, torr. Förvaras i f. källare. Antligen ha vi fått våningen någotsånär f. Absolut f-het. **-grå**. Skönl. *Med f-tt vita skyar på / står himlen pärlmoraktigt blå Alb. Henning. -hållare. T. e. för att hålla cigarrer fuktiga. **-kall**. Skr., ofta skönl. Fuktig o. kall, kallfuktig, fuk-***

tigt kall. *Måste söndagligen sjunga psalmer-na utan orgel i två f-a kyrkor samt ~. Hans bräckliga, genomdrade och f-a hand. -kylig.* Skr., mindre vanl. *I den f-a luften. -känslig.* Mest skr. *F-a färger, tapeter. -lukt.* Mindre vanl. *-mark.* Mest fackl. *I mullrik f. när också aspen ~ god utveckling och ~ G. Schotte. -mättad.* Mest skönl. *Och luften stod f. och tung Erik Sparre. -mörk.* Skönl. Fuktig o. mörk. *-plätt* jfr fuktfläck. *-ring.* F-arna på takpappen i kallrummet. *-skada*¹, -an, -or. *Få f-or. Ta f-a. -skada*², -ade, -as. Mest i pass. o. särsk. i perf. part. *Du måste elda emelland, det vore synd, om böckerna skulle f-as. Svårt f-ad tobak. Genom haveri något, illa f-ade varor. -skydd*; -ad. *F. i förläggningsplatser. På en f-ad plats. -sugande,* =. Skr. *Som göra pulvret f. Ekenberg-Landin. -svart.* Skönl. Svartnad av fukt; fuktig o. svart. *-varm.* Skr. Varm o. fuktig, fuktigt varm. *I de ~ f-a urskogstrakterna. -växt.* Skr. Växt som älskar fuktighet. *Vatten- och f-er Kjell Kolt Hoff. -äng.* Skr. Fuktig l. sank äng. *De omgivande f-arna bjuda på ~ Kjell Kolt Hoff.*

— **Fukta**, -ade, -as; -are (ofta som sista led i ssg; mest om sak); -ning (ibl. med plur.); -ningsmedel. **I.** Trans. **1)** Vill du nu ta min rena näsduk, f-a den i friska vattnet och badda mina arma ögon? Strindberg. Lätt f-a tinningarna. Icke dricka, blott f-a (det yttersta av) läpparna. Snön, som smälter och f-ar den torra jorden ~. Vill man slipa f-a frimärkena med tungan, kan man skaffa sig en frimärksf-are, ofta bestående av en svamp som ligger i en liten glasskål. F-are för att f-a etiketter, kuvert, frimärken o. d. Genom omskyffling och f-ning med vatten. (An)f-ningsmedel Wenström-Lindgren. **2)** Märk bl. a. **a)** Dessa rader, som jag f-ar med mina tårar ~ skönl. **b)** Ifråga om viner o. d. *F-a strupen* ta sig en styrkare l. en tår på tand, 'tömma ett glas'. Och utom annat dryckjom hade två kannor brännvin f-at törstiga strupar. Det hela [anrättningen] f-as med en halv flaska bourgogne ~ ungefär = 'sköljs ner'. F-a sin aska 'dricka ett glas' o. d. **II.** Intr.,opers., refl. o. dep. **1)** Intr. o. pers. Käl-larn f-ar. Det f-ar i källarn. Det f-ar starkt där i huset. Hösttiden kan det f-a i alla lägenheter, då luften ute är mycket rå; denna olägenhet avhjälpes lätt genom eldning. Orsaken ~ är utan tvivel den, att taket börjat f-a under årens lopp. F-ande vägar. **2)** Refl. o. dep. (l. pass. till I). Mest skönl. Mina ögon f-a sig. Vid vars läsning hans ögon voro nära att f-as av tårar. Förklarade, att få saker i världen kommit hennes ögon att f-as. Med ögonen f-ade av tårar. Även t. e. Pannan, f-ad av svett efter arbetet. **Syn. I.** (lindrigt l. lätt) väta,

befukta, anfukta, ibl. doppa i l. bestänka l. övergjuta med vatten; (ibl. rätt nära:) 'bada', (in)dränka, 'beta'; **II. 1)** (lätt) bli fuktig(t), vara fuktig(t), avsätta fukt, betäckas med fukt som slår ut; **2)** tåras, tåra sig, vätskas, vätska sig, ibl. bli skum (av tårar), ibl. immas l. imma sig. — **Fukta** igenom se genomfukta. — **Fuktapparat** o. **-maskin** att fukta l. hålla ngt fuktigt med. **-vätska.** Mest fackl. Sedan den överflödiga f-n avlägsnats, invalsas tryck-plåten med fet färg Nord. Fam.²

— **Fuktig**, -t, -are. **1)** Ifråga om luft, jord o. d. **a)** Vid f. väderlek. Ett ft klimat. F. och kall luft. Här är alltid ett ft stråk, ett stråk, där den f-a kvällsluften stryker fram. Det känns ft i luften, vädret håller på att slå om. Ft och rätt. F. värme är mycket svårare att utstå än torr. Den f-a havsvinden. En f. och genomträngande dimma. Kallfuktig. **b)** Hålla jorden (lagom) f. (då krukväxterna). F. mark, jord (män), grund. Lägga sig direkt på (den) f-a marken. På f-a ställen trivas dessa växter bäst. Tänk, att resedan vissnat för mig, och ändå känns jorden rätt f. **2)** Ifråga om rumsfukt o. d. Bo i f-a, ännu ej uttorkade rum. Det känns alltid så ft här inne, varpå kan det bero? F-a lägenheter. Ft, så att det dryper. **3)** Märk bl. a. **a)** En ännu f. morgontidning. Rocken känns, är f. än efter regnet i går. Böcker och tapeter tåla inte vid att bli f-a. **b)** Skönl. Pastorn gav mig en tacksam och f. blick. Jag tyckte mig skymta något ft i hennes öga, när hon gick. En f. glans i ögat. **c)** Vard., skämts. Dagen blev något f. och slutade först på småtimmarna det blev mycket drucket. F-a bröder som väl mycket 'fukta sin aska'; ngt åld. **Syn.** våt, däven, (genom)fuktad, vätt; vattenfylld, blöt, 'sur', sank, sidlänt; (ibl.) vätskig, (d)im-mig, dunstig, immande, rinnande, fuktande, regnig, (regn)uskig, rik på nederbörd, regn-rik; (ibl.): tårad, beslöjad, skum, skymd av tårar; (ibl. nära:) rusig, supig, dryckes.

— **Fuktighet**, -en; -sförhållande(n) m. fl. se II. **I.** Enkelt. Både mer abstr. o. mer konkr. **1)** Huvudbet. **a)** Luftens f. F(-en) i luften. Luftfuktighet. Mängden vatten-ånga i gram per kubikmeter luft kallas luftens absoluta f. I tropikerna är f-en stor, mot polerna avtar den. Där luften är mätad med f. Mäta f-en. På grund av klimats alltför stora f. En viss f. är av vikt i ostlagerrum. Vattenavdunstare av poröst legerds, avsedda att ~ tillföra luften i värmeledningsrum behövlig f. **b)** Om endast tillräcklig markfuktighet i form av silvatten finnes Har. Smith. Om jorden har lagom f. **c)** En f. av 25 proc. hos 1 ton dyttor ~, ~ värmenedättningen hos en famn björkved med samma f. K. Sondén. Vittra i fria luften eller genom inträngande f. An-

griper gärna torkad frukt, i synnerhet om den uppsupit *f.* Osläckt kalk, som drager till sig *f.-en*. Då deras [stenhusens] inre beslår sig med *f.* 2) Skämts. bibet. Även judarna hava i östern blivit något smittade av denna allmänna »fuktighet», men ~ detta superi. **II.** Ssgr. Ex. 1) I följd av olika *f.-sförhållanden* bliva dessa vindlingar än utböjda, än hopdragna Th. M. Fries. 2) Växlingar i luftens *f.-sgrad*. 3) Den oss omgivande atmosfärens *f.-shalt*. Andå till dess luftens *f.-shalt* uppgår till ~ Sv. Arrhenius. Uppgifter å ~ brännvärdet, *f.-shalten* o. d. [hos brännstov]. Då fruktträden äro ytterst känsliga för jordens *f.-shalt*, fördrå de ~. 4) (Luft)*f.-smätare* hygrometer. *F.-smätningar*. 5) *F.-smättad* luft. 6) Då solen minskat luftens *f.-sprocen*t. 7) Luftens *f.-stillsånd*. 8) *F.-sälskande* gräs och örter. **Syn.** väta, fuktigt i. vått tillstånd, 'syra', sankhet, (ibl.:) duskighet, regnighet, nederbörd (sri kedom), dimmor; jfr för övrigt fuktig.

Fuktel (grav); [-n]. Sälls., åld. Giva *f.* Nästa morgon fick sig sällan / litet *f.* för besväret Runeberg. Stå under ngns *f.* Han är en utfattig krake, som står under hård militärisk *f.* övers. från Erwin Rosen. **Syn.** prygel (med flat klinga); lydnö i. godtycke i. tuktt o. näpst.

Fukter (grav); [-na]. 1) Om kroppsrörelser o. d. Äld. Sel Jergen Puckel gör *f.* / med huvud, hand och fot Bellman. Då får en ande god dressyr ~ / och är ur stånd till språng och krumbukter / och irrskenstadderaktiga *f.* V. Rydberg, Faust. 2) Friare. Kom inte me sådana *f.*, här hjälper bara en klar beaktelse. Men det var en underbar get, klok och elak och mjölkrik och full av tusen *f.* E. B. Nordström. Fröken kan ju inte ha reda på alla dina *f.* Amanda Kerfstedt. **Syn.** 1) besynnerliga kroppsrörelser; 2) 'slingringar', knep (för att komma undan ngt), krumbukter; (fiffiga) påhitt i. påfund, 'konster', upptåg, nycker, konstgrepp, underliga tilltag.

Ful, -t, -are. **I.** Egentl. 1) Alla vackra flickor spiller på sej; alla *f.-a* torkar dv sej. En av de *f.-aste* karlar, man kunde se. *F.-are* karl får man leta efter. Den *f.-aste* i stan. Ofta i den slutna ringen / jag förskjuten står, / på den *f.-a* blickar ingen ~ Runeberg. Gör dig inte *f.-are* än du är! *F.* som synden, som stryk, som en markatta, som ett åkerspöke. Gement, grymt, hemskt, avskyvärt, fäsligt, ohyggligt, spöklikt *f.* Ett *f.-t*, men dock ej obekämligt ansikte. Dragen äro *f.-a*, men uttrycksfulla. 2) Har du sett, sån *f.* hatt hon har? Den *f.-a* paddan? Det gömmer sig ofta *f.-t* skinn under grann klut. *F.*, gråblek hy. *F.* och oansenlig. Sedd från gaveln är byggnaden ovanligt *f.* Landskapet är snarast *f.-t* men av en karaktäristisk fulhet. Det *f.-a* som bakgrund för det sköna.

3) Med anslutning även till II. a) *Tvi* för den *f.-el* den 'sure', den lede, hin onde. b) Göra *f.-a* miner, *f.-a* grimaser (åt ngn i. ngt). c) Han har en *f.* uppsyn ser inte förtroendegivande ut, opålitlig, otäck, som en brottsling. Det är tvivelsutan en *f. typ*. **II.** Bildl. 1) I dag få vi *f.-t* väder. Det har varit *f.-t* nu i en hel vecka, men i dag tycks solen vilja komma igen. Regnigt och *f.-t*. 2) I moralisk mening. En *f. sida*, ett *f.-t* drag hos ~. En *f. fisk* (att fjälla). Spela ngn ett *f.-t* spratt. En tämligen *f.* hantering som skyr dagsljuset. Det var onekligen en *f. historia*. En *f. affär*. I *f.-t* uppsåt, *f.* avsikt. Det var *f.-t* gjort av dig. Bära sig *f.-t* åt (mot ngn). 3) Märk särsk. *F.* i mun(nen) rå, plump i uttryck. Viskade *f.-a* ord i smyg. Hr Ström har här kommit med en liten blomsterkvast av ganska starka och möjligen *f.-a* ord B. Hasselrot.

Syn. I. vanlottad i. illa lottad på utseendets vägnar, som ser ingenting ut, oskön, 'led', 'stygg'; (ibl. mer i. mindre nära:) obehaglig, (estetiskt) missagande, otäck, motbjudande, fränstötande, gemen, vederstygglig, vidrig, avskyvärd, faslig, avskräckande, hemsk (att skåda), hisk(e)lig, gräslig, ryslig, äcklig, vanskaplig, vanskapt, smaklös, vardaglig, otymplig, simpel, föga förtroendeingivande, opålitlig, 'ruskig'; **II.** 1) dålig, (ibl.:) regnig, stormig, mulen, obehaglig, ruskig o. d.; 2) nedrig, usel, skamlig, skändlig, omoralisk, (sedligt) förkastlig, elak, stygg, led, gemen, oädel, oredlig, falsk, (som ser) 'sjuk' (ut), 'tvivelaktig', 'tvetydig', odiös, 'snuskig'; (ibl. nära:) lastbar, fördärvad; 2) plump, rå, 'smutsig', opassande, ohysad, 'grov', cynisk, (ibl. nära) ovetlig.

— **Fulhet**, -en, [-er]; -sdyrkan; -skultur. Oftare egentl. än bildl. Yttre *f.* Ett anlete av en ovanlig *f.* Attiotalets *f.-sdyrkan*. All denna *f.-skultur* P. J. Rösio ifråga om industrialismen. -**slag**. Läk. En inflammation i fingrarna (mer säll. tårna) ofta orsakad av ngt sår o. förbunden med häftig smärta, svullnad, rodnad o. varbildning. Dessa hårdnade, knöliga, giktrökta fingrar med de många vårtorna och fen och de mörkbruna, invuxna naglarna R. Schildt. Inom ingen del av kirurgien driver ~ charlataneriet ett mera otyglat spel än vid *f.-ens* behandling, ofta till patienternas obotliga skada. -**sår** gammalt rötsår.

— **Fula ut** (sig) n. — **Fuling**, -en, -ar. 1) Huvudbet. *Tvi*, tockna *f.-ar*! vard. *F.-ar* allesamman med klunsiga näsor och stripigt hår, men glada själar Fröding. Andligen vacker, lekamligen den värsta *f.* O. Högberg. Din *f.!* ibl. nästan smeksam (i kvinno-språk), jfr 'troll' o. d. En liten lat och trög *f.* till bondhäst. Varg*f.-en*. 2) Mindre vanl. om den onde. Och när prästen kommenterar och tattare ger för, kan icke *f.-en*

stå emot Z. Topelius. **Syn.** (ibl.:) otäcking, 'babian'; elaking, stygging, stygger. — **Fuln**a, -ade. Skönl. Mindre vanl. *Trälén ~ hade grovnat och f-at under slavtjänstens ok* Ruben Berg. *Men jag tror, ert silver f-ar / i den kalla aftonluften* Y. Ling-Lander. **Syn.** bli ful, förfulas.

Fullard m. fl. se foulard osv.

Full, -t, -are. 'Till fullö' se 'fullö' (bland avledning). För uttr. som 'stoppa full' o. d. hänvisas till 'fullstoppa' osv. 'Fullt' se bland avledning. **A)** Enkelt. Bet. I o. II kunna anses som huvudbetydelserna (övergången mln dem är omärklig); III är en särpräglad bibet.

I. Uppfylld o. d. Mer l. mindre 'egentl.' l. bildl. (dvs. som innehåller allt vad den kan rymma l. ganska mkt l. ett överflöd av ngt). 1) *Slå inte glaset (så) f-t! Slår du f-are, rinner det över. Ta koppen lite mindre f., så slipper du spilla! Ett (alldeles) f-t glas. Ett glas f-t (med snö). F. till brädden, till randen (med l. av pärlande vin). När kärlet blir för f-t, rinner det över även bildl. nyttjat. Ännu är säcken knapp f. (ens till hälften). Hur mycke mjöl ska de vara? — Får ja påsen f., så räcker de. Generalmajor J. Wikander har som man sett mätt arméförvaltningen skäppan f. bildl. 2) *Proppa munnen, magen f. med sötsaker. Känna sig däst och alltför f. av mat. Med kinderna f-a och utspända som på en basunblåsande kyrkängel. Tala med mun(nen) f. av (l. av) mat. Märk det bildl. Ta(ga) mun(nen) f. 'med stora ord' dvs. skryta o. skrävla l. d. 3) Ser du inte, att jag har händerna alldeles f-a! Ha händerna f-a (med uppluckade äppelkart, med arbete) det senare = vara överhopad av arbete. Strö ut, ösa ut, ge med f-a händer (utomordentligt) frikostigt, rikligt. En hand f. en göpen. En hand f. soldater även 'handfull'. Hennes ögon stodo f-a av tårar. 4) Ha, stoppa fickorna f-a med pengar. Salen var f. av folk (ända till trängsel). Var det f-t hus på teatern i går? Ja, f-t till sista plats. Ha huset f-t av tjänare, av tärande medlemmar, av gäster. Så f-t, s'att de myllrade. 5) Ett landskap, f-t med lustiga små kullar. Luften var f. av välukt(er). F. med fläckar. Små kyffen, f-a av ohyra. 6) Seglen stå f-a (väl) utspända, så att vinden fattar i dem väl, så att de icke 'leva'. För f-a segel = utspända; i annan bet. till II (jfr II nedan). Jfr även 'gå för fullt' (se fullt, bland avledning). 7) Bildl. Finna ngn, ngt f(-t) av fel. Ljuga ngn f. proppa i hm en massa lögner. Han är alltid så f. av l. med historier. Ha huvudet f-t av planer. F. av förväntan, förbida, förtröstan, beundran, harm, oro, undran, (mod och) tillförsikt, nit. I ord, f-a av delta-gande, medlidande. Därav hjärtat är f-t,**

därav talar munnen. Mitt hjärta är (för) f-t, jag kan inte mer finna ord ngt högt. l. skönl. 8) Märk särsk. a) Att då få dse, huru denne ~ mönstergosse fick 'huden full'. b) Den jagande, usla, hackiga pulsen blir kraftigare, jämnare, långsammare och »f-are» C. G. Santesson. c) Smtl., ofta ngt vard., ibl. vulg. De va f-t me bönder på torge i da. F. av l. av [l. i] fan, hin 'fullfjädrad', en riktig rackare, illistig, elak osv. Man ser på ögonen, att han ä f. av rackare.

II. Hel o. d. Bet. kan vara mer l. mindre bildl.; ibl. är det osäkert om det l. det exemplet inte lika väl kunde föras till I ovan. Komparativen är i denna bet. sälls., superlativen någotsånär vanlig. Exemplet ordnas alfabetiskt efter huvudordet (substantivet). *Ta ngn, ngt på f-t allvar. Mena f-a allvaret med ~. På f-aste allvar. Det är mitt f-a allvar. F. och tacksam ansvars-befrielse. Antalet är redan f-t. Tills antalet blir f-t. Vände sig i f. avsky från ~. F-t avstannande. Som motsvarar f-a behovet. Stråla i f. belysning. F-t bemyndigande öppen fullmakt. I ordets f-a(ste) bemärkelse. F. (och okvald) besittning. I f. besittning av sina själsförmögenheter. Med f. beslutande-rätt. Ha f. besättning. Mot, få, kräva f. betalning. Få, ha f-t betyg i alla ämnen x underbetyg. I f(-aste) blom(ning). F. borgen. Ha sina sinnens f-a bruk. Vid f. dager. Dricka, njuta, insupa (ngt) i f-a drag. Och snart var det f-t drev jäg. Ge ngn, ngt f-t, sitt f-a erkännande. Kräva f. ersättning. F. fart! Sätta f. fart. I f. fart. F. flod högvatten. Stå i f-t, i f-aste flor. Befinna sig, stadd i f. flykt. Ha, ge ngn f(-aste) frihet (att ~). Du har, får din f-a frihet. Men Grd-Misse vänder sig, alltefter som han [hunden] svänger, så att hon alltjämt gör f. front mot honom. I f. färd med att ~. Vara vid, ha (kvar), äga sitt f-a förstånd. Äga hans f-a(ste) förtroende. I f-t förtroende till ~. Ha f-t förtroende för ~. F. gala. F. garanti. Framträda i sin f-a glans. Och de små lågorna ~ strålade i afton i f-aste glans. I f. gång med ~. Arbetet var nu (åter) i f. gång. Skrika med f. hals. Gastade av f. hals i två timmar K. E. Forsslund. Du har min f-a höga-ct-ning. F. högtidsdräkt. Rätta upp sig till, nå sin f-a höjd. Hava tydligt dågalagt sinterns f-a jämställdhet med briketten.*

Ätnjuta f. kost hos ngn. Med sina lun-gors f-a kraft. I sin f-a kraft. F-t krig öppet. Det fattas tre öre i f-a kronan. Ge (ngn) ett f-t lag äld. för 'glatt lag' l. bred-sida. Inta, gå med f. last. Vi motse f. likvid vid månadsskiftet. I f-t ljus egentl. o. bildl. I, till sin f-a längd hela sin längd. Ha f. lön. Gå för f. maskin jfr f. fart, f. ånga. Nå f. mognad. Där var det f. musik. I morgon blir månen f. Måta f-t

mått, *f-a* mått. *I f-t* mått återgälda. *I f-aste* måtto. *Skriva ut f-a* namnet. *F. nyttjanderätt*. *F. orkester*. Nu kommer sommarn i *f.*, i *sin f-a(ste)* prakt. *I f-t* raseri. *Bära, ikläda sig, i f. rustning*. *Ha f. rätt att ~*. *Vara i sin f-a rätt*. Som kom till *sin f-a rätt* i den tunna, vita klänningen. Återinsätts i *sina f-a rättigheter* (som ~). Rösten klingade *f. och klar* fulltonig, fyllde med lätthet rummet. *Sjunga med f. röst* x halv l. d. *F-a sanningen och intet annat än sanningen*. *Vid f. sans*. För *f-a* segel i bet. utan rev i seglen (l. med alla segel tillsatta). *F. seger*. Du har *f-t* skäl för din åsikt, *f-t l. f-a* skäl (för) att ~. *F. sommar med blom och fågelsång*. *Vara, komma på, ha f. stat* x halv stat, extra stat o. d. *I f. storlek* naturlig (x förminskad o. ibl. övernaturlig). *I f.*, *sin f-a* ståt prakt, gala, ibl. högtidsdräkt. Det fattas ännu något i *f-a* summan, för att summan skall bli *f.* *Ha f. sysselsättning* (hela dagen l. med ngt l. med att ~). *Ha, (er)bjuda f. säkerhet* (för ~). En minut före *f. tid* idrotts. (t. e. vid fotboll o. bandy). *Pipen ljuder för f. tid* idrotts.: fulltid, heltid (x halv tid). *Varje f. timme*. *F-a* tre timmar för tidigt. *Ha f. tjänstgöring* x partiell, delvis. *I f. uniform*. *F-t* uppror. Med *f. verkan*. *I f. verksamhet*. *Vid f.*, *sin f-a* vigör. *F. vikt*. *I f. vila*. *Ha f. vinter* ännu i maj. För, med *f. ånga*. *I f-a* tio år l. (mindre vanl.) *tio år f-a*. På *f-t* återtdg. Med *f(-aste)* övertygelse.

III. Bibet. Onykter o. d. *Supa sig f. var lördagskväll*. Det är *f-a* bönder i stan. Om skandalen, som begicks i natt / av *f-a* studenter Gluntarna. Supit honom *f.* som ett ägg. Lite glad var han, men inte *f.* Man förstod nu, att det var en öbo, som var *f. och galen* Fab. Månsson. *F.* som en borstbindare, en kaja, en alika, ett svin. Har du varit *f. nån gång*? Kommer han nu hem *f. igen*? Mamma, de ä en *f. karl* i trappan! *F-a* gubbar. Den ene *f-are* än den andre. Spela *f.* Han är *f.* av det söta vin ~ skönl. Stup *f.* oftare hopskrivet. Även substantiviskt. *En f.* Den *f-e* muttrade: ~.

IV. Utan egentl. bet., blott förstärkande (särsk. genom allitterationen). Ngt vard. *I alla f-a* fall t. e. V. Benedictsson; = det oaktat, icke dess mindre, ändå.

B) Ssgr. **I.** Som första ssgsled förekommer ordet oftast i verb, perf.-part. o. adj., o. dylika ssgr nybildas i stor utsträckning vid behov. Ngn fullständigast ibi ifråga om dessa naturligtvis ej här avsedd. Bet. 'onykter' är i ssgr ovanlig. Märk särsk. bet. 'ut-, slut-, färdig-' (fullärd o. d.) samt 'alldeles' ned- (fullständigt o. d.). **II.** Som sista ssgsled. Både i huvudbetydelserna (särsk. bet. 'uppfylld') samt bibetydelsen. **1)** Till huvudbet. **a)** Halv-, propp-, pin-,

sprick-, brädd-, överfull. **b)** Ibl. kan ordet som sista led bilda subst. *Hand-, munfull*. **c)** I övervägande antalet fall står full rätt nära -rik l. -fylld i samma användning, nyttjas då i hög grad till nybildning o. är ej säll. nära nog att anse som avledningsändelse. Det är till bet. 'neutralare' än -rik o. brukas i jämförelsevis mindre utsträckning till konkreta. Ex.: Fläck-, blod-, sorg-, omsorgs-, motsägelsefull x t. e. berg-, skog-, djur-, folk-, segerrik samt doftrik l. doftfull (det senare ovanligare); -fylld anger mer tillfällig egenskap (den doftfyllda junimorgonen). **2)** Till bibet. *Smd-, halv-, blix-, stupfull*.

Syn. A) **I.** fylld, uppfylld, (full)proppad, som icke rymmer mera, rågad, fullastad, full(he)satt osv., ibl. upptagen; rik l. diger (på), 'stinn', rikt försedd (med), välförsedd, ymnig, överflödande (på), fullt tillräcklig, riklig, nog (o. övernog); (ibl. mer l. mindre nära:) mått, mättad, stark, mogen, laddad, dignande, fruktbar, yppig, översallad, fet, dräktig, havande, solid, prägnant, fyllig, tjock, 'drypande', mustig, (helt) behärskad l. intagen (av); (starkare:) över- l. pin- l. propp- l. bräddfull osv.; **II.** hel (o. hållen), fullständig, fulltallig, komplett, utfylld, odelad, utan avdrag, oavkortad, oinskränkt, oförminskad; fullstämmig, fulltonig; högsta (tillättna), starkaste, största, ibl. livligaste; oblandad, ren, äkta; (ibl.: fullkomlig, formlig, ram(a), verklig, 'sann', absolut, reell, fullfjädrad, durkdriven, genompiskad; **III.** (en del svagare l. starkare än 'full': drucken, rusig, onykter, 'överlastad', 'i hatten', som tagit sig en duktig florshuva l. för mkt till bästa l. ett (duktigt) rus, berusad, beskänkt, omtöcknad, 'välplågad', fylax (skämts.), mycket 'ankommen', dryckesrörd, rörd av starka drycker, 'plakat', ostadig (på benen), som slår åttor, 'lindrigt nykter', 'mosig', oredig, redlös, 'kladdig', pium (vard.), som fått (ett glas) för mkt, 'sned' (vard.), dragen, stagad, 'fuktad', påstruken, som fått en knapp i västen l. tagit sig en bläcka l. en tår på tand, 'salig', 'förfriskad' (lite) 'trött'; **B)** **I.** hel-, ut-, slut-, färdig; **II.** -fylld, -rik.

— **Fullandning.** Fackl. Djupandning (då man tar lungorna fulla med luft). **-bakad** genombakad, välgräddad (x degig). **-behängd.** Ofta skönl. **-belägga.** Egentl. o. bildl. Mest i perf. part. *Akademiska sjukhuset är för närvarande fullbelagt, och ~.* **-besatt.** Ofta skönl. *F. med pärlor.* *F-a* bänkar oftare fullsatta. **-bildad.** Den *f-ade* skalbaggen. *F-ad* fjärl. *F-at* foster. *Knopparna äro f-ade redan på hösten.* **Syn.** fullt utvecklad l. färdig(bildad).

-blod, -et, = (om individer); -sadel m. fl. se **II**; -ig (-t; -het) se **III**. Motsatt halvblod, kvartsblod, utspätt blod l. ibl. kall-

blod. **I.** Enkelt. **1)** Mest om hästar men även om andra husdjur (t. e. korthorns-boskap, merinosfår). Då vid korsning endast handjur av ren ras användas, kunna ibl. f. uppkomma redan efter andra generationen; för f. hör avkomman ej räknas förrän den blivit konstant, ofta sker detta först vid femte generationen (men ibl. blir den det aldrig). *Engelskt f. häst som i rät linje o. utan tillblandning av annat blod härstammar från ngn av de i Englands stuteribok upptagna hästarna. Orientaliskt f. arabiska, berbiska, turkiska o. persiska hästar vkas oblandade härkomst kan styrkas medelst intyg från godkänd offentlig myndighet. Anglo-arabiskt f. hästar uppkomna gm direkt korsning mln engelskt o. orientaliskt f. Intyg om hästens egenskap av f. Med hänsyn till sina fordringar på klimatet är f-et icke svårt att tillfredsställa. Äsikterna om f-s och »kallblods» inbördes värde I plur. I stallet funnos f. och jaktvagnar Strindberg. **2)** Bildl. En ädel, reslig gestalt, behagligt sätt att föra sig, handens fingrar fina och smala, f., min vän! En f-s aristokrat, byråkrat. **II.** Ssgr. Egentl. o. bildl. En del särskrivs stundom. En del av f-sadeln i England och Frankrike leder sitt ursprung från ~. En f-saristokrat (med blåste blod). Grunden till den engelska f-saveln lades medelst en omkr. 1689 påbörjad korsning emellan lantrasen och importerade hästar av mer eller mindre ren orientalisk härkomst. Det är f-savel även konkr. Svenska f-savelsföreningen konstituerad mars 1919. Englands f-sexport. Falen efter f-shingsten Blarney Stone. Engelsk f-shäst. [Att Sverige 1879] ägde omkr. 165 f-shästar. F-sindian. Lytton Strachey är en f-sironiker. Han var ~ icke f-sneger som hon själv. F-srasen omfattar alla möjliga hästformer: grova och lätta, stora och små, breda och smala, ja, t. o. m. ädla och simpla. **III.** Avledning. Jfr I. Egentl. o. bildl. Den f-iga aveln konkr. Men fastän f-ig idealist [var Wennerberg] inte ett tecken ideolog Sigfr. Almquist. **Syn. I.** **1)** fullblodsras, fullblodsavel, äkta arabisk l. orientalisk l. engelsk (fullblods)härkomst, (viss) oblandad (häst)ras, ren o. oblandad (vanl. högt förädlad) ras; engelsk l. orientalisk fullblodshäst, ibl. äkta arab o. d.; **2)** oblandad adel l. släkt l. härkomst l. ras, ren(aste) ras l. härkomst, blått l. blåaste blod, finaste släkt, ädel ras; en man osv. av oblandad härkomst; **II.** (fullblods-) o. **III.** renrasig, äkta (orientalisk l. arabisk osv.), oblandad; (ibl.) renodlad, inbiten, genom-, 'tvättäktad', av renaste vatten.*

-bloda n. Mindre vanl. än nerbloda n. **-blom o. -blomstring** brukas bägge ngn gång bildl. för 'kulmen' o. d. **-bläcka n.** (Alldeles) nerbläcka n, smörja l. smutsa

ner n med bläck. **-blöda n. -bord|a** (slutet o; särsk. skönl. o. bibl. ibl. -ö-); -ade, -as; -anse strax nedan; [-are; -arinna; -else]. Brukas vanl. icke om alltför obetydliga saker. Tillhör ofta skönl. l. bibl. stil l. åtminstone skr. o. är mindre vanl. i smtl. **I.** Vanl. verbformer. **1)** Huvudbet. Bringa till slut o. d. **a)** Efter väl f-at levnadslopp. Då arbetsdagen är f-ad. Fat har en dag, vad sekler ämnat Tegnér. Ack, en dödlig ej finns, som i frid f-at sin vandring Stagnelius. Han får f-a, vad jag endast påbörjat. **b)** Ett lagligen f-at giftermål, äktenskap. F-at brott. F-ad gärning. Ett f-at faktum. (Endast delvis lyckas) f-a sin avsikt. **c)** Han tog nu tjänstledighet för att i lugn och ro få f-a ett (påbörjat) arbete om mossorna. Ett arbete, som han sannolikt aldrig kommer att (hinna) f-a, aldrig får f-a. Endast det ena tornet var, blev f-at. Den dag, då monumentet kommer att stå f-at ~. **d)** De skarpa ögonen f-ade det intryck av vessla, som gestaltens smidighet och rörlighet genast givit. En panelsoffa och ett bokskåp vid motsatta kortväggen f-ar möblemanget. **2)** Äld. o. mindre vanl. bibet. Gärna bibl. Uppfylla o. d. Fat är det löftets ord, / som Herren gav en fallen jord Psalmboken. På jorden finnes ingen man, / som lagen rätt f-a kan Psalmboken. På det att spådomen må f-as ända in på barnbarn och barnbarnsbarn. **II.** Verbalsubst. Efter f-andet av ~. Sonen, det ståtliga verkets f-are ~. Kristus, lagens f-are i bet. 12. En borgen för f-elsen av Ogilvys underliga förutsägelse V. v. Heidenstam. **Syn. I.** **1)** bringa till slut, lägga sista handen i, göra full- (komligt) färdig, färdiggöra n, slutföra, sluta, avsluta, fullföra, bli färdig med, bringa till avslutning, fullfölja (till slut l. slutet), genomföra, fullända, fullbringa; utföra; (ibl.) verkställa, bringa till verkställighet, realisera, effektuera, fullgöra, ge slutlig bekräftelse, (slutligt) bekräfta, sätta kronan på verket; **2)** förverkliga, låta gå i fullbordan l. uppfyllelse, uppfylla. **-bordan** (l. särsk. skönl. o. bibl. även -ö-); [=]. Jfr föreg. **1)** Märk vissa vanliga uttr. *G. i f.* om spådomar, aningar, planer osv. *I l. vid tidens f.* då (den rätta) tiden var kommen, är inne l. för handen, ibl. vid den av Gud bestämda tiden. **2)** Stå inför, nalkas sin (snara) f. Nå sin f. Bringas till f. I och för arbetets snara f. Kräva f. av det givna äktenskapslöftet. Efter vår jordiska vandels f. Den dag, då min syn får f. Tegnér, Svea.

-bringa (i dikt ibl. även -i-). Skr., mindre vanl. Och när vi ~ hava detta fullbragt Österling. **-brädd|a.** Mest i perf. part. Egentl. o. bildl. Ofta skönl. Ett f-at glas. En f-ad skål, bägare bräddfull. Mitt lidandes kalk, då ännu icke f-ad ~. F-ad av sorg,

lidande skönl. **-buse.** Vard. fullbult, full buse. *Pojkar, kom pojkar! Kom, far ni se en f. l. B. Sjodin.* **-byggla.** Vanligast i i perf. part. *F.d. tomt. Stadsdelen är ännu icke på långt när f.d.* **-dan/a;** ing. skönl.; mindre vanl. *Tills den f.ade fjärilen lämnar sitt puppskal. Vår allt högre f.äng enligt världslagens ändamål med vår tillvaro P. J. Rösiö.* **-dragen.** Motsatt streckad l. prickad. *Den streckade linjen = läget den 1 augusti; den f-na linjen = läget den 1 september ifråga om krigskarta 1915.* **-dregla m. -duglig.** Mest skr. *Självfostring till f. utövning särskilt av kroppsarbete P. J. Rösiö. F.t. slätterfolk allesamman Rosa Arman.*

-fart; -sprov (t. e. för nybyggd ångare). Mest fackl. Eljest vanligare 'full fart'. *Motorbåtar i f. under en illustration.* **-fjädr/ad.** 1) Egentl. *F.ade fågelungar. Ännu icke f-ad.* 2) Bildl. *En sådan f-ad flabb H. M. Nordlindh. En f-ad lymmel, spefågel. Syn. 1)* med utvuxna fjädrar; 2) ärke-, genompiskad, 'fullfädd', 'fullklappad', inpiskad, 'fullpiskad'; (även:) fullt utbildad, väl bevandrad l. hemma(stad) l. erfaren (i). **-flät/ad.** Blott bildl. *Jungfrun, som var f-ad och älskade löjet Strindberg. Befanns ~ vara över all föreställning f-ad med upptåg och infall O. Högborg. Nicolaus är en langesedan f. köpman, men ~ S. Dahlbäck. Om Lillen för tjänade att kallas en fiffigus, så var Rosa en riktigt f-ad kanalje om kattungar. Syn. 'fullfjädrad', erfaren (i alla knep och konster l. rackartyg), full av hin. -färdig, -t; [-het]. Han anser sig visst f., innan han trampat ut barnskorna. Den dag, då hon f. skulle föras ut i världen. I f-t skick. F-t har jag det icke ännu. Syn. fullt färdig, ibl. fullvuxen, ibl. (som) mästare.*

-följa; [-are; -arina; -else, -äld.]. Ofta skr. **I.** Vanliga verbformer. 1) Om arbete o. d. *F.a. och avsluta ngt. Envist f.a ett påbegynt arbete. F-er man undersökningen ända till ~. Att en månghördad regering här skulle f-a den fullmyndige konungens verk. Han skall f-a, vad jag blott begynt. Och de tio flygarna f-a de alla flygningen.* 2) Om planer, syften osv. (Förmåga att konsekvent) *f-a ett uppslag. Obevekligt f-a en en gång fattad plan. F-a sin föresats. Allt under det han f-a de sina planer som målare. Och tillika f-a huvudsyftet.* 3) Märk bl. a. a) *F-a (ngt efter) vissa riktlinjer. Bilden bör förresten ej f-as längre än till vad den antyder av ~ Per Hallström.* b) *F-a segern.* c) Lagt. Jfr fullföljd. *F-a sin talan (i målet), ett mål, en sak i, vid, inför l. till högre rätt, genom alla instanser, till högsta domstolen. Allmänt åtal må ej hos Konungen f-as av annan än ~. Att få sin sak under Konungens skärskådan f-a. Lagen. I fråga*

som ~ blivit från underrätt f.d. Ditt [dvs. till hovrätt] f.t. tvistemål. Mål, som blivit i hovrätt f.t. Lagen. F-a sin talan genom besvär. **II.** Verbalsubst. Skr. För betydelser hänvisas till I. 1) *I och för f-andet av det påbörjade kriget. Detta betecknar blott ett f-ande av den politik, som ~. Om talans f-ande genom besvär, genom revisionsansökning. Då åtgärd för talans f-ande eller bevarande sist bör företagas.* 2) Mindre vanl. Så att han vid århundradets slut stod som nyromantiska skolans konsekventaste f-are och ~ Tob. Norlind. 3) Sälls. *Till f-else av den så listigt lagda planen.* **Syn.** fortsätta (o. avsluta, till slut), (allt framgent) fortfara (på samma sätt, efter samma plan l. linjer), fortgå på, fullföra, slutföra, fullborda, bringa till fullbordan l. slut, genomföra; (till slutet) vidbliva, vidhålla, fasthålla m vid, aldrig överge l. avstå från; (ibl.: dra(ga) alla konsekvenserna av, till fullo begagna sig av l. utnyttja l. hösta frukterna av.

-följd, [-en]; -savgift m. fl. se I 2. **I.** Lagt. Huvudbet. 1) Enkelt. *F. av talan i vissa mål. Om sättet för f. av talan mot hovrätts beslut under rättegången. Lagen. Genom f. av rättegången. Genom avklippande av vissa mål från f. till högsta domstolen. Rätt till, berättigad till f. av talan mot ~.* 2) Ssgr. a) Att N. N. hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i ~ för f. av talan mot en av ~ hovrätt ~ meddelad dom ~ denna dag nedsatt ej allenast f-savgift, etthundra femtio kronor, utan och ~ K. Kung. 1/5 1915. b) Krigshovrätten blir ~ på grund av den nya f-slagen [av 14 maj 1915] i stor utsträckning högsta instans, särskilt i mål av disciplinär natur. c) Dyrare f-stalan i högsta domstolen tidningsnotis 1920. **II.** Allmänare. Mindre vanl. Skr. Ty vad det utlovat till omedelbar f. är ju en fullkomlig omvälvning av det bestående Ryssland. Och en ytterligare f. härav ägde rum i de samkväm, till vilka ~ Sigfr. Wieselgren. Vad som sker ~, sker ju emellertid blott i f. av en länge sedan börjad, planmässig politik. **Syn.** fullföljande. **-för/a.** Skr. F-a en undersökning. *Eröringen torde vara ~ f-d omkr. 525 O. v. Friesen. Syn. (fullt) genomföra, fullfölja o. avsluta.*

-gill. Skr., gärna högt. (l. ngt äld.). Måhända har ingen modern nationalromantisk diktning att uppvisa f-a motstycken till de polska skaldesnillenas gripande ingivelser Har. Hjärne. **Syn.** fullt gill, fullgiltig, fullt antaglig l. giltig l. tillfredsställande l. bevisande, fullgod. **-giltig,** -t; [-het]. Ofta skr. *En f. ed. Förete f-a skäl för sin bortovaro, för sin (avvikande) mening. Ha f-a skäl (för l. till) att ~. Anse sig ha (förebragt) f-a bevis för sin åsikt, för att ~. Ursäkten måste nog anses f. Ett f-t uttryck*

för ~ oftare 'fullodigt', 'fullt riktigt' l. d. *Bevisets f-het. Syn.* se fullgill. **-gjord** se fullgöra. **-god**, -gott; -het. Ofta skr. **1)** Mer egentl. *F. vara.* *Det vanliga gäddrevsgarnet är fullgott till angelrevar* C. H. Schager. *Fullgott mynt. Nå, Herman, är det goda papper?* — *Fullgoda.* Strindberg. *F. borgen.* *Vinna fullgott vederlag för ~.* *En f. arbetare, som gör rätt för betalningen. Han nöjer sig icke med halvgott arbete, han vill ha det fullgott. Arrendatorn skall tillförbindas att städe i fullgott stånd underhålla ~.* *Gd i borgen för varans f-het.* **2)** Mer bildl. **a)** *Ett så stort antal exempel, att de böra tillmätas f. bevisgiltighet* Gurli Linder. *Att hon haft fullgott skäl, när hon sade ~.* *En brasa fordrar alltså för att göra f. verkan rätt mycken tillsyn ~.* *Inspelning för filmkameran är f. dramatisk konst, säger Lars Hanson. Ett språkligt sett fullgott uttryck. Beteckna »Läsningen» som det mest f-a uttrycket för 1790-talets intellektuella rörelse A. Blanck.* **b)** *Så ~ fullgott intygat, att ~ J. E. Hylen. Att han läste fullgott innantill H. Dixelius-Brettner.* **Syn.** fullt god l. bra, otadlig, oantastbar, som intet är att anmärka mot, fullt säker l. vederhäftig, alldeles tillräcklig l. tillfylligstgörande; (ibl. nära:) utmärkt, ypperlig, förträfflig. **-grundad** skr. **-gräddad** färdigräddad; utan degrad. **-gubbe.** Vard. Full gubbe.

-gång|en; -enhet. *F-et foster* som varit sin behöriga tid i moderlivet, fullbildat, 'moget', fullt utbildat (vid födseln). *Teknen på fostrets f-enhet äro ~.* Även bildl. *Ännu icke f-na tankar ännu ofullgångna.*

-göra|a; [-are; -else; -elsetalan, lagt. = talan varigm man vill vinna att motparten förpliktas att f-a en prestation (x fastställetsetalan). *F-a en l. sin skyldighet, plikt.* *Oklanderligt f-a sina åligganden, vad som åligger en.* »Således är föräldraplikten fullgjord, fullgjord på tre dagar», sade Harro. *I avsikt att slippa f-andet av dem åliggande underhållsskyldighet. [En löftekraft, däruti de] borga såsom för egen skuld för f-ande av vad honom såsom flottande åligger. Lagen. F-a (alla bestämmelserna i) ett kontrakt, ett fördrag, en överenskommelse, ett testamente. Noggrant, utan knot f-a en order, en befallning. Jag har fullgjort uppdraget och väntar min lön. Efter fullgjort arbete är vilan god. Vägrar han f-a arbete, som honom föresättes av fattigvårdsstyrelsen. Leveransen skall f-as inom en vecka från avtalets dag. Leveransen skall f-as antingen vid regementets furagemagasin eller och fritt å banvagn eller kaj vid hamn i Uppsala. F-a en prestation. Märk särsk.: Efter fullgjord värn(e)-plikt. Har du fullgjort din värnplikt på l. vid trängen? F-a sin värnplikt som skrivare. Uppskov med, befriad från f-andet av*

sin värnplikt. Syn. uppfylla, (till fullo) verkställa, göra (vad som åligger en), (ordentligt l. i detalj) utföra, fullföra, ibl. sköta, göra ifrån sig.

-halt; -ig. Egentl. o. bildl. Skr. Särsk. subst. mindre vanl. *Undersöka f-en av ~.* *Figt mynt. Då såväl guld- som silvermynten äro huvudmynt, d. v. s. f-iga, obegränsade betalningsmedel och fritt utmyntbara* Nord. Fam.² **Syn.** fullödighet, (full) lödighet; (f-ig) fullödig, lödig, av föreskriven (ej för dålig) halt. **-het**, -en; -skänsla m. fl. Jfr full; brukas dock ej i bet. rusighet. Ofta skönl. o. vanligast kanske i bet. '(överflödande) rikedom' o. d. *Livet i all dess f. Ge intryck av kraft och f. Hela högsommarens f. Hjärtats f. Själva månens f. | är minuttlig Stagnelius. Syn.* uppfyllhet, fullständighet, helhet, måttnad, fyllig, fylighet, fullt mått, (överflödande) rikedom, överflöd, övermått. **-horn.** Skönl., sälls. för 'ymnighetshorn'. *När sitt f. hösten tömmer, | Och sin gröda åkern bär J. O. Wallin. Se våren tömmer | sitt f. över ljusgrön dal C. V. A. Strandberg. -häng|a n.* *En vind, f-d med gamla kläder. F-d med bjäfs.*

-kantig; -het. Fackl. *F-t kallas virket, när kanterna bilda raka linjer* x vankantigt. *Sågat virke, som ej är f-t, utan behäftat med vankant. F. bjälke Cnattingius. -klappad.* Mindre vanl. 'Fullflätd', 'genompiskad'. *En f. skälm. Hon var minsann ganska f. Fanny Alving. -klingande.* Skr., mindre vanl. *Med fyllig, f. röst. -klott-r|a n.* *Den svarta skivan var alldeles f-ad med krumelurer. K-a full en hel sida, k-a en hel sida full med gubbar. -klädd.* Mest skr. *Hon kom ner f. och satte sig genast i släden. -kok|a.* Kok. Vanligast i perf. part. *När kräftorna äro f-ta, uppläggas de, garnerade med dill.*

-komlig (l. -å|m-); -t, -are; -en (skr., ofta ngt åld.; mindre vanl. än -t). Bet. ej alltid klart särhållna. **1)** Utan brist. **a)** *F-t, utan alla synder, tänka vi oss blott det högsta väsendet. Ingen människa är f. (inför Gud). Då allt var f-t och allt var gott. Varifrån all f. gåva kommer. b)* *I sitt slag f. Av en nästan f. skönhet. Kan du tänka dig något f-are? Hon är en f. skönhet. Mänskan strävar städe att göra sina verktyg allt f-are. De f-aste speglar, som hittills tillverkats i landet. Med de f-aste medel. På det f-ast tänkbara sätt. 2)* Övergångsex. mln 1 o. 3. *En f. hovman, narr, sprätt, lymmel. I ett tillstånd av f. salighet 'fullkomlig' betonat l. obetonat. Nå den f. lycksaligheten. Eftersträva en f. hjärtats renhet. 3)* Fullständig. **a)** Adj. *Uppnå f. enighet. Föreskriva f. vila. F. avhållsamhet (från ~). Med f. trygghet (kunna) lita på ~. Låtsa den f-aste likgiltighet. Den f-aste brist på finkänslighet. I f. saknad*

av hjälpmedel. Detta var ju *f.* despotism. För det första är ni ju oss en *f.* främling. Stå som ett *f-t* frågetecken. **b)** Adv. Såret är nu *f-t* läkt. *F-t* ren. Det kom *f-t* oövnat. Det är *f-t* [*f.* *f-en*] otänkbart. *F-t* omöjligt är det ju inte. Nu är han *f-t* tokig. Jag är *f-t* av din mening, står *f-t* på din sida. *F-t* enastående. *F-t* obunden (av ~), oförhindrad att ~. Ursäkten är *f-t* tillfredsställande. Har *f-en* erkänt, att ~. **Syn.** 1) felfri, syndfri, utan (vank o.) brist, utan fel, otadlig, ren; fulländad, (i alla hänseenden l. alldeles) ypperlig l. utmärkt l. förträfflig, oöverträffad, driven till fullkomlighet l. fulländning, utan like, perfekt; 2) formlig, 'verklig', 'riktig', inbiten, genomiskad, fullfjädrad, äkta, komplett; 3) a) fullständig, hel (o. hållen), total, undantagslös, (allra) störst(a), tänkbarast möjlig, full; b) alldeles, helt (o. hållet), fullt, till fullo, totalt, i alla avseenden l. hänseenden, ur alla synpunkter, till alla delar, i möjligaste mätto, i (allra) högsta grad, utan undantag; (ibl. nära) utan jämförelse. **-komliggöra** (l. -å-m-) *u.* Fast form skr. Han var sannerligen den fullkomliggjorda lärarmaskinen. **-komlighet** (l. -å-m-); -en, -er; -sgrad (skr.); -shöjd (skr.); -ssträvan (mest bibl. o. skönl.). Till fullkomlig 1. Gud är en ande med alla de högsta *f-er*. Sträva till, efter *f.* Hinna till, eftersträva, uppnå *f-en*. Driva, bringa (ngt ånda) till *f(-en)*. Ge *f.* åt ~. Bringa till allt större *f.* Kvinnan i sin *f.* Man måste medge, att språket här står bra nära *f-en*. Alla slags större och smärre *f-er*. **Syn.** (ibl.) syndfrihet, fläcklöshet, otadlighet, (godhet o.) förträfflighet, dygd, fullkomning, (högsta) fulländning, (till sin) spets, så högt man kan nå. **-kommen** (l. -å-m-). Äld. = fullkomlig. **-komn[a]** (l. -å-m-); -ade, -as; -are; [-elig; -elighet]; -ing. 1) Huvudbet. Ofta skr. Även refl. För att *f-a* en uppfinning. Flygmaskinen behöver ännu *f-as*. *F-a* sig i det goda, i sitt yrke. Resa ut för att *f-a* sig i engelska(n), i språk. En nära nog *f-ad* smak. Överlåta åt tiden att *f-a* vad som ännu kunde behöva *f-as*. En *f-are* av den enklare sagostilen. Perfektibel, *ds.* *f-elig*. Stå nära, vara långt från, nå, ha (uppnått) *f-ingen*. Mottaglig för *f-ing*. 2) Bibl., skönl. o. lagt. Ofta äld. Med vigsel *f-a* ett äktenskap. För att *f-a* löftet. Det är *f-at* bibl. **Syn.** 1) göra fullkomlig(are), fullända, fullkomliggöra, bringa till fullkomlighet, ge sin fulländning, sätta kronan på (verket); (*f-a* sig ibl.) vidare förkovra sig l. utbilda sig, uppträffa sin skicklighet; 2) fullborda, bringa till fullbordan, göra fullständig, uppfylla (allt som fordras l. lovats). **-kornig**, -t; -het. Med trinda korn, väl matad. T. e. om sädeslag, majs osv. **-kraftig**. Skr., gärna fackl. *F.* verkan. *F.* maskin, ångare. **-krita** *u.*

-kul[a]. Krigs. Massiv projektil (x ihålig kula, sprängprojektil). *F-or* ha i alla tider så gott som uteslutande använts till handeldvapen G. af Wetterstedt. **-kväden**. Skönl., sälls. *F-en* visa x halvkväden.

-last[a] *u.* På onsdagen beräknades fartyget vara *f-at* och ~. Även friare. Det är bara under en otroligt kort tid i början, som den unge äkta mannen rantar omkring på gatorna *f-ad* med paket och ~. **-ljuga** *u.* Mest i fri form. Nu har han förståss lit dig full som vanligt igen? Då är du väl vid det här laget *f-en* Alb. Engström. **-läkt**. Innan såret är *f.* **-lärd**. Anse sig *f.* inte ha ngt mer att lära l. inte behöva lära sig ngt mer. *F.*, innan han kommit från mästaren. *F.* i ngt. **Syn.** utlär. **-lödig**, -t, [-are]; -het. Egentl. o. bildl. *F-t* mynt. Den *f-a* personlighet, vars gossennamn står som rubrik över denna skiss A. T. Gellerstedt. En *f.* typ för 1600-talets ~ krigararistokrater. Ge ett *f-t* uttryck åt ~. Det mest poetiska, mest *f-a* uttrycket för ~. En *f-are* känsla ~. Den bidrager att göra stämningen mera *f.* Kärna och *f-het* i uttrycket. **Syn.** lödig, fullhaltig, gedigen, äkta, (ibl.) innehållsrik o. sann, fullt motsvarig, adekvat, riktigt (o. fyllig).

-mak; -savgift m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Allmänare. Dels om själva 'papperet', dels abstraktare om befogenheten. Ofta ifråga om affärer, rättgångar, röstning osv.; märk särsk. ifråga om riksdagsmän. Även rent bildl. Ge, lämna ngn, äga, ha, få, skaffa sig *f.* att handla (efter gottfinnande). Ha *f.* av ngn att ~. Du har ju hans *f.*? Du måste skriva en *f.*, om jag skall få ut pengarna på din bok. Obegränsad, generell, begränsad, speciell *f.* Öppen, oinskränkt *f.* *F.* in blanko. *F.*, som gäller tills vidare. Egenhändig(t) skriven *f.* *F.* i huvudskrift. *F.* i original, alltså ej *f.* i avskrift eller stående *f-er* Postboken. Uställare av *f.* Överlåta *f-en*. Anses *f-en* därmed återkallad. Telegrafisk *f.* *F.*, ställd på innehavaren eller på viss person. *F.* må ställas till innehavaren ~. Vad ombudsman efter *f.* gör och sluter, det vare så gillt, som huvudman det själv gjort och slutit hade Lagen. Handla enligt, på grund av *f.* Vittne, som bestyrkt *f-en*. Framvisa *f.* att föra ngns talan inför rätta. I alla [rättgångs]*f-er* bör nämnas domstolen, saken och mannen, som den föra skall, så ock att sakägaren vill nöjas åt det, som ombudsmannen gör och låter Rättgångsbalken. Rösta genom *f.* De hade skaffat *f-er* från de bortavarande, så de ändå kunde avgöra beslutet. Bevitnad, godkänd *f.* Formulär till *f-er*. För envar, som utsetts till ledamot av riksdagen, skall *f.* ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde, och det andra insändes till justitiedepartementet.

Granskning av de till justitiedepartementet inkomna, för riksdagens ledamöter utfärdade f-er. Varom detta länder till bevis och f. Vallagen. Affärs-, rättegångs-, riksdagsmannar-, telegram-, special-, general-, (in-)blankfullmakt.

2) Ämbets- o. tjänstemansfullmakt. Dokument o. rättighet. F. tryggar mot förflyttning utan ansökan av f-sinnehavaren o. mot avsättning utan rannsaking o. dom (skiljer sig härigen från 'konstitutorial' o. från tillsättning 'på förordnande'). De ämbeten och tjänster ~, vilka äro av den egen-skap, att konungen f-er därd utfärdar. I lägsta officersgraden, fänriksgraden, tilldelas den unge officeren icke f., utan endast konstitutorial. Ha, få f. på ngt. I kraft av f. Slutligen erhöill han år 1698, medan ännu innehavaren levde, kunglig f. på Mor-torps pastorat. Utfärda f. för ngn på ngt, att vara ngt. Blöta sin f. vard. om ut-nämningstest.

II. Ssgr. F-savgift. F-sblankett. F-sbok t. e. där värdebrevbärare antecknar dem som inom hans distrikt erhöillit f. att ut-kvittera till andra ställda värdeförsändel-ser o. d. Äldre f-sdatum till f. I 2. F-s-givares sigill gäller i stället för vittnen, om han egenhändigt skrivit hela f-en. F-s-granskarna särsk. ifråga om riksdagen. F-sgranskning jfr föreg. ex. F-sinnehavare. De avlönade f-sinsamlarna ~ begagna sig av allt egendomligare metoder i sitt röst-fiske. F-slösen till f. I 2. F-sröstningen genom »äktamake-försändelse» torde ock gan-ska flitigt ha praktiserats 1921. F-supdrag. På grund av f-sålder till f. I 2.

Syn. I. 1) öppet brev, skriftlig handling varigen man erhåller uppdrag o. rättighet att i stället för ngn utträtta l. fullgöra ngt, (ibl.) skriftligt uppdrag (att göra o. låta, att vara ombud), (lagligt l. i laga ordning uppsatt) bemyndigande, formligt tillstånd, (skriftligt) tillåtelse; (ibl.) makt o. myndig-het, befogenhet, överläten rätt; 2) förord-nande, utnämningshandling.

-matad. I. 1) [Magen] är som en f. fästing övers. från Kivi. 2) Med fullt utbildade korn l. frön, med full kärna, (väl) matad. Har du sett, att rågen redan är f.? Ta inte upp årtäna, innan di ä f-e. -mog'en, -et; -enhet. Motsatt omogen, brådmogen, halv-mogen o. ibl. 'gulgumogen' osv. I. Egentl. o. i bild. 1) F-enhet ifråga om säd betyder, att kär-nan nått full fasthet. Till utseendet f-en. I f-et tillstånd. En f-en frukt. Dylik frukt blir vanligen ej f-en förrän efter avtagandet, s. k. eftermognad. 2) I bild. Falla i ngns armar som en f-en frukt. Trots alla dessa hans särintressen avsatte Thesleffs svampforskning omsider en f-en frukt Rolf Lagerborg. II. Bildl. 1) [Snickarbräder] skola vara skarp-kantiga, kvistfria och av f-et virke utan

blåyta F. Lovén. 2) En f-en kvinna, skön-het. F-na former. En f-en yngling. Göra intryck av en f-en skald M. Lamm. Tankar och planer, ännu icke på långt när f-na. Något alster, som icke var f-et, ville han på inga villkor släppa ut inför allmänhe-ten ~. Få ett intryck av f-enhet och fasthet t. e. i fråga om stil, karaktär, utseende osv. Syn. fullt mogen l. utbildad, (med) fast (kärna l. ved); fullt utvecklad; (ibl.): svällande (av saft l. i formerna), saftig, yppig l. som vunnit fast form. -mogn|a, -ade, [-as]. Skr. Sälls. Intr. o. trans. Äpplena voro ännu ej f-ade, ehuru solen gjorde sitt bästa. Samma sommar hade även f-at åt-skilliga andra sydfrukt Daniel Åslund. -mognad, -en. Egentl. o. bildl. I fruk-terna få den erforderliga f-en B. Jönsson. I avseende på sädesväxter ~ urskiljas: mjölk-l. grönmogad ~, gulgumad ~ samt f., då kärnan nått full fasthet. Det sedliga livets f. Atterbom.

-myndig, -t; -het. 1) Som uppnått stad-gad myndighetsålder, som icke har för-myndare (över sig). Så bra som någon f. man. Nu är du f. och behöver ej längre ta råd av annan. 2) Som innehar full makt o. myndighet. Att en månghördad regering här skulle fullfölja den f-e konungens verk. En krönt och f. herre Per Hallström. Även friare. En bonde från Östergötland, säker och f. i gestalt och sätt. -måla n. -målig, -t; -het. Motsatt 'undermålig' (o. ibl. 'över-målig'). Vid beväringmönstring befunnen f. F. för krigstjänst. De f-a träden räknas. Mäta f-t fulla mål, fullt. Ofta friare o. bildl. Ett f-t studentmaterial. Kontroll ~ över undervisningens f-het vid högskolan. Syn. som håller (fulla) måttet, målfyllig, som har behörig längd l. höjd l. de rätta måtten, tillräckligt hög osv.; (ibl.) fullödig, icke undermålig, tillfredsställande, över me-delmåttan. -mån|e; -sansikte m. fl. se II. I. Enkelt. När ha vi, få vi, är det f-e (här-näst)? Vid f-e. F-en blänkte över skogs-randen som en stor, gyllene slant. I f-ens dämpade ljus. II. Ssgr äro i allm. ej vidare vanliga o. uppvisa än formen fullmdns, än fullmâne, än fullmdn-, det första kanske oftast. I f-ljusa natten V. Ekelund. På en nydmåne- eller fullmånadag. Till dig ~ rök-mosiga f-sansikte du runda o. skinande anlete.

-mäktig¹, -en, -e; -(e)grupp m. fl. se II. Mest om ombud med viss förhållningsorder, mindre ofta om representant med fri talan. Ledamöter i en del verk bära titel 'full-mäktig'. I. Enkelt. Dels allmänare, dels i stället för en del mer speciella ssgr. 1) Vi, svenska folkets f-e Inledning t. Rege-ringsformen (om riksdagen). Kgl. Maj:ts f-e. Sätta f. för sig. Göra sitt anbud ge-nom f. Genom f. yrka ~. F. vid civil-

statens änke- och pupillkassa. *F-e i Kungl. Telegrafstyrelsen. F-e i riksbanken välja inom sig en och f-e i riksgäldskontoret inom sig en ledamot av postsparbanksstyrelsen. Inspekterande f. för Tumba bruk och sedeltryckeriet. 2) Bankof-e l. riksbanksf-e. Att till 1 jan. 1922 vara domänf-e. Järnvägs-f-es suppleant. Konsistorii- [eller regements]-fullmäktig vid rättegångar, syner o. för rättningar ang. till ecklesiastik- [l. militie]-staten anslagen jord. Kronofullmäktig t. e. vid tvist om kronohemman. Köpingsf-e jfr stadsf-e. Försummer [rättegångs]fullmäktig sin huvudmans rätt; have då ~ Rättegångsbalken. Socialf-e. Och då stadsf-e ej kunna medgiva andra gränser för sin befogenhet i härberörda avseende än dem, som äro i lag angivna, så anse f-e överflödigt att i vidare mån yttra sig över ~. II. Ssgr ha antingen formen fullmäktig- l. fullmäktige-. Vanl. växlar i samma ord bägge formerna. Den socialdemokratiska [stads]fegruppen. Som ~ icke skulle stanna på sin f-epost längre än ~. Avsäga sig f-(e)skalet (vid pensionskassan). F-valet för Tierps köping. **Syn. I.** (befulldmäktigt l. bemyndigat) ombud, ombudsman, en som har fullmakt att handla å annans vägnar l. att föra ngn's talan; (ibl.:) representant, deputerad, delegerad, mandatarie; (ibl. mer l. mindre nära:) kommissionär, chargé d'affaires, syssloman, prokurist, medlare, god man. -**mäktig**², -t. Mindre vanl. än föreg. Som Georges f-a ombud. -**mättad**. Igeln släpper icke, förrän den är f-ad. Även friare o. bildl. F-ad lösning. En ungdom, f-ad av dess [tidevarvets] äventyr O. Högborg.*

-**nog** (l. mest -nög). Vanl. ngt äld. Gudi nog, alldeles nog. Utan det var f., att det blev ettdrigt V. v. Heidenstam. -**packa** n. Pa korgen f. med småsaker. En f-ad kappsäck. Även friare. Salen var alldeles f-ad med folk. -**piskad**. Märk det bildl. En sdn f. kanalje A. Esséen. Och varför sdg karlen ~ ut ~ som en f. haver Fanny Alving. **Syn.** se fullfjädrad. -**plottr** n. F-ad med de gnetigaste bokstäver. -**prick** n. Märk särsk. F-at område på sjökort: område inom vkt vattendjupet är mindre än tre meter; x t. e. glesare prickat. -**projektil**. Krigs. Massiva l. fer. Jfr fullkula. -**prop** n; -ning. Egentl. o. bildl. Pa ngn f. med sötsaker. Det var f-at (med folk) på bion i går. Tar ett språng upp på första f-ade spåravn och ~. Onödigt att f-a barnens hjärnor, p-a full barnens hjärnor l. p-a barnens hjärnor fulla med ~. Pa ngn f. med historier, med lögnar. F-ad med lärdom. Den där gemene don Nicanor, som är så f-ad av elakhet.

-**rad**. I metriken. Akatalektisk dvs. fullständig l. ostympad l. fulltaktig versrad (då sista foten icke saknar ngn stavelse). -**rig-**

gad; -are (om fartyg). 1) Egentl. Sjövn. Om fartyg med minst tre master o. rår på alla masterna. F-at skepp. Och rymmer flera stora oceanångare och f-are. Båtmodeller av alla slag från f-aren ned till skonaren Alb. Engström. Fyra- och femmastade f-are. Norska järnf-aren Gunda ~. 2) Bildl. Blott som part. F-ad var hon i parasoll, handskar, fräsande stilig kofta och ~ O. Högborg. **Syn. 1)** skeppstacklad, fulltacklad, fregattriggad, fregattacklad. -**rista** n. -**ri-ta** n. -**rot**ad. Trädg. o. d. Sedan Bromeliaceerna blivit väl f-ade. -**rust**ad. En f-ad ryttare. Även bildl. F-ad mot alla anfall i den vägen mot den framställda teorien. -**råg**a. Ofta i perf. part. Och så f-ade hon hans tallrik med de härligaste svarta körsbär. F-ade skålar, fat. -**rök**a n. F-ta, osunda lokaler.

-**satt**. En krona, f. med pärlor och ädelstenar. Salen var till sista plats f. Spela för f. hus, för f-a bankar. Där ä ju redan f. **Syn.** (ibl.:) utsåld, upptagen. -**skri-v**a n. Vanligast i perf. part. För att dölja sin rörelse tog hon ett papper, som hon fullskrev med fantastiska, bokstavsliknande krumelurer. När du har häftet f-et, kan du visa mig det. -**späck**a n. Vanligast i perf. part. Ofta bildl. En f-ad plånbok (väl-)späckad, överfylld, välfylld. Ett tal fullspäckt med liknelser. -**stekt**. -**sten**a. Fackl. Stenkistorna f-as fyllas med stenar. -**stopp**a n. Även friare. Med magen f-ad av l. med godsaker, så att den stod i fyra hörn. -**stor**. Mindre vanl. Av sin fulla storlek. Så funnos f-a rovor på torget den 17 juli L. Fr. Råaf. -**sträng**ad. Om stränginstrument. -**strö** n. -**stuv**a n. -**stäm-mig**, -t, [are]; -het. F. orkester, musik. Ett tämligen f-t kapell. Sängen klingade här f-are än eljest. En f. fågelkör.

-**ständig** (l. mindre ofta -ä-); -t, -are; -göra n o. -het se II. **I.** Enkelt. 1) Både mer konkr. o. mer abstr. nyttjat. a) Äger du arbetet f-t? Är exemplaret f-t? F. i tre delar. En ovanligt f. samling av ~. En ifråga om språklärar på svenska så gott som f. samling. En f. uppsättning av verktyg. F. rustning. Till en f. riddarutrustning hörde ~. F. möbel. F. dräkt. F. postanstalt. Med f. inredning. b) Saltsjöbadens skidkarta giver de faste upplysningarna om ~. Något f-are kunde rapporten varit. F. in i minsta detalj. Med f. beskrivning. En f. omarbetning av ~. F-a namnet även = både för o. efternamn. F. avhållsamhet (från rusdrycker). Vilket gör min glädje f. (Ett) f-t lugn i själen. Framgång var (så) f. (som den kunde vara). Sällan om någonsin vann en ung skald i Sverige redan vid sitt första framträdande en så f. seger. F. undergång. Bereda sina motståndare ett f-t nederlag. En f. omvälvning i tänkesätt-

ten. **c)** Adv. *F-t* utrustad för tre dagars segeltur. *F-t* uppräknat. *F-t* utskrivnen, utgiven. *F-t* definiera. *F-t* uttömma sitt ämne. Så *f-t*, så uttömmande har hittills ingen annan lyriker behandlats från denna synpunkt. **2)** Märk nyttjandet av *f*, som förstärkningsord, varvid ej säll. huvudtonen går förlorad. Ofta i adverbform. *Lätsa den f-aste likgiltighet. Detta är ju en f-upplevelse!* Hans hem är numer ett *f-t* museum. Detta verkar ju *f-t* upplevat. *Det är f-t uteslutet, att ~.* Inte *f-t* tokig än åtminstone. *Det var ju (så) f-t omotiverat, obefogat.* *Det är f-t otroligt, vilket arbete han här nedlagt. Jag är f-t av din åsikt. F-t slä om.* **II.** Ssgr. **1)** F-göra *n.* Fast form skr. F-göra den bild, som ~. **2)** F-het. Arbetet lämnar i *f-het* intet övrigt att önska, gör (icke) anspråk på (någon) *f-het*. Brista i *f-het*. För hetens skull. Med en *f-het* i detaljer, som ~. *F-het* är här icke avsedd. Samlingarnas *f-het* torde icke överträffas av något museum i Europa. En viss *f-het* får man väl ändå fordra. Han har en verklig *f-hetsmani*. **Syn. I.** **1)** utan luckor l. utelämnanden, full, avslutad, färdig, hel (o. hållen), komplett, total, absolut, uttömmande, oförminskad, oavkortad, som innefattar allt dithörande l. allt erforderligt, ibl. fullkomlig; (f-t ibl.) uteslutande; **2)** 'verklig', sannskyldig, 'faktisk'. **-ständig***a*, -ade, -as. Skr. Här är något, som måste *f-as*, innan det är skäl att framvisa samlingen. *Det är icke tillåtet att efter ansökningsrådets utgång f-a handlingarna.* För att *f-a* bilden av Dalin som skald vill jag dock ~ M. Lamm. Ytterligare *f-a*. Till *f-ande* av förut lämnade uppgifter. Genom tillägg och *f-anden* Ruben Berg. **Syn.** göra (mer) fullständig *n*, utfylla, sätta till *n* l. tillfoga vad som fattas, fullborda, avsluta. **-ständiggöra** *m*. fl. se fullständig II.

-stänka *n*. **-suten** l. mer åld. även **-suten**. Lagt. Som har alla l. erforderligt antal ledamöter närvarande (o. sålunda är domför). Inför *f*. rätt. Att domstolen i ty mål fullsuten är. **-säker**, -t; -het. Skr., mindre vanl. Är du *f*. på din sak? Till den omfattning, som för kartornas *f-het* finnes nödig F. R. Antoni. **-sätta** *n*. Jfr fullsatt. **-sövd** (med långt l. ibl. kort ö). Jag vaknade *f*. och glad över att regnet ~ hade upphört. Jag kände mig härligt *f*., utvilad, morgonfrisk. Då vi slutligen vart *f-a*, roade vi oss med att ~. **Syn.** utsövd, som sovit tillräckligt, utvilad.

-tacklad. Sjövä. Mindre vanl. för 'fullriggad'. **-taktig**, -t. I metrik. Akatalektisk eller *f*. B. Risberg (om vers l. versrad). **-talig**, -t, [-are]; -het. Ofta skr. Ä vi *f-a*? har alla kommit? Regementena voro många, men ej *f-a*. Inför en (sällsport) *f*. åhörarskara. En *f*. och feststämd publik

fyllde salen, när ~. Åhörarna hade infunnit sig *f-are* än vanligt. *F-t* representerad. Den gången var klassen *f-t* tillstädes. **Syn.** utan att ngn fattas, till bestämt antal, så många man skall vara, fullständig till antal; (ibl.) nästan fullständig, ovanligt talrik, till ovanligt stort antal. **-teckna***a*; [-ing]. Teckna sig l. teckna pengar på en lista till erforderligt antal l. belopp. Är listan *f-ad*? Om denna summa, (det angivna) beloppet *f-as*, är det meningen att omedelbart börja med byggandet. Aktiebeloppet *f-ades* inom fjorton dagar. Jfr överteckna. **-tid**. Idrotts. T. e. i fotboll o. bandy. Jfr full tid (full A II, ex.). **-tonig**, -t, -are; -het. **1)** Egentl. Mus. o. d. Flöjterna klingade den kvällen ovanligt *f-a*. Klinga ut i *f*. melodi. Ett *f-t* instrument. Talltrastens *f-a* och växlande sång. **2)** Bildl. Ofta skönl. l. åtminstone skr. I Dalins dikt fingo dessa känslor sitt *f-aste* och klaraste uttryck M. Lamm. Detta betraktelsesätt har fått ett *f-t* uttryck i den reservation, som ~. Många *f-a* vittnesbörd om den sanna tillgivenhet, han var föremål för ~. **Syn. 1)** (ren o.) klangfull, (med) fyllig (ton), malmklingande, klar o. stark o. som fyller rummet, full o. stark, (f-het ibl.) malmklang; **2)** fullödig, 'rik'.

-trogen. Skönl., ngt åld. l. folkligt. Att hon inte var ensam och övergiven, utan ägde en *f*. vän, som kunde hjälpa och skydda henne S. Lagerlöf. Ofta i folkvisor. **-träff**. **1)** Egentl. Krigs. Skyddsrum kan antingen vara splittersäkert, skyddande mot skrot och splitter, eller granatsäkert, skyddande mot far Instruk. f. infanteriets fältarb. En *f*. i fort Talaert Sven Hedin. Skyddsrum, som med allt levande förintats av tyska *f-ar*. **2)** Friare o. bildl. Det har visat sig att vid *f*. eller nära *f*., d. v. s. då heliumkulan träffar guldatomerna nära dess centrum ~ The Svedberg. Den sakliga vidräkning med dr Bratts taktik, som anställdes i Svenska Dagbladets måndagsnummer, synes ha verkat som en veritabel *f*. på livgardet i Dagens Nyheter. **-trän***a*ad. Idrotts. Fäde kamrater o. otillräckligt l. illa tränade. **-tygla**, -ade, -as. Skr. Även lagt. Vanligast i perf. part. **1)** Ex. med part. Varder det *f-at*, att ~. Det måste härmed anses *f-at*, att ~. Det *f-ade* folkliga förtroendet K. Nordlund. Ett redan *f-at* faktum. Men att ordet i franskan i varje fall spelade en långt mera framträdande roll än i syster-språken, det kan anses *f-at* genom ordböckernas vittnesbörd Ev. Ljunggren. Kan jag dock ej finna *f-at*, att ~. Den ~ som med hänsyn till *f-ade* snillegåvor vore det bästa förvärvet för akademien. **2)** Ex. med andra former. Andra drag av otvivelaktigt hedniskt ursprung, som *f-a* detta Em. Linderholm. Erfarenheten *f-ar* möjligheten att

med vetenskapens hjälp få grepp om tillva-
ron T. Segerstedt. *Olikheten religionerna*
emellan f-ade enligst hans mening, att tron
på gudar icke var grundad i människona-
turen T. Segerstedt. **Syn.** till fullo l. full-
gott intyga, till fullo l. behörigen styrka
l. bevisa, fullständigt l. (fullt) övertygande
bevisa l. uppvisa n.

-vaken. Skr. *Han blev alldeles f. klar-*
vaken. **-viktig,** -t; -het. *F-t mynt. F-t bröd.*
Även bildl. *En f. författare* Ruben Berg.
En andlig f-het, som ~ Per Hallström. **Syn.**
som har behörig l. lagstadgad l. (sin) full(a)
vikt, ibl. fullödig. **-viss,** -t; [-are]; -het.
Skr., mindre vanl. *En f. tro. F-t förlita*
sig på ~. *Men alla hennes berättelser av-*
gävos med en omedelbarhet och en f-het, som
verkade bestickande på omdömet. **-vux(en),**
-et; -enhet. Dels mer egentl. (om längd
o. d.), dels friare (fullständigt utvecklad,
'äldre', f-en till själen o. d.). Jfr det ngt
mindre vanliga 'fullväxt'. 1) Vänta, tills
du blir f-en! Så lång och ännu icke f-en!
Jag var f-na karlen, hade seglat matros i
fem, sex år Alb. Engström. *Få gå med,*
vara med, räknas till l. bland de f-na de
'stora', de äldre, de vuxna. 2) Är valpen
verkligen f-en? *F-na exemplar* (av denna
buske) kunna bli ända till två meter höga.
Syn. som nått sin behöriga längd l. sin
fulla utveckling, som slutat växa, (ut)vuxen,
fullt utvecklad. **-vål,** adv. Skr., gärna äld.
Och minnes jag f., att ~ Wilma Lindhé.
Vet f., att ~. *Men språkforskarna ~ inse*
f., att ~ G. Cederschiöld. Ge konungens
maningsord prägeln av nðgonting, som f.
behöfdes. **Syn.** alltför väl, mycket väl, för-
visso, mer än väl, fullkomligt **-våpnad.**
-växt, =. Mindre ofta bildl. Jfr full-
vuxen. *En rasren, nästan f. gråhundsvälp.*
-årig. Motsatt 'minderårig' l. 'under-
årig'. *F-a hingstar. -ända* (mer säll. -ä-);
[-are]. Mest skr. 1) *Efter f-at levnadslöpp,*
f-ad gärning. Väl f-a sitt levnadslöpp. *Jor-*
den f-ar sitt omlopp kring solen på 365
dygn. Understöd för f-andet av ~. *F-ar ~*
vad Rousseau endast förmått att antyda M.
Lamm. En f-are av det föregående seklets
känslofölosofi, hade Schleiermacher ~ C. San-
tesson. 2) Släta och f-a godset. *Ett f-at prov*
på hans skicklighet. 3) Refl. *F-a sig i en*
konst, i en färdighet, i läsning. 4) Märk
part. perf. i friare bet. *En f-ad världsmän,*
(världs)dam, kavaljer, gentleman. För öv-
rigt utövade hon en f-ad koketts alla konst-
grepp. **Syn.** 1) fullborda, fullföra, (av)sluta,
ända, göra färdig n, tilländabringa n, full-
följa (o. avsluta); 2) fullkomna, ge den slut-
liga avputsningen l. filningen, bringa i
bästa möjliga skick, ibl. lägga sista han-
den vid; 3) fullkomna sig; 4) (f-ad:) full-
komlig (jfr d. o.), ibl. (ända) ut i finger-
spetsarna. **-ändning** (mer säll. -ä-); -en.

Mest skr. Märk särsk. *Nå en hög grad*
av f. I denna dikt har han kommit så nära
f-en, som det gärna är möjligt. *Kunde*
härma hans pip och hostning på ett sätt som
närmade sig f. Utan Fröding hade han
aldrig vunnit den f. i formen, han nu onek-
ligen besitter. **Syn.** (ibl.:) fullkomlighet,
formfulländning.

-Fulleligen, adv. Äld., sälls. Fullt
(ut), till fullo, helt o. hållet, till alla delar,
i alla hänseenden. *På vilken jag f. tröstar.*
-Fuller (akut); adv. Blott i avsiktligt äld.
stil. *Jag vet f., att ~.* **Syn.** fullväl, (full-
komligt) väl, för visso, visserligen. **-Fullo**
(grav); gammal form av 'full'. I uttr. *Till f.*
helt o. hållet, fullkomligt, fullständigt, fullt
ut. *Till f. betald.* Bestyrkes till f. av ~.
-Fullt, adv. Jfr full. Märk bl. a. 1)
Ingen är f. olycklig. Jag är f. övertygad
om ~, f. på det klara med ~. *F. så stor*
som ~. *Inte f. så dum,* som du tror. *Inte*
f. tillförlitlig. Var nu f. uppriktig! F.
upptagen (av ~). *F. och helt njuta av ~.*
2) Sjöf. o. friare. a) *Håll f.!* styr så att
seglen stå fulla (av vind) *Höll bara f. och*
seglade hårt, så att sjön gång efter annan
rusade in över suden Erik Sparre. *Bör man*
hålla bättre f. S. Christensen. Nej, jag går
för f. Fab. Månsson; = för fulla segel.
b) *Många fabriker ~ kunde icke gå för f.,*
därför att en mängd av deras skickligaste
arbetare låtit värva sig. Träningen bör dock
omvävla, och mera än två gånger i veckan
bör man ej taga i för f. A. W. Krigsman.
3) *F. och fast (tro på ngt).* 4) *Ha f. upp*
av allting, f. upp att göra mer än tillräck-
ligt, ibl. överflöd. 5) *F. ut så stor som ~*
minst. **Syn.** helt (o. hållet), fullständigt,
i alla hänseenden l. avseenden, till alla de-
lar, alldeles, fullkomligt, riktigt, fullligen.

Fumla, -ade, [-as]. *Hur du står och f-ar,*
kan du inte få upp lådan! Han bara står
och f-ar med knapparna, som om han vore
valhänt, och kan inte få rocken knäppt. *Han*
f-ade länge med mössan, innan ~ H. Wra-
nér. Begynte f-a i sina fickor V. Benedicts-
son. Han hade sett, hur Biätaren f-ade
med nðgonting under överrocken. I kväll-
ningen klampade det på förstubron och f-ade
på dörren Alb. Engström. Hennes f-ande
händer. **Syn.** bete sig fumligt l. fubbligt
l. otympligt l. oskickligt l. tafatt l. 'vänster-
hänt' l. klumpigt l. drumligt l. tölpigt l.
klåpigt l. bakvänt, fubbla, bära sig tafatt
l. osäkert osv. åt, handskas oskickligt osv.
(med), otympligt osv. hantera; (ibl. nära:)
famla, treva, rota, smussa. **-Fumlig,** -t,
-are; -het. *Ack, så f. hon ä, står hon inte*
där å håller på att tappa brickan! F-a för-
sök att ~. Hans f-a steg G. Ullman. Svag
och f. av barkbröd och svältföda L. Fiting-
hoff. F. i händerna, fingrarna. En smula
»dvalhänt» kan en talgoxe ju bli, men aldrig

f. A. T. Gellerstedt. *Bära sig f-t åt. Beror icke så mycket på fingerf-het* E. Tretow. Även i bild o. bildl. *Bemödade sig plikt-mässigt och f-t att ~ Klara Johansson. Syn.* fubblig m. fl. (jfr fumla, Syn.); (ibl. nära:) vacklande. — **Fum|mel** (akut); -let. Mindre vanl. *Jag blir alltid orolig, när jag ser hennes f-mel med alla småsakerna på ateniennnen, då hon skall damma.*

Fund, subst. I uttr. *Komma under f.* med ~ som dock i SAOL' blott skrives 'underfund'; = få reda på, upptäcka, avslöja, få nys l. hum om, få väder l. rök av, få kännedom om, få (ngt) begrepp om, utlista n, lyckas lösa. — **Funder** se d. o.

Fundame|nt, -et, = l. -er. Egentl. o. bildl. Grund(val), ibl. bädd (t. e. för ängsmaskin), bas(is); grundsten; fotstycke; (särsk. plur.) grundbegrepp, grundregler. **Funda|mental**, -t; -idé; -lag (numer sälls. för 'grundlag'); -sats. Grundläggande, ursprunglig, grund-, som utgör grundval l. ligger till grund för ngt. *En av Konfucii f-idéer grundläggande idéer, grundidéer. Funda|tion*, -en, -er; -sjord (gammal enskild odaljord på vkn ett stadssamhälle utvecklats). Grundläggning, stiftelse.

Funder (grav); [-na]. Jfr (komma under) fund. Gärna äld. *Va ä nu de för (satans) f. (igen)! Djävulens f. för att förföra människan. Fara med list och onda f.* Sv. folksagor. *Ty den svarta magiens f. voro tvivels-utan ~ otillättna också i Norden* Em. Linderholm. *Jag förrådde era f. / och er falska helighet* Strindberg. *I stället för påvens uppdrag predika sina egna f. övers från M. Luther.* Ovanl. i ex. som Strindbergs *Försöka nya f. Människo-, djävuls-funder. Syn.* (konster o.) knep, konster, listiga påhitt l. planer l. anslag, illfundigheter, finter, förslagna stämplingar, ränker, intriger, spel bakom kulisserna, konstgrepp; påfund, spekulationer.

Funder|a, -ade, [-as]. Folkl. o. skämts ibl. även 'fundra'. Skiftningarna ej alltid skarpt skilda. **1)** Grubbla o. d. **a)** *Han sitter och f-ar, stör honom intel! Nu har du fått något att f-a på l. över. Ge ngn ngt att f-a på. Det gav honom mycket att f-a på. Jag f-ade skarpt under natten ~, ty ~. Va ä de värt att f-a på l. örer de! F-a av och an, hit och dit även till 2. F-a, innan du svarar! Jag f-ar och f-ar (så jag kan f-a skallen av mig), men jag kan inte finna någon utväg. Efter långt f-ande även till 2. b)* Märk bl. a. *Jag har ofta f-at på l. över det ibl. = funnit det besynnerligt. Hon var död nu, morsgumman, stackare, f-ade han* Ad. Johansson. **2)** Ta i övervägande o. d. **a)** *Jag lovar att (jag ska) f-a på saken. Låt mig f-a lite först (, innan jag bestämmer mig). I våra dagar duger det inte att f-a; f-ar du längre, så blir du förekommen. Smått*

f-a på att ~. Han f-ade ett slag på att fara till Amerika, men övergav rätt snart de f-ingarna. F-a inte så länge, ett snart beslut bara! **b)** Folkl. o. d. *Och jag började redan så smått fundra på att ~ Erik Sparre. Syn. 1)* eftersinna, grubbla, eftertänka, (sitta o.) tänka, grunda (på), vara försänt i djupa tankar, vara l. sitta fördjupad (i), hänge sig åt l. försjunka i funderingar l. spekulationer l. meditationer; väga (hit o. dit); **2)** tänka (allvarligt på), ta i övervägande, överväga, välja planer, umgås med tankar (på ~), vara betänt (på ~); (ibl. nära:) ha för avsikt (att) l. ock betänka sig. — **Fundera ut** n. — **Fundersam**, -t, -mare; -het. *Se f. ut. Bli f. Måka f. Med en gammalförständig och f. min. Och river sig f-t bakom örat. Stirrar f-t ned på sina rejåla fortkomstledamöter. Riste f-t sitt vita huvud och ~. En f-het, långt över hennes ålder, som gjorde henne lillgammal. Syn.* grubblande, eftertänksam, eftersinnande, tankfull, försjunken; ibl. betänksam l. spekulativ.

— **Funderar|e**, -(e)n, -e. **1)** Om person. Sälls. o. tillfälligt. *En älskvärd ~ f-e* Ruben Berg. **2)** I uttr. 'ta sig en f-e' o. d. *Jag skall ta mig, vill först ha (mig) en f-e (på saken) (, innan jag gör något). Ta sig en stark f-e. Jag tog mig en f-e till och gjorde upp min plan. När bonden fick höra detta, tog han sig en lång f-e. Slutligen tog jag mig en grundlig f-e över ställningen och ~. Syn. 2)* (stunds) fundering l. betänkande. — **Fundering**, -en, -ar. Jfr fundera. Vanligast i plur. *Efter lång f. En misslyckad f. Försjunken i (sina, i djupa) f-ar (över ngt). Va ä de nu för f-ar, du har fått? Slå de där f-arna ur hagen! Han har små f-ar på att köpa gård. Den där f-en ä nog inte så tokig. Allvarliga f-ar, som dock icke resulterade i något beslut. De politiska nybildningsf-arna ~. Syn.* ibl. eftertanke; (f-ar:) grubbel, försjunkenhet, fundersamhet, eftersinnande, planer, förslag, tankar, infall, idéer, ibl. griller.

Funger|a, (-ngg-); -ade. **1)** Personsubj. *Som f-ar i hans ställe, f-ar för den ordinarie stinsen. F-a som ordförande vid ~. F-ande ordföranden. Han blev visserligen vald, men f-ade aldrig. Upphöra att f-a. 2)* Saksbj. Maskineriet har hittills f-at utan anmärkning. *Finkeldaren upplyste vid förhöret, att finkan från Värtan f-at tillfredsställande. Syn.* tjänstgöra n, förrätta sin tjänst, vara tjänstförrättande l. i tjänst l. i funktion, utföra sitt arbete l. ett uppdrag; vara i verksamhet l. i gång, arbeta, 'gå', göra (sin) tjänst, funktionera. — **Fungib|el**, -elt; -ilitet. Lagt. o. d. Utbytbar. — **Funktion**, -en, -er; -skraftig m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. Med person- l. saksbj. *Vara, träda ur f. I f.*

varande. Detta hör icke till min(a) f(er). En f, som han emellertid aldrig kom att utöva. Har där den f-en att ~. Överta ngs, ngs f. 2) Fysiol. o. fil. a) Kroppens f(er). Livsf(er). b) Varje moment i själslivet när detta betraktas som en organisk verksamhet. Själsf(er). De psykiska f(erna, abstrakt betraktade, indelas ofta i förmimmelser, föreställningar och begrepp (ibl. sammanfattade i 'föreställningar i vid bemärkelse') samt känslor och viljeyttringar. 3) Språkv. Med 'grammatisk l. språklig f.' menar Ad. Noreen den psykologiska kategori, ett morfem (en språkform) för ögonblicket representerar. Infinitivformen har i detta fall imperativisk f., imperativfunktion. 4) Mat. En storhet på visst sätt beroende av en annan, föränderlig storlek. En storhet y ('den beroende variabeln') kan vara f. av en viss oberoende variabel x, även om man icke känner något aritmetiskt uttryck för detta x. II. Ssgr. 1) Allmännare. Riksdagsmäns f.tid. 2) Fysiol. Dessa hållas vid makt och i f-skraftigt tillstånd genom näringsprocessen, varvid ~. 3) Språkv. F-slära läran om de språkliga f(erna; enligt Ad. Noreen den ena huvuddelen av betydelse-läran; den andra är kategoriläran. 4) Mat. Som f-stecken begagnas i främsta rummet f, F, φ samt i mån av behov även andra bokstäver. F-teori teorien för f(er och deras egenskaper. F-teoretiska uppgifter. De olika f-svärdena. Syn. I. 1) tjänstgöring, (tjänst)utövning, förrättning (av sin tjänst); (ämbets)äliggande, (ämbets)befattning, tjänst, (offentligt) värv; 2) a) (naturlig) förrättning; b) ibl. själs(livs)moment; 3) (språklig) användning. — **Funktioner**a, -ade; -ing. Mindre vanl. än 'fungera'. F-a för ~. F-a tillfredsställande. Syn. se fungera. — **Funktionär**, -(e)n, -er; -sinstruktion m. fl. Fer vid Bergslagsbanan. [Spårvagnar] med enmanssystem d. v. s. med en f., som är både förare och konduktör på samma gång. F-sinstruktion för f(er vid cykeltävlan Mälaren runt. Syn. ämbetsman, tjänsteman; tjänstförrättare, (den) tjänstförrättande.

Funno, -it se finna.

Funt, -en, -ar; -fot; -konst. Vanligare i ssgr (särskilt 'dopfunt') än som enkelt. Som enkelt oftast fackl. Prov på svenska f(ar finnas utbildade dels i ~. En åttkantig f., gammalt inhemskt arbete. Från slutet av medeltiden finnas några f-ar av metall, t. e. i Linköping ~. En och annan träfunt av hög ålder. Tingstadsf(en. Ruskigt här, sa fan, föll i vigvattensfunten. Inhemsk f-konst. Syn. dopfunt, dopfat, 'dopkar', dopskål; ibl. vigvattensfunt.

Funta, -ade, -as. Vanligast i perf. part. I övriga former gärna folkl. l. lds. o. skönl. 1) Och när nu en högre makt f(at saken så bra, att ~ Fanny Alving. Solskivan f(ar

sin väldiga bäge / stuprätt och djävret i den rasande sjön. Vi få väl se, hur det f(ar sig, vill f(a sig. 2) Perf. part. Så konstigt som världen är f(ad Alb. Engström. Att jag visar mig, som jag är f(ad E. Didring. Hur kan det vara f(at? Inte så f(ad. Å han så f(ad? Syn. 1) dana, bilda, förfärdiga; (ibl.) styra, ställa, laga; (f(a sig:) ordna sig, utveckla sig, visa sig bli; 2) (f(ad:) beskaffad, skapad, 'skapt', danad, sinnad, av (det) slaget.

Fur, -(e)n, [mkt säll. -er; plur. ersättes av plur. till 'fura']. 1) Skönl. Tall. Bland gran och f. Det kvittrar så lustigt i f-en Fröding. Orren i f-n. 2) Furuträ. Av f. vanligare 'furu'. God f. däremot har smala savringar och ~ E. Smith. Kvistfriare virke än vanlig f. Var timrad av kärnfur Tegné. Syn. 1) fura, tall; 2) furu(trä). — **Fur**a, -an, -or. Vanligare än 'fur' men mer sälls. än 'tall' (som är det vanliga ordet för trädet). Mest skönl. Blott om trädet, ej om träet. Dock är det i ssgr — där formen 'furu' är den ensamt nyttjade — ibl. svårt att skilja bet. 'träd' o. 'trä' åt varför ssgrna här alla ställts under 'furu'. Ordet 'fura' för 'tall' är icke folkligt; på sina håll betyder ordet 'barken på tallen', varför även 'furu-bröd' ofta är den dialektala beteckningen för 'barkbröd'. Vanliga f(an eller tallen. F-or och granar. Sekelgamla f-or. F-an, vuxen på heden Runeberg. En torr-f-a. Syn. tall, fur. — **Fure**, -t. Sälls., blott lds. Furudunge.

— **Furu**, [-t l. -n]. Om träet (både som virke o. ved). Ibl. med bitanke på trädet; särsk. i ssgr ej säll. bägge bet., då ssgsformen av 'fura' ävenledes är 'furu'. En gammal bänk av f. F., ett simpelt, men mycket använt träslag. Är det f. i salsmöbelen? F. blir ju först d. mycket billigare (än björk). Bjälkarna skola vara av vinterfädd, rätvuxen f. med högst 3 cm. vankant. Målad i f. så att det liknar furuträ. Torrfuru. Två kubikmeter f. furuved. Syn. furuträ, furuvirke, tall(virke), furuved, tallved. — **Furubarr**; -sfiber; -solja (vanligare: tallbarrsolja). F-sfibrer till skogsull. -bord. Ett enkelt f. -bräda l. -bräde. -bräder. F. ~ för guldlisttillverkning. -doff. -fnatt. Lds. Ekor. Skrämd av en f. Första läseboken. Små som f(ar, men ~ Hj. Bergman. -frö; -olja. Tallfrö. -krönt. Skönl. F-a åsar. -läkt snick. o. d. -mo. Sandmo med tall, tallmo. Ofta skönl. Gå in i vinande f. V. Rydberg. I f-n. -möbel. -mörk. Skönl. I fjärran står åsen f. O. Stjerne. -panel. -plank. Mest koll. -plan-ka. -pålje. Skalde f-ar. -skog. Ofta skönl. I Smdlands f-ar. -spik. Fackl. Klenare klippspik som är 125 mm. l. längre kallas f. 250 lådor pressad f. -spån. Tjårad f. av fyrkantigt snitt. -timrad. Ofta

skönl. *Då i sin moders hus han var, / det f-e, det röda Tegnér. -trä. F-et är blekt rödgult, splinten mer ljusgul och det tätare hösträet är mörkt, nästan brunt Ekenberg-Landin. -trä. -täckt. Skönl. Och lik den bleka glimt ~ / av männen bakom bergens f-a kam Fröding. -virke. F., som är varaktigt även i vatten, brukas ofta för båtbyggnad; till golvplank i boningshus lämpar sig f-t icke, då det lätt luddar upp sig och har grova, ojämnt hårda årsringar. Sämre f.*

Furågle (-asj); -et; -eartikel m. fl. se II. Mest krigs. **I.** Enkelt. *F-e till Kungl. Upplands Infanteriregemente. Anskaffa f-e. Reservo. II.* Ssgr. Upphandling av f-er artiklar för Kungl. Uppl. Artilleriregementes räkning. Ordnan det av proviant och f-frågan Har. Hjalmarson. Vid regementets f-magasin. **F-esäcker. Syn. I.** foder för härens (en trupps) hästar, hästfoder, havre o. hö o. halm (för armén). — **Furager** |a (-sje-); -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsanslag m. fl. Mest krigs. Att hästarna f-as och vårdas genom regementets försorg under hela legotiden. Lega och f-ing av hästar. Trupp, utsänd på f-ing. Även f-ingsanslaget måste ökas. **Syn.** (an)ska foder (även tvångsvis), rekvirera foder; (f-ing ibl.) strövtåg för att skaffa foder.

Furia¹ (akut); -n. Mindre vanl. Raseri, vild l. obändig iver. *Den f., varmed väpningshären går till anfall. Furi |a² (akut); -an, -or. Sälls. för furie. *Tor Hedbergs Den slumrande f-an. — Furi* (akut); -n, -r; -artad; -lik. **1)** Mest plur. Det skuldbelastade samvetets makter tänkta som hämnande gudinnor. *F-rna är det romerska namnet på erinnyerna l. eumeniderna jfr erinnyer. Jagad av f-r(na). Plågas av f-rna även bildl. = av samvetsagg. Men då behövs ej mera, än att en klocka slår ~, förrän alla f-r åter äro lösa. 2)* Bildl. *Med håret utblåst, fingrarna krökta, ögonen blodsprängda rusade hon emot honom som en riktig f. Och gråla som en liten f. om en ilsknen ekorre. Gamla romarinnor med svarta hårtestar och f-lika anleten. Syn. 1)* (f-r:) erinnyer, eumenider, hämndgudinnor, straffgudinnor, hämnarinnor, helvetesgudinnor; (ibl. nära:) samvetsagg, samvetsqual; **2)** rasande (gammal) kvinna, arg häxa, kvinna i fullt raseri, megära, argsint (o. vederstygglig) käring. — **Furiöso** (-åså); adv. o. subst. (-t, -n). Mus. Vilt, häftigt, stormigt, rasande (musikstycke l. passage). — **Furör** (-år) l. mindre ofta **Furör** |e (-åre; mest akut); [-en]. Särsk. i uttr. Göra, väcka f. hälsas l. belönas av l. framkalla en storm av bifallsyttringar, väcka stormande bifall, ha stormande lycka l. framgång; både med person- o. saksobj. (t. e. om teaterstycke).*

Furir, -en l. -n, -er. **I.** Enkelt. **1)** Hist.

o. d. Benämningen avskaffad 1875. **a)** Tidigare = underofficer vid kompani som hade att göra med inkvartering, livsmedel (o. ibl. räkenskapsföring). **b)** Senare = lägsta underofficer vid infanteriet. **2)** Nutida användning. **a)** Huvudbet. Underbefäl över korpral. Sedan 1916. *F. vid armén, som ersätter tidigare 'distinktionskorpral', motsvaras vid flottan och kustartilleriet av 'underofficerskorpral'.* Svenska f-ernas riksförbund 1919. Hantverks-f-en Karl Hjalmar Holm från K. Uppl. Art.-regem. och ~. Kavallerif-ernas vinterutbildning. Till musikfurir av andra klassen har förordnats musik-f-en i regementet n:r 521 Nepomucki. Sjukvårds-, transport-f-en. **b)** = hovfurir (en hovtjänare). **II.** Ssgr, nu mest till I 2 a, ha vanl. formen furir-, ibl. därjämte furirs-. — **Furir(s)beställning.** Furirs- och konstapelsbeställningar finnas lediga att omedelbart tillträdas vid A. 4 i Östersund. **-grad.** Furirgraden delas i två löneklasser Militärkalendern 1919. **-kär.** Knappast med -s. *Furirkären i aktion för sitt kristidstillägg. -rum.* Knappast med -s. På f-met. **-sko** |a; -eelev. Knappast med -s. *Lärobok i hästkännedom för de beridna truppernas för, 1917. Feelever från hästgardet. -utbildning.* Korpraler med furirutbildning. *Korprals- och furirutbildning.*

Furner |a, -ade, -as; -are (särsk. i ssgrn skepps-f-are); -ing. Förse med det erforderliga, anskaffa, leverera. **Furnissör**, (-e)n, -er. Anskaffare, leverantör. **Furnitär**, -et. Förråd, tillbehör, utrustning, inredning, montering.

Furor(e) se under furia.

Furst se följ. **Furste**, -en, -ar. Den vanl. formen 'furste' brukas icke som titel framför namn, utan ersätts då av formen 'furst'. 'Furst' brukas dock endast framför efternamn (l. för- + efternamn) samt framför en del smärre regerande furstars namn (icke t. e. 'furst Oskar' om prins Bernadotte l. d.). *F. Bismarck. F. Obolenski. F. Ito. F. Ferdinand av Bulgarien. F. Albert (av Monaco).* Jfr även det äld. o. vanl. bibl. 'förste'. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. **1)** Ett lands härskare. **a)** Allmänare. *Prins av kungl. svenska huset må ej, utan konungens och rikssens ständers samtycke, bliva regerande f-e av utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte Successionsordningen. (Regerande) indisk f-e. Högborne f-e! En ädel och för sitt folk nitälskande f-e. Vår omtänke, vår nådige f-e. Tjåna utländska f-ar. För-liten eder icke på f-ar. När f-arna halta, gå smickrarna på kryckor. Landsf-e. Kyrkof-e om påven. b)* Om regenter i en del furstendömen, som nu till största delen blivit kungadömen l. republiker. *F-en av Bulgarien, Montenegro, Liechtenstein, Monaco, Lippe, Waldeck. c)* Tysk f-e var allmän

benämning på regenterna i Tyska rikets monarkiska delstater. **2)** Icke regerande medlem av regentfamilj. *Ingen prins av det konungsliga huset, det vare sig kronprins, arvfurste eller f.-e, må gifta sig utan konungens vetskap och samtycke* Regeringsformen. *Vår unge f.-e, hertigen av Södermanland. Storf.-e.* **3)** Mkt förnäm adelstitel. **a)** I Ryssland (knjaz), Italien (principe) o. Japan är f.-e högsta adelstitel; i Frankrike har f.-e (prince) vissa tider varit det. *Sergej Grigorjevitch Volkonskij, rysk f.-e, politiker. Ito, som efter det kinesiska kriget blivit markis, upphöjdes nu till f.-e och ~.* **b)** I Tyskland. Högsta adelstitel under 'hertig'. Under 13:de århundradet höjde sig de sju mäktigaste f.-arna [i Tyskland] såsom kurfar ~ över de andra. Titulärfar och verkliga riksfar från 1600-talet. I Tyska riket funnos före 1806 icke blott världsliga, utan även andliga f.-ar. Bismarck hör till dem, som av tyske kejsaren förlänats med titeln f.-e. G. L. von Blücher, f.-e av Wahlstatt. Tyska f.-ar motsvara snarast romanska och brittiska markiser. **c)** I Sverige. Adelstitel som blott förlänats två gånger (f.-arna Hessenstein och Putbus) o. som numer ej får utdelas. F.-arna Hessenstein och Putbus introducerades aldrig på riddarhuset och togo plats efter de fem första grevliga ätterna. **II.** Bildl. Ansluter sig till I 1 (bet. ett landshärskare). *Freds-f. Frids-f-en l. Livets f.-e Kristus. Avgrundens, mörkrets, nattens, dödsrikets f.-e djävulen; ibl. Pluto. Avgrundsf.-en. Dagens f.-e skönl. om solen.* **B)** Ssgr ha formen *furste-* (som ofta hänför sig till alla det enkla ordets bet.); säll. *furst-* (furstbiskop), en enda har formen *fursten-* (furstendöme). **Syn. A) I. 1)** härskare, (lands)herre, konung, regent, monark, suverän, landsfader, drott; (ibl.: ra(d)ja, nabob; **2)** prins, arvfurste, storfurste, hertig; **3)** (ibl. nära) markis.

— **Furstbiskop.** Biskop som var furste i det romersk-tyska riket o. inom sitt stift samt på riksdagen utövade furstliga rättigheter. *Numera bära endast få biskopar ~ titel av f. Nord. Fam.² 1908.*

— **Furstebesök.** *Ett f. är ingen vardagshändelse i Haparanda. -boren* född av furstlig börd. **-börd.** **-dag.** Hist. För-samling av (andliga o. världsliga) riksfurstar i det gamla Tyska riket (varvid fursteståndets intressen behandlades). **-dotter.** **-gunst.** -en. **-hatt.** Krona med korsprytt riksäpple, 4 byglar o. hermelinesbräm, förr buren av tyska riksfurstar. **-hov.** **-hus.** Fursteätt, furstligt hus, furstlig ätt l. släkt, regenthus. Till furste i flera bet. *Regerande f. Man talade om nordens evigt blivande fred under två befryndade f. A. Fryxell. -krona.* Kejserlig, kunglig l. furstlig krona; ibl. furstehatt. Och i nästa ögonblick

solar han [Petrarca] sig i påvetiarens eller fornas glans W. Söderhjelm. **-par.** Vanl. om make o. maka. Till 'furste' i alla bet. **-prakt.** *F-ens tomma lyx* T. Söderhjelm. **-släkt.** **-son.** Den förskjutna / kan ej fostra furstesoner Runeberg. **-stånd.** Räk-nas till f.-e. **-titel.** **-tjänare.** **-tjänst.** **-värdighet.** **-ätt.** **-ättling.**

— **Furstendöme.** -t. -n. Rumänien, bildat av de s. k. Donauf-na Moldau och Valakiet, var till år 1881 f., men övergick detta år till konungariket. Några små tyska f.-n som Reuss, Schwarzburg, Lippe och Waldeck 1908. F.-et Liechtenstein. Märk regeringsformens Varken Svea rikets kronprins och arvfurste eller prinsar av det konungsliga huset skola hava något livgeding eller civilt ämbete; dock kunna efter gammalt bruk titlar av hertigdömen och f.-n dem tilläggas, utan rättighet till de landskap, vilkas namn de bära.

— **Fursti'nn**a, -an, -or; -etitel; -evärdighet m. fl. Gemål l. dotter till en furste (i alla dess bet.); kvinnlig regent (även ogift). Jfr furste. *Fursten och f.-an av Liechtenstein. Vår nådiga f.-a. En rysk f.-a. Syn.* kvinnlig regent, (regerande) drottning l. kejsarinna, regentinna, härskarinnas; kungagemål, kunglig l. kejserlig l. furstlig gemål; prinsgemål; furstegemål; furstedotter osv., prinsessa, ibl. hertiginna. — **Furstlig.** -t, -are; -en; -het. Ngn gång äld. l. skönl. även 'furstelig'. Jfr furste. **1)** Egentl. Utan gradformer. *F. värdighet. F. makt. Ha ft blod i ådrorna. Av f. släkt, börd. Det f.-a huset. De f.-a barnen. Hans f.-a höghet.* **2)** Bildl. Med gradformer. *F. ståt och prakt. Faste hållning. Bli ft mottagen. F.-t, f.-en (belöna ngn 'kungligt'. Den f.-a likgiltighet, varmed de ödsla bort sina inkomster.*

Furu se under fur.

Fur'unkel (akut); -eln, -lar l. -ler; -elbildning. Böld, bolde.

Füsel (akut); -n. Äld. Mindre vanl. Förr om dålig vara i allm. o. särsk. även = finkel; nu snarast om dålig tobak. *Det är ju bara f., herrn brukar, ~ den kan ingen människa röka* C. Fr. Dahlgren. **Syn.** dålig tobak, knaster, 'gröna nöden'; ibl. finkel; ibl. underhålligt l. dålig vara. **Fuselfri.** Sälls. o. äld. för 'finkelfri'. **-lukt** lukt av dålig tobak. **-olja.** Sälls. o. äld. för 'finkelolja'.

Fusiljera m. fl. se fysisiljera m. fl.

Fusion (-sjön); -en, -er; -sförslag. Sammansmältning (numer särsk. av affärsföretag, banker o. d.) till en enhet. *Fusion L. M. Ericsson—Cedergren beslutad på tisdagens bolagsstämmor 1921. Grundlöst rykte om f. inom guldsmidsbranschen. F.-en mellan Göteborgsbanken och Stockholms Diskontobank. F.-sförslaget i Kopparbergsbanken. Fusionera* a, -ade, -as; -ing (med plur.).

Sammansmälta. Jfr föreg. *Fade företag* A. Örne.

Fusk, -et, [=]. **A**) Enkelt. **I**. I fråga om arbete o. d. **1**) Abstr. *Det syns, att det har varit f. med arbetet, men det är inte alltid så lätt att se, vem som bär skulden till f-et.* *Vari skulle då f-et bestå?* *Bedriva avsiktligt f. i arbetet, en form av s. k. sabotage.* *Bedriva ett arbete på f.* *Göra allting på f.* på l. med slarv, undermåligt, dåligt. **2**) Konkretare. *Allt vad han gör, är bara f.* *Hela byggnaden var ingenting annat än f.,* *rama f-et och vräkes ikull av första vinterstorm.* **II**. I skolan, i spel, vid val, i handel m. m. **1**) *Få anmärkning för f. i skolan, f. under kristendomslektionen.* *Värför f. tämligen ogenerat kunde bedrivas, om man så gillte.* *Han sökte vid själva studentskrivningen i en kniv lämna några uppgifter åt en kamrat, men f-et uppdagades, och de skyldige fingo lämna salen.* *Läckas klara sig genom, med f.* **2**) *(Jag tål) inget f. i spelet!* *Inte tåla f.* *De ä f.!* **3**) *Valfusk.* *F. med valsedlarna.* **4**) *Han är tämligen känd för att vilja bedriva f. med sina varor, sina viner.* **B**) Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn. A**) **I**. **1**) fuskari, fuskande, klåperi; (avsiktligt) slarv, vårdslöshet, oordentlighet; oskicklighet; **2**) fuskarbete, fuskverk, illa l. bedrägligt gjort l. utfört arbete, halvgjort l. dåligt l. uselt l. undermåligt l. mindervärdigt arbete, klåpararbete, maschverk; **II**. (små skolpojks) knep, (fula) manipulationer (t. e. bakom lärarens rygg l. med en vara), fuffens, svek, bedrägeri, oärligheter; (ibl.) hemligt förehavande, smussel, fuffel. — **Fuskarbete**. -försök. *Ett misslyckat f. -lapp.* Särsk. i skolan. *Lapp där man skrivit upp t. e. årtal ur läxan o. som man i smyg tittar på vid en provskrivning l. för att kunna svara.* *Viskningar eller »fusklappar»* S. Almqvist. *Ha f. Begagna f(-ar).* -**makare**. *En riktig f. som gör fuskarbete l. som fuskar (i skolan).* -**metod**. T. e. i skolbet. *Hade kommit överens med en kamrat om en fin f. -system.* *Ett sinnrikt f. -verk.* *Att vilja framvisa ett sådant f.!* *Hela riksbbygget tycks nästan, fortfar talaren, kunna betecknas som ett f.* **Syn.** se fusk A I 2.

— **Fusk**a, -ade, -as; [-ning; med plur.; -ningsförsök, oftare »fuskförsök»]. Jfr fusk. **A**) Enkelt. **I**. I fråga om arbete o. d. **1**) Egentl. *Här har snickarn tydligt f-at (med arbetet), det är en stor spricka i ldbottnen.* *Det hela var ett jättefusk: man hade f-at med grunden, f-at med materialet, som delvis var dåligt, delvis gått till andra ändamål, och till slut till även med utbetalningar.* *Ingen tordes f-a varken med kvast eller tvaga, när husmodern var i närheten.* *F-a i sitt arbete.* **2**) Friare. **a**) Om äldre fhdn (skrattiden) l. med anspelning där-

på. *F-a i ett yrke, i (en) annans yrke (utan att tillhöra skrdet, utan att vara mästare).* **b**) *Nå, men vad i all världen skall man kunna någonting helt för?* *Att kunna f-a i allt, det är just knuten Dan.* *F-a i ngns hantverk* även bildl.: lägga sig i l. ta befattning med ngt som egentligen tillkommer en annan. *Spelar du piano också?* — *Nej, jag bara f-ar lite (i det).* *F-a i snickaryrket.* *F-a en smula med att skriva vers.*

II. I skolan, i spel, vid val, i handel m. m. **1**) *Jag tror, du f-ar har boken öppen, ser i översättningen l. d.* *Det blev bevisat, att han f-at i skrivningen, han hade sett på kamratens tema och skrivit av.* *Han f-ade på alla sätt skolan igenom, men det hämnade sig i studentexamen.* *Sätta f-andet i system.* **2**) *F-a i spel.* *F-a i kort(en).* **3**) *F-a med valsedlarna, vid rösträkningen.* **4**) *Han f-ar gärna och blandar upp sina prima varor med sekunda, när han vågar.* **B**) Ssgr hänföra sig även till subst. »fusk» o. stå under detta. **Syn. A**) **I**. **1**) göra dåligt l. underhålligt l. oskickligt arbete, göra ngt illa l. vårdslöst l. på fusk, tillåta sig fusk (vid arbetet), klåpa, »kludda», »sudda»; **2**) **a**) utöva yrket utan att tillhöra skräet l. som bönhas; **b**) småsyssla (med), arbeta (med ngt) för nöjes skull l. som utbildad l. som amatör, vara amatör (i), roa sig (med); **II**. öva små (skolpojks) knep (t. e. gm att ha boken öppen, med fusklappar osv.); tillåta sig l. göra sig skyldig till bedrägerier l. underslev l. (annat) fusk, »småskoja», förfara svikligt l. svekligt, fara med svek, handla bedrägligt, ha fusk för sig; (ibl.) tumma (på), smussla l. manipulera (med). — **Fuska bort** n, **ihop** se hopfuska, in [n]. **F. sig igenom** i (en) examen. **F. undan** n, ut [n].

— **Fuskar**e, (-e)n, -e; [-aktig]. *F-e i ett yrke* både i skräbet. (jfr fuska A I 2) o. friare. *Jag är bara en f-e.* *Du har då varit en f-e i hela ditt liv, min kära Karl-Niklas.* *En f-e och latmask alltifrån sin första skoltid.* **Syn.** bönhas; klåpare, dålig arbetare, stympare, sudder. — **Fuskeri**, (-e)t, -er. *Något slags f. med byggnadsmaterial, som han kom fast för.* *Det är en firma, som jag varnar dig för; deras varor ä bara f-er.* **Syn.** fusk; fuskverk. — **Fuskig**, -t, [-are]. Sälls. Dålig, klumpig, gjord på fusk, illa gjord, slarvig.

Fustanellia, -an, -or. Kjortelliknande o. veckrikt albanesiskt o. nygrekiskt mansplagg av vit glättad vävnad (tillhör nationaldräkten).

Futil, -t, -are; -itöt (plur. vanligare än sing.). Futtig. Jfr d. o.

Futtig, -t, -are; -het (med plur.). På grund av en f. politik och brist på nationalitetskänsla. *Entusiasmen övervinner alltid en mängd små och f-a synpunkter Gus-*

tav Sundbärg. *Finner sanningen ointres-sant, omständlig, naken och f.* Per Hallström. *Bära sig f-t åt. F-t beteende. Finna sin f-a fröjd i att klanka på allt och alla* Hj. Bergman. *Denna f-a rådsla. Sälja sin själ för f-a hundra kronor, för den f-a sum-man av ~. Hur småstadsf-t allting tog sig ut där nere* Ejnar Smith. *Småfuttig. Vi glömma alla skuggsidor och f-heter och ~.* **Syn.** småsint, småsinnad, småaktig, lumpen, usel, liten, ringa, (högst) obetydlig, som saknar allt värde, mindervärdig, ömkligt liten), klen, 'fattig', ynklig, oansenlig, obetydande, torftig, futil; (ibl. mer l. mindre nära:) simpel, föraktlig l. ock knusslig, gnidig, njugg; (f-heter:) strunt(saker), lappri(saker), obetydligheter.

Futuräl, -t; -form. Jfr futurum. *F. bety-delse. F-a former.* — **Futuri'sm**, -en. En litterär rörelse grundad i Italien omkr. 1908 av författaren F. T. Marinetti o. sedan spridd även till de bildande konsternas område. Vill frigöra sig från tradition o. natur o. återge utan att stöda sig på naturen alla de intryck (själsliga o. kroppsliga) som i ett kort ögonblick strömma genom själen. Rörelsen, som knappt kan sägas ha ngn representant hos oss (Gösta Adrian-Nilsson går åt det hållet), är redan på återgång. *Leve f-en! Leve Marinetti! F-en, denna framtidsbarbarism, som står fiendlig mot all kultur utom den mekaniska.* **Futuri'st**, -en, -er; -hövdig; -målare; -poet; -isk. Jfr föreg. *F-erna på krigsstigen* 1910. *F-målarnas manifest* 1910. *Österlings essä Fisk antologi, 1912. En tavla med fisk i innehåll i kubistisk dräkt.* — **Futur|um** (grav); -et l. -um, -er l. -a; [-um]form. Tempus (tidsform av verbet) för tillkommande tid. *Svenskan bildar f-um genom omskrivning (t. e. kommer att l. skall resa). F-um simplex eller enkelt f-um (jag skall resa) och f-um exactum eller fullbordat f-um (jag skall hava rest). Presens ersätter i svenskan ej sällan f-um, t. e. 'Jag reser i morgon'.*

Fux¹, -en, -ar. Sälls. för 'skolfux'. Kan möjligen ansluta sig till följ. **Syn.** pedant(isk lärare).

Fux², -en, -ar. Rödlätt häst ('rävröd') med man o. svans antingen av samma färg som kroppen l. ljusare. *Olle har varit på benen en god stund och gått ner i stallet, fått upp drängen och ryktat f-arne* Strindberg. *Körmästaren Söderberg hade ett vackert sick-sack-sexspann av f-ar och skimlar, som ~. Sot, guldfux.* — **Fuxfärg**; -ad, -röd, -tt. Om hästar. *Ett vackert andalusiskt fuxrött sto.* — **sto.** — **Fuxig**, -t. Sälls. Om häst. *Ett f-t sto* P. J. Rösio.

Fuxsvans; -såg. Snick. o. d. En kort ospänd bandsåg med handtag (bladet avtar vanl. i bredd mot spetsen). Kallas även 'fogsvans(såg)'; jfr d. o.

Fy, interj. o. ibl. subst. (-et, -n). Uttrycker vämjelse, vedervilja, avsky, harm, missnöje, ovilja. Ofta varnande o. tillrättavisande. **1)** Huvudanvändning. Interj. **a)** *Fy!* du borde skämmas!; både till människor o. djur (t. e. hundar som vilja hoppa upp på en). *Fy en så(da)n stank!* *Fy så tillställt jag är;* och *jag som skulle gå bort!* *Fy(,) va du ä full!* *Fy, va fick jag i munnen?* *Fy så du bär dej åt!* *Fy, fy, inte sura!* *Fy då, inte göra så där!* till barn. *Fy baj!* till barn. *Fy skam på dej!* l. *Fy skäms!* l. *Fy skäm ut dej!* *Fy dej, va du ä otäck!* *Fy, inte bitas!* till hund, katt, häst l. d. **b)** Ofta i svordomar. *Men fy för den sure vad ~* Aug. Nilsson Kabbarp. *Fy sjutton, katten!* *Nej, fy för sjutton gubbar.* *Fy fan, Prahm, ä du en sån kruka!* *Nej, fy tusan.* **2)** Subst. *En sådan framställning kan endast besvaras med ett kraftigt fy.* *Ropa (sitt) fy (åt ~).* **Syn.** usch, isch, tvi, ibl. hu l. uff. **Fyrop.** Blandade f. och bravo-rop. **-skam** (grav l. akut). Ofta skrivet med bindestreck l. också som två ord. Ngt vard. *Och de ä inte fyskam de inte* Runar Schildt; = inget att rynka på näsan åt, inte dåligt, riktigt bra, det skäms inte för sig.

Fyk|a, fök, fukit. Ldls., t. e. södra Sverge. *Och f-er släattsanden och ryker stadsröken ~* Ossian-Nilsson. **Syn.** flyga l. fara omkring i luften, yra, svepa(s omkring); ibl. häftigt snöa under storm o. oväder.

Fylax (akut); =; predikativt adj. Vard., skämts. *Eller är det jag, som är »fylax» och ser i syne?* Kasper 1891. *Leila, som blivit fullständigt f. efter all inmundigad sprit* om en hynda som fått sprit mot ormbett. **Syn.** drucken, se full (A III).

Fylgja (-gja); -an, -or; -eartad; -atro l. -etro. Enligt fornordisk tro ett övernaturligt väsen som ledsagade människan. *F-or i djur- eller kvinnogestalt. Lejonet mände vara en konungs vålnad eller f-a* And. Fryxell. *Att se sin egen f-a ansågs före båda en snar död.* *Maj Lagerheim, Bådrag till kännedomen om fylgja-tron.* **Syn.** åtföljande osynligt väsen, skyddsväsen, genius, skyddsängel, osynlig ledsagerska o. skyddarinna, 'följerska', (kvinnlig) skydds-ande.

Fylk|a, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). Mest skr. **1)** Ald., mest hist. Egentl. *Ti-digt på morgonen f-ade konungen hären* A. M. Strinnholm. **2)** Friare o. bildl. Nästan endast refl. l. dep. **a)** Närmare l. *I f-ad tropp (om tranor)* Per Hallström. **b)** *F-a sig l. f-as kring en fana, kring en god sak. Då folket som fordontima ~ f-ade sig kring sin hövdig och gjorde landet fritt. Och så f-ades man på Gårdet under förkänslan av att få skåda något hetsande, uppijagande ~.* *Arbetareklassens f-ning till uppbrott* Soc.-

Dem. **Syn. 1)** uppställa (sig) i fylking; **2)** uppställa (sig) m (i slagordning l. till strid), möta (u'pp), samla sig, samlas, flocka sig. — **Fylke** (grav); -t, -n. **I.** Om äldre fhdn i Sverige o. Norge. **1)** Krigarflock, häravdelning. **2)** Huvudbet. Landskap, smårike. *Harald Hårfagre, som samlade de norska f-na till ett stort rike, tillsatte över vart f. en jarl att skipa lag och landsrätt. Det gamla Svea rike, uppkommet utan tvivel genom sammanfogande av några skandinaviska f-n under Uppsalakonungarnes spira Ludv. Stavenow.* **II.** Om nutida fhdn. Mindre vanl. **1)** De norska amten omdöpas till f-n tidningsnotis 1918. **2)** Om avdelning i ordensförening. *F-t Torgny av Vikingaorden i Salt Lake City.* **Fylkeskonung.** Jfr fylke I 2. *Ingjald Illråde som enligt sagan bragte om livet ej mindre än sju kringboende f-ar. En landshövding är ju i sitt län ~ ett stycke f., kunde man säga.* — **Fylking.** -en, -ar; -aspet [l. -aspet] l. -sspets m. fl. Mest om fornnordiska fhdn, men även friare. Kil- l. viggformig slagordning, svinfylking. Bildl. även t. e. om vildgässens 'kil' vid flyttningen. *I spetsen för l. av kung Rings f. gick ~. Uppställa sig i, bilda f. Bilda en f. I vad mån studenterna [i Finland] ~ haft förmånen gå uti f-aspeten och ~. I en f-här Erik Palm.*

Fylla', -an, -or. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. Ifråga om rusdrycker. **1)** Rus o. d. *I f-an (och villan). Den allmänna f-an. Ta sig en f-a. Lite f-a någon gång, gräl, kiv, avund och andra små mänskliga svagheter Strindberg.* **2)** Suppille. *Vid nationsf-orna W. Swahn.* **II.** Sälls. för en del ssgr som 'bukfylla', 'skedfylla' o. d. **B)** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet 'fylla' l. till 'fylleri'. Den vanliga ssgrformen är *fyll*, som dock i allm. växlar med (ofta tydligare) *fylle*. **Syn. A) I. 1)** rus, fylleri, 'hyra'; **2)** supkalas, suppille, fyllkalas, hippa, sveyck. — **Fyll[e]bobba.** Dels om 'supfinne', dels om supig l. full karl l. kvinna. **-bytta.** Blott ldl. Supig l. full karl l. kvinna. **-bult,** -en, -ar; -sansikte m. fl. Blott om karlar. *Skepparn var en (gamal) f., som man aldrig kunde lita på. En ohjälplig f. Med stora glosögon i sitt fyllbultsansikte.* **Syn.** fyllhund m. fl. (se de föreg. o. följ.), supüt, fullgubbe, full gubbe. **-bänk;** -sbord. Skämts., studentikost. *Efter supén bildades fyllbänk, och förste kurator öppnade talens rad man bänkade sig kring det långa nationsbordet som var dukat med bälur och glas o. allt som behövdes. Ett solat fyllbänksbord Nils-Magnus Folcke.* **-finne** oftare 'supfinne' l. 'fyllbobba'. **-gubbe.** Mest med -e. Sälls. för 'fullgubbe'. *Riktigt trevliga gamla fyllgubbar, som stodo i köket och lullade Hj. Bergman.* **-hund.** Blott om karlar. *Gud*

bevare mig att bli en sådan fyllhund på gamla dagar Runeberg. Han var en riktigt fyllhund. **-kaja.** Både om karl o. kvinna. *Jag stackars gamla fyllkaja. Nu begravs den fyllkajan John Brown G. Hellström. Din far; den fyllkajan.* **-kalas** suppille, jfr fylla'. **-käring.** **-puppa** o. **-racka** bägge om såväl karl som kvinna. **-sjuk;** -a. Sjuk av l. efter ett rus. *Vilket var hans patent att motarbeta fyllesjuka W. Swahn.* **-skräl.** Fyllskräl på vägarne P. J. Rösio. **-so.** Både om karl o. kvinna. **-svin** o. **-tratt** båda mest om karl.

— **Fylla'**², -de, -t, -as. **A)** Enkelt. **I.** Egentligare. **1)** Efter att ha f-t sin kruka med vatten gick hon åter uppför backen. *F-a vin i glasen. F-a glasen med skummande champagne. F-a ngt till brädden, till randen, till hälften. F-da bägare. F-a vin på buteljer, på fat. Är kaminen f-d för natten? F-a koks, kol på kaminen, olja på lampan. F-a fickorna med allsköns rara saker. F-a sina flickor med nötter. Så mycket, att jag därmed kunde f-a en hel koffert. En skrubb, alldeles f-d med gammalt skräp. Båten f-des (småningom) med vatten och sjönk. F-a en ballong. En blåsa f-d med luft. Man höll som bäst på med att f-a med grus och stenar en trädgårdsdamm, som skulle läggas igen. (Låta) f-a en (ihälig) tand. F-a ett hål, en öppning. 2) Även med saksobj. o. refl. *Få ngt som (verkligen) f-er (magen). Ord f-a inte magen. F-d mage lockar till överksamhet. Det f-er inte mycket! Så mycket, att det kan f-a en hel koffert. Frun var så tjock, att hon ensam f-de hela soffan. F-a sig med mat och dryck. Jag behöver något f-ande. 3) Se, hur seglen f-as av vinden, hur vinden f-er seglen! *F-a ett segel, seglen sjöv.: falla av l. brassa så att seglen stå fulla. 4)* Åter f-a sitt lager. *F-a de tömda förråden. 5)* *F-da ax (väl) matade. Nötterna ä nog inte f-da än (full)matade. F-da blommor dubbla jfr dubbel A II 4.* Märk även kökstermer som: *F-dagäss* fyllda med färs. *F-da fettisdagsbullar* fyllda med mandelmassa (o. inkråm). *F-da karameller* med ngn mjukare massa inuti. **6)** *F-a ett papper med sina kråkfötter, med utkast, med gubbar. 7)* *F-a botnen (på ett broderi, kring själva mönstret). På f-d botten. 8)* *Gator och torg f-des av uppretade folkhopar. Salen f-des alltmör, så att de sist komma fingo stä. En fulltalig och feststämd publik f-de salen, när ~. F-a(s) till sista plats. Halv-, överf-d. 9)* Märk särsk. den vard. bet. 'fa (sig) med sprit'. *Den fula, nu lyckligtvis föräldrade oseden att vilja f-a sina gäster, så att de bli redlösa.***

II. Friare o. bildl. **1)** *F-a alla kök med sitt skvaller. Överläsningens sömniga surr f-de luften. F-a ett helt brev med sina klagovisor. Uppsatsen f-er säkert ett ark. Ope-*

ran, stycket f-er en hel aften. Jag har tillräckligt (att säga) för att f-a tre timmar, om så skulle vara. För att f-a tiden, f-a en ledig stund. 2) Skr. Tanken f-de honom med fasa, oro. F-as av fasa vid tanken på ~. 3) Om ålder. Han f-er 30 år den tjugonde. Vid knappt f-da tjuguet år. Han var 60 år, nys f-da. Det är bara jag, som aldrig får vara med, fastän jag är tolv år f-da. Han f-er år om måndag har (sin) födelsedag. 4) Utfylla l. uppfylla o. d. a) För att f-a antalet, summan. F-a bristen. Boken f-er en lucka (i vår populärvetenskapliga litteratur), ett länge känt behov. F-a de värsta luckorna i sin bildning. Antaga andra arbetare för att f-a luckorna efter dem som okynnesstreckat. Att även så väldiga samlingar som akademiens kommit att förete luckor, som dels måst med mycken tidsutdräkt f-as av redaktören, dels ~ Nat. Beckman. Det blir svårt att f-a hans plats ersätta honom. Det svenska behovet av dynamoborstar ~ f-es numera helt och hållet genom svensk fabrikation. Först på hösten 1918 torde stabsplatserna kunna f-as. En hel del arbetare, som icke f-a måttet. b) Väl f-a sin plats. F-a sin plats till belåtenhet. F-a sina dligganden, sin plikt. F-a sitt ändamål, sin bestämmelse med person- l. saksobj. Och f-de glansfullt Corneilles, Racines och Voltaires hjälteroller. En fanns emellertid, som f-de båda dessa villkor.

B) Ssgr med rusbetydelsen hänföra sig oftast lättare till subst., se ovan fylla. Märk särsk. att 'fylld' som sista ssgsled i stor utsträckning brukas till nybildning (t. e. oro(s)fylld, den snöfyllda luften osv.). Ofta ha ssgr på -fylld en 'tillfälligare' karaktär än de på -rik o. -full. Jfr d. o. (t. e. full B II 1 c). **Syn. A) I.** uppfylla *n*, stoppa full *n*, hålla full, fullproppa *n*, slå l. hålla (i *n*, till brädden), ifylla *n*; fulllasta *n*, ladda, lasta, iproppa *n*, istoppa *n*; överhoppa, överlasta, rikligt förse (med), råga, 'späcka', mätta; (upp)stoppa (*n*), vadera, (full)packa (*n*); tillstoppa *n*, (till)täppa (*n*); förse med nödigt förråd; färsera, späcka, förse med fyllning; berusa, narra att dricka för mkt (sprit); **II.** uppfylla *n*, uppta(*ga*) *n*, utfylla; besätta; (fullt) ersätta, avhjälpa, tillfredsställa, ibl. fullständiga; uppfylla, sköta (på ett gott sätt), fullgöra, bekläda.

— **Fylla i *n*, igen *n*, på *n*, upp *n*, ut *n*.** — **Fyllkraftig.** Handels. Fjädern är ny, ren och fullspitad, torr, mycket f., färdig att lägga i dynor. -maskin t. e. för ifyllning av pulver i paket. -massa. Särsk. handels. T. e. Elastisk f. för hjulringar. Som f. i celluloid, albumin, gelatin etc. F. i sigillack. F. till (choklad-)praliner, karameller, fettisdagsbullar. -pen-
n|a. Dr Stille klottrade tankspritt med

f-an på notisblocket A. Klinckowström. Ty de ha ~ f-or fastsittande i rockfickorna Alb, Engström. **Syn.** reservoarpenna. -slang. En träring för fästande av f-en [till ballongen] Nord. Fam.^a

— **Fyllar|e, -(e)n, -e.** Mest som sista ssgsled. Både person o. sak. T. e. I., på f-e. Bandf-e krigs. (för patronband till kul-sprutor). Parkers »självfyllare» om en fyllpenna. — **Fylle, -t. I.** Huvudbet. Om månen. När månen är i sitt f. dvs. då hela den mot jorden vända skivan är belyst, då det är fullmåne. Som en måne i f-t Strindberg. Innan månen nått, hunnit sitt f. Säll. bildl. När alla åro i sitt f. och i sin fulländning Fröding. **II.** Sälls. bibetydelser. 1) Ett f. av sins emellan på oräkneliga sätt avvikande ~ bildningar Th. M. Fries. 2) Kan begagnas till f. som fyllningsämne. 3) Dö av f. V. Benedictsson. Har suttit två resor i kistan för f. Strindberg. 4) Uttr. 'till fylles' skrives enl. SAOL' blott 'till fyllest', se fyllest nedan. **Syn. I.** fullhet; **II. 1)** (nära:) mångfald, rikedom; 2) fyllning(sämne); 3) fylleri. — **Fylleri, -(e)t, [-er = fyllerimål l. d.]; -böter m. fl. se II. I.** Enkelt. Få plikta för f. och oljud. F. å allmän plats, i tjänsten. Pliktfärd för f. och våldsam motstånd mot polis. Anhållen för f. Under f(-et) begånget brott. Hemfallen dt f. (och dryckenskap). Fernas antal minskas. **II.** Ssgr. De böter, som jämte f-böter kunna ~ åläggas K. förordn. 16 nov. 1841 emot f. och dryckenskap. F-förordningen. Att å f-förseelser hava noggrann uppsikt och ~. F-galenskap delirium, 'dille'. F-lasten. Och fem f-mål. Frodnad. Medan Stockholm sålunda allt fortfarande har lägre f-tal än Boston statistisk term. **Syn. I.** dryckenskap, omåttligt förtärande av starka drycker, (hängivenhet åt) spritmissbruk, ibl. alkoholism; överlastat tillstånd, onykterhet, rus, fylla, fylle. — **Fylleri'st, -en, -er; -näsa.** En gammal obotlig f. Lagstifta mot f-er. Femton f-er inför rättsrätten i dag. **Syn.** för fylleri anhållen; (gammal) fyllbult.

— **Fyllest** (akut l. grav); adv. Mest i smnställningen 'till fyllest' (som ngn gång — dock icke enl. SAOL' — skrives 'till fylles'). 1) Det kan vara till f. att denna gång ~. Göra till f. skr., mindre vanl. Till f. visa ~. 2) Utan 'till'. Skönl. o. d.; äld. Varom är ordat f. redan Fru Lenngren. Kan det ej f. prisa Psalmboken. Jag kan ej f. tacka dig för din vänlighet. **Syn.** (alldes) nog, tillräckligt. — **Fyllestgöra; -ande.** Sälls., äld. för tillfyllestgöra *n*.

— **Fyllig, -t, -are; -het; -hetsgrad. I.** Egentl. Särsk. ofta i fråga om kvinnor. En f. barm Hennes f-a, rödhylta ansikte V. Benedictsson. Och de f-aste kinder, riktiga kyrkängelsäpplen. Rubens' kvinnor med

deras *f-a*, för att icke säga pösande former. De *f-a*, fasta vadorna tydde på en idrottsman. En *f-het* i former, som hos Rubens nästan verkar tröttande. **II.** Friare o. bildl. 1) Sjövä. En båt med *f.* bog mycket rundad. *F-t* förskepp E. Smith. 2) Vinet har en *f.* smak, är blott något för sött i mitt tycke. *F.* i smaken. En *f.* cigarr. [En Sumatracigarr] som med en särdeles fin arom för enar *f-het* och ett behagligt drag. 3) Och de passade även bäst för hennes *f-a* altröst. Hennes röst har blivit *f-are* sen sist. Klinga, låta *f-t*. *F.* ton, klang som liksom fyller örat l. rummet, ger ett intryck av fullhet. Tyvärr var rösten något tunn och spröd och saknade *f-het*. Satserna klingade *f-a* och väl avrundade. *F.* vers. 4) Märk ytterligare. En alltför *f.* framställning som icke spar på ord, icke bespar en några detaljer. En *f.* provsändning. Av opolitisk tillfällighetsdiktning finns ett *f-t* urval Per Hallström. Om man också nu kan se sammanhang och förklaringar i ett *f-are* ljus än då Ruben Berg. Utställningen ger intryck av *f-het* och är representativ. **Syn. I.** 1) (väl) avrundad, rund(ad), svällande, en smula fet, fetlagd, frodig, knubbig, trind, pösande, yppig, köttfull; **II.** 1) mkt rundad, svängd, buktig; 2) kraftig, 'rik', 'mogen', mustig; 3) (ren o.) klangfull, fulltonig, 'rik', (ibl. nära) stark l. djup l. metallklingande l. metallisk; ibl. väl utfylld; 4) rikhaltig; utförlig, bred, omständlig, ordl. detaljrik; (ibl. nära) uttömmande, representativ.

— **Fylln[a]**, -ade. Vard. Vanligare är ssgn 'f. till'. Men om alla *f-a* lika Ernst Josephson. **Syn.** bli full l. rusig osv. **Fyllna till.** Vard. Under kvällen *f-na* pricken till och ~ Emil Norlander.

— **Fyllnad**, -en, [-er]. Mest i obest. sing. som abstr. o. särsk. efter 'till' l. 'som'. **I.** Mest abstr. Utan plur. 1) Vid stark *f.* [av urinblåsan] E. Müller. Överfyllnad. 2) Till *f.* för Edert lager handels. Till, såsom *f.* i summan. Ett extra anslag till *f.* i hemliga utgiftsmedlen. För *f(en)s* skull. Att låta av tillgängliga medel förskjuta erforderlig *f.* Blott tjäna till *f.* Ordet står (där) blott som *f.* i versen. Ut, påfyllnad. Spaltfyllnad även konkr. Versfyllnad. **II.** Ibl. med plur. Grus som icke lämpar sig till *f(er)*. **Syn.** (ut)fyllning, utfyllnad, påfyllnad, fyllande; (fyllnads- även:) tilläggs-, bihangs-, efter-, supplerande, kompletterande. — **Fyllnadsanslag**, -arbete i flera bet. -**belopp**, -**bokstav** t. e. om bokstav som ej uttalas l. i chiffer om bokstäver som vid tolkningen ej skola tas med. -**borgen**. Bankterm. Sådan borgen då som säkerhet lämnats realhypotek men därjämte ngn förbundit sig att ansvara för förbindelsens fullgörande. -**ed**. Lagt. Ed

som part själv får avlägga för att fylla beviset. De sällsynta undantagsfall, då *f.* får avläggas. -**foder**. Lant. [Vissa sädeslag] lämna ett värdefullt *f.*, stråfoder, vid sidan om andra mer kraftiga fodermedel B. Jönsson. -**färg** komplement(är)färg. *F-er*, som, om de blandas, ge vit färg. -**gods**. Ofta bildl. Och så behöver vi lite (lättare) *f.* för nöjesspalt lite spaltfyllnad. -**grad**. [Olika stor] efter olika *f.* -**häfte** supplement(häfte). -**jord**, -**last** för fartyg. -**likvid**, -**massa**. Genom tillsats av någon *f.* -**material**, -**materiel**. *F.* av bly. -**ord**. Ord till versfyllnad, infickat ord, småord. -**pension**. Den del av pension som utgår av statsmedel då återstoden bestrides ur enskild pensionskassa. Även friare. Magistraten har beslutat ingå till lönenämnden med framställning om *f.* åt rådmän H. -**prov** o. -**prövning** efter avlagd realskoleexamen; efter studentexamen; efter filosofiska universitetsexamina (i detta fall officiellt 'efterprövning', jfr efterpröva). -**rätt** kok. -**sten**, -**stämma**. Mus. Icke melodiförande stämma (i flerstämmig sats). -**summa**, -**tillägg** supplement. -**val**. T. e. då vid riksdagsmannaval av en l. annan anledning i ngn valkrets icke valts riksdagsmän till föreskrivet antal; kompletteringsval till jury; f. efter avliden stadsfullmäktig. -**vis**, adv. Skr. Stå där blott *f.* -**ämne**. Bämne som man blott tar för att få det för examen bestämda antalet ämnen.

— **Fyllning**, -en, -ar; -sgrus; -sjord; -ssen. Märk särsk. mer konkr. användning. T. e. 1) *F.* under golvet, ute i sjön. Bara inte vattnet har trängt in i *f-en* (under golven). *F.* i murar. Sten-, jord-, faskinfyllning. Vägfyllning. 2) *F-en* i kuddar, dynor, stolar stoppning. 3) Rumstermometer ~ med kvicksilver- eller spritfyllning samt ~. 4) Kok. o. d. Stekt gäs med *f.* av kastanjer Hagdahl. En smördegskaka med *f.* av fruktmos. Chokladhattar med (vanilj)fyllning.

Fyllo/xer[a] (-å; akut); -an. Phylloxera vastatrix dvs. vin(ranks)lusen. Innan vingårdarne härjades av *f-an*.

Fylogeni (-g l. -j-); (-e)n; fylogenetisk. Jämförande embryologi, växt- o. djurstammarnas utvecklingshistoria. **Fylogenetiska** spörsmål inom gymnasiets zoologiundervisning.

Fynd, -et, =. Abstr. o. konkr. 1) Egentl. Lysa *f.* eller hittegods Lagen. För underlåtenhet att vederbörigen bekantgöra *f.*, liksom för dess förtigande för ägaren stadgas straff i strafflagen. Anmäla *f-et* hos landsfiskalen. Varvid han gjorde ett *f.* av en portmonnä, innehållande ~. Botaniska *f.* De nyaste papyrosf-en. Ett för vetenskapen viktigt *f.* Arngrim Bärssärks tankar an-

gdende ett f. i jorden. *Fasta, lösa (forn)-fynd, lösfynd.* Ovanligt fina f. gjordes även vid utgrävningen av ~. *F*-en vid Vendel, Vendelsf-n. *F*-et bestod av ~. *Trakten* är rik på f. från vikingatiden. *F.* av fornsaker, *fjorn(saks)fynd.* *F.* av malmstreck. *Skepps-, sjö-, botten-, strand-, moss-, grävningss-, grav-, växt-, fossil-, skattefynd.* **2)** Friare. Det var ett gott, ett lyckligt f. Där gjorde du ett gott f. Göra ett opdräknat f. Det där var ju ett riktigt f.! Formen för framställningen är ett verkligt f., ett synnerligen lyckligt f. *Tankefynd.* **Syn. 1)** finnande, upphittande; det funna, ngt upphittat, hittegods, påträffat gods, skatt(er); upptäckt; **2)** oväntad förmån, (gott) kap, en Herrans l. Guds lycka, en Guds gåva, ibl. lyckträff; (gott) påhitt, lyckat påfund, praktig utväg, ypperlig idé, ibl. 'grepp'. — **Fyndfattig**; -dom. Särsk. om fornfynd. *F*-are socknar. Den skenbara f-domen. — **förande**, =. Arkeol. o. d. Ett f. lager Å. Stavenow. — **gruva.** Bildl. Bland annat hänvisar han då till den f., som utgöres av våra dialekter O. Otelin. Som för fackmannen är en f. — **lista.** Selanders och Bryant-Meisners f. från Möja Erik Almquist. — **lös**, -t. Arkeol. o. d. Av tre undersökta stensättningar befunnos två f-a Hanna Rydh. — **ort**; -sförteckning. *F*-er för *Trapa natans* ~. *F*-en är belägen 4 km. från Storsjö kyrka. En f-sförteckning följer i slutet av uppsatsen Carl Malmström. — **plats.** Öster om f-en går en [lapsk] flyttningsväg fram sedan urminnes tider. — **rik**; -edom. Ofta arkeol. Kanske vår f-aste trakt. På grund av f-eden och ~ B. Thordeman. — **rätt** även = inmutningsrätt. — **tom.** Skr., mindre vanl. Arkeol. o. d. [Dessa landskap, som nu äro] så gott som f-ma.

— **Fyndig**, -t, -are; -het (med plur. i bet. 2). **1)** Huvudbet. **a)** Han är snabbtänkt och f. *F.* och förslagen. *F.* i svar. En skicklig och f. berättare. En f-het, som aldrig är förlägen om medlen. **b)** Hos Stagnelius är uppfinningen ~ f-are och den symboliska åskådligheten större Fr. Böök. Bättre få ord och f-a än många och myndiga. Kvicka och f-a ordlekar. Ett f-t svar. *F*-t uttänkt. En f. utväg. Ett f-t påhitt. Ett mycket f-t sätt att ~. En ovanligt f. och nätt liten barnleksak. De små sagorna äga både f-het och behag. **2)** Fackl. bibet. Bergs. Motsatt 'ofyndig'. Som innehåller (brytvård) malm. *F.* del av berget. *F.* malmgång. En f-het, som hittills icke tillräckligt utnyttjats. En art brännskiffer, som förekommer i oerhört stora f-heter. Kismalmf-heterna i Vilhelmina. **Syn. 1)** fintlig, (snar)rådig, som lätt finner (på) råd l. utvägar, uppfinningsrik, idérik, (ibl.) skarpsinnig, 'listig', förslagen, snarfyndig, kvicktänkt, slagfärdig, pigg, snabb (i uppfinningen, i

repliken osv.), påhittig; sinnrik(t uttänkt), behändig, välfunnen; (ibl. nära) slående; (f-het ibl.) uppfinningsförmåga; **2)** malmförande; (f-het:) malmanledning(ar), malmgång(ar), malm sådan den finns i berget l. i jorden, malmförekomst.

Fyr¹, det-kön. Va har ni för f. för er? Han har något f. för sig igen, förstås. Ha tusen f. för sig. Att vi inte hade varit ute på något f., som ~ vi behövde ångra E. Lieberath. Talgoxens f. på fönsterblecket Karlfeldt. Driva, hålla f. med ngn mindre vanl. **Syn.** gyckel, skoj, nojs, (roliga) upptåg, streck, fuffens, skämt, gäckeri. — **Fyrig**, -t. Blott ldls. (t. e. Skåne). Uppsluppen, munter.

Fyr², -en l. -n, -ar. Mest i obest. sing. med ngt beskrivande l. karaktäriserande adj. En flink f. En ung och rask f. En glad f. Han var en lustig f. och ~. En frispråkig f. stannade plötsligt och ropade ~. Drängpojken — en kvick och brunög f. — står i drängkammaren ~. Jag spanar väl ut någon underlig f., / som brinner av samma låga Ossian-Nilsson. En ståtlig f., har sett sig om, / och artig mot damerna, vart han kom V. Rydberg, Faust. En lång, gånglig f. av svärbestämbar ålder. Men Mats var bara en liten f. S. Lagerlöf. **Syn.** (lustig l. rask l. flink) pojke, gosse, 'gynare'; (rask) yngling, ung man, karl, krabat, ture, sälle; (ibl. nära) vildbasare.

Fyr³, -en l. -n, -ar. Skulle även kunna betraktas som två ord. Med fyr³ sammanförs ofta fyr⁴. **I.** Blott i obest. sing. i kommandon. Ge fyr l. blott Fyr! **II.** Mest fackl. l. ock ldls. (särsk. syd- o. västsvenskt). Som första ssgsld allmänare. Dels om eld, dels om eldstad o. eld (t. e. under ångpanna), dels även om eldstaden enbart l. om värmeapparat o. d. **1)** Eld. Göra upp f. Envisades att söka tända f. i spritköket trots gir och stampningar Alb. Engström. Veman gjorde f. i spiseln Alb. Engström. De ä dåli(g) f. i spisen brinner dåligt. Huru brasan i vrån tog f. och ~ N.-M. Folke. Sticka f. l. tända f-en särsk. ifråga om ångpannor o. hårdar. Medan elden dånade i full f. E. Didring. [Periodiska kalkugnar] eldas med direkt f. på ugnsbotten. Och din pipa skulle hålla f-en bra mycket bättre, om ~. **2)** Eldstad o. d. (jämte eld). Rensa f-en E. Smith. *F*-en under en ångpanna. Brann det icke i f-en på loket efter olyckan? Då briketterna ha benägenhet att falla sönder i f-en. Sker upphettningen i en kolfyr ~. Varmapparat (fyr) för pressjärn. **3)** Märk särsk. det bildl. uttr. 'f. och flamma' (hos Runeberg interjektionellt, i Gamle Lode). En själ av f. och flamma Per Hallström. Han är f. och flamma alltigenom Ruben Berg. Självt alltid f. och flamma, satte han glöd och fart i oss

O. Ottelin. *Samuel Fallenius var i f. och flamma* Joh. Nordling. **Syn. I.** eld(givning); **II. 1)** o. **2)** eld(en under en ångpanna), (eld)brasa; ibl. eldstad, hård, fyrbox; **3)** (f. o. flamma) eld o. glöd; brinnande, upptänd, (i) eld o. låga l. lågor.

— **Fyrask.** Om äldre fhdn. *I f-en förvarades stölet, flintan och fnösket.* -**boll.** Om äldre fhdn. *Flammande f-ar kastades från slottsvallarna över taken* V. v. Heidenstam. **Syn.** brandboll, fyrkula. -**box;** -**tak.** Fackl. Eldstad hos ångpannor (särsk. av lokomotivtyp). *Att branden uppkommit av elden i f-en.* -**fat.** Mest om äldre fhdn. Fotvärmare, glödfat; ibl. = glödpanna, fyrpanna. -**hål.** Tekn. Hål i ugn l. spis varigom elden får framtränga. [*Denna ugn*] är nedsänkt i marken, och i st. f. valvet lägges ovanpå det satta teglet ett dubbelt flatskift av tegel, vari beslagen till f-en insätts Nord. Fam.² -**kol.** -**kommando.** Till fyr³ I. Krigs. *Och att intet f. givits av någon officer.* -**krans.** Om äldre fhdn. En 'brandring' använd mot den anstörmande fienden vid belägringar. -**kula.** Om äldre fhdn. Mindre vanl. för 'fyrboll'. -**panna.** Om äldre fhdn. *Att man ännu i slutet av 18:e årh. nöjde sig med en öppen stenkolseld i en gryta eller s. k. fyrpanna på taket av ett torn eller ~.* Även för värmning av mat m. m. Jfr fyrfat. -**patron.** Krigs. Antändningsmedel vid modärna artilleripjäser. *Vid f-en sker antändningen genom slag.* **Syn.** tändpatron. -**pil.** Om äldre fhdn. Brandpil, brinnande pil. -**rör** o. -**skruv.** Krigs. Antändningsmedel vid modärna artilleripjäser. -**sticka.** Äld.; om äldre fhdn. *En gumma, som kom med en f. V. v. Heidenstam. Men då de tänt på en f. och ~.* -**stickning** tändning av elden under en ångpanna; jfr 'sticka fyr'. -**ugn.**

-**verka**, -ade. Bildl. Sälls. *Han liknar till en viss grad Tegnér i sättet att f-a med infall och bilder* Fröding. **Syn.** avbränna n. fyrverkerier, tända lusteldar, 'blixtra' o. d. -**verkarje**, -en l. -n, -e; -kär (numer blott hist.). Nu endast 'en som förfärdigar fyrverkeripjäser'. Före 1876 fanns inom hären en f-kår som hade att göra med ammunitionstillverkning; den har nu uppgått i artilleriet. *Använt som tändmedel av f-e m. fl.* Ekenberg-Landin. -**verkeri**, -(e)t, -er; -arbete m. fl. se II. Dels om tillverkning l. förbränning av raketer, solar, eldhjul o. d.; dels om fpjäserna själva. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Krut spelar en stor roll i f-et. Det blir f. vid Flustret i kväll. Bränna av ett (stöttigt) f. Ett brokigt, ett lysande f. Krigs-, lustfyrverkeri. Kinesiskt f. utan krut* Gos-sarnes lekar. *Leksaks-, salongsf-er.* **2)** Bildl. *Ett helt f. av kvickheter. Ett ord- och färgfyrverkeri* Math. Feuk. **II.** Segr. *F-arbeten samt bengaliska tändstickor, knallsignaler,*

knallpulver och smällare Tulltaxan. *Grundelementet i f-artiklarna utgöres av de s. k. satserna, som ~.* Granna f-eldar även bildl. *F-konsten förekom som lustfyrverkeri i Europa bevisligen redan på 1300-talet; i Indien och Kina går den nog tillbaka till tiden före vår tidräkning.* F-laboratorier få ~ anläggas endast inom vissa avstånd från städerna. F-pjäser få icke postbefordras. F-pjäser i och för signalering. F-pjäser som bengaliska eldar, lysare, eldregn, svärmare, raketer, romerska ljus, bomber, eldhjul, solar, kaskader osv. F-satser pulverformiga blandningar av lätt brännbara ämnen, syreavgivande ämnen o. vanl. även ämnen som skola färga lågan. *Icke en sprutande f-sol, men ~ en fast och målmedveten konst* (bildl.) Henning Söderhjelm. **Syn.** fyrverkerikonst, pyroteknik, fyrverkeriuppsats, fyrverkeripjäser, (avbrännande av) lusteld(ar).

— **Fyra**¹ av n, -ade, -as; -ning (med plur.). **Fyra på.** Kunde även betraktas som två ord. **I.** Till fyr³ I. *F. på med alla kanonerna, med bägge gevärspiporna.* Även bildl. *Och det var denna gång de frisinade, som fyrade på värst* G. Uddgren. **II.** Till fyr³ II. *Det är förskräckligt, att inte maskinisten kan f. på ordentligt!* Redan tidigt fyrades det på i ångpannan G. Kolt-hoff. *Allt utom era brev ~ lade jag i kaminen och fyrade på.* **Syn. I.** avlossa den ena salvan efter den andra, oupphörligt ge fyr; 'elda på'; **II.** tända (på n), lägga på (duktigt med) bränsle, elda duktigt, driva upp n värmen l. ågan osv. **Fyra under** lägga under (bränsle).

Fyr², -en l. -n, -ar. Sammanförs ofta med fyr³. Mest om (större o. mindre) fyr-torn; ibl. inräknas dock även fyrskepp o. ngn gång lysbojar. *Av forntidens f-ar är Faros den namnkunnigaste. Kullens f., den första i Sverige, inrättades 1560. Tända, släckta f-ar. På höstarna, när f-arna tändas. Skenet från f-en. Ska vi gå upp i f-en ett slag?* Lotsstyrelsens lista över svenska f-ar. *Farnas lysvidd ~ eller det avstånd, varpå f-arna under normala synförhållanden böra synas. Linsapparaten vid Kullens f. Ifall f-en är skärmad med färgade glasrutor. Lysbojen, en slags flytande f. Smärre automatiska f-ar, som upplysa lederna. Trädlösa f-ar snart en verklighet 1920. Fast f. med oavbrutet sken över lysfältet (som dock kan vara delat i olika färger). Fast f. med blänk. Intermittent f. med korta 'förmörkelser'. Blänkfyr blänken kortare än 2 sekunder. Växelfyr med växlande vitt o. färgat sken. En agafyr kan anordnas så, att den, om så erfordras, sköter sig själv under ~ ett helt år eller mera. Hav-, led-, hamn-, farleds-, insegling-, inlopps-, kustfyr. En ~ linsfyr med fast vitt*

sken samt rött och vitt klippsken. *Dubbel-fyr.* **Syn.** fyrbyggad, fyrorn, fyrhus, fyrbåk, fyrrättning; ibl. fyrskepp.

— **Fyrapparat.** Den första roterande *f-en* uppfanns av en urmakare i Marstrand. Maskineri för *f-ens* vridande. — **avgift.** Heter oss hos officiellt 'fyr- och båkavgift'; se nedan. — **belysning.** Förse en farled med *f.* — **betjäning.** — **biträde.** Under fyrmästaren lyda fyrvaktare och *f-n.* — **båk;** — **savgift.** Numer mindre vanl. för 'fyr' l. 'fyrtoern'; snarast ännu om smärre fyrar; ibl. bildl. — **fartyg.** Jfr fyrskepp. Med radiotelegraf försett *f.* Mindre *f.*, som ~. — **folk.** Några ord om lotsar, *f.* och annat. Eller hade *f-et* misstagit sig? — **holme** holme med fyr. — **hus-ingenjör;** — **[s]kontor.** *F-erna* i K. Lotsstyrelsen ha, utom dyrtidstillägg o. d., i lön 5,800 kr. 1921. *F. Lindberg* har skänkt sitt namn åt en fyrtyp, som ~ användes under många år i inomskärslederna Emil Smith. Överfyringenjör. *F-kontoret* en avdelning av Lotsstyrelsen. — **inrättning.** Mest skr., ofta fackl. Den vid kronans *f-ar* anställda personalen utgjorde (1907) 97 fyrmästare, 332 fyrvaktare och 90 fyrbiträden. Fyrmästaren vid Kullens *f.* A. M. Lundin. — **karaktär.** Fackl. Giva fyrljusen olika utseende (»fyrkaraktär») Vår Flotta. Att skapa olika *f-er* eller fyrtyper [fast fyr, blänkfyr osv.] E. Smith.

— **lista.** Fackl. Förteckning över fyrar o. beskrivning över deras karaktär. Lotsstyrelsens *f.* skall finnas å varje svenskt fartyg, som idkar yttre kustfart eller vidsträcktare fart. — **ljus.** Fackl. Förutom *f.* hava fyrskeppen även mistsignalapparater samt ~. Giva *f-en* olika utseende. Ytterst kraftiga *f.* — **lykta.** De [forna] vridbara, på ena sidan förskämda *f-orna.* — **låg[a].** En *f-an* omgivande, rund eller mångkantig s. k. trumma. — **man.** Mest i plur. Forna tiders fyrmän. — **mästare;** — **befattning;** hus. Befälhavare vid större fyrplats på land samt på fyrskepp. Framför namn ofta utan -e. *Avsked* har beviljats *f-en* vid Kullens fyrrättning A. M. Lundin. I *f-huset*, där hennes barndom förrunnit Ejnar Smith. *F-etjänsten* vid Söderarms och Tjörnsens fyrplats sökes av ~. — **och båkavgift;** medel. Avgift för in- o. utgående fartyg för underhållet av fyrar, sjömärken m. m. *F-avgifter* för inrikes sjöfarten avskaffades slutgiltigt 1894, men utgå fortfarande för utrikes sjöfarten. *F-avgifterna* bilda inkomsttiten *fyr- och båkmedel* i riksstaten och äro i den för 1907 fastställda riksstaten beräknade till 1,700,000 kr. — **penningar** fyr- och båkavgift. — **personal.** Fyrmästare, förste man bland *f-en* G. Stenfelt. Danmarks fyr- och fyrskeppspersonal. *F-för-eningens* löneförslag 1922. — **plats.** Vid större *f.* å land. Kronans *f-er* äro [1921]. 413 ~

Vår Flotta. Lärarinman vid Svartklubbs fyrplats' lotsbarnskola. Från min bostad på Ölands södra *f.* K. Kolthoff.

— **sikt.** Fackl. (God) *f.* såges det vara, när natten är mörk och vädret fullt klart, så att fyrarnas sken kunna uppfattas i hela deras lysvidd. — **sken.** Varvid dock *f-et* kan vara olika färgat i olika sektorer Nord. Fam.² — **skepp;** — **sklocka;** — **sliv;** — **spersonal.** Vanligen med fyrtoern försedda ångare. Vårt första *f.* utlades år 1844 vid Falsterbo rev. *F.* utan bevakning. *F-en* [kronans, år 1921] äro ~ 19 med 4 skepp i reserv Vår Flotta. Förutom fyrljusen hava *f-en* även mistsignalapparater samt på några håll undervattens-klockor och radiostationer 1921. Almagrundets *f.* tjänstgör ~ som yttersta insegelings-fyr till Stockholm. Och djupt från sjön en *f-sklocka* klämtar Hans Dhejne. *F-slivet* vid Sverges kuster Ludv. Nordström. — **stat.** Mest i best. sing. *F-en* utgöres av fyrmästare, fyrvaktare och fyrbiträden. — **teknik.** [Agafyren] har åstadkommit en revolution inom *f-en* och inbesparat en dyrbar vaktpersonal Emil Smith. På *f-ens* område. — **toern;** — **sbygge.** Jfr fyr⁴. Gå upp i *f-et*. *F-et* »Långe Jan» på Ölands södra udde. — **typ.** — **vaktar[e];** — **hustru.** På större fyrplatser står *f-en* under fyrmästaren; vid mindre fyrar på land är vanligen en *f-e* befälhavare. *F(-c)* Andersson. — **väsen[de].** För att studera vårt *f.* År 1781 är ett märkesår uti *f-dets* annaler.

— **Fyra²** ut *u*, -ade, -as; -ing.

Fyr⁵ se *fyra*¹. — **Fyra³** -an, -or. Jfr särsk. etta (se I. 1169) o. femma. Siffran o. talet 4. 1) Kan i sing. växla med grundtalet 'fyra'. Har du *f-an*? I. Har du *n:r f-a*? Här står ju tydligt en trea, en fyra och en etta l. tre, fyra, ett. 2) Brukas även om en hel del saker betecknade med talet 4 t. e. hotellrum, husnummer, skolklasser, spelkort, tärnings sida l. föremål med (kvalitets)märket 4. *F-orna* ha lov i dag, men inte vi om skolbarn. Märk särsk. om kapp-roddebåt (fyrårad båt med en man för var åra) l. dess bätlag. *Plats* för 16 åttor och 23 *f-or* Olympiska spelen 1912. **Syn.** ibl. kvart.

— **Fyra⁴**, grundtal. Jfr en o. fem särsk. för ssgr samt fjärde. Tecknas 4 o. IV. Vid uppräknings av de första talen i talserien bortfaller ofta -a. *En, två, tre, fyra, fem* osv. Ordet brukas dels som subst. (även i gen. t. e. *De f-s tecken*), dels som adj. Ersätter stundom ordningstal. Hopskrivs ofta med föreg. o. ibl. med följ. räkneord (för så vitt ej talet skrives med siffror, vkt är vanligast: *Ettusenfyrahundra* l. *Ett tusen fyra hundra* l. *vanl. 1,400*). **I.** Enkelt. 1) Allmänare. a) *Just f. dr (fyllda)*. Föreläsa *f.* dar i veckan, *f.* dar av sju. En *f.*, fem stycken. Livets *f.* åldrar. *De f.* årstiderna.

Under f. år(s) tid. Åka efter f. hästar. F. slags. De f. räknesätten. Idisslarnas f. margar. F. gånger tio år fyrti. Komma f. man högt. Vi spelar väl f., trekarl ä inte roligt. Bo f. trappor (upp utan hiss). F. i bredd, i sänder. En f. tums planka. Sitta med f. kungar i kortspel. b) Fick du den verkligen för f. och tretti? oftare 4.30 kr. Båten kommer kl. f., kommer visst f. och tretti oftare kl. 4; 4.30, ibl. $\frac{1}{2}$ 5. c) Se söndagsbilagan sid(an) f., spalt fem. 2) Märk bl. a. a) Man bör hava en penning lika kär som f. F. ögon se mera än två man behöver vara två (till det l. det, så den ene ser vad den andre möjligen går förbi). b) Jag vill tala vid dig (c) mellan f. ögon tala enskilt, ostört, ensam(t) med dig. Be om ett samtal mellan f. ögon. Inom f. väggar inomhus. Och icke jag fått eget skjul / förrn dess av f. bräder (lagts i min likkista) Esaias Collin. Märk det skämts., ngt vard. Åta, så magen står i f. hörn. c) Hoppa, krypa på alla f. på händer o. fötter. Kattor komma alltid ner på alla f. Vända alla f. i vädret. d) Kok. F. kryddor en kryddblandning: muskott, vitpeppar, kryddpeppar o. nejlikor. II. Sgr ha vanligast fyr-; ibl. enbart fyra-; stundom bägge formerna. Särsk. i ordfognings-sgr där 'fyr' ingår som första led träffas ofta såväl a-form som a-lös form. I en del av de sgr som nedan upptas med formen fyr- kan mer tillfälligtvis även fyra- anträffas.

— **Fyrakt|are**, -ar(e)n, -are; -sdrama m. fl. -arm|ad, -at. *Ett par f-ade ljusstakar. Ngn gång med a-form: Fyraarmede odjur. -atomig*, -t. Kem. *Fyr- till fleratomiga molekyler* The Svedberg. -**axlig**, -t. *Fackl. T. e. Sker transporten i 4 eller 6-axliga vagnar, utgår avgiften såsom för 2, resp. 3, vagnar* Järnvägshandbok. -**bening**, -en, -ar. *Den ena stackars ven efter den andra om hundar. -bent*, =; [-het]. Om djur o. saker. *En f. varelse med horn och klövar. En f. bock till ett gungbräde. Vanliga f-a stolar. -bladig*, -t; [-het]. T. e. *F. blomkrona. F. kniv, propeller. En f. broschyr. -block*. Ifråga om frimärken, fackl. *Fyra sammanhängande märken som bilda en kvadrat. F. av 24 sk. banko, nytryck 1868, 225 kr. -del|a*; -ning. Ofta i perf. part. *Vilka tullen fyrdelas allt efter storleken. Fruktämne f-at. Stora riksvapnet består av en genom ett utböjt guld kors f-ad sköld med hjärtsköld* Lag om rikets vapen 1908. *F-t (eller kvadredrad) sköld. -delig*, -t. Handels. *Karottsats, f., vit eller rosafärgad annons. -dubbel* m. fl. se fyr- l. fyradubbel osv. -**däckar|e**, -(e)n, -e. Sjökrigs. Linjeskepp med fyra täckta batterier.

-**ekr|ad**, -at l. -**ekr|ig**, -igt. Om hjul. *Ett f-at hjul. Även d de bohuslänska hållristningarna finna vi samma f-iga solhjuls-*

tecken Em. Linderholm. -**enig**; -het. 'Fyrhet' i enhet. Sälls. Jfr treenighet. -**fald** m. fl. se fyr- l. fyrafald osv. -**fingr|ad**, -at. T. e. om djur l. om blad. -**flik|ad** l. -**flik|ig**, -igt. Ngn gång även med a-form. T. e. bot. *Fodret sambladigt, f-at, fruktmänt undersittande. -fot|a*¹, -an, -or. Ldl. o. folkl. Ödla. *En och annan »fyrfota» prasslade i det torra fjödlårslövet* A. T. Gellerstedt. -**fota**², =; -djur; -gång; -rörelse m. fl. Adj. o. adv. *Alla f. djur oftare ssg. Sina f. gunstlingar* A. Lundegård. *Deras f. gång är trög, då de känna sig trygga för all fara. Den eldsprutande, f. draken. Hoppa (omkring) f. Han kom f., d näsan hade så när blivi femte foten. Ett nu utdött jättelik f-djur. Övergångar mellan fyr- och tvåfotarörelsen. -fot|ad*, -at. Ngn gång 'fyrafotad'. 1) Även 'fyrfota'. *Sina f-ade vänner. 2) Om vers. Aldrig 'fyrfota'. F-ad jambisk vers. -foting*, -en, -ar. *Jag såg i mörkret inte vad det var för f-ar, som sprungo undan för mig. -färgstryck*. Med plåtar i rött, blått o. gult samt en i svart o. vitt. *Konstnärliga brevkort utförda i f. d extra prima svensk kartong.*

-**gängad** skruv (tekn.). -**hand**; -sspel; -ssättning (fyrhändig sättning, för piano; mus.). Mest om tennis. *Spela f(-sspel) spela fyra x singel(spel). Mer säll. om pianospel (å quatre mains). -hjulig*, -t. Ngn gång med a-form. *Ty sov, det gjorde jag ~, hur mycket än det höga, f-a åbäket [till vagn] krängde och vickade. -horn|ad*, [-at]. *F-ade antilopen* Tetracerus quadricornis. -**hugg|a**. Fackl. *Hugga sten, timmer, virke fyrkantigt). F-et virke. Syn.* (ibl.: fyrkanthugga, fyrslå. -**hålig**, -t. Ngn gång med a-form. *Två st. f-a benknappar. -hänt*, =. Som den-kön ngn gång 'fyrhänt'. *F-a daggdjur om aporna. -händig*, -t. Mus. *Spela (piano) f-t å quatre mains. Stycket är satt f-t. F. sättning. -hörn|ig* o. -**hövdad** se fyr- l. fyra.

-**kant**; -fil m. fl. se II. Ofta särsk. om kvadrat (o. rektangel). I. Enkelt. 1) *Byggt i (form av en) f. Bilda f. om person o. sak. Avlång f. Ett rum, blott ett par meter i f. I en svart f. lågo ~ kolen omkring oss och kallnade. Sidorna utgjorde regelbundna f-er. 2) Märk bl. a. *F-en vard. om Stockholms slott. Formera f. krigs.*: formering med front åt alla fyra sidor (en nu föråldrad formering, avsåg att skydda infanteri mot kavallerianfall). II. Sgr. *F-fil* med kvadratisk tvärsnitt. *F-hugga* sälls. för 'fyrhugga, fyrslå'. *F-hål* t. e. tekn. *F-järn* med kvadratisk tvärsnitt. *En f-stämpel med en grip* Medd. för bokväner. *F-virke* fackl. = fyrhugget virke (x rundvirke). -**kantig**, -t; -het. 1) Egentl. Ofta särsk. = kvadratisk (l. rektangulär). *En f. grundstomme, varpå reste sig ~. Översållad av**

*f-a klippblock. Ha f. form. Vara f. Ett avlångt f-t frimärke, liggande typ. Regelbundet, snett, oregelbundet f. 2) Friare o. bildl. a) En fru med obestämd hy och f-t ansikte. b) Gestalten var klumpig och stadig, nära nog f. c) Detta liv, vilket för honom var så enkelt och f-t trevligt Anna Lenah Elgström. Syn. 1) (ibl.) kvadratisk, rektangulär; 2) (ibl.) stabbig, grov o. undersåtsig; ibl. regelbunden (o. vardaglig). -**klang**, -en, -ar. Mus. Ackord på tre ter-ser (t. e. c-e-g-h), septimackord (x treklang samt nonackord, även kallat 'femklang'). -**kluvén**. Ngn gång med a-form. Se följ. -**klövad**, -at. F-ad (d. v. s. med fyrkluvna hovar). -**klöver**. Brukas snarast bildl. De va en fin f. de där A. Hj. Uggla om fyra namnkunniga historici. Syn. fyrväpp-ling.*

-**luftsfönster**. Ibl. utskiljes 'fyrlyfts' ur ssgn såsom särsk. ord. -**längad**, -at. Fackl. Den helt slutna, f-ade borgen Aug. Hahr. -**löpartalja**. Sjövä. se fyrskuren (talja). -**maktsavtal**; -förbund (t. e. om 'central-makterna', dvs. Tyskland, Österrike, Bul-garien o. Turkiet, under världskriget); -fördrag m. fl. *Senaten i U. S. A. har ratifi-cerat f-avtalet 1922. F-fördraget i Stilla-havsfrågorna 1922. De fredsvillkor, f-sför-bundet föreslagit i Brest-Litovsk 1918. -mån-ning*, -en, -ar. Släkting i fjärde led, ku-siners barnbarn, brylling. *Vi ä alltså f-ar. -männings*, adv. Mest äld., skönl. *Vi drucko alltså f. ur buteljen Alb. Engström. Jfr det vanligare 'tvemännings'. -pass*; -form(ad). Byggn. o. d. En prydnadsfigur (t. e. i rosverk i fönster) bildad av 4 cir-kelsegment. *F-formade kyrkobyggnader öro kända i Frankrike alltifrån merovingisk tid B. Thordeman. -pipig*, -t. Säll. med a-form. *En gammal f. pistol. -polig*, -t. Elektro-tekn. o. d. Ngn gång med a-form. *Själva motorerna byggas vanligen f-a Nord. Fam. 2* -**radig**, -igt; -ing (med plur., strof med fyra rader). Ngn gång a-form. *T. e. F-ig strof eller fyrradig B. Risberg. F-igt korn lant. o. d. F-t (an)ordnade. -rutig*, -t. Ngn gång med a-form. Märk särsk. *Med ett litet f-t fönster H. Dixelius-Brettner.*

-**sidig**, -igt; -ighet; -ing (med plur.). Ngn gång a-form. *En f-ig, rätvinklig figur. F-iga kristaller. Hyvelmaskiner för f-ig hyv-ling. -sitsig*, -t. Ngn gång a-form. Med 4 säten l. vanl. med (sitt)plats(er) för 4 personer (det vill ofta säga med fram-o. baksäte). *En f. åkardroska. En 4-sitsig bil. F. vagn(skorg). -skaftad* se fyrskäf-tad strax nedan. -**skiftesbruk**. Lant. Växt-följd med jorden indelad i fyra skiften. -**skuren**. Mer tillfälligt ibl. med a-form t. e. *En fyraskuren apelsin. Märk sjövä. F. talja* även kallad 'fyrlopartalja': en hiss-nrättning bestående av en tross l. kätting

skuren gm två dubbla block. -**skäftad**, -at. Även 'fyrskäftad' o. (ldls.) 'fyrskäft'. Fackl. *Väva f-at kypra* (en mkt vanlig vävnad med 4 varptrådar). *F-ad dräll. Fyr-skaftad stopp Hulda Lundin. -skär, -a; -ning. Mest som verbalsubst. Fackl. *Uti a, fig. 4 visas f-ning med utsågning av en bjälke ur mittpartiet, och i d ~ visas klyvning av särskilt grovt virke till fjärdedelar (egentlig f-ning ~) G. Sellergren. -skärig*, -t. Lant. o. d. *Två- till fyrskäriga plogar* efter plog-kropparnas antal.*

-**slå**. Fackl. 1) Skogs. m. m. Jfr fyr-hugga. *F. virke, timmer. Bilat virke, som med yxa l. bila två- eller fyrslagits Nord. Fam. 2) Sjövä. m. m. I part. perf. Gjord av fyra tåglädelar vanl. slagna kring en femte. Ett i mitten av en fyrslagen tross liggande tåg (dukt) ~. Treslaget tågvirke är det vanligaste, men för vissa ändamål är dock fyrslaget lämpligare, emedan det blir böjligare. Fyrslaget rep gods. -spann*; -svagn. Med två stånghästar o. två hästar bredvid varann som för-löpare. Motsatt 'enkelt spann', 'sexspann' osv. Dels närmast om 'anspanningen' l. hästarna; dels = fyrspänt ekipage. *Köra med, åka efter f. Konungens f. återvände ~. Ngn gång bildl. De, jämte sir Francis Bertie ~ bildade ett starkt och farligt f. Engelska statsmän. -språng*, [-et]. Sammanhålls ej alltid med 'fyra'. Allt vad hästen kan löpa. Vanligast med prep. 'i' o. mest om hästar; dock även friare o. bildl. *Anlända, sätta av, köra, ridå, åka i f. i galopp, i (full(t) l. pin) karriär. -spän, -d; -nare (f-d vagn). Dragen av fyr-spann. *Galavagnen, f-d å la Daumont och företrädd av dubbla förridare och en skvad-ron av Livgardet till häst. Brudparet åkte i f-t galeekipage med förridare till slottet. En oändlig rad av lyxåkdon, dogcarts, f-nare och så vidare H. Berger.**

-**stads(val)krets**. Fyrstadskretsen i Skåne 1921, vid riksdagsmannaval. -**stav**, -ig; -ighet; -ing (med plur.). Ngn gång a-form. *I f-iga ord. -struk, -en. Mus. *F-na okta-ven. F-na c. Jfr ettstruken I 1168. -strå, -lig, -t. Ngn gång a-form. *Tre- eller fyr-stråliga kalkändlar. Tecknad som en fyr(a)-strålig sol. -styck, -a. Mest i perf. part. *F-ad sköld. -stånds/riksdag*; -tid(en). Ngn gång a-form. *F-riksdagen befunn sig i sin välmakt E. Hjärne. Sista f-tiden (1809—1866) G. Aldén. -stämmig*, -t; -het. Ngn gång a-form. Mest mus. *Sjunga f-t. F-a sånger. Sånger, satta f-t. -såga*; -ning. Skogs. m. m. Såga fyrkantig. Jfr fyrehugga o. fyrslå. *F-ade bräder. Genomskärning och f-ning Nord. Fam. 2****

-**takt**; -sgalopp; -smotor; (-s)princip (tekn.); -ig o. -ing (med plur.) ofta om vers. Ofta tekn. Ur ssgr lösgöres ibl. 'fyrtakts' såsom ett särsk. ord. *I f. Tvåtakts- och f-smo-*

torer. 4-takts Dieselmotorer. Fig vers eller fyrtaktning B. Risberg. **-tal**; *ig.* Ngn gång a-form. T. e. bot. *Figa blommor. -tandad.* Ngn gång a-form. T. e. bot. **-termig**, -t. Ngn gång a-form. T. e. mat. *F. polynom. -tonig*, -t; -het. Ngn gång a-form. [*Skarpa signaler*] med ett f-t automobilhorn. **-vik** en l. **-vik** |t. Ett f-t papper G. Hedenvind-Eriksson. **-ving** |ad; -e. T. e. om insekter. Participle ibl. även med a-form. **-vinklig**. *F. figur. -väldig*, -t. Bot. Linnés 15:de klass *Tetradynamia*, dvs. *f* a av de sex ståndarna äro 4 längre ('hava väldet'). *F* a ståndare. **-våppling**. Klöverblad med 4 småblad i stället för 3. Det bådar lycka, sägs det, att finna en *f*. Leta *f*-ar.

— **Fyr**. l. **Fyraarm** |ad se ovan fyramad. **-dubbel**. A-formen mindre vanl. Lägga *f*-el. *Fyradubbla antalet*. Bäte *fyradubbla* böter. *Ge f*-elt igen. *F*-elt så stor ej 'fyrfaldigt'. **-dubbla**, -ade, -as; -ing (med plur.). A-formen sälls. *Du får allt f* a insatsen, om jag skall vara med. Tillverkningen utgör *f*. n. 1,000 liar om dagen men skall snart *f*-as. **-fald**, -en, [-er]. A-formen sälls. **-faldig**, -t; -a. Mindre vanl. än 'fyrdubbel' o. ofta mer skr. o. fackl. A-formen ngt vanligare än i föreg. ord. *Utbringa ett f-t hurra, leve (för ~)*. *F*-as så det vunna talet, så erhåller man ~. **-falt**, adv. A-form sälls. Säll, *f*. säll kallar jag den, som ~. *F*. lyckligare 4 gånger lyckligare. **-gradig**, -t. **-grenad** o. **-grenig**, -t. A-formen mindre vanl. *Fiskliknande drag med rörliga, tre- eller fyragrenade krok- (krokronor)* Nord. Fam.² **-hörnig**, -igt; -ing (med plur.). **-hövd** |ad, -at. Ett f-at odjur. **-kanonsbatteri**. Och då ett 4-kanonsbatteri anlände några dagar senare, uppställdes ~ Har. Hjalmarsson. **-klog**. *F* a gafflar. **-låd** ig, -t. *Kassaregister, 4-lådigt ~ med säradderare. -mannalag*. Den ~ oftast förekommande stafettlöpningsarten är 400 m. för fyrmannalag. **-manspolska** m. fl. **-mast** |ad, -at; -are l. -skepp. A-formen mindre vanl. Sjö. Ett stort *f*-at segelfartyg. I Sannegårdshamnen ligger för närvarande en fyramastad motorskonare »Mount Shasta» om ~. *F*-ad fullriggare G. Stenfelt. *F*-ad bark. **-mila** l. **-mils**. Mest i ssg. De småväxta löparna äga vanligtvis ett bättre ekonomiskt löpsätt och äro därför mera kvalificerade för ett 4-mila kraftprov J. Zander.

-procentig l. **-procents**. Det senare nästan endast i ssg o. mest med a-form. T. e. 3- å 4procentig koksstybb. Ett *fyraprocentislån* å ~. **-roddar** |e; -fartyg; -skepp. Om forntida fhdn. Skepp med fyra roddarbänkar. **-rummig**, -t. T. e. bot. **-rums**. Nästan endast i ssg. *Fyruarmsvåning i ~. -siff rig, -t; [-het]. *F* a tal. **-skilling**. **-spal-***

tig, -t. **-sträng** |ad, -at [l. **-strängig**, -t]. *Fyrasträngad nyckelharpa. -tonnar |e, (-e)n. -e. Om båtar. Ibl. även friare t. e. Och *framtidens fyra- eller femtonnare blir utrustad med åtta eller tio [hjul]* om lastbilar. **-trådig**, -t. *Gult, 4-trådigt ullgarn. Pappersbindgarn ~ 1, 2 och 4-trådigt. Kläd-streck ~ fyrtrådigt. -tums. Nästan endast i ssg. **-tåg**, -t. **-uddig**, -t. **-våning** (ar)s; (-sten)hus. **-år** |ad, -at. *Fyrdrad båt eller ~ en 'fyra', en roddbåt som ~ Emil Smith. Fyra-drad båt för passagerare* Wenström-Lindgren. **-årig**, -t; -åring (med plur.); -års (nästan endast a-form); -årsperiod m. fl. (mest a-form). Om människor kanske mest med a-form. *Min lilla, knappt fyra-åriga flicka. En liten ljuslockig fyra-åring. En 4-årig kommunal mellanskola med ~. Ett, två, tre- l. fyra-årig [högre folkskola]* B. J:son Bergqvist. *Som en fyr(a)års barnunge.***

— **Fyrbåt**. Nästan endast i best. form. *Tar du f-en? Med f-en. -delars (tält) m. fl. Åttadelarstället såväl som ännu ett fyradelars ~ E. Lieberath. **-draget**. Ngt vard. *För på mårnronsidan ve f. vakna väl Magnus ve att ~ Erik Sparre. I f. -fots. Vanl. särskrivet (fyra fots l. 4 fots); även i ssg. *På fyrafots vatten. -föreställning*. Föreställning som börjar kl. 4 e. m. Mest i best. sing. **-handa**, =. Adj. Äld. Fyra (olika), av fyra olika slag, fyra slags. *Beräkning(ssätt)en är(o) f. Även Av f. slag. -hundra*; -de (ordningstal samt äld. emfatisk biform till grundtalet); -tal(et); -tals (nästan blott i ssg); -årig; -årsfest m. fl. Jfr fyra⁴. *F*-talet åren 400—499. *För f*-de (400:de l. 400:de) gången. *Till hugfästande av f*-årsminnen av ~. **-kilo** (gram)s. Oftast i ssg. **-kronors**. Oftast i ssg. *En f. sam-metskrage. -meters. Oftast i ssg. *Ett f*-hopp. *F*-rdn 4-meterslinjen. *Inom 4-meters-*området. **-mils**. Nästan endast i ssg. *F*-löpning. **-månaders**. Nästan endast i ssg. *En f*-frist. **-pundig**, -t o. **-punding**, -en, -ar. Om kanoner som avskjuta kulor av 4 skålpunds vikt. **-skålpunds**. Oftast i ssg. **-slaget**. *Vid f*. då klockan slog 4. **-taget**. *Ty hon har känsel på att tiden lider åt f*. Strindberg. **-tiden**. *Vid f*. **-timmars**. Oftast i ssg. *Dygnet var in-delat i 4-timmars eller 3-skiftsvakter, d. v. s. 8—12, 12—4, 4—8* Ludv. Nordström. **-tio** se fyrtri(o) bland avledningarna nedan. **-tu-sen**; -de (dels ordningstal; dels äld. o. sälls. emfatisk biform till grundtalet); -tal; -årig m. fl. Jfr fyra⁴. *F*. (kronor) räcker inte långt nu för tiden. *Efter f*. år. **-tåg**. Nästan endast i best. form. *Vi väntar väl till f-et? -veckors. Oftast i ssg. [*Livs-medelsnämndernas*] *f*-rapporter K. Hildebrand.****

— **Fyr** |ling, -en, -ar. En av 4 på en gång födda. Jfr tvilling o. trilling. — **Fyrtri**

o. **Fyrtilo** (bägg utt. med -ð-); -(o)e'n, -(o)öres m. fl. se II. Grundtal. Tecknas 40 1. XL. Äld. brukas ngn enda gång 'fyratio'. Efter uttalet kan man även stava 'förti(o)', en stavning som dock ännu icke upptagits av Sv. Akad. Formen utan -o är i smtl. nästan enrådande o. har övervikt även vid föredrag o. uppläsning, då ej mkt högt. 1. mkt vårdad språkform eftersträvas. Jfr för övrigt fyra⁴. **I.** Enkelt. *Den dagen fyllde han f. år. Efter några och f-o års förlopp. F(-o) martyrer(s dag) 9 mars. De f-o odödliga (i Franska Akademien).* **II.** Ssg. Ex. **1)** *De f-otvå artiklarna Episkopalkyrkans trosbekännelse av 1553. Anno f-åtta vanl. skrivet 48. F-två-centimetersmörsare i världskriget: 'tjocka Berta'. 45-minuterslektioner. En f-åttatimarsfrist, frist på 48 timmar två dygn.* **2)** *Den f-gradiga skalan vid röstberäkning efter fyrk (jfr d. o.). F-procentig. F-talets student. En f-ödrs dam, magerlagd, med ett par stickande ögon. Ett f-öres frimärke.* — **Fyrtonde** (fö-; grav); [-de]del. Ordningstal. Jfr fjärde. Kan även stavas 'förtionde' (dock icke enl. SAOL⁷). Äld. ngn gång 'fyrationde'. *På f-de dagen efter uppståndelsen. Då han nått sitt fyrationde ålders år.*

Fyråben (utt. som ssg; a långt); -sar-bete (övertidsarbete, aftarbete). Subst. Hantverkarterm. Stavas (o. uttalas) ibl. — dock ej enligt Sv. Akad. — 'fyrabend'. Särsk. om äldre fhdn (skråtiden). *Hålla f.* **Syn.** aftarledighet (bland hantverkare), vederkvälselsetid; ledighetsdag, (ibl. nära) frimåndag.

Fyratio se under fyra⁴.

Fyrk, en, = 1. -ar. Kan även betraktas som två ord. **I.** Plur. blott -ar. Ett gammalt (silver)mynt (från 1400- o. 1500-talet), växlande i värde, ungefär motsvarande $3\frac{1}{2}$ — $5\frac{3}{4}$ öre. Bibehåller sig i några talesätt. *Ha en samlad f. en sparad penning, en hopsparad (liten) förmögenhet. Stiga till, kosta vackra f-ar kosta (1. inbringa) en icke föraktlig summa, vackra slantar. Och dött-rarna kostade allt sina f-ar* Fanny Alving. *Kosta sina modiga f-ar. Det blir vackra f-ar utav det lönar sig gott. Inte en f. i behåll mindre vanl. = inte ett öre i kassan.* **II.** Plur. ofta 'fyrk'. Kommunalt. **1)** Nu (sedan 1918) övergiven skatte- o. rösträttsenhet. Jfr fyrktal o. fyrktalslängd. **a)** Egentl. *Efter beviljningen uträknas antalet f., dvs. skatte- och rösträttsenheten i landskommunen. Skattade man till staten (för fast egendom eller för inkomst) 1—10 öre, påfördes man en f., skattade man över 10—20 öre två f-ar osv.; ingen fick dock rösta för mer än 5,000 f(-ar) eller med 100 röster; efter 1910 var 40 röster det högsta tillåtna. Under det Örgryte kommun år 1906 hade 397,302 f(-ar), hade samma år Gällby i Älvsborgs län ej*

mer än 536 f(-ar). Rösta efter f. **b)** Friare o. bildl. t. e. om röstning i städer före 1918. Så särsk. icke så säll. i ssg. **2)** Ännu brukl. i (1. ibl. för) 'vägfyrk'. Jfr d. o. **Syn. I.** penning, slant; (ibl.:) 'kopparöre', vitten, öre. — **Fyrklängd** se fyrktalslängd. -stark. *De f-a högermännen* Upps. Nya Tidn. 1908. -tal; -slängd; -ssättning; -svälde. **1)** Egentl. Det antal fyrkar som påförts en av landskommunens skattskyldige. *Före 1910 beräknades rösträtten efter de röstgäendes f.; dock fick från 1901 ingen rösta för mer än $\frac{1}{10}$ av kommunens hela f.* Medelf-et för en landskommun var år 1906 17,058 G. Al-dén. *Över f-ssättningen (dvs. bestämmandet av vars och ens f.) fördes längd, f-slängd, som tillika utgjorde kommunens röstlängd.* **2)** Friare ifråga om stadskommuner. *Det är de stora f-talen, 100 rösterna, som ha avgjort valet. -vald.* Vald med hjälp av den 100-gradiga 1. 40-gradiga skalan, med de höga fyrktalen. *Om första kammaren blir folkvald i stället för fyrkvald. -välde.* Välde som grundar sig på (de stora) fyrk-talen; ibl. = plutokrati. *Den fyrkvalda kammaren om f-t.*

Fyrling, Fyrsprång o. **Fyrti(o)** se under fyra⁴.

Fysik, -en, -er. **I.** Plur. sälls. (blott ngn gång i bet. 2). **1)** Huvudbet. Läran om de livlösa föremålen, deras (mindre djupgående) förändringar o. förändringarnas orsaker dvs. (natur)krafterna. **a)** F-en är antingen *Experimental*fysik grundad på försök 1. *Matematisk fysik* inom vkn matematiken tillämpas på de gm försöken vunna resultaten. F-en innefattar 'mekaniken' (läran om jämvikt o. rörelse), läran om ljudet o. vågrörelsen, optiken, värmeläran samt elektricitetsläran (som numer intar främsta rummet inom f-en). Redan före Kristus avskildes från f-en läran om himmelsföreteelserna (astronomi o. meteorologi) o. åtskilliga hundra år senare kemien (som behandlar mer djupgående förändringar hos kropparna). Gränsområdet mln fysik o. kemi kallas 'fysikalisk kemi'. Märk även *Kosmisk f.* som behandlar företeelser av fysisk art, sådana de förekomma i den fria naturen (hit t. e. bestämningen av jordens medeltäthet, jordens temperatur, jordmagnetismen). *Tillämpad f.* såsom *agrikulturfysik* och *fysikalisk terapi*. **b)** *Studera f.* *Ha AB i f.* *Har vi f. i morgon?* **2)** *Floderi* (lärobok i) f. Den f. som nu mest användes i skolorna, är väl Molls. *De få därvid följa med experimenten med f-erna uppslagna.* **II.** Plur. tämligen vanl. **1)** *Han har en stark f.* *Det är en sund f.* *Ofördärvad, god, praktig, klen, svag, förstörd f.* *På sådana f-er tar ingenting. Men även för en järnfysik skulle en sådan arbetsordning vara för mycket.* **2)** *Ngt vard. En*

glad f. *En roli(g) f.* **Syn. II. 1** kroppsbeskaffenhet, (kropps)konstitution, ibl. hälsa; ibl. kraftig människa l. natur; 2) ture, kurre, 'själ'. — **Fysiklektion. -lärare. -professor. -rum** m. fl. — **Fysikalisk, -t.** Som angår fysiken, fysik-. Jfr fysisk. *F. beskaffenhet* x kemisk. *F-a experiment.* *F. kemi* gränsområdet mln fysik o. kemi. *F-a instrument, apparater.* *F. terapi eller fysioterapi* t. e. elektricitets-, ljus-, värme-, röntgen- o. vattenbehandling samt massage o. gymnastik. *Stockholms f-a kuranstalt.* — **Fysiker** (akut); -n, =; -möte. En som ägnar sig åt, studerar fysiken (i bet. I 1). *Isaac Newton, den berömda engelske f-n, upptäckaren av tyngdlagen.* — **Fysikum** (akut); subst, det-kön. Fysik institution. *Nya f.*

— **Fysiognom** m. fl.; föråldrade för fysionom osv. Se d. o. — **Fysiograf, -en, -er; -i** (med plur.); -isk. Landskapsskildrare (resp. naturbeskrivning o. naturbeskrivande). *Fiska sällskapet i Lund* stiftat 1773 för att utforska o. belysa Skånes naturalhistoria o. ekonomi, har numer utsträckt sin verksamhet till all naturvetenskap. — **Fysiokrat, -en, -er; -isk.** Särsk. ifråga om anhängarna av det fiska systemet (vka under senare hälften av 1700-talet bekämpade merkantilismen). *F-ernas sats, att ett givande jordbruk är enda villkoret för alla övriga näringsgrenars uppbloomstring.* *Det fiska systemet, som är ett 'agrikultursystem'.* — **Fysiolog** (-åg); -en, -er; -kongress. En som ägnar sig åt l. studerar fysiologi. *Djur-, växtfysiolog.* — **Fysiologi** (-gi); -(e)n, -er (läroböcker i f.). Lära om de levande varelsernas normala livsföreteelser (l. livsyttringar, de levande organismernas förättningar o. funktioner). *Växt- och djurfysiologi.* *Anatomin och f-n bilda tillsammans biologin eller läran om livet.* I Sverige infördes den experimentella f-n av O. Rudbeck d. ä. ~, som genom sina försök på djur ledde till upptäckten av lymfkärnen (1652) R. Tigerstedt. *En mera självständig gren av f-n utgör den patologiska f-n, som visar hur de normala livsföreteelserna förändras vid sjukliga tillstånd.* *En f. utan fysiologisk kemi låter ~ icke tänka sig R. Tigerstedt. Ljudf-n eller fonetiken, en språkvetenskapens tjänarinna.* — **Fysiologisk** (-låg); -t. Jfr föreg. 1) Mjölkens f-a ändamål är att ~ J. J. Berzelius. *Den f-a kemien, som, tack vare Berzelius' stora insats, vid de svenska universiteten redan länge haft en självständig ställning ~.* O. Hammarstens världsberömda *Lärobok i f. kemi och f. kemisk analys.* Redan 1862 inrättade Fr. Holmgren ett f-t laboratorium i Uppsala. 2) Märk uttr. som *F-a skor* natur-enliga.

— **Fysionöm** (-äm; vard. även 3-stavigt: fysjo-); -en, -er; [-iker] o. -i'st (bäge det-

samma som f.); -isk. En som förstår att tolka anletsdrag, uppsyn o. minspel (o. därav bedöma karaktär, själsegenskaper, tillstånd o. själsrörelser). Stavades liksom de två följ. förr gärna med 'g' (-gnom). Jfr dessa. *Man behöfde ej vara fisl för att i detta ansikte läsa frid, välmåga och ett lugnt samvete.* S. Schack, *Fysionomiska studier* (1883). **Syn.** 'ansiktskännare', 'anletstolkare'. — **Fysionomi** (vard. även utt. fysjo-); -(e)n, -er. Sammanfattningen av en människas, ett djurs, en växts, ett landskaps yttre karaktäristiska drag. *Efter f-n söka bedöma en människa.* *Hans smalnästa f.* *Två långa räklar med galgfysionomi, två riktiga galgfer.* *Hela landskapets f. förändras som genom ett trollslag.* *Djurfer.* **Syn.** utseende (i vidsträckt bemärkelse), 'habitus', (karaktäristiskt) yttre, (en människas osv.) hela yttre, helhetsintryck (et av ngn l. ngt), yttre (karaktärs)drag, anletsdrag, ansiktsbildning, ansiktsuttryck, uppsyn, (ansikts)prägel, ansikte, anlete. — **Fysionomik** (vard. även utt. fysjo-); -en. 'Ansiktstolkning', konsten att av fysionomin sluta sig till människors l. djurs själsegenskaper, tillstånd, anlag. 1) *Den vetenskapliga f-n kan anses grundlagd av Ch. Bell i början av 1800-talet; Lavaters 'Physiognomische fragmente' var ännu alltför fantastisk och detaljerad.* 2) Märk *Växtf-n* en gren av växtgeografien: växternas uppträdande i lagbundna samhällen o. dessas utvecklingshistoria. — **Fysioterapi** se fysikalisk (terapi).

— **Fysisk, -t.** Till fysik. Ordet kan — i motsats mot 'fysikalisk' — ibl. innefatta kemisk. **I.** Mer egentl. 1) Som rör l. grundar sig på fysiken. *Stockholms högskolas f-a institut.* *F-a sällskapet i Uppsala, stiftat 1887 av C. A. Mebius.* *F-a laborationer, experiment.* 2) Ngt friare o. mer omfattande bet. Naturvetenskaplig; som rör naturföremål l. naturföreteelser i allm. Hit närmast *F. geografi* behandlar jordens oorganiska yta (upphöjningar o. fördjupningar, hav, öar o. fastland) o. söker tillsammans med geologin åstadkomma en jordytans gestaltningsslära; den innefattar orografi, hydrografi, oceanografi, meteorologi o. klimatologi (men ej t. e. växt- o. djurgeografi). *En god f. väggkarta, som med tydligt markerad nivåbeteckning ~ återger ~.* *Den fysiskt-geografiska helhetsbilden.* **II.** Bildl. o. till fysik II. 1) Lagt. *F. person* varje människa utan åtskillnad av ras, kön o. ålder (x juridisk person). *Den f-a personligheten börjar med födelsen och upphör med döden.* 2) Att barnets f-a beskaffenhet mest rättar sig efter moderns C. J. Hartman. *Känslös för f. smärta.* *Den råa, f-a styrkan.* *Svenska förbundet för f. fostran, stiftat i Stockholm 1913. Vid de allmänna läroverken*

och jämställda läroanstalter böra såväl ad-junks- som lektorsbefattningar i f. fostran inrättas Gymnastikkommitténs förslag, 1918. *F.* och psykisk. *I f.* och andlig mening. Både *f-t* och moraliskt omöjlig jfr 3. **3** Förstärkande. *Det är ju en f. omöjlighet, f-t omöjligt.* **Syn. I.** fysik; ibl. fysikalisk; ibl. naturvetenskaplig; **II. 2)** kropps-, kroppslig, lekamlig, yttre, sinnlig, materiell; **3)** ibl. på grund av naturlagarna (omöjlig), i naturen grundad; (*f-t*) fullkomligt, rent, blankt, absolut, faktiskt.

Fysiljera, -ade, -as; -ing (med plur.). Även (särsk. förr) stavat (o. ibl. uttalat) 'fusiljer'a. Med gevärssalva döda en livdömd, arkebusera.

Fyto- Förstavelse i en del lånord. Växt-, växternas (o. djur- o. d.). *T. e. F. geografi* växtgeografi. *F. grafi* växtbeskrivning. *F. kemi* växtkemi. *Paleofytologi* paleobotanik, vetenskapen om de fossila växterna.

Få¹, färre; pron. (subst. o. adj.), blott i plur.; tämligen sälls. i gen. Som sing. kan brukas 'ej mången', '(blott) en eller annan', starkare är 'någon enda'. Ordet är ofta ngt skr. Superl. 'färst' ytterst sälls. **I.** **Få. 1)** Adj. **a)** Bättre *få* ord och fyndiga än många och myndiga. *Om jag nu skulle i (några) få ord sammanfatta mina önskemål, så ~.* Mycket i *få* ord. *Med få ord. Få människor ha varit så gynnade av lyckan som han. Inom få dagar. De få dagar, som återstår (till examen). Några få gånger (till). Det återstår ännu några få lotter osålda. Vårsådden är med få undantag avslutad och ~.* Dessa *få* rader må ~. *Az(en) få och glestittande.* **b)** Märk bl. a. *De få närvarande beslöt dock ~.* Jag har endast sett *få* liknande förr. *Få, men kraftiga, dess kraftigare läkemedel. På så få man hand. Ha få sina likar.* **2)** Subst. **a)** *Få* som far, ingen som mor. *I det hela rätt få, ganska få. Han läste upp det för några få (utvalda). En sökare och en finnare som få A. T. Gellerstedt. Blott få äga gåvan att ~.* Livet är sannerligen så beskaffat, att *få* äro de, som kunna kallas 'lyckans skötebarn'. *Få, icke så (alldeles) få i förhållande till hela antalet. (Blott) helt få förstodo verkligheten vad han menade. Endast få av medlemmarna voro närvarande, då ~.* Några *få* åt gången, i sänder. Att ganska *få* fattade den mening, som låg under. Högst *få* torde vid den tiden insett, att ~. Jag känner *få* eller ingen med hans förmåga att levandegöra en historisk händelse. **b)** Gen. Ledningen av samhällets angelägenheter glider smidningom över i några fås händer Werner Söderhjelm. Föredra de fås tyranni framför de många. **II.** Färre. Subst. o. adj. *Tinnkransen måste ~ tidigare haft ett färre antal tinnar än nu. Ju flere gäddor, dess färre karpas. Hellre då de mindre bröden*

och färre klipp [på brödkorten]! *Ju färre, dess bättre.* **Syn.** ej l. inte l. icke många, (blott) fåtalet, ett (litet) fåtal, (blott) en eller annan, tunn sådda, sparsådda, sparsamma, sällsynta, till l. i litet l. ringa antal, som det är ont om

— **Fåaxig**, -t, -are; -het. Mest bot. *Vippa ~ f., föga utbredd* C. Lindman. **Syn.** axfattig. **-blommig**, -t, -are; -het. Bot. o. trädg. *Få sorter. -blomstrig, -t, -are; -het. Bot. *F. stängel* Krok & Almquist. **-fröig**, -t, [-are]. Bot. *Fröhus f-t* Krok & Almquist. **-fång** m. fl. se d. o. **-grenig**; -het. *T. e. bot. [Vippa] stundom ytterligt f. och fåaxig* C. Lindman. **Syn.** grenfattig. **-kunnig**; -het. Skr., mest skönl. o. gärna äld. *F. gäst vet sällan att tåga. Det skulle se så f-t och pjoskigt ut att skicka och fråga. Ett f-are och på samma gång själsäkrare yttrande än man kunnat vänta ens av honom. I viljen, att Gud skall låta sin höga naturordning tjäna edra ensidiga och f-a begärelser* J. O. Wallin. *Dylåka f-hetens barnasagor. F-hetens trygga förlitande på det inpräntade.* **Syn.** kunskapsfattig, föga vetande, som har kläna kunskaper l. klen begrepp, ovetande, utan (bokliga) kunskaper, okunnig; (ibl.:) ovis, enfaldig, fåvitsk; (ibl. nära:) olärd, obeläst, illitterat.*

-mannavälde l. -mansvälde m. fl. *Störtade det fåmannavälde, som ~ förtryckte samhället* Nord. Fam.³ *Talet om fåmansvälde i kommunerna är gripet ur luften.* **Syn.** fåvälde, fåtalvälde, oligarki. **-mål**d, -t; -dhet l. **-mål**t, -t; -thet. Bäge med långt -ä. Skr., ofta skönl. *Men Otto blev allt mer f-d och förströdd* O. Levertin. *Han är f-d och trulig, förtror sig åt ingen* H. J. Bergman. *Historier, förtalda med en lågmäld och f-d men träffsäker berättarkonst* K. E. Forsslund. *Under f-t samtal* N. W. Lundh. *En glad, fast f-t gäst* A. Österling. *Litet f-t och tvär* A. Österling. *Inbundenhet och f-i*het O. Levertin. **Syn.** se följ. **-ordig**, -t, -are; -het. Ofta skr. *F. har han nu alltid varit. Bonden i Saarijärvi är till sitt yttre trög, liknöjd och f. Runeberg. F. i sitt tal. Under f-t sampråk vandrade de venom ändlösa, mörkande gator. Han blev tystare, f-are ~ och man fick hala fram svaren ur munnen på honom* E. Diding. *Svara f-t, nästan oartigt. Hans f-het tilltog på de sista åren alltmer i samband med sjukdomen. En f-het, som på omgivningen verkade som en vila och aldrig blev tryckande.* **Syn.** fåmålt l. fåmåld, ordkarg, ordnugg, tyst (av sig), kortordig, (ord)knapp, tystlåten; (ibl.:) 'enstavig', lakonisk, som helst tiger; ibl. kort l. koncis; (ibl. nära) förtegen l. inbunden l. som sluter sig inom sig själv. **-parig**; -het. Bot. *Med vanligen f-a blad* G. Lagerheim. **-städes**, adv. Skr.,

mindre vanl. *F. torde de gamla bruken och sedvänjorna vid bröllop hava bibehållit sig i så oförändrad skick som i Delsbo K. Rob. V. Wikman.*

-tal, -et, [=]; -sförtryck (vanl. som utövas av ett f.; ngn gång som en minoritet är utsatt för); -skultur; -svalde m. fl. **1)** *För ett (litet) f. inbjudna. Ett f. är senare. Så att då beslagtagningen kom, fanns det blott ett f. exemplar kvar. Ett försvinnande f. ytterst litet. Blott ett f. av de närvarande hade uppfattat vad som försigått. Det bleve väl ändå f-et, som skulle kunna höra dig. Det skarpsyntare f-et. Endast fåtalet Ölandskvarnar brukas ännu till husbehovsmålning. Ett f-sförtryck som sovjets i Ryssland. 2)* Märk särsk. om högre ställda (jfr t. e. 'de översta tiotusen' o. d.). *Ett privilegierat f. Uppifrån fets klass P. J. Rösiö. En f-skultur kan vara lysande och ändå ~ x folkkultur. Ett f-svalde kan vara kulturellt, men kan också, såsom ryska sovjets, vara det hänsynslösa råhetsvälde. Syn.* några få, ett ringa antal, mindretal, minoritet; (f-et ibl.): de få. **-talig**, -t, -are; -het. Till 'fåtal'. Ofta skr. *En ganska f. grupp. Ett ganska f-t folk. För att nu nämna endast denna enda art av det icke så f-a släktet. Viporna, f-a på hårdmarken, uppträdde här i mängd. Strån 8—15 cm., f-t tvadde C. Lindman. F-t besökt. F-ast företrädd är ~. Syn.* ringa l. liten l. obetydlig (till antalet). **-tonig**. Skr. *En f. musik. F-t instrument. F-a sånger. -vet* **en**, -et, -nare; -enhet. Sälls., skönl. o. äld. för 'fäkunnig, fåvitsk'. *Onödig ledning har han utskrivit och sänder f-na bud till Sten Starke och Björn Bärskärbonde i Norge Fröding. -vis; -het. Äld., mest skönl. *Jag har ansett min dotter som den förståndigaste kvinna, men nu må jag bekänna, att hon är mycket f. Anders Fryxell. Men f. går / den ensamme, och ingen spegel lär / hans f-het, vad eller vem han är K. G. Ossian-Nilsson. -vitsk* m. fl. se d. o. **-välde**. Ofta skr. Fåmannavälde, fåtalsvälde, oligarki. *Frukatan för ett högadligt f. C. G. Malmström.**

Få², fick, plur. fingo l. (särsk. i smtl.) fick, konjunktiv finge l. fick, fått, fås, fången [l. som sista ssgsled ngn gång -fådd, t. e. 'lättfådd' jämte vanligare 'lättfången'].

Former. **1)** Konj. 'finge' brukas i större utsträckning än flertalet dylika former o. förekommer även i smtl. *Finge jag bara för far, så reste jag genast. 2)* Imperat. är tämligen sälls. *Fån honom till mig!* äld. bibl. = för honom till mig. *Fån honom drycken, att han må svalka sig! Få den hädaren bort!* avsiktligt äld.; V. von Heidenstam. *»Få hit!»* säger hon, sedan hon slagit knut på tråddändan ngt vard.; Petrus Norberg. *Få hit källarmästaren! Få mej nålen, ä du bral folkligt. Märk särsk. uttr. 'få*

se', som brukas även i vanlig stil. *Få (nu) se, hur det går, hur han sköter sig! Få se, om du skriver så långa, fina brev som Magnus!* (= jag undrar om). I ett ex. som följ. kan 'få' fattas antingen som imperat. l. inf. *»Kom med mig hem, bägge två, och få torra kläder», sade han ~.* Eljest ersätts imperat. av uttr. som t. e. 'får jag min hatt (är du snäll)'. **3)** S-formerna äro sälls. utom 'fås' som är ngt vanligare; de äro rätt ofta skr., men ibl. även vard. T. e. **a)** *Vad orätt fås med sorg förgås* jfr 4 strax nedan. *Trogen vän kan snart både fås och mistas. Inom adelsätter tillkomna efter 1809 ~ fås [adelsskapet] ej genom födsel utan genom arv. Det kan inte fås för pengar. Fås hos ~ t. e. i annonser. Fås på apteken även smtl. b)* Skr., ofta fackl. *I Europa fås de största mängderna guld i Ryssland P. T. Cleve. Fås (lättast) ur l. genom ~. Gummilacka fås av en del ostindiska Ficus-arter. c)* *Han kan fås till vad som helst. Fås till bekränneelse, (till) att bekänna. Han kan inte fås (till) att fullgöra sin skyldighet. Han ficks verkligen, har verkligen fått att ta tillbaka sälls. d)* *Fås vid sälls. (äld. l. folk.) = komma sig. 4)* Part. perf. Brukas nästan endast i ordspråk l. som lagt. *Orätt fångat snart förgången* vad man fått på oärligt sätt har ingen välsignelse med sig, är snart sin kos igen. *Lätt fångat snart gången. Penningen är lättare gången än fången. Orätt fångat gods skall återställas.*

Betydelser o. användning. Subj. kan vara såväl personer o. djur som 'saker'. **A)** Självständigt verb. **1)** Den självständiga huvudbet. Erhålla, dels i egentligare mening (varvid 'få' vanl. är betonat), dels i svagare l. friare bet. (varvid 'få' vanligen är obetonat). Ibl. är sammanställningen särsk. av 'få' + subst. så fast att man kan tala om särskrivnen ssg (jfr t. e. 'få rätt (i ngt)' med 'få rätt l. reda på', 'få tag (om ngs axlar)' med 'få tag i l. på'); stundom placeras då dessa i ssgsindelningen (som börjar med 'få av').

1) Absolut. *Få först och få sedan. Pytt(!) fick du! Jo, vackert fick du! Inte stå att få (för något pris). Han ska få o. d. se nedan 3 h.*

2) Få + subst. (enbart l. utbildat, följt l. föregånget av prep.-uttr., följt av inf. osv.), pron., sats. Subst. har obest. form o. kan såväl vara konkr. som abstr. Jfr även 3 strax nedan. **a)** Äldsta sonen fick alltsammans även 'fick arva'. *Du får det inte, du får bara låna det, får det bara till låns. Få ngt i arv, som l. till arv och eget, till skänks, i föräring. Jag har visst inte tagit det, jag har fått det (som gåva) av mor. Va fick du av henne (till födelsedagen)? Få massor av telegram. Få ngt till l. i*

julklapp. Han får 3,000 (kr.) i lön och allting fritt, och fritt viver. Få lön(en) för sin möda. Få sin beskärda del. Få (sin) avlöning. Budet fick pengarna och gick. Har du nu fått dina pengar? Han fick mycket pengar med sin hustru. Jag fick lyckades få tio kronor (i betalning) för boken. Få högsta vinsten (på lotteriet). Få (en) medalj (för sitt välförhållande). Få en orden. Få 10 öre till karameller av en snäll tant. Jag ska be att få för 1 kr. tioöresmärken. Har du inte fått fullmakten, (din) fullmakt (på sysslan) ännu? Få ngt på posten. Jag fick det med första tåget. Vad få(r) vi för mat (till kvällen)? Får vi inte kväll(smat) snart? Får vi maten snart? Kan jag få lite mat, en bit bröd och ett glas mjölk? Nej, här får du ingenting. Få ett ben att gnaga på. Få ngt på köpet, gratis, extra, som påbröd. Få sitt lystmäte. Få vad man förtjänar. Få det (så), som man förtjänar. Få mer än (vad) man skall ha. Fick du det jag sände dig? Sämre kan man få (det). Alla fingo (där) sin rätt. Få ett anbud, (ett) erbjudande (om plats hos ~). De blinda få sin syn och de döva höra ibl. = få igen. Låt oss nu få lite musik. Jag har fått dåliga kort hela kvällen. Va fick du? — Sexor all. Månen får sitt sken av solen. Soffan har just fått nytt överdrag. Vi har just fått nytt överdrag på soffan. I honom fick du en verklig vän. Får du honom till vän, till fiende, må du ~. Som först då får sin rätta belysning. Av mödan vilan får sitt värde.

b) Redan börja få grå(a) l. grått hår. Få blad, löv, rötter, fjädrar, vingar, tänder, skägg. Få sin första tand. Få barn, ungar, valpar. Få en liten. — Få brev (om ~). Få kunskap, underrättelse, kännedom, nys om ngt, om att ~. Få goda underrättelser. Du kan inte (ha) hunnit (att) få svar än (på din förfrågan). Få svar omgående l. omgående svar. Få bekräftelse (på ~). — Här kan ingen mer få plats, få rum. Det får inte plats här. Få svängrum. Få sin frihet ifråga om ~. — Få plats på kontor. Lyckas få (fast) anställning (vid, hos, på ~). Få (passande) arbete. — Har ni fått läxa (till i morgon)? Va fick vi i läxa i katekesen? Få bakläxa på ngt. Få beröm (för ~). Få ample lovord (av ngn för ngt). — I kväll få(r) vi säkert åska. Vi ha fått så mycket snö i vinter, att det kan räcka för två. Få regn, vackert väder (igen), storm. — Åter (börja) få otur. Få (en svår) sorg. Få ett sorgligt slut, en hemsk död. Få sin bane. — Fick du kragen? Fick du fikon, Zakarias. Få lång näsa. Få tji nyare slang. — Få besök (av ~). Få ett kärt besök. Få(r) vi sällskap (kanske)? Få sällskap med ngn (på ngt). — Få (lämpligt) tillfälle till ngt l. (till) att ~. — Få namn om sig att ~.

Få dåligt rykte. — Namnet fick han efter farfadern. Få (ett) ökenamn. Få nöddop. Innan pojken ännu fått namn. Få sitt elddop. — Få mycket arbete (med ~). Då får du allt göra! — Få väder av ~. Få sikte l. syn på ~. Få (land) i sikte. Få korn på ~. — Få lust till ngt, (till) att ~. Få (av)smak för ~. — Få ja, nej. Få avslag (på en begäran). Få ett bleklagt nej. — Få bannor, (bittra) förebråelser (av ngn för ngt). Få vad man behöver t. e. = en duktig skrapa. Få skall vard. Jag visste, jag skulle få ledsamheter (av det, för pojken, för din skull). Få förargelse av ~. Det har vi fått (på halsen) för våra synders skull. Det fick jag för jag ville vara snäll. Få (sitt) straff. Få strängt, strängaste straff (för ~). Få ett smolk i ögat, en sticka under nageln, en fläck på rocken. Få ont i tänderna. Det kommer du länge att få ont, få men av. Han fick själv värst av det. Få svindel, feber, difteri. Jag börjar visst få snuva igen. Det började med att hon fick en svår värk i högra benet. Få en grundlig förkylning. Få en (besvärlig) dkomma. — Få ett infall, en (lysande) idé, en (lycklig) tanke. — Få en (o)vana att ~. Få för vana att ~. Få en viss färdighet i ngt l. (i) att ~. — Få rätt i sin förmodan, i att ~. Han fick orätt till slut ändå. — Saken får sin (naturliga) förklaring, om ~. — Få färg på kinderna och litet kött på benen.

3) Märk en del konstruktioner ibl. förbundna med smärre bet.skiftningar. **a)** Få + subst. i best. form. Fick han platsen, tro (, som han sökt)? Fick du (de där) pengarna? Får vi maten snart? Få ordet (för en replik). Låt honom inte få vanan (att titta)! Få doftet. Få lönen för sina mödor. Få kopporna. **b)** Få + (enbart) prep. uttr. Få på huden, på moppe, på tafs, på pälsen mest (ngt) vard. Jfr h nedan. **c)** Få + adj. l. adv. Få övrig. Få kvar. Jfr ssgr. Få för mycket, nog av ngn, av ngt, av att ~. **d)** Få + (subst. + adj. l.) particip. Få tid övrig (till ~). Få tid över jfr ssgr. Få påskrivet (för ngt). Du kanske får påökt till nästa dr? Få benet avslaget (nedom knät). Få sina pengar bortstulna. Få hatten förstörd. Få sina kläder fördärvade hos en dålig skraddare. Få sina förhoppningar grusade. Få svart på vitt på ~. **e)** Tekn. l. vid räkning o. d. Vad får vi (till resultat), om vi lägger 5 till 7? Gummilacka får man, fås av en del ostindiska Ficus-arter. Få silver ur l. av blymalm. Dryper man i några droppar av ~, får man en fällning, som ~. Hur man får salt ur ~ genom inverkan av ~. **f)** När sd de älskande i slutet av boken få varann, är allting väl beställt. **g)** Refl. Ibl. med bibet. av 'skaffa sig' (dvs. mer viljebetonat;

jfr II 1). *Få sig lite mat, lite till livs, en knapp i västen. Få sig en förkyllning på halsen. Jag skall gå och försöka få mig ett bad. Få sig ett gott skrätt. Få sig en liten. Då ska han nog få sig (på moppe)* jfr h. Nästan alltid kan reflexivet även vara borta. Ej säll. tillhör det refl. uttrycket vardagsspråket. **h)** Elliptiskt (för 'få stryk, få på huden, få skall' o. d.). *Han ska få (, bara ja(g) träffar honom)! Du ska få, du! i)* Märk det imperativiska 'får jag' (för 'ge mig', lät mig få' l. d.). *Får jag Stockholm (på) Riks, 224 24! vid telefonering. Får jag boken (, är du snäll). Får jag för fem öre trasiga rån! Även hotande. Får jag äpplet genast, eller också smäller det!*

II. Bibetydelser. 1) Skaffa, laga (att l. så att), förmå o. d. Är viljebet. mindre betonad får man ex. som nästan lika väl kunna föras till huvudbet. erhålla (Iovan). Även refl. **a)** Här i stan är det inte lätt att få några lämpliga färger kan även föras till I. Ture Jönsson fick sig då raskt en penna och ~ V. v. Heidenstam. Hastigt fick han pipan ur mun och snappade efter luft S. Dahlbäck. Den gången må du tro, det gick fort för honom att få händerna ur byxfickan. **b)** Få + subst. l. pron. + adj. l. part. Laga nu till papi-ret och få namnen bevittnade A. Esséen. När tror ni, att ni kan få rocken färdig? Kan du få det gjort till i afton? Du får laga, att du får håret klippt till examen! Kan man få växlat, få en hundrakrona växlad här! **c)** Även med att + inf. Jag får ingen rät-sida, ingen ordning, ingen hyfs på det här. Få bukt på l. med ~. Vi måste få (ett) slut på detta. Inte få en syl i vädret även till I. Icke få ett ord över sina läppar. Det kan jag inte få i mitt huvud. Få ngt till stånd. Stenen var så stor, att tre man inte kunde få den ur fläcken. Få ngn ur fläcken egentl. o. bildl. Få ngn på sin sida. Vi måste försöka få henne i säng, få henne att lägga sig. Tror du, man kan få honom till det, (till) att själv ta första steget? Få ngn att ta reson, att avstå från ngt, att ändra mening. Få ngn att skratta, att gråta. Jag kunde inte få mig till att hälsa på honom efter detta. **2)** Gripa o. d. Ej alltför vanl. Få ngn i kragen, om livet. **3)** Giva o. d. Äld.; bibl l. folkl. Jfr Former 2. Fån honom drycken, att han må svalka sig!

B) Hjälpverb (dvs. få + inf. utan 'att'). Skiftningarna ej alltid skarpt skilda. **1)** Om rättighet, tillåtelse l. (nekat) förbud. Kan jag få låna din penna? Får man röka här? För mig får du gärna göra det. Du får bestämma. Mamma, får jag gå ut och leka en stund nu? Ingen får komma in! Får ej vidröras! Föremålen få ej vid-

röras! Får jag komma in? — Om du får! Nå då får det anstå tills vidare. Det får vara, får gå (för den här gången). Får gå (då)! **2)** Tvång, plikt, befallning o. d. **a)** Starkare. Det där får du vara så god att l. och (smtl. å) låta bli. Kan du inte äta skickligt, får du gå från bordet. Är man beroende, får man vara hövlig. Nu får det vara nog (med oförskämtheter)! Det får du allt (vara så god och) göra ändå. Trät var så hårt, att han fick använda all sin kraft. **b)** Svagare. Man får tåla mycket här i världen. Vi får inte underskatta ~. Vi få inte säga ett ont ord om henne. Jag får verkligen säga, att ~. Jag får alltså be Er upphöra med dessa skrivelser. Jag får alltså bringa till er kännedom, att ~. Sådant får du allt vara beredd på. Du får nu göra ditt val. Vad får jag höra (om dig)! Långa är få gälda vad stunden brutit Tegnér. Och där fick han stå och se på? På det sättet fick han ensam bära hela arbetsbördan. Stackars flicka, som fick sitta halva balen! Särskare spårare och skytt fick man söka. Det får du se dej om efter. **3)** Möjlighet, tillfälle o. d. samt i hövlighets-uttr. (ofta med mkt försvagad bet.). Jfr I. **a)** Nu fick man se vad det egentligen var för en karl. Om vi bara finge vara ensamma en stund. Du får säga vad du vill, jag tror ändå, att ~. Den som lever, får se. Och inte behöver en frysa, det får vara aldrig så kallt. **b)** Härmed får jag med-dela ~. Får härmed förbindligast tacka för ~. Jag får härmed vördsamt anmäla, att ~. Jag får tacka så mycket för sist. Får jag be om namnet? Får jag be herrskapet, att ni ~? Jag skall be att få säga, att ~. Får jag fråga, vem jag har äran tala med? Jag får den äran (att gratulera). Vad får det lov att vara? Får jag bjuda på lite vin? Jag får väl så i ett halvt glas åt dig? Märk försäljares Får det (inte) lov att vara lite sparris i dag? o. d. **4)** Märk särsk. **a)** 'Få' anger ofta 'början' (dvs. gör huvud verbet perfektivt). T. e. Jag trodde, hon var rest, och så får jag i dag höra, att ~. Vi fick (fingo) veta det (först) i förrgår. **b)** Pres. 'får' är ofta futuralt t. e. Vi får (väl) se (i morgon, en annan dag, i nästa månad).

Syn. A) I. erhålla, bekomma, föräras l. bli förärad med, (i)håggkommas l. bli häggkommen med, uppvaktas med, (e)mottaga, komma i besittning l. åtnjutande av, undfå, åtkomma nu, begåvas med, inhändig, upp-bära, ibl. (åt)njuta; (lyckas) skaffa sig, för-skaffa sig, förvärva (sig), vinna, (upp)nå, ernå, 'upptriva' nu, ta(ga) sig, kapa åt sig; få i sig, ta(ga) in, förses med, få in; utvinna; ådra(ga) sig, råka ut för, lida (av), drabbas l. angripas l. smittas av, bli utsatt för, gripas av, finna, ljuta, undergå, under-

kastas, röna; ofta motsvaras få + subst. av ett med substantivet besläktat verb i pass. (t. e. få dopet: döpas, bliva döpt l. få straff: straffas); finna, ställa det så, att ~, skaffa sig; ('får jag' ofta:) låt mig få, jag vill ha, ge hit, var god och lämna mig, (var snäll och) ge mig; ('fås' ofta:) stå l. vara att få, vara till salu, finnas (till köps l. till salu), tillhandahållas, föras (i lager), (försäljas, (kunna) köpas, (ibl.: (kunna) rekvideras l. beställas l. (av)hämtas; **II. 1**) laga (så) l. ställa så att, ställa o'm (att); göra, ha, låta; förmå, tvinga, lyckas, bringa; **2**) fatta, gripa, ta(ga); **3**) giva, ge, räcka, skänka; föra; **B**) **1**) få l. äga l. ha lov l. tillåtelse l. löfte att, erhålla l. ha rätt(ighet) att, tillåtas att, vara tillåtet (l. nekat: förbjudet) för, ha tillstånd att, må, kunna, (med konstruktionsväxling) låta; **2**) nödgas, tvingas, vara l. bli nödsakad l. nöddag l. nödd l. tvungen att, 'måsta', måste, se sig tvungen att, bli försatt i (den) nödvändighet(en) att; ha att, böra, skola, (ibl.: vilja, vara bäst att, må, mände (äld.); **3**) få tillfälle l. möjlighet att; (får ibl.: vill(e), önskar, önskade l. ock törs, tordes, vågar, vågade, dristar, tillåter ni (l. du) att, (vågar) tillåta mig.

— **Få av.** Trans. o. refl. T. e. **1**) *Fick du av brevet med morgontåget? Få av tåget i rätt tid.* **2**) *Du lyckades i alla fall få av pennan för mig.* **3**) *Jag kan inte få av huven (av lampan).* **4**) *Försök att få av honom bössan!* **5**) *Få av sig skorna i en fart.* **Syn. 1**) få iväg, hinna avsända; **2**) bryta av n l. sönder n; **3**) få loss, lossa, ta(ga) bort n; **4**) frånta(ga) n; **5**) avta(ga) n, (lyckas) ta av sig. **Få bort.** Fettfläckar ä(ro) alltid svåra att få bort. Om du kan få bort honom på en stund. **Få dän.** Mest vard. *Jag kunde inte få dän metroken utan att göra ett snitt i fingret.* **Få emellan.** Så smalt, att man inte kan få ett finger e. *Jag fick fingret e. och klämde mig duktigt. Få e. vid köp mellangift.*

— **Få fast.** *Få fast tjuven l. Få tjuven fast.* Ibl. även (åtminstone ldl.). *Få fast i ngn vanligare 'få fast'. Antligen lyckades jag få fast adresslappen få den att fästa, fick den att sitta (fast).* **Få fatt.** Vanl. med 'i', ibl. (ngt vard.) med 'på'; ngn gång utan prep. **1**) *Ä, honom ska vi nog få fatt (i l. på) i sinom tid.* **2**) *Jag grep krampaktigt tag i vad jag händelsevis fick fatt i.* **3**) *Var ska vi få fatt i något, som kan användas i stället för hammare? Var har du fått fatt i det? även bildl. (t. e. om en nyhet, ett skvaller).* **Syn. 1**) ta l. få reda (på), gripa, hinna, få fast, få tag (i l. på); **2**) gripa tag (i); **3**) finna; få rätt (på). **Få fram.** T. e. **1**) *Hon står och fumlar och kan inte få fram pengarna (ur väskan).* **2**) *Få fram bollen idrotts.* **3**) *Skrapa en*

möbel för att få fram den ursprungliga färgen. Även bildl. *Avkläd en spanjor alla hans dygder, och Ni får fram en portugis ordstäv.* **4**) *Med hjälp av kungsvatten få fram rent guld ur guldhaltig koppar. Få fram (ngt) i dagen, i dagshuset även bildl.* **5**) *Få fram även bitonerna (i en tavla). På det viset får du bättre fram det mjuka i linjerna.* **6**) *Inte kunna få fram ett ord (till tack). Inte få fram ett ljud. Det är ej allom givet att i språkligt väljudande form få fram sina tankar.* **7**) *Ett sätt att få fram sanningen (ur honom) vore att ~.* *Fast det blir en smula svårt att få fram någon källklar logik därur.* **8**) *Få sin vilja fram (i en sak). Låta ngn få sin vilja fram.* **Syn. 1**) framta(ga) n, lyckas fram-plocka o. d.; **2**) få framåt l. fram mot l. till målet; **3**) få att framträda; **4**) frambringa, framställa, (fram)alstra; **5**) få att (skarpare l. klarare) framkomma l. framträda; **6**) få över sina läppar l. (vard.) ur sig, lyckas frambringa l. framföra, framlägga n, ge uttryck åt; **7**) framtinga n, framlocka n, locka ur, 'utskala' n; **8**) genomföra, genomdriva n. **Få för sig.** **1**) Egentl. Mindre vanl. *Han hade fått för sig en hel stor tallrik ärtsoppa och åt och slafsade som bäst.* **2**) Huvudbet. Bildl. *Han hade fått för sig, att han var förföljd, att han var ett (misskänt) snille. Jag hade fått för mig, att det var du, som skulle skriva först. Va har du fått för dig för tokerier?* **Syn. 2**) få den (outrotliga l. fixa) idén l. det infallet (att), få i sitt huvud l. i sin skalle (att), få i sig, inbilla sig.

— **Få hem.** T. e. **1**) *Vi väntar (att) få hem barnen till jul. Jag är glad, att jag åter fått hem min lilla hustru.* **2**) *De försökte få honom hem, men med en druckens vanliga envishet stretade han emot och ~.* **3**) *Kan jag inte få hem ett urval, få hem ett prov? Få hem ngt till påseende.* **4**) *Vi får hem en ny sändning (från Berlin) i veckan.* **5**) *Få hem ett spel » gå bet.* **Syn. 2**) hemföra n, hemforsla n; **3**) få hemskickad l. hemsänd; **4**) få i'n (från utlandet); **5**) hemta(ga) n. **Få hit** [n]. Fast form ngn gång i inf. *Jag har försökt (att) få hit dem flera gånger, men alltid har det varit något förhinder. Få hit källarmästaren A. Esséen. Få hit, så ska ja försöka hjälpa dej om ett sömnadsarbete. Omöjligt att hitfå utan särskilt tillstånd.* **Få hål.** *Lyckas få hål på ~.* **Syn. 1**) sönder.

— **Få i.** Trans. o. refl. T. e. **1**) *Kan du få i mera i kofferten?* **2**) *Få i proppen (i flaskan).* **3**) *Ofta ngt vard. Fått i sej lite kaffe på morgonkröken Erik Sparre. Jag kan omöjligt få i mig sista biten. Du hade väl inte fått mycket i dig i dag, innsansom jag kom?* Runar Schildt. *Han har förståss fått i sig något galet. Kan du få i honom*

det, är du duktig få hm att äta l. d. (t. e. om medicin). 4) Jag har förgäves försökt få i honom de viktigaste sedebuden; han är bestämt i sedligt hänseende abnorm. Han har sedan barndomen fått i sig av föräldrarna, att han är ett ljus. De ska han min själ få i sej! **Syn. 1)** instoppa n, inpacka n, istoppa n, ihålla m; 2) få i'n l. fa'st; 3) äta (upp n), dricka, få ner, svälja; få att äta l. svälja l. inta(ga) n; 4) i(n)pränta n, 'slå i', bibringa, (in)lära (n), få (ngn) att begripa l. fatta l. komma ihåg, få (ngt) att fastna (hos ngn); (ständigt) få höra l. få intutat; 'få veta', få 'äta upp', få höra (äv). **Få (i)från.** T. e. 1) Försök att få henne (i)från (att sitta just vid) fönstret! 2) Få de stridande ifrån varandra. 3) Innan jag fått ifrån mej (det värsta) fått klart, färdigt, utträtt. **Få igen** [n]. Fast form ngn gång i inf. i bildl. bet. 1) Jag kan inte få igen fönstret, dörrn, locket (på lådan). 2) Du ska få igen pengarna i morgon. Du får igen tidningen, så fort du ber om den. Få jämnt igen (på växel). Få igen friheten. Han hade hoppats på detta sätt igenfå åtminstone en del av det anseende, han förr åtnjutit som god affärsman. 3) Få igen febern ett återfall av. 4) Märk det hotande De ska han få igen (för)! **Syn. 1)** tillsluta n, (igen)stänga (n), få att gå igen; 2) få tillbaka, återfå n, återvinna n; få i stället l. i byte; 4) 'äta upp', få 'betalt' (för). **Få igenom.** T. e. 1) Få igenom hela fingret l. hela fingret igenom. 2) Få igenom allt vad man vill. Få sin mening igenom (i riksdagen). **Syn. 2)** (lyckas) genomdriva n, få antagen.

— **Få ihop.** T. e. 1) Jag får inte ihop kofferten. Innan hon ännu fått ihop ögonen. 2) Få ihop bitarna, så att de passa. Va har du nu lyckats få ihop för smörja? t. e. om ngn maträtt, ett drama osv. 3) Och med samträning böra de kunna få ihop ett bra lag. Få ihop tillräckligt med folk för att ~. Hur ska du nu hinna få ihop alla smäsaker, du behöver till resan? Fick ni ihop mycke pengar? Jag har inte lyckats få ihop mer än 50 kr. (på min lista). 4) Kan du inte få ihop dem (att släds)? **Syn. 1)** (till)stänga (n), (till)sluta (n); 2) hopsätta n, sammansätta, smörja ihop, tillaga n, anrätta, göra i ordning, 'mixtra ihop'; 3) (hop)samla (n), ordna ti'll, uppbringa, åstadkomma. **Få ikull** se få ömkull. **Få in.** T. e. 1) Har han fått in ett finger, så har han snart in hela handen ofta bildl. Få in laddstaken. Lyckas få in en sprängkil i det demokratiska blocket. 2) Gudskelov jag redan fått in mina infönster. 3) Vi ha just fått in färska bananer i dag. 4) Kan vi få in lite portvin (till middan)! Vaktmästarn, får vi in ett par halvor till! 5) I Uppsalatrakten ha de ännu ej fått in sitt vete. Få in ngt under

tak. Få in i ladorna. 6) Få in ngt i skallen på ngn. 7) Man försökte då få in honom vid posten, men även där vanskötte han sig. 8) Jag är ute och björnar, men har ännu inte fått in, lyckats få in mer än 10 kronor. På sydfrukterna fick han in vad han måst lägga ut för den misslyckade syltafären. **Syn. 1)** indriva n, insticka n; 2) insätta n, få insatt; 3) få hem, mottaga (från utlandet); 4) få inburen, inta(ga) n l. ge (med konstruktionsväxling); 5) få under tak l. inbärgad, (in)bärga; 6) (lyckas) inpränta l. intrumfa; 7) få placerad l. anställd, placera; 8) inkassera n, insamla, upp-bära, ibl. utfå n; intå(ga) n, förtjäna, (åter)vinna, igenta(ga) n. **Få isär** även skrivet som tre ord. **Få itu.** **Få iväg** ofta skrivet som tre ord.

— **Få loss, lös(t).** **Få med.** T. e. 1) Fick du honom med l. med honom fick du hm att följa med. 2) Ingenting få med av det goda. På det sättet fick jag också lite med av kalaset. Det får du med på köpet. 3) Kapitlet om verbsammansättningarna går inte att få med nu; det får komma senare. 4) Få med sig alla sina grejor. Får du honom med (dig) på det, så — —! hm att gå med l. gå in på det. **Få ned l. ner.** T. e. 1) Få ned ngn från hästen. 2) Han satt på sitt rum, ingen kunde få ned honom. Låt oss få ner lite punsch och cigarrer i trädgården! 3) Försök ändå att få ned en bit till! tvinga l. få i dig, svälja, tvinga ner. **Få om.** T. e. 1) Är du inte försiktig, kan du få om snuvan igen få återfall av. 2) Hon var så tjock, att det var omöjligt att få om pålsen om henne. **Få ömkull l. ikull, opp** se få upp. **Få på (sig).** T. e. 1) Har du inte fått på korvskinnnet (på korvhornet) än? 2) Få på (sig) kläderna i en hast. 3) Va har du nu fått på dej igen? om fläckar l. d. 4) Han ska då allti få på sej allt möjligt; nu har han måst ta hand om svågern också. 5) Få på sig alla rättrogna fosterlänningar. **Syn. 4) o. 5)** få över sig. **Få reda l. rätt** på ngn l. ngt.

— **Få slut på.** **Få sönder, tag i l. på.** **Få tillbak|a l. (vard.) tillbak|s.** T. e. 1) Få orätt t-s på en femkrona vid växling. 2) Få t-a sina egna ord l. Få sina egna ord t-a bli slagen med sina egna ord (sina egna vapen). 3) Dessa tider då vi aldrig mer t-a. **Syn. 1)** få igen. **Få undan.** Märk bl. a. Bara vi får undan, hinner få undan det värsta, innan gästerna kommer får undanstökat l. undangjort. **Få upp l. opp.** T. e. 1) Ensam orkar du inte få upp den stenen (ur jorden, i båten). 2) Chauffören lyckades ~ genom en skarp högergir få opp bilen på vägen, men ~. 3) Låt oss få opp på rummet lite te och kakor! 4) Genom att röra om få upp det som ligger på botten. 5) Olle

har varit på benen en god stund och gått ner i stallet, fått upp drängen och ryktat fuxarne Strindberg. 6) Få upp ett lås, en knut. 7) Få upp dörrer, fönstret. 8) Få upp en kork. 9) Få upp blod. Få upp (igen) allt vad man ätit. 10) Pennskafvet sökte få upp en applåd, det kunde hon vara värd Elin Wagner. 11) Är man andligt riktigt uttröttad, orkar man faktiskt icke få upp kunskaperna. Jfr t. e. Få upp blodet åt huvudet. 12) Jäg. Hundarna hade fått upp (en hare), och drevet gick raskt och klingande. Regnet öste nu formigen ned, varför tappt ju när som helst kunde befara, och att sedan få upp igen, det tillhörde nog det ogörliga J. Möllersvärd. **Syn. 1)** lyfta upp n; 4) få att höja sig l. att stiga till ytan; 5) få ur sängen, få att stiga upp; 6) o. 7) öppna; lossa; 8) uppdra(ga) n; 9) upphosta n; uppräkas n; 10) (lyckas) uppta(ga) n; 11) (nära:) få fram, göra present; 12) skrämma upp ett djur från dess lega; få färskt spår (o. börja driva). **Få ur** t. e. kärnorna (ur körbar); ngn ngt (en hemlighet l. d.). **Få ut** n. **Få över.** T. e. 1) Få över ngn l. ngt över en flod, en spång. 2) Få över sig en hel saksopp. Även bildl. Få hela kopplet (av kommunistmurvar) över sig. Få över sig en störtskur av ovet. 3) Man skall klippa med förstånd, sa skräddaren, fick över till en rock av klädet till borgmästarens väst. Få tid över (till l. ibl. för ngt, för ngn, till att l. vanl. blott att ~). Få pengar över. **Syn. 1)** (lyckas) överforsla, hjälpa över; 2) ibl. råka ut för; 3) ibl. få kvar.

— **Fårgåsystem.** Det var samma f. som ~ Claes Annerstedt. — **Fång** m. fl. se d. o.

Fåfång (utt. som ssg); -t (adverbet brukas oftast i bet. 2), -are; [-het]. 1) Sysslös o. d. Blott som predikativ o. mest i uttr. som: Gå f. Aldrig kunna gå [l. vara] f. F. gå lär(er) mycket ont. Sitta f. med händerna i kors och filosofera. Stå f. på torget mitt under arbetstiden. Driva f. omkring på gator och torg. 2) Gagnlös o. d. a) Alla hennes bemödanden, ansträngningar voro, (för)blevo f-a. Göra f-a försök att ~. Under f-a försök att dölja sin rörelse. F. möda! Göra sig f. möda. F-a hotelser. F-t!, fågeln var redan utflugen. Det är f-t arbete. Inse [f-heten av ~,] det f-a i ~. Försöka det f-aste av allt: att komma en bortskämd berömdhet till insikt om sina svagheter. F-t bemöda sig att ~. Om Herren icke bygger huset, arbeta de f-t, som därpå bygga. Då har jag icke talat f-t. Att våra harmsna protester över de neutrala amerikanska granater, med vilka slagen avgjordes i Frankrike, måste f-t förklina i det landet Amerika 'Erwin Rosen' (övers.). F-t i festlig skrud vid det undergörande korset / silverlockiga prä-

ter till bön för de kristna sig sänkte Stagnelius. b) Märk bet.-skiftningen 'snöd' o. d. Ibl. med svag anslutning till bet. 3. F-t tal. Smickra sig med det f-a hoppet, att ~. Världen och dess f-a lustar. Vinna en f. ära. 3) Flärdfull o. d. Om person. Vacker men f. Inbilsk och f. Hon har inget att vara f. över. F. över sina (inbillade) företräden. Släkten är känd för att vara f. och lagd för prål. **Syn. 1)** sysslolös, verksam, lat, utan arbete l. sysselsättning, (som sitter) med händerna i kors; 2) gagnlös, fruktlös, utan verkan l. nytta l. framgång, till (ringa l.) ingen nytta, utan kraft (o. verkan), onyttig, resultatlös, framgångslös, (fullkomligt) misslyckad, förespild, förlorad, som tjänar till intet, förgäves, ibl. utsiktslös; snöd, fåfänglig, tom, innehållslös, dåraktig, 'lös', bedräglig, intig, 'ihålig', flack, intetsägande, 'from', utan inre värde, 'lumpen', obeständig, som snart förgår l. förfares, som icke är att bygga på, ibl. blott skenbart förträfflig; (ibl. mer l. mindre nära:) ytlig, bagatellartad, värdelös, (i grunden) obetydlig l. ock överdriven, överspänd, svärmisk l. ibl. lättsinnig; 3) flärdfull, som älskar (tomt) prål, stolt över yttre företräden, prålsjuk, (dumt) högfärdig, självkär, egenkär, inbilsk, uppblåst, skrytsam, (ibl. nära:) världslig l. ytlig, som gärna vill synas l. omtalas.

— **Fåfäng**a, -an, [-or]. Blott motsvarande adj. i dess bet. 3 (flärdfull o. d.). 1) Stolheten är människans ryggrad och f-a är ryggradens svansände. 'F-a är små sinness ärelystnad', så bestämmer Tegnérs f-ans väsen. Såra ngns f-a. Av sårad f-a låta förleda sig att ~. Undvika att såra den konstnärliga f-an, konstnärsf-an hos våra målare. Vem har bett er fjäska för min f-a? Var och en har sin lilla f-a [l. sina små f-or]. Det gjorde hon av (pur) f-a. Den gamla skolföreståndarinnans pösande f-a. Rensande dem [anteckningarna] från ~ den ungdomliga f-ans slagg. En riktig f-ans marknad t. e. om en bal i stora världen; uttr. efter Thackeray, Vanity fair. 2) Märk det äld. konkr. bruket av ordet i bet.: litet lusthus, lantnöje, sommarnöje, lustträdgård. Fåfången vid Danviksstull i Stockholm. **Syn. 1)** flärd(fullhet), högfärd, inbilskhet, uppblåsthet, självkloket.

— **Fåfänglig** (l. ofta f-äng-); -t, -are-het (med plur.). Mindre vanl. än fåfång; saknar 'fåfänglig' dess bet. 'sysslolös', brukas mest i bet. 'fruktlös' l. 'tom' o. är ofta ngt högt, bibl. l. skönl. I. Fåfänglig. 1) Jag insåg det f-a i att göra någon invändning. Huru f-t är icke allt vårt strävande, all vår diktan och traktan här i tiden! J. O. Wallin. Därför har det synt mig som om ett försök att förklara den katolska kyrkans konstilliv från en inre synpunkt

icke borde vara alldeles *f*t Y. Hirn. 2) Som älskar flården l. d. *F*. och flårdfull har hon alltid varit. Ofta med bibet. av 'tom' t. e.: *F*a nöjen. Nära det *f*a hoppet att ~. II. *F*-het. 1) Abstr. Utan plur. *F*het, förgänglighet! Allt är *f*-het! Allt mänskligts *f*-het. O metafysik! *F*heters *f*-het! Hava *f*-heten kär och älska lögnen. Flård och *f*-het. 2) Mer konkr. Med plur. Denna världens *f*-heter. Nöjen och *f*-heter. Hög uppskatta bordets njutningar och dylika *f*-heter. **Syn. I.** se fåfäng 2 o. ibl. 3; **II.** (*f*-het.): intighet, tomhet, tomt sken, tom inbillning, värdelöshet, brist på inre värde, yttre l. blott skenbar förträfflighet l. glans, bedräglig yta, (ibl. nära) vansklighet l. förgänglighet.

Fågel (akut); -eln (i dikt ngn gång *f*-elen), -lar (grav). **A**) Enkelt. **I.** Med plur. **1**) Egentligt. **a**) Utvecklingshistoriskt sett utgöra *f*larna en i viss riktning förändrad kråldjurstyp. Partåiga *f*lar. Tama *f*lar. Vetenskapen om *f*larna kallas ornitologi. Hålla *f*lar i bur. K. kungör. 8 nov. 1912 ang. skydd åt för lantbruket nyttiga *f*lar. Slaktade (skjutna) *f*lar Tulltaxan. Uppstoppade *f*lar. **b**) Sen på *f*larna under himmelen: de så icke, ej heller skörda de, ej heller samla de in i lador; och likväl föder eder himmelske fader dem Bibeln. Rävorna hava kulor och *f*larna under himmelen näste; men ~ Bibeln. Korn åt små *f*lar även titel på en religiös kalender. Mata (små)*f*larna. **c**) O! den som hade vingar, som *f*larna ha! Tegnér. Ack, lilla fågelen, / ack lilla hjärtevän! / Kommer du ej snart? / Kommer du ej snart? När skogens *f*lar börja sjunga. **d**) Spå efter *f*larnas flykt. 2) I talesätt o. liknelser samt friare o. bildl. **a**) *Jupiters f*-el örnens. *Junos f*-el påfågeln. *Minervas f*-el ugglan. *Venus' f*-el duvan. *Fågel blå* l. mindre ofta *Blå f*-el i folksagan med samma namn beteckning för den unge kungen som förvandlades till en blå fågel (en papegoja). **b**) *En f*-el av järnbleck att skjuta till måls på. **c**) *Fri som f*-eln, som *f*-el(n) i sky(n). Känna sig som *f*-el(n) i bur(en). **d**) Talesätt o. ordspråk. *En f*-el i handen är bättre än tio i skogen bättre säker vinst och liten än stor och oviss. (En) flygande *f*-el får något ibl. tillägges 'men en' sittande inget' = vill man vinna ngt får man också möda sig för det, det gäller att passa på, att inte sitta med händerna i kors o. d. *Lycan* är en sällsynt *f*-el. »Vem har talat om det för er?» — »En liten *f*-el», sade Robert. Det var en liten *f*-el, som sjöng det i morse. Man vet inte, om han är *f*-el l. fisk vad det är för en figur, var man har honom. Var *f*-el sjunger efter sin näbb man ska inte fordra näktergalssång av en kråka; ibl. var och en gör så gott han kan.

Nu tänkte de, (att) de hade honom fast, men när de kommo fram, var *f*-eln utflugen (ur buren). Du var mig (just) en ljus [l. fin, vacker] *f*-el! jo, nu har du betett dig riktigt fint; du var mig en fin figur o. d. Den *f*-el som sjunger för tidigt på morgonen, tar höken ropa icke hej förrän du är över bäcken. Fåfängt att lägga nät för *f*larna, då de sitta i trädet och se på. Märk (den skämts.) eufemismen i: Men om det finns nån spik här, det vete *f*larna. **II.** Utan plur. Koll. Särsk. som villebråd l. som maträtt. Det kommer allt mer och mer *f*-el Alb Engström. Jaga, skjuta *f*-el (för hund). Sätta snaror för *f*-el. Det finns mycket *f*-el i årt. Norrlandsbönder, som komma med *f*-el till distingen. *F*-eln är dyr i år. Tam eller vild *f*-el kan konserveras som kokt, dinstekt eller stekt, men alltid fullt färdig. Att späcka, urbena *f*-el. Ska du ha *f*-el till middan? ofta särsk. avseende orre, tjäder l. d. (ej höns). Mellan *f*-eln och efterrätten. Märk uttr. som: Det smakade *f*-el det var läckert l. d. Det smakar ändå *f*-el (sa gumman, kokte gårdsgårdsstörn, som kråkan suttit på).

B) Ssgr. **I.** Som sista ssgsled. Egentl., friare o. bildl.; även koll. **a**) Rov-, höns-, sim-, vadar(e)-; stann-, stryk-, flytt-, dag-, natt-, klätter-, sitt-, spring-, havs-, sjö-, bur-, hus-, sång-, skärr-, storkfåglar. Märk namn på viss fågelart o. d. Is-, paradis-, honungs-*f*-el(n). **b**) Koll. Ung-, skogs-, sjö-, tam-, vild-, kramsf-*f*-el. Norrlands*f*-el(n). **c**) Bildl. Guld-, olycks-, oros-, natt-, galaf-*f*-el. **II.** Som första ssgsled. Vanliga ssgsformen är *fågel*-, som dock i några få växlar med *fågla*- (t. e. fågelalåt).

Syn. (ibl.) fjäderfå; (luftens) vingade varelser; skogsfågel, fågelvilt.

— **Fågelaffär.** Abstr. o. konkr. Ett fint kap gjordes i en *f*., där ~. **-aktig**, t. -are. Skr. Ett *f*-t huvud med ~. **-ansikte** bildl. om magert o. spetsigt människoansikte. **-art**. Över 300 *f*-er äro anträffade i Sverge. En hos oss mycket sällsynt *f*-. **-artad**, -at. Skr. En skicklig koloratur-sångerska med ~ *f*-ad böjlighet [i rösten] Nord. Fam.³ **-avel**. Mindre vanl.; mest fackl. Bedriva en förut föga räntabel *f*-. Ekenberg-Landin. **-berg**. Mer l. mindre branta klippväggar där havsfåglar häcka i stora skaror om sommaren. *F*. vid Lofoten. **-beskrivare** o. **-beskrivning** mindre vanliga ord för ornitolog o. ornitologi. **-bestånd**. Ofta ur jaktssynpunkt. **-blomma**; -ig. Bot. Blomma som gm sin byggnad är tillpassad för befruktning med fåglarnas (vanl. kolibriernas) hjälp. *F*-iga växter förekomma i synnerhet talrikt i Sydamerika G. Lagerheim. **-bo**. Samla, leta, plundra *f*-n. **-bälg**. Mindre vanl. *F*-ar, se Pålstraror Ekenberg-Landin. **Syn.** fågelskinn. **-bär**; -sträd.

Prunus avium. Om trädet o. frukten (som gm sin sötna skiljer sig från de vanliga (sura) körsbären). Ibl. blott om den vild-växande formen, men ofta även om de odlade s. k. sötkörsbär(sträden). **Syn.** fågelkörs(bär). **-bössa** liten lätt jaktbössa (för fågel, särsk. småfågel). **-exkrement.** Fågelspillning, ibl. guano. *F.* som gödningsmedel.

-familj. *Finksläktet ~ tillhör f-en Fringilidæ och ~.* **-fauna.** Fågelvärlden på en viss plats, i ett land; bok därom. **-film;** -ning. *Bengt Berg på f-ning utesfarter Nilen.* **-fjäder.** Även koll. **-flock.** **-forskare;** -ning. *Vår frejdade f-are Bengt Berg.* Ibl. för ornitolog o. ornitologi. **-fotograf.** Som djur- och enkannerligen fågelfotograf P. Rosenius. **-fri,** [-tt]; [-het]. *F.* kallades i Norden en person som brutit samhällets frid o. därför förverkat all rätt till skydd. Nyttjas ofta friare. *Den f-e kunde ostraffat dödas av vem det vara månne. Bli förklarad f. (över hela riket).* **Syn.** biltog, fredlös, fridlös, varg i veum. **-frö.** Köpa f. åt sina burfåglar. **-fång,** -et. Äld., numer mindre vanl. för fågelfänge(ri) l. fågelfångst. Jfr djurfång. **-fångst.** Som idkade f. Sven Ekman. *Jag beslöt att ägna mig åt f.* Ibl. även konkr. (om vad som fångats). **-fälla.** **-fångare;** -ar(e)n, -are; -e (-t, -n); -eri (plur. sälls.). I fråga om fågelfångst med snaror, limstång, giller o. d. **a)** *Henrik f-aren.* På 1700-talet hade varje god f-are i Jämtland ett helt lass fågel till avsalu Sven Ekman. [*Prinsen*] befälde nu sin f-are att fånga fåglarna och ~. **b)** *Landos egentliga yrke var dock f-e P. Hallström.* **c)** *Men jag hade fattat tycke för f-eriet ~.* **-färs** kok. **-föda.** »Myrågg», dvs. kokonger av röda skogsmyran, till f. G. Adlerz.

-giller. **-hamn.** I f. i fågelskepnad. *Ta på sig f-arna och höja sig i rymden.* **-hand|el;** -lare; -lerska. Abstr. o. konkr. *Driva en betydande f-el.* Betinga höga priser i f-eln. Stå i f-el. **-holk;** (-s)fabrik. **-hund.** Skytte för stående, för skällande f. **Syn.** hönshund, rapphönshund (ngt äld.), ibl. stående hund. **-hus** stor fågelbur. **-häck** stor fågelbur (där småfåglar kunna häcka). **-jakt.** **-jägare.** En av våra allra främsta f. och flyktskyttar. **-kung** den främste vid skyttetävling mot fågel på stång. **-kvitter.** Ofta skönl. *Luften var fylld av f. och blomsterdoft.* **-kännare** ibl. = ornitolog. [-körs, -en, = l.] **-körsbär;** -sträd. *Prunus avium.* Mindre vanl. för 'fågelbär(sträd)', jfr d. o. *Fågelkörsen eller sötkörsen, vilka icke skjuta rotskott ~.* **-kött.** *F-et synes i allmänhet vara mera välsmakande än kött av däggdjur, och isynnerhet sådant av vilda fåglar* Ekenberg-Landin.

-lek. Dels (mer abstr.) om parningslek l. tiden därför; dels rent konkr. om fåglar

samlade till parning(slek). Jfr fisklek. Även om en barnlek då en av deltagarna föreställer fågelhandlare o. de övriga fåglar. **-lim.** Ett slags lim (av mistel, *Viscum*) nyttjat vid fågelfänge. *Av flera Viscum-arters frukter beredes f. G. Lagerheim.* **-lätt** mindre vanl., snarast skönl. **-mat;** -ning. *F-ning i Humlegården.* **-näbb.** **-nät** brukas icke numer. **-pastej** kok. **-perspektiv;** -isk. Utsikt över l. avbild av ngt som det ter sig betraktat högt uppifrån (x gradperspektiv). *Se ngt i f. Sedd i f. Ty de voro fiskt små Ola Hansson.* **Syn.** fågelsikt. **-pil.** *Indianernas f-ar.* **-pipa** lockpipa för fågel. **-rik;** -edom. *Det f-a Lövjeskär P. Rosenius. Ständigt hörde jag Kuru, det f-a kapellet, / nämnas med lov för dess modiga män och dess kunniga skyttar* Runeberg. *Under f-a(re) år.*

-sax jfr rävsax o. d. **-sikt.** Fågelperspektiv. I f. uppifrån. **-skinn.** *Hela f. Tulltaxan.* **-skjutning** särsk. om skyttetävling mot konstgjord fågel i toppen av en stång. **-skrämm|a,** -an, -or; **-skrämmety** l. **-skrämtyp.** *F-an består ofta av en käpp försedd med fladdrande tygstycken, kläder l. d. Sätta upp en f-a för kråkorna i ärtåtern.* *Se ut som, spöka ut sig som en f-a.* *Phil May, vars fågelskrämtyp ur Londonpöbeln äro tagna på kornet C. G. Laurin.* **-skydd.** *Paul Rosenius, Om f-et i Sverige.* **-skytt;** -båt. *O. Högberg, Fågel-skytten, tre besatta äventyrshistorier, 1912.* **-skytte.** Idka f. **-skådlare;** -ning (med plur.). Som spår efter fåglarnas flykt. I detta nu behöver man sannerligen inte vara f-are för att profetera ~ Göran Lindblad. **-skällare** om hund; jfr fågelhund. **-skär** skär där (mängder av) fåglar häcka. **-slag** fågelart. **-släkte.** **-snar|a,** -an, -or; -ning (med plur.; jäg.). *Skicklig i att sätta f-ar.* *Den från annan f-ning ganska väsentligt avvikande ripsnärningen* Sven Ekman. **-spillning.** **-spådom;** -man. Jfr fågelskådare. **-streck** l. **-sträck.** Jäg. m. m. *Tills de råkade det stora f-et, som gick fram utanför Blekingekusten S. Lagerlöf.* *När vårens sista f. plöjde rymden på väg mot ~ Ad. Johansson.* **-sång,** -en, [-er]. *Lyssna till f-en.* *Luften är fylld av f., och daggen glittrar på gren och äng.*

-träck. *F., nyttjad som gödsel.* **-tunga** även om en på bägge sidor rundad fl. **-ung|e.** *En liten skålvande f-e. En gång kommer du, barn! som en f-e ur nästet, / ensam och värnlös ut i den ogästvänliga världen* Runeberg. **-vicker** vanligare 'kråkvicker' (*Vicia cracca*). **-vilt,** [-et]. Jäg. o. d. *Om tiden för jakt och handel med f. Ekenberg-Landin. Då han påträffat f. utom synhåll för jägaren Thor Högdahl. Intaga ~ en så framstående plats bland vårt f., att ~ Thor Högdahl.* **-väg;** -en, [-ar]; -sav-

stånd; -smil. Mest i best. sing. *Hur långt kan det vara f-en mellan Uppsala och Stockholm?* Karbomossen ~ belägen f-en räknat en god mil söder om Falköping H. O. Östberg. *F-en är det inte mer än 6 mil dit.* Och rikssamtalstaxan är byggd på f-savståndet i stället för som nu längden av telefonledningen. Till den senare [fjällstugan] räknade vi omkr. 3,5 f-smil Greta Adrian. **Syn.** (f-en:) raka vägen (gm luften), kortaste vägen. **-vän.** *Han var (en) stor f. och särskilt ~.* **-värld** ibl. = fauna. **-är.** Jäg. m. m. *Under klena, goda f. Det goda f-et 1907* Sven Ekman. **Rikt, dåligt f. -ägg;** -(s)kännare; -(s)samlare; -(s)samling. *Samla f. Ett litet f., ej större än en böna. En f-s-kännare eller 'oolog'.* **-öga.** *Det mänskliga ögat [är] sämre utrustat än f-t.*

— **Fågel-1. Fåglakör.** Skönl. *Fåglakören tystnar. -låt.* 1) Nästan blott i formen 'fåglalåt'. Förstå (sig på), kunna tyda fåglalåt förstå fåglarnas språk. *Akta på fåglalåt ge akt på fåglarnas läten o. tyda dem.* 2) Även i formen 'fågellett'. *Han kan härma all slags f. -näste.* Ett litet fågel-näste. *Men fåglanästen / ej provet höllo* J. O. Wallin. **-rede.** Skönl. *Som trädets gren, / vilken bär små fåglareden* Edv. Evers. **-röst.** Skönl. *Jublande fåglaröster hade väckt de åtta Elis. Kuylenstierna-Wenster. -skara* skönl.

— **Fåglja**, -ade; -ing. Ldls., t. e. Norrl. *Jon Elovson i Skärve var ofta ute i skogen och f-ade och fiskade ~, och lycka hade han också med f-ingen.* **Syn.** fånga fåglar.

Fåk, -en. Ldls., t. e. Öland. *F-en, det egenartade öländska gryddret; gryddersvinden* Karlfeldt. Kallas ibl. även fyk l. fyke (neutr.).

Fåla, -ade; -ning. Numer dialektiskt verkande biform till det vanligare 'föla'. Upptas icke av Sv. Akad. — **Fälje**, -en, -ar. Mest skönl. l. i ordspråk. *En yster f-e. Otämd f-e blir vild häst. Av raggiga f-ar bli och goda hästar. Han gångar till stallet, där f-arna stå* O. Thunman. *Hej! Faraos f-ar i skyar av damm / som ljungeldar flögo mot havsstranden fram* Vitalis. *Främst på en tigerfläckig f-e* Tegnér, Axel. *Ofta får dock själens körmästare inte bukt på sinnenas vilda f-ar. Språkfåle. Vildfåle.* **Syn.** ung häst, unghäst, ungt sto; ibl. (yster) häst, springare. — **Fålunge.** Numer dialektiskt verkande biform till det vanligare 'fölung'. Upptas icke av Sv. Akad. Jfr fölung.

Fäll, -en, -ar. **I.** Enkelt. 1) Egentl. Huvudbet. *Se till, att f-en är jämn, att man får en jämn f.* *Men de [banden] böra därjämte f-as i motsatta kanten med en mycket smal f.* Hulda Lundin. *Med bred f. Vika f-ar. F-en var dåligt sydd och hade gått upp. Gå upp i f-en. Sprätta upp f-ar.* 2)

Friare o. bildl. **a)** *Kysa f-en av ngn's kläder. Klännings-, mantelfäll. b)* *Nedånför [fallen] surrade svarta sugvirvar med f-ar i vitt* Pelle Molin. **c)** Mest i ssg. *Dröglapp, en hos nötkreaturen under halsen och bröstet hängande hudfäll, som ~* H. Funkqvist.

II. Ssgr ansluta sig ofta även till verbet. **Syn.** inviken o. tillsydd kant på tyg; (ibl.) (dubbel)vikning, veck; (ibl. nära:) kant, rand, brädd. — **Fällstygn** (l. -styng, säll. -sting). *Fackl. Sneda stygn med vka en fäll sys till. Med stora sneda f. -söm* fackl.; jfr föreg. **-vikare.** *Fackl. [Symaskin med] smal, bred och flyttbar f. — Fälla¹, -ade, -as; -ning (med plur.). F-a nädudkar, f-a handdukar. Men de [banden] böra därjämte f-as i motsatta kanten med en mycket smal fäll. Uppvik, f-ad kant [på bordlöpare]. F-ning, varvid kanten av en avklippt tygdel invikes och tillsys för undvikande av upprispning. **Syn.** göra l. sy fälla på, vika (kant) o. tillsy; (ibl. tämligen nära:) kanta, langettera. **Fälla upp** m.*

Fälla², -an, -or; -gårdsl. *Inhägnad för kreatur (vanl. får); ibl. även om enklare färhus. Insläppa m, instänga m i f-a(n).* *De utländska, flyttbara f-orna. Får, kof-a. Kreatursf-orna vid Söder Mälarstrand* Telefonkatal. 1920. — **Fälla³**, -ade, -as; -ning. *Mindre vanl. Instänga (får) i fålla. F-a fåren.*

Fällbänk. Enkel träbänk som fälles tillsammans om dagen (o. då liknar en byrå l. d.). *Hon skurar sin f., vart bord och var stol* C. Fr. Dahlgren. *Och Vesterbom ~ stötte fötterna i f-ens fotspjörn, vände sig på sin sovsida och slocknade* Alb. Engström.

Fålunge se under fåla.

Fån, -et, =. *Brukas ibl. = fåne; mer säll. = fåneri. Min kära gosse, bliv-ett f., / så går dig allting väl i händer* Kellgren. — **Fånja**, -ade, [-as]. Ngt vard. **I.** Enkelt. 1) *Stå och f-a. Sitt inte å f-a så där!* *F-a på ngt. F-a över ngt även till 2.* 2) I ord. *Hih! Här ä alla lika! — f-a de Jörgen. »Ja, tyckte jag inte, min bit smakte senap», f-ade en fjärde* Emil Norlander. *Han f-ar evinnerligen om guldgult hår.* **II.** Ssgr hänföra sig även till subst. fåne o. stå efter detta. **Syn. 1)** (fånglo, fänstirra, fånbliga, (fångapa, se dum ut, sitta l. bete sig som en fåne l. ett fån, vara l. bete sig fånig(t); 2) pjollra, prata enfaldigt, prata dumheter. — **Fåne**, -en, -ar. **I.** Enkelt. 1) Egentl. Avtar i bruk; ofta om äldre tider. Sinnesrubbad men (vanl.) ofarlig person. *En stackars f-e, som dock hittills fått gå lös. Att Filemon flera gånger haft f-en efter sig med bössan* H. Dixelius-Brettner. 2) Bildl. Huvudbet. *Din f-el Du var en (rikti) f-e, som lät honom lura dig. Behövde de göra sig till f-ar för det?* V. Benedictsson. *Årkefåne. Sportf-e.* **II.** Ssgr hänföra sig även

till 'fåna' o. ansluta sig stundom även rätt nära till 'fånig'. **Syn. 1)** (sinnes)rubbad, dåre, idiot; **2)** tok, tosing, fjoskig karl, enfaldig stackare; (ibl.:) dumhuvud, dumming, tjockskalle; (ibl. nära) slöfock. — **Fånbliga.** Vard. *Ja, det blev att sitta och f. igen och leta efter samtalsämnen* Dan. — **-gapa.** Vard., mindre vanl. — **-glo** vard. — **-grin;** -a. Vard. Fånskratt(a). *Som ~ drar till med ett f. utan orsak. Karlen f-ar ett slag, pekar utåt perrongen och säger: ~. Och när jag säger något, f-a de. -le.* Vard.; väl blott ldl. Gyllich, *som fånlog och såg lycklig ut* Ossian-Nilsson. — **-skratt;** -a. Vard. — **-stirrja.** Vard. Herr Hoopdriver — *orden äro hans egna — ~ stod ~ och fånsirrjade. Då jag låg ute på liggverandan i skymningen och f-ade på solnedgången* Elin Wägner. — **-tratt.** Vard.; okvädsord. *Den där dumma f-en till skollärare* Ester B. Nordström.

— **Fåneri,** -(e), -er. Ngt vard. *De ä ju (rent) f-!* *Sentimentalitet!* *gammalromantik!* fåneri! V. Benedictsson-A. Lundegård. *Usch, såna f-er!* A, de ä hans vanliga f-er; du ska inte fästa dej ve va han säger. Ofta som sista ssgsld. *Är det något familjefåneri, som din syster Helen uttrycker sig ~?* Hr Engberg ~ *bannlyser statskyrkan, Svenska akademien och ~idrottsfåneriet.* På sportfets område. *Med sitt överdrivna lovprisande ~, sitt ärkefåneri, som kronjuristen brukade säga.* **Syn.** dumheter, idioti(er), dårskap(er), ren(a) fånighet(er), dumma fantasier, narrspel, ibl. dum(ma) överdrift(er). — **Fånig,** -t, -are; -het (med plur.). **1)** 'Egentl.' Numer rätt sälls. *Den tredje sonen, f. redan från barndomen, måste med tiden vaktas såsom vansinnig* C. W. Böttiger. **2)** 'Bildl.' Huvudbet. Gärna vard., ofta i slang- artat språk (skolslang o. d.). **a)** *Är du rent f-?* med anslutning till 1. *De var rent f-t gjort av 'en!* **b)** *I all sin f-a överdrift. Prata inte så f-t då, sade Erik ~* Elin Wägner. *Det är ju f-t, att det skall kunna hända en så pass nära husknutarna* R. Schildt. **c)** *Sitt inte då var f. nu!* t. e. om en som sitter och retas. *Äsch, du ä så fåni så!* **Syn.** (sinnes)rubbad, fjoskig, svagsint, (sinnes)slö; tokig, galen, vanvettig, tosig; 'blöt i hjärnan' (vard.), fjollig, idiotisk, stupid, tjockskallig, dum, högst enfaldig; löjlig, narraktig, orimlig, omdömeslös; 'otrevlig'.

Fång¹, subst.; den-kön; -hov (ett slags missbildad hov). Djurläk. Inflammation i läderhuden i hästens framhovar. *F. kan vara i månader och återkommer lätt* H. Juhlin-Dannfelt. *Kronisk f-hov ~ uppkommer till följd av inflammation i köttväggen vid sjukdomen* fång.

Fång², -et, =. Sammanförs vanl. med fång³. **I.** Ngt mindre konkr. Utan plur. Vanligast i best. sing. Mest skr. Nu kom

modern hem med en hel massa paket i f-et. Bära ngt i f-et. Få hela f-et fullt. Även bildl. *Och f-et fullt av högaktning, beundran och vänskap för mannen i huset* Aug. Lindberg. **II.** Fullt konkr. Med plur. Nära I. Huvudbet. **1)** Egentl. *Ge ett f. hö åt hästarna, medan vi vänta! Komma med ett helt f. (av) blommor. Ett f. ved. Hade brutit stora f. nysprucket löv och burit in i rummen. Blomsterfång. Släppte han höf-et och ~.* **2)** Friare o. bildl. *Och det andra f-et mull faller på kistan* P. Rosenius. *Strö nu i fulla fång / dagg och doft på färden* O. Levertin. *J. E. Hylén, Ett nytt f. danismer, Språk och Stil 1917. Vilken ~ här för första gången framträder som akvarellist med ett f. nya arbeten.* **III.** Ngn gång även abstr. Mest som sista ssgsld (rökfång, vindfång, kulfång). *Seit röken stiga genom fet* Alb. Engström. *Elden under fet släcktes ut och blänkte till* N.-M. Folcke. **Syn. I.** famn, armar, barm, (ibl. nära) sköte; **II.** famnfull, famnsbörd, (arms)börda; (ibl. nära) mått; **III.** (ibl. nära:) kanal, rör, ventil; 'fångare' — **Fångtals,** adv. Mindre vanl.

— **Fång³,** -et, =. Sammanförs vanl. med fång². Abstr. **I.** Äld., mindre vanl.; ibl. (t. e. skogs-, vedfång) fackl. *Göra ett gott f.* Ngn enda gång nyttjas även ännu uttr. *Vara till f-s stå att få.* **II.** Lagt. Lagligen erkända sätt att förvärva äganderätt; ofta särsk. ifråga om fast egendom. *Laga f. äro t. e. arv, giftorätt, testamente, fördel, lagbestämd morgongäva, köp, skifte och gäva; men därjämte även exempelvis jakt, fiske, fynd av skatter och mineral samt hävd, expropriation, fynd av borttappade saker osv.* Om laga f. d jord, hus och grund, d landet och i staden Lagen. Laga f. till fast egendom Lagen. Om klander d f. till fastighet E. G. Flensburg. *I fråga om de laga fen har man att skilja emellan ~.* Envar, som med äganderätt åtkommer fast egendom, är skyldig att söka lagfart d f-et. Fem år från det lagfart söktes på överlåtarens f. Inom 2 månader från fet ~ styrka åtkomsten. Om f-et skett före lagens ikraftträdande. Olaga f. är ofång. Rättmätigt f. **Syn.** fående, vad som fås l. förvärras, vinst, kap, fångst, ibl. akquisition; förvärrnings-sätt), åtkomst(sätt). — **Fångeshandling.** Lagt. Handling som bestyrker laga fång l. varpå äganderätt grundas, åtkomsthandling. *Vid lagfartsansökning till rätten inge sin f. (t. e. köpekontrakt och köpebrev, testamente, skifteshandling, bouppteckning). Att fen är så upprättad, som ~.* -man. Lagt. Den av vkn man lagligen fått l. förvärrat ngt (i fast l. löst). Den sålunda instämde hemulsmannen har att antingen framhåva sin f., eller ock att med vittnen styrka, att han själv genom laga fång förvärrat fastigheten. Uppvisa sin f.

— **Fånga**¹, subst. Skiljes numer för språkkänslan från 'fänge'. Smnskrivs ngn gång med prep. 'till' (tillfånga). I uttr. som: *Ta(ga) ngn till f. tillfångata(ga). Ge sig till f. oftare 'ge sig fången'*. Även friare. *Ta sitt förnuft till f. bli förståndig (igen), lugna sig, se sakerna som de äro, ibl. bita i det sura äpplet.*

— **Fångja**², -ade, -as; -are (person o. sak); -ning (sälls. l. fackl.; sjöv. även med plur.); -ningsredskap. Jfr även 'fången'.

A) Vanliga verbformer. **I.** Egentl. **1)** Med djurobj. *F-a flugor (med häv, med l. i handen, med näbben, med tassan). Svalorna f-a sitt byte i flykten. Örnen f-ar inga flugor ordstäv. F-a småfåglar (i nät, med giller).* *Kisse är ute och f-ar rättor, tror jag. Varg, f-ad i fallgrop. Sax att f-a räv i. Har ni varit ute och f-at kräfter i år? Strömmingen är just i natt f-ad, är pin färsk och nyss f-ad. F-ad på nät, på krok.* **2)** Personobj. *Man satte efter rymmaren och lyckades f-a honom just utanför stadsporten.*

II. Friare o. bildl. **1)** Personobj. *Hon lyckas nog f-a (sig) en man till slut. Vi låta ej f-a oss så lätt! gå inte så lätt i fällan, ä inte så lätta att f-a (l. lura). Den som sätter giller för andra, kan lätt f-a sig själv. Fiskar f-ar man med kroker, män med ord och kvinnor med grannlitter. F-a ngn med hans egna ord. Märk F-a människor, själar i religiös bet.; även utvidgat (om åsikter m. m.).* **2)** 'Sakobj.' *Men pojken lyckades inte f-a linan vid första kastet, utan ~. F-a ngt i flykten även 'friare' (t. e. om en stämning l. d.). Har inga utstående eller f-ande delar om en säkerhetskoppling som skall förebygga transmissionsolyckor. F-a vinden (i l. med seglen). Och seglet blir högre, med större förmåga att f-a vind i vågdalarna. Åkrarna f-ade sol hela dagen, ty där var öppet åt alla sidor ~ Pelle Molin.* **3)** Abstr. obj. **a)** Ofta skönl. *F-a ögonblicket V. Rydberg. Lyckas f-a en stämning. Bjarne hann icke mer än f-a en skymt av hennes ansikte, men ~ E. Didring. Kan väl vara, att Björnson där f-at en folkegendomlighet för den tid och den trakt, där ~ Ruben Berg.* **b)** Gärna skr. *Plötsligt f-as mitt intresse av en mening [i tidningen]. Det finnes en av dikterna i Linköpingsbladet, som framför andra f-ar läsarens uppmärksamhet. Så har den italienska senrenässanspoesien måktigt f-at Aterboms artistiska inbillning och ~ C. Santesson.* **4)** Märk särsk. några sjöv. uttr. o. användningar. **a)** *Segel f-as, då man rullar ihop dem och ombinder dem med garn G. Stenfelt. F-a en talja med garn binda hårt om ett par parter. b)* *F-a krabba l. krabbor vid rodd göra ett falskt (för grunt) årtag så att man faller baklänges. F-a ugglar om fartyg som gm vårdslös styrning lovar upp*

så att förseglen slå back o. fartyget oavsiktligt vänder genom vinden.

B) Verbalsubst. **1)** Fångare. Vanligast som sista ssgsled. **a)** Person (l. djur). *Platsen har skickliga f-are, och jag fick se dem komma hem med både säl och fågel den dag, jag var där Ossian Elgström. Typ för alla välbärgade f-ares hus i Diskobukten. En utmärkt f-are av insekter om fågel. Val-f-are. Igelkotten påstås vara (en) god rått-f-are. b)* *Flugf-are ~ att hänga i takt. »Kofångare», stenplog på lokomotiv Wenström Lindgren.* **2)** Fångning. **a)** I allmän bet. mest som första ssgsled. *F-ning av småfågel med snara. Varjämte den olovliga jakten med förkärlek anlitar f-ningsredskapen Nord. Fam.² b)* *Sjöv. Jfr A II 4 a. De garn eller trossar som sålunda begagnas till att 'fänga' med, kallas f-ningar.*

Syn. A) **I.** gripa, fastta(ga) m, tillfångata(ga) m, bemäktiga sig, bringa (levande) i sitt våld, (upp)snappa (m), infånga m, få fast l. fatt, 'ta(ga)'; (ibl.: jaga, sätta snaror l. giller för, gillra för, snara; **II.** **1)** snärja, lura sig till; **2)** uppfånga m; haka i; 'samla'; **3)** begagna sig av, snabbt gripa, lyckas (uppfatta o.) återge; fångsla, ta(ga) i anspråk, tjusa, lägga beslag på, (starkt) bemäktiga sig; **4)** **a)** samla o. hopbinda m, löst hopbinda m, hopfånga m, förse med fångningar.

— **Fånga (i)hop** se hopfånga. **F. in m, upp m.** — **Fångarm.** [Bläckfisk, ett blötdjur] som utmärker sig genom sina tio kring munnen ställda, på insidan med sugskålar försedda f-ar, av vilka två äro längre än de övriga Nord. Fam.² — **-bygel.** Tekn. Avsedd att fånga o. oskadliggöra en nedfallande kraftledningstråd. — **-damm.** Fackl. Tillfällig fördämning för avstängning o. torrläggning av byggnadsgrunden för en permanent vattenbyggnad. *Vid uppförandet av större f-ar. En f. vid Untra ger vika 1916.* — **-dike.** Lant. Täckt stamdike. [Täckdikes]ledningarna inom ett åkerstycke sammanföras till dikessystem ~ av sugdiken (paralleldiken, grendiken) och fångdiken (stamdiken, i Skåne modergropar), som mottaga de förras vatten och aföra detta till det öppna diket ~ Juhlin-Dannfelt. *F-na, som ha avlopp till de öppna dikena, pläga löpa någorlunda parallella med dessa.* — **-don.** Mindre vanl. Ngt oftare 'fångstod'. *Sina allt fruktansvärdare jaktvapen och f. P. A. Sæve.* — **-görd|el.** Trädg. o. d. *F-lar ~ i rullar å 2 meter att binda om fruktträdsskottar jfr följ. ex. Frostfjärill och insektsflar för bekämpande av skadeinsekter å fruktträd.* — **-lina.** Sjöv. o. d. Förtöjningslina vanl. fäst i båtens stävring. *F. skall finnas på båt och ha en längd av minst 2¹/₂ gång relingens höjd över vattnet, då fartyget, till vilket båten hör, är*

barlastat. Lossa f.n. Kasta f.n. Ta emot f.n och göra an den. En smäcker f. för tillfällig fastgöring. **-nät.** Fackl. Skovel-formade f., som mer eller mindre automatiskt fällas ned [från den elektriska spårvagnen] och skola fånga den på spåret liggande. **-ram.** Fackl. Dessutom äro å stolparna [till krafledningen] anbragta f-ar ~ avsedda att oskadliggöra en nedfallande ledningstråd.

— **Fänge**, -en, -ar. Dels om krigsfänge, dels om fasttagen brottsling l. d.; ibl. i en del lekar. Även om kvinna. **I.** Enkelt. **1)** Svenskarna bemäktigade sig det fientliga lägret och togo flera hundra fångar. Sammanföra f-arna i stora f-läger. (Ut)växla, utbyta f-ar. Illa behandla sina f-ar. Föras som f-e till Sibirien. Nu är du min f-e. Bli f-e även i lekar. Behandla ngn som f-e. Politisk f-e. Om f-es fritagande. Om f-e rymmer eller söker sätta sig till motvärn. Utlösa, friköpa en f-e. Frigivna f-ar. De frigjorda f-arna. Lossa f-arnas fjättrar. F-e för livstiden. Hon tyckte synd om den stackars f-en, som ~. Han befann sig i Berlin, när kriget bröt ut, och som rysk undersäte blev han då behandlad som civil-f-e, fick ej lämna staden, men dock röra sig fritt inom densamma. Krigs-; straff-; livstids-, tukthus-, fästnings-, arbets-, bötes-, rannsaknings-, bekännelse-f-e. **2)** Bildl. Syndens f-e. En f-e under rusdryckslasten. **II.** Ssgr ha formen fång-; blott äld. träffas även formen fånga- (fångahus). **Syn.** (ibl.): fasttagen rymmare l. förbrytare, en som sitter fångslad l. i fångelse, (d)en tilltalad(e) l. häktad(e), en fången, arrestant.

— **Fångantal.** F-et överstiger nu den sagolika siffran av en fjärdedelss million 1917. **-befordran;** -ing (med plur.). Regelbunden fing i cellvagn äger rum med bestämda tåg ~ Järnvägshandbok. **-behand-ling.** Hård, mild f. **-bevakning** abstr. o. konkr. **-bröd.** Även friare = fångkost. **-dräkt.** F-en hos oss är i regel av grått vadmal för vintern och buldan för sommaren. Var vid avvikandet iklädd f(-en). **-forsling.** Vid f. **-förläggare;** -ing (med plur.). F-aren åtnjuter, jämte den lön han såsom valdiger, vaktkonstapel etc. äger uppbära, dagtraktamente och resekostnadsersättning enligt bestämda grunder. Åt f-are vid fångforsling. Och en uniformerad polisman, som för tillfället tjänstgjorde som f-are. Verkställa fing. **Syn.** (nära stå:) fångknekt, fånggevaldiger; (f ing:) fångtransport. **-förpassning.** **1)** Abstr. = fångtransport. **2)** Konkr. F. skall uppta fånges namn, stället dit han bör föras samt uppgift om och hur han bör vara fångslad; den överlämnas till gevaldighern, då denne tar emot fången. Fångföraren skall medhava f. i två exemplar samt fångsedel. **-förpläggning** abstr. o. konkr. **-förteckning.** K. kungör. av

d. 16 dec. 1910 ang. f-ar och rapporter från straffängelserna i riket. **Syn.** fånglista.

-gevaldiger; (-s)instruktion; (-s)syssla. F. har att verkställa fångföring och därav föranledd bevakning. Kungl. Instrukt. för f. 21 dec. 1865. Numera ha flerstädes f-nas göromål överflyttats på fångelsernas vaktkonstaplar, och detta skall, i mån av de ordinarie gevaldigherns avgång, för framtiden bli regel 1908. **-gård** där fångarna få hämta frisk luft. **-hus** se nedan fånga-l. fånghus. **-håla.** **-journal.** **-kläder** fångdräkt. **-knekt** gärna äld. **-koloni.** F. på Marieholms kungsgård 1921. **-konstapel.** Vaktkonstapel vid fångelse. Infördes ~ av en f. och ~. **-kost.** **-kärria.** Numer mest om äldre fhdn. Det var ut-hugget i skogen och rislagt, så samt f-an, om ock med svdrighet, kunde komma fram nästan ända till avrättsplatsen H. Dixelius Brettner. **-lista.** De f-or för militärhåkten och arrester samt de andra f-or, som enligt särskilda författningar inkomma till militieombudsmannen, skola av honom granskas Militieombudsmansinstr. 1915. Uppföra, inskriva, sätta på f-a(n). **-läger.** Som å Röda korsets vägnar skulle besöka de stora f-ren i Tyskland under världskriget.

-predikant vanligare: fängelsepredikant. **-rock.** Stod ~ i sin gråa f. Anna Lenah Elgström. **-sedel.** F. skall ange fånges namn, ålder, utseende o. d. samt ge uppgift på de tillhörigheter han medför. **Förpassningen bilagd f.** **-siffr**a t. e. om krigsfångar tagna vid en viss strid l. under ett krig; l. om fångar vid ett fångelse. **-skjuts.** Numer mest om äldre fhdn. **-spillan,** [=] l. **-spilling.** Lagt. o. d. F. äger rum, då ämbets- l. tjänsteman som har inseeende över fånge l. häktad person med vilja l. av vårdslöshet släpper honom lös. **-torn.** Ofta om äldre fhdn, i sagor osv. **Florinas f.** **-transport.** Fångföring, fångforsling, fångförpassning. **Extra f.** av häktad person. **-utväxling.** Utväxling av krigsfångar. **-vagn.** I det att f-en måste avkopplas i Knivsta. Hämtas i täckt f. **-vakt** sälls. för fångvaktare. **-vaktläggare;** -arboställe; -arsyssla; -arinna (l. -i'nnas); -erska. Mer 'allmän' benämning än 'fångkonstapel' o. d. Söka muta f-aren. Min vackra f-arinna Strindberg.

-vård; -sanstalt m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Mer abstr. Omsorgen om fångars förvaring, förpläggning o. upprättelse. **Studier** över f-en i Sverge, över svensk f. Uppsikt över f-en i riket. En alltför klemig f., som för litet fäster sig vid fångelsens karaktär av straff och sentimentalt överdriver möjligheten av även de grövsta brottslingars förbättring utan hård behandling. Ordet f., vilket knappast i andra språk äger sin motsvarighet V. Almquist. Den närmaste f-en

handhaves av fängelsernas tjänstemän och bevakning ~. 2) Ngt konkretare. Vältra ansvaret (för rymningen) på f-en. Då genom f-ens försorg persedeltillverkning äger rum för andra statsförvaltningar, skall ~. II. Segr. 1) Statens f-sanstalter. 2) Ty blott på sådant sätt tillförsäkras f-sarbetet bestående frukter V. Almquist. 3) F-sdirektör fängelsedirektör. 4) F-sförening se f-sällskap mom. 10 nedan. Skydds- eller fångvårdsföreningar. 5) År 1872 samlades i London den första internationella f-skongressen. 6) F-smannen bör, i den mån sådant är honom möjligt, sträcka sin omsorg om fången även till den tid, då denne lämnat straffinrättningen ~. 7) F-sstaten de vid rikets centralfångelser, straffångelser o. kronohäkten anställda tjänstemän o. betjante, t. e. direktörer av 1, 2 o. 3 klass, pastorer (o. förste lärare), kamrerare, assistenter av 1, 2 o. 3 klass samt kvinnliga assistenter, kronohäktesföreståndare av 1 o. 2 klass, uppsyningsmän, yrkesmästare av 1 o. 2 klass, överkonstaplar, vaktkonstaplar, första vaktfruar o. vaktfruar (1921). 8) F-sstyrelsen namnet hos oss sedan 1859; lyder under justitie-departementet, ordinarie befattningshavare äro överdirektör (före 1910 'generaldirektör'), byråchefer, byrådirektörer, sekreterare, kamrerare, notarier, aktuarie, revisorer, assistenter (i hälsovårds- o. byggnads- samt nummer även jordbrukstekniska ärenden) m. fl. F-sstyrelsens centrala hjälpbyrå, 1912. 9) Och måste stödjas av f-ssystern 1921. 10) F-sällskap med uppgift att bistå frigivna fångar; hos oss det första i Kristianstads län 1848. 11) F-svetenskap. 12) F-sväsen (de). — **Fång- l. Fångahus.** Mest bibl. l. skönl. i liknelser o. d. A formen vanligare. [Du som] löste ur fångahus Ps. 547. I detta fångahuset Strindberg. Då bröt du sönder mitt fångahus lagt i Jobs mun. Kroppens fånghus E. Lindorm. — **Fångnen²,** -et. Jfr fånga². Tjänstgör ofta som ett slags part. till subst. 'fänge'. 1) Egentl. Ge sig f-en (på nåd och onåd). Sitta, hållas, bli f-en. Hålla ngn f-en. 2) Friare o. bildl. Gärna skönl. F-en i trældom(ens band). F-en i ngn's nät. Ett folk, f-et i vidskepelser och fördomar. F-en i grubbel. Och när så en stämning tog honom f-en ~. De förvirrade, klagande bönera togo oss f-na Alb. Engström. — **Fängenskap,** -en; [-stid; -sår]. Egentl. o. ibl. friare o. bildl. Råka i f. (hos indianerna), i rysk f. Bortföra(s) i f. Försöka i f. Långvarig, ätt, tung, svår f, F-en blev dock icke så svår, som de fruktat, på grund av ~. Babyloniska f-en. Under första tiden av sin f. Under f-ens sista år. Mitt hjärta försöker under f-ens år ~. Dock förtröstar jag på att min f. här på jorden skall taga en ända ~. I f. bli girafferna mycket tama. Trivas

i f(-en). I f. under egna lustar. Krigsfängenskap. **Syn.** (ibl.) fångelse(tid), fångelseår.

— **Fångst,** -en, -er. 1) Abstr. Utan plur. Antingen motsatt 'jakt' l. innefattat i detta. Skilja mellan egentlig jakt och f., det senare förr kallat 'djurfång'. Dylik f. idkas vintertiden i ~. F-en av orre och tjäder i snaror, stockar och ~ Sven Ekman. [Det är] huvudsakligen på sista tiden, som premier ha föranlett f. av rov fåglar. F. med rev eller krok. Som idkade fågelfångst. Vargfångst i grop. Räv fångst med sax. Bege sig (ut) på kräftfångst. Det är ljustrare ute på fångst Kjell Kolthoff. Djur-, fisk-, fjärl(s)fångst. 2) Konkr. Med plur. Göra en god, lyckad, rik, stor, riklig, dålig, usel fångst. F-en var inte synnerligen stor. Tomkäril för den väntade f-en. Efter en ilanddragen lyckad f. Hela f-en gick sålunda förlorad. Den hösten kommo fiskarna ständigt hem med stora f-er. Årsfer av 60 å 70 mill. stycken ifråga om norskt torskfiske. Även bildl. Men just som jag skulle lägga vantarna på f-en, spelade han ut trumfasset, det vill säga, tog fram ett dokument, han hade som hållhake på mig. **Syn.** fångande (av djur), (djurfänge; (ibl.) fångstsätt l. notvarp l. byte, kap, rov, pris, vinst, utbyte, resultat (av fiske l. d.).

— **Fångstapparat,** -bar, -t; -het. Fackl. Andra fa djur Sven Ekman. -båt. När f-arna gå ut (ur hamnen). -damm t. e. vid fiskodling. -don. -farkost. K. förordn. ang. förbud att från svensk f. bortföra fångad fisk av vissa slag annorledes än genom lossning i Sverige, 12 maj 1917. -fartyg. -försök. Vid sådana f. går också lätt silverglansen förlorad, enär den härrör från ~. -glas t. e. för fjärlar. -grop. F-ar för älg. -linja. Den av sältarmar gjorda fan [till harpunen]. -läge. Mjårdar ~ i sitt f. Sven Ekman. -man. Rävjägare, fångstmän i annons. Om en f. kommer i vindvräkt över haven Fröding. -medel. Ett av de grymmaste f. som uppfunnits. -metod. Enligt hittills praktiserade f-er. -nät. De svarta, pärlrika ögonen sneglade misstroget på mitt utspända f. om en stjärtnes. -ort. Försäljas på f-en. -plats. Ej heller dörjefiskarna våga gå till sina vanliga f-er vid Doggersbank. -redskap. Skalbaggesamlarens viktigaste f. är häven. -resa. -skuta. -slem t. e. på insekttätande växter. -säckjer. [Dessa råttfällor] äro absolut f-ra. -sätt. Förbud mot vissa jakt- och fångstsätt. Ett gammalt grymt f. -tid. Bästa f-en för ~. -tur. Sedan fortsatte han f-en nedför dn. -verktyg. Naturfolkens viktigaste ~ f. -värde. Inom Örebro län utgör ft kr. 629,003 ~, medan gäddan och gösen representera f-n av ~. -yta. Flugfångare att hänga i taket; c. 10 kvadratmeters f., då den är bestruken å båda sidor.

Får, -et, =. **I.** Enkelt. **1)** Egentligast. Redan under förhistorisk tid blev f-et ett husdjur. Man har urskillt över 20, dock ej alltid säkert begränsade arter av vilda f-et. Hanf-et kallas bagge eller ibland gumse eller vädur, som kastrerad hammel eller gällgumse; honf-et kallas tacka och ungen lamm. F-en kunna hållas för köttets, ullens eller mjölkens skull; i Sverige hållas de numer huvudsakligen för köttet. En skock f. Släppa ut f-en på bete. Vakta f. En hop bråkande f. Kortulliga, långulliga f. Koppor hos f. Hund, som biter f. Märk det skämts. Han stjäls inte i kyrkor och biter inte f. (men inte ä de nån gullgosse för de)! Tam-, wild-, fettswans-, merino-, hed-, kortswans-, göd-, slakt-, hon-, ung-, utgångsfår. **2)** Friare, bildl. o. i vissa uttr. **a)** Vargen och f-en en lek. Varg och f. ett spel (på dambräde). Där ulven är herde, gäller det f-ens skinn och inte deras ull. **b)** Bibl. o. d. Det förlorade f-et. Som ett villfarande och borttappat f. Herden och f-en Kristus och (de troende) människorna. Såsom f. utan herde. Si, jag sänder eder såsom f. ibland ulvar. Föd mina f.! Jag haver ock andra f., som icke äro av detta fårahuset. Skilja f-en ifrån getterna de goda från de onda, de saliga från de osaliga. **c)** Ett förlorat, borttappat f. olycksbarn. Det svarta f-et i familjen ibl. nära 'rötägget'. **d)** Du ä då ett riktigt f.! en rikt fårska. Ah, han ä egentligen ett beskedligt f., ingenting annat. **e)** Slakt-, kok. o. d. Köpa ett halvt f. Det bästa på f-et är sadeln, lären, kolletraden och bringan. F. i käl. Hjärna av f. **II.** Sgr ha i regel får-, som särsk. bibl. o. ibl. skönl. l. äld. växlar med fåra- (t. e. fårahus). Märk med blott a-form 'fårakläder'. **Syn.** ibl.; enfaldig stackare, fårska, dumhuvud.

— **Fåraktig**, -t, -are; -het. Nästan endast bildl. Med en ovanligt f. min. **Syn.** fårlik(nande), dum, enfaldig, oförstående. **-ansikte** bildl. **-art.** Av övriga f-er förtjåna beaktande ~ argali ~ och kaschgaren V. Leche. **-avel**; -sförening. I Sverige var f-n inhemsk redan under stendåldern. Svenska sföreningen stiftades i Stockholm år 1917 med uppgift att verka för svenska fårskötselns höjande. F-sföreningen anordnar i år tvenne baggauctioner 1920. **-bete.** Ön är berömd för sitt goda f., sina goda f-n. Hage, upplåten till f. Dessutom hade de (rätt till) fritt f. på godsets mark. **-bitande**, =; fårbitare. F. hundar, som ~ Th. Högdahl. Råvens ~ bravad som fårbitare. **-bog.** F. med fårs Hagdahl. **-bringa.** Kokt f. med dillsås. Griljerad f. **-flé.** Halstrad f. **-fot.** Kokta fårfötter Hagdahl. **-fälla** inhägnad för får; även = fårhus. **-fäll.** **-hund**; styp. Tysk f. (s. k. polishundar). Skotsk f. eller 'collie'.

Flertalet av de nutida spetshundsrasererna förekommer som oförädlade hundar hos naturfolk eller ock som vall-, får- och herdehundar G. Grönberg. **-hus** se nedan fårl. fårahus. **-huvud.** Ett fantastiskt djur med ett f. på en hästkropp. Griljerat f. Hagdahl. Ibl. bildl. Du ä då ett riktigt f.! jfr det 'kraftigare' 'fårska'.

-klippare; erska; -ning; -ningstid. **-kop-p/a.** Nästan endast i plur. om en smittsam utslagssjukdom hos får. **-kotlett.** Halstrade f-er. **-kreatur.** **-kropp** t. e. slaktarter. **-kummer.** Humleblommster. Geum rivale. **-kätte.** **-körtel.** **-extrakt.** F-extraktet brukas som medel mot struma o. d. extrakt på fårets sköldkörtel. **-kött**; -(s)export. Stuvat f. Saltat f. F-sexporten från Island. **-lik**, -t; -nande. F-t störrande, blanka ögon. Ett f-nande kameldjur. **-lår.** Att skära ett f. Hagdahl. **-mjölk**; -sost. Roquefortosten är en slags f-sost. **-märke.** **-nju-re.** Omelett med f. **-påls.** Mest ifråga om levande får. **-pärla.** Mest i plur. Om fårens exkrementer. **-ras.** De nu levande f-erna.

-sadel. F. har föga kött och mycket ben, men anses som en fin rätt och ~. **-sax** stor sax att klippa får med, ullsax. **-skabb.** F. hör till de kreatursfarsoter, mot vilka åtgärder från myndigheternas sida skola vidtagas, enligt k. förordn. av 1898. **-skall** e. Mest vard. som okvädinsord. Tig f.! **Syn.** dumhuvud, dumskalle, tjockskalle, fårhuvud osv. **-skallig**, -t, [-are]; -het. Vard. Tjockskallig o. d. **-skinn**; -sfoder; -sfodrad; -sfäll; -spåls. På resa till staden för att sälja f. Ett f. låg utbredd under skrivbordet för värmens skull. De praktfulla f-sfoderade dalaveporna. Klädd i f-spåls. **-skoek**; -stro. Ofta i bild l. bildl. Som en f. utan ledare. I sin blinda f-stro. **-skötare**; -sel. Idka fårskötsel. **-slakt**; -eri (l. -i). Vid f-erierna i Australien. **-släkte.** Mest i best. form. F-t, eller på latin Ovis. Central-Asiens väldiga berggländer utgöra centrum för f-ts utbredning, och där leva de flesta och största formerna. **-stall.** **-stam.** Sverges f. har på senare tider varit i ständigt avtagande. **-stek.** Få till skänks en präktig f. I dag ska vi ha f. till middan. **-svingel.** Festuca ovina. F-n är av värde som fårbeta på torr jord. **-talg.** F. är fastare och vitare än oxtalg. Renad f. **-tarm.** Mest i plur. **-ticka.** Polyporus ovinus. En åtlig rörsymp. **-tunga.** T. e. kok. **-ull**; -sfett. Även alpackans, kaschmirgetens, angoragets, lamans och kamelens fjällhår kallas ull, men ojämförligt viktigast är f-en. Färgad, ofärgad f. Beslag d svensk f. 1917. **-upp-födare**; -ning. **-vaktare**; -erska. **-ög/a.** Ofta bildl. i plur. Ha f-on. Och så tittar han på dig med sina fromma, vänliga f-on.

— **Får-l.** **Fårafrom.** Ett fårafromt och godmodigt sinnelag D. Åslund. **-herde.** A

formen gärna åld. l. skönl. **-hjord**. A-formen gärna bibl. l. skönl., ofta åld. *Stora fårhjorden*. **-hus**. A-formen gärna bibl. o. ofta i bild. 1) *Fårhuset bör helst vara skilt från lagård, stall och svinkus*. 2) Bibl. *Ett fårahus och en herde om Kristus o. de rättfärdigas samfund. Jag haver och andra får, som icke äro av detta fårahuset*.

— **Fårakläder**. Bibl. Vaken eder för de falska profeter, som komma till eder i f., men invärtes äro de glupande ulvar. En ulv i f. en arg hycklare, en hycklande räv.

— **Får[a]**, -an, -or. Mindre vanl.; dialektartat. Hans profil var en äldre vit fås Alb. Engström. **Syn**. tacka, fårhona, honfår.

Får^a, -an, -or; [-längd m. fl.]. 1) Plogfåra. Plöja råta, raka f-or. Djupare f-or, vattenf-or uppköras medelst s. k. kupplög. Ovillig oxe drar krokig f-a. 2) Bäckfåra, flodfåra, strömfåra o. d. Åter flyta lugn i sin vanliga f-a. Att ni återför floden till dess forna f-a ~. Huvudf-an, som även den under högsommaren kan vara uttorkad ~. Hela älven var som en insjö; det var nästan omöjligt att i det avtagande ljuset finna själva (ström)fåran. 'Drogen', vilka sakna den öppna och tydligt bäckf-a ~. 3) Märk ytterligare. a) Skeppet plöjde en djup f-a i det lugna vattnet. Den glimmande f-a i vattnet, som utvisar den väg, rdet simmat fram. b) Verkliga f-or i träet, i barken. Stjälken har fyra f-or, skilda genom skarpkantade åsar. c) F-orna på handens insida, som bilda ett helt litet system ~. Längsf-a. En eller annan f-a (i pannan och vid kinderna) gjorde redan ansiktet en smula gammalt. Bekymren, som grått, plöjt, ristat djupa f-or i det härjade ansiktet ~. **Syn**. (ibl.:) (urhållad) ränna, räffla, lång o. smal urgröpfung l. fördjupning, 'bädd', 'spår', fals, veck, rynka, skrynkla. — **Fårja**^a, -ade, -as; [-ning]. Mest bildl.; ofta skönl. l. fackl. Vanligast i perf. part. *Två svanor simma i sjön och f-a dess klara spegel. F-ad stjälk. Scabiosa, ett släkte skilt från Succisa genom f-at ytterfoder och 5-flikad krona. Hans panna hade börjat f-as, och håret var grått vid tinningarna. Ett av äldre och bekymmer f-at ansikte. Fade drag O. Leveritin. Syn. plöja l. rista l. gräva fåror; (f-ad:) full av fåror, fårig; (ibl.:) rynkig, veckad, veckig, skrynklig, räfflad. — **Fåra upp** m. — **Fårig**, -t, -are; -het. Sälls. för 'fårad'.*

Fåt, -en, -er (grav l. ibl. akut); -slag (i brädspel). Stavades förr 'faute'. 1) Allmänna. Begå en (svår) f. Det var en f., som du måste söka gottgöra. 2) I spel, särsk. brädspel (slag med vkt man ej kan 'komma in' med en slagen bricka l. vilket man 'icke kan taga'). (De var) f.! Slå f. **Syn**. 1) fel(steg), (otrevligt) misstag, felgrepp, 'bock',

blunder, (ibl. nära) taktlöshet; 2) felslag, felkast. **Fåt[a]**, -ade. I brädspel: slå slag som man ej kan ta, varmed man ej 'kommer in'. Om svart i stället f-at Ruben Berg. **Syn**. slå fåt.

Fåtölj, -en, -er; -modell; -plats (t. e. på teater). F. av gulfernissad ~ pil. Något framom densamma ner mot scenen ett mindre bord med f-er. I den höga, med grönt saf-fian beklädda f-en. Och intog sin plats i f-en n:o 8 i Svenska akademien. Liggf-er i tyg och skinn. Pil-, korg-, skinn-; skrivf-er. F-modell av vit pil annons. **Syn**. länstol, vilstol (med armstöd).

Fåvitsk (mest akut; ibl. grav; ibl. utt. o. fattat som ssg; ibl. utt. utan -t: -isk); -t; [-are]; -het. Mest bibl. l. skönl. Bet. växlar mln 'däraktig', 'tanklös', 'lättsinnig' o. 'lönlös'. 1) De f-a jungfrur(na). Herren är vis, men I ären f-a. En f. man, som byggde sitt hus på sanden. F. visdom. Du f-a hop! Vilket levande spektakel, om min f-a hjord / skulle följa mig självän mer strängt än mina ord Karlfeldt. Upphör då med f. harm att klaga, / att sällheten ej finns i straffets boning Stagnelius. Det vore f-t besvär Per Hallström. Detta var omisskänneligt äkta, ingen f. lek med döden Ejnar Smith. 2) Ungdomens f-het övergår älderdomens vishet. Om betyg var ynglingen mån under vad han kallar sin f-hets tid N. Söderblom om Wald. Rudin. Vi bedja i vår f-het, / ty ho är den, sitt bästa vet? Runeberg. **Syn**. däraktig, oförståndig, oförnuftig, oklok, ovis(lig), som litet vet (sitt eget bästa), fåkunnig, kortsynt, korttänkt, inskränkt, enfaldig, (ibl.:) tanklös, lättsinnig, lönlös, fåfänglig, som tjänar till intet, (ibl. nära:) tokig, fjollig. — **Fåvitsk[a]** (mest akut, jfr föreg.); -an. Sälls. Åld. Däraktighet osv. Fall, f-a, då över mig! Fröding. — **Fåvitsko** (mest akut; jfr fåvitsk). Gammal böjd form av föreg. Mest bibl. l. skönl.; åld. Blott efter prep. 'i'. Tal i f. en dikt av Fröding. Du talar i f. däraktigt, dumt, oförståndigt, efter ditt (begränsade) sätt att se, oförnuftigt. **Syn**. däraktighet, fåkunnighet osv. (jfr fåkunnig).

Fä, -et (l. -t l. -t), -n; best. plur. -na. I. Allmänna. Ibl. egentl. men oftast bildl. (som okvädsord, vanl. avseende 'gemenskap' o. d., ibl. 'råhet, slöhet, dumhet'). Här bo folk och fä åtminstone sommartiden gemenskapen under samma tak. Dum som ett fä. Du ska väl skilja på folk och fä. Ack, mitt dumma fä! Ett fä är han och ett fä har han varit i alla sina dar. Bete sig som ett riktigt, ett äkta, ett verkligt fä. Du ä ett fä, ett ärkefä! Aj, aj, ett sånt fä att kittlas! Hj. Bergman. Var har du varit, ditt jubelfä? II. Lagt. o. d. 1) Tamt husdjur utom hund och katt (ngn gång har hund inräknats). Om den, som sårar eller

dödar annans fä eller hund, och om någon köper eller säljer sjukt fä; så ock om fä eller hund skadar annans fä Byggningsbalken. Okynnes fä. 2) Egendom. Föräldrat utom som sista ssgsld. Gångande och liggande fä lös o. fast egendom. Drifte-, inlagsfä. **Syn. I.** (fä)kreatur, djur; lymmel, fahund, 'as', usling, skurk, nöt, gemen l. nedrig människa; tölp, drummel, 'äsa'; **II. 1)** husdjur, hemdjur, ibl. boskap; **2)** egendom.

— **Fäaktig**, -t, -are; -het (med plur.). Blott mer l. mindre 'bildl.' **1)** Gemen o. d. *Det var f-t gjort av dig! Bära sig f-t dt. Begå rena f-heter.* **2)** Märk särsk. **a)** Med anslutning till 1 men förstärkande. *Ja, [han] bet mig så f-t G. Hedenvind-Eriksson.* **b)** Naturligtvis var han [den nybakade studenten] synnerligen omogen och alltför bondsk och f. för att ~ och måste arlägga f-hetens horn, deponere cornua. **c)** Riktigt f-t lydiga. **Syn. 1)** lymmelaktig, gemen, nedrig, fä-hundsaktig, ibl. fräck l. brutal l. rå; **2)** oförsäm, faslig; på djurstadiet, djurisk; (ibl.) förfäad, tölpaktig, dum, (själs)slö. **-bindsle** mindre känt; väl blott lds.

-bod; -sbebyggelse, fäbo(d)janta m. fl. se II. På avlägsna betesmarker, t. e. i fjälltrakter, uppföras gärna byggnader för vallhjonen, för ost o. smörberedning o. nattstall för kreaturen; dessa kallas f-ar. **I.** Enkelt. Ofta i plur. (o. då ofta avseende det hela, både byggnader o. vall). *Studera livet i f-arna i Dalarna och Norrland. Från Tännadalens f-ar hördes valljäntornas rop och kreaturens pinglande klockor, när de på aftonen återvände från fjällbetena till själva vällen. Sommarflyttningen till f-arna. Där det fanns telefon till och med i f-arna. Nattlogi funno vi i Wagenii f-ar (Wagenii 'vall') i Gröndalen. Svadens f-ar, äldre även de ~. De norska f-arna, som kallas 'sätrar' eller 'säterstugor' ~.* **II.** Ssgr ha vanligast formen fäbod-, där dock 'd' kan saknas såväl i smtl. som ibl. även i skr. Jänte fäbod- förekommer i en del ssgr även formen fäbods-. Enstaka förekommer formen fäbode- (näml. i kameraltermen 'fäbodeskog'). Ex.: **1)** Den nuvarande f-bebyggelsens utbredning. J. Frödens arbete över Siljansområdets f-bygd. Även i vissa orter av Sverige var f-sflyttningen förr så allmän, att byarna under högsommaren stodo nästan tomma H. Juhlin-Dannfelt. De hurtiga fäbo(d)jäntorna. F-livet med dess klockpingel och bjällerklang Jämten 1919. Hjalmar Breddberg, Gammalt och fornt från Södra Härjedalens f-marker. Ty 'getningen' gick i tur mellan f-pigorna. Fäbo(d)stinta. Vid f-ställena i ~. Lägga sig i en fäbo(d)vall över sommaren. Ingen kular mer på fäbovallar K. E. Forsslund. Den gamla (fäbod)vallen vid foten av Snasahögarna (Sna-

sahögsvallen), som torde återgå åtminstone till 1700-talet. En mindre f-väg. F-sväsenet användes ~ fortfarande allmänt i Dalarnas och Norrlands (med undantag av Västerbotten) skogrika trakter ~ H. Juhlin-Dannfelt. **2)** Märk särsk. Fäbodeskog fackl. = den vid fäbodställen i norra delarna av riket belägna skogsmarken. **Syn. I.** (fäbod)vall, säter(stuga).

-broms. Tabanus bovinus. F-en kallas även 'boskapsbroms'. **-drift** boskapsdrift. **-dum.** Vulg. Dum som ett fä. **-fluga.** Dels allmänt namn på broms; dels = häst-fluga (Hippobosca equina). En sån där otäck hård och platt, svärdödad f., som springer på sned och kan förflytta sig direkt i sidled. **-fot**, subst. Blott efter prep. 'för'. Mest i uttr. *Ligga för f.* utan all odling o. skötsel, i lägervall, o(upp)odlad, oskött, o(upp)odlad. *Låta ngt ligga, lägga ngt för f.* även: låta ligga l. lägga öde, ge(s) till spillo. Om I vinnen seger, blir allt som är mig kärt lagt för f. Ola Hansson. Mindre vanl. är *Emel-lertid föll Brandnäs så småningom alldeles för f.* Wald. Swahn. **-gård** dialektartat för 'bakgård' l. 'lagårdsbacke'. **-herde** sälls. för (nöt)boskapsherde, koherde (x färaherde o. d.). **-hund**; [-saktig; -sartad; -eri]. Sälls. i egentl. bet. (= vallhund). Mest bildl. som ett grovt okvädinsord (l. ibl. skämts.). *Din ärans fähunn!* Alb. Engström. *Du går ännu och tror, att han ä en hederlig karl, men ja ska säga dej, att de ä en rikti f.* *De var mej en f. att se morsk ut!* **Syn.** vallhund; fä, lymmel, (vettlös) slyngel, 'svinhund', 'svinpäls' osv. **-hus.** Mindre vanl. (o. vanl. mindre 'fint' l. ock mer direkt fackl.) än 'la(du)gård'. Stall och f. sammanbyggda, av timmer under tak av spiller. **-kreatur.** Nötkreatur. Fastigheten ~ vinter- och sommarföder ett par hästar samt 12 à 14 f. Ngn gång även som (gärna skämts.) skällsord. **-stig.** Kreatursstig. *De f-ar, som där träffas ~.* Där finns varken körväg eller gångstig, endast villsamma f-ar. **-vett.** Sarkastiskt, ofta vulg. för 'folkvett'. *Om han åtminstone haft de fet att be om ursäkt! Att herrarna, om de också inte hade så mycket f., nog skulle ha så mycket förstånd att gå in på arbetarnas framställningar Hinke Bergegren. -väg jfr fästig.*

— **Fälad** se d. o. — **Fänad** (grav; -add); -en; [-slydnad; -spest]. Mindre vanl. **1)** Egentl. Kogubben tänker ett och f-en ett annat. **2)** Bildl. l. i bild. Där fladdra de skräliga röda standaren, och där kommer kogubben ledaren-agitatorn, följd hack i häl av hela den tanklösa, lättleda f-en. Ihop med den övriga f-en. Vad herr Löfgren stämplar som f-slydnad.

Fäder se fader. — **Fäderne** (grav l. akut); -t. Motsatt 'moderne'. Särsk. i dikt kan ordet ngn gång uppträda som adj.

I. Enkelt. **1)** Fars sida. *En släkting på f-t.* Han härstammar både på f-t och modernet från svenska adessläkter. *Di ä släkt på f-t.* Ibl. mer konkr. (avseende personerna). *Brås på f-t.* **2)** Fädernearv. *Förlösa sitt f.* Sitt f. hade han redan förut fått ut och gjort ända på. **II.** Ssgr ha fäderne-; fädernes-blott i 'fädernesland' o. ngn gång i 'fädernes(s)fränder'. Ssgrna äro ofta skönl., hist. l. juridiska. **Syn. I. 1)** fädernesida, fars sida, ibl. maussida(n); **2)** fädernearv, ibl. farsarv; **II.** (ibl.) föräldra-, foster-, familje-

— **Fäderneanor.** [Ovanligt är, att] f-na utgå åt höger (heraldiskt vänster) och moderneanorna åt vänster från läsornamentet. -**arv.** Utgå sitt f. Fordrade att bli insatt i sitt f. -**boning.** -**borg.** -**bygd.** Återvända till, överge f-en. -**frände** se nedan fädernes(s)frände. -**gods.** Sitta på f-et. -**gård.** -**hem.** Fader- och moderlös utbytte han tidigt f-met mot Växjö lärosäte B. v. Beskow. Även bildl. -**hus** även bildl. -**hydda** o. -**hård** bägge mest skönl. -**jord.** Mest friare; ofta skönl. *Vila i f-en.* Åter trampa f-en. *Längta till f-en.* -**kusin** mest fackl. -**ort.** -**sed** brukas ibl. för 'tradition', 'arvsed'. -**sida.** På f-n. -**stad.** En lokal-patriotism, som i f-en ser det förnämsta i världen. -**torva.** Skönl. -**ärvd.** Egentl. o. friare. *Vår f-a fria domarekdr.* Vår ur-gamla, f-a frihet. *Den f-a torvan.* -**ö.** Sundet, ur vars böljor hans f. reste sig ~.

— **Fädernes(s)frände.** Mest lagt. o. d. *Moder får efter faders död — dock endast intill dess hon träder i nytt gifte — utöva förmynderskap för barnen med nästa fädernesfränders eller nämnd medförmyndares råd.*

— **Fädernesland,** -et, [=]; -sförsvare m. fl. ssgr äro i allm. mindre vanliga o. ersättas av ssgr med fosterlands- l. d. Egentl. o. friare. *Det är varje medborgares plikt att försvara sitt f.* När f-et kallar. *Lämna f-et och emigrera till Amerika.* Glömma sitt f. *Ej längre ha något f.* »Fäderneslandet», *Gustav III:s valspråk.* **Syn.** fosterland, hemland, fädernejord, fosterjord, moderjord, ibl. hembygd.

Fägna (fängna); -ade, -as; -ing (med plur.; mest i bet. II 2). **I.** Huvudbet. Även refl., opers. o. dep. Gärna skr., ofta skönl. *Jag hade så f-at mig (åt l. över) att få råka honom.* *Det f-ar mig (mycket) att se, att Ni följt rådet.* *Ack, att du är nog grym att f-as av l. åt sådant!* *De som f-ades åt olycka och strid på liv och död.* *Kyrkan har i rikt mått kunnat f-a sig åt regenters och enskildas gunst och givmildhet.* *Det är vanligt i människolynnet att mindre livligt f-as av en njuten än en förväntad lycka.* M. Lehnberg. *En anblick, som verkliga kan f-a en, kan f-a ögat, ögonen.* *Ögat f-as av den vackra anblicken (av ~).* **II.** Bibetydelser. **1)** Numer mindre vanl. Mest skr.

Då du f-at mig så rundeligen. *Han f-ades väl och ~.* *F-a barnen med kakor.* *När det är bjudet, så är det f-at* (även om den bjudne avböjer). *F-a ngn med en nyhet.* *Mor Vesterman ~ gick själv och styrde med f-ingen, som skulle bestå den långväga gästen E. Sparre.* **2)** Även dep. *Om hundar (säll. andra djur).* *Han vill alltid f-a(s) och sli-kas, som om han ännu vore i valptagen.* *Men på backen sprang rackan och f-ade gamla bekanta Strindberg.* *Och hans f-ingar voro riktigt besvärliga, då jag efter någon tid återkom A. T. Gellerstedt.* **Syn. I.** glädja, behaga, förnöja, (ibl. nära:) tillfredsställa, tilltala, roa; (f-a sig l. f-as:) glädja sig, vara glad (åt) l. (helt) tillfreds(ställd) l. nöjd (med) l. ibl. road (av), finna nöje l. behag l. tillfredsställelse i; **II. 1)** undfägna, förpläga; ibl. hugna; **2)** vänslas, smeka(s) o. slicka(s) o. vifta på svansen, visa sig vänlig.

— **Fägnad,** -en; -sbetygelse (skr.; mindre vanl.). (Gärna artigt l. vårdat) skr. **1)** Huvudbet. *Betyga sin f. över l. åt ngt.* *Det var mig en sann f. (att höra).* *Till min stora f. hör jag nu ~.* [Vi igenkände], denna gång till vår uppriktiga f., den oslipp-lige smeden Z. Topelius. *Gott samvete är daglig f.* *Det är en f. för ögat att ~.* Ögon-fägnad. **2)** Bibet. Även mer konkr. *Tacka för f-en.* *Stekt sill och potatis, gröt och mjölk så mycket de orkade proppa i sig, var hela f-en E. Lieberath.* **Syn. 1)** glädje, för-nöjelse, belåtenhet, tillfredsställelse, (ibl. nära) behag l. nöje; **2)** undfägnad, förplägnad, vad som bullas upp. — **Fägnelig,** -t, -are. Skr. Mindre vanl. för 'fägnasam' o. d. *F-a underrättelser.* **Syn.** se följ. — **Fägnasam,** -t, -mare. Mest skr. *En f. nyhet.* *Det var f-t (för oss) att höra.* *F-t att se Åbobar Z. Topelius.* *F-t mottagen av honom och hela familjen O. Högberg.* *Att professor Arthur Stilles föredrag var ett av programmets mest f-ma N. Ahnlund.* **Syn.** glädjande, glad, hugnäsam, hugnelig, fägne-lig; (ibl. nära:) 'god', angenäm, behaglig, (mkt) tillfredsställande, tilltalande, nöjsam.

Fägring, -en; [-sfull]; -srik; -stid. Mest skönl. *En ung änka av icke vanlig f.* *Hennes f. övergick allt vad prinsen dittills skå-dade.* *Icke kunna motstå, svag för kvinnlig f.* *F. utan tukt är en ros utan lukt.* *Av en ovanlig, sydländsk f.* *Jordisk f.* *Lucifer, på vars änne dröjer ett sken av överjordisk f.* V. Rydberg. *Mänsklig, förgänglig, oför-gänglig f.* *En pärla av ovanlig f.* *Ångar-nas (värliga) f.* *Naturens pånyttfödda f.* *Stå i sin (fulla) f.* *Kvinno-, (hög)sommar-fägring.* *Under äppelträdens f-stid, då träd-gårdarna stå vita som snö.* **Syn.** skönhet, fagerhet, fagerlek; (ibl. nära:) tjuskraft, tjusning(skraft), behag, fagert utseende, charm, flor.

Fäkt, -et. Mest smtl., ngt vard. *De va*

ett *f.* d. ett springande, som kunde göra en kollrig. **Syn.** fäktande (med armar o. ben); jäkt(ande), ivrigt stök(ande). — **Fäkt|a**, -ade, [-as]. **I.** Huvudbet. **1)** Egentl. Strida (konstmässigt) med stick- l. huggvapen (värja, sabel, florett; även bajonett, lans, pik, dolk, svärd, huggvärja m. fl. blanka vapen). *F-a* på sabel, på värja. *F-a* med florett. *F-a* med l. mot ngn. Att *f-are* av samma nation så litet som möjligt *f-ade* mot varandra Olympiska spelen 1912. *F-a* väl. *Han går och f-ar* varje morgon. *Lära sig f-a* och rida. *Till de f-andes* bekvämlighet. **2)** Bildl. *F-a* mot inbillade fiender, mot väderkvarnar. *F-a* tappert mot fienden. *Ivrigt f-ande* draga sig tillbaka. *F-a* med ord, med bläck och penna, med pennan. **II.** Bibet. **1)** Barnet *f-ade* med sina små händer och ville resa sig upp. *F-a* med armarna. *F-a* vilt med både armar och ben. *F-a* i luften, i vädret. **2)** Ngt vard. *Jämt får man slita och f-a* för födan. *F-a* och streta. *F-a* och arbeta. *F-a* från morgon till kväll i kök och vist-hus. Märk särsk. *Å de nu något att f-a efter!* **Syn. I. 1)** idka fäktning(skonsten), stöta l. sticka l. hugga (o. parera); **2)** strida, kämpa, slåss (i handgemäng); **II. 1)** göra häftiga rörelser l. åtbörder (med armar o. ben), slå med armarna, slå omkring sig, gestikulera, ibl. sprattla; **2)** sträva, streta, knoga, 'slita', jäkta, ibl. 'jaga'. — **Fäkta** emot kämpa emot l. streta emot (o. slå omkring sig). **F. sig fram, sig igenom** osv. kämpa l. arbeta l. slå sig l. armbåga sig fram osv.

— **Fäktbana** även 'fäktarbana'. -**färdig-het**. -**förbund**. *Svenska f-et* från 1905 skilt från gymnastiken. -**handske|e**. *Fäkt- och boxhandskar, alla slag* Tulltaxan 1919. -**klubb**. *Kvinnliga f-ar*. -**konst**. *Fransk, italiensk f.* Utövare av *f-en*. *Hans utomordentligt förfinad f.* Ngn gång bildl. -**käpp** mindre vanl. -**lektion**. -**lärare**. *Kristian IV:s f.*, *Salvator Fabris*. *Syn.* ibl. fäkt-mästare. -**mask** ansiktsskydd (av flätad järntråd o. läder) vid fäktning. -**match**. *En svensk-holländsk f. på värja*. -**mästar|e**; -syssla; -tjänst. *År 1806 utnämndes Lång till f-e i Lund, då ~*. **Syn.** lärare i fäktning, fäkt(nings)lärare. -**prov**. *F. för erhållande av riksförbundets idrottsmärke*. -**sabel**. -**sal**. -**sko** gymnastiksko. -**skola**. **1)** *Gå i f.* *Hålla f.* **2)** *En och annan f. bibehåller ännu utfall ur fäktlinien*. *God, dålig f.* *Italiensk, fransk f.* -**stöt**. -**term**. -**timme**. -**tävling**. *De i Olympiska spelen (1912) ingående f-arna*. -**undervisning**. -**vapen**. *De f. som nu i öppen tvekamp användas, äro värja och sabel*. -**värja**. Ibl. = florett. -**värld**. *Den internationella f-ens spetsar*. -**övning**. *Du minns väl, att vi har f. i kväll!*

— **Fäktar|e**, -en l. (särsk. i smtl.) -n, -e;

-gubbe m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** *En av våra förnämsta f-e på sabel*. *Sabel-, värj-, florett-; vänsterf-e*. *Den döende f-en*. **2)** *Pennf-e*. **II.** Ssgr. Ex.: *F-gubbe* på vindflöjlar. *F-konst* oftare 'fäktkonst'. *Ett f-par från början av 1800-talet i gardställning*. *F-skola*. *Antikens f-spel*. **Syn.** ibl. gladiator. — **Fäkteri**, (-e)t, -er. Mindre vanl. (utom i ssgr 'spegelfäkteri'). *Om detta hiskliga f. åtminstone kryddades av den tillaste smula kvickhet*. — **Fäkterska**, -an, -or. *En av huvudstadens bästa f-or*. *Fröken Hollenbach hade såsom vänsterf-a en viss fördel*. *Florettf-a*. — **Fäktning**, -en, -ar; -slärare m. fl. (oftare brukas kortare former med 'fäkt-'). **I.** Huvudbet. **1)** Egentl. Plur. mindre vanl. än sing. *Visade som vanligt en elegant, behärskad och stilren f.* *F. på värja, sabel. F. med florett*. *Fri f.* *I stället för 'sabelfäktning' säger man vanligen 'sabelhuggning'*. *F. med svärd, nu ur bruk, förut-satte även bruk av sköld*. *Florett, värj-, bajonettfäktning*. *Angående första och andra pris måste nu omfäktning ske mellan ~*. **2)** *Retirerade under fortsatt f.* **II.** Märk särsk. **1)** *Friare användningar av huvudbet*. **a)** *En förberedande f. hade redan försiggått dagen förut ~*. *Förpostfäktning*. **b)** *Tjur-, tupp|fäktning*. **c)** *Ord-, pennfäktning*. **2)** *Bi-betydelser*. *Anslutande sig till 'fäktat med armarna' l. 'fäktat för födan'*.

Fälad (grav); -en, -er; -slott; -smark. *Lds., sydsv., särsk. i Skåne*. *Gemensam betesplats (för by l. stad)*. *Betesmarksbrand i Skåne: Gryby f. vid Eslöv härjades i går av eld*. *Längs öde f. hon skyndar fram ~* *Emil Kleen*. *Och korna råma av beläten-het / på f-en vid havets öppna strand* *H. Dhejne*. *Över ljunger, bevarna med cy-pressliknande enar och knotiga ekar*. *I bild t. e. hos Österling: På dialektprosans säftiga f-er*.

Fäl|as, -ades. Folkl. l. vard., numer sälls. o. äld. *Hur du må f-as och ävlas, så inte har du någe för det där i huset intel* **Syn.** bråka, rasa, rusta, ävlas, fara vilt fram, väsnas, flänga.

Fälb, -en, [-er]; -band; -hatt; -vävnad. *Stavas ibl. ännu (dock ej av Sv. Akad.) 'felb'*. *Ett slags sammetstyg som skiljer sig från egentlig sammet o. plysch gm de långa håren som äro lagda åt sidan o. tilltryckta; brukas mest till hattar*. *Månen sken på hans höga, gråa hatt; f-en fick silverglans i kantslitningen* *H. Berger*. *Då ingen silkesfälb [till 'cylindern'] står att få från ~* 1918. *Den skinande, absolut dammfria f-en hade fått en buckla, som ~*. *Fälb-, plysch- och sammetsvävnader, oskurna eller skurna, av silke enbart eller i förening med annat spånadsämne* Tulltaxan. **Syn.** hattsammet.

Fälj, -en, -ar; -bredd m. fl. se II. Ibl. även stavat 'fälg'. Rännformig hjulring som

fasthåller gummiringen (på bil o. cykel). **I.** Enkelt. *Vulsten* eller den del av [gummij]-ringen som befinner sig i f-ens omböjda kanten, är vanligen av hårdgummi för att med tillräcklig styrka kunna fasthålla ringen vid f-ens Neréns Bilbok. *Automobil* med nytt karosseri, avtagbara f-ar, 2 reservf-ar ~. *Hjul*, *cykelfälj*. **II.** Ssgr. Ex. **1)** Vid beställning uppgives: *Fbredden från ytterkant till ytterkant* ~. **2)** *Varvid ännu ett litet stycke av vulsten kränges över f-kanten* Neréns Bilbok. **3)** *Vid avtagbar f. finnes ingen f-mutter* ib.

Fälknäpp. Folkf., numer åld. o. sälls. för 'färdenäpp'.

Fäll¹, -en, -ar. **I.** Egentl. De två huvudbet. **1)** Djurskinn med håret l. ullen på; ibl. huvudsakligen om håren. *Fen* [på *Blacken*] var sidensvart, manen var yppig och ~ M. Koch. *Gräset* stod högt till låret och var tjockt som en f. *Strindberg*. *Kartäuserkatten* har tämligen lång och fin hår-fäll. **2)** Tacke av djurskinn med håren på. *Får vi bara en tjock f. att lägga över benen, så reder vi oss bra mot kölden. Ssep om dig f-en ordentligt! Fen var gammal och började mista håren, håra av sig. Skinn-, djur-, björn-, killing-; slädfäll. Bilfar av skunk, råv, bisam & getskinn annons. II.* *Friare* o. bildl. Mest till I 1, men ibl. med anslutning till I 2. S. k. *hundmänniskor* med en hel f. av hår över ansiktet. *Den som har en så tjock f. av hår vid 40 års ålder* Elin Wägner. *Den tämligen rensade bomullen framkommer ~ i form av en hoprullad vadd eller f. ~. Över syltens yta låg en f. av grått mögel, men ~. Där bredde den evinnerligt fuktiga, ljusa skogsmossan sina fotstjocka f-ar över sten och multnande ~ stammar* Ad. Johansson. *Mellan trulsiga buskar skönjdes endast markens frostlupna f. ib.* **Syn.** (ibl.:) (djur)päls, skinnpäls. — **Fällberedare**; ning. Ibl. = garvare. **-hår.** *Aven alpäckans, kaschmirgetens, angoragets, lamans och kamelens f. kallas ull, men ojämförligt viktigast är fårullen* Nord. Fam.² **-hårig**, -t. Fackl. *F-a människoraser äro Afrikanegrer och kaffer.*

Fäll², -et, =. Jäg. Simfåglars nedslag på vattenytan (särsk. invid utsatta vettar). *Brakar det icke dröja länge, innan man får »fäll» av alfågel* Thor Högdahl. *Hinna med att skjuta två skott vid varje f. Vi sutto länge och väl utan att få se en fågel eller få ett f., men så plötsligt kom en alfågelflock på spända vingar med kurs på vettarna* J. Möllersvärd. — **Fäll**³^a, -an, -or. Ldls. (på andra håll 'fall' — se d. o. A I 7 b — l. 'falle'); numer ofta i naturbeskrivningar, skönl. osv. Ställe i skogen där träden blivit fällda (l. svedjade). *Och på f-orna och banvallarna växte smultron och hallon* Alb. Engström. *Tröstlösa f-or med stubbar och*

ormbunkar Alb. Engström. *En mosslägg, en f-a eller ett kärr* Arv. Knöppel. *Skogsberg, f-or, stenrös, hela landet, allm.* C. Lindman. *I kanten av en hallonf-a* Alb. Engström. **Syn.** (skogs)hygge, avverkad plats, uthuggning, fall, fälle, (ibl.:) svedjefall, svedjeländ, bränna. — **Fälla**², -an, -or; -fångst. **1)** Egentl. *Svältten lockar råttorna till strykninbetet, råven i saxen och mården i fan. F-a för fångst av grävling o. d. En annan f-a med fallucka är domherrburen. Har du (fått) något i f-an? Bättre får du gillra f-an. När f-an slår igen. Vittja sina f-or. Sätta ut en f-a för råttorna. Gå, råka, fastna i f-an, i en f-a. Ånej, så lätt fångar du inte råv i f-a! Nej, då går inte längre i f-an. Äntligen hade jag den krabaten i f-an. Rätt, mus-, fågelfälla. S. k. laddfor. Slagf-a. 2) Bildl. l. i bildl. uttr. *Eller lade hon ut en f-a? en snara. Du må inte tro, att en så gammal slug politiker så lätt skall gå i f-an låta sig luras, fångas i snaran, låta sig överlistas. Fina f-or för fina brottslingar! Akta dig, det är bestämt en f-a! Fick du honom (att gå) i f-an?* **Syn. 1)** (mer l. mindre nära stå:) snara, dona, (råv)sax, giller, (varg)grop, 'flake', 'stock', 'självskott'; **2)** 'grop', bakhåll, svek, bedrägeri.*

— **Fälla**³, -de, -t, -as; -are o. -ning se nedan efter ssgr. **A)** Trans. (l. ibl. abs.; t. e. I 4 o. II 1).

I. Mer konkr. (l. bildl. användning som utgår från den konkreta). **1)** Slå till marken o. d. **a)** Egentl. *F-a träd, timmer, skog. En nyss fälld gran spärrade gångstigen, men ~. Ett slag, som kunde f-a en oxe (till marken).* **b)** *Friare. Med inbegrepp av 'döda'. Där flydde vad ej f-des Tegnér. Första skottet f-de tre man. Ofta jäg. Där under en jaktsång 12 råvar f-des J. Möllersvärd. Villebrådet, som de hade f-t ~. En ungtjur, som f-des av Stig R/dlam/b på första ståndet om älg. c) Bildl. Till denna bet. ansluta sig väl snarast: *Alla sammansvuro sig nu att f-a den övermodige gunstlingen* M. J. Crusenstolpe. *Första kammaran fer ~ K. M:s förslag. 2)* Sänka o. d.; mer egentl. Ibl. med bibegrepp av 'öppna', ofta med bibegrepp av 'tillsluta'. *F-a ankar(et). Fällarm, mekanism för ankarets f-ande* Nord. Fam.² *Minorna f-as från tvåskeniga minbanor, inbyggda å däck. F-a masten, skorstenen (vid passerandet av en bro). [Då järnvägsbommarna] manövreras medelst ledningar från annan plats, äro de försedda med ringverk, som ljuder kort innan och under den tid de äro f-da ~. För att f-a semaforens vinge till klarsignal. Med (ned)f-t visir, hjälmgaller. F-a ett segel ta ned, stryka. F-a lanssen. Med f-d bajonett. Med f-d gardin och riglad dörr. För, bakom f-d ridå. Ålandsfrågan får icke lösas bakom**

f-d rullgardin. **3)** Sänka, låta falla o. d.; mer bildl. **a)** Mindre vanl.; skrä., ofta skönl. (vanligare i Finland än hos oss). *Fröken Björner f-de tidningen i knät och ~ Ejnar Smith. Hon satt slö, med händerna f-da mot knäna och stirrade ut i rymden. Men hon f-de (modlös) huvudet och gick tyst vid hans sida. Vad vill jag göra? suckade han och f-de huvudet mot bröstet Sigurd.* **b)** Hit snarast: *Men hon f-de inte modet för det. F-a (bittra) tårar. F-a en linje vinkelrät(t) mot en annan linje.* **c)** Kem. o. d. Mest i pass. *Så t. e. f-es gummi ur vattenlösningar genom tillsats av alkohol.* **4)** Förlora o. d. **a)** Askarna hade redan börjat f-a löven, sina löv, sina blad. *F-a håren om djur, pälsverk o. d. F-a håret om människor. F-a fjädrarna, hornen, tänderna. Kräfter, som nyss f-t skalet. F-a skalet, skalen även om vissa frukter. Ngn gång abs., t. e. [Råboken] har redan börjat f-a dvs. f-a hornen.* **b)** Märk särsk. *F-a färgen fälla ur, bli urblekt, blekas, blekna.*

II. Abstr. **1)** Med personobj. l. abs. **a)** Mer egentl. *Hellre fria än f-a.* Avkunna en f-ande dom. *F-a ngn, f-as till böter. At l. till saken f-as. Till den åklagades f-ande fordras [i tryckfrihetsjury] minst två tredje-delar av rösterna. Död hund skäller inte, och ingen f-es av stumt vittne. Det var detta vittnesmål, som f-de den anklagade. Domf-a.* **b)** Friare. *Hans egna ord f-de honom. Inser du inte, att det är fullkomligt f-ande för honom att yttra sig på det viset?* **2)** Med mer l. mindre abstr. obj. **a)** När domen f-des. *F-a (en) dom, ett utslag. Friare. Hos honom är det alltid personliga förhållanden som f-a utslaget.* **b)** Ofta skr. *F-a förbön(er), ett gott ord för ngn ibl. = be för ngn. Han hade f-t hotelser om att ~. F-a ett (omilt, mildt) ömdöme (om l. över ngn l. ngt). Om jag skulle våga f-a ett ömdöme ~. F-a ett förflutet ord (om ~). Ett blott i förbigående f-t yttrande.*

B) Intr. (abs. se A I 4 o. A II 1. **1)** Jäg. Jfr fall². Om sjöfågel. *F-ande vildgäss. En stor ~ gräsand, som f-de över dammen en dag i solnedgången, då ~.* **2)** Smiter (= faller) färgen, sedan den är torr, måste man ~. *Färger, som lätt f-a ~ äro föga hållbara.*

Syn. A I. 1) **a)** nedhugga *n*, slå l. sträcka till marken, bringa att falla, (om)kullkasta *n*, (om)kullslå *n*; **b)** nedskjuta *n*, nedlägga, skjuta, döda; **c)** stötta, bringa på fall, nedslå, bringa i fördärv(et); omintetgöra, hindra antagandet (av ngt), avslå, 'kullkasta'; **2)** o. **3)** (ned)sänka *n*, låta falla, (ned)släppa *n*, nedfälla *n*, 'kasta', låta sjunka l. glida ned l. gå ned, neddra(ga) *n*; (ibl. nära) tappa; ibl. (ut)gjuta; ibl. dra(ga); ibl. utfälla *n*, gm tillsatser avskilja (från en vätska); **4)** förlora, mista, bli av med, släppa, kasta;

II. 1) avkunna en föllande dom över, domfälla, döma (skyldig), förklara skyldig (till); (ibl. nära) kompromettera l. 'blottställa'; **2)** **a)** avkunna, avsäga, (av)ge; **b)** yttra, utsäga, uttala, låta falla, ibl. låta undfalla sig, ibl. (in)lägga (*n*); **B) 1)** slå ned (på en vattenyta); **2)** falla ur, förlora sig, icke vara hållbar, blekas, 'smitta', mista glansen.

— **Fälla igen** *n*, **ihop** se hopfälla, **ikull** se kullfälla, **in** *n*, **ned** l. **ner** *n*, **omkull** se kullfälla, **opp** jfr uppfälla. **F. till.** *Vid fällning lägger man ett tygstycke på ett annat och syr en rak söm; så faller man till och viker om och syr ännu en söm; detta är fällsöm.* **F. upp** *n*. **F. ur** o. urfalld. Om färger, tyger m. m. = förlora sig, blekas o. d. (jfr fälla B 2). **F. ut** *n*.

— **Fällarm.** Fackl., t. e. sjöv.: inrättning för ankarets föllande å örlogsfartyg. **-bar**, -t; [-het]. *Dävertar ~ äro sväng- eller fällbara, stundom båda delarna. Riggad med f-a master och skorsten. Bord med f. skiva. Automobil ~ försedd med vindskiva ~, stoppspak, f-a stolar och ~. Järnsäng med f-a sidor. F-t (hjälm)galler. F-a fönster. Liktornsknivar, med fast skaft eller med f. kniv. Buteljork av nysilver med f. [uppdragnings]ring. **Syn.** ibl. nedfällbar; ibl. hopfällbar. **-bom**; -slås. T. e. vid järnvägsövergång. *Vänta, tills f-marna gått upp!* **Syn.** slagbom. **-bord**; -sskiva. Bord med fällbar skiva (l. skivor) l. som består av en dylik skiva fäst i en vägg. *Rummet var litet; två sängar, en sönderslagen spegel, ett långt f. och några stolar utgjorde hela prydnaden C. F. Dahlgren. Utdragsslä, som uppbär en f-skiva. **Syn.** slagbord. **-bro** ibl. vindbro. **-brygga** ibl. vindbrygga. **-dörr** mindre vanl. **-fönster.** Mindre vanl. **-galler** t. e. på vindbrygga, för fästningsport (förr), på hjälm (visir), för fönster. **-gardin.** **-hake.** **-inrättning.** **-kam** hopfällbar fickkam. **-kamera.** Fotogr. Klapp- eller fällkameran. **-kniv**; -sskaft. *En enkel f. med hornskaft. -krage.* Ofta x ståndkrage. *Kappor med mycket smal f. Med blå f. på vapenrocken. Dra l. vika upp f-n över örönen. -mekanism.* *F-en är inrättad på olika sätt, beroende på ~ Nord. Fam.² -skiva* på bord. **-stol**; -styp m. fl. Hopfällbar stol. *Han halvdög i en bekväm f. under soltältet, som ~.* **-säng** som kan fällas ihop. **-söm.** Fackl. Abstr. o. konkr. *F. sys med två sömmar; först sammansys de två tygstyckena, och därpå vikes den ena kanten om den andra och tillsys. Innan nedsyningen av f-marna verkställes, sys fäl-larna omkring förklädet Hulda Lundin. -ved.* Mindre vanl. Ved av skogsfälle.**

— **Fällar** *e*, (-*e*)*n*, -*e*. Salls. utom som sista sgsled. *Timmerf-e. En gammal van trädfe A. T. Gellerstedt. — Fälle*, -t, -n. Skogs-, ldl. **1)** Hygge. *Vid ett f. i skogen.*

Hallon-, smultronf-e. Kolfe Cnattingius. 2) Mindre vanl. Fälld skog. Ved av skogs-fälle. Jfr även *Vindfälla*. **Syn. 1)** se fälla¹. — **Fällning**, -en, -ar; -smedel m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Abstr. Jfr verbet. Ex.: *Efter trädens f. kommer kistning och barkning. F-en av dessa minor sker i regel från två-skeniga, å fartygets däck inbyggda minba-nor ~. Då han [angelfiskaren] skyndar till de vinkande f-arna för att ge hugg och slänga upp den sprattlande gäddan på isen* A. Knöpel. Att hornen ~ äro underkastade årlig f. Nord. Fam.² Sedan de [unga humrarna] undergått 4 eller 5 skal-f-ar ib. I löv-f-en. Fällstyg ~ användes vid fällning och f. Hulda Lundin. 2) Konkr. Kem.m.m. Varje olöslig l. svårlöslik kropp som avskiljer sig ur en vätska vid tillsats av ngt ämne. Bil-das ~ en flockig f. av svartbrun färg, så an-tyder detta ~. Dylika f-ar måste vara så star-ka, att de kunna lösgöras från underlaget i fråga om galvanoplastik. Sedan koppar-f-en uppnått erforderlig tjocklek ~, lossas den från matrisen. Guld-, platinafällning. Även friare. **II.** Ssgr. Ex.: 1) [Hängsel]-stropparna lätta att avlyfta genom en enkel f-smeknik. 2) Fotsulornas hår äro hos fjäll-räven under f-stiden slitna, så att tramp-knölarna äro bara. Även t. e. ifråga om hjortdjur som fälla hornen. 3) En hel del specifika f-smedel såsom silverniträt, som ut-fäller koksalt S. Arrhenius. F-smetod. F-s-ämne. **Syn.** vad som avsätter sig, ibl. bot-tensats l. grummel.

Fäll⁹ l. **Fälle** (akut); adj. Dialektartat. Ja vet fäll(e) de! Ldt honom vara, han är fälle något riktigt stort övers. från G. Kel-ler. **Syn.** väl, nog.

Fälsup. Folk!, numer äld. o. sälls. för 'färsup' l. 'färdknäpp'.

Fält, -et, =. **A)** Enkelt. **I.** Mer egentl. Öppen fri slättmark (vanl. av större vidd). 1) 'Egentligast'. Ofta skr. Ett bördigt, ett fruktbart f. Odlade f. Åker i jämna, täck-dikade, stenfria f. Ogrärensning på f-et. Solen gick upp över de förödda, de härjade f-en, och ~. Lärkan, som svävar över f-et, f-en. På fria, öppna, släta f-et. Sadden [av kålrötter] sker antingen på drill eller på jämna f-et. Böjande (sädes)fält. Åker; vete-, råg-, havre-; ängsfält. Experimental-, försöksfält även bildl. 2) Ofta i stället för ssgr som Övnings-, exercis-, manöver-, skjut-, strids-, slag-, idrotts-, flyg-, nöjes-, gravfält m. fl. T. e. Jean Gobron startar och flyger halva f-et, går ner utan missöde och ~ Alb. Engström. Låta avröja en del av f-et för tennisbanor. Jfr även II 2. **II.** Friare o. bildl. 1) I uttr. som ansluta sig rätt nära till antingen bet. 'öppet fält' l. 'stridsfält'. a) Arbele (ute) på f-et, i f-et x vid skriv-bordet, innearbete o. d. Ha ett rikt, vid-sträckt f. för, finna ett nytt f. för sin verk-

samhet. Slå in på ett nytt, ännu oarbetat f. Lämna f-et fritt l. öppet för l. (ett) fritt l. vitt l. öppet f. för gissningar. Lämna ngn fritt f. Ha fritt f. för sig. Det ligger, står (ännu) i vida f-et är ännu aldeles oavgjort, hur det kommer att gå kan ännu ingen veta, det beror aldeles på omstän-digheterna; dit är det ännu långt o. d. Hålla f-et ej söka skydd (t. e. om djur vid jakt). På historiens, vetenskapens f. Verk-samhetsfält. Märk ssgr som [Från] för-eningsf-et. b) Besegra ngn på öppna f-et. (Be)hålla f-et ej låta sig fördrivas, hålla valplatsen. Den ena [bofinken] behöll f-et och förkunnade högljutt vad han var för en kaze A. T. Gellerstedt. Rymma f-et (för ngn). Stupa på ärans f. Dra(ga), rycka, vara, ligga i f. Ha, (kunna) skicka så och så många man i f. Frivillig sjukvård i f. Ordergivning i f. av L. Tingsen. 2) Bibe-tydelser som ansluta sig till bet. 'öppet fält'. a) En malms längduträckning; ibl. sammanfattningen av flera gruvor. Malm-, gruv-, koboltfält. Stribergs-f-et. b) Ibl. för 'synfält', 'blickfält'. c) Fys. o. d. Området för en krafts verkan. T. e. Alla kroppar intaga ett bestämt läge till ett magnetiskt f., blott detta är tillräckligt starkt D. Sten-quist. [Kanalstrålarna] avböjas i elektriska och magnetiska f., men åt motsatt håll mot katodstrålarna och svagare än dessa Ram-stedt-Gleditsch. Magnetfält. (Elektriskt) kraftfält.

III. Mer fristående bibetydelser. 1) På ngt sätt avgränsad yta. T. e.: a) Heral-diskt o. d. En skölds (grund)yta. Tre gyl-lene liljor i l. på blått f. Fyrdelat f. b) I brädspel. 24 tungor (även kallade pilar, fält, kilar). c) I bokbinderiet. F. kunna utskäras av tunt titelskinn i mörkare färg än ryggen och påklistras densamma Kerstin Key. d) Dörrfält. De övre väggf-en. Ne-dersta sockelf-et. e) Fotogr. Ju mindre bländ-aröppning användes, desto jämnare blir skärpan fördelad över bildfältet Gunnar Malmberg. 2) Idrotts. o. d. Hela antalet deltagande (män, hästar osv.) i en löpning, en jaktridning osv. Ledaren av jaktloppet släpper f-et vid sista häcken. Han får på inga villkor låta f-et fortsätta, om dylik felaktig start ägt rum. F-et startade med ett ganska hastigt tempo. Överstelöjtnant Ahnström red som master och ledde f-et väster och öster om Fyrisån med upplopp i trakten av Kungsängen. År det gemensamt startande f-et mycket stort, måste ~. Märk Efter startskottet skall man vara mån om att skaffa sig en god placering i f-et John Zander.

B) I de flesta ssgrna har ordet 'krigs'-betydelsen (ej säll. med bibet. av 'rörlig, lätt, transportabel').

Syn. A) **I.** (slätt)mark, öppna jord, åker

o. äng l. åkrar o. ångar; (ibl. nära:) hed, plan, 'backe', slätt; (ibl.) valplats, stridsområde, slagfält osv.; **II.** 1) område, (ibl.) tillfälle, 'bana', (fritt) spelrum, fritt rum, 'vägar'; (ibl.) krig, strid; 'verksamhetsyta', verksamhetsområde; **III.** avgränsad (mindre) yta, ruta, (grund)yta, ibl. sköldyta, (slät)grund; **B)** (ibl.) rörlig, lätt, transportabel.

— **Fältapotek.** Friare. *Ha med sig ett litet f. -arbete.* Mest i plur. 1) Arbeten ute 'på l. i fältet' (x vid skrivbordet, innearbeten). *Leder under maj arkeologiska f-n i Uppland.* 2) Krigs. Alla tekniska arbeten som i fält utföras för att främja egna l. försvåra fiendtliga truppers krigsföretag (anläggandet av befästningar, förbindelsearbeten, lägerarbeten). *Instruktion för infanteriets f-n. -armé.* Krigs. Fälttrupper, aktiva trupper, de trupper som ha att utföra de egentliga krigsrörelserna (x besättnings-trupper). *I f-n ingår vanligen största delen av de i fredstid befintliga trupperna C. O. Nordensvan. -artilleri;* förband; materiel; -regemente; -st. Krigs. Artilleri som skall åtfölja fälthären. *Åkande f-ets materiel* x ridande. *F-et i inskränkt bemärkelse utgöres av fältkanonartilleri och fälthaubitsartilleri. Till varje svensk arméfördelning hör ett f-regemente om 4 åkande divisioner, därav ~.* -**bageri.** Krigs. Förplägnadskompani sammansattes av två fältmagasinskadrar, ett fältslakteri och ett f. Bageriplutonen etablerar f-er ~. *Armén får motordrivna f-er?* 1922. -**bakugn** flyttbar bakugn för brödbakning åt trupper i fält. -**ballong;** -avdelning; -förare; -instruktion; -materiel; -trupp(er). Krigs. Motsatt 'fästningsballong'. *Ett visst antal f-avdelningar. För inköp av f-materiel beviljades medel av 1908 års riks-dag. F-trupperna böra övas även i frifärder. -batteri;* värn. Krigs. -**befästning;** -sarbete(n); -skonest. Krigs. Tillfällig befästning, förskansning. *F-skonestens medel. Större f-sarbeten. -belysning;* -savdelning. Ssgn vanligast. Krigs. *En f-savdelning, som utför belysningstjänst med strålkastare. -bindel.* Ersätts numer av 'skärp'; f-n var officers- l. fälttecken. -**bro.** Krigs. = nödfallsbro, tillfällig (krigs)bro. -**bruk;** -shund (jäg.). T. e. jäg. Dressera för f.

-**dressyr.** Jäg. Till fullständig kammar- och fältdressyr emottagas trenne unghundar annons. -**dräkt** krigs. -**duglig;** -het. Särsk. krigs. *Ty man blir absolut ej f. flygare på fem, sex månader. Vilka jag och säkert många med mig ~ icke kunna anse f-a vid den ålder, då de uppnått 20 tjänstår. Det i krig erforderliga behovet av f-a autobiler. Men även i annan användning, t. e. En fullt f. elektrisk jordbruksmaskin. -flaska.* F-an, avsedd för soldatens vattenförråd, var förr en kopparflaska; för närvarande (1920)

är f-an en grön eller brun glasflaska med inslipad och inskrubbar glaspropp samt märkt med tre kronor. *Ta fram f-an. -flygare;* -kår. Krigs. T. e. om tyska fhdn: *Vår f-kår har haft en het strid med fienden. -fot.* I uttr. 'på f.' (x på fredsfot). *Leva som på f. Stå, sätta (en armé) på f. Hava sina regementen på f. Till en svensk arméfördelning på f. höra ~. -färdig.* Mindre vanl. Genom sina skildringar av härens tillstånd och falsk uppgift, att den vore f. J. T. Westrin. -**förråd.** Krigs. F. för ingenjörtrupperna x fästningsförråd. -**försök.** T. e. vid jordbruket. Lokala f. med kalkning. -**förvaltning;** -sregemente; -strupp(er). Krigs. *Förslagen till f-sreglementen av 1892—98 ~. F-strupperna, som i allmänhet räknas till trängen, skola biträda förvaltningsmyndigheterna.*

-**gendarmeri;** -avdelning. Krigs. Handhar viss del av polistjänsten vid en armé i fält. -**gevaldiger.** Krigs. F-n, som var polismästare i ett arméfördelningskvarter l. i högkvarteret, har nu ersatts av polis-chef, polisintendent l. poliskommissarie. -**grå.** Den grå färg som på senare tid nyttjats till fältuniformer (hos oss sedan 1906). *I sina f. uniformer. F. bil.* Märk substantiviskt bruk (särsk. om tyskarna under världskriget). *Vid sidan av Tommy Atkins se en fransk poilu och en tysk f. ut som rena proletärer Fredr. Böök. Att följa med bibeln och Faust i de f-s ränslar. Hon gör en knix för en f., som igenkännande vinkar till henne med handen. -gudstjänst.* Krigs. Gudstjänst förrättad av trupper under bar himmel. **Syn.** kyrkparad. -**hau-bits;** -artilleri; -batteri; -division. Krigs. *F-er av 10—12 cm. kaliber. Fältartilleriet i inskränkt bemärkelse utgöres av fältkanon-artilleri och f-artilleri. Det tunga f-artilleriets projektil är mingranaten ~. F-divisionen räknar två f-batterier. -herre;* -begåvning; -blick; -konst; -mantel; -myndighet; -skicklighet; -snille (sak o. person); -stav; -värdighet. *En av forntidens skickligaste fältherrar. Napoleon I erkände icke flera än sju verkliga fältherrar, nämligen Alexander den store, Hannibal, Julius Cæsar, Gustav II Adolf, Turenne, Eugen av Savojen och Fredrik II. Ingen behövde äga någon f-begåvning för att ~. Hindenburg ägde f-blicken och ett orubbligt lugn ~. Ett lysande f-snille. Förä f-staven. Syn.* härförare, strateg; (f-konst:) härföringskonst, krigföringskonst, strategi. -**här.** Krigs. Av f-en bildas arméer l. häravdelningar l. ock lyda arméfördelningar osv. inom densamma direkt under högste befälhavaren för f-en (x besättningar, depåer o. landstorm). *Det artillerislag, som skall åtfölja f-en. Ett flygkompani ~ avsett att bilda kader åt f-ens och lantfästningarnas flygavdelningar*

H. Jungstedt. **-höns.** Zool. Till f-en räknas bl. a. rapphöns o. vaktlar.

-ingenjör; -kompani; -(s)skola; -(s)tjänst. Krigs. Som enkelt ej titel utan blott i 'allmänna' bet. I en svensk arméfördelning ingår ett f-kompani, ~. F-kompaniet har att utföra förbindelse, befästnings-, förstöres- och lägerarbeten. Han är vid f-erna. Regeringen har medgivit, att en f-sskola må under innevarande år försöksvis anordnas vid Hälsinge regementes övnings- och förlägningsort 1918. **-intendent.** Krigs. F-er av 1:a graden kallas numer överstelöjtnanter, f-er av 2:a graden majorer och överf-erna överstar [vid Intendenturkåren]. **-jägare;** -kår; -regemente. Krigs. F-na voro förr utbildade för striden i spridd ordning, för rekognoscering o. d., men skilja sig numer hos oss icke från det övriga infanteriet. Numera bäres titeln jägare endast av Jämtlands f-regemente C. O. Nordensvan 1910. **-kanon;** -artilleri; -batteri; -division. Krigs. Motsatt bergs-, positions-, belägrings- o. fästningskanoner samt kust- o. fartygskanoner. Granatkarteschelden (f-ens verkssammaste eldslag) Nord. Fam.² Och f-ens dska rullar Björneborgarnas marsch. F-artilleriet har två slags projektiler: granatkartesch och granat. **-karta** (generalstabs)karta o. d. för bruk i fält. **-kassa** o. **-kassör** beta nu 'krigskasseavdelning' o. 'krigskassör'. **-kikare.** Motsatt t. e. 'teaterkikare'. **-kittel** krigs. **-konsistorium.** Krigs. F-et fungerar endast vid krig. **-krig.** Krigs. Motsatt fästningskrig, kustförsvar o. sjökrig. I f-et användas minor dels vid förstöringsarbetens utförande, dels som stormhinder ~. **-krigsrätt.** Krigs. Motsatt regements-, stations- l. garnisonskrigsrätt. **-kök;** -sattiralj. Vanl. om mindre köksattiralj medförd i fält; även om 'lokal' o. d. Som f. tjänstgör i våra dagar vanligen kokvagnen.

-lasarett. Fältsjukhus. F. i första linjen eller bakom fronten. **-levnad.** Vanligare är 'fältliv'. **-liv.** Van vid f-et. Ett hårdande f. Men för att inte beller han skulle utan vank och lyte genomgå alla dessa ödets växlingar, hade f-ets vanor ~ hos honom framkallat ett slags vildhet övers. från G. Keller. **-läger.** Numer icke term. Utsticka f. t. e. om Julius Cäsar. **-läkare;** -byrå m. fl. Mest krigs. Det enkla ordet avser som term läkare med viss tjänsteställning (jfr strax nedan), men kan även brukas allmänna om alla arméns läkare (jfr t. e. ssgr som f-kåren, f-möte osv.). F-kåren består av generalf-e (med generalmajors tjänsteställning), överf-e (med överstelöjtnants l. överstes), f-e (med överstelöjtnants), regementsläkare (med majors), bataljonsläkare (med kaptens l. löjtnants) o. f-stipendiat (med löjtnants tjänsteställning). Överf-e Erhardt, chef för f-byrå (i arméförvaltningens

sjukvårdsstyrelse). **-lämplig.** Skr. Ur rent militär och f. synpunkt.

-magasin; -skader. Krigs. Förplägnadskompani sammansättes av två f-skadror, ett fältslakteri och ett fältbageri. **-magnet.** Tekn. F-en består av en järnkärna med en eller flera lindningar av isolerad koppartråd omkring; f-en alstrar ett 'magnetiskt fält'. **-manöver.** Har i krigsbet. (större övning med trupper av alla vapen) numer officiellt utbytt mot 'fälttjänstövning' men är ännu i allmänt bruk som en sammanfattande term om (större) fälttjänstövningar. Vara, gå på f-er. Från den stora f-ern i Enköpingstrakten år 1913. Bildl. om frälsningsarmén: Hallelujasalvor avsköts, f-er företogs o. s. v. Hj. Holmquist. **-marsch;** -färdig. Krigs. Ansträngande f-er. Och stå f-färdig tio minuter efter alarmer. **-marskalk;** -löjtnant (i österrikiska armén, motsvarar generallöjtnant); -(s)stav. Högsta militära värdighet i alla stora arméer (i äldre tider i Sverige lägre). Efter J. A. Sandels, som utnämndes till f. 1824, har ämbetet icke varit tillsatt, men kan under krigstid återupplivas Agathon Hammarskjöld. Den oligarki av ärkehärtigar, f-löjtnanter och biskopar, som så ofta räddat det hotade kejsardömet [Österrike] undan folkupprorns förhärjning Har. Hjärne. **-minia;** -ör; -örtjänst. Krigs. En i jorden nedgrävd mina brukad särsk. som stormhinder. F-örtjänsten började 1884 bedrivas vid båda ingenjörbataljonerna, och numera finnas vid samtliga ingenjörkårer ett mindre antal f-örer i de olika korpralsgraderna 1912. **-musik;** -ant. Numer icke krigsterm. Abstr. o. konkr. (om f-anterna). **Syn.** spel (i nummer).

-mässig, -t, -are; -het. Krigs. Övningarnas utveckling i f. anda Nils Edén. Fältskjutning eller f. skjutning, dvs. skjutövningar, som avse skjutningen i fält, under f-a förhållanden. F-t indelade högre trupp-enheter med staber och trän. Fullt f-t. Att i utrustning, utbildning, undervisning, åskådning osv. tillgodose f-heten, dvs. krigets fordringar. Ngn gång friare. **-mät|a;** -are (topograf); -ning (med plur.); -ningsbrigad (hist.); -ningskonst (topografi); -ningskår (hist.); -ningsväsen(de). Verbet ovanl. utom i pass. (särsk. perf. part.). F-ning är det avslutande arbete utomhus varigen man erhåller konceptkartor för ett större smnhängande kartverk. Motsatt t. e. sjömätning. Stomkartorna ~ upprättas och f-as i 1:50,000, utom ~. Hela Sverges yta nu f-t 1920. F-ningskåren, organiserad 1805 av överste af Tibell, förenades 1811 under namn av f-ningsbrigaden med fortifikationen, blev 1831 självständig, med namnet topografiska kåren, och ingick 1873 i generalstaben som dess topografiska avdelning. Chefen för f-ningsväsendet.

-packad. Krigs. *Efter långa marscher med f. ränsel* Landstormsmannens bok. **-polis;** -väsen(de). Krigs. Motsatt etapp-polis, fästningspolis o. fältgendarmერი, vka alla innefattas i 'krigspolis'. Personligt l. koll. Antimilitarist tagen av f-en. I vilket förhållande f-en står till fältgendarmen, om sådant finnes, måste ordnas genom särskilda bestämmelser C. O. Nordensvan. *F-väsendet är en inrättning, som vid denna manöver prövats för första gången 1920.* **-portion.** Krigs. Kallas numer krigsportion. **-post;** -brev; -expedition(svagn); -kontor; -kort; -transport(vagn); -väsen(de). Krigs. Avser särsk. posten vid högkvarter o. truppförband (o etappost); ibl. särsk. posten vid krigsskådeplats. Dels mer l. mindre abstr. (om postväsendet l. inrättningen), dels konkr. (koll. om brev). *Vår första, av Gustav II Adolf inrättade post var en f. Krigsposten indelas i f. och etappost Militärkalendern 1919. Utdelning av f. Fördröjda f-brev till N. D. A. 1918. Sålunda har efter hand postverkets vagnpark blivit tillökad med 10 f-expeditionsvagnar ~ och 15 f-transportvagnar R. Lundgren. Ett så lydande f-kort 1915. Först i nyaste tid har intresset vaknat för upprättande av ett ordnat svenskt f-väsen 1908. Syn. (ibl.) krigspost. **-predikan** mindre vanl. **-predikant.** Krigs. Varje vid krigsmakten anställd präst. *I Sverige ha vi under fredstid inga andra f-er än regementspastorer, vilka äro kyrkoherdes vederlikar. Jfr följ. Syn. fältpräst. **-prost.** Krigs. F. tillsättes av konungen att ha högsta ledningen av själavården vid en armé i fält. **-prov.** Jäg. F. med hund vid dressyr. **-präst** se fältpredikant. **-radiofvelning;** -organ. Krigs. *F-organet omfattar f-avdelningarna m. m. fälttelegraf. **-ration.** Krigs. Kallas numer 'krigsration'. **-ridning.** Motsatt skolridning; ibl. även = terrängridning o. då x de eljest i f. innefattade: hinderridning, jaktridning, kapplöpning o. distansritt. F-en kom till heders, och jaktritter äro nu obligatoriska inom de flesta arméers ridskolor. **-ritt;** -klubb (förening för utövande av fältridning). Jfr föreg. Anordnandet av f-er av olika slag. Stockholms f-klubb stiftades efter en s. k. snitseljakt, riden i Drottningholms omgivningar den 1 nov. 1886, av prins Karl och ~. Jaktlopp för hästar, ridna av medlemmar av Fältrittklubben. Det finnes även f-klubbar med vidsträcktare syfte; så har t. e. Skånska f-klubben utsträckt sin verksamhet till hästsportens alla områden och även verkat för förordandet av landets hästavel. **-rop.** 1) Egentl. Ett rop som brukas som igenkänningstecken vid trupp l. hel armé. Sedan 1902 är f-et helt bortlagt i Sverige. Svenskar-nas f. under 30-åriga kriget var 'Gud med oss', de kejserliges 'Jesus Maria'. På morgo-***

*nen, då nytt f. utgavs ~. Varje nattetid eller i mörker anlånd person anropades förr (hos oss före 1881) med 'halt' och avfordrades f., varefter anroparen gav lösen. 2) Bildl. a) De som jämt och ständigt föra f-et en »stark nationell statsmakt» på tungan, ha ~ A. Örne. b) Ibl. = stridsrop, härscri. F-et mot den moderna litteraturen ~ Gurli Linder. **-rustad** krigs.*

-signalist; -kompani. Krigs. Kallas numer blott 'signalist'. **-sjuka.** Om sjukdomar som härja bland soldater i fält. *Stora f-an syfilis. **-sjukhus;** -stall* (krigs.: tillfälligt sjukstall); -vård. Krigs. F-husen ha till uppgift att under o. efter strid överta de sårade i den mån dessa ej kunna omedelbart överflyttas från förbandsplatserna till etappväsendet. *Sjukvårdstjänsten vid en arméfördelning i krig ombesörjes av truppförbandens egen sjukvårdspersonal, sjukvårds-kompaniet och f-husen. De till f-vården hörande personerna. **-skans.** Krigs. Numera är f-en alltid slutet med skyttegravs- eller fältverksprofil, skydds- och förbindelsegravar, en mängd täckta rum m. m. ~; f-en omges vanligen av en flackgrav med stormhinder. **-skjutning.** Krigs. o. d. Fältmässig skjutning. Enskild f. och f. i trupp. Skolungdomens f. Deltagarkort för f-arna med patrullnummer och starttid angivna. **-skytte|lott;** -lotteri; -tävling. Med dessa f-lotterier avses att kunna bilda en fond, varav årliga räntan skulle användas till fältmässiga skjutningar. Skolornas f-tävling.*

-skär, -(e)n, -er; -sbestick m. fl. se II. I. Enkelt. Förr militär titel (en slags kirurg l. 'säriläkare'); sedan början av 1800 talet (då militärsjukvården omorganiserades) person som bland allmänheten utövar den s. k. 'lilla kirurgin' dvs. behandlar lättare yttre skador, drar ut tänder osv. *Till en början var det 'bardskärarne' eller barberarna som ägde att tillhandahålla håren och flottan behövliga f-er. Topelii F-ns berättelser offentliggjordes först i »Hälsingfors tidningar» 1851—66 och utkom i bokform 1853—67. Vända sig till f(er). II. Ssgr. Ex.: F-sbestick eller f-sfodral (för) f-ns kirurgiska instrument. F-sbiträde. F-sbrev. Kungl. kung. 5 juni 1896 om avskaffande av f-sexamen m. m. F-sgesäll eller f-slärking. Annu kvarlever i Sverige ~ f-syrket; det representeras f. n. av ungefär ett hundra tal f-smästare, fördelade i landets städer Gustav Sundbärg 1901. F-spraktik överlades i början av juni annons 1920. F-sstuga. Med bibehållande av sin militära f-stitel. Ordning 18 jan. 1861 för f-syrkets utövning [med ändringar 1891, 1894 och 1915]. Efter 31 mars 1898 har prövning eller förhör till f-sämnessen ej vidare ägt rum. **-slag.** Blodig sammanstötning mln två mot varandra kämpande arméer. Syn. slag, slaktning;*

('mindre' slag kallas:) strid, träffning, drabbning, batalj, skärmytsling osv. **-slakteri.** Krigs. Förplägnadskompani sammansättes av två fältmagasinskadrar, ett f. och ett fältbageri ~. **-slanga.** Krigs. Om äldre fhdn. Lättare eldrör för fältartilleriet, längre än kanonerna. **-smedjja;** -evagn. Krigs.

-spat, -en, -er (artplur.); -[s]art m. fl. se II. En mkt viktig mineralgrupp som dels ingår i granit, gnejs m. m., dels förekommer enbart. **I.** Enkelt. F-erna smälta för blåsroret under bildande av glas eller emalj. Vanlig f., som har stor användning inom porslinsindustrin — dess viktigaste omvandlingsprodukt är kaolin — förekommer i Sverige överallt inom urberget. En del f-er användas som halvådelstenar, t. e. månsten (ibl. kallad 'vargöga') och labrador (stundom kallad 'oxöga'); den senare är en genomlysande grå eller brun f. med iriserande glans. Brytvärd f. Ortoklas, en 'kali-natronfältspat'. **II.** Ssgr. ha vanl. formen fältspat, ibl. därjämte formen fältspats-. Ex.: F-arterna äro att räkna till de lättast vittrande mineralerna. Ett f-artet mineral. F-brott finnas vid Ytterby, nära Vaxholm, i Dalarna, i Värmland m. fl. landskap Ekenberg-Landin. Konflikt vid Vaddö f-fält 1919. F-sgruva. F-haltiga bergarter. Till mursand bör tagas ren, saltfri och skarpkantig kvartsand med 5—10 proc. granit eller f-korn. Osönderdelade f-korn. De röda f-kornen ~. En ljusrd f-massa med inväxta järnglanskristaller A. H. Hennig. F-sporfyv. F-äka porslin.

-spis. Krigs. **-stark.** Krigs. Av den styrka (till det antal) som är avsedd i fält (x fredsstyrka). En skyttelinje om 16 man (en f. halvtropp) skulle sålunda ~. Ett f-t kompani, kavalleriregemente. **-sten.** Fackl. Naturlig o. någorlunda jämnstor 'klappersten' l. 'rullsten' (särsk. förr nyttjad till gatläggning). Bäckensgränd omsättes med f. d körbara och trottoarer 1905. **-stol** krigs. Tältstol. **-studium.** Jfr fältarbete 1. Under ett ganska besvärligt och strapatsrikt f. **-stykke.** Krigs. o. d. Äldre benämning på eldrör tillhörande fältartilleriet. **-styrka.** Krigs. Jfr fältstark. Kompaniet, uppbringat till f. ~. **-sång** krigs. Tältsång.

-tecken. Alla tecken som trupper l. deras medlemmar (personliga f.) bära för att skilja sig från fienden och från varandra. **1)** Truppernas f. utgjorde i äldsta tider vanligen en djurbild, buren på ett spjut. Till f. höra baner, fanor, standar, djurbilder som den romerska örnen osv. Manipelfälttecken. **2)** Till personliga f. höra skärp och kokarder, en bindel kring armen osv. **-telefon;** förbindelse. Ej term. F-förbindelsens inrättande. **-telegraf;** avdelning (x t. e. radiotelegrafavdelning) m. fl. se ex. I en svensk arméfördelning ingå (av ingenjörtrupper)

fältingenjörkompani, krigsbrokolonn, f-avdelning — som har att från arméfördelningskvarteret anordna telegraf-(telefon-)förbindelser till olika befälhavare — samt fältbelysningsavdelning. F-formationer. F-instruktion. Ett andra f-kompani, som tillsammans med det förut befintliga nu [dvs. enligt 1901 års härordning] bildade en f-kår om ~. Ett ballongkompani, som [från 1916] ingick i f-kåren som dess 4:e kompani. F-organet består av f-avdelningarna (x fältradieorgan o. trupporganisorgan). Ingenjörtrupperna i f-tjänst, telegrafparktjänst och luftfarttjänst Kungörelse 1918. I de flesta länder tillhöra f-trupperna ingenjörvapnet 1908.

-tjänst; -reglemente m. fl. se II. Krigs. **I.** Enkelt. **1)** All trupptjänstgöring i fält. **2)** Marscher, spaning, bevakningstjänst under marsch o. vila, förposttjänst, överfall, förläggning, kartläsning, rekvisitioner, skyddande o. borttagande av sändningar, förplägnadstjänst o. andra dylika smärre uppdrag i fält. **II.** Ssgr. **1)** F-reglemente (F. R.), 1917 års upplaga. **2)** F-övning övning med trupper av alla vapen o. såvitt möjligt närmande sig fhdn i fält; kallades förr 'fältmanöver' (o. nämnes så ännu icke-fackl.). Inbjudning till utlännning att närvara vid arméns större f-övningar ~ anbefalles i kommandoväg. F-övningar med III. arméfördelningen ha ägt rum i trakten av ~. **-trupp.** Krigs. Ofta plur. Varje trupp som ingår i fältarmén. **-tygmästare** krigs. F-en är chef för militärbyrån i arméförvaltningens artilleridepartement (som har att göra med arméns vapen o. ammunition). **Generalf.** **-tåg;** -smedalj; -splan. Under det senaste (tyska) f-et i Rumänien. På f. mot turkarna. Följa en på förhand uppgjord f-splan. Vinterfälttåg. Även bildl. Ett formligt f. mot förbudsfanatismen. **-tävl[an];** -ing. Krigs. Stockholms garnison hade på lördagen sin sedvanliga f-an om 'Kronprinsens pokal'. F-ing i skärgården.

-uniform. Krigs. Och 1906 bestämdes, att under loppet av 6 år ny f. för hela armén av grå färg skulle anskaffas. **-utrusta;** -ning (ibl. med plur.); -ningsbidrag; -ningslista. Mest i pass. (särsk. perf. part.) o. som verbalsubst. Krigs. Ett fältstarkt och fat kavalleriregemente. Varje f-ad soldat. Infanterister i f-ning. F-ningen (dvs. alla de persedlar, som en trupp skall medföra i krig) är i Sverige till alla sina delar bestämd genom en särskild f-ningslista för varje regemente, stab eller trängformation. F-ningslista för ett infanterikompani. **-vakt;** -sbe-fälhavare; -(s)tjänst(göring). Krigs. Truppavdelning som utsättes i en förpostlinje för att tillsammans med andra sådana avdelningar utgöra den yttersta bevakningslinjen. Varje man i f. bör vara underkunnig om vad han har att iakttaga vid alarmering

och övrraskning. Stort ansvar vilar på f-s befälhavaren. Friare även = f-tjänst. På f. **-vall**. Krigs. En låg 'fackvall' anlagd framför en befästnings yttergrav. Bröstvärn med bakomvarande skyttbank och framförlliggande grav, f. och ibland även förgrav L. W:son Munthe. **Syn**. glacis. **-van**; -a. T. e. [*Doktor Tobald*] är f. som få och den skickligaste spårhund, ni kan önska G. Johansson. **-verk**. Stavas i SAOF även -värk. Krigs. Förr om försvarsverk på öppna fältet överhuvud l. särsk. om fältskansar; numer en fältbefästning med höjd eldlinje så att skyttarna få stå på skyttbank. *Slutes ett starkare f. med en ryggligne, uppkommer en fältskans* L. W:son Munthe. **-veterinär**; -byrå m. fl. se exemplen. Krigs. F. har majors rang o. lyder i egenskap av fördelningsveterinär omedelbart under armefördelningschefen. Till överfältveterinär och chef för f-byrå i armeförvaltningens sjukvårdsstyrelse ~ [*föreslås*] f-en vid andra armefördelningen J. O. Hederstedt 1921. F-kåren, bildad 1887, utgöres av svenska arméns alla veterinärer, vilka förut sammanfattades under benämningen 'veterinärstaten'; till kåren höra, utom f-er och överf-en, regements- och bataljonsveterinärer; före 1920 funnos även f-stipendiater. Svenska f-sällskapet, en sammanslutning av f-kårens medlemmar, stiftades 1897. **-väbel**; -(s)hållning m. fl. Krigs. F-n skötte polisgrömmålen vid kompaniet o. var högste underofficer; benämningen utbyttes i Sverige 1833 mot 'fanjunkare'. Jfr (regements)väbel. *Med stram f-shållning*.

-ässja. Flyttbar smidesässja. **-överste**. Hist. I flera länder (även Sverige) under 1500 talet o. början av 1600 talet nyttjad benämning på högste befälhavaren för en armé. *Georg v. Frundsberg, kejsarlig f., den mest bekante av de tyska landsknektbefälhavarna, tjänade under Maximilian I och Karl V.* **-övning**. Ö. för officerare av alla vapen o. av generalstaben. F-arna ledas efter huvudsakligen samma grunder som fälttjänstövningarna och omfatta t. e. uppsättande av fälttågsplaner, marschorder, stridsdispositioner, rapporter, uppsökandet av bivackplatser, broslagningsställen och kolonnvägar, rekognoscering av större landsträckor för att lära känna deras betydelse för försvaret osv. *Instruktion för generalstabsf-er.*

Fänad se under få.

Fäng- se (under) fånghåll.

Fångare f, -(e)n, -e. Sälls. för 'fångare' l. 'fångstman'. *F-en fattar med vänster hand tag om ormens stjärt* Sven Hedin. — **Fänge**, -t, -n. Mindre vanl. utom som sista ssgsled (särsk. fiskafänge). 1) Abstr. *Använda f. med sax. För att göra klart till sitt stora f. bildl. om en som var ute för att stjåla stockar.* **Fiska**, **djurfänge**. 2) Konkr. Fackl. Anstalt l. redskap att fånga

djur med. *De i Sverige brukliga f-na ~ kunna ordnas under följande slag: stock, giller, snara och nät* Nord. Fam.² *Enligt nu gällande svensk lag få vissa för människor eller husdjur vädbringande f-n antingen alls icke brukas eller endast under iakttagande av föreskrivna försiktighetsmått ib. Förgiftning, ett farligt, men tämligen säkert f. Den enklaste konstruktionen av dessa f-n är fågelgillret l. stockfällan.* **Syn**. 1) fångst, djurfångst; 2) fångstredskap.

— **Fängelse**, -t, -r. Jfr fångsel. **A**) Enkelt. Bet. ngn gång ej skarpt skilda. **I**. Rent konkr. Med plur. 1) Egentl. *Rikets f-r. F. för politiska brottslingar. Ett underjordiskt f. Där ligger f-t, ett hus med höga murar och tinnar på taket. Befria(s) ur, utsläppa(s) m, slippa ut, bryta sig ut, fly, rymma ur f-t. Sätta ngn, sitta, hålla(s), kasta(s) i f. Hellre gick han i f., än han avsvor föräldrarnas tro. Inom f-ts murar. Öppna f-ts portar. Han kommer att sluta i f-t. Central, cell, gemensamhets-, härdas-, läns-, rannsaktions-, straff-, stats-, ungdoms-f-r. 2) I bild. Som betraktar kroppen blott såsom andens f., ett f. för anden. **II**. Mer abstr. Utan plur. Tabell över förhållandet emellan böter, f. och straffarbete Strafflagen. När böter förvandlas till f., svarar 3 dagars f. mot till och med 5 kronors böter G. Aldén. Döma ngn till (fyra månaders) f., till f. för livstiden, till f. i (högst) sex månader för snatteri. Livstids f. l. F. på livstid l. Livstidsfängelse. Straffas med f. intill 3 år. Enkelt f., motsatt skarpt f. (t. e. det förr brukliga f. vid l. på vatten och bröd). Mörkt, hårt, strängt, mildt, lindrigt f. **B**) Ssgr växla ibl. — särsk. skönl. (t. e. av hänsyn till meter) — med ssgr med 'fängsel'. **Syn. A**) **I**. (mer l. mindre nära stå:) (allmän)straffinrättning l. straffanstalt, fångvårdsanstalt, fängelsebyggnad, fängelseinrättning, häkte, häktelse (äld.), arrest, 'fånghus', tukthus, spinnhus, tvångsarbetsanstalt, uppfostringsanstalt, 'finka', 'sinkabirum', bysättningshäkte, 'bysis'; **II**. fängelsestraff; (ibl.:) fängsligt förvar, fångenskap, frihetens förlust, frihetsstraff, inspärning, fångsel; (ibl.:) strafffängelse, 'fästning'.*

— **Fängelsebibliotek**, -byggnad. *Nya f-er, i vilka ~.* **-cell**, **-direktör**. Förståndare för fängelse- l. tvångsarbetsanstalt. **-dörr**, **-fänge**. Fackl. Motsatt rannsaktions-, bötes o. straffarbetsfångar. **-föreståndare**, **-förvaltning**. Abstr. o. konkr. Och f-arna kunna därur ~ rekvirera utdrag. **-galler**, **-gård**, **-håll**. *F-orna i Bastiljen*. **-inrättning**. Mest konkr. Skr. **-journal** fackl. **-kyrka**, **-liv**, **-luft**. *Duka under för f-en*. **-läkare**, **-mur**. *Indtjutande som en f. Inom f-arna, f-en*. **-port**, **-predikant**. Själasörjare vid fångvårdsanstalt. **-präst**. Ej titel. **-reform**. *Vid den av konung*

Oskar I inledda f-ens början. -straff. Dels alla frihetsstraff; dels inskränkta (o straffarbete l. tukthusstraff). *F-s verkställande i enrum.* Skärpt *f.* Varvid bötesbeloppen förvandlas i *f.* Börja avtjåna sitt *f.* -**tid.** *Det arbete han utfört under f-en.* -**torn** särsk. om äldre fhdn. -**valv.** -**vetenskap.** -**vård.** -**våsen;** -*de.* En fullständig omorganisation av *f-det.*

— **Fängsel** (akut); -let, -el, best. plur. -len. Mest i lagstil o. d. l. skönl. Särsk. ofta i skönl. ssgr där ordet för meterns skull får ersätta ssgr med 'fängelse'. **I.** Huvudbet. Bojor o. d. **1)** *Belägga (ngn) med fel.* Gevaldigen lär ha anjort *f-let* vid fängens ena hand. Kan häktad person ej säkert vårdas utan särskilt *fel*; då må han därmed beläggas Instr. för fänggevaldiger. **2)** Skönl. *Fram genom hindrande / jordiska f-el / hän till det glimrande / lustgårdens stängsel* V. Rydberg. *För dig ej världen hade band och helvetet ej f-el* Psalm. *Fågeln, då han släpps ur burens f-el* Vitalis. *Den spränger f-let, om den ej får luft* Karlfeldt.

II. Fängelse. Blott skönl. Sälls. utom som första ssglesd. 'Burens *fel*' ovan kan möjligen även anslutas till denna bet. Jfr ssgrna. **Syn. I.** (band o.) bojor, boja, band, fjättrar; **II.** fängelse. — **Fängselcell.** -**dörr.** Och öppnade hans *f.* Wallin. -**galler.** -**mur.** Inom *f-ens* galler Nicander. -**torn.** -**valv.** Hemskt ormar visslade i *f-en*, / och svarta ödlor i dess springor bodde Stagnelius.

— **Fängsla**, -ade, -as; [-ing]. **I.** Egentl. Ibl. nyttjas ordet allmänare så att ingendera bet.-skiftningen är utpräglad. **1)** Sätta i fängelse o. d. *Befallning gavs att genast f-a fridstörarna.* Låta *f-a* ngn. Bassewitz hade, vid första underrättelsen om sin fiende, Görtz', f-ande skyndat till Stockholm C. G. Malmström. Sitta *f-ad* (för stöld). **2)** Belägga med bojor. *F-ad till händer och fötter.* *F-a* med järn, med starka rep. Föras *f-ad* inför domaren. En arrestant stursk och våldsam, må han hårdare *f-as*. **II.** Friare o. bildl. **1)** Ingen gördel *f-ar* livet, / fria svalla barmens vågor Runeberg. Den (i syndens bojor) *f-ade* anden. **2)** Genom rika skänker *f-a* ngn vid sig, vid sin person. Hon *f-ade* alla med sitt vänliga och behagliga sätt. En syn, som *f-ade* allas ögon, allas blickar. Erbjudas en ovanligt *f-ande* anblick. *F-a* ngs uppmärksamhet. Att söka *f-a* sina åhörare, åhörarnas intresse. Ett (högst) *f-ande* föredrag. En ovanligt *f-ande* läsning, framställning. **Syn. I.** **1)** sätta i fängelse, häkta, arrestera, inmana i häkte; **2)** belägga med l. slä i bojor (l. i järn), binda, fjättra; **II.** intaga, vinna, (för)tjusa; erövra; fästa, dra(ga) till sig n, 'fånga', uteslutande sysselsätta, ta(ga) till fånga, starkt uppta (sinnet), (helt l. starkt) ta uppmärksamheten i anspråk, intressera,

fånga intresset. — **Fängslig**, -t. Mest i uttr. 'i *f-t* förvar'. *Föra, bringa, sätta, ha(va), hålla(s), insätta(s) i f-t förvar.* *Föra ngn f. till ~.* De fördes *f-a* till Stockholm åld. **Syn.** ibl. fängslad.

Fängshål; -sdorn (fackl., åld.; att rensa *f.* med). Jfr (eld)fängd. Ett cylindriskt utborrat hål gående gm eldrörets gods l. gm slutningsinrättningen. Liksom de följ. blott ifråga om mynningsladdare o. äldre bakladdningen. Genom *f-et* föres elden till krutladdningen, så att denna antändes. Emedan krutgasen rusar ut genom *f-et*, anfrätas lätt dettas väggar, varför det i eldrör av gjutjärn eller stål fodras med koppar. Ett igenrostat eller mycket orent *f.* Vid nyare [artilleri]pjäser med slagavfyring saknas *f.* I de första bakladdningskanonerna måste för varje skott ett fyrrör insättas i *f-et*.

Syn. tändhål. — **Fängkrut.** Löst krut som inlades i fängpannan på ett eldvapen för laddningens antändande. Jfr föreg. *Hålla f-et torrt.* **Syn.** tändkrut. — **Fängnål.** För rengöring o. upprymmande av fängshål; jfr d. o. — **Fängpanna.** Liten urhålkning (invid fängshålet) för fängkrutet. Jfr fängshål.

Fängsel m. fl. se under fängare.

Fänik|a l. **Fännik|a** (grav); -an, -or. Hist. En avdelning fotfolk som följde en fana. *F-an*, som tidigare någon gång t. o. m. kunde överskrida 500 man, hade vid 1600-talets början sjunkit ända till 150 och mindre och ersattes vid denna tid med 'kompani'. Ett antal *f-or* förenades till ett regemente. *F-or* av värvat manskap.

Fänkål (utt. o. fattat som ssgr); -(s)lukt; -solja; -splanta. En flockblommig växt (Foeniculum vulgare o. officinale v. dulce) vars torkade frukter brukas som krydda; även om kryddan. Stavas ibl. (dock ej av Sv. Akad.) 'fenkål'. *F. ~ har samma användning som anis och användes lika allmänt som denna* N. Keyland. I råg- och vetmjölsbröd användes [*i Älvros, Härjedalen*] *anis* och *f.*, längre tillbaka kummin. Romersk eller söt *f.* Foeniculum officinale v. dulce. Fänkollukt, som bekant nära liknande den av *anis* Carl Th. Mörner. *F-en* och *f-soljan* äro i Sverige officinella och brukas i läkarkonsten. *F-splantan ~ är uppdät landet ej fullt vinterhårdig, utan ~.*

Fännika se fänika.

Fänrik (-rick; akut); -en, -ar. *F-en* var under medeltiden den officer vid 'fanan' l. fänikan som bar fanan. Sedermera blev *f-en* kaptenens närmaste man. Under 1600-talet kom 'löjtnant' att bli former än 'fänrik', som sålunda blev lägste officer vid infanteriet. År 1835 försvann *f-stiteln* officiellt i det då utbyttes mot 'underlöjtnant'. Genom 1914 års riksdagsbeslut infördes *f-stiteln* på nytt; dessa nya *f-ar*

(som finnas även vid kavalleriet, kustartilleriet o. flottan) äro i allo likställda med underlöjtnanter utom däri att de icke få fullmakt utan blott konstitutorial. 1) I äldre tider. *Det faller Sprengtporten in att befalla, att en kornett av dragonerna skulle sitta i krigsrätt och där taga plats framför f-en av gardet* E. G. Geijer. *F. Ståls sägner* av J. L. Runeberg, 1848 och 1860. *Fens marknadsminne*. 2) Efter 1914. I förra konsejlen blevo 135 fanjunkare eller furirer i olika regementens reserv konstituerade till f-ar nov. 1915. *F-ar vid kavalleriet*. *Kavallerifarnas tjänstehästar*. — **Fänriksgrad.** Jfr fänrik. *Lägsta officersgraden, f-en* 1919. **-titel.** Jfr fänrik. *Då den gamla f-n återupptages, vore väl ~ 1915*. **-år.** Ännu ngn gång även friare (= ungdomsår). *Fänriksår, svenska bilder* av Hugo Samzelius, Stockholm 1899.

Fänta, -an, -or. Brukas ännu ibl. t. e. i barnrim, i folklivsberättelser o. d. och uppfattas kanske vanl. som dialektfärgat l. vard. *Va heter du, lilla f-a?* **Syn.** (liten) tös, jänta, (flick)stumpa, flicksnärta, (halv)vuxen flicka, 'piga', stinta (ldls.).

Färd, -en, -er. Den äld. formen 'färde' se nedan under avledningar. Ordet nyttjas ej säll. med hänsyn till 'resesättet', är rätt ofta skönl., brukas mindre ofta om 'f. till fots'. **I.** Enkelt. 1) Egentl. (o. ngt friare). **a)** *Fer till häst och med båt, i vagn eller med flygskepp*. *F. genom öknen*. *F-en över havet*. *På f. till Amerika*. *Fer i forskningssyfte*. *På f-en till ~*. *Under f-en*. *Obehagliga avbrott i l. under f-en*. *Vara stadd på f. till ~*. *Önska (ngn) lycka på f-en*. *Anträda f-en*. *F-en går genom de av kriget härjade områdena i ~*. *Efter en lyckad, lycklig, angenäm f. till ~*. *Vi stuvade in oss i en praktisk och rymlig jaktvagn, och under strålände septemberdagar gick f-en till Torsåtra J. Möllersvärd*. (Den beramade) *f-en till gruvorna uppsköts till följande vecka*. *F-en fram och tillbaka kostar 5 kronor*. *F-en uppför älven tar 3 timmar*. *En 6 timmars f.* *En långväga f.* *En farlig f.* *De som åsågo hans förskräckliga f. (utför forsen)*. *Svalornas luftiga f. skönl.* *Märk (ofta skönl.) uttr. som: F-en ställdes nu först till ~*. *Så till furstesonens höga slott / styrde nu slavinnan tyst sin färd* Runeberg. *Märk även: Den sista f-en till graven*. *F-en efter lyckan*. **b)** Som sista ssgsled. *Ångbåts-, båt-, flyg-, luft-, hem-, bort-, åter-, av-, ut-, lust-, turist-, forsknings-, Afrika-, öken-, vikinga-, pilgrims-, marknads-, lång-, olycks-, döds-, likfärd*. 2) Bildl. I en del bestämda uttr. **a)** *En hästskojsare i f. med att schackra bort en spattig krake som höll på att, (just) på väg att, sysselsatt med att, upptagen av att. Och mödosamt äro vi i färd med att läka krigets sår* R. F. v. Willebrand; = söka

vi som bäst, syssla vi som bäst med o. d. *Ge sig i f. med ngt, med att ~ gripa sig an med, begynna, ta itu med*. **b)** *Varför har du också gett dig i f. med dylikt folk!* *inlätit dig med, gett dig på, gett dig i lag* l. kast l. ibl. i följe med. **II.** Ssgr ha i allm. formen *färd-*, som dock emellanåt (mer tillfälligt ibl. även vid sådana som nedan upptas blott med form på färd-) växlar med (det stundom skönl.) *färde*. En del ssgr kunna även ansluta sig till verbet 'färdas'. **Syn. I. 1)** (mer l. mindre nära stå:) resa, tur, tripp, utfärd, utflykt, åktur, vandring, (som sista ssgsled) -fart.

— **Färdbevis.** T. e. om pass, om handlingar som ge ngn frihet från reseavgifter, om körkort osv. *Företedda handlingar skola för att gälla som f. å avgångsstationen förses med stationens stämpel* Landstormsmannens bok. *Ej mindre än sju gånger måste vi visa våra f. -duglig;* -het. Skr.; mindre vanl. *Skip farfört är ett »färdugligt», »resmöjligt» fartyg* A. Lindquist. **-hastighet.** Skr. *F-en beräknades i allmänhet till 1 mil på 1 timme och 15—20 minuter på diligens*. **-klädd.** Skr. *Och Sara Alelia sdg Norenus sitta f., men skrivande, vid fönsterbordet* H. Dixelius-Brettner. **-knäpp.** Numer mindre vanl., jfr fälknäpp. En sup l. styrketår till resan, avskedsbägare. **-kost.** Skr.; mindre vanl. för 'reskost' l. 'matsäck'. *De dto upp en stor del av f-en, innan de voro halvvägs, vilket ofta straffar sig* Siwertz. **-led.** Skr. Och som användes till f. H. Geijer. **Syn.** kommunikationsled. **-ledare.** *De finländska akademis f. dr Numelin*. **-minne.** Skönl. Vanligare är 'reseminne'. **-plan.** Skr. *Utstaka f-en -riktning*. Ofta fackl. *Beräkna f-en [för en ballong]*. *Då deras [spårvagnarnas] f. är motsatt ens egen* Neréns Bilbok. *I all synnerhet om man ~ ändrar f. ib.* **-släde.** Åk- och far. **-väg** se färd- l. färdeväg.

— **Färd- l. Färdefolk.** Koll. Ofta skönl. *Men fet hade redan lägrat sig i en skogs-dunge och börjat dukat upp sina matsäckar. Det kommer f. på vägen, mor!* **-lust(a).** Mest skönl. *När färdelustan vaknar*. **-man.** Mest i plur. Ofta skönl. E-formen vanligare. 1) *Helt visst två färdmän* V. Rydberg. *Nu sömn och trötthet färdemännen mana / till vilans njutning* Stagnelius. *Alla färdmän, som drogo utmed floden, kommo och hälsade på Sven Hedin. Men misstänker han i färdemannen en vinkännare, händer det ock, att ~* V. Rydberg. *Under hela dagen hade icke en färdeman varit sedd* V. Rydberg. *Den långväga färdemannen ~* Harry Blomberg, *Sjöfolk och färdmän, 1917*. 2) H. Geijer, *Färdmän; i Jänten 1918*. *Ej ens av en slump kunde en färdman spåra upp honom*. **Syn.** resenär, 'färdenär', resande, turist, (ibl.) vandrare,

vandringsman. **-med|el.** Skr. *Färdmedlen till lands och sjöss* V. Rydberg. *Begagna sig av det bekvämare färdmedlet [ångaren]* Wilma Lindhé. **Syn.** kommunikationsmedel. **-sällskap.** Skr. *Men snart fingo de färdesällskap.* **-sätt.** Skr. Nu är detta färdsätt snart en saga blott Erik Modin. Till häst ~ vilket var det då brukliga färdsättet. Båda färdesätten ~ förekommo samtidigt och ~ Em. Linderholm. Därför att detta var bästa färdesättet för den, som ~ S. Lagerlöf. **-tid.** Skr. Natten är vår färdetid. **-upplevelse.** Skr. Berättar med livfull utförlighet färdeupplevelsorna dag för dag. **-väg;** -skräk (skönl.). Mest skr. 1) Vara ute på färdvägar ute och resa. Han låg ofta, var ständigt (ute) på färdvägar, men ~. Om våra färdvägar åter mötas, ~. Vid färdvägskräken (bildl.); Oscar Stjerne. 2) Med lappby ~ menas en viss stam av lappar, som hava samma färdeväg och samma fjällmassiv till betesmarker för sina renar. Färdevägarna, som förbundo folken i växande utsträckning, ha redan avbrutits A. Örne. Utanför de vanliga färdevägarna.

— **Färd|as**, -ades. Brukas ofta med särsk. hänsyn till färdsättet. **I.** Enkelt. 1) Huvudbet. **a)** *F-as till fots, till lands, till sjös, till häst, med l. i vagn l. bil, med l. på ångbåt l. järnväg. F-as land- l. sjövägen, land- l. sjöledes.* Där man icke har annan väg, annat sätt att *f-as* än således på älvarna. Hur kan man bäst *f-as* däruppe i obygden? *F-as* i små dagsresor, långsamt, raskt, snabbt. Han har *f-ats*, fått *f-as* lång väg, innan ~. *F-as* vida (omkring). Den unge prinsen *f-ades* nu vida vägar och kom slutligen till en stor stad Sv. folksagor. *F-as* jag världen kring / så långt från dig, / dock i en hemlig ring / böjes min stig Återbom. *F-as* i främmande länder. *F-as* genom l. i okända trakter, över vida slätter. Åter *f-ades* vi söderut, och stjärnan lyste oss åter på vår väg. Efter att ha *f-ats* hela natten, nådde vi på morgonen en bäck, som ~. *F-as* och flacka. Med ngn anslutning till 2 i Karlfeldts *Stilla f-as* han, som löser vår sista gåta. **b)** *Komma f-andes* mindre vanl. *Himlens stora, f-ande moln stannade sin fart* ~ Siwertz. Det var ett oavbrutet *f-ande* Karl Hedberg. 2) Mindre vanl. bibet. *F-as* varsamt, försiktigt, oförsiktigt, vilt med ngt. **II.** Fasta ssgr ansluta sig vanl. närmare till subst. 'färd' o. stå under d. o. **Syn.** **I.** 1) *resa, fara, fortskaffa sig, 'draga', förfoga sig, förflytta sig, åka, bege sig, tillryggelägga, ibl. flacka l. 'kuska';* 2) 'fara' (fra'm), hantera. — **Färdas fram.** 1) *F. fram genom öknen.* 2) *F. fram som en vilde fara fram.*

— **Färde**, subst. Gammal biform (kasusform) till färd. Brukas blott i vissa uttr. 1) *Fara, draga, gå sina f. sin väg.*

Så drogo vi i lugn våra f. S. Natt o. Dag. 2) *Va ä nu (p)ä f.?* står på. *Det är ingen fara ä f. här är inget att befara, här är allt lugnt, ingen fara hotar l. föreligger, det är inget att oroa sig för. När fara är (p)ä f. Om verklig nöd är (p)ä f. — Färdenär,* -(e)n, -er. Skr.; sälls. Något sådant, som *f-en* med intresse för konst och teater just söker upp, då han vandrar utomlands K. Warburg. *F-ernas ängest och Carlssons drunknande K. Warburg.* **Syn.** se färd(e)man. — **Färd|sel** (l. fä-; akut); -n; -led. Skr.; ordets spridning sen. Ofta skönl. Särsk. om 'det av dagens bestyr föranledda rörliga livet'. Nu hör också den [Mariahissen] i Stockholm till vardagsvanorna, *churu f-n ingalunda är så livlig som på Katarinasidan Claës Lundin 1890. Då f-n ä gatorna är större än vanligt, t. ex. vid flyttningstider ib. Sökande skydd mot gatans larm och f. Tor Hedberg. Där de döda fått bo så mitt bland de levandes hus och vägar, så förtroligt nära dagens f. O. Levertin. Där dagens sorlande f. gått fram O. Levertin. Trappstenarna, från vilka torgscenen låg inramad och överskådd, buro i dag en f., som varken skonade armbågar eller öron Ossian-Nilsson. Där man icke heller kunde vänta sig någon urnordisk bebyggelse eller starkare f. av nordbor under urnordisk tid K. B. Wiklund. Dags-f-n O. Levertin. Den breda f-led, där Hall hade sin bostad Ossian-Nilsson. **Syn.** trafik, (liv o.) rörelse, (gatu)liv, handel o. vandel.*

Färdig, -t. **A** Enkelt. **I.** Huvudbet. Bet. kan växla mln: fullbordad, i ordning, redo, 'klar', beredvillig. 1) Sak. **a)** *Göra, fä ngt f-t i tid. Fär du uppsatsen f. (tills) i morgon? Lämna ngt (fullt) f-t ifrån sig. Den f-a varan x halvfabrikat. Köpa f-a kläder. Böra förut [tvefält] f-e skrivas Lagen. Ett Statens järnvägar tillhörigt slipersfaktori ~ vilket togs i bruk fullt f-t våren 1919. F. kommer kartan att upptaga omkring 100,000 namn. Har du inte packat f-t än? jfr i dylika fall lösbara ssgr. Den är redan f. och kan icke ändras. När det är f-t, får ni komma in. Jag har inte allt f-t ännu (för att ta emot er). Halv-t arbete. Bruks-f-a preparat. **b)** I det närmaste f. (att serveras). Maten har stått f. (på bordet) i tjugu minuter. F. att användas, att ätas. Posten är f. att avgå, och nu hinner jag ej fä med mitt brev. **c)** Märk. Åsikter, som en gång äro fastslagna och f-a. **d)** F-t gevärslagen. *Fix (och) f. jfr fix II.* **d)** F-t gevärskrigs; kallas nu 'färdigställning'. 2) Person. **a)** *Är du f., så går vi. Jag lovar att vara f. om en kvart. F. i god tid. Stå fullt f. (och påklädd) på utsatt tid. Hålla sig f. till hastig uttryckning. Göra l. hålla sig f. till ngt, att göra ngt. Du blir då aldrig f. (med ngt) i tid! Färdig! sjöv., kom-**

mandoord = klar att avfyra ett kanon-skott. *F.* att lyda (på) minsta vink. *Stå f.* med en pyts vatten (för) att slå över den första som visar sig. *Strids-, skjut-, marsch-, segel-, resfärdig.* *Full-, halv-; fort-, senfärdig.* **b)** Märk (med anslutning till II 1). När han är i det lynnet vore han *f.* att äta småsten, är han *f.* till vad som helst. *Tjänstfärdig.* **c)** Jfr II 1. *Blå f.* med ett arbete. Märk *Honom ska jag snart vara l. bli f.* med avfärda.

II. Bibetydelser. **1)** Nära att o. d. **a)** Sak. *Huset är ju f-t att ramla vilken dag som helst!* **b)** Person. *Var hon f. att hoppa jämfota av förtjusning och utbrast: ~. Han var nu så trött, att han var f. att falla omkull ~. F. att kasta bort sig på första bästa.* *Elisabet syntes f. att svimma och grep tag i stolsryggen.* *Gråtfärdig.* **2)** Skicklig. Numer sälls. (o. mest med anslutning till andra bet.). Jfr färdighet. Ngt vanligare som sista ssgsled. *Konst-, finger-, slagfärdig.* **3)** Motsatt (lemma)lytt, ofärdig. Nästan blott i smnställningarna *Flink och f. o. Frisk och f.* Äld. verkar ordleken i ordstäv *Fär di ä ja, sa halta Sara.*

B) I huvudbet. (o. särsk. i fråga om sak) nyttjas ordet i en mängd lösbara verbssgr, ofta bildade för tillfalligare behov, stundom förekommande blott i perf. part. (men även då en o. annan gång med fri form). Nedan upptas ett urval.

Syn. A) I. **1)** fullbordad, bragt till slut, fortsatt o. avslutad, tilländabragt, färdig-gjord o. d., (av)slutad, (full)ändad, fullgjord, utarbetad, genomarbetad; (ibl.:) undangjord, 'slut', 'klar', iordningställd, framsatt, färdiglagad, tillagad, tillredd, mogen, (fullt) utvecklad l. utbildad; **2)** redo, tillreds, 'klar', i ordning, till hands, beredd, rustad, parät; (ibl.:) benägen, redobogen, (bered)villig; **II.** **1)** nära, på vippen, inte långt (i)från, som hotar l. står i begrepp l. i nästa ögonblick kommer (att) l. kan; ibl. böjd (för); **2)** skicklig, kunnig, förfaren, övad, flink (i), kvick, rask, pig, ibl. snar; **3)** ej (lemma)lytt l. ofärdig, oskadd (till liv o. lemmar), (rask o.) rörlig; **B)** (som första ssgsled ibl.:) genom-, ut-, slut-, fullt, till fullo, fullkomligt, slutgiltigt, en gång för alla, på förhand (iordningställd osv.); (f-redigera o. d.): fortsätta o. avsluta (redigeringen osv. av).

— **Färdigarbeta** *a* *m.* *F-ade varor.* **-baka** *m.* **-bereda.** *F-dda färger, lacker och fernissor. Sedan teet emellertid f-tts och omsorgsfullt sorterats.* **-bild** *a* *m.* *Kabinettet är f-at ~. I naturen förekommer kromsyra f-ad och ~ Berzelius. Den f-ade fjärilen.* **-binda** *m.* *T. e. Vid den färdigbunden nakens utkastande [ur självbindaren].* **-blåsa** *a* *m.* *Den f-ta glaspiäsen.* **-bränna** *a* *m.* *En lera garbrännes (f-es) vid en temperatur, dd ~.* **-bygga** *a* *m.* *Denna bandel b-des fär-*

dig först år 1876, men ~. Den andra elektriska smälthytan vid Porjusverken har i dagarna f-ts 1920. **-dan** *a* *m.* *Skr. Innan ännu naturen f-at våra nutida slätter, höjder, åsar och vatten. En karaktär, som redan vid inträdet på scenen är f-ad M. Lamm.* **-experimentera** *a* *m.* *För uppfinningens f-ing och finansiering.* **-fabrikat;** *-cera* *m.* *Fackl. Motsatt halvfabrikat (o. råvara). Värdet av utförda f-kat.* **-form** *a* *m.* *F-as helst över sakta eld ~. Det f-ade, obrända godset.*

-gjord se färdiggöra. **-gjut** *a* *m.* *Att sammansätta piren av väldiga belongkasuner, som f-as på varv, bogeras till platsen och ~.* **-grädda** *m.* **-göra** *a* *m.*; -ning (fackl.). *Färdiggjorda kläder, damhattar. Som redan förut gjorts färdig l. färdiggjorts för att mottaga bilden preparerats.* **-het**, -en, -er. *Till färdig A II 2 (bet. skicklig). Örning ger f. Teknisk f. Och utgör därför en verklig probersten på en kirurgs f. Smågossar, vilka även äga f. att med slyan mätta dö-dande slag mot ekorren, ifall ~. Insikter och f-er Betygsblankett 1917. Underhålla sin f. (i ~). Med (mycken) f. *F. i tungan. F. (i) att ~. Syn.* (yrkes)skicklighet, (ibl. mer l. mindre nära:) händighet (o. vana), flinkhet, snabbhet, raskhet, gott handlag, förfarenhet, lätthet, ledighet, vana; (f-er ibl. nära:) fullkomligheter, talanger. **-hug-** *gla* *m.* *Som ännu icke hunnit (att) f-as. Tillverkas av f-na och färdigslipade s. k. snabbkakel om en slags kaminer.* **-håll** *a* *m.*; -ningsorder (krigs.). *Krigsberedskap inträder; dd f-hållningsorder ges Ö. O. Nordensvan.* **-jäs** *a* *m.* *Fackl. Och läggas på plåt att f.* **-klä** *da* *m.* *T. e. Jag kan inte öppna, jag ä inte f-dd (än). F-dda damhattar. Innan kyrkan ännu f-tts, klätts färdig för att mottaga bröllopföljet.* **-ko-** *kla* *m.* *Köpa f-t hummer. F-t l. f-ad är gäddan först, när fenorna börja lossna.* **-kopier** *a* *m.* *Vanl. fotogr. Dd man f-at det önskade antalet avtryck ~ Alb. Roosval.* **-krydda** *m.* *25,000 tunnor f-ad skarpsill.* **-ladd** *a* *m.* *Köpa f-ade patroner.* **-lag** *a* *m.* *Särsk. kok. Som köps f-ad i bodarna. Äta f-ad mat. Den dyra, f-ade smörgåsmaten. F-ad köttfärs.* **-lagra** *a* *m.* *Ut göres av fint portvin av goda årgångar, som f-ats på buteljer.* **-last** *a* *m.* *Ett f-at skepp.* **-mal** *a* *m.* *Det f-na kaffet B. Jönsson; även 'f-da'. Cementet f-des slutligen på kulkvarnar.* **-mu-** *ra* *a* *m.* *Fått mitt ägande lilla stenhus f-at och nödortfeliggen inrett A. T. Gellerstedt.* **-måla** *a* *m.* **-märka** *a* *m.* *Och att ni har f-t linne, ser jag på ~ Elin Wägner.* **-pack** *a* *m.* *Har du inte f-at, p-at färdigt an? Har du nu (allting) f-at? ~preparer* *a* *m.* *F-ade kranier och skelettdelar. I handeln förekommande f-at platinapapper fotogr.* **-redi-** *ger* *a* *m.* *Har f-at ~ uppteckningarna från**

Indalsliden och ~ H. Geijer. -reparera *a* *m*. Att silon i Hallsberg nu var *f*-ad och åter fylld med spannmål. *-riva* *a* *m*. T. e. om (målar)färg. *F*-na och slammade färgstoffer.

-satt. Skr. Detta kritiklösa accepterande av *f*-a värden en gång för alla åsatt l. bestämd l. fastslagen. *-skriva* *a* *m*. *F*-en om förhand. Ännu icke *f*-en. Den nu föreliggande boken ~ färdigskrevs för två och ett halvt år sedan. *-stek* *a* *m*. Låt sedan levern sakta *f*-as och överös den ofta Sigrid Nordenfalk. *-stryka* *a* *m*. Ofta fackl. T. e. Då en yta blivit färdigstruken, slipas den, d. v. s. gnides, medan den ännu är våt, med en slät pimpsten Kerstin Key. *-ställ* *a* [*m*]; -ning (särsk. krigs.: den ställning med geväret en skytt l. soldat intar för att vara färdig att avgiva skott). 1) Han hade just *f*-t apparaten till l. för lektionen, då ~. Det föreliggande häftet är i allt väsentligt redigerat av dr Carlsson ~, under det att undertecknad endast ombesörjt dess slutliga *f*-ande för trycket Sune Hildebrand. 2) Krigs. o. jäg. Mest som subst. på -ning. Från *f*-ning sker laddning och anläggning. Före anropet intager posten *f*-ning Landstormsmannens bok. Vid anläggning i stönd och knästående *f*-ning ~. Och därnere syntes en hel fransk division i *f*-ning Tord Ångström. Att gå omkring med geväret i den vanliga färdigställningen ~ blir i längden alltför tröttsamt Th. Högdahl. Sålunda kom man till den nuvarande garden, *f*-ningen vid fäktning. *-sy* *m*.

-timra *a* *m*. Då stod forsfallkarlens stuga *f*-ad ~ Ad. Johansson. *-ton* *a* *m*. Särsk. fotogr. Sedan bilderna *f*-ats, sköljas de och ~ Alb. Roosval. *-trycka* *a* *m*. Boken beräknas föreligga *f*-t och bunden i maj nästa år. Först efter bokens *f*-ning upptäcktes det fatala tryckfelet. *-trän* *a* [*m*]. När man nått den s. k. formen, d. v. s. är *f*-ad ~ John Zander. *-utbild* *a*. Innan vi ännu hunnit *f*-as (för kulsprutetjänsten), fingo vi en dag order att ~. En *f*-ad lära. *-varja* *a*. Handels. *F*-or — inga råämnen eller halvfabrikat.

Färg (-j); -en, -er. **I**. Mer egentl. De två huvudbet. (se 1 o. 3). Ibl. kan ordet brukas så, att man kan inlägga vkn som helst av de två bet.; dessa fall äro förda till ett moment (2). 1) Ngt mer 'abstr.' Om 'ljustoner'. **a**) Förmimelse av *f*. uppstår, då ljus träffar ögats näthinna. En sammansatt *f*. uppstår genom blandning av enkla *f*-er, så t. e. purpur genom blandning av de enkla *f*-erna rött och violet. När ljus av olika våglängd på en gång träffar samma ställe av näthinnan, uppstår ~ de sammansatta *f*-erna l. blandfärgerna. Spektralfärgerna och purpur utgöra tillsammans de mättade *f*-erna, d. v. s. de *f*-er, som mest skilja sig från vitt. En mättad blå *f*. Kalla, varma, djupa, livliga, hårda, milda, glada,

klara, dunkla, ljusa, mörka, svaga, bleka, bleknade, urblekta, starka, pråliga, lysande, skrikande, grella, matta, suddiga, diskreta, brokiga, oroliga, skiftande, lugna *f*-er. *F*-er som svära mot varann. Heraldiska *f*-er. Flaggans blågula *f*. **I** (de) svenska *f*-erna. **I** landets *f*-er. Bära sin dams *f*-er. Men *f*-en på hans rock var glänsande röd, och ~. Rött, ungdomens och lidelsens *f*. **b**) Anpassa sin *f*. efter omgivningen. Andra *f*. Förlora *f*-en, sin naturliga *f*. Innan aftonhimlens *f*-er börjat blekna (och försvinna). *F*-en stötte något i brunt. Under det soffans *f*. går i rött, skiftar i grönt. Skifta i alla regnbågens *f*-er, i regnbågens sju *f*-er. Tryckt i flera *f*-er. Märk: Klädsel och kantband av siden i *f*. med hatten. Gå i *f*. med ~. Passa i *f*-(en) med ~. Som passar bra till den bruna *f*-en på möbelen. **c**) På tavlor o. d. Endast lägga an på *f*-en och försumma teckning och perspektiv. Som vill verka endast genom sin *f*. Hård i *f*-en. Ypperlig i *f*-en, i sin ljusa *f*., sina ljusa *f*-er. Suddig i *f*-en. God, dålig, sotig, glödande *f*. En målare, berömd för sin(a) *f*-(er). Frossa i *f*-(er). *F*-ens djup och glans. **d**) Bland-, primär-, spektral-, regnbågs-, grund-, komplement-, natur-, lokal-, mellan-, övergångs-, huvud-, anlöpnings-*f*-er ibl. även till 3. Det är min älsklingsfärg.

2) Ofta hänförligt både till 1 o. 3. **I** allm. ngt mer konkr. än 1. **a**) En *f*. som håller sig, som behåller sin glans. **I** allmänhet förstår man med 'äkta *f*.' en sådan, som ej vid kortare tids utsättande för direkt solljus, luft och fuktighet förbleknar. *F*. som sitter i, som lätt går ur. *F*-er som icke blekas. *F*-erna, som läggas på den ännu våta put-sen, släppa icke, utan tränga in i grunden och ~. Om *f*-en pålägges för tjockt. Är avtrycket gjort på underlag *f*. Äkta dig för *f*-en, det är nymålat! Skrapa av den gamla *f*-en. Ljus-, tvätt-, lut- l. syreakta *f*-er. **b**) Purpur-, emalj-, pastell-*f*-er. Normal-, stämpelfärg m. fl. Jfr 1 o. 3.

3) Rent konkr. Färgstoff o. d. **a**) Riva, (till)blanda (*m*) *f*-er. Flytande, torra *f*-er. (Artist)-*f*-er i tuber, glas, porslinskålar och ~. De på kemisk väg framställda *f*-erna. *F*-er ur växtriket. **b**) Artist-, målar-, färgar-, boktrycks-, stentrycks-, koppartrycks-, pastell-, akvarell-, tusch-, Raffaelli-, täck-; olje-, vatten-, lim-; anilin-, lack-, jord-, växt-, lav-, mineral-, tjär-, indigo-, emalj-; deg-; mat-, smör-, ostfärg.

II. Speciellare, friare o. bildl. **1**) Boktr. = trycksvärta. **2**) Mål. = färggivning; jfr ovan I 1 c. **3**) Ansiktsfärg. Blott i sing. **a**) Ha (en) sjuklig, ful, vacker, frisk *f*. Med dödens *f*. över det härjvade anletet. Skifta *f*. blekna l. rodna l. ömsom blekna o. rodna. Och vars kinder börja få högre *f*., som om druvsaften purprade dem jfr **b**. **b**) Hög

färg, rodnad. *Få f. Återfå f-en* ett friskt utseende, en frisk hy l. (ansikts)färg. *Glädjen gav henne åter f.* Och *f-en* kom och gick på hennes ansikte Fanny Alving. Som drev *f-en* upp till hennes kinder och slätade ut ansiktets skrynklor. 4) I kortspel. a) *Han satt ju med hela (hjärter)f-en.* Jag hade inte ett kort i *f-en*. Kasta (sig renons i) *en f.* [Spela ut] ert högsta kort i er kortaste *f.* Bekänna *f.* slå ut ett kort av samma färg som det först utspelade. *Visa (sin starkaste) f.* vanl. gm att spela ut en låg i *f-en* första gången man har utspelet. *Visa, markera styrka i en f.* gm att kasta först en högre hacka o. sedan en lägre i *f-en*. b) Märk särsk.: *I vilken f. spelar han gasken?* — *I ruter, högsta f.* varvid han alltså har ruter till trumf, jfr följ. ex. *År ruter uppslaget (i vira), kallas det högsta f.,* och då är *hjärter andra f. samt de övriga (klöver och spader) ofärg; vid högsta f. och andra f. betalas högre än vid ofärg.* 5) Bildl. a) *Se allting i de ljusaste f-er.* Måla, skildra, framställa (ngt) i mörka, dystra, i l. med livliga, starka *f-er*. Berättade historien för Flossy, inte utan att breda på tjockt med *f.,* som mitt yrke är. Framställningen fick sin *f. av ~.* Ge *f. åt ~.* Måla med livets egen *f.* Hans framställning saknar liv och *f.* En stil utan *f. (och must).* För att få en mer romantisk *f.* över det hela, förläna händelsen en mer poetisk *f.* Den starka, klangfagra stämman med sin mörka, metalliska *f. och sitt stora omfång. Klangfärg.* b) Märk särsk. Vad har tidningen för (politisk) *f.?* Politici av alla *f-er.* *Visa (sina) f(-er)* framträda (med) öppet (visir). Partifärg.

Syn. I. 1 'ljussort', 'ljusslag', (ibl. mer l. mindre nära:) färgton, ton, (färg)skiftning, kulör, nyans, färgning, schattering; (ibl.:) färggivning, färgverkan, 'färgelighet'; 3) färgämne, färgstoff, färgstoff, ibl. färgbit o. d.; **II. 1** trycksvärta, boktryckarsvärta; 2) färggivning; 3) hy, ansiktsfärg; (ibl.): röd l. frisk färg, rodnad, hög färg; 5) liv (o. uttryck), älskädighet, livlig l. färgrik l. uttrycksfull l. målade framställning l. stil, (ibl. mer l. mindre nära:) färgrikedom, 'rike-dom', livfullhet, bildrikhet, brokighet, skönhet, färgprakt, prydlighet; 'färgning', 'ton', bismak, anstrykning, belysning, 'skimmer', 'dager', 'ljus', klang(färg), timbre; karaktär, åsikter, (politisk) 'ställning' l. ståndpunkt, mening(ar), (allmänna) tänkesätt, (allmän) läggning.

— **Färganpassning.** Zool. En skyddande *f.* Vissa *f-ar* hos fjärriläggen G. Adlerz. — **bad.** Fackl. Lägga i *f-et*. Anordningar för färggodsets förande genom *f-et*. Den från Sundaöarna härstammande batikkonsten, som består i framställning av konstnärliga mönster på vävnader genom an-

vändning av vax och neddoppande i olika *f.* Framställandet av två 'färgbad' (färglösningar) Ekenberg-Landin. **Syn.** färglösning, kyp. — **band.** *F.* för alla slags skriv- och räknemaskiner. Å Multigraph kan även utföras vanliga maskinskrivna brev, tryckta genom *f.* med vanliga skrivmaskinstyper. Sådana *f. och stämpelfärger,* som blivit godkända för bruk i statens tjänst Postboken. — **behandla.** Tekn. l. mål. Men småningom började dels grafikern, dels originalets målare att personligen *f-a* [koppartrycksplåtarna]. Avtryck från konstnärligt *f-ade* mezzotinta- och akvatintplåtar. Här finner man känsligt färgval, delikat f-ång G. Nordensvan. — **beredning.** — **beständig;** -het. Fackl. Där dess [färgens] *f-het, äkthet,* ej är nödvändig Ekenberg-Landin. **Syn.** (ibl.) (ljus)äkt, hållbar.

— **bild.** T. e. En fullt färdig *f.* av ~. Ibl. = färgplansch. — **bit** t. e. i färglåda l. bygglåda. — **bjärt.** Vanligare blott 'bjärt'. Skönl. En *f. kjol* Emil Kleen. — **blad.** Fackl. På detta sätt tryckta *f.* äro därför kluddiga, kompakta, orediga och suddiga i färgen om koppartryck. — **blandare;** -ning (med konkr. plur.). *Fare i en yllefabrik.* En lyckad *f-ning* abstr. o. konkr. (om resultatet). En mästare i *f-ningens* effekter B. v. Beskow; sättet att låta färgerna verka tillsammans, bredvid varann. — **blin|d, -t, [-dare]; -dhet.** De *f-da* äro enligt Youngs teori antingen rödblinda, grönlinda eller violettblinda. Ensidigt *f-da,* eller sådana som ha ett normalt och ett *f-t* öga. Man talar om 'fullständig' *f-dhet* (när *f-dheten* är starkt utpräglad), ofullständig *f-dhet* och 'svagt färgsinne' (som knappast kan skiljas från normalt färgsinne, såvida man ej vid undersökningen brukar särskilda metoder). Oftast avser *f-dheten* oförmågan att säkert skilja rött och grönt; då nu i järnvägens och sjöfartens tjänst signaleras med rött och grönt *ljus,* få *f-da* ej där anställas. Friare Denna den fotografiska plåtens *f-dhet* okänslighet för röda o. gula ljusstrålar osv. — **blixt.** Safirblåa och rubinröda *f-ar* G. F. Steffen. — **bok** t. e. med prov på färger. — **borttagning;** -smedel. *F-smedel* finnas av många slag och ~. — **brookig.** Ofta skönl.; Mest även bildl. En *f. rya.* En *f. och babels-förbistrad människomassa.* I allt sitt *f-a* liv. — **brytning.** Färgskiftning, nyans, färgövergång; brytning(sverkan) mln olika färger. — **bräde** ibl. för 'palett'.

— **dominerande.** Skr. Så rikligt, att den under blomningstiden blir starkt *f.* över stora ytor N. Sylvén; om majvivan (Primula farinosa). — **drucken.** Skr. Mättad med färg; rusig av färgintryck. — **dyn|a.** *F-or* för gummistämplor. *F-a* för numreringsstämpel tillhandahålles av postverkets persedel-förråd Döss-Lange. — **effekt.** Correggio har

genom sin magiska belysning av föremålen frambringat de mest förtrollande f-er B. v. Beskow. **-etsning**, med konkr. plur. Uttrycket är egentl. såtillvida som f-en icke tillhör grafiken utan koppar- och träsnittstrycket. Fningen är ett färgtryck taget från en etsad plåt. Med det oriktiga uttrycket »f-ning» betecknas ofta etsningsfärgtrycket och gravfärgtrycket A. Tallberg.

-fabrik; ant; -ör. Berlinerblätt upptäcktes av en händelse utav en fant i Berlin Berzelius. **-fanfar**. Skönl. Och därbredvid ger en tuva med klarblå Veronica spicata till en riktig f. Agnes Byström-Lindhagen; jfr färgskrik. **-fattig** mest skr. **-filter**. Fotogr. (Färgat) ljusfilter; nyttjat t. e. vid trefärgsfotografi. Ett orangerött, ~ ett grönt och ~ ett blåviolett f. J. Hertzberg. **-fläck**. Få en f. på kläderna. En lysande f. i det eljest enformiga landskapet. **-folie** l. **-folium**.

Fackl. Brons- eller färgfolier, bestående av bronspulver eller färg på en hinna av något bindemedel ~ Tulltaxan. **-fotografiera**; -ering; -eringsförfarande; -i (abstr. o. konkr.). Han har även börjat f-era, försökt sig på f-ering. Till trefärgsmetoden hör även Jolys f-eringsförfarande J. Hertzberg. Fotografering i färger, f-i. Detta slag av f-i The Svedberg. F-ier, som ej kunna mångfaldigas och måste ses i 'genomsikt', ~. **-fri**; -het. Mest fackl. Fullt f-tt glas. Det blyhaltiga glasat ~ utmärkes genom fullkomlig f-het och ~ Nord. Fam.² **-frodig**. Skönl., mål. o. d. Rembrandts ovannämnda f-a studie Richard Bergh. **-full**; -het. Skönl. Vad livet har f-t och ljust V. v. Heidenstam.

-fördrivning. Mål. Det är fasthet i byggnaden och samtidigt en förfinad och känslig f. i dessa blad R. Josephson. **-företeelse**. Skr. Färglära ~ läran om fernas lagar och orsaker. **-förmållande**; -else (abstr. o. mer konkr.). Fysiol. osv. De fysiologiska lagarna för f-andet. Ögat är genom f-elsen i stånd att ~. Variationen i våra f-elser. **-förtoning**. Mål.; ofta skönl. Otaliga f-ar. **-förändring**. En f., som avser att skydda haren mot förföljelse även vintertiden. Med en kameleonts hastiga f-ar. Följer ~ bildens f. fotogr.

-gill. Som kan skilja färger så bra som erfordras för viss signalering o. d. Ordet bildat av G. Göthlin 1915. **-givande**. Skr. Växter med f. underjordiska delar B. Jönsson. **-givning**, -en. Mål. Färgbehandling (på en tavla), påläggning av färg; även ngt mer konkr. Det andra huvudelementet i målarkonsten är f-en l. koloriten A. Romdahl. **-glä**d. Mest skönl. Som lyste f-tt i solen Fanny Alving. »Barnens sybok», 4 f-da små handarbetsböcker. **-glans**. Ofta skönl. En mystisk f. breder sig kring jorden Vitalis. Aftonhimlen, vars f. denna septemberdag var ovanligt mättad ~. **-glas**

färgat glas. **-glädje**. Skönl. o. mål. Vår tid är icke f-ns tid Richard Bergh. **-glänsande**. **-glöd**, -en; -ande. Skönl.; ofta bildl. Aftonrodnadens f. Den italienska quattrocentos fantasifyllda, f-ande målningar B. Oxenstierna. **-gods**. Fackl. Tyg o. garn som (skall) färgas. Allt slags spinn-, färg- och vävgods. Anordningar för f-ets förande genom färgbadet. **-grafik**. Abstr. o. konkr. Fackl. Fransk färggrafik (Eaux-fortes et Gravures originales en couleurs). Jfr färggravyr. **-grann**. Ge publiken den f-a ögonfägnad, som den väntade sig av en opera M. Lamm. Litet för färggrant. Den ovanligt f-a hösten. **-gravyr**; -tryck. Abstr. o. konkr. Mål. o. d. Färgtryck taget från graverad platta. F-en hör icke till den konstnärliga grafikens område, utan helt och hållet till koppartryckets och träsnittstryckets. Dessa olika f-tryck. **-grund**. Figurerna, som äro vita, framstå skarpt mot den röda f-en. **-gräns**. T. e. ifråga om fåglar. Ovan svart, under vit med skarp f. E. Lönnberg. Med oregelbunden, vågig f. E. Lönnberg.

-halt. Halt av färgämne. Bestämma f-en [på indigo] Berzelius. **-handel**; -lare. Det kan du köpa i någon f-el, hos en flare. **-harmoni**. Färgsammanställning som utövar en behaglig verkan. **-hus** i färgeri. **-hållning**. Mål. Med stilisering av naturens former och stark, enkel f. ndr H[alonen] en kraftig dekorativ verkan Nord. Fam.² **-illustration**; -era. Lyckade f-ationer. En f-erad månadsskrift, Figaro illustré. **-industri**. Värdefulla för den större f-en B. Jönsson. **-intensitet**. Täckkraften eller f-en Ekenberg-Landin. **-intryck**. I fråga om ett f.

-kar. I f-et blandas 10 delar finfördelat indigo med ~. **-karta**. Färglagd karta. **-katalog** över en färghandlars färger. **-kemi**. Färgämnenas kemi. I flere av utlandets större konsthögskolor finnas numer lärostolar för undervisning i f. **-klang**. Skönl. En ~ vacker f. Kjell Kolthoff. **-klar**. Mest skönl. Att i f-a tavlor återge nordiska naturstämningar Fr. Böök; bildl. **-klatsch**. Ngt vard. Även bildl. En djärv f. bland ~ Anna Björkman. **-klikk**. Även bildl. En enda f., om än så tanketom, av en Grünewald sätta de över allt vad Cederström målat. **-kläda**. Bildl. Ha f. nödvändigt vilja måla (fast man ej har några anlag). Jfr 'skrivkläda'. **-kläp**are. **-kläd**a. Skönl. När våren åter f-er naturen. **-konsert**. Skönl.; bildl. Ögonen njuta av den ljuvligaste f. Sigge Strömberg. **-konst**; -när. I fråga om målarkonsten; ibl. även friare. Njuta av hans vackra f. En av alla tiders förnämsta f-närer. Märk. På artificiell väg framställda i f-en om färgämnen; B. Jönsson. **-kopp**. Färgglädd med f. Ett paket guldbrons, en flaska bronsinktur, en pensel

samt en *f.* för tillblandningen. **-kopparstick** o. **-koppartryck**. Konkr., ibl. även abstr. Om färgtryck tagna från graverade l. etsade plåtar l. plattor. Färgkoppartrycket, som vid 1800-talets början undanträngdes av färglitografen, har under de senaste årtiondena åter kommit till heders. Billigare färgkoppartryck. **-korn**. Mikroskopiskt smd *f.*

-kraft; *ig.* Så hava färgerna olika *f.* Ekenberg-Landin. Ett *figare* och billigare färgmedel. **-krita**; *-(s)*teckning. Pastellstift, färgstift. En ask med *f-or*. Bästa *f-a* i blyertsform. I mjuk grund med *f-teckning*. **-kulla**. *Anthemis tinctoria*. De långt in på hösten blommande, gula *f-orna*. **-kvarn**. Tekn. Varvid de [färgerna] först finrivs på en *f.* Ekenberg-Landin. Såpkokare, *f-ar m. m.* **-kyp**. Tekn. Jag minns, att jag alltid hatade den där lukten av *f.*, något äckligt sött Strindberg. **Syn.** *kyp*, färgsoppa, färgbud, färgarkyp. **-känslig**; *het.* Fackl. Och på denna egenskap hos ögats *f-a* organ beror alltså ~ T. E. Aurén. *F-a* eller ortokromatiska plåtar fotogr.: känsligare än de vanliga för gula o. röda ljusstrålar. Cyanin gör plåten så starkt *f.*, t. o. m. för rött, att ~ Alb. Roosval.

-lagd se färglägg. **-lag(er)**. T. e. hos färghandlare. Eller Det från en plåt avtryckta *f-ret*. **-lav**. Röda färgämnen erhållas ur ~ *f-ar* (arter av släktena *Roccella*, *Lecanora m. fl.* ~). **-likhet**. Och de klargula immortellerna avtecknade sig, trots *f-en*, skarpt mot den gula sanden. **-lito-grafi**. Fens användande för framställning av s. k. oljetryck. I Sverige har Carl Larsson utfört flera praktiska *f-er*, bl. a. »Sankt Göran och draken». **-lysande**. Skr. *F.* långhalsduk med blixtrande diamanter, **-låda**. En liten *f.* för barn. **-lägg(a)**; *[-are]*; *-ning*. *F-a* en teckning. Färglade det för hand med vattenfärg ~. Stora, färglagda helsidesplanscher. Skaffa dig först och främst goda penslar till *f-ningen*! Särsk. part. perf. nyttjas ofta bildl. En (starkt) färglagd skildring. **Syn.** belägga med färg(er), bemåla (med färg), kolorera; försköna, utbrodera u, skildra med förskönaende drag, förgylla (upp u); (färglagd ibl.) överdriven, för stark, falsk, partisk, 'färgad'; (*f-ning* ibl.) kolorit. **-lära**. Läran om färgföreteelsernas lagar o. orsaker. **-lös**; *het.* 1) Egentl. På samma sätt synes rent grönt för den grönblandes öga *f-t* (svart eller grått). Man tog från plåten ett *f-t* avtryck, på vilket man kunde urskilja gravyens relieflinjer eller punkter. Bildar *f-a*, kompakta, nålformiga kristaller eller ~. En fullkomligt *f.* vätska. 2) Friare o. bildl. **a)** Växter som leva utan ljus, bliva vanligen *f-a*. **b)** Blek satt på sin härskastron / kung Ejalar, *f.* röddes hans läpp, och hårt / kämpades inom

hjärtebarmen Runeberg. **c)** Hon pratade i ett i ett och upprullade fullständigt *f-a* bilder ur sitt liv i U. S. A. Dan. Hur glädjetomt och *f-t* livet under dessa dr gestaltat sig för mig, kan du förstå. **d)** Konservativa, framstegsvänliga och *f-a* tidningar. **Syn.** 1) utan färg, ofärgad, ibl. klar l. genomskinlig; 2) **a)** blek, vitaktig, gulblek, ej grön; **b)** vitnande, blodlös, vit(blek); **c)** fadd, urvattnad, vattenaktig, livlös, utan must l. temperament, temperamentslös, torr, intetsägande; **d)** neutral, utan (utpräglade) åsikter, 'vita plåstret' (vard.), 'grå'. **-lösning** färgbud, färgsoppa.

-madra. *Asperula tinctoria*. **-medel**. Även till verbet. I det *f.* numera framställas på kemisk väg, vilka ~. **-mjuk**. Skr. Vackra *f-a* papper till pärmar l. som försättspapper; Kerstin Key. **-mossa**. Så kallas ibl. den 'gråa färglaven' (*Parmelia saxatilis*). **-mästare**. 1) Mål. En av renässansens största *f.* färgkonstnärer. 2) Tekn. *F.* med grundlig praktik och som även är kompetent att färga ullgarn sökes av större bomullsspinneri ~. **-mätt(a)**; *-nad*. Mest i perf. part. o. som verbalsubst. Det var en gul sidenskärm på lampan, och ljuset fick en underbart fin, *f-ad* ton Fanny Alving. Skillnader i ljusstyrka (intensitet), i färgton, i *f-nad* (nyans) Nord. Fam.² Även bildl. [Huysmans böcker] överflöda på saftigt utmålade och mästerligt iakttagna detaljer, nedskrivna i en utarbetad och starkt *f-ad* stil J. Mortensen. Per Hallströms *f-ade* ungdomsarbete »Purpur». **Syn.** (*f-ad* ibl.) färgstark, färgdrucken, färgrik, färgprunkande, saftig l. intensiv (i färgen). **-mönster** mönster framställt i färg(er), färgat mönster. **-nyans**. En ovanlig *f.* Gärna röra sig med en mängd (fina) *f-er*. **Syn.** färgskiftning. **-orgie**. Skönl. o. d. Att jag aldrig mera kommer att ondgöras över unga målars *f-r* Dan. Det hela var en *f.*, som kunde göra en solblind.

-penn(a). Bild *f-a* eller svartkrita må i posttjänsten begagnas för skrift å etikett, å rekpaket eller å ~. **-plansch**. Se *f-en* till artikeln Spektrum. **-plåt**. Fackl. Den moderna färggravuren begagnar sig ~ företädesvis numera av fotografvygrundens asfaltkorn vid framställningen av de olika *f-arna* Nord. Fam.² **-prakt**. Ofta skönl. Höstens *f.* *F-en* i de rikes slott. **-pressning**. Fotografialbum i vadderade pärmar med *f.* **-problem** t. e. för en målare. **-prov**. Även konkr. **-prunkande**. Ofta skönl. I den doftmättade luften sväva fjärilar ~ vajar *f.* blommor. Insektfauna [på Borneo] är en av de rikaste och mest *f.* på jorden. **-praktig**. Skr. Med de grannaste och *f-aste* trasmattor i världen Fanny Alving. Även bildl. [Föröns] *f-a* och skönt modellerade fantastiska uvertyr i C moll ~. **-pyts**.

-radering ett slags färgtryck. **-ren;** het. Skr. *Längtan efter en ny, enkel, formklar och f. konst även i Europa* Richard Bergh. **I** avseende på glans och f. het Sv. Arrhenius. **-rik;** het; -edom. Egentl. o. bildl. *Karlar i fa skjortor med röda och blå dukar virade kring halsen och ~.* Färgrika skärgårds-ängar. Med de f.aste blomster. En fedom av ovanlig skönhet. Lågre spansk folkliv, mustigt, f. och egenartat Per Hallström. [Gustav Mahlers] orkesterledsagning till visorna — i vilken konstart han var en förgångsman — är högligen f. och uttrycksfull. Nyttja ett (ytterst) f. t språk. **Syn.** färgprunkande, (färg)brokig, (färg)skiftande, färgskimrande, mångfärgad, grann, livlig (i färgen); (ibl. nära:) lysande, glänsande, strålende, prålende, skimrande, pittoresk, målerisk.

-sammanställning. F., som utövar en behaglig verkan. **-sammansättning.** Det var en avskryvd f. **-seende.** Skr. F. t på långt håll är troligen bättre utvecklat hos fåglarna än hos oss. **-serie.** Vill man noga urskilja hela f. n [i spektrum], måste ~. **-sid|a.** Med f. an inåt. **-sinne.** Teorierna för f. t. En ~ egendomlighet i f. t. Svagt f. För detta fordras ett normalt, känsligt f. Normalt f. är behörighetsvillkor för befälhavare av alla slag och för erhållande av styrmansbrev, ävensom för alla sjömän, vilka göra däckstjänst G. Stenfelt. Han har ett ovanligt gott, fint f. ibl. = (färg)smak, sinne för färger. **-skall|a.** Där ha vi hela f. an. Även bildl. **-skift|ande;** -ning. Om skiftningar i färg efter olika dager (t. e. hos pärlmor); om färgnyans; mer säll. om ändring av färg. F.ande sammet. F.ande sydlands-anemoner. De vackraste f.ningar. Anta en svagt röd f.ning. **Syn.** (f.ning:) färgövergång, (färg)nyans, schattering; ibl. färgväxling. **-skimmer.** Gärna skönl.; även bildl. **-skimrande.** Brokiga, f. fjärilar. Även bildl. Denna f. modärna dramatik. **-skrik;** -ande. Klistra upp ständigt nya f. Från det röda Berlin. En f.ande affisch. Jfr skrikande färger. **-skön;** -het. Skr. Fullt utvecklade f. a exemplar om fjärilar. Äldre sådana glasfärgtryck av oförliknelig f. het och ~.

-snurr|a. Den vanligaste apparaten för additiv färgblandning är dock f. an, uppfunnen av Musschenbroek vid mitten av 1700 talet. I bild: Men det var en röra, man levde i, en f. a, där alla regnbågens färger blandades till en vit ton Strindberg. **-soppa** färgbad, färglösning. **-sort;** -ering. Linneimitation ~ stor f.ering annons. **-spade.** Mål. Spaktel, spatel. **-spektrum.** Den färgade bild som uppkommer gm ljusets brytning i en prisma l. gm dess böjning. **-spel.** 1) Ofta skönl. [Labrador] låter klyva sig och visar i viss riktning ett vackert

skimrande f., som ~. Beundra f. et i vattnet vid solgången de brokiga skiftningarna. Det tomma, det dödsliga intet / är den skiljande vägg, mot vilken det eviga ljuset / bryter sin levande glans i ett ändlöst skiftande f. Stagnelius. 2) I kortspel. T. e. i preferens om trumfspel l. i vira om spel i högsta l. andra färg. **-spridning.** Det vita ljusets utbredning till en färgad bild (gm brytning), 'dispersion'. Ett glas, som hade stark ljusbrytning, men svag f. Sv. Arrhenius. **-spån.** Packl. Liten färgspade. **-spår.** Spår av färg. F. saknas.

-stark. En f. vadmal vanl. = med stark(a) färg(er); ibl. = hållbar i färgen. Även bildl. Hans fantasi krävde en f. are konst med mera dramatisk spänning M. Lamm. Men han gjorde en alltför f. in-sats i mina nationsminnen för att här helt kunna förbigås F. v. Schéele. **Syn.** (ibl.) bjärt, grann, lysande, praktfull. **-stick.** Ett färggravyrtryck (linjegravyr). **-stift.** 'Kulört blyerts(stift)'. Ävensom f., oinfattade eller infattade Tulltaxan. **-stoff** l. **-stoff,** -et, -er; -shandlare. 1) Färdigriorna och slammade färgstoffer Kerstin Key. Ohållbara färgstoffer Lilli Zickerman. Färgstoffer, tillkomna med kemistens hjälp B. Jönsson. Dessa färgstoffer inpackas vanligen ännu fuktiga i tunnor, där de småningom uttorka Berzelius. Färgstoffer, benämning på färgämneförande materialier, såsom ~ Ekenberg-Landin. 2) Färgstoff nyttjas även om stoffet på fjärilsvingar. **-stryka** t. e. ett plank. **-strål|ande.** Skönl. Ovidii dikt är ju ~ ett otömligt galleri av yppiga och f. fresker Fr. Böök. **-strål|e.** F.arna i spektrum. **-styrk|a.** Instrument till mätning av f. a. Prova f. an hos en lösning. **-ställning.** Handels. Mattorna äro felfria och finnas i röd, grön och blå f. Med bård i olika mönster och f. ar. **-stämning.** Mest skönl. Den f., en modärn tavla vill inge ~. Huru ogästvänliga de nakna klipporna möta oss, sd överskimras de dock av en poetisk f. C. R. Nyblom. **-svag.** Även bildl. **-system.** En dylik bildlik framställning av f. et kallas färgtavla l. färgskiva Nord. Fam.² **-säker.** Sälls. Om säkert kan skilja olika färgnyanser.

-tecknad zool. -teckning. T. e. zool. Den kraftigare f. en särskilt hos hanarna under lektiden C. Schager. Med sin svarta, gulbandade f. och sina, utom i kanterna, glasklara vingar G. Adlerz. **-teori.** F.erna l. teorierna för färgsinnet äro många Nord. Fam.² **-tillpassning.** T. e. zool. Skyddande, lokal f. G. F. Steffen. **-ton.** Med skillnad i f. betecknas den olikhet, som består mellan de mättade färgerna inbördes Nord. Fam.² Den gröna f., som där förhärskade ~. Ögon av en obestämd f. I olika f. er. Spår av järn och natrium, som

ge f-er åt [glas]massan. Skiftning i f. och färgstyrka. Ngn gång även bildl. **Syn.** färg; (ibl. nära:) färgskiftning, nyans. **-trollkarl.** Skönl. *Fortuny ~ var en penselvirtuos och f., skönmåleriets store mästare.*

-tryck; -sblad; -smetod m. fl. Tryck i flera färger (l. i annan färg än svart). Abstr. o. konkr. Särsk. om tryck åstadkomna gm konstnärlig färggravyr o. litografiska samtryck eller gm modärna foto- o. kemigrafiska reproduktionsmetoder. *Till f-en höra även s. k. färggravyrer, färgetsningar, färg-raderingar, färgkopparstick och färgträsnitt. F. från torr-ndlradering. Det egentliga f-ets uppfinnare är Jakob Christoph Le Blon, som verkade i början av 1700-talet. Billiga f. från 1860-talet. Gravyr-, etsningsfärgtryck. Samtliga planscher tryckas efter en ny, förbättrad f-smetod, varigenom ~. -tryck[a]; -are. Mest i perf. part. Constable själv f-te en stor del av de grafiska reproduktioner, som ~. En del f-ta gravyrblad. Även t. e. Ostindiska f-ta hals- och näsdukar av siden. -trä, -(e); -kvarn; -sort. Handels. På färgämnen rik ved av en del (särsk. tropiska) träd (t. e. behållts, färböck, bresilja, sandelträ). Genom extraktion av färgämnet försämrat f. F-sorterna föras vanligen i marknaden dels i form av större eller mindre stycken, dels i form av spånor eller i raspat eller förmalet tillstånd B. Jönsson. -träsnitt. Ett slags färgtryck. Det modärna f-et har ~ anknytut sig mindre till den föregående utvecklingen i Europa än till det japanska f-et. -tub. Små f-er av bly för oljefärger.*

-val. Efter eget f. Här finner man känsligt f., delikat färgbehandling G. Norden-svan. **-varja;** -uhandel m. fl. I drog- och f-uhandeln. **-variation.** Egendomliga f-er. **-varietet.** T. e. zool. o. bot. En vit f. av vanliga blåsippan. **-verkan.** Av god, stark f. **-växling.** Den f., som ofta iakt-tages hos fiskarna, t. e. då de hastigt för-flyttas ur skuggan i solskenet. Betrakta f-arna i vattnet ~. **-växt.** Växt som inne-håller färgämne. Indigoväxterna (arter av Indigofera), de viktigaste av våra f-er. **-åter-givande.** Skr. Då därtill f-t, vad korrekthet beträffar, lämnar mycket övrigt att önska. **-äktä.** Handels. Absolut f. [tyg]. Fullt f. sidenplagg. **Syn.** som ej faller (färgen), färgbeständig, hållbar (i färgen); färgad med äkta färg(er). **-älskande.** Skr. Våra modärna ljusstörstande och f. målare Richard Bergh. **-ämne;** -förande; -haltig; -sgrupp; -sindustri m. fl. 1) Enkelt. De kemiska f-na, framför allt anilinfärgerna ~. Redan år 1884 hade de på kemisk väg fram-ställda färgerna så tagit överhand, att de naturliga f-na voro härskande endast på de svarta färgernas område, och i detta nu kan man säga, att svart färg åstadkommes medelst naturfärg endast på sidenfärgningens om-

råde B. Jönsson 1910. *Law-, natur-, tjärf-n.* 2) Ssgr. Ex.: a) F-förande materialier, såsom färgträ Ekenberg-Landin. F-haltiga träsorter ib. b) Några av de nyare f-sgrup-perna Sv. Arrhenius. A.-B. Svensk f-sin-dustri. **-ändamål.** För f. **-övergång.** Dels om skeende dels om 'skedd' övergång (i sista fallet ofta = färgnyans). **Syn.** se färgskiftning.

— **Färg[a]**, -ade, -as. Part. perf. se bland avledningar. **I.** Egentl. 1) Ifråga om väv-nader o. d. *Jag tror, jag låter f-a tyget (i någon svart ton). Jag tänkte låta f-a det hos C:s, di f-ar visst bra? Det här är inte naturlig färg, det är f-at. F-ade och of-ade tyger. Biberette, det modärna pälsvirket, som låter f-a sig i olika gråa och bruna nyanser. F-a med växtfärger. F-as bäst med (elst) l. med (till)hjälp av mönja.* 2) Allmänare. a) Tillräckligt (med färg) för att f-a en hel husvägg. b) En starkt f-ande, röd-blå, sötsyrlig saft. F-ande ämnen B. Jönsson. **II.** Friare o. bildl. Jfr färgad. 1) *Solen f-ar aftonmolnen. Skyarna voro ännu endast svagt f-ade (av morgonrodnaden). De bleka kinderna f-ades av en livlig rodnad. Blygseln f-ade hennes kinder. F-as av blod.* 2) Framställningen har visserligen icke undgått att f-as av hans ut-präglade partiståndpunkt, men ~. **Syn.** in-dränka m l. bestryka med färg, doppa i färgbad, beta, ge en viss färg (åt), färgstryka, färglägga, (över)måla. — **Färga av (sig)** m, blå m osv. **F. (i) från sig.** Det var otrevligt, tyget färgar ju ifrån sig! släpper färgen. **F. in** m, **om** m, **opp** l. **upp** m t. e. en gammal kappa. — **Färg-bar, -t;** [-het]. Ofta skr. Starkt f-a korn T. J:son Hellman.

— **Färg[ad].** Ofta rent adjektiviskt (= med viss färg o. d., alldeles oavsett hur resultatet åstadkommits). 1) Mer egentl. *De ~ starkt gulaktigt f-ade exemplaren ~. De ~ sexbenta, vanligen brokigt f-ade larverna. Kuvert till assurerat eller rekommenderat brev, som innehåller penningar, får icke hava f-ade kanter. Röd-, guld-, kanel-, mörkf-ad. Mattf-ad.* 2) Friare o. bildl. a) *F-ad ras* x vit l. kaukasisk. Att träna upp sina f-ade undersåtar att på europeiska slag-fält slåss för ~. *F-at ljus* x vitt (l. ljusgult). *F-ad* i bot. mening x grön. b) *Se ngt genom f-ade glasögon* ej opartiskt, från ensidig l. personlig synpunkt. *De f-ade framställningar, som ~ ibl. osann. Starkt påverkad av 1800-talets pietistiskt f-ade väckelsekristendom ~.* c) *Orgelns mörkt f-ade toner* V. v. Heidenstam. John Forsells klara och mörkf-ade barytonröst. **Syn.** 1) (försedd) med (en viss) färg, kulört, ibl. kolorerad, färglagd, 2) (ibl.) med (en) anstrykning av, förskönad, överdriven, 'färglagd', partisk, osann, ensidig, personlig.

— **Färgar**e, -(e)n, -e; -färg m. fl. se II. Till färga I 1 (om vävnader o. d.). **I.** Enkelt. *F-e* till yrket. *Ge sig till f-e.* **II.** Ssgr. Ex.: *Färgarfärger* x målarfärger, artistfärger. *F-gesäll.* *F-kyp.* Sätts i f-lära. *F-lärling.* Redan på 1200-talet funnos mäktiga f-skrdn i Florens, Venezia m. fl. orter i Norra Italien. Det vällovliga f-yrket. — **Färgeri**, -(e)t, -er; -ingenjör; -konst(en); -rörelse; -teknik; -yrke. Vanl. mer konkr. Till färga I 1 (om vävnader o. d.). *Han har numera f. vid Svartbäcksgatan.* *Lundby skönfärgeri & kemiska tvättanstalt.* I f-konsten. — **Färgerska**, -an, -or. — **Färgig**, -t, [-are]; [-het]. 1) Nedsnord med färg, färgfläckad. *F. om fingrarna.* 2) Mål. Där ljuset behandlas f-t och inte torrt neutralt Aug. Brunius. *Men muntrare i sin brokiga f-het* E. Wettergren. — **Färgning**, -en, -ar; -sförfarande; -skonst; -smedel; -smetod; -sämne m. fl. (ofta ersatta av ssgr med färg-, t. e. färgmedel). 1) (In)lämna ngt till f. Som nyttjas till blå-, grå- och svartfärgning. Till Europa överfördes f-skonsten småningom genom judar och morer och ~. Mera praktiska f-smetoder. Färger och f-sämnen m. m. Tulltaxan. 2) Mindre vanl. i bet. anstrykning, ton. En lätt f. av ~ även bildl.

Färing, -en, -ar. I stället för 'färvning' kunde väl det äldre och kortare 'färing' få större användning G. Cederschiöld. Farna äro utmärkta och oförfärade både som sjömän och fiskare ~ Nord. Fam.² Adj. heter 'färoisk'.

Färja¹, -an, -or. **I.** Enkelt. 1) Fyrkantig, bred, flatbottnad farkost till kortare överfart (över sund, floder osv.). Skyldigheten att bygga och underhålla allmän väg, bro och f-a. *F-a* över Klarälven vid Osebol, Värmland. *Hjulsta f-a.* Under tiden halas f-an åter över och ~. *Fara* över på f-a(n) (med hästar och vagn). Vi tar väl f-an, det går fortare. Överföra ngt på f-a. De i Norrland brukliga flodf-orna. Drag-, sväng-, rodd-; ko-, kreatursf-a. 2) Nyare användning av ordet. Om stora 'ångfärjor', med för- o. akterskepp av samma form o. försedda med järnvägsspår så att de kunna överföra hela järnvägståg. *F-orna mellan Malmö—Köpenhamn och Helsingborg—Hälsingör.* (Trällebörg—)Sassnitzfärjan. Kunna Engelska f-orna byggas i Sverige? 1919. **II.** Ssgr ha enligt SAOL⁷ endast formen färj-, men i litteraturen ofta därjämte färje-. Ibl. är t. o. m. den senare formen den vanligaste. Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. Till bet. kunna de höra såväl till I 1 som I 2; möjligen är e-formen vanligare i den senare bet. (stor ångfärja).

— **Färj-** 1. **Färjeavgift.** Färjavgift, som reseersättningsberättigad person fått utgiva, är han berättigad upptaga i reseräkning Postboken. -båt; -sägare. E-form

sälls. Båt avsedd för kortare överfart (vid sund, flod, hamn osv.). *Från det övre båtstället vid Ladstojokk för en gångstig över Tarfalaajokk, där även en färjbåt är insatt, fram till Turistföreningens Kebnekaisestuga, som ~.* -förbindelse. Planerna på en färjeförbindelse mellan Östnorge och Jylland 1919. Den planerade färjeförbindelsen mellan Sverige och Finland 1921. -hamn. Göteborg anlägger färjehamn? 1919. -karl. Nästan aldrig e-form. 'Roddare' i färja l. färjbåt, den som sköter en färja. -led. *F-en Trällebörg—Sassnitz.* -lina t. e. vid färjor som halas. -läge. Såväl för vanlig färja l. färjbåt som för större ångfärja. På Lidingö, nära bron och färjeläget. Och går då nere vid färjelägena och skräpar. Upplåda mark för ~ färjelägen vid ångfärjehamn på ~. -lägenhet. Väntar på f. till Sverige. -lön. Mest e-form. Färjelönen åt Karon Strindberg. -pen(nin)gar. Ngn gång även sing. 'färje'penning'. Färjavgift(er). -plats. Färjestaden, färjepplats, gästgivargård, poststation och tingsställe för Ölands södra mot. -rodd. E-formen vanligare. -stad, -en. Äld. E-formen vanligast. [Stockholm blev] icke allenast en färjestad mellan Uppland och Södermanland ~ Strindberg. **Syn.** färjställe, färjläge, överfartsort. -station. E-formen mindre vanl. Mört vid Kungsholmstorgs färjstation. -ställe. E-formen mindre vanl. Vid f-et på västra sidan av ön. F-et vid Hjulsta. -taxa. -trafik. Färjtrafik Östnorge—Jylland? 1919. Där färjtrafiken är mycket livlig. Passande för färjefärjtrafik. -tur. Att ~ indraga ett par färjeturer mellan Malmö och Köpenhamn. Tre färjeturer om dagen på Sassnitzruten.

— **Färja**², -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsolycka. 1) F-a ngn över en flod. F-as över älven. Vi f-ades sålunda med hästar, drocka och allt över sundet, och ~. I stället för den ~ eljest nödvändiga f-ningen. 2) Mindre vanl. a) Ndgot längre mot N., vid Imfors, f-as älven och man når ~. b) De lyckades dock f-a sig över sundet till motsatta stranden utan äventyr. **Syn.** 1) (över)föra på färja l. med färjbåt; 2) överfara l. skaffa sig över med färja. — **Färja** över n.

Färja, -an, -or. Äld. Den förr i skolorna till handplagg brukade f-an var ett litet klapprä av trä l. läder. Numer mest i bildl. uttr. Låta smaka f-an giva handplagg. [Böckerna äro] lärare, som undervisa utan ris och f-a, utan vreda ord, utan betalning i kläder eller penningar Philobiblon (ö. av A. Nelson). Stå under f-an, under ngns f-a. [Ungdomen] hölls med sträng hand under f-an V. v. Heidenstam. Som förmädde Kellgren att gripa till f-an M. Lamm. Frukten är en hård f-a. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) linjal, piska, sträng uppsikt, sträng tukt.

Färm, -t, -are. Skrivs i SAOL⁷ även 'ferm'. *F. expedition*. Ordern efterkoms punktligt och f.t. **Syn.** rask, flink, rapp, snabb o. skicklig; (ibl. nära) punktlig. — **Färmitét**, -en l. **Färmeté**, -e(n). Även stavat ferm-. *Med stor f.*

Färnbock (mest uttalat som ssg med grav); -en; -sträd. Förr även stavat fern-. Jfr bresilja. *F. eller bresilja* (kommande från 'Fernambuco' i Brasilien, varav namnen) utgöres av kärnveden av *Caesalpinia*-arter (särsk. *C. echinata*) och brukas som färgmedel (halmgula till bruna färger) samt till finare snickeriarbeten. *F. säljes vanligen i block, men förekommer även i raspad form.* **Syn.** bresilja.

Färnissa stavas fernissa.

Färre se få¹. — **Färr(e)tal** sälls. för minoritet, mindretal.

Färs, -en, -er; -fylld; -klimp; -kottlett; -rätt; -stöt m. fl. Kok. osv. Huvudsakliga beståndsdelen i f. är alltid kött l. fisk med tillsats av andra ämnen; köttet skall vara finstött så att det utgör en massa som den finaste deg. *På detta sätt blir f-en smidigare. Självu arbetandet av f-en. Därefter stötes f-en i stenmortel. F. till köttbullar eller källdolmar. Färbog med f. F.in, enkla f. av oxkött. Kött, fisk-, kalv-, skink-, hönsfärs. F.fyllda kälrorötter. F.kottletter av vilt Fru Högstedt. Färsstöt, förtent, 22 cm. — Färser|a, -ade, -as; -ing. Kok. osv. Fylla med färs. F.at kalhuvud. F.ad kalvbringa.*

Färsk, -t, -are. **I.** Egentl. 1) Motsatt gammal, skämd o. d. Är brödet alldeles f.t, f.t för i dag? Just f.t, kommet (direkt) ur ugnen. Fullt f. Pin f. även som ssg. Ska frun köpa f-a ägg, di ä alldeles nyvärpta. Det var första gången i dr, vi fick f. potatis, men det var först dss drivbänkspotatis. F. för dret. F. ärtsoppa. F-a grönsaker. Ölet är för f.t. 2) Motsatt salt (l. rökt l. ibl. inlagd). F. gurka. Ha f.t kött på bordet alla dagar. F.t fläsk. Kokt f. oxbringa. Ha f-t på bordet särsk. om ft kött. F. fisk kan man där icke få även till l. Märk F-t vatten sött (o salt l. ibl. bräckt). **II.** Bildl. 1) Hitta f-a spår efter varg, f-a harspår. F-a sår även bildl. 2) Få f-a underrättelser (om ngn), f-a nyheter. Att ~ arbetsgivare däri kan få f-are upplysning om arbetssökanden, än ~. Händelser av ft datum. Förmåmeteter av f-are datum. Medan de inträffade händelserna leva kvar i f. hågkomst. Med sitt vilda rus på Hiidenkivi i f-t minne hade han ~. 3) Ofta ngt vard. F. i tjänsten. Det var sannerligen ingen lätt sak för en f. lärare att sköta en sådan svärm Sigfr. Almqvist. Du ä för f. (än), gosse! Er bekantskap är väl f., förefaller det mig. 4) Äld., lagt. o. d. Bli ertappad på f. gärning just som den

begåtts. Övrraska, ta(ga), gripa ngn på f. gärning. **Syn.** **I.** 1) ny (för året), ej skämd l. gammal l. rutten l. angripen, ibl. frisk l. 'söt', nybakad, nygräddad, nyvärpt, nyligen l. just tillagad, nylagad, nytjärnad, nybryggd, nyplockad, nyfångad osv.; 2) ej salt(ad) l. rimmad l. bräckt l. rökt l. inlagd, osaltad, örökt; **II.** nyss (upp)gången, nyligen l. just l. nyss inträffad l. skedd l. gjord l. åstadkommen l. mottagen; ibl. nyare l. nyaste; ung, oerfaren, 'grön'; (ibl.) (så gott som) 'bar'.

— **Färskbröd**. Mindre vanl. *Limpör och annat f. -doftande. F. vetebullar. -fisk*; försäljning; -handel. Mest skr. *Då det stod var och en fritt att köpa av statens färsk fisk 1916. Livsmedelsnämndens f.försäljning 1918. Statens »färskfiskhandel» 1917. -het*, -en. T. e. Smör av tvivelaktig f. *På grund av hans f. i tjänsten.* Jfr färsk. -kött. Mindre vanl. *Alltså hade han där ett både vällsmakande och kraftigt f. O. Högberg. -öst.* Beredd av sötmjolk som när den kokar tillsättes med ngt långmjolk så att den löpnar. *F-en var en vanlig rätt på smörgåsbordet och sågs där alltid på sin särskilda tallrik, delvis uppskuren i skivor, som ~ N. Keyland. -potatis.* Och den kostbara f-en ängade Gust. Johansson. -rökt. *Prima f. lax. -sill*; försäljning; -handel. *Exportlicenserna för f. 1916. F-handel efter vikt i stället för rymd. -strömming. -var|a*; -ukolli; -usändning. Mest i plur. *För f-ors snabbare befordran. F-ukolli får i regel väga högst 200 kg. Järnvägshandbok. -vatten*; -(s)behållare; -sfisk; -sfiske; -stank; -stvgning; -sål. Motsatt saltvatten l. bräckt vatten. 1) Utan plur. *F-stank, cistärn (på fartyg) för förvaring av f. Vid längre tids torka bestrilas fyllningen kraftigt med f. C. H. Schager. En ordentlig f-stvgning [på Fylgia]. 2) Med plur. Såväl vid kusten som vid f. Th. Högdahl. Havets fauna, vilken i atrikedom överträffar såväl färsk, vattnets som landfaunan kan även föras till l. Vid färskvattnen inom Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län. Hydrografiska undersökningen av våra f. Ett syd- och centralamerikanskt släkte av f.fiskar. **Syn.** sötvatten, sött vatten. -ånga. Tekn. Motsatt förbrukad ånga. *F-ns inlopp i maskinens arbetscylinder. En genomgångskanal för f-n. -öl.* Nybryggt öl som ännu ej jäst. Våfflor och f.*

— **Färsk|a**, -an, -or. Vid järnverken. I smedjehärden smnlupe, ännu oarbetat o. slaggblandat tackjärn, stelnad smidbar järnklump (färskningsprodukten). Ända till dess malmen smälte till små f-or, som kunde vältras under släggorna och huggas och väl-las och smidas V. v. Heidenstam. Råa f-or; som, i synnerhet under början av färskningsarbetet ~, vilja slå sig fast vid hårdbottnen.

— **Färsk**[a², -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsarbete; -ningsmedel; -ningsmetod; -ningsprocess; -ningssätt. **1**) T. e. i fråga om bröd o. d. Vanligare uppfärsk n. *Somliga släppte jästkakorna i humlevatten, innan de f-ade* med N. Keyland. **2**) I järnindustri. Förvandla tackjärn till smidbart järn gm att bortskaffa särsk. kol o. kisel. Gör, att det f-ade järnet till sin kolhalt blir något ojämnt. *Elektrisk f-ning. Smältf-ning. Torrf-ning. Vid detta f-ningssätt.* — **Färsk** opp l. upp n. — **Färsk**hård, -järn, -slag o. -smide m. fl. Alla i fråga om järnhantering. Ex.: *Den av kiselsyran bildade färskslagen. Hård för färksmede.*

Färöing se färöing. — **Färöisk**, -t; -a (kvinnor o. språk). *Modärn litteratur på f-a.*

Fäss enligt SAOF en annan stavning för 'fez'.

Fässing, -en, -ar. T. e. bland sjömän, arbetare osv. Trol. blott lds. Grov (halm)-madrass. *Halmfässing.*

Fäst¹, -en, -er. Stavas enl. SAOL⁷ blott 'fest'. Se d. o.

Fäst², -et, =. Smtl. *Fästa med ett lite f. vid sömnad.* — **Fäst**[a¹, -an, -or. Upptas i ordböcker men är sälls. o. trol. blott lds. Fånglina (att förtöja båtar med), förtöjning(slina).

— **Fäst**[a², -e, fäst (l., särsk. mindre högt, ibl. även -ade, -at), -as; pres. alltid 'fäster' o. imperat. 'fäst'. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) Trans. (o. abs.). **a**) *Fäst bandet väl! F. inte så hårt, att du inte kan få upp det igen!* Uppfinning för f-ande av mattor. *F-a ngt med en nål, med nål och tråd, med ett snöre, med nubbs, med gummi. Som ~ f-ats i någon grenklyka G. Adlerz. F-a med ett band under hakan. Varefter de f-e båten (med fören) säkert invid en rotvälva på stranden. F-a en rosett på klänningen. F-a en nål i hatten, en ros i håret. Bäres löst f(ad) vid ena axeln!* **b**) Märk. *F-a träden, en ända sy fast den sista ändan av träden. Se till, att du alltid har så lång tråd kvar, att du kan f-a (ordentligt)!* **2**) Refl. Rätt ovanligt. *F-a sig som en igel vid ngt.* **3**) Intr. *Gummit är för svagt, det f-er inte, vill inte f-a. Spiken f-te inte tog inte.*

II. Friare o. bildl. **1**) Trans. **a**) *F-a ngt på papperet* anteckna, nedskriva. *F-a ngt på duken* (av)måla. **b**) *F-a ögonen, sina ögon på ngn l. ngt. Han f-te på far en sylvass blick* O. Högberg. *Hålla blicken f(ad) på ~.* Med blicken stadigt f-ad på mig A. T. Gellerstedt. **c**) *Det f-e min uppmärksamhet, att ~.* Vad som först f-e uppmärksamheten på honom var ~. Den händelse, som dd f-e blickarna på hans person ~. **d**) Jag ber att få f-a uppmärksamheten, er uppmärksamhet på att ~. **e**) *F-a* (tillbörlig, stor, föga, ringa) vikt vid. *Det f-er jag ingen vikt vid. Inget att f-a avseende vid. Med f. av-*

seende vid ~ skr. **f**) *Han f-te stora förhoppningar vid sig. De förhoppningar man f. vid honom, äro alltså grusade. F-a sin lit till ~.* Människan, ack, ett svagt halmstrå! *vill du därtill f-a ditt hopp!* *F-a sin håg, sitt hjärta vid ngn, ngt. F-a sitt tycke vid en ovärdig.* Jfr nedan 2 e. **g**) *Jag kan inte längre f-a tankarna vid det jag läser. (Söka) f-a ngt i minnet.* **h**) *F-a en (viss) föreställning vid ngt. En skymf, som alltid skall bliva f. vid hans namn. Men ett villkor är f(at) vid gåvobrevet ~.* **i**) *F-a ngn vid sig med andra band än vänskapens. F-as, vara f. med starka band vid fadernejorden. Märk: F-a ngn i sin tjänst. F-a en ny hushjungsfru. F-a (sig) brud. Och bddo om orlov att draga bort från hemmet och f-a (sig) hustrur åld.; förr även lagt. (nu ersatt av 'trolova'; jfr fästning¹, fästman osv.).* **j**) *Lagt. o. d. F-a (ngt) med ed. F-a (ett) köp. Vill någon sin talan med vittne f-a Lagen. Gör man jäv, men kan det ej med fullt bevis f-a Lagen. Ed., vigselfästa.* **2**) Refl. Jfr även A II 1 i. **a**) *Sddant f-er sig lättare hos barn. Det har f. sig i mitt minne, huru ~.* **b**) *Ännu dtminstone vill jag ej f-a mig (för någon bestämd tid) på platsen, f-a mig vid (arbetet i) Familjeboken. Hon är redan f. för livet även till e nedan.* **c**) *Det f-e jag mig inte ens vid märkte jag inte.* **d**) *F. dig aldrig vid sddana småsaker! Om det blir 10 eller 15 kronor, (det) f-er jag mig inte vid.* **e**) *Vara mycket f(ad) vid ngn, ngt. Tror du, att de f. sig vid varann? Alla hade uppriktigt f. sig, voro uppriktigt f-a vid honom på grund av hans glada och vänliga sätt.*

B) Fasta ssgr ha formen *fäst*-l. *fäste*, ibl. bäge formerna. En o. annan kan ibl. även anslutas till 'fäste¹'.

Syn. A I. **1**) fastgöra n, (fast)binda (n), (fast)knyta (n), fastsätta n, fastkila n, (fast)-snöra (n), (fast)surra (n), fastskruva n, fasthaka n, fastlimma n, (fast)spänna (n), fastsy n osv., sammanfoga n, hopfoga n, förena, (vid)häfta, hopfästa n; tillknyta n; infoga n, infästa n, insätta n, 'sätta', anbringa, påsätta n, placera; **2**) ibl. suga (sig) fast n; **3**) gripa tag l. fa/st l. i, klamra (sig) l. gripa fa/st; ibl. 'ta(ga)', fastna; **II. 1**) **a**) nedteckna n, nedskriva n m. m., ibl. bevara; **b**) låta (blicken) stanna, (stadigt) rikta, häfta; **c**) ådra(ga) sig, tilldra(ga) sig, draga, väcka, 'fängsla', 'fjättra', 'fänga'; **d**) rikta, (hän-)leda; **e**) 'lägga', 'göra'; **f**) inge; förbinda, 'knyta', 'ställa', 'sätta', (med sin håg o. d.) omfatta; **g**) samla, koncentrera, låta dröja l. samla sig (kring), (troget) fasthålla, bevara; **h**) förbinda, (an)knyta, (bi)foga, vidfoga, förena, (bliva fäst ibl.): vidlåda; **i**) 'binda', 'fjättra'; städja, städsla, ibl. skaffa sig; trolova sig med; **j**) (be)styrka, bekräfta, stadfästa, bevisa, ådagalägga, fastställa; **2**)

a) fastna (i minnet); **b)** binda sig (ibl. gm städja); **c)** märka, lägga märke till, uppmärksamma; **d)** fästa vikt l. uppmärksamhet l. avseende (vid), lägga vikt vid l. på, bry sig o'm; **e)** fatta kärlek l. vänskap l. tillgivenhet (för ngn), lära sig l. komma att tycka om l. älska; (fäst ibl.:) tillgiven.

— **Fästa fast.** Mest smtl., ngt vard. **F.** i n, igen n, ihop se hopfästa, in n, ned l. ner n, om n, opp se uppfästa, på n, till n, upp n, vid n, åt n, över n.

— **Fästänordning.** **F.** för ~ kablar. **F.** för gungor. Bärrem med **f.** -hak[e]. Mindre vanl. Det är med dessa små f-ar, som puppan är upphängd vid silkesväven G. Adlerz. -**krok.** Försedd med ställdklor, järnbindslen och f-ar O. Bucht. -**nit**, -en, -ar. Tekn. -**platta.** Tekn. **F.** för ~. -**punkt.** Vid båda ändar av ståltråden anbringas på lämpligt avstånd från f-erna en spärr, som hindrar hunden att ~ Thor Högdahl. -**skruv.** Tekn. o. d. **F.** för kontaktbrytaren. Nystkrona av svarvad björk med kraftiga f-ar.

— **Fäst-** l. **Fästefolk;** -skys m. fl. Fästman o. fästmö. Deras sista jul som fästfolk. Att vi ska bli fästefolk N. W. Lundh. När fästefolkskyssen / han fick Prins Vilhelm. -**man;** -(s)skap; -sgåva; -sklåder; -sskänk. E-formen torde endast nyttjas folkligt o. i dikt. 1) Fästman och fästmö. Passar det, om jag tittar upp med min fästman vid 1-tiden i morgon? Hon har alltid en, om inte flera fästmän, som hänger i köket. Och vill du bli min fästeman, så ge mig nu en kyss! Det besvärliga fästmanskapet hade han ~ vetat att askudda sig ~. Det är s. k. fästmansgåvor (marknads- eller bondband även benämnda) här om psalmbok (av viss utstyrsel) som f-nen ger sin fästmö vid marknaden. Han klär som bäst på sej fästmanskläderna. 2) Märk särek. att en tjock järnten l. d. som stöttar taket över allmogespisar på åtskilliga håll kallas 'fästman'. Papperet kring fästmannen i spiseln var trasigt ~ Elin Wägner. **Syn.** 1) trolovad, förlovad ung man, 'tillkommande' (man); (ibl. nära:) älskare, uppvaktande, kavaljer. -**medel.** -**mö;** -kyss; -present (som f-n får). Jfr fäst(e)man. Slå upp med sin fästmö. Har han sin fästmö med sig? Min lilla fästmö. Fröding, En vårfästmö. **Syn.** ibl. fästekvinna; jfr fästman.

— **Fästegåva.** a. Fästmansgåva, fästningsgåva. Givil kyss eller tagit f-or. -**hjon.** Ofta lagt. = trolovat par, (de) trolovade, fästman o. fästmö; ibl. även allmänne = (de) förlovade, förlovat par. Voro f-en, enligt 1734 drs lag (i denna punkt gällande till 1916) ej ense om fästningens hävande, skulle frågan avgöras av domstol. Domkapitlet i Uppsala har under år 1915 utfärdat 89 skiljoberv, därav 22 för f., de övriga för äkta

makar. -**kvinnna.** Dels lagt. = kvinna som man (högtidligen) 'fäst' l. trolovat sig med (före 1916); dels allmänne = (utom äktenskap) samboende o. samlevande (med l. utan äktenskapslöfte), ibl. konkubin. Äktenskapsförbindelse, tillkommen därigenom att en man före 1 januari 1916 låtit kyrkotaga en kvinna såsom sin f. eller äkta hustru E. G. Flensburg. Leva, utan vigsel, tillsammans med sin f. -**penning.** Lagt.; äld. Gäller legoavtalet nyttjanderätt, kallas handpenningen fästepenning l. städja; avser det tjänstehjorns anställande, benämnes den städjepenning l. städsel 1909.

— **Fäste**, -t, -n. Kan betraktas som två ord. I. Med närmare anslutning till verbet. 1) Mer egentl. **a)** Icke kunna få f. för [l. med] fötterna. **F.** för händerna. Erbjud, ge gott, säkert, föga f. Ha, ta säkert f. i l. vid ngt. Få, finna f. för ankaret. Så fort ankaret fått f. Vad som där utsås, får intet f. ofta i bild. Fotfäste. Rotfäste. **b)** Mattf-t »W», ny ~ uppfinning för fästtande av mattor. [Rakstrigel som utgöres av en] läderrem med förnicklat f. och hållare. **c)** Man hade ~ lossat brandvalvets f. vid ena vägen. Vid tandens f. i ena käbenet Berzelius. Brofäste. **d)** Fikon ~ benämnes det flaskformiga, päronlika f-t till frukterna [kärnorna] av fikonträdet Ekenberg-Landin. Blom-, fruktfäste. **e)** Stöta dolken i ngn ända till f-t. Ett vackert inlagt f. Värj-, svärdfäste. Hit ansluter sig närmast: Kastrem eller skäror i spjutet eller andra f-n än ovannämnda lindning äro icke tillätna, vare sig å spjutet eller i handen A. W. Krigsman. 2) Friare o. bildl. **a)** Konkr. Bibl. l. skönl.; ibl. ngt äld. Gud kallade f-t himmel. Och stjärnorna blekna på f-t Runeberg. Liksom om himlens f-n hade störtat samman. Tills endast några bleka, flämtande strimmor dröja kvar på det mörknande f-t. Himlaf-t. **b)** Abstr. Hava sitt säkra f. i Gud, ovan molnen. Barn-domsminnen ~ som sedan ge f. i livet Gurli Linder. Gjort britterna till en stam för sig med ringa f. i Europa och ~ Per Hallström. Tanken får småningom f. i hjärnorna.

II. Med svagare anslutning till verbet. Fackl. (= mindre, sluten, permanent befästning avsedd såväl för infanteri som artilleri) l. (äld.) skönl. Ett starkt f. uppe i bergen. Både mindre spärrfästningar och ett större enhetsfort [kunna] kallas f-n L. W:son Munthe. Även bildl. Att vara ett ointagligt f. i den moraliska förintelsekamp, som följde den materiella åt Per Hallström.

Syn. I. 1) fotfäste, spjörn, fast punkt, stöd, stödjepunkt, hållpunkt, ankargrund, tag, håll, rotfäste, fast fot l. ställning; fäst-anordning; fästpunkt; handtag, skaft, grepp, ibl. hjalt; 2) a) himlafäste; (ibl.:) himla-

valv, himmel, firmament; **b)** säker 'ankargrund', 'rotfäste' osv.; **II.** (ibl.:) borg, (mindre) befästning.

— **Fästlös**, -t. Skönl., mindre vanl. Som ej ger ngt fäste. *F:t branta / fängelsevägen i Oljelund.*

— **Fästing**, -en, -ar; (-s)art; (-s)artad. Farna äro en slags mycket små till spindeldjurens ordning hörande kvalster som när de sugit sig fulla med blod svälla ut till storleken av en liten böna. *Ixodes. Farna hemsöka både människor och djur. Om man försöker att våldsamt bortrycka en f., stannar den med hullingar försedda snabeln i såret och kan där vålla inflammation ~ G. Adlerz. Jag har fått en f. på armen, när vi badade; det var alar vid badstället. [Magen] är som en fullmatad f. Fartade djur.*

— **Fästning**¹, -en, -ar; -sgåva lagt. Jfr fästa². Märk bl. a. 1) Ifråga om sömnad. *En f. bör vara stark och om möjligt omärkbar Hulda Lundin.* 2) Lagt. o. d. Jfr fästa² A II 1 i (slutet), fästehjon osv. Trolovning. *Voro fästehjonen ej ense om f-ens hävande, ~. Barn som avlas i f., s. k. trolovningsbarn. Dör en av de trolovade, äger den efterlevande återfå sina f-sgåvor och ändock behålla vad han själv fått.*

— **Fästning**², -en, -ar. 1) Med plur. Huvudbet. **a)** En modärn f. består oftast av fortlinjen och kärnfen. *Sverges f-ar. Utländske män må ej nyttjas som kommandanter i våra f-ar. Bygga starka f-ar. F-en kan säkert inte hålla sig mer än på sin höjd två dagar ännu. Lyckas hålla en f. Belägra, storma, innesluta, omringa, försvara en f. F-en uppgavs redan vid andra stormningen. Till f-ens förstärkande. Äldre f-ars slopande. Inom f-ens område. Våra landf-ar äro Bodens f. och Karlsborgs f. Fort, förråds, gräns, kust, land-, operations-, spärrf-ar. b) Snöfästning.* 2) Utan plur. Ej längre officiellt (för 'straffarbete' o. ibl. 'straffängelse'). Dömd till f., till tre års f. för delaktighet i kungamordet. Ären I kanske torghängare, har någon av Er fått fästning? P. Rosenius. Sitta, komma på f. **Syn.** 1) (ibl.:) fäste, befäst(ad) plats, befästning; 2) fästningsstraff, ibl. häkte(lse); ibl. fästningsfängelse.

— **Fästningsanläggning** ofta konkr. -arbete även = straffarbete (på fästning). -art(ad), -at. -artilleri; -park. Krigs. Dels om pjäser, dels om vapenslag som bemannar dessa. Innefattar landfästningsartilleri o. kust(fästnings)artilleri. -artillerist. Undervisning för f-en. -avdelning. Krigs. F-en i fortifikationsdepartementet, nu nämnd 'befästningsbyrå'. -ballong; -avdelning m. fl. Krigs. Motsatt 'fältballong' (jfr d. o.). -besättning. -byggare; -nad (abstr. o. konkr. *Augustin Ehrensvärd, f-aren. -fast.*

Skr., mindre vanl. Då byggdes de gamla gråstenskyrkornas f-a murar L. A. Jäger-skiöld. -fänge o. -fängelse. Sedan under 19:e årh. fästningsfångarna efter hand till större delen blivit överflyttade till andra straffanstalter, indrogos slutligen 1866 två av de fyra återstående fästningsfängelserna, och de två övriga ~ antogo då namn av straff-fängelser. Ännu brukas dock orden ibl. för 'straffänge' o. 'straffängelse'. -försvar; -sområde (krigs.: det område kring en fästning vars bevakning o. försvar ledas av kommandanten). Ett framgångsrikt f. F-ets medel äro besättningen samt fästningsartilleri- och fästningsingenjörparkerna 1908. -garnison. -grav framför fästning. -grupp.

-infanteri. -ingenjör; -kompani; -park; -trupp. Krigs. Motsatt fältingenjör; jfr d. o. Som enkelt blott 'allmänare' t. e. *Han ä på f-erna på f-kompaniet. F-kompanierna vid Svea och Göta ingenjörkårer 1908. F-trupper. -intendent; -ur. Krigs. Major P. A. Sundh, f. vid kommandantskapet i Boden. Förste marinintendenten R. Thörn, stationsintendent, f. i Karlskrona fästning 1921. -kanon. -kommandant. -krig x fältkrig. -lik, -t; -nande. Sina mörka, f-a palats. De f-t inbyggda maskingevären ~. Härklädseln, den höga f-a uppsättningen, som ~. If-nande försöksningar. -läkare krigs. -mur. Bestiga f-en. -område. Krigs. Det område som behärras av elden från fästningen o. som icke av garnisonen får utan tillstånd överträdas; vid belägring = fästningsförsvarsområde (se d. o.). **Syn.** fästningsräjong. -polis. Krigs. -port. Öppna f-arna. -predikant. Krigs. F. i Karlskrona fästning. -ritning. -räjong. Förr stavat 'rayon'. Krigs. = fästningsområde. -stab krigs. -straff. Efter 1866 är uttrycket ej längre officiellt ehuru det ännu nyttjas i det allmänna språkbruket för (straff i) straffängelse. -trupp. Belgien och Holland ha uppsatt f-er av alla vapen. De tekniska f-erna. -vall. -vapen. Krigs. Inom f-net. -verk. Krigs. osv. *Hela f. Yttre f. å Kungsholmen och Aspön. F-et Drottningsskär. De gamla f-en äro raserade, och ~.**

Fä'stom (-ämm; grav); subst. Äld. lagt. I f. under förlovning(stid)en, under trolovningstiden.

Fäsör, -en [l. -n], -er. T. e. litteraturhist. En skicklig 'anordnare' l. 'hantverkare', ibl. driven rimsmidare l. d. *En habil f., som skickligt utnyttjar de tekniska möjligheterna.*

Föda¹, -an. **A)** Enkelt. **I.** Egentl. 1) För människor. **a)** God, sund, närande, hälsosam, enkel, dålig, klen, mager, (o) tillräcklig, riklig, fet f-a. Det är ingen lämplig f-a för småbarn. Det kan vara f-a för

en sjuk. Han har fått i sig någon olämplig f-a. Odugligt till (mänsklig) f-a. Som skall användas till f-a. Allt som kan tjäna till f-a. Tugga f-an väl. Härdsmått, lätt (smält) f-a. Kraftigare f-a. Magen kunde icke längre smälta f-an, tåla dylik f-a. Förnämsta f-an utgöres där av ~. Maten ä halva f-an skämts. ordstäv, vanl. väl med syftning även på 'andlig spis'. Hämta sin f-a huvudsakligen ur växtriket. Neka sig f-an. Människo-; kok-; kött-, växtf-a. **b)** F-an som uppehälle. Ibl. även med ngt vidare syftning. För husrum och f-a. Hålla ngn med kläder och f-a. F-a och lön. Tjäna för bara f-an. Slita för f-an. F-a vill ha möda. Inte göra skäl för f-an. Han förtjänar f-an, mera är det inte. Bestå ngn f-an. Icke (ens) hava f-an (för dagen). Brödf-a. **2)** För djur. En billig och god f-a [för hundar] är kokt rismjöl, blandat med köttmjöl. Lämplig f-a för kreaturen. Skaffa f-a åt sina ungar. Leta, söka sin f-a. Samla f-a för vintern, vinterf-a. Dittlockande vissa fåglar, som därnere hämta f-a. God tillgång på f-a. Bli f-a för maskarna. Skatta honungen så, att också bien hava sin f-a. Fågelf-a. Djurf-a även till 1 ovan. **II.** Bildl. Andlig f-a. Där var det ingen f-a att få för själen ingenting l. ingen näring för själen, ingen själaspis. Träet är eldens f-a. Bli f-a för fiendens maskingevär. Kanonf-a. **B)** Ssgr ha formen födo-o. kunna ibl. mer l. mindre tydligt även ansluta sig till verbet. **Syn.** födoämne(n), näring(smedel), spis, kost, livsmedel, levnadsmedel, mat, 'bröd'; ibl. proviant; ibl. bete l. foder o. d.; (ibl. nära:) lekamliga behov, det lekamliga, (livs)uppehälle, bärning, 'så att man kan leva', det nödvändiga(ste).

— **Födobehov.** Skr. Sälls. för näringsbehov l. d. **-rik.** Skr., sälls. **-råd,** [-et, =]; -sintekning; -stagare; -stagerska. Lagt., lant. osv. F. (oftare kallat 'undantag', i Finland 'syftning', på Gottland 'levison') avser förmåner som ägare till jordbruksfastighet åt sig 'undantagit' vid försäljning l. överlåtelse av fastigheten o. innefatta vanl. direkt försörjning från denna. En änka, vilken då hon sålde den [= gården], tog undan såsom f. sjön Västervattnet Erik Modin. De ha sålt sitt torp och tagit f. »Jag kan väl förstå, att I sitter här på f.» inpassade han O. Högberg. Hemmanet är fritt från f. Ågarinnan, 83-åriga f-stagerskan Ingrid Flinck ~. Säll. i bild. Detta partis frivilliga förvandling till politiska f-stagare. **Syn.** 'undantag'. -ämne; -sbehov m. fl. se II. **I.** Enkelt. Av brist på lämpliga f-n. Efter förtärandet av olämpliga f-n. Behovet av stadigare f-n. Erbjuda, utgöra goda f-n för såväl människor som djur. Hämta sina f-n huvudsakligen ur

växtriket. Animaliska, vegetabiliska f-n. F-nas tillredning. Ägg och mjölk utgjorde därvid deras enda f-n. Förfalskning av f-n. Vilseledande varubeteckningar vid handel med f-n. **II.** Ssgr. Ex.: Till hotellet i Åre ~ får man ytterst obetydligt av sitt f-sbehov från omnejden. [Amanuensen Erik Lundström föreläser om våra] f-sdugliga vilda växter 1917. F-sförfalskning. Styrelsen för veterinärhögskolan hemställer till k.m.t. om förslag till riksdagen angående uppförande i staten för år 1922 av en professor i f-s-hygien och helmintologi 1920. Ingeborg Wallin, Födoämnslära (Husmoderns bok II, 1906). F-slära är ett ämne, som flickorna först i år sysslats med Sthlms stads folkskolors årsber. 1913. **Syn.** näringsmedel, föda, näring, livsmedel, näringsämne.

— **Föd|a**², -de, fött, -as; [-ning].

Enkelt. Två skarpt skilda bet.; man kunde tänka på att uppdelat ordet i två.

A) Bringa till världen o. d.

I. Föda. **1)** Egentl. Om kvinnor och däggdjurshonor. **a)** Med obj. F-a barn (till världen). Hon har fött en gosse, som ~. Hon f-de honom fyra barn, vilka alla nådde mogen ålder. F-a tvillingar. Då hon hade fött fostret oftare 'framfött' l. d. F-a ett missfoster. Om djur: Valfisk är ett däggdjur, ty den f-er levande ungar. Lejonhonan går dräktigt något över 15 veckor och f-er vanligen två till tre ungar. **b)** Utan obj. Då nu tiden nalkades, att hon skulle f-a ~. Ha lätt att f-a. F-a lätt. F-a för tidigt. F-a i lön. **2)** Bildl. **a)** Bibl. o. d. För att f-a / oss på nytt till ny gestalt Ps. 584; jfr pånyttföda. **b)** Ofta skönl. Även 'föda av sig'. Mest om 'dåligheter'. Lättja f-er laster, laster f-a brott. Ont f-er ont. Förakt f-er hat. F-a ägg, bitterhet, missnöje (hos ngn). En lång fred f-er ofta av sig en orklöshet i själen, som ~ Gustav III. Världens klokskap f-er henne sorg och feghet, skam och svek V. Rydberg. **c)** F-er med vända ett sorgespel. Berget f-er en rätta.

II. Födas. Jfr I ovan. **1)** Egentl. **a)** Åt honom f-des en son, som i dopet fick namnet Alexander. Han f-des till världen av en slavinna. **b)** (Att) f-as och dö, det är mänsklot. Sett hjältar f-as, som ~. Skall du ge råd åt oss, som voro män, långt förrän du f-des. Han f-des på nydret, sex månader efter faderns död. F-as till smärtor och olycka. Kattungar f-as blinda, men lejonungar f-as med öppna ögon. **2)** Bildl. F-as på nytt pånyttfödas. Ofta skönl. Härav f-des många olyckor skönl. [Långt innan] gryningen f-es i öster A. Knöppel. I sina brev antyder Almqvist, att hans »kristendom» fötts ur samma kris som hans »romantik» M. Lamm. [Detta yttrande, som] föddes att förklinga i tomma luften A. Österling.

III. Född. I matriklar m. m. ofta förkortat 'f.' (jfr även 2 a nedan). **1)** I detta äktenskap äro födda: ~. Vara född under en (o)lycklig stjärna, till olycka. Född till denna besvärliga världen den ~. Född efter faderns död postum. Född och uppföstrad i England, men ~. Född och uppfödd på landet. Jag är född i Gävle den 17 febr. 1874, men har gått i skola i Uppsala. *F.* inom, utom äktenskapet. Äkta, oäkta född. Född i l. av äkta säng. Född av borgerliga föräldrar, i ringa förhållanden. Ett barn, som är fött i lönskaläge och synd, bär många synders frö till världen Martin Koch. Jag har aldrig blivit så upprörd, sedan jag född blev ~. **2)** Märk bl. a. **a)** En stjärna (*) nyttjas också i stället för ordet född och ett kors (†) för ordet död, t. e. *Esaias Tegnér* *1782 †1846 D. A. Sundén. **b)** Tjdningsrubriken Födda och döda. **c)** Född blind l. Blind född l. Blindfödd. Född sjuklig. Född med en sjukdom, ett lyte. Född förbrytare. Född tysk l. Tyskfödd. Han är (en) född stockholmare. Född att härska, (till) härskare. **d)** Fru Landqvist, född Wägnér. Va ä hon född? vad heter hon i sig själv. Hon var (en) född grevinna. **e)** Först-, sen-, sist-, en-, ny-, in-, medfödd. Blind-, tyskfödd se ovan c. Dödfödd. Ofödd.

B) Nära o. d. Dels rent egentl., dels med mer l. mindre klart inbegrepp av uppehålle överhuvud. Ifråga om människor o. djur. Med person- l. saksobj. Även refl. **1)** Varendra fattighjon, som socknen har att f.a. Ha stor familj att f.a. Jag har nu fött och klätt honom i tre år även 'klätt och fött'. En summa, tillräckligt stor att f.a och kläda sig på. Kan Sverge f.a en växande befolkning? Men uslingar och hejdukar som ~, dem skola de bestulna f.a och göda Pelle Molin. Ett yrke, som f-er sin man. F-a sig av, med sina händers verk, sitt arbete, genom ngt, genom att ~. Han har ett litet torp, varpå han nätt och jämt kan f-a sig. Fred f-er, ofred öder. Han f-er så och så många tjänare, hästar, hundar osv. En gård, som f-er 30 kor. Tillräckligt med bete att f-a en ko. Föd mina får! Bibeln. Gud f-er biet såväl som björnen. Det är en hund att f-a sig, sa käringen om vargungen. Ä egen-domen ~ vinter- och sommarfas 3 hästar och 15 nötkreatur. **2)** Märk att part. pres. ngn gång ännu brukas med rent adjektivisk bet. Hälsoamt, ehuru icke så f-ande C. J. Hartman. F-ande spis. Mer f-ande än egentligen smaktligt. **3)** Part. perf. vanligare som sista ssgsld än som enkelt. Vål född oftare 'välfödd'.

Ssgr. Fasta ssgr ha formen föd-. Dock är att märka, att ssgrna till subst. 'föda' (med formen födo-) ibl. mer l. mindre tydligt även kunna ansluta sig till verbet.

Syn. A) I. 1) (fram)bringa (ett foster)

till världen, sätta i världen, framföda (barn, ungar), ge liv åt, nedkomma med; få barn l. ungar, förlössas, ibl. 'bära', frambringa avkomma; (ibl. nära) fortplanta sig l. avla; **2)** (till)skapa, ge uppkomst l. upphov åt, alstra, framkalla, (för)orsaka; **II. 1)** komma till världen, komma ti'll, få liv (o. varelse), se dagen l. ljuset, göra sitt inträde i livet, skåda dagens ljus; **2)** framträda, visa sig, framkomma, ha sin tillkomst att tacka ~; **III.** (ibl.:) av l. från födseln, alltifrån födelsen; bestämd till l. att; boren, till börden; i sig själv l. före giftermålet (bärande namnet); **B) 1)** nära, ge näring (åt), ge (sin) föda, ge mat l. foder, mata, bespisa, (ibl. nära) amma l. göda; uppehålla, underhålla, ge levebröd, ge sin utkomst l. (sitt) uppehälle, skaffa (sin) bärning; **2)** närande, näringsrik, kraftig.

— Föda fram n., opp l. upp n.

— **Födgeni.** Ofta tadlande. Var inte orolig för honom, han har (nog) f.! han låter ingen ta brödet ur munnen på sig, vet nog att hålla sig framme, tar nog vara på sina fördelar. Med en smdlämnings f. Ha alltför mycket f. **Syn.** förvärvsformåga, formåga att slå sig fram, drift(ighet). **-krok.** Göra ngt till sin f. Man får då ta vad f. man kan få. Skrikare, som ej haft annan f. än att hålla med de makthavande. Med järnenergi sökte han sig då en ny f. i jordbruket. Under tiden blev det att leva på jakt och fiske, och den f-en var att börja med klen nog N. W. Lundh. Men det är riskabla f-ar, ty ~ Strindberg. **Syn.** näringsfång, näring(syrke), utkomst, uppehälle, 'bröd'.

— **Födande**, =. Se föda² B 2. — **Född** se föda² A III.

— **Födelse**, -n, -r (fackl.). Jfr födsel. **I.** Enkelt. **1)** F-n och döden. En sons lyckliga f. hava vi glädjen tillkännagiva ~. Anmäla orten och tiden för barnets f. Vid (första) sonens f. Sonens f. medförde en ändring till det bättre. Klen alltifrån f-n. Han var genom f-n lapp, men ~ Pelle Molin. **2)** Märk särsk. **a)** Bibl. Nya f-n pånyttfödelsen. Nyfödelse även i icke-bibl. bet. **b)** År 30 före Kristi f. ofta förkortat: f. Kr. (f.). **c)** Fira årsdagen av republikens f. **d)** I statistiken m. m. Ärliga antalet (äkta, oäkta) f-r. **e)** Jungfrufödelse. **II.** Ssgr ha formen födelse-. Dock är att märka att ssgr med formen födsel- l. födslo- ofta föredragas i dikt o. att dessa ibl. kunna mycket nära ansluta sig till 'födelse'. Jfr ssgrna till födsel. **Syn.** födsel, inträde i livet, tillkomst, tillblivelse; ibl. uppkomst.

— **Födelseannons**. -attest. -betyg. -bevis. T. e. Att f. [för hästarna] skall medhavas. **-bok.** Vanligen kallad 'födelse- och dopbok'. Se dopbok. **-by.** -bygd. Återvända till sin f. -dag; -sbarn, -sfest m. fl.

se II. Nästan endast om årsdagar till den dag då man föddes; ngn enda gång om själva dagen för födelsen. Ngn gång bildl. (särsk. i några ssgr). **I.** Enkelt. *Sin 80de f. fick hon fira i kretsen av barn och barnbarn. I morgon är det min f. (för jämnt 30 år sedan). Namns- och födelsedagar. Va ska vi ge honom på hans f.? Till minne av f-en 1915.* **II.** Ssgr. Ex.: **1)** *F-sbarn* en som firar f. (oavsett ålder). Och *f-sbarnet* [en skeppsläkare] hyllades med tal ~, så att ~. *Talaren riktade slutligen några ord till f-sbarnet [Fosterländska Förbundet] ~ ngt skämts.* **2)** *Men vilken f-sfirning!* **3)** *Ett helt bord med f-sgåvor.* **4)** *F-spoem.* **-dat|um.** Fullständiga förnamn samt *f-a*. **-fläck** l. oftare **-märke.** Varje medfödd abnorm fläck på människans hud (oavsett färg, form l. beskaffenhet). *De vanligaste slagen av f-n äro de s. k. eldmärkena. För att avlägsna f-n har man på senaste tid med framgång nyttjat radium och röntgenbehandling 1908. Den gamla vidskepliga tron, att f-n skulle uppkomma genom skräm- sel hos modern.* **-natt** o. **-nejd** bägge mest skönl. **- och dopbok** se dopbok. **-ort.** *Eisleben, Luthers födelse- och dödsort.* **-procent.** I statistiken. *Redan före kriget var f-en en källa till oro.* **-siffra** jfr födelsetal. **-socken.** **-stad.** **-stjärna.** **1)** Och såg en rämnad sten / med döds kors och f. Erik Lindorm. **2)** Den stjärna (planet) som behärskade dygnets första timme den dag man föddes. Jfr 'född under en lycklig stjärna'. **-stund.** *Kassandra förbannar sin f., sina domare och sina bödlar C. A. Nicander. Krist, i din f.!* Psalm 515. **-tal.** I statistiken. De föddas antal i fhde till folkmängden i dess helhet, årliga antalet levande födda på t. e. tusen. *Det högsta tänkbara f-et är här ovan angivet till ungefär 65 födelser årligen för varje tusental människor G. Sundbärg.* **-timma** l. **-timme.** Ofta skönl. (särsk. a-formen). *Allt ifrån min f-a har jag ~.* **-år.** *Uppge f(et).* *Vi ha ju samma f.?* **-överskott.** I statistiken. *Ett årligt f. av ~.*

— **Föderska|a**, -an, -or. Fackl. Mest som sista ssgeled. *F-or*, som föda första gången. *Barna*, först, omf-a.

— **Föds|el** (säll. -ö-); -eln, [-lar, fackl.]. **I.** Enkelt. **1)** Förlossning o. d. Mest fackl. Ibl. även ifråga om djur. *Dö under f-eln. För tidig f-el. Påskynda f-eln. Har kvinnan sökt enslighet vid f-eln och ~ Lagen. Barnaf-el utom äktenskapet. Frdgorna om oäkta födelser, dödföds|lar, flerbörder, fruktsamheten inom olika åldrar och samhälls- klasser m. m. G. Sundbärg.* **2)** Födelse. Även bildl. *Inom adelsätter tillkomna efter 1809 ~ fås [adelskapet] ej genom f-el, utan genom arv. Så var fröet till hans livs tragik nedlagt hos honom redan i f-eln J. B. Simons-*

son. Den välborna fröken Juliana, / var vindögd och lång, gick med fötterna in / av fel och ohindrad vana Fru Lenngren. Vilken nation de av f-eln tillhörde. Till f-eln svensk. Av f-el är han [Carson] en landsknekt, en viking. Krig och jordbruk äro av f-eln fiender. Att varje anledning till missnöje kvävdes i f-eln M. J. Crusenstolpe. **II.** Ssgr ha vanligast formen *födslo-* (som i SAOL⁷ är den enda som upptas). Ibl. växlar dock därmed *födsel-*. Bägge formerna kunna ibl. (särsk. i dikt) fattas som kortformer till *födelse-* och ssgr alltså ansluta sig även till d. o. **Syn. I. 1)** nedkomst, förlossning, barnsbörd, ibl. födsloarbete; **2)** födelse; börd, härkomst; (ibl.:) första begynnelse, första uppkomst, 'linda'.

— [**Födsel-** l.] **Födslostund.** Skönl. ngn gång för 'födelsestund'. *Den, som till en ängel föds / är fri ifrån sin födslostund Runeberg. Ej livets fröjder bida dig, olycksbarn! / Nej! bistra stjärnor lyste din födslostund Stagnelius. Ifrån min födselstund min själ, av kärlek drucken ~ Nicander.* **-vånda|a**; [-edag l. -odag]. Smärtor o. vånda under förlossningen. *Innan födslovåndan på allvar begynt. Även bildl. Poetens födslovånda, innan han fått sin dikt ifrån sig. Efter påsk börja mina riktiga födselvåndor. Då kommer åttonde huvudtiteln ~ G. Wennerberg.*

— **Födsloarbete.** Läk. o. d. Barnafödelskans arbete under förlossningen, förlossningsarbete, födslovårkar. **-bygd.** Skönl. för 'födelsebygd'. **-dag.** Skönl. ibl. för 'födelsedag'. **-märke.** Ngn gång för 'födelsemärke'. **-timma.** I dikt ngn gång för 'födelsestimmå'. *Ifrån min f. / du sörjt, o Gud, för mig Psalm.* **-del.** Mest plur. Läk. osv. Kvinnans (o. djurhonors) könsdelar (vanl. de yttre), (yttre) bygd. **-hjälp.** *Där det var omöjligt att få f. vare sig av läkare eller barnmorska.* **-lem.** Fackl. *Manlig, kvinnlig f.* **-pina.** **-smärta.** **-värkar,** -na. Läk. osv. Smärtor kort före o. under barnsbörden, barnvärkar, födsloarbete.

Föga¹, subst. I det ofta skr. uttr. *Falla till f. föga sig, underkasta sig, ge med sig, (bekväma sig till att) ge efter, ge tappt, ge sig, ta skeden i vackra hand(en), krypa till korset, (ibl. nära:) dra in tentaklerna, ta till bönboken. Efter häktningen föll B. snart till f. och erkände.*

Föga², adv., oböjl. attributivt adj. (l. pron.) o. substantiviskt pron. Ofta skr. **1)** Adv. **a)** *Det är f. värt att ens försöka. Det vore f. likt honom. F. mera känd är ~. F. (eller alls icke) känd. F. nyttjad, bruklig. Det är väl ändå f. troligt. Att hon, som var f. mindre brottslig, gått strafflös ~. F. bättre än de andra. Med f. mer än ögonen synliga.* **b)** *Att sörja batar f. F. aktar du mina förmaningar. Nyttjas numer*

(helt) *f.* Så *f.* fäste hon sig vid dylika yttre ting, att ~. *Hur(u) f.* motsvarade icke verkligheten hans ungdoms drömmar. Då jag skrev det sista brevet, anade jag *f.*, att ~. *F.* anade jag då, att ~. Det betyder *f.* eller intet, om ~. Som har *f.* att göra med själva saken. 2) Adj. (l. pron.). Nästan alltid skr. Av *f.* gagn. Med *f.* rätt. Inge *f.* hopp. Det är emellertid *f.* skillnad mellan ~ och ~. Med *f.* framgång. Av *f.* (eller intet) värde. Därav skördade han emellertid *f.* (eller ingen) vinst. Dock är det *f.* liv i hennes personer. 3) Substantiviskt pron. a) *F.* fattades, att ~ nära var att, det var på vippen att, det var inte långt ifrån att. Det fattas *f.* i att ~, i fulla måttet. Av liv var det *f.* i ~. b) Lova *f.*, men håll ditt löfte! Spanjorskan är mycket obildad, läser *f.* eller intet, om hon alls kan läsa, och ~. Trakten erbjuder *f.* (av) sevärt. c) Märk det numer ovanl. På *f.* när. **Syn. 1)** icke mycket, obetydligt, (ganska l. helt l. blott) litet, (ibl.) inte just, knappast, (rätt) sällan, mindre ofta; 2) ringa, 'klen', oansenlig, liten, obetydlig; (starkare äro:) futtig, lumpen.

Fögderi (l. ibl. -j-); (-e), -er [l. -n]; best. plur. -erna [l. -na]. **I.** Huvudbet. 1) Avdelning av ett län; förr med en kronofogde, en häradskrivare o. flere kronolänsmän; nu med en häradskrivare o. vanl. flere landsfiskaler. *Fets tjänstemän motsvaras i stad av magistraten och polismyndigheterna* G. A. Aldén. I rikets *f-er* funnos år 1921 119 häradskrivare och 491 landsfiskaler. *Fernas jordeböcker äro tillgängliga å häradskrivarkontoren* 1910. *Västerbergslags f.* 2) Friare. Med ngn anslutning till II. Det hör icke till mitt *f.* 3) Hist. Område som hörde under 'en konungens fogde'. **II.** Bibet. Mer abstr. Ngt äld. Göra reda för sitt *f.* Gör räkenskap för ditt *f.*! **Syn. I. 1)** (förr:) kronofogdedistrikt; häradskrivardistrikt; 2) område, distrikt; **II.** förvaltning. — **Fögderibo.** *F-rna* önska allmänt att som kronofogde behålla den, som ~ 1895. — **förvaltning.** *Fens* omorganisation. — **vis,** adv. [o. adj.]. *Vadstena mötes beslut* 1524, att fogdarna skulle *f.* uppgöra register över kronans räntor och andra förmåner även som ~ A. V. Kinberg.

Föhn (fön) l. **Fön**, [-en]; -vind. Torr, varm o. hård vind i (de schweiziska) alperna, vanl. en sydvind blåsande utför en nordslutning. Så förklaras härav *f-vindens* höga temperatur och ringa fuktighetsgrad N. Ekholm.

Fök(o) se fyka.

Föl, -et, =. Häst (l. hästartat djur) särsk. under första levnadsåret; ibl. även nyttjat (jämte då vanligare 'unghäst, unghingst, ungsto') om ngt äldre (dock aldrig om fullvuxna) hästar. 'Fölunge' (l. ngt dialektartat

'fålunge') är åtminstone på sina håll vanligare än 'föl' i dagligt tal. 'Oegentl.' finner man ej säll. 'kamelföl' o. ngn gång 'giraff-föl' i stället för de vanl. 'kamelkalv', 'giraffkalv' (men alltid t. e. 'noshörningskalv', 'flodhästkalv'). Någon skarp gräns mln 'föl' o. 'unghäst' finnes icke. a) *Gödda ston ge ofta små och svaga f.* Bära *f.* om sto. *Moderston med f.* *F-ets* utfodring efter avvänjningen. Det unga *f-et*. Om *f-et* icke längre vill följa modern. En hos späda *f.* rätt ofta förekommande sjukdom. Årsgamla *f.* Förteckning på *f.* fallna efter ~. Ett fläckligt *f.* kan bli häst, och en fattig kältring kan bli präst. b) *Hingst*; *sto*; *ardenner*; *drs*; *ettårs*; *tvåårsfö.* *Asne*, *zebra*, *kvaggfö.* **Syn.** fölunge, fålunge, ibl. unghäst.

— **Fölavgift.** Lant. o. d. Avgift 40: — kr. kontant [s. k. språngavgift] samt 20: — kr. i *f.* dvs. om föl födes. — **box.** Lant. o. d. *Spiltor för 14 hästar samt 2 f-er.* — **export.** *F-en* avstyrkes 1916. — **kätte.** Lant. o. d. *Föl- och kalvkättar* Uppl. herregårdar. — **lamhet.** Djurläk. En var- o. blodförgiftning hos späda föl, ofta yttrande sig i en varig ledinflammation (således ingen egentlig 'lamhet'). Att vissa ston dr efter år föda föl, som äro angripna av *f.* E. T. Nyström. — **motion.** Lant. o. d. *Korykt* av *f.* P. J. Rösiö. — **märr.** Lant. o. d. Mer 'folkl.' l. vard. än 'fölsto', jfr d. o. *Tjock som en f.* och *vätögd som en lappkäring* P. Norberg. — **skinn.** -shandske; -sstövel. *Vackra kappor av f.* Av hästbakdelar, ej *f.*, må endast beredas bottenläder och ~ *Föreskrift* 1917. Som räckte ner över *f-sstövlarna* Evert Taube. — **stadium.** En unghäst, just hunnen ur *f-et*. — **stinn.** utan gradformer. Lant. m. m. Dräktig (om sto; ibl. om övriga hästdjurs honor). — **sto.** Lant. m. m. Dels om dräktigt sto, dels om sto som ännu dias (sto med föl). *Epidemisk kastning hos f-n.* — **tand.** Djurläk. o. d. Mjölktand hos föl. — **unge.** -ben; -skinn. Ofta smtl. kanske blott ldl. Ser du, där kommer lilla *f-n*, törs du smeka den? En flicka med långa *f-ben* och ~. Och sysslade med att klippa *f-remor* ur ett *f-skin*, som han höll fast med ena stortån.

— **Följa**, -ade; -ning (ibl. med plur.); -ningsbox (vanligare 'fölbox'). Om ston, åsninnor osv. Jfr föl. Mest lant. o. d. *Hon ska f-a om ett par månader.* Årlig *f-ning* medför, att ~. Redan 8—9 dagar efter *f-ningen*. Noggrann renhållning av stallen, särskilt *f-ningsboxen* ~.

Följa, -de, -t, -as; pres. pass. -es l. -s. Enkelt. a) Trans. (l. abs.). **I.** Egentl. Skiftningarna ej alltid skarpt utpräglade. 1) Gå efter (ngn som går förut) o. d. a) Allmännast. *Blindvis f-a sin anförare.* Var han gick, *f-des* han av en beundrande hop. *Varefter han avtdgade, f-d* av hela den skrä-

nande skaran. Ärkebiskopen, omedelbart f-d av ~. F-a ngn som en skugga, genom eld och vatten. F-a ngn i hällarna, på långt håll. F-a ngn på (ett visst) avstånd. Osedd f-a ngn. F-a ngn i spåren ofta bildl. F. honom och se vad han tar sig för! F-a mäniskoströmmen, som ~. Hunden, som troget f-er sin herre. **b)** Nära 'uppvakta'. Hon följdes ständigt av en tjänare, som ~. **c)** Nära 'skugga'. Han hade en obehaglig förmimelse av att han, var han gick, var f-d av en eller annan individ, som försiktigt och dock envist var intresserad av hans gåranden. **d)** I bild. F-a ngn i graven. **e)** Nära 'hinna med'. Han gick så fort, att vi med möda kunde f-a honom. **f)** Abs. Och mycket folk f-de Bibeln. **2)** Ledsaga o. d. **a)** Han f-de mig ända till min port, där vi skildes vid 12-tiden. Vi får väl f-a honom till tåget. Får jag f-a er en bit på vägen? F-a ngn till vägs. F-a ngn (till hans) hem. F-a ngn till dörren. F-a ngn på en promenad. F-a ngn genom de labyrintiska gångarna som vägvisare l. ledsagare åt honom; även till 1 = f-a efter en som går förut. Vill du f-a honom genom biblioteket och visa honom ~. **b)** Märk särsk. F-a ngn till graven. **3)** Om rörelse utmed, i viss riktning o. d. F-a kusten (på en mils avstånd). F. blott stranden (utan att ta av inåt skogen)! F. bara landsvägen rätt fram! F-a en väg, en (gång)-stig. F-a en viss riktning. F-a strömsfåran. F-a trampade stigar även bildl. F-a dygdens väg.

II. Friare o. bildl. **1)** I fråga om tid l. ordning o. d. I denna bet. ofta intr. (med 'på' osv.); jfr B. I Danmark, där alltid en Kristian f-er en Fredrik, en Fredrik f(e)s av en Kristian. Honom f-de i ordningen ~. Vår f-er vinter och sommar vår, och allt fortfarande står saken lika oavgjord. De tidigare blivvädersdagarna hade plötsligt f-ts av ny, bitande vinter. Straff(et) f-er brott(et i spåren) och mättnad njutning(en). **2)** Ledsagande m. m. **a)** Våra bästa välönskningar f-a er, när ni nu gå att i en annan stad slå ned edra bopålar. Han f-s ju av en evig otur. **b)** F-a ngn, ngt med blicken, med ögonen, med spänd uppmärksamhet. **c)** Det är svårt att f-a hans utredningar. Kan du f-a hans tankegång? **3)** F-a ngn l. ngt som man f-er en ledare; lyda, rätta sig efter o. d. **a)** F-a ngn i vått och torrt. Medan andra f-a honom genom tjockt och tunt. Blindvis f-a sina ledare. F-a (med) strömmen göra som folket mest, som alla de andra. **b)** Märk. Här medger jag, att jag icke längre kan f-a honom gå så långt som han, gå med på hans åsikter l. betraktelse-sätt; även (till 2 c strax ovan): följa med hans resonemang. **c)** Han f-er häri, härvid väsentligen Fichte. Du har tydligen f-t en tidigare upplaga. Blint f-a föregångarna.

d) Få ~ en högtidligare ton, när de böjas efter andra konjugationen, än när de f-a den första. **e)** F-a Guds bud, skriftens ord. Man skall sed f-a eller land fly. Under det han i själva verket strikte f-t instruktionen. F-a den lagen, den regeln, att ~ även med saksbj. F-a exemplet nära c strax ovan. F-a (det allmänna) bruket. F-a råddande sed, model(s) växlingar l. nycker). F-a en viss, en fördärad metod. F-a dåliga exempel. (Motståndslöst) f-a sina begär. Få f-a sin böjelse. F-a hjärtats, sitt hjärtas röst, klokhetens bud. Var och en har rätt att f-a sin smak, sa gumman, kysste kon. F-a sin ingivelse, ögonblickets ingivelse, sina tycken, sina nycker. F-a sitt samvete. F-a goda råd. F-a sitt eget huvud.

B) Intr. o. dep. **I.** Intr. Mest friare o. bildl. **1)** Utan prep.-uttryck. **a)** Brev skall f-a (per) omgående. Försättning f-er (i nästa nummer, en annan gång) ibl. förkortat: Forts. (följer) e. a. g. I detsamma small det, men intet allstöt-rop f-de. Vad sedan f-de, därom vet jag intet. Nu f-de åter en tid av överksamhet och väntan. Brev f-er. **b)** Märk. Brevet lyder (på sätt) som f-er: ~. **2)** Med prep.-uttryck. **a)** Av. Därav f-er med obehaglig konsekvens, att ~. Härav f-er dock ingalunda det du vill deducera fram. Det ena f-er med nödvändighet av det andra. Av det du säger, av det nu sagda f-er, att ~. Därav synes f-a, att ~. Därav f-er, tycks mig, att ~. Nå, det f-er (ju) av sig självt. **b)** Efter. Efter honom f-de korpralen och så slutligen pojken. Efter honom f-er i ordningen ~. F-a näst, tätt efter ngn. Efter regn f-er solsken. **c)** I. F-a i ngns fotspår egentl. o. bildl. **d)** Med. Vad som f-er med drivisen ofta ssg. F-a med strömmen egentl. o. bildl. **e)** På. Den ena vägen f-er på den andra i oändlig växling. På regn f-er solsken. På våren f-er sommaren. På frågan f-de intet svar. På sådana brott f-a svdra straff. Straffet f-er på brottet l. f-er brottet (åt). **II.** Dep. Egentl. o. bildl. Vanl. endast i förbindelsen F-as åt där 'åt' även kan vara starkare betonat; jfr åtfölja(s). **III.** Part. pres. 'följande' är ofta rent adjektiviskt o. står nedan bland avledningar.

Ssgr. Fasta ssgr ha formerna följ-, följel- följ- ofta på ett l. annat sätt växlande med varann (men t. e. enbart följaktig, -aktligen o. -sam o. å andra sidan enbart följleslage). I allm. kunna de fasta ssgrna även anslutas till 'följe' ('följleslage' kanske oftast till detta ord). De stå dock här under verbet.

Syn. A) I. 1) gå l. komma l. fara l. köra l. åka l. färdas l. driva(s) l. springa osv. efter l. bakom l. i hällarna på (ngn) l. ngt som går osv. förut, åtfölja n, efterfölja n, gå i ngns (fotspår; (ibl.:)) vara 'svans' åt, hålla ngn i kjolarna, aldrig lämna, alltid hålla

sig till l. bakom, hålla sig i ngns kölvatten; (ibl. nära:) 'skugga', förfölja, eftersätta, spåra; ibl. hinna med; låta sig ledas l. föras av; **2)** (be)ledsaga, färdas osv. i sällskap med, göra sällskap med, vara följaktig, gå med (ngn som sällskap), vara med, medfölja n, åtfölja; (ibl.:) sällskapa, (väg)leda, visa omkri'ng, eskortera, konvojera, vara ngns ciceron l. vägvisare, 'föra', uppvakta, vara ngns kavaljer l. uppvaktande, tillhöra ngns svit l. uppvaktning; **3)** gå l. färdas l. segla osv. långsefter l. uteder l. i viss riktning l. 'vägen fram', (ibl. nära) 'hålla kär', fortfara (att gå osv.) på, hålla sig till, icke lämna l. avvika n från; **II. 1)** komma (omedelbart l. näst) efter, komma l. inträffa senare än, efterträda, avslösa; **2)** medsändas n, medskickas n; (oavbrutet) iaktt(a); (vara med i o.) förstå; **3)** vara en anhängare eller efterföljare av, fylka l. hålla sig till, hylla (sig till); gå med på ngns åsikter, gilla, anta(ga), vara enig med, (an)sluta sig till; (ibl. nära) återge l. tro på; ibl. gå l. böjas efter; (ibl.:) efterhärma, göra som, ta till mönster, imitera, sträva att l. söka (etter)likna; ta till rättesnöre, rätta sig l. leva efter, överlämna sig åt, lyda, lyssna till, göra l. handla i enlighet l. överensstämmelse med, iaktt(a), efterkomma, efterfölja, ibl. ta hänsyn till l. ta ad notam; **B) I. 1)** komma l. inträffa (efter ngt annat); komma senare; sändas senare; medsändas, bifogas; insändas, inträffa; **2) a)** utgöra l. vara l. bli(va) den logiska följden l. en följd (av), kunna slutas, framgå, härfläta, härleda sig (från), uppkomma (av), ibl. inses; **II. resal. 1)** färdas l. gå i sällskap (med varann), komma l. inträffa samtidigt l. på samma gång l. ock tätt efter varann.

— **Följa bort, efter** n, **hem** n, **(i)kring** l. **omkring**, **in**, **med** n, **ned** l. **ner**, **opp** l. **upp**, **tillbaka**, **ut**, **åt** n. I alla dessa sättes obj. vanl. (ibl. enbart) före 'adverbet' (utom f. med o. egentligt f. efter). T. e. *Gå du, Acacia, och följ dem ut.*

— **Följaktig**, [-t]; [-het]. Mest skr. I uttr. 'vara f.' = (be)ledsaga, (åt)följa. *Kan du offra dig och vara honom f. genom staden i morgon, så att jag är säker, att han kommer rätt fram?* De symptom, som äro denna sjukdom f-a ~. **-aktligen** (med grav l. ibl. -akt- med akut); adv. (kan ibl. även betraktas som konj.). Mest skr. F. vore det ett missgrepp att nu söka återinföra ett sådant sakernas tillstånd. Värme är f. en energiform ~ The Svedberg. [Kassa]skåpen äro försedda med inbyggda gångjärn, f. slät framsida och ingen angreppspunkt. **Syn.** sålunda, alltså, för den skull (även hop-skrivet), i l. till följd därav l. härav, under sådana förhållanden l. omständigheter, då så är, ergo. **-sam**, -t, -mare; -het. Som

lätt fogar sig efter (följer) rörelsen hos t. e. hästen (vid ridning) l. bөлjorna m. m. **1)** Om ryttare l. häst. *Kapten Klingensstjernas Etna, vilken, f-t riden, hoppade mycket säkert och utan nämnvärda islag. Ett vackert betyg i sanning på f-het och ryttarkänsel!* N. Fischerström. *Att se de små pojarna ~ sätta över hinder efter hinder med ett hjärta och en f-het, som bäddar gott för framtiden.* **2)** Om båt. [Nordlandsbåten] går snabbt och f-t som en orm i sjön Alb. Engström. **3)** Bildl. Skr. Nyare användning. *Knappast någonsin i konstens historia har en hand varit f-mare än denna [= Rembrandts] G. M. Silfverstolpe. [Publiken där] är så f. och så ytterst intresserad.*

— **Följ-** l. **Följeskap**, -et. Skr. Även mer konkr. **1)** Därpå tackade hon vänligt för gott följeskap och skildes från honom Rosa Arbman. **2)** En kasus, som utmärker följeskap Nord. Fam.² Ett 30-tal älvkvävar utgöra det sedvanliga följeskapet till skeppsbilderna G. Ekholm. **-växt.** Bot. Gräsen och några av dess f-er som följa gräsen.

— **Följeartilleri.** Krigs. Som f. [tilldelas ett infanteriregemente] H. Wikner. **-färd.** Skönl., sälls. Göra f. V. Rydberg. **-ord.** Sälls., skr. Törnebohm, *Följeord till Geol. översiktskarta* (1909) ung. = beledsagande förklaringar l. anmärkningar. **-sedel.** Mindre vanl. (kanske ldl.) för expeditionssedel, faktura. *Detektiva polisen har anhållit en 22 årig platsförsäljare, som gjort sig skyldig till förfalskning av räkningar och f-lar.* **-slagare**, -ar(en, -are; -slagle (-en, -ar); -ari'anna l. -erska. Uppfattas mest som hörande till uttr. 'slå följe'. Formen 'följeslage' är skönl., högt., gärna äld. o. blir allt mer sälls. Även bildl. **1)** Följeslagare. *Med sina tolv f-are. En oskiljaktig, fastän osynlig f-are.* Som varit hans trogne f-are under dessa 10 år om hund. *Finna en f-are genom livet. Pesten, krigets förfärliga f-are* F. F. Carlsson. **2)** Följeslage. *Vi gingo med den säkre f-en* Lidforss, Ö. av Dante. *Med sina f-ar* O. Högborg. *Den hemlighetsfulle f-en* Esaias Collin. **3)** Farinna. *Hans stackars f-arinna under olyckans tid. Hans landsflykts f-arinna* O. Leverin. *Blott ljuva minne av förlutna dar, | bliv du min trogna f-arinna* Runeberg. **4)** Ferska. *Den yngsta av dina f-erskor. Finna en ferska genom livet. Såsom en ferska i landsförvisningen [i denna tårarnas dal]. Denna ferska var nöden.* **Syn.** (be)ledsagare l. -sagerska, ngn (att ha) med sig; ibl. (stall)broder. **-sven.** Skönl. l. äld. Ibl. för 'page'. *Tog med sig en f. Avunden är ärans f. Lyckans f. är avunden.* **-tong** se d. o.

— **Följesfolk.** Skönl., sälls. *Solen [som stred mot den stora förstenaren i Lappmarken] skulle nog ha varit nästan övergiven,*

om det inte hade kommit nytt f. S. Lagerlöf. **-man.** Skönl. Av er älsklign avsked tagen, | trogne följesmän! och klagen, | att ~ J. O. Wallin. **Syn.** ledsagare osv.

— **Följande**, =. Jfr följa. Märk särsk. det rent adjektiviska bruket. *F. dag var en söndag. F. dag gick det på samma sätt. Under de (närmast) f. månaderna ~. Där om berättas i det (närmast) f. kapitlet. I de f. fyra l. fyra f. kapitlen vill författaren visa ~. I tre på varandra f. år. I alla f. krig. Kap(itlet) 5 och följande ofta förkortat 'o. f.' l. (om flera kapitel avses) 'o. ff.' På f. sätt: ~. Näst, på-, efterföljande. Märk substantiviskt bruk. *Det f. går i samma stil. I det f. söker författaren övertyga läsaren om ~. Grepp till orda och yttrade f: ~. Syn. (näst)kommande, närmast l. sedermera inträffande; (ibl.:) senare, nästa, denna l. detta.* — **Följar**e, (-e)n, (-e) 1) Allmänare. *Många hörare, få f.-e. Efterf.-e. Medf.-e.* 2) Tekn., sjöv. o. d. Vanl. ett förstärkningstimmer som 'fastbultas' innanför ett annat, förstärkningsträ. *Akterstäv-, förstävfe.* Ibl. = strävpelare, pilaster.*

— **Följd**, -en, -er. Huvudbet. väl åtskilda. **I.** Plur. mindre vanl. 1) Utan plur. Rent abstr. Mest efter prep. (t. e. i, under). *I o(av)bruten f. I en f. oavbrutet. I (fort)löpande f. I tät f. I riktig f. I f. (efter varandra). Komma i rask f. (på varandra). Under händelsernas snabba f. Ordnings-, tanke-, lager-, västföljd. Märk Ord-, satsföljd. 2) Ibl. med plur. Ngt mer konkr. *Under, efter en lång f. av år. I en lång f. av skrifter. Utgjorde en fortlöpande f. av misstag och olyckor. En sammanhängande f. (av undersökningar), som förlorar sitt värde, om något parti överhoppas. Ha obruten f. av en tidskrift. Arkiv för nordisk filologi, Ny följd. Landets historia under denna tid uppvisar en nästan oavbruten f. av krigiska konungar. Regent-, konungaföljd. Tidskriftsföljd. En tredje samlingsföljd [av urkunder].* **II.** Plur. vanlig. 1) Ex. med sing. **a)** Liksom grund bör skiljas från orsak ~ bör f. skiljas från verkan F. v. Schéele. Förhållande av grund och f. Missväxt har hungersnöd till f. Artikeln hade till f. en fullkomlig omkastning i allmänna tänkesättet. Vad kan f-en väl bli, om ~? F-en blev (naturligtvis den), att ~. En given f. härav är ~. En (nödvändig) f. härav var, att ~. Som en (naturlig) f. av ~. F-en (l. f-erna) utvisade, att beräkningen varit felaktig. Där ser du f-en av att ~. Det är (den närmaste) f-en av din oförsiktighet. **b)** Märk särsk. Till l. i f. av ~ numer mkt vanligare än 'till l. i följe av'. I en utförsbacke underlätto bröderna att bromsa ~ med f. att ~ oftare 'påföljd'. **c)** Som sista ssgsled. T. e. Slut-, påföljd. 2) Ex. med plur. **a)** Obest. form. Till sina*

f-er oberäknelig. *En kamp, till sina f-er farlig för ~. Ha (ledsamma) f-er (för ngn). Händelsen hade (för konungen personligen) de mest vittgående, vittutseende f-er. Saken hade, fick dock inga (vidare) f-er. Saken kan få obehagliga f-er för dig, medföra betänkliga f-er.* **b)** Best. form. Lida under f-erna av ~. Död genom f-erna av ett fall från hästen. Stå för f-erna. Jag ansvarar för f-erna. **c)** Som sista ssgsled. *Realföljder* fil. **Syn. I. 1)** fortgång, förlopp; ibl. utveckling, ibl. ordning(sföljd); 2) utvecklingskedja, (fortlöpande) kedja, (oavbruten) rad, räkka, serie; ibl. följe; ibl. 'längd'; **II.** verkning, verkan, utgång, resultat, slut, slutföljd, ibl. svt.

— **Följdenlig**, -het. Skr. Mest som adv. (ft). *Nyttjas stundom för 'konsekvent'. En slutsats, som måste betecknas som fullt f. F-t måste du alltså även ~. -företeelse.* Skr. [Att spelraseriets] fr undergräde soldatens moral. Skilja f-erna från sjukdomens egentliga och ursprungliga symptom. **-författning.** Skr. Den nya konkurslagen med en mängd f-ar. **-mål.** Skr. Ett f. av den bekanta förfalskningen å Enköpings poststation har nu avgjorts i Svea hovrätt. **-rik.** Skr. En världshändelse på gott och ont, f. som få. **-riktig;** -het. Mest skr. Som, mindre f-t, betecknas som ~ och hänföres till ~. Ett (fullt) f-t resonemang. Blev f-t nog hans dikt en beskrivande naturmålning. Strängt f-t. Brist på f-het V. Rydberg. Utveckla sig med fullkomlig f-het till ~. Men f-heten skulle då och fordra, att ~ Th. M. Fries. **Syn.** konsekvent, som utgör en riktig l. den riktiga l. naturliga slutsatsen, följdsträng, följdenlig, 'följdrätt', stringent, ibl. logisk; (f-het:) konsekvens osv. **-rätt.** Sälls. Nyttjat av V. Rydberg för 'konsekvent'. **-sats.** Språkv. = konsekutivsats; fil. = härledd sats, sats som logiskt överensstämmer med en fattad grundsats; även friare. **-sjukdom.** Några sjukdomar, som man länge uppfattat som fullt självständiga, ha visat sig vara f-ar; så t. e. anses ryggmärsglidande numer ha till nödvändig förutsättning syfilitisk infektion. **Syn.** ibl. 'svit' (efter en sjukdom). **-skrift.** 'Det går an' och dess många f-er. **-skrivelse.** Skr. **-stridig;** -het. Nyttjas ibl. för 'inkonsekvent' l. 'ologisk'. Jfr följdivdrig. **-sträng;** -het. Nyttjas ibl. för 'konsekvent' (så t. e. V. Rydberg) l. ibl. '(strängt) logisk'. Jfr följdriktig. **-tank**e. Skr., mindre vanl. 'F-ar' nyttjas ngn gång för 'idéassociationer'. **-vidrig;** -het. Jfr följdstridig. **-viktig.** Skr., mindre vanl. Motsättningen är bestämd, djupgående och mycket f. A. Blanck.

— **Följe**, -t, -n. **A)** Enkelt. **I.** Utan plur. o. bestämd form. Mest skr. 1) Efter prep. 'i'. **a)** Med hundarna vid sidan och en stor

färkjord i f. Dristig man har lyckan i f. Med skräck och tårlos ångest i mitt f. V. Ekelund. I f. med dessa ~ löper hon ej fara att förirra sig G. Adler. Kriget har mycket ont i f. drar med sig. Som kan ha många förvecklingar i f. Ha ngn i f. (med sig). b) Sälls. är uttr. I f. av) ~ för 'till följd (l. följe) av'; det upptas ej i SAOL. 2) Efter prep. 'till'. I det numer allt sällsyntare Till f. av ~, där särsk. i ämb. (o. ibl. tidningsstil) 'av' även kan bortfalla. Ngn gång finner man hopskrivningen 'till-följe'. Till f. den starka värfloden ~. Avled tillfölje av olyckshändelse ~ Sv. Dagbl. 1920. 3) Ej föregången av prep. Mest i förbindelse med 'göra' l. 'slå'. a) Och eftersom de voro i samma situation, slog de f. Utan att säga något slog han f. med dem ned till handelsplatsen H. Dixelius-Brettner. Du skall få göra mig f. till galgbacken V. Rydberg. Får jag göra f. # 'fint' talesätt. b) Märk följ. uttr., där bet. står ngt närmare II. Stackmolnen, de kupiga vita moln, som äro det stadigt vackra sommarvädrets f. II. Med plur. (som dock icke är så vanl. som singularen). 1) I god mening. Det var ett glänsande f., som denna dag drog upp mot bröllopsgården. Med ett lysande f. av riddare och svenner. Ett f. på minst 50 personer. Resa landet runt med ett stort f. Vapnat f. Furstefölje mindre vanl. Likfölje. 2) I dålig mening. Det f-t kan man aldrig lita på. Ett snyggt f. Kör ut hela (tras)f-t! Mördar-, rackar-, rödgardist-, rövar-, sigenar-, taitarfölje. B) Ssgr kunna även ansluta sig till verbet 'följa' o. stå under detta (även om de som t. e. 'följeslagare' oftast hänföra sig till 'följe'). Syn. A) I. sällskap, (i f. ibl.) tillsammans, i hälarna, med sig, efter sig; (till f. av:) till l. i följd av; II. 1) svit, uppvaktning, (åt-) följande l. uppvaktande skara l. trupp, (ibl.) betjäning o. hästar, kortege, eskort; 2) 'band', byke, pack.

— **Följeto'ng** (-å; även fö'l- med grav); -en, -er [l. ibl. följetänger]. Anslutes ibl. mer l. mindre dunkelt till följa. 1) Huvudbet. Roman l. d. som meddelas stycke efter stycke under strecket i en tidning. Låsa, klippa ur f-en i en tidning. Stå som f. (i en tidning). Den litterära (roman)f-en i vår mening är ej äldre än från slutet av 1830-talet. 'De tre musketörerna' framträdde först som f. i (l. till) tidningen *Le siècle*. Härresande (äventyrs)f-er. 2) Mindre vanl. (l. hist.) bibet. Om andra '(under)streckare' av skiftande innehåll. Syn. följetongsroman l. novell, 'tidningsroman', (under)streckare. — **Följetongsavdelning**. De svenska tidningarna började först på 1840-talet att begagna en särskild f. -**författare**. -**litteratur**. Starka inslag från denna spökrömantiska f. M. Lamm. -**läsare**. För

en härdad f. -**mässig**, -t, -are; -het. En roman, som berättades f-t. -**roman**. På pinnsoffan i köket satt Pilgrenskan och läste en f. -**rubrik**. England, vars tidningar icke nyttja någon särskild f. 1908. -**stil**. I den vanliga f-en. — **Följetoni'st** (-tänn-); -en, -er. Följetongsförfattare. F., ja men i så fall jämte Voltaire A. Österling (om G. Brandes).

Föll(o) se falla.

Fön se föhn.

Fönster (akut); -ret, -er; best. plur. -erna l. -ren. 1) Allmänare. Ordet brukas om 'fönsteröppning (med l. utan glas l. d.)', 'helfönster', 'fönsterbåge med isittande glas', 'halvfönster' o. 'fönsterruta'. Ofta nyttjas ordet allmänare, så att man ej närmare tänker på vad av detta som avses. a) Historien om f-ret och dess konstruktion är en god del av arkitekturens historia. Redan på 1500-talet hade f-ren i Norden små genomskingliga glasrutor, men mindre förmög folk hjälpte sig ännu med glimmerskivor, horn, oljat papper eller lärft. F-er, under 1500-talet upptagna å gamla borgtorn på slottet St Agil, Frankrike. Frens storlek, form och placering. Gavel med tre f-er. Slottsfasaden har 17 f-er (i fil). Det utbyggda f-ret. Framspringande f-er. Rum med ett f-er åt norr (ett norr-f-er) och tre f-er åt väster. Djupa f-er med stora f-ersmygar. Florentinska f-er. Kopplade f-er. F-er med flera lufter. De utåtgående f-ren. Ha blommar i f-erna. Sitta vid (det öppna) f-ret. Ligga, sova för öppet f-er. Det drar från f-ret. Stäng f-ret, är du snäll! Vill du öppna f-et en smula, vi kan nog ha det, låta det stå öppet på hake en stund. Med f-ren vet-tande åt promenaden. Sitta i l. vid f-ret, vid sitt f-er och se på gatulivet. Sticka ut huvudet genom f-ret. Hoppa ut genom (det öppna) f-ret. F-erna kan gärna stå, för här finns inga myggor Strindberg. Höga, låga, fyrkantiga, runda, ovala f-er. F-ren äro hos oss oftast dubbla, för köldens skull. Otäta, dragiga f-er. Det rinner från f-erna. Målade, kritade f-er. Ta f-ren till mål för sina ärtbössor. Sätta i ett nytt f-er. Inga f-er, endast gluggar. b) Kyrk-, torn-, slotts-, sals-, kammar-, ateljé-, trapp-, vinds-, tak-, fasad-, dörr-, skåp-, vagns-; butik(s)-, skylt-; dubbel-, innan-, ytter-; hel-, halv-, över-, fler-lufts-, skjut-, fäll-, gångjärns-, glas-, bly-, hår-duks-, metallduks-, galler-, rund-, renässans-, spetsbågs-, prydnads-, blind-f-er. 2) Märk särsk. a) Ibl. = avdelning av drivbänk. Drivbänk med 4 f-er. Drivbänks, bänkf-er. b) Ovala f-ret ett hål som leder från trumhålan till innerörats förgård. Runda f-ret hål som leder från trumhålan till snäckan. c) Och him-melens f-er öppnades ett starkt regn började, regnet började störta ner. Syn. (ibl.) ljus-öppning, dageröppning, fönsteröppning, (fön-ster)glugg, vindöga, (fönster)ruta, glasruta.

— **Fönsteranordning** t. e. på en fasad. **-beslag** alla järn- o. metalldelar till öppnande o. stängande av fönstren. **-bild**. Fotogr. *De så kallade f-erna skola ses vid genomfallande ljus, framställas merändels på glas och hängas i fönstren.* **-bleck**. I SAOF även stavat -bläck. *F-et skall avleda regnvattnet, så att det ej skadar muren under fönstret.* *Eller talgoxens fyr på f-et Karl-feldt.* **-bly**. I smala remsor för att hopfoga smårutor i 'blyfönster', blyspröjsar. **-bord**; -duk. *Såg Norenius sitta färdklädd, men skrivande, vid f-et.* **-bråda** l. **-bråde**. Dels bråde till skydd för yttre murytan under fönstret (jfr fönsterbleck); dels bråde innanför fönstret som täcker bröstvärnets översida; dels särsk. tillfogat bråde för krukväxter. **Syn.** fönsterplatta, fönsterbänk, liggande fönsterpost. **-båge**. (Trä-)ram i vkn glaset insättes. *F-n, som var förstärkt med synliga, sirade 'hörnjärn'.* *F-n rör sig i fönsterkarmen.* **Syn.** ibl. fönsterinfattning. **-bänk**. Täcker översidan av fönstrets bröstvärn inne i rummet. Ej allm. känt. **Syn.** fönsterplatta. **-drag**. *Du har väl suttit i f.* **-draperi**. **-dyna** att lägga på fönsterbrädet. **-fattig**. Konsthist. o. d. *Stora, f-a murytor* S. Curman. **-fluga**. Kallas oftare 'husfluga'. *Musca domestica.* **-flygel**. Mindre vanl. för fönster i inskränkt bemärkelse, fönsterhalva. **-foder**. Och på insidan av muren mot rummet sättes omkring fönsternischen ett f. för att täcka springan mellan smygpanelen och muren I. G. Clason. **Syn.** fönsterinfattning. **-fördjupning** fönsternisch; fönstersmyg. **-förhänge**. *En svag ljusning flöt in genom de röd- och vitrutiga f-na* K. E. Forsslund. **-galler**. T. e. i fängelser, kloster, skafferier, orangerier osv. *Vid några f. stod ännu en och annan ~ outtröttlig älskare och underhöll sig med sin älskade i Spanien.* **-gardin**. **-glas**; -brillor; -bruk; -bruksförbund; -skiva m. fl. Glas i skivor till fönster o. d., vanl. ofärgat. *Två cirkelrunda skivor av vitt f. F., vanligt eller mattslipat. Glas-ögon med vanligt f. x t. e. för närsynta.* *Bruka papper, horn, tunna marmor- eller alabasterskivor, träluckor med dageröppningar o. d. i stället för f.* *Emmaboda f-bruk är icke anslutet till Sveriges f-bruksförbund 1921. Vid utgrävningen av de offentliga baden i Pompeji funnos där f-skivor ~ insatta i bronsramar.* **-glugg**. Tomma f-ar. **-hake**. Dels gångjärn; dels lös l. fastsittande hake l. krok att hålla fönstret stadigt med när det står helt l. delvis öppet, 'fönsterhållare', stormhake. **-halva**. **-hasp(e)**. **-hylla**. *En samling runsväxter, uppställda på ett bord, en f. eller i själva fönsternischen.* **-inslagning**. *F-en vid bagarstrekjen i Göteborg.* **-insättning**; -slov (skollov då innanfönstren sätts in). **-is**. *För att tina upp*

f-en isen på fönstret. **-kalla**. *Den vanliga f-n, Zantedeschia aethiopica.* **-karm**. Träram inom vkn fönstret med sin båge rör sig på gångjärn. *Stå lutad mot f-en.* **-kitt**. **-kors**. Det kors som bildas av mitt- o. tvärposterna i ett vanligt fönster. **-kurtis**. Särsk. om den spanska seden att friaren i timalt öppet uppvaktar den älskade vid hennes fönstergaller. **-kuvert** l. **-kuvär**. Brevkuvär där den å själva brevet tecknade adressen synes gm ett 'fönster', dvs. ett genomskinligt parti av kuväret. *F. får nyttjas för vanligt inrikes brev, om f-et för övrigt fyller vissa bestämmelser.*

-lik; -nande. *Den f-a bladskivan.* G. F. Steffen. *Stora f-nande blindnischer.* **-list**, -en, -er. Övre och nedre f-en. Ibl. = bröstlist (på fönsterpanel). **-lucka** l. **1** L. av trä som skjutes för fönstret för att utestänga solen. *Ett schweizerhus med gröna f-or.* **2** Lättlucka, fönsterruta som kan öppnas för vädring. **-luft**, -en, -er. Bägge halvorna i ett fönster skilda åt gm en fönsterpost, 'helfönster'. **-låda** för växter (utanför l. innanför fönstret); jfr fönsterträdgård. **-länga**. *Under Rådssalens f.* **-läning**, -en, -ar. Byggn. Bröstvärnet under fönstret. *F-en täckes av fönsterpanelen.* **-lös**, -t. Skr. *Låga kojor, / lika iden, unnanskynda, f-a Runeberg. Ofta går gatan fram mellan f-a husväggar och ~ i Sevilla.* **-målning**. Abstr. o. konkr.; ofta om kyrkfönster. **-nisch**. Och på insidan av muren mot rummet sättes omkring f-en ett fönsterfoder för att ~. *Det gamla slottets tjocka murar och djupa fer ~.* **-omfattning**. Byggn. o. d. Konkr. *Genom lämpliga f-ar kan fönstret fås att verka större eller på annat sätt framhåvas.* **-pall**. **-panel(ning)**. Panel(ning) under fönstret (bröstpanel) samt upptill o. på sidorna. **-pelare**. **-plats** t. e. i kupé. **-plat-ta**. Det vanliga ordet för 'fönsterbänk, (inre) fönsterbråde, liggande fönsterpost'. *Undvik ~ att placera lampor på f-or.* **-post**. Tvärpost(er) o. mittpost; ibl. även om 'fönsterbänken' (liggande f.). *F-erna uppdelas fönsterkarmen, och i varje avdelning röra sig en eller två fönsterbågar.* **-promenad** utanför den tillbeddas fönster. **-puts|are**; -erska; -ning; -ningsapparat; -ningsbyrå. *Den där som va dräng hos Percy Lucks ifjol och som nu ä f-are ~.* Ibl. även om apparat för f-ning.

-rad. *Den mänlysta f-en.* **-rem-s|a**. Remsor av gummerat papper som klistras på innanfönstren för att hindra drag. *En bunt f-or, 25 öre 1922.* **-rut|a**. *Slå in f-orna hos ngn. Slå mot f-an.* **-sirverk**. Även -masverk, -spröjsverk, -rosverk m. m. Se de enkla orden. *I den franska sengotikens ~ f.* **-skiv|a**. Glas i form av f-or. **-skylt-ning**. *En tilldragande f.* *Tävlan i f.* **-smyg**, -en, -ar. Fönsternisch, fönsterfördjupning. *I f-en, döld utav gardinerna,*

stod ~. **-spegel** oftare 'reflexionsspegel'. **-termometer** att fästa på fönstret. **-trädgård**. Om rumsväxter uppställda i l. vid fönstren, i läder utanför fönstren, i utbyggda fönster osv. *Utbyggda f-ar.* **-tvätt**; **-are**; **-erska**; **-ning(sapparat)**. **-täck**. *Kallbänkar bestå av f-a bänklådor, som ~.* **-uttagning**. **-vadd**. Vadd i rullform att lägga mln dubbelfönster; vaddrulle. *Köpa f. K. förordn. ang. beslag å och avstängande till kronan av s. k. f. ävensom ~, 28 sept. 1917. Jag behöver ett par f-ar till.* **-ventil**. T. e. om de runda ventilerna i hytter o. salonger på fartyg. *Skruva väl till f-en.* **-vred** jfr spanjolett. **-vägen**. Utan möjlighet för dem att komma ut annat än f. **-vägg**. Vägg (i ett rum) där fönster(na) sitta; vägg bestående blott av fönster. **-växt**. Växter lämpliga för fönstren (för fönsterträdgård). **-öppning**.

För¹, (-e)n, [-ar]. **I**. Enkelt. Vanligast i best. sing. *Med kajutor både i för(n) och akter(n).* *Framme i f-n.* *Åt f-(e)n till.* *Ligga djupare med f-n än med aktern.* *Båtarna, som ligga tätt med f-arna som fiskhuuden i en strömmingskasse* H. Berger. **II**. Ssgr ansluta sig vanl. även till för² o. stå efter detta. **Syn**. främre delen av ett fartyg, förskepp, framstam, ibl. bog. — **För²**, adv. *Med kajutor f. och akter.* *Oftast ligger ett fartyg djupare akter än f., och ~.* Ofta i ssgr, varav några även särskrivs. T. e. *När vinden träffar ett segel f. ifrån.* *Vinden kommer f. in.* *F. om masten.* *Långt f. ut.* *Seglare f. över!* **Syn**. i l. åt fören, framåt.

— **Fördevi'nd** hör ej hit; se d. o. **-däck**; **-slast**; **-spassagerare**; **-splats**. Översta däckets för om fockmasten l. på ång- o. motorfartyg för om navigationsbryggan. *Den biten kan vi väl sitta på f., ta f-splats.* **-gast**; **-år**. G. med tjänstgöring på fördäck. *F-årens hundliv* Gust. Johansson. **-hytt**. **-ifrån**. Även särskrivet. *Då vinden verkar f.* *Flagga över topparna f. och akteröver* G. Stenfelt. **-in**. Ofta särskrivet. *Då vinden kommer f.* **-lanterna** l. **-lantärna**. **-lastad** för tungt lastad i förn. **-lucka**. Sjövä. L. för om fockmasten. **-mast**; **-topp**. Ej facit. (för 'fockmast'). **-märs**; **-rå** (andra rån nerifrån på fockmasten); **-segel** (f-råns segel); **-eskot** (även särskrivet). Sjövä. Märsen på fockmasten. **-om**, adv. o. prep. Även särskrivet. *Mer f. På däck f. masten.* **-salong** x aktersalong. **-segel**; **-area** (sjövä.). Allmänare: seglen förut på ett fartyg (som skola hindra fartyget att köra upp i vinden); in-skränktare: de segel som tillhöra bogsprödet o. fockmasten. **-skepp**. Den del av ett fartyg som ligger för om fartygets bredaste del. **-stag** sjövä. **-stagad**. Sjövä. Lutande föröver. **-städerska**. **-stäv**. Fartygsskrovet främsta del, (kan även betecknas som

den uppåt riktade främre fortsättningen av fartygets köl). *Ett järnfartyg med f. av stål.* *F-en bildar på pansarfartyg det farliga anfallsvapen, som kallas ramm.* **-topp**; **-slanternerna**. Ifråga om fockmasten. **-ut**. Ofta särskrivet (l. skrivet med bindestreck för att skilja det från 'förut'). **-årja**. *Min rod-dare vid f-an.* *Där sonen satt redo vid f-orna.* **-ändja**. Två bet. exemplifierade i Stenfelt: *F-a, tåg, som sticles ut från fartygets f-a.* *Och Koppen hoppade överbord med f-an* E. Lieberath. **-över**. Särskrivs även. *Gå f. fram till fören, åt fören till.* *En god sjöbåt ~ rör sig [då] sakta f. och sidwärts* G. Gartz.

— **Förlig**, -t, -are. **1)** Med gradformer. Sjövä. Vad som har att göra med fartygets för. *Utåt båtens båda ändar, synnerligast den f-a.* *Den f-aste delen av ett fartygs övre däck* A. Ekelöf. *De f-a masterna.* *F-are än tvärs närmare fören än aktern.* *Om vinden kommer (in) f-are* mer förifrån; så numer nästan endast i komp. o. superl., jfr 2. **2)** Utan gradformer. Även allmänare. Som kommer (in) akterifrån. Om vind. *För f-a vindar* sjövä. ngt mer omfattande än 'akterlig vind' o. 'fördevind'. **Syn. 1)** belägen förut, åt l. i fören befintlig, nära fören; (f-are ibl.) kommande mer förifrån; **2)** kommande akterifrån, akterlig, 'gynnande', (f. vind:) medvind, fördevind.

För³, [-t, -are]. Som äger sin fulla kraft, vid full hälsa o. styrka. Som enkelt mest i smnställningen *Frisk och för*. Ofta som sista ssgsled (o. då även i ngt utvidgad bet.) t. e. *Arbets-, beslut-, dom-, flyg-, tal-, vapenför*. Motsatt 'vanför' o. 'oför'.

För⁴, adv. Jfr för² varmed det ofta sammanföres. Oftast obetonat utom vid framhävnig. **I**. Enkelt. **1)** *F. mycket och f. litet skämmer allt.* *Du ä alldeles f. snäll.* *Det är nästan f. bra för att vara av honom.* *Ja, det är f. märkvärdigt!* *Det vore då inte f. mycket!* *Det är f. väl, att han ej lägger dylikt kraft på sinnet.* **2)** Märk särsk. **a)** Kan även anslutas till för². *Kommandör ska väl ändå vara lite f. mer(a) än de vanliga simpla riddarna* ibl. även skrivet 'förmer'. *Hon är f. söt!* *ä väl bra söt l. d.* **b)** *Har han gjort dig något f. när!* *förnämat dig; gjort dig (ngt) illa.* *Komma ngn f. när.* *Du får inte ta dig det f. när(a)* lägga det för mycket på sinnet; bli förnämad. **c)** *Han är verkligen allt f. ivrig* även 'alltför'. **II**. En l. annan ssg med för² kan möjligen ibl. ansluta sig hit (t. e. 'försträcka sig') men står dock under d. o. **Syn.** alltför, mer än önskligt l. tillbörligt l. behövt, 'väl', (ibl. nära:) bra, (verkligen) mycket l. 'riktigt', verkligen, sannerligen, (så) särdeles, just. — **Förfas(e)lig**. Mest vard. o. skämts. *Vilket ju var en förfaslig otur* H. Wranér. *Nå, du förfasliga* *Bäcka-*

häst! A. Österling. *Annars voro de min-sann så förfaseligt nogräknade* Elin Wägner. *Alldeles f't stor.* **Syn.** fasansfull, faslig; fasligt stor. **-fö'rtkörning.** **-i'innerlig.** **-mēra** se under för⁶. **-när.** Särskrivs enl. SAOL⁷. **-nä'rma** se under för⁶. **-väl.** Särskrivs enl. SAOL⁷.

För⁶, prep., adv., konj. o. förstavelse.

Allmänna anm. 1) Med detta ord sammanförs ofta 'för' i bet. 'alltför' (här uppfört som för⁴). 2) Som adv. är ordet betonat, som prep. i regel (o. som konj. alltid) obetonat. 3) Gränsen mhn prep. o. adv. är, då ordet tätt ansluter sig till ett verb, svävande. 4) 'För' sättes i likhet med andra prep. ibl. sist i satsen, nämligen vid eftertryck ('framdraging'), vid rel. o. interrog. pron. o. vid inf.; detta är särsk. vanligt i smtl. *De behöver du aldrig vara rädd f. Va gör du så f.?* *De ä' inget att vara rädd f.* 5) Uttr. med 'för' kunna ibl. växla med andra konstruktioner t. e. med gen.-attribut l. ssg: *Tidningen f. i går l. Gårdagens tidning l. Gårdagstidningen.* 6) Märk särsk. att 'för' ibl. växlar med 'före' o. detta såväl som prep. o. adv. som i ssg (som prefix), t. e. *Men Herren går för dem ~.* *Han vår vän för andra vänner* Ps. 622. *För(e)gångsman.* *För(e)teckning* mus. Jfr även A II 3. *Högmod går för(e) fall.* (*Långt för(e) detta.* *Se sig noga för(e).* *Fråga sig för[e].* *Ta sig för[e].*

Betydelser o. användning. A) Prep. I. Rum (o. närstående). 1) Växlande med före, framför, inför o. d. Vila l. rörelse. Ofta med bibet. av skydd l. skydd. Ibl. med möjlighet till 'dativuppfattning'. a) *Dra ner slöjan f. ansiktet. Sätta gardiner f. fönstren. Är det luckor f. fönstren? Och f. porten skjutit tunga riglar.* b) *Hästarna stå förspända f. släden. Hund som står f. rapphöns kan även fattas 'dativartat'.* c) *Gevär f. fot. Kasta sig f. sin herres fötter.* *Alldeles f. fötterna. Gå f. fötterna på ngn. Se blott det som f. ögonen är. Kom aldrig mer f. mina ögon! Hit snarast ett ex. som Låt icke dylikt komma f. hans öron! Mitt f. näsan på ngn. Hålla ngt f. elden. Steka ngt f. sakta eld. Stå f. rätta (för ngt).* *Draga ngn f. rätta (för ngt).* Märk det endast bildl. *Taga ngn f. huvudet för ngt.* d) Ofta i smnställningar (vka även hopskrivas). *Mitt, tvärs, snett, ned, upp, fram, syd för.* Blott hopskrivna t. e. *Utan, innan-, ovan-, nedanför.* Inför. 2) Hit möjligen: a) *Be ngn dra, önska ngn f. satan i våld, f. pocker (i våld).* b) *Det står väl inte f. livet.* c) *Ha ngt f. händer.* d) *Ligga väl f. hand kan även fattas 'dativartat'.*

II. Tid. 1) Om nutid. (*Nu, just*) f. ögonblicket, tillfället har jag ingen att skicka. *F. [det] närvarande.* *Nu f. tiden.* *Nu är det över f. den här gången.* Hit ansluter

sig närmast även *Då f. tiden.* 2) Om framtid. *F. en (kortare) tid kan det ju gå.* *Ha arbete ännu f. väl ett par år (framåt).* *Då man var färdig att skiljas för natten.* *F. evigt, alltid, beständigt.* 3) Med en äld. bet. 'före' som numer ej alltid är medveten. Jfr allmänna anm. 6 ovan. a) *Högmod går f. fall. Långt f. detta. Dan f. dan f. dop-pardan. b) Märk särsk. En för detta handlande vid namn Zetterberg oftast förkortat 'f. d.' F. d. hederlige dannemannen Lars Olson Sigurd.* 4) Märk (om förfluten tid) smnställningar som: *Redan f. (väl) fem år se(da)n.* *F. bara en minut sen.* *F. blott en vecka tillbaka.* Äld. nyttjas ngn gång även ensamt 'för': *F. många hundra år (tillbaka i tiden) levde en gång i Persien en konung, som ~.*

III. Andra fhdn. Bet. ej alltid skarpt skilda. 1) Distributivt. *En f. en komma de knegande genom drivorna* E. Didring. *Sida f. sida* sida efter sida, sida upp o. sida ned. *Dag f. dag (och timme f. timme)* ökades förvirringen med var(je) dag, dag efter dag. *Undan f. undan.* *F. var dag som gick avföllö några.* *F. varje dag gick det litet bättre.* *Fulare f. var dag. Visst f. tunna* jfr 3 strax nedan.

2) Ordning, rang o. d. a) *F. det första har jag redan lämnat ifrån mig nyckeln, och f. det andra ~.* *F. första, f. sista gången.* b) Ofta ersatt av (före l.) framför. *Och först under de senaste årtiondena har [pron. 'den'] tagit försteget f. han och hon* E. H. Tegnér. *Han, vår vän f. andra vänner* Ps. 622.

3) Värde, ersättning o. d. a) *Köpa russin f. 25 öre.* *Jag skulle ha f. 25 öre russin.* *Den rocken fick jag f. 50 kronor.* *Det blir 50 kronor i ett f. allt jfr 8 nedan.* *Arbeta f. timpenning.* *Jag fick betalt (som) f. dag.* *Icke f. tusen kronor, f. aldrig det skulle jag gått in på något sådant.* *Betalning f. skjutsen.* *Mitt rike f. en häst! Få full valuta f. ~.* *Söka ersättning f. ngt i ngt.* *Öga f. öga, tand f. tand.* *Få lida straffet f., ansvara f. sina brott* jfr 4 nedan. *Arbeta, dricka f. fem jfr 'som fem'.* b) Märk särsk. uttr. 'i stället f.'. *Jag kan ju gå i stället f. dig i ditt ställe.* *I stället f. att besinna sig blevo fransmännen allt mer förblindade.* Hit kanske snarast numer *Låta nåd gå f. rätt där 'f.'* åtminstone förr uppfattades som 'före'. c) Närmast hit även: *Jo visst... mumlade Georg, som f. sin död inte kunde finna något att invända* S. Siwertz. *Han kunde inte f. sitt liv begripa, vad ~.* *Att de f. allt vad de kostat på sig inte begrepo ett dyft av ~* S. Dahlbäck. *Stackare, f. alla de gånger jag tvingade mig att ~.* d) *F. det (att) ~* se C II 2 o. 3.

4) Grund o. d. a) *Hatad f. sin stolthet.* *Ryktbar f. ~.* *Arg f. rakt ingenting.* *Straf-*

*fad f. (andra resan) stöld. (Medalj) f. tap-
perhet i fält kunde även föras till 3 ovan.
Och vore det inte f. din ungdom (f. att du
ännu är så ung), skulle vi ~. F. det kan
du väl ändå inte ge dig till att ~! Ur stånd
att tala f. tårar, f. (idel) glädje. Det blir
inte bättre f. det! Va lipar du f.? Va gör
du så f.? b) Märk särsk. uttr. 'f. ~ skull'.
F. din skull vill jag försöka. F. den skull
hopskrivs nu vanligen. Jfr 'skull'. Även
utan 'skull': Det går inte f. bommen! F.
mig må, får du gärna göra det jfr strax
ovan.*

5) Ändamål o. d. a) Arbeta, arbete f. födan.
Avsedd f. ~. F. oförutsedda behov. F. Sverges
väl. F. egen, andras räkning. Märk de
sjölv. Stäva f. Vinga l. Ha frakt f. New-
york jfr I l. III 6. F. avledande av alla
misstankar jfr 'för att'. b) I och f. tvisters
förlikande hade varje härad sitt ting. En
del bestyr i och f. avslutningen. c) F. att ~
se C II 1.

6) Fördel (i vidsträckt bet.) 1. dess mots-
sats, skydd, objektsfhd. Ofta motsvarande
dativ (l. akkusativ) i andra språk l. äldre
tid. a) Läsning f. folket. Det vore bäst
f. honom att få dö. Döden f. fäderneslan-
det. Spärra vägen f. ngn. Gå i, ur vägen
f. ngn. Rida f. rusthållet. Öppna sig f.
blicken. Försvinna f. vår åsyn. Öppen l.
utsatt f. alla vindar. b) Mot. Droppar f.
tandvärk. Äta lakrits f. hosta. Lakrits är
bra f. hosta. Finna ett botemedel f. kräf-
ta(n). Skyddat f. anfall från sjön. Bevaras
f. l. frdn. Hit kan kanske föras: Korsa sig f.
spöken. Rundhulten undersökas f. bräckor och
röta G. Gartz. c) Ibl. växlande med obj. Prö-
vande f. tillamodet. Inte vara rädd f., frukta
f. ngn l. ngt. Inte krusa f. ngn. Till skydd,
värn f. våra egna. Frukta och vördnad
f. ~. Sluta ögonen f., blunda f. ngt. Blind
f. ~. Ombud f. God f. 3,000 kronor. Var
och en får svara f. sig. Ansvara f. ngn l.
ngt l. f. att ~. Gå i god f. ~. Hit kanske
snarast: Det är en sak f. sig. I och f. sig
är därom intet att säga. Vara alldeles f.
sig själv lämnad på egen hand l. åt sig
själv; alldeles ensam. d) Se B 2.

7) Sätt, medel o. d. a) Gå f. laber vind,
f. revade segel, f. full maskin, f. fullt, f.
full ånga. Träningen bör dock omväxla,
och mera än två gånger i veckan bör man
ej taga i f. fullt A. W. Krigsman. Den 28
december voro de julpermitterade återkomna,
och klargöringsarbetena bedrevos dter f. full
styrka. Sydd f. hand, f. maskin. Linet
måste ryckas upp f. hand och ~. På vilken
föremålen formas antingen f. fri hand ~
eller med tillhjälp av ~. Beläggning av en
ända kring en knap sker antingen »för gott»,
d. v. s. så att den ligger fast och ~ G. Gartz.
Ligga f. ankar. Rida f. ankaret. Ligga f.
fäfet. Torpen ~ ligga totalt f. vanhävd.

Ligga, sova f. öppet fönster. b) Jaga fågel
f. rapphönshund. Skytte f. bulvan. Jag har
skjutit många råvar f. Klinga.

8) Jämförelse o. d. Ofta växlande med
(så)som. a) Också gäller han i hela staden
f. ett orakel. Ännu kan hon nog gå f. (en)
halvvuxen mindre vanl. Anses, kallas f.
förrädare. Anse det f. avgjort (att ~) även
utan 'för'. Hålla ngn f. opålitlig, f. en
skålm. Taga ngt f. allvar. b) Märk bl. a.
gamla bibelöversättningens Du skall inga
andra gudar hava f. mig nu: »jämte mig».
Finna f. gott att ~. Är en tjugufem års
man, men ser knappt ut f. tjugutre S. Si-
wertz. Han var över åttio år, men såg inte
ut f. mer än sextio Runar Schildt; i de två
sista ex. även: (se ut) att vara l. för att
vara. Av lingen f. exempel plockades ~
N. Keyland; mindre vanl. för 'till exem-
pel' l. 'för att ta l. om jag skall ta ett
exempel'. c) I fhde till; ibl. med bibet.
av 'trots l. oaktat'. Rask f. sin ålder. Väl
varm f. årstiden. F. den tiden, f. sin tid
må det anses rätt framskridet.

9) Ex., som ej otvunnet låtit hänföra sig
till de ovanstående avdelningarna. 'För'
ofta urblekt till bet. a) Ta lektioner f. ngn.
Hon hade läst franska f. Paban, spelat
piano f. van Boom och dansat f. Selinder.
F. honom behöfde vi aldrig kunna något.
b) Får f. allt i världen inte till Amerika!
jfr A III 4 c l. 3. Kors f. katten, f. tusan,
nu har jag försovit mig! F. fan, nu är
det på tok igen! jfr A I 2 a. c) F. all del,
genera er intel! Blev du förargad? — (Nej
dd,) f. ingen del inte alls. F. övrigt. F.
visso. F. min del anser jag ~. d) Gärna
smtl. Va ä du f. en (gynnare)? Vad f.
något, äter du inte! Vad f. (slags) åkdon
kan det vara? e) Drängen var en stackare,
som var mindre f. sig H. Dixelius-Brettner;
som det inte var mycket med, som var
mycket enfaldig, inte fullt klok.

B) Adv. Mest i förbindelse med verb
(se i allm. lösbara l. särskrivna ssgr). Oftast
fattat som förkortat uttr. 1) Är regeln f.?
förskjuten. Gardinen var blott till hälften f.
fördragen. Vill du stå f. ett ögonblick!
Ä hästarna f. än? förspända. 2) Märk särsk.
Vara f. en sak. Tre f. och tre emot. I detta
fall även substantiviskt. Pastorn stod tyst
en stund och tycktes väga f. och emot. 3)
Alltför. Se för⁴.

C) Konj. samt konjunktionella uttr. I.
Konj. Mest i smtl. Särsk. på senare tid
avsiktligt införd i skr. (ibl. enligt sträng
regel blott i samtalen). 1) De vill ja inte,
f. de vore att ge tappat från början. Fönsterna
kan gärna stå, f. här finns inga myggor
Strindberg. Och han väntade utanför Smith's
dörr, medan Smith badade — f. jag såg
honom. Det var karlar och pampar bara, /
det var karlar, f. så, det var vi O. Thun-

man. *F.* när han tänkte efter, så visste han, att ~ S. Lagerlöf. **2)** Märk särsk. uttr. som: *Nog f. han flera gånger förut kastat en blick ditin genom fönstren, men ~ E. Didring.* **II.** Konjunktionella uttr. (ofta närmast hänförande sig till för⁶ A). **1)** För att. **a)** Med inf. *Han gick f. att slippa höra något mer.* Märk 'inskränkande' uttr. som: *F. att vara så klen är hon ovanligt arbetsam.* Ej hithörande: *Där husbonden var känd f. att klä sina drängar.* **b)** Med sats. Finalt l. kausalt. *Jag gick, f. att jag skulle slippa höra honom.* Märk uttr. som: *Inte f. att jag värderar en karl ett jota, fattas bara de, nej pyttisan Alb. Fabian.* *Nog f. att det kunde vara berättigat ~.* *Jag vill bli eldare, f. att jag har lust till det l. f. att det har jag nu en gång lust till.* Ej hithörande (märk utelämnandet av kommat): *Jag ansvarar f. att det blir ordentligt gjort.* **2)** För det. Kausalt. *F. det man svärta andra, är man ej själv vit.* *Snarrevans rot vissnar, f. det den icke användes.* **3)** För det att. Kausalt. *Man hugger ej av huvudet, f. det att det är skorvigt.* *Make till sommar har Lillan aldrig sett... helt enkelt f. det att förra sommaren var hon inte född V. v. Heidenstam.* **4)** För så vitt o. för så vida. *F. så vitt du vill behålla vår aktning, måste du ~.* *F. så vida inte möjligen första ordet kunde vara felskrivet?*

D) Som förståelse l. i ssgr (o. smnställningar). **I.** Smnställningar se ovan A II 4 (för ~ sedan o. d.), A III 3 b (i stället för), A III 4 b (för ~ skull), A III 5 b o. 6 c (i och för), A III 9 d (vad för en o. d.), C II (för det att, för det, för att, för så vida, för så vitt).

II. Ssgr (l. 'prefixavledningar' A. Norens term). Betoning utsattes i det följ. blott då 'för-' är obetonat. Särsk. verb nybildas fortfarande i stor utsträckning; fullständighet i upptagandet är icke avsedd. Ngn gång föreligger anknytning till för⁴ (alltför). Ibl. växlar 'för-' med 'före-' t. e. *för(e)gångsman, för(e)styre, för(e)teckning, för(e)tänksamhet* jfr ovan allmänna anm. 6. De uppföras dock icke för sig utan i följd med de andra (o. därjämte — med hänvisning — på 'före-'). Ibl. åter växlar 'för-' med 'förr-', se nedan 1 d.

1) 'För-' betonat. Vokalen lång utom i mom. d, där den även kan vara kort. **a)** 'Dubbel smnsatta' ord som *föranleda, förbemälda, förberörda, förbigå* (säll. *förbigå*), *förfullständiga* (ibl. *förfull-*), *förfördela, förölyckad*. Hit ansluta sig även sådana som *förarbetar, förgångsman, förorsaka, försiggå, försigkommen, förödmjuka*. **b)** Ssgr med 'förut', som självt oftare betonas 'förut', ha ävleendes i regel 'för-' betonat. T. e. *Förutse, förutfattad*. **c)** I övriga ord med långt 'för-' har detta alltid (mer l. mindre utpräglat) bet. 'före, framför' utom i för-

bön, förkämpe (o. om man så vill *förspika* o. *förstoppa*) samt några till. De allra flesta utgöras av subst. t. e. *försmak, förhus*. Några äro lösbara verb såsom *förbinda, förbygga*. Ibl. träffar man adj. som *förkristen*; säll. olösbara verb som *försko*. **d)** 'För-' långt l. kort. T. e. *Förmak, förstu(ga), förklä(de)* o. de även med rr-skrivna *För(r)fjöl, för(r)går*.

2) 'För-' endast stundom (vid motsättning l. d.) betonat. Huvudmassan utgöres här av (lösbara) verb o. deras avledningar. De viktigaste bet. torde vara: **a)** Transitivbildande. T. e. *förtiga l.* till adj. *förhårliga*. Även refl., t. e. *förälska sig*. **b)** Bort. T. e. *förjaga*. **c)** Hinder. T. e. *förbjuda*. **d)** Bearbetning. T. e. *förarbete*. **e)** Försenade (l. beläggning) med. T. e. *försilvra*. **f)** Hjälp l. d. T. e. *försvara*. **g)** Smnfogning. T. e. *föreña*. **h)** Förgrening (distributivt). T. e. *fördela*. **i)** Övermått. Jfr för⁴. T. e. *försträcka sig*. **j)** Förstöring l. annan starkare förändring (ibl. inkoativt), förlust, skada. T. e. *förfalla, förgöra, förtrampa, förstämning, förkläda, förhårdningar*. **k)** 'Till slut', alldeles, upp- o. d. T. e. *Förbruka*. **l)** Förstärkning (ibl. föga märkbar) av det enkla ordets bet. T. e. *fördölja, förhindra, förminska*.

Syn. A) I. **1)** före, framför, inför, ibl. utanför; (ibl. nära) (in)vid; **2)** (ibl.:) till, åt; **II.** **1)** vid, på; **2)** ~ framåt, ~ bortåt, under; **3)** före, innan; **III.** **1)** efter, med; ibl. per; **2)** b) före, framför; **3)** i ersättning l. betalning l. vederläggning för, som vederlag för, (e)mot (vederlag l. en ersättning av), efter, å, per, i utbyte mot, i stället för; **c)** om det (så) gällde, även om det gällt l. skulle kostat; oaktat, trots, efter, om man tänker på; **4)** på grund av, med anledning av, till följd av, för ~ skull; **5)** för att få, i och för, i avsikt att, med ändamål att; **6)** a) till förmån l. försvar för, för ~ räkning, åt, till; ibl. ur; ibl. från; **b)** mot; **7)** med, vid, (för)medelst, på; **8)** (så)som; ibl. jämte, bredvid; (för) att vara; i förhållande till, om man tar hänsyn till, jämfört med; **9)** (ibl. rätt nära) hos; (ibl. nära) vad ~ angår, med avseende på; **B)** **1)** förskjuten, i vägen, förspänd osv.; **C)** **I.** ty; (nära:) då (ju), emedan, därför att; **II.** **1)—3)** (för att osv.) i avsikt att, med beräkning att, på det att l. ock därför att, alldenstund, enär osv.; **4)** om (det är så att), såvida, såvitt, för den händelse att, om så är att.

— **Förafton.** Mindre vanl. *Julen börjar med f-en till juldagen, julaftonen* M. P:son Nilsson.

— **a'kt**, -et; -full; -fullhet. **I.** Enkelt. *Ut-satt för allmänt f. Föremål för f. Hysa (det största, det djupaste, ett gränslöst) f. för ~. Väcka f. mer än medlidande. Se*

(ned) på med *f.* Med *hån* eller kallt *f.* Stolt *f.* Ohöjlt *f.* Full av *f.* för ~. Låt alldeles oberörd *f.*ets stormbyar rasa. Med en glimt, en skymt av *f.* (i blicken). Med en åtbörd av *f.* Dölja sitt *f.* bakom ett nedlåtande leende. Betrakta med förnämt, med spottskt *f.* Märk *F.* för *faran*. Världs-, människo-, själv-, dödsförakt. **II.** Ssg. Med en *f.*-full min, blick. Hon skrattade *f.*-fullt. Tala *f.*-fullt om ~. *F.*-fulla antydningar. *F.*-fullt tillbakavisa en anklagelse, en beskyllning. *F.*-fullheten i hans hållning blev allt odrägligare. **Syn. I.** missaktning, vanvördnad, ringaktning, sidvördnad, (ibl. nära:) överlägsenhet, högmöd, nedlåtenhet, ovilja, hån; **II.** ringaktande, hånfull, spottsk. — **Föra'ktja**; -ansvärd (skr.); -are (mest skr.). **I.** Förakta. Bet. växlar mln: känna avsky för, missakta, ringakta, trotsa. **1)** Av hela sin själ förakta det låga. *F.*a världen. *F.*a pomp och ståt. Spanjoren föraktar överflöd. Små sår och fattiga vänner skall man ej *f.*a. *F.*a goda råd. *F.*a och se ned på mobben. *F.*as för sin obetydlighet. *F.*a sina fiender, ngns hot. *F.*a *faran*. Där levde de, *f.*ade och utstötta, i tio år. Tärnan, som med heta kinder i en *f.*ads gråt får svälja V. v. Heidenstam. **2)** Märk bl. a. Ett gott glas vin är icke att *f.*a. *F.*a att urskulda sig, då man är misskänd. **II.** Avledningar. Mest skr. **1)** *F.*-ansvärd. Mest nekat. En icke *f.*-ansvärd faktor att räkna med. En ingalunda *f.*-ansvärd språklig och estetisk skolning O. Ottelin. **2)** *F.*-are. En *f.*-are av världen och mänskligheten. Skeptiker och *f.*-are. Och knyt sedan i helig eld handen mot *f.*arnal P. J. Rösio. Världs-, kostf-are. **Syn.** anse dålig l. usel l. avskyvärd, känna l. visa förakt l. avsky för, se ned på, missakta, vanvörda; ringakta, hysa ringaktning för, akta l. skatta ringa, icke uppskatta l. sätta värde på, se över axeln, rycka på axlarna åt, försmå, avvisa, visa ifrån sig, anse under sin värdighet; trotsa, bjuda trots, sätta sig över, icke akta (på), icke bry sig o'm, ibl. försumma, (hån)skratta åt. — **Föra'kt[e]lig**, -t, -are; [-en]; -het. *E.*-formen är åld., skönl. l. bibl. o. sälls. **1)** En både beklagansvärd och *f.* människa. En *f.* gärning. Det var verkligen *f.*t gjort. **2)** Tala *f.*t om ~. Ingalunda *f.*a framsteg. Med en *f.* ryckning på axlarna. Ett möte av tjänarinnor i Stockholm 1917 ansåg du och hon som '*f.*a pronominer' Ann-Mari Nordman. **3)** Ex. på *e.*-form. Hur jämmerlig, | föraktelig | är matken mänskan utan dig Ps. 5. **Syn. I)** värd förakt osv., usel, dålig, vanhedrande, skamlig, simpel, avskyvärd, låg, förkastlig; erbarmlig, ömklig, ynklig, eländig, miserabel, lumpen, obetydlig, ringa, futtig, oansenlig, värdelös; **2)** se föraktfull, ibl. förklenande, (ibl. nära) högfärdig l. stolt.

-a'ldel. Särskrivs vanl. Jfr del C II 3. Direktören hade hon också träffat *f.*, men honom tyckte hon inte om E. B. Nordström. *F.*, låt inte mej hindra! -allmänliga (l. -a'll-); -ade, -as. Skr. Därav oförmögen att, om jag så får säga, *f.*-a begreppen J. H. Kellgren. Kan icke på detta sätt *f.*-as. En sak för sig är, att personbeteckningarna ~ genomgående *f.*at nominativformen (-e) B. Hesselman. **Syn.** utsträcka giltigheten av, göra l. framställa som allmängiltig, generalisera, utvidga omfånget av, ge allmän(nare) giltighet l. användning l. tillämpning, utbreda, 'genomföra'. -a'ndliga; -ade, -as. Mest skr. *I* *f.*-ad gestalt. Kärlekskänslans *f.*ande. Genom ~ sitt *f.*-ade skönhetsdrag Ruben Berg. **Syn.** ge (en mer) andlig l. osinnlig form åt, göra (mer) andlig l. himmelsk l. översinnlig; (ibl.) förfina, luttra, rena; (*f.*-ad ibl.) förklarad. -aning. Ofta skönl. Ordets utbredning sen. Mest ifråga om olycka o. d. En *f.* om framtida olyckor Y. Hirn. Och fick en *f.* om att ~ G. Uddgren. Denna *f.* skulle inte bedraga den stackars mannen. Onda *f.*ar. Säll med 'neutral' bet. Nebra, Karl III:s organist, som synes hava haft en *f.* om Wagners harmonier. **Syn.** (olycklig) aning, förkänsla, dunkel känsla av l. föreställning om ngt kommande. -a'nrja; -ade, -as; -ing (med plur.; även konkr.). -ingspåle osv. **I.** Sjövä. o. d. **1)** Huvudbet. Trans. o. intr. *F.*a (fartyget) ute på reddan. [Bör båten] *f.*-as såväl i för som akter, så att den ej svajar. En längre ut *f.*-ad stor segelbåt. Att sitta *f.*-ad vid en vase, där glistimmet står tjockt som gröt Alb. Engström. *F.*-ad endast med en sten. Slita *f.*-ingen, *f.*-ingarna. **2)** Om minor m. m. *F.*-ade minor. Självf-ande minor J. G. Lindmark. *F.*-ad klockboj. *F.*-at sjömärke. **II.** Byggn. Olika murdelar ankras och samman, såsom fasadbeklädnadssten, som *f.*-as sinsemellan samt vid bakomvarande murar genom insatta järnkramlor (*f.*-ingar, ankarjärn). **Syn. I.** lägga (sig) för ankar, gå till ankar(s), fälla l. kasta ankar, låta ankaret gå l. gå ankaret, ankra; fästa medelst ankare l. med (en) förankring; **II.** fästa med (mur)ankare.

-anleda; [-ning; mest ämb.; med plur.]. Ofta skr. Inga utpräglade bet.-skiftningar. **1)** Trans. Som i allmänhet *f.*-er skadeståndsskyldighet. Försäljningen lär ha föranletts av ~. *I* frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut ~ omedelbarligen *f.*-as Riksdagsorden. *F.*-er från min sida ingen åtgärd. Det *f.*-de honom endast att fråga en annan i stället. Förslaget att statsreglera smörhandeln *f.*-er Svenska Dagbladet till följande principuttalande: ~. *F.*-d av sin medlidamhet (att ~). **2)** Intr. l. abs. **a)** Men anmälningen kunde icke till någon åtgärd *f.*-a. När omständigheterna

därtill *f.a.* **b)** Blott skr. Svenska forn-skriftsällskapet stiftades 1 dec. 1843 på *f-ande* av prof. G. Stephens och G. O. Hyltén-Cavallius, vilka ~. Att det torde varit genom mitt *f-ande*, som ~ Ivan Bratt. **c)** Skr. Sälls. för 'anledning' l. d. På *f-ning* av ~. **Syn.** ge anledning l. upphov till, medföra, (för)orsaka, framkalla, åstadkomma, föranlåta, förmå, bringa, beveka; (ibl. nära:) föranstalta, vara orsak till, motivera. **-anlåt[a]**, -anlåt, -as. Vanligast i perf. part. i uttr. som: Se, känna, finna, anse sig *f-en* att ~. Även utan 'att'. Jag fann mig *f-en* göra ett ljudeligt uttalande A. T. Gellerstedt. I övriga former väl endast skr. Därav föranlåts han att ~. **Syn.** vara (ngn en tvingande) anledning till, bringa (ngn att l. i det läge att han bör l. måste), jfr föranleda. **-anmälan.** För att bereda departementet tillfälle att leda utbildningen av de personer, som önska inträde i utrikesdepartementets tjänst, har [enligt förslaget] införts s. k. föranmälan 1919. **-anstalt.** Skr., sälls. F-erna för att på lagstadgat sätt trygga människostäktets bestånd ~. **Syn.** (förberedande) anstalt, föranstaltning. **-anstalt[a]**; -an; [-are]; [-ning; med plur.]. Ofta skr. 1) Man hade redan *f-at* (om) ett hemligt sammanträde, där ~. De razzior ~, som ständigt *f-ades* i de stora städerna ~. Därom har jag redan *f-at*. Rätten eller domaren *f-e* ock, att ~. 2) [Översatt] av O. v. Dalin eller på hans *f-an* av J. Roeding. På egen (eget) *f-an*(de). Vårdens *f-are* Hj. Lindroth. Tagit *f-ningar* för sin egen väntade död Fr. Böök. **Syn.** vidta(ga) l. l. träffa anstalt(er) för, jfr anstalta (I. 69). **-arbet[a]**; [-are; -erska]; -ning (ibl. med plur.). Ofta skr. F-a rådmnen (till ~). [Amasonstenen] *f-as* till ringstenar, dosor och inlagda arbeten. Kopparrikare guldlegeringar äro svårare att *f-a*. Finslipning och finkhyvlning av *f-ade* eller oarbetade [metall]tytor ~. Fullt kompetenta *f-erskor* erhålla genast arbete ~ A.-B. Nordiska Kompaniet. Om virkes *f-ning* i ramsdagar ~. Lerans *f-ning*. **Syn.** bearbeta, göra (råämne) tjänligt l. användbart till, utarbета till; (med konstruktionsändring:) förfärdiga l. tillverka l. fabricera av; (ibl. nära) förbruka. **-arbete.** Abstr. o. konkr. *F-t* l. *f-na* ä alltid det värsta. Göra *f-(t)*, *f-n(a)* till l. för ngt. När vi nu fått alla *f-n* undangjorda. Nödvändiga *f-n*. På grund av bristen på *f-n* (inom ämnet). Han kunde därvid tillgodogöra sig (mångdriga, utmärkta) *f-n* av ~. **Syn.** förberedande l. inledande arbete, förberedelse, på förhand undangjort arbete, (ibl.) utkast l. skiss l. (för)studie(r). **-arg[a]**, -ibl.; -ade, -as; [-are]. Trans., refl. o. dep. 1) Huvudbet. **a)** Och sökte alla tillfällen att reta och *f-a* sina lärare. Han *f-ar* ingen är så oförarglig, beskedlig. Det kan *f-a* en

(in) i själen att se, hur ~. Jag kan inte säga, hur detta *f-ar* mig. Det *f-ar* mig onekligen, att du slapp så lindrigt undan. Lite *f-ade* det mig nog. Ldt inte sådana småsaker *f-a* dig! Svaret *f-ade* honom, men ~. **b)** *F-a* dig inte över sådana småsaker! Där skulle du ha riktigt tillfälle att *f-a* dig. Mindre ofta med 'på' l. 'åt'. *F-ade* sig på kandidatens formella ton Ejnar Smith. Inte (längre) ha något att *f-a* sig över, på, åt. **c)** *F-as* över ngt. **d)** Jag blev mest *f-ad* över att, därför att han inte trodde dig. Bli *f-ad* på ngn (för ngt). Han ä *f-ad* för att vi inte bad honom med. Verkligt, allvarligt, en smula *f-ad*. Var inte *f-ad* på mig längre! 2) Äld. bibl. bet. Vilken som *f-ar* en av dessa små Gamla bibelövr.; nu: förför. **Syn.** 1) väcka ngns vrede l. harm l. förtret l. förargelse, förtreta, (upp)reta (nu), göra förtret l. förargelse, göra (ngn) ond l. vred osv., försätta ur humör, sätta l. få (ngn) på dåligt humör; (ibl.:) harma, förtörna, stöta, sára, förbittra, uppröra; (ibl. nära:) irritera, trakassera, chikanera; (*f-ad*:) arg, ond, vred(gad), (upp)retad, förbittrad, indignerad, stucken, pikerad, ibl. ursinnig l. sårad osv.; 2) väcka anstöt hos, giva anstöt, väcka förargelse, bli en stötesten l. en förargelseskippa för, sára anständigheten l. den religiösa känslan hos, förleda till ont, förföra.

— **Förargelse**, -n, -r; -klippa (bildl.); -källa (skr.); -väckande. **I.** Enkelt. Bet. numer ej alltid skarpt skilda. 1) Huvudbet. Bereda ngn *f.*, små *f-r*. Häftig man fattas aldrig *f*. Han har alltid kommit mycken *f*. Åstad. Ha, få mycken *f*. av ~, för ngn(s) skull, för ngt. Få *f*. för att man ej varit ordentlig. Visa, söka dölja sin *f*. Svälja *f-n* (över ~). Av *f*. över ~. I (första) *f-n*. Måste med skam och *f*. draga därifrån. Till min stora *f*. blev han benädd. Till hans tysta *f*. Närmare 2 stå åtminstone ibl.: Han är alla, alltid till *f*. Väcka allmän *f*. Ett *f-n*s tecken genom ~ hänsynslösheten emot konventioner och bud var han och är allttjämt. 2) Äld., bibl. Jfr förarga². I nya bibelövers. ersatt av 'förförelse'. Om din högra hand är dig till *f.*, så hugg den av ~. Ty *f*. måste ju komma nu: förförelser måste komma. **II.** Ssgr. 1) Förr till I 2, numer ofta med anslutning till I 1. Kristus, den kostliga hörnstenen, är, utan all egen skuld, för mången bliven en stötesten och *f-klippa* nu: en klippa till fall. *F-klippan* har blivit till en hörnsten, kunde de fromma med skäl ha utropat [då Karl Johan vände sig mot Napoleon] Fr. Böök. Friare: En *f-klippa* på postkontoren: springpojken som gör 'massinlämning'. Olof Gabriel, som var *f-klippan*, varpå den [hans tänkta idyll] strandat ~ P. Hallström. 2) Mindre vanl. Dessa [skolbordens] gång-

järnsryggar, vilka äro en f-källa för varje lärare ~. **3)** Dömd att plikta för f-väckande beteende (på allmän plats). Fana med f-väckande inskrift. **Syn. I. 1)** (känsla av) harm, vrede, förtret, indignation, (häftigt) missnöje, förtrytelse, ovilja, dåligt humör, ilska, förbittring, upprusning; obehag, ledsamhet(er), 'bråk', trassel, krångel, besvär; (ibl. nära:) bannor, förebråelser; **2)** anstöt, anledning till synd, förförelse; ngt som man kan stöta sig på l. ta anstöt av, ibl. skandal; **II. 1)** (f-klippa:) stötesten, ngn l. ngt att förarga sig över l. som vållar hinder l. obehag; **3)** (f-väckande:) anstötlig, (ibl. nära:) som stör den allmänna ordningen, ordningsstörande, sårande, opassande, skandalös, som väcker skandal.

— **Förarglig**, -t, -are; -het (med, mer konkr., plur.). **1)** Det var verkligen f-t (, att du skulle glömma dig). Det var f-t för mig. En f. sak (var, att ~). Det f-aste (i saken) var, att ~. Så f-t! Ett f-t dilemma. En hel rad (smd) f-heter hade totalt tagit bort hans goda humör, och ~. **2)** Du ska då alltid vara f. (mot mig). Sätta på sig en f. min. Ett f-t leende. Han säger som vanligt (smd) f-heter till höger och vänster ~. Det gjorde han av ren f-het. **Syn. 1)** led-sam, 'tråkig', förtretlig, harmlig, 'otrevlig', obehaglig, fatal; (ibl.:) genant, brydsam, kinkig, besvärlig, krånglig; (f-het:) ledsamhet, förtretlighet, ibl. vedermöda; **2)** retsam, som ej lämnar en i fred, kitslig, besvärande, plägsam, trakasserande, (ibl.:) elak, satirisk, sarkastisk; (f-het:) kitslighet, förföljelselusta, elakhet, ibl. 'nålstygn'.

— **-arm**. Sälls. för 'underarm'. Ngn gång även bildl. **-a'rm|a**, -ade, -as. Skr. Vanligast i perf. part. *F-a och förfula [vårt språk]* C. E. Ljungberg. *F-ade svenska soldater* V. v. Heidenstam. **Syn.** utarma. **-avsked|a**. Skr., gärna ämb. o. d., mindre vanl. *F-as tjänstehjon [vid dödsfall]*, give arvingarna orlovssedel. *F-a trupper*. **Syn.** avskeda, entlediga; (ibl. nära) avsätta. **-axel** t. e. på vagnar, lokomotiv osv.

— **-båk|a**; -ning. Skr., gärna fackl. *En tunna mjöl att f-a(s) till bröd. Upphandling av proviantartiklar, f-ning av mjukt bröd. Mottaga mjöl till f-ning.* **-band**; -sartikel m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Ifråga om sår o. d. *Sterila (bakteriefria) f. av gastyg och bomull. Anlägga f. Man lägger f., kastar tvilina, syr tält ~. Lägga f. på ett sår. Avtaga f-et. Åtta st. första förband. Häst-, nödförband.* **2)** Byggn. *Vid all murning gäller den regeln ~, att en sten alltid skall vila på minst två underliggande stenar eller, med andra ord, att stenarna skola läggas i f. Så att stenarna 'göra f.'* **3)** Skogs-, trädg. o. d. [*Tobakspanlorna*] utplanteras i tvenne rader på varje drill i f. Lind-Liljewall. Triangelförband då plan-

torna bilda hörnen i liksidiga trianglar. **4)** Krigs. o. d. *Uppträda i högre f. Huruvida pluton ~ uppträder ensam eller inom kompani- [osv.] förband* L. Tingsten. *Truppförband, som skall ~ stridsutvecklas ~.* **5)** Ibl. för andra ssgr som t. e. *Släktförband* släkt-sammanslutning, klan l. d. **II.** Ssgr. **1)** Vanligast ifråga om sår o. d. *Statsbeslag å förbandsartiklar* 1918. *F-sbomull. Trekantig f-sduk som armbindel. F-sgas. F-slåda. Extra lärare ~ i hälso- o. f-slåra [vid navigations-skola]. Förbands- och desinfektionslära. 2 st. f-spaket. De vid f-splatserna anlagda f-en. Huvud-, hjälpf-splatser. F-srummet med plats för 8 sårade. F-sax. F-sskåp. F-svadd. F-sväska med utrustning. Den modärna kirurgien har högst betydligt minskat mängden av dessa f-sämnen.* **Syn.** (konstmässig) förbindning.

— **-ba'nn|a**; [-are]. **I.** Ofta bibl. o. högt. **1)** *F-ad vare marken för din skull. Välsignen dem som f-a eder! Gån bort ifrån mig, I f-ade Bibeln. Kain, den av Gud f-ade.* **2)** *Varför är den fattige mannen bedrövad, och varför f-ar han sin hustrus fruktsamhet? Han f-ar sin tillvaro, den stund han föddes. F-a sitt (olyckliga) öde. Ett f-at land.* **3)** Märk. *Var omsorg från din själ f-a Stagnelius. För den, som ur Eden f-ats, / är Eden ett Eden ända Fröding.* **II.** I svordomsuttr. Ofta vulg. Jfr förbaska mig. **1)** *Begynte Petrus f-a sig och svärja: ~. Men han svor och f-ade sig (på) att han intet vetat.* **2)** *Nej, f-e mig, nu får det vara slut! Det finns, f-a mig l. f-e mig, inte ett sant ord i va han säger. F-a l. f-e mig, om jag det vet. F-e mig, att det finns den minsta hut i rikt folks ungar!* Ludv. Nordström. **3)** *Ä du rent f-ad? Äst du f-ad?* Alb. Engström. *Han blev blött f-ad och drämde till på fläcken. Är dom inte lika innerligt fly f-at galna som karlarna?* W. Hülphers. *De va en f-ad lögn! Den f-ade drummeln! Det tror jag f-at väl. F-at bra!* Märk. *De ä din f-ade skyldighet din 'enkla'.* **Syn. I.** nedkalla Guds straffdom över, bestämma till fördömelse, fördöma; (ned-)störta till helvetet, döma till den eviga elden; belägga med förbannelse l. interdikt, bannlysa; ibl. förvisa; (ibl. nära) häda; (f-ad ibl.) förkastad; **II. 1)** svärja, under (eder o.) förbannelser bedyra o. d.; **2)** fördöma mig, Gud förläta mig, sannerligen (svagare), (starkare:) ta mig fan l. d.; **3)** fördömd, förbaskad, satans, helvetes, fanders, (djävlig, (djäklig, (djävla o. d.; (svagare:) sakramenskad, eländig, nedrig, gemen, ohygglig, avskyvärd, förhatlig, otäck, rackar(n)s o. d.; (ibl.:) (spritt) galen l. tokig. — **Förbän-nelse**, -n, -r; -formel; -rop; [-värd]. **I.** Ofta bibl. l. högt. **1)** *Nedkalla Guds f. över landet. Kristus friköpte oss från lagens f., när han blev en f. för vår*

skull Bibeln. *Från en och samma mun utgå välsignelse och f. Bibeln. F. över dig och din ått!* Bli till f. för ~. Gamla *f-formler. Avlyfta f:n från ngns skuldror. Befria ngn från f-n. Vara, befinna sig under f-n. Med faderns f. ännu vilande över sig. Det säges, att det vilar en f. över alla, som bo i Ballyrona. Det är f-n, att ~. Släktförbannelse. 2) Personligt. (Bli) en f. för sin släkt, för mänskligheten. II. Utösa f-r över ngn. Under en flod av f-r och skällsord. Jag flötade under många tysta f-r en krans av de rackarns törnekvistarna, som ~ Hj. Bergman. Skrik och tjut blandade sig med hesa f-röp O. Elgström. **Syn. I. 1)** (nedkallande av Guds) fördömmelse, (ibl.:) bannlysning, anatema; (ibl. nära:) olycksöde, fördärv; **2)** syndastraff, plågoris; **II.** svordom, (kötted), och önskan, onda önskingar, ibl. hädelse(r). — **Förba'nningen**, interj. Vard.; numer mindre vanl. för förbanne mig'.*

-ba'rm|a sig; -ande (-t); -are (bibl.). **I.** Vanl. former. **1)** Herre, f-a dig över oss! F-a dig över mig, syndare! Vår Herre f-ade sig, han levde ej sin strafftid ut. F-a sig över de fattiga och (de) elända, För vår Guds f-ande kärleks skull Bibeln. Ordet f-a sig ersätter i Nya bibelöversättningen det utmönstrade 'varkunna sig'. **2)** Märk särsk. det ngt vard. Gud f-e sig, så illa du skriver! Ett liv och ett skrik, så Gud sig f-e. Hon ser ut, så Gud sig f-e. **II.** Verbalsubst. **1)** Ha(v) f-ande med oss (för Kristi skull)! Flyt till hans f-ande bibl. Vädja till ngns f-ande. Av f-ande, giv oss bröd! Sticka ned ngn utan (nåd och) f-ande. **2)** Om Gud l. Kristus. Ibl. med stor bokstav. Den allgode Herren och F-aren. Kristus, f-aren. Allfaren. **Syn.** visa medlidande l. medömkan (med) l. barmhärtighet (mot), bevisa barmhärtighet, ha miskund med, visa miskund l. förskoning l. nåd, miskunda sig, varkunna sig, bete sin nåd, ömma (för), ömka (sig), (ibl.:) tycka synd (om), hysa o. visa deltagande (för), hjälpa. **-ba'sk|a l. -ba'sk|e mig o. -ba'sk|ad.** Vard., i svordomsuttr. Jfr förbanna. **1)** Det är, f-e mig, lögn alltsammans! Den här gubben är, f-e mig, omöjlig. F-e mej, jag tror det finns en kamp i hela dalen, som ~. **2)** En f-at kinkig sak. Din f-ade kanalje! Hans f-ade skyldighet. Jag är amerikan, och det är jag f-at stolt över. Är herrn flyf-ad? Ngn gång träffas även 'förmildringsformer' som 'förbankad' o. 'förbanskad'. **Syn.** se förbanna(d). **-ba'ss|a**, -ade, -as; -ning. Sälls., ngt vulg. Jfr (bond)basse. [Dessa reformer visa] en tendens till »förbassning», d. v. s. till demokratisk råhet gentemot sann och allvarlig bildning G. Lindborg. **-behandl|a**; -ing. Ofta skr. Före plomberingen bör dd även den s. k.

tandnerven f-as. Genom förvällning f-ad svamp C. Th. Mörner. Både ylle och siden färgas utan f-ing.

-behåll, -et, =. **I.** Enkelt. Göra f. vid ngt. F. vid bildande av aktiebolag. Ett f. i kontraktet, som gett anledning till tvist. Ja, under l. med vissa f. ibl. = inom vissa gränser. Under vanligt f. Med (det) f., att ~. Med f. för möjliga misstag. Blott under l. med f. (av) att du ingenting säger! Frälschemann, som av ägaren avyttrats mot f. av ränta. Inom sig göra tysta f. Hemligt f. Och utan f. angående vidareförsäljning. Utan ringaste f. Märk sällskapsleken Gömma ringen med f. **II.** Ssgr, som äro få, ha i regel formen förbehålls; dock förbehåll- i 'förbehållsam'. **Syn. I.** inskränkning, (hemligt l. tyst) villkor, undantagsvillkor, restriktion, reservation, begränsning, (ibl.:) undantag, klausul, privilegium, band, hinder, tvång. — **Förbehållsam**, -t, -mare; -het. Han var alltid inbunden och f. F. mot l. med alla. Ett uttryck av hans eget stolta och f-ma lynne, av vad som plägar betecknas med det utslitna uttrycket »förnämhet» Har. Hjärne. Gåttikt f. om kriget var även han. Han sökte försiktigt föra samtalet in på Uppsalatiden, men här blev hon f-mare Siwertz. Han önskar f-t hålla sin personlighet skild från sina verk Y. Hirn. Ytra sig med en viss, utan (all) f-het om ~. Och dessutom kände han sig sdrad av den f-het Marianne visat honom den sista tiden. **Syn.** som håller inne med vad han tänker, förtegen, tillbakadragen, försiktig (i sina yttranden), (tyst o.) sluten, inbunden, 'tillknäppt', reserverad, (ibl. nära:) hemlighetsfull, avvisande, tyst. — **Förbehållslös** (biton på lös); [-het]. Skr. F. forskning. F. och öppen hjärtig lyrisk bikt. En f. anslutning [till Nationernas förbund] 1920. Om man undantar de f-a fanatikerna. Ett f-t erkännande. Att regeringen f-t må retirera från utrikesministerns Tammerforsposition **Syn.** utan (alla l. varje l. ringaste) förbehåll, utan villkor l. inskränkning, fri, (ibl.:) öppen hjärtig, obunden, otvungen, ohämmad.

— **Förbehåll|a. 1)** Förbehålla. Mest skr. Att det är i ransoneringssyfte man f-er apoteken uteslutanderätt att ~. Och i de flesta av de under Gustav Adolfs regering utfärdade köpebreven förbehölls kronan ~ rätt att ~. Märk. Dock hade de f-it åt sig och sina efterlevande (rätten) att ~ oftare 'f-it sig'. **2)** Förbehålla sig. Han har f-it sig en viss summa om dret av avkastningen. Jag f-er mig blott, att du kommer ensam. Du f-er dig väl att få se barnen en gång om dret. Jag f-er mig att få göra erforderliga ändringar. **3)** Förbehållen. Sedan var titeln [fröken] länge f-en adliga mör. En försmak av de njutningar, som voro de saliga f-na. Prövotid [av anbudet] var f-en,

och upplystes därefter, att ~. Men dylika konstruktioner äro ingalunda f-na skalderna äro de ingalunda ensamma om, är icke ngt uteslutande karakteristiskt för dem, deras uteslutande privilegium. *Honom f-et* att ~ ibl. obetaget. **Syn.** reservera, undanta(ga); betinga sig (som villkor), (på förhand) försäkra sig om, påyrka, yrka på, fordra, kräva (som sin rättighet, sitt privilegium), ibl. fordra att få vara ensam om; (f-en ibl. :) enbart tillkommande l. given, med förbigående av andra förlänad l. beskärd, reserverad.

-bemäl|de l. -bemäl|te o. -bemält. Ämb. o. d. Sdsom f-t är. *F-de J. R. Larsson har ~.* **Syn.** förenämnd, ovan omtald l. nämnd l. sagd l. berörd, förberörd. **-bēn|a sig l. -bēn|as;** -ing (med konkr. plur.); -ingsprocess. 1) Egentl. Ännu icke f-ade ställen på huvudskålen. *F-ingen* av skelettet är fullständigare än hos stjärtamfibiernas. *F-ingar i ~.* 2) Bildl. Aldrig vidare rörlig till sin själsläggning, blev han redan vid 30 år fullkomligt f-ad. *I f-ad* självgodhet. *En f-ad* yrkespolitik. *F-at* konservativ. **Syn.** omvandlas l. förvandlas (från brosk) till ben; stelna, förtorkas; (f-ad ibl. :) förtorkad, förstockad, stock-, hårdnackad, ingrodd, (för)stel(nad), som ej längre kan ändra sig, orörlig.

-bered|a; [-are; -ning]. 1) Förbereda. a) *F-a* uppförandet av ett skådespel. *Ny svensk namnlag f-es* 1918. *F-a* (marken) för odling. *F-er* du alltid dina lektioner? även 'f-er du dig till'. b) *F.* honom lite försiktigt, så att underrättelsen ej kommer för häftigt! 2) *F-a* sig. a) Omsorgsfullt f-a sig (till sin lektion). Före kursen söka f-a sig i de olika ämnena. b) Du får f-a dig på att du får ett styvt arbete. *F-a* sig på det värsta. Jag f-er mig på att få mothugg. 3) *F-ande.* a) Frågans f-ande behandling avslutades i går i utskottet. *Vid f-ande* åtgärder. *Ett f-ande* förslag. *Ett ~ anfall*, som företogs efter f-ande trumeld. *En f-ande* kurs, skola, examen. b) Märk. Gå i första f-ande dvs. klassen. 4) Förberedd. a) Allt var redan förberett till hans mottagande. *I huru hög grad* romantiken var hos oss f-d. Ty nu var jordmånen f-d bildl. Däligt, illa f-d t. e. på l. till en föreläsning. b) Han var längesedan f-d på vad som komma skulle. Hålla sig (väl) f-d. Det är jag (fullt) f-d på. Man måste vara f-d på att åtskilliga stänkfall kunna förekomma under de närmaste dagarna. 5) *F-are* o. f-ning. Skr. a) *Extemporalieböckerna ~* synas göra sig bättre som speciella examensf-are D. Elfstrand. b) Vid f-ningen av mötets ärenden J. B. Simonson. **Syn.** träffa anstalt(er) för, (på förhand) bereda l. göra i ordning (allting till) l. iordningställa, (till)rusta (n), göra (alla) tillrustningar (till), rusta i ordning,

lägga till rätta, göra förberedande l. inledande arbeten för, preparera, vidta preliminära åtgärder för; (ibl. nära :) skissera, göra en skiss för l. ett utkast, tillreda, igångsätta n, inleda; bereda (ngn på); (f-a sig:) förut l. på förhand övertänka l. utarbeta, öva sig (i), inöva, instudera, läsa på l. över, sätta sig i'n (i), (ha satt sig in i o. därför) vänta sig, icke förvänas l. bli förvånad över.

— **Förberedelse,** -n, -r; -arbete m. fl. se II. I. Enkelt. *Efter långa f-r.* *Efter omsorgsfull f.* *Ena hyttan pådrages i e. m., och f-r för valsverkens igångsättande börja likaledes i dag.* *F-rna* för lufttrafiken i full gång jorden runt 1919. *En månads f(r)* bör väl räcka? Göra (alla) f-r till en resa. *Akta dig!* detta är blott att anse som en f., är endast f-r till ytterligare utpressningar. *Utan f.* uppsäga ngn från hans plats. *Tala utan f.* fritt, utan papper l. koncept, oförberedd, extempore. II. Ssgr. Mest skr. *F-arbetet* [för det ekumeniska mötet]. *F-arbetet*, den s. k. fysiska förtränningen. *F-rum* för den lärare, som skall hålla lektionen. [Men underhandlingarna] strandade redan på f-stadiet ~. *Från forntekniska rikets f-tider* (före 2000) är ~ Ax. Boëthius. *Under f-tiden* (för nattvardsgången). *Ha tillräcklig f-tid.* Jag måste nämligen f-vis omtala, vad ~. *Frdgan ~* har visserligen dryftats endast f-vis, men ~. **Syn. I.** förberedande arbete(n), beredelse, anstalt(er), föranstaltande, tillrustning, tillredning, preparering; (ibl. :) inövande, instuderande, överläsning.

-berg. Geogr. o. d. Lägre berg vid yttergränsen av ett fjäll- l. alpmassiv men sammanhängande med detta, (ibl. nära) utlöpare. **-berörd.** Ämb. o. d. *F-a* person har förut icke varit straffad för stöld. Genom fyndet av Utters f-a anteckningar Hans Toll. **-bī** se d. o. **-bīd|a,** -ade [l. skönl. ibl. -bidde], -as; -an. Mest bibl. l. skönl., ofta högt. 1) Nya himlar och en ny jord f-a vi efter hans ord ~. *F-a* Gud, min själ, i hopp och tålmod! Psalm 601. *Tålligt f-a tiden.* Sorglöst f-a den stund, då ~. 2) *Under l. i f-an* av l. på l. (på) att ~. *Under stilla f-an.* *I trons f-an* jag väntar visst ~ Psalm 673. *I f-an* på bättre tider. *Efter tålgt f-an.* *En spänd f-an* höll alla ~ vakna G. Ullman. *Kuslig f-an*, hur det skulle gå med ~. **Syn.** vänta (med hopp o. förtröstan l. med tålmod), se bida I. 496. **-bīd|a;** -ning¹. Sälls., skr. Vanskapa, förrycka, missbilda, deformera, ge en vanskaplig form l. en olämplig l. galen uppfostran, tillkrångla n, ibl. överkultivera. **-bildning²,** -en. Sälls., skr. *Den f., som är oundgänglig, innan man ~.* **Syn.** föregående (ut-)bildning, förstudier. **-bīllig|a,** -ade, -as. Mest skr. *Till att än ytterligare f-a* varan

K. Hildebrand. [*Har*] *f-at sin valrörelse med stöd av ~. Verkar än ytterligare f-ande på ~* P. J. Rösiö. *F-ad varutillförsel. Bidrag till f-ande av livsmedel.* **Syn.** göra billigare, komma (priserna) att sjunka, sänka priserna (på). **-binda** ¹ *m; -ning* (med plur.). Jfr förbi¹nda². Fri form vanligare. *B-a för ögonen på ngn. B-a för, så att inget vatten kan utsippra. Dit kan jag hitta med förbundna ögon.* **Syn.** sätta en bindel för, ibl. ombinda *m*.

-bi¹nda²; [-are; t. e. kirurgbiträde]. **I.** Konkr. **1)** 'Egentligast'. **a)** Genom lödning *f-a med varandra tvenne metallplåtar. Två tåg eller olika delar av samma tåg f-as ofta med s. k. bändsel Hj. Öhrvall. Man nedslår smärre pölar ~ och f-er sedan dessa med stödpälarna medelst ~.* **b)** Ogenomträngbara ståltrådshäckar förbundo blockhusen. Ett sund, som f-er Svarta havet och l. med Medelhavet. Vilkas taggar ~ äro förbundna med en giftapparat ~. **c)** Byggn. o. snick. *F-a timret i en byggning. F-a med bultar, med skruvar. F-a stenarna i en mur lägga dem i förband; jfr d. o. 2)* Mer fristående bet. *Låt mig f-a såret! F-a de sårade, en sårad. Vänta på att bli förbunden.* **II.** Abstr. **1)** Friare bruk av **I. 1.** **a)** Färdevägarna, som förbundo folken i växande utsträckning, ha redan ~ A. Örne. *En järnväg och en landsväg, som över Rörös f-a det nordanfjällska Norge med det sunnanfjällska.* **b)** Förbundna bönder i schack: bönder av samma färg stående så att de skydda varandra. Även med anslutning till d. nedan. **c)** Några tankar, som närmare eller fjärrare förbundits med det påklagade missförhållandet. Härmed f-er sig gärna ~. Skall man överhuvud kunna f-a någon mening härmed, måste ~. Vilka föreställningar f-er du med detta ord? Som av gammalt förbundits med ~. *F-a lärdom med smak. Nedrackandet på »aktivisterna» och utslutningarna ur socialdemokratiska partiet förbands ogenerat med den mest ohöjda ententeaktivistiska propaganda 1917. Icke direkt förbundna med några utgifter (för tillfället). Oskiljaktigt förbunden med ~. Oskiljaktigt förbundna (begrepp). Det kan väl knappast vara förbundet med (ngn) fara (att ~)?* **d)** Refl. För ett visst ändamål *f-a sig med ngn. F-a sig med kommunisterna för att ~. Märk De förbundna (makterna).* **2)** Två mer fristående bet. **a)** Ett löfte, som förband honom (till) att iakttaga l. till ständigt tystnad. *Vartill f-er du dig, f-as vi i l. genom dopet? Vartill f-er dig en sådan ed?* Ofta refl. *Med ed, edligen f-a sig att ~. Jag vill icke (formligen) f-a mig till det l. (till) att göra det. Sverige förband sig genom l. i detta fördrag att ~. Märk särsk. f-a kraft försäkringar. Åga (lagligt) f-ande kraft. Med f-ande verkan.* **b)** Perf. part. med bet.

'tacksam' o. d. Mest i 'artiga' uttr. *Jag är dig mycket, synnerligen förbunden för din vänlighet att ~. Göra sig ngn förbunden. Er förbundne K. W.*

Syn. I. 1) förena, foga l. fästa l. binda l. passa l. para l. knyta l. löda l. laska l. kitta l. koppla osv. (i)hop *m* l. (till)samman(s) *m*, låta gripa l. fastbinda *m*, laska, in- l. hoptappa *m*, para (med), kombinera; åstadkomma l. utgöra en förbindelse (länk), förmedla förbindelsen; lägga i förband; **2)** anlägga l. anbringa förband, lägga förband på; **II. 1)** förena, ansluta (till), associera, fästa, förknippa; (f-a sig ibl.) göra gemensam sak, sluta förbund, göra ett (med), sammansluta sig, slå sig ihop, förena sina ansträngningar, ena sig (om), med förenade krafter arbeta på, associera sig, ingå i kompaniskap (med); **2)** **a)** binda, förplikt(ig)a, ålägga; (f-a sig:) utfästa sig, avge en förbindelse, åta(ga) sig, svara för, ikläda sig l. gå i borgen (för), ikläda sig ansvar, (av)ge löfte, gå i god (för), ta på sig, (ibl.) gå i'n på l. överenskomma; (f-ande ibl.) ofrånkomlig, orygglig, förpliktande, bindande, obligatorisk; **b)** som har att tacka för l. står i tacksamhetsskuld till, tacksam, (mycken) tack skyldig.

— **Förbi¹ndelse**, -n, -r; -arbete *m*. fl. se **II. I.** Enkelt. **1)** 'Egentl.' bet. o. betydelse som ansluta sig nära därtill. **a)** Rummet står i f. med en lönngång, står genom en lönntrappa i f. med ~. **b)** Förmedla f-n mellan två orter, två härvärdningar, olika länder, två vattendrag. Underlätta f-n (l. f-rna) mellan huvudstaden och landsorten. Utan f. sinsemellan. Men när sergeanten öppnade nyckeln [till telegraf], ljödo metallstavarna endast svagt, nästan tonlöst — f-n var bruten! Alla f-r avbrutna! Direkt f. med London (uppnådd). Astrea uppehåller för närvarande f-n mellan Stockholm och de södra kuststäderna. Arbeta för snabbare f-r mellan ~. Trådlös f. mellan England och Amerika. Järnvägs-, ångbåts-, båt-, färje-, telegraf-, telefon-, post-, trafikf-r. **c)** Stå i (livlig, i) brevlig f. med ngn. Du bör genast sätta dig i f. med rektor. Träda i (vänskaplig) f. med ~. Genom gifte komma i f. med ~. Söka f. med ~. Familjerna ha länge haft nära f., ha gamla f-r med varandra. Kommersiella f-r. Vår firma har utmärkta f-r i England. Ha (de bästa) f-r även på högsta ort. Personliga f-r. Inflytelsrika f-r mer konkr. Lysande f-r. Icke utan f. med vederbörande. Utnyttja sina f-r. Brottsliga f-r. Överbevisad (om) att ha haft f. med fienden. Handels-, affärs-, bytes-, brev-, vänskaps-, giftermåls-, släkt- (skaps-), äktenskaps-, kärleksf-r. Ha utmärkta nyhetsf-r om tidning. **d)** I f. härmed ber jag få påpeka ~ i samband, apropå. Saken står i (nära) f. med en allmänt känd

omständighet. Besöket har satts i f. med vissa ryska planer på ~. Strejken torde icke ha ngn f. med ~. e) Tankarnas och ordens inbördes f. Tanke-, ordförbindelse det senare även mer konkr. I dylika f-r får ordet en helt annan betydelse. 2) Utpräglade särbet. a) Ofta även konkr. Uppfylla, infria sina f-r (mot ngn). Avge en högtidlig f. att ~. Mot skriftlig f. (att ~). Ikläda sig en f. Om gäldenären ej fullgör sin f. Undandraga sig (uppfyllandet av) sina f-r. Honorera sina f-r. En helig f. En gemensam f. att ~. Solidarisk f. x Enkel f. Återsända f-n (överkursad). Ansvars-, avgifts-, borgens-, löftes-, skuld-, huvudförbindelse. b) I stor f. står jag till herrar tjänstemän vid ~ för deras alltid benägna tillmötesgående. Bland alla de vänner, som uppoffrade biträtt mig vid korrekturläsningen stannar jag i särskilt stor f. till ~. Även Stanna i f. hos ngn.

II. Ssgr. 1) F-arbeten i fält krigs.; bestå i anläggandet av nya f-leder l. förbättrande av gamla. 2) F-bana som förbinder t. e. två andra banor, två olika stationer i en stad osv. 3) Över en gata leder ett f-galleri till Villa Colonna ~. 4) Krigs. Vid fältbefästningar. Täckta rum i f-gravarna. 5) Krigs. m. m. Från skyttegravan gå f-gångar — smala och krokiga för att undvika beskjutning — bakåt mot förbandsrummet och logementen. Det tvådvånga palatskapellet med sin f-gång B. Thordeman. 6) Krigs. Såväl i djupet som sidled bör avdelas erforderligt antal ~ f-karlar. 7) F-led t. e. mln två vattendrag, två orter (trafikled), två häravdelningar l. mln fälthären o. hemmet (etappled), mln tankar (ibl. tankebanor). En viktig f-led. 8) F-linje egentl. o. bildl. 9) En (långe sökt) f-länk mellan människan och djuren. 10) Krigs. Lärare ~ i f-lära och tillämpad mekanik vid högre fortifikationskursen. 11) [De romerska landsvägarna] dessa storartade f-medel V. Rydberg. 12) Krigs. Sedan armékvarteret utsänt en särskild f-officer åt detta hållet H. Hjalmarson. 13) F-spår järnv. = anslutningsspår mln två bangårdar. 14) Krigs. En utbildningskurs i f-tjänst.

Syn. I. 1) samband, sammanhang, gemenskap, sammanbindning, sammanfogning, anslutning; (ibl.:) samfärdsl, kommunikation(er), förbindelselinjer, förening(sband), (nära) förhållande, (att) 'ha att göra med', (inbördes) beröring, relation, allians, association; (ibl. nära:) kombination, holag; 2) a) förpliktelse, löfte, (åtagen) skyldighet, åtagande, utfästelse, engagemang, (ibl. nära) åliggande l. plikt; skuldförbindelse, skuldsedel, revers; b) tacksamhetsskuld, obligation.

— **Förbinderi** | **avdelning**; -plats; -soldat; -ställe; -vagn; -yrke(t). Krigs. **Bindtyg**

skall finnas i varje f-vagn. F-vagn ~ medföljer varje infanteribataljon. Vem som helst, som var något kunnig i f-yrket. — **Förbindlig**, -t, -are; -het (med plur.). Lika f. mot alla. Han har ett fint och f-t sätt. Med sitt f-aste leende. Jag får f-ast tacka för ~. Med en världsdams hela f-het. Säg ngn f-heter. Syn. (ytterst) förekommande l. artig, tjänstvillig, tjänstaktig, tillmötesgående, vänlig, urban, affabel; (ibl. nära:) angenäm, intagande, behaglig, belevad, fin, förfinad, ytterst hövlig, nedlåtande. — **Förbindning**²; -sbult (tekn.); -skonst (k. att anlägga förband); -sled; -slänk; -smedel; -sord; -srör. Abstr. o. konkr. T. e.: 1) Oftare 'förband'. Ta av f-en. Alltför hårda f-ar. Ömsa f-arna. 2) Tekn. Vinkelrät, sned f. Flänsförbindning. F-ar kallas bl. a. knän vid stävar och däcksbalkar eller bultar (f-sbultar) genom köl och bottenstockar. 3) Vissa ~ karaktäristiska f-ar av en hel del bokstäver återkomma även här. Syn. 1) förband, bandage; anbringande av förband; 2) (ibl.:) sammanfogning(ssätt), hopfogning, (ibl. nära:) lask, fog, skarv.

-**bi'strja**, -ade, -as; -ing (ngn gång med plur.). Mindre vanl. utom i perf. part. o. som verbalsubst. 1) Såsom Herren f-ade deras tungomål, så att de ej vidare förstodo den ena den andra. Den babyloniska f-ingen. En riktig Babelsfing. En språklig f-ing, språkf-ing som på en marknad i Novgorod. 2) Märk part. perf. som ett (mkt) svagt svordomsuttr. Ibl. anslutet till 'bister'. En f-ad oordning. Någon av de f-ade pojkslynglar, som ~ K. B. Wiklund. Det är nu om dagarna så f-at kallt, att ~ O. Elgström. Men jag har skrivit en fast otrolig och f-ad mängd av julvärs Fröding. Syn. 1) förvirra, förvilla, bringa oreda l. villervalla i, åstadkomma villervalla l. förvirring, blanda om vartannat, hopblanda, bringa i oordning; 2) (fad ibl.:) 'vild', förbaskad, sabla, 'otrolig', 'ohjälplig', 'ursinnig', 'vansinnig' osv.

-**bittra**, -ade, -as; [-are]. 1) Utan verbalsubst. på -ing. a) F-a livet för ngn genom eviga snäsor. F-a ngs ålderdom, sista dagar. Hans liv f-ades på ålderdomen genom de vanliga krämporna. Vill du f-a hans glädje? F-aren av hans liv. Tärar av harm f-ade det bröd, han tärde på nåd hos ~. b) Och f-ade hans lynne. 2) Med verbalsubst. på -ing (jfr d. o.). Vanligast i perf. part. a) Men han f-ades i sitt sinne och sade ~. F-as över livet, motgångarna mindre vanl. Även greve Rättkiär i Villhierna säger du, då han f-as på sin tillbedda Ann-Mari Nordman. b) Bli (högst, ytterst) f-ad på ngn för ngt, över ngn l. ngt. Han såg f-ad ut, när han gick. De f-ade sjömännen ämnade just ~. En f-ad stämning. Märk uttr. som I f-ade närstrider. Syn. 1) göra bitter l. bittrare, göra sur(t), 'förgifta', (ibl.:) öde-

lägga, göra om intet, blanda malört i; **2)** **a)** försätta i raseri, (häftigt) uppretta; **b)** (f-ad:) uppbragt, ond, vred, harmsen, förargad, förtretad, förtörnad, 'arg', rasande, ursinnig, (upp)retad osv. — **Förbittring**, -en. Väcka f. (hos osv.). Under tiden växte f-en (över den usla styrelsen) ute i bygden. F-en (över dådet) var allmän. Harm och f. rädde i Ruhrområdet. Oro och djup f. Låt f-en fara. F-en steg alltmer, under det hon talade. I, med stigande f. I f. över ~. Hans f. kände inga gränser. Ytterlig, gränslös f. Hon talade i högsta f. Som, då den år 1817 utkom, väckte en storm av dygdig f. ute i landet M. Lamm. **Syn.** harm, upphetsning, vrede, förtrytelse, ursinne, raseri.

-bjud|a, -en [l. äld. ngn gång ännu förbuden]; [-are]. Inga egentliga bet.-skiftningar. **1)** Polisen förbjöd emellertid mötet. F-a bruket av ~. Evad vi göra något, som Gud f-iit, eller ~. Det är en sak, som ingen kan f-a mig (att göra). Jag låter ingen f-a mig att ~. F-a all utförel av ~. Så pass volig för barn som filmen ställvis är, vore det ju synd att barnf-a den 1920. **2)** Jfr 6 nedan. Svensk undersåte vare f-et att ~. Att bättra sig är ingen f-et. Det är strängeligen f-et att inom fabriken gå med tänd cigarr. Äktenskap är ovillkorligen f-et mellan dem, av vilka den ene härstammar från den andre, samt mellan syskon. Ämne, vars befordran med post är f-et. Rökning f-en! Tilltråde f-et. F-et vid vite l. vid risk av ~. Jag är f-en av läkare att ~. Du är ju strängt f-en (av din far) att ~. **3)** Dyrheten f-er dess användande i dagligt bruk. Saken f-er sig själv. Det f-er sig självt. **4)** Gud f-e, att jag ndgonsin skulle göra dig så mycket ont! Om vi, det Gud f-e, skulle finna oss nödsakade att ~. **5)** En svartsjuk äkta man, som f-iit mig sitt hus. F-a ngn sin port jfr portförbjuda. **6)** Märk en del uttr. med perf. part. Jfr 2 ovan. Smaka av den f-na frukten. Det är f-en frukt för mig. Viner och all spirituosa äro där f-na varor. Skjuta älg på (l. i l. under) f-en tid då den gm lag är skyddad mot jakt (o. salu), då den är fridlyst (o. tillåten tid). Älgen är f-en under större delen av året x tillåten l. får jagas. F-en väg! Gd f-na vägar ären bildl. F-en ingång! F-en övergång. Äktenskap i f-na led. Barn, som avlas i fästning, lönskaläge, hordom eller förbudna leder Gamla ärvdabalken. **Syn.** bjuda l. befalla l. bestämma l. påbjuda l. (strängeligen) tillsäga att (ngt) icke (får ske l. göras); (ibl. mer l. mindre nära:) förmena, (för)vägra, avvärja, omöjliggöra, förhindra, utesluta, avvisa u; (f-en ibl.) otillåten, icke tillåten; (ibl. nära:) beslagtagen, förbruten, förverkad.

-blad. Bot. (Helt små) höglblad som sitta på blomskäft. **-bländ|a**; [-an]; [-are]; -ning (med plur.). Mest abstr. Du f-ar

det tydligen med det, som ingenjörn berättade igår. Hur kan du f-a två så olika saker? Det kan inte gärna f-as (med vart annat). En sådan f-ning är knappast att befara. Utan möjlighet till f-ning. Utan f-an med ~ Karlfeldt. **Syn.** sammanblanda u, hopblanda u, förväxla, ta det ena för det andra, missta för. **-bläk|a**. Skönl., sälls. Många blad faller, innan höstkyllan f-t dess färg. F-t av ålder. **Syn.** bleka. **-bläkn|a**. Mest skönl. Ngn enda gång även trans. Egentl. o. bildl. **1)** 'Äkta färg', en sådan, som ej vid kortare tids utsättande för direkt solljus, luft eller fuktighet f-ar. Säg ett ord — och jag gullkronan ger dig / att f-a kring ditt gyllne hått C. Snoilsky. Minnen, som ännu icke alldeles f-at. F-a i jämförelse med ~. F-ande, f-ade minnen. **2)** Intryck, som tretio år ännu icke hunnit helt f-a. **Syn.** **1)** blekna, (för)visna, blekas (ur), ljusna, mattas, försvagas; **2)** bleka, försvaga.

-bli o. **-bli|va**. Jfr bli. **I.** Utan predikatsfyllnad. **1)** Bibl. o. d. Endräkt och lycka f-ve i Edert äktenskap och hägne Edert hem formulär vid borgerlig vigsel. Guds ord f-ver (evinneverligen). F-ven i mig, så f-ver jag i eder. F-va i Gud, i tron, i kärleken. **2)** Slottet med tillhörande område skulle f-va i Fredriks ägo ~. F. i besittning av ~. Allt måste f. som förut, som det är. Hur länge skall det få f. så? Det får f. därvid. F. vid sin föresats. **3)** På aftonen kom han till Sveg och förblev där över natten skr. **4)** Kan du inte f. hemma en enda kväll? F-va i Sverige. **5)** Av f-vande värde. Hur starkt, hur f-vande starkt det första intrycket var av ~ Ruben Berg. Och den bör redan därigenom kunna påräkna f-vande intresse för oss svenskar E. Noreen. **II.** Med predikatsfyllnad. **a)** Det får du fundera ut själv, annars f-r du en dummerjöns i alla dina dar. Jag f-ver (Din tillgivne osv.) en underskrift i brev som börjar rätt föräldrad. F-(va) sina ideal trogen l. trogen sina ideal, (ngn) trogen. Som han ~ förblev obrottsligen tillgiven. Det finns intet land, där männen f. så evigt unga som i Amerika 'Erwin Rosen' (ö.). Här har allt f-vit sig likt. Det f-r för alltid outrett. Det har jag hittills varit, och det vill jag f-va. Hur ären gingo, förblev han alltid densamme. **b)** Märk. Boken var och förblev borta. Hon förblev sittande och följde lågorna med ~. **Syn.** fortfara (att vara), (oförändrat) fortvara, bestå, fortfarande vara l. (för)hålla sig, fortsätta att, ibl. räcka, bliva, stå fa'st, framhärda, fasthålla m (vid), vidbli(va), (ibl. nära) envisas (att l. med), ibl. 'ligga' (orörd o. d.); (ibl.) sitta i, hålla sig, vara hållbar; (kvar)stanna (u), (kvar)dröja (u); (f-ande ibl.) bestående, varaktig, allt fortfarande, allt ständigt.

-bli'nd|a, -ade, -as; -else (ibl. med plur.). 1) Mer egentl. Dock sälls i rent egentl. bet. av 'göra blind'. Utan verbalsubst. på -else. *F-ad* av den *gnistrande*, *vita snön*. *Stirra sig* (nära) *f-ad* på den *nedgående* solen. *Det var ursinnig storm, bitande köld och f-ande snöfall* W. Lindhé. 2) Bildl. Med verbalsubst. på -else. a) *Mutor f-a* de seende. *Framgången f-ade* honom. *F-ad* av *framgången*, av sin egen kärlek. *F-ad* av *lidelsen*, av *högmod*. *Ikke låta f-a sig* av *smicker*. *Hennes skönhet formligen f-ade* honom. *En f-ad* tro på att den *huldrika utvecklingen* ständigt löper *framåt* utan *motorstopp* och *regresser* A. Österling. b) *Fri från lustarnas f-else*. *En tillfällig f-else*. I sin (obegripliga, otroliga) *f-else* insåg han *ikke*, att detta var *detsamma* som att *störta sig rätt i faran*. **Syn. 1)** blända, göra blind; (säll.) blinda; beröva l. beta(ga) synen l. synförmågan; 2) betaga förnuftets bruk, (be-)dåra, förblända, förhåxa, förtrolla, slå med blindhet; (f-else ibl.) dårskap l. sinnesförvillelse. **-bliva** se förbli. **-blo'm|ma**, -ning. Skönl. *Min ande giv / det nya liv, / som aldrig skall f-ma, / fast äng och fält stå tomma* C. D. af Wirsén. *Magnolian är f-mad* redan V. Ekelund. **Syn.** förblomma, utblomma n, (för)vissna, bortvissna n. **-blom-mēr|a**, -ade, [-as], -ad; -ing; -ingskonst. Sälls. utom i perf. part. Skr. På ett *f-at* sätt uttrycka sina tankar. *I f-ade ord(alag)*. Som på hennes *f-ade* språk ville säga *detsamma* som att hon avskydde honom. De hava ej heller undergått några *f-ade* omskrivningar, utan återgivas så troget ~, som möjligt varit. Den *nd-got* *f-ade* benämningen: Näringsställe A. T. Gellerstedt. Denna osanna *f-ingskonst*. **Syn.** på ett förtäckt l. alltför vackert sätt l. med omsvop framställa, (mildrande l. skonsamt l. vackert) omskriva, 'inlinda', 'försköna', (f-ad ibl.) 'beslöjad'. **-blo'mstr|a**; -ing¹. Skönl. *Dömd att f-a, osedd av alla*. *Hastigt f-ar kärlekens vår* Stagnelius. **Syn.** se förblomma. **-blomstring²**, -en. Bot. I synnerhet under långa och milda höstar förekommer *f. hos ~ t. ex. styvmorsviol, smörblomma, smultron, maskros m. fl.* G. Lagerheim.

-blu'ff|a, -ade, -as; [-are]; -else (ibl. med plur.); [-ning]. 1) Jag blev verkligen (helt) *f-ad* vid åsynen av ~. Han blev alldeles *f-ad* och tappade skeden (l. och i sin *f-else* tappade han skeden). Han *f-ade* mig verkligen genom l. med sin säkerhet. Jag *f-ades*, blev *f-ad* av l. över den säkerhet, varmed ~. *Ikke låta sig f-a(s)*. Utan att låta *f-a* sig. *Ikke f-as* av vad det vara mände. En vändning som *f-ar*. 2) Ta en *f-ande* vändning. En del snärjfrågor ~ parerades ~ av S. med *f-ande* säkerhet. *F-ande* goda kunskaper. 3) Hämta sig från sin *f-else*. I (den första) *f-elsen* gjorde hon *ndgot*, som hon aldrig

föret tänkt sig ~. Stå där som en bild av den största, den djupaste, den uppriktigaste *f-else*. Sedan (den) värsta, den första *f-elsen* lagt sig. **Syn. 1)** göra häpen l. bestört l. försagd l. stum (av häpnad) l. 'ställd' l. förbryllad l. flat l. perplex, förbrylla, bringa ur fattningen, komma att tappa koncepterna l. förlora kontonansen, slå med stumhet, förvåna, överraska, bringa l. (försätta i förlägenhet; 2) verkligen förvånande, överraskande, (nästan) otrolig; 3) häpnad, (största) förvåning, häpenhet. **-blj|a**, -ade, -as; -(n)ing. Tekn. Uppgift d. sätt att *f-a* järnbänd. *F-ad* järnplåt. Isolerrör, *f-ade* och förzinkade. Ny metod för förtäning, förblying, galvanisering och lödning 1908. **-bläst**. Mest skönl. Tunna och *f-a* träd O. Levertin. Några stackars *f-a* björkar uppe på sluttingen. Nakna, ödsliga, *f-a* stränder S. Lagerlöf. **Syn.** (ut)pinad av blåsten. **-blä'n-d|a**; [-ning]. Ofta skönl.; gärna bildl. *Sketnet f-ade* mig för ett ögonblick ~. *F-ad* av den plötsliga glansen, sänkte hon åter ögat och ~. Med *f-ande* glans Stagnelius. Den konungsliga prakten *f-ade* henne ej mer. **Syn.** (se) blända o. förblinda; alldeles intaga, utöva (sin) trollmakt. **-blöd|a**; -ning (ibl. med plur.). Lämnas att *f-a* på valplatsen. Låt honom *ikke* ligga och *f-a*! Han hade säkert förblött, om ej ~. Och våra ungdomlingar *f-de* på Frankrikes jord. Säråd, förblödd. För att förekomma, hindra *f-ning*. I följd av *f-ning*. **Syn.** dö av blodförlust. **-bo'dm|a** (-bå-); -ade, -as. Fackl. Bodmeri är en penningförsträckning mot pant i fartyg, frakt eller last, varvid långivaren blott äger att hålla sig till de förpantade, 'förbodmade' föremålen, sedan resan fullbordats. **-bom|ma** n; -ning. Fri form vanligast. Vi *b-made* för så gott vi kunde med stolar, soffor, madrasser och kuddar. B-ma för fönsterna, portarna. Som *ikke* lätt kan *f-mas*. **Syn.** lägga l. sätta bom(mar) för, stänga med(elst) bom(mar), (till)spärra (med bom l. d.). **-bo'nd-ska**, -ade, -as; -ning. Flera av dikterna ha före utgivningen i bok fått sin form betydligt *f-ad* Ruben Berg. Den fina lilla stadsflickan hade på två månader fyllt ut och *f-ats*, så man kunde ta henne för ett riktigt bondbarn. Herrgårdarna dö ut, och hela socknar *f-as*. För att motverka *f-ning*. **Syn.** göra (alltför) bondsk l. lantlig l. bondaktig. **-borg**. Krigs. o. d. En främre slutan befästning utanför ingången till den egentliga. Stettins gamla f. (Oderburg) Gust. Björlin. **-bo'rg|a** (-ärj-); -ade, -as. Mest skönl. l. bibl. Vanligast i perf. part. Man vet *ikke* vad som kan *f-a* sig bakom detta mångtydiga leende. Intet är *f-at*, som *ikke* skall bli uppenbart Bibeln. Som funnes här skatter ~ *f-ade* i djupet. Söka utröna *f-ade* ting. *F-ad* för vanliga dödliga. Kärlek är en *f-ad* eld. Kärleken vet *f-ade* vägar. Med

en fin, f-ad skymt av harm på läppen Runeberg. Vad takt vill säga, kommer alltid att bli honom f-at. **Syn.** dölja; (f-ad:) hemlig, lönlig, (för)dold, undandold, undangömd, icke uppenbarad. **-bo'rgerliga** (-bårj-); -ade, -as. Mest skr. o. vanligast i pass. Med all önskvärd tydlighet ser man i dem [Cederborgs verk] det f-ande, som utmärker den europeiska kulturen efter franska revolutionen O. Levertin. Socialismens utvecklingslinje: Ledarne »förborgerligas», massan blir revolutionär 1912. Om bolsjevikerna vilja stanna kvar vid makten, så måste de anfalla från sina egna idéer och f-as. **Syn.** (f-as:) bli borgerlig(are), övergå till borgarklassen l. till de borgerliga, växa in i det borgerliga samhället.

-bra'ekja, -ade, -as; -ning. 'Starkt' ord. Om konsten f-as. Di f-ar namnena här på gatorna smtl. Den gamle liberalen har f-ats bde till det inre och det yttre. **Syn.** göra (mer) brackaktig l. källborgerlig. **-brëdja**. Skönl. Månen f-er sitt dallrande ljus över vattnet. **Syn.** utbreda (n), sprida, 'kasta'. **-br'inna**; [-ing]. Mest ngt fackl. l. ock (särskilt i bildl. bet.) skönl. 1) Fordrar hög temperatur för att f-a. F-a med (en) knall. F-a utan låga. [Antracit] är svår att tända, f-er trögt, men smälter ej eller ~. Gasen f-er med blå, rökfri låga. En förbrunnen veke. För att göra f-ingen fullständigare. 2) All världen skall f-a i med all sin glans och prakt Psalm 588. När lyckans sol förbrunnit. Vars inspiration flammor upp lik en halmeld och f-er H. Bjursten. Ett förkolnat hjärta, en trött och förbrunnen själ i en av lidelser undergrävd kropp Z. Topeilius. **Syn.** brinna ned n l. upp n l. ut n, förbrännas, ibl. förtäras; (för)brunnen ibl.: utbränd, förkolnad, slocknad. **-bro'skas** (oftast -å); [-ning]. Övergå till brosk.

-brük, -et; -sartikel; -sförening (konsumtionsförening). Skr. Mindre vanl. Nya föremål, avsedda till f. eller användning under resan eller ~. För framställning av f-sartiklar Sv. Arrhenius. **Syn.** förbrukning. — **Förbruka**; -are; [-erska]; -lig, -t (lagt., se II 2 b); -ning med ssgr se II 2 c. **I.** Enkelt. 1) Egentl. F-a mycket färg (till ngt). Det mesta (av brödsåden) f-as dock inom landet. F-a mer ånga än nödvändigt. I grövre former f-as det [tallhartset] i bryggerier såsom bryggeri- och buteljbeck B. Jönsson. Den (redan) f-ade ångan avgår genom ~. Helt och hållet f-at material. F-ade blyplomber. Även med 'saksubj.' (t. e. fabriksmaskin, stad osv.). Mindre kraftf-ande maskiner. 2) Bildl. F-at kapital. Han f-ade mera kraft på en månad än förr på ett halvt år. Jag har f-at min tid och fantasi på allt detta plöttret Fröding. Redan f-ade bilder och vändningar. **II.** Ssgr o. avledningar. 1) Ssgr ansluta sig även till

'förbruk' (jfr d. o.) l. ock ersättas de av ssgr till 'förbrukning' (se 2 strax nedan). 2) Avledningar. **a)** F-are av gas och elektrisk ström. Hos varje f-are i huset installeras gasmätare. Amerikanska f-are av torvfiberull ha ~. Lådfabrik ~, större f-are av laddämnen. Mindre kraftf-are. Gasf-are osv. **b)** Med f-liga ting förstås sådana, som icke kunna brukas utan att f-as, d. v. s. antingen förtäras (t. ex. kläder, födoämnen, vedbrand etc.) eller ock utbytas mot andra (t. ex. penningar) E. G. Flensburg; x oförbruklig. **c)** Reglering av handeln med eller f-ningen av vissa varor. Vid f-ning av elektricitet skall iakttagas den största sparsamhet Postboken. Till omedelbar f-ning. F-ningen av kaffe minskades sdhunda från ~ till ~. En drölig f-ning av ~ l. En dröf-ning av ~. Ökad, minskad f-ning. Gas-, elektricitets-; samf-ning. Ssgr: F-ningsartiklar för posttjänsten tillhandahållas eller bekostas av postverket. Förslitna f-ningsartiklar. Te är där en stor f-ningsartikel. Skattebeläggning av f-ningsföremål, bekvämlighets- och njutningsmedel Nord. Fam.² Att materien i fråga är f-ningsmateriel (se Krigsmaterielreglementet). F-ningspersedlar. F-ningsskatt l. konsumtionsskatt, skatt vars erläggande är beroende av den skattskyldiges förbrukning. Direkt och indirekt f-ningsskatt. Odling i stort av vissa f-ningsväxter (t. e. tobak, bomull, socker, kaffe ~) Nord. Fam.² **Syn.** I (småningom) göra slut l. ända l. ända på, få att gå åt, (ut)tömma, konsumera, förtära, tära på, 'uppäta' n, använda, begagna, nöta på, utnöta n, (för)slösa, ge ut n, öda, bortslösa n, ödsla, 'spilla', påkosta n, nedlägga n; ibl. för- l. avarbeta; (f-ning:) åtgång, förbruk, konsumtion, konsumering.

-brunnen se förbrinna. **-bruten** se förbryta (sig). **-brytja**, -ade, -as; [-else]. 1) Göra ngn f-ad. Vad som fullkomligt f-ade mig var, att ~. På lågstadiet är det ej heller lämpligt att f-a lärjungarna genom att uppta varianter. Hennes trygghet f-ade honom och tvång honom tillbaka. Icke låta sig f-a(s). Bli helt f-ad över sin upptäckt. Till det f-ande intryck, som Henrikagestalten gör, bidrager också ~ M. Lamm. F-ande likhet. F-ande lik ngn. 2) Nu sågo de det med en känsla av f-else, nästan obehag P. Hallström. **Syn.** förvirra, (för)sätta i bryderi, skaffa l. sätta myror i huvudet, göra häpen l. förlagen l. brydd l. perplex l. (nästan) virrig, bringa ur l. komma att tappa koncepterna, förbluffa, förvirra huvudet på.

-brytja, l. Fela, försynda sig o. d. **a)** Trans. Nästan endast i supinum o. med pron. i neutr. som objekt. Vanl. bibl. l. skönl. Hon hade ju inset förbrutit. Jag vet mig ingenting ha förbrutit. Fick icke ens veta vad han förbrutit. Vad har jag då förbrutit (mot dig)? **b)** Refl. F-a sig mot sin

nästa, mot ngn's liv eller egendom. *Vari (genom) har jag då förbrutit mig mot dig? F-a sig mot ett visst lagrum, mot goda tonen mindre vanl.* 2) Förverka. Vanligast i perf. part. *Have förbrutit sin andel (däri). Fa liv och egendom. Förbrutet gods. Förbrutna varor. Till staten förbruten och indragen egendom.* **Syn.** 1) begå en förbrytelse l. ett (lag)brott l. en lagstridig handling, handla orätt, göra sig skyldig till överträdelse av l. försyndelse mot, göra (ngt) orätt l. ngt brottsligt l. illa l. ont, (svårt) fela, synda, bryta, förgå sig, förgripa sig, försynda sig, förörätta, ej iakttaga (lagens bud); 2) förverka, förspilla, göra sig förlustigt, få konfiskerad. — **Förbrytare**, (-en, -e; album m. fl. se II. Fem. ibl. 'förbryterska', se d. o. I. Enkelt. *En av våra (djärvaste och) farligaste f-e. Inte ens den grävsta f-e skulle ~. Större och mindre f-e. Manliga, kvinnliga f-e. Lag 4 juni 1913 ang. utlämning av f-e. Förvisningsort för f-e. Johan Thyren, Om internering av kroniska f-e, Lund 1921. Politiska, internationella f-e. Han har ögon som en riktig f-e. En f-e mot både mänsklig och gudomlig ordning. Adla f-e. Stats-, konkurs-, sedlighets-; vane-, återfallsf-e. II. Ssgr. Ex.: Att hennes porträtt för länge sedan var införlivat med polisens f-album. Ett riktigt f-ansikte bovansikte. Kamorran, ett hemligt f-band i södra Italien. En typisk sådan »förbrytarfamilj» David Lund. [Sidney var] från början avsett till f-koloni och ~. Hon är ingen alkoholist och ingen f-kvinna. Lombrosos åsikt om »förbrytar-människan». I f-(e)registret. Interesse för f-själ. En utpräglad f-släkt. En otäck f-typ. **Syn.** (överbevisad) brottsling, lagbrytare, bov, illgärningsman, missdådare, ibl. syndare l. överträdare; (ibl. mer l. mindre nära:) den brottslige, gärningsman(nen), den skyldige, delinkvent(en), den felande. — **Förbrytelse**, -n, -r. Större och mindre f-r. Grövre f-r. Sona sina f-r (mot ~). Dömd för svåra f-r mot strafflagen. Det var hela hennes f. Ja, jag har begått den oerhörda f-n att betvivla din utsago. **Syn.** (lag)brott, brottslig l. olaglig l. lagstridig handling, (lag)överträdelse, missgärning, (o)dåd, missdåd, illgärning, försyndelse, förgripelse, förseelse, ibl. fel l. synd. — **Förbryterska**, -an, -or. Jag är ingen f-a för det, ty ~ G. Hedenvind-Eriksson. Din f-a! **Syn.** missdådarska, kvinnlig förbrytare l. brottsling.*

-**bråk**ad; -at. 'Egentl.' o. bildl. *Honom som försäkrat sig icke vilja sönderbryta en f-ad rö eller blåsa ut en rykande veke Sigurd; anspelning på gamla bibelöv. (den nya har 'ett brutet rör'). Fad i alla leder, i alla lemmar, i hela kroppen efter en obekväm sömn. Från tyskan införda, men läjligt f-ade namn Elias Fries. **Syn.** bruten, sön-*

derbruten, sönderbråkad, 'fördärvad', ibl. förvrängd l. förvriden.

-**bränn**na. Mest skr.; ofta vetenskaplig stil l. skönl. 1) Även den dödes ägodelar skulle å bålet f-nas. F-na(s) till aska. Innan kroppen blivit fullt f-d. De f-da resterna av ett blockhus, av ett dokument, av en kjortel. 2) Under vänjning vid morfin synes kroppens förmåga att f-na morfinet ökas. F-nas ofullständigt. 3) Bildl. Och somt föll på stengrund ~; men när solen hade gått upp, f-des det, och eftersom det icke hade någon rot, torkade det bort Bibeln. Men gräsmattan framför huset var redan f-d, vattningen kom för sent. De f-da trakterna vid ekvatorn. Mitt hjärta är f-t såsom gräs Bibeln. **Syn.** uppbränna n, bränna; (av-)sveda (n), förtorka, komma att förtvina l. vissna (nöd n), (för)härja med eld. — **Förbränn**(e)lig, -t; -het. Mest fackl. Lätt förbränn(e)liga kroppar. [Plinius säger], att svalets förbrännlighet beror därpå, att det ~ Nord. Fam.² Lättf-a ämnen. Ämnen, som önskas svårforbrännliga Ekenberg-Landin. Jfr oförbrännelig. — **Förbränning**, -en, -ar; -sgas m. fl. se II. Med f. avses vanl. kemisk förening under eldfenomen mln syre (ibl. annan gas som klorgas) o. ngt ämne l. material; ibl. syrsättningsprocessen i lungorna; ibl. övergång till syreförening utan eldfenomen (t. e. fosforsn), s. k. 'långsam f.' Även bildl. I. Enkelt. 1) Temperaturen kan vid aluminiums f. uppgå till 3,000 grader. Snabb, hastig, explosionsartad, (o)fullständig f. Öka f-en. Under, efter f-en. Vid f-en (av ~) utvecklas ~. F. med, utan låga. Själv-, likförbränning. 2) Märk särsk. Skador, »förbrännningar», vid röntgenbehandling uppkomma genom överdosering, d. v. s. genom utdelande av en större dos, än den behandlade huden utan skada tål Nord. Fam.² II. Ssgr, ofta fackliga. Ex.: Kanal för f-sgasers bortledande från en flamugn. Efter f-shastigheten delas [fyrverkeri]satserna i långsamt och hastigt brinnande. Värmeutstrålningen från f-shärden K. Sondén. Under f-shögtidligheten ifråga om likbränning. Fyllas ~ mellanrummen mellan roststängerna med aska eller slagg, kan icke nöjaktigt myckenhet f-sluft inkomma. Förbränningslära av Klas Sondén, 1907. F-smotor värmemotor med 'inre f.'; hit räknas numer även 'explosionsmotorer'. Professor vid Tekn. högskolan i läran om f-smotorer. F-splatsen [i dessa kachelugnar] är murad, uppsatsen är av konkava, skålförmiga kakel. Under f-sprocessen. Ofullständig f., då efter f-en brännbara ämnen återfinnas bland f-sprodukterna. F-stemperatur den värmegrad som alstras vid en f-sprocess. Höga f-stemperaturer. Befintliga gravkapell förses med f-sugn ifråga om likbränning. F-sugn för sopor. F-svärmet

för koloxid och välgas S. Arrhenius. **Syn.** jfr förbränna.

-brödra, -ade, -as; [-an]; [-are]; -ing (med plur.); -ingsfest. 1) Refl. Ofta i student-språk. *F-a sig vid ett glas punsch. F-a sig med ngn. Allmän f-ing. F-ingsfest på Upplands nation.* 2) *F-ade folk. Eller som eljest bidragit till folkens f-an. Arbeta för folkens f-ande, f-ing. Kristus, f-aren V. v. Heidenstam.* **Syn. 1)** dricka duskål l. brorskål, bortlägga m l. slänga l. slunga titlar-na, bli (du)bror med, bli (du)bröder; (ibl. nära) fraternisera; 2) göra till bröder, förena i broderlig endrätt o. vänskap. **-bud'**; -ssedel. Skriftligen i förväg till gästgivar-gård l. skjutstation gjord beställning å skjuts. Nu mest om äldre fhdn. *Enär ej endast f. var avsänt, utan även ~. Något f. hade icke skickats. Landsvägspostiljon dligger — efter anmodan — att avlämna f-ssedel å gästgivar-gård eller skjutstation, som posten passerar Postboken.*

-būd'; -sarbete m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Allmänne. **a)** *F., utfärdad av vederbörande myndighet. Utverka myndighets f. mot ngt, mot att ~. F. mot beträdande av järnvägsområde. F. mot eftertryck (av tryck-alster). F. mot att vissa personer få åtfölja bantåg. F. för vissa utlämmingar att vistas i riket. F. att sälja l. skingra fast egen-dom. F. för gäldenär att resa från orten. Tillfälligt, ständigt f. Mitt f. är oryggligt. Strängt f. Är det f. på (att göra) det? De som ha att övervaka, att f-et följes, iakttages. Icke bry sig om ett f., f-et. Jag visste inte om f-et. Bryta mot ett f. Göra f-et illuso-riskt. Men f. äro till för att kringgås ~. Öppet trotsa ett f. Mot uttryckligt f. **b)** Av-söndrings-, eftertrycks-, kaffe-, export-, ut-försel-, import-, införsel-, rese-, skingrings-förbud. Portförbud. 2) Ofta prägnant om rusedrycksförbud. Så, att man kan rösta för totalförbud, för spritdrycks-, starkvins-förbud eller för intet f. alls. Sprit, lokal-förbud (lokalt veto). **II.** Ssgr. Mest ifråga om rusedrycksförbud. Ex.: *F-sanhängarna och f-smotståndarna. Understödda f-sarbetet. Ett f-sblad, kommunistbladet i Trondhjem. De utländska f-serfarenheterna K. A. Edin. Utländska f-sexperiment. F-sfolket till makten! Kulisspelet i f-sfrågan. Uppsala läns f-sförbunds årshögtid hålles i Missionskyrkan, Uppsala 1922. Från de forna f-sföre-språkarnas sida. Från f-sivrande håll har man ~. F-sivarna här i landet. Uppsala f-skvinnors samarbetskommitté. Och f-slagen i Oregon har skärpts. En f-slagstiftnings genomförbarhet. F-slaget i Norge och Fin-land. Och att en folkomröstning skall ge stor f-smajoritet, därpå tvivlar åtminstone inte hr Bergman. Ivriga f-smän. En av de mest temperamentsfulla f-smotståndarna. F-somröstningen i Sverige 27 aug. 1922 gav**

till resultat majoritet mot rusedrycksförbud. *F-spartiet. F-spolisen var samtidigt sprit-försäljare om en Helsingforspolis 1922. Den f-spolitiska stormen tycks ej vilja bedarra sept. 1922. Den f-sradikale artikelförfat-taren. F-sröstande män. Sverges enda f-sstad [Säter] 1909. Fem nya f-sstater i Amerika 1916. I »torrlagda» områden (antingen i förbudsstater eller i lokala vetoområden). F-ssträvandena. F-svännerna äro överrep-re-senterade i andra kammaren, menar Ar-be-tarbladet, som ~. På den f-svänliga sidan. Den politiska f-svännstern [i Norge]. [Att] f-sövervakarna varit berusade om fhdn i Häl-singfors 1922. — **Förbuden** sälls., äld. för 'förbjuden' (se förbjuda). — **Förbudi** |sm, -smen; -st; -stisk. Ifråga om rusedrycks-förbud. En av f-smens varmaste anhängare 1920. F-sterna ha emellertid en chans, som ~ Ivan Bratt. Världen vill ha dogmer; f-r hade den religiösa, nu vill den ha sociala och politiska och f-stiska.*

-bult, -ade, -as; -ning (med plur.). Sjö-, bygg-, Indriva bultar i större antal, fästa l. sammanbinda med bultar. *F-ningen i ett fartyg smnbindningen medelst bultar av bordläggningen till spanten o. botten-stockarna.*

-būnd, -et, =; -sark m. fl. se II. Ett 'förbund' är vanl. en större sammanslut-ning än en 'förening' (som ofta är en av-delning av ett förbund). **I.** Enkelt. 1) All-männare. Mln stater, länder, regeringar, statschefer osv. **a)** *Ingå, sluta f. med ngn (mot ngn). Träda, stå i f. med ~. Bryta, upplösa ett f. Utgå ur ett f. Ett f. mellan stormakterna. I f. med England vore Ho-land icke att förakta. **b)** Märk särsk. Na-tionernas f. bildat efter världskriget. Schwei-ziska (eds)f-et. Tyska f-et var ett statsför-bund, som varade från 1815—1866, då det avlöstes av f-staten Tyska riket. 2) Mln Gud o. Israel l. Gud o. människorna. Bibl. **a)** Med dig vill jag upprätta ett f. Det f. som ingåtts mellan mig och eder. Hålla, svika sitt f. Re'n i livets morgonstund / tog Du mig i ditt f. Psalm 624. Hålla sitt döpelseförbund. **b)** Märk särsk. På det gamla f-ets tid. Detta är det nya f-et i mitt blod förr: det nya testamentet. I f-ets ark (f-s-arken, vitnesbördets ark i det allraheligaste) lågo f-ets tavlor dvs. de två stentavlor-na med tio Guds bud. 3) Mln personer (l. sam-manslutningar). Sluta ett fast (vänskaps-, brödra)förbund. Ett kristligt äkta f. av-kunnas i dag inför denna församling mel-lan ~. Sluta, ingå ett äkta f. Svenska f-et för fysisk fostran. Fackföreningarna förenas därför vanligen till fackförbund. Ett antal idrottsföreningar, som sammanslutit sig i ett landskaps-, ett riksförbund. Kommunernas f. startar 1 juni 1920. Landskommunernas f-s fullmäktige. Mkt ofta som sista led i*

ssg. T. e.: *Manhemsf-et. Fredrika-Bremer-förbundet. Konstnär-f-et. Bokhandlare-f-et. Telegraf- och telefonmannaf-et. Sveriges allmänna trädgårdsförbund. Freds-, ungdoms-förbund.*

II. Ssgr. Ex.: *F-sarken* bibl. se ovan (f-ets ark) I 2 b. *F-sarmé. F-sboken* bibl.: så kallas en del av 2:a Mose bok. *F-sbroder* bundsförvant. *F-sdag* hist.: Tyska förbundets enda regeringsorgan. *F-sdomstolen i Lausanne. F-sförfattning. F-sförsamling* dels hist. = Tyska förbundets f-sdag; dels = Schweiz' lagstiftande f-srepresentation (nationalrådet o. ständerrådet; sedan 1848). *Utvecklingen går i riktning mot centralisering av makten hos [fack]f-sledningen 1907. F-smedlare* bibl. om Kristus. *F-smedlem. F-sordföranden* i ett fackförbund. Att uppta prenumeration på *f-sorganet* utsägs ~ om Sveriges koloniträdgårdsförbund. *Rörande ändringar i artikel 12 och 15 i f-spakten* om Nationernas förbund. *Erik XIV:s ryska f-splaner, av Har. Hjärne i Nord. Tidskr. 1897. F-spresident* t. e. ordföranden i Schweiz' förbundsråd l. det nuvarande Österrikes president. *F-sråd* t. e.: representationen för de enskilda staternas regeringar i Tyska riket före 1918 (ordförande var rikskanslern); i Schweiz ett collegium av 7 medlemmar vkt innehar högsta verkställande makten; = folkförbundsrådet, Nationernas förbunds råd. *F-srådet har godkänt budgetsförslaget för 1921, vilket slutar på en summa av 20,650,000 francs i guld* om Nationernas f. *F-sstat* en fastare förbindelse än ett statsförbund. *F-stävlan* tävlan inom ett förbund av föreningar (öppen endast för medlemmar av f-et).

Syn. (politisk, statlig, facklig, idrottslig osv.) sammanslutning, allians, liga, konfederation, koalition, association, federation, union, statsförbund, förbundna stater; förening, samfund, sällskap; (ibl. nära) fördrag l. kontrakt; Guds förbund med Israel l. med människorna, 'testamente', (ibl. nära:) löfte (o. förpliktelse).

— **Förbunden** se förbinda².

—**byggja**¹ n; -nad (ibl. med plur.; särsk. om byggnader i gruvor avsedda att hindra ras från väggar o. tak). **1)** Till skada. *B-a för utsikten för ngn l. B-a för, så att ngn mister utsikten. Han inköpte samtidigt ett område runt villan, så att de ej skulle kunna bli f-da. Hade byggnadsnämnden skött sig, skulle ingen fått b-a för universitetshuset, så som nu skett.* **2)** Till skydd. *Foderborden äro f-da med stängsel ~ för att hindra djuren att stiga upp i krubban. F-nader i gruvor.* —**byggja**² sig. Komma på obestånd gm att bygga för mkt l. för dyrt. *Han f-de sig på den eleganta villan, han lät uppföra under kristiden.* —**být**[a; -lig; -ning; säll. med plur.]. Mest skr. o. särsk.

skönl. **1)** Förväxla o. d. Mest i perf. part. *F-d sina galoscher f-ta vanligare 'bortbytta'. F-ta barn. Han trodde fullt och fast, att barnet var, hade blivit f-t var understucket; en bortbyting. Efter detta var han som f-t och kunde aldrig dra munnen till ett leende även till 2.* **2)** Förändra o. d. Även refl. o. dep. **a)** Om åsnan iklärt sig lejonhuden, så f-er hon dock ej (sin) natur. Och huru var icke [då] allt f-t, som tavlor i en trolspegel! Z. Topelius. *Förbyttta roller. b)* Stundom f-te sig Loke i en lax och ~. Och så med ett slag f-tes raseriet i en ren och förlösande glädje, när ~. Skulle jag nog laga, att den förböts i bländande dygd. **c)** Och aftenhimmels rodnad f-s till dunkelblått Fjalar. Och skratte f-tes till ett »bu-u-uh-hu!», som ~ P. Norberg. *Plöjare, i ett nu f-ta till krigsmän. d)* Hans lätt f-liga lynne. **3)** Refl. Även smtl. *De kan du då inte säga, att du har f-t dej på!* **Syn. 1)** förväxla, förblanda, ta fel på, bortbyta n; (ibl. nära) understicka; **2)** (för)ändra, skifta, ombyta n, utbyta n, förvandla (sig), ibl. omsätta l. vända till; (f-lig) ombytlig, 'förvandlig', omskiftlig; **3)** göra (ett) dåligt byte, bortbyta med förlust. —**båld**, -t. Vard. o. ofta ngt äld. Mest som adv. *Jag ~ var ännu en f-d kaxe, ty ~. För Ni är f-t komisk Strindberg. Som hade f-t roligt Hj. Bergman.* **Syn.** 'fördömd', sabla, förbanad, faslig, väldig, kolossal osv.

—**bät**terlig, -t; [-het]. Skr., mindre vanl. Är vanligare i nekad form: 'oförbätterlig'. T. e. om brottslingar l. patienter. *Räknas till f-a brottslingar. I det stadium av sjukdomen, att patienterna kunna anses botliga eller åtminstone i sådan grad f-a, att ~ Nord. Fam.²* **Syn.** förbättringsbar, upphjälplig, utvecklingsmöjlig. —**bät**tr[a. Knappt några skarpt utvecklade bet-skiftningar. **1)** F-a jorden genom lämplig gödsling. *F-a ett hemman. [Torrläggningensföretag] varigenom man beräknar utvinna eller f-a omkring 2,000 har mark. F-a vägar i trakten. 2)* Ivra för en f-ad hästavel. *F-a rasen. F-ad kommunikationer. Är efter år f-ade Lemming sina kastresultat, och ~. F-a ett rekord. Efter f-ade metoder. F-ad teknik. Ett f-at brandväsande. Söka f-a sin (ekonomiska) ställning, sin ekonomi genom ~. F-ade (levnads)villkor. 3)* (I och) med den inträdda f-ingen i hans ekonomi f-ades även hans lynne och hälsa. *Hans hälsa har på sista tiden betydligt, avsevärt, tydligt f-ats. Antalet av dem som utskrivits [från sanatoriet såsom] »förbättrade» ~. 4)* Moraliskt. *Straffet skall, så vitt möjligt, även f-a (brottslingen). Är det ännu att vänta, att hans uppförande (skall) f-as, f-ar sig, att han f-ar sig? Har han f-at sig nämnvärt efter sitt missöde? F-a sitt syndiga leverne. 5)* Märk ytterligare. **a)** Utkommer med sna-

raste i ny, *f-ad* upplaga. Andra upplagan, genomsedd och *f-ad*. **b)** Det *f-ar* inte saken. Anser du, att det *f-ar* saken, att du aldrig tagit reda på vad som låg dig! **c)** Bland rederiaktier *f-ades* Transatlantic med en femna till 390. **Syn.** (en del mer speciella:) försätta i bättre skick, iståndsätta *n*, (på-)bättra (*n*), göra bättre, ändra till det bättre, råda bot på, upphjälpa *n*, upprusta *n*, upp-snygga *n*, upputsa *n*, upplappa *n*, höja, förkovra, främja, bringa till större fullkomlighet, åvägabringa en bättre sakernas ordning, fullkomna, utveckla, utbilda, förädla, fullända, förfinna, avhjälpa, gottgöra, ställa till rätta, (för)stärka, omdana, reformera, reparera, restaurera, raffinera, klara, luttra, rena, beriktiga, emendera, korrigera, justera, retuschera, bibringa bättre moral l. bättre seder, sedligt höja; (*f-as* bl. *a*.) förkovras, bli (allt) bättre, göra framsteg (*i*), växa ti'll sig, bli en annan l. en bättre människa, 'vinna', luttras; tillfriskna, repa sig, komma sig; stiga, ökas.

— **Förbättran**, [=]. Skr. Salls. Till *f*. W. Bülow. — **Förbättrar***e*, (*-e*)*n*, *-e*; *nit*. Oftast som sista ssgsld; eljest vanligen tillfälligt. Den siste *f-en* av rekordet ~. Världs-, samhälls*f-e*. — **Förbättring**, *-en*, *-ar*; *sanstalt* (såsom tvångsuppföstringsanstalt, räddningsinstitut, skyddshem); *-sarbete*; [*-sbar*; = förbätterlig]; *-sförsök*; *-shem*; *-smedel*; *-splan* m. fl. Jfr förbättra. Ex.: Införa (stora) *f-ar* på sin egendom. Jord*f-ar*. Jord*f-smedel*. *F-ar* i brandväsendet. *F*. av ett rekord. Ta patent på en *f*. vid anordnande av ~. En avgjord *f*. i läget. En *f*. har inträtt i förhållandet mellan Japan och Amerika. *F-en* i hans lynne var märkbar, påfallande. Det beror nu på, om förändringarna också äro *f-ar*. *F*. i ekonomin. Löne*f-ar*. Kurs*f-ar*. Den sjukas *f*. fortskrider dag för dag. Långsam(*t* fortgående) *f*. Perfektibel, utvecklingsmöjlig, *f-sbar* Nord. Fam.²

—**bön**. Gärna skr.; ofta bibl. **1)** Bibl. o. d. Låt Jesu *f*. gälla psalm; Kristi *f*. hos Gud för människorna (o. särsk. de återlöste). Då även *i* bistånd oss med eder *f*. Bibeln. Församlingens *f*. begäres för ~. Hålla *f*. för *ngn* (i kyrkan). *I* sina *f-er* även innesluta landets konungahus. **2)** Allmänna. Få *din f*. skall jag förlåta honom. Fålla, göra (*f-er*) för *ngn*. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) bön l. begäran l. anropan (för andra), (be)medling, mellankomst. —**bövlad**, *-at*. Mindre vanl. svordomsutr. Det är *f-at* mörkt i den spegeln Per Hallström. **Syn.** se förbannad.

—**da'llra**. Skönl. Som klangen av en ton *f-ar* sprödd Emil Kleen. —**da'nsja sig**. Mindre vanl. Mest i perf. part. *F-ade* baljollar utdansade, fördärvade gm för mkt dansande. —**dansare**. Under det att en *f*.

eller försångare sjöng stroferna i en kämpa-visa ~ l. dyl. och alla instämde i omkvädet. **Syn.** föredansare, korag. —**da'nska**, *-ade*, *-as*; *-ning* (med plur.); *-ningssträvan*(de). Även dep. Göra till dansk; överflytta till danskan. —**dater***a*; *-ing* (med plur.). Datera för tidigt, antedatera.

—**del**. Knappast några utpräglade betskiftningar (märk dock I 2). Ibl. mer abstr., ibl. mer konkr. **I**. Enkelt. **1)** Allmänna. **a)** *Ha, dra*(*ga*) *f*. av *ngt*. *Dra* största möjliga *f*., alla *f-ar*(*na*) av ~. *Ha* ekonomisk *f*. av (att) ~. Vad kunde du ha för *f*. av det? *Ha, få f*. av vinden. **b)** Vända *ngt* till sin *f*. mest skr. Alltid se på (sin) egen *f*. Finna sin *f*. i [*l. vid*] att ~ skr. Finna (det) med sin *f*. förenligt att ~ skr. **c)** Det är ju en ren *f*. På nyare gaskök finnes ofta en *s. k.* sparlåga, en stor *f*. *F-en* av dylikt är oomtvistlig. Och skulle framför dessa preparat äga den oskattbara *f-en* att vara praktiskt taget ogiftigt. *F-en* med hickory är styrkan och hårdheten ~. Att det skulle vara förenat med stora *f-ar*, om för framtiden ~. **d)** *I* hopp att vinna personliga *f-ar*. Låta sig lockas av hoppet om materiella *f-ar*. Tillskynda, skaffa, bereda *ngn* en *f*., vissa *f-ar*. Skaffa sig (extra) *f-ar* på en annans bekostnad. Han har en viss *f*. framför de andra genom sin oräddhet l. därigenom att han ~. Han hade ju också *f-en* av vind och ström. Ha alla *f-ar*(*na*) på sin sida. Begagna de *f-ar* terrängen bjuder, sina vunna *f-ar*. **e)** Det vore naturligtvis till *f*. för saken, enbart till *f*. för honom själv. Allt talar till hans *f*. Saken är avgjord till din *f*. **f)** Jfr 'fördelaktigt yttre'. Hon är mycket förändrad till sin *f*. Du är mer till din *f*. i den blida koftan. Mycket till sin *f*. Var icke otacksam för de *f-ar*, naturen givit dig! **g)** Odlas med *f*. intill sydsidan av vägg, murar och plank ~. **2)** Märk särsk. **a)** Lagt. *F*. av *l*. i oskiftat bo, av bo oskiftat avsåg efterlevande makes *l*. makas rätt att av lösöret undantaga till en 20-del; struket i nya giftermålsbalken. *F*. utgår ej av ~. Uttaga *f*. **b)** Ldls., folkligt = undantag, föderåd. *I* uttr. som *Ta*(*ga*) *f*. **c)** *I* spel, vid tävlingar o. d. Om båda lagen ha vardera 11 poäng, måste något av dem vinna 2 poäng efter varandra, för att partiet skall vara avgjort; detta kallas att spela med 'fördel'. *F*. ut! i tennis: då de icke servande (sedan ställningen varit 'lika') tagit en av de två bollar som behövas för att gamet skall vara vunnet. **II**. Ssgr äro ej många. De ha vanl. *fördels*; dock *fördel*- i 'fördelaktig'. **Syn.** förmän, vinst, bätnad, nytta, gagn, vinning, 'bästa', 'väl', 'godo', frukt(er), gynnsam ställning, ibl. gunst l. ynnest; företräde, (ibl. nära:) försprång, övertag, överhand, överlägsenhet, handikap, förgäva,

favor, prerogativ, privilegium, profit, intresse; (ibl.): 'undantag', födoråd.

— **Fördelaktig**, -t, -are; -het. **1)** Göra ett (synnerligen, mycket) f-t köp, en f. affär. Sälja f-t. På f-aste sätt avyttra. F-t placera sin förmögenhet. Det köpet var mindre f-t. Marschkängor köpas f-ast hos ~. På (för mig) f-a villkor. Ett f-t gifte. Inse det f-a i ~, f-heten av ~. Förr i världen ansågs f-t, om spisen brann, så att det >ddnade>. För staten vore det f-are att l. om ~. **2)** Märk bl. a. F-t utmärka sig framför ~. Göra sig f-t känd (som ~). Yttra sig f-t om ngn. Hysa f-a tankar om ngn. Visa sina f-aste sidor. Visa (sig), framträda, framstå i en f. dager. Ha ett f-t yttre. Hon har ett ytterst f-t utseende. **Syn.** inbringande, vinstgivande, lönande, indräktig, som medför vinning l. nytta l. förmån, förmånlig, lukrativ; nyttig, gagnelig; som gör ett gynnsamt intryck, behaglig, intagande, vinnande, vacker; gynnsam, gunstig, 'god'. — **Fördelsspel** spel där det ena partiet måste (sedan det stätt lika) ta två poäng å rad för att vinna. **-fagare.** Ldls., folkl. En som sitter på 'undantag', födorådsfagare; även om änka l. änking som 'uttog fördel' (se d. o. I 2a).

-dela, -ade, -as; [-are]. Inga utpräglade bet.-skillnader. **1)** Allmännare. **a)** Ovan angivna böter f-as sålunda: ~. Fentio kronor att (jämnt) f-as bland de fem bästa lärjungarna. F-a(s) proportionsvis. Skulden får f-as på de olika folken efter deras bärkraft. Ojämnt f-ade lotter. Där makten var f-ad mellan konungen och folket. **b)** Norge var på den tiden f-at i en mängd småstater. Ett större trädgårdsländ, f-at i lämpliga kvarter. **c)** F-a (korten) i deras behöriga fack. F-a rollerna. Rollf-are. Jämnt f-a skuggor och dagar. Han har alltid haft svårt att lämpligen f-a göromålen mellan l. på sina underordnade. Hur semestern skall f-as. **2)** Märk särsk. **a)** Refl. Tycks f-a sig tämligen jämnt på ~. Så många, att de måste f-a sig på två avdelningar l. f-as på l. i. **b)** Sprida l. d. F-as kring alla världens länder. Som en stråle, som vinden f-ar de skockande molnen skönl. **c)** För att f-a stigningen och göra den övervinnlig gingo de i sicksack Sv. Hedin. **d)** F-ande medel läk.: köld, värme, uppmjukande l. retande medel (t. e. isblåsa, omslag, grötar, blyvatten) vka kunna verka f-ande på en svullnad så att den i vävnaderna utgjutna vätskan åter upptages i lymf- o. blodkärleken varigsm spänning och smärta avta o. varbildning undviks. 'F-ande kryddor' äro numer uteslutna ur Svenska farmakopén. **Syn.** (ut)dela (n), (ut)skifta (n), (ut)portionera (n), bestämma vars o. ens del (o. ge hm den), (sär)skilja i olika (an)parter, uppdelade n, distribuera, (ibl. nära) tilldela; lägga

på sina behöriga ställen, inordna, (an)ordna, anvisa, disponera; indela, avdela; (för-)skingra, (kring)sprida, kringströ, förströ, utströ; klyva, splittra.

— **Fördelning**, -en, -ar; -sartilleri m. fl. se II. Jfr fördela. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. T. e. **a)** Bötade 50 kr. till laga f. Till lika, jämn f. mellan syskonen. Själv stö för, förestå, granska f-en av de insamlade medlen. Arbetets f. (på, bland, mellan ~). F-en av semester mellan tjänstemännen ~ uppgöres av ~. Arbets-, sysslofördelning. **b)** F. av land och hav. F-en av skuggor och dagar (på en tavla). **c)** Svullnadens f. genom omslag. **2)** Konkretare. **a)** Krigs. Svensk motsvarighet till 'division'. I regeln bör generalen föra befäl över en armékår eller en armé, generalöjtnanten över en f. (eller division) och generalmajoren över en brigad. Armé-, kavallerif-**ar.** **b)** Mindre känt. Smådliga uttryck om rikens ständer, eller någon av deras f-ar dvs. kamrar, utskott, deputerade, nämnder. **II.** Segr. Många hänföra sig 'krigs'-bet. Ex.: **a)** Till krigsbet. F-sartilleri det till f-en i dess helhet hörande artilleriet. F-schefen är alltid en generalsperson. F-sintendent vid III. arméfördeln(ingens stab) Statskalendern 1921. F-skavalleri. F-slåkare (förr) regementsläkare anställd vid arméfördelning; hade överstelöjtnants rang. F-sstab. **b)** Till andra bet. För att få en lämplig f-sgrund. Korten [i kortlådorna] äro av två slag, f-skort och ledkort. Tidningsf-slista eller f-slängd jfr Postboken. Närmast under FHK stodo 37 f-snämnder 1916—17. Tillsammans med jordbruksrådet skall f-snämnden ~ bestämma, huru mycket av den till inköp inom länet fastställda kvantiteten [av vårsäd] bör lämnas av varje kommun 1917. F-stal distributer (som latinets bini osv.). **Syn.** jfr fördela.

-de'nskull, adv. Mest skr. Ibl. även skrivet som tre ord. **1)** Och f. avgick han alltså från sin post. Just f. vill jag göra det. **a)** Ansättes av en motspelare och passar f. bollen snett framåt. F. var Tyskland antikrist, barbarfolket, hunnerhorderna, mänsklighetens fiende. **2)** Ibl. förargat, ngt vard.: Du ä inte bättre du, f., ska ja säga dej! **Syn.** **1)** därför, på den l. sådan grund, av l. för den orsaken; **2)** (nära:) för resten, vad det beträffar. **-de'ting**, -en, -ar; [-skap]. Ofta ngt vard.; även skr. Den gamle f-en ~ H. Berger. F-ar, karlar, som sett bättre dagar. Även bildl. Som dylika f-ar bland slagorden få vi t. ex. betrakta ~ E. Hellquist. F-skapet är ju numera gentlemannens enda säkra kännemärke här i landet R. Schildt. **Syn.** en som tagit (l. fått) avsked, en f. d. (för detta), 'avdanking'. **-devi'nd** m. fl. se d. o.

-djupa, -ade, -as; [-are; skr.]; -ning (med

plur.); -ningsarbete. **I.** Vanliga verbformer
1) Egentl. *F-a* ett schakt. *Gropen* måste *f-as* ytterligare tre fot. *Infartsrännan* till *Göteborg* måste *f-as*. [*På Neottia* är] *läppen* vid *basen* *groplikt f-ad*. **2)** Bildl. Ofta refl. o. i perf. part. **a)** *F-a* *färgen* i en *tavla*, *linjerna* i en *teckning* l. en *gravyr*. **b)** *F-a* *sig* i *skogen* (och *villa bort sig*). **c)** *F-a* *sig* (över *öronen*) i *skulder*. **d)** *Efter f-ade* *studier* i *Florens dtervände* *han* som *fullfärdig* *pianist* *hösten 1913 till* ~. *Hänemot* *ett f-fat* *litteraturstudium* ~. **e)** *Det är icke* *tal om att icke* *författaren* *härmed* *mycket f-at* *den ursprungligen* *något* *flacka* *fabeln*. *F-a* *vår syn på* ~. **f)** *Drömmande*, *tankfull* *Wladimir* *satt*, i *sitt inre f-ad* *Stagnelius*. *Sitta f-ad* i *sig själv*, i (*sina*) *betraktelser*. *Jag f-ade* *mig* i en *tidning* och *hycklade* *oberördhet*. **II.** Verbalsubst. **1)** *F-are*. Sälls., bildl. *F-aren* av *dogmen om* ~. **2)** *F-ning*. **a)** Konkr. Egentl. Med plur. *En f-ning* i *marken*. *Vars f-ningar* *fyllas* av *träsk* och ~. *På ett ställe* i *dn* är *en f-ning*, *så att man kan bada*. *Naturliga* och av *människohand* *gjorda f-ningar*. *Genom en där anbragt f-ning*. *F-ningar* i *muren* för *fönster*, *fönsterf-ningar*. *Bläckhornen* *stå* i *f-ningar*, som ~. **b)** Abstr. Bildl. Märk bl. a. *Personlig f-ning* och *mognad*. *Ge denna stämning f-ning*, *förklara* *dess idé* och *luttra* *dess halt* *Ruben Berg*. *Sedan han genom ytterligare studier i Rom* ~ *vunnit f-ning* *av sitt konstnärskap* ~. **Syn. I. 1)** *göra djupare*, *urhålla* *n*, *urgröpa* *n*, *gå längre ned* *med*, ibl. *uppmuddra* *n*, (*ned*)-*sänka* (*n*); **2)** *göra intensivare* l. *kraftigare*, *färge* *mörkare*; (*f-a* *sig*)-*intränga* *n* (*allt djupare* *i*), *gå djupare* (*i'n* *i*), *grundligare sätta* *sig i'n* (*i*), *ivrigt* (o. *allvarligt*) *sysselsätta* *sig* (*med*), *tränga* (*allt mer* *till botten* (*med*); *försänka* *sig*, *försjunka*, *förlora* *sig*, 'neddyka' *n*, *sjunka ned* *n* l. *hän* *n* (*i*), *överlämna* *sig* (*åt*), *uppgå* *helt* l. *gå helt upp* (*i*), *uppslukas* *n* (*av*); **II. 2)** (*f-ning*; *mer* l. *mindre nära stå*)-*håla*, *urgröppning*, *urtagning*, (*skålformig*) *urholkning*, *hål*, (*i*)*hållighet*, *insjunkning*, (*in*)-*sänkning*, *buggla*, *buckla*, *lägre liggande parti*, *dal*, *ränna*, *grop*, *intryckning*, *djupare ställe*, *nisch*, *smyg*, *alkov*, *fönsterfördjupning*, *veck*, *rynka*.

-djävulad, -at. Även stavat utan 'd'. Vulg., mindre vanl. *Djävulsk*, *ondskefull*; (av *djävulen*) *besatt*; 'förbannad'. **-döld** se *fördölja*. **-dom**; -sfri(het); -sfull(het); [-sfylld, skr.]. Nästan endast om sådan förutfattad mening som innebär ogillande o. som samtidigt är orättvis l. oriktig. **I.** Enkelt. *Fatta f.* *mot ngn* l. *ngt*. *Få en f.* *mot* ~. *Intagen*, *behärskad av f-ar*. *Intagen av en ööverbinnlig f.* *mot* ~. *Hysa en obetinglig f.* *mot* ~. *Inge*, *bibringa ngn* (*vissa*) *f-ar*. *F-ar*, som *insupas med modersmjölken*. *Ledas av f-ar*.

Anstucken av sin tids f-ar. *Trotsa en* (nationell) *f.* *Besegra f-arna*. *Förgäves kämpa mot tidens f-ar*, *mot sitt folks f-ar*. *Bryta med gamla* (*inrotade*) *f-ar*, *med hopens f-ar*. *Utrota*, *nedbryta* *allehanda f-ar*. *Befriad*, *fri(gjord)* *från f-ar*. *Det är en skadlig f.* *att tro*, *att* ~. *Det där är bara en f.*, *bara l.* *idel f-ar!* *Stånds*-, *börds*-, *klass*-, *folk*-*f-ar*.

II. Ssgr. **1)** *F-sfri* (het). **a)** *För en f-sfri* *betraktare*, *betraktelse*. *Ty jag vet ju*, *att greven är f-sfri*. *I våra f-sfria tider*. *Göra f-sfri rättvisa åt* ~. *Förmågan av f-sfri saktighet*. *Äro andra däremot så mycket f-sfriare*. Och *bedömde* *det f-sfritt*. *Filosofi* *blev ett nytt namn på f-sfrihet* och *denna ett nytt företräde för de mäktiga på jorden*, *under det f-arna gjorde hopen ovanifrån lättare hanterlig* *E. G. Geijer*. **b)** Märk (den ironiska) bet. 'hänsynslös'. *De måste ja säga ä* (*nästan väl*) *f-sfritt!* **2)** *F-sfull* (het). *Okunnig*, *f-sfull* och *trög*. *Tag inte detta ytligt och f-sfull!* *En förblindande f-sfullhet* *mot allt*, som *icke stämde med* ~ *G. Fröding*. *Från början* *hade Hagberg mötts av en viss f-sfullhet*, och ~ *A. Österling*. **3)** *F-sfylld*. *I en gammaldags*, *f-sfylld* och *höggkultiverad herrgårds rena luft* *Mari Mihi*. **Syn. I.** *förutfattad* (*falsk*) *mening*, *falskt o. omotiverat omdöme*, *envis fasthållet falskt omdöme*, *inrotad falsk föreställning*, (ibl. *nära*) *förintagenhet*; **II.** (*f-sfri*)-*upplust*, *fri* (o. *sund till omdömet*), som *dömer obunden av fördomar*, ibl. *opartisk*, (ibl. *nära*)-*fri från* (*alla*) *hänsyn*, *hänsynslös*, *nonchalant*. **-döva** (-ä); -ade, -as. Sälls., skr. *Obetonade vokaler* [*i portugisiskan*] *f-as allmänt* och *särskilt uttjudande* *Å. W. von Munthe*. **-dra**[-(ga)¹ *n*]; -gning. Mest *fri form*. *Dra för förhänget*. *Med*, *bak(om)* *f-gna gardiner*. *Gardinerna voro sorgfälligt f-gna för fönster*, *där det lyste*.

-dra[(ga)²]. **1)** *F-(ga)* *bdde köld* och *hetta*. *Ett sken så starkt*, *att våra ögon icke* (*kunna*) *f-ga det*. *F-(ga)* *lidandet*. *Kärleken f-ger allting*. *Det är icke mer än varje soldat får* (*lära* *sig att*) *f-ga*. *Kan hon f. alla resans möder och besvär?* **2)** Märk bl. a. **a)** *Kan du f. den karlen*, *Margit?* *Icke f-ga* (*ens*) *äsynen av* ~. **b)** *En dålig mage f-(ge)r ej gärna feta saker*. *Att personen f-ger allt större mängder* [*av giftet*]. *Växter med lång*, *lodrät huvudrot* ~ *f-ga* *med svårighet* *en plantering annat än under viloperioden*. **c)** *Tyst*, *tåligt*, *lugnt f-ga en skymf*. *Det är mycket man får*, *nödgas f-ga*, *när man är i tjänande ställning*. *Av sina barn f-ger han allt*. *I f-gen* ~, *om man trålbinder eder Bibeln*. *Många skämt*, *som han vanligen stillsamt fördrog*. **Syn.** *tåla*, *bära*, *ut-härda* (*med*) *n* (*utan att därav lida* l. *ta skada* l. *utan att förtröttnas*), *stå ut* *med*, *tåla vid*, *lida*, *utstå*, (*tåligt*) *underkasta* *sig*, *finna* *sig* l. *foga* *sig* *i*, *med lugn* (l. *be-*

härskning) åse, ha fördrag med, tolerera, låta ske, se gm fingrarna med, överse med, bemöta med överseende.

— **Fördrag**, -et, =; -sam o. -senlig m. fl. se II. Bet. så bestämt skilda att man kunde tänka på att uppdelat ordet i två. **I.** Enkelt. **1)** Med plur. *Man började frukta, att konungen ämnade (av)sluta, ingå f. med Ryssland, med ryske kejsaren. Sluta ett hemligt f. F-et i Wien. Fet innehöll, bestämde bl. a. ~. I fet ingick även fångarnas utlösning. (Freds)f-et träder i kraft fr. o. m. ratifikationernas utväxlande. Internationella postfördrag. Samhällsfördrag. Förslag om ett skiljedomsfördrag mellan ~ Förenta staterna och England. Stilleståndsfördrag.* **2)** Utan plur. *Du får ha (lite) f. med hennes egenheter. Haven f. med varandra! Bibeln. Hav med min sorg f. Psalm. Ty fylleri kunde alltid påräkna stort f. i dessa tider O. Högborg. II. Ssgr. 1)* Formen fördrags-. Blott till I 1. *Ett tydligt f-sbrott. Provinserna skulle f-senligt ha återlämnats till Danmark. Som [spanska] staten f-senligt är skyldig kyrkan. I fullt f-smässig form. Landskapsmenigheterna ~ uppträda som förhandlande och f-sslutande parter J. Sandström. Ett vart av de f-sslutande länderna förbinder sig att ~. En f-strogen bundsförvant. F-surkunden (det s. k. freds-instrumentet). F-svidrig.* **2)** Formen fördrag-blott i f-sam(het) dvs. till I 2. Se strax nedan. **Syn. I. 1)** (formligt) avtal (ofta mlt stater), (politisk) överenskommelse, konvention, (ibl. mer l. mindre nära:) traktat, pakt, kompromiss, kapitulation, dagtingan, förlikning; **2)** tålmod, fördragsamhet, överseende, (ibl. nära) anstånd.

— **Fördragsam** (akut); -t, -mare; -het. *From, f., fridsam, glad och trogen / går sin gång i måstarns spår en kristen Runeberg. [Vi böra] vara f-ma mot varandra, samdräktiga och uthålliga. Sträng mot sig själv, f. mot [l. med] andra. F. mot l. med (andras) fel. En vidhjärtad f-het mot olika tänkande. Syn. (nära stå:) långmodig, tålsam, överseende, skonsam, tålig, mild, beskedlig, efterlåten, undfallande. — **Fördräglig**, -t, -are. Skr. Mindre vanl. Lätt f-t eller snart överständet J. O. Wallin. Ju f-are, ju oskyldigare blir också satiren C. G. af Leopold. Syn. uthärdlig, mild, oskyldig, lätt att tåla l. fördra(ga).*

— **dristig** sig. Skr., ofta ngt högt. *Förldt, o kung! mitt överdåd, / om jag f-ar mig att ge ett välmant råd Stagnelius. Varför vi f-a oss att i all ödmjukhet ställa saken till Ers Excellens' välvilliga beprövande. F-a dig icke att ~. Du må icke f-a dig att ~. F-ar du dig att göra min rätt om intet / och att döma mig skyldig för att själv stå som rättfärdig? Bibeln (Gud till Job). Syn. drista (sig), djärvas,*

våga (försöket att), våga sig på, vara djärv nog l. nog djärv (att), ta(ga) sig (den stora) friheten (att), ge sig ti'll (att), understå sig, tillåta sig.

— **driva**; -are (till 4 o. 5); -erska (sälls. för 'fosterf-erska'); -ning (med plur.); -ningsfall m. fl. (till 4 b). **1)** *F-a fienden (ur landet). F-en från sitt fosterland. Som f-it den gamla kungaätten. Skall träl trivas, måste ädling f-as. 2)* *Stormen, som redan hunnit f-a de sista spåren av moln från himlen ~. Medel att f-a råttor med. 3)* *Ett medel som f-er all oro och ångslan. En sorg som icke lät sig f-as. F-a de sorgliga tankarna. Kunna f-a sömnen från de trötaste ögon. 4) a)* *F-a mask(ar), binnikemask. F-a giftet, spriten ur kroppen. Ont bör med ont f-as. b)* *Märk särsk. ifråga om foster. Låta f-a fostret, sitt foster, innan det fått liv. Kvinnan straffades icke direkt därför att hon f-it sitt foster, utan därför att hon berövat mannen en son. Den som, med kvinnans vilja, söker döda eller f-a hennes foster ~. F-aren, vilken ~ vanligen av förvärvsbegär utför [f-ningen] W. Gårdlund. Fosterf-arna åter höra om kvinnor. Yrkesf-are. Och givit henne anvisning på en fosterf-erska. Yrkesmässig f-ning. Antalet f-ningar, f-ningsfall. De moderna kulturstaternas straffparagrafer för f-ningsbrottet W. Gårdlund. 5)* *Mål. o. d. F-a färg(er) utjämna pålagd färg så att den småningom övergår i en närliggande. Färgen jämnas ut ~ först med borstpenseln och sedan med en särskild s. k. f-are av gräsvins-hår Gunnar Malmberg. Det är ~ en förfinad och känslig färgf-ning i dessa blad R. Josephson. Märk t. e. om kitt: Och f-er det [kittet] så tunt som möjligt över ytan Kerstin Key. 6)* *F-a tiden (med läsning, med att rita gubbar). Jag lyckades f-a några timmar i sällskap med ett par unga ingenjörer vid en kopp kaffe och en halva punsch. Syn. bortjaga m, förjaga, bortdriva m, bortköra m, utdriva m, utstöta m, förskjuta, (lands)förvisa, driva i landsflykt, ibl. 'bortsopa' l. (för)skingra, avlägsna (gm yttre våld), (ibl. nära) avhysa l. vråka, avmota m, utestänga, utesluta, (ibl. nära) relegera, bortskaffa m, undanskaffa, ibl. häva; utjämna m (färg o. d.); förnöta, 'döda', 'slå ihjäl'.*

— **droppar**. Fackl. Vid destillering: den svagt sprithaltiga vätska som först kommer (x lank: det som rinner efter). — **druck** en. Ofta undviket som danism. *Han är gammal, trött, förstörd, f-en Fr. Böök. Syn. försupen. -dräng;* -ssyssl. Lant. *Minimi-avlöningen för ~ årsanställd kreatursskötare jämte f. kr. 1,200 1920. -dränk* a. Mest skönl.; ofta bildl. *Den vattennöd ~, som hotade att f-a hela vårt släkte J. A. Wadman (om syndaflo den). Ett skyfall, som*

tycktes på väg att f-a jorden. Blicken f-tes i gråt Stagnelius. F-a sorgen (i vin). Att f-a i löje vad som helst Fröding. **Syn.** (alldeles) dränka. -drö'j|a; -are (tillfälligt om person; fackl. — t. e. krigs. o. fotogr. — om sak); -ning (ofta fackl.). 1) Vanliga verb-former. F. inte budet med onödigt prat! All din dygd kan ej f-a | tidens flykt och ödets lag J. O. Wallin. Allt detta f-de mig så, att ~. Jag blev olyckligtvis (lite) f-d vid posten. Han har en olycklig förmåga att f-a allt, som han får sin hand med i. Det kommer att f-a avgörandet. F-es avsändningen genom brist på vagnar ~. F-d avsändning. Varför ankomsten f-des tre dagar. Tåget är ft över tiden. Sålunda f-des saken (ut)över den lämpliga tiden. Även refl. Hon råkade f-a sig (litet för länge) vid spegeln. 2) Avledningar. F-are på brisansgränat skall fördröja krevarnen så att granaten först hinner intränga tillräckligt långt. Granatens nedslagsrör kan installas för nedslag med eller utan f-ning. Tidvatensflodens »f-ning» vid full- och nymåne H. Wrangel. **Syn.** försena, (för)sinka, dra- (ga) ut (på tiden med), söla med, dröja med, uppskjuta ~, skjuta på; hämma, uppehålla (för länge), hindra, kvarhålla ~. -drö'm'ma. Skönl. 1) Finita former. Mindre vanl. Den nejd, där förr min rika ungdoms gyllne dar f-des Runeberg. F-ma sitt liv i överksamhet. 2) Perf. part. Det f-da, trångsjukt religiösa draget är [1809 hos Atterbom] i stort sett borta C. Santesson. **Syn.** 1) bortdrömma ~; 2) drömsk, drömmande, svärmisk, världsfrämmande.

-du'bbl|a; -ing (med plur.); -ingstal. **I.** Egentl. Efter två veckor f-ade han min lön, fick jag min lön l. lönen f-ad. F-a vakten vid alla farliga ställen. Du får f-a den summan, om du skall träffa det rätta. F-a sin insats. Varigenom tomtens värde minst f-ats. Se sina inkomster f-ade. En summa, som man får genom f-ing av ~. **II.** Friare. 1) Hans krafter f-ades, då han såg sig så nära målet F-a sina ansträngningar. Med f-at mod, f-ad iver, vaksamhet. 2) Bot. Om f-ingen är fullständig (i en s. k. dubbel eller fylld blomma), finnas inga ståndare och heller ingen pistill. 3) Refl. Stabspersonalen hade rent av f-at sig i arbetet, och ~ H. Hjalmarson. 4) Skämts. med anslutning till 'fördöma' o. d. F-e mina inkomster, om jag vet, hur det ska gå till! med anslutning till l. Nu vill jag, f-e mig, ha en bit rökt .ax Fanny Alving. Vi hade ett rent f-at arbete med att få dem hem. **Syn.** **I.** göra dubbelt så stor, ta två gånger, ta dubbel(t upp); **II.** 1) öka, förhöja, stegra, ibl. upprepa l. mångfaldiga; 3) arbeta (l. d.) för två; 4) fördöma, förbanna; (f-at:) fördömt, fasligt osv. -du'm'm|a, -ade, -as; -else(arbete m. fl.); -du'm'ning. All-

ting är förhönsat, f-at, nerbjäbbat Strindberg. Nej, socialism är som religion; den f-ar E. Didring. Att på det hela taget män, som ständigt och flera gånger om dagen träffa varandra, till sist f-a varandra med sitt snack. Den långa kasärneringen ~ verkat f-ande och förrådande Hj. Branting. Det är dock ~ ett f-ande liv vi föra. En väl behövlig motvikt mot det f-elsearbete, som länge nog fått ostört fortgå bland vårt folk. Hr Lennstrand betecknade denna som en »f-elseskrift» 1891. Som kan leda till fördomning. **Syn.** göra dum(mare) l. slö(are) l. tankefattig, förslöa, göra osjälvständig, vänja (ngn) ifrån att tänka (själv).

-du'nkl|a, -ade, -as; [-are]; -ing(sfenomen). **I.** Mer egentl. Då ögonen börja f-as av ålder. En f-ing av linsen. Med ögat f-at av en tår. Med blicken f-ad av de inmanne glasögonen. Solen f-as av moln, och stormen börjar ånyo ~. Mörka skyar f-a aftonhimmelen. **II.** Friare o. rent bildl. 1) Som långt ifrån att klargöra tvärtom f-ar begreppen. F-ing av betydelsen. 2) Liksom solljuset f-ar stjärnorna, så f-ade Gabriellas skönhet med-systrarnas. Den lilla oaktsamheten kan i alla händelser icke f-a hans ära, hans sköld. Låt ej detta f-a för dig hans verkliga förtjänster! **Syn.** **I.** göra dunkel l. mindre klar, beröva (dess) klarhet l. glans, för-mörka, skymma, göra skum, ibl. hölja i moln l. mörker, ibl. fördystra; **II.** 1) göra otydlig l. oklar l. mindre begriplig, förvilla, omtöckna, 'tilltrassla' ~; 2) i ljusstyrka övergå, (vida) överträffa l. övergå, ta glansen av, överglänsa, förringa, ställa i skuggan, (ibl. nära) undantränga ~, beröva dess sanna värde, (ibl. nära) omintetgöra ~; ibl. göra blind för (med omkonstruktion). -du'nst|a, -ade, -as; [-bar(het)]; -ning. Som trans. blott fackl. Egentl. o. bildl. Komma något att (snabbare) f-a. Hall kände sitt väl genomtänkta tal f-a med svettdropparna Össian-Nilsson. Under denna fjuniga, f-ande slöja om morgondimmorna. Då spritdngorna f-at. Birgers sömn blev allt lättare, drömbilderna tunnades ut, f-ade och blevo borta R. Schildt. **Syn.** bortdunsta ~, bortgå ~ i form av ånga l. dunster l. rök, gå upp i rök l. ånga, försvinna (i luften).

-dy'r|a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ings-tendens m. fl. Varorna f-as naturligtvis genom mellanhänder. Detta skulle f-a varan, priset (på varorna) med fem procent. Hur kristiden f-ade mjölet. När staten får hand om näringen, f-as och försämras näringsprodukterna (för konsumenterna). Ölets f-ing. F-ing av livsmedel under kristid, se Pris-reglering K. Hagman. Livsmedels- och hyres-f-ingen. Gensagorna mot telefonf-ingen. **Syn.** göra dyrare, öka priset på, (för)höja priset (på), uppskriva ~; (f-as:) bli dyrare, gå upp, stiga. -dy'str|a, -ade, -as; [-ing]. Ofta skönl.

Mer säll. med personligt subj. l. obj. *Den sjuklighet, som f-ade hans sista dr. Hans sista dagar f-ades genom sonens död. F-a livet för ngn. Som en sekund f-ade hans anlete. Låt inga orosmoln f-a sinnet! Låta sitt sinne f-as av ~. Varför skall jag vara sådan och låta mig f-as av grundlösa aningar?* Rosa Fitinghoff. *Himlen f-ades av en molnbank, som steg allt högre. Utan att låta några f-ande minnen väckas* Per Hallström. »Att skratta är gudstjänst», lyder ett ordstäv bland detta arma, f-ade folk. *Som ~ lyckades frambringa en »fördystring» av färgen hos [nässelfjärilen] ~ G. Adlerz.* **Syn.** göra dystur l. hemsk l. ödslig l. (mer) hotande l. sorglig l. mörk l. melankolisk l. sorgsen l. nedslagen l. förstämnd (l. dystrare osv.), förmörka, kasta en mörk skugga över, förstämna, ibl. 'skymma', ibl. nedslå. **-dämma** *m* (l., särsk. bildl., -dä-m-); -ning (vanl. -dä-m-; med plur., ofta konkr.); -ningsarbete. Mest i fri form l. som subst. på -ning. *De ha försökt d-ma för, men alla f-ningar ha brutit. Minbrunnen igenfylls och f-mes, varjämte ~. Söker vattnet bryta sig igenom f-ningarna, får man ~. F-ning, avsedd att reglera vattentillgången.* Ibl. även bildl. *Hejda och f-ma. Sätta en stark f-ning mot den överhandtagande nöjeslusten hos ungdomen.* **Syn.** bygga en damm, dämna; (f-ning:) damm(verk), dämme, dämning(sarbete).

-därv, -et; -bringande (mest skr.). Bet. växlar mln undergång, förödelse o. sedligt fördärv. **1)** Enkelt. *Störta, föra, leda, locka, bringa ngn i f-et. Den väg, som leder till f-et* Bibeln. *Med förbundna ögon gå mot sitt f., gå sitt f. till mötes. Blint rusa i f-et. Störta sig i f-et. Hennes vackra ansikte blev hennes f., ledde henne i, till f-et. Gå mot f-et. Gå f-ets väg. Rädda från f-(ets väg). Länder då icke till upprättelse, utan till f. Bringa f. över ngn. Kanonerna spreda fasa och f. över den lilla staden, som ~. Ett lättjefullt liv är den unges f., ett f. för ungdomen. Ett tidigt f. Under en fager yta dölja ett inre f. Sedernas f. Sedligt, moraliskt f. Där f-ets män gingo fram* Bibeln. *Sjunka allt djupare i f-et. I djup f. äro de nedsjunkna* Bibeln. *Det rådande f-et. F-et bland de kommunistiska ungdomsskolorna hade nått en ovanlig höjd. Från barndomen hade han varit omgiven av allsköns elände och f. Sede, syndafördärv.* **2)** Ssg. *Utöva en f-bringande verkan på ~.* **Syn.** olycka, undergång, förstörelse, fall, ruin, förstöring, förödelse, ödeläggelse, förfall, upplösning(stillstånd), (ibl. nära) korruption, förstörande inflytande, förbannelse, förtappelse, förkastelse, gudlöshet, sedefördärv, moralisk försunkenhet, depravation, (ibl. nära) degeneration l. urartande l. urartning, (sedernas) förskämning, lastbarhet, (moralisk) ruttenhet, styggelse.

— **Fördärv**[a, -ade, -as; [-bar; -barhet]; -are; [-else; -erska]. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Personligt obj. **a)** *F-a sina barn genom klemighet. Spar på riset, och du f-ar pilten, säger Skriften. Sokrates anklagas för att f-a ungdomen.* **b)** *Oss intet skall f-a* Psalm 554. **c)** *Refl. Han f-ade sig på en påle, då han hoppade i från bryggan. Du kan rent f-a dig, om du inte iakttar mer försiktighet.* **d)** *Jag känner mig alldeles f-ad efter en veckas forcerat arbete. Slå ngn f-ad. Moraliskt och kroppsligt f-ad jfr I 3.* **2)** 'Sak'-obj. (även djur) l. abstr. obj. **a)** *Rid inte så hårt, du f-ar hästen! Köra en häst (rent) f-ad.* **b)** *Verkttygen f-as lätt, om ~. F-ar du papperet för mig, är du olycklig! Nu har jag redan f-at två serveter (för dig, på att torka rent efter dig). Hon fick sin nya klänning alldeles, totalt f-ad. Och dessa landskapstapeter, som nu, f-ade av fukt, hängde i stora flängor* G. Ullman. *Regnet hotar att f-a hela äppleskörden. Maten f-as lätt under röttnaden. F-a magen på ngn, på sig med sötsaker. Men ~ man kan inte hålla på mer än en kvart i taget med dylikt petgöra, annars f-ar man ögonen, sina ögon, ögonen på sig det sista ngt var. Här är texten f-ad (och kan icke återställas).* **c)** *Få sin ekonomi f-ad. Det f-ar, kommer att f-a utseendet på hela villan. F-a effekten av ngt. Nu har du f-at alltihop, hela saken (för oss, för dig). F-a sina utsikter.* **d)** *Ont sällskap f-ar goda seder. Det f-ar disciplinen!* **3)** Märk särsk. en del uttr. med perf. part. **a)** *Skrika, skratta, arbeta, springa sig (rakt l. rent) f-ad. Vi letade, så vi kunde letat oss f-ade.* Jfr även ovan: slå ngn f-ad, köra en häst f-ad, få sin klänning f-ad osv. **b)** *Ofta mer rent adjektiviskt. Sedligt f-ad. En (i grunden) f-ad människa. Ett (av utsvävningar) f-at folk. En f-ad tid. En f-ad natur.* **c)** *Vard. 'Förskönande' för 'fördömt' l. d. Han ä ju alldeles f-at roli(g)!* **II.** Ssg o. avledningar. **1)** Ssg. Skr. Mindre vanl. *Av rost icke f-bara ägodelar. Of-bar.* **2)** Avledningar. **a)** *F-are.* Mest bibl. l. skönl. Ofta med objektivt gen. l. som sista ssgsled. *Avundssamme f-are av andras lycka* Alfr. Jensen. *Ur plädgornas värld, sina vacklande troner att rädda, / fradgande stod f-aren opp* Stagnelius. *Djävulen, livets förödare, människornas f-are* Ola Hansson. *En språkets f-are, språkfare. En ungdomens f-are. Riksfare* O. Högberg. **b)** *F-else.* Äld., högt., sälls. *Lockas med i f-elsen* det allmänna f-et l. d. **c)** *F-erska.* Mest tillfälligt, skönl. *Circe, den sköna f-erskan (av de unga männen).* **Syn. I.** (en del mer speciella;) förstöra, bringa osv. i fördärv(et) l. i olycka, göra olycklig, förgöra, (för)öda; fara illa med, (för)skämma, skada, ödelägga, tillintetgöra, störta, sönderslå *m* l. sönderskåra *m* o. d.,

spoliera, ramponera, krossa, illa tilltyga, (i hög grad) försämra, upplösa, bortfuska n, förfuska, vanställa, korrumpera; 'slå ihjäl', förta(ga) l. bortta(ga) n (verkan av), rådbråka; derangera; (för)spilla, bortslösa n, förslösa; bortskämma n, demoralisera; ruina, göra slut på; makulera; (f-ad ibl.): (för)skämd; bruten (till hälsan); (moraliskt) rutten l. (för)sjunken, förfallen, lastbar, depraverad; (f-at ibl.): kolossalt, oerhört, 'vansinnigt', väldigt, fördömt o. d.

— **Fördärvlig**, -t, -are; -het. *Bovrid-daren*, lyssnande till den maskerades *f-a* räd. *Söka undandra sig politikens f-a inflytande*. Mycket kaffe är i längden *f-t* för magen. *F-a* vanor. *De gjorde vad f-t* var Bibeln. Säll om person. *En f. man* som uppväcker strid Bibeln. **Syn.** fördärvbringande, skadlig, menlig, ödesdiger, farlig, förstörelse- l. olycksbringande; (ibl. mer l. mindre nära:) fatal, 'giftig', ett gift (för), mycket ohälsosam l. osund, ödeläggande, olycklig.

— **dölja**; -döld (-å; med gradformer); [-doldhet]. Mest skr., ofta bibl. l. skönl. **1)** Mer egentl. **a)** *F-ande av tjuvgods*. **b)** *Som ännu fördolde dem för fienden's ögon*. Jag skall övergiva dem och *f-a* mitt ansikte för dem Bibeln. *Då härskarns / solansikte i moln f-er sin klarhet* Stagnelius. Även refl. *När solens ljus f-er sig* Psalm 648. **2)** Bildl. **a)** *Det kan icke f-as, låter sig icke f-a, att regeringens anseende erhållit en hård törn genom denna ledsamma historia*. Jag vill icke *f-a* (för dig), att jag även har ett annat ärende. Jag kan dock icke (alldeles) *f-a* för mig, att din motivering förefaller något ansträngd. **b)** (*Söka*) *f-a* sanningen. Utvecklingslärans dystra sidor, vilka dess stiftare aldrig fördolt, men vilka dess populäre förkunnare gärna förgätt Erik Hedén. Men att man kunde och skulle tänka, det var honom fortfarande fördolt S. Almqvist. **c)** *Den som är klok, f-er sin skam* Ord-språksboken. *En klok man f-er sin kunskap ib.* **d)** *I vilken alla visdomens och kunskapens skatter ligga fördolda*. Intet är fördolt, som icke skall vara uppenbart Bibeln. *Din Fader, som ser i det fördolda ib.* Märk även: *Fördold kärlek hemlig*. *Gick i stället ut på drögång under [nyårs]-natten för att utrona fördolda ting* Fab. Månsson. *Själens fördoldaste rörelser* Hans Larsson. *Framträda ur sin fördoldhet*. **Syn.** dölja, hålla (för)dold, (undan)gömma (n), undandölja n, ibl. undanskymma n, förborga, skylla, (in)hölja (n); hemlighålla n, undanhålla, förtiga, vara tyst l. tiga med, förhemliga, hymla med, icke låta komma fram n l. träda i dagen, hindra bekantgörandet, undertrycka; (fördold ibl.) hemlig. — **dömla**; [-are]; [-värd]. **1)** Allmännare. *Hans eget samvete f-er honom*. *F-a* ngn

handlingssätt. *Ett sådant uppförande måste skarpt f-as*. *Ej allt är fördom, som vi nu f-a* Tegnér. *Du behöver väl inte f-a all dans, därför att du själv inte dansar*. *Liksom Petrarca skarpt f-de varje bördens företrädessätt ~*. *Ett ensidigt f-ande*. *De litterära juntornas bedömanden och f-anden*. *Resolut f-a vad som är f-värt*. **2)** Märk särsk. **a)** Bibl. o. d. *Den som icke tror, han skall varda f-d Bibeln*. *F-a* till evigt straff. *De f-da(s) skara*. *Till de f-das bönningar*. **b)** I svordomsutr. *Gud f-e mig, om ~!* l. numer vanligare *F-e mig, om ~!* *Jo, f-e mig, är det inte så!* »*F-e henne*, utbrast han ~. *F-t*, att du skulle (gå och) glömma kartan! *F-t!* nu har den dsnan förstäss förväxlat breven! Återigen samma *f-da* otur! *Hans f-da nyfikenhet ~ bragte mig till förtvivlan*. *Det här blir f-t långtråkigt*. *Det är en f-t obehaglig historia*. **Syn.** **1)** döma (förkastlig), förkasta, skarpt ogilla l. kritisera l. tadla, bryta staven över, allvarligt anmärka på, alldeles underkänna, nedkritisera n, nedskälla n, anse högst straffvärd; **2)** **a)** döma till helvetets eld l. de eviga straffen; **b)** (f-e:) förbanne; (f-t ibl.): anfakta, besitta l. ock fasligt, rasande, satans, fan så osv.; (f-d:) förtappad, förbannad, förkastad, osalig, gudlös, eländig, avskyvärd, förbaskad. — **Fördömlse**, -n; -dom (skr.; ibl. bibl.); [-värd; skr.]. **1)** Bibl. bet. Huvudbetydelsen. **a)** *Hemfallen åt (den) evig(a) f(-n)*. *I f-ns eld*. *Gå till f*. *På förhand bestämma till f*. *Skall icke räknas dem till f*. *Ledde till en f-dom* Bibeln. **b)** *Ngt friare*. *Nu är du själv (kommen) i samma f*. **2)** Jfr fördöma l. Sälls utom i ssgr. *Som hittills i sin blinda iver skulle gå på med sina f-domar över allt möjligt, som han inte hade något begrepp om* Fab. Månsson. *Vad som är f-värt, mdste fördömas*. **Syn.** **1)** **a)** de osaliges tillstånd i evigheten, osalighet, de eviga straffen, helvetet's eld, förtappelse; **b)** elände, nöd, trångmål, svårigheter, 'knipa' (vard.). — **Fördömlig**, -t, -are; -het. Till fördöma l. *Allt tiggeri är av lagen stämplat som f-t*. *Metoden är f*. *En högst f. vana*. *Det faste var dock, att han lät föräldrarna leva i okunnighet om saken*. **Syn.** förtjänt av skarpt ogillande, (högst l. mycket) tadelvärd l. klandervärd, fördöm(else)värd, straffvärd, (ibl.): avskyvärd, lastbar, 'ful'.

— **enä**, -ade [säll. -ente], -as; part. perf. -ad l. -ent; det senare träffas mest i poesi samt alltid i 'Förenta staterna'; [-are; ex. I 4]. Trans., refl. (o. abs.). **I.** Mer konkr. **1)** 'Egentligast'. *Bägge ändarna f-as därpå genom en märta*. *F-a* medelst en tvärsld. *F-a* med starkt lim. *Och den gamle f-ade deras händer och välsignade dem*. *Oskiljaktigt, fast, löst f-ade* de två första även bildl. **2)** Kem. bet. *F-a* syre med väte.

Koppar *f-ar* sig, *f-as* lätt med fosfor. Låta sig icke kemiskt *f-as*. 3) Våningarna kunna *f-as* (till en), om man tar upp en dörr i salongen. 4) En vindeltrappa *f-ar* barnkam-maren med sovrummen på övre botten. Medelst en inbyggd gång är flygeln numer *f-ad* med huvudbyggnaden. En tvåbana, som *f-ar* de bägge huvudbanorna. Sinsemellan *f-ade* genom kanaler. Sedan vi genom en biledning blivit *f-ade* med den stora telefon-linjen genom landskapet. Saima kanal *f-ar* sjön Saimen med Finska viken. Just där Libro bäck *f-ar* sig med Fyrisån, *f-ar* sitt vatten med Fyrisåns. Den stora skiljaren och *f-aren* Mälaren E. Teiling.

II. Friare. 1) Närmast I. De båda armé-kårerna *f-ade* sig vid ~. Lyckas åter *f-a* de skingrade trupperna. Då nu ödet åter *f-at* de båda älskande. 2) Som förmädd *f-a* de spridda horderna till ett folk och ett samhälle. Innan människorna ännu voro *f-ade* i samhällen. Alla dessa småstater *f-ade* sig slutligen till en stor republik. *F-a* till ett helt ~. Under sin spira *f-a* ~. Hans avsikt var alltid att *f-a* dessa provinser med Tyskland. Då Norge *f-ades* med Sverige under en konung. De *f-ade* (konunga)rikerna förr vanl. om Sverige-Norge, ibl. om Österrike-Ungern osv. *F-ta* staterna. Columbias *f-ta* stater. 3) Karl Marx' bekanta mening: »Proletärer i alla länder, *f-en* er!» *F-ade* kunna vi förmå något, splittrade betyda vi intet. Stockholms *f-ade* studentkårer. Den *f-ade* vänstern t. e. om ett danskt politiskt parti. A.-B. Förenade bruggerierna. De *f-ade* ibl. om en del olika hopslagna fabriker, liv-försäkringsbolag osv. 4) *F-a* sig, *sina* vapen mot ~. *F-as* om stora mål. *F-a* sig om ett företag, om att ~. Med Konungens med-givande må flera städer *f-a* sig om register-förare för fastighetsregister. Han ensam ägde förmågan att *f-a* alla de stridiga vil-jorna (till l. om ett gemensamt mål, i en gemensam strävan l. tanke). *F-a* de stridande partierna. Allt *f-ar* sig om att störta oss! Mot vindens och böljornas *f-ade* raseri. Allt *f-ade* sig hos honom (om) att ~. Med *f-ade* krafter lyckades de lyfta på kofferten. Vi *f-a* våra lyckönskningar med deras. *F-a* sina böner med ~. Min hustru *f-ar* sig med mig i att ~, och ber, att ~. Jag *f-ar* mig med föregående talare och yrkar avslag. *F-a* sig i att yrka avslag, i avslagsyrkandet. 5) Prästen hade just *f-at* dem inför altaret. Genom äktenskap (ets band), i ett lyckligt äktenskap *f-ad* med ~. *F-a* sina öden. *F-a* sitt öde med ngn(s). 6) De band, som *f-at* oss sen barndomen. Hatet mot aristokratin (var det som) *f-ade* dem. *F-ade* genom ge-mensamma intressen. *F-ade* i tron (på den ende, sanne Guden). Det enda, som ännu *f-ade* honom med hembygden. En nära vän-skap *f-ade* de båda männen. Mina intressen

äro mycket nära, på det närmaste *f-ade* med hans. Det som söndrar och det som *f-ar*. Tänk blott på det som *f-ar*, icke på det som skiljer! 7) *F-a* nytta (l. och) nöje, det angenäma med det nyttiga. I sitt system söka *f-a* ~. Hur han lyckas *f-a* detta med sin nykterhetsståndpunkt, det förstär jag icke. Stränghet låter sig icke så lätt *f-a(s)* med insiktsfull kärlek. Går visst, står väl att *f-a* med ~. Man kan icke *f-a* allt på en gång. *F-a* under en synpunkt. Ut i det enda ordet fosterland *f-as* allt vad ~. I sin per-son *f-a* ungdomens behag med en husmoders värdighet och säkerhet. Påven *f-ar* i sin hand både den världsliga och den andliga makten. 8) *F-andet* av två tjänster. Tjän-ster, som icke må l. *få f-as*. Det fordras särskild tillåtelse att på en hand *få f-a* två ämbeten. I flera år *f-ade* han docentur vid högskolan med en statistikerplats i telegraf-styrelsen. Märk *F-ade* folkskollärare, kloc-kare- och organisttjänsterna i ~ 1919. 9) Saken torde vara *f-ad* med stora svårigheter, med vissa omkostnader, med en viss risk, med vissa obehag. [Bränslekommissionen anser uppenbart,] att det skulle vara *f-at* med stora fördelar om ~.

Syn. I. 1) (hop)fästa (n), hopbinda n, hopfoga n, sammanfoga n, sammanbinda n, sammanlänka n, hopsätta n, förbi'nda, (ibl.:) hopkedja n, hopkoppla n, hopknyta n, sam-manknyta n, in- l. hoptappa, laska osv.; ibl. hålla ihop l. hopfästad; 2) få att ingå (en) kemisk förening l. förbindelse; 3) sam-manslå n, hopslå n, sammansluta n, sam-manföra n; 4) sätta l. bringa i förbindelse l. beröring, åstadkomma (en) förbindelse mln, ibl. tillägga n; (f-a sig o. f-as ibl.:) uppgå i en enhet, stöta ihop, samman-växa n, hopväxa n, råkas, bli ett, gå ihop (med), falla in n (i), sluta sig (till), sam-manlöpa; II. 1) (hop)samla (n), hopföra n, sammanföra n, ibl. (hop)para (n); 2) (hop)-smälta n, sammansmälta n, införliva, ibl. inkorporera l. associera l. amalgamera, göra till ett l. ett helt; 3) o. 4) ena, göra enig, samla, ge samma riktning l. syfte l. mål, (ibl.:) sammanjämka, hopjämka n, förlika, försona; (f-a sig l. f-as:) slå sig ihop (med), sluta l. sälla sig (till), delta(ga i), inträda (i), göra gemensam sak (med), uppsöka, ibl. sammansvärja sig, överenskomma n (om), samlas l. enas (om), ibl. finna l. träffa l. råka (på) varann; 5) sammanviga n, hop-viga n, förmåla; 6) (ibl. nära) vara gemen-samt; binda vid varann; 7) förknippa, kom-binera, få att förlikas, få i'n l. betrakta l. bedöma (under en synpunkt); bringa i över-ensstämmelse l. samklang l. harmoni (med), bringa överensstämmelse (i); ibl. koncer-trera; 8) på samma gång l. samtidigt inne-ha(va) l. besitta l. utöva; (f-a sig ibl.) in-stämma (med l. i); 9) (vara f-ad med:) för-

bunden, förknippad, medföra, föra med sig, innebära.

— **Förenbar**, -t; -het. Skr. Mindre vanl. (Kemiskt) f-a ämnen. Syntes mig ~ väl f-a med en sådan uppfattning T. J:son Hellman.

— **Förening**, -en, -ar; -sakt m. fl. se B. **A)** Enkelt. **I.** Mer abstr. Jfr förena. T. e.: **1)** De båda folkens f. till ett helt. Upplösa den mångåriga f-en mellan rikena. Fullborda f-en mellan ~. Den världsliga och den andliga maktens f. på en (och samma) hand. En olycklig f. av omständigheter. Filosofiens och vitterhetens f. **2)** I f. med de andra neutrala staterna kunde vi betyda något, ensamma betyda vi intet. Detta, i f. med hans allmänna läggning, bestämde honom för lärarbanan. Båda delarna i f. Allt detta i f. gjorde, att ~. Till vilka bl. a. L. Halévy och H. Meilhac i f. skrevo libretterna. Denna prägel av finkänslighet och fasthet i f., som ~. **3)** Lagt. o. d. Och böra symemännen ~, där stridighet yppas, söka att åstadkomma f. emellan sakägarna Lagen. Ingicks mellan domkapitlet i Uppsala för kyrkoherdebostället samt klaganden för hans hemman Oviqe ~ f., varigenom sakägarna överenskommo att ~.

II. Mer konkr. **1)** En kristelig äkta f. sälls. för 'förbund'. Deras äktenskapliga f. var icke välsignad med några barn. **2)** Ald.; jfr I 3. Genom den, under den 21 augusti 1810, upprättade f. och valakt ~ Successionsordningen. **3)** Den konkreta huvudbet. **a)** F-ar för ekonomisk verksamhet x Ideella f-ar. Gränsen mellan 'bolag' och 'förening' i trängre juridisk mening är rätt svävande; man brukar säga, att 'bolaget' har ett självständigt ändamål, under det 'f-en' stöder eller hjälper medlemmarna i deras egen verksamhet. F. med (begränsad) personlig ansvarighet ofta förkortat 'm. b. p. a.' x F. utan personlig ansvarighet ofta förkortat 'u. p. a.' F-ens firma tecknas av ~. Får härmed anhölla om f-ens registrering. Om f-en går i likvidation. Koope-rativa f-ar. **b)** Bilda en f. med syfte att ~, för att ~, vars ändamål är att ~. Om f-en upplöses ~. F-ens angelägenheter ledas, handha(va)s av ~. F-ens ändamål är att ~. Politisk, opolitisk f. **c)** De blindas f. F-en Barnavårn. F-en K. H. S. ('Krigshögskolan'). F-en för svensk hemslojd. F-en mot livsmedelstullar. F-en till det godas befrämjande, bildad 1884. F-en till minne av konung Oskar I och drottning Josefina (i dagligt tal ofta benämnd Oskar-Josefina-föreningen). Arbetar-, bostads-, hjälp-, konsumtions-, sjukkasse-, understöds-, sång-, gymnastik-, idrotts-, fotbolls-, gymnasia-, skolpojks-, student-, landskaps-, hembygds-, vitterhets-, konst-, konstflits-, industri-, skogsvårds-, verkstads-, arbetsgivar-, kvinnoaks-, röst-

rätts-, nykterhets-, godtemplar-, missions-, läs(e)-, sy-; lands-, lokal-, läns-, riksförening. Världspostf-en. **d)** Märk särsk. ngt mer 'personlig' användning. Besluter f-en att ~? Blanketten ifylles lämpligast av f-en själv. Då f-en uppträder som juridisk person.

B) Ssgr. De flesta till bet. A II 3. F-sakt jfr förenings- och säkerhetsakt. I f-sangelägenheter. Ägna mycken tid åt f-sarbete i f-ar l. i viss f. Kärleken, det naturliga f-sbandet mellan människor, ersättes så ofta av egennyttan. Finna ett fast f-sband. Ideella f-sband. F-sbegär kem. Få f-sbeslut på ngt. F-sbibliotek. Uppförandet av (en) ny f-sbyggnad. Vilka under f-sform bedriva ekonomisk verksamhet Nord. Fam.² Socialisternas krav på obegränsad f-sfrihet, vilket ingalunda betyder frihet inom de socialistiska f-arna. F-sfrändskap kem. Från f-sfältet t. e. ifråga om missionsförening. Gemensamt f-shus för de fem svenska f-arna i Evanston, Illinois. En frikyrka kan vara antingen folkkyrka eller, som metodisterna i Sverige, f-skyrka. F-skyrka (ordet bildat av G. Aulén) kunde möjligen kallas 'troende-kyrka' Em. Linderholm. Efter de kemiska f-slagarna. Endast för f-sledamöter. Och så måste vi ha en f-slokal. Centralamerika bildar liksom en f-slänk mellan Nord- och Sydamerika. Hon blev f-slänken mellan de båda bröderna. Den allra sista f-slänken ej blott med hennes gamla liv utan med hela livet Anna Lenah Elgström. Och varje f-smedlem är moraliskt och juridiskt ansvarig för de fattade besluten. F-smärken, ordensmärken, kongressmärken annons. Förenings- och församlingsfrihet l. Förenings- och församlingsrätt statsrättsligt. Förenings- och säkerhetsakten hist.: den grundlag som Gustav III genomdrev på 1789 års riksdag varigum kungen fick större makt o. de ofrälse stånden ökade rättigheter. F-sordförande. Just i f-spunkten. Vid själva f-spunkten mellan floderna. Finna en f-spunkt bildl. Kungl. kung. 15 dec. 1911 om f-sregistrens förande m. m. F-srätt. F-srör tekn. o. d. Du glömmar väl inte f-sammanträdet i kväll! Utan f-sammanträdes bemyndigande. I enlighet med f-sstadgarna. F-stecken jfr f-smärke. Enskilt och f-svis P. J. Rösiö. F-sväsen(de). För f-sändamål. I f-sögonblicket.

Syn. A) I. 1) o. **2)** (jfr förena); förenande, hop- l. sammanfogning osv., (samman-)blandning, sammanjutning, uppgående (i en enhet), sammanlopp, legering, fusion, kombination, koalition, union, federation, pakt, allians, (gemensam) förbindelse, samfärd verkan, samverkan; **3)** förlikning, ening; **II.** (mer l. mindre nära stå: bolag, korporation, kompani, konsortium, association, förbund, sammanslutning, sällskap, samfund, 'broderskap', gille, cirkel, klubb, liga.

— **Förenlig** m. fl. se nedan efter (för-)enkla.

—**e-engelsk**a, -ade, -as. Skr. *De svenska dopnamnen bruka även f-as* V. Berger. *Bruket att f-a de svenska namnen* Eric Mjöberg. —**enhetlig**a, -ade, -as. Skr. *Vars huvudsakliga ändamål ~ är att verka för ett f-ande av Polens fyra evangeliska kyrkosamfund.* **Syn.** göra (mer) enhetlig, ena. —**e-nkl**a, -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.); -ingsförmåga m. fl. *Ytterligare f-a kosthålllet. Problemet kan f-as, om man ~, därigenom att ~.* Nu har jag f-at frågan så mycket jag nånsin kan. *Efter en (betydligt) f-ad metod. Han är i sin verskonst den store f-aren. Om man ej genom en f-ing i vårt statsmaskineri skulle kunna minska utgifterna. Driva f-ingen alltför långt. Vissa f-ingar i arbetssättet. Genial f-ingsförmåga* Per Hallström. **Syn.** göra enkel l. enklare l. klarare l. (mer) lättfattlig l. lättskött l. mindre invecklad l. komplicerad; (ibl. nära:) utreda m, (ut)klara (n), förbättra, fullända. —**enlig**, -t, [-are]; [-het]. Till 'förena(s)'. Oftast i nekad l. frågande sats (o. mkt vanligare i nekad form: oförenlig). *Vore det verkligen, kan du verkligen finna det f-t med din ställning som ordförande? Det är i varje fall icke, knappast f-t med vanliga hederbegrepp. Blott om det är f-t med hans privata intressen. Ej f-t med rationellt skogsbruk. Männe motsatserna på så sätt bleve f-are? Det heligas f-het med det oheliga [som vid lotterier till förmån för kyrkobyggen].* **Syn.** som låter sig förena (med), som kunna förenas l. bringas till överensstämmelse (med varandra), ibl. överensstämmande l. i enlighet (med). —**evig**a, -ade, -as. 1) Ofta skr. *F-a sitt namn genom en odödlig bragd. Minnet av dessa blodiga krig f-ades i nordbornas fornsånger* J. Hellstenius. *Ryktet skall f-a edra namn (i en sen eftervärld).* *En fris med kolteckningar, f-ande denna lyckofärd* Acke. 2) Mindre vanl. Blott i perf. part. *Han lät hela den f-ades långa, rika och lyckliga jordeliv ännu en gång stråla i ~.* **Syn.** 1) odödliggöra m, försäkra mot glömska, rädda ur glömska (ns natt), bevara åt eftervärlden; 2) (f-ad:) hädangången, salig, från dödligheten l. detta jordiska förlossad, saligen avliden.

—**fader**. Jfr fader. Dock förekommer knappast förkortningsformen 'förfar' o. plur. är mkt vanligare än sing. Ssgr se II. **I.** Enkelt. 1) Sing. *Från spiselhyllan blickade en byst av någon okänd f. deltagande ned på honom* Ulla Rudebeck (övn.). 2) Plur. Mer egentl. l. ngt allmännare. *Bland sina förfäder räknade han flera riksråd. Ett arv från förfäderna, hans förfäder. Där ~ det strävsamma livet lever under förhållanden föga avvikande från dem, som rådde under fäders och förfäders dagar. Till för-*

fädrens minne. Våra hedniska förfäder. **II.** Ssgr ha vanl. förfäders-, ibl. förfädra-; möjligen kan ngn gång även träffas förfaders-. *Deras religion synes vara förfädersdyrkan* Erland Nordenskiöld. *För huset Thorsteins blivande förfädersgalleri. Gudsbilder och förfädrabeläten* Y. Hirn. *Hedningarnas förfädradyrkan* ib. **Syn.** (plur. ibl. :) anor, äldre släktled.

—**fall**, -et, [=]; falllös o. fallsdikt m. fl. se B. **A)** Enkelt. Bet. väl skilda. **I.** Utan plur. Ssgsform förfalls-. 1) *Under det allmänna f-et. Romerska rikets f. Handelns och näringarnas djupa f. (Det) börjande f(-et).* 2) *Luta till f. Ett palats i f. Råka i f. Söka hejda f-et.* 3) *Mannen super och har länge varit på f. Komma på f.* 4) Märk även läk.-uttr. som *Kraftförfall*. **II.** Med (sälls.) plur. Ssgsform förfallo-. Ofta i förbindelsen 'laga f.'. *Dessa äro laga f.: om man sjuk är; om man ~ Lagen. Uppge och styrka laga f. Visa laga f. Och låter ej laga f. framte Lagen. Icke utgöra laga f. Där de icke laga f. äga. (Låta) anmäla (laga) f. Hade du, fick du f.? Dylika f. anses icke giltiga. När suggan ej vill vall, har hon många f. Utan, med (laga) f. Vid f. för ~ må ~. I anledning av f. för sekreteraren tjänstgjorde ~ undertecknad vid protokoll.* **III.** Utan plur. Ssgsform förfallo-; se verbet 'förfalla'. **Fackl.** *I god tid före f. (om växlar)* I. Hultman. **B)** Ssgr. **I.** Till 'förfall' = undergång o. d. *F-sdikt* (dikt från en f-speriod). *Jag minnes f-sperioden under ~ Jörgen. Från den djupaste f-stiden* M. P:son Nilsson. **II.** Till 'förfall' i bet. (laga) hinder. *Böter för f-olöst uteblivande (från rätten). En kronas plikt för f-olös frånvaro [från landskapet] på kallelsekort till studentnationssammanskomst. Är någon f-olöst borta, då han ropas av rätten fram att kära eller svara Lagen. F-t utebliven.* **Syn.** **A)** **I.** tillbakagång, nedgång, nedåtgående, urartande, urartning, avtagande, försämring, förstöring, sjunkande, fall, fallande, förnedring(stillstånd), undergång, förstörelse, ruin, tillintetgörande, sammanstörtande, regress, obestånd; lägervall, ödeläggelse, bofällighet, fallfärdighet, murkenhet, usest l. dåligt skick, eländighet, elände, bristfällighet, ibl. bortdöende l. förmultnande l. förvisnande; (sede)förfärd, moralisk undergång, avsigkommenhet, dekadans, (på) kneken l. det sluttande planet; häftig kraftnedsättning, allmän stark utmattning; **II.** (laga) hinder (för inställelse), förhinder; **III.** tilländalöpande, utlöpande.

— **Förfalla**a; -en (ofta rent adjektiviskt o. ngn gång med gradformer); [-enhet]. **A)** Enkelt. **I.** Om försämring o. d. 1) *Den nye ägaren låter huset stå och f-a. Under det att själva slottet fick f-a. Gamla f-na kojor. I (oerhört) f-et skick.* 2) [*Sill*]stim-

men togo snart andra vägar, och fisket förföll. Sedan skogen renrakats och jordbruket fått *f-a* ~. **3)** Om person; bildl. även om sak. **a)** Person. *F-a* i lättja. *F-a* till l. i dryckenskap. *Han förföll alltmer genom sitt utsvävande levnadssätt och måste slutligen* ~. *F-a* till manér. Märk perf. part. *Ohjälpligt f-en.* Ett *f-et* geni. Som stod där och gapade på sorgestän, sluskig och *f-en.* *Han ser allt mer f-en ut.* *Hans bleka, f-na* ansikte. *Djup f-enhet.* **b)** Sak. Målar-konsten förföll alltmer i en stel och smaklös efterhärming. Så nära skriftspråket, som går an utan att *f-a* till pedanteri J. A. Lundell. **II.** Andra betydelser. **1)** Upphöra att gälla o. d. *Käromålet f-er, antingen därigenom att förfarandet inställes eller genom att klaganden avvisas. Efter den föreskrivna tiden f-er all talan. Det är bäst, att du låter saken f-a. Skall frågan ~ anses hava för den riksdagen f-it.* Och därmed *f-er* (av sig självt) varje anspråk på ersättning. Låta sina anspråk *f-a*. [Uppkommer vid sådan övergång av straff] bruket dagatal, vare det *f-et* Lagen. Ett patent som *f-er.* Låta ett patent *f-a.* Då det är uppenbart, att ~, *f-a* uppenbarligen alla tillvitelser, som ~. **2)** Utlöpa o. d. *Lånet f-er* (till betalning) den 31^{sta}. Utskylder ~ vilka *f-it* till betalning under ~. Underlåter skattskyldig att vid den första uppbördsstämman erlægga då *f-et* utskyldsbelopp ~. *I ~ skattkammarväxlar, f-ande till betalning den 20 september i år. F-na* växlar. *F-na* (och oinlösta) panter. **3)** Hemfalla o. d. Om han för ohemul klagan gjort sig till ansvar *f-en* Lagen. *F-en* till straff (efter den och den paragrafen). *F-en* till böter. Har någon som gjort sig *f-en* till bettleri eller lösdriveri, blivit ~. Men av detta belopp är ~ endast 2,080 kr. *f-et* till stämpelbeläggning. **B)** Ssgsformen är förfallo-.

Syn. A) I. 1) bli allt bristfälligare, för-därvas, falla sönder (n); (ibl. nära:) bli till mull, (för)multna; (f-en:) bofällig, fallfärdig, i ruiner, ruinartad, rucklig, murken, nära att störta l. falla omkull, usel, eländig; **2)** avta(ga) (n), råka i lägervall, gå kräftgången, gå (alltmer) tillbaka, ödeläggas, (ibl. nära:) urarta, reduceras, decimeras, deklinera, försämras, (av)tyna (n); **3)** (ned)sjunka n, falla (allt djupare), råka i l. på förfall; hänge l. överlämna sig (åt), försjunka (i); (f-en:) av-sigkommen, sjunken, ibl. 'härjad'; **II. 1)** upphöra (att gälla), förlora all kraft o. verkan, bli ogiltig, bli om l. till intet, icke mer upptagas (till behandling) l. vara gäl-lande, förverkas, preskriberas, (ibl.) ute-slutas; **2)** utlöpa, utgå, tilländalöpa n, gå tillända; vara (efter viss tid) underkastad betalning l. inlösen; **3)** hemfalla, vara underkastad, bli l. vara föremål (för); (f-en ibl.) skyldig.

— **Förfa'llobok**, handels. En hjälpbok vid bokföring vari införas alla räkningar o. skulder som ha bestämda förfallotider. *Mot kvitto i förfalloböckerna* I. Hultman. **-dag.** Dag då skuldförbindelse, pant l. d. förfaller. *En förbindelse, ställd att betalas å viss f.* På, före *f-en.* **-tid.** Jfr föreg. *År f-en* obestämd ~. Bestämda *f-er.*

-fa'lsk|a, -ade, -as; -are (ibl. även om kvinna); -arknep; [-erska]; -ning (med plur.); -ningsbrott; -ningsförsök; -ningsmedel; -ningssätt. Allmänne: om alla svikliga förfaranden varigem yttre föremål erhålla utseende av att vara ngt annat än de äro; i nyare strafflagen: eftergöring l. sviklig ändring av föremål som i rättslivet göra tjänst som bevismedel (även t. e. om flyttning av rå o. rör); i sista fallet x bedrägeri. **I.** Vanliga verbformer. **1)** *F-a* mynt, sedlar, handlingar, en (annans) namnteckning, ett testamente, betyg, intyg. Utprängla *f-ade* sedlar. Frimärket är *f-at*! *F-ade* vikter. Det var någon ledsamhet med *f-ade* växlar o. d. *F-a* historien (enhet medvetet felaktiga uppgifter). **2)** Det känns tydligt, att kaffet är *f-at* med någon tillsats, med cikoria. Järn-ockra, varmed cinnober *f-ades.* Veterigen *f-ade* livsmedel. **II.** Avledningar. **1)** En durkdriven (växel)*f-are.* Genom *f-ning* av böckerna söka följa ett tillgrepp. Som haft vetenskap om *f-ningen.* Mynt-, växelf-ning. Dömd för flera *f-ningsbrott.* **2)** Varv-, livs-medels-, födoämnes-, kaffef-ning. Ett vanligt *f-ningssätt* är, att kanelrören förut blivit utlakade med varmt vatten. **Syn.** olovligen (för)ändra (o. försämrä) l. efterapa n, begå förfalskning(ar) l. ett falsarium l. falsarier, (svikligen) eftergöra n l. efterhärna, svikligt behandla, förfara svekligt med, (ibl. mer l. mindre nära:) smussla l. fuskä l. fuffla med, utblanda, förvanska, understicka, falskeligen utge för, ändra meningen av; (f-ad:) falsk, oäkta, understucken, upp-blandad, utblandad, eftergjord; (f-ning ibl.) bedrägeri, falsarium, underslev.

-fär|a¹, -för(o), -it, -as. Vanl. deponens; andra former sälls. *Låt inte maten (stå och) f-as!* En god husmor ser till, att ingen-ting i huset *f-(e)s.* Att med varje år som går åtskilligt av det material, som borde vetenskapligt beskrivas, utbildas, försvin-nar och *f-es.* Säll.: Genom vårdslöshet *f-a* ngt. Där levde han i utsvävningar och för-for så sin förmögenhet Bibeln. **Syn.** för-skingra; (f-as:) gå förlorad l. försingras l. fördärvas (gm ovårdsamhet l. glömska), förspillas, förstöras, bli oduglig l. oätbar. **-fär|a**², -för(o), -it, -as; -en (se följ.). **1)** Vanl. verbformer. *Beskriva, hur man har att f-a vid dderbräck. Man f. därvid så-lunda): ~.* Härvid *f-es* på följande sätt: ~. Den som ~, eller eljest svikligen *f.*, straffes med böter från och med ~. *F-a* lagligt,

olagligt, godtyckligt (i ngt, med l. mot ngn, med ngt). *F-a* noggrant efter order. *Hur skall man rätteligen f-a i dylika fall?* *Så skulet jag icke f-it, om jag varit i ditt ställe.* *Sammalunda f-es* ock i fråga om regeringsrättens ledamöter. *Ni f.*, som om *ni vore allsmäktigt!* *F-a* strängt, med stränghet mot ngn. *Det förfors* med honom efter lagens mildaste bestämmelser. Bildl. även med saksubj. *Så f.* också den folkliga stilen och samtalsspråket. **2** Subst. *Straffbart, olagligt, egenmäktigt f-ande.* *Genom felaktigt f-ande* av krigsrätten har ~. *F-andet* vid kallelseförrättningen i Storkyrkan. *Konkursliknande f-anden.* Redogörelse för tillsättningsf-andet i vissa främmande länder. *Fotogravyrf-andet* ger särdeles mjuka bilder med ~. **Syn.** **1** gå tillväga, bete sig, vidtaga (vissa) åtgärder, (be)handla; **2** f-ande se förfaringssätt. — **Förfären**, -et, -nare; -enhet. Ofta skr. *Vara väl f-en i sitt yrke.* *En i konsten väl f-en musiker.* *F-nare l. mer f-en i vapnens bruk än pennans.* *Konni Zilliacus' f-na penna.* På buskar och träd var jag dock ganska *f-en*, bland småfåglar likaså A. T. Gellerstedt. *F-en* i allsköns knep och ränker. *En runof-en* man. *Konst, trolldomsf-en.* Åga stor *f-enhet* i ~. **Syn.** kunnig, driven, bevandrad, hemma(stad), (be)prövad, erfaren, skicklig, duktig, övad, händig, 'styv' (i), rutinerad, en riktig expert; (f-enhet ibl.) färdighet. — **Förfäringsmetod** o. -sätt. Det förra ovanligt. **1** *Men denna f-smetod* var ~. **2** *Rätta f-sättet* hade varit att ~. *Ogillar du f-sättet?* *Ett sådant f-sätt* hade börjat användas vid andra gruvor. **Syn.** tillvägagångssätt, behandling(ssätt), handlande, handlingssätt, (mått och) steg, procedur, metod, process, åtgärder, (ibl. nära) aktion l. operation(er).

-fäsa sig, -ade, -as (dep.). *Hennes väl uppfostrade kusiner ~ f-ade sig.* *Han tömde glaset i en klunk, så att alla f-ade sig* (över den osnutna pojkspolingen). »Och tänk, han är nått och jämt tjugufem år», *f-ade sig* serveringsflickorna, när de ~. *Men gossens oinvigda samtida f-ades* 'Sten Blad'. [Det var] inte ett litet *f-ande* över hur somliga människor kunde få sin föda lätt nog Fab. Månsson. **Syn.** yttra sin fasa (över), (högljutt) beskärma sig (o. slå ifrån sig med händerna), ropa ack o. ve, (v)öja sig.

-fatta, -ade, -as. **1** Huvudanvändningen. **a)** *F-a* avhandlingar, böcker, romaner, noveller, (små) sagor, ett skaldestycke, en dikt. *Boken är f-ad på mellanstunder* och ~. *Dikten är säkerligen f-ad på hans alderdom.* *Vara två om f-andet* av ~. *Vid själva f-andet.* *För f-andet* (bedömd med) högsta betyget. **b)** *F-a* ett brev. *Har du verkligen f-at* det här (utkastet) ensam? *F-a* ett utkast till ngt. *Vem har fått i uppdrag att f-a slutklämnen?* **c)** Abs. *Han f-ar* (på

lediga stunder) idkar skriftställer, är författare, skriver (böcker osv.), ibl. är diktare l. diktar. *Han f-ar hellre på vers än på prosa.* *Dahlgren f-ade* med en utomordentlig lätthet. **2** Märk särsk. **a)** I ämbetsstil o. d. *Börande över förloppet av kvarstadsförrättningen och orsakerna därtill ~ anledning trefalt f-as*, varav den ena tillställes ~ Tryckfrihetsförordningen. **b)** I enlighet med lagen om litterär o. musikalisk äganderätt kan ordet fackl. ibl. även brukas ifråga om musik m. m. samt ofta om film. Jfr *f-are* I 4. **Syn.** (skriftligt) utarbета, skriva, kläda i skrift, (i skrift l. skriftligen) avfatta, hopskriva n, sätta på papperet, ibl. dikta, vara författare (till l. av), ibl. uppsätta n (o. nedskriva), (ibl. nära:) redigera, formulera; ibl. komponera osv.

— **Förfa'ttar**[e, -(e)n, -e; -anslag m. fl. se II. För 'kvinnlig f-e' brukas numer oftast finna utom i lagstil samt i ssgr. **I.** Enkelt. **1)** *Vet man vem som är f-(e)n till dikten?* *Diktens f-e.* *F-en* av Apostlagärningarna. *F-en* är okänd, anonym. *Han har särskilt utmärkt sig som f-e* av en del enkla sagor. *Ropen på f-en* ville efter tredje aktens slut icke tystna, och ~. **2)** Om boktryckaren företer f-ens namnsedel. *Understod åt inhemska skönlitterära f-e* av utmärkt förtjänst. *Berömda f-e* i historien och naturvetenskaperna. *En vetenskaplig f-e* av stora mått, med världsrykte. *Klassiska, modärna, nyare f-e.* *En av våra största nu levande f-e.* *Dramatisk f-e.* *F-en* Per Hallström. *Det var då han beslöt att bli f-e.* *F-en* och hans verk. *Debitera som f-e.* *Min älsklingsf-e.* *Läroboks-, roman-, teaterf-e* x t. e. psalmdiktare. **3)** Märk att ordet ofta brukas så att säga 'i första person' (jfr 'undertecknad'). Det förkortas då ofta 'förf.' *Vänkskapsfullt från* (l. av) *förf(attare).* *Kursiveringen gjord av förf(attare).* *Förf(attare)* har med detta endast velat ~. **4)** Särsk. i lagstil brukas ordet även om f-e till musikaliskt l. mimiskt verk l. till vissa teckningar m. m. Märk även *Filmf-e.* **II.** Ssgr. Ex.: *F-anslag* som de norska diktargagen. *F-ansvaret* vilar på boktryckaren, om han icke kan förete laglig namnsedel eller ock f-en självmant framträder. *Ovanligt stora f-arvoden* honorar. *Under de första åren av sin f-ebana.* *Anlag för f-bana.* [År] 1847 ingingo dessa bägge män f-bolag om Erckmann o. Chatrian. *Vissa f-egendomligheter, gemensamma för ~.* Äldst av de nuverksamma f-föreningarna torde defranska vara. *Sveriges f-förening*, stiftad 1893, avser tillvaratagandet av de svenska f-nas ekonomiska intressen. Att f-hemligheten ~ uppenbarats. *Ett mycket blygsamt f-honorar.* *Pennklubben*, en ny f-klubb i huvudstaden 1922. *F-lexikon.* Till ledamot i f-rådet, vars tillsättande beslöts vid nordiska f-mötet, ut-

sågs ~ 1920. Med utsatt f-namn. Dessa något hysteriska f-omvändelser ~. F-pensioner jfr f-anslag. Fru Benedictssons f-personlighet. Fråddet se ovan 'f-armöte'. Frätten äges ännu av släktingarna. Frätten till otryckt skrift. Fe till särskilt bidrag i tidning eller tidskrift behåller frätten till detta. Han bestrider f-skapet (till dikten). I början av min f-verksamhet ~. Ty ehuru glansen av min f-ära därigenom mycket förbleknar, måste jag ~. **Syn.** auktor, upphovsman till, 'fader' (till); skriftställare, litteratör; (ibl.) skald, diktare, skribent, 'penna', pennfaktare, skribler, insändare, 'undertecknad', tonsättare, kompositör.

— **Författari** *nn* |a, -an, -or, -etyp m. fl. Jfr författare. T. e. Sådan man föreställde sig f-an till (l. av) ~. Därefter fortsätter f-an: ~. **Syn.** skriftställarinna osv. — **Författeri**, -(e)t, [-er]. Mindre vanl. Går f-et trögt ~ 'Onkel Adam'. Två till tre dagar att ägna åt f. Mitt liv och mitt f. äro mig en gåta Strindberg. I »Guld med täljknivar» har Inge Lund övergått från journalistik till f. och ~. **Syn.** författande, författarverksamhet, författarskap, skriftställer, skriftställarskap, skriftställarverksamhet, litterär verksamhet, ibl. diktning.

— **Förfä** *ttning*, -en, -ar; -senlig m. fl. se B. Ordet ansluter sig ej så nära som de föreg. till 'författa'. **A)** Enkelt. Bet. skarpt skilda. **I.** Utan plur. Ofta skr. Vanligt blott i några få uttr. **1)** Han var nu i den f., att man av honom kunde vänta nästan vad som helst. Sinnesförfättning. **2)** Man hade redan gått i f. om att vidtaga de åskade förbättringarna fogat anstalt om, gjort förberedelser att. Ha gått i f. om präglandet av ~. Tage riksdagen den f. om rikets styrelse, vilken ~ Regeringsformen. **II.** Med plur. **1)** Statsförfättning. Vanl. ej om envælde. En av vår f-s och vårt offentliga livs grundpelare. Tsaren ger sitt folk en f. Ha en fri f. Studera de olika ländernas skilda f-ar. **2)** Ett till allmän efterlevnad av högsta makten utfärdat påbud om skedd lagstiftning. Stridande mot lag och f. Samling av f-ar rörande medicinalväsendet. Allmänna f-ar och förslag därtill. F-ar som å fast postanstalt skola hållas tillgängliga för allmänheten äro bl. a.: allmänna poststadgan, brevpstaxan, paketposttaxan, tidningstaxorna osv. Fångvårds-, skogs- och medicinalf-ar äro numera av utrymmesskal uteslutna ur Svensk f-ssamling.

B) Segr höra endast till II (1. 2). Ex.: Att beröva länsjagmästarna deras f-senliga titel. Inom f-senlig tid. Den f-senligt upplösta kammaren. Betvivla f-senligheten av ~. I samtliga dessa f-sförslag. Finlands f-skamp 1898—1905 till A II 1. Revolution och f-skris R. Kjellén. Farm[aceutisk] f-skunskap Statskalendern 1918. F-slagar grund-

lagar. Yrka på f-srevision. Lidelsefulla ~ f-srevisionister. Som enligt sistberörda f-srum förtullats såsom ~. Svensk f-ssamling samling av lagar, förordningar, kungörelser o. cirkulär ävensom kungl. brev o. resolutioner med allmänne tillämpning inom statsförvaltningen; utgiven från 1825, redigeras officiellt. F-sstat konstitutionell stat. En f-sstridig nyhet. [Som] f-sstridigt låtit sig företrädas av ~. Följande delar av sakkunnigas betänkande: I. F-sstat, II. Redogörelse för tillsättningsförfarandet i vissa främmande länder. Det f-strogna och nyktertänkande ungerska folket. F-stryck rekvideras från generalpoststyrelsens arkiv ifråga om postf-ar. Förfättnings-, tax- och statistiska ärenden Tredje byrån i Generalpoststyr.

Syn. A) I. 1) (själs- l. kropps)tillstånd, sinnesförfättning; **2)** befättning, anstalt, förberedelse; **II. 1)** statsförfättning, styrelseform, regeringsform, statsform, konstitution; **2)** (mer l. mindre nära stå:) lag, förordning, (kunglig) stadga l. kungörelse l. resolution, (kungligt) cirkulär l. brev l. stadgande(n), påbud (om skedd lagstiftning till allmän efterrättelse), lag(ar) o. förordning(ar).

— **f-ela**, -ade, -as. **1)** 'Egentl.' Mindre vanl. Ett f-at kast. F-a målet. **2)** Bildl. Huvudbet. **a)** Varigenom ändamålet (med resan) fullständig f-ades. F-a sitt ändamål, sitt syfte, sin verkan. **b)** Skr. Vilket icke kan f-a att göra ett visst intryck även i Frankrike. **c)** Arbetet måste, sådant det nu föreligger, anses i väsentliga punkter f-at. En f-ad gissning. **d)** Så att du inte f-ar ditt liv, då den stora dagen kommer sälls. Mest i part. perf. Ett f-at liv. **Syn. 1)** ej träffa, bomma på, missa på l. med; **2)** slå fel(t), gå miste om, ej vinna l. (upp)nå, misslyckas i l. med; undgå (att); (f-ad:) misslyckad, utan verkan, till ingen nytta, verkningslös, ineffektiv, fruktlös, fåfång, lönlös, (som varit) förgäves, ofruktbar, gagnlös, onyttig, förspild. — **f-in** |a, -ade, -as; -ing; -ingssträvan(de). **1)** Egentl. Sälls. Sedan f-as gradnätet, så att smärutor av några millimeters storlek erhållas A. Odencrants. **2)** Bildl. Huvudbet. Vanligast i perf. part. o. som verbalsubst. I den mån umgäeng f-as. En f-ad hedendom. Siameserna äro de mest f-ade av alla indokineser W. F. Palmblad. F-ade seder. En f-ad smak. F-at sätt, väsen, skick. Och samtidigt en f-ad och känslig färgfördrivning R. Josephson. Ett aristokratiskt samhällslivs f-ing Per Hallström. Denna ådräfsfyllda kärlek till f-ing. Men det låg f-ing över hemmet. Driva f-ingen ända till kräsenhet. Överf-ing. **Syn. 1)** göra finare l. mindre, (för)minska; **2)** göra fin(are) l. mer bildad l. belevad l. hyfsad, l. städad l. kultiverad l. elegant l. aristokratisk l.

kräsen l. subtil; (ibl.:) höja, förädla, lyfta; (f-ing ibl.:) elegans, hög kultur, polityr, (fin l. utsökt) smak, (yttre) finhet, 'stil', fint behag, utsökthet, fint l. förbindligt väsen. **-fi nsk|a**, -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsraseri; -ningssträvan(de). *Fennomanernas strävan att f-a borgarståndet. Befolkningen är där numer rätt f-ad. F-a sitt namn. Skolstyrelsens f-ningsraseri* [i Finland]. **-fjol** l. **-fjor**; särsk. sydsv.; -sfynd. Ngn gång även 'förr-'. Nästan endast efter prep. 'i'. *I fjol och förfjol och året dess-förinnan. De förfärligaste gamla promenad-dräkter från i förfjol. Ända tills i förfjol. Dog i förfjol Sigurd. Syn.* (i f.): året före förra, för två år sedan. **-fjäsad**, -at. *En f-ad balldrottning. Bortskämd och f-ad av alla, beundrad av kvinnorna och avundad av männen Sigurd. Syn.* bortfjäsad, bortskämd (med beröm o. smicker). **-fjäsklad**, -at. *Han var grundligt f-ad, den käre Teodor Vict. Benedictsson. Syn.* bortklemad, förfjäsad.

-fla'ck|a, -ade, -as; -ning (säll. med plur.); -ningstecken. Blott bildl. *Litteratur som f-ar, verkar f-ande. Kan man annat än f-as i en sådan omgivning? Den andliga f-ningen utbreder sig med våldsamt i tidningarnas ilomdömen och snabbnotiser. Syn.* förytliga; (f-as:) mista sitt djup o. sitt allvar, bli allt lättsinnigare o. ytligare l. grundare. **-flodisk**. Brukas ibl. för 'antediluviansk' l. '(från tiden) före syndafloden'. *Den f-a människan C. J. L. Almqvist.* **-flügen** se förflyga. **-fluten** se förflyta. **-flyg|a**; -flugen (ibl. med gradformer); -flugenhet (bildl.); [-ning; egentl.]. **I**. Egentl. Refl. Jäg. o. d. *Duvan, som gör en sväng åt sidan, så att förföljaren [falken] f-er sig och ~ Kjell Kolthoff. Fågeln, som förflygt sig från en »chasse gardée» Strindberg.* **II**. Friare o. bildl. **1**) Skönl. *Drick, de f-a, de susande pärlorna, drick!* Franzén. *Låta tiden gagnöst f-a.* **2**) Förflygen. **a**) *En förflygen kula som ändrat riktning l. avskjutits på måfå l. mist sin fart.* **b**) *Haka upp sig på ett förflyget ord. En dag fick han det förflygna infallet att ~. En förflygen tanke. Ett förflyget rykte vill veta, att ~.* **Syn.** **I**. flyga fel l. vilse; **II. 1**) förundsta, bortdunsta m, avdunsta, förflyktigas; svinna hän, förrinna; **2**) ibl. vilsegången; flyktig, obetänksam, i hast utkastad, hånkastad, tanklöst utsläppt l. fäld, oöverlagd, yttråd i hastigheten, förhastad, lättsinnig, ibl. plötslig l. oviss, (ibl. rätt nära) förryckt l. bisarr. **-fly'kt|a**, -ade, -as. Mindre vanl. för 'förflyktiga(s)'. Ej trans. *Kanadabalsamens eteriska olja f-ar härigenom, och ~ D. S. Hector. Även bildl. Om den ryskpatriotiska stämningen hos judarna f-ats under det gångna årets förföljelse ~.* **-fly'ktiga**, -ade, -as. Mest dep. l. intr.; mindre ofta trans. Egentl.

o. bildl. **1**) *Oljor, som lätt f-a(s). Låta ngt f-a(s). En f-ande vätska. Bidrog till att ~ misstämningen f-ades. Men nu är hatet f-at och blott sorgen är kvar. Då intrycken snabbt f-as.* **2**) *Värmet förvandlar kalhydratet ~ till en vit ånga och f-ar det Berzelius. Blotta ord, som vinden f-ar.* **Syn.** förundsta, bortdunsta m, gå bort i luften l. i luftform, uppgå m i ånga l. i gasform, upplösas m; (komma att) försvinna, upplösa (o. fördriva).

-flyt|a; -fluten; -flutenhet(sdyrkan). Ofta (skönl.) skr. **1**) Allmänare. *Tre år hade förflytit sedan sist berättade händelser. När den bestämda tiden förflytit ~. Låta någon tid f-a, innan ~. Dagar och nätter förflyto (under arbete och möda), midsommar var åter inne. Så förflyt hans levnad i storm och strid J. B. Simonsson. Hans tid f-er (stilla och) lugnt under uppfyllet under tjänsteplikter.* **2**) Märk särsk. part. perf. **a**) *Den tid är längesedan förflyten, då ~. Under längst förflytna tider.* **b**) *Det förflytna året har medfört en del förändringar. Under den (sist) förflytna, sistförflytna veckan.* **c**) *Tempus för förflyten tid.* **d**) *Det förflytna kastar alltid sin skugga över det närvarande. Det häftar gärna någonting vemodigt vid allt vad vi draga fram ur det förflytnas gömmor A. T. Gellerstedt. Det förflytna kan du ej kalla åter. En laudator temporis acti, det förflytnas lovisare Eli. Heckscher. Ur det förflytna frammanas i rask följd ~. Långt (tillbaka) i det förflytna. Kort sagt, hela den italienska förflytenhetsdyrkan är definitivt död och begravnen [påstår futuristen Marinetti] A. Österling.* **e**) *I dålig mening. Låt (nu) det förflytna vara glömt! Med ånger se tillbaka på sitt förflytna (liv). Ha ett stormigt, ett dunkelt förflytet. Och om hon skulle hava »ett förflytet»? **Syn.** **1**) tilländaga m, tilländalöpa m, utgå m, förgå, gå förbi, förrinna, framflyta, rinna l. svinna hän [n], (för)lida, framskrida, hänflyta m, förlöpa, hänslida m, glida förbi [n], framgå, passera; **2**) (förflyten:) svunnen, förliden, (förflytan), förbi, tillända, forn, överständer, föregående.*

-fly'tt|a; [-bar, skr.]; -ning (med plur.); -ningssätt; -ningsärende (till **2**). **1**) Egentligare. **a**) *Efterhand f-ande sig, mest utan vingslag. Förmågan att f-a sig (från ett ställe till ett annat). Förmåga(n) av f-ning. Utan f-ning från stället. Stållf-ning. De redan antydda f-ningssätten framkrypning och framåtgång (åkning).* **b**) *En 100 kg tung löpvis, som alltefter behov kunde f-as åt fören eller aktern [av luftskeppet] Tord Ångström. »Avdriften», d. v. s. sidoflykten åt lä G. Gartz.* **c**) *Här väntade bilen, som, innan vi visste ordet av, hade f-at oss inom Uppsalas hank och stör. Växter, som icke tåla vid att f-as till, en f-ning till vårt nord-*

liga klimat. *F*-as i ett helt annat kulturklimat Har. Hjärne. *F*-ning av trupper. **d**) I tanken *f*-a sig till ~. Hon kände sig plötsligt *f*-ad till ~ även bildl. **2**) Bildl. Ofta ifråga om ämbeten o. d. **a**) *F*-as efter egen ansökningsfrån en befattning till en annan. *F*-as till ett annat stift. I samband därmed *f*-as vår nuvarande minister i London åter till Rom. Vänta *f*-ning till en ansvarsfullare post. Betrakta *f*-ningen som ett straff. **b**) Att göra de svenska lägre tjänstemännen *f*-bara och avsättliga Jörgen. **Syn.** ändra läge l. ställning l. plats, flytta (på), omplacera, rubba, röra, bortflytta n; (ibl.) avlägsna, bortskaffa n, försätta, förlägga, föra, omplantera n; ge en annan tjänst l. post l. ställning l. ett annat uppdrag l. ämbete o. d.; (ibl. nära) förvisa. **-fjärd|as**, -ades. Skönl., sälls. Jag fruktar, att ungdomen där redan under den första bildningstiden ännu hastigare skulle *f*-as C. G. v. Brinkman.

-föga; [-an]; -anderätt; -ande(rätts)lag; [-ning; ibl. med plur.]. **I.** Intr. **1**) Råda o. d. Huvudbet. **a**) Åga att (fritt) *f*-a över ngt, ngn. Fritt kunna *f*-a över ~. Han *f*-ar över en betydlig förmögenhet. Varöver modärn pedagogik *f*-ar S. Almqvist. **b**) Om *f*-ande över vissa varor vid krig eller krigsfara. Han, som är van att ha ett dussin tjänare till sitt *f*-ande. Som välvilligt ställt till mitt *f*-ande sina samlingar l. sina samlingar till mitt *f*-ande. Jag står, ställer mig till (ditt) *f*-ande, när du så önskar. Eller ~ mätaravdelning icke finnes till *f*-ande. Stå till *f*-an för ~. Där parterna sakna *f*-anderätt över tvistens föremål. *F*-anderättslagen av 1916 undergick viss omarbetning vid 1917 års riksdag. B. K:s *f*-anderättslag upphör ~ att gälla den 1 mars [i år] 1921. *F*-andelagen mot tredskande garveridkare 1916. **2**) Träffa anstalt o. d. Mindre vanl.; skr. Vet du, om han redan har *f*-at över l. om sin förmögenhet? *F*-a om ngt, om att ~. **II.** Refl. Du har nu att utan dröjsmål *f*-a dig till ort och ställe för att tillträda sysslan. *F*-a sig utom räckhåll (för ~). **Syn. I. 1**) **a**) råda, bestämma (över användningen av), bjuda l. befalla (över), vara herre (över), avgöra, disponera l. ha dispositionsrätt l. föfoganderätt (över), (ibl. nära) ha tillgång l. nyttjanderätt (till), åga att förordna (om); **b**) (*f*-ande:) disposition (s-rätt); (till *f*-ande:) till buds, till tjänst, till 'nyttjan(de)'; **2**) föranstalta, träffa bestämmelser l. anstalt(er angående), föga anstalt (om l. för, sörja (för); **II.** bege sig, förpassa sig. **-föga sig bort, hem, undan.**

-folkliga (-å-); -ade, -as. Skr. Ett *f*-ande av en aristokratisk kyrka V. v. Heidenstam. Vetenskapens *f*-ande L. M. Bååth. **Syn.** göra (mer) folklig, utjämna klasskillnaden, demokratisera, popularisera. **-fot|a**, -ade, -as; -ning. Ldls., syds. För det jag har

f-at strumpor H. Wranér. **Syn.** vidsticka n (strumpor). **-fra'nsk|a**, -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsiver m. fl. Söka *f*-a ett ord, ett uttryck. *F*-ningssträvanden i Rhenprovinsen. **Syn.** göra fransk; ge fransk form l. karaktär; översätta till franska. **-fri'sk|a**, -ade, -as; -ning (med konkret plur.); -ningslokal; -ningsmedel. Mest refl. samt som verbalsubst. **I.** Huvudanvändningar. **1**) *F*-a sig med lite vin och bakelser. **2**) *Inta*, (kring-)bjuda *f*-ningar t. e. frukt, konfekt, saft o. vatten osv. Den enda *f*-ning som bjöds vid dessa enkla dansnöjen, var mandelmjölks och någon biscoff. **II.** Bianvändningar. **1**) Trans. Mest skönl. Som kan *f*-a både kropp och själ. Aftondagen ren *f*-ar varje blommas knopp Stagnelius. *F*-ande källor. **2**) Skämts. ifråga om rus. *F*-a sig väl mycket. Han var nog lite (över)*f*-ad. **Syn. I. 1**) vederklicka sig, uppfrika sig, inta förfriskning(ar), ibl. rekreera sig; **II. 1**) svalka, ge vederklickelse, uppliva n, friska u'pp. **-frukost.** Lätt första frukost. Professor Hammar ställde då om att studenterna fick en liten *f*-, bestående av havregröt och mjölk före 8-föreläsningen under kristiden. Vid *f*-en på markis [marketeriet] Fyris 1913. **-frukt.** Lant. Särskilt skall det [linet] vara en god *f*. för vete, enär det i god tid före vetesådden lämnar åkern E. O. Arenander. Olämpliga som *f*-er [för linet] anses korn och oljeväxter samt ~.

-frys|a; -ning (med plur.); -ningspunkt; -ningssymptom. **I.** Mer egentl. **1**) Om människor (o. djur). Dels om förlorandet av kroppsvärmen l. om (större) frostska, dels om död gm *f*-ning. **a**) Han fick fötterna förfrusna l. Han förfros fötterna l. mer säll. Fötterna förfroso (för honom). Det är rätt åt far, om jag *f*-er mina händer; varför köper han inte vantar åt mig! *F*-a näsan (på sig). **b**) Alla vita, förfrusna fläckar böra gnidas med snö. Min kind är förfrusen och mörkröd och fnasig. Den förfrusne bör icke strax inbäras i varmt rum. Halvt förfrusen. Halvförfrusen. Skendöd genom *f*-ning. **c**) Icke mindre än 11 personer förfroso, omkommo genom *f*-ning under detta yrväder. **d**) Säll. refl. Löpa fara att *f*-a (sig). **e**) I perf. part. även friare. Du ser riktigt förfrusen ut genomfrusen. **2**) Om växter. Jfr 1. Om starka nattfroster inträffa, *f*-a lätt de späda plantorna. Skyddas mot *f*-ning. Blanda du till hälften bark i brödet, i ty förfrusen står vår grannes åker Runeberg. Växtens fryspunkt, d. v. s. den värmegrad, då isbildning inträder, och *f*-ningspunkten, då växtdelen dödas H. Juhlin-Dannfelt. **II.** Bildl. Andligen *f*-a. Ett förfrust sinne. **Syn.** få fördärvat l. skadat av frost l. köld, stelfrysa, förlora (kroppsvärmen o. stelna (till is), frostska; ibl. frysa av sig; ibl. frysa till döds; svedas (av frost); (förfrusen

ibl.: stelfrusen, genomfrusen, stel(nad), frost-biten, frostsvedd, frosthärjad.

-fråg|a sig; -an, [=]; [-are]; -ning (med plur.); -ningskontor (upplysningsbyrå). Gärna skr. 'Fråga sig för l. före, som ej utan vidare kunna anslutas till 'förfråga sig', stå under 'fråga'. 1) Vanliga verbformer. *Du får f-a dig (därom) på kontoret. F-a sig hos ngn om ngt l. ngn.* 2) Verbalsubst. **a)** Göra, framställa en f-an (om, angående ngt). *Du kan väl svara på en hövlig f-an. Här har anlant en f-an, ett brev med f-an, huruvida du är l. vore villig att åta dig ett förordnande vid härvarande samskola. Rund-f-an.* **b)** Mindre vanl. Och en viss oro började märkas bland f-arna. **c)** Göra, anställa f-ningar om, efter, över, angående, rörande ~. *Att aldrig få ro för dessa eviga f-ningar!* Märk *F-ningen* konkr. om f-ningskontor på Stockholmsystemet. **Syn.** 1) fråga, (genom frågor) göra sig underrättad, (söka) skaffa sig upplysning(ar), be om l. inhämta l. begära upplysning(ar) l. underrättelse(r) l. råd, efterhöra n, förhöra sig n, efterfråga, (söka) ta(ga) reda l. rätt på, framställa en fråga, (ibl.:) efterforska, undersöka, konsultera; 2) (f-an ibl.:) spörsmål, fråga, begäran om upplysning. **-frå|tt.** Skönl., sälls. *F. av en allt ~ giftigare missbelåtenhet med sig själv och tillvaron* Sven Lidman.

-ful|a, -ade, -as; -ning (säll. med plur.); -ningstendens. Ofta skr. *Intet missnöje [skulle i hans hus] f-a ansiktena* V. v. Heidenstam. *Förarma och f-a [vårt språk]* C. E. Ljungberg. *Nödvändig och icke nödvändig f-ning av landskapet. Språkets f-ning och förgrovnig.* **Syn.** göra ful(are), (ibl. nära) fördärva. **-fullkomn|a** (säll. -fu'll-); -ing. Ämb. o. d. Vanligare 'fullkomna'. **-fullständiga** (ibl. -fu'll-). Ämb. o. d. Vanligare 'fullständiga, utfylla' l. d. **-fu|sk|a**; -ning (med plur.). *F-a ett (påbörjat) arbete. Låt honom inte vara med, han kommer att f-a alltsammans! Jag kunde just tro, att du skulle f-a hela planen (för oss).* **Syn.** bortfuka n, (bort)skämma (n), förstöra (gm vårdslöshet l. oskicklighet), fördärva, spoliara, ibl. ominstetgöra n. **-fy|ll|a**; -ning. Om 'skadligt' fyllande. *Fackl. Med vattnets inrinnande över relingen [inträder] även faran av f-ning och sjunkning* G. Gartz. **-få|ng**, [-et]. Göra ngn stort f. (med ngt, genom att ~). Göra ngn f. i hans arbete. *Vara, lända till f. (för ~). Mig till stort f. Med andras f. Lida f. av Satan* Bibeln. *Utan f. för i testamentet gjorda bestämmelser.* **Syn.** men, skada, olägenhet, avbräck, (skadligt) ingrepp, intrång, ohägn, förlust. **-få|ng|a**; -are; -ning (med plur.). *Sjöv. Åh kors, nu slår det åtta glas, och det är jag, som ska f-a på aktra bryggan. Kapten Purnall [på luftskeppet] och hans f-are, kapten Hodgson.* **Syn.** avlösa. **-få|a**, -ade, -as; -else. Mest

i pass. *Karn har genom brännvinet blivit alldeles f-ad. F-ad genom lättja och gatuliv. Den religiösa f-elsen* Soc.-Dem. 1888.

Syn. göra till ett djur l. ett få, förråa, förslöa, ibl. fördumma; (f-ad:) djuriskt slö, djurisk, mild, rå, dum, oerhört ohysad. **-fäder** m. fl. se förfader. **-fä|kt|a**, -ade, -as; -are; [-erska]. Ofta skr. *Där har jag hört åsikter f-as, som skulle komma hären att resa sig på de gamles huvuden. En sats, som jag hört f-as ~. [I ord och handling] ivrigt f-a sina rättigheter. Som inför regeringen f-ade deras sak. En av de mest bekanta f-arna av frihandelsiden. Den först-nmnda åskådningens f-are anse, att ~.* **Syn.** med iver påstå l. yrka (på) l. påyrka l. försvara, kämpa l. strida l. fäkta för, ivrigt tala l. skriva l. i skrift l. tal arbeta för, hävda, vindicera; (fare ibl.) förkämpe.

-fär|a, -ade, -as. Ofta dep. Mest skr., särsk. bibl. l. skönl. 1) *Du f-ar mig med din häftighet. Platt intet oss f-ar* Psalmboken. *Inte låta sig f-a l. f-as.* 2) *F-as ej, du lilla hop!* Ps. 378. *När I fån höra talas om krig och uppror, så bliven icke f-ade* Bibeln. *Blev helt f-ad över hennes blekhet, men ~. F-as över sina egna ord. Bli f-ad av (att se) ngt, vid åsynen av ngt.* 3) *Trängseln var f-ade.* Även ngt vard. *En f-ande stor hop bönder.* **Syn.** skrämma, inge förfäran l. fruktan l. förskräckelse osv., förskräcka, injaga skräck l. rädsla osv., slå med fasa, skräckslå; (fas ibl.:) rädas, bli (mycket) rädd, mista allt mod, bli helt modlös, ibl. nära studsas l. häpnas; (f-ande ibl.) ofantligt, fasligt, förfärligt. — **För-färan**, [=]; -srop o. -sskri (bägge skönl.). Jfr föreg. *Till moderns ytterliga f. Till stor f. för alla kusinerna. Tänk dig min f., då ~! Och sågo med f. frostens förstörelseverk. Men i skogen kom det en f. på Joel Gustaf Johansson. Som aldrig känner f. (inför vad det vara månede). Blek av f. Ett rop av f. l. Ett f-s rop l. Ett f-srop. Gripas av f. **Syn.** fruktan, fasa, rädsla, (stor) förskräckelse, förfärelse. — **Förfärelse**, -n. Blott skönl. l. bibl. *På denna f-ns ort.* **Syn.** förfäran. — **Förfärlig**, -t, -are; [-en]; -het (med plur.). **I.** Mer egentl. 1) *Huru f. måste ej döden synas för den, som ~. Från havet berättas ånyo om f-a olyckor. De f-aste hemsökelse. Ett f-t läge. Det vore f-t! F-t att höra, att tänka på.* 2) *Nya f-heter från Ruhr.* 3) *F-en skakades heliga jorden, | det knakar i berg och det brakar i sky* Ling. **II.** Friare o. bildl.; ibl. nästan endast förstärkande. 1) *En f. människa att tråka ut folk. Den f-aste oreda, villervalla. En f. tandvård.* 2) *Gärna ngt vard. En f. hop människor av alla åldrar. Hon blev f-t glad och ~. Han var f-t ond, men ~. En f-t intressant bok ofta flickspråk. F-t pampigt gjort* C. Larsson i By.*

Men de hade också »gnott f-t» — från sågverk till sågverk, från fabrik till fabrik ~.

Syn. skrämmande, fasaväckande, skräckinlagande, hemsk, fruktansvärd, ryslig, hiskelig, ohygglig, förskräcklig, gräslig, gruvlig, (ibl.:) förtvivlad, pinsam, vederstygglig, faslig, vidrig; (ibl.:) oerhörd, övermåttan, ofantlig, (rent) förvånande l. förbluffande l. häpnadsväckande, väldig, enorm.

-färdiga, -ade, -as; [-are]. Mest skr. Skodon f-as bäst och snabbast hos ~. F-as helst av lera. Sysselsatt med att f-a dror till småbåtarna. Ett draggredskap, som man lätt själv kan f-a. F-ad för hand, på maskin. Generalpoststyrelsen har låtit f-a följande nya frankotecken: ~. Somliga [larver] f-a sig av blad ett slags övervintringshus ~ G. Adlerz. F-ad av björkbark i båtfasen. F-are av konstgjorda blommor, flörist Wenström-Lindgren. **Syn.** göra, tillverka, fabricera, (med konstkicklighet) frambringa l. utföra l. laga i ordning, iordningställa, åstadkomma (av ngt råmaterial), ibl. producera; (låta f-a ibl. nära:) skaffa sig, beställa. **-färlig** se strax ovan under förfära.

-förlja; -ande (ibl. med plur.); -are; [-ari'n-na; -erska]. 1) Egentl. Om människor o. djur. F-a fienden. Vargarna, som f-t dem nära en timme, voro nu alldeles inpå dem. Genast uppta f-andet. Som en raket sprang han upp och fortsatte f-andet. Dagslånga f-anden på skidor av ~. Tro sig f-d. F-d av springgossen, satte tjuven av utför gatan. För att möjligen förvilla sina f-are. Nära, nära är f-arn, / och den kända hyddan fjärran Runeberg. 2) Friare. Bedjen för dem som f-a eder. Ta de orättvist f-da i sitt beskydd. F-d av olyckan. Oturen f-er honom ännu. Han f-des under hela sin uppväxttid av sjukdom och ekonomiska bekymmer. Förnimmelns av obehag kommer att f-a honom ~. Denna tanke f-de henne, vart hon gick. Hon f-er oss ju med sitt ropande. F-a ngn med ständiga nålsting, med sitt gyckel. F-a ngn med (sina giftermåls)anbud. Min ständige f-are. **Syn.** 1) efter-sätta m, efterjaga, jaga (efter); (ibl.:) vara efter, smyga efter, efterspana, hänga l. ligga i hälarna (på); 2) hemsöka, aldrig lämna (ngn lugn), ständigt spöka för, besvära, ansätta, agga, ständigt plåga l. skada l. oroa, hetsa, ligga över; (f-as ibl.) aldrig bli kvitt. — **Förförljelse**, -n, -r; -anda m. fl. se II. **I.** Enkelt. Mest friare. 1) Åter uppta f-n. 2) Politisk f. Lida f. för rättfärdighets skull, för sin tro. Ständaktig under alla f-r. De första f-rna mot de kristna. Det var en formlig f. mot den stackarn, som i sin blyghet var alldeles värnlös. Få utstå f. **II.** Ssgr. Särsk. i krigsbet. även egentl. Den grymma f-anda, som där utmärkt socialismen. Varvid bataljonen Snellman omedelbart framsändes som f-de-

tachment Har. Hjalmarson. F-idéer, varvid man utan verkliga skäl tror sig förföljd, förekomma framför allt vid förryckthet. F-iver. F-lusta. F-mani jfr f-idéer ovan. Blint f-nit. I f-tider. **Syn.** jfr förfölja. — **Förföljning**, -en, -ar; -ssignal. Krigs. En snabb f. Arch. Douglas. Eller kommanderas till f. Parallellförföljning. Anfälls- och f-ssignal. **Syn.** jfr förfölja.

-föra. **I.** Huvudbetydelser. 1) Allmän-nare. a) Den som f. en av dessa smd Bibeln; förr 'förargar'. Han ville f-a dig att övergiva den väg, som Herren ~ bjudit dig att vandra Bibeln. Djävulen, som f-de dem, så att de avveko från l. (till) att avvika från l. till synd mot Guds bud. Låta f-a sig genom hopp om stor vinst. b) Märk särsk. Med ett f-ande leende jfr förförisk. 2) F-a en kvinna, en annans hustru. (Med sina konst-) söka f-a en oskyldig flicka. Den f-da. Ibl. även om kvinna som förför en man.

II. Bibet. Refl. Skr. F-a sig på ngn, på nngns person eller egendom. **Syn.** **I.** 1) förläda, vilseföra, vilseleda, locka (till synd l. lagbrott, från det rätta, på villovägar), förmå l. få att handla orätt l. syndigt l. osedligt, (ibl.) övertala l. fördärva; (ibl.) reta, tjusa, förtrolla; b) locka till olovligt könsungänge, beröva oskulden, 'kränka'. — **Förförare**, -(e)n, -e; -gestalt; -konst(er); -skepnad. Ibl. även om 'kvinnlig f-e' (jfr förförerska o. f-inna). 1) Allmän-nare. Djävulen, människosläktets f-e. Denne [folkets] f-e sade, när han ännu levde ~ Bibeln. En ungdomens f-e. Folkf-en. 2) 'Don Juan' o. d. F-en, en man ur de högre samhällskretsarna, tvangs att underhålla flickan och barnet. S. Kierkegaard, Förförarens dagbok. Kvinno-f-e. Dessa pig-f-e. Försöka sina f-konster på ngn. Hr Stockman skall ikläda sig Plutos tjusiga och smidiga f-skepnad [i Orfeus]. **Syn.** förläda, ibl. 'don Juan'. — **Förförari'n**n/a,

-an, -or. Sälls. Kanske mest i den speciella bet. — **Förförelse**, -n, -r; -historia; -konst. 1) Allmän-nare. Ve den människa genom vilken f-n kommer! Bibeln. Och om din högra hand är dig till f., så hugg den av och kasta den ifrån dig Bibeln. F. till synd. Yttre f. Rikedomens f-r. 2) Speciell bet. F. till otukt. Under sådana förhållanden att allmän fara för andras f. därav kommer Tryckfrihetsförordn. En dag föll hon för Mathias Windelcrantz f-konster, och fadern var nödsakad att ge sitt ja W. Swahn. **Syn.** lockelse osv., jfr förföra. — **Förförerska**, -an, -or; -esal (skönl.). Mest allmän-nare. Du listiga f-al Typen för de trolska f-orna. Stadens f-a du, pompejanernas drottning, o Venus! A. Österling. **Syn.** förförarinna, förlederska, (fört)juserska, förtrollerska, tjusande ängel. — **Förföring**, -en, -ar; -skonst (med plur.). Skr. Mindre vanl. Intelligensens f. Strindberg. En f(-s-

historia) i den vanliga franska stilen. — **Förförisk**, -t; [-het]. Ofta skönl. *F.* och *tjusande* om en dansös. *F-a* behag. *Med sitt mest f-a leende. F-t* skön. *Våren, denna f-a tid.* **Syn.** förförande, förtrollande, tjusande, lockande, retande, förledande. — **Förförilig**, -t. Skönl., sälls. *Under denna ljuvliga och f-a tid* Alb. Engström. **Syn.** förförisk, 'holerisk'.

-fördel|a, -ade, -as; [-ning]. *Utan att f-a någon människa. Har du f-at honom, bör du ge honom upprättelse. Att ingen i någon sak kränker och f-ar sin broder* Bibeln. *Känna sig f-ad.* *Den f-ade hade rätt att välja vapen. Svårt f-ad* (av sin egen sväger). **Syn.** förörrätta, göra (ngn) orätt, tillfoga en oförrätt; (ibl.) kränka, (djupt) såra, förolämpa, förnärma. **-föresraka** se strax ovan (under förföra). **-förgår**. Även förförgår. *I f. eller den 28 nov. för tre dar sen.* **-förisk** m. fl. se strax ovan (under förföra). **-försök**. *Ett belysande f. Vetenskapliga f.* **-ga'ddring**, -en. Krigs. Samlingssignal, lystringssignal (med trumma l. trumpet; för större truppenheter l. för vaktparaden). *Slå f.* **-gallr|ad**, -at. *Ett par små f-ade fönster i ytterväggen gallerförsedda.* **-gäp|a sig**, -ade. 1) *Han hade ju f-at sig i en uppasserska, förstår du. Därför att han ~ berest Frankrike och f-at sig däri.* 2) *Hon har f-at sig på orkidéer och har aldrig andra blommor.* **Syn.** (blint) försöka sig, bli kär, 'titta för mycket på'. **-gäs|a**, -ade, -as; -are (tekn.); -arbrand; -ning; -ningslampa. Ofta tekn. *Universalf-aren ~ f-ar fotogen, spritdestillater etc. ~.* Bensenen kommer genom en rörledning från bensintanken till f-aren, där den f-as och blandas med luft Neréns bilbok. *Apparat ~ för f-ning eller avkylning av vätskor. F-ad fotogen. Gör ~ bensenen lättf-ad.* Inga [flyg]-olyckor längre genom f-arbrand 1922. *Trä-f-ning även i smärre motorer.* **Syn.** låta uppgå i l. övergå till gasform. **-gät** se förgäta. **-gē** se förgiva. **-gi'ck** se förgå.

-gift, -et. Mindre vanl. för 'gift', gärna ngt äld. o. vanligen bildl. o. skönl. *Ett f. för själen.* **-gift|a**, -ade, -as; [-are; -erska]; -ning (med plur.); -ningsbrott; -ningsfall; -ningsförsök; -ningssym(p)tom; -ningstecken m. fl. **I.** Egentl. 1) *F-a maten för ngn. F-ade pilar. F-ade beten för djurfångst. Ngt friare i F-ade dunster.* 2) *Söka f-a ngn (med arsenik, genom att lägga arsenik i soppan). F-ad genom någon olämplig föda, men räddad genom ett i tid intaget krämedel. I ständig rädsla att bli f-ad. Han dog under tecken som tydde på f-ning. Visa alla tecken till f-ning, säkra f-ningstecken. F-ning av annan person straffas som mord. F-ning genom ormbett. Alkoholf-ad. Blod-f-ning. Fisk-, svamp-, mat-, gas-; bly-, fosfor-, arsenik-, kvicksilver-, nikotinf-ning.*

Även refl. *F-a sig med(elst) cyankalium.* **II.** Bildl. *F-a livet för ngn* (med eviga nåd-sting). *F-a all glädje för ngn.* Och gällt, *f-at hån* O. Levertin. *Inandas vållustens f-ade luft. Få sinnet f-at av den nyare filosofin.* **Syn. I. 1)** lägga l. blanda gift i, stryka gift på, bibringa giftiga egenskaper, göra giftig; 2) förgiva l. förge, ta livet av gm gift, döda med gift; ge i'n gift; (f-a sig:) ta i'n gift; **II.** förbittra, fördärva, göra förhatlig l. olycklig, (ibl. nära) ödelägga; förpesta, pestsmitta, (ibl.) besudla, besmitta. **-giftig**; -het. Äld., skr. för det vanl. 'giftig'. **-gips|a**; -ning. Mindre vanl. *En svensk man tog sig då före att överdraga detta byggnadsmaterial med någon slags f-ning, vilket skyddade mot ~ lågorna.* **-giva** o. **-gē**; -ning¹ (med plur.); -ningsförsök m. fl. Skr.; gärna ngt äld. Blott egentl. *För att rädda sitt liv beslutar hon att förge honom* Fr. Böök. *Förgav sin fader* Siwertz. *För-given av sin egen make.* **Syn.** förgifta. **-givning**². I spel o. tävlingar. Fördel (för att utjämna spelet), förutgivning, förgåva, handikap. **-gjörd**; [-dare; -dhet]; vard. även -dad. Jfr förgöra II 2. 1) *Det var alldeles som f-t. Ja tror de ä f-t i da, ja kan inte få i knappen. De går så f-t illa.* 2) *F-dat försmädligt, att ~* Arv. Knöppel. *Blått klädde honom alldeles f-dat* bra Ivar Ljungquist. **Syn.** förhäxad; (f-t ibl.) besatt, förbannat o. d.

-gläs|a, -ade, -as; -ning; -ningshetta. Ofta tekn. *En temperatur, tillräcklig att f-a föremålen* Ekenberg-Landin. *Vid samma temperatur, som porslinet f-as ib.* *Det ~ i brottet nästan f-ade godset. Delvis f-ade om stenkolslager. Klinker ~ benämnas starkt, intill f-ning brända tegel* Ekenberg-Landin. **Syn.** bringa i glasartat tillstånd, förvandla till glas(artad massa); (ibl.) gläsera, ge en glasartad yta. **-glēs|a**, -ade, -as; -ning. Sälls., skr. **-glöd|a**. Skönl. Mest bildl. *Och rosorna f-a på en dag. Innan aftonrodnaden ännu helt förglött.* **Syn.** mista sin glöd, slockna, mattas. **-glö'm|ma**; [-dhet]; -melse. Mest skr., ofta skönl. 1) *Låt mig aldrig Dig f-ma | och i världen vilse gå ~* Ps. 624. *Då f-mer hon både tid och rum. F-ma både Gud och världen. Ack, snart skall du f-ma, hur barn vi lekte på den gröna äng. Vidare får här ej f-mas skolrektorerna. Du må inte f-ma att buga dig för rektor ngn gång utan att'. Dock må icke f-mas, att ~. Vi få nämligen ej f-ma, att ~. F-ma sig själva. F-ma forna oförrätter. Ej att f-ma, icke till f-mandes. Hälsa Anna, Knut och Hilma, Uno ej f-mandes. F-d av alla. Sorger, lätt f-da.* 2) *Rädda undan f-melse det faktum, att ~.* *Söka f-melse. Det egna jagets f-melse. Självf-melse.* **-go'tt-finnande**, -t. SAOL' föredrar 'gottfinnande'. Och jag lämnar åt edert f. att ~.

-gransk[a]; [-are]; -ning. [Ett revisionskontor, som] utfört *f-ning* av räkenskaperna. **-grav**. Krigs. Framför yttergraven anlagd grav som skall dölja stormhinder. **-grën[a sig]**, -as (ofta dep.); -ing (med plur.); -ingspunkt; -ingsställe m. fl. 1) Mer egentl. *Stammen f-ade sig först tre meter ovan marken. Toppa en planta för att få den att f-a sig, att f-as fortare, för att påskynda f-ingen. En gammal gaffelformigt f-ad vildapel. Rikt f-ade rötter. Fin(t)f-ad. Året därpå är f-ing ~ i gång grenbildning. Där f-ingen börjar, äro ~. Vid f-ingsställena knölligt uppsvåld rotstock. 2) Friare o. bildl. a) Den lilla bäcken, som, f-ad i tusende små kanaler, vattnar ~. Ett f-at kanalsystem. b) En vittf-ad släkt även 'vitt f-ad'. Sammansvärjningen hade sina f-ingar även bland borgarståndet. En gammal rik släkt, som hade f-ingar överallt i bygden. Syn. dela sig (i grenar), bilda grenar, grena sig i. grenas, utgrena sig u; (ibl.: utbreda sig u, sprida sig, utsända u (sina) grenar; (f-ing:) grenbildning i. gren(ar) l. grensystem. **-grīp[a sig]**; -else (med plur.); -lig (-t, -are; -het med plur.). Gärna mot lagen, mot ngt fridlyst l. synnerligen vördnadsvärt. 1) F-a sig. Det blir strängt straff; han hade f-it sig på ämbetsman i tjänsteutövning. Min husbonde skulle heller inte tillåta, att man förgrepe sig på herr Polichinella. F-a sig mot kyrkans tjänare. 2) F-else. Ofta lagt. o. d. F-else på annans gods, på en kassa, mot lagen. Som kunde påkallas av den nya personliga f-elsen mot en man, som ~ O. Högerberg. 3) F-lighet. Det kan väl inte vara något f-ligt! Yttrandet ansågs f-ligt mot domstolen. F-ligt tal. Man kan diskutera tillvitelsens f-lighet. Syn. 1) (för)öva våld (mot), bära (våldsamt) hand (på), göra våldsverkan (på), gå handgripligt tillväga (mot), begå övergrepp (mot); smäda, lasta, förolämpa, utfara u i smädelser, föra l. bruka lasteligt tal (mot); våldsam kränka (ngn l. ngns rättigheter), försonda sig (mot); ibl. göra intrång (i); (ibl.: olovligen tillägna sig, olovligt tillgripa; 3) (f-ig:) kränkande, förnärmande, förolämpande, lastelig, smädlig, som går på heder o. ära, straffbar, brottslig, anstötlig, (svårt) sårande l. stötande. **-gro**; -ning. Lant. Gro före sådden. Låta frön f. Att fröt skall unka under f-ningen H. Juhlin-Dannfelt. **-grodd**. Bot. Könsgeneration [hos kärlekryptogamer] (prothallium, förgrödden), som framkommer vid sporens groningen, är bålformig (Hartman) Holmberg. F-en hos mossor (protonema) utvecklas ur den groende sporen och är träd- eller bladlik. **-gröva**; -ning (med plur.). Mest skr. o. bildl. Vanligast i pass. o. som verbalsubst. Hy och hår f-ade av smink och puder O. Levertin. Att den sociala och politiska organisationen allmer f-ades ~*

Har. Hjärne. Man ~ söker f-a allt. Ett satyrspel i f-ad gestalt H. Schück. Så är exempelvis Amiens vackra vintervisa både till mening och ton betydligt f-ad i Thomanders tolkning A. Österling. Språkets förfulning och f-ning. Har icke åstadkommit en förfining utan f-ning av smaken V. Peterson-Berger. Syn. göra grövre l. klumpigare l. ofinare. **-grund**, -en, -er; -sfigur m. fl. se II. Den del av en tavla osv. som är åskådaren närmast (o fond, bakgrund). I. Enkelt. 1) Egentl. Ifråga om tavla, landskap, teaterscen. Personerna i tavlans f. ha blivit för stora. På tavlans f. reser sig en ek. If-en synas ~ scenanvisning. 2) Bildl. Ofta skr. De idéer, som nu börja träda (fram) i f-en ~. När denna fråga nu dter rycker i f-en, är det ~. Stå i f-en vara viktigast l. aktuellast l. (mest) brännande, vara huvudperson, den l. det som tilldrar sig mesta intresset. Flytta ngt i f-en. II. Ssgr. Ex.: Fru Karla Meyer, f-sfiguren i den danska husmodersrörelsen. F-sfigurer vid Washingtonmötet. Att han ~ plötsligt framträdde som en ekonomisk f-sfigur. Goterna ~ detta folkvandringstidens f-sfolk O. v. Friesen. En av de mäktigaste f-sgestalterna inom det senaste halvseklets svenska kulturarbete E. N. Söderberg. Han var en av f-sgestalterna i de politiska striderna i 1890-talets Uppsala Emil Hägg. Han blev en av högerens f-smän och ~. F-spersion i dramat är ~. Arkivarien Westrin intar sedan länge en f-splats i huvudstadens kulturella sällskapsliv. Att det franska samhällets gyttiga f-ssceneri ägde en fond av storlönigt allvar A. Österling. Syn. (ibl.:) framparti, 'framgrund'.

-grüva sig. Skr., mindre vanl., ibl. skämts. Och f-ar sig, att i vår bristfulla värld / en kvinnofödd mänska kan vara så lärd. Syn. (svårigen l. mkt) gruva sig, jämrä sig, (ve)klaga, ropa ack o. ve, beskräma sig. **-gry'mm[a sig]** o. **-gry'mm[as]**, -ade(s); -else. Mest skr. 1) Och Herren f-ade sig i sin vrede ~. Då f-ades [trollet och ~] Elsa Beskow. Högeligen f-as över ngn l. ngt. Lektorn såg f-ad ut. Nu var hon förfärligt f-ad på honom, men ~. Mäkt f-ad. 2) Gjut ut din vredes f-else Bibeln. I sin f-else ib. Man minnes denna tidnings f-else över att ~. Syn. bli (häftigt) ond l. förargad l. ursinnig, vredgas, gripas av vrede, intagas av (en) häftigt vrede. **-gryning**¹, -en. Skönl. **-grün[a]**, -ade, -as; -ing². [Ej så mycket] att f-ing i tillräcklig utsträckning kunnat äga rum. Syn. förmala till gryn, göra gryn av. **-gråt[a]**, [-as], -en (ngn gång med gradformer). 1) Att i ensamhet f-a sina dagar. 2) Mest i perf. part. F-a sina vackra ögon för en otacksam ung spolings skull. Rödögd, f-en. F-na, utmårglade ansikten. Den f-na. Syn. 1) under gråt l. tårar tillbringa, framgråta u; 2) förstöra

gm gråt(ande), gråta fördärvad. **-gräm|d**, -t, -dare; -dhet; [-else]. *De se så f-da ut. En f-d och hopplös varelses ~. Ett f-t ansikte. Med f-t sinne. En f-elsens grimas* H. Berger. **Syn.** (f-d:) svårt (med)tagen l. tård av sorg, blek av grämlse osv. **-grö-n|a**, -ade, -as; -ing (särsk. bot.). 1) Sälls.; t. e. skönl. *Hans drag, förlängda och f-ade av vågorna ~ P. Hallström.* 2) Bot. Mest som verbalsubst. *Fing, även kallad virescens eller fyllomani (ibl. fyllodi) består däri att blomman (eller en del därav) omdanas till gröna, örtbladslignande blad.* **-gu'bb|a**, -ade, -as; -ning. Mest i pass. o. som verbalsubst. Gärna skr. *Och där blir man ung, om man tidigt f-as* Sehlstedt. *Han ä inte så f-ad äänd.* [Som äro] förgubbade till både tankar och vilja och gå med krycka i hand-lingens värld Orvar Odd. För »förgubbing» av det politiska livet varnar Östgöten ~. **Syn.** (f-as ibl.): åldras, bli ålderdomssvag, förlora (mod o.) handlingskraft. **-güd|a**, -ade, -as; -ning (med plur. särsk. i bet. 1). 1) Mer egentl. Numer mindre vanl. *Forntidens greker f-ade sina hjältar.* 2) Allmännare. *Denna varelse, som en gång varit så firad, f-ad, uppburen. Han älskar henne icke, han f-ar henne.* **Syn.** 1) uppta bland gudarna(s antal), göra l. upphöja till gud (l. halvgud), förgudliga, apoteosera; 2) avguda, dyrka, tillbedja, skänka l. ägna gudomlig dyrkan, ägna överdriven dyrkan (o. beundran), älska över allt annat l. över all måtta l. över hövan. **-güdlig|a**, -ade, -as. Skr., mindre vanl. *En förmodänsligad gud, ej en f-ad människa.* **Syn.** se förguda l. **-güln|a**. Skönl., mindre vanl. Mest intr. *Då frosten ren de första löv f-at. När aspens löv i höstens vind f-at ~.* **Syn.** (i förtid) gulna (o. vissna). **-gyll|a** (-j); -de, -t, -as. **I.** Egentl. *Jag ville ha en ram f-d. Med blodguld ~ f-as trä, sten, järn m. m. Nord. Fam.² I en f-d silverkista. Rikt f-d. F-t snitt. Bokband med f-d rygg. Bränn-, kallf-a.* **II.** Friare o. bildl. Ofta skönl. 1) Aftonens döende sol de västliga molnen f-de Stagnelius. *På vilka nu aftonsolen ~ göt ett f-ande skimmer* G. H. Mellin. 2) *Man kan aldrig f-a lort så väl, att den icke stinker. Var och en söker f-a sitt fel. Du får väl söka f-a det med några vackra ord. Och ett litet svärmeri för en av dottrarna i huset har måhända gjort sitt att här f-a hans tillvaro* O. Sylwan. 3) Märk särsk. **a)** Part. pres. *Lät genast spänna hästar för sin f-ande karm Sv. folksagor. Du ädela ros och f-ande skrin. F-ande galärer* Snoilsky. *Den »förgyllande» Maréchal Niel (en ros); A. T. Gellerstedt.* **b)** Part. perf. *F-t armod, elände. Roms f-da ungdom* V. Rydberg. **Syn. I.** överdra l. belägga l. förse med (en tunn) guld(hinna) l. ett tunt guldlager, guldbe-

lägga, ibl. (guld)platera; **II.** strö sitt guld över, kasta l. sprida ett gyllene sken l. ett guldsken över, glänsa på l. över, beglänsa, guldströ; försköna, påbättra n, upp-förgylla n, påförgylla n, uppiffa n, upp-putsa n, ge ett vackert l. fagert sken l. en vacker yta (åt), omkläda (i en vackrare dräkt), (ibl. nära:) dölja under vackra ord; (f-ande ibl.) förgylld, (guld)glänsande, gyllene, strålände; (f-d ibl.) 'gyllene'. — **Förgyll|a om n, opp l. upp n, på n, över.** — **Förgyll|ande** se förgylla II 3. — **Förgyll|ar|e**, (-e)n, -e; -fack(et) m. fl. se ex. Blott egentl. *Du kan ju lämna ner ramen till f-n på nedre botten, så förgyller han om den.* Pressf-e. *Strejken inom f-facket slut. F-fermissa fackl. F-lärlingen K. B. I. Andersson. F-mästare. F-vax fackl. F-verkstad.* — **Förgylleri**, (-et), [-er]; -arbetare m. fl. se ex. *F. och spegelfabrik. Svenska förgylleri- och glasmästeriarbetareförbundet. F-lärling. — Förgyllning*, -en, -ar (särsk. konkr.); -sarbete m. fl. se II. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. 1) Egentl. **a)** Abstr. *F. kan utföras som beläggning med blodguld, kall- l. brännförgyllning, galvanisk f. eller våt f. (kokning med guldchlorid i sodalösning). Vi utföra f-ar, och ~. F. på koppar, på l. av silver. Hand-; mattförgyllning även konkr.* **b)** Konkr. *Spegeln f-ar glänste som gnistor i skymningen. Rummet, vars (rika) f-ar ~. Som tar bort, nöter på f-en. För att skydda f-en. Varvid f-en lätt nog går av, arvötes.* 2) Bildl. Abstr. o. mer konkr. *Fransmän-nens berömda artighet har visat sig vara en yttre f., som på senare tid ingalunda hållit provet. Var yttlig, fal f. föraktar jag ~ Runeberg.* **II.** Sgr. Ex. *F-sarbete även konkr. F-spess fackl. F-spulver fackl. Syn. jfr förgylla; ibl. (yttre) 'fermissa'.* **-gå**, -gi'ck (-j), -gi'ngo (-j), -gå'ngen; [-gå'n-genhet]. 'Förgås' skiljes från 'förgå' o. står strax nedan. **I.** Intr. 1) Om tid o. d. 'Egentligast. **a)** När så en (längre) tid hade f-tt, ~. Långa månader förgingo, och våren nalkades åter. Ingen dag förgick, utan att ~. En minut f-r, kanske två, så slås den [väskan] varligt igen och ~. Den utsatta tiden hade knappt f-tt, förrän ~. **b)** Under den f-ngna tiden. **I.** under, från f-ngna tider. 2) Friare o. bildl. **a)** Vid värre, som sett sin glanstid f. ~. *Snabbt, snart f-ngen. En flik av det f-ngna. Vad tjänar det till att gräva i det f-ngna. Genom att frammana skuggorna från ett ärorikt f-nget* M. Lamm. **b)** Jfr förgängelse. Ofta bibl. l. skönl. *Världen f-r och dess begärelse Bibeln. Sanning består, lögn f-r. Skönhet f-r. Att med vår jord vår skam må bli f-ngen* Es. Tegnér. *Och människofunder / som dimmor f. Ps. 549. F-ngna världar.* **c)** Skr. *Känna sin kraft f. Heshet f-r av sig själv; dock ~. Ditt olynnne skall snart f. Arvid Mörne.* **d)** Skr. *Slut-*

ligen förgick honom tålmodet. Lusten förgick honom, när ~. Hon kysste mig, och sansen mig förgick Stagnellius. Tills syn och hörsel förgingo dem. **II.** Refl. Grovt f. sig mot sin förman. F. sig ända därhän, att ~. Han förgick sig i hettan och ~. Erkänna, att man f'tt sig. **Syn. I. 1)** försvinna, förrinna, förflyta, gå (till ända), tilländalöpa n, gå förbi; **2) a)** (f-ngen:) förfluten, gången, forn, (hän)svunnen, ibl. förbi l. ute l. borta l. 'slut', ibl. gammal; **b)** o. **c)** gå förlorad, upphöra, avta(ga) n, (för)minska(s), ibl. vara förgänglig, ibl. gå bo'rt l. över; **d)** brista, (med omkonstruktion:) förlora; **II.** 'glömma sig', försynda sig (mot), begå en förlöpnig, förlöpa sig, förplumpa sig, fela, bryta, sära, (i överlining) förolämpa l. förnärma, tillåta sig förnärmande uttryck (mot), utfara n (mot), ibl. åsidosätta den vördnad l. hänsyn man är skyldig ngn. **-gås** se efter förgård.

-gångsfolk m. fl. Även (o. numer oftare) 'föregångs-'. Blott bildl. **I.** Ex. utan -e. Som ett f-land. I vilken konstart han var en f-man. **II.** Ex. med -e. F-anstalterna av ifrågavarande slag Nord. Fam.² En f-firma inom det marina betongbyggnadsväsendet. Vårt folk ~ vill bli ett f-folk Rich. Bergh. En f-kvinna. I de två sportsliga f-länderna England och Amerika. F-landen äro i stället ~ Frankrike och Danmark. Såsom f-män och väckare ha vi här framför andra att nämna Gustaf Cederschiöld och Adolf Noreen Hj. Lindroth. F-män inom flottningsväsendet i de nordiska länderna. Ett f-verk till Correggios drömmalerier o. Levertin. **Syn.** (t. e. till f-man:) banbrytare, föregångare, vägrödjare, pionjär, den förste.

-gär se det vanligare 'förgår'. **-gård;** -sarm; -shägnad m. fl. Egentl., friare o. bildl. **I.** Enkelt. Först kommer man in på en f. och så på den egentliga borggården. Stanna i f-en till templet, i templets f(ar) även bildl., jfr En f. till Guds rike. Yttre f-en. I f-en och korsgången till [klostret] S. Annunziata. Innerörats f. (l. vestibulum). Och gled in i den halvdvala, som för honom var en f. till sömnen Fab. Månsson. I vetenskapens f-ar. **II.** Ssgr. Storryssa, 3 armar, 15 mtr lång, 2 f-sarmer. F-spssalmer som äro allmänt religiösa men ej direkt kristliga. Den vid Ringvägen ordnade f-splanteringen ~. **Syn.** yttre l. främre gård, ibl. vestibul.

-gås, -gi'cks (-j-), -gi'ngos (-j-), -gå'tts; förgången brukas blott säll. som part. till 'förgås' utan mest till 'förgå'. **1)** Världar uppstå och f., men du är och blir evinnerligen. Himmel och jord skola f., men mina ord skola icke f. Bibeln. Herre, hjälp oss, vi f.! När de [ogudaktiga] f., väca de rättfärdiga till Bibeln. Om ej ~, så vore jag förgången i mitt elände. **2)** Märk bl. a. **a)**

Ont krut f. inte så lätt. **b)** Fartyget stötte på vid franska kusten och förgicks med man och allt. **c)** Nära att f. av hunger. **F.** av längtan, nyfikenhet, skrätt. Fru Malkovskij förgicks av ledsnad R. Schildt. **Syn. 1)** förolyckas, omkomma, gå förlorad, dö, sammanstörta n, gå till spillo, (ibl. nära) försvinna, gå till sitt fördärv; **2) b)** förlisa; drunkna; **c)** dö, förmäktas, svårt lida av, vara alldeles utom sig, inte kunna bärga sig. **-gäv|a;** -eparti; -eturnering. I spel (särsk. schack) o. tävlingar: fördel som ges åt en underlägsen för att från början utjämna spelet l. utsikterna. Fast han gav varje motspelare bonde och drag i f-a. F-eparti, spelat i Nürnberg 1894 i schack. En f-eturnering för samtliga medlemmar [av kvinnliga schackklubben]. Ngn gång bildl. Den f-a en diktares första mästerverk alltid fått framför de senare Erik Hedén. **Syn.** (ibl.) för(ut)givning, handikap.

-gä'ngelse (-j-); n; -känsla; -märkt; -stämning; -symbol; -tanke m. fl. Ofta bibl. l. skönl. Att hans kropp icke skulle se f. Bibeln. Under f-ns trädrom. Underkastad f-ns lag. Dömd till f. Död och f. förestä oss alla. Gå till f. Hemfallen åt, till f(-n), under f-n(s) lagar. F-känslans skugga Fr. Böök. Vemodig f-stämning. F-symbolen, ristad över namnet här ovan ~. Göra sig förtrogen med f-tanken. **Syn.** död, förvisning, förintelse, förstörelse, tillintetgörelse, upplösning; (ibl. nära) förruttnelse; (ibl.) denna förgängliga världen, (denna) vansklighetens värld, detta livet, denna världen, timlighet(en). **-gä'nglig** (-j-); -t, -are; -het; -hetskänsla; -hetstanke(n) m. fl. Ofta bibl. o. skönl. **1)** Skimrande och snabbt f-a sländevingar. Detta f-a måste ikläda sig oförgänglighet Bibeln. Icke ~ med f-a ting, med silver och guld ib. Tänk på huru f-a du skapat alla människors barn ib. Det f-a i människan. Ty allt jordiskt är f-t. Skönhet, yttre fägring, finnes något f-are? F. är all jordisk prakt. En f. fägring. **2)** Härskarglansens f-het. Skapelsen har ju blivit lagd under f-heten Bibeln. Fäfänglighet, f-het! strofslut i en Wallinsk psalm. Finner ~ gripande uttryck för den f-hetskänsla, som ~ B. Swartling. Märk särsk. Här i f-heten(s) värld här på jorden, i timligheten, i dödligheten, i denna vansklighetens värld. **Syn.** dödlig, underkastad förgängelse(n) l. förstörelse o. förvandling, under förgängelsen(s) lag, timlig, ändlig, ovaraktig, obeständig, flyktig, fåfänglig, övergående, kort(gärig).

-gät|a (-j-); -gät (äld.), [-gäto, äld.], -it, -as; -en (säll. med gradformer). Gärna, men ej uteslutande, skr. Ofta bibl. ('glömma' undvikes i nya bibelöversättningen) l. skönl. **1)** Så går det alla dem, som f-a Gud Bibeln. Varför har du f-it oss (i vårt

elände), *f*i't vårt elände? *F*-en icke att göra gott! Säll. utan 'att': *De hade f*i't (att) taga bröd med sig. Komma ngn att *f*-a sin blyghet. Jag har aldrig *f*i't, skall aldrig (kunna) *f*-a, hur vänlig hon då var mot oss. *Det(t)* kan jag då aldrig *f*-a. I sådana stunder förgat han allt omkring sig. Det torra, dystra Sydväst[-Afrika] förgats, och ~ G. Mattsson. Utvecklingslärans dystra sidor, vilka dess stiftare aldrig fördolt, men vilka dess populära förkunnare gärna *f*-it E. Hedén. Allt skall vara *f*-et, om du blott kommer tillbaka nära 'förlätoet'. Läroböckerna ej att *f*-a! Andras fel mäta, sitt eget *f*-a. Tungt är att dö *f*-en och utan namn Runeberg. 2) Märk särsk. Nog *f*-en av sin plikt att ~. **Pliktf**-en. **Syn**. glömma, ej längre (i)hågkomma (n), förlora minnet av, förglömma, (med omkonstruktion) gå ur ngn minne, avglömma n, bortglömma n; (*f*-en ibl.) glömsk. — **Förgätenhet**, -en. Skr. Råka, sjunka, bringa i *f*. Numera ~ har även det ursprungliga namnet sjunkit bort i halv *f*. B. Simonsson. Åter frammana, framgräva ur *f*-en. **Själ**v-, **plikt**förgätenhet. **Syn**. glömska, förglömmelse. — **Förgätmigbu**ms, [-en, -er l. =]. Ej allm. känt. (Särsk. skämts.) om mycket småblommig förgätmigej (t. e. *Myosotis arvensis*). *Ljusa åkerögon* (förgätmigbuns!) K. E. Forsslund. — **Förgätmigej**, -en, -er [l. =]; -blå; -bukett; -öga (mest i plur.) m. fl. Mest om storblommiga *Myosotis*arter, mer säll. om småblommiga. Ofta koll. *Plocka f*. Vacker blå *f*. Små oskuldsfulla blå *f*. Stagnelius. Spåda *f*-er och gula styvmorsblommor. Den vanliga *f*-en B. Lidforss. *Myosotis silvatica* eller skogsförgätmigej. Vit *f*. dels om vitblommig form av den vanliga; dels om *Cynoglossum linifolium* (*Omphalodes linifolia*). *F*-bild ögon. En lindhärg Gretchen med långa, hängande flåtor och *f*-ögon A. Hamilton-Geete.

-**gäves** (-j-); adv.; ibl. predikativt; -resa. Fick du gå (alldeles) *f*.? Överheten bär icke svärdet *f*. Bibeln. *F*. har jag mödat mig. *F*. spana efter en ljusstråle. Gubben svor och domderade. — **Förgäves**! — *Karn stod ändå lika lugn. Han försökte på flera sätt, men (allt var) f*. Di har satt sin(a) potatis(ar) *f*. bildl. *F*. det är emot strömmen att streta C. F. Dahlgren. Icke ha skett *f*. *F*-resa Dykeribol. Neptuns årsber. 1899. **Syn**. utan att syftemålet vinnes, utan verkan l. framgång, resultatlös(t), till ingen nytta, utan effekt, fruktlös(t), fåfång(t), gagnlös(t), spildt möda. -**gö**mm[a. Skönl. Då månen bak moln sig *f*-er. -**göra**; -are; -else (mest till II); [-erska]; (-n)ing (till II); ibl. med plur.); (-n)ingskonst (till II). **I**. Döda o. d. (ofta gm gift, trollmedel, hemliga konster). **1)** Söka efter barnet för att *f*-a det Bibeln. Alla som taga till svärd skola

f-as genom svärd ib. Skola ständigt i fejder *f*-a varandra och utöda släkten. Han har alltid strävat efter att *f*-a oss. *F*-a med gift. *F*-a sitt foster. Ohyra såsom bladlös och spinn *f*-as lätt medels besprutning med ~. En *f*-are av allt ädelt. Björnrivarn, vargfarn. Hämd och felse! 2) Refl. *F*-a sig ibl. särsk. = ta gift. Märk Bättre förspörja (sig) än *f*-a sig. **II**. Förhäxa o. d. **1)** Särskilt svära vore de ['mjölkhararna'] vid boskapen, som de ofta förgjorde. Hon var nu den vänaste ~ konungadotter ~ och hade varit ~ förgjord ~ av en trollpacka, som skapat henne till en stygg groda Sv. folksagor. Ty ön är som sagt förgjord. Fall av *f*-ning och djävuls-pakt möta i Karlskoga häradsrätts dombok den 30 aug. 1633 Jos. Sandström. *F*-ningar och skadegörelser Em. Linderholm. Det var den fruktade *f*-ningen eller maleficium. 2) Märk särsk. Det är, som det vore förgjort, jag kan inte få träden att fästa. Jim sover lika förgjort. Jfr d. o. (o. biformen 'förgjordad') ovan. **III**. Äld. lagt. *F*-else = slöseri o. d. Gæld, uppkommen av mannens särskilda vållande och felse. **Syn**. **I**. ta livet av, (hemligen) döda l. bringa om livet, röja ur vägen; bringa l. störta i fördärvet, tillintetgöra, (totalt) förstöra l. föröda l. spolia l. ödelägga; **II**. **1)** förhäxa, förtrolla, sätta på (sjukdomar o. d.); **2)** (förgjord): besatt, bortkollrad, förkollrad, (jfr förgjord som uppslagsord ovan).

-**håla**; -ning (med plur.); -ningsboj (sjöv.); -ningspolitik; -ningsspel (sjöv.); -ningssyfte; -ningstross (sjöv.). **1)** Mer egentl. Sjöv. Medelst trossar l. kablar fastgjorda i land l. i utförda ankare, gm bogsering l. d. förflytta ett fartyg kortare sträckor. [Motorvinsch] för lastning, lossning, *f*-ning etc. **2)** Bildl. Den mest bekanta bet. (Söka) *f*-a tiden (med samspråk om allt möjligt). Det var alltså ingen tid att *f*-a. Framför allt fruktade man, att nämnderna och tjänstemännen skulle *f*-a saken. Ett sådant *f*-ande av frågan. Då avgörandet *f*-ades vecka efter vecka. Stadens *f*-ningspolitik ~. När socialdemokraterna i *f*-ningssyfte föreslogo partiell återremiss till ~. **Syn**. **I**) förflytta medelst varpning, varpa, ibl. bogsera; **2)** dra(ga) ut på tiden med, uppehålla, försinka, fördröja, försena, förlänga, uppskjuta, ibl. söka vinna (tid). -**hall**; -smöbel m. fl. **I** *f*-en (till universitetet). **I** borgens *f*. Först kommer man in i en *f*. och därifrån i stora salen. **Syn**. (ibl. mer l. mindre nära:) försäl, förstuga, vestibul, förhus. -**ha**'mning. Skr. Sälls. Det var ~ Gabriels mänskliga *f*., som väckte Marias fruktan Y. Hirn. **Syn**. gestalt(ning), hamn, omklädnad, förklädnad.

-**hand**¹ (ofta utt. -hann); [-en]; -sbedöma m. fl. se II. **I**. Enkelt. **1)** Ifråga om spel. **a)** Rättighet att spela ut första kortet (l. att börja). Sitta i *f*. Pass i *f*. Dra om

(vem som ska ha) *f[en]*. **b)** Person som har f. *F.* har redan passat och andra hand har sagt klöver. *Given* och *f. sitter still*. *Ta aldrig bort f-s hjärter!* **c)** Bildl. På det viset har han satt sig i *f.* och vill styra hela intrigspelet. **2)** Allmänare. Nästan endast i uttr. 'på f.', ngn gång 'i f.'. **a)** Överenskommet på *f.* Jag kan på *f.* säga dej, att ~. Det kunde jag sagt på *f.* Jag vet på *f.* vad svaret blir. Vill du ha biljett, får du bestämma (den långt) på *f.* **b)** Mindre vanl. Uttaga sin lön i *f.* **II.** Ssgr. De flesta (utom speltermer) gärna skr. Såvitt man kan *f-sbedöma* saken. *F-sbeständ* ibl. för 'predestinerad'. *F-sbud* särsk. i spel. Fälla en *f-sdom* över ~. På *f-spas* bjuder man ej gärna högt i spel. Förläggarfirmans *f-sreklamer*. Som inte ~ den svenske konstnären har *f-srätt* till ~. Naturligtvis ~ ger jag kapten *f-srätt* att ~. I Gävle har en *f-suppgörelse* träffats, varigenom ~. Enligt Aftonbladet hava inga *f-sutfästelser* avfördrats några socialdemokratiska stadsfullmäktige. Om han gjort några *f-sutfästelser* till de anhöriga. Varom tidningarna *f-svis* meddela följande. **Syn. I.** **1)** utspel(et), första hand; den som sitter i utspel l. har utspelet; en som är förmånligare ställd än en annan l. andra l. har bästa chansen; **2)** (på *f.:*) från (första) början, redan förut, redan nu, (ibl. nära) i förköp; (i *f.:*) i förskott. **-ha'nd²**, adv. Hopskrives ngn gång; i SAOL⁷ dock endast särskrivning. Jfr hand. **-ha'nden**, adv., -varande; -varo. SAOL⁷ o. SAOF ha blott särskrivning (ehuru naturligtvis ssgrna hopskrivna); jfr hand. **Skr.** **1)** Guds rike är *f.* Ps. 567. **2)** Under *f-varande* omständigheter som sakerna nu stå, under sådana l. dessa förhållanden, med hänsyn till sakens läge o. d. **3)** Bestrider *f-varon* av två skilda raser inom eget land. Genom *f-varon* av s. k. tårssäcker Nord. Fam.² Dess faktiska *f-varo* Hj. Alving. **Syn. 1)** här, nära, å färde; **2)** (*f-varande*;) nuvarande, närvarande, föreliggande, förefintlig, just befintlig, nu gällande; **3)** (*f-varo*;) befintlighet, förefintlighet, tillvaro, existens. **-ha'ndla**, -are. Sedan man länge hade *f-at* däröm. *F-a* med ngn om ngt. *F-a* om ngt inför domstol. *F-a* om vapenvila. Vad där *f-ats*, dem emellan *f-ats*, vet ännu ingen människa. Vad står ni nu och *f-ar*? Följ med upp på riksdagsläktaren en dag och hör vad di *f-ar*, så ~. Villig att *f-a*. Landskapsmenigheterna ~ uppträda som *f-ande* och fördragslutande parter Jos. Sandström. Slut^a. *F-are* voro d. Sverges sida: statsministern Chr. Lundberg ~. En av de utsedda svenska *f-are*, som nu skola avresa till Moskva, har ~. **Syn.** överlägga (pröva o. avgöra), avhandla, bedriva underhandlingar, underhandla, söka uppgöra m l. överenskomma l. träffa överenskommelse,

ackordera, dryfta, diskutera, resonnera (om), debattera, (ibl. nära) föreha l. kompromissa. — **Förhandling**, -en, -ar; -sbord m. fl. se II. I. Enkelt. Abstr. o. konkr. **1)** Delta i, skicka ombud till *f-arna*. Komma till *f.* (med ngn, med varandra). Offentliga, hemliga *f-ar*. Utesluten från *f-arna* vid tinget. *Freds*; *stillstånd*s; *domstols*; (präst)mötes^a-*f-ar*. **2)** Tryckta *f-ar*. Utgivare av Uppsala läkarförenings *f-ar*. **II.** Ssgr. I varje fall skulle tvistefrågorna ~ icke framkomma till *f-sborden* så skarpt intressebetonade, som ~. En *f-snämnd* i arbetstvister består av ombud för bägge parterna, med eller utan anlåtande av opartisk ordförande; *f-snämnden* har endast att uppgöra förslag till överenskommelse. Enligt i detta avtal stadgad *f-sordning* får arbetsinställelse icke äga rum, innan ~. Enligt gällande *f-sordning* mellan ~. Den enligt gällande *f-sregler* mellan Sveriges städers *f-sorganisation* och Svenska kommunalarbetsareförbundet ~ inrättade s. k. riksnämnden 1922. Vi stå nu som alltid *f-svilliga*. Bulgarien *f-svilligt*. Att Dubois konditori förklarar sig *f-svilligt* agdande ~. För att visa sin *f-svillighet* har franska regeringen ~. Där söker man på *f-svägen* uppnå en överenskommelse. Notan hållen i *f-svänlig* ton. **Syn.** jfr förhandla.

-ha'rts a sig l. **-ha'rts** as, -ade(s); -ning (med plur.); -ningsresultat osv. Mest fackl. Oljan har stor benägenhet att *f-a* sig och ~ Ekenberg-Landin. En färglös olja, som i luft hastigt brunfärgas och slutligen *f-as*. De *f-ade* vävnaderna. Genom den flyktiga oljans avundstning eller *f-ning*. **-ha'sta**, -ade, -as; [-an; -else]. Vanligast som refl. och i perf. part. *F-a* icke ditt omdöme! mindre vanl. Men jag törs icke *f-a* mig. Och låt icke ditt hjärta *f-a* sig med att uttala något ord inför Gud Bibeln. *F-a* dig icke med handpåläggning ib. *F-a* dig icke att övergiva honom ib. Arge ett *f-at* omdöme. Detta första, *f-ade* beslut. Dra *f-ade* slutsatser. En *f-ad* åtgärd. Hr Edén ~ ansåg det mer än *f-at*, om ~. Döm inte *f-at*! Bören I hålla eder lugna och icke företaga eder något *f-at*. Blottställa sig genom ett *f-ande*. Av *f-ande*. Utan *f-an*(de), *f-else*, att *f-a* sig. Det skedde i *f-an*(de). Säger så ofta i *f-an* ~ Hans Larsson. **Syn.** ha för brått(om) med, alltför mycket hasta l. brådska (med), blint l. besinningslöst skynda, brådstörta, handla i överhining l. för brådstörtat osv.; (*f-ad*;) brådstörtad, överilad, oöverlagd, obetänkt, obetänksam, (ibl.) förtidig, ogenomtänkt, omogen, besinningslös, alltför snabb, slarvig, falsk, oriktig, som man ångrar l. får ångra. **-hätjad**, -at. Göra sig *f-ad* av folket. Det spörs, om den är död, den *f-ade* parlamentarismen. **Syn.** hatad, avskydd, ibl. förhatlig. **-hätlig**, -t, -are; -het. Ofta skr. *F.* är den feje blott, åt

honom ensam hån och skam Runeberg. Göra sig *f.* (för ngn). Kristian Tyrann, *f.* i ämin-nelse. Men han var mig redan *f.*, och ~. Hans blotta åsyn var mig *f.* Den lugna ron var honom *f.* Allt barbari är *f.-t.* Jag kan icke se något *f.-t.* i det. Det *f.-a* ordet 'censur'. Det *f.-aste* av allt, en glimt av med-lidande. Det främmande okets *f.-het*. **Syn.** (för)hatad, föremål för hat l. ovilja, starkt l. ytterst misshaglig, illa tåld l. liden, odiös, (ibl.:) avskyvärd, motbjudande, vidrig, ve-dervärdig, otäck, gemen, odräglig.

-he'mlig|a, -ade, -as. Jag har inget att *f.-a*. Detta, som hon måste *f.-a* för honom. Det onödiga *f.-andet* av ~. **Syn.** göra (en) hemlighet av, hemlighålla n, (för)dölja, in-svepa i dunkel. **-he'msk|a**, -ade, -as. Skr., sälls. Det *f.-ade* innehållet Ruben Berg. *F.-a* sig över ~. **Syn.** göra (allt) hemskare; (*f.-a* sig) skrämna u'pp sig l. förfasa sig. **-he'r|liga** stavas nu blott 'förhålliga'; se nedan. **-he't|sa** sig; -ning. Mindre vanl. Han *f.-ar* sig lätt, om man motsäger honom. **Syn.** förivra sig, bli het l. ivrig, förgå sig. **-hi'nder**. Särsk. ifråga om sammanträde, bjudning o. d. Anmäla *f.* (för ngn). Han hade plötsligt fått (något) *f.* Jag var även bjuden, men fick *f.* När det gäller att komma och besvara andra, då är det minsann ingen som har *f.* Dan. Vid inträffande *f.* för ~, inträder i stället ~. Laga *f.* Tjänste-förhinder. Märk särsk. De obotfärdigas *f.* allehanda svepskäl då man vill slippa un-dan ngt. **Syn.** (mellankommande l. inträff-ande) hinder, förfall. **-hi'ndr|a**. Ofta skr. Mötet kunde icke längre *f.-as*. Söka *f.-a* en olycka. Vilka *f.-a* andakten. [En krok som] *f.-ar* sönderblåsning av tegeltak. Som skall *f.-a*, att teglet blåser sönder. (Av sjukdom) *f.-ad* att infinna sig. Jag blev i sista stund *f.-ad*. **Syn.** hindra, avvärja, träda hindrande emellan, avhålla, omöjliggöra n, omintet-göra n; (ibl.) förekomma l. förebygga; (bli *f.-ad*;) få förhinder. **-histori|a**, -en. 1) Den del av historien för vkn berättande källor (skriftliga l. muntliga) saknas. *F.-en* grun-dar sig särskilt på fornlämningarnas vitt-nesbörd. De nordiska folkens *f.-a*. 2) Känner du hans, sakens *f.-a*, *f.-en*? Saken har en *f.-a*. **Syn.** 1) odokumenterad historia, sago-historia, 'sagan', ibl. förhistorisk tid; 2) tidigare öden l. utveckling, föregående, ibl. (dunkelt) förflutet. **-historisk**, -t. Till föreg. i bet. 1. J. V. Eriksson, Studier över Upplands *f.-a* geografi. Fynd av (sannolikt) *f.-a* ålder. Under *f.-a* tid innan historien bör-jar. Såsom fixpunkt i den *f.-a* tidräkningen E. Teiling. **Syn.** prehistorisk, sago-. **-h|jä'l|p|a**. Nästan endast svag böjning. Mest skr. Ett parti, som ville *f.-a* härtigen till konunga-dömet, *f.-a* härtigen på Sverges tron. Kan du möjligen *f.-a* honom till en plats i tullen? Men hur skulle vi kunna *f.-a* er till frihet?

Alltid var det hon, som *f.-t* nyfödda till värld-den. Det här börjar bli olödligt, *f.* oss för all del härifrån! Den runa, som kunde *f.-a* honom att bli kvitt sin börd. Och kan jag då *f.-a* till att en och annan ser en skymt av denna osynliga värld, då ~. Förhulpen till en befattning. **Syn.** hjälpa (ti'll), vara behjälplig, ibl. lyckas skaffa.

-ho'pp|as. Äld. skr. Vi skole *f.-as*, att ~. — **Förho'ppning**, -en, -ar; -sfull m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Utan prep. a) Uttr. med sing. Nära den (glada) *f.-en* att ~. Hittills hade hon hyst den *f.-en* att vara ensam om sin upptäckt. *F.-en* att i ro få njuta av ~. En viss *f.* om ~. Hoppas ännu där ingen *f.-a* finns. b) Uttr. med plur. Åga grundade *f.-ar* att ~. Fästa stora *f.-ar* vid ngn, ngt. Göra sig (stora) *f.-ar* (om ~). Tror du de ha, göra sig *f.-ar* på arvet? Ovissa *f.-ar*. Som inger *f.-ar* för framtiden. Väcka *f.-ar*, som aldrig gå i uppfyllelse. Nedsld, svika, gäcka, (icke) motsvara ngns *f.-ar*. Men utgången förverkligade ej *f.-arna*. Se sina *f.-ar* på, om en god skörd tillintet-gjorda. Men utan inre hållpunkt, som han var, kom han alla de goda *f.-ar* på skam, som man fäst vid honom. Gäckade, svikna, felslagna *f.-ar*. Motigheter, misslyckanden, grusade *f.-ar*, strandade planer. 2) I prep-uttr. I *f.* (om) att ~. I den falska *f.-en*, att ~. Här som vid all kyrklig verksamhet är det fråga om ett tålmodsarbete, om ett sdende på en *f.* ~ Axel Lutteman. Och togo till en tidning under *f.* att åter insomna. II. Ssgr. 1) Lugn och *f.-sfull*. Jag är inte synnerligen *f.-sfull*. Den *f.-sfulle* unge man-nen dels = hoppfull, dels = hoppgivande. 2) Skr. Ett strängt, *f.-slöst* fängelse. 3) Skr. Barndomsärens oskuldssfulla och *f.-srika* dröm-värld M. Lamm. *F.-srik* och glad din fram-tid log W. v. Braun. **Syn.** I. hopp, ut-sikt, förväntning, (för)väntan, vad man hop-pas (på), ibl. förtröstan l. tillit; II. (*f.-sfull*;) förväntansfull, hoppfull, förtröstansfull, för-tröstansrik, rik på förväntningar, optimis-tisk; hoppgivande, lovande.

-hörn|as, -ades; -ing (med, mer konkr., plur.); -ingsprocess. Naturv. m. m. De yt-ligare liggande cellskikten *f.-as* ~ Nord. Fam.² Med normal (ej *f.-ad*) hud ib. Överhudens *f.-ing* ib.

-hud, -en, [-ar]; -soperation. Hudvecket nedomkring mänslemmen vkt (särsk. hos en del österländska folk) avlägsnas gm 'omskärelse'; även ifråga om djur. Bibl. ibl. = oomskuret tillstånd. På åttonde dagen skall barnets *f.* omskäras Bibeln. **-hu'gg|a**. 1) Trans. Låta *f.-a* ett parti ved. 2) Refl. Hugga fel l. miste (t. e. om tim-mermän l. bildhuggare). **-hu'gning**, -en, -ar. 1) Abstr. a) *F.* av ved. b) Möjligen har bilden i marmorn blivit genom *f.* något annat än den var i gipsmodellen C. R. Ny-

blom. 2) Konkr. Ofta krigs. En mängd korsvis över varandra fällida träd l. större grenar med topparna vända mot den fientliga sidan. Göra en f. För att försvara f-ens undanröjande. -**hu'lpen** se förhjälp. -**hug'grä**; [-ing]. Mest skr. Även bildl. Vadan människorna ~ ej kunde komma därifrån, utan måste f-a Th. M. Fries. F-ande skaror. F-a i öknen. De stackars andligen f-ade människorna i byggena Fab. Månsson. **Syn.** ihjälhungra n, svälta ihjäl n, dö av hunger l. svält, omkomma av brist; lida svår hunger, lida hungersnöd. -**hus**; -byggnad. F-et till (l. i) templet. Under gudstjänsten förvarades vapnen i ett f., som ännu i dag därför kallas vapenhus Anders Fryxell. Ett himlens f. Psalm. **Syn.** ibl. förhall.

-**hūda**, -dde, -tt, -das, pres. -der; -dning (med plur.); -dningsmassa m. fl. se ex. Gärna fackl., särsk. sjöv. o. byggn. Att f-a ett fartyg sedan ett fartygs botten på lämpligt sätt behandlats, överdras den med tjärat papper l. filt och därpå anbringas f-dningsplåtarna, vilka vanligast äro av koppar o. avse att hindra sjögräs o. skalldjur att fästa sig vid fartygsbotten samt att avhålla bormask från träet. Koppar-f-dd och med vattentät skott försedd. Kopparf-dning är överlägsen zinkf-dning, men dyrare än denna. Som ersätter kopparplåt som fartygsf-dning C. Benedicks. Svensk f-dningsmassefabrik. F-dningspapp en tunn papp brukad t. e. till inre beklädnad av väggar l. som underlag under golvplank; är den indränkt med tjära kallas den ofta 'asfaltapp'. Skeppsf-dningsplåt. F-dnings-spik. Ibl. bildl. [Båten] var helt och hållet isf-dd, och fiskrarna voro allvarliga, när de stego i land Ludv. Nordström. -**hyrja**; [-are]; -ning (med plur.); -ningskontor; -ningskontrakt; -ningsvillkor (oftare hyres-). 1) Ifråga om hus, bostad, lösören o. d. De hade f-t en liten lägenhet i stadens utkant. F-a för år. Särskilt f-d järnvägs-vagn. Vi kan ju f-a (oss) en liten roddbåt åtminstone för sommarn. F-ande i andra hand. Vem fr du närmast väningen av? Kan vi få f-a lokalen, skridskobanan för i afton? F-aren var en av stadens idrottsföreningar. Förvaringsfack till f-ning i beplansat depositionsfackskåp. 2) Ifråga om sjömän. F-a matroser. Låta f-a sig. Personal kommer under instundande sommar att f-as å flottans sjömåtningsfartyg. Den som sålunda önskar f-as, äger att ~. Om sjöman visar sig oduglig till den tjänst, för vilken han blivit f-d. Anta f-ning. Statens övertagande av f-ningen för sjöfolket. Statliga f-ningskontor fr. o. m. nydret (1920). **Syn.** hyra; inmonstra, taga i tjänst; (förhynings-) hyres-, (ibl. nära) lego- l. arrende.

-**håll**, -et, =; -sbåt. Jäg. Att jag med

en båt skulle lägga mig i f. och de Geer från motsatt håll ~ försöka mota fram fåglarna. Slutligen kom jag i f. för drevet, men ~. Under det att jag skulle ställa mig i f. på ett gott ålgpass. Inom skotthåll för jägarna i f-sbåtarna J. Möllersvärd. -**hålla**¹ n; [-ning]. Nästan endast fri form. H. för (dörren), han får icke slippa fram! -**håll**² a². I. Förhålla. Gärna ngt åld. 1) Den lön I haven f-it arbetarna Bibeln. Husbonden må icke f-a tjänaren hans välförtjänta lön. Den rättmätige konungen av Lycien, vilken av sin farbroder förhölls sin krona Anna M. Roos. 2) Märk. Jag vill Eder icke f-a, att ~. Du må icke f-a sanningen för dina domare. II. Förhållas,opers. Skr., ofta ämb. Härmed, härvid f-es, skall f-as på följande sätt: ~. Huru därmed, därvid f-as bör. III. Förhålla sig. Ofta skr. 1) Om person. Krigslagens bud, att krigsman skall sig manligen och väl f-a. Huru vi oss i tankar, ord och gärningar f-a skole. Huru skall man (rättast) f-a sig i ett sådant fall? F-a sig lugn, tyst, stilla, likgiltig, passiv, neutral, opartisk, avvaktande. F-a sig vänligt mot ngn. 2) Om sak l. opers. a) Hur f-er sig guldet i eld(en)? Det beror på hur sjukdomen den närmaste veckan kommer att f-a sig. b) Så f-er sig saken, åtminstone enligt rektorns egen framställning. Så f-er det sig med den saken. Annorlunda f-er det sig med ~. Och vidgick därpå oförbehållsamt ~, att (det) så förhöll sig. c) I jämförelse. Det f-er sig alltså som I till 5. Höjden f-er sig till bredden som två till ett. F-a sig omvänt som ~. **Syn.** I. 1) undanhålla, (med orätt) innehålla, bedraga l. lura (ngn) på; 2) (för)dölja; II. förfaras, (be)handlas; III. 1) handla, förfara, göra, uppföra sig, bete sig, hålla sig, visa sig, ådaga, lägga ett visst uppförande, skicka sig; 2) vara (beskaffad), te sig, 'ligga', 'stå'; 3) stå i (samma) förhållande (till som ~), ha viss proportion (till).

— **Förhållande**, -t, -n; -tal (mat.); -vis (adv. o. ngn gång adj.). A) Enkelt. I. Abstraktast; ofta mer tillfälligt. Utan plur. T. e.: 1) Sanningens f. (för ngn). 2) Märk särsk. bet. 'uppträdande'. F. i, utom tjänsten. (Tjänstemännens) f. till allmänheten (som de betjåna). Ditt f. i den saken kan aldrig försvaras. Vålförhållande. Övergången till II är ofta omärklig. II. Ngt konkretare. Med plur. 1) (Inbördes) ställning o. d. a) Statens f. till den enskilde. Stå i vänskapligt, spånt f. till ngn. I vilket f. stå de till varandra? F-t till främmande makter. Rubba det goda f-t mellan ~. F-t mellan far och son har länge varit spånt. Nationer eller stater, med vilka riket är i fredligt f. Tryckfrihetsförordn. Vänskaps-, kärleksförhållande. b) Märk särsk. en del uttr. Krigskheten hos dessa folk, vilka sätta

allt i *f.* till strid och erövring ~ A. Blanck. Minns du *f-t* med de tre guldmynten? hur det var med ~. **c**) Kärleksförhållande. Han hade sedan några år ett (icke legitimerat) *f.* med en tjänsteflicka, vars barn han nu måste underhålla. **d**) Proportion. Utgifterna stå icke i (något rimligt) *f.* till inkomsterna. Stå i omvänt *f.* till ~. Det är intet (rimligt) *f.* mellan priset och kvalitén. Märk särsk. uttr. som: *I f.* till sin ålder är han ju försigkommen. *I f.* därtill måste hans yttrande rent av betraktas som ett beröm. **e**) Mat. Dels = förhållande (då en storhet kan på ngt sätt uttryckas i den andra som mått); dels = *f-tal*. *F-t* mellan 1 fot och 1 tum är = 10. Aritmetiskt, geometriskt *f.* **2**) Tillstånd o. d. **a**) Sing. Men om så var *f-t*, var nog detta ungdomssvärmeri endast ~. *F-t* är (det), att törnskatan är en härmare som få, ja utan like, i vdr't land. Det är ett känt *f.*, att ~. Verkligen *f-t* var, att ~. *F-t* är just (det) motsatt(*a*). *F-t* blir omvänt, det omvända. Men detta är här icke *f-t*. Motsvara, återge verkliga *f-t*. Icke med verkliga *f-t* överensstämmande. Ett *f.* som ej kan bestridas. (Det) samma var *f-t* med brodern. Märk ett par prep. uttr. Jag föresatte mig att under intet *f.* förörra mig jfr b strax nedan. Ty och som vid sådant *f.* svaranden icke ågt tillgångar av beskaffenhet att ~. **b**) Plur. Och granska vi *f-na* närmare, upptäcka vi ~. Prova *f-na*. Lämpad till, för, efter våra *f-n*. Leva i ordnade *f-n*. Efter våra små *f-n*. Alldeles nya *f-n* (att sätta sig in i). Hans (ekonomiska) *f-n* tillåta inga större utgifter (ekonomiska) ställning, ekonomi. De atmosfäriska *f-na*. *I* alla livets *f-n*. Under så (*o*) gynnsamma, osäkra *f-n*. Under sådana, nuvarande *f-n* måste jag yrka på ~. Under alla *f-n* är det otillständigt! Skruvarna få under inga *f-n* sitta snett, ty ~. **c**) Som sista ssgsled (till a o. b). Affärs-, rätts-, sak-, fuktighets-, pass-, levnads-, huvudstads-, förmögenhets-, jämviktsf-*n*. **B**) Ssgr. **1**) Mat. *F-tal* oftare blott 'förhållande', se ovan A II 1 e. **2**) *F-vis*, mest adv. Ofta skr. Utan att dock *f-vis* komma längre än ~. Fastigheten, som ~ är i *f-vis* hög kultur ~. För egentligen icke mera arbete ~ fick han *f-vis* mycket högre pension. Intet folk i världen har *f-vis* så många drönare. Rovans värde *f-vis* till havre P. J. Rösio.

Syn. A **1**. **2**) uppträdande, beteende, uppförande, sätt (att bete sig), ibl. förfarande 1. handlingssätt; **II**. **1**) (inbördes) ställning, förbindelse(r), mellanhavande, relation; ibl. kärleksförhållande 1. kärleksförbindelse; proportion, jämförelse, (i *f.* till:) i jämförelse med, i proportion till, i mån av, efter, enligt, i betraktande av, med hänseende 1. hänsyn till; **2**) tillstånd, (sak)läge, (sakernas) ställning, (sakens) be-

skaffenhet, saken, 'faktum', (föreliggande) fakta, fall(et), omständigheter(na), belägenhet, ibl. sammanhang, (levnads)villkor, kon-dition, skick, 'stånd'; **B** **2**) (*f-vis*;) jämförelsevis, proportionsvis (taget).

— **Förhållning**, -en, -ar; -sbok (mindre vanl. för 'anmärkningsbok'; även sjöv.); -sorder; -sregel (oftast i plur.); [-sätt]. **I**. Enkelt. Blott mus. Kvarliggande ton i en dissonans som sedan gm upplösning övergår i ett konsonerande ackord. *F.* förberedes i ett ackord, bildas i nästa och upplöses i ett tredje. Di *f-ar* di driver me här i kyrkan. **II**. Ssgr. Bet. allmännare. Jfr förhålla² II o. III. Ex.: **1**) Knappt hade jag hunnit giva mina *f-sorder*, förrän ~. Utdela *f-sorder*. I övervakningsboken erhåller den villkorligt dömd *f-sorder* han har att rätta sig efter. *I* trots *av* Butrons stränga *f-sorder* till tjänarne ~. **2**) Efter, enligt de *f-sregler* han fått hemifrån. Liksom om också han hade några sista *f-sregler* att lämna sin uppdragsgivare. Allmänna *f-sregler* för ~. *F-sreglorna* i avseende på unga fruars umgänge med män i allmänhet. **3**) Sälls. Som göra, att man med en viss misstro måste betrakta Johan Tybecks *f-sätt* Alb. Engström.

-håna; -are; [-else]; -ing. *F-a* och begabba de arma fångarna. Jag har aldrig blivit så *f-ad* för något som för detta. Hör gärna, att hans kära nästa blir en smula *f-ad*. Det beredde honom ett nöje att *f-a* sig själv ~. Att ljungelden skulle drabba *f-aren* (av hans gudom). Utlämnna till *f-else*, till *f-ing*. **Syn.** (ut)håna (n), begabba, bespotta, småda, (ibl. nära:) göra narr av, gäckas med, häda. **-hårdna**, -ade, -as; -ad (med plur.); -ing (med konkr. plur.). Egentl. o. bildl. **1**) Mindre vanl. utom i perf. form. [Som] *f-ar* träet sälls. Redan *ha f-at* i former, som ~. *F-ad* lera. [Sitter frukten kvar] som en *f-ad* »mumie». En gammal man, förbittrad och *f-ad* mot ~ allt nytt. Hos oss, som lida av ett *f-at* skriftspråks inflytande på den offentliga framställningen. **2**) Verbalsubst. Borttager *f-ader* och liktornar. Som botar ~ liktornar, *f-ningar* och nageltrång. *F-ningar* i huden. Och med en pimpsten försiktigt gnida bort *f-ningar* o. d.

-häckla, -ade, -as; -ing. Häckla. Den av mängden *f-ade* »Kleinkunst», som kallas »manskvartett». **-hängd**. Jfr hänga för. Fönsterna voro *f-da*, och runt om väggarna stodo täta granar Ejnar Smith. Den åtta dagar långa sorgfrist, som den efterlevande måste tillbringa i största avskildhet, i ett *f-t* rum ~. En dörröppning, *f-d* med gardiner Onkel Adam. **-hänge**, -t, -n. Ett (blommigt) *f.* delade rummet mitt itu. *F-t* faller i scenanvisningar. Säng-, fönster-, dörr-, teaterförhänge. **Syn.** (ibl. :) gardin,

portiär, draperi, täckelse, ridå, skynke. **-håpn|a** (sig). Mindre vanl. Skr. *Han f-ade sig över en sådan dumdristighet.* Trans. hos Fröding: *Även du själv f-ade mig först.* **Syn.** uttrycka sin häpnad; häpna; (säll.) göra häpen. **-hård|a**; -else(verk); [-ning]. Ofta bibl. l. skönl. Blott bildl. *F-a icke ditt hjärta (mot nåden)! Vem han vill f-ar han Bibeln. Vanan f-ar. Att ni ~ f-ade ert hjärta gentemot förälskade ynglingar. Nej, jag f-ar mig [och följer dig inte]. F-a sig mot ~. En envig och f-ad tedrickare, som ~. En f-ad, den mest f-ade syndare. För deras hjärtans f-elses skull Bibeln. Att Gud redan börjat f-elseverket i Falls själ Fab. Månsson. Märk uttr. som Din f-ade ynkrygg Ludv. Nordström.* **Syn.** göra hård l. oemottaglig; (f-a sig:) förstocka sig, (vara o.) förbli alldeles okänslig l. oberörd l. obehaglig l. kall(sinnig), göra sig okänslig, vara obotfärdig, ej låta omvända sig l. 'tala vid sig'. **-här|ja**; -are; -else (ibl. med plur.); -elsespår; -ning (med plur.). Mest skr. *Då gräshopporna f-at Egypti land. Hagel, som f-ade grödan. Av enstaka års [för fruktodlingen] f-ande vintrar. Mot frostens f-ande verkningar. En f-ande farsot. Och striden ~ måste därför med nödvändighet bli långt mera djupgående och f-ande hos honom än hos dem. Frostén, den stora f-aren. Du har intet att frukta, när f-else kommer Bibeln. Den stora f-elsen S. Lagerlöf. Lika som för att trotsa förvisningen ute och f-elsen inne Z. Topelius. Industrialismens f-else P. J. Rösio. Trots all den f-else, som präglade hela hans gestalt C. Svenson-Graner. Som så ofta räddat det hotade kejsardömet undan folkupprorens f-ning Har. Hjärne. [En av de sjukdomar] som åstadkomma de största f-ningar bland dödlige.* **Syn.** (i grund) härja, ödelägga, åstadkomma allmän förstörelse l. förödelse, (i grund) förstöra l. föröda, (ibl. mer l. mindre nära:) skövla, spolia, lägga i ruiner, utöda n, (ut)plundra (n), bringa fördärv över.

-här|lig|a (l. -här-); -ade, -as; -are; [-else]. Mest bibl. l. skönl. **1)** Mer 'egentl.' (bibl.) bet. *Stunden är kommen, att Människosonen skall f-as Bibeln. Tron på vår Herre Jesus Kristus, den f-ade. Gud f-ar sina utvalda. I f-ad gestalt. Framgå f-ad (ur griften).* **2)** Allmännare. *På det att Fadern må bli f-ad i Sönen. F-a Guds namn. Till hans (namns) f-ande. F-at Maria såsom en gudaföderska Y. Hirn. F-a sitt namn genom lysande bedrifter. I en vacker dikt f-a minnet av striden. Sankt Bernhard, Madonnans f-are framom alla Y. Hirn. Blev han mer och mer f-aren av den nordiska sommaren och lyckan Ruben Berg. Tolstoj, den ryske proletärf-arens världshistoriska roll Fr. Böök. Till sin egen ~ förhär|lig|e Per Hallström.* **Syn.** **1)** ge gudagestalt, 'förklara', upphöja

till gudomlig härlighet, göra delaktig av den himmelska härligheten; **2)** bringa ära (o. härlighet), göra prisad o. ärad, ära, upphöja, prisa, högeligen lovorda, lovprisa, ge glans, apoteosera, glorifiera. **-härsk|a** (l. säll. -här-). Vanligast i pres. part. *Medan den ena arten f-r, är den f-ande i björkregionen, trivs den andra endast ovan trädgränsen. Under periodens senare del f-a bland de personifierade halvgudomligheterna Kriget, Freden och Svea J. Mjöberg. Det är vävnaderna och spåden, som f-a [på utställningen]. Den f-ande vindens inflytande på en sjös igenväxning. Och skymningens opalgrd och lila toner blevo åter f-ande.* **Syn.** ha övervikt(en) l. överhand, överväga, härska, råda, vara nära enrådande, vara karaktärsgivande, (pre)dominera. **-häst** främsta häst i span.

-häv|a sig; -else (ibl. med plur.); [-elsefull, skr.]; [-ning, säll. med plur.]. **1)** 'Egentl.' Sälls. för 'förlyfta sig'. Även i bild. *F-a sig på en uppgift.* **2)** Bildl. Huvudbet. Mest skr. **a)** *Om jag har intet att f-a mig av framför mina likar J. O. Wallin. Kärleken f-er sig icke Bibeln. Mot den Allsmäktige f-d han sig ib. F. dig icke inför konungen ib. Ja, då hade ingen människa rättighet att f-a sig över den andra. Du har intet att f-a dig över. F-a sig över sin börd.* **b)** *Om än hans f-else stigit till himmelen Bibeln. Liksom en David slog han f-elsens Goliät för pannan Edv. Evers. I sitt sinnes f-else. Kerns efterföljare J. Ries går ännu längre i f-else, då han påstår ~ Ad. Noreen. Utan f-else kan jag säga, att ~. Det f-elsefulla och barnsligt själviska, som ligger i ~ Fr. Böök.* **c)** Sälls., skönl. o. d. *En böjelse för svulst och f-ning.* **Syn.** **1)** förlyfta sig; **2)** högmådas, brösta sig, göra sig stor l. viktig l. (alltför) bred, pråla, yvas, stoltsera, braska, skryta, vara (alltför) stor på sig l. högmodig l. övermodig l. uppblåst l. (vard.) mallig; (ibl.) sätta sig på sina höga hästar, rycka på axlarna, anse med förakt, se över axeln, behandla överlägset, se ned på. **-här|x|a**, -ade, -as; -are; [-erska]; -ning (med plur.). *Som f-ar männen (med sina vackra ögon). Korna voro f-ade och mjölkade icke. Ett f-at slott. F-ade prinsessor. Stå som f-ad (inför ~). Men mäkklaren stirrade som f-ad på de svaria ögonen, vilka ~. Det är som f-at, allting går galet för mig i dag. Vanan är den mest fruktansvärde av alla f-are N. Söderblom. Som man förr i tiden ~ kallade f-ning.* **Syn.** förskapa, 'förgöra', förtrolla, (gm trolleri l. trollmedel) förvandra l. förvandla l. fördärva l. göra oduglig; beröva förståndet, (fört)jusa, (be)dära, förvräda huvudet på, förblinda, blända, charmera, fascinera; ibl. fasttrolla n; (f-ad ibl.) förgjord, besatt, häxriden.

-hö|ja; -ning (med plur.); -ningstendens. **I.** Egentl. Sälls. *F-a en mur. En f-ning i terrängen.* **II.** Friare o. bildl. Huvudbet. **1)** *Hyrorna komma visst att f-as med 5 % oftare 'höjas'. F-d hjärtverksamhet. Det fer ju värdet av uttalandet. Att med pynt och grannlåt få f-a sin skönhet. F-a njutningen, glädjen, stämningen. Som f-er och understryker kvickheten i repliken.* **2)** Verbalsubst. *Någon f-ning i lön(en), löne-f-ning kan jag ännu ej vänta på tre år. F-d (löne)f-ning. Med 25 % f-ning för övertagande av möbler. Vidtaga en f-ning av grindbevakningsackorden med 25 procent. F-ning av avgiften. Med trenne f-ningar å 400 kr. efter 3, 6 och 9 år. Avlönings-, pris-, tull-, telefontaxe-, temperaturf-ning.* **Syn. I.** höja, göra högre; (f-ning:) (upp-)höjning; **II.** höja värdet av, ge högre värde, ge ökat behag, 'sätta spets i. piff på', upphjälpa n, förbättra, bättra på; (för)öka, (för)stärka, skärpa, förstora, fördjupa; stegra, fördyra, göra större. **-hö|lja** skönl. **-hö|ns|a**, -ade, -as; -ning. Sälls., vard. Vål oftast i perf. part. *Allting är f-at, fördummat, nerbjäbbat Strindberg. Ja, ni å ju f-ade!* **Syn.** göra (allt mer) hönsaktig, fördumma.

-hör, -et, =; -sakt m. fl. se **II.** Dels om 'rättsligt f.', dels allmänare (t. e. skolförhör). **I.** Enkelt. **1)** *F. i tryckfrihetsmdl. Anställa f. med brottslingen. Vid anställt f. (med ~). F. med parterna. Muntligt f. inför hovrätt. Pinligt f. Kallas till f. Hans inkallande till f. Inställa (sig, ngn) till f. Anbefalla f. med ~. Vid (det omedelbart hållna, företagna) f-et framkom det, att ~. Anställa f. om ngt, i saken. Part som skall vid f-et tillstådeskomma. Där blev han förd till arbetarföreningens hus och underkastad f., men ~. Ta ngn i (skarpt, strängt) f. Vittnes-, polis-, slut-, korsförhör.* **2)** *Det här artar sig ju till ett fullkomligt f.!* kan även höra till **1.** Skriftligt f. *Hålla ett extra f. med abiturienterna. F-et varade en timme. Kurs med (frivilliga) f. Närvarande vid alla f-en under terminen. Skol-, fråge-, katekes-, nattvards-, husförhör.* **II.** Ssgr. Ex.: *De ständigt litet pinsamma och f-saktiga formaliteterna Per Hallström. En nog så f-sartad utfrågning. F-sbok t. e. om husförhörsbok. J. O. har till regeringen avlåtit en framställning om införande av f-sdomareinstitutionen i vårt land 1918. Ny f-sdomare vid lördragens rannsaking 1919. F-skollegier och f-skurser vid universiteten. Som f-sledare fungerade krigsdomaren prof. F. Wetter ~. F-sledare vid polisförhör. F-sprotokoll. Fördes ~ till ett f-srum ~. Började hon i ~ munter f-ston R. Schildt.* **Syn.** förhörande, vittnesförhör, polisförhör, rannsaking; (kuns-kaps)prövning, frågeförhör, examen, tentamen, (ibl. nära) undersökning l. utfrågning. — **Förhör|a**; [-are].

Refl. även i fri form (se **II.**). **I.** Förhöra. **1)** Om rättsligt förhör. *F-as i polisen. Sedan den häktade f-ts angående sin vistelse ifrågasvarande natt, återfördes han till rannsakingssängelset. F-as på ed. Korsf-a.* **2)** Allmänare. *Vill du f-a Adolf hans läxa! I dag skall jag f-a dem i franska, på de starka verben. F-as muntligen. F-as i studentexamen. Låta f-a sig av ngn.* **II.** Förhöra sig m. *Har du f-t dig, huruvida de voro villiga att lämna sin medverkan? F-a sig om l. angående ngt. F-a sig om priser(na). Försiktigt höra sig för (om ngt, hur saken ligger). Jag skall försöka höra mig för på telefon. Nu har man även hört sig för inom sjöförsvarsdepartementet ~ och därvid förspört, att ~. F-a sig l. höra sig för om möjligheterna.* **Syn. I.** hålla l. anställa förhör med, höra, låta avge vittnesmål, hålla rannsaking l. examen med, rannsaka, höra o'pp l. u'pp (läxan med ngn), examinera, tentera, utfråga n, göra l. ge frågor, ställa frågor till; **II.** (söka) ta reda på, förfråga sig m, skaffa sig underrettelser, skaffa (sig) reda (på), göra sig underrättad, efterhöra n, fråga om l. efter, efterfråga, efterforska.

-höst, -en, [-ar]; -dag m. fl. se **II.** **I.** Enkelt. *Under sommaren och f-en. Frampå f-en. Alltsedan f-en. F-ens stilla, klara, blå luft låg med sol över vallen och skogarna H. Dixelius-Brettner. Att tjädertuppen spelar även under f-en, i slutet av augusti och i september månad.* **II.** Ssgr. *F-dagarnas solsickor [dvs. solvänder] P. Rosenius. Det är f-koall. Luften var f-kylig Gust. Johansson. F-nattens stjärnor. I f-stormarnas sus Dan Andersson.*

-i|nnan, [adv. o.] konj. Skönl. *Han var borta långt f. Men f. sol är vaken, / skola ~ A. Österling. Långt f. han sport, att ryssen härjade landet. Dessförinnan.* **Syn. innan**, förrän. **-i|nnerliga**, -ade, -as. Skr. Mest i perf. part. *Den nya f-ade, personliggjorda frälsnings- och trosuppfattningen. Den andra reformationen i Österrike är född ur den nationella nöden, men fördjupad och f-ad av den religiösa. Man minns ~ kanske främst primariens [i Brüsselkvartetten] besjälade, f-ade uppfattning, som ~. En särskilt f-ad stämning Fr. Böök.* **Syn.** göra innerligare l. intimare, (ibl. nära:) fördjupa o. förfina, besjåla. **-i|nt|a**, -ade, -as; -are; -else (säll. med plur.); -elsekamp m. fl. se **II.** **I.** Vanliga verbformer. **1)** *Dö och f-as. Längta (efter) att f-as. F-a nngs förhoppningar. Huru de sista smulorna av hans lyckta f-ades. Adelsns företrädesrättigheter voro fullständigt f-ade. Skyddsrums, som med allt levande f-ats av tyska fullträffar.* **2)** Märk bl. a. *Ett f-ande kulregn. Ha en rent f-ande verkan. Ge ngn en f-ande blick. Känna sig f-ad (inför ngn).* **II.** Verbal-

subst. 1) [Döden,] den store faren. För att hälsa faren av den privata äganderätten Frank Heller. 2) Längtan efter felse(n). Spridde död och felse runt omkring sig. De tusende f-elser i livet E. Norlind. Den moraliska f-elskamp, som följde den materiella dt Per Hallström. Den stämning av f-elselängtan, som ~ Fr. Böök. Felsenatten oss skrämmar O. Stjerne. Att utihärdla denna f-elseltanke. Extatisk f-elsetränad M. Lamm. **Syn.** alldeles l. i grund förstöra, icke lämna sten på sten av, tillintetgöra, föröda, utplåna (sista spåren av), reducera till intet, (totalt) 'förtära' l. ruinera; (fas ibl.) gå (spårlöst) förlorad; (f-else ibl.:) undergång, död l. (ibl. nära) evig omedvetenhet l. nirvana.

-intagen; -het. Skr. *F.* mot ngn. *En viss »förintagenhet» emot Boströmianismen.* Skulle detta bara bevisa dess [rättens] f-het ~. *Avväpnade ~ f-heten mot sin person O. Levertin.* **Syn.** intagen av fördom(ar), (på förhand) partisk, som har sin ståndpunkt på förhand bestämd. **-i-rr|a sig,** -ade, -as; -else (med plur.); -ing (med plur.). Mest skr. 1) Egentl. Verbalsubst. sällsynta. *F-a sig (in) i vilda skogen. I följe med dessa ~ löper hon ej fara att f-a sig. Man kan lätt f-a sig i denna labyrint av ~. Förlorad, f-ad på villande stig C. F. Dahlgren. Ngt friare: Om östermalmaren någon gång skulle f-a sig upp till Vasastaden ~.* 2) Friare, i bild o. bildl. **a)** Att Tom för en gång fat sig in på lydkaktighetens väg. Den mörka trakt, / där nu min bana sig f-ar hjälplöst V. Ekelund. Och började f-a sig på gissningarnas fält. Dock, jag f-ar mig, och du begriper förmodligen icke ett ord av ovanstående Fröding. *F-a sig från ämnet. F-a sig i drömmar om ~. Notisen f-ade sig till en landsortstidning. Jurabergen ~ som kallats en »förirrad gren av Å[lporna].* **b)** Ja, vägen ha de [flyttfågeln] funnit på nytt efter var storms f-elser Per Hallström. Men denna f-ing blev lyckligtvis kortvarig. *Onatur, f-ing och misstag. Tungomålstal och helbrägdagörelse höra till [pingst]rörelsens f-ingar. Alla former av sedliga f-ingar.* **Syn.** gå l. komma l. råka vilse, råka (in) på avvägar, gå bo'rt sig, förvilla sig; (ibl. nära) fördjupa sig (ohjälpligt i). **-is|a.** Bildl. Mest skönl. o. i pass. (samt pres. part.). *Då f-as jag av skräck. Ge ngn en f-ande blick. Gorgonens f-ande anblick. F-ad stod han en minut och såg / med ofrånvända blickar på Potemkin Runeberg.* **Syn.** (fas:) stelna till is. **-ivr|a sig o. -ivr|as,** -ade(s); [-an; -ing (med plur.)]. Mest refl. *Låtom oss vara rättvisare och aldrig f-a oss. F-a dig inte, det skadar din sak! tänk på vad du säger (l. gör), tänk dig för! Jag föresatte mig att under intet förhållande f-a mig. Sagt i f-an, i f-ing.* **Syn.** bli ond l. het

l. vred l. upphetsad l. upptänd l. (alltför) ivrig, (i iver) förgå sig, förlora (själv)behärskningen, handla överilat l. i överinling, ibl. fatta humör.

-jäg|a; [-ning]. Ofta skr. Egentl. o. bildl. *Skymfligen f-a ngn. Därvid avlade Hakon det löftet att icke vila, förrän fienden var f-ad ur landet. Och f-a dem [resarna] med korsets tecken och sejd. Men f-ad, skygdlös har Nadeschda / sökt sin barndoms låga hydda åter Runeberg. Liksom stormen f-ar molnen. F-a sina tvivel, misstankarna. F-a bekymren. Som kan f-a de dystra tankarna. En dysterhet, som icke längre lät sig f-as. Den vita skepnaden, vars fulliga former f-ade varje tanke på något spökelse ~ Sigurd.* **Syn.** bortjaga m, bortdriva m, fördriva, driva l. jaga på flykten, utdriva m, utjaga m, (ibl.:) förvisa, utstöta m, utesluta, 'skingra'. **-jul;** -svinter m. fl. *På f-en 1879. Under hela f-svintern befann sig T[egnér] i ~.* **-járn|a,** -ade, -as; -ing (även konkr., med plur.). Tekn. *Sedan [koppa]r|plåten blivit till alla delar godkänd, »förjárnas» densamma, d. v. s. för-ses på galvanoplastisk väg med en ytterst tunn järnhinna, som ~ Erik Hägg. För varje gång en rättelse skall införas i plåten, måste f-ingen borttagas ~ ib.* **-jäs|a,** -te, -t, -as; -ning. *Fackl. Så länge som det ~ finns socker kvar att f-a B. Lidforss. Vid snällättikfabrikationen f-es utspädd, högst 12-procentig sprit genom B[acterium] aceti och B[acterium] xylinum till ättika Nord. Fam.² Vid sockrets f-ning.* **Syn.** låta jäsna, (ibl. nära) bringa l. försätta i jäsnings.

-ka|lk|a o. -ka|lk|as, -ade(s); -ning (med plur.). 1) Mindre vanl. *Torrmalningen av kalkstenen slungade stora dammoln ut över kringliggande trakter, och denna f-ade luft var inte vidare behaglig att inandas.* 2) Huvudbet. *F-ning, beroende på inlagring i [cell]väggen av stora mängder kolsyrad kalk, förekommer i stor utsträckning hos de s. k. kalkalgerna. F-ning i ådrorna, s. k. dder-f-ning (arterioskleros). Särsk. ifråga om åderf-ning ofta bildl. Förrn vårt hjärta f-ades / i främlingskapets år O. Stjerne. Vad alla veckojournalsredaktörer med tiden dock bli f-ade och stereotypa.* **Syn.** (f-ning ibl.) kalkdegeneration. **-kard|a,** -an, -or. *Fackl. Motsatt »finkarda».* **-karl.** Mindre vanl.: karl som går l. arbetar längre fram än en annan; (ibl. nära) förman. **-kast.** Ej allm. känt. T. e. i det både egentl. o. bildl. uttr. *Ha f-et i kägelspel o. d. Lotta om f-et.* **Syn.** första kast(et).

-ka|st|a. I. Trans. 1) Bibl. *Värdes mig dock ej f-a / från ditt ansikte, min Gud! Ps. Gud har icke f-at sitt folk Bibeln. Ack! en f-ad jag är, ett mål för himmels vrede Stagnelius. Men de f-ade skola där evigt pinas.* 2) Allmänare. *Anta eller f-a. Med stor majoritet f-a ngt. Med f-ande av alla*

andra förslag. Förslaget f-ades emellertid omedelbart (i l. av andra kammaren). En förklaring, som numera allmänt f-as. F-ade kalvinska läran om ~. F-a eller godkänna ett anbud, en ursäkt. Den sten som byggningssmännerna f-ade Bibeln. **II.** Refl. 1) I kortspel, kägelspel osv. 2) Geol. Jfr förkastning. Bergartslager eller bergmassor rubbade genom f-ningar sägas vara f-ade. **Syn. I.** 1) uttala förkastelsedomén över, döma till (evig) osalighet, fördöma, förskjuta l. förvisa (från Guds åsyn l. från sitt anlete), icke vidare vilja veta av l. kännas vid l. vårda sig om, bryta staven över, ibl. bortstöta n; 2) avslå, icke anta (ga) l. godkänna l. gilla, vägra att anta l. godkänna l. motta (ga), vägra (sitt) godkännande, (bestämt o. med motvilja) avvisa l. tillbakavisa, försmå, förklara oantaglig, vraka, utdöma n, ibl. skarpt ogilla; **II.** 1) kastafel; missa vid kast, göra ett felkast l. ett dåligt kast. — **Förka'stelse**, -n, [-er]; -dom. *Evigf.* Uttala f-domen, en f-dom över ngn, ngt. Att ~ fälla f-dom däröver med fullständigt bortseende från ~. **Syn.** (f-dom:) fördömande, förkastande omdöme. — **Förka'stlig**, -t, -are; -het. Mest skr. Ofta i moralisk bet. 1) En f. lära. F-a grundsatser. Ge ett f-t föredöme. En (usel och) f. människa, varsele. Det är avskypärt, rent f-t av honom. Tynad av medvetandet om sin egen f-het. 2) Sättet att ~ använda glidskydd endast på ett av bakhjulen är absolut f-t. **Syn.** fördömlig, (ur)usel, avskypärd, högst tadelvärd l. klandervärd l. dålig. — **Förka'stning**, -en, -ar; -slinje; -sspricka m. fl. Geol. Vättern utfyller ett av två f-ar begränsat sänkingsområde. Sprickförcastning. Även själva den linje eller yta längs vilken rubbningen försiggått, kallas f. (f-slinje, f-plan). F-slinjer i berggrund. **Syn.** instörtning l. insänkning i jordytan; f-slinje.

-**kēla** (-tje-); -ade, -as; -ning. Mindre vanl. Med sin lilla bortskaft missnöjd och f-ade min V. Benedictsson. **Syn.** bortkela n, bortklema n. -**kislas** (-tji-); -ades; -ing (med plur.). Fackl. Omvandlas gm inlagring av kiselsyra. Har man konstaterat, att de ännu levande träden småningom i sina nedre delar f-as och bortdö, därigenom att ~. F-at trä. De f-ade skogarna i Egypten och Arizona. F-ing av cellerna hos vissa växtgrupper t. e. gräs och equisetacéer.

-**klār[a]**; -are. **I.** Ange orsak, klargöra o. d. Trans. o. refl. 1) Det kan jag inte f-a (annat än som en följd av ~). Kan du f-a, hur det kommer sig, att åskvädren aldrig gå över här? Vill du (söka) f-a för honom, hur det förhåller sig. Låta f-a för sig innebörden av ~. F-a meningen med ~, vad som menas med ~. F-a för honom orsaken till att ~. F-a ngt närmare. Det kan jag inte f-a nu. Omöjlig, svår, lätt att f-a.

Hon kunde icke nöjaktigt f-a sin bortovaro. Lyckas nöjaktigt f-a ngt. Sök att förklara det med egna ord! Utreda och f-a. F-a vad du menar! Men hur väl han känner dessa Heidenstamska verser, kan han icke f-a den förtrollning, som vilar över dem. Men detta är ändock icke att vetenskapligt f-a företeelsen. Härmed är saken fullt f-ad. 2) Kan du f-a det här stället (i Horatius) åt l. för mig? Huru f-ar du det ordet? Det f-as bättre med (till)hjälps av, med hänvisning till ~. F-a bibeln. Med f-ande anmärkningar (av ~). Ehuru visst icke det ord »fora», som f-aren avser. 3) Detta f-as (till fullo) av den omständigheten, att ~. Därav f-as hans iver (att ~), f-as, varför han var så ivrig. 4) Refl. a) Saken låter sig (väl) f-a genom ~, såsom ~, ur synpunkten av ~. Det låter lätt f-a sig. b) F-a sig för en flicka jfr 'f-a ngn sin kärlek' (under II). c) F-a sig (över en anmälan, inför domkapitlet). F-a sig angående beskyllningen för ~. d) F-a dig tydligare, närmare! 5) Skiljas åt utan ett f-ande ord.

II. Tillkännage o. d. Trans. o. refl. 1) Just nu inlöper underrättelse, att Japan f-at Ryssland krig. F-a ngn evig vänskap, ngn sin kärlek. F-a ngn i akt. F-as (tillströmning av ny arbetskraft vid) nämnda arbetsplats i blockad. F-a ngn för helgon helgonf-a. Formligen f-a ngn för l. som sin arvinge. [Seraphimerordens] officianter utnämnas ej som vanliga dödliga, när de skola få sina nådedermålen, utan »förklaras». »Förklarats» till riddare av Nordstjärneorden mindre vanl. K. bfhde har förklarat följande kronolänsmän att från och med ingången av år 1918 vara landsfiskaler i nedan nämnda distrikt: ~ vanligare utan 'att'. Har hovrätten nu f-at gärningen strafflös och ~. F-as omyndig. F-as obehörig (att ~). Godset f-ades förbrutet. Petersburg med omnejd har [av kommerskollegium] f-ats kolerasmittat. Härmed f-ade [Jesus] all mat för ren Bibeln. Fri-, (o)myndig-, bankrutt; kompetensf-a. Ledigf-a en syssla. 2) Jag f-ar härmed högtidligen, att det ej var min avsikt att sara. Det f-ar jag öppet (som min åsikt). Han f-ade sin avsikt vara att ~. F-a sitt missnöje med l. sig missnöjd med ~. Rätten f-ade sig då skola meddela tredskodom vid rättegångsstimmens slut, om ~. Han f-ar sig fortfarande vara l. för enda arvingen. F-a sig jävig att ~. F-a sig nöjd med (~). F-a sig (vilja) gå in på ~. F-a sig för l. mot ngn. 3) Märk särsk. Gyllenborg var hovets f-ade gunstling. En f-ad fiende till allt fjäsk. Vår f-ade fiende. En f-ad anhängare av l. till ~.

III. Häriliggöra o. d. Vanligast i perf. part. Blott trans. Mest bibl. l. skönl. Då han gick att f-as om Kristus. Kristi f-ade

lekamen. Uppstå i *f*-ad gestalt. Hans anlete sken som, var som *f*-at.

Syn. I. ange orsak(en) l. (den tillräckliga) grunden l. skälet l. anledningen till, ge förklaringen l. nyckeln till, uppvisa skälet l. grunderna till l. för; upklara n, klargöra, klarlägga, utreda n, utveckla, utlägga n, belysa, tydliggöra, göra tydligt l. klart, (klart) framställa l. framlägga n; förtydliga, (ut)tyda (n), (ut)tolka, översätta, interpretera; belysa, (ibl.) upplysa, parafrasera, lösa, dechifrera; **II.** (offentligen l. rättsligen) tillkännagiva l. -ge n, förkunna, kungöra, (högtidligen) tillsäga, (som sin mening l. vilja) uttala, utlåta sig, (bestämt l. öppet) påstå, betyga, bedyra, beteckna som, proklamera, deklarerar, offentligen ange (som), försäkra; avge påstående l. (infordrad) förklaring; (ibl. mer l. mindre nära:) meddela, erkänna, vittna, tillstå, utfästa sig, stämpla (som), utnämna, utropa, befalla; (f-a sig ibl.) avgöra sig; (f-ad ibl.) avgjord, (av)svuren; **III.** härliggöra, förhärliga, omge med strålljus l. med en himmelsk glans l. en gloria l. strålkran, sprida en överjordisk glans l. sällhet över; (f-ad:) salig, överjordisk, himmelsk, säll, strålande, härliggjord, lik Herrens änglar, förändligad.

— **Förklara bort** n, ledig n osv. — **Förklarande**, -t, [-n] o. -n, =, -best. plur. -na. Två ord. **1)** T. e. **a)** *F-t för f-ts egen skull.* Det ständiga *f-ts* mara V. v. Heidenstam. **b)** *Avfordra biträdet skriftligt f. att ~.* Lagt. En som har att avge (l. avger osv.) förklaring. *F-n bestrider, att ifrågasvarande sak hör under allmänt åtal.* *F-e i hovrätt, i högsta domstolen (i besvärsmål).*

— **Förklaring**, -en, -ar; -sberg m. fl. se II. Bet. motsvara verbets. **I.** Enkelt. **1)** Tydning o. d. Abstr. o. mer konkr. **a)** Sök en mer närliggande *f*! Godtas *f*-en? Avge en tillfredsställande *f*. för sitt utteli-vande. Finna *f*-en tillfredsställande, nöjaktig. Saken får sin (tillfredsställande) *f*, om man ~. Här(i) har man att söka *f*-en till ~. Någon *f*. därpå, på fenomenet är mig veterligen icke given. Men då den kan giva *f*. till mycket ~. Utan ett ord till *f*. Ditt uppförande tarvar *f*. Det kom till (en) *f*. mellan dem. Detta fordrar *f*. En fullt vetenskaplig *f*. Fordrar en mer ingående *f*. Jag anser min *f*. (till l. av stället) vara bättre. Bidrag till *f*-en av ~, till diktens *f*. Textupplaga med fortlöpande *f*., med *f*-ar. Han sysslar gärna med *f*. av svåra stäl-len i vår äldre litteratur. *F*-ar över, till Psaltaren. Bibel, text, lagförklaring. **b)** Lagt. Jfr anmärkningsmål. Avfordra *ngn*, infordra *f*. Låta vid den avgivna *f*-en bero. *F*. över besvär. Sjöförklaring. **2)** Tillkännagivande o. d. **a)** Han fick så avge en bestämd *f*., att han för alltid skulle avstå från sina anspråk på Sverges tron. Skrev jag till henne

och gjorde henne en formlig [kärleks]förklaring och ~. Krigs-, myndighets-, helgon-, kompetensförklaring. **3)** Härliggörelse o. d. Mest bibl. o. skönl. Transfigurationen eller Kristi *f*. (på Tabor). *F*-ens berg. *Krop-pens f*. **II.** Ssgr. **1)** Bibl. (o. skönl.). Tabor, *f*-sberget. Då författaren [Ludv. Nordström] ännu icke svingat sig upp till spetsen av den totalistiska livssynens *f*-berg. Och sin *f*-sglans kring tavlan göt (om solen); Euphro-syne. *F*-ssken. **2)** Lagt. l. allmänare. Ett misslyckat *f*-sförsök. Söka *f*-sgrunden (till *ngt*) i ~. Som kunde haft sin *f*-sgrund i vanlig nyfikenhet. Är det en naturlig, en tillräcklig *f*-sgrund. Den *f*-sskyldiga majoriteten hemställe ~, att besvärnen måtte lämnas utan avseende. *F*-ssättet har sina fördelar, men ~. *F*-svis yttras nu i Soc.-Dem.: ~. *F*-svis vill jag nämna, att ~. **Syn. 1)** tolkning, (ut)tydning, utläggning osv., (ibl.) skäl, orsak, grund, anledning; ibl. 'nyckel'; uppgörelse, (ibl. nära) försö-ning; **2)** tillkännagivande osv.; ibl. utfästelse; **3)** härliggörelse, förhärligande osv. — **Förklarlig**, -t, -are; [-het]. Det är ju *f*-t, men icke försvarligt. Det är emellertid lätt *f*-t, att en sådan åskådning kunnat rotfästa sig här. Det hela är ju (lätt) *f*-t, om man antar, att ~. Av (lätt) *f*-a skäl. Lätt-, svår-, oförklarlig. **Syn.** möjlig att förklara, som kan förklaras l. låter sig förklara, lätt att förstå, förstaelig, lätt insedd.

— **-klassisk.** Statsanslag med 25,000 kr. begäres för [Monteigi postuma verk] »Det *f*-a Grekland». — **-klēma**, -ade, -as; [-ning]. Som ett *f*-at men tåligt barn. Att sätta stål i nerver [på en *f*-ad släkt Es. Collin. Och barnsligt *f*-ade drag A. Österling. **Syn.** se förkela. — **-klēn**, -ade, -as; [-are]; [-ing; ibl. med plur.]. Söka *f*-a *ngn*. Det är icke angenämt att städe höra sitt yrke *f*-as. Och fällde aldrig ett *f*-ande ord om sin nästa. I synnerligen *f*-ande ordalag. **Syn.** ned-sätta, förringa (värdet av l. anseendet), yttra sig nedsättande om, (ibl. nära:) tala illa om, missfirma, (ned)svärta, förtala, skymfa. — **-klēnlig**, -t, -are; [-het]. Till föreg. Fälla *f*-a omdömen om *ngn*, *ngt*. Angivelser som måste anses vara för deras namn och rykte *f*-a. Allt *f*-t, som Öberg och dennes Kristin haft att säga på Sax och rygg. En för den verkliga familjen Sax ~ högst *f*. notis. Vad parterna oanständigt, håniskt eller *f*-t mot varannan anförde Lagen. **Syn.** förklenande, nedsättande, ibl. missfirmande l. skymflig. — **-kli'ng**, -ade [l. -kla'ng], part. perf. -ad l. förklungen. Mest skönl. **1)** Egentl. Knappt hava dessa harpotoner *f*-at, förrän ~. Och sången / förklung bland mäsars skri Anna Cederlund. Men just som de sista tonerna av salsklockans tolvslag *f*-at, väckte mig min hustru och ~. Som om han lyssnat efter förklungen musik Per Hallström. **2)** Friare

o. bildl. Ännu 1878 gavs det ut ett urval av [Valerii] Visor och sångstycken; men de flesta ha f-at för alltid Fr. Böök. [Detta yttrande som] föddes att f-a i tomma luf-ten ~. Min första kärleks halvförklunga saga V. Rydberg. Ack! öhörd f-ar min bed-jande röst / och osedd faller min tår Vitalis. Att våra harmsna protester över ~ måste få-fängt f-a i det landet Amerika. **Syn.** (lång-samt försvagas o.) 'bortdö' n, småningom försvinna, ibl. glömmas. **-klistra**^a n. F-ade fönster. **-kli/stra**^a l. **-kli/stras**; -ing. Mest fackl. Stärkelsen bildar klister, »för-klistrar» Uppfinn. bok. [Grynen] svälla under kokningen, genom upptagande av vat-ten, varvid stärkelsen f-as. Partiell f-ing av de sålunda framställda kornen. **Syn.** övergå till l. bilda klister.

-klok; -het. Motsatt 'efterklok'. **-klu'm-piga**, -ade, -as. Sälls. Att ~ skära av postamentet till halva höjden skulle »för-klumpiga» det hela. **-kly'ft**a sig l. **-kly'f-tjas**, -ade(s); -ning (med plur.); -ningssätt. Särsk. geol. Medelst fina sprickor avdelas i mer l. mindre regelbundna partier. [En finsandig lera, som] visar stor benägenhet att f-as vertikalt. Bergarten säges då vara oregelbundet f-ad, såsom ofta hos gnejs, hälleflinta, granit ~. Starkt f-ad. Delvis pelarformigt f-ad basalt. Stenens förvittring och f-ning. F-ningar, dvs. fina, stundom knappast märkbara sprickor i en bergart, uppkomna, sedan bergarten redan var bil-dad, till följd av avsvallning eller hoptork-ning. Rätt olikartade kalklager ~ med ganska växlande vittrings- och f-ningssätt G. Einar du Rietz.

-klä^a o. **-kläde** (grav); -(de)t, -(de)n; best. plur. -(de)na; -d(e)sband l. förkläsbånd m. fl. se II. Ngn gång finner man även stavningen 'förkle'. I SAOL⁷ blott 'för-kläde' o. i ssgr blott 'förkläds'. I. Enkelt. 1) Egentl. Ta på dej ett f., om du ska hjälpa diskal! Båda ska vi ha randiga f-den utan bröstlapp. En fru kan bära bort i f-t lika mycket som mannen kan köra bort ordstäv. Hänga sin mamma i f-(de)t. Säg ur sitt f. opp Snoilsky. Stå och nypa i f-t av blyg-het. Barn, blus-, kattuns-, serverings-, skinn-, slaktar-, stök-, sällskaps-, ärmf-(de). 2) Bildl. Om äldre person (mest dam) som är med (t. e. på en bal) som garanti för att ung-domen uppför sig städat. Vara f. för l. åt ngn. Vara bjuden som f. åt ungdomen. Till och med f-dena ville upp och flänga kring väggarna Alb. Engström. Hur många gånger fick jag inte gå med som f., då ni va hemligt förlovade! II. Ssgr. Hon noppar förläget på sitt f-desband och ~ A. Behm. Hänga i mammas f-sband. F-desfabrikens försäljningslokal. Hon tog upp ett papper ur sin f-desficka och ~. Erika strök sig med f-desfliken över ögonen. Den f-deslik-

nande framvåden. F-(d)slinring. Vad som skiljer min f-desrock från en vanlig opera-tionsrock är, att den är hopsydd nedtill fram. Med f-dessnibben för ögonen. Och snöt sig i f-dessnibben. Förläget stå och nypa i f-dessnibben. F-destyger i olika färger och randningar.

[-klä^a o.] **-klä'da**; -dnad o. -dning (bägg-e med plur.); [-klä'dsel (l. ibl. -ä-)]. 1) Van-liga verbformer. a) Egentl. F-da ngn till rövare. Hon ville aldrig f-da sig till man-folk, utan ~. F-dd till präst. Komma f-dd till sammankomsten. b) Människans skick-lighet att f-da sina laster. Ett f-tt avslag. I de f-tt självbiografiska verken M. Lamm. 2) Verbalsubst. a) Egentl. Avlägga sin f-d-ning, sin f-dnad. Låt din f-dning falla! Tegnér. Utan hjälm och i en tiggares f-dnad. I soldat- och rödgardistf-dnad. Lyckade f-dnader. Under denna f-dnad. b) Friare o. bildl. Skyddande eller avskräckande f-nad hos insekter m. fl., så kallad »mimicry». Skyddande f-nad av kanoner, fartyg o. d. i krig. Förse fartyg med f-dnad. En f-d-nad för deras erövringsplaner. Äro alla dessa gestalter endast f-dnader för känslotillstånd hos skalden? Fr. Böök. **Syn.** klä (sig) oigenkännlig, klä(da) ut (sig) n, maskera (sig), (för)dölja (bakom en mask); (f-dd ibl.) inkognito; (f-dnad ibl.) mask l. hölje.

-kna'ppa, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). Leva på f-ad kost, på f-ning. Bestraffas medelst ~ f-ning av kosten. Ställa, sätta boskapen på f-ning. **Syn.** avknappa n, min-ska, inknappa n, nedsätta n, inskränka, dra(ga) av på, ibl. innehålla. **-kni'pp**a, -ade, -as; -else (med plur.); -ning (med plur.). Blott bildl. Mest skr. 1) Därmed f-ar åt-minstone jag alltid en föreställning om ~. Det begreppsinnehåll, som människan med-vetet f-ar med dessa ljudförbindelser. Att han varit dum nog att ha f-at sitt död med kungens namn. 2) Nära, oupplösligt f-ad med ~. I den starka dyningen var det f-at med de största vidrigheter att ~ komma ombord. I anscende till därmed f-ade kostna-der. Sägnera, som voro f-ade med ortens forntidsminnen. 3) Föreställnings-, idé-, tanke-f-elser. Föreställningsf-ning. **Syn.** förbinda, förena, låta åtfölja, sammankoppla, hop-koppla n, hopställa n, associera, ibl. kom-binera; (f-ad:) förbunden, (åt)följande; (f-el-ser ibl.) (idé)associationer.

-köka(s). Koka för länge, fördärvas gm kokning. Mindre vanl. Gärna smtl. Men så tyckte jag synn om kaffet, som skulle stå å f-as Ivar Ljungqvist. **-köl**a (sig) o. **-köla**s (-å); -ning. Jfr förkolna¹. F-ade rester av ~. **Syn.** förvandla till kol. **-ko'll-rä** (-å); -ade, -as; [-ing]. Mest skr. Van-ligast i perf. part. Du får inte f-a barnet för mig, f-ad kan hon nog bli ändå, när ~. En av romaner och balkurtis f-ad liten va-

relse, som ~. **-köl**n|a¹ (-å-); -ade, [-as]; -ing. Särsk. tekn. l. skönl. Egentl. o. bildl. Jfr följ. Och under det elden f-ade i spiseln och ~. Elden på hårdan var nästan f-ad ~. Söka blåsa liv i en redan (halvt) f-ad kärlek. F-ade känslor. Ett f-fat hjärta, en trött och förbrunnen själ, en av lidelser undergrävd kropp Z. Topelius. **Syn.** förkola(s); (bildl.): mista sin värme l. glöd, avta(ga), bortdö n, (för)minska(s), försvaga(s), (av)tyna n, mista sin livskraft. **-köl**n|a² (-å-); -ade; -ing. Sammanförs ofta med föreg. från vars bildl. bet. det med svårighet åtskiljes. Skönl., äld. **Syn.** svalna, kallna. **-ko**mm|a; -en (ibl. med gradformer); -enhet. 1) Egentl. Se till, att intet f-er, får f-a! Ett fodral med kikare förkom för mig på vägen till Hamra häromdagen. Låta ngt f-a. F-en post, motbok, värdeförsändelse. På obekant sätt f-en. Ett dyrbart uppslagsverk förkom nyligen, är nyligen f-et från biblioteket; troligen är det stulet. 2) Bildl. Blott i perf. part. (med subst. på -het). En sjaskig, f-en figur med tovtigt rött hår. Moraliskt förkomna individer. Räddningshem för sedligt förkomna kvinnor. Socialt räddningsarbete bland landets förkomna. Aufrunder av f-enhet och umbäranden. **Syn.** 1) bortkomma n, bortslarvas n, bli förlagd (o. ej kunna återfinnas), borttappas n, gå förlorad; 2) (andligen l. sedligt) avsigkommen, 'urspårad', förfallen.

-konferens. Poincaré kräver lilla ententens deltagande i f-en. F. i Paris mellan de allierade. **-ko**'nst|a (-å-); -ade, -as; -ing (ibl. med plur.); -ingsperiod. Mest i perf. part. o. som verbalsubst. Som blott f-ar språket. Därför att vi dro f-ade bödda. Poesins högsta mål blir på nytt att säga vardagligheter i ett f-at språk M. Lamm. Skatta åt det f-ade, åt f-ing(en). Död f-ing. Ej fri från (en viss) f-ing. Driva f-ingen ända till absurditet. F-ingar och falska finesser [i ridkonsten]. Utan några stilistiska och kvasifilosofiska kruseduller och f-ingar E. Thyselius. Under f-ingsperioder som futurismens. **Syn.** (f-ad:) onaturlig, (vanvettigt) överdriven, driven till onatur, konstlad, maniererad, outrerad; ibl. stel l. konstig. **-ko**'ppr|a (-å-); -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Tekn. osv. F-ad stältråd. Oljekanna ~ av kraftig, f-ad plåt. Förnäckling, Förröppring och Oxidering annons. **Syn.** överdra med en tunn hinna av koppar. **-ko**'rk|as; -ning (ibl. med plur.). Fackl. Celler med icke f-ade väggar Nord. Fam.² F-ning uppstår, då ~. **-ko**'rs|a¹; -ning (med plur.). Sätta (ett) kors för, utmärka med (ett) kors. Det **fön**ster 1 tr. upp, som [på vykortet] är f-at. **-ko**'rs|a sig². Göra korsetket för sig; förfasa sig, ropa kors (i Herrans namn), ropa ack och ve. Där blev ett skrik och ett kackel och ett f-ande V. Benedictsson.

-ko'rt|a (-å-); -ade, -as. I. Egentl. 1) Du får f-a repet ytterligare tre meter. Kan f-as eller förlängas genom skruvning. F-a längden av ngt. Den kan f-as med nära hälften. Å sämre vägar, liksom även i terrängen, bör den [nattmarschen] ske med f-ade steg. 2) Lyckas f-a tiden för resan genom att ta snälltåget mellan ~. II. Friare o. bildl. 1) Stina är f-at av Kristina. F-ar man adressen alltför mycket, alltför starkt, utsätter man sig lätt för misstag. Mer vågar jag verkligen inte f-a inledningen, då blir den oförståelig. Kan du f-a talet något, vore det bra. 2) De f-ade nattens timmar genom att tala om ~. F-a tiden, vägen genom, med angenämt samspråk. 3) F-a sitt liv ta sig avdaga. 4) Mat. Bringa ett bråk i enklare form gm att dividera täljare o. nämnare med samma tal. F-a bråk. F-a korsvis. Om [bråket] ⁶/₁₂ f-as med 6, få vi ¹/₂. **Syn.** göra kortare l. mindre, ta äv, (för)minska, avkorta n; (ibl. mer l. mindre nära:) inskränka, avskära n, (av)kapa n, avhugga n, toppa, tukta, avknapa n, (av)stubba n, hop- l. sammantränga n l. -trycka n l. -pressa n l. -dra(ga) n; reducera; fatta sig kortare; förenkla, bringa i enklare form. — **Förko**'rning, -en, -ar; -sform m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Stina, en f. av l. för Kristina. Hävdvunna f-ar som 't. ex.' l. 't. e.' för 'till exempel'. F-ar av l. i mätts- och viktuppgifter. D. O. M., en fornromersk tempelinskrift, f. för lat. Deo Optimo Maximo. Lista, förteckning på, över (nyttjade) f-ar. Den vedertagna f-en för 'ökas med' är +. 2) Märk bl. a. a) Fristående satsf-ar. b) Konstterm. Sedd i (djärv, stark) f. I dristiga f-ar och vågade rörelser G. Nordensvan. II. Ssgr. Lisa, en f-sform för Elisabet. Avhandlingen är försedd med en f-slista, som upptar starkare f-ar av titlar på använda böcker. F-stecknet för 'minus' (—). Ordet nyttjas även f-svis (och ofta litet vardagligt) om ~. **Syn.** ibl. kortform, abbreviation.

-kövr|a (-å-); -ade, -as; -an; [-elig, C. J. L. Almqvist]; -ing(svillkor). Mest skr. Omyn-digs redbara penningar skall förmyndare så förränta och f-a, som ~. F-a de ägodelar man i arv mottagit. Huru f-a välståndet i de erövrade provinserna? Riket f-ades ytterligare (i välstånd) under sonens fridsälla regering. Herren f-e eder i det goda! Till f-an i eder tro. F-a sig i kunskaper, i latinet. F-as i det goda. Edman behöver f-a sig i följande ämnen: ~. Till fjärde klassen uppflyttas Albert Andersson, ~ samt med villkor (l. löfte) om f-an Ernst Strandberg, ~. Till rikets inre f-an l. f-ing. **Syn.** (för)öka, förbättra, påbättra n, utveckla, fullkomna, vidare utbilda, upphjälpa (ytterligare), höja, bringa till större fullkomlighet, ibl. förädla; (f-a sig o. f-as:) göra framsteg, gå framåt, tillväxa n, tillta(ga) n

(i välstånd, makt, kunskaper osv.). **-ko'x|a(s)** (-å; -ade(s); -ning (med plur.). Övergå till kox. Torv ~ som f-ades.

-krigs|pris; -skuld; -vara; -år m. fl. Ifråga om världskriget. Normalt *f-pris*. Utbyte av tidskrifter till *f-priser*. Ryssland erkänner *f-skulden*. Kostym, sydd av bästa *f-vara*. Som utmärker år 1920 i jämförelse med *f-åren*.

-krist|en o. **-krist|lig**, [-endom, sälls. för 'f-en tid']. 'F-en' är det vanligare ordet. Om tiden före Kristus (l. ibl. tiden innan ett land kristnats). 1) *F-en*. Under den *f-na* tiden. I *f-en* tid. Vid mitten av det 2:dra *f-na* årtusendet O. Montelius. De sista *f-na* århundradenas folkspråk [i Egypten]. Ur-gammal *f-en* tro. *F-na* bruk. 2) *F-lig*. Mitten av det tredje *f-liga* årtusendet J. Charpentier. *F-liga* seder och bruk N. Ahnlund. Renan har blivit stående på den katolska kyrkans *f-liga* ståndpunkt N. Ignell. **Syn.** (från tiden) före Kristus (f. Kr.); ännu icke kristnad.

-kro'ppning (-å; -en, -ar. Byggn. Om list som föres kring ett utskjutande parti (t. e. en pilaster) och icke avbrytes av detta. **-kro'ppslig|a** (-å; -ade, -as; -kroppslig (med plur.). Ofta skr. I honom *f-ar* sig allt vad ~. Det engelska folket var *f-at* i klädeshandlaren John Bull. Synden *f-ad*. *F-ade* dygder och laster. Den *f-ade* stillsamheten och hjärtefinheten. Se däri ett *f-ande* av ~. Är det inte just en förkroppslig av allt vad man drömt och velat? Per Hallström. Vischnus förkroppslingar. **Syn.** ge kroppslig l. sinlig l. mänsklig gestalt åt, ge kropp l. lekamen l. materiell tillvaro l. yttre form åt, framställa l. föreställa sig under kroppslig gestalt, lekamliggöra, kroppsliggöra, inkarnera; (ibl. nära) ge uttryck åt; (förkroppslig ibl.) mandomsanammelse, köttblivande, inkarnation.

-kro'ss|a; [-are]; -else (mest bibl.); -elsestämning. Endast friare o. bildl. 1) *En f-ande* tyngd. *F-a* en fiende. *F-a* ngn med sitt förakt. *En f-ande* blick. Hans kallsinnighet *f-ade* henne. En alldeles *f-ande* beviskedja. 2) *F-ad* av ånger. Djupt *f-ad* (över ngt). Ett *f-at* hjärta. En sorgsen och *f-ad* själ Ps. 579. Hjärtats *f-else*, munnens be-kännelse och satisfaktion. Övergång från upprors- till *f-elsestämning* N. Svanberg. **Syn.** krossa, söndertrampa; helt undertrycka, (under)kuva, lägga för sina fötter, i grund nedslå n l. fördärva l. förstöra, förtrampa; göra djupt ångerfull l. ytterst bedrövad l. nedslagen l. modlös l. tröstlös, tillintetgöra. **-kry'm|pa**; -ning; -thet. Mest i perf. part. *F-a* sin växt (om björken); Alf. Agrell. *F-ta* mundelar. Råka bli *f-t* (till växten). *F-t* till en liten tomt. Ofta bildl. *F-t* hjärna. Andligen *f-t*. **Syn.** (hop-)krympa, stanna l. hämma(s) i växten, 'knyta sig'; (f-t:) dvärgartad, (hop-)krumpen, dvärg-

lik, marig, skrumpen, ibl. utvecklad. **-krä'ngl|a**. Mindre vanl. Det var det som *f-ade* saken för honom. Frågan är redan ohjälpligt *f-ad*. **Syn.** bortkrängla n, tillkrängla n. **-krä'nk|a**; -ning. Skr. Mindre vanl. Utan att vilja *f-a* någon, skulle jag dock vilja framhålla, att ~. **Syn.** kränka.

-ku'nn|a, -ade, -as; [-an]; -are; -arlater m. fl.; -else (med plur.); -elsebegär; -elseform m. fl.; -erska. Mest skr.; ofta bibl. l. skönl. o. högt. I. Vanliga verbformer. Bet. ej alltid skarpt skilda. 1) Meddela o. d. Huvudbet. *F-a* ordet, Guds ord (för folket). *F-a* evangelium. *F-a* den kristna läran. Med en hierofants högtidlighet hade han i Blommorna *f-at* den schellingska identitetläran. Utan öppet *f-a* för eder om Frälsaren. Denne Jesus, som jag *f-ar* för eder även till 2. *F-a* frälsningens väg. *F-a*, Gud, ditt majestät Ps. *F-a* glädjens budskap för de fattiga Bibeln. *F-a* Hans namn. Han leds vid den glädje han ämnat *f-a* världen E. Hedén. *F-a* ngns lov i alla tonarter. *F-ade* i hela staden, huru stora ting ~. När han kommer över bergen för att *f-a* frid Bibeln. *F-a* en dom. *F-a* straff över ~. *F-a* korståg (mot ~). Och när freden äntligen *f-ats* och ~. Jag går att herrskapet *f-a* / den kära gästens ankomst hit till borgen Stagnelius. Genom härolder låta *f-a* segern, låta *f-a*, att ~. Den ena [bofinken] behöll fältet och *f-ade* högljutt vad han var för en kaxe A. T. Gellerstedt. Och *f-ar* henne, att hon skulle åtfölja fadern. Då kaffet *f-as* färdigt skämts högt.; Maria Jouvin. Har du något nytt att *f-a* l. Vad har du att *f-a*? även smtl. Och en hornsignal skar kort därpå genom bruset i skogen, *f-ande* vad som hänt. En lätt rök steg upp från skorstenen, *f-ande* att den enkla aftonmåltiden höll på att tillredas. 2) Be-båda. Skall *f-a* för eder vad komma skall Bibeln. Gå du åstad och *f-a* Guds rike(s) ankomst)! Änglarna som *f-ade*, att Jesus skulle födas, Jesu födelse. Som lärkans första ton *f-ar* våren även till 1. Ett tecken, *f-ande* en stor fara. Molnet i söder *f-ar* intet gott (för aftonen).

II. Verbalsubst. För betydelseerna jfr I. 1) Fullgjort *f-andet* av Kristi evangelium Bibeln. 2) Sälls. För vindarnas *f-an* Siwertz. 3) Guds ords *f-are*. (En) ordets *f-are*. Den kristna lärans förste *f-are* i vårt land. En *f-are* av främmande gudar. Men han såg inte ut som en fridens *f-are* precis, och ~. Utvecklingslärans dystra sidor, vilka dess stiftare aldrig fördolt, men vilka dess populära *f-are* gärna förgätit E. Hedén. 4) *F-elsen* av evangelium (för ~). *F-elsen* om Jesus av Nasaret. De idéer, som sedan skola spela en så stor roll i hans sociala *f-else* M. Lamm. Svidande vidräkning med vänsterns *f-else*. Den nya professorsn kateder-

felse. De medlemmar av svenska kyrkan, vilka genom att gilla lekmannafelse på vissa punkter träda i opposition mot ~. Hans vrede och hans hat, hans felsebegär och hans hänförelse, allt hade ~ O. Levertin. Den puritanska kärvheten i den schartauanska felseformen. 5) Ellen Key ~ en ferska, som ~ Schück-Warburg. Poesien som ferska av välgörandets eller praktiska nyttors värde Ruben Berg.

Syn. I. 1) meddela (vad man vet), ge kunskap om, tillkännage *n*, (för)måla, underätta, offentliggöra, göra kunnigt, kungöra, göra vederlig(t), förtälja (högljutt), avkunna, avsäga, (öppet l. högljutt) förklara, utropa, proklamera; (ibl. mer l. mindre nära:) publicera, annonsera, utsprida *n*, framlägga *n*, berätta, promulgera, påbjuda, pålysa, utlysa *n*, säga, uttala, påstå, yttra, anmäla, 'sjunga' (ngns lov), 'predika', (uppmåna till; 2) (be)båda, förebåda, antyda, tyda på, betyda.

-kunskap; [-slös]. Mest i plur. *Han har icke tillräckliga fer, skaffat sig (de) nödiga fer(na) för en sådan beställning. Goda fer. Därtill behövs fer. Inga fer erforderliga. Framställningen sätter även den mest f-slöse i stånd att ~ Sven Ekman. Syn. (fer ibl.): elementer, elementära kunskaper, (god l. dålig) grund, grunder. -kuvja. Sälls., skr. *Trampat mig, hånat mig, f-at mig* E. Didring. **-kvävd** se förkväva. **-kvi'nnlig**a, -ade, -as. Skr. *Att mina känslor blivit f-ade* Strindberg. *F-ades och bortfjaskades* O. Högberg. *F-ade män eller förmanligade små »maninnor».* **Syn.** effeminera. **-kvi'st**ad, -at. Skr. *Fackl. Blott i ett plan f-ade grenar* H. Lundegårdh. **-kväv**a, -de, -t, -as; [ngn gång äld. även -kvävde, -kvävd]. Egentl., friare o. bildl. *F-a sitt foster. Jordärtskocken kan med fördel odlas i ogräsfylld jord, när den genom sin kraftiga växt fer och sålunda utrotar även de svdaste ogrässlåg. Halvt f-d bland ris och törnen. Anlagen kunna lätt f-as, om de ej få en lämplig utbildning. F-as bland slöa, ointresserade vardagsmäniskor. Syn. kväva; döda (allt liv), utrota, undertrycka, tillintetgöra. -kyla; -ning (med plur.); -ningsfeber; -ningssjukdom m. fl. **I.** Egentl. 1) Huvudbet. Ofta refl. *Den vetenskapliga forskningen i våra dagar ställer sig avvisande mot den allmänt gängse uppfattningen, att f-ning kan vara sjukdomsorsak, men har måhända därom ännu icke sagt sitt sista ord (enligt I. Hedenius 1908). Du f-de dig nog i går i draget på båten. Rädd att f-a sig, för f-ning, att bli f-d. F-a sig vid, på en promenad. Man blir lättare f-d, f-er sig lättare, om man pjunkar mycket med sig. F-a sig och få snuva. F-a magen (på sig). Jag har visst f-t min mage. F. oss inte nu, utan stäng***

fönstret! Svårt, starkt, en smula f-d. Aktat sig för f-ning. Adra(ga) sig en allvarsam, häftig, svår, lindrig f-ning. Vissa f-nings-sjukdomar. Hela augusti har varit rama halsfluss- och f-ningsvädret O. Elgström. 2) Sälls. bibet. Vanligare 'kyla'. *F-a händerna, kinderna (på sig).* **II.** Bildl. *Vard. I uttr. som Men i middagssvepet kom jag underfund med att allt var f-t* Strix. *Nej, för mej ä de f-t för länge sen. Syn. I. 1) ådra(ga) sig* förkylning; 2) (öm)kyla; **II.** (f-t:) 'ute', 'slut', (för)hopp(nings)löst, utsiktslöst.

-kämpe. *En f-e för sanning och rätt. En sanningens (oförfärade) f-e.* *Gustav Adolf, protestantismens f-e.* **Syn.** kämpe (för), förfäktare (av), tal(es)man (för). **-kännare.** Skr., sälls. *Till 'känna sig för'. Att dessa yttranden ~ endast tjänade som »förkännare».* **Syn.** trevare. **-kännedom.** Skr. *Hade visat sig äga så god f. om landet.* **-känning.** *Ha (en) f. av någon olycka. Låto henne få en f. av huru ensam hon engång skulle komma att stå i livet. Även om 'kroppsliga f-ar': Han hade ~ en starkt utpräglad f. av kommande väderlek. Svåra f-ar av en annalkande feber.* **Syn.** känning (i kroppen l. själsligt av ngt förestående obehag), förkänsla, obestämd aning, ibl. första sym(p)tom l. varning. **-känsla.** *I f-a(n) av (att ~). En dunkel f-a av ~. Han hade en f-a av att något allvarligt förestod. Och så fylkades man på Gärdet under f-an av att få skåda något hetsande, uppgående ~. Man kväver det [livet] med alla dessa ängsliga f-ar* V. Benedictsson. **Syn.** (ond) aning, förkänning. **-kärlek.** *Svenskens f. för det utländska är alltför djupt rotad för att kunna bortarbetas på en mansålder. Men i det sista bibehöllo många ~ lärare sin f. för den gamla organisationen. Till blusar väljes med f. starkgrönt eller gräsgrönt ~. Har med (en viss) f. ägnat sig åt ~.* **Syn.** avgjord l. utpräglad böjelse l. sympati, särskild smak, (en viss) partiskhet, (gammalt l. speciellt) tycke, 'svaghet', 'klockarkärlek'; (med f. ibl.) helst. **-kät**tra, -ade, -as; [-are]; -ing(sbegär). Numer nästan endast 'bildl.' *F-ad av sina forna anhängare. Strindbergs storartade, men mycket f-ade författarskap* Ruben Berg. *Den i dagarna av professor Anders Rosborg svårt f-ade filmen »Anderssonskans Kalle».* *I trots av all f-ing* O. Högberg. **Syn.** anklaga för 'kätterska' åsikter, framställa l. stämpla som en avfalling l. som en (farlig) kättare l. förförare l. som (högst) fördärlig, framställa i en oförmånlig (o. oriktig) dager, bringa i misskredita, undergräva förtroendet till, 'utskrika' (som olämplig l. osedlig l. d.), (söka) bringa i vanrykte, misskreditera, diskreditera, 'ta ner', 'nedriva' *n*, (ibl.): 'utskälla' *n*, skarpt l. starkt klundra.

-köp; -sbyrå m. fl. se II; [-are]. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. Mest ifråga om biljetter till järnvägar, teatrar osv. *Det för fjärrtdagen den 21—23 dennes anordnade f-et av biljetter. Jag lyckades få tre biljetter till onsdagsföreställningen [på operan], men naturligtvis mot f.* *Det är f. även i kväll. Förhöjning för f.* **2)** Mest lagt. Jfr II 2. *Få, ha, göra f.* **3)** Bildl. Mindre vanl. *Han var angelägen att komma Hierta i f-et J. Mortensen. Gå ngn i f(-et).* **II.** Ssgr. Blott till I 1 o. ibl. 2. **1)** *Kungl. operans f-sbyrå. Mer än f-sfyllda hus kan ju ingen dödlig filmfirma begära. F-sförhöjning. Måndag och tisdag är det f-spriser, frdn och med onsdag vanliga priser.* **2)** Lagt. *Den andra formen av lösningsrätt, f-srätten.* **Syn. I. 1)** 'förvägsköp', (förhöjt) köp innan den vanliga försäljningen börjar; **3)** (i) förväg. **-köp|a sig.** Göra ett dåligt köp, förlora på ett köp, köpa för dyrt, 'köpa grisen i säcken'. **-kör|a.** Mindre vanl. utom i perf. part. *De f-da hästarna.* Ngn gång bildl. om människor t. e. hos P. J. Rösio: *Tunga, indtvända, f-da.* **Syn.** köra fördärvad, 'spränga', alldeles tröttköra. **-körare.** Lant. m. m. Ofta = fördräng. Ibl. kan det finnas både fördräng o. förkörare (på större egendomar), då fördrängen (som står högre) ej själv är med och kör. *Minimiavlöningen för årsanställd kördräng har fastställts till kr. 1,100, för f. till kr. 1,150, för årsanställd kreaturskötare jämte fördräng kr. 1,200 ~ 1920.*

-laddning; -sfabrik. *F-ar, som vanligen göras av papp eller filt, läggs i slätborrade eldvapen dels emellan krut och laddning, dels framför laddningen för att fasthålla denna.* *F-sfabriken, Uppsala.* **-lag¹, -et, =.** Fackl. Den del av en destillationsapparat l. d. där det avdunstade ämnet uppsamlas, destilleringskärl, upptagningskärl. *Och lufttätt förbunden med ett bägarformigt f. av järn, nedsatt i kallt vatten vid ett slags ismaskin.* **-lag², -et, =.** Mindre vanl. för 'förlaga'. Se d. o.

-låg³, -et, = [l. -er, se I 2 c]; -sartikel m. fl. se II. Ofta handels. **I.** Enkelt. **1)** Allmännare. **a)** *För närvarande ha vi inga värtyger på f., men vi vänta inom månadens utgång. Finnas på l. i f. (hos ngn). Samla och ha på l. i f.* **b)** Mer fackl. *Gå i f. för ngn försträcka hm pengar, ge hm l. tillskjuta driftkapital, bli förlagsman, försträcka rörelsekapital, sätta in pengar i hans affär. Ligga i f. för ~. Ge f. Ränta å erhållet f. Bevaka sin fordran på grund av det lämnade f-et. Kassaförlag.* **2)** I fråga om böcker o. d. **a)** *Utkommer inom loppet av några dagar på Wahlström & Widstrands f. i Stockholm. Utgiven på eget, på författarens f. Åta(ga) sig, överta(ga) f-et av ~. Det har för undertecknad varit en glädje att påtaga sig f-et av detta betydelsefulla före-*

tag, verk. **b)** *F-et åtager sig hela risken. Ett känt Stockholmsförlag. Bok(handels)förlag. Musikförlag.* **c)** Mer fackl. *Förteckningen över de av våra f., som äro indragna ur bokhandeln. Om boken varit vårt f. Boken är hans eget f. Sälja blott egna f. [säll. f-er].*

II. Ssgr. Ex.: *Du kan ju utvälja vad du önskar av våra f-sartiklar vanligast om böcker.* *F-savtal.* *F-sband* band som förlaget självt låtit göra för en av sina böcker, originalband. *Inbjudan till teckning av Värmlands enskilda banks 7 % f-sbevis vka äga företrädare till betalning närmast efter bankens övriga skulder o. ingångna förbindelser.* *F-sbok.* *F-sbokhandel* x sortiments- l. kommissions- l. antikvarisk bokhandel; jfr följ. ex. *F-sbokhandlare* bokförläggare. *F-schefen* hos Ahlén & Åkerlund redaktör Beyron Carlsson. (Bok)f-sfirma. [En nyhet i den kommunala affärstekniken.] *Städer få anlita långlån för att få f-sfonder 1922. Föreningsfirma är Vårdkasens f-sförening u. p. a.* 'F-sförening' är även ett äldre namn på 'bokförläggarförening', ännu nyttjat i Finland. *F-sgivare* jfr ge f. o. gå i f. *F-sin-teckning* tagen till säkerhet för förlagslån o. beviljad i inventarier l. lager o. d. *Försträcka nödigt f-skapital. Utsända f-skatalog* mest om bokförlag. *F-skonto: Författare- o. utgivarehonorar* Sv. Fornskr.-Sällsk. årsmöte 1922. *F-skontrakt. Handlande, vilka på grund av konstaterad brist i f-slager ~ blivit avstängda från sockerhandeln, må ~ 1917. En garantifond på 40 milj. kr. upplägges [av Sv. Handelsbanken] genom f-slån 1922. Komerskollegium föreslår manufaktur-f-slån till A.-B. J. L. Rose med 100,000 kr. för utvidgning av ~. Bli ngns f-sman förläggare; jfr 'gå i förlag för' (I 1 b ovan). Applekvisten, Wahlström & Widstrands bekanta f-smärke. F-sranta som t. e. avdelningskontor betalar till huvudkontoret för erhållet förlag. *Ha, överlåt (på ngn) f-srätten till ett arbete. Driva stor (bok)f-s-rörelse. F-stagarens av vittnen styrkta medgivande av in-teckningen* E. G. Flensburg. *Driva (bok)f-sverksamhet. F-sväxel* jfr finansväxel.*

Syn. I. 1) **a)** förråd (av tillverkningar), (varu)lager; **b)** tillskjutet rörelse- l. driftkapital, försträcka pengar l. försträckning (för rörelse); (ibl.) förlagslån, förskott, bekostnad; **2)** **a)** o. **b)** bok(handels)förlag, förlagsaffär, förlagsfirma; **c)** alla på ett förlag utgivna böcker; förlagsbok, förlagsvara, förlagsartikel.

-lag|a, -an, -or. T. e. språkv. Handskrift som avskrivs [l. ngn gång upplaga efter vkn tryckes]. *Trycket följer i allmänhet [i Dalins Argus] ord för ord sin f-a B. Hesselman. I f-an till ~ B. Sjöros. De andra f-orna. Det hindrar ju inte, att f-an*

kunnat ha andra former [vilka avskrivaren då ändrat]. **Syn.** förlägg, förlag, (ibl. nära) förskrift l. original. **-lagd** se förlägga. **-lak|a.** Förse med lake. Fackl. Att varje [sill] tunna blir tillsedd och f-ad en gång i månaden. **-lam|a,** -ade, -as; -ning (med plur.); -ningssym(p)tom; -ningstecken. **1)** Egentl. Ofta f-as därvid armar och ben. F-ad i ena sidan. Hänga (som) f-ad. Drabbas av plötslig f-ning. Medföra f-ning(ssymtom). Åtföljd av fullständig f-ning. F-ningen gick emellertid tillbaka efter ett par veckor, och ~. Reumatiska f-ningar. Muskel-, nerv-, hjärn- l. ryggmärgsf-ning. Märk Barnf-ning. **2)** Friare o. bildl. Fasan f-ade henne(s tunga), och ~. Stå (som) f-ad av häpnad. Gripas av en f-ande skräck. På sommaren råder en f-ande hetta över Indiens lågland Sven Hedin. Som f-ade handlingskraften, f-ade alla hans bemödanden. Vilket verkar f-ande på handeln. Försöken att f-a motståndet från liberalerna. **Syn.** slå med lamhet, beröva rörelseförmågan l. lemmarnas (osv.) bruk; paralysera, lamslå, förtaga kraften, (i hög grad) försvaga, omintetgöra l. förtaga(a) l. förringa verkan av. **-land.** Geogr. Svenska f-et, se Kung Karls land Nord. Fam.² **-la|ntlig|a,** -ade, -as. Sälls. Ha ~ ytterligare f-at och förvildat mig Olov Lundgren. **-la|psk|a,** -ade, -as; -ning. Att även åtskilliga åttlingar av svenska och finska prästfamiljer där blivit helt f-ade K. B. Wiklund.

-led, -en, -er; -sform. Språkv. Första led i ett sammansatt ord. F-en i ett sammansatt ord kan ibland utgöras av en imperativ, t. e. farväl, krypin. F. och efterled. F-sformen av 'ära' är 'äro' (t. e. drofull). **-léd|a;** -are; -else; -erska. **I.** Vanliga verbformer. Trans. o. abs. **1)** Egentl. Söka f-a ngn till ett brott. F-a ngn med allehanda fagert tal. Svikligt, med svek f-a ngn att ~. Bliver rättshandlingen icke gällande mot den f-de. Denne man f-er vårt folk Bibeln. F-de dem till avfall (från ~). Hoppet om vinst f-er så många. Låta f-a sig till uppstud-sighet, (till) att göra dumheter. Bör inte av en slik banal vinningslystnad låta sig f-a att ~. Ty han var inte svårare att f-a. Lättf-d. **2)** Friare o. bildl. Skulle nästan kunna f-a främlingen att tro sig här trampa en mark, som ~. Verka (mkt) f-ande. Med de mest f-ande leenden och ögonkast. (Där-till) f-d av sitt goda hjärta, sitt medlidande. **II.** Verbalsubst. **1)** Om f-ande att ingå borgen. Svikligt f-ande. **2)** Ormen, människo-släktets f-are. **3)** F-else till synd. Än söker oss snärja i f-elsens garn B. Lövgren. Vid begärens f-elser J. O. Wallin. **4)** Den sköna Parisina, »förlederskan till Hugos brott». F-erska, vik bort ifrån min stig! **Syn.** förföra, locka, tubba, narra, med svek (söka) förmå, ibl. fresta; tjusa, blanda, förtrolla,

förblinda, (be)dåra; (f-ande ibl.) förförisk. **-léd** se förlida. **-lég|ad,** -at. Egentl. o. bildl. Söka bli av med gamla f-ade varor. Ett något f-at matlager. Du kommer med f-ade nyheter. F-ade åsikter från 80-talet. Ett numera f-at målningssätt. **Syn.** som legat för länge o. därför tagit skada l. blivit omodärn, urmodig, föråldrad, gammal(modig), 'dammig', som förlorat nyhetens behag. **-lëv|a,** -de, -t [l. -at], -as. Mest skönl. Den omgivning ~, inom vilken jag f-de mina första aderton år Runeberg. Lär dig att anse drömmen för ett intet / och verkligheten för en dröm; blott så / f-er människan roligt sina dagar Stagnelius. F-a sin tid under ständigt ångslan för utkomsten. **Syn.** framleva, genomleva, tillbringa. **-lëvr|as;** -ing. Min-dre vanl. F-at blod. Att lungflikarna f-ats.

-líd|a; -en o. -léd

(se 2 c). Vanligast i part. perf. Eljest mest skönl. **1)** Fast mer än halva maj f-it. Huru lång tid som f-it sedan detta möte, kunde han ej säga. Innan året var f-et. På detta sätt förled eftermiddagen S. Lagerlöf. **2)** Märk särsk. **a)** Tiden är (redan) f-en är ute, det är för sent. Det är (ju) ingen tid f-en (ännu) det är inte för sent än, än är det ingen brådska, vi hinna nog, vi har god tid (än). **b)** Den f-na nattens händelser. **c)** Med biformen 'förleden'. F-en söndag följde vi båten till Sigtuna, där ~. F-en l. förleden vecka. Här förleden även hopskrivet; ej i-form; = en av de senaste dagarna, (för) inte langesedan, häromdagen. **Syn.** **1)** gå förbi, förflyta, gå till ända, tilländalöpa n, förrinna, framflyta, hänsvinna n; **2)** **c)** (f-en:) sista, (den nyss) förflutna, (den för)gångna l. framfarna.

-lika, -te, -t [refl. även -ade o. -at], -as; pres. -er [refl. även -ar]; pres. pass. -(e)s. **I.** Egentl. **1)** Trans. Konsistorium ~ söker f-a parterna, men förgäves. F-a fiender, ovänner, en strid, en träta, en twist. F-ta brottmdl. **2)** Refl. Redo att f-a sig (med sina ovänner). F-a sig i en sak, angående en twistepunkt oftare 'förlikas' l. 'träffa förlikning' l. d. **3)** Dep. Varom två f-as, där-med har den tredje intet att göra. F-as i en punkt, angående en twistepunkt. F-as med sina ovänner. De ha nu f-ats (angående l. i frågan) om ersättningen. Pack släss och pack f-es. **II.** Friare o. bildl. **1)** Trans. Nu är jag konung, får f-a fritt min handling med min vilja Runeberg. Bara det vore nog att f-a en med tillvaron. **2)** Refl. Även med böjningen 'f-ade'. **a)** Subjektet person (l. djur). När jag tänker på barn-dagarna, kan jag lätt f-a mig med den tan-ken, att ~ Hans Larsson. Jag kan inte f-a mig med den tanken, att ~. Dampor-trätten, något stirriga i uttrycket och platta, mode-bildsartade, har jag svårt att f-a mig med A. Brunius. Och dog i fångelse, därför att

han icke ett enda ögonblick ~ velat f-a sig med det främmande överväldet. **b)** Saksobj. Vissa ojämnheter, som enklast låta f-a sig med de bestämda intygen, att Thukydidens vid sin död lämnat efter sig sitt arbete i ofullbordat skick Har. Hjärne. Därmed f-er sig kanske lättast det vanliga uttalet gu sinne B. Hesselman. Hur f-ar sig detta med dina åsikter i försvarsfrågan? [Paradozen] trivs var som helst, f-ar sig med vad som helst, utom med sanningen, vilken den genast gömmer undan Per Hallström. **3)** Dep. **a)** Subjektet person (l. djur). Han är svår att f-as med även egentl. De f-as som två hundar vid l. om ett ben. Två rävar f-as ej om samma höna. F-as som hund och katt. F-as om ett gemensamt uppträdande. F-as väl (till)samman(s). I den punkten f-tes vi: att knektar inte duga i tullen Jörgen. **b)** Saksobj. Med andra synpunkter än dem, som kunde f-as med Allmänna valmansförbundets och ~. Färger, som icke f-as.

Syn. I. 1) försona, göra till vänner, återföra till enighet o. vänskap, bringa till försoning l. endräkt, åstadkomma l. stifta förlikning (mln), medla, mäkla fred (mln); för-må att i godo uppgöra, bilägga, (söka) arrangera (saken); **2)** o. **3)** bli vänner, bli sams (igen) l. försonade, försona sig, träffa förlikning l. uppgörelse, ingå förlikning, (ibl.: ömsesidigt ge e'fter, kompromissa, ingå (på) en kompromiss, överenskomma om; **II. 1)** stämma försonlig, komma att se försonligt l. mildt på; **2)** o. **3)** samjas, leva i endräkt, samsas (vard.), vara sams l. ense, komma väl överens; finna sig i l. vid l. med, gå i'n på; överensstämma, finna överensstämmelse mln l. i, stå väl (till)samman(s) med, gå (väl) ihop (med), passa sa'mman l. ihop, låta sig l. kunna förenas med, vara (väl) förenlig med, bringa till överensstämmelse.

— **Förlikar|e**, (-e)n, -e. Sälls., skr. Vad pengar ändå är en förtjusande fridstiftare och f-e Ö. från Thackeray. — **Förliklig**, -t, -are. Sälls., skönl. **1)** F., öm och god mot dina syskon var! **2)** Lätt f-a åsikter. **Syn. 1)** lätt att 'göra god igen', lättförligt, lättförsonad, försonlig, (ibl. nära) tillmötesgående l. eftergiven; **2)** lätt att förlika (med), som går bra ihop (med), förenlig.

— **Förlikning**, -en, -ar; -sanbud m. fl. se II. **I.** Enkelt. Tvist mellan parter kan nedläggas genom f. I syfte att åstadkomma f. Ingå, träffa f. Uppnå (en) f. Universitetet hade väl sökt f. med borgerskapet, men ~. Men f. har nu träffats mellan parterna om ett belopp av 25,000 kr. I f-en ingick (som villkor) ~. Avgöra saken, en process genom f. Sträcka ut sin hand till f. Anta f-en. Gå in på f. Avslå (en) f. F. i rättegång. F. i konkurs (ackord). Av domstol stadfäst,

fastställd f. Muntlig, skriftlig(en) avfat-tad) f. Efter f-en, skedd f. Makt skapar snar f. Bättre en mager f. än en fet rättegång jfr t. e. Bättre en kaka med ro än två med oro.

II. Ssgr. Ex.: Anta ett f-sanbud. F-s-domstolar finnas t. e. i Frankrike; ibl. = fredsdomstol. Kalmarmötet 1436, då f-s-fördraget tillkom. F-sförslag, nyligen fram-lagt av f-smannen i ~. F-sinstitut dels konkr., dels (i juridiken) abstr. F-skom-mission för järnvägskonflikten 1922. En f-skommission tillsatt [i verkstadstvist] 1920. Enligt lag om medling i arbetstvister av den 28 maj 1920 (som ersatt den tidigare av 31 dec. 1906) äga vi i Sverige särskilda av staten utsedda f-smän, för närvarande till ett antal av 7 1923. Förordna särskild f-smän. F-smannen i Mälmarprovinsernas distrikt. Frågan om fast f-smannainstitution kommer ~ ej att upptagas, ej heller frågan om tillsättande av särskilda 'överf-smän' 1919. Hur det än ordnas med f-smannas-kapet, så ~. Droskstrejken uppskjutes för f-smöte. En f-snämnd är en delegation av sakkunniga, vanligen vald av parterna för behandling av en viss tvistefråga; den har blott att uppgöra förslag. Förliknings- och skiljenämnd. Tid för f-sammansräde. Till rätten hade inlämnats en f-skrivelse, vari svarandeparten utfäste sig att ~. Göra hela f-sverksamheten misstänkt. Att f-svillkoren icke strida mot lag eller innefatta åtaganden, som äro omoraliska, eller ~ E. G. Flens-burg. Avtals- och förlikningsvis. I f-sväg.

Syn. avtal gm ömsesidiga eftergifter, (ibl.: försoning, kompromiss, 'arrangemang', uppgörelse.

-**likn|a**, -ade, -as; [-elig]; -else; [-elsevis]. Mest skr. Man kunde (vilja) f-a honom med Cæsar. Ingen kan f-as med honom! Vill du verkligen på allvar f-a honom vid en vanlig bedragare? Finnes på jorden en nejd att f-a med den, där man föddes, / där man sin barndoms där har plockat som blommor av tiden! Runeberg. Framgången var ingalunda att f-a med l. vid gårdagens. Of-elig. Det var ingenting i f-else med vad vi finga se i går. **Syn.** jämföra, anställa jämförelse, ställa upp m (e) mot; likna (vid), lik-ställa. -**li'n|dad**. Fackl. Omlindad. Mälarpenslar ~ starkt f-ade och med kopparringar. -**lis|a**, -te, -t; -ning (med plur.); -ningstillbud m. fl. I sista stormen f-te bland andra trenne fiskarbåtar från ön. Nära att f-a. Fartyget f-te i öppna sjön. Kaptenen f-te vid skottiska kusten med man och allt. Plundra de f-ta skeppen. F-a i (själva) hamnen även bildl. Vid f-ningen visade kaptenen den största sinnesnärvaro och ~. F-ningar och spillda människoliv. **Syn.** lida skeppsbrott (gm strandning), förolyckas (med fartyg), stöta på grund l. stöta på (o. sjunka), gå

förlorad l. till spillo, stranda, förlora (sjöv.).
-lit|a sig, -ade; -an. **1)** *Fen eder icke på furstar Bibeln. F-a sig på lagen. Fast f-a sig på Guds nåd. F-a sig på sig själv, på sin klockhet. F-a ni er bara, ers nåd, på en gammal spårhund, som nogsam kan känner jakten! Kan man f-a sig på honom, på hans tystlåtenhet, på att han tiger?* **2)** *Ha f-an till ~. I f-an l. f-ande på ~. Den f-an på kejsarord, vilken ~ Ernst Estlander.*

Syn. lita (på), fast tro l. förtrösta (på), 'bygga' (på), 'räkna' (på), vara säker l. viss (på l. om) l. förvissad l. övertygad (om), vara trygg l. lugn (för), sätta sin lit (till), ha tillit l. fullt förtroende (till); (ibl. nära) betro sig l. överlämna sig (åt). **-livlig|a**, -ade, -as. Skr., sälls. Detta har obestriddigen i mycket f-at framställningen Ruben Berg. **Syn.** göra livligare, 'liva'.

-ljüd|a o. -ljudas (förju-); -ljöds, -its. Skr.; ofta i tidningsstil. **1)** Dep. Oper. Huvudanvändningen. *Det f-es, att konungen själv skall infinna sig vid öppningshögtidligheterna. Efter vad det f-es, skall han själv ha givit sitt samtycke. Från Stockholm f-es, har (det) fits, att ~. Efter f-ande lär ~. Enligt f-ande skulle det nu vara klart, att landshövding Schotte är villig att ~. F-andena om att ~ värmeersättningarna i Stockholm komma att nedsättas ~. Utan att fästa för stor vikt vid meddelandet referera vi ett par »f-anden» i N. D. A. **2)** I aktiv form sälls. o. nästan blott i uttr. *Låtu f-a (att ~).* **Syn.** l. det berättas l. förtäljes l. påstås l. säges, man säger l. vill veta osv., ett (obestyrkt) rykte l. ryktet vill veta, ryktet går (att), det går ett rykte (att), man meddelar; **2)** låta påskina, släppa ut nu ett rykte. **-ljü|gen**, -et, -nare; -enhet. Skr. *Så van att ljuga, så f-en, att man ej längre kan urskilja sanningen. Röva upp i hans f-na inre* Per Hallström. *Under den fadda adelhets försköning, som f-enheten alltid söker* John Landquist. **Syn.** som ständigt ljuger, som ej (längre) kan tala sanning, lögnaktig.*

-lju|mm|a, -ade, -as. Mest dep. o. bildl. Vanl. skönl. Alltmer / f-as känslan för en högre ordning Runeberg. **-ljüv|a** (förju-); -ade, -as; -are; [-ari'nnal l. -erskal. Mest skönl. Minnet därav skall f-a min alderdom. Ädla främling, jag är kommen / att din fångenskap f-a W. v. Braun. Att därmed f-a några mödosamma timmar. Violernas svala parfym / f-a en drömmardag A. Österling. *Vad är du kärlek, livets högsta tjusning / f-are av våra usla strider* Nanny Cedercreutz. *Livs-f-are* K. E. Forsslund. *F-arinnan* av hennes dagar på alderdomen C. J. L. Almqvist. *Poesien, f-erskan av mina dystra stunder.* **Syn.** göra behaglig l. angenäm, bringa 'ljus' i, 'försötma', på ett behagligt sätt fördriva; ibl. 'krydda'; (ibl. nära:) förmildra, lindra, trösta (ngn) i, uppliva n.

-ljüvlig|a (förju-); -ade, -as. Sälls., skönl. *Att man kan bli så f-ad av att tycka rikligt om någon så ljuv, så älsklig; S. Lagerlöf.*

-lo|j|a (-å-); -ade, -as. Skr., mindre vanl. Egentl. o. bildl. *Den tryckande, f-ande värmen* Joh. Levart. *Verka f-ande (på ~).* *Den långa freden har f-at oss.* **Syn.** göra loj, förslöa. **-lo|pp**, -et, =. Mest skr. **I.** Tid. Nästan endast vid prep. 'efter' o. ibl. 'inom' o. 'under'. *Efter någon tids f. Efter f-et av ett år, ett års l. några års f. Inom f-et av två månader. Under f-et av det senaste året ~.* *Tidsförlopp.* Närmare II står *Under f-et av samtalet l. samtalets f. kom man även in på ~.* **II.** Händelse, riktning o. d. **1)** *Jag skall nu berätta, skildra (det sannfärdiga) f-et av denna ledsamma händelse. F-et var (i korthet) följande. Rätta f-et var detta: ~. Redogöra för twistens uppkomst och f. Kritiskt följa f-et av underhandlingarna. Ha, få ett lugnt f. Olika f. Över f-et av kvarstadsförrättningen och orsakerna därtill. Riksdagens hemliga måndagsplenum, vars f. ju underandragar sig offentlig skärskådan. Striderna, som hade ett blodigt f., ~. Händelse, sakförlopp. Tankeförlopp. **2)** Sjukdomen, som därefter fick, tog ett mer svårartat f. **3)** Vid Vällingberget tar den [älven] mera östligt f. O. Sjögren m. fl., Sverige. **Syn.** I. lopp, slut, utgång, tilländalöpande; **II.** gången (av), fortgång, (händelsens) utveckling, utvecklingsgång, (saken i) sammanhang, hur det gick (l. gått) till n; (ibl. nära:) riktning l. väg.*

-lör|a, -ade, -as; [-bar; skr.]. **A)** Trans., intr. l. abs. **I.** Med obj. **1)** Allmännare. **a)** Mer egentl. *Jag har f-at min mössa. Jag mätte ha f-at portmonnän, när jag steg av spårvagnen. F-a galoscherna i trängseln. Jag har gått och f-at min väska; inte har du sett den? — Enligt ortsbors uttag f-ade de närmare fyrtio man i döda och ~. Tre söner f-ade de på Kuba, i difteri(n). Sörja (över) de f-ade. Fruktlösa anfall mot de f-ade höjderna. Återta(ga) f-ad terräng. Vänstra armen har han f-at i en drabning. — F-a sina (sista) blad (för den bistra höstkyllan). — F-a sin egendom, (alla) sina pengar, (hela) sin förmögenhet (på olyckliga spekulationer). På honom f-ade jag (i ett hugg) 13,000 kronor. Tre kronor har du f-at till mig och 1.50 till honom. F-a (stora, grova) pengar på spel. — Inte uppskatta (ngn l.) ngt, förrän man f-at (honom l.) det även bildl. **b)** Friare o. bildl. *Ha mycket, allt, litet, intet (mer) att f-a. Ingenting ha att f-a. Därmed är ej mycket f-at. Vad hon f-at i yttre skönhet, har hon återvunnit i högaktning hos de förståndige jfr B2. Vinna åter vad man f-at. Återvinna det f-ade. — F-a både krona och liv (på kuppen). Du kommer att f-a partiet, vadet, processen. — F-a sin form, formen, sin skönhet. Då får ju**

resan (allt) sitt behag. *F-a sin glans. F-a färgen. F-a känslan (i armen).* — *F-a spåret. F-a ngn, ngt ur sikte. Så man f-ar varann ur sikte!* bildl. *F-a sammanhanget.* — *F-a matlusten, aptiten, all matlust. Sörja över sin fade, en f-ad hälsa.* — *All vänlighet är f-ad på honom. Här f-ar läkaren sin konst l. Här är (all) läkarens konst f-ad kan ingen läkare hjälpa l. d. Att ha f-at sin ungdom i bokvurmeri och filosofi v.* Ekelund. *Det är att f-a mödan l. vanligare Det är f-ad möda bortkastad l. förspild. Det är f-ade pengar. Där intet finnes (att taga), där har kejsaren f-at sin rätt. F-a tiden med prat. F-a mycken tid på ngn, ngt, på att ~. Återta den f-ade tiden. (Då är det) ingen tid att f-a! — F-a minnet, förståndet. F-a sansen. F-a känslan för det rätta. F-a modet. F-a aldrig herraväldet över cykeln och ~. Alldeles f-a besinningen, (själv)behärskningen, kontentan. F-a fotfästet, jämvikten. Återvinna den f-ade jämvikten ofta bildl. — F-a sin goda tanke om ngn. F-a sin tro på ~. Som f-at sin barnatro. F-a förtroendet för ngn l. hos ngn. F-a hoppet (om ngn, ngt, om att ~). F-a allt hopp. F-a lusten, all (vidare) lust att ~. F-a alla sympatier (hos de medspelande). F-a sitt l. allt anseende. Vad hjälper det dig, om du vinner hela världen, men f-ar din själ! — I honom f-ar jag en av mina tillgivnaste vänner. 2) Märk särsk. en del uttr. med perf. part. Jfr även I l b, några ex. a) Anse ngn ohjälpligt f-ad. Då är du en f-ad människa. F-at får syndare, fallen l. förtappad människa, en som kommit på villovägar. Den f-ade sonen. Jag skall icke låta en enda gå f-ad av dem, som ~. Icke ett hår skall gå f-at på edert huvud ~. Ett förebildligt textuttal — ej en enda stavelse gick f-ad. I honom har en bra soldat gått f-ad (för världen). Ge ngn f-ad. Ge saken f-ad. Ge allt f-at kasta yxan i sjön' b) F-ade ägg som stelnat i kokande vatten. Ngn gång även i andra former än part. c) Sy f-at ej allmänt känt; = träckla, sy så att det lätt kan tas upp igen.*

II. Utan obj. 1) Jag varken vinner eller f-ar på affären. Du har då inte f-at på bytet. F-a på spel. F-a i sista instansen. Det f-ande laget [i pärk]. 2) Han vann på henne i slätmark, f-ade, när kosan bar genom snåren. 3) F-a i vikt, i intresse, i värde. F-a i välsmak. 4) Sjö. Och hon [skutan] f-ade också nere i Spanska sjön Alb. Engström. Hon hade icke haft någon underrättelse från sin man, och ryktet sade redan, att han f-at med skepp och allt Runeberg.

B) Refl. 1) Floden, som i nyckfullt sicksack f-ade sig borta mellan fälten. Där vägarna f-a sig i sanden, i ökn. Stigarna äro smala och slingrande och f-a sig till slut

i djupet. Natten var mörk, och det ödsliga torg, mot vilket trädgårdsporten vette, f-ade sig i ett dunkel, som ~. Där hav och himmel f-a sig i varann. F-a sig i sagans dunkel. F-a sig i, bland molnen även bildl. Tanken f-ar sig, då man söker ~. F-a sig i betraktelser, i gissningar. Han har en olycklig böjelse att f-a sig i detaljer. 2) Hon har märkbart f-at sig [l. f-at] på de två sista åren om utseende. 3) En färg, som lätt f-ar sig.

Syn. A) mista, gå miste om, bli berövad l. berövas, bli av med, (bort)tappa (n), gå förlustig, ibl. förlägga, upphöra att (inne)ha, icke längre ha l. vara i besittning av, förspilla, (få) tillsätta n, ibl. få umbära l. vara utan, (med omkonstruktion) gå ngn ur händerna, ibl. förverka; förfela, missa; 'bortkasta' n; uppgiva l. -ge n; (f-ad bl. a.): förkommen, bortkommen, borta, (bort)tapad; osynlig, oskönjelig; tillspillogiven n, (för)spild, hemfallen åt förstörelse l. undergång, 'slut', 'ute', 'förbi', förtappad, 'fallen', förvillad, vanartad, vanartig, urspårad, 'svart', röt; (f-at ibl.): lösligt, provisoriskt, tillfälligt, löst; II. 1) lida förlust(er), tappa, bli l. vara den förlorande l. tappande (parten), dra (det) kortaste strået; 2) bli efter; 3) minska(s), avta; 4) förlisa, lida skeppsbrott, förolyckas; B) 1) försvinna, komma ur sikte, fördöljas l. (för)dölja sig, ibl. bli till ett (med), ej längre kunna skiljas (från); nedsjunka n (i), fördjupa sig, förirra sig, neddyka n (i), tappa bo'rt sig (i); 2) förlora sitt utseende, avtaga i skönhet o. d., 'deklinera', 'äldras', '(för)vissna'; 3) (för)blekna, 'falna', gå ur, mattas, mista glansen, småningom försvinna.

-lo'ssa. 1) Huvudbet. Oftast bibl. Och f-a oss från allt ont! Att han var den, som skulle f-a Israel. Min själ skall Gud f-a Bibeln. Herrens f-ade, de som han f-at ur nöden Bibeln. Han som f-ar (oss) av all nöd äld. Längta och bida att bli f-ad (från sitt långa lidande, ifrån denna världens elände). 2) Ifråga om barnsbörd är 'förlösa' vanligare, ehuru som verbalsubst. 'förlossning' är huvudordet. Syn. 1) frälsa (från ondo), befria, ibl. återlösa; 2) förlösa. — Förlö'ssar[e], -en l. -n; -e. Bibl. l. skönl. 1) Om Kristus. Ibl. med stor bokstav. Jag vet, att min f-e lever. Världs-f-en. 2) Allmänare. Döden f-en (från allt ont). Moses ~ en hövding och en f-are (av Israels barn, ur ökn). Syn. 1) frälsare, ibl. återlösare; 2) befriare. — Förlö'sselse, -n. Mindre vanl. Blott bibl. l. skönl. Vänta f-n(s stund). Syn. se förlossning. — Förlö'ssning, -en, -ar; -sakt m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Mest bibl. o. skönl. Ngt mindre vanl. än 'förlösa' i motsvarande bet. Nya bibelöversättningen undviker ordet 'återlösning'. F-en är runnen Psalm. Vänta

efter *f(-en)*. Vinna *f.* ur sin nöd. Bida *f(-en)*. Till *fens* dag. Men omvändelsen är mer: *f.* från självet N. Söderblom. Nu är *fens* stund kommen för den lidande mänskligheten. Få *f.* från sina lidanden.

2) Läk. osv. a) *F-en* gick normalt och utan läkares hjälp. En ovanligt svår *f.* Biträda vid *f-ar*. Under *f-en*. *F.* med hjälp av instrument, instrumentförlösning. b) För den händelse biträde skulle behövas vid *f.* av större djur, bör ~ Edw. Nyström. II. Ssgr. 1) Ssgr till I 1 äro sälls. o. mest bibl. (l. skönl.). Min *f-stund*. Mitt *f-sår* hade kommit Bibeln. 2) Läk. osv. Ex.: Under *f-akten*. Stockholms stads *f-sanstalt*, se Södra barnbördshuset. Då *f-sarbetet* börjar ~. Det egentliga *f-sarbetet* (fostrets uldrivning) sker genom ~. Röda korset upprättar *f-shem*. Örebro privata *f-shem*. *F-sinstrument*. Den instrumentala *f-skonden*. *F-stång* brukas om kvinnans l. barnets liv svävar i fara. *F-svetenskap*. *F-svägarna* den väg fostret har att genomgå vid *f-en*. *F-svärkar* oftare 'barnvärkar'. **Syn.** 1) frälsning, befrielse, friköpelse (från synden), ibl. återlösning; 2) födelse, barnsbörd, framfödning, fostrets framfödande; yttre hjälp vid förlösning.

-**löv** (-å); subst. (det-kön). Åld., ibl. litet cirklad; ibl. även smtl. Blott i uttr. som: Det är, med *f.* sagt, lögn! Med *f.*, det är allt en onyttig konst det där, att sitta och måla tavlor Onkel Adam. Med *f.*, han är stulen Tegnér. Om *f.*, men vem var den döde? Strindberg. **Syn.** med er tillåtelse, med ditt tillstånd, ursäktat att jag säger det, det får ni förlåta mig, förlåt men, om förlåtelse men, ber om ursäkt men.

-**lovja** (-å); -ning (med plur.); -ningsannons m. fl. se II. **A**) Huvudbet. För 'förlovning' fordrades intet särskilt ceremoniell, vkt däremot före införandet av nya giftermålsbalken (av ^{11/7} 1920) var fallet med 'trolovning', vkn då ingicks inför giftomannen o. 4 vittnen o. upplöstes av domkapitel. I nya giftermålsbalken kallas förlovningen trolovning o. anses slutet »då man o. kvinna med vittnen, ringväxling eller annorledes överenskommit att ingå äktenskap med varandra». **I.** Vanliga verbformer. 1) Trans. Han hade just *f-at* äldsta dottern med en bruksägare från Värmland. 2) Refl. Vanligaste användningen. Tror du hon, han, di ska *f-a* sig snart? De *f-ade* sig i våras, men kan inte gifta sig ännu på ett par år. De *f-ade* sig bra unga, var bra unga, när de *f-ade* sig. Hon har just *f-at* sig med en ung ingenjör. Han *f-ade* sig redan som ung student. De ha varit *f-ade* redan ett år, men ~. Hemligt *f-ad*. Se, där går de (ny)f-adel! Ringf-a sig. **II.** Verbalsubst. på -ning. 1) Enkelt. *F-ningen* firades i all stillhet. Vid middagen kungjordes dotterns *f-ning* (med ~). Kungöra *f-ningen* mellan ~.

Eklatera sin *f-ning*. Slå upp, bryta en *f-ning*. Vet du inte, att hennes *f-ning* är uppslagen? Långa *f-ningar* äro aldrig bra. Tidiga *f-ningar*. Ringf-ning. 2) Ssgr. Deras *f-ningsannons* stod i gårdagens tidning. I dag är det vår *f-ningsdag* för 10 år sedan. *F-shögtidligheterna*. *F-skalas*. Sända omkring *f-ningskort*. Och fäste *f-ningsringen* på hennes finger. Tappa *f-ningsringen*. Under *f-ningstiden*. **B**) Fristående bet. Blott i perf. part. (nyttjat som rent adj.). Det *f-ade* landet Palästina, 'loftets land'. Ett *f-at* land (för alla växtvänner) eldorado, guldland, schlaraffenland, som flyter av mjölk och honung, rikt o. bördigt, härligt, välsignat. I folklighetens *f-ade* land. **Syn.** **A**) **I.** 1) fira ngns förlovning med, bortskänka n (ngns hand), ibl. trolova; 2) skänka sin hand åt, fästa, ibl. trolova sig; byta ringar; ta fästman l. fästmö. — **Förlova** bort n.

-**lupen** se förlöpa.

-**lust**, -en, -er; -bringande m. fl. se II.

I. Enkelt. 1) Jag kom ifrån saken med *f(-en)* av en hatt, med *f.* av 10 kronor, med *f.* av ett ben. Ersättning för *f.* av handresgods. 2) Hederlig *f.* är bättre än neslig vinst. Lida stora, svåra *f-er* (på ngt affärsföretag, på spel). Ett företag, som går med *f.* Sälja med *f.* Det vore ju ren *f.* Om blott ferna kunde begränsas till, hålla sig inom en summa av ~. *F-en* var för mig (ganska) kännbar. Det kan endast leda till *f.* Penning, spelförlust. Millionf-er. 3) Dra sig tillbaka med stora *f-er* (i l. av folk l. manskapt). 4) Ha att sörja *f-en* av en älskad hustru. Lida en smärtsam, en oersättlig *f.* Bära *f-en* som en man. Få böta med frihetens *f.* (för ngt). Plikta med varans, livets *f.*, med *f(-en)* av varan, av sitt liv. *F.* av medborgerligt förtroende, numer ersatt av straffpåföljd. Vid tjänstens *f.* förbudna att ~. Kraft, tidsförlust. 5) Det vore en stor *f.* för oss, om du avginge. Det räknar jag som en stor *f.* *F-en* ä dd inte så stor (, om han ger sig av). En sån *f.* för dej, att du inte fick vara med! 6) Märk uttr. På vinst och *f.* på en höft; utan att kunna beräkna utgången, på ett försök. **II.** Ssgr. Ex.: Efter 12 timmars *f-bringande* strid. [Förslaget] skulle bli *f-bringande* för staten. På *f-kontot* har han däremot att uppföra den sammantryckning av fronten, som ~. Falla ensamt på Englands *f-konto*. *F-listorna* [från slaget vid Tammerfors]. *F-procent*. *F-protest* i anledning av att växel förkommit (bankterm). *F-risk*. Anteckna på *f-sidan*. Ännu ett *f-år* för telefonbolaget i Warschau. **Syn.** (liden) skada, avbräck, men, förfång; avbränning; under-skott; mistande, mistning, tappande, förspillande, (till) korta l. nackdel; avgång, nedgång, minskning; ibl. berövande; (ibl.:)

vite, böter, plikt l. d.; (på) bekostnad (av). — **Förlu'stig**, -t. Blott i ganska få uttr. Rätt ofta efterställt. Ofta skr. *Samt att vara medborgerligt förtroende f. för alltid numer ersatt av 'straffpåföljd'*. *Förklara ngn f. alla sina forna rättigheter*. *Dömas sitt ämbete f. Därigenom gick ni också f-a själva nöjet vid invigningen*. *Uppvägde mer än väl det vi gingo f-a om i jättedamen Minna Alb. Engström, ngt vard. Göra sig f. ngns förtroende mindre vanl. Syn.* (gå f.:) förklaras obehörig l. oberättigad att (vidare äga l. d.), förverka, gå miste om, förlora.

-**lu'sta**, -ade, -as; -else (med plur.); -elsest m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Trans. Gärna skr. *För att f-a de kungliga gästerna. Ldt hämta Simson, att han må f-a oss Bibeln. Allt sådant, som f-ar ögat. Sök att finna ut något, som kan f-a sinnet!* **2)** Refl. *Ungdomen fick under tiden f-a sig så gott den kunde, med dans, lekar o. d. Det var numer det enda hon hade att f-a sig åt.* **II.** F-else med ssgr. **1)** Enkelt. **a)** *Ha, finna sin f-else i (att) ~. Söka f-else var man kan finna den. Till f-else för skandalhungern. Till allmän f-else.* **b)** *Jag deltagar i varjehandade f-elser. En samtida skildrar i livliga färger de f-elser, som åt-följde det furstliga besöket. Offentliga f-elser. Hovf-elser.* **2)** Ssgr. Ex.: *F-elselokalernas antal bör begränsas. F-elseort. F-elseplatsen framför alla andra för ~. Ett f-elseställe för den söndagsfirande medelklassen. Syn.* **I.** roa (sig), förströ (sig), förnöja (sig), 'underhålla' (sig själv), sörja för ngns nöjen, (ibl. nära:) (und)fägnas, mottaga med fästligheter; **II.** underhållning, förnöjelse, nöje, lustbarhet.

-**lu'stig** se under förlust ovan. -**ly'ck-****lig**a, -ade, -as. Skr., åld. *Så vandren, unga två! att under alla öden / varann f-a och följa hand i hand* J. O. Wallin. -**ly'ft**a sig; -ning (med plur.). Egentl. o. bildl. *Han f-e sig en gång, när han skulle bära hö, och fick bräck. Jag f-e mig på en tung koffert. Den som en gång har skyldrat med kanonen, / men nu, f. ej orkar fram sig slå* Edv. Fredin. *F-a sig på uppgiften. Nåja, det finns större andar än fröken Klara Franzén, som f. sig på den saken. Syn.* skada sig gm att lyfta för tungt; ta (l. ha tagit sig) vatten över huvudet, vara för kort i rocken (för). -**långsamm**a, -ade, -as; [-långsamning]. Skr., ofta läk. o. d. **1)** *Kalla bad f-a puls- och hjärtslaget samt andningen. Varigenom pulsen f-as. Att fett f-ade magsaftasöndringen T. Thunberg. Hindra eller f-a granulationsbildningen och såriläkningen C. B. Mesterton.* **2)** *Så att förra delen får fat tempo O. Gjerdmann. Ett så pass tydligt f-ande av uttalet, att ~ B. Risberg. Syn.* göra långsammare, ge ett sävligare tempo. -**lät**, -en, -er; -säng (om all-

mogefhdn). Bibl. o. skönl. l. ifråga om allmogefhdn. **1)** Egentl. **a)** *F-en i templet rämnade mitt itu* Bibeln. **b)** *För fönsterna sitta f-er av underbart skön värvnad Strindberg. Ibland är f-sängen sammanbyggd med en annan skåpsäng, så att ~.* **2)** I bild o. bildl. *Då tidens f. rämnat har Ps. 5. [För Gud] finns inte som för oss någon f. mellan tiden och evigheten Elin Wägnér. Jag ser den f. sönderbrista, / som himmelriket för mig slöt Vitalis. Få ett tillfälle att kasta en blick bakom alla slutna f-er M. Lamm. Men där går minnets f. igen för mig Hans Larsson. Kanske är livet sådant för de flesta, om man får blicka bakom f-en Wilma Lindhé. Att han rakt inte vågade lätta på f-en till det förlutna. Ögats f. Syn.* täckelse, förhänge; (ibl. nära) gardin l. ridå; (ibl.:) hölje, (skymmande) dok, slöja. -**lät**a, -lät(o), -it, -as; -en. Skönl., åld. *Styrkan ren hans arm f-er. Vid tanken på det hemvist hon f-it E. A. Karlfeldt. Molnets broder, den f-ne tiggarn (av alla övergivne); Runeberg. Syn.* lämna, bege sig bort från, överge.

-**lät**a², -lät(o), -it, -as; -en; [-are]. **1)** Allmänare. **a)** Bibl. o. d. *Gud f-er oss synderna, våra synder, f-er syndare för Kristi skull. Vilka I f-en synderna, dem äro de f-na. Och f. oss våra skulder, såsom ock vi f-a dem oss skyldiga äro. Ty om du vakt ej hölle / och ej förläte all vår skuld ~ Ps. 560. Dina synder f-as dig Bibeln. Vad jag i dag har felat, o Gud! f. mig det Stagnelius. Må våra överträdelse, våra brott f-as oss! Du Herre, som är f-ande och misskundsam ~.* **b)** *Du får f-a henne för mannens skull. (Jag ber dig,) f. mig, jag visste verkligen inte, att du tyckte så illa om det. Att förstå är att f-a. Man förlät honom mer, än man brukar f-a andra. Kom tillbaka, allt f-et! Den sällan felar blir snart f-en. Ringa brott är snart f-et. Du är f-en (för den här gången).* **2)** Märk särsk. **a)** *Men låtom oss själva f-a oss, / så varda vi marterna loss Fröding. Och därför kan jag inte f-a mig dessa två år av meningslöst knog härute Rich. Berg.* **b)** *Gud f-e mig, tror jag inte, att ~.* **c)** I hövlighetsuttr. *F. min oartighet! F. min nyfikenhet, men ~. F., att jag frågar, (men) du skulle väl inte händelsevis ha två kronor? F., är herr Cervin hemma? F., jag hörde inte. Förlåt! ibl. hövlig form för 'var god och stig åt sidan, se opp, var vägen!' Nej, f. mig, så uppför man sig icke i städad sällskap. Det gör jag inte, det få du (verkligen) f-a mig. Syn.* **1)** efterskänka m l. eftergiva straff(et) för brott, synder o. d.), befria från (skuld o.) straff, tillgiva l. tillge, ge l. skänka (sin) förlåtelse, overse med, icke ställa till rätta för, icke tillräkna; (ibl. mer l. mindre nära:) benåda, giva nåd, misskunda sig över, fri-

kalla, fritaga; **2)** (ibl.: ursäktat, (söka) glömma. — **Förlåtelse**, -n, [-r]; -tro m. fl. (bibl.). **1)** Bibl. o. d. *I honom hava vi f. för våra synder* Bibeln. *Hos Herren, vår Gud, är barmhärtighet och f. Bibeln. Vilket varder utgjutet för många till syndernas f. Syndaförlåtelse. F-trons frid A. Runestam.* **2)** Allmänare. *Be (ngn) om f. Få f. (av ngn) för ngt. Erhålla f. Ångra sig och be, bönfälla, anhålla (på sina bara knän) om f. Ofta i hövlighetsuttr. Jag ber (tusen gånger) om f. Om f., ni skulle väl inte vara herr Melin? **Syn.** tillgivelse, tillgift, nåd, glömska (av ngn synd l. förbrytelse l. oförrätt), (ibl. mer l. mindre nära:) misskand, förskoning, benådning, eftergift, ursäkt. — **Förlåtlig**, -t, -are; [-het]. **1)** Döds-synder och f-a synder. *Lättare eller f-a synder.* **2)** Ej blott f. utan rent av nödvändig. *Det är f-t av dig att l. om ~.* *Miss-taget var (ganska) f-t. I den f-a tron, att ~.* *Med f. överlägsenhet. F-t nog, för resten. Svår, oförlåtlig. **Syn.** 1) som kan förlåtas, för vkt gives förlåtelse, lättare; 2) ursäktlig; (ibl. nära:) lättförklarlig, förståelig.**

-låg[en], -et, -nare; -enhet (ibl. med plur). **1)** Besvärad o. d. **a)** Sannerligen blir jag inte (helt) f-en. *F-en över sin egen tafatt-het. Så f-en, att man inte vet, var man skall göra av sig, att man icke kan få fram ett ord. Göra ngn f-en med sina frågor. Men en gång gjorde han mig gränslöst f-en. Hon såg ganska f-en ut (över att ha blivit ertappad). Genmålde kaptenen, märkbart f-en. Och harskade sig f-et. Jag vet inte vem som var f-nast ~.* **b)** Jag ville visst icke bringa henne i f-enhet. *Gör inte hennes f-enhet ännu större!* **2)** I bryderi o. d. **a)** F-en för l. om svar. *Aldrig f-en för någon-ting. F-en, hur man skall bete sig.* **b)** I f-enhet för l. om svar, för l. om pengar. *Båda tycktes vara i f-enhet för vad som borde sägas. Lika många barnsliga frågor som fullvuxna f-enheter om svar A. T. Gel-lerstedt. [Som] så ofta ger anledning till f-enhet i valet. Råka, komma, vara i f-enhet. Reda sig ur f-enheten. Jag är i (en) l. det är en tillfällig f-enhet; inte kan du hjälpa mig med 10 kronor? Kan du hjälpa mig ur f-enheten? Penningf-enhet. **Syn.** 1) besvärad, blyg, generad, förvirrad, bragt ur fattningen l. koncepterna; brydd, förbryllad, konfys; (skam)flat, handfallen; försagd, tafatt; **2)** (försatt) i trångmål l. bryderi, villrådlig, rådvill, tvivlande, osäker, fumlande, (ibl.: i vända l. dilemma l. klämma l. penningbryderi.*

-lägg, -et, =; -sblad; -schäfte. Vid avskrivning (l. ibl. välskrivning, teckning o. d.). *Vilken text skrivaren vid avskrivningen haft som f., är svårt att säga. Genom f-ets in-verkan N. Beckman. **Syn.** förlaga, källa, original, urskrift; ibl. mönster. — **För-***

lägg[a] n; [-are¹; -erska]; -argaffel, -arkniv, -arsked, -arslev m. fl.; [l. -(s)lev m. fl.]; -ning¹. Nästan endast fri form. Vanligast ifråga om mat. *Barnen ä ännu så små, att man får lägga för dem (portionerna, av maten). Van att l-a för. En f-are får varaktigt arbete, om anmälan göres å Tan-nefors Ullspinneri fackl. En gammal f-ar-slev av silver med brunt träskäft.*

— **Förlägg**[a]²; -are o. -ning se nedan. Bet. äro så skarpt skilda att det kan bli fråga om att dela upp ordet (på två, tre l. till o. med fyra). **I.** *Jag har förlagt min penn-kniv och kan rakt inte få tag i den. Nyc-keln hade förlagts, blivit förlagd, och ~.* **II.** *Lant. o. d. Såvitt jag känner, finns ingen egendom inom Stockholms län, där ut-gårdar blivit förlagda till den omfattning, som skett vid ~.* **III.** *Placera o. d. 1)* Egentl. *Fast förlagd kabel. 2)* Bildl. **a)** Krigs. o. d. *(En avdelning) trupper, förlagda i garnison i Vaxholm. Ännu var det ej avgjort, att Andra Svea [artilleriregemente] skulle f-as till Uppsala. Den vid huvudstaden för-lagda delen av flottan. Vedettbåtarna Sve-paren och Sprängaren skola f-as i andra beredskap. F-a i vinterkvarter. b)* Rege-ringens säte förlades då till Bordeaux. *Fiskalskontoret kommer till en början att f-as till Skeppsbron 24. Och dessutom är även ett s. k. grovkök förlagt hit ned [till källarvåningen]. Att hos högerhänta per-soner minnescentrum för talets artikulation är förlagt till hjärnans vänstra hemisfär. Förlägg sommarens semesterresa till utställ-ningsstaden Luleå! Scenen förlades nu till Tibet. F-a handlingen (i en roman) till ~.* — Om tid. *Vi får väl dd f-a festen till en senare dag. Biologien har förlagts till maj och september. — Med prep. 'vid'. Som ~ haft sin tjänstgöring förlagd vid expedi-tionen i riksarkivet. — Med prep. 'under'. Därest poststation skall f-as under ett annat postkontor ~.* **c)** *Alla tidigare författare ha förlagt, f-a urhemmet till Asien. Hit f-er traditionen, sängen den landstigning, som ~.* — Om tid. *Skulle man härav våga sluta, att dikten ~ måste vara från en se-nare tid, än Elof Tegnér förlagt den till? Svearnas invandring f-es vanligen till tiden före Kristi födelse. F-es långt tillbaka i tiden. IV.* Jfr förläggare o. förlag. **1)** All-männare. *Det är icke lätt att nu finna någon, som vågar f-a ett så omfattande före-tag. 2)* *Ifråga om böcker o. d. Nuusensk ordbok, som allt fortfarande f-es av firman Wahlström & Widstrand ~.* *F-er mycket skolböcker. **Syn.** I.* glömma l. inte veta var man lagt (ngt), lägga ifrån sig o. glömma, lägga (ngt) så att man ej finner (det), undanslarva n, (ibl. nära) bortslarva n; **II.** nedlägga n, ej längre bruka; **III.** lägga i kvarter l. i garnison l. d., stationera, pla-

cera, postera, hårbärgera (trupper), (ibl.:) (in)logera (n), inkvartera, kasärnera; (för-)flytta; utsätta n; bestämma läget, anse belägen, anse tillhöra l. ibl. återgå till; **IV.** finansiera, vara förlagsman l. förläggare till l. för, gå i förlag för, försträcka rörelsekapital(et) l. penningar(na) för, bekosta; ta l. utge n på sitt förlag.

— **Förläggare**^e, -e(n), -e; -firma m. fl. se **II.** **I.** Enkelt. **1)** Allmänare. *Affärens f.-e.* Liksom järnvägar och gruvindustri huvudsakligen finansierats av brittiska och sidenindustrien av franska f.-e. **2)** Bokf.-e, en som på sin bekostnad utgiver skrift (ibl. även musikverk osv.) till vars utgivande han är lagligen berättigad. *Få f.-e för ett arbete. Vända sig till f.-e för att få en skrift utgiven. Vem är f.-en (för boken), bokens f.-e?* Utgivningsrätten har övergått till annan f.-e. *F.-e* av barnböcker, av översättningslitteratur. *Musikf.-e.* **II.** Ssgr. Mest till **I 2.** *F.-firmans förhandsreklamer. (Bok-)f.-förening.* Det var dock här icke fråga om någon massalstring, framkallad av f.-e krav eller penningbehov. På 1700-talet idkades samma slags f.-skap av ~ Nord. *Fam.*² **Syn.** förlagsman; bokförläggare. — **Förläggning**³, -en, -ar; -sort m. fl. se ex. **1)** Märk särsk. krigs. *Fälttjänst*, såsom marsch, f., kartläsning, koktjänst m. m. Svenska brigaden får ny f. Där den får en utmärkt f. *Nattf.-ar* i det fria i 7—8 graders kyla kunna fördriva sönnen från de trötaste ögon. *F.-slista.* Vid Hälsinge regementets övnings- och f.-sort. Ty amerikanska officerare bära ogärna uniform utanför f.-s-platsen. *F.-strupp.* F.-sutrymmet var mycket otillräckligt, och ~ Har. Hjalmarson. **2)** Allmänare. T. e. *Frågan om Ordbokens f.-sort* Handl. rör. Sv. Akad. *En blivande vanföreläsningsanstalt med f.-sort Sundsvall.*

— **fälän**^a, -ade l. -te, -at l. -t, -as; imperat. åld. även 'förlän' o. pres. -er; -are; [-erska]. **I.** Huvudbet. **1)** Mest bibl. o. skönl., ofta högt; ibl. även normalprosa; de kortare formerna träffas mest i dikt. **1)** *Herre, f.-a oss din nåd att städse förbli i din trol* *F.-a mig din nåd därtill* Psalmb. *Gud f.-e mig det lugn och tålmod, som ~.* *Om Gud f.-ar oss hälsan. Med de krafter Herren oss f.-a(t).* *Du, som seger oss f.-ar.* *Förlän, att jag, ~ / ~ uti din vård förbliver* Ps. 643. **2)** Och *tak f.-ar mig en lummig skog* Nicander. Naturen har f.-at honom stora gåvor. *Han kunde f.-a naturlighet åt det högsta språk, liksom åt det förkonstlade* Aug. Lindberg. *Vilka mäktigast bidragit att f.-a Hasselbergs väsende dess säregna prägel.* **3)** *Skef stöt ~ f.-ar åt bollen ~ en egendomlig rotation kring ~.* *Aristopapper* kan f.-as en extra blank yta, s. k. *höggångs*, genom att ~. *Om vi t. ex. f.-a överlängd åt ordet böja* O. Gjerdmann. **4)** *Statsråd är ~ i Finland*

blott en f.-ad titel i likhet med (verkligt) geheimeråd m. fl. **5)** *Lyåos, f.-aren av glömska och sorglöshet. Du f.-erska av guld Brate, Eddaövers.* **II.** Numer mindre vanl. bet. Hist. *F.-ade hela Norge till Håkan l. F.-ade Håkan [med] hela Norge.* *Gods som återgå till f.-aren.* **Syn.** **I.** skänka, giva l. ge, unna, tilldela, ibl. bevilja; **II.** ge som län l. i förläning. — **Förläning**, -en, -ar; [-sbrev; -sgods]. Märk särsk. **1)** Abstr. *F.-d ngt i f.* *Ge, ha (ngt) i f.* Om ytterligare f. av kronogods. *Livgeding: f., som användes änka efter konung eller furstlig person till underhåll.* **2)** Konkr. *Innehavare av de största f.-ar, som någonsin funnits i Sverige.* **Syn.** **1)** överlämnande av landområde l. gods under länsrätt l. besittningsrätt; **2)** län (i hist. mening).

— **fälänga**, -de, -t, -as; -ning (med plur.); -ningsben m. fl. se **II.** **I.** Vanliga verbformer. Mindre ofta refl. **1)** Rum. **a)** *Vilka man kan efter behag f.-a och förkorta. Kabeln behöver f.-as minst tre meter. Bordet kan vid behov f.-as med (elst), genom lösa skivor. F.-a en kjol. Med f.-da steg. När aftonen svalkades och skuggan f.-des* Fröding. *När skuggor sig f.-a skönl., ngt åld. Rockor: fiskar med köllikt f.-d nospets.* **b)** Märk särsk. *F.-da mårgen* nedersta delen av hjärnan som förbinder hjärnan o. ryggmärgen. **2)** Tid o. friare. **a)** *Herren hade f.-t min nådatid, f.-t nådatiden för dem. F.-a (tiden för) sin vistelse på en plats. F.-as (långt) över tiden. Klagan över de f.-da läseterminerna. Då dagarna börja f.-as l. skönl. även f.-a sig.* **b)** *Ett gott skrämt f.-er livet. Begära f.-d tjänstledighet. Stilleståndet f.-des på två dagar. F.-d frist. F.-t anstånd. Kan f.-as med en dag vid olycksfall. Intet annat än ett f.-t lidande, en f.-d pina. Att ingenting är att vinna på en f.-d korrespondens i detta ämne. Att f.-a endera vershalvan* Hugo Bergstedt. *F.-a ett ljud, en stavelse.* **c)** Märk särsk. *F.-a ett bråk* multiplicera täljare o. nämnare med samma tal. **II.** F.-ning med ssgr. **1)** Enkelt. **a)** Rum. *F.-ningen utgjorde minst en meter. Spärvagnslinjens ifrågasatta f.-ning (ända ut) till Flottsund.* Märk särsk. uttr. som: *I byggnadens f.-ningslinje l. I f.-ningen av ~.* **b)** Tid o. friare. *Arbetstidens f.-ning. Krigets f.-ning (efter inträdd fred). Med en dags f.-ning vid olycksfall. F.-ning av fristen. Stavelsef.-ning.* **2)** Ssgr. *Passare med ~ f.-ningsben. En meters f.-ningsrör av mäsing (till en spruta). F.-ningsstycke* t. e. tekn., på musikinstrument osv. **Syn.** göra längre, (ut)öka (n), tillägga n, utsträcka n, uttänja n, ibl. (till)skarva (n); prolongera, dra(ga) ut på (tiden) l. längden med, ibl. förhåla; (-fas ibl.:) tilltaga n, växa. — **fäläs**^a sig; -t [l. -en] ibl. med gradformer; -thet [l. -enhet]; -ning. **1)** *En av dem som f.-t sig till, på studentexamen. Varning mot*

f-ning(en) i skolorna. *En gammal f-t magister.* Folkskygg och f-t. *Se f-t ut. Gav snarare intryck av f-enhet* E. Didring. **2** *En ung eslet, som förläst sig på satanisterna.* **Syn.** **1)** läsa sig fördärvad, överanstränga sig (gm läsning); (f-t:) virrig l. d. av för mycket läsning; **2)** läsa för mycket (av).

-lög'nad, -at. Sälls., skönl. *Vad livet är f-at! Och hur tungt det är att leva!!!* Strindberg. **-løjlig**a, -ade, -as; [-are]. *En gammal grinare, som f-ar allt och alla. Skicklig i att härma och f-a. F-ad på scenen. Han uppträdde som f-are av böndernas seder och språk.* **Syn.** göra (sig) løjlig (över), framställa i løjligt skimmer l. i (en) løjlig dager, göra sig lustig över, begabba, gyckla med, driva (gäck) med, satirisera, häna, ironisera över, ibl. skratta åt.

-löpa, -te l. (nästan endast intr.) -lo'pp, -t l. -lupit, perf. part. [-löp't l.] -lupen; -else. Man kunde tänka på att uppdelat ordet i två (ett intr. o. ett trans. o. refl.). **I.** Intr. Imperf. förlopp l. f-te, supinum vanl. förlupit. **1)** Ofta skönl. *Hur snart ett är f-er! Innan månaden förlupit. Att nästan ingen dag förlopp, utan att ~. Och när hennes ungdomstid är förlupen, står hon därför utan man. b) Allt förlopp enligt skick och bruk. Hans barndom f-te lugnt, lyckligt och glatt. De vingade åren f-te / i en evigt kretsande ström* Gunnar M. Silfverstolpe. **2)** Skr., ofta fackl. Nästan endast svag böjning. **a)** Av det fåtal växtgeografiska gränslinjer, som f-a genom landskapet, förtjänar nämnas ~. **b)** Ostmognaden består i jäsningsar, som f-a på olika sätt alltefter ~. **c)** Bös kan f-a på ett par dagar, men också räcka i många veckor. I lyckligt f-ande fall. I de ogynnsamt f-ande fallen är ~. **II.** Trans. l. refl. Imperf. nästan endast f-te, supinum f-t l. förlupit. **1)** Trans. **a)** *F-a sitt äktenskap — det låter bra fullt P. Hallström. F-a hemmet, sin man, sin hustru. En hustru, som f-t l. förlupit sin man. Om den förlupnes vistelseort är känd. b)* *F-a fanan. F-a sin post mindre vanl. Att en del ~ studenter f-te studierna och blev förbrytare. En förlupen munk.* **2)** Refl. Endast svag böjning (med undantag för 'förlupen'). **a)** 'Egentl.' Biljardterm. Om spelare l. boll; obehörigen nedstötta, respektive nedgå, i en biljardblus. — Märk särsk. part. perf. brukat som adj. i ngt friare bet. *En förlupen kula* som tagit orätt riktning. *Ett förlupet ord.* **b)** Bildl. *Han f-er sig lätt, men är snar att ångra sig. Nog kan du erkänna, att du f-te dig, att du har f-t dig?* **Syn. I.** **1)** gå förbi, gå till ända n, tilländalöpa n, utlöpa, avslutas, förrinna, försvinna, hänsvinna n, förflyta, 'flykta', förgå; avlöpa, försiggå, 'gå', ske; **2)** löpa, gå i en viss riktning, sträcka sig, kunna dragas; utveckla sig (o. fullbordas), pågå o. avslutas,

ha ett visst förlopp; **II.** **1)** (egenvilligt) överge, löpa bo'rt från (med avsikt att ej fortsätta äktenskapet); (bort)fly (n) l. (bort)rymma (n) l. (bort)flykta n från, lämna (i sticket), ibl. desertera; (förlupen ibl.) för-rymd; **2)** **a)** felaktigt nedstötta n egen boll; obehörigen gå ned i biljardblus; (förlupen ibl.) förflyten; **b)** förgå sig, överila sig, säga l. göra ngt kränkande l. obetänksamt l. ovänligt (som man sedan ångrar), gå för långt, handla i hettan (o. oöverlagat), (ibl. nära) förplumpa sig. — **Förlöpar**e², -(e)n, -e. I biljard. *Löper egen boll själv ned i ett hål, kallas detta 'förlöpare' och räknas motspelaren till godo ~.* — **Förlöpfung**, -en, -ar. Märk särsk. *Begd en svår f., svåra f-ar. Smärre f-ar får man ju överse med.* **Syn.** (ibl.): blunder, överilning o. d.

-löpare². **1)** Förhäst (i spann). *Två hästar ~ vid stängen och den tredje som för-löpare* Nord. Fam.² **2)** Framför (hästar o. vagn) löpande tjänare. **-lös**a; [-are; erska]; -ning (med plur.; vanligare: 'förlösning'). **1)** 'Egentl.' *Hon blev nyligen f-t med en (liten) flicka. Vilken barnmorska har f-t henne? Strax kvinnan är f-t.* Fackl. även om djur. **2)** Bildl. Gärna bibl. l. skönl. **a)** *F-a ngn ur fångenskap, från trældom, ur l. från syndens bojor. F-as från denna världen. F-t ur tidens våda* Ps. 558. *Därför måste jag stanna här, tills jag är försonad och f-t.* **b)** Märk särsk. pres. part. *Finna, uttala det f-ande ordet det som gör saken klar l. det som räddar stämningen l. situationen, det befriande. Men detta sista f-ande ord dröjde* Alb. Engström. Och så med ett slag förbyttes raseriet i en ren och f-ande glädje, när ~. Tills det f-ande skattet kom. **Syn. 1)** förlösa, hjälpa vid födelsen; (f-as:) nedkomma med, föda; **2)** fria, frälsa, befria, frigöra, ibl. utlösa.

-mage. T. e. ifråga om idisslare. *Hos idisslarna ha vissa magavdelningar matstrupens kännemärken och kunna bäst betecknas som f-ar (så vämmen, nätmagen och bladmagen).* **-māgr**ad, -at. Sälls. för 'utmagrad'. **-mak** (ofta fö'r-); -et, =; -sbord, -smöbel, -spuff, -soffa m. fl. **1)** Huvudbet. Mottagningsrum för främmande, förnämligaste rummet i en (enklare) våning, ibl. = salong som dock ofta är något anspråksfullare. Finns både salong och förmak är salongen större o. förnämligare. *Vi ha fyra rum: matsalen, f-et, min mans arbetsrum och så sängkammaren, det är allt. Jag tror vi tar in kaffet i f-et. Sitta kring f-sbordet, kring f-slampan.* **2)** Mindre vanl. Förrum (t. e. utanför en rätts sessionsrum). **3)** Bildl. Fysiol. osv. **a)** Människans hjärta är fyrummigt och består av två kamrar och två f.; blodet kan tränga från f. till kammare, men ej tvärtom. **b)** Innerörat ~ delas i f-et, bågångarna ~ och snäckan E. Müller. *F-et*

står medelst ovala fönstret i förbindelse med mellanörat. **Syn.** salong; förrum; (ibl. nära) kabinett. **-mäl|a**; -ning (med plur.); -ningsbok o. -ningskort m. fl. (under kristiden).

1) Om säd, arter, gryn o. d. **a)** Där säden *f-es* till mjöl. Havre och blandsäd få utan kort *f-as* till djurföda. Att rågen toppas, innan den *f-es*. På en gång (låta) *f-a* större partier. Rågen hade han redan *f-t*, men *~*. *F-ning* av vete. Förbud mot användning och försäljning *~* av handkvarnar, varmed förstås varje till siktning, skrådning, gryning, gröpning, krossning eller annan *f-ning* avsedda kvarnar av sådan beskaffenhet, att de kunna drivas med handkraft 1918. Motta spannmål till *f-ning*. Ha av rådhusrätten dömts 10,000 kr. böter för uraktlåtenhet att föra *f-nings*bok och för att in- och utgående mald icke uppvägs 1918. Förbjudit mjölnaren att motta mald utan att avfordra kunderna *f-nings*kort 1917. *F-nings*kort för gryning av vårsäd. **b)** De mjöler och gryner, som för statens räkning *f-as* av kvarnkommissionärerna K. Hildebrand. 2) Om kryddor samt friare o. bildl. Färgräsörterna föras vanligen i marknaden dels i form av *~* stycken, dels i form av spånor eller i raspat eller *f-et* tillstånd. Sortering av till sand och slam *f-da* malmer. Hur hon *f-s* till stoft O. Stjerne (om en ros). Paketerade kryddor *~* fullkomligt dammfri *f-ning*. **Syn.** mala (till), gm malning förvandla l. göra till, göra mjöl (l. gryn) l. pulver av; ibl. gryna l. gröpa l. dyl.; mala slut på (ett visst kvantum); krossa till pulver l. (fint) mjöl, fint sönderdela, pulverisera.

-man; -skap, -sförbund m. fl. se II. Ibl. även om kvinna. **I.** Enkelt. 1) *Förmän* och *underordnade*. Jag förstår, att det är som (min) *f.* du säger det och inte som vän. Till alla, som stått eller stodo i *f-s* ställning till honom, hyste Norenus ett vasst agg. Visa vördnad mot l. för sin *f.* Uppstudsighet mot *f.* Postmästaren är närmaste *f.* för personalen vid postkontoret. 2) Som Konviktoriets *f.* kan jag blott alltför livligt understryka *~* E. Hellners, Lund. *F.* i arbetarlag. Han är *f.* för ett trettital arbetare. Arbetar- l. arbetsförmän. Bräddgrds-, hall-, sluss-; rallarförmän. **II.** Ssgr. 1) Utan *-s* i ssgsfogen. Blott i ordet 'f-skap'. **a)** *F-skap* och lydnadsförhållande. Utöva *f-skap* över den till distriktet hörande personalen. Befattning, med vilken är förenad *f-skap* för en större personal. Något *f-skap* från ecklesiastikdepartementet erkände han inte S. Almqvist. Icke tåla något *f-skap* (från *~*). **b)** Säll. konkr. (om personer). Stå under ett *f-skap*, bestående av *~*. 2) Med *-s* i ssgsfogen. Svenska *f-sförbundet* har under påsken hållit kongress i Stockholm 1922. *F-skären* vid Eriksbergs verkstad. Missbruka sin *f-sställning*. Kreatursskötare i *f-sställ-*

ning. Svensk *f-stidning* 1922. **Syn.** (en) överordnad, högre i tjänst(eutövning) l. rang, ibl. befäl; ledare, föreståndare; uppsyningsman, bas, arbetarförman; ibl. 'kapten'.

-män|a, -ade [l. -te], -as; [-are]; -ing (med plur.); -ingsbrev m. fl. **I.** Vanliga verbformer. Ofta skr. Hur ofta har jag icke *f-at* och varnat (, men förgäves)! Petrus bad och *f-ade* dem *~*. Besvor och *f-ade* dem *~*. Låten *f-a* eder Bibeln. Kära Patrik, arga icke upp dig, *f-ade* majorskan J. Engelke. *F-ade* bröderna med många ord Bibeln. Akta på *f-andet*. Föräldrarna böra *f-a* barnen att städse vara uppmärksamma mot de äldre. Alla i sin stad *f-as* att *~*. *F-a* ngn till lydnad, till tålmod. **II.** Verbalsubst. 1) De frågade sina stränga *f-are* *~*. Barnabas (det betyder *f-aren*) Bibeln. 2) Abstr. o. mer konkr. **a)** Uppföden dem i Herrens tukt och *f-ing* Bibeln. Dem till uppbyggelse och *f-ing* ib. Talade *~* *f-ingens* ord till bröderna ib. Till de äldste bland eder ställer jag, riktar jag denna *f-ing*. -Ge ngn allvarliga *f-ingar* (att *~*). Ständiga *f-ingar* att hålla sig stilla. Här var en blott *f-ing* av intet värde. Rätta sig efter, icke ta hänsyn till ngns *f-ingar*. Och föräldrarnas varningar och *f-ingar* förklingade ohörda *~*. **b)** Ett *f-ings*brev, som han riktat till en ung tysk, anställd på *~*. Djärva *f-ingsskrifter* mot ocker, dryckenskap, svordom och klädlyx. Lovade att hålla ett allvarligt *f-ings*tal till ungdomen vid *~*. **Syn.** mana, (varnande) tillhålla, allvarligt uppmana l. uppfordra, före hålla, allvarligen föreställa; (ibl.): 'predika', tillrättavisa, inskräpa; (ibl. nära) övertala l. intala; (*f-ing* ibl.): föreställning(ar), tillrättavising, predikning(ar), (sparlakans)lexa, admonition. **-ma|nlig|a**, -ade, -as. Skr., mindre vanl. *F-ade* små *maninnor*. Klädd i en *f-ad* emancipationsdräkt. **Syn.** göra (alltför) manlig. **-ma|st|a**, -ade, -as; -ning. Sjöf. Insätta mast(er) i ett fartyg. [De på varvet liggande] fartygens förtöjning, förhållning, *f-ning*, upphalning på bädd och sättande i sjön m. m. H. Wrangel. **-match**. Idrotts. Innan *f-erna* gingo av stapeln.

-medels|t [o. **-medels**], prep. Skr. En där anbragt arbetskola, som *f-t* veustake och vev kringvrider en axel. Detta sker *f-t* en hävstång, som *~*. Infanteriet kan och fördes med rökalstrare, *f-t* vilka *~* rökslöjor kunna bildas. Poesi och religion äro samfödda, den ena lever för och *f-t* den andra Ling. **Syn.** medels(t), med hjälp av, (i och) genom. **-medl|a**, -ade, -as; -an; -are; -arskap; -ari|na l. -erska; -ing (med plur.); -ingsbyrå m. fl. se II. Ibl. rätt nära 'medla'. **I.** Vanliga verbformer. 1) Huvudbet. Som *f-ar* varuitbytet mellan de båda länderna. Köpet *f-ades* av Stockholms enskilda bank. *F-a* arbete åt *~*. Som varit den, som *f-at* upp-

görelsen (med förlaget). (Söka) *f*-a en uppgörelse (i godo) mellan parterna. Han sökte alltid *f*-a och försona. Av människohand *f*-ad ~. *F*-a övergången till ~ ofta saksubj. Systemen utgjorde det *f*-ande elementet mellan de två bröderna. 2) Ämb. *F*-a ett hemman nedsätta ett redan skattelagt hemmans mantal l. dess jordeboksränta l. ock båda delarna. Fem *f*-ade och fyra *o*-f-ade hemman. Ett hemmans *f*-ade mantal. II. Verbalsubst. 1) Utan *f*-an av våra sinnen. Oftast genom *f*-an av suffixet *-a*. A. Noreen. På, under *f*-an av ~. 2) Som *f*-are av köpet tjänstgjorde ~. Stå som *f*-are. Då denna ohyra spelar stor roll såsom sjukdoms*f*-are. Detta *f*-arskap har nog på sitt sätt varit fördomligt för oss Ev. Ljunggren. Mindre Asien ~ är därvid ofta *f*-arinna, och ~. Byns allra yppersta nyhets*f*-erska. 3) *F*-ing. a) Enkelt. *F*-ing av insättningar i postsparbanken, av obligationsköp. Under *f*-ing av landshövding Douglas. Söka en *f*-ing mellan tvenne olika ståndpunkter. Det här är *f*-ingen, som svarar konkr. Arbets-, plats*f*-ing abstr. o. konkr. Stockholms Affärs*f*-ing. b) Ssgr. (Arbets)*f*-ingsanstalt. Rikstelefon*f*-ingsbyrå för Stockholms stad. Fingsbyrå för skogsplantdistribution. Svenska slöjdföreningens *f*-ingsbyrås tävlan. Fingsförslag. Fingsförsök. Att *f*-ingsinstitutionen skulle bestå av flere förlikningsmän samt ~. Barnet blev *f*-ingslänken mellan de bägge makarna. **Syn.** bemedla, (för ngn's räkning) uppgöra l. underhandla om (o. utverka), vara mellanhand, mäkla; medla, (söka) åvägbringa en sammanjämkning, vara den som sammanjämkar l. utjämnar l. förlikar, lyckas (för)ena l. förlika, som medlare åvägbringa, ibl. försona, ibl. tjäna som mellanled; (fingslänk ibl.) mellanhand, enande band, det l. den sammanhållande.

-mēn|a¹, -ade [l. -te], -at l. (t. e. i lagstil) -t, -as. Mest skr., ofta skönl. Låten barnen komma till mig och *f*-en dem (det) icke. Även detta *f*-ar man mig. Det *f*-ar er ingen. *F*-a mig ej (glädjen) att återse mitt barn! Ja, det kan gå så långt, att det *f*-as honom att ~. Men denna hjälp, som livet *f*-ar oss, skänker oss i stället kosten i rikaste mått. Allt detta var honom nu *f*-at. Det blev oss av himlen *f*-at att ~. Husbehovsfiske vore gårdsägaren ej *f*-t i vilka vatten han ville Strindberg. Den av parterne, som med beslutet ej nöjes, dock ej *f*-t att ~ Lagen. **Syn.** (för)neka, (för)hindra, förbjuda, neka l. beröva rätten (att), motsätta sig n. **-mēn|a¹**, -ade [l. -te], -at l. -t; perf. part. som adj. alltid -t; [-ing]. Skr. 1) Andra *f*-ade, att ~. Han *f*-ar sig hava rätt att ~. Vilka *f*-a sig vara nog starka rätt ~. Ja, det *f*-ar jag (ännu). *F*-ar skattskyldig, att utskyld blivit honom felaktigt påförd, äger han att ~. 2) Märk bl. a. a) Brev, som *f*-as komma,

vara komma från oss. Särsk. i perf. part. nyttjat som adj. I *f*-t obehagade ögonblick. Men när han skulle ta den *f*-ta stenskrivan, lyfte den vingarna och fladdrade bort. Vårt *f*-t »efterblivna» folk ~. b) Varföre ~ den hellre bort enligt hans *f*-ande benämns Ljusnadalén än Härdaalen. Det är enligt hans *f*-ande klart, att ~. Efter mitt *f*-ande. Enligt l. efter min *f*-ing mindre vanl. **Syn.** 1) mena (tro på), hålla före, anse, tänka, ha den (oförgräpliga) meningen, yttra (som) sin (oförgräpliga) mening, hålla på, påstå, pretendera, tro, förmoda, anta(ga); 2) a) (f-t:) påstådd, (med orätt) antagen, föregiven, förmodad, inbillad, efter vad man anser l. håller före l. fått för sig.

-mēr o. **-mēr|a¹**, oböjl. pred. adj. Ofta skr. A-formen nästan endast högt. Lärjungen är icke *f*. än sin mästare, ej heller är tjänaren *f*. än sin herre Bibeln. Vad är dd *f*., guldets eller templet ib. Som är oändligt *f*. än ~. Voro slugare och *f*. i alla konster än ~ And. Fryxell. Han vill alltid anse sig för litet *f*. än andra. 2) Vi hade ~ fått lära oss att respektera det, som *f*-a är än vi stackare! Att man inte är *f*-a än strädet på marken eller lövet på trädet C. Larsson i By. **Syn.** mēr(a), bättre, större, präktigare, viktigare, mer betydande. **-mēr|a¹**, -ade, -as; -ing. Skr. Mindre vanl. Mest refl., i pass. l. som verbalsubst. 1) Där sällskapet *f*-ades med tvenne damer. Samlingarna ha under året icke kunnat *f*-as Lunds Univ. redog. 2) Ofta om växter (l. djur). *F*-a(s) genom sticklingar. Dessa växter *f*-a sig ytterligt hastigt Rob. Larsson. Det är ej blott genom frön, som växternas *f*-ing försiggår Th. M. Fries. **Syn.** (f-as:) förökas, utökas, (till)växa (n), tillta(ga) n (i mängd), mångfaldigas, bli (allt) talrikare, yngla äv sig; (ibl. nära) sprida sig l. förstoras.

-middag (biton på -i-l. -a; g ofta stumt); -gsbesök m. fl. se II. Kan avse tiden mln frukost o. middag (om middagen ej ätes alltför sent) l. tiden mln frukost o. kl. 12 middagen (x morgon, middag, eftermiddag, afton osv.); säll. avses tiden från 12 natten —12 middagen. I. Enkelt. a) Hela *f*-(ge)n har (jag) varit upptagen av visiter. Ha *f*-(ge)n reserverad för ~. Sova långt in på *f*-n. En fridens *f*-(ge)n. Tillbringa *f*-(ge)n, *f*-garna, sina *f*-gar hos ~. b) I morgon *f*-(ge)n. Tisdag *f*-(ge)n går båten först kl. 11. På l. om *f*-garna. Kommer du över ett slag på *f*-(ge)n? Klockan 10 (på) *f*-(ge)n ofta förkortat »kl. 10 f. m.» (l. fm.). Detta skedde (nu) i *f*-(ge)n. II. Ssgr. Ex.: Motta *f*-(ge)n intill kl. 1½ 3. Lättare ~ när den är avsedd som mellanklänning än för *f*-(ge)n bruk. Är det *f*-(ge)n bröllop? Kläddsel [vid Skytteanska minnesfesten] *f*-(ge)n dräkt x högtidsdräkt. Det sköna *f*-(ge)n skaffet, som aldrig saknades här ute på landet. Om man

skulle ta sig en liten *f-slur* Ola Hansson. *F-gsläsning* i folkskolan. *F-gsmål*. Under *f-gspasset* mottogs tjänstebesök, och ~ Har. Hjalmarsson. *Få sig en (liten) f-gspris* litet *f-gsmål*, lunch. Den s. k. *f-gsslöjden* för gossar i Stockholms folkskolor. *F-gssolen* silade blek in under ~. *Ta f-gstgået*. *F-gsvakt* söjv.: 8—12 f. m. *F-gsvisit*.

-mildra, [-are; -erska]; -ing (med plur.); -ingsord (eufemism); -ingssyfte; -ingstendens. Då klimatet ytterligare *f-ats*. *Golfströmmen*, som *f-ar* de stränga vintrarna, vinterns stränghet. Och hans uppsyn, hans drag, hans ansikte *f-ades*. Söka *f-a* sin mans stränghet. *F-a* parthitet. Sedan sederna *f-ats* genom kristendomen. Sedernas *f-ing*. Kan du *f-a* uttrycken en smula, vore det bra. [Denna Lear-översättning] är något torr, men påtagligt samvetsgrann och utan obehöriga *f-ingar* Österling. Se något i en *f-ad* dager. *F-a* domen. Söka *f-ing* i straffet. Det *f-ar* ju i alla händelser hans skuld. Inga *f-ande* omständigheter synas föreligga. Utan *f-ande* omständigheter ~ försvärande. **Syn.** mildra, göra mildare l. ofarligare l. mer harmonisk l. mer 'avrundad' l. mindre skarp (l. sträng, bitter, sur, obehaglig, plump, rå, våldsam osv.), minska (sedernas) råhet l. våldsamheten (hos), stilla, lugna, lindra, (av)dämpa (n), ibl. nedsätta n; (ibl.:) 'avrunda', 'försköna', förädla; ursäktas, urskulda. **-m'nska**; -ning (med plur.); -ningsglas (x förstoringsglas); -ningsord (diminutiv); -ningsändelse (diminutivändelse). **I.** Vanliga verbformer. 1) Ögonglas som *f-a* föremålen. *I-f-at* format, *f-ad* storlek, (mycket) *f-ad* skala. Du måste *f-a* ritningen till hälften, fyra gånger. 2) Antalet björnar *f-as* årligen. I alltmör *f-at* antal. Adeln, *f-ad* genom de borgerliga krigen, började ~. Om nu detta tal *f-as* med fyra, återstår just 52. 3) *F-a* portionerna (för sina matgäster). 4) Se sitt inflytande (alltmör) *f-as*. Resulterade blott i partiets *f-ade* anseende. Betydligt *f-ade* utsikter att ~. Icke tåla vid att ytterligare *f-as*. Det *f-ar* onakligen värdet av den lilla artigheten. Det *f-ar* ju i alla fall icke din förtjänst. S. k. *f-at* tillräkneligas behandling. 5) Märk särsk. Mus. *F-ad* intervall som är en kromatisk halvtön mindre än den lilla l. den rena av samma slag. En *f-ad* ters, t. e. ciss ess. *F-at* kallas ett ackord, som innesluter en *f-ad* intervall. **II.** Subst. på -ning med ssgr. 1) Tvärnitsf-ning. Sedd i f-ning. Konkava linser eller f-ningsglas. Man skulle kunnat säga, att det var en kvinna, sedd genom f-ningsglas, eller också att det var ett barn med en ung flickas uttryck och ögon. 2) *F-ning* av l. i vikt under transport. Genom *f-ning* av truppstyrkan. *F-ning* i antal. Röna *f-ning*. Icke tåla vid ytterligare *f-ning* (i ransonerna). Hans inkomster kunna alltför väl tåla vid

den lilla *f-ningen*. Visa en *f-ning* i inkomster, uppgående till 1,800 kronor. Värdef-ning. *F-ningsmuff* tekn.: förbindelsestycke mln rör av större o. mindre tvärnitt. **Syn.** göra mindre, minska, förringa (värdet av), förkorta, inskränka, reducera, inknappa n, inta(ga) n, dra(ga) l. snåla i'n på; (f-as:) avta(ga) n.

-möda, -ade, -as. Dels om ngt närvarande l. förflutet, dels om ngt kommande. 1) Man *f-ade* (nu allmänt), att han avrest till Amerika. Det var vad jag först *f-ade*. Det(ta) hade jag ej *f-at* (av l. från dig, från det hållet). Detta låter oss *f-a*, att ~. Vi ha alltså anledning (att) *f-a* ett bakslag, *f-a*, att ~. Det *f-as* (där), att ~. Det är att *f-a*, att ~. Han *f-as* nu komma som i morgon. Vem *f-ade* du honom vara? Som man kunde *f-a* av honom, av en man med hans häftighet. Nu inträffade vad jag minst (av allt) *f-ade*: pojken brast i gråt. 2) Märk bl. a. a) Där du minst *f-ar* faran Psalmb. Där man kan *f-a* koppar(förekomster). b) Jag inte bara *f-ar* det, jag vet det. c) Hotande l. varnande. Jag *f-ar*, vill *f-a*, att du efter detta ej vidare infinnet dig i vårt hus. d) Part. perf. Denna *f-ade* talspråkliga tradition. Bischoffens *f-ade* ofarlighet. Vid åsynen av sin *f-ade* räddarinna. **Syn.** anse l. hålla (för) troligt l. sannolikt, anta(ga), tänka, tycka, misstänka, anse, (anse sig kunna) vänta, vänta sig, förvänta (sig), (ha anledning att) tro, ta för givet, ibl. 'underförstå', ej behöva säga, supponera, yttra l. ha en förmodan (om l. att), gissa, ana, drömma om; (f-ad:) antagen, ibl. förutsatt l. presumtiv l. hypotetisk. — **Förmödan**, [=], som plur. nyttjas plur. av -de; [-devis]. **I.** Sing. 1) Under *f.*, att ~. Mot (all) *f.* fick han nåd. Allt gick efter *f.* Efter all *f.* På en (lös) *f.* 2) Under uttalande av en *f.*, att ~. Gissningsvis har man därför framkastat den *f.*, att ~. Man har någon gång hört det framkastas som en *f.*, att ~. Hysa den *f.*, att ~. Anledning finnes till den *f.*, att ~. Detta förde mig på den *f.*, att ~. En *f.*, som sedan bekräftades, visade sig riktig. Dén *f.* var alldeles riktig. **II.** Mina uttalanden i denna fråga äro därför endast *f-den*. Den mångfald av ovissa faktorer, som vanskliggöra alla säkrare *f-den* och slutsatser. Om tiden för skilsmässan växla uppgifterna och *f-dena* J. Mjöberg. *F-devis* kan följande utveckling av kyrkobygget framställas Johnny Roosval. **Syn.** antagande, gissning, förväntan, förväntning, misstanke, aning; (ibl.:) rimlighet, utsikt, sannolikhet, rimligt skäl. — **Förmödlig**, -t. [-are]. Skr. Mindre vanl. Uppgiva de *f-a* dimensionerna av det timmer, som faller ur trädet i fråga O. Bucht. Är det då icke *f-t*, att ~ Hans Larsson. **Syn.** trolig, sannolik, 'liklig'. — **Förmödligen**, adv. En koja, *f.* avsedd för jägare och

fiskare. Jägarrocken, f. en kvarleva från ~. Kommer du dit i kväll? — Ja, f. (gör jag det). Han är f. sjuk. Det har f. blivit uppätet. Syn. troligen, troligtvis, efter allt att döma, efter vad l. som det ser ut l. vill synas, efter vad jag kan förstå, tänker jag, jag antar att, sannolikt, efter all förmodan, kanske, måhända, utan tvivel, tvevelsutän, ibl. väl l. nog.

-moder. Mindre vanl. Mest i plur. Och de ha bättre tid ~ att syssla med sådant än deras »förmödrar» Fredr. Thorsson. **-mo-saisk.** Fackl. Att den går tillbaka till f. tid Nord. Fam.² **-muln|a;** -ing; -ingsgrad m. fl. se ex. Tänk, så mycket ved, som får ligga där och f. a! När kroppen f. ar i graven. Den jord, där våra ben skola f. a. F. a (och bli) till jord. Vad fat är, skall ramla Tegnér; bildl. En stuga med ett halvt fat tak. F. ande, f. ade rester av ~. F. ning, växt- och djurännens sönderdelning till kol-syra, vatten, ammoniak eller salpetersyra under bildande av bruna, jordartade ämnen, mull (humus) ~ H. Juhlin-Dannfelt. För-mågan att motstå förruttnelse och f. ning. I f. ning stadda eller till mull omvandlade djur eller växter. Torvens mäktighet, f. nings-grad, askhalt och bränslevärde. [Urskogens] fuktiga f. ningsluft. Genom lägre f. nings-organismer och röttsvampars inverkan Nord. Fam.² Påskynda f. ningsprocessen. **Syn.** multna (bort ~ l. ned ~), bli till mull l. stoft, sönderfalla ~, falla till stoft; (ofta nära:) förvittra, förruttna, nedruttna ~, söndervittra ~. **-mur.** Nu mest bildl. Alperna, Italiens f. (mot norr). Tryckfriheten, vår säkraste f. mot despotismen. **Syn.** skyddsmur, värn, bålverk, (be)skydd, barriär, 'buffert', **-mura** ~; -ning. Mest fri form.

-mynd|a (l. för-); -ade, -as. Sälls. Skönl. Vad ni kvinnor ändå har för en lust att f. a oss! Elin Wägnér. **Syn.** upphäva sig till förmyndare över, ta sig förmyndarton, vilja vara förmyndare för. — **Förmy'n-dar|e** (l. för-); -(e)n, -e; -ansvar m. fl. se II. **I.** Enkelt. **a)** Av f. e. finnas fyra olika slag: föräldrar; den som av omyndigs föräldrar eller en av dem utsetts till f. e; den omyndiges närmaste släkting; person utsedd av domstol. Fader är sina barns rätte f. e. Vara f. e för ngn. Tillsäts, utse f. e för ~. Förordnades till barnens f. e. Till f. e (för de omyndiga barnen) utsågs ~. Han har varit min f. e. F. e och myndling. Stå, sätta, begära (ngn) under f. e. Varde under f. e ställd. F. en, hennes f. e vill, att hon skall bo i Stockholm. Ansökan om förordnande av tillfällig f. e. Överf. e. Medf. e. **b)** Under drottning Kristinas f. e. Riksfe. e. **c)** Bildl. l. i bild. Vid alla försök att sätta sig till f. e över honom ~. Upphäva sig till ngn's f. e, till f. e över ngn(s) gärningar. Vår Herre är de dårars f. e. **II.** Ssgr. Gode män med f. (e)-

ansvar(ighet). Vanligen brukar f. arvodet beräknas till fem procent av den omyndiges årliga nettointkomst. Beträffande själva f. förvaltningen [förvaltningen av omyndigs medel] har fastslagits, att f. en har plikt att förvalta den omyndiges medel såsom anför-trott gods. Ta sitt f. kall på allvar. F. kam-maren i Stockholm utövar vård och inseeende över f. förvaltning för ~. Till f. kammaren hörande tjänstemän (t. e. kurator, stärbhus-notarie). För vårdslöst handhavande av f. medel. F. regering, f. regentskap l. f. styrelse då regeringen under regents omyndighet föres av en l. flera därtill förordnade 'riksfe. e'; 'f. regering' avser ofta särsk. Kristinas f. e (1632—44). Karl XI:s f. styrelse (1660—72). Karl XI:s reduktion och f. råfst. F. råkning skall avlämnas vid frånträdande av förmynderskapet, men dessutom varje år före den 15 februari till de gode män eller andra, som ha tillsyn över förmynderskapet. Klander av f. råkning. F. (e)skap sälls. för 'förmynderskap'. Tala i f. ton till ngn. Som innehaft f. evdrden E. G. Flensburg. **Syn.** (ibl. nära:) målsman, kurator. — **Förmy'n-derska|a**, an, -or. Sälls. o. helst bildl.

— **Förmy'nderskap**, -et, =; -sbok m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Stå, sättas under f. (av ngn). Tillsyn över f. Vid frånträdande av f. et. F. et utövas av ~. Olämplig att förestå f. et. Lyder f. under hovrätt, skall ~. Avträda f. Lagen. Från det f. började ~. Två eller flera förmyndare, vilka efter varandra innehaft f. et. Sin företrädare i f. et. Laga ursäkt från f. föreligger t. e. för den, som redan har två f. **2)** Friare o. bildl. Med självtaget f. ~ över de små staterna R. Kjellén. Utöva (ett olidligt) f. över ~. Ställa sig under ngn's f. Jag tål intet f. från det hållet! Och tål ej f. av några över-magar C. F. Dahlgren. **II.** Ssgr. F. sbok skall föras vid domstolen över de f. som stå under dess vårdnad. F. sdomstol. Den nya f. slagen förslag 1921. Vår f. slagstiftning. F. sprotokoll över förmyndares tillsättande o. entledigande skall föras vid underdomstol. F. srätt de regler som bestämma när ngn skall stå under förmyndare, vem som skall vara förmyndare osv. F. sstreckat den som står under förmyndare kan icke bli riksdagsman o. har icke valrätt. Sluträkningen skall omfatta hela f. s-tiden ~. **Syn.** (ibl. :) målsmanskap, kurat-el, förmyndaruppdrag l. -kall l. -befattning l. -uppsikt, (faderligt) beskydd, (över)uppsikt.

-mä, -mål'dde, -mål'tt, -s. **I.** Kunna o. d. **1)** Med inf. (oftare utan 'att' än med). Ofta skr. o. ofta nekat, frågande l. villkorligt. Så litet f. dden I då vaka Bibeln. Att göra det goda f. r jag icke ib. Ej lustan, av vad namn hon vara må, / f. r att lugn åt mänsk-anden ge Stagnelius. Innan, som han, de

vant sig att allt f. Runeberg. Jag f-r inte gå ett steg längre. Och lika sällsynt var, att något sommarregn f-dde sila sig dit ner. Om denna synpunkt icke överallt f-tt genomtränga framställningen ~. Som utanför hemmets krets icke på något sätt f-dde göra sig gällande. Fulländar ~ vad Rousseau endast f-tt att antyda. Och utan att f. att slita sin blick ifrån henne. 2) Med pron. l. adj. (l. ibl. subst.) i neutr. l. abs. (med underförstådd inf.). a) Ingen f-r något genom egen kraft Bibeln. Mycket f-r en rättfärdig mans bön ib. Av egen kraft f. vi ej mycket. Göra allt vad man f-r för att ~. Göra så gott man f-r. Mitt ord f-r litet eller intet därvid(lag). Jag f-r inte mer mina krafter ä slut, jag är alldeles uttröttad. b) Fadern f-r ingenting över honom. Vet du, om han f-r något hos de mäktige? Mot honom f. skäl alls intet. Mot olycklig älskog f-r en läkare föga. c) Håll till godo med vad huset f-r! d) Märk Jag f-r inte mer, inte en droppe mer i bet.: jag orkar ej äta mer. e) Och sprang det fortaste jag f-dde över myrhalsten, sd att ~. 3) Märk särsk. bibet. 'stadga' i lagstilens På sätt lag(en) f-r. II. Förmå ngn till ngt l. (till) att. Ofta skr. o. ofta efter 'låta' l. 'kunna'. Vad är det, som omsider f-tt honom till det, f-tt honom att föga sig? Med trug, med lock och pock f. ngn att ~. Om man blott kunde f. honom (till) att se saken lugnare. Hon kommer aldrig att kunna f. sig till (att gå in på) det. Det var ej utan motsträvhhet, som konungen lät ~ sig att ~. En bjudning tillställdes, till vilken hon f-ddes mottaga inbjudan. Några månader efter det att hon f-tts äkta den gamle greve Guiccioli. Blott motvilligt f-ddes hon slutligen l. lät hon slutligen f. sig att ge sitt samtycke. Därtill f-dd av sin böjelse för ~. F-dd av sina anhörigas böner ~.

Syn. I. 1) o. 2) kunna, mäka, vara i stånd (till l. att), kunna uträtta l. åstadkomma, äga (erforderlig) kraft l. styrka l. förmåga, ha (nog) styrka l. krafter l. makt l. inflytande l. värde l. anseende, ha inflytelse, vara mäktig l. inflytelserik, gälla (mkt), ibl. lyckas; ibl. orka; 3) stadga, bjuda, föreskriva; II. få (till l. att), bringa, beveka, driva (till), föranleda, övertala, röra, göra benägen; bestämna, avgöra, ibl. förplikta; (f. sig ibl.) tvinga sig, bekväma sig, gitta.

— **Förmåga**, -an, -or. 'Förmågo' se strax nedan. I. Plur. mindre vanl. (o. mest fil.). 1) Med hänsyn till person (l. djur) l. växt. a) F-an att tänka (är människan given). Teoretisk, praktisk, estetisk f-a. b) Han har (en) stor, en onекlig, en sällsynt f-a, har onекligen f-a(n) att väl lägga sina ord. Därtill har jag inte f-a(n). Jag besitter inte den f-a (av självbehärskning), som fordras för att ~. F-a av ställförflyttning. F-an att röra sig. Hans huvudsak-

liga f-a ligger i (att) ~. Utan (all) f-a att samla sig (till ~), f-a av koncentration. Konstnärlig f-a. c) Märk en del uttr. (särsk. med prep.). Överträfflig i f-an att återge minspel och rörelser. Som har i sin f-a att ~. Så vitt i min f-a står. Jag gör vad i min f-a står att göra livet dragligt. Det står icke i min f-a att ~. Det går över, överstiger min f-a. Såvida det icke ligger utom gränsen för min f-a. Bristande f-a hos honom själv. Det är inte f-an, det är nog viljan, som brister. Efter fattig f-a. I mån av min ringa f-a. Göra efter bästa, yttersta f-a. De hava givit efter sin f-a, ja, över sin f-a Bibeln. Uppbjuda hela sin f-a, all sin f-a (att ~). Anstränga sig över f-an. Arbeta över sin f-a. Frestas över f-an. d) Som sista ssgsled. Ex.: Rörelse-, flyg-, känslo-, syn-, hörsel-, tanke-, anings-, gissnings-, skapar-, gestaltnings-, arbets-, språk-, säljarf-a. 2) Ifråga om sak. Då detta i f-an att motstå förruttnelse ~ kan mäta sig med vilket annat inhemskt träslog som helst, undantagandes ek. Språkets f-a av omväxling. [Flygmaskiner med] liten stigf-a. II. Med plur. Personligt. En verklig f-a. En f-a av första rang(en). För övrigt tyckes han hava varit en dugande praktisk f-a. Utmärktare f-or. F-orna äro tunnssåda bland vår tids statsmän. Han är en diktarf-a av icke vanligt mått. **Syn.** (fil.): grund för verksamhet, kraft som yttrar sig i funktioner; (själs)förmögenhet(er), begåvning, gåva, gåvor, kraft, (andliga) egenskaper, förutsättningar(na), läggning, skicklighet, talang, duglighet, förstånd (på), sinne (för); (ibl. nära:) makt, våld, verkan l. ock skarpsinne; (person:) 'begåvning', kapacitet, 'talang', 'kraft'. — **Förmågo**, subst. Gammal form av 'förmåga', ännu nyttjad i lagstilens I f. av ~ i kraft av, i enlighet med, såsom ~ bjuder l. förmår.

-**mån**, -en, -er; -sberättigad m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Då man ~ betraktade ämbetet förmågligt som en f., till för en viss klass. Värnpliktigs f-er under tjänstgöring. Kontanta f-er. Med platsen följa dessutom extra f-er. Med alla nutidens f-er. Natura-, avlönings-, lönef-er. 2) En övntad f. Tillskyndade honom betydliga f-er. Äga vissa f-er framför andra. Tillskansa sig (vissa) f-er framför l. på bekostnad av andra. Ha stora f-er i sin medfödda ställning i samhället. Stället erbjuder f-en av strandrätt och ~. Börs-, samhällsförmån. 3) Märk bl. a. a) Jag har icke haft f-en (att) göra hennes bekantskap. b) Konsert till f. för de fattiga. Tristen avgjordes slutligen till systemns f. Att det intryck hon gjort på dem icke har varit till hennes f. Till hans f. kan anföras ~. Allt detta talar dock, synes mig, till hans f. II. Ssgr. Mest lagt. o. d. (ifråga om rätt att före andra fordrings-

ägare utfå fordran i konkurs). 1) *F-sbe-rättigade fordringar* prioriterade. *Icke f-sbe-rättigade borgenärer.* 2) *De strejkande lok-männens f-sförluster.* 3) *F-srätt.* a) Vid konkurs. *F-srätt i konkurs.* *F-srätt till l. för fordran.* *Fordringsägare l. fordringar med f-srätt.* Vissa fordringar utgå i konkurs med *f-srätt* E. G. Flensburg. *Speciell, gene-relle f-srätt.* Att för förlagsfordringar ~ åtnjutes *f-srätt i all lösegendom, som ~.* Därnäst har kronan *f-srätt i lösegendom för gäldenärens kronoskatt sista och löpande året, såvitt det ej ~.* Ordningen mellan de olika *f-srätterna* är ~ E. G. Flensburg. *F-srättsordning* ib. *F-srättstvister.* *F-srätts-ägande borgenärer.* b) Allmänna. *F-srätt för äldre arbetare vid driftsinställelse [att få kvarstanna].* Om alla aktierna i ett bo-lag ej medföra samma rätt, kallas de aktier, som medföra *f-srätt, preferensaktier, de öv-riga stamaktier* I. Hultman. Åga *f-srätt till ~.* Ge *f-srätt.* **Syn.** företräde(sgåva), företrädesrätt(ighet), fördel, särskild rätt(ig-het) före annan, privilegium, prerogativ; (ibl. nära:) försprång, gunst, ynnestbevis, vinst, (ekonomisk) vinning, nytta, gagn, in-komster (av viss art). — **Förmånlig**, -t, -are; -het (ibl. med plur.). 1) *Anse vi fort-farande vara för båda samhällena f.* Det vore *f-are* för affären, om ledaren bodde i huvudstaden. Ett (för Frankrike) ytterst *f-t* anbud. Det är det *f-aste* erbjudande du hittills fått. Ett *f-t* gifte. En *f.* överens-kommelse. Ha, få en *f.* plats i posten. Små-staden har även sina *f-heter.* 2) *Hysa f-a tankar om, yttra sig f-t om ngn.* En *f.* kritik. *Bidrog till det f-a intrycket.* **Syn.** fördelaktigt, som befordrar-ens intressen, god, utmärkt, gänelig, nyttigt, ibl. pas-sande, tjänlig, inbringande, lönande, vinst-givande; ibl. 'hög'; välvillig, gynnsam, gunstig; ibl. tilltalande l. 'god'.

-måla¹, -de [l. -te], -d [l. -t], -as; -ning (med plur.); -ningsdag; -ningsfest; -nings-högtidlighet(er) m. fl. Skr., ofta skönl. o. högt. 1) Egentl. Nästan endast om furst-liga personer. Konungen *f-de sin äldsta dotter, prinsessan Katarina, med en tysk furste.* Då Sverges kronprins *f-des l. f-tes l. f-de sig med ~.* Men drottningen syntes icke ämna *f-a sig.* De *nuf-da.* Vid dotterns förestående *f-ning* (med prins Viktor Emanuel). *F-ningen* firades midsommardagen. Fira *ngns, sin f-ning.* *F-ningshögtidlighe-terna i ~, då prins Henrik gifte sig med ~.* 2) Bildl., ofta skönl. *Suck med suck i tjusning blandas, själ med själ f-er sig* Euphrosyne. Där idén *f-er sig med formen ~.* *F-er sig icke, knappast med ~.* Ofta *f-d* med en viss innerlighet. **Syn.** 1) bortgifva m; (fa sig:) äkta, ta till äkta, gifva sig, ingå giftermål l. förmålning l. äktenskap, hålla bröllop, bli gift; (f-ning ibl.) bilägar; 2) samman-

smälta, förena; (f-a sig:) förbinda sig, ingå en innerlig förbindelse l. förening (med). **-måla**², -de l. -te, -d l. -t, -as; -an. Skr., ofta åld.; ibl. skämts. högt. 1) Vanliga verbformer. a) *Ryktet f-er, att han skulle ha gift sig på nytt i Paris.* *Ryktetvis f-es från London, att ~.* Och bekräftade den köpslagan, som i brevet *f-es* E. Modin. *Därom f-er inte historien, f-er historien intet.* *Historien f-er om en man, som ~.* Det *f-es* inte vad som sedan hände. *Va har du att f-a?* *Har du något nytt att f-a?* *Han f-d sig hava ordnat om en båtutfärd ~ så där bortemot solnedgångstid* A. T. Gellerstedt. Som (ovan) *f-t* är. *Om f-a.* *Nyss f-da person ~.* b) Märk det åld., cirklade, numer sälls. *Låta f-a sin hälsning till ~.* 2) Verbalsubst. *Med f-an, att ~.* Under *f-an, att klaganden hos krigshovrätten överklagat överste Sjögrens resolution, anholder han att ~.* **Syn.** bringa underrättelse om, omtala m, omnämna, om-förmåla, säga, (ha att) yttra, berätta; (det f-es:) det förljudes osv.

-män se förmån. **-mä'ng'a**, -de, -t, -as; -ning (med plur.); -ningsmetod. Skr., mest fackl. l. ibl. skönl. [*Denaturering genom*] *f-ning* med kräkmedel. **Syn.** mänga, (upp-)blanda (m). **-mä'nsklig'a**, -ade, -as. Mest skr. Kristus, som lät sig *f-as, uppträdde f-ad* för att frälssa mänskligheten från syn-den. De romerska gudarna voro till den grad *f-ade ~* H. Schück. Att Lubbock *f-at* myrorna G. Adlerz. Vi se henne [*naturen*] under ett slags *f-ad* synvinkel Rich. Bergh. I en starkt *f-ad* naturomgivning P. Hallström. *F-as* dessa abstraktioner ~ E. H. Tegnér. Genom detta *f-ande* väckes en känslö-stämning, som ~ E. Wrangel. **Syn.** klä(da) l. uppenbara i l. framställa under mänsk-lig gestalt, ge mänsklig kropp l. form, per-sonliggöra, personifiera. **-märk'a**. Skr. 1) *F-er du någon lindring?* Ty någon näm-nvärd ödeläggelse å själva blommorna *f-es* aldrig A. T. Gellerstedt. Jag har ej kun-nat *f-a* någon sådan ostadighet hos honom. Om en officer *f-er, att ~.* Hade länge trott sig *f-a, att ~.* En okänd person *f-tes* smyg-a kring huset vid skymningstid. 2) Märk uttr. 'låta f-a'. *Låta f-a* någon otålighet. *Låta tydligt f-a* sin glädje. Lät genom min-er tydligen *f-a, att ~.* Lät framför allt icke *f-a, om du blir upprörd!* Låta sig ingen-ting *f-a* l. Icke låta sig *f-a* hålla god min, låtsa om ingenting, inte (för)ändra en min. **Syn.** märka, (få) se, lägga märke till, (kunna) iakta(ga), bli varse m, komma underfund med, förnimma, ibl. känna; (ibl.:) förstå, inse, komma till insikt om. **-mä'ssing'a**, -ade, -as; [-ning, jfr de två följ.]. *Plåt och bleckvaror ~ förkopprade, f-ade, bronserade* Tulltaxan. Pennställ ~ av metall, fint *f-at*. **-mä'ssning** brukas ibl. för 'förmässing-ning'. **-mä'ssr'a**, -ade, -as; -ing. Kortare

form för 'förmässinga' bildad efter 'förkoppra' o. 'försilvra'. *Förnäcklad, förkopprad, fad zink. -mät[en]*, -et, -nare; -enhet. Skr., ofta högt. *Det vore f-et av mig att fordra, att du skulle komma hit. Vem är nog f-en att ~! Jag hyser icke så f-na tankar. F-na anspråk. I f-et trots. Låta undfalla sig några f-na ord om ~. Rikta en f-en blick mot ~. Bära (en) f-en hand på ~. F-et bära hand på konungens utskickade. Nu talen i stora ord i eder f-enhet* Bibeln. *Vilken f-enhet (av honom)!* **Syn.** mkt i. alltför djärv i. (själv)säker, som överskattar måttet av sina krafter, övermodig, väl tilltagsen, överdådig, fräck, oförskämd, som tar sig otilbörliga friheter.

-mödrar se förmoder. **-mög[en]**, -et, -nare; -enhet (med plur.); -enhetsandel m. fl. se B. **A)** Förmögen. Två skarpt skilda bet. **I.** Mest nekat. *Icke, knappast f-en att röra sig. Of-en.* **II.** Numer huvudbet. *Han är inte vad man kallar f-en, men reder sig dock gott. Inte precis rik, men dock rätt f-en. Han har på det blivit en f-en man. Släkten skall vara (rätt) f-en. En av våra f-naste köpmansfamiljer. Ett mycket f-et hus. Ett f-et bo under klubbän.* **B)** Förmögenhet med ssgr. Liksom i A två skarpt skilda bet. **I.** Enkelt. **1)** Plur. vanligast. *Kroppens och själens f-enheter. Ha alla sina f-enheter i behåll. Kropps-, själsf-enheter. Grundf-enhet.* **2)** F-enhet förvärvat icke, den sammanspares. *Hopsparat, använd f-enhet. F-enhet i löst och fast. Har, äger hon (enskild) f-enhet? Ha sin f-enhet bunden (i jordagods). Ha en samlad, en (liten) sparad f-enhet. En vacker f-enhet. Lyckas rädda en icke obetydlig (del av) f-enhet(en). F-enheten, släktens f-enhet har smält ihop högst betydligt. Förslösa, förfara sin (ärvda) f-enhet. F-enheten kommer att delas på, att odelad övergå till i. på ~. Hela sina f-enhet testamenterade han till ~. Skatt för f-enhet. Skatta för en f-enhet av ~. Skatt på de stora f-enheterna. F-enheter upp till 500,000 kr., uppgående till över 500,000 kr., på 500,000 kr. eller mer. Landets samlade f-enhet. National-, privatf-enhet. **II.** Ssgr. Vanl. till B 12. F-enhetsandelar. F-enhetsavgift. Det värde, vartill deklaranten upptagit egendomen för sin f-enhetsberäkning. Deklarationsblankett 1919. »F-enhetsbrotten, andra delen» fullbordad om Thyrens utkast till ny strafflag. *Känner du hans f-enhetsförhållanden? Ett bolag med ändamål att handhava f-enhetsförvaltning och ~. F-enhetsgemenskap mellan äkta makar. F-enhetsrätt en avdelning av civilrätten; hit höra sakrätt och obligationsrätt. De rättigheter som äro av f-enhetsrättslig beskaffenhet. (Inkomst- och) f-enhetsskatt* x t. e. bevilning, arvsskatt, krigskonjunkturskatt osv. *F-enhetsskatten daterar sig hos oss från 1911;**

den förenades med den förutvarande inkomstskatten. F-enhetsstreck et ifråga om valbarhet till första kammaren: för att vara valbar skall man äga o. minst tre år före valet ha ägt fastighet taxerad till minst 50,000 kr. eller ock skatta o. tre år ha skattat för en inkomst av minst 3,000 kr. om året. *Den f-enhetsvalda första [kammaren]* 1911. *Leva under dåliga, drågliga f-enhetsvillkor.* **Syn. A)** **I.** som har förmåga(n) i. är i stånd i. kan i. äger krafter (att), kapabel; **II.** rik, 'tät', välbärgad, bemälad; **B)** **I.** **1)** (andlig) förmåga, själskraft; (f-enheter:) egenskaper, (själs)gävor, naturgävor, (ibl. nära:) (natur)anlag i. talanger; **2)** egendom, ägodelar, (samlade) tillgångar, (ibl.:) pengar, penningmedel, (ibl. nära) behållning; (ibl.:) rikedom, välstånd; (f-enhets- ibl.) ekonomisk.

-mögl[ä], -ade, -as; -ing. Skr. Mindre vanl. *Låta ngt stå och f-a. Gammal f-ad potatis.* Även bildl. *F-ade gamla stofiler.* **Syn.** fördärras av mögel, (bort)möglä (n). **-mörk[ä]**, -ade, -as; -else (med plur.); -else-dag. **I.** Vanliga verbformer. Trans. o. dep. **1)** Mer egentl. *Tjocka moln f-ade solen. Gräshopporna kommo så tätt, att de f-ade solen, att solen f-ades. Klippfyr ~, som visar stadigt sken, periodvis f-at under lika lång eller längre tid än skenet. Himlen f-ades i öster, och ~. I himmelens bloss, f-en ert sken!* Stagnelius. **2)** Bildl. Ofta bibl. i. skönl. **a)** *Vem vågar skåda honom, om han f-ar sitt ansikte?* Bibeln. *Hans ansikte f-ades (av vrede), och det klippte i ögonlocken. Den förstörde deras julglädje och f-ade varje dag, som sedan följde. Ju mer våra utsikter f-ades.* **b)** *F-ad syn. Må deras ögon f-as* Bibeln. **c)** *Att saken f-a äld. lagt. d)* *Hans ande f-ades under de sista åren, och ~. Hedningarna, vilka ~ äro f-ade till förståndet* Bibeln. *Ty fastän de hade lärt känna Gud, prisade och tackade de honom dock icke såsom Gud, utan förföllo till fäfängliga tankar, och så blevo deras oförståndiga hjärtan f-ade* Bibeln. **II.** Verbalsubst. Mest egentl. **1)** *Sol-, månf-else. Total, partiell, ringformig f-else. F-elsen blir synlig i ~. Tvenne f-elser äro att vänta under närmaste tiden.* **2)** Ifråga om fyrljus. *Blänkar, föregångna och efterföljda av korta f-elser.* **Syn.** fördunkla, ta bort skenet, åstadkomma förmörkelse, beröva (dess) ljus i. sken, göra helt i. delvis osynlig, (undan)skymma (n), bortskymma n, göra mörkare i. (ljus)svagare i. dunklare; betäcka med moln; tynga, fördystra, göra sorgsen; försvaga; göra oklar i. dunkel i. förvirrad; hindra att se klart, 'förblinda', förslöa.

-nagl[ä] [i. för-]; -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsdubb m. fl. **I.** Egentl. **1)** *Att i fånghållet av en framläddningskanon indriva en spik för att göra kanonen obrukbar kallades*

att *f-a* densamma; *f-ing* brukas icke vid bakladdningskanoner, vilka i stället oskadliggöras genom slutstyckets borttagande. (Bort)-*fingen* ur en kanon. 2) Tekn. Lämna *f-as* med stolpar i marken, så att ~ Kerstin Key. *Fingsstolparna* ib. Dobbar eller ribbor [på fotbollsskodon] ~ skola vara fästade genom *f-ingar* i lädret T. Husén.

II. Bildl. Sälls. Tanken hade upphört, tungan var *f-ad* Strindberg. **Syn.** (göra obrukbar gm att) indriva en nagel; fästa med naglar. **-na'm** se förnimma. **-namn**; -sstudie. Inget av barnen har mer än ett *f*. Anna är visserligen ett av mina *f*., men inte det som jag kallas för. Nämna ngn vid (hans) *f*. Vi ä inte du, men vi kalla varann vid *f*. Vad är ditt *f*? Vad heter du i *f*? Hör du Marianne, den där herr Sandell, ~ vad hette han till *f*? V. Benedictsson. Med utsatt för- och efter-namn. Hos romarna brukades tre namn: *f*., släkt l. ätt-namn och familjenamn, t. e. Gajus Julius Cæsar. **Syn.** ibl. dopnamn. **-natt**, -en, [-nätter]; -ssömn. Egentligen före midnatt. Och man följdes dt till Signildsskär, dit man kom på *f-en*. Så gick det mesta av *f-en* ~. *F*.-sömmen är särskilt viktig [för idrottsman-nen]. **-nēdra**, -ade, -as; -ing (ngn gång med plur.); -ingskropp (bibl.); -ingstid; -ingstillstånd. Blott 'bildl.' 1) Den sig upphöjer, han skall varda *f-ad*. Jesus Kristus *f-ade* sig själv och antog en tjänares skepelse. Arbete *f-ar* ingen. Det *f-ar* honom i allas ögon. *F-a* sig ända dörkän, så djupt, att ~. En *f-ande* behandling. Det vore *f-ande* (för dig). Djupt *f-ad* under djuren / är begärelsernas slav Ps. 2) Betrakta vår frälsare i hans *f-ing* och hans upphöjelse. Själv-*f-ing*. Kristi *f-ing* (stillstånd). Honom som tänkte på oss i vår *f-ing* Bibeln. Vilken skall så förvandla vår *f-ingskropp*, att den bliver lik hans härlighetskropp Bibeln. **Syn.** göra ringare l. (moraliskt) sämre, (för)ödmjuka, ge en lägre plats, förringa, kränka, vanära, vanhedra, nedsätta; (*f-a* sig ibl.) vara föraktlig nog att; (*f-ande* ibl.) förödmjukande, (äre)kränkande; (*f-ing* ibl.) människoblivande, inkarnation, 'självinskränkning' l. ock ringhet. **-nēk|a**; -an (som plur. -anden); -are; -else (ibl. med plur.); [-eri; -erska; -ning]. I. Vanliga verbformer. 1) Icke erkänna (tillvaron av, som sin l. d.). Tre gånger har du *f-at* mig Kristus till Petrus. Den som *f-ar* mig inför människorna, honom skall jag ock *f-a* inför min Fader Bibeln. Med gärningarna *f-ade* de honom Bibeln. *F-a* sin tro. *F-a* ett liv efter detta, arvsynden. *F-a* sin egen far. 2) Bestrida o. d. *F-a* giltigheten av ~. Jag kommer alltid att *f-a* all delaktighet i affären. *F-ar* han skulden, vet jag ej, hur vi skola bete oss. *F-a* (själva) faktum, uppenbara fakta. Jag *f-ar* fortfarande, att jag därmed begått något brottsligt. *F-ar*

han ännu, att han befann sig där? Där-med *f-as* icke, icke *f-at*, att ~. Det kan icke *f-as*, att fallet var tveivelaktigt. 3) Förvägra o. d. Jag vill visst icke *f-a* dig alla nöjen. I dag skall ingen bön bli dig *f-ad* B. v. Beskow. Vad mer, om mig *f-at* blir att vara kung? Runeberg. Det kan ingen *f-a* mig. 4) Även refl. a) Hans goda hjärta *f-ar* sig aldrig. Deras gästfrihet *f-ade* sig icke heller nu. b) Den som vill följa mig, han *f-e* sig själv nya bibelövers. har 'försake'. *F-a* världen och dess nöjen. *F-a* sin natur. **II.** Avledningar. 1) *F-an*. Skr. Denna rabiata *f-an* av ~ Ruben Berg. 2) *F-are*. Ofta om gudsf-are. Jag är ingen ateist och *f-are*, fastän man säger så. Höra *f-arens* röst. Brännmärkas som 'f-are av fakta'. 3) *F-else*. Ofta om gudsf-else. Det fanns stundom en brinnande tro mitt i *f-elsen* Manfr. Björkquist. Petri *f-else*. Sdsom missbruk av tryckfriheten anses: ~ *F-else* av en Gud och ett liv efter detta eller av den rena evangeliska läran Tryckfrihetsförordn. Så långt hade hon icke gått i *f-else* av sitt eget väsen, att hon ~. Självf-else. 4) Sälls. äro: Gudsferiet Fab. Månsson. Föremål för tveivel, *f-ning* och strid R. Nordenstreng. **Syn. I.** 1) icke erkänna (tillvaron av, sin bekantskap med osv.), förklara sig icke ha haft att göra med, vägra att erkänna, neka att tro på, icke vidkännas ~, neka l. ej vidgå existensen av; (ibl. nära:) frågå, avfalla, bli en avfalling från; (ibl. nära) desavuera; 2) neka (till), bestrida, förklara att icke, jäva, dementera; 3) (för)vägra (sin tillåtelse till), icke medge l. bevilja; 4) a) icke ta ut sin rätt, handla mot, undertrycka sin verkliga natur, bli sig själv olik, visa sig an-norlunda än man är, åsidosätta, svika; b) kuva (sina egna begär), behärska sig, försaka, avsäga sig (all förbindelse med); **II.** 1) (*f-are* ibl.) hädare, gudsf-are, fritänkare, ateist.

-ni'ck|la, -ade, -as; -are; -erska; -ing (med plur.; även konkr.); -ingsverkstad. Överdra med ett lager av nickel. *Sax*, *fint f-ad*, med skyddshylsa. *Omf-a*. Skicklig *f-erska*. *F-ing* på galvanisk väg. Nöta bort *f-ingen* (på ngt). Det tar bort *f-ingen*.

-ni'mbar, -t, -are; [-göra ~, skr.]; -het. Ofta skr. Egentl. o. bildl. *Toner*, *f-a* endast för den finaste hörsel. *F*. för sinna, för känseln. Med knappt *f*. röst. En knappt *f*. underton av vemod. *Anlag*, som, även om de aldrig slagit ut i full blom, dock gjort sig tydligt *f-a*. Så snart lidelse, stark känsla, inre upprördhet skulle *f-göras* på scenen Ruben Berg. **Syn.** förnimlig, urskiljbar, uppfattbar, möjlig att uppfatta (för sinna, känslan, förståndet osv.), perceptibel, ibl. hörbar l. synlig; (ibl. nära) konkret l. påtaglig. — **Förni'mlig**, -t, -are. Äld.; brukas av V. Rydberg. Något så för sin-

nenas *f*t som magnetens kraft Onkel Adam. **Syn.** se föreg.

— **Förni'mm**a, -na'm [l. ngn gång -näm], -nu'mmo, -nu'mmit, -as. Gärna skr. **I.** 'Egentl.' 1) Fil. Med *f*a i filosofisk mening avses vanligen blott sinnesf-elser men ofta innefattas däri alla själsyttringar som ej hänföra sig till känsla och vilja; alltså även föreställningar samt tankar eller begrepp. *Människan såsom ett f-ande, kännande och viljande väsen.* 2) Allmännare. Vanligast kanske om hörsel-f-elser o. därnäst om f-elser med känseln. **a)** *Icke ett ljud förnams från barnkammaren. Det var med en underbar känsla av ro jag förnam propellrarnas sakta ljud, dd ~.* Och från harpan förnams en underbar sång och musik. **b)** *F-a (en stickande) smärta (i ~). F-a ngt som ett obehag. Tyst, tyst! jag f-er helt svagt närvaron av någon, som jag ej ser, han lägger sin hand på min axel, och ~. F-a en svalkande fläkt kring sin tinning. F-a en fläkt av ~ även bildl. Att det kan f-as med ögonen Bibeln. Man förnam redan lukten av stekt kött och ~.* **c)** Märk särsk. Se och dock intet *f-a* Bibeln. Blott halvet förnummen. *Fatta och f-a.* **II.** Friare. 1) När konungen förnam detta tal, blev han uppmärksam och sporde: ~. Jesus förnam deras tankar Bibeln. Efter vad man förnummit var fienden redan i antågande. I september månad 1772 förnam man, att ~. Fråga sagan, lyssna dd barder sjunga, / och du skall *f-a* vad Hjalmar var Runeberg. Därav skolen *I f-a*, att det är Herren, som har sänt mig Bibeln. Ibl. hotande: Att här är allvar, de ska du få *f-a*! 2) Aldrig tillförne hade nationen förnummit sådana toner. På en del håll förnummos protester [mot Decamerones historier]. Det har på sistone från Finland förnummits vissa ansatser att ~. Newman förnam i den engelska statskyrkan en prosaisk byråkrati och världstrevnad, som stötte bort honom N. Söderblom. Att det är det starkt förnumna uttrycksbehovet, som först präglat varje nyhet i formen R. Pipping. Den smärtsamt förnumna bristen på ~. När det skymmer, må jag dd *f-a* / hoppets saliga, ljusa frid! Böttiger. **Syn.** erfara (gm sin-nena, hörseln osv.), uppfånga, uppfatta, varsebli(va) n, höra, iaktta(ga), (för)märka, få veta (äv), kunna se l. märka, inse, (lära) känna; underrättas om, få kännedom l. underrättelse om, (för)spörja; fatta, förstå; (få) höra l. känna på l. av.

— **Förni'mmelse**, -n, -r; -förmåga; [-lös-(het)]. **I.** Fil. Jfr förnimma II. Fullt klara och tydliga *f-r*. Boström räknar t. o. m. käns-lorna till *f-rna*, i det han nämligen betraktar känslan såsom en dunkel *f*. och såsom sådan karaktäriserar även sinnesf-n F. v. Schéele. **II.** Allmännare. *F-n* av obehag kommer att

förfölja honom ~. Jag har en obehaglig *f*., har liksom en *f*. av att något kommer att hända, om de råkas. Behagliga *f-r*. Kroppsliga, sinnliga *f-r*. Jag har en klar *f*. av att den instinkten alltjämt fortlever. Hör-sel-, lukt-, smak-; lust-, olust-, hunger-, smärt-; själsf-er. Mer eller mindre fullständig *f-lös-het* Sv. Akad. Ordb. **Syn.** (ibl.): begrepp, (oklar) föreställning, intryck, känsla, (för-)aning, förkänsla.

-**nöbl**a (-å); -ade, -as; -ing. Skr.; mindre vanl. [Faderns] ansikte hade tagit en *f-ad* typ: orakat, finhyllt, med håret som Louis-Philippe Strindberg. Att hennes själ *f-ats* med hennes sinnen Ola Hansson. -**no'rskl**a (-å); -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsparti m. fl. Professor Moe har städe med finaste stilkänsla ivrat för språkets *f-ning*, och han har ~. En fastboende lapsk, numera till största delen *f-ad* befolkning.

-**nu'ft**, -et, [=]; -sbegrepp m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Fil. o. d. Rent fil. numer ngt äld. **a)** *F-et*, den högsta mänskliga själsförmögenheten, genom vilken människan antages skilja sig från djuren. Begåvad med *f*. och fri vilja. *F-et* har av somliga fattats som identiskt med förståndet (empirism), av andra som motsats till 'sinnlighet' (rationalism), varvid *f-et* blir det, som höjer människan över sinnevärlden. Använda sinnligheten i *f-ets* tjänst. **b)** Tron på *f-et* som högsta ledare även i andliga ting. Sätta *f-et* till domare över jord och himmel. Det mänskliga *f-ets* otillräcklighet, inskränkthet, bristfällighet. Märk särsk. Det absoluta l. högsta *f-et* Gud. 2) Allmännare. I vanligt språk nyttjas uttrycken *f*. och förstånd ofta som liktydiga; dock avser det förra ofta en högre förmåga än det senare. Märk särsk. en del uttr. **a)** Sakna, mista *f-ets* ljus. Ha *f-et*, sitt *f*. i behåll. Jag har väl mitt sunda *f*. Ha sitt (fulla) *f*. (Sunda) *f-et* säger oss, att ~. Det är ju (e) mot *f-et*, mot allt *f*. Utan allt *f*. En märklig brist på *f*. i ledningen. Det är inte ett spår *f*. i vad du säger. Det är ju inte sunt *f*.! **b)** Mitt *f*. står stilla. Bruka sitt *f*. tänka (själv). **c)** Lyda *f-ets* röst. Ta(ga) sitt *f*. till fånga under trons lydno bibl. (o. friare); underordna *f-et* under tron. Ta nu ditt *f*. till fångal sök nu vara förnuftig, tänk nu efter lite, rusa nu inte i väg, tänk dig för, besinna dig. Återföra ngn till *f*. Bringa ngn till *f*. få att ta reson l. lyssna till skäl, väcka till besinning. Vill ni försöka tala *f*. med dem? säga dem ett förståndigt ord. **d)** Personligt; med plur. Det har skarpare *f*. än han blivit bet på. Svaga *f*. **e)** Bond-, snusförnuft. Oförnuft.

II. Ssgr. Ofta fil.; gärna skr. *F*-sbegrepp högre, av *f-et* bildat begrepp. *F*-sbevis x erfarenhetsbevis. Den franska *f*-bildningen ~ saknade rotfäste i den stora mas-

san av folket. Det är ju ett enkelt f-sbud blott vad f-et bjuder. Att detta anses för det naturliga och f-senliga. De katolska dogmernas f-senlighet Y. Hirn. Ett rent f-sgifttermål. Av rena f-sgrunder. Av f-shänsyn. Hans fantasifattiga och f-sklara läggning M. Lamm. F-slära ibl. logik l. dialektik; ibl. rationalism. [Som på grund av nervositet] lämnade mer eller mindre f-slösa svar. Det är ju rena f-slösheten. Klarlägga f-slösheten i ~. [Detta logiska dilemma] har han aldrig f-smässigt lyckats undkomma M. Lamm. F-smördande. F-sreligion 'naturlig religion', deism, ibl. fritänkeri (o. uppenbarad religion). F-sresonemang. Och det som borde hava varit en känslosak, blev en ren f-sak. Ni frågar varken efter f-skal eller rättvisa. Trots alla f-skal. F-slut logisk slutledning, syllogism. F-sstridig (het). F-stro rationalism. Ett f-svidrigt levnadssätt. F-svidrigheten av en sådan uppfostran ligger i öppen dag. F-sövning.

Syn. förnuftig förmåga, människoanden bestämd av det osinnliga; förmåga att tänka l. döma riktigt l. att dra riktiga slutsatser l. att inse tingens orsaker o. sammanhang l. d.; förmimelse l. uppfattningsförmåga, förstånd; vett, klokhet, omdöme (sförmåga), förnuft(sen)lighet, ibl. tankeförmåga.

— **Förnuftig**, -t, -are; -het; -tvis (adv.). Jfr förnuft. 1) Fil. osv. Människan är ett sinnligt-förnuftigt väsen. De f-a varelserna x t. e. de oskäliga djuren. Du, som beskär oss en f. själ. 2) Allmänare. Om person o. 'sak'. Det var ju en ganska f. människa. Ingen f. människa kunde tro, att han skulle göra allvar av hotelsen. Var nu f. (och brusa inte iväg som ett yråder)! Gå f-t tillväga. Tala f-t vid honom, så kanske han ger med sig! Kommer du med något f-t förslag, så blir jag ej den som säger nej. F-a råd. Det var en (ovanligt) f. tanke, det f-aste jag hört av dig på länge. Jag inser inte det f-a i det. Snus-, oförnuftig. Svaret kan f-tvis inte bli mer än ett Fr. Böök. **Syn.** utrustad l. begåvad med förnuft; som är grundad l. stämmer med förnuftet; förständig, klok, vettig, med sitt förnuft i behåll; resonabel, som låter tala vid sig l. tar skäl, resonlig; skälig, rimlig, ibl. rationell.

-**nu/mm|o**, -it se förnimma. -**nu/mstig**, -t, -are; -het (med plur.). *Divärse f-a betraktelser. Ja, du ä då så då!* Kommer du nu med dina f-a anmärkningar, med dina f-heter igen! [Medan apan] fnallade honom i huvudet och såg f. ut. Småförnuftstig. Hade Anders ~ f-t kraftat sig i huvudet och sagt: ~ Sigurd. **Syn.** småvis, småklok, småförständig, snusförnuftig, ibl. lillgammal.

-**ny|a**, -ade, -as; -are; -else (med plur.); -elselag m. fl. se II; [-erska]. **I.** Vanliga verb-

former. Även refl. o. dep. 1) F-a bolagets inventarier. Det är åtskilligt i möbelsväg, som kunde behöva f-as. Kroppen f-ar sig, f-as helt under loppet av ~. 2) F-a en fordran (inom 10 år). Har du tänkt på att inteckningen måste f-as nästa år? F-a en lott. Vill du skriva på att receptet får f-as (en gång)! F-a ett kontrakt, en överenskomst, ett fördrag. F-ade löften, f-ade försäkringar! F-a sin iver. Med f-ad iver. Vid f-ad prövning. Ta(ga) under f-ad om l. beprövning, f-at övervägande. Nej, f-ade tillfällen skulle icke givas. 3) F-a en gammal förordning, ett gammalt vackert bruk. F-a en gammal bekantskap. F-a sin anhängan. F-a sina tacksägelser. F-ad anmälan om ~. 4) Ofta skönl. a) Solen, som f-ar allt, ger allt f-at liv. Naturen f-ar sig, f-as åter. b) Då mänskan f-ad skall »stråla i gudomens stämpel». c) Våren f-ar min sorg. Hans smärta f-as var dag. Kölden f-ar sig.

II. Verbalsubst. Ex.: 1) F-ande. T. e. Utverka f-andet av ett kontrakt. 2) F-are. Ofta skönl. De sågo i Schelling en f-are och fulländare av den platonska idealismen Alb. Nilsson. Måleriets f-are Masaccio. På nytt höjs hymnen till f-arn Vår E. N. Söderberg. Bland oss samhällsf-are M. Koch. 3) F-else. a) Enkelt. F-else av fordran. Inteckningsf-else. Frankrike förklarade sig under vissa villkor icke vara emot en f-else av förbund. — Grönt, hoppets och f-elsens färg. Han nedrev det som måste rivas för att dikten skulle nå f-else Erik Hedén. — Märk bibl. (= det numer vanligare 'helgelse'). F-elsen, den Helige andes nådeverk, varigenom ~. b) Ssgr. F-elsedag för försäkring, kontrakt, lotter osv. — Inventariers f-elsefond [i Atlas-Diesel]. Avskrivnings- och f-elsefonden [i Stockh. spårvägsaktieb.]. — F-elseformulär för motboksinnnehavare. — F-elsekonto. — F-elsekvitto å förut gällande försäkringar.

Syn. I. 1) ersätta (det gamla o. förslitna) med nytt, göra helt l. delvis ny, göra (som) ny igen, (ibl. nära) renovera l. reparera l. restaurera; 2) ge ny kraft l. ny giltighet, ibl. förlänga giltigheten av l. omsätta n; (f-ad ofta =) ny; 3) (åter)uppliva, (åter)upptaga, återinföra; (åter)upprepa, på nytt framkomma med l. ingiva l. insända o. d., iterera, repetera; 4) ge liv igen; (f-as:) börja l. begynna på nytt l. om igen, ta nya tag, ta i med friska krafter l. på nytt; (ibl.:) omdana, omskapa, uppriska n; **II.** (f-else ibl.:) renässans, helgelse.

-**ny/ktra**, -ade, -as. Skr., sälls.; mest bildl. [Har] haft en f-ande verkan på allmänna opinionen. En sådan strängt genomförd »straffbehandling» skulle inom kort verka uppräckande och f-ande på vårt folk E. Tretow.

-näm, -t, -are, -ast ('förnämst' har annan bet. o. står för sig; se strax nedan); -het (med, särsk. personlig, plur.); -hetssjuka m. fl. Bet. växlar mln 'högtättad', 'adel' o. 'högdragen'. **I.** Enkelt. **1)** *Han tillhörde en gammal f. bayersk släkt, som ~.* Umgås i den f-a världen, i de f-aste kretsarna. Svansa för de f-e. *Han var de f-e till nytta, och de begagnade honom, om de ock sågo honom över axeln.* Högförnam. **2)** *En f. hållning, adel utan högdragenhet. En viss för-synt och f. tillbakadragenhet. Ett (verkligt) f-t utseende. Och med samma f-a utstyrsel som dessa om böcker. Hennes smak var fin, ja förnam.* **3)** *I f. avskildhet, ett uttryck som ibland återger 'splendid isolation'. Vilja synas f. Fattig, men ändock f. Hon blev f. och högdragen till den grad, att ~.* Med en f. rynkning på näsan. F-t avvisande. Små-, strunt-, skräpförnam. **II.** F-het med ssgr. Ex.: Allt vad staden ägde av f-het, ungdom, fägring ~ Runeberg. Ett uttryck av hans eget stolta och förbehållsamma lynne, av vad som plägar betecknas med det utslutna uttrycket »förnämhet». Har. Hjärne om Thukydides. Mer eller mindre lokala storheter och f-heter. Smittad av hennes f-hetsjuka Fredrika Bremer. **Syn. I.** **1)** av (hög) börd l. rang, av högt stånd, ädelboren, högtättad, förnämlig, (ibl.:) (hög-)välboren l. (hög-)adlig; **2)** aristokratisk, nobel; ädel, högsint, ridderlig, (verkligt) fin, distingerad; förfinad, utsökt, kräsen; lysande, stolt; ibl. stilfull (o. värdig); **3)** 'hög', högdragen, högfärdig; (ibl. nära:) förbehållsam, 'tillknäppt', (artig men) otillgänglig l. avvisande. **II.** förnämhet. — **Förnämhet**, -en, -er; -sfjask; -sjakt. Jfr förnam(het). **1)** Abstr. Utan plur. *Hos henne fanns just denna verkliga f., som han alltid tränat efter ~.* Så mycket mera, som denna f. blott synes hava varit en rent yttre. **2)** Konkr. om person. Med plur. *Han skryter alltid med de f-er han senast träffat.* **Syn.** **1)** förnämhet; **2)** förnam person. — **Förnämlig**, -t, -are, -ast ('förnämligast' har annan bet. o. står för sig; se strax nedan); -het (ibl. med personlig plur.). Jfr förnam. Ordet nyttjas dock knappast i bet. 'högdragen' o. i allm. oftare om ngt yttre än inre (ej t. e. 'en f. karaktär'). Ex.: **1)** *Hustrun var av f-are släkt, hon räknade anor från 1600-talet. En mycket f. gods-ägarfamilj ~.* En f. gäst. Ett f-t yttre. Anletsdragen voro de R-ska — en viss f-het, parad med lojhet — och en smula stela. **2)** *En f. tävlan är skidkörning. Men någon f-are skjuts är det inte. Boken utkommer i f. utstyrsel på ~.* **Syn.** se förnam I l o. 2. **-nämigen**, adv. Skr., sälls. Vanligare är 'förnämligast'. — **Förnämligast**, adv. Ofta skr. *En dikt, f. skriven för barn. Marken, oländig och ytterst stenbunden, be-*

står f. av grus och klappersten samt ~. Rörelseläran, sådan den sedermera utvecklades f. av Newton ~. *Det var just mot kyrkorna och klostren vikingarna f. riktade sina plundringståg. Vad som f. bidrog till detta resultat, var ~.* All småfågel, (men) f. sångare, bör man ~. **Syn.** i (all) synnerhet, framför allt, huvudsakligen, i främsta rummet, närmast, förnämnt, (alldeles) särskilt l. speciellt. — **Förnämst**, -e l. -a. Adj. o. adv. Ofta skr. **1)** Person. *Rikets f-a män. Den till både börd och bildning f-e i den lilla staden var på den tiden ~.* En av våra f-a författare. De f-a bland judarna anmälde då ~. *Stadens f-e vitsare.* **2)** Sak. *Detta är det yppersta och f-a budet Bibeln. Visby, under medeltiden rikets f-a sjöstad. Min f-a omsorg skall bliva att befrämja landets välstånd.* Gust. III. *Det är numera mitt f-a nöje. F-a orsaken till folksminskningen vore trångboddheten i de fattiga kvarteren. Det f-a är naturligtvis nu, att du vilar ordentligt. Det är det f-a av allt.* **3)** Adv. *Handelsstäderna, och då f. Visby ~.* **Syn.** främst, ypperst, högst (uppsatt l. till rangen), utmärktast, bäst, störst, huvudsakligast, huvud-, viktigast, betydelsefullast, 'först'; ibl. egentligast).

-när, adv. se under för⁴. **-när/ma**, -ade, -as; [-are]; -else (med plur.). **1)** Med uppsåt, avsikt, (helt) oavsiktligt f-a ngn. *Jag är ledsen, om jag därigenom f-at dig. Fälla f-ande uttryck om ~.* Anse för sig f-ande. *Detta innebär intet (för dig) f-ande, tvärtom. Känna sig f-ad över ngt. Hon ser helt f-ad ut.* **2)** *Du skall få se, att han tar det som en (personlig) f-else. Det är en f-else mot en kvinna att säga, att hon är gammal.* **Syn.** förolämpa, kränka, såra (ngns hederskänsla l. fåfänga), stöta, gå ngns ära för när; (f-ad ibl.) ond, vred.

-nöden, -et, -nare. Skr. Mindre vanl. Mest i best. form. *Det f-na röstetalet. De f-na hyllningspoemen Erik Hedén. [Det] kan du väl begripa, att en köper det f-naste först. Att på resor medtaga mer än det allra f-naste* Hj. Bergman. **Syn.** behöf, av nöden, nödvändig, just vad man behöver, som icke kan undvaras. — **Förnödenhet**, -en, -er; -supphandling; -svara m. fl. Sing. sälls. [*Berlins naturlära som i Skåne*] varit en oundgänglig andlig f. i torftigaste stuga A. Österling. De hämta alla (sina) f-er från Stockholm. [Äger att] låta av kommuner eller enskilda utfordra f-er och tjänstbarheter, som må vara att i orten tillgå Regeringsformen. Livs-, hushålls-; skriv-; maskinf-er. Att förskotts-system vid f-hetsupphandling är farligt och frånräddigt. **Syn.** (f-er:) livs-f-er, (levnads-)behov, nödvändighetsvaror.

-nöjja; -d (med gradformer); -dhet. **I.** Tillfredsställa, gottgöra o. d. **1)** Vanliga

verbformer. **a)** *F-a* sina kreditorer. Egen-
dom, avträdd till borgenärers *f-ande*. Bevis
om att borgenärerna blivit till fullo *f-da*. **b)**
Lyckas f-a även en anspråksfullare granskare
ibl. med anslutning till II. **2)** Förnöjd som
adj. Ofta med anslutning till II. *F-d* med
sin lott. Glad och *f-d*. Och vandrade (helt)
f-d därifrån. Han överblickade sitt verk
med ett stilla och *f-t* leende och ~. Alltid
var hon den *f-daste* av alla. Ett *f-t* sinne
är bättre än rikedom. **II.** Fägna o. d. Även
refl. Ombyte *f-er* (sa *f-an*, tog *glasbyxor på*).
Vad hade ni att *f-a* er med däruppe? *F-a*
sig med sång och musik. Han hade *f-t* sig
med att klippa ögonfransarna. Att alltets
skönhet vill jag mig *f-a* Stagnelius. **Syn.**
I. 1) **a)** gottgöra, (fullt) ersätta, till fullo l.
nöjes betala; **b)** tillfredsställa n, göra be-
låten, uppfylla ngns fordringar; **2)** glad,
tillfredsställd, lycklig, nöjd; (ibl.:) munter,
vid gott humör; ibl. förnöjsam; **II.** skänka
nöje l. glädje l. tillfredsställelse, försätta i
gott humör, fägna, roa, förlusta, muntra,
(ibl.) underhålla. — **Förnö'jelse**, -n, [-r].
Det var deras stora *f.*, när de kunde få
honon ond. Finna, ha, söka sin *f.* i ngt,
i att ~. Så nu var där idel frid och *f.*
Med största *f.* (skall jag *äta* mig att fram-
föra det). Till allmänhetens *f.* Till åskåd-
arnas stora *f.* Till min obeskrivliga *f.*
fanns platsen ännu obesatt. **Syn.** glädje,
tillfredsställelse, nöje, fägnad, förlustelse,
belåtenhet. — **Förnö'jlig**, -t, -are; -het.
Ngn gång även 'förnöjelig'. Skr., mindre
vanl., t. e. sydsv. **1)** Trevlig, rolig, lustig,
underhållande. **2)** Förnöjd, förnöjsam, an-
språkslös o. d. Lättförmöjlig även särskri-
vet. — **Förnö'jsam**, -t, -mare; -het. Ett
f-t sinne. *F-t* sinnelag rubrik i psalmb.
Glad och *f.* i alla livets skiften. *F-ma* an-
leten, miner. *F-het* är bättre än stor rike-
dom. Med en stoisk filosof *f-het*. **Syn.** lätt
nöjd l. tillfredsställd, nöjd med sin lott,
anspråkslös, nöjd med litet.

-nötja. **1)** Egentl. Skönl., mindre vanl.
Min mantel är f-t Nicander. *F-t* mynt.
2) Bildl. Huvudbet. Blott i 'tidsuttr.'. *F-a*
tiden med spel och dobbel, med lappri. *F-a*
sin tid i överksamhet. Och så *f-tes* mången
god dag. Att nödgas gå och *f-a* hela sin
ungdom i väntan Rosa Fitinghoff. Herr von
Hancken, en sur person, som *f-t* sitt liv i
småttier och allmänt missnöje Hj. Berg-
man. **Syn.** **1)** förlita, utslita n, utnöta n;
2) (för)spilla, (för)öda, låta (onyttigt) förgå,
onyttigt tillbringa, förstöra.

-olyckas, -ades. Om sak l. person. **1)**
Ofta om sjö- l. luftolyckor men även friare.
Genom tändningarna *finjo* de underrättelse,
att skonerten *f-ats* vid norska kusten. *F-ad*
flygare. Den *f-ade* [flygmaskinen]. De hade
med sig ett marmorkors, men det *f-ades* under
vägen. Nu var det väl Hermesbysten, som

f-ades, kan jag tro! vid damning. Han var
med bland de *f-ade* vid briggen Helenas
strandning. Lyckas rädda några få av de
(vid skeppsbrottet) *f-ade* mindre ofta i dylik
'svagare' bet. *Strax före f-andet*. **2)** Märk
särsk. Den intelligentia nutidskvinnans, fru
Wenckes, *f-ande* i ett omaka äktenskap K.
Warburg. Ett *f-at* geni som gått under,
som det ej blivit ngt utav. En *f-ad* ibl.
= 'urspårad'. Att en sådan skola i läger-
vall skall dra till sig *f-ade* existenser. **Syn.**
lida skeppsbrott, gå i sank l. till botten,
förlisa, stranda (o. bli vrak), göra haveri;
gå u'nder, omkomma; (råka ut för olycka
o.) gå sönder, gå förlorad, bli sönderslagen,
fördärvas. **-olämpa**, -ade, -as; [-are]; -ning
(med plur.). **I.** Vanliga verbformer. Det
var aldrig min mening att *f-a* (Er). Svårt
f-a en förmän, en underordnad. Dödligt
f-a ngn. Med (l. i) ord eller gärning (l.
handling) *f-a* ngn. Utsatt för en ytterst
f-ande behandling. Ingen må [i riksdagen]
tilldöta sig personligen *f-ande* uttryck. *F-ande*
beskyllningar. Känna sig (högst) *f-ad* av
l. över ngt. Anta en *f-ad* min. Du är den
f-ade, och alltså äger du att välja vapen.
II. Verbalsubst. **1)** Sälls. *F-aren* var riks-
dagsman och tillhörde det kommunistiska
partiet. **2)** Fattar du det som en (person-
lig) *f-ning*? Det anser, uppfattar, tar jag
som en (direkt) *f-ning* mot mitt parti. Svår,
grov, dödlig *f-ning*. Sker *f-ningen* inför
rätta, må ~. *F-ning* (e) mot konungens äm-
betsman. Svälja *f-ningen*. **Syn.** **I.** (äre)-
kränka, förnärma, skymfa, låta bli föremål
för en skymfande behandling; (ibl. nära:)
stöta, sära l. förfördela, tillfoga en oförrätt;
(f-ande:) kränkande, skymflig, neslig; **II.**
2) (f-ning:) förnärmelse, skymf, ärekränk-
ning osv.

-ord; -sfullmäktig etc. se II 2. **I.** Ifråga
om böcker. Författarens, utgivarens *f.* *F.*
till 13:de upplagan. Ling säger själv i *f-et*
till »Asarne», att ~. *F.* till den benägne
läsaren. Många, kanske de flesta läsa aldrig
f. i böcker, *f-et*. **II.** Ifråga om sökande till
tjänst o. d. **1)** Enkelt. Ge sitt *f.* åt den
för tjänsten mest lämplige. Ge ngn sitt *f.*
(till ngt). Lämna sitt *f.* åt ~. Räkna på
ngns *f.* Han har rektors och överstyrelsens
f. (till tjänsten, till tjänstens erhållande,
till platsen). På förslag till landssekrete-
raretjänsten ~ ha uppsatts: 1:o ~, 2:o t. f.
landssekreteraren R. B. (med förord), 3:o ~.
Antagen på *f.* av chefen själv, på chefsens *f.*
Törs jag be om ditt *f.* hos greven till den
lediga sekreterarebefattningen? Duglighet är
bättre än *f.* **2)** Ssgr. Den av järnvägsstyrel-
sen beslutade nya *f*-sfullmäktiginstitutionen
1919. *F*-sfullmäktigvalen vid statens järn-
vägar 1919. **III.** Lagt. Föregående över-
enskommelse l. avtal l. förbehåll. *F.* bryter
lag. Oftast om 'äktenskapsförord'. Före

vigseln hade de kunnat, jämlikt äldre giftermålsbalken, göra förord, s. k. paktum ~. *F-et* skall ~ inges till domstol och där intagas i ett särskilt för dylika ärenden fört protokoll. **Syn. I.** företal, (några) inledande ord (till läsaren), några ord till inledning, inledande anmärkningar, 'till läsaren'; **II.** förordan(de), (särskild) anbefallning, rekommendation, uttalande till förmån (för), ibl. tillrådan(de); (ibl. nära:) bemedling, förbön, 'ord'; **III.** förbehåll, villkor, paktum. — **Förord|a**, -ade, -as; [-an]; [-are]. Ofta skr. **I.** Vanliga verbformer. Är det ett medel, som du kan *f-a*? I pressen *f-as* livligt ett ingripande från vår sida i ~. Intendentsdepartementet *f-ar* gräbrungrön [uniformsfärg]. Jag vill dock *f-a*, att du dessförinnan skaffar dig säkrare uppgifter. Metoden *f-as* av ~. *F-a* ngn framför en annan. *F-a* ngn hos ngn till erhållande av ~. Han *f-as* ju av länsstyrelsen. Ehuru *f-ad* av överstyrelsen, erhöill han dock ej platsen. **II.** Verbalsubst. Sälls. **1)** Den nyssnämnde *f-aren* av ett brutalare tillvägagångssätt. **2)** Ceder-schiölds *f-an* av att ~ Ruben Berg. **Syn.** tala för, anbefalla, ge sitt förord, rekommendera, anmäla till det bästa, lägga sitt ord för, uttala sig till förmån för.

-**ördn|a**. **I.** Föreskriva o. d. **1)** Regeringen har *f-at*, att ~. Vari, varigenom *f-as*, att ~. Till dess annorlunda (därom, i saken) *f-as*, *f-at* varder. Vad konsistorium (i kyrkoärenden) *f-ar*, skall ~. Riksdagsbeslutet uppdrog åt konungen en fullkomlig makt att om rikets mynt och finanser *f-a* E. G. Geijer. Ty så hade Paulus *f-at*. **2)** Har han *f-at* om sin kvarlåtenskap, (om) hur det skall förfaras med hans kvarlåtenskap? Har i efterlämnat testamente *f-at*, att ~. *F-a* om sitt hus, innan man reser bort. **3)** *F-a* bad för den sjuke. *F-a* (om) medicin för en sjuk. Min läkare *f-ar* ombyte av luft. **4)** Märk med anslutning till **II.** Både tidningen och boken beslagades, och det *f-ades* om dtal. **II.** Utse att förestå o. d. Med personobj. Märk en del olika konstruktioner. **a)** *F-as* till förmyndare för ngn. Professor Benedicks har *f-ats* till föreståndare för Metallografiska institutet intill 1 sept. 1921. *K. m:t* har för en tid av ytterligare fem år ~ i stationsstyrelsen *f-at* till ledamöter generalmajor V. G. Balck, ~. Till säkerhetsinspektör vid statens järnvägar har *k. m:t* konstituerat och *f-at* sekreteraren vid statens järnvägar A. J. Wahlgren. **b)** Kanslirådet ~ T. Höjer har utnämnts till ministerresident och *f-ats* som chef för den politiska och handelspolitiska avelningen [i utrikesdepartementet]. **c)** På nedannämnda befattningar ha under dret *f-ats* följande extra jägmästare: ~ Till skogstaxatorer ~. **d)** *F-a* (ngn) i annans ställe. Mantlig vikarie får *f-as* för kvinnlig postexpeditör, men ~.

e) All överhet som finnes är *f-ad* av Gud Bibeln. Överkontrollörer, *f-ade* av *k. m:t*. **f)** *F-a* (särskild) domare i ett mål. *F-e* då rikens ständer förmyndare för den omyndige konungen. För detta *f-as* en kamrerare och ~. De revisorer som av konungen *f-as* till granskning av ~. **g)** Postiljon eller postvaktmästare, som *f-as* bestrida (ordinarie) förste postvaktmästare- eller förste postiljonsbefattning, erhåller ~. **h)** Domkapitlet har *f-at* t. f. kyrkoherden D. T. Ysander, Vänge, att såsom konsistorieombud närvara vid ~. *F-ad* att innevarande termin uppehålla lediga professuren i ~, föreläser undertecknad ~. *F-ad* för en månad att uppehålla lektors-tjänsten i ~. Ang. docenten G. Lizells vikariearvode såsom *f-ad* att ~. **i)** Märk ssgn Till*f-a*. **Syn. I.** föreskriva (för ett visst fall), ge föreskrift(er), träffa bestämmelse(r), stadga, (på)bjud, bestämma, befalla, skipa, fastställa; (ibl.: (an)ordna, ordinera, (ibl. nära:) anbefalla; **II.** utse (att förestå, till vikarie, att uppehålla osv.), tillsätta på förordnande l. tills vidare, (ibl. mer l. mindre nära:) anställa, konstituera, utnämna.

— **Förördnande**, -t, -n; -tid. Abstr. o. konkr. **I.** Föreskrift o. d. *F.* om regeringens förande. I enlighet med testamentariskt *f.* av den 9 maj 1916 har biblioteket ~. Klausul 11 i framlidne landshövding von Werners testamentariska *f.* Testaments*f-n*. Noggranna *f-n* om dieten. **II.** Tjänsteförordnande o. d. **1)** Enkelt. Sköta tjänsten, uppehålla en plats, en tjänst (blott) på *f.* I anledning av förfall för sekreteraren tjänstgjorde jämlikt herr talmannens *f.* undertecknad vid protokollet. Vem tror man *f-f-t*? Har du *f.* att ~? Mitt *f.* (som arkivarie) utgår med december månad. Postdirektör äger meddela *f-n* i anledning av semester eller ~ Postboken. Han kan och återkalla av honom utfärdad *f.* å befattnings bestridande ib. Även om mera meriterad tjänsteman ~ anmält sig till *f-t* ib. Vid *f.* å ordinarie eller extra befattning ib. Semesterförordnande eller annat *f.* på kortare tid ib. Tjänste-, vakans-, vikariats-, års-, månads-; sakkunnig*f-n*. **2)** Ssg. Har under *f-tiden* ~ haft den närmaste uppsikten över den lokala utlåningen. **Syn. I.** (administrativ) föreskrift (i ett särskilt fall); **II.** tillsättning av tjänst tills vidare.

— **Förordning**, -en, -ar; -smakt; -ssamling; [-sstridig]. I administrativ l. ekonomisk lagstiftningsväg till allmän efterlevnad utfärdad påbud. Motsatt dels 'av konung o. riksdag utfärdad' lag', dels 'av konungen utfärdade stadgar, reglementen l. instruktioner'. Ofta brukas dock ordet friare, så att gränsen såväl mot 'stadgar' o. d. som mot 'lag' blir osäker. 'Författning' är ett vidare begrepp. **I.** Enkelt. Nästan endast mer konkr. **1)** Vidare bet. De allmänna

stadgar och *f-ar*, vilka konungen och riksdagen gemensamt beslutit, skola endast i konungens namn och med dess underskrift utfärdas Riksdagsordningen. Märk om 'grundlag': Tryckfrihetsf-en. 2) Mer begränsad bet. I strid mot lag och *f. Glömma* (både) lag och *f. Utfärda* nya *f-ar* (om ~). *F. mot lyx*. Dem det åligger att tillse, att *f-arna* efterlevas. Samling av (tryckta) *f-ar*. Jämlikt *f-en* om ~. Kunglig *f.* ofta förkortat KF l. Kungl. förordn(ing). Kungl. förordning d. 16 nov. 1841 emot fylleri och ruskryckskap. Kungl. *f. ang. försäljning av rusdrycker*; given Stockholms slott d. 14 juni 1917. Kungl. *f. den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt*. *K. f-en* av den 30 juni 1838. *K. Maj:ts nådiga f. angående en postsparbank för riket*. Postala *f-ar*. Bevilnings-, rusdrycksf-en. II. Ssgr. 1) Till den abstrakta bet. Konungens *f-s* makt, som till stor del delegerats åt underordnade myndigheter, framför allt *K. bef:de*, begränsas av ~. 2) Till den vanl. konkr. bet. Ett handlingssätt, som utan tvekan måste betecknas som *f-s*stridigt. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) påbud, (lag)bestämelse, (rätts)föreskrift, dekret, edikt, lag, stadga(r), instruktion, reglemente, kunglig kungörelse, författning.

-oren|a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsfråga; -ingsorganism. 1) Egentl. a) Vid 10 kronors vite förbjudet att här *f-a* vanligare 'orena'. Putstrasor, som blivit *f-ade* av olja eller fett. En massa skräp, som *f-ar* kajen vid fisktorget. Vattenf-ande fabriker. b) Nedom staden är än gul av en mängd *f-ingar*. Kvartsen är här brunaktig, troligen genom *f-ing(ar)*. [Förgätmigejfröna] äro en vanlig *f-ing* i timotejfrö. Små mängder väte, som möjligen voro närvarande som *f-ing* The Svedberg. Såsom skadlig *f-ing* förekommer i fruktessenser ofta ej obetydliga mängder amylalkohol. Så att alla *f-ingar*, framförallt äggviteämnena, fränkskiljas. Fabrikansläggningar och därmed sammanhängande *f-ings*frågor. De vid alla vattenundersökningar så viktiga *f-ings*organismerna Gunnar Alm. 2) Bildl. Skarprättaren ~ vars blotta beröring *f-ade*. Att vidröra ett lik ansågs hos romarna *f-ande*. **Syn.** orena, (ner)smutsa (n), smutsbemänga, (ner)fläcka (n), blanda l. fördärva med orena(n)de ämnen. **-orsak|a**. Mest skr. Lika många skeppsbrott *f-as* av tjocka som av storm. Gifter, som *f-a* äderförkalkning. Dödsfall *f-at* av en arvien finne. Ett döden *f-ande* allmänt kraftförfall G. Forssner. Omedelbart, direkt *f-at* av ~. Fläckar, *f-ade* av fett, olja eller oljefärg. Vilka skulle *f-a*, att saften gelliterade. Vilket *f-ade* en indragning av spritriktigheterna, att riktigheterna indrogos. Kanske har dock detta *f-ats* endast av den hänsyn han måst taga i och för uppföran-

det av skådespelet. Kan *f-a* (oss) många ledsamheter, mycket elände. **Syn.** orsaka, vara orsak(en) till, ge anledning till, föranleda, framkalla, medföra, dra l. föra med sig, (för)välla, (fram)alstra, verka, bereda, 'föda (av sig)', ibl. tillfoga.

-ort|; -sbana m. fl. se II. Jfr förstad. I. Enkelt. Övriga *f-er* [till Stockholm] äro betydligt bättre lottade [än Djursholm]. En liten *f. till Halle*. II. Ssgr. Ex.: *F-sbanor* av spårvägstyp. *F-sbanefrågan* 1915. *F-sbanekommissionens ordförande* 1919. *F-sbanesystemets genomförande*. *F-sborna* gå till kungs för att få billigare tågbiljetter. *F-sjárnväg*. Vid övergång till *f-slinje* ifråga om spårvägar. Bilbussarna i *f-strafik*. Antalet *f-ståg* ökas 1918. **-orätt|a**, -ade, -as; [-are]. Mest skr. *F-a* ingen, aldrig minst dina underlydande! Bedjen för dem som *f-a* eder Nya bibelövers. En *f-ad* broder är svårare att vinna än en fast stad Bibeln. Han är den *f-ade* och äger alltså att välja vapen. Ann-Mari var grymt *f-ad* — eller det var hon inte heller precis, men hon tyckte, att det var nedrigt av farbror John. Känna sig (djupt) *f-ad*. Anlägga en *f-ad(s)* min, den *f-ades* min. Anta min(en) av (en) *f-ad*. **Syn.** fördela, tillfoga en oförrätt, begå en oförrätt mot, göra (ngn) orätt, handla orätt mot (ngn), illa behandla; (ibl. nära:) skymfa, kränka, låta stå tillbaka, förbigå.

-pa|ck|a; -ning (med, särsk. konkr., plur.); -ningsmaterial m. fl. Bör helst *f-as* i balar. Låta *f-a* teet i paket omgivna med stanniolpapper. Smöret, *f-at* i hel- eller halvdrittel. Sändes *f-ad* i ~. *F-ning* av post. Bruksanvisning medföljer varje *f-ning*. **Syn.** (in-)packa (n), emballera, ibl. inslå n l. inlägga n. **-pa|kt|a**, -ade, -as; -are; -erska; -ning (med plur.); -ningsavtal. Ofta om äldre l. utländska fhdn. 1) Utarrendera. Ej heller må konungen statens inkomster *f-a* eller ~ Regeringsformen. *F-a* kronobrännerierna. Trälarna såldes eller *f-ades* tillika med jorden A. M. Strinnholm. Ryktet om att Frankrike på 39 år till England *f-at* Calais. 2) Överta på arrende. Vanligast i denna bet. är 'f-are'. **-pa|nsr|a**; -ing. Ofta refl. o. gärna bildl. Ty denne *f-ade* sig bakom vad han kallade sin heder och bedyrade, att ~. **-pa|nt|a**, -ade, -as; [-are; = pantgiware]; -ning (med plur.); -ningsavtal; -ningsbrev; -ningshemman; -ningskontrakt m. fl. Upplåta pant rätt i egendom (särsk. i fast egendom utan inteckning). Ordet är numer mindre vanl. än 'pantförskriva' o. 'pantstätta'. *F-a* sin egendom (till ngn). Ej må någon del av riket kunna därifrån söndras genom försäljning, *f-ning*, gåva eller å annat dylikt sätt Regeringsformen. Då Skåne var *f-at* till greve Johan av Holstein. Återlösa *f-ade* gods. *F-a* kronans inkomster. Inneha i *f-ning*. Medge *f-ning* av ~. *F-ning* av nederlags-

eller transitupplagsgods Tulltaxan. Attovan-
nämnda f-ningsavtal återkallas ib. Greven
av Holstein, som under f-ningsrätt innehade
landet. **Syn.** (ibl.): pantförskriva, pant-
sätta, upplåta panträtt i, ge panträtt till,
sätta i pant; (ibl. nära:) inteckna, ge in-
teckning i.

-pa'ssa; -ning (med plur.); -ningsblan-
kett; -ningsinläg; -ningssedel. **I.** 'Egentl.'
Mer fackl. Förse med pass l. f-ning (dvs.
nödiga papper för persons l. varas försän-
dande till viss, ofta utrikes, ort); ofta även
med bibegrepp av 'avsändandet'. **1)** *F-a en*
frigiven fånge till hemorten. *F-a ngn till*
alkoholistanstalt. **2)** *Vederbörligt f-ade varor.*
Försändning under f-ning. *F-ning skall*
alltid medfölja gods, som plomberats för
genomförelse. Meddelande om att f-ning ut-
färdats. *F-ning medföljer post, som skall*
förtecknas. Tullf-ning. **II.** Bildl. Huvud-
bet. Säkra är ju att *f-a* honom till annan
ort. På mindre än en minut var freds-
störaren *f-ad* utom dörren. Och med en väl-
riktad spark *f-ades* odjuret till evigheten.
Klockan började emellertid nära sig halv
tio, och barnen voro redan *f-ade* i sina bäd-
dar. Och *f-ar* den [stovelknekt] med en
spark till dess vanliga plats. Slangord och
okynneseder *f-ades* till skräpvrån A. T. Gel-
lerstedt. Ngt vard. även refl. *Hastigt f-a*
sig utom räckhåll. **Syn.** **I.** förse med pass
l. förpassning (o. avsända); **II.** (av)sända,
börtsända n., (bort)skicka (n.), beförda, fort-
skaffa, förflytta, förvisa, transportera, expe-
diera, avfärda. — **Förpassa sig bort,**
iväg, undan, ut osv. Alla ngt vard. Nu
är det bäst, att du *f-ar* dig undan, för nu
blir han ond. **Syn.** bege sig bort osv.

-patrull. Krigs. P. som under marsch-
bevakning går framför en avdelning för
att spana framåt marschvägen. Kavalleri-
avdelningen med sin f. **-pe'sta,** -ade, -as;
-ning(sämne). Numer mindre ofta om verk-
liga pestämnen. *F-a luften för ngn.* *Luk-*
ten från avskrädeshögarna f-ar sådana dagar
hela stadsdelen. Sprida en f-ande stank.
Och blicken sökte förgäves pejla den mörka,
f-ade växtvärld, i vars sköte gyttjedjuren
myllrade. Luften är f-ad kring hans väg,
och gräset gulnar vid hans fot B. v. Beskow.
F-a tillvaron för ngn. **Syn.** göra illaluk-
tande o. osund, fylla med (sin) stank, för-
därva, oreka, förgifta, ibl. nedsmitta n., in-
fektera. **-pin'a.** Skönl., ofta sydv. Nästan
endast i perf. part. *Han såg allt värre*
f-ad ut, ju mer de nalkades Älvåkra S. La-
gerlöf. När herr Tobiasson till sist var så
f-t, att V. Benedictsson. Våra ~ f-ta hjär-
tan. **Syn.** utpina n., (halvt) ihjälplåga n. l.
ihjälpina n.; (f-ad) förplågad. **-pjes** l. **-pjäs.**
Som f. (till det lilla lustpelet) gavs ~.
-pjåk'a l. **-pjä'sk'a.** Ngt vard. Mest i perf.
part. Att Lotten, den lilla sensitivan, får

komma på landet, förpjåkad som hon är ~
J. Engelke. **Syn.** bortpjåka n., bortklema n.
o. d. **-platt'a;** -ning. Nästan endast bildl.
Språket f-as i samma mån som ~. Modärni-
serat och f-at till ~ N. P. Ödman. En allt
f-ande frihets- och jämlikhetslära C. G. v.
Brinkman. **Syn.** förflicka.

-pli'kt'a, -ade, -as; [-an]; -else (med plur.).
I. Vanliga verbformer. **1)** Abs. Rikedom
f-ar. *Adel f-ar.* *Deras död f-ar.* *Ett f-ande*
arv Herman Brulin. **2)** Trans. l. refl. *Ingen*
ed f-ar (en) att vara grym och känslös.
Edligt, med (dyr) ed f-a sig till l. att ~.
Som f-ar oss till trohet mot ~. Ditt löfte
f-ar dig att ~. Därtill f-ar mig mitt sam-
vete. Vill du f-a dig att stanna i tre år,
så får du platsen. S. f-ades även att betala
4 kr. för förskjutna vittneslöner. Enligt en
sågen skola borgarfruarna fordoms dags varit
f-ade att skura rådhushets golv till jul och
midsommar C. F. Dahlgren. Så borde staten
anses f-ad att ~. Känna sig f-ad att ~.
Ibl. även utan 'att': Extra kontant [betal-
ningssätt] f-ar köparen betala varan genast
efter fullgjord leverans. **II.** Verbalsubst.
1) F-an. Sälls. Att rätten ville godtaga hans
egen skriftliga f-an, att han ~ E. A. Karl-
feldt. **2)** F-else. *Erinran om krigsmans f-el-*
ser infördes i svenska krigsmakten 1887 i
stället för ~ krigsmannaeden. Fördt, men
jag har också f-elser mot mina föräldrar.
Liksom trälen icke hade några f-elser till
det allmänna ~ A. M. Strinnholm. Det är
för alla en helig f-else att ~. Sträng f-else.
Svika sina f-elser, ingångna f-elser. (På-
lägga ngn nya f-elser. Att han hade påtagit
sig en f-else inför Gud att aldrig gifta sig ~.
Som icke åtagit sig några traktatmässiga
f-elser. Känna (det) som en f-else att ~.
Under edlig f-else (betygar jag härmed,
att ~). Utan (edlig) f-else. Med sannings-
f-else. Syn. (för)binda, (på)lägga (vissa
plikter l. skyldigheter), göra det till en plikt
för, bjuda, mana, nödg, tvinga; (f-a sig:)
påtaga sig den förpliktelsen, (högtidligt)
försäkra l. (ut)lova, avge en (högtidlig) för-
säkran l. ett löfte (att); (f-else:) plikt, skyl-
dighet, förbindelse, 'band' l. ock löfte, för-
säkran. — Förpliktiga, -ade, -as. Skr.,
mindre vanl. (för 'förplikta'). Poeten var,
som alla andra, f-ad till respekt och tack-
samhet men knappast till sång ~ Per Hall-
ström.

-plum'pa, -ade, -as; -else (med plur.);
-ning (med plur.). Mest refl. l. i formen
'f-else(r)'. **1)** Det grekiska originalet är här
nästan till oigenkännlighet f-at H. Schück.
Sedan Elodie passerat trettiotalet, började
hennes ansikte f-as och ~. **2)** Huvudanvänd-
ning. *F-a sig i sitt tal. Han kan icke*
detta i ett samtal utan att f-a sig; speceri-
handlaren sticker alltid fram. Också hade
redan den följande generationen öppet öga

för hans *f*-elser i den vägen. **Syn.** 1) göra plumpare, förgrova; 2) (*f*-a sig:) dumma sig, dabba sig, plumpt förgå sig, säga en groda l. en osmaklighet, visa sig klumpig, visa brist på takt, ibl. begå en blunder. **-pläg|a.** Skönl. Mest i perf. part. Ofta sydsv. Med samma *f*-ade uttryck i sitt ansikte V. Benedictsson. **Syn.** se förpina. **-pläg|a,** -ade, -as; [-are]; -nad (abstr. o. konkr.); -nadsanstalt m. fl. se II; -ning (abstr. o. konkr.; med plur.); -ningsanstalt m. fl. **I.** Vanliga verbformer. 1) Ute *f*-ades folket med kaffe och dopp. *F*-a en fattig vandrare. Utan betalning *f*-a vägfärande. Han är inte svår att *f*-a. Låta sig *f*-a(s), sig väl *f*-a. Samt *f*-ad med det bästa, som fanns att bjuda på. Väl *f*-ade, avtågade vi äntligen från detta gästfria ställe. 2) Märk särsk. Visst var han kanske väl mycket *f*-ad, men dock ej så, att han ej kunde sköta sig. Några *f*-ade landsmän Z. Topelius. **II.** Verbalsubst. 1) *F*-nad med ssgr. Ofta krigs. a) Litet *f*-nad. Njuta av *f*-naden. *F*-naden i fredstid ombesörjes av regementenas förvaltning. b) En fullständig *f*-nadsanstalt även för fjärde arméfördelningen. *F*-nadsbas blir Danzig eller Warschau. Föra *f*-nadsbok. *F*-nadsformationerna vid en arméfördelning. Arméns *f*-nadsfråga. Gevär och *f*-nadsförråd. Ett *f*-nadskompani, tre *f*-nadskolonner och en kolonnkader. Etapp-*f*-nads-magasin. För *f*-nadtjänstens bestridande. Organiserandet av särskilda *f*-nadsstrupper. Direkt från *f*-nadståg eller magasin. Upphandling av *f*-nadsutredning m. m. Arméns *f*-nadsväsende. 2) *F*-ning. Vad han behövde till sina vänners *f*-ning. Offentlig *f*-ning. Låta sig *f*-ningen väl smaka. **Syn.** förse med l. ge l. sörja för mat o. dryck (ät), förse med livsförnödenheter, sörja för det materiella, bespisa, undfånga, traktera, (ibl. nära) mätta; (*f*-ad ibl.) 'beskönt'.

-polletter|a; -ing (med plur.). *F*-ing av resgods äger dagligen rum vid Stockholms centralstation mellan ~ vid jultrafiken. **-po|lsk|a** (-å-), -ade, -as; -ning (med plur.). Dessa städer ~ voro dock numera *f*-ade Har. Hjärne. **-port.** Mindre vanl. Även bildl. **-post,** -en, -er; -alarm m. fl. se II. Mest krigs. **I.** Enkelt. Den del av en truppstyrka som utsättes att vaka över den övriga truppens säkerhet då denna under pågående krigsrörelse vilar; friare (ej fackl.) ibl. även om person 'utsatt som *f*.' Utsätta *f*. framför sig. Sätta ut *f*-er till undvikande av överrumpling. Andelas till *f*. *F*-en överraskades av fienden, men en man ur densamma lyckades undkomma och varnade sina landsmän. Oroa fiendens *f*-er. *F*-ernas huvudstyrka. Även bildl. En *f*. mot förtrycket, mot bolsjevismen. **II.** Ssgr. Ex.: Falskt *f*-alarm. *F*-avdelning. De ensamme offer-villige, som fallit i *f*-fäktningen även bildl.

Mot vilken de föregående striderna ~ endast utgöra lätta *f*-fäktningar bildl.; Joh. Mortensen. Befriarnes *f*-ked Bertel Gripenberg. En i hast sammanrafsad *f*-kedja av vita. Vilt ödsliga myrar med sina *f*-kedjor av halvt ihjälpinade martallar A. Knöppel. *F*-kompani. Fältvakt ~ truppavdelning, som utsättes i en flinje för att tillsammans med andra sådana truppavdelningar utgöra den yttersta bevakningslinjen. Att upprätta telegrafisk och telefonisk förbindelse med *f*-linjerna. Kampen om Peking: *f*-striderna äro i full gång. Vid *f*-tjänst. **Syn.** (ibl. rätt nära:) utpost, post.

-prät|a sig. Sälls. Och när hon råkade *f*-a sig och släppte fram något riktigt bondskt ord, då ~. **-preparer|a;** -ing. På förhand iordningställa o. d. Ett med stärkele och koksalt *f*-at papper Nord. Fam.² **-preu|ss|a** (-pröj-); -ade, -as; -ning (med plur.). Finlands *f*-ning särsk. avseende 'militarism' o. d.; jfr preusseri. **-prick|a** n; -ning (med plur.). Här är, står allt *f*-at, som bör läsas utan-till. Det var att *p*-a för alla kända namn och så sätta upp dem på en särskild lista. *F*-ad med respektive bild eller röd penna. Förse med *f*-ningar. **Syn.** sätta en prick l. (ett) streck för, utmärka med ett streck l. en punkt, förstrecka n. **-profet|sk|a** Tre huvudstadier har extasen genomlöpt i Israel: den *f*-a tiden, hos skriftprofeterna och i senjudendomen. **-prov;** -syster (diakonissaspirant). [Den svenska diakonanstalten hade 1906] 10 invigda diakoner ~, 17 provdiakoner samt 3 på *f*. antagna elever Nord. Fam.² *F*. [för examen i botanik] avläggas ~ i artkännedom för professor Juel, i växtanatomi för professor Svedelius. *F*. och slutprov. **-pröv|ning.** En allmän *f*. i latin (med skriftligt översättningsprov). Ingen *f*. ägde rum. Att hava blivit godkänd vid *f*. i räkning och skrivning Postboken. Även om han ~ underkänts i *f*-en.

-pu|ff|a; -ning (med plur.). Fackl. Förbrinna med (svag o. vanl. långsam) knall. Varemot olja av omogna [en]bär häftigt *f*-ar vid jodtillsats Ekenberg-Landin. Explosion [av bomullskrut] åstadkommes genom stöt, vanligen framkallad genom *f*-ning av knallkvicksilver S. Arrhenius. **Syn.** detonera. **-pu|pp|a sig** l. **-pu|pp|as,** -ade(s); -ning (med plur.); -ningssätt m. fl. Larven, som ännu ej hunnit *f*-a sig, men dock börjat spinna in sig. Och *f*-a sig i jorden om 'fårstyngets larver'. Drivas fortare till *f*-ning. Då djuret skall övergå till *f*-ning. Före, efter *f*-ningen. De representerna två olika *f*-ningssätt hos dagfjärilarna G. Adlerz. **Syn.** förvandlas l. övergå till puppa. **-pål|a;** -ning (med plur.). Vid grävningen påträffades gamla *f*-ningar, troligen från medeltiden. **Syn.** förse med pålar l. palisader, nedslå n pålar (för grundläggning

l. befästning); (f-ning ibl.) påbyggnad, påverk, palissader. **-pöbla**, -ade, -as; -ing. Skr. Förverida, förlösliga, *f-a* den fond av sunt människovett, som ~ Es. Tegnér. Nationen är redan ~ så *f-ad*, att den ej ger akt på annat än pöbelovett i pöbelspråk Hans Järta. Arbeta på *f-andet* av sitt tidevarv C. G. av Leopold. Tidens *f-ing* Fr. Vetterlund. **Syn.** göra (alltmer) pöbelaktig, försimpla.

-rang; -splat. Och detta betyg har *f-en* framför andra däri, att ~. Utan att vilja hävda någon *f-splats* för den norske konstnären. **-regla** *n* o. **-regla**; -ing (med plur.); -ingslås; -ingsvakt. 1) Förregla *n*. *R-ade* han för dörren, när han gick ut? *Ha väl f-at* och förbommat. 2) Förregla. Denna växel är *f-ad* med ett säkerhetslås. Olyckan torde vara att tillskriva den elektriska *f-ingen* [av växeln], som ofta visat sig otillförlitlig. *F-ingsvakter* vid S. J. § rubrik 1923. **-rensa**; -ning (med plur.). De maskiner, som användas vid *f-ning* [av spannmål], äro ~. **-röst**. Skönl., sälls. för 'bortrest'. **-re'sten**. Enligt SAOL' blott särskrivet. Jfr rest. Och gammal var Brunte / och stocklat *f*. Fröding. Är det *f*. så helt med ~? Per Hallström. *F*, en surmulen försiktighet är icke mycket vackrare att se på. Bilden bör *f*. ej fullföljas längre än ~. Apropp historier, *f*, suto vi ~. **Syn.** för övrigt, ibl. dessutom l. emellertid. **-revolutionär**. Den *f-a* ryska litteraturen.

-ridar. *e*. En som rider framför ett (finare) ekipage för att bana väg; ibl. om den som rider på främsta hästen l. en av de främsta hästarna i ett spann. *F-na* redo förr oftast på hingstar och kallades därför även 'hingst-ridare'. Brudparet åkte i fyrspänt gala-ekipage med *f-e* till slottet 1919. Galavagnen ~ företrädd av dubbla *f-e* och en skvadron ur Livgardet till häst. **-rika**, -ade, -as. Skr., sälls. Men där kan genom nyplanteringar vegetationen *f-as* till en vacker park. **-ringa**, -ade, -as. Ej gärna med personobj. Ödmjukhet adlar, men stolthet *f-ar* W. v. Braun. *F-ar* icke i någon mån deras konstnärliga värde. Jag vill visst inte *f-a* hans förtjänst, *f-a* värdet av de tjänster han gjort oss. Yttra sig *f-ande* om ngn l. ngt. **Syn.** (för)minska, göra mindre, reducera; nedsätta, förklena, ibl. undervärdera. **-rinna**. Mest skönl. 1) Mer egentl. Som för vindarnes våld ett moln försvinner, / som i klingande bäck en våg *f-er*, / liksom människans dagar / rastlöst ila sin kos Stagnelius. Till dess blodet förrann och havshunden blev liggande död på sanden. Är, som sandkorn, förrunnit B. v. Beskow. Märk det vanligen bildl. *F-a* i sanden bli till ingen nytta, gå spärlost förbi o. d. 2) Bildl. Långsamt förrunno timmarna, tills ~. Lång tid var icke förrunnen, sedan han ~. Våra

dagar som en dröm / ~ / bortila och *f-a* Psalmb. I fyrmästarhuset, där hennes barn-dom förrunnit. [Där han] sett sina gossar *f-a*. Min sorg *f-er* C. A. Nicander. Så världens glädje *f-er*, / så flykta tidernas är Ps. 596. **Syn.** 1) bortrinna *n*, utrinna *n*; 2) försvinna, förlora sig, gå förbi, förflyta, förgå, (fram)skrida.

-romantisk. *I f. stil*. **-ro'st** *a* o. **-ro'st**; -ning. Ofta skönl. *I de f-ade läsen*. En gammal *f-ad* fågelbössa. Motstånd *f-ning*. Även friare o. bildl. Edert guld och silver *f-ar* Bibeln. Vänskap, som *f-at*. Det är bättre den grytan rämnar itu, / än att levande hjärtat *f-ar*. **Syn.** alldeles överdras med l. förstöras av rost, sönderrosta *n*, bortrosta *n*. **-rum**. Kan ej alltid skiljas från 'förrum på fartyg' (o. akterrum). Ett litet, mestadels mörkt *f*. **-rumlad**. Den förlorade, troligen *f-ade* sonen Strindberg. **Syn.** försupen o. d. **-ruttna**; -elig (skr.); -else med ssgr se II; [-ning]. I. Vanliga verbformer. Liken av hästarna måste lämnas att *f-a* på klyftbotten. Vad båtar efter världens pris det lik, som *f-ar* i graven? C. J. L. Almqvist. Växtdelar, som småningom *f-a* och bilda mylla. *F-ande* ämnen, växtdelar. II. Avledningar. 1) *F-eligt* ämne. Ofelig. 2) *F-else*. a) Enkelt. *F-else* brukas om flera olika processer, t. e. om kött, om lin som rötes, om vatten och frukter som ruttna osv. (Över)gå till *f-else*. Förmdagen att motstå *f-else* och förmultning. Bevara (kött osv.) från *f-else*. Motverka, hämma *f-else*. Stadd i *f-else*. Långt framskriden *f-else*. Ofta särsk. med hänsyn till döden t. e. i Stagnelii dikt Till *f-elsen*. b) Ssgr. *F-elsebakterier* särsk. bakterier som bringa fibrin till sönderfall o. upplösning under utveckling av stinkande gaser. *F-elsegift*. Förstodo att begagna sig av dess *f-else*hämmande egenskaper E. Tretow. Påskynda *f-else*processen. Svag *f-else*stank trängde mot oss ~. *F-elsetillstånd*. 3) Tilldess genom *f-ning* blåsorna brista och fröna kunna sjunka till botten Th. M. Fries. **Syn.** (bort)ruttna (*n*), neruttna *n*, (för)skämmas, förmultna, rötas, (börja) upplösas, råka i upplösning (tillstånd), ibl. mälta (s).

-rycka; -ning; -t (med gradformer); -thet (med plur.). I. Mer 'egentl.' 1) Med dragen *f-ta* av kramp. 2) En väldig byggnad, som *f-er* hela omgivningen. Han har en vana att komma med inlägg, som *f-a* hela frågan, (hela) problemet. *F-a* (hela) resultatet (för ngn). II. Rent bildl. Blott i perf. part. (som adj.). 1) Läk. Om en sinnessjukdom med systematiserade vrängföreställningar. Vissa förskruvade eller *f-ta* drag. På grund av de *f-tes* stora samhällsvärdighet. Den *f-tes* fantasier om förföljelse eller världslig storhet. *F-thet* (Paranoia) är en form av sinnessjukdom med långsamt ~ förlopp, som

utan att beröva den sjuke hans logiska förmåga medför en omgestaltning av hela hans personlighet B. E. Gadelius. *F*-thetens tidigaste symptom är vanligen misstänksamhet. 2) Allmänare. Du gör honom ju alldeles *f*-t, om du fortsätter på det viset. Den myckna lärdomen gör dig *f*-t Bibeln. En *f*-t svärmare. Ni ä ä som *f*-ta. Nu är han alldeles *f*-t. Den *f*-taste av kungar. Halvft var han förut, stormgalen blev han efteråt. Skepparn väsnades och svor som en *f*-t. Men det bleve en hel avhandling att ta upp alla [författarens] *f*-theter till skärskådande Per Hallström. **Syn.** I. förvida, bringa ur dess normala läge, bringa l. föra (i'n) på avvägar, rycka ur sammanhanget (gm att anlägga l. bringa in under oriktiga l. skeva synpunkter), bortvränga m, förvränga, göra skev; **II.** (ft): som lider av förrykthet, paranoier; galen, tokig, (sinnes)rubbad, vansinnig, som ej har sitt förnuft i behåll, svagsint; (ibl.): idiotisk, meningslös. -**rym**/ma. Vanligt blott i perf. part. Varvid intendenten passade på att *f*-ma från orten. Och så uppenbarade sig herr greven vara en *f*-d fästningsfånge. En (från skonerten Helga) *f*-d matros. Det var nu på tredje dygnet, som hustru Dalin varit *f*-d ur huset, sedan ~ O. Högberg. **Syn.** (bort)rymma (m); (f-d): förlupen, som satt sig i säkerhet, avviken (från orten). -**ry**/sk/a, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.); -ningsplan; -ningspolitik; -ningsåtgärd(er) m. fl. *F*a språket. Driva *f*-ningen till sin spets. *F*-ningspolitiken i Finland. *F*-ningsåtgärderna på 1890-talet framkallade splittring inom fenomaniens ledning.

-**rå**/a, -ade, -as; [ingl. Kasärnen *f*-ar Hj. Branting. Den långa kasärneringen ~ verkat *f*-ande på ~ Hj. Branting. Sporten kan *f*a och ~ Alb. Engström. *F*-ar också kvinnan ~. *F*-ade eftersägare. Verkan har på båda hållen blivit densamma: *f*-ing, brutalitet C. S. Lindblad. **Syn.** göra mer rå l. brutal, göra rå o. simpel, försimpla, förgrova. -**råd**¹, -et, =. I det gamla ordstävet *F*. är bättre än efterråd.

-**råd**², -et, = l. (mindre ofta) -er; -savdelning m. fl. se II. I. Enkelt. 1) För så vitt neutrer på konsonant i flertal *f*d ändelsen -er, såsom t. ex. förräder, herrskaper, sällskaper synes det knappast behövt, att läraren gör ändring Cederschiöld-Olander. Har ni stora *f*. att ta av? Upplägga, lägga upp *f*. av ~. Ha (ett) stort, stora, (ett) rikt *f*. av ~. Ha rikt *f*. på ~. Kommo där över *f*. för flere månader. *F*. av livsmedel. Samla *f*. av ~, *f*. för vintern. Fylla sitt *f*. av ~. Alla *f*. voro redan uppåtna och ingen utsikt att på nytt fylla dem. Tära på sina *f*. Öppna sina *f*. Låna ut av sitt eget rika *f*. av sitt lilla *f*. Vill du ta av mitt ringa *f*. så står det till tjänst. 2)

Märk bl. a. a) Vi ha inget i *f*., vi förse oss blott för dagen. En inrättnings *f*. ligande persedlar. b) Bildl. Bär ur sitt hjärtas goda *f*. fram ~ Bibeln. Ha ett stort *f*. av självkänsla. c) Om lokal l. inrättning. Jag skall gå upp på *f*-et och se, om vi har något där. Träffas på (huvud)*f*-et. d) Som sista ssgsled. Postverkets blankett, frimärks-, persedel-, stämpelförråd. Huvud-, biförråd. Livsmedels-, mun-, proviant-, vint-, mobiliserings-, reservförråd. **II.** Ssgr. Ex.: *F*-savdelningen vid Stockholms stads gatukontor. *F*-sbokhållare t. e. vid telegrafien. *F*-sbyrå t. e. i järnvägsstyrelsen. *F*-schef. *F*-sdräng. *F*-sfoder. *F*-sfodra bin. En förråds- och operationsfästning vid Boden. *F*-sföreståndare t. e. vid Statens järnvägar. *F*-sförman t. e. vid Statens järnvägar. *F*-sförvaltare t. e. vid fortifikationen, vid postverkets persedelförråd, vid Stockholms stads gatukontor osv. *F*-shus. *F*-sintendent t. e. vid Karlsborg, vid järnvägarna o. telegrafien, vid Stockholms stads gatukontor. *F*-skammare även bildl. *F*-skonstapel vid flottan. *F*-skontoret, Skanstull vid Stockholms stads hamnbyggnadsavdelning. *F*-skontrollör vid järnvägarna. *F*-sman vid flottans sjömanskår. *F*-smästaren vid Sabbatsbergs ålderdomshem Karl Johan Olsson. Växter som uppta *f*-snäring. Plantagen, *f*-snärings salt. *F*-srum. *F*-svakter t. e. vid järnvägarna. *F*-svaktmästare t. e. vid armén. **Syn.** upplag, lager, nederlag, (samlad av l. samlat l. hopade) förnödenheter; munförråd, proviant(förråd); mängd (av), tillgång (på); (ibl.) skatter l. rika tillgångar, rikedom (på), 'fond'; (i f.) i beredskap, i reserv, på lager.

-**råd**/a. Bet. ej alltid strängt skilda. **I.** Egentl. Blott personsubj. I den natt då Herren Jesus blev *f*-d Bibeln. Judas, *f*-er du Människosonen med en kyss? ib. *F*-a sitt fädernesland, sina vänner, sin tro på den sak man åtagit sig att försvara. Sådan var den man, som, 7 år senare, *f*-dde åt fienden landets viktigaste fäste. För penningar *f*-a en oskyldig. Skändligen *f*-d av den man litat på. Beljuga eller *f*-a sin nästa. **II.** Friare o. bildl. 1) Ngn gång även saksbj. *F*-a sina medbrottslingar även till I. *F*-a en (anförtrodd) hemlighet. Den som begagnar strålkastare ~, måste se till, att egna trupper därigenom icke *f*-as. Även refl. *F*-a sig genom en ofrivillig hostning. Han önskade vara okänd, men rösten *f*-de honom. På det att dragen icke måtte *f*-a hennes inre oro. 2) Mest saksbj. Och när hon någon gång stack emellan med en fråga, *f*-de hon en så djup okunnighet, att ~. Orden *f*-a här katoliken. Stilen *f*-er genast den vane lustspelsförfattaren. Boken *f*-er onekligen både lärdom och ett visst skarpsinne. **Syn.** **I.** 1) (be)svika, bedra(ga), uppträda trolöst

l. visa sig trolös mot, handla svekfullt l. trolöst mot, förrädiskt överge l. lämna ngn i händerna, ibl. angiva; **II.** röja, yppa, visa, uppenbara, ådagalägga, lägga i dagen, tillkännage m, bevisa, bära vittne om, vittna om, ange, antyda, tyda på, tjäna som ofrivilligt vittnesbörd l. ge vittnesbörd om, 'avslöja', låta ana l. förstå.

— **Förrådarje**, -(e)n, -e; -dom m. fl. se **II. I.** Enkelt. Judas, f-en. F-e mot sitt land. Straffas som (en) rikets f-e. Slå (den) f-en i bojar! Kalla ngn f-e. Dömas som f-e. Riks-, hög-, lands-, klassf-e. **II.** Ssgr. Ex.: F-domarna avkunnade. Två av våra författarinnor ~ ha nyligen avhandlat detta f-minne Har. Hjärne om Sveaborg. Som redan tagit f-steget Hinke Bergegren. **Syn.** (ibl.:) avfälling, (trolös) bedragare, judas, angivare. — **Förråderi**, -et (l. särsk. smtl. -t), [er]; -brott; -mål osv. För f-, uppror, anslag mot konungens eller tronföljarens liv, frihet eller makt stadgas dödsstraff eller livstids straffarbete G. Aldén. Stämpling till f. Lagen. Förleda till f. ib. Skulle någon ~ försöka att våldföra riksdagen, dess kamrar eller utskott eller någon enskild riksdagsman eller störa friheten i deras överläggningar och beslut, vare sådant ansett som f. Regeringsformen. Begå f. (mot ~). Till lön för sitt f. Genom f. kom staden i de belägrandes händer. F-et i hären bröt ut i full låga Per Hallström. En tystnad d min sida skulle i detta ögonblick vara ett f. mot den sak, åt vilken jag ägnat en tredjedel av mitt livs verksamhet Ad. Eug. v. Rosen. Hög-, riks-, lands-, folk-, klassförråderi. **Syn.** trolöshet, svek, bedrägeri, (förrädiska) stämplingar l. ränker. — **Förråderschka**, -an, -or. Det var f-an, som borrar dolken i hans rygg. Klassf-a. Landsf-a. — **Förrådisk**, -t; -het. **1)** Egentl. Handla f-t mot ngn. F-a stämplingar, planer. Det f-a attentat, som ~. F-t röja arméhemligheter. När det onda lägger ut alla sina f-a snaror. Över den f-a [gung]flyn. Isen är f. Vätterns f-a lugn. Den f-t glittrande metallfisen. En f. dryck som rusar lättare än man tror. En f. rodnad som röjer vad man vill dölja. Hög-, landsförrådisk. **Syn.** förrådar, förrädlig, falsk, svekfull, trolös, opålitlig, bedräglig. — **Förrådlig**, -t, -are; -en. Äld., mindre vanl. Mest lagt. Svensk man som ~ land, stad, fästning ~ i f. avsikt förstör eller fördärvar Lagen. F-a stämplingar. F-en anfallna mitt under stilleståndet.

— **räkn|a sig**. Egentl. o. bildl. Det visade sig, att biträdet f-at sig på hela 50 kronor. Man har f-at sig och trott, att man skulle få valutan billigare på senare tidpunkt. Att vid planerandet av arbetet man f-ade sig på tiden och tog till den allt för knappt. Nej, så minsann har inte kära far f-at sig nu i

alla fall! **Syn.** räkna fel l. miste l. vilse l. orätt, felräkna sig, misräkna sig. — **ränt|a**; -ning (ibl. med plur.). **1)** Har du dina pengar så placerade, att de f-a sig? En del av kapitalet f-as med (l. till) 5 %, återstoden med (l. till) 4½ %. De sexhundra gulden f-as under tiden för din räkning. Ombyggnadskus d Sturegatan ~ som fullt f-ar köpeskillingen annons. Inbetalning av tills vidare f-ade medel Statsutskottsmemorial. Mottager penningar till f-ning. [Att beloppet får] stå på f-ning, tills summan 1,000 kr. är nådd, då ~. Även bildl. **2)** Ha svårt att f-a sina skulder. **Syn. 1)** insätta l. placera mot ränta, göra räntebärande, låta ränta av sig; (f-a sig): ränta av sig; ge (god l. skälig) ränta; (ibl.): betala sig, löna sig; **2)** betala räntan på. — **rätt**, -en, -er. Varje rätt före efterrätten l. första rätt efter soppan l. (lättare) rätt före steken. **1)** Vi hade ingen soppa, endast f. och efterrätt. Fisk till f. och äppelpudding till efterrätt. **2)** [Grapefruit från Syd-Carolina] kontinental f. till lunchen 1921. Efter en lättare f., bestående av någon slags fiskstuvning, kom så fågel och efterrätt.

— **rätt|a**; -are; [-erska]. **I.** Vanliga verbformer. **1)** F-a (sin) bön, (sin) gudstjänst, sin andakt. Medan rökoffret f-ades Bibeln. Vem f-ade (gudstjänsten vid) högmässan den dagen? F-a altartjänsten (för l. i stället för ngn). F-a dop. F-a mätning, syn, uppskattning, examen, avslutning, invigning(en), mönstring, mantalsskrivning, val. Väl f-a sin tjänst, sin syssla. F-a tjänsten för en annan. Och bibehåller förut innehavande tjänst, dock utan att f-a denna eller uppbära lön d densamma. **2)** Märk bl. a. Efter väl f-at ärende. Vad han nu där kunde haft att f-a. Här har jag inget vidare att f-a. F-a sitt tarv. **II.** Avledning. Auktions-, dop-, examens-, mönstrings-, syne-, tjänst-, vigsel-, valf-are. Dopferska. **Syn.** göra, 'hålla', verkställa, (om)bestyra (n), sköta, utföra, uträtta, (om)besörja. — **Förrätt|ning**, -en, -ar; -sdag m. fl. se **II. I.** Enkelt. **1)** Avbryta pågående f. Intendenten är ute på f. Syner och (andra) f-ar. Hindrad av en viktig f. Ämbets-, tjänste-, syne-, valf-ar. **2)** Märk bl. a. Lemnarna hava icke samma f. Bibeln. Livsf-ar. Jag har ändå några mindre f-ar, så jag måste ändå in till stan. **II.** Ssgr. Ex.: Hade 77 f-sdagar på resor. Övrig f-sersättning. Edsvuren f-sman. Vederbörande f-sman. F-sprotokoll. Från hemvistet ~ till f-sstället. Å f-sstället. **Syn.** ämbets- l. tjänsteförrättning; göromål, arbete, bestyr, verksamhet, syssla, åliggande; ärende; livsförrättning, funktion. — **sa'gd**, -t, -dare; -dhet. Ofta skönl.; även bibl. Var icke f-d i ditt hjärta! Bibeln. Edra hjärtan vare icke f-da! ib. Blyg och f-d. Tyst och f-d. Blek och f-d. Och nu

stod han där f-d som en ung flicka, som första gången fått giftermålsanbud. Den f-daste av alla älskare. Bad den unga damen f-d. F-dhetens ande Bibeln. Och skaka av er f-dheten, min käre vän! **Syn.** modfärd, som tappat modet, blyg, skygg, rådvill, modlös, rädd, förlägen, generad, timrid, nedslagen, bragt ur fätningen, avskräckt, nedstämd, förbryllad; (ibl. nära:) bestört, stum, som icke har mål i mun, tafatt, feg, tillbakadragen. **-sa'gt.** Blott i sälls. uttr. som *Detta är mig f. nekat*, ej tillstatt. **-säk'a,** -ade, -as; [-are]; -else med ssgr se II; [-erska]. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Huvudbet. *F-a världen och sig själv. Om han icke f-ar allt vad han äger Bibeln. Du måt själv f-a, om du vill predika f-else för andra. A, vi få nog f-a, ha nog fått lära oss att f-a, lära oss f-else. Icke veta vad det är att f-a (till och med det nödvändigaste). Nödgas för en tid f-a alla nöjen. F-a flärd, all flärd. Nej, att gå på konsert dd och då, (det) vill jag inte f-a; det är ju mitt enda nöje. (Själ-, världs)f-ande. 2)* Äld., bibl. *Han ej min bön f-ar försmär. Att tillägna sig kristendomens sken, men f-a dess kraft. II.* Avledningar. Märk särsk. F-else (med plur.). **1)** Enkelt. *F-else av alla små bekvämligheter. F-else (till förmån) för missionen. Ett liv i f-else. From f-else. F-elsens bitterhet. Van vid f-elser och umbäranden. En f-else är det naturligtvis. Den lilla f-elsen kan du väl dlägga dig för den goda sakens skull. Självf-else. 2)* Ssgr. *Sade du ingenting om det vi har i f-elsebössan? Den svenska flickskolan har fört en fattig och f-elsefull ~ tillvaro Anna Sandström. Under femårsperioden 1914—1918 har frälsningsarmén i vårt land insamlat kr. 858,168:07 f-elsemedel, av vilka ~. Ett f-elserikt liv. Frälsningsarméns f-elsevecka. En f-elsevecka för försvaret. Syn. I. 1)* avstå (från nöjen o. njutningar), dra(ga) i'n på, säga nej till, neka sig, avsäga sig, uppge n, avhålla sig från, umbära; leva sparsamt (o. indraget), ibl. resignera (från); (f-a sig själv:) glömma sig själv, bringa offer, offra sig för andra, icke tänka på sig själv; 2) försmå. **-sal.** *I universitetets f. I f-en till ~. Säll. bildl. Som en f. till filosofien. Syn. förhall, vestibul, förtrum. -säl'ig'a, -ade, -as. Sälls., skönl. *Din himmelska blick ser ned på mig med en mildhet, som f-ar och — ändå förskräcker mig C. J. L. Almquist. -sa'lt'a; -ning. **1)** Mindre vanl. för (ned)salta (w). *Hudarna f-as och avskeppas sedan till Europa. 2)* Säll. = salta för mycket, t. e. *Soppan är f-ad. -sam'hälle.* *F-nas egnahemsbyggare sammansluta sig.***

-sa'm'l'a; [-are]. *Likasom hönan f-ar sina kycklingar Bibeln. Han som försörjningat Israel, skall och f-a det ib. F-a i lador bildl. En stor hop folk f-ade sig kring honom. Men*

nu f-ade man sig man ur huse och lyckades snart utdriva bråkmakarna ur staden. En stor hop kvinnor och barn hade f-ats och fordrade att ~. F-as till överläggning. Var två eller tre äro f-ade i mitt namn ~ Bibeln. Äro (vi) nu alla f-ade? På 80-årsdagen hade han hoppats få se barn och barnbarn f-ade hos sig. Ortens befolkning mötte, tal-rikt f-ad. Tala till det f-ade folket. Märk uttr. F-as till sina fäder dö. Syn. samla, hop- l. sammanföra n, sammankalla n, sammandra(ga), hop- l. sammanbringa n, ibl. inkalla; (f-a sig:) sammankomma n, hopa sig, skocka sig, samlas, mötas.

— **Försa'mling,** -en, -ar; -safton m. fl. se II. Knappt numer som verkligt verbalsubst. **I.** Enkelt. **1)** Allmännast. *Inför en talrik f. av ortens befolkning. Det pinar honom alltid att tala inför stora f-ar. 2)* (F. bestående av) församlade ombud. *Upplösa en f., f-en. När f-en dtskildes. Lagstiftande och rådslidande f-ar. Folk-, national-, riks-, rådsförsamling. 3)* I kyrklig mening. **a)** *Tala Guds ord till (den lyssnande) f-en, i f-en. Kvinnan tige i f-en. De äldsta kristna f-arna. Och Herren ökade var dag f-en med dem, som ~. Prästen välsignade f-en. Upptagas i f-en(s) gemenskap). F-ens äldste. b)* Guds f. *Kristi f. på jorden. Den kristna f-en. Den luterska f-en luterska lärans bekännare. 4)* Socken o. d. *Kyrkoherde i Vänge f. av ärkestiftet. Skall Maria f. (i Stockholm) delas? Bilda egen f., egna f-ar. Svenska f-en i London. Mosaiska f-en (i Stockholm). F-ens fattiga. I f-ens dödbok. F-en beslöt på stämman, att skolbygget skulle anstå ännu i två år. Amiralitetsf-en i Karlskrona. Artilleri-, domkyrkofen i Uppsala. Annez-, bruks-, fri-, garnisons-, hov-, kapell-, lands-, lapp-, moder-, stads-, territorialförsamling. Märk Baptistf-ar.*

II. Ssgr. Mest kyrkliga. *Diakonikretsen anordnar f-safton. Församlings- och ungdomsaftnar. Till de olika f-arna [i Stockholm] utgå f-savgifter ~. Sina f-sbarn. Adolf Fredriks f-sbibliotek [i Stockholm]. Av sina f-sbor erhöi han vid detta tillfälle ~ (säll. f-sboar); ibl. = sockenbo. Hon visste, att Elias tog sig så när av f-sbornas själänd. Husförhållsböcker eller, såsom de numera efter 1894 års kyrkobokföringsföreläggning benämnas, f-sböcker en av 'kyrkoböckerna'. För varje f. eller f-sdel. Menighetsl. församlingsfakultet. Har ej så fast f-sform. (Förenings- och) församlingsfrihet rätt att (bilda föreningar o.) församlas till överläggningar. Hos f-sföreståndaren anmäla orten och tiden för barnets födelse samt ~ Lagen. F-sföreståndare [inom Mosaiska f-en i Stockholm]. En innerligare f-sgemenskap Vår kyrka II. Boken om f-s hem (= diakonistyrelsens handbok); ib. F-shemmet i Rickoberga: Måndag kl. 3 e. m.*

modermötena börja 1919. J. O. Wallin, då f-sherde i Storkyrkan. En av Upplands äldre f-sherdar, kyrkoherden i Teda f. Karl Wilhelm Åkerlund. F-shus med lokaler för exempelvis pastorsexpedition, kyrko- o. skolrådsammanträden, läsesal för nattvardsbarn, arkiv osv. En f-skydda på Söder. F-slokalen i Vindhem. En fortbildningskurs i Uppsala för svenska f-slärare i Estland. Vid edra f-smöten Bibeln. Kyrklig f-sordning. Och baptisterna anse det nu stridande mot sin f-sordning, att en som är omdöpt tar nattvarden tillsammans med en som icke är det Fab. Månsson. Av prästerskapet och andra f-sorgan i Malmö, Hälsingborg och Göteborg Vår Kyrka II. F-sort, F-splats o. F-srum alla mindre vanliga än 'samlingsort' osv. F-srätt jfr (förenings- och) församlingsfrihet. F-srättigheter. Den s. k. församlingsrörelsen, som under ledning av professor Schian i Giessen vill åstadkomma en starkare enhet inom f-arna och ~ Credo 1921. F-sal. Församlings- och stiftsstyrelsen Vår Kyrka II. Kurs för utbildning av f-sysstrar, till tjänst särsk. för landsbygdens sjuka, fattiga o. hjälpbehövande, har anordnats på Samariterhemmet i Uppsala från och med 1906. F-systerinviigning förrättades i söndags i Samariterhemmets kapell, därvid till f-sysstrar invigdes: ~ Uppsala 1921. F-sysstermötet, som ~. F-stjänare o. F-stjänarinna t. e. i Bibeln. F-stjänst både om äldre o. nutida fhdn. Frågan om f-suktens upprätthållande. Konfirmandstonen i mitt hem ~ måste för f-sveckans skull uppskjutas till ~ 1919. I Kungsholms kyrksal ~ anordnas ~ offerafon för insamlande av medel till f-sverksamheten 1918. Uppgifterna skola avlämnas ordnade kommun- och församlingsvis. Av Erstasystrarna arbetade, vid slutet av år 1905, 58 på sjukvårdsanstalter, 24 på barnavårdsinrättningar, 13 å fattighus, 68 i f-svård o. s. v. F-säldste.

Syn. I. samling av (lyssnande, rådslående osv.) människor, (folk)hop, möte, församlade (folk)ombud, riksmöte, riksdag, landtdag osv., ibl. 'kyrka'; ibl. socken.

-sa'ndas; -ning (med plur.). Fackl. Igen-sandas. Översvämmningar och f-ningar av fruktbara kulturområden B. Lidforss. **-sa'nn** [l. -sa'nt], adv. Äld. skr.; skönl. Den orgel jag spelar, den äger försann / ett fjärrverk, vars toner jag stundom slår an Gabr. Jönsson. Det kan jag säga och säger försant, / att icke ~ Vitalis. **Syn.** sannerligen, i sanning, för visso. **-sa'nn**a. Skr., sälls. [Den muntliga framställningskonsten] måste förfinas och f-as Ruben Berg. **-sa'nt** se försann. **-sa'nthållande**, -t. Skr. F-t av ett visst antal lärosatser. [Tron är icke] blott ett f. utan en mottagningsapparat och en strömväckare Strindberg. **-sats.** 1) Språkv. I satsfogningen 'Vore du sjuk, vore du ur-

säktad' kallas villkorssatsen f. och huvudsatsen eftersats. 2) Fil. o. d. Förre ledet i en slutledning. Översats och undersats i en slutledning kallas f-er i motsats mot slutsatsen. **Syn. 2)** premiss. **-scen.** Främre delen av scenen. Lindman släcker, så att endast fen är belyst Hj. Bergman.

-se', -säg l. -se'dde, -se'tt, -sēs. **I.** Trans. 1) 'F. med'. Person- l. sakssubj. **a)** 'Levande' obj. F. truppen med (tillräcklig) ammunition. F. ngn med respengar (till ~). Frikostig med sina pengar, som hans far rikligen f-dde honom med. Trakten kan under två månader f. soldaterna med allt vad de behöva för sitt uppehälle. Som försåg mig med (studie)material för månader. En mild natur har f-tt honom med ett ostörbart lynne. Hennes hjärna f-dde henne med de inlärdas satserna och vändningarna, men ~ Elin Wägner. En sträng förordning, att alla hundar skulle f-s med munkorg. **b)** Livlöst obj. F. ngt med (alla) tillhör. F. med en passande ram, med inledning, företal. Fönsterna f-ddes med gröna utanluckor. Kranen i fråga ombyggs för några månader sedan och försågs då med en längre lyftarm, än den haft tidigare. 2) 'Förse' (utan 'med'). Mindre vanl. Bibl. l. skönl. Gud fr väl offert. När denna havets soplär icke mer f-dde leksaker Strindberg. 3) 'Försedd'. Rikligt f-dd med penningar. Väl, illa, tillräckligt f-dd (med ~). Behörigen f-dd med nosgrimma. Fingrarna äro rikt f-dda med blodkärl och nerver, synnerligen på böjsidan. F-dd med register. Ofta som sista sgsled t. e. Deras simhudsf-dda fötter. Valf-dd. **II.** Refl. 1) F. sig med allt vad man behöver för ngt. Jag försåg mig med pass och ~. 2) Särsk. om undfägnad o. d. F. sig av vad som bjuds. Ni måste f. er själva (av vad som finns på bordet). Han försåg sig nog, må du tro? Både gummorna och fruarna f-dde sig rikligen. **Syn. I.** utrusta, tillhandahålla, (an)skaffa, lämna, tillföra, förskaffa, bereda, sörja för, giva l. ge, leverera, furnera; påsätta n, anbringa på; ibl. erbjuda; (ibl. nära:) underhålla, utstyra n, fylla, ersätta, tjäna som, förete; **II. 2)** ta för sig (vid bordet).

-se² sig, -säg (ej f-dde). 1) Jag försåg mig visst; det var inte Herman. Märk det mindre vanl. Det skedde genom l. av fende av misstag, det var inte avsiktligt, av förbiseende, genom försummelse. 2) **a)** Nu har han gått och f-tt sig på den nippertippan; är det inte ledsamt? På en brunett försåg han sig dock illa, / och bröllop blev där, innan året gick V. v. Heidenstam. **b)** Att modern hade f-tt sig på något obehagligt, då hon bar honom under sitt hjärta varvid enligt folktron fostret påverkas av synen. **c)** Han hade f-tt sig så på dessa gavlar, att han sedan satte dem på alla sina byggnader.

3) Sälls. *F. sig mot ngn* jfr förseelse. **Syn.** 1) se fel l. miste l. orätt l. vilse l. galet l. oriktigt; 2) se för mycket på, gå o. förälska sig i; se på ngt så att man tar skada därav; stirra l. se sig blind på; 3) fela, förgå sig. **-sédlig|a**, -ade, -as. Sälls., skr. [*Rathe-nau*] predikar om ett f-ande av näringslivet. **-seelse**, -n, -r. Jfr förse² sig 3. Oftast om mindre överträdelser. Straffad för en annans f. Svårare, grövre f-r mot straff-lagen. En mindre, obetydlig, lindrigare f. F-n var ej av art att behöva beivras. Förlåta en f. Upprepad f. En f. mot viss person. **Syn.** (lag)överträdelse, fel, (lindrigare) brott, lagstridig handling, försyndelse, ibl. synd. **-segl** m. fl. se för¹.

-sēgl|a, -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.); -ingslampa o. -ingslåga (t. e. på postkontor). 1) Egentl. **a**) *F-a* ett brev med sigill; även om tillgumming av kuvert l. d. Var brevet f-at? Ja, det var f-at med fem sigill. På skrivbordet lågo f-ade och frimärkta långa brev till ~. Att granska kurirposten före dess f-ande. Framlämnas f-at! I of-at kuvert. Bryta f-ingen (på ett brev). Slet han med fingret upp f-ingen. F-ingslampa (för lackf-ing) tillhandahållas av postverkets persedelförråd Postboken. Tillslutning och f-ing (av påsar och säckar) ib. **b**) Vid utmätning o. d. Polisen f-ade allting i våningen. Sätta f-ing på ~. Åsätta f-ing. Lösören, som utmätas, kvarlämnas å utmät-ningsstället, men skola antingen under ut-mätningssmannens f-ing sättas i särskilt för-var eller ~ E. G. Flensburg. **c**) Märk bibeln: Sedan de hade f-at stenen ~. Bokrulle ~ f-ad med 7 insegel. Och så har profetsynen om allt detta blivit för eder lik orden i en f-ad bok: ~. 2) I bild o. bildl. **a**) Hans an-sikte är som en f-ad bok, det uppenbarar in-te av vad han tänker. **b**) Men mina läp-par äro f-ade. Gud har f-at deras hjärtan och öron, och över deras ögon är ett täc-kelse ~ Koranen. **Syn.** (tillsluta n o.) sätta (sitt) sigill l. insegel på, förse med (sitt) sigill; (ibl.) (fast) tillsluta, tillgumma n, igenklistra n, igenlacka; sätta försigling på (lösegendom osv.). **-sēn|a**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsorsak. Det var regnet som (sd) f-ade oss. F-ar du dig en gång till, är du av med platsen. Vi f-ades ytter-ligare genom ett missöde med bilen. Anlända två timmar f-ad. Å vi f-ade? Ohjälpligt f-ad. Fad ankomst. Fad post. Tåget var tre timmar f-at från Laxå, men lyckades sedan ta igen något av f-ingen. Skörden f-ad på grund av ihållande regn. Fad leverans. Efter upprepade (leverans)f-ingar ha vi övergått till annan firma. En tågför-sening med efterspel. **Syn.** fördröja, för-håla, försinka, uppehålla; (f-a sig:) komma l. inträffa l. anlända l. installa sig för sent.

-sigart|ad, -at. Skr. Deras språkbruk

är så pass f-at ~ Ruben Berg. **Syn.** skild från andra, särpräglad, egenartad. **-siggå.** Ofta om offentliga handlingar, ceremonier, förändringar m. m. Gärna skr. *Vigseln för-siggick i Trefaldighetskyrkan, som ~.* Resten av ceremonien försiggick utan störningar, och ~. Denna resa, som försiggick i stillje-väder, tog 5 dygn. Löpningar å 20,000 me-ter och därutöver fä icke f. på slutet bana. Omkastningen, som verkställes genom ett en-kelt handgrepp, f-r nästan ögonblickligt om motor. Om dess [växtens] fortplantning ej försigginge på vegetativ väg Ossian Dahl-gren. Inom växten f-ende förändringar. På grund av försiggingna förändringar i organisationen kommer platsen att indragas. Det har f-tt en stor förändring med honom. Allt försiggick där ännu som på morfars tid. [Denna spanjorens] likgiltighet för allt som f-r i utomvärlden ~. Händelsen f-r i Madrid (i början av 1800-talet) scenanvis-ning. Va ä de som f-r här? smtl. **Syn.** förrättas, ske, avlöpa, gå av stapeln, åga rum, hända, inträffa, tilldraga sig, (ibl.) verkställas, utföras, ibl. fortgå. **-sigkom-men**, -met, -nare; -menhet. Gärna med ad-verb o. nästan endast till subj. i tredje person. För sin ålder ganska f-men. Bra litet f-men. De mindre f-na bland eleverna. De mera f-na tyckte visserligen, att behand-lingen var litet sliskig. De f-nare bland barnen P. Rosenius. Elektr. montör eller f-men hjälpmontör, van vid ~ felsökningar annons. Ungdomens (alltför stora) f-menhet nu för tiden. **Syn.** utvecklad, mogen, er-faren, avancerad, tidigt utvecklad, (ibl. nära) säker l. lillgammal l. medveten. **-sig-nal**. Järnv. En fast signalinrättning som omkr. 500 m. före huvudsignal för ankom-mande tåg anger huvudsignalens ställning. Och för att skydda det nedtdgående tåget mot det uppdgående hade såväl f-en som fasta signalen ställts på stopp.

-si'ktig, -t, -are. Var f. med elden! Bäst att vara f.! Man kan aldrig vara nog f. i barnens närvaro. En f-are karl får man svårt att uppleta. Klok och f. F. och för-tänksam. F. särskilt när det gäller pengar. Vid farsoter får man naturligtvis vara f-are än vanligt (med diet o. d.). Han är nog f. (med pengar), men han är icke snål. F. i alla sina företag. Överdrivet, ytterst, föga f. Med alla ögonvatten bör man vara f. F-ast vore nog att ~. Ett ft. trevande. I f-a ordalag. Föra en f. politisk. Ft känna sig för om stämningen. Gå f-t till väga. Det hela är mycket ft hållet. **Syn.** aktsam, på sin vakt l. post, varsam, omtänksam, som ser sig väl för; (ibl.) förtänksam, förut-seende, omsorgsfull, betänksam, eftertänk-sam, välbetänkt, (klok o.) besinningsfull, grannliga, diskret, 'rädd' (om); (ibl. nära:) påpasslig, 'vaken', 'om sig', uppmärksam,

omsiktig, sorgfällig, noggrann, noga (med), förständig. — **Försiktighet**, -en; -shän-syn m. fl. se II. **I.** Enkelt. *F. är en dygd. F. är klokhets högra öga. Saken kräver, fordrar (den största) f. Bör ske med (största, stor, mycken) f. Iaktta all f., (all) nödig f. (vid ngt). Bruka f. Onödig, överdriven f. Fen, den minsta f., den enklaste f. bjuder, att ~. F. baral! Bjarne glömde all f. och halldade ännu högre. För f-ens skull bör du dock ~. Den gången prisade jag min f. att ~. **II.** Ssgr. Törhända ha även f-shän-syn spelat in vid ~ M. Lamm. Äldre f-s-män som förde en försiktig politik. F-smått i och för transport av explosiva varor. Under iakttagande av föreskrivna f-smått. Vidta sina f-smått, alla f-smått. F-sregler vid far-soter. Det är en ren f-såtgärd. **Syn.** jfr försiktig. — **Försiktigtvis**, adv. Han höll sig f. hemma den dagen. Må f. lämnas osagt. **Syn.** klokt l. försiktigt nog, för säkerhet(en)s skull.*

-silvr|a, -ade, -as; -are; -ing (med plur.); -ingsmetod; -ingsvätska. **1)** Egentl. Man talar om varm, kall, vät och galvanisk f-ing samt plättering. F-ing av glas för speglar. Föremål av trä, sten, gips etc. kunna f-as genom att en beläggning av bladsilver anbringas omedelbart på dem. Låta (om)f-a teskedarna. F-ingen på skedarna var till hälften avnött och knivarna hackiga och slöa. Förgyllare och f-are. **2)** Bildl. Stjärnorna f-a både vatten och land Bellman. I månens f-ande sken. **Syn.** **1)** belägga med silver, överdra med en tunn silverhinna; **2)** sprida sitt silversken över o. d. — **Försilvra** om n.

-si'mpl|a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.); -ingstendens. Mest skr. **1)** Sälls. Förenkla. Icke ~ en skärpning, utan en f-ing och för-enkling av problemen Fr. Böök. **2)** Huvud-bet. Sådant far människan. Andligt ar-bete far som ingenting annat, såvida det inte sker frivilligt, av djup inre lust Artur Möller. Förändra och f-a det svenska språ-kets utseende. Att stycket verkar f-ande på den ovppfostrade publik, som ej reagerar mot det simpla. Utan att ge den kortare [for-men] någon f-ad funktion Ruben Berg; = lägre. Karaktärens f-ing. F-ingen av den politiska striden. Betydelsens f-ing i mera abstrakta ord Axel Kock. Den språk-f-ing, som ~. Se f-ingstendenserna växa och breda sig i ~. **Syn.** **1)** förenkla; **2)** göra (alltmer) simpel l. ofin, neddra(ga) n; (ibl. nära:) för-råa, förgrova, förflocka, försämma. **-sin|a**; -ing. Skr., mest skönl. Egentl. o. bildl. Såsom en f-ande bäck Bibeln. Vattendrag som om sommaren f-a eller alldeles uttorka. Mina tårkällor snart f-at. F-ade bröst Bibeln. Långsamt men säkert hade önskan att vara bröder f-at i människornas hjärtan. **Syn.** (ut)sina (n), förtorka(s), uttorka n, borttor-

ka n. **-si'nk|a**; -ning (med plur.). Som mycket far arbetet. Vi f-ade ännu den dyrbara tiden med att ~. Det var tydligt, att ärendets avgörande med avsikt f-ats. Statsministern frågade, om någon f-ning inträtt. Ofta refl.: Otoliga gånger voro både jag och lille Pettersson ~ på vippen att f-a oss A. T. Gellerstedt. F-a dig nu inte med det, med att knyta om halsduken! Råka bli (en smula) f-ad. **Syn.** fördröja, söla med, dra(ga) ut på (tiden med), försena, förlora tiden (med), förhala, uppehålla (så att ngn kommer för sent); (f-a sig ibl.) komma för sent. **-si'nllig|a**, -ade, -as. Skr. Framställa i åskådlig, sinnlig, vid rum o. tid bunden form, göra fattbar för (de yttre) sinnena. F-a det gudomliga, det abstrakta. Rubinsteins dröm ~ f-ad. Idéns restlösa f-ande i den poetiska formen Fr. Böök. **Syn.** (ibl.) ge (yttre) form l. gestalt åt, förkroppsliga, gestalta, konkretisera. **-si'tt|a**, -sa'tt, -su'tto, -su'ttit, -as; -su'tten l. ibl. (äld.) -süten. F-a tiden (för ngt). Centralmakterna konsta-tera, att ententen försuttit fristen. F-a fata-lierna. Så att vi försutto middagen Strind-berg. F-a sin rätt, sin talan. Käromålet är sålunda försuttet (och kan icke tas upp igen). Försuttet vite. Eriksson dömdes utge det försutna vitet. Högsta domstolen åter-ställer försuten tid. **Syn.** ej iaktta(ga), för-summa, (uraktlåta o. därigenom) gå förlustig, förverka (gm dröjsmål o. försummelse).

-sjungare se föresjunga(re). **-sjun|k|a**; -en (ngn gång med gradformer); -enhet; [-ning]. Mest skr., ofta skönl. Egentl. bet. sälls. o. enbart skönl. **1)** Månen försjönk i böljornas fann, och på lekande vingar / höjde sig lärkan Stagnelius. Ett (i havet) f-et Atlantis. Jättarnas lysande ätt f-er i nattliga gravar Stagnelius. Min stig för-sjönk i gräsets våta flössa Österling. **2)** F-a i elände. Fen i veklighet. F-a i dådlös ro. F-a till ett regeringens mordredskap. **3)** F-a i dvala. Då försjönk hon timvis i sina tankar och ~. Alldeles försjunkna i sina tankar. Att hon f-er i grubbel över sitt »nådasånd». Stå, vara försjunken i betrak-tande av ngt. Försjunken i betraktelser. Fen i andakt och bön. Ett stilla f-ande i ngt. Och de försjönko åter i varandra N. W. Lundh. **Syn.** (neds)junka (n); falla, förfalla, sjunka djupt; fördjupa sig, hän-sjunka n, hänge sig (helt) åt, (för)sänka sig i (ett hav av), 'drunkna', helt upptagas av. **-sjäp|as**, -ades. Mest i perf. part. En f-ad ung flicka från huvudstaden förklemad, sjäpig.

-ska'ff|a; [-are; -ning]. Ofta skr. **1)** Trans. a) Kunde du blott f-a honom till hemorten, bleve han nog omhändertagen. b) För att sålunda söka f-a landet en välbehövlig fred. Vad f-ar mig nöjet av? Vetenskapliga exa-mina ~, som också f-ade honom professors

namn, heder och värdighet. Vilket f-ade honom en skrapa från ~. 2) Refl. Ståplatspubliken begagnade tillfället att under tiden f-a sig bättre platser. De ha på sista tiden ej ens kunnat själva f-a sig födan, (sitt) uppehälle. F-a sig ovänner genom sin giftiga tunga. **Syn. 1) a)** fortskaffa, hjälpa (i väg); **b)** skaffa, bereda, åvägbringa, anskaffa, förse med, utverka, göra l. laga att (ngn får ngt), förhjälp (ngn till), vara orsak l. anledning till; ge, skänka, rendera; 2) (ibl.): försäkra sig om, sätta sig i besittning av, (lyckas) utverka, betinga sig, förvärva sig, vinna, få (sig), ådra(ga) sig, (ibl. nära:) förskriva, rekvirera. -**ska^{ns}a**, -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsarbete; -ningskonst m. fl. 1) Egentl. F-a sitt läger. Bygga ett fat läger. F-a sig bakom vallar och gravar. Fienden, som emellertid f-at sig i skogsbrunet ~. Uppförde en f-ning av trä på ~. Starka f-ningar. Hålla sig inom sina f-ningar. Så föll den ena f-ningen efter den andra även bildl. 2) Bildl. F-a sig bakom ursäakter, undanflykter. F-a sig mot angrepp skydda sig (på förhand). F-a dig här, även emot din andes tvivel och frågor Nat. Söderblom. **Syn.** befästa, omge med förskansningar; (f-a sig:) bygga befästningar l. skansar, skydda sig genom skansverk; ta sin tillflykt (till), gömma sig l. krypta (bakom), söka undskylla sig (genom); (f-ning:) fältbefästning, tillfällig befästning, vallar o. gravar. -**skap^a**, -ade, [l. -te], -at [l. -t]; [-ning]. Mest refl. Satan ~ f-ar sig ju till en ljusets ängel Bibeln. Djävulen, som f-ade sig till en orm ~. Att det ej var annat än rådan- den, som ~förskapt~ sig Herm. Hofberg. Du md tro hon kan f-a sig till en ängel, om hon vill vinna någon. **Syn.** omskapa, ge en annan gestalt l. skapnad (än den naturliga), omgestalta, förvandla, omforma; (f-a sig:) ta gestalten av, (ibl. nära) förkläda sig. -**skēv^a**, -ade, -as; -ning. Skr., sälls. Bildl. Att hela nykterhetsrörelsen på sista tiden blivit så f-ad, att ~ E. Tretow. Barnens uppfostran ~ f-ades. Minskad ansvars- känsla och f-ad omdömesförmåga. En f-ad syn på tingen. **Syn.** snedvridda.

-**ski^{ff}rad**, -at; -ing. Geol. Om bergarter som gm bergskedjetryck fått en skiffrigstruktur. -**ski^{ng}ra**; -are; -artyp; [-erska]; -ing (med plur.); -ingsbrott m. fl. 1) Allmänare. Mindre vanl. än det enkla ordet (utom som verbalsubst. på -ing). a) Mer egentl. Fären skola f-as Bibeln. Ett skott var nog att f-a hela flocken. Lyckas f-a fienden, de fientliga skarorna. Återsamla den f-ade hären, de f-ade resterna av hären. Som nu leva f-ade runt hela jordklotet. Israels barn under, i fingen. Riksföreningens betydelse för svenskarna i fingen. b) Bildl. F-a mörkret, dimmorna, molnen, sorgerna. 2) Ifråga om penningar o. d. a) Om icke rent brottsligt

förfarande. Sin egendom f-ade han inom ett par år på nöjen och utsvärningar. b) Om brottsligt förfarande. Vanligen ej skarpt särhållet från 'försnilla'. Dock har 'förskingra' vidare bet., avser gärna ngt man har om hand o. innebär ej med nödvändighet att man nyttjar det f-ade för egen del. 'Förskingra' kan även avse 'slarv', 'försnilla' för tanken på list o. knep (underslev). Ämbetsman, som f-ar statens eller annans egendom, avsättes och dömes till $\frac{1}{2}$ —10 års straffarbete. En förmyndares 'f-ing' av myndlings egendom betraktas eget nog rättsligen i de flesta fall icke som en f-ing. Om mottagaren säljer, pantsätter eller på annat sätt f-ar den deponerade saken. Försnilla eller uppsåtligen f-a. Tillgripa och f-a. Ersätta det f-ade. F-ing av anförtrott gods, av lagt gods, av lån(a)t gods. Beivra en f-ing. Han var alltså en vanlig brottsling, en fare av allmänna medel. Storfaren fast tidningsrubrik. Fingsbrottens beivrande. **Syn. 1)** skingra (för vinden, för alla vindar, åt alla himmelens hörn, åt alla håll), (för)sprida, driva åt spridda håll, förströ, spränga, (ibl. nära) förgöra l. kringströ; 2) a) förslösa, bortslösa m, bortdösla m, göra ända på, göra av med; b) försnilla, förstöra (vad man har hand om, andras egendom). -**skinn**. För arbetsfolk, t. e. smeder osv. Morabönder i sina f. och korta jackor. Läger bort hammaren, knäpper av f-et och går mot dörren. Han klafsade på i vårsörjan, och för vart steg slog f-et mot knäna. I läderförskinn och rem. **Syn.** skinnförkläde).

-**skjuta^a** m; -bar¹; [-ning]. Mest i fri form. Ä regeln f-en? Lyckas s-a för bommen. Stundom äro de [foderborden] för- sedda med ett f-bart stängsel för att ~ H. Juhlin-Dannfelt. -**skjuta²**; -bar²; -barhet; -ning (med plur.); -ningsfenomen m. fl. Tre skarpt skilda bet. 1) Gärna refl. l. dep. samt i form på -ning. 1) Vanliga verbformer. a) Däckslasten hade f-it sig, hade f-its, så att båten hotade att kantra. Eljest f-a konturerna sig. Eller ha sprickkanterna f-its, så att ~. Den nordliga kedjan är dessutom kulissformigt f-en mot v[äster]. b) Venedig sjönk i skuggan, och världssam- färdseln försköt sig västerut mot världshavet R. Kjellén. c) Om ordets betydelse ytterligare f-es (åt ~). 2) F-bar o. f-ning. a) Mest skr. Lokomotiv med ~ sidovägen f-bara axlar Nord. Fam.² Med ring ~ f-bar medelst ~ ib. Fötens övre yta ~ har en tunn, f-bar hud ib. b) [Olyckan] vållad genom f-ning av en propplast. F-ningar i l. av banvallen. Teorin om kontinentförskjutningar. Även bildl. Man kunde iakttä en bestämd f-ning åt vänster i allmänna tänkesättet. Varifrån hela idéförskjutningen tog sin utgångspunkt Fredrik Böök. Betydelse-

f-ning(ar) språkv. **II.** Utan verbalsubst. Till slut försköt Herren Israel från sitt ansikte Bibeln. När människorna ~ f-a och försmåda eder ib. F-en av sina egna föräldrar. Den f-na. F-as, fösas undan, slängas bort som ett plagg man icke har bruk för — detta skulle nu bli hennes lott. Hon själv fer, trotsande, den hand, / som nåden än till hennes räddning sträcker Stagnelius. Hit snarast Det ena goda fer inte det andra möjliga även till I. **III.** Verbalsubst. sälls. Är det konsult, som skall f-a (er) pengarna (till bygget)? Därest emellertid det ordinarie anslaget för år 1917 skulle visa sig otillräckligt, torde k. m:t böra äga att låta av tillgängliga medel f-a erforderlig fyllnad. Av ersättningen varde en fjärdedel av statsmedel gulden och tre fjärdedelar av statsmedel f-na lagen. S. förpliktades även att betala 4 kr. för f-na vittneslöner. Ersättning för f-en kostnad. **Syn. I.** (f-a sig:) rubbas (från sin plats l. ur sitt riktiga läge), förflyttas (åt sidan), (ibl. nära:) ändras, förkasta sig, förtryckas; **II.** bortstöta n, bortvisa n, stöta l. visa l. driva ifrån sig, avvisa, ej längre vilja se (för sitt ansikte), icke (längre) vilja vidkännas n, ej vidare erkänna, (ibl.:) avskeda, stöta i onåd, frånta sin nåd, förkasta, 'förneka', neka att motta(ga); **III.** förskottera, utlägga n, försträcka, gå i förlag, lämna l. ge i förskott, förskottsvis utge l. lämna. -**skjövning.** Sälls., ldl. för föreg. En f. av spektrets linjer B. Hasselberg. Att en 'f.' ägt rum inom vinsterna.

-**sko**¹, -n, -r. Framsko. Hästen hade då tappat högra f-n. -**sko**², -dde, -tt, -s; -ning (med plur.). 1) Tänk, att Ajax miste skon på ena framfoten, fast det inte var längre sen än i går morse jag f-dde honom. 2) Får jag bara f. den här kängan, så blir den, som den vore ny. Stövlarne voro nog f-dda, men f-ningen hade lossnat. **Syn. 1)** sätta (ny) framsko på (en häst o. d.); 2) sätta nytt framläder på (skodon), framförsko. -**skola**. F-or för blinda. Även bildl. Jordelivet är en f-a för (l. till) evigheten. **Syn.** förberedande skola. -**skön**^a, -ade, -as; -ing; -ingslös (sälls. för 'skoningslös'). Må Herren f-a oss för l. (i)från en sådan olycka! F-a även sina fiender från att ~. F-a oss från [l. för] ditt pladder! Jag vill f-a läsaren från upprörande detaljer. Hittills ha vi här varit l. blivit (tämigen) f-ade, här f-ats från svårare farsoter. Avrättas utan nåd och f-ing. (Er)bjud a f-ing. F-a, titta om f-ing. **Syn.** skona, eftergiva, efterskänka, låta slippa, befria, (vara barmhärtig o.) bespara; (f-as:) slippa (ifrån), komma u'ndan, undgå; (f-ing ibl.:) nåd, skonsmål, benådning.

-**skott** (-å; ibl. även -skått); -et, = [l. -er]; -sanordning m. fl. se II. **I.** Enkelt.

1) Egentl. a) Redogöra för utgivna f. Året näst efter det, då f-et uppbars. F. för fraktklikvider. F. d godsets värde Järnvägshandbok. Ge f. Bevilja f. (p)d ~. Bekomma lämpligt f. för resekostnadernas bestridande. F. på avlöning utbetalas numera i regel icke Postboken. F. till sparmärksförsäljare. Jurdarna ~ som även förtjänade mycket på sina fer till Har. Hjärne. Frankoteckens-, medels-, stämpelförskott Postboken. Märk Postförskott. b) Märk uttr. 'i f.' Där betalar man alltid (inackorderingen) i f. (för en månad, per månad). Lämna en del av avlöningen, lönen i f. Ta l. få ut sin lön i f. Få så och så mycket i f. på ~. Ligga i f. för ngn med en summa pengar. 2) Bildl. Ta f. på saligheten. Ta ut sitt goda i f. Men ingen av dem är hågad taga sorg i f. Lotten Dahlgren. Jag har bråttom. Jag lever i f. Öv. fr. Romain Rolland. **II.** Ssgr. [För dylika utbetalningar] utfärdas [av lantränteriet] en s. k. f-sanordning Nord. Fam.² Avtal med arbetarna om f-savsättning veckovis till skatten 1921. F-sbetalning kräves icke. F-sbevillning. Förvaltande verk och myndigheter skola föra bok över utgivna f., s. k. f-sbok. Betalade ~ f-shyra för ett halvt år framåt. Varningar ~ mot f-sköpen [av socker] 1918. Försiktighet med f-slikvider till utlandet. F-smedel till hemresa. Växlar på vilka betalas f-sranta diskont. Att f-s-system vid förnödenhetsupphandling är farligt och frånräddligt. F-stagaren skall ovillkorligen avlägga redovisning inom ~. [Aktieägare äga att] lyfta 6 % f-sutdelning för 1921 med 60 kr. ~. F-svis erlagd lön. Av statskontoret f-svis bestridda utgifter. Som f-svis inbetalas till ~. **Syn.** (mot framtida redovisning) förskjutet penningbelopp, förhandsbetalning, delvis utbetalning före förfallotid, (penning)utlägg, (ibl. nära:) försträckning, förlag. — **Förskotter**^a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsprincip. Statskontoret f-ar (den erforderliga summan), varp ~. Tror ni han vill f-a mig 100 kronor? Nej, nog ska jag betala vad ni f-ar alltid. **Syn.** utbetala n l. utlägga n i förskott l. förskottsvis, försträcka.

-**skrift**; -sbok; (-s)stil. Välskrivning efter f. Bröderna Pählmans ~ Första f-sbok. Med sin bästa f-sstil. **Syn.** mönster att skriva efter. -**skrik**^a, -en. Skr., mindre vanl. Den gamles f-na röst V. Benedictsson. -**skriva**^a; -ning¹ (med plur.) o. -ningsavgift se II. **I.** Vanliga verbformer. 1) Införskriva o. d. F-a sydfruktur från Italien. Låta f-a roststicklingar genom en trädgårdsmästare. Där ~ unga plantor eller frön från främmande orter f-its Th. M. Fries. Beträffande norska tidningar, som f-as av postkontoret i Kiruna ~ Postboken. De exemplar av omstående tidning, vilka vid postabonnemang f-as för det år denna uppgift avser. Hem-, inf-a. 2)

Ref. Härröra o. d. Ofta skr. Och att byn sålunda fer sig från hedentid. Släkten lär fa sig från Frankrike. Varifrån fer sig manne den ovilja mot nyheter, som från detta är prägla hans politik? Deras vänskap fer sig troligen från den tidigaste barndomen, från en gemensam dragning åt det mystiska. 3) Skriftligen tillförsäkra o. d. Mest i form på -ning. Dessutom i uttr. som: Fa sig, sin själ till l. åt onda makter, djävulen, den onde. Ännu under 1600-talet hände det ofta, att man brände folk som häxor, därför att de skulle f-it sig åt satan. Ibl. även Fa ngn ngt (som pant). Pantfa. Fa hela sin egendom till ngn. 4) Särstående bet. Mindre vanl. Ref. Råka fa sig (på två nollar). II. F-ning. Märk särsk. 1) På grund av ingångna rekvisitioner har utväxlingspostanstalt att ~ utfärda f-ning å utländska tidningar Postboken. Då f-ning å svensk tidning inkommer från utlandet ib. F-ningsavgiften utgår med: ~ Tidningsuppg. 1919; (c befördringsavgift o. abonnemangsavgift). Tidningsf-ning. 2) Ofta konkr. (med plur). Där förvaras bl. a. änkan Anna Hansdotters f-ning till djävulen av år 1567. Ge ngn en f-ning på 1,000 kronor (att uttagas genom ~). En löpande f-ning gäller i var mans hand utan överlåtelse (den är ställd antingen på 'innehavaren' eller på viss man 'eller order' —), varemot ett icke löpande skuldebrev måste vara överlåtet. Syn. I. 1) införskriva, hemförskriva, efterskricka n, efterskriva n, skriva efter, skriftligen beställa (från längre håll), rekvirera; 2) härleda sig, härröra, komma l. vara kommen (från), (här)stamma, datera sig (från), räkna sitt upphov l. sin uppkomst (från), återgå (på), bero på, härflyta; 3) skriftligen tillförsäkra l. överlåta l. överlämna; 4) skriva fel, misskriva sig; II. 2) skuldebrev, skuldsedel, skuldförbindelse, revers. -**skrivning**²; -suppgift (förr: 'husförhörsuppgift'). Ibl. ännu skrivet med bindestreck. Till f. (förr kallad husförhörskrivning) infordras från stadens fastighetsägare lagstadgade uppgifter till pastorsämbetet 1916. Far med Danderyds församling hållas: ~.

-**skruvja**² n; -ning (med plur.). Sa för luckorna för fönstren. Ett trädgårdshus med f-ade gröna fönsterluckor. Tack vare att f-ningen på locken höll. 3,000 st. vattenf-ningar, hylsa och lock [till karbidlampor] säljes till 80 kr. 1,000 1917. (Rör)f-ning är ibland ungefär liktydigt med koppling. -**skruvja**². Skr., vanligen skönl. Mest i perf. part. De goda möjligheterna kunna ju lätt nog förstöras och fas Österling. Vissa f-ade eller förryckta drag B. Gadelius. Icke spetsfundigt och f-at utan friskt och varmt. Säg i detta f-ade sinnestillstånd blott ndgonting madonnenlikt skönt V. Benedictsson. Syn. snedvrida; (f-ad:) onaturlig,

överdriven o. tokig, överspänd, affekterad, uppskruvad, ibl. tillgjord.

-**skräck**² a, -te, -t (ibl. med gradformer), -as; [-ansvärd; -thet]. Nästan endast om plötslig l. häftig skrämsel. 1) Med personl. saksbj. Ibl. = avskräcka. Vestigia terrent, det är: spåren f-a. Du f-er mig med alla dessa antydningar. Ej döden skall mig nu f-a, / min själ, o Jesu! tillhör dig Psalmb. Mörkret f-te honom, och ~. Det f-er mig inte. 2) Fas o. (bli) f-t. Fas vid blotta anblicken, vid åsynen av ngt, vid att se ~. Ja, vid sådant f-es mitt hjärta Bibeln. Fas, då man ser sig i spegeln, över l. för sitt eget utseende. Stån upp och varen icke f-ta. Hon blev mer ond än egentligen f-t. Helt f-t över hans oväntade häftighet, tog hon ett par steg tillbaka. Stod där häpen och halvt f-t. Sam Ling satte alltid upp en f-t min, när han talade om det hemliga förbundet. Med den på samma gång f-taste och tokroligaste uppsyn. Med en ständig f-thet mldad i sitt anlete. Syn. 1) skrämma, injaga l. inge förskräckelse o. d., ingjuta skräck l. fasa hos, förfära, göra rädd l. ängslig o. d., (ibl. nära:) oroa, uppskaka, alterera, uppskrämma n, avskräcka, komma ngn att bäva l. darra, förskrämma; 2) (f-as:) förfäras, rädas, bli rädd l. skrämd l. oroad osv., intas av (en häftig l. plötslig) rädsla, bli (helt l. alldeles) ti'll sig, haja ti'll. — **Förskräckelse**, -n, [-r]; [-elsefull m. fl. skönl. ssgr]. Mest om plötslig l. häftig skrämsel. 1) F-n över dådet var allmän. Injaga, inge (avsky och) f. Sprida (fasa och) f. omkring sig. En plötslig f. hade betagit honom talförmågan. En f. kom över dem, och ~. En jagar de flyendes spår. Stor f. 2) I prep.-uttr. Stirrade på honom, full av f. Vaktarna skälvede av f. I f-n, sin f. tog hon sin tillflykt till ~. I full f. I f-n (över) att ~, över sin ogärning. I (den) första f-n. Slippa undan med blotta f-n. Ta(ga) en ända l. ände med f. Med plötslig f. insåg hon ~. Till allmän f. Han förstod nu till sin f. vad hon menat. 3) Varaktig l. upprepad f. Hon hade en ständig f. att möta honom i något gathörn. Ha en panisk f. för folksamlingar. Det kan ge honom en hälsosam f. för (att) ~. Syn. skrämsel, (plötslig) rädsla, förfäran, skräck, fasa, (ibl. nära:) fruktan, bävan, (skrämd) häpnad, häpenhet.

— **Förskräcklig** [l. ngt vard., t. e. förstärkande, även 'förskräckelig'], -t, -are; [-en]; -het (med plur.). Ordets 'styrka' växlar betydligt. 1) 'Egentligare'. a) F. är din mörka spådom, håll! Ling. En f. händelse. Här tycks ha hänt en f. katastrof, något f-t. Den f-aste av händelser. Hörde du den f-a knallen? En f. syn. Mätte du aldrig komma i den f-a belägenheten att nödgas lita till en fiendes nåd! Under de f-aste hotelser.

Ngt svagare: Därute var ett f-t väder. **b)** Märk. Det är en f. människa. Hon är f. (att vräka ur sig), när hon blir ond. En f. buse för barn. **c)** Fattigdomens f.het. En roman, full av alla modärnismens rdheter och f.heter. **2)** Förstärkningsbetydelsen övervägande. Mest som adv. Där var en f. mängd gamla tanter, må ni tro. Det dånade f-t och ~. Mannen, en gammal ungkarl, var känd för att vara f-t snål. Som var så f-t lerd, att han kunde alla växters namn på latin. Efter Gretas begrepp var hon f-t flörtig. Vi hade alldeles f-t roligt! **Syn. 1)** faslig, ryslig, ohygglig, fruktansvärd, förfärlig, förfärande, fasaväckande, fasansfull, skrämmande, fasansvärd, skräckinagande, hemsk, gruvlig, hiskelig, gräslig; (ibl.:) avskyvärd, vederstygglig, horribel, dyster, bister, svår osv.; **2)** väldig, otrolig, kolossal, oerhörd, (ft:) övermåttan, i hög(sta) grad, högeligen osv.

-skräm|ma; -d (även med gradformer); -dhet. Mest i perf. part. Ni kan ju alldeles f-ma pojken på det sättet. Slutet på historien blev ~, att gossen f-d tog till flykten. Se (helt) f-d ut (över ngt). Den lilla lätt f-da Lotten. Men den f-da pippin börjar oroligt flaxa omkring i buren, och ~. Han verkade ännu f-dare och ynkligare än sist de råkades E. Didring. Mitt f-da hjärta. **Syn.** skrämna (slag på l. livet ur), jfr förskräcka. **-sku|g|a sig;** -ning (med plur.). Mål. Om färger. Förlora sig l. (omärkligt) övergå i varann; f-ning: nyans, (färg-) övergång, schattering. **-sku|mm|as;** -ades. Skönl. Sälls. Och jag vill se min glädjes bågare full, innan mina ögon f-as C. J. L. Almqvist. **Syn.** bli skum l. dunkel, skymmas. **-skuren o. -sküren** se förskära^{1, 2}. **-skyl|a.** Högt. Mindre vanl. Och Herren sade: jag vill f-a mitt ansikte för dem, ty det är avogt släkte ~ Fab. Månsson. **Syn.** fördölja, överhölja. **-sky|ll|a;** -de, -t (l. ibl. -ade, -at); -an. Ofta skr. o. skönl. **1)** Blott om ngt obehagligt o. ofta med neutr. pron. som obj. Det hade jag inte f-t av honom. Han har själv f-t sin olycka. Ett sådant behandlingssätt vet jag mig ej ha f-t från hans sida. Tag sig ej så nära av det, som hon ej f-at, jungfru Anna Lisa S. Lagerlöf. Vad hava vi f-at, då vi ~. Jag vet icke, varmed jag f-at det ~. **2)** F-an. Utan all vår f-an eller värdighet Katekesen. Det har du fått utan din f-an. Han förlorade sin plats utan egen f-an. **Syn. 1)** förtjäna, göra sig förtjänt av, ha att tacka för, skylla sig själv, vålla, vara vållande l. skuld(en) till, bära skulden för; **2)** förtjänst, (för)vållande, skuld. **-skym|ma** (l. -sky|m-); n. Fast form blott skönl. Du s-mer för ljuset för mig. S-ma för med handen, med en svart duk. Solen var f-d av moln större delen av dagen. Om någon gång en tår f-mer | den blick,

som allas glädje gör. **Syn.** (bort)skymma (n), förtaga) ljuset l. dagern.

-skäm|ma; -d (säll. med gradformer); [-dhet]; -ning; -ningsfara. Vanligast i perf. part. o. som verbalsubst. **1)** Mer egentl. En pöl med f-t vatten. I dylåka lådor ut-sättes köttet lätt för f-ning. Fläsket befanns därvid fullt fritt från f-ning, men ~. Motverka luftens f-ning. F-ning av blodet. **2)** Bildl. Sedan skogen renrakats och jordbruket fått förfalla, säljes den »förskämda» egendomen till styckning. Osmalta inlån, som f-ma språket. Självsväld f-mer goda seder. F-da seder. Sedernas f-ning. Bevis på en f-d, en ännu f-dare smak. Konsten ~ kringdriver med dagens tycken och går hastigt genom överförfinings skede in i f-nings V. Rydberg. Spräkf-ning. **Syn.** skämma, fördärva, låta (bort)ruttna (n); infektera; depravera, korrumpera, degenerera; (f-d:) skämd, unken, oren, osund, ibl. 'instängd'; usel, dekadent osv. **-skär|a¹** m; -are; -argaffel m. fl. se II; -erska; -ning. Skära upp skivor av en stek vid bordet. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Nästan endast fri form. Det är vanligen värdinnan eller ibland värden, som skär för. Skar för och lade bästa biten på husbondens tallrik. Hon skar för (honom) en bra bit av steken och nödgade honom att äta. **2)** Få förskuret (åt sig på tallriken) om barn som inte kunna skära själva. **II.** Avledningar. **1)** Farens konst. F-argaffel med två klor. F-aregar-nityr av 1-ma stål, kniv, gaffel och skärpstål. F-kniv. F-arkonsten har gamla anor Hagdahl. F-artallrik. **2)** F-ning vid bordet Hagdahl. **-skär|a²**. Mest i perf. part.; ngn gång refl. **1)** Råka f-a sig och skära igenom sirningen vid träskärning. **2)** Skära för nära (så att en del av texten går bort). Grammatica latina är på några ställen förskuren Antikvariatskatalog. Boken är tyvärr (något) förskuren i övre margen.

-skär|a³; -ing l. -ning (med plur.); (-n)ingsfråga; (-n)ingstillstånd m. fl. **1)** Ifråga om sprit. Blanda en sprit- l. vinsort med en annan (l. andra) l. med alkohol för att ändra dess egenskaper l. anpassa den efter vissa förbrukares smak. Stockholmsystemet, som ~ självt ej f. utländska brännvinsorter Ivan Bratt. [Att Göteborgssystemet] självt förskar sin konjak. Ingripa mot de viner som f-as i annat syfte än för hållbarhetens skull. Endå varan enligt uppgift var förskuren med svenskt renat brännvin. Och två nya förskurna [visky]märken ha införts. Oförskuren. Vem som utfört f-ingen Ivan Bratt; Nord. Fam.³ har formen 'f-ning'. Sprit till vinf-ing. Vid meddelande av f-ingstillstånd. Import, f-ings- och renings-verksamhet Ivan Bratt. **2)** Om mjölk. Uppblanda med skummjolk. Otillåtet att sälja förskuren mjölk som sötmjolk 1915. Av alla

auktoriteter inom mjölkhygienens område har *f-ning* ~ av mjölk ~ utdömts såsom ~. **-skärm** *a* [n], -ade, -as; -ning. Att *f-a* ljuset framåt. Alla *ljus* äro *f-ade*. Pansarbåtarna ~ ligga alldeles mörka med släckta lantärnor och *f-ade* strålkastare. De [*forna*] vridbara, på ena sidan *f-ade* fyrlyktorna. **Syn.** avskärma *n*, sätta skärm för.

-skön *a* (-sj-); -ade, -as; -are; [-erska]; -ing (med plur.); -ingsdis *m. fl.* se II 3. Egentl. o. bildl. **I.** Vanliga verbformer.

1) Söka med konstens hjälp *f-a* livet. Solen, som *f-ar* allt. Kärleken, som *n* *f-ade* hennes sträva anlete. Ett *f-at* porträtt av grevinnan som ung. Återuppsåt *i f-ad* gestalt.

2) Poesien *f-ar* livet. I ett fjärran land, som minnet *f-ade*. Vi se på er med avståndets *f-ande* blick. Sök icke att *f-a* ditt handlingssätt! du var den gången ohjälpligt egoistisk. Men jag tycker inte om, att han *f-ar* saken. **II.** Verbalsubst. 1) Mycken omtanke har han nedlagt på fädernestadens *f-ande*. 2) Diktkonstens uppgift som *f-are* av vardagens liv. Livsfäre K. E. Forsslund. 3) I porträttfotografien avses därmed [med retuscheringen] stundom även en *f-ing* Nord. Fam.² Under den fadda adelhets *f-ing*, som förljugenheten alltid söker John Landquist. Sedda i de många decenniernas *f-ingsdis* Klara Johanson. *F-ingskommittén* [i Sala]. Med den vane smickarens lätta *f-ingskonst*. Utan spår av sentimental idealisering eller romantisk *f-ingslust* Fr. Böök. Med alla upptänkliga toalettartiklar och *f-ingsmedel*.

Syn. pryda, göra vackrare l. prydligare o. d., (ut)smycka, (ut)sira, utpynta, uppflå *n*, ibl. ornera; ibl. förljuva; 'smickra', idealisera, påbättra *n*, bättra *u* 'pp, 'förhöja', framställa vackrare än det är l. i alltför vacker dager, skönmåla, ibl. förmildra. **-slag**², et, =; -snot (*mus*). 1) Mus. En l. flere binoter som föregå en huvudnot o. utgöra en musikalisk prydnad; tecknas med mindre noter. Långt, kort *f*. Trä eller flera (alltid korta) bitoner framför huvudtonen kallas dubbel *f*. Det korta *f-et* [tecknas] med genomstreckad nothals.

2) I spel (t. e. kängspel). *Ha f-et* (rätt till) första slaget.

-slag², -et, = [l. -er]; -anslag *m. fl.* se II. **I.** Enkelt. 1) Allmännare. **a)** Inge *f.* om l. angående ngt, om att ~. Framkasta, framställa, framlägga (ett) *f.* till förändrad arbetsordning vid vissa ämbetsverk. Väcka *f.* om ngt. *F.* hade väckts (inom kommunen), att skolbygget skulle anstå, att anställa en extra barnmorska. Komma med ett dödfött *f.* *F-et* kom från västern själv. Antaga, godkänna, avslå, förkasta ett *f.* Första kammaren faller ~ k. m:ts *f.* Tror du riksdagen kommer att anta (flott)*f-et*? Ett *f.* att tänka på. Ta *f-et* i övervägande. Prova ett *f.* (Under)stödja ett *f.* *F-et* upptogs

aldrig ens till bedömande. Bordlägg *a* ett *f.* *F-et* går ut på att ~. Genomdriva ett *f.* B:s *f.* segrade i vateringen (med några rösters övervikt). Efter, enligt hans *f.* skulle ~. *F-et* går ut på att ~. Kommunen följde härvid ordförandens *f.* Ett *f.* (till avtal), som emellertid aldrig fullföljdes, aldrig ledde till något, till någon överenskomst. Avvikelse från det ursprungliga *f-et*. Alla goda *f.* (till avhjälpan av bristen) äro välkomna. Har du något bättre *f.*? Upphovsmannen till *f-et* var en *f. d.* sjöman. **b)** Göra upp (kostnads)förslag till, för ngt. I enlighet med det uppgjorda (budgets)*f-et*. **c)** Ofta om skrivet l. tryckt förslag. *F.* till lag angående ~. (Avge) betänkande och *f.* (angående, i en fråga). Han hade uppsatt ett *f.* till kontrakt och ~. Utarbete ett *f.* till ny förordning om ~. Ett väl utarbetat *f.* Motiverat *f.* Avlämna *f-et* skriftligt, i maskinskrift. Ett *f.* i tre punkter. *F-et* i dess första (av)fattning föredro vissa svagheter, som emellertid i det nu föreliggande äro avhjälpta. **d)** Komma med de vildaste *f.* De omöjligaste *f-er* Per Hallström. **e)** På (underdånigt) *f.* av ~. Kan du ge mig *f.* på ngn lämplig? Har du ngn på *f.*? ngn att föreslå, ngn som är lämplig. **f)** Som sista ssgsled. Ex.: Freds-, förbättrings-, (stadge-)ändrings-, lag-, giftermåls-, motförslag. 2) Tjänsteförslag o. d. **a)** Göra upp *f.* (till besättande av en tjänst). Inkomma med *f.* till tjänstens dterbesättande. Upprätta *f.* d den l. dem, som ~. Skola tre uppföras på *f.* Uppförd på *f.* (till ~). Stå på *f.* till ~, på *f-et*. Han hade gjort sig säker om att komma högt på *f-et*. Inneha första rummet på *f-et*. Om församlingen åtnöjes med det ofullständiga *f-et*. **b)** Tremannaförslag.

II. Segr. *F-sanslag* (stats)anslag som kunna beräknas blott förslagsvis o. därför även (av regeringen) kunna överskridas. [Köksföreståndaren vid regementet] tillhandahåller anbudsformulär och *f-skontrakt*. En brokig *f-slista* [på gatunamn]. Lyssna till alla möjliga *f-smakare*. *F-smakare* är det gott om, men goda *f.* äro sällsynta. Det är inget annat än värdeöst *f-smakeri*! Framställa några *f-smeningar* V. Rydberg. Såsom en möjlighet framkastat en motsatt *f-smening*, nämligen att ~ H. Geijer. Den äventyrliga konungen fann en viss själsfrändskap hos den *f-srika* ministern C. G. Malmström. Få högt *f-srum*, första *f-srum* (met). Komma i l. på, sätta ngn i l. på andra *f-srummet* bli föreslagen att i andra hand komma i åtanke vid besättande av en syssla. De som varit mindre än ett år i föreningen, äga ingen *f-srätt* rätt att framställa förslag. Besluts att meddela *f-sstäl-laren*, att ~. Att *f-sställarna* [ett par studentskor] mente allvar Lydia Wahlström. En *f-ssumma* av l. på 10,000 kr. Ett an-

slag att *f*-svis utgå under 3 år med 3,400 kr. om året.

Syn. I. erbjudan(de), anbud, tillbud; (ibl.): yrkan(de), hemställan, framställning, hänvändning, andragande, antydan, råd, inrådan, intalan, inbjudan; (ibl.): överslag, beräkning; plan, utkast, skiss, ibl. 'första tanke', idé, uppslag; motion, proposition, projekt.

-slagen¹ [n]. Till 'slå för'. Där var en spik *f*., så att dörren ej kunde öppnas. **-slägen**², -et, -nare; -enhet. En ovanligt listig och *f*-en karl. Fintlig och *f*-en. Ett av våra *f*-naste huvuden. Ett *f*-et påfund. I *f*-enhet mäta sig med själve Poincaré.

Syn. fäntlig, knepig, rådig, smart, listig, slug, 'diplomatisk', (ibl.): genompiskad, inpiskad, 'fullflådat', illfundig. **-slagg**³*a*, -ade, -as; -ning (med plur.). Mest dep., i perf. part. o. som verbalsubst. Fackl. *F*-ad basalt. *F*-at tegel. [En meteorsten] omgiven av en *f*-ad skorpa. Genom *f*-ning renas ädla metaller från orena, t. ex. silver från bly Nord. Fam.² **Syn.** ombilda till slag; (*f*-as; om metall:) syrsättas o. ingå som beståndsdel i slag; (*f*-ad ibl.) slaggläskande. **-slak**⁴*t**a*. Fackl. Uttagningen av lämpliga kreatur för export i levande eller *f*-at tillstånd K. Hildebrand. **-slapp**⁵*a*, -ade, -as; -ning (med plur.); -ningssym(p)tom; -ningstid. Ofta mer l. mindre bildl. Som en *f*-ad sträng. *F*-ade nerver. Om magen redan förut är *f*-ad genom olämplig föda, bör den strängaste dietformen föreskrivas. Minnet *f*-as med åren. *F*a sinnet. Verksamhetsriften *f*-as alltid vid oregelbundet levnadssätt. Verka *f*-ande på ~. En tillfällig *f*-ning i tankeförmågan. En allmän *f*-ning i sederna. *F*-ningens tid. **Syn.** göra slapp(are) l. slak(are) l. kraftlös l. mindre livaktig, minska spänningen i, försvaga, förslöa, förvekliga, ned-sätta *n*, reducera; (*f*-as:) (av)slappas (*n*), (av)slappna (*n*), (av)mattas (*n*). **-släv**⁶*a*, -ade, -as; -ning. Som lagt skatter på och *f*-at ett fritt folk. Ett folk, *f*-at under mångårigt ämbetsvälde. Kring de *f*-ade och mörka landen A. Mörne. *F*-ad under sinlighetens boja W. v. Braun. **Syn.** göra till slav(ar) l. träl(ar), lägga i trældom, trälbinda. **-sle**⁷*m**a*, -made, -mas; -bar; -ning (med plur.); -ningprocess. Särsk. läk., bot. o. d. De blågröna algernas cellväggar äro ofta starkt *f*-made och ej sällan färgade. Hos andra växter (t. ex. *Plantago*, *Linum*) är det [fröskalet] vattenupptagande, varvid det *f*-mas H. Hesselman. Rör- och drusocker *f*-mas genom en liten streptokock. Och (gör huden) ej *f*-bar vid kokning med vatten B. Jönsson. *F*-ning av lungorna. Som undergå den *f*-ningsprocess, som ~ B. Jönsson.

-slita⁸*a*; -ning. Ofta i perf. part. (ngn gång med gradformer). 1) Egentl. Därigenom att maskinerna *f*-as. *F*-na och gamla lokomotiv. *F*-na förbrukningsartiklar, da-

tumstilar, lds. *F*-en sula ~ ännu gängse svenskt uttryckssätt J. E. Hylén. Makadam-banan, som i mån den *f*-es kommer att ersättas med ~. En *f*-en mundering. [Om än åtskilliga] flygbåtar måst utrangeras på grund av *f*-ning. *F*-ning på grund av ivrigt bruk. 2) Bildl. Behålla lärare, sedan de blivit uttjänta och *f*-na. Så att deras hjärnor ej *f*-as. En *f*-en kvarleva, ett efterljud från 80-talet V. v. Heidenstam. *F*-na fraser.

Syn. utslita *n*, utnöta *n*, avnöta *n*, slita (mycket) på; (*f*-en ibl:) (ut)nött, trivial, (redan) banal, (ofta upprepad o. därför) in-tetsägande. **-slo**⁹*ckn**a*. Skönl., sälls. Även bildl. Låt en så ljus tanke ej *f*-a i din själ J. O. Wallin. **Syn.** (ut)slöckna *n*. **-slug**¹⁰; -het. Mindre vanl. Bättre *f*. än efterslug. Denna sällsynta *f*-het. **-slut**¹¹*a*; -ning (med plur.; även konkr.). Gärna fackl. Ur denna synpunkt är därför alltid *f*-ning med vanlig kork att föredraga. Mineralvatten med s. k. patent*f*-ning. **-slå**¹²*a*. Fri form vanligast. Bräder, förslagna till skydd för vinden. **-slå**¹³², -slog(o), [-slagit]. Ofta nekat l. frågande o.opers. Hundra kronor *f*-(*r*) inte långt för en sån gök. Det *f*-r ingenting. Men vad *f*-r det ibland så många! Därtill *f*. pengarna inte. Det blev inte mer än så att det förslog till (att betala) hans nöjen. En här av tulltjänstemän försloge ej för l. till att hindra den sprittrafiken. Den lilla summa de få av F. H. K. *f*-r knapp att gälla böterna för ~. Märk särsk. Spännande, så att det *f*-r. Han ljuger då, så det *f*-r. **Syn.** räcka (ti'll), vara tillfyllest(görande) l. tillräcklig l. nog. **-släp**¹⁴*a* (sig). Skr. Mindre vanl. *F*-a sitt liv under umbäranden och ~. Refl. = släpa ut sig. **-slö**¹⁵*a*, -ade, -as. Egentl. o. bildl. En gammal kniv med eggen full av hack och *f*-ad av vårdslöst hanterande. Ditt svärd är *f*-at och ditt mod på upphällningen. *F*-ar känslan för ~. Då själsförmögenheterna börjat *f*-as. *F*-ad till kropp och själ. *F*-ad av moigång. Gråa, *f*-ade, sorgmärkta män. En djup, *f*-ande sömn, då och då avbruten av vilda marritter. **Syn.** göra (allt) slö(are) l. mindre vass l. trubbig; ibl. avtrubba *n*; göra mindre mottaglig l. oemottaglig (för intryck), förslappa, försoffa, försvaga, (ibl. nära:) dämpa, döva, förhärda, förlama. **-slös**¹⁶*a*; [-are; -erska; -ning]. Arvet *f*-ade han på mindre än tre dr. *F*-a hela sin förmögenhet på nöjen. Trettonusen hade han *f*-at på sin älskarinna. *F*-are av sin hustrus pengar Strindberg. *F*-aren av det gamla släktarvet. Friare o. bildl. Genom att ~ överallt i improvisationer och samtal *f*-a sitt andliga kapital. *F*-a sin ömhet på ett ovärdigt föremål. *F*-a sin tid, mycken tid, sina krafter på lappri. **Syn.** (bort)slösa (*n*), (bort)öda (*n*), göra ände på, göra av l. över med, föröda, bortslarva *n*, bortsudda *n*, ibl. bortplottra *n*, förstöra, försätta.

-smak, -en. Gärna bildl. *Få, känna, ha (som) en f. av himmelens salighet. Vilka ännu här på jorden njöto en f. av ~. En f. av aftonens njutning gav oss helvetaren, då han ~. Ont samvete är en f. av helvetet. Syn.* (ibl.) förkänsla, (för)aning, prov. **-smäl|a**, -ade, -as; -ning (med plur.; även konkr.). Skr. Sälls. *Dess yta skuggas och f-as genom det långt nedliggande vattentaket Johnny Roosval. -små|, -små|dde, -små|tt, -s.* Ofta skr. o. ngt högt. Bet. växla mln 'avvisa' o. 'ringakta'. *F. icke fattiga vänner! F. nu icke min ringa gåva! Tillbjuden l. självbjuden tjänst blir ofta, gärna, alltid f-dd. Varför f-dde han min varning och trädde okallad inför min åsyn? F-dda rdd. F. att begagna sig av de medel som erbjuda sig. Den som ~ f-r att lyda sin moder Bibeln. Han f-r inte att pigga upp en liten försäljerska, som ~. F-dd kärlek. Den (av sin älskare) f-dda. Även med saksbj. [Ord-språket kan även] stundom f. alla yttre och inre sirater och ~ O. v. Friesen. Syn. av-visa, rata, visa ifrån sig, vägra att motta(ga) n l. godta(ga) l. anta(ga), tillbakavisa, vraka, förskjuta, (högdraget l. stolt) avslå, förkasta, refusera, kassera, ibl. utmönstra; se ned på, ringakta, förakta, anse för obetydlig l. för litet värd, anse under sin värdighet, sätta sig över.*

-små|da, -ade [l. sälls., åld. -små|dde, -små|tt], -as; -are; -else (med plur.); -elsefull (till 3). **1)** Höra Guds namn f-as. *På det att genom dig Guds heliga namn icke längre må f-as. F-a icke det heliga! I nya bibelöversättningen är 'f-a' ofta ändrat till 'småda' t. e. i Matt. Saliga ären I, när de f-a och förfölja eder ~. 2) Guds-f-ande lidelse. *Såsom han slog de f-are i Egypten. F-aren av hans heliga namn. Loke, (guda)-f-aren. Den guds-f-aren! Hån och f-else. Till (evärdelig) f-else (för ~). Du hör deras f-elser, Herre Bibeln. Oftare 'smädelse' i uttr. som: Grov f-else. Dömd för f-else(r) mot förman. 3) Märk uttr. *Det var en f-else!* det var (bra) försmädligt! **Syn.** småda, gäcka(s med), skymfa, (för)håna, uthåna n, kränka, behandla kränkande l. skymfligt, begabba, bespotta, förkättra, lasta, häda, överhopa med smådelser l. kränkande ord l. tillvitelser, nedskälla n (vard.); (f-else ibl.) förtret, försmädlighet l. smälek. **-små|dlig**, -t, -are; [-en]; -het (med plur.). **1)** Han har ett så f-t leende. *Han läste i en litet f-näston: ~. F-a miner. Ropade helt f-t till honom, att ~. Och viskade n-dgon f-het. Pojken är illa uppfostrad och kommer ständigt stickande med sina f-heter mot alla, som ej falla honom i smaken. 2) F-t nog fick jag ej tid att ~. *Det var bra f-t (det där med Erik)! Det f-aste var, att de så till till på köpet kommo för sent fram. Syn. 1)* retsam, hånfull, impertinent, satirisk, gäc-***

kande, spefull, spydig; **2)** tråkig (o. nedsättande), ledsam, förgärlig, förtretlig. **-små|k-t|a**; [-an]. Mest bibl. o. skönl. Egentl. o. friare. **1)** *F-a av törst, av hetta. Nära att f-a av hunger. Varigenom de olyckliga fångarna släpptes ned i sin mörka håla, där de voro dömda att f-a. Halvt f-ande i värmen. Åt den f-ande gav du intet vatten att dricka Bibeln. Törstf-ande. 2)* *F-a i fångelse. Alla f-ande själar skall jag mätta Bibeln. Min själ f-ade av längtan. F-a av kärlek. Av törst f-a äng och dal Edv. Evers. Lång f-an utan gräns A. Österling. Syn.* vara vanmäktig l. (nära) kraftlös, vara nära att falla i vanmakt, mista all sin styrka, (vara nära att) dö av hunger l. törst, (förtäras, förtvina, avtyna n, borttyna n, vissna n. **-små|lt|a**; -ning (med plur.). Ofta skönl. l. ngt fackl. Trans. o. intr. **1)** *Ett visst kvantum bly f-es och hället i ett käril med vatten. Mitt kval f-a skall som vårens snö Vitalis. F-ande drivor. Bland försmultna drivor E. N. Söderberg. När kärlekens sol får f-a isen i våra hjärtan. Karlen kände hela sin vrede f-a vid denna ovana vänlighet. F-a i tårar. 2)* Om toner o. färger m. m. *När tonerna f-e i varann och ~. Där fårgerna nästan utan övergång f-a i varandra. Där himmel och jord f-e i varann vid horisonten. F-a med ngt till en enhet. Syn. 1)* bringa i smältning; (bort)smälta (n), nedsmälta n; försvinna, upplösas n, förtäras, gå upp i vatten; **2)** (omärkligt) övergå n (i varann), 'blandas'.

-sna|b|b|a, -ade, -as; -ning. Skr., sälls. *Att vi trots all f-ning av livet dock ~. -snill|a, -ade, -as; -are; [-erska]; -ning (med plur.); -ningsbrott m. fl. Särsk. då man avser att nyttja det f-ade för egen del. Jfr förskingra. *Den som eljest förfalskar, svikligen förbyter, f-ar eller uppsåtligt skingrar annans gods, som han har i besittning, straffas med högst 2 års straffarbete G. Aldén. Bedrägeribrottets ställning till de förseelser, vilka i äldre svenskt lag-språk betecknas såsom »f-ning av tull och andra allmänna avgifter» F. Sterzel. F-a kronans medel. F-ade uppbrödsmedel. För bolaget lär han ha f-at 3,000 kr. Oerhörda f-ningar från kronan, sådana man hitills endast hört från Ryssland. [Bedrägeribrottens gräns] mot tjvnads- och försvinningsbrotten F. Sterzel. Syn. genom underslev sätta sig i besittning av, oärligt tillägna sig, undansnilla, förskingra. **-snör|a**; (-)ning. Sälls. *Unga flickor, som f-a sig för att er-hålla getingmidjor. [Andligt] f-d Idun 1891. Syn.* fördärva gm snörliv l. gm för stark (åt)snörning. **-so|ck|ra**; -ing (med plur.); -ingsförsök m. fl. Ofta fackl. Ofta refl. o. ibl. dep. *Varför man ~ stundom f-ar »f-tär-kelse» genom tillsats av ~ H. Juhlin-Dannfelt. Låt inte lingonen std och f-a sig, f-as!***

Ännu ej f-ade dextriner. Härvid höll professor von Euler ett föredrag om cellulösans f-ing. Prof. E. Håglund, Åbo, föreläser om träf-ing. Alla tidigare f-ingsförsök ~. Ngn gång även i bild l. bildl. Ge sina beska piller i väl f-ade doser. **Syn.** (få att) övergå till socker; (in)sockra (m), försätta med socker, söta; förmildra, 'inlinda'. -**soff**a (-å-); -ade, -as; [-else]; -ning. Ett levnads-sätt, som oundvikligen f-ar, verkar f-ande. Det hela syntes honom olidligt och f-ande. F-ad av lättja och utsvävningar. Ett f-at folk. Sedlig f-else. I sin f-ning hava de överlämnat sig åt lösaktighet Bibeln. Allmän uttryckning ur f-ningen. **Syn.** göra trög l. loj l. däsigt l. liknöjd l. sömnig l. olustig till allt, förslöa, försänka i lättja (o. laster). -**sommar**; -dag m. fl. se II. **I.** Enkelt. Kall, torr f. Om man vill 'komma i form' ~ till f-ens tävlingar. På f-en salubjöd staden ~. Milda höstar och vintrar samt kalla vårar och försomrar. Även om väderleken: I dag är det ju, ha vi riktig(t) f. **II.** Ssgr. Mest skönl. Ex. I f-dagar. F-floran. Den spelar som trasten en f-kväll K. E. Forsslund. Blek och f-ljus ligger natten. Från Stensö, vars ekar susa / med f-skira blad E. N. Söderberg.

-**sön**a, -ade (l., särsk. i dikt o. lds., även -te, -t), -as, pres. -ar; -are; [-arinna l. -erska]. **I.** Mer egentl. 1) Abs. l. med personobj. (o. refl.). a) Gud, som i Kristus f-ade världen med sig själv Bibeln. F-a sig med Gud. F-a syndare (med Gud). Kristus har f-at oss (genom sin död). Herren f-as icke med offer. Kristus, f-aren. b) Tro sig kunna f-a (de vredgade) gudarna genom offer. Söka med gåvor f-a ngn. Har du lyckats f-a din morfar? (Lyckas) f-a de stridande (partierna). Bröderna f-ades vid faderns grav. Icke ldt f-a sig. Stå över den grymma fördomen, att en straffad icke skulle vara f-ad med samhället Strindberg. Dö f-ad (med sin släkt). 2) Med sakobj. Ett brott, en missgärning, som aldrig kan f-as. F-a sitt brott med böter. F-a sina synder, sitt fel, ett felsteg. F-a gamla synder (genom ett bättre uppförande). Din synd är f-ad Bibeln. En skymf, som blott kan f-as i, med blod. Vilket han f-ade med dr av lidande. Jag vill f-a vad jag brutit. Vad drucken bryter måste nykter f-a. **II.** Friare. 1) Lyckas f-a alla motsatser. 2) Det f-ar mycket. Kasta ett f-ande skimmer över ~. Det är ett f-ande drag hos henne. 3) Har du lyckats f-a din far med gifternadlet? Detta kan ju något f-a mig med ödet. 4) Refl. F-a sig med sitt öde. Jag kan icke f-a mig med den tanken att aldrig mera få se dig här. **Syn. I.** 1) förlika, blidka, stämma ngn försonlig(are) l. mildare, ställa till freds, göra god igen, åter göra nådig l. gunstig, åstadkomma förso-

ning, stifta fred l. förlikning mln, återupp-rätta l. återknyta de vänskapliga förbindelserna, återställa det goda förhållandet; (gm försoningsoffer) återställa gudsgemenskapen, (ibl. nära:) rena från synd, upp-rätta, borttaga skulderna; (f-are ibl.) åter-lösare, förlossare; 2) sona, gottgöra, ge ersättning l. upprättelse för, gälda o. utplåna, avplåna, avtvå, göra bot för, (få) lida för; **II.** 1) utjämna m, sammanjämka, 'förlika', förena; 4) (f-a sig:) 'förlika sig', övervinna obehaget av, göra sig förtrolig med, (med undergivenhet) foga l. finna sig i, överse med.

— **Försöning**, -en, [-ar]; -sblod m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Jag vill se till, om jag kan bringa f. för eder synd Bibeln. Folkets f. med Gud. Kristi f. Han är f-en för våra synder Bibeln. 2) Bekänna är första steget till f. Ånger och f. Till f. för sina brott. Räcka ngn handen till f. Som kan föra till, leda till, åstadkomma, dväga-bringa f. F-en mellan hovet och adeln. Ställa till med stor f. under tårar och löften och hela teaterspelet. Och så var allt åter frid och f. Nya stridigheter med ty åtföljande f-ar. **II.** Ssgr. Många bibl. (om Kristi f.). Ex.: Kristus är kommen att med sanningordet och f-sblodet återlösa oss från syndens makt och mörkrets trældom J. O. Wallin. Tömma en f-sbägare. Fjärran, bortom havets vågor, guldbesträlad av f-s-dagen, paradisetts kust jag vinka ser Stagnelius. Kristi f-sdöd. F-sfesten eller 'den stora fastan', sabbaternas sabbat, är den heligaste av de gammalttestamentliga festerna. Även friare Fira f-sfest. Den f-sfulla ton, under vilken statsministern och hans kolleger tillträdde regeringen. F-skyssen. F-s-läran läran om Kristi försoning. F-soffer om sak o. person. Bli ett f-soffer (för ~). F-sscen dels i ett drama, dels ofta bildl. F-sverket om Kristi f. **Syn.** jfr försona. — **Försönlig**, -t, -are; [-en]; -het; -hets-vädjan m. fl. Med åren blev han mer f. och kunde i frid samtala med forna fiender. Visa prov på ett f-t sinne. Ett f-t hjärta. Av en f. karaktär. Slå in på en f. politik. F-t stämd (mot ngn). Oförsönlig. Visa f-het. Mana till f-het. Leva i frid och f-het. Benägen till f-het (mot nästan). De svenska biskoparnas f-hetsvädjan 1923. **Syn.** frid-färdig, lättförsonad (även som två ord), ej svår att blidka, villig att gå in på försoning, som helst vill leva i frid o. försoning med alla, icke omedgörlig l. oblidkelig, försonande, förlåtande, fridsam, (ibl.) mild, fredlig.

-**so**rg (-sårj); den-kön. Nästan endast i uttr. som: 1) Dra(ga) f. om ngn, om anskaffning av ~, om att ngt göres. Mindre ofta med 'för'. Får väl fatigvården draga f. för din hustru M.-S. Schwarz. 2) Så skola

genom Riksföreningens f. offentliga läsrum med rikssvenska tidningar upprättas i Häl-singfors, Åbo och Vasa 1921. Genom kö-pingsläkaren dr Collins f. äro emellertid ~.

Syn. 1) omsorg, omvårdnad, tillsyn, vård; **2)** (om)besörjande, föranstaltan(de). -**sorter|a**; -are; -ing (med plur.). T. e. om sortering av post för olika brevbarardistrikt.

-**söva sig**; [-ning]. *Han råkade f-a sig och kom ohjälpligt för sent. Första gången f-ning inträffar ~ tillämpas i allmänhet mildare bestraffningsform* Postboken. **Syn.** sova för länge (o. komma för sent), sova över, vakna för sent. -**spann**, -et, =; -shäst.

1) Första paret i ett spann. *Sprang något av remsen vid f-et sönder* B. v. Beskow.

2) Förspända hästar. *Lass och vagnar ~ utan f.* Runeberg. -**spansk**. Att det under den f-a tiden här funnits en offerplats.

-**spansk|a**, -ade, -as; -ning (med plur.); -ningssvårighet(er) m. fl. Politiskt, språkligt osv. *Senare f-at till Casablanca. Den katolska kyrkans f-ning.* -**spel**. Säll. (bildl.) 'förespel'.

1) Ifråga om skådespel. *Ett litet f., som inleder det gamla dramat ~.* Ngn gång även = förpjas. **2)** Mus. Ett instrumentalspel i friare form som inleder de följande mer strängt hållna satserna.

Utgöra f-et till ~. Märk även: *John Morén, Fentio koralförsel. Rich. Wagner gav namnet f. åt vertygerna till sina musikdramer, och många ha följt hans exempel* E. Fahlstedt.

F-et till Mästersångarna. **3)** Bildl. [Tome-dag] blev så ett litet f. till julen M. P:son Nilsson. Detta var f-et till den stora franska revolutionen. Detta är blott f-et till vad komma skall.

4) Ifråga om kortspel. *Ha f-et.* **Syn. 1)–3)** inledande teater- l. musikstycke (av viss art), säll. förpjas; preludium, introduktion, uvertyr; inledning, 'förelöpare', förberedelse; **4)** förhand, rätt att spela ut tidigare än en annan. -**spē|a**; -ning.

Mindre vanl. Mest om kortspel. **1)** Spela bort n. *Jag passade tappert, men lyckan mig felte, / och hela min dröslön på kvällen jag f-te Vitalis.* **2)** Refl. Spela fel.

-**spika** n. Fri form vanligast. *S-a för luckor för fönsteröppningarna. Den lilla stugan, som de senaste åren stått med f-ade fönster och ~.* Fönstren voro f-ade med bräder, som ~. -**spi|ll|a**; [-ning]. Bet. växlar mln 'bortöda' o. 'förverka'. *F-a sin tid, tiden på lappri, sin tid på att l. tiden med att ordna med småsaker. I (onödan) f-a tid och krafter på ~.* På vars sökande han f-t sin ungdoms krafter. Dagen f-es under lättjefulla promenader och föga påkostande samtal. Dagen är redan f-d. På honom är all möda, all vänlighet f-d. F-d möda!

Dina vänliga ord har du f-t Bibeln. Ett f-t liv. Själv f-a sin lycka. F-a sina, alla utsikter. Som sutto inne med de stora möjligheterna, men f-de dem. Ej sitt himlaarv

f-a Ps. 555. Gamla bibelöversättningens *Var till denna f-ning?* motsvaras i nya av: *Varför skulle detta f-as?* **Syn.** spilla, förslösa, bortspilla n, (bort)öda (n), tillspillo-giva; kasta bort n, onyttigt l. förgäves an-vända, förverka, gm försummelse l. lätt-sinnighet osv. gå miste om, förlora. -**spin-n|a**¹; -maskin; -are; -erska; -ing (även konkr. = förspånad). Fackl. Låta undergå en förberedande spinning (x finspinna dvs. fram-ställa det färdiga garnet). Genom f-ningen framställas en grov, jämntjock sträng med mycket svag snodd. Garn, enkelt, obekt och ofärgat, under n:r 12 (engelsk numrering); ävensom s. k. f-ing, 1 kg. 12 öre Tulltaxan.

Syn. (f-ing ibl.:) slubb(garn), förspånad, 'förgarn'. -**sp|nn|a**²; -ing. Ty endast maski-ner, avsedda för den finaste egyptiska bom-ullen kunna med ~ framgång f-a [nässel-fibern]. *F-a så och så mycket (ull) pr dag.* Är nu allt förspunnet? -**spl|tt|a**. Skr., sälls. för (sönder)splitttra. -**sprid|a**. Skr.

Varvid folken förespredos åt alla håll och ~. Den f-da svenska rasen. Vad förut på olika håll funnits förspritt av släkt- och orts-kronika ~. Vitt f-d. F-a fasa (omkring sig). **Syn.** (krings)prida (åt alla håll), (för-)skingra. -**spr|ng|a sig**. T. e. om jakt-hund som springer över spåret utan att märka var djuret gjort vändning. Även = springa sig fördärvad. -**språk o. -språk|are**. Även med e-former (före-). Vid det senare är e-formen den vanliga formen; vid det förre (som för övrigt är äld.) är e-lös form den vanliga.

1) F-et till Nya testamentet. **2)** Bli ngns förespråkare hos ngn. Har han någon förespråkare i rege-ringsrätten? ngn som talar hans sak, talar för hm. **Syn. 1)** företal. -**språng**, -et. Egentl., friare o. bildl. *Du får ge mig lite f. Ge, få för stort f. Tre mils f., fem dagars f. framför l. före ngn. Vi kunna ej hinna upp honom, han har (redan), har fått, har skaffat sig för långt, för stort f. Ett gott f. Det lilla f-et borde du kunna inhämta. På sista kryssen ökade Cajana ~ sitt f. framför Elsa. Med påföljd att fru Nilsson kunde inhämta f-et i tennis. F. i studier. **Syn.** försteg, avstånd (i rum l. tid) från efter-följare; (ibl.:) fördel, företräde.*

-**spån|a**. Fackl. Se förspinna¹. -**spän|na** n; -ning (med plur.). *Har ni sagt åt kusken att s-na för (hästarna)? Det är re-dan f-t, har redan länge stått f-t. Vagnen har stått f-d sedan en timme. Hästarna ä f-da. En vagn, f-d med två hästar. [Den andra släden] var f-d med ett spann halv-växta hundar. En motortraktor ~ f-d ett långt tåg av grovt byggda lastvagnar [på Torsgatan i Stockholm]. Säg till om f-ning. Märk det bildl. Du har det verkligen bra f-t har goda utsikter (att komma fram i världen). **Syn.** sätta för. -**spö|r|ja**. Skr.*

1) Huvudbet. Både egentl. o. friare. **a)** Nu har man även hört sig för inom sjöförsvarsdepartementet ~ och därvid förspört, att ~. Några dagar därefter försporde Erik om konung Rolfs ankomst och ~. Ja, jag har förspört något därom. Det förspörjes [l. förspörs], att ~ ryktet vill veta, det förslöjdes, man uppgjer; underrättelse inlöper, man erfar osv. *Fa genom, av ngn* (, att ~). Ngt friare. *En allmän oro förspordes i sinnena.* **b)** I intetdera [fallet] förspordes någon bättring. *Fer du någon lindring?* skönl., högt. Men det förspordes ingen verkan. Skulle verkligen en inverkan *fa*, bleve den ~ icke till det bättre V. v. Heidenstam. *Häxerprocesserna ~*, varav dyningar hos oss förspordes för icke så många tiotal år sedan Sven Lampa. **2)** Mindre vanl. bibet. Refl. *Bättre fa än förgöra sig möjl.* med ordlek (bibet. av 'fråga för mycket'). *Fa sig om, angående ~.*

Syn. 1) spörja, erfara, (få) höra, få veta, lära känna, bli underkunnig om, få underrättelse l. kännedom om, inhämta, höra sägas, (ibl. nära:) höra talas, uppsnappa, ryktesvis få höra; (ibl.) (för)märka, känna; (fas ibl.) göra sig märkbar l. förnimbar, visa tecken till, skönjas, märkas, visa sig; **2)** förfråga sig, förhöra sig m.

-stad, -en, -städer; -saktig m. fl. se II. Med stad icke införlivat tätbyggt samhälle utanför den egentliga staden. Ibl. ngt friare. **I.** Enkelt. *Lundby f. införlivas med Göteborg. En nyuppyggt f., ännu skräpig och ful, utan vuxna träd. Med förstäder(na) uppgår Stockholms befolkning till ~.* Förstäder nas bostadsförhållanden. *Åhus kan betraktas som en f. eller snarare hamnstad till Kristianstad. Arbetar-, fabriks-, villaförstad.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett f-saktigt villasamhälle. Som bor borta i en f-savkrok. Aktiebolaget Stockholms spårvägars köp av Södra f-sbanan 1920. Snabbspårvägar och f-sbanor. Stockholms Förstadsblad namn på tidning. F-sbleka ansikten. F-sbo plur.: f-sbor l. f-sboar. F-sbrevbäring Postboken. Norra f-sföreningarnas samtävlingar. Östra F-sgatan, Malmö även skrivet med litet 'f.' Trånga f-sgator skymta. I det lilla tegelröda f-shuset, som omgavs av en snyggt hållen trädgård ~. En större [spår]vagnstyp för f-slinjerna. Ett gammalmodigt hus, mycket engelskt och mycket f-smässigt. Potatisransoneringen för f-srotarna ~ tar sin början på lördag 1918. Uppväxande f-samhället. Ett särskilt svårkött f-samhälle till en av ~ kuststäderna. **-stad|um.** Undersökningen befinner sig ännu på ett f-um. Ett f-um, som vi alla måste genomgå. Det broskiga f-et till en överarm eller ett lårben Nord. Fam.² **-stättlig|a**, -ade, -as. Ordet spritt gm socialismen. Att man sålunda [i Österrike] ej kunnat helt *fa* någon pro-*

duktionsgren, utan måst ~. Andra kam-maren vill *fa* sockerindustrien. Skånes stenkolsgruvor *fa* ej 1918. Icke heller Hålsingborgs handelsgymnasium *fa*s. Delvis *fa*-at affärsföretag. Framförallt skulle de stora samfärdslederna *fa*s Erik Hedén 1907. Fandet av Moskas telefonnät. Fattigvårdens *fa*-ande. **Syn.** låta staten överta(ga) o. driva, överlåta på staten, göra till statens egendom l. till statsegendom. **-stavelse.** Språkv. De ursprungligen tyska f-rna be-, ge-, er-. **Syn.** prefix.

-steg. Nästan endast mer l. mindre bildl. *Lämna, giva ngn f-et. Ta f-et av ngn.* Och först under de senaste årtiondena har det [pronominet 'den'] tagit f-et för han och hon E. H. Tegnér. *Däri har du ju ett visst f. framför de andra.* Bemöda sig om att vinna f(-et) framför sina kamrater. **Syn.** första steget, steg(et) före; företräde, förspång, (vunnen) fördel, ibl. prioritet. **-steln|a**; -ing (säll. med plur.); -ingsprocess. Vanl. starkare än 'steln'. Mest skr. Intr. o. (mindre ofta) trans. Egentl. o. bildl. Med av kölden halvt *fa*-de lemmar. *Fad* av köld. *Fad i vanor. Känslan fa* med åren. *En fa*nde köld, vind. Tanken på döden *fa* mig V. Rydberg. Ett tvång, som slutligen medför liknöjdhet och (andlig) *f-ing*. Ja t. o. m. [språkliga] *fingar* torde redan vid den tiden vara svåra att uppleta (relikter, arkaismer, fasta kvarlevande uttr.); O. Östergren. **Syn.** bli (alldeles) stel, isa(s). **-stén|a**; [-are]; -ing (med plur.); -ingsbar m. fl. se II. Egentl., friare (t. e. om fossil bildade på annat sätt än gm 'egentlig f-ing' medelst kolsyrad kalk, kiselsyra o. d.) o. bildl. **I.** Vanliga former. Oftast i perf. part. **1)** Genomträngas av främmande, *fa*-ande ämnen. Djur-kroppens mjuka delar [kunna] under inga förhållanden *fa*s. Och därigenom *fa*s. *Fade* skogar. *Fade* (rester av) djur och växter. **2)** Vid anblicken av sonen blev hon som *fa*-ad. *Fad* av fasa. *Blick, som fa*-ar. *En fa*-nde Medusa. **3)** Märk barnleken Förstenad en springlek med tagare o. bo; när tagarn ropar 'f-ad!' åt en av de springande skall denne stanna o. säga hur många steg han behöver för att nå bot; äro stegen tagna utan att han hunnit bot, har tagarn rätt att ta honom innan han kommer dit. **II.** Avledningar. **1)** Skönl., sälls. Vi fruktar den stora *fa*-aren, som bor oppe i Lappmarken S. Lagerlöf. **2)** F-ing. **a)** Abstr. Stundom tillgår *fingen* så, att ~. Att *fingen* ej kunnat nå dem. Djur, som helt och hållet sakna fasta, *fings*bara delar ~ Nord. Fam.² Det vanligaste *fings*medlet [för djur] är kolsyrad kalk. Ett föremål, som redan undergått *fings*processen ~. Även bildl. Mörkt låg djupet uti död *f-ing*, / outgrundligt, som Allfaders mening Tegnér. **b)** Konkr. Petri-

fikater eller fingar, dvs. f-ade lämningar av forntida växter eller djur. Ölands kalksten är ej så rik på fingar som Gotlands. De fingsförande ~ lagren Nord. Fam.² Syn. förvandla l. göra till sten, stenvandla, petrificera; (f-as:) bli till sten; bli hård l. livlös l. orörlig som stenen, bli alldeles stel l. styv, stelna, förlamas, styvna, hårdna; (f-ing:) petrifikat, fossil.

-sti'ck|a; -stu'cken (ngn gång med gradformer). Gärna refl. Skr., äld. o. mindre vanl. utom i part. perf. som också kan nyttjas i smtl. 1) Egentl. *Han förstuck sin lilla kropp och dröjde icke ~. Men de blevo rädda och förstucko sig bland buskarna.* 2) Bildl. a) *Om f-er min sorg / bak fyra skälvande strängar* Es. Collin. *Jag vet icke var felet kan f-a sig. Mången glad och vänlig själ har säkert förstuckit sig bakom den skolmästerliga masken* G. Fröding. b) Perf. part. *Majoritetssocialisternas förstuckna hot om repressalier. Med förstucken nöjeslystnad. Förstuckna vinkar och leenden. Syn.* (för)dölja, undandölja n, (undan)gömma (n), undansticka, skyla, hölja; (förstucken:) dold, förstulen, hemlig. **-stig|a sig.** Skönl. Mindre vanl. Stiga fel; stiga för högt. [Anna-Lenah Elgströms] berättartalang, som ofta arbetar med hetsig ansträngning och f-er sig bland halsbrytande tragiska motiv A. Österling. **-sto'ck|a** (-å:); -ade, -as; -else (säll. med plur.). 1) *Jag skall f-a hans hjärta* Bibeln. *F-a sitt hjärta (mot Guds nåd).* *F-a sig mot alla föreställningar. Åro edra hjärtan så f-ade?* Bibeln. *En f-ad syndare. Ett dolst och f-at nejsvar. Bedrövad över deras hjärtans f-else* Bibeln. Och den arma slaven i sin f-else begriper inte hur väl överklassen egentligen menar det med honom V. Ekelund. 2) Märk särsk. vard. användning. *Din f-ade färskalet! Å du så fat dum!* **Syn.** förhärda, göra hård; (f-a sig:) ställa sig obotfärdig, göra sig okänslig; (f-ad:) förhärdat, obotfärdig, hård(hjärtad), halsstarrig, oemottaglig för såväl god som hård behandling, trotsig, okänslig, oförbätterlig, ibl. 'eländig' l. d. **-stöd|o** o. **-stög** se förstå. **-sto'ft|a** (-å:); -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsmetod. Fackl. Upplösa till stoft. *Så f-as metallen ~ delvis så fint, att en kolloid uppstår* The Svedberg. Genom elektrisk f-ning ib. Bland f-ningsmetoderna kunna nämnas mekaniska, kemiska och elektriska ib. **-stoppa|** n; -ning (med plur.). Mest fri form. *S-a för ett hål (med moss).* **-sto'pp|a**²; -ning (med plur.). Endast om f-ning av tarmarna. I aktivum nästan endast utan obj. *Stillasittande f-ar. Åt aldrig fet mat och dylikt, som f-ar, som verkar f-ande (på magen). F-ande födoämnen. Jag har nu varit f-ad, haft l. lidit av f-ning i tre dar. Vid kronisk katarr i tarmkanalen omväxlar ofta f-ning med diarré. Orsaka*

f-ning. Häva f-ning. Syn. (f-ning:) hårt liv, dålig matsmältning, hämmad (tarm)ut-tömning.

-stör|a, -ade, -as. 1) *F-a sitt välde, sitt rike. F-a sig på grannarnas bekostnad* mindre vanl. 2) *Som f-ar föremöden tre gånger. I f-ad skala. Betraktar man den genom en f-ande kikare ~. Bruka f-ande ögonglas. Sikte och korn huru som helst, dock icke teleskopiska eller f-ande Olympiska spelen* 1912. 3) *F-a en fotografi.* 4) *F-ade tonsiller. F-ade nässvalgmandlar. F-a ett hål.* 5) Bildl. *F-a de mänskliga svagheter. När inbillningen f-ar faran. Ryktet f-ar allt, f-ar och överdriver. Där skriftspråkets egenart har benägenhet att f-a sig till vanart* Har. Dahlgren. **Syn.** göra större, (ut)vidga (n), utbreda, ge större omfång, tillöka, utöka n, stegra, höja, få att synas större, framställa i större format l. större skala, låta synas l. se ngt större än det är, överdriva, (för-)öka, förvärra. — **Förstöra upp n.** — **Förstöring**, -en, -ar; -saffär m. fl. se II. Märk bl. a. I. Enkelt. 1) *Se på ngt under stark f. Lupp, s. k. trädräckare, stark f.* 2) *Hjärtförstoring.* 3) Även konkr. *Fotografiska f-ar. Utför f-ar (efter ~). Med gungstol, schackmöbler och svartkrets-far på väggen.* II. Ssgr. Ex.: Stockholms f-saffär, Ram- och tavelaffär 1920. F-agenten A. Olsson från Åhus. *Att en bild projicieras därpå med f-sapparaten, varigenom ~ Nord. Fam.² F-sateljé. F-sbegär om stater osv. Se på ngt med, genom f-sglas. Icke synliga utan f-sglas. I bild: Man kan söka genom hans [Sainte-Beuves] böcker med f-sglas, och man skall icke finna skuggan av en dumhet, en banalitet ~ Fr. Böök. Politiska f-splaner. Syn.* (f-sglas:) lupp, enkelt mikroskop.

-streck|a n; -ning (med plur.). Mest fri form. *Jag har f-at läxan, s-at för hur långt vi ha i läxa. Och när jag äntligen fick tillbaka boken, var den full med f-ningar!* **-stryk|a** n; -ning (med plur.). Mest fri form. *Läs endast det som jag bett er s-a för, det som är förstruket, det förstrukna!* **-strä'ck|a**; -ning (med plur.). Torde oftast avse muskelbristning. [F-ning] är ett i dagligt tal nyttjat ord (medicinsk fackterm är det ej) av tämligen obestämd betydelse, betecknande än ledvridning, än ledvrickning, än muskelbristning J. H. Åkerman 1908. Vid lyftande av en låda råkade han f-a en sena, f-a sig. F-a armen, en lem, en muskel. En f-ning i bogarna. F-ning hos hästar i fotens böjsenor. Senf-ning. **Syn.** skada l. bringa i olag gm för stark sträckning l. uttänjning. **-strä'ck|a**²; -ning (med plur.); -ningsavtal m. fl. se ex. Mest skr. I dagligt tal kallas f-ning gärna 'län'; så ngn gång även i lag o. författningar. Juridiskt språkbruk skiljer dock vanl. på 'f-ning' (då avtalet innebär att man skall återfå lika myc-

ket av samma slag; f-ning avser endast 'förbrukliga' ting, oftast penningar o. medför ofta ränteersättning) o. å andra sidan 'lån' (om sak som får brukas mot återlämnande o. utan vedergällning), 'lega' l. 'hyra' (vedergällning för brukandet) samt 'depositum' l. 'inlagsavtal' (då tinget icke får brukas). *F-a ngn en summa penningar. F-a ngn pengar till ett företag, ngn det nödiga (rörelse)kapitalet. Pengarna, som man behöfve till första skörden, f-te han. F-ning mot överenskommen ränta. Mindre (penning)f-ningar hade hon då och då fått mottaga av brodern. F-ning av eller till omyndig. Såsom tillfällig f-ning. F-ningsavtal kan i regel icke ingås med omyndig, vilken alltså i regel varken kan uppträda som f-ningsgivare eller f-ningstagare. Att f-ningstagaren erhåller äganderätt till det mottagna och blott behöver återlämna lika mycket som han bekommit och lika god vara. Syn. (ibl.): låna, lämna som försträckning l. lån l. förskott, stå till tjänst med, förskottera.*

-strö; -strödd (ibl. med gradformer); -ströddhet. **I.** Egentl. Mest skönl. *F-s* som agnar för vinden. Från himmelen faller regn och snö, / och stormar de bleka löven f. Vitalis. Halsbandet brast, och pärlorna f-dades över, kring golvet. Statsbanden sprängdes, och folket lever nu f-tt över hela jorden. *F-dda* rester av ~ även friare. **II.** Bildl. **1)** Sök att f. honom! *F.* sinnet med läsning. *F.* sig med ngt, med att ~. För att f. sin sorg, sitt tungsinne. **2)** Perf. part. är ofta rent adj. Otto blev allt mer fämald och f-dd. Jag lyssnade f-dd. F-tt lyssnande till ~. Ja, ja visst! — nickade Bleik f-tt. På ett f-tt och själsfrånvarande sätt. Med den f-ddaste och likgiltigaste min i världen. Tidsålderns rolösa och f-dda nyhetstörst och kunskapshunger ngt mer egentl. Jag lade visserligen märke till hans ovanliga f-ddhet, men trodde ej ~. **Syn. I.** (för)skingra (åt alla håll), (för)sprida (för vinden), kringkasta n, kringströ n, kringspida n, ibl. splittra l. spränga; **II. 1)** skingra l. förjaga (sorg l. bekymmer l. d.), skänka l. bereda förströelse, muntra, (söka) roa, distrahera; **2)** (f-dd:) tankspridd, 'frånvarande', 'borta', disträ, som tänker på annat, upptagen (av annat, av sina tankar o. d.). — **Förströelse**, -n, -r; -bok m. fl. se **II.** Blott 'bildl.' **I.** Enkelt. Söka f. (för sin sorg). Något som kan skänka oss en stunds f., skänka f. för en stund, skänka sinnet f. Unna sig litet f. Deras enda f. var att gå till ångbåten. Jaga efter nöjen och f-r. Öskylldiga, enkla, lantliga f-er. **II.** Sgr. Ex.: De konstlösaste f-böckerna. Fylla de anspråk på en f-författare, som ~ Ruben Berg. *F-lektyr. F-lysten* skr. Om han önskade f-läsning. En hygglig f-roman O. Wieselgren. **Syn.** tidsfördriv, nöje, muntration, rolighet, förlustelse.

-stu(ga) se d. o. samt särsk. farstu(ga). **-stu'cken** se försticka. **-studium.** Vanligast i plur. Göra f-er (till ~). Kan betraktas som ett f-um till ~. För närvarande bedriver han f-er för sitt inträde i Tekniska högskolan. Krävas, fordras några särskilda f-er? F-er önskvärda, men ej nödvändiga. Konsten fordrar sina f-er, liksom varje yttring av mänsklig verksamhet C. R. Nyblom. **Syn.** förberedande studium. **-stü'len**, -et, [-nare]; [-enhet]. Skr. Ett f-et ögonkast. Hon smålog f-et, men ~. Ja, till och med prostinnan ~ torkade f-et ögonvrån, och ~. En f-en tår. F-en lycka. **Syn.** hemlig, oförmärkt, förstucken, (för)dold (för världen), undångömd; (f-et ibl.): i mjugg, hemlighetsfullt. **-stu'mma**, -made, -mas; -ning (t. e. språk v.). Nästan endast 'friare' o. bildl. En syn, som plötsligt (alldeles) f-made honom. F-mas av häpnad. Han blev på en gång alldeles kollrig och satt där f-mad och tomsväld. När skall din klagan f-mas, du folk av olidliga öden? Och kritiken f-mades (inför dessa prestationer). Inför ett sådant raljeri f-mas man, men ~. Märk F-ning av slutkonsonanten. **Syn.** göra (alldeles) stum, beta(ga) talförmågan, bringa till tystnad, göra oförmögen att tala l. att få fram ett ord, slå med stumhet; (f-mas:) bli stum, inte kunna finna några ord l. ngt att säga, tystna, bli alldeles tyst, mista talförmågan, tiga. **-stykke.** I mer l. mindre fackl. användning. Även t. e. om teaterpjäs: Som f. gavs ~. **-stygn** (l. **-styng**, säll. **-sting**); -srad; -ssöm. *F. sys från höger till vänster, gå rätt fram och användas förnämligast vid träckling och rynkning. Söm med f. -styre, -t, -n. **1)** Abstr. Utan plur. Det är frun, som har f-t i den familjen. **2)** Konkr. Om person. Med plur. Huvudanvändningen. I grunden stiftets verkliga f. F-t för familjen. Såsom något slags f. vid ett par byggnadsarbeten. Den tredje är kommunalt f. och ~. **Syn. 1)** makt, ledning, 'regering'; **2)** styresman, den styrande l. ledande, (över)huvud, chef.*

-stå, -stöd(o) l. vard. smtl. även -stög, -stås (ibl., särsk. i inskott — som adv. — uttalat o. skrivet -stå'ss), imperat. -stå (mindre vanl.), -stå'dd. **I.** Bet.-skiftningarna äro icke just stora. Mer l. mindre utpräglade äro: Jesus förstod deras tankar (in)såg. Den som både hör ordet och f-r det fattar. F-r du det här stället? begriper, ibl. kan du förklara. Det kan du f. av ~ sluta dig till. Vad f-r du i detta sammanhang med formell bildning? menar. Icke f. franska kunna. F. att skaffa sig extra inkomster veta att. F. sitt yrke (väl) känna. F. varann sympatisera.

II. Märk en mängd olika konstruktioner o. uttr. **1)** Absolut. **a)** Ja, vill man inte f., så —! Att läsa å inte f. å att plöja å

inte så. **b)** Åh, jag f-r (, det skulle vara en liten pik). Nu f-r jag. **c)** Att f. är att förlåta. **d)** I upplysande, inskräpande l. hotande inskott som: Pojken var redan varnad, f-r du. Å nu ä de slut me all skridskodkning i vinter, f-r du! även 'Har du f-tt?' l. 'f-r du det?'. Och så skulle vi ha en enskild överläggning, du f-r. En sån där motorcyklist, du f-r. Jfr II 13. **2)** F. + (enbart) subst. **a)** Sakobj. F. utvecklingen. Inte f. ens de enklaste saker. Jag förstod nog meningen. De enskilda orden f-r jag, men inte sammanhanget. Jag f-r inte ett ord (av vad du säger). F-r du det här stället? — Tyska säger han sig f., men med franskan är det sämre. F-r man franska där, tror du? Hur ska jag kunna reda mig där, då jag inte f-r språket? — F. halvkväden visa. Han f-r aldrig skämt tål icke, blir ond över, uppskattar inte. F. narri. — En hantverkare, som (verkligen) f-r yrket, sitt yrke. F. sitt hantverk. F. sin sak. — F. ngs handlingssätt, om man också ej gillar det. F. orsakerna. **b)** Personobj. Ja förstog inte din bror; va ville han egentligen? — F. människorna. F. sin samtid. F-r du (och ursäktar) fransmännen, även när de använda negrer i Ruhr? **3)** F. + pron. **a)** Ja, det f-r du väl. Det kan inte tusan f. Det må(tte) väl jag f., som ~. Det är något som jag aldrig f-tt. Det har jag längesedan f-tt. Det kan jag f.! **b)** Nej, jag f-r honom inte. Men när han vill bereda undantag för de högre klasserna, då f-r jag honom inte (längre). Vi f(-r) varann, eller hur? Ingen förstod mig, jag gick som en främling bland mina egna.

4) F. + sats. **a)** Att. Nu först förstod han, att han måste skaffa sig underbyggnad. Jag förstod genast, att hon var allvarligt sårad. F., att man varit ohövlig. Jag f-r, att man fordrar, kan fordra garantier, men vad jag inte f-r, det är, att ~. **b)** Hur(u). F-r du, hur det (egentligen) gick till? Jag kan kan inte f., hur det kan vara möjligt. **c)** Varför. Jag f-r inte, varför han inte gifter sig. **d)** Vad. Jag f-r inte vad de säga. F-r du också vad du läser? Han f-r inte vad man säger åt honom. Förstog du va han menade? **5)** F. + att o. inf. F. att skämta. F. att dra sig tillbaka, om man är till övers. F. att underordna sig. F. att skaffa sig extra inkomster. Som aldrig står handfallen, utan f-r att reda sig i kinkiga lägen. Blott man f-r att skjuta framför sig något slags vederbörande. **6)** F. jämte adv. **a)** Så vitt jag f-r. Så långt han förstod, försökte han ~. Jag förstod nog språket något så när. Klart, fullständigt, ensidigt, (blott) endels f. **b)** Hur ska jag f. det? på vad sätt, i vkn mening l. jag kan rakt inte f. det. Hur vill du f. stället? **c)** Så. Får jag f. det så (, att ~).

Förstod du det också så? Märk särsk. Icke så att f., som om l. som skulle ~. **d)** F-r man stället rätt, så visar det sig ~. F. (ngt) ordagrant. Bör här f-s ordagrant. Rätt f-tt, blir detta yttrande icke en vanlig artighetsfras, utan ~. Då har du illa f-tt din plikt. F. sin sak bra. **e)** Det kan jag gott f., lätt f. F-s svårigen, knappast utan kommentar. **f)** F. jämte prep.-uttr. **a)** Av. Jag förstod av hans sätt, av hans min, att han känt sig obehagligt berörd. Det förstod jag redan av inledningen. Märk särsk. F. av sig själv, att ~. Det f-s av sig själv(t). **b)** Efter. F. (ngt) efter bokstaven. **c)** Genom. Det måtte du ha förstodt genom intuition. **d)** I. F. (ngt) i detalj, in i minsta detalj(er), i grunden, i botten. Märk särsk. De som i saken något f. **e)** Med. Med onatur f. ofta olika människor helt olika saker. Med gamla testamentet f-s tiden före Kristi födelse. Därmed f-s här, måste här f-s ~. **f)** På. Jag förstod på honom, på tonen, på hans min, att ~. **g)** Till. Till fullo f. betydelsen av ~. F. sin sak till punkt och pricka. **h)** Under. Därunder f-s bland annat ~. **i)** Utan. F. ngt utan hjälp, utan översättning. Som icke kan f-s utan exempel.

8) Imperativ. F. mig rätt! Ja, f. det den som kan! **9)** Svår, lätt, omöjlig att f. Å de så svårt att f.? **10)** Låta f. Låta ngn f., att han betett sig olämpligt. Hon lät f., att hon ansåg sig illa behandlad. Äld. är Giva ngn (ngt) att f. **11)** Förstådd. Är jag f-dd? — Fullkomligt, ers höghet. Även rent hotande = Jag hoppas jag är f-dd (och genast blir åtlydd) l. Har du f-tt? När jag äntligen lyckats göra mig f-dd, utropade hon ~. Halvt f-dda eller icke f-dda. Rätt f-tt måste ~. Illa f-tt nit ovist, olämpligt. Känslan av att vara f-dd (och omfattad med sympati). Svår-, lätt-, of-dd. Miss-, väl-f-dd. **12)** Fende(s). **a)** En medkänslig och f-ende medmänniskas rika levnadserfarenhet. Hon har alltid varit så f-ende (när det gällt ~). En f-ende min. Ställa sig (o)f-ende till ~. **b)** Icke så till f-ende(s), som om l. som skulle ~. Men nu kan man likaväl taga ner män / som att få't gå ihop — väl f-endes, om / man inte har mynt, som en gädda har rom K. Stangenberg. **13)** Satsuttryck. **a)** [Och när myggen fått mig] alldeles knäckt, f-r ni, så börjar hon jaga mig i stället Dan. Hon blev alldeles ursinnig, f-r du, och rusade på dörren. Jfr II 1 d. **b)** Refl., ngt vard. Det f-r sig (, att du måste tala vid honom om saken först). Även Det f-r sig av sig självt. **c)** Ska du också vara med på festen? — Det f-s (, att jag det ska) naturligtvis (ska jag det). **d)** 'F-s(s)' nyttjat inskottsvis, snarast som adv. Med litet välvillig hjälp av författaren, förstads Alb. Engström. Bilen hade han f-s knäckt. Han va f-ss en slyngel i grund och botten.

Fullt upp med schaber f-s, va? Ja f-s, den här dansken, som är med i strejken, talar också nå't joax, men ~ Hinke Bergegren. F-s, vore man nu ung, skulle man nog ~.

Syn. I. inse, 'se', märka, erfara, förnimma, genomskåda, uppfatta, begripa, bilda sig l. ha en klar föreställning om, fatta (med förståndet); förklara, (ut)tyda (n), (ut)tolka, utreda n, uträkna n, (kunna) sluta sig till, (ibl. nära) kommentera l. utlägga l. klarare framställa; mena, ha en viss mening (med), tänka sig, avse; kunna, veta, ha lärt sig, äga (nödiga) insikt(er) l. kunskap(er) i, vara inne i l. kunnig i, behärska, (väl) känna; se (ti'll) l. veta (att), vara i stånd till, gripa tillfället (att); (riktigt) bedöma, ha satt sig in i, erkänna riktigheten l. tillvaron av, vara enig l. sympatisera med, 'vara med' (ngn), leva sig in i o. begripa, ibl. begripa o. urskulda l. ursakta l. milt bedöma; **II.** (f. skämt o. d.) uppskatta, tåla, begripa sig l. förstå sig på; (f. varann:) vara i hemligt förstånd l. vara eniga, enas (om); (låta f.:) antyda, ge en vink l. antydning; få veta (äv); (förstås) l. det f-s:) det är klart l. tydligt l. givet, det kan man (ju) förstå, det faller av sig självt, utan (all) fråga, utan tvivel, utan tvekan, givetvis, naturligtvis, begripligtvis, självfallet, (ibl. nära:) väl att märka l. nämligen.

— **Förstå sig på;** förståsigpåare se efter förständig. **1)** Sakobj. Han f-r sig verkligen på litet av varje. En som tror, att han f-r sig på allting. Det är en sak som du inte f-r dig på. Koka och steka var det enda hon förstod sig på. F-r hon sig på, att (hon skall) göra hörnen(a) runda? F. sig på att dra nytta av sina bekantskaper. Jag kan inte f. mig på honom, han är så konstig och ojämn. F. sig på klockan. F. sig på, hur man skall lura folk. **2)** Personobj. F-r jag mig på sådana lättkrämda vdp! genmålde kaptenen, märkbart förlägen Z. Topelius. **Syn.** jfr förstå. — **Förstå under** n.

— **Förståar** [e, (-e)n, -e. Skr., sälls. för 'förståsigpåare'. Utan någon f-es anvisning J. Mjöberg. Konstf-are Jörgen 1890. — **Förståelig**, -t, [-are]; -het. Skr. En [sanning] f. för alla B. Gripenberg. Fullt f. även för icke-fackmän. Men även det f-a såväl som det vackra kan vara dumt E. Didring. Den är språkligt sett lika f. och njutbar för honom ~ Bernh. Karlgren. Lätt-, svår- förståelig. **Syn.** möjligt att förstå, begriplig, fattbar, fattlig. — **Förståelse**, -n. Gärna skr. **1)** Säll. så 'egentl.' som i: Det kulturella samarbetet i Norden har sin själv- grund i språklig f. mellan de nordiska frändefolkerna H. Celander. **2)** 'Friare'. Huvudbet. Närmast till 'förstå' i bet. 'uppskatta' o. d. För att ni må komma till en bättre f. av hans karaktär och hans hand-

lingar. Och för Erik Johans betydelse som skald har hon därför väl knappast haft någon f. Den finaste f-n röjer mestaren för det veka och utsökta hos unga högförnåma damer och herrar A. Romdahl. Röna, finna, söka, möta f. (hos ngn). Full f. kan man ej vänta ens i sitt hem. Med en besläktad naturs fulla f. Full av f. för ~. Grundad på ömsesidig f. Som ej rönt nog 'förståelse' i äktenskapet. Ett f-n's leende. En mera f-full och hjälpsam vän. **Syn. 2)** förstående, ibl. förstånd (på), uppskattning, medkänsla, känsla l. sinne (för), grepp (på), sympati, förstående syn l. blick l. d. — **Förstående**, -t; -full (skr.). T. e. För att underlätta f-t (av ~). Full av f. även för barnen. En kvinnas fina, f-fulla skratr Alf. Agrell. — **Förstånd** m. fl. se efter 'förståla'.

— **stål** a, -ade, -as; -ning. Fackl. Överdraga med ett lager av stål; gm glödgnng för- vandra ytan av mjukt järn till stål; galvaniskt utfälla tunt ställiknande järn på en kopparplåt. Sedan man lärt sig att f-a kopparplåten Nord. Fam.² Fning kallas galvanisk utfällning av järn på graverade kopparplåtar, som därigenom få ökad hårdhet ib. Fning, t. ec. av klischéer ~.

— **stånd**, -et, [=]; -sbedrägeri m. fl. se II. **I.** Enkelt. Huvudbetydelsen uppvisar blott smärre skiftningar. **1)** Fil. Ibl. = förnuft; jfr d. o. Den gamla indelningen av själsförmögenheterna i f., känsla och vilja. F-et lyder tankelagarna. De logiska kategorierna äro de allmännaste begrepp, som framgå ur f-ets bearbetning av erfarenhetsinnehållet Nord. Fam.² **2)** Allmännare. Ofta = förnuft. Märk bl. a.: **a)** Ha både f. och hjärta. F-ets och hjärtats bildning. Ungdomen är ~ den tid, då hjärtat regerar f-et. Kallt, nyktert, beräknande f. **b)** Han har (ett) gott naturligt f., (ett) skarpt f., hade (ett) klen, (ett) svagt f. Det är som det kan med hans f., med f-et. Inte är det något fel på hans f. Vanligt, sunt (bond)förstånd. **c)** Odla sitt f. F-ets rätta bruk. Bruka sitt f. Nej, nu står mitt f. stilla jag begriper ingenting. Varen icke barn till f-et; nej ~ varen fullmogna till f-et Bibeln. F-et sitter i huvudet och inte i skägget. F-et kommer med ären. När vinet går in, går f-et ut. **d)** Han hade inte bättre f., bättre f. på saken, än att ~. Praktiskt f. Du talar, som du har f. till. Om han bara hade (det) f(-et) att tåla. Handla efter bästa f. (och samvete). Det är f. med vad han gör. Det övergår mitt f. (, hur han kunnat få sin far till socialist). Guds frid, som övergår allt f. Som icke kan med f-et, av l. med mänskligt f. fattas. **e)** Tala f. med ngn. Få ngn att ta f. Så länge du ännu har en smula f. i behåll. Man måste läsa med f. **f)** Ifråga om sinnesrubning o. d. Vara vid sitt fulla f. Ha f-et i behåll. Ej ha sitt f-s fulla bruk. Vara ifrån f-et.

Förlora, mista f-et. Att Hedda gått från f-et. Rubbad, omtöcknad till f-et. Och återfick aldrig helt f-ets ljus. Friare. Är du från f-et, som låter steken brännas vid! **g**) I plur. Som skulle därtat mindre skarpa f. än en bonddrängs Strindberg. **h**) O, missförstånd. **3**) Mer utpräglade bibet. **a**) Äld. I ordets rätta, egentliga, fulla f. Orda-förstånd(et). **b**) Stå, vara i hemligt f. med ngn (för ngt). Leva i gott f. med sina grannar. Störa det goda f-et mellan makar. Dunkar tre gånger gott f. Strindberg. Visa föga f. för l. på ngt, föga f. för uppgiften.

II. Ssgr. Ex.: Ett f-sbedrägeri. F-sbegrepp logisk kategori. F-sbegävnig. F-sbildning till skillnad från hjärtats bildning. F-segenskap(er). Roos själv examinerade i kristendom och kom att ge en »f-sfråga» Sigr. Almquist. För f-sfrågor var det värsta de visste Elsa Beskow. F-sförmögenhet(er). Utrustad med rika f-sgävor. Popes och Voltaires f-sklara poesi. Den latinska rasens f-sklarhet ägde han ej M. Lamm. Han var 93 år, men ännu märktes ingen försvagning av f-skrafterna. F-skunskap. Det f-skyliga 1700-talet tilltalar näppeligen barnet O. Levertin. F-slösa vikarier Jörgen. Hon är en (ren) f-smänniska, som sannerligen icke ger sig hän åt någon romantik x fantasi. l. känsломänniska. F-smässig kalkyl. En f-smässigare utbildning av anlagen. Det f-smässiga, allmängiltiga G. Cederschiöld. Leopoldshärmarnas mödosamt hopknäpade f-smässighet och abstrakta torka Fr. Böök. F-sodling. F-somtöcknad. Deras giftermål var ett f-sperti, som icke haft det ringaste med känslan att göra. F-srubbad. F-srubbning. Det är en f-sak och bör ej göras till något annat. F-skarp. Av f-skal. Minne och f-skärra avtaga alltmör ~. F-slö. F-svag andesvag, idiot. F-svaghet. F-stro ibl. = rationalism. På ett f-sutvecklande sätt. Tidig f-sutveckling (hos barn). Komma till en full f-svishets hela rikedom Bibeln. F-sövning.

Syn. I. **1**) o. **2**) förmåga av begrepp o. omdöme o. slutledning (l. ngtdera), förmåga att förstå l. tänka, tanke(- o. slutlednings)-förmåga; förnuft; intelligens, intellekt, (man-na)vett; klokhet, omdöme(sförmåga), (god l. klar) uppfattning, urskillning, 'skön', 'sans'; fattningsgåva, (förstånds)begävnig, (gott) 'huvud'; (ibl. nära) insikt l. visdom l. (klok) beräkning l. besinning; **3**) **a**) betydelse, mening, bemärkelse; (ibl. nära) förklaring; **b**) förbindelse, överensstämmelse, (vänskaplig) 'fot'; (gott f.-) sympati, harmoni, tyst överenskommelse; förstående (o. gillande); uppskattning, klart begrepp, blick l. sinne l. känsla (för), grepp (på), förståelse (jfr d. o.).

— **Förståndig**, -t, -are; -het; -tvis (adv.). Ingen f. finnes, ingen finnes, som söker Gud Bibeln. Redliga och f-a män. Sansade och

f-a, till mogen ålder komna män. Ovanligt f. (för sina år). När ska du bli f.! Bli f. (och ta skeden i vackra handen). Han äsd f. och (väl)vis. F. i sina egna ögon. Vad vår värld är kallt f., vad vår värld är fåvitskt klok ~ V. Rydberg. Karlen var f-are, än jag trodde. Han handlade den gången icke, som om han varit en f. människa som om han haft något förstånd, haft sitt förstånd i behåll. Uppföra sig f-t. Icke kunna tänka en f. tanke. Det var ett f-t ord (och ett ord i sinom tid). Det låter ju (helt) f-t. F-t talat. F-t nog utelämnade han det parti, där ~. Det var onekligen det f-aste han kunnat göra. O-, väl-, sak-förståndig. F-tvis blev jag den gången hemma och slapp sdunda ~. **Syn.** klok, förnuftig, med omdöme l. urskillning, vettig, intelligent; (ibl. mer l. mindre nära:) vis, rättänkande, 'mogen', praktisk, insiktsfull, förtänksam, försiktig, betänksam, sansad, omtänksam, rationell, resonabel, resnolig, förnuftig, rådklok, rådig, (till)räddig, välbetänt.

— **Förstå sig på** se närmast efter förstå. — **Förståsigpåare**, -(e)n, -e; -min. Bj om 1 l. 2 person. Ofta (iron.) om en 'som förstår sig på allting'. Han vill vara en riktig f-e (ifråga om vinen). Att vilja vara konstf-e. Han fixerade luften i nordväst och i nordost med f-min Alb. Engström. **Syn.** kännare, sakförståndig, sakkunnig, fackman, (ibl. nära) kritiker l. kritikaster.

-**stäck**, -et, =. Skönl. Såsom ett ungt lejon lurar hon i sitt f. Fröding. Det var djävulen, världen och hans eget kött, som lågo i f. vid hans stig ~ E. Palm. Hon såg från sitt f. drottningens bröder mottaga Teherans ryktbaraste danserskor Fr. Böök. Soln vände åter ur nattligt f. Einar Malm. Om giller och f. / de lömska snåren viska Bo Bergman. **Syn.** gömsle, gömställe; försåt, bakhåll. -**ställ** **a**¹ n; -are (lant.); -ning. **1**) Mest fri form; även refl. Ställ dig inte för, så att du skymmer mig! **2**) Märk särsk. 'fare'. Lant. Ngt föräldrat. På äldre sanning- o. skördemaskiner o. på en del plogar ett hjul som antingen skall avlasta dragaren l. reglera plogdjupet. Som artilleriterm se 'föreställare'.

-**ställ** **a**¹ **ll** a²; [-sam]; -ning; -ningskonst m. fl. **I.** Huvudbet. **1**) Vanliga verbformer. Även refl. F-a sin röst, rösten. Med låg och f-d röst. Med f-d piktur. Stilen är tydlig med avsikt f-d. Med f-d uppriktighet. F-a sig och låtsa vänskap, när man är fullkomligt likgiltig. Veta att f-a sig. **2**) F-ning. Det är idel f-ning av henne. Bruka f-ning. Utan (all) f-ning. I dag vill jag bekänna mina fel för dig och avlägga all f-ning. Kasta all f-ning. En mästare i f-ningens konst som Talleyrand. **II.** Mindre vanlig bibet. En hatt, som alldeles f-er ett eljest

hyggligt ansikte. *F-d* av kopporna. *Det f-er ju meningen.* **Syn. I.** 1) förvända, förklåda, ge ett annat utseende än det naturliga l. verkliga, (för)ändra, göra oigenkännlig; (f-a sig:) hyckla, låtsa, simulera, anta skenet av, anlägga (en) mask, (för)dölja sin verkliga natur l. sina verkliga känslor; (f-d:) falsk, låtsad, hycklad, tillgjord; 2) (f-ning:) hyckleri, falskt sken, falsk yta, falskhet, '(en)mask', 'förklädnad', ibl. skrymteri; **II.** vanställa, vanpryda, misskläda, misspyrda, 'fördärva'. -**stämma**; -ning (säll. med plur.); -d (med gradformer); -dhet. 1) 'Egentl.' Mus. Som ett med f-da trummor långsamt skridande likfölje V. v. Heidenstam. *F-da trumpet, tubor.* 2) Bildl. Huvudanvändningen. Budskapet kom fullkomligt oväntat och f-de, bragte f-ning över hela sällskapet, gjorde alla f-da. För det en sömnlös natt f-t ditt sinne Es. Tegnér. *Det är inte nybörjarens tafatthet ~, som f-mer en, utan ~ Fr. Böök. Verka f-mande. Satt hela tiden tyst och f-d. Ett f-t sinne, lynne. F-d till lynnet. Ett klingande skratt, som löste f-ningen. Bryta, häva f-ningen. Medföra en viss f-ning. Den f-ning, som vilade över ~, som tryckte det lilla sällskapet.* **Syn. 1)** misstämma, stämma falskt, bringa att skorra; 2) försätta i misstämning, nedstämma, nedslå, göra dyster l. modfärd l. nedslagen l. missmodig l. sorgen l. ledsen l. bedrövad l. disharmonisk, lägga sordin på, fördärva stämningen hos. -**ständig**a, -ade, -as. Nästan endast skr. Ofta ämb. *F-a ngn att göra ngt. Greta f-ades att medfölja till kyrkan och adjunkten att förrätta alltjänsten. Han ~ f-ades att avgå, och det blev äntligen ordning i Östersunds skola Sigfr. Almqvist. Hade ~ av byggnadsnämnden f-ats att ~. Få f-ande att ~. Meddela, ge (ngn) f-ande att ~.* **Syn.** (an)befalla, föreskriva, ålägga, beordra; (ibl. nära:) låta förstå, meddela l. underrätta (att man väntar av ngn, att), direkt antyda. -**stäng**a n; -ning (med plur.). Fri form vanligare. *Jag hann tyvärr inte s-a för dammluckan, s-a för rännan. S-a för, så att laxen ej kan ta sig upp i ~. Den vägen är (numera) f-d. F-d med ett plank.*

-**stärk**a; -are (t. e. vid elektrisk ström l. i fotografin); -ning (med plur.); -ningsarbete m. fl. se **II.** **I.** Vanliga verbformer. 1) Mer 'egentl.' a) *F-a en bjälke. Avsedda att ytterligare f-a muren. Fönstren f-as med stormjörn ~. Kraftigt f-ta herrstrumpor.* b) *F-a en lösning. F-es blandningen ytterligare (med ~), blir färgen violett.* c) Om färger, ljud, elektrisk ström o. d. *Varigenom det gröna i tonen, den gröna tonen f-es. F-a de ljusa partier, kontrasterna på plåten, en bild. Ljudet f-es medelst en särskild anordning i apparaten. I ändamål att vid behov f-a eller försvaga den elektriska ström-*

men, spänningen. Hit ansluter sig kanske snarast uttr. som F-t galopp varmed fackl. avses minst 450 m. i minuten. 2) Bildl. a) *Vilka blott (bidraga att) f-a intrycket. Ofta språkv. o. d. Ord, som blott avse att f-a ett annat, t. e. 'blixst' i 'blixstförbannad'.* b) *Jag kunde nog behöva f-a min kassa, f-a mina förråd.* c) *Det f-er inte din ställning. Ytterligare f-a sin makt. Detta skulle, ansåg han, avsevärt f-a vänsterns inflytande.* d) Ifråga om antal o. d. [*Ålands*] rapportörerna f-as 1920. *F-ta lagberedningen 1884—87. F-t utskott* dels om de 1866 avskaffade (o. med 'gemensam omröstning av kamrarna' ersatta) utskotten; dels om nutida utskott som på egen anmälan ökat ledamöternas antal. *Driften d-er i full gång med f-t arbetskraft. Söka f-a sina trupper genom att dra till sig ~. F-a den svaga garnisonen i ~. F-t pluralitet fordras t. e. för att ställa riksdagsman under tilltal fem sjättedelar av de röstande i den kammare han tillhör.*

II. Verbalsubst. 1) *F-are.* Mest om sak. T. e. *Ljudf-are* såsom vid telefon, på munspele m. m. *Strömf-are* elektrisk. *Kromf-aren* fotogr. 2) *F-ning.* Jfr för betydelseerna i allm. **I.** Ex.: a) Enkelt. *F-ning av bjälkar. Flygmaskin av trä med stål-f-ningar. — Negativets f-ning fotogr. — F-ningar av typen 'splitter' (ny) språkv. — Få f-ning i förråden, en välbehörlig f-ning i kassan. — F-ning av bisamhällen. Efter de senaste förlusterna var hären i stort behov av f-ning. Dra till sig f-ningar. Innan f-ningarna hunnit anlända, var fienden redan över dem.* b) Sgr. *F-ningsarbetena på Vasabron. Utförda f-ningsarbeten (hinder, skytte-, skydds- och förbindelsevärn, ~) maskeras, så att de ~. F-ningsbad fotogr. F-ningsband. F-ningsbjälke. F-ningsdukar i segel E. A. Smith. F-ningsfjäder tekn. F-ningspartikel språkv. F-ningsringar för lösladsböcker. Vanligaste f-ningssättet [för stolpar] är stagning, utförd med ställinor. Ett f-nings-timmer, som fastbultas innanför ett annat G. Stenfelt. Invänta f-ningsstruppernas ankomst.*

Syn. göra starkare l. kraftigare l. fastare; befästa, stärka; ge ökad styrka l. hållbarhet, öka styrkan l. procenthalten hos; göra mer hörbar l. synlig l. kännbar o. d.; stegra; öka (antalet l. numerären), utöka n.

-**stäv** se under för!

-**stör**a; -bar (ibl. med gradformer); -barhet; -are (skr.); -else (ibl. med plur.); -elseanda m. fl. se **II**; -ing (säll. med plur.); -ingsanda m. fl. se **II.** Ordet företer blott smärre betydelseskiftningar. **I.** Vanliga verbformer. 1) *Egentligare. F-d genom eld. Vad elden icke f-de, det f-de vattnet vid släckningen. Portframsprångets murar äro illa f-da B. Thordeman. Staden f-des (i*

grund) vid ryssarnas härjningar i början av 1800-talet. Vad frosten icke f-t, det f-des av torkan. Lyckas i grund f-a ngt. Få hela skörden f-d. Nu är ju boken totalt f-d och kan icke återställas. Delvis f-d. Här är texten ohjälpligt f-d. Återställa det f-d i dess ursprungliga skick. 2) Friare o. bildl. a) Ha f-ande verkningar på organismen ibl. ödesdigra. Du f-r (alldeles) dina ögon med att ligga och läsa vid ljus. F-a sin hälsa, sin mage, magen på l. med sötsaker. Med f-d hälsa. Som f-a både kropp och själ. Inom ett par år hade detta levnadssätt i grunden f-t hans av naturen starka kropp. Se f-d ut efter en genomvakad natt. Totalt f-a sig med nattvak. b) (Totalt) f-da finanser. F-a både tid och pengar på ~. F-a ett arv. F-a sin (dyrbara) tid på ngt, på att ~. c) En farlig försummelse, ty den f-de hela hans framtid i verket. Hos mig har han därigenom f-t alla utsikter. Hans framtid som diplomat är därmed ohjälpligt f-d. F-a sitt goda namn och rykte. d) Nu har du f-t hela glädjen för henne! Den f-de deras julglädje och förmörkade varje dag, som sedan följde. Du ska då alltid f-a stämningen (för oss). F-a humöret. F-a lusten att ~. Hon f-r ju alltsammans för oss hela vår plan l. allt det nöje vi väntat oss l. d.

II. Ssg o. avledningar. 1) F-bar. Och därför svårare f-bara frön och smånötter Th. M. Fries. Lättast f-bar. På en lätt f-bar kritgrund. Materiens of-barhet. 2) F-are. Båven! f-arn, förödelsebringarn / jagar de slagna på flåsande springarn Tegnér. Den obarmhärtige f-aren av sin lycka. Sjunkminan som u-båtsförstörare. 3) F-else. a) Enkelt. Undgå den allmänna f-elsen. Söka, lyckas hejda f-elsen. Fullborda f-elsen. Förmåga att bevara organiska ämnen från f-else. Freda från f-else. Undgå fullständig f-else. För att åse den f-else, de f-elser orkanen åstadkommit. b) Ssgr. En f-elseanda av rent bolsjevikisk art. Det f-elsearbete som riktats mot våra rovfåglar Paul Rosenius. Strävandet efter allt större f-elseförmåga Nord. Fam.² Galna av f-elselust. Av ren f-elselusta. Det materiella onda och dess f-elsemakt över ~ V. Ekelund. Våra dagars ~ fulländade f-elsemaskiner A. Örne. Nutidens f-elsemedel. Alla dessa f-elseorganismer ha emellertid ~ Nord. Fam.² Dylåka f-elseprocesser plåga förebyggas genom ~ ib. Ett formligt f-elseraseri hade gripit massan. F-elseredskap. Fullborda f-elseverket. Och sågo med förfäran frostens f-elseverk. F-elseverktyg. 4) F-ing. a) Enkelt. Jerusalems f-ing. Här är förödelse och f-ing Bibeln. För att freda från f-ing runstenar, domarringar osv. b) Ssgr. I sitt hänsynslösa f-ingsarbete. F-ingsarbeten krigs. F-ingsbegär. F-ingslust(a). Undergå ett slags f-ingsprocess, som ~.

Syn. I. fördärva, göra obrukbar l. oandbar, föröda, tillintetgöra, lägga i spillror l. i ruiner, ruiner, (för)härja (i grund), rasera, demolera, ödelägga n, odugliggöra n, ibl. makulera l. oskadliggöra n, spolia, bringa fördärv över, stöta (om)kull n, nedriva n, omstöta, illa tilltyga, tillfoga obotliga skador, ibl. sönderslå n l. slå sönder o. samman, ibl. förinta l. krossa; orsaka ngts l. ngns fall l. undergång, göra slut på, bringa på fall, bringa olycka över, stöta i fördärvet l. i olycka, göra olycklig; (i hög grad) försämma, bortfuska n, förfuska, vanställa, korrumpera; förtal l. bortta n (hela) verkan av, skämma; förspilla, (bort)öda (n), 'bortsätta' n, bortslösa n, förlösa, göra ände på; II. (f-else o. f-ing:) ödeläggelse, undergång osv., jfr fördärv.

-stöt(a). Sälls., skönl. Ej själän är mer densamma, / av sina brott och plågor / ft från himmelen Stagnelius. Varför skulle han f-a sin gamle vän? Fröding. Men kom det någon av de f-te, / de undanskjutna, de levnadströtte Fröding. Syn. bortstöta n, stöta ifrån sig, ej vidare vilja vidkännas n.

-sumlig, -t, -are, [-en]; -het (säll. med plur.); -hetsfel m. fl. Visa sig lat och f. F. i sina sysslor. Och nu stod han där som en f. skolpojke, som får bannor, för han kommit för sent. F. (och vårdslös) i sin klädsel. En f. gäldenär, betalare. F. (i l. med) att betala. En f-are och klumpigare kavaljer än Georg hade hon aldrig haft, och det sade hon honom. Det är mycket f-t av mig (att ej ha svarat på ditt brev). Kan du förlåta min f-het? F-het i tjänsten. Adelns f-het att infinna sig vid riksdag. Genom vaktens f-het hade han lyckats ta sig in i lägret, men ~. Det har icke berott på någon f-het från min sida. Och sedan får man till på köpet en syrlig hälsning för sin f-het. Syn. som försummar l. försummat ngt, glömsk (av sina plikter), som inte gör det han skall, som låter ngt gå förbi sig, (ibl. mer l. mindre nära:) vårdslös, oaktam, ovårdsam, pliktförgäten, likgiltig, tanklös, ouppmärksam, liknöjd, lat, loj, slapp, trög, efterlåten.

— Försumma, -ade, -as; [försu'mbar, skr.]. Bet.-skiftningarna äro föga utbildade o. växla mln vanvärda, icke sköta, underlåta, icke passa på, utebli från. I. Allmänare. 1) Sak l. personobj. a) F-a sin tjänst, sin plikt, sina plikter som uppfostrare. Då jag därmed icke f-ar något (viktigare), skall jag följa dig på ett par dar. F-a skolan, tiden, tåget. Efter en termin var han fullständigt förändrad, han f-ade sina studier och sökte dåliga sällskap. Han vill aldrig f-a en enda lektion. F-a högmässan. Antal f-ade timmar, dagar. På grund av f-ad inbetalning, f-ad inställelse. F-as betalning, tillkommer å räkningen inkasseringsavgift.

Ta igen, gottgöra det f-ade, vad man f-1. F-1 sitt yttre, sin klädsel. F-1 sina egna intressen. Ordfofnings- och än mer betydelseläran ha hittills mycket f-ats, varit mycket f-ade. En landsända, som den turistande svensken alltför ofta f-ar, västra Västmanland. b) F-1 ngn's uppfostran. Din uppfostran har blivit tämligen f-ad, men ~. Jag är visst skäligen f-ad, men jag vill vara så läraktig. F-1 sina andra elever till förmån för några få särskilt begåvade. Detta av husfadern f-ade hem, som ~. F-1 sin hustru (för en annan). Hon började känna sig f-ad av mannen och sökte utvägar att återvinna honom. Vanartade och (i) sedligt (avseende) f-ade barn. 2) Att + inf. F-1 att tillvarata sina egna intressen. Bör icke f-1 att öva sig i ~. Ingen bör utan tvingande skäl f-1 att ~. Gräsparvarna, dessa bevingade husrättor, f-ade nästan aldrig att pillra sönder våra krokusblommor A. T. Gellerstedt. Var nu en gång inte den, som f-ade att få sig en liten muntration, när han kom åt. II. Märk särsk. 1) F-1 tillfället. Icke f-1 ngt tillfälle att ~. Men jag kan inte f-1 min lycka, utbrast adelsmannen bestört. Som om det gällt ett gratisnöje, vilket ej för allt i världen fick f-as. 2) För all del, f-1 ingen tid att ~! gå genast i d. 3) Refl. Nu har du f-at dig igen! försuttit tiden; visat dig försumlig; försummat tillfället. Syn. vårdslösa, vanvårda, missvårda, missköta, icke l. illa sköta, vansköta, icke ta sig av l. vårda sig om, icke ge nödig l. tillbörlig (om) vård(nad) l. tillsyn, ej visa tillbörlig aktning l. kärlek l. omtanke, '(bort)glömma' (m), (ib1:) ringakta, negligera, ej bry sig om; (ib1:) åsidosätta, eftersätta, förbise, överse, undanskymma, 'ställa i skuggan'; underlåta, uraktlåta, ej begagna, ej passa på, förfela, underlåta att utnyttja, låta gå ifrån sig l. förbi, låta gå sig ur händerna, lämna obegagnad, icke ta vara på, försitta, sitta l. sova över, (för)spilla, gm eget förvållande gå miste om; icke delta i l. övervara, utebli från.

— **Försummelse**, -n, -r. Det är en svår, grov f. (i tjänsten) som gjort sig skyldig till. F-n var liten, obetydlig i förhållande till det hårda straffet. Beskyldes ~ för f. av ämbetsplikt, mutor och ~. Om ena maken gör sig skyldig till uppenbar f. av sin underhållsplikt. Uppsåttlig f. Aldrig skulle jag låta en så svår f. komma mig till last. Som genom upprepade f. därutinnan visat sig opålitlig. Att gottgöra åtminstone några av sina allra mest skriande litterära f-r. Plikt, tjänsteförsummelse. Bönförsummelse skolterm. Syn. uraktlåtenhet, uraktlåtenhet, vårdslöshet, vanvård osv., jfr försumma o. försumlighet.

-**su'mpia**; -ning (säll. med plur.); -nings-skog; -ningstillstånd. 1) Egentl. Ofta skogs-

Mest i pass. (dep.) o. som verbalsubst. Även utan förbindelse med en mosse, som utbreder sig, kan tallskog f-as Henr. Hesselman. Avdikning, vilken ofta förvandlar den f-ade marken till högr produktiv skogsmark ib. F-ade granskogar förekomma nästan endast i Norrland ib. F-ningsmossor Nord. Fam.² 2) Bildl. Ofta i tidningsstil. Genom vänsterns uppträdande har, påstå socialisterna, saken blivit ohjälpligt f-ad. Hela saken tycks vara på väg att f-as. Först 1896 uppträder försumpnng (försumpna o. s. v.) i bildlig bemärkelse, nämligen i Dagens Nyheter på tal om det offentliga livet E. Hellquist. Den allmänna politiska f-ningen. För att rycka denna fråga ur det tillstånd av f-ning, i vilket den befinner sig. I ett hopplöst f-nings-tillstånd. Syn. 1) (f-as:) bli sumpig, övergå till kärr l. mosse, 'dränkas'; 2) 'fördärva', (alldeles) missköta, 'låta bli stående i dyn', 'begrava', bringa i ett ohjälpligt läge, stanna l. hejda ngt i dess utveckling, 'komma att stagnera l. löpa ut i sanden'; (f-ning:) stillastående, 'dödvatten', slöhets- l. lojhetstillstånd. -**sü'pen**, -et, [-nare]; -enhet. Liderlig och f-en. En f-en murargesäll. F-nast av dem alla var f. d. studenten, numer notisjägaren B. Syn. förstörd av fylleri l. dryckjom l. sprit(en), som supit sig fördärvat. -**su'tten** [l. -**süten**] se försitta.

-**svä'ja**, -ade, -as; -are (fotogr.); -ning (med plur.); -ningstecken m. fl. 1) Redan härigenom hade bärbjälkarna f-ats, och de f-ades ytterligare, då nu rättor och möss börjat få tillträde till huset. F-ar du underlaget, f-ar du därmed hela byggnaden. 2) En genom utsvärningar f-ad kropp. Ytterligt f-ad genom en svår influensa, av sjukdomen. F-ad av sina sår. Spriten, som i längden f-ar, verkar f-ande på, har en f-ande verkan på organismen, f-ar organismens motståndskraft mot infektioner. Klaga över (en) f-ad hälsa, f-ad syn, f-ad hörsel, f-ad känsel, f-at minne. Som medfört en märkbar f-ning av själsförmögenheterna. 3) a) Genom stark sol f-ade eller urblekta färger. F-1 en lösning. b) Negativets f-ning. F-ning användes, om negativet är för ogenomskinligt eller är 'hårt', dvs. visar för stora kontraster med avseende på skuggor och dagrar fotogr. Två till sin verkan alldeles olika f-are fotogr. 4) Som kan f-1 motståndaren. Hären var f-ad genom finnarnas avtdgande. Motståndet f-ades allt mer och var före af-tonen brutet. Icke tdla vid en ytterligare f-ning. Varigenom partiet löper fara att än ytterligare f-as. 5) Krigstuktens f-ning och upplösning. Abraham f-ades icke i sin tro Bibeln. Det första gynnsamma intrycket f-as icke vid en närmare bekantskap. Verkan av dessa anlag skulle måhända kunnat om ej förintas så dock f-as. Mildra och oh f-a de något burdusa uttrycken. 6)

Språkv. *F-as intensiteten* på sista stavelsen, måste ~. *F-ning* av konsonant i obetonad stavelse, såsom då fornsvenskt 'jak' blir 'jagh' (senare 'jag'). **Syn.** (fö)slappa, göra matt l. svag(are) l. kraftlös l. veklig osv., göra mindre hållbar, beröva styrkan, förvekliga, (ut)matta (n); förslöa, (allt mer) förlama, försämra, komma att avta(ga) n l. att avtackla n; fördunkla, (ur)bleka (n), urvattna n, (ut)späda (n), förtunna, uttunna n, göra tunnare l. blekare osv., utblanda n, utröra n (med vatten); förringa, inskränka, (för)minska, decimera; (ibl.: dämpa, skymma, omtöckna, döva, förta(ga), hämma, (för)mildra, (upp)mjuka n, upplösa, lossa på. -**sva/np/la**-, -ades; -ning. Bli svampig.

-**svär**-, -et; -sadvokat m. fl. se B. Bet. närstående. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbet. **1)** 'Krigs'-bet. **a)** Fosterlandets f. mot fiender. Hemligheter av betydelse för rikets f. Väpna sig till, ila till sitt lands f. Rustad till f. Vem ledde f-et? Uppdra fästningens f. åt, f-et av fästningen åt ~. F. och anfall. Uppge f-et (av staden). F-et sköttes upperlygt, och ~. Efter ett tappert f. Blottad på f. även till b. Det fientliga f-et, som var koncentrerat till ~, bröts först mot af-tonen. Fästnings-, kust-; minförsvar även till b. **b)** F-svåsen o. d. Ivra för f-et, ett starkt f. F-et främst! politiskt slagord. Ställa f-et på god fot. Ett välordnat f. Föreningen för Stockholms fasta f. även till a. F-et till sjöss. Lant-, sjö-, luftförsvar. **c)** Märk uttr. som Havet är Englands bästa f. **2)** Allmänne. **a)** Till (sitt) f. hade han blott sina nävar. Detta hade han gjort endast till f. för en som anfallits av ligapojkar. Självförsvar. **b)** Åtaga sig ngn's f. inför rätta. Efter ett lysande, ett mönster-gilt f. av advokaten frikändes den anklagade helt och hållet. Vad har den anklagade att säga, att andraga till sitt f.? Det värtaliga f., som upplästes av ~. Det vill jag dock säga till hans f., att ~. Till f. för åtgörandet anfördes ~. Ta(ga) ngn, ngt i f. (mot angripare, mot angrepp). **c)** Avhandlingen bedömdes med Cum laude för författandet och Cum insigniore för f-et. **d)** Gud är mitt värn och mitt f. även till I 1 o. möjligen II. **II.** Ngt äld. bibet. Ofta lagt. Åtnjuta, ha(va), vara utan, sakna, taga ngn i laga f. Laga f. tryggar mot behandling som lösdrivare. Av någon ståndsperson tagen i (laga) f. Så tag mig upp och giv mig f. Karlfeldt. Hit kanske snarast: Och slut uti din nåd och ditt f. / min mor och far! Böttiger.

B) Ssgr. Mest till I. F-sadvokaten bestred emellertid allt avseende vid ~. F-sadvokatyr. Vidta kraftiga f-sanstalter. F-sarbete i gruva vad som årligen måste brytas l. byggas för att uppehålla rätten till fyndigheten. Vilket var orsaken till att f-s-

betyget ej sattes högre än ~ ifråga om gradualavhandling. Lant- och sjöförsvarsdepartementen sammanslogos 1920 till ett 'försvarsdepartement'. I f-sdugligt skick. F-sfest. F-sfientlig agitation. På grund av socialisternas f-sfientlighet. Det upplysningsarbete i f-sfrågan, som ~. Ingå f-sförbund (med ~) om stater l. regenter. Hålla f-sföredrag föredrag i f-sfrågan. Allmänna f-sföreningen stiftad i Stockholm 1890, vill sprida insikten om nödvändigheten av att stärka o. utveckla vårt försvar; f-sföreningarna verka ofta även direkt till f-ets stärkande gm insamlingar o. d. Röja f-shemligheter. Det upplysningsarbete [i f-sfrågan] som satts i gång, har fått öknamnet »försvarskrets» P. Fahlbeck. Angräpnas första uppgift var nu att söka förstöra f-skindren. Hade överbefälet över f-shären. I f-sivern råkade han försäga sig och ~. Att vårt folk som helhet är f-sivrigt och offervilligt. Landets f-skraft. Söka åstadkomma en splittring av fiendens f-skrafter. F-skrig x anfallskrig. I likhet med Sigtunakyrkorna har Skånella ansetts såsom en f-skyrka en kyrka avsedd även till försvar mot fiender. Sin största betydelse ha floderna såsom f-slinjer, och ~. Utfördes sammanhängande f-slinjer, avsedda att i den passrika terrängen utgöra stöd för f-et mot ~ Archib. Douglas. Bakre f-slinjen. Den f-sljumme Olsson i See Af-tonbladet 1914. Att det nuvarande Sverges f-släge blivit i grund förändrat och förbättrat, för så vitt ~ Har. Hjärne.

'Försvarslös' (som säll. visar gradformer) har 2 bet.: **1)** Allmänt. Skyddslös, värnlös, ibl. utan att (kunna) försvara sig. Att hon snarare vore ett f-slost offer för ~. Varigenom de norra landskapen skulle lämnas f-slösa. Hindra Finlands folk att f-slost låta sig övermannas Alma Söderhjelm. **2)** Ifråga om 'laga försvar'. Den som ej hade laga f., kallades ända till 1885 »försvarslös» G. Aldén. F-slös person tvangs förr att taga krigstjänst eller kunde dömas spästraff, ris, tvångsarbete på fästning eller spinnhus; numer kan lösdrivare först efter varning dömas tvångsarbete, dock blott för kortare tid. Påföljd för f-slöshet. Det gamla f-slöshetsbegreppet. F-slöshetsstadga(nen).

F-smedel både i krigsbet. o. allmänne. Krigsministern och sjöministern äro numer (från 1920) ersatta av en f-sminister titeln är dock ej officiell, blott bruklig i allmänna livet (för statsrådet o. chefen för f-sdepartementet). F-snihilism o. F-snihilist ifråga om fientlighet mot allt försvar (l. mot stärkande av f-et l. till militärväsen överhuvud; jfr antimilitarism). Söka minska f-solusten i landet. Å f-solustigt håll. Anvisat f-sområde. Att bataljonen kan behöva insättas på sidof-sområden. F-sorganisation. Den f-sovilja, som präglad flera av våra

riksdagar ~. Framlägga en utförlig f-splan även allmänna. I f-skick. En f-skrift, som fullkomligt ådagalade hans oskuld ~. F-sstyrka abstr. o. konkr. Sätta i f-sständer oftare i f-stillstånd. Sätta sig i f-sställning. Icke uppgå sin f-sställning. Framför en f-sställnings front. Locka fienden ut ur sin(a) f-sställning(ar). B:s berömda f-stal för ~. F-stalan. F-stekniska uppfinningar. Anfalls- och f-svapen f-svapnen l. skyddsvapnen omfatta: sköld, hjälm, pansarskjorta, rustning, harnesk o. kyrass. De yttre f-sverken och befästningarna vid ~. En verklig f-svilja. De borgerliga gruppernas f-svilja ~ element. Och ~ kan strida såväl anfallsvis som f-svis. Under f-svis förd ~ strid. Gå f-svis tillväga. Säll. som adj.: Ett f-svist uppträdande C. O. Nordensvan. En av våra främsta f-svänner. En f-svänligare riktning inom den liberala gruppen. Känd för f-svänlighet. För att röka ut motståndarens främsta avdelningar ur deras f-svärn H. Wikner. Landets f-sväsen(de). Extra f-såtgärder.

Syn. A I. (av)värjande (av anfall), skydd, värn, hägn, ibl. stöd; bålverk, försvarsverk, befästning(ar), (skydds)värn, skyddsmur, 'sköld', försvarsväsen(de); rättfärdigande, urskuldande, ibl. undskyllan; försvarstal(an), försvarsskrift, ibl. svaromål; förfäktande, hävdande; **II.** (laga) beskydd, ibl. fast hemvist (o. försörjningsförmåga), (ibl. nära) protektion.

— **Försvär|a**, -ade, -as; -bar (ngn gång med gradformer) o. -barhet (bägge skr. o. ej mkt vanliga). Bet. närstående. Trans. o. refl. **1** 'Krigs'bet. **a)** Det är lättare att f-a sig mot fiender än mot förtal. Tappert f-a sig, f-a riket mot en övermäktig fiende. Från landsidan kan staden knappast (med utsikt till framgång) f-as, är staden f-ad genom ~. Fästningen, besättningen f-ade sig i fulla tre månader. F-a till sista blodsdroppen ~. Södra Ingermanland, som f-ades tämligen lamt av ~. De måste nu tänka på att f-a sig i stället för att anfälla. Lycas f-a sin ställning. **b)** Märk bl. a. Ett batteri f-ar inloppet till hamnen. F-bart hinder. F-bara ställningar. **2)** Allmänna. **a)** F-a ngn med fara för sitt eget liv. Alltid beredd att f-a de svaga. Med knytnävarna f-a sig, sin rätt (mot ~). Vid dagens tävlingar f-as vandringspokalen av ~. **b)** F-a ngn inför rätta. Med frimodighet f-a sin sak. Medveten om att f-a en dålig sak. F-a en omöjlig sak. F-a ngns rätt (att ~). F-a en sats, en avhandling. Ivrigt f-a sin ståndpunkt, sin åsikt. Jag kan f-a vad jag sagt. F-a sig mot, för beskyllningen att ~. **c)** Ursäkt o. d. För att (därmed söka) f-a sitt åtgörande. Det kan aldrig f-as, att du den gången teg stilla. Kan du f-a (för dig själv, (in)för ditt samvete), att du icke in-

grep? Du är (knappast) f-ad med att ~. I detta fall vill jag inte f-a honom. F-a ngn i vått och torrt. Under sådana förutsättningar kan ju åtgärden lida f-a sig. Låter sig kanske f-as med hänsyn till ~. I detta sammanhang torde anmärkningen f-a sin plats. Vid sidan av ~ f-a dessa poem sin plats som hans mästerverk. **Syn.** (en del blott närstående); **1)** värja, värna, inskrida till försvar l. värn för, freda, hägna, bevara, (be)skydda, ta i sitt beskydd l. hägn, (be)skräma, bistå n, strida för ngn l. ngt mot (en angripare), (f-a sig): ibl. (söka) tillbakaslå (ett anfall), sätta sig till motvärn; **2)** föra (ngns) talan, tala (till förmån) för, ingripa till förmån för, (ta)ga i försvar, hävda ngns oskuld, uppträda som (ngns) f-are, (ut)föra ngns försvar(stalan), protegera, ta sig av, ibl. omhulda, plädara för; (vilja) göra gällande, förfäktas, (söka) hävda (sanningen, riktigheten, berättigandet av), vindicera; rättfärdiga, urskulda, (söka) fritaga, ursäktas; (ibl. nära:) vara ngns förespråkare (mot), (söka) vederlägga (beskyllningar osv.), bestrida, (be)trygga, (kunna f-a:) kunna ta ansvaret för.

— **Försvär|are**, -(e)n, -e; [i'nna l. än mer säll. försvärerska]. Jfr föreg. Måste f-en övergå till anfall. Rikets, (foster)landets f-e. Fens tillbakakastande ur förterrängen Nord. Fam.² Uppträda som f-e av ~. En sedernas f-e. Abdul Hamid, trons f-e och den heliga järnvägens byggare. Själve husaren ville »bli hennes stöd och f-e och stå henne bi mot Gud och ryssen». Satsen fann en ivrig f-e i en av Boströms efterföljare. Fosterlandsf-e. Pokalfe [vid nationstävlingarna på skidor] är Gästrik-Hälsinge nation. **Syn.** (ibl.:) hjälp(are), värn(are), förespråkare, förfäktare. — **Försvär|lig**, -t, -are; [-en o. -het, bägge skr.]. **I.** Rent bildl. 'Styrkan' av ordet växlar mln 'ganska dålig', 'hjälpig' o. 'ansenlig'. **1)** Numer huvudbet. **a)** 'Svagare'. Ställa i (någorlunda) f-t skick. På ett i det hela f-t sätt skilja sig från uppgiften. Och f-en hävda deras åboende hemman Lagen. **b)** 'Starkare'. En rätt f. summa pengar från hans synpunkt sett. Tolv centner salt ~, så det var f-a förvägslas utom småplocket och brännvinet C. Larsson i By. Ett f-t antal. Efter att en f. tid ha varit utan arbete. Han hade skaffat sig en f. florshuva, hade druckit f-t, ja mer än f-t. **2)** Märk särsk. om betyg. F. är en låg betygsgrad, motsvarande C, som siffra 0, på latin 'admittitur' (dvs. han framläppes); räknas numer som 'underbetyg'. Ganska f. Bc, 'facile admittitur'; numer åvenledes underbetyg. Knappt f. Cd, non sine dubio admittitur. **II.** Mer egentl. Mindre vanl. o. ofta mer tillfälligt. Skr. Mest nekat (o. vanligare i nekad form: oförsvarlig). Ur högre synpunkt är åtgärden

föga f. **Syn. I. 1) a)** hjälplig, antaglig, tämligen god; rätt l. ganska bra, medelmåttig, tillfredsställande, rätt oklanderlig, som (till nöds) kan godkännas, passabel, tolerabel, ordinär, ibl. ursäktlig l. hållbar; ibl. godkänd; **b)** bra (nog) stor, duktig, 'ordentlig', ansenlig, (rätt) 'hederlig', betydande, betydlig; **2)** (ibl.) underkänd, (ganska) dålig; **II.** försvarbar, som kan försvaras.

-sve/nsk/a, -ade, -as; [-are]; -ning (med plur.); -ningsiver m. fl. **1)** Allmänne. Även dep. **a)** *De vid denna tid ännu icke fullt f-ade sydliga landskapen. Alltmer f-as. Söka ge en mer f-ad form. Att söka ge det danska språket en mer svensk karaktär, dvs. att f-a det. Att f-a eller åtminstone förnordiska språket Ruben Berg. F-ningen pågick allt fortfarande raskt och nästan motståndslöst. F-ningssträvandena i Finland och annorstädes.* **b)** Märk. *Chenille ~ f-at snilj, benämning på ~.* **2)** Översätta till svenska. *Kalevala, f-ad av Mathias Castrén. V. Rydberg, f-aren av Goethes Faust. Den vackra dramen ~ i ståtlig f-ning av Edv. Bäckström O. Levertin.* **Syn. 1)** ge (en) svensk prägel, göra till svensk, införliva med Sverige l. med svenskan; **2)** överflytta l. översätta (till svenska), återge på svenska.

-svinn/a. Föga utpräglade bet.-skillnader. **I.** Allmänne. **1)** Levande subj. **a)** *Hastigt, spårlöst f-a. Och därmed försvann han ur vår åsyn. Dyka upp och åter f-a även bildl. Knappt var hon försvunnen, förrän ~. Försvunnen sedan några dagar är förre handlanden Erik Andersson. Försvunnen från hemmet, från sitt hem. På morgonen, då de skulle gripa honom, var han försvunnen.* **b)** Ngt friare. *För evigt försvunnen ur min synkrets. Och därmed är han försvunnen ur sagan. F-a ur historien.* **2)** Saksubj. *Där hon satt och såg skeppet f-a vid horisonten. Och kusten f-er för våra blickar. Segel som f-a i fjärran. Månen var försvunnen, och i stället glödde bara stjärnorna genom kvällens kalla dimmor Ludv. Nordström. Skallet försvann ur hörhåll, och ~ J. Möllersvärd.* **II.** Märk några smärre bet.-skiftningar och särskilda uttr. **1)** Om person. *a)* *F-a in i ett inre rum. Varvid man passade på att omärkligt f-a genom den halvöppna dörren. Jag måste f-a på en stund (in till mig).* **b)** *Försvinn! ut med dig! laga dig genast undan!* **c)** *F-a med kassan. F-a till Amerika. F-a från skådeplatsen jfr Ib.* **d)** *Låta ngn f-a ibl. hemligt röja ur vägen.* **2)** I liknelser. **a)** *F-a som en skugga i natten.* **b)** *F-a som dagg för l. i solen, i solken(et) jfr 3 c nedan.* **c)** *F-a som en droppe i havet jfr 3 d nedan.* **3)** Om sak. **a)** *En meteor, som lyst och försvann 'lysa och f-a' brukas ofta bildl. o. då även om person. Följa de efter nattens*

blåst halvt försvunna spåren. Vid en gammal nu försvunnen lada, kvarn. **b)** *Låta ngt f-a gm taskspeleri; i hemlighet bemäktiga sig, stjäla undan. Tänk, att min portmonnä är alldeles försvunnen! Varvid pengarna f-a i uppboresmännens fickor.* **c)** *Upplösas, blekna o. d. Dimmorna avta och f-a slutligen alldeles. F-a till intet ofta bildl. Väggarna ha haft målningar, nu av dlder dock halvt försvunna.* **d)** *Skr. Dess väggar f-a under praktfulla målningar Sven Hedin. Bordet försvann under de läckra rätterna.* **4)** *Mer l. mindre abstr. subj. Gärna skönl. a)* *Ungdomsdren f-a, och ~. Tänka på försvunna dagar. I längesedan försvunna tider oftare 'svunna' l. d.* **b)** *Då smärtan småningom mildras och f-er (av sig själv). Då är allt hopp försvunnet (, att ~) ute, förbi. Då vore all oro försvunnen över, borta.* **5)** *F-ande som adj. o. adv. a)* *Skjutning mot f-ande mdl. b)* *(Sedd i) f-ande profil mer bortvänt än vanlig profil. c)* *Mer bildl. Ett f-ande fåtal. Utgöra ~ en ganska f-ande minoritet S. Belfrage. Och därför är allt vad jag kan göra för dig av så f-ande litet värde Fanny Alving. De äro emellertid på det hela f-ande få.* **6)** *Försvunnen se exemplen ovan.*

Syn. I. avlägsna sig (ur sikte), ej mer l. längre synas, upphöra att visa sig, bli borta, gå sin väg, springa sin väg l. sin kos, laga sig u'ndan, bortresa n, knappt l. ej längre kunna skönjas l. upptäckas, bli osynlig, bortgå n, bortskynda n, skynda sig bort l. undan, gå (för alltid) förlorad; bortdö n, ej längre höras; **II. a)** undkomma, 'avdunsta' n, avvika, göra sig osynlig, laga sig bort l. undan l. iväg, slinka l. fara l. sätta iväg, sätta av, (bort)rymma (n), av-drypa n, 'smita', 'schappa (iväg)', pallra (sig) iväg, 'gå', dra(ga) sig tillbaka, hastigt dra(ga) sig u'ndan, lämna l. rymma fältet, ibl. lista sig ut; **3)** utplånas n, bli till i'ntet, helt till-intetgöras; (undan)stjälas (n), komma bo'rt l. u'ndan, 'hamna'; förlora sig, gå ur, (bort-)blekna (n), förblekna, upplösas n, (bort-)smälta (n), förjagas, skingra sig l. skingras, förströs, avdunsta, 'gå upp i rök'; knappast synas, vara alldeles överhöljd, ej kunna (ur)skiljas från, gå förlorad (i), bli till e'tt med; **4)** förinna, (omärkligt l. snabbt) förgå, 'lida', (hän)skrida (n), fly (bo'rt), (hän-)svinna (n), rinna hän; **5)** (f-ande:) helt, oerhört, ytterst (liten o. d.); **6)** (försvunnen bl. a.): bortsprungen, borta, iväg, ute, över, förbi, ej mer existerande, osynlig, 'slocknad', framfaren, svunnen, förlorad.

-svu/lt/en, -et, -nare; [-enhet]. Mest skönl. Ngn gång även andra former t. e. 'försvälta'. **Syn.** utsvulten. **-svüren** se försvär(j)a. **-svåra**, -ade, -as; -ing. **1)** *F-a arbetet för ngn. Omständigheter, som f-a allt allvarligt arbete. Därmed f-as ytter-*

ligare den redan förut kinkiga situationen. Åro tobaksbladen alltför fuktiga, f-as deras torkning, varjämte ~. Mycket f-ad, om icke omöjliggjord genom ~. Avsedd att f-a efterhärming. Det f-ar saken (ytterligare) för oss. 2) Märk särsk. Dömas för stöld under f-ande omständigheter x förmildrande. Straffet skulle i f-ande fall utgöra 6 år. **Syn.** göra (än) svårare, göra l. bereda svårigheter, lägga hinder i vägen (för), göra det tyngre (för), göra värre, förvärra, (f-ande ibl.) graverande. -**svär|ja** l. -**svär|a**; [-jelse, med plur.]. 1) Avsvärja. Mindre vanl. Trans. Blott j-form. F-ja dryckenskapen, allt spel, allt förtärande av starka drycker. Som hon en gång (högtidligen) försvurit. 2) Edligen lova (sig). Nästan endast j-form. Mest refl. Anklagad för att ha försvurit sig till l. åt djävulen. F-ja sin själ (åt onda makter). Utan att på förhand f-ja sig åt en viss teori Einar Tegen. Försvuren till l. åt onda makter. Det gäller att utan f-jelse till dogmer och formuler ~ kämpa mot ~ Liberala programmet 1907. 3) Svärja falskt. Mest j-lös form. Gärna ngt vard. 'F-a sig' eller som det högtidligt förr hette 'svärja sig men'. Nu försvor han sig. Bevisas det så, att du försvurit dig, blir straffet synnerligen svårt. **Syn.** 1) avsvärja, svär(j)a att icke l. att aldrig mer; högtidligen avsäga sig, allvarligt besluta sig för att sluta med; 2) edligen lova (sig till), med ed binda sig vid, förskriva sig till, ge sig i ngns våld, med hull och hår övergå till; 3) svär(j)a falskt, avlägga falsk ed, begå mened. -**svärm.** Om bin. Svärmen med den gamla visen — försvärmen — flyger vanligen ej långt, emedan ~. Säll bildl. Dit f-en far de första ljusa kvällarna, där samlas de andra l. Ljungquist (om ungdomen som söker ett år den ena dansbanan, ett annat den andra).

-**sýn**, -en; -slära, -stro o. -sverksamhet m. fl. (alla i bibl. stil). Två skarpt skilda bet. **I.** Huvudbet. 1) Abstr. Bibl. o. d. Guds f. 'Guds omvårdnad om o. ledning av sin skapade värld'. Guds allmänna f., som omfattar allt skapat, Guds särskilda f., som omfattar människorna, och Guds särskildaste f., som omfattar de troende människorna. Guds milda f. Denna f-strons rent religiösa art ~ Einar Billing. Guds f-sverksamhet innefattar tre moment: uppehållelsen, medverkan och styrelsen Einar Billing. 2) Ofta 'personligt'. Särsk. förr ibl. med stor bokstav. Även allmänare. **a)** Men Försynen l. försynen hade annorlunda beslutat. F-ens rådslag till människornas bästa. Prisdad vare f-en, som ~. Men en nådig f. ville, att ~. Det var (en) f-ens skickelse, jag fattade det som (en) f-ens skickelse, att jag den gången kom undan. Genom l. efter f-ens skickelse. Genom f-ens ingripande. **b)** Märk (ngt vard.) uttr. som:

Det hela gick på Guds f. (i hopp om Guds hjälp o. därför) utan (plan o.) beräkning, på en slump, i blind tro på sin lycka l. d. Leva, låta det gå på Guds f. Vilja spela, agera f. (för ngn). **II.** Rent abstr. Jfr försynt(het). En hård natur, som ej har f. för någonting. Utan f. för alderdomen(s grd här). Di ska väl ändå visa l. ha l. äga någon f. för hans grd här. Han hade ej f. för att begära pengar av sin gamla mor. **Syn.** **I.** Guds omsorg om den skapade världen l. om människan; Gud, den allt upprätthållande o. vårdande skaparen, ibl. Himlen l. himlen; **II.** försynthet, skam(känsla), blygsel(känsla), undseende; (ibl.:) aktning för andras rätt l. värde, vördnad, hänsyn, 'vett'. — **Försynt** se strax nedan.

-**synda** sig, -ade; -else (med plur.). 1) Bibl. o. d. F-a sig mot Gud. Konungen må icke f-a sig på sin tjänare David, ty han har icke f-at sig mot dig Bibeln. F-else mot den Helige Ande oftare 'synd'. 2) Allmänare. Har du f-at dig, får du också be om förlåtelse. Det var väl knappast någon av de vanliga umgängesreglerna, som han icke svårt f-at sig mot. F-elserna i detta avseende ha varit påtagliga och lättare att påvisa än annan missvård, som ~ Emil Olson. De flesta f-elserna äro fortkörningar ~. **Syn.** synda, begå synd, fela, handla orätt, begå ett fel l. en förseelse l. ett lagbrott, ibl. förgå sig. -**sýnlig|a**, -ade, -as. Skr., sälls. Vilken målare hade med pensel eller ritstift kunnat f-a den studens mystikfyllda skönhet på ett åskådligare sätt! Eric v. Rosen. Att han skulle kunna f-a dessa känslor ~ i krita på papper är ju otänkbart! Aug. Brunius. **Syn.** framställa för ögat. -**sýnt**, =, -are; -het. Stilla och f. De f-as vanliga lott att förbises. För ungdomligt f. att ~. Riktade ~ en flyktig och f. blick mot pastorn. Och dock är denna kärlek i sitt yttre framträdande blyg och f. M. Lamm. Med (en viss) f-het undveko de dock alltför att ~. Avlägga all f-het. Utan f-het. **Syn.** taktfull, 'fin', hänsynsfull, som ej tränger sig fra'm l. på ngn, aldrig framfusig, blygsam, som håller sig i bakgrunden, modest, (ibl. nära:) tillbakadragen, aktningsfull, skonsam, hovsam, anspråkslös; (f-thet ibl.) försyn, undseende. -**sýr|a**; -ning. Skr., sälls. Göra sur l. syrlig. -**systr|a**, -ade, -as. Skönl., sälls. Förenas i systerlig endräkt, göra till systrar. I buskars valv, på sommarns rosenmatta / vi sutto, hult f-ade Stagnelius.

-**sådd**, -en. Trädet plantas efter f. och bär frukt efter 5-te dret B. Jönsson. -**säg|a**; -ning (med plur.). Ofta fackl. o. om (ngt) större partier. Rättighet att ~ f-a timmer till husbehov. Låta f-a ett parti timmer. Där timret f-ades till plankor och bräder. Stockar, som skola f-as till kubbar. F-ning

av virke vid brädgård. **-sål't** se försälja. **-sångare** se föresångare. **-såpa**, -ade, -as; -ning. Ofta dep. Fackl. Sönderdela fett med alkalier så att därav uppkommer fett-syrat kali (såpa), natron l. kalk o. fri glycerin. *Det är sant, att sedan ~, förlorar bacillen i hög grad sin förmåga att f-a fetter ~.* Med alkalier f-as fettett lätt och fullständigt B. Jönsson. *F-ning* eller 'saponifikation'. *En tvål, som erhålles genom f-ning av fett med kalk eller ~.* **Syn.** förtvåla.

-sät, -et, =. Även bildl. *Frukta f. av ngn. Ställa f. för ~. Lägga f. för fienden. De hade lagt sig i f. bakom en skogsdunge och ~. Ligga i f. för ngn. Falla i ett f. Råka ut för ett f. Akta dig, det är ett f. av honom! Genom f. **Syn.** bakhåll, 'lur'; lönlig anläggning (mot en fiende), 'snara', fälla, list, svek. — **Försätlig**, -t, -are; -en; -het (med plur.). **1)** Ett f-t anfall. *En f. vän. Falsk och f. På ett f-t sätt bakifrån bemäktiga sig ngn. Handla f-t mot ngn. Som f-en om natten mördat den anlända gästen. Några som f-en skulle låtsas ~ Bibeln. **2)** Ett f-t leende. *F-a insinuationer. Genom f-t tal. Framställningen var ovanligt f. F-a, f-t formulerade frågor. En f. sömn smög sig över honom. Ett tal, kryddat med f-heter och öppna sarkasmer. **Syn.** bakslug, lömsk, lurande, som kommer från ett bakhåll, svekfull, arglistig, hal, snärjande, perfid; (ibl. nära:) trolös, sviklig, förrädisk, smygande.***

-sävda o. **-savi'tt**. Särskrivs bägge av Sv. Akad. *Försävi'tt* ordet ej är absolut felsekrivet B. Risberg. **Syn.** om, sävda, ifall, för den händelse, i (den) händelse, om så är att. **-säg** a sig (vanl. uttalat o. ibl. — dock ej i SAOL³ — skrivet -sägja); [-else]; -ning (med plur.). *Han råkade f-a sig och blottade därigenom hela den lilla planen. Nu försä' du dej ändå! Mindre vanl. i supinum: Skulle han ha försagt sig alltså, menar du? En förarglig f-ning. **Syn.** säga vad man ej menar l. vad man bort hemlighålla l. ämnat tåga med, prata bredvid mun(nen), förtala sig, förprata sig.*

-säkra, -ade, -as. **I.** Allmänare. **1)** Trans. **a)** Personsubj. *Man f-ar (mig), att det är sant. Kännare f-a, att ~. Det f-ar jag dig, kan jag f-a dig, att nog står han för det anloppet. F-a på heder och samvete, att ~. Edligen f-a ~. På ed f-a ~. Jag f-ar (dig) heligt, att ~. Det f-as allmänt, att ~. Mindre vanl. i skr. uttr. som: Han f-as nu ha återtagit sitt yttrande. **b)** Person- l. saksubj. Mest skr. l. ngt högt. *F-a honom om min högaktning! F-a honom om vår fortfarande bevakning!* — Allt syntes f-a honom om tronen. Som f-ade mössorna om (en viss) övertikt vid riksdagen. Traktaten f-ar oss om fred, men ~. **c)** Själv. i konkr. bet. = fastgöra, surra. **2)** Refl. **a)** Har du*

f-at dig om att han verkligen läst boken? *F-a sig om ngn's medverkan (till l. vid ngt). De skulle åtminstone f-at sig om liberalernas neutralitet. Det har jag redan f-at mig om genom kunskapare. **b)** F-a sig om ngn's person. Polisen hade f-at sig om dem redan kvällen förut. Om du vill ha något med av sändningen, får du sannerligen f-a dig om det i tid. **3)** Perf. part. som predikativt adj. Du kan vara f-ad (om) att ~ (så) säker. Jag för min del är f-ad (om) att han givit sig av till England. Jag känner mig fullt f-ad om att det skall gå bra. **II.** Ifråga om försäkringsväsende. Med sakl. personobj. samt abs. Ta l. ge försäkring (dvs. om fingsstagare l. fingsgivare). **1)** Ofta om brandf-ing. *F-a sitt hus mot brandskada. De arter av skada, mot vilka det är vanligast att f-a, äro ~. Var huset f-at och hur högt? brandförsäkrat. Har ett föremål f-ats över sitt värde ~. Biblioteket har jag f-at för 30,000 kr., till (ett värde av) 30,000 kr. Ha all säden of-ad. Vet ni, om de bruka ha f-at här på trakten? Lågt, högt f-at. F-ad till fulla värdet. Det f-ade föremålets värde. Bolaget f-ar icke mot hagelskada. **2)** Innan han för, lät han f-a sig, f-ade han sig för 3,000 kr. i Skandia t. e. om liv- l. olycksfallsförsäkring. Alla svenska män och kvinnor ~ skola genom erläggande av årliga pensionsavgifter samt med bidrag av allmänna medel f-as till erhållande av pension från o. med 1914. Den f-ade bör ~. En och samma person kan vara både enskilt f-ad och grupp-fad [i frivilliga pensions-fingen]. **3)** Brand-, liv-, olycksfalls-, stöld-, studie-, återf-a m. fl. (jfr försäkring). **Syn.** **I. 1)** **a)** be(dja) ngn vara övertygad, bedyra, betyga, arge (en) bestämd förklaring, (bestämt) förklara, (med bestämdhet l. med anspråk på trovärdighet) påstå, (säga o.) stå för, gå i god l. i borgen för, 'svära på', garantera, intyga; **b)** tillförsäkra, göra säker, ge visshet (om), (ut)lova (högtidligt), utfästa, övertyga, förvissa, (ibl.:) betrygga, säkra, säkerställa; **c)** fastgöra n, surra; **2)** (f-a sig:) **a)** (för)skaffa sig visshet (om), förvissa sig, ibl. betinga sig; **b)** bemäktiga sig, gripa, lägga vantarna (på), lägga embargo (på); **c)** göra sig l. vara säker (att få ngt); **3)** (f-ad:) säker, förvissad, viss, övertygad; **II.** assurera, ge l. meddela l. ta (en) försäkring, låta försäkra, ibl. brandförsäkra l. livförsäkra osv.**

— **Försäkran**, [=]. **1)** Mer l. mindre konkr. Huvudbet. Som plur. brukas plur. av 'f-ing'. **a)** Då de inför domstolen skola avgiva en edlig f. att efter sitt bästa förstånd och samvete uttålande i saken avgiva ~. (Av)ge, (av)lämna (en) skriftlig f. att icke vidare ~. Avfordra ngn en formlig f., att han icke ~. Arge förnyad f. att, om (att) ~. F. på heder och samvete, att ~. K(on)unga-

försäkrän. b) Ngt mer abstr. *Mottagen min kungliga f. att (jag vill) styra Sverige efter lag och rätt. Tro honom denna gång på hans (uttryckliga) f.!* *F. (av aktiebolags styrelse), att inbetalningen fullgjorts. F. om frånvaro av äktenskapshinder. Enligt hans bestämda f. skulle sonen vara född den 14 sept., icke den 17. Mot hans f. ~.* [*Statsrådsedens*] *utbytande mot en högtidlig ämbetsförsäkrän utan edfästelse. 2)* Abstr. Äld., mindre vanl. *Därom få vi f., när vi gå till Herrens bord. Syn. 1)* förklaring, försäkring(ar), bekräftelse, bestämt löfte, (formlig) utfästelse, förbindelse, ibl. (bestämt) påstående. — **Försäkrär**, -(e)n, -e. Mest om försäkringsgivare ('assurador'); ibl. dock även om försäkringsstagare. *Aterf-e.*

— **Försäkring**, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Allmänna. Mest i plur. Jfr försäkrän. *Han hade så många gånger farit med osanning, att numer ingen trodde hans f-ar. De heligaste f-ar. Tvärtemot, trots de f-ar man givit (att ~), (av)givna f-ar. 2)* Ifråga om f-sväsende. Både mer abstr. o. mer konkr. Ofta för olika speciella f-sformer (särsk. brand- o. livförsäkring). **a)** *F. för all framtid eller för längre tid än tio år. F. mot sjörisk. Dylig f. meddelas dock ej av alla bolag. Ömsesidig f. Obligatorisk f. t. e. då arbetsgivare är förpliktad försäkra sina arbetare. I dag har jag inte fått (ge, avsluta) mer än fem f-ar. Svenska brandförsäkringsbolag hade år 1915 f-ar för 13,410 mill. kr. med 23 mill. kr. i f-savgifter. Om köparen icke brytt sig om att ~ taga f. Ta en f. i det och det bolaget för 15,000 kronor. F. för olycksfall i arbetet. Höja, minska f-en. F-en utgår den sista oktober och bör dessförinnan förnyas. F-en utfaller, då sonen fyllt 21 år. b)* Ansvars-, arbetslöshets-, automobil-, brand-, fiskar-, frost-, garant-, glas-, hagelskade-, hund-, hyresförlust-, inbrotts-, invaliditets-, kapital-, kasko-, kreaturs-, kredit-, krigs-, kursförlust-, landtransport-, liv-, livränte-, luftfarts-, maskin-, moderskaps-, motorcykel-, olycksfalls-, pensions-, remsurskredit-, rese-, resgods-, sjuk-, sjö-, skadestånds-, släkt-, stormskade-, strejk-, studie-, stöld-, transport-, utstyrsels-, varu-, vatten(lednings)skade-, värdeförsäkring. Person-, sak-, privat-, stats-, riks-, social-, premie-, tilläggs-, återförsäkring.

II. Ssgr höra så gott som alla till 'f-sväsendet' (dvs. bet. I2). Ex.: (*Liv*)f-sagent(ur) m. fl. Det första svenska f-saktiebolaget (brand- o. liv-) grundades år 1855. Stifta, bilda f-s(aktie)bolag. Och andra f-sanstalter ~. Riksf-sanstalten. F-sansökningar. De viktigaste f-sarterna ~ i det moderna samhället. Med 23 mill. kr. i f-savgifter. Höga f-savgifter. Om f-savtal. F-sbar lösegendom Nord. Fam.² F-sbelopp. Utfärdande av f-sbok (ser. Z) på vkn får insättas vissa be-

lopp i och för den frivilliga pensionsförsäkringen. F-sbokföring. F-sbolag aktiebolag som driver f-srörelse. Ömsesidigt f-sbolag. Inom f-sbranschen. Ny f-sbransch ~ remsurskreditfen 1920. Höjes brandfen, bör f-sbrevet utbytas mot ett nytt f-spolis, f-skontrakt. Brand-, livf-sbrev m. fl. F-sfond dels (officiellt) om ömsesidigt f-sbolags 'ersättningsreserv' o. 'premiereserv'; dels allmänna om f-s(aktie)bolags 'reservfond', 'säkerhetsfond' o. 'premieåterbäringsreserv'. »Släktförsäkring» är en f-sform, som ~ 1920. F-sföreningen, ett 1875 i Stockholm stiftat sällskap för f-sväsendet. F-sföreningens tidskrift uppsatt 1878, fortsatt 1921 av Nordisk f-stidskrift. Hästf-sförening. Förste f-sgivaren (huvudf-sgivaren) vid återförsäkring. Omfattar bolagets rörelse olika f-sgrenar, skall för varje f-sgren särskild f-sfond upptagas. F-shavare. Svensk f-shistoria. F-shistoriker. Den f-shistoriska litteraturen Nat. Flygare. Svenska 'Kungl. f-sinspektionen' (motsvaras av finländska f-inspektören) inrättades 1903 o. har tillsyn över f-sanstalterna (vka lämna årliga bidrag till f-sinspektionen); ordet brukas även mer i mindre 'personligt'. F-slagen av 25 maj 1917. Svensk f-slagstiftning. F-smatematik. F-smatematiker. Byråchef i riksf-sanstalten för f-smatematiska och statistiska ärenden. F-smedel. F-smöte planerat 1923. F-spolis f-sbrev, f-skontrakt. F-spremie f-savgift som erlägges på bestämda terminer. F-sregister föres numer av F-sinspektionen. Förenas sig om att övertaga en f-srisk. Kungl. F-srådet består enl. lag 29 juni 1917 av minst 7 ledamöter (nu 1923: en president, 2 ordinarie o. 1 t. f. 'f-sråd', 2 representanter för arbetsgivarna o. 2 för arbetarna); f-et avgör olycksfallsf-stvister m. m. K. M:t har den 25 sept. förordnat byråchefen i riksf-sanstalten I. E. O. Tengstrand att från den 1 januari [1918] vara f-sråd 1917. F-srätt en del av f-svetenskapen. Lag 24 juli 1903 om f-srörelse nu ersatt av 1917 års lag. Aktiebolag, som driver f-srörelse. F-skydd. F-sstatistik. Utbetalta hela f-ssumman. F-stagare. F-stekniska byrån i Kungl. pensionsstyrelsen. Byråchef i riksf-sanstalten för f-stekniska ärenden. F-stidningen Gjallarhornet börjar år 1922 sin 32:dra årgång. Nordisk f-stidskrift från 1921. I f-stjänst. F-stjänstemannaföreningen i Stockholm. F-stödng (för arbetsgivare). F-svetenskap, ett tämligen nytt begrepp ~. Fulla f-svärdet. Svenskt f-sväsen(de). Under f-såret 1 april 1920—31 mars 1921. Vid första f-sårets utgång. Svensk f-sårsbok 1916—1921.

Syn. I. 1) se försäkrän; 2) brandförsäkring osv.; (ibl.): f-sbrev, f-skontrakt, f-spolis l. ock f-ssumma.

-sälj|a; [-bar, skr.]; -are; -erska; -ning (med plur.); -ningsauktion m. fl. se II. 'För-

sälja' är mindre vanl. än 'sälja', men 'försäljning' mkt vanligare än det sälls. 'säljning'. **I.** Vanliga verbformer. *F-a* för egen räkning. *Äta sig att mot provision f-a* ~. *F-a* ngt under hand. *F-a* i andra hand. *Låta f-a* ett parti bräder. *Nödgas f-a* sitt bo. Detta är det fente aeroplan, som bolaget försålt till finska staten och levererat luftledes. Till och under inköpspriset *f-a* vi under denna vecka ett parti något omodärna kappor. I följd av dödsfall *f-es* på offentlig auktion följande lösöre: ~. *F-es* till den mestbjudande. Huset försålles exekutivt och ~. Redovisa för under månaden försålda varor. Beskyld för att *f-a* ämbeten och tjänster. Slut, ut, åter \dot{f} -a. **II.** Verbalsubst. **1)** *F-are* o. *f-erska*. **a)** *F-are* av kramvaror. *F-are* ~ erhåller genast förmodlig plats hos grossistfirma annons. General-, huvud-, plats-, åter-, gatv-; lott-, pastej-, sparmärksf-are. **b)** *F-erskan* av band och träd och pappersblommor. En liten *f-erska*, som ~. Skickliga *f-erskor*. *F-erskor* till lotteri. Blomster-, frukt-, knäck-, nejlik-, gatuf-erska. **2)** *F-ning*. **a)** Enkelt. *Mottaga, (in)lämna ngt till f-ning*. *Inlämnad till f-ning*. *F-ning* under hand. *Föranstaltat om f-ning* av ~. *F-ning* av outlöst gods. Ytterligare *f-ning* av kronogods. *F-ningen* går raskt, bra. *Rask, trög f-ning*. *Vid f-ningen* inslutna belopp. *Avbryta f-ningen*. *F-ningen* lär ha föranletts av ägarens irakade ekonomiska svårigheter. Bör helst själv vara närvarande vid *f-ningarna*. Ibl. även konkr. (= bod, affär l. d.). *F-* av läskedrycker skylt. *Fastighets-, ut-, tvångsf-ning*. *Idka fruktf-ning*. **b)** Ssgr. *F-ningsauktion* (entreprenadauktion, upphandlingsauktion o. arrendeauktion. Genom ändrade *f-ningsbestämmelser*. *F-ningsbod*. Domänstyrelsen har fått sin *f-ningschef* 1923. Den äldre *f-ningsdugliga* fisken ifråga om fiskodling. *Till f-ningsföreståndare* [i Sveriges filatelistförening] omvaldes grosshandlaren Ö. Kræpelien. Anta *f-ningskommissionärer*. Sedan från det vid *f-ningen* inslutna belopp avdragits *f-ningskostnaden* ~ *Postboken*. *Lägstaf-ningskurs* säljkurs. *Förklädesfabrikens f-ningslokal*. *F-ningsman* av sparmärken, se *Sparmärksf-are* *Postboken*. *Lämplig f-ningsplats*. För Sollentuna häradsallmänningsräkning *f-a*: 45 *f-ningsposter* ståndskog ~, 23 *f-ningsposter* gallringsvirke ~. *F-ningspriset* måste i så fall bli något högre. *F-ningsprovision*. Om *f-ningssumman* med 20% överskrider inköpssumman. *Amerikansk f-ningsteknik*. Begränsade *f-ningsuppdrag*. *F-ningsvillkor*. *Partiets f-ningsvärde*. *F-ningsåret* 1858—59. **Syn. I.** (bort)sälja (n), avyttra, göra sig av med, utbjuda n (till salu), salubjuda, saluföra, saluhålla, ibl. torgföra, överlåta l. lämna mot (kontant) betalning; **II.** (f-ning:) (av)salu, avyttring osv.

-säl|l|a, -ade, -as. Skönl., sälls. för lyckliggöra n osv. -säl'm'r|a, -ade, -as; -ing (med plur.). Egentl. o. bildl. Även refl. o. dep. *F-a* kvaliteten av något. *Lagring* är nödvändig, men blir den för lång, *f-ar* den varan. Genom att *f-a* myntet. *F-ade* kursen, valutor. *Hans hälsa f-ades* (l. *f-ade* sig) dag för dag. *Ynglingen*, som mot slutet av terminen betydligt *f-at* sig (i kunskaper) ~. Ett såväl fysiskt som moraliskt *f-at* släkte. *F-a* rasen. *Hans utsikter* ha sedan dess mycket *f-ats*. *Fiskets* fortgående *f-ing*. *Ändringar*, som endast varit *f-ingar*. På aftonen den 16 märktes en *f-ing* i det allmänna tillståndet, och den 18 var han död. På grund av den inträdda *f-ingen* (i ~). *Valuta-, klimatf-ingar*. **Syn.** göra sämre l. dåligare, förvärpa, ibl. reducera, försvaga; (f-as:) bli sämre, gå tillbaka l. ned(åt) l. utför, urarta, förfalla, sjunka, (för)minska(s) i värde, 'falla', vansläktas, degenerera, försvagas, deklinera, vara (stadd) i sjunkande l. avtagande l. fallande. -sän-d|a; -are; -else (med plur.); -elsekostnad; [-erska]; -ning (med plur.); -ningsfat; -ningssvårighet(er) m. fl. Ofta ifråga om affärer, post, järnväg, ångbåtar osv. **I.** Vanliga verbformer. *I går f-es* med snälltåg härfån ett parti bomull. Sdsom ilgods *f-es* med bantåg från Stockholms centralstation till mottagande av ~ följande: ~. *Jag föredrar att f-a* varorna med ångbåten. Även om person. *Må han till arbetsinrättning f-as*. *F-a* ngn med fångskjuts. **II.** Verbalsubst. **1)** *F-are* av varor. *Har f-aren* avtalat om ~. *Varuf-are*. **2)** *F-else*. **a)** Abstr. *Vid f-else* med post eller järnväg tillkommer *f-elsekostnad*. **b)** Konkr. *F-else* under band korsband(sf-else). *Rekommenderad f-else*. *F-else* med angivet värde. *Brev-, post-, värde-, lösen-, tjänste-, lokal-, paketf-else*. *Röstdedelsf-else*. **3)** *F-ning*. *Anmäla till f-ning* (med tåg, med viss lägenhet). *Inpackad till f-ning*. *Olet tappas från lagerfatet ~ antingen på mindre f-ningsfat (f-fatöl)* eller på flaskor Nord. Fam.² **Syn.** (av)sända, (av)skicka, förpassa, expediera, ibl. beförda.

-sän|k|a; -ning (med plur.); -ningsarbete; -ningsborr (tekn.). **I.** Mer egentl. **1)** *F-a* stenlastade fartyg, *f-a* grus och sprängd sten för att spärra inloppet till en hamn. För utförande av *f-ningar*, *f-ningsarbeten* vid krigstillfälle äro hopar av grus upplagda invid segelrännan. Även, ehuru mindre ofta *F-a* en hamn, ett inlopp = Genom *f-ningar* spärra. **2)** Tekn. *Nitarnas* huvuden skola vara *f-ta* i bordens yttresidor, så att ~. *F-ningsborr* varmed utborras *f-ningar* för skruv- och nithuvuden. *Triörer* ~ bestå av en liggande cylinder av plåt, på sin insida försedd med runda *f-ningar*. **II.** Bildl. **1)** Genom en sömndryck *f-a* ngn i dvala. *Händelsen f-te* dem i sorg för flere månader.

Ofta i perf. part. *Ft* i djupa tankar, i (sina) dystra tankar. *Ft* i betraktelser, i (studiet av) Ciceros Tuskulaner. Vara *ft* i djup sömn. *Ft* i fattigdom (och elände). *Ft* i skuld över öronen. 2) Märk bet. av 'fningar' i ex. som: Man måste ha, äga *fningar* i de högre ämbetskretsarna, bland de högre ämbetsmännen för att komma någon vart på den banan. Han lär ha (djupa) *fningar* vid högskolan. **Syn. I.** sänka, göra försänkningar (för att spärra), gm försänkningar fylla l. spärra; ibl. borra i sank; 2) anbringa i borrarde fördjupningar, in- l. nedsänka; **II. 1)** nedsänka, nedtynga n, helt o. hållet överlämna åt, fördjupa (sig); (ft-) försjunken, helt upptagen, 'förlorad', 'borta'; 2) (f-fningar-) (vänkskaps)förbindelser, relationer, inflytande, möjligheter till påtryckning.

-**sätt**a¹ n; -sättsblad; -sättspapper; -sättsplansch; -ning¹ (med plur.); -ningstecken (mus.; oftare 'förtecken'). **I.** Allmänare. Mest fri form. 1) Jag satte fingret för l. satte för fingret, så att inte en droppe vatten kom på bordet. Sätt ett lås för, så går det nog bra! S-a för bommen. Försatta fönster l. Försatta luckor. 2) S-a för ngn ngt, lite mat, vad han skall äta. 3) Dom var ute på morgon och satte för (hästarna, parsläden). Det är försatt; kusen väntar. Är det tillsagt om f-ning? 4) Sätta för ngn en uppgift. **II.** Märk särsk. 1) Ifråga om böcker. Ett försatts- och 15 eftersättsblad K. H. Karlsson. Särskilda försättsblad till handahållas gratis jämte pärmarna. Tunna pärm- och försättspapper med mycket glansig yta Kerstin Key. Försättsplanscher i Sv. turistföreningens drsskrift. 2) Mus. F-ningsstecken 'kors', 'be' o. återställningsstecken'. Jfr 'förtecken'. **Syn. I. 3)** förspänna n; spänna hästar för; 4) föresätta, förelägga.

-**sätt**a²; -ning² (ibl. med plur.). **I.** Huvudbet. 1) Mer egentl. *F-as* i rörelse av okända krafter. Och försatte därpå trädet i svängningar ~. *F-a* hela samhället i gungning bildl. 2) Friare o. bildl. a) Personobj. Han hade emellertid försatt sig och sina barn i säkerhet. Vilken vid senaste rannsakningstillfället försattes på fri fot, men ~. Celluloidhårdkammarna hava ofta ~ försatt bärarinnan i stor livsfara. *F-a* ngn i frihet. Försatt ur tjänstgöring för den återstående delen av året. *F-a* ngn i konkurs. Därmed var han försatt utom lagen och ~. *F-a* motståndaren ur stridbart skick. Han såg sig försatt i den obehagliga ställningen att ~. Han hoppades aldrig bli försatt i den belägenhet att behöva be svågern om hjälp. Vilket försatt dem i en situation, som ~. *F-as* i hypnotiskt tillstånd. *F-a* sig i extatisk tillstånd genom att ~. Det lycksalighetens tillstånd, vårt förment efterblivna

folk skulle *f-as* i, om det blott delaktiggöres av den rysk-finska revolutionens välsignelser 1917. *F-as* i en sinnesstämning, som ~. Detta svar försatte honom i formligt raseri. Till och med jag, som inte hade något med saken att göra, kände mig försatt ur jämvikten. Med ett betydelsefullt: Vi träffas snart —, som försatte Currita på humör igen. Finna dem försatta i så gott humör. Se sig försatt ett år fram i tiden. I tanken *f-a* sig (tillbaka) till ~. Åter¹*f-a*. b) Sakobj. Kalmarkernas *f-ande* i skogsbärande skick. *F-a* ngt i flytande tillstånd. *F-a* staden i försvarstillstånd. **II.** Bibet. 1) Ofta vetenskapligt. *F-a* vin med vatten. Försatt med en smula malört får lösningen bättre smak. *F-es* vetedeg med majsmjöl, blir det erhållna brödet gult. De modärna kopparskiljemynten *f-as* vanligen med något tenn och zink Ekenberg Landin. Att frövaror avsiktligt försatts med döda frön eller sten ~ H. Juhlin-Dannfelt. 2) *F-a* (mycken) tid på ngt, på att ~. 3) En tro, som kunde *f-a* berg bibl. o. d. Eljest sälls. Strömmen *f-er* fartyget driver det ur dess riktning. 4) Sälls., äld. *F-a* sitt skepp komma det att stranda, sätta på grund med det. **Syn. I.** bringa, sätta, föra; (för)flytta; **II. 1)** (upp)blanda (n), utblanda n, (ut)späda (n), ibl. utöra, tillsätta n; 2) (bort)spilla (n), förspilla, (för)slösa, bortsätta n; 3) (för)flytta (ur dess läge), rubba; ändra (ngts) riktning. — **Försätta tillbaka** n, åter n.

-**sättsblad** m. fl. se under försätta¹.

-**sök**, -et, =; (-s)köra o. -sanläggning m. fl. se **II. I.** Enkelt. 1) Allmänare. a) Ett djävt f. att efterlikna en annans stil. Ett farligt, vågamt, dristigt, vågat f. Ett lyckat, misslyckat, famlande, tafatt f. Ett fullt f. att blanda bort korten. Efter många fåfänga, fruktlösa f. Han gjorde verkligen ett svagt f. att urskulda sig. Göra ett nytt f., ännu ett f. att ~. Först efter upprepade f. b) Ska vi göra ett f., våga *f-et*? Gör ett f.! Jag vill göra ett f. (om jag kan få bukt) med honom. *F-et* misslyckades och måste misslyckas, så länge man icke förstod att hålla det hemligt. Uppge *f-et*. Nu ger jag upp *f-et*! Övertalnings-; bondförsök. c) *F.* till brott. *F.* till rån d. öppen gata. Inbrottsförsök. Brottförsöket A. Montelius. d) Dä ä *f-e(t)* som gör'(e)t. Vårt *f-et*. Vårt ett f. 2) Märk särsk. a) Vetenskapliga f. (med marsvin) för utronande av ~. De mest långvariga *f-en* över jordens utarmning förelägga från ~ S. Arrhenius. Vid anställt f. på ett marsvin befunns det, att ~. Anställda f. ha visat, att antagandet var riktigt. Ha *f-en* anställt, gjorts på levande djur? Fält-; jordbruks-; utfodrings-, korsnings-, planterings-, grupperingsförsök. b) Även konkr. Du får bedöma det milt, det är ju mitt första f., är ju (det) första *f-et*. *F.* till en

beskrivning över Öland. Tankebyggarordens »Våra försök». Ett f. i Byrons stil. Vitterhetsförsök av Bernh. v. Beskow, 3 uppl. c) Uttr. 'på f.' Anställa, anta(ga) ngn på f. Jag kan ju ta honom på f. ett par månader. Kom ihåg, att det är endast på f.!

II. Ssgr. 1) Sggsformen är försöks-; försök- träffas blott i (särsk. s-former av) en l. annan mindre vanl. verbssg såsom: *Det första amerikanska ackumulatorbatteriet försök-kördes den 25 september 1912 provkördes.* 2) *Förslag om anordnande av en f-sanläggning för spannmålskyllning 1917. Genom en sådan f-sanordning kan ~. Agrikulturmekemiska f-sanstalter den första vid Ultuna 1861; f-sanstalter driva dels f-sverksamhet (inom lantbruk, skogsskötsel o. på tekniska områden), dels sprida de kunskap om resultaten av denna verksamhet samt meddela upplysningar o. råd. F-sanstalt för skogsplantering. Skogsf-sanstalt. Mutsedel innehåller tillåtelse för inmutaren av en mineralfyndighet att d. denna påbörja 'f-sarbete', dvs. sådant arbete, som erfordras för fyndighetens undersökning och blottande. Släppa ut en (liten) f-sballong dels om verkligt experiment med ballong, men ofta bildl.: säga ngt för att höra hur det upptas, släppa ut en blänkare o. d. Statens [elektriska] f-sbana Stockholm—Järva 1907. [Huvud-dragen i nalles skaplynnne voro] på en gång mod och feghet, f-sbegär och ytterlig nyfikenhet Gust. Schröder. Hur än f-sbetingelserna variera, så är dock ~ Ramstedt-Gleditsch. Ju närmare besläktade de två f-sdjuren äro särsk. nyttjas ordet ifråga om biologiska l. anatomiska experiment. Och 22 okt. samma år kunde verket dragas på till f-sdrift Nord. Fam.² Differensen ~ uppfördes på f-sfelens konto The Svedberg. Man skulle f-sflyga för att utrona, om det var råddligt bege sig mot Windsor 1911; mindre vanl. F-sflygning(ar). De f-sfrigivna kriminal-därarna på f. frigivna; sälls. F-sfält i Svalöv. F-sfält med åttadrigt växelbruk anordnades i våras vid ~. Även bildl. Landet ~ fick äran att bli f-sfält Vilh. Lundström.*

År 1862 omorganiserades Experimental-fältet till en verklig f-sgård, säger Juklin Dannfelt. [Förslag om] fasta f-sgårdar för jordbruket 1920. F. med arbetshästar ha utförts på alla tre f-sgårdarna, med gödsvin och mjölkkor endast å två gårdar ledda av Centralanstaltens för jordbruks-försök husdjursavdelning; 1923. Nu ta vi ett f-shit tre varv kring villan, å så hoppa vi tresteg ett ryck Gust. Janson; idrotts., ofta stavat engelskt: heat; x mellan- o. sluthit; jfr försökslopp. F-skanin kaniner användas ofta som försöksdjur varför ordet 'f-skanin' även börjat nyttjas i bildl. bet. t. e. Tror du föräldrarna tycka om, att

deras barn bli f-skaniner i den nya skolan? F-slaboratorium. Särskilda f-sledare i de olika länen, i de flesta fall ~ jordbruks-konsulenterna. Tävligen indelas i f-slopp och slutlopp om laglöpning 3,000 m. Ett lags sammansättning får i avseende på deltagarna icke förändras, sedan det startat i f-slopp. Om f-slärans objekt, akad. avh. av Alvar Montelius, Uppsala 1918 om f. till brott. F-släroverk som Nya elementarskolan, Stockholm (även kallad Statens provskola). F-slöpning. Av brist på lämplig egen f-smark för jordbruksförsök. F-smobilisera. F-smobilisering mobiliseringsövning. Använda ngn som f-sobjekt. Har f-sodlats i England, men brukar skadas av frost Viola. Som då f-sodlades i kruka A. Holzhausen. Att utföra de ganska kostsamma f-sodlingar, som äro nödvändiga för ärftlighetsstudierna ordet nyttjas även konkr.

Siljansborgs f-spark i Dalarna skog över-låten till Skogsförsöksanstaltens skötsel, 1922. En lämplig f-spersion [för fonetiska undersökningar] jfr f-sobjekt, f-sdjur osv. F-splanerna uppgöras av ~ om jordbruks-försök. Att den uppgjorda f-splanen nog-grant följdes. Att f-splantorna tillhöra samma klon (dvs. återgå på samma ursprungs-planta som förökats vegetativt) Ossian Dahlgren. I Sverige ha sedan 1904 pågått f-splanteringar med tall från olika trakter av landet G. Schotte; även konkr. Kunskap om f-sresultaten. I den ovan diskuterade f-serien The Svedberg. F-skola. För när-varande finnas ~ sexton fasta f-sstationer [för jordbruksforskningen] 1921. Varvid de kemiska f-sstationerna äro behjälpliga [vid jordens analysering] Sv. Arrhenius. F-sstationen för åskundersökningar i Uppsala har utvidgats 1920. Vid rundradiokonserten från Svenska Radioaktiebolagets f-sstation i dag medverka ~ 1923. Den f-sddda säden. Har i mycket varit en f-stid. F-stjänstgöring t. e. vid bibliotek. F-strädgård för praktiska och vetenskapliga f. Englands marat-löpare f-stävla. F-stävlan. F-stävling(ar). F-svalet en månad tidigare hade ju klarlagt ställningen. Ett f-sverk, utfört enligt detta system är uppsatt vid Stockholms stads egen-dom Hammarby gård om vindelektricitets-verk, 1919. F-sverksamheten vid Experimental-fältet. F-sverksamheten på jordbrukets område. Att en fältingenjörsskola må under innevarande år f-svis anordnas vid ~. Att studera och f-svis göra efter ~. Säll. som adj.: Det nu medgivna f-svisa användandet [av ~]. F-sväsen särsk. på jordbruksområdet. Centralanstalten för f-sväsendet på jordbruksområdet grundad 1905. Att under ett f-sår prova bärkraften av en ungdomens Röda-korsrörelse.

Syn. I. ansats, tillbud; ansträngning, strävan, bemödande; (ibl. nära:) vägsamt

företag, vågstycke; prov, rön, experiment; (försöks- ofta) prov.

— **Försök**a, -te, -t, -as; -are se 2 c. **1)** Allmänare. Trans. o. abs. **a)** Jag vill f-a före de andra. Jag vet inte (, om jag kan); jag har inte f-t. Låt honom få f-a (, om han kan)! Ingen skam att f-a. F-a duger. Det går ju alltid an att f-a. F. (bara), om du törs hotande, varnande l. utmanande. F. själv, får du se, hur gott det ä(r)! F-a så småningom, i smått. **b)** F-a sin lycka. Ån en gång f-a vapenlyckan. F-a sin styrka (på ngn l. ngt). F-a (all) sin konst på ngn, men förgäves. Att f-a samma vågstycke. Jag har f-t allting, men ingenting har hjälpt. Har du f-t den lilla nyckeln också? Medlet är f-t och befunnet gott. Ett f-t medel ibl. = (be)prövat. Var god och f. skorna först, innan Ni tar dem! **c)** F-te, om man kunde komma fram. Har du f-t, om (inte) kina hjälper? Man beslöt att f-a, huru det skulle vara att ~, om det kunde vara möjligt att ~, huruvida det låte sig göra att ~. **d)** Om man f-er (att) våldsamt bortrycka en fästing, stannar ~. F. (att) lugna henne, är du snäll! Jag ska f-a överse med honom för den här gången. Jag skall f-a göra vad jag kan. **2)** Märk särsk. **a)** Refl. F-a sig i litet av vart. »Går fröken aldrig ut och går om morgnarna?» f-te han sig ännu en gång skönl. **b)** Pröva på o. d. Äld., skr. Han har f-t mycket i världen. Folk, som ha f-t litet mer av världen än vi härhemma. En f-t man (mycket) prövat; sälls. **c)** F-are. Skr. Han hör icket till de djärva f-arna, som ~ G. Castrén. Jag är blott en f-are, en stackars dilettant. **Syn. 1)** göra (ett) försök (med l. att), anställa försök l. prov l. experiment (med), experimentera, gm experiment söka l. vilja utröna, pröva (på), söka (att), försöka sig på, fresta på, bjuda ti'll, se l. se ti'll (att), ävlas, sträva, trakta, uppbjuda (all förmåga att), anlita (varje utväg), (ibl. nära) rannsaka l. undersöka l. känna sig för; ibl. prova; **2)** **b)** pröva på, erfara, (få) känna på, genomgå, ha provningar, 'fresta', sättas på prov. — **Försök**a sig på. Jag tror, att han har f-t sig på allt möjligt. Kapten Sundstedt skall med denna maskin f-a sig på en världsomflygning. Den mångkunniga Stina, som f-te sig på allt utan att gå till botten med något. — **Försök**else, -n, -r. Äld. bibl. Och hon vart honom ånyo given till f. Hans Larsson. **Syn.** frestelse. — **sörja**; -are; [-erska]; -ning (säll. med plur.); -ningsanstalt m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. Gift dig icke, förrän du vet, att du kan f-a hustru och barn! Jag tror, att Gud f-er mig rikligen och dagligen med kläder och föda, hus och hem och ~. Ha ätta barn att f-a. Vilka nu kommunen får f-a. Tänk, att han har f-t sig själv, sedan

han var 15 år! Oförmögen att f-a sig genom eget arbete. Formulär till intyg, att utlänning äger utväg att sig f-a. Redligen f-a sig med ~. F-a sig med sina händers arbete, med att sy, med strumpstickning. Självfande kvinna. Märk Få sin dotter f-d (genom ett gott gifte). **II.** Verbalsubst. **1)** Och f-are av ätta ~ ungar. Redan vid unga år var han familjens f-are. Han kände, att han blivit f-are. Familje-, självf-are. Är hon självf-erska? **2)** F-ning. **a)** Enkelt. Någon, för vilkens f-ning skyldeman ~ bort ansvara. **b)** Ssgr. Få in ngn på f-ningsanstalt. Den f-ningsberättigade. Olika f-ningsformer (understöd i hemmet, utackordering, anstaltsvård). Intyg om utlännings f-ningsförmåga. Barn ~ i föräldrarnas bröd eller av egen f-ningsförmåga. Fattigvårdssamhälle skall hava anstalt (älderdomshem, f-ningshem, vårdhem) för mottagande av understödstagare, vilka äro i behov av vård samt ej lämpligen kunna understödjas i hemmet eller utackorderas Lag 14 juni 1918. F-ningshjonet Anton Edvard Rosenholm 1911. Stockholms stads allmänna f-ningsinrättning med f-ningshus för bräckliga och älderstigna även som sjukhus. F-ningsinrättningen Invaliden i Uppsala, från 1920 officiellt benämnd Uppsala älderdoms- och sjukhem. Som saknade f-ningsmöjligheter. Övillkorlig f-ningsplikt utan fattigvårdssamhällets betungande åligger föräldrar mot minderåriga barn samt man mot hustru G. Aldén. De fall, i vilka samhället självt ikläder sig f-ningsplikt. F-ningspliktigt pliktigt att f-a andra [l. sig själv]. F-ningsskyldig(het). Ett dylikt f-ningssystem. **Syn.** underhålla, sörja för, skaffa mat o. kläder m. m., bereda (livs-)uppehålle l. utkomst (ät), dra(ga) försorg om, 'föda o. kläda', uppehålla, livnära, ekonomiskt säkerställa l. trygga; (f-a sig:) 'leva', ha sin utkomst l. bärning, (för-)tjäna sitt uppehålle. — **sötm**a, -ade, -as. Skr., mindre vanl. Egentl. o. bildl. De söta vinerna äro ofta f-ade med blymedel, och ~ C. J. Hartman. Kärlek och vänskap f-a livet. Men med hela andan f-ad och förslackad. **Syn.** söta; förljuva; ibl. göra äcklig.

— **fä**(ga)¹. Ofta skr. **1)** Mer konkr. Bruset förtog ljudet av hennes röst, av stegen. Moln, som för ett ögonblick förtogo utsikten av underliggande land. Den lukten f-r nämligen helt och hållet all vittring av människa. **2)** Mer abstr. **a)** Förtag all söndring, split och strid Ps. 530. **b)** Ett tvivel, som förtog henne nattens sömn. I en fart, som förtog (dem) andan. Tankar, som f-ga (mig) allt lugn, mig lugnet. Och f-ga både handlingskraft och tankeförmåga. F. ngn lusten att ~, all (vidare) lust att ~, smaken för ngt. Tycke och smak kan ingen f. ändras icke (så lätt). F-ga (det bittraste av) sorgen. F.

ngn allt hopp. För obetydlig för att genom den ~ stämningen skulle f-gas. F. verkan, intrycket av ngt. F. det dåliga intrycket. Men sådana skenbara undantag f-ga ej giltigheten av naturlagen om ~. **Syn.** bortta(ga) n, beröva, frånta(ga), (för)kväva, komma att icke (längre) förnimmas l. göra sig gällande, betaga; (ibl. nära:) dämpa, fördunkla, störa, fördriva, häva, stilla. -**tä**(ga)² sig. Mor förtog sig i går på strykningen och ligger till sängs i dag. Den f-r sej minsann intel! **Syn.** överanstränga sig, ta i för mycket, anstränga sig över hövan, ibl. förlyfta sig. -**tag.** Mindre vanl. Ha f-et för ngn rättighet att ta först, förhand.

-**täl**, -et; -skampanj; -strafik. Men halvviskat f. var inte bättre än högljutt f. Dylikt f. dömer sig självt. Nedtysta n f-et. (Utsprida f. Gå (omkring) med f. Illvilligt, giftigt f. Det är bara f. (och alltså inget att fästa sig vid)! F-et har heller icke skonat mannen. Såsom led i en tidigare igångsatt f-skampanj mot den svenska truppen. **Syn.** sanningslöst o. illvilligt tal (om ngn), elakt o. osannfärdigt skvaller, baktal, (lömska) smädelser, (ned)svärtande, bakdandande, bakdanteri, förklenande, ärekränkning. -**täl**a'; [-are; -erska]. Ett av de vanliga kafferepen, där man sysselsatte sig med att f-a sin nästa, de frånvarande. F-a (Gud och) hela världen. Springa och f-a folk. F-a icke en tjänare inför hans herre Bibeln. Har du f-at honom för hans lärare? Hör du någon f-as, så träd fram till hans försvar! I hemlighet f-a nästan! Slå f-aren på munnen. **Syn.** (utsprida) äreröriga (o. osanna) rykten (om), beljuga, baktala, (ned)svärta (n), förklenna, smäda, tala illa l. nedsättande om, falskeligen anklaga l. beskylla (för). -**täl**a² sig. Man kan snarare f-a än förtiga sig. **Syn.** säga mer än man borde l. ämnat, säga för mycket, försäga sig, förprata sig, prata bredvid mun(nen). -**täld** se förtälja.

-**ta'pp**ad; -else (med sälls. plur.). Bibl. (dock uteslutet ur nya bibelöv.) samt ibl. friare. Mig, f-ade och fördömda människa Katekesen. För att frälsa det f-ade Bibeln (nu: det som var förlorat). En f-ad syndare. Herr prostén talte: Döbeln är en hedning, / f-ad är han evigt, om han dör Runeberg. Den vägen är bred, som drager till f-else Bibeln (nu: leder till fördärvet). På f-elsens väg. F-elsens barn. Undgå den eviga f-elsen. Om han utkorat en till f-else eller salighet Fab. Månsson. **Syn.** förkastad, fördömd, (evigt) förlorad (för Guds rike), (ibl. nära) obotfärdig; (f-else:) fördärv, (andlig) undergång, fördömdelse. -**teck**en. Mus. F-nen — de vanligaste äro kors (#) o. be (b) samt återställningstecken (h) — anbringas framför en not för att ange att

den skall höjas l. sänkas ett halvt tonsteg l. att verkan av ett kors l. be skall upphävas; även i början av linjesystemet finnas fen omedelbart efter klaven för att ange tonarten. De siffror o. tecken som ange taktarten bruka även kallas fen. **Syn.** försättningstecken, (plur. ibl.) för(e)teckning. -**teck**n|a¹ n; -ing¹ (med plur.). 1) Allmänare. Ta för i en katalog de nummer man önskar. 2) Mus. Blott fast form. Med biformen 'företeckna'. Jfr förtecken. G-moll är f-ad med två be. **Syn.** 1) förpricka n. -**te'ck**n|a²; [-are]; -ing² (med plur.); -ingsarbete. **I.** Vanliga verbformer. Jag har redan (noggrant) f-at de utgående försändelserna och skall nu ~. Äro nu alla f-ade? Gårds- eller hemmansnamnen äro i regeln f-ade enligt deras nummorföljd i socknarnas kyrkböcker E. Modin. [Uppsatsen] har först och främst ett f-ande syfte. **II.** Verbalsubst. 1) Upprätta (en) f-ing över ngt. Föra f-ing över ~. Lämna (fullständig, noggrant) f-ing på (l. å) ~. Uppföras (på) f-ing. Införa i f-ingen. Icke upptagen i f-ingen. Enligt (särskild) f-ing. Jag behöfve en f-ing på, över samtliga deltagare i mötet. Ha en (pålitlig) f-ing att gå efter. F-ing (på) tryckfel. F-ing över obeställbara försändelser. 2) Bok-, fyndorts-, fång-, inventarie-, medlems-, motboks-, namn-, personal-, post- och telegraforts-, tryckfels-, varu-, vinst-, ägarförteckning. Detalj-, sortförteckning. **Syn.** **I.** uppteckna n, uppskriva n, anteckna (i följd), (ibl. nära:) (an)notera, registrera, katalogisera; **II.** skriftlig uppgift (på), lista, register, katalog, 'bok' (över), (ibl.) index, inventarium, inventeringslista.

-**tē**gen, -et, -nare; -enhet; -enhetslöfte m. fl. se **II.** Sälls. biform 'förtigen', som dock vanl. hör direkt till verbet 'förtiga'; jfr d. o. **I.** Så f-et, så ödmjukt och förnämt G. Ullman. Tillbakadragen och f-en (om, ifråga om sina egna lidanden). Jag borde inte varit så f-en, men trodde det var likgiltigt. **II.** Under ~ sträng f-enhet Per Hallström. Med allgiggande av den strängaste f-enhet. Postfunktionär dligger att iakttaga f-enhet om allt vad han under tjänsteutövningen möjligen kan erfarä rörande korrespondenters angelägenheter. Kan man lita på hennes f-enhet? Varje medlem skulle vid sitt inträde i partiet avlägga ett f-enhetslöfte Alma Söderhjelm. Om jurymäns f-enhetsplikt i tryckfrihetsmål. F-enhetssystemet [i fråga om fortplantningen] har således ~. **Syn.** tystlåten, som ålägger l. ålagt sig (absolut) tystnad, diskret; (ibl.) sluten, förbehållsam, 'tillknäppt', inbunden, reserverad. -**te'nn**a, -ar [l. -er], -ade [l. -te'nte], [-at] l. vanl. -te'nt (även part. perf.), -as; -are; -arverktg; -ing (ibl. med plur.; även konkr.); -ingsverk; -ingsverkstad m. fl. **1)**

Han f-ar som en gud ~ Alb. Engström. *Kärl av koppar, mässing, malm, tackjärn osv. f-as på det sätt, att smält, blyfritt tenn ingnides medelst en med pulveriserad salmiak beströdd blånsudd på det förut upphettade metallkärls insida. Säkerhetsnålar kunna f-as medelst 'vitkoking'. Mjölken uppsilas i cylindrar av förtent järnbleck. Dåligt, väl förtent. Oförtenta kopparkärl. Låta f-a en syltgröta. 2) En skicklig f-are. F-ing sker vanligen med smält tenn eller på galvanisk väg E. Bergendahl. F-ing hindrar sura maträtter o. d. att angripa och upplösa kopparn samt sålunda förgifta maten. Är f-ingen dålig, nött, riskeras kopparförgiftning. Metallsmåleri ~ och f-ingsverk. **Syn.** tennbelägga (kokkärl av metall), ibl. 'vitkoka'. -**terräng**. Krigs. Terrängen omedelbart framför en ställning l. en fästning o. d. Belysning av den närmaste f-en framför ställningar, poster och patruller verkställs medelst ~. Och i f-en syntes inga röda Svenska brigaden.*

-**tid**, [-en]; -savskeid; -sbörd (= förtidig börd; fackl.); -spension; -spensionering. 1) Mindre vanl. a) Språkv. Den förflytna tiden, f-en, kategorien *preteritum* Ad. Noreen. b) Allmänna. Mest skönl. F., samtid och eftervärld. En av våra stigbanare mellan svensk f. och nutid, Lotten Dahlgren ~ Ellen Key. In i det förtrollade slätt, som hette *Belgiens f.* Erik Wettergren. Bryta med sin f. och börja ett nytt liv. Märk: För övrigt har han nog också en viss f. — vilken fullvuxen man har inte det ~ Lydia Wahlström. 2) Jfr förtidig. a) Enkelt. Med prep. 'i'. Mogen i f. Gammal i f. (förtidigt) äldrad, ibl. lillgammal, brådmogen. Vissnad, bruten i f. Det är icke värt att jubla i f. b) Sgr. Allmän föreskrift om f-savskeid dvs. att t. e. en professor bör inge avskedsansökan en viss bestämd tid före pensionsålderns inträde. *Pedagogien indrogs, och rektorn fick f-spension.* **Syn. 1)** a) förflyuten tid, *preteritum*; b) den tid som varit, forntid, det förflytna l. förgångna, ibl. ngns förflytna l. föregående, antecedentier; 2) a) (i f.): förr än ske bort, före tiden, innan tiden är inne, (allt) för tidigt, i otid, för bitti(da). — **Förtida**, =. Mindre vanl. 1) Till förtid 1. Vitnesbörd om sin f. märktighet O. Högberg. 2) Till 'i förtid'. F. utbetalning C. G. Malmström. Vad arvingarna erhållit i i hemföljd eller f. arv A. Winroth. — **Förtidig** (ibl. även -tidig); -t; [-het]. Ofta skr., särsk. fackl. l. skönl. F. börd, nedkomst. Sonens f-a bortgång. Hans f-a, tragiska slut. En f. grav, död. Den levnadsgärning, på vilken döden nu gjort ett så oväntat och f-t slut. F-t äldras oftare 'äldras i förtid'. F. mognad. De övriga flickorna voro alla enligt dåtida plägsed klädda i fotsida kjortlar — och sågo ut

som f-t utkläckta bondkäringar H. Wranér. Och starka anlag för f. fetma. Den f-a notisen i bladen. Den f-a avhysningen. **Syn.** (tyvärr) alltför tidig, som inträtt för tidigt (l. ibl. i otid); ibl. förhastad.

-**tiga**, -tëgad o. -tügen. Jfr även 'förtëgen' ovan. 1) Ännu en tid måste jag f-a mitt namn och min börd. Bedrägligen f-a ng. Utan att f-a ng. Jag vill här delgiva en av dessa episoder, fast den är av sådan beskaffenhet, att jag helst skulle velat f-a den samma. Under det att man klokt förteg revolutionärernas illbragder. Något av det, som deras läppar förtegat och hemlighållit Bertil Malmberg. Jag vill, bör icke f-a (för dig) att ~, vad ~. Ett (svikligt, försärtlit) f-ande av viktiga omständigheter. 2) Märk bl. a. a) Andra mindre i ögonen fallande omständigheter att f-a. Allt annat att f-a. Icke att f-a l. icke till f-andes, att ~. b) Perf. part. I-form. Uraktlåtendhet att fullgöra uppgiftsskyldighet ~ medför böter svarande mot 4 gånger värdet av den f-na ~ varan 1918. Likt av f-en kärlek Ö. från Benavente. — E-form. En hittills förtegad omständighet. Dessa av kommittén förteguna litteraturställen. [Det hade] kommit något skyggt och förtegat i hans väsen. c) Refl. Endast i ordspråket Man kan snarare förtala än f-a sig. **Syn.** förbigå med tystnad, tuga (stilla) med, lämna obemärkt l. oanmärkt, icke omtala l. (om)nämna l. framhålla, underlåta att nämna osv.; (ibl.: förhemliga, hemlighålla n, (för)dölja; (för)tegad, ibl.) förtegen. -**timr**a; -ing (med plur.). Tekn. o. sjöv. F-a ett (gruv)schakt bekläda väggarna med timmer för att hindra ras. F-a ett fartyg insätta nya timmer i. F-ingen utgör i ett (trä)fartyg så att säga fartygsskrovets skelett. [Fyllnadsstycke, som] förekommer i f-ingen E. Smith.

-**tjena** osv. se förtjäna osv. -**tjo**'ck|a (-å); -ade, -as; -ning (med konkr. plur.); -ningsmedel. Ofta i part. perf. o. som verbalsubst. Ofta fackl. 1) Om ej min hustru med blyerts först förtydligt och f-at papperets linjer. Kannans f-ade krön om en djurfångande växt. Vedcellernas i början mjuka och tunna väggar f-as småningom och hårdna. Genom industning och stärkehetsillsats f-ad indigo. Med efterhand arbete f-ad hud på fingerspetsarna. Utstående ett par djupa toner ur den f-ade strupen. 2) I och med massans f-ning eller förtuning genom nedpressade eller upphöjda delar i formen Nord. Fam.² Den ~ valkformiga f-ning, som bildar övergången mellan hoven och kotan. F-ningar i näsans, gommens och svalgets slemhinnor. Mjöl såsom f-ningsmedel [i sårer] Ekenberg-Landin. **Syn.** göra tjockare l. kraftigare l. större l. bredare l. mer tjockflytande l. tätare l. vulstig, förtäta, (ut)vidga (n), komma att svälla

l. vidgas; (f-ning ibl.) tjockt ställe, vulst. **-tjusa**, -ar, -te l. -ade, perf. part. blott -t (säll. med gradformer); -thet; -are; [-ari'na l.] -erska; -ning (med sälls. plur.); -ningsfeber; -ningskraft (oftare 'tjuskraft'). **I.** Finita former. *Hon är 17 år, glad och vänlig och f-ar alla med sitt behagliga, otvungna väsen. Dikter, som ännu i dag f-a hans landsmän. På den tid, då Ödman, hjältetenoren, f-ade l. f-te alla flickhjärtan.* **II.** Part. o. verbalsubst. **1)** Särsk. ofta om unga flickor. *F-ande i sin omedvetenhet. En f-ande liten hand. Är hon inte f-ande? En f-ande uppenbarelse. O, så f-ande (roligt)! ofta kvinnospråk. Här är ju f-ande vackert. 2)* Glad och f-t. *Helt ft (över utsikten att ~). Jag är nu alldeles särskilt ft i det stycket. Fröken själv tycktes visserligen inte precis vara så ft åt partiet (giftermälet). Jag är varken missnöjd eller ft däröver. (Jag är) ft att få göra Er bekantskap. Även Ft över l. åt att ~. Märk särsk. om förälskelse: Åga en ft beundrare i ngn. Över öronen ft i ngn. Bli häftigt ft i ngn. Som sista ssgsled. Storm-, över-ft. Det bör vara några gränser för f-theten i alla fall. 3)* *F-aren på tronen* Tegnér om Gust. **III.** *Alida Olbers, f-erskan av alla unga män i sin bygd* A. A. Afzelius. *Trycker en kyss på f-erskans läppar* Vitalis. **4)** *Väcka beundran och f-ning. Newyork föll i f-ning. Strålände av f-ning och viktighet* Elin Wägner. *F-ningen kände inga gränser. I stum f-ning (över ~). Uttrycka sin f-ning (över l. åt ~). Stum av f-ning. F-ningen var stor och uppriktig. En övergående f-ning(sfeber).* Ibl. ngt konkretare *Som utgör alla barns f-ning. Charm eller f-ningskraft, tjuskraft.* **Syn. I.** tjusa, förtrolla, förhåsa, (be)dåra, betaga, hänföra, hänrycka, intaga, fångsla, inge beundran l. kärlek, entusiasmera, charmera, fascinera; **II. 1)** (f-ande:) hänförande, intagande, betagande, förförisk, behagfull, tjusande, tjusfull, älsklig, graciös, mycket vinnande, älskvärd osv.; (under)skön, charmant, kostlig; utomordentligt, utmärkt o. d.; **2)** (ft:) hänryckt, intagen, tjusad; entusiastisk, mycket glad l. belåten l. nöjd; förälskad, betagen, kär; **4)** (f-ning ibl:) hänryckning, sällhetsrus, entusiasm, extas, (stor) glädje l. belåtenhet.

-tjän|a (o. med e-uttal **-tjen|a**); -ar, -ade l. -te, -at l. -t; part. perf. -t (ibl. med gradformer); -thet (till II). Två väl skilda bet.; blott ngn gång träffas 'mellanexempel', där bägge bet. ingå. **I.** Affärsbet. **1)** *Hur mycket kan en posttjänsteman f-a om året? Självt f-ar hon, har hon f-(a) sitt bröd, alltsedan fadern dog. F-a sitt bröd i sitt anletes svett. F-a sitt bröd som finsnickare. Det f-te du inte mycke på även friare. Och f-te rätt mycket på att snickra trävättar.*

Och så lyckas han f-a (sig) ett öre här och ett öre där. Sin förmögenhet har han f-at på lanthandel. På den affären f-ade han netto 3,000 kronor. F-a pengar som gräs. F-a vackert, en vacker summa (på ngn l. ngt). Hur många procent, tror du, att han f-ar på affären? Där något är att f-a, där håller han sig framme. Dina svrt f-ta slantar. Lättft l. Lättf-ad. 2) Med ngn avslutning till II. *Kristus, som åt oss f-at syndaförlåtelsen. 3)* Friare. *»Ni har f-at sporrarna», smdlog han. II. 'Merit'-betydelsen. 1)* Med subst. l. pron. l. adj. i neutr. l. attsats som obj. **a)** *F-a straff, klander, beröm, uppmuntran (för ngt). De som så göra, f-a döden. Och f-a intet annat än straff. Bättre tack än så f-ar han av dig för sin trofasthet. Ge honom inte mer beröm än han (verkligen) f-ar. Hans flit f-ar (allt) beröm. Låter envar få den lön hans värdel f-at Bibeln. Han f-ar (all) aktning för sina bemödanden, även om de ej äro helt oegennyttiga. Den lilla näsbrännan har hon ärligen f-(a)t. b)* *F-ar ur många synpunkter en närmare granskning. F-ar icke avseende. c)* *Han har, lider vad han f-(a)t. Det har jag inte ft av dig! Du f-ar icke bättre. Du har verkligen icke f-at henne f-at att få henne till hustru. 2)* Med inf. (oftast med 'att'). *De som så göra, f-a att döden dö. Han är mycket populär och f-ar att vara det. Om Lillen f-ade att kallas en fiffigus, så var Rosa en riktigt fullslädat kanalje om kattungar. Utställningen f-ar verkligen (att) ses. Vilka verkligen f-a (att) bevaras åt eftervärlden. Med avseende på hornfällningen f-ar anmärkas, att ~. 3)* *Du hade ft, att jag rest ifrån dig. 4)* Märk särsk. några part.-uttryck. *En ärligt ft övfil. Få sin f-ta lön. Lida sitt (väl) f-ta straff. Vara ft av uppmuntran. Göra sig (väl) ft av ~. En om fosterlandet mycket ft man. Som genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig av konungen och riket synnerligen f-ta Regeringsformen. Väl-, oförtjänt. Syn. I. (in-) tjäna (m), förvärva, få l. ta i'n (i ren vinst), vinna, göra en vinst på, skaffa sig (i vinst), dra(ga) vinst l. fördel av, profitera, 'göra sig' (ngt vard.), skapa sig (förmögenhet), skörda (vinst), ibl. tillkämpa sig; **II.** vara värd, förskylla, göra l. visa sig värd(ig), ha gjort sig förtjänt av, förvärva sig rätt till; (med omkonstruktion) vara rätt åt (ngn) l. vara skäl (att); (ft ibl.) som inlagt förtjänster (om). — **Förtj|äna** in m.*

— **Förtj|ä|nst** (o. med e-uttal **-tje|n|st**); -en, -er; -adel m. fl. se B. **A)** Enkelt. Bet. motsvara verbets. **I.** Affärsbet. Plur. mindre vanl. *Det är på f-en man lever, ska leva. F-en var dålig, klen, usel. Ge god f. Ha god f. på ngt. Ha en liten f. på sin lanthandel. Är du med på att vi dela f-en*

(, om det blir någon)? *I ren f.* (på den lilla bemedlingen) uppgav han en summa av 10,000 kr. *Det steg hans f. det året till. Ars-, affärs-, arbets-, epelförtjänst. Bif(er).* **II.** Meritbet. **1)** Utan plur. *Det fick han utan sin f. Lönas, straffas efter f. Räkna ngn (det) till f., att han ~. Det bör räknas dem till ej liten f., att ~. Som skrivit en — delvis över f. — berömd samling essäer om renässansen* Werner Söderhjelm. *Till professorer kunna även befordras utländska män av utmärkt f., därest de bekänna den rena evangeliska läran. För f. om den frivilliga sjukvården.* **2)** Plur. vanlig. **a)** *Det är ingen f. att vara ärlig, om frestelsen saknas. Det är en stor f. hos honom, att han alltid är färdig att gripa in. Det måste räknas bland hans största f-er, att han ~. Tillräkna sig som en f., att ~. Inlägga stora f-er om ngt. Han har (en) stora f. därvidlag, i den framgång förslaget rönt. Adlad för sina f-er om polarforskningen. För f-er om, mot fäderneslandet.* **b)** Märk. *Helgonens f-er.* Jfr B 4. *Kristi f.* **c)** Även om sak. *Grönkålen ~ har dessutom f-en att utgöra en frisk och välsmakande grönsak mitt i vintern och ~. Och därför förefaller avhandlingen mig, trots sina stora f-er, ej kunna ~.* **d)** I uttr. som: *Belöna f-en, var den finnes ngn gång även personligt.*

B) Ssgr. Mest till meritbet. **1)** *F-adel* adel grundad blott på förtjänst (o t. e. penning, börs-, börsadel). **2)** *Det får väl ändå erkännas ha varit ett f-fullt arbete. Själva spelet var på många händer f-fullt, men ~. Detta är ju i sig självt ingenting (särskilt) f-fullt ~. Det f-fullaste i ~. Ett land, som hittills högaktat tyskt arbete och tysk f-fullhet.* **3)** Uppsala Röda korsets f-kors har tilldelats ärkebiskop Söderblom. **4)** Bibl. o. d. *Katolsk f-lära* och förmätnen självförtrostan. **5)** Skr. *I hans ~ visserligen otidsenliga, men ej alldeles f-lösa arbete ~ Erik Neuman.* **6)** *En f-medalj, erhållen för räddning av människoliv ur sjö-nöd* Strindberg. *En honom av Uppsala läns skytteförbund tilldelad f-medalj i guld.* **7)** Till affärsbet. *De rika f-möjligheter guldgruveindustrien erbjöd ~ Nord. Fam.²* **8)** *Man brukar skilja mellan 'stora ordnar' för furstar och högadel, husordnar för någon furslig familj och dess tjänare och vänner samt f-ordnar, vilka delas i civila och militära. Bayerska kronans civilorden. Bayerska militärorden.* **9)** Förslag till ett dylikt f-tecken hade redan 1907 väckts inom svenska föreningen Röda korsets överstyrelse. *Chilenska f-tecknet Al Merito. Följande f-tecken [bestående av medaljer och diplom] utdelades [av Förening. för skidloppningens befremj. i Sverige].*

Syn. A) I. vinst, inkomst, vad man för-

värvat (gm handel, arbete osv.), profit; (ibl. nära:) behållning, 'affär'; **II.** förskyllan, värdighet; god sida, dygd, rätt till erkänsla, lovvärd l. prisvärd l. förtjänstfull handling, merit; (ibl.) företrädare; (ibl.) beröm, lov, ära, pris, ros.

-to'lk[a]; [-are]; -ning (med plur.); -nings-försök m. fl. Skr. Ordet har ngn gång gm inflytande från danskan nyttjats i bet. 'tolka' i stället för 'vantolka'. *Att man ~ kommit att f-a dennas [Västgötalagens] i sig själva ganska tydliga ordalag* Olof Söderqvist. *Utskottets ursprungliga förslag med dess mera detaljerade och mindre f-ningsmöjliga moment* C. G. Ekman. **Syn.** vantolka, misstolka. **-tön[a]**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsförsök. **I.** Huvudbetydelse. **1)** Skönl. Om ljud. Intr. *När det sista klockslaget f-at. Innan (ljudet av) stegen ännu f-at ~.* **2)** Om färger o. d. Intr., trans. o. refl. **a)** *Kustens vdgiga klipplinje gränar mer och mer, suddas ut och f-ar. Fa i fjärran. Kullar, som f-a (sig) på avstånd. Svagt f-ande mot aftonhimlen. Otaliga färgf-ingar. Molnens f-ingar längst borta vid synranden.* **b)** Särsk. mål. o. fotogr. som trans. *De använda alla i övervägande grad f-ad färg ~, bruka sällan eller aldrig färgen i rena, klara, onyanse-rade ytor* Rich. Bergh. *En del färger äro invid själva mönstret omgivna av en f-ing* Ekenberg-Landin. *En konst utan för mycket f-ing, utan för många raffinerade små-färger och nyanser i det oändliga* Rich. Bergh. — *På porträtt ~ kan man 'förtona' eller 'vinjettera' en slät, grå bakgrund så, att den övergår i vitt utåt kanterna* Gunnar Malmberg. — *Som ~ f-ar mattningen* Axel Törner. **3)** Märk särsk. sjöf. *Fing är ett föremåls utseende på långt avstånd* E. v. Gegerfelt. *För sjöfarande finnas ~ tryckta f-ingar över kuster och infartsleder att tillgå i handeln* E. v. Gegerfelt. **II.** Blott trans. Helt ny musikkritisk användning. *Flera av hans dikter ha blivit f-ade, f-ats av ~.* **Syn. I. 1)** förklunga, 'bortdö' m; **2)** visa sig l. framträda (helt svagt) vid synranden, försvagas o. gradvis l. omärkligt övergå i omgivningen, småningom (blekna o.) försvinna, utplånas m, bli allt tydligare l. svagare, utsuddas m; låta gradvis övergå i omgivningen, 'vinjettera'; (f-ing ibl.) nyans; **II.** tonsätta, sätta musik till.

-topp se under för¹. **-to'rk[a];** -ning. Trans., intr. o. dep. **1)** Egentl. *Låta sina krukväxter stå och f-a. F-ade, rostfärgade klöverstånd. Och gräsmattorna stå f-ade i den starka hettan. Rensa bort f-ade kvistar. Kärlek utan tro är ett träd utan rot, som snarligen f-ar* J. O. Wallin. *Den långvariga hettan, som alldeles f-at jorden. Stora, öde, f-ade landsträckor. Solen f-ar gräset* Bibeln. *Strax f-ades fikonsträdet* Bibeln. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Män strupe är f-ad* Bibeln.

Med tungan fad av törst. En fad liten skräpuksman Bo Bergman. **b)** Andligen fad. Fade hjärtan. [Den girige bondens] själ far, ända till dess den slutligen blott är en mätare av summor Ö. från B. Perez Galdós. Hans liv blir tomt och fat, endast ett skenliv, en sömngång, en intig dröm Hans Larsson. **Syn.** beröva(s) all fuktighet l. all sav, uttorka n, 'sveda'; dö av brist på fukt, bli torr, (för)vissna, vissna ned l. ner n, 'förbrännas', tyna, torka ner, (för)tvina, ibl. försmäktä; ibl. skruppna; ibl. (komma att) (ut)sina (n); (fad ibl.): torr, vissen, förkrympt, hopskrumpen, känslolös, livlös, som en maskin, själlös. **-to/rv/as** (-ä-); -ning (säll. med plur.); -ningsgrad m. fl. Fackl. *Fning* ~ den process, varigenom växtdelar under vatten sönderdelas K. A. Grönwall. *Fibrerna* äro av rätt olika beskaffenhet allt efter ålder och f-ningsgrad. **Syn.** övergå till torv.

-trampa; -ning. Ofta skönl. o. bildl. Där plantorna f-as av boskapen. De av ryttarhorder fade fälten. De skola ~ f-a den heliga staden Bibeln. Han skall f-a våra ovänner Bibeln. F-a folkens rättigheter under sina fötter. De stackars fade varelserna. En fad, förträad själ P. J. Rösiö. **Syn.** nedtrampa n, trampa l. träda under fötterna, söndertrampa n; undertrycka, kuva, förtrycka, tyrannisera, förslava, (ibl. nära) behandla med förakt. **-trav,** -en; (-s)chef; -sskvadron. Krigs. Förtrupp av rytteri, kavalleri som sändes före vid marschbevakning. *Självständigt kavalleri* bevakar sig med en f. C. O. Norden-svan. Friare Dödens f. Strindberg (om en ryttare i svart rustning på en svart häst).

-tröt, -en, [-er]; [-härva; -sam]. **I.** Enkelt. 1) Pojken har då aldrig gjort, vållat, åsamkat mig annat än f. Man har då bara f. av, med den pojken. Göra ngn all möjlig f. Ständigt skall jag ha f. för den välsignade karn! Få f. för ngn l. ngt. Vilket var Nora och mig till stor f. Svälja f-en. Därför lade jag band på min f. I (första) f-en gick han och talade om saken för hustrun. Till sin stora f. fick han ej ens komma med på festen. Till stor f. för ~. Honom till (stor) f. Djävulen till f. Livets ~ småförtret F. Vetterlund. 2) I dag har det hänt mig en stor f., den stora f-en att ~. Du vedervärdiga dag som gryr / med munnen full av f-er Torsten Holm. **II.** Ssgr. Skr. Ex.: Nu kommer det märkligaste och det enda i någon mån hugnande i hela denna f-härva A. T. Gellerstedt. Det är det f-sammaste i hela historien. **Syn.** ledsamhet(er), obehag, skada, förtretlig sak l. händelse, förarglighet(er), tråkigheter, trakasserier, harm, ovilja, förtrytelse, förargelse, misshag; (ibl. nära:) missträknig, grämlelse, (stor) ledsnad, förfång, omak,

bråk, trassel, krångel, bryderi. — **För-trät,**a, -ade, -as. Trans., refl. o. dep. Det har alltid f-at mig, att man skall anses för högfärdig för att man ej känner igen folk. Inte ska du f-as, f-a dej över alla möjliga småsaker. Högst f-ad på ngn (för ngt), över ngt, över att bli förbigången, över att man förbigåtts vid ~. Hon f-ar mig ständigt med sina viktiga anmärkningar. Det gjorde han direkt för att f-a fadern. Det såg jag på hennes f-ade min. **Syn.** förarga, förtryta, (mycket) misshaga, harma, göra vred l. harmsen l. ond l. arg l. uppbragt, göra förtret, (uppreta (n), förtörna; (ibl. mer l. mindre nära:) stöta (för huvudet), irritera, uppröra, göra förnär, chikanera, trakassera; (fad:) vredgad osv. — **För-trätlig,** -t, -are; -het (med plur.). Saken var f., men kan nu icke hjälpas. Det f-aste i situationen var, att ~. En verkligen f. människa. Vara f. mot ngn. Med sin f-aste min. [Lär] ha den för sina underlydande f-a vanan att ringa upp dem i deras sötaste morgonsömn och ~. Småförtretlig. Där alla fröjder och sorger försiktigt stämdes ned till nöjen och f-heter Karin Hirn, övers. fr. J. Conrad. Åter genomgå alla resans små eller större f-heter. **Syn.** förarglig, retsam, obehaglig, kitslig, försmädlig, irriterande, besvärlig, tråkig, ledsam, ibl. elak.

-trö. Gärna skr. Betydelserna närstående. 1) Yppa o. d. Trans. F. ngn en hemlighet (under tysthetslöfte). Allt har av min Fader blivit f-tt åt mig Bibeln. F-r åt ingen vad han för i skölden B. v. Beskow. Ja, men klyver du näbb om vad jag nu f-tt dig, så ~. Den enda, åt vilken jag kunde f. mina bekymmer. 2) Förtroendefullt vända sig till o. d. Refl. Hon kunde heller icke f. sig till någon. Icke ha ngn att f. sig till (l. åt). Han är fämäld och trulig, f-r sig åt ingen Hj. Bergman. F. dig uti Her-rans hand! Choraëus. I din hand f-r jag mig själv och mitt öde. Han f-dde sig lugnt åt sitt ödes blida makter V. Rydberg. 3) Överlämna o. d. Ärendet kan f-s åt en annan. Kan jag f. affären i hans händer, affären åt honom, f. (åt) honom (att hand-ha) försäljningen? Om inlagsfä eller ned-satt och f-tt gods Lagen. **Syn.** 1) (under tysthetslöfte) yppa l. omtala n; 2) förtroendefullt l. med (fullt) förtroende vända sig till, öppna sitt hjärta, ta sin tillflykt till (ngn med sina bekymmer), ge l. skänka sitt förtroende, tillitsfullt rådgöra med l. söka råd hos, ibl. förlita sig på; 3) anförtro, (tillitsfullt) överlämna, (om)betro.

— **Förtroende,** -t, -n; -full (med grad-former); -(in)givande m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Utan plur. a) Hysa föga, (ett) obe-gränsat, (ett) blint, (ett) fast f. till (l. för) ngn(s skicklighet). I socknen hade han åt-njutit stort f. Åtnjuta allmänt f. Åga ngns

fulla *f.* Ha så litet *f.* till *ngn.*, att ~. Fatta *f.* för *ngn.* (Till)vinna (*sig*) *ngns f.* Skänka *ngn* sitt *f.* Svika, förverka *ngns f.* Tacka för visat *f.* Rättfärdiga det *f.*, som kommit en till del. När *f-t* en gång rubbats. Tala med fullt *f.* (om ngt till *l.* med *ngn*). Mötas med *f.* av församlingen. Med *f.* vända *sig* till *ngn.* **b)** Under hela den tid han haft *f-t* att föra älänningarnas talan ~. Visa *ngn* det *f-t* att ~. **c)** Ett ansikte, som ingav *f.* Jag lärde mig *f.* till mina nävar och min kraft ~. Uppgiften förtjänar *f.*, om den kommer från karlen själv. I *f.* till Er godhet vågar jag ~ vördsam stil. En blick, full av *f.* **d)** Förlust av medborgerligt *f.* numer ersatt av 'straff-påföljd'; jfr frejd. Märk även Beslutar 'opinionsnämnden', efter laglig omröstning, att justitie- eller regeringsråd skall anses vara 'ifrån riksdagens *f.* utesluten', blive av konungen avskedad jfr Regeringsformen. **e)** Det säger jag Er bara i (största) *f.* Får jag tala ett ord i *f.* med dig! I *f.* sagt är jag ej så säker, som jag måste synas. **2)** Med plur. Ge *ngn* ett *f.* Utbyta *f-n.* En gång, när hon som bäst höll på att ge mig del av sina *f-n*, sade hon ~.

II. Ssgr. Hennes *f-fulla unga ansikte* ~. *F-fullt lämna sin sak åt ngn*, överlämna *sig* åt *ngn.* En stuvväxt, *f-ingivande karl*. Den ledande mannen, själen i [fack]förbundet, blir dock så gott som alltid *f-mannen* G. Bagge. En svenska regeringen nästående *f-man* allmänare bet. Egendom, som förvaltas av ~ ett *f-mannaråd* E. Sommarin. Nykterhetsvännernas studentthems *f-nämnd* (överstyrelse). Är att betrakta som en *f-post*. Rena nummerkarlar ~ på *f-posterna*. Fråd bl. a. namn på styrelsen inom de stora riksdagspartierna i Sverige. Ett *f-råd* på 10 medlemmar. Värner Rydén kom icke in i *f-rådet* 1921. Kamraternas *f-råd* [i Djursholms samskola] 1917. *F-sysslor*, även kallade *f-ämbeten* eller, särsk. förr, *f-tjänster* där innehavaren kan av konungen entledigas när denne prövar rikets tjänst det fordra. Mottaga, ha (ett) *f-uppdrag*. Haft att utföra *f-uppdrag*. Barnavårdsmannaskapet är ~ avsett att vara ett kommunalt *f-uppdrag*. De *f-valdes* och de avlönades arbete Nord. Fam.² Begära, kräva, få *f-votum* särsk. ifråga om ministär l. minister (från riksdag l. d.) men även friare. Ge regeringen ett *f-votum*. Ha ett *f-öckande yttre*. *F-värv*.

Syn. I. 1) tillit (till *ngns* karaktär, duglighet, tystlåtenhet, till en saks framgång, nytta, sanning osv.), lit, tro, tillförsikt, förtrostan, ibl. tilltro; ibl. god frejd; ibl. *f-uppdrag*; 2) förtroligt meddelande; **II.** (f-full): tillitsfull, omisstänksam.

— **Förtrog[en];** -enhet (till 2). **1)** Ofta som subst. **a)** Ha en *f-en* vän. En av mina

f-naste l. mest f-na vänner. **b)** Skönl. Med *ngn* anslutning till 2. Hemmets kända och *f-na* bygd Alb. Henning. Och björkarna, som så *f-et* viska ~. **c)** Göra, ha *ngn* till sin *f-ne*. Välj icke till *f-en* vem helst som vill! Tegnér. Sin litterära *f-ne* och rådgivare. [Frisörskan i Spanien] är allas *f-na* och en outhärlig ingrediens i hemlivet. Märk skönl. Min själs *f-na*. **2)** Med form på -het. *F-en* med förhållandena. En med flottleden *f-en* yrkesskicklig arbetarstam. Visade *sig* föga *f-en* med vägen. Vål *f-en* med sitt ämne. Haft läshög och gjort *sig f-en* med äldre diktning. Flyggingenjör ~ väl *f-en* med beräkningar, konstruktioner och tillverkning av ~. Vissa schellingska föreställningar, med vilka han var djupt *f-en* C. Santesson. (Vål) *f-en* med sorgen. Du måste dock en gång göra dig *f-en* med den tanken. Uppsatsen visar stor, djup, ringa, föga *f-enhet* med litteraturen i ämnet. **Syn.**

1) förtrolig, som man delger sina hemligheter *l.* talar öppet om allting med *l.* sluter *sig* till med förtroende *l.* förtror *sig* åt; (ibl.: intim, familjär, innerlig, nära; 2) kunig *l.* hemma (i), hemmastadd (med *l.* i), 'inne' (i), (närmare) bekant (med), som väl känner (ti)ll, välbekant (med); ingående. — **Förtrolig**, -t, -are; [-en]; -het (med plur.). **I.** Förtrolig. **1)** *F-t* umgänge. Umgåtts på *f.* fot i hennes föräldrars hem. Stå på (mycket) *f.* fot med *ngn.* *F.* vänskap, bekantskap. De äro mycket *f-a* (med varann). Vara *f.* vän med *ngn.* *F.* blir man aldrig med honom, han släpper ingen in på *sig*. I en *f.* krets. I en *f.* stund. Och bytte *f-a* ord med varandra. Växla *f-a* ord. Samtalet tog en *f.* vändning. Visa *sig*, bli, synas alltför *f.* (med, mot *ngn*). **2)** Märk särsk. **a)** *F-t* meddelande. Strängt *f-t* påskrift (= strängt konfidentiellt). **b)** Visa *sig* ha (en) *f.* kännedom om ~. **c)** Språka (helt) *f-t*. Då vi sitta (så här) *f-t* tillsammans. **d)** Skönl. Så *f-t* nära dagens färdsl O. Levertin. *F-en* viska Ling. **II.** *F-het*. **1)** Sålunda uppstod från början en viss *f-het* mellan dem. Alla leva där i stor *f-het* (med varann). Gabriella svarade helt torrt på mitt skämt, avvisade min *f-het* och ~. Fräck *f-het*. Avvisa alla (när-gångna) *f-heter*. Inga *f-heter*, jag ber! Påtvungen *f-het*. **2)** Visa stor *f-het* med ngt. **Syn. I.** förtrogen, innerlig, hjärtlig, trohjärtad, nära, intim, familjär, nära *l.* noga bekant med; som sker *l.* ges i förtroende, hemlig, konfidentiell, (rent) privat; (ibl.:) öppenhjärtig, då man öppnar sitt hjärta; (ibl. nära: 'vänlig', 'förstående'; (ibl.:) ingående, noggrann; (f-het ibl.) innerligt förhållande, nära kännedom osv.

— **tro||la**, -ade, -as; -are; -erska; -ning (ibl. med plur.); -ningsmakt m. fl. se **II.** **I.** Vanliga verbformer. **1)** Egentl. Det på-

stods, att hon varit en prinsessa, som av en häxa blivit fad till groda. Sagornas fade prins. Det fade slottet. Den fade lustgården. Ibland är det, som det vore fad (för en), korna vill inte mjölka, hästarna stampa i spiltan och äta icke, hönsen kackla och flaxa och värpa endast vindagg. 2) Friare o. bildl. Ett ljusst, burrigt hår och ögon, som kunna fa vilken karl som helst. Ofta i pres. part. Med sitt mest fande leende. En fande söt liten unge. Monaco, en fande plats, skönare än Sorrento. Av fande verkan. II. Avledningar. Mest bildl. 1) Tillstoppa sina öron för faren(s röst). 2) En av Boiardos eller Ariostos sköna f-ferskor. En liten f-ferska på 10 vårar. 3) F-ning. a) Egentl. Prinsen stod under en mäktig f-ning. Känna sig liksom under en f-ning. Lösa f-ningen upphäva verkan av förhållningen, lösa ur trolleri. Lösa ngn ur f-ningen. En vild f-ningssång Stagnelius. b) Bildl. Den f-ning hon utövade på alla män. Men hur väl han känner dessa Heidenstamska verser, kan han icke förklara den f-ning, som vilar över dem J. Landquist. Pröva sin f-ningsmakt. Syn. I. 1) förhäxa, gm häxeri l. trolleri förvandla (till), med (sina) trolldomskonster omskapa n, förgöra; 2) (be)dåra, (för)tjusa, tilltjusa n, förvrida huvudet på, oemotståndligt inta l. vinna, lägga för sina fötter; hänrycka, entusiasmera; (f-ande:) bedärande, (för)tjusande, oemotståndlig, högeligen intagande. -**trupp** [o. åld. l. skönl. -**tropp**]; -schef; -skompani. Ofta krigs. men även friare. F-en består huvudsakligen av infanteri och avser att skydda en tågande styrka. [Pluton uppträder ensam] såsom spets inom f-skompani. Vinterns förtroppar skönl. -**tru**'st|a, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.); -ningsfarsa m. fl. Nytt ord. De f-ade industrierna P. Alb. Hansson. Och hur stor del av denna Finlands träproduktexport kan anses »förtrostat»? Boktryckarna mot f-andet av statens tryck 1919. F-ningen av Englands stålindustri. Kriget torde ~ snarare påskynda den internationella f-ningen A. Örne. En dylik f-ningsspolitik E. Sommarin. Syn. göra till föremål för trust(bildning), lägga under en trust l. under trustvälde, bilda trust i o. för, bilda en sammanslutning för att behärska marknaden; (ibl. nära) monopolisera. -**truten**; -het. Skönl.; åld. o. sälls. Som ~ kunde göra en vanlig människas f. A. T. Gellerstedt. Jfr förtryta. Syn. missnöjd, harmsen (o. utled på), förtretad. -**tryck**¹, -salbum. Avbildning som skall ge ledning till igenkännande l. placering l. efterbildning. F. i färger eller i svart. Våra dagars filatelist nöjer sig icke med att i ett f-salbum inklistra felande märken i tomma albumfält.

-**tryck**², -et; -spolitisk m. fl. Allt f. är

förhålligt. Våld och f. Hellre än att längre lida f-et. Sådant f. kommer jag icke att tåla (ens från dig). Inbillat f. Främmande f. Lida svårt f. av ngn. Lida hårt under främlingarnas f. Folket lever i stort f. Hämnas f-et. Öva (minoritets)förttryck mot ~. Asiktsförttryck. Rysslands hänsynslösa f-spolitik [i Finland] R. Numelin. Under f-såren. Syn. tyranni(sering), hård o. godtycklig l. våldsam o. orättvis behandling, 'ok'. — **Förttryck**|a; -are; -arklass m. fl.; [-ari]nna l. -erska]. 1) Huvudbet. 'Bildl.' a) En hård furste, som f-er folket. Man f-te dem med trälarbeten Bibeln. Bolag, som fa sina arbetare, sina underhåvande. Han f-er hela sin familj; barnen våga ej ens tala i hans närvaro. b) De stackars f-ta norrmännen ironiskt, 1905. Skaffa den faderlöse och f-te rätt. Lindra de f-tas lidanden. Ett småkrig mellan herrar och f-ta. c) Mot fäderneslandets f-are. Avskudda sig f-arens ok. Resa sig mot de utländska f-arna. Krossa f-are(n) n. Uppfylld av levande hat till f-arklassen Hinke Bergegren. 2) Fackl. bibet. Egentl. I perf. part. Ett f-t valv över en bakugn x förhöjt valv. F-t bølge. Syn. 1) tyrannisera, illa (o. våldsam) l. hårt l. despotiskt behandla, hålla kuivad l. under oket, tukta l. styra med hård hand; (f-t ibl. nära:) ofri, kuivad; 2) (f-t:) nedtryckt.

-**trüt**|a, -tröt(o), [-trütit]. Jfr förtruten. Vanligt blott som pers. o. oftast anträffat i imperf. Eljest skönl. Mest skr. 1) Det förtröt henne obeskrivligt, att hon ej kunde behärska honom. Detta förtröt honom, men ~. En sak, som ännu idag f-er mig, är ~. 2) Märk. Att hon ~ var skrämnd att vara där och förtröt, att hon kommit dit Per Hallström. Icke låta sig f-a (, att ~) mindre vanl.; = ej bli förtretad, icke låta sig bekomma. Syn. väcka missnöje l. harm l. förtrytelse l. förbittring hos, förtreta, (förtörna o.) förarga, (ibl. nära) göra (ngn) ont l. irritera, ibl. bekomma; ibl. (ängra o.) harmas l. förarga sig l. bli ond över. — **Förttrytelse**, -n; [-väckande]. Väcka ngns stora, allmän f. Känna (stark) f. över ngt, över att ha blivit förbigången. Dölja, icke visa sin f. Under tiden hade f-n tagit sig uttryck i stenkastning och ~. Visa sin rättmätiga f. Svälja f-n. Jag teg, halvkuvad av f. Högröd av f. Med f-ens flammor på kinderna. Till spindelns ohöjda f. Syn. harm, förtret, förgelse, ovilja, missnöje (svagare), vrede o. ilska (starkare). — **Förttrytsam**, -t, -mare; -het. Ofta skr. Visa en f. min. Va ser du så f. ut för? Hon var ännu f. över Vild Hussens beteende Per Hallström. F-t vända ngn ryggen. F-t tillbakavisa en beskyllning. Visa en vasa f-het över ~. Den f-het, som stod att läsa i hennes anlete, när ~. Dölja sin f-het. I f-heten över att ~.

Syn. harmsen, förtretad, ond, förargad, (mycket) missnöjd.

-träåkad, -at. Mest skönl. *Utbrast Walter med fad min V. Benedictsson. Syn.* utträkad. **-trän**a. Skönl. *Hellre f-a och aldrig få man, / än under sin börd sig för-ringa Fru Lenngren. -träas, -ades. Mindre vanl. Mest bildl. *En förtrampad, f-ad själ P. J. Rösiö. -trädgård.* Trädgård framför ett hus (mln fasaden o. gatan). *För prisbelönande av f-ar samt balkongträdgårdar 1915. -träflig, -t, -are; [-en]; -het (med plur.); -hetsmönster m. fl. **1)** *Det var en (högst) f. uppfinning. Ett f-t medel att ~. I Bendixsons f-a sammandrag. Gör en f. verkan. Utskriften som f. En f. människa, lärare. F. som lärare. Du är den f-aste människa på jorden. 2)* *Det var f-t (, att jag fick råka dig)! F-t, då går jag genast dit! Vårt fartyg ~ vakade sjön alldeles f-t, och ~. Utfärden var f-t förberedd. På det f-aste ordnad. Jag mår alldeles f-t. Mindre ofta o. skr.: Mår f-en väl. F-en sagt. 3)* *Jag måste erkänna hans f-het, medlets f-het. Utled på den yngre broderns ständigt framhållna f-het. Utrustad med alla f-heter. Ingalunda för att stå som något f-hetsmönster. Syn.* utmärkt, präktig, dräplig, synnerligen l. mycket värdefull l. god, ypperlig; (ibl. nära:) utsökt, ljuvlig, 'lycklig', underbar, ädel osv.; (f het ibl:) dygd, ädelhet, 'företrede', utmärkt egenskap, stora förtjänster. **-trän**a; -ing (med plur.). Idrotts. *Förberedelsearbetet, den s. k. fysiska f-ingen. -trängja¹; [-ning¹; säll. med plur.]. Skr., mindre vanl. *Solen, som f-er dimmorna. F-as av ogräs(et). [Har] ännu icke f-t den gamla ~ ryssjeformen Sven Ekman. Syn.* undantränga *u*, undanskjuta *u*, fördriva. **-trä**ngja²; -ning² (med plur.); -ningsmetod. Mest i s-form, perf. part. o. som verbalsubst. Ofta fackl. *Så att tillloppet, tillloppskanalen f-es. Pupillerna äro starkt f-da och blicken ställrande. En f-ning i hörselgången. Våra brandpostkranar ~ hava mycket rymliga genomlopp utan några f-ningar till mindre area än tilloppsrörets. Tarmf-ning. Syn.* göra (för) trång, inknappa *u*; (f-ning) trångt ställe, inknipning.***

-tröga, -ade, -as; -ning. Skr., sälls. *Sommarvärmens f-ande inflytande. -trösta, -ade; -an; -ansfull (med gradformer) m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. *F-a på Gud(s näd). F-a på egen kraft och styrka. F-a på sig själv, sin lycka. Dem som f-a på ägodelar Bibeln. Jag f-ar på att det endast kan vara någon du håller av. Mindre ofta refl. På vilka man väl kan f-a sig. II. F-an. **1)** Enkelt. *Han har satt sin f-an på (l. till) Gud. Uttalar sin ljusa och fast f-an till konungens segerlycka Fr. Böök. Fast i sin f-an. Komma på skam i sin***

f-an Bibeln. Du är min f-an allt ifrån ungdomen ib. Men den glada f-an, varom spådomen bär vittne, blev ~ ej gäckad. I (fast) f-an på ngt, på att ~. Trons och guds-f-ans hemligheter. 2) Sgr. **a)** *Bed ödmjuk, bed f-ansfull Psalmb. Med f-ansfullt sinne. En tålig och f-ansfull väntan. Med en troende kristens f-ansfullhet. b)* Övriga ssgr äro mest tillfälliga (o. ej säll. skönl. l. bibl.). *F-ansord. Förhoppningsfullt, f-ansrikt. Aladdin, på vars läppar ligger f-ansdngen: ~ Nord. Fam.² Syn. I.* trösta (på), sätta sitt fasta hopp l. sin f-an (till), förlita sig, lita (på l. till), vara förvissad (om); **II.** (f-an:) tröstan, (fast) hopp l. förhoppning l. tro, lit, förlitan, förvissning, ibl. (full) tillit; (f-ansfull:) tillitsfull, hoppfull, tröst(elig) (äld.). **-tröt**ta¹as. Gärna skr.; ofta bibl. l. d. *Gör gott och f-as icke! Icke f-as att bedja. Vi få icke f-as i vårt arbete, (i) att göra gott. Du är ståndaktig ~ och har icke f-ats Bibeln. Den som söker oförtrutet och utan att f-as efter rättfärdighet och sanning. En aldrig f-ad vilja. Of-ad. Syn.* trötta²s, tröttna, bli trött, matas, (för)slappas, (av)slappna (*u*), avslappas *u*.

-tulla; -are; -ning (med plur.); -ningsbar; -ningsbevis m. fl. *Låta f-a ngt. Har ni något att f-a, något som skall f-as? Är varan f-ad? (O)f-at kaffe. F-as helst i Malmö. Paket, som skall f-as genom utvärldspostanstaltens försorg, anmäles till f-ning genom tullangivningsinläga. Som ~ f-ats såsom överskott av skeppsproviant Tulltaxan. En f-are ~ har häktats för ~ förfalskningar av tullräkningar. Vid f-ningen av ~. Efter skedd, verkställd f-ning. F-ningen (försig) gick lätt och utan obehag. Från f-ningsdagen. Syn.* (låta) tullbehandla, tulla, betala l. erlägga tull för. — **Förtulla** in *u*, ut *u*.

-tumla, -ade, -as. Mest i perf. part. Ibl. undviket som danism. Skr., gärna skönl. o. särsk. sydsv. *På långa håll vi [jag och sefyren] purra och f-a / allt flygfä A. Österling. I den f-ande dikten »Våren kommer till Lund» Erik Kihlman. Ännu f-ad och huvudyr Gust. Janson. Men i det f-ade huvudet finns endast en tanke V. Benedictsson. När han samlade sina f-ade begrepp Annie Åkerhielm, öv. Syn.* göra vimmelkantig l. (huvud)yr, förvirra. **-tu**n-**n**a, -ade; -as; -ing (med plur.); -ingsgrad m. fl. Om fasta, flytande o. gasformiga kroppar samt friare. **1)** Vanliga verbformer. **a)** *Genom att f-a stybblagret. Måste kanterna f-as, d. v. s. skärpas om bokband. b)* *F-a färgen. En alltför f-ad lösning. c)* *Värmen f-ar luften. I fjällens f-ade luft. Röken ~ f-ades till ljusgrå flagor. [Ett töcken] ständigt skirare och mera f-at ~. I ett luftförtunnat rum. d)* *Lederna började f-as och ~. 2)* F-ing. Vattenmärket

uppkommer genom en *fing* i arket, som ~ S. Ambrosiani. Med massans förtjockning eller *fing*. En riktigt homöopatisk *fing* av giftet (bildl.) B. Risberg. Som möjliggöra påvisandet av djurisk äggvita i en *fing* 1: 1,000,000 B. Lidforss. Bindämnens, *fings*- och förtjockningsmedel (mål.) G. Kallstenius. Förtätningar och *fingar* åla fram genom molekyllådan Nord. Fam.² Oberoende av gasens förtunning (sgrad). Vid stor (luft)-*fing*. **Syn.** uttunna *n*, göra allt tunnare l. glesare l. mindre tjock l. tät l. fast; utblanda *n*, (upp)spåda (*n*), utspåda *n*, försvaga, göra lättare l. skirare l. genomskinligare, ibl. utglesa *n*. -**tur**-, -en; -smål (lagt.); -srätt. Mindre vanl. *Ha f(-en) framför* ~. Då målet ~ är ett s. k. *f-smål*, torde hovrätten ~ rätt snart taga detsamma under behandling ~. *F-srätt* för angelägnare transporter 1917. **Syn.** tur före (ngn annan), förhand. -**turk**ia, -ade, -as; -ning(ssträvan). Mindre vanl. Under den ungturkiska regimen, vars ögonmärke var hela den turkiska statens »förturkning».

-**tv**in|a; -ing (ibl. med plur.); -ingstillstånd m. fl. Egentl. o. bildl. 1) Till och med härdiga växter börja *f-a* i torkan. *F-a* av torka. Låga, *f-ande* björkar. Gräsmattorna stodo gula av *fing*. 2) *F-ade* lemmar. Sjuka, blinda, halta, *f-ade* Bibeln. *F-ing* av synnerven J. Widmark. Näthinne-, muskel-*fing*. 3) *F-a* i en hård omgivning av brist på vänlighet och sympati. Nu är han dömd till *fing* och tystnad Fr. Böök. På grund av reflexionsförmågans *fing* och ~. **Syn.** bortvissa *n*, (ner)vissa (*n*), förtorka(s), borttorka *n*, förkrympas; avmagra *n*, utmagras, (av)tyna (*n*), borttåras *n*, (av)tåras, ha l. lida av tvinsot, förlora sin livskraft; (*fing* ibl.) atrofi, tvinsot, tårst.

-**tv**iv|a, -ade; -ad (ofta rent adj.); -an; -ansfull m. fl. se III 3. I. Inf. o. finita former. *F-a* aldrig! Dock skall jag icke helt *f-a*, om blott ~. Så begynte jag då att åter *f-a* i mitt hjärta Bibeln. Människan må aldrig *f-a* om Guds nåd och barmhärtighet J. O. Wallin. Även modern har börjat *f-a* om honom, om hans framtid, om att han någonsin tar sin examen. II. Förtvivilad. 1) Hon var *f-ad* (över utgången) och ville ej låta trösta sig. Det kan göra en *f-ad* att se, hur hon vansköter sig. Det är, så (att) man kan bli *f-ad* (åt det). En *f-ad* älskare. Var hon verkligen så *f-ad*, som hon sdg ut? Märk uttr. som Jag är (helt) *f-ad*, att l. om jag berett dig obehag. 2) Det hela ser onekligen *f-at* ut (för honom). I en så *f-ad* belägenhet. Det är just det, som är det *f-ade* (i saken). Ett *f-at* företag. Fatta ett *f-at* beslut. Tänka på de mest *f-ade* utvägar. 3) Särsk. i smtl. ofta nästan endast förstärkande. Han snodde *f-at* sina mustascher. Och jag måste kava

f-at med högra armen ~ J. Möllersvärd. Han hade *f-at* bråttom just då. Hon å verkliga *f-at* dum! vard. III. Förtvivilan. 1) Gripen av verklig *f-an*. Stum, dold, behärskad, (den) gränslös(aste), svart, mörk *f-an*. I ren, djup(aste), full *f-an*. I dov *f-an* Fr. Böök. Full av *f-an*. Utom sig av *f-an*. Driven av (sin) *f-an*. Driven till *f-an*. Hans fördömda nyfikenhet ~ bragte mig till ren *f-an*. Sjunka ned, falla, råka, bringa ngn i *f-an*. Bragt till (yttersta gränsen av, den yttersta) *f-an*. Sänkt i *f-an*. I *f-an* (häröver) gick han bort och hängde sig. 2) Märk bl. a. a) En bild av *f-an* skönl. *F-ans* dy skönl. Med *f-ans* mod, *f-ans* beslutsamhet. I *f-an* för l. om sin framtid. Av *f-an* om möjligheten att bli en nyttig samhällsmedborgare. Jag är i *f-an* över att ha särat Er sirligt. b) Det är vår *f-an*, när hon kommer och läser högt för oss det värsta vi vet l. d. Balzac, sättarnas *f-an*. Dikten är de unga poeternas *f-an*, de kunna ej överträffa den. 3) Sgr äro skr., ofta skönl. o. mer tillfälliga. Med *f-ans*full uppsyn Sigurd. Och den sjuke söker *f-ans*fullt efter luft Gunnar Holmgren. Under detta *f-ans*dr.

Syn. I. intas av fullkomlig hopplöshet l. av *f-an*, (alldeles) misströsta, uppgå allt hopp, leva utan hopp, vara alldeles tröstlös, vara otröstlig, icke låta sig trösta, ha förlorat allt hopp (om) l. all tro (på) l. all tillit (till), vara fullkomligt 'nere', vara i djup(aste) själanöd; II. (*f-ad*;) otröstlig, tröstlös, som ej låter sig tröstas l. uppgett allt hopp (om förbättring o. d.), 'nere'; (ytterst l. mycket) nedslagen l. ledsen l. nedstämd, dystert, utom sig; olycklig, ytterst svår; ingiven l. förestävd av *f-an*; som ingenting frågar efter, överdådig, desperat; (ibl.) oförbätterlig, förhärdad; ibl. nödfalls; fäslig, 'våldsam', 'våldig', 'förskräcklig'; III. (*f-an*;) hopplöshet, tröstlöshet, (ytterlig l. svart) misströstan, (djup) själanöd, ibl. djupaste misstro, ibl. desperation.

-**tv**äl|a; -ning (ibl. med plur.); -ningsmetod; -ningstal. Ofta dep. Fackl. Se försäpning. Blyplåster ~ beredes därigenom att man saponifierar (förtvål) olivolja med halva dess vikt blyoxid Nord. Fam.² Vid den äldre *f-nings*metoden kokas fett ib. *F-nings*talet är = antalet mg. kalihydrat, som åtgår till *f-ning* av 1 gr. fett ib. **Syn.** försäpa. -**tv**ätt|a. Mindre vanl. Fördärva (urbleka l. uttunna) gm för mycken tvättning. Ett urblekt och *f-at* förkläde V. Benedictsson. -**t**ý, konj. o. adv. Äld., ofta lagt l. ibl. skämts. högt. Nästan endast skr. 1) Konj. a) *F. vore det så, ginge du förlustig rätten att klaga. F. saken är helt sonika den, ser herrarna, att man givit mig fjorton kort Mari Mihi. b) Märk med annan ordföljd. Herren är min hjälp;*

f. vill jag ej klaga. 2) Adv. a) Är att såsom flottledens tillhörighet anse och må *f.* ~ Flottningsstadgan. Och utesluter dem *f.* från urarvaförmdn. Och kan *f.* den lagföljd ej ske, som ~ Äldre giftermålsbalken. Ett genomruttet och *f.* fallfärdigt litet skrälle A. T. Gellerstedt. b) Märk det ganska vanliga uttr. 'icke *f.*' Icke *f.* får du nu finna dig i saken. c) *F.* att, konj. Vill man jäva giftoman, *f.* att han ej skicklig är ~ Äldre giftermålsbalken. **Syn.** 1) a) ty, 'för'; b) därför; 2) a) därför, av det skälet, på grund l. i följd härav osv.; b) (icke *f.*) icke desto l. dess mindre; c) (*f.* att:) emedan, enär, därför att, på den grund att, alldenstund. -**ty'ek|a.** I uttr. som: *Det må l. får du icke, kan ingen f-a.* Du *f-er* väl inte, att l. om ~. Jag hoppas Ni inte *f-er*, om jag tar mig den lilla friheten. *Det f-es* (mig) väl icke, att jag ~? **Syn.** misstycka, tycka illa vara, ta illa upp, uppta(ga) illa l. onådigt, icke uppta väl l. ta väl upp, se med misshag. -**tycke.** Skr.; sälls. *Fri från f. eller fördom.* **Syn.** förutfattat tycke, förkärelek.

-**tyd|a**; [-are]; -ning (med plur.). *Det går så lätt att f-a dylka oförsiktiga uttalanden, bara man vill.* »Ni *f-er* vad jag sade, som kvinnor alltid göra», sade han. Men det är ju att alldeles *f-a* yttrandet! Det var omöjligt att *f-a* det till ett avslag på ~ Har. Hjärne. Uppenbar *f-ning*. Elaka *f-ningar*. Om man vill undgå *f-ningar*, att *f-as*, att bli förtydd. Lätt, oförtydd. **Syn.** (med avsikt, avsiktligt) misstyda, tyda till det värsta, förvända, bortvränga *n*, förvränga, vrida bort, ge en ond l. elak tydning. -**tyd|ig|a**, -ade, -as. Mest bildl. 1) Om ej min hustru med blyerts först *f-at* eller förtjockat papperets linjer Hj. Höglund. 2) Uttrycket behövde (onekligen) *f-as*. *F-a* vad man menar, sin mening. *F-a* ngt genom l. med exempel. *F-ande* text, bilder. Utan ett *f-ande* ord. Ett förslag till *f-ande* av bestämmelsen om ~. Genom ändringar och *f-anden* ~. **Syn.** göra tydlig(are); tydliggöra *n*, utreda *n*, (närmare) förklara, framställa l. framlägga tydligare l. klarare, (närmare) belysa l. utlägga *n*. -**ty'n|a**; -ing. Medan blomstren *f-a*. *F-ade*, uppbrända ~ nariaga tallgubbar Erik Åkerhielm. Även bildl. *F-a* i långsam sorg Tegnér. **Syn.** förlora sin livskraft, förtvina, bortvisna *n* osv. -**ty'ng|a**; -ning (med plur.); -ningsmedel. 1) Egentl. Den genom otaliga vidhängande vattendroppar *f-da* [blom]kronan B. Lidforss. Förbud mot *f-ning* av vissa lädersorter m. m. 1918. Fasta *f-nings*medel, såsom talk ~ få ej förekomma [i konsistensfetterna] Nord. Fam.² 2) Friare o. bildl. Särsk. bibl. o. skönl. Deras ögon voro *f-da* av sömn. Att låta edra hjärtan *f-as* Bibeln. Som *f-er* sinnet. Under denna sysselsättning *f-des* hennes

sinne ~ vid tanken på ~ C. J. L. Almquist. Alderns börda *f-er* honom. Utgallra en mängd småord, som (blott) *f-a* meningen. **Syn.** göra tung l. tyngre l. trög(are) l. dåsig(are) l. olustig l. svårare l. sorgligare, tynga på, betunga, (ned)tynga (*n*). -**ty'sk|a**; -ning (med plur.); -ningssträvan(de) m. fl. Översätta till tyska, ge (en) tysk prägel; göra till tysk. *Fritiofs saga*, *f-ad* av ~. Skriva en halvt *f-ad* svenska. *F-nings*strävandena, nya *f-nings*såtgärder i Schleswig.

-**täck|a** *n*; -ning. Mest fri form. *F-t* medelst en tjock gardinbit, som ~. Ett titt-hål, *f-t* med en röd genomskinlig skiva. -**tä'ckt**, =, [-are]; [-het]. Mest skr. I *f-a* ord(alag). Med *f-a* ord. En *f. antydan*. Fatta det som en *f. förebrädelse*. *F. beröm*, *klander*, *hot*. Med *f-a* anspelningar och oförtäckt förakt Per Hallström. Vad är väl detta annat än (en) *f. katolicism*. Halvförtäckt. **Syn.** blott antydd, ej tydligt uttryckt, halvkväden, 'beslöjad', dunkel, oklar; förstucken, dold, hemlig; ibl. nära 'insockrad'. -**tä'l|j|a**, -de, -t l. särsk. skönl. ej säll. -tälde l. -tälte, -tält, -as; -are; -erska. Mest skr. 1) Vanliga verbformer. a) *F-a* sagor (för barnen). Så hörde Stagnelius sagan *f-as*, och så förtalte han den själv. Denna vackra och måsterligt förtalda historia. Historier, förtalda med en lågmäld och fåmäld men träffsäker berättarkonst K. E. Forsslund. Vid fontänens plask *f-ande* varandra dessa noveller W. Söderhjelm. b) Varom sagan vet att (närmare) *f-a*. Solom, så *f-er* historien, skall ~. Hävden *f-er* hans bragder. Min mun skall *f-a* din rättfärdighet Bibeln. Märk Himlarna *f-a* Guds ära nära 'uppenbara'. c) *F-de* de själva vad som hade skett. Och *f-er* för sin man vilken underlig dröm hon haft. *F. oss* nu de öden du genomgått! *F-de* för dem, huru Saulus ~. *F-de* om huru stora tecken och under ~ Bibeln. Våra fäder hava *f-t* där-om för oss ib. Därom vet, har min sagesman intet att *f-a*. Och enligt vad som förtalts, måste ~. Även i smtl. träffas *Nä, va* har du (för nytt) att *f-a*? 2) Verbalsubst. a) Den siste *f-aren* av sitt folks dunkla och rörande sagor G. v. Düben. »Och därpå», fortfor *f-aren* med en tung suck ~. Sago-, historief-are. b) Men vi låta *f-erskan* själv få ordet. Men minnesf-erskans sympati räcker till för alla E. N. Söderberg. Sagof-erska. **Syn.** berätta, omtala *n*, skildra, framställa, redogöra (för), relatera, (muntligen l. skriftligen) meddela l. låta veta, 'förmäla', göra bekant l. känd, förkunna, tala om, (ibl. nära) uppenbara.

-**tä'nk|a**, -te, -t, -as. Oftast i inf. Mest skr. o. i uttr. som: Ludvig Nordström föreföll att vara litet nervös, och det kan man ju inte *f-a* honom. Men vem kan väl *f-a* den ungdomliga författaren, att han ~. Ej

heller kan man *f-a* en sådan avfälling, om han ~. Man må ej *f-a*, att nutiden raserar, nivellerar och nybygger A. Hahr. Ingen må *f-a* mannen, att han ~. Mer säll. *F-a* ngn för ngt. **Syn.** tänka illa om (ngn för ngt), lägga till last, klandra, tadla, uppta illa, ta illa upp, bli missnöjd, tänka ofördelaktigt om. **-tänksam**, -t, -mare; -het. **1)** Varmed vår *f-me* resemarskalk försett varje sångare. Att du var så *f.*! Sådant där får man finna sig i, när man inte är *f.* En *f.* lagstiftning. **2)** Hans *f-het* yttrar sig även i ~. Bristande *f-het*. Med den vanliga brist på *f-het*, som ~. Avser att befördra kapitalbildning och ekonomisk *f-het*. **Syn.** som tänker sig l. ser sig väl för l. om (innan han företar sig ngt), försiktig, klok, omtänksam, förtänt. **-tänkt**, =. Skr., sälls. för föreg. Som varit lika *f-e* som han Joh. Sundblad. **-täppa** *n*; -ning. Mest fri form. Hur skall han kunna höra, när gången mellan örat och näshålan är alldeles *f-t* av slem! Täpp för hålet genast! **Syn.** tillstoppa *n*, förstoppa *n*, (till)täppa (*n*).

-tär|a; pres. förtär, [säll. o. äld. *f-er*]; -bar(het); [-are, -erska]; -ing (ibl. med plur.); -ingsändamål m. fl.; -lig (fackl.). **I.** Vanliga verbformer. **1)** Egentl. Mest om människor o. ofta om vad man kan l. vill l. är van att äta. **a)** Alltsedan i går hade han ingenting *f-t*. Varken kunna *f-a* fast eller flytande föda. Icke *f-a* kött. Trugade honom att *f-a* mera, än han (egentligen) förmådde. Han kan inte *f-a* nånting utan att få plågor. Du har väl *f-t* något olämpligt. Han *f.* aldrig sprit, starka drycker numera. Gå från maten halvf.d. **b)** Dessa djur *f-a* endast växtföda. *F-a* födan liggande. **2)** Friare o. bildl. Ofta skr. **a)** Sedan för-råden äro *f-da*. Bättre en sparad skilling än hundra *f-da* daler. Sen han *f-t* sina ägodelar. Ett lättsinnigt liv *f-de* snart den lilla förmögenhet han ärvt. **b)** *F-d* av mott och mal, av ohyra. Elden har *f-t* allting, rubb och stubb. Vår Gud är som en *f-ande* eld Bibeln. *F-d* av eld. En våldsamt bränning, som raskt *f.* de motståndssvagate bergarterna. Nejder, som småningom blivit *f-da* av det rovlustna havet G. H. Mellin. Märk En *f-ande* sol, hetta. **c)** Ditt *f-da*, dystra anlet A. Österling. En *f-ande* hunger. Avunden *f.* honom. Ett *f-ande* hat. En *f-ande* lidelse. En sorg, som *f.* (honom både till) kropp och själ. *F-d* av grämsle, oro, inre kval. *F-a* sig själv. **II.** Verbalsubst. o. ssg. **1)** Ssg. (O)förtärbara ägodelar. **2)** Avledningar. **a)** Genom, efter *f-andet* av ~. Under *f-andet*. **b)** Mindre vanl. Skr. *F-are* av endast växtföda. Efter spararen kommer *f-aren*. Ånhållsman eller måtiligfare Erik Tretow. Om sak Rökfare Wenström-Lindgren. **c)** *F-ing*. Abstr. o. (mer) konkr. Till *f-ing* på stället. Sulfutbrännvinn till

f-ingsändamål. — *Ha fri f-ing*. Erhåller ej annan *f-ing* än ~. Betala sin *f-ing*. **d)** Fackl. *F-liga* ting såsom livsmedel, bränsle o. d. **Syn. I. 1)** använda som föda, spisa, njuta mat o. dryck, äta l. dricka, 'tära', njuta, ibl. sluka l. få i sig l. få ner; upp-äta *n*; **2)** förbruka, göra ända l. slut på, konsumera, äta slut på; förstöra, fördärva, föröda, ödelägga, härja, förbränna, uppbränna *n*, uppfräta *n*, sönderfräta *n*, söndernöta *n*, söndergnaga *n*, ibl. upplösa *n*, småningom l. stycke efter stycke bortnöta *n* l. avnöta *n*; ibl. komma att försmäkta l. borttåras *n*; fräta, tåra, plåga l. pina (till döds), utpina *n*, utmagra; **II.** (*f-bar* o. *f-lig* ibl.) förbruklig; (*f-ing* ibl.) föda, mat (o. dryck), spising.

-tät|a; -bar(het); [-are; ibl. för kondensor]; -ning (med plur.); -ningsförsök m. fl. Mest fackl. (t. e. fys., läk. o. litteraturhist.) samt skönl. Egentl. o. bildl. **I.** Vanliga verbformer. **1)** *Dd* en skyttelinje skall *f-as*. Allteftersom dimman tycktes lättä på eller *f-a* sig W. Lindhé. **2)** Faraday hade [1845] lyckats *f-a* alla dd kända gaser utom ~ sex The Svedberg. 10 kilogram *f-ad* kolsyra. *F-a* sig l. *f-as* i form av vattendroppar, som ~. **3)** Litteraturhist. o. skönl. Särsk. i part. perf. De [gamla möblerna] omgävos av en atmosfär, som *f-ades* av historier om människorna, som brukat dem Elis. Krey. Den *f-ade* stämning, som uppbär det hela M. Feuk. Fått ett kanske mera ~ *f-at* uttryck än annorstädes i hans dikt S. Cederblad. **II.** Avledningar o. ssg. **1)** De svärast *f-bara* [gaserna] Sv. Arrhenius. **2)** *F-ning*. **a)** *F-ningar* och förtunnningar ila fram genom molekyllraden Nord. Fam.² Reservavdelningar, som ~ framrycka till *f-ning* av framförvarande skyttelinje. **b)** *F-ning* av gaser och ångor till vätskeform sker genom avkylning och, om nödigt är, genom samtidigt användande av högt tryck Nord. Fam.² **c)** Läk. *F-ning* i lungorna då lungvävnaden sjukligt förändrats o. lungblåsorna ej längre äro fyllda med luft. **Syn.** göra tätare l. fastare l. massivare l. mer mättad l. innehållsrik l. koncentrerad l. intensiv, samman- l. hoptränga *n*, koncentrera; ombilda luft l. gas l. ånga till vätska, bringa (gas osv.) till l. i flytande form l. vätskeform, kondensera.

-tö|ja; -ning (med plur.); -ningsanordning m. fl. se II. Sjöov. Fastgöra fartyg vid land, dykdalb l. boj medelst tåg l. kättingar; förankra med minst två ankare; även abstr. o. intr. (med person- l. saksubj.). Även om luftfartyg. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Å *f.* [båten] i ringen vid gästgården Alb. Engström. Och ångaren *f-de(s)* vid sin boj. *F-de* aktern intill byggnaden genom en ända från vardera låringen. Första seglaren ~ slussades genast in och *f-des* vid

*Kornhamnskajen. En timme senare var Romanic invarpad och f-d [i Bostons hamn]. Gå in och f-a om fartyg l. skeppare. Shupen, som låg f-d vid boden Ludv. Nordström. Vål, gott, säkert, illa f-d. 2) Ibl. även bildl.; särsk. skämts. Och där låg hon nu, gott f-d i sin lilla säng. II. Fning. 1) Enkelt. a) F-ning vid boj. b) Konkr. Mest plur. Skötbåtarna gungade vid bryggorna och ryckte i f-ningarna Arv. Mörne. Och kommer några prämar att rycka på f-ningarna. Slita (sig loss från) f-ningarna, sina f-ningar. Kasta loss f-ningarna. Ligga för sina egna f-ningar. Enkla, dubbla f-ningar. Flottbron hade sprängt sina f-ningar. 2) Ssg. Ex.: Trossar ~ som fästas vid f-ningsanordningar Emil Smith. Vid f-ningsarbeten. F-ningsboj. F-ningslina, fäst i ~. F-ningsmast [för styrbara luftskepp] enligt Vickers system 1919. F-ningspollare. F-ningspöle. F-ningsring. F-ningsstross. Då han hoppat i land med f-ningsändan Alb. Engström. **Syn. I.** lägga (sig) för minst två ankare; (ibl. nära:) förankra, fastgöra, fästa (vid kaj osv.); **II.** (f-ning:) tross, tåg, ända, kätting o. d. (att förtöja med). -**tölpja** sig. Sälls. Vad Thorild kallade 'f-a sig i saken' Sv. Litteraturför. Tidng. -**törn**a, -ade, -as; -else se 2 Mest skr. 1) Vanliga verbformer. Trans. o. dep. a) Kärleken ~ f-as icke Bibeln. Icke vill du, att Gud skall f-as för ditt tals skull? ib. F-as ej på din syster, ty ~. F-as ej, om ~, (över) att ~. b) F-a ngn genom sitt betende. Som kan f-a ett helgon. c) Att du blev f-ad på honom, förstår jag. Bli f-ad på ngn för ngt. Är det att undra på, om l. att han blev f-ad över fräckheten! Högst f-ad, såg hon upp från sitt arbete. 2) F-else. Mest bibl. Över dem ~ kommer vrede och f-else Bibeln. Herren har uttömt sin f-else, / utgjutit sin vredes glöd ib. **Syn.** göra (ngn) vred osv., förarga, ådra(ga) sig l. väcka ngns vrede l. misshag, väcka ngns stora missnöje l. förtrytelse l. harm; (f-as:) vredgas, förargas, bli ond l. harmsen l. förbittrad l. uppbragt l. vred l. (både) ledsen o. ond, ibl. känna sig kränt. -**törst**a. Skönl. Egentl. o. bildl. F-a i öknen. Men giv mig hämnd, ty min strupe f-ar Fröding. En ~ flickas / kärleksf-ande mun ib. **Syn.** dö av törst, försmäktat, lida svår törst.*

-**underlig**; -en (skönl., äld.); -het (med plur.). Mest skr. o. ofta skönl. 1) Han har en (rent) f. förmåga att ~. Och de orden sänka en f. ro i hans själ. Med f. hast. Och f-t är, att man ~. 2) De ofta så f-t vackra dyettensväxterna. F-t nog hava utlandets bearbetare på detta fält alldeles förbisett tillvaron av ~. 3) Gjort mig f-en gott E. G. Geijer. Med ett f-en starkt minne, som ~. 4) Kärlekens f-het, ännu av ingen pejlad. Stod en stund i stilla grubbel över människohjärtats f-heter Ester B. Nordström. **Syn.**

sällsam, förundransvärd, underbar, (högst märk(e)lig, underfull, utomordentlig, utmärkt; ibl. oförklarlig; (ibl.): märkvärdig, överraskande, underlig, besynnerlig, (rent) förvånande. — **Förundra** se strax nedan.

-**undersök**a; -are; -ning (med plur.); -ningsavdelning m. fl. se ex. Mest som verbalsubst. 1) Allmänare. Saken bör f-as, innan vi gå närmare in på den. Denna f-ning av prosans bruk Hj. Alving. Att göra f-ningar för att utröna möjligheterna att ~. F-ningarna om Fredmundsbergsmordet. Nu råddande ordning för f-ningen i brottmål. Om f-ning [för expropriation] Lag 12 maj 1917. 2) I frågor om villkorlig dom. K. instr. 28 juni 1918 för f-are jämlikt lagen ang. villkorlig straffdom. [I Uppsala län skall rådhusrätten] för varje särskilt fall förordna lämplig person till f-are och övervakare. Skyddsvärnets f-ningar föreningen grundad 1910. F-ningsavdelningen [av Skyddsvärnet]. För att organisera f-ningsverksamheten i länet 1919. **Syn.** göra förberedande undersökning, förberedelsevis undersöka.

-**undra**; -an(svärd). **I.** Vanliga verbformer. Mest oper., refl. l. dep. samt i perf. part. 1) Kan det f-a? Det f-ade mig oneligen att se en sådan hövlighet hos en ungdom. Icke f-ar det mig, att ~, om ~. 2) Det är väl ingenting att f-a sig över. Ni skall högeligen f-a er, när Ni får höra, att ~. Mången f-ar sig, varför dessa röster så föga låta höra av sig i parlamenten C. Lindhagen. Människorna f-ade sig och sade ~ Bibeln. Jag f-ar mig, att du ~. 3) Mest skönl. o. d. F-as ej, om i min blick du röjer ~ Vitalis. Icke f-as jag, om l. (över) att du frågar, att finna ~. Manuel, f-as icke över vad jag sagt dig. Böjer han sig i ödmjukhet och f-as över sitt öde V. v. Heidenstam. 4) Gärna skönl. F-ade dsågo vi, hur ~. Helt f-ad vid dsynen. Fad lyfte hon blicken och såg ogillande på honom. 5) Mindre vanl., skr., ofta bibl. l. skönl. a) Du f-ar mig (genom din djärvhet). Han klädde sig i en tiggares skepnad, gick tillbaka till sin födelsestad och f-ade alla där Marika Stjernstedt. b) Nå — det där talet f-ade mig icke. Din djärvhet f-ar mig. **II.** F-an. Ofta skr. 1) Enkelt. De uppfylldes av häpnad och f-an. Männen sågo med f-an på varandra. Det skulle icke väcka f-an, om ~. Det väckte den största f-an (hos alla), att borgmästaren icke var bjuden. Falla i f-an (över ngt, över att se ~). Men till allas f-an avsåde han sig uppdraget. 2) Ssg. F-ansvärd är händelsernas värvnad, som ~ B. v. Beskow. Med (rent) f-ansvärd ihärdighet. F-ansvärt tidig talang E. G. Geijer. **Syn. I.** väcka (för)undran l. häpnad osv., förvåna, överraska, förbluffa; (f-as:) undra, bli förvånad l. undersam l. häpen osv; **II.** (f-an:) förvåning, undran, häpenhet, häpnad,

bestörtning, övrräckning; (f-ansvård:) förunderlig, (högst) märk(elig); (ibl.:) beundransvärd, förvånande.

-unn|a. Skr., ofta högt. Ofta om Gud, ödet, en furste osv. *Om Gud f-ar mig hälsan. Oss av höjden hjälp f-a A. A. Grafström. At eder har ju f-ats icke allenast att ~ Bibeln. F-a barnet att i dag få vara tillsammans med sin far! Om du vill f-a oss ett ögonblicks betänketid. Den första [glädjestund], som på så lång tid åter f-ades henne. Annu f-ades landet en lycklig tidsfrist av ~ Ernst Estlander. Det f-ades honom icke, ödet f-ade honom icke, det blev honom icke (av ödet) f-at att uppleva den dagen. Det har varit de senaste årens forskning f-at att ~ The Svedberg. Adeln f-ade friheter, privilegier. Syn. unna, beskära, förläna, benåda med, skänka l. tilldela l. giva (som en gunst l. ynnest l. som gunstbevis l. nådegåva l. av sin nåd l. ynnest), (ibl. nära) förbehålla. **-uppskatt|a;** -ning (med plur.). Den f-ning av potatisskördens storlek per arealenhet, som ~ Petersson i Påboda. **-üt** (l. förut) med ssgr se d. o.*

-ütan, prep. Ofta skr. **1)** Huvudbet. Ofta efterställt. **a)** Två tuppar i samma hus, en katt och en mus, gammal man och ung vov leva sällan f. kiv. Och f. ångrens smärta / återskådar aftonen Fru Lenngren. Den militärska disciplin, f. vilken inga bestående resultat kunna uppnås ~ P. E. Svinhufvud till Mannerheim. **b)** Guds goda och nådiga nådiga sker väl vår bön f. Katekesen. Männskors hjälp f. Jag reder mej nog dej f. Att när man vant sig vid spriten, kan man ej vara den f. **2)** Äld., skr. bibet. Det vanliga är nu 'förutom'. Ty alla höllo hovmannen kär, f. hans broder, den elake stallsvennen Sv. folksagor. Alla veta råd, f. den i våndan står ordspråk. **Syn. 1)** utan, i brist på, i saknad av; **2)** förutom. **-ütom**, prep. (o. ibl. konj.). Ofta skr. **1)** Att ingen Gud finnes f. mig. Att kanonen betjänades av fem män f. honom själv och att ~. Konstant ärlslön, f. rese- och traktamentsersättning, 3,500 kronor. Det var det enda de ägde, f. en liten summa på banken, avsedd för deras ålderdom. Märk Alla de närvarande knäböjde nu, alla f. du och jag. **2)** Sammanställningar. F. att vissa suffix ~ ofta bilda ~ E. Lilie. F. (det) att han borde begärt tillåtelse först. **Syn.** utom, undantagandes, oberäknat, med undantag av, undantagen, om man ej räknar, icke medräknad, utöver.

-våk|ad, -at. Skönl. För mina f-ade ögon A. Österling. **Syn.** utvakad, fördärvad l. utp. ad av vaka.

-valt|a, -ade, -as. Ofta om sådant som skötes å annans vägar. **1)** F-a sitt ämbete utan anmärkning. Domareämbetet f-ades denna tid av ~. Må tills vidare f-as d

förordnande. F-a ett bo, en kassa, en egendom, ett bruk, ett förråd. Vål f-a sin förmögenhet. Fas efter noggranna bestämmler. F-a nddemedlen. **2)** Märk bl. a. **a)** Vål f-a sitt pund, sina pund jfr Bibeln; göra sin begåvning fruktbarande o. d. **b)** F-ade verk, myndigheter verkställande, handhavande (o. lagstiftande o. dömande). De f-ande ämbetsmännen. **Syn.** handha(va), sköta (ngns egendom, ett verk, en befattning osv.), förestå, ha (den närmaste) ledningen av, administrera; (ibl.:) styra, dirigera, utöva, ha överinseende över, ha l. ta vård om, ombesörja, (om)bestyra, handha utdelningen av. — **Förvaltar|e**, -(e)n, -e; -aspirant o. -examen (krigs-; vid intendenturen); -bostad; -fru; -syssla; -val; -i'nnä [l. förvalterskal]. **1)** Överlämna egendoms skötsel åt en f-e, sin f-e. F-e av en statens egendom. F-en på (l. d) bruket. En oskicklig eller försuimlig f. Du kan icke längre få vara min f-e. Goda f-e av Guds mångfaldiga nåd Bibeln. [Arvingen] står under ~ f-e Bibeln. F-en av föreningens kassa. F-are av omyndigs medel. Märk bl. a. Bruks-, egendoms-, skogs-; förråds-, magasin's f-e. F-e vid intendenturkåren motsvarar fanjunkare och stückjunkare vid andra vapen. F-e i konkurs l. konkursf-e i nya konkurslagen (13 maj 1921); motsvara tidigare 'gode män' o. 'sysslomän'. **2)** Hör efter i f-bostaden! Där stod f-frun vid spisel. Första borgenärssammanträdet i konkursen, d vilket sammanträde bl. a. definitivt f-eval äger rum annons. Och att kyrkan vore f-inna av dessa överloppsgärningar Nord. Fam.² F-erska av omyndig sons medel. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) (gårds)fogde, rättare, befallningsman, inspektör, hovmästare; fullmäktig, ombud(sman); intendent; disponent; kassör, skattmästare; utredningsman; kurator.

— **Förvaltning**, -en, -ar; -sberättelse m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Allmännare. **a)** Abstr. F. av dödsbo, av omyndigs egendom, av järnväg under konkurs. Den ekonomiska f-en av ett postdistrikt. Överta f-en av boet, f-en av en stor egendom. Offentliga medel, som stå under riksdagens f. Har hustrun haft inkomst eller förmögenhet, som rättsligen varit undantagen från mannens f., skall ~. Ha under sin f. Göra räkenskap för sin f. (av ~). Avsatt ifrån f-en. Egenoms-, förmögenhetsförvaltning. **b)** Konkr. F-en har sitt säte i stiftsstaden. Förmyn-dar-, konkursf-en. (Gruv)f-en sköt skulden på arbetarna och dessa på sina ledare. Uppsala Universitets skogsförvaltning, som på rekvisition tillhandahåller stämpplingslängder. Närmast 2 i Vid avresan anförtrödde han rikets f., riksf-en åt sin son jämte ~. **2)** Ifråga om statsf-en l. dess grenar. **a)** Mer abstr. Statsförvaltning skulle vara all verksamhet för statens ändamål, som icke

är lagstiftande och dömande; *f-en* brukar därför nämnas 'verkställande' eller 'handhavande'. Den inre *f-en*. Så, att den nödiga enheten i *f-en* ej går förlorad. Genom förenklande och centralisering av *f-en*. Landet saknar ordnad *f. Vål* bevandrad i *f-ens* olika grenar. **f)** Konkr. Du får vända dig till den lokala *f-en*. En regementsförvaltning, som utgöres av regementschefen och ~. Anställd i, vid marin*f-en*.

II. Ssgr. Ex.: *F-sberättelse*, avgiven av bolagsstyrelse. Stockholms stads *f-sberättelse* för år 1922. *F-sbestyr. F-sbidrag* [för häradshövding] Statskalendern. *F-sbolag* på $\frac{1}{2}$ milj kr. ~, ett bolag med ändamål att handhava förmögenhetsförvaltning och ~. *F-sdirektion.* Förvaltningsdistrikt. Regeringsrätten är vår högsta *f-sdomstol*. Förvaltningsexamen är i Finland term. Inom regeringen har varje *f-sgren* [departement] sin målsman ~ i en minister ~. Tullverket, inom vilken *f-sgren* ~. *F-sgöromdl.* Alltför dryga *f-skostnader*. Nedbringa *f-skostnaderna*. *F-slagar.* En klok och kraftig *f-sman* Har. Hjärne. Regeringen ~ såsom högsta *f-smyndighet*. Icke lyder under central *f-smyndighet*. Tristiga *f-smdl.* *F-sorgan.* *F-sområde.* *F-spersonal.* Hustrun hade dock *f-srätt* över egendom, som ~ G. Aldén. *F-srätt* fackl. = normerna för *f-en*. Ett välordnat *f-sssystem*. Ett enklare *f-s sätt*. Så var förhållandet under förra gårdsgodens *f-stid*. [Ryssland] har icke en gång utbildat någon regelbunden *f-s tradition* Har. Hjärne. Lagtima landsting kan för tiden till nästa lagtima möte utse ett *f-sutskott* till att förvalta landstingskassan och ~. Hushållningssällskapets, studentkårens *f-sutskott.* *F-sverk.* Under *f-såret.* *F-såtgärd.* Bättre skilja på förvaltnings- och lagskipningsärenden.

Syn. I. 1) handhavande, skötande, skötsel, förestående, (över)inseende, (över)ledning, administration; förvaltande myndighet l. verk l. institution l. ämbetsmän, förvaltningsmän o. d., (ibl. nära) direktion; 2) statsförvaltning.

-vån|d|, -t. Skönl., mest sydsv. Ngn gång träffas även inf. 'förvånja' (t. e. Lysander 1866). *F-d* som du är av sju års rikedom och förfining V. Benedictsson. Jag har blivit *f-d* — Herre Gud så *f-d*! — den sista tiden ib. Deras vid rymliga träskor *f-da* fötter Fab. Månsson. **Syn.** bortskämd, bortkelad.

-va|n|sk|a, -ade, -as; [-are]; [-ig, -t; -ighet]; -ing (med plur.); -ingsbar m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. Trans., refl. o. dep. Mer egentl. o. mer bildl. Person- l. 'sak'-subj. 1) Med 'till' l. ngt mindre ofta 'i'; det senare nästan endast skr. **a)** *F-a* vatten till l. i vin. De åtta åren hade *f-at* honom till (en) gubbe. Denna hastighetsgrad [i

arbetet] *f-ar* människan till en maskin. Hettan hade *f-at* slätten till en öken. Att Diana *f-ade* Akåtion till l. i en hjort. Önska *f-a* ngt i penningar. Trettio lampor, som *f-ade* natt till dag ~. **b)** Innan larven ännu *f-at* sig till puppa även 'f-ats'. Först *f-ade* han sig till en hjort, och så anlog han gestalten av en dvärg. Kunde *f-a* sig till vad han ville (med hjälp av ~). **c)** Några takter ur Sarafanvisan, som dock mycket snart *f-as* till ett kakofoniskt virrvarr. På sin höjd kan [tidningens] ~ surmulenhet inför detta budskap *f-as* i ett solvargsgleende. — En ~ rundskuren skinnfäll, som genom ett dragnöre i kanten kunde *f-as* i ett slags säck eller påse till förvarande av ~ E. H. Tegnér. Varvid böterna, straffet *f-ades* till fängelse. **d)** Vägen var *f-ad* till en gröttlik massa. Det händer stundom hos vitsippan, att man finner kronbladen helt eller delvis *f-ade* till gröna, flikiga stödjeblad. **2)** Gärna bibl. l. skönl. **a)** Gud *f-ade* hans [Sauls] sinne Bibeln. *F-ar* tiden än hy och hår, han *f-ar* ej lynne och mod Vitalis. Under det att Jesus bad, blev hans ansikte *f-at*. Sig allt *f-ar*, även detta hjärta, / det känsloveka, sig i sten förbyter Stagnelius. Märk om fingen efter döden. Innan vi (gå att) *f-as*.

II. Avledningar. **1)** Döden, *f-aren*. **2)** Fackl. *F-iga* ting utbytliga. *F-ig* i klingande mynt. **3)** *F-ing.* **a)** Enkelt. Märk bl. a. Lärnan om brödets och vinets *f-ing* i eller till Kristi lekamen och blod. — Straffförvandling. Böters *f-ing*. — Insekternas *f-ingar*. — Ifråga om döden. Gå sin *f-ing*, *f-ingen* till mötes. Gå mot, skrida till sin *f-ing*. Den börjande *f-ingen*. Den sista *f-ingen*, det säkraste dödstecknet, som av ingen kan misskännas, — förruttnelsen. — Vad Ibsen i Lille Eyolf kallar *f-ingens* lag. **b)** Ssgr. Ex.: [Värdepapper] när som helst *f-ingsbara* i klingande mynt mindre vanl. Och flög i kläderna som en *f-ingskonstnär* Dan. *F-ingsläran* läran om brödets o. vinets *f-ing* vid nattvarden. *F-ingsstraff* bötesstraff som *f-as* till fängelse, avtjänas med fängelse. *F-ingsstund* o. *F-ingstimma* bibl. o. d. **Syn. I.** omskapa *n*, (för)ändra, omändra *n*, ge annan l. ny skapnad l. form l. gestalt, (för)byta, omforma *n*, ombilda, omgestalta, omdana, ibl. nydana, omstöpa *n*, omskapa, förskapa, (om)skifta; (ibl.: transformera, konvertera, reducera; (f-as:) övergå till l. i, undergå en metamorfos, undergå förändring (till det bättre l. det sämre), (för)ändras, röna omskiftelse, ibl. utbytas; ibl. övergå till förruttnelse; ibl. förskapa sig, anta gestalten av; **II. 2)** (f-ig:) förvandlingsbar, utbytlig, utbytbar; **3)** (f-ing ibl.:) omskiftelse, (död o.) förruttnelse, övergång, metamorfos.

-va|n|sk|a, -ade, -as; -are; -ning (med

plur.); -ningssystem. Mest skr. Ofta skönl. l. vetenskapligt. *N. P. Odman har påvisat, på vilket barbariskt och otillåtligt sätt de poetiska bidragen i »Läsebok för folkskolan» kriarättas och f-as 1908. Ända till oigenkännlighet f-ade. I ytterligt f-at skick. Där känsla och karaktär f-as under en dräktigt strid om njutningar V. v. Heidenstam. I alla händelser är traditionen underkastad fortgående f-ning E. Modin. I denna kompromissens, f-ningens, svekets och de mänskliga ofullkomligheternas värld Fr. Böök. Citat-f-ning(ar).* **Syn.** vanställa, fördärva, förvrida, förfuska, förfalska, bortfuska u, alldeles förändra formen l. meningen (till det sämre). -**va'nt'** [l. -**va'nte**]-en, -er. Sälls. som enkelt. Skr. *En nära f. till mig. Märk En min f-e, som ~ jfr följ. An-, blods-, själs-, trosförvant. Märk Konstförvant.* **Syn.** anförvant, släkting, frände, skyldeman, anhörig. -**va'nt'**, =, -skap (ib. med plur.); -skapsförhållande m. fl. Ssgn vanligare än det enkla ordet. Mest skr., ofta skönl. o. bildl. **I.** Förvant. Jfr föreg. Känna sig f. med ~. Tvenne f-a könsellers magiska verkningar Rob. Larsson. **II.** F-skap. **1)** Egentl. Där kan ingen f-skap uträtta något. På grund av sin nära f-skap med löjtnanten. **2)** Bildl. **a)** F-tskap i lynnen. De Ossianska sångernas f-skap med ~. För att f-skaper [mellan sågnerna] skall dess klarare framträda H. Geijer. Ett system, som på samma gång fäste avseende vid växternas f-skaper och ~ Nord. Fam.² Blods-, lynnes-, själs-, stamf-skap. Andra liknande f-skaps- eller vårdnadsförhållanden Nord. Fam.² **b)** Säll. konkr., koll. *Byn hade snarast karaktären av en stamf-skap N. Lithberg.* **Syn. I.** släkt (med), befryndad, besläktad, i släktskap förbunden med, skyld; närstående, nära förbunden (med), knuten till (gm släktskap osv.); **II.** släktskap (även svägerlag), skyldskap, frändskap; (nära l. inre) sambörighet, nära förbindelse, (inre) likhet.

-**vär**, -et, [=], -sarrest (krigs.). Mest efter prep., särsk. 'i' (o. 'till'). *Ha, ta(ga) ngt i f. Ta i sitt f. Vara i gott, säkert f. (hos ngn, på slottet). Lämna ngt i f. åt l. hos ngn l. i ngn f. l. ngt till f. Sätta ngn, sitta, (in)sättas i fängsligt f. Hallas i fängsligt, i säkert f. I två exemplar, av vilket det ena lades till f. bland rättens handlingar. Den betydligt säkrare formen av öppet f. hos banken ~. Dömes gods under tredje mans f., det bör värdas som annat inlagsfä, och ej givas ut, förr än ~ Lagen. Kätte el. inhägnad till f. av kringstrykande okynnesfä Wenström-Lindgren. Enskild person, som mottager hästar till f., skötsel och utfodring. Då för han sin båt ur dess vinterförvar Gabr. Jönsson. — Som blivit tillsagda f-sarrest krigs., = satts i f. (för bråk, onykter-*

het l. d.) till blivande förhör (då de kunna ådömas arrest); även konkr. **Syn.** se f-ing.

— **Förvär**a, -ade, -as; -are; [-ari'nna; -erska]; -ing (säll. med plur.); -ingsarrest m. fl. se II. Bet. ej alltid skarpt skilda. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Ha i förvar o. d. **a)** *Breven f-ar jag (alltid), har jag (alltid) f-ade i skrivbordslådan. Låta i bank f-a ngt. F-as i kassaskåp, under lås. Ge ngn ngt att f-a (för ngn's räkning, åt ngn till ett bestämt tillfälle, under sin bortovaro).* Som f-as mot ersättning. Vill du tills vidare f-a dem åt mig (i din byrdlåda)? Eller möjligen f-ats i »giftskåp» såsom ~. Om-sorgsfullt f-ade i en ficklik fördjupning på munhållans botten. **b)** Under tiden f-ades de andra i rannsakningshåktet. F-a ngn inom lås och bom. Sitta säkert f-ade i arresten. **2)** F-a o. skydda. **a)** Ett ~ arv, som i himmelen är f-at åt Eder Bibeln. F-a hans ord i ditt hjärta! ib. F-a ngt som ett minne (av ngn). Troget f-a ngn, ngt i minnet. Väl f-a en hemlighet. **b)** Äpplen som icke duga att f-a (över vintern). F-a köttet friskt. Svdr(t) att f-a. F-as (helst, bäst) l. bör (helst) f-as i flaska med glaspropp. **3)** Värna. **a)** För att f-a sin rätt. **b)** Olja f-ar järn mot rost. Lyckas f-a ngt för l. mot rost, mögel, förskämning. **c)** Skr., ngt äld. Även refl. Att dig f-a / från allsköns fara J. O. Wallin. F-a sig för l. (e) mot frestelser.

II. Verbalsubst. **1)** Vilka försvåra f-andet (under vintern). Under f-andet. Har länsstyrelsen att förordna ombud till f-ande av kronans rätt eller ~ Lagen. **2)** Genom f-arens [depositoriens] försummelse. Vid valet av den nye f-aren E. G. Flensburg. [Tant Lott] var husets nyckelferska V. v. Heidenstam. **3)** F-ing. **a)** Enkelt. Till f-ing av nederlagsgods. Ta emot ngt till f-ing. Genom lång f-ing. F-ing av mat i isskåp. Att själv ombesörja f-ingen. Kyl-, livsmedels-, vinterf-ing. — Märk att särsk. i smtl. ordet ib. även nyttjas konkr. om lokal. T. e. Växling i effektf-ingen vid järnvägsstation. Få sitta över natten i f-ingen i regementets f-sarrest. **b)** Ssgr. Ex.: F-ingsarrest = förvarsarrest. Mot en låg f-ingsavgift. Om f-ingsavtal [deposition], 12 kap. Handelsbalken. F-ingsbassänger för levande fisk. F-ingsbevis t. e. från bank. Riksgäldskontorets f-ingsbevis. F-ingsfack till förhyrning i bepansrat depositionsfackskåp. Och fickor bruka vara omtäckta f-ingsgömmor för allt möjligt smdt och gott. F-ingshus. F-ingskär. F-ingslokal. F-ingsmedel. F-ingsmetod. F-ingsort. F-ingsportfölj. F-ingspärm för kollegieblad. Kräva särskilt luftigt f-ingsrum. Säkert f-ingsställe. Olika f-ings sätt (konserveringsmetoder) ~ såsom frysnings, uttorkning, rökning, saltning, insockring. F-ingstid. Uplands enskilda bank, f-ingsvalvet, Rikstel. namnanrop.

Syn. I. 1) ha i förvar, bevara, ha lig-
gande (i förvar), gömma, ta(ga) vara på,
hålla i förvar, ha l. motta(ga) n som depo-
sition l. till förvaring; (ibl.:) vårda, ha l.
ta vård om, se o'm, tillse n, ha i sin vård
l. under sin tillsyn; (ibl.:) spara, behålla;
2) skydda, bevara (mot förstörelse), hindra
att skämmas l. fördärvas l. gå till spillo l.
förfaras, konservera, preservera; **3)** värna, slå
vakt om, skydda, rädda; (f-a sig:) vakta sig,
ta sig till vara l. i akt; **II. 2)** (fare ibl.) depo-
sitarie; **3)** (f-ing:) förvar; ibl. bevar; (fings-
medel ibl.) konserveringsmedel, preservativ.

-va'ttna. Mindre vanl. Vattna för myc-
ket, fördärva gm vattning, ge för mkt vat-
ten. När den [kaktusen] har blivit f-ad.
-ve'ckla; -ing (med plur.); -ingsrik o. -ings-
roman (båda skr., mest litteraturhist. o. d.).
Mest i pass. l. som verbalsubst. Gärna
skr. Blott 'bildl.' **1)** Saken blir alltmer f-ad,
fas[, far sig] alltmer. Hans historia med
Cordelia är till och med så f-ad, att ~ Ö.
från Kierkegaard. **2)** Händelsernas f-ing i
ett skådespel. Handlingen är hos honom
[Blasco Ibanez] för det mesta tunn, och det
är inte dess f-ing som intresserar oss. Ofta
plur. Begagnat sig av Sverges fingrar i
öster för att ~ Har. Hjärne. Det är icke
omöjligt, att saken kan leda till politiska
fingar. — En fingsrik historia om ~. En
fingsroman utan större betydelse K. War-
burg. **Syn.** inveckla, intrassla n, hop-
trassla n, inkrängla n, bringa förvirring l.
oreda i, förvirra; (f-ad:) tilltrasslad, svår-
utredd, komplicerad, oklar, oredig, sam-
mansatt; (f-ing ibl.) konflikt, tvistighet, fient-
ligt förhållande, svårighet(er). **-ved[as,**
-ades; -ning. Fackl. Mest i perf. part.
Kotte ~ är ett ax med stamdel och högblad
vid fruktmognaden f-ade Nord. Fam.² F-ade
eller förkorkade membraner. F-ningen upp-
kommer därigenom att flera olika ämnen ~
inlagras i [cell]väggen. **Syn.** övergå till
ved. **-vëka,** -ade, -as. Skönl., äld. Bort
med den falska konst, som sinnets kraft
f-ar! Tegnér. **Syn.** göra svag o. vek(lig).
-vëkliga, -ade, -as. Mest skr. Nöjeslyst-
naden, som f-at så många romersk yngling.
F-as genom allt för varma kläder, genom
att gå för tjockt klädd. Soldaterna, som
f-ats under den långa överksamheten. För
att uppfostra en f-ad mänsklighet A. Örne.
Syn. beröva styrkan, förslappa, göra oman-
lig l. veklig l. svag l. ömtålig l. klemig l.
kraftlös l. kvinnlig, förkinnliga, försvaga,
förklema, bortklema, förkela. **-ve'rk[a.** Ofta
skr. Och har därmed f-at livet. F-a sin
frihet, sitt adelskap. F-a sin rätt att klaga.
F-ad arvsrätt. Norrskensflammas finske
redaktör har f-at sin uppehållsbok. F-ad
motbok enl. Brattssystemet. Godset anses
därmed f-at (till kronan). Då det föreskri-
ves, att det som åtkommit genom olovlig

jakt ~ skall vara f-at till jakträttens ~
innehavare N. Stjernberg. Konungen äger
att ~ dtergiva ära och till kronan f-at gods
Regeringsformen. Även allmännare. F-a
ngns ynnest. Han har därmed f-at allmän-
hetens, alla (våra) sympatier. **Syn.** (på grund
av orättmätigt förfarande, gm försummelse
l. pliktfrågatenhet l. kränkning l. brott gm
eget förvållande) förlora l. gå miste om l.
gå förlustig l. råka ut för konfiskation (av),
förspilla, göra sig förtjänt av att mista;
(f-ad) förbruten.

-ve'rkliga, -ade, -as. Det var emellertid
en plan, som han aldrig fick, hann f-a, fick
se f-ad, som aldrig nådde sitt f-ade. F-a
en idé. Strävan att f-a rasidealet. Men ut-
gången f-ade ej förhoppningarna. Ett hopp,
som icke f-ades. Idealet, som skalden aldrig
under sin levnad fann f-at. Härmed har ~
Sernander fått f-at ett länge närt önskemål.
I frid få arbeta på f-andet av sina idéer.
För f-ande av våra programenliga fordringar.
Syn. omsätta i verkligheten l. i verkliga
livet, (i verkligheten, verkligen) utföra,
verkliggöra, sätta i verket, bringa till ut-
förande, realisera, ibl. (faktiskt) nå l. uppnå,
(ibl. nära) fullborda; (f-as ibl.:) bli (en) verk-
lighet, ta gestalt.

-vëten (o. ibl. förveten); -et, -nare; -en-
het. Ej allm. utbrett. Ofta skönl. Unga
flickor, som med bävande hjärtan f-na sökte
sitt öde hos spågummor. F-nare jänta har
jag då aldrig sett! Och f-en spörja Ps. 59.
Skadlig f-enhet utan verkligt praktiskt gagn
S. Wieselgren. Denna allmänna f-enhet på
vad som följer sig bakom förlåten Aug.
Brunius. **Syn.** nyfiken, (otidigt) l. oförsynt
l. djärvt l. fräckt) vet(t)girig. — **Förvett.**
Skr., sälls.; äld. Med brottsligt f. strävom
ej att skäda | vad Guds försyn i heligt
mörker slutit Stagnelius. **Syn.** (djärv) ny-
fikenhet, straffbar vetgirighet.

-vilda, -ade, -as; -ning; -ningstid. Bet-
skiftningarna övergå stundom i varann. **1)**
Om växter, djur o. människor. Vanligast
i pass. **a)** Växer f-ad i gamla trädgårdar.
Kungsängsliljan förekommer ursprungligen
i Sverige endast odlad och f-ad. Som lätt
f-as. Har f-at sig från Uppsala botaniska
trädgård. Låta, då f-a sig. Märk En f-ad
trädgård. **b)** En flock f-ade renar. [Missan]
är ju alldeles vettskrämd och f-ad. Boskapen
var halvt f-ad, som halvt f-ats efter en hel
sommar i skogen. En djurstam i f-ning.
c) Närmare 2. F-ade negerstammar i Kongo-
trakten. Sommarfriheten hade fullkomligt
f-at barnen. Och bland dessa alltmer f-ade
skaror funno nu ~ Archib. Douglas. **2)**
Bildl. Industrialismen f-ar hög och låg Fab.
Månsson. Vilka i hög grad f-at folket. F-ade
seder. Och åter f-ades den mörke mannens
drag Z. Topelius. Vad hon var putslustig,
där hon satt, | med sin f-ade lugg i pannan

Fröding. *En sinnets f-ning, som man knappt ansett tänkbar.* **Syn.** (f-as:) övergå till vilt tillstånd, ibl. sprida sig fritt, komma (från trädgårdar) ut i det fria, övergå l. återgå till det vilda tillståndet; återgå till naturtillståndet; (f-a:) göra vild l. oregerlig l. ostyrig l. okultiverad, förråa, verka förråande; (f-as ibl.): urarta, förfalla, råka i förfall, 'igenväxa' n.

-vi'll|a, -ade, -as; [-are]; -else (med plur.).

I. Vanliga verbformer. Bet. ej skarpt skilda.

1) Egentl. **a)** *Dimman f-ade oss. Mänsketen, som öppnade vägar överallt mellan stammarna, f-ade oss (från värd stig).* *F-a sig, f-as i skogen.* *F-a dig ej in på hennes stigar* Bibeln. *F-a sig in på en annans område* även bildl. *Att hon givit f-ade resande ett skydd mot ovädret.* **b)** *Ngt närmare* 2. *För att möjligen f-a sina förföljare.* *F-a ögonen på ngn.* *Jag utförde de vildaste tangoflygningar, störflygningar o. s. v. för att f-a fransmännen.* **2)** Bildl. **a)** *Då blev han f-ad och kom ur räkningen. Låt dig icke f-a(s) av hans taskspelarkonster. Lätt att f-a, lätt f-ade.* *En framställning, som nog var ägnad att f-a även klarare huvuden än hans. Han f-ar folket.* *Sen till, att ingen f-ar eder* Bibeln. *Alldeles f-a ngn.* *Ni gör mig alldeles f-ade.*

b) Märk. *Skrivportfölj ~ med pärmar av pegamoid, f-ande lika äkta läder.* *Som på ett (rent) f-ande sätt liknar ~.* *F-ande likheter* Nat. Beckman. **II.** Verbalsubst. **1)** *Till allmänhetens f-ande.* **2)** Sälls. *Undan alla andliga f-are* O. Högberg. **3)** *Har man brutit mot lagen och sonat sin f-else ~.* *Be-gråta sin f-else, sina (ungdoms)felser.* *I stor dårskap och f-else* Bibeln. *Sedliga f-elser (av svårare art).* *Det är alltid en period, då man tror hela mänskligheten om gott; det är en älskvärd f-else.* **Syn. I.** vilseföra n, vilseleda n, (bort)villa (n), bringa på avvägar l. på orätt(a) väg(ar), komma att ta miste om vägen l. stigen l. att gå vilse l. att förrirra sig; föra på oriktig bog l. in på en oriktig tankegång, komma att tappa koncepterna, göra att ngn kommer av sig; förvirra, bringa oreda l. oklarhet i, bringa ur fattningen; förleda, missleda, locka på avvägar l. från dygdens stig, komma att ta fel om l. på; **II.** (f-else ibl.) villfarelse, villa, förirrelse, förirring, felsteg.

-vinter; -erdag. Tidigaste delen av vintern. *De snölösa, ödsliga f-rarna.* *Skogar-na ~, vilka under hösten och f-ern blivit länsade på räv J. Möllersvärd.* *I en vacker f-erdags solsken ~.* **-vi'r|ra,** -ade, -as; [-are]; -ing; -ingssymptom. **I.** Vanliga verbformer. **1)** *Se leden f-as och vackla, / strax innan vi sätta i gång* B. Sjöberg. *Anfallet f-ade fienden; det hade kommit fullständigt oväntat.* *Den f-ande mångfalden, de oförenliga motsatserna, som ~.* *Riksdagskåbblets och tidningsskrikets f-ade röster* S. Almqvist.

Krigets dova, f-ade eko / spökar fjärran-ifrån Sten Selander. *Den situation som inträder i och med regeringens avgång, blir icke så litet f-ad* V. Rydén. **2)** *F-ade blickar, ögonkast. Med f-ad uppsyn. Avlägsna allt, som kan f-a det lugna omdömet.* *F-ad av sorg.* *Tala fat, utan sammanhang.* *Framstamma en f-ad bön om ursäkt.* *Fuska bort bevis, f-a vittnen och omintetgöra rättvisan.* *Liksom för att undersöka ~, om hans f-ade sinnen drivit något slags gäckelspel med honom* R. Schildt. **Sinnesf-ad. II.** **F-ing.** **1)** *Sprida oro och f-ing bland fienden, i det fiendliga läget.* *Astadkomma, bringa f-ing (bland, i ~).* *Som villar f-ing bland eder.* *F-ingen var gränslös, man sprang om varandra som yra höns.* *Där rädde stor, den största f-ing.* *Blott öka f-ingen.* *Under (en) tilltagande f-ing.* *I vild, högsta f-ing.* *Då steg f-ingen till sin höjd.* *En dödlig f-ing hade uppstått i hela staden* Bibeln. *F-ingens dag är nära* Bibeln. *Råka i (stor) f-ing.* *F-ingens år* år 46 f. Kr. (då dagar inskötos vid införandet av julianska kalendern). *En fruktansvärd f-ing i rikets drätsel.* **2)** *Han råkade plötsligt i f-ing och tvärtystnade.* *Begagna sig av motståndarens (tillfälliga) f-ing även till l.* *Hans sista bok tyckes vittna om en tillfällig f-ing av begreppen.* **Sinnes-, begreppsf-ing. Syn. I.** bringa i förvirring l. i oreda l. i oordning l. i olag, bringa oreda l. oordning i, störa lugnet; bringa ur fattningen, beröva fattningen l. sinnesnärvaron, förbrylla, förvilla, bortvillan n, konfundera, göra osäker, grumla (ngns begrepp); (f-ad:) oredig, kaotisk, oordnad, osammanhängande, bortkommen, virrig, konfys, perplex, oklar, osäker (på sig själv); ibl. sinnesf-ad; (f-at ibl.) utan sammanhang; **II.** (f-ing:) oordning, villervalla, virrvarr, förbistring, kaos; (ibl:) bråk, väsen, tumult; konfyshet, oredighet, ibl. stor oro; (ibl:) missförstånd, villfarelse, begreppsf-ing; (ibl:) förryckthet, själsfrånvaro. **-vis;** -het. Skr. Sälls. *Bättre f. än efterklok.*

-vis|a, -ade [l. -te], -at [l. -t]; -ning (med plur.); -ningsdom m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Huvudbet. **a)** Egentl. *Dal'n f-ades nu för någon tid från hovet.* *F-ad ur landet.* *F-a ngn till Sibirien.* *F-ad l. f-t på ett år till kolonierna.* *F-ad från orten.* *F-ad från allt hyggligt folks umgänge.* *F-a ngn från sin person, från sin närhet.* *F-ad från Guds ansikte* S. Lagerlöf. *Landsf-a.* — Märk *F-ad från akademien, universitetet på grund av upprepade svåra fylleriförseelser.* *Lärjunge, som iakttagit ett ovärdigt uppförande, kan av lärarkollegiet på, för viss tid från läroverket f-as.* **b)** Bildl. *Att f-a alla framtidsbekymmer dit de med all rätt höra — till framtiden.* *Även om tanken ~ f-ades in i hans hjärnvindlingars mest undångömda vrå.* *Dylåka lekar*

f-as till barnkammarn! F-ad till skräprummet. Tänkesätt, som jag nu trodde vara f-ade till mörkaste Småland. Därför behöver visst icke all ungdomlig glädje f-as. 2) Särstående bet. Målet f-ades emellertid till *Seea* hovrätt, enär ~. Och målet till utskottet återf-a. **II.** Förvisning. 1) Enkelt. a) Han försonade sig aldrig med sin f-ning från hovet. Leva i (lands)f-ning. Döma ngn till f-ning. (Upp)häva f-ningen. Under f-ningens provande dr. — F-ning från allmänt läroverk. — Märk särsk. i 'judisk' mening: Jag, Sender, Abrahams son, av Levi stam, köpman i f-ningens stad vid namn Kouno Ö. från K. E. Franzos. b) Mindre ofta i särbet. Målets f-ning till ~. 2) Ssgr. Ex.: F-ningsdomen skall underställas Läroverksöverstyrelsens prövning 1908. F-ningsfänge. Självvald f-ningsort. Han hatade den lilla staden och betraktade den som en f-ningsort. F-ningsstraff. Under f-ningstiden. **Syn. I.** 1) avlägsna (ur landet, till annan ort, till straffort), sända i landsflykt, förbjuda ngn (att vistas i) landet l. riket l. orten, förbjuda vidare tillträde (till), bortvända n, utdriva n, utvisa n, bortvisa n, deportera, utesluta (från), relegera; (ibl.:) undanflytta n, undanställa n, undansätta n, inskränka (till l. inom); 2) hänvisa l. hänskjuta l. överlämna (till annan myndighet o. d.); **II.** (f-ning ibl.:) utvisning, landsf-ning, landsflykt, exil.

-vi'ss|a, -ade, -as; [-an, skönl.]; -ning¹ (med plur.). **I.** Vanliga verbformer. 1) Det vill jag först själv f-a mig om. Du bör personligen f-a dig om saken. [Tills] ladaren f-at sig om huruvida hylsan fastnat eller ej ~. F-a sig om bistånd av ngn, från socialisterna. 2) En handtryckning f-ade honom om att han var välkommen. 3) Dess mer f-as jag om att ~. 4) Han är fast f-ad (om) att Sverige kan och vill försvara sin frihet. Fullt, helt och hållet f-ad om ~. F-ad härom, vet jag att jag skall leva Bibeln. Var f-ad om (att) ~! Jag ber dig vara f-ad om min erkänsla, (om) att jag uppskattar erbjudandet. **II.** Avledningar. 1) Min fan är dd sann C. F. Dahlgren. Och hon dölde ingalunda sin glada f-an om att ~ Erik Palm. Då kände Malkom med fast f-an hur ~ ib. 2) F-ning om att hans egenomsfolk skall förlösas Bibeln. Skaffa sig f-ning. Med fast f-ning, i glad f-ning om l. (om) att ~. **Syn. I.** underrätta, göra säker, ge l. skänka visshet; (f-a sig:) övertyga sig, skaffa sig (full) visshet (om), försäkra sig (om), ta riktigt l. noga reda på, ibl. överbevisa sig (om); (f-ad:) säker, viss, försäkrad, övertygad, som tror fullt o. fast; (f-ning ibl.:) säkerhet, visshet, garanti. — **Förvi'sso** o. **-vi'sst** se strax nedan.

-vi'ssn|a; [-else, skönl.]; -ing² (säll. med plur.); -ingssym(p)tom; -ingstid. Ofta skönl.

I. Vanliga verbformer. 1) Blomstren f-a och allt visar på förgängelsen. Först f-a vårens första blommor Runeberg. De hastigt f-ade rosor kärlek, ungdom, skönhet och glädje strö ut över levnadsvägen W. Lindhé. F-ade löv. F-ad, öde, mörk och kall, | är jorden dock din fotapall | som i sin blomstrings stunder Z. Topelius. Vitterheten blir i vår tid en drivhusväxt, som f-ar i fria luften. 2) Märk särsk. F-ade lemmar. Hennes staccars f-ade händer. **II.** Avledningar. 1) Och dödens ängel blåser på vår f-else C. J. L. Almquist. 2) Likasom för att trotsa f-ingen ute och förhärjelsen inne Z. Topelius. Nu är f-ingens tid och ~. **Syn.** (bort)visna (n), förtvina, förtorka(s), borttorka n, (bort)dö (n), ibl. 'gulna'; ibl. förlamas.

-vi'ss|o o. **-vi'sst|t**, adv. Särskrivs även. 1) F-o. Skr., ofta bibl. l. skönl. l. i vetenskaplig stil. Du, o kärlek, är den f-o evige S. Lagerlöf. Och han trodde f-o, att hans sista stund var kommen. F-o en högnödig uppgift Nat Beckman. Har någonsin naturen tryckt sitt signet på en svensk provinskultur, så är det f-o på den skånska slättbygden N. Lithberg. 2) F-t. Mindre vanl. än f-o. Mest skönl. Men en gång skall du komma, det vet jag f-t. Ack! kärlekens tankar de mötas f-t, / ej tid eller rymd deras lärkvingar binder Euphrosyne. **Syn.** sannerligen, fullt l. helt visst, fullt o. fast, säkert, tryggt, med visshet l. säkerhet l. trygghet, i sanning, visserligen, utan (skymt av) tvivel, (alldeles) otvivelaktigt.

-vittra o. **-vittras**, -ade(s); -ing (med plur.); [-ingsbar, fackl.]; -ingsgrus m. fl. Intr. l. ibl. dep.; mer säll. trans. Om minerals o. bergarters på jordytan försiggående sönderdelning, uppluckring o. förstöring gm inverkan av luft, fuktighet, vatten, syror, temperaturväxlingar, frost o. vegetation. 1) Gravstenen, som nu, utsatt för frost och regn, övermossas och f-ar. Småningom f-a. Gamla, starkt f-ade klippartier. Halvt f-ade bärnstenspärlor. En längesen f-ad inskrift. Lätt, svår-f-ad. — Trans. I trädgården gamla gudabilder, som århundradens fukt och frost f-at. 2) Varigenom f-ingen påskyndas. Kvarts angripes knappast på kemisk väg vid f-ingen E. Erdmann. Man brukar skilja mellan fysikalisk eller mekanisk och kemisk f-ing H. Hesselman. Stenens f-ing och förklyftning. (Lätt) f-ingsbara berg. F-ingsgrus. F-ingsprodukt. F-ingsrester. **Syn.** (sönder)vittra (n), småningom upplösas n o. sönderfalla n, (ibl. nära:) sönderdelas, förstörs (gm vittring). **-vrid|a**; -en (ngn gång med gradformer); -enhet; -ning (med plur.). 1) Mer egentl. a) Fackl. F-a en skruv sätta an den så hårt att skruvgången fördärras. b) F-a sitt ansikte. F-a munnen, ansiktet till en grimas. Med våld-samt f-na drag. F-en, grotesk. F-na bilder. 2)

Bildl. **a)** *Avsiktligt f-a meningen av ngn's ord. Dtdär är en f-ning av vad jag sagt.* **b)** *F-a huvudet på ngn göra ngn förtryckt, alldeles tokig l. alldeles kär i sig. Framgången har f-it huvudet på honom. Märk Nu är hon alldeles f-en. Den gamle halv-f-ne, men dock så sympatiske svärmaren och patrioten C. Snoilsky. Syn. 1)* vrida ur det vanliga läget l. i onaturlig ställning, söndervrida n, vrida fel, bortvrida n; (ibl.:) vanskapa l. vanställa (gm grimaser); (f-en ibl.) grotesk; **2)** (för)vränga, förtyda, förvanska, förvända, vränga l. 'vända' bort n; (f-en ibl.:) vriden, förtryckt, tosig, tokig osv. **-vräng|a;** -ning (med plur.); -ningslust(a). **1)** Mer egentl. *Pekade på en f-d stadsbild av en ung modärnist och ~ R. Josephson. Spiegel, som ger f-da bilder.* **2)** Bildl. Huvudanvändningen. *F-a rätten för den fattige Bibeln. F-a lagen(s mening, ord). Du fer ju fullkomligt vad jag sagt. Han fer och förlöjligar allting. Få sina ord f-da. Ge, få en f-d framställning av ~. Avsiktig(a) f-ning(ar). Den oerhörda partiskhet och f-ningslusta, som ~. Syn. 1)* förvrida (jfr d. o.); **2)** framställa l. återge skevt l. oriktigt, ge en skev l. oriktig framställning av, förtyda, (avsiktligt) vantolka, misstolka, miss-tolka, vränga (bort), förvanska, ibl. karikera.

-vu|nnen. Mest skr., ofta i lag- l. bibl. stil. *Ansågs ej lagligen f. till förseelse mot ovannämnda k. förordning, varför ~. F. till ett brott. En f. brottsling. Ho bliver ej f., / om Du till doms vill gå? Psalmb. Syn.* överbevisad, förklarad saker l. skyldig. **-vu|xen** se förväxa. **-våg,** -en, -ar. Fackl. *Fordras mer än ett spann till fordonets dragande, hakas en f., försedd med svänglar, på en i tisteln's ända befintlig krok Nord. Fam.²* **-våg|en,** -et, -nare; -enhet. Skönl., äld. *En f-en viking rådes ej så lätt på trofast ek Tegnér. Syn.* förvägen (jfr d. o.). **-vål|la;** -an (mest skönl.); -ande som subst. är vanligare än 'vällande' (som mer är lagt.); [-are]. **1)** *Vem har egentligen f-at olyckan? skr. Han har själv f-at det. Har jag f-at din ofärd, vill jag och följa dig i olyckan. Att jag då och då kan komma att nämna eller, ännu värre, förtiga saker på ett sådant sätt, att därav nyfikenhet skulle kunna f-as Hans Larsson. Märk. Självf-ade och of-ade konflikter.* **2)** *Inga utslutningar genom mediets f-an. Genom egen f-an råkat i nödläge Fredr. Persson. När hans bror hade blivit så olycklig genom hans f-ande. Utan (mitt) eget f-ande. F-arna av den ödesdigra katastrofen i H. ha nu dömts. Syn.* vålla, vara vållande till, ha l. bära skulden för, orsaka, vara skuld(en) l. orsak(en) till, (ibl. nära:) verka, framkalla, åstadkomma, bringa (olycka över).

-vån|a, -ade, -as (dep.); -ansvärd; -ing (ngn gång med plur.). Trans., refl.,opers.

o. dep. samt i uttr. som bli f-ad. **1)** Vanliga verbformer. **a)** *F-a världen (med ngt, med att ~). Han f-ade alla med sin spänstighet. ~ Brita, du far mig, sade fru Bergius Fanny Alving. b)* *Jag har upphört att f-a mig, f-as, bli f-ad (över någonting). Alla f-ade sig, f-ades över hans mogna förstånd. Och till och med konduktören f-ade sig över hur han ~. Var det något att f-a sig över. c)* *Det f-ade mig något, mycket, på det högsta, att du reste så tvärt. Det skulle mycket, (visst) inte f-a mig, om det vore sant. d)* *Då ska du tro han blev (inte lite) f-ad! Bli smärtsamt f-ad över ngt. Jag är (helt) f-ad, det måste jag säga, (över) att du kunnat föreslå något sådant. Jag skulle blivit än mer f-ad att se, att ~, om jag funnit ~. e)* *Det vittnar om en (rent) f-ande brist på takt. Visa en f-ande okunnighet. f)* *Visa en (högst) f-ad uppsyn. 2)* Avledningar. **a)** Mest skr. *En f-ansvärd brist på takt. I (en) f-ansvärd grad. Den var lång, men gick ändå f-ansvärt fort. b)* *F-ing. Falla i f-ing över ngn, ngt. Han fann nu med (verklig) f-ing, hur hon utvecklats under dessa år. Jag kan inte hämta mig från min f-ing (över mottagandet, över att så bli mottagen). Att lärare och kamrater gapade i ren f-ing. Döm om min f-ing, då jag ~. Med stigande f-ing äse. Slagen med f-ing. F-ingen var allmän och steg till sin höjd, då ~. Med oförställd f-ing. Spelad, låtsad f-ing. I f-ingen höll hon på att släppa koppen, som hon höll i handen. Syn. 1)* förbluffa, förundra, överraska, göra förvånad l. häpen l. förundrad l. bestört, komma alldeles oväntat l. som en överraskning för, slå med (för)undran l. häpnad; (f-a sig bl. a.): häpna, undra, förhäpna sig, förundras; (f-ing:) häpnad, bestörtning, förundran osv. **-vår;** -(s)dag m. fl. se ex.; [-lig]. Mest skönl. (så nästan alltid ssgrna). *På f-en. En f-s blå / och svala natt N.-M. Folcke. Som f-dagens skyar Emil Kleen. Det var en härlig f-skväll Fab. Månsson. Med f-smörka frukträdsgrenar Gust Johansson. Natten var mild — en f-snatt Ellen Wester, öv. Av denna årets första riktiga f-liga solskensdag Fab. Månsson. Syn.* vår-vinter, 'varens vår', förstal. tidigaste vår(en). **-våg;** [-besök; -sköp m. fl.]. I uttr. 'i f.' Mer egentl. o. bildl. **1)** Enkelt. *För att hinna i f. till tullen. Under ledning av spärribrytarna, som ångade i f. ~. Han hade rest (5 timmar) i f., så att vi hunno ej upp honom den dagen. Komma ngn i f. (med ngt). Men vi gå sakerna i f. Men jag vill ej gå händelserna, gå historien i f. En månglerska hade gått mig i f. och köpt hela partiet. Själv gå domen i f. Arbetsundan i f. Har du tingat bad(et) i f.? Där brukar vara upptaget tre dar i f. 2)* Ssgr. *Vid ett litet f-sbesök i universitets-*

staden. *F-sköp* ibl. = förköp. **Syn.** (i f.) före (andra), (redan) förut, tidigare, på förhand, ibl. anticiperad, föregripande. **-väg|en**, -et, -nare; -enhet. Mest skönl. *Du är f-en. En f-en matros var redan uppe i tacklingen. Med f-en blick. Få böta för sin f-enhet.* **Syn.** oförvägen, överdådig, alltfördjäv, vågsam, (dum)dristig, förvägen (äld.). **-vägr|a**; [-an; -ing]. Ofta skr. 1) *F-a honom icke heller livklädnaden Bibeln. Ämna ni f-a mig fri genomfart? Ingen kan f-a honom, det kan ingen f-a honom att bo var han vill. Pass blev honom emellertid nu f-at. Bli f-ad pass. Han f-ades pass, att passera. Gästerna f-ä dock icke f-as att medföra bröd till förtäring. Dragningslista till lotteri har f-ats införande i tidningsregistret, när ~ Postboken.* 2) Ofta i skönl. uttr. *Naturen hade f-at honom en reslig gestalt, men i utbyte givit honom ~. Du måste förvärva dig en kunskap, som är mig f-ad. Eftersom rosorna i maj blivit honom f-ade. Då det är mig f-at att på detta sätt bidra till ändamålet, vill jag i stället ~.* 3) Märk. *Det hade icke lyckats dem att avlocka Karl XII en vredgad f-an av alla fredsunderhandlingar Har. Hjärne.* **Syn.** vägra, ej medge l. tillåta, säga (blankt l. rent) nej till, avslå, neka (tillåtelse), (ibl.) förbjuda, (för)hindra, sätta p för.

-väljare. 1) Fackl. Om sak. *En enklare väljare, en s. k. f., som söker ut en ledig l:a gruppväljare, så snart abonnenten avlyfter mikrotelefonen Nord. Fam.²* 2) Allmänne. Mindre vanl. Om person, t. e. vid elektorval. **-vä|lla** (o. mindre ofta förvälla); -de, -t, -as; -ning (ibl. med plur.); -ningsspad; -ningsvatten. Kok. o. d. *Frukten lägges i kokande vatten och f-es. Bönorna f-as lätt och ~. F-da blad av selleri Hagdahl. (O)f-da, halvf-da gryn. Efter f-ning (uppkokning i c:a 10 minuter och vattnets avhällning). Genom f-ning förbehandlad svamp Carl Th. Mörner. F-ningsspadets avlägsnande ib. Varefter f-ningsvattnet i allmänhet bortslås Fru Högstedt.* **Syn.** koka (helt) lindrigt, låta uppsjuda n, halvkoka. **-vä|nda**; -d (med gradformer); -dhet (ibl. med plur.); [-dare]. 1) Huvudbet. a) *F-da sin stil, stilen, sin röst, rösten. Vilket namn av svenska översättare f-ts till Lögarén Nord. Fam.² Några finnas, som ~ vilja f-da Kristi evangelium Bibeln. F-da ngns ord. b) F-da synen på ngn. Fått sin syn f-d genom den lögnens svartkonst, som gör vitt till svart Eirik Hornborg. Ingen ögonf-dare är framgångsrikare är den, som är verksam i oss själva Hans Ruin. De f-da så tron hos somliga Bibeln. c) En f-d uppfostran. Ha en mängd f-da idéer. Bära sig tafatt och f-t dt. På ett ft sätt. — Ofta i moralisk bet.: Vandra på f-da vägar Bibeln. Ett ft släkte ib. Människans f-da natur. De*

trolösa f-dhet är dem till fördärv Bibeln. Perversitet(er), f-dhet(er). 2) Numer mindre vanl., skönl. bet. *I tårar f-das ju lekar och fröjd Stagnelius. På det glädjen ej må f-das i gråt.* **Syn. 1) a) o. b)** förvrida, 'bortvända' n, förställa; förvränga, förtyda, fördärva, vanställa, (för)ändra (till det sämre), (ibl.) göra oigenkännlig, ge felaktig betydelse l. form; c) (f-d:) bakvänd, (alldeles) oriktig, tokig, 'avig', felaktig, olämplig; dålig, riktad mot det onda, moraliskt fördärvad, (sjukligt) lastbar, onaturlig, vanartad, vanartig, vansläktad, pervers; 2) förvandla, förbyta, omskapa, (f-as ibl.) övergå (till l. i). **-vä|nlig|a**, -ade, -as. Sälls., skr. [*Så grymt fullt hennes ansikte än var,]* hade det ju kunnat förskönas, f-as genom ett skratt Ruben Berg.

-vänta; -an; -ansfull(het); -ning (med plur.); -ningsfull. Ofta skr. **I.** Vanliga verbformer. 1) *Vi f-a nordvästlig vind och ~. Man f-ar nu verkligen (ett) slut på kriget (till våren). Hindra de utbrytningsförsök, som kunde f-as dt detta hållet. Vad f-ar du av mig? Mer var inte att f-a (från det hållet). Har du något, någon hjälp att f-a därifrån? Han f-ade så litet och var villig att ge så mycket. Såsom alla människor f-a. Märk F-a sig beröm och skörda klander.* 2) *Man f-ar honom till staden i nästa vecka. Hit f-as han först i nästa vecka. Ehuru gillesgästerna snart voro att f-a.* 3) *Vi f-a att snarast få höra av dig, att du snart gör din uppvaktning. Vi f-a alltså först av dig, att ~. Landet f-ar, att varje man gör sin plikt. Handlingarna f-as återsända med första post, undertecknade med ~ ämb.* 4) *Medan liberalerna f-as rösta med ~.* 5) *F-ande brusar vårt blod N. Svanberg.* 6) *De f-ade skickningarna ~ skola vara rätt välkomna, ty ~. Längje f-ad.* **II.** Verbalsubst. 1) **F-an.** a) Enkelt. (Plur. f-ningar). *En spänd f-ans upplösning i intet. Hans f-an på belöning sveks dock. Sviken f-an. Denna uttryckets förvandling från sprittande f-an till hård besvikelse. Det motsvarade icke min f-an. — I f-an på något bättre. (E)mot f-an. Hygglig över f-an. Det gick över f-an (väl). Lyckas efter f-an, över (all) f-an. — Märk särsk. Utskottet ~ får alltså uttala sin f-an, att ~. Med den bestämda f-an, att ~.* b) **F-ansfull(het).** Säll. med gradformer. *Och följde Dick med f-ansfulla ögon. Under en f-ansfull tystnad. En fulltalig och f-ansfull publik. Såd f-ansfullt på talaren.* 2) **F-ning.** a) Enkelt. Mest i plur. [*Jag hade byggt luftslott och]* sett mig själv inne i mina f-ningars land S. Lagerlöf. *Motsvarade icke de f-ningar jag gjort mig (om ~). Motsvara, gäcka, svika f-ningarna. Sviken i sina f-ningar. Se sina f-ningar svika. Oppfyllda f-ningar. Det övergår mina djärvaste f-ningar. Över alla f-ningar*

väl. Tillintetgöra alla slika *f*-ningar. — Märk sing. I Judeen hade *f*-ningen stigit till sin höjd. **b)** *F*-ningsfull. Boströms *f*-ningsfulla uttalande om honom. Alla sågo så viktigt *f*-ningsfulla ut. **Syn. I.** vänta (att ngn skall komma), vänta sig, göra sig förhoppning om, hoppas på, (säkert l. med glädje) (e)motse; räkna på l. med, göra sig räkning på, göra sig säker om, ta för givet, föreställa sig, förmoda, 'gissa', 'våga hoppas', (ibl. nära:) önska, uttala sin förvissning; **II.** (f-an:) hopp, vad man vågar hoppas, (säker, viss, trygg) förhoppning; ibl. föreställning(ar), förmodan. — **Förvänta dit** *n*, *hem* *n*, *hit* *n*, *åter* *n*.

-värkt, =. Hur *f*-a händerna voro S. Lagerlöf. På sina gamla *f*-a ben L. Fitinghoff. **Syn.** fördärvad l. förstörd av värk, söndervärkt. **-världslig** *a*, -ade, -as. Mest i pass. Gärna skr.; ofta teologiskt. Vilken är den ändamålsenligaste utvägen att till evangeliskt liv återvända ett fåt kyrkosamfund samt att sedan i möjligaste mätto förekomma dess återfande? Diskussionsämne 1857 enl. B. Wadström. Franciscanorden blev inom loppet av ett halvt sekel lika *f*-ad som alla andra munkordnar N. Ignell. Strävan att *f*-a kyrkan. Den urartade, *f*-ade kristendomen. Blindheten och tomheten i en sådan *f*-ad konst Fr. Böök. **Syn.** göra världslig, (ibl. nära:) avkristna l. förtyliga. **-värma** *a*; -are (sak); -ning; -ningsanordning. Mest tekn. Sålunda *f*-es matarvattnet, innan det inkommer i ångpannan Nord. Fam.² De ämnen, som skola *f*-as ib. Och [luften] inkommer sålunda *f*-d till brännarna. I *f*-da grafitdeglar Nord. Fam.² Ljungströms turbinlokomotiv och luftfärer få fast fot i britiska imperiet 1923. Rökgasfärer. Matarvattenfärer för ångpannor. *F*-ningsanordningar finnas av många slag och ~ Nord. Fam.². **Syn.** i förväg (upp)värma (*n*), underkasta l. ge (*n*) förberedande uppvärmning (före den egentliga processen). **-värma** *a*, -ade, -as; [-ing; säll. med plur.]. Det *f*-ar endast saken. Detta är ju blott att *f*-a det onda. Det onda *f*-as (l. *f*-ar sig) dag från dag, och ingen tänker på att råda bot på det. Och tillståndet *f*-ades än mer genom bristen på lämplig föda. I kommen tillsammans icke till förbättring utan till *f*-ing Bibeln. Att ha bidragit till hans [Brinkmans] *f*-ing Tegnér. **Syn.** göra (ytter) värre l. allt värre l. värre o. värre, försämma.

-värva, -et, =; -sarbete m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Abstr. *F*. av hemortsrätt. Tillfälle till *f*. Det fria *f*-et. Gå annorstädes hän och driv / ditt spel till slemt *f*. Karlfeldt. Genom *f*-et av Bankebergs och Finsjö egendomar. *F*. av aktier i ~. 2) Konkr. **a)** Sitt *f*. måste man återbära Bibeln. Det är mitt senaste *f*. (i den vägen). Nya *f*. (att anteckna) för museet. Museets nyaste *f*.

nyförvärv utställas från och med måndag i ~. Nyf-n till trädgården erhöi Rudbeck ~ från ~. Nya landförvärv. Aktie, bok-, egendoms-, konst-, museiförvärv. Återförvärv. **b)** Märk om person. Den ~ som med hänsyn till fulltgade snillegävor vore det bästa *f*-et för akademien A. Österling. **II.** Ssgr. Ex.: Annat arbete, eventuellt *f*-sarbete. Och förts ut i *f*-sarbetet (om barn); Karl Nordlund. Hans girighet och *f*-sbegär. I blint *f*-sbegär. Förvandla dem från fatighjon till *f*-sdugliga samhällsmedlemmar. Blir han halv invalid, d. v. s. med till hälften inskränkt *f*-sförmåga, erhåller han ~ G. Aldén. En ny *f*-sgren i Amerika. Museets *f*-skrönika under 1922 är skriven av ~. Juridiken såsom brödstudium och *f*-skälla W. Söderhjelm. Alla hans vanliga *f*-skällor tycktes utsnada. Den nya tidens jäktande *f*-sliv A. Klinckowström. Avsluta sin dagliga skolgång för att omedelbart övergå till hemmet eller *f*-slivet Karl Nordlund. *F*-slust. På inrddan av sin *f*-slystna gemål C. v. Bonsdorff. *F*-slystnad. *F*-sdugliga individer. En led efter led nedärvd *f*-spik V. Benedictsson. *F*-ssinne. Från den enklaste *f*-sslöjd till den högst utvecklade prydnadsslöjd Lilli Zickerman. I *f*-ssyfte. Den nu [av Nordiska museet] anordnade *f*-sutställningen. Året har varit ett gott *f*-år för museet. **Syn. I.** (dagligt) arbete för livsuppehållet l. för inkomstens skull l. för (att få) sin utkomst, inkomst, intäkt, vinst, (penning)förtjänst, arbetsförtjänst; förvärvande, förskaffande; ibl. (in)köp; förvärvad egendom; vad man kommit över l. fått l. lyckats få l. lyckats (för)skaffa sig.

— **Förvärva** *a*, -ar [l. -er], -ade [l. -de], -at [l. -t], -as; part. perf. -ad l. -d; -are (lagt. osv.); [-bar(het); -lig(het); -sam(het)]. **I.** Vanliga verbformer. 1) Mer egentl. Genom (strävsamt) arbete *f*-a (sig) sitt uppehälle. Jag giver tionde av allt vad jag *f*-ar Bibeln. Förmögenhet *f*-as icke, den sammansparas. Vad som icke kan för penningar *f*-as. Det är mina egna, surt *f*-ade slantar. Surt *f*-at går trögt ur pungen. Lättf-da pengar även särskrivet. Vad I haven *f*-at genom rofferi Bibeln. *F*-ad på fullt hederligt sätt. Ärvd och *f*-d egendom. Icke en nypa mjöl eller en kaka bröd mera *f*-as åt landet genom ett aldrig så hotfullt språk eller ~. Och så avtdgade han, ivrig och belåten, med sina så lyckligt *f*-ade skatter. Då Portugal redan *f*-at (sig) besittningar i Indien. Återf-a ~ förlorade provinser. 2) Friare o. bildl. Ofta abstr. obj. **a)** *F*-a (sig) vänner (bland) ~. Nyf-ade vänner. En dyrt *f*-ad seger. **b)** *F*-andet av en lättläst och flytande handstil. Kan endast genom flitig övning *f*-as. *F*-a önskelig räknefärdighet. Du måste *f*-a dig en kunskap, som är mig förvägrad. Medfödda och *f*-ade talanger. **c)** *F*-a sig laglig

rätt till ngt. *Underhandlingar om f-ande av ensamrätten till ~.* **d)** *F-a sig anspråk på ngn's tacksamhet. Du kommer att f-a vår eviga tacksamhet. F-a sig aktning bland sina medlärare. F-a anseende och ryktbarhet. Vad du f-ar, men inte f-ar du ära på dylika knep. Vår egen förtjänst kan icke f-a oss saligheten.* **II.** *Avledningar o. ssgr. Då f-aren härleder sin rätt från en föregående ägare E. G. Flensburg; (x) förryttaren). En tämligen lätt f-bar skicklighet. Fliga ting. Han är driftig och f-sam, men ingalunda girig.* **Syn. I.** (gm arbete) skaffa (sig), göra sig till ägare av, köpa, förskaffa (sig), tillbyta n sig, avla åt sig (äld.), förtjäna, intjäna n, åtkomma n, överkomma n, tillkämpa sig, tillvinna sig, vinna, ibl. uppnå, ibl. bereda.

-växla, -te, -t; part. perf. -växt¹ l. -vuxen; [-thet l. -vuxenhet]. Mest i perf. part. **1)** *Så att de [gurkorna] ej få sitta och f-a Lind-Liljewall. Låta skägget f-a.* **2)** *Perf. part. a) Om sparrisen blivit förvuxen, för-lorar den sitt värde. Gamla, f-ta exemplar av höstflox. Förvuxna champinjoner med redan svarta fröskivor. b) Förvuxna hallon-sndr. Och Skolparken förvuxen som en av-sidesvrd i en gammal herrgårdspark Hj. Al-ving. c) Förvuxet skägg. d) En f-t ryggrad. Märk V. Rydbergs Bort, I vuxne och för-vuxne! Kom till mig, du unga släkt!* **Syn.** (perf. part.:) som fått växa ohejdat, som ränt u'pp för mycket l. för hastigt, som växt för starkt o. därför missbildats, ibl. gänglig l. tanig l. lång o. mager; övervuxen, alltför frodig, igenväxt, igengrodd, otuktad, ovårdad, oklippt; (ibl. nära-) missbildad, onaturlig, vanskapt; alltför gammal, gam-mal o. dålig. **-växla**; -ing (med plur.); -ingsbar (skr.). *Då hade apotekaren fat flaskor(na), förstår du! Di ä så lika, så man kan f-a dem (med varann). Jag måtte ha f-at honom med brodern, honom och bro-dern, bröderna (med varandra). Så att de blivit f-ade. Lätt f-ad (med ~) även hop-skrivet. Vilket flera gånger lett till tråkiga f-ingar. En ödesdiger f-ing av flaskor. F-ingen var ganska lättförklarlig, ty ~. För främlingen lätt f-ingsbara gatunamn, sdsom ~ Arthur Nördén. Sammanställning av f-ingsbara ord. **Syn.** förblanda, bort-blanda n, ta fel l. miste på, missta(ga) sig på, göra ett misstag (om, på), ta (ngn) för en annan, felaktigt anta (för), icke (kunna) skilja på l. särskilja l. skilja från varann. **-växt²**, =. *Där är så f. numer, att man inte kan se havet. Jfr växa för.**

-yngra, -ade, -as; [-else; sälls.]; -ing (med plur.); -ingsbad m. fl. se II. **I.** Van-liga verbformer. **1)** *Ifråga om människor etc. Både mer egentl. o. bildl. a) Ifråga om både yttre o. inre f-ing. Ngn gång (i sagor o. d.) om omskapning av gamla till unga. Vad en renrakad haka ändå f-ar.*

*Du ser f-ad ut. F-ande medel skönhets-medel. Iduns f-ande guldäpplen. Likt ett f-ande, daggfriskt bad K. G. Ossian Nilsson. Hon såg riktigt f-ad ut i glädjen. Glädjen f-ade henne. Hon syntes f-as för var dag som gick. Jag känner mig hela 10 år f-ad, sen ~. F-ad till sinnet, humöret. Känna sig f-ad (i sina barn). I f-ad gestalt även rent bildl. F-ande krafter. Märk särsk. om Steinachs försök att f-a djur o. män-niskor. b) F-a kären, akademien genom till-skott av nya krafter. Men intet urval, intet blod räcker till att trygga ett välbes bestånd, om ej de statsdanande krafterna oavbrutet f-as genom politisk och sedlig själruppföstran Har. Hjärne. Att Forssell lyckades rycka upp och f-a tidskriften, ge den en ny anda av rörlighet och mångsidighet, blev snart erkänt Fr. Böök. **2)** Märk särsk. om skog. Varför de renbetade tallhedarna äro så svåra att f-a. Svår-fad skog.*

II. *Avledningar. 1) Då hans diktning varit en källa till f-else, väckelse och tröst K. Warburg. 2) F-ing. För bet. jfr I ovan. a) Enkelt. Spontan f-ing, när en människa tillfrisknar från sjukdom. F-ing genom in-ympande av könskörtlar av unga djur på äldre individer. — Två källor till f-ing, naturen och ~. Gudinnor, som käriligen le och kredensa ~ | f-ingens dryck åt envar Fröding. Men medan för individen med oblid-kelig nödvändighet kommer en tid av ensamt avmattning och nedgång, blev åt folken given självf-ingens gåva I. Afzelius. — Sjöofficers-kårens f-ing genom obligatoriskt avskedsta-gande vid viss ålder H. Wrangel. — Natur-lig f-ing, självsädd ~ som motsats mot f-ing genom kultur om skog. [Ekarnas] f-ing verkställes oftast medelst ollonsädd d i sig själv lucker eller uppluckrad kalmare under ett glesare överbestånd F. Lovén. Skogsf-ingarna och beståndsvården G. Schotte. b) Ssgr. Ex.: F-ingsbad skönl. Räcka ngn en f-ingsdryck skönl. (i sagor o. d.). Cag-liostros f-ingselixir. Steinachs f-ingsförsök med rättor. F-ings- och planteringsförsök skogs. F-ingshuggning skogs. Steinachs om-stridda f-ingshypoteser. Att hägkomsterna från en glädjerik barndom i alla skiften förbli en kraft och f-ingskälla. **I.** Bro-man, F-ingsläran redan föräldrad 1921. De kosmetiska f-ingsmedlen avse ej att hindra åldrandet utan endast att dölja det och äro alltså inga verkliga f-ingsmedel. W. Harms och efter honom Steinachs nya f-ingsmetod genom överföring av könskörtlar från unga djur synes något mer stå sig än Steinachs speciella f-ingsmetod (överbindningen). En mycket gammal buske, dock med rikliga f-ings-skott Mårten Sjöbeck. **H.** Hesselman: Om våra skogsf-ingsåtgärders inverkan på ~ 1917; samme: Studier över de norrländska tallhedarnas f-ingsvillkor.*

Syn. omskapa till yngling l. ung flicka, göra ung på nytt l. ungdomlig(are), återge ungdom(en), återskänka hälsa o. krafter från ungdom(sår)en, göra yngre (o. yngre), ge större livaktighet l. kraft l. skönhet, ge ett ungdomsfriskare utseende, tillföra ny livskraft, förnya; tillföra l. ersätta med yngre krafter l. yngre plantor l. individ, ibl. sörja för återväxt(en); (ibl.: upprycka n, uppliva n, skänka nytt liv, komma att leva upp igen).

-y'nklig|a, -ade, -as. Skr., mindre vanl. Med sorg se, hur människorna alltmer f-ades och helt uppgingo i sina låga privatintressen. **-y'tlig|a**, -ade, -as. Ofta skr. Han f-ar och gör osmakligt allt vad han vidrör. Faran är, att de studerande f-as genom sitt mångintresse. Ett f-at sällskapsliv. Spanjoren hatar ingenting så mycket som det f-ande av det inre livet, som fransmannen [i drama] utvecklat till virtuositet. **Syn.** göra allt ytligare, ytliggöra, förflicka.

-y'tterlig, -t; [-het]. Skr., mest lagt. o. d. F-t gods som får l. kan avyttras. Vanligare nekat (oförfytterlig). — **Föry'ttra**, -ade, -as; -are (mest lagt. o. d.); -ing (med plur.); -ingsmöjlighet(er); -ingsvillkor m. fl. Skr., ofta lagt. Varje författare eller förläggare stånde fritt att en honom, i följd av sådan egenskap, tillhörig skrift antingen själv eller genom andra f-a Tryckfrihetsförordn. Då böter stadgas för den, som f-ar tryckt skrift utan boktryckarens namn, tryckort eller drat, innefattar lagen i 'f-ar' även gratisutdelning, och ordet blir här alltså undantagsvis liktydigt med 'sprider'. [Att hustrun] saknar befogenhet att utan mannens samtycke f-a boets tillhörigheter. En del skräp, som det ej var så lätt att f-a. Nödgas f-a till och med sina möbler. Huruvida skriften bör till f-ande frigivas. Och vare f-aren av sådana skrifter underkastad ~. F-are i andra eller tredje hand ~. F-ing av kronogods. F-ing av tryckalster. **Syn.** avhända sig gm försäljning, försälja, (bort)sälja (n), avyttra, (ibl.:) (lyckas) bli av med, göra sig av med.

-zi'nk|a; -ning (med plur.; även konkr.). Överdra järn med zink för att skydda det mot luftens syre och fuktighet. F-at järn benämnes i handeln vanligen 'galvaniserat järn', ehuru f-ningen ej sker på galvanisk väg. F-ning är verksammare mot rost än förtenning. Spröjsarna äro f-ade och försedda med kapp av bly. Om f-ningen skadas. [-ä'ldr|a o.] -ä'ldr|as; -ing. 1) Sälls. F-ande rynkor. 2) Orden f-as stundom fortare än saken, som då får en ny benämning. De första banden voro redan f-ade, innan de sista hunnit komma ut. F-ade upplagor, författningar. Fasthålla vid, bibehålla ett f-at bruk. En redan f-ad kappmodell. F-ade ord och talesätt. Skilja mellan f-ad och

älderdomlig. (Ett alldeles) f-at språkbruk. En mängd redan f-ade idéer, f-ade tankar och stämningar. Utgå från f-ade synpunkter. Följa en (längesen) f-ad metod. Verka (mycket) f-ad. F-ad och glömd. 'Den läkedom mot f-ing, vilken Idun allena ägde' är av Viktor Rydberg fyndigt ändrat till 'Den läkedom mot åren ~'. F-ingen fortskrider i olika tempo i olika trakter. **Syn.** (fas:) bli (för) gammal, komma ur bruk, ej längre (kunna) brukas l. nyttjas l. användas l. tas i bruk l. komma till användning; (f-ad ibl.:) obruklig, ej längre brukbar l. nyttjad, otidsenlig, omodärn, (ibl.:) '(ut)nött', '(ut)sliten'. **-ä'ng|as**, -ades; -ning. Fackl. Att det ~ insprutade bränslet någorlunda kan f-as och ~ Nord. Fam.² -är, -et, [=]; -sblomster (skönl.); -sluft (skönl.). Skr.; ofta skönl. (ibl. äld. l. dialektartat). Två bet. 1) Första hälften av året, början av året, årets första månader; vår. Specimenstiden för den lediga professuren utgår på f-et 1917. Anhåller hos k. m:t om ett anslag på 2,000 kr. under f-et 1924 för täckande av kostnader för ~. 2) Numer sälls. bibet. Förra året. Under f-et B. Risberg. I f-s. -åra se för¹.

-ädl|a, -ade, -as; [-an, skönl.]; -are; [-erska]; -ing (med plur.); -ingsanstalt m. fl. se II 4. 1. Vanliga verbformer. 1) Allmänare. Verklig kunskap bör f-a människan. F-as av, genom motgången. F-ad till sin inre människa. En f-ad smak. Som kan verka f-ande (på ~). 2) Handels-, industriellt, lant-, trädg. o. d. a) Ifråga om produkter. Råvaras förvandling till 'ädlare' produkt. Inköper råämnen och lämnar dem f-ade tillbaka. Trävaror, som utomlands f-as och ~, f-as till ~. De fabrikanter, som ha till specialitet att f-a svensk ull m. m., alltså de av vårt lands yllefabrikanter, som driva s. k. löngods rörelse. Metoden att industri-mässigt f-a färsk fisk och låta denna gå ut över landet i form av pudding och bullar. F-a mjölk till smör, sädeslagen till mjöl och gryn, malm till metall osv. b) Ifråga om djur: Avsiktlig förbättring o. utveckling av husdjurens för människan värdefulla egenskaper (gm korsning, renavel osv.). F-a rasen bildl. även om människor. F-ade hästraser. F-ade (kreaturs)stammar. F-ad kreatursbesättning. F-ade kapplöpningshästar, jakthundar. c) Ifråga om växter. Dels i 'egentlig' mening gm urval, korsning o. d. (varigm 'ärfilig f-ing' åsyftas); dels om f-ing gm sträng sortering av utsädet o. förbättrade växtvillkor m. m. (varigm tillfällig f-ing kan ernås). Förr i trädg. mest ifråga om mångfaldigande gm ympning o. okulering; ngn gång även om förökning gm sticklingar o. avläggare, delning (av grästuvor) o. d. Sortrenhet har med tillkomsten av f-ade, med starkt utpräglade egenskaper utrustade, för olika klimat- och jordmånsför-

hållanden och olika användning o. s. v. lämpade sorter (länger) av de olika växtslagen vunnit allt mer beaktande J. N:son Walldén (ifråga om utsäde). — *Vid rothalsen f-ad buskros Nord. Fam.*² *Fruktträd, f-ade på vildstam. Större trädgård med f-ade träd och bärbuskar. d) Märk. Fad myr.*

II. Verbalsubst. **1) Till smakens f-an(de).** **2) F-are.** Dels allmänne, dels mer fackl. (jfr I 2). Av särskilda odlare och f-are ifråga om rotfrukter. [Luther Burbank] *amerikansk växtf-are.* **3) F-erska.** Mindre vanl. o. mest tillfälligt. Om kvinnan känner sitt ansvar rätt, har hon en stor och skön uppgift att fylla som mannens f-erska E. Tretow. **4) F-ing.** **a)** Enkelt. Till verklig f-ing av människosläktet. — *Produkt, djur-, växtf-ing.* — *Råvaror eller halvfabrikat, som i utlandet undergå f-ing och sedan hit återinföras. Järn- och stål f-ingen ~ bedrives numera huvudsakligen fabrikmässigt Nord. Fam.*² 1907. A.-B. Göteborgs fiskf-ing. H. Settegast, *Om husdjurens f-ing*, 1869. *F-ing [av kreatursstam] genom korsning eller inavel. Vid långt driven f-ing uppstår lätt överf-ing, som ~ H. Funkqvist. Weibullsholms växtf-ingsanstalts spannmålsf-ingar* 1919. Och vilda fruktplantor tagas ännu alltid som grundlag vid f-ingar (t. ex. av äpple- och päronträd) Ekenberg-Landin 1894. [Tuvuppdelning] en förökningsmetod, som ofta användes vid gräsf-ing H. Tedin. **b)** Ssgr. Ex.: (Växtf-ingsanstalt. Påskynadade ~ f-ingsarbetet [med lågländrasen osv.] i riktning mot högt uppdriven mjölkavkastning G. Leufvén. Som en följd av Sveriges utsädesförenings ~ lyckade f-ingsarbeten. *F-ingsindustri. F-ingskniv* trädg. *F-ingskostnader. På f-ingskvisten* utväljas [vid 'hakymning'] tre väl utbildade knoppar ~ G. Lind. Sedan f-ingsstället ombundits och översmetats med ympvax. *I f-ingsyfte. F-ingsverk, där mineralen själva eller deras metaller ~ manufaktureras*, d. v. s. erhålla den beskaffenhet och form, vilka utmärka dem som handelsvaror Nord. Fam.² *F-ingsverksamhet. Till hantverken ej egentligen hörande f-ingsyrken, såsom bageri, bryggeri-, slakteri-, byggmästare- och murmästareyrkena E. G. Flensburg.*

Syn. I. 1) 'adla', 'höja', förbättra, förfinas, (upp)odla (n), bringa till större fullkomlighet, ge större inre värde, ge bättre seder l. en högre livssyn osv., göra ädlare l. renare l. bättre l. värdefullare l. fullkomligare l. finare osv.; (ibl.) utbilda, förkovra; **2)** förarbeta (råvaror), bearbeta till färdiga varor; fullkomna, upphjälpa, främja, frambringa ngt bättre; gm urval osv. förbättra (egenskaperna hos), rasförädla; föröka gm ympning l. okulering osv.; **II.** (djurf-ing) avel; (växtf-ing ibl.) ympning o. okulering, förökning.

— **Förädla om n.**

— **ä'ld(er)**, -ern, -rar; -raafton m. fl. se II.

I. Enkelt. Sing. har blivit ngt vanligare först på sista tiden o. är enbart fackl. (ärftlighetsläran, förädling o. d.). **1)** Sing. Fackl. **a)** Om människor. *Den ena fern (eller en enstaka släktning) Ruben Berg. Den normala fern G. Brandell. I alla tre fallen begagnade den ena fern ett klart och tydligt tungspets-r Alf. Tamm.* **b)** Om djur l. växter. T. e. ifråga om bastarder, korsningar (då fader l. moder ju ofta ej kan finna användning) samt vid förädling. *Ett exemplar av Pyrola minor × rotundifolia, som i det hela står närmast den senare fern (P. rotundifolia).* **2)** Plur. **a)** Huvudanvändningen. *I barn, varen edra fr-rar ly-diga i allting Bibeln. Barn skola sätta sig upp mot sina fr-rar och ~. Född av fattiga fr-rar. Mista sina fr-rar. Undén, Föräldrar och barn, 1921. Vara ngn i fr-rars ställe. Ha fr-rarna, sina fr-rar i livet. Den ena av fr-rarna var död och ~. Mina fr-rar äro b-satta på landet. Vara hemma hos fr-rarna, sina fr-rar. Återgälda fr-rarna deras omsorger. Löna fr-rarnas outtröttliga omsorger med svart otack. Hon liknar ingen av fr-rarna. Brds på fr-rarna. Skolans ställning till fr-rarna, barnens fr-rar.* **b)** Märk bl. a. *Egna fr-rar × Foster-, far-, mor-, svärfr-rar. Ära din mans fr-rar, min dotter, ty de äro nu även dina fr-rar. — Våra första fr-rar Adam och Eva. — Om djur l. växter. Allt under fågelföräldrarnas högljudda oro och fasa. Om bägge fr-rarna äro rasdjur.*

II. Ssgr (blott till plur.). Ex.: *En s. k. fr-afton hölls på söndagen i folkskoleseminariet 1917; för att sammanföra skolan o. fr-rarna. M. Blumenthal, Föräldrarnas svar, 1916. Flera av fr-afterna till hybriderna ~. Medel skulle erhållas icke genom fr-abidrag, utan genom en personlig uppoffring av ungdomen själv ~. Avel bör i avseende på val av fr-adjur och uppfödandet av avkomman ledas efter bestämd plan H. Juhlin-Dannfelt 1889. Av vita fr-adjur ib. Båda fr-adjuren böra ~ ib. Fr-aformerna N. Heribert-Nilsson (ifråga om hybrider). Fr-ageneration i ärftlighetsläran. På fr-agodset Yxe i Nora bergslag. I fr-ahemmet. En stark yngling med fr-ahem i staden får plats som ~. För dig fr-ahjärtan trofast bedja Fjalar. För-äldra- och kvinnokult, ~ romantik och teism Strindberg. Tidigt fr-alös, uppfostrad av fjärrare släktingar Sigurd; utan gradformer. Fr-amakt. Undandra sig fr-amyndigheten (s ovälkomna anvisningar). Fr-amöte. Enda sonen ätt ett fr-arp, vars ~. Fr-aplantor. Att ej försumma sina fr-aplikter. Fr-arätt en underavdelning av familjerätten; även friare. Genom 1917 och 1920 drens barnlagar ~ har den svenska fr-arätten i väsentliga stycken omdanats C. G. Björ-*

ling. Neka (till) f-raskap(et). När denna bastardindivid bildar könsceller ~ bli dessa av samma slag som hos f-rasorterna H. Nils-son-Ehle. Dä vi skildes åt utanför ditt vit-vita f-ratjäll A. T. Gellerstedt. En hygg-
lig gosse med f-ravård får genast plats. Visa mig f-ravördnad hos ett folk, jag vill pro-
fetera det en lång framtid E. G. Geijer. Gökens utblottning ~ på f-räomhet A. T. Gellerstedt.

Syn. (f-rar:) fa(de)r o. mo(de)r; föräldra-
djur; föräldraplantor.

-äldrar se strax ovan 'förälder'. **-älskja sig**; -else (med plur.). 1) Egentl. De f-ade sig (i varandra) sommaren 1902. Att han var över örönen f-ad, blint f-ad (i flickan), såg man ju genast. Den han för tillfället är f-ad i. En f-ad tok. Fad som en klockar-katt. Göra ngn f-ad (i sig). Han var (all-varligt) f-ad och såg allt i rosenrött. De första ynglingadrens svärmiska f-else. Skol-f-elsen. Ungdomsf-else. 2) Friare o. bildl. Fad i sin egen skugga. Han har nu en gång f-at sig i dessa snirklar och krum-bukter. Så f-ad som en björn i en honungs-kaka. **Syn.** fatta l. gripas av (häftig) kär-lek (till), bli kär l. förtjust l. betagen (i), börja svärma för; intagas l. hänföras (av); (f-else:) svärmeri.

-änderlig, -t, -are; -het. Ofta skr. **I.** Vanliga verbformer. 1) Mer egentl. F-rör-relse. F-a stjärnor. En rektangel med f-sidvångd. Mycket f. till storlek, bladbredd, vivpfärg m. m. Hartmans flora, 1922. Be-roende av en annan, f. storhet mat. F. sol-strålning el. dyl. Barometern tyder på f. väderlek, står på f-t numer 'ostadigt'. Föga f. 2) Friare. Språket, på den tiden f-are än nu, då det tryckta ordet fjättrar det. F. i sina tecken. Hans lynne, f-t som april-vädret ~. Det fingo de nu pröva på, att vapenlyckan är f. En fast punkt i allt det f-a Fr. Böök. Lätt, svår-, oföränderlig.

II. F-het. Egentl. o. friare. Dessa stjär-nors, språkets, lyckans f-het. Här omväxla lycka och olycka, men under all denna f-het i det yttre har jag något inom mig, vilket alltid är detsamma J. O. Wallin. Hon tyckte tiden började mista sin f-het, var aldrig trött, aldrig utvilad Ejnar Smith. I f-hetens värld. **Syn.** som kan ändras, variabel, fluktuerande, ombytlig, ostadig omskiftande, (ständigt) skiftande l. växlande, som ofta l. ständigt (för)ändras l. ändrar sig, obeständig, flyktig, vankelmödig; (f-het ibl.) vansklighet (äld.), obeständighet, omskiftelse(r), vankelmod osv.

— **Förändra** [a, -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.); [ingsanda o. -ingsbegär m. fl.; alla sälls.]. **I.** Vanliga verbformer. 'Förändra' är ej säll. mer skr. än 'ändra'. Egentl. o. bildl. 1) Trans. F-a ställning (för att undvika trötthet). F-a sidornas storlek allteftersom

det kräves, efter det tillfälliga behovet. Som helt f-at hans utseende. F-a formen på ngt. F-a (ngt till) storleken, omfånget utan att skada innehållet. F-a färg (som en kame-leont) ibl. även = ej hålla färgen, blekas. F-a riktning. Det går icke att f-a naturen. F-a sin natur. Som f-at honom från en but-ter förstöring till en vanlig människa. Tiden hade mycket f-at honom. Ehuru hans sfinx-lika ansikte icke f-ade en min. Utan att f-a en min. Detta f-ade intet i hans lev-nadssätt. F-ar det saken (nämnvärt)? Ännu har jag icke fått anledning att f-a åsikt härvidlag. F-a tanke, tankar. F-a program-met (för festen). Nödgas från dag till dag f-a system, f-a sina metoder. Efter ändrade förhållanden måste lagarna och f-as. (Vad) en gång (är) gjort kan icke f-as gjord gär-ning står icke att ändra. 2) Refl. o. dep. a) Tiderna f-as och vi med dem. Medan klimatet långsamt f-ades och blev mildare. F-as från en tvärvigg till en glad lax. F-as alltför hastigt. Hon har f-ats mycket till sin fördel, blivit mycket f-ad till det yttre, sedan ~. Ingenting har f-ats i hans ställ-ning (till ~). Men så småningom f-ades detta (, och ~). När sorgen f-as i glädje. b) Sitta i sitt fönster och se, hur vädret f-ar sig från regn till solsen och från sol-sken till regn. Knappt märkbart f-a sig. Tror du verkligen, att han någonsin kom-mer att f-a sig (i detta)? Kanske det f-ar sig med tiden. 3) Fad. Föga f-ad. Till oigenkännlighet f-ad (efter sjukdomen). Jag förstår inte, varför han är så f-ad (i sitt sätt) mot mig. Genomsedd och f-ad efter nutida fordringar. Efter en helt f-ad plan. F-ade signaler ofta bildl. F-ade (ekonomiska) förhållanden. När hon kom åter, var allt f-at. Ack, hur f-at (var icke) allt! Of-ad.

II. F-ing. 1) Enkelt. Undergå kemiska f-ingar. Småningom skeende, försiggående f-ingar i l. på l. av jordskorpan. F-ingar i väderleken, i vindens riktning. Bergen lågo i lätt solrök, men luften hade undergått en plötslig f-ing. Registrerar även små f-ingar. F-ingar i själva konsistensen. Allt är underkastat omväxling och f-ing. Men inga tecken till f-ing visade sig, varken av hopp-givande eller skrämmande natur. Ingen f-ing (vare sig till det bättre eller till det sämre). Och stor f-ing hade inte skett på det halvsekel sedan dess förflutit Sigfr. Alm-quist. Naturen älskar f-ing. Inte märka f-ingen, någon (nämnvärd) f-ing. En plöts-ligt inträdd f-ing. På grund av f-ingen i deras ekonomiska förhållanden. Vidta(ga), göra, införa f-ingar i ~. På grund av vid-tagna f-ingar i expeditionssättet. Följande f-ingar inträda i tidtabellen från och med 1 okt. Förslaget antogs med några obetyd-liga f-ingar, utan f-ing. Vill aldrig veta av några f-ingar. Och framför allt, inga

plötsliga fingrar! Vilken fing nu mot förr!
En stor fing tycks ha försiggått med henne,
hon har blivit tyst och inbunden, hon som
alltid var så glad. Det har skett stora
fingar här, skett en stor fing med honom.
Alla fingar äro icke förbättringar. Axel
Kock, Språkets f-ning. Ordförrådet är ~ den
beständsdel av språket, som undergår de
starkaste och hastigaste fingarna G. Ceder-
schöld. — En artfing av asbest mer konkr.
Adress-, namn-, scen-, vikt-, väderleksfing.
2) Ssgr. Att kyrkan ~ icke ger vika för
 fingsandans krav i något stycke, så att ~
 R. Nordenstreng i övers. Ett fingsbegär,
 som icke nöjer sig med ~.

Syn. I. 1) o. **2)** (om)byta (n), (om)skifta (n),
 (om)växla n, (om)ändra (n), göra ändring(ar);
 (ibl. mer l. mindre nära:) omstörta, för-
 bättra, förnya, uppfriska n, försämra, för-
 värra, korrigera, revidera, reformera, mo-
 därnisera, modifiera, variera; (fas ibl.:)
 förvandlas, förbytas, vändas (i), fluktuerar,
 stiga o. falla; **3)** (fad ibl.:) olik (sig), ny;
II. (fing ibl.:) omskiftelse, skifte, (om)väx-
 ling, (införd) nyhet l. rättelse l. ändring,
 reform, variation, fluktuation, modifikation,
 modifiering osv.

-ärja; -ing (med plur.). Ofta ngt högt.
1) Ett skrivtyg f-ades henne härvid av flic-
 korna i trean. På 70-årsdagen hade de slagit
 sig ihop och f-at honom, om att f-a honom
 en häpp med silverkrucka. Vill du f-a mig
 ett exemplar också! Vilket han bad att få
 f-a henne vid avskedet. **2)** Få, ge ngn ngt
 i f-ing. Och javanesen skulle anse det som
 en brist på vördnad, om han komme till
 regenten utan att medhava en fing till ho-
 nom. Fingarna hade varit rikliga och ~.
 Så rik(a) f-ing(ar), att ~. **Syn.** begåva
 (med), ge som l. i (heders)gåva, skänka, ge
 till skänks, be ngn mottaga (o. behålla),
 uppvakta med, hedra med en gåva; (f-ing:)
 (heders)gåva, skänk, present. **-ärvla;** -ning.
 I ärftlighetsläran; både om den som ärver
 o. den som lämnar i arv. De olika fakto-
 rerna [arvenheterna, 'generna'] f-as i regel
 alldeles oberoende av varandra, varför de
 hos korsningsavkomman också kunna kom-
 bineras med varandra på alla tänkbara sätt
 H. Tedin. Avkomlingar, som kunna f-a
 hans [hingstens] egenskaper. [Att hingsten]
 har förmågan att f-a sina egenskaper till
 avkomman E. T. Nyström. Instinkthand-
 lingar torde bäst kunna förklaras som f-da
 vanor, uppkomna genom naturligt urval eller
 genom generationers erfarenhet G. Grönberg.
 Större säkerhet i f-ningen av de gemensamma
 egenskaperna H. Juhlin Dannfelt. Den s. k.
 latent f-ningen E. T. Nyström. **-ätja sig;**
 -ning (med plur.). Han var sjuk och hade
 fit sig. Där man förät sig på 'tissla-
 tassla' (johannisört) Knut Nyblom. Han
 förät sig på l. vid supén i går, på plom-

mon(en) och ligger sjuk i dag. **Syn.** äta
 sig sjuk, äta mer än man tål, överlasta
 magen (med mat).

-öda; -are; -else (med plur.); -elsebringare;
 -elseverk; [-erska]. Ofta bibl. o. skönl. **1)**
 Huvudbet. **a)** Vart rike ~ i strid med sig
 självt bliver förörrt Bibeln. Som f-de (landet)
 med eld och svär. Du har ju förörrt hela mitt
 hus Job. Självskhetens lustar snöda / tron
 och kärleken f-a Ps. 608. Du som föder och
 fer. Förvildad och förödd går han under
 efter ~ Ruben Berg. **b)** Ett bidrag till
 viltf-andets historia. Att föra en ständig
 strid mot livets f-are, mot döden. Den fem-
 hövade Shiva själv, f-aren och pånyttföda-
 ren A. Österling. Då tuberkulosen kallas folk-
 f-aren. Fallit för skogsf-arnes yxor Jörgen.
 (En) f-elsens styggelse efter Bibeln. I f-el-
 sens städer Bibeln. Sprida f-else (bland ~).
 Fullborda f-elsen. F-else och förstöring.
 F-else och elände är på deras vägar Bibeln.
 Hunnernas rysliga f-elser. Där kan man
 se, vilken f-else nunnan anställt på skogarna.
 Åtgärder till förekommande av skogsf-else.
 Båvan, förstörarn, f-elsebringarn / jagar de
 slagna på fidsande springarn Tegnér. Men
 rättorna ~ visade ingen rädsla, utan fort-
 satte lugnt sitt f-elseverk. **2)** Bibet. F-a sin
 förmögenhet (på kostsamma resor). F-a sin
 kraft på ~. **Syn. 1)** ödelägga n, (för)härja,
 plundra o. bränna, skövla, lägga i ruiner,
 i grund förstöra, ibl. alldeles utrota l. ut-
 plåna (från jorden), jämna med marken;
 (f-else:) härjningar, mord o. plundring(ar),
 vandalism, skövling, ödeläggelse, förhärj-
 ning, förhärjelse, (fullständig) förstöring l.
 förstörelse, ibl. utrotning; **2)** (för)slösa, (bort-
 öda (n), bortslösa n, (för)spilla. **-ödmjuka;**
 -else (med plur.). **1)** Refl. Jag f-a mig där-
 hän... F-a sig, sitt hjärta inför Gud. F-a
 sig (för ngn) och falla till bönboken. **2)**
 Trans. En natur, som ej finner sig väl,
 om han ej får f-a sin omgivning. F-a ngn,
 ngnns stolthet (genom att bjuda honom en
 allmosa). Därav behöver du väl ej känna
 dig f-ad. Varje bestraffning bör vara rätt-
 vis och ej onödigtvis f-ande. Undergå en
 (mycket) f-ande behandling. Du ger ord åt
 den refuserades, den f-ades besvikelse. **3)**
 F-else. Se honom i hans f-else. Det var
 en svär f-else för honom att nödgas ta emot
 det anbudet. Det var däri f-elsen låg. Men
 svalde f-elsen lika tappert som ~. Vilka f-el-
 sens kval hon led i sitt inre. Ständiga f-el-
 ser och nälsting. **Syn.** göra ödmjuk, låta
 ödmjuka sig, nedslå (ens stolthet), låta
 (ngn) känna sin överlägsenhet (l. hans egen
 underlägsenhet), behandla högfärdigt l. över-
 läget l. kränkande l. med sårande ned-
 lätenhet, 'tvinga på knä', 'trampa på',
 kränka ngnns stolthet, stuka.

-ök[a, -ar [säll. -er], -ade, [säll. -te], -at
 [säll. -t], -as; -else (med plur.); -ning (med

plur.); -ningsbädd m. fl. se II. Trans., refl. o. dep. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Allmänare. **a)** *F-a* sina skatter. Hans rikedom *f-as*, *f-ar* sig för varje dag. Ständigt *f-a* sina rikedomar. *F-a* sina kunskaper. Den som *f-ar* sin insikt, han *f-ar* sin plåga Bibeln. Som blott *f-ade* hans kval. Med *f-ad* iver. *F-a* sin vaksamhet, sina omsorger, sin uppmärksamhet. Alltmer *f-ad* makt och myndighet. *F-a* sitt inflytande. *F-at* inflytande. Medan laglösheten alltmer *f-as*. **b)** *F-as* i antal. Antalet hade nu *f-ats* med åtta, *f-ats* till trettio. Inte nämnvärt *f-ad* (i antal). (Talet) 375, *f-(a)t* med ~. När summan blivit *f-ad* med, *f-ats* med det dubbla, kan det bli tal om saken. Allteftersom ersättningen *f-as*. *F-a* sitt anbud vanligare 'öka'. Andra, omarbetade och *f-ade* upplagan. **c)** Bibl. Nåd och frid *f-e* sig hos eder Bibeln. Ack, mildaste Jesu, *f-a* oss trona, / att vi må beredda och vakande stå Ps. 665; äld. **2)** Om fortplantning. Ifråga om människor, djur, växter. *F-a* släktet, sitt släkte. Varen fruktsamme och *f-en* eder och uppfyllen jorden Bibeln. *F-a* sig på könlig, på könlös väg. Berberisbusken *f-ar* sig starkt genom s. k. stubbskott. *F-as* genom sidolökar, som tagas på eftersommaren och utskolas i lätt jord å soligt läge. **II.** Avledningar. **1)** Till I 1. Ett verksamt medel till andstammens uppehållande och *f-ande* ~. **2)** Till I 2. Släktets *f-else* och uppfostran. **3)** *F-ning*. Till I 1 o. 2. **a)** En ej ringa *f-ning* i antalet besökande. **b)** Könlig, könlös *f-ning*. *F-ning* genom frön (l. sporer), sticklingar (sättkvistar), avläggning, genom rotskott och delning, genom rotbitar, genom förädling (dvs. okulering, ympning eller 'avsugning'). Den vegetativa *f-ningen*. Sticklings*f-ning*. — I en varm drivbänk eller i en s. k. *f-ningsbädd* med konstlad undervärme C. G. Dahl. Ett särskilt *f-ning*shus för uppdragning av plantor. Frön, sporer, konidier eller dylika *f-ning*skroppar Nord. Fam.² *F-ning*slave träd. En *f-ning*smetod, som ofta användes vid gräsförädling H. Tedin. Frö, de högre växternas *f-ning*sorgan. Och detta *f-ning*sätt har varit så mycket nödvändigare, som ~ Th. M. Fries; om växt. **Syn. I. 1)** (till-) öka (n), utöka n, påöka n, göra större l. betydligare l. talrikare, (ut)vidga (n); (ibl.): tillägga n, 'fördubbla', (för)höja, 'skärpa', förvärra; (f-as bl. a.): ökas, (ut)vidgas, bli större, (till)växa (n), tilltaga (n), utbreda sig, 'stiga'; **2)** fortplanta sig l. sitt släkte. -**öva** **a**': -ning' (med plur.). Krigs-, idrotts. m. m. Vanligast som verbalsubst. Att *f-a* utförandet av ett bajonettanfall. *F-ning*arna i gymnastik. En lämplig *f-ning* till park O. H. Waldén. Som *f-ning* till stickning kan virkning användas Hulda Lundin. **Syn.** (*f-ning*;) förberedande övning. -**öva** **a**³, -ade, -as; -are; [-erska; -ning²]. Mest skr. Vad

av sådana människor i hemlighet *f-as* Bibeln. *F-a* otukt. Att sådana grymheter skola få ostraffat *f-as* (mot vapenlösa) ~. Brot, *f-at* mot statens ämbetsman. Som *f-at* miss-handel på allmän väg. *F-a* våld mot ngn. Listan på (av svarta) *f-ade* grymheter i Ruhr. *F-ar(e)n* (av brottet) var en helt ung man. Strängare straff bör stadgas för *f-aren* [av fosterfödrivningen] än för kvinnan Hj. Forssner. Dådets *f-erska* flydde i en tillreds stående bil och ~. **Syn.** (ut)öva, begå, göra sig skyldig till. -**övrigt**, adv. Särskrivs i SAOL³.

Föra, -de, -t, -as; pres. för [säll. äld. o. bibl. förer]; -ande, pres. part. se III 1; -are m. fl. se nedan. Betydelsen ofta så vid l. svävande (verbet ej säll. så samman-smält med objektet till ett uttryck) att bet.-skillnaderna bli svåra att särskilja.

I. Förflytta o. d. 1) 'Egentligast'. Alla vilja *f-a* sina varor till Stockholm, så (att) priserna här i Norrtälje äro verkliga stor-stadspriser. *F-des*, omsorgsfullt inpackat i balar, till bestämmelseorten. Veden *f-es* van-ligen på skutor till Stockholm. Åta sig att *f-a* proviant till fästningen. *F-as* på vagn, på båt, på järnväg, sjöledes, sjövägen. Krea-turen *f-as* över floden. *F-a* varor ur landet. Övig, svår, besvärlig, lätt, bekväm att *f-a* (på resor). Västan, tag mina ord och *f*. till den älskades boning! **2)** Ngt friare. Man måste ännu hjälpa honom att föra maten till mun(en). *F-a* (gift)bägaren, glaset till sina läppar, till läpparna. *F-a* handen till mössan, till värjan. Därpå *f-es* nälen ångo genom tyget, och tråden viras några gånger om knappen. Märk: I sömnen *f-a* handen över ansiktet. *F-a* handen sakta över barnets lockar.

II. Leda, bringa, driva o. d. Jfr ofta IV o. ibl. III. **1)** Egentl. **a)** *F-a* ngn vid handen. *F-ande* en björn i ett snöre. *F-a* ngn avsides, ur vägen. Milt *f-a* ngn åt sidan. *F-as* i fänigelse. *F-a* ngn fången till ~. *F-as* inför domstol(en). *F-as* bunden inför sina domare. *F-as* till slaktbänken. *F-as* i triumf till. Vinden *f-de* oss snabbt till havs. Viljelöst låta sig *f-as* av floden, strömmen. Ett flarn, som *f-es* av vind och våg. **b)** Märk bl. a. *F-a* ngn i ledband nu nästan endast bildl. *F-a* trupperna mot fienden, i elden, till seger. Och ingen fanns, som kunde *f-a* honom genom den onekligen villsamma staden, genom svårigheterna. — Vem skall *f-a* värdinnan (till bordet)? I dansen är det alltid herrarna, som *få f-a* (damerna). Han *f*. utmärkt. **2)** Friare o. bildl. **a)** *F-a* (ngt) till torgs torgföra, salu-föra; även bildl. A. B. Separator har ny-ligen *f-t* i marknaden en oljerensningssepa-rator. *F-des* tidigast i handeln av ~. Som först *f-t* dem i bruk om sak, ord, osv. **b)** *F-a* ngn på avvågar, på bättre tankar. Bolla

du! Herren förer de sina underliga! H. Wranér. Av en högre vilja f-as dit man ej själv vill. F-a ngn bakom ljuset missleda, vilseleda. Vad f-de dig på den tanken? Kan inte det f-a dig på spåret? Skådespelarens tunghäfta hade f-t honom på rätt spår. F-a en ngt till minnes personl. sakssubj. Det var hennes praktlystnad, som slutligen f-de henne i olycka, i fördärvet, till att bli en tjuv, ända därhän att hon gjorde sig till tjuv. Därhän hade olyckan f-t dem. Som kan f-a honom till l. i galgen. F-a landet till branten av undergång. I själva verket har ~ författningens radikala demokratisering f-t i släpdtg med sig ett starkt ofolkligt styrelsesystem. Då det emellertid lätt skulle f-a till ensidighet, om man ~. [Branting] bestred hr Kilboms tal om att avstängningspolitiken [i fråga om arbetslöshetsunderstöden] f-de till strejk-bryteri. F-de till rent motsatt resultat. F-a till obehagliga konsekvenser, till förvecklingar (med ~). F-a ngt till (ett gott) slut (lyckligt) slutföra. Hr Löwenborg vinner det ena [schackpartiet] och för det andra till remi. Som (o)medelbart f-de till fred, överenskom-melse, till antagande av ~. Detta för oss ju in absurdum. F-a ngt in absurdum dra ut konsekvenserna o. visa hur absurt ngt är. Det skulle f-a (oss, mig) för långt att nu närmare ingå på detta. Låta f-a sig för långt (av l. i sin iver). Den bättring som f. till liv Bibeln. Märk. F-a talet på ~. F-a ngt på tal. c) Hänföra (till). Uttrycket låter sig svårslut f-as till l. under samma avdelning som de föregående. Vart, under vilken rubrik skall jag f-a en sådan uppsats? Kom ihåg, att detta f-es på hans räkning, icke på min. F-as på ngn kredit(konto). F-a till boks. d) En smal gång f. till en inre gård. En dörr, en trappa, som f. till ~. Utan att veta vart vägen f-de. Vägen f-de (oss) nu genom en tät skog. Märk ordstävets Alla vägar f. till Rom man kan nå målet (saligheten) på mer än ett sätt, vart man går kommer man ändå till Rom; även 'bär(a) till Rom'.

III. Förstå o. d. Jfr ibl. II o. V. 1) Mer egentl. F-a kommandot (över, på ~). F-a befälet, ett högt befäl. F-a kompani, trupp. Truppen f-des av ~. Han kommer en gång att f-a härar. F-a eget fartyg. Märk särsk. Av kapten Söderbom ombord på hans f-ande fartyg Alb. Engström; som stod under hans befäl, som han förde. 2) Friare o. bildl. F-a ordet vid en överläggning, i en församling vara ordförande, leda. Ut-sedd att som särskilt sändebud f-a överläggningarna med ryska regeringen (om ~). F-a regeringen (i regentens frånvaro). Vem skall nu f-a våra runor (med den äran)?

IV. Ha, komma med, bära, röra osv. Mest friare o. bildl. Jfr ofta V. 1) F-a ett

lejon i sitt vapen. F-a ngt i skölden ha i sinnet, ha för avsikt, bära i skölden. F-a fanan, baneret, standaret. Ha rätt att f-a örlogsflagg. F-a mycket segel. F-a toppsegel, toppplantärna. Endast i ett fåtal fall f-des spinnaker. Skeppet lär f-a 10 kanoner. 2) Skonerten Olga, f-ande järnlast, strandade i lördags vid Falsterbo rev. Är floden guld-f-ande? Malmf-ande berg. Överhudscellerna, vilka ej f-a klorofyll ~ B. Lidforss. 3) F-a bud till ~, om ~, från ~. F-a avog sköld mot ~ angripa med vapenmakt. F-a vapen mot ngn. 4) Handels. o. d. F-a ngt (i handeln). Josephson f. tyvärr inte längre Drags tyger. Våra i lager f-da original-tappade röda viner. [Även schalen] f-es endast i en storlek, som passar till alla figurer. F-es i vitt, grått och svart Buttericks nyheter. Gräddbakelser är det snart omöjligt att f-a 1917. 5) Ett ord, som han alltid f. på tungan, på läpparna. De som ständigt f-a fältropet »en stark nationell statsmakt» på tungan A. Örne. Amerikanen f. gärna på tungan mänsklighetens välfärd. 6) Av vilkas innehavare den ene skulle f-a statssekreterares titel ~, medan den andre bibehållit namn av ~. Den f. alls ingen titel Fr. Böök (om handskriften till en dikt). 7) F-a sin slägga med kraftig hand. Smala, långa äror, f-da av bronserade kvinnoarmar. Av skickliga fäktmästare hade han lärt sig f-a sabeln och värjan. Även friare: F-a penseln (lätt och elegant). F-a pennan ledigt ha en ledig stil o. d. Märk Då en Ameno-fis f-de spiran. 8) Hästen f. benen ovanligt vackert. F-a kroppen, huvudet väl. Ofta refl. F-a sig som en drottning. F-a sig med en viss värdighet. Hon har ett medfött sätt att f-a sig; hon gör aldrig en klumpig eller ful rörelse.

V. 'Omskrivande'; föra + obj. = ett enkelt verbalt uttr. Ordnade i bokstavsordning efter objektet. F-a anteckningar över ~. F-a bok över inkomster och utgifter. Föra böckerna (på ett kontor). Vissa serier i kyrkoarkiven, nämligen de egentliga ministerialböckerna ~ f-des under 1800-talet i duplett Ernst Nygren. F-a en omfattande brevväxling med ~. F. du fortfarande dagbok (över allt som händer och sker)? Man finner ej hans namn under tidningarnas sällskapsrubriker, han f. icke heller något hus har inga mottagningar, ger inga (större) middagar, representerar icke. F-a stort hus leva högt, se många hos sig o. d. Kampen f-des egentligen mellan ~. F-a (en ivrig) kamp mot ~. F-a klagan mot ngn, över ngt (hos domstolen, inför domstol). Jag föredrar att f-a korrespondensen (med honom) på tyska. F-a krig (mot ngn, för ngt) egentl. o. bildl. Hundar skälla, kreaturen f-a larm, männen stoja. F-a ett kristligt leverne. F-a ett vilt liv, ett osedligt leverne.

Brååk och f-a leverne. F-a ett lugnt levnads-sätt. F-a nojs med ngn. Han vill alltid f-a ordet och domdera för di andra tala själv, leda samtalet. F-a (ett hiskligt) oväsen. F-a (en) process mot, med, för ngn. F-a proto-koll (vid domstolsförhandlingar; vid en tävling; över spelet). Vem f. protokoll(et) åt oss? t. e. vid vir. F-a räknenskaperna (åt ngn, för bolaget). F-a (noggrann) räkning på ~. F. rättgångar, uppgör bouppteckningar och ~ advokatannons. Samtalet f-des till en början på svenska, men ~. Han kan f-a (ett) samtal om vad det vara månede. Så att han får någe å f-a spektakel mä, då han kommer S. Lagerlöf. Du f. ett språk, som —! F-a ett alltför djärvt l. fritt språk. F-de ofta ganska fritt språk och ~. F-a (stor) stat slå på stort, leva mycket högt (o. alltid ha folk hos sig). Staten ska föras, om en ock ska åka på en gammal kälke. Även Ståten skall f-as, om den också skall f-as på en kälke med ordlek. Såsom de där f-t lasteligt tal mot konungen. Många som f-a fåfängligt tal ~ Bibeln. F-a ngs talan (inför rätta, inför ngn). Dock att ingen vare sig för egen räkning eller på grund av fullmakt må f-a talan för mer än [så och så många aktier] ~. Det oaktat f-de hon en jämmerlig tillvaro. Gångsporten, vilken efter den V olympiaden f. en alltmer tynande tillvaro. F-a en otadlig, en kristligandel. Å de barnungarna, som f. väsen igen? Å detta nu något att f-a väsen för l. om l. över?

Syn. I. (för)flytta, forsla, fortskaffa, frakta, befordra, transportera, åka l. köra med, ibl. skicka l. sända, ibl. flotta l. färja; bära, lyfta, skjuta; 'överfara', 'fara över', stryka; sticka; **II.** leda, ledsaga, 'lotsa', eskortera, (med)följa (n); vara vägvisare l. ciceron åt, visa vägen; medföra n, införa n, framföra n; bringa, (för)hjälpa, (för)sätta, ibl. locka l. förleda; dra(ga), driva, (lyckas) få l. bringa, få l. förmå (att), 'störta', få att gå, styra för; (f-a till ibl.) ge, (upp)visa, ha till följd, föranleda, orsaka, vara l. ge orsak l. anledning till; hänföra, uppföra n, placera, ställa, sätta, anbringa, ansluta; gå, visa, peka, 'bära' (om väg); **III.** förestå, (inne)ha(va), sköta, förvalta, ha på sitt ansvar, vara anförare l. ledare (för), gå i spetsen (för), anför, ha (högsta) befälet l. överbefälet över, (som ordförande l. d.) leda l. ha ledningen av; **IV. 1)** ha(va), bära, vara bärare av; **2)** vara bevärd med; **3)** komma l. segla med, ha med sig, vara lastad med; **4)** bringa, ta med sig, fara l. resa med; **5)** 'hålla', (för)sälja, ha i affären l. till salu, saluföra l. saluhålla, ha l. hålla på lager; **6)** (inne)ha(va), vara försedd med; **7)** hantera, handha(va), använda, bruka, nyttja, begagna; **8)** skicka sig, röra sig, beräkna sina rörelser, gå osv.; **V.** (ibl.: (ut)skriva (n),

nedskriva n, uppskriva n, anteckna, avspela, utspela, underhålla, anför, tillställa n, iakta(ga), tillbringa, uppträda (som advokat l. försvarare) i, sitta vid, hålla, tillåta sig, uppehålla, upprätthålla.

— **Föra an** n, **av** n, **bort** n, **dit** n, **fel** n, **fram** n, **framåt** [n], **förbi** n, **hit** n. **F. hän.** Skr. *F. hän emot en upplösning av ~ G. Aulén. I annan bet. 'hänföra'; se d. o.* **F. igenom** se genomföra, **ihop** se hopföra, **in** n, **med** (sig) n, **ned** l. **ner** n, **om** n, **ombord** n, **omkring** se kringföra, **på** n, **till** n, **tillbaka** n, **(till)samman(s)** se sammanföra, **undan** n, **upp** n, **ut** n, **vidare** [n], **vilse** n, **åter** n, **över** n.

— **Förande** i uttr. som 'mitt f. fartyg' se föra III 1. — **Förar**e, (-e)n, -e; fem. ibl. även f-i'nnä l. förerska; -elev m. fl. se II. I. Enkelt. T. e. **1)** Mask. **a)** Utan (på)litlig) f-e bör man denna tid ej bestiga fjället. F-e fås i Bruksvallarna (för vandring till Helagsfjället). Fjällf-e. **b)** Ofta som sista ssgsled. F-e på flygmaskin, på spdrvagn. (Automobil, flygbåts, flygmaskins, flygskuffs, lokomotiv-, tåg-, motorvagns; här; fång; stafett; parti; baner, fan-, standar; bok-, räknenskaps, protokoll(s)f-e. **2)** Fem. Utan förerska spannet | travar i silvrade moln Stagnelius. Korförerska. **II.** Ssgr. Ex.: *Prövning av f-elever [för motortrafiken] 1921. Lokets f-hytt. Marinflygar-nas f-ekapacitet f-förmåga. Turistföreningen anordnar f-ekurs i Jämtland [för att utbilda fjällf-e] 1919. Vanlig f-lön. Tiller-kändes år 1915 dess [= Kungl. automobilklubbens] f-emärke i guld. F-plats(en) t. e. på flygmaskin. Lastbiler böra föras med backspegel [vid f-sitsen]? 1921. Vid köp av en vagn eller övertagande av f-skapet bör man ~ Neréns bilbok. De av bolagets motorvagnar, som ännu ej hunnit föras med f-skydd [mot förfrysning] 1916. Fotbrådan vid f-sätet Neréns bilbok. F-tillstånd kan återtagas, om innehavaren visar sig olämplig att föra luftfartyg förslag 1918. **Syn.** (ibl.:) ledare, vägvisare, ledsagare, gid (förr stavat guide), ciceron, chaufför. — **Föring**, -en, -ar. Blott som sista ssgsled. T. e. *Bok-, kyrkobok-, register-, protokoll(s)-; pensel-; arm-, ben-; tygel-; fång-; krig-; segel-; livsföring. Dubbel-, felf-ar.* — **Förning**, -en, -ar; -sgröt; -skorg; -smat m. fl. **1)** Som abstr. ofta mer tillfälligt; dock t. e. sjukgymnastikterm. **2)** Konkr.; med plur. *Hon skulle avlämna en f. från mor Sara [i prostgårds-köket] Elin Wägner. Komma med f. Medhas som f. F-sgröt skulle man ha med sig till alla slags bjudningar, bröllop, barn dop och begravningar N. Keyland. En gammal flätad f-skorg från Altuna. F-skorg av halmflätning. För där satt fullt av käringar med kalvstekar och annan f-smat Sigurd. — **För-sel**, -n. Sälls. som enkelt (dels = försling;**

dels = förning). Mest som sista ssgsled, t. e. *In-, ut-, till-, genomförsel. Lånsförsel* skönl.: sättet att leva sitt liv.

Förbi, prep., adv. o. ibl. predikativt adj. (se A II). Fattas som sammansatt med för⁶. **A** Enkelt. **I**. Prep. Vanl. om rum, ibl. bildl., ngn gång om tid. Ibl. efterställt. **1)** Stryka (tätt) *f. ngn, alldeles f. ens port. Skjuta f. målet. Det gick hans näsa f. Vårds-hus f. i killespelet. Gå inte vår dörr, vår port f., om du kommer till stan!* **2)** Han var nätt och jämt (hunnen) *f. oss, då ~. Strax f. udden. Är man väl f. Olshamrabackarna, blir vägen bättre.* **3)** Hon är redan *f. den kritiska tiden.* **II**. Adv. (o. adj.). Om rum, tid o. bildl. **1)** Rum. *Förldt, men jag måste f. här.* **2)** Då riksdagen väl är *f. Men allt det där är nu (längesedan) f. Den tiden är f., då man kunde leva och studera på 700 kronor om året. Bästa delen av som-marn är redan f. Så går detta »Allt är förbi» som ett rytmiskt ledmotiv genom At-terboms dikt ~. När örflen var given, var vreden ock f. Fru Lenngren. F. (alltså) med alla utsikter att få något med den gången!* **3)** Blommorna ä redan *f. Trött och f. Jag är alldeles f. efter alla festligheter.* Det är *f. med honom, säga läkarna, om han ej kan återfå sitt livsmod. Får katten vingar, är det f. med sparvarna.* **B** Ssgr. Ordet ingår i en hel del lösbara verbssgr (o. tillhörande subst.). I många fall träffas då fast form huvudsakligen i pres. part. o. i verbalsubst. o. är gärna skr. o. bildl. En del mer tillfälliga l. ointressanta ssgr utelämnas i det följ. I regel ligger huvud-tonen i ssgrna på för-; särsk. i verben växlar dock ibl. denna betoning med be-toningen förbi-. **Syn**. **I**. utefter, utmed; bredvid, nära, på sidan om; bortom, på andra sidan (om); över; **II**. ibl. fram; över, till rygga, förlden, förfluten, (för)gången, som (redan) tillhör det förflutna, som till-hör förgångna tider; slut, ute, förlorad, 'adjö' l. 'farväl' l. 'gjort' (med), dödstrott, utschasad, 'utpumpad', fördärvad; ibl. vis-sen; ibl. f(ör) d(etta).

— **Förbidrag** *a* **m**. Även förbi-. Så även ibl. i de följ. verben utan att detta särskilt anmärkes. Mest fri form. T. e. *En bldd konungason, som nyss dragit där f. Vårt släktes barndom drog f. V. v. Heidenstam. Utanför ~ järnstaketet drog Storgatan f. Sigfr. Siwertz. F-ande vildgässplogar. F-ande skyar. -far* *a* **m**. Mest fri form. *Nickande med sina ulliga huvuden åt någon f-ande turist. Några f-ande hade kastat en brin-nande cigarr ifrån sig invid halmstacken. Fara förbi utan att titta in. Jag såg inte till någon, när jag sist för förbi. -fart*, -en. Nästan blott i (det vanligen friare) uttr. 'i f-en'. *Lyfta på hatten i f-en. Så där i f-en.* **Syn**. då man går l. åker l. passerar

förbi. **-flykt**, -en. I det mindre vanl. uttr. 'i f-en'. Även bildl. *Dessutom har han i f-en uppsnappat tre mycket lyckade politiska skämt ~. -flyt* *a* **m**. Mest fri form. Även bildl. *Än, som flöt förbi i en stor sväng ~. I den f-ande än. Men örnen, som flöt förbi under ett ljusst värmoln ~* Ad. Johansson. **-färd**, -en, [-er]. Skr., mindre vanl. *Så ha de sett varann på f-en* A. Österling. **-fär-dande**. Skr., sälls. *Alla f-s uppmärksam-het Strindberg. -glid* *a* **m**. Mest skönl. o. i fri form. Egentl. o. bildl. *Otydlig som en f-ande skugga W. Lindhé. Ett år gled förbi och ännu ett Sven Hedin.*

-gå **m**, -s; -ende (-t, -n). **I**. Egentl. Fast form väl endast i pres. part. o. som ver-balsubst. **1)** Rum. *Låt mig gå förbi här, är du snäll! Han gick tätt förbi, men kände ej igen oss. Som ger sig till att knivsticka en tredje man, en fredlig f-ende. Oavsikt-ligt stöta till en f-ende. Vid fendet hann jag blott uppfatta, att flickan var ung och mörk.* **2)** Tid. Blott fri form. *När ett år gått förbi, kan du komma tillbaka.* **II**. Bildl. **1)** *Jag kan icke (stilla)tigande, med tystnad f., huru partiet betedde sig vid Gävle-valet. Det går jag för tillfället förbi. En del smdsaker måste du naturligtvis gå förbi. Det förbigångna upptar kanske två sidor. Av ovarsamhet f. l. gå förbi ngt (som borde tagits med). Det måtte han ha f-tt, om med vilja eller icke, kan jag ej säga. Mindre ofta (o. blott skr.) med inf. *En sak, som du inte kan f. att omnämna. Jag fr att beskriva denna olycksaliga måltid oftare: f-r beskrivningen av. Med f-ende av en del oväsentliga detaljer skr.* **2)** Märk särsk. **a)** *Bli f-ngen, f-s vid en utnämning. Han för-bigicks ju i våras till professuren i ~. Men förbigicks av kanslern. De f-ngna, de un-danstötta. b)* *Vare detta sagt (endast) i f-ende. I f-ende sagt är han icke valbar. I f-ende (om)nämna ngt l. att ~. En del av dessa frågor vidröras redan i denna av-handling, men endast i största f-ende Nat. Lindqvist. Syn*. **I**. komma l. slippa l. driva osv. förbi, passera (förbi); förflyta, förgå; **II**. **1)** överhoppa **m**, utelämna, avstå från l. icke bry sig om (att ta med), låta bli (att), icke ta med i räkningen, lämna åsido l. oanmärkt l. utan avseende l. ibl. opåttalt, låta ligga (oanvänd), åsidosätta, underlåta (att omnämna l. fästa avseende vid), icke (om)nämna, icke ge sig i'n på; (av)glöm-ma (**m**), utelämna av glömska l. förbiseen-de, förbise, överse; (icke kunna f.:) icke (kunna) komma ifrån (**m**); **2)** **a)** icke ifråga-komma (vid en utnämning), icke utnäm-nas l. få (en plats), (ofta:) orättvist sät-tas e'fter l. bli tillbakasatt l. undanskju-tas **m**; **b)** (i f-ende ibl.:) flyktigt, i förbi-farten, ytligt, helt kort, utan att ge sig (närmare) i'n på saken, i det man blott*

'snuddar vid' saken, 'en passant', (ibl. nära) korteligen.

-halka *n.* Bildl. Mest fri form. *H-a* lätt förbi ngt lätt förbigå l. omnämna. *På sin höjd kunde komma en f-ande, skuggfin häntydning på ~ V. Benedictsson.* **-ila** *n.* Mest skönl. Fast form nästan endast i pres. part. Egentl. o. bildl. *Stå på bron, när snälltåget ilar förbi. Det f-ande vattnet W. Lindhé. Våra snabbt f-ande midjuli-dagar A. T. Gellerstedt.* **-jaga** *n.* Bildl. Gärna skönl. o. mest i fri form. *Inom ett ögonblick hade hela svärmen j-at förbi. Förmiddagen j-ar förbi i rasande fart.* **-marsch**; *-era.* För 'defilerings' o. 'defilera'. *Som f-en kommer att ske i plutonvis linje under noggrann marsch, skall ~ Brigad-order (Sv. brigaden).* **-passera** *n.* Mest fri form. *Så smal, att tåget med nätt nöd kunde p-a förbi. Att f-ande kunna se in genom slöjdsalens fönster. En f-ande bil med ~.* **-resa** *a.* Skr., mindre vanl. *Vid f-an.* **-resa** *a.* Mest fri form. **-se** *n.* Mest fast form; fri form vanl. mer egentl. 1) *Se f. i stället för att se rätt på.* 2) *Du får inte f., att även deras föräldrar varit praktiskt begåvade. Förunderligt nog hava utlandets bearbetare på detta fält alldeles f-tt tillvaron av ~ Th. M. Fries. En hög-viktig sak, som hittills f-tts av både pedagoger, lagstiftare, föräldrar och ~ Sigfr. Almqvist. Det är ett f-ande (av mig), som jag härmed ber få rätta. Av (rent) f-ande kom vid inpackningen med en låda ljusa [cigar-rer].* **Syn.** 2) icke beakta l. lägga märke till, icke ta i betraktande l. med i beräkningen, bortglömma *n.*, försumma, överse, förbigå *n.* (jfr d. o.); (f-ande ibl.) oakt-samhet, (slarv)fel, slarv, ouppmärksamhet. **-seg-la** *n.* Mest fri form. Även bildl. *T. e. Några ruggiga kråkor, som s-a förbi över grantopparna.* **-samma** *n.* Mest fri form. *Lura på f-ande fiskar.* **-skrid** *a.* Mest fri form; vanl. skönl. *Medan tåget lång-samt s-er förbi. Timmar s-a förbi, och ~.* **-skymta** *n.* *F-ande skuggor.* **-skynda** *n.* Mest fri form. *En ovärdsam knuff från någon f-ande.* **-smita** *n.* Nästan endast fri form. *Vard. Så att det inte fanns minsta möjlighet för mig att s-a förbi S. A. Duse.* **-stryka** *n.* Mest fri form. *Här s-er så mycket tjuvar och skulmar förbi. Varje f-ande hästtjuv.* **-strömma** *n.* Mest fri form. Även bildl. *T. e. Och såg, hur folk s-ade förbi.* **-sus** *a.* Mest fri form. *S-ade en lapp förbi på skidor och ~ E. Didring. F-ande biler.* **-svar** (l. förbi-). Sälls. *Svar som icke är ett svar på frågan utan söker komma förbi denna. Att han gärna söker giva f. på frågor, vilka direkt beröra hans personliga förhållande till ~.* **-trava** *n.* Mest fri form. *Fotografera en f-ande häst.* **-tåg**. *Det är marockaner ~ och deras f.*

tyder på ett nära förestående anfall. **-tåga** *n.* Mest fri form. *Hälsa de f-ande (trupperna).*

Fördevind; *-svändning* ('kovändning'); *-are* (fartyg som seglar f.). Adv. *Sjöv. Segla f.* om fartyg när vinden blåser akter-in l. från rätt akter-in till 45° från denna riktning (x bidevind l. rumskots). *När vin-den är in rätt akter ifrån, säges båten segla med vind rätt akter in (platt förde-vind)* S. Christenson. *Vända f.* vända undan vind, kovända (x stagvända, vända genom vind).

Före *!*, *-t*; *-förhållande(n)*. Väglaget l. vägens beskaffenhet, framkomligheten då det är snö på marken. *Har ni f. på lan-det? Hurdant är f-t efter sista snöfallet? Utmärkt, klingande, präktigt, gott, uselt, dåligt f.* *Förbättra f-t genom påskottning. F-t har nästan gått bort, på sina ställen är det alldeles bart. F-et var dock ganska kärt. Sara Alelia kom körande en dag på det första f-t, då ~ H. Dixelius-Brettner. När solen får värma några timmar till, blir det ett förstklassigt f. R. Schildt. Släd-, skid-, skarføre. Menføre. Pålitliga föreförhållan-den [i de norska fjällen].*

Före *!*, prep., adv. o. ngn gång konj. **A)** Enkelt. **I.** Prep. 1) Rum, ordning o. d. *Närmast f. vagnen red en page på en svart häst. Gå f. oss du, som är hemma här, och visa oss vägen! Står du f. oss på listan? Sitta f. alla andra i klassen. I latinet var han långt f. de andra.* 2) Tid. **a)** *Strax f. klockan tolv kom sergeanten. Långt f. gryningen. F. dagens slut. Tages (bäst) f. måltiden, f. maten. F. och under högtid-ligheten. Strax f. sin död. Dagen f. av-resan. Det var f. min tid. Allt regn som faller f. midsommar är fruktbarande. F. månadens utgång. F. utgången av maj må-nad. Från tredje årtusendet f. vår tide-räkning.* **b)** *Märk bl. a. Vara f. sin tid, (långt) f. sina år, (i studier) tre år f. sina jämnåriga. — Före Kristi födelse l. före Kristus ofta förkortat 'f. Kr.' — Förkort-ningen 'f. d.' utläses vanligen 'för detta', men av somliga (o. särsk. ngt dld.) även 'före detta'.* **II.** Adv. 1) *Han f. och hon efter! Han var redan långt f., när ~.* 2) *Märk ex. som: Frågan om föbpriset på tyska kolet f. Affären f. i tyska riksdagen.* **III.** Konj. Sälls., smtl. o. ngn gång skönl. *Och är i rörelse långt f. gryningen födes i öster, tills dagen dör i väster.* **B)** Sgr. 1) Ordet brukas särsk. i en hel del (ofta lösbare) verbssgr o. därmed samböriga subst. l. adj. 2) *Stundom växlar före- med för-.* I allm. återfinnas dylika ord under för⁵. Ex. för(e)-gångsman, för(e)slag, för(e)språkare, för(e)-styrelse, för(e)teckning. Dock t. e. 'föresjungare' o. 'föresångare' under 'före-' (då de e-lösa formerna äro mkt sälls.). 3) Ej så säll. mot-svaras före- i hithörande ssgr av 'för' i

närstående ord. T. e. 'föredjare' men 'förbön' o. 'be för ngn'. 4) Bet. är i ssgrna ofta friare l. bildl. o. ej säll. 'uttunnad'. En hel del äro företrädesvis skr. **Syn. A) I. 1)** framför, framom, längre fram; (ibl.) ovanom, ovanför, högre upp; (ibl.) i spetsen, i täten, först; (ibl.) förmäligare, högre, bättre, längre hunnen, 'styvare'; 2) innan, tidigare än; **II. 1)** i förväg osv.; förut, förr, 2) 'uppe', under debatt, föremål för överläggning; **III.** förrän, innan.

— **Föredjande**, pres. part. o. subst.; -are; -erska. Skr. Ofta religiöst. *Då kyrkan ~ framträder f-ande för de döde och ~ Josef Helander. Du, världens f-erska hos Gud!* Edv. Evers. *Fare ngn gång även för 'böneman' l. 'förespråkare'.*

-**bild**. Oftast friare o. bildl. *Minos' lagar blevo en f., f-en för Lykurgus. Hon kan stä som en f. (och ett mönster) för oss alla. Taga ngn, ngt till f. De levitiska offren voro endast en f. till Kristi offer på korset. Kopians anpassning till, efter f-en, sin f. Gå efter berömda f-er. Har sin (närmaste) f. i ~. Leta efter f-erna till en dikt. Glömma författaren under jakten efter hans f-er.* **Syn.** mönster, exempel (att efterfölja), urbild, föredöme, efterdöme, modell, (ur)typ, prototyp; (ibl. nära:) sinnebild, symbol l. ock mönsterbild, ideal. — **Förebild|a**; -ning (med plur.); -ningslära. Mest skr. *Våren låter han gärna f-a ungdomen. I poesiens djärvt och konkret symboliserande bildspråk ligger här hela den uppfattning f-ad, som ~ Fr. Böök. Synes här f-a Kristus, Kristi död på korset. Åga en f-ande innebörd. F-ningsläran, enligt vilken gamla testamentets tilldragelser endast utgöra en f-ning av det nyas.* **Syn.** sinnebildligt l. symboliskt beteckna, vara symbolisk osv., vara l. utgöra (en) symbol för, stå som sinnebild för, ibl. antyda. — **Förebildig**, -t. Skr. *Vad man hos fru L. särskilt fäste sig vid, var ett f-t textuttal — ej en enda stavelse gick förlopad. Framhålla det f-a i dessa mäsns åskådning Erik Hedén.* **Syn.** ägnad att tjäna som förebild, mönstergill, mönstervärd(ig); sinnebildligt betecknande, förebildande, symbolisk.

-**bring|a**. Mest skr. *Utskottet fordrar, att en fullständig utredning skulle f-as. Att ytterligare utredning, som gått i friande riktning, förebragts hos k. m.t. Att inga bevis förebragts för antagandet av ~. Och mot vilka icke sådana omständigheter kunnat f-as, att man velat beröva dem deras frihet. F-a skäl för ngt. Ålagd att till nästa sammanträde f-a all bevisning, slutbevisning. Den statistik som f-as ~ O. Bucht. Har du något att f-a som l. till ursäkt för ditt dröjsmål?* **Syn.** framlägga n, förete, komma med, (av)lämna, meddela, ibl. anföra. -**brä**, -dde, -tt, -s; -else (med plur.);

-elsefull, -elselös o. -elsevis, alla skr.]. **I.** Vanliga verbformer. 1) *Man kan då icke f. honom (för) oaktamhet med elden. Allt för stor livlighet och någon oförsiktighet äro de enda fel man kan f. Lovisa Ulrika. F-dde henne i häftiga ord hennes otrohet. Jag har blivit f-dd att ha ~. Man har f-t mig, att jag (skulle ha) underskattat betydelsen av ~. Jag f-r dem endast, att de icke först rådfört sig med direktören.* 2) Märk bl. a. a) *Jag f-dde mig livligt, att ~. Därvid, i den saken har du ingenting att f. dig.* b) *Ett f-ende ögonkast.* **II.** F-else. En f-else verkar mera på den förständige än hundra slag på dåren Bibeln. Överhopa ngn med f-elser. Göra ngn (skarpa) f-elser för ngt. Få uppbära, nådags mottaga hårda f-elser för ngt. Currita förstod vilken grym f-else som låg dold under dessa ord ~. Framställa, rikta en f-else mot utskottet för försummad utredning. Men f-elsen var oförtjänt. F-elsen för oredlighet var alltså orättvis, icke grundad. Jag vet mig icke ha förtjänat några f-elser (av dig, från det hållet). Hon gjorde sig de bitraste f-elser (där)för att hon icke tänkt på sonen. Vem kan ~ i dessa ord utläsa en f-elslös avslutning till v. Jagows uttalande? **Syn. I.** tillvita, förebrående framhålla l. påvisa, förekastra, förehålla, förevita, föreställa, göra (allvarliga) föreställningar l. förebråelser, yttra klander över, yttra (sitt) missnöje över l. med, ge bannor, banna, (allvarsamt) klandra, (öppet) tadla, i ord l. öppet ogilla, ta i upptuktelse, ge en skrapa l. ovet (för), skrupensa u'pp, slunga (ngn ngt) i ansiktet, lägga till last, lasta; (f. sig ibl.) ångra, ha samvetsqual över; **II.** (f-else:) tillvitelse, förevitelse, ogillande, klander, tadel, skrapa, föreställning, (ibl.) ovet, bannor, tillrättavinsing, straffal.

-**bud**. Jfr det mer högt. o. åld. 'förebåd'. *Onda, elaka, ddliga, goda f. Ett f. till l. om kommande olyckor. Lärkan, vårens f. Suckar äro f. till tårar, tårarnas f. Sjukdomsförebud.* **Syn.** (jär)tecken, förebåd(ande tecken), förelöpare, varsel, omen, ibl. bebadare l. sym(p)tom. -**buren** se förebära. -**bygg|a**. Ofta skr. Blott bildl. *För att f-a alla misstag. Som det ej stött i min makt att f-a. Vad han velat f-a (genom detta) var just ättens utslöckande. Söka f-a. Sådant bör framtiden f-as. Hur skall olyckan kunna f-as? Dylika förstörelseprocesser pläga f-as genom ~ konservering. Och f-a alltför långt gående inavel. Den nu åsyftade s. k. f-ande fattigvården. Till f-ande av den missuppfattningen, att ~. Syna. förekomma, (för)hindra, (på förhand) mota l. omintetgöra n, avvända, avvärja, sätta p för, (lyckas) undvika l. gå fri från, ibl. omöjliggöra n. -**båd**. Ofta högt. o. åld. Skr. Jfr det vanligare 'förebud'. *Dessa**

tecken och *f.* En regntung natt, / som gryr med storm och onda *f.* S. Siwertz. Som utgör *f*-et till Almquists senare polemik i äktenskapsfrågan M. Lamm. Som ~ med full rätt betecknats som ett första *f.* till Våra Villor M. Lamm. **Syn.** se förebud. **-båd|a**; [-an]; -are; [-erska]. Till föreg. Ofta skr. Hans plötsliga död hade icke varit *f*-ad av någon sjukdom. Konvulsioner, vilka *f*-as av en kränning i lemmarna A. F. Dalin. Hans uppsyn *f*-ar inget gott. Tecken, som *f*-a storm. I vändningar, som *f*-a de breda detaljmålningarna i Hercules och ~ Birger Svartling. I »Dorian Gray», där hans egen historia är så märkvärdigt *f*-ad. Har en påtaglig politisk betydelse och *f*-an. Häftiga vindilar, *f*-are till vinterns mer allvarliga stormar Grebst. **Syn.** (be)båda, varsla om, föregå, (ut)lova, förutsäga, ge en (första) antydning om, tyda på, låta ana, (ibl. nära) förebilda. **-bär|a**. Gärna skr. Blott bildl. Vad har du (för skäl) att *f*-a (för att du uteblev, för ditt uteblivande)? Han förebar sjukdom och avlägsnade sig, då man ansatte honom närmare. Som orsak till uppskovet förebars, att ~. *F*-ande, att de höga fäderna i Constanzt eller Rom behövde dessa kodescar. Av föreburna hälsoskäl. Under, med *f*-ande av ~, (av) att ~. **Syn.** (som skäl l. ursäkt, gärna falskeligen) anföra, ange som skäl, skylla på, undskylla sig med, ta sin tillflykt till, föregiva, ta som förevändning. **-dansare** se fördansare (under för⁵).

-dra|ga. Två skarpt skilda bet.; man kunde tänka på att uppdelat ordet i två. **I.** Framföra o. d. **1)** *F.* en dikt av Fröding, en visa till piano, ett musikstycke. *F*-ges långsamt och värdad (med ackompanjemang av ~). Sättet att *f*-(ga). *F*-(ga) Bellman (till luta). Dikten föredrogs enkelt och naturligt, men dock liffullt av ~. **2)** Varpå ordföranden föredrog en anhållan från stipendiaten om befrielse från, att bli befriad från ~. För det andra: föredrogs en avhandling av ~. Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:is 167, 168 ~. Är det du, som skall *f.* ärendet, målet (in)-för chefen? *F*-gande revisionssekreteraren. **II.** Hellre vilja ha o. d. *F.* det gifta ståndet. Det är vackrare att se ett leende än ett gråtande ansikte; även därför bör man *f.* leendet Ludv. Nordström. Då *f*-r jag vida, obetingat hans klumpighet framför den andres inställsamhet. Jag *f*-r onekligen att stanna här. Vår ädle lärare *f*-ger att fira järnbröllop framför kroppslig misshandel Ax. Wallengren, skolexempel. Församlingen tycks *f*-ga, att deras pastor är mindre bildad, en pastor med lägre utbildning. *F*-ga en mindre meriterad. Bli *f*-gen, *f*-gas framför en annan vid en utnämning. Ngn gång skr. även Han blev mig *f*-en *f*-gen framför mig. **Syn. I.** **1)** framföra (i tal, sång l. musik),

uppläsa n, framsäga, deklamera, recitera; sjunga, utföra, exekvera; **2)** framställa (ett ämbetsärende l. d.), (anmäla o.) redogöra för, framlägga n (i utrett skick), förelägga (de viktigaste punkterna av), (ibl. nära) rapportera; **II.** ge företräde åt, hellre vilja l. önska (ha), sätta framför, sätta mera värde på, hellre se l. välja, tycka mer om, vara mera nöjd med.

— **Föredrag**, -et, =; -safton m. fl. se **II.** Blott till föredraga **I.** **I.** Enkelt. Två väl skilda bet. **1)** Mer konkr. Populärvetenskapliga *f.* Fara landet runt och hålla *f.* om rösträtten. Hålla *f.* över självvalt ämne. Ämnet för *f*-et, för kvällens *f.* utgjordes av ~. Botaniskt *f.* med skioptikonbilder. Ett glänsande *f.* över franska revolutionen. Ett ypperligt, medryckande *f.* *F*-et framfördes något lamt. Ett hackigt (framfört) *f.* Han håller på och skriver på sitt (nykterhets)-föredrag. Kunde du inte förkorta *f*-et något? Allmänt *f.*, som ej är att hänföra till andaktsövning eller föreläsning vid läroanstalt. Lagen. Läs upp sitt *f.* från papperet. Fritt *f.* icke bundet av papperet, icke (ned)skrivet; även till **2.** Mer abstr. Utförandet vid deklamation, sång osv. (särsk. ifråga om tydlighet, uttrycksfullhet o. d.). Det muntliga, det musikaliska *f*-ets konst. Mot *f*-et av Dexippos kan man anmärka, att ~. Domkyrkokören hedrade sig genom rensjuningning, ävenså genom vackert *f.* Wilh. Lundgren. Hennes *f.* är rent och, särskilt när det gäller mellantonerna, ovanligt vackert. **II.** Ssgr. Ex.: *F*-saftnar anordnas i ~. *F*-sbeteckningar började på 1600-talet utsättas i notskriften, men först mot slutet av 1700-talet blev bruket mer vidsträckt och noggrant mus.; (ex.: adagio, *f.* = forte, dolce, glissando osv.). En svensk *f*-sbyrd i Finland blir i närmaste framtid verklighet 1919. Som för närvarande reser som *f*-shållare ~ för templarorden i Västmanland. *F*-shållaren, vars maning att ~. *F*-shållarinnan framträdde, dtföljd av ~. Den kända *f*-shållerskan, som ~. Anordna *f*-skurser, folkfester, sprida skrifter m. m. Prediko- och *f*-sresor Vår Kyrka **II.** Denna *f*-serie. *I* musvenskan är *I* huvudsakligen hänvisat till poesi och allra högtidligaste *f*-sstil Ann-Mari Nordman. På en *f*-sturné. *F*-svis eller annorledes P. J. Rösio. **Syn. I.** **1)** (längre, sammanhängande) muntlig framställning (för flera åhörare), (ibl. nära:) föreläsning, tal (över ett ämne); **2)** framställningssätt, framförande, konst l. sätt att framföra l. utföra l. tala l. deklamera l. sjunga l. spela o. d., föredragningssätt, utförande, utförssätt, behandling (av rösten l. av instrument), deklamation(skonst), diktion; (ibl. nära:) uttal, prononciation.

— **Föredragande**, -n, =. Blott till föredraga **I.** **1)** Allmänare. *F*-n (för aftonen)

yttrade därvid som följer: ~. Sina huvudintryck sammanfattade *f-n* i slutet av sitt anförande så, att ~. 2) Lagt., ämb. osv. Vem är *f.* i målet? Särskild *f.* Vid Uppsala sparbank är befattningen som förste kamrer och *f.* hos styrelsen till ansökan ledig. Genom vederbörande *f-s* försorg upprättas för varje föredragning en lista, som ~ Postboken. Chefen för postsparbanken såsom *f.* *F.* inför konungen i statsrådet är chefen för det statsdepartement, till vilket ärendet hör. Stundom äger *f.* att själv i beslutet deltaga (såsom i våra hovrätter), i andra fall deltagar *f-n* icke i besluten (som t. e. revisionssekreterare eller byråchef i Högsta domstolen). **Syn.** 1) föredragare, föredragshållare. — **Föredragar[e]**, (-e)n, -e. Skr. Mindre vanl. än föredragande o. föredragshållare. Blott till föredraga *I.* Rikssvensk *f-e* i Amerika. *F-en* framhöll då bland annat ~ Erik Pallin. — **Föredragning**, -en, -ar; -slista; -sordning; -ssätt. Blott till föredraga *I* (o., särsk. som enkelt, mest *I* 2). **I.** Enkelt. Efter *f.* av punkten lämnades ordet till ~. *I* morgon har jag åter *f.* (av en del ärenden) i statsrådet. För jag har en *f.* därinne, som väntar på mig. **II.** Ssgr. 1) *F-s*-listan (för aftonen) fick följande utseende: ~. Stå på *f-s*-listan (för nästa vecka). Utom detta mål upptog rättens *f-s*-lista 71 smuggelmål. 2) *F-s*-ordningen uppgöres av vardera kammarens kansli efter varje sammanträdes slut för nästa sammanträde G. Aldén. Utom föredragnings- eller dagordningen kunna kungliga propositioner avlämnas, motioner väckas och spörsmål (»interpellationer») till konungens rådgivare framställas ib. 3) *F-s*-sättet är värdat, om ock föga personligt. **Syn.** framställning (av ett ämbetsärendes) osv., jfr föredraga.

-**döme** (vanl. uttalat -dömm); -t, -n; [-sgivare, skr.]. Kan han vara ett *f.* för andra, han som är så slarvig? Ta (ngn) till *f.* Tjåna som *f.* Ge ett gott *f.* för ngn. Följ icke onda *f-n*, utan goda! Bibeln. Här jag genom mitt *f.* visat eder ~ ib. Bliv dem i allo ett *f.* ib. Ett *f.* i tal och i vandel ib. Våra *f-s*givare i så mycket annat: smäddglarna A. T. Gellerstedt. **Syn.** efterdöme, förebild, mönster, exempel (att ta efter l. efterlikna), föresyn, 'spegel', (ibl. nära) modell. — **Föredömlig** (vanl. uttalat -dömm-); -t, -are; -het. Skr. Den enkla och *f-a* stil, som ~ G. Cederschiöld. För oss *f-a* i detta hänseende äro danskan och engelskan. En stipendiefond, som namngavs efter denne *f-e* hyresvärdas fader F. v. Schéele. Det *f-aste*, som hittills gjorts i samma väg på något språk K. Barr. **Syn.** värd att tjåna som l. ta till förebild, efterföljansvärd, eftertagansvärd, mönstervärdig, förebildig.

-**fall**[a] [u]. Två väl skilda bet. **I.** Blott fast form. 1) Ofta i perf. l. pluskvamperf.

Ingenting märkligt har *f-it* här under din bortovaro. Det enda som *f-it* är, att ~. Som om ingenting *f-it*. Är det något, som *f-it* mellan dem? 2) Villigt uträtta allt som *f-er*, kan *f-a*. Göromål, som inomhus kunna *f-a*. Efter *f-ande* omständigheter. Vid, för *f-ande* behov. **II.** Fast form vanligast; dock nyttjas ngn gång skönl. o. äld. även fri form. 1) Människans herravälde över djuren föreföll mig som tomt snack. Det hela föreföll mig löjligt. Saken *f-er* (mig) misstänkt. En dylik användning av perf. part., vilken *f-er* oss stötande ~. Dylikt var naturligtvis icke så romanaktigt i en tid, då slaveriet var ett faktum, som det vill *f-a* oss nu, men ~. (För) en utomstående kan det *f-a*, som om man gjort väsen för ingenting. Det *f-er* mig, att vi gjort honom orätt, då ~. Vid infinitivkonstruktion utsättes vanl. 'att', men kan även vara borta. Ludvig Nordström föreföll att vara litet nervös, och det kan man ju inte förtänka honom. *F-er* oftast att ha något av det självupplevdas ~ makt. Offside-regeln är dock icke så svår, som den *f-er* vara, men ~. Den *f-er* mig ha en rent personlig innebörd. 2) Allt detta föll honom onekligen sällsamt före. Det föll nog ofta far underligt före, att ~ J. Källander. 3) Märk den avvikande bet. i Det föll mig före, att jag skulle telefonera till dig jag fick för mig. **Syn.** **I.** 1) hända, inträffa, föregå, försiggå, ske; 2) ifrågakomma n, förekomma n, yppa sig, foga sig, föreligga, inträda, 'möta'; **II.** förekomma, te sig, se ut, ha utseende av, synas, tyckas; komma för, falla (ngn) i'n, få för sig.

-**finn**[a]. Skr. 1) En av de äldsta indelningar vi *f-a* i Danmark är häradsindelningen. Anmärka förefunna brister. 2) Dep. a) Vid närmare undersökning förefanns (det), att luckorna voro fränkskrivade. b) Skulle vi nu ha ett vida enformigare ~ namnskick, än det som *f-es* H. Geijer. Här *f-as* icke tillräckliga skäl för häktning. **Syn.** 1) finna, (på)träffa (n), anträffa, iaktaga; 2) a) befinnas, vara förefintlig; b) föreligga, vara (för handen). — **Förefintlig**, -t; -het. Skr. Den ~ tillmötesgick helt visst ett vid skolorna länge ft behov. Att behovet väl får anses vara *f-t*. Med alla *f-a* medel. Jag betvivlar överhuvud *f-heten* av dylika djursläkten under denna geologiska period. **Syn.** verkligt föreliggande, existerande, som verkligen föreligger l. förefinnes l. är för handen; (ibl.) tillgänglig, till hands varande; (f-het) existens osv.

-**ge** o. -**giva**. Mest skr. Hon föregav opasslighet som skäl för sitt uteblivande. Jag behöver nästan icke föregiva någon sjukdom, ty jag är verkligen sjuk. Förege sig vara av furstlig börd. Hon föregir sig kunna trollo. Som föregåvos vara stilhistoriskt motiverade Aug. Hahr. Hon föregav, att hon

ännade besöka sin mor, men rätta skälet var, att ~. Och till sinnenas lugnande föregavs, att ~. Falskeligen föregiva, att ~. Under föregivande av l. (av) att ~. — Märk 'föregiven' (x) verklig, äkta o. d.). På så sätt avslöjades den föregivne prinsen. **Syn.** förebära, (falskeligen) ange som (skäl, ursäkt osv.), ta som förevändning l. svepskäl l. und(an)flykt, ursäkt sig med, (vilja) påstå, låtsas(s), låta påskina, säga (sig); (föregiven): förment, falsk, låtsad, oriktig, oäkta osv. **-gick** osv. se föregå. **-gripa**. Skr. För att icke f-a vad jag i annat sammanhang ämnar utförligt behandla inskränker jag mig här att ~. Jag vill försöka att icke f-a dig i dina undersökningar om ~, f-a dina undersökningar. F. händelserna(s) utveckling). F. rättvisan. Heraklit f-er häri Hegel. **Syn.** gå l. komma (ngn) i förväg, förekomma, beröva l. ta bort (nyhetens behag l. prioritet) gm att tidigare omnämna); (ibl. nära) vara en förelöpare l. föregångare till. **-gyckla**; [-ing]. Skr., mest skönl. Som i en vision såg han allt, vad inbillningen f-at honom G. av Geijerstam. Den där andra / som mina drömmar f-ar mig S. Lagerlöf. **Syn.** gycklande l. gäckande framvisa l. föreställa, framtrolla (ngt överkligt).

-gå, -s. Två skarpt skilda bet. **I.** Intr. Blott fast form. Ofta skr. Händelsen fr på norska kusten. De ~ märkte ej vad som föregick omkring dem. De välningar, som under tiden föregingo i Norge. Här f(-r) stora förändringar. Det fr här ganska besynnerliga saker. Berätta nu vad som f-tt under min frånvaro! **II.** Trans l. abs. I 'bildl.' bet. nyttjas övervägande fast form; jfr dock 2. Om rum, tid o. friare l. bildl. **1)** Fast l. fri form. **a)** En betjänt gick före och lyste dem i trappan. Honom föregick en betjänt, som ~ högt. Han föregicks av en betjänt, som ~. En fackelbärare föregick processionen. Tåget föregicks av musik. **b)** Överlivet får aldrig gå före i en rörelse vid kast; idrotts. **c)** Symptom som i allmänhet f. utbrottet av febern. Innan den gröna patinan framträder, f-s den av en tunn, brun, glänsande oxidhinna. Den rysliga köld som skall f. världens förstöring Ling. Blänkar, f-ngna och efterföljda av korta förmörkelser. Detta uttalande f-s av ett påpekande av att ~. F-s adjektivet av bestämda artikeln, blir böjningen en annan. Tiden som föregick l. gick före franska revolutionen. **d)** F. ngn med gott exempel; blott abs. även Gå f. med gott exempel. F. underordnade med efterdöme av ordentlighet och noggrannhet. **2)** Blott fri form. **a)** Gå f. på grund av ålder eller längre tjänstgöring både egentl. o. bildl. **b)** Klockan går (tre minuter) före. **3)** Märk en del particip-uttr. **a)** Pres. part. Ofta rent adj.

Vid flera f-ende tillfällen. Närmast f-ende val. Sådant bör icke ske utan f-ende varning. F-ende är. I f-ende kapitel, det f-ende kapitlet. I en f-ende tillvaro, livsform. Märk det substantiviska Det följer naturligtvis av (vad som sagts i) det f-ende. **b)** Perf. part. Efter f-ngen noggrann granskning, rannsaking. Icke utan f-ngen anmälan. **Syn.** I. försiggå, hända, förefalla, äga rum, tilldra(ga) sig, förekomma, förelöpa, 'utspelas', passera; **II.** **1)** företräda, gå framför l. först l. förut, gå i spetsen för, visa sig l. uppträda l. synas l. inträffa l. äga rum före l. tidigare; ibl. inleda, (ibl.) verka före, vara förelöpare l. föregångare för; **2)** **a)** (böra) komma före, ha försteg för l. företräd(e)t framför; **3)** **a)** tidigare, förra, senaste, (dagen osv.) närmast före l. näst förut, sista.

— **Föregående**, -t, -n. Vanligast i plur. Tack vare sitt konservativa f. har Heimdal ~. Gossarnas uppförande har i allmänhet varit bättre, än man kunnat vänta av deras f-n. Men varje dag under de sista fyra månaderna ha vi »skuggats», och man har synat vdra f-n i sömmarna. **Syn.** tidigare öden l. uppförande, föregående liv, förtid, anteceden-tia. — **Föregångare**, -ar(e)n, -are; fem. ibl. [-ari]nna l.]-erska. **1)** F-arna, hans f-are på taburetten hade alla varit frälse. Min närmaste f-are i ämbetet. En f-are på kemiens fält, inom kemien. Linnés (närmaste) f-are. Stå som f-are till ~. Ha ngn till f-are. Överträffa sina f-are. Hade han ej haft f-are (som banat vägen), hade han själv aldrig kommit så långt. Även om drets utlottare [= utlottningsbåt] ej har lika högt värde som sin närmaste f-are ~. **2)** Hon har ~ haft en f-erska i ~. Och häri är hon i vissa fall f-erska till naturalismen. **Syn.** företrädare, företräderska; för(e)gångsman l. -kvinna, förelöpare, banbrytare, vägröjare, pionjär, en av de första l. den förste. — **Föregångs-** se förgångs- (under för⁵). SAOL⁸ har endast form med 'före' (föregångsman).

-ha(va) [n], -de [l. säll. -dde], -ft, -(v)a;s; pres. [-ve]r; -vande (-t, -n). Mest skr. **I.** Vanliga verbformer. Ex.: **1)** Fast form. En domherre har god tid på sig till allt vad han f-ver A. T. Gellerstedt. De fula stämplingar Frankrike nu fr i Pfalz. Vad du fr, är ett själamord. Att ndgonting som där f-s kallas dårskap. Helt upptagen av vad han f-de. Vad där f-des för planer är icke gott att säga. Målet f-des åter den 13 aug. **2)** Fri form. Sälls. När I nu haven före något mål Bibeln. **II.** F-vande. Gud give sin välsignelse till Edert f-vande. I allt ditt f-vande hav Gud för ögonen och ~ Bibeln. Dölja sitt f-vande. För att vara oss behjälplig i vårt f-vande. I ert lovliga f-vande. Men de visste ej om varandras f-vanden.

Syn. I. ha för sig, syssla l. sysselsätta sig med, göra; (f-s:) förekomma n, förevara n. **-hålla** **a.** 'Hålla före' är i bet. skilt från 'f-a'. Gärna skr. *F. dem det enskilt!* *F-a ngn olämpligheten av ngt.* *Bannade honom för hans obetänksamhet ~ och förhöll honom all den sorg och oro han därigenom bragt över sina närmaste ~.* *Hans slarv förhölls honom allvarligt l. Han förhölls nu på det allvarligaste sitt stora slarv.* *F-ande mig det orätta i mitt brutna löfte.* **Syn.** föreställa, göra föreställningar, (förebrående) framhålla l. påvisa, söka visa (ngn) det förkastliga l. orätta i, förebrå (jfr d. o.).

-kalla **a.** Skr.; ofta lagt. l. ämb. *Konungen borde särskilt f-a riksråden Horn, Kalling och Funck ~ E. G. Geijer.* *F-a en anklad, ett vittne.* *F-ades ånyo överkonstapel Daniels-son och tillfrågades, om han ~.* [*Han kunde*] *f-a alla skådespelare och skådespelsförfattare för att ~ H. Schück.* *Av husets döttrar var det endast den äldsta, som f-ades och fick niga för majestätet Herm. Uddén.* **Syn.** (in)stämna (inför ngn myndighet l. d.), framkalla n, kalla till l. inför sig l. till inställelse. **-kasta** **a.** Skr. *Gyryta f-ade Ivar hans lägre börd och ~ And. Fryxell.* *Vad man än vid anfall av syrligt humör kan f-a Vår Herres natur, icke är det ~ A. T. Gellerstedt.* *Den »eklekticism» som en få-vitsk isoleringslust försmäddligt f-ar oss, är kännetecknet på ett folk, som ~ Har. Hjärne.* *För att man så mycket mindre skall kunna f-a oss skymten av illasinnat uppsåt ha vi ~ N. Ahnlund.* *Att man brukade f-a honom, att han icke skrev svenska C. G. Laurin.* *Och f-ar den svenska diplomaten att ha motarbetat Norges legitima intressen.* *Mer säll, personligt i pass.: Han f-ades nu bland annat, att han skulle ha underlåtit ~; oftare Därvid f-ades honom ~.* **Syn.** se förebrå.

-komma **a.** -as. Två skarpt skilda bet.-områden. **I.** Trans. (l. abs.). Underbet. i allm. väl skilda. **1)** Fri form. Egentligast. *K-a före vid en tävlan, till målet.* **2)** Fast form. Friare. **a)** *Han blev emellertid f-en (i sin avsikt) av Gustav, som plötsligt sprang upp och öppnade.* *Bättre f-a än f-as.* **b)** *De grubblade nu dag efter dag på huru de skulle kunna f-a dessa farliga anläggningar.* *Man kunde tyvärr icke f-a slagmålet.* *Söka f-a, att olyckan får mer vittgående följder.* *Bästa sättet att f-a mältning på åkern.* *Olyckan kunde ej längre f-as.* *Lag ang. åtgärder till f-ande av skogsförödelse inom Gotlands län.* *Till f-ande av missförstånd vill jag nämna ~.* **c)** *Hon har nu blivit vänlig och uppmärksam och söker till och med f-a hans minsta önsksningar.* — Pres. part. nyttjas i denna bet. ofta som adj. *En ytterst artig och f-ande ung man.* *Vara mycket f-ande mot ngn.* *Med f-ande godhet, artighet, vänlighet.* *Ett f-ande sätt.* **II.** Intr.

1) Fast l. ibl. fri form. *Målet förekom på sjätte avdelningen, f-er l. k-er före i morgon vid rådhusrätten.* *Saken skall f-a l. k-a före i morgon på styrelsesammanträde.* **2)** Fast (blott säll. o. åld. fri) form. *Det f-er mig, som om jag hört det där förut.* *Det f-er mig, att jag någongång läst dikten, men på franska.* *Som f-er oss [att] vara orättfärdig.* *Allt detta förekom honom högst underligt.* *Hon förekom honom som en ängel i människogestalt.* *Ordet f-er mig föräldrat.* — *Detta kom vallpojken sällsamt före, och han undrade ~ Sv. folksagor.* **3)** Fast form. **a)** *Planterade f-a bokar(na) även norr om Dalälven.* *F-er numer icke vild, ej inhemsk, blott förvildad hos oss.* *De vanligaste slag av maskar, som f-a i människokroppen, äro ~.* *Aluminium f-er rent i ädelstenarna rubin och safir, orent i smärgel.* *När det, i undantagsfall, f-er, att ~.* *F-er numer endast rent undantagsvis i städerna.* *F-er isolerad, sporadisk(t), här och där fast sällsynt.* *F-a icke i synnerligen stort antal hos oss.* *Artikeln har under kristiden överhuvud icke f-it i handeln, f-it utbjuden (till salu), f-it saluförd.* *Ordet f-er bl. a. hos Tegnér (ehuru blott i bildlig betydelse), f-er i en känd dikt av Fröding, f-er uteslutande i biblisk stil.* **b)** *Märk participen.* *Av bärrisen är blåbär det rikligast f-ande.* *Allmänt, ofta f-ande.* *I dylika sällan f-ande fall må ~.* *I f-ande fall ibl. för 'eventuellt'.* — *På f-en anledning ber jag få meddela, att ~ på given anledning.* **c)** *Märk även.* *Sådant f-er i de bästa familjer.* *Han f-er ofta på baler och ~.* *Den första scen, i vilken Henrik f-er, är ~.*

Syn. I. 1) gå före l. o'm, komma först; **2)** **a)** göra (ngt) före (en annan), komma i förväg (för); **b)** avvärja, förebygga, (för-)hindra, avvända, gäcka, (söka f-a:) vidta(ga) åtgärder mot, ibl. undvika; **c)** i förväg uppfylla, uppfylla (ngns önsksningar) innan de uttalats, gå till mötes l. möta på halva vägen; (f-ande:) artig, tillmötesgående, förbindlig, älskvärd, vänlig, välvillig, 'affabel', (ibl. nära:) urban, hövlig, världsmannamäs-sig; **II. 1)** komma under behandling, företa(ga)s l. föreligga till prövning l. behandling l. avgörande, föredra(ga)s, förevara n; **2)** synas, tyckas, förefalla, göra l. ge intryck av, tyckas likna; (det f-er mig:) jag har fått det intrycket, jag inbillar mig, jag antar, det vill förefalla mig, jag tycker mig l. jag vill minnas; **3)** (an)träffas, finnas, existera, förefinnas, finnas nyttjad osv.; brukas, nyttjas, användas, begagnas; 'upp-träda', ses, figurera, visa sig, framträda; (kunna) inträffa, äga rum, hända, ske.

— **Förekomst**, -en, -er (ofta mer konkr.); -ort; -plats; -ställe; -sätt. **I.** Enkelt. **1)** Abstr. *Bäverns f. och utbredning.* *F-en av guld i dessa trakter var förr okänd.* *F-en eller saknaden av frövit utgör ofta en fa-*

miljekaraktär. **2)** Mer konkr. Oftast naturvetenskapligt. En och annan av de växter, som annars uteslutande finnas i Mälarsbygden, har just vid någon insjö en enstaka f. i inlandet R. Sernander. Isolerad f. Utpräglad koloniartade f-er av fanerogamer Harry Smith. Det har framgått, att Sten-jockks kisförekomst är mera betydande än någon annan hittills uppgad f. av samlad kis inom de svenska fjälltrakterna, måhända med undantag för Remdalens f. Guld-, malm-, sandstens-, skalgrus-, nafta-, bok-, ek-, reliktf-er. **II.** Ssgr. Ex.: Nordliga f-orter [för ~] Carl Fries. Två nya fiskarter ~ huvudsakligen intressanta genom sitt f-ställe, en bäck i södra Mongoliet, uttrinnande i sanden. De olika arternas f-sätt Stockholmstraktens växter. **Syn.** befinthet, tillvaro, existens, uppträdande; (ibl. nära:) fyndighet, fynd(plats), växtplats, växtort, växtställe, förekomstställe m. fl.

-lagd se förelägga. **-ligg'a.** Mest skr. Knappast några större bet.-skillnader; ibl. mer egentl., ibl. mer bildl. **1)** Att dikterna kunde ha förelagat i ännu en handskrift. I helt annat skick än det, vari de nu f-a (för oss). Av Schuberts tio symfonier f-a blott åtta i spelbart skick. Vid 1873 års riksdag förelåg förslag om ~. Efter omkring två år förelåg en väsentlig del av konceptkartan ~ renritad. Då arbetet nu f-er avslutat, är det ~. Om tillfyllestgörande bevis f-a. Ännu f-a inga närmare underrättelser från Kina-expeditionen. Den uppgift, som förelagat flygteknikern kan avse en lämnad uppgift som han haft att tillgå l. uppgift som han har att utföra. Frågan f-er till behandling, avgörande, bedömande. Tillgodogöra oss fördelar, som ~ faktiskt förelagat. Där intet praktiskt intresse f-er. Omöjligt att bestämt avgöra, om brott eller olyckshändelse förelagat. Det förelåg alltså ingen fara åt det hållet. Att ingenstades någon fara f-er för grönsädsfälten. Fara förelåg ju, att ~. Att här f-er en påtaglig brist. Enligt biograf-lagen f-er ansökningsskyldighet ~. **2)** Märk pres. part. Såsom utav redogörelsen i f-ande motion framgår ~. Den nu (till granskning) f-ande boken. Den i skiss f-ande kartan Rob. E. Fries. I (nu) f-ande fall. **Syn.** ligga framför en l. till hands (på bordet), vara för handen l. tillgänglig, förefinnas, förevara n, ibl. vara; ibl. ha anlant l. inlupit l. företetts l. framvisats, vara inkommen l. framlagd, ibl. vara (ngn) förelagd; (f-ande ibl.) denna, den nu färdiga.

-lys'a. Sälls., skr. F-a (ngn) med gott exempel föregå. **-lägg'a.** -ning (säll. med plur.). Ofta skr. **I.** Mer l. mindre egentl. **1)** I latin däremot voro de texter, som förelades mig, alldeles för svåra för att ~. Han lät sig handlingarna f-as, lät f-a sig handlingarna. **2)** Även friare i uttr. som: F-a

ngn en fråga till besvarande. F-a (domstolen) klara bevis på ngt. F-a ngn ett förslag (till granskning, till antagande eller förkastande). Saken, ärendet bör f-as riksdagen. Jag vill f-a honom min rättvisa sak (, på det han må pröva den). Sådana ämnen, där lärjungarna kunna f-as mera självständiga uppgifter. Fylla sin förelagda uppgift. Märk refl. i uttr. som: Den uppgift lektor Hylén förelagt sig är både lockande och intressant ~. **II.** Bildl. **1)** Lagt. o. d. **a)** Att bergmästaren J. Carleson ~ den 4 november förelagt klaganden vid vite av 25 kronor att senast den 15 inkomma med de begärda uppgifterna. Varigenom svaranden f-es att å viss dag, vid laga påföljd, införna sig vid ~. F-a ngn inställelse, viss dag att ~. Och varder där dag till betalning förelagd. Nu förelades honom l. förelades han att ~. Generalpoststyrelsen äger att ~ f-a antingen lämpliga viten eller ock det äventyr, att målet på för handen varande skäl avgöres ~ Postboken. Att utgiva det honom förelagda vitet. Försörjningspliktiga, vilka förelagts arbete ~ Lagen. **b)** Rätten meddelade omedelbart f-ande för Typograf-förbundet att ingå i svaromål. Åklagaren erhöi intet f-ande [att nästa gång slutföra sin talan]. Erhållet f-ande vid eller utan vite ~ att ~. Att domstolen, sedan målet förekommitt ett antal gånger, meddelar två s. k. slutliga f-anden för käranden ~ E. G. Flensburg. Vitesf-andet. **2)** Allmänne. Ofta bibl. l. högt. **a)** F-a ngn två villkor. Nu förelades honom valet mellan (att) ~ och (att) ~. **b)** Mig blev förelagt l. jag blev förelagd l. det förelades mig att ~. Öss är förelagt, att vi dö måste, att provas och plågas i denna världen. Döden är oss alla förelagd. Du har för syndens skull förelagt oss, att vi måste dö. Gud har förelagt mig denna svåra prövning. Honom vill jag glad tillhöra, / vad mig än blir förelagt Ps. 519. Av ödet förelagd. Det är så förelagt, att jätten skall falla för detta svärd, och ~ Sv. folksagor. Så gingo sakerna sin gilla gång, och tiden svann, tills på en solklar mid-sommardag allehanda förelagda öden började gå i uppfyllelse Öv. fr. Gottfr. Keller. **Syn. I.** framlägga n, lägga framför (ngn), framställa, förete; ibl. underställa l. hänskjuta, ge till uppgift, ge att utföra l. lösa; **II.** föreskriva, bestämma, befalla, påbjuda, (p)älägga, ibl. utsätta n l. fixera, ibl. utstaka. **-läs'a;** -are; -arbefattning m. fl. se II; -ari'na l. -erska; -ning (med plur.); -ningsanstalt m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. **1)** Allmänne. Låta sig något f-as. Allt måste f-as för honom; han ser numera ingenting. För en trängre krets f-a sina dikter jfr 2. F-a trött och entonigt ur en andaktsbok. Märk det även bildl. F-a lagen för någon. **2)** Professor Norreen f-er (offentligen)

denna termin (å lärosalen Nr VIII) måndagar och tisdagar (över) nyssvensk betydelse-lära (med början måndagen den ~). *F-a* Cicero, Ciceros *De Oratore*. *F-a* i historia. *F-a* om växternas spridningsförhållanden. *Hålst f-er* han över historiska ämnen. *Han f-er* tydligt och klart, alltid fritt (utan papper) och mycket livligt. *Ovan att f-a* för en så stor publik. *Förtjäna 2,000 kr.* om dret på att resa omkring och *f-a*. *F-a* populärt, lättfattligt.

II. Verbalsubst. **1)** *F-are*, *f-arinna* o. *f-erska*. **a)** Allmänare. *Han måste ha f-are*, ty hans ögon tilldå honom icke att läsa själv. *Hålla sig med f-are*. *Ta anställning som f-are* hos ngn. *Mista sin f-arplats*. — *Fru v. Pichler* lärar börjat sin litterära bana som *f-arinna* hos Maria Theresia B. v. Beskow. — *Som f-erska* för en gammal ungkarl. *Han avskedade genast sin f-erska* och ~. **b)** *Han är en ypperlig f-are*, en mycket omtyckt vetenskaplig *f-are*. *Olaus-Petri-föreläsare* kallad att *f-a* av Olaus-Petristiftelsen i Uppsala. *Populär-f-are*. *Träffas säkrast efter föreläsnings slut i f-arummet* K. G. Westman. *En karaktäristik av Geijers f-arskap* J. Sundblad. *Och började tala i en något tankspridd f-arton* även till a.

2) *Föreläsning*. **a)** Allmänare. *F-ningen* av protokollet upptog nära en timme. *Märk Du må tro jag fick mig en f-ning*, när jag kom hem jfr *f-a* lagen för ngn. **b)** Huvudbet. *F-ningar*, *hållna på universitetet*, *lärosalen Nr X*, *hållna vid Upps. Univ. vårterminen 1903*. *Hålla offentliga f-ningar* över ngt. *Gå på ngns f-ningar*, *på f-ningar-na* i statsrätt. *Dagens f-ning* inställd. *Åhöra en f-ning*. *Han kom just nu från f-ningen*, *sin f-ning*. *Anteckna sig till*, för ngns *f-ningar*. *F-ningar*, *utgivna av trycket*, i tryck. *Har du möjligen anteckningar från Hjörnes f-ningar hösten 1907?* Akademiska, vetenskapliga, populära, enskilda *f-ningar*. *F-ningar* i folkbildningssyfte. *F-ningar* vid sommarkurser. *F-ning* med skioptikobilder. — *Populär*, *nykterhets*, *arbetar*, *gratis-f-ning*. — *Templarnas f-ningsanstalt* i Peterslund. *F-are* antas av de s. k. centrala *f-ningsbyråerna* (i Stockholm, Göteborg och Lund) och ~ Knut Kjellberg. *Reseturerna* uppgöras dels av *f-ningsbyråerna*, dels av *sammanslutningar* (s. k. *f-ningsförbund*) mellan ett större eller mindre antal *f-ningsanstalter* ib. *F-ningsförening*. *F-ningskatalog* delst. e. om universitetens terminliga kataloger över *'f-ningar och övningar'*; dels om *f-ningsbyråernas kataloger* över *f-ningar* som de förmedla. (*Statens*) *f-ningskonsulent* anställd hos skolöverstyrelsen. *F-ningskurser* för arbetare. *F-ningslokal*. *F-ningsresa*. *F-ningssal*. *F-ningsserie*. *Icke f-ningsskyldig docent*. *Professorernas f-ningsskyldighet*. *F-ningstermin*. *F-ningstimme*. *F-nings-*

turné. *F-ningsverksamhet*. *F-ningsvis genomgd*.

Syn. I. 1) (upp)läsa (n), läsa högt, ibl. föredra(ga) l. deklamera l. diktera; **2)** hålla föreläsning(ar), hålla (offentligt) föredrag, ibl. hålla l. ge en (föreläsnings)kurs; **II. 2) b)** offentligt, ofta akademiskt l. vetenskapligt l. folkbildande föredrag; ibl. *f-nings-timme*.

-löpa, -as. Åld., skr.; numer mindre vanl. **1)** Intr. *Vad f-er här?* *Vad har nu förelupit*. *Ingenting av vikt har här, vad jag vet, förelupit*. **2)** Trans. *Allt vad som f-te dessa folkfejder ligger ännu ouppklarat*. *Och f-as stundom av häftiga stormbyar* Berzelius. **Syn. 1)** hända, försigga, föregå; **2)** gå före n, inträffa före. — **Förelöpare**, -(en, -e; [-löperska]. Blott bildl. *Sokrates kan betraktas som en f-e till kristendomen*, en kristendomens *f-e*. *En f-e till Figaro* var Jörgens Stockholmsbrev. *Hackbrädet* — som var en *f-e* till det modärna pianot. *Men vindstötten var blott åskvädrets f-e* S. Lagerlöf. *Ett stillestånd, f-e till den blivande fredskongressen*. **Syn.** se föregångare.

-mål; -sdonation; -slös; [-slig, -t; skr., fackl.]. Bet. ej vidare skarpt skilda. **I.** Enkelt. **1)** *F. synliga* för blotta ögat, *blott vid stark förstoring*. *Som förstorar f-en*. *F-en förändra alldeles färg vid denna egendomliga belysning*. *Ett f. av ringa värde*. *Det omtvistade f-et*. *F-et i fråga*. *Kvarglömda, tillvaratagna f.* *F. av olika slag*. *Bräckliga f.* *Dyrbara (prakt)föremål*. *Museiföremål*. **2)** Märk bl. a. **a)** Skjutning mot rörligt *f.* närmare l. **b)** Varje vetenskap har sitt *f.* *En undersökning*, som har till *f.* naturen och ~, har till *f.* att utreda förhållandet mellan ~. *Kan icke göras till f. för allvarliga spekulationer*. *Frågan f. för utredning i medicinalstyrelsen*. *Eller andra fodermedel, vilka ej äro f. för reglering* K. Hildebrand. [*Arbetet synes*] *ha blivit f. för en smickrande uppmärksamhet från ~*. *Vara f. för långa överläggningar*. *Göra ngt till f. för meningsutbyten*. *F-et för hans strävanden skulle nu bli att ~*. *F. för hedersbevisningar*. *Göras till, bli f. för skrott och skämt, för åtlöje*. *Bli, vara f. för allas medlidande*. *Har du valt honom till f. (för ditt nojs)*, *torde du få ångra dig*. *Fest-f(-et)* om person. **c)** Märk särsk. *'Föremålet'* (för hans beundran, kärlek, ömma låga) *fann sig emellertid föga smickrat av denna hyllning*. **II.** Ssgr o. avledning. Skr. Mindre vanl. **1)** *Stora f-sdonationer* ha på sista tiden riktat Nordiska Museets högre ständsavdelning på ett sätt, som ~. *Hans f-slösa, skolpojksaktigt oskyldiga kärlekssvärmeri*. *En f-slös trängtan bort från det vanliga*. **2)** Sälls. *Och måla enbart färgvalörer, utan någon anknytning till det f-sliga* R. Josephson. **Syn. I. 1)** ting, sak, (levande

1. död) kropp; (ibl.:) tingest, pjäs, effekt(er); 2) mål; det varom fråga är l. som avses, objekt, ämne, stoff; (syfte)mål, ändamål, avsikt; 'skottavla', 'utsatt' (för).

-nämnd l. Mest i best. form. Skr., ofta lagt. l. ämb. o. d. *F-da* [l. *f-de*], icke förut straffade person ~. Enligt de *f-da* sändebudens anvisning. Under *f-da* villkor. Rengöres på *f-t* sätt och ~ A. Törner. Av *f-t* slag. I *f-d* ordning. **Syn.** redan l. förut l. ovan (om)nämnd l. omtalad l. omhandlad l. berörd, ovannämnd, föresagd, förberörd, (för)bemald.

-sagd se föresäga. **-sats**, -en, -er; [-trogen; -trohet bägge skr.]. *Få människor givas, som äro onda och gudlösa med f. att vara det* M. Lehnberg. *Börja terminen med de bästa f-er, med f. att göra sitt bästa. Vägen till helvetet är stenlagd med goda f-er. Är det sdunda din allvarliga f. att lämna landet? Min f. är orygglig. Avstå från sin f. Få tillfälle att fullfölja, att utföra sin f. Trogen sin f. (att ~). Bli vid sin f. Fatta en f. Med (fast, full) f. att ~. I den fasta f-en att ~.* **Syn.** (fast l. fattat) beslut, vad man föresatt sig, bestämd avsikt, uppsåt, syfte, ibl. tanke. **-satt** se föresätta. **-se.** Sälls., äld. o. skönl. för 'företse'. **-sjungla** n; -are [säll. försjungare]; [-ning]. Ofta bibl.; mest skr. *F-a en psalm. En mera röstbegävd föresjäng texten, och hela hopen föll in i refrängen* Eric Mjöberg. »Försjungaren», som skulle börja var vers M. P:son Nilsson. *Den egentliga vårvisans författare och föresjungare, bofinken A. T. Gellerstedt.* **-skicka** n. Skr. Mindre vanl. för 'företskicka'. I fast form nästan endast bildl. *F-a den anmärkningen, att ~. Jag skulle vilja f-a, att ~.*

-skrift; -senlig o. -smässig (bägge skr. o. blott ngn enda gång med gradformer). *Ge noggranna f-er (om) hur någon skall l. bör gå tillväga. Ha särskilda f-er (att gå efter, att följa). Noga följa de f-er man fått, givna f-er. Innehålla alla nödiga f-er om, angående, för ~. Utfärda f(-er) om ~. F-er i allt som rör hälsovården fastställas av ~. Strunta i alla f-er. Nödvändiga f-er. Uttrycklig f. F-er i detalj. Detaljerad(e) f(-er). Såväl som f-erna om mat och dryck. Följa läkarens f-er. Handla enligt, mot, tvärt emot f. Detalj, polis, ordnings-, diet-f-er. Vid f-senligt bruk av ~ C. Th. Möerner. **Syn.** (reglementarisk) bestämmelse, förhållningsregel, (förhållnings)order, befallning, (på)bud, uttryckligt o. noggrant meddelande att lända till efterföljd, förståndigande, ibl. ordination(er); (f-er ibl.:) instruktion(er), reglemente. — **Föreskriva**. *Sverige kunde nu f-a villkoren (för freden). Icke låta sig f-as l. låta f-a sig lagar. Tro sig kunna f-a lagar för ~. På sätt befälhavaren finner lämpligast f-a. Det var nun-**

norna f-et, att ~. Icke i lag f-en. Ut i fideikommissstiftelser innehavaren f-ne villkor Lagen. *Det f-es ju i lagen uttryckligen, att ~. Här föreskrevs omständligt, huru kröningen skulle försiggd. F-a i detalj, hur ~. Endast under iakttagande av f-na försiktighetsmått. Därvidlag vill jag ingenting f-a. De utbildningskurser, som kunna vardas f-na. F-a (noggrann) diet (för ngn). Läkaren f-er fullständig vila. Hans läkare har nu f-it honom en annan regim, f-it henne sex veckors fjällvistelse. **Syn.** noga meddela (ngn ngt till efterföljd), förståndiga, ge förhållningsregler (för) l. föreskrift(er) (om l. för), ge befallning l. anvisning l. råd l. order, beordra, befalla, ålägga, förelägga, förordna, ordinera.*

-slag. Sälls., se förslag¹ l. (under för⁵). **-slå.** Märk några olika konstruktioner. 1) *Jag ville bara f. dig en liten fotvandring. F. ngn en affär, ett giftermål. Direkt f. ngn ngt ohederligt. F. nya lagar. F. förändringar i valsättet. Va ska vi äta? — Jag f-r en omelett. 2) Har du ngn att f. (till din efterträdare)? Det skulle väljas ny ordförande, och man föreslog herr Hård. F. ngn till inval, till befordran, till ett stipendium, till professor, som kandidat (till ngt), till erhållande av en syssla. Ingen av de föreslagna befanns villig (att) mottaga valet. 3) Jag får för min del f., att ärendet uppskjutes. Du föreslog ju själv, att vi skulle gå den här vägen. Har i brev föreslagit, att ~. 4) Hon föreslog honom att själv se efter. Som man föreslagit oss (att) dela. Märk skr. uttryck som: Tekniska elementarskolan i Norrköping f-s skola ombildas till ett tekniskt gymnasium och ~. Kristidshjälpen f-s utgå i december med ~. 5) Skr. Ävenledes är det bekant, att stora engångsutgifter skola f-s täckta med en värnsakt på förmögenhet och inkomst 1913. 6) Jag förklarar (härmed) f-endet avslutat och ber herrarna skrida till val. **Syn.** göra l. framställa l. framlägga n (ett) förslag, komma med l. väcka förslag om, (muntligen l. skriftligen) hemställa l. göra (en) hemställan (om l. att), proponera, väcka fråga l. motion (om), ibl. motionera om; uppsätta på förslag, ge (sitt) förord; (ibl. nära:) anbefalla, rekommendera, rösta för, erbjuda, tillbjuda, ge anbud (om). **-spegla**; -ing (med plur.). 1) *F-a ngn stora fördelar. Han f-ade dig väl (en vinst på) 20 % minst? Jag försökte f-a honom, att han kunde bli konsul på det sättet. Och f-ade tvistens biläggning, om blott ~ Har. Hjärne; vanligare med utsatt personobj. I hopp att finna nya manuskript och f-ade en god ställning, antog denne anbudet* W. Söderhjelm. 2) *Locka ngn med (falska) f-ingar om guld och ära. Ditlockas av f-ingar om ~. Tomma f-ingar. Serbiska löften och f-ingar. **Syn.** söka väcka l. inge**

falska förhoppningar om, bedrägligt o. lockande framhålla, söka locka med hopp om, (falskeligen l. bedrägligt) utmåla n, (ibl. nära) föregyckla l. ge obestämda löften om; (fing ibl.:) (tom) lockelse, (ingiven fåfång) förhoppning, illusion, chimär, lockande gycelbild. **-spel.** Sälls., skönl. för 'förspe' (se under för⁵).

-språk se förspråk under för⁵. **-språk** [an, [=]; -are; -ari'nna; -erska. 'F-an' är sälls. o. skr. Jfr 'förspråkare' (vkn form icke upptas i SAOL⁸). *Inflytelserika f-are på högre ort. Göra sig till f-are för ~. Från de forna förbuds-f-arnas sida. Jag har bett henne att vara min f-erska hos er. En f-erska för mänskligheten Y. Hirn. Och jag gör mig nu till f-erska för hela den verkliga systerkår, som ~. -spå, -s. F. nederbörd, oroligheter, krig. Man fr allmänt torr väderlek till hösten. Det gick, som Sigrid f-tt, att alla blevo förtjusta i henne ~. Han f-ddes l. man f-dde honom l. det hade f-tts honom en lysande bana l. en lysande framtid f-ddes honom. Himlen synes f. regn till i morgon, f. en regnig morgondag. **Syn.** (förut)spå, förutsäga, profetera om; (be)båda, förebåda, (ut)lova, (ibl. nära:) antyda l. ställa i utsikt. **-stava** n l. stava för; [-are]; -ning (med plur.). **1)** Ibl. fri form. *S-a före och låta barnen upprepa. Upprepa därpå högt och tydligt de ord jag f-ar! F-a ngn en ed, vigselformuläret. Eden f-ades honom av ~. Den vanlige f-aren av eden ~ i en klubb. **2)** Blott fast form. Skr. *Be-slutet, hans handlingssätt f-ades av hans rädsla för främmande inblandning. **Syn.** **1)** stava för, (föresäga, föreläsa l. (upp)läsa (n), l. diktera (o. låta eftersäga); **2)** lägga (ngn ngt) i munnen, inge, (f-as:) orsakas, föranledas. **-stunda** a. Sälls., skönl., högt. *Oro-liga tider f-a. **Syn.** (till)stunda, förestå. **-styre.** Mindre vanl. för 'förstyre' (se under för⁵).****

-stå n, -s. Tre skarpt skilda bet. Fast form alltid vanligast. Fri form gärna skr. o. högt. **I.** Stunda. *Ingen vet vad som kan f. (oss där), kan f. oss under det kommande året. I den strid som f-r (oss). Blott greve Stenbock insåg från början vad som före-stod. Dig f-r ännu ett dygns vedermödor till Nattsjö Z. Topelius. Om ej regn snart faller, f-r total missväxt, särskilt på torrare jor-dar. Han hade en förkänsla av att något allvarligt förestod, och ~. Hösten f-r, och ~. — Tiden gick och våren stod före. Vad är det nu som f-r? l. Va står nu före? va ska nu ske, va ska det nu bli av. Nu Gudilov står annat före ~ P. Hallström. — Vid den (just) f-ende flyttningen. *Inventering(en) är f-ende. På grund av omedelbart f-ende auresa från staden. Att såsom konsistorie-ombud närvara vid f-ende arrendeupp-skattning d ~. Nära f-ende. Jfr förestån-**

dande. **II.** Mest pres. part. *F-ende an-målan kan, såsom för sent inkommen, icke till någon åtgärd föranleda. Som f-ende, med vacker röd färg frökatalog. **III.** Sköta o. d. *Han har en fru N., som f-r hans hushåll, f-r hushållet (för honom). Medan Roswitha ~ skulle f. köksdepartementet. På förordnande, såsom tillförordnad f. ett äm-bete, en tjänst, posten som Sverges ombud vid ~. Hans plats f-s under tiden av ~. Överstyrelsens ledamöter f. en var sin [ar-bets]rotel. Hertig Karl skulle f. riket under konungens minderårighet. Byrdn f-s av ~. Vem har hittills f-tt anstalten? Hon fr en kortvaruhandel uppe på Söder. Och redak-tionen (av Norrlands skt handbibliotek) f-s av undertecknad. **Syn.** **I.** (till)stunda, instunda, vänta (ngn), kunna väntas, stå för dörren, vara att förvänta, förestunda, (ibl. nära:) komma att hända, drabba, hota; (med om-konstruktion:) kunna räkna med, drabbas av; (f-ende:) föreståndande, tillstundande, väntad, kommande, hotande, högst nära, närmaste, snar, ibl. tilltänkt; **II.** (f-ende:) ovanstående, förenämnd (jfr d. o.); **III.** stå för l. stå för, vara föreståndare för, be-strida, ha bestyr(en) med l. att styra med, ha (över)inseende över, sköta (o'm), för-valta, stå i spetsen för, leda, styra.**

— **Föreståndande**, =. Mindre vanl. för 'förestående' i bet. stundande. Vid en f. uppgörelse. — **Förestånd** [are, -ar(e)n, -are; -arrum; -arskap [l. numer säll. -erskap]; -ari'nna l. -erska; -ari'nnerum; -erskeplats. **1)** Sätta ngn till f-are för [l. över] ~. *Göra ngn till f-are för ~. F-aren för synagogan. F-are vid kronahäktet i Karlshamn. Pro-fessor Benedicks ~ har förordnats till f-are för Metallografiska institutet intill ~. F-are för l. på barnavdelningen, på avdelningen för utförseln. Han lär ha skött sig bra som f-are för växthuset detta år. Arbetsförmed-lings-, avdelnings-, fabriks-, folkhögskole-, församlings-, försäljnings-, kronahäktes-, pen-sions-, riks-, skol-, vaktf-are. F-arerummet på skollovskolonin. Då Staaff erbjöd mig f-arskapet för sin enskilda skola A. Haze-lius. **2)** F-arinna på telefonstation. Anmä-la ngn för f-arinnan ifråga om skola. F-arin-nor (för turiststationer) med representations-vana. Skolf-arinna. F-arinnerummet i fa-miljegården. **3)** F-erskan för smörgåsbuffén. Medan f-erskan [för syateljén] aldrig fick heta annat än ~. Hon är f-erska på god-templarsalongen. F-erskorna på marketen-teriet. Arbets-, avdelnings-, köks-, pensions-, skol-, tvättf-erska. Den här f-erskeplatsen. **Syn.** (ibl.:) direktör l. direktis, ledare l. ledarinna, chef, rektor osv.*

-ställa a n; -bar (-t; -het) skr. Kunde be-traktas som två ord. **A)** Mer egentl. Blott fri form (jfr dock f-are nedan). *Ställa klockan (fem minuter) före. **B)** Bildl. **I.** Icke-refl.*

1) Återge o. d. **a)** *Det var icke lätt att se vad tavlan skulle f-a. Bilden f-er tydligen ett skeppsbrott. Vem skall det f-a? t. e. om porträtt l. sagt till en härmande. Ser du inte, att hon ska f-a en ängel! Han skall tydligen f-a(s vara) dödstum. Men du milda himmel... skall detta f-a stek? Ska detta f-a hennes nåd!* — *F-a, va säger du, det är ju jag!* Svartade gatpojkar som f-a negerbarn. Märk *Va ska de här f-a, att du kommer en kvart för sent!* va ä de här för sätt!, va betyder de här! **b)** Märk bl. a. *De tiljor, bräder, som f-a världen. Scenen, teatern f-er ett palats i Normandie.* — *Man f-er Jupiter under bilden av en dldrig man med ~ åld.* — *Hon skall vid bröllopet f-a modren (som själv icke kunnat komma).* **2)** Förehålla. *Ni måste allvarligt f-a [för] honom följderne av ett dylikt tillvägagångssätt. Vänligen f-a ngn, hurusom ~.* **3)** Presentera. *Får jag f-a, lektor S., kammарherre A. Vill du f-a mig för värdinnan?* Jag blev f-d, icke mycket formentligt ~. **II.** Refl. **1)** *F. er alltså en man av medellängd, rak hållning, mörkt hår ~. F. dig mitt läge: å ena sidan ~ å den andra ~. Jag hade f-t mig det hela så annorlunda. Just så har jag f-t mig hans dterkomst. Och jag som hade f-t mig henne (som en) mild och foglig (hustru), f-t mig, att hon var, skulle bli idealet för en husmor. Man kan lätt f-a sig hans känslor, då ~. Du kan f-a dig min förvåning. Hur kan du f-a dig något sådant! Du kan inte f-a dig, hur vacker hon var!* Ingen kan f-a sig, hur jag led av att ~. Jag f-er mig, att du helst skulle se, att ~. Man f-er sig vanligen, att det är svårare, än det är. **2)** F-bar. *Som ~ kunnat binda de olika momenten samman med varandra till ett f-bart sammanhang* A. Lindblom. **Syn. A)** sätta före; **B)** **I.** framställa (i bild osv.), vara l. ge en bild av, avbilda, (avse att l. söka) återge, (se ut att l. låtsas) vara, spela (ngns roll, rollen av), visa (på scenen), agera, (efter)härma (n), gå för, gälla för, (söka) 'verka', se ut som, söka (efter)likna; (ibl.) företräda, representera, vara i stället för; **II.** förehålla, föra till sinnes, tillrättvisa (för), varna (för), (allvarligt) erinra (om); **III.** tänka (sig), inbilla sig, gissa (sig till), ana, förstå, göra sig ett begrepp l. en föreställning om, bilda sig en föreställning l. en uppfattning l. en idé om, tänka sig i'n i, drömma (sig l. om), utmåla n (för sig); (ibl.): hoppas, (för)mena, förmoda, tro, anta(ga), vänta (sig), vänta att finna.*

— **Föreställare**, (-e)n, -e; -plats. Krigs. Ngn enda gång (t. e. Tulltaxan) även 'föreställare'. Framvagnen till ett avbröstningsfordon (dvs. där framvagnen kan skiljas från bakvagnen). Sägges vara uppbröstad, då lavett och f-e äro förenade med varan-

dra ~. Då batteri är avbröstat, bortköras f-na till en, om möjligt skyddad, uppställningsplats (f-plats).

— **Föreställning**, -en, -ar; -sdag m. fl. se B. Märk särsk. tre väl skilda bet. Ssgrna uppvisa mest bet. A III. **A)** Enkelt. **I.** Uppträdande o. d. Ngt konkretare. Första f-en ges i afton kl. $\frac{1}{2}$ 8 å vanlig lokal. Odterkalleligt sista f-en (försäsongen). F-en drog ut ända till $\frac{1}{2}$ 12. Ge en f. i tankeläsarkonst. Mitt under f-en, pågående f. inträdde polisen och grep en av de uppträdande. Avbryta f-en. En lyckad f. Circus, teater-, bio(graf)-; avskeds-, aftonföreställning. Vi får sno oss, om vi ska hinna till attåfen [på biografen] Elin Wägnér. **II.** Varning o. d. Plur. vanligast. Alla f-ar voro bortkastade på honom, han gick som vanligt envist efter sin egen idé. Exempel äro bättre än f-ar. Inga f-ar kunde förnä honom att ~. Göra (ngn) allvarliga f-ar (för ngt). Detta första förhastade beslut hade han dock på hustruns böner och Wivalts f-ar uppgivit. Ällege det då statsrådets ledamöter att kraftiga f-ar däremot göra Regeringsformen. F-ar och önskingar att hos konungen anmälas ib. — F. och varning. På f. att ej fara med osanning upprepade han vad han nyss sagt. **III.** Begrepp osv. **1)** F. Medelbar uppfattning (som ger en inre bild av verkligheten); ibl. vidsträcktare: alla teoretiska själsfunktioner (sålunda även de omedelbara förnimmelserna); ibl. inskränktare varvid f-arna karaktäriseras som otydliga o. 'objektiverande sitt innehåll i rummet' under det begreppen äro tydliga o. andliga (så Boström). Begreppen äro generella f-ar, som blivit så bestämda till sitt innehåll att de kunna definieras; de ha utvecklats ur de individuella f-arna genom abstraktion. Återger f-en troget den ursprungliga förnimmelsen, så kallas den minne eller minnesbild; är däremot f-ens form förändrad, säges den vara en yttring av den produktiva f-sförmågan (fantasien) och utgöras av en fantasibild. **2)** Allmänare. **a)** I f-en förena sådant som eljest är oförenligt. **b)** Folkens f-ar om de döda. Sådana barnsliga f-ar om sig själv och världen. Världsföreställning världsbild. **c)** Att man bildar sig en bestämd f. om ~ skillnaden mellan ~. Kan man till följd av det sparsamma materialet ej bilda sig någon klar f. om B. Karlgren. Ha en klar, en (fullt) riktig f. om ~. Ha en oredig f. om ~. Lätt ge, få en falsk, felaktig, oriktig, överdriven f. om ~. Jag har verkligen en dunkel f. därom. Inge ngn en f. om ~. Och man hängav sig då ännu åt f-en, att ~. Som bibringar en, väcker f-en, f-ar om ~. Bilden kan icke ge en f., ngn f. om huru ~. Därom hade jag icke den avlägsnaste f., en f. Du kan inte göra dig en f. om hur

fort det går för honom. Jag gör mig inga stora, inga överdrivna f-ar om hans duglighet. Over all f. fullflätad med upptåg och infall O. Högberg. Sjukliga f-ar. Vanf-ar.

B) Ssgr. Ex. **I.** Till A I. Biljetter säljas f-sdagen i ~. På första f-sdagen dagen för premiären, ibl. vid premiären. **II.** Till A II. Mindre vanl. Skr. F-svis ankhålla att icke vidare bli besvärad med sddana smdsaker. **III.** Till A III. Orena f-sförknippningar V. Rydberg (för idéassociationer). På grund av f-sförmågans ofullkomlighet. I denna f-skrets lever och rör sig Herodotus med hela sin varelse och själ Har. Hjärne. Till samma f-skrets höra mähända och ~ Nord. Fam.² (Hela) f-slivet ofta fil. Läsarens f-sliv. Lämpa sig efter dessa vilda folkslags f-sätt. Levnadsvillkor och f-svanor Y. Hirn. Hennes f-svärld var ovanligt inskränkt. En hel f-svärld, som var honom ny Elin Wägner.

Syn. A **I.** representation; (ibl. nära:) uppträdande, förevisning, uppvisning; (första f.:) premiär; **II.** erinring, (allvarlig) erinran, förebräelse, uttalad önskan l. (upp)maning (att icke), varning, hänvändelse, förhållande, (ibl. nära:) avrådan, avstyrkan, invändning, protest; **III.** f-sförmåga; begrepp, tanke, idé; åsikt, mening, tycke; tro, förmodan, förhoppning, förväntan, förväntning, hopp, ibl. (för)aning; (tanke)bild.

-sväva [u]; [-ning]. **1)** Mer egentl. Sälls. Även med fri form. Hennes bild, som ofta f-ade mig, då jag gick på de kända stigarna. **2)** Bildl. Huvudbet. Oftaopers. Det f-ade honom dunkelt, att det var något han skulle göra ~. Det hade redan länge f-at Wetterhoff, att ~ Joh. Sundwall. Frimureriet f-ade honom alltid som det oupphunnna mönstret. Det f-ade mönstret. Omöjligt är ej, att även Lidners »Parisiska bröllopet» f-at författaren. **Syn. 2)** mer l. mindre obestämt framträda för, stå för ens inre öga, vara i ens tankar; (med omkonstruktion:) ha en dunkel aning l. föreställning l. ett otydligt l. dunkelt minne av. **-syn**, -en; [-lig, skr.]. Vara, bli en f. för ungdomen, en f. för andra. Det var sannerligen inte lätt att vara f. Ej blott i lära utan även och än mer i leverne bör prästen vara uppfostraren och f-en för sin församling. 'Exemplarisk' återges någon gång med 'mönstervärdig' eller 'föresynlig'. **Syn.** en som tjänar andra till efterföljd, föredöme, efterdöme, mönster, gott exempel. **-sångare.** Även 'försångare'. En fördansare eller för(e)sångare. Åbo Underrättelser, som tidningen finner njuta den tvivelaktiga äran att vara försångare i hetskonserter. **Syn.** ibl. föresjungare, ibl. korförare l. korag.

-säga l. särsk. i smtl. även **-säja** u; [-are; -erska]; -ning. **1)** Blott fast form. Äld., mindre vanl. Det var just vad hon hade föresagt. **2)** Ofta fri form l. 'säga för'.

F-a ngn ett edsformulär, eden. Om du säger före, skall jag försöka säga efter. Och satte sig att skriva efter prästfruns f-ning S. Lagerlöf. **3)** Ofta i lagstil o. d. Perf. part. På föresagd dag, tid. Allt enligt föresagda viktsproportion P. J. Rösio. **Syn. 1)** förut-säga; **2)** säga för, förestava, diktera; **3)** (förut) bestämd, utsatt, förenämnd. **-sät-ta** [u]. Även 'sätta för'. Mest fast form; fri form blott skr. o. ngt högt. **1)** Trans. Sedan han föresatt oss [l. satt oss före] att ha uppsatsen färdig inom en halvtimme, gick han själv efter en bok. F-a ngn ett visst dagsarbete. Vägra fullgöra arbete, som honom f-es av fattigvårdsstyrelsen. F-a ngn en tid, inom vilken l. då han skall ha ett arbete färdigt. Försummar han den tid nu l. honom föresatt är. **2)** Refl. **a)** Utföra vad man föresatt sig. Fast f-a sig att ~. Jag föresatte mig att under intet förhållande förirra mig ~. Har han föresatt sig att (han skall) ha uppsatsen färdig den 18, så har han det också. — Sätta sig ngt före, sig före att ~. Det ämne vi satt oss före (att behandla) står ngt närmare l. än Det ämne vi föresatt oss att behandla. **3)** Må vi därför börja behandlingen av vårt föresatta ämne med ~. Även till l i ex. som: Och det envisa fasthållande vid det en gång föresatta målet, som utmärkte honom. Att nå ett föresatt mål. **Syn. 1)** sätta för, förelägga, (p)älägga, ge till uppgift, bestämma, föreskriva; **2)** besluta (sig för), (fast) bestämma sig för, ta(ga) till uppgift, göra till sin uppgift, fatta det beslutet l. den föresatsen l. ett beslut l. en föresats, ibl. få i sitt huvud.

-ta(ga) [u]. Inga mer utpräglade betskillnader. **1)** Trans. Fri form mkt sälls. o. blott skr. **a)** F. en resa, forskningsresa (till ~). F. en grävning, en noggrann undersökning. F. ett prov, ett experiment, ett försök (med ngn l. ngt). Efter f-gen härads-syn och ~. Skogsplantering, som staten framgångsfullt f-git. Bör icke f-gas utan läkares ordination. — En åtgärd, som man länge tvekat att f. F. ett viktigt steg. Hade beslutat (att) f. en omarbetning av ~. F(-ga) ett mål (till avgörande), ngt till behandling. Egenmäktigt f. (för)ändringar i programmet. De f-gna ändringarna, rättelserna äro antecknade i efterskriften. — Lyckas i allt vad man f(-ge)r även 'f-r sig'. Vågade intet viktigt f-ga, förrän ~, utan att förut ha ~. **b)** Olof Palme ~ tog med brinnande iver brigadens affärer före Ax. Boethius. **2)** Refl. Fri form rätt sälls. men både skr. o. smtl. Oftast med neutralt pron. l. inf. med att som obj. **a)** F. sig en resa. F. sig en omöjlig uppgift. Vad du än f-r dig, kom alltid ihåg, att ~. Kan du då rakt inte f(-ga) dig något på egen hand! De äro framför allt initiativlösa, f. sig ingenting,

flytta sig ej ens i bädden. Vad de skulle kunna f-ga sig mot Jesus Bibeln. Jag vet inte vad jag skall f. mig med honom, f. mig för att få folk av honom. **b)** Det dumma okynne gossar stundom taga sig före att »doppa» varandra. Ta dej då något nyttigare före! Och tog sig efter en begrundare före att ~. **Syn.** sätta i verket, igång-sätta n, starta, gripa sig a'n med, (på-)börja (n), börja (på) med, uppta n (till behandling o. d.), ta initiativ(et) till, göra, ta sig för l. ti'll; (ibl. nära:) utföra, (låta) verkställa.

— **Företag**, -et, =; -sam (-t, -mare); -samhet(sanda osv.); -sform m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Uppge (hela) f-et. Ett djärvt, vågsamt f. Ett f. med föga utsikt att lyckas. Bara inte hela f-et blir ett fiasko, går i putten. Ett berömvärt f. Det är ju ett (helt) f.! F-et syntes förutvlat. Lyckas i sina f. Ett f., som, om det lyckas, säkert skall göra vårt land heder. Det är ett lönlöst f. att söka övertyga honom. **2)** Mer konkr. Stora industriella f. Ett f., som betalar sig. Banken är invecklad i åtskilliga stora och föga lönande f. F-ets egentlige ledare. Har du tänkt på f-ets ekonomiska sida? Affärs-, byggnads-, dotter-, handels-, jätte-, privat-, stats-, stor-, trust-företag. **II.** Ssgr. **1)** Han är både rask och f-sam. Några av de f-sammaste smögo sig fram. — Brist på f-samhet. Överlämna åt den enskilda f-samheten att ~. — En f-samhetsanda, i släkt med ~. När f-samhetslusten var i stigande ~. **2)** Sen typ. Att båda f-sformerna [samhällelig och kooperativ drift] åsyfta att eliminera f-arvinsten ~ 1922. Ernst Schultze, Organisatorer och f-sledare, 1923. Anders Örne, Demokrati och effektiv f-sledning. F-sledningens problem A. Örne 1918. **Syn. I.** värv, handling, förehavande; tilltag, försök; förrättning, affär; ibl. arbete, gärning, verk; **II. 1)** (f-sam:) driftigt, energisk, full av energi, initiativrik; (ibl. mer l. mindre nära:) rask, tilltagsen, orädd, dristig, verksam, smart, praktisk; (f-samhetsanda:) initiativrikedom, (förmåga av) initiativ; **2)** (f-sledare ibl.) företagare.

— **Företagare**, -(e)n, -e; -kraft; -verksamhet; -vinst. Som ersättning för 'entreprenör' har ordet först i senare tid fått spridning. Som tillfälligt är det tidigare (o. träffas då även med femininform: f-i'nnä o. företagerska). 'Företagare' finns brukat i Ekonomiska samlingar I. 105 dr 1891 i betydelsen 'entreprenör'. Jordägare, f-e ~ och arbetare äro ~ de tre väsentliga klasserna i varje borgerligt samhälle. Om staden och enskilda f-e ingå som hälften-delägare i ett bolag. Eli Heckscher, Staten som f-e. »Kapitalistsamhällets» storföretagare och bankmän. Svensk f-kraft och svenskt

initiativ. [Både samhällelig och kooperativ drift] åsyfta att eliminera f-vinsten ~. **Syn.** ledare av (större) företag, entreprenör, företagsledare.

-**tal**; -sbekymmer. Författarens f. F. till den intelligente läsaren. Kan du sen få Bök att skriva f-et, så ~. Hur skall man få folk att inte hoppa över f-et? I f-et anges närmare, huru texten behandlats. F-et anger, i vilken utsträckning författaren ändrat de ursprungliga texterna. F-et är ofta det som nedskrivs sist. Bokens f. F-et till andra upplagan. **Syn.** förord, inledande l. förberedande ord l. anmärkningar, ibl. förspråk (äld.); (ibl. nära) inledning.

-**te**, -dde, -tt, -s. Skr. **1)** Egentl. Personsubj. F. sina åtkomsthandlingar. Ett flertal vid rätten f-dde edliga intyg. Enligt rätten f-dd, bevitnad avskrift. F-dde handlingar skola för att gälla som färdbevis å avgångsstationen förses med stationens stämpel Landstormsmannens bok. Att part skall ha tillfälle att f. jäv mot be-ropade vittnen. F. pass, vederbörligt tillstånd. F. skäl och bevis för ngt. Icke ha något att f. (in)för rätten för att styrka sina anspråk. Tillgång till protokolls-boken ~ har vägrats trots f-ende av behörig fullmakt. **2)** Friare o. bildl. Saksubj. Även refl. **a)** Armen f-dde symptom på l. av ~, märken efter ~, (spår av) sår och blånader. Ett eller annat mörkhyat ansikte, som f-dde en annan typ än den vanliga stockholmarens. Fläsket befanns därvid fullt fritt från förskämning, men f-dde yttlig missfärgning i gult ~. Att den f-r en söndermulad, virrvarrartad anblick Ad. Noreen. Ehuru språket f-r flere avvikelser från det holländska, är skillnaden dock ej betydande. Då dessa riddardramer i huvudsak icke kunna sägas f. någon egentlig skiljaktighet. Boken f-r många prov på översättarens anpassningsförmåga. Stilen f-r en provkarta av inflytanden från ~ M. Lamm. »Famnen» ~ som i Sverige f-r minst ett gult vitt skilda typer 1916. Att även så väldiga samlingar som akademiens kommit att f. luckor, som ~ Nat. Beckman. Aldrig har den spanska litteraturen f-tt en så rik blomstring som under [1800-talet] Edv. Lidforss. Litteraturen själv ~ f-dde [i Polen] sin förstlingsglans ~ under renässansen Har. Hjärne. **b)** Refl. Den syn, som nu f-dde sig för blicken, går sent ur minnet. Härvid f-dde sig en ny svdrighet. Må därvid, efter sig f-ende omständigheter, kunna förfara Lagen. **Syn.** (upp)visa (n), framvisa n, framlägga n, framtä, förebringa, förevisa; framdra(ga) n, anföra; ha att visa, kunna uppvisa n, lägga i dagen, ådagalägga, 'erbjuda', 'röja', visa prov på; (f. sig:) te sig, framträda, yppa sig, 'öppna sig', 'utbreda sig'. — **Företeelse**, -n, -r. Ofta skr. **1)** F-n är visst

icke ovanlig, står alls icke enstaka. Enstaka f-r av dylik obehaglig natur. En f. av högst egenartad natur. F-r i naturen och i själslivet. En rent materiell uppfattning av andelivets f-r Onkel Adam. Natur-; följdföreteelse. 2) Märk om person. Hela karlen är en högst underlig f. Att han var den ståtligaste f. som gick i ett par skor. En (o)sympatisk f. **Syn. 1)** (märkligt) föremål l. händelse, omständighet av vikt, 'sak', fenomen; 2) 'uppenbarelse', skepnad, person.

-teckn|a; -ing (med mus. plur.). 1) Egentligare. **a)** F-a (ngt) för en dövmus. **b)** Mus. Se förteckna¹ (under för⁶). C-dur ~ saknar all f-ing Nord. Fam.² 2) Bildl. Skr. Agathokles ~ en politiker, vars vittspännande företag märkligt f-at Roms Ax. Boëthius. Processen var tydligt f-ad i en modärn Wienkomedi, som ~ Fr. Bök. **Syn. 1)** b) förteckna; 2) ge l. utgöra en förebild till, förebilda. **-tryck|a**. Skr., mindre vanl. Jfr förtryck¹. Vanliga välskrivningshäften med f-ta bokstäver, ord och rader Undervisningsplan för realskolan.

-träd|a [n]; -are; [-arskap]; -ari'nna; -erska. Ofta skr. Underbet. väl skilda. **A)** Vanliga verbformer. **I.** Ngn gång fri form. 1) Egentligast. Mest i pass. o. särsk. perf. part. F-d av marskalken insegade hon värdigt i salen. Galavagnen ~ f-d av dubbla förridare och en skvadron ur Livgardet till häst. Processionen, f-d av spirbärande pedeller och studentkårens fanborg. En deputation dboombud, f-d av borgmästare Lindhagen. 2) Intr. Ofta lagt. l. ämb. Vänta på att få f-a. Parterna f-de utan ombud. **II.** Blott fast form. Trans. 1) F-a ngn i ämbetet. Tiberius, på tronen närmast f-d av Augustus ~. 2) Vara i ngns l. ngsts ställe o. d. Som hade i uppdrag att vid begravningen f-a Hans Maj:t Konungen. Under postmästares frånvaro f-es han av den bland de tjänstgörande, som ~. Vid avgivande av förslag till kontrollörsförordnande författningsstridigt låtit sig f-as av ~. Jozia, som numer f-de matmor ~. F-a ngns ställe, plats. Postdirektören fer distriktet inför allmänheten Postboken. Firman f-es här av ~. Jämte sin krävande huvudsyssla f-de han, när det knep, lika bra som oförtrutet icke så då slags hantverkare A. T. Gellerstedt. Och f-de sedermera i folkrådet en mindre främlingsfientlig riktning än den, som genom presidenten Krüger blev förhärskande. Starkt påverkad av 1800-talets pietistiskt färgade väckelsekristendom, f-de han denna i dess äldste form. Då däremot japanerna f-a en tusendrig kultur. Av den ~ typ vi funnit så talrikt f-d i medeltidstexterna H. Alving. I nysvenskt riksspråk tycks ordet vara ytterst sparsamt företrätt. Ställf.a.

B) Avledningar. **I.** Till bet. A II 1. 1)

Faren på tronen. Hans f-are på biskopsstolen, ~ Wallenstråle, var en verklig lörd. Vem var din f-are som riksdagsman för Uppsala? 2) Drottning Louise utmärkte sig fördelaktigt framför sin f-arinna på tronen J. Hellstenius. Modisten mamsell Planmans mor och f-arinna i yrket. 3) Framför hennes ~ f-erskor i tjänsten G. Ullman. **II.** Till bet. A II 2. Och var då f-are för sin far, kabinettsskammarrherrn. De f-are för de olika samhällsklasserna, som här skildras. Ställf-are. Ställf-erska.

Syn. A) **I. 1)** föregå n, gå fra'mför; ibl. (an)föra; 2) få företråde, framträda inför sittande rätt, infinna sig; (få f-a:) bli mottagen; **II. 1)** inneha före (en annan), vara (ngns) f-are l. närmaste föregångare; 2) föreställa, vara i (ens) ställe l. i stället för (ngn), göra tjänst l. vara ställf-are l. ombud l. ersättare l. stadman l. representant för (ngn), förträtta (tjänst som), uppträda i (ngns) ställe l. som representant för, representera; (ibl. nära) ge exempel på; **B)** (f-are:) föregångare; representant, målsman osv.

— **Företråde**, -t, -n; -sgåva m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Utan plur. Vänta på (att få) f. (hos ngn). Ge ngn f. Ge f. åt de utländska sändebuden. Bevilja f. åt de utländske pressmännen. Begära, söka, önska, f. (hos ngn). 2) Med plur. **a)** Ha, äga f. till ett köp. Äldre brodern har naturligtvis f-t (, om han vill lösa egendomen). För maskinmjölkare finnes plats ~; fruntimmer har f. annons. Hr Liander yrkar starkare f. för svensk vara. Ha f. i rang. Ge obetingat f. åt ngn l. ngt (framför ~). På den tid, då en ung greve hade, lämnades, gavs f. framför en blott adlig gammal general. Äga (ett) bestämt, avgjort f. framför ~. Åldersföretråde. **b)** Fåfång över sina inbillade f-n. Skjutfönstren ha en del påtagliga f-n framför gångjärnsfönstren, men ~ de kunna ej göras dragfria. Ett av oxtungsvampens stora f-n är, att den endast sällan angräpes av frät (larver o. dyl.) Wald. Bülow. Bördsf-n. **II.** Ssgr. Nästan endast till bet. I 2. En f-sgåva åt dem, som ~ V. Rydberg. — Erkänna ngns f-srätt (till ~, vid ~, ifråga om ~). Bestämmelser angående svensk ~ varas f-srätt. Liksom Petrarca skarpt fördömde varje bördens f-srätt ~. Med f-srätt för ~. — Slopandet av de adliga f-srättigheterna. Spår av vissa f-srättigheter för ~. — Att människans hela f-sställning ligger i hennes tankeförmåga. — Dylika tjänster skola f-svis besättas med infödda. F-svis i modersmålet, medborgarkunskap och ~. **Syn. I. 1)** tillåtelse att inträda, audiens, att bli mottagen l. insläppt; 2) bättre rätt(ighet), rättighet l. rang före ngn annan, företrädesrätt(ighet), förmån(srätt), försteg, privilegium, högre värde, överlägsenhet, fördel; förträfflighet, god

egenskap, naturliga gåvor, merit(er), (särskild) förtjänst; 2) (f-svis:) förnämligast, huvudsakligast, främst, mest, i främsta l. första rummet, i första hand, framför andra, framför allt, isynnerhet, särskilt, synnerligast.

-tänksam se det mkt vanligare 'förtänksam' (under för²).

-var, adj. Blott i ordspråket *Bättre f. än eftersnar* bättre försiktig på förhand än aldrig så snabb efteråt. **-varja** n. I pres. brukas endast fri form. Mest om rättsfall l. i fråga om myndigheters åtgöranden, behandling vid sammanträden, vara med första gången saken är före. *Frågan har varit före flere gånger förut. År 1783 synes fråga f:it hos vederbörande myndighet om ~ E. Modin.* 2) *F-ande* arbete, fullbordat på 1860-talet, var ämnat att ~. Under (nu) f-ande omständigheter finnes blott ett att göra. Vilka som i f-ande fall voro de skyldige. **Syn. 1)** vara l. tagas under behandling, företas till avgörande, förekomma, vara i fråga l. u'ppe, beröras, avhandlas, upptas till behandling, diskuteras, övervägas, ta(ga)s i övervägande, vara föremål för överläggning; 2) (f-ande:) för handen varande, närvarande, nuvarande, nu inträdd, denna, detta, dessa, ifrågakvarande, föreliggande. **-vetande**, subst. Lagt. *Med, utan hans f. vetskap* (på förhand). **-vis**. Skönl., äld. Framsynt (x efterklok).

-vis|a; -are; -erska; -ning (med plur.); -ningsdag, -ningssal; -ningstid m. fl. 1) *F-a* vilda djur, (alla sina) konststycken. *Samlingarna f-as* icke utan särskilt tillstånd. *Jag skall ut och f-a Drottningholmsteatern för drottning Wilhelmina. I morgon f-as Nationalmuseum (av vidtalad fackman) för en del arbetare. Tjänstgöra som f-are* (av ngt, på slottet). *En av de vanliga (marknads)f-arna.* På motsatta sidan mot den, där f-erskan och lyktan befinna sig. *F-ningen* börjar kl. 8. *Sista f-ningen, f-ningsdagen.* 2) Allmänare. *F-a fullmakt* (att ~) *Kan du f-a fullmakt, skriftligt (på det)?* *Jag kan, om inte överlämna, så åtminstone (för intresserade) f-a handlingen.* *F-a sitt pass (för påskrift).* *Er familjetvätt är mycket, mycket för smutsigt att f-as offentligt bildl.* **Syn. 1)** (upp)visa (n), ha föreläsning l. uppvisning (av); ibl. nära utställa n; ibl. demonstrera; 2) framvisa n, förete, framlägga n, presentera. **-vita**, -ade, -as; -else (med plur.). Mest skr. *Det kan åtminstone inte f-as honom slapphet. Aldrig trodde jag, att han skulle f-as feghet. Du har ingenting, som med skäl kan f-as mig. Man f-ar mig, att jag skulle ha*

lockat l. att ha lockat honom in på den banan. — *Svåra f-elser* (mot ngn för ngt). *Det är en f-else, som icke drabbar honom åtminstone.* *F-elsen är ogrundad, i vad den gäller ~.* **Syn.** (be)skylla, förebrå, förekasta, tillvita, lägga till last, klandra l. tadla för, ibl. påbörda. **-vändning**, -en, -ar; [-svis]. Ngn enda gång träffas (skr.) även finita verbformer (förevända osv.). *Finna, få, söka en f. (för) att ej följa med. Kan du inte få tag i en lämplig f.? Hade jag bara en giltig, antaglig f., skulle jag visst inte tveka. Att han alltid finner ~ grundade f-ar att hålla mig kvar här. Det är bara tomma f-ar (av dig)? Hon tog till f., att hon redan sett pjäsen. Under olika f-ar avlägsnade de sig, dock aldrig flere än två på samma gång. Under f. att vilja, att han önskade ~. Varit ense om under ingen f. ta vare sig svärdotter eller måg i huset.* **Syn.** und(an)flykt, (föregivet l. förebuget) skäl, föregivande, förebärande, undskyllan(de); (under f. ibl.) sken, mask.

Förgäves se under för².

För|na, -an. 1) Folkligt o. lant. Fjölårets kvarstående vissnade gräs. *Att tidigt på våren ~ avbränna den s. k. förnan, det vissna gräset från föregående år Nord. Fam.²* *Bränning av »förna» å ångarna Upps. Nya Tidn. 1921. Ett par små friska, krusiga, klart kälgröna, ännu hoppyttrade blad, som livligt stucko av mot den korta grågula f-an A. T. Gellerstedt.* 2) Skogs-, bot. m. m. Infört av H. Hesselman o. R. Sernander. Till mull l. torv övergående döda växt- o. djurrester som i fasta växtsamhällen täcka marken. *Mark, fall-f-a.* Med botten höljd av alens fallförna R. Sernander.

Förr, adv. 1) Förut. *Jag har varit i Tyskland f.* *Jag vet mig aldrig ha sett honom f.* *Aldrig f. hade hon svarat honom så.* *Lindkvist var i ett spelhumör som aldrig f.* *Aldrig, varken f. eller senare, har jag ~.* *Varken f. eller sedan. Har du varit ute och rest (någon gång) f. F., då vi var ute och fiskade tillsammans, brukade du alltid ~.* *Där f. vid stranden knappt en hydda stått, / där skimra tornen nu av marmorslott Stagnelius. Som f. blir ingenting mer. F. och nu. F. var han helt olika. F. i tiden. Ja, det var f. i världen. Det är så olika (nu) mot f.* *Du har varit så ovänlig, så ligiltig jämfört med f.* *Man avtryckte ord för ord hans egna tal från f.* 2) Tidigare. *F. eller senare måste du dit. Ju f. dess hellre. Hade du kommit tre minuter f., hade ni rådkats. Förlåt, att jag inte svarat f. (än nu). Attå dagar f. än legostämma ute är. Inte f. än den 10 april. Jag såg honom f. än du, f. än (jag såg) dig. Det var icke f. än i fjol som detta ändrades. Jfr förrän.* 3) Hellre. *F. ville jag dö, än ~.* *F. än det skulle ske, gjorde jag vad som helst. Nej, f. tar jag*

dd gamlingen. **Syn.** 1) förut, tillför(e)ne, fordom(dags), redan (förut), för en (kortare l. längre) tid sen; 2) tidigare, före, fortare, snarare; ibl. (dessför)innan; 3) hellre. — **Förrfjol** se förfjol (under för⁵). **-går**; **-sbal(en)**; **-skalas(et)**; **-ssammanträde(t)** m. fl. Mindre vanlig biform 'förgår'. Oftast efter prep. **Konserten** var ju i f., inte i går. I f(-s) morse. Gamla semlor från i f. Han var kommen redan i f. Dan före f. **Fs-balen**, **balen i f.** **Syn.** dagen före gårdagen. **-år.** Mindre vanl. **Fet** (i) förfjol. **-än** (l. ibl. **-ä'n**) o. (särsk. i dikt) **Förrn**, konj. [o. prep.]. Särskrivs ofta. 1) Han hade knappt slutat, förrän hon reste sig och gick ut ur rummet. Förrän världens grund lagd var. Långt förrän han rest sig, hade jag emellertid ~. Det dröjde emellertid inte länge, förrän hon började genomskåda honom. Herre, jag släpper Dig icke, förrän Du väl-signar l. välsignat mig. — Guds ord var till, förrn världars morgon grydde Nican-der. 2) Jag kan inte komma förrän (klockan) fyra. Inte f. igår visste jag det. — Och icke jag fått eget skjul | förrn dess av fyra bräder Es. Collin. **Syn.** förr l. tidigare än, innan; ibl. med mindre (än).

— **Förra** o. **Förrle** (grav); adj. E-formen nyttjas blott om personliga mask. 1) **F-e** konungen. **F-e** rektorn C. G. Fant. **F-e** l. **f-a** statsrådet K. G. Westman (även förut-v(arende). Den **f-e** och den **senare**. Min **f-e** lärare dels ~ min nuvarande; dels = min för detta, en som en gång varit min lärare. Vartill utses lämplig person inom eller utom regementet, dock företrädes-vis av de **f-e** l. **f-a**. I torsdags (i) **f-a** veckan. I **f-a** hälften av 18:de århundradet. **F-a** sommarn var visst mycket regnig. Det skedde visst (i början av) **f-a** året. Ordet återfinnes i Rydbergs Germanisk mytologi, **f-a** delen. Ditt **f-a** brev var dagtecknat Örebro. Åter insatt i sin **f-a** värdighet. Utan att blygas över sitt **f-a** stånd. Hans **f-a** liv-lighet är nu försvunnen. 2) Märk det min-dre vanl., skönl. I **f-a** tider (= forna); Gurli Linder. **Syn.** som varit, förutvarande, f(ör) d(etta), senaste, sista, föregående, sist-förflutna; ibl. förstnämnd; första, tidigare l. tidigare; äldre, forn(a), svunnen, gången.

— **Först**, adv. o. ibl. konj. **A)** Enkelt. **I.** Adv. 1) Huvud användningen. **a)** Rum l. ordning. Folk f. (och få sedan)! Vem skall gå f. (efter rangen)? F. kommo två förridare, därpå den kungliga vagnen och så uppaktningen. Stå f. på listan. F. ~, därefter ~ även om tid. **b)** Tid (o. friare). Vad ska vi nu göra f.? F. (av allt) gäller det att ~. Allra f. måste du emellertid ~. F. och främst. F. i början tar det ju all-tid emot litet, men ~. Komma f. av alla. Vara f. på platsen. Den f. anlande. Den som kommer f. till kvarn, får f. mala. F.

kommer kavalleristen, sen kommer kaval-leristens häst, sen kommer ingenting, sen kommer ingenting och så kommer infante-risten. F. blev hon ond, men sedan skrat-tade hon åt honom. Jag vill f. försöka på annat håll (, innan jag tar din hjälp i anspråk). F. ville han ej, men så gav han med sig. Då jag f. gjorde hans bekantskap, gick han som extra i verken. — Märk Då kan du så gott f. som sist ge insatsen för-lorad när som helst, med det första, när det ändå skall ske. Ibl. även utan 'så gott': Då är det så gott att f. som sist lämna er tjänst vid universitetet E. G. Boström. Gå in och samla hop dina saker f. som sist N. W. Lundh. 2) Icke förrän. Kommer du f. i afton? (Allra) f. kl. 12 kan jag bli färdig. Fartyget kom f. i morse. F. om ett halvår. Då f. blev han riktigt ursinnig. F. då förstod jag (honom). Nu f. begriper jag. F. nu. **II.** Konj. Mest smtl.; i skr. gärna ngt vard. F. hon var gift, var hon både intresserad och ordentlig. **B)** Ssgr ha formen **först**. Ibl. tillhöra emel-lertid ssgr med formen **först**-adj. 'första'; se d. o. **Syn. A) I. 1) a)** främst, (som) den förste, i spetsen l. täten, längst fram (be-fintlig), längst framme, före (de andra l. alla andra l. annat), framför, i förväg; (ibl.) överst, högst (uppe), närmast; för-nämst, bäst, anseddast, mest hedrad l. hedrande, viktigast; i främsta rummet, framför allt; **b)** (strax) i början, i begynnelse, till en början, till att börja med, ge-nast, i förstone, i förstningen, ursprung-ligen; första gången, tidigast; 2) icke förrän.

— **Förstbemäld** l. **-bemäلت**. Lagt. o. d., äld. Mest i e-form; ibl. med a-form. **F-de**, hittills icke straffade person ~. **-be-rörd**. Mest i a-form. Lagt. o. d., äld. Av f. art. Medan åter helheten av **f-a** äkten-skapliga egendom, s. k. samfälld egendom, kallas 'samfällda boet' Nord. Fam.² **-född**. Ofta substantiviskt. Det **f-a** barnet, som var en flicka ~. Med sin **f-a** på armen. För att få sin **f-e** vattenöst. Allt förstfött. **-föderska**. Läk. o. d. Vanligare bland omföderskor än bland för Nord. Fam.² Är modern **f-a**, bör ~ har hon icke förut fött barn. **-födning**, -en, -ar. Skr., sälls. Som han var **f-en**, tyckte han sig ha ansvaret för syskonen. **-födslorätt**, -en. Sälja sin f. för en grynvälling efter Bibeln. Ännu har **f-en** icke helt förlorat sin betydelse, t. e. ifråga om arv av krona och fideikommiss Nord. Fam.² **-gående**, =. Skr. Det f. tåget blir ~ i allmänhet mindre försenat än det sistgående Sveriges Kommunikat. **-gång**; **-sringning** (l. förstagångsringning). Se under första. **-kallad**. Skr. Hade jag varit bland de **f-e**, så hade jag utan all fråga undanbett mig förtroendet Es. Tegnér. **-klassig** se under 'första'. **-kom-**

ling, -en, -är. Skr. Mindre vanl. *Jag slog mig ner bredvid f-en och ~ Odal Otte-lin.* -**kommande**, =. Vid f. läglighet. För att säljas till f. slavhandlare. Ofta substantiviskt Med den f-s rätt ~. *Bjuda ut sitt hjärta åt den f. förste bäste.* -**nämnd**. Mest i a-form; ibl. även i e-form. *F-a arbete är emellertid numera utgången ur bok-handeln.* *F-e, förgäves efterspanade person ~.* De senare äro de konstanta, de f-a däremot variera. Av [förstnämnt l.] f-a slag är även ~. -**placering**. Skr. Ett karaktäristikon för ordföljden i denna ~ verstyp är f. av objekt, appositioner, predikatsbestämningar m. m., som ~ Margit Abenius. -**resa(n)** m. fl. se under 'första'.

— **Första** o. **Förste**¹ (grav); adj., ordningstal. E-formen numer nästan endast i sing. om personliga maskulina (där den i vissa smnställningar är så gott som enrådande); i fråga om 'sak' är e-formen ldl. l. ren dialekt (t. e. *Den f-e i månaden*). 'Första' tecknas ibl. 1^{sta} l. 1^{sta} (t. e. *Den 1^{sta} i månaden*; *Den 21^{sta}*), ibl. 1:a (t. e. *Divisionschef för 1:a jagardivisionen*), ifråga om datum även 1 (t. e. *Intill 1 sept.*; *Den 1° 93*; *Den 1. 10. 1893*). Då det gäller regenters ordningsnummer skrives 'förste', (första) ofta med romersk siffra (t. e. *Fredrik I*).

A) Enkelt. **I**. Mer egentl. *Oskar den f-e. Den f-e i raden.* *Den f-e som så gör körs ut.* *De f-a nybyggarna.* *Den f-a fråga slutet (räknat).* *Vara den f-e på platsen, bland de f-a, en av de tio f-a på platsen.* **2**) (Den) f-a dagens morgon. För f-a gången sedan sitt tillfrisknande. *F-a, andra och tredje gången.* För det f-a måste jag ju erkänna, att ~, och därefter ~ l. (och) för det andra ~. *Han kunde det redan f-a gången (han försökte).* *F-a sittningen.* *Det är hans f-a (utlands)resa.* *Min f-a kondition.* *Dömd för f-a resan stöld.* *Den f-a i ordningen.* *Endast ett f-a försök, f-a försöket.* *Det var den f-a ångare jag sett i mitt liv.* *Ryktet stannar inte i f-a by.* (Den) f-a frosten. *Den f-a kärleken.* *Den f-a kyssen.* *Det f-a fröet till ~.* *Med f-a (morgon)taget, f-a lägenhet.* *Vid f-a (möjliga) tillfälle.* *På f-a föret.* Märk *Vid f-a öppet vatten.* **3**) *F-a timmen i galgen ä den värsta.* *De f-a tjugu åren voro de mest inbringande.* *De f-a åren av hans regering.* *Den f-a i månaden.* *På drets f-a dag.* *Han lär komma (den) f-a januari.* *Det hela blir till flytt-ningsstök, ett slags evig f-a oktober* Per Hallström. *Från f-a dag strömmade pengar ~ till.* *Från f-a stund skämde hon bort honom utan gräns och måtta.* *Från f-a barndomen.* **4**) *F-a bandet l. delen, andra avdelningen.* *F-a Mose bok(s tredje kapitel).* *F-a tvärgatan på vänster hand, sedan man kommit förbi torget.* *Månen i f-a kvarteret dvs. under ungefär sju dagar efter nymåne.*

F-a vakten sjöv.: 8—12 e. m. *F-a uppåddet.* *Det f-a sammanträffandet, som också blev det sista.* *F-a varningen.* *Stanna på f-a trappsteget antingen översta l. nedersta.* *Mitt f-a minne.* *När den f-a iveren svalnat.* *F-a barnet.*

II. Märk bl. a. **1**) Bildl., = förnämst o. d. *Han sitter som den f-e, är utan tvekan den f-e, en av de f-a i sin klass.* *De f-a skola bliva de sista.* *Vara f-e l. f-a man på kontoret, i en affär jfr 2 strax nedan.* *Chefens f-e man.* *F-e man under chefen.* *Åka (i) f-a klass.* *En f-a klassens vara.* *F-a rangens ~.* *En stjärna av f-a storleken, ordningen.* *Det är din f-a plikt.* **2**) Ofta nyttjat i titlar (om mask. vanligen i formen 'förste'), varvid stundom ssg ersätter ord-fogningen. 'Förste' är i detta fall ofta obetonat. T. e.: *F-e aktuarie, bibliotekarie, bokhållare, byråingenjör, expeditiönsvakt (t. e. i hovrätterna), expeditör, hovstallmästare, komminister, kontrollör, kurator, lantmätare, lärare, minister, notarie, opponent, postbetjänt, postexpeditör, postiljon, postvaktmästare, sekreterare, stadsläkare, styrman.* *F-a lärarinna.* Märk *F-e konsuln Napoleon I, 1799—1804.* **3**) Spridda uttr. *F-a kammaren* i riksdagen. *F-a våningen* vanl. = en trappa upp. *F-a bas* se första- l. förstebas. *Primo amoroso* eller *f-e älskare* som upp-bär förnämsta älskarrollerna på en teater. *Våra f-a föräldrar* Adam o. Eva. *Det har jag ju sagt (redan) från f-a början.* *Man må så gärna taga f-a skadan som sista.* *Kasta sig i armarna på f-a bästa (mötande).* *Man bör undvika mellanhänder, om man kan köpa i f-a hand.* *Jag har underrättelsen i l. ur l. fråga f-a hand.* *Inte ge sig i f-a taget.* *I f-a rummet måste du dock tänka på din man.* *Jag lovar att titta in en av de f-a dagarna närmaste.* *Det skall ske med (det) f-a, med f-a möjliga, med (det) allra f-a.* **4**) Substantiviskt. Märk bl. a. **a**) *Hon ä min f-a min förstfödda.* *Mitt f-a i charader (o mitt andra osv. o. mitt hela).* *Den f-a ska hyran betalas jfr ovan A I 3.* *För det f-a jfr A I 2.* **b**) 'Det f-a' nyttjat som konj. *Det f-a han rörde på sig, mötte han sin vårderskas blick* Per Hallström. *Det f-a han gör något, (så) är han avskedad.*

B) Ssgr ha formerna första- l. förste-; ibl. växla i samma ord bägge dessa former. I allm. har första leden huvudton; stundom växlar dock denna betoning med betoning av sista leden (t. e. förstabas l. förstabas). Stundom träffas formen först-växlande med 'första-' (l. ngn gång enrådande: förstgång, förstklassig). En del ssgr ha som första led en ordfogning i vkn 'första' ingår.

Syn. (ibl.): främsta, tidigaste, äldsta, nyaste, översta l. nedersta, närmaste, ursprunglig, högsta, förnämsta, bästa, ansed-

daste, mest hedrande l. hedrad; ur-, huvud-, chefs-, premiär-, debut- l. deby-, original; (det första:) genast, så fort l. så snart (som).

— **Förstgång**, -en; -sringning osv. se II. **I.** Enkelt. Utan a-form. *Klockorna ringa f-en i Jakobs kyrka Strindberg. Före högmässan ringes på landet s. kl. förstgång kl. 8 f. m., anngång kl. 9 och sammanringning kl. 10, i städerna resp. kl. 10, 10,60 eller 10,45 samt kl. 11 1910.* **II.** Ssgr. **1)** Blott a-form. Se nedan förstgångsbrottsling. **2)** Både med o. utan -a-. *Klockare-lönen 200 kr., inklusive klämtning och f-sringning annons 1919. Med skyldighet för klockaren att verkställa helgsmåls- och förstgångsringningen samt klämtning annons 1919.* Bildl. i *En förstgångsringning till vårens ottesångsgudstjänst A. T. Gellerstedt.* **-klassig**, -t, -are; -het. Bildl. *F-t smör. Presterä ett (fullkomligt) f-t arbete. När solen får värma några timmar till, blir det ett f-t före R. Schildt. Icke just f-a anses i allmänhet rim som dessa: ~ O. Gjerdman. Tvättas f-ast hos ~.* **Syn.** prima, av första klass, (av) bästa (slag), (alldeles) utmärkt, ypperlig, första rangens l. klassens, av första ordningen. **-uppförande.** Skr., mindre vanl. för 'premiär'. *F. av »Den stora donationen» av Tom Forssner å K. Dramatiska teatern.*

— **Först(a)gångsringning** se under 'förstgång' ovan. **-årsvall.** Lant. *Förstårsvallarna löna på många ställen inte ens mödan att slå. Då tar man itu med förstaårsvalLEN, ifall tiden räcker till Mari Mihl.*

— **Förstaapri/skämt** m. fl. Jfr narra april. **-grads**, =; -ekvation (mat.: e. där de(n) obekantas högsta ingående potens är 1); -tjänst (högre o. bättre avlönad än en andragradstjänst). Mest i ssgr. *17 f-tjänster [i pensionsstyrelsen] sökas av ~.* **-gångs-brottsling**; -lysning m. fl. Att en del f-brottslingar kanske hade bästa nyttan av ett strängt straff. *F-lysningar i Hedvig Eleonoras kyrka på söndagen mellan ~.* Jfr förstgång(en) ovan. **-hands**, =. Mest i ssgr. T. e.: *I själva verket har han f-kunskaper så gott som överallt. En f-källa av rang. Men ingen undvek av instinkt omsorgsfullare än han alla f-tuttalanden. Fv-tande.* **Syn.** egen, utan (förmedling av) mellanhänder, självständig, omedelbar. **-ka/m-mar/ledamot**; -plats; -politik m. fl. I riksdagen. *Våra nuvarande f-ledamöter. Skall Blekingehögern säkra en f-plats?* **-klass**, =. Bildl. (ej om skola). Mest i ssgr. *Jag åker själv aldrig (i) förstaklass. F. (på) järnväg, ångbåt. En f. tur- och returbiljett. Den ende f-passagerare, som fanns på tåget ~. En obekvämt mittplats i en gammal tysk f-vagn. Ibl. även t. e. Ett f-hotell förstklassigt, första klassens.* **-ma/jdemonstration** m. fl. *F-demonstration i Odins-*

lund. F-firning i störtregn. Allt f-skøj Ebbe Lieberath. Hetsande f-tal med Branting i talarstolen. Kjellberg, som på sin tid var en av de mest uppburna f-talarna vid studentfestligheterna. **-mundering**, krigs. Livmundering (för krigsbruk) & andramundering l. släp-mundering (för fredsbruk); friare även om helgdagspersedlar för fredsbruk (& släppersedlar). **-rangs**, =. Mest i ssgr. *Förstarangs, bästa sorts Nord. Fam.² Sägas intaga en f-plats på vår jord B. Karlgren. Ett f-verk. -ringar/e* (l. ibl. -ri'ng-); -(e)n, -e. Som går i första ringen. *Tillgänglig även för f-e N. Beckman.* **-sidesbild.** T. e. i tidskrift. *Strix' ~ f., föreställande ~.*

— **Första- l. Förstebas.** För betoning av detta o. följ. se i allm. 'första' B. Nyttjat om person har det åtminstone i skr. vanligen e-form. Särsk. i best. plur. ligger huvudtonen vanl. på sista leden. Ofta särskrivet. **-klassist**, -en, -er. *Det vet vilken förstaklassist som helst N. Beckman.* **-oppo-nent.** I skr. mest e-form. Ofta särskrivet. *Min egen f. sagt av respondenten, avser andre opponenten.* **Syn.** fakultetsopponent (vid disputation). **-tenor** jfr förstabas.

— **Försteaktuarie, -bibliotekarie, -lärare, -minister, -notarie** (t. e. hos häradsbövding), **-postiljon** m. fl. särskrivas ofta; se första A II 2.

— **Försten** (akut), subst. i best. form. Smtl., vard. *Jag kom f.!* Motsatt 'sisten'. — **Förstling** (grav); -en, -ar; -sarbete m. fl. se II. Ofta skönl. **I.** Enkelt. *Offra f-en av årets frukt, av boskapen åt ~.* *F-en för året skulle alltid överlämnas åt kära far själv om päron. Sipporna, vårens f-ar. Nyponbusken, som en gång i tiden fick f-en av min kärlek till blomornas ~ drottning A. T. Gellerstedt. Kom, o kärlek, himlens f.!* *Stagnelius. De kyrkliga ungdomskursernas f. Olle Nystedt. I dessa Nyboms f-ar fann man ~ O. Sylwan.* **II.** Ssgr. *Den popularitet författarinnan vann genom sitt f-sarbete. Det är en viss poetisk glans även över detta f-sarbete. Där min ungdom slog rötter | och bar sina gröna f-sblad Fröding. Mina ~ små f-böcker omskrevs faktiskt i pressen över hela landet Marika Stjernstedt. [Atterboms] f-sdikter i Linköpingsbladet C. Santesson. För att avlämna divärse f-sfrukter från sina trädgårdar ordet brukas även bildl. Ett f-sförsök på historiens fält. Litteraturen själv ~ företeade [i Polen] sin f-sglans likaledes under renässansen Har. Hjärne. Och nedlägg för hans fötter | en f-sgård av offer och av tårar Nicander. F-s-offer. Jungfrutal, f-stal Nord. Fam.² [H. Pippings] f-sverk om »Klangfärger hos sjungna vokaler» B. Collinder. **Syn.** I. årets första frukt, första (års)/frukt, primär, ibl. det bästa; **II.** (förstlings-) debut- l. deby-, (allra) första, ibl. jungfru. — **Förstningen***

(grav); subst. i best. form. Vard., blott lds. I uttr. *I f.* i början. — **Förstone** (grav); subst. Nästan endast i uttr. *I f.* i början. Ngn gång även *Från f.* V. Rydberg.

Förste^e (grav); -en, -ar. Bibl. o. åld. för 'furste'. *F-en* över Juda städer. *Fridsf-e*.

Förstu (grav); -n, [-r l. ngn gång -ar] o. **Förstuga** (l. för-); -gan, -gor; -(gu)bro m. fl. se II. Jfr farstu. Särsk. i smtl. o. i ssgr är den kortare formen givet vanligast (ehuru kanske ej så vanlig som 'farstu'). **I.** Enkelt. *Stå och vänta i f-n.* När glädjen står i takt, står sorgen ofta i *f-gan*. *Stenf-gan* med sitt flisgolv. **II.** Ssgr. Ex. *De många små lustiga yttertrapporna med f-bron* (f-trappa) Cecilia Wærn. *Kom så ut på f-bron med sin korta snugga mellan tänderna.* Satte ~ sig på *f-bron*. *F-dörren öppnades försiktigt och ~.* Pelle Åhlund satt i *f-fönstret* med en stor sirapssmörgås i handen Alb. Fabian. *I f-gången* Fröding. *Med kök och kökskammare och sal och f-kammare* H. Dixelius-Brettner. *Med knot ~ över att man lagt in liket i hennes f-gukammare* Fab. Månsson. *En härlig söndagsmorgon stod pastorn på stället redan kyrkfärdig på ~ f-gukisten* ~ Sara Elis. Wacklin; = *f-bron*. *Samt inläst den överblivna maten i f-skafferiet* J. Engelke. *Midssommarljuset är som blå veronika, / och f-svalen står bekransat grön* A. Österling.

Förti(o) se under fyra⁴. Numer tillåter även Sv. Akad. stavningen förti(o) — så i SAOL⁸. *För förti år* sen Strindberg. *Nog var han väl sina förtifem år, Ola i Tittut.*

Förut (l. ibl. förut med grav, vkt i ssgr är det vanliga); adv. Till för⁵. **I.** Enkelt. **1)** Rum l. ordning. Mest i lösbara l. särskrivna ssgr. *Komma med huvudet f.* Vill du gå lite f.! *Hinna långt f.* Springa f. *för att visa vägen.* Redan f. i denna skrift omnämnd. **2)** Tid. Kort (tid) f. hade sonen sjuknat. *Det visste jag (redan, långt, en månad) f.* Omedelbart, strax f. Såsom f. är sagt. Aldrig f. Nu som f. *Hädaneft (lik)som f.* Dagen f. Två veckor f. Gå dd, eftersom du är så enträgen, men f. måste du ha läst igenom dina lecor. Med förstaledsbetoning *Det mörknar som f.* och dubbelt än Fredr. Vetterlund. **II.** Ssgr ha i allm. formen förut; mer tillfälligtvis träffas dock även i några ssgr formen förut-(t. e. ibl. förutbestämd). **Syn. I. 1)** före, framför, först; i det föregående, ovan(för); **2)** dessförinnan, härförinnan, tidigare, förr, på förhand, i förväg, redan.

— **Förutbefintlig**; -het. Skr. *Andra f-a eller nybildade ämnen.* -**beräkn|a**; -ing. Skr. *Som faktiskt icke kan f-as.* *Där f-ing skall ske av de belopp ~ som ~ Lagen.* -**beställ|a**; -ning. *Biljetter kunna på Allmänna tidningskontoret f-as till de tåg som ~.*

F-ningar av biljetter mottagas vid ~. -**bestäm|ma**; -melse; [-ning]. Ofta i perf. part. Mest om försynen, ödet osv. *Att Gud f-t en del människor till salighet, andra till evig osalighet. Som tvingar till ändring i f-d plan. Eller var han f-d att följas av olyckan? F-d till lycka eller till olycka. För varandra f-da personer. Och det finnes händelser, som förefallit mig rentav oundvikliga eller f-da Strindberg. — Tro på en f-melse. Även om väderleken. Så snart osäkerheten i en f-melse är stor, uppkomma ~ Anders Ångström. **Syn.** ibl. predestinera, på förhand l. från början utse l. bestämma. -**betall|a**; -ning. *F-ds endast mot f-ning.* -**fatt|ad**. Blott i uttr. som: *Han har ju den f-ade meningen, att ~ ibl.: den fördömen, fixa idén. Att hovrätten vid sitt domfällande letts av f-ade meningar och sålunda handlat med våld. Utgå från en f-ad åsikt i saken. En f-ad ståndpunkt. **Syn.** på förhand avgjord l. utformad l. tillrättalagd l. bestämd (o. envist fasthållen), alltför snabbt (o. utan tillräcklig grund) intagen. -**gående** o. -**gängen**. Skr. *Utan förutgående undersökning oftare: föregående. Efter förutgången noggrann undersökning. Skidlotsar anskaffas från hotellet efter förutgången beställning.* -**nämnd**. Skr., mindre vanl. Oftare särskrivet. *Då f-a persedlar skola utdelas.***

-**sade, -sagt** o. -**satt(e)** se förutsäga o. förutsätta. -**se**; -bar (skr.); -ende (-t). **I.** Vanliga verbformer. *Ett fall, som lagen icke f-tt. Något dylikt hade han icke f-tt. Man kan (ju) icke f. allt. Efter vad man (med tämlig visshet) kan f. skall man återkallas inom den närmaste framtiden. Det hade varit omöjligt att f. Utgången var f-dd, men kunde ej förhindras. Of-dd. Och då det kan f-s, att ~. Förutsåg, huru(le-des) ~. Tro sig kunna f., vad lyckan kommer att bringa. **II.** Verbalsubst. m. m. **1)** Pres. part. som adj. *En f-ende försyn. Klok och f-ende.* **2)** Subst. *Visa föga prov på f-ende. Fann han sig ha brustit i f-ende och ~.* **3)** *Den lätt f-bara följden ~. **Syn.** I. på förhand inse l. sluta till l. bedöma, ana, tänka sig (i'n i), uträkna n., gissa (sig till), vänta sig. -**skick|a** n. **1)** Fri form. Egentl. *Skicka pojken förut, så får han köpa biljetter!* **2)** Fast form. Skr., blott bildl. I uttr. som: *Jag har trott mig böra f-a (den anmärkningen), att ~. Jag börjar med ~ och f-ar, att dessa två termer icke göra anspråk på att angiva två skarpt skilda kategorier* Hj. Alving. *En liten anmärkning ~ som måste f-as, innan ~* B. Hesselman. *Ett par ord om hur redogörelsen utarbetats må f-as* Ax. Boëthius. *Det må f-as, att ~. **Syn.** 2)* på förhand l. redan nu l. till en början göra (den anmärkningen), dessförinnan l. först inflicka l. infoga (ngt). -**spå**.**

Mest skr. *Man f-r på vissa håll en opinionsstorm mot revisionsförslaget. Medlingsförslaget kommer att åka i papperskorgen, f-r Politiken. Publikens blev båda kvällarna, som f-ddes, stormförtjust. F. en lysande framtid för den nya kolonien. Man f-r, att ~. Om honom hade det f-tts, att ~. Då det f-tts honom, att ~ l. ibl. Då han f-tts stora framgångar i politiken ~. Syn. förespä.*

-säg|a l. särsk. i smtl. även **-säj|a**; [-bar; skr.]; [-are; -erska]; -else (med plur.). **I.** Vanliga verbformer. *F-a (till)kommande ting. F-a vad som skall ske. Den av serskan förutsagda olyckan. Trojas fall, förutsagt av ~. F-a (för) ngn hans (kommande) öden. Det fordras ingen skarpsinnighet för att f-a detta. Hon hade förutsagt, att staden inom tre år skulle vara bränd. Hon tror sig kunna f-a, hur nästa år kommer att gestalta sig. II. Verbalsubst. osv. 1) Mer eller mindre f-bara växlingar i kursen. 2) Sierska dvs. en f-erska av tillkommande ting. 3) Profeternas f-elser om Kristus. De gammaltestamentliga f-elserna. Goda f-elser för det kommande året. Bestyrker sanningen av häxornas f-elser. Komma alla (onda) f-elser på skam. Regn-, väderleksf-elser. Dessa dagsf-elser [om väderleken] ha på senaste tid supplerats med femdagarsf-elser om vådrets allmänna karaktär 1922. Syn. I. (förespä, sia om, profetera om, på förhand säga l. förkunna (vad som skall hända); II. 3) (f-else:) spådom, profetia.*

-sätta|; -ning (med plur.); -ningsfri; -ningslös(het). **I.** Vanliga verbformer. 1) Personsubj. *F-a ngt som bekant. Börja med att f-a just den sats l. det, som skall bevisas. F. alltså (som givet), att ~! Jag förutsatte, att alla skulle gå med på det. Det förutsattes alltså, att ~? Man kan dock icke f-a, att han själv skall föreslå saken. Man får väl ändå f-a, att de ha något intresse av saken. Han f-es alltså vara mindre begävd än flertalet? 2) Saksubj. *Det(ta) f-er, att solen skulle ha inneväpnare, men däremot talar all sannolikhet. Vilket f-es även av den katolska religionen(s helgon-dyrkan). 3) Förutsatt, att' brukas konjunktionellt. Gärna skr. Förutsatt, att den samma tillika framter någon värdefull egenhet. Förutsatt nu, att det verkligen förhåller sig så. Förutsatt nämligen, att er ~ husbonde icke ~. Förutsatt naturligtvis, att värmteförseln från omgivningen icke är alltför stor. II. F-ning. 1) Enkelt. a) I andra fall är samtycke från de namnberättigades sida f-ning för bifall till namnan-**

*sökningen. En f-ning är, att ~. Jag gör detta under f-ning, att du icke ~. Må gå då, men blott under den f-ningen, att majören också medverkar. Under en f-ning kan jag tänka mig det, (nämligen) att ~. Under den tysta, outtalade f-ningen, att ~. Under vissa (bestämda) f-ningar. Utgå från den (osäkra, felaktiga, oriktiga, riktiga) f-ningen, att ~. Byggt på en mängd osäkra f-ningar. b) Mest plur. *Utan (alla) f-ningar att ta ledningen. Visade sig ~ sakna alla f-ningar för ledandet och handhavandet av en större safari N. Gyldenstolpe. Ha, äga (alla) f-ningar att ~. De hade därtill två stora f-ningar. Bättre f-ningar och bättre framgång på denna bana hade ~. Ett ytterplagg, som är praktiskt och har f-ningar att bli populärt även hos oss, är ~. Livsf-ningar även till a ovan. 2) Ssgr. Den f-ningsfria inblicken i skapelsens sammanhang V. Rydberg. F-ningslös (vetenskaplig) forskning. Äventyrary ~ utredningens objektivitet och f-ningslöshet. Syn. I. 1) anta(ga) (som sant l. givet l. möjligt), (ta)ga för avgjort, (supponera; uppställa som villkor; 2) erfordra, ha som villkor; 3) antaget att, under den förutsättningen att, ponerat att, i det fall att; på det villkoret att; II. villkor, antagande, hypotes, premiss, (ibl.) förmodan, 'fall', 'händelse'; erforderlig egenskap; (f-ningslös:) objektiv, obunden (av förutfattade meningar l. av fördomar l. av fastslagna dogmer), fri (till sin utgångspunkt).**

-tillvaro. Skr. Människosjälens tillvaro före jordelivet. *Dunkla minnen från en f. Syn. preexistens. -varande, =. Särskrivs även. Om pensionerade ämbetsmän ej säll. förkortat »förutv.» (l. »f. v.»). Kansler, Wachtmeister, Greve Axel Fredrik Claesson, F. D., förutv. Minister för Utrikesärendena, f. d. Generaldirektör. Förutv. statsråd. Titeln senator lever i Finland ännu kvar som benämning på f. medlemmar av senaten. Och alltså läggs nya områden till de f. Syn. (ibl. nära) f(ör) d(etta). -vetande, subst. o. adj. Skr., mindre vanl. Gud, den f.*

Fös|a, -te, -t, -as; [-are]; -ning (ibl. med plur.). Mest med djurobj., eljest gärna föraktligt. Ofta i lösbara ssgr. *F-a oxarna till vattning. F-as som boskap. Ända till dess vi blevo f-ta baklänges av polishästarna. Märk Lagd strömming, motsatt föst den senare i kärlet utan särskild omsorg nedstuvad. Oxfare. Sängfare. Syn. driva (framför sig). — Fösa bort n, ihop se hopfösa, in n, iväg, på n, samman n o. tillsammans, undan n, ut n.*

G (ge l. je; g't l. g'et, g'n [l. =], best. plur. g'na [l. g'en]. **I.** Enkelt. **1)** Bokstav l. ljud. Bokstaven *g* uttalas i allmänhet hårt; dock lent (som *j*) i början av (rent svenska) ord med len vokal samt efter *l* o. *r* (ge, giva, göra, gärning, helg, sorg); i några blir det tecken för *k*-ljud (slagsmål); ibland för *sje*-ljud (*geni*); ibland för *äng*-ljud (*lugn*). **2)** Ton o. d. Femte tonen i vanliga dur-skalan. Även om tonart med *g* till grundton, om nottecknet, om tangent, sträng o. d. som anger tonen *g*. Ett-struken *g*. **II.** Ssgr skrivs med bindestreck. — **G-dur** o. **G-moll** jfr *c-dur*, *c-moll*. — **-klav**; (-s)tecken. Diskantklav, violinklav. *G-klav*steknet, som utvecklats ur bokstaven *G*, omfattar numer alltid andra linjen. *F*- och

G-klaverna. Tecknas **-ljud**.

Gabardin, -en l. -et; -blus; -klänning. En fin oftast enfärgad fyrskäftad vävnad (i ylle, bomull, siden) till klänningar o. dräkter.

Ga'bbro (akut l. grav); -n; -art; -massiv. Geol. o. d. En till grönstenarna hörande mörkt brun- l. grönaktig kristallinisk bergart. Av grönstenar förekomma *g*. och diorit i gångar över hela Roslagen, särskilt på Vaddölandet och kring Grisslehamn.

Gack se gå.

Gadd¹, -en, -ar. Ldls. t. e. Hälsingland. Den lilla »gadd» eller gångstig vi följa Dag Strömbeck. Efter små kärrvägar och villsamma *g*-ar kommer vandrarerna upp i denna skogstrakt Bertil Halden. Skogsg-ar. **Syn.** smal stig.

Gadd², -en, -ar; [-beslagen, skönl.]; -försedd; -lös (även bildl.); -stegel (naturv.: underordningen Aculeata). **1)** Egentl. **a)** *G-en* hos bin och getingar *m. fl.* finnes blott hos honorna och tjänstgör både som ägglägg-

ningsrör och som stickvapen. Det med *g-en* åstadkomna såret. Varvid *g-en* fastnar (kvar) i såret (och getingen dör). Försedd med *g*. Berövad *g-en*. Getinggadd. **b)** Dessa *g-lösa* myror *G. Adlerz*. *G-lösa* bin. Till *g-steklarna* räknas även myrorna, ehuru man i dagligt tal knappast talar om myrornas *g*. **2)** Bildl. **a)** Förtälets *g*. Ta *g-en* av *l*. ur *ngn* avväpna, (ned)tysta, lugna, göra spak, (ut)matta, nedstämna *m*. Men jag tog *g-en* av henne med en tia Dan. Där Thoréns forehanddrives lätt togo *g-en* ur *Lindquist*. **b)** Från de gaddbeslagna remmar, / varmed fogdedrängens färla / flänger mäns och kvinnors lemmar *V. Rydberg*. Renbergs »bevingade ord» voro legio och på långt när icke alltid några *g-lösa* flygfän *A. T. Gellerstedt*. — **Gadda**, -ade, -as. Oftast bildl. o. skönl. Rundqvist satt som den opartiske söndraren ~, blåste på lågan, när den ville slocka, stack till höger och *g-ade* till vänster *Strindberg*. Vännerna sända ironiska lyckönskningar, och en av dem *g-ar* honom med titeln »agré à Grez» *G. Nordensvan*. Även dep. Man kunde ingenting komma sig för med utan bara *g-ades* och grälade *Siwertz*. **Syn.** stinga, sticka, reta(s), (upp)hetsa (*m*), »uppigga» *m*. — **Gadda upp** *m*. — **Gaddig**, -t, -are; -het (med plur.). Bildl., mest skönl. *G-a* kvickheter *O. Levertin*. Humor får inte vara *g*. Fru Branting. *G-t* skämt *Ejnar Smith*. Skämtet, *g-heterna* och sentimentaliteten [hos Wells] *Ejnar Smith*. **Syn.** uddig, spetsig, stingande, stickande, »giftig», sårande, spydig.

Gadda³ sig samman, -ade se sammangadda sig.

Gael (gäl) l. **Gäl** (*g*); -en, -er; -isk (-t); -iska (kvinna o. språk). Högsotte (ibl. inräknas även irer o. manxmän). *F. n.* talas *g-iska* av omkr. 350,000 personer *K. F. Johansson* 1908. *G-iskan* kallas ibland även

ersiska. G-iska förbundet en irländsk förening för främjande av giska språket o. litteraturen (i vid mening); stiftad 1893.

Gaffel (akut i. grav); -eln, -lar. **I.** Huvudbet. **1)** Ställ för kniv och g-el. Äta med g-el(n). *Trekloig g-el. Gammal tvåuddig (järn)g-el med rakt skaft. Vid måltider skall g-el:n först på 1000-talet ha använts i Europa. Att kyssas är som att äta soppa med g-el: man får aldrig nog. G-el att nagga brödet med. Taga, spetsa något på g-el:n. Förläggas, förskäras, smörgås, bords-, hushålls-, mat-, kött-, köks-; silver-, tenn-, järn-, ben-, horn-, träg-el.* **2)** Märk det ngt vard. uttr. *Nu har du det på g-el:n!* alldeles som du vill ha det, så bra du kan önska; nu är du säker (om saken, om att du får det som du vill), nu är det bara att plocka frukten. **II.** Bibetydelser. Ofta ersatt av ssgr. Mest fackl. om verktyg, maskindelar m. m. av g-elliknande form. T. e. **1)** *Nep-tuns g-el* oftare 'treudd'. **2)** Stake med klyka till stöd för träd, grenar, gevär. *Ett mindre stöd, en s. k. g-elkäpp* ~, i vars g-el pipan vilade vid eldgivningen Nord. Fam.² *Vid säljakt med hjälp av säljaktsskida eller 'skridstång' får bössan, då den göres klar, vila i klykan på en järng-el.* **3)** Högaffel. *G-lar av amerikansk typ med två eller tre klor av stål på skaft av trä.* **4)** Stängaffel. **5)** Vagnsgaffel. *Skaklarna kunna vara an-tingen lösa och var för sig avtagbara ~, eller hopfästa med varandra till en s. k. gaffel, t. ex. på norrlandssläden B. Cederström.* **6)** På cykel. Mest om 'fram-el', jfr d. o. **7)** Sjövä. Ngt lutande stång (rundhult) som med en klo (g-elklon) griper om masten o. uppbar o. sträcker övre kanten (likt) av ett gaffel- l. bomsegel. *Förr (då spru användes i st. f. gaffel) ~ Nord. Fam.² Stor-, mesan-, fockg-el.* **Syn. II.** (ibl. nära:) (höjt)juga, grep, treudd, ljuster, klyka.

— **Gaffelapa.** Sjövä. Gaffelsegel på stormasten (å tremastat fartyg), apa. **-ben.** Fackl. Nyckelbenen hos fåglarna äro sammanvuxna och bilda det s. k. g-et. **-bit;** (-s)servering. **1)** *Sill i g-ar.* **2)** *Goda g-ar* å 25 och 30 öre serveras hela dagen i enskild matsal. *G-servering* hela dagen annons. **3)** Ngn gång bildl. som rubrik. *G-ar = Varje-handa, Blandade ämnen, Småplock.* **Syn.** **1)** bit lagom för gaffeln (t. e. av sill, salt oxbringa osv.); **2)** 'matbit', lätt måltid på stående fot, gaffelfrukost, lätt lunch, 'lill-middag'. **-delad** tvådelad, klynnedelad; ibl.: gaffelgrenig, gaffelformad osv. **-fock.** Sjövä. Gaffelseglet på fockmasten. **-form|ad,** -at. *G-ade medbringare, som fatta vagnarnas underrede och därigenom medföra vagnarna Nord. Fam.²* **-formig,** -t; -het. Mest skr. *En gammal g-t förgrenad vildapel. Delar sig ~ g-t i en nordöstlig och en sydöstlig arm om alpmassiv. Metallarmar, vilka g-t*

omfatta glasskivan utan att vidröra den. **Syn.** se gaffeldelad. **-frukost.** *En liten lunch eller g. kl. 12 Hagdahl.* **-gren|ad,** -at. *De hos unga [h]jort[d]jur först bildade hornen äro enkla, ogrenade, sedan bildas g-ade horn, därefter flergrenade Nord. Fam.²* **-grenig,** -t; -het. *Upprepad g.* **Syn.** se gaffeldelad. **-hjort.** Jäg. Hjort med gaffelgreniga horn. Jfr gaffelgrenad. **-häst.** Melanhesten i ett trespann. **-klo. -kluven.** *En g. svans.* **-käpp.** *Ett mindre stöd, en s. k. gaffelkäpp ~, i vars gaffel pipan vilade vid eldgivningen.* **-lik,** -t; -nande. *G-t kluvna. G-t delad stam.* **-nock.** Sjövä. Pik, yttre ändan av en gaffel (x klo). **-rensare.** Apparat att rensa (bords)gafflar med. **-rör** på cykel. **-seg|el.** Sjövä. Ett trapetsformigt (sned)segel vars övre kant (lik) är fäst vid l. löper på en gaffel. *Om g-let halas ut till noken av en bom, kallas det ofta bomsegel.* **-skaft.**

Gaffl|a¹, -an, [-or]. Vulg. *Håll g-an, slammertacka, rännarkäring ~, markatta Alb. Fabian.* **Syn.** trut, mun, käft(amente). — **Gaffl|a**², -ade, [-as]; [-are]. Bra vard. l. vulg. *I fönstret låg ~ kokerskan och g-ade med skomakaren. Och till och med konduktören förordnade sig över hur han g-ade och gick på.* **Syn.** babbla, prata, pladdra, snattra, ibl. skrodera l. skrika. **Gaffl|a på.** *Som ingenting begriper, bara g-ar på och pratar Dan Andersson.*

Gagät, -en, -er; -brosch; -färgad; -halsband; -smykke; -svart. En stenkolsvarietet becksvalt till färgen; särsk. förr ofta nyttjad till sorgsmucken. *Det tyska namnet på 'beckkol' är g., det engelska är 'jet'. G-svarta lockar övers. från W. Scott. Över mig var himlen g-svart övers. från Poe.*

Gägle (gasj); -et, -e l. -er; -etvist m. fl. E uttalas i best. form o. i plur. på -er. (Fast av)lön(ing) åt sångare, teaterfolk osv. *Erbjuden ett högt g-e, om hon ville uppträda i Chicago. Något stort g-e kan ni inte få. Vårt elveg-e är 50 kr. i månaden.*

Gagn (gangn); -et. **I.** Enkelt. Ofta skr. **1)** Allmänare. *Göra g. (för sig). Jag måste väl göra lite g. också. Vad g. gjorde jag eder därmed? Bibeln. Mätte det göra eder g.! Få (verkligt) g. av ngt. Ha (stort) g. av ~. Aldrig har jag haft något g. av honom, av den bekantskapen. Denne agar oss för vårt verkliga g. Bibeln. Väl är jag icke blind för g-et av denna kamp. Lända, bli, vara till g. för ngn. Till g. för oss alla. Oss till g. Till allas vårt (gemensamma) g. Till g. för landet. Till intet g. **2)** Märk några uttr. **a)** *Göra g. för namnet. Till g-et, om ej till namnet, hade han länge varit rikets föreståndare.* **b)** *Mindre vanl. är 'till gagns' (= alldeles tillräckligt, nästan för mycket, riktigt duktigt l. grundligt). Men när han är bra, är han det till g-s Fr. Vetterlund.**

Tre ting böra bultas till g-s: sädeshävar, stockfisk och elaka käringar. Romantisk till g-s och det ej i bättre mening O. Sylwan.
II. Ssgr ha vanl. formen *gagn*-, som ngn gång växlar med *gagne-* (*gagn(e)rik*) l. *gagns-* (*gagn[s]djur*, *gagn[s]virke*). **Syn.** nytta, fördel, bästa, bästa.

— **Gagnbringande**, skr. [*Som gör uppgifterna*] *g.* för vetenskapen. **-god**, fackl. *En g. tjur.* **-lös**-, -t-, -are; -het. Mest skr. *Det mest g-a försök i världen. Det vore g-t att försöka. Och det är g-t att söka vrida dess [= språkets] utveckling tillbaka. O! att jag ej ~ | må g-t se mitt liv förnött* Psalmb. *Drivas ut till havs och där g-t förstöras. Inse (hela) g-heten av företaget.* **Syn.** som icke kan gagna l. gagnar något (till), utan nytta, till intet gagn, onyttig, fåfäng, ibl. förgäves, ibl. överflödigt. **-plagg.** Mindre vanl. Plagg buret för nyttans skull. *Halsduk är som g. av okänd ålder; den framträdde som modesak hos männen (cravate) under senare hälften av 1600-talet* Nord. Fam.² **-växt.** Odlad l. vild växt nyttjad som närings- l. njutningsmedel för människor l. husdjur, i industrin, i medicinen l. till prydnad. *G-er och ogräsväxter. En större avhandling om g-er* [av prof. Jönsson].

— **Gagn-** l. **Gagnerik**; [gagnrikhet]. Skr. *En stor och gagnarik uppgift* Gurli Linder. *Uttalade kyrkorådets tack till generalconsul Danielsson för 14 års gagnarikt arbete inom rådet. Den gamle morfadren hade slutat sin gagnarika levnad några år förut. Efter den gagnrikaste verksamhet i nykterhetens tjänst.* **Syn.** mkt gagnande l. gagnbringande, ibl. nära nyttig l. framgångsrik.

— **Gagn-** [l. **Gagns**]djur. Lant. Husdjur som göra tjänst gm arbete l. gm sina produkter (x avelsdjur). **-virke.** Skogs. o. d. Timmer- o. slöjdvirke (x vedvirke dvs. allt som brukas till bränsle l. kol). *Ekträ lämnar ett särdeles värderikt g.*

— **Gagn|a**-, -ade, -as. Ofta skr. **1)** Huvudbet. *Min enda avsikt var att g-a mina landsmän. G-ar det staten, så slä till! Saken kan endast g-a uppfinnaren, näppeligen ndgon annan. Vad g-ar det honom? Det skulle föga g-a (saken). Ordstrider, som (till) intet g-a. Vad g-ar dig allt jordiskt väl, om ~? Det g-ar till ingenting (l. ingenting till) att försöka. Vartill g-ar väl det? Vad g-ar det, att kon mjölkar bra, om hon själv sparkar kull byttan? Märk Efter en lång och g-ande arbetsdag.* **2)** Starkt dialektal verkar bibet. 'begagna'. *Ursäktat, herrn g-ar väl inte snus? John Johnsson 1889.* **Syn.** **1)** göra nytta l. gagn, vara nyttig, vara l. lända till nytta, tjäna, båta. — **Gagnelig**-, -t-, -are; -het. Ngn gång träffas även formen 'gagnlig'. Skr. *G. för*

staten. I denna egenskap utvecklade F. mycken och g. verksamhet. På det för riket g-aste sätt E. G. Geijer. Att trävaruindustrin varit odelat g. för Norrland. Att denna åtgärd verkat g-t på andstammens bevarande, är obestridligt. Och härvid ledes han naturligtvis av vad han anser vara för sitt land g-ast. Märk En blandning av ont och gott, gagnligt och skadligt M. P:son Nilsson. — Och andra allmän-ga arbeten. Också ett riksg-t förslag. **Syn.** gagn(e)rik, gagnande, nyttig, tjänlig.

Gal|j-, -en, -ar. Sjö. Ett slags stag av tåg l. kätting som skall stötta bommar, dävertar m. m. *Vant, stag och g-ar.*

Gal-, -et. Sälls. *Vid första tuppgal S. v. Knorrning. — Gal|a¹*, gol(o) [l. galde], -it [l. -t], [-as]; pres. gal, imperat. gal. Mest om tupp l. gök. *Nu gol göken. G-a som en tuppyckling. Förrän hanen har g-it Bibeln. Innan tuppen ännu har hunnit g-a (sitt morgonkukeliku). När gällt och klart han väckning gol Per Hallström. Bildl. även om mänskliga 'ungtuppar'. Så, den ungtuppen tänker också g-a! Märk med anslutning till bibeln Vad Atterbom och Hedborn beträffar, så hade hanen icke g-it för soluppgången och Auroraförbundet, innan de åtskilliga gånger förnekat sin ungdoms mästare [Valerius] Fr. Böök.* **Syn.** ropa (kuku l. kukeliku). **Gal|a fram** [n], **ut** [n].

Gal|a² [l. **Gall|a**] (grav); [-an]; -abal m. fl. se II. Mest efter prep. 'i' samt i ssgr. **I.** Enkelt. *Klädd i (full) gala. (I) stor gala.* **II.** Ssgr. Ex.: *Dagen efter var galabal på hovet och ~. Är det galadag? Bära gala-dräkt. Även bildl. Hans vers är ständigt klädd i skimrande galadräkt M. Lamm. Brudparet åkte i fyrspant galaekipage med förridare till slottet. Galaföreställning på operan. Galaklädd. Galamiddag å slottet. Galaspektakel galaföreställning på teater. Galauniform full uniform. Galavagn.* **Syn.** **I.** festdräkt, högtidsdräkt, (högtids)stass, stor stass, stor l. full uniform, högtidsskrud, ibl. hovskrud; **II.** (gala-) fest-, högtids-.

Galal|it-, -en; -halsband; -kedja; -ring; -smycke m. fl. Ett slags konstgjort horn som brukar svasas till pärlor, kulor, knappar, brickor, kammar, tangenter osv. *G., oarbetad o. arbeten därav Tulltaxan 1916. Härdat g. liknar i hög grad såväl i fysikaliskt som kemiskt hänseende naturhorn och sköldpadd, men överträffar dessa ämnen i hårdhet och förmåga att antaga polityr K. A. Vesterberg. Framför celluloid har g-en den fördelen att ej vara eldfarlig. Med hela locket arbetat i grön g. G-kedjorna behålla sin favoritplats i den kvinnliga gunsten 1924. Skärpet ~ förses framtill med en g-ring, om vilken skärpändarna stickas.* **Syn.** konsthorn.

Gal|ant-, =, -are; [-het]. **1)** Ngt vard.

Säger du det; det tror jag inte, det tycks ju vara en g. karl. Vanligast som adv. Det ska nog gå g. Arbetet går g. Det var g. gjort. Det gick ju (riktigt) g. för dig (att skaffa oss skridskolov). Där kommer ni att reda er g. ett par månader. 2) G-a äventyr kärleksäventyr. En ung, glad och g. herre, men en slät hushållare även till 1. Ett (något) g. fruntimmer. G-a herdescener i Watteau's stil. Rokokotidens g-a maner. G-a vändningar. G. stil. Märk det vard. skämts. Min gamla g-a min gamla käresta, ibl. även om hustru; blott i best. form. **Syn.** 1) präktig, förträfflig, bra, utmärkt; hederlig, rättskaffens, pålitlig, redbar o. finkänslig; (adv.) utan (ringaste) svårighet, som det vore smort, väl, duktigt, 'fint'; 2) kärleks-, älskogs-; kärlig, som söker kärleksäventyr, kurtisant, flörtig, lättsinnig, lätt på foten; smickrande, inställsamt artig mot könet, ridderlig. — **Galanteri**, -et l. ibl. -t, -er; -affär m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Ifråga om älskog o. d. a) Därefter, vändande sig till fröken Laura, tillade han icke utan en släng av g.: ~. Detta g. besvarades med ett undertryckt skratt. Lätt skämtan, munter g., trånad och smäktan. Säll mer konkr. Det av henne översatta rokokog-et »Fröjas tempel». b) Bekant för sina g-er kärleksaffärer. 2) Blott i plur. G-er prydnadsvaror (för fruntimmer). **II.** Ssgr visa nästan alltid bet. I 2. T. e. G-affär. G-bod. G-handel. G-handlare. G-handlerska. G-varor t. e. sidenband, spetsar, handskar, ringar o. d., små lyxartiklar m. m. **Syn.** I. artighet (mot könet), kurtis, flört, (inställsamt) älskogs-smicker; (g-er ibl.): uppvakning, 'kur'; **II.** (g-varor): prydnadsvaror l. lyxartiklar (särsk. för fruntimmer), (ibl. nära:) finare mindre lyxartiklar, nipper, fruntimmersprydnader, modesaker.

Galät, -en, -er l. **Galätjer**, -n, -er; -er-brev(et) (i bibeln). Invånare i Galatien, en romersk benämning på flera landskap i Mindre Asien.

Galdier (akut); -ern, -rar (grav). Äld.; särsk. om fornnord. fhdn. Danernas häxande g-er Fröding. Under det han sjunger en vild och mystisk g-er Alb. Engström. Elaka g-rar äro sjungna över min vagga Fröding. I ~ Hävmål säger sig Oden kunna aderton olika g-rar. **Syn.** (fornnordisk) trollsång. — **Galdria**, -ade, [-as]. Skönl., mindre vanl. Och g-a till sin sång Olov Lundgren. **Syn.** sjunga (l. läsa) trollsånger.

Galeäs, -en, -er; -skeppare; -tacklad; -tackling. Sjövä. Först en stor galär; senare tremastad ofta starkt bestyckat stort rodd-fartyg med 20—30 par åror o. stora latinsegel; nu ett mindre tvåmastad handelsfartyg med främre masten högst. — Ngn gång vard. l. folkligt med formen 'galjas' t. e. hos Edv. Evers Högt i taket en galjas.

— G-skepparna draga sig ur spelet. Ett flätbottnat, g-tacklat fartyg Nord. Fam.²

Gale'j (-ä;); [-et, =]. Vard. Va har du varit på för g., du ser så oppspelt ut? Efter det han varit ute på g. H. Wranér. Nu skall jag på g. S. Dahllöf. Jag var på g. och unghäriställningar E. Norlander. Märk Stort olympiskt g. i två akter. **Syn.** vift, kalas, rummel, 'rolighet(er)'; skämt, skoj.

Gale'ja (-äja; grav); -an, -or. Äld. l. skämts. Äldre benämning på 'galär'; stort tungt o. ålderdomligt fartyg; ibl. skepp överhuvud. De svenska g-orna äro goda nog, om de mannas av gott folk O. Högborg. Stolt går g-an. Dukarna svälla ~ O. Thunman. Vår gungande g-a Elias Sehlstedt. De g-or, som han hade låtit segla i landsvägsdiket S. Lagerlöf. — Märk Va(d) skulle l. hade min son på g-an att göra? vad hade du där att göra, varför gav du dig in i det l. i lag med dem, du får skylla dig själv (att det gick dig illa).

Galen (grav); -et, -nare. **A)** Enkelt. **I.** 'Egentligast'. 1) Om detta får gå, så blir biskopen g-en. Så g-en är han icke, att han kan tas in på vårdanstalt. Lite galna ä vi väl alla. Ja ä inte gen på de vise (så ja flyttar rådgång till förmån för grannen). Tok gjorde som g-en sa. De ä så de kan göra en g-en, så man kan bli g-en (för mindre). Innan han blev fullt g-en. Binda den galne. Kärleken gör de visa galna. Ha galna idéer. 2) Bli biten av en g-en hund en som fått vattuskräck. 3) Karlen var g-en — bind-g-en! Jag var skvatt g-en. Vara spritt, splitt(er) g-en. Storm-g-en. **II.** Friare. 1) Ä du g-en, tänker du gå ut utan nidge på huvut! Nej, vet du, då vore jag allt bra g-en! 2) a) G-en av smärta. Man förstod nu, att det var en öbo, som var full och g-en Fab. Månsson. Men han lever g-en och hugger kniven i varenda dörr utefter hela landsvägen, när det sinnet rinner på honom Alb. Engström. Men rässom då va, så blev han [grisen] vild och g-en ä började ~ Alb. Engström. Märk Galna kattor [l. hundar] få rivet skinn även 'arga'. b) I galnaste sken hade han låtit hästarna löpa S. Lagerlöf. Och gjorde med mitt biplan de galnaste kaprioler. Märk Ja ä me om l. på allt va galet ä. c) Han har då så mycke galna idéer. Han ä så g-en, så man kan skratta sig fördärvad. De galnaste upptåg. 3) Hon ä alldeles g-en efter att få visa sig. Hon är karlg-en, det är klart. Och lika galna är karlarna i henne E. Didring. Mest smtl. i ex. som: Ja(g) för min del ä alldeles g. i körsbär. **III.** Mer särstående bet. Orätt o. d. Ofta smtl. 1) Börja i g-en ända. Hoppa i g-en tunna råka riktigt illa ut, göra vad man inte bort, göra ett svårt misstag, begå en svår blun-

der. *I dag tycks du ha vaknat på g-en sida till ngn som är vid dåligt humör. Ovanligare (ibl. vitsigt) i uttr. som fått »galen» kappsäck med sig Sigurd. Att avfärda ~ dylika uttryck med en azelryckning och om-dömet, att de äro »galna» ~ G. Cederschiöld. Ofta nekat (erkännande). De va inge galet förslag! 2) Adv. Bara vi inte går g-et, du för oss g-et! Höra g-et. Båda gossarna svarade (alldeles) g-et. De va inte så g-et tänkt. Bära sig g-et åt. Det vore nog inte så g-et. Det är något galet med hans mage, tror du inte det? Nu ä de för g-et, går de för g-et igen. Det kan gå g-et för dig, om du inte är försiktig med anslutning till II. B) Ssgr ha formen galen-; märk även gal-mans- som ansluter sig hit.*

Syn. A) I. som förlorat l. saknar förståndets bruk, som ej har sitt förstånd i behåll, ej vid sina sinnens (fulla) bruk, (sinnes)rubbad, förryckt, tokig, vansinnig, vriden, kollrig, svagsint, avvita, från vettet; **II. 1)** vanvettig, dåraktig, fånig, dum, narraktig, högst oförståndig; förhårad, rasande; **2)** vild, desperat, oregerlig, bråkig; oförvågen, dumdristig, ibl. hänsynslös; arg, vred, ursinnig, utom sig, (alldeles i)från sig, (oerhört) uppbragt; tokrolig, (vansinnigt) löjlig, (vilt) uppsluppen; **3)** blint förälskad, blyxt kär; alldeles förtjust, lysten; begärlig; **III.** orätt, oriktig, vilse, fel(aktig); bakvänd, avvita, förvänd, meningslös, absurd, 'dum', olämplig, otillbörlig; (adv. bl. a.) illa, på tok.

— **Galenpanna.** A) Bildl., om människor. *Edra vildingar och g-or, som slog sönder klockarns fönster och ~ Öv. från Kivi. En g-a har han alltid varit, och fadern har aldrig fått bukt med honom. Syn. galning, våghals, vildhjärna, ibl. yrhätta; (tok)stolle. -skap, -en, -er; sbevis. Till galen A I o. II. 1) Egentligast. Utan plur. Fullt utbildad g. Hur tar sig hans g. uttryck? Fyllerigalen-skap. 2) Friare. a) Med plur. Det där är ju en g.! Jestanes, en sådan g.! Det vore ju (en) ren g. att kasta bort sig på det viset. Kunna begå vilka g-er som helst. Prata inte sdn g., såna g-er! b) Renlighetsgalenskap. **Syn. 1)** vansinne, sinnesrubbnig, tokighet, förryckthet, svagsinhet; **2) a)** vanvett, tokeri, (den största) dumhet, dårskap, orimlighet, fånighet, dåraktighet; (g-er:) (vilda) upptåg, tokiga idéer, vansinniga handlingar, vansinnigheter, narrstreck, ibl. tok(prat), tokerier; **b)** 'raseri', vurm, mani.*

— **Gålmans.** I en del skönl. ssgr som de följ. av S. Lagerlöf: *G-blicken. Föra honom bort från g-tankarna. Det är ett vådligt g-verk att gå | ni ensam mot en hop av hundra stridsmän. Syn. galnings-. — Gålnas,* -ades. Blott friare. *När vis man g-as, är det utan hov. Skrika och g-as. G-as med flickorna. Syn. väsnas* (som en galning),

rasa, leva galen, leva vilt. — **Gålning,** -en, -ar; -sidé. Till galen A I o. II. *Ta fast g-en! Leva, väsnas som en g. Din g.! Syn.* dåre, sinnesrubbad, en galen; galenpanna, tok(stolle), tokfan osv.

Galänisk, -t. Läk. o. d. Särsk. i uttr. *G-a läkemedel* gammal benämning på droger o. enklare farmaceutiska preparat såsom extrakter, piller, plåster, salvor, tinkturer osv.

Galär (i allm. utt. -är utom ibl. i ssgr). Se galär.

Galge (-je, grav); -en, -ar. **I.** Enkelt. 1) Egentl. G-en utgjordes av en enda l. 2-3 trästolpar med tvärbjälke överst; förbrytaren gick upp på en steg, ränn-snarar om hans hals fästes vid tvärbjälken o. stegen drogs undan. *År 1864 bortogs hängningsstraffet i Sverige, och därmed försvunno ock g-arna. Dömd att hängas i g-e(n). Dömd till g-en. Befordra ngn till g-en. Mogen för g-en. Förtjäna g-en. Undgå g-en. Nedskuren ur g-en. G-en väntar honom förr eller senare. Den första timmen i g-en är den svåraste. Det börjar inte, förrän jag kommer, sa tjuven, när han fördes till g-en. Den vägen skola vi alla, sa karingen, följde sonen till g-en. Träge. Av Visbys dyrbara, mäktiga steng-ar finnas ännu pelarna i behåll. Vippeg-e. 2) Friare, t. e. om hängare för kläder för att hålla dem utspända (kläd-g-e, 'armhängare'); telefong-e (telefonstolpe med tvärsålar för många trådar); ärtg-e (som älterna få klänga på) osv. **II.** Ssgr ha formen galg-, som i en enda växlar med galgen- (galg(en)frist). — **Galgbacke.** På g-en en bit utanför staden. Du skall få göra mig följe till g-en. Grävas ned på g-en. **Syn.** avrättningsplats med galge l. galgar. -fysionomi. Två långa räklar med g. **Syn.** skurkutseende, skurkansikte, bovfysionomi, bovansikte osv. -fågel; -(s)aktig; -(s)lynne. Oftast mer skämts. Tar du den g-n på allvar? Så g-saktig Fröding. När komediantens g-lynne föll på honom, kunde han ~ Y. Hirn. **Syn. 1)** som gjort sig förtjänt av galgen, skurk; **2)** galenpanna, skälm; skojare, spefågel. -humor; -ist; -istisk. Som bevis på hans g. kan ju anföras: ~. Likheten [mellan Fröding och Heine i detta fall] inskränker sig till den g-istiska stämningen och ~ N. Svanberg. Med samma g-istiska min som ~. Fann hela livet inte så litet g-istiskt. **Syn.** för-tvivlans humor (l. skrott l. löje), dödens humor, alltför våldsamt lustighet (som ej väjer för ngt ämne). -rep. -straff(et). -streck. Bovstreck, skurkstreck. Har ~ inte haft det ringaste att göra med sin brors g. — **Galgenfrist** (galj-). Uppskov på väg till galgen, innan man skall hängas; ofta bildl.: kort uppskov med ngt obehagligt (som man dock ej kan undgå), 'häng-*

ningsuppskov'. *Bevilja ngn en g. (på två timmar).*

Galilé, -(e)n, -er [1. **Galiléer**, -ern, -er]; -isk, (-t). Invånare i Galiléen (i norra Palestina). *G(-er)n* ibl. om Kristus. *G-iska* sjön Genesaret.

Galisier, -n, =; galisisk; galisiska (kvinna från Galizien; kvinna o. språk i Galicien). Två ord. 1) Förr stavat 'galizier' osv. Invånare i Galizien, som före världskriget tillhörde Österrike men nu hör till Polen. *Galisiska lantarbetare på betfälten i Skåne, år 1908.* 2) Förr stavat 'galicier' osv. Invånare i nordvästra Spanien (Galicien). *Galisiskan, dvs. den galisiska dialekten i Spanien, sammanhänger på det närmaste med portugisiskan.*

Galjadt (t), -en, -er. Sjövä. Bred vimpel (dels befälstecken för underofficer; dels nyttjad som flöj(el) på masttoppen för att visa vindens riktning särsk. nattetid). *Underofficersgaljadt. Örlogsgaljadt ~ föres å flottans fartyg, vars chef är underofficer* Militärkalendern 1919.

Galjön m. fl. se gallion.

Gall¹, oböjl. predikativt o. attributivt adj.; ofta i ssgr (se II). Gärna ngt fackl. o. mindre känt. I. Enkelt. Lant. osv. *Kon har gått g. (för oss) i år. [Ston.] av vilka sex gått g.* II. Ssgr. 1) Om djur. *G-ko, g-sto, g-höna* ofruktbar, som ej låter betäcka sig. *G-tupp* oduglig till avel, utskuren; t. e. ifråga om kalkontupp. *G-fisk, g-strömning* som har varken rom l. mjölke. 2) Om växter. *G-blomma* utan befruktningsdelar, könlös blomma; ibl. med endast ståndare, blomma som ej sätter frukt (t. e. hos gurkor, meloner, hampa x fruktblomma). *De ytterst i blomställningen hos snöbollsbusken (Viburnum opulus) och arterna av klintsläktet (Centaurea) m. fl. växter förekommande s. k. g-blommorna kunna ~ Nord.* Fam.² *G-hampa, g-humle* med blott hanblommor. 3) Friare. a) *G-blåst* kall o. torr blåst utan nederbörd. *G-snö* kall, torr, fin (yr)snö. b) *G-mark* ofruktbar mark. *G-strand* sandig o. stenig ofruktbar strand; strand där ingen fisk håller sig, mager strand. *Dyläk not må under maj och juni månader endast dragas mot s. k. g-strand* Fiskeristadga för Mälaren 1920. **Syn.** ofruktbar, som ej låter betäcka sig; (i ssgr:) avelsoduglig, utskuren; utan rom l. mjölke; könlös, utan befruktningsdelar; som ej sätter frukt, han-; kall, torr, hård, ofruktbar, mager, steril.

Gall². I ssgr som ange dels en del sjukliga utväxter på l. förändringar av växter, dels de dessa orsakande växterna (särsk. rost- o. brandsvampar) l. djuren (insekter, spindlar o. maskar). De kunna visa sig som ett filttligt rött l. vitaktigt över drag, som fick- l. påsliknande utväxter (t. e.

på al- o. almblad), som uppblåsta fläckar (t. e. på päronblad), som inrullning l. veckning av blad (t. e. på alm), som frukt- l. nötliknande utväxter (t. e. på ek, pil, ros), som håriga bollar (på nyponbuskar, s. k. 'sömntörnen' l. 'sömntorn'), som en partiell förtjockning av stammar o. rötter ('klump-rötter') l. vanställande av knoppar o. skottspetsar (t. e. 'kikkär' hos enen l. gröna bladrosetter hos pilar), som häckkvastar osv.

Ex.: 1) Om sjukliga bildningar. a) *Några av rost- och sotsvampar förorsakade g-bildningar äro åtliga* Nord. Fam.² *Orsaken till g-bildningens uppkomst ib.* b) *Sömntörnen ~ mossliknande, ofta rödfärgade g-knölar* H. Jublin-Dannfelt. *De små [gallöss]ungarna borra in sina snablar i g-knölens vägg, växa och ~ G. Adlerz.* c) *G-korn* g-bildning i blomställningen av vete o. andra gräs. d) *På ek förekommer ett flertal arter [gallsteklar], av vilka några åstadkomma bärlika eller knoppformiga garvsyerika »galläpplen», vilka förr användes i medicin och ~ A. Tullgren 1923. G-äpplena ha uteslutits ur Sv. farmakopén 1908. De i handeln förekommande turkiska l. Aleppo-galläpplena* Nord. Fam.² 1908. *Den g-äpplensstrände stekelns larv G. Adlerz. G-äpplecken, Quercus infectoria ~ i Medelhavsstrakterna.* E. Fischer och hans lärjungar ha lyckats utreda g-äpplegarvsyrornas [tanninets] kemi och delvis även att syntetiskt framställa sådana K. A. Vesterberg 1923. 2) Om djur o. d. som orsaka g-bildningar. a) *De g-bildande djuren kunna icke sällan förorsaka stor skada.* b) *Pungformade g-bildningar på hägg och lind, orsakade av mikroskopiskt små g-kvalster. Pärongallkvalstret, som bildar först gulgröna, så rödaktiga, slutligen svarta gallknölar på päronbladets översida.* c) *Gallöss även skrivet Gallöss ett slags bladlöss som orsaka de på översidan av almarnas blad så vanliga skaftade o. blåsformiga galläpplena. Även vinlusen (Phylloxera) räknas till g-lössen.* d) *Engallmyggan, som lägger sina ägg i toppknopparna på enbuskarnas kvistar och åstadkommer de s. k. kikkären. Gröna bladrosetter på Salix-arter, orsakade av små, bräckliga g-myggor. En g-mygga är även den lilla orange-gula vete-myggan, ett svårt skadedjur på vetet.* e) *Åtta g-steklar, såsom rosegallstekeln l. sömntornstekeln, vilken åstadkommer sömntörnen (l. »bedeguarer»), ekgallsteklarna m. fl. samt snyltgallsteklar, som införa sina ägg i någon av de åtta g-steklarna framkallad g-bildning. G-steklarna kallas ibland även g-äpplesteklar. Hannar och honor av en g-stekelart.*

Gall³. Blott i ssgr.; till bet. nära 'gäll'. I förbindelse med ord som betyda skrik(a). Ex.: 1) Egentl. o. bildl. *Den g-hojande minsta* E. B. Nordström. *Hela München g-hojade, och ens lilla sömn fylldes av jodel och gap-*

skratt från ~ G. Mattsson. »Hur i all världen kan du g-hoja så där för en sån struntsak», fortfor han, när ~ E. Lieberath. Att döma av alla g-hojanden i ~. Slog med båda armarna och g-hojade fram några obergripiga ord E. Didring. 2) Medan fisken avdts, började Tom g-hoja i barnkammaren Vivi Laurent. Vrålade och spottande och g-hojtande Dan. 3) Så att han g-skrek av smärta och de andra stortjötö av glädje E. Didring. En g-skrikande barnunge. 4) Den som kunde ge ifrån sig det värsta g-tjötet. Kommissariens varningar mottogs med hän och »galltjut». — Vücke [hunden] skrek och galltjöt, ty katten satt på hans rygg ~. **Syn.** ill-, stor-. — **Galla**¹, -ade, Sälls., skönl. Han sjöng och sjöng om, så att det g-ade i skogen S. Lagerlöf. **Syn.** skalla, klinga gällt, ge eko.

Galla², -an, -or. Facit. Ökad vätskeansamling i ledkapslar l. senskidor (hos hästar) varigsm dessa utspännas. G-or uppstå vanligen småningom som följd av överansträngning. Hasg-a.

Galla³ se det vanligare gala².

Gall¹^a, -an, -or; vard. ldl. även **Gall**¹^e, -en. 1) Egentl. G-ans betydelse för kroppen är ännu ej tillfullo ådagalagd, men vad som är visst är, att den underlättar matsmältningen. Hämmas g-ans avflöde, framkallas gulsot. De gävo honom ättika, blandad med g-a Bibeln. Osg-a. 2) Bildl. om vrede, bitterhet o. d.; jfr Bitter som g-a. Honung i munnen, g-a i hjärtat. Allt detta, som världen skattar högt, är blandat med g-a, sått med törnen. Långe g-an i mig sjöd. Om g-an sjuder, kokar över. Och uttömde då all sin samlade g-a. Utösa, (ut)tömma sin g-a på, över ngn. Hela karn ä ingenting annat än g-a han ä en riktig etterblåsa. **Syn.** 2) bitterhet, ilska, (ingrodd) vrede, 'vredens skålar', etter.

— **Gallaktig** o. -**artad** bägge skr. o. mindre vanl. -**avsöndring**. -**bespräng**¹^a. Skönl. för det vanligare gallspränga. I hur hög grad en förbenad yrkespolitik är ägnad att förblinda ögat och g-a själen. -**bitter**. Bitter som galla. Skr. Egentl. o. bildl. En g. smak, som gör den oätbar. -**blås**¹^a; -ekräfta (läk.). En reservoar för gallan, är hos människan päronformig. -**drivande**. Läk. G. medel som öka gallavsöndringen. -**feber**. Förr om gulsot; numer blott bildl. Få g. bli alldeles rasande, bli gallsjuk. Du kunde reta g. på ett helgon. -**färgämne**. Fysiol. osv. Gallstenarnas färg är betingad av g-n, eller ~. -**gång**, -en, -ar. Fysiol. m. m. Särsk. om det rör som från levern o. gallblåsan mottar o. i tolvfingerarmen tömmer den i levern avsöndrade gallan. -**sjuk** o. -**sjuk**¹^a. Mest bildl. Ja, det är, så man kan bli g.! Han kände sig bitter och g. På den g-e skälvede läpparna ~ Ola

Hansson. — **Reta g-a på ngn.** **Syn.** sjuk av (instängd) bitterhet l. vrede. -**spräng**¹^a; -d (ibl. med gradformer); -dhet. 1) Egentl. Spränga gallblåsan särsk. på fisk. Den sprattlade litet, som en abborre gör, då man g-er honom ~ Alb. Engström. G-d fisk smakar bitter, och köttet är gulfärgat. 2) Bildl. Perf. part. Holmerz' g-da missnöje med tillvaron Ejnar Smith. Fruntimmerna djade sig, Johannes' ögon sköto gröna blixtar, medan munnen krystade fram ett ursäktande g-t leende Alb. Engström. **Syn.** 2) bitter, syrlig, full av galla. -**sten**; -sanfall; -skolik. Läk. Stenbildning i gallblåsa, gallgångar l. lever. Lida av, ha g. Hon har åter haft ett allvarligt g-sanfall. Man har räknat ända till 7,802 g-ar i en gallblåsa. -**syra**. Fysiol. osv. G-orna äro i regel kvävehaltiga. -**tvål**. Med galla tillsatt fläcktvål.

Gallbildande m. fl. se gall².

Gall²^e, -en, -ar. Sälls. Västsvenskt ord för 'havstrut' upptaget av A. Österling: Där g-arna likt vredgade keruber / så ned på koboltsvarta sjöars ragg.

Galler¹, -ret, -er; best. plur. -ren l. -erna. 1) Sätta g-er för fönsterna. Mellan g-ren. Se genom g-ret. Bakom, i skydd av g-ret. Fälla ned (hjälm)-g-ret. Fönster-, fängelse-, port-, kakelugns-, kamin-, språk-, tork-, luftväxlings-, glögg-, metalltråds-, ståltråds-, järn(tråds)-, trä-, spjäl-, hårdugs-g-er. 2) Märk. G-er på fruntimmersdräkt genombrutet arbete. Brodyrvävnad med hålsöms-g-er. Garneringsavdelningen: kulörta silkes-g-er. **Syn.** spjälverk, nätverk. — **Gallerdörr**. -formig, t. -**fönster**. Båktstolarnas g. -**förse**¹^{dd}. Ett mindre, nära taket beläget g-tt fönster, till vilket fången icke når upp. Den stora g-dda porten. -**grind**. B. Gripenbergs diktsamling Gallergrinden. -**lik**, -t; -nande. G-t genombrutna väggar. -**matt**¹^a. Prima flätade g-or. -**port**. -**press**. Västpress, Auerswalds g. -**scen**. T. e. i Spanien. När jag sent på kvällarna gick genom Sevillas tysta gator, såg jag överallt dylika g-er. -**täckt**. G-a fönsteröppningar. -**ventil**. -**verk**. Porten var ~ försedd med g., och genom detsamma såg man pation med sitt fajansgolv ~ om Spanien. — **Gallra** o. **Galling** se d. o. — **Gallr**¹^{ad}, -at. Skr., ofta skönl. Gallerförsedd. Bak g-at fönster. Genom det g-ade fönstret. Den g-ade gluggen V. Rydberg.

Galler² [l. **Gallier**], -n, =. Invånare i Gallien av keltisk stam; ibl. även innefattande belgierna i norra o. akvitanerna i södra Gallien. Romarnas krig mot g-na. Den döende g-n. Jag är en g. — **Galli**¹^{ci}sm, -en, -er. Ordform l. uttryck(ssätt) som är egendomligt för l. visar inflytande från franskan. — **Gallikansk**, -t. Märk särsk. G-a kyrkan katolska kyrkan i Frankrike i den mån den sökt hävda en viss nationell självständighet mot påvedömet.

— **Gallisera**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsförsök. Förfranska. Ofta i pres. part. (om språk, dialekt, stil, författare o. d.). — **Gallisk**, -t. Avseende de forna gallerna; fransk; ibl. burlesk, cynisk, alltför fri, grov. *De g-a folken söder om Alperna, i Österrike, i Illyrien och i Mindre Asien.* — *Fri glädje, g. ända till vanvördnad* Öv. från Rolland. *Rabelais som typ för det g-a skämtet.*

Galleri, -(e)t, -er; -artad; -biljett, -plats o. -publik (på teater); -däck o. -list (till 5). 1) Långsmalt (prakt)rum, (smal) hall ofta med pelare o. prydd med taylor, porträtt l. avsedd för böcker osv., praktkorridor, gång; valvgång i övervåning (öppen med arkader åt en gård l. d.), täckt pelargång; smal konstsall; konstsamling, porträttsamling, tavelsamling. *Ändlost g. eller spegelgalleri* som gm speglarnas anbringning upprepas i oändlighet. *Täckt g., vettande åt en klostergård.* *Thielska g-et.* *Konst, skulptur-, tavelgalleri.* *Som har båda fasaderna upplösta i kolonett-er* B. Thordeman. *Friare Ovidii dikt är ju ett enda myller av mytologiska gestalter och fabler ~ ett outtömligt g. av yppiga och färgstrålade fresker* Fr Bök. 2) På teater o. d. Översta raden, läktare (l. åskådarna l. åhörarna där). *Sitta (uppe) på g-et.* *Ha g-plats.* *Spela för g-et* för den breda l. sämre publiken, för massan; söka slå an på massorna (o. spela på deras lägre instinkter). [*Brantings dikta-mina till statsrådsprotokollet*] *voru uppenbarligen i högre grad avsedda för g-et och som inlägg i den då begynnande valrörelsen än som ~.* 3) Ordnad samling av porträtt (även i bokform) l. av levnadsteckningar av berömda personer o. d. *G. av berömda författare, utgivet av ~.* *Porträttgalleri.* *Och vårt skönhetsgalleri växer lavinartat* Dag. Nyh. — *Friare. Kommer att tillhöra det förgångnas g.* 4) Underjordisk gång, gruvgång, stoll; täckt gång i fästning(sverk); trätunnel till skydd mot snömassor. *Försvars-, ming-er.* *Snög-erna på järnvägen mellan Enafors och Storlien.* 5) Sjökrigs. Utbyggnad i aktern på äldre krigsskepp; ornament kring akterspegeln på örlogsfartyg (t. e. i ssgr som *G-lister*).

Gallhoja m. fl. se gall³. **Gallier**, **Gallicism** m. fl. se gall².

Gallimatias (grav); den- l. ibl. det-kön. *Det är g. han pratar, men styckevis är där mening i det.* *Att man icke svarar mig med min egen g.* Fröding. *All den g., som där flödar.* *Men kantonesen utläser det på ett sätt, som för pekinesen låter som ren g.* B. Karlgren. *Och pratade en hel hop g. om klockan.* *Han pratar den [l. det] värsta g.* *Men pekorall blir pekorall, och det är gott om dylik g. i boken* Bo Bergman. **Syn.** prat, dravel, munväder, meningslöst snack,

abrakadabra, oredigt (tok)pladder, 'smörja', 'persilja', 'tok'.

Gallion l. Galjön, -en, -er; -sbild [l. -bild] m. fl. Sjö- o. d. En i forna tider vanlig utbyggnad längst förut under bogsprötet. *G-en markeras numer vanligen blott av (stäv)ornament (med fartygets namn).* *Framom g-en ~ anbragtes den snidade, ofta allegoriska g-sbilden.* *A Karlskrona örlogssvarv förvaras i det s. k. g-sgalleriet ett antal g-sbilder ~, vilka tillhört linjeskepp och fregatter, de flesta från slutet av 1700-talet.*

Gallra, -ade, -as; -are; -erska; -ing (med plur.); -ingsarbete; -ingshacka (trädg. o. d.); -ingsmetod; -ingstrakt (skogs.); -ingsvirke (skogs., virke erhållet gm gallring). Egentl. o. bildl. 1) Skogs. Med vissa års mellanrum hugga i yngre o. medelålders skog, så att de återstående träden få utrymme för bästa möjliga tillväxt osv. *G-a skog.* *G-ingarna böra ej göras alltför hårda, d. v. s. alltför stor virkeskvantitet bör ej uttagas på en gång, när ~.* *Självg-ing.* *Omkring 1,000 kbm. timmer samt 4,000 kbm. g-ingsvirke och vedskog.* 2) Lant. Bortta överflödiga växtindivider till förmån för de kvarlämnade. *Av de vanliga åkerbruksväxterna bruka blott rotfrukter g-as.* *G-a rovor, sockerbetor.* *G-ing utföres oftast för hand med hjälp av en handhacka, en s. k. g-ingshacka.* 3) Allmän-nare. *G-a (i) sitt bibliotek, bland sina kruk-växter utrangera vad man ej vill ha kvar.* *G-a sitt material.* *Underkasta sitt material en noggrann g-ing och vraka allt, som icke förefaller fullt säkert.* *Att g-a med nödig överblick är ~.* *Väl g-ad tavelsamling.* **Syn.** avskilja det svaga l. odugliga l. osäkra l. överflödiga l. sämre (från det dugliga, det bättre osv.), fränksilja, (ut)rensa (m), bortrensa m, utsortera m, utrangera; (ibl.) bläda.

Gallra bort m, undan m, ut m.

Gallskrik m. fl. se gall³. **Gallstekel** m. fl. se gall². **Galmans-** se under galen. **Galme**¹ja (-äja); -an; -adam [l. -edamm]; -växt(er) (bot.: växter som på zinkrik mark utbildat särskilda varieteter). Zinkspat. *G-an, zinkens viktigaste malm ~ är vanligen gulaktig eller brun.* *Fästän hon ej arbetade i gruvorna, var hennes ansikte lätt rödfärgat, ty g-ans damm skonar ingen.* *Denna atmosfär av g-adamm och rök.*

Galnas m. fl. se under galen.

Galön, -en, -er; -makare m. fl. (Uniforms)-band (snören, träsar) med invävd guld- l. silvertråd, ofta brukade som gradtecken. *Breda g-er.* *Guld-, silverg-er.* *Gradbeteckningssg-er.* *Den flotte stinsen ~ uppstramad i välsittande byxor, vit väst och bred guldgalon.* *Hela managerier av g-gubbar* Öv. fr. Barbusse. Ibl. även friare: *En g. av violett kläde.* [*Reformliv*] *upptill garnerat med fin g.* — **Galonera**, -ade, -as; -ing.

Mest i perf. part. Pryda l. kanta l. besätta med galoner. *Forna dagars g-ade lakejer. I generalitetets uniform ~, mörkblå m. g-ad krage, guldepåletter och ärmattor* Helge Kjellin.

Galopp (-å-; -en, -er; -dån; -häst; -marsch; -språng; -takt; -tävling. Ett adjektivattribut kan även ha neutrumform. **I.** Enkelt. **1)** Gångart. **a)** Egentl. *Falla in i, slå l. gå över i g.* Ibland slog hästen in i ett häftigt g. Sätta hästen i g. Han drev hästen till g., och jag följde honom. *Hon kom i vinande g., så att ~.* Och i full g. jagade Texas-girl på vägen österut med sin ryttare. Samlad g. omkr. 220 m. i minuten. Kort g. omkr. 250 m., *Manövergalopp* omkr. 350 m., *Ökad g.* omkr. 450 m. *Höger-, vänstergalopp* i förra fallet sättes under större delen av språnget högra sidans ben framför vänstra; särskrivs även. *Isträckt g.* *I ursinnigt g.* Vanl. om häst (l. ryttare) men även om andra djur t. e. *Mickel ~ var alldeles utkörd ~ och kastade sig fram i en kort, snabb g.* J. Möllersvärd. **b)** Friare. *Den som lever i g., får rida i trav till helvetet. Om än de tretton ären gick i g., så hade han i alla fall en tröst.* **c)** Märk särsk. de vard. *En godmodig och något enfaldig karl, som hade svårt att ~ följa med i g-en*, som det heter att förstå, fatta. *Jo, han fattade hela g-en* Alb. Engström. *Och han har bekant sin oförmåga att följa med i [ransonerings]g-en* 1918. **2)** En numer sedan åtminstone 40 år föräldrad dans o. musiken därtill. *Dansa g.* Även kallad 'galoppad'. **II.** Ssgr. Ex.: *Hästhovars g-dån mot asfalten* G. Hellström. *Löpning för elever på g-hästar. I samband med galopp- eller travtävlingar.* **Syn.** ibl. fyrsprång. — **Galo'p-pa**, -ade, [-as]. Vard. l. skämts. Egentl. o. bildl. *Och stiga spansk och g-a* K. E. Forsslund. *På Pegasen | g-a dygnet* om K. Stangenberg. *Och bägge ha de fötter och ben, som g-a | och valsa och hoppa | behagfullt i strumpor och skor* Fröding. **Syn.** galoppa. **Galoppa ikring** l. **omkring.** *G. omkring på sin käpphäst.* — **Galoppad**, -en, -er. Dels egentl., dels bildl. (t. e. om barn, om tankar o. d., om dans ~ se galopp I 2 — o. om ett sällskapskortspel där vikt ligger på snabbhet i uppfattning o. fingrar — eng. 'galoping devils'). *Ta en g. (över fältet).* *En vansinnig g. av de tokigaste drömgestalter.* *Och just som jag skulle somna, började tankarna åter sin g. i min uttrötade hjärna. Mina visionära stämningsg-er* E. Kihlman, öv. fr. Papini. — **Galopper** |a, -ade, [-as]; -ing (med plur.). Egentl. o. bildl. *Låta hästen g-a.* *Komma g-ande på en gammal boriccka.* *G-a, Brunt!* t. e. barn när de leka häst. Märk särsk. *G-ande lungsot* som har ett hastigt förlopp, som snabbt för till döden. **Syn.** galoppa, rida i galopp,

sätta av l. springa i galopp. **Galoppa ikring** [o. kringgaloppa], **iväg** m. fl.

Galo'sch (-å-; -en, -er; -artad; -borste (för rengöring av g-er inuti); -byte; -fabrik(ant); -hylla; -lagning; -makare; -märke; -väder. **1)** *Gå med, utan g-er. Min ena g. är redan trasig. Få sina g-er, (de nya) g-erna bortbytta. Tunna ryska g-er, nr 11. Höger-, vänster-; herr-, dam-, barn-g-er. Läder-, guttaperka-, gummig-er. Krigsg-ernas dåliga kvalitet. Ställde du g-erna i g-hyllan? I dag är det (ett) riktigt g-väder, ett väder, som g-fabrikanterna prisar.* **2)** Märk bl. a. **a)** *Lyckans g-er* av H. C. Andersen. **b)** Vard. *Se här! rör nu på g-erna!* raska nu på bara. **c)** Vard., skämts. om person. *Gamle g.!* gamla hederspasma l. d. **d)** *Häst-g-er* att använda i mjuk terräng 1923. — **Galoscher** |a, -ade, -as; -ing (med plur.). Försko. *En praktisk skidsko ~ sulan av slitstark filt, hel-g-ad med läder samt med näbb på tån.*

Galt, -en, -ar; -gris; -station. **I.** Egentl. *En tre års g. av stora, vita engelska rasen. Vill man särskilt utmärka, att g-en är avsedd till avelsdjur, kallas den fargalt eller i vissa trakter orne. Besättningen å svin-avelstation (g-station) skall förutom ung-djur (galtgrisar och sugg-grisar) bestå av minst 1 g. och 5 modersuggor. Unggall.* **II.** Bildl. **Fackl.** **1)** Öppen gryta l. ugn som brukas till uppvärmning o. uttorkning t. e. vid byggen. *Nere i porten glödde g-arnas plåtrör inne i den bruna mursanden och ~. Medelst eldning i plåt-g-ar.* Mur-, tork-g-ar. **2)** För färskning avsett tackjärnsstycke från masugn. *För vallonsmide gjutes tackjärnet i form av långa, halvbrunda g-ar, s. k. gösar* Nord. Fam. 2. **3)** Sjövä. Större (efter båtens botten) gjuten ballastpjas. **4)** Äld. Namn på gammal kanon. **Syn.** I. ibl. orne, fargalt.

Galvaniser |a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsanstalt; -ingsavdelning; -ingsfabrik; -ingsmetod m. fl. **1)** Huvudbet. Överdra med metall gm utfällning på elektrolytisk väg. *De föremål, som på elektrolytisk väg förses med metallöverdrag (g-as), äro i allmänhet av metall. G-ad plåt. Man g-ar den massa beslag och andra smådelar, som av ålder uppträtt i koppars röda eller mässingens gula glans, men som för närvarande måste utföras i järn* 1918. *Ett utmärkt årtstöd utgör grovmaskigt, g-at stängselnät av ~. G-ing skyddar järn mot rost. En nyare metalliseringsmetod, som börjat i viss mån konkurrera med g-ingen, är den s. k. schooperingen (skoperingen), benämnd efter uppfinnaren, schweizaren Schoop 1919. Lärare vid tekniska skolan i Eskilstuna i etsning och g-ing. Metall-gjuteri och g-ingsanstalt [i Nässjö]. Att Skultuna bruk skaffat sig en stort tilltagen g-ingsavdelning, som åtager sig förkoppling,*

förnickling och förmässring 1918. *Stockholms g-ingsfabrik.* 2) Märk särsk. *Förzinkat järn* benämnes i handeln vanligen 'g-at järn', ehuru förzinkningen ej sker på galvanisk väg. 3) Numer mindre vanl. bet. Göra elektrisk gm l. utsätta för galvanisk ström. Även bildl. *Om en av de lata spanska kanonbåtarna plötsligt g-ats till liv.*

— **Galvanisk**, -t. Som har att göra med berörings- l. kontaktelektricitet (dvs. elektricitet som uppstår då olikartade ämnen beröra varandra); ibl. = galvaniserings-; ibl. = elektrisk. Jfr Bologna-läkaren Galvanis bekanta experiment med grodan (omkr. 1790). Ex., ordnade alfabetiskt efter huvudordet: *G-a anstalter* t. e. klischéfabriker, grafiska anstalter. *Flera g-a element*, för erndande av större verkan ~, *hoppkopplas till ett g-t batteri.* *G. elektricitet* galvanism, beröringselektricitet, e. alstrad gm kemiska processer. *G. gnista* elektrisk. *G. ljusbåge* elektrisk ljusbåge, Voltas ljusbåge. *G. ström* elektrisk ström erhållen med hjälp av g-a element. *Metaller bronseras i olika nyanser genom g. utfällning ~ eller ~.* *Försilvring*, t. e. av bordsilver, *sker även i stor utsträckning på g. väg.* — **Galvani'sm**, -en. Galvanisk elektricitet.

— **Galvano-**. Första ssgsled, nyttjad som ett slags ssgsform till 'galvanisk'. **Galvanografi**, -(e)n, -er. Ett 1840 upfunnet sätt att på galvanisk väg mångfaldiga teckningar. -**mäter**, -ern, -rar; -erform; -ertyp. Instrument för uppmätning av (svaga) elektriska strömmar. -**plastik**; -plastisk. Elektrolitisk framställning av avtryck. *Som g-ens upphovsmän nämnas Jacobi i Petersburg och Spencer i Liverpool, vilka 1839 nästan samtidigt uppfunno elektrolitiska anordningar för metallavgjutning. Beredning av plastiska massor för g. -stegi*, -(e)n. Elektrolitisk framställning av metallöverdrag. *G-n omfattar förnickling, försilvring, förgyllning, förkoppling, förmässring osv. Med världskriget och dess brist på koppar och mässing fick g-en en mycket ökad industriell betydelse.* -**teknik**; -teknisk. Konstn att med hjälp av den galvaniska strömmens elektrolitiska verkningar åstadkomma metalliska utfällningar antingen för beläggning på föremål (galvanostegi) l. för åstadkommande av avbildningar (galvanoplastik). -**typ**, -en, -er; -typi. Se elektrotyp o. elektrotypi.

Galär (även stavat o. i ssgr ibl. även uttalat **Galär**); -en, -er; -art; -artad; -bänk; -flotta; -fånge; -roddare; -segel (latinsegel, trekantigt segel fäst till ett långt spri); -slav; -straff; -varv (för nybyggnad o. reparation av g-er o. skärgårdsfartyg). *Gammalt roddkrigs- l. straffartyg. Föga är känt om forntidens g-er: tvåroddare, trerodddare osv. Lätta g-er. År 1836 slopades hos oss*

den sista g-en. Från nyare tidens början roddes Medelhavsg-erna i allmänhet av slavar (g-slavar). Fastsmidd vid g-bänken. G-varvet i Stockholm den del av flottans varv som är belägen på Djurgården. Livet är en mycket tröttsam g. att ro i, och jag har rott mig trött Öv. fr. Benavente.

Gam, -en, -ar; -aktig; -artad; -fågel; -näste; -släkte(t); -utseende. *G-arna* (g-fåglarna, Cathartæ) höra till dagrovfågeln, ha grov, klumpig kropp med tämligen lång mer l. mindre naken hals och mycket stora vingar; de tillhöra de varmare länderna, där de kunna kallas en slags rengöringspolis, i det de livnära sig mest av döda djur och avskräden, som de upptäcka på långa håll då de sväva högt i rymden l. sitta på en hög klippa. *Smuts- l. asg-en, Neophron percnopterus, finnes även i södra Europa. Han hade något av g., något g-aktigt i sitt utseende och kallades också av kamraterna Gamen. Störta sig som g-ar över ngt.*

Gama'sch, -en, -er. Fackl. Ett slags damask som drages utanpå strumporna l. som spännes kring skenbenet på hästar för att skydda senorna.

Gambit (akut); -en, -ar; -bonde; -spel. Ett adj. kan även ha neutrumform. I schack: spelöppning i vkn en av spelarna i ngt av de första dragen offrar en bonde. *Antagen, antaget g. då bonden tages o. Avböjd g. då den icke tages. En g. uppkommer då ~.* *Damg-en. Den med g-spelen förbundna risken.*

Game (gēm); -et, -e [l. -es]. Stavas enl. SAOL⁸ nu även gem, se d. o.

Gamet, -en, -er; -gömmе (modercell till en l. flera g-er); -mutation. Naturv. Könscell. *Han-, hon-, föräldra-, bastardg-er.*

Gami'n stavas nu efter uttalet gam'äng, se d. o.

Gamle, Gamling m. fl. se under gammal.

Gamma (grav l. akut); -t, = [l. -n]; -strålar (kem.). Tredje bokstaven i grekiska alfabetet (γ); ofta nyttjat vid uppräknningar för att beteckna tredje momentet (särsk. inom underavdelningar). Märk särsk. *Gammastrålar, ofta skrivet γ-strålar*, bland de strålar som utsändas från uran o. toriumpreparat urskiljer Rutherford tre huvudslag α-, β- o. γ-strålar, vka alla äga förmåga att jonisera gaser o. inverka på den fotografiska plåten; av dessa ha γ-strålarna den största genomträngningsförmågan.

Gammal (grav); äldre, äldst l. älst, vard. även gamlare, gamlast (t. e. *Men det svenska är gamlast, som körkböckerna utvisa* Aug. Lindberg); plur. gamla l. gamle. I en del uttr. gärna trycksvagt (t. e. 'den gamle mannen', 'en g. vän', 'det gamla vanliga', 'en inbiten g. stockholmare' osv.).

Enkelt. A) Mer egentl. **I.** Om ålderdom (särsk. hos människor o. djur). **1)** Adjektiviskt. **a)** *En (redan) g. man. Han ä då inte g. Nu var Fjalar konung g. vorden Runeberg. Börja bli g. Han börjar se (bra) g. ut. Jag ä inte så g. som jag ser ut. Känna sig g. Jag, (som redan är) gamla människan, skulle jag ~. Gamla karn grina på de viset! Vi gifte honom med en äldre änka. En fin g. dam. En erfaren g. man. Han ser äldre ut, än han är. G-t folk säger, att ~. Gamla kuskar få glädja sig åt smällen. G. kråka kraxar värst. Gamla kattor lapa också mjölk. Hemskt g. G. som gatan. Last, urgammal. Lillgammal. b)* I sammanställningar. *G. och förständig. Ludde hann bli (både) g. och grå, utan att ~. G. och eländig. G. och skröplig, slö. G. och erfaren. G. och van. G. och tung. G. och mått av dagar, av levande. c)* Men gamla hennes nåd böjde sitt trötta, vissnade ansikte mot Birger och ~. *Gamle hederlige trotjänare!* i dylika fall ibl. även om en som är ung till åren, jfr B II o. III. *Långt inne i den tysta skogen sitter gamle Skam och kurar på en rotvälta Erik Palm. Den gamle Adam arvsynden, vårt syndiga kött. I motsats mot 'ung': Unga slösare, gamla tiggare. Unga dagtjuvar, gamla spetsbovar. Gamla frun och unga frun. d)* Märk även: *Draken, den gamle ormen Bibeln. På gamla, äldre da(ga)r på gamledar, på ålderdomen. 2)* Substantiviskt l. 'abs'. **a)** *G. är ändå äldst. G. och kär, fåfångt besvär. G. och ung l. gamla och unga, alla rycktes de med av hans vältalighet. b)* *Hör du, gamle, när tog du kandidaten ngt vard. l. intimt, jfr B III o. subst. 'gamlen'* bland avledningar. **c)** *Gorm den gamle. d)* *Men den gamle tog betänksamt ordet. Den gamle av dagar Gud. Den gamle på berget l. från bergen så kallades hövdingarna för en fanatisk muhammedansk sekt (assasiner-na) som under korstågens tid gm mord o. våldshandlingar utövade ett fullkomligt skräckvälde i Persien, Syrien o. Palestina. De gamla ha almanackan i kroppen. Som de gamle brukade säga. Ofta direkt motsatt 'ung'. Den unge kan fråga så långt, som den gamle kan svara. De gamla bör man ära, de unga bör man lära. Som de gamla sjunga, så kvittra de unga. De gamla ha slagit sig ned på en utgård och lämnat huvudgården åt ungherrskapet. II.* Vid bestämmande av ålder. Säll. trycksvagt. Om person, djur o. saker. *Hur g. är du? Jag är sex (och ett halvt) år g., blir sju år g. i juni ofta utelämnas här 'gammal'. En ett år(s) g. barnunge. Vem ä äldst, äldre (l. vard. gamlare), du eller jag? Jane är hela tre år äldre och tycker alltså, att hon är förfärligt g. Vi ä (på dagen) lika gamla, han och jag. G. nog att svara för sig själv.*

Årsgammal. (Halv)sekelgammal. En 12 år g. hästkrake. Brevet var redan en vecka g-t. Nyheten är inte en dag g. ännu. Upptäckten är ännu icke ett halvt århundrade g. [En] 25 år(s) g. affär. Den konservativa tidningen är ju ett tiotal år äldre. Jämngammal med ~. Nattgammal.

B) Friare o. bildl. Underbet. äro ofta föga skarpt skilda. **I.** Motsatt 'ny, färsk, modern' o. d. **1)** Märk särsk. *Gamla världen Europa, Asien o. Afrika (o. Nya världen dvs. Amerika). Det gamla landet* sagt av utvandrare om det land varifrån de kommit. *Gamla testamentet* ibl. förkortat G. T.; den del av bibeln som är författad före Kristi födelse. *Gamla krönikan* Erikskrönikan. *Gamla skolan* akademisterna hos oss (o. Nya skolan dvs. nyromantiken). *Gamla stilen* julianska kalendern, avlöstes i Sverige 1753 av Nya stilen. *Gamla Uppsala. Gamla staden* l. *Gamla Stockholm* om de äldsta partierna. Övergiven den gamla människan och ikläden eder den nya bibl. *Början skedde med 'gamla läxan', där ingen fick 'klicka' på ett ord* Sigfr. Almquist. **2)** Allmänare. **a)** *Gamla kar lätta gärna. Man skall äta honungen ung och dricka vinet g-t. G-t (hundradrigt) öl. I gamla kungens tid tryckstarkt. Rota i gamla brev. Gamla handlingar. G. kärlek rostar inte. Gamla trätor äro snart upprivna. Ge ngn, få betalt för g. ost. Den gamla surdegen* Bibeln. — Ofta i dålig mening. *Sälja g-t skräp. G-t linne* även i 'god' mening. *Ta du den gamla kappan, det är ju regnväder! Komma med gamla kvickheter, med kvickheter, gamla som gatan. G-t nytt!* ack, det där känner vi till förut, kom med något nytt o. d. **b)** I sammanställningar. *G. och (väl)känd. Ofta i dålig mening. G. och fallfärdig. G. och förfallen. G. och (uts)liten. G. och illa (med)faren. G. och rucklig, dålig. G. och möglig. G. och risig. G. och förlegad. — Gamla mögliga luntor. Gamla rackliga möbler. En halvt igenvuxen g. trädgård. Gamla trevliga l. trevliga gamla kakelugnar från 1700-talet. Den gamle hederlige Homer. c)* Substantiviskt. *Striden mellan g-t och nytt. G-t måste alltid vika för nytt. På alla områden hade det gamla måst vika för det nya. Det gamla är förgånget* Bibeln. *Låta allt förbli vid det gamla. Så att prisen bli vid det gamla l. de gamla. Det gamla ä gott, sa käringen, ville inte bli äv me lusen. II.* Motsatt 'nutida, nuvarande'. **1)** *I gamla tider. Det var i den gamla goda tiden. En man av gamla stammen. Han var en man av gamla världen ~. Sverges gamla lagar. Gamle kung Gösta. Gamla historien, gamla tiden(s historia) x medeltiden(s) o. nya tiden(s historia); som skiljeår ha ibl. tagits 476 e. Kr. (Västromerska rikets fall) o. 1492*

(upptäckten av Amerika). **2**) Substantiviskt. **a)** *De gamle* ofta särsk. om greker o. romare (antiken). **b)** *Av g-t hade Kalmar varit en lärdomsstad. Såsom av g-t sed varit. Om vardagarna fick dom stödja på rovor som efter g-t Ernst C:son Bredberg. Sedan g-t. Då han sen g-t är känd som flyttfågel.* **3)** Märk den adverbiala användningen i det norrländska 'g-t i världen' (= förr i världen, förr i tiden, i gamla tider). T. e. *Var också g-t i världen en av stiftets största församlingar* Pelle Molin. **III.** Motsatt 'nykommen, ovan, oerfaren' o. d. **1)** *G. i gården. En erfaren g. ämbetsman. Han är inte g. i verket. En äkta, inbiten g. stockholmare. Det är hennes gamla onda. Det är bara det gamla vanliga (gnället).* **2)** Märk särsk. det ngt vard. *Där blir han inte g. där stannar l. trivs han inte länge, det överger han snart l. därifrån blir han snart avlägsnad.*

Ssgr. Vanliga formen är *gammal-*. Särsk. i smtl. växlar rätt ofta denna form med *gammel-*, som (vard. l. folkligt) ibl. även uppträder i skrift (gammel- l. gammalgården). Ngn gång är formen *gammel-* den enda (t. e. Gammel-Erik, gammelfar). Ibl. träffas bestämda former som *gamla-* (t. e. gamlafrun) o. *gamle-* (t. e. gamleherrn, gamle-staden, gamleledar). I ssg med nationalitetsadj. nyttjas formen 'gammel-'; till bet. äro dessa ofta mindre tidsbestämda än ssgrna med *forn-* l. ock avse de politiska fhdn. På dessa anföras nedan blott några ex.

Syn. A) *I.* åldrad, åldrig, ålderstigen, till åren (kommen), kommen till hög ålder, med många år på nacken, bedagad, ej längre ung, över medelåldern, ibl. på andra sidan 50-talet; ibl. (full)vuxen; (den gamle:) åldringen, gubben; (den gamla:) gumman; **II.** (så o. så många) år; **B)** tidigare känd l. inköpt l. härskande o. d., tidigare; dåvarande; dåtida, dåtidens, äldre tiders; ålderdomlig, gammaldags, föråldrad, förlegad, gammalmodig, antikverad, omodärn, avskaffad, ur bruk, som tillhör en svunnen tid, (härstammande l. ärvd) från äldre tider; ej (längre) ny, (ut)nött, begagnad; ibl. förra; (sed)vanlig, invand, erfaren, inbiten, som varit länge (i tjänst l. på platsen), som varat länge, långvarig, mångårig.

— **Gammalaktig-**, -t, [-are; -het]. Skönl. *Med en g. min* som om han haft en gammal mans erfarenhet. *Jag har en viss förkärlek ännu för sådana där g-a saker* Fröding. **-dagur** se gammal- l. gammel-. **-dags**, =; [-aktig]; -vis. Även formen är *g. och ~. G. seder och bruk. G. enkelhet. En g. prägel (av hederlighet och enkelhet). Med sin g. hemtrevnad. I den g. karmstolen. En av dessa g. präster på landet, som ~. Klandra de mera g. för bristande religiös bildning* Hans Larsson. *Han är bra g. Detta styva*

g-aktiga »jag har den äran» C. J. L. Almqvist. *Där är riktigt på g-vis* V. Benediction. *Wilken på g-vis hade halvdörrar, vars övra hälft stod öppen* S. A. Hägg. **Syn.** ålderdomlig, gammalmodig, ibl. antik; på fädernas l. fädrens l. förfädrens vis, på det gamla (svenska) maneret; av gamla stammen; (ibl. nära:) (gammal o.) hederlig, rättfram, enkel, okonstlad, utan bjäfs o. utsmyckning. **-dansk** ibl. = forndansk; ibl. därjämte innefattande l. speciellt avseende 'medeldansk' (dvs. o. 1350—1500). **-demokrat.** T. e. om socialdemokrater o. vänstersocialister o. kommunister l. ungsocialister. *Att av den nya styrelsens ledamöter fyra äro g-er, två vänstersocialister och en ungsocialist* 1919. **-fennoman** se fennoman. **-finsk.** Politiskt o. ungfinsk. *Det g-a partiets sekreterare.* **-fransk;** -a (språk). Vanligare o. bestämdare: fornforsk(a). **-förständig.** Med en g. och fundersam min. **Syn.** gammalklok, 'som runkar på huvudet', ibl. lillgammal l. förnumstig.

-gammal. Skönl. *Den gammalgamla fabeln om kejsarens nya kläder* T. Fogelqvist. *Gården, den gammalgamla* P. Rosenius. **Syn.** mycket gammal, urgammal. **-gods.** *St Eriks g.* keramik från St Eriks lervarufabriker i Uppsala med motiv hemtade (o. omarbetade) från förhistoriska fynd; 1921.

-het, -en. Skr., sälls. *Denna italienska g. i materialet, som kommer även nya och icke färdiga hus att se gamla ut* Evert Taube.

-höger. I motsats mot dels den unghöger som representeras av Svensk tidskrift, dels den som haft till organ *Det nya Sverige* o. Göteborgs Aftonblad. *Mot den s. k. g-n har riktningen [Göteborgsunghögern] icke sällan under senare år anslagit en påfallande aggressiv och kritisk ton* E. Thyselius.

-jätte se gammal- l. gammel-. **-katolicism;** -ik; -sk. Katoliker i Tyskland m. fl. länder som förkastat 1870 års dogm om påvens ofelbarhet o. därför nödgats bilda egna församlingar. Redan på 1700-talet om en friare rörelse i Nederländernas katolska kyrka. Märk även *G-ska kyrkan* om kyrkan från omkr. 180—313. **-klassisk.** Mindre vanl. (o. nyklassisk). **-klok.** Mest skr. *Fula, g-a ansikten* S. Lagerlöf. *Hans slutna ansikte med den g-a blicken* M. Koch. *En stämning av g., livserfaren resignation* E. Hedén.

Syn. (nära:) klok o. erfaren, med en gammal mans syn på tingen, världserfaren, tidigt mognad, allvarlig o. klok, sansad, (ibl.) snusfornuftig, gammalförständig, lillgammal. **-kristen;** -lig. Om den äldsta kristna perioden. *Den g-na periodens ~ skaldar* Y. Hirn. *Ingen g-lig dikt har blivit så ofta begagnad som [Sedulii Paschale carmen]* Hj. Holmquist. **-kyrklig;** -het. Motsatt ungyrklig (t. e. då detta hos oss avser den 1909 framträdande 'korstågsrö-

relsen' o. därmed sammanhängande); även avseende äldre l. äldsta kristna tider. [*Tretondagen är*] starkt g-t betonad.

-lut[her]an; -dom; -sk. *G-domen, den gamla ortodoxa lutherdomen, miste sin allena-härskande ställning med upplysningstiden. [Grundtvigs fader,] självt prästson, levde och verkade i g-sk anda ~. -läsar[e].* Särsk. motsatt 'nyläsarna' (som avsöndrade sig i början av 1800-talet o. förkastade de s. k. 'nyböckerna' dvs. Wallins psalmbok, Lindbloms katekes o. 1811 års handbok); även friare. *Tänk på g-na och framför allt på schar-tanuanerna!* **-mans,** =. Mest i ssgr. *Hans tidigt begynnande g. älder O. Levertin. De äro små till växten som tre års barn och ha g-ansikten och långa vita skägg M. P:son Nilsson. G-krämpor, skleros m. m. Artur Hammarström. Njuter av att få alla g-nycker tillfredsställda Alb. Engström. Med sin g-nyfikenhet granskade han deras ansikten V. Benedictsson. Den unge kejsaren av Kina, de gamla kulturernas finlemmade g-son C. A. Bolander. G-steg G. af Geijerstam. Vanlig g-syn på utvecklingen Gurli Linder. Ständigt trakteras med g-visdom M. Lamm. Syn. gubb-. -mod; -ig (-t, -are; -het). Grundordet sälls. o. skr. **1)** Ett vidunder av g. och en-fald. **2)** G-iga kläder. I en enkel och g-ig men snygg vardagsdräkt. *Tänk, min hatt har redan blivit g-ig! Möblerna voro ytterst g-iga men hela och stadiga. Det anses num-er g-igt. Det är g-igt, att ~. Syn. (g-ig:)* omodärn, urmodig, föräldrad, gammaldags. **-mor(a)** se gammal- l. gammel-. **-nordisk.** Ofta ngt allmännare (o. obestämdare) än 'fornnordisk'. *G. heder, kraft, enkelhet. Be-rättelser om g-a dygder och kämpadater. -ost* se gammal- l. gammel-.*

-piet[is]m; -ist(isk). Särsk. om pietismen före Rosenius o. Evangeliska fosterlands-stiftelsen (1856). *De där g-isterna* Fab. Månsson. **-piga** se gammal- l. gammel-. **-rik.** Ungt ord. *G-a och nyrika* 1920; det senare ordet avser gärna dem som blivit rika under världskriget. **-romant[is]k;** -isk. Skr. *Sentimentalitet, g-ik, fåneri!* **-san-ning.** Skr. *Alla dessa gamla g-ar, som ~ G. Hellström. -sinnad.* Skr. Ngn gång nyttjat för 'konservativ' l. 'reaktionär'. *De g-e voro utom sig av ilska G. Uddgren. -social[is]m; -ist(isk). Motsatt ung- l. vän-stersocialism l. kommunism. [*Teaterprole-tärer*] finnes det gott om bland g-isterna, dessas vänsterungdomar och hos kommu-nisterna 1922. **-spansk;** -a (språk). Ofta allmännare o. obestämdare än 'fornspansk'. *Enligt g-t bruk. -stav[are];* -ning. *Är du gammal- eller nystavare? G-are och nystavare funnos redan på 1600-talet. Den sedan 1906, genom Fridtjuv Bergs stavningspåbud, på avskrivning stående g-ningen. -stämming.* Skönl. Och allt är ljus och helgklar ro /*

med doft från hagens körsbärsträn / och g., sägn och vaka V. Ekelund. **-svensk;** -a (språk). 'Fornsvensk' är i allm. mer bestämt. *G. ärlighet. En g. sed. Ibl. särsk. om 'äldre nyvensk'. -tal.* Skönl., sälls. Av O. Högberg nyttjat för 'gammal' tradi-tion', 'arvsägen'. **-testamentlig,** -t. Som avser Gamla Testamentet(s) tid). *Redan i g. tid. Den g-a uppfattningen. Med g. tro-värdighet och orädd kraft. -tid; -sstämning; -stycke; -a (=). Skr., gärna skönl. **1)** *En majnattsdröm / om g. och blå idyller V. Eke-lund. Gav rummet g-stycke och hemstä-mning A. Mörne. 2)* Över Linköpings stifts-bibliotek ligger en sällspord prägel av g-a kultur och lärdom Ax. Romdahl. *Det g-a frimärkssamlandets tid är förbi. -troende.* Svenskt ord för 'ortodox'. Ingen tvångs-makt mot de g., utan andlig frihet. **-van.** Skönl., sälls. *Medan fingrarna g-t gjorde maska vid maska i stickstrumpan.**

— **Gammal- l. Gammeldaga(r).** Mest i best. form. *Togo sig bekymmerslösa gam-maldagar V. Benedictsson. Som en gång varit glada och älskogslystna ungdomar, ehuru de nu på gammeldagarne gå på trä-ben och ~ Fröding. Mer vard. Även Nu på gammeldarna. -gård.* Mest i best. form. *Sara Aleliäs gård kallades numera av gran-narna gammeldgården H. Dixelius-Bretner. -gädda.* Mest i best. form o. e-form. *K. E. Forsslund, Gammeldäddan i Vassviken. G-n med sitt jättestora, mossbelupna huvud, som utgör en skräck för alla fiskar i fjärden och aldrig låter fånga sig. -hare.* Mest i best. form. **-jätte.** Mest i best. form. *Strax därefter dog gammaljätten S. Lager-löf. -mor(a).* Hör efter me gammelmor där uppe vid spishörnet, hon vet nog. Ja, där låg då gammalmoran och ångslade sig S. Lagerlöf. **-ost.** Mest e-form. Norsk (o. norrländsk) otsortat beredd av surmjölk, brun till färgen o. amper till smaken; även friare om gammal ost (med mögel o. mask). **-piga.** Folkligt. *Hon var gammel-piga, hade aldrig velat gifta sig gammal ungmö. -räv.* Mest i best. form. **-stinta.** Folkligt. *Att Ragna skulle bli gammalstinta (aldrig skulle gifta sig) Alf. Agrell. Ibl. x yngre systrar. -stugia.* Mest i best. form. *Masade han bort mot gammalstugan och ~ Ad. Johansson. Gammalstugan [på skol-lovskolonin] har påbyggs ~.*

— **Gammel-Erik.** Ibl. även Gammel-erik, Gammel-Järk(er) osv. Folkligt namn på Skam, hin onde. **-far.** *Bredvid mot lien stödd står g. K. E. Forsslund. Tjänare g.!*

— **Gamlafrun.** Även skrivet med binde-streck. *G. fick slaget i eftermiddags Sigurd. G-s och unga-fruns Sigurd. — Gamla- l. Gamledar.* Mest e-form. *Ännu på gamle-dar Sigurd. -herrn.* Även skrivet med bindestreck. *Men gamleherrn, som blivit*

lösryckt ur sin naturliga omgivning, verkade tämligen bortkommen Mari Mihi. -sta(de)n. Vanligast e-form. T. e. om 'staden mellan broarna' i Stockholm. In i gamlestadens ödemark av gränder K. G. Ossian-Nilsson.

— **Gamlan**, [-orna]. Vard. *Låt g-an ha sitt hörn i fred.* — **Gamlas**, -ades. Skönl., sälls. Och så gick tiden, tills de g-ades och blevo sittande kvar vid gården J. Engelke bli gammal (o. grå), åldras. — **Gamlen** (grav) l. **Gammeln** (grav l. akut). Både om människor o. djur, förtroligt l. jäg. *Gamlen börjar visst bli lite minnesslös. Ja tror de ä gammeln själva som vi fått opp i da gammelharen.* — **Gamling**, -en, -ar; -sgnat m. fl. se 2. Ofta förtroligt l. föraktligt. 1) *Henrik Wranér, Gamlingar och grön-skällingar, Stockholm 1894. Jämt har det varit vår olycka, att landet har varit styrt av g-ar! om Norge. Och föreslog alltid g-en Pelle Molin. G-ar, som inte orka följa med tidsströmmingarna, ha ingen rättighet att klandra W. Lindhé.* — Även om djur (o. träd). *Skogens g.* (björnen); Öv. fr. Juh. Aho. 2) *Ä, jag är trött på detta g-sgnat K. E. Forsslund. G-svalde. Hans g-sögas matta syn V. Ekelund. Syn.* gubbe, gammal man (l. kvinna), den gamle l. gamla, åldring. — **Gammeln** se *gamlen* strax ovan.

Gamman (grav); den-kön. Ibl. ngt högt. l. åld. *I all g. Med g. lovsjunga. En sådan g., som det nu blev hos fiskarns, hade man ej sett på år och dag. Under, med mycken g. Till stor g. för ~. Till de andras ogemena g. I fröjd och g. Glädje och g. Det ska bli en lust och g. att ~. Dryckeslaget fortsattes med glam och g. till långt in på natten. Syn.* glädje, fröjd, munterhet (o. skämt), skämt o. lustighet(er), förnöjelser.

Gammle (grav); -en, -ar. Torv- l. jord-kåta (med bäs för får o. getter) hos de nordligaste norska lapparna m. fl. *Över-vintrares »gamme» nedanför Alkhornet [på Spetsbergen]. Du, jag ska köra geten din i g-en ~ varje kväll E. B. Nordström.*

Gams, -et. Idls. t. e. Östergötl. o. Smål. Ystert, lössläppt l. ohöviskt skämt. **Gamsa**, -ade, [-as]. Se föreg. Prata tok, lätt-sinnigt l. ohöviskt gyckla l. pladdra. *I mitten stodo en hop män och kvinnor i de ivrigaste underhandlingar, skriande och g-ande Öv. fr. Franzos.*

Gamäng, -en, -er; aktig; artad; humör; -liv; -språk; -typ. Förr stavat 'gamin'. *Är man inte g. förut, så blir man det i London G. Mattson. En äkta Stockholmsgamäng. Stilen är ~ g-aktig, men aldrig slarvig. Detta skenbart vårdslösa, litet g-aktiga ytterplagg. Löslläppt g-humör. Ett renodlat g-liv. Att tåla dylikt g-språk i salonger och i littera-turen! Syn.* gatpojke.

Gan, -en, -er. Liksom följ. Idls. o. gärna fackl. Gäl. *Fiskgan.* — **Gan|a**, -ade, -as;

-pyts; -erska; -ing. Jfr föreg. Mest fackl. *G-a sill. Ett snitt, ett ryck, och sillen är »ganad», d. v. s. att strupstycket med strup-fenorna, gälarna med hjärtat och vidhängande blodfyllda kärl samt matstrupen, blindtar-men och magsäcken äro med ett enda tempo uttagna. En skicklig [sill]g-erska. G-ing och rensning av sill. Vid g-ingen skall tarm-kanalen avlägsnas tillika med gälarna och simblåsan. Sillg-ing med maskin. Kring dessa sillbingar ställa sig nu »gälerskorna» parvis, försedda med gälknivar och en »gan-pyts» samt ett par sillkorgar. Syn.* gälä.

Gana'sch, -en, -er. Djurläk. o. d. G-erna äro den del av hästens huvud som till underlag har underkakens uppstigande grenar, underkåk på häst. *Vida g-er då 'strup-gängen' är bred.*

Ga'ngli|e (akut); -en, -er l. **Ga'ngli|on**, -et, -er; -ecell (nervsystemets specifika cell-element); -eknut; -emassa; -esystem m. fl. Anatomiskt o. d. Vissa knutar l. central-delar inom nervsystemet som innehåller en begränsad samling ganglieceller. *G-erna ä ömse sidor om ryggmärgen och i stora hjärnan. G-ecellens nervtrådsutskott. Ngn gång även bildl. En liten g-e, ett litet nerv-system i Oändlighetens stora kropp Öv. fr. Carlyle. De oändliga förgreningar av na-tionellt och internationellt liv, som bildade g-emassan av den företeelse, som benämndes kriget. Syn.* nervknut; (g-ecell:) nervcell.

Gangrenös, -t. Läk. *Den akuta inflammation kan vara katarral, varig, blodig eller brandig (gangrenös) T. J:son Hellman.*

Gangrän, -en. Läk. (Kall)brand.

Gans (oftast utt. gangs); -en, -er (akut l. grav); -broder; -garnityr. Garneringssnöre. *Breda g-er. Även friare. En huggorm med en svart g. på ryggen.*

Ganska (grav); adv. Med olika tonvikt skiftar styrkan av ordets bet. I skr. fram-träder detta föga. 1) *Starkare. Jag vart verkligen g. förvånad. Förhållanden, som synas röra dig g. nära. Uppgiften är g. svår (för att vara given i ettan). Det här ska gå g. lätt, ska du se. Det är g. riktigt. För övrigt är hon g. fdordig.* 2) *Svagare. Det går ju g. bra numera. Byggnaderna synas g. obetydliga. Hon har blivit g. förständig på gamla dar. Syn.* 1) (en del äro starkare); mycket, inte lite(t), i hög grad, mäkt, djupt, svåra, synnerligen, särskilt, hög(ell)igen, högst, fasligt; helt, alldeles, fullkomligt, riktigt; 2) 'rätt', tämligen, någorlunda, jämförelsevis, någotsånär.

Gant|as, -ades. Idls., vard. Skoja, skämta, galnas, skalkas, rasa. *G. med flickorna. Toq Lisa om livet och g-ades: ~ Ejnar Smith.*

Gants de Suede (gang dö Sväd). 'Svenska handskar', klippingshandskar.

Ganymed, -en, -er; -fasoner; -förening. (Ofta skämts.) benämning på kypare (nam-

net efter Olympens munskänk Ganymedes). *Den bugande g-en såg han icke förrän efter en god stund ~.*

Gap, -et, =; -vidd. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Om djur. *Öppna g-et för att sluka ngn. Spärra upp g-et emot ngn, emot ngt, för att få ngt. Med vitt uppspärtrat g. Kasta en brödbit i g-et på hunden, så tiger den! — Det är att sticka huvudet i lejonets g. Den som kommer undan räven, kommer ofta i g-et på vargen. — Lågor bryta fram ur hans g. t. e. om drake. b)* Om människor. Ngt vard. l. vanvördigt. *Så stort g. du har, man kan ju köra in med hästar och vagn. 2)* Bildl. **a)** Löpa, rusa, råka mitt, rätt i g-et på ngn. **b)** I avgrundens g. *Avgrundsgap. c)* Tekniskt m. m. *G-et på en sax. G. i skruvnyckel. Tånggap. Kanongap. Gatugap. Gärdsgårdsgap. I kohagsget stod en räv Regulus. II.* Ssgr hänföra sig i allm. till verbet gapa, se d. o. **Syn. I. 1)** vid-öppen l. uppspärriad mun, käft(ar); 'flabb'; **2)** (gapande) hål l. öppning, vid öppning; ränna, klyfta; svalg, avgrund; mynning; led, (grind)hål.

— **Gapa**, -ade, [-as]; [-are; -erska; -ning, ibl. med plur.]. **I.** Egentl. **1)** Fyra småttningar sträckte halsarna ur bot och g-ade med sina små näbbar (efter föda). *G-a och visa tänderna. G-a ilsket (mot ngn). Men g-ade ej stort nog. G-a lite bättre, så jag får se dig i halsen! G-a starel! Åt barn som matas o. inte vill öppna mun. G-a käken ur led. Den som g-ar över mycket, mister ofta hela stycket. 2)* Ngt friare. *G-a av förvridning. Att lärare och kamrater g-ade i ren förvridning. Doktorn g-ade: — Vad menar du? Alb. Engström. Överläppen är för kort, så att munnen står ständigt och g-ar. Ha g-ande mun. II.* Friare o. bildl. **1)** Om människor. **a)** Du g-ar, som om du inte sovit på flera dar gaspar. **b)** Stå och g-a i bdfönsterna. *Ska du också ut och g-a på stäten? En apa kan komma många att glo och g-a. Går bara och g-ar på sevärdheter eller läser fransk litteratur dagen lång V. Benedictsson. Alla nyfikna g-are. En sysslolös ring av g-are G. Mattsson. c)* G-a och skrika. *G-a inte så hiskligt, det hörs ju genom hela stan! 2)* Om sak. l. abstr. **a)** Livet g-ar i halsen är oknäppt, går ej ihop. *Ett g-ande sår. En stor, rund öppning g-ade emot dem. G-ande avgrunder. En avgrund g-ar under din fot Stagnelius. Ett g-ande svalg mellan frälse och ofrälse. Och på östslutningens nedre del g-ade tunnelhållet för banan bläcksvart i allt det vita. Men där skulle g-a svart vatten under och stocken vika Pelle Molin. Stora g-ande hål på strumporna. Vem skall lappa hans kläder, när det härnäst börjar g-a över knän och armbågar? R. Schildt. b)* Känna tomheten *g-a emot sig Fanny Alving. Minst fyra långa*

timmar g-ade tomma framför henne, och ~. Kom honom ~ att med rysning tänka på den g-ande ensamhet, som väntade honom. Syn. I. öppna munnen (på vid gavel), spärra u'pp munnen l. käkarna, (vitt) uppspärria n; hålla munnen öppen l. (vitt) uppspärriad, stå med öppen mun; (g-ande-) uppspärriad, (vid)öppen; **II. 1)** a) gaspa; b) stirra, betrakta med öppen mun l. dum l. häpen förvåning, (starr)bliga, glo; c) skrika, ge hals, skräna; gapskratta; **2)** öppna sig (vitt), vara l. stå öppen, icke sluta till, öppna en avgrund.

— **Gapflabba**. Mkt vard., jfr gapskratta. **-hals**. Ngt vard. T. e. om skrikande ungar l. skränande socialister. *Blir inte den klockare en gång i sina dar, den g-en, så måtte då ingen bli det H. Wranér. Så notoriska g-ar som Ejnar Ljungberg och Kata Dahlström Sv. Dagbl. 1920. Syn. gaper, skrikhals; skränare, skränflock, skrävlare l. skrävlerska, pratmakare, flabb. -skratt. Brista ut i g. (över, vid ngt). Börje höll på att ge till ett skallande g. V. Benedictsson. Jag gav upp ett g., när jag första gången hörde det. Ett allmänt g. hälsade honom vid inträdet, belönade detta yttrande. Syn. flat-skrott, högljudd skrattsalva, ohejdat skratt. -skrattaj. G-a dt ngn, ngt. Duretour, som nyss g-at på min bekostnad, började nu nojsa med ~. G-ande kosacker. Syn. skratta med l. av full hals l. överljutt, (mer vard.) gapflabba. -stare. Skämts. för gaphals. -stock. Ett förr använt straffredskap, även kallat enbart 'stock' (jfr d. o.). *Men konsuln, som blivit satt i g-en av folkskolläraren, kastade vreda blickar på honom. Sticka benen i g-en. — Gaper* (akut); -n. Okvädinsord; mindre vanl. *Tig stilla, din g!* **Syn. gaphals. — Gapig**, -t, -are; -het. Vard. *En flock rda sällar och g-a slynor O. Högberg. Syn. skränig, skrikig, skrävlig, rått skrattande, (stor)flabbande.**

Gar|a, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.); -bränna o. -bränning (stemperatur) (se 2); -hård; -koppar; -ugn. Tekn. **1)** Rena råkoppar (från svavel, järn osv.). *Den g-ade kopparn, garkopparn. G-ningen i hård är ~ numera i större kopparverk utträngd av g-ning i flamugn eller av rening på elektrolytisk väg. 2)* Märk vid tegelfabrikation o. d. *En lera g-brännes (färdigbrännes) vid en temperatur, då ~ Nord. Fam.² [Massan måste] vara nästan garbränd, innan glasyren kan inbrännas Ekenberg-Landin. G-bränning eller glattbränning, genom vilken själva porslinet förglasas på samma gång som glasyren smälter ib. Alltefter tegelstapelns storlek och teglets g-bränningstemperatur Nord. Fam.²*

Garäge (-asj; e uttalat blott i best. form o. plur. på -er); -et, -e l. -er; -ebyggnad; -egolv; -eplats; -eägare. *Enär ett g-e nu*

mera är att betrakta som ett nödigt uthus. G-en förläggas oftast i källarvåningar till bostadshus med slutande uppkörning till gatuplanet. Mindre g-e för en bil, av korrugerad plåt. Bil-g-er och magasinslokaler finnas att hyra. Stockholms Central-g-e. (Auto)bil-, plåt-g-e. — Ett fuktigt eller med olja nedsmort g-egolv. G-eplatser i förstklassigt g-e uthyras från ~. G-eägarna. **Syn.** (auto)bilstall, (auto)bilhall, bilskjul. **Garage-ra**, -ade, -as; -ing. Placera l. inhysa l. inhysa i (ett) garage. [Biler] som icke äro g-ade hos oss ~, Stockholms Centralgarage 1922.

Gara'nt (l. -ang l. -angt); -en, -er; -förening. Hist., politiskt, ekonomiskt. Oliva-traktatens g-er H. Hjärne. Ryssland ansåg sig ~ såsom g. av 1720 års regeringsform i Sverige E. G. Geijer. Såsom g. bakom företaget står ~. Som gör de neutrala till med-g-er för Versaillesfreden. Ställa sig som g. för utställningen. Landstormens g-förening. **Syn.** en som ställer (l. utlovar) garanti(er) l. ansvarar för ngn's handlingar l. löften, borge(n)sman, löftesman. — **Garanter**[a, -ade, -as; -ering]. Det g-ar jag (för). Jag g-ar (för) att det blir, ska bli gjort. G-a för ngt i l. för två år t. e. för ett ur. Jag g-ar er en livstidsränta på ~. Kan du få honom att (med sitt namn) g-a för möjligen uppstående förlust? Både Frankrike och England hade g-at Preussen besittningen av Stettin C. G. Malmström. Så t. ex. g-as s. k. Texasbomullsfrökakor innehålla 53 % protein + fett, medan ~ Matts Weibull. G-at giftfri. G-ad l. g-at äkta vara. Att varan ej håller den g-ade halten. **Syn.** gå i god l. i borgen för, borge för, ställa sig som borgen l. garant för, bjuda l. ställa garanti(er) för, ansvara för, (inne)stå för, säkert (ut)lova, tillförsäkra, (fullt) betrygga(n)de lova).

— **Garanti**, -(e)n, -er; -belopp m. fl. se II. Både mer abstr. o. mer konkr. **I.** Enkelt. Kräva g-(er) för ~. Fordra skriftlig g. (av ngn) för ngt, för att ~. Ställa, lämna (tillräcklig, fordrad) g., (tillräckliga) g-er (för ngt). Vi måste ha (full) g. för att ingen passagerare tjuvöker. Säljes utan g. (för eventuella fel). Utan (tillräckliga) g-er. Under g. mot reexport Nils Edén. Som ~ söker att frambringa g-er för att ett återuppreparande av krig Europas folk emellan blir omöjligt. Ömsesidig g. intill visst belopp för omhändertagande postmedel m. m. Kollektiv, personlig g. Riksbanken förbliver under riksdagens g. samt förvaltas av ~ Regeringsformen. Vi behålla i lugn Bremen och Verden under Preussens och Frankrikes g. C. G. Malmström. Ekonomisk g. Ideell(a) g-(er). Stats-, pappersgaranti.

II. Ssgr. Ex.: **1)** Ett g-belopp av 3,000 kronor. **2)** [I vissa länder] få gödselmedel icke för-

säljas, utan att varan åtföljes av ett g-bevis, d. v. s. en av säljaren lämnad förbindelse, angivande varans verkliga sammansättning Matts Weibull. **3)** G-fond: anskaffad l. utlovad summa till betryggande av ett företag t. e. en utställning (g-fonden utkräves blott om företaget går med förlust); även i aktiebolag till skydd vid förluster utöver aktiekapitalet. G-fonden för utställningen fullteknad. En g-fond på 40 milj. kr. upplägges [av Sv. Handelsbanken] genom förlagslån 1922. **4)** G-fördrag: folkrättsligt avtal med syfte att upprätthålla vissa bestämt angivna folkrättsliga fhdn. Jfr g-traktat nedan. G-fördragets effektivitet är naturligtvis ytterst osäker, enär den beror av det politiska läget vid den tidpunkt, då g-ens presterande kräves C. Hallendorff. **5)** Postverkets borgens- eller g-förening upphörd 1912. **6)** G-försäkring: i vanl. o. inskränkta bet. = försäkring mot förlust till följd av bristande redovisning av omhändertagda medel; ibl. vidare o. omfattande även hypoteksförsäkring. För kassörer, upp-bördsmän m. fl. lämnas g-försäkring av bolagen Nya Hansa, Norrland ~ G. Aldén. **7)** G-makt; en av de makter som ingått ett g-fördrag. **8)** G-märka, mest i perf. part., o. g-märke: Det g-märkta margarinet. Förse med g-märke. **9)** Utöver ärsavgifterna innebär medlemskap [i Landstormens garant-förening] icke någon som helst g-skyldighet. **10)** G-summan mycket överskriden. **11)** G-tid intill 3 år ~ i fråga om sådana föremål, vilkas beskaffenhet ~. **12)** G-traktat, jfr ovan g-fördrag. G-traktaten i Haag 1681, varigenom Sverige och Nederländska republiken förbundo sig att upprätthålla 1678 och 1679 års freden C. Hallendorff.

Syn. I. säkerhet (för uppfyllande av en förbindelse), borgen, trygghet, (skriftlig) försäkran, ansvar(ighet).

Ga'rd¹, -en, -er (akut l. grav); -ställning. **1)** I fäktning o. d. Sålunda kom man till den nuvarande g-en, färdigställningen Nord. Fam.² Värnställning, gard Wenström-Lindgren. Samt [boxaren] icke efter vissa sekunders förlopp åter står i g. Nord. Fam.² G-ställning [i boxning] intages med lätt böjda knän och ~ ib. **2)** I kortspel. Kort som stödjä ett annat o. vilka man kan kasta medan högre kort i samma färg ta spel. Har du g.? Kasta bort sin g., g-en, så att damen faller. **Syn. 1)** färdigställning, värnställning; **2)** garderande (små)kort l. garderat kort. — **Ga'rd**², =; predikativt adj. I kortspel. Mest smtl. Du kastar väl inte för mycket (klöver), du ä väl g.? har (klöver)kungen garderad l. d. — **Ga'rde** (ibl. även går; akut men särsk. i senare fallet ibl. även grav); -t, -n; -sinfanteriregemente m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Jfr livgarde. Schweizerg-et till fots, uppsatt

år 1493 i Frankrike, är en av de första trupper, som burit namnet garde. Napoleons 'gamla g.' bildades 1804; därtill kom 1806 två regementen 'ungt g.' G-et dör, men ger sig icke ett yttrande ursprungligen lagt i munnen på en general vid 'gamla gardet' (Carbonne) vid Waterloo; ofta bildl. *Svea och Göta g. samt Ling-et till häst. En kapten på Göta g. Furirskoleelever från häst-g-t.* — Märk Röda, svarta g-n, amazong-e o. d. 2) Bildl. a) Den där är ingen ruka, ~ han hör till gamla g-t Ax. V. Grafström. Tillhöra (det) gamla g-t ett gammalt kotteri l. parti l. kärnan av ngt. b) De båda flickorna tillhöra gatans lätta g. de prostituerade. II. Ssgr. Ex.: Till I 1. Två g-sinfanteriregementen och ett g-skavalleriregemente. En g-skapten. G-skarl. G-skasärn. G-smusik. G-sofficer(are). Sekundcheferna för g-sregementena till häst och fot. G-suniform. **Syn.** livvakt, livtrupp, vakttrupp, skyddsvakt; (ibl. nära:) utvald (skydds)trupp, mönstertrupp, elittrupp. — **Garder**a, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) En nyuppförd befästad ställning vid Maas, vilken sannolikt skulle g-a övergången över floden T. Ångström. Trupper, avsedda att g-a flodövergången, passet, g-a hären mot överrumpling bakifrån. G-a sig mot överraskningar, mot eventuella kursförluster. 2) I spel. a) I schack. Tror du verkligen, att jag inte skulle se till, att drottningen var g-ad (av bonden), att jag skulle skicka ut hästen og-ad, sätta hästen på en og-ad ruta, (så att du ostraffat kunde ta den)? b) I kortspel. Jfr gard¹ 2. Nu beror det på, om jag skall (be)hålla ruter damen g-ad eller klöver knekten. Satt, var kungen g-ad eller og-ad från början? **Syn.** vakta, (be)skydda, försvara, bevaka, bevara, betäcka; ibl. utgöra skydd. — **Garderob** m. fl., **Gardian**, **Gardin** m. fl. o. **Gardj**ärn, vilkas anslutning till denna ordgrupp är mer l. mindre lös, stå för sig. — **Gardi**'st, -en, -er; -hustru; -liv; -slagsmål; -uniform. Soldat vid ett garde(sregemente); även ngt friare. *En grann g. Liv-, häst-g-er. Svåra som en g. En svensk dam hotad med revolver av röda g-erna [i Finland]. Röd-g-er. Syn. gardeskarl.*

Gården-pärty (ga(r)dn-pä(r)ti); -'t, -'n. Även skrivet i två ord. Trädgårdsfest, parkfest, lustbarhet i trädgård l. park.

Garderöb (garlderåb); -en, -er; -liknande; -sdörr; -shylla; -sklosett; -slås (en slags enkla lås med fjäder); -ssorg; -svakt. Ssgrna kunna ibl. även sakna -s. 1) **Utrymmena** äro dåliga, g-erna alldeles för smd. Hänga undan ngt i g-en. Stäng in honom i g-en, tills han slutar skrika! Ett litet, g-liknande rum. 2) **Syna sin g.** Min g. befinner sig i ett miserabelt tillstånd. En herre med den mest oklanderliga g. och ~. Ha g-ssorg nödgas gå svartklädd l. särskilt fint klädd av brist

på (andra) kläder; ibl. inte kunna gå ut l. gå bort av brist på (lämpliga) kläder. **Syn.** 1) klädkammare, klädkontor, (kläd)skrub, förvaring(srum för kläder), (ibl. nära) kläds-kåp; (ibl.:) kapprum l. påklädningsrum (på teater); 2) klädförråd, alla ens (gång)kläder, (förråd av) gångkläder. — **Garderobiär** (-råb-); -(e)n, -er. Kvinnlig garderobsvakt, en som har uppsikt över ett klädförråd (särsk. på teater). Mask. ibl. 'garderobier' (utt. -råbië). Här i Danmark filma alla, ända från de största skådespelarna och ned till g-erna 1912. Nerifrån klädlogerna hördes g-en Fru Andbergs oskolade och föga älsk-värda stämma R. Schildt.

Gardian, -en, -er. Med anslutning till gardera. Särsk. förr även stavat guardian. Föreståndare l. superior i franciskan- l. kapucinkloster.

Gardin, -en, -er; -borste m. fl. se II. I. Enkelt. Sätta (upp) g-er för fönsterna. Har du fått upp g-er ännu (på nya stället)? Dra l. rulla upp l. ner g-en. Med fälld g. och riglad dörr. Bak(om) nerrullade, (ner-)fällda g-er. Avpassade g-er. Enfärgade, vita, mönstrade, mönstervävda, (hem)vävda g-er. Drag-, rull-, kapp-, lång-, två-, fönster-, dörr-, säng-, flors-, lenong-, nät-, tråd-, tyll-, hemslöjds-g-er. — Ibl. bildl. Sjön, som ~ slog skimrande skum-g-er över styrbords läring E. Hornborg. II. Ssgr. G-borste. G-dukar ~ av fin trädgardinsvävnad. G-hållare, svarvade, av omdlad ek i form av en stor knapp l. d. G-hängaren »Kvick». I fönstren under de smd g-kapporna stodo ~ välskötta krukväxter en 'tvärgardin' (vanl. över o. mln två häng-g-er). G-käpp, g-list, g-stång att hänga gardiner på. Fyra g-lösa fönster. För att ta upp en g-ring, som hon tappat. G-snöre till rullgardin. Stärkstykning, t. e. g-strykning. G-sträckare sak. G-stänger av trä med kon-soler och ringar. G-tyg. G-uppsättning. **Syn.** rullgardin; hänggardin; förhänge, draperi; sänggardin, omhänge, parlakan.

Gardist m. fl. se under gard.

Gärdjärn. Fackl. Järn som skyddar lokomotiv gm att rensa spåret. När tåget stannat, gick jag av loket och såg då ovan-nämnda tralla framför lokets g.

Gärn, -et, = l. (som artplur.) -er. I. Plur. mest 'garner'. 1) Egentligast. Tråd som framställes gm sammansnoring av längre l. kortare spånadsfibrer. Till garn räknas ofta silke (silkes-g-er) men icke 'tråd' i vanl. bemärkelse. a) **Lin**, spunnet till g. Starkt, svagt spunnet g. Handspunnet, maskinspun-net g. Hemspunnet g. Enkelt och tvinnat g. Höger-, vänstersnott g. Grovt, fint g. Grövre g. än Nr 5 förekommer ej ofta i handeln (om man undantar g. till vekar o. d.). G(-er) av olika färg och grovhet. G-ets finlek. (O)blekt, (o)färgat, tryckt g. Hemfärgat g. Hårt, mjukt g. Blandade eller melerade g-er.

Tvd. eller *flertrådigt g. G.* till *inslag*. *Nysta g. b)* Märk. *Tråd*, som göres genom *tvinnning* av *g.*, benämnes *tvåtrådig*, *tretrådig* o. s. v. efter antalet ingående enkla *snoddar* (*garn*) *Ekenberg-Landin. c)* Som sista ssgs-*led. Ex.: Enligt det metriskas numrerings-*systemet *utgör 1 pasma kardullsgarn, icke-*engelskt *kamgarn* eller *silke 10 hank* à 100 meter; svenskt *ullgarn* räknas enligt gammalt svenskt system så: 1 sträng = 2 härvor = 12 knäpp = 6,000 fot. *Lin-l. linne-, ull-, bomulls-, hamp-, jute-, silkes-, pappers-, blån-, tagel-, hår-, strå-, trasgarn. Maskin-, handgarn. Kam-l. redgarn. Sefirgarn. Sy-, stick-, strump-, virk-, tapisseri-; bind-, paket-, vek-l. ljusveke-l. ljus-, skörde-, varp-, inslagsgarn. Snitlgarn för matt-tillverkning. Glansgarn. Brillantgarn, sammanvinnat av en tråd ylle eller bomull och en tråd 'guld' eller 'silver'. Till effekt- eller fantasigarnen, vilka uteser hela sin längd eller på bestämda avstånd förete noppor, förtjockningar, knutar, öglor, slingor, spiraler eller dylikt, höra t. e. knutgarn, öglegarn, spiralgarn. 2) Märk särsk. (mest sjöv.) garn varav tågvirke slås. Kabelgarn. Finare 'snören' kallas *Segel-, sjömans-, taglingsgarn. II. Plur. 'garn'. 1) Egentligare. Nätförmiga fiske-l. jaktredskap gjorda av garn (såsom nät, skötar, vadar, notar, trålar, fiskegårdar, ryssjor, mjårdar, hävar m. m.). a) Vittja sina g. Hur man sätter eller tar in ett g. Medan vi vänta på att makrillen skall gå i g-en. 100 à 150 g. eller nät, som ~ sammanbindas till en lång länk. 180 g. på 35 alnar var. Fiske-, driv-, sätt-, botten-; lax-, sill-, makrillgarn. b) Såsom antiloper i jägarens g. Bibeln. 2) Bildl. Snärja, fånga ngn i sina g. Fastna i ngn's g. Undfly satans g. Snärjd i sinlighetens g. Syn. I. (mer l. mindre nära:) (spunnen l. snodd) tråd, snöre; II. fisk-l. jakt-nät; (ibl.:) snara, 'nät', försåt.**

— **Garnbod.** *I g-en. -bom.* Bom på vävstol på vilken garnet är uppvindat. **-bunt. -fiske;** -are. *G-et är antingen sättgarnsfiske ~ eller drivgarnsfiske Nord. Fam.² -hand[el];* -lare; -lerska. **-hank**, -en, -ar. Se garn I 1 c första exemplet o. hank². **-haspel. -hållare** på självbindande skördemaskin. **-härva;** -shållare; -el. Reda ut en trasstig *g-a. G-shållare, 2 klämmor* som fästas vid bordsskivan, för nystning och spolning. *G-el, på vilken det från spinnmaskinen kommande garnet bildas till härvor av bestämd längd. -kniv* på självbindande skördemaskin. **-kvalité. -länk.** Flera garn sammanbindas till en 'länk'. Det var just vad hans g. om tjugu nya sillgarn kostade Fab. Månsson. *G-en flyter* med överteln i vattenytan och ~. **-nummer;** -rer (bestämning av garnets finlek); -numreringsystem. Mycket fina *g-mer* (nr 80

eller därutöver). *De i Sverige brukliga g-re-ringssystemen. -nystan. -prov;* -are (sak o. person). **-rest.** Mest i plur. *Garn, spunnet* av upprivna ändar och *g-er. -sill* sill fångad i garn. **-spinn[er]i;** -ing. *I Sverige bragte Jonas Alströmer ~ g-ing från hus-slöjd till industri G. Sellergren. -sträckare.* Vid självbindande skördemaskin. Att *g-n* icke är för hårt åtstramat, *enär pappersgarnet ~ i annat fall lätt avslites ~. -åtgång. -ända l. ände.*

Garner *a, -ade, -as; -band, -nål m. fl. se II; [-are; -erska]. I. Enkelt. 1) Besätta (en klänning o. d.) med band, spetsar, bårder, broderier, rynkor, bräm o. d. Vad tänker du g-a klänningen med? Se där det lilla, som g-ar en modärn kjol! G-ad med dyrbara spetsar, med svarta, överklädda knappar. Såsom g-ade anses hattar, 'som äro försedda med foder ~, svettrem, kantband eller andra enkla, fastsydda tillbehör eller som hava ett kring kullen slätt anbragt band eller snöre ~, men som sakna annan utstyrsel (x) dels og-ade, dels monterade); Tulltaxan, om herrhattar. Bandg-ad klänning. Helveckad och knappg-ad. Pålsg-ade sportdräkter. 2) Upplägg a ngt till prydnad kring ett fat l. d., pryda en maträtt med blommor, blad l. annat. En aladbb, g-ad med ostron. Stek, g-ad med truffel. G-a en kaka med halva valnötter och äggviteskum. 3) Infatta (dosor, fickur, ringar o. d.) med juveler. 4) Sjöv. o. d. Bekläda innersidan av fartyg med plankor. Jakter g-as i allmänhet blott i salonger och hytter, under det att på lastfartyg lastrummen måste g-as till skydd för last och bordläggning. II. Ssgsformen garner- ersättes ofta av det vanligare 'garnerings-'. Mest till I 1. G-ingen utgöres av tvättakta passpoaler och g-band om flickklänning. G-nålar, svarta, runda huvuden. Syn. I. 1) (ibl.:) kanta, pryda, besätta, (be)kläda, utstyra m.*

— **Garnering**, -en, -ar; -sartikel m. fl. se II. Mest konkr. **I. Enkelt. 1) Ifråga om kläder (särsk. fruntimmers-) o. d. a) Kurserna i finare klänningsg-ar och dräktmodellering. b) Trampa sönder g-en på en kjol. Lovisa begapade frökens g. / och bjäfsat kring kjortel och barm Fru Lenngren. Med halsömsgarnering kring krage och armar på damblus. Klädsam spensmodell med knappgarnering. Svart sidengarnering kring krage och armar på damblus. Skärpgarnering. Spetsgarnering. 2) Kok. o. d. G-ar till fisk o. d. Deg till g-ar på socklar och fat. G-ar kring faten. 3) Jfr garnera I 3. 4) Sjöv. o. d. Jfr garnera I 4. (Extra) inre träbeklädnad t. e. i salonger o. lastrum, inre beklädnad (av plank, lattor, mattor) å fartygssidan under däck. På järnfartyg går g-en sällan högre än just över slaget (dvs. den rundade delen vid övergången från botten till far-**

tygssidan) G. Stenfelt. **II.** Ssgr. Jämte formen *garnerings-* träffas ibl. den kortare formen *garner-*; se *garnera*. De flesta till **I 1.** Ex.: **1)** Till **I 1.** *Plyschartade ~ g-sartiklar* Tulltaxan. *G-savdelningen* i en modeaffär **I. d.** *Ett g-sband* (s. k. skjortband) ~, förenar i sig såväl bårdband som uddbrodyr. *Svarta g-sknappar*. *G-snålar* ~ av mässing, med stort huvud av vit, matt pärla. *G-sremsa*. **2)** Till **I 2.** *G-spåse av 1:ma linne* för *g.* av tårter etc., med 3 släta och 3 krusiga *g-spipor* gm pipan utpressas den deg **I. d.** varmed tårten skall garneras. *G-sformar*. **3)** Till **I 4.** Sjövä. o. d. *G-slattor* eller *lastribbor*, tunna trälattor, som uppsättas mellan spanten på järnfartyg [till skydd för ömtålig last] G. Stenfelt. *Tomsäckar* och *g-smattor* till skydd för ömtålig last. *G-splankor*. **Syn.** ibl. (prydnads)besättning.

— **Garnitör**, -et, = [**I. -er**]; -vis (adv.; se **II**). **I.** Garnering. Mer fackl. **1)** Jfr *garnera* **I 1.** *G-et* bör vara detsamma som på linnet ~. *G-et* [till klänningen är skäligen enkelt och lätt att åstadkomma för den hem-sömmande. **2)** Kok. o. d. Jfr *garnera* **I 2.** Med *g.* ~ förstås birätter, vilka serveras såsom tillbehör till soppor, köttträtter [m. m.] ~ och antingen serveras särskilt eller uppläggas som *garnering* omkring dem Hagdahl; t. e.: grönsaker, förlorade ägg, makaroni, frikadeller, pastejer till soppor; kräftor, svamp, kroketter till fisk; potatis, kål, spenat, bönor till kött; salad, gurkor, gelé, inlagd frukt till stek osv. **II.** Allmänare. Huvudbet. Uppsats o. d. *Ett g. [avsmacken]*, bestående av ~. Juvel, pärlgarnityr. *Blusgarnityr* ~ bestående av en brosch och 3 knappar av försilvrad metall med ~. *Rök-servis* (4 pjäser) av mörkoxiderad metall ~ *pr g.* ~. *12 g. felfria skinnmöbler* annons. [Boa och muff] utgöra tillsammans ett *g.*, men säljas också var för sig. Härliga för sport och blödsvader äro de ovan avbildade *g-en*, bestående av halsomtag och mössa. Numera gör man ej halv- eller heldussinvis likadana dag-, nattlinnen och byxor, utan ett *g.*, d. v. s. en omgång med samma hand-broderi och samma spetsar 1920. Således sys underkläderna *g-vis* i stället för halv-dussinvis 1920. *Borstgarnityr* ~ med klädes- och hårborste. *Skrivgarnityr* bestående av skrivställ o. stakar samt ibl. pennfat, läskdabb, pennkopp o. kuvertställ. Jag ska be att få hämta ett tandgarnityr lösgom med tänder. **Syn. I.** *garnering*, *prydnad*, *infattning*; **II.** *sats* (av t. e. fruntimmersprydnader), (juvel)uppsats, borduppsats, uppsättning, omgång, ibl. tillbehör.

Garnison, -en, -er; -sförsamling; -skrigs-rätt (numer avskaffad); -skyrka; -sliv; -släkare; -sofficer(are); -sort; -spräst; -sregemente; -ssjukhus; -sstad; -stjänst(göring);

-strupp(er). *Ligga i g.* göra *g-stjänst*. (För-)lägga en *stark g.* (i gränsfästningarna mot ~). *Förlagd i g.* Till *g-ens* förstärkande i sådana *g-sorter*, där ~. *Uppvigla g-en*. *G-ssjukhus*, sjukhus avsedda för den militära personalen, finnas ~ alla större *g-sorter* såsom Stockholm ~, Karlskrona, Karlsborg, Boden m. fl. Svea län har på Ladugårdsgårde även *g-skyrka* (Gustav-Adolfsskyrkan). *Ladugårdsgården* begagnades redan i början av 1700-talet som exercisplats för *g-sregementena* i Stockholm. **Syn.** de inom samma stad **I.** fästning **I.** annan ort förlagda trupperna, garnisonstrupper(na); (ibl.) besättning, förläggning; (ibl. även:) förläggningsplats, förläggningssort. — **Garnison**er|a, -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Här *g-ade* trupper. *Trupper, g-ade i(nom) Stockholm*. Genom *Upplands artilleriregementes förläggning* till Uppsala tillfördes staden en del förmyndar, som ökades genom *Upplands infanteriregementes g-ing* Nord. Fam.² **Syn.** förlägga (som **I.** i garnison).

Garnityr se under *garnera*.

Garrottera, -ade, -as; -ing (med plur.). *Strypa*; beröva motståndskraften gm ett kraftigt tag om strupen **I.** gm att kasta en snara om offrets hals. *G-ing*, ett i Spanien brukligt dödsstraff, då den dömdes bindes vid en påle och strypes med ett järnband.

Garsong (ång); -en, -er. **1)** Uppassare, kypare. **2)** Ungkarl, 'prisse'. En glad *g.*

Gärtner (l. ga'rt; akut); -n, =; -fond(en); -sällskap. Mest fackl. Trädgårdsmästare, yrkesträdgårdsmän. F. länsg-n, direktören August Ericsson. *Handelsgartner*. *G-fonden*, varifrån trädgårdsmän kunna erhålla understöd. Använd *g-fondens* välgörenhetsmärken Viola 1921. Stockholms *g-sällskap*, bildat 1848. Enköpings *g-sällskap* högtidlighöll sitt 25-årsjubileum på söndagen ~ 1922.

Garva, -ade, -as; -ning (med plur.); -nings-medel m. fl. (oftare garvmedel osv.). **1)** Egentl. *G-a* hudar. All *g-ning* avser att göra hudar smidiga samt hårdiga mot vatten och förruttnelse, att bereda dem till 'läder'. De färdigg-ade hudarna. Mest kända för sina *g-ande* egenskaper B. Jönsson om Rhus-arter m. fl. *Sämsk-* (eller fett)-*g-ningen* är grundad på användningen av fettämnen, vitg-ningen o. kromg-ningen (de viktigaste arterna av mineralg-ning) på alun m. m. respektive krom; den viktigaste arten av *g-ning*, log-ningen (även kallad egentlig l. vegetabilisk *g-ning*), på utnyttjande av vissa växtdeklar, bark, rötter o. d. **2)** Friare o. bildl. **a)** Om nät, segel o. d. *G-a* ett segel bereda i barklut. **b)** Ofta i perf. part. *Ha g-ad hud*. Och med många ärr ~ på de *g-ade* händerna. Och med det mörkbruna ansiktet *g-at* av solhetta, väder och vind. **c)** Vard. *G-a* huden på ngn prygl upp hm. **Syn.** ibl. barka; (g-ad ibl.) barkad, hård,

okänslig, (för)härdad. — **Garva** om m. — **Garvbar**, -t, -are. Mindre vanl. **-bark**. 1) Liksom stammen [hos granen] alltid är garvrikare och ger bättre g. 2) De barkstycken, som avskalas från träden och äro garvsyrehaltiga, kallas g-ar. **-extrakt** garvämnesextrakt. **-medel**. G. ~, vegetabiliska produkter, innehållande garvämnen, användbara till garvning, färgning och bläckberedning G. Lagerheim. **-rik**. Garvsyrek. Liksom stammen [hos granen] alltid är g-are än grenarne och ~. **-sur**. Sur som ett garvämne, mkt kärv l. sammandragande. Tömde tillvarons skål i en g. Macon, som dock läskade skönt ~ Gust. Mattsson. **-syria**; -efri; -ehalt(ig); -erik. Tannin; ibl. galläpplegarvsyra. G-a till garvning och g-a nyttjad som adstringerande medel, för att g-ama blödnings osv. Ett rödvin, kärt som g-a. Knappast ~ någon växtart, som är fullkomligt g-efri B. Jönsson. Växtdelar med en g-halt under 40 % äro från teknisk synpunkt sett mindre användbara ib. [Mangofrukten kärnor] äro bittra, g-haltiga och användas till beredning av skrivbläck ~. [Ek med] g-erik kärna. **-växt**. Mest i plur. Växt varifrån garvämnen fås. **-ämne**; -sextrakt. Allmänt kännetecken på g-n är bl. a., att de ha kärv smak; de förekomma rikligt i bark av ek, gran, pil, bok o. s. v. och i många frukter. Syntetiska g-n, använda som surrogat för växtg-n. — **Garvarje**, -(e)n, -e; -bark; -dräng; -ull (som i garverierna avskavas från fårhudarna). — **Garveri**, -(e)t, -er; -fabrikör; -idkare(förening); -rörelse. Om inrättning, rörelse, konst, ställe, arbete l. arbetarna (vid ett g.). Som i g-erna förarbetas till läder. Eldsvåda i g-et vid Gröna bron. Idka g-rörelse. Förfogandelagen mot tredskande g-idkare 1916.

Gas¹, -en [l. -et], -er; -artad; -bindja (-an, -or); -bindning; -sudd (sjukvårdsartikel); -tyg; -väv(nad). Tidigare även skrivet 'gaz'. 1) Benämning på åtskilliga tunna, mer l. mindre genombrutna vävnader. a) I tyllen äro hålen ofta sexkantiga och verka rundade, i g-en verka de ofta fyrkantiga (med slingor). G-er med sammetsfigurer på genombruten botten. G. till dam- och barnklänningar, hattgarntityr, förkläden, gardiner, sjukvårdsändamål. Förbandsgas. En tunn ~ gasartad vävnad. G-bindor och förbandsbomull. Gassudar från Röda korset. I gas- l. slingvävnader slinga sig varpträdarna ej endast över och under inslagen, utan även par- l. gruppvis omkring varandra. Släta, fasonerade g-vävnader. b) Märk i dikt. Skira g-er. Och spåda lemman under sida g-er A. Österling. 2) Ett mkt glest i vanlig tvåskafthindning vävt tyg indränkt med gelatin- l. husblosslösning o. brukat till foder, till damm- o. flugskydd osv. En takkrona, inhöjld som i en påse av g. **Syn.** (rätt nära stå:) tyll, flor(sduk).

Gas², -en, -er. 1) Fys. o. allmännare. I motsats mot fasta o. flytande kroppar sakna g-erna bestämd volym. G. i trängre bemärkelse = ämne som vid vanlig rumstemperatur förmår uppbära ett tryck av 1 atmosfär l. däröver utan att kondenseras till vätska (t. e. syre, väte, kväve). Ibl. inräknas i g-erna även 'ångor' (t. e. vatten-, alkoholånga) dvs. ämnen som under vanliga fhdn ha fast l. flytande form men vid lågt eget tryck l. hög temperatur övergå i gasform. a) Förr talade man om 'permanent g-er', dvs. sådana som man ej lyckats bringa i flytande form; i juli 1908 kondenserades emellertid även den sista av de då kända 'permanent' g-erna, helium, av nobelpristagaren Kamerlingh Onnes. G-ers förtätning, förtunning, blandning. Förtätade g-er, alla slag Tulltaxan. All elektricitetsledning i g-er är förmedlad genom vandrande joner Nord. Fam.² Ett skåp med dragrör till skorsten eller ventilationskanal för försök med skadliga g-er (ett s. k. kapell). Bålång, fylld med g. Den inneslutna g-ens tryck på kärlets väggar. Komprimerad g. Varna källor, vilkas g-er till $1/10$ å $1/15$ utgöras av helium och argon. De giftiga g-ernas betydelse i modärn strid. Syr-, vät-, lust-, ädel-, gift-, krigs-, stridsgas. b) Märk. Plågas av g-er gasbildning i tarmarna, väder(spänningar). 2) Tekn. o. allmännare. Om bränsle- o. förbränningsgaser; särsk. ofta = lysgas. a) Den allmännast kända brännbara g-en är lysg-en, vilken i dagligt tal helt enkelt brukar benämnas »gas» Nord. Fam.² Nyårskvällen 1813 brann g-en första gången på Westminsterbron [i London]. Leda in g. i en väning gasrör för belysning, kokning, värme. Uppskruva ~, nedskruva ~, (av)stänga (n), släcka, tända, påsläppa ~, öppna g-en. Det var en läcka på röret, och g(-en) hade strömmat ut. Här luktar g. Koka med g. Använda g. i spisen. Uppmätta den förbrukade g-en. 1 ton [sten]kol ger 310 kbm. gas och 720 kg. koks. Behållare för g. med vatten- eller oljelds. Den instängda, sammanpressade g-en. Vid varje förbränning med låga utvecklas g-er; det är ej ~ veden, oljan etc. som brinna utan de ur dem utvecklade g-erna. Färdigbildade brännbara g-er, s. k. naturg-er, förekomma hos oss i Angelholmstrakten, men ha ej någon vidare ekonomisk betydelse, då gasmängden snabbt avtar. b) Som sista ssgsld. Ex.: Anordna alltid kokspisen så, att värmen i dess avgaser kan nyttiggöras till varmvattenberedning eller rumsuppvärmning. Acetylen-, lys-, kok-, generator-, vatten-, olje-, koksgas; reserv-; rå-; gruvgas. c) Märk. Vid full g. sätter sig [den bensindrivna flyg]maskinen i rörelse Tord Ångström. 3) Vard. Vara (uppe) i g-en livad, (helt) uppspelt, upphetsad, upplivad. **Syn.** 1) (ibl.) kropp i

'luftform', 'luftart', ånga; 2) (ibl.:) lysgas, bränslegas, förbränningsgas; (ibl.) gasledning i. gasljus.

— **Gasackumulator**. Transportabel stålbehållare för komprimerad acetylen ('dissousgas'). *G-er* för fyrbelysning, för svetsning, för motorcykelkyltor osv. Aktiebol. Gas-Ackumulator ('Aga') bildades 1 juli 1904; g-erna ha genom G. Daléns förbättringar nått världsrykte. **-aktig**, -t; -het. Skr. **-alarm**. Krigs. Ljud- [l. ljus]signal då gasanfall hotar. **-alstrande**, adj.; -are. Skr. **G-ande** ämnen. Samtliga generatorgaser framställas i s. k. gasgeneratorer (gasalstrare) genom förgasning (ofullständig förbränning av kol) E. Hubendick. **-anfall**; -sförsök; -smedel. Krigs. Gaskriget ledde sitt upphov från det skede i världskriget då man övergått till ställningskrig (möjligin inför av fransmännen redan hösten 1914). **G-en** medelst gasmoln övergavs under loppet av världskriget alltmer för g. medelst gasprojektiler (gasartilleribeskjutning). Under 1918 pågingo vissa engelska g. 8—10 timmar, varunder förbrukades 200—250 ton gas per km. i timmen. Några franska g-sförsök febr. 1916. **-angrepp**. Krigs. Jfr föreg. **G-en** ha givit upphov åt gasmaskerna. Gasangrepp! — Gasmaskerna på 1915. **-arm**. Jfr ljusarm. Arm för gasbelysning (utgående t. e. från vägg). **-artad**, -at. **-artilleri**; -beskjutning. Krigs. Jfr gasanfall. Även g-beskjutningen visade sig under världskrigets fortgång vara ett ytterst verksamt anfallsmedel H. Jungstedt. **-automat**. Automat för gasförbrukning, automatgasmätare.

-bad (t. e. i kolsyregas); en föråldrad badform. **-bakugn**. *G-ar* med eller utan kokhåll 1917. **-batteri**. Krigs. Jfr gasanfall. Ett antal cylindrar med komprimerad gas nedgrävda på botten av ett skyttevärn + servismanskap m. m. **-behållare** gasklocka, gasometer. **-belys[a]**; -ning (med plur.); -ningsförsök. Mest i perf. part. o. som subst. Baltimore hade g-ning redan 1802; i Sverige infördes g-ningen 1846. Mot slutet av 1800-talet började elektrisk belysning uttränga g-ningen; gasglödljuset gjorde gasen åter konkurrenskraftig mot koltrådslamporna, men de nutida metalltrådslamporna ha åter omkastat ställningen, och numer har g-ningen en viss användning mest i stenkolsrika länder. De nödortföga g-ta småstadsgatorna. **-besparande**, adj.; -ing. *G-ande* bakugnar. **-bildande**, adj.; -ning (med plur.). Märk särsk. om 'g-ning i tarmarna'. Jäsa och starkt g-ande ämnen [böra vid utfodringen undvikas]. **-blandning**. För en g. gäller Daltons lag (1802), att det tryck en viss gas utövar är oberoende av om gasen ensam fyller kärlet eller om den är blandad med andra gaser. **-blåsa**. **-bomb**. Dels

om äldre 'stinkbomber'; dels om bomb innehållande såväl sprängladdning som giftgas o. avsedd att nedsläppas från luftfartyg (flygbomb). *G-er* kommo icke till användning under världskriget H. Jungstedt. **-brännare**. *G-e*, kunna ha rund öppning (argandje, användes till glödljus) l. springformig (snittbrännare) E. Bergendahl. Värma en degel över g-n. **-cylinder**. [Syr]-g-rar, innehållande komprimerat syre, behandlas och taxeras i likhet med flytande kolsyra. **-dusch** jfr gasbad.

-entreprenör. Gas- och vattenledningsentreprenör. **-explosion**. **-fabrikation**. **-fattig**. Magra kol (ej koksande), g-a, brinnande med mycket kort låga Nord. Fam.³ **-filtrering**; -sapparat. Gasrening (t. e. ifråga om acetylen). **-form**; -ig (-t; -het). I g. — Fasta, flytande och g-iga kroppar. Enligt Rutherford ger 1 gram radiumbromid ung. 20 biljondels gram g-ig radiumemana-tion per sekund Hj. Tallqvist. G-igt bränsles olika värmevärde Nord. Fam.³ **-fyll[d]**; -ning. G-d ballong. G-da Wotan-lampor; ädelgasfyllningen möjliggör strö-mens högsta utnyttjande. **-förbrukare**; -ning. G-ningen pr invånare. **-förgift[a]**; -ning (med plur.); -ningssym(p)tom. Tog sig ~ av daga genom att g-a sig. Nära att g-as. Man beräknar, att antalet genom g-ning under [världs]kriget dödade amerikaner, engelsmän, fransmän och tyskar uppgått till över 500,000. **-generator**; -generering. Tekn. Samtliga generatorgaser framställas i s. k. g-er (gasalstrare) genom förgasning (ofullständig förbränning av kol) Nord. Fam.³ G. med roterande rost för förbrän-ning av finkornigt och stybbart bränsle. Emedan för gasgenereringen ofta måste användas dyrare kol än ~ E. Hubendick. **-glödljus**; -ljusstilverkare (o. -ning); -nät. G-ljuset uppfanns år 1885 av österrikaren Auer v. Weisbach; det utgjordes av en s. k. glödstrumpa vilken upphettas till glödning av en bunsenbrännare. G-nät, vanlig storlek, 35 öre st., säljas vidfästade ringbygel, för att av var och en själv kunna uppsättas 1912. **-granat**; -eld. Krigs. Granat avsedd att vid krevaden sprida en tung giftig gas (en nyhet från världskriget). Det engelska artilleriet avsköt samtidigt g-er mot våra gravar 1915. G-elden går ut på förgasning av ett terrängområde, vanligen av betydande storlek H. Jungstedt.

-halt; -ig (-t, -are). **-handgranat**. Krigs. Vidare kunna g-er och, för liknande ändamål som eldsprutorna, rökalkstrande brand-rör komma till användning H. Wikner. **-hållare** jfr gasarm. **-industri**. Murdocks lärjunge S. Clegg ~, som kan anses som g-ens praktiske grundläggare [i början av 1800-talet]. **-jon**. Fys. Att dimma huvudsakligen uppstår genom kondensation av vat-

tenånga på små elektriskt laddade partiklar, s. k. gasjoner, som förefinnas i luften The Svedberg. **-kamin** kamin eldad med (lys-)gas. **-kammare**. Fackl. T. e. Dubbla ballonghöljen, av vilka det inre är sektionsvis indelat i ett antal g. ~ T. Ångström. **-kastar[e]**. Krigs. Kastpjäs för avskjutning av gasminor. Kallas ibl. även 'jordmörsare'. Under [världs]krigets lopp fullkomnades g-na i avsevärd grad H. Jungstedt. **-klock[a]**; -stomt; -sutrymme. Stor gasbehållare l. gasuppsamlare (med vatten- l. oljelås, där gas under konstant tryck samlas o. bevaras), uppsamlings- l. förvaringsrum för lys- l. acetylen-gas, gasometer, gasmagasin. Å gamla g-ans tomt. En g-a består av: 1) vattenbassäng eller 'klock-kar', 2) själva klockan (en l. flerdelad), som med sin underkant vilar på klockkarets botten, 3) ledarställning, 4) in- och utloppsrör utmynnande något över vattenytan inuti klockan. G-sutrymmet utgör vanligen 60—70 proc. av [gas]-verkets största tillverkningsförmåga pr dygn. **-kokapparät**. Jfr gaskök. **-koks l. -kox**. Oftare: gasverkskoks. **-kol**. Vanl. = stenköl för lysgasberedning. **-kompani**. Krigs., jfr gasanfall. **-kraftmaskin** gasmaskin, gasmotor. **-kran**. Varvid befanns, att g-en stod öppen. Stänga huvudg-en. **-krig**. Krigs. Krig med användning av giftiga gaser som stridsmedel. Jfr gasanfall ovan. **-krona** jfr ljuskrona. **-kupa**. Gas- och ljuskupor. **-kär**. Krigs.: jfr gasanfall. **-käll[a]**. Dels om naturlig g-a; dels friare. G-orna vid Baku. **-kök**. Den vanligast förekommande gaskokapparaten är det s. k. gasköket, ett genombrutet gjutjärnsplan på låga fötter, försett med en eller flera, oftast 2, brännare, mestadels löst uppställt vid sidan av vedspisen och förenat med gasledningen medelst slang. Jag kokar på g-et, så går det fortare.

-lag, -en, -ar. Fys. Tillsammans med Avogadros lag utgöra dessa två [Boyle-Mariottes lag och Gay-Lussacs lag] de egentliga g-arna Nord. Fam.² **-lampa**. **-ledning**; -srör. Låta (kranen till) g-en stå öppen. Förenat med g-en medelst slang. **-ljus**; -papper (fotogr.: klorbromsilverpapper). Och i g-et glänste de våta bladen på buskar och träd. **-lykta**. Särsk. om äldre gatulyktor. **-lysning**; -t. Oftare 'gasbelysning'. Skr. Tangers g-ta gator. **-låg[a]**; -ekrans l. -skrans. Flämtande g-or. Sterilisera ngt i g-an. Värma över g-a(n). **-läck[a]**. Man skall aldrig, utom vid g-or ~ stänga huvudgaskranen C. Borgenstierna. **-maga-sin**. Tekn. G-ets påsläppningskran. **-mask**, -en, -er; -typ. Den under världskriget först använda g-en infördes hösten 1915 vid tyska armén. Gasangrepp! — G-erna på! nov. 1915. Engelsmännen lära under [världs]-kriget ha förbrukat omkr. 50 miljoner g-e ~. G-e för hästar, hundar och brevduror.

-maskin; -(s)fabrik. Explosions- l. förbränningsmaskin driven med förut beredd brännbar gas. Den första praktiskt användbara g-en konstruerades år 1860 i Paris av Lenoir. Konkurrensen de olika g-fabrikerna emellan. Syn. gasmotor. **-min[a]**. Krigs. Från världskriget. Projektil med giftgas o. tändsats avsedd att skjutas ur gaskastare. **-molekyl**. Fys. Kring var och en av dessa med motsatt elektricitet laddade partiklar lagra sig neutrala g-e Ramstedt-Gleditsch. **-moln**. Särsk. krigs. Gasanfall medelst g. Se gasanfall. **-motor**; -fabrik. Se gasmaskin. Gas-, fotogen-, bensin- samt andra förbrännings- och explosionsmotorer Tull-taxan. **-mängd**. En viss g. av god beskaffenhet. **-mästar[e]**; -befattning. G-ebefattningen vid Sundsvalls gasverk är till ansökan ledig. **-mätar[e]**; -hyra. 1) Sak. Huvudet. Hos varje förbrukare i huset installeras g-e, en eller flera, beroende på om samma gaspris gäller för gas till olika förbrukningsändamål, 'lysgas' och 'kokgas', eller ej G. H. Hultman. Automat-g gasautomat. En stationsg-e, i vilken all den tillverkade gasen uppmättes. 2) Person.

-olja; -ebehållare. G-a erhålles vid raffinering av bergolja o. kan anses som en blandning av gasolin o. bensin. G-an nyttjades förr, oaktat sin eldfarlighet, mycket till både belysning och kokning, men spelar numera icke samma roll som förr. **-projektil**. Krigs. Se gasanfall. **-ramp**. T. e. på (äldre) teatrar. **-regemente** krigs., jfr gasanfall. **-rening**; -sanläggning; -sapparat; -smassa. Fackl. Att befria gaser från ingående småpartiklar. T. e. vid lysgasberedning. Elektrisk g. **-rik**. Torra kol ~, feta kol (väl koksande, g-a, brinnande med lång, lysande låga) och magra kol ~ Nord. Fam.² **-rör**; -nät. **-sken**. Nu mest om äldre fhdn (o. sämre gasbelysning). Ett jäktande slaveri i damm och osund luft, i skumdager eller g. **-skydd**; -smedel; -stjänst. Krigs. Jfr gasanfall. Abstr. o. konkr. De i det nutida kriget oundgängliga g-en H. Wikner. G-smedlen äro antingen individuella (personliga) eller kollektiva H. Jungstedt; till de förra höra gasmasker, till de senare gaståta skyddsrum. **-slang**. G-ar till kokgasapparater. **-spis** [l. -spisel]. Med ugn försedda g-ar. G. och vedspis, sparapparater och insatser annons. **-stekugn**. G-ar med kokhäll. **-strykjärn**. G., strykjärnsplattor för gaskök 1916.

-teknik; -teknisk. I g-en. **-tillopp**. Att en ventil öppnar g-et till brännaren. **-tillstånd**. Skr. Ättiksyra ~ i g. Sv. Arrhenius. **-tjänst**. Krigs. G. och gasskyddstjänst. Jfr gasanfall. **-tjära**. **-trupp**. Krigs. Jfr gasanfall. **-tryck**. Fys. m. m., även jäg. Jfr ångtryck. **-tändare**; -ning(ssystem). Person o. sak. G-are ~, automatisk tänd- och

släckapparat för gas 1893. *G-aren* »Radio» ~ utan gnistor ~ hållbar för 10,000 tändningar. **-tät**; -het. 1) [Att gasmasken] ej alltid gastätt slöt sig till ansiktet. *Patronhylsor* ~ som äro absolut *g-a* Thor Högdahl. Svårigheten att göra själva bakladdningsinrättningen *g. G-t* tyg. Tyget fernissas för ökande av *g-heten*. 2) Märk. *G-het* anger hur mycket en gas är tyngre än luft eller väte E. Bergendahl. *En g-het*, som är 8,8 gånger så stor som luftens under samma tryck och temperatur Sv. Arrhenius. [Avogadros lag] att *g-heten* är proportionell mot molekylarvikten ib. **Syn.** (*g-het* ibl.) specifika vikten av en gas. **-ugn. -utbyte.** T. e. fysiol. *G. i lungan. -uttag.* Fackl. T. e. Stoftsamlare vid masugnars *g. -utveckling.* Farlig *g. i skeppslast. -vatt[en].* Tekn. o. d. De vattenlika produkter som vid torrdestillation av stenkol erhållas vid gasens rening. *G-net* är en av de viktigaste biprodukterna vid gas- och koksverk och ~. **Syn.** ammoniakvatten. **-verk;** -sarbete; -seldare; -skoks l. -skox; -slagg. *Det första g-et i Europa* för allmänt behov byggdes 1812 i London. Från början var *g-ens* uppgift att tillverka gas för belysning, numer för kokning och andra uppvärmningsbehov 1923. Utom gas tillverkas vid svenska *g. koks, tjära, svavel-syra* och kaustik ammoniak ~ samt bensolprodukter 1923. Från *g-et* ledes gasen ut i förbrukningsortens rörrät. Gasmästarebe-ningen vid Sundsvalls *g.* är till ansökan ledig. Acetylen-, kol-, vattengasverk. Ytsat-sen [på Stadions löparbana], vari som huvudbeständsdel ingick jord- och sandblandad *g-slagg* ~. **-vulkan.** Populär benämning på 'solfatarer' (med svavelångor o. d.), 'mo-fetter' (kolsyra) o. 'fumaroler' (mest vatten-ångor). **Syn.** (ibl.) vulkanisk gaskälla. **-ässja.** *G.* med rörledning och fläkt.

— **Gas[a]**, -ade, -as; -ning; -ningsperiod. Mindre vanl. för förgasa(s). Fackl. För avskiljande av aska etc., som medföljer vid *g-ningen* G. H. Hultman. — **Gasig**, -t, -are. Mindre vanl. Gasartad, gasblandad, med gasblåsor. *En sparsam, g. slemavsöndring* [vid spanska sjukan]. — **Gasolin**, -et l. -en; -gas; -gasverk; -ånga. Tekn. m. m. Den mest flyktiga o. eldfarliga av de handelsprodukter som erhållas vid destillation av bergolja. För åstadkommande av den hushållning med landets tillgång d. flytande bränslen (bensin, *g.*, bensol, fotogen, motorolja, sprit m. m.), som betingas av ~ Kungl. förordng ^{20/1} 1917. *G-en* är i motsats till acetylen fri från fosfor, som angriper platinadeglar. *G-gas* ~ en vid vanlig tempera-tur framställd blandning av ångor och luft. *G-gasverk* för belysning av enskilda byggnader eller för åstadkommande av bränn-gas för laboratorier. **Syn.** petroleumeter, 'tvättbensin'; (*g-gas*) 'luftgas'. — **Gaso-**

mät[er], -ern, -rar. Gasklocka, gasbehållare, gasuppsamlare.

Gasel, -en, -er. Stavas ofta 'ghasel'. En hos perserna omtyckt lyrisk diktform med rimföljden a b a b c a d a e osv.; i de rim-made raderna upprepas vanl. ett l. flera ord från första versen.

Gasell, -en, -er; -släkte(t); -snabb; -språng; -öga. *Gazella dorcas. G-en* är den finast byggda av alla antiloper. Likasom jagade *g-er* Bibeln. Snabbfotad som en *g. ib. Lika g-snabbt* som ~ A. Österling.

Gasett, -en, -er. Förr även skrivet 'gazett'. Mindre vanl., ofta om äldre fhdn. Tidning.

Gask, -en, -ar; -bud; -kort; -spel. 1) Bud i vira (o. lomber): man behåller ett visst antal av sina egna kort (i 'g. på fyra' fyra stycken osv.) o. tar talongen, varefter man därav kastar så många kort som man 'gaskade på'. Ta hem en *g.*, gå hem i en *g. på sex* i högsta färg. Viragask. Ha goda *g-kort*. 2) Ngt vard. 'Bildl.' a) Vara uppe i, komma (sig riktigt) i *g-en*. Man var således i mycket hög *g.* *G-en* blev något hög, när klockan led över tolv. När *g-en* är hög och toddarne varit många. Suppgask. b) Fest. Vi har *g. i kväll* på Norrlands nation. Det var stor *g. på* nationen och ~. Recen-tiorsgask. **Syn.** 2) a) livad l. upprymd (sin-nes)stämning, upprymdhet, uppsluppenhet. 'lös-släppthet'; b) 'hippa', fest, svyck. — **Gaska**, -ade, [-as]. I vira (o. lomber). Kan man *g-a* på fyra knektar? fråga som blottar djup okunnighet om spelet. **Syn.** bjuda gask, ge gaskbud. — **Gaska upp** (sig) m. — **Gaskig**, -t, -are; -het. Vard. Var på en mycket *g. Vivi gick* hem för att slå upp i sitt ficklexikon om ~ Vivi Laurent. **Syn.** uppgaskad, uppskojad, skojig, skojfrisk, livad, uppspelt.

Gasko'gnare (-kånjare); (-e)n, -e. In-vånare i Gascogne (fordom ett landskap) i sydvästra Frankrike. *G-na* äro kända för livlig inbillningskraft, äregirighet och företagsamhet, men därjämte för fåfänga och skrytsamhet jfr gaskonnad. — **Gasko'g-n**(isk) (-kånj); -t. Ur *Er g-a själ* med *Er sublima sprall* K. Stangenberg. — **Gaskonnad**, -en, -er. Skrävel, (stor)skryt.

Gasolin o. **Gasometer** se under gas². **Gass**, -et. Vanligast i ssgn 'solgass'. I solens *g. / han syndar sin tass* Anna M. Roos. Känna draget svalka, *g-et stinga* K. G. Ossian-Nilsson. **Syn.** glödande l. stekande hetta, stekhetta. — **Gass[a]**, -ade, -as. 1) Intr. Mest om solen. *En vacker söndag i slutet av april, då solen g-ade. För att låta solen ~ g-a på sig.* I den *g-ande aprilsolen* Strindberg. I den *g-ande hettan*. Det *g-ar* och röker från den glödande lavan. 2) Refl. o. ibl. trans. a) Ligga och *g-a sig* i solen, framför brasan. Mitt

i landsvägsdammet låg en orm och g-ade sig.
b) *G-a sin lata lekamen vid elden. Hon såg ut över slätten, som låg där i ångande värme, g-ad av solen V. Benedictsson. Syn.* 'steka', värma, 'baka'. — **Gassig**, -t, -are; -het. Vägen är g., kantad av skugglösa åkrar. I g-a, förvuxna gatuvärr H. Dhejne. Utanför är det g-t solsen och fullt av flugor. Ett g-t arbete, må herrn tro! Mari Mihl. Sommagassig. **Syn.** stekhet, stekande (het), solstekt, gassande.

Gast¹, -en, -ar; -tröja. *G-ar* benämnes maskapet ombord på fartyg (särsk. med avseende på ngn bestämd tjänst, t. e. backsgast). I dag blir det väder för minst ett rev, sade g-arna. Backs-, båt-, däck-, marsegast. Gasttröjor, marinblå, i tjock, stark kvalitet. **Syn.** (ibl.): sjögast, matros, sjöman.

Gast², -en, -ar. *G-ar* lära husera i den urgamla parken och i de öde gamla slottsrummen. Detta ruckel där g-en, g-ar huserade, höll(o) till. Vrålände likt g-ar. Sonen, född i hordom, ska irra osalig på jorden som en g. Martin Koch. Skrika, som om g-en kramade en. **Syn.** spöke, gengångare, avliden som går igen, (ond) ande, vålnad, (ibl.) mara. — **Gastkram|a**; -ning (med plur.). Blott ldlis. även -kramma. Dels mer 'egentl.' (t. e. om gästen l. maran som kramar l. rider en i sönnen), dels bildl.

1) När jag vaknade, kände jag mig, som om jag varit g-ad, alla leder värkte. Skildringen slutar med att han återkommer hem g-ad. Vill man skydda sig mot g-ning skall man släppa tre glödande kol mellan lentyget och kroppen. **2)** Den lymmeln skulle jag vilja g-a. En obetvingslig lathet och olust, som g-ar hela mitt väsen Carl Larsson. Finlandsbåtarna ha i går befriats ur isens g-ning febr. 1924. **Syn.** ('gripa och) krama med järnklor'. -lik, -t; -nande. Skr. Mindre vanl. Demoniska ögon stirrade vilt och g-t på mig ifrån tusen håll Öv. fr. E. A. Poe. -skri. — **Gast|a**, -ade, [-as]; [-ning, med plur]. Vard. Blott 'bildl.' Och g-ade det värsta de orkade. Kröp ihop som en igelkott och g-ade på hjälp S. Siwertz. »Vik huden», g-ade han. »Kräk, kräk!» g-ade kråkan, och så singlade hon bort över gärdet S. Dahllöf. Men den lille mannen g-ade av full hals i två timmar. Linden var rätt tjock, men inte på långt när så tjock, som Per g-at om I. Ljungquist. **Syn.** (gall)skrika, (ill)tjuta, vråla, föra oljud, skräna, hojta, skråla. — **Gastlig**, -t. Sälls., skönl. Och ett förflytet, som störde hans sömn med g-a drömmar (mardrömmar); Axel V. Grafström.

Gaster|a, -ade, [-as]; -ing (med plur.). Ge gästroll(er) l. gästspel, uppträda som gäst (på frammande scen), gästa (om skådespelare osv.). På genomresa till Finland, där han om en vecka skall g-a. Elise Hvas-ser g-ade på våren 1874 i Hålsingsfors.

Ga|strisk, -t. Läk. Mag(säcks)-. Sedan från den s. k. 'g-a febern' numer avskiltts sdväl former av frossa och tyfoidfeber som en del andra sjukdomsföreteelser, skulle av den forna 'g-a febern' återstå nästan blott vad som nu kallas 'gastritis', dvs. akut magkatarr. — **Gastronom** (-äm); -en, -er. Förståsigpåare på mat, matkännare, kännare av den finare matlagningen; läckergom, läckermun. — **Gastronomi**, (-e)n. (Den högre) kokkonsten; konsten att bedöma mat. — **Gastronomisk** (-äm); -t. Jfr föreg. Som hör till (den högre) kokkonsten; ibl. kräsen.

Gat se gitta.

Gat|a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Huvud betydelsen. **a)** På g-an ibl. x (inne) på gården l. i huset; ibl. x på trottoaren l. gångbanan. På g-or och (i) gränder; ibl. även 'i', t. e. S. Lagerlöfs Kanske löper du större fara, om du går ensam omkring i g-or och gränder o. Där [i staden] rörde sig människor i gränder och g-or. Stryka omkring, gå och driva på g-orna. På g-or(na) och torg(en). G-an är avstängd. Stenlagda g-or. Tränga och krokiga g-or. Breda, smala g-or. Bredda g-an. (Träd)planterad g-a. En mycket trafikerad g-a. Uppge g-a och husnummer (där man bor). Gå g-a upp och g-a ned. Ska vi gå en g-a? ung. = ta en liten promenad (ut i stan). Snett, tvärs över g-an. Rum åt g-an x åt gården (l. ibl. åt gränden). Ligistelement, som göra g-orna, våra g-or osäkra. **b)** Bo vid en större g-a, vid l. på Nedre Slottsgatan. Jag bor sedan några år Börjegatan 7. En stallbyggnad inne på gården 17 Humlegårdsg-an. I hörnet av Kungs- och Vaksalag-an l. -gatorna. **c)** Vråkas ut på g-an. Utkastad på g-an. På öppen g-a. **d)** Och vi äro inte i går hittade på g-an Jörgen. Uppställa (direkt) från g-an. Ord från g-an pöbelord. Uppfostrad på g-an. De båda flickorna tillhöra g-ans lätta garde. Skandalöst ligistuppträde; g-ans parlament härjar i Sundbyberg. **e)** Märk särsk. ett par uttr. Gammal som g-an. Känna sig, vara på sin mammas g-a som hemma, (fullt) hemmastadd. **f)** Sten-, nubbstens-, trä-, asfalt-, stads-, huvudstads-, huvud-, bi-, bak-, sido-, tvärg-a. Affärg-a. **2)** Friare. T. e. **a)** Soldater, uppställda i två led, så att de bilda g-a jfr t. e. gatlopp. **b)** Hugga upp en (brand)g-a i skogen. Det var en brandg-a, som kalröjdes därnere. Hugga ut en g-a i vassen (så att man kan ta sig fram med båt). Vassg-a. **c)** Tältg-a. Byg-g-a. Fäg-g-a. **d)** Vinterg-an. **e)** Isg-a. **II.** Ssgr ha ibl. formen gat-, ibl. formen gatw-; ibl. åter bägge dessa former. Ej säll. ha ssgrna med gat- 'dålig' bet.; de med gatw- äro ofta mer 'officiella'. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) gränd, bulevard, aveny, väg.

— **Gatflicka** gatslinka, gatslyna. -hora

vulg. **-hörn.** Stå sysslolös i g-en. **Utbasnas** i alla g. Skrymtarna, vilka gärna stå ~ i g-en och bedja Bibeln. **-kamill.** *Matricaria discoidea.* G-en, som är starkt kryddluktande och saknar diskblommor, har på senare tid spritt sig så hos oss, att den nu förekommer på vägar och gårdar från Skåne till Norrland. **-krasse.** *Lepidium rudemale.* Den illaluktande g-n med sina kronlösa blommor och utspärrade grenar. **-kvast.** **-lopp** m. fl. se gat- l. gatu-. **-maja** gat(u)nymf. **-ord.** Mindre vanl. På ett språk fullt av simpelheter och g. Fanny Alving. **-pojke;** -(s)fasoner; -(s)språk. Svära som den värsta g-e. G-arna i Uppsala kallades på 1880-talet 'gassar'. Slängiga g-sfasoner. **Syn.** (nära:) busfrö, ligapojke, ung pojkslyngel (som håller till på gatan). **-slinka.** För en fräck liten g-s skull. **-slyna.** För g-n och äventyrskan. **-smuts.** **-sopare;** -erska; -ning(smaskin). **-språk.** **-sten** se gat- l. gatu-. **-strykare;** -erska. Ett otäckt tjutande följte av g-are. Den sysslolösa g-aren. **-unge;** -efasoner. Osmutna g-ar. Inga g-efasoner här! Sigrd Gillner.

— **Gat- l. Gatuareal.** Hela gatarealen [i Stockholm]. I proc. av hela gatuarealen. **-bredd;** -ning (med plur.). **-förteckning.** Reklamationskontoret har därför upplagt den s. k. gatuförteckningen, vilken innehåller uppgift på alla i landets städer förekommande gatunamn samt i vilka städer dessa gator förekomma. **-handel.** **-hus.** Tre gat- och ett gårdshus. **-krämare.** Vykorts- och kuriosaförsäljare och andra gatukrämare. **-lik,** -t; -nande. Skr. Den gatuliknande platsen. **-lopp.** Mest utan u-. Vid g. fick brottslingen obetäckt till midjan springa mln två led av käppbeväpnade soldater; g. ådömdes förr vid svåra förbrytelser mot disciplinen. G. som militär bestraffning avskaffades hos oss 1812. (Låta ngn) springa g. Även friare. Jag springer g., och människornas blickar äro som piskrapp Bo Bergman. **-lykta.** Nästan endast utan u-. **-läggare;** -ning (även konkr.; ibl. med plur.); -ningsarbete; -ningsjungfru (verktyg); -ningsmetod. Mest utan u-. Riva upp gatläggningen. Tjärmakadamisering, en ny g-ningsmetod. Gatulägnings- o. trumbyggnadsarbeten. **-musik;** -ant. Det finns en mängd gatumusikanter [i Spanien]. **-månglare;** -erska. **-namn.** **-nymf** gatslinka. **-nät.** Stadens labyrintiska gatnät. **-rum;** -slägenhet. Rum åt gatan (o gårdsrums). **-sten;** utan u-: -sarbetare; -arbete; -sindustri(idkarförbund); med u-: -stötare; -stötarförbund; -sättare. Det enkla ordet har nästan aldrig u-form. Varvid massan börjar riva upp gatsstenarna för att använda dem till kastvapen. Smågatsten av kubisk form med 8 å 10 centimeters sidor. Västra Sveriges gatstensindustriidkarförbund. **-sång;** -are; -erska. Sven Lange,

Gatsångerskans dotter, 1900. **-tiggare;** -eri (l. i); -erska. Dörr- och gatutiggeriet. **-upplopp.** **-uppträde.** Under 1838 års gatuppträden. **-vimmel.** I gatuvimlet. **-visa.**

— **Gatuarebetare;** -e. För Stockholms stads g-en skola uppköps 6,000 kvadratmeter s. k. smågatsten av huvudsakligen kubisk form. **-belysning.** För omkring 250 år sedan fanns ännu ingen g. i Europa; i Stockholm infördes g-en år 1697. År 1922 ombesörjdes g-en i Stockholm med 91 oljelampor, 7,924 gaslampor och 3,779 elektriska lampor. Härnösand (den första svenska och kanske europeiska stad, som använde elektrisk g.). **-bod.** **-bro.** **-buller.** Ifrågasatt lag mot g. **-del.** **-direktör.** Gatunämnden har beslutat utse till tillförordnad g. i Stockholm och chef för det nya gatukontoret [förr 'byggnadskontoret'] renhållningsdirektör K. A. Tingsten 1922. **-fred l. -frid;** -(s)störare. **-försäljare;** -erska; -ning. **-kontor.** Märk särsk. G-et i Stockholm förr 'byggnadskontoret'; jfr gatudirektör. **-kors;** -ning (med plur.). De hade hunnit ett g. Just i g-ningen. **-kravall** gatuorolighet. **-ledning.** Vatten-, gas-, elektricitets-, avloppsledningar a l. över gatorna. **-mark.** Om tomtägars skyldighet att ersätta värdet av g. Lagen. **-mun l. -mykning.** I »gatumunnarna» Nord. Fam.³ **-nämnd.** G-en i Stockholm har 1920 trätt i stället för drätsel-nämndens andra avdelning (renhållningen, gatuförvaltningen m. m.) och har dessutom övertagit förvaltningen av brandväsendet; den har till ordförande ett borgarråd. **-olycka.** En medikamentkiosk [i Berlin], avsedd att lämna den första hjälpen åt offer för g-or 1923. **-orolighet.** **-profil.** Fackl. En i gatans riktning tänkt genomskärning av jordytan. **-reglering.** **-renhållning.** Motordrivna sopmaskiner torde inom kort komma till användning för Stockholms g. 1921. **-rotel.** Borgarrådet Sandberg, g-n [i Stads-kollegiet i Stockholm] Statskalendern 1923. **-strid.** Marken blodfärgas av g-er V. v. Heidenstam. **-trafik.** Till ordnande av g-en. **-träd.** Pyramidkagtorn ~ som g. **-ur.** G. och pelare av slipad granit förslag för Normalmstorg 1921. **-vattning;** -smaskin (som köres). **-väsen(de).** G-det rörande frågor om broar över vattendrag, gatutrafiken, gatuledningar och den allmänna belysningen G. V. Gyllensvärd. **-övergång.** **Gatt,** -et, =. Sjövä. 1) Hål i reling (l. rundhult) för trossar m. m. **Spy-;** skivgatt. 2) Farled (in l. ut) mln två holmar l. uddar o. ledande till l. från större fjärdar l. havet, sundöppning, ibl. inlopp; ibl. nära sund. Fårösunds norra g. Oefter en kort stund syntes hans fiskump slöra ut genom g-et i väster. Svart går sjön uti g-et och viken ~. Men mitt i sundet och längs detsamma mellan de båda gatten framskyttar ~. Styra

mitt i g-et. *Danziger g.* ett av inloppen till Stockholms södra skärgård. *Fjord-, havsgatt.* En och en annan dyning kommer fräsande in [i vår vik] genom söderg et Alb. Engström.

Gaücho (tvåstavigt; -tjo); -n, -s (även best. form). Argentinska beridna boskaps-skötare, berömda som ryttare o. lassokastare samt för en viss vildhet. *Hojtandet från en g., som drev en flock hästar vägen fram. Den äldre g-n med namnet Nicandro. Jean René Gauquin, Gauchos till häst.*

Gaufrera stavas nu gofrera, se d. o. **Gav** se giva².

Gavel (akut l. mindre ofta grav); -eln, -lar. 1) Huvudet. Vanligast om en byggnads kortsidor; ibl. särsk. om den triangelformade delen av byggnadens kortsidor. *Gamla hus med g-eln, g-larna åt gatan. Höga, spetsiga, låga g-lar. Gotiska g-lar. Rikt sirade g-lar. G-eln form beror på takfallets lutning och form. Ett rum på g-eln. Hus, slotts, kor; renässans-, trappg-el. 2) Friare. a) G-el på säng eller kista. Soff-, sängg-el. [Kasse] försedd med g-lar, varigenom kassen blir särskilt rymlig. b) Märk uttr. 'på vid g-el'. Dörren står på vid g-el vidöppen. Lämna, slå upp dörren på vid g-el. Säll. friare: Öppnade sin plånbok på vid g-el och ~. — **Gavelbyggd.** Skr. Den tegelröda, g-a gamla herrgården. -**dyna** till järnsäng. -**fält.** G. med figurer på ett grekiskt tempel. -**fönster.** -**försedd.** Skr. En ~ g. byggnad. -**grupp** konsth. -**klädsel.** G. av satin [till järnsäng]. -**krön.** G. å Stockholms slott. -**krönt,** =. G. fönster. -**liknande.** -**mur.** Byggn. G-en kan stanna under taktäckningen, och gaveln följer då takets form; men taktäckningen kan och stanna mot g-en, vilken då fortsätter över takytan [såsom vid trappgaveln]. -**rum.** -**röst** l. -**röstje,** -et, -en. Ställning av takstolar o. sparrar (takresning) för gavel. Som skugga g och vägg. G-ena restes av skiffrig kalksten Aug. Hahr. De höga g-enas snirklade konturband ib. -**spets.** -**tak.** -**vid.** Mindre vanl. Han öppnar gavelvitt den stora salen (St Peter); J. A. Wadman. Som kom porten att flyga upp »gavelvitt» Erik Wettergren. -**vägg.** — **Gävl|a,** -ade, [-as]. Det börjar g-a i dörrarna Strindberg. Låt inte dörren stå och g-a. Om det inte g-as för mycket, håller det sej ve 14 grader i rummet. De va ett faslit g-ande i dörrarna! **Syn.** slå, gå (vårdslöst), slänga upp (dörrarna).*

Gaviäl, -en, -er; -släkte(t). Gavialis. En krokodil med mycket lång o. smärt nos. Trots sin storlek är Gangesg-en fullkomligt ofarlig och lever uteslutande av fisk.

Gavo'tt (-å); -en, -er; -melodi. En gammal graciös fransk dans i 2/4 l. 4/4 takt, tämligen långsam o. närstående menuetten.

Ge¹ se giva².

Ge² (ge- l. je-); prefix. Orden med detta prefix, som självt icke har någon utpräg-lad bet., stå vart på sin plats. De uppgå till ett tjugotal, frånräknat ssgr. De viktigaste äro: gebit, gedigen, geheimeråd, gehäng, gehör, gelike, gemak, gemen, gemyt, gemål, gepäck, gesant, geschäft, gesims, gestalt, gesvind, gesäll, gevaldiger, gevalt, gevär.

Gebit (j- l. g-); -et, =. Ofta friare. *Det ligger inom, icke inom, utanför mitt g. Språkhistorien är ju hans egentliga g. Se till på vilka g. det tillkommer samhället att ingripa ledande ~. Det högtyska språk-et. Syn.* område, befogenhet(sgränser), fack, domän, revir, region.

Ge'cko (akut); -n, -er; -ödl. Egendomligt formade ödlor med bred nos och hud mln tårna (som gör att de kunna springa uppför glasrutor, på undersidan av tak o. d.); de leva på klippväggar, murar o. trivas gärna i människoboningar. *G-ödlan kan gripas med händerna, dock bor hon i konungapalatser Bibeln. Murg-n* Platydactylus facetanus.

Geddesyxa (g-). Stavas ibl. med (bindestreck o.) stort G. Sir Eric Campbell Geddes framlade som ordförande i en besparingskommitté våren 1922 genomgripande besparingsförslag särsk. inom (de brittiska) ämbetsverken; därav härleder sig uttrycket 'Geddesyxa' använt om kraftiga förenklingar vid ämbetsverk, indragning av personal o. stark beskärning av statsutgifterna o. d. *Har inte g-n gått fram över ord-boken?*

Gediglen (jedigen, akut); -et, -nare; -enhet. 1) Egentl. a) Om metall. *Guld och platina träffas nästan alltid i g-et tillstånd, ~ bly och järn sällan. I naturen förekommer kopparn ej sällan g-en, men vanligen i förening med svavel, även med syre och med klor. b) Stakar av g-et silver. Ej så få g-na pjäser utom förgyllda och försilvrade. 2) Bildl. [Bokens] rika illustrering och g-na utstyrsel. Och njöt av hans vänsterhanta fasoner som av den g-naste skådespelarkonst Joh. Nordling. Män av omfattande, g-en bildning. Det är en (ovanligt) g-en karaktär. 'Kain' är utomordentligt och en del smådikter guld-g-na Fröding. — Hans uppträdande präglades av g-enhet och målmedvetet allvar. **Syn.** 1) ren, oblandad, pur; (ibl.: rent metallisk, solid, massiv, alltigonom av (guld osv.); 2) fullödlig, lödig, helgjuten, äkta, varaktig, av verkligt inre värde, fast, stadig, vederhäftig, grundlig, redbar, pålitlig, rejäl, att lita på.*

Geheimeråd (gehaj- l. j-); -stitel. Titel som förlänas l. förlänats åt (vanl. högt-ställda) ämbetsmän i Ryssland, Österrike o. vissa tyska stater. *Verkligt g. med*

*predikatet excellens är en av de högsta preussiska utmärkelserna ~ Nord. Fam.*² 1908.

Gehe'nna (j-; grav); [-t]; -låg. Ofta skrivet med stor bokstav. Betecknar i Nya testamentet de osaligas tillstånd i det tillkommande livet. *Att hela din kropp kastas i G. Bibeln. I det brinnande G. ib. Friare: Det stora gemensamma G-t Alb. Engström om världskriget. Ett fuktigt, svart g. Evert Taube. G-låg. / från tempeltornen slunga sig Jeanna Oterdahl. Syn. ibl. helvetet, den eviga osaligheten, plågorum.*

Gehäng (je-); -et, =. (Liv- l. axel)rem l. -bälte (för sabel, värja, koger o. d.), svärdsbälte. *Med kogret i ett g. över axeln. Axel-; värjgehäng.*

Gehör (je-); -et, [=]; -sträning m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Musikaliskt g. »Öronmättet — gehöret — har han ~ 1838 yttrat, »är det naturliga mättet, och den, som saknar detta, — skall icke framtruga annat än en öronpina ~ O. S. von Unge. En dämpad musik, fattlig endast för det finaste g. A. Werin. Ha gott, fint, dåligt, inget g. Sakna allt g. Föga utbildade g. — Spela efter g. Ta ut ett musikstycke efter g. **b)** Språkligt g. Som kanske bero på smak och g. Fröding. Mitt g. vill heldre ha helt enkelt »fra Niklasdal» i stället för »hem fra Niklasdal» Fröding. Känsligt g. Språkgehör. **2)** Bildl. Ge ngn g. låna ngn sitt öra, (med uppmärksamhet) lyssna till l. höra på. Lämna g. åt ~. Ha g. med sig (så att man blir åtydd). Veta att skaffa sig g. Skaffa g. åt ngt. Allt det för Sverige oskattbara g., som enligt hans beundrars försäkningar hr Branting förvärvat hos de segrande stormakterna. Den ~ prästerliga opinionsrörelse, som så energiskt krävt g. för sina samvetsbetänkligheter. Framställningen vann icke g. å högre ort. Sjöfartens krav på statsbrytare vinner g. Finna g. (hos ~). Då det gällt att skaffa lagen g. En storbonde som Ni ~ med så mycket mark och sånt g. bland folket. **II.** Ssg. Nästan endast till musikbet. Musikinstitutet börjar med kurs i g-sträning. Kurs i ~ g-sutbildning. G-sövningar under de första skoldren. **Syn. I. 1)** **a)** (gott l. säkert) öra (för musik l. toner), förmåga att säkert uppfatta o. återgiva en ton l. melodi, förmåga att bedöma tonrenhet l. att ta ut melodier (utan noter, blott efter det man hört dem), musiköra, »öronmätt», »tonsinne»; **b)** språköra, sinne för (språkets) välljud; **2)** »öronljud», villigt öra, uppmärksamhet, lyssnande; aktning, respekt, lydnad; ibl. anklag.

Geir'sodd (gäjr'sädd; utt. som ssg med grav). **I** uttr. Rista sig g. märka sig med spjutet l. med spjutsudd, med spjutet giva sig banesår då man är nära döden (såsom

det berättas om Oden); t. e. hos Runeberg, Kung Fjalar.

Gei'shja (gäjsja l. gēsja; mest grav); -an, -or; -ahus. Japansk sångerska o. danserska.

Gei'st (gajst l. ibl. gäjt); [-en]. Eld, hänförelse, inspiration, glöd, eldigt sinne, eldighet, livlighet, andlig kraft; (ibl. nära:) högfärd, övermod. *Vår ~ fastlagstidag med dess fullständiga avsaknad av någon som helst g. G. Mattsson.*

Gejd (gäjd); -en, -er; -stäng. Tekn. Maskinelement som skall styra fram o. återgående maskindelar i deras rätliniga rörelse, (ibl.:) ledbana, ledskena. *Slidger ~ som stöda slädstängens rörelser E. Smith. Även ledskenor för hissorgar pläga kallas ger E. Roesler. — Gejda, -ade, -as. Tekn. Stöda l. styra gm gejd(er). Tunnan är g-ad med järntrådslina eller ~ Uppfinn. bok.*

Gejsler (gä; akut); -ern, -rar (grav); -ersprudlande (skönl.). Förr ofta skrivet 'geisir' l. 'geysir'. Varm stötvis verkande springkälla (urspr. på Island). *Men färden går vidare, vidare mot g-rarnas rike Vivi Laurent. Den g-ersprudlande indignationen.*

Gelatin (sje-); -et l. -en; -artad m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Ett av rena material berett [fint] lim kallas g. Vackert g. erhålles av skinet från kalvhuvuden och kalvfötter. *Det engelska g-et i små hoprullade bitar ~ är kraftigare och tillförlitligare än det, som förekommer i skivor Hagdahl 1879. G. i tunna, böjliga folier ~ ävensom arbeten av g. Tulltaxan. G-et klippes i småbitar och ~. Bladigt g. Ren, klar g. användes bl. a. i hushållet, i konditoriet, i fotografien, till glaserung av kartongarbeten, till framställning av g-kapslar, till kitt och flytande lim, till appretering av sidentyger, till framställning av hektografmassa, som klärningsmedel för vin osv jfr Ekenberg-Landin. **2)** Märk Spränggelatin eller gelatinerat sprängämne. **II.** Ssg. Ex.: En i värme plastisk, g-artad massa Sv. Arrhenius. Sedan g-bilden torkat, etsas plåten med järnkloridlösningar vid fotogravryrförfarande. **G dynamit** det mest använda sprängämnet hos oss (1907); består av spränggelatin utknädd med verksamma absorptionsmedel till en plastisk massa. *Stockholms g-fabrik. G-glycerin* inbäddningsmedel för mikroskopiska preparat. *Varvid g-hinnan måste vara genomfuktig* vid försvagning av fotografiskt negativ. *G-kapslar för farmaceutiska preparat. G-lim* en ljus o. ren limsort. *Färgade g-lösningar. G-papper till glasörrar* genomskinligt papper. *G-plåt i fotografien:* bromsilvergelatinplåt. *De obelysta partierna av g-skiktet B. Oldenburg. Färgade g sorter. Syn. rent (stelnat) benlim. — Gelatinera, -ade, -as; -ing; -ingsförmåga (gelébildningsförmåga). Intr., trans. o. dep. Fackl. **1)** En lösning, som efter avsvälning g-ar Eken-**

berg-Landin. Vilka skulle förorsaka, att densamma [saften] g-ade ib. *G-ad frukt-saft* ib. Denna Nobels uppfinning, att ett sprängämne kan g-as och ~ Sv. Arrhenius. *G-at bomullskrut*. I det dagliga livet åstadkommes g-ing vanligen genom avkylning av limhaltiga vätskor, såsom buljong, fiskspad eller ~ fruktsafter (fruktgelé) H. v. Euler. Minska, öka g-ingsförmågan. 2) Ett g-at papper. **Syn. 1)** överföra (kollodier) till gelé-artat tillstånd; övergå till gelé (artat tillstånd), anta geléform, bilda gelé; 2) överdra(ga) med en gelatinhinna, göra gelatin-artad o. d. — **Gelatinös**, -t. Fackl. Inbäddade i en g., svartaktig massa. *Faller kiselsyra ut i g. form* Sv. Arrhenius. **Syn.** gelatinartad; ibl. geléartad, som antagit form av gelé.

Gelbgjutare stavas nu gälbjutare; se d. o.

Gelé (sjelē); (-e)n l. oftare (-et, -er; -aktig m. fl. se II. Ansluter sig mer l. mindre nära till 'gelatin'. **I.** Enkelt. 1) *Stelna till (ett) g.* Under mikroskopet kan man ~ hos de flesta g-er iakttaga kamrad struktur Nord. Fam.² 2) *G. av blandade bär.* Kakorna beläggas med en klick äppelmos, marmelad eller g. Det först genomgångna g-et hålles genast tillbaka i silduken, och så fortfares förnyade gånger, tills g-et synes riktigt klart ~ Hagdahl. *Vispat g. ib. Frukt, bär, äppel; vingelé.* 3) *Hummer i g.* Fisk i (sitt) g. Köttgelé. Köttglass, tjocknad till ett g. 4) *Och den (lav)gelé som nu utsläppes är alltigenom smältbar 1918 (kristiden).* 5) *Mjuk, klar som ett g.* Darra som ett g. Jag känner mig som ett g. (i kroppen). (Mör)bulnad till ett g. Du ä då ett riktigt g.! har alls ingen karaktär, låter inverka på dig av vem som helst. **II.** Ssgr. Ex.: *Ett g-aktigt ämne. En flockig, g-artad fällning. Den stelnade g-artade massan. Det g-bildande ämnet pektin. G-bildning(sförmåga). Preparat i mjöl- och geléform 1918. G-formar, pressar, äppleskalare och konservapparater. Ett brunt, g-ligt ämne. Marmelad, ett slags g-liknande fruktkonserver, bestående av ~. G-pulver för tillredande av vingelé. G-skål. G-svampar Tremellaceae; flera tämligen allmänna på döda grenar av barr-l. lövträd; även om en del svampdjur (Myxospongia) som bilda överdrag på stenar, alger o. d. **Syn. I.** stelnad bär, frukt-l. kötsaft, stelnat kött-l. fiskspad; rätt av stelnad fruktsaft o. d.*

Gelikē (j-; akut); -en, -ar. Ofta i plur. o. ibl. mer l. mindre nedsättande. *Hon behandlade en ju alldeles som en g-e. Erkänna som sin g-e. Pigorna hos 'gamlepatron' ansågos av sina g-ar hava makalösa goddagar* J. Engelke. *Du och dina g-ar! Attiätta slösarbönder och g-ar Soc-Dem. Ståndsg-e.* **Syn.** (jäm)like, jämbördig,

jämställd, likställd, 'medbroder' (l. 'medsyster').

Gēm¹ (g-); -et, =. 'Gem' är SAOL⁸:s nya stavning för 'game'. Spel i tennis. *G-en stå om tre tre mot tre. I andra g-et.*

Gēm² stavas gemm; se d. o.

Gemak (j-); -et, =. Mest skr. o. gärna skönl. *Stolta g. Praktfulla g. Det gamla slottets mörknade g. De kungliga g-en. Jag minns ett gammalt lågt g. Fröding. Prakt, slottsgemak. Syn. (ståtligare bonings)rum, prakterum, slottsrum, sal.*

Gemēn (j-); -t, -are; -het (nästan endast till i; med plur.). Kan numer även fattas som två ord. **I.** Huvudbet. 1) *Starkare, moraliskt. Det är en g. karl och en farlig karl. En g. uppsyn. Ett g-t kryper. G-a antydningar. G-a anslag. Fy, det är g-t (av dig)! Och nog var det väl bra g-t av honom att tala om det på det sättet! — Det gjorde han av ren g-het. Lyssna inte till hans g-heter! 2) Allmänare. Och nog är det ett g-t slarv att ~! G-t väglag. Det g-aste väder man kunde tänka sig. Ännu känna den g-a stanken. Hon ä g-t ful. II. Bibetydelser. 1) Blott i vissa uttr. a) *Av g-e man lär han vara omtyckt. Även om den yttre skillnaden mellan g. man och officer utplånades som ytlig och betydelslös. Och gjort dig till korpral från g. soldat Runeberg. Degradera en officer till g. Ingen g., här är bara korpraler* Bellman. b) Fackl. *G-a (stilar) små bokstäver, minuskler (x versaler). c) Folket i g. gör ett obehagligare intryck än var och en tagen för sig. Svenskarna äro i g. hjärtlösa mot sina ~ jätteträd A. T. Gellerstedt. 2) Vard., gärna med lantlig ton. Göra sig g. visa sig l. vara nedlåtande (o. vänlig). Om herrn vill vara så g. och stiga in. Han var så g. [att vilja stå fadder åt oss], sade fru Markurell, som bibehållit vissa folkliga talesätt Hj. Bergman. **Syn. I.** nedrig, usel, simpel, elak, avskyvärd, lumpen, 'ful', 'smutsig', 'svinaktig', 'pöbelaktig', 'ohövvisk', 'låg', 'stygg', 'vidrig', 'otäck', 'vedervärdig', 'dålig; II. 1) menig, vanlig, obefordrad; (ibl. nära:) vardaglig, simpel, allmän; 2) nedlåtande (o. vänlig), som en vanlig (enkel) människa.* — **Gemēnsam** (akut); -t; -het (fackl. med plur.); -hetsanda m. fl. se II. Jfr gemen II. **I.** Enkelt. 1) *Ha allting g-t, ngt till g-t begagnande. Till g. egendom av farfadern skänkt till barnbarnen. Barnbarnens g-ma egendom. För g. räkning. För vrdt g-ma bästa. G. betesmark. G. omröstning, valdag. G-ma måltidstimmar. G-ma bad (för herrar och damer). G. tacksamhetsskrivelse. Enas om ett g-t uppträdande. Att fatta g-t beslut. Denna uppfattning är g. för alla 'frälsta' radikaler. Ha g-t ansvar. Vår g-me vän. En och g. Lika och g. Man äter där g-t i en stor sal. G-t hade de åtagit sig att ~. Att**

fångarna få gå g. gårdgång under iakttagande av absolut tystnad. Det g-ma livets bröder se liv. Två vdnigar med g. ingång. *G. divisor, nämnare.* 2) Märk bl. a. *De ha ingen-ting g-t dels (mer egentl.) om egendom, dels (friare) t. e. om åsikter, intressen. Vi ha aldrig haft ngt g-t med dem. Ha många g-ma intressen. Den tro du har g. med ~.* Ett drag, som han hade g-t med fadern. Så att jag började värdera denne halvilde, med vilken jag hade så litet g-t. Göra g. sak med ngn ställa sig på ngns sida, uppträda sida vid sida med, understödja. **II.** *G-het med ssgr.* 1) *Om man undantar g-heten i betesmark, har ~.* Styrkan ligger i g-heten i åskådning. *G-het i intresse. En känsla av g-het. Som juridiska personer anses även 'tillfälliga g-heter' såsom dödsbo och konkursbo fackl.* 2) *En g-hetsanda, som vi i vårt land icke synas kunna uppbringa. G-hetsbad för män o. kvinnor, 'familjebad'. Kyrkvårdens och kyrkoherdens kreatur hade förtroligt g-hetsbete på bådas hemskog. Lag 30 juni 1913 om g-hetsfiske. Fiskevatten, som utgör g-hetsfiske ~ Lagen. De svaga substantiven hade ju i fsv. icke 'klar' gen.-form, utan endast en oblik g-hetsform O. Östergren. Enrumsfångar och g-hetsfångar. Alla fångar som dömts längre straff äro efter tre år berättigade att få arbeta g-t och kallas då g-hetsfångar. Straffängelserna voro ända in på 1870-talet uteslutande g-hetsfångelser, där fångarna såväl dag som natt höllos tillsammans i stora logement och arbetssalar V. Almqvist. En av de stora g-hetsgravar, i vilka namnlöst om varandra hopades liken av dem, som ej efterlämnat medel till en gravvård. Tack vare en fast g-hetskänsla W. Söderhjelm. Församlingens g-hetsliv i Gud O. Quensel. G-hetsstraff ~ enrumstraff. **Syn. I.** som tillhör flere l. alla l. bägge, samfäll, allmän, för alla l. bägge osv., allas, bägges, delad, ömsesidig, kollektiv; (den)samma, en (enda), en och samma, lika; ibl. enig; (g-t ibl.): jämte andra, tillsammans, i förening med ngn l. andra, samfällt, i samegendom l. samarv (med).*

-skap (akut); -en; -sförhållande; -smöte; -sråd. Kan även betraktas som två ord. Jfr gemen **II.** 1) Huvudbet. **a)** *G. ifråga om egen dom. Egendoms-gemenskap. Äga ngt i g. med ngn. Vara i g. med ngn om ngt.* **b)** *Äga ha ngn g. med ~ både om sak o. person. Avbryta all g. (med ngn). Uptas i den kristna församlingens g. Utesluten ur kyrkans g. Vi ha aldrig haft någon g. (av någon art). Träda i g. med ngn. — Samma känsla av g. mellan gudar och människor. G. i anden bibl. Finnes någon andens g.? Bibeln. Livs-gemenskap. Årkebiskop Söderbloms betydelsefulla arbete för 'kristen g. i liv och arbete'. — Tongångarna [i dessa strofer] äga själf-fallet ingen g. med ~ C. Santesson. Allt*

som stod i g. med stiftsstyrelsen. Då hertig Christian Albrecht förde styret över landet i g. med konungen av Danmark. **c)** *Ex. på ssgr. [Att konferensen i Birmingham] utgör ett viktigt förarbete för det blivande kristna g-smötet i augusti 1925. Nordiska missionsrådet har till uppgift att tjäna som ett g-sråd mellan de nationella missionsråden i Sverige, Norge, Danmark och Finland.* 2) *Bibet. Krigs. Konkr., koll. Officerare och g. G-en 'simpla soldaten', alla de gemena, manskapet. **Syn. 1)** gemensamhet, samfäll besittning, gemensam ägo, 'samägo'; (nära l. intim) förbindelse, (inre) samband, sammanhang, beröring, ibl. umgänge, (ibl. nära) samråd, ibl. enande l. enighet.*

— **Geménligen**, adv. Gärna skr. När penningen talar, tiger g. var man. Man kallade det också g. så. Dr Fredrik Lindskog, (i kamratkretsen) g. kallad »Sleven». **Syn.** vanligen, i allmänhet, mest, för det mesta, i gemen, vanligtvis, i regel(n).

Gemm (jä- l. gå-); -en, -er (akut); -snidare; -snideri. Vanl. graverad ädelsten l. halvådelsten; ibl. även om liknande arbeten i musselskal, lava, korall, glasfluss. *Stenskarare, som förfärdigar g-er. Är framställningen på en g. upphöjd, kallas g-en kamé. Jaspis-, karneol-g-er. Ofta har g-snidaren begagnat sig av olikheten i färg hos lagen i rådmnets massa, så att figurerna avteckna sig i en färg, medan botten är en annan. G-snideriet är en urgammal teknik, känd redan av egypterna och de fornasiatiske folken.*

Gems stavas nu gäms, se d. o.

Gemyt (j- l. g-); -et, = l. -er; -sarmod (skönl.); -sbrist (skr.). Befolkningen utmärker sig för ett gott, ett vänligt g. Fullkomlig brist på g. [Berlins] g-sarmod och dess mer och mer idagenträdande ~ inverknings på det övriga Tyskland V. Ekelund. **Syn.** (mer l. mindre nära:) sinnelag; själ; (hem)trevlig l. vänlig läggning, gott sätt l. hjärtelag, hjärtevärm, trevlighet, angenäm prägel, umgängsamhet, fryntlighet, godmod(ighet), sällskaplighet, godlyntighet, jovialiskhet, trivsamt, gemytlighet. — **Gemytlig** (akut); -t, -are; -het. Låt oss nu försöka att ha det g-t tillsammans i all enkelhet Dan, i företal. Människor är rätt g-a, om man inte trampar dem på tårna H. Bergman. Tiggarn skämtar med sin fattigdom, då han inte gråter krokodiltårar, polisen är skojsfrisk, om du är g. själv Alb. Engström. Efter middagen vidtog så ett kordialt och g-t samkväm. Tillropade mig i förbifarten helt g-t: ~. Den g-a, ehuru föga manliga danska munarten. Det hela slutade i all g-het frampå nattsidan med en bridge och ett par groggar Hasse Zetterström. **Syn.** (små)trevlig, hemtrevlig, rolig, nöjsam, kordial m. fl. (se föreg.).

Gemål (j-; -en, -er. Mest om furstliga personer l. d.; med skämts. högtidlighet även om andra. *Konungen, som önskade försona sig med sin g. Konungens första g. Kungag-en. Andra påstå, att han kommit för att få tag i en g. åt storturken. Ta ngn till (sin) g. Prinsen-gemålen t. e. om holländska drottningens g. Frigg, Odens g.* — Skämts. *Vdgar du omtala detta för din g., för g-en (, när du kommer hem)?* **Syn.** (äkta) make l. maka; fru(ga).

Gen¹ (j-; -en, -er. Naturv. Till grund för egenskaperna ligga fasta arvanlag, kallade arvenheter, gener eller faktorer N. v. Hofsten. *Bondekulturen har sedan urgamla tider inom sig en rik fond av goda anlag, en stark raskraft ~ befonde på arvenheter (g-ernas) beskaffenhet och deras olikartade kombinationer* H. Lundborg **Syn.** arv(s)enhet, 'faktor'. — **Genealog, Generation, Generator, Genesis, Genetik, Genetisk, Genitalier, Genotyp, Genus** m. fl. se d. o.

Gen² (j-) o. **Gin** (j-; -t, -are. Formen 'gin' gärna mer vard. 1) Egentl. Om väg o. d. *Till trofast vän är vägen gen. Med sin gena och lätta sjöväg till ~. Allmän väg skall läggas, där den tarvas och var den jämnast och genast göras kan* Lagen. *Så lätt att finna och så gen att vandra. Han [björnen] skulle över sjön, och i förlitan på sin tolvmannastyrka tog han kosan för gen* P. Hallström. *Det vore nog ginare att gå över skogen. Ta g-aste vägen.* 2) Friare o. bildl. *Kommersialismen har fått sin egen salighetsväg, gen och bekväm* Fab. Månsson. *En ganska enkel och g. metod.* **Syn.** rak(aste), kort(aste), kortare än andra, direkt, nära, närmaste; vig, snabb. — **Genl. Ginhet**, -en. Egentl. o. ibl. bildl. *En mycket befaren körväg, som för ginhetsens skull begagnades ända in i det allra yttersta* O. Högborg. **-skjuta** se under gen³; har aldrig formen gin-. **-stig**. På genstigar genom skogen. Delvis på obanade ginstigar A. T. Gellerstedt. **-väg**. När dom för gin-vägen över Gammelsjön och Gransjön Dan Andersson. *Genvägar äro (ej sällan) senvägar svårare att hitta l. att gå o. ta där för längre tid; även bildl. Vi gå väl gin-vägen om banbanken* V. Benedictsson.

— **Genla** l. **Ginla**, -ade, [-as]. Jfr gen² ovan. *Det gällde då att gena så mycket som möjligt, därest bensinförrådet skulle räcka. De genade upp genom Bäckensgränd, och ~. Han ginade över ett kärr* Strindberg. *Jag ville gina för att inte komma för sent, och så ~ R. Schildt.* — *Det skulle g a betydligt. Den här vägen g-ar väl åtminstone 2 kilometer.* **Syn.** ta en genväg, ta en kortare väg (för att komma förr fram l. för att hinna upp ngn); vara l. bli genare l. kortare. — **Genast o. Gent** se d. o.

Gen³ (j-; förstavelse med bet.: mot-, åter, igen-, till gengäld, på nytt, gentemot, tillbaka, veder-. Kan ibl. ansluta sig rätt nära till gen². — **Genbo**, -n, -(a)r. Skr. Mindre vanl. Granne mitt emot l. över gatan. **-drag**. Sälls. 1) Ldls. för 'korsdrag, tvärdrag'. 2) Skr. Motdrag t. e. i schack. **-driva**; -ning (med plur.). Ofta skr. *Det går inte att g-a. I den punkten kan du inte g-a mig. G-a ngn med citat ur hans egna skrifter. Söka, lyckas g-a en beskylldning, ett påstående. Varuförmedlingen ger kritiken 1917. Och därmed var väl anklagelsen för otrohet till fullo g-en.* **Syn.** (söka) motbevisa, vederlägga, bevisa oriktigheten l. grundlösheten (av ngt), komma med motskäl l. motbevis mot, visa att ngn har orätt, (ibl. nära:) nedgöra n, nedkritisera n. **-fordran**, [-an]; -ing (med plur.). Lagt. o. d. *Att huvudgäldenären hos borgenären äger kvittningsgild g-an ~ E. G. Flensburg. Men däremot uppställdes g-an, och ~. Ha (en) g-an på ngn. Var tiden till g-ingens bevakning ute ~ den g-an ~ Lagen. Om g-ingen övergår till tredje man* I. Afzelius. **Syn.** motfordran, motfordring, motkrav. **-fråga**. Skr. Mindre vanl. för 'motfråga'. *Men endast för att göra honom en g. -färd, -en, -er; -sfolk; -sman. Äld., i folksägnen m. m. Vålnad, gengångare, spöke; andeuppenbarelse, det att 'gå igen', 'gengång'. Som ett känt medel mot g. Djuren dogo; för människan blev det g. och annat ottyg av ~. Och det var lett att ha med dödingar och g-sfolk att skaffa* Ad. Johansson.

-ge l. **-giva**. Skr., sälls. för återge. *Som i få ord sökte ginge vad förut sagts i många.* **-glans**. Skönl., mindre vanl. för 'återglans, återsken'. *Dess stam av solen en g. bär A. Mörne. Även bildl. -gång, -en; -ssägen; are; -araktig m. fl. se ex.; -erska.* 1) Egentl. *Tro på möjligheten av dödes g. C. J. L. Almqvist. G-ssägnen och andeskrock. Sagor om varulvar och g-are. G-arsagor. De gamla g arvisorna. Som en g-erska.* 2) Friare o. bildl. *Den ensamma g-aren från en svunnen riddartid. Språkliga g-are. Den gammaldags stiltroga och g-araktiga stjärnbhusnotarien S. Siwertz. Öbehagliga g-arförteelser t. e. om litterära l. musikaliska 'påverkningar'. G artyp från kung Karls, ärans och hjältarnas tid B. Gripenberg. En g-erska från antiken. Porslinsblomman, en g-erska från våra mormödrars tid.* **Syn.** genfärd; (g-are:) avliden som uppenbar sig för efterlevande, vålnad, genfärdsman, spöke, gast, (ande)uppenbarelse, en som går igen, 'skugga'. **-gåva**. Med gåvor och g-or varar vänskapen längst. *I l. som g-a fick han en präktig häst av engelskt fullblod.* **Syn.** åter- l. genskänk; (ibl. nära:) vedergällning, gengäld.

-gäld, [-en]. Mest skr. *Given ldn utan*

att hoppas på någon g. Bibeln. Alltid väntar gåva g. Vill du för min räkning underhandla med byggmästarn, så skall jag i g. tala vid min bror om dina reseplaner. Skönlitteraturen räknar endast ett par nummer, men dessa äro i g. så mycket märkligare O. Wieselgren. I g. för sina förtjänster om landet introducerades »Herr Louis» 1642 på svenska riddarhuset. Även Till g. för ~. **Syn.** vedergällning, vederlag, (ibl.:) återtjänst, hämnd l. straff, lön, betalning, ersättning; (i g.): i utbyte, i stället. — **Gengäld** | a. Mest skr., ofta skönl. Din hjälp den gången kan jag aldrig tillfyllst g-a (dig). Hur skall jag kunna g-a (honom) hans vänlighet? **Syn.** återgälda, betala åter l. tillbåka, ge ige'n, löna.

-hälsning. Skr. Hjärtligen tack för kortet; härmed sänder jag varm g. **-kast.** Skr., mindre vanl. för 'inkast, invändning'. Trots Schuchardts kritiska g. A. Nelson. **-klang,** [-en]. Mest skr. 1) Säll. mer l. mindre egentl. = eko. En g. av gamla folkvisor. 2) Bildl. Ord, som funno g. hos mig. Har ingen g. hos ~. Vinna, väcka g. hos ~. En vänkrets med g. för ~ V. Rydberg. **Syn.** eko, återljud, återskall; ibl. erinran l. minne; återsvar, gensvar; anklang, gillan(de), tillslutning, varmt motagande, förstående, förståelse, anslutning, resonans, sympati. **-kärande.** Lagt. Mest som subst. Har svaranden begagnat sig av sin rätt att genstämma, brukar man kalla honom g., medan den ursprungliga käranden benämnes huvudkärande E. G. Flensburg. **-kärlek.** Mest skr. Kärlek utan g. är en fråga utan svar. Hoppet, kanske vissheten om g. Portius, som har Lucias g. Väcka g.

-ljud; -slik (-t; skönl.). Ofta skr. Egentl. o. bildl. Orden gåvo g. i den låga, välvda hallen. G-et av Herrens ord Bibeln. Av skog och dal med tusen g. svarad Stagnelius. G-et av hennes steg. — Juli-revolutionen gav g. kring hela Europa O. Sylwan. På ett sätt, som väckte g. över hela Europa. — Genljudslikt minnet dör ~ Atterbom. **Syn.** eko, återskall, återljud, återkastat l. tillbakakastat ljud, återstudsa. — **Genljud** | a. Till föreg. Mest skr. Egentl. o. bildl. Smattet av hovarna, som genljöd i den stilla luften. Det är som om den gryende våren genljöde av kyrkklockors malmtona klang Sven Hedin. Vilda rop genljödo genom, i skogen. Rummet genljöd av barnens skratt. Det g-ande rummet P. Hallström. Orden genljödo ännu i hennes öra. **Syn.** återskalla, återljud, återklinga, eka, ge eko, tillbakakastas, återkastas, återstudsa, upprepas, 'ringa', ibl. vara uppfylld av.

-måla; [-are]. Skr. 1) Starkare. Har ni något att g-a häremot, härpå, på l. mot detta? Varpå det g-tes l. g-des från sva-

randesidan, att ~. G-aren ~ svarar på hr Munthes vägnar och ~. 2) Svagare. Han stod tyst en stund, varpå han långsamt g-te: ~. »Tja, du har rätt», g-er Grip, i det han bläser ur pipskaffet ~. G-de kaptenen, märkbart förlägen. **Syn.** 1) anføra (emot), göra invändningar, inkomma med l. insända (ett) genmål; 2) svara (på inkast, invändningar, beskyllningar, argument, påståenden, frågor o. d.), komma med gensvar l. replik, replikera. — **Genmål**-, -t, -n; -sförfattare; -srätt. Ofta skr. Utan hänsyn till motpartens dock skriftligen anfattade g. Han skrev ett långt g. mot chefen, där han vederlade dessa beskyllningar. Vi hänvisa till vårt g. i dagens tidning. Ett skarpt, i skarp ton skrivet g., författat av ~. Tidningsgenmål. Den styrelse, där g-sförfattaren är byråchef. De praktiska svårigheterna för en lagstadgad g-srätt rätt att få g. infört i tidning. **Syn.** svar, vederläggning, invändningar, motpåståenden, svarsinlaga, motskrift, motinlägg. **-prestation.** Skr. Utan någon g. från deras sida A. Örne. **-sag** | a. [l. ngn gång **-sag** | o]. Mest skr. Inlägga (en) g-a mot ngt, mot ngn, mot att ~. Inlägga en bestämd g-a. Efter en lam g-a. Då är det icke blott tillåtet, utan en plikt att resa en g-a. G-orna mot telefonföräringen 1915. Utan någon örats g-a E. H. Tegnér. — Vårt lands utan g-o dyrbaraste samling av ~. **Syn.** (formligt) bestridande, insaga, protest, (ibl. nära) reservation. **-sidig**, -t; -het. Skr., mindre vanl. Och underhandla f. n. om en handelstraktat, till g. båtnad, vill jag hoppas V. Langlet. Uppenbarligen icke en antydning om g-t åtagna förpliktelser N. Ahnlund. **Syn.** ömsesidig, bådas osv. **-skall** | a. Skönl., mindre vanl. för 'återskalla'. Och av dån g-ade nejden Runeberg. **-skjut** | a; [-ning]. Ngn gång även anslutet till gen². Ofta skr. Nu skall du få se, att han tänker g-a oss vid handelsboden. Men vi blevo g-na på en tvärgata och höllo på att råka rätt i händerna på förföljarna. Även bildl. Han såg vart jag ville med min fråga och gen-sköt mig. **Syn.** upphinna n l. överraska ngn gm att ta en ginare väg l. gm att snedda; (ibl. nära) 'mota'. **-skänk.** Mest skönl. En furstlig g. Den endast, som kan g. giva, / stolt bär den gåva, som han fått O. Levertin. **Syn.** gengåva.

-stridig; -het. Skr., mindre vanl. Om nu likväl någon vill vara g., så må han veta, att ~ Bibeln. Men hästen var g.; han tyckte förstdd, att han gärna kunde få pusta ut litet längre. Fria ifrån g-het och ifrån begär efter ~ äro Bibeln. Där avund och g-het råda ib. Våld och g-het ib. **Syn.** benägen l. fallen för motsägelse, (ibl.) bråkig, istadig, gensträvig, **-strävig**, -t; -are; -het. Ofta skr. Ett ohörsamt och g-t folk Bibeln.

Ett g-t och upproriskt släkte ib. Försumlig och g. Om alla andra ä hägade, så ska du då alltid vara g. *Lyd nu bara! fortfor han, då hon visade sig g. Fru von Hardenstein drog det g-a barnet till sig. De g-a må rättas med lämplig aga. G. mot Herrens befallning Bibeln. Håret ~ g-t för kam och borste.* — *Jag känner din g-ket och hårdnackethet Bibeln. Utan g-het. Men Carins g-het höll på att göra allt om intet A. Hazelius.*

Syn. motsträvig, motspänstig, motvillig, genstörtigt, tredsakande, ovillig, ej villig att foga sig l. hörsamma; (ibl. mer l. mindre nära:) ohörsam, hårdnackad, uppstudsigt, olydig, upprorisk, trotsig, trilsken), trotsande, ohjälpsam, ogin (o. envis). **-stäm-ma;** -ning (med plur.). Kan möjligen betraktas som två ord. **I.** Lagt. Jfr genkärande. Stämman en som stämt en själv (med yrkande som har samband med huvudstämningen). **1)** *Har svaranden begagnat sig av sin rätt att g-ma, brukar ~. Och Riddarhuset hade i sin tur g-t fru Melander. Den som g-mes, äger åtnjuta hälften av den stämningstid, som ~. Den g-de.* **2)** *Hagabolagets direktör tar ut g-ning [på ryttmästare Wer-säll]. Om g-ning skulle uttagas på mannen. Stårhuset åter yrkade i g-ning att av W. utfä ett belopp, under rättedagen preciserat till ~.* **II.** Mindre vanl. Blott i form på -ning. En stämningens behov av g-ning Sigfr. Wieselgren. Någon norsk g-ning erfor man icke ib. **Syn. I.** 'motstämman'; **II.** motsvarande känsla l. stämning, 'gensvar'. **-störtig,** -t, -are; -het. Skr., ofta ngt åld. *Lag är satt ~ för ogärningsmän och g-a Bibeln. Att tidens samhällsupplösande lärar ofta göra dagsverkaren g. och trilsken. Det g-a i min karaktär. Som sökte göra sig så angenäm en g. natur någonsin tillät Sigurd. En grov och g. värld, som utgav sig för att vara den bästa och mest välgrundade Öv. fr. G. Keller. Djupt drivna i en slags envis, g. logik Fröding. Han vägrade g-t att uppfylla moderns begäran.* **Syn.** motspänstig, trotsig, trilsken), envis, jfr även gensträvig.

-svar; -ig (-t); -ighet. Mest skr., ofta skönl. **I.** Gensvar. **1)** Egentl. *Liken man ~, som icke har g. i sin mun Bibeln. Så han sade, ett ord gav icke Rebecka till g. Runeberg. Ibl. nära 2. Min röst skall utan g. här förklinga C. V. A. Strandberg. Gott tilltal får gott g. Där min suck blott ekos g. väcker Tegnér.* **2)** Bildl. *»En önskan, som har g. i mitt hjärta!» svarade domaren. Finna g. hos ~. Väcka g. Giva g.* **II.** G-ig. Mindre vanl. *Förmana tjänarna att ~ icke vara g-iga Bibeln. En stursk och g-ig dräng. Syn. I.* 1) genmål, svar; (ibl.) sturskt l. vresigt l. ovänligt svar; **2)** genklang, 'eko', motsvarande känsla; **II.** näsvis, oförskämd, stursk, alltför djärv (i sina

svar), fräck, uppkäftigt (vulg.), ibl. vresigt l. ovänlig. **-säga;** -else (-n, -r); [-elseanda; elselös]. Säll. stavat -säja. 'G-a' är sälls. Vanligast i uttr. 'utan g-else'. Skr. (utom ngn gång g-else). *G-a ngn säja emot. Inlägga (sin, en) g-else mot ~. Jesus har utstätt mycken g-else av syndare Bibeln. Och bemöter varmt och i samma häftiga och litet uppjäktade stil vännens g-elser P. Hallström. Dessa styckjortlar ~rönte från början mycken g-else, men ~. Och blev utan g-else åtlödd. Och den var utan g-else bland de yppersta verktyg, som huset ägde. Sverges utan (all) g-else mest spridda tidning. Hälsinglands utan g-elser bäst skötta brädgård. — En g-elseanda, som var olidlig ~. Endast då ~ är utom g-elselöst att räkna som ~ J. A. Aurén. Syn.* säga emot; (g-else:) motsägelse, gensaga, bestridande, invändning, mothugg, insaga, ibl. jäv l. protest; (utan g-else bl. a.) utan fråga, o(e)motsägligt, obestridligen.

-ta(ga); -gning (med plur.). Mest i forme 'g-ga'. Skr., mindre vanl. *Varp röret [dvs. rösten i röret] gentog ~ Strindberg. [Eko] gentog klagoropen V. Rydberg. Tröt-tande g-gningar. Syn.* (åter)upprepa. **-talan.** Lagt. o. d. *Föra g. mot ngn (i ett mål).* Jfr genkärande. **-tjänst.** Mest skr. *Lyckas göra ngn en g. Syn.* återtjänst. **-vördig;** -het (med plur.). Skr., mindre vanl. *Strängt bestraffa tjänares g-het, g-heter från tjänstefolkets sida. Syn.* vanvördig, fräck, hänsynslös, oförskämd.

Genant (sjenangt); =, -are. Om sak. *Det vore väl (bra) g., om han skulle bjuda oss i stället för vi honom. Blev det inte lite g. för dig? I de g-aste situationer. Syn.* obehaglig, generande, besvärande, pinsam, pinande, otrevlig, plågsam. — **Genera**, -ade, -as; [-thet]. **1)** *G ar det (Er), att l. om jag röker? Den tunga kappan g-ade henne's rörelser. Höga klackar, som g-a (en vid) gåendet. G-ande hårväxt även till 2. 2)* *G-a er inte för mig! Låt inte mig g-a! Kanske jag g-ar?; i så fall skall jag gå. Inte g-a sig för ngn. — Det skulle inte g-a honom att tillgripa en nödlögn. Slikt g-ar inte stora andar. Han g-ar sig (minsann) inte tar inga hänsyn. Han skulle inte g-a sig för att säga Er det i ansiktet. — Blyg och g-ad. Jag blev föreställd, icke mycket formenligt, och var g-ad däröver. G-ad att säga nej läste jag upp några dikter för honom. Känna sig en smula g-ad. Hon blev g-ad och rodnade märkbart. Säga saker, som göra flickorna g-ad. Djupt g-ad. — Med en viss g-thet Sven Lidman. Syn.* besvära, vara l. falla besvärlig l. oläglig, hindra, vara i vägen, bereda besvär l. obehag, göra besvär l. omak, skaffa bryderi, sätta i bryderi, vara till besvär l. till övers l. överflödigt, komma olägligt, störa, ibl. plåga;

pålägga tvång, göra förlägen l. blyg, bry; (g-a sig ibl.): ta hänsyn, dra sig (för), sky, undvika, dra(ga) i betänkande, låta sig hindras, 'göra'; (g-ad:) blyg, förlägen, besvärad, (ibl. nära) tafatt l. förvirrad.

Gänast (je-; grav); -kontrakt o. -leverans (bägge handels.). Adv. o. ibl. konj.; i handels. även oböjl. adj. Jfr gen.³ 1) Adv. Huvudanvändningen. *Den som hjälper g., hjälper två gånger. Jag kommer g. Aftonmältiden bör icke g. följas av sömnen. Lära sig att lyda och lyda g. Tro inte därför g., att du är oundgänglig! Nu g. (på stunden, på ögonblicket).* 2) Konj. l. i konjunktionella uttr. *G. han kommer, skall du be honom stiga hit upp. Eftersom han själv råkat bevittna, hurusom kusken förrådde hela hemligheten för henne, g. när de kommit från stationen R. Schildt. Novellernas klassiska tid hade kommit nästan g. som de började befinnas värdiga att sättas på pränt: med Boccaccio P. Hallström. Han förstod, g. som han sdg villervallan, att planen misslyckats.* 3) Adj. Handels. Vid 'g. leverans' skall leveransen fullgöras inom en vecka från avtalets dag, vid 'prompt leverans' inom tre veckor. Pris vid g. affär 100,000:—. Säljes vid g. affär för 380,000 kr., som allt står och befinnes. [Morötter] höstlevereras mot g-kontrakt i vagnslast banfritt station i Östergötland. Paraffin, 1,000 kg., till salu för g-leverans. **Syn.** 1) o. 2) (en del starkare); strax(t), omedelbart, på ögonblicket, ögonblickligen, ögonblickligt, utan uppskov, på stället, på stående fot, ofördröjligen, utan dröjsmål, i denna stund, i detta ögonblick, nu l. strax på stunden, 'tvärt (på skivan)'; 3) omedelbar.

Gendar'm (sjang-); -en, -er; -blå; -kår; -piket; -erī (-et l. -t, o. ibl. -er); -eriavdelning; -erikår. Ifråga om särskilda trupper avsedda för ordningens upprätthållande. *G-erna i vissa länder kunna, även om de tillhöra armén, stå till förfogande också för civil polistjänst. Genom särskild författning av 3 aug. 1914 har utförts för krigstid och mobilisering gällande krigspolisreglemente; genom detta reglemente har g-eri införts i vårt land, i det krigspolisens skall bestå av fält- och etapp-polis, fästningspolis samt fältg-eriavdelningar. Patruller och patrullerande polismän (gendarmer) Krigspolisreglem. 1916. Under en demonstration gav g-piketen eld ~. Rättslös gentemot ~ [det ryska] g-eriet spårhundar. Det påstås, att hela ryska g-erikåren, 160,000 man, skall skickas till fronten 1917.* **Syn.** polissoldat, krigspolis; (ibl.): stadssoldat, stadsvakt, lantpolis, sbirr; (g-eri:) (militäriskt organiserad) ordningsmakt.

Gendöb|el (sjangdåbel); -elt, -lare. Smtl., mest vard. l. skämts. *Det vore g-elt Elis.* Kuylenstierna-Wenster. **Syn.** gentil.

Genealög, (je-äg); -en, -er; -isk. Släktforskare. [Jully Ramsay] *finländsk g. G-isk forskning* släktforskning. *G-iska samfundet i Finland, stiftat 1917. G-iska handböcker. G-iska kalendrar som Almanach de Gotha.* — **Genealogi**, (-e)n, -er (till bet. 2). Mest om människor men ibl. även om (ras)djur. 1) Abstr. Utan plur. Vetenskapen om släkters ursprung, härstamning och inbördes släktskap. *G. eller släktvetenskap är läran om enskilda människors härstamning och därur härledda förhållanden Joh. Wretman. Formell (l. teoretisk) g. eller 'släktforskning' och materiell (l. praktisk) g. eller 'släktkunskap'.* 2) Konkr. Med plur. Om medeltids-g-er. **Syn.** 1) släktvetenskap, släktlära, släktforskning, släktskunskap; släktforskningsarbete, släktledning, ättledning; 2) stamtavla, släkteregister, släkttavla, ättartal. **Genöra**¹ se under genant. **Gēnera**² se genus.

Generäl (j-); -en (t. e. i vers även -n), -er. I. Enkelt. 1) Mer egentl. a) Allmänne = härdförare l. d. Napoleons g-er. b) Innefattande alla g-sgraderna (i Sverige: g-major, g-löjtnant o. general). G-er av alla grader. c) Högsta g-sgraden. *Infanteri-, kavalleri-general m. fl. G. av infanteriet, kavalleriet. G. Bildt. G-en friherre Knut Bildt.* 2) Bildl. T. e. Ordens-, jesuit-, frälsnings- (armé)general. *Tullg-en om generaltulldirektören. Barnens-dagsg-en.* II. Ssgr. Jämte sina vanl. bet. kan ordet i ssgr uppvisa de betydligt 'friare' betydelserna 'över' l. 'allmän-', i vkt fall ordet ibl. rätt nära ansluter sig till 'generell' (t. e. generalagent, resp. generalkarta). I några ssgr är det svårt att strängt skilja de två huvudbetydelserna, under det att skillnaden i andra fall är så stor, att man givet, om ett adj. 'general' funnes, skulle uppdelat det enkla ordet i två. I den egentl. bet. har ordet mest formen *general-* (så alltid ifråga om befälsgrader); *generals-* träffas i en del ssgr som g-spålett, -fru, -grad, -möte, -person m. fl. I den friare bet. är enda formen *general-*. **Syn.** I. härdförare, fältherre, högste befälhavare, överbefälhavare, högstkommande, armé(kårs)chef, kårchef; högste styresman l. föreståndare l. ledare l. chef, huvudledare, överledare, överhuvud; II. över-, huvud-, chef(s), högste; allmän-, hel-, total-, slut-, stor-, ibl. gemensam l. generell.

— **Generaladjutant**; -instruktion. Har i Sverige ej utnämnts sedan 1842 o. var då i armén en grad mellan generalmajor o. överste; ibl. ungefär = stabschef; ibl. = högste befälhavarens biträde. Förr även vid flottan. I Tyskland o. Ryssland om kejsarens adjutanter av generals grad. -**agent**; -ur (biton på -ur). Huvudagent. *G. för Dr Auer v. Welsbachs gasglödljus.*

-amiral; -sämbe. I vissa främmande flotor amiral med fältmarskalks rang; förr (t. e. under Gust. III) även i Sverige. **-assistent**. Biträde åt en av de högsta föreståndarna i ett katolskt ordenssamfund. **-auditör**; -sexpedition (upphävd 1876). Titeln förekommer ej längre i våra författningar. *G-en föredrog inför Högsta domstolen från Krigshovrätten inkommande mdl.* **-avräkning**. *G. över transitavgifterna äger rum på grundval av sammandrag, som upprättas vart sjätte år* Postboken. **-bas**, -en. Mus. Kompositionslära (särsk. harmonilära). **-befälhavar[e]**. Krigs. Inom svenska armén 1833—1892 högste befälhavare inom ett militärdistrikt; distriktet utbyttes 1892 mot arméfördelningar o. g. ne mot arméfördelningschefer. **-besiktning**. Märk sjökrigs. om 'generalflottbesiktning' o. 'generalhusbesiktning'. **-bikt**. *Nu har jag avlagt min g., låt mig nu höra din.* **-direktör**; -stitel; -sämbe m. fl.; -ska (i smtl. ibl. även kallad 'generalska'). 1) Huvudbet. Benämning för chefen i vissa centrala förvaltningsverk, hos oss (1923): Byggnadsstyrelsen, Domänstyrelsen, Generalpoststyrelsen, Generaltullstyrelsen, Järnvägsstyrelsen, Kammarkollegium (sedan 1914), Kommerskollegium, Lantbruksstyrelsen, Lotsstyrelsen, Medicinalstyrelsen, Patent- och registreringsverket, Pensionsstyrelsen, Riksförsäkringsanstalten, Riksarkivskapsverket, Skolöverstyrelsen, Socialstyrelsen, Statskontoret o. Vattenfallsstyrelsen (jfr emellertid generallots, generalpost- o. generaltulldirektör). Titeln g. bäres även av cheferna för vissa ämbetsverk i Finland, Danmark o. Norge. *G. har i allmänhet allena beslutande rätt i förekommande frågor, dock äger styrelseledamot rätt och plikt att till protokollet låta anteckna sin särskilda mening, om denna ej överensstämmer med det fattade beslutet; i några verk avgöras vissa ärenden av g-en och ledamöterna gemensamt. I samband med fångvårdsstyrelsens ombildning har ny g. icke utnämnts vid g. Wieselgrens död (år 1910), utan i stället en överdirektör. G. och chef för postverket. G(-en) K. A. Fryxell. Byrdchefen i Kungl. Socialstyrelsen, N. E. Bergsten, g-ens ställföreträdare. Dd Kammarkollegiets chef måste sin gamla presidenttitel för att övergå till den nu så modärna g-stiteln. 2) Bibet. Chef för större industriellt företag (t. e. i Norge, Tyskland). [Samuel Eyde] var 1905—17 g. för denna storindustri [Norge-salpeter], som länt till gagn för jordbrukets förbättrande i stora delar av världen och ~ K. A. Fröman.*

-fylla. Skämts., vard. *Skaffa sej en rikti g.* **-fältläkare** (l. -fält). Från 1915 titel på chefen för fältläkarkåren. **-fältmarskalk** (l. -fält). Titel växlade med 'fältmarskalk' som beteckning för högsta

militära värdighet, 'överfälttherre'. **-fälttygmästare** (l. -fält). G-n, högste anskaffare o. vårdare av härens vapen o. ammunition o. all till lantförsvaret hörande artillerimateriel, var i Sverige intill 1898 även chef för artilleriet; numer har han blott att inspektera dess övningar o. är för övrigt chef för arméförvaltningens artilleridepartement o. för artilleristaben samt har befäl över artilleriets verkstäder o. typpersonal. *Generalmajor Sparre, g. och inspektör för artilleriet 1923.* **-församling**. Allmän församling (t. e. av ombud från alla landskap, alla delstater l. d.). Abstr. o. konkr. **-förslag** allmänt l. slutligt förslag. **försäljare**; -erska; -ning. Huvudförsäljare. *Takpapp, underlags- och förhydningspapp ~ G-are: Aktiebolaget Svenska Pappnederlaget.* **-guvern[ement]**; -ör; -örskap; -örspost; -örsämbe; -örska. Om utländska o. äldre svenska fhdn. 1) G-ement (= g-örsområde). Jfr 2. *Under sin stormakts-tid upprättade Sverige i de örrövade länderna på andra sidan Östersjön flera g-ement. Finland utgjorde en längre tid under 1600-talet ett eget g-ement. Västergötland, Halland, Dal och Värmland voro 1651—54 sammanslagna till ett g-ement. G-ementet Warschau.* 2) G-ör = utövare av den högsta militära o. civila myndigheten inom ett större område (flere landskap l. guvernement). *År 1594, dd Klas Fleming utnämndes till g-ör över Finland. G-ör, tillsatt i oroliga tider över vissa våra gränslandskap. G-örerna — enligt 1634 års regeringsform, om de voro riksråd, kallade 'överlandshövdingar', en titel som dock sällan nyttjades — betraktades ofta såsom ett slags vicekonungar. Under de oroliga åren 1801—09 styrdes Skåne av J. K. Toll såsom g-ör; han var den siste g-ören i Sverige. I Rycka riket (med Finland och Polen) funnos 1908 elva g-örer. G-ör och ministerstatssekreterare ha i Finland försvunnit med det ryska väldets upphörande.*

-index. 1) Generalregister. 2) Sammanfattande (statistisk) siffra som utvisar ställningen av ngt. *Fastställande av ett nytt levnadskostnadsindex ~ det nya g. ~ 1923.* **-inspek[tera]**; -tion; -tör. Allmännare. *Studentsångarna g-tera Stockholms omgivningar. Förträta g-tion. Göra en g-tion.* **-intendant**; -sbefattning; -ur (biton på -ur). Krigs. G-en är chef för Arméförvaltningens intendentsdepartement o. för intendenturkåren. *G-en, generallöjtnant F. A. Frölich. Vände sig ~ till g-uren med förfrågan om ~ Har. Hjalmarson.* **-kapitel**. I klosterväsendet. *Vid hans [ordensgeneralens] sida står ett g. av medlemmar från de olika ordensprovinserna (klosterprovinserna) T. Höjer.* **-kapten**; -spost; -ska. Märk nutida användning i Spanien: överbefälha-

varen i ett militärdistrikt. *G-en hade infunnit sig två timmar i förväg för att konferera med guvernören.* -**karta**. Allmän översiktskarta (o. specialkarta). *G. över Europa.* -**kommando**. Krigs. Chefskapet för en armékår (vars chef benämnes 'kommanderande general'). [*Le Mans*] är säte för 4:e armékårens g. och ~ Nord. Fam.² -**konsul**; -sutnämning; -at; -inna (l. -inna). *Svenske g-n i London.* Främmande maktens g-er, konsulter och vicekonsulter i Sverige. *H. Gullberg, g. för Grekland, Greklands g. i Stockholm.* Med titel av g. Det är en ginna, som vill ha sin stofthydda på duk Fanny Alving. *G-innan Ina Smitt.* -**konvent**. Sistlidne lördag sammanträdde Kyrkobrodererna, Svenska kyrkans lekmannaförbund, till sitt första g. 1921. Stiftskonventen sända ett eller ett par ombud till g-et jfr föreg. ex. -**krigskommissarie** (l. -krigs-); -at (hist.). 1) *E. E. Bergenholtz, g-e och chef för Arméförvaltningens civila departement.* 2) Hist. Vanligen stod hela g-atet (som i fält följde hären och sörjde för avlöning, förplägning, furagering m. m.) under generalintendenten, som alltid var officer. -**kvarter**. Huvudkvarter, generalstabskvarter. *Där framme vid g-et ligger ett landningsmärke, på vilket vi hålla kurs om tyska flygare i Frankrike.* -**kvartermästare**. Krigs. Förr benämning på den officer som i fält hade ledningen av en armés marsch o. förläggning, befästningars uppkastande o. belägringars utförande m. m. Senare blev g-n chef för fortifikationen (så hos oss till 1812).

-**lantmäterikontor**. 'G-et' som beteckning för den centrala styrelsen inom lantmäteriet, vek år 1864 för 'Lantmäteristyrelsen'. -**ledare**. Överledare l. d. *Docenten Neuman valdes till g. av generalkonventets verksamhet och ~ 1921; jfr generalkonvent.* -**lotsdirektör** (l. -lots-). *Lotsstyrelsens chef* kallas sedan 1888 g. (förut lotsdirektör). -**löjtnant**; -stitle. Närmast under general; för vanligen division (fördelning). *Förre chefen för fortifikationen, g. Axel Odelstierna.* -**major**; -suniform. Närmast under generallöjtnant; för vanligen brigad. -**marsch**. Krigs. Signal som skall ges då trupper skola göra sig redo till uppbrott l. till samling för visst ändamål; även signal för bajonetthanfall. I utlandet vanl. = larmsignal som kallar alla trupper att hastigt utrycka. *På signalen »generalmarsch» följer kommandot: »Anfall med bajonet!»* Lars Tingsten. *Slå, blåsa g.* -**mönstring**; -erherre (hist.); -errulla. Krigs. G-ring, som förrättades av fördelningschef l. vapeninspektör (tidigare av särskild av K. M:t för varje gång förordnad g-erherre), avsåg att undersöka personalens, hästarnas och materielens tillstånd samt även, huruvida man-

skapet åtnjutit sin rätt». G-ringen avskaffades 1905 (vid flottan 1908). *Till varje g-ring upprättades utförliga g-errullor, vilka utgöra den bästa källan för våra regementens historia, och själva förrättningen ägde rum med stor ceremoni.* -**order**. Krigs. Befallning rörande armén l. flottan utfärdad av vederbörande departementschef 'på nädigste befallning'; förr även om befallning utfärdad av högste befälhavare för en armé. *Kommandoexpeditioner (generalorder) kontrasigneras av kommandoexpeditionens chef.*

-**paus**. Mus. En av alla medverkande stämmor i ett tonstycke på en gång gjord paus av mer än en takt del. *Om inte herr Grenander agerat kapellmästare och med ett blixtnabbt tecken påkallat g.* -**postdirektör** (l. -po'st-); -styrelse(n). 1) G-direktör, den gamla titeln på postverkets chef, är från 1920 utbytt mot 'generaldirektör (och chef för postverket)'. 2) G-styrelsen, som har att ombesörja och övervaka posttrafiken, bedriva sparbanksrörelse (sedan postsparbanken 1922 inordnats i postverket), handha stämpelväsendet, verkställa uppbörden av kronoutskylder på landsbygden m. m., består av en generaldirektör o. (sedan 1922) fem byråchefer. -**prior**. Högste föreståndare för ett katolskt ordenssamfund. -**protokoll**. Huvudprotokoll. T. e. vid Olympiska spel. *Ledaren antecknar i g-et, vartefter så är möjligt.* -**prov**. Tekn., kem., handels. o. d. Genomsnittsprov som uttogs av material l. varor. *Att proven äro verkliga g., d. v. s. att de äro så tagna, att de representera hela fröpartiet Ekenberg-Landin.* -**rapport**, sjövä. Till konungen ställd rapport efter slutad sjöexpedition l. d. (avgiven av högste befälhavaren). -**rengörning**. Allmän rengöring, storrengöring. -**repet**; -er; -ition. Särsk. om konserter, teaterstycken o. d. *Klockan 10 f. m. g-erades symfonien och ~.* Lösa biljetter till g-itionen till vårkonserten. *Går du på g-itionen? Ha g-ition med ngn.* **Syn**. (g-ition:) sista allmänna o. fullständiga provutförandet (av ngt), slutrepetition. -**rulla**. Sjökrigs. Rulla över flottans officerare, deras befordringar m. m.; föres i sjöförsvarets kommandoexpedition. -**råd**; -smedlem. I den franska departementsstyrelsen ett råd som i viss mån kan jämföras med våra landsting.

-**salva**. Krigs. Salva med handeldvapen avfyrad i luften som hedersbetygelse. -**sekreteriari**; -erare; -erarbefattning. T. e. *Svenska Röda korsets g-erare. Kaptenen frih. E. Stjernstedt, g-erare i svenska Röda korset. Socialdemokratiska partikongressens g-erare.* -**stab**; -saspirant m. fl. se II. Den av officerare bestående kår som har till uppgift att biträda de högre befälhavarna

vid truppernas ledning. **I.** Enkelt. Svenska g-en utgöres (1923) av en generalsperson som chef, 18 överadjutanter (1 överste, 4 överstelöjtnanter, 13 majorer) och 34 stabsadjutanter (kapten) samt 1 professor, 1 krigsarkivarie, 1 bibliotekarie, 3 aktuarier m. fl. G-en arbetar i fredstid (vid sin 'huvudstation' i Stockholm) på sju avdelningar: topografiska, kommunikations-, utländska, krigshistoriska, central-, organisations- och tekniska avdelningen, varjämte g-sofficerarne tidtals tjänstgöra vid Lantförsvarets kommandoexpedition, arméfördelningarnas staber m. m. För anställning som löjtnant i g-en fordras bl. a. att ha genomgått fullständig kurs vid en av de militära höskolorna, minst $2\frac{1}{2}$ år tjänstgjort som aspirant vid g-en och att ha tjänstgjort vid främmande vapen. Tjänstgöring vid g-en. Ibland skiljer man mellan »truppernas g-», dvs. de g-sofficerare som tjänstgöra vid de större truppenheternas stab, och 'stora g-en' eller 'g-ens huvudstation' i landets huvudstad. 'G-ens karta över Sverige' ombesörjes av Rikets allmänna kartverk, vari 'g-ens topografiska avdelning' kan sägas ha uppgått. 'G-ens litografiska anstalt', nuvarande chef överintendenten A. Lagrelius, reproducerar och tillhandahåller allmänheten g skartorna. **II.** Ssgr. Ex.: Antagen som l. till g-aspirant. Har du g-sbladet över Uppsala med dig? Uppsalabladet av g-ens kartverk. Hela femte armékdren, vilken jag var tilldelad som g-sflygare ~ 1918 om tyska fhdn. G-schefen, generalmajor C. G. Hammar skjöld. G-skartor i skalan 1:50,000 eller 1:100,000. Kapten G. A. Nyqvist, g-sofficer vid tredje arméfördelningens stab. Krigshögskolor kallas stundom g-sskolor. Kapten Gunnar Virgin, lärare i g-stjänst vid Kungl. Krigshögskolan. Nytt g-verk: Karl XII på slagfältet, ett arbete i 4 delar, utgivet 1918—19. G-sövningar fältövningar som avse g-sofficerarnas utbildning; hos oss första gången 1862, sedan 70-talet årliga. -stater(na). Folkrepresentationen (riksdagen) i Nederländerna. -strejk. Allmän strejk, storstrejk. G-en i Norge misslyckad 1924. Smd-strejker med g(-en) som hägrande slutmdl. -superintendent. Den förnämste superintendenten inom en hel (protestantisk) provins (l. mindre land). -tulldirektör (l. -tull-). -styrelse(n) m. fl. G-styrelsen, inrättad 1824, består av g-direktören såsom chef för tullverket, samt 5 byråchefer (såsom chefer för respektive kansli-, personal-, kameral-, revisions- och tullbehandlingsbyrå). -vikarie. Inom katolska kyrkan en biskops medhjälpare o. ställföreträdare. -överste. Högste befälhavare över en armé, med fältmarskalks rang; titeln nyttjad t. e. i Tyskland.

— **Generalsbeställning.** På stat äro

uppförda 12 g-ar, nämligen ~ Statskalendern 1918. -epålett. -fru. -fullmakt. -grad. -kommission. Årligt sammanträde i Stockholm av generalstabschefen, arméfördelningsscheferna m. fl. -möte. -person. -uniform. -utnämning. -värdighet. -änka. Crusebjörn, A. G., g. Sv. Taxeringskalender 1923.

— **Generalisera** se nedan efter generaliska. — **Generali'ssimus**, =; värdighet. (Hos oss under 1700-talet titel för) högste befälhavare. Hos den kejserlige g. verka för ~ N. Ahnld. Han utnämndes samma år till g. över svenska krigsmakten och ~. G-värdigheten, som förut varit en hederstitel, blev nu ett högsta befäl över rikets stridskrafter med ~. — **Generalitet**, -et; -sperson. Hos oss: sammanfattningen av alla i tjänst varande l. i armén kvarstående generalspersoner av alla grader. I g-ets uniform (artilleriknappar), mörkblå med galonerad krage, guldepåletter och ärmattor H. Kjellin. — **Generälskja**, -an, -or. 1) Huvudbet. Generalsfru, fru till en generalsperson (general, generallöjtnant, generalmajor). 2) I smtl. ibl. (i senare tid) om generaldirektörs fru.

Generalisera (sje- l. ibl. j-); -ade, -as; -ing (med plur.) l. generalisation (-en, -er); -ingsförsök. Se bort från de enskilda fallen o. blott tänka på det gemensamma o. allmänna l. de stora dragen, tillämpa ej blott på ett enskilt fall utan på alla möjliga l. ett större antal fall, genomföra (en synpunkt l. d.) på alla möjliga fhdn, förallmänliga, göra allmän(giltig), dra(ga) allmänna slutsatser. Han har en viss böjelse att g-a (utan att ha tillräckligt stort antal fall som kunna berättiga till en g-ing). — **Genere** ll, -t, -are. Allmän(giltig), allmänt gällande, allmännelig; (ibl.) sammanfattande, överblickande, (allt)omfattande. Ofta x individuell l. speciell. Som g. sats är yttrandet icke oanfäktbart, även om man kan medge, att ett undantag bekräftar regeln. G-t sett, taget. G. fullmakt obegränsad (x speciell).

Generation (j-); -en, -er; -scykel m. fl. biologiska ssgr se ex. Jfr gen¹. 1) Människor. Den nu levande g-en (av ~). Den äldre g-en minnes nog ännu, hur ~. På grund av de stora olikheterna mellan den äldre och den yngre g-en. Kommande g-er. Tre g-er: far, son och sonson. Hela g-er av slösare. Fortgående inavling, g. efter g. En egenskap, som är märkbar ännu i femte g-en. Stora g-sskillnader. 2) Djur. Djuren i andra g-en vid dylik korsning pläga kallas halvblod. Till fullbordandet av denna g-scykel har således åtgått en tid av två år G. Adlerz om en ekbladsgallstekel. G-sväxlingen hos vissa koraller och maskar är könlig: könlös; hos några lägre kräftdjur

och en del insekter och maskar har iakttagits en annan art av *g-sväxling*, i det den könlösa *g-en* ersättes av en som fortplantar sig partenogenetiskt. **3**) Växter. På en dylik könlig *g.* följer så en könlös, så att könliga och könlösa *g-er* väcla, s. k. *g-sväxling* om vissa växter. **Syn.** släktled, ätt(e)-led, släkte, mansålder (ibl. räknad till 30 år), 'ålder'. — **Generativ**, -t. I biologin. Fortplantnings-. — **Generätor** (-år); -orn, -örer (-o); -orgas (benämning på en del brännbara gaser som tillverkas för t. e. eldning av glas- o. andra ugnar, av ångpannor samt drift av gasmaskiner). Tekn. Dels om elektriska *g-orer*, dels om gas-orer. *Enfas*-, *trefas*-, *likströms*-, *växelströmsg-or*. *Dynamomaskinen* är en *likströmsg-or*. Ibl. även *Ångg-or* om ångmaskin. **Syn.** kraftkälla, (kraft)alstrare, ibl. strömalstrare. — **Genererä**, -ade, -as; -ing. Fackl., ofta tekn. l. naturv. **1**) *Maskiner*, som ~ *alstra* (*generera*) *elektrisk energi* Nord. Fam.² Och maskinen *g-ar* *trefasig ström* ib. *Medan Altkarlebyverket icke kunnat g-a stort mer än 550,000 kw-timmar.* — *Varigenom man kunde vinna en fullständigt konstant ångg-ing.* **2**) Uppkomsten av *helium ur radium*, det första säkra experimentella beviset för ett känt grundämnes *g-ing* ur ett annat H. G. Söderbaum. **Syn.** *alstra*, *frambringa*; (*g-as*) uppkomma. — **Genärisk**, -t. Fackl. Släkt-, som avser släktet (ej arten). *G-t* kännetecken släktkännetecken. — **Genesis**, **Genetik** o. **Genetisk** se d. o.

Generell se under generalisera ovan. **Generositet** (sje- l. mer säll. j-); -en. Frikostighet, givmildhet; ibl. ädelmod. — **Generös** (sje-); -t, -are. *Det g-a och vidhjärtade anbud, som min högt värderade vän ~ d:r Claes Annerstedt för omkring ett år sedan ställde till mig ~ L. Bygdén.* *Det var bra g-t av dig. G-t tillmätt.* **Syn.** frikostig, givmild, rundhänt; (ibl. nära:) slösande, som strör ut pengar; ibl. riklig; (ibl.) ädelmodig, vidhjärtad.

Gēnesis (j-); =, den kön. **1**) Upprinnelse, skapelse, tillblivelse, vardande, uppkomst, ursprung. *En viss stilföreteelses g. eller utveckling* S. Belfrage. *Dess g. ville han finna i, förlägga till ~.* **2**) Namn på 1 Mosebok (som innehåller 'urhistorien'), 'skapelseboken'. — **Genetik**, -en. Naturv. o. d. Jfr *gen*¹. Ärtlighetsforskning. *I g-en betecknas dessa arvenheter [gener] med bokstäver och ~ N. v. Hofsten.* — **Genētisk**, -t. Vetenskapligt, särsk. ofta naturv. Ursprungs-, härlednings-, som rör uppkomst (o. utveckling). *G. metod* x deskriptiv l. beskrivande. *Att det första häftet av [Mendelska] sällskapets tidskrift, Hereditas, g-t arkiv, nu föreligger färdigt 1921.*

Genetiv sälls. för genitiv, se d. o.

Gene'tt (j-); -en, -er; -skinn. Ett släkte

bland skunkdjuren; särsk. om *Genetta vulgaris*, ginstkatten, som är hemma i Atlasbergen men även förekommer i södra Europa.

Genöver (sje-, akut), -n; -flaska; -kask. Enbärsbrännvin. Jfr *gin*¹. *G. och gin skola anses som brännvin 1917. Och vill Engström ha en g-kask, så ~ Alb. Engström.*

Geni (sje-); -(e)t, -er l. vard. ibl. även -n, best. plur. -erna [l. -en]. **1**) Abstr. *Ha (skapande) g.* *G. betecknar ibland hos oss en lägre grad av snille eller en mer ensidig yttring därav, men är alltid förmer än talang. Ett arbete, som verkligen vittnar om g. Utveckla ett verkligt sparsamhetsgeni.* **2**) Konkr. Om person. *Ett misslyckat g. Ett ungt g. Han påstås vara ett mekaniskt g. Hon är dock ett musikaliskt g., ett musikgeni. Kraft, skolgeni.* **Syn.** **1**) (ibl.) (skapande) snille, verklig l. stor talang, (ursprunglig o. rik) skapande begåvning; **2**) överlägsen l. rik l. blixtrande l. mycket stor begåvning, (ibl. starkare:) genialisk l. snillrik person. — **Genidyrkan** snilledyrkan, genikult. -**klass**. Mindre vanl. *Enligt engelsmannen Burt's förslag böra abnormklasserna kompletteras med g-er 1922.* -**knöl**. *Ett minne av frenologiens numer fullständigt vederlagda lära om g-arna* (dvs. att man av knölar och utbuktningar på skallens yttre yta skulle kunna sluta sig till vissa där lokaliserade själsförmögenheter eller själsenskapers större utveckling) lever kvar i det skämtsamma uttrycket 'gnugga g-arna', som nyttjas i betydelsen 'anstränga sin intelligens'. -**kult**. I detta slags *g. följer det sig en vulgär beundran för berömmelsen* Fr. Böök. -**kår**; -sofficer(are). Ingenjörkår, teknisk kår. -**officer(are)** se föreg. -**streck**. Numer mindre vanl. Snillrikt påfund, snilledrag. *Åtskilliga små g. inbringa mera på en timme, än man med möda förvärvat på år M. S. Schwartz.* -**tiden**. Litteraturhist. = Sturm-und-Drangperioden (den period i Tyskland som kom efter upplysningstiden), slutet av 1760 talet till inemot 1790, 'snilletiden'. -**trupp** o. -**va-pen** se genikår.

— **Genial** (j-); -t, -are. Avser (liksom följ.) ibl. en högre grad av begåvning än geni. *Det var g-t (ut)tänkt. Men du är ju riktigt g.! Hans g-aste kupp var emellertid, då han ~.* **Syn.** se följ. — **Genialisk** (j-); -t; [-het]. Jfr föreg. *Han har mycken begåvning, dock utan att kunna kallas g.* *En g. person, författare, politiker. Strindberg, g. i att upptäcka fel, svagsynt, ja nästan blind, när det gäller att se det goda hos människor. En g. tanke. Ett g-t verk, arbete. G-t uttänkt. På ett g-t sätt utnyttja sina medmänniskor.* **Syn.** genial, snillrik, anderik, med stor andlig skaparkraft, utrustad med lysande själs gåvor

ovanligt rikt utrustad på huvudets vägnar; (ibl. nära) själf full. — **Genialitet** (j-); -en. Jfr de två föreg. Snillrikhet, (rik) andlig skaparkraft.

Genie (j-; trestavigt, akut); -en, -er o. (vanligare) **Genius** (j-; trestavigt, akut); -en, -er. Formen 'genie' är ovanligare o. nyttjas nästan endast i bet. 2. 1) Skyddsande. *Romarna firade vid födelsedagar sin gus, g-en med offer. G-en, som troddes följa mannen från vaggan till graven.* 2) Ngt allmännare. Ande, ängel. Ofta med mer l. mindre svagt bibegrepp av 'skyddande' ängel. *Sömnens g-us. Vårens blida g-us. Historiens g-us. Hoppets g-us, g-er. Himniska g-er. Wielands féer, trollkarlar, g-er och gnomer.* Ofta om vingade barngestalter: *(De vingade) gerna på Rafaels berömda målning Sixtinska madonnan 'putti'.* 3) And, lynne, kynne o. d. *Stridande mot språkets g-us.*

Genitalier (j-); -na. Fackl. Könssdelar, födselodelar. Jfr gen¹.

Genitiv¹ (j-; akut l. grav; särsk. i ssgr även -iv); -en, -er; -attribut m. fl. se II. I obest. form även 'genitivus'. Språkv. 'Ågarens' kasus; uttrycker ett l. annat förhållande till ett subst. (anger biglosa). Ordet avser mest formen, men ibl. även betydelse(fhdt). I en del språk, o. förr även i svenskan, nyttjas gen även vid verb o. adj., som adverbial o. d. I. Enkelt. *'Eriks' är g. till grundformen (nominativen) Erik. I svenskan uttryckes g(-en) genom ändelsen -s. G-en ersätts i vårt språk mycket ofta av prepositionsuttryck, sammansätningar, adjektiv l. d.; i samtalsspråket är det huvudsakligen personord som ännu bruka g-en; även där kan man dock säga 'benet på pojken' i stället för 'pojken's ben'. I uttrycket 'Jordens gång kring solen' säges 'jordens' stå i g. l. (kasus) g-us. Bidrag till den svenska g-ens historia finnas i O. Östergrens uppsats (i Språk och Stil XVII) 'Obestämd s-form efter preposition'. I uttryck av typen 'Hos snickarns', 'Aptekarns å bortresta' talar man numer ej gärna om g.; 'snickarns' osv. är där snarare en kollektivbildning än en g. Objektiv, partitiv, egenskaps-, måtts-, tids-genitiv(er). II. Ssgr. Ex.: 'Lundens' är g-attribut till 'fåglar' i satsen 'Lundens fåglar tystnat för natten'. G-form och g-betydelse. G-funktion. Gamla g-ändelser återfinna vi t. e. i: ättartal, giftermål, jordagods, byggningsbalk, gatufrid, kyrkosång, Svea land, till handa, till orda, barnskap, av hjärtans lust, dagsens sanning, ljusens barn, rikens ständer. **Genitiv**² (l. -iv); -t o. **Gēnitivisk** (l. -iv); -iskt. Språkv. Ett g(-isk)t uttryck. På motsvarande sätt brukas även akkusativ(isk), dativ(isk) o. nominativ(isk).*

Genius se genie. **Genklang** m. fl. se under gen³.

Genom (jenåmm; grav o. ibl. akut, ofta obetonat); o. **Igenom**, prep. o. adv. Efterställt (postpositivt), i sammanställningar med föreg. adv. o. i fri form av lösbara verbssgr nyttjas formen 'igenom', som även eljes stundom föredras, särsk. efter konsonant; i fasta (former av) ssgr är formen 'igenom' sälls. A) Enkelt. I. Prep. 1) Rum. Knappast efterställt. a) *Gå g. lyckta dörrar. Kasta ut ngn g. fönstret. Lågan slog ut g. fönsterna. En d rinner (i)genom staden. Gå g. eld och vatten (med l. för ngn). Vägen genom skogen är kortare. Följd g. halva staden av skrånande gatpojkar. Bana sig väg g. de fientliga hoparna, g. mängden. Sticka svärdet g. (livet på) ngn. Det gick en rysning igenom mig. Hit snarast även uttr. som G. strid till seger som dock även kan föras till 3. b) Märk bl. a. Se g. fingrarna mellan; även bildl. Venus' gång g. solen förbi. Vända genom vind; vändning g. vinden gå över stag; stagvändning (x undan vinden, 'kovändning'). c) Sammanställningar. Bort, fram (i)genom. Bana sig väg mitt igenom fienden. Snett, tvärs, rätt, rakt igenom. Helt, ända igenom även friare. Arbetet, som ägnats en helt igenom konstnärlig utstyrel, är ~. 2) Tid. Ej säll. efterställt. Ofta skönl. En oro går g. tiden nära l. Natten igenom. 1500 talet igenom spelar rusttjänsten ännu en stor roll. Räcka g. sekler, sekler igenom. Leva g. tiderna. G. åren. 3) Medel l. ibl. orsak. Aldrig efterställt. a) Underrättad g. brev. Få en penningförsändelse g. banken. G. andras bemedling. Tänk, om det kunde gå g. dig (som mellanhand, som förespråkare). G. (förmedling av) herrar Carlström & Co. G. enskild(as) hjälp lyckades han klara sig även denna gång. G. ingripande av ~. G. stor flit han han bragt det därhän, att han är skuldfri. Åktenskapet består g. otrohet från hustruns sida. G. sin oförsiktighet har han gjort sig förtjänt av en allvarlig upptuktelse. G. ett ödesdigert misstag. Söka stärka sin kropp g. gymnastiska övningar. Fortplantas g. frö. Är det g. din far eller din mor du är släkt med rektorn? Släktskap g. gifte. b) G. att ständigt gå ur vägen för svårigheterna hade han smånögon blivit en fullständig odugling. G. (det) att du läst latin förut blir givetvis italienskan lättare för dig. c) Där-, här-, varigenom. II. Adv. 1) Nästan endast i formen 'igenom'. Jfr särskrivna l. lösbara ssgr. Han ville inte tro, att han var igenom att han gått igenom i examen. 2) Blott formen 'genom'. Jfr dock de ibl. närstående 'helt igenom' o. 'ända igenom' samt 'alltigenom'. I sammanställningar som 'genom god', vilka dock — även med bibehållande av två huvudtoner — mest hopskrivas. Jfr ssgrna. B) Ssgr. Om former jfr ovan. Bet. A 13 (den instru-*

mentala) förekommer icke i ssgr. Ssgr nybildas i stor utsträckning, ofta mer tillfälligt. Ngn fullständighet är i det följ. ej avsedd.

Syn. A) I. 1) från den ena ändan l. sidan till den andra av, från början till slut(et) av, fram genom, (fram) emellan, (fram) i; ibl. över l. förbi; ibl. via l. per; **2)** hela, i ända, under (hela); **3)** (för)medels(t), med, med (till)hjälp av, tack vare, (på grund) av, ibl. till följd av; **II. 2)** alltigenom, genomgående, helt o. hållet, till alla delar, i alla hänseenden, ibl. i högsta grad, fulländat, alldeles, fullständigt, ur-

— **Genomanda** a o. vanligare **-and/as**. Skr., ofta skönl. Mest i perf. part. Verket *g as av samma manliga frihetskärlek som ~ Verner Söderberg. G-ad av poesi. Skriver så Michaelis i sitt av ädel högsinhet och verklig vetenskaplig frihetskärlek g-ade brev O. Levertin. Hos Levertin även aktiv form: Den innerliga enkelhet, med vilken Dalins herde vänder sig till sin Melicerta, g-ar en annan sång till Zephis ~.* **Syn.** genomtränga, (upp)fylla. **-arbetja** n, -ade, -as; -ning (med plur.). Egentl. o. bildl. När man äntligen a-at sig igenom den första jordvallen, återstår ~. Dä degen är väl g-ad, ~. A-a sig igenom den ena tjocka luntan efter den andra. A-a igenom en sak, innan man framlägger den (för allmänheten). Ett (väl) g-at ämne. **Syn.** genomknoga n, genomsträva n osv.

-bakja; -ning. Mest i perf. part. = utan degränder. **-barkad**. T. e. *Ha (en) g. hud* ofta bildl. **-bildad**. *Genom sin g-e, originella, upphöjt lugna personlighet* Fredr. Fähræus. **-bitja** n. Mest fri form. Märk perf. part.: *En g-en skälm inispikad. »Mina lärare», säger han, »voro g-na pedanter.»* **-blixtra**, -as. Skönl., mest bildl. **-blodja** n, -as. Skr. Om ena armen hade han en bindel, som var starkt g-ad J. Hemmer. **-blåsa** n, -as; -ning (med plur.; ofta tekn. t. e.: utdrivning av vatten som förberedelse till igångsättning av ångmaskin); -ningskran (tekn., i ångmaskin). Låta vinden b-a igenom sig. Komma hem g-t och förkyld. **-bläddra** n; -ing (med plur.). *Han b-ade igenom ungefär halva boken, men tröttnade. Vid en flyktig g-ing. -blöt.* Liksom övriga liknande adj. där 'genom' förstärker saknar ordet i regel gradformer, särskrivs säll. o. uttalas ofta med två huvudtoner. *En be- drövligare figur än en g. talgoze är icke lätt att uppsöka* A. T. Gellerstedt. **Syn.** genomvåt, våt ända in till skinnet, dyvåt. **-blöta** n; -ning. Jfr föreg. *Som ges utan att upplösas. Regnet b-er igenom i dag. G-t av regn. Trots att banan är g-t och kalkig ~.* **-borra** n; -ning (med plur.). Egentl. o. bildl. [En trumma] bildad av flata stenar, en g-ad trästock eller ~. B-a igenom en bräda (på

snedden). *G-as av, med kulor. Ditt tal g-ar mitt hjärta högt. Sända g-ande blickar mördande o. d. G-a ngn med blicken. Syn.* genomstinga, genomtränga. **-brotta**; -sdal (geol.: dal med flod som skär sig ut gm ett mer höglänt område); -sförsök (krigs.); -stid; -sår. **1)** Mer egentl. **a)** *Jag har redan länge fruktat (att det skulle bli) ett g. (på tarmen), och då kan man icke vara säker för utgången. Man befarade ett g., där dammen var som svagast. Tarm-, murgenom-brott. b)* *Donaus g sdal, som skiljer Balkan-kedjan från de transsylvanska bergen. c)* *Fientliga g-sförsök Svenska brigaden. 2)* Bildl. **a)** *Han gick och hängde i flera veckor, till dess sjukdomen äntligen kom till g. b)* *Innan de jäsande tankarna ännu kommit till g. Bringa (ngt) till g. Det moderna g-ets män. Litterärt g. Vistelsen i Görlitz ~ vart g-ets tid R. G:son Berg. Ett religiöst g. Andlig g-stid. Redan före g-såren J. Mjöberg. Populär översikt av luftseglingskon-stens utveckling under dess g-sår av Erik Pallin. Syn. 1)* genombrytning, ibl. sprängning; **2)** a) utlopp, utbrott, frambrott; b) 'islossning', (öppet) frambrytande av nya tankar, våldsamt förändring (i tänkesätt osv.), omvälvning, ibl. väckelse, ibl. kris.

-brunnen. G. gödsel. **-brusja** n, -as. Mest skönl. *G-ad av romantik. -bryta n; -ning (med plur.). **1)** *G-a en mur. B-a igenom en vägg. Med hackor och yxhammare b-a sig igenom väggen. Genombruten av kanaler. 2)* Märk särsk. **a)** Mest i perf. part. *Genom-brutna strumpor, halvvantar. Genombrutet arbete såsom i kyrkfönster, filigransarbeten, vissa porslinsarbeten, lövsågning, hålsöm. Damkrag ~ med fin, genombruten bård. Fruktsättet av vitt genombrutet porslin. Brödkorg ~ med genombrutna sidor. Genom-bruten sköldpaddkam i håret W. Lindhé. b)* *B-a sig igenom de fientliga linjerna. G-a fiendens slagordning. Försöka en g-ning. Lyckade g-ningar såsom den tysk-österrikiska mot italienarna vid Izonzo-floden 1917. — Även jäg. samt idrotts., t. e. [Då björnarna] hårt ansatta brutit genom jägarkedjan eller skallarmen Gust. Schröder. Men då bröt ~ Bolin kattlikt sig igenom (försvaret, försvarskedjan) och ~ i bandy. c)* *Med den här boken har han brutit igenom som författare. — G-ningens tid O. Levertin (= genombrottets). Syn.* genomtränga n, fram-bryta n genom, pressa sig fra'm l. ut; slå sig igenom; splittra, klyva, spränga; (genom-bruten ibl.) försedd med hål, närtatad, filigransattad. **-bränna** n; -ing. **-byra**, -as. Trol. blott ldl. Vanligare: genompyra. Mest i perf. part. *G-d med luktvaatten; med elakhet. -bäva, -as. Skönl. Och rädda aningar dig g-a W. v. Braun. Nöjets ande-dräkt / g-ar poppellen Stagnelius. Ingen kunde se henne utan att g-as av den häftigaste**

kärlek till henne. *G-as* av en rysning, av en salig känsla, av hänryckning. **Syn.** (*g-as*;) genomfäras l. genomilas (av en rysning, en bävan l. d.), (upp)füllas (av ~).

-dallr|a, -as. Skönl. *I strofer, g-ade* av ~. **-dansk|a** m. *D-a igenom hela programmet. Efter en g-ad natt.* **-debatter|a** m. *I ett så g-at ämne.* **-demokratisk.** Jfr genomblöt. Att vårt land redan är så *g-t*, att det lämnar Väst Europa långt bakom sig P. E. Svinhufvud om Finland 1918. **-draga** m; -gning (med plur.); -g(sband). Märk bl. a. 1) *Dra igenom* di här arken(a) me en tråd, så di sitter ihop, å du snäll! Ett soffskydd *g-get* med vita sidenband. Instickning, omslagning, *g-gning* och avlyftning vid uppläggning till strumpstickning. *G-gsband* till virkade krappåsar. 2) *Staden är g-gen* med (ett nät av) kanaler. [Podolien] *g-ges* från n. till s. av två nästan parallella, lägre höjdedjör. En vidsträckt sumppmark, *g-gen* av en bred, åslik moränmark. Sina grövre, rikligt med senor *g-gna* mörka muskler. 3) *Fientliga skaror, som g-ga landet i alla riktningar.* Någon formell tillåtelse att *d-ga igenom* (landet) *fingo* trupperna dock icke. 4) Ngt vard. Mest fri form. *Jag har ännu en 30 sidor att dra igenom* (i historien). *Dra igenom tjocka luntor.* **Syn.** 1) genomträd(a)|m, genomvira, genomföra m; 2) genomskära, genomlöpa, genomrinna m; 3) genomtåga m, genomresa m; 4) flyktigt l. snabbt genomläsa m. **-drilla** m t. e. ett förslag; jfr följ. **-driv|a** m; [-are; -ning]. Märk särsk. 1) *Lyckas g-a sin mening.* *D-a igenom en sak l. en sak igenom.* *Lagen genomdrevs l. drevs igenom mot konungens vilja.* Agne *g-er* emellertid sitt beslut trots alla varningar. *Den forne kraftkarlen — den hänsynslöse g-aren av sin vilja* G. Hedenvind-Eriksson. 2) I perf. part. *En gen skäl inpiskad, durkdriven, fullflädat. Gen i sin konst fulländad, utstuderad, utlärd.* **-dränk|a** m; -ning (med plur.). *D-a igenom ngt med olja.* *En med fotogen g-t trasselsudd.* Även bildl. *Nu var intrycket g-t med vemod* A. T. Gellerstedt. **-drömma** [m]. **-durk|a** m, -as. Vard. Mest bildl. *D-a igenom ett otal avhandlingar.* **-dålig** o. **-elak** jfr genomblöt. *En så genomdlig utredning som skolkommisionens är något sällsynt.* *Denna genomeliga, men icke så litet träffande skildring.* **-eld|a** m, as. Märk det bildl. *G-ad* av hänförelse. **-exponer|a** m. Mest fotogr. Och *g-er* även i mulet väder *g-ade* bilder.

-fallande, =. Mest fackl. Grönt i påfallande och rödbrunt i g. ljus. **-falsk** jfr genomblöt. **-far|a** m, -as. Märk bl. a. 1) *Endast f-a igenom utan att stanna.* 2) *Han lät blicken hastigt g-a de glesnade lederna.* 3) *F-a igenom skägget med en kam.* 4) *Gärna vard.* Fri form. *Man går som på svag is, varje ögonblick rädd att f-a igenom.* 5)

Nästan endast skr. o. mest fast form. *En dyster aning g. min själ.* *En tanke genomförmig:* Skulle verkligen ~? *Men på samma gång genomförs hon ~ då och då* av en hastig iöning av glädje Amanda Kerfstedt. *G-as* av en rysning, av en plötslig känsla av ~. **Syn.** 1) passera, genomresa m, resa förbi m; 2) överfara m, överglida m; 5) genomila. **-fart**, -en, [-er]; -sgods (transito- l. genomgångsgods); -sled; -sort; -sväg m. fl. 1) Abstr. *Det närvarande livet är endast en g. och en vandring* J. O. Wallin. *På g(-en) mellan Uppsala och Norrköping kunde du ju stanna en dag i Stockholm.* *G. förbjuden.* *Fri g. (för sig och sitt gods).* *Har ~ endast varit g-sort för mig till det inre* av ön J. E. Ljungqvist. *Då sjön är g-sled* O. Bucht. Även bildl. som t. e. i *En nödvändig g-sväg till en ny och bättre stil* Fr. Böök. 2) Konkr. *I bro, som byggs över trafikaler vattendrag, anordnas g., som skall kunna hastigt öppnas och slutas.* *G-en mellan ön och fastlandet är uppgrundad och igenväxt.* *De naturliga g-erna* [genom Gamla stan] utmed Mälarstrand och utmed Skeppsbron böra därför ~ Ragnar Östberg. **Syn.** passage; (g-s ibl.~) transito-, genomgångs-, övergångs-, transiterings-. **-fest|a**, -as. *Efter en g-ad natt.* **-fet.** Jfr genomblöt. Smäckfet o. d. **-fil|a** m; -ning. **-fin** jfr genomblöt. **-flyta** m, -as. Även flyta (i)genom. *Enär denna lilla d-g-er endast den sydligaste delen av provinsen.* *Det vattendrag, som g-er Säbrå och Stigsjö socknar. Nedanförlåg »Lillängen», genomfluten av en bäck, som kom från »Stormossen».* Märk om elektrisk ström Och koltråden vitglöder på grund av en g-ande likström G. Stenfelt. **Syn.** genomrinna m. **-fläta** m. **-flöd|a** m, -as. Skr. *En gudomlig vilja g-ar världen* Ellen Key. **-fors|a** m; [-are]; -ning. Aldrig förr *g-ade trakter.* *Vid g-andet av alla gömslen och vrår i de hjärtan, som ~.* *G-a* alla upptänkliga gamla handlingar. **Syn.** grundligt utforska l. genomleta m, genomskaka m. **-frakt**; -skonossement. Handels. *G-er* noteras till och från alla större hamnplatser i hela världen och alla platser i Sverige annons i Järnvägshandbok. **-frys|a** [m], -as; -ning. 1) *Låta fisk g-a.* *G-a* grädde. Ett genomfruset äpple. 2) Märk särsk. *Känna sig (olustig och) genomfrusen.* *Stå och bli genomfrusen.* 3) Ngn gång = bottenfrysa. **-fräta** m. **-fukt|a** m; -ning; -ig (jfr genomblöt). Oblaten bör *g-as*, men ~. *Fin strand-sand är i torr form lös, men i g-ad form tämligen sammanhängande.* *Varvid gelatinhinnan måste vara g-g.* **-får|a** Skr. *De många väldiga äldvalar, som i riktning n. v. — s. ö. g-a dessa trakter* A. Wahlberg. **-färd**; -as. Ibl. för passage. Skr. *På g-en* (genom ~). Järnkedjorna, som avspärra *g-en* för vagnar V. Rydberg. *G-as* vida sträckor av ~.

-färg|a [n]. *Fotografiram av g-ad ljus masurbjörk.*

-för|a n; [-are]; -d (ngn gång med grad-former); -dhet; -ing (med plur.). Märk bl. a. 1) *Lyckas g-a (l. f-a igenom) sina planer. Efter (en) lyckligt g-d överrumpling, som ~. G-a (omfattande) reformer i ~. 2) Ett dylikt tillvägagångssätt kan här icke g-as. I alla enskildheter, in i enskildheter g-a en liknelse. En g-d liknelse jfr 3. 3) Part. perf. som adj. En grundlig och g-d kritik. En ovanligt (strängt) g-d åskådning. Med (fint) g-d ironi. Stiliseringens fullständiga g-dhet A. Blanck. 4) Mus. G-ing temats lopp gm de olika stämmorna i en fuga; den mellandel av i sonatform hållna satser där det förut framförda temat fritt bearbetas o. utvecklas (gm 'tematiskt arbete').* **Syn. 1)** tilländabringa n, tilländaföra n, bringa till (ett gott) slut, bringa till utförande, fullständigt utföra, sätta in verket (o. utföra), slutföra, genomdriva n, vävägbringa, realisera; 2) i alla enskildheter tillämpa, genomarbeta; 3) (g-d:) fulländad, väl genomarbetad, i alla detaljer utförd; (ibl.:) sträng, öryggelig, konsekvent, aldrig slappnad. — **Genomförbar**, -t; -het. Skr. *Metoden är icke på alla områden (i lika grad) g. Om ett rusdyrsksförbud vore (praktiskt) g-t. Andra g-a förslag. Ogenomförbar. En förbudslagstiftnings g-het. — Genomförsel*, -n; -förbud. På senare tid allt vanligare för 'transitohandel, transitotrafik' o. d. Att t. e. [orden] samköpslag och genomförsel f. n. vinna mark från »kooperativa föreningar» och »transitotrafik» R. G:son Berg 1916. G. av varor genom ett land. G-n har större betydelse för dessa orter än utförseln. Konungen äger befogenhet att förbjuda ut-, genom- och införsel av varor t. e. vid kreaturspest eller krig. Det svenska g-förbudet för krigsmateriel 1915. — Mer säll. om trupper: [Grekland avisar] förslaget om g. av serbiska trupper 1916.

-förkyld o. **-förtjust** jfr genomblöt.

-gjut|a. *Linoleum, g-na mönster annons 1913. -gläns|a* n, -as. Mest skönl. *Så g-t och blött / som trolska sländors glitter mellan gräsen A. Österling. -glöd|a* [n]; -ning. I g-at tillstånd. En g-ad metalltråd. Även bildl. Verser, g-ade av lidelse. **-god**. Jfr genomblöt. **-gripande**, =. Skr. G. (för)-ändringar, reformer. Föga g. Få en g. betydelse. Men det var en så g. sorg, som om ~. **Syn.** som går till grunden, grundlig, radikal, i allt ingripande, 'djup'. **-grädd|a** n; -ning. G-at bröd utan degrund. **-gräv|a** n; -ning (med plur.). G-a ett näs. Jorden g-es noggrant och sällas.

-gå n, -s. Ibl. även gå igenom. Trans. o. intr. G-ende o. g-ngen se särsk. I c—f, II 1 c o. II 2 o. 3. **I.** Mest fri form. 1) Mer egentl. a) Låta ngn (fritt) gå igenom t. e.

spärren, sitt rum l. d. *Efter att ha g-tt en rad av rum kommer man så in i ~. Låt oss vår värld sd g., / att vi, när livet ändas ~ Psalmboken. b) När regnet, fukten börjar gå igenom. c) Fluorescens, olika färg i g-ende och reflekterat ljus. d) Märk, ofta tekn., uttr. som: G-ende axel fortsatt axelledning. G-ende bult bult som sammanbinder de olika förbindningarna i ett träfartyg. e) G-ende gods jfr genomgångsgods. f) Finns det g-ende vagn (härför) till Stockholm? så att man slipper byta vagn. G-ende tåg tåg som ej stannar vid mellanstationer. 2) Friare. Fast form blott trans., se II 3. a) Ha alla gått igenom (i examen)? Vet du, om förslaget gick igenom även i andra kammaren? b) Doktorn tror, att han kommer att gå igenom sjukdomen dvs. kan räddas.*

II. Fast l. fri form. Friare o. bildl. 1) Gå genom hela ~, vara g-ende. a) Skr. *En rysning genomgick därvid hela gestalten. En oro g-r tiden. b) Denna tanke synes g. allt vad han skriver. Den tanken g-r hela boken. Den tendens som g-r vårt land att sätta ämbets- och vetenskapsmän, lärare, studenter o. d. på svältkost, är i längden en dålig ekonomi för landet S. E. Henschen 1918. c) Hit det adjektiviska bruket av pres. part. Ha (den mest) g-ende otur. Det är ett g-ende drag i den svenska naturen, att ~. Ett g-ende fel vid dylika beräkningar plågar vara, att ~. Vara g-ende för ngn l. ngt. De sju sdngerna, vilka g-ende ha en stark herrnhutisk prägel. Undersökningen måste alltså betecknas som g-ende förfelad. Dahlgrens stickordsformer ha av praktiska skäl nästan g-ende bibehållits. 2) Genomse o. d. a) Låta honom särtaga och g. vagnen Neréns bilbok. b) I tanken åter g. hela uppträdet. G. och granska ett manuskript. Å(ro) räkningarna g-ngna (och godkända)? Jag har 30 temaböcker att gå igenom l. att g., innan ~. G. nya läxan (med pojkar). Ciceros De Oratore tänker jag gå igenom med hjälp av skrivna anteckningar. Denna höst kommer han att g. och förklara valda stycken ur Wimmers läsebok. Repetera det (redan) g-ngna. 3) Undergå o. d. a) (Lyckligt) g. en sjukdom. Efter g-ngen operation för bräck. En g-ngen difteri skyddar icke en person för ett nytt insjuknande. Gå igenom l. g. en kur mot ~. Men ännu hade hon många sorger och svåra prövningar att g., innan ~. Han har g-tt l. gått igenom mycket varit mycket prövad. Och nu fick han g. tortyr, emedan ~. G. alla studier: tvivel, oro, nedstämdhet och till sist ren förtvivlan. Han har själv g-tt ekluten. b) En utveckling, i det hela lik denna, genomgick Stagnelius. Att Tegnér vid denna tid genomgick en stor förändring. Den kris, som Sverige självt g-tt och ännu ej kommit ur. Låta medlemmarna g. samma pånyttfödelse.*

process, som Almquist i »Historiens Idéer» låtit människosläktet genomlöpa. **c)** Planen, förslaget har g-tt många bearbetningar, innan ~. Lokalen har g-tt renovering och ~. **d)** G. provet bestå i. Med heder g. sin examen. G. graderna. Flicka, som g-tt högre allmänt läroverk, önskar undervisa i familj på landet. Efter g-ngen krigsskola blev han underlöjtnant ~ 1901. G. l. gå igenom Karlberg. Efter en g-ngen praktisk-teoretisk utbildningskurs anställas som ~.

Syn. I. 1) passera (igēnom), genomvandra *n*; tränga (sig) igēnom, slå igēnom; (g-ende ibl.:) som fortsätter, fortsatt, (ibl. nära) sammanhållande; **2)** **a)** anta(ga)s, få fulla betyg, godkännas; beviljas, godta(ga)s; **b)** överleva en sjukdom, räddas (till livet), komma sig, bli frisk igen; **II. 1)** **a)** gå genom hela, genomfara; **b)** vara genomgående, städse uppenbara l. visa sig i, ständigt medfölja *n* l. framträda l. igenkomma *n* i, aldrig lämna l. saknas; **c)** (g-ende:) ständigt igenkommande l. framträdande, (be)ständig, ihållande, (för)hårsande, allmän(lig), ytterst vanlig, ibl. huvud-, (ibl. nära) utmärkande l. karaktäristisk; (som adv.): allt-igenom, alla, utan undantag; **2)** genomse *n*, granska, mönstra, låta passera revy, revidera, ta(ga) igēnom, genomtänka *n*, ibl. genomse o. rätta; ibl. föreläsningssvis behandla (o. förklara), läsa (ngt med ngn); **3)** utstå, bestå (i), tåla, lida, undergå, uppleva, genomleva, erfara, vara med om, (nödga) uthärda, underkastas, utsättas för, genomlöpa.

— **Genomgång**, -en, -ar; -sfrakt *m. fl.* se **II. I.** Enkelt. **1)** Abstr. o. konkr. G. förbjuden. Ingen g. l. Fri g. År det g. här, så att man kan komma ut på gatan? — En smal g. **2)** Abstr. Frånvarande vid g. en av temat. Stil-, tema-, uppsatsgenomgång **II.** Ssgr. Ex.: Billiga g-sfrakter. G-sgods transitogods. En g-skanal för färskången [på slidens förlängning]. Balkanhalvön är således ett g-sland, icke en avrundad och avslutad värld för sig R. Kjellén. G-sresande [i Haparanda] till och från Finland 1916. Den enda nackdelen med rummet är, att det är g-srum (till biblioteket). Proletariatets diktatur, det är den statsform, som är nödvändig som ett g-skede från det kapitalistiska till det socialistiska samhället Z Höglund. Endast ett g-sstadium. En g-station där tågen gå igenom, parallellt med stationsbyggnaden (x säckstation). Centralstationens bibehållande som g-station. G-s-tull x in-l. utförseltull. G-ståg med G-svagn(ar) dvs. vagnar med g. i tågets riktning. Svalget, den oregelbundet trattformiga g-svågen för födoämnen och andningsluft ~ Nord. Fam.² Det svenska storväldets g-sår [1629—1646]. **Syn. I. 1)** genomfart, passage; **II.** (genomgångs- ibl.:) övergångs-, transitio-

-hederlig o. -het jfr genomblöt. -het-tja *n*, -as; -ning. Ofta fackl. -hinn|a *n*. H-a igenom hela museet före stängningen. H-a igenom en bok på två timmar. Vilket är omöjligt att g-a på mindre än tre dagar. Låxan genomhans blott till hälften. -hug-ga *n*; -ning. -hygglig jfr genomblöt. -hå-l|a, -ade, -as. Fackl. Förse med hål. G ad plåt. -il|a, -as. Skr. En rysning av skräck g-ade honom, hans lemmar. -impregner|a. Mest i perf. part. G-ade, vattenavvisande isoleringsplattor mot värme, kyla, fukt och ljud. -irr|a *n*, -as. G-a okända trakter. -is|a; [-ning]. De voro g-ade av köld och blödt och hade snöpunder i pålsarna Sven Hedin. G-as av fasa. -jaga *n*. -kall jfr genomblöt. -klappa *n*. -klippa *n*. -klådd. (Bli) ordentligt g. klådd efter noter. -kok|a *n*. Trans. o. intr. Icke (tillräckligt) g-t l. g-ad. -komisk jfr genomblöt. -komponerad. Mus. G. sång där varje strof har sin melodi lämpad efter innehållet (l. huvudmelodien varieras l. åtminstone ackompanjemanget är olika). -konservativ jfr genomblöt. -korkad. Jfr genomblöt. Ngt vard. = genomdum. -korp|a *n*, -ade, -as. De ha ett tungt arbete, då de så gott som överallt måste korpa igenom den hårda marken och endast få använda spaden att skotta upp jorden med korp genomhacka. -kors|a; -ning. Ofta skr. Staden synes i alla riktningar vara g-ad av kanaler. Elektriska spårvägar ~ g-a staden [Rom]. Uppland kände han, ty det hade han g-at många gånger på sina vandringar. Fotgängare g-ade den [= parken] i ena eller andra riktningen, men ingen stannade någonsin. Och röda bläckar g-a den svarta luften Stagnelius. -kostlig jfr genomblöt. På ett g-t sätt C. G. Laurin. -kyl|a *n*; -ning. Alldeles g-d. -kämp|a *n*, -as. Skr. K-a sig igenom [fiendehoparna]. Ensam få g-a sina strider. Efter en g-ad sömnlös natt. -köra *n*. I två bet. G. staden. Köra handen igenom (skyddsnätet). -kör-siel, -eln, -lar. Till föreg. Abstr. o. konkr. Böra därför allttjämt förbli en bestående riktlinjerna för denna g-el Ragnar Östberg. Vanligare är ~ anordningen, att uthuslångorna med g-lar ligga utmed vägen Gamla sv. allmogehem.

-lat jfr genomblöt. -let|a *n*; -ning. G-a alla vinklar och vrår, alla (sina) gömmor. Fåfång g-ning! -lev|a, -as; -else (med plur.). Mest skr. Allt vad han förut g-(a)t föreföll så smått efter denna storhändelse. Låta diktaren likasom g-a sitt liv inför läsarens ögon. Att vi g-a en vardandets tid. Låta tanken fly till fordom g-da (l. g-ade) bättre tider. Den figur, som framträder, ~ är en gengångare av skuldens egen själ, sedd från en viss g-elses synpunkt ~ J. Mjöberg. -lid|a, -as. Skr. Gåvo intryck av att han g-it mera än kanske någon annan. Efter g-et Inferno

G. Nordensvan. För att ~ behöva g-a sådana förfärliga straff. Märk skämts. Och så genomled jag det vanliga [cirkus]programmet Hasse Zetterström. **-lopp¹**, -et, =; -sventil. Tekn. o. d. Våra brandpostkranar ~ hava mycket rymliga g. utan några förträngningar till mindre area än tilloppsrörets. **-lopp²** se genomlöpa. **-luft|a** n; -ning (med plur.); -ningsapparat (t. e. för att släppa in luft i vattnet för vattendjur); -ningssystem (t. e. bot. ifråga om gångar mhn cellerna i de olika vävnaderna, gångar som gm klyvöppningarna stå i förbindelse med yttervärlden). Trans. o. ibl. intr. Vål gade rum. Även lant. t. e. I g-ad kulturjord Nord. Fam.²

-lysa n, -as; -ning (med plur.); -ningsförsök. Intr. o., särsk. på senare tid, även trans. I. Mer egentl. 1) Intr. a) Gul färg, som gm, om glasyren är genomskinlig, täckes av den vita, tennhaltiga glasyren. G ande bild av ett slott. [Illern] är till färgen mörkbrun med g-ande vitgul bottenull samt ~ Thor Högdahl. Solen orkar knappt lysa igenom [molnen]. b) Märk särsk. bruket av pres. part. x dels 'genomskinlig', dels 'ogenomskinlig'. Vatten och mattslipat glas äro 'g-ande ämnen'; man ser icke genom dem det lysande föremålet, utan blott att det är ljus. Mycket tunna, g-ande [fiskbens]band. Något g-ande material (papper, kalkerväv) ~ Nord. Fam.³ 2) Trans. a) De g-ta gröna bladen Kjell Kolthoff. b) Ifråga om röntgning. Di satt alldeles framför mej, när ja skulle g-as, men ja hörde ändå inte va di sa, för de brusade så smtl. 1921. G ning av föremål medelst röntgenstrålar T. E. Aurén 1916. G-ningarna verkställas i mörkt rum. Röntgengning. **-lärđ** jfr genomblöt. **-läs|a** n; -ning (med plur.). Läs a igenom ngt flera gånger om. Få tid på sig att g-a brevet. G-a från pärm till pärm. Efter att ha hastigt skummat tidningens innehåll, g-er jag noga avdelningen om ~. Har du läst igenom det parti jag frågade dig om? Det redan g-ta lägger jag tillsides. Tänka över det g-ta. Lämna ngn ngt till g ning. Vid en första snabb g ning. **-löp|a** [n], -as. Mest skr. Oftast friare l. bildl. På den väg källadern i jordens inre massa g-er upplöser vattnet en mängd ämnen Berzelius. På tre år skall den ha genomlupit sin bana. Jag g-te i hast skrivelsen. Detta pinsamma budskap g-er vår stad. Hans anlete genomlopp då hela uttrycksserien, allvar och löje, den grönaste avundsjuka och den fryntligaste belåtenhet C. G. Laurin. En darrning genomlopp den bräckliga gestalten. Tre huvudstadier har extasen g t i Israel: ~. Låta medlemmarna genomgå samma pånyttfödelseprocess, som Almqvist i 'Historiens Idéer' låtit människoläktet g-a M. Lamm. 'Karlo-linerna' ~ buro vittne om att Heidenstam

genomlupit en ny stor utveckling J. Landquist. När dessa sorgedren voro genomlupna, återvände hon till staden. De nyligen (g-ta l.) genomlupna sorgerna hade satt märken i hans ansikte. **Syn.** tillryggalägga; hastigt genomse; genomgå, genomfara, genomleva, uppleva.

-marsch. På g. genom, till ~. **-mogen, -musikalisk, -mått, -mörk, -olycklig** o. **-otrevlig** jfr genomblöt. **-pejl|a** n. Mest bildl. Futuristen söker g-a alla de otaliga intryck ~ som strömma genom en människosjäl under ett kort tidsmoment R. Josephson. **-pisk|a** n. Märk Och ser ut som en så g-ad kanale, att ~ inpiskad; Dan. **-plöja** n; -ning. Även friare o. bildl. G-a havet (i alla väderstreck). G-a l. plöja igenom stora folianter. **-prosaisk.** Jfr genomblöt. Någonting så g-t kan väl ödet aldrig skaffa er på halsen. **-pryg|a** n; -ing. **-pråktig** jfr genomblöt. **-pyr|a**, -as. Mindre ofta (o. trol. blott llds) 'genombyra'. Vanligast i perf. part. G-d med (l. av) damm. Och övervåningen g-d av brandrök W. Lindhé. Frankrike, som ett helt århundrade g-ts med engelska idéer J. Mortensen. G-d med skadebråder. Ty från nosen till svansen är han [mungon] g-d med nyfikenhet Öv. fr. Kipling. Mindre ofta i uttr. som En g-d egoist O. Sylwan. **Syn.** (alldeles) genomtränga.

-reflekterad. Jfr genomblöt. Trött, nervös, g., överförfinad Fr. Böök. **-regn|a** n, -as; [-ing]. Taket är så gammalt, att det r-ar igenom på flera ställen. Trötta och g-ade anlände vi till ~. De för g-ing mer utsatta ~ länkskyklarna H. Juhlin Dannfelt. **-repeter|a** n. Kursen var ju g-ad så många gånger, att ~. **-res|a**, -an, -or; -ettillstånd; -evisering; -evistelse. Pass för g-a [genom Tyskland] kostar nu 53 kronor 1920. Han var endast där på g-a. Stadd på g-a. På g-an stannade jag några timmar i Uppsala. Vid l. på g-a(n) l. vid l. på min g-a från Öland träffade jag dem i Kalmar: Anhöllan om gevisering bifölls icke, men ~ 1921. Fått visering för kortare g-evistelse 1922. **Syn.** genomfärd, ibl. förbifart(en). **-res|a**, -te, -t, -as. 1) G-a landet i alla riktningar. G-a öde sträckor. Han har g-t hela Italien. 2) R-er du igenom (här) i morgon? **-rikes**, =. I ssgr ngn gång även genomriks. Numer ej säll. nyttjat för 'transito(-)'. **-rinn|a** n, -as. **-rolig** jfr genomblöt. **-rost|a** n. Att nämnda värmeångare ~ är trasig (g-ad) eller felaktigt uppsatt C. Borgenstjerna. **-rota** n t. e. gamla luntor. **-rucklad** l. **-rumlad.** Efter en g. natt. **-rutt|en.** Jfr genomblöt. Ett g-et och förtä fallfärdigt litet skrälle till torpfåhus A. T. Gellerstedt. **-räkn|a** n; -ing (med plur.). R-a du igenom talet en gång till! Vid g-ing av kassan fann man en brist på omkring 2,000 kronor.

-ränna *n.* *G.* ngn med värjan. **-rök|a** *n.* Vål *g* ta skinkor.

-satt se genomsätta. **-se** *n.* 1) Mer egentl. Blott fri form (samt se genom). *Se (tvärs) igenom ngt, ngn.* 2) Friare. *G. hela lagret. Vid förnyat g-ende upptäcktes, att ~. Att se igenom de där räkningarna kan bara ta tio minuter. G. och granska. Lämna ngt till g-ende. G-dd och tillökad upplaga.* **Syn.** 2) genomgå *n*, genomläsa *n* l. undersöka (o. rätta), granska; (ibl.) inspektera, inventera, revidera o. d. **-segl|a** *n*, -as; -ing. *På g-ing(en) genom Messinasundet ~.* **-sikt**, [-en]; -ssökare (fotogr.). Gärna fackl. Motsatt 'påiskt'. Jfr genomse *n*. *Framträder vid g. en bild i färger Nord. Fam.² Då man betraktar den fotografiska plåten i g. Alb. Roosval. Man skiljer på påsiktssökare och g-ssökare Gunnar Malmberg.* **-siktig**, -t; -het. Skr. Till genomse *n* o. se genom. Jfr även siktig. *Då morgonluften stod kristalliskt g.* Ejnar Smith. **-sil|a** *n*. Trans. o. intr. *Där morgonsolen s-ade (sig) igenom (mellan spjalorna).* **-sippr|a** *n*, -as. **-sjung|a** *n*; -ning. *S-a igenom ngt på förhand.* **-skimr|a**, -as. Intr. o. ibl. trans. Egentl. o. bildl. Fast form skr. o. gärna skönl. 1) [*Lasurfärger, som*] låta en under dem anbragt färg ~ s-a igenom. 'G-ande' brukas ibland för 'transparent'. *Ljusdunkel ~ ett av ljus g-at mörker, någon av de otaliga gradationerna mellan fullständigt ljus och intensivt mörker Nord. Fam.² — G-a nattens dunkel.* 2) *Det s-ade emellertid igenom, huru sårad hon i själva verket blivit i sin fåfänga.*

-skin|a *n*, -as. Mest fri form utom i pres. part. som ofta nyttjas adjektiviskt. 1) Mer egentl. **a)** *En ljus gardin, som solen lätt s-er igenom. Att alla ting och allting [i de älskandes värld] ~ g-es och genomstrålas av ett klart sken Hj. Bergman.* **b)** Part. pres. Oftast svagare än 'genomskinlig'. Gärna mer l. mindre fackl. *Vaxet är i sitt renade tillstånd vitt och i tunnkanth g-ande Berzelius. [Äkta porslin] repas icke av kniven, är finkornigt, g-ande, vitt, likartat och ~ Ekenberg-Landin. [Körsbärskådan] som hårdnar i luften till avrundade, olikstora, genomskinliga eller g-ande, gulrödaktiga eller gulbruna, hårda klumpar Nord. Fam.² 2) Bildl. *Det s-er nog igenom [l. g-er dock nog samt], hur självintagen han är. Syn. 1) b)* (g-ande:) halvt l. ingn mån genomskinlig, ibl. genomlysande l. genomskimrande. — **Genomskinlig** (första 'i' långt); -t, -are; -het(sgrad). 1) Egentl. *Gott glas är fullkomligt g-t Berzelius. G-t omslag* 'fönsterkuvert'. *Den klara g-a luften. En g. vätska. Klar och g. G-t klar. Halvt g. Var snäll och gå ur vägen, du är inte g.! Kroppens glasaktiga g-het. Mäta kroppars g-het. Junidagens fullkomliga g-het. Halv-, ogenomskinlig. 2) Bildl. Under lätt g-a namn.**

De g-aste förklädnader. Med alltför g. avsikt att ~. Och önskan att ursäktat mannen var mycket g. Och hon älskade att betrakta sina g-aste planer som under av knipslughet. G-a analogibildningar Nat. Beckman. Syn. 1) som genomsläpper *n* l. ljuset l. ljusstrålarna, som man kan se (i) genom, (kristalliskt) klar, ibl. skir l. ren; 2) blott halvförtäckt, lätt genomskådad, lättförstådd, lätt igenkännlig, föga (undan)dold, ganska tydlig.

-skjut|a *n*. *På 50 meters avstånd genomsköts därmed utan svårighet en vägg av ~. Få handen g-en.* **-skuren** se genomskära. **-skåda|a**; -lig (-t, -are; -het); [-ning]. Nästan endast friare o. bildl. 1) *G-a den slöja, som döjer tingens verklighet, verkligheten. Kan ditt öga g-a hjärtan och rannsaka njurar, när du dömer? Runeberg. Kunna g-a framtiden. Profetiskt g-a det vardande. G-a ngn. Känna sig g-ad. Du är g-ad. Din list är g-ad. G-andet av begärelsernas bedräglighet.* 2) G-lig. Skr. *Under en (lätt) g-lig förövandning. Avsikten är g-lig. Syn. 1)* se (tvärs) igenom, se vad som ligger bakom, se (klart) in i, se in i de doldaste skrymslen l. vrår, upptäcka l. uppdaga l. avslöja l. förstå ngns hemliga syften l. sinnelag; 2) (g-lig:) icke tillräckligt dold, ganska uppenbar l. lätt att se l. förstå l. inse. **-skär|a** *n*; -ning (med plur.); -ningslinje; -ningspunkt; -ningsyta. Egentl., friare o. ibl. bildl. Trans. o. ibl. abs. 1) Vanliga verbformer. **a)** *S-a igenom ngt blott till hälften, på tvären, på längden. En kniv, som utan svårighet s-er igenom (ett pappersark). Skuren tvärs igenom. Genomskuren härs och tvärs.* **b)** *Den steniga och av regnet genomskurna stigen. Vattnet hade skurit (sig) igenom (banvallen).* **c)** *Kölen g. vattnet, väg-n. G-a luften i snabb flykt. Ett skarpt skri genomskar rymden. Genomskuren av täta blixtar. En blizt den blåa rymden g. Nicander.* **d)** *Landet är genomskuret av vattendrag. Området g-es av åtskilliga dalgångar Har. Smith.* 2) G-ning. **a)** *Just vid g-ningen av åsen [där banan genomskar åsen] hade raset skett. I g-ningspunkten.* **b)** *Visa ngt i (tvär)g-ning. Svamp-ringar av ~ ända till 15 meters g-ning eller mera även '15 meter i g-ning'. G-ningen [av Zeppelins första försökskepp] utgjorde en 24-sidig polygon, och ~ Tord Angström. Visa en buktig g-ningsyta. Syn. 1)* (ibl.) klyva, ituslöja *n*; (genom)korsa, 'genomfara', 'plöja'; genomdraga; 2) (g-ning ibl.) genomsnitt, tvärsnitt, sektion.

-slag; -skopia (tagen på skrivmaskin); -skraft (t. e. projektilers); -spapper (tunt papper för g-skopior); -sstämpel (t. e. på postremissväxel). Märk bl. a. 1) *Karbonpapper för g-skopior på skrivmaskin ~ gott för upp till 6 g. Man kan med g. göra sex exemplar av en skrivelse på en gång. Erhöll en g-skopia. G-spapper av bästa kva-*

lité. 2) *Modärna projektilers g-skraft.* 3) *Vidare hade en g-stämpel i övre kanten [av växeln] ~ ändrats frdn 25 till 25,000.* 4) *Elektr. Då strömmen slår över mln elektriska ledningar som normalt skola vara isolerade från varandra. Det vältal, vid vilket g. sker, benämnes ämnets isolations-hållfasthet Nord. Fam.² -slarvja m; -as. -slinka m. T. e. S-a igenom i en examen. Sd slank nog en och annan igenom, som ej hade större kunskaper än ~. En nyss genomslunken »medicinare» J. Sundblad. Syn. lyckas (nätt o. jämnt) ta sig igenom. -slå m. Trans. o. intr. 1) Blott fri form. a) Om vätan, bläcket, färgen vill slå igenom (papperet, duken). b) Lyckades slå sig igenom med en liten skara på 150 man, där fienden stod som tätast. c) Den första bok, roll, med vilken han slog igenom, var ju ~. 2) Fast l. fri form. a) Kuvertet till varje dylikt mindre [frimärkspaket] g-s på 4 olika ställen medelst en häftmaskin Postboken. b) G. (ett häfte) med segelgarn. Syn. 1) a) genomtränga m, stöpa; b) bryta sig igenom, göra ett genombrott; c) vinna (verklig) framgång, 'lyckas', vinna rykte l. (sitt första) erkännande, bli bekant o. erkänd (av allmänheten); 2) a) slå håll på, förse med hål; b) genomvira, genomflåta l. d. -släppja m; -lig (-t, -are); -lighet; -ning(sförmåga). 1) Vanliga verbformer. a) [Genom vulkanisering får kautschuk] egenskapen att ~ ej upptaga vatten, ej g-a gaser o. s. v. B. Jönsson. Sd fin silduk ~ att icke vare sig smuts eller vatten g-es. Dockportar, försedda med slussluckor för vattnets g-ande. Ett silverblad av $\frac{1}{100000}$ tums tjocklek g-er icke en enda ljusstråle Berzelius. Som g-er ett svagt ljus. b) Utan krångel s-tes vi igenom l. blevo vi g-t i spårren. Märk Alltför lätt s-a ngn igenom (i studentexamen). 2) Avledningar. Fackl., t. e. lant. Starkt g-lig jord (dvs. jord som luften lätt kan tränga in i och som lätt g-er vatten) blir lätt för torr. [Sandstranden] är dessutom lätt g-lig för fuktighet ~ B. Jönsson. Jordens g-lighet för vatten H. Juhlin Dannfelt. G-ligheten ökas genom jordens luckring, kornighet och maskgångar, sd att en kornig lera kan vara g-ligare än en fin sand ib. Og-lig(het). Som passerar igenom de två g-ligaste graderna av filtra ~. [Frö]-skalets och inre delars svärg lighet för fuktighet H. Juhlin Dannfelt. Syn. (g-lig ibl. nära:) lucker, porös.*

-snitt, -et, [=]; -samerikan m. fl. se II; [-are]; -lig (-t); [-ligen]. I. Enkelt. 1) Tvär- eller längdenomsnitt. Sedd i g. i. ibl. nära 'i profil'. 2) Han kan tjäna i g. 7 kronor om dagen om man tar medeltalet dvs. delar hela (års)inkomsten med arbetsdagarnas antal. Beräknad efter g-et. Bättre än g-et (av svenska studenter). Som ej höjer sig över g-et. G-et av de svenska studenterna

torde numer visa en större arbetsamhet än förr. G-en för de elva åren 1867/1877 G. Sundbärg. II. Ssgr o. avledningar. 1) Ssgsformen är 'genomsnitt'; ngn enda gång förekommer särskrivning. Bet. hänför sig i regel till I 2 (medeltal) men får ej säll. en ngt föraktlig skiftning ('medelmåttig' l. d.). Ex.: Herr Thompson är en g-samerikan frdn Newyork. Den svenske g-sarbetaren. Allt sd g-sartat och alldagligt som möjligt. En g-sfigur, en typ för en hel samhällsklass G. Cederschiöld. En g-sförfattare. G-sförtjänsten pr dag utgör där ~. Den allmänna g-smeningen O. Sylwan. För g-smäniskan är det naturligt, att hon skriver förebildernas språk, icke sitt eget. Utgå frdn ett g-spris. G-spriset för ~. Hälften av lägenheterna hade mer än g-sstor luftrymd K. A. Edin. Bär, symbolen för ~ g-stycket, g-sviljan, ~ för massans alla nycker och handlingar Ossian-Nilsson. Dem som mer närma sig en g-styp Fröding. Visar hän på en g-sålder av ~. 2) Avledningar. a) Sälls. Vi, huvudstadens g-are (g-smäniskor); Carl Lindhagen. b) G-ligt belopp. G-liga priset pr stock är sålunda ~. Den g-liga livsmedels- och hyresfördringen. Som g-liga halter uti vanligt smör ~ av de olika beståndsdelarna angiver A. Molt följande: ~ Ekenberg-Landin. Årets g-liga längd fastställdes till ~. Märk bet. i Varje människosjäl, den må förefalla än sd g-lig och blottad på »intressanta» moment Fr. Böök. — G-ligt beräknat. G-ligen t. o. m. ~ lägre än under kriget. Syn. I. 1) genomskärning, snitt (gm ngt), tvärsnitt, diagram, ibl. snittyta, (ibl. nära) profil; 2) medeltal, medelproportional; II. (genomsnitts- o. g-lig:) medel(tals), vanlig, alldaglig, ordinär, som ej skiljer sig frdn det vanliga l. ej höjer sig över det ordinära l. medelmåttiga, vardaglig, som folket (är) mest, (som) en vanlig enkel människa l. själ, ibl. medelmåttig; (g-ligt ibl.) i allmänhet, gemenligen.

-snoka m, -as; -ning (med plur.). Mest ngt vard. S-a igenom varje vrd av huset. Först natten till måndagen blev min vdnng g-ad. Ty undersökningsområdet måste bit för bit g-as C. Skottsberg. -snäll jfr genomblot. -sova, -as. Mindre vanl. Efter en väl g-en natt Strindberg. -spanja [m], -as; -ing. Skr., gärna skönl. G-a rymden. Då min tanke g-ar seklerna. -spela m; -ning (med plur.); -ningspaket (urval av musikalier till påseende som får behållas viss tid). Har du s-at igenom stycket förr? S-a igenom ett stycke med ngn. -steka m; -ning. Tills den kännes g-t. Även bildl. G-t av solen. -stickja m; -ning. Märk bl. a. Genomstucket mönster. -stinga m. Ofta skönl. Blomskaffet genomstunget av insekter. Hans genomstungna bröst var kallt Runeberg. -streckja [m]; -ning. Märk mus.: Det korta

förslaget [tecknas] med g-ad nothals Nord. Fam.² **-stryk|a** n. Märk bl. a. Luffare, som då och då s-a igenom (köpingen) på väg till ~. Varefter het luft får g-a apparaten Ekenberg-Landin. Höga vall- eller kamformiga bildningar, som tiotals km. oavbrutna g-a landskapet. Landskapets nord-östra hälft ges i sydlig och sydöstlig riktning av Karjalanselkä, som ~. **-strål|a**, -as; -ning. Ofta skönl. Att alla ting och allting [i de älskandes värld] ~ genomskines och gas av ett klart sken Hj. Bergman. Icke dess mindre g-as de alla av en gudomlig idé Öv. fr. Carlyle. **-ström|ma** n, -mas; -ning(sapparat). Voltaelektriskagningsapparater. Ofta skönl. [Guds] kärlek g made och besjälade allt. G-mas av en skön känsla av välbefinnande och frihet från tvång. **-ströv|a** n, -as. Trakter, som de till häst och fot, härs och tvärs g-at. Jägarna, som g ade skogarna under fäfängt spanande efter villebråd. **-stucken** o. **-stungen** se genomsticka o. -stinga. **-sur**. Jfr genomblöt. För att om möjligt slippa bli g. A. Klineckowström. **-sus|a** n, -as. S-a igenom [byn] som en stormvind t. e. om bil. Ofta skönl. En dag så ren, g-ad av en så balsamisk vind, att ~ V. Ekelund. **-svalla|a** [n], -as. Ofta skönl. G-as av fröjd. Den femton-åriga flickans hjärta g-ades av en ovanlig värma i det ögonblick hon vågade höja sin ~ blick till ~. **-svettig** jfr genomblöt. **-svär|m|a** [n], -as. T. e. Efter en g-ad natt. **-sy** n. Märk bl. a. Randsydda skodon äro de bästa, smidigare och hållbarare än de g-dda Nord. Fam.² G-dd söm dubbelsöm (på segel). **-syra|a**; -ning. Gärna bildl. Klassegoistiska och statsfientliga tankar, som opdtalt fått g-a den svenska arbetarklassens politik. Det finlandssvenska vardagstalet ~, g-at som det är av drag ur allmogemålen samt ~ H. Bergroth. **-säg|a** n; -ning. Med denna maskin g-as lätt de grösta stockar. För [bro]räcket var g-at och uppgillrat. **-sätt|a** n; [-ning]. 1) Nästan endast fri form. S-a sin vilja igenom. 2) Mest fast form. Vanligen skr. Med flera meter långa utlöpare g-er den sanden i alla riktningar J. E. Ljungqvist. Sanfjord, som g-es av källdrag H. Juhlin Dannfelt. Att bladets inre ges av otaliga små gångar och håligheter, vilka ~. Få sina lungor så genom-satta med koldamm, att ~ G. Wirgin. **Syn**. 1) genomdriva n; 2) genomdraga, genompyra, uppfylla. **-sök|a** n; -ning. S-a igenom ett rum, en byrd, en byrdläda, alla upptänkliga gömslen. Och började g-a min bostad. Fast var klyfta g-tes. Som g-te vagnen ända in i minsta skrymsle. Under det att hans ande, fri från kroppen, g-er rymderna.

-tecknad. T. e. fotogr. En fotografisk plåt, som är väl g., där skuggorna äro väl

g-e, dvs. med tydliga detaljer även i negativets ljusaste partier T. Kalén. **-tjälad** mark (där tjälen gått igenom). **-torr**. Jfr genomblöt. Även bildl. **-traggl|a** n, -as. Vi, som suttit längst, hade ~ för längesedan t-at igenom morgontidningarna. T-a sig igenom en gammal novell av Hjalte. **-trevlig** jfr genomblöt. **-trumf|a** n, -as; -ning (med plur.). Ett lagförslag framlades ~ och tades igenom inom loppet av några timmar. Lycas g-a sin mening. **Syn**. lyckas genomdriva n (gm inspiskning l. d.). **-tryckt**. G-a tyger. **-tråk|a** n. T-a (sig) igenom en bok. **-tråkig** jfr genomblöt. **-trä|(da)** n; -dning. Och volang med spetsar och g-tt sidenband. Sykorg av ~ flätad bast med g-dda band. Och blå sidenband användas gärna till g-dning. **-träde**, -t, -n. Mindre vanl. T. e. läk.: Efter g-t genom [bukväg-] E. Müller.

-träng|a n; -ande (ofta adjektiviskt, se I 1 b, I 2 b o. c, I 3 a); -lig (-t, -are); -lighet; -ningsförmåga n. fl. se II. **I**. Vanliga verbformer. 1) Mer egentl. Ofta fri form. a) Men pilen förmodde ej t-a (fullt) igenom. Söka t-a sig igenom (folksamlingen). Där det var otänkbart för fienden att t-a (sig) igenom. b) G-d av giften. Oljan, som t-t igenom och gjort fläckar på duken. Ett g-ande regndugg. En g-ande bläst. 2) Friare. a) En stråle ljus, som g-er dunklet. Starkt g-ande strålar. b) Ett skri g-de luften. Innan de andra [gorillorna] med g-ande skrik ~ fly genom ~. En skarp, g-ande röst. c) En g-ande blick jfr 3. 3) Bildl. Ofta fast form. a) Med en allt g-ande kraft även till 1. G-ande människokänedom. Ett g-ande förstånd. Förmåga att (med sitt förstånd) g-a även den abstraktaste framställning. b) Då religionen g-de, får g-a även det enskilda livet. Om denna nya synpunkt icke överallt förmodt g-a framställningen, så beror detta ~ Fr. Böök. G-d av övertygelsen om sin egen ofelbarhet. G-d av dessa känslor anhallar jag vördsammast, att Eders majestät må ~. Att Almquist först omkring år 1820 visar sig fullt g-d av de nyromantiska idéerna M. Lamm. c) Ordet folkskynskap ~ synes dock ha svårare att t-a igenom i vårt språk än ~ folklore och folkminnen H. Geijer. **II**. Avledning. 1) G-lig. Mest skr. o. ofta fackl. Vanligare i nekad form (og-lig). a) Knappt g-liga skogssnår. Vägen tycktes vara lika g-lig och eftergivande som ~. b) Ett pansar icke g-ligt ens för nitidens skjutvapen. c) Där föremålets för Röntgenstrålarna og-liga delar synas mörka, de g-liga däremot ljusa B. Lidforss. Om ~ cellväggen är lättare g-lig för rent vatten än för saltlösningen B. Lidforss. G-ligare för fukt. Bladets g-lighet för luft. d) Bildl. Det historiska är det allrig fullt g-liga, det i natt för-lorade, det ovissa, varur ~ Fr. Böök. 2)

G-ning med ssgr. Märk särsk. om projektiler o. strålar. Ökar projektilens g-ning i ythärt pansar ~ med omkr. 20 proc. Nord. Fam.² En kulas g-ningsförmåga, g-ningskraft. [Kanalstrålarnas] g-ningsförmåga är ~ betydligt mindre [än katodstrålarnas].

Syn. I. (ibl.) genomspränga n, genom-bryta n; genomsila n, intränga n i (o. upp-fylla); penetrera; (g-ande-) inträngande; skarp, gäll; skarpsinnig. -**trösk**a n. Vål g-ad rdg. Även bildl. Saken är grundligt g-ad. -**trött** jfr genomblöt. -**tåg**; -a n. Stadd på g, (genom landet). Begära, bevilja fritt g. (för trupper). Utan motstånd g a landet. -**tänk**a n; -t (ibl. med gradfor-mer); -thet. Grundligt g a sitt ämne, vad man skall säga. T. igenom saken en gång till! Vål, fint (i)g-t. En för Rosen typisk g-thet i konstverkets byggnad och stil E. Wet-tergren. **Syn.** ibl. förbereda.

-**usel**. Jfr genomblöt. På g-la vägar. Vid g-elt humör. -**vad**a n, -as; -ning. G-ade bäckar. -**vak**a [n], -as. Efter en g-ad ~ natt. Nätter, som jag g-at. -**vandr**a n, -as; [-ing]. Drivarna, som g-a den utstämp-lade skogen O. Bucht. G-a okända nejder. -**varm**. Jfr genomblöt. Gerell löpte friskt undan och var redan g. -**vattn**a n; -ing (med plur.). Det är bättre att krukväxterna någon gång grundligt g-as, än att ~. -**vinds-vändning**. Sjö. Tvenne g-ar misslyckades, och vändning undan vinden kunde ej utföras i den hårda brisen. **Syn.** stagvändning -**vir**k-a n; -ning. Ett blött, med vitt g-at band. -**vuxen** se genomväxa. -**våt**. Jfr genomblöt. Så g-a av svett, som om vi varit dragna ur sjön. -**vädr**a n; -ing. Då g-as rummet fullständigt, varefter ~. Är det nu g-at här? -**väll**a n, -as. Skönl. Jag kände denna kraft ~ med en varm ström g-a hela mitt väsende Rich. Bergh. -**värm**a [n]; -ning. Egentl. o. bildl. -**väv**a; -ning. 1) Man brukar stundom g-a siden med blom-mor av guld. Siden, g-t med guldtrådar. G-d ofta: lika på avigan o. rätan. G-d, ovanligt slitstark [kostym] P. U. Bergström. G-t randigt mönster i ljusblått, vitt och svart. 2) Friare o. bildl. Groddstenarne (tegelstensformiga stycken g-da av [cham-pinjon]mycelium) ~. — En framställning g-d av lögner. Talet var g-t med verser. -**väx**a n, -as; -ning (med plur.; t. e. bot.: då en ny blomma växer upp ur en annan, såsom ofta hos Geum rivale). Ost, nät-ädrigt genomruxen av grönmögel H. Juhlin Dannfelt. -**ädr**a, -ade, -as; -ing. Vanligast i perf. part. Hans bräckliga, g-ade och fukt-kalla hand Öv. fr. Galsworthy. -**ärlig** jfr genomblöt. -**äta** n. Egentl. o. bildl. G-a i. äta igenom alla rätterna, hela matsedeln. Om rosten ätit sig igenom. -**ögn**a n; [-ing]. Har du tid och lust att ö-a igenom papperet? Artikeln, som jag förut endast g-at. Då

man g-ar Dahlgrens arbeten, tyckes det ~. Redan vid g-andet av de första raderna ~. Ett hastigt, flyktigt g-ande. Konsten att vid ett snabbt g-ande få ut det väsentliga. **Syn.** hastigt l. flyktigt genomse, 'överfara' (med blicken).

Genotyp (j-; -en, -er; -isk. Naturv. Jfr gen¹. Anlagstyp. Sammanfattningen av de inre, osynliga anlagen kallas 'anlagstypen', genotypen [begreppet, liksom dess motsats 'fenotypen' l. 'företeelsetypen', formulerat av W. Johannsen] N. v. Hofsten. Föräldrarnas ärftliga anlag eller g-iska konstitution ib. G-iskt lika H. Juhlin Dannfelt.

Genre (sjang(er); -n, -r (sja)ngrer); -artad; -bild; -målare; -målarinna; -måleri; -målning; -skulptur; -stykke; -tavla. **I.** Enkelt. 1) Abstr. Ofta i konst o. litteratur. I sin g. utmärkt. En g., som nu är mycket på modet. Finna, skapa sin (egen) g. Det är inte (i) min g. ibl. = som jag älskar det. Att dessa g-r ännu förhärskar på ~ Olle Holmberg. En serie studier över vissa g-r och strömningar inom svensk lyrik från ~ Gudmar Hasselberg. Den mångfrestande Benavente och hans många olika g-r K. A. Hagberg. Att försöka mig i alla g-r Fröding. 2) Konkr. Mål. o. d. Tavla (l. skulptur l. ibl. diktverk) hämtad ur dagliga livet (o. historiemålning, porträtt, landskap, djurbild o. d.). Porträtt, g-r (bland dem Vårnlös, 1896 ~) Nord. Fam.² Hon har målat förträffliga porträtt och barn-g och ~ G. Nordensvan. **II.** Ssgr. Mest till I 2. Att i sina kyrkliga målningar inblanda g-artade motiv och gestalter. Med g-artad karaktäristik. G-målningen, har man sagt, är ett 'målade med obekanta storheter', historiemålningen med bekanta. Amalia Lindegrens bekanta g-målning 'Frukosten'. **Syn. I. 1)** art, släkte, slag, sort, 'stil', 'väg', (eget) sätt, (egen) smak, fack, konst; 2) sedemålning, sede-bild, tavla ur dagliga livet, vardagsmålning, livsbild.

Gens (gäns); -en, -ar l. -er; l. **Gens**[are], -ar(e)n, -are. Blå sporttröjor eller s. k. g-ar. Ger hos Hulda Springert annons 1915. Gasttröjor (g-are) marinblå ~ annons. Iklädd grå, urfälld rock, grå g-are med mörka ränder, mörk slips och sportmössa. **Syn.** sporttröja, stickad ylletröja (för barn, gastar, sportsmän), 'sweater', 'olle'.

Genta(ga) se under gen².

Gentemot (j-; även jänt-); överb (j-; även jänt-). Prep. o. ibl. adv. Ssgrna särskrivs även. Jfr gen². 1) G emot. Ofta skr. a) Egentl. G-emot slotet ligger en damm. Kyrkan där g emot på udden. b) Bildl. Vanligaste användningen. Bet. växlar mln 'inför, när det gäller, i jämförelse med, i motsats mot'. Individuell överkänslighet ~ gent emot svamp. Den försörjningsplikt, som gent emot samhället bör ålaga föräldrar för vuxna barn

och hustru för mannen. Och jag är den siste att g-emot dem ~ ens vilja uttala en misstanke om att ~. G-emot detta föreföllo honom hans egna sorger bra obetydliga. Regeringens hållning g-emot partikamraterna. Underhållsskyldighet g-emot barn utom äktenskap. Svenska kronan är starkt övervärderad g-emot dollarn 1921. Kustrakterna längs efter Östersjön och Bottniska viken synas ha ett visst språkligt sammanhang inbördes gent emot inlandet H. Geijer. 2) G-över. Skr. Mindre vanl. än 'gentemot'. Nästan endast prep. Våra ledande mäns optimism g-över ideströmningarna i Ryssland Artur Hammarström. Komma till förstelse för deras hållning g-över oss I. Lagerwall. **Syn. 1) a)** mittemot (även särskrivet); **b)** (e)mot, inför, till; i motsättning l. motsats med; i jämförelse med, i förhållande till, jämfört med; ifråga om, när det gäller, med avseende på, visavi.

Gentiän|a (jäntsi- l. ibl. g-); -an, -or; -adekokt; -arot. Ett blomsläkte till vkt hör vår stålört (*Gentiana campestris*), alpernas *G. lutea* ~ vkn lämnar den beska drogen 'g-arot' l. 'baggsöterot' — m. fl. Våra vackra smd fjällg-or (*Gentiana nivalis*) med de fint formade blå stjärnorna ha hittills trotsat varje odlingsförsök. G-aroten är ett mycket antitit magstärkande medel.

Gentil (sjangtil); -t, -are; [-het]. 1) Till det yttre. En g. herre, nära nog en smula sprått. Svag för allt som ser g-t ut, g-a kläder o. d. 2) Till det inre. Det var verkligt g-t av honom. Det vore g-are av dig att l. om ~. Visa sig g. mot ngn. 3) Mest smtl. Det där gick ju g-t! **Syn. 1)** fint klädd, fin, elegant, (mycket) väklad, flott, ovanligt snygg; (ibl.) chic, comme il faut, språttaktig, snobbig, stilig, piffig, stilfull, mondan, fin o. korrekt, lysande, präktig; 2) gentlemannalik, nobel, verkligt fin, ädel; (ibl.) frikostig, ädelmodig, hygglig, grannlaga; 3) utmärkt (bra), ypperligt, 'överdådig' o. d. — **Gentille|ss** (sjangtil|l)jäss; -en. Gentilhet, finhet, adelhet. Jfr föreg. — **Gentiln|a** till. Ngt vard., ofta skämts. Värnamo g ar till år från år, skriver Smd-lands Allehanda. Det var väldigt, va du har g-at till, sen du blev gymnasist! **Syn.** bli fin, snygga o'pp sej.

Gentleman (jä-); -nen, gentlemän; -ritt o. -nainstinkt m. fl. se II. En som i allt skickar sig som en man ur de högre klasserna, en karl med god uppfostran (o. av god familj), en man från de högre lagren, en fin karl; en man av heder, en (ädel o.) ridderlig karl (med fint o. belevat sätt). **I.** Enkelt. Ett engelskt ordstav säger, att det behövs tre generationer för att åstadkomma en g. Han är (en) g. ut i finger-topparna. 'Europas främste g.', ett om Georg IV av England, till följd av hans

prydighet i dräkt och later, ofta använt uttryck. Vi ä väl gentlemän! En g. blott till det yttre. Handla som en g. (mot ngn).

II. Ssgr ha mest formen gentlemanna; särsk. i några idrottsord dock gentleman- 1) G-ritt kapplöpning i vkn blott gentlemän o. amatörer äga att deltaga. G-ryttare som vid kapplöpning ej rider mot betalning o. som kan göra anspråk på benämningen g. (x professionell jockey). [S. k. fransk boxning bedrivs] föga som g-sport Nord. Fam.² 2) En medfödd g-nainstinkt. Det var inte g-nalikt anstår icke en g. Han var förfärligt ond, men hade varit mycket behärskad och g-namässig. Som han själv g-namässigt framhöll. Därpå ger jag Er mitt g-naord ord l. löfte som g. Tillvitat mig bristande g-naskap. Det vanskliga [boxar]yrket, som verkligen kräver g-naskap, om det inte skall bli fullt Alb. Engström.

Gentöver se under gentemot.

Genuēs (j-); -en, -er l. **Genuēs|are**, -ar(e)n, -are; -isk; -iska (kvinna o. munart). Invånare i Genua i norra Italien. G-iska, smala növdningsshus.

Genuin (j-); -t, -are; [-het]. En g. stockholmare. På g-aste roslagsdialekt. G-t nordliga drag. Icke kunna betvivla g-heten av ~. **Syn.** äkta, oförfalskad, veritabel, utpräglad, genomgående, från topp till tå, av renaste vatten, inbiten, verklig, medfödd, infödd, (ibl. nära:) ursprunglig, naturlig, autentisk, gedigen.

Genus (j-; kort u); [=], = l. gēnera (akut); -betecknande; -beteckning; -förhållande; -försedd; -regel; -skillnad; -växling. 1) Språkv. a) Huvudbet. Hos nomen o. pronomen. Vad E. H. Tegnér kallar 'sexuellt g.' och andra 'naturligt g.' kallar Ad. Noreen 'sexus'; g. i Noreens mening, dvs. en indelning av föremålen i rangklasser (t. e. i levande o. livlöst, Tegnér's 'animellt g.') äga vi icke i svenskan såsom en utpräglad grammatisk kategori. G. maskulinum. Feminint g. Den-genus, motsatt han- l. hon-genus. Det-genus eller neutrum, neutralt g., ibl. även kallat t-genus. N-genus, om vilka man kan säga han, hon eller den. Grammatiskt g. t. e. då subst. på -a, plur. -or betraktas som femininer. Poetiskt g. t. e. då 'solen' betraktas som maskulinum o. månen som femininum (o. detta oaktat deras grammatiska g. är det motsatta). Fransmännen ha numer blott två g., då deras neutrum sammanfallit med maskulinum. Engelsmännen ha intet ordgenus, och pronomina visa g-skillnad blott vid föremål med naturligt kön. Frågan om uppkomsten av genera tillhör de dunklare problemen inom språkvetenskapen K. F. Johansson. b) Huvudform' hos verbet (aktivum, passivum o. medium). 2) Bot. Släkte. 3) Fil. Släkte, begrepp l. allmän föreställning (schema) tänkt såsom det ge-

mensamma för sina omfångsmoment l. arter (species, individer). *Genera* ha ingen självständig tillvaro, utan äro att betrakta blott som abstraktioner. '*G. proximum*', det närmast högre släktet, motsatt '*differentia specifica*' dvs. artskillnaden. **Syn.** 1) kön, ibl. sexus; 2) o. 3) släkte.

Geo- (je-); prefix. Jord-. — **Geobotanik.** Ett namn på 'växtgeografi'. -**desi**, (-e)n; -professur. Vetenskapen om jordens uppmätning, jordmättningskonst. *Högre, lägre g.* alltefter graden av de teoretiska förutsättningarna för de geodetiska uppgifterna. *K. m:t* har medgivit, att filosofie licentiatexamen i *g.* må avläggas vid universiteten i Uppsala och Lund samt Stockholms högskola 1918. *G.-professuren* vid Tekniska högskolan. -**dēt**, -en, -er; -aspirant; -befattning; -isk. Till föreg., jfr d. o. *Den bekante g-en, professorn vid generalstabens K. D. P. Rosén. Tvenne statsgeodetbefattningar vid kartverkets g-iska afdelning sökas av g-aspiranterna ~ 1921.* **Syn.** ibl. fältmätare. -**fysik**, -en; -fysiker(möte); -fysisk. *G-en* avsåg förr huvudsakligen den fasta jordens fysik men tas numrer i en vidare bemärkelse o. innefattar t. e. även meteorologi, oceanografi, sötvattenshydrografi, norrskenföreteelserna osv. *Nationalkommittén för geodesi och g. utsedd 1924. G. B. von Neumayer, tysk geofysiker, hydrograf, meteorolog Nord. Fam.² 1913. Geofysikermötet öppnas i dag 1918. [Svenska] geofysiska föreningen stiftad $\frac{1}{2}$ 1920 i Stockholm. [Kr. Birkelands] fond för geofysisk forskning dstadkommen genom insamling 1919. [Då Abisko får sin vertikalseismograf, blir det] ett av Europas främsta geofysiska observatorier 1922. -**gnosī**, (-e)n; -gno'st (-å-); -gno'stisk (-å-). Förr nyttjad benämning på den del av geologien som sysslar med jordskorpans nuvarande sammansättning o. byggnad.*

-**gräf**, -en, -er; -dag(ar) (ha hållits i Tyskland från 1881 i förening med utställningar); -kongress. Författare l. studerande i geografin, 'jordbeskrivare', geografisk lärd. *A. v. Humboldt, den förste naturvetenskaplige g-en. Linné skulle kunna kallas den förste växt- och djurgeografen. Kulturg-en Ratzel. — Geografi*, (-e)n, -er (läroböcker i g.); -lektion; -lärare; -professur; -rum; -timme; -undervisning. *G-en* är (enligt Ritter) vetenskapen om jorden o. om det inbördes fhdt m:n jorden o. dess invånare. *Matematisk l. astronomisk g., fysisk g., biogeografi l. biologisk g. (dvs. djur- o. växtgeografi) samt antropogeografi l. kulturgeografi (till v:n höra befolkningsg-n, topografin, den ekonomiska l. handelsg-n o. den politiska g-n).* *Allmän g. och speciell g. eller landbeskrivning (korografi).* *Den bibliska g-n* är en del av gamla tidens g. *En popu-*

lär kurs i hembygdens g. Vål bevandrad i områdets g. *G(-n)* är hennes bästa ämne. *Särskilt g-rum i folkskola. De modärna skolorna med deras utmärkta bildmaterial.* **Syn.** jordbeskrivning, jordkunskap; geografisk lärobok. — **Geografisk**, -t. '*Humanistisk*' geografi, som behandlar människan ur *g. synpunkt. G-a* föreningen i Uppsala, stiftad 1895. *G-a (arbets)uppgifter. Områdets utforskande ur g. synpunkt. En ort, ett lands g-a läge. Genom resor öka sina g-a kunskaper. G-a namn* ortnamn i vidsträckt mening. *G-a kartor ofta x* geologiska l. d. *G. botanik växtgeografi. G. bredd* polhöjd, latitud. *G. längd* longitud. *G. mil* varav 15 gå på en ekvatorsgrad; = knappt $7\frac{1}{2}$ km. *G. projektion* matematisk avbildning av jordytan på en kartas yta, kartprojektion. *Handels-, djur-, växtgeografisk.*

-**kronologi**; -kronologisk. Den geologiska tidräkningen. *G. vid Högskolan ~ professor de Geer ~ föreståndare för ett geokronologiskt institut* tidningsrubrik Stockholm 1924.

-**lög** (-åg); -en, -er; -kongress; -möte. Geologisk författare l. studerande, geologisk lärd; även = (det numer officiella) statsgeolog (dvs. tjänsteman vid statsinstitution för geologisk undersökning o. kartläggning). Även som *g. är Linné föregångare. Kvartär-, glacial-, malm-, praktisk g. Geologi*, (-e)n, -er (läroböcker i g.); -lektion; -professor m. fl. *Läran om jorden, dess yttre form, inre byggnad, verksamhet o. utveckling. G-en* innefattar: *fysiografisk l. fysisk g., petrografisk g. l. petrografi, arkitektonisk g. l. geoteknik (jordskorpans 'arkitektur'), dynamisk g., petrogenetisk g. (bergarternas bildningssätt o. omvandlingar) samt slutligen historisk g. (till vilken hör paleontologien l. försteningsläran).* *Man skulle kunna likna mineralogien vid bokstäverna, petrografen vid orden och g-en vid satserna A. G. Högbohm 1922. G-en* är en av de yngsta vetenskaperna, de första ansatserna till dess vetenskapliga utbildning träffas först vid mitten av 1600 talet. *Praktisk g. Malmgeologi. Geologisk* (-å-); -t. *Bergarter, försteningar och andra g-a föremål. De g-a systemen eller formationerna. En i tidigare g-a perioder synnerligen formrik djurstam. G-a byrån* är en vanlig benämning på (statsinstitutionen) Sveriges geologiska undersöknings (S. G. U:s) ämbets- och arbetslokal; med denna institution är förenat g-a museet. *G-a föreningen i Stockholm, stiftad 1871 på initiativ av O. Torell, utger 'Förhandlingar', vilka ännu utgöra den betydelsefullaste g-a tidskriften i Skandinavien. G-a kongressen 1910 i Stockholm. De genom Sveriges g-a undersökning utarbetade g-a kartorna — som medelst olika färger (l. tecken) ange beskaffenheten och utbredningen*

av bergarter och jordavlagringar inom ett landområde — äro dels kombinerade jord- och bergartskartor l. berggrundskartor l. torvmarkskartor, dels åter g-a översiktskartor samt g-a länskartor och agronomiskt g-a kartor. *G.* profil framställning i bild av de g-a fhdna, särsk. lagringsförhållandena, utefter en sträcka av jordytan sådana dessa fhdn skulle visa sig å en gm lagren gjord l. tänkt lodrät genomskärning. *Kvartär-, glacial-, malm-, torvgeologisk.*

-manti, -(e)n. En spådomskonst härörande från araberna: man tecknar slumpvis en del punkter o. förenar dem till figurer som skola ge upplysningar om förborgade ting. *Syn.* punkterkonst.

-mät, -er, -rer. Mindre vanl. för geometriker. *Under den därpå följande tiden uppträdde ännu några g-rer med självständiga undersökningar, men ~ Nord. Fam.² Ngn gång även = lantmätare.* — **Geometri**, -(e)n, -er (läroböcker i g.); -lärare m. fl. Lärar om storheter som ha utsträckning i rummet, 'matematisk rumslära'. *Den rätta linjens g., plangeometri och rymdgeometri (även kallade en-, två- och tredimensionäl g.). Euklideisk och icke-euklideisk g. Syntetisk, algebraisk och analytisk g. metoden är här indelningsgrund. G en härstammar från Egypten; varje g. utgår från ett antal sätser, de s. k. axiomen, ur vilka genom logiska slutledningar alla g-ens sätser kunna härledas. Rymdgeometri för gymnasiet av Olof Josephson.* — **Geometrisk**, -n, =; -möte. — **Geometriser**, -a, -ade, -as; -ing (med plur.). *Kanalerna [på Mars] beroende på optisk villa; ögat g-ar 1924. Ögats benägenhet att g-a otydligt uppfattade bilder. — En gande riktning inom ornamentiken och i måleriet.* — **Geometrisk**, -t; [-het]. *G-a tecken, storheter, problem. Den antika g-a vetenskapen. G-a nöjen och övningar. De kristalliniska vätskor man till en början lärde känna, sakna en av de egenskaper, som sedan gammalt ansetts vara orubbligt förbundna med den kristalliserade materien: g. strukturer, bildad av plan och rätta linjer. The Svedberg. G-a tidens stil på Greklands fastland, visar i stor utsträckning lineära ornament, gör sig särsk. gällande i lerkärlens ornering; omkr. 1100—800 f. Kr. Kubismen, en g. stilriktning från vår egen tid. G. konstruktionsritning ena delen av 'linearritningen'; den andra är 'projektionsritning'. G. progression eller g. serie mat.: en sådan serie där kvoten m:n varje term o. den närmast föregående är konstant. Rymdg-a problem.*

-morfolog (-åg); -i; -isk. Geol. G-in är läran om jordskorpans yttformer; räknas ibl. även till geografin. **-politisk**, -en; -politiker (-n, =); -politisk. Termer införda av R. Kjellén; g-en är enligt hm en del

av statskunskapen o. behandlar staten som geografisk organism, som politiskt organiserat landområde; dess metod är närmast naturvetenskaplig ('biopolitisk') o. dess mål närmast att utforska de geografiska inflytelserna på staternas utveckling o. handlande. *Ett geopolitiskt betraktelsesätt finner man egentligen först hos den tyske geografen Fr. Ratzel. Balkanhalvöns geopolitiska roll R. Kjellén. Svenséns geopolitiska monografier. -teknik*, -en; -teknisk. *G. de Geer är ordf. i Statens järnvägs geotekniska kommission, som av järnvägsstyrelsen tillsattes 29 dec. 1913 i anledning av de jordskred som inträffat vid statsbanelinjer i västra Sverige. De geotekniska undersökningarna efter de senaste drems [järnvägs]olyckor. -tektonik*, -en; -tektönisk. Arkitektonisk geologi: läran om berggrundens formförhållanden o. de sätt varpå den är uppbyggd.

Georgier (jeårjier); -n, =. Kallas även 'grusin'. Invånare i Georgien (m:n Kaukasus o. armeniska högländet), sedan 1921 sovjetrepublik. — **Georgisk**, -t; -a (kvinna o. språk). Även 'grusisk'. Jfr föreg.

Georgin (jeårjin); -en, -er; -grupp m. fl. Numer mindre vanl. namn på 'dalia', givet 1803 efter prof. Georgi i Petersburg. Knapast om de modärare daliaformerna som 'kaktusdaller' o. d. G-ernas bjärta bollar C. Thelander. Röda g-er. Och högt mot solen strävar g-en Joel Rundt. Friska blomblad av g-er utgöra en vacker, god och hälso-sam sallad ~ Hagdahl.

Gepård (j-); -en, -er; -släkte(t). Cynailurus jubatus, jaktleopard, ett ngt hundliknande kattdjur i Afrika o. Indien.

Gepäck (l. ibl. je-); -et. Ofta även smtl. *Har ja nu me mej allt g-et? Stuva undan sitt g. och slä sig till ro.* *Syn.* resgods, pick o. pack, packning, bagage.

Geranium (je-; akut l. ibl. grav); -en l. -um, -er; -eskott l. -umskott m. fl. Ett artrik växtsläkte till vkt höra vår vilda skogsnäva l. midsommarsblomster (G. silvaticum), blodnävan (G. sanguineum) m. fl. (I krukor) odlade pelargonier (som även de tillhöra familjen Geraniaceæ) kallas ofta g-er. *En blommande g-um. I fönstret satt en gulspräcklig katt bredvid en g-um.*

Geridång (ge-dång); -en, -er. Litet runt bord med en fot för prydadsföremål.

Gerilla (ge-; även -i'lja); -band; -chef; -krig; -strider. Subst. i obest. form; ovanligt som enkelt. Förr stavat (spanskt) 'guerrilla'. *Landet lämpade sig med sina berg och skogar ypperligt för ett g-krig. Det »lilla kriget», såsom dylika g-strider då för tiden plågade benämnas Har. Hjärne. Syn.* friskarekrig, 'lilla kriget', partigångarkrig, småkrig, folkkrig.

Gering (j-); -en, -ar; -slinje (där t. e. två stavar l. hålkälar skära varandra);

-svinkel ('smyg'). Tekn., snick. osv. *Det dtgår ~ 8 gånger listens bredd vid g-en.* *G-svinkeln l. smygen ~ installeras i viss vinkel för olika hopskärningar, s. k. g-ar.* *Föga tillsammans på g. (under 45 graders vinkel).* **Syn.** två profilers sammanstötande i vinkel, hopskärning, avsnedning.

Germän (järr-; -en, -er; [-döme]; -folk; -hövding; -rike m. fl. **1**) Huvudbet. Till g-erna räknas: tyskar, holländare — med flamländare, — friser o. engelsmän (västg-er) samt skandinaver med isländare o. färöingar (nordg-er). Bland de äldre germanska folken kunna nämnas goter, vandaler, langobarder, franker, burgunder, heruler m. fl. *Vi äro g-er och älska icke det romanska lättsinnet eller det slaviska ögonblickslynnnet.* *Forn-, urg-er.* — *G dömetis gräns mot nordost* Artur Eklund. *Den väldiga rörelse bland g-folken i Mellan-Europa, som börjar med markomannerkrigen ~ och vars slutakt, den s. k. folkvandringen, ledde till det Västromerska rikets fall* S. J. Boëthius. *Östgotariket i Italien blev så mäktigt, att det tycktes skola få ett slags överhöghet över alla de andra nya g-rikena* S. J. Boëthius. **2**) Ibl. avses med g. speciellt tysk, särsk. då forn- l. alltysk. — **Germaniser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsförsök (t. e. i Polen). Göra germansk; särsk. ofta: förtyska. Ofta i pres. part. om språk, stil, författare som visa germanismer. — **Germänisk** se det numer vanligare germansk. — **Germanism**, -en, -er. Ordform l. uttryck(ssätt) som är egendomligt för l. visar inflytande från tyskan. — **Germanist**, -en, -er; -isk; -ik (-en). Ifråga om tysk filologi l. tysk kultur; ibl. allmänare (innefattande holländsk, engelsk osv.). — **Germänisk**, -t. Jfr german. Formen 'germanisk' är nu ganska föråldrad o. föga brukad. Dels x romansk, slavisk o. d.; dels = (äldre) tysk. *Professor i g-a språk (och, efter professurens uppdelning, i tyska) vid Uppsala universitet.* *Grimms Deutsche Grammatik är en grammatik över alla g-a språk.* *Gammal g. rättsäskådning.* *A. Kock, Är Skåne de g-a folkens urhem? Tyder på g-t inflytande.* *Forn-, urgermansk.*

Gers se gärs.

Gerundium (je-; akut, mer säll. grav); -iet, -ier; -iumform. Språk. Nominalformer av den latinska infinitiven tjänande som kasusformer till denna (ex.: scribendo = genom att skriva). **Gerundivum** (akut); -et, -er; -form. Språk. Latinskt verbaladj. (på -ndus) som predikativt använt betecknar att ngt bör l. måste utföras (scribendus = som bör l. måste skrivas) o. attributivt använt motsvarar ett passivt presens-particip.

Gesant (l. ibl. je-; -en, -er. Numer mindre vanl. än '(diplomatiskt) sändebud'.

De kurfurstliga g-erna F. F. Carlson. *Vi skulle båda på te hos österrikiske g-en senare på dagen.* *Sovjetg-en* Krestinskij 1922. **Gesa'ntskap**, -et, =. Numer mindre vanl. än 'beskickning'. Dels om ämbete o. d.; dels om gesanten o. hans biträden (legationen); dels om lokal. *För g-et fattades honom — sade han — smidighet och för presidentstolen den rätta kunskapen* W. Swahn. *Där residerar för närvarande österrikiska g-et.*

Geschvint stavas nu gesvint, se d. o.

Geschäft (g- l. mer säll. j-; -et, =; (-s)makare; (-s)makeri; -sskäl. Oftast förklenande. *Ett så lönande, om också mindre hederligt g. som spritsmugglingen.* *Klasslotterig-et.* *Nog är man säker att finna honom, där han tror, att han kan göra g.* *Men sjönk till slut ner i det rena g-makeriet.* *Redan av g-sskäl.* **Syn.** affär(er), (mindre hederligt) näringsfång, handel, yrke, göromål, sysselsättning.

Gesims (g- l. j-; -en, -er; -list; -tegel. Krönande l. vågrätt avdelande list för mur, dörr, fönster o. d., 'murbryn', ibl. kranslist. *Skadad av en nedfallande (tak)gesims.* *Krans-, fönstergesims.*

Gess (j-; -et, =. Mus. G sänkt ett halvt tonsteg. Jfr cess.

Gest (sjätt; -en, -er (akut l. grav). Åtbörd, mest med händer o. armar o. ofta om 'teatralisk' åtbörd. *Med en g. av otålighet.* *Och kammarjunkarne buäda med artig g., | att nu är supén serverad* Strindberg. *»Den där» — han gjorde en g. utåt dörren, där Nisse försvunnit — tycks vara av sten och järn ~* Dan Andersson. *G. mot fönstret scenanvisning.* *Med en oeffterhärmlig g.* *Italienaren finner genast den hjältelika g-en, är han och den simplaste tiggare.* *I livet dö vi utan stora g-en* E. Lindorm. *Han, som förstått att använda den vackra g-en och det ljudande ordet ännu verkningsfullare än ~ fransmanen.* Även rent bildl. *Allt detta är emellertid ingenting annat än en vacker g., socialisterna ämna ingalunda hålla vad deras hövding utlovar.* — **Gestikuler|a**, -ade, -as; -ing l. gestikulation (åtbördsspel). Göra (livliga) åtbörder, ivrigt röra händer o. armar, ibl. 'tala med händerna'. *Livligt g-ande med saxon, upptog hon åter föreläsningen.* *Då ~ pratade hon överhujt, g-ade och skratade med feberaktig iver ~* Anna Lenah Elgström. *G-ande sydfransmän. Under ivrigt g-ande.*

Gesta't (j-; -en, -er. Ofta skt. o. skönl. ('högre' ord). 'Figur' avser ofta mer konturnerna. **1**) Egentl. **a**) *Den långa, magra, framåtlutade g-en.* *Hög, reslig, smärt, bräcklig g.* *Tyckte mig skynta hennes g. eller en glimt av färgen på hennes hattband.* *Då vandrade där över ången en vit g. ~.* *Flick-, krigargestalt.* **b**) Närmare **2.** (An)ta mänsklig g. *Tystnaden ruvar över myren och har*

tagit g. i en ensam skogskorp, som ~ Öv. från W. Long. Allt tog levande g. för hans blick. I syntig g. För att föda / oss på nytt till ny g. Ps. 584. Växla, skifta g. I människo-, djurgestalt. 2) Friare o. bildl. a) En av historiens största g-er. Hjärte-, förgrunds-, skugg-, töckengestalt. Bibliska ynglinga-er av K. Sjöberg. Henrikagen i Almqvists Amorina. Diktarg-er. b) Intill dess att Kristus har tagit g. i eder Bibel. I betraktelsens spegel / sdg jag min själ i dess sanna g. och ryste tillbaka Stagnelius. Tingen i deras verkliga g. Denna åskådning framträder i sin värsta g. hos några nutida socialdemokrater. Under olika g-er. Då kom räddningen — i g-en av en skeppare, som full raglade förbi och drog hundens uppmärksamhet på sig. Från och med i morgon, fredag, kommer Domkyrkans veckogudstjänst att växla g. **Syn.** (yttre) form, skapnad, skepnad, skepelse, daning, skapel-se, bildning, figur, utseende, hållning, skick, sätt, 'måtto', företeelse, 'hamn', bild, drag, prägel, 'karaktär', (ibl.: person, later, 'växt', 'upplaga'. — **Gestaltbildande.** Skr. Ofta ifråga om konstnärlig fantasi o. d. En g. fantasi. Och utan g. förmåga P. Hallström. Så blev den götiska riktningen och dess diktning för honom ej en g., ej en karaktärsdanande, utan en stämningsskapande kraft J. B. Simonsson. -lös; -het. Skr. Jfr föreg. Både mer egentl. o. mer bildl. G-a andeväsen. Hade ännu ej uppvaknat ur barnomens g-a drömmar Euphrosyne. I vilka g-a personer utbytte meningar om de moraliska livsfrågorna. **Syn** formlös, utan synlig gestalt, utan bestämnd form, ogripbar, dimmig, luftig. -skapande. Skr. Jfr de två föreg. Historikernas g. förmåga Ruben Berg.

— **Gestaltja**, -ade, -as; [-are, skr.]; -ning (ibl. med plur.); -ningsförmåga m. fl. se I 2. Mest skr., men särsk. refl. även smtl. **I.** Trans. Ofta ifråga om konstnärlig fantasi o. d. 1) Vanl. verbformer. Mest bildl. *Konstnären bör, säger C. R. Nyblom, g-a sitt liv på ett konstnärligt sätt. Och g-ade hennes liv till något helt annat än den pliktbundna makans. Hur Dalin ~ sedan g-at sin intrig M. Lamm.* 2) Verbalsubst. a) Sälls. En g-are av psykologiskt skeende är hr Grevilius knappast ifråga om utförande av Beethovens femte symfoni. b) *Kusten har ~ en för Nordsverige särskilt intressant g-ning. Verkets typografiska g-ning. I hela den faktiska g-ning vårt skolskick den tiden hade S. Almqvist. Ett slags Messias, som strävar att förkroppsliga detta ideal, upp-träder i skiftande g-ningar gång på gång i hans verk Ruben Berg. Den konstnärliga g-ningens äkthet. Att Ni utan inskränkning gillade den g-ning texten där fått. — Konstnärlig fantasi och g-ningsförmåga. Hans*

~ g-ningskonst P. Hallström. *Konstnärlig urskillning och g-ningskraft Göran Lindblad. En jordytans morfologi l. g-ninglära Nord. Fam.* 2) Deras egen inbillnings storartade g-ningsmakt J. Landquist. **II.** Refl. Om 'sak'. *Man får väl se, hur sakerna g-a sig. Hur det nu kommer att g-a sig (för oss), (det) är mer än jag vet. Hur det i fortsättningen kommer att g-a sig. Under tiden hade emellertid händelserna g-at sig helt annorlunda, mot förväntan väl. Det har redan förut ~ påpekats, hur vacklande och motsägelsefull Stagnelii utveckling g-ar sig, beroende på ~ Fr. Böök. **Syn. I.** (ut)forma (n), ge form l. gestalt l. liv l. kropp åt, (ut)dana, levande framställa, ge ett visst skick, sätta en viss prägel på, ibl. göra l. 'stöpa'; **II.** ta en viss vändning, arta sig, foga sig, ta sig ut, te sig. — **Gestalta** om n, ut n.*

Gestikulera se under gest. **Gestrike** stavas nu gästrike, se d. o.

Gesvind (mest j-); -t, -dare, -dhet. Ofta ngt vard. Mest som adv. Ofta smtl. l. ngt vard. *Men låt det nu gå g-t! Knäcke-pilspartier, som helt g-t ödelagts av det ~ ovisa nitet A. T. Gellerstedt. Hur den feta mamsellen lätt och g-t hoppade ur kärran Hj. Bergman. Mer säll. Det var g-d expedition. **Syn.** (g-t:) snabbt (o. oförtänt), raskt (undan), rappt, (helt) hastigt, fort, flinkt, kvickt, färrt, (ibl. nära:) vigt l. plöteligt.*

Gesäll (j-); -en, -er; -bok m. fl. se II. Med g. menades under skråtiden (hantverksämbetens tid, dvs. till 1846) den utlärde lönarbetaren som gått som lärpojke (o., i vissa yrken, avlagt g-prov) men ännu ej gjort mästarprov, blivit mästare o. som sådan vunnit burskap. I vår tid utfärda ännu fabriks- o. hantverksföreningar g-brev åt lärlingar som blivit utlärda hos ngn föreningsmedlem o. dessa brev utgöra förut-sättning för erhållande av vissa stipendier. Men g-er i gammal mening finnas ej längre. Jfr II. **I.** Enkelt. För att bli g. måste man först tjäna som lärpojke, under en läro-tid av i regel 3—5 år. Mästaren ägde husbonde-rätt såväl över g-er som lärpojkar. En vandrande g. Även bildl. *Ack, jag är blott en ringa g. i vetenskapens skrå. För sadelmakarg-ernas 'brödraskap' finnes ännu bevarad en stadga från tiden före 1457. **II.** Ssgr. Ex.: Mot slutet av skråtiden dlades g. att inneha g-bok, vari varje mästare, som haft honom i sin tjänst, skulle anteckna in-tyg K. G. Westman. — Till vittnesbörd om sin nyvunna ställning som g. skulle den utlärde lärpojken enligt 1669 och 1720 drs skråordningar erhålla ett lärobrev eller, som det även kallades, gesällbrev ib.; jfr ovan fabriks- o. hantverksföreningarnas g-brev. — G-föreningar, tidigast kallade*

'brödraskap', funnos redan under medeltiden; de hade disciplinär myndighet över medlemmarna (straffade även pliktförsummelser mot mästaren), tjänstgjorde som 'sjuk- och begravningskassor', hade stundom härbärgen för vandrande ger ('ghärbärgen') och fyllde många sällskapliga uppgifter. — G-låda gesällernas kassa (kista). — I en del yrken fordrades på skråtiden, att lärpojken skulle visa sin arbetsskicklighet genom att utföra ett g-prov, och ännu idag förekomma g-prov i samband med fabriks- och hantverksförningarnas meddelande av g-brev. Fint halvfranskt band (prisbelönt g-prov från Hedbergs verkstad). Hr Cronstedt har kallat sitt vittra g-prov för humoresker ~. — G-skap abstr. o. konkr., mindre vanl. Snickar-g-skapets i Stockholm låda Nord. Fam.² — G-stycke gesällprov. — Från sin glada g-tid i Tyskland. Den g-tid han genomgick i den gustavianska stilskolan J. Mjöberg. — G-vandringen stod i närmaste samband med skråtidens arbetsförmedling'. — Under g-åren även bildl. **Syn.** (hantverks)sven, mästervsven, utlärld lönarbetare (under skråtiden).

Get (j); -en, getter (akut); äld. skönl. i best. form även 'gettren' (akut). **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** G-en tillhör släktet *Capra* (g-släktet) och bildar jämte fåren en grupp (*Caprinæ* l. *g-djur*) inom slidhornsdjurens familj. G-en hör till de allra äldsta husdjuren. Får, getter och nötkreatur. Ofta betecknar g-en honan i motsats mot hanen l. (geta)bocken och killingen l. kidet. Både boken och g-en äro vanligen försedda med horn. Kaschmir- och Angoragetter hållas i Asien för sitt fina hårns skull (Kaschmir-schalar), men eljest hållas getterna huvudsakligen för mjölken och köttet; g-skinna äro mycket starka. G-en är billig att föda, också har man kallat g-en »fattigmans ko». Tillbakagång i antalet getter hos oss beror väsentligen på den skada getterna göra på skogen. Den g-en som bräker mest, mjölkar minst = »stor i munnen, men liten i ullen» sa han som klippte son. Tamget. **b)** Att vakta på gettren blev dagen mig lång E. G. Geijer. **2)** Friare, bildl. o. i vissa uttr. **a)** Mårk Stenget o. Rdget. **b)** Märk det bibl. (o. sedan friare använda o. efterbildade) Skilja fåren från getterna de goda från de onda, de saliga från de osaliga. **II.** Ssgr ha formen get; geta- blott i »getabock».

— **Getapel;** trä. *Rhamnus cathartica*, en tornig buske l. litet träd med ovala finsågade små blad, obetydliga gulgröna blommor o. (som mogna) svarta bärlika stenfrukter; kallas även »vägtorn». En liten häck av g., sällan använd, men högst tilltalande 1923. Räfsinnar gjordes förr ofta av g-trä. — **avel;** -sförening. Till främjande av getskötsel ha lantbrukare (i Västmanland 1908) bildat g-sföreningar. — **djur.** *Caprinæ*.

Innefattar utom getsläktet även fårsläktet. — **-doning.** Skogs. En timmerkälke bestående av en främre kälke (stöttingen l. boken) huvudsakligen avsedd för styrningen o. en kraftigare byggd bakkälke (get) som uppbär huvudparten av lassets tyngd; bägge kälkarna ha kraftiga »uteliggare». **Timmerlass på en g.** Nord. Fam.² — **-fot.** Tekn. T. e. som stämjärn l. sömutdragare. — **-herde.** — **-hud.** Av gar göras mest sämskskinn, marockäng, saffian och handskskinn Ekenberg-Landin. — **-hus.** — **-hår;** -sfilt. *Automobilpalsar*, g. annons 1921. — **-klöver.** Mest = vattenklöver, *Menyanthes trifoliata*. — **-lik,** -t; -nande. *Hedfåret* ~ utmärker sig och för snabbvuxenhet och ~ mera gt huvud Nord. Fam.² — **-mesost.** Jämtländsk, norsk g. — **-mjölk;** -sost. — **-ost.** Vitosten, den egentliga g-en, är mycket mindre efterfrågad än getmesosten. — **-pors;** -blom. Skvattram, *Ledum palustre*. Och där stod den doftande g-en med sina vita, toppställda blomkvastar. *Hjortronris* och g-blom / kransa tjärnens vatten Joel Rundt. — **-ragg;** -(s)ocka. — **-rams;** -konvalj(e). *Polygonatum officinale*. Med rörformiga, grönvita blommor o. svartblå bär. — **-rygg.** Om ås l. berg med mkt skarpt krön. I sin vackraste form är åsen takdliknande, ofta med så smal rygg, att den hedras med namnet »getrygg» E. Teiling. — **-skinn;** -smatta. De vitgarvade g-en äro mycket starka. — **-skälla.** Hennes tunga hade i alla tider gått som kläppen i en g. och komme väl heller aldrig att stanna G. Hedenvind-Eriksson. — **-skötare;** -sel. G-seln har, om man frånser Kaschmir- och Angoragetter som hållas för ullen, huvudsakligen till ändamål produktion av mjölk och kött. — **-släkte(t).** *Capra*. — **-stall.** Den kaningård och det g., förenat med vår första bockstation, som bolaget öppnat i utkanten av Söder 1916. — **-stig.** — **-ull.** Särsk. om ull av kaschmir- och angorageten. Eljes »ragg». — **-vaktare;** -erska. — **-vämpling.** *Anthyllis vulneraria*. Den sandälskande g-en trives på mager mark och insds därför ibland på torr och grusig jord som vallväxt i blandning med andra dylika. — **Getabock.** Vanligare är det enkla »bock». — **Getapulianare,** -ar(e)n, -are; -ansk l. getapulisk. »Getapulien» är ett skämtsamt öknamn på Småland, varav ovanstående avledningar bildats. N. Sjöstrand, G-are hemma och i Lund, tryckt 1886. Den g-anske ädlingens sensibla ärekansta Sigurd. Det blev han [Carl Larsson] /, som snitsade till och satte pli / på ditt [Albert Engströms] väl getapuliska urgeni K. Stangenberg.

Geta (j); -ade, [-as]; -are; -erska; -ning (ibl. med plur.); -flicka; -kont; -pojke m. fl. Ldls., Norrl. När hon g-ade uppe på Hjärpåsberget Hj. Höglund. Som lillpojke var jag g-are där i byn, och ~. En [ren]hjörd med

dess *g* are på vandring Greta Adrian. Lappdrängarna, reng-arna, som de kallas. En kog-are E. Walter Hülphers. Inne på vallen *finjo de av en liten g-erska anvisning* Alarik Behm. Ty »*gningen*» gick i tur mellan fåbodpigorna Hj. Höglund. Med getkonten på ryggen och den långa näverluren i handen gick hon ~. **Syn.** valla (kreatur).

Geting (j-); -en, -ar. G-arna (Vespidae) utgöra en underavdelning av gaddsteklarna; hos oss finnas 8 arter som leva i samhällen och ett 30-tal andra. Som *g-ar* på en sockrad bulla. Surra, sticka som en *g*. Stungen av en (ilsken) *g*. Smal i midjan som en *g*. Bålgeting. — **Getingart.** -biten. -bo. Sätta eld på *g-n*. Det var som att komma in i ett *g*. -byla, -an, -or. Ldls., t. e. Uppl. Även -bila l. -billa. **Syn.** getingbo. -gadd. -larv. -midja. Då det var modärnt att ha *g-or* och de unga flickorna snörde sig, så att de svimmade. -samhälle jfr bisamhälle. -smal. Den mörka, *g-a* skönheten hos ~ G. Fröding. -stungen. -styng l. -styg. -svärm.

Getto (hårt *g*; akut); -t l. -n, -n; -liv; -man. Förr stavat 'ghetto'. Judekvarter (särsk. i italienska, östeuropeiska o. andra orientaliska städer; på senare tid även t. e. i London o. New-York). De fattigaste människor på jorden std för visso att finna i polska och ryska *g-t* Öv. fr. K. Franzos. Spörjande på oförfalskad »jiddisch», *gns* tysk-hebreiska dialekt ~ A. Klinkowström. Bland skildrare av *glivet* märkas A. Bernstein och I. Zangwill Nord. Fam.² Varje affär anser *g-mannen* passande, bara han förtjänar pengar på den Öv. fr. Erwin Rosen.

Gevaldiger (j-ger; akut); -n, =. 1) Fångförare l. fångvaktare, fångevaldiger. 2) Äld., mest om fhdn före 1850. Polisman. Stads, landsgevaldiger. [K. Söderlund tjänstgjorde under Stockholms länsstyrelse] som landsgevaldiger 20 mars 01—31 juli 02 (Sverges enda landsgevaldiger).

Gevalt (j- l. g-), subst. Ngt vard. I uttr. Med (l. av) *all(t) g*. med all makt, på allt sätt, till varje pris, med alla medel, med våld, nödvändigt(vis), ovillkorligen.

Gevär (j-); -et, =. 1) Huvudbet. Handeldvapen; dessa åter kunna indelas i *g*. (i inskränkt bemärkelse), karbiner o. revolverar l. pistoler. a) Lära sig hantera ett *g*., *g-et*. Skarpladdade *g*. Ladda (om) *g-et*. Bära *g-et* oladdat. Rikta *g-et* mot ngn. Fatta *g-et* och ställa sig i ledet. Modärna *g*. Lägga ifrån sig *g-et*. Skjut-, jakt-, infanteri-, armé-, automat-, kulsprute-, maskin-, miniatyrgevär. b) Märk en del uttr. (i vka bet. ibl. kanske även kan fattas vidare). Färdigt *g-l* *G*. på axel lärde han, *g*. för fot också Runeberg. På axel *g-l* I *g-l* Ropa i *g*. Vaken gick i *g*. och soldaterna skyltrade (man tog honom för kommenderande gene-

ralen). Skylåra *g*. mitt framför bröstet. Vila *g*. Koppla *g(-en)*. Sträcka *g*. sträcka vapen, ge sig. 2) Numer mindre ofta om hugg- o. stickvapen. *G*. in! o. *G*. ut! om sabel, fackl. Sidosgevär. **Syn.** handeldvapen, skjutgevär; bössa; ibl. vapen. — **Gevärsbeväpnad.** Det *g-e* infanteriet H. Wikner. -eld. Utstå *g-en* från fienden. -exercis. -fabrik. -faktori = föreg. Karl Gustavs stads *g*., i Eskilstuna. -fodral. -föring. Krigs. Vad särskilt *g-en* angår, måste ~. -förråd. -granat. Krigs. *G-er*, avskjutna medelst infanterigeväret H. Wikner. -hantverkare; -soldat; -korpral. Krigs. Hantverkare (vid infanteri- o. kavalleriregementena samt ingenjörkårerna) som skola verkställa lagningar av gevärd o. andra vapen. -håll. På, inom (lagom) *g*. -kolv. -koppel. Jfr koppla gevärd. -kula. -lås. Luntlåset ~, som var första upphovet till *g-et*. -patron. -post. Krigs. Postkarl som har sitt postställe vid själva vaken, vid gevären. *G-en* går av och an med mausem på axeln och ~. -rem. *G*. ~ av brunt läder. -rop. Krigs. Gevärspostens rop 'I gevär!' -salva. -skott. -smed. -stock; -sämne. Jfr bössstock. -tillverkning. -övning. Krigs. Gymnastiska övningar med geväret för dess lättare handhavande.

Geysir se gejsjer. **Ghetto** se getto. **Gick** se gå.

Gid (g; även i-); -en, -er. Ofta stavat 'guide'. Vägvisare, ciceron; resehandbok. **Giffel** (g- l. j; akut l. grav); -eln, -lar; -elform(ad). Ett slags kaffebröd i halvmånform (2 hopsittande horn med spetsar), penslat med vispat ägg o. bestrött med hackad mandel. Även om smörgåsbröd av *g-elform*.

Gift (j-); -et, -er. 1) Egentl. *G-erna* indelas enligt *g-stadgan* i två klasser; till *g*. av 1:a klassen räknas t. e. stryknin, arsenik, blåsyra, gul fosfor, jodoform, kvicksilverföreningar (utom färger); till *g*. av 2:a klassen räknas bl. a. blyföreningar, formalin, arsenikfärger, kopparföreningar, träsprit, salt och svavelsyra. Ett långsamt verkande, (hastigt) dödande *g*. Skarpa *g-er*. Ett (för djurkroppen) ytterst farligt *g*. Ett häftigt *g*. Obehörigt innehav av *g-er*. *G-er* brukade i läkekonsten. Om *g-et* hunnit sprida sig i kroppen. Känna hur *g-et* sprider sig genom ådrorna. *G-et*, varmed pilarna bestrykas, hämtas ur växtvärlden, beredes av ~. Ta (in), ge ngn (in) *g*. Lägga *g*. i maten för ngn. Ta livet av ngn medelst *g*. Lägga ut *g*. för rättor. Lysgas verkar som (ett) *g*. på, är ett *g*. för växter. Djur-, växt-, fisk-, kött-, lik-, orm-, huggorms-; mat-, korv-, pil-; kramp-; rått-, motgift. 2) Friare o. bildl. Spy *g*. och etter. Drakgift. Hans mun spy *g*. och galla. Förtalets *g*. Sjukdoms-, mikrob-, bakterie-, pestgift. Ett fördävrbringande *g*. för ungdomen äro de lärar

Strindberg här förfäktar. Ett smygande g., som hotar att angripa hela samhällskroppen. **Syn.** 1) giftigt ämne, giftämne, skadligt l. dödande ämne, förgift; 2) 'galla', bitterhet, 'giftigheter', hatfullhet; smittoämne, smittosamt ämne; ibl. toxin.

— **Giftapparat.** Fjärsingar, vilkas taggar ~ äro förbundna med en g. Skorpionernas g-er. -**avsöndrande**; -ing (med plur.). G-ande organ. -**bacill**. Märk bildl. Sådana antisociala g-er som bolsjevism och spartacism. -**blandad**; -ande (subst. o. part.); -are; [-eri]; -erska; -ning (abstr. o. konkr., med plur.). Banditer och g-erskor Strindberg. Madame de Montespan som häxa och g-erska. -**blommig**. En g-a med bedövande doft. Även bildl. T. e. En lysande g-a av den art, som ~ C. G. Laurin om ett sminkat anlete. -**blåsa**. T. e. vid huggtänderna på giftiga ormar. Bildl. även om 'giftig' person: Som den g. han är, kunde han ej låta bli att utslunga några bitande elakheter mot ~. -**bok**. Å apotek: bok vari införes uppgift på den kvantitet gifter som utlämnats utan läkarföreskrift (t. e. åt vissa yrkesutövare l. för dödande av skadedjur). Av läkare utfärdade recept d. giftiga ämnen bokföras icke i g-en. -**bägare**. Tvinga någon att tömma g-n att ta gift. -**dos**. Ge ngn för stor g. -**dryck**. En g. som skänkte honom den eviga sömnen. -**fast**; -het. Brukas ibl. för 'immun', oemottaglig för gift. Ugefär på sjätte dagen inställer sig emellertid raskt en betydligt ökad förmåga att tåla större doser [av giften] ~ — g het l. immunitet C. G. Santesson. -**flaskig**. Försäljes ~ från apoteken på flaskor med ovalt tvärsnitt (s. k. g-or). -**flugig**. G-or välla stank och jästning i saluberedarens salva Bibeln. -**fri**; -het. G-a tyger, färger. -**full**. Skr.; även bildl. -**fyllig**. Även bildl. Med g-t ägg Runeberg. -**förande**, =. Skr. Försedda med g. försvarsvapen. -**förstörende**, =. Skr. Samma g. inverkan B. Lidforss. -**gas**. Benämning på de giftiga ämnena (särsk. gaser men även flytande o. fasta gifter som förstoftades o. spredos medelst granatexplosion) som under Världskriget började nyttjas som stridsmedel. Under [världs]krigets sista skede var omkr. $\frac{1}{4}$ av alla granater fylld med g-er. G-erna kunna utgöras av giftämnen, tårretande ämnen eller nysämnen. G-erna allförintare i nästa krig tidningsrubrik 1921. -**grön**. Av svart ylletrikd med g-a och högröda ränder. Mot g. himmel / står ett ensligt hus / med gavel skuggad av förvidna pilar Alfr. Fahler.

-**körtel**; apparat. En dylik 'giftapparat' består av två delar: en g., som kan vara en- eller flercellig, samt en ihålig tagg, spets, tand eller tråd, för giftets införande i kroppen G. Grönberg. -**lära**. Toxikologi. -**lös**; -het. Skr., mest fackl. Ett släkte g-a ormar

~ i södra Amerika. -**mord**. -**mängd**¹, -en, -er. -**mängd**², -t. Skr. Giftblandad. Även bildl. -**märke** se giftecken. -**mördad**; -are; -erska. Baron d'Adelswärd g-ad i sin villa på Capri? -**orm**. En grupp bland g-arna Nord. Fam.² -**planta**. I viljen förvandla rätten till en g. och rättfärdighetens frukt till malört Bibeln. -**skydd**; -ande. Antitoxinerna förläna egentligen ej immunitet utan endast g. och ej ens alltid detta S. Jolin. G-ande medel antitoxiner, motgift. -**skåp**. Skåp på apotek till förvaring av de starkaste gifterna (de som utmärkas med två giftecken); bildl. om boksåp för 'farliga' böcker. Eller möjligen förvarats i 'giftskåp', såsom fallet är med visst slags litteratur i modärna bibliotek O. Walde. -**snok**. Mest fackl. Vissa tropiska g-ar G. F. Steffen. -**spyende**, =. Skr. G. drakar. -**stadga**. Förordning ang. vård o. försäljning av giftiga ämnen o. varor. Medicinalstyrelsen är för närvarande (1923) sysselsatt med utgivningen av en ny g. i stället för g-n av 7 dec. 1906. -**strål**¹e. Att våra vanliga stackmyror, dd de se sig hotade av människan, möta henne med fina g-ar, som utsprulas till nära ett par fots höjd G. Adlerz. -**svamp**. Som g. är att beteckna en svampart, som ~ C. Th. Mörner. -**sväld**. -**säck**. Giftblåsa. Invid ~ taggarna i ryggfenan finnas [hos trolfiskarna] rymliga g-ar, i vilka ~ Nord. Fam.² -**sövd**. Skr. Den g-es praktfulla syner Fr. Böök. -**tagg**. Den för skorpioner utmärkande krökta g-en G. Adlerz. -**tand**. Det har tvistats om huruvida gifttänderna äro utdragna på de ormar med vilka ormtjusaren jonglerar. Ngn gång bildl. Förtälets g. A. Hillman. -**tecken**. De starkaste gifterna ha tuenne g. som måste utsättas på förvaringskärnen å apoteken; de förvaras därjämte i särskilt giftskåp. -**tråd**. -**verk**¹an; -ning (med plur.). Förlora det mesta av sin g-an C. Th. Mörner. Den g-an, som åstadkommes, dd man förtär skämda födoämnen. Att en annan svamp ~ Endoconidium temulentum, bär skulden för den svenska örrågens g-an. Toxiner, vilkas g-ningar framkalla sjukdomssymptomen. -**vänjning**. Skr. Minskad känslighet genom g. -**växt**. G-er såsom bolmörten och nattskattian. -**ämne**. Senupsgas ~ var Världskrigets mest använda g.

— **Giftig** (j); -t, -are; -het (med bildl. plur.); -hetsgrad. 1) Egentl. G-a ämnen. G-a gaser. G-a ormar. Fruktad för sina g-a bett. Efter förtärandet av g. svamp. G. brötlång. En av våra gaste flugsvampar. Bären äro mycket g-a och ~. Förlorar sin g-het vid förvällning. 2) Friare o. bildl. Moderns gnat och g-a antydningar. Fruktad för sin g-a tunga. G-t förtal. Anmärkningen förlorar sin g-het, dd den icke träffar huvudet på spiken. Lauras uddlösa

g-heter G. Collijn. *För att undslippa dylika g-heter vände hon honom helt enkelt ryggen och gick.* **Syn. 1)** giftförande, gift-, med (svår) giftverkan, ibl. farlig l. förgiftad; **2)** spydig, elak(t insinuerande), förtalande, försmädlig, satirisk, sarkastisk, (ibl. nära:) lömsk, bitter, ond.

Gift|a (j-); -e, gift, -as. **I.** Enkelt. **1)** Giftn. Trans. *G-a sin dotter med en skådespelare. Vi g-e honom med en äldre änka Fröding.* **2)** Refl. *De åto och drucko, g-e sig och bortgifte* Bibeln. *De gifte sig åtminstone av kärlek. G-a sig för pengar, till pengar, förmögenhet. G-a sig rikt, med en fattig flicka, (in) i en rik släkt, under sitt stånd. De g-e sig i somras på hennes fars egendom i Östergötland. Ha så att man kan g-a sig.* **3)** Gift. *Då blir du säkert g. inom dret. Få sina döttrar (väl, rikt) g-a. Vet du, om hon ä g. eller ogift? Vi ha varit g-a nu i 30 år. Vara (o)lyckligt g. Som g. man och familjefar. Vara g. karl. Ja ä ju g-a kar'n E. Norlander. Föreningen för g. kvinnas äganderätt. Den g-a kvinnan har det företrädet, att ~. Föredra det g-a ståndet. De g-as bekymmer för utkomst och ~. Ny-, omgift.* **4)** Giftas. **a)** Mindre vanl. Knappast annat än i inf. *Hon hade lovat sig att aldrig gas Strindberg. De skall gas till vintern E. Didring.* **b)** Mer l. mindre substantiviskt. Jfr även nedan bland avledningar. *Bara tänka på g-as. Vem har talat om g-as? När g-as förs på tal. I g-as tål man inga lagar, inga bojor, knappast band.* **II.** Fasta ssgr ha i regel formen *giftas-; giftö-* träffas i ett par lag-termer (giftoman o. giftorätt med deras ssgr). 'Giftermål' ansluter sig kanske närmast till 'gifte'; se efter d. o. **Syn. I. 1)** bortgifna n, ge till äkta, bortgiva n, bortskänka n; hålla bröllop för; i äktenskap förena; **2)** ingå äktenskap, äkta, hålla l. fira (sitt) bröllop; **4)** **b)** ibl. äktenskap, giftermål. — **Gifta bort** n, ihop se, hopgifa, **in sig l. sig in** n. **G. om sig.** Ska hon nu verkligen g. om sig på gamla dar? **G. (till samman(s))** se sammangifta.

— **Giftasfundering.** Mest i plur. **-galen.** -griller. *Få g. i huvudet E. Flygare-Carlén.* **-histori|a.** Mest i plur. *Ty jag är utledsen på g-er Jörgen.* **-lysten.** *En g. gammal mamsell.* **-sjuk;** -a (subst.). *Den g-a enkan Joh. Sundblad.* **-tankar.** *Lina, som jämt gick i g. Att han slog g-na ur hägen.* **-vux|en.** *En gammal överstinna med tre g-na döttrar.* **-ålder.** Skr. *Sjutton till tjugufem år är bästa g-n. Gamla damer, för längesedan över g-n.* **-år.** Mest i plur. *Jag hade bott där mitt första g. Strindberg. Hon är i g-en ännu. Tills hon är ur g-en.*

— **Giftoman;** -sförordnande; -narätt; -nasamtycke; -naskap. Lagt. Person vkns samtycke erfordras för att omyndig mö, o.

numer även minderårig yngling, skall få ingå äktenskap. *Är fadern död, så är modern g. Vid hinder för båda föräldrarna inträder förmyndaren eller särskilt förordnad person som g. G-s samtycke kan ersättas med domstols, på särskild ansökan meddelade, tillåtelse till äktenskapet. Före 1872 lydde även myndig mö under g., och adeln hade g-narätt över ogifta döttrar ända till 1882. I fråga om oäkta barn utövas g-narätten i första hand av modern, undantagsvis av fadern, då denne har vårdnaden om barnet. Än någon av de trolovade omyndig, skall företes g-nasamtycke av både far och mor eller av förmyndare. Reglerna om g-naskap. **-rätt,** -en; -sandel m. fl. se ex. Lagt. Enligt nya giftermålsbalken äger en var av makarna g. i den egendom som andra maken har vid äktenskapets ingående l. sedermera förvärvat; före 1921 däremot ingick ej arvjord l. före äktenskapet förvärvat fastighet i g-en. G. gäller icke makarnas enskilda egendom. Den nya g-en ger befogenhet att under äktenskapet vid sidan av maken-ägaren begagna godset o. efter äktenskapets upplösning (liksom vid bo- o. hemskillnad) i bodelning undfå hälften av då förefintlig behållning. Den gamla g-en gjorde g-sgodset till makarnas gemensamma egendom, enligt den nya äger o. förvaltar vardera maken själv sitt gods. För makar vigda före 1921 gäller ännu den gamla g-en. *G-ens storlek var enligt äldre landsrätt $\frac{2}{3}$ för man och $\frac{1}{3}$ för hustru, medan redan medeltidens stads-lagar i regel gävo makarna lika stora g-s-andelar. Förlust av g-en. Förverka sin g. Till följd av det ömsesidiga g-sanspråk vardera maken äger i den andra makens gods ~ E. G. Flensburg. Det nya, omfattande g-s-begreppet 1920. Makes egendom, vari andre maken har g., kallas hans g-sgods. Make är pliktig att så värda sitt g-sgods, att det ej otillbörligen minskas till andre makens förfång. Genom äktenskapsförord kan avtal träffas, att g-sgods blir ena makens enskilda egendom, liksom och tvärtom enskild egendom g-sgods. G-sgodset kan ej utmätas för andre makens skulder.**

— **Giftas,** subst.; den-kön. Liksom 'himlamat' skämts. namn på en slags blancmangé-artad efterrätt av vispad grädde med sylt o. smårödsbitar l. d. *Dansk g. Fru Högstedt.* — **Gifte,** -t, -n. *Barn av l. i första g-t. I första g-t hade han tre barn. Änkling får ej gå i annat g., förr än ~. Dock endast intill dess hon träder i nytt g. Där kvinnan icke ägde själv råda sitt g. Få ett rikt g. Göra ett gott, ett rikt g. Ett passande g. Han har fått g. från Spanien. Med fäst avseende vid de sena g-na i Sverige kan ~. Som ingått kusing-n. En-, tre-, fler-, månggifte. **Syn.** äktenskap, äktenskaplig*

förening, parti, ibl. giftermål. — **Giftermål**, -et, =; -sanbud m. fl. se II. **I**. Enkelt. *G. av kärlek, för pengar, av beräkning.* *Ingå g. blott för att komma från hemmet.* *G. under ens stånd mesallians.* *Jämbördigt g. G. till vänster om t. e. furstans morganatiska äktenskap. Inlägga jäv mot g-et.* *Rusta till g. för äldsta dottern.* *Förmedla g. mellan främmande personer.* *Tidiga, sena g.* *Det förestående g-et.* *Före och efter g-et.* *Pigg på att ställa till g.* **II.** Ssgr. Ex.: *Få ett hedrande g-sanbud.* *Sin hustru fick han på en g-sannons.* *Nya g-sbalken, utfärdad 11 juni 1920.* *Anmäla sig på en g-sbyrå.* *G-sbyrå, som annonserar, att den har anmälda giftastystna damer med upp till 500,000 kronors förmögenhet.* *G-sdispens.* *G-sförslag.* *G-sförsäkring.* *Byrån anskaffar även ytterligare upplysningar om g-skandidaterna.* *G-skontrakt.* *G-småklare.* *En som gärna ställer till g-spartier.* *Nya g-splaner (för prins Boris).* *G-stal(et)* statistiskt. *Gå i g-stankar.* *Skaffa sig g-sstillstånd.* **Syn.** äktenskaps ingående (i därför lagstadgade former), förmläning, (ibl.) bilägen, vigsel, bröllop, äktenskap, gifte. — **Giftoman** m. fl. se ovan efter giftasår. **Giftostämna** (j.). Lagt. Arrende l. legotid å jord. *G. får, enligt lagen av 14 juni 1907, för fast egendom å landet ej överskrida 50 år.*

Giga¹ (j-); -an, -or; -alekare; -aspelare. **1)** Ett medeltida stråkinstrument av lutform. **2)** Äld. l. folkl. för 'fiol'. Ofta friare l. bildl. *Och den bladbekrönta Näcken / g-an rör i silverbäcken Stagnelius.* *Om han spelar på den spinkigaste av alla g-or eller ~ A. T. Gellerstedt; om lövsångaren. Saktelig stämmas dagfågelsg-or* Gust. Johansson. **3)** Mungiga. — **Giga**², -ade. Sälls. Spela på giga. *Hör jag guden Pan, som g-ar Henr. Forsberg.*

Giga³ (j-); -ade, -as; -ning; -tåg(sblock). Sjö. Med gigtåg sammandraga ett rå l. gaffelsegel, bärga ett segel medelst gigtågens halande, hala upp skothornen på ett segel sedan man kastat loss skoten. *Råsegel g-ades förr och delvis ännu till rdn's mitt, och då seglet var fastgjort, hängde skothornen som ett par vingar på omse sidor om »buken» G. Stenfelt.* *G-a råsegel rätt upp till rånockarna.* **Giga** upp **u**.

Gigant (gi. l. ji-); -en, -er; -kropp; -strid(en) m. fl. *G-erna i den grekiska folksagan kunde sägas motsvara jättar och troll i Norden.* *En bild av g-striden, då g-erna efter ett anfall mot Olympen av Zeus nedstörts till Tartaros.* Även friare. — **Gigantisk** (mest gi-); -t, [-are; -het]. Mest friare o. bildl. *En g. gestalt.* *En forntidsvärld av rent g-a mått.* *De brokiga marknads-karamellerna av g-t format ~.* Och allt tog g-are former än verkligheten kan bjuda

på Alb. Engström. **Syn.** jättelik, jättestor, kämpastor, kämpalik, ofantligt (stor), kolossal osv.

Gigel (jig-; grav). Bot. Namn på arter av släktet Lotus. Ssgr ha formen *gigel* (g-art, g-tand osv.) l. *gigels* (g-särt). — **Gigelart.** *G-er* såsom *käringgigel* l. *käringtand* (*Lotus corniculatus*). **-tand.** Mindre vanl. Tand som sticker ut utanför de andra. **-tän|t**, -t. Sälls. Som den-kön ibl. g-d. Jfr föreg. — **Gigelsärt.** Mest i plur. som namn dels på käringtand (*Lotus corniculatus*), dels på ängsval (*Lathyrus pratensis*).

Gigg (j-); -en -ar; -gast (sjöv.); -sele; -tillverkning. **1)** Enbetsåkdon med två höga hjul, hästen drar ej med gaffeln utan från en vid gaffeln bakre ända sittande svängel vid vkn draglinorna äro fästa. *Välter man med en g., följer hästen med i fallet.* *Ponnygigg för en person.* **2)** Sjö. Långsmal lätt båt med akterspegel vanl. för rodd o. utan mast; ibl. för segling o. då med en till tre master. *Jag seglade i land [från fre-gatten] i en gigg, landade i ~ Eirik Hornborg.* *Ett örlogsfartygs chefs-gigg är oftast 6-årad Nord. Fam.²* *G-en ros av g-gastar i s. k. enkelrodd, dvs. med en roddare på varje bänk.*

Gikt (j-); -en. *G-en* kan yttra sig lindrigare med mattighet, rubbningar i matsmältningen, smärtor l. kramp i musklerna, men den kan ock bli en ytterst plågsam sjukdom med olidlig ledvärk, febertillstånd o. slutligen orörlighet i lederna. *G. är, ur läkarsynpunkt, något helt annat än reumatism, ehuru en del reumatiska sjukdomstillstånd av allmänheten ofta benämnas g. G. i händerna.* *G-en* har satt sig i fötterna, i stortån på honom. *Plågas av g.* *Läkarna veta intet säkert botemedel mot g.* *Hand-, fotgikt.* **Syn.** ibl. podager. — **Giktaktig**, -t. Skr. *Kaptenskan hade en g. åkomma och ~ Hj. Bergman.* **-anfall.** *Vid de svidrare g-en inställer sig även feber.* **-art|ad**, -at. Skr. **-botande**, =. Skr. *Tron på dessa bärs g. egenskap* E. Tretow. **-bruten.** *Själv satt han g-en i en länstol och ~.* *Med g-na leder.* *En g-en kropp.* **-full**; [-het]. Mest skr. *Gubben Askenbergs g-a fötter medgävo inga vandringar utomhus* E. Flygare-Carlén. **-kedj|a.** *G-or*, dvs. små galvaniska element i kedjeform, ävensom giktringar, sammansatta av koppar och zink, vilka nyttjas mot gikt och reumatism, räknas läkarna till humbugsmedicinen. **-knut** l. **-knut|a.** *Ömmande g-or.* **-knöl.** *Han bär tjocka lovantar för att skydda sina sjuka händer, men g-arna ~ äro ändå märkbara* S. Lagerlöf. **-krämpor.** **-kräkt**, =. *Dessa hårdnade, knöliga, g-a fingrar med de många vårtorna och fulslagen och ~ R. Schildt.* **-medel.** **-patient.** **-plågor.** **-ring** se gikt-

kedja. **-sjuk. -slag|en.** Skr. Mindre vanl. *Nessos' g-na ben voro så stela, att ~ V. v. Heidenstam. -stel.* Skr. *Att han inte kunde spela något instrument med sina g-a händer* S. Lagerlöf. **-svag.** Skr. *Med sina gamla g-a händer. -värk.*

Gild se gill.

Gill|ja (j); -ade, [-as]; -are; -arfärd m. fl. se ex. Mest skönl.; ofta äld.; ibl. bildl. 1) *Gilja. Och varför lider du så illa, att jag g-ar till Torlög? På den tid, då han g-ade för den nu döda kvinnan oftare 'till'. Lust och vilja lär piltten att g-a ordspråk. G-a (väl mycket) till allmänhetens gunst. Ett land, där befolkningen inte g-ar till fred i första hugget. 2) G-a re med ssgr. Att förr eller senare skulle det lyckas någon djärv g-a re att ~. G-arn, yr av nattens doft. — Vara ute, draga, ge sig ut på g-ar-färd. Drog helgdagsstassen på — och gick på g-arfärd. Och han lägger nog ut sitt g-argarn Fjalar. G-arekonsten är snart lärd ordspråk. Vara »på g-arestråt» stadd i friarärenden. De kommo i g-arsyfte, ty ~ Alb. Engström. **Syn.** fria (till en kvinna), eftersträva en kvinnas kärlek, lägga sig ut för, söka vinna en kvinna(s hjärta) l. begära hennes hand, göra sin kur för, uppvakta (o. förklara sin kärlek), vara ute l. komma i friarärenden. — **Gilje**, [t]. Sälls. Skönl.; ibl. folkligt. *Ej heller rodde Olle till g. i sin snipa, men det troddes, att där gick biljetter dem emellan Pelle Molin.**

Giljot|in (g-); -en, -er; -hugg. Fallbila. *G-en, ett 'halshuggningsredskap', uppfanns under franska revolutionen, då, på läkaren Guilloins förslag, dödsstraffet i Frankrike blivit lika för alla. Falla för g-en. Släpas till g-en. Med ett bläxtsnabbt g-hugg* Alb. Engström. — **Giljotiner|a**, -ade, -as; -ing (med plur.). Med giljotin halshugga. *I Ryssland får man knut, i Frankrike blir man g-ad* C. F. Dahlgren.

Gill (j); -t l. äld. o. som lagt. Även **Gild** (j). Mest i vissa förbindelser. 1) Lagt. *Gild l. Gill. Förklare rätten ~ samma dom god och gild* Lagen. *Vad ombudsman efter fullmakt gör och sluter, det vare så gillt, som huvudman det själv gjort och slutit hade* Lagen. *Kvitningsgild fordran. Utmättingsgill. Leveransgill vara. De premiegilla djuren* djur för vkas dödande premie ut betalas. *Vittnesgill. Ogild l. Ogill. Gild gärdesgård* förr i Byggningsabalken. (Fred)-gill hägnad. *I fargillt skick. Laggild eller skattgild [oze]* även -gill. 2) Allmänare. Blott i formen 'gill'. *Tredje gången [l. re-san] gill!* tredje försöket bör vara det sista, två gånger får man göra om ett försök men tredje gången gillas det. *V Rydberg föredrar 'gill' framför 'giltig' och skriver t. e. 'Har man aldrig på gilla skäl kunnat tillvita honom'. Hålla för g-t* mindre vanl.

Märk uttr. *Gå sin gilla gång* ostört, som det skall l. bör, som det brukar, (fortgå) på vederbörligt sätt, jämt o. stadigt, utan avbrott, alldeles som vanligt. *Så gingo sakkerna sin gilla gång, och tiden svann, tills en solklar midsommardag allehanda förelagda öden började gå i uppfyllelse. Tingens vanliga, gilla gång.* (Låta ngt) *ha sin gilla gång. Mönster-, omdömes-, fullgill.* Ibl. i nybildade ssgr som: *Prisgilla* kor vid premiering. *Ja ä inte sagesgill* (på det). *Tongill* som kan bedöma musik, har gott musikära. **Syn.** giltig, som (kan) gillas, (lagligt) gällande, laggill, laglig, lagenlig, vederbörlig, som är som den bör vara; fullgod, fullmålig, (fullt) duglig l. antaglig.

— **Gill|a**, -ade, -as; pres. pass. g-as o. ibl. g-s. *G-ad* och *stadfäst. G-ad* av kyrkomötet. *Prövad och g-ad. G-ad* och *antagen. — G-ar* dina ösikter gör jag inte, men jag skall inte heller motarbeta dig. Jag kan inte (obetingat) g-a hans uppträdande i denna sak. Jag g-ar inte din smak. G-a nngs dt-göranden (i en sak). G-a ngt utan invändning(ar), restlöst. G-a allt vad ngn gör. Kan du g-a, att man behandlar din egen bror på det sättet? — »Du är verkligen inte dum», sade Gundla g-ande. Kasta en g-ande blick på ~. — Ett uttryck av g-ande. Vinna, röna, söka (få) nngs g-ande. Skänka sitt (oinskränkta) g-ande dt ngn (för ngt), dt ngt. — Det g-as inte! t. e. i lek om ngn tagit en som sagt 'pax'. Det måste du hitta på själv; annars g-s det inte Hj. Bergman. **Syn.** godkänna, anta(ga) för god, förklara l. anse berättigad l. (lag)gill l. riktig, ge l. skänka sitt gillande, uttala sin tillfredsställelse med l. sitt erkännande av; (ibl.): biträda, bifalla, approbera, stadfästa, sanktionera, ge sin sanktion, ratificera, icke jäva; (g-as ibl.) vara giltig. — **Gillans-värd**, skr., mindre vanl. — **Giltig** se d. o.

Gille (j); -t, -n. **I.** Enkelt. 1) *Gästabud o. d.* Som enkelt ofta ngt äld., om äldre fhdn l. folkligt. *Hålla g. Rusta till g. Icke i g-n och dryckeslag* Bibeln. *Att giva ett dundrande g.* Skall det vara g., så låt det vara g., men då få vi steka den andra sillen med, sa gumman. *Man bör inte bära ont malt till ett g.* Och ofta var Kjell på g. hos Svante C. Svenson-Graner. *Dryckes-, dans-, skörde, ystegille.* — Märk uttr. 'till g-s'. *Så gick den gåsen till g-s, att hon kom huvudlös hem igen. 'Ska man ha »köpstafolk» till g-s', sa han, 'så ska man ha köpstamat att ge dem ~' H. Wranér. 2) Sällskap o. d. a) I äldre tid. I Frankiska riket omtalas g-n redan på 700 talet; i vårt land omnämnas g-n först i början av 1300 talet i källorna, men äro säkerligen äldre. G-na voro av fyra arter: allmänna g-n, prästg-n, köpmannag-n och hantverks-g-n. Mycket av de gamla g-nas former och många av deras*

benämningar, t. ex. »älderman», »gillestuga», »gillesven» o. s. v., hade emellertid upptagits av hantverksskråna och levde kvar inom dem K. G. Westman. Senare tidens skrån kallas stundom även g-n, jfr uttrycket g-n och skrån'. S:t Eriks g. vid Gamla Uppsala även stavat 'Gille'. Vårfrugt av svenska män uppgick 1454 i Helgalekamensg-t. S:t Knuts-g i Malmö. **b)** I vår tid. Dels om sällskapliga sammanslutningar (huvudsakligen till nöje) av personer från samma landskap (landskaps-, provinsg-n); dels om underavdelningar av hushållningssällskap (hushåll(ning)sgillen). Västgöta g. sammanträder å vanlig lokal ~ föredrag, musik, enkel supé, därefter dans. **3)** Ngn gång om lokal för g-n i bet. 1 l. 2 (gillelokal, gillehus). **II.** Ssgr ha gille- l. gilles- o. ej säll. bägge formerna (den förra dock i allm. vanligast). Ngn gång träffas enbart formen gilles- (då i bet. 1 l.). **Syn. I. 1)** (stort) gästbud, (nöjes)samkväm, festligt lag, kalas, dryckeslag; **2)** brödraskap, samfund, slutet förening, sammanslutning, korporation, klubb, cirkel, sällskap, societet, ibl. skrå; **3)** gillehus; sällskapslokal, klubblokal.

— **Gillebal** ofta ifråga om landskapsgillen. **-mor.** G. i Västgöta Gille i Uppsala. **-värd.** Ibl. för 'klubbmästare'. Till g. [d. Norrlands nation] omvaldes fil. kand. K. Nilsson. **-väsen** (de). G-det har lämnat kraftigare inslag i Sverges medeltidshistoria, än man vanligen föreställer sig N. Ahnlund. — **Gille-** [l. **Gilles**]broder. Gillebröderna [i S:t Eriks gille] voro bl. a. skyldiga att vid sjukdom vårda varandra samt att närvara vid av gillet anordnade själamässor över avlidna gillebröder. **-gård.** Till gille I l. Spelman kom från gillegård B. Risberg. I gillesgården var allt uppochnervänt ~. **-hus.** **-lokal.** **-medlem.** **-sal.** **-stuga.** **-stämma.** **-syster.** **-vis**a. Till gille I l. blott i s. formen. **Hurrarop** och g-or A. Österling. — [Gille- l.] **Gillesfolk.** Inför sin fader och allt g-et. **-gäst.** Till gille I l. Ehuru g-erna snart voro att förvänta. **-humör.** Till gille I l. Det är icke g. alltid Hans Larsson. **-lag,** et, =. Till gille I l. Bryta g-et. **-mat.** Kalasmat. Och nu var han döpt och all g-en var uppäten H. Wranér.

Giller (j-; akut); -ret, -er; best. plur. -ren l. -erna. Olika slag av g-er (gillrade redskap) äro: fallgiller (stock och flake), fallor med fallucka, fallgropar, snaror, vippkrokar, saxar l. slagjärn och självskjutande g-er l. självskott; ibland brukas g-er blott om redskap som genom sin tyngd eller påverkade av en fjäder fasthålla eller döda villebrådet o. motsättas då snaror o. fallor. — Ssgrna äro i allm. fackl. G-er med bete och trampsticka. Jag ska sätta ut mina g-er i kväll [för att få en hare]. Sätta (ut) g-er för småfåglar. Lägga (ut) g-er för ~. Ej

blott smärre villebråd, utan även större, såsom varg och björn, fångas i g-er Nord. Fam.³ Fångas med, fångst med gropar och g-er. Ibl. i bild: Den som sätter g-er för andra, kan lätt fånga sig själv. Fastna i nngs g-er oftare 'nät l. snara'. **Syn.** (ibl.): fågelgiller, stockfälla osv.; (ibl.) snara, dona, garn, nät, försåt. — **Gillerbössa.** Självskjutande giller. **-fångst.** Vid snarning och annan g. Sven Ekman. **-grop.** Därför grävas g-arna just invid rösenas rad, och ~ Sven Hedin. **-inrättning.** G. för smärre djur. **-spö.** **-stick**a. Gillring med g-or i 4. form Sven Ekman. **-stock.** Dels om själva fallstocken i ett stockgiller, dels om hela inrättningen (som ofta kallas blott 'stock'). **-tråd.** Trampsax, då djuret med en fot skall trampa i g-arna och saxen sålunda slå om foten som en hämsko ~ Sven Ekman.

— **Gillr**a, -ade, -as; -are; [-erska]; -ing (med plur.); -ingsmetod m. fl. **I.** Vanliga verbformer. **1)** För björnar g-ades med spjut, som fjädrades upp och stungo igenom den, som rörde vid gillret Strindberg. G-a fågel l. G-a för fågel. G-a en fälla, snaror, en rävrop. Spjut eller skjutvapen få icke g-ade användas som jaktmedel E. G. Flensburg. G-ade redskap. Fälla, g-ad för ~. **2)** Ofta i bild. Svårt att g-a för gammal räv. Och, ehuru jag numera sällan g-ar för mårar, så ~. Utan tvivel var det Bismarck, som g-ade donan, vari den franska diplomaten fastnade. **II.** Verbalsubst. **1)** Om g-aren avser att fånga en bestämd fågelart. Gamla, vana g-are. En flitig snaregare Gust. Schröder. **2)** Sax-, stöt-, häng-, tramp-, räv-ging. Olika g-ingsmetoder. G-ingstiden börjar, så snart ungfågeln är utvuxen ~ Sven Ekman. **Syn.** (ut)sätta (n) l. (ut)lägga (n) giller (för), uppsätta n l. iordningställa (ett giller), uppgilla n. — **Gillra** av n. Mest fackl. Komma gillret att verka, haka av gillret o. d. Apparater, som uppgillas för småfåglar och avgillas genom ett ryck i en tråd av den lurande fångstmannen Sven Ekman. Att anordningens huvuddel vid avgillringen faller ned och fångar djuret ib. **G. upp** n. — **Gillrig**, -t. Mindre vanl. Uppgillrad, som lätt faller ned o. d. Jättestora, / g-t höga lass.

Giltig (j-); -t, -are; -göra n o. -het m. fl. se II. Ansluter sig till 'gill' o. 'gilla'. **I.** Enkelt. Förklara valet g-t. Biljetten är blott personligt g. och får ej överlåtas. G. i två månader. Förebringa (fullt) g-a skäl för ngt. Ha g. orsak, g-t skäl att ~. Resonemanget kan knappast anses g-t i detta fall. Jag anser din ursäkt g., men önskade dock ~. Frånvarande med, utan g-t förfall. Full-, rätts-, ogiltig. **II.** Ssgr. **1)** Skr. G-göra frihetens princip. **2)** Pröva, förneka, bekräfta g-heten av ett påstående. Satsen bibe-

håller sin g-het även tillämpad på tyska förhållanden. [Ehrenswards] etsande anmärkningar kunna aldrig förlora sin g-het A. Blanck. *Ge bestämmelserna utsträckt g-het.* Får därigenom större g-het. På rent sedvanerättslig väg synes Upplandslagens kyrkobalk ha erhållit denna allmänna g-het K. G. Westman. *Men sådana skenbara undantag förtaga ej g-heten av naturlagen om ~.* — Fastställa lagens g-hetsområde. G-hetstid och g-hetsväg för personbiljetter. Fullmakt, varå viss g-hetstid icke är angiven Postboken. **Syn.** (full)god, (alltjämt) gällande, som gillas, gill, gillad, laggill, fullgill, fullgiltig, laga, laglig, välgrundad, rättsgiltig, (fullt) tillräcklig, (fullt) tillfredsställande, hållbar.

Gimmer (j-; akut); -n, =; -lamm (honn-lamm). Ldls. o. äld. Ungt honfår (som ej haft lamm). Alla mina lamm och g.

Gimp (j-; -en, -ar; -tafs. Fisketerm. Metrevstafs av grov silkestråd omspunnen av finare metalltråd. 2 st. stinkrok med gut och g. C. H. Schager. Slantkrokar med g-tafs ib.

Gi'n (jinn 1. djinn); [-nen]; -pava (vulg.). Engelskt enbärsbrännvin, genever. Han dricker gärna g. samt ~. En massa tomma ölbuteljer och viskyflaskor och ginpavor Alb. Engström.

Gi'n se gen². **Gina**¹ se gena under gen².

Gi'n² (j-; -an, -or; -block; -löpare. Sjöf. Hissverk bestående av en grövre talja med två minst tvåskiviga block samt tåg l. kätting (löpare) skuren gm blocken. Lastkranen ~ hade med g-or och kättingar spårlöst försvunnit O. W. Ålund.

Ginbalk (j-; -svis. Heraldisk term. Mel-lesta fältet i en sköld mln två skuror dragna från övre högra till nedre vänstra hörnet (i vanl. bemärkelse). Med tre g-svis gående strömmar av silver Lag om rikets vapen 1908.

Gingie, -o se gå.

Ginst (j-; -en, [-er]; -art; -buske; -hed; -katt (Genetta vulgaris, se genett); -ört. Släktet Genista, fjärrilblomstriga växter, vanl. med gula blommor; några arter finnas i södra Sverige. Heden är grå, men den blommande g-en är gulare än det fetaste smör. Torr g och reviga björnbärsbuskar Fr. Böök. De guldgula, låga g-buskarna på Lüneburgerheden. Ginst- och ljunghed Strindberg.

Gi'nnungagap (g- l. j-); [-sleende]. G., det 'gapande svalg' som våra nordiska föfäder tänkte sig före skapelsen, nyttjas ibl. även appellativt. Militarismens g. Social-Demokraten 1892. Med ett g-sleende skämts. **Syn.** gapande l. slukande svalg.

Gip¹ (j-; -en, -ar. Krigs. m. m. 'Vik' in i en skog. Rakt fram, gipen 8001 skjutkommando, Uppland. — **Gipa**, -an, -or. Mindre vanl. än ssgn 'mungipa'. Och prosten med sin intelligenta blick, pipan i g-an och

snus i näsan, verkade gammal farbror ~ Alb. Engström. Händerna för trutarna / med luftuppspända g-or Ossian-Nilsson. I hans tandlösa mun, vars ena g-ika ~ uttryckte ett slags löje G. Hedenvind-Eriksson. **Syn.** munvinkel, munvik, mungipa.

Gip² l. **Gipp** (j-; -en, -ar. 1) Mest 'gipp'. Gupp, plötslig häftig skakning, knyck. 2) Sjöf. Ett segels övergång från ena sidan till den andra under fördevindssegling, vändning undan vinden. Där efter en gip vidtog läns till flaggpricken sydväst om Torskobb vid triangelsegling. — **Gip(p)**a, -ade, -as; -manöver; -ning (med plur.). 1) Allmänare. Intr. Mest i formen 'gippa'. Gippa säges en harv, när den ej går stadigt utan bakre delen kastas upp ur jorden H. Juhlin Dannfelt. En gippande kärra. Ett gammalt gungbräde på ett par gippande bockar. Brädet gippar. 2) Sjöf. Intr. o. trans. Mest i formen 'gipa'. Vid segling fördevind låta ett segel gå över från ena sidan till den andra; även om seglet självt. Klart att gipa! Vändning ~ undan vinden, gipning x stagvändning. Gipningar måste utföras med största försiktighet, ty de fresta hårt på riggen. Ofrivillig gipning. Vill man vara litet försiktigare låter man ett par man strax före gipmanövern hämta hem så mycket som möjligt på skotet för att minska pressningen då seglet går över E. v. Gegerfelt. **Syn.** 1) hoppa upp (o. ner), ej gå stadigt, 'stöta', guppa, knycka (ti'll); 2) (låta) gå l. slå över.

Gips (j-; -en, -er. 1) Plur. mest fackl. (= gipssorter). G-en kan vara färglös, vit, grå eller gul, den kan vara ogenomskinlig eller mer l. mindre genomskinlig, den är så mjuk, att den kan repas med nageln. Bladig, trådig, kornig samt tät g., den sist-nämnda även kallad alabaster. G. har stor användning till bildhuggeriarbeten, murbruk, stuckaturarbeten m. m. G-ens användning inom kirurgien. G-en hotar att falla ned från taket, och tapeterna hänga i flagor på väggarna. Avgjutningar i g. efter antika konstverk. Med vatten utrörd g. Bränd g. som upphettats till 120°. God, nyligen bränd g. stelnar på 1—2 minuter vid lindrig uppvärmning. Obränd g. i pulver. Malen, fälld g. Stuck(atur), modell-, alabaster-, taggips. 2) Mest i plur. (= gipsbilder o. d.). De i Uppsala universitets försal uppställda g-erna. **Syn.** 2) gipsarbeten, gipsbilder, gipsavgjutningar, gipsfigurer.

— **Gipsaktig**, -t, -are; -het. En g. blandning, fällning. -arbetare; -e. Försäljare av g-en. -art[ad, -at. -avgjutning. G-ar av antika konstverk. -avtryck. Ta ett g. av ngt. -bandage se gipsförband. -bild. -binda se gipsförband. -brott jfr kalkbrott, stenbrott. -bruk. Murbruk av gips. G-ets egenskap att hastigt hårdna inskränker

dess användning till prydnader, listverk, invändig puts etc. Nord. Fam.² **-bräder** gipsade bräder som byggnadsmaterial. **-bränning** jfr (bränd) gips. **-byst**. **-figur**; försäljare. *Försäljare av g-er.* **-form**, -en, -ar. **-förande**. Skr. G. formationer. **-förband**. Läk. Ett g. består av binda ingniden med torr, nybränd gips, som fuktas vid användningen, varigenom den snabbt stelnar och bildar ett fast förband, som ur många synpunkter är bättre än de gamla spjälförbanden (så t. e. vid benbrott, ledgångssjukdomar, rygggradskrökning). **-gjutare**; ning. Någoting oregelbundet, konstnärsaktigt, troligen g-are eller posituspelare eller vad som helst Per Hallström. **-gröt**. Fackl. Stenbord, på vilka glasskivan fastsättes med g. Nord. Fam.² G-ens hårdnande Ekenberg-Landin. **-halt**; ig. **-katt**. G-or, 1880-talets pigbyråprydnader. **-mantel**, fackl. Vid avgjutning. **-mask**. T. e. döds-mask i gips. **-massa**. **-medaljong**. **-mjöl**. **-modell** t. e. till en staty. **-murbruk** se gipsbruk. **-ornament**. **-platta** t. e. för isoleringsväggar. **-pulver**. **-puts** till putsning av innerväggar o. d. **-rik**. I g-a trakter. **-rör**. Vassrör som fastsätts på väggen för att putsen skall fästa. **-rörare**. Strejkande g. **-stryka**. **-tak**. **-tråg**. **-ugn**. **-vara**. Ofta i plur. **-vit**. Och taket bör inte vara otäckt g-t, utan ~ Elin Wägner.

— **Gipsa**, -ade, -as; -are; -ning (med plur.; även konkr.); -ningsarbete(n) m. fl. **1)** Ett g-at tak. G-ade väggar. Ny-, omg-ad. (Tak)g-ningen börjar spricka. **2)** Ett g-at ben med gipsförband. Bära armen g-ad. På g-ningsavdelningen arbeta med uppvikna ärmlinningar ett par läkare rastlöst för att hinna med alla de förband och avgjutningar, som fordras för protestillverkningen. **3)** Lant. Mindre vanl. Senare undersökningar ha visat, att g-ning av fälten kan göra särskilt halvöarterna större, grovare, dock utan att ~. **Syn. 1)** beslä med gipsbruk; **2)** (an)lägga gipsförband (på); **3)** gödsla med obränd gips. — **Gipsig**, -t, -are. Skr. Mindre vanl.

Gipyr (g-); -(e)n, -er; -arbete; -gardin; -knyppling; -spets. Ett slags spetsar i oregelbundet mönster bildade av snodder i d. omspunna med silke (l. guld- o. silvertråd). Spetsar och g-er.

Gir (j-); -en, -ar. Både om frivillig o. ofrivillig kursförändring. **1)** Egentl. Sjövä. [Skepparen] envisades att söka tända fyr i spritköket trots g. och stampningar Alb. Engström. *Guppade Rafaels ekstock i nyckfulla g-ar* A. Mörne. *Låta fartyget göra en g.* Börja g-en, innan ~. Att de fortfarande lågo an kursen utan andra g-ar än som behövdes för att klara sjöarna E. Lieberath. *Samtidiga, successiva g-ar* då flera fartyg manövrera i förband. *Gjort en för*

stark g. åt motsatta hållet. 2) Friare o. bildl. *Hon fortsatte sin g. åt vänster ~ över det blanka isfältet* Z. Topelius; om skridskoåkarska. *Chauffören lyckades emellertid genom en skarp högergir få upp bilen på vägen. Men samtalet hade nu en gång tagit den g-en* R. Schildt. **Syn.** kursavvikning l. -(för)ändring, girning, vridning, svängning, krängning. — **Girja**, -ade, [-as]; -signal; -ning (med plur.); -ningssignal. Jfr föreg. **1)** Egentl. Sjövä. *Skrovet g-ade oavdligt, enformigt, tungsint* A. Mörne. *I takt med skrovets g-ningar* ib. [Chefen] *g-ade ur kursen samt ~. Låta fartyget g-a åt höger.* Gir-, igenkännings-, återkallelsesignaler Nord. Fam.² **2)** Friare o. bildl. *Häftigt g-a åt vänster för att undvika kollision med den andre cyklisten. Se, hon g-ar och far och slår klack emot klack* Fröding, Beväringa. *Och g-ar på vingliga ben | mot krogen* I. v. Melsted. *Hans tankar g-ade likt en farkost, som icke styr, emedan rodrer »gått väck»* Petrus Norberg. **Syn. 1)** (låta) göra en gir(ning), svänga, kränga, avvika (än åt styr-, än åt babord), göra en kursförändring, verkställa en gir; **2)** fara av och an, vingla, gå ostadigt l. vacklande, ragla, 'slå åttor'. — **Gira av**. *Båten g-ade av nordvästligt kring Vagnöuddens O. Högberg.* Även friare. *Hon g-ade därför av åt vänster och ~* Z. Topelius, om skridskoåkarska. **G. fram** n. **G. till**. *Regnbyn bölade i riggen, och skutan g-ade till, lämnande bogserbåten långt på sidan om stävriktningen* Erik Hornborg.

Giraff (sji-, mer säll. ji-); -en, -er; -djur (Giraffidæ); -hals; -kalv l. -unge. Mest om Giraffa camelopardalis, som jämte den 1900 upptäckta 'okapin' är det enda nu kvarlevande bland g-djuren. *G-en förekommer i mellersta och södra Afrika från Sahara till Kalahari* 1908. *G-en rör sig dels i långsam passgång, dels i klumpig men snabb galopp, varvid den långa halsen svänger fram och tillbaka.*

Girig (j-); -t, -are. **1)** Egentl. *Han är nog sparsam, men knappast snål och än mindre g.* Den g-e, skådespel av Molière. *G. man är ingen god och sig själv värst.* Penninggirig. **2)** Bildl. *Betrakta ngt med g-a blickar, ögon.* Iakttog henne med g. uppmärksamhet. *Legionärerna grepo g-t efter den sista vinflaskan.* *G. efter berömmelse, efter varje liten utmärkelse.* *Som g-t avlyssna våra samtal.* *Trät-, vetgirig.* **Syn. 1)** sniken, (mycket) snål, ytterst l. överdrivet sparsam, gnidaraktig, penninglysten, som samlar pengar på hög, som vänder på slanten, ibl. vinningslysten, ibl. njugg; **2)** begärlig, lysten, fiken, traktande, ivrigt åtrående. — **Girigbuk**. *Den g-en! G-ens oförmåga att njuta av de samlade skatterna.* *Fattig man felas något, g-en allt.* **Syn.** smulgråt, snålvarg, snåljap, gnidare. **-het,**

-en; -ssynd. *Förvärvsbegär får ibland bli ett vackrare ord för snikenhet, g. G-en är en rot till allt ont Bibeln. Vekten eder för g(-en). G. växer med pengarna. G. är sin egen styvmöder. I sin g. skola de ~. G-en personifierad. Syn. snikenhet osv.; ibl. (häftig) åtrå, lystnad.*

Girland (girrlängd l. -land; d i förra fallet ofta stumt särsk. i best. form o. plur.; ngn gång jirr-; -en, -er; -dekoration; -prydd; -smyskad. Löw. l. blomster- l. blomranka, blomsterbindel l. -band l. -fläta l. -slinga, virad (blomster)krans; ibl. även friare: ranka (ofta som ornament), feston(g), ramp l. d. *En täck g. av röda och vita törnrosor. En linneagirland. Ljusger.*

Girlskaut (görl.). Flickskaut, spejartös.

Giro (j-; akut); -t; -besked m. fl. se II. Handels. o. d. **I.** Enkelt. **1)** Överlåtelse av växel; överföring av medel från den enes konto till en annans. **2)** G-räkning. Börjar undantränga uttr. 'upp- och av(skrivning)'. Bankräkning varå insatta medel kunna uttagas utan uppsägning o. som därför ger lägre ränta. *Ett belopp av 1,150 kr., insatt på g. På g. insatta pengar.* **II.** Ssgr. Ex.: **1)** G-besked uppgift på giroräkningsinnehavares vid viss tid på g. inestående medel. **2)** G-räkning jfr I 2. *I riksbanken finnes g-räkning utan räntegottgörelse, vilken huvudsakligen användes av statsmedelsförvaltande verk. Medel, insatta på g-räkning. G-räkning med Uplands enskilda bank, Upsala, avdelningskontoret på checkbok. Kronor Etthundra tjugufem, som påföras i g-räkning på check. 3)* G-rörelsen är av gammalt datum och ~ Edg. Lignell. *Förordning om postgiroörelse utfärdad 1924.*

Girvux (en (j-); -et, [-nare]; -enhet l. **Girväxt** (j-); =; -het. Skogs. o. d. Som växt för hastigt o. därför blivit löst o. dåligt. *Girvuxet virke. Tallarna, som voro unga, girvuxna och frodiga. Märk bet. i Girvuxenhet förekommer ofta hos äldre träd, i det att vedträdarna gå i sned riktning i en kring stammens längdriktning gående spirallinje H. Juhlin Dannfelt.*

Gis (l. giss; hårt g). Lockord till grisar. Ofta upprepat *Gis, Gis!*

Giss (j-); -et, =. Mus. G höjt ett halvt tonsteg. Jfr ciss.

Gissja (j); -ade, -as; -are; -erska. Föga utpräglade bet. skillnader. **I.** Enkelt. **1)** Abs. o. som verbalsubst. **a)** Tala inte om det, låt honom g-a! *Han ä styv i att g-a. Nu g-ade du (bara), det där vet du inte. Man g-ade, det g-ades hit och dit, men man lyckades icke få reda på författaren. (Det var) rätt g-at!* **b)** Där blev ett g-ande och ett undrande S. Lagerlöf. **c)** En pristävlan för listiga g-are. Endast två 'gissare' hade igenkänt 25 av de 27 deltagarna. Gåtg-are. **2)** Trans., refl. o. intr. **a)** G-ade du det verk-

ligen utan ledning. *Det kan du nog själv g-a. Man skulle möjligen kunna g-a innehållet och ~ B. Risberg. Hon har en sällsynt förmåga att g-a folks tankar. G-a gåtor. b)* G-a vem jag träffade igår! *Jag g-ade strax vem han syftade på. Hur skarpsinnigt man än försöker g-a vad han ska komma att säga, så är svaret, när det kommer, sju mil ifrån vad man har g-at. Han kom i morse, och kan du g-a varifrån? Kan du g-a hur många ägg jag har i korgen, ska du få alla åtta. c)* Därav g-ade jag, att du redan fått höra historien. *Jag g-ar (nästan), att han inte kommer. d)* G-a på både det ena och det andra. *Vem g-ar du på? Jag g-ar på att det är far själv som gjort det. Få ngt, ge ngn ngt att g-a på. e)* Resten kan du g-a (dig) till. *G-a (sig) till folks tankar. G-a sig till vad folk tänker. f)* G-a rätt, orätt, galet, på en höft.

II. Ssgr ha vanl. formen *giss-*; ngn gång (särsk. sydsv.) *därjämte gisse-*; säll. *gissa-* (gissaspelet). **Syn. I.** på måfå söka besvara l. finna svaret l. lösningen, finna rätta svaret, utfinna n, uträkna n, (söka) sluta sig till, ibl. svara på (en) höft; ana (sig till), antaga, tro, förmoda, tycka, räkna sig till, kalkylera, beräkna, bilda sig en föreställning l. tanke om; lösa, (ut)tyda (n). — **Gissa fel.** Även *Felgissning* o. *Felgissat*. *De va ändå bra nära, sa han, som gissa fel på udda och jämnt. G. sig fram. G. ut n. — Gissbild.* *En g., där man ser situationen eller landskapet så tydligt som möjligt, men inte mäktar få korn på huvudföremålet A. Mörne. -docka.* Vanl. om docka som tillfaller den som gissar dockans namn. *På översta trappsteget stod skollärarn och auktionerade bort en g. A. Mörne. -gåta.* Ngn gång även 'gissegåta'. *Det låter som en g. -uppgift. G-er i barn-tidningar. -verk.* Skr., mindre vanl. Allt det här är delvis g., delvis fakta. — **Gissaspel(et).** Ett spel för barn.

— **Gissig** l. **Gissug** (bägge med grav); -t, -are; -het. 'Gissig' verkar uppfinning av 'gissug' som är vanligare men mer vard. l. folkligt. *Du var gissug du, pojke! Kinesiskan ställer därför synnerligen stora krav på tolkarens »gissighet» B. Karlgren. Syn. (snar)fyndig i att gissa. — Gissning, -en, -ar; -sförmåga m. fl. se II. I. Enkelt. Låt höra din g.! Göra sina g-ar (rörande, angående ngt). Mot g-en, att han skulle gått till sjöss talar dock ~. Och om jag skulle vdga en g., tror jag, att ~. Man kan till och med vdga en g., att guldatomer troligen består av 49 heliumatomer, en väteatom och 99 elektroner The Svedberg. Man uttömde sig i g-ar. Förlora sig i g-ar. Lämna fältet fritt, (ett) fritt l. vitt l. öppet fält för g-ar. Och började förirra sig på g-arnas fält. Dessa teorier måste emellertid be-*

tecknas som rena *g-ar*, hänföres till *g-arnas* område. Att saken ännu blott befinner sig på *g-arnas* område Th. M. Fries. Och det är mer än en blott *g*., att ~ ib. Grundad på *g-ar*. Lösa *g-ar*. Skarpsinniga *g-ar*. Felgissning. **II.** Ssgr. Ex.: Nojet är oskyldigt, skärper minnet och övar *g-sförmågan* Fr. Böök. — *G-slekar* Ungdomens bok. — *G-s-tävlan* (i tidningar). — Allt som antages *g-svis* eller på slump, är ett återsteg och måste förr eller senare omgöras Hampus v. Post. *G-svis* förmåles, att ~. Säll. som adj. Hänvisad till *g-svisa* antydningar ~. **Syn.** (ibl.:) förmodan, antagande, hypotes, konjektur, beräkning, 'misstanke', aning, ibl. tydning.

Giss|el (j-; akut); -let [l. äld. -eln], -el [l. äld. -lar], best. plur. -len. **1)** Allmänare. Ofta skönl. o. bildl. **a)** *Sig själv har hon flåtat det hårdaste g-let* bildl.; John Landquist. *Han gjorde ett g-el av tåg och drev ut dem Bibeln.* Svänga (det blodiga) *g-let* över ngn. För pilgrimsstaven och *g-eln* | redan man bortbytt krigarens svärd och behärskarens spira Stagnelius. Allt tyngre spålselernas *g-el* slår Karlfeldt. Hekates orm~~g~~-*el* bestod av sammanflätade huggormar. **b)** Ord, vilkas *g-el* bör svida långt utanför Göteborgs-rådjögen. Och nu som fordom svängas *g-let* över samtidens krämpor och lyten V. v. Heidenstam. Utsätts för satirens *g-el*. Den ofödda gärning, som är en ångest i ditt hjärta och ett *g-el* över dina skuldror Sten Selander. Överdagarna ~, detta *g-el* för torparna Hugo J. Ekholm. I stället för att säga 'ödets *g-el*' brukar Stagnelius även 'ödets järnris'. Attila, Guds *g-el*. Ett Guds *g-el* över människosläktet. **2)** Naturv. **a)** Sammandragbar tråd hos spermatozoer. **b)** Cilie, rörlig tråddlik utväxt på cell. **Syn.** **1)** (självlågar)piska, (plågo)ris, 'järnris'; ibl. straffredskap. — **Gisselalg.** Naturv. Till flagellaterna höra även de s. k. *g-erna* Sven Ekman. — **-cell.** Naturv. S. k. gisselkammare, större håligheter, beklädda med långdragna celler, vilka åt håligheten till bära en lång, vid basen av en tunn genomskinlig krage omgiven tråd (cilie, gissel, varav namnet gisselceller) Nord. Fam. — **-djur.** Naturv. Flagellaterna kallas även *g*., så t. e. i skolböckerna. — **-formad** l. — **-formig**, skr. — **-hugg.** Även bildl. Hur dessa satiriker och hån-tecknare utdela sina svidande *g*. C. G. Laurin. — **-kammare.** Naturv. Se gisselcell. — **-påle.** På oljoberget, vid *g-n* och på korset Ö. från Y. Hirn. — **-slag.** [Åsar] liknande ryler ~ efter *g*. S. J. Enander. Även bildl. Hon log under plågans *g*., / vid sorgens isande kyss J. Tegengren. Ödets *g*. Sten Selander. — **-tråd.** Naturv. Jfr gisselcell.

— **Gissl|a**, -ade, -as; -are; -arorden o. -artåg (se flagellant); [-erska]; -ing (med plur.). **1)** Egentl. Att begabbas, *g-as* och

korsfästas Bibeln. Lät ~ *g-a* dem som trodde på dig ib. Varje afton *g-ade* hon sig på bara kroppen. Fastade, spåkte och *g-ade* sig. Apollos son till döds av tyrser *g-ad* Stagnelius. Själv~~g~~-are. **2)** Bildl. Havet, *g-at* av nordanstormen. *G-a* sin samtids fel och lyten. En humorist och tids~~g~~-are. **Syn.** piska l. slå med gissel, svänga sitt gissel över, risa, hudstryka, hudflånga; (ibl. nära:) tukta, aga, avstraffa, bestraffa l. ock plåga, hemsöka med plågor.

Gissl|an (j-; grav); [-an]; -oman (vanligast i plur.). En som med sin person utgör säkerhet för uppfyllandet av en annans förpliktelse l. mot svek från dennes sida; även koll. o. ibl. mer abstr. Lämna ngn som *g-an*. Ställa *g-an* för sig. Giva och taga *g-an*. Flyr *g-an*, kan hans utlämnande fordras Nord. Fam.² En som *g-an* lämnad person ansågs förr med sitt liv ansvara för att de förbindelser infriades, för vilka han utlämnats som *g-an*. Då tolvfaldig *g-an* hämtades från Llychlyn. — För att rädda sitt liv måste fången återge slottsfrun bägge hennes grevskap och därtill lägga hälften av sitt eget område ~ och slutligen återlämna även hennes gissloman.

Gist|a¹ (j-); -an, -or; -gård (notgård); -krok; -ställning; -vall. Ldis. (t. e. Norrlands o. Svealands kuster; ej sydsvenskt). I marken nedslagen stake l. d. med klyka, inborrade pinnar eller liknande att hänga nät till torkning. **I.** Enkelt. Gubbens strömningsnät, som hängde på *g-orna*. Började de taga ner näten, som där på *g-or* voro upphängda till torkning H. Halfvarsson. Gråa sköt~~g~~-or A. Mörne. **II.** Ssgr. Ex. Det ser ut som en *g-gård* till fiskbragder, sa gumman, som var från kusten Strindberg. Och nere i *g-gården* stod en kutig gubbe och slog med ett spö på flundernäten S. Siwertz. — Man kunde ana hur vågorna vände sig mot en som *g-krokar* B. Sjödin. — Självva *g-vallen* bör helst vara en jämn och snaggig gräsmatta utan strån och stickor O. Thunman. — **Gist|a**², -ade, -as. Mindre vanl. än föreg., jfr detta. Hänga upp (nät) på gistor. Sysslade kransskäggiga karlar med att *g-a* näten O. Högberg.

Gist|a³ (j-); -ade, -as; -ning. Torka (malt). — **Gist|en** (j-); -et. Om laggkär, farkoster m. m. **1)** Egentl. En *g-en* balja tätnar åter, om den får stå någon tid i vatten. Ty gamla sliphoar äro gemenligen betänkligt *g-na*. Ett *g-et* golv. *G-na* gamla ekor. **2)** Bildl. Vard. o. sälls. Vid frukostbordet, då han ännu var *g-en* [efter nattens fylla] O. Rydqvist. **Syn.** **1)** gistnad, (hoptorkad o. därigenom) otät, som ej längre håller tätt, som läcker, sprucken; **2)** '(morgen)sur', ur humor, 'härskan'. — **Gistsprick|a.** 'Torr-spricka'. Vaggarna, som ~ fått grova *g-or* Ad. Johansson. — **Gistn|a**, -ade; [-ing]. Jfr

gisten. Att icke båtarna *g-a* i solen. **Syn.** (torka ihop o.) bli otät, bli gisten, ibl. börja läcka.

Gita'rr (gi- l. ji-); -en, -er; -ackompanjemang m. fl. se II. Knäppinstrument som liknar en förminskad violoncell men har platta bottnar, gripbräde o. runt ljudhål. **I.** Enkelt. *G-en* är liksom *lutan* av moriskt ursprung, blev på 1700-talet modärn i Europa och hade i Sverige sin glanstid på 1830—40-talen; på senare tid har den genom frälsningsarmén vunnit spridning särskilt bland den tjänande klassen; den lämpar sig bäst till ledsagning av enklare visor. *Knäppa* på *g-en* mer säll. utan 'på'. *Klinka* (på) *g*. *Sjunga* till *g*. *J. P. Cronhamn* arrangerade, efter egen uppgift, 1,000 sånger för *g*. *T. Norlind*. **II.** Ssgr. Ex.: '*Björkens visa*' med *g-ackompanjemang*. *G-fantasier* och *visselsoli*. *G-födral*. *I* en hytt *ljöd g-knäpp*. Med *bara sin sång* och *sitt g-spel* till lockmedel *P. Hallström*. *Stora g-spelare* äro i Spanien lika populära och berömda som pianovirtuoser hos oss *Ö. fr. R. Lothar*. Bibliotek för *g-spelare*, 1840, 41. *Josef Fahrbach* ~ *flöjt* och *gitarrvirtuos*. — **Gitarr**'st, -en, -er. Mindre vanl. än gitarrspelare l. gitarrvirtuos.

Gittja (j-); -e [l. -ade l., äld. o. skönl., gät], -at; pres. -er. **1)** Nutida huvudanvändning. Nästan endast i sats med nekad bet. l. i bisats med 'om' l. 'bäst'. *Men gä och svansa med karlar, det kan hon. Jag g-er inte si'et. Jag g-er inte (ens) höra dina klagovisor. Gå då, bäst du g-er (, när du inte vill lyda råd)! bäst du vill, som du har samvete till. — Jag g-e inte besvära er för en sådan bagatell. Men han g-e inte se åt allt detta. Underligt, att någon ens g-e ringa upp mera! Där vi finga samsas, bäst vi g-e. Varför fusk tämligen ogenerat kunde bedrivas, om man så g-e. — Större än den goda tonen g-ade fördraga M. Lamm. — Och gat ej se med kärlek till sin kära Fröding. Och gat knappast tala om för Alströmer vad det var för lappri Fr. Bösk. — En särskild rättgång, vars resultat jag ej g-at taga del av. **2)** Särsk. i äldre lagtexter. *G-er han ej böta, plikte (l. betale) med kroppen. Prova då domaren, om hon dem förestå g-er. Gälde den av dem, som bäst g-er. Syn. 1)* förmå sig till, vårda sig, idas, bry sig om, bekväma sig till, finna mödan värt, ha lust till, vilja; **2)** kunna, förmå, vara i stånd l. skicklig till l. att.*

Gittler (j-; akut); -ret, -er; -erspektrum (böjningsspektrum). Fys. 'Böjningsgaller'. *S-er* äro plattor med ytterst fina parallella springer eller ritser *Ramstedt-Gleditsch*. Dessa korta vågor har *Millikan* endast lyckats mäta med tillhjälp av ett särskilt slags *g-er* med ända till 1,200 linjer pr mm.

Giv (j-); -en. Oftast i best. form. I

kortspel. *Det är din g. l. vanligare G-en är din l. Du har g-en. »Ny giv!» sade han, i det han ~ E. Didring. Glömmer givaren detta, mister han g-en, som då övergår till förhand. G-en går. Ibl. även om person: G-en och förhand sitter still. Syn. (den som har) turen att ge. — Giv|a', -an, -or. Lant. Varje mål bör åt nötboskapen fördelas i flere omedelbart på varandra följande g-or, varigenom ~ H. Jublin Dannfelt. Ge kon en g-a (hö). Då dagsg-an av sockerbetor begränsas till ~. Foder-, saftfoder-, hö-, potatissg-a. **Syn.** vad som ges (i foder) på en gång (på en dag osv.).*

— **Giv**a' l. **Ge** (j-); gav o. gävo (hårt g), givit l. gett, givas l. ges; pres. giver l. ger; imperat. giv l. ge; pres. pass. giv(ers) l. ges; givare; givarinna [l. giverska]; givning (med plur.).

Former. I nya bibelöversättningen nyttjas blott de längre formerna ('giva', 'ej' 'ge' osv.). I allm. äro de längre formerna mer skr. o. mer högt; i smtl. äro de sälls., (utom 'givit', ofta då uttalat 'givi', samt participen); i många fasta uttr. äro de oanvändbara. Några ex.: *Skall ~ mñnen upphöra att giva sitt sken Bibeln. Var dag Gud giver (l. ger). Give Gud att ~. Given eder icke uti fara ~. Jag gäve vad som helst för att ~. I gäven mig att äta ~ Bibeln. Att det för varje ämne gives en bestämd temperatur ~, över vilken ~. Gåves det intet gemensamt för människan och tingen, skulle ~. De givas, som ~ äld. skr.*

Betydelser o. användning. I det hela äro bet. föga skarpt utpräglade l. avgränsade. **A)** Ge, giva. Trans., oper. o. abs. **1)** Huvudbetydelsen. **1)** Eigentligast. Personsubj. **a)** *Ge ngn ngt till skänks, som gäva, i l. till faddergäva, för intet, till evärdelig ägo, med (full) äganderätt, till arv(s) och eget. Vad tänker du ge honom på hans födelsedag, i l. till julklapp (i år)? Ge ngn ngt i förläning, i (ut)byte, som ersättning. Ge ngn sin dotter till äkta. Ej heller givas [där] hustrur åt män Bibeln. Det ger jag dig som en skyldig gärd åt din iver, som (ett) l. till tack för ~ skr. Vad jag en gång givit tar jag ej tillbaka. Ge ngt med varm hand. Det är givet av gott hjärta. Giva av givet är ingen synd. Ge det till, åt de fattiga! Giv mig då Johannes Döparens huvud (på ett fat)! jfr bet. 'räcka, överlämna'. Honom given till ett stöd och ~. Märk Ge ngn ngt på hand. **b)** Märk bl. a. Giv oss i dag vårt dagliga bröd! I gäven mig att äta ~ Bibeln. Ge di. Ge ngn (hans tillräckliga) föda. Ge kreaturen foder. Ge grisen (att) äta. De finga här genast torra kläder, masserades, gävos en värmande dryck ovanligt för 'man gav dem' l. d. Prästen har vägrat att ge henne nattvarden. Läkarn ville inte ge (henne) mera medicin. Ge*

barnen rent varje söndag. — Ge allmosor. Här ges ingenting. Ge (rikligt med) dricks-pengar. Ge ngn lön och kost, full lön, hans förtjänta, hans fulla lön. Ge ngn påökning (i lön). Från och med i år måste jag ge henne 15 kr. mer i månaden jfr bet. 'betala'.

2) Ngt friare l. bildl. Objektet ofta abstraktare. a) Personsubj. 'Ge ngn ngt' är vanligare än 'ge ngt åt ngn'. 'Ge ngn ngt att (göra osv.)' är mkt vanligare än det skr. äld. 'ge åt ngn att ~' o. det skr. 'ge ngn att (välja osv.)'. Ifråga om smärre bet-skiftningar jfr II 8. 'Skänka' o. d. Ge ngn den första hjälpen t. e. vid olycksfall. Ge landet en fri författning. Åt många blinda gav Jesus deras syn. Ge ngn bot för en gammal krampa. Ge ngn sitt (fulla) erkännande (för ngt), sin högaktning, sin hyllning, sitt bifall, sitt instämmande, sitt förtroende, sitt ord (på ngt l. på att), rätt (i huvudsaken l. i huvudsak), (sin) förlåtelse l. full förlåtelse (för ngt), sin välsignelse (till giftermålet, på resan), det rådet att ~. Ge sitt bifall till ngt. Ge ngn frihet, fullmakt att ~. Ge ngn hopp om, förhoppning l. goda förhoppningar om l. på ngt, (om l. på) att ~. Var(je) dag, som Gud ger (l. giver). Gud give dig lön efter förtjänst. Ge sitt (heders)ord på att ~. Ge sitt huvud i pant (för ~). Mig är given all makt i himmelen och på jorden. Ge (en annan) form åt ~. Ge gestalt. Ge livet åt ~. Hit snarast även: Ge ngn tillfälle till ngt, (till) att ~. Ge ngn i uppdrag att ~. Det verk, som du har givit mig (att utföra). Platsen gavs åt en yngre. Det kan jag ge (dig) besked om. Ge (ngn) ett gott föredöme, exempel. — 'Bevilja' o. d.: Ge (ngn) rabatt (på en vara). Ge kredit. Ge ngn fritt val att ~, mellan ~ och ~. Ge ngn att välja mellan (att) ~ och (att ~). Ge (ngn) audiens, (fritt) tillträde (till ~). Ge ngn lov, tillåtelse till ngt, att göra ngt. Jag har gett (min) tillåtelse (till det). Ge ngn rätt, frihet att ~. Ge sitt tillstånd (till ngt). Ge lov i skolan, (ngn) lov från skolan, från teckningen, från teckningstimmen, en timme. — 'Förläna' o. d. (ibl. med att + inf.): Gud gav växten Bibeln. Givit åt Sonen att hava liv i sig själv Bibeln. Om Gud ger mig hälsan. Det är ej allom givet att ~. Giv, att jag ditt ord må gömma / och din vilja göra mål Ps. 624. — Med 'obehagligt' l. åtminstone icke 'tacknämligt' obj. Ofta = 'tilldela'. Ge (ngn) svar på tal. Ge ngn ett bestämt, ett bleklagt nej. Ge ngn korgen. Ge ngn en örfil, en risbastu, (ett kok) stryk, ett hugg, ett slag, en spark. Nödgas ge ngn underbygg. Ge ngn stenar (i stället) för bröd. Hit kanske snarast: Ge (ngn) sträng befallning att ~ o. Ge befällning, order (om) att ~ samt Ge ngn skulden för ngt. — Märk även det skr., mindre vanl.: Kan du ge

mig motsvarigheten till det på tyska? b) Opers. l. med saksobj. Det ger ju ingen mening. Det ger ingen föreställning om hur rik han egentligen är. Detta gav honom (en välkommen) anledning att ~. Vilket gav uppslag till en mängd gissningar angående ~. Det gav mig dtskilligt att bestyra, att tänka på. Vad ger dig rätt(ighet) att uppträda med sådana anspråk? — Lika litet kan en salt källa giva sött vatten Bibeln. Flösta källa gav på den tiden 9,000 liter i minuten. Månen [skall] upphöra att giva sitt sken Bibeln. Naturen hade givit honom stora företräden. Få se, om soln vill ge oss regn. Vad skulle den blandningen ge för resultat? Orden ge ju (på det viset) ingen mening. Det ena ordet gav (anledning till) det andra framkallade. Till dessa befattningar skall en lägre examen ge behörighet. Fönstren stå öppna och giva tillträde till en balkong med en randig markis scenanvisning. Denna oberördhet av alla partilidelser, som gav ett sådant drag av höghet åt den stolta gestalten Wald. Swahn. Jfr även A II 3.

3) Abs. a) Ge allmosor o. d. Det är saligare att giva än taga. Ge frikostigt. Han ger gärna och rikligt. En riktig mani att ge till alla möjliga inrättningar. Ge med givmild hand åt alla håll. Ge aldrig din dörrarna eller på gatan! Ge av sitt (eget). Den som ger, tills han tigger, ska ha stryk, tills han ligger. Märk Ge kreaturen jfr A II b. b) Ge ngn på pälsen o. d. Ja ska ge dej, om du inte ä tyst! Jag gav honom (hans fiskar varma, vad han behövde, på pälsen, på tafen, uppsträckning), må du tro.

II. Mer l. mindre utpräglade bibet. 1) Räcka o. d. Ge mig den där korgen, är du snäll! Vill du ge mig stickningen, den ligger där inne! Ge ngn armen. Ge vacker hand, vackra handen, vacker tass. Låt dem ge sig ett glas vatten. Ofta friare i uttr. som: Ge ngn ngt i handom. Fadern hade givit allt i hans händer. Hit snarast Ge barnet bröstet. 2) Betala o. d. a) Jag fick ge tre kronor paret (för dem). Mer än 5 kronor ger jag under inga förhållanden. Ge ngn bra betalt (för ngt). Du har fått ge för mycket, för högt pris. b) Friare. Hans ömdöme ger jag inte mycket för. Det ger jag inte två ruttna lingon för. c) Märk särsk. betydelseskiftningen 'offra'. Jag gäve gärna mitt liv för er dotter, men ~. Tre år av mitt liv skulle jag gärna ge, om jag finge vara frisk denna jul. Han kunde ge sin sista skärv, ge kläderna på kroppen för den eländiga brännvinstären. Jag gäve vad som helst för att l. om ~. Det kan jag ge mitt huvud på. d) Vard. är uttr. Va ger du mej för de? va säger du om de, ä de inte utmärkt, det hade du inte kunnat tro, ä de inte märkeligt o. d. 3) Inbringa,

avkasta o. d. Saksobj. Ibl. med starkare anslutning till huvudbetydelsen. *Ge stor vinst, god gröda, goda skördar. Åkern gav mer i fjol än i år. Gården ger bra i arrende. Ge gott resultat. Va ger Gränsbergarna i år (i utdelning)? om aktier. Affären ger inte mer än 3 % (i vinst, netto, i utdelning). Ge full ersättning, valuta (för ~). Gården ger sin ägare endast en knapp bärgning.* 4) Foga det så o. d. Gud giv du väl vore hemma igen! Giv Gud, att han låte bättra sig. Äld. även *Krist giv*. 5) Tillställa, uppföra, utföra, 'återge' o. d. a) *Ge (en rad av) ståtliga fester. Ge middag för 100 personer. Bal ges å Gillet den 1 dec.* b) *Va ger di (för pjäs på teatern) i morgon, tro?* Oberon ges åter om torsdag med samma rollbesättning. c) *Nödgas ge extranummer. Utom programmet gav B. ett par valser av Chopin.* d) *Han ger Hamlet mästerligt. Ge en roll.* e) *Den gången gav han (oss) historien i en helt annan form. Kan du ge det på latin? mindre vanl.* 6) Utdela (kort, i spel). Jfr giv (subst.). *Du ger, låt mig ta av! Du har gett mig alldeles för dåligt, alldeles för dåliga kort. Ge fel se ssgr. Det är orätt givet, jag fordrar omgivning.* 7) Märk vard. i vulg. svordomsuttr. som: *Det ger jag den lede, fan(ken), hin, sjutton, katten, tusan. Och nu ger jag sjutton i medikamenterna.*

8) Divärse bet.-skiftningar som i allm. kunna hänföras till huvudbetydelsen. Jfr ovan A I 2. Tilldela i. tillmäta *Ge var och en vad honom tillkommer. Ge ngn skulden. Ge Gud äran. Skänka Ge ngn sin hyllning. Bevilja, unna, medge Ge (ngn) anstånd (med ngt).* Förlåna Om Gud ger mig hälsan. (Ut)fodra Ge kreaturen. Ordinera *Ge ngn ngt att ta in. Ge (ngn) bröstdroppar (för hosta).* (För)skaffa *Kan du möjligen ge mig tillfälle att få träffa din bror? Föranleda Det skulle ge mycket arbete, men föga resultat. Återge Ge ngn friheten, hans syn. (Över-)lämna Ge tömmarna åt ngn annan. Uppdraget bör icke ges åt honom. Ge ngn ordet. Utfärda Ge sträng befallning om ~; jfr även E. Frambringa i. d. Blått och gult ge tillsammans (till resultat) grönt. Servera i. expediera *Ge mig en halv pilsner! Ge mig för 10 öre krita också! Avlämna Ge skatt, tribut. Tillhandahålla Ge ngn (behövl.) material för ngt. Förete Ge bevis, exempel, (goda) prov på ~. Förebära Ge till i. som skäl. Inge Ge ngn en föreställning om ~. Ge allmosa o. ge på (ngn) se ovan I 3.**

9) Märk en del spridda uttr. (alfabetiskt ordnade efter huvudordet). Ej säll. kan ge + obj. motsvara ett verb (t. e. ge gestalt = gestalta). *Ge akt på o. Giv akt! se akt-giva o. akt⁴ I 1. Ge ngn i. ngt en god dag ngt vard. = inte längre bry sig om, överge.*

*Ge di se A I 1 b. Ge eko. Ge ngn fri frige. Ge saken förlorad, spelet, allt förlorat. Ge genljud. Ge hals (av alla krafter) om människor (även friare t. e. i tidningar), om hundar osv. = sätta i och skrika, ge skall. Ge vid handen att ~ skr. = ådagalägga, (ut)visa (klart). Ge luft åt sin förgälselse. Ge namn (åt ~) namnge. Den närliggande lunden har troligen givit i. gett namn åt stället, gett stället dess namn. Ge plats, rum (åt, för ~). Ge salut saluterar. Ge skall även bildl. *Ge (ngn, sina) lustar) fritt spel, fria tyglar jfr A I 2 a 'bevilja'. Ge hästen sporrarna. Vi tyckte oss ~ höra en svag höjning, gävo ett par stötar i jakthornet och ~ J. Möllersvärd. Ge tappt uppge försöket o. d. Ge till känna, till pris, till spillo se tillkännagiva, prisgiva, tillspillo-giva. Ge ton t. e. gm stämgafl i. på piano. Ge tonen (i ett sällskap) ange, vara den tongivande. Ge utslag. Ge vika (för övermakten) falla undan osv. Ge återskall. Ge ngn öknamn.**

B) Oper. I. Aktivum. 1) Uttr. som närmare ansluta sig till fall med saksobj. se ovan A II 2 b. 2) Skönl., mindre vanl. Undviket som osvenskt. *Det gav ett sätt i Märta ~ (hon ryckte till; även 'det gav ett ryck') Artur Möller.* II. I s-form. Mest skr.; med den längre formen (gives osv.) verka uttrycken mer skr. o. ofta litet föråldrade. 1) *Att det icke gives någon uppståndelse. Att det för varje ämne gives en bestämd temperatur ~, över vilken ~ The Svedberg. Gåves det intet gemensamt för människan och tingen, skulle dessa vara för människan fullständigt ofattbara. Det ges tillfällen (i det mänskliga livet), då ingen kan på förhand säga, hur han skall handla. Des ges emellertid (vissa) undantagsfall, som ~.* 2) Utan 'det'. Ingen tid skall mer givas Bibeln. Då givs ännu emot förtrivlan bot Strindberg. Var gives väl ett skydd mot de hotande farorna? Föråldrat verkar det blott skr. De givas, som ~.

C) Refl. 1) Hänge sig. *Ge sig hel och hällen, helt och hållet åt ngn i. ngt. Märk modärna uttr. som: Att ge sig, tala ut sitt inre. En som ger sig, ger sig själv (i sin gärning, i vad han skriver) som sätter sin själ in i vad han gör, offrar (något av) sig själv.* 2) Erkänna sig besegrad, vika o. d. Kan ibl. fattas som bildl. användning av följ. *Ge sig på nåd och onåd, godvilligt. Inte ge sig i första kastet, vid första motgång. Jag ger mig inte en tum.* 3) Töja sig o. d. Repet gav sig mer och mer, skulle det hålla? Muren har gett sig något, den buktar utåt. *Ge sig i alla fogningar. Tyget är smidigt och ger sig efter kroppen.* 4) Avta i styrka o. d. Bara kolden fått ge sig lite, ska du få gå ut. Värken gav sig (något) framåt kvällen. När den första sorgen fått ge sig. I början

går det nog illa, men du ska få se, att det snart ger sig. 5) Jämra sig. Mindre vanl. Han gav sig och jämrade över l. vid minsta lilla skada. 6) Bli klart m. m. Det ger sig nog (med tiden), bara du har tålmod reder ut sig. Det ger sig självt (, hur man bör handla i dylikt fall) är självfallet. Märk särsk. Nu ger det sig, om polisen kan skaffa honom tillbaka ur, pengar och ~ får man se, beror det på. 7) Bege sig o. d. Jfr även en del uttr. under 8 nedan. Den som gärna giver sig uti fara, han förgås lätt därutinnan bibl. Den som sig i leken ger, han får leken tåla. Oförfärad ge sig i vattnet. Nattportieren hade givit sig fyra trappor upp för att ~. Ge sig på flykten. 8) Märk en del spridda fastare uttr. a) Med prep. 'i'. Ge sig i strid, i tvist, i lag, i samtal, i språk med ngn. Ge dig inte i kast med honom! b) Med prep. 'till'. Ge sig till skräddare välja skräddaryrket. Ge sig till att göra ngt ofta med betonat 'till', jfr ssgr. — Ge sig till freds l. tillfreds med ~. Ge sig till känna (för ngn). Ge sig till tåls (med ngt). c) Med obj. Den inneboende förbittringen gav sig luft i ~. Ge sig min av att ~. Men gav sig i alla fall ro att ~. Ge sig sken av att ~.

D) Pres. part. 1) Ofta rent adjektiviskt. Till bet. 'inbringa'. Ett (mycket) gande företag. Gruvan har på sistone varit mindre g-ande, och man överväger att lägga ned den. Villebrådsrik skog och g-ande fiskevattnen. Det vore säkerligen mycket g-ande att leta efter nybildningar hos Thorild. Ett av de mest g-ande inlägg, som gjorts i vår litteraturforskning E. Wrangel. 2) Som sista ssgrads träffas ordet ofta som part. till fraser med verb + obj. T. e. Aptit, ro-, ton-, vinstgivande jfr ge aptit osv.

E) Perf. part. Märk särsk. I. Mer verbalt. 1) Utfärdad. Lag om ekonomiska förändringar; given Stockholms slott d. 22 juni 1911. Givet Stockholms slott den ~. 2) Som på en given vink. På given anledning. — Det är inte allom givet, att ~. II. Mer adjektiviskt. 1) I geometrin, logiken osv. Vi har en given vinkel ABC ~. Utgå från vissa givna förutsättningar, premisser. Ordet 'ull' motsvaras av tyska 'Wolle', ordet 'dr' av tyska 'Jahr', det är vad vi har givet; kan du därav dra några slutsatser? 2) Avgjord. Ta ngt för givet. Jag tar för givet, att du vet risken. Det är givet, att du måste, ska(II) följa med. Att hon ska ha fritt viver, det är ju (en) given sak. Det är en given fördel, att ~. Han har ett givet företräde därigenom att han är äldre.

F) Verbalsubst. Ofta skr. 1) Givare. All god gåvas givare. Gud älskar en glad givare. Liksom man brukar en ful kråsnål på visit hos givaren Jörgen. Givaren önskar vara okänd. Märk i kortspel Glömmar givaren

detta, mister han given ~. — Försäkrings-, län(e)-, arbets-, konsert-, rådgivare. 2) Givarinna. För att få tacka (den älla) givarinnan. Du sorgs och glädjes givarinna Tor Hedberg. Inga ledarinnor, inga givarinnor, ingen inspirerande makt i mitt liv E. Kihlman, Ö. fr. Papini. — Rådgivarinna. 3) Giverska. Mest skönl. Flora, den gudaymniga giverskan C. J. L. Almqvist. Konsert-, lycko-, namn-, rådgiverska. När den vanliga nöddopsgiverskan, barnmorskan, var upptagen med annat Fab. Månsson. 4) Givning. Som enkelt mest ifråga om kortspel. I första givningen. Yrka på ny givning. Fel-, omgivning. Även t. e. ifråga om radio. Givningen börjar kl. 6. Märk bl. a. Di-, form-, färg-, kreditgivning.

G) I fasta ssgr är ssgrformen giv-. Dessutom en ssgr med givet- (givetvis).

Syn. A) I. 1) o. 2) ge till skänks l. som gåva, skänka, förära, låta få (utan vederlag), bortge n (för ingenting, gratis), lämna gratis; 3) a) ge allmosor l. åt de fattiga l. åt tiggare, skänka av sitt, vara hjälpsam, uppmuntra tiggare; b) ge stryk o. d., ta i upptuktelse, låta (få) känna på; II. 1) (över)räcka (n), (över)lämna, hämta (hit n), säll. bringa, bära (till ngn, hit n o. d.), (hit)skaffa n, komma med, 'lång (hit)' (vard.); 'bjuda'; 2) betala, erlätta (i betalning), ge i penningersättning l. vederlag, ge ersättning för; offra, utge n, bortskänka n, för ngns skull göra sig av med l. avstå från; 3) inbringa, avkasta, ge l. skänka l. lämna i avkastning l. inkomst l. ränta l. d., ge i resultat; frambringa, alstra, producera, 'bära' (frukt), 'leverera'; 4) foga l. länka l. styra det så; 5) tillställa n, anordna, anställa, (låta) föranställa, iordningsställa, ibl. hålla l. 'ha' l. avhålla; framföra (n), uppföra n, 'utföra', 'spela', återge (en roll); skildra, återberätta, ställa inför ögonen, (levande l. åskådligt) framställa; 6) utdela n (kort); 7) låta 'dra', önska (hin i våld) o. d.; 8) tilldela, tillmäta, tillskriva, ägna, tillerkänna, avstå till; bevilja, medge, meddela, 'lämna'; (för)unna, beskära, förläna; (ut)fodra (kreaturen), ge foder, utdela n födan åt; låta ta i'n, ge i'n, ordinera; (för)skaffa, bereda, åstadkomma, ordna så att, utverka; föranleda, åvägabringa, medföra, (för)orsaka; (över)lämna (i andra händer), anförtro, hugna med; utfärda, ibl. promulgera, ibl. 'utdela' (order); frambringa, ge som l. till l. i resultat, resultera i, åstadkomma; servera, slå i (åt), traktera med, expediera; avlämna; tillhandahålla, tillhandagå med n, stå till tjänst med, hjälpa (ti'll) med att anskaffa; förete, förebringa, (fram)visa (n), prestera, framkomma n med, ibl. låta känna (på); anföra (skäl), (er)bjuda; framföra, förebringa; 'inge', bibringa; 9) (ibl.: anse, förklara; ange; B) II. (före)finnas, vara (ti'll), före-

komma, existera; **C**) 1) hänge sig, offra sig (själv), sätta in (ngt av) sig själv; 2) erkänna sig besegrad, underkasta sig, överlämna sig (på nåd o. onåd), foga sig (under segraren), kapitulera, ge upp n (spelet), 'kasta spelet', ej längre hålla sin ställning, ge tappt, ge e'fter, ge med sig, ge vika, tröttna; 3) töja sig, buka sig, bågna, 'kasta sig', 'slå sig', förskjuta sig l. förskjutas, sjunka (ihöp), falla i'n, lossna (i fogarna), (ut)vidgas l. vidga sig l. dra ihöp sig; ibl. släppa e'fter; ibl. smyga sig l. falla efter; 4) avta (i styrka), sakta sig, ge med sig, minska(s), nedgå n, 'lägga sig', bli bättre, mildras; 5) jämra sig, klaga, stöna; 6) bli klart, komma i dagen, visa sig, framgå; foga sig, utveckla sig; bli bra, reda (ut) sig, ordna sig, 'komma' (med tiden); 7) o. 8) bege sig, förfoga sig, (ibl.): 'kasta sig', störta, skynda; börja, ta itu (med), igångsätta n (med), slå sig på, bli; **D**) inbringande, vinstgivande, lönande, inkomstringande, räntabel; fruktbär, bördig, rik(lig), 'frikostig'; **E**) **I**. 1) utfärdad; 2) påkommen, inträffad, föreliggande; en eller annan, en viss, påkommande; **II**. 1) förut-satt, (antagen som) bekant l. känd, (an)-tagen l. vald som utgångspunkt, utgörande en premiss l. förutsättning, att utgå (i)från; 2) viss (o. säker), avgjord, självklar, säker, bestämd.

— **Giva** l. **Ge** akt n se akt⁴ **I** l. o. akt-giva. **G. an** n, **bort** n, **efter** n. **G. emellan**. Vid köp l. byte. *Jag fick ge (tre kronor) emellan.* **G. fel** o. felgiven, felgivning. **G. fram** n. **G. före**. Beträktas kanske bäst som ett annat ord än 'förege'. Särsk. idrotts. (om handikap) jfr förgivning². *Av vilka den förre ger en boll före i varje gem.* **G. ifrån** sig. 1) *Vad han en gång lagt vantarna på, ger han aldrig ifrån sig.* *Hon vill inte på villkor ge ifrån sig barnen.* 2) *Ge ifrån sig (igen) allt det man ätit.* 3) *Ge ifrån sig värme, den överflödiga värmen.* *Ge ifrån sig dunster, en obehaglig lukt.* 4) *Inte ge ifrån sig ett ljud l. ett ljud ifrån sig.* *Ger du ett endaste ljud ifrån dig, får du smörj.* *Icke ens hunden ger ett knyst ifrån sig.* *Den som kunde ge ifrån sig det värsta galltjuset.* *Har han gett några livstecken ifrån sig på senare tid?* **Syn.** 1) släppa l. lämna ifrån sig, lämna ur händerna; 2) få u'pp igen, uppräkas n; 3) avge, avlämna, utsläppa; 4) framsläppa n, låta komma över sina läppar, låta höra, ibl. utstöta. **G. igen**. Märk bl. a. 1) *Ge igen på en femma vid betalning.* 2) *Han kan nog ge igen, var inte rädd för det!* *Ge lika gott igen* ge svar på tal. **G. in** n, **med** sig se medgiva, **om** se omgiva, **opp** se uppge. **G. på**. *Ge på ngn duktigt (för ngt)* ta i upptuktelse, gräla u'pp l. ock ge smörj. **G. sig av**. Beträktas väl bäst som ett annat ord än 'avgiva' *Ge sig av på*

upptäcktsfärder. *Hon fick huvudstupa ge sig av, direkt bortkörd.* **G. sig hän** se hänge sig. **G. sig i**. 1) *Ge sig i efter en som håller på att drunkna.* 2) *Han ska då ge sig i allt möjligt, alla möjliga tokiga affärer!* **Syn.** kasta sig i. **G. sig ifrån** t. e. en plats som man avskyr. **G. sig ihop** med ngn, vard. = slå sig ihop. **G. sig in** t. e. i det brinnande huset, i fiendehoparna. **G. sig iväg**. *Ge sig iväg det fortaste man kan.* **G. sig på**. 1) *Ge sig på ngn som är starkare.* 2) *Ge sig på ngt som överstiger ens krafter.* **Syn.** 1) flyga på, ge sig i kast med, angripa; 2) försöka sig på, gripa sig an med, (oförskräckt) ta itu med. **G. sig till**. Mest vard. *Hur kan herrn ge sig till och skjuta sönder min bulvan?* **Syn.** vara fräck l. djärv nog, ta sig ti'll, understå sig. **G. sig undan** i god tid (ibl. = ta sin mats ur skolan). **Ge sig ut** se utgiva. **G. sig åstad** l. mer vard. '(å)sta'. **Ge sig över** t. e. till andra stranden; även 'ta vid sig'. **G. till**. I 'ge till ett skrik' o. d. snarast att betrakta som ett annat ord än tillgiva; se dock detta. **G. tillbaka**. 1) *Vill du godvilligt ge (mig) t. boken l. ge t. boken åt mig?* 2) I spel. *Ge t. bollen t. e. i tennis.* 3) *Ge ngn lika gott t. lika gott igen.* 4) *Nej, på en tia kan jag inte ge (dig) t.* **G. till-känna** n. Även skrivet 'till känna'. **G. upp** n, **ut** n, **åter** n, **över** se övergiva.

— **Giva**'kt; -rop; -ställning. Subst., neutr. Kan även särskrivas, se akt⁴ **I** l. 1) Krigs. o. d. Även ibl. skrivet med bindestreck. *Stramade opp sig i giv-akt och an-mälde: ~ E. Lieberath.* *Och står i stramt g. på sitt enda ben Alb. Engström.* *Matroserna stå uppställda å babords gångbord i g-ställning, och ~.* *Stram ~ g-ställning.* 2) Bildl. *Ett g. för alla föräldrar!* *Ett g. mot förhastade slutsatser.* *G-rop om redan skadade eller för fara utsatta platser.* **Syn.** 1) givaktställning; 2) (kraftig) varning, (kraftigt) varningsrop, (ett) 'se upp!'. -bar, -t, -are; -het. Skr., mindre vanl. *Grynnornas antal och g-het* Strindberg. **Syn.** givande. -mild; -het. 1) Egentl. *G. utan att vara slösaktig.* *G. skall gäldas, om vänskap skall hållas* jfr 'genom gåvor och gengåvor varar vänskapen längst'. *Genom enskildas g-het. Gästfrihet och g-het. Skryta med sin g-het.* 2) Friare. *En g. natur har här slösat med sina gåvor.* *G. på goda råd, men sparsam på vänlighet.* **Syn.** som gärna ger, frikostig, rundhänt, som ger med fulla händer; ibl. slösande l. slösaktig. — **Given** (akut) se giv. — **Givetvis**, adv. Ofta skr. *De andra, som g. varit i ångslan, att ~.* *Vid särskilt svåra gupp måste g. farten saktas betydligt.* *Ulleräkers allmänning ~ är g. en av de svärgångnaste skogsmarker man kan tänka sig.* *Kommer han då verkligen att följa brodern?* — *Ja, g.* **Syn.** det är l. var givet,

naturligtvis, utan (allt l. minsta l. ringaste) tvivel, det kan du vara säker om, var viss l. säker om det, självfallet, (alldeles) säkert, för visso, (det) förstås(s), utan (all) fråga.

Gjörd¹ (j-; -en, -ar; -rem; -väv. Mest fackl. Brett starkt band av hamp. l. lingarn (l. ibl. läder) till stöd, fasthållande, (upp)bärning. **I.** Enkelt. Märk särsk. **1)** Ifråga om seldon. *Sadelgjord. Mellanselen hålles i läge genom en eller två (buk)gjordar samt ~. Om di har nådra tolk-gar* E. O. v. Rosen. *Täckgjord* hör till 'hästutrustningspersedlar'. *Filt; lüdergjord.* **2)** Ifråga om sångar, soffor o. d. (där fjädrarna l. bottnen uppåras av g-ar). *Sänggjord.* **II.** Ssgr. *Breda och starka g-rennmar. Knäskonare av trä med g-vår, praktisk vid skurning m. m.* — **Gjorda**, -ade, -as. Äld. Omgjorda, spänna en gjord l. ett bälte omkring. *Vi vilja kring oss g-a den stora hjällens svärd* Runeberg. *Rättvisans svärd jag g-at omkring höften* B. v. Beskow.

Gjörd² se göra.

Gjuse (j-; -en, -ar; -släkte(t); -epar. Mindre vanl. än ssgrn 'fiskgjuse'. Släktet Pandion (bland 'dagrovfåglarna') varav hos oss finnes P. haliaetus. *Högt i rymdens djupa frid / en ensam g-e seglar* Gust. Johansson. [*Där*] byggde ett g-epar i en reslig furu Ad. Johansson. **Syn.** fiskgjuse, fiskhök, fiskörn.

Gjuta (j-; göt(o), -it, -as. **I.** Enkelt. **1)** Allmännare. Ofta skönl. Egentl. o. bildl. **a)** *G-a vatten ur ett kärl i ett annat. Man kan även g-a vörten i en stor så. G-a tjära och glödande sand över de anstormande. Under vissa ceremonier göt man därpå en del av innehållt på offerhällen och ~. Förskottigt göt han ett par droppar av elixiret i degeln, det fräste till och utvecklade genast en intensiv rök. — G-a olja på elden även bildl. G-a olja på inbillningens lampor* V. v. Heidenstam. *G-a bittra tårar. Själv göt hon ej en tår. En vän jag hade: jag g-it mitt blod, / om hans blick det begärt av mig* Vitalis. **b)** *Månen göt sitt trolldimma över dungen. Och den uppgående solen göt sitt guld över den spegelblanka havsytan. G-a ett försonande skimmer över ~. Förnyaren, som genom sina segrar g-it ny glans över det svenska namnet. — Säll. refl. Den glöd, / som göt sig på kinden så rosanderöd* W. v. Braun. **2)** Specialbetydelse. **a)** Egentl. Varje förfarande varigom ämnen i smält l. flytande tillstånd (såsom järn, stål, brons, mässing, tenn, zink, bly, stearin, vax, gips, cement, betong m. fl.) bibringas former som de vid stelnandet bibehålla; kan avse både smältning (l. utröring med vatten l. d.), formning o. 'den egentliga g-ningen' samt även ibl. innefatta gjutgodsets befriande från formen o. efterarbeten å detsamma. *G-a järn, bly, metaller. G-a kanoner. G-a*

*grytor av järn. G-a (kyrk)klockor. G-a över kärna. I de flesta fall måste man g-a i 'flaska', dvs. öppna trä- l. tackjärnsramar, som kunna stadigt hopfästas och som fyllas med 'formsand'. G-a stilar. — G-et järn. G-na trädgårdsstolar. G-et glas. G-a stilar (för ett boktryckeri). **b)** Märk en del bildl. uttr. *G-en i ett block* även egentl.; jfr helgjuten. *G-na i samma form. Stå orörlig som g-en i koppar. Rocken sitter, som om den vore g-en (på honom, efter l. på kroppen).* **II.** Fasta ssgr ha formen *gjut-* och visa — med undantag av 'gjutoffer' — endast specialbetydelsen. Härnadan upptas blott ett urval. **Syn. I. 1) a)** (ut)hålla (n), slå (ut n l. över), utgjuta n; ibl. drypa; **b)** sprida, (ut)breda (n), kasta, 'dränka' i, 'överskölja', översila, ibl. (över)hölja; **2)** (ibl.:) stöpa, forma (gm gjutning). — **Gjuta** av n, fast n, i [n], **ihop** se hopgjuta, **in** n, om n, **samma** n, **ut** n, **över** n.*

— **Gjutasfalt.** Fackl. *G.* användes till beläggning av gårdar, gångbanor o. d., där mindre stark och ansträngande trafik förekommer, samt till isoleringsarbeten för ute-stängande av fukt och vatten m. m. P. A. Lindahl. **-bar, -t; -het.** Som låter forma sig gm gjutning. *G-a metaller.* Så att stilet blir tunnflutet och lätt g-t Nord. Fam.² **-betong.** Fackl. *G.* kallas betongen, om den tillblandade massan stöpes i vatten, ej ses stampbetong. **-flaska.** Tekn. Vanligare är 'formflaska', se d. o. *En hopsatt, av fyra ramar bestående g. för en enkel kanna.* **-form, -en, -ar; -sstycke.** Tekn. Äro av metall ('kokiller') l. av sand. *Konstbronserna böra vara lättsmälta och ägna sig för gjutning, d. v. s. väl utfylla g-en och vara blödfria* Sv. Arrhenius. *G-ar till tennisbatter.* *G-ar av sten* finnas ännu bevarade från förhistorisk tid. *Inlagda g-sstycken av metall. -gods; -(av)synare* (fackl.); -pjäs; -rensare (fackl.). Dels = gods för gjutning; dels = gjutet gods (arbete). **1)** För framställning av g. [vid järngjutning] användes mest grått tackjärn Nord. Fam.² *Sandformningen är den för vanligt g. mest använda ib. Hindra sanden att bränna fast vid g-et. Tätt och blödfritt g. Stål-gjutgods. Grövre g-pjäser. En van g-synare erhåller genast anställning vid guteri i landsorten.* **2)** *Emaljerat g. -grop* för gjutformar. **-hus** för gjutning av större pjäser. **-hål** varigom den smälta metallen rinner in i gjutformen.

-järn; -sföremål m. fl. se II. I allm. = icke-smidbart järn med mer än 2 % kol; särsk. = i masugn framställt (o. sedan ofta omsmält) tackjärn gjutet i en bestämd form. **I.** Enkelt. *Vitt g. är hårt, grått g. är mjukare och har relativt hög kiselhalt. Svetsning av g. medelst acetylen-syrgas. Det starkaste g-et framställes medelst träkol och*

av fosforrena malmer. Engelskt, tyskt g. Svenskt träkolsgjutjärn. Försök att göra g. skärbart. G-ets renässans i anledning av Slöjdföreningens tävling 1922. II. Ssgr. Ex.: Modeller till g-sföremål. På spisens g-shåll. [Gjut]flaskan består av lika många g-sramar som modelldelar och bildar genom ramarnas sammanläggning ett slutet helt Nord. Fam.² Fint grus av g-sskrot ib. Och vilade några minuter på halva vägen [uppför trappan] i den gamla g-ssoffan. Som tillsatsmaterial användes en g-sstav med något lägre kolhalt och ~ E. Bergendahl. -konst. Vanligare: gjutningskonst, ibl. gjuteri. -kärna. Tekn. Se formkärna. -metall. Tekn. Inlopp för g-en, avlopp för luft och gaser uttogs i (form)sanden ~. -modell. -mästar|e; -förbund. Fackl. Gjuteriförman ~, g-ens närmaste man. G-e sökes för större gjuteri i Stockholm. Sveriges g-eförbund håller sitt fjortonde årsmöte i Stockholm på ~ juni 1922. -offer. Till bet. II. Religionshist. o. d. 'Den gode daimonen', som vid måltidens slut erhölet ett g. oblandat vin M. P-son Nilsson. Syn. libation. -pjäs. Fackl. Möjligens uppkommande otätheter i g-en. -rand se lödrand. -ränna fackl., jfr gjutning. -sand se formsand. -skopa. -slev. -stål; -skanon; -splåt; -sramm. Förr kallades 'degelstål' för g.; numer framställer man stålgiutgods även av billigare götmetall än degelstål o. denna kallas även g. G-ets krympning, vilken i sig själv är större än gjutjärnets, ökas än mer därigenom att stålet för att hålla sig tillräckligt kvickflytande måste ha en betydligt högre tappnings-temperatur än gjutjärn Nord. Fam.² G-sramm för pansarfartryg. -söm fackl. -tackjärn. För vanligt g. plägar krympningen antagas till $\frac{1}{100}$, d. v. s. modellen måste göras $\frac{1}{100}$ större än de åsyftade dimensionerna Nord. Fam.³ -ugn.

— **Gjutar|e**, (-e)n, -e; -förbund(et); -strejk; -yrke. Kunnig g-e inom såväl hand- som maskinformning. G-e och formare. Bild-, klock-, konst-, metall-, staty-, stil-, styckg-e. Svenska g-eförbundet stiftat 1893. — **Gjuteri**, (-e)t, -er; -degel m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Abstr. Utan plur. Mest som sista, o. ibl. som första, ssgsld. Järng-et på sitt högsta stadium begagnar formningsmetoder, som överensstämmer med konstgjutningens Nord. Fam.³ De viktigaste metoder, som användas för bildgjuteri och framställning av ~ ib. 2) Konkr. Med plur. G. och mekanisk verkstad. De stora g-erna vid Trollhättan. Kanon-, klock-, stilgjuteri m. fl. II. Ssgr. Ex.: G-deglar. G-förman gjutmästarns närmaste man. G-kontor. G-koks I. G-kox masugnskoks (framställd vid koksverk). G-man. Sveriges maskinindustrieförening, som tidigare anordnat g-mannakurser i Göteborg och Malmö, planerar nu

dylika kurser i Stockholm och Eskilstuna 1922. G-maskiner: Handformmaskiner, Sandblandningsmaskiner 1915. G-sand. Järngjutning är en jämförelsevis ung gren av g-tekniken. G-tenisk. Skandinavisk g-tidning. G-ugn. — **Gjutning**, -en, -ar; -ssätt. De särskilda arbeten, vilka erfordras för g. av järn ~ äro smältning, formning och egentlig gjutning. G-en kan nu ske, vare sig genom rännor, direkt från ugnen eller ur »skänkar» av tackjärn, fästa vid långa skaft, så att de kunna hanteras av ett par man Uppfinn. bok. Järn-, stål-, zink-, brons-, tenn-, metall-, gips-, konst-, kanon-, klock-, stilgjutning. Ngn gång bildl.

Glace numer övergiven stavning för glass, se d. o.

Glacéhandsk|e (-sē-). Glansskinnshandske, glättad l. glatt handske. G-ar tillverkas huvudsakligen av getskinn (de sämre av lamm- l. av vitgarvat fårskinn); sämskskinnshandskarna, som äro tvättbara, tillverkas av sämskat älg-, hjort-, kalv-, får- eller getskinn. — **Glacéläder**. Glansläder; särsk. till handskfabrikation, jfr föreg. Benkläder, svart g., spetsmodell 1921. — **Glacépapper**. Kripapper; färgat papper med matt glans. G. till adress- och visitkort.

Glaci (-si); (-e)n, -er I. **Glacis** (-sis); -en, -er; -mur. Krigs. Fältvall, jfr d. o.

Glaciäl (-si-); -t; -flora m. fl. se ex. Geol. Istids-. G-a bildningar massor o. lager av grus, sand o. lera som uppstått under istiden. A. G. Högbom, Studier över de g-a avlagringarna i Uppland, 1892. Postg-a bildningar uppkomna efter den egentliga istidens slut. Senglacial. G-flora. Och sedan ha allt intill denna stund svenska geologer varit ledande i fråga om g-geologi C. Wiman. G-geologiska sevärdheter som isräfflor, flyttblock, jättegyttor. G-lera ishavslera (bildad i senglacial tid gm avlagring skiktvis), varvig lera. G-leran är en god åkerjordart; den nyttjas även, i likhet med g-märgeln, för tegel-, kakel- och lergodstillverkning, så t. e. 'Uppsälaleran'. G-märgel varvig märgel. G-perioden vanligare: istiden. G-repa I. G-räffla. G-sand ishavssand. Till slutet av 1850-talet, då genom A. Erdmanns, H. v. Posts och O. Torells nästan samtida arbeten g-teorien definitivt slog igenom för Sverge teorien att glaciärer och inlandsis under ett tämligen nyligen förflutet tidskede haft betydligt större utbredning än nu. G tidens älvar, isälvar Nord. Fam.² — **Glaciär** (-si-); (-e)n, -er; -bildning m. fl. se II. Evig ismassa (på alp, fjäll l. i polarländer) som mycket långsamt rör sig nedåt en dal l. havet. I. Enkelt. G-erna äro ett slags strömmar av is, vilka mottaga näring från snöfälten ovanför snögränsen. En av en g. utfylld dalgång. Sverges sydligaste g. ligger inom en kitteldal på Helagsfjället. Novaja

*Zemlja och Frans Josefs land äga g-er, som nedskjuta till kusterna. Dalger och platt- eller kalottger. II. Ssgr. Ex.: G-bildning abstr. o. konkr. G-bäck mindre, rinner ovanpå g-en (x g-älven som rinner under g-en). En gammal g-bädd. G-forskningen tog sin egentliga början i Schweiz 1830 genom F. J. Hugé. Fyra g-fyllda dalar A. Hamberg. G-isen är ~ i sig själv urspr. sammansatt av idel iskor, och ~. G-kalv avbrutet stycke från ändan av en glaciär; (isberg). G-nisch i Selkamassivet O. Sjögren. G-port en vanligen valvformad öppning vid nederändan av en g.; genom denna utrinne g-älven. Det g-prydd, snörandiga Staika. G-repor och g-räfflor. Dessa g-repade block C. Wiman. G-strömmar. G-älv se g-port o. g bäck. **Syn.** jökel, gletscher, is-skred, isflod, isström.*

Glad¹, -et, =; -vatten (anslutningen svag; = där vassen är borta o. sjä'n ligger 'bar'). Ej allm. känt. Ofta skönl. Ett g. i skogen. Där de öppna, torra g-en mellan trädens stammar voro höljda med knappt annat än ljung och ~ V. Rydberg. Till bleka, trolska vitrors dans i människenslysta g. S. Selander. Detta skogsglad är fri mark. **Syn.** öppet ställe i skog, (ljus) öppning i skogen, skogsöppning, (skogs)glänta.

Glad², glatt, -dare. **A)** Enkelt. Bet. övergå ofta i varann. **I.** Om person. **1)** Varaktigt. Hon är mycket g-d av sig, g-d till lynnet. Munter och glad l. G-d och munter. G-d och livad. Hon är alltid g-d och trevlig. G-d och (för)nöjd. G-d och förnöjsam. G-tt och villigt sköta sina sysslor. G-d som en lärka. Den g-daste bland de g-da. Se g-tt på livet. **2)** För stunden. **a)** Hon var färdig att kasta sig i armarna på honom, så g-d blev hon. Den ena stunden glittrande g-d, den andra stum och dyster. G-d såsom fågeln i morgonstunden / hälsar jag våren ~. G-d värd gör g-da gäster. Försök att se g-d ut ända! G-d till mods, till sinnes, när hon såg, att ~. Och den som var l. blev glad, det var jag, det. Det kan då inte göra någon människa g-d ofta ngt vard. **b)** Med 'åt' l. 'över'. G-da över segern, gingo de nu var och en till sitt. Visa sig (mycket) g-d över ~. G-da över att de aktats värdiga att lida Bibeln. Han fick sitt betyg, och det är jag (bra) g-d åt. G-d åt livet, åt att leva. **c)** Med 'att'. Ofta med bibet. av 'nöjd'. Jfr 3 a. Märk det 'vårdade' Jag är g-d att se, att du gjort ditt bästa. **3)** Märk bl. a. **a)** Nöjd. Ofta med 'att'. Jag kan inte néka till att jag är bra g-d, (att) det är över. Du kan verkligen vara g-d (och tacksam), att det inte blev värre 'prisa din lycka att'. Du får vara g-d, att l. om du inte blir avskedad. Jag är lika g-d, om han låter bli ser lika gärna. Jag är lika g-d, antingen jag får stryk eller mat, bara jag själv får

välja, sa pojken. Vi voro så g-da vid dessa geografittimar mindre vanl., jfr c. **b)** Villig. Gud älskar en g-d givare som ger gärna (o. vänligt). **c)** Förtjust. Med prep. 'i' (mer säll. 'vid'). Ngt vard. l. folkligt. Di har vari g-da i varann sen barn domen, säjs det tyckt om varann. Nog måste hon väl ha sett, att han är g-d vid henne? är kär i. — Och det var inte så utan, att Nilsson var lite g-d i »starkt» tyckte lite för mycke om starkvaror. **d)** Munter l. ibl. livad av starka drycker. Ofta ngt vard. Åt, drick och var g-d! Göra sig g-d med sina vänner. En g-d gosse, g-d lax. — Båda hade varit en smula »glada», och då väger man icke alla ord på gullvikt. Han var nog lite g-d, men inte mer, än att han kunde ta reda på sig själv. **4)** Som sista ssgsled, ex.: Hjärte-, själa-; segerglad. **II.** Om 'sak' (i vid bet.). **1)** Vara vid g-tt mod. Under en g-d sinnesstämning. Var har du nu ditt vanliga g-da lynne, g-da humör? Med g-tt hjärta. Ett g-tt hjärta gör ansiktet mjukt Bibeln. Visa ngn ett g-tt ansikte. Barnens g-da miner och ~. Sök att ta på dig en g-dare min! Rösten fick en g-dare klang, när ~. Deras g-da skratt trängde ända in till den gamle tvärviggen. G-da melodier. G-da rum. Ljusa och g-da färger. **2)** Önska ngn (en) g-d helg, (en) g-d påsk. Då får jag aldrig en g-d stund mer. I g-dare stunder. G-da barn-domsdär. Det hör till mina g-daste minnen. Fru Falk såg det ej uteslutande från den g-da sidan, utan ~. Kommer du med g-da underrättelser? G-da nyheter. Ett g-tt budskap. I den g-da tron, förvisningen, att ~. **3)** Märk bl. a. Det vore just g-tt! Road av ett g-tt skämt. Göra sig en g-d dag. Dagen var g-d. Leva Herrens l. livets g-da dagar leva o'm. **B)** Ssgr äro sälls., o. (utom 'gladlynt') mest folkliga l. tillfälliga o. skönl.

Syn. A) I. gladlynt, glättig, som har ett ljust lynne, ljuslynt; (upp)fylld l. intagen l. livad av glädje, vid l. på gott humör, förtjust, 'lycklig', 'säll', belåten, (för)nöjd, ibl. förnöjsam, tacksam, 'charmerad'; (ibl.) villig, som med glädje går till ngt l. d.; (ibl.) förtjust, (smått) kär l. förälskad, intagen; munter, lustig, livad, upprymd, uppspelt; (ibl.) lättsinnig, 'lätt', 'lössläppt'; (ibl.) lite onykter, livad av starka drycker, överförfriskad, ngt beskänkt o. d.; **II.** (även:) 'god'; 'ljus', trevlig, (upp)livande; glädjande, fröjdefull, glad(e)lig; angenäm, behaglig, glädjebringande.

— **Gladlynt**, =, -are; -het. G. till sinnet, älskvärd i umgänget och omtyckt, vart han kom. En äkta nordisk krigartyp, rättfram och präktig, hurtig och g. Vi få äta upp oss nu då — skämtade Lars ~, den g-aste. Och en frisk g-het, som dock aldrig slog över. **Syn.** se glad. -lätt, =, -are. Sälls.; blott ldl. (t. e. i Småland). Men

egentligen var han *g.* och *snäll*, gubbstackarn, och ~ Ester B. Nordström. -**sidan.** Sälls., skönl. Vara på *g.* Aug. Törnblom.

— **Glad***e*lig, -t; som adv. = l. -t l. -en l. -a. Mest äld. l. skämts. Märk bet. 'obekymrad' l. 'utan saknad'. 1) Med -e. Jag önskar er alla en gladlig jul. Så vore det gladligt Pelle Molin. — De fortsatte gladligt att blomma Öv. fr. Kipling. — Blandade sig gladligt i hopen av festdeltagare. Han umgås helt gladligt med de unga lantjunkerarna, med vilka ~. — Och de andra stämde gladligen i: ~. Jag ska gladligen avstå från min del, om ~ utan ringaste (av)saknad. — Då måtte det ha gått gladliga till, om man får tro hans berättelser Fab. Månsson. Du har nog gladliga slevat i dig militärmat på sista tiden ~ J. Hemmer. 2) Utan -e. Med gladligt mod Psalm. Hon bjuder på dans, på en gladlig svängom K. E. Forsslund. — Nu spinn så flitigt min slända / och klinga gladligt, min sång! Ruth Milles. Har jag skurit en flöjt att mig gladligt förströ Es. Collin. Till och med konjunktioner, som förefalla oss så outhärliga, reder sig kinesen ofta gladligt utan B. Karlgren. — Rusade jag gladligen ut för att öppna Elin Wägnér. **Syn.** glad, munter; (som adv. ibl.) kritiklöst, obekymrat, lättroget l. (så) gärna, utan (av)saknad l. 'friskt'. — **Glättig** m. fl. se d. o.

Glad*a*, -an, -or; -näste; -släktet (Milvus); -unge. *G*-orna utgöra en underfamilj i ordningen dagrovfåglar. Vanliga *g*-an (Milvus milvus), som förr var allmän i södra och mellersta Sverge, är numera en av våra sällsyntaste rovfåglar och fridlyst över hela landet. *G*-an, som lätt igenkännes på sin kluvna stjärt och sirligt svävande flykt, är övervägande rödbrun eller roströd med huvud och hals stötande i gråvitt.

Gladde se glädja.

Gladiatör (-ärr; grav); -n, gladiatorer (-o; akut); (-s)gestalt; (-s)mässig; (-s)skola; (-s)strid; (-s)yrke; [gladiatorisk]. Fornromersk (yrkes)fäktare som uppträdde vid offentliga föreställningar (s. k. *g*-sspel). *G*-erna utgjordes från början av krigsfångar eller förbrytare, sedan även av slavar och frivilliga. Folket sänkte sina tummar; det var tecknet, att den övervunne *g*-n skulle dö. *G*-er, som kämpa mot vilda djur. Under republikens senare tid [hade] edilerna till åliggande att låta uppföra *g*-sspel. Kappränningar, *g*-sstrider och djurhetsningar J. M. Sundén.

Glädlig se under glad².

Gläfs, -et. Ldls. o. mindre vanl. än gläfs, se d. o. En rackas *g.* Stagnelius.

Glam, -met. Under, vid skämt och *g.* Muntert *g.*, roliga infall, ett smittande skratt höras överallt. Skämt och sång och *g.* Fnit-ter och *g.* Så tänke och vi, när med mycket *g.* / våra fiender tåga till makten fram B.

Gripenberg. Redan vid första grönsaksrätten yrde skämtet och *g*-met omkring oss Aug. Lindberg. Kvinnoglam. **Syn.** bullrande l. uppsluppet l. förtroligt skämt, muntert samspråk, högljutt o. livligt muntert prat, glatt stim. — **Glamma**, -ade, [-as]. Sitta och *g*-a vid stockeldsbrasan. Det *g*-as i majsolens glitter O. Levertin. Och där *g*-ades och dracks kask, tills man sent på kvällen kojade Alb. Engström. *G*-ande sorl P. Rosenius. Överallt ~ en *g*-ande hop av eleganta män och kvinnor H. Berger. Säll. dep. som hos Fröding: Och vi äto och *g*-ades allt intill solnedgången. **Syn.** muntert (sams)pråk, skämta livligt o. förtroligt, prata o. skämta (högljutt o. glatt), (ibl. nära:) 'stimma', föra nos.

Glan, -t, -are; -mjölk. Sälls. o. liksom de följ. blott ldls. Om mjölk. Hur kan mjölktrusten förklara, att det är mjölkbrist, då den mjölk den levererar titt och tätt är så *g.*, att den är hälsovadlig? 1917. **Syn.** gällan, blåsur, som nyss börjat surna, litet surnad, glasad, glänig, 'källan'. — **Glan***a*', -ade. Jfr föreg. Ofta i perf. part. Sin sura min av *g*-ad mjölk K. E. Forsslund. — **Glanig**, -t, -are; -het. Jfr glän.

Glan*a*', -ade. Ldls., vulg. Glo, stirra oförstående.

Gla*nd*el (akut); -eln, -ler; -elaktig m. fl. se ex. Bot. Liten körtel vanl. fäst på en sträng o. avsöndrande ngn vätska. Sträng + körtel kallas 'gelhår' l. 'körtelhår'. Så snart en *gel* blivit berörd ~. 'Inre *g*ler', som äro insänkta i växtdelen och innehålla en flyktig olja, kallas även oljegler. *G*-elartade utväxter. De *gel*bärande bladen. *G*-elformig. *G*-elhåren hos insektätande växter ~ kallas *digestionshår*. *G*-elhåriga korgskäft Krok & Almquist. Med knappbandet nedanför fästet hos de större ständarne sporreliskt, hos de mindre *g*-ellik P. Svensson. — **Glandulös**, -t. Bot. Gandelbärande.

Glanig se under glän.

Glans, -en, -er. **A**) Enkelt. **I.** Nästan aldrig med plur., jfr c. 1) Egentl. **a**) Sätta *g.* på tyger. Ge *g.* åt en hatt. Få (bättre) *g.* Förlora l. mista sin *g.* l. *g*-en mattas, bleknas, blekas, fördunklas, bli oklar o. d. Få en mattare *g.* Om *g*-en mattas. Sammets, silkes-, sidenglans. **b**) Bländas av guldets *g.* Icke kunna uthärda *g*-en (av ~). *G*-en från de många ljusen. Och de små lågorna ~ strålade i afton i fullaste *g.* Stråla i sin fulla *g.* Solen strålade alltiämt i bländande, i oförminskad, i ofördunklad *g.* från en molnfri himmel. Sprida en mild *g.* Svag, matt, dunkel *g.* En trolsk *g.* Stråla med jämn *g.* (Den mörka) *g*-en i hennes ögon. Sol-, mån(e)-; stjärn(e)-, strål-, metall-, guld-, diaman-, rubin-, pärlemor-, glas-, fett-, vaxglans. Av-, återglans. **c**) Skönl. ngn enda

gång i plur. *Mer vitt än månens vinterklara g-er* E. Cson Bredberg. 2) Bildl. **a)** Träda fram i g. Salomo i all sin g. Konungslig g. och prakt. Sola sig i g-en från tronen. Bländad av (hov)g-en. **b)** Årans g. Yttre g. Bleknad g. Det hade kommit mera g. och anseende över gården. Skänka ny g. åt, sprida g. över det gamla ärorika namnet. Förnyaren, som genom sina segrar gjutit ny g. över det svenska namnet. **c)** Då morgonens g. låg på livet kvar. G-en över livet. Att det är en viss poetisk g. även över detta förställingsarbete. Kasta en försonande g. över ~. **d)** Märk uttr. 'med g.' Med g. gå igenom (i examen). Det gick med g., må du trol! **II.** Med plur. Fackl. om vissa mineral. Mest som sista ssgsld. Oftast äro g-erna svavelmetaller såsom bly-, koppar-, silverglans m. fl., någon gång syreföreningar, t. e. järnglans. **B)** Ssgr kunna ngn gång även anslutas till 'glansa' men stå dock under subst. **Syn.** **A)** **I.** 1) glänsande l. blänkande l. lysande yta, blankhet, (ibl. nära) glatthet; (glänsande osv.) sken, skimmer, glitter, strålgans, lysande kraft, ljus; 2) här(r)lighet, prakt, ståt; ära, storhet, berömmelse, ibl. utmärkelse, rykte; det bländande l. lockande; bravur, överlägsenhet; 'eld'; (glänsande) 'yta', flärd, flitter, 'förgyllning', 'fernissa'; glansfull ton, 'dager'; (med g:) utan minsta svårighet, (alldeles) utmärkt, 'utan att gnissla', som om det vore smort, 'flott', med bravur.

— **Glansbark.** Fackl. Den glatta barken (»glansbarken») hos yngre [ek]träd äger företräde framför de äldres mera grova bark. **-bild.** **-borste** även till 'glansa'. **-dagar.** Under familjens g. I hans g. Jfr glansperiod. **-dager.** Mål. o. d. Satte så in en g-er och steg ett par steg tillbaka från staffliet för att bättre bedöma effekten. Det blir gärna g-rar på tavlan, så som den nu hänger; men kommer du hitåt sidan blir du fri från dem. **-fiber.** Handels. o. d. Klädesborste med svart g. inuti och blandat vitt tagel utomkring. **-flät|a.** Handels. o. d. G-or med tagelgarner [till enkla hattar]. **-full;** -het. Mest bildl.; ofta skönl. 1) Språkets lyftning mot det höga och g-a C. Santesson. Göra högtidligheten så g. som möjligt. Där han spelar en utomordentligt g. roll. Perioden får sin ~ g-a avslutning med Tegnér's sång vid ~. Ty här vann Sverige åter en g. seger. Och fyllde g-t Corneilles, Racines och Voltaires hjälteroller. Detta är väl färdens g-aste del V. Langlet. 2) Märk mer egentl. i Nässelgarvet, som utmärker sig genom ovanlig hållbarhet och g-het. **Syn.** glänsande osv. **-fylld.** Skr. Gick handtrycket en ny och g. ära tillmötes. **-förgylla|a;** -ning. Tekn. Skola etsade bokstäver eller ornament g-as runt om, teknas de med dubbla konturer Axel Törner. Motsatt 'mattförgylla'.

-garn; -sbroderi m. fl. se ex. Ett slags glansigt silkeliknande ullgarn. *Langetter av vitt g. runt alla kanter. Damkrage ~ av dubbel glasmoll med g-sbroderier. Fönsterbordduk ~ av fin, gul stramaljvävnad med vacker g-sbård. Smakfulla g-smönster.* **-glät-tad.** Tekn. Papp: g-, presspapp, alla slag, härunder inbegripen konstläderpapp Tulltaxan. **-guld.** Tekn. Till (billig) dekore-ring av glas- l. porslinsföremål. **-is.** Även (o. oftare) 'glanskis'. G. låg på fjärdens och snö på landbacken Acke. Det är g. på fjärdarna. G. hade under natten lagt sig på polarna i markens fördjupningar Fab. Månsson. Ute nyfallen snö på g., betydligt underhållt Frank Martin. **-kartong.** Handels. o. d. Blocknotes ~ med pärmar av gul g. **-kattun** fackl. **-kol.** Fackl. Starkt glänsande brun- l. stenkol. **-läder** fackl. **-lärf.** Fackl. Spannmålsbärare i blusar och knäbyxor av svart g. **-lös;** -het. Egentl. o. bildl. En g. sol. G-a färger. Den nykomne hade g-a, hundlika bruna ögon. Det personligt obetydliga och g-a hos ~ Fr. Böök. Till sin glans likna de [fasta hartserna] mest glas, fastän även fett- eller vaxglans eller g-het förekommer B. Jönsson. **-num-mer.** Hans g. var (att läsa upp) Goethes Erlikönig. Ett vanligt g. på alla folkonserter. **-papp** fackl. **-papper.** Fackl. På ena sidan färgat o. starkt glänsande (t. e. till julgransprydnader). Konstgjorda kol ~, vilka tycktes glöda med sina remsor av guld-rött g. **-period.** Hans g. var längesedan förbi. **Syn.** (högsta) blomstring(stid), storhetstid, glanstid, glansdagar, (ngns) lyckliga(sta) tid. **-plåt.** Fackl. Järnplåt, släpade, försedda med speglande oxidhinna (s k. glansplåt). **-pressa|a;** -ning. Fackl. Tyg som g-as. **-punkt.** Blott bildl. Bilda, utgöra g-en av l. i ngt. Festveckans g. blev dock onsdagens utfärd till ~. **Syn.** höjdpunkt, det (ojämförligt) bästa l. ståtligaste l. mest lysande, kronan på verket. **-rik.** Egentl. o. bildl. Mest skr. G., mjuk vara om sidan. — Även om denna haft en g. historia. Allt detta gör hans vers mer g. än osökt och lättflytande E. Hedén. **-roll.** Uppträda i en av sina g-er. **-skinn;** -shandske. Glacé(handske) x sämsk-skin(shandske). **-skur|a.** Dörrens ~ g-ade mässingsplåt H. Berger. **-slipa|a;** -ning. Polera. **-slita|a;** -ning. G-na armbågar. Sparar benkläderna från g-ning. **-sot.** Fackl. Svart glänsande skorpa som bildas i nedre delen av rökgången från eldstäder med vegetabiliskt bränsle. **-stryk|a;** -erska; -in-rättning; -ning (ibl. med plur.); -ningskurs. Hon hade glansstrukt en krage åt honom. G-es ~ för hand. Glättningen [av kragarna] är den sista behandlingen vid g-ning. G ningskurser för husmödrar 1920. **-stärkelse** för strykning av linne. **-svart.** T. e. zool.

Rygg och svans äro öfvervägande g-a E. Lönnberg. **-svärt**[a, -an. **-taft** fackl. **-tid**. *Polens litterära g. Duetterns g. är 1700 talet T. Norlind. Jag hörde icke Jenny Lind under hennes egentliga g. Som sett sin g. förgd.* **-ull**. Kallas även silkesbomull, växtidun l. käpok. Nyttja blott till stoppning. *Örn-gottskuddar ~ med g. -vax*. Även till 'glansa'. *Till g. för läder, s. k. skomakar-vax* B. Jönsson.

— **Glans**[a, -ade, -as; -ning. Mest fackl. *G-a tyger, hattar. G-at lärft. Det japanska vaxet ~ användes därjämte till g-ning av träsvärvarbeten* B. Jönsson. *Till glättning och g-ning av färgat papper* ib. **Syn**. glansa, blanka, glätta, polera, ge en glänsande l. glätt l. blank l. blänkande yta, ibl. borsta. — **Glansa upp** m. — **Glansborste** m. fl. som kunna anslutas hit stå under 'glans' ovan. — **Glansig**, -t, -are; -het. Ofta skr.; ej säll. en smula fackl. l. skönl. *Pärm- och försättspapper med mycket g. yta. Då man önskar en starkt g. bild. Kvällsfrosten hade täckt ~ snön med en tunn, g. skorpa. Den strida och g-a svenskullen* Elisab. Thorman. *G-a servetter och dngande fat. Tillverkad av mjuk, g., svart satin. Frukt matt ell. svagt g. C. Lindman. Ty min kind är g-t röd* V. v. Heidenstam. *Ett par ögon, stora, sjuka, g-a* Bo Bergman. *Och blickarna g-a* Sven Lidman. *G. luft* P. Hallström. *I ett g-t, lysande blå* V. Ekelund. *Med feberg-a ögon* Ivar Ljungquist. **Syn**. glänsande, blank, glansk.

— **Glansk**, -t, -are; -het. Mindre vanl., mest skr. *Ett garn av starkt g. engelsk kamull. Av något g-t tyg. En g. yta. På g. is. Med sina brinnande mörka ögon och sin g-a hy* Ruben Berg. *Under himmelens molnlöst g-a blå / ligger heden tyst och ~* Ruben Berg. **Syn**. glänsande, blank, glansig; (ibl. nära) glätt. — **Glanskis**. Vanligare än 'glansis'. *Det var g. på sjön, blott några smala band av driven snö här och var. G., så långt man kunde se* Alb. Engström. *Då g-en täckte havet ända till ~.* — **Glansk[a]**, -ade, -as; -ning. Mer allm. känt än 'glansa'. *G-a skor. En omsorgsfullt g-ad hatt. Syn. se glansa.* — **Glanskig**, -t. Mindre vanl. *När marsvåren kommer och temperaturen kan gå upp över noll, men isen allthjämt ligger g. och oberörd. Syn. glansk.*

Glapp, -t, -are; -het. *Skon är g., sitter g-t glappar. En g. skruv, mutter. Måste i längden göra bössan g. Th. Högdahl. På grund av en viss g-het i låset. Syn. glappande, glappig, (som sitter) lös(t). — **Glappa**, -ade; -ning (med plur.); -rum (tekn.). 1) Egentl. *Och hur hans lädergaloscher g-ade. Ovanligt stora skodon, som dock ingalunda g-a på hennes klumpfötter* Dan. *I g-ande träskor. Vad han har gjort!! utropade tant**

Fatinitza, så att lösgommen g-ade R. Schildt. *Passa ihop kulor och ringar, så att de smyga sig väl intill varandra utan vare sig g-ningar eller klämningar. Finns det då också g-rum, så att nötningen ej blir för svår? 2) Bildl. Mindre vanl. Det g-ar i tankegången. Somzeli hästhjärna söker hitta g-ningar i konstruktionen [i Kants kritik av det rena förnuftet] R. Josephson. Syn. vara för vid, ej sluta (tätt) ti'll; slå l. smälla (om ngt som sitter för vitt). — **Glappig**, -t, -are. Glapp.*

Glas, -et, = [l. -er]. **A)** Huvudbetydelser. **I.** 'Ämne'. Plur. mindre vanl. o. blott i 'arbet.'; ngn gång med formen 'glaser'. 1) Tillverkningen av g. leder sannolikt sitt ursprung från Egypten. *Färgat, färglöst, blått, vitt, halvvitt, matt, ogenomskinligt, mjölkaktigt, mörkt; blåst, gjutet, härdat, spunnet, pressat, (matt)slipat, facettslipat, etsat, böjt, kupigt g. Efter sin kemiska sammansättning indelas g-en [l. g-erna] i fyra grupper: bömiskt g. l. lätt kristallglas, som är fullkomligt färglöst, svärsmält och hårt (hit spegelglas); franskt g. l. fönsterglas, blågrönt, något hårdare men lättsmältare än det bömiska (hit krong-et); blyglas l. tungt kristallglas, som är tungt, mjukt, lättsmält, färglöst och starkt ljusbrytande (hit flint-g-et); slutligen buteljglas, som är rödgult eller mörkgrönt och innehåller väsentliga mängder järn etc. ur orena råmaterial. Rå-, opal-, katedral-; glitter-, is-, marienglas. Märk särsk. Vattenglas, ett slags i vatten lösligt g. De enklaste g-en, buteljg-en Sv. Arrhenius. Och bilda ~ efter bränningen färgade g-er Ekenberg-Landin. 2) Blåsa, tillverka g. Etsa, måla på g. Flaska av g. Genomskinlig som g. Skör som g. Som om han varit av g. Lycka och g. gå snart i kras. **II.** Föremål. Plur. vanlig. 1) Skivor o. d. a) Sex g. i vart fönster vanligare 'rutor'. Sätta (nytt, nya) g. i t. e. fönster, spegel, klocka, bokskåp. På friland och under g. (dvs. i drivbänk). Fickur med dubbla g. Sätta (ngt) inom l. under g. och ram. Skåp med g. på tre sidor. Spegel med på tvären delat g. Optiska g., lösa och oinfattade. Hit ofta (l. alltid): Fönster-, dörr-, däck-, vagns-, drivbänks-; spegel-; klock-, ur-; ögon-; förstörings-, fjärr-; sol-; skydds-; lamp-, lyktglas. b) Bildl. Innan mellan vissa samskänd / klirrar vikens sköra g. Joel Rundt. 2) Kärn. a) Slipade g. G. och porslän ofta koll. En samling antika g. Tre g. av den där stora sorten slog hon sönder redan första veckan. Sld g-en (för) fulla. Fylla g-et blott till hälften. Sätta blommor i g. Höga, låga, smala, vida, bukiga, fyrkantiga, konstnärligt utsmyckade g. G. på (fyrkantig) fot. Dricks-, vin-, öl-, champagne-, likör-, brännvins-, glögg-, grogg-, selters-, mjölk-, spets-; serverings-, servis-, vardags-, bruks-,*

konst, lyx; mät, dropp, medicin, parfym; blom, blomster, kristall, prydnadsglas. **b)** Särsk. avseende vinglas o. d. och då ofta med direkt tanke på innehållet. Vid fyllda g. Vid g-ens klang. Klinga med g-en. Klinga i g-et (och begära ljud, för att hålla tal). Tömma sitt g. i botten. Dricka, tömma ett g. med l. för ngn, för ngt, för ngn's välgång. Fatten edra g. och ~! Dricker du ett g. med oss i morgon? Välkommen alltså på ett g. punsch på Gästis i morgon afton! Han tar sig gärna ett g. Ej spotta i g-et vard., skämts. = inte förakta starkvaror, gärna dricka ett g. (vin l. d.). Se, titta för djupt i g-et ta sig (lite) för mycket till bästa. **c)** Märk Tim- l. sandglas. Jfr B. **B)** Sjövä. bibet. Ting-en som runno ut på en halvtimme nyttjades förr som tidmätare ombord o. därpå anses återgå bruket av ordet 'glas' = halvtimme, åttondels vakt. Dygnets timmar indelas ombord i o. för vaktgöringen i 6 perioder med början kl. 12, 4, 8 för-, resp. eftermiddag; varje halvtimme anges med slag på skeppsklockan. Två g. slås kl. 1, 5 och 9, fyra g. kl. 2, 6 och 10, sex g. kl. 3, 7 och 11, åtta g. kl. 4, 8 och 12; halvtimmar betecknas medelst närmast föregående heltimslag, efterföljt av ett enstaka Eirik Hornborg. Så var det en natt strax före 8 g. Alb. Engström. Och när vi slagits 6 g., gingo vi från varandra i 3 timmar. **Syn. A)** I. ibl. glassort l. glasslag; II. (ibl.) 'pokal', 'bägare'; **B)** halvtimme.

— **Glasaffär.** Jfr nedan glas- och porslinsaffär. -**agat** se glaslava. -**aktig**, -t, -are; -het. Kroppens g-a genomskinlighet. De mörka ögonen stodo halvöppna, g-a, matta och brustna. **G. hy.** Och träna ~ ritade så vasst sina toppar mot en g. [höst]himmel R. Schildt. **G-t stel.** **Syn.** (bl. a.) glasartad, glaslik(nande), glasklar, vattenklar, genomskinlig; kall o. klar; stel o. (onaturligt) glänsande. -**arbet**[are]; -e (abstr. o. konkr.). -**art**[ad, -at. Att kärnan vid genomskärning visar g-ad brottyta H. Juhlin Dannfelt (om spannmål). -**assiett.** -**batist.** Fackl. Se glasmoll. *Det bästa materialet [till högsommarhattar är] vit g.* 1918. Väst-sättning av Ima vit g. -**berg.** Särsk. i sagan om *Prinsessan på g-et* där prinsessan lovas åt den som lyckas rida uppför g-et. I anslutning härtill betyder *Sitta l. bli sittande på g-et* vara l. stå l. komma på överblivna kartan, icke lyckas få ngn man. -**bit.** Jag skar mig på en g. Märk bl. a. Han har g-en i ögat ser allting skevt, ser blott det dåliga i allt; anspelning på en saga av H. C. Andersen. *Gå med g. i ögat* monokel. *Bara en g. t. e.* om similidiamant. -**björk.** Betula odorata (x masurbjörk, B. verrucosa). Tändsticksvirke av asp och g. uppköpes. -**blandning.** Lättsmälta

g-ar (flusser). -**blås**[a. Felaktigheter i glaset såsom g-or ~. -**blås**[are]; -arbord; -arkonst; -arlampa; -arpipa; -eri (l. -i); -ning (ibl. med plur.); -ningskonst. Ofta fackl. (särsk. i ssgr). En skicklig g-are. Vid kemiska laboratorier är ett g-arbord ett nästan nödvändigt tillbehör för att kunna åstadkomma alla de olika former av glaströr, som där behövas. På glasets utomordentliga seghet vid rödglödningstemperaturen beror g-arkonsten. Hålglas, som är blåst endast med g-arpipa. -**bod.** Oftare glas- och porslinsbod. -**boten**; -båt. Catalina är en klippö ~ känd över hela den civiliserade världen tack vare g-båten (där man kan se livet på havsbotten) Vivi Laurent. -**bricka** av glas l. för glas l. fullslätt med glas. -**bruk.** År 1903 hade de smälndska g-en sammanslagits under namn av De svenska kristallgen, och till dem anslöt sig även det gamla Rejmyre g.; år 1898 tillkom Orrefors g., som fortfarande konkurrerar med de förra. -**brytare.** Universalverktyg ~, innehåller flera instrument, såsom glasskärare, g., lddöppnare ~ m. m. -**bubbla** en felaktighet i glas. -**bunke.** -**burk** t. e. för sylt. -**byxor.** I ordstävets Ombytte förnöjer, sa fan, tog g. på. -**damejeanne.** -**degel.** -**diskerska.** **G.** på en restaurang. -**droppe.** -**duk.** Fackl. Polerduk, såsom smärgel-, ~ pimstens-, glas- och flintduk m. m. Tulltaxan. -**dörr** av glas l. med glastrutor. -**elektricitet.** Äldre namn på positiv e. (x lackelektricitet l. negativ e.). -**ets**[are]; -ning (med plur.); -ningskonst. -**fabrik**; -ant; -ation. -**flaska.** -**fluss.** Tekn. Jfr fluss¹. Flussmedel som skall påskynda glasets smältning; lättsmält glassmassa; ibl. särsk. om grundmassa till konstgjorda ädelstenar. -**formning.** Nyare metoder för g. äro gjutning, pressning och valsning i valsar 1908. -**fot.** Piano på glasfötter. -**försäkr**[a]; -ing (med plur.); -ingsaktiebolag; -ingsanstalt. Mest ifråga om spegelglas o. dyrbara butiksfönster. *G-a i Securitas annons* 1913. *G-ing drives i Sverige av Svenska g-ingsaktiebolaget* (~ sedan 1889) samt av ~. -**galla.** Tekn. Orenlighet som stiger till ytan i glasugnen o. avlägsnas, glasslagg. -**glänsande**, skr. Koloronium är sprött, g., nästan lukt- och smaklöst ~ Ekenberg-Landin. Med g. brottytor. -**grön.** Särsk. om is o. vatten. Mest skr. De g-a fläckarna, där jökelen låg bar. Från vattrade g-a djup A. Österling. Kvällshimlens kyla, g-a färgton hade ~ Ad. Johansson. **Syn.** ibl. buteljgrön. -**handduk.** H. till torkning av glas. -**handel**; -lare. -**harmonika**[a. Mus. 1) Musikinstrument bestående av glasklockor som gnidas med fuktade fingrar. *G-an uppfanns av B. Franklin* 1763, och till och med Beethoven har komponerat ett litet stycke för g-a. 2) En barnleksak: en rad över två band fästa

glasstavar vka anslås med korkhammare. **-hus.** T. e. drivhus. Märk uttr. som: *Den skall ej kasta sten, som själv sitter i g.* Se till, att du inte själv sitter, bor i g. l. att du inte själv har det än sämre ställt än den du 'kastar sten' på. **-huvud.** [Knappnålar] förses stundom med g. **-hytta.** Glasbruk, glasverk; hus vid glasbruk som inrymmer smältugn o. d. **-hård;** -het.

-industri. Inom svensk g. har han [S. Gate] utfört ett betydande pionjärbete ~. *G-en i Böhmen.* **-insats.** Frukktorg ~ med g. **-isolator** tekn. **-kall.** Mest skönl. Om kvällarna stod himlen g. och ~ Ad. Johansson. **-karaff(in).** **-kitt.** Slammad krita + linoljefennissa, kallas även: glasmästarkitt, fönsterkitt. **-klar.** Mest skr. *En g. vatska. Den grumlades som g. is i smältningssvärmen; den blev sörja* Strindberg. [Dagsländornas vingar] äro nåddriga, än g-a, än mörkbrokiga Nord. Fam.² *G-a ögon.* Även bildl. *Klaverets g-a toner* Fr. Böök. *G., hård logik. Tills den fasansfulla verkligheten åter stod för hans själ, g. och stål-hård Alb. Engström.* **-klingande.** =. Skr. *Den g. renheten hos dessa ljud* A. T. Gellerstedt. **-klirr.** G. och korkuppdragningar. **-klocka.** 1) Att sätta över föremål för att skydda dem. *Uret under g-an på salongsbordet ~.* 2) Att ringa med l. d. **-kläpp.** Ljuskrona med slipade g-ar. **-knapp.** **-kolv** t. e. vid destillering. **-kringla.** Kok. Glaserad kringla. **-krona.** Ljuskrona av glas l. med glaskläppar o. d. **-kropp;** -svätska. Fysiol., läk. o. d. En genomskinlig, tjockflytande massa som intager större delen av ögat. *G-en utgör en del av medlen för ljusets brytning i ögat* Nord. Fam.² *J. W. Nordenson: Om g-svätskans härkomst.* **Syn.** gläsvätska. **-kula.** **-kupa.** T. e. över ost, på lampa. *Stå under g.* **-kärl.** **-körsbär** ett slags stora klarbär. **-laboratori.um.** På detta sätt grundlades 1884 det berömda Schottiska g-et, som redan efter några få år lyckades framställa ett stort antal nya glassorter, som ~ Sv. Arrhenius. **-lava** en glasliknande lava, glasagat, obsidian. **-lik,** -t; -het. Mest skr. *En g. massa, framställd utan tillsats av lera. Bildar is- eller glaslika stycken, vilka ~.* Ögats g-a utseende förbyttes till detta uttryck av ~. **-liknande.** Skr. *Obsidian, en g. vulkanisk bergart.*

-massa. **-moll.** Fackl. Kallas även glasbatist. Ett vitt (l. kulört) styvt o. glansigt tyg till små dukar, (dam)kragar o. d. *Damkrage ~ av dubbel g. med glansgarnsbroderier.* **-mortel.** **-mosaik.** **-må|lare;** -eri (med konkr. plur.); -ning (med konkr. plur.); -ningsanstalt; -ningskonst m. fl. Avser ej målning på glas i allmänhet utan antingen sådan där målningen är utförd i genomskinliga smältfärger på glasyta (vka inbrännas) l. ock bilderna äro sammansatta av bitar av

färgat genomskinligt glas. *G-eriets återupplivare i Sverige är K. R. Callmänder. Gotisk kyrka med g-erier i fönsterna. Dalhems kyrka på Gotland äger ännu sina gamla g-ningar i behåll. Stockholms Glasmålnings- och Konstglasmästerianstalt. Färgerna stå g-ningsskarpt bredvid varandra* E. Wettergren. **-mäst|are;** -ardiamant (d. på kort skaff, till skärning av glasrutor); -arkitt (se glaskitt); -arlära; -arverkstad; -aryrke; -eri; -erianstalt; -eriarbetare(förbund). *G-en har framför allt att skära till och sätta i rutor, inrama tavlor o. d. Är g-arn själv hemma? Stockholms Glasmålnings- och Konstglasmästerianstalt 1920. Svenska förgylleri- och glasmästeriarbetareförbundet stiftat 1900.* **- och porslinsaffär** m. fl. **-papper.** Till kalkering l. (bestrott med glaspulver) till finslipning. **-platta.** **-potta.** Tekn. Se glasugn. **-prisma.** **-propp.** Flaskor ~ med inslipade g-ar. **-pulver** till glasduk, glaspapper o. d. **-pärl|a;** -(s)broderi; -ridå. Smälta eller massiva och blåsta eller ihålliga g-or. G-or framställas genom upphettning av korta glaströrsbitar. Sysselsatt med att trä upp g-or på träd. Oinfattade g-or. Frun försvann bakom en g-ridd Elin Wägner, 1919. **-päron.** Märk särsk. [Glimljuslampan] saknar fast glödkropp, endast den i g-et inneslutna gasen lyser vid strömgenomgång.

-rad t. e. i drivbänksfönster. **-rik.** Skr., mindre vanl. *G. ljuskrona.* **-rut|a.** Se ut genom g-an. Vi behöver nya g-or i ~. Dessa krukväxter vilja stå alldeles intill g-an. Trycka in en g-a och ~. De endast 30 à 40 år gamla stora butiksg-orna 1908. **-rör;** -sbit. Ett fint g., som ~. Drickes genom g. Slutna g. Korta g-sbitar. **-sand.** S. till glasfabrikation. Finska segelfartyget Emma av Rävsnö med last av salt och g. **-silke** se glasull. **-sked.** Färsk starksenap i lerkrukor med g-ar. **-skiva.** **-skydd;** -are. Under g. Stormlykta [med] avtagbar g-ar. **-skål.** **-skåp.** 1) Med sidor l. dörrar av glas. G. för ömtålligare fuktväxter. G. för utställningsföremål. Så rädd om någon, att man sätter honom i g. 2) För glas (o. porslin). **Syn.** 1) ibl. monter. **-skär|are;** -ardiamant (glasmästardiamant); -ning. Mest om sak. Ingen annan g-are kan uppvisa samma hållbarhet och skärförmåga. Äkta diamant och säkert skär i mina g-ardiamanter annons 1921. Nyttjas vid g-ning och ~. **-skärv,** -en. Koll. G., fri Tulltaxan. **-skärva.** Få en g. i foten. **-skör.** Mest skr. De avmejade fältens blanka och g-a strån P. Hallström. **-slag.** De hårdaste en låta knappt repa sig med goda filar Nord. Fam.² **-slagg** glasgalla. **-slip|are;** -eri (med plur.); -ning. Vid g-erierna i Iglaue, Mähren. **-sort.** **-spinn|are;** -eri (med plur.); -ing. Se glasull. **-spröd.** Skönl. Även rent bildl. Och

runt omkring en g. tystnad råder B. Risberg. **-stav.** T. e. Vid omröring av lösningar är det praktiskt att ha en g.

-tak t. e. på drivhus, fabrikslokaler, bångårdshallar. **-takpanna.** **-tallrik.** **-tegel.** *Klinker* (»Glastegel», »Glasyrtegel») benämnas starkt, intill förglasning brända tegel Ekenberg-Landin. **-teknik.** Med g-ens framsteg Nord. Fam.² **-tillbringare.** **-tillverkning.** **-tråd** o. **-tyg** se glasull. **-tår(ar).** Droppar av smält glas som fått drypa ned i kallt vatten; de sönderfalla till pulver om spetsen avbrytes. **-täck|a.** Mest i part. perf. *G-ta drivbänkar. G-ta avlastningsgårdar.* **-ugn.** *G-en l. smältugnen utgöres av en rund eller avlång, överväldig hård, på vars plana botten insätts 6 å 12 stycken stora deglar, s. k. pottor. Vid g-ens temperatur (1200°) är glaslet tunnflytande som sirap och ~.* **-ull.** Först sent har man lyckats framställa glastrådar så smidiga o. finspunnna att de kunna nyttjas till vävning av tyger, till vadd o. d. *Krusig g. tävlar med bomull o. silke, av raka glastrådar framställes glastyg. G-en har fått användning bl. a. till filtrum för gaser och vätskor.* **-underlägg.** *G. ~ av linne.* **-undersats.** *G. av tjockt kristallglas med nysilverkant.* **-vakt.** Sjövä. Den som ombord har att slå glas. **-vadd** se glasull. **-vara.** Mest i plur. **-veranda.** **-vete.** Vete vars korn äro glasma. **-vinge.** T. e. hos humlor o. bin. **-vis,** mest adv. *G. utskänka brännvin. Försäljes g. -vägg. -vätska* se glaskropp. **-våv(nad)** se glasull. **-ål.** Då ålvingarna ännu äro genomskinliga gå de under namnet *g-ar.* **-äpple.** Ett slags äpplen där kärnorna synas om man håller äpplet mot ljuset. *Kalmar g.*

-öga|a; -d (med glasartade ögon); -dhet. Ofta 'öga av glas'. *Docka med g-a.* Även = emaljöga. Jfr även följ. **-ögon;** -(s)bågar m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Ngn gång även i sing. t. e. *Ena glasögat har gått sönder för mig oftare ('ögon')glaslet.* **2)** Ordet kan användas så att det även innefattar 'pängsné' som eljes är dess motsats. *Inte kunna se utan g. Begagna g. Nödgas lägga sig till med g. G. för närsynthet, för närsynta, för svagsynthet. Blå, grå g. (till skydd mot solen). Skjuta upp g-en. Titta över g-en. Ett par g. med punktuellt avbildande glas. Lägga ifrån sig g-en, när man läser. Den som har lycka, behöver inga g. Märk Var och en ser genom sina g. ser (sakerna) på sitt sätt. Tegnér's bild genom Böcks g.; av Nils Erdmann. Skyddsglasögon för stenhuggare. Bilglasögon. Punktglasögon.* **II.** Ssgr ha glasögon- l. glasögons-, det förra kanske oftare (o. ibl. enbart). Ex.: *G-(s)bågar* av förgylld metall. *G-(s)-fodral.* *G-(s)glas.* [*Roses linsliperi*] har utvecklats till att omfatta även ett g-glas-

sliperi 1922. Med g-(s)lika, g-(s)liknande tecken på halsen. *G-(s)orm(släktet)* Naja tripudians, med 'glasögonstecknet' på nacken; en av de farligaste giftormarna. *G-prydda* och *bepälsade långfärdsbilister.* *G-sliperi i Uppsala.* **Syn.** (ibl.:) brillor, synglas, ögonglas, läsglas; ibl. pängsné.

— **Glas|a,** -ade, -as. Fackl., mindre vanl. *Drivbänkar g-as* billigt förses med glas. — **Glaser|a,** -ade, -as; [-are]; -ing (med plur.; även konkr.); -ingsmassa. Jfr *glasyr.* **1)** *G-a stenkärl. G-at lergods. G-at tegel.* När *g-ingen* börjar spricka. *G-at (matterat)* arbete: imitation av rimfrost, skrovlig, glittrande yta på glas Wenström-Lindgren. *Gröng-ad kakelugn. Pennläggare av svart-g-ad skiffersten. Stengodset salt-g-as ofta genom ~ Sv. Arrhenius. Salt-ingen, som anbringas på kärl av eldfast lera.* **2)** *G-at* visitkort. **3)** Kok. När kakan kallnat, uppstjälpes den på fat, sockras eller *g-as.* Med få undantag kunna alla syltade frukter *g-as* Hagdahl. *G-ad* med brynt socker. Efter *g-ingen* beströfs tårten med ~. *G-ad frukt, tårta. G-ade apelsiner, äpplen.* — *Sadeln g-as* och serveras med sin sås Hagdahl. **Syn.** **1)** försä med l. ge *glasyr*, överdra med ngt glasartat ämne, ge en glasktig l. glänsande yta; **2)** försä med sockeröverdrag, doppa i sockersirap som kristalliserar, kandra; överdra med (kött)gelé. — **Glasig,** -t, -are; -het. **I.** Fackl. **1)** Lant. o. d. Att vete och korn äro *g-a* betecknar, att sädeskornets inre är halvt genomlysande, mörkt samt *g-t* i brottet, ej möjligt. *G-het* hos spannmål. Hårda vetesorter äro alltid utpräglat *g-a* H. Juhlin Dannfelt. **2)** Geol. m. m. *En magma, som stelnar g-t* Nord. Fam.² *Icke porösa, utan i brottet g-a lervaror. Stengods ~ äger det hårda porslinets g-a brott, men ~.* **II.** Mest skönl. **1)** *Blir stjälken g-t genomlysande* H. Juhlin Dannfelt. *Hans ögon blevo g-a, hyn slapp och grå. Den g-a blicken* K. Asplund. **2)** *En g. dager av intensiv klarhet* Ola Hansson. *Mot vårhimlens g-a grönt* K. G. Ossian-Nilsson. **3)** Sälls. *Bryter sig brisen med g-t gny* E. A. Karlfeldt. **Syn.** glasktig, glasartad, glasklik(nande); ibl. glasklar l. glaskör l. glasklingande. — **Glasyr,** -en l. (särsk. i smtl.) -n, -er; -färg (emaljfärg); -liknande; -massa; -pulver; -tegel (glastegel, klinker); -tegelfasad. **I.** Enkelt. Om överdraget l. ämne som ger överdraget. Jfr *glasera.* **1)** På porslin, lervaror, tegel etc. *Från egentlig emalj skiljer sig g-en genom sin genomskinlighet. Porslin kan målas antingen över eller under g-en. Med blyhaltig, kristallglaslet liknande g. Då g-en är långt mera lättmålt än massan, måste den senare vara nästan garbränd, innan g-en kan inbrännas. Med genomskinlig g. Vit, täckande g. se emalj. Blyfria g-er Ekenberg-*

Landin. *De vanliga tegel-erna bestå av pulverformig mönja eller ~. Bly-, saltg-er. Porslin med dekor i underglasyr.* 2) Kok. *En bra g. på kakor. Bakelser med apelsin-glasyr. G. på frukter.* II. Ssgr. Ex.: *En hård, g-liknande hinna Gunnar Malmberg. De råbrända och med g-massa överdragna porslinsföremålen Ekenberg-Landin.* **Syn.** glasering, glasaktigt l. glänsande (ofta inbränt) överdrag l. överdragsämne, hårt o. glänsande överdrag, (ibl. nära) emalj; ibl. sockeröverdrag, kandering.

Glass, -en, -er (akut l. grav); -beredning m. fl. se II. Stavades förr 'glace'. I. Enkelt. 1) Huvudbetydelsen. Av grädde, vanilj l. fruktsaft berett fruset läskemedel l. efterrätt. *Ännu i 16:de seklet var g-en okänd i Frankrike Hagdahl. Frysning av g. ib. G-erna böra aldrig frysas mycket hårt ib. Jag tänkte ha g. till efterrätt. Frukt-, ananas-, smultron-, kräm-, saft-, vaniljglass. Grädd-, skum-, vatteng-er.* 2) Mer sälls. *Köttglass* = (kött)sky, köttgelé. II. Ssgr. Ex.: *G-bomb* en bakelse. *G-bröd* småbröd att äta till g. *G-dosa* i vkn g-en fryses. *G-form(ar)*. *I g-glas*. *G-maräng* en bakelse. *G-maskin*. *En stor g-portion*. *G-pudding*. *G-spade* jfr tårtspade. *G-tårta*.

Glatt¹, =, -are; -het. 1) Huvudbet. *Isen låg jämn och g., så långt man kunde se. Golvet var nypolerat och så g. och fint, att det glänste överallt. En g. yta ibl. x 'rå'. Och i denna fuktiga luft är marken g. som såpa. G-a (, av havet slipade) strandstenar. G. som en spegel. G. som en dl. Hon blev fet och frodig, huden blev spänd, g. och glänsande. G. papper. G. att ta i. Kamma håret g. Spegelglatt.* 2) Märk särsk. a) Vissa uttr. där bet. 'hal' är starkt framträdande äro blott lds. *I västra Sverige säger man 'Det är g. ute i dag', då vi i östra Sverige säga 'Det är halt'.* b) Är stjärken g. eller hårig? *Den är fullkomligt g. — Men överläppen liksom hakan var till hans sorg ännu fullständigt g., utan spår till skägg.* c) Blev genom sitt fina, g-a ~ [målnings]maner en omtyckt porträttör O. Granberg. Säll. rent bildl. *G-heten i hans umgängessätt verkade på många opålitlighet eller tyglighet.* d) Sjökrigs. *Ge ngn ett g. lag ge ngn en bredsida, avskjuta mot ngn alla kanonerna på fartygets ena sida.* e) Vard. *Det är ju g. omöjligt 'rent'; mindre vanl. Med dessa skrubbas och gnos det för g-a livet 'allt vad man orkar'. Springa för g-a livet för brinnande livet.* **Syn.** 1) jämn o. blank, slät o. glänsande l. blänkande, utan ojämnheter, ibl. len (o. fin), glansk; glättad, (glatt)slipad, polerad, finhyvlad; '(till)slickad', (till)slätad, tillstruken, slätstruken; slipprig, svår att få tag i l. att hålla fast; 2) hal, som man halkar på; hårlös, utan hårbeklädnad; ibl. flott; (ibl. nära:) söt, inställ-

sam, 'hal'; (som adv. ibl.) alldeles, fullkomligt, rent (ut), absolut. — **Glattbladig** t. e. bot. -**bränna**; -ning. *En mycket stark upphettning, garbränning eller glattbränning, genom vilken själva porslinet förglasas, på samma gång glasyren smälter Ekenberg-Landin.* -**hyvl**a m; -ing. *Det g-ade brädet sluttar något nedåt rännen.* -**hårig**. *Låter man nu ett rödfärgat, kort-hårigt och stråvhårigt marsvin para sig med ett vitt, långhårigt och g-t ~ B. Lidforss.* -**is**. Lds. för 'halis'. -**kam**ma m; -ning. [*Ett hår*] som var ytterligt noga benat och g-mat C. D. Marcus. -**poler**a m; -ing. -**slip**a m; -ning (med plur.). *G-a glas*. Som på ett förvillande sätt liknar vitgrda, av vågsvallet rund- eller glattslipade kiselstenar Th. M. Fries. -**vals**a m; -ning. — **Glatt**a, -ade, -as; [ning]; [-sten]. Vanligare 'glätta'. *Ytan g-as med en het sten. På tavlans g-ade marmor Stagnelius. G-a håret med pomada.* **Glatt**² se glad. **Glatt**³ se glädja.

Gläubersalt. G. är handelsnamnet för svavelsyrtat natrium l. (neutralt) natriumsulfat; namnet efter 1600-talskemisten Joh. Glauber. G. användes till beredning av soda samt i glasindustrin.

Glav l. **Glav**en (akut); -en, -ar; [-en]-stake]. Skönl. l. äld.; mest i dikt. Svård; (förr även =) stickvapen, spjut. I. Enkelt. 1) Och *Gripenberg* har sänkt sin segervana g. *Runeberg. Med blanka g-ar Stagnelius. Ej vill jag häckla på ödets g. V. Ekelund.* 2) *Svänga sin g-en. Lagg, kämpe, ned din g-en! Nicander.* II. Ssgr äro sälls. o. kunna ha antingen *glav*-l. *glaven*-. *Egentliga Finlands vapen är en krönt tornerhjälm med tvenne i kors ställda g-enstakar M. G. Schybergson.*

Gled(o) se glida.

Gles, -t, -are. I. Enkelt. *På ett ställe, där glesningen var, stod g-are. G-a träd dels = glest stående; dels = med g-a löv, g-a i lövverket. Slutet, g. och lyckig skog A. Onattingius. Rågen var g. och lågväxt. Se till att barfläckar och g-a ställen i vallarna genom hjälpsädd också göras räntebärande! Att ogräs vanligen utvecklas starkt i en g. och fläckig gräda H. Juhlin Dannfelt. Under de g-a [ek]kronorna. Några g-a härstrån gävo litet färg åt den kala hjässan. När håret börjar bli g-t. G. hårväxt. Det hela g-t omramat av gråspräckliga polisonger och rättarkrans G. Ullman. G-a väggar t. e. där stockarna ej ligga riktigt tätt. En g. purpurgärning ~ höjde intrycket av ~ V. Rydberg. G. väv(nad). Ett g-t flor. G-a maskor. Gör g-a ögonfransar täta och långa. G-t sittande tänder. Med g-a, svartfrätta tänder. Vingarna äro glasklara, med jämliken g. ådring samt ~ G. Adlerz. Gå fram på g-a linjer. G-a byar. En g. befolkning. G-ast befolkat är det inre höglandet ~. I*

det då ännu folk-g-a Östeuropa. Salen var tämligen g-t besatt. En g-are prickad linje.

II. Ssgr ha vanl. gles-; participen kunna därjämte uppvisa glest-. De sammanföras härnadan. Tillfälligt nybildas ssgr då och då; härnadan upptas blott ett urval. Alla utom 'g-het' äro adj. (på -ig) l. part. **Syn.** ej tätt stående, ej tät, med (tämligen) långa mellanrum, tunn(sådd), strödd, (kring)spridd, sparsam, rätt sällsynt l. sparsådd, (ibl.:) otät, som släpper fram ljus, porös.

— **Glesbebyggd.** Skr. En sammanhängande, tämligen g. skogstrakt Th. Högdahl. — **befolkad.** Skr. Det g-e övre Norrland. — **bevuxen l. -beväxt.** Skr. Glesbevuxna fält. Såvida marken icke är särdeles öppen och glesbeväxt. — **bladig o. -blommig.** Bägge bot., trädg. o. d. Det glesblommiga, utdragna och smala »axet» G. Samuelsson. — **-bodd** skr. — **-het,** -en, [-er]; -sgrad. Bebyggelsens g. Skyttelinjes luckor (g., täthet). — **-hårig,** -t, -are; -het. Konsulns en mula g-a hjässa. — **-lövig.** Skr., sälls. Tvenne nyponetelningar, gängliga och g-a A. T. Gellerstedt. — **-strålig.** Skr., mindre vanl. En krets av styva, g-a fjädrar E. Lönnberg. — **-stående.** Skr. Gles(t)stående almar. — **-ställd.** Skr. G-a bestånd eller enstaka fröträd. Medan samtidigt mossorna få rikligt tillfälle att utbreda sig mellan de g-a stråna R. Sernander. — **-trådig.** Mest skr. G-t hamptyg. — **-tånt,** =. Som denkon ibl. 'glestånd'. Mindre vanl. — **-vuxen l. -växt.** Glesvuxen havre, skog. Den glesvuxna furudsen i nordväst Ad. Johansson. — **Gles(t)bebyggd** m. fl. se ovan.

— **Gles|a**¹, -an, -or. Ldls.; gärna skönl. Glest ställe (ofta i skog). Inne i skogens g-or Hagar Olsson. Och i björk-g-orna gulnade de första löven Ad. Johansson. I skogs-g-orna ib. Märk Genom en g-a i grenarna ib. — **Gles|a**² **ut** n, -ade, -as; -ning. — **Glēs|a**, -ade. Där skogen g-ar. I g-ad lindallé Curt Thelander. En g-ad häck Pries Wilhelm. De g-ande skyarne. G-ande lockar. Att han, genom förtärande av benmjöl, lyckats öka tätheten av sitt i g-ande stadda huvudhår C. Th. Mörner. Svart hår, något g-at över hjässan. Vännerna (s krets), som alltmör började g-a. Låta blicken fara över de (betänkligt) g-ade lederna. **Syn.** utglesas n, (ut)tunnas (n), bli (allt) glesare. — **Glesna** **ut** n.

Glete (grav); -n l. -t. Fackl. Lättsmält blyoxid. G(-t) erhålles som biprodukt vid silvrets avdrivning (ur blyglans) och bildar gula till gulröda, tunga, glänsande, kristalliniska blad eller fjäll. Sålunda erhållet bly kallas friskbly, om g-t var rent, och hårdbly, om det var förorenat av antimon Nord. Fam.² Gul, röd g. G-t användes i glasynen för lergods; till glasfluss; i glas- och porslinsmåleriet; i glasfabrikationen;

till beredning av fernissor m. m. Ekenberg-Landin. **Syn.** blyglete, (silver)glitt.

Gle|tsch|er (glätt-; akut); -ern, -rar (akut l. grav); -erbäck; -eris; -erkrön; -erpanrad (skönl.). Jfr glaciär. På Mus-tag-atas g-rar Sven Hedin. Från en liten hängger-utgick bäcken ib. Mellan dessa slingrade sig den hårt frusna g-erbäcken ib. Och skummande som forsen från ett g-erkrön ib. Kara-korums snökrönta och g-erpanrade jättar ib. **Syn.** se glaciär.

Gli, (-e)t, -n, best. plur. -na l. -en; -häv; -jakt; -stim. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** Yngel av allehanda fisk. Ofta koll. Ta g. (med häv) för att ha till bete. Se, så mycket g. det går här bland strandstenarna! G. av allehanda småfisk C. H. Schager. Vikens stim av silverglin K. E. Forsslund. **b)** I Västergötland kallas elritsan på flera ställen g. C. H. Schager. **2)** Bildl. om barn (l. ynglingar). Gärna ngt vard. **a)** Och gläds åt glinas smörgåskast K. Stangenberg. Det där glit var alldeles för färskt Sigge Strömberg. »Hemma förstås», svarade gliet, »vi är från Uppsala allihopa ~» E. Lieberath. Ibl. även koll. Tog sig ett slags moderskap för »småglit» Lydia Wahlström. **b)** Ett annat g., en yngling av mina bekanta Alb. Engström. Två unga mdlarglin, som vistades på vischan för studier. **II.** Ssgr. Ex. Glijakten bland näckrosbladen om groda som jagar glin. Att sitta förankrad vid en vase, där glitstimmet står tjockt som gröt Alb. Engström. **Syn. I. 1)** a) fiskyngel, småfisk; liten fisk, fiskunge; ibl. betes-l. agnfisk; **b)** elritsa; **2)** (barn)unge; barnungar, (små)barn; (pojks)poling, 'jycke'.

Glid, -et, =. **I.** Utan plur. **1)** Ifråga om skidåkning o. d. I da ä de gott g. bra skidföre, glider det lätt. Men nu hördes g. av skidor Alb. Engström. Skidorna gjorde ypperligt g. Då snön ~ förhindrar g-et Nord. Fam.² **2)** Allmänare. **a)** Under vdgor-nas g. Harry Blomberg. Man skulle ha ett illusoriskt intryck av fågelglid, om inte ~ Gust. Mattsson; om flygfisk. **b)** Märk det ofta bildl. uttr. 'på g.' Att hela ransoneringsplanen kom på g. 1918. Åganderätten på g. ledare 1921. [Att de äro] på g. mot det organiserade proletariats revolutionära vänsterflygel Brand 1915. Finska samlingspartiet på g. från förbudet. Hon var på g. att bli god igen [efter förargelsen], men ~ Elin Wägner. **II.** Med plur. **1)** Ifråga om skidåkning o. d. **a)** Vid varje g. jag gjorde. Lappen tog ytterligare ett g. framåt pörtets dörr E. Didring. Han har en märkvärdig förmåga att få långa g. utan synbar ansträngning eller mycken rörelse Erik Pallin. Dröjande g. Inkom med vinnande, präktiga g. och vid utmärkt kondition. Och g-en blevo längre och hastigare, medan ~ E. Didring. **2)** Allmänare. **a)** Mest skönl. Vågen tänder

vita solar, / kommer lågt i långa g. Elsa Dahlén. Nu hördes drors jämna g. och slag [mellan årtullarna] Ejnar Smith. b) Mindre vanl. De senaste veckornas regnande har ånyo förorsakat ett jordglid på platsen för det stora raset 1913 ~; g-et stannade mot en jordvall i ~.

— **Glid|a**, gled(o), -it; gliden. **I.** Egentl. **1)** Låta handen g-a över det mjuka tyget. Skidorna gledo lätt på den hårda skaren. De mjukt g-ande lådornas kvävda suckar, då de öppnades för att ~. Smörja maskineriet, så att det överallt g-er lätt och utan gnissel. Två spetsiga ~ stickborst, som g-a i en ränna G. Adlerz. **2)** G-ande rörelse. Krypa eller g-a (»ålar») L. Tingssten. Med indianens g-ande, ljudlösa gång. Skuggor, låtta som en ödla g-ande V. Ekelund. G-a tyst och ljudlöst som en orm över gräset. Den i barkskrevorna g-ande trädskryparen A. T. Gellerstedt. Sakta g-a vimpelprydda båtar Snoilsky. Gled så tidens ström i sakta mak. **3)** Märk bl. a. Han stod och fumlade med klockan, tills den gled ur handen på honom. Och brickan gled ur mina händer. Foten gled på den slippriga marken. **II.** Friare o. bildl. **1)** Som en över fälten g-ande moln-skugga. G-ande skyar. Under det ett belåtet smil gled över hans drag Petrus Norberg. Blicken gled längs husväggarna nyfiket, ängsligt G. Hellström. Lät ~ sin skarpa sjömansblick g-a över skocken H. Gyllander. Så g-er blicken väl sällan längre tillbaka än till Blanche och ~ Fr. Böök. Samtalet gled åt annat håll ~. Orden gled mig på tungan av sig själva (mindre vanl.); S. Siwertz. Om tillfället g-er mig ur händerna. **2)** Märk Om det nya skatt byggs på lagens och rättens fasta grund eller våldets och olagens g-ande Ellen Key. **3)** Frågan om lön efter g-ande skala ~ synes i England vara på god väg att nå sin lösning 1918. Den s. k. g-ande löneskalan fastställer ett visst fhde mln lönen och den färdiga produktens försäljningspris. G-ande tullskala (alltefter importprisens höjd) tillämpades hos oss från 1 juni 1920—31 maj 1922. **Syn.** röra sig jämnt o. lätt l. ljudlöst, sakta röras (utan hinder l. med minsta möjliga friktion), löpa (lätt), fara över, överfara ~; (sakta) flyta l. framflyta ~ l. rinna; halka, slinta, 'åka', (h)asa, 'åla', (ibl. nära) rutscha, ibl. mista fotfästet; skrida; förskjuta sig, slira; (ibl. nära) smyga; 'samma', 'sväva'.

— **Glida av.** Ringen hade, utan att hon märkt det, glidit av, men ~. **G. bort** [u]. B-nde båtar. Och gled på lätta fötter bort genom folkhopen S. Lagerlöf. **G. fram** ~, **förbi** ~, i [u], **hän** ~. **G. ifrån.** T. e. Om han skulle g. ifrån henne V. Benedictsson. **G. igenom**, in [u], **ned l. ner ~, nedför.** **G. nedåt** o. nedåtglidande. På 1,200 meters

höjd ställer jag från motorn och glider nedåt T. Ångström. **G. tillbaka** ~, **undan** ~. **G. upp.** Skr. Mindre vanl. Lätta molntappar, som g. upp över skogen i öster Kjell Kolthoff. **G. ut** ~. **G. utför.** Och vagnen började g. utför med en förfärande hastighet. **G. över** ~.

— **Glidapparat.** Skr. En g., med vilken han började företaga systematiska glidförsök T. Ångström. **-bana.** Fackl. Alla möjliga praktiska anordningar såsom rull-, spiral- och glidbanor. **-band.** Fackl. Tidningspacken föres in medelst g. till en plats i det inre [av apparaten] ~. **-båt.** Fackl. Hydroplan dvs. båt som vid stark fart delvis höjer sig ur vattnet. **-flygare** jfr följ. **-flykt.** **1)** Om fåglar. **2)** Om flygplan (l. flygare). Flygning utan l. med fränslagen motor. [Få maskinen] i g. T. Ångström. Då han i g. sökte nå landningsplatsen. Flygaren lyckades dock komma ned medelst g. Gjorde g-er av ånda till 300—400 meters längd T. Ångström. **-friktion.** Fackl. Glidfriktionen i vanliga lager ersättes här [i kullagret] av rullfriktion. **-försök.** **-hastighet.** Fackl. Med sin g. av 120 knop om torpedflygplan. **-knapp.** G-ar att sätta under stolsben ~ föras i 3 storl[ekar] Nord. Kompaniet. **-känsla.** Mindre vanl. Man har [i luftskeppet] överhuvudtaget inte någon flygkänsla — annat än i ett och annat luft-hålsgrupp — utan en g. **-lager;** -vagn (v. med g.). Fackl. **1)** G-s utbytande mot kullager. **2)** Befarat, att d. platsen för det in-träffade raset g. skulle förefinnas ~. **-lera.** Fackl. [Och ovanpå berget] ligger den farliga g-n. **-ljud.** Språkv. Ljud som lätt överglides o. förmedlar övergången till ett annat, (omärkligt) övergångsljud. **-plan.** Tekn., t. e. i ångmaskin. [Bronserna ha inom maskintekniken] vunnit stor användning särskilt som lagerskålar och g. **-rem.** T. e. G. av läder bak på damlägskor. **-ring.** T. e. Tvillingbörns med 2 g-ar. **-rörelse.** Skr. Risslans gungande g-r vaggas till ro. Jordmassans påbörjade g. **-skena.** Tekn. T. e. Under jämn sidrörelse av kulsprutan å lavettens g. **-skiva** tekn. **-skydd;** -skedja. Särsk. ifråga om biler. Ofta nog anbringas ovanpå [bildäcks]gummit ett s. k. glidskydd, vanligen bestående av en läderplatta med däri insatta stålknitar. [Hjul] med effektiva »glidskydd» vid slirig väderlek. Parsons g-skedjor. **-steg** t. e. i fochtrot. **-stång.** Fackl. När manskapslogementen ligga uti brandstationens övre våning, brukas ofta glidstänger ned till redskapshallen B. Cederström. **-tull;** -(s)förslag. Jfr glida II 3. Systemet med g-ar. Regeringens g-sförslag godkänt av riksdagen. **-yta.** T. e. geol. om glattnotta bergtytor. **Syn.** slintyta.

Glim', -met. Sälls. Skönl. G-met av de många gevären i solskenet. Vem flyr som

ett månglim över ångande mad Ad. Johansson. — **Glim**^m, -men, =. Bot. Silene. Nattglim. — **Glimma**, -ade. Ofta skönl. Det är ej guld allt som g-ar ofta bildl. G-a av guld och ädelstenar. Tornspiornas förgyllning g-ade i (l. mot) solen. Som smaragder i ett smycke av g-ande guld / lysa gläntorna i höstgula hagar E. Grotenfelt. Det stora och lystra, det som g-ar, huru tomt och fullt det än är P. J. Rösö. Fönstren, som g-ade (som guld) i solnedgången. — Solen g-ar blank och trind. Då stjärnorna börja g-a på fästet. — Elden g-ar under askan. Påtändes papperet och får g-a, känner man en lukt av ~. Min dörr är stängd, och nedbränd brasan g-ar B. Gripenberg. (Svagt) g-ande kol. — Lyktor g-a / med svagt och töcknigt sken H. Dhejne. En skyg kväll, då lysmaskarna g-ade starkare än vanligt Ad. Johansson. — Och över oss vårhimlen g-ar / oändlig och blekgult sval Erik Ekelund. Än g-a livets ångder / av gryningsljusets glans ib. I ljusa skyar, g-en, / I vårens fåglar, slån Joel Rundt. — En g-ande (skogs)sjö, våg. Den g-ande fåra i vattnet, som ~. Vitsippmattorna, som g-ade under snöden i trädgårdens vårar Gust. Johansson. — Utanför butikerna stodo unga kvinnor och pratade med g-ande och nymor-nade ögon H. M. Nordlindh. Hennes ögon g-ade av förtrytelse Elin Wägner. G-ande glad V. v. Heidenstam. **Syn.** lysa (svagt o. i glimtar l. blänk l. oroligt), (ibl.) skimra, glänsa, glimra, blänka, tindra, glindra, stråla, gliitra. — **Glimma** till. T. e. om fönsterruta, eldkol, ögon. — **Glimljus**; -fenomen; -lampa; -ström; -urladdning. Fys. osv. Om ljusfenomen vid 'stötjonisering'. Ifrån det s. k. negativa g-et utgår en ström av joner mot katoden, och denna ström blir i närheten av katoden lysande. En s. k. g-lampa saknar glödkropp, den i glaspäppet inneslutna gasen lyser vid strömgenomgång. De lågvoltiga g-lamporna [ha] efter 1918 rätt allmänt [hos oss] kommit till användning för reklamändamål, som signallampor, natllampor o. s. v. Nord. Fam.²

— **Glimmer**¹, -ret. Mindre vanl. Gärna skönl. G-ret av den nedgående solen. Så föll natten på, till och med g-ret av aftonrodnaden på fönsterrutorna slocknade. I stjärng-ret V. v. Heidenstam. **Syn.** glans, sken, skimmer o. d. — **Glimmer**², -n; -aktig m. fl. se II. Lättkluvan, ofta bladig o. genomlysande stenart med en viss metallglans. I. Enkelt. Den svarta, bladiga g-n. Magnesiaglimmer eller mörk g. G. utgör en beståndsdel i granit och gnejs. Är det g. i skiffern? Skivor eller fjäll av g., inblandade i sanden. [Kali]glimmer i stora 'taylor' till glasrutor, kaminfönster, skyddsglasögon m. m. Arbeten av g. Oarbetad, pulveriserad, färgad g. II. Ssgr. Ex.: Med

g-aktig, pärlemorartad glans. Av g-arterna är magnesiag-n den vanligaste. G-artad. G-blad kallas ibland även 'marienglas', ehuru detta vanligen avser en gipsart. G-blandad. G-brons pulveriserad g. G-fyndighet, välbelägen ~, säljes fördelaktigt. Kamin med g-fönster. G-förande marmorarter. En g-hinna, försedd med ett stift, vilket ~ på grammo-fon. Till vänster om fönddörren ett matbord, g-kamin, skänk Strindberg. G-lik (nande). Isolerande g-mellanlägg. G-platta. G-sand. G-skiffer en vit, ljusgrå, gulaktig l. mörkgrå bergart av glimmer o. kvarts ordnade i tunna parallella skivor. G-sort. **Syn.** kattguld, kattsilver.

— **Glimra**¹, -ade. Mindre vanl. än 'glimma'. G-a i solskenet. G-ande diamanter. Som en g-ande triangel, ett ensamt gudsöga G. Mattsson. Även bildl. Detta liv, som så g-ar för vår syn, just då det är nära att försvinna Ad. Hillman. Han är rent av g-ande (kvick) i kväll. **Syn.** se glimma. — **Glimrig**, -t, [-are]. Mindre vanl. Skimrande likt glimmer; ibl. som innehåller glimmer.

— **Glimt**¹, -et, =. Mest skönl. Årornas taktmässiga g. P. Hallström. Inför rabbinen stannade han och såg forskande i knivvassa g. P. Hallström. — **Glimt**², -en, -ar; -lik(t); -vis (mer säll. som adj.). I. Enkelt. 1) Egentligast. Få se en g. av solen. Den bleka g. ~ / av månken bakom bergens furutäckta kam Fröding. Såsom vänliga kvällstjärnor brinna / och strö g-ar i dalarna ner Fröding. Sol-, ljusglimt. 2) Friare o. bildl. a) Ren vid första g. av morgonrodnan Runeberg. Tyckte mig skynta hennes gestalt eller en g. av färgen på hennes hattband A. T. Gellerstedt. b) G-en, den förstående g-en, en gåckande g. i ögat. Annie rodnade under solbrännan, och det kom en farlig g. i de bruna ögonen E. Lieberath. Åhörarna hade gräsligt ledsamt. Inte en enda g. lyste upp deras stenansikten Dan. c) I en g. uppfånga ngt. d) En kort g. av lycka. Små lyckog-ar. Det förhåttigaste av allt, en g. av medlidande. II. Ssgr. Ex. 1) I ett g-lik leende Anna Lenah Elgström. 2) G-vis. a) Adv. Dit solens skimmer endast g-vis när Edv. Fredin. En prästkrage, som g-vis tit-tade fram. Intrycken under färden kommo g-vis och försvunno i ett huj H. Berger. Och det, som innerst verkade och levde, blir i bästa fall blott g-vis röjt Olof Palme. b) Adj. Mindre vanl. Skr. Det var blott på detta g-visa sätt, som denne man någonsin uppenbarade sig för sina medmänniskor. Finna g-visa ansatser till en poesi av högsta rang C. Santesson. **Syn.** (starkare, snabb l. kortvarig) ljusstråle, (kort l. flyktig) stråle, hastigt framlysande o. snabbt försvinnande sken, (plötsligt kort) skimmer, plötslig glans, blänk; 'blink', skynt, (svagt) spår, 'gnista',

'smula'. — **Glimt**a, -ade. Egentl. o. bildl. Ofta skönl. *Solen g-ar ibland mellan molnen. Höstsol g-ar ur rivna moln* B. Gripenberg. *Det g-ade av ljus i farnhusets fönster. Det g-ar av ögon i buskar och snår. Nu g-ade vedergällningens möjlighet efter så många år och ~.* **Syn.** hastigt (fram)lysa o. åter försvinna, sända en glimt l. glimtar, glimtvis titta fram, skymta, blänka (fram n), lysa ti'll. — **Glimta fram n.** **G. till.** *Det g-ade till borta vid kullen, och strax därpå kom dñnet av det första kanonskottet.*

Glinder, -ret, [-er, best. form -en l. -erna]. 1) Utan plur. Gärna skönl. *G-ret av stjärnorna, som speglade sig i vattnet. Ingen röst må skära / luftens g-er* A. Mörne. *En dörr slogs igen; ljusg-ret från springan var försvunnet* Maria Jouvin. *Det gjorde ont i ögonen att stirra igenom regng-ret på rutan* S. Siwertz. — *De röda strandladorna darrade i gärdesg-ret, som liknade en göt av hett, flytande glas över de stubbade klövervallarna ib.* *De soliga slätterna, där sommarg-ret dallrade över gårderna* V. Ekelund. 2) Med plur. Ldls. (t. e. sydsv.), fackl. Konstgjord agnisk. *Pojken, som svalde småt.* **Syn.** 1) dallrande l. darrande glans (l. sken), skimmer, tinder, flimmer. — **Glindra**a', -an, -or. Ldls. Mer sälls. än 'glad'. Skogsöppning. — **Glindra**a', -ade; [-ing, med plur.]. Ofta skönl. 1) *Där nu ett ljus ~ syntes g-a* Strindberg. *Snart på min grav blott daggens tårar g-a, / när soln ur österns flamma höjer sig* Euphrosyne. *Och regnet g-ar på blad och gren* C. F. Dahlgren. *En knäckepl med ~ sitt lagom täta, g-ande lövverk* A. T. Gellerstedt. *G-ande julgranar. Hän till det g-ande / lustgårdens stängsel* V. Rydberg. *Med ögonen g-ande av lycka* Math. Roos. *Humorn satt fortfarande och g-ade i ögonvrån* E. Sparre. 2) Märk särsk. *Det g-ar för ögonen flimrar.* **Syn.** tindra, skimra, blänka, glänsa (ojämnt, darrande, milt), glimma; (ibl.:) flimra, grillra.

Glip, -en, -ar. Fackl., ldls. En gammaldags trekantig draghåv med vid, fyrkantig mynning o. skaft, särsk. för ål. *Fångst av fisk medelst luster, harka, g., huggkrok, lak-käx eller med tillhjälp av bloss eller annat lyse, liksom även medelst skjutning med eld-vapen är förbjuden* Fiskeristadga för Mälaren. *Ålglip.* — **Glipa**, -an, -or. Särsk. läk. Smal öppning l. 'klyfta' (t. e. då muskel-trådarna skilt sig åt). *Musklerna bilda en g-a, genom vilken nerver och kärl gå fram* Ernst Wikner. *G-a i muskler.*

Glira, -ade, -as (i bet. 2). Kan möjligen även fattas som två ord. 1) 'Egentl.' Mest i pres. part. *Bylund sätter sig upp, yrvaken, g-ande mot mig och solen* Alb. Engström. *Med g-ande blickar sågo de upp mot de sollysta husväggarna, vilka bländade deras ögon ~.* 2) Bildl. *Ngt vard. l. smtl. G-a*

ngn ge en gliring. **Syn.** 1) plira, kisa, knipa (med ögonen). — **Gliring**, -en, -er. Gärna ngt vard. l. smtl. Blott 'bildl.' *Ge ngn en (skarp) g. (för ngt).* *En g. fick han då och då, men det besvärade honom inte.* *G-ar mot Karl Johan. I andra sången förekom ursprungligen en g. åt Törneblads Nya Posten, som ~ K. Warburg.* **Syn.** stickord, (sido)hugg, 'snärt', 'släng', 'nyp', 'pik', skrupens, (spe)glosa.

Glis, -en. *Aethusa cynapium.* Vildpersilja. — **Glisa**, -te. Även 'glysa', jfr d. o. Ldls. (t. e. sydsv.). Lysa (gm en öppning, en remna, en springa), glimta, glänsa. *Tyget g-er i sömmarna.* [Och i halvmådnens] sparsamma ljus g-te de våta hållarna från ~ Fab. Månsson. [Plaggen] som g-te likt hukande vita gäss i solskenet Anna Björkman.

Glitt, -en l. -et. Fackl. Se glete. Silverglitt. — **Glittande**. I uttr. G. glad sälls. för 'glittrande'. — **Glitt**er, -ret. I. Enkelt. 1) Egentl. a) *G-ret av de blanka hjälmarna.* *Som trolska sländors g-er mellan gräsen* A. Österling. *Daggens g-er i gräset. Men ännu låg det som ett dansande g-er i den tryckande luften. Med ett g-er i sina små svarta ögon.* *Stjärn(e), sol, mån(e)-g-er.* b) Rent konkr. Jfr flitter. *G-er att hänga i julg-en.* *Silver-, guld-, julgransg-er.* Ngt friare. *Hänga på sig allt möjligt g-er.* *Ordnar och dylikt g-er.* *Älskar du dylikt g-er?* 2) Bildl. *Men allt detta är endast g-er och flärd, tomt g-er.* *Sorg blott är verklig, glädje g-er* E. Grotenfelt. II. Ssgr. Gärna skön-litterära. Ex.: *G-erfyllda djup* H. Dhejne. *Barnen, / sommarrya, g-erglada* V. Almquist. *Ämne, varmed rimfrostliknande yta åstad-kommes: g-erglas* Wenström-Lindgren. *G-er-granna danserskedräkter. Håret ~ fullsatt med g-erguld se flitter.* *Lyckans g-erguld* J. O. Wallin. *Jag strör ej nu det vanliga sentimentala g-erguldet över en gammal kär-leks stoft!* E. Kihlman, öv. från Papini. *G-erkort ~ fj ej postbefordras i Sverige* Post-boken; = kort överströdda med glimmer, krossat glas l. d. *G-erkram.* *Ekot av för-klungna skratt / g-erlikt i gräset* svävar A. Österling. *Och aldrig vinden havets yta krusat / mer g-erljust än denna morgon* blå J. Tegengren. *G-erprydda danserskor.* *G-er-prål.* *G-erskrud.* *G-erstilla vågor* Sig. Agrell. *G-erströdd.* *Fantasien g-erstänk kring tingen* P. Hallström. *G-erverk* mest bildl. *Längs vars sidor tidvattnet gurglade och snuflade med g-er vitt skum* Öv. från Fiona Macleod.

Syn. I. 1) flygande l. oroligt sken, glans, skimmer, blänkande; flitter, (blänkande) grannlåter l. småprydnader, allt som lyser i ögonen, gottköpsgrannlåt(er), (ibl. nära) paljetter; ibl. oäkta guld l. silver; 2) tomt sken, yttre glans.

— **Glittra**, -ade. 1) Egentl. *I en dräkt, g-ande av guld och ädelstenar. Det g-ar*

som (av) guld. *Solen g-ade över den nymornade världen, och ~. Bölgjorna g-a. Spindelvävarna g-a i solskenet. G-a i alla färger. I hopp att abborren skulle nappa på den förrådskt g-ande pirken. Skrovlig, g-ande yta på glas. Det sol-, sommar-g-ande havet. Den ~ mång-ande vattenytan. Silver-, guld-, juvel-g-ande. 2) Friare o. bildl. En blick, g-ande av humor H. Gyllander. Stillsamt g-ande humor. Nyfikenheten g-ade i de soliga, bruna ögonen. Ett g-ande pojkhumor. G-ande glad. **Syn.** lysa med dallrande sken, blänka, skimra, glänsa, stråla. — **Glittra fram** m. **G. till.** Egentl. o. friare. *Men Sadleys ögon g-ade till obeskrivligt spjuveraktigt, och ~. — Glittrig, -t. Skönl., mindre vanl. Å g. stråt B. Risberg. *G-t mårbeget P. Hallström.* **Syn.** glittrande, glitteraktig.**

Glo, -dde, -tt, [-s], pres. -r. Ofta vard. och om oförstående, tölpigt l. närgånget gloende. Om djur o. saker dock mindre vard. än om människor. 1) *Vad g-r ni på, pojkar? Och g-dde på oss med sina av undran uppspärade kögon. G. efter ngn. Ligger och g-r efter dagern i ventilen hela nätterna Alb. Engström. Du g-r, som du aldrig hade sett folk förr. G. lagom! Hon g-r, så hon kan g. ögon ur sig. G. som en kossa på en rödmålad port. Han g-r som en ko på en nymålad grindstolpe. En apa kan komma många att g. och gapa. Ett par (älsket) g-ende ögon. Jag g-dde stort på henne. »Den som är söt för matpåsens skull, g-r surt, när den är tom», sade gumman, nästan hänfyllt H. Wranér. 2) Bildl. *U-båtarna g. med sina lömska periskopögon på vår landkontur Alb. Engström. Och helt nära g. Ursholmens båda stora, vita [fyr]ljus M. Koch. **Syn.** se stint på, stirra, 'gapa', göra stora ögon, bliga, se på ngt med ögon runda av förvåning l. d.**

Glob, -en, -er (mest akut); -form m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) *Jord-, himmelsglob. G-er med eller utan stativ. 2) Mest som sista ssgsld. Ögonglob. Ljusblå ögon med gula g-er Alb. Engström. 3) Kring solens g. Ljusglob. Elektriska g-er o. Opalger om lampor i globform. 4) Barmens g-er Stagnelius. **II.** Ssgr. Ex.: *Lampa i g-form. G-formiga kartor. L. da Vincis g-karta. G-lantärna sjövä. G-lära. **Syn.** klotformig avbildning (av jorden l. himlavalvet); klot, kula, sfär. — Glöbetrotter (glåbträtter); -n, [-s]. 'Klottravare', 'världsvandrare', långturist. Ngn gång även i bild. En av dessa romanens g-s, vilka hämta stoff för sina romaner ~ från alla världens hörn.**

Glop, -en, -ar; -aktig; -fason(er). Skall du, unga g-en, ge råd åt oss, som voro män, långt förrän du föddes. Men så kommer det en ung g. hit i somras, som förstod saken bättre. Åt slika g-ar, som om allting prata / och tro sig örnar ~ Edv. Evers. **Syn.**

spoling, gröngöling, flabb, pojkvask(er), pojkljymmel, ung slyngel, 'jycke'.

Glopp (-å); -et. Sälls. för 'snöglopp', snöslask. — **Glopp|a**, -ade. Sälls. för 'snögloppa', snöa o. regna på en gång, snöslaska. *Det g-ar och snöar. De ä ett väldigt g-ande ute. Hul vad det g-ar vått ifrån himlen på land och sjö C. F. Dahlgren. När tövädret g-ar E. A. Karlfeldt. — **Glop-pig**, -t, -are. Sälls. *G-t väder med snöglopp. Den illa tillkörda, g-a vägen snöslaskiga.**

Glöri|a¹ (akut); -an; -asiden; -atyg. Sammanförs ofta med följ. Ett paraplytyg med varp av silke o. inslag av ylle. *Dampparaply ~ av sideng-a, av (siden) g-atyg med stål-käpp. — **Glöri|a**, -an, -or; -ekrans m. fl. se II. Sken l. ljusring kring ngn's huvud. **I.** Enkelt. 1) *Den kristna konsten upptog ganska tidigt g-an som en symbol för helighet. Omgiven av en g-a. Som bär en himmelsk g-a kring sin tinning. Strål-, kors-, guld-, silver-, Kristus-, helgon-, martyrg-a. 2) Friare o. bildl. a) *G-an kring hans namn. På det att g-an kring hans tinning icke må blekna. Detta förbud gav honom i mina ögon en g-a. b) Det urriga håret stod som en g-a kring henne. Den lede drängen fick flux göra en luftfärd med krösmos och pannkakor i en g-a åt alla håll. **II.** Ssgr. Mest skönl. Ex.: *G-ekransen om ditt hår. — Som ~ de trogna g-ekröner Atterbom. G-ekrönta helgon. Den g-ekrönte lexikografens obetydliga drabant R. F. v. Willebrand om Sam. Jonson o. Boswell. — G-ering se nedan g-eskiva. — Kring den höga och bleka pannan / såg hon klart ett g-esken O. Stjerne. Och hade kärleksäventyrens g-esken lysande över sitt ljusa, krusade hår S. Lagerlöf. — G-eskimmer. — I äldre konst synes g-an alltid bakom huvudet, som en cirkel med näsroten till medelpunkt; senare är ofta g-eskivan eller g-eringen lagd över huvudet. **Syn. I.** strålkran, strålkrona, strålsken, strålskimmer, helgonkrans, helgonsken, ljusring, ljusutstrålning; nimbus, glans, ära, härlighet, berömmelse. — **Glorifier|a**, -ade, -as; -ing (med plur.) o. glorifikation. Förhärliga, omge med en 'gloria' l. en nimbus, (upp)höja till skyarna, prisa över all gräns. *G-andet av stormaktstiden. — **Gloriös**, -t, -are. Årorik, stolt, glorrik, glorvördig. Ofta ironiskt såsom i N. W. Lundhs Den mörkhyade soldat, som får bära det g-a vapnet vid Ruhr. — **Glorrik**, -t, [-are]. Högt, gärna ngt äld., skönl. Ers Majestäts g-e herr fader. Äu gammal, g. ätt. Akademiens dagbok under de g-a fyra första åren av dess tillvaro. **Syn.** se föreg. — **Glorvördig**, -t, [-ast l. -st]. Äld. ngn gång även glorvyrdigst. Högt, gärna äld. Ärevördig. G. i åminnelse. *G-t blickade från kalkad vägg / ett konterfej i lutheransk barock A.******

Österling. Även skämts. *Högsts[alig] Kung Saul, glorvördigst i äminnelse.*

Glosa¹, -an, -or. 1) Ord (särsk. sådant som behöver förklaring o. därför ofta om ord tillhöriga främmande språk l. antecknade för minnes skull l. för att inläras). Ibl. även = ordförklaring. *Slå omkring sig med, späcka sitt tal med latinska g-or. Lärda g-or och braskande termer. Skriver du g-or till de engelska böcker du läser?* 2) Språkv. A. Noreen menar med g-a ett 'tankeelement' o. ställer g-an emot 'meningen' (som är en 'tankeakt'). 3) Speglosa. *Ge ngn en g-a. En g-a i tvärhast, ett förflutet stickord ~, sådant tog han aldrig så noga. Och då kan nog pappa få sig en g-a han också* E. Lieberath. **Syn.** 1) ord; ibl. ordförklaring; 3) speglosa, glåpord, speord, stickord, 'nyp'. — **Glosbok.** Bok vari till inlärande uppskrivits bestämda främmande ord (o. fraser) med förklaring l. översättning. *G-en kan vara tryckt eller skriven, alfabetisk eller icke alfabetisk; den är avsedd som hjälp till läsande av en viss bok.* -**förråd** ordförråd (i främmande språk l. d.). -**förteckning.** — **Glossa**, (-å); -an, -or. Vetenskapligt. Ordförklaring; förklaring över ett dunkelt ställe hos en författare, ofta i margin (randglossa, randanmärkning), — **Glossar** (-å); -et l. -en, = l. -er; även **Glossarium**, -iet, -ier. F. A. Dahlgrens *G-ium öfver föräldrade och ovanliga ord och talesätt i svenska språket, Lund 1914* — 16, ofta omtalat som 'Dahlgrens glossar'. **Syn.** ordbok, lexikon; ordförklaringar; ordlista, ordförteckning.

Glosa², -ade. Mindre vanl. Visa vitögonen l. vitögat, glosögt stirra (på). [*Hästen*] *g-ade med ögonen åt husbonden och frustade häftigt* Maja på Statt. — **Glosöga.** Om stora utstående ögon (där vitorna starkt synas). Mest plur. *Med stora g-on i sitt fyllbultsansikte.* I sing. ngn gång som okvädinsord om person. — **Glosög** (-g l. -j); -t, [-dare]; -dhet. Jfr föreg. *G-dhet hos hästar.*

Glossa m. fl. se under glosa¹.

Gluffa, -ade. Sälls., vard. *G-a och äta äta glupskt.* **Gluffa i sig.** Vard., ldl. *Stygga små gossar, som g. i sig sina goda snälla mammors sylt. Som g-de i sig maten som ett utsvultet djur* E. Didring. **Syn.** glupskt sluka, sätta i sig, slafsas i sig, störta i sig, glupa (i sig), glufsa (i sig). **G. åt sig.** Vard. Mindre vanl. Glupskt roffa åt sig o. d. *För att g. åt sig bytet.* — **Glufs**, -ade. Vard. Jfr de föreg. *Du g-ar, som om du aldrig sett mat förr.* **Glufsa i sig.** Vard. Som ett svin *g-r du i dig (maten).* Och i ett enda nafs *g-de i sig en niggerpojke* O. Högberg; om en vidundersköldpadda. **Syn.** se gluffa i sig. **Glufsig**, -t. Sälls. Vard. *Äta g-t glufsande.*

Glugg, -en, -ar; -fönster m. fl. se II. I. Enkelt. 1) *Titta ut genom en g. (i muren).* Göra, ta upp en (rund, fyrkantig) g. i l. på muren. *Röken fick gå ut genom en g. i taket. G. för att släppa in ljus. I taket fanns en g., som kunde stängas med en lucka.* Avlopps-, dörr-, fängelse-, fönster-, gödsel-, kik-, kyrktorns-, källar-, ljus-, log-, skott-, tak-, titt-, torn-, vindsglugg. 2) Friare. Vard. a) *Ett par stora g-ar till ögon.* Korpgar. b) *Nu ä du allt, har du allt råkat i g-en ä du allt fast, har du allt råkat illa ut.* II. Ssgr. Ex.: *Tant slog upp g-fönstret och ~* Dan. *Med ett enda g-liket fönster.* **Syn.** (dag)öppning, ljusöppning, muröppning o. d., hål i vägg o. d.; (ibl. rätt nära:) gap, lucka.

Glukös m. fl. se det vanligare glykos.

Glunk, -en, -ar. Mindre vanl. *Få (en) g. l. g-en om ngt höra glunkas om, få nys l. hum om.* — **Glunka**, -ade, -as. Vanligast som dep. 1) *Man har g-at ett och annat om namnet på ~, men dock utan bestämdhet* A. T. Gellerstedt. *Och gläder sig åt en reform man redan länge g-at om.* 2) Huvudanvändningen. *Och man och man emellan g-ades det om att ~. Men nog g-ades det om den saken ibland hans grannar. Det g-as om att orsaken till försvarsadvolkatens egendomliga hemställan varit misshumör över ~. Han hade visserligen hört g-as om något bråk, men ~.* **Syn.** i hemlighet tala om, viska (varann i örat); (det g-as:) det pratas l. skvallras l. går rykten, ryktesvis förljudes l. berättas, man viskar (om).

Glunt, -en, -ar. Sälls. som rent appellativ (= yngling, ung pojke l. d.). Mest om Wennerbergs Glunten (och Magistern) l. om någon av hans duetter 'Gluntarna'.

Glup, -en, -ar. Ldl. (t. e. Uppl.). Geol. o. lant. Sänka i marken där rinnande vatten liksom uppslukat försvinner i jorden. — **Glupa**, -ade. Mest i pres. part. l. i särskrivna ssgr. 1) *Strax rusade ulven fram och g-ade stort* Sv. folksagor. *De alla som g-a kring faten / och skria och pocka på mat* S. Selander. 2) Pres. part. a) *En verkliga g-ande aptit. G-ande hunger.* Märk *G-ande storätare.* Friare *Ett sådant g-ande begär efter ~.* b) *Men invärtes äro de g-ande ulvar* Bibeln. En förskräcklig, g-ande tyrann Fröding. c) *Det g-ande mörkret. I ~ denna g-ande hetta.* **Syn.** 1) öppna gapet l. ett vitt gap, gapa vilt l. stort l. glupskt, (ibl.) glufsa, med raseri l. vilt sluka; 2) (g-ande:) glupsk, omättlig, (allt) uppslukande, ibl. våldsam l. fullständigt obehärskad; rovgirig, grym, blodtörstig, vild; (ibl. nära) 'dödande', tillintetgörande. — **Glupa i sig.** *G. i sig maten. Då han g-ade i sig godbiten om en lax.* **Syn.** sluka i sig. **G. åt sig.** Mindre vanl. än föreg. *Och g-de åt sig alla de obetäckta läckerbitarna småförelor o. d.*

som nappade åt sig o. slukade den rom som laxhanen ej hunnit täcka med grus. — **Gluphunger**; -rig (-t). Glupande hunger. *Men då voro de så sugna och g-riga, att ~.* Ibl. även bildl. *Lägga band på sin g-er efter sensationer. Den g-riga driften* Fr. Böck. -**varg**. Mindre vanl. *Vida över den värsta g-s djärvaste drömmar.* **Syn.** omätlig frässare, storätare, 'gluper'. — **Glup**er, -ern, -ar. Vard. Mindre vanl. — **Glupsk**, -t, -are; -het. **1)** Egentl. *Ha en g. aptit. G. som en varg. För att tillfredsställa sin g-a dotters varghunger. Du hade väl ätit för g-t. Då siken är en g. romätare. G. på, efter ngt. Med djurisk g-het.* **2)** Bildl. **a)** Gaste njutningslystnad. *De ogudaktigas mun är g. efter orätt Bibeln. G. efter maktt A. G. Silfverstolpe. Hon hade läst för g-t och levat för litet Fanny Alving. Konsthandlarn, som ~ g-t begagnar sig av konstnärens fattigdom ~ Alb. Engström; jfr b. b)* Vard. 'Starkt' ord. *Den g-aste (bond)-tur. Som haft riktig tur, sådan där g. oförfalskad svintur H. Wranér. Ta g-t betalt för ngt. Fint folk, de där Turbervilles, och g-t rika.* **Syn.** **1)** glupande, som slukar maten, omätlig, omätlig, som äter snält o. häftigt; ibl. gluphungerig; **2)** överdriven, fullkomligt obehärskad, häftig(aste), ohejdad, våldsamt, 'snål', som ej lägger band på sig; (ibl.: fiken, begärlig, lysten, rovgirig; ibl. kolossal, väldig o. d.

Gluten (akut); -et, [=]; -bröd m. fl. se II. **I.** Lant., bot., kem. m. m. De i vatten olösliga äggviteartade ämnena i sädeskornen. *Sedan genom knådning av vetemjöl i vatten stärkelsen uppslammats och lösliga ämnena bortförts, återstår en formlös, grågul, elastisk massa, 'gluten'.* G. ~ är av stor betydelse vid bakning såsom sammanhållande ämne i degen; dennas förnåda att jäsa upp beror på halten och arten av g. H. Juhlin Dannfelt. **II.** Ssgr. Ex.: Åt sockersjuka personer rekommenderas g-bröd, g-käx och g-limpa. G-foder avfallsprodukt vid beredning av stärkelse m. fl. produkter av majs, är högt skattat som kraftfoder. G-halten i vetemjölet. G-lim vegetabiliskt äggvitelim, växtlim. — **Glutin**, -et. Lim. **Glutinös**, -t. Klibbig, limartad.

Glutt, -en, -ar. Kan betraktas som två ord. Anslutningen till följ. svag. Sälls. **1)** för glunt, glytt; **2)** för gluttsnäppa. — **Gluttsnäppa**. En vidare: Totanus glottis. — **Glutt**[a, -ade, -as]; -håll. Vard. *G-a bakom gardinen. Kom och g-a här!* Alb. Engström. *Och om en liten stund g-ar ett flickhuvud i dörröppningen. Man skall inte g-a i andras affärspapper. Som g-at i många nyckelhål. Kajan g-ar ur kyrktornsglugg S. Dahllöf. Och varje morgon har jag g-at bland dödbannonserna för att ~ E. Norlander. Ty något måste jag ha g-at i förut innan jag*

går upp i tentamen] Mari Mihi. — *Smd g-hål.* **Syn.** titta (oförmärkt, 'kika', lista sig till att se. **Glutta fram o. G. in.** Vard. *Hon måste åtminstone g. in och se vad det var Ester B. Nordström.*

Glycerin, -et l. -en, [-er, artplur.]; -bad m. fl. se II. 'Olj(e)socker'. **I.** Enkelt. *Rent g. är en färg- och luktlös, tjockflytande, vattenupptagande, vid nedsväljning icke giftig vätska av söt smak Nord. Fam.² G. användes i stor mängd till beredning av nitroglycerin och därav framställda sprängämnen; ibland till likörer, fruktkonservering, stämpelfärger, som tillsats i tvål, salvor och piller m. m.; slutligen nyttjas g-en även för att uppmjuka torr, lätt sprickande hud. Rd, renad g. Råglycerin. II. Ssgr. Ex.: G-badt en tjockflytande oljeartad vätska varmed kreaturen bestrykas mot skabb o. ohyra. Råglycerin, en gul till brun, sirupstjock vätska med 75—95 % g-halt. G-haltig. G-lösning. G-sort. G-såpa. G-tillsats. G-tvål. — **Glyceriner**[a, -ade, -as; -ing (med plur.). Nytt ord. Fackl. om siden m. m. som gm viss behandling ges en egendomlig, matt glans. *Med brett skärp av g-at siden och skunkbräm kring halsurringningen 1920. G-ade smaragdgröna sidenband. En tofs av g-ade strån på hatt.**

Glycin, -en, -er; -dofst; -klase. Blåregn. Vistaria (förr Glycine) sinensis. *På husväggar och murar blomma de blå g-erna. Luften var mättad med g-dofst.*

Glykös (-ås); -en; -kokare. Kem. o. tekn. m. m. Dels = druvsocker; dels = stärkelsesirap. G. eller druvsocker är den i naturen vanligaste sockerarten. 2 msk. g. till varje kg. socker.

Glyptik, -en. Fackl. Gemmsnideri; medaljgravyr; i vidare bet. skulptur. — **Glyptotek**, -et, =; -sbyggnad. Skulpturmuseum, skulptursamling. T. e. om G-et i München o. Ny Carlsberg g. i Köpenhamn.

Glysa, -te, -t. Ldls. Glimta, glimma, lysa (till) o. d. Märk Och samma g-te eld som en gnisterkvast Fröding, Bergslagstroll. **Glysa fram n.**

Glytt, -en, -ar; -aktig. Ldls., mest sydsv. *Mor och far och g-en W. Bülow. När tre årsg-en ville följa med och ~ I. Ljungquist.* **Syn.** liten pojke; ibl. barn. **Glyttig**, -t, -are; -het. Barnslig. Jfr föreg.

Glåmig, -t, -are; -het. Särsk. om sjuklig, grågul l. blekgrå hy (o. dunkla, ihåliga ögon). **1)** Egentl. *G. hy. Men när han kom hem, fann han sin hustru blek och g. Och blek som en utdansad jazzflicka. G-t utseende, stora fötter. Ivar (in; stukad hatt, solkig, uthugrad med g-a kinder ~) Strindberg. Bliga inte på den kallblå himmelen, hör du; ty då bli dina ögon än blåare och g-are Rich. Bergh. Ögat g-t utav svält O. Levertin. 2) Friare. Vägledad av en g. lykta*

J. Sundblad. *Och belyste rummet med ~ g-t ljus* Dan Andersson. *Lyktskenet, som blänkte g-t gult på ~ ib. I g-t gryningsljus.* **Syn.** sjukligt grå, blåblek, gulblek, grågul, sjukligt blek, gulaktig, blygrå, askgrå; matt, 'talig', oklar; (ibl. nära:) håldög, blå under ögonen. **Glåmblek.** Skönl., sälls. *G-a och brunbarkade* E. Didring.

Glåpord. *Där haglade g-en. Den ene hånlog, den andre brukade g., den tredje kastade sten.* »Lakejtjänster» är det g., som då ~ kastades oss i ansiktet och som ~. *Massan, som slänger g. efter oss, snobbarne Alb. Engström. Få hålla till godo med ej alltid milda g. från kamraterna för ~. Mästare i g-et om Jörgen. Övertro på g-et som stridsmedel.* **Syn.** skällsord, hänsord, speord, stickord, okvädinsord, (spe)glosa, gliring, (vasst o. elakt l. grovt) tillmäle, (plur.): ovet, skäll.

Glådja [l. **Glädja**], gladde, glatt, -jas [l. glädas] ofta dep.; pres. sing. gläder, gläd(e)s, pres. plur. glädja(s) l. gläda(s), glädjen(s) l. gläden(s), imperat. sing. gläd(s), pres. part. blott glädjande. Ordet ofta skr. Bet.-skiftningarna obetydliga. **1)** Trans. o. oper. **a)** Personsubj. *Vill du verkligen g-ja oss, så så resan ur hågen! Gläd oss snart med ett besök! G-ja ngn med en liten gåva. G-ja de sorgsna. Och hela året glädde han föräldrarna med sin ovanliga flit.* **b)** Saksubj. o. oper. *Hans fasthet glädde alla hans vänner. Allt som här g-er vårt öga. Vilket verkligen glädde mig obeskrivligt (att höra). Det g-er mitt hjärta att ~. Det har på det högsta glatt oss (att höra), att du kommit på bättre tankar.* **2)** Refl. Liksom modern g-er sig, då söner utmärka sig. Såsom barnen g-ja sig åt julaftonen. *G-ja sig i förväg (åt ngt, åt att, att, vid tanken på ~). G-ja sig i hoppet om ~. G-jen eder i Herran alltid Bibeln. Gläd dig åt livet! Ha att g-ja sig åt en god hälsa. Jag g-er mig så över l. åt varje litet fynd. Gläd dig, att du sluppit undan så lindrigt! G-ja sig över att kunna, att ha kunnat, att man kunnat ~. — Med saksubj. Då skola edra hjärtan g-ja sig Bibeln. Sions berg g-je sig ib. — Märk uttr. Gamla kuskar få g-ja sig åt smällen l. enbart G-ja sig åt smällen då man får stå som åskådare utan att längre kunna själv delta.* **3)** Dep. *G-jens med dem som äro glada! Bibeln. G-jas med de glada. G-(j)as åt minsta småsak. Man g-(e)s i himmelen, då ~. Och mitt hjärta g-es därvid.* **4)** Pres. part. *Vänta en g-jande tilldragelse i familjen ökning i familjen. Det mest g-jande i detta är, att ~. G-jande för föräldrarna. En g-jande nyhet. G-jande nog skall ~.* **Syn.** **1)** göra glad l. förtjust l. (helt) belåten l. (för)nöjd, förnöja, fagna, hugna; (ibl.): vara mkt till lags l. nöjes, roa, förlusta,

muntra (u'pp); **2)** o. **3)** fröjda sig, fröjdas, känna glädje, vara l. bli glad osv., fagna sig, ha sin förnöjelse, finna sin l. en förnöjelse l. (sitt l. ett) nöje (i); (ibl.): vara lycklig nog att, (åt)njuta.

— **Glädje**, -n. Bet.-skiftningarna obetydliga (ibl. om mer varaktig g., ibl. mer tillfällig, ibl. om glädjeyttring; ngn gång om person). Ofta i skriftspråkliga uttr. **A)** Allmänare. **I.** Ex. med obest. form. **1)** Outbildat. **a)** *Visa g. över ngt, över att ~. G. rådde i staden, ty ~. Ha g. av sina barn. Roskvarteret, som gav henne g. så länge sommaren varade.* **b)** *Fröjd och g. l. G. och fröjd. G. och gamman.* **c)** *I prep.-uttr. Fälla tårar av g. Gråta, hoppa av g. Vi samtyckte, druckne av g. Rusig, tokig av g. Sorgen skall vändas i g. Med g. mottaga ngt. Det skall jag med g. göra gärna. Bli till g. för ~.* **2)** Med attribut l. obest. artikel. *Ren, oförställd, uppriktig, konstlad g. Högljudd, bullrande, bullersam, vild, stormande, stilla g. Visa, betyga sin g. över ~. Med synbar g., alla tecken av g. mottaga ngt. Uppfylldes de av en stor g. För att eder g. skall bli fullkomlig Bibeln. En inre g. I översvallande g. Alltför mycken g. Bereda ngn (en) stor g. Ha föga, ringa, mycken g. av ngn l. ngt. Vänta sig, få mycken g. av ngn l. ngt. Det är en (lust och) g. att se, hur lätt han arbetar. Till ringa g. för ~. Finna sin (högsta) g. i att ~. Jag har min g. därav l. däråt. För undertecknad har det varit en g. att påtaga sig detta uppdrag, och ~. Det var en g., då han kom, må du tro. I sin stora g. över ~. Var dag har sin natt, var g. sin sorg.* **II.** Ex. med best. form. **1)** *För fattiga förkunnas g-ns budskap Bibeln. En annan söker g-n i vänners glam vid bälens ängor J. A. Wadman. G-n ur hans öga strålar. G-n tog sig uttryck i ~. Och g-n svallade högt, att döma efter de högljudda skrattsalvorna. Du kan tro, att g-n stod högt i tak. När g-n står i taket, står sorgen ofta i förstugan. Förtä g-n för ngn. Störa g-n. Den (lilla) g-n unnar jag honom. Delta i den allmänna g-n. Kunde ej dämpa den allmänna g-n över konungens återkomst. G-ns blomster i jordens mull.* **2)** *Hunden gjorde några lustiga piruetter i g-n över att ~. I g-en över den snabba framgången blevo de oförsiktiga.* **III.** Som sista ssgsled. Ex.: *Barna, ungdoms-, moders-, faders-, jul-, spritglädje.* **B)** Märk särsk. **1)** *Gå in i din herres g!* Bibeln. *Ty vår Herre tog honom in i sin eviga g., då han nått sitt fyratiende ålders år Pelle Molin. G-ns boningar om de saligas hemvist; även friare.* **2)** *Jag har den g-n (att) kunna meddela dig, att ~ utan 'att' mer skriftspråkligt. Få g-n se våra ~ polismän kursa lotter E. Norlander.* **3)** Om person. *Hon är hemmets g., är*

allas vår g. här. **Syn.** fröjd, gamman, munterhet, lust, fägnad, hugnad, tillfredsställelse, nöje; (ibl. nära:) lycka, sällhet, njutning, jubel, glad stämning m. fl.

— **Glädje-arm**, -t. Skönl. Men idel klok-skap gör oss g-a Hj. Procopé. — **betygelse**. Skr. Under stora g-r. — **blixt**. Skönl. I det hennes ansikte plötsligt upplystes av en g. Dan. — **blomma**. Skönl., bildl. För mig har varje g. vissnat Stagnelius. — **bringande**; -are. Skr. Dionysos, g-arn Tegnér. — **bud**; -bärare; -bärrinna; -skap. Skr. Ett g. för alla troende. Det festilade g-skap, som Dagens Nyheter ~ kunde bringa sin otåligt bidande läsekrets Sv. Lösen. — **bägare**. Skr. Varje dag var en bräddad g. för mig då. — **dag**. Att denna dag skulle bli en sådan g-l. — **druck-en**. Skr., bildl. Med g-na ögon. Att som en däre g-el gråta, / där andra gråta i förtvivlans ve V. v. Heidenstam. — **dryck** skönl., bildl. — **eld**. Lusteld. Tända g-ar. — **fattig**. Skr. Vilken g. kamp om bröd för dagen. — **fest**. Fira en (allmän) g. — **fientlig**. Skr. Man behöver sannerligen icke vara någon g. och surmulen ivrare för att ~. — **flicka**. 'Finare' ord för 'sköka'. — **full**. Skr. Och g-t det blir för mig att med en kunglig gåva vedergälla er Runeberg. En g. nyhet. O, g-a dag! **Syn.** fröjdefull, glädjerik, glad, hugnesam osv. — **fyllid** skr. — **föraktande**; -are. Skr. Detta stränga, g-ande öfolk B. Malmberg. — **glänsande**. Skr., mindre vanl. Med g. ögon. — **goss-e**. Yngling l. gosse som låter missbruka sig till otukt; jfr glädjeflicka. Stamthåll för g-ar M. Koch. — **hus**. 'Finare' ord för sköko-hus, bordell. Jfr glädjeflicka. — **högtid**. Mest skr. — **jubel** skr. — **källa**. Skr. Min enda g. i denna sorgliga stad även om person. — **ljud**. Skr. Ur skog och lunder skalla blott g. Runeberg. — **lös**; -het. Mest skr. G. förflöt hennes barndom. Då blir livet g-t, förtorkat, och ~. Detta trumpna, g-a hov. Tystnadens och g-hetens mörker S. Lagerlöf.

— **måltid**. — **nymf**. Mindre vanl. för 'glädjeflicka'. — **post**. Skr. Detta var ju en verklig g., som du kommer med! glädjebudskap. — **rik**. Skr. Att hägkomsterna från en g. barndom i alla skiften förbli en kraft och föryngringskälla. — **rop**. Skr. Hälsa med g. Inga g. höjdes, då ~. — **rus**; -ig. Skr. Under det allmänna g-et. G-ig följde han flickan in i berget, vars portar slog igen bakom honom. — **skott**. — **sorl**. — **spridare**; -erska. Skr. Hos oss blev hon en g-erska, allas vän, barnens och min mors förtrogna Cl. Lagergren. — **språng**. — **strålände**. Skr. Med g. ögon. — **stund**. Skr. Skulle han grumla denna g., den första, som ~. — **störande**; -are. Skr. Inga g-ande element. [Konsuln] var ingen surmulen g-are. — **sång**. Skr. Sjunga, stämma upp g-er. — **tecken** skr.

— **tom**. Skr. Hur g-t blir ej livet, då ~! Låt världen där ute snigla sig fram i sin g-ma enformighet och ~ G. Langborg. Ansiktsuttrycket, — trött, g-t, behärskat V. Benedictsson. **Syn.** glädjelös. — **trumm**a. I det skr. uttr. Slå på g-or. — **tår**. Fälla g-ar. — **utbrott**. Skr. Avbruten i sina g. över kaptenens återkomst. — **yr**; -a; -sel. Mest skönl. Sjungande, g-a studenter. Och g-a [fisk]tärnor jagade varandra under lek Kjell Kolthoff. I (sin) g-a, g-sel. — **yttring**. Skr. Under de hänfördaste g-ar från ~. Averböja hundens alltför våldsamma g-ar. — **ämne**. Skr. Ta vara på alla g-n. Bjuder icke på många g-n.

— **Glädjelig**, -t. Skr., mindre vanl. Ett gott, lyckligt, g-t nytt år önskar jag dig V. Benedictsson. **Syn.** glädjerik, glad. — **Glättig**, -t, -are; -het. Av ett livligt och g-t lynne. Vid det gaste lynne. Visa världen ett g-t anlete. I en g. sinnesstämning. Hennes forna g-het var alldeles försvunnen. Som återfick hela sin g-het och ~. **Syn.** glad (av naturen), munter, lättlynt, gladlynt, ljuslynt, glad o. livlig, lustig o. glad, pigg o. munter; (ibl. nära:) upprymd, uppsluppen.

Gläfs, -et, [=]. 1) Idls. träffas ngn gång även 'gläfs'. 1) Egentl. Om hundar. Då Cherokee [bulldoggen] fick sin knuff, steg morningen till ett g. Under ideligt g. Möttes han av ett ilsket g. Som gav till ett kort g. Med ett vänligt g. — **Hundgläfs**. Ängstgläfs. — Några korta g. E. Sparre. Och valpen ~ hoppade omkring henne med små glada g. 2) Friare. Mindre vanl. Om varg, räv, säl, schakal m. fl. Med ett skarpt g. drog vargen pilen ur sin skuldra. Den klagande rävens g. Eirik Hornborg. Självhundens g. från hållar grå / hör jag i afton likt kvidande jämmer J. Tegengren. 3) Bildl. Ett sådant g. och skall det ska bli i socialistpressen! [Ville inte läsa] det som skrevs gott om honom, då han inte tog del av g-et om Strindberg. **Syn.** 1) (hund)skall, kort småskällande, bjäbb; 3) skall, utskällande. — **Gläfsa**, -te, -t (Idls. även -ade, -at), [-as]; -ning (med plur.). 1) Egentl. Om hundar. En god stövare bör ~ ej väcka eller g-a på gamla slag eller bakslag. Jägare blev du dock ej, på ekkor endast du g-te K. E. Forsslund. Va-va-vaff! g-te mopsen Dan. Och nu g-ar han nästan jämt Dan. Och argt g-er hunden / åt grinden, där trött jag i drömmen står Fröding. Springa och småg-a för sig själv. G-a åt ngt, på ngn. Under ideligt g-ande. 2) Friare. Om andra djur. Jfr gläfs 2. Schakaler g-ade. 3) Bildl. Men stå inte här och g., bonde, utan lös din dräng och gifv mina hästar mat Strindberg. »Positivap», g-te en liten pojke. **Syn.** (små)skälla, skälla ettrigt, bjäbba. — **Gläfsa till**. G. ur sig bildl.

Glänsa, -te, -t. 1) Egentl. Mest om ting

med glatt l. blank(polerad) l. våt l. fet yta som på vissa punkter starkt återkasta ljuset. **a)** *G. över sjö och strand, | stjärna ur fjärran V. Rydberg. Natthimlens g-ande stjärnor. Då stjärnorna redan började g-a mat-tare. Vapnen g-te (som guld, som förgyllda) i solen. G-a i guld och grönt. Spegelns förgyllningar g-te som gnistor i skymningen. G-ande stålblå, vit, svart. G-ande fiskfjäll. G-a av fett. Ett segel, som g-er snö vitt i solen. I hennes öga g-te ännu tårarna. Med ögon, g-ande av välvilja. b)* Pres. part. nyttjas ofta som sista ssgsled. T. e.: Brons-g-ande skinn. Blå-, vit-, silver-, guld-, metall-, glas-, fettg-ande. **2)** Bildl. **a)** [Ett namn] som sedan ett par dr g-t på Köpenhamns nöjeshimmel. *Ingenting annat än en g-ande yta. G-a i l. vid l. på en examen. Han ska alltid g-a med sina företrädare. Överg-a ngn. b)* Märk särsk. pres. part. i ex. som: *Ge de mest g-ande fester. Det hela gick g-ande. En g-ande värtalighet. Hans tal var helt enkelt g-ande. En g-ande begåvning. Syn. 1)* ge ifrån sig ett sken l. en glans, skina, lysa, blänka, (åter)stråla, skimra; **2)** **a)** (ibl.:) briljera, skryta, pråla; utmärka sig, sköta sig glänsande l. (alldeles) utmärkt, **b)** ypperlig, briljant, alldeles utmärkt, lysande, ibl. splendif. — **Glänsa fram** *n.* **G. till.** *Det glänste till ett ögonblick från ett fönster i övre våningen, men så försvann åter ljuset.*

Glänt, subst. I uttr. 'på g.', mest om dörr = helt litet öppen, en smula öppen, (ibl. nära) halvöppen. *Stå på g. Ställa, öppna, hålla en dörr på g. Som han frågade, öppnades dörren på g. och det knackade. Genom dörren, som lämnats på g. Öppna sig på g. — Glänta¹, -an, -or. 'Ur g-or och snår' av A. T. Gellerstedt. En g-a eller öppen rödja i skogen Strindberg. Som smaragder i ett smycke av glimmande guld | lysa g-orna i höstgula hagar E. Grotenfelt. Björk-, skogs-, ängs-g-a. **Syn.** glad, öppning l. öppen plats i skog. — **Glänta²**, -ade, [-as]; -ning (med plur.). **1)** Huvud användningen. Egentl. Om dörrar. *Då g-ade en tjänare på dörren och viskade: ~. 2)* Friare och bildl. **a)** *En gammal jungfru stod där och g-ade i smyg för att se vem det var P. Hallström. b)* *Jag g-ade litet på rullgardinen S. A. Duse. Försiktigt g-ar helgerånaren på fönstret V. v. Heidenstam. c)* *Till och med nöden börjar g-a på dörren. Inflytelser, vilka redan g-ade i 1889 års upplaga. Syn.* öppna helt litet, öppna l. ställa l. hålla på glänt. — **Glänthake.** Mindre vanl. T. e. sjövä.: hake med vkn man håller en dörr l. ett fönster på glänt. **Glättja¹**, -an. Mindre vanl. *Den smekande kylan och g-an av dyrbart tyg P. Hallström. Varigenom de [palmbladen] få den för dem karaktäristiska g-an B. Jönsson.**

— **Glättja²**, -ade, -as; -are (fackl.; person o. sak); -ning (med plur.); -(nings)maskin; -ningsmedel (glättmedel). *Det kvarsittande [av papperet] g-as med nageln. Fint, hårt g-ade kuvert. Masking-at papper. Fing-at papper. G-a en trätallrik med hjälp av sandpapper. G-at läder. (Vatten)g-at hår. G-ad för hand. Handg-ad. Ytan g-as och sandströs. Visa en g-ad yta ngn gång även bildl. Att 'g-a kragarna' är att vid glansstrykning ge dem den sista behandlingen. G-at (bok)-snitt. En lång byggnad av gult, g-at klinker-tegel S. Siwertz. Maskin till g-ning av (filt)-hattar. I mangeln ge kläder en sista g-ning. Två g-are, helst vana vid finpappersg-ning annons 1910. **Syn.** jämna o. ge glans, göra slät l. jämn l. len l. fin l. blank l. glansk l. glatt; (ibl.:) polera, släthyvla *n.*, avputsas *n.*, glattslipla *n.*, blankslipla *n.*, glansstryka, glanska, glansa, blanka, bona, feja, släta osv. — **Glätta till** *n.*, **ut** *n.* — **Glättagat.** Tekn. *För att erhålla en glansig yta överfar man [boks]snittet med en vaxad linnelapp och gnider det med en g.-järn.-kolv. Tekn. Önskas en blank yta, kan man gnida papperet med falsbenet eller g-en Kerstin Key. -maskin. Fackl. »Kalandrar» eller g-er B. Oldenburg. -medel.-press. Tekn. -sten fackl. -stål fackl. -trä fackl.**

Glättig se under glad² (efter glädjelig). **Glöd¹**, -et, =. Sammanförs ibl. med glöd² A I. I. Enkelt. *Släppte ett g. mellan kroppen och skjortan. Medan ännu några röda g. pyra på härden. Raka fram g-en i en kakelugn. G-en, som ännu glimtade i askan. Leta efter g. i askan. Lägga g. i fyrfatet. Och blåser och blåser för att få de sparsamma g-en att blossa upp. Guld prövas i g., vän i nöd. Stå som på g. kanske oftare till glöd². II. Ssgr, som även kunna ansluta sig till glöd² o. ibl. till glöda, stå under glöd². **Syn.** glödande kol. — **Glöd²**, -en, -er. A) Enkelt. I. Med plur. Ldls., t. e. sydsv. *Då g-erna föllo tillsammans borta i kakelugnen V. Benedictsson. Blevo stekta över g-er. Deras röda bröst lyste som g-er i fjädrarnas sot K. G. Ossian-Nilsson. En sprakande g. Runeberg. II. Utan plur. Huvudbet. Ej säll. koll. Ofta bildl. o. skönl. 1) Egentl. a) Koll. Kan även hänföras till glöd¹. *Stå som på g. som på nålar. Steka på g. Kakelugnsg-en. b)* *G-en från hans cigarr var det enda som upplyste dunklet. 2)* Friare o. bildl. Mindre starkt än 'brand'. a) Hetta. *Under g-en av, från en sydligare sol. När dagens g. minskats ~. Solglöd. b)* Alp-, afton-, purpur-, efterglöd. *Hans kind fick g. Ögats g. Feberglöd även till a o. d. c)* *Ett vin av den äkta g-en ifråga om färg l. hetsighet. d)* *Avkyla g-en i hans blod. Passionens g. Med lidelse och g. för-svara ngt. Känslans g. Inre g. Syndig g.***

Känslö, kärleksglöd. Med sydländsk g. (Den dämpade) g-en i hans föredrag. B) Ssgrna kunna ofta (o. ibl. hellre) hänföras till glöd¹ l. till glöda, men de sammanföras dock här.

Syn. A) I. glödande kol; **II. 1) a)** ibl. glödhög l. d.; **b)** (glödande) sken; ibl. lysande l. glödande parti; **2) a)** (brännande) hetta, värma, (sol)värme, eld, brand; **b)** färgprakt, 'eld', liv, brinnande hy l. rodnad l. blick, stark rödaktig glans; **d)** 'inre eld', lidelse, hetsighet, häftighet, häftiga l. livliga (o. djupa) känslor, våldsamhet, (brinnande) iver l. nit, passion, (ibl. nära:) brinnande hjärta, häftigt temperament.

— **Glödbakad l. -bakt.** Bakad på glöd. *G. kaka.* **-eld.** Eld som blott glöder. **-elektricitet;** -isk. Fackl. *Med g-isk ström ~ menas den elektronström, som genom omgivande gas eller vakuum kan sugas ifrån en glödande metall. De g-iska förstärkningsrören.* **-fat.** Ej till verbet. Fyrfat. **-flytande,** =. Mest fackl. *Vissa vulkaniska (förr g.) bergarter. Den g. magman Gunnar Andersson. G. lavamassor.* **-fri,** -tt. Snarast till verbet. *Prima g-a säkerhetständer* som slockna utan att glöda. **-gräddad.** *Det g-e, tunna, mjuka lappbrödet* gräddad på glöd. **-het,** [-are]; -ta¹ (-n). Egentl. o. bildl. **1)** *Kom inte åt luckorna, di ä g-a!* *Om g-t järn doppas i vatten, ~.* **2)** *Denna rätt måste förtäras g. för att ~.* *En g. augustieftermiddag. Detta var den solstarkaste tiden på dagen under den varmaste delen av året på den g-aste ö på jordklotet. En g-ta, som under ekvatorn ej kunde vara värre.* **-hett(a);** -ning. Upphetta till glödning. Rör av porslin eller annat lämpligt material som g-as. *G-at skall ett järn vara, då man skall smida det.* **-hopp(a)** (-ä); -an, -or. Ofta uttalat utan 'd'. Ldls. men mkt utbrett. *Kaka gräddad (i panna) på glöd. Och varje gång har jag haft som en g-a på tungan: — Men varför ska du också läsa andras brev? E. Lindorm.* **-hög.** Ej till verbet. *Ännu pyrde det i g-en efter vaktelden.* **-järn.** Vanligare 'brännjärn'.

-kak(a). Anrättad på glöd. *G-or av ojäst deg.* **-kol.** Mindre vanl. *En fickvärmeugn med 10 g. för endast 95 öre annons 1915.* **-kropp.** Tekn. Fast kropp upphettad till glödning. *Auers g. framställes av en vävnad av bomull, ramé eller konstsilke, som impregneras med ~. [Glimljuslampan] saknar fast g., endast ~.* **-lamp(a);** (-s)fabrik; (-s)infattning m. fl. *Lampa där ljuset åstadkommes gm att en elektrisk ström i en lufttom l. gasfylld 'glasballong' bringar en kol- l. metalltråd att glöda. Kolträdsgr-orna ha fått vika för metallträdslamporna, av vilka nu (1925) volframg-orna äro de allmännast nyttjade. Den gasfyllda volframg-an, den s. k. halvvattslampa, kom först efter 1913 i marknaden. Stockholms g-fa-*

brik. G-rader. G-sinfattningar, med eller utan strömställare Tulltaxan. **-ljus;** -brännare m. fl. Jfr föreg. samt glödstrumpa o. glödtråd. *Ljus som uppkommer därigm att en fast kropp som införes i en icke lysande gasläga bringas till glödning. Gasg-et uppfanns av österrikaren Auer v. Welsbach år 1885. Acetylen-, gasolin-, fotogen-, spritglödljus. I den vanliga g-brännaren är lågan i allmänhet riktad uppåt Nord. Fam.²*

-nät. Nät i auerlampor som bringas att glöda i en icke lysande gasläga. *Gasglödnät, vanlig storlek, 35 öre st., säljas vidfästade ringbygeln, för att ~ 1912.* **-panna.** Ej till verbet. Fyrfat. *Röken, som uppstiger ur en ovanpå lådan ställd g. Ungdomens bok.* **-rak(a), -an, -or.** Ej till verbet. *Eld-raka.* **-rit(a);** -are; -erska; -ning (även mer konkr. med plur.); -ningskonst(en). En bränteknik varmed teckningar (närmast liknande träinläggningar) inbrännas på en träskiva l. d. medelst en glödande platinaspets som föres som ett ritstift. *Med små g-ade ornament. G-ningen är en amatörkonst, som redan åter blivit omodärn. Här sitta g-erskorna böjda över hudar och träspån och rita och rita Vivi Laurent.* **-röd,** [-are]. **1)** *Egentl. En g. punkt i mörkret. G-a lågor. Fjälltopparna, som lyste g-a i aftonrodnaden. Med g-a kinder. G. av iver.* **2)** *Bildl. a)* *G. lidelse. b)* *Skämts, vulg. Det här är ju självaste g-a »dödsriket», mina herrar! Vad innerst in i glöroa [helvetet] var detta för en smäll? Alb. Engström.* **-rör;** -ständer (å motor). Tekn. Glödhetat rör.

-skal. Tekn. Mindre vanl. för 'glödspån'. **-skopa.** Ej till verbet. *G. ~ (användes att vid behov bära glöd från en eldstad till en annan).* **-skyffel.** Jfr föreg. **-smält.** Skr. Smält o. glödande. *Ännu g-a lavaströmmar Nord. Fam.²* **-spån,** -en, -er l. -or; -slager. Tekn. Vanl. koll. Lätt lossnande oxidlager som bildas vid järns upphettning under fullt lufttillträde. *Många ha för sed att ej måla den yttre sidan av plåttak, förr än g-en rostat bort Kerstin Key.* **-stek(a).** Steka på glöd. *G-t sill.* **-stift;** -spräntning. På så sätt kom man i Kina till g-spräntning på blad av bamburör och ~ B. Jönsson. **-strumpa;** -fabrik. Ifråga om gasglödljus: en trådformig vävnad av elfasta oxider som bringas att glöda av en bunsenbrännare. *Metalloxider ~, i fint fördelat tillstånd utbredda på en trättformig vävnad (g-a) anbragt över den kugelformiga lågan. G-or, avbrända, med eller utan stift Tulltaxan.* **-stäl;** -sberedning. Ifråga om en färskningsprocess som vikit för bessemer- och martinmetoderna. *G. framställes genom att glödgä tackjärn i järnmalmepulver E. Bergendahl.* **-tråd.** Tekn. I glödlampor. *För att erhålla god ekonomi vid en glödlampa erfordras hög*

temperatur hos *g-en* och således hög smält-punkt hos trådmattan K. Laurell. *G-ens* upphängningssätt i en gasfylld lamp. **-tändare**; -ning. Tekn. *G-are* (för t. e. minor) fordra stor strömstyrka; de tända medelst en tunn tråd, som bringas till glödning av den elektriska strömmen. **-ugn**. Tekn. Ugn där varor glödgas (s. smältugn). **-varm**. Mindre vanl. Skr. **-vax**. Tekn. Önskas vid brännförgyllning en rödaktig färgton, överstrykes föremålet med smält glöd- eller förgyllarvax och o. **-vit**. Mindre vanl. En *g-ugnsdörr* K. G. Ossian-Nilsson. **-zon**. Tekn.

— **Glöd**a, -de, glött; -ning; -ningsavfall; -ningsshetta; -ningstemperatur; -ningsögonblick m. fl. **I**. Enkelt. **1)** Egentl. *Det ger ännu under askan även bildl. Lägga och g-a. Börja g-a. Slockna utan att g-a. (Samla) g-ande kol (på ngsn hjuäsa). När järntråden g-er, är det tid att avkyla den i vatten. Gå på g-ande järn. Den g-ande (lava)massan. Bringa till l. i g-ning. Upphetta till g-ning. Försätta i g-ning (stillstånd). Röd, vitg-ande. Bringas ~ till vitg-ning. I g-ningshetta. 2) Friare o. bildl. **a)** Ifråga om ljus, färg o. d. l. om värme l. avseende bådadera. Dagen kom och tempeltinnarna g-de som eldar i morgonens ljus. Solen sjönk, och alla höjder g-de Rich. Berg. Börjar österhimlen g-a i rosa och guld. I konrektor Huss' ~ trädgård g-de rönnbären ~. Mänen var försvunnen, och i stället g-de bara stjärnorna genom kvällens kalla dimmor. I de mest g-ande färger även bildl. *G-ande röd. En g-ande kolorit. Hennes ögon g-de av hänförelse(n). Dystert g-ande ögon, blickar. — Aftonsolens g-ande klot. G-ande kinder. G-a av iver även rent bildl. — En g-ande luft. Sommaren g-ande het och vintern smällande kall Sven Hedin. Den g-ande öken vinden. Sanden g-er, och hettan tränger genom ladersulorna. b)* Rent bildl. Pres. part. ofta adjektiviskt. I hela landet g-de en förbittring, som ~ And. Fryxell. *G-ande kärlek, lidelse. En g-ande kärleksförklaring. I de mest g-ande ordalag. G-ande feberfantasier. Lord Ivywood, vars g-ande hjärna ständigt fylldes av nya vurmur Öv. fr. Chesterton. G-a av harm. Eng-ande önskan att dyrka och tillbedja. En g-ande patriot. Samma g-ande freds- och frihetsvän. II.* Fasta ssgr kunna även hänföra sig till ngt av substantiven 'glöd' o. stå efter glöd². **Syn. I. 1)** lysa utan låga (vanl. med vitt, gult l. rött sken), brinna utan låga; **2)** lysa l. stråla (med stark l. kraftig ofta röd glans l. med starkt sken); blossa, 'brinna', 'bränna', 'flamma', låga, tindra; rodna starkt l. häftigt; eldas (av), vara i eld o. lågor, vara upptänd (av), 'sjuda'; (g-ande bl. a.): 'lågande', lidelsefull, häftig(aste), varm(aste), hetsig, våldsam, 'het', hänförd, 'sjudande',*

entusiastisk, mkt nitisk l. ivrig. — **Glöda** till, upp på nytt.

— **Glödg**a, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.); -ningsförlust; -ningsvärme m. fl. **1)** *G-a kuler för att värma sig vid! G-ande järnstänger. Tänger, som g-ats, tills de blivit vita. Fotogenglödljus och spritglödljus, vid vilka glödstrumpan g-as i lågan av förgasad fotogen resp. alkohol. Det ena kolet g-ar det andra ordstav som även nyttjas bildl. Vit-, rödg-a. Vid svag g-ning. Försättas, råka i g-ning. Genom g-ning av obrännbara kroppar. 2) Märk. *G-a vin uppvärma det till kokhetta, avbränna det. Nils Brita g-ande brännvin åt oss och ~ Carl Larsson i By. Syn.* upphetta så att ngt glöder l. till glödning, bringa l. försätta i glödande tillstånd, göra glödande; ibl. avbränna.*

— **Glögg**, -en, -ar; -galler (över vilket sockret får smälta); -glas; -panna; -slev; -tält (t. e. vid skridskotävling). *G-en, vår svenska juldryck, består av vin (+ konjak l. brännvin), som avbränts över socker och försatts med kryddor, russin och mandlar; den förtäres varm. Gå hem och dricka en g. Brygga g. Bjuda på g. Jul-, vinglögg. De höja sina g-glas och skåla. — Glögga, -ade, -as; -ning (med plur.). Vard. Dricka glögg.*

Glömma, -de, -t, -mas; [-mare]. Ordet, som tillhör alla stilarter, undvikes i nya bibelöversättningen vkn föredrar det oftast 'högre' ordet 'förgäta'. Bet. äro föga skarpt skilda; underbetydelserna rätt många men än mer övergående i varandra. Mest utpräglad är bibet. 'kvarglömma'. **A)** Trans. o. abs. **I.** Utan direkt moralisk betoning l. känslobetoning. **1)** Allmännare. **a)** Bildning, det är vad man har kvar, när man g-t det man har lärt. En tid, berättar prof. Glas, var det mig omöjligt att g-ma vad jag en gång läst. G-ma sitt modersmål. Han lär sig lätt, men g-mer snart igen. Lättlärt lättglömt! **b)** Jag har (för tillfället) g-t namnet på firman. **c)** Märk en del uttr. som även kunna höra till II. Om hundra år är allt detta g-t! Gömt är icke g-t. När faran är överstånden, är hon g-d. Bourbonerna, som ingenting lärt och ingenting g-t. **2)** Kvarglömma. Mest sakobj. Jag måtte ha g-t mitt paraply hos dig i går. G-ma nyckeln i låset. G-da (och tillvaratagna) föremål. G-ma ngt på tåget, i kupén. G-ma ngt hemma. **II.** Mer l. mindre moraliskt betonat l. känslobetonat. Bland skiftningar märkas: försumma, åsidosätta, visa likgiltighet för, uraktlåta (att omtala), brista i omtanke l. i pliktuppfyllelse, icke hägkomma (välgärningar l. hämnd l. d.), icke (vilja) tänka på. **1)** Du får inte g-ma dina gamla vänner för de nyal! Man får ej för det lilla som åtskiljer g-ma det stora som

förenar. Om vi g-me Gud därvid Ps. 247. *G. oss icke i vårt eländel! G. ej att se till oss i vår nöd! Gamla g-da gravar.* 2) *G. nu inte, att du ska ha historien, Odhner med dej i morron! G-ma en viktig omständighet. Man g-de därvid alldeles att ta hänsyn till ~.* Det får inte g-mas, att ~. En sak g-de jag visst (att) nämna (, nämligen, att ~). Det g-de jag ju nämna. Förlåt, jag g-de, att du redan haft boken! 3) *Jag skall aldrig g-ma, hur vänlig du då var, din vänlighet då. Han hör till dem, som aldrig g-ma (en oförrätt). G-ma och förlåta. G. nu vad som varit! Saken skall vara förlåten och g-d, g-d för denna gången (, men den får ej upprepas). Låt oss nu g-ma allt obehagligt! Komma ngn att g-ma allt obehag. Tiden skall hjälpa dig att g-ma. G-ma både tid och rum. G-ma hela världen (och leva blott i nuet).* 4) Jfr 1 ovan. Du blev visst g-d vid uppropet? G-ma (att tänka på) ngn i sitt testamente. Det var det jag kunde förstå, jag är redan g-d, bortkastad! Märk det (efter omständigheterna) hotande l. välvilliga: Vi ska nog inte g-ma honom, när hans tid kommer. Dig har man tydligen g-t (vid sista ordensregnet). G-ma att tänka på sig själv. G-ma (sin) egen fördel. 5) *Ni g-mer vem jag är! Du g-mer, att jag är din överordnade. G-ma sin ställning, vad man är skyldig sin far, den aktning en far har att fordra av sonen. G-ma sina närmaste plikter.* B) Refl. 1) Hur kunde han g-ma sig ända därhän! Min herre, Ni g-mer Er! 2) *G-ma sig själv icke tänka på egen fördel; även komma ifrån sig själv. Å, han g-mer sig inte, om det är något att förtjäna passar nog på, försummar ingenting.*

Syn. A) I. 1) tappa l. förlora l. mista minnet l. allt minne av, förlora ur minnet, förgäta, förglömma, avglömma n, bortglömma n, (ej längre) komma ihåg l. (i)hågkomma, inte kunna erinra sig l. påminna sig, ej mer l. längre minnas l. erinra sig l. tänka på, låta (för)sjunka i glömska(ns natt), (över)lämna åt glömska(n); (med omkonstruktion) gå ur ngns minne; 2) kvarglömma n, glömma e/fter sig, gå ifrån; **II.** 1) vara l. visa sig likgiltigt för l. mot, visa likgiltighet för, åsidosätta, försumma, negligera, svika, världslosa, ej bry sig o'm (vidare); 2) ej ha i minnet l. i åtanke, icke tänka på l. komma ihåg; ibl. förbise l. underlåta; (med omkonstruktion) falla ur minnet; 3) låta bli att tänka på, slä bort (tankarna på), undertrycka l. avvisa alla tankar på, (ibl. nära:) låta fara l. förlåta; ibl. vara blind för l. sluta ögonen för; (ibl.) visa otacksamhet l. sig otacksam mot; ibl. brista i omtanke (om); 4) uraktlåta (att omnämna), uteglömma, icke nämna, utelämna, överhoppa n, förbigå n; låta gå förbi; 5) för-

summa (att) ta hänsyn till, ej ta tillbörlig hänsyn till (vad man är skyldig ngn l. d.), icke tänka på l. betänka; icke iaktta(ga); B) 1) förgå sig, glömma sin ställning, uppföra sig inkorrekt, brista i hövlighet l. i vad man är skyldig ngn(s ålder, värdighet l. d.); 2) försumma (sin) egen fördel, inte tänka på sig l. sig själv l. (sin) egen fördel, icke begagna (sig av) tillfället; ibl. komma ifrån (tankarna på) sig själv l. sin självbespeglning.

— **Glömma av** n, bort n, e/fter sig ngt l. g. ngt efter sig. **G. (sig) kvar** n. **G. ut** o. uteglömma. Du har ju glömt ut ett komma här, och det ändrar meningen. — **Glömmige** j, -en, -er. Äld. i poesi ngn gång för 'förgätmigej'.

— **Glömsk**, -t, [-are]; -het. 1) *G. av den aktning en krigsman bör äga hos andra. G. av sina plikter. G. av det goda som varit, missnöjd med det närvarande. G. av oförrätter.* 2) *En ovanligt g. och otacksam människa. Den som ~ icke är en g. hörare Bibeln. G. får gå två gånger. Att Anna-Lisa var den g-aste slyna hon träffat Hj. Bergman. En g-het, som tilltog med åren. Straffpredikan klar för alla kyrkoföraktare och nattvardsg-e Josefina Bengts.* **Syn.** 1) som glömmet l. glömt l. försummar l. värdslösar l. ej tänker på, icke ihågkommande; 2) som ofta glömmet, som har dåligt minne, minneslös, minnesslö; (ibl. nära:) försumlig, värdslös, tanklös.

— **Glömska**, -an, [-or]; -ebringande m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Ngn enda gång med plur. a) *Av ren g-a underlåta att ~. Med g-a av ~. Om vi ej därigenom göra oss skyldiga till g-a därav, att ~ Th. M. Fries. Hans stora g-a vållar oss oupphörligt obehag. Med en viss frisk g-a av självet V. Ekelund.* b) *Förlåt, det var (en) ren g-a av mig. Det berodde på en tillfällig g-a. Och vi skriver upp deras [skolbarnens] g-or i journalen, och är det allt för många, så blir det B i ordning Jeanna Oterdahl.* 2) Mest skr. Ofta skönl. a) *[Men att Petrarcas italienska skrifter] skulle fallit i en nära nog sekellång g-a, såsom man ofta ser på stätt, är alldeles orätt att säga Werner Söderhjelm. Och efter några år föll händelsen i g-a. Råka i g-a. Mer och mer sjunka i g-a. Invisa åt g-an. Begrava ngt i g-a(ns natt). (Över)lämna åt g-an. Framdraga ur g-an(s natt). G-ans häger. Dricka g-a i Lethes flod. Lethé, g-ans flod. Och därför låg g-ans skymning snart över det som varit Hj. Alving. Som skänker g-a. G-an av det framfarna, ett dok, vävt av barmhärtigheten.* b) *Utlöva g-a av vad som förekommit och påbörjande av ny räkning.* c) Märk. G-a och otack. **II.** Ssgr. Mest skönl. När man vaknade ur en djup, g-ebringande sömn Öv. fr. Th. Mann. Den

färden hade varit som en g-edryck och ~ Ad. Johansson. *Dö g-edöden i [tidnings]-spalterna [och aldrig 'bokfästas']* Ruben Berg. *Ett ~ sanatorium här, med Friesack som g-ekälla* Öv. fr. Fontane. **Syn. I. 1)** förgätande, oförmåga att minnas, försummelse, minnesslöhet, (ibl.:) minneslöshet, glömskhet, slöhet, tanklöshet, vårdslöshet; 2) förgätenhet; (ibl. nära:) förlåtelse, amnesti; (ibl. nära) otack(samhet).

Glöta, -ade, [-as]; [-ning, med plur.]. Ngt vard. Ldls. men ganska utbrett. *En dag när Blommen satt och g-ade i sina papper* Sigurd. *G-a i gamla handskrifter*. Ngt mindre vanl. i uttr. som A. T. Gellerstedts *Än kavlade man upp ärmarna, när det skulle g-as i vattnet efter ännu icke fullt uppstickna näckrosor*. **Syn.** rota, 'gräva', snoka, 'plocka'; ibl. röra l. plaska i vatten.

Gnabb, -et, [=]. *Lite g. ibland skadar aldrig grand. G. mellan vänner. Vänkskapligt g. Oskyldigt g. Smått g. ökar vänskapen. Kärleks-, vänskapsgnabb.* **Syn.** smått gräl, vänskapligt ordbyte, gräl i all vänskap, oskyldig munhuggning l. träta mln vänner l. älskande, smågräl, ordkastning, ordväxling, ordkrig. — **Gnabbas**, -ades. Jfr föreg. *G-as smått (med varann).* *G-as om ngt. Och g-ades ofta, men kysstes ibland W. v. Braun.* **Syn.** smågräla, byta ord i all vänskap (utan bitterhet), träta smått, ordkastas, munhuggas, ordväxla, (små)retas.

Gnag, -et. 1) Egentl. **a)** Genom dylikt barknag ~ gör älgen en ej obetydlig skada G. Grönberg. **Insektgnag.** **b)** Det ständiga g-et av fjättrarna gjorde handlederna sdriga. 2) Bildl., skönl. **a)** Mitt hjärtas röda låga / med allt sitt stick och g. och bränn H. Forsberg. *Hjärtegnag.* **b)** Mindre vanl. *Vid gamla mostrars kält och g. Bellman.* **Syn. 1)** gnagande, gnagning; skavande; 2) **b)** gnat, kält. — **Gnaga**, -de [l. -ade], -t l. ibl. -it [l. -at], -as; pres. -er [l. -ar]; imperat. gnag [l. gnaga]; part. perf. -d l. ibl. -en [l. -ad]; -ning (med plur.). Formerna inom parentes äro blott ldls. (l. äld.). **I.** Egentl. *G-a ett ben l. på ett ben. Ge ngn ett ben att g-a på även bildl. ngt litet att leva av l. ngt som kan tysta munnen på ngn för stunden. Se, hur han g-er allt kött från l. av benet! G-a på en brödkant. Där geten är bunden, där g-er hon. De bara äto och g-de och g-de och dto. G-a smd stycken av ngt. En murken ekstube, av vilken bälgetingen g-er smd smulor, som ~. G-d till stoft. Sönderg-en. Rättg-d. Och då hade valpen g-t ett stort hål på soffkudden.* **II.** I bild o. bildl. **1)** Ett skelett av en tall, den havet g-it vit Strindberg. *Hennes längtan hade g-t på livstagan, som en vass sten g-er på trossen, vilken håller båten i land W. Swahn. Förstöringslusten ävlas blint i djupet; som Nidhögg g-de uppå Yggdrasil, sd g-er hon på*

samhällslivets rötter Tegnér. *Tomhetsormen, vilken ~ g-ar på dess [världens] inälvor O. Levertin. Hade redan besvikenheten g-it hål på alla rosenblad ib.* 2) *Låt icke sorgen g-a (på) sinnet! Lidelsen ~ g-er kropp och själ som en tärsot V. v. Heidenstam. En ständigt g-ande värk. Eller också på ett mera formlost sätt, som en g-ande oro.* 3) Gnata o. d. Mindre vanl. *Ständigt ska du dd g-a på den stackarn!* **Syn. I.** gnava, skava (med tänderna som en råtta), bita av n (bit för bit o. hastigt); **II. 1)** (ibl. nära:) nöta, skrapa, skada gm gnagning; 2) (för-)tära, fräta; agga, oroa, plåga; ibl. mola; 3) gnata, (ständigt) anmärka. — **Gnaga av n, bort n. G. hål jfr gnaga I o. II l. G. igenom n, itu n, ren n, sönder n, ut n.** — **Gnagtand.** Mest i plur. *Mellan de långa gula gnagtänderna.* — **Gnagarje**, -(e)n, -e; -familj; -släkte; -tand (mest i plur.). *G-na (Glires l. Rodentia) utgöra den artrikaste av alla däggdjursordningar; de förekomma över hela jorden. Våra svenska g-e tillhöra någon av följande 6 g-familjer: harar, hasselmöss, springråttor, sorkar, råttor, ekorrar. Stortän är motsattlig hos detta g-släkte. G-na sakna hörntänder, men ha två (säll. två par) framtänder, de s. k. g-tänderna.*

Gnall se gnälla.

Gnat, -et. *Där är ett beständigt g. på tjänarna. Ett plågsamt g. över allt och alla. Alldeles uttrötad på hennes (ständiga l. eviga) g. G. och gnäll ville aldrig taga en ände. Småaktigt g. Å, jag är trött på detta gamlingsgnat K. E. Forsslund. Ställa sig över parti- och klass-et Fröding. Har du nu laddat ur dig ditt morgongnat? Strindberg. Inför sd mycket smågnat. Och ett pinsamt vardagsgnat om de minsta småsaker H. Wranér.* **Syn.** 'hack(ande)', ständigt småaktigt gräl(ande), (knarrigt) kält, småkält, saggande, ständiga utgjutelser l. skrupenser l. utbrott av misslynthet, ständigt småaktigt kritik. — **Gnatja**, -ade, [-as]; [-are; -ning]. *Och vad hon g-at och kävat! Snart skall du väl g-a på lillen också! G-a över allt möjligt. G-a på överdrifterna hos de unga Rich. Bergh. Som grätten och g-ande låg på soffan V. v. Heidenstam. G-a på ngn för ngt l. för att han ~.* **Syn.** 'hacka', gräla och kälta över småsaker, sagga, ideligen utgjuta sig l. beklaga sig l. gorma l. gnälla över. — **Gnatig**, -t, -are; -het. *Min sköterska var gammal och g. Den gamle g-e stofilen. De g-aste kritikerna och de partiskaste Fr. Böök. Och snart hörde jag åter hans g-a röst. Deras samliv blev g-t, och ~ Strindberg. Hemlandet och dess kritik voro oskäligen g-a, karga och amuntranande [mot Tavaststjärna] Ruben Berg. Den morgong-a chefen. G-heten och övervakningen till trots.* **Syn.** (ständigt) gnatan l. smågrä-

lande, alltid surt o. småaktigt kritisk, kin-
kig, knarrig, 'grinig', grällysten.

Gnatt[a, -an, [-or.]] Ldls. Mindre vanl.
än 'gnutta'. *Få en (liten) g-a (mat) i sig.*
Och lugnade sig en g-a Hj. Bergman. **Syn.**
gnutta, grand, liten smula.

Gnav, -et. Ldls. (t. e. sydsv.) för 'gnag'.
Trots stövelg-et Ad. Johansson. — **Gnav**[a, -
de, -t, -as; -ning. Ldls. (t. e. sydsv.) för
'gnaga'. Egentl. o. bildl. *En rova, som*
jag satte mig att g-a på Hj. Bergman. Gnaga,
gnava i allt som finns; / *det är väl ingen*
som ser mig?! S. Dahllöf; om råttia. Gna-
ges, g-es till stoft och flarn ib. *Walter*
Stenström, Vem g-er på min gullöst? Kra-
gen ~ som g-de en smula mot skinnet Ad.
Johansson. *Det g-de och värtte i bröstet*
Ester B. Nordström. *Den g-ande rädsla,*
som ~ Karin Hirn. *Varken »kantstött»,*
rättgnavd eller maskäten [får mandeln vara]
Fru Tegnér-Högestedt. **Syn.** se gnaga. **Gna-**
va sönder *m. fl.*

Gned(o) se gnida.

Gnejs, -en, -er (akut l. grav); -anhop-
ning *m. fl.* se II. En inom urberget yt-
terst allmän, kristallinisk bergart samman-
satt av kvarts, fältspat o. glimmer; g-en
står nära graniten men är icke massformig
utan skiktad. **I.** Enkelt. *G-en hör till de*
kristalliniska skiffrarna. *Innehåller g-en*
mycket glimmer, blir den skiffrigare. *Granit*
och g. benämnas tillsammans 'gråsten'. *Hälle-*
flinta, en tät g. *Efter den ingående fält-*
spatens färg skiljer man mellan röd g. och
grå g. *De porfyrlignande, ytterst finkorniga*
g-er, som ~ E. Teiling. *Den gröna Varbergs-*
g-en är mycket vacker och exporteras delvis
Ekenberg-Landin. *Granatgnejs* med gra-
nater i. *Ögongnejs.* **II.** Ssgr. Ex. *G-arter.*
G-artad. *Ett med barrskog bevuxet g-berg.*
G-grå. *Schwarzwalds g-klippor.* *Skiffringen*
är i denna del av g-lagret ganska obetydlig
M. Stolpe. *Det g-tak, som förut bildats,*
splittrades och större och mindre delar av
detta sjönko ned i den glödflytande magman
Gunnar Andersson.

Gnet, -en, gnetter (akut). Mindre känt.
Mest i plur. Lusägg. **1)** Egentl. *De på*
håren fästa äggen »gnetter» [av huvudlusen]
kläckas om 6—8 dagar, och ~. *I storlek*
lika såsom gnetter K. Stangenberg. *Full*
med g-ter. **2)** Bildl. Vulg. *Av tassels och*
tassels g-ter C. N. Carleson. *Vad gnisslar*
du, g.? Hj. Bergman. — **Gnet**[a, -ade. Sam-
manförs ej alltid med föreg. Skrivna smått
o. hopträngt. — **Gnetig**, -t, -are; -het. **I**
bet. 2 mer känt än de två föreg. **1)** Gärna
vulg. Full med gnetter. **2)** Om handstil
o. d. Petig, hopträngd o. svårsläslig. *Med*
fin, g. stil. *Den g-a skriften.* *Ehuru väl*
knappast någon längre Stagnelius-text är så g-t
skriven och svårsläst som den till »Thorsten
Fiskare» B. Risberg. **3)** Vard. Småaktig.

Gnid[a, gned(o), -it, -as; -ning (med plur.);
-ningselektricitet; -ningsmotstånd; -ningsyta
(friktionsyta). **1)** Egentl. *G-a med handen*
på ngt. *G-a något med lätt hand.* *G-er*
man ambra, doftar den. *Ivrigt g-a ngt.*
G-a hårt. *G-es lätt med en yllelapp, och ~.*
G. handen duktigt med liniment, så går nog
värken över! Varefter [böss]pipan väl g-es
med olja. *G-a (duktigt med) salva på det*
onda stället. *G-a örnen med snö (när man*
kylt dem). *G-a sig (varm) med snö.* *G-a*
sömnens ur ögonen. *Där galten stod och gned*
sig mot väggen. *G-a sina horn mot träden.*
Låtet rost, som g-its från l. av kyrkklockan.
G-a två trästycken mot varann för att få
eld. *G-a eld.* *G-a ngt blankt.* *Det är en gren*
av asken, som i blåsten g-er mot taket, så att det
gnisslar. *Två tallar, som g-a mot varandra.*
— *Med en g-en lackstäng.* *Varmg-en.* —
G-ning med torr flanell. *Att g-ning upp-*
väcker värme. *Elektricitet genom g-ning.*

2) Friare o. bildl. **a)** *G-a på sin fiol.* *Ingen*
kan fiolen muntert g-a / till en livshymn på
en kyrkogård J. Hemmer. **b)** Vard. *G-a sig*
mot de förnåma gärna umgås med, hänga
efter. **c)** Jfr gnidare *m. fl.* *G-a på styvern.*
G-a på skillingen men låta dalern gå spar-
sam i smått men slösande i stort. *G-a och*
spara. *Hur hon gned och snålade i hem-*
met. **Syn. 1)** (be)stryka, överglida *m.* (oupp-
hörligt) överfara, 'riva', gno, gnugga, fro-
tera; (ibl.): massera, fila, polera, skava,
skrubba, skrapa, glätta, avtorka *m.* ren-
torka *m.* torka fin, ingnida *m.* (in)smörja (*m.*);
2) **a)** spela på; **c)** snåla (på), snålt l. girigt
spara, vara ytterst sparsam l. o'm sig, vara
girig, vända på slanten (många gånger in-
nan man ger ut den). — **Gnida** av *m.*
bort *m.* i *m.* **ihop** o. **hopgnida**, **in** *m.* **ren** *m.*
sönder *m.* **till** *m.* **torr** *m.* **ur** *m.* **ut** *m.*
över *m.* — **Gnidbleck.** Tekn. Bleck till
skydd mot gnidning. **-boll.** Tekn. Boll
att gnida med. **-borste.** **-dyna.** Jfr gnid-
boll. **-eld.** Ordet *slageld* är här bildat
av *slå eld* i analogi med *gnideld* och
vrideld N. Keyland. **-lapp.** **-ljud.** Språkv.
Ibl. för 'frikative, spirant'. **-sten** glättsten.

— **Gnidare**[e, -(e)n, -e; -aktig. *Din gamle*
g-el G-e, girigbukar och penningdyrkare.
Syn. snålvarg, som vänder l. ser på slan-
ten, snåljåp(er), girigbuk. — **Gnid**[en, -et.
Ldls., mindre vanl. för 'gnidig'. *G-en och*
om sig, fick han aldrig nog Alf. Agrell.
— **Gnideri**, -(e)t, [-er]. Snålhet. *Faderns*
sparsamhet, vilken ofta nog uttyddes som g.,
ehuru knappast med fog. Simpelt g. —
Gnidig, -t, -are; -het. *Och g. och seg är*
hans käring Fröding. *G. och snål.* *Den*
trilska och g-a fabrikörsjälén H. Berge-
gren. *Trots det rykte om g-het de fått.* *Snål-*
het och g-het. **Syn.** snål. — **Gni'dsk**, -t;
-het. Mindre vanl. för 'gnidig'.

Gnissel(akut); -let; -elkör. **1)** Egentl. *G-let*

av det osmorda maskineriet. Genom skrdlet förnams utan många sekunders mellanrum g-let ~ av korkmaskinen. Vinschens g-el, som skar i öronen. Han kunde höra g-el, som om man skruvat till pinoredskap. G-el av åkdon. Årornas g-el. Sandens g-el under steg. 2) Friare o. bildl. a) Ett fruktansvärt g-el av en ostämd mässingskvartett. Hade sparrugglorna redan stämt upp sin g-elkör Ad. Johansson. b) Under tiden arbetade det klara förståndet jämnt och utan g-el Hj. Bergman. Och därför blev det g-el [i organisationen, mellan de olika byrderna]. c) [Blott högtidningarna innehöll] en smula g-el ~ mot de byråkratiska kommissionsherarna. G-el över de dyra skatterna. **Syn.** 1) vasst l. skärande ljud, pinande oljud, skarpt (o. ihållande) ljud som gör ont i öronen; 2) a) oljud, katzenjammer; b) 'slitning(ar)', 'friktion'; c) knot, gnäll, yttringar av missnöje, 'tandagnisslan'. — **Gnissla**, -ade; [-as]; -ing (med plur.). 1) Egentl. De osmorda hjulen g-ade fruktansvärt under vagnens tyngd. Dörren g-ar på sina hakar. Nyckeln g-ade i låset och dörren gick upp. G-ande gångjärn. Ett otäckt g-ande maskineri. Det g-ar i maskineriet även bildl. Nattbrisen kom ~ rönnen att sakta g-a mot rutan Alb. Engström. Det gick, så att det g-ade (efter). — Svankryggiga stadsbud g-ade med lastade källar 'Sten Blad'. G-a med tänderna l. ibl. G-a tänder. — Åter hördes g-andet därutifrån, nu åtföljt av ~. 2) Friare o. bildl. a) En syrsa g-ade bakom spisen, men ~. Gräshopporna, som g-ade gällt, tystnade ibland. På övergång till b i Gellerstedts Och det utan annat knot än en och annan syndsfin g-ing om talgoxe. b) Strejkens iscensättande har ~ gått precis efter beräkning, utan några g-ingar. c) Vad g-ar du, gnet? vulg.; Hj. Bergman. August g-ade invärtes, men lade band på sig Alb. Engström. **Syn.** 1) åstadkomma ett vasst l. skärande ljud l. ett pinande oljud; ibl. skära i öronen; 2) b) åstadkomma friktion l. slitning(ar); c) knota ilsket l. bittert, 'gnissla med tänderna'. — **Gnissla fram** n ngt mln tänderna. — **Gnisslan**, =. Sälls. utom i ssgn 'tandagnisslan'.

Gnist, -en. Sent ord. Trådlös telegrafi l. trådlös telegraf. Namnet efter de sändare ('gnistsändare') som för voro ensamt brukliga. **I.** Enkelt. Blir nya isbrytaren utan 'gnist'? 1915. G-en i handelsflottans tjänst tidningsrubrik mars 1915. Marconignist på Fylgia. G-en har gått över bord E. Didring. Handelsspionaget pr g. 1916. Order pr g. Jag begär upplysning per g. ~ Trotzkij 1918. Statsrådet Örne: »Landsbygden har mera att vänta av rundgen än städerna» sälls. för 'rundradio'. **II.** En del ssgr kunna även föras till verbet 'gnista'; en o. annan även till subst. 'gnista'. **Syn.**

trådlös (telegrafi l. telegraf l. telegrafstation), radio, radiotelegraf(i). — **Gnistapar**at för avsändning l. mottagning av radiotelegram o. d. -avsändare jfr föreg. -hytt för radiotelegrafist på båt. -kurs. G-en i Stockholm [för radiotelegrafister] 1916. -man. Radiotelegrafist (på gniststation, särsk. vid flottan). Gnismän, som tjänat ut vid flottan. Flottans gnismän jan. 1915. -materiel. Officer på fartyg, som har uppsikt över g-en G. Stenfelt. -matros. Handhar gnistsignalmaterielen. G. [har som yrkesbeteckning två flaggor samt mellan dem ett] G 1914. 5 g-er, tillhörande Stockholms station 1912. -meddelande. Till sjöministern ingingo under söndagen följande g-n från befälhavaren för expeditionen till Finland ~ 1918. -officer(are). Har uppsikt över gnistmaterielen å örlogsfartyg. Utbildning av g-are första kursen 1912. Som g. vid torpeddepartementet 1914. -pejling; -station. Frågan om anläggande av g-sstationer för angörande av Stockholms och Göteborgs skärgårdar samt Ålands hav norrifrån 1920. Varje fartyg, som önskar begagna sig av g. -station. Radiotelegrafstation. G-erna äro dels kuststationer dels fartygsstationer. G-erna skola under sagda tider vara klara för meddelandes avgivning 1909. Göteborgs g. beräknas för en räckvidd av 3,500 km. 1911. Varigenom med g-er försedda fartyg skulle noggrannt kunna bestämma sitt läge till sjöss 1919. -system. Telegrafering utan tråd enligt g. -telegraf; -avdelning (krigs.: radiotelegrafavdelning); -materiel (krigs.); -era (gnista); -ering (gnistning); -i; gnisttelegram(trafik). Trådlös telegraf(i) särsk. enligt gnistsystem, 'gnist'. Bland övriga ingenjörstrupper märkas: ~ radiotelegrafavdelningar (g-avdelningar). För allmän gnisttelegramtrafik öppna svenska kuststationer 1920. -undervisning. Krigs. Lärobok vid g-en, utarbetad genom Kungl. Marinförvaltningens försorg, Sthlm 1916.

— **Gnist**a¹, -an, -or. **I.** Enkelt. 1) Egentl. a) Slå g-or ur flinta. Intet fnöske att uppfånga g-an med. Tändande g-or. G-or, som icke tända. Vi åkte, så att g-orna sprakade (om hästhovarna). Kasta, spruta g-or. Sprakande, flygande g-or. G-orna stodo som en kvast ur skorstenen. En kvast av g-or stod upp genom skorstenen, slog ut genom kakelugnsluckorna. Branden vållades av g-or från lokomotivet. G-orna från gålet. G-orna från en brusten raket. Blå, gula, vita, röda g-or. De största och starkaste elektriska g-orna erhållas genom elektrisk induktionsström. b) I bild. Elden börjas med g-or. En g-a är också eld. (Av en) liten g-a kan bli (en) stor eld små orsaker stora verkningar. Och detta blev g-an i krutdurken. Men kanske är just hennes [span-

jorskans] marmorliknande temperamentslöshet det bästa lockbetet för mannen, som alltid ~ mest haft lust att slå fram g-or ur stenen Öv. fr. R. Lothar. Den tändande g-an. Bildser man på elden, får man g-orna i ögonen sätta upp andra mot varann o. själv komma emellan. 2) Bildl. a) G-orna från de solbelysta små kvartskornen i sanden. — Gröna g-or sköto ur ögonen på misse, och innan man visste ordet av, satt han på hundens huvud. G-or av hat. b) Hon har verkliga g-an t. e. om skådespelerska. Sakna (själva) g-an, det som skulle ge spelet, uppläsningen liv, färg och intresse. Den som icke har g-an, kan icke ersätta den med något annat. Han har den verkliga fotbollsg-an, som består i förmåga att tänka på tusendels och handla på hundra delar sekund. Guda-, snilleg-a. c) Ofta nekat. Att någon liten g-a av den glädje de skänkt skribenten måtte återfalla på läsaren W. Lindhé. Släcka den sista lilla g-an (av) liv, som fanns kvar, livsg-an. — An en g-a hopp. Hon har då inte en g-a förstånd kvar. För mig har livet ej en g-a värde Fröding. Jag behöver ju en g-a av kärlek, en enda varelse, som älskar mig utan att ljuga Z. Topelius. Du, som inte har en g-a skolfuxeri i dig. De brydde sig icke en g-a därom att man svarade, att ~. II. Ssgr ha vanl. formen *gnist*, stundom gm anslutning till pluralen l. till verbet 'gnistra' därjämte l. enbart *gnister*- (vkn form stundom har mer skönl. klang). De kunna ngn gång även ansluta sig till 'gnist', jfr d. o. **Syn. I.** 1) eldgnista, sprakande glöd; 2) a) liten lysande punkt, flamma, blix, glimt; b) det tändande l. geniala, (själva) snille(t), gudagåva(n), inspiration(en), hänförelse(n), eld(en), konstnärssjäl l. konstnärslod; c) 'glimt', (minsta l. liten) smula, grand, aning, skymt, 'uns', dyft, (minsta) spår, gnutta, gnatta.

— **Gnistavbrytare** elektr. **-avsändare** se under *gnist*. **-bildlare**; -ning. Särsk. elektr. **-blandad**. Skr. Ur skorstenen steg en g. rök S. Lagerlöf. **-dämpning**. Elektr. Dämpning av elektriska svängningar. **-fel**. Elektr. Oregelmsig *gnistbildning*. **-frekvens**. Elektr. Antal *gnistor* pr sekund. **-fri**. Tekn., elektr. T. e. om dynamo då inga *gnistor* förekomma vid främre borstkanten. **-fylld**. Skr. I den g-a luften Annie Åkerhielm. **-fångare** o. **-galler** se nedan *gnist*-l. *gnister*. **-gap**. Elektr. Det avstånd den elektriska *gnistan* har att överspringa, del av *gnistavsändare* mln vars elektroder *gnistan* alstras. Beroende av g-ets längd. **-kastande**; -ning (ngn enda gång *gnister*). Skr. De g-ande, vedeldade loken. Att förhindra g-ningen från skorstenen. Låga med *gnisterkastning* Ekenberg-Landin. **-krets**. Elektr. Svängnings-

krets i *gnistavsändare*. **-kvvast** se nedan *gnist*-l. *gnister*-. **-längd** särsk. om elektrisk *gnista*. **-regn** se nedan *gnist*-l. *gnister*-. **-rik**. Mest fackl. Dd [driv]satsen [till raket] blir svagare genom tillsättning av g-a ämnen såsom kol, måste man ~ Nord. Fam.² **-skott**. Elden sprakade, och de torra grenarna sände g. ut över spiselkanten Ad. Johansson. **-släckare** se nedan *gnist*-l. *gnister*-. **-station** o. **-telegraf** m. fl. se ovan under *gnist*. **-tändare**; -ning. Tekn. De elektriska tändarna kunna vara antingen g-are eller glödtändare.

— **Gnist**-l. **Gnisterfångare**. På skorstenar för att förebygga eldsvådor gm flygande *gnistor*. Järnvägsstyrelsen synes nu ha lyckats åstadkomma en lämplig typ av *gnistfångare* för vedeldade lokomotiv 1918. **-galler**. G. ~; passar till alla kaketugnar. **-kastning** se *gnistkastande*. **-kvast**. Om man slipar en järnbit mot en smärgelskiva, uppstår ~ en *gnistkvast*, vid vars ~. De *gnistkvastar*, som stego upp ur skorstenspipan, när man skufflade in kol. — Och somma glyste eld som en *gnisterkvast* Fröding. Sd att det föll i en *gnisterkvast* neröver axlarna B. Sjodin. **-regn**. *Gnisl.* Skönl. När lägereldens flågor / sitt *gnistregn* fällde Ad. Johansson. **-släckare**. Den egentliga ugnen och en framför denna ställd portliknande *gnistsläckare* Nord. Fam.² **-ström**.

— **Gnisteraska**. **-skarp**. Skönl. Närmast till 'gnistra'. Och kölden låg g. över förödelens Ad. Lundgrehn. **-ögd**. Närmast till 'gnistra'. Brokiga och g-a [kattor] Jeanna Oterdahl.

— **Gnist**[a]², -ade, -as; -ning (med plur.). Till *gnist*. Sent ord. G-a ett telegram. Sände genast en slup till Göta för att den skulle g-a det glada budskapet till Stockholm 1914. Det svar, som g-ats till den amerikanske presidenten. Har riksregeringen låtit g-a följande protest till den ryska regeringen ~. Vänta några minuter, g-ades upp till [aero]planet. Innan tiden för ultimatum gick ut och radiotelegrammet: »Börja fientligheterna mot Tyskland!» g-ades till alla engelska skepp och styrkor över hela världen. Ngn gång även bildl. När det med sympatiens telegrafering utan tråd g-as från hjärta till hjärta Ane Randel. **Syn.** telegrafera utan tråd, avsända *gnisttelegram*, radiotelegrafer, *gnisttelegrafer*.

— **Gnistra**, -ade; [-ing]. 1) Egentligast. Om verkliga *gnistor*. Brasan sprakade och g-ade som det värsta fyrverkeri. Hamnaren slog och järnet g-ade. En g-ande lavaström. Nu körde de, sd att det g-ade [om hjulen, om hovarna]. I fjärran g-ade det som från ett sprakande bål. En g-ande raket. Brinner med röd låga och g-ing Berzelius. 2) Friare. Om ljusfenomen. Han fick ett slag, sd att det g-ade för ögonen. Stjärnorna

g-ade med stickande glans. Natten var kall, stjärng-ande och bild. Snön på träden *g*-ar i solen. När kölden *g*-ar. *G*-ande kall även rent bildl. Hennes fingrar *g*-a av juveler. Vinet *g*-ar i pokalen. *G*-ande champanj. *G*-ande kristall, juveler. Dagdropparna *g*-a som ädelstenar. Men Foibos Apollon i *g*-ande char / olympisk och ljus över Thule far Fröding. Röd*g*-ande vinet E. Hellquist i öv. *G*-ande svart, vit. Juvel-, rimfrost-, köld*g*-ande. 3) Bildl. a) Närmare 2. Ögonen *g*-a så svarta som kol. Kattögon, som *g*-a (grönt) i halvmörkret. Med (av vrede) *g*-ande, vredes*g*-ande ögon. Per Grund *g*-ade av vrede. Nu var han *g*-ande ond. Och tuggade skum / och *g*-ade eld mot prästen P. Hallström. b) Hans konversation var *g*-ande, men den värmdes icke. Så kvick, att det *g*-ar (om honom). *G*-ande kvick, kvickhet. **Syn.** sprida l. kasta gnistor, spraka, fara l. flyga (eld-)gnistor; blixtra, lysa (ti'll) skarpt l. med skarp glans; (ibl. mer l. mindre nära:) stråla, fräsa, skumma, blänka, glänsa, glimta, glimma. — **Gnistra till.** — **Gnistrig**, -t. 1) Skönl. Mindre vanl. Av *g*., virelande rök Thorild. Fast ögat *g*-t brände Per Hallström. 2) Fackl. Om stenart som visar små lysande punkter när den bryts. *G*. i brottet. Med *g*-t brott.

Gno, -dde, -tt, -s; [-ning, till I]. **I.** Egentl. a) Varefter kläderna *g*-s duktigt på ett tvättbräde. Med dessa skrubbas och *g*-s det för glatta livet. Om jag får *g*. lite till (med borsten), ska väl fläcken gå bort. Stället bör *g*-s med något fläckvatten. b) *G*. och massera sin arm. *G*. sig på ena axeln. *G*. sig (e)mot ngt. c) Rör stråken, spelman, och *g*. din fela Edv. Evers. **II.** Friare bet. Ofta vard. 1) Tror du han *g*-r (en) mycke på di starka verbena? 2) Det *g*-r och värker utan uppehåll. Är det tanden som *g*-r? Det *g*-r och borrar i tänderna. En ständigt *g*-ende värk. Det värker inte, men det *g*-r lite. 3) Du *g*-r och ligger i av tusan hakar E. Lindorm. När man får *g*. så okristligt under den bråda tiden ~. Streta och *g*. (av bara katten). Hon har allt fått *g*. för sin lilla utkomst! Jag *g*-r som en häst V. Benedictsson. *G*. och sy, *g*. med sin söm hela nätterna. Jag *g*-r som bäst med grekiskan. — Märk Han ska då ständigt *g*. med sina idéer om samband mellan de semitiska och de indoeuropeiska språken idissla. 4) Lägga benen på ryggen och *g*. Komma *g*-ende. Och jössarna *g*-dde, som fan var lös Fröding. Mickel, som *g*-r för livet undan det anryckande drevet. *G*. allt va tygen håller. Denne Madridbo, som *g*-r efter alla kjolar. Då *g*-r vi med detsamma lägger i väg. *G*. sin väg med ngt. Han behöver inte *g*. ärenden i några fyra veckor, han inte! **Syn. I.** gnugga, gnida, skrubba, massera; **II.** 1) ivrigt förhöra, taggla l. tröska med; 2)

mola, molvärka, småvärka, 'borra'; 3) arbete, knoga, streta, ligga i; lägga manken till, sträva, slita; ibl. plugga; ibl. 'idissla', gå på med; 4) löpa, springa, sätta l. lägga iväg, lägga benen på ryggen, kila, 'pila', 'skala', sno (iväg), schappa. — **Gno** av *nu* till gno I. **G. bort** [n]. 1) *G. bort en fläck.* 2) Vard. Jag ska *g. bort* ett slag å se va grannasmor har för sig. **G. hem.** Vard. *G*-r hem å skriver en lång radda om det Gust. Janson. **G. i.** Vard. *G. i ngn läxan.* **G. in** *ni*, *iväg* l. i väg. **G. på.** Vard. 1) Till gno I. *G. på du bara, så ger nog värken sig!* 2) Till gno II 3. *G. på och arbete utan uppehåll. För dig är det i alla fall säkrast att g. på och läsa. Och då fick hon ändå g. på bra Elin Wägener. — Ständigt g. på med ett och detsamma.* 3) Till gno II 4. *G. på, som om man hade vargar i hälarna.* **G. sönder** *ni*. **G. (å)sta(d).** Vard. Till gno II 4.

Gnoding, -en, -ar; -släkte(t). Zool. Ett slag taggfeniga fiskar med benklätt huvud; de stå nära simporna. *G*-en eller knorrhanen (*Trigla gurnardus*) förekommer i Skandinavien från södra Östersjökusten upp till Tromsø.

Gnol, -et. Mindre vanl. Skönl. Hörs pendelknäpp och vaggvisgnol Curt Thelander. — **Gnola**, -ade, -as; [-ning, ibl. med plur.]. Mollberg harklade sig ett tag och började *g*-a. Febus *g*-ade vid lyran: »Goda gosse, glaset töml!» Fru Lenngren. *G*-a en visa. Ett par gånger, då hustrun saktat begynt *g*-a på en psalm, hade han tystat ned henne. Under konstlöst *g*-ande på gängse eller urmodiga visor. **Syn.** småsjunga, sjunga för sig själv, ibl. sjunga utan ord l. min tänderna l. oartikulerat, nynna.

Gnom¹ (-å); -en, -er (akut); -ansikte. 1) Elementarandarna i medeltida folketro utgjordes utom av *g*-erna l. jordandarna, av undiner (vattenandar), sylfer (luftandar) o. salamandrar (eldandar). Än ruvar du på skatten likt en *g*. Å. Österling. Wielands feer, trollkarlar, genier och *g*-er. 2) Bildl. En hämndgirig *g*. Det negativa, illvilliga elementet, prosans inskränkt snusfornuftige *g*. Fr. Vetterlund. Han ser ut som en *g*., en liten typ direkt kommen ur berget. **Syn.** jordande, dvärgaktigt underjordiskt väsen, en underjordisk; (ibl.) bergande, tomtgubbe, dvärg.

Gnom² (-å); -en, -er (akut); -författare; -iker (gnomförfattare); -isk. Litteraturhist. o. d. I poetisk form avfattat kort tänkespråk. Salomos ordspråk och Jesus Syrachs' bok innehålla rika skatter av *g*-isk poesi. Den *g*-a dikten hos grekerna tog i allmänhet formen av 'elegiskt distikon'. — **Gnosticism** (-å); -en; gno'stiker, (-n, =); gno'stisk (-t). Religionshist. Under namnet *g*. innefattas ofta de många olika försöken

under 1:a—3:e årh. e. Kr. att indraga kristendomen i den då pågående religionssammansblandningen (särsk. orientalisk o. grekisk religion). *Mandéerna* (l. de Johanneskristna, nasaréerna) en gnostisk sektbildning, som ännu fortlever; deras 'Stora bok' ('Adamsboken') utgavs första gången av svensken M. Norberg under titel *Codex Nazareus*, liber *Adami appellatus*, Lund 1815—16. Den förste verkligt historiske gnostikern var ~ *Kerinth* ~ i Mindre Asien omkr. 100, som redan framställer den karaktäristiska gnostiska läran om demiurgen som världsskaparen Hj. Holmquist. *G-ens* sista och mäktigaste form ~ *manikeismen* ib. *Stagnelli* gnostiskt frågade *Liljor i Saron*.

Gnu, -n, -er (akut); antilop; art. En antilopart, *Connochaetes gnu*; även om andra arter av g-antiloperna. *Man har liknat g-n vid en häst med kluvna hovar och tjurhuvud. Förr talrik i Kapkolonien, är g-n ~ där numera utrotad av européerna, men lever ännu i stora flockar i tentotternas och kaffernas länder* V. Leche, 1903.

Gnugga, -ade, -as; -ning (med plur.). 1) Egentl. **a)** Där stod hon och g-ade den våta näsduken över tvättfatet och ropade helt förtjust: 'Else tvättar'. Därpå började hon dter g-a det insåpade plagget. Efter att ha väl g-at trasan i vatten. G-a såpan ur tygstycket. G-a ngt mot ngt. **b)** Märk. Och g-ar ögat och begrundar gärna, / vad vinden viskar om ~ A. Österling. *Han g-ade ögonen; joo, hemma var han. Sömn-drucken g-ade jag mig i ögonen. G-a sömn-en ur ögonen. — G-a händerna mot kyla l. av belåtenhet. Gott! tänkte han och g-ade händerna.* 2) Bildl. **a)** G-a sitt minne friska upp minnet. G-a *geniknölarna* för att hitta på ngt, när man skall författa ngt o. d.; skämts. **b)** Vard. Och klarade sig bra, trots han blev g-ad efter noter, då ju hans övriga betyg voro knappa B'n E. Lieberath. **Syn.** ivrigt l. häftigt gno l. gnida. — **Gnugga av n, bort n, sönder n, ur n.**

Gnutt, -a, -an, [-or]. Vard., ldl. (men mer utbredd än det liktydiga 'gnatta'). *Drack ur hela mjölkfatet ~ så det bara var en liten g-a kvar. Alla toaletter, i vilka det finns en g-a silke. En g-a smör* H. P. T. Seldener. *Inte en g-a mer* Ester B. Nordström. — *Det var nog en liten g-a hemskt med spökerna, men ~ Fanny Alving. Så att det inte blir den allra minsta lilla g-a kvar utav en enda bland dem* Gust. Janson. **Syn.** se gnista I 2 c.

Gny¹, -et [l. -t], -n. 1) Mer egentl. Av vapen, naturmakter, levande varelser m. m. G. och vapenbrak. Under vapens g. G. av vapen, av svärd som slogos mot sköldarna. *Vapen-, svärds-, strids-gny.* — *När tussen, som bodde där inne, fick höra g. och rop i sitt grannskap ~. Nu uppstår ett förfär-*

ligt g.: ~. Varvid g. uppstod i salen, bland åhörarna. Ett (dovt) g. av missnöje. Och de klaffare höja sina g-n E. A. Karlfeldt. *Även Bifalls-gny. — Stormens, havets, vågornas g.* Där blev ett starkt g. och dånande uti sjön, så att böljorna vältrade högt upp på stranden. Hörde jag till slut genom stormen g-et från en fors och ~ Erik Modin. *Även Ett entonigt, svagt g. från den rätt långt borta liggande stora staden* A. T. Gellerstedt. 2) Bildl. **a)** Det var ett g. och hallå, som om det gällt Kreta G. Mattsson. *Så var det under 1880-talet i Sverige mycket g. om författares ~ sedlighet* C. G. Laurin. **b)** Säll. = jämmer o. d. (i vkn bet. verbet är mer vanl. än substantivet). **Syn. 1)** starkt buller (på avstånd), dån, brak, dån(ande), larm(ande), stoj, larm o. rop, 'hallå', (ibl.: klirr, rassel, slammer; (ibl.: skri, sorl, rop (o. stampningar); 2) **a)** bråk, skrik, 'leverne'; ibl. knot; **b)** jämmer, kvidan, stön. — **Gny**², -dde, -tt, [-s]. 1) Om naturmakter o. d., ibl. även om vapen, människor m. m. Och stormen g-r kring knutarna. Det susar och g-r A. T. Gellerstedt. Det g-dde i blåsten från gränder och ~ N. W. Lundh. — *Forskaren spelar, polskan g-r* K. E. Forsslund. — *En g-ende, larmande folkhop. G. över ngt.* 2) Om människor o. djur (särsk. ofta ungar o. barn). G. och jämsa sig. *En katt låg och g-dde. Och hunden g-dde (ängsligt, ynkligt) bakom glasrutan. Björningen g-dde, dels av längtan efter sin moder, dels till svar på valpens gnäll. Babianerna g-dde och skuttade omkring. — Gulle i vaggan g-r ett tag Fanny Alving. Och när han kom i ett hus, hände det ofta, att han kurerade fler än den, som låg i sängen och g-dde Sigurd.* **Syn. 1)** dån, dån, braka, bullra, slamra; rassla, klirra; brusa, vina, susa; larma, sorla, stoja; knota, knorra, 'bråka', väsnas; 2) klaga (ynkligt), jämsa sig, kvida, stöna, ibl. smågråta, gnälla.

Gnylt, -a, -ade. Ldl. Sälls. 1) Grymta. Och där grymtade och g-ade och pep han [grisen] Ellen Wester. 2) Enträget tigga. [Han] g-ar som en tiggare utanför kyrkporten Ellen Wester.

Gnagg, -et. Mindre vanl. Än med ett g., som bergen svara J. G. Oxenstierna. — **Gnagg**, -a, -ade, [-as]; [-are, skönl.]; -ning (med plur.). 1) Egentl. Om hästar. Brunte g-ade av otålighet i stallet. G-a åt, mot ngn. G-a efter bröd. G-a ystert. Hälsa sin herre med glada g-ningar. 2) Om (ord åtföljda av) fult skratt. Haha, g-ar Otto Nihlén förnöjt R. Schildt. Hä, hä, hä! g-ade han Dan. Vår president betraktar antagligen icke detta som någon verklig lösning, g-ade han S. Siwertz. G-ande skratt. **Syn.** ge till l. låta höra en gnäggning, ibl. vrenskas. — **Gnägga till.**

Gnäll, -et, [=]. 1) Mer egentl. Kedjan gav

ett rostigt g. i verket P. Hallström. *G-et från osmorda gångjärn.* 2) *G.* av rädda hundar. Valpens ynkliga g. Tysta lillens g. och locka honom till skratt. G. och skrik från barnkammaren. 3) *G.* från barnen över att maten inte smakade. Ett beständigt, ett evigt g. efter pengar. Gnat och g. ville aldrig taga en ände, och ~. Det personliga g-et sköts å sido, ty ~ H. Bergegren. **Syn.** 1) gnissel; 2) kvidan(de), (klago)låt, jämmer, kink o. gråt, (ibl.:) pip, lip; 3) jeremiader, lamentationer; gnällig kritik, 'syrligheter', ibl. gnat; (ibl.:) kält, gnällande tiggeri.

— **Gnäll**a, -de [l. gnall], -t; [-as]. Formen 'gnall' verkar folkl., djärv, skämts. l. 'målande'. 1) *En g-ande dörr.* Det g-de i de rostiga gångjärnen. Och sviktstängen g-de vid källan. Handklaveret pustade och g-de, och då och då bröt tamburinen in med en dov skräll. Och musiken den g-de och gnall Fröding. 2) *En g-ande, pipig stämman.* G-a för tänder om barn som ska få tänder. G-a och kvida efter mat. Små svaga kurrande och g-ande ljud [från de nyfödda vargungarna]. Hunden ~ gav till ett kort, g-ande gläfs och ~. Ett dovt morrande, åtföljt av ett förnöjt g-ande om hund. — Men då gnall det i en vrå: / »Ja, det är nu en gång så — / allt pack skall äta på den stackars bonn», ack ja! E. A. Karlfeldt. 3) *För att jag aldrig har någon att g-a för där hemma Fanny Alving.* G-a och skälla utan att vilja förbättra något Louise Åkerman i öv. Han gnäller då på allt och alla, g-er då över allting och är aldrig nöjd. **Syn.** 1) gnissla, 'skrika', (ibl. nära:) skära (i bronnen), vissla, pipa, låtailla; 2) 'grina', jämra sig (svagt), kvida, gny, 'lipa'; 3) klaga, ge sig över, lamentera, ständigt yttra missnöje med, gnöla, (ibl.:) gnata, kälta. — **Gnälla fram** n. **G. till.** Gnällde till och morrade med uppspärrade käkar. — **Gnällis**a, -an, -or. Ofta skrivet 'gnäll-lisa'. Vard. Du ä där en riktig g-a pipisa, pipsill. **-måns**, -en, -ar. Vard. G. där! **Syn.** se gnällspån. **-pip**a. Vard. Karlar och g-or Soc. D. 1909. **-spik.** Vard. En liten flock av g-ar ~ som utgöra våra fienders glädje ur tal av Asquith 1915. Jfr följ. **-spån**, -en l. -et, =. Vard. Även om kvinna. *Üsch, en sdn g. du ä!* **Syn.** gnällspik, gnällmåns, grinolle, lipsill, pipsill, gnällpipa, skrikhals, piplisa. **-tag**, -en. Plur.; mest i best. form. Vard. Vara i g-en.

— **Gnällig**, -t, -are; -het. Jfr gnäll o. gnälla. 1) *Det gamla g-a låset.* Det gnisslar g-t, och flöjeln ~ V. Ekelund. 2) *En g. flickröst.* En g. stämman. Utan endast telefonrat ~ i en mycket g. ton, att han var sjuk. *Sjunga / till sin g-a gamla fiol* Dan Andersson. 3) *Kvinnfolk, förgråtna, g-a, sura som marsväder.* Han är g. och ojämn till lynnet. *En g-het, som minsann inte blivit bättre*

med åren. **Syn.** skärande, pipig, gäll, gnällande, skarp; ibl. ynkelig; klagande, jämrande, pjunkig, missnöjd, grinig.

Gnöla, -ade, [-as]. Ldls., vard. 1) *Fars ryggvärk, som var rent eländigt, så gubben g-ade natt och dag* H. Wranér. 2) *Och var dag grälade och g-ade han över att ~ ib. Reuterdaahl gar på Oskar I, så ofta han kommer dt. Där står då P. å g-ar, till dess man skriver ut lappen åt honom.* **Syn.** smått jämra sig; smågnälla, klaga.

Gobelä'ng (-å-); -en, -er. Konstnärligt vävd tapet med figurer (urspr. om sådan från statsfabriken Les Gobelins i Paris); ibl. g-vävnad. **I.** Enkelt. *Gästrum å Skoklosters slott med de s. k. Bielketapeterna, flamska g-er, framställande Alexander den stores bataljer och triumftåg.* Som bilder på en gulnad g. A. Österling. G-er hava som bekant vunnit allt större och större efterfrågan samt användas till en mängd olika ändamål t. ex. för tillverkning av soffkuddar, som väggprydnader, till skrivbordsmattor m. m. Ahlén & Holm 1916. **II.** Ssgr ha såväl gobeläng- som gobelängs-, den förra formen är vanligast. — **Gobeläng[s]bordduk**, -broderi efterbildar g-vävnad. **-fabrik**, -garn till g-söm, -imitation. Riddarsalen [på Stora Lundby] ~ med sina utomordentligt vackra g-er. **-klädd.** En g. länstol. **-lag**erska; -ning(sfabrik). T. e. i Paris. **-prydd.** G-a rum. **-styng** l. **-stygn**, -söm jfr g-broderi. **-tapet** jfr gobeläng. **-tyg**, -väv; -nad. G-nad i flerfärgat ~ mönster.

God, gott (-å-), bättre o. bäst (se d. o.), ibl. även gare, g-ast (se nedan Former I 5); -o se bland avledningar; -an se Former I 4.

Former o. konstruktioner. **I.** Former. 1) 'D' faller ofta i uttalet, särsk. i smtl. o. i obetonad ställning. Utelämnning av 'd' kan ske även i best. formen *go(d)a* (men nästan alltid *gode*), i gradformerna *go(d)are*, *go(d)ast* o. i ssgr (jfr nedan 6). I skrift är det jämförelsevis sälls. att finna 'd' utelämnat. Ex.: *Den va inte go å tas me. De ser ja mej inte go me. Se go da då!* jfr 6 nedan. *Go morron!* *De ä ju goa tiden!* *Go(d)aste du!* Jfr även 3 nedan. 2) Trycksvagt blir 'god' gärna i vissa förbindelser. Däremot kan trycksvagheten knappast förbindas med viss bet. hos ordet. Ex.: *G. morgon, g. dag, g. afton, g. kväll, g. natt, (sydsv. även g. eftermiddag)!* några av dessa kunna även sammanskrivas. *Det kan du nu ge en g. dag ta farväl av. Inte på mången g. dag. En g. vän till mig. Go vänner! Gott folk!* Bryta mot g-a tonen. För den g-a sakens skull. Nicka g. mening. Med ngn's g-a minne. Här i vår g-a huvudstad. 3) Märk att i några uttr. pluralen kan ha formen 'go', ofta skriven med utelämningsstecken. *Nej, go' herrar, vi behöva*

inte längre några faltar. *Go vänner!* 4) Äld. former. 'Godo' (som blott nyttjas substantiviskt) står bland avledningar. — 'Godan' förekommer i uttr. *I godan ro.* 5) Gradformer. 'Bättre, bäst' äro de vanliga gradformerna till 'god' (liksom till 'bra' o. 'väl'). 'Go(d)are, go(d)ast' nyttjas mest i smtl., äro stundom litet vard. o. träffas kanske oftast i bet. 'välsmakande'. Ex. *Han sparde go(d)aste biten åt sig själv. De ä mycke go(d)are me lite madeira till det söta; känn själv! Go(d)aste du gärna kvinnospråk. Han ä då den go(d)aste människa i världen.* 6) Sggsformen är vanl. *god-*, ofta uttalad ehuru säll. skriven *god-*. Dock skrivs alltid *god(n)*, ngn gång *goð* (t. e. hos Strindberg) o. gärna *golik*. Stundom även *goda(g)*. I 'goddag' höres vard. även uttal med 'u' vkt ngn gång t. o. m. träffas i skrift (t. e. hos Strindberg *Gudda, gudda* l. hos Alb. Engström *Guda på dej, gamla morrhoppa* l. hos E. Norlander *Gu da på er, jycar!*) Även gode- träffas som sggsform näml. i 'god- l. godeman'. Betydligt vanligare är neutr. *gott-* som sggsform.

II. Konstruktioner. Märk särsk. 1) God (gott) + prep. **a)** *Det kan du ha gott av länge, få gott av i framtiden. Ni ha haft bra gott av (att gå till) henne (med era bekymmer).* **b)** *Det är inte precis gott efter rum i höst.* **c)** *Alldeles för g. för denna världen. Det håller jag mig för g. för. För g. för att så kastas bort. — Malört är g. l. gott för magkrämpor. Va kan de vara gott för? — Jag skulle tro, att han är g. för dubbla summan till och med vederhäftig, säker (som) borgensman, kan tryggt svara för.* **d)** *Se sig g. med ngt, (med) att ~.* **e)** *Vara g. mot de fattiga. — Medlet är, anses vara gott mot tandvärk.* **f)** *Ha gott om ngt. Där skall det vara gott om harar, säjs det rikligt med.* **g)** *Då var han inte g. på hustrun inte vänligt sinnad* mot. **h)** *Han är g. till att göra det drar inte i betänkande, är säkert man att ~. Det håller jag mig för g. till. — Ha ett gott öga till ngn l. ngt.* **i)** *Skulle han inte vara g. nog åt honom? Mer än g. åt ngn.* 2) God (gott) + att l. och. **a)** *G. att äta. Inte g. att ta med. Det är inte så gott att hjälpa sig ensam, när ~. Att hans fader till slut icke sdg sig g. att föda honom längre. — Finna för gott att ~. Det kändes gott att ~. Va har du för gott att komma med?* **b)** *Var (sd) g. och sitt ner! Nu ä du så g. och tiger.*

Betydelser. Som så ofta särsk. vid abstr. ord äro bet. föga avgränsade. När det gäller ordet 'god' finner man emellertid ovanligt många fraser, där ordet kan ungefär lika bra föras under två l. flera olika bet.-rubriker. Möjligtvis kunde man uppdelat betydelserna i tre huvudgrupper

(moraliskt, motsvarande sin bestämmelse samt tillfredsställande l. önskelig) men då komme ändå en hel del skiftningar att stå utom och jag föredrar att här i stället blott anföra ex. på de många olika bet.-skiftningarna utan att hopföra dem i större grupper.

A) Allmännare. **I.** Sedligt o. d. **1)** Om Gud, änglar, personer, själstillstånd, handlingar osv. **a)** *Ingen är g. utom Gud allena. Allgod. Den g e herden även till A III 5 a liksom En g. kristen. G-a andar och onda. Hans goda ängel skyddsängel; ofta bildl. G. av naturen. Sedligt g. G. i högre mening. G. och dygdig. Glad och g. skall människan vara, medan hon bidar döden. — En människa med god karaktär. Men tänk nu också något på hans g-a sidor! Ont sällskap fördärvar g-a seder. Förflita sig på g-a (verk och) gärningar. — Försvara, ha, arbeta för en g. sak. För den g-a sakens skull. — I g. avsikt. Ha gott samvete (ifråga om ngt). En g. bok. — Ge (ett) gott föredöme. Ta efter de g-a exemplen, men icke de dåliga. För det g-a exemplet skull.* **b)** *Han låter sin sol lysa över onda och g-a. c)* Kunskapens träd på gott och ont. Skilja mellan gott och ont. Göra vad gott är Bibeln. Vad gott och rätt och sant är. Det som den ene anser gott, kan en annan finna vara av onda. — Märk i betyg: Ha gott i uppförande. **d)** Att göra det g-a förmår jag icke Bibeln. Övervinn det onda med det g-a ib. Det g-a i filosofisk mening. Hit även snarast: Det högsta g-a. Det tillkommande g-a. Märk Det sinnligt g-a, dvs. det angenäma och nyttiga, och det förnuftigt g-a, dvs. det rätta fil. **2)** Märk särskilt att det i böner vanliga bibl. *Gode Gud* har med förbleknad bet. av 'god' övergått att nyttjas som ett utrop, varvid stundom även 'Gud' utelämnas. (Du) g-e Gud, va pojken sdg ut, när han kom upp ur damnen! Men du min g-e, han gör aldrig samma knep två dagar å rad, och vem är kropp att veta vad som sker härnäst? jfr B II 5 a.

II. I fhde till nästan, fattiga o. d. **1)** Barmhärtig o. d. **a)** *En g. och nådig försyn. G. och överseende. G. mot de fattiga, mot alla. Han har alltid varit oss en g. herre. Girig man är ingen g. och sig själv värst. G. och givmild. G. som guld. G-a människor reta icke djuren anslag på Skansen. Hans g-a hjärta förnekar sig icke. Ä gott hjärta. Genom-, hjärtegod. b)* Göra gott (mot alla). Vedergälla ont med gott, det onda med det g-a. **2)** Vänlig, artig o. d. Ifråga om person l. sak. **a)** *Du är alltför g., som tänker på oss nu igen. b)* *Du får försöka att få honom g. igen. Då blir han inte g. på dig. Låt nu allt bli gott igen (mellan er)! Gott förhållande mellan ma-*

kar. *Hon har ett gott leende* vackert, vänligt. **c)** Hit möjligen även: *Ha g-a tankar om ngn.* Tala gott för l. om ngn. Lägga ett gott ord för ngn. *Man kommer längre med g-a ord än med hårdhet.* För pengar och g-a ord. *Hålla g. min* (i elakt spel). **d)** 'Var så g.' o. d. se nedan B15f.

III. Motsvarande sin bestämmelse o. d. Ofta även mer l. mindre rosende o. då närmare IV. **1)** Om ting i allm., varor m. m. *Gammalt gott arbete.* G. men enkel kost även till IV. G. i sitt slag. Endast föra (verkligt) g-a varor. *Enkla, g-a, rejäla varor.* En kniv med inte över sig gott stål. I vissa avseenden gott, i andra ej vidare gott, mindre gott material. Visst är hatten g. nog, mer än g. åt henne. G. resonansbotten även bildl. *Skaffa dig först och främst g-a verktyg!* En g. kikare. Jag lutar på mitt g-a svärd. En g. mjölkko, ridhäst. **2)** Om sinnena, själsegenskaper o. d. *Han har g-a ögon.* Ha gott öga för ngn's fel och svagheter bildl. (= väl märka). Likaså *Ha ett gott öga till ngn* gärna vilja åt, gärna anmärka på. *Gott (musik)öra.* Ha g. näsa även bildl. G. känsel oftare 'fin'. *Han har god smak, när det gäller dekorerings.* Den g-a smakens fordringar; däremot i egentl. bet. 'fin smak' l. 'fint smaksinne', ty 'g. smak' är då liksom 'g. lukt' objektivt, dvs. avser vad som smakar l. luktar gott, jfr IV nedan. *Gott, väl utbildad luktsinne.* *Gott spårsinne.* Ha (ovanligt) gott förstånd (på ngt). *Bruka ditt g-a förstånd!* *Gott, sunt omdöme.* Visa (mycket) g-a anlag för ngt. *Han är obestriddligen ett gott huvud,* har mycket g. begåvning (för ~). En g. och lycklig läggning. *Har man litet g. vilja,* så går det nog. *Viljan är g.,* men förmågan brister. **3)** Om verksamhet, förhållande o. d. **a)** *Ha ett gott grepp på ngt.* Ett gott sätt att ta saken. Ett gott sätt med barn. Åta med g. aptit. Göra en g. början. Det är ju alltid en g. början. Om bara fortsättningen blir lika g. som början kan även föras till IV. *Genast sätta g. fart.* Sätta i gott stånd. G. utsikt åt söder. *Vara i gott förvar.* *Vara i g-a händer.* Stå på g-a fötter. Stå på g. fot med kunde även föras till II l. IV. **b)** *Då är ju allt gott och väl.* Lova gott (för framtiden) kanske hellre till IV. **c)** *På g-a grunder, skäl.* *Vara i sin g-a rätt.* Ta som g. pris. **d)** Om kunskap, uttrycksätt o. d. **a)** Tala g. latin. *Då skola vi talas vid på god svenska!* För utbildningen av en g. (prosa)stil. **b)** Göra g. reda för ngt, för sig. *Gott upplärd i ~ skr.* **5)** Om person. **a)** *Han har alltid varit mig en g. (och trogen) tjänare.* Den g-e herden även till I. En g. husmor. *Han är (en) ovanligt g. talare.* Som (en) g. kristen. **b)** Hit möjligen *Komma in (som), bli g. tredje o. Di ä lika g-a kalsupare* vka

emellertid även kunna föras till V l. VI nedan.

IV. Som framkallar lustkänsla, glädje, behag o. d. **1)** Smaklig o. d. **a)** *Tycka om g. mat.* *Var biffsteken g.?* Ja, utmärkt g. *Smakar den lika gott, som den doftar, så!* G. kaviar är hans förtjusning. Ett gott bord, kök. G. mat. Att inte kunna få njuta av all den g-a maten. Berömd för sina g-a viner. *Fint portvin av g-a drängar.* *Tycka om en g. cigarr (efter maten).* **b)** Märk bl. a. *Där äter man gott (och billigt).* Leva gott. Det smakade gott. För räkor ä gott! De ä de god(d)aste ja vet. — Det är inte värt att truga gott i ont till en som nekar att äta ngt gott man bjudit; även friare. **2)** Lycklig, gynnsam o. d. **a)** Ta de onda dagarna som de g-a. De ska vara stark rygg te ä bära g-a dagar. Ha, göra sig g-a dagar. Leva i g-a omständigheter. Ha sin g-a bärgning. Kunna fröjda sig åt en g. hälsa. Må så gott! må väl! **b)** Slutet gott, alltting gott. *Gott börjat, hälften runnet.* Alla g-a ting ä(ro) tre. Få för mycket av det g-a. Det g-a blir aldrig för mycket, sa prästen, döpte barnet två gånger. **c)** Ha gott tillfälle att ~. Nu äro g-a rådd dyra. Ge ngn ett gott råd. G-a tecken. G-a förebud. Ha g-a utsikter att ~. Vi få g. vind till Singö i dag. *Gott väder.* G-a nyheter. Få, sitta med g-a kort. Njuta en g. sömn. Sov gott! Jag sov så gott på förnatten. En följd av g-a är (för lantmannen). G. fruktskörd även till VI. G. vetejord. Falla i g. jord även bildl.; jfr även bet. 'givande'. Loven är g., men hällen är bättre. G-a ord sälja ddliga varor. På g. väg att ~ kanske hellre till VI. Här är oss gott att vara. Det var dtminstone det g-a med svanorna, att ~. Det g-a i saken skulle vara (det), att ~. **d)** Ekonomiskt o. d. En g. (och mycket inbringande) affär. Ha g-a affärer, (en) g. affärsställning. Ha det gott ställt ekonomiskt. — Få ngt för gott pris. Det fick du för gott köp. Till enastående g-a priser försäljas: ~. Gott köp är ofta en fiktiv lurar en att köpa vad man ej behöver. Här ha vi inget gott av tullarna. Vi får inget gott av de. Mer än jag hade gott av. **e)** Hit snarast även: *Vara vid gott mod, vid l. på gott humör, vid gott lynne.* Ha gott hopp om ~. Nicka g. mening, gott förstånd. I god(ä) ro kan även föras till VI. — Det är inte gott, att människan är allena. Inget är så gallet, att det inte är gott för något. — Märk särsk.: En g. historia. Den var g. (vard.) om historia l. ibl. om person. **f)** I hälsningar som G. dag m. fl. se ovan former II o. 2. *Gott nytt år!* *Gott slut på gamla året!* Önska ngn g. fortsättning (på nya året, på ett arbete osv.). **g)** G-a koppor godartade. **h)** Njuta av livets g-a, det g-a i livet, det g-a livet ger. Det tim-

liga g-a. Det högsta g-a. Det tillkommande g-a. **1)** Början lovar ju gott. Det kändes gott att ~. Det skulle göra dig gott att ~. — Ldls. är uttr. Vacker var hon inte, men hon »såg gott ut» Sigurd. Jfr Hon har ett gott leende. — Sätillvida är allting gott och väl. Det är gott och väl, men ~. När di gott och väl ä skilda.

V. Om socialt värde o. allmänne samt om giltighet o. d. **1)** Socialt. **a)** G-e herrar och svenske män! Var kung Halvdans g-e man och handgångne tjänare. Gott folk m. fl. se nedan B I 5 a. **b)** Gott namn om bästa arv. Vara mån om sitt g-a namn och rykte. Komma från ett gott hem nära I. **c)** Av g. familj. Av gammal g. ätt. Har jag orätt, befinner jag mig åtminstone i gott sällskap. Bryta mot g-a tonen. **d)** Göra ett gott parti gifta sig rikt o. ansett. Hon ä ett gott parti. Ett gott gifte. **e)** Hålla sig för g. för ngt, för att ~. Det anser jag mig verkligen för g. för. Självgod. **2)** Allmänne. **a)** Tjuven och gömmaren äro lika g-a dvs. dåliga. Di ä lika g-a kalsupare jfr A III 5 b. En ann kan vara så g. som en ann. Lika g. som ~. Så gott först som sist jfr B IV 2 c. **b)** Tack för ditt g-a anbud. Det var ett gott bud. **3)** Giltighet. **a)** Giva (full)god säkerhet för ~. G. borgen. Är det g-a papper? Med så g-a namn skall väl papperet, växeln gå (i banken)! Han är så g. som, hans namn är så gott som reda pengar. G. för dubbla summan minst. I g-a svenska (tiokrons)sedlar. (Full)gott mynt. Ett ord så gott som två. **b)** Märk särsk. uttr. Gå i g. för ngn l. ngt, för att ~ där 'god' möjligen även kunde fattas snarast som ett subst. = borgen; gå i borgen, borga, ansvara. **c)** Bollen är g. gillas; t. e. i tennis. Damen är g., för både äss och kung ä gådnas kan inte tas över. Med tvenne g-a vittnen. Hit möjligen ock Ta som g. pris, rättmätig (l. välkommen). **d)** Ta för g. l. gott jfr godtaga. Synas gott o. Finna för gott (att ~) stå närmare IV ovan. Uttr. Kort och gott hör närmast hit. — Gott, jag kommer alltså se nedan B IV. **e)** G. man lagt. o. d. se nedan B II. **f)** Sjövä. Uttr. 'för gott'. Beläggning av en ända kring en knap sker antingen »för gott», d. v. s. så att den ligger fast och icke kan omedelbart losskastas, eller ock med »lycka», varvid trossen kan lossas genom ett ryck i sladden G. Gartz. Så att den [ändan] »sitter för gott» Hj. Öhrvall. Ibl. även friare. Det är inte endast resande, som taga in där, utan hela familjer bo där för gott Elsbeth Funch.

VI. Omfång, mängd, vikt, längd, grad o. d. **1)** Här är g. plats (för ännu ett femtital personer). Gott utrymme. G-a utrymmen. — Salongen var gott besatt. Spela för g-a hus välbesatta. **2)** Tre kg. strömming,

g. vikt. Gott mått rikligt, med (ngn) övervikt. Gott lass. En g. mil väl en mil, fullt ut (o. litet till). G-a 2 cm. i genomskärning. Följa ngn ett gott stycke på vägen. Ett gott stycke längre bort. Man kan hinna en g. bit på en timme. En g. del av det där visste jag förut. Till g. del gamla klischéer. Vara på g. väg (att ~) ofta bildl. Ha g. tillgång på ~. **3)** Han förtjänar ett gott kok stryk. Jag kunde ha g. lust att ~. Och du äger i allt din g-a frihet. **4)** G. vinst. Inbringa g-a slantar. Ha g-a inkomster, g. lön. Ha en g. sparad slant. En g. summa pengar. Ge g-a räntor. G-a skördar kan även föras till IV ovan. **5)** Tid. **a)** Efter en g. stunds förlopp. Jag väntade en g. timme, gott en timme. Under en g. del av hans liv. För en g. timme sedan, gott tre kvart sedan. **b)** Komma i g. tid. Ha, ge sig g. tid (till ngt, med ngn l. ngt, att ~). Ännu är det ju g-a tiden. Hit kan kanske ibl. ansluta sig uttr. som Komma in som g. tredje. **6)** Märk uttr. som: Ha gott om tid, pengar, slantarna, vackra ord. Där är det inte alls så gott om regn som på kusten.

B) Märk särsk. en del uttryck, användningar, sammanställningar o. speciellare l. urblekta bet.-skiftningar. **I.** Bet.-skiftningar. **1)** I stånd till. Han är nog g. till att göra det vard. Inte se sig g. med ngt, med att ~. Att hans far till slut icke såg sig g. att föda honom längre. **2)** Lätt. **a)** Den är g. att locka, som gärna vill hoppa. Ofta nekat: Ej g. att tas, handskas, byta ord, ha att göra med. De fyra rader, som börja »Min var hon», äro icke g-a att få en motsägelserfri mening ur Fr. Böök. Hans like är icke g. att finna oftare 'gott'. Gott att koka i andras kök. **b)** 'Gott' i uttr. som Det kan man gott märka på hennes uttal se nedan IV 2 b. **3)** Lämplig. Finna för gott att ~. Efter de närmare bestämmelser, Vi kunde finna gott meddela. Det synes gott att ~. Jfr ovan A V 3 d. **4)** Ojävig. I uttr. G. man. Se nedan II. **5)** Bet. mer l. mindre förbleknad. Rätt ofta är 'god' tonsvagt. **a)** En g. vän jfr det ej urblekta, betonade Min synnerligen g-e vän. G-a Lydia! o. Go(d)a du! mest kvinnospråk. G-a gosse, glaset töl Franzén. Du g-e Gud! m. fl. se ovan A I 2. Ofta nedlåtande, ibl. ironiskt l. tillrättavisande. Nå, min g-a mamsell, kommer hon någon vart med barnen? ngt äld. Hör hit, gott folk! Den g-e läsaren torde ursäktas, att ~. Men, min g-a man, så gör man inte, när man ä bortbjuden. Säger han de, min g-e mäster Allvis! Den g-e Vilhelm l. min g-e Vilhelm inbillar sig så mycket. Här i vår g-a huvudstad. **b)** G. morgon m. fl. se Former 1 o. 2 ovan. **c)** På l. i g. tro. Nicka g. mening jfr A IV 2 e ovan. Så gott som se nedan IV 2 e. **d)**

Pleonastiskt, utfyllande. Och så förnöttes mången g. dag. På månet gott är A. T. Gellerstedt. Jfr kanske även *Du har din g-a frihet.* **e)** *Va säger du för gott? gärna smtl.; = 'för något'.* **f)** Artighetsuttryck. *Var (så) g. och sitt ned! Var g. och tag en stol! Var så g., här är en stol! Du får nog vara g. och sköta om den här saken åt mig, vill du det? — Var g. meddela Thesleff, att ~; så i affärsstil, orderstil o. d. — Även näpsande. Var så g. och var hövlig en annan gång! Du är så g. och tiger, när äldre talar! — Ngt föräldrat i uttr. Ni är alltför g.*

II. 'God man'. Lagt. m. m. Ngn gång även hopskrivet (särsk. i plur.). Förtroendemän av olika slag (tillsatta av domstol; av offentlig myndighet l. gm kommunala val; även av enskilda varvid dock nyare lagsspråk föredrar uttr. 'ojävide män'). 'G. man' nyttjas t. e. om av domstol förordnad man som skall vid arvskifte bevaka bortovrandes rätt (om han är på okänd l. avlägsen ort) eller vårda hans egendom; om vissa edsvarna förrättningsmän; allmänare ofta om av enskilda tillkallade vittnen vid upprättande av bouppteckning, arvskifte l. testament, uppskattning av skada osv. (= ojävide män); förr även om konkursborgenärens förtroendemen, om vårdare av barn och egendom i makars bo för det år dessa voro skilda till säng och säte m. m. — Märk att best. artikel säll brukas framför uttrycket; ej heller nyttjas a-former av adjektivet. — Ex.: *G. man i l. vid konkurs* om ej längre rådande fhdn. *G. man för frånvarande arvinge, vid boskillnad, för vård av dödsbo, med förmyndaransvar.* *G-e mannen äger då att ~.* *Till g-e män böra utses för redlighet kända personer.* *G-e männen böra före utgången av denna månad ha kunnat fullgöra sitt uppdrag.* *Dylig g. man blir närmast jämställd med en förmyndare.* *Förordna g. man att bevaka den bortovrandes rätt eller ~.* *Även kvinnor kunna åtminstone i vissa fall tjänstgöra som g-e män (enl. C. G. Björling 1908).*

III. Substantiviskt. **1)** *Gå i g. för se A V 3 b.* **2)** *Låta sin sol lysa över onda och g-a.* **3)** *För mycket av det g-a. Det har det g-a med sig, att ~.* *Det bästa är fiende till det g-a.* *Njuta av livets g-a.* Jfr för övrigt ovan A II 1 b, A IV 2 h o. A II 1 d. **4)** *Kunskapens träd på gott och ont. Göra gott (mot alla).* Jfr ovan A II 1 c o. A II 1 b. *Truga gott i ont se ovan A IV 1 b.*

IV. Gott som adj., adv. o. interj. **1)** Som adj. Märk särsk. **a)** *Va har du för gott att säga? Det skulle göra dig gott att ~.* *Det gör gott i kroppen.* *Ha gott av ~.* *Det är, känns gott att veta, att ~.* *Anse för gott ~.* *Ge lika gott igen.* *Ha gott om ngt.* Jfr även A IV 1 b o. 2 samt A VI 6. **b)** *Ja, det*

är gott och väl det, men ~. *Så tillvida är allting gott och väl.* **2)** Som adv. (l. ibl. predikativt adj.). Jfr ovan A IV 2 (särsk. b, c o. i). **a)** *Alla parter väl förståda intressen syntes gott tillgodosedda.* *Sov gott! Må (så) gott! Skratta gott (åt ngn).* *Här är oss gott att vara.* *Det var gott, om inte striporna stucko fram här och där ur ~ Lydia Wahlström.* *Redde sig rätt gott.* *Hålla gott ihop.* *Räcka gott till.* *Det kunde lika (så) gott betyda ja som nej.* *För gott en timme sedan.* Jfr ovan A VI 5 a. **b)** Lätt, väl. *Det är inte (så) gott att förstå honom (, när han talar så där fort).* *Det är inte så gott, ska måster tro.* *Det är inte (så) gott att säga, ej gott att avgöra.* — *Det kan man gott märka på deras uttal.* *Att inte en »kotte» skonats ~, det kunde jag gott förstå av ~.* *Som inte gott kunna undvara kaffe.* — Medgivande: *Du kan gott ta min cykel.* *De kan gott vara, som du säger.* *Det kan gott hända.* *En dräkt, som ~ gott kunde kallas färgpraktig.* **c)** *Det kan vara så gott, att du reser i morgon.* *Det ä (väl) så gott, att vi går strax.* *Så gott först som sist.* **d)** *Man hjälper sig så gott man kan, sa käringen, torka bordet med katten.* **e)** *Så gott som utlovad.* *Så gott som (alldeles) ny.* *Kan du tänka dej, di ville ha den till skänks så gott som.* *(Är du färdig? —) Ja, så gott som.* *Jag så gott som tvang henne till det.* **3)** Som interjektion. *Gott! (bara jag vet, så!)* *Gott, då vet jag, vad jag har att göra.*

Syn. A) I. rättfärdig, dygdig, rättskaffens, rättsinnig, from, sådan man bör l. som det bör vara, ädel, sedlig (t högtstående), etisk, moralisk; **II.** barmhärtig, öm (hjärtad), kärleksfull, godhjärtad, varm, hjärtad, välgörande, givmild, hjärtlig; som tänker på andra, oegoistisk, altruistisk; snäll, hygglig, beskedlig, godsint, välmenande, godmodig, foglig, mild, överseende; blid, vänlig, vänskaplig, vänligt stämd, huld, huldrik, nådig, gunstig, gynnsam, benägen; blidkad; försonande, försonlig, övertalande, lirkande; artig, 'snäll', 'vänlig'; **III.** utmärkt (i sitt slag), bra, värdefull, oklanderlig, utan vank, felfri, solid, gedigen, utan flärd, utan brister l. anmärkning, 'riktig', äkta, rejäl, förträfflig, väl beskaffad, av utmärkt beskaffenhet, väl konditionerad, i gott stånd, av rätta slaget, första klass(ens), prima; ibl. skarp l. fin; brukbar, tjänlig, passande, duglig, nyttig, gagnelig, praktisk, ändamålsenlig, ibl. läglig; icke l. ingalunda föraktlig l. att förakta, (ibl.: 'vacker', 'klingande', ren; kunnig, skicklig, framstående, klok, förständig, i stånd till, som kan, färdig (i), (väl)övad, ägnad l. passande för, som ligger för; nyttig, verksam, som gör nytta (för sig), driftig, duktig, duglig; ibl. (frisk o.) sund; rättmätig, (väl)grundad, befogad; 'sann', 'verklig', i ordets bästa

mening; punktlig, trogen, tillgiven; **IV. 1)** (väl)smaklig, välsmakande, läcker, delikat, ibl. vällagad; **2)** lycklig, gynnsam, framgångsrik, förmånlig; fördelaktig, inbringande, (vinst)givande, lukrativ, inkomstbringande, ibl. säker l. trygg(ad), ibl. lugn; skäligh, rimlig, billig, låg, 'hygglig', ibl. ned-satt; behaglig, galant, angenäm, tilltalande; glad, glättig, uppmuntrande; intressant, underhållande, 'rolig', här(r)lig, 'fin', 'stor-artad', ibl. dum; ibl. godartad, ofarlig; **V.** aktad, redlig, redbar, väktad, hederlig, hedervärd, respektabel, präktig, heders-, ansedd; av god ätt, 'fin', som brukas i fina familjer, (ibl. nära) konventionell l. korrekt; oklanderlig; ansedd o. rik; (ibl.: 'rak', hög, stolt; fullgod, (full)giltig, fullviktig; säker, tillfredsställande, vederhäftig; gillad, rättmätig, berättigad, (väl)lovlig, tillbörlig, (väl)befogad, (väl)grundad, tillräcklig, verklig, allvarligt menad; **VI.** (alldeles l. mer än) tillräcklig, duktig, (tämligen l. ganska) stor, betydlig, betydande, 'redig', riklig, icke ringa, icke föraktlig, 'full', väl mått, 'rågad', drygt tilltagen, 'rund', ansenlig, rundlig, mycken, ibl. tämlig; ibl. välbesatt; ibl. flink l. rask l. snabb; **B) I. 1)** i stånd till, kapabel, 'den som', man att, i det läget att; **2)** lätt, inte svår, 'rolig', 'nådig'; **3)** lämplig, påkallad; **4)** ojävig; **5)** älskvärd, hövlig, artig, förekommande, förbindlig; 'vänlig', 'snäll'; **II.** (god man ibl. mer l. mindre nära:) skiljoman, förtroendeman, ojävig man, ombud, fullmäktig, sysselman, ställföreträdare, förmyndare, utredningsman, förvaltare, förrättningsman; **III. 1)** borgen; **IV. 2)** bra, väl, utmärkt; duktigt; fullt (ut); mycket väl, med (allt) skäl; lätt; (så gott som:) nära nog, nästan, inte långt ifrån, hart när, i det närmaste; **3)** nål, (det är l. var) bral

— **Godä(g)** se god Former I 6. **-lik**, -t, -are. Ldls., folkligt. Ngn gång skrivet 'godlik'. *Jag kan nog vara så golik som en annan slinka, när ~ Strindberg. Jag tänker jag är godlik kunna göra vilket jag vill inför en sådan som ni!* Alf. Agrell. **Syn.** god nog, duktig (nog), duglig, karl att o. d. **-rå**, -(e)t, -n l. **-rån**, -et, =; best. plur. **-råna** [l. -rānen]; **-råns**försäljare; **-råns**järn (att grädda gorän i); **-råns**smet; **-råns**bakelse. Ordet har mest grav. Egentligen om tunna, möra, sötare rån. *Alla väfflor, tunnran och gorän klipplas jämna kring kanterna, när de tagas ur järnet* Hagdahl. *Så att goränet fick en jämn och vacker ljusgul färg* N. Keyland. *Gamla goräjärn, som allmogem icke på lång tid använt.* **-väder.** Folkligt, ofta ifråga om sjön. *Tills g. åter tillåter dem sticka väster ut till havs* M. Koch. *När ~ Noaks ark står i den riktningen, blir gövadret stadigt* M. Koch. **-är.** Ngn gång även skrivet 'godär'. Folkli-

Så att det blev g. i stället Strindberg. *G. eller odr.* **Syn.** gott år, god årsväxt, god äring.

— **Godart**(ad), -at. **1)** Lant. o. d. *Då alven är mullrik och i övrigt g-ad Nord.* Fam.² *Jordmänen är visserligen g-ad inom en avsevärd del av Skåne.* **2)** Läk. o. d. *Samma sjukdom uppträder än elakartad, än g-at.* En jämförelsevis g-ad form av influensa. *G-ade koppor.* **3)** Allmänare. Mindre vanl. *En tämligen g-ad ordtvist för att vara i Folkets hus.* En duell, vilken dock slutar g-at Birger Sjöberg. **Syn. 1)** god; **2)** lindrig, ofarlig (o. kortvarig); **3)** 'hygglig', oskadlig, i godo. **-bit.** *Gärna smtl. l. ngt vard. o. då mest uttalat 'go-bit'.* Och lyckades korpa åt sig denna g. ur djurets käftar O. Högborg. *Då han glupade i sig g-en.* Få sig en liten g. efter slutat arbete. Även bildl. *Det blir en g. för Adolf, som så gärna ser saker från den löjliga sidan.* **Syn.** läckerbit. **-dä(g)** se god Former I 6. **-dagjar**; [-sliv]; -spilt; [-spiltsliv]. Även 'goddar'. *Ha godda(ga)r.* *Det är inte många, som har såna g-ar!* *Pigorna hos »gamle-patron» ansågos av sina gelikar hava makalösa g-ar* J. Engelke. *Goddar får du, riktigt herrskap blir du...* *Göra sig g-ar.* — *Det muntra ~ g-slin, som man omtalade från prosten Ödmarks dagar* Z. Topelius. *Ser han inte ut som en riktig g-spilt?* *En enda dag av sitt g-spiltsliv.* **Syn.** goda dagar, ett sorgfritt (o. lustigt) liv, (nöjesfyllt) lättingsliv; (g-spilt:) läcker-gom, matvrak, 'mathjärta', (lättjefull o. njutningslysten) vekling, frässare.

-het, -en; -sfull (till 2; mest affärsstil o. d.). Märk bl. a. **1)** *Guds g. All g-s källa.* *I strängheten ligger ofta den största g-en* J. O. Wallin. *G. mot de fattiga.* *Det gjorde han av (sin) g.* *Av sitt hjärtas g.* *I sin g. har han medgivit, att ~.* Överseende g. *Bemött med g.* **2)** Mest sirligt, ofta skr., ibl. ngt föråldrat l. tillhörande affärsstilen. *Det är alldeles för stor g!* *Vill du öka din g. med att ~.* *Var av den g-en att ~.* *Vill Ni ha g-en säga mig, huruvida ~.* *Ni torde hava g-en erkänna denne min nye representant affärsbrev.* — *Genom g-sfull anvisning av Bibliotekarien Dr L. Bygdén.* *Min herre torde g-sfullt ursäktat, att ~.* *Underrätta mig g-sfullt om ~.* *G-sfullt (behaga) infinna sig till ~* även ironiskt. **3)** *För varans g. ansvaras.* Beroende på materialets, råvarans g. Rätternas mängfald och g. **Syn. 1)** (kristlig) kärlek, ömhet, godhjärtanhet, välvilja, huldhet, vänlighet, snällhet, hjälpsamhet, mildhet; **2)** 'vänlighet', 'hygglighet', förbindlighet, artighet; **3)** kvalitet, kaliber, värde, (god) beskaffenhet; (väl)smaklighet, god smak. **-hjärt**(ad), -at; -enhet. *Häftiga, men i grunden g-ade personer.* En vänlig och g-ad

gammal gumma, alla barns älskade lilla tant. En g-enhet av gammalt snitt och utan all beräkning. **Syn.** god, med gott hjärta, välmående, ömsint, mild, välvillig, välgörande, lätttrörd; (g-enhet se godhet).

-känna; -nare (lagt. o. d.); [-n(e)lig]; [-ningsmärke, fackl.]. 1) Är så varan g-d av kommissionen (som fullgod), kan den ~. G-na och förse med stämpel. G-d som beskällare. Inbrännes å varje premierat djur ett g-ningsmärke Nord. Fam.² 2) G-nas som (lagligt) betalningsmedel. G-nande av check, arvskitte, testamente, räkning. G-d växel. När växeln uppvisas till g-nande E. G. Flensburg. Genom g-narens blotta namnteckning å växelns framsida ib. Teckna (sitt) g-nande på ~. 3) G-na riktigheten av ngt. Är din ritning g-d av nämnden! G-nas t. e. som påskrift. Granskad och g-d. För att få hans g-nande av dtgården. Underställa ngt ngns g-nande. Förslaget har mitt g-nande. Nå, då få vi väl g-na hans ursäkt då. Förfarandet g-des av bägge parterna. 4) Efter g-da prov (i ~). G-d examen. Bli g-d i examen, vid l. i prövningen. — Märk betygsgraderna: G-d, Väl g-d, Icke fullt g-d, Med (utmärkt) beröm g-d B, Ba osv. För betyget g-d i filosofisk ämbetsexamen erfordras ~. **Syn.** gilla, förklara l. anse (full-) g-igt l. riktig l. fullt lämplig, anta (för god), godta(ga), approbera; erkänna riktigheten av l. som riktig, skänka sitt gillande, skänka sitt bifall åt, sanktionera, auktorisera, ratificera, acceptera; ibl. stadfästa l. fastslå; ibl. medgiva.

-lyn[nad], -nat; -ne o. -lyn[t, -t, [-tare]; -thet. 1) 'Godlynnad' o. 'godlynne' äro sälls. o. skönl. Ehuru sorglös och g-nad var prins Fredrik dock ~ E. G. Geijer. Trogen och g-nad Strindberg. Ordet g-ne nyttjas av Bengt Berg i Sjöfallsboken. 2) Godlynt(het). Ersätta vanligen 'g-nad' o. 'g-ne'. En vän-säll, g-t människa. En g-t stadsbo, som ~. Den underbart g-ta franska publikens uppmärksamhet för ~. Mirran var i allmänhet g-t och snäll, men då hon hade ungar, var hon osäker. I g-tare ögonblick V. Benedictsson. Munnen ler sitt g-taste och tryggaste löje S. Lidman. En g-thet, som av intet lät sig rubbas. Redan portvakten, som släppte in oss, strålade av välvilja och g-thet Hedv. af Petersens. **Syn.** (g-t:) med gott (o. jämnt) lynne, med orubbligt gott humör, gemytlig; (ibl. nära:) gladlynt l. godmodig, gotsint. **-man** se nedan god- l. godeman. **-mod;** -ig (-t, -are; -het). 1) Godmod. Mindre vanl. Gärna skönl. På grund av sitt g. och sin sällighet. 2) Godmodig(het). En tjock och g-ig borgare. Med g-igt överseende. Med sitt vanliga g-iga, något satiriska små-löje Z. Topelius. Kanske har jag dock nu blivit för gammal att kunna munhuggas på ett g-igt sätt Fröding. Fresta inte för länge

hans g-ighet! Men på botten av skämtet låg en g-ighet, som ~. **Syn.** from(sint), fredlig, fridsam o. foglig, svår att förarga, gotsint, oförarglig, hygglig, beskedlig, gemytlig, (ibl.) välvillig, vänlig (o. snäll). **-mo'rgon.** Särskrivs ofta. Ofta utt. gomärrån (akut l. grav). Jfr god Former I 2.

-na'tt; -klapp m. fl. se 2. Ngn gång med plur. 'D' ofta stumt i uttalet. Ofta särskrivet. Jfr god Former I 2. 1) Reste sig, när cigarren var slutrökt, och bjöd g. Och bjöd därefter ett kort g. Sāja g. (åt ngn). Ta(ga) g. av ngn. Ldls. även Som gick och bad g. Daniel Berg. I kronornas skymning susar det matt / av suck, av kyss, av lyuva g. C. Snoilsky. 2) Ssgr. Ex.: Inte mer än jämnt omstoppad och utan g-klapp Marika Stjernstedt. Ge mig nu g-kyssen! E'tty ~ kilade, efter en g-kyss åt systern, in till sig och ~ Math. Roos. Jag fick icke ens den g-pussen, som ~ Hj. Bergman. En timme efter g-tagandet Alb. Engström. G-tagning C. J. L. Almquist. **-ord.** Sälls, skönl. Goda ord. Med g. vann han ~ vad ~ K. E. Forsslund. **-sak.** 'D' gärna stumt. Mest i plur. Julbordet var dukat med en tallrik med konfekt och namnam, som man på den tiden sade i stället för g-er Cl. Lagergren. En hel del svdrsmälta g-er. Ja se, barn och g-er! Spar åtminstone en g. tills i morron, eljest blir du sjuk! **Syn.** gott(er), sötsaker, namnam. **-sin[nad]**, -nat o. **-sin[t, -t, -tare;** -thet. 1) G-nad. Mest skr. Man blir bättre som människa, när man går bland g-nade Strindberg. Invånarna äro lågstående, men g-nade (mot främlingar). 2) G-nt(het). G-t och oförarglig. G-t skämt. Rasen är g-tare än man vanligen finner hos denna djurart. **Syn.** 1) (g-nad:) välsinnad, god, vänlig, bra; 2) (g-t:) saktmodig, hygglig o. vänlig, mild, godmodig, gemytlig; (ibl.) välmående, 'oskyldig', from(sint).

-ta[ga]; -gbar (-t; [-are; -het]); -glig (-t, -are; -het). 1) Enkelt. G-ges som allmänt betalningsmedel inom ~. Föreslaget, men icke g-get lagstadgande. Att rätten ville g-ga hans egen skriftliga förpliktan, att ~. G(-ga) en ursäkt. G-ga ngt som ursäkt. Och vi kunna ej g-ga det överslätande yttrandet ~, att ~. Genom att g-ga det danska skriftspråket sådant det var. [Författaren tyckes] ha g-git den Holmbergiska konstprincipen: rågrödt åt alla T. Fogelqvist. 2) Avledn. o. ssg. Mest skr. a) Till g-gbart inlösningspris. Men giv oss ett uppslag, som är g-gbart! Med åtminstone g-gbart resultat! Efter åtminstone en timmes debatt om g-gbarheten av den första punkten i stadgeförelaget enades man om att ~. b) Kunna ~ g-gliga resultat erhållas. G-gligt anbud. Icke g-glig. **Syn.** ta(ga) för god l. för gott, anta(ga), uppta(ga), mottaga (med gillande), gilla, godkänna, låta gälla, 'knäsattna'; (g-gbar:) an-

taglig, tillfredsställande, ibl. giltig. **-te'mplar** (akut l. grav); -(e)n, -e; -chef m. fl. se II. Ordet stavades förr efter engelskan 'goodtemple'; (denna stavning gav i tidningen Reformatorn vika för den nuvarande ¹/_s 1887). **I.** Enkelt. *G-na vilja utrota bruket av rusdrycker som njutningsmedel och avge löfte om total avhållsamhet. År 1908 utgjorde sammanlagda antalet g-e i hela världen 659,335; samma år hade g-na 25 medlemmar i Sveriges riksdag. Bli g-e. Sveriges g-es ungdomsförbund (S.G.U.) stiftat 1906.* **II.** Ssgr. Ex.: *G-chefen i Sverige, officiellt nämnd 'ordens templar'. [Världs]g-chef (chef i den internationella storlogen, »I. C. T.») var mellan 1905 och 1920 svensken Edv. Wavrinsky. Vid en g-fest i ~. G-fientlig. En g-knapp borttappades i fredags eller lördags g-märke i form av en knapp. G-loge. G-orden stiftades i Amerika i början av 1850-talet; den kom till Sverige 1879, då den första logen (5 nov.) organiserades i Göteborg; g-ordens bekanta 'kortnamn' I.O.G.T. betydde tidigare 'Independent order of Good-Templars', vkt dock numer ändrats till 'International order of Good Templars'.*

-tro; -ende (pres. part.); -gen; -genhet. **1)** Mindre vanl. Skr. Håller ~ fast vid den ovärdige mannen i ett slags förblindad g. A. Österling. [Ellen Key] går alltjämt till sina värv med samma vackra g. A. Österling. — För en g-ende allmänhet. *G-ende tredje man.* **2)** G-gen(het). *Hur kunde du vara så g-gen! Sällan blir g-gen osviken. En g-gen tok, som man kunde inbilla vad som helst. Den g-gnaste tok i kristenheten. Missbruka någons g-genhet. Syn. (g-gen:) lättrogen, omistänksam, som tror allt som säges l. tror alla om gott, lättlurad, lättarrad, troskyldig, (ibl. nära:) naiv, enfaldig, oerfaren. -tycke, -et; -s(herra)välde; -lig (-t, -are); -lighet (med plur.).* **1)** Du får besluta, handla efter (eget) g-e. Du kan ge efter g-e. Det beror alldeles på g-e (, var man vill börja). — Klandrande. Då det verkligen är fråga om rofferi och g-e. Där råder ingen annan lag än g-et, regentens g-e. Utan annan grund än g-et. Upphöja (det rena) g-et till lag. Den rena eftergiftspolitikens emot det engelska g-sherraväldet till sjöss 1916. De engelska försöken att bemänta det g-svälde, som utövas 1916. **2)** G-lig(het). (Tämligen) g-liga bestämmelser. Synpunkterna äro ju alldeles g-ligt valda. Från en g-lig(t) vald utgångspunkt. Detta bleve ju (den) rena g-ligheten! Den skenbara g-lighet, som råder vid ~. Utsatta för den socialistiska regeringens g-ligheter vid utnämningar och placeringar. **Syn.** eget skön, eget tycke, (för)gottfinnande, behag, ibl. handlingsfrihet; egenmäktighet, nyckfullhet, nyck(er); (g-lig:) utan annan grund

än godtycket l. nycken, egenmäktig, nyckfull, (ibl. nära:) tyrannisk, despotisk. **-vil-**lig, -t, [-are]. Mest som adv. *På grund av g. överenskommelse. — Ge sig g-t. Men va ska jag göra, om han inte följer med g-t? Lyder du ej g-t, får vi bruka våld. Det är rådligast att öppna g-t. Syn.* frivillig(t given); (g-t:) utan tvång l. motstånd, 'utan att bråka', frivilligt, av fri vilja, självmant, spontant.

— **God-** l. **Godeman** (l. ibl. -ma'n); godemannen, godemän; godmanskap; godemans- [l. godemäns]berättelse; god(e)mansval. Fackl. Särskrivs ofta (utom i ssgr). Se närmare god Betydelser B II. Ex.: *Till godman i ~ Julius Jonssons konkurs är ~ utsedd ~ 1891. Ene godemannen i konkursen, Advokaten Uno Gren 1920. Godemannen ~ redogör för anledningen till obeståndet 1922. Av godemännens berättelse framgick, att gäldenären ej fört några böcker 1908. De av kommunerna utsedda granskningsgodemännen skola [enligt förslaget] ersättas med av rätten i varje tingslag och stad utsedd överförmyndare 1921; genomfört 1925. — Med avseende å godmanskap och förmyndarskap, som stå under tillsyn av Stockholms rådhusrätt 1922. En amper godemansberättelse. Godemansberättelsen jämte staten inges till domaren 1922. Varefter godemansval förrättas. Syn. se syn. till god B II.*

— **Gottfinnande**, [-t]. Nästan endast i obest. form efter prep. *Få handla efter g. Som ~ kan efter g. användas. (Över)lämna ngt åt [l. till] nngs g., åt [l. till] nngs g. att ~. Det berodde på konungens g. (, om ~).* **Syn.** jfr godtycke. **-gör**a; -else (-n, -r). **I.** Vanliga verbformer. **1)** *G-a ngn hans omkostnader, (för) havda kostnader, för inestående fördringar, (för) tidsspillan. Få sin kostnad gottgjord (genom staten). Bli gottgjord för ~. Till fullo gottgjord. Vilket belopp gottgjordes honom av postverket. Även Han gottgjordes (för) de lidna förlusterna. Gottgjord i räkning.* **2)** Friare. *G-a ett fel. G-a forna tidens orättvisor. Sträva att g-a vad andra brutit. Att g-a åtminstone några av sina allra mest skriande litterära försummelser Gust. Mattsson. Kom så söndagen och gottgjorde alla våra mödor genom ett fullt hus på stycket »Sådan herre, sådan dräng» Aug. Lindberg. Om vi nu blott kunde g-a skadan.* **3)** Märk refl. *G-a sig (en ansenlig) provision på ngt. G-a sig 6 % av de sålda varornas värde. G-a sig (en jämförelsevis hög) ränta på ngt.* **II.** Gottgörelse. Mest 'egentl.' *Han bör ha rätt till g-else av bolaget för de förluster han enskilt ådragit sig. Mot skäligen g-else (i penningar), penningg-else avståd ngt. Alltid mot någon g-else in natura för varje pasma. Mot g-else av skäligen ränta. En g-else, som står i pro-*

portion till ~. *G-else* till värvningsförrättare. *Fordra g-else* för ~. *Gjöräkning utan ränteg-else*. Omkring 810,000 kronor utbetalda enbart i ränteg-elser. **Syn. I. 1)** ersätta (förlust), bereda l. ge ersättning, ge igen, återge, hålla skadeslös (för); (ibl.: betala l. gottskriva l. kreditera; **2)** (för)sona, göra gott igen, göra bot för, 'ta igen', (ibl.: (be)löna, ge lön för; **3)** tillgodoräkna sig n; ta skadan igen; **II.** ersättning (för förlust, skada, arbete osv.), vederlag, betalning, lön, belöning.

-köps, =; -affär m. fl. se **II. I.** Enkelt. Mindre vanl. Även bildl. När man mitt upp i allt oäkta och g. träffar ~ Bo Bergman. **II.** Ssgr. Nya bildas ständigt vid behov. Ex.: Köpt i en g-affär. *G-basaren* vid Vaksalagatan. *G-böcker*. De frågor, som de först avfärdat med några g-fraser. *G-föreställningar* d. cirkus. *G-försäljning*. Ett s. k. g-gevär Th. Högdahl. *G-grann*. Uppynta sin stil med g-grannldter O. Sylwan. *G-handeln* vid Storgatan. En viss g-klarhet Hans Larsson. Kom nu inte med dina vanliga g-kvickheter! Dylika g-meningar lättvunna meningar, ytliga satser l. d. *G-moral*. För förmå för att utelutande lysa med modärn g-prakt F. U. Wrangel. *G-pris(er)*. *G-resor*. Med en groman i handen. *G-upplaga*. *G-vacker*. **Syn.** billig, som fås för gott köp l. till nedsatt l. lågt pris; av ringa värde, tarvlig, (tämligen) värdelös, medelmåttig, dålig, sämre (slags l. sorts), andra l. tredje klass(ens), som man ringaktar l. föraktar, som man kan få hur många som helst, som man kan finna var som helst, dussin-, banal, vardaglig, (alltför) vanlig, lättvunnen, lättköpt, lättfången, ytlig; ibl. där man köper för gott pris. **-skriv|a**; -ning. Ej uttagat honorar g-es Er till följande band. Även bildl. *Goda gärningar, som g-as en till yttersta domen*. **Syn.** införa l. uppföra på kreditsidan (av ngns konto), tillgodoföra, anteckna l. uppföra ngn till godo, kreditera, gottgöra.

— **God|e**, -en, -ar. Se d. o. Anslutningen till 'god' svag o. osäker. — **Godis** (akut); subst. o. predikativt adj. Bra vard., ngt föräldr. för 'godsaker, namnam, gotter' o. 'gott'. — **Godö** (grav); subst. l. substantiviskt adj. Förr kasusform av 'god'. Blott efter prep. Jfr god Former I 4. **1)** Av. Enbart av g. var väl detta icke. **2)** I. Skiljas i g. Uppgöra saken i g. i all vänskap, på vänskaplig l. fredlig väg. **3)** Med. Med g. eller ondo godvilligt eller icke; med lämpor, med goda ord. Går det icke med g., måste andra vägar försökas. **4)** Till. Göra sig till g. alla nya uppfinnningar på området jfr tillgodogöra. — *Ännu har jag väl en smula till g. hos er?* att fordra. Kan jag få ha det till g. till en annan gång? — *Hålla till g. med vad huset förmår*. Håll

till g.! även ironiskt (t. e. om pik l. slag som man gett ngn). Där fick han hålla till g. (med) både smädelser och slag. — *Se framför allt till, att detta verkligen kommer barnen till g.* — *Kommer säkert att lända staden till g.* — *Njuta ngt till g.* skr. — *Det skall naturligtvis räknas dig till g. (vid en senare uppgörelse).* Räkna sig ngt till g. jfr tillgodoräkna sig. — *Jag ska nog se dig till g. och hjälpa dig se på l. bevaka dina intressen, 'hålla på ditt'.* *Främst se sig själv till g. jfr tillgodose.* — *Han allt till g. vänder* Ps. 588. — *Saldo mig till g.:* ~. — **Gods** o. **Gona** sig se d. o. **Gott** se god (särsk. Betydelser B III o. IV med hänvisningar); ssgr med gottstå under god efter God- l. godeman.

— **Gott|a**¹ (å-); -an, -or l. -er; -påse; -snaskare (vard.). Ofta smtl. o. ngt vard. Sing. mkt mindre vanl. än plur. o. plur. på-er vanligare än den på -or. Spar en (eller annan) g-a tills i morgon, de ä en dag då också! Som tagit sig för att ~ tulla automaten vid Örbyhus järnvägsstation på divärse g-er. Och ibland bjöd en liten flicka på g-er. Räckte färska g-er åt drottningen V. v. Heidenstam. Jämt snaska på g-er. Men vi ha ju fått g-erna E. Norlander. Dyra eller obefintliga julg-er 1917. Med en bok av Courts-Mahler i knäet och en g-påse bredvid sig Jeanna Oterdahl. **Syn.** söt-saker, godsaker, snask, namnam. — **Gott|a**² sig (å-); -ade. Ngt vard., ofta familjärt. Att stoppa i sig mat och g-a sig i solen om rådjurskalv. Vi äto frukost ombord och g-ade oss värre E. Norlander. Han g-ar sig till det yttersta i detta Schlaraffenland A. Österling. Han såg på henne liksom för att g-a sig i hennes glädje, när ~ V. Benedictsson. Denna ärade samtida [Stockh. Dagbl.] spelar rollen som ~ och g-ar sig riktigt vid tanken på ett förestående nappatag Dag. Nyh. 1907. Och Fabian Nilsson själv och hans familj och tjänstefolk hade g-at sig åt den jämna och behagliga värmen Dan. **Syn.** moja sig, smörja kråset, riktigt njuta, 'må', 'slicka sig om munnen', ibl. 'sola sig' l. glädjas åt.

God|e, -en, -er. Anslutes numer ngn gång (svagt) till 'god'. Isländsk hövding som under hednatiden i sin hand förenade såväl prästerlig som juridisk, politisk o. administrativ myndighet. *G-arnas utövning av prästämbetet. På g-ens alltingsresor.*

Gods (gotts); -et, =. **I.** Utan plur. **1)** Löst och fast g. Dömd att mista liv och g. Förlustig liv, ära och g. Säkerhet för liv och g. G. och kreatur. Du skall icke hava begär till din nästas g. G. och guld. Rik på g. och ägodelar. Världsligt g. G. skaffar många vänner Bibeln. Arvt, förvärvat, (o)rättfånget g. — Nedsatt, anförtrött, depånerat, lagt, lånt g. — Friare. Kvinnokär-

lek är farande g. — *Hitte*, lån-, *tjuv*-, *smugel*gods även till 2. *Grav*-, *troll*gods. 2) Forslat g. **a)** *Matvaror* och annat slag av ömtåligt g. *Tyngre*, *lättare*, *skrymmande* g. *Polletterat* g. (O) *förtullat* g. *Ankommande*, *avgående* g. *Outlöst* g. *Obeställbart* g. *Emottagaren* av g-et. *Mot säkerhet* i g-et. G-et får *avhämtas* vid *närmaste järnvägsstation*. *Eldfarligt* g. *Vid lossning* och *lastning* av g. (Sjö)skadat, saknat, förkommet g. *Res*-, *frakt*-, *il*-, *paket*-, *post*-, *tull*-, *övergångs*-, *vagnslast*-, *styckegods*. **b)** *Bildl.* *Alltför tungt* g. *för en daglig tidning*. *Dyliskt lätt* (are) g. *passar bäst för Varjehanda-spalten*. 3) *Sjöv.* *Tågvirke ombord*. I uttrycken: *Stående g.* (såsom *vanter o. stag*) *varmed master* o. *rundhult kvarhållas* på sin plats i stöt-tas o. *Löpande g.* (såsom *skot, fall*) *varmed segel* o. *rår manövreras*. 4) *Material*, *halvfabrikat* o. d. **a)** G-ets *tjocklek* bör *anpassas efter den avsedda spränggladdningens styrka*. *Grov* i g-et om *gevärspipa*. *För snabb finslipning* och *finhyvling* av *förarbetade* eller *oarbetade ytor* på *mjukt* eller *hårdat*, *smitt* eller *stansat* g. *Porslin utmärker sig genom det halvgenomskinliga, hårdbrända, i brottet nästan förglasade g-et.* — **b)** G-ets *uttagande ur brännugnen*. Sedan g-et *hunnit kallna*. *Gjutgods*. **c)** G-et, som *skall färgas*, *måste först vara renat* och *alldeles vitt* *Berzelius*. *För emottagning* av s. k. *långgods*, *vävnader*, *spinnings*, *beredningsgods* och *kemiskt tvättgods* *antagas driftiga, reella kommissionärer* *Norrköping 1915*. *Färg*-, *vävgods*. **d)** *Bildl.* *Det är gott g. i den där katten*. **II.** Med plur. *Genom faderns död blev han ägare till flere g. i Nyköpingsstrakten*. G-et *sträckte sig även in i Närke*. *Trolleholm är länets största g. med en areal av 7,587,5 har ~; d g-et finnas 682 arrendehus*. G-ets *underlydande*. *Statarna på g-et*. *Son till en av arrendatorerna på g-et*. *Frälse*-, *adels*-, *herre*-, *jorda*-, *lant*-, *arv*(e)-, *familjegods*. **Syn. I.** 1) *egendom*, *ägodelar*, *allt vad man äger*, *bohag*, *löst o. fast*; (ibl. nära) *förmögenhet*; 2) *last*, *varor*, 'saker', (ibl.) *fraktgods*, *fraktsaker*, *resgods*, *bagage*; 3) *tågvirke* l. *tågverk ombord*; 4) *stoff*, *massa*, (rå)ämne, (rå)material; (rå)vara, vara lämnad till *förarbetning*, (ibl. nära) *halvfabrikat*; ibl. *varor* som *just genomgått viss procedur*; ibl. 'tåga' l. 'virke'; **II.** (större) *egendom på landet*, (lant)egendom, större *lantgård*, *herr(e)gård*.

— **Godsaeroplan.** *Ett g. [för luftgodstrafik] avgår från Croydon [till Paris] varje dag kl. halv tre 1922.* -**avsändare**. -**bangård**. -**befordran**. -**dragare**. *Fackl. En chaufför och en g. -eld.* Jfr *drakeld*. G., som *anger var en skatt ligger begravnen*. -**(e)mottagare**. -**expedition**. -*sföreståndare*. *Abstr. o. konkr. (om lokal l. d.)*. G. *för ankommande, för avgående gods*. -**finka** järn-

vägsvagn för *godsforsling*. -**flyttningsvagn** järnv. -**förande**, =. G. *tåg* Järnvägs-handb. -**försändelse**; -ning (med plur.). -**förvaltare** till gods II. -**herre**. *En fattig arrendator, som gick och knogade och plöjde på sin g-es ägor.* G-en *såg villrådig på honom och sade så: ~ Öv. fr. Galsworthy. Striderna mellan g-n och bönderna i Lipce [i Polen].* -**inlämning** även konkr. -**innehavare**. -**klass**. Järnv. o. d. *Tillhöra varorna olika g-er, må ~.* -**kolli**. Mest järnv. o. d. *Större g-n. Beräkning av g-s kubikinhåll.* -**kontor** på stort lantgods. -**kontroll**; -ör (biton på -ör). Järnv. o. d. *Järnvägsstyrelsen har ~ beslutat, att de tågkontrollörer, som sedan 1911 handhaft kontrollen av persontrafiken, skola få sin verksamhet utsträckt till att omfatta även g-en 1917.* G-er vid statsbanorna ib. -**kvitto**. Järnv. o. d. -**lista**. Järnv. m. m. *Ej upptaget d medföljande g.* -**lokomotiv** grövre lokomotiv för godståg. -**magasin**. Vid bangård. *Uppläggas d lastplattform eller i g.* -**parti**. -**samtrafik**. Järnv. *Svensk-tysk g. över Malmö.* -**slag** l. -**sort**. Järnv. o. d. *Olika godsslag såsom explosiva varor, skrymmande gods, gods för varmvagn eller för kylvagn osv.* -**station**. -**tjocklek**. Till gods i bet. material o. d. *Rör ~ av 2 mm. eller däröver i g.* *Tulltaxan.* -**trafik**; -konvention. G-en d *järnvägarna minskar på grund av konkurrensen med lastbilarna. Den internationella g-konventionen. Luftgodstrafik 1922.* -**tag**; -sfart; -slokomotiv; -smaskin. *Tåg avsett företrädesvis för befordran av gods o. djur. Vi för på ett g., som stannade i oändlighet vid alla stationer. I värsta fall får du ta g-et på morgonen. Snabbare g. med matvaror och annat ömtåligt gods.* -**upplag**. *Platspengar för g. d järnvägsområde* Järnvägs-handb. -**vagn** mest järnv. -**ägar**[e]; [-skap]; -synpunkt(er); -inna (mest i'inna). 1) *Huvudbet. Till gods II.* **a)** G-en A. L. *Lindewall på Söva i Altuna. De stora, högadliga g-na i Skåne. De författningstrogna storg-nas självständiga grupp.* **b)** *I faderns g-skap ingick även omsorgen om ~ Ruben Berg.* **c)** *Ung, rik g-inna ~ giftermålsannons.* 2) *Mindre vanl. bibet. Till gods I. Dröjer g-e med anvingning till nederlag ~.* **Syn. 1)** (ibl.) *godsherre, eigendomsägare, eigendomsherre, possessionat, (lant)patron.*

— **Godsig**, -t, -are. *Mindre vanl., gärna fackl. Och några g-a dricksglas placerades på ett bord Alb. Engström. Det är som om vatnet häruppe skulle vara godsigare än söderut, och man förstår bättre, att var sjö [dvs. våg] representerar ett visst tontal ib.* **Syn.** *massiv, tjock o. tung, av kraftigt gods, 'maktigt'.*

Goffrera (-å); -ade, -as; -ing (ibl. med plur.); -ingsjärn; -ingsmaskin. Med varmt

järn inpressa figurer på tyg, papper osv.; vecka, tätvecka, krusa, pipa, pipvecka. *Bruket att g-a ytterkjolet. G-ade volanger. G-ade band. Pigg-a remsor etc.* Wenström-Lindgren. *G-ingsmaskin (i tvättstugan)* Math. Langlet.

Go'ja¹ (-å-); -an. Vard. *Va(d) pratar du för g-a? Å vi inte ändd lite för kloka att sitta här och prata g-a!* Sigurd. *Usch, en sån g-a du pratar! Som du ser: rena rama g-an!* Ax. Klinckowström. **Syn.** smörja, skräp, nonsens, dravel, dumheter, strunt-(prat).

Go'ja² (-å-); -an, -or. Vanl. smeksamt för papegoja. *Vad skulle hon hitta på för namn åt g-an? Men så snart »gojans» runda öga fått sikte på ~ J. Engelke. G-an lilla!*

Go'jim (-å-); subst., plur.; -folk. Judarnas namn på alla icke-judar; särsk. i Gamla Testam. = hedningar. *De kristna och andra g-folk.*

Gol(o) se gala².

Golf¹ (-å; f-ljud); -en, -er(akut); -liknande. (Stor) havsvik, havsbukt. *Mexikanska g-en. När vi äntligen fingo bättre [väder] inne i g-en* Alb. Engström.

Golf² (-å; f-ljud); subst.; -bana; -förbund; -klubb; -plats; -spel; -spelare; -tröja (lätt sommartröja för damer, ursprungligen för golfspel) m. fl. Idrotts. Ett bollspel (skotskt nationalspel) där det gäller att med klubb bor driva bollen ned i grävda hål i marken; den som med minsta antal slag fått sin boll i alla hålen har vunnit. *Spela g. [G.] detta ängarnas biljardspel* Öv. fr. Sil-Vara. *Sverige slog Danmark i lagtävlan i g.* 1919. *Svenska g-banor. G-finalen, som spelades över 36 hål ~. Svenska g-förbundet, sammanslutning av de g-idkande föreningarna i Sverige, bildades 1904. Falsterbo g-klubb. Nyanlagd g-plats vid Kneippbadet 1912. Det fanns kvickhuvuden, som påstodo, att Bonar Law hade g-spelet att tacka för sin framgång* Öv. fr. Sil-Vara. *Englands alla framstående män äro g-spelare ib.*

Go'lgata (-å-); ett; -vandring; -väg. Efter bibeln. Ofta skönl. Särsk. som enkelt ofta skrivet med stor bokstav. *Ett G. med kors och törnekrona / och döva himlar blir vår lön till slut* Bo Bergman. *På socknen! Den sönderslitande g-vandringen för alla stolta hjärtan!* M. Koch. *Åt envar som gick / g-vägar vida* B. Gripenberg. **Syn.** huvudskalleplats, avrättsplats; (g-vandring:) dödens väg, lidandets väg, pinovandring.

Göliat (kort a; akut); en; -bagge (jättestor afrikansk skalbagge; släktet Goliathus); -gestalt; -lövkjoja (trädg.). Efter bibeln. Särsk. som enkelt mest skrivet med stor bokstav. *År han så lång? — Ja, en riktig G.* **Syn.** jätte, rese, kämpe.

Golv (-å-); -et, =. **I.** Huvudbet. **1)** Lägga (in) g. (i en lägenhet). *Bryta upp g-et.*

*När de skulle flytta in, voro g-en ännu icke inlagda. Det är ett varmt rum, för det är dubbla golv och varmväggar. Jämmt g. Lutande g. som sceng-et på teatrar. Bonade g. Varma, dragfria och ljuddämpande g. Löst g., som kan inläggas och täcka den s. k. 'gropen' i aulan i universitetshuset. Skura g-en en gång i veckan. Ojämna, kvistiga, sprickiga g. Inlagt g., g. med inläggningar. Fogfria g. Stampat (jord)golv. Ligga (slät) som ett g. t. e. om lugn vattenyta. — Sten-, tegel(stens)-, asfalt-, cement-, marmor-, jord-, ler-, mosaik-, parkett-, bräd-, plank-, trä-, ek-, skur-, sals-, barnkammar-, lider-, spilt-, scengolv. **2)** Släppa någonting på g-et, i g-(et). Falla i g-(et). Där låg Lillan på mage på g-et och läste en sagbok. Hasa sig ner på g-et. Gå tvärs över g-et. Gå av och an på g-et. Mitt på g-et stod det runda matbordet. Från g. till tak (fylld med ~). **II.** Bibet. Lant. **1)** Botten l. 'rum' l. avbalkning i loge, spannmåls-magasin m. m. Vid sädens inläggning i g-en H. Juhlin Dannfelt. *Log-, trösk-, sådes-; magasinsgolv. Och pojkar spöka med jäntorna uppe i halm-et* C. Larsson i By. **2)** Hässjegolv: avståndet mln två stolpar i en stånghässja (3—4 m.). **Syn. I.** ibl. golv-(be)läggning; ibl. golvutrymme; **II.** logrum.*

— **Golvbeläggning**; smaterial; -sämne. Även konkr. Ngn gång även som verb: 'golvbelägga'. *Korkparkett, bästa g. för erhållande av ~.* -**bjälke.** -**bonare**; -ing (med plur.); -ingsmaskin. Mest om sak. *Elektrisk g-are* 1915. *Vid g-ing är vår elektriska g-ingsmaskin ounbärlig.* -**damm**; -borste. -**drag.** Det är väl inte g. i rummen? Av g-et. Sitta i g. -**fabrik.** -**fast.** Jfr väggfast. Och därför gjordes bänkarna g-a och bordet tungt Z. Topelius. Och mitt i rummet står ett g. bord ~ E. Hornborg. Därmed rycker han loss den stora g-a disken, lyfter upp den och ~. -**fernissja**, -an, -or; -ning. -**fyllning.** Bör ljuddämpande g., såsom korkavfall eller kalkgrus, användas. -**jämn.** Skr. Den stora mossen, vars g-a yta på avstånd skarpt begränsas av höga skogiga bergsdar. -**kall.** G-a rum. I gamla tider, då gemene man hade jordgolv och ~, måste det ha varit ohyggligt g-t. -**klocka** golvur, skåpklocka, ibl. 'dalur'. -**kyla.** -**lack.** Till fernissa användes något bra g., som köpes färdigt i färghandeln Kerstin Key. -**lampja.** De höga g-orna. -**legad.** Lant. o. d. T. e. om säd som legat o. torkat på magasinsgolv. -**lucka** (källar- l. fall)lucka i golv. -**läggja**; -are; -ning (även konkr. med plur.). Mest som subst. på -ning. *G-a ett rum. Priset för g-ning. Ta upp g-ningen.* -**lös**, -t. Skr., mindre vanl. *De sågo ett g-t rum, övervuxet med ogräs ~.* -**matta.** -**mopp** (-å-); -en, -ar. Nytt lån från engelskan. Skurtrasa av garnändar

l. klutar på ett skaff. *Våningen rengöres bäst med en ~ g. 1923. -mosaik. -panel. -plan¹, -et, =. Och i samma g. som [salen]. -plan², -t. Skr., mindre vanl. Ett g-t eller svagt undulerande land Gunnar Andersson. -plank, koll. [Furuvirke] lämpar sig ej till g. i boningskus, emedan det ~ H. Juhlin Dannfelt. -plank|a. Bryta upp g-orna. -platt|a. G-or till parkettgolv. -skrubbare. Redskap att skrubba golv med. -slät. Skr. G. vidd P. Rosenius. -sopare verktyg. -spik. -springa. -strö. Lant. Ömsa g. [i hönshuset], sd snart det blir fuktigt och klumpar ihop sig! -svamp. -tegel. -tilj|a. Det gamla nykterhetsprovet att gå rakt fram efter en g-a. När det började knäppa i de maskätta g-orna. -trasa. -tvät-tare. Redskap. G-n »Triumf» ~, som bespar den golvvtättande att skada sina händer och knän. -ur. Jfr golvklocka. G. av Peter Ernst 1758, i Stockholms riddhus. -viska, -an, -or. -yta. Ta noga reda på g-n, innan du köper matta till förmaket! Om postkupens g. icke överstiger 4 kvm. En större fastighet om 10,000 kvadratmeters g. Go|m, -men, -mar. 1) G-men, ett slags valv som skiljer munhålan från näshålan, delas i främre eller hårda och bakre eller mjuka g-men. Vid bildandet av k- och g-ljuden artikulerar tungan mot g-men. — Smålla med tungan mot g-men. — Lös eller konstgjord g., lösgom. 2) Märk ifråga om törst, smak m. m. Känna sig torr i g-men. Min tunga låder vid min g. Bibeln. Tungan klibbar vid g-men. Det kittlar i g-men. Dof-ten av kött retade hans g., och ~. En europeisk g. har nog rätt svårt att vänja sig vid detta, men ~. En himmelsk dryck för min cuppodlade g. G-mens njutningar. — Gom-ben. Fackl. G-en äro två platta, vinkel-formigt böjda ben som sitta i bakre delen av näshålan; deras vågräta delar bilda bakre delen av hårda gommen. -bå|e. Fackl. G-arna äro två slemhinneveck; de innehålla muskler o. utgåra gomsegets fortsättningar till tungan o. svalget. De främre g-arna bilda en förträngning, som utgör gränsen mellan munhåla och svalg. -ljud. Språkv. Palataler o. gutturaler (t. e. k-, g- o. ng-ljuden). -plåt på lösgom. -re-nande. Skr. Den g. smaken Jörgen. -seg|el. Fackl. G-let eller mjuka gommen, ett tjockt slemhinneveck som hänger som ett förhänge ned i svalget; från undre randens mitt nedhänger tungspenen. G-let är av stor betydelse vid sväljningen. -valv mest fackl.*

Go|n|a sig, -ade. Ansluter sig till 'god'. Ngt vard. Och där fingo de riktigt g-a sig och äta sd mycket krusbär, att magen stod i fyra hörn V. v. Heidenstam. Annars kunde du ha g-at dig med renbogar, tills du spruckit av vällevnad E. Diding. Där

ni finge g-a och lata er Sten Blad. Vid dess södra vägg hade sedan många tiotal dr g-at sig en bångstyrig ~ nyponbuske A. T. Gellerstedt. Syn. moja sig, gotta sig, (sträcka ut sig o.) ha det bra, njuta l. ha l. göra sig goda dagar, 'njuta sitt sorg-fria väsen'.

Gondöl (gåndål); -en, -er; -förare; -lös (till 2); -roddare. 1) Veneziansk svartmålad flatbottnad roddbåt med höga spetsiga stävar o. vanligen tält l. ett slags kajuta i mitten; den ros med en, högst två åror. Här och där framlar en g., vars svarta färg förhöjer det mystiska i tavlan B. v. Beskow. G-erna äro Venedigs droskor. Vackra Giacinta, jag håller vid trappan, / plaskar i gränden med sluten g. C. Snoilsky. 2) Luftseglarkorg, ballongkorg (till ballong l. luftskepp). Med g., rymmande tio passagerare. De tvenne sidog-erna [på zeppelinaren] T. Ångström. Det g-lösa luftskeppet gör jungfrufärd 1927 tidningsrubrik 1925. — Gondoljår, -(e)n, -er. Gondolförare.

Go'nggong (-å-å; grav); -en, -er; -klang; -slag; [-slagare]. Ett slaginstrument från Östasien i form av en rund (brons)plåt med uppvikna kanter; slås med en läderklädd klubba. Förr ofta skrivet med bindestreck. G-en brukas på åtskilliga håll för att kalla till middag. G-en hade gått för en halvtimme sedan. Genom slag d g. Prima verk, 14 dagars gång och slagverk med g-klang om pendyler. Ett kinesiskt bröllopståg plägar öppnas av två g-slagare. Syn. tamtam.

Gonidie (4-stavigt); -n, -r; -grupp. Bot. Alg med vkn en lavsvamp lever i symbios. — Gonoko'ck (-äck); -en, -er. Läk. o. d. Bakterie som orsakar gonorré. — Gonorré, -(e)n, [-er]; -fall. Läk. En smittsam könssjukdom. En förutgången g. hos den ena eller andra av makarna är ~ i många fall orsaken till, att äktenskapet blir barnlöst F. Sandman. Syn. dröppel.

Gördisk (gå-; ibl. även gå'r-). I uttr. 'g. knut'. Lösa, hugga sönder den g-a knuten liksom Alexander den store gjorde i Gordium. Syn. (g. knut:) omöjlig uppgift löst med våld l. maktspråk, ngt mkt invecklat l. svårslösligt l. i sig olösligt.

Gördonsett|er (gå-, biton på -set-); -ern, -rar; -erklubb; -erras; -ertik. Jäg. m. m. Långhårig fågel- l. rapphönshund, svart med gulbruna tecken. Och slängande med benen på g-rars ledlösa sätt. Svenska g-erklubben bildades i Stockholm 1907.

Gorgön (gårr-); -en, -er; -ansikte; -rustning; [-isk]. Kvinnligt vidunder med vingar, ormhår o. ormgorde l. en förstenade blick. En av g-erna var Medusa; sedan Perseus avhuggit Medusas huvud, fästes det samma på Athenes sköld, egiden. Att där bakom rovriddaren i g-rustningen stod en

stackars sentimental poet Öv. fr. Papini. **Syn.** (g-isk:) hisklig, fasaväckande, förstemande.

Gori II|a (slutet o; grav); -an, -or; -aart [l. -art] m. fl. se II. Den största av de människolika aporna, Gorilla gina l. G. gorilla. **I.** Enkelt. *G-an* når i regel icke en fullvuxen människas höjd, men är axelbredare och oerhört starkt byggd. Det synes vara osäkert, om de på senare tid uppställda g-aarterna icke snarare äro raser av den vanliga g-an. Von Koppenfels var den förste europé, som i naturen iakttog och fick skjuta en g-a (1874). Ful, vild, blodtörstig som en g-a. **II.** Ssgr ha i regel formen gorilla-, några därjämte ibl. gorill-. Ex.: Ansikten med g-aartade tuggverktyg C. G. Laurin. *En fullvuxen g-ahan*(n)e. Med prins Wilhelm på g-ajakt vid den afrikanska vulkanen Miken N. Gyldenstolpe. Med g-aliknande utseende. G-aungen är mer människolik än den fullvuxna g-an, ty käkpartiet är hos ungen ej så framskjutande.

Gorm¹ (å-); -et. G. och gnat över småsaker. Trött och förpinad av käringens eviga g. G. och hotfulla ord. **Syn.** jfr gorma. — **Gorm**², -en, -ar. Sälls. Som bränning ryter den lille g-en K. G. Ossianilsson; om en liten pojke. — **Gorm**a, -ade, [-as]; [-are]; [-sam]. **1)** Låt dem g-a; det lägger sig nog! Så länge den gamle hördes g-a och dundra inne i stugan. De hederliga borgarna, som g-a och skälla på varandra. G-a och svära. G-a och väsnas. Svär och g-ar, så att det osar svavel lång väg. G-a på ngn (för ngt). Va g-ar du om? G-a över ingenting. [Hade hört en trast] ropa och g-a över att ~. Den g-ande översten. Ett fastligt g-ande över småsaker. **2)** Sälls. Och så är han branog besvärlig och g-sam här på stämman, så att ~ O. Högberg. **Syn.** gråla, träta (för ingenting, ideligen, bullersamt), skälla, larma, bråka, väsnas, brumma, stomma, föra väsen, banna(s), sträcka upp n, ge uppsträckning, läsa lagen (för), dundra. — **Gormig**, -t, -are; -het. Mindre vanl. *Han ä lite g. av sej.*

Gorr (å-); -et; -ig (-t, [-are]); -full m. fl. se II. Bj allmänt känt; ofta folkl., ngt vulg. **I.** Enkelt. **1)** Smuts l. halvsmält föda i kreaturs l. andra djurs tarmar, orenlighet. **2)** Slip(stens)gorr, avfall vid slipning. **3)** Var. **II.** Ssgr. **1)** G-full djuriskt överlastad. *Gorr*supa storsupa, blocksupa. **2)** G-virke dåligt virke. Sämt där riktigt otäckt g-virke, tungt som bly.

Gorå se under god.

Gosse (å-); -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Huvudet. **a)** Är det (en) g-e eller (en) flicka? om nyfödd. *Di har en g-e och en flicka. Kan minsta g-en, din minsta g-e tala rent ännu? Nu ska (lilla) g-en vara snäll och försöka sova. Sov gott, g-en min!* Det var

(en) duktig g-e (, som inte grät)! Gör det nu, så ä du en snäll g-e! Redan som liten g-e, G-en skulle åka, / spände för en kråka ~. *Lill-g-en. Småg-ar.* **b)** Om något äldre g-ar. *En g-e om sju år. G-e under 12 år får medfölja i damkupé. G-ar*na i sjätte klassen, som börja vilja bli behandlade som herrar. Redan som g-e var han road av historia. *Min snälla g-e, inga såna där slyngelfasoner!* G-ar^{na} B. är di trevligaste i vår klass, di ä enkelt uppfostrade. Låt nu se, att du är en svensk g-e! Skolg-e. Springg-e. Sjömansg-e. **2)** Märk särsk. **a)** En glad g-e. *Här ser ni fyra glada g-ar!* Nej, (min) g-e lilla, den gubben går inte! Jazzg-e. Gamla g-e, fyrti vårar / svunnit sedan dess sin kos Mätte Schmidt. Skoja upp dig, gamle g-e! Anna Lenah Elgström. Hur lever världen med dej, gamle g-e? Silverpengar pundvis, min g-e. **b)** Raska g-ar, de sjömännen! Friskt mod, I g-ar blå! G-ar, vi äro på rätt stråt, ropade majoren. Seså g-ar, raska tag nu bara! **c)** Ibl. brukat av fästmän till fästmannen. Jfr Hennes g-e fästman, älskade. **d)** Mammass g-e om en ngt äldre som ännu 'hänger mamma i kjolarna' l. är bortklemd o. ovan att sköta sig själv. **e)** G-en i det gröna namn på Adonis (särsk. æstivalis o. autumnalis). **II.** Ssgr ha i regel formen goss-; gosse- är enda formen i 'gossebarn'; särsk. i skönl. ssgr växla ej säll. goss- o. gosse. **Syn. I. 1)** pojke, pilt, gossebarn, son; yngling; **2)** ung man, ungherre; garson, prisse, kurre, glunt, gynnare; vän, kamrat, karl.

— **Gossaktig**, -t, -are; -het. Skönl. ngn gång 'gosseaktig'. Det g-t vecka ansiktet. Dessa rader med sin g-a världssmärta och ~ C. Santesson. *Hans g-a häftighet, ~ hans föremålslösa, skolpojksaktigt oskyldiga kärlekssvärmeri. -ansikte. -bud* jfr gossexpress. — **dräkt. -express.** Expressbyrå där buden utföras av gossar. Röda Mössan är den bästa och billigaste g-en i Stockholm 1917. — **klädd. Två g-a flickor. -kläder;** -saffär; -savgdelning; -sfabrik; -styg. Flickor med kortklippt hår och (klädda i) g. Starkaste g-styg. — **konfektion;** -savgdelning. — **mossa. G. ~ av svart glansig klot med sammetsband. -peruk. I sina shinglade g-er** Märta Lindqvist 1924; om amerikanska parfymbodsflickor. — **rock. -skola. Gå i g., icke i samskola. Få börja i g-n** (x) flickskola i vars förberedande klasser även gossar bruka intagas). — **skradderi.** Våra avdelningar för flickskradderi, g. och barnekipering. — **ulster.**

— **Goss-I. Gosselik.** E-formen mindre vanl.; bägge mest skönl. [Gången] gosslikt glad och graciös Fröding. Gosslikt spåda former. — **lynne.** Zevs, giv släktet gosse-lynne, hoppfull håg och fantasi ~ V. Rydberg. — **namn.** Den fullödiga personlighet,

vars gossenamn står som rubrik över denna skiss A. T. Gellerstedt. -**ålder**. -**år**. Mest utan 'e'. Vissa drag från hans gossår. [Där han] sett sina gossår förrinna.

— **Gossebarn**. Herodes lät döda alla g. i Betlehem. Är det ett g.?

Got (l. ibl. gåt); -en, -er. *G-erna voro de mest hugstora och för den romerska kulturen mest mottagliga av de i folkvandringen deltagande germanstammarna* S. Boëthius. *Öst, västgoter*. — **Gotik**, -en; -byggnad; -stil. Gotik(stil)en härskade i Europa under senare delen av medeltiden från o. med 1100—1200-talen; avser särsk. arkitekturen; karaktäriseras bl. a. av spetsbågen, ribbvalvet, strävpelaren, himmelssträvande torn, strävbågar, småtorn o. gavlarna prydda med 'krabbor' o. korsblommor osv. *G-en i Frankrike. Med inslag av g. G-en i skulptur, måleri och konstindustri. Ung-, hög-, sen-; tegel-; nygotik. Thronhjemms domkyrka i engelsk g. och Uppsala domkyrka med baltisk tegelgotik. Den förnämsta av 1800-talets g-byggnader torde väl vara Parlamentshuset i London* A. Romdahl. **Syn.** spetsbågsstil. — **Gotisk**, -t; -a (språk). **1**) Jfr got. *På västg-a eller g-a i inskränkt bemärkelse är den bibelöversättning anfattad, som tillskrives Ulfilas. I flera avseenden överensstämmer g-an med de nordiska språken. Den g-a skriften anses ha uppfunnits av Ulfilas. G-an kallades förr meso- l. mösog-a.* **2**) Jfr gotik. **a**) *I de stora g-a katedralerna. G. kyrka. G-a fönster. Sengotisk m. fl. I nygotisk stil.* **b**) *G. skrift, stil som skriftstil: munkskrift (med skarpt brutna, kantiga o. utsnidade bokstavsformer); som tryckstil: fraktur.*

Gotländsk (gått, ofta utt. o. ibl. skrivet utan 'd'; akut l. ibl. grav); -a (grav); kvinna o. munart). Stavas numera blott med ett 't', sedan K. Maj:t beslutat ^{12/11} 1923 att landskapet skall stavas 'Gotland'. *Carl Sæve, De starka verberna i dalskan och g-an, 1854. G. sandsten, marmor Gotlandsarmor.* **Syn.** gotsk, gutnisk. — **Gotlänning**, -en, -ar. — **Gotsk**, -t. Mindre vanl. än 'gotländsk'. *G-a sandön ö 4 mil norr om Fårön. G-a träkäril V. v. Heidenstam. På g-a kusten Alb. Engström.*

Gott, Gotta sig m. fl. se under god. **Gou-** se i allm. gu-.

Goua'chie (guasj l. goasj); -en, -er; -emålare (e stumt) m. fl. Mål. Målning med i vatten rivna täckfärgar (o. akvarell, där färgerna ej helt täcka den underliggande ytan). *Numer finnas övergångsformer mellan g. och akvarell. G-er, etsningar m. m. Den svenske g-emålaren N. Lafrensen.*

Grabb, -en, -ar; -uttryck. Vard. l. ngt vulg. Ibl. även om yngling (jfr gosse). *Åh, hör du, g-en ska vikta sejl! När en g., som nyss hoppat hage på kyrkogården, kom dri-*

vandes utefter husväggarna Har. Molander 1891. *Du är en bussig g., sade han. Han visste ju, att Karl Anton var en renhårig g.* Dan Andersson. »Märs, märs, g-ar!» *hålsade han glämt, då han ~ ib. Matbud, g-ar! Pollett-g-ar. Små-g-ar.* **Syn.** gosse, pojke.

Grabb|a, -ade, [-as]. Vard. l. ngt vulg. Mest i uttr. 'g-a tag' samt i särskrivna ssgr. *Köksan g-ade tag i spiskroken. G-a duk-tigt tag och hålla fast med ett energiskt grepp* Karin Jensen. *G-ade tag med händerna i sina ~ kläder och ruskade på sig.* [Gjorde ett] grepp åt övre västkanten för att g-a en cigarr H. Berger. **Syn.** häftigt gripa (med näven), rycka (åt sig), hugga (för sig), riva till sig, ta hela näven full, ta ett kraftigt (o. ovärdsamt) tag om l. i. — **Grabba för sig, i, om, stå** vulg., **åt sig**. — **Grabb-näv|e**. *Om man hade en g-e [av pengarna] G. Hedenvind-Eriksson. Han tog upp en g-e papperstussar ur byxfickan ~ det var sedlar* Aug. Lindberg. *Vi kunde ta hur mycke konfekt vi ville, och vi tog också flera g-ar var. En full g-e småsten.* **Syn.** duk-tigt näve full. -**tag**. **1**) Jfr grabbnäve. *Ta ett g. i russinlädan.* **2**) *Ta g. brottas.*

Gräcie (gras); -en, -er (akut o. ibl. grav); [-efull]. I bet. II även **Grätile** (-tsie; akut); -en, -er. **I.** Gunst o. d. Blott i formen 'grace'. *Utbedja sig som en grace att ~. Dela sina gracer vara nådig l. älskvärd mot alla.* **II.** Behag o. d. **1**) Blott i sing. *För sig med mycken, med fulländad grace. Din växt var full av gratie* Fröding. *Full av omedveten grace l. gratie. Med mycken gratie. Den gracefulle kärlekspoeten ~ R. H. Bartsch.* **2**) Blott i plur. Kan även betraktas som ett särsk. ord. Behagets gudinnor i den grekiska och romerska mytologin. *De tre gracerna l. gratierna. Där dansa gratier i en ring* C. F. Dahlgren. *Ingen Erato på Thules fjällar gratierna böd till dans* Franzén. **Syn.** **I.** nåd, gunst, bevägenhet, (gracer:) (kärliga) ynnestbevis, ibl. kärleksbevis; **II.** **1**) behag(fullhet), charm, intagande väsen, fint l. förtrollande behag (i väsen, skapnad, rörelser); **2**) (gracerna: behagens l. behagets gudinnor, ibl: huldgudinnorna l. skönhetsgudinnorna. — **Gracil** (-sil); -t, -are. Spenslig o. fin. *Med ben g-a som gasellens. Små världskar växte helt g-t här och var mellan de spåda, ljusgröna gräsen.* — **Graciös** [l. Gratiös] (-si- resp. -tsi-; bägge 3-staviga); -t, -are. *Flickan, vars fina profil och graciösa halslinje ~. Den g-aste av förra århundradets danser. G. i sin gång. Med en g. bugning. Motorn bevingad i skyarna kretsar, / glidande lätt, g-t Ture Janson.* **Syn.** full av behag l. gratie l. charm, behaglig (och fin), intagande, (älsklig o.) tacks, (mjuk o.) vacker i rörelserna l. linjerna, (ibl. nära) (för-)tjusande.

Grad¹, -en, -er (grav). **A)** Enkelt. **I.** Allmänne. Plur. sälls. Jfr ibl. II 7. Ofta i prep.-uttr. Skilda ej blott till *g-en*, utan till arten. Visade icke någon högre *g.* av mod. Då molnen vunnit en viss *g.* av täthet. Allt efter *g-en* av \sim . *G.* för *g.* förslöas. I samma *g.* som \sim . I lika *g.* förekommande mot torparen som mot herremannen. De kunna vara i olika *g.* indunstade. Renlig i en sådan *g.*, att \sim . Det förefaller mig, som om författaren i sällsynt *g.* missuppfattat sin uppgift. Hon lär vara i hög *g.* praktiskt anlagd högeligen, mycket, betydligt osv. Inte i någon högre, avsevärdare *g.* förbisedd. Språket är tungt och i allra högsta *g.* grov-hugget. I yttersta *g.* otrevlig. Blott i ringa *g.* Till den *g.* bortskämd trodde jag inte er pojke skulle bli. Till en *g.*, som \sim . Glömde sig till den fruktansvärda *g.*, att \sim vard. Till en viss *g.* har du rätt i (en) viss utsträckning, i viss mån, till en del, delvis, på visst sätt, på sätt och vis, med vissa inskränkningar.

II. Speciellare betydelser. Ofta mer l. mindre fackl. Plur. vanlig. **1)** Ofta betecknat °. **a)** Termometergrad. När i Sverige ingen bokstav tillägges vid beteckning av temperatur menas alltid Celsius. Tio *g-er* kallt efter Celsius, betecknat -10° C. Det är 5 *g-er* kallt ut. Vid noll *g-er*. -273 *g-er* är den lägsta temperatur, som kan tänkas, och den benämnes därför den absoluta nollpunkten The Svedberg. $+20^{\circ}$ C motsvarar $+16^{\circ}$ R(éaumur). Avkylning till 20 *g-er*. Tåla 70 *g-ers* (torr) värme. Termometern har fallit, stigit 10 *g-er*. Termometern visar (på), står på 5 *g-er* kallt. [Med tillräckligt känslig galvanometer] kunna temperaturskillnader av en milliondels *g.* bestämmas. — Särskilt tillägget 'varmt' kan ofta undvaras. Fick ligga viss tid i ett badkar med 36 à 37 *g-ers* vatten. Årter urspritas och torkas vid 60—70 *g-er*. — Köld-, värmeg-er. — Ifråga om kroppstemperatur. Ha över 40 *g-ers* feber. — Ibl. även bildl. Varvid modet åter steg några *g-er*. **b)** Mat. m. m. Cirkeln indelas i 360 delar, var del kallas en *g.*; *g-en* delas i 60 (båg)minuter, minuten i 60 (båg)sekunder. Ofta som mått för vinklar. Fem *g-er*, 30 minuter och 15 sekunder kan tecknas $5^{\circ} 30' 15''$. En nitti *g-ers* vinkel är det samma som en rät vinkel; dvs. en *g.* är $\frac{1}{90}$ av en rät vinkel. Stjärnan befinner sig 25 *g-er* över horisonten. Lutningen utgjorde 30 *g-ers* vinkel. Om \sim alla speglarna äro rätt inställda i 45 *g-ers* (en halv rät) vinkel. På marken upprättas \sim en 90 gr[aders] sektor, vars vinkelspets ligger i kascirkels medelpunkt A. W. Krigsman. — Märk sjöv. På kompassen räknas vid större noggrannhet *g-er*; varje kvadrant av kompassrosen innehåller 90 *g-er* och varje streck $11\frac{1}{4}$ *g.*; man räknar från

nord och från syd, och ost kan då betecknas N 90° O eller och S 90° O, nordost N 45° O osv.; en nyhet är att räkna från norr över ost hela kompassen runt, varvid ost blir 90°, syd 180°, väst 270° osv. — Enligt 'nya delningen' delas den rätta vinkeln i 100 *g-er* (100°), s. k. 'nygrader', 360 gamla *g-er* är då = 400 nyg-er; nyg-erna infördes 17 dec. 1920 vid vissa mätningförrättningar. **c)** Geogr., sjöv. m. m. Jfr b. Om de lika stora delar i vka en meridian ('längdcirkel') l. en parallell ('breddcirkel'), särsk. ekvatorn) tänkas indelade. Stockholm är beläget ungefär vid 60 *g-ers* nordlig bredd samt 18 *g-ers* östlig längd från Greenwich. Vid 60-de *g-en* nordlig bredd. Antligen den 8 december påträffade vi NO-passagen på omkring 3° nordlig bredd. Under dessa *g-er* vid denna trakt av jorden. Längd-, breddgrad. En meridiangrad är enligt den vanliga räkningen något mer än 11 mil, enligt den nya räkningen (nyg-er) mycket nära 10 mil. Parallellgrad. **d)** Ifråga om sprithalt. Dels om äldre fhdn, dels om nyupptaget med det äldre nära överensstämmande graderingssätt. *G-erna* på denna skala [på de nya spritprovarna] äro till antalet 24; 6° svara mot 49 procent eller en blandning av nära nog lika volymer sprit och vatten. De nya spritprovarna visa både *g-er* och volymprocent.

2) Språkv. *G-erna*, jämförelse- l. komparationsg-erna, indelas sedan gammalt i positiv, komparativ och superlativ. **3)** Lant. Ifråga om ägogradering. Jorden åsattes ett visst gradtal ifråga om dess naturliga avkastningsförmåga; härigen får man en norm efter vkn mindre god jord gm tillökning i vidd kan lämnas som vederlag för bättre vid skiften, ägoutbyte m. m. 30 tunnland första *g-ens* åker. **4)** Rangordning. Militära *g-er*. Militärpersoner av högre *g.* Kapten $g-en$. Stiga i *g-erna* ofta friare. Passera *g-erna* tjäna sig upp (från simpel soldat l. från en ringa ställning). **5)** Tjänsteg(er). Tjänsteman i 4:e *g-en*. — Uppflyttas i andra löne $g-en$. — Kommendörkapten av 1:sta *g-en* motsvarar överstelöjtnant, av 2:dra *g-en* motsvarar major. — Ordensg-er. Ha en hög *g.* i frimurarorden. Blott de högsta *g-erna* ha tillträde till \sim . [Juvenal] Jordens systergrad. **6)** I algebran. Ekvation av andra *g-en* (med en obekant) där den obekantas högsta exponent är 2. **6)** Lärdomsgrad. Om akademiska värdigheter: magister, kandidat-, licentiat- o. doktorsg-en. De 'lägre' *g-erna* kallas emellertid vanl. examina o. 'g-en' avser speciellt doktorsg-en. Så i Ta(ga) *g-en*. Läsa på *g-en*. Filosofiska *g-en*. **7)** Friare, jfr I. Genomgå alla *g-er* av fattigdom och elände, av förtrivlan. Lägsta *g-en* av förnedring. Stå på en ytterst låg utvecklingsgrad, låg *g.* av (kultur)utveckling.

B) Ssgsformen är *grad*;- blott i en o. annan språkv. ssg därjämte *grads*-, t. e. 'grad(s)adverb'.

Syn. A) I. (ibl. mer l. mindre nära:) 'trappsteg', steg, etapp, mån, stadium, nyans, omfång, 'utsträckning', intensitet, portion, potens, styrka, halt; **II. 1)** skadel, avmätt del (på termometer m. m.), delningsenhet (i fråga om linjer, bågar, vinklar), $\frac{1}{100}$ del av en rät vinkel, $\frac{1}{360}$ av en cirkellinje, avståndet mln två närliggande meridianer l. parallellcirklar; **2)** jämförelsegrad; **4)** (tjänste)klass, tjänste- l. ämbetsrang l. -grad, steg på rangskalan, rang, 'ordning', värdighet, ställning; **6)** ibl. doktorsgrad.

— **Gradavläsning** t. e. på termometer. **-betecknande**; -ing; -ingsgalon. 'G-ing' abstr. o. konkr. Avsert tjänstegrader (ofta militära). *G-ing på uniformsmössa, d (ärm till) vapenrock. G-ingen på mössan utgöres för major av en medelbred och en smal galon. G-ande stjärnor på generalsmössan.* **Syn.** distinktionstecken. **-blad.** Fakl. Kartblad begränsat av två meridianer o. två paralleller. **-båge.** Cirkel(båge) delad i grader. **-böjja**; -ning. Språkv. Vanligast i perf. part. (som ibl. även *g-es*) O. Östergren. *G-da adverb. Adjektivens g-ning.* **Syn.** komparera. **-fri.** Skr., sälls. *Vi tidningsniggrer, fyllande ett helt bord i g-a grupper.* **-förhöjning** mindre vanl. för komparation l. gradböjning. **-indelning**; -sinstrument. *G-en för vinklar kan vara sexagesimaldelning ('gammal delning') eller centesimaldelning ('ny delning').* **-mätare**; -ning; -ningsexpedition. **1)** Fakl. G-ning är den del av geodesin som avser att gm kombination av 'triangulering' o. astronomisk Ortsbestämning bestämma jordens matematiska figur, dess form o. storlek. *G-ningsexpeditionen till Spetsbergen.* **2)** G-are, ibl. nyttjat om mätning av vinklar, brukas även bildl. t. e. *Ty i en sådan där avkrok tjänar folks välvilja som en g-are på, om man står i nåd hos guvernören Öv. fr. 'Multatuli'.* **Syn. 2)** (g-are ibl.) måttstock. **-nät.** Geogr. o. d. Nät av meridianer o. paralleller på glob l. karta.

-passerande; -are; -ing. **1)** Krigs. Tjänstgöring i lägre grader som varje till officer l. underofficer i svenska armén antagen förr måste förrätta innan han fick som officer l. underofficer tjänstgöra. *Genom förändrade bestämmelser för inträde vid krigsskolan upphörde g-ingen från 1883 års början C. O. Nordensvan 1908. G-ing vid Andra livgardet 1874 N. Fischerström. Skulle samtidigt med mig börja sin g-ing G. Arsenius. G-ande officer. Vi unga g-are hade en klubb, som ~ H. Bergman.* **2)** Ibl. även friare o. bildl. **-rör** o. **-skala** t. e. på termometer. **-skillnad.** Särsk. x artskillnad. **-skiva.** Ritinstrument för att avstäta

l. uppmäta vinklar, vinkeltransportör. *Ritbestick ~ innehållande] passare, insatscir- kel, dragstift och g. -tal.* Särsk. ifråga om köld o. värme. *Har du sett på g-et på morgonen? Va ha vi för g., va visar termometern för g. i dag?* Även t. e. om en ekvations g. **-tals**, adv. Mindre vanl. **-tecken.** Särsk. = militärt g., galon o. d. **-vis**, adv. o. adj. SAOL⁸ upptar ordet blott som adv. **1)** Adv. *Hur timvisarens skugga flyttar sig g. fram på tavlans glattade marmor. Övergången bör ej ske tvärt utan g. g. stegrar, minskas. G. finare. G. sänkande sig till ~. G. skeende utveckling.* **2)** Adj. *Denna g-a stegring. Insekternas g-a utveckling alltifrån larvtillståndet. De rent nyromantiska elementens g-a inträngande i hans diktvärld C. Santesson.* **Syn.** småningom l. efterhand (skeende), stegvis, steg för steg, i etapper, grad för grad.

— **Grad-** l. **Gradsadverb.** Språkv. Adverb 'till graden', som ange grad, t. e. mycket (bättre).

— **Gradation**, -en, -er. Indelning efter fallande l. stigande skala, gradindelning, gradering, ordnande efter förtjänst, värdesättning, uppskattning, värdering, anvisande av plats l. placering efter förtjänst l. rang l. värde, (ibl.:) skiftning, nyans. T. e. *Ett av ljus genomskinnat mörker, någon av de otaliga g-erna mellan fullständigt ljus och intensivt mörker Nord. Fam.²* — **Grader**, -ade, -as; -verk se II; -are (fakl., sak: 'gradavläsare', gradprovare — t. e. för sprithalt — l. gradindelningsinstrument); -ing (med plur.); -ingsinstrument. **I.** Huvudbetydelser. **1)** *G-a en termometer, ett termometerrör, en cirkel. Manometrarna ~ äro g-ade i atmosfärer (delar därav).* — *När köparen kom och stack sin g-are i tunnan, höll det nästan alltid sex grader, som var det riktiga Josefine Bengts; om spritkontroll.* **2)** Lant. *G-ingar av jord. Ågog-ing.* Jfr grad A II 3. *G-ing av skog.* **3)** Röstning efter g-ad skala. Slopande av den g-ade kommunala rösträtten. — *Svårt att rättvist g-a de sökandefs förtjänster]. G-a efter pappersmerit.* **II.** Faklig bet. Befordra vattnets avdunstning i svaga saltlösningar. *G-verk, anläggning där svaga saltlösningar få rinna genom flera lager risknippen, under god luftväxling, varvid de genom avdunstning koncentreras E. Bergendahl.* **Syn. I. 1)** upp- l. in- l. avdela i grader, uppgradera n; **2)** ordna efter förtjänst l. d., värdesätta, uppskatta, värdera, bestämma ordningen för l. bland, (ibl. nära) klassificera. — **Gradera upp** n.

— **Graduale** (grav); -et, -en; -psalm se II. Anslutningen till 'grad' svag. **I.** Enkelt. **1)** I katolska mässan det parti av bibeln som sjunges som växelsång mln episteln o. evangeliet (prästen stod förr därvid på

trappstegen till altaret). **2)** Katolsk liturgisk sångbok med de melodier som sjungas vid massan. **II.** Ssg. *G-psalm* psalm som under protestantisk tid kom att ersätta g-et, andra psalmen, huvudpsalmen (mln epistel o. evangelium).

— **Graduäl/avhandling**; -disputation (abstr. o. konkr.). Ansluta sig närmast till 'grad', ej till 'graduale'. Doktorsavhandling, doktorsdisputation, ofta blott kallade: disputation l. avhandling. Mest för vinnande av akademisk doktorsgrad (särsk. filosofisk); tidigare även om lägre akademiska grader. *Han har sin g-avhandling just färdig.* — **Gradue'll**, -t. Direkt anslutet till 'grad'. **Syn.** gradvis (skeende), stegvis fortskridande. — **Graduer|a**, -ade, -as. Anslutes närmast till 'gradualavhandling'. Tilldela akademisk lärdomsgrad särsk. doktorsgraden. Mest i perf. part. *Sedan han med utmärkelse g-ats vid Londons universitet.* Märk *G-ad* studerande, vartill räknas den, som avlagt kandidat eller högre examen inom någon av fakulteterna, även som den, som avlagt någon ämbetsexamen [*o graduerad studerande*] Univ.-statuter.

Grad², -en, -er; -borr; -hyvel; -mejsel; -spets; -såg. Tekn. T. e. vass upphöjning på ytan av fil, (skarp) kant, kam, (rå)egg; inbygg på fil; med gravsticket bildad uppstående kant; skarp kant bildad av två i vinkel sammanlöpande ytor. *Vid präglingen uppkomna g-er och fenor avstrykas med fil* Nord. Fam.²; vid synålstillverkning. *Filg-er.* Under- l. grundgrad, snett korsad av över- l. korsgrad på fil. — *För att förekomma de fina g-spetsarnas förbränning vid hårdning av filar efter filhuggning.* — **Grad|a**, -ade, -as; -ning. Tekn. *Något svårare sammanställningar, såsom sinkning, g-ning, tappning och slitsning* Undervisningsplan f. realskolan; vid träslöjd. — **Grada ihop** o. hopgrada. Tekn.

Grad³, utan neutr., [-are]; [-het]. Tekn. Väggarna äro *g-a* Uppfinningarnas bok. Det benäktade porcelinet är vanligen *g-are* och korrektare i formen än ~ib. *G-a* isolerande inntak under träbjälkar Nord. Fam.² Måste fogkanterna [*på blocken*] vara skarpa och *g-a* ib. Fogen är ej *g.* **Syn.** rak, rät, jämn, plan.

Graduale m. fl. se under grad¹.

Grafik, -en; -samling. Konstterm. Abstr. o. ibl. konkr. Allmänare om alla konst-arter för vka teckning ligger till grund; särsk. om konsten att från graverad l. på liknande sätt behandlad platta framställa o. mångfaldiga bilder av konstverk l. andra föremål (hit höra träsnitt jämte bl. a. metallsnitt o. fototypi; kopparstick jämte stålstick, etsning, heliogravyr etc.; litografi jämte fotolitografi osv.). Azel Tallberg, *Vår moderna konstgrafik.* Märk *Färggravyn*

hör ~ icke till den konstnärliga g-ens område, utan h. o. h. till koppartryckets och träsnittstryckets Nord. Fam.², 1908. — **Konstutställning**: *Skulptur, Målning och Grafik* annons 1919. *Fransk färggrafik (Eaux-Fortes et Gravures originales en Couleurs)* annons 1919. **Syn.** grafisk konst, ibl. mångfaldigande konst; ibl. grafiska blad o. d. — **Gräfler**, -n, =. Konstterm. Jfr föreg.

Började dels g-n, dels originalets målare att personligen färgbehandla dem Nord. Fam.² **Syn.** grafisk konstnär. — **Gräfsk**, -t. Fackl. **1)** *G. konst* jfr grafik. *Föreningen för g. konst, stiftad 1887 i Stockholm.* **G. Upmark.** *De g-a konsterna, en översikt, 1889.* *G-a blad.* **G. anstalt** konst- o. reproduktionsanstalt. *Konstg-t färgtryck.* **2)** Som rör skrivkonsten; ibl. skriftmässig. *Blott g. som ej höres i uttalet; t. e. om stumt e' i franskan.* **3)** Ifråga om all industri som har att göra med bokframställning. *Fortsättningskola ~ för g. industri.* **G. faktorstidning** 1918, nr 4. **G-a fernissor.** **4)** Märk särsk. uttr. som: **G. framställning** (av statistiska förhållanden) avser att (utan anspråk på större noggrannhet) för ögat tydligare åskådliggöra sifferuppgifter, t. e. gm linjediagram (kurvor, brutna linjer), ytdiagram (olika stora kvadrater l. d.), avbildning av solida figurer ställda bredvid varandra, kartogram (t. e. folkmängdstäthet åskådliggjord gm länens olika färgläggning efter uppgjord beteckningsskala) osv. **G-a tabeller.** **Syn. 1)** (ibl.) mångfaldigande; **2)** (ibl.) skriftmässig, bokstavs-; **4)** åskådligt med linjer l. figurer beskrivande. — **Grafofon**, -en, -er. [*Grammofonens*] ganska kaxiga föregångare *g-en* R. Nordenstreng. — **Grafolog** (-åg); -en, -er; -i (-en l. -n); -isk. 'Skrifttydare', person som av handstilen sluter sig till skrivarens karaktär. *G-en 'Sarasstro', alias Johan Grönstedt. Kritisk mot g-en.* Den förste kände *g-iske* författaren var en läkare i Bologna vid namn Camillo Baldo, som 1622 utgav ~.

Grafit, -en; artad m. fl. se II. Kristalliserat rent kol. **I.** Enkelt. *G-en* bildar små fina fjäll eller kristaller, är gråsvart, metallglänsande, ogenomskinlig, starkt avfärgande, så gott som olöslig i syror, ~ för känslan fet ~ Ekenberg-Landin. I Sverige vinnes *g. endast på några få ställen, nära Norberg, Leksand och Härnösand.* **G. (blyerts), oarbetsad, malen eller slammad [fri] Tulltaxan.** *Flagrad g. önskas för genast leverans* annons 1915. Blandad med olja och fett, utgör den pulveriserade *g-en* ett förträffligt smörjämne för lagerytor. För att få gångorna att gå lätt ingnidas de allt emellandt med *g. och talg* Kerstin Key. *Finriven, med gummi l. d. utrörd g. har användning till svartputsning av järnvaror.* *Konstgjord g., framställd sedan 1900 enligt*

Achesonmetoden. II. Ssgr. Ex. Skiljer ~ mellan g-artad, vanlig stänglig och trädig antracit Ekenberg-Landin. Mycket fasta och rena g-block kunna utan vidare sägas och infattas i trä [till pennor] ib. G-deglar tåla mycket hög hetta, smälta ej samt ~. För präglingen [av silverkronor] erforderliga g-deglar. Siemens kol- och g-ektroder. Ypperliga g-fyndigheter. [Borrowdales] rika g-gruvor [i Cumberland] äro nu tömda 1905. G-haltig olja. Skandinaviska g-industriaktiebolaget i Trollhättan, 1916. G-packning ~ smörjer sig själv och är mera segsliten. G-penna ~ helt och hållet av g. vanligare 'blyertspenna'. Ingnida den matta lackhinnan med fint g-pulver. En mycket ren g-sort. G-stift böra icke sönderfalla i vatten, få icke smälta vid upphetning eller brinna med lysande låga; göra de detta, har massan beretts av dålig g. **Syn.** blyerts.

Grafofon o. **Grafolog** m. fl. se under grafik.

Graham(s)bröd; -gröt; -käs; -mjöl; -pannkaka; -skorpa. Mest med 's' (endast så i SAOL³). Benämnt efter en amerikansk måttlighetspredikant. Bröd av sammanmalet vetemjöl utan jäst, salt o. kryddor. *Grahamsbröd med potatis* 1917.

Gra'm, -met [l. -men], =. Enheten i det metriskas viktsystemet = vikten av en kbm. rent vatten vid + 4° C. vid 45° br. och havets nivå; införd hos oss från 1879. (Huvudenheten i vårt viktsystem är dock kilogrammet). Förkortas 'gr.', men som sista ssgsledd 'g.' (t. e. 'kg.' = kilogram). Är även viktenheten, g-men, olika stor på olika ställen [då en g-vikt trycker hårdare på sitt underlag t. ex. i Stockholm än i Paris] Nord. Fam. Befordringsavgiften för vanligt inrikes brev är för närvarande (1925) 15 öre för vikt ej över 20 gr.; högsta medgivna vikten för inrikes brev är 500 gr. En alunbit om 10 gram(s) vikt). Jag skulle ha 10 gr. acetylsalicylsyra (i pulver om 1 gr.). Mjölet ransoneras och skall redovisas snart sagt på g-met 1918. — **Gramkalori,** (-en, -er. Fys. En hundraedel av den värmemängd som åtgår för uppvärmning av ett gram vatten från 0 till 100 grader (l. med äldre definition: den värmemängd som kan uppvärma 1 gr. vatten 1 grad). Förkortas 'gr. kal.' Solvärmets uppmätt i g-er per minut. Att ett gram radium i jämvikt med emanation och aktivt belägg utvecklar 135 g-er per timme Ramstedt-Gleditsch. -**sats.** G. innehåller 2 järnvikter à 500 gram samt mässingvikter à 250, 125, 50, 20 (2 st.), 15, 10, 5, 2 (2 st.) och 1 gram Postboken. -**skål.** [Hushållsavg] utan g. -**vikt.** En g. trycker hårdare på sitt underlag t. ex. i Stockholm än i Paris Nord. Fam. Hos oss [föreskrivas doserna] alltid efter g. Nord. Fam.³ -**vis.** Mest adv. De konstgjorda

fruktessenserna, intagna ~ t. ex. g., skulle ~ Ekenberg-Landin. -**våg,** -en, -ar.

Gramän|er, -erna; -garnityr. Fackl. Varjehanda snören o. band som garnering på fruntimmersdräkt.

Grammatik, -en, -er; -fel; -författare; -läsning; -läxa; -plugg; -regel; -timme; -undervisning. Även grammatika, jfr nedan. Språklära, systematisk framställning av språkets l. ett språks lagar; även om själva (läro)boken. A. Noreen, *Vårt språk*, nysvensk g. i utförlig framställning. Måste ogillas ur svenska g-ens synpunkt. **Historisk** (och jämförande) g. & **Deskriptiv** l. **beskrivande** g. Skol-, elementargrammatik. Den grekiska g-en blev bestämmande för den latinska och därigenom alltintill nu även för de moderna språkens g., sådan den i allmänhet brukar behandlas. — En illa åtgången tysk g., nersölad och trasig. — *Ge alltför långa g-läxor.* Skolornas g-plugg av den gamla arten. — **Gramma'tik|a** (akut l. grav); -an, -or. Numer mindre vanl. än 'grammatik'; väl mest om lärobok. Jfr föreg. *Jag fick i min g-a läsa, att ~. Har du nu glömt din g-a igen?* om bok l. dess regler. *Begå fel mot g-an.* Vi har svensk g-a i morgon efter frukostlovet. — **Grammatik|älisk** (akut); -t. Språkriktig i överensstämmelse med språkläran, ibl.: (alltför) strängt efter språklärans regler, ängsligt språkriktig. *Tala g-t. G-t uttal.* *Hans tyska var icke g(-t riktig).* — **Gramma'tiker** (akut l. ibl. grav); -n, =. Ngn gång äld. l. skämts. även 'gramma'tikus'. Grammatikförfattare, språkläreförfattare; språkvetenskapsman (l. lärare) som sysslar med grammatiken. *Panini, den berömdaste av de fornländiska g-na.* — **Grammatiser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.). Språkv. o. d. *G-a över en text ta ut satsdelar o. d., grammatiskt behandla.* — **Gramma'tisk** (akut); -t. Grammatik, språkläre-, som hör till l. omfattar språkläran. *En g. behandling av språket under ett visst skede, i en viss del av landet eller hos en viss författare. G. författare. G-a regler. G-t fel språkfel. G-t oriktig. Den g-a riktningen inom tidens språkvetenskap.*

Grammofön (-ån), -en, -er; -ljuddosa; -musik; -nål (jfr g-stift); -oljud; -platta; -skiva; -stift (fin nål medelst vkn ljudvågorna överförs från plattan till ljuddosan l. omvänt); -tratt; -verkstad; -ägare. Musik-, sång- o. talapparat (en förbättrad form av fonografen). Ljudvågorna överförs som fördjupningar på en platta. 1) **G-en** uppfanns 1887 av tysken E. Berliner. G. för upptagning av språkprov i och för ett fonogramarkiv. När jag är död, vill jag vara riktigt död och icke vevas upp i g. Återge sång och tal med tillhjälp av g. — Skrik, sång och g-oljud ~. På borden lågo strödda

bostonnoter och g-plattor S. Siwertz. *Ett urval särdeles omtyckta och populära g-skivor. Samtalet tystnade som en uthupen g-skiva* Dan. *Eld i en g-verkstad. G-ägare!* vi uppköpa alla slags söndriga och utspelade g-skivor annons. 2) Ngn gång bildl. *Han är endast en själlös g. och har alls ingen självständighet. Fördömt ~ av röster ur alla politiska läger, de rena regeringsg-erna undantagna* 1920. **Syn. 2)** ibl. (själlös) eftersägare l. återgivare (av vad andra sagt).

Gramse (säll. -ä; grav); =. Blott predikativt. Mest skönl. *De voro henne g. på Elvabolid, / det tog hon sig så illa vid. Vara g. på ngn. Förr nära förbunden med Wallenstein, men numera denne g. N. Ahnlund.* **Syn.** som hyser ovilja mot l. hat till, som vill ngn illa, förargad, förtörnad, förtretad, ond, 'ledsen' (på). — **Grams|en** (grav); -et, [-nare]; [-enhet]. Mindre vanl. än föreg.; jfr detta. *G-na miner.*

Gran¹, -et, =. 1) Som juvel- o. pärlvikt = $\frac{1}{4}$ karat = 5 cg. 2) Som äldre medicinalvikt (före 1863) = $\frac{1}{20}$ skrupel = $\frac{1}{480}$ uns = 6.2 cg.

Gran², -en, -ar. *Picea excelsa* ('vanliga g-en'); därjämte även om en del hos oss blott odlade g-ar såsom vitgran (*Picea canadensis*), blågran (P. pungens) o. silvergran (Abies, flera arter t. e. alba, som dock även kallas ädelgran). Märk även idegran (Taxus) o. tysk g. (namn på *Arucaria excelsa*). Former av vanliga g-en äro t. e.: kam-, kvast-, klot-, pelar-, parapl-, matt-, orm-, slokgran. 1) *Vanliga g-en är utbredd över hela Sverige, från Lappland till norra Skåne. G-arna [dvs. Picea-arterna] äro ständigt gröna träd med kransställda huvudgrenar och mer eller mindre tvådradigt ställda bigrenar; barren äro ensamma, fyrkantiga, spetsiga, utstående åt alla sidor; kottarna äro hängande. G-en kullkastas på grund av sin flacka rotbildning lätt av storm. Höga, resliga g-ar, riktiga mastträd. Lyssna till den g-ens susning, vid vars rot ditt bo är fäst!* Mörk sover tallen, mörk sover g-en, / dovere sorlar en bergbäcks fall ~ Fröding. Djupt inne bland g-arna. Ung-, häng-, brudgran. 2) Märk bl. a. a) Ibl. = julgran. *Ska ni ha g. i år? Dansa kring g-en. Plundra g-en.* b) Koll. = granved l. ibl. granskog o. d. *G. bränner fortare ut än björk och värmer mindre. G. överväger i dessa trakter, under det tall är sällsyntare. (Skog av) blandad g. och tall.*

— **Granart**. Fackl. Många g-er äro av mycket stor ekonomisk betydelse G. Lagerheim. **-backe. -bark.** Först tar han en g. utan kvisthåll och lägger i botten av [tjär]-dalen. Därefter kläder han hela [tjär]-dalen med felfria g-ar ~. **-barr;** -(s)olja. **-bevuxen** l. **-beväxt. -bänge** l. Även g-bange.

Skogs. o. lds. *Där riklig tillgång å grova g-ar finnes. -dunge. -frö;* -olja. **-hult.** I smtl. blott lds., eljest skönl. *Lövängar och ekdungar och g. S. Lagerlöf.* **Syn.** gran-dunge, granlund. **-kott|e** l. **-kott.** Det senare även koll. *Samla, plocka, sälja gran-kott(ar).* **-kåda. -kål,** -en, -ar. Skogs., lds. *G. betecknar i Norrland en granskog på sidlänt mark med rörligt, syrerikt vatten* H. Hesselman. **-lid** gransluttning, gran-backe. **-lund. -plundring.** Ifråga om julgran. *Efter nydr g-arna hos ~ vänner och kamrater. -ris;* -beströ; -bänk (t. e. i kolarkoja); -doft; -golv (g-at golv); -gröpe (lant.); -knippa; -matta; -ruska; -strö (verb); -täcka; -viska; -a (ade, -as). **I.** G. med ssgr. *Plocka g. och lägga framför trappan. Hackat g., varmed golven i bondstugorna ännu i dag ej sällan beströs. Strö finhackat g. på golvet. Täcka rabatter med g. Spätt g. brukas vid svår foderbrist någon gång till foder och kan även gröpas, 'granrisgröpe'. — På den g-beströdda gatan utanför sorgehuset. Jo, han hittade kolarns kaffekokare i g-bänken* Alb. Engström. *Sänkta g-ruskor, vid vilka fisken skulle samla sig. Över det g-strödda golvet* Ad. Johansson. *Mot frosten g-täckta blomlister. — II.* G-a. Mest skönl., ibl. folkl. *Golvet g-as, träbägarne skuras* Strindberg. *I den prydliga g-ade stugan* Sara Elis. Wacklin. *G-at på vägen alltifrån förstugan ända ned till kyrkan* S. Lagerlöf. **Syn. II.** granris(=)eströ, strö (med) granris. **-ruska** t. e. vid väg om vintern. **-segel.** Skämts. om åror. *Det mojnade alltmer och till slut finga vi ta till g-len måste vi börja ro, ta till årorna. -skate.* Ej allm. känt. Grantopp. *Då en uggle slog till i en g.* Ad. Johansson. **-släkte(t)** *Picea. -sångare.* G-n, även kallad 'gransmygen', *Phylloperseustes abietina*, tillhör lövsångarna; den häckar tämligen allmänt i Sverges norra delar. **-trä.** *G. är mindre hårt än furuträ, segt och mycket hartsrikt, det luktar balsamiskt, mot står röta mindre än furu. I vatten är g-et mycket varaktigt. Arbeten av g. oftare 'av gran'. -ved. -virke. -viska.*

Granadör, (-e)m, -er; -(s)mössa. Gammalt ord för 'grenadjär', se detta. T. e. hos Runeberg. *Gode vänner, män och kvinnor, finns här någon som mig hör, / som vill lyssna till en visa av en gammal g.?* Smdlands »granadörer» Hofberg, Sv. folksägen 1882.

Granat¹; -en, -er. Kan även betraktas som två ord. Några ssgr kunna dock höra till bägge bet. (t. e. g-röd). **I.** Oftare 'g-träd'. Ett litet träd (*Punica granatum*) med grant röda blommor o. d:o foder vkt kvarsitter överst på frukten (g-äpplet); även = granäpple. »Granaten» är sedan uråldriga tider odlad i länderna kring Medelhavet och andra varmare länder. Den vilda g-en

har ofta tornspetsade grenar. **II.** Ett i vackra kristaller i. i korn förekommande mineral som då det är klart, genomskinligt o. av vacker färg värderas som en ädelsten av andra klassen. Namnet på grund av vissa arters färglighet med g-blomman. *G-en kan vara röd, brunröd, brun, grön och även ha andra färger t. e. svart eller gul. Fältspat med g-er. Ädel g. även kallad 'almandin'. Armband av g-er. Små, kasserade eller fula g-er pulveriseras och användas till slipning av ädelstenar, glas etc. Konstgjorda g-er.*

— **Granatarmband** till **II.** -**blomma** till **I.** -**brosh** o. -**brun** till **II.** -**färg**; -**ad.** Mörkt g-ade stycken Ekenberg-Landin. -**halsband** o. -**korn** till **II.** -**kärna** g-äppelkärna. -**röd.** Ha ett köttigt, högrött (granatrött) foder. *En katolsk evighetslampa av granatrött glas. [En dylik svampart] är vanlig på vitsippan och frambringar på dess blad och stjälkar g-a knottor. Syn. högröd, eldröd, klarröd; karmosinröd, rubinröd. -saft.* Till **I.** Jfr g-äpple. -**smycke** till **II.** -**smärgel.** Fackl. Till **II.** Sådant slippulver [av sämre granater] kommer i handeln från Böhmen under namn av granat-smärgel. Ekenberg-Landin. -**träd.** Till **I.** Trädgårdar bakom halförfallna murar, där lagermyrten blommar och g-en stå översålade med eldröda blommor. -**äpple**; -elträd l. -leträd m. fl. Till **I.** G-let, som är klotrunt och något intryckt upptill (där det köttiga röda blomfodret kvarsticker) är inuti delat liksom i två våningar, den nedre lägre och trerummig, den övre högre och sexrummig; det innehåller en mängd karmosinfärgade kärnor omgivna av ett rödaktigt kött varav beredes saft; även dessa kärnor med sitt kött kallas g-len o. de nyttjas som dessertfrukt. G-lets tvärsnitt har ofta i dekorativt syfte återgivits t. e. på mässhakar o. d. Numera finns det i Granada en alpkubb, som emellertid inte har edelweissen utan g-let till sitt vapen. Med rubinklara g-elkärnor uti.

Granat³, -en, -er. Krigs. o. d. (Järn-)kula l. kastkropp med sprängladdning. **1)** Vid g-n verka sprängstyckena; g-karteschen innesluter ett större antal kulor, som vid krevaden spridas och verka var för sig. Vid landartilleriet har g-en under och efter världskriget ~ fått en väsentligt ökad betydelse. Så fick han en vit snökläpa över sig, en pistol i fickan, en lång slidkniv i bältet och sex g-er dinglande i bältet J. Hemmer. Övning i att kasta g-er. Brisans-, pansar-, min-, spräng-, gas-, eld-, rök-, (gas)hand-, anfalls- o. försvarshand-, skaff- o. ägghand-, gevärs-, stål-, vingger. **2)** Märk svordomsuttr. som: Vad skock millioner g-er skall detta betyda? — **Granateld.** Krigs. Utsatt för g. Öppnades ~ g. mot tåtfartyget. G-en

är i allmänhet s. k. nedslagseld (krevad först vid nedslaget). — Ibl. även bildl. *En riktig g. av blickar* Ad. Hillman. -**grop** o. -**hål.** Grop l. hål i jorden efter granat. Besättande av granatgropar. Vid fiendens artilleribeskytning uppstående granathål H. Wikner. -**hylsja.** En hop g-or utanför ett stöperi. -**kartesch** (e långt); -eld. Krigs. Jfr granat³ ovan. G-en innehåller utom en liten sprängladdning även små kulor (skrot). Beskytning med g-eld. G-elden (fältkanonnens verksammaste eldslag) 1908. **Syn.** shrapnel. -**kastare**; -batteri; -sektion; -tjänst. Krigs. En för strid på nära håll avsedd kastpjäs lik de gamla mörsarna. Det var först under Världskriget, som g-e kommo allmänt i bruk G. af Wetterstedt. Lika litet som med automatgevär och lätta kulsprutor har, såvitt bekant, det svenska infanteriet ännu utrustats med lätta g-e H. Wikner 1920. Ett g-batteri om 4 pjäser Har. Hjalmarsen. En utbildningskurs i g-tjänst 1922. -**skjutning.** -**skärva.** -**splitter.** Krigs. Skydd mot g. -**säker.** Krigs. Skyddsrum kan antingen vara splittersäkert, skyddande mot skrot och splitter, eller g-t, skyddande mot fullträffar.

Grand¹ (i bet. 2 ofta uttalat o. ibl. stavat 'grann'); -et (i bet. 2 även obest. art. 'en'), =. **1)** Med plur. G-et och bjälken Bibeln. Se g-et i sin broders öga, men icke bjälken i sitt eget ha skarpt öga för andras fel men vara blind för sina egna. — Ofta skönl. Skall jag, ett värnlöst g., / röna, hur tingen gäckas ~ A. Österling. Så ödde vi bort / vår fattiga lyckas g. K. Asplund. Jag tror, att meningen med varje skapat g. är lyckan Fanny Alving. Som härskar i allt och lever i g-en Fröding. Säsom ett g. på vågskålen Bibeln. — Sol-, stoftgrand. **2)** Utan plur. Friare. Ibl. med 'en' i stället för 'ett'. **a)** För att pusta ut ett g. A. T. Gellerstedt. Jag var knappast ett g. tveksam, när ~ ib. Endast ett g. tidigare S. Lagerlöf. Inte ett g. rädd ib. Här skola vi se oss omkring ett g. Många träffande, om också ett g. för subtila iakttagelser Y. Hirn. **b)** Nu ska vi talas vid ett litet g. Sigurd. De sjunka ned ett lite g. Och försiktigt dricka av litet g. av ölet [för att ej spilla] Gunnar Cederschiöld. — Ja känner mej en liten grann bättre. **c)** Som icke inbringar mig ett skapande g. A. T. Gellerstedt. Utan ett Guds skapande g. till hänförelse ib. Du, din puttelkrämare som inte gör ett Guds skapande g. Strindberg. — Inte göra ett skapandes g. — Jag vet inte, att det i kontraktet står ett guds skapande g. om att jag ~ N. Selander, öv. **Syn. 1)** solgrand, stoftgrand, dammkorn, stoftkorn; **2)** (minsta) smula, atom, dyft, 'gnista', 'aning', 'spår', uns.

Grand², -en, -er (akut); -värdighet. Titel

för medlemmar av den högsta spanska adeln (både män och kvinnor). *G-erna* innehade sin värdighet med ärfilig rätt, ägde företräde till de högsta statsämbetena, innehade lön mot skyldighet till krigstjänst, voro skattefria, fingo i konungens närvaro ha huvudet betäckt och tilltalades av honom 'Mi primo' (min kusin). Och alla rikets g-er suto vid detta bord. Att överhovmästarinnan oundgängligen måste vara g. av Spanien Ellen Wester, öv. fr. Luis Coloma. — **Gran-dezza** (-etsa; ibl. även -essa; grav); -n. Världigt (o. ståtligt) uppträdande, spansk värdighet i uppträdandet; ibl. överdriven värdighet i skick o. later. — **Grandiös** (-ås l. ibl. -os); -t, -are. Storslagen, (stor-) ståtlig, storstilad, pompös, majestätisk, kolossal. *En g. fest för de främmande tidningsmännen. Den g-a frihetsstatyn ~ mitt i Newyorksviken. Han hyste en g. tilltro till ~.* — **Grandseigneur** (grangsenjör); -(e)n, -er; -skap. (Hög)förmäm herre, en som slår på stort (o. lever högt); hög o. förmäm herre som gärna bjuder. *En g. i ordets bästa bemärkelse. Svenskarna spela gärna g-er och ~. Uppträda som g. 'spela herre'.* — **Grandi'ssimo**, [-n]. Kortspelsterm. T. e. i boston, lumber, vist. Betecknar vanl. att man skall ta alla spel.

Grand|a l. Grann|a, [-ade]. Nästan endast i (det icke allmänt kända) ordstäv *Det är litet som g-ar som 'välter lasset', välrar skadan.*

Granit', -en, -er (artplur.). 1) Huvudbet. En massformig, kristallinisk kornig bergart av fältspat, kvarts o. glimmer (l. ibl. hornblände) vka i allm. äro likformigt fördelade inom hela massan (o. gnejs där de äro parallella); röd l. grå o. mörkare l. ljusare. Jfr granitisk nedan. *De svenska g-erna* tillhöra nästan alla urberget. *Gotland och Öland sakna g(-en).* *Uppsala g-en* är en grå, medelkornig hornbländegranit, *Stockholmsg-en* är grå- l. rödaktig och småkornig och något litet porfyrtad, *Värange-n* nära Uppsala är tämligen grovkornig, rödligt och kvartsrik. Röda g-er. G. brytes bland annat även i ~. På grund av sin hårdhet och motståndskraft mot vittring har g-en en vidsträckt användning som byggnadssten, till kaj- och brobyggnader, gatu-beläggning, pelare, socklar, monument och på senare tid ibland även skulpturverk. Först vid mitten av 1800-talet gav g-en hos oss upphov till en verklig industri, då K. A. Kullgren och Nils Ericson grundade stenhuggeriet på Malmön i Bohuslän. Pelare och skivor av slipad, av polerad g. Det av huggen g. palatslikt uppförda ~ straff-fängelset. Rå g., g. med rå, dvs. ohuggen yta. Ur-; rå; ögongranit. 2) Märk bl. a. a) Svart g. är en ur vetenskaplig synpunkt oegentlig benämning på svart diorit, diabas

eller hyperit; svart-g-en har på senare år börjat brytas till gravvårdar i Skåne, Småland, Västergötland och Värmland 1917. b) Till mursand bör tagas ren, saltfri och skarptkantig kvartsand med 5—10 proc. g. eller fältspatkorn. c) Om färg l. d. *Av prima emailerad stålplåt i grå g.* d) Ett material till fläckiga, grå, gliknande linoleummattor. *G-matta, en rulle, alldeles ny, 1:a g., 200 cm. bred annons 1918. Syn.* (ibl. nära) gråberg, gråsten.

— **Granit(aktie)bolag**. -arbete. I Stockholm finnas många vackra g-n, såsom pjekestalen till Gust. II Adolfs staty, till Linnéstatyn osv. 1894. -**art|ad**, -at. Gnejs med g-ad struktur, granitgnejs. -**berg** Låga g. -**block**. G. itusdgas med stålband och kvarts- eller ock s. k. stålsand 1894. Fasadernas g ha ~. -**brott**. Och under senare delen av 1700-talet ägde staten väl ordnade g. vid Karlskrona. -**fast**. Skönl. o. d. *En g. gestalt till det yttre l. inre. Och till slut ha vi det g-a konstverket där Sverker Ek om Rydbergs kantat.* -**fält**. På ömse sidor om södra portalen sitta g. för reliefskulpturer. -**gnejs**. Fackl. Gnejs med granit-artad struktur. Landets outtömliga tillgångar på för olika byggnadsändamål passande granit och g. Nord. Fam.² -**grå**. Från g. murar. I hans g-a ögon. Ett stort huvud, betäckt med en kraftig, g. man. -**huggeri**. -**hus**. -**huvud**. Groteska g-en. -**hård**. Kylan, som band ihop denna lösa välling med makadamen till en g. massa. -**häll**. -**industri**. Utövade stort inflytande på g-en inom landet. En miljonaffär inom den svenska g-en. -**klippa**. -**klädd**. G-a betongkajer på träp-lar 1916. -**kolonn**. -**liknande**. Skr. Gnejs, som har g. struktur. -**makadam**. Fackl. För krossning av g. till sand. -**massiv**, -et, = 1. -er. Mest fackl. -**matt|a**. Linoleummatta av fläckigt, grått utseende. Ett parti felgjutna g-or bortslumpas extra billigt. -**monument**. -**murad**. Mest skr. En kraftig, g. väggbrytare. Även bildl. *En g. övertygelse.* -**pelare**. Många privata hus äro prydda med fina polerade g. 1894. -**plint**. Åtta stora g-ar, avsedda att bära skulpturgrupper. -**puts**. Byggn. -**skulptur**. Här skall bli ett friluftstempel av svensk g., det bästa vi kunna åstadkomma T. Grut. -**sliperi**. År 1870 anlades på Malmön i Bohuslän det första större g-et. -**sockel**. -**sort**. Gravvårdar och gravramar av alla storlekar och g-er annons 1918. Grovkorniga g-er. Ögon- eller porfyrgranit kallas en g., som ~. -**tak** t. e. till mausoléeer. -**typ**. De flesta svenska g-er och skivor av slipad, av polerad g. Det av huggen g. palatslikt uppförda ~ straff-fängelset. Rå g., g. med rå, dvs. ohuggen yta. Ur-; rå; ögongranit. 2) Märk bl. a. a) Svart g. är en ur vetenskaplig synpunkt oegentlig benämning på svart diorit, diabas eller hyperit; svart-g-en har på senare år börjat brytas till gravvårdar i Skåne, Småland, Västergötland och Värmland 1917. b) Till mursand bör tagas ren, saltfri och skarptkantig kvartsand med 5—10 proc. g. eller fältspatkorn. c) Om färg l. d. *Av prima emailerad stålplåt i grå g.* d) Ett material till fläckiga, grå, gliknande linoleummattor. *G-matta, en rulle, alldeles ny, 1:a g., 200 cm. bred annons 1918. Syn.* (ibl. nära) gråberg, gråsten.

och tillbaka, så snart det regnar [för att terrastaket skall bibehållas tätt] Stephanie Beyel. -vård gravvård av granit.

— **Granitisk**, -t. Fackl. G. struktur. Antager gnejsen ett mera g-t utseende, d. v. s. skiktningen blir otydlig, mineralnorna ligga mer oregelbundet, så att hela bergarten blir mer massformig E. Teiling. Säll. bildl. Att ha kvar sin g-a kantighet Aug. Brunius.

Granit², -en, -er. Ett slags halvfrusen fruktsaft som fryser korntigt; står emellan vanlig glass o. sorbet; serveras i glas. G. med vinbär Hagdahl. Champagne-, citron-granit.

Grann, grant, -are. Medtagas de två mindre vanl. betydelserna ('fin' i egentl. mening o. 'noggrann'), vka nu mest äro bevarade i ssgr o. avledning, kunde man tänka på att uppdelat ordet i tre. Här hopföres de emellertid. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. **a)** Gå klädd i g-a, skimrande sidentyger. Grant utstyrd. Fula kvinnor älska ofta de g-aste färger. Det gömmer sig ofta fullt skinn under g. klut. Göra sig (riktigt) g. för ngn. Bondgrann. Skrikande g. Färggrann. G. utan prål. **b)** En g., grant lysande, grant röd solnedgång. Ser du, så grant det är på himlen! Varifrån man har en g. utsikt särskilt åt söder och sydost. Vi får nog grant väder i morgon också. **c)** Det är en g. tös, ska jag säga. För han var en g. karl, Gerell, och det är han ännu E. Didring. Han har en g. figur. **d)** En g. röst har han, om han också inte är en hjältetenor. Då vi från denna plats fingo höra det g-aste ståndskall av båda hundarna J. Möllersvärd. **e)** Det är ingenting annat än g-a fraser (utan innehåll). En av hans g-aste diktter. **2)** Ovanligare, äld. bibetydelser. **a)** Fin i egentl. mening. G. blott llds. Ett nät med g-a maskor. G. ved finhuggen. **b)** Noggrann o. d. Som enkelt nästan endast adverbialt. Men det förstår jag grant, att ~ Martin Koch. Giva g. akt på ~ sälls. Nog-, lag-, samvetsgrann. **II.** Ssgr ha formen grann-; ngn gång därjämte grant (t. e. grann- l. grantröd). Särsk. bet. 'noggrann' är i ssgr rätt vanlig. **Syn. I. 1)** brokig, prunkande, lysande, färggrann, (färg)praktig, prålig, (färg)skimrande, glänsande, färgrik, (färg)'glad', färgklar, (färg)bjärt, färgstark, färgmåttad, 'livlig' (i färgen), mångfärgad, (ibl. nära) gräll; vacker, prydlig, sirlig; bondgrann, utstyrd, 'påsmetad', utstofferad; grant klädd; praktfull, ståtlig, praktig, vacker, skön; full av grannlåter, 'klingande', högtravande; **2)** **a)** fin, små; **b)** noggrann, noga, mycket väl, alltför väl.

— **Grannhörd**. Mindre vanl. Som har fin hörsel, lyhörd. Även bildl. — **lag**-a, -a; [-et, adv.]; -enhet (-en); -enhetsskall. Adj. o. adv. Huvudbet. är 'finkänslig' l. om sak 'ömtålig'; ibl. skiftande åt 'noggrann', ibl. åt

'nogräknad', ibl. åt 'försiktig'. **1)** Det vore föga g-a av dig att förråda den lilla hemligheten. Hon är så g-a (i allting), så taktfull och vänlig. G-a människor. Ej g-a om medlen. Göra ett g-a bruk av ngn's meddelanden. Låt honom veta det så g-a som möjligt! Detta var en g-a sak (som man ej kunde anförtro vem som helst). Ett g-a uppdrag. **2)** Sälls. Med en g-et dold glupskhet Märta Lindqvist, övers. **3)** Utan att bryta mot g-enheten kan jag nämna, att ~. Strängt iakttaga g-enhetens fordringar. G-enheten bjuder, att ~. Det visar bristande g-enhet, brist på g-enhet att ~. Av g-enhetsskäl förhindrad att ~. **Syn. 1)** finkänslig, taktfull, hänsynfull, fin, diskret, (ibl. nära:) noggrann, nogräknad, mycket noga, skrupulös, försiktig, skonsam; ömtålig, kinkig, delikat, som kräver varsamhet l. fin takt l. finkänslighet l. försiktighet. -låt-, -en-, -er; -sdocka m. fl. se II. Rätt ofta tadlande. **I.** Enkelt. I sing. mest koll. **1)** Vara svag för (all) g. Utstyrd med nipper och allsköns g. Får vi se på g-en! Ögonen strålade inför all g-en i julgranen, julgransg-en. G-er i klädsel. Fiskar fångar man med krok, män med ord och kvinnor med g-er. Klädd i trekantig hatt och värja och hela [kammarherre]gen E. Norlander. Och husbonn hade en slidskniv, som var g. riktigt ~ tyckte Mänke Laura Fitinghoff. Grönköpingsgrannlåt O. Stjerne. **2)** Bildl. Bannlysa all(a) onödig(a) g(-er) i stilen. Säg ngn g-er komplimanger. Falsk g. även till **1.** **II.** Ssgr. Ex.: En onyttig g-sdocka V. Benedictsson. Som hade varit en sån g-skarl en sån grann karl l. en som var så fallen för g., en sån sprätt. De utländska g-snamn, som i så stor utsträckning ~ skämma våra modärna villabyggnader. En g-sroll. Ett g-sstykke (enbart) utstyrselstykke. Vi får ju riktigt g-sväder, ska du se! **Syn. 1)** pryd-nad (i klädsel), grann utstyrsel, granna kläder o. d., allt som lyser (en i ögonen), pynt, (pråligt) krimskrams, prunk, bjäfs, glitter, prål, fiärd, utsmyckning, yttre pryd-nader, ibl. tom ståt; (ibl.) snirklar, ornamenter, utsirning; grant klingande ord, ordprål, floskler, svulst, bombastiska fraser; smicker, artigheter, 'blommor', komplimanger. -**räknad**. Mindre vanl. Skr. Nogräknad. -**röd** se nedan grann- l. grantröd. -**synt**, =, -are; -het. Skr., mindre vanl. Våra dagars betänksamma och g-a kritik J. E. Rydqvist. De etruskiska ord, vilkas betydelse är någorlunda säkert bestämd, torde, även efter en icke alltför g. beräkning, knappast uppgå till hundra O. A. Danielsson. **Syn.** (som ser) noga, noggrann, skarpsynt, kritisk, strängt granskande, granntyckt (jfr d. o.). -**tyckt**, =, [-are]; -het. **1)** En föga g. smak. G. på musik. För en mera g. musikälskare kan detta icke

i längden vara nog. Vi ha inte råd att vara så g-a (i fråga om kläder). Strandberg var även i valet av umgänge en g. och försynt man. 2) Mindre vanl. Han är g. och stingslig. **Syn.** 1) ömtålig, kräsen, nogräknad, noga, grannräknad (jfr d. o.); känslig, grädden; 2) kinkig, stingslig, snarstucken.

— **Grann-** [l. Grant]röd. Grannröd i färgen. Hatets grannröda blomma. En högfotad lampa under en grannröd lampskärm. Och den grannröda vallmon lyste i gräset.

— **Grannelig** [a l. Grannelig]en (bägge med grav); adv. Skr., ofta ngt äld. l. ock folkligt. Formen 'g-en' är den vanligaste. 1) G-a. Det märktes g-a, att Emanuel satt med en tegelsten på hjärtat och ~ H. Wrånér. Örhängena äro parisiskans älsklång, och det märks också g-a på ~. Ack, jag märker g-a, att ~ Carl Larsson. 2) G-en. a) Noggrant. Och sporde dem g-en om tiden, då stjärnan syntes Bibeln, E. Staves uppl. Att man gav g-en akt på bildframställningarna Em. Linderholm. Torde den dyrt köpta erfarenheten ~ nu g-en tagas till vara av samhällets återupbyggnad R. F. v. Willebrand. b) Nogsamt o. d. Men g-en märker man, att ~. Debatten visade g-en, att ~. Och g-en visste han, varifrån den doften kom Gust. Johansson. För det första har det pågående kriget g-en ådagalagt, att ~. Detta betyder g-en det mått av självkänsla och tillförsikt, som ~ N. Ahnlund. Göjevisa. Skall g-en förstås av en var som känner bondepraktiken E. A. Karlfeldt. Och aktade sig g-en att ~ H. Hofberg. **Syn.** 1) nogsalt o. d.; 2) a) noggrant, noga, omsorgsfullt; b) nogsalt, fullväl, till fullo, ganska väl, så mycket man kan önska, ibl. alltför väl.

Granna se granda.

Grannas se bland avledningar under följ. — **Grann**e, -en, -ar. I. Enkelt. 1) Egentl. Jag har hört, att vi bli g-ar till hösten. Det är min närmaste g-e. Vi har inga andra g-ar än dem på Finsta, som vi ä tillsammans med, och dit är det en halv mil. Vi ä nära, närmaste g-ar. Umgås som g-ar. Samtliga g-ar(na). Goda vänner, trogna g-ar med mera sådant. Leva i frid med g-arna. Ond g-e är en daglig skärseld. Alltid bättre gröt i g-ens gryta. Att lura på varandra och vid första bästa tillfälle klippa g-ens får bildl. Mjölka g-ns kor även bildl. — Numer verkar ordet i tilltal ngt äld. Goddag, g-e! Tack, g-e! — Sockeng-e. Gårds-g-e. Fastighetsg-ar emellan bestå vidare förpliktelser till ~ O. G. Björling. 2) Friare. a) För att hindra djuren att stiga upp i krubban samt att stjäla foder från g-arne H. Juhlin Dannfelt. b) Du skall byta med din g-e till vänster. Skåla med sin g-e till höger. Han förplumpade sig i konversationen med damerna, sina [bords]g-ar. Byta

g-ar en lek. Sido-, bänkg-e. c) Ihålig tand smittar sin g-e. II. Ssgr, som ofta nybildas vid behov (o. detta särsk. i best. form), ha ssgrformen grann-; granne- endast i 'grannelag(srätt)'. Jfr även 'grannas' bl. avledningar. **Syn.** nabo, närboende; (ibl. nära:) bordskamrat, bänkskamrat, knåkamrat.

— **Grannbarn.** Hon är ute och leker med g-en. -besök. Besök hos l. av grannarna. Någon längre utflykt, g. eller ~ Sigurd. -bord. Vid g-et. -by. -bygd(en). -fejld. Icke blott g-e, utan ofta rena brödrstrider. -folk. 1) G-et i nästa stuga. 2) Strider mellan g-en på skandinaviska halvön. -fru. Frun har här [i pation] sin lilla pratstund med g-n ~. Hon hatade sina g-ar V. Benedictsson. -furst[e]. Ingen av de tyske g-arne kunde draga sig ifrån den svenska maktens påtryckning H. Hjärne. -gård. I g-en. -hus. Mot g-ets vägg. -hustru. Sara Alelia, liksom g-rna, förvarade där sina kyrkkälar ~. -hälle, -t, -n. Mest skönl. Mindre vanl. Verkstäderna i g-t V. Rydberg. Så att folket i g-t kan höra det. Och ännu hade ej ett ord utbytts i hela g-t N. Selander, övers. **Syn.** grannelag, närgränsande samhälle, grannskap; (ibl.:) grannarna, grannhusen, granngårdarna. -kommun. Från g-erna rubrik i Svenska Dagbl. -konung l. -kung. Den erövringslystne grannkungen. -kvinna. G-orna ~ hade turat om att se till den sjuka Sigurd. Hos sin granne eller ~ g-a Jos. Sandström. -land; -sgäst(er); -skrona (mest i plur.) m. fl. Vårt västra g. Vi behöva ej gå längre än till vårt g. Danmark för att övertyga oss härom. Stads krematorier, som i våra g. — Danmark och Norge — inrättats G. Schlyter. Att vi här i Sverige skulle behöva spela på revolutionsvalsens bara därför att ett par g. spelat upp. I grannlänerna. — G-sgästerna [på pressveckan] 1921. G-skronor åter i nedgående? 1921. -läroverk. Vid Uppsala läroverk skulle knappt ha kunnat inträffa, vad som hände vid ett g. Peter Bagge.

-makt. Att övervaka i synnerhet g-ernas åtgöranden och avsikter H. Hjärne. -rike. En mäktig konung i g-t. -samhälle. Huvudstadens g-n. -skap, -et, [=]; -sförhållande(n); -skronika(n); -srätt(en). Han lär bo (alldeles) här i g-et. I vårt omedelbara g. I omedelbart g. av ~. I g-et av Stockholm, Stockholms (nära) g. När tussen, som bodde där inne, fick höra gny och rop i sitt g, kom han ut för att ~. — G-srättens allmänna grunder jfr grannelagsrätt. **Syn.** (omedelbar) närhet, (kringliggande) trakt(en), grannhälle, omnejd(en), omgivning(ar), grannelag, (ibl. nära) utkant(er). -sock[en]; [-nes (oböjl. adj)]. I g-nen säger dom inte så. G-nes folk M. Koch. -stad. -stat. Vår östra g. I g-erna. -stift. I g-et J. A. Ek-

lund. **-ställe**. Flyttat sig från Forsvik till ett g., jag minnes ej vilket Axel Schröder. **-sämja**. Låt oss hålla g. H. Hofberg. De båda gubbarna levde i dräglig g., stundom värmd till sätthet, när litrar hämtats till helgerna S. Siwertz. G-n's hägnare, Jupiter V. Rydberg. **-tomt**. Fastighetsägare, som använder någon till g. hörande skiljemur eller skiljevägg E. G. Flensburg. **-tvist**. **-vill**a. Så att ingen kunde sova i g-orna R. Schildt. **-ö**. De starka ekonomiska intressena, som icke blott ville rädda sina kapital på g-n, utan som i andanom såg guld och gröna skogar på ett amerikanskt Kuba Sten Grannlund öv. fr. Erwin Rosen.

— **[Grann-]** **Grannelag**, -et; -srätt (blott e-form; lagt.: de rättsregler som bestämmer det inbördes fhd't m'n ägare l. innehavare av angränsande fastigheter). **1)** Jämte dessa legala anordningar rörande grannelaget ~ kunna vidare ~ bestå särskilda rättsförhållanden mellan innehavare av angränsande fastigheter [hit servituter] C. G. Björling. Kan ej alstra normalt grannelag mellan folken och regeringarna. Det av Finlands svenskar krävda grannelaget mellan nationaliteter, som bo under samma tak 1918. Grannelagsrätten medför ibland rätt för nabo att lösa angränsande fastighet. **2)** Ibl. konkr., koll. Gården byggde han [bonden] själv med grannelagets hjälp N. Lithberg. **Syn.** ibl. grannhålle; ibl. grannarna.

— **Grannas** (grav). Subst. o. oböjl. adj., ibl. ännu fattat som gen. till granne l. grannar. **1)** Gå till g. t. e. i leken 'Låna eld'. Gå till g. och låna en panna ordstäv. Då han hade varit till g. Titta över till g. Där man måste använda kikare för att se till g.; och g. voro Grönskärs fyr och Sandhamn Ludv. Nordström. »Hos grannas», skisser av Anna Wahlenberg. **2)** Folkligt. För se, de var väl mellan Albert och g. Karin. — **Grannasfar**. Folk. Se på g., så vådligt han kör E. A. Karlfeldt. **-mor**.

Granska, -ade, -as; -are, -arblick m. fl. se II 1. [-erska]; -ning (med plur.); -ningsavgift m. fl. se II 2 b. **I.** Vanliga verbformer. G-a räkenskaper, handelsböcker, lagförslag, motioner, statsrådsprotokoll, fullmakter, valsedlar, biografbilder. Få på sin lott att genomgå och g-a diariet och liggare. G-a bokförddet ur synpunkten av dess lämplighet för ungdom. G-ad och godkänd t. e. om en ritning. Och g-a vi förhållandena närmare, upptäcka vi ~ Th. M. Fries. Hon g-ade sömmar och speats med kännareblick V. Benedictsson. G-a ngt i sömmarna ofta bildl. G-a tillverkningen av ~. G-a ngt ingående, noga, i detalj, ända in i de minsta detaljer. Logiken i slutledningarna tycks behöva g-as lite närmare. G-a ngn med blicken. Kasta g-ande blickar på ~. G-a terrängen.

Flyktigt g-a ngn l. ngt. Boken har, på det hela välvilligt, g-ats av Böök i en anmälan i söndagsnumret. Detaljg-a.

II. Avledningar. **1)** Fullmakts-, siffer-, litteraturg-are. Få en oväldig, välvillig, mild, sträng, skoningslös g-are. Min g-are anmärker, att ~. — Med g-armin. Väl skilja sig från sitt g-arupdrag, g-arvrv. — G-erskans övade öga upptäcker nu varje möjligen befintlig skavank på kulorna, vilket föranleder ögonblicklig kassation. **2)** Granskning. **a)** Enkelt. Underkastas (närmare) g-ning. Slippa lindrigt undan (vid) g-ningen. Vid förnyad g-ning upptäcktes, att ~. G-ningen gav vid handen, att ~. Ej hålla provet vid (en) närmare, vid en ingående g-ning. G-ning av valsedlar. Att inlåta sig på någon g-ning av de katolska dogmernas förnuftsenslighet. En g-ning, som ingalunda fyllde berättigade anspråk på oväld. Siffer-, fullmakts-, pass-, kart-, bok-, litteraturg-ning. **b)** G-ningsavgift för förevisare av biografbilder. — Första g-nings- och besvärshyrån [i Kungl. Pensionsstyrelsen]. — G-ningskommitté. — G-ningsman, ibl. även om kvinna. Ex.: K. m:t har förordnat fil. dr ~ att vara ordinarie samt med. dr ~ att vara extra g-ningsman av biografbilder 1911. Militär extra g-ningsman för armén, för marinen [vid statens biografbyrå]. G-ningsmän att å borgenärrnas vägnar övervaka förvaltningen av konkursbo. Lärarinnan Elin Lundewall har förordnats ~ att vara g-ningsman för bestämmande av läroböcker för kristendomsundervisningen vid ~. — En g-ningsnämnd för tävlingsskrifter, för antagande av konstverk vid utställningen i Stockholm ~. — G-ningsresultatet framlades vid ~. — Efter fullgjort g-ningsuppdrag få revisorerna ~. — Eller eljest g-nings- eller reflexionsvis i dagsljuset framläggas Tryckfrihetsförordningen.

Syn. syna (i sömmarna), (noga l. kritiskt l. med kritik) genomse l. genomgå l. genomläsa, (strängt) nagelfara, (noga) pröva l. examinera l. undersöka, verkställa en undersökning, mönstra, låta passera revy, besiktiga, rannsaka, inspektera, kontrollera, revidera, visera, ibl. kritiskt betrakta, ibl. rekognoscera; (ibl.:) kritisera, recensera, censurera; läsa korrektur på; (g-ande ibl.) kritisk l. ock forskande; (g-are ibl.:) kritiker, recensent, anmälare; (g-ning ibl.:) inspektion, visering, revision, recension, kritik m. fl.

Granulation, -en, -er; -sväv(nad). Läk. o. d. Mest i plur. Ny bindväv som bildas t. e. vid sårsläkning o. i början är mjuk o. lös samt från ytan sedd kornliknande (varav namnet). [Att] de sjukliga partierna [vid bensår] så omskas, att nytt friskt liv ingjutes i dem och g-erna vinna läknings-tendens Nord. Fam.² Det »läkkött» (den

g-svåvnad), som bildas ~ ib. **Syn.** läkkött, svaltkött, granulös vävnad. — **Granule-ri**a, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsmetod. Fackl. Särsk. om metaller: fördela i små korn gm att metallen i smält tillstånd i en fin stråle hålles i kallt vatten o. stelnar. *G-at* [ljärn], s. k. stålsand och järnsand Tulltaxan. På fotosfärens yta finner man utom de redan beskrivna ojämnheter, som ge den dess *g-ade* utseende ~ Nord. Fam.² **Syn.** korna, grovt pulverisera (metaller). — **Granulös**, -t. Läk. o. d. Kornig. *G-vävnad* granulationsvävnad.

Gräpefruit (gref-frotl.-ut); -en, -s. l. -er. En stor apelsinliknande frukt med friskt syrlig ngt besk smak; kommer särsk. från För-enta staterna; har sen omkring 1906 förekommit även i den svenska frukthandeln. *Lär Eder uppskatta den delikata g-en, amerikansk förrätt till lunchen annons 1922.* Man börjar med en halv *g.*, en hybrid mellan citron och apelsin, som serveras med socker, avskuren på mitten och liggande på is ~. *Efter g-en* Gunnar Cederschiöld 1916.

Grassera, -ade, [-as]; -ing (ngn gång med plur.). Spöken och andar lära *g-a* i den gamla byggnaden. Att en svavelpredikant *g-ade* i brunnsladan. På den tiden, då pojkligan *g-ade* (som värst) på Kungsholmen. Den otidiga utslätningsmani och den kriorättande klädfingrighet, som i så hög grad få *g-a* hos oss. Låta ngt, ngn ostört *g-a*. Pingpongspellet, som *g-ar* så bland studenterna, att en nation rent av avlyst det från sina lokaler 1925. Svårare än någonsin sedan många år *g-ade* torkan i Kamba-landet Gerh. Lindblom. En svårt *g-ande* boskaps-sjuka. På grund av den *g-ande* rödsoten. Stött skall han säkerligen icke bli; den sjukna *g-ar* endast bland ~. Och hemlängtan tog till att *g-a* väldeligen i min själ Ester B. Nordström. **Syn.** fara (vilt) fra'm, fara fra'm som en vilde, husera (vilt), hemsöka, rasa, härja, vara i svang, gripa svårt omkring sig, hastigt utbreda l. sprida sig, ha stor utbredning.

Gratial (-tsi; 3-stavigt); -et, = l. -er; -avgift; -belopp; -fond. Mest fackl. (Penning)understöd t. e. från flottans pensionskassa; pension till korporaler o. soldater från Vadstena krigsmanshuskassa; ånk hjälp från domkapitels kassa; även om årligt understöd från enskild person l. bolag. Flottans pensionskassa är i och för förvaltningen uppdelad i två fonder, pensionsfonden och *g-fonden*; den senare avser att till allvidna delägaras ånkor och barn utbetala stadgat *g.*; *g-beloppen* utbetalas efter 4 klasser; *g-avgifterna* hållas nu (1919) vid 15 %. För ett minderdrigt barn utgår *g.* med 15 % av *g-beloppet*. Han har *g. från* Strömsbergs bruk, där han förut varit anställd. — **Gratiali**'st, -en, -er. En som åtnjuter

gratial. Jfr föreg. *G-er* ~ med underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa m. fl. kassor, få avhämta sina underhåll för år 1916 i ~. Den gamle *g-en* och stenhuggaren Mogren Alb. Engström. Ånkehjälps-gratialister i Domkapitlets kassor inom Uppsala torde ~ annons 1919.

— **Gratifikation**, -en, -er; -sbelopp. Frivilligt lämnad ersättning för gjorda tjänster, penninggåva (vid sidan av lön l. arvode), tillfällig penningbelöning, flitpenningar, uppmuntringspengar, uppmuntran, ibl. understöd. Generalpoststyrelsen äger att utgiva *g-er* a) till skjutsande eller annan, som ådagalagt rådhighet att avvärja våld mot posten eller försök därtill, å högst 100 kronor; b) för tillrättaskaffande av värdeföremål, som ~ Postboken. Anslaget till *g-er* ut tjänstemän eller andra personer, som ~ ib. *G.* till posttjänsteman, som ~. Varvid han i l. (så) som *g.* erhöi 300 kr. — **Grätis** (grav l. ibl. akut); -aktie m. fl. se II. Adv. [o., särsk. i smtl., oböjl. adj.] I. Enkelt. 1) Adv. Få ngt (alldeles) *g.* Lännas *g.* till prenumeranter på ~. Nära nog *g.* Sändes *g.* på begäran. Beräknade du verkligen att få annonsen *g.*? *G.* och franko. Åka *g.* Gå *g.* på operan. 2) Adj. En *g.* järnvägsresa Walb. Hedberg. II. Ssgr. Ex.: *G-aktier* i A.-B. Pettersson & Karlsson. *G-annons*. Som *g-bilaga* till Husmodern erhålles ~. Ha *g-biljett* till ~ fribiljett. Dela ut *g-biljetter*. *G-entré* (dag till Nationalmuseum). *G-föreställning*. Stadens *g-härbärge* vid Östgötagatan Anna Lenah Elgström. *G-lektion*. Har Götgatsbranden orsakats av *g-logerare*? Skaffa sig *g-logi*. Och driva bort alla dessa eländiga, som vilja *g-lyssna* H. M. Nordlindh. *G-lyssnare* [på radio] skola nu bli bestraffade mars 1925; tjuvlyssnare. Sin *g-middag* Gunnar Cederschiöld. Och de italienska rackarungarna slås om att vara *g-modeller* ib. Två rikliga *g-mål* om dagen ib. Som om det gällt ett *g-nöje*, vilket ej för allt i världen fick försummas. *G-passagerare* fripassagerare. *G-plats*. Att det är ett slags *g-puff* för den här syltan, då de få tillfälle att kasta ut några bättre karlar. Det blev aldrig tal om någon *g-resa* Dan. Därför att Strindberg låtit en del undermåliga sällskap resa omkring och *g-spela* dem G. Uddgren. *G-undervisning*. »Föryttra» [i Tryckfrihetsförordningen] har ansetts inbegripa *g-utdelning*. *G-utdelning* i Tierps handelsaktiebolag. När man försöker *g-åka* på järnvägen tjuvåka. Avskyr som pesten alla *g-åskådare* Erik Pallin. **Syn.** I. (kostnads)fritt, för intet l. ingenting, till skänks, utan betalning l. ersättning l. vederlag; II. (ibl.) tjuv-, fri-. — **Grati**'st [l. *Gratu*'st], -en, -er. Mindre vanl. En som går l. har ngt gratis, ibl. frielev.

Grätje (-tsie; 3-stavigt); -en, -er; -efin m. fl.; -ös (-t, -are). Mest skönl. Se *grace* o. *graciös*. *Din växt var full av g-e Fröding. Blickens och den späda växtens / g-efina vdr H. Dhejne. G-erna se gracerna. Syn. grace, behag.*

Grati'n (-äng) l. **Gratä'ng**, -en, -er; form. Kok. Rätt av (stuvat) kött, fisk, grönsaker, frukt m. m. som hackats l. skivats o. överströts med stötbröd varpå de insatts i ugn för att få överfärg. *G. på höns, lake, hummer, blomkål, nässlor, palsternackor, pumpa, bananer. G. med l. på jordärtskockor. Kött, fisk, hummer, svamp, tomat, blomkålsgratäng. Och sedan blir det punsch och visky och sillgratäng E. Norlander. Banangratin ~ gratinen kan överströs med litet strösocker och ~ Thora Holm 1924. I smord och bröad g-form Fru Högstedt. — Gratiner|a (-tin-); -ade, -as; -ing. Kok. Pensla med smör o. överströ med stötbröd l. d. samt insätta i ugn att få överfärg. [*Jordärtskockorna*] *g-as i varm ugn 12—15 min. Fru Högstedt. G-ade jordärtskockor på tyskt sätt ib. Varföre också i början av g-ingen ett lock gärna påläggas ib.**

Gratifikation o. **Gratis** m. fl. se ovan under gratial.

Gratulant, -en, -er. Mindre vanl. Även om kvinnor. »Vilket utmärkt register för g-er!» skriver Idun om födelsedagslistan för 1924 i *Svenska Dagbladets* årsbok. Herr Wenzel var naturligtvis den förste g-en på morgonen den sjunde juli Walb. Hedberg, öv. fr. Th. Mann. Då jag kom för att gratulera, fann jag henne omgiven av andra g-er Marika Stjernstedt. **Syn.** gratulerande, (födelse- l. namnsdags)uppvaktande, lyckönskande. — **Gratulation**, -en, -er; -sbrev; -skort; -sskrivelse; -svers. *Jag kom visst för sent med min(a) g(-er)? Tryckt namnsdagsgratulation. Syn.* lyckönskan, lyckönskning(ar); ibl. lyckönskningsskort l. d. — **Gratuler|a**, -ade, -as; [-ing (med plur.)]. *Glöm för all del inte att g-a din chef i morgon; det är hans födelsedag. Jag skriver nu för att hjärtligt g-a dig på födelsedagen, g-a dig till de fyllda 50 åren. Skriva och g-a (ngn). Nå, jag g-ar, får g-a! Jag ber (att) få g-a (dig) till den nya titeln, till utnämningen, till att ha fått lektoratet. Det är inget att g-a till. — Märk: Du kan ju g-a dig till att ha sluppit undan för så gott köp. Jag g-ar dig, när du ska ta itu med artikeln 'göra' ironiskt. Syn.* lyckönska, önska lycka, sända sin lyckönskan l. sina lyckönskningar; prisa l. anse (sig l. ngn) lycklig, vara glad åt l. nöjd l. belåten med.

Gratäng se gratin.

Grav¹, -en, -ar. Man skulle kunna tänka på att uppdelat ordet i två. **I.** Ssgr vanliga. **1)** 'Egentligast'. Om flera slag av g-; oftast kanske om grävd g.; ej säll.

särsk. om gravplats l. gravkulle l. gravhög. *G. nr 317 & kv[arteret] 6 [på Solna församlings kyrkogård]. Ett stycke jord, som upplåtes till g. för viss person eller hans rättsinnehavare. Troilska g-en på Uppsala kyrkogård. Gräva en g. (för ngn). Gräva sin egen g. Vallfärda till den heliga g-en Kristi g. Jakob reste en vård på hennes g. Resa ett kors på g-en. Strö blommor på g-en. En nyss uppkastad g. Sänka(s) i g-en. Var det sång vid g-en? Följa, bära ngn till g-en. Innan g-en igenkastas. Det dröjer något dr, innan g-en hunnit sjunka, sätta sig. G-ar från forntiden. Glömda g-ar. G-arna öppnades, och de dödaingo ut ur sina g-ar. Uppstiga, uppstå ur g-en, g-arna, sina g-ar. En sten för ingången till g-en Bibeln. En g., uthuggen i klippan. Murad, välvad, sprängd g. Cecilia Metellas g. Innan liken insattes i g-en. — Jämsides med dessa högg-ar förekommo även g-ar på flat mark O. Rydbeck. Djugg-ar. Halvgrav halv g-plats. Konungal. kunga-, furste-helgon-, familje-, släkt-, barn-, privat-, skalde-, mass-, krigar-, romar-, fattig-, kolera-; forn-, ständers-, medeltids-, kampa-; urn-, sten-, båt-, klipp-, skogs-; skelett-, brandgrav. Sebaldu-sg-en i Nürnberg. **2)** Ngt friare l. i bild; ofta skönl. Skrymtare, som ären likt vitmenade g-ar Bibeln. Med varje dag kommer man närmare g-en. I dag i trav, i morgon i g. En hosta, som lägger mig i g-en. Föra ngn i g-en. Sorger, som i förtid redde hans g. Sorger och missträningar lade honom i g-en, bäddade honom en förtidig g. Finna sin g. i vdgorna. (Stå) på g-ens brädd. Stå med ena foten i g-en. Taga en hemlighet med sig i g-en. På, från andra sidan g-en. Det lät som en röst ur g-en. Ur g-ens natt. Tyst som g-en. Mörkt som i g-en. **II.** Ssgr mindre vanliga o. mest fackl. Ofta fackl. l. lds. **1)** Omge slottet med en (djup, vattenfylld) g. Befästa med g. Uppkasta, upptaga en g. Löp-, skytte-, skans-, anfalls-, storm-, fästnings-, slotts-, borg-, vall-, vatten-, stads-, skydds-, förbindelse-, ytter-, innergrav. **2)** Avloppsgrav. **3)** Potatis-, rovgrav. **4)** Märgel-, grusgrav. **Syn. I.** (sista) vilorum, grift, ibl. vilostad; (ibl.) gravrum, gravplats, (grav)kulle, gravhög m. fl.; ibl. jord(en); **II.** grävd (liten) kanal l. ränna l. långsträckt fördjupning, grävd vattenfåra, grävt (stort) dike; ibl. (stor) grop.*

— **Gravallvar**; lig. *Viskade hon med g. En g-lig man, som ~ 'Bonsoir'. Inför en g-lig publik l. Ljungquist. I dramet [Första varningen] har detta motiv, som i En dres bikt tagits g-ligt, behandlats med en ansats till humor och självironi M. Lamm. -and. se under grava¹. -anordning. Kostnadsförslag & g-ar. -blek. Skönl. Så g. förr ej någon kind jag skddat C. J. L. Almqvist. -bok. Lista över gravar o. deras inneha-*

vare. **-brev.** Skriftlig handling varigm styrelse för begravningsplats åt ngn upp-låter gravplats. **-byggnad.** Mest fackl. En av sten uppförd, ovan marken synlig g. Nord. Fam.² Den romerska ätten (gens) hade vanligen gemensamma g-er med en mängd nischer, i vilka askurnorna förvarades; g-erna kallades kolubarier. **-djup.** Skr., bildl. Med g. bas 'Sten Blad'. **-dös.** Se dös 2. **-form.** T. e. Dessa olika g-er [grottor, stenistor, högar, byggnader osv.]. **-fritd.** Även bildl. Lysa g. över darwinis-men med dess konsekvenser S. J. Enander. **-fris.** G. ~ till familjegravar. **-fynd.** De rika g-en i Tutankhamons grav. **-fält.** Arkeol. Under vikingatiden förekomma på sena g. järnspikade och trädbudda kistor om varandra. Arv. Julius. Den sydligaste graven i g-et [i Mälbyhagen i Altuna] markerades över jord av en rektangulär sten-sättning K. A. Karlinder. **-försvar.** Krigs. Till grav II. **-galleri.** Krigs. Till grav II. Försvarsgalleri. **-gat|a.** Fackl. Hos greker och romare anlades utanför rikare städer hela g-or [såsom vid Appiska vägen invid Rom]. **-gods.** Arkeol. Gåvor l. andra föremål som följa den døde i graven. Gra-varna från den yngre bronsåldern äro relati-vt fattiga på g. Nord. Fam.² **-gång.** -en, -ar. Katakomber ~ underjordiska, van-ligen i bergformationer uthuggna g-ar med gravkamrar. **-gås** se under grava¹. **-gåva.** Arkeol. Vad som ges den døde med i graven.

-hosta. Mindre vanl. Hosta som lägger en i graven. **-häck.** Buxbom ~ till g-ar. **-häll.** Gamla g-ar från 16- och 1700-talen. **-hög.** G-arna i Gamla Uppsala. **-inne-havare.** Nedanskrivna g. å Solna försam-lings kyrkogård. **-kammare.** Ofta arkeol. Det övervägande antalet gravar från sten-ålderns senare perioder utgöras av stora g., byggda av stenblock och hällar (stendös, gånggrift, hällkista). **-kapell.** 1) De kung-lika g-en vid Riddarholmskyrkan. Adliga g. vid landskyrkor (hos oss vanligen kallade gravkor). G. med sarkofag och under golvet gravkällare. 2) Begravningskapell, bisätt-ningskapell. **-kist|a.** G-or från den äldre bronsåldern. **-kläde,** -t, -n. Jfr följ. **-klädsel.** Abstr. o. konkr. om gravöpp-nings inklädnung med granris, svart kläde, bräder. T. e. i Begravningsstaxa, Uppsala 1922. **-kor;** -sgolv. Gustavianska g-et i Uppsala domkyrka. Cronhjelm-ska g-et på Altuna kyrkogård. Jfr gravkapell. **-kors.** Enkla g. av trä. G. av järn, av sten. **-kulle.** **-kummel.** Ett g. härrörande från vikinga-tiden. **-kyrk|a.** Byggn. Med tiden upp-fördes över helgons och martyrs gravar hela centralkyrkor (gravkyrkor), vilka sedan togos till förebilder för medeltidens gravkapell Nord. Fam.² **-källare,** under

kyrkgolv l. gravkorsgolv. **-lagd** se grav-lägga. **-lik,** -t; -nande (även egentl.). Nästan endast bildl. Med g. stämma. I en g. sömn. Under g. tystnad. Med g. ironi. Gav mig en g-t högtidlig blick och ~ O. Vesterlund. **Syn.** (ibl.) dödsläk; (ibl.) ihålig, hemsk. **-luft.** **-lukt.** **-lägg|a;** -ning (med plur.). Ofta högt l. skönl. Gravlagd tillsammans med sin fader. Bildl. G-a sedan barndomen hysta förhoppningar. Sedan länge gravlagda tankar. Av ett gravlagt för detta C. N. Carleson. **Syn.** lägga i graven, begrava, jorda.

-monument. Mer l. mindre konstnär-ligt minnesmärke över en avliden, anbragt över hans grav, t. e. gravvård, gravhög, gravkummel, gravkapell, gravkyrka, sarko-fag (samtidigt gravkista), gravkors osv. **-nedgång.** Krigs. Till grav II. Slutligen anordnas g-en, ett starkt sluttande under-jordiskt galleri ~ L. W. son Munthe. **-nisch.** G-er, inbyggna i klipporna. G-er för ask-urnor. **-plats.** G. (halvgrav) å Stockholms Norra Begravningsplats till salu. Köpa (sig) g. Varje goajiro-klan har sina särskilda g-er, belägna på någon höjd eller inom kak-tusstängsel Gust. Bolinder. Nyttjanderätt till g. på kyrkogård eller annan allmän begravningsplats ~ får upplåtas för alltid eller på viss tid av högst 50 år E. G. Flens-burg. Askgravplats G. Schlyter. **-plund-rlare;** -erska; -ing (med plur.). G-erskan var otillräckelig. Äro arkeologerna g-are? **-psalm** begravningspsalm. **-ram.** 1) Nu. Inramning av sten för gravplats. G-ar av alla storlekar och granitsorter. 2) Förr. Träram med inristad gravskrift, bibelspråk o. d. infogad i kyrkgolv l. ock ställd på murad fot o. fylld inuti med jord; tillhör senrenässansen i södra Sverige o. Dan-mark. [-rannsak|an l.] **-rannsak|ning.** Undersökning för utrönande av ägare till gravar då av ngn anledning (reparation, plantering o. d.) gravar i kyrka l. på kyrko-gård måste rubbas l. ändras. Vid g-ningen i samband med kyrkans ombyggnad 1897 hittades ~ Anton Ridderstad. **-rost** se under grava¹. **-räck** l. **-räcke.** **-rös** l. **-röse.** Gravkummel. **-röst.** Skönl., mindre vanl. Gravlik röst.

-skick. Det är först under den yngre stendåldern, som ett ordnat g. med säkerhet kan iakttagas Nord. Fam.² Under bronsåldern blir småningom likbränningen det här-skande g-et över hela Europa. **-skrift.** 1) Inskrift på gravvård, gravkors, gravram o. d. I trädet äro inskurna g., bibelspråk o. s. v. på gravramen. 2) Minnesord på vers l. prosa över en avliden (ofta utdelade vid begravnungen). Jacob Freses g. över Runius. **-skänd|are;** -ning (med plur.); -ningsmål. En lång besvärjelse, riktad mot g-aren O. v. Friesen. **-smyckning;** -sdag.

Tanken på att över hela landet införa g-sdagar 1915. Den lämpligaste dagen för g. Årets andra g-sdag infaller om söndag, Mikaelisöndagen 1917. **-spegel.** Krigs. Till grav II. Instrument varmed man från en för insyn skyddad plats i ett skyttevärn l. d. kan iakttaga framförvarande terräng. **-stad.** Sdlunda finner man hos egypterna vidsträckt gravstäder (nekropoler) Nord. Fam.² **-staket.** G. till familjegravar. **-sten.** **-ställe.** Likaledes lämnas [i Bergen] s. k. askgravställe fritt G. Schlyter. **-stämning.** Ofta bildl. Bröt ätlingen g-en genom att ~. **-svart.** Skönl., mindre vanl. **-sång.** **-sänka.** Till grav II. [Tanganjika] upplär södra delen av den stora centralafrikanska g-n, som ~ Nord. Fam.² **-sätta;** -ning (med plur.); -ningsceremoni. När Almquists stoft gravsattes ute vid Solna R. G:son Berg. Gravsatt i det lilla familjekapellet vid sidan om kyrkan. I sammanhang med g-ningen. **Syn.** bisätta (i gravkapell l. d.), lägga i kista (ovan jord, i kapell l. d.).

-tyst, =; -nad. Mest skönl. Så g. som låge jag / djupt i jorden Bo Bergman G-nad omsvepte dem, hitin trängde intet ljud Ellen Wester, öv. fr. Reymont. **-undersökning.** Bronsplatta från folkvandringstiden ~, funnen vid g. å åsen vid Flösta K. A. Karlinder. **-urna.** **-valv.** **-vård;** -sfabrik; -sform; -spastik. Epitafierna på våra kyrkväggar äro egentligen minnestavlor, icke g-ar. G. i svart granit, rest över ~. Liggande g-ar. Längst t. v. en g. i smidesjärn och mässing. Michelangelos g. över Lorenzo de' Medici. Helge Kjellin, Medeltida g-sformer i Norden. **-vägg.** I det inre äro g-arna [i Egyptens gamla gravbyggnader] vanligen försedda med målningar och inskrifter. **-öl;** -sdag. Mest om äldre fhdn. Hålla g. över l. efter ngn. Vid g-et tog Torkel till orda och ~. G-sdagen hade den vördade kyrkoherden i församlingen själv begivit sig till gården och ~ Sara Elis. Wacklin. **Syn.** begravning (sgästabud), arvöl. **-öppning;** -ssedel (fordras innan man får öppna en grav). Har du lämnat g-ssedeln till kyrkoherden och talt vid dödgärvaren om g.? **-övergång.** Krigs. Till grav II.

Grav² l. **Gravis** (akut); [-en]. Språk. Motsatt akut (o. cirkumflex). **1)** Akcent. Stavelses med g(-is). Skillnaden mellan akut och g. (änden o. änden) tillhör icke den finländska svenskan. Vad akut och g. egentligen innebära är än i dag omvistat. **2)** Akcenttecken. I franskan ger g(-en) ibland annat ljudvärde åt den vokal över vilken den anbringas (misère; jfr été), ibland skiljer g-en homonymer (à = åt, a = har); i italienskan utmärker g. tonviktens plats (città); i grekiskan angav g-is, att stavelsen hade lågton. **Syn.** (ibl.) tvåstavighetsbetoning, tvåstavighetsakcent. — **Grav**³, -t. Jfr föreg. G.

betoning, akcent. Ett däremot svarande tvåstavigt, g-t akcentuerat ord H. Geijer.

Grav¹, -t, -are; [-het]. 'Svår', allvarlig, allvarsam, (mycket) besvärande, betydande, tungt vägande, som ej går att förringa l. bagatellisera. Särsk. i uttr. som: G-a, de g-aste anklagelser mot regeringen. G-a beskylldningar. — **Gravämnen** (akut l. grav); -en, -ina. Neutr. Besvärande omständighet. Det var verkligen ett (svårt, stort) g-en. Säsom g-en mot densamma hade bl. a. anförts, att ~. — **Gravationsbevis;** -fri (ograverad). Lagt. o. d. Av domaren i den ort där fastighet är belägen utfärdadt intyg däri bl. a. angivas de inteckningar som besvära fastigheten. Fastighetsköpare bör tillse bl. a., att han erhåller g-bevis, som är utfärdadt efter den sist förflutna rätttegndagen, då inteckning kunnat meddelas i fastigheten och minst tre månader efter säljarens lagfart. Fastighet, som icke tynses (graveras) av någon inteckning l. d., kallas g-fri eller ograverad. G-fri villatomt i björkbacke Annons. Att marken är g-fri ~. — **Graver**¹, -ade, -as. **1)** Lagt. o. d. Jfr gravationsbevis. Samtliga de inteckningar, av vilka en viss fastighet g-as. Sedermera befanns det emellertid, att huset var g-at för 500,000 kr. **2)** Allmänare. Nästan endast som pres. part. G-ande bevis, omständigheter, beskylldningar, anklagelser, vittnesmål. Ingen har kunnat vittna något, som är g-ande för honom. **Syn.** **1)** besvära, belasta, tynga; **2)** (g-ande:) 'allvarlig', jfr grav⁴. — **Graviditet, Gravitation, Gravitet**(isk) m. fl. se d. o.

Grav¹, grov(o) l. -ade, git l. g-at, -as, graven. Äld. o. sälls., skönl. för 'gräva'. **1)** G-a vår mark och bygga vår by / och leva som fränder samman Emil Kleen. Han har nu g-at jorden och plantat i solskenet, satt garn och vittjat i regnväder, så att ~ Strindberg. Djupt ned-g-en i becksvarta, iskalla mullen J. A. Wadman. **2)** Den skrift, som ödena med stickel g-a A. Österling. **Syn.** **1)** se gräva; **2)** se gravera, ingräva. — **Gravand;** -släkte(t). G-en (Tadorna tadorna), även kallad gravgås eller brandgås, tillhör gåsfamiljen men står på övergång till änderna; g-en har sitt namn av att den stundom gräver en gång i jord- eller sandbanker för att använda till häckplats. **-gås** se föreg. **-rost,** -en; -bett; -biten. Rost som äter (gräver) sig in i metall. Vapnen böra då och då smörjas med vaselin för att bevaras mot g. En bajonett / med spår av blod och g-bett Sten Selander. En g-biten, gammal krigarvärja Gunnar M. Silfverstolpe. **-stickel,** -eln, -lar; -elblad; -elkonst. Fackl. Skärande verktyg (av ngt växlande form) nyttjat (av träsnidare, kopparstickare, sigillgravörer m. fl.) vid gravering. G-eln har i sin typiska form en

tresidig spets och är fäst i ett kort träskäft, som hålles helt och hållet inuti handen. [Jeremias Falcks] förmåga att med g-eln förträffligt tolka skilda skolors verk Nord. Fam.² G-elblad kallas stundom de egentliga, endast med g-el utförda kopparsticken (till skillnad från etsning, akvatinta, svartmaner m. fl.). Den rena g-elkonstens ädlare alster.

— **Graveria**², -ade; -as; -maskin; -stål; -ing (med plur.); -ingsmaskin. Med gravstickel åstadkomma fördjupade l. upphöjda linjer l. figurer till prydnad l. stämpling l. för konstnärlig avbildning. *G-a i koppar, i stål, på trä. Ett namn, med snirklar g-at i en mässingsplåt. G-a sitt namn i ~. Till överlärare i ciselering och ging vid högre konstindustriella skolan har utsetts ciselören John Färngren. Tekniskt fulländade g-ingsmaskiner B. Oldenburg. Syn.* (in)rista (n), ingräva n, 'utgräva' n, utföra gravyrer, 'sticka', grava. — **Gravera in n.** — **Gravyr**, -en (l. särsk. i smtl. även -n), -er; -blad m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Abstr. Jfr graverer. Fackl. Guldarbetare kunnig i g. samt ~. Linjeg-en. Sigillg-en ur konstens synpunkt Hans Hildebrand. Fotog-en. 2) Konkr. Konstnärligt bildtryck (innefattande kopparstick, stålstick, etsning, träsnitt o. oegentligt även litografi). Samlare av g-er. Det är sällan man finner ett exemplar [av boken] med alla g-erna oskadda. Med handkoloretrade g-er av J. F. Martin. II. Ssgr. Ex.: En del färgtryckta g-blad i olika maner Nord. Fam.² Med vanlig g-färg, svart eller brun ib. Med det oriktiga uttrycket »färgetsning» betecknas ofta etsningsfärgtrycket och g-färgtrycket ib. G-konsten. Axel Tallberg, Några ord om etsning och andra konstnärliga g-metoder (1912). G-samlare. Nationalmusei g-samling. Att en g-skola skulle upprättas under Flodings ledning. [Papper] till g-tryck. Några utsökta franska g-verk från senare hälften av 1700-talet. **Syn. I. 1)** gravering(skonst), inristning, 'ingrävning'; **2)** (ibl.) stick, (gravyr)blad. — **Gravör**, -(e)n, -er; -lexikon. En som utför gravyr(er). Medaljg-er. Stilskärare, matrisgravör Wenström-Lindgren. [Flodings] samlingar till ett g-lexikon. **Syn.** (ibl.) ristare, (konstnär-)lig skärare (i ~).

Grava², -ade, -as; -ning (med plur.). Tillreda lax (ibl. laxen strömming l. sik) på ett sätt som tycks vara för Sverige o. Finland egendomligt: laxen uppskåres i ryggen, halvorna ingnidat lätt med en blandning av salt, ngt salpeter o. socker o. beströs med dill o. vitpeppar, varefter de lindrigt pressas i 6 timmar. *G-ad lax, som egentligen är att betrakta som rå, anses gärna orsaka binnikemask. Saltning, g-ning eller rökning [av lax] Sven Ekman. G-ad strömming.* — **Gravlox**; -kärl; -skiva. Förtjust i g. Plantin lade förvårdnad sin g-skiva till

vila mot tallrikskanten R. Schildt. -strömming. Mindre vanl.

Gravamen se under grav⁴. **Gravand** se under grava¹. **Gravationsbevis** o. -fri se under grav⁴.

Grävenstein (-stajñ; grav); -en, -ar l. -er; -(er)äpple. En äppelsort ursprungligen odlad särsk. i Grävenstein i Schleswig-Holstein. Även om trädet. — **Gravensteiner**, -n. Dels om äpplet; dels om en ojäst, alkoholfri, lätt kolsyrad läskedryck beredd av essenser l. extrakt.

Gravera¹ se under grav⁴. **Gravera**² se under grava¹.

Graviditet, -en. Läk. m. m. Havandeskap.

Gravis se grav².

Gravitation, -en; -slag(en) (tyngdlagen). Liksom de följ. svagt anslutet till grav⁴. Fys. Tyngdkraft. Den allmänna g-en. — **Graviter**¹, -ade; -ing. Fackl. Till följd av tyngdlagen sträva (o. tynga) mot en viss punkt, dragas (av tyngdkraften); (bildl.) luta åt, ha sin tyngdpunkt förlagd till. Boken g-ar, såsom titeln anger, kring efterkrigsårens olympiska städer, men ~ T. Tegner. — **Gravitët**, -en. Skr., mindre vanl. Världighet, högtidligt allvar. — **Gravitëtisk**, -t; [-het]. Och bugade sig g-t. G. som en tupp på en sopbacke. Där ejdrar, måsar och småspovar orädda simmade omkring eller g-t spatserade på stränderna Alb. Engström. Friare: Någon gång får versen dock en mera g. gång än originalet kräver A. Österling. **Syn.** högtidligt stel, allvarlig (o. värdig), (löjligt l. överdrivet) allvarsam (i rörelser), långsam o. värdig, (tillgjort) värdig, full av världighet, 'viktig', avmått o. värdig.

Gravör (-år); -en, -er. Nedhängande snibb l. slöja. Nästan endast i det äld. *Smäck och g.* en vid hovsorg brukad huvudbonad = en liten avlång platt kräppmössa + nedhängande slöja.

Gravrost, Gravstickel, Gravyr o. **Gravör** se under grava¹.

Greciser¹ (-si); -ade, -as; -ing. Mest i pres. part. Om språk, stil, författare o. d.: uppvisa l. utmärka sig gm grekiska, särsk. forngrekiska, språkegenheter o. d.; göra (mer) grekisk. [Tillnamn, bildat av födelseortens namn] latiniserat med ändelsen -us eller g-at med ändelsen -ander Joh. Wretman. — **Grecism**, -en, -er. Ordform l. uttryck(ssätt) som är egendomligt för l. visar inflytande från grekiskan, särsk. forngrekiskan. V. Knös, *G-er i 1883 års öfversättning af Nya testamentet* (1898).

Gredelin l. **Gredelin**, -t, [-are]. Neutr. även som subst. E-formen särsk. i skr. ngt vanligare. Ett gammalt korsstyngsbroderi med klara röda, gröna, gula och g-a färger. De mörkt g-a svärdslijlorna. Och

hostade sen, så han blev gredelin i synamentet H. Wranér. Som stöter i g-t. Av rött och blått fås g-t. Blå, röd, grå, mörk, ljusgredelin. **Syn.** (röd)violett, lila, lila(s)färgad.

Gregoriänska, -t. Märk särsk.: *G-a tideräkningen, g-a kalendern* nya stilen (x julianska kalendern, gamla stilen) gäller hos oss sen 1753; namnet efter påven Gregorius XIII. *Grekland* har ännu icke antagit den *g-a tideräkningen*; i vissa länder, t. e. Spanien, Portugal, Frankrike och en del av Italien antogs den redan 1582. — *Den 'g-a sången'* bildar ännu i dag grundvalen för katolsk kyrkosång namnet efter Gregorius den store.

Grej, -et. Vard. 1) Mest konkr. Att det skulle gå på tok med detta modärna »grej». P. J. Rösiö. Småskolar och räfsor och sånt g. Laura Fitinghoff. Medan hon delat ut det övriga kaffeg-et till barnen att bära ib. — *Han kunde gott klara mat-et själv* E. Didingr. 2) Ldls. Vad ä de nu för g. igen? **Syn.** 1) grejor, don(ingar), redskap, tillbehör; 'göra(t)'; 2) bråk, gräl, krakel o. d. — **Greja**¹, -an, -or. Sälls. i sing. Vard. Vad man kan förälska sig i alla g-orna på en båt Alb. Engström. Rustad med nödiga g-or O. Högberg. Göra upp eld ~ och torka sina g-or. S. Siwertz. Ta undan dina [mdlar]g-or, för nu måste här göras fint! Utan just annan utrustning än en bössa och en del fiskeg-or. Dukat med kaffeg-or Strindberg. — Det är en g-a, som man inte kan vara utan, när man ska opp i fjället. — Båt, ankar-, hiss-, res-, skid(åknings)g-or. **Syn.** (g-or:) don(ingar), redskap, verktyg, tillbehör, 'saker', persedlar. — **Greja**², -ade, [-as]. Vard. Som jämt måste hava något problem att g-a med O. Högberg. Jag håller på att g-a litet, som ni ser Alb. Engström. Strömmingsfisket kunde hon nog g-a med halta Lundin ib. På kuttern g-ade gastarna med toppseglet Arv. Mörne. Och där g-as med segel och blåses till batalj. För jag kunde ju inte g-a åt mig själv Fanny Alving. **Syn.** ordna, reda (med), ställa (med), styra (o. ställa), (om)bestyra (n), 'klara', reda ut, reda sig med; (ibl.): arbeta, knoga, fundera. — **Greja opp l. upp.** Vard. Då kom hon och g. opp lite åt mig och ställde med maten te dan därpå Fanny Alving.

Grek, -en, -er; -fiende; -fiendlig(het); -vän (filhellen); -vänlig(het). Ofta särsk. om forn-ger, jfr d. o. Ibl. om en som läser grekiska i skolan. *Ger och romare. Atenare, spartaner* och övriga ger. *G-erna* bibehålla ännu i dag det gamla alfabetet. *G-erna i våra dagar.* Trolös som en g. Det går 10 judar på en g. och 10 g-er på en armenier. *Forn-, nyger.* — Märk *Unierade g-er* en 3,000 stycken i 'egentl.' mening grekisk-katolska bekännare, unierade med Rom

(x de (grekisk-) ortodoxa). — *Va han g. i skolan?* gick han (på) grekiska linjen, läste han grekiskä. — *Metternichs g-fientliga politisk* Nord. Fam.² *Byron som g-vän.* **Syn.** hellen. — **Greki**¹ **nn**¹^a, -an, -or; -edräkt; -eskönhet. *Georg v. Rosen; gift med g-an Euphrosyne Rizo-Rangabé.* — **Grekisk**, -t; -a. Ofta = forngrekisk, jfr grek o. forngrek. *G-a alfabetet.* *G-a arkipelagen* Egeiska havet. *G-a elden* en brinnande vätska (huvudbeständsdelarna voro: salpeter, svavel, kol l. kolofonium o. ngn olja) nyttjad t. e. vid Konstantinopels försvar mot saracenerna år 678 e. Kr.; när krutet uppfanns kom den ur bruk. *G-a filosofien* särsk. om den äldre. *G. fornkunskap och antikens historia.* *G-a katoliker* jfr grekisk-katolsk. *G-a kejsardömet* östromerska riket, bysantinska riket, Öst-Rom (åren 395—1453). *Det g-a korset* har fyra lika långa, rätvinkligt ställda armar. *G-t lantvin.* *G-a mytologien.* (Rent) *g. profil* med rak näsa i linje med pannan. — *Nygrekisk.* 2) *Har du läst både latin och g-a i skolan?* *Professor i g-a vid Uppsala universitet.* — **Grekisk-katolsk.** Skrivs med bindestreck. 1) Allmänare. (Grekisk-) ortodox. *G-a kyrkan*, av sina egna bekännare kallad Ortodoxa kyrkan, bär officiellt namnet Österns ortodoxa katolska och apostoliska kyrka H. Holmquist. *Den g-a kyrkans viktigaste områden* äro Konstantinopel, Ryssland, Grekland, Serbien, Bulgarien, Rumänien, Montenegro och utom Europa Antiokia, Jerusalem, Cypern 1908. *Förflyttningen av patriarkatet* över den g-a kyrkan från Konstantinopel till Aten blev icke verklighet 1925. 2) *Fackl.* avser ordet 'unierade greker' (jfr grek). — **ortodox.** Skrivs med bindestreck. Jfr ovan grekisk-katolsk 1. — **unierad.** Skrivs med bindestreck. *Fackl.* Jfr grek. Säte för g-e biskopen av Munkács Nord. Fam.² — **Grekomän**, -en, -er. Greklandsivrare, ivrig grekvän.

Grell stavas nu gräll, se d. o.

Gren, -en, -ar. I. Egentl. 1) *En ek med väldiga g-ar.* *G-ar och kvistar.* *Fågeln på g(-en).* *Uppre bland g-arna.* *En g., som slog mot fönstret.* *Grövre, finare g-ar.* *På de lägsta g-arna.* *På furans högsta g.* *Med sina g-ar överskygga, bereda skugga åt ~.* *Kastas ~ ut såsom en avbruten g.* *Bibeln. Sterila g-ar.* *Fruktbärande g.* *Blommande (körsbärs)gren.* *Träd-, busk-, al-, flädergren.* *Ärsgren.* 2) *Algernas g-ar.* *Vippg-ar* t. e. hos havren. II. Friare. 1) *G-arna på ett horn.* *Ända ut i bladnervernas finaste g-ar.* *Floden delar sig här i två g-ar.* *Flod-, ägren.* *Den ena g-en av bergskedjan löper nu mot ~.* *Väggren.* *G. av ett järnvägsspår.* *Dikesgren.* 2) *Just i själva g-en.* *Ett hopp, där man passerar redskapet i g., d. v. s. man går gränse över hästen och mumrikarna idrotts.* *Byzans längd från g-en i cm.* III. Bildl.

1) Och ett alldeles kaotiskt tillstånd rådde inom alla g-ar av förvaltningen. I förvaltningens alla g-ar. Det är en g. av affärsverksamhet, som jag tyvärr är rätt okunnig i. Underofficerskåren är indelad i 10 yrkesgragar i enlighet med de olika specialyrken, som måste finnas representerade å örlogsfartyg och vilka g-ar äga sin motsvarighet inom sjömanskåren [t. e. artilleri-, min-, sjukvårds-, musik-, maskinistg-en] Militärkalendern 1919. Ny förvärvsgren i Amerika. Listan på de sportg-ar han själv utövat ~ upptager summa femton g-ar Erik Pallin. Inom denna g. av själsvetenskapen. Förvaltnings-, affärs-, närings-, vetenskaps-gren. 2) Ifråga om släkt o. d. **a)** I arvsrätten menas med g. de personer som härstamma från ett och samma barn av en stamfader. Adopterad g. av grevliga ätten v. Schwerin N:o 94. Av äldsta g-en. Yngre g. av ätten [Hamilton] Adelskalendern 1924. G-ar i släkt. Sidoarvingar i 1:a g., arvtärens syskon eller ~ J. Wretman. Släkt-, ättegren. Sidogren. **b)** Denna g. av halvöfolket Rud. Kjellén. Den nordiska (språk)g-en av den germanska språkfamiljen. **Syn. I.** trädgren; (ibl. nära) kvist; **II.** (ibl.) arm, förgrening; förgreningssälle, skrev; knä; ådra; bransch, avdelning, 'linje', del, fack, specialitet, 'fält', 'väg'.

— **Grenbana.** Järnv. Den från stationen Daglösén utgående g., som sätter Filipstad i förbindelse med huvudlinjen. **-bildning** naturv. **-dike.** Lant. Se ex. på fångdike. **-fall.** Skogs-, naturv. o. d. Skilja olika träd från varandra i anseende till stam, g., löv och färg Nord. Fam.² **-fattig.** Mest fackl. Vippan ännu smälare och g-are C. Lindman. **-hopp.** Gymn. G. är, som namnet anger, ett hopp, där man passerar redskapet i gren, d. v. s. man går gränsle över hästen och ~. **-klykta.** Han fäster sitt byte i någon g-a (om en fågel) 'Regulus'. Ett par drtullar av g-or Sven Ekman. **-klättrare.** Ibl. nyttjat för 'lian'. Bot. **-lag.** De höga granarna, spira vid spira, g. vid g. i oändlighet P. Rosenius. **-ledning.** Fackl. Att g-en till Älvkarleby kraftverks transformatorstation vid Märsta kommer att den 28 mars d. å. anslutas till ~. **-lik,** -t; -nande. Mest skr. Höga stänglar av korall reste sina g-a skelett H. Berger. Svarta, g-a linjer på celluloidfilmer uppkomma genom ~ Gunnar Malmberg. **-ljus.** I den sjukles rum ~ brann ett g. av talg. G. till julbordet. **Syn.** ljus med armar. **-lös,** -t; -het. Mest skr. Den hartsfattigaste [delen av detta terpentinträd] ~ åter är den g-a stammen B. Jönsson. **-rik;** -edom. Mest skr. En liten grå träbyggnad ~ övervuxen av en g., knoppande rönn Hugo J. Ekholm. **-serie.** Trädg. Spaljéträd med två g-r. **-skott** trädg. o. d. **-spets.** -stående m. fl.

gymn. termer ansluta sig till bet. 'skrev'. **-veck** på träd jfr armveck. **-ved.** Fackl. Kärnfull stam- och grenved av tall Nord. Fam.² **-verk.** G-ets knotigheter H. Lundegårdh. **-vink|el.** Körsbärskådan utflyter ur stammar och grenar, där dessa blivit skadade genom inskränningar eller sprickor, oftast vid g-larna ~ Nord. Fam.² **-vis,** mest adv. Skr. Med snö, som g. glider ned Alb. Henning. **-väg.** Fackl. Åren 1917—1922 byggdes vägen Vibron—Brunnby med g. till Gullöglå.

— **Gren|a|,** -ade. Mindre vanl. för skreva, stå bredbent l. med vitt utspärrade ben. Stå och g-a med benen. **Grena** ut¹. Se föreg. G. ut med benen. — **Gren|a|² sig,** -ade, [-as]; [-ing]. Egentl. o. bildl. Just där floden g-ar sig efter att ha gjort en sväng åt söder. Landsvägen g-ar sig här i två grenar, av vilka den ena går till ~. G-a sig i flere armar. Människans bål tveklöses (g-as) nedåt i de två nedre lemmarna Nord. Fam.² Med starkt g-ad krona. De hos unga [hjord]djur först bildade hornen äro enkla, og-ade, sedan bildas gaffelg-ade horn, där efter fleg-ade. J. Wolontis, Samhällets treg-ing, 1920. **Syn.** utsända grenar, förgrena sig, utgrena ~ sig; dela sig (i grenar l. armar l. smärre delar). **Grena upp** n, ut² (sig) n. — **Grenig,** -t, -are; -het. Starkt, svagt g. G-are upptill. G. redan 1 m. över marken. Ha g-a horn. G-t nerviga blad. Fin-, kort-, lång-, grov-, två-, klynne-, fleg-grenig. — **Grens|a** o. **Grensle** stavas även gräns|a, gränsle; se d. o.

Grenad|in, -en l. -et, -er; -slöja. Tunt, genombrutet, vanl. svart silkes- l. halvsidentygt vars mönster bildas av en tätare bindning på tunn gasbotten. Ofta till sorgdräkt.

Grenad|jär, -(e)n, -er; -mössa; -regemente. Förr även 'granadör' (se d. o.). G-erna, ursprungligen granatkastare, senare en elittrupp, äro numer fullt likställda med annat infanteri. Kungl. livregementets g-r. Karlskrona och Vaxholms g-r. Vid g-ar-desregementena nu använda, av Karl XIV Johan anskaffade g-mössor av björnskin ~ äro av fransk modell från Napoleon I:s tid C. O. Nordensvan 1908. Första och Andra livg-regementena.

Grens|a o. **Grensle** se gräns|a osv.

Grep|, -en, -ar l. **Grep|e|,** -en, -ar. G-ar, 4—6 kloiga, med fina, elastiska, runda klor; för lassning av gödsel. En g. tillvaratagen och ~. Gödsel-, dynggrop(e). — Gräv-grep, med 4 trekantiga klor. Spade eller g., med vilken senare jorden lättare finfördelas H. Juhlin Dannfelt. Plantgrep, av pressad stålplåt, med 3 klor. Rotfruktsg-ar. — När ostmassan nått en viss grad av fasthet, brytes den och röres sönder medelst en »ostlyra», »kräkla», ostkniv ~ eller grep om

ostberedning. *Man plockar inte lingon med g-e och man tar inte äpplen med yxa Hj. Bergman. Syn.* ibl. 'gaffel'. — **Grepfabrik.** Varemot hela grep- och skyffelfabriken ödelades. Wiksfors spad- och grepfabrik härjad av eld. -klo. -skaft.

— [**Grep**² 1.] **Grep**¹_e, -en, -ar. Korg med, utan g-e. Punschkaraff med g-e. Glasögonstudenter girade fram med armarna som g-ar kring kollegiehäften 'Sten Blad'. — **Kokkittelgrep** Fältutrustningslista 1918. **Syn.** (svängt) handtag, grepp, (ibl. nära) öra 1. vred. — **Grepformig**, -t. -försedd. Skr. -korg. En g., som hon använde till torgkorg. -lös. G-a korgar, krukor och glasbilar. **Syn.** utan grepe; som mist sin grepe. — **Grep**_{lad}, -at. Mindre vanl. Försedd med grepe. En g-ad korg, fylld av blåklint B. Mörner.

— **Grep**³, -o se gripa. **Grepe** se strax ovan.

— **Grepp**, -et, =. **I.** Mer l. mindre abstr. 1) *Har du nu g. riktigt? Ta ett fast g. om ngt. Vred kniven ur hans g. Men allt eftersom vreden vek ifrån henne, slaknade g-et kring stöten, och ~ E. Didring. Kvarhölls av hans raska g. i halsbandet G. Ullman. [Alla lådor låsas] medelt ett enda g. i den stora jalousislutaren om amerikanskt skrivbord. Därpå gjorde han ett disträtt g. åt övre västficken för att grabba en cigarr H. Berger. Ta ett djupt g. i pungen ofta bildl.: offra en stor penningssumma. Man måste vid gevärsexercisen lära sig vissa g. med fingrarna. Dylika (fula) g. äro i bönning ej tillåtna. Handgrepp. Fingergrepp. — Vid det första g-et i [l. på] strängarna, på harpan. Falskt g. Dubbelgrepp. 2) Bildl. a) Dödens och förgängelsens fasa har aldrig ett så järnhårt g. om själen som hos ~ Fr. Böök. Järngrepp. b) Erfarenhetens fulltygar möjligheten att med vetenskapens hjälp få g. om tillvaron Torgny Segerstedt. Ha det rätta g-et, ha grepp på sitt ämne. Ingen ~ hade det rätta g-et på huru en större tidning skall skötas O. Sylwan. Han har (ett) gott g. på uppgiften. c) Det var ett gott, ett utmärkt, ett listigt g. av honom. Konstgrepp. d) Vard. Göra ett större g. i kassan tillgrepp; jfr I 1. **II.** Rent konkr. Ofta mer fackl. Stänginrättningen utgöres av en med g. försedd stängbygel, vilken ~ om lypistol. Nåvar, som annars fattade om ~ ärdergrepp eller oxtömmar K. G. Ossian-Nilsson. **Syn. I. 1)** tag (med händer l. fingrar), ibl. fäste; (ibl. nära:) gest, (hand)rörelse; 2) 'blick', sinne (för), uppfattning (av), förstånd (på), sätt att ta ngt. 'handlag'; knep, manöver, (lycklig l. god) idé; **II.** handtag, grepe o. d. — **Greppband.** Mus. [En fiol] liknande mandolinen, men utan g. Nord. Fam.³ -bråde. Mus. Se fiol o. gripbråde. -håll. Mus. G. på flöjt.*

Gret(o) se gråta. **Grev** se greve.

Grevar, -na. Anslutes ngn gång till följ. När man skivar ister och flott, blir det kvar en del som inte låter sig skiras, det kallas g. Om man mal istret, så blir det inga g. Fasta hinnor, s. k. »grevar» Nord. Fam.² Istergrevar.

Grev_e, -en, -ar. Före namn (särsk. dopnamn) träffas, i åld. l. skönl. stil, även formen 'grev'. I Sverige högsta adelstiteln; i Frankrike (comte) o. i England (earl) närmast över resp. 'vicomte' o. 'viscount'. **I.** Enkelt. 1) Vid Erik XIV:s kröning förlänades g-evärdigheten åt Svante Sture, Per Brahe och Gustav Johansson (Tre Rosor); dessa blevo våra första g-ar. Kan jag få tala vid g-en själv? Träffas g-e Sparre? Herr g-e och talman! F. d. landshövdingen m. m., högvälborne g-e Hugo Hamilton ~. Unga g-en (på Örbyhus). Det var i gamla g-ens tid. G-e vid l. efter faderns död då värdigheten blott ärvs av äldste son led efter led (som hos oss vid förlänning efter 1809). Nädi(g) g-e(n) som tilltal av underordnade, har nu mkt avtagit i bruk. Efter 1809 äga de svenska g-arna icke några särskilda företrädesrättigheter framför den övriga adeln. Fatig man är ingen g-e, men han är ej heller någon hund. Några nya g-ar ha hos oss icke skapats sedan 1860, då excellensen Manderström erhöi grevlig värdighet, dock utan att taga introduktion. Då prins Bernadotte vid sitt gifte med Ebba Munck fick titel g-e av Visborg, var detta icke en svensk utan en luxemburgsk titel. Axel Oxenstierna, g-e av Södermöre, friherre till Kimito, herre till Fiholm och Tidö. G-arna Bertelsköld. Rysk, tysk, fransk, engelsk, italiensk, spansk, österrikisk, ungersk, dansk g-e. G-en av Luxemburg. — Mark-, borg-, lant-, pfalz-, länsg-e. Maj-, operettg-e. 2) Grev Ture lämnade mötet stolt och obruten, och före honom gingo pukslagare och trummare. Förljuva grev Alfreds dagar C. J. L. Almqvist. Grev Stenbock t. e. i hist. romanstil. Grevturegatan, Stockholm. 3) Märk uttr. som: Komma i g-ens tid. Det var i g-ens tid! (just) i sista ögonblicket, i sista minuten, i elfte timmen; även (dock med bibet. av 'sent') just lagom, i behaglig tid. **II.** Ssgr ha formen greve; grev- blott i 'grevskap'.

— **Grevskap**, -et, =; -sbonde (hist.); -sinnehavare. 1) Hist. Område styrt av en greve l. åt en greve på vissa villkor given förlänning. G-et Visingsborg, som den 20 mars 1562 gavs åt Per Brahe, är vårt första förlänade g. Vid reduktionen 1680 indrogos de då återstående grev- och friherreskapen. 2) Titel på grevliga fideikommiss. a) Fideikommisset Fiholm jämte Böringe(kloster) bär ännu namnet g. b) De nuvarande danska »länsgrevarna» äro endast fideikommissarier, och deras fideikommiss

benämnas g. 2) I Storbritannien, på Irland o. i Nordamerika = landskap l. provins (county). — **Grevfejden.** Hist. Lybecks o. Sverges krig mot Danmark 1534—36 varvid greve Kristoffer av Oldenburg förde lybeckarna. **-krona.** Dels om (förr bruklig) verklig krona; dels om avbildning därav (ovanpå hjälmen av ett grevligt vapen). *G-n består av en ring, från vilken uppgå 8 låga spetsar, slutande med en pärla; kring varje pärla utkrusade blad; på avbildningar synas tre hela och två halva blad.* **-stånd(et).** **-titel.** I Tyskland har g. upphört att utdelas efter revolutionen 1918. **-värdighet.** Förläna, tilldela ngn g. **-ätt.** Av de på svenska riddarhuset introducerade 142 g-erna kvarlevde 59 stycken år 1923; av dessa voro dock 7 utgångna på manssidan.

— **Grevinna,** -an, -or; -efasoner; -elik m. fl. Greves gemål; i Sverige ej om ogift dam utom i uttr. 'född g-a'. Att kalla en 'född g-a' för g-a även om hon gift sig 'under sitt stånd' börjar bli ovanligare än förr. 'Nådi(g) g-a(n)' i tilltal av underordnade har betydligt avtagit. (Fru) g-an E. af Ugglas, född von Hermansson. Domprostinna Anna Björnström, född g-a de la Gardie. Behagar g-an ta plats. — Förrän han vant henne av med 'g efasonerna'. Fordrar hon att bli tilltalad med g-etiteln? En tjusande g-etyp. — **Grävlig,** -t. Upphöjas i g-t stånd. Hålla på sin g-a värdighet. G-a ätten Cronhielm af Flosta. Denna gren blev g. under drottning Kristina. På det g-a godset. G. krona se grevekrona. Det g-a herrskapet.

Gridelin se gredelin.

Griffel (akut i. grav); -eln, -lar; -elfabrikation; -elform(ad); -elformig; -elhållare; -elmakare; -elmassa; -elskiffer; -eltavla. 1) Skiffen i g-eln skall vara mjukare än skiffen i g-eltavlan. G-eln, barnets första 'skrivpenna'. Lära sig föra g-eln. G-lar, även av konstgjord massa, oinfattade eller infattade Tulltaxan. Gjutna g-lar. För skedde g-elfabrikationen för hand; man nöjde sig med att ~ Ekenberg-Landin. G-elskiffer, en ren lerskiffer, som låter klyva sig i g-elformade kantiga stänglar ~ E. Erdmann. Vintertiden gå g-elmakarna [i Kullarp] ned på isen och löshugga stora stycken av den vackert och regelbundet skiktade lerskiffen, som ~ H. Wranér. Konstgjord g-elmassa. G-eltavlor av tavelskiffer, ramade i träram och med en liten svamp hängande i ett snöre. Konstgjorda g-eltavlor. 2) Friare. Med en metallg-el (lat. stylus ~). Indisk stål-g-el för inristning av skrift å palmblad. **Syn.** (skiffer)stift (att skriva med).

Grift, -en, -er. Mest högt, ibl. bibl. l. om forntida fhdn o. kanske vanligast om välvd, murad grav. I nya bibelövers. vanl. utbytt mot 'grav', som överhuvud är det

vanligare. **I.** Enkelt. *Då g-erna öppnas och den yttersta domen stundar. Vad ljus över gen! Han lever, o fröjd!* Ps. 102. *Störa gens frid. Vitmenade g-er. Och stod snart på krönet av den gamla g-en* (om en gravhög); Anna Björkman. *Gånggrift* arkeol. **II.** Ssgr ha kanske vanligast formen grifte- (så enbart i 'griftero'); ofta växlar därmed formen grift- (som i 'griftvalv' är enrådande). **Syn.** grav, 'sista vilostad'. — **Griftvalv.** 'Kolumbarium' ersätter Viktor Rydberg med 'gravvalv' l. 'griftvalv'. — **Griftl.** **Griftefrid.** Lagt. o. d. Störer man griftefrid, i ty att ~ Lagen. *Griftfrids störande* Gust. Aldén. **-färd.** Högt. *Hans griftefärd ägde rum under stor nationell tillslutning, och ~ Nord. Fam.²* **-gård.** -sarbete (t. e. i Norrköping). Mest med -e. Högt. l. ldl. Vanligare är 'kyrkogård'. Ägare till d härvarande griftegård inköpta gravplatser Söderköpings-Posten 1894. På aftonen företog jag ~ en promenad på den minnesrika griftegården. Arpi ~ ligger, som bekant, begravnen på vår griftegård. **-tal.** Mest med -e. Vanligen högt. *Efter grifte-talet förrättades ritualenligt jordfästningen, varefter ~. I griftetalet.* — **Griftero.** Högt, bibl. Som nu skulle rigas till g. H. Dixelius-Brettner. — **Grifta,** -ade, -as. Mindre vanl.; gärna högt. l. om forntida fhdn. Fru Birgitta tänkte sig ~, att somlige kunde önska att g-as i själva kyrkan ~ Hans Hildebrand. Varit g-ade inne i kyrkan ib. Ett barnlik, som ej får g-as Sv. Dagbl. 1899. **Syn.** jorda, begrava.

Griljerja, -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Kok. **a)** Doppa i ägg l. smält smör o. rivebröd samt steka l. bryna. *G-ad kalvbringa, kalvnjure, lammbringa* Sigrd Nordenfalk. **b)** Halstra. *G-ade fläskkotletter.* Väl rengjorda och skdlade svinfötter doppas i äggsmet och rivebröd samt g-as vid svag eld S. Nordenfalk. 2) Blott i perf. part. *G-ad loge teaterloge* (l. kyrkbänk) med galler så att man ser men ej ses. **Syn.** 1) **a)** panera; **b)** halstra, rosta; 2) (g-ad:) gallerförsedd. — **Grill¹,** -en, -ar. Kok. 1) Halster. 2) Grillrum l. grillrestaurang där köttätter halstras direkt under beställarens ögon. För g-en och för köket har varje restaurant behov av hushållskol, knackade kol och krossad ko. Jones' g. i Stockholm. — **Grilljann(e),** -en, -ar. Ordet bildat av G. Hægerstolpe 1891 o. spritt gm Jörgens Figaro. Hänfördes på 1890-talet ofta till snobbar som besökte Jones' grill i Stockholm. Ngt vard. o. nu redan föga brukligt. 'Kalle P.', typen för g-arna. En kvinnlig g-e. **Syn.** (1890-tals)snobb, dekadansfjant, vräkig herre. **-kock.** Fackl. G. erhåller genast förmånlig anställning å Grand Hotell Haglund, Göteborg 1918. **-restaurang** se grill¹ 2. **-rum.** Se grill¹ 2. Restaurang,

g., balsalar i ett planerat turisthotell i Jerusalem, 1923.

Grill², -en, -er (akut). **I.** Enkelt. Mest i plur. *En kvalfull g.*, | som tar bo i en dödsjuk hjärna Arv. Mörne. — *Jag ville så gärna arbeta, men ~ när jag talar med pappa och mamma om det, säga de, att det är bara g-er* V. Benedictsson. *Va har du fått för (dumma) g-er i huvudet!* *Så bort dom där g-erna!* När lerkrukan får g-er, så vill den åka ungefär = 'Skomakare bliv vill din läst!' *Få giftas-g-er i huvudet. Inga romang-er, säger jag Inge Lund. Med huvudet fullt av teaterg-er. Kärleks-, religions-, storhetsg-er.* **II.** Sgr ha formen grill-, ngn gång därjämte griller- (till pluralen). **Syn.** (g-er:) underliga (o. envisa) föreställningar l. inbillningar, fantasier, underliga l. tokiga l. fixa idéer, (tokiga) infall, nycker, hugskott, vad man får för sig, vurmerier, grubblerier; ibl. vurm. — **Grillfångare**¹, -(e)n, -e. Mindre vanl., ngt åld. Underlig (vurmig) människa, fantast. **-fångeri**¹, -(e)t, -er. Mest i plur. Slutligen hotade hela min tillvaro att upplösa sig i onyttigt g., och ~. Frödings tvenne häften 'Grillfångeri' utkommo år 1898. **Syn.** grillar, vurmerier, fantasier. — **Grill-** l. **Grillersjuk**. *Gå nu inte å bli grillsjuk över en liten flicksnärta, som inte å vård de!* Grillersjuka herrar Per Hallström.

Griller, -ret. Mindre vanl., kanske blott ldl. Jfr följ. *G-ret* för ögonen. Säden låg och simmade i g-ret som i ett sakta kokande vatten Ellen Wester, öv. fr. Reymont. — **Grillr**¹**a**, -ade. Kanske blott ldl. *Fursten stirrar, så att det g-ar för ögonen på honom. Och helgdagsstassen g-ade i solen mellan all den gröna säden* Ellen Wester, öv. **Syn.** glindra, flimra, (glänsa o.) dallra.

Grimäs, -en, -er. Göra en ful g. (åt ngn). Märten gjorde en sur g. Hon gjorde en spefull g. och ~. Utlät sig denne gamle ohylade krigare med en trumpen g. Z. Topelius. Se på, huru Jeanne och Axelina gör g-er åt varandra. Göra en g., g-er åt den enkla maten. Medan hanskir en g. mindre vanl., skönl.; Pär Lagerkvist. När någon log, slutade leendet i en spöklik g. Ola Hansson. **Syn.** förvridning (av ansiktet), grimaser, grin, grinmin, förvriden l. ful l. sur l. försmädlig min; ibl. rynka på näsan. — **Grimaser**¹**a**, -ade, [-as]; -ing (med plur.); -ingsförmåga. *G-a inte så där, jag blir spökrädd!* Han skrattade mitt i g-ingen H. Wrangér. **Syn.** göra grimaser, förvrida ansiktet l. anletsdragen, grina (illa), göra (sura l. fula) miner, rynka på näsan. — **Grimar**¹**a**, -ade, -as; -ing (med plur.). Ofta refl. *Varje kind, som brann / och lyste röd, med skicklig hand g-ad* B. Gripenberg. *Den som ej har sinnesstyrkan att se sig själv i synen, han må g-a sig på nytt och ~* E. Kihl-

man, öv. fr. Papini. **Syn.** måla skrynklor l. andra för en viss roll avpassade drag i ansiktet; (friare:) maskera (sig), anlägga en viss mask.

Grimlig, -t, -are. Ldl. *Hon var g. i ansiktet av tårar, men ~* Ester B. Nordström. *Och ansiktet var lite g-t av gråten nyss ib. Med drivande dugg mot de g-a fönsterrutorna ib. **Syn.** med smutsränder (i ansiktet), strimmig l. randig l. brokig av smuts.*

Grimm¹**a**, -an, -or. **1)** Huvudbet. Bindsel för hästar l. andra djur vanl. bestående av ett remtyg för huvudet med därvid fäst grimskäft. **a)** Egentligast. *Sätt du g-an på hästen och bind honom vid raket!* *Om hästen vill stryka av sig g-an, kan man binda honom med två grimskäft. Ta av (hästen) g-an. Leda ngn i g-a(n)* även bildl. om människor. *Att säljare skall leverera remont med hållbar läderg-a* W. H. v. Essen. **b)** *G-a för nötkreatur. Kog a. Tjuder-g-a.* **c)** *Nosg-a.* **2)** Bibet. Skogs. o. d. Bom som sammanhåller virkesflotte. *Flottning i g-a* A. N. Lundström. *Stockar kommo i g-orna och halades upp i sägen* E. Walter Hülphers. *Den timmerg-a, som bogserbåten Ajax var på väg med från Siked och till Danmark* Erik Sparre. — **Grimliknande**. **-pen**¹**ningar**. Ersättning åt er som håller hästen åt en. *Fyrtio rubel och två gulden i grimpengar åt Bylica Ellen Wester, öv. -skäft. G-et kan vara av läder, tåg eller järnkedja. Hästar, som hava ovanan att snärja in sig i g-et ~.*

Grin, -et, =. Ofta ngt vard. Ssgrna ansluta sig kanske vanligast till verbet o. stå efter detta. **1)** Om skratt o. d. **a)** Egentl. Vanligast i södra Sverige. *Vi hade ju inte kunnat hålla oss alldeles för g., utan det hade kommit ett halvkvävt leftrande då och då* P. Rosenius. *Ett brett g. från negern besvarade denna vädjan. Med ett vänligt g.* **b)** Bildl. Den danska 'Politikens' ständiga tröttande g. åt allt och alla. *Hän-, kall-, fångrin.* **2)** Om gråt. Vanligast i Mellan- o. Nordsverige. *Inget g., en pojke ska kunna tåla lite smärtor!* **Syn.** ¹ flin, dumt l. grovt skratt, flabb; hänskratt, hån; ² gråt, lipande, gnäll.

— **Grin**¹**a**, -ade, [-as]; -are. **I.** Grimsera på ett l. annat sätt. Underbetydelserna ej alltid skarpt skilda. **1)** Om skratt. **a)** Egentl. Vanligast i södra Sverige. *Stå inte där och g-a åt oss, du gör det inte bättre själv!* *G-a (med hela ansiktet) som en solvarg. G-a ngn mitt i ansiktet* jfr I 2 c. *Han kunde ha lockat en dö fattighusgubbe te å g-a. Jasd, frun har skaffat sig en kustos nu, sa bönderna och g-ade* Hj. Bergman. — Även till I 3 i *Ögonblick, då man blir sjuk åt att g-a och göra luftsprång och skramla med narrbjällrorna.* — Även till

I 2 o. 3 i (Vänligt) *g* *ande* *paltrade sig ne-
gern i väg.* **b)** Bildl. *Hän-, kall-, fång-a.* *Han
hör till g-arna, de som g-a åt allting och
stå över alla andra människor. Att våra
yrkesg-are sällan fått en så givande bit
som detta dikthäfte, där ~ J. Hemmer.* **2)**
'Gapa' o. d. **a)** Egentl. *Akta dig, hästen
är nog ond, han g-ar (med tänderna)!* *G-a
ilsket mot ngn. G-a och visa tänderna. Ett
g-ande gap.* — Hit snarast *G-ande dödskal-
lar.* **b)** Friare. *Det g-ar i sömmarna.* **c)**
Bildl. *Och fastetidens söckniga tomhet g-ade
der emot mig Ellen Wester, öv. fr. Gorki.*
*Fast armodet g-ade dem allt värre i ansik-
tet för vart dr som gick Cl. Lagergren.* **3)**
Göra grimaser. *På käpparna snidade han
g-ande huvuden, drakar, ormar och fåglar*
Dan Andersson. Där det förut vankats
snubb, om någon g-ade illa åt en mugg
svagdricka V. v. Heidenstam; 'g-ade' gärna
obetonat. **II.** Om gråt. Ngt vard. Mest i
Mellan- o. Nordsverige. *Det var en duktig*
flicka, hon g-ade inte, fast hon slog sig så.
Men nu fick han då g-a bäst han ville Al.
Behm. **Syn. I.** **1)** flina, flabba, (öppet)
skratat; hänskratta, begrina, bespotta, göra
spe av; **2)** (dra upp överläppen o.) visa tän-
derna, öppna sitt gap (mot), öppna vitt;
stå vidöppen; ej sluta tätt till, 'gapa', vara
uppsprucken l. uppsluppen; **3)** göra grim-
aser l. en grimas, grimasera, rynka på nä-
san, förvrida ansiktet; **II.** lipa, (små)gråta,
kinka, gnälla, (starkare:) 'tjuta'. — **Grina**
opp l. upp sig. Vard., ldlis. Förvrida
ansiktet till en glad grimas. *Å, du behöver
inte g-a upp dig för det!* Marg. Frölich, öv.
G. till. *Så att sovaren g-ade till som en*
solvarg och ~ Arv. Knöppel.

— **Grinaktig**, -t, -are; -het. Dels 'som
gärna lipar'; dels 'som grinar åt l. gör
narr av allting'. — **-min.** Grimas, sur min,
ful min. *Robertes tillgjorda g-er och lilla*
Duretors torroliga infall. Men gör mig
den tjänsten att inte visa någon g. sur min;
Dan. — **-oll**e, -en, -ar. Jfr grina **1)** *En vänlig g-e*
solvarg. **2)** *En mängd g-ar, vilja begagna till-
fället att göra sig kvicka Strindberg.* **3)** *Du*
ä då en riktig g-e, som lipar för minsta
skräm! **Syn. 1)** grinvarg, solvarg; **2)** gyc-
kelmakare, grinig kritiker, (ytlig) grinare;
3) pipsill, lipsill, skrikhals, gnällspån, kink-
blåsa. — **-sibb**a l. — **-sipp**a, -an, -or. Vard.;
ldls. *Du kunde ha stannat därhemma ~*
grinsibba där Laura Fitinghoff. **Syn.** pip-
lisa, pipsill, lipsill. — **-sur.** Mindre vanl. *Det*
lokalbundna pladdrets g-a espri V. Ekelund
om danska 'Politiken'. — **-unge**. Mindre
vanl. Grinig barnunge. *Skönt, vi få väl*
ldta g-en gå hem till sin mamma, eller
hur, Huck Öv. fr. Mark Twain. — **-varg.**
1) Solvarg o. d. **2)** En som klagar o.
lipar vid det minsta l. gnäller på allt
o. alla, kinkblåsa. *För Söderlund är en*

åkta g. å tom å snål som bara helsike
Erik Sparre.

— **Grinig**, -t, -are; -het. Bet. äro ej all-
tid väl skilda. **1)** Om barn osv. *Med stu-
gan full av kinkiga, g-a ungar. Lillan ä*
grinig, hon brukar gå och lägga sig så tidigt
eljes. **2)** *Och fått g-a miner av mostrarna*
blott Fröding. Med g-t neddragna mungipor
och ~. En g. och sur kritiker. G. mot allt
*och alla. Den stockholmska g-heten och kri-
tiklustan. I en atmosfär av g-het och mot-
stånd från pressens och allmänhetens sida.*
3) *Se den vaksamme gripen, g. och ful/med*
sin flamröda tunga av silkestråd Es. Collin,
om sömrlandsfanan. **Syn. 1)** lipig, som
jämt gråter l. kinkar (vid det minsta),
pipig; 'kinkig'; **2)** kinkig, syrlig, (grin)sur,
ogillande, gnällig, knarrig, kritisk (även i
småsaker); **3)** grimaserande, med förvridda
(anlets)drag.

Grind (ofta utt. o. ibl. skrivet -nn, dock
ej i flerstaviga former); -en, -ar. **1)** Huvud-
bet. Dels stängslet, dels grindhållet. *Stänga*
(järnvägs)g-arna. G. som stänger sig själv.
Låt inte g-en stå öppen! Stäng g-en! Lyfta
av g-en. G-en står och slår. Vänta vid
g-en (till trädgården). G-en i staketet. Vakta
vid g-en. Skäller icke Herkules vid grinn?
Fru Lenngren. Få följa med för att (hoppa
av och) öppna g-arna (på vägen). G. å l. över
allmän väg, som enligt lagen ännu tillåts
kvarstå. Rida, hänga på g-en. Lövade g-ar. —
*Tomas stod i g-en, och ~. — Gårds-, träd-
gårds-, park-, väg-, landsvägs-, lönn-, inkörs-,*
staket-, galler-, trä-, järngrind. **2)** Friare
användning. **a)** Närmast l. Korggrind i
kyrka. *Issörja, som lade sig mot dammar*
och tilloppsg-ar till turbinerna. En isgrind,
så att det inte skulle komma för mycket is
ner i ån från sjön. [Tillse] att schakt-
och hisskupg-arna äro ordentligt stängda
anslag vid hiss, 1925. Hissgrind. Stodo som
ljus vid var sin boxgrind [där hästarna
insatts] E. Lieberath. Foderbord med krubba
och bäsgrend H. Juhlin Dannfelt. Stundom
utgöres detta stängsel av ställbara foder-g-ar
~ ib. b) Kricketgrind. *Tod »grindar» ~*
vardera bestående av tre käppar, nedstuckna
i marken så tätt, att boll ej kan slippa
mellan. c) Vagnsgrind. *Skrinda, arbets-*
vagn med korg och g-ar. **Syn. 1)** (ibl. nära)
gallerport l. led; ibl. grindhål; **2)** c) vagns-
stege.

— **Grindbevakning**, -sackord. Järnv.
— **-boll.** *Dubbel g. ett mindre vanl. namn*
på 'kricket'. — **-formig**, -t. Skr. *Enkelt, g-t*
redskap, som ~. — **-gård.** *Barn-grindgård*
(hopfällbar) av gulbetsat trä att stänga in
småbarn i så att de kunna leka där utan
att behöva ständig tillsyn. — **-hasp(e).** — **-håll.**
— **-liknande.** Skr. *Stian ~ var försedd med*
ett gistet, g. golv. — **-pen(n)gar.** *Pojkar,*
som hoppas på grindpengar av de dkande,

som de öppna grinden för. **-pojke.** Jfr föreg. Få följa med som g. (på en landsvägsresa). **-slant.** Slås om g-en. Jfr grindpengar. **-spärr.** [Som] passerat Göteborgsutställningens g-ar. **-stolpe.** Uppflugan på ena g-en. Han glör som en ko på en ny-målad g-e. **-stuga.** Liten stuga för grindvakt. G. till ett typiskt landeri, Liseberg. (Djursholms-Ösby) Start: före g-an, kritmärke i berget. Vid Charlottenbergs g. Öv. fr. O. v. Bismarck. **-vakt l. -vaktare;** -slön l. -arlön; -erska. Bestämmer rörande g-er [vid järnvägarna]. G-erskan fick en våldsam knuff av tåget. Även om en som vaktar en kricketgrind. **-öppnare;** -ing (med plur). Bägge konkr. om sak; det första tillfälligt även om person. G-are, som öppnar och stänger grinden, utan att den som åker behöver stiga av 1922. Där hon stod just i g-ingen.

Grindval, -en, -ar; -(s)fångst; -ssläkte(t). Zool. Globicephalus melas. En delfinart uppträdande i stim. G-sfångst vid Fåröarna.

Grip, -en, -ar; -huvud; -klo¹; -liknande. Ofta heraldiskt. Ett sagodjur med kropp, ben o. svans som lejon men huvud o. vingar som örn. Anslutes ofta folketymologiskt till följ. G-en, som förenade styrka med snabbhet, blev en symbol för vaksamheten, och man finner den i den antika konsten ofta som gavelprydnad på tempel. Den heraldiska g-en har vanligen framfötter av örn. En fyrkantstämpel med en g. Meddel. f. bokvänner. Sörmlandsg-en Prins Wilhelm. — Ett g-liknande sagodjur.

Gripa, grep(o), -it, -as; -en (ngn gång med gradformer) o. -enhet se II 2 b. **I.** Egentl. **1)** Trans. **a)** Plötsligt grep hon min hand och ~. G-a ngn i håret, i rocken, i strupen. Häftigt g-a ngn i armen. G-a ngn om livet, i kragen. G-a ett fast tag i ngn l. ngt. G-a tag (i ~) även med saksbj. G-a ngn under armarna. G-a tyglarna även bildl.: ta ledningen. Svalorna g-a sitt byte i flykten. Säg du, hur måsen slog ned och lyfte igen med en liten fisk, som han g-it med näbben? **b)** Ifråga om brottsling o. d. G-ande på bar gärning. Tjuven greps just då han tryckt in rutan och hoppat upp på fönsterkarmen. Grip honom död eller levande! Låta g-a ngn. G-a och bortföra ngn. **2)** Abs. Djupt mudder ~ hindrar ankaret att g-a och ~. Han grep i högen och fick fatt i en liten ljushårig slyngel, som ~. **3)** Intr. **a)** Legionärerna grepo girigt efter den sista vinflaskan. Som med skälvande händer g-er efter totalisatorlistan. **b)** Nu grep harpospelaren i strängarna och sjöng till harpan följande sång. G-a rätt. **c)** G-a (fastare) om tyglarna. Grep hårt om hans handled även 'grep honom hårt om handleden'. **d)** Grepo åter till paddlarna och satte kurs på Åloluokta. G-a till vapen m. fl. se II.

II. Friare o. bildl. **1)** Ngt närmare **I.** **a)** G-a till vapen (mot~; för att försvara). Som förmådde Kellgren att g-a till färlan M. Lamm. Och grep hastigt till pennan för att nedskrivna några rader. Jag ger pennan för att meddela Eder, att ~ skr., ngt äld. G-a till flykten. **b)** G-er någon Konungens befallningshavande i ämbetet, i ty att han pantar något till sig eller ~ La-gen. **c)** Förstå att g-a tillfället. Jag ger nu tillfället och förklarar offentligen, att ~, l. för att offentligen tillkännage, att ~. G-a ögonblicket begagna, fånga. **d)** Historien förefaller att vara (helt och hållet) g-en ur luften. Bilden är i all sin otäckhet g-en direkt ur livet. Man trodde sig kunna g-a och återge livet lika lätt, som skvaller-spegeln fångade småstadens värld i sitt glas Olle Holmberg. Att g-a en enda detalj, som får karaktärisera hela stämningen Torv. Lindstedt. **e)** Kunde han g-a djupt i hjärte-strängarna på litet var Sigurd. Jfr II 2. **2)** Mer bildl. **a)** G-as av aningar, av hemlängtan, av fasa (vid tanken på ~), av (namn-lös) skräck, av medlidande (med ngn). En plötslig förskräckelse grep honom, när ~. G-en av förtvivlan, av den allmänna hänförelsen. **b)** Avslöjandet grep honom i hjärterötterna. Det grep mig in i själen att se de stackars människorna. Men i all sin enkelhet och all sin otymplighet g-a de oss dock med sin barnsliga trovärdighet J. B. Simonsson. — Titelrollen ~ spelas av Jakob Tiedtke putslustigt och dock g-ande. Finner ~ g-ande uttryck för den förgäng-lighetskänsla, som ~ B. Swartling. I de mest g-ande scenerna. — Huru mäktigt han i själva verket varit g-en av händelserna. I sina g-naste ögonblick. Endast Gertrud är religiöst g-en, och denna g-enhet är ~ Ruben Berg. Kunde ej dölja sin g-enhet.

Syn. I. fatta (tag), ta(ga), fånga, fatta i l. o'm n, fatta o. fasthålla, nappa (tag), lägga handen på, kraftigt fatta (l. hålla), göra ett grepp, 'hugga' (tag), bemäktiga sig, an hålla, häkta, fastta(ga)n, haffa (vulg.), överraska (o. tillfångata), överrumpla, er-tappa, komma på l. över; haka l. hugga fast l. i, fästa i, få l. ta fäste (i botten), häkta i, få (ett) grepp; **II. 1)** ta till l. till, börja använda, (ibl.: ty (till), ta sin tillflykt (till), söka sin räddning (i); falla; begagna (sig av), 'fånga', nyttja, passa (på); hämta, 'ta(ga)'; **2)** överfalla, 'bemäktiga'; göra (ett djupt l. starkt) intryck på, röra, 'skaka', 'ta', gå till hjärtat, uppröra; (g as ibl.:) (upp)fyllas, starkt påverkas; (g en ibl.:) 'tagen', (upp)skakad; (genhet ibl.) andakt.

— **Gripa (sig) an n.** **G. fast.** Mest intr. med saksbj. G. fast i varann om kuggar. **G. fatt.** Förgäves sökte han g. fatt henne, hon var honom alltid för snabb.

G. fatt på ngn l. ngt. Även bildl. Och åter *tingo* vi *g. fatt* i arbetet med en man mindre. **G. fel** jfr även felgrepp. **G. i.** *G. i varann* t. e. om kuggar. Om ankaret ej vill *g. i.* Även bildl. Att han kunde *g. i* med hårdhänderna, om det bleve nödvändigt Torsten Söderhjelm. **G. in** m. **G. om** ngt. **G. (om)kring** sig. Särsk. smtl. även 'g. ikring sig', pres. part. kringgripande. Mest bildl. Upproret grep alltmer omkring sig. *G. omkring sig som en farsot.* **Syn.** sprida sig, utbreda m sig, vinna mark l. terräng, göra framsteg. **G. tag** se gripa I 1 a. **G. till** m o. gripa till.

— **Gripbar**, -t, -are; -het (ngn gång med plur. = konkreta ting l. d.). Mest skr. Ofta bildl. *G. med händerna.* Detta mdl, som nu lockar i *g. närhet.* Erfarenheten ligger nära och är lätt *g.* *G. Sundbärg.* Ehuru det på detta vanskliga område är svårt att framlägga fullt *g-a* fakta Fr. Böök. Sökte ~ något faktiskt, *g-t*, som han kunde stödja sig vid. Med en föga *g. bild.* Denna gallimatias ~ har ju ~ måst omsättas i en smula mer *g-a* former ~. Rytmen är ju så mycket *gare* än den vaga utgångsstämningen E. Ternér. **Syn.** åtkomlig; som man kan ta på, konkret. **-bräde.** Mus. Även greppbräde. Bräde på stråk- o. knäppinstrument mot vkt de däröver löpande strängarna nedtryckas vid spelningen. Jfr fiol. *De fina spjälår, som gå tvärs över gitarrens g.* **-fot.** Zool. Från en klätter- och gripfoten närstående typ till den för människans karaktäristiska stödjefoten Nord. Fam.² **-hake.** **-hjul.** **-hummer.** Skämts., åld., avtar i bruk. Namn på polisbetjänt o. d. **-håll.** Mest med prep. 'inom'. *Jag vill gärna ha ringklockan inom g.* Således ha djuren ingen fred att hoppas inom människans *g. på hela jorden* ~ P. A. Sæve. Nu var ju sommaren snart sagt inom *g.* Johan Nordling. **-klo**². 1) Zool. Egendomliga spindlar, försedda med *g-r.* 2) Allmänare. I bild; ibl. tekn. Med händer som *g-r.* Spanjoletten är en stång av rundjärn med en horisontell kort *g.* i vardera ändan, som vid stångens kringvridning griper om ett par tappar i ~ Nord. Fam.² **-organ.** Mest zool. Svansen [på drägaporna] är ett utmärkt *g.* **-skop|a;** **-kran;** **-verk.** Tekn. Tillstånd att på Bredgrund i Öresund upptaga sand från sjöbottnen medelst en med *g-a* försedd ångare 1913. *G-kranar för flis eller ~ 1922.* **-svans.** Zool. Apor med *g.* (som är till stor hjälp vid klättringen). Kameleonten har ävenledes *g. och ~.* **-tång.** Tårna äro undertill klädda med en kornig hud och bilda ett slags griptänger, varmed djuret [kameleonten] kan säkert omfatta trädens grenar. **-verktyg.** Även svansen, de bakre extremiteterna, käkarna och tungan kunna vara ombildade till *g.* **-vidd.** Mindre vanl.

— **Gripa|e**, -(e)n, -e. Tekn. *G-en* på en symaskin. Ett system av *g-e* och stämpelvalsar, kombinerat med anordningar för brevens framtatning och avläggande i vissa lägen Nord. Fam.² Kabelspel med 500 meter 9 mm. ändlös stältrådslina och *g-e* till 7 tippvagnar. — **Gripen(het)** se gripa II 2 b.

Gris, -en, -ar. I. Enkelt. 1) Särsk. lant. mest om smågrisar (x galten o. suggan), under det 'svin' är det allmänare ordet. *Sugga med (små)g-ar.* Suggan är med *g-ar* grisdiger. En god sugga bör från andra kullen lämna 10—12 *g-ar* i varje kull H. Juhlin Dannfelt. En tre månaders *g.* Ofta får *g-en* umgälla det suggan gjorde ofta bildl. Det finns inte en *g.* så liten, att han inte kan slå knorr på svansen. Giv *g.*, när han grymtar, och barn, när det gråter, så får du en fager *g.* och ett full barn. Avelsgris. Sugg-, galtgris. Små-, digris. Vildsvinsgris. 2) Som hushållsdjur l. i kok. även om större *g-ar.* a) Ska vi ha, hålla *g. i år?* Hushållsg(-en). Va vägde er *g.?* Har ni slaktat er *g.?* Sitter du fast, så kan du tala om det, sa bonn, när *g-en* satt fast i gårdsgårn. Se om *g-en.* Där *g-arna* rotade som bäst i svartmyllan. b) Späd-, göd-, slaktgris. Där låg redan den helstekta (jul)g-en med sitt äpple i munnen. Stekt *g.* med äpplemos. En halv *g.* räcker för oss. Inlagd *g.* Aladdb på *g.* 3) Bildl. a) Köpa *g-en* i säcken köpa ngt osett; gå in på ngt utan att först ha tagit reda på vad saken gäller. b) Smutsig som en *g.* Vältra sig i smutsen som en *g.* Du är en (liten) *g.* att snaska ner dig! Smuts-, lortgris. — Sova som en (liten) *g.* c) Smekord. Min lilla *g.!* Kel(e)gris. d) Tadlande. Mors-, stug(u)-gris. Ibl. skällsord (numer åld.) på polis-konstapel. e) Mandelmassgris. Spargris sparbössa i form av gris. II. Ssgr. Bet. 'smågris' ngt ovanligare än då ordet nyttjas enkelt (ex. 'grisdiger'). I allmänare bet. är 'svin' vanligare än 'gris' (ex. 'svin-avel', 'svinskötsel', 'svinhus' osv., ej 'gris-avel' osv.). I kok. växla 'gris' o. 'svin' (ex. 'grisdigter' l. 'svindigter'). **Syn.** (ibl.): svin; galt l. sugga l. so; (gris)kulting, smågris.

— **Grisaktig**, -t, -are; -het. Mest ifråga om smuts; ibl. ifråga om liderlighet. **-diger.** Lant. m. m. Om sugga som 'är med grisar'. **-fot.** Mest i plur. som kok. Kokta grisfötter. Gräljerade grisfötter. **-grymt.** Stim av röster och *g.* **-hand|el;** **-lare.** I *g-eln* åro priserna mycket höga. Köpas där av särskilda *g-lare* och sändas vagnslastvis uppåt landet. **-ho.** **-huvud.** **-kull.** **-kul-ting.** Liten gris, smågris. *G-arna*, som lågo och gassade sig i solen. **-kött.** Oftare kanske 'fläsk' l. 'skinka'; ibl. 'svinkött'. *G-et* skäres i nätta bitar Fru Högstedt.

-mat. Mor själv kom just med *gen*. **-stek.** **-stinn** = grisdiger. **-sylta.** **-öga;** -d. Mest i plur. (Med) små (stickande l. matta, singliga) ögon. *Ett tjockt och plussigt anlete, i vilket sutto två små fula grisögon.* Om han var ~ uppnäst eller raknäst ~, storögd eller grisögd Hj. Bergman.

— **Grisa,** -ade; -ning (med plur.). När suggorna *g-a* och korna kalvat. Hadde sugan min inte fått den enda lilla grisen, så hadde hon ju rakt *g-at* förgäves. Berga-Säby suggor, som inte kan *g-a* utan barnmorska Erik Sparre. De första dagarna efter *g-ningen*. Då *g-ningen* är nära förstående ~. Färré [grisar] de första *g-ningarna* H. Juhlin Dannfelt. **Syn.** få grisar. — **Grisa ner** (sig) *ni*. **G. till.** Vard. Se, så du har grisat till åt dig, *g-at* till för oss! — **Griseri,** -(e)t, -er. Mest ifråga om smuts l. liderlighet. Neblät sig till något *g. med en vårdshusflicka* Ejnar Smith. Klippte de allra värsta *g-erna* [i skandalfilmen]. **Syn.** smuts(aktighet); svineri, svinaktighet(er). — **Grisig,** -t, -are; -het. Mest om smuts l. liderlighet. Åta *g-t*. Små *g-a* ögon.

Grise'tt, -en, -er. Ngt åld. Fattig ung flicka (särsk. i Paris) såsom älskarinna åt ngn ung man (o. ofta skötande dennes hushåll). Nu, sedan de små söta *g-erna* dött ut och blivit otäcka kokotter Jörgen 1876. Rigolette, hos Eugène Sue, typen för Paris-*gen*. **Syn.** (nära stå:) fattig älskarinna, kokott, demimonde(dam).

Grissel (akut); -eln l. **Grissla**¹, -lan, -lor; -elskaf. Ldls., t. e. sydsv. Långskafad *g-el* från Småland. Ja, hon gjorde efter hans begäran och satte sig på *g-lan* Sv. folksagor. När så trollpackan skulle skjuta honom in i ugnen, trillade han alltid ned från *g-elskafet* ib. Ugnsrakan och *g-lan* reste sig i ett hörn S. Lagerlöf. **Syn.** bröd- l. kak- l. bakspade.

Grissla², -an, -or; -esläkte(t) (Uria); -eägg. Vanliga *g-an*, tobis-*g-an* l. teisten, U[ria] grylle, har röda ben och är om sommaren svart, med en stor, vit fläck på vingen; den häckar allmänt vid Sverges östra och västra kuster. G-orna äro simfåglar, som tillhöra alkornas familj. Sill-*g-a*.

Gro, -dde, -tt; -dd; -ing med ssgr se II. **I.** Vanliga verbformer. 1) Mer egentl. a) Om frö, växtämne, sporer, stamknölar, rotstockar, lökar, rötter, växter o. d. Utvecklas till självständig planta l. utskjuta birötter o. skott som utvecklas till självständig planta. Då ett frö *g-r*, framtränger först 'lillroten' ur fröskalet, därefter stamdelen under hjärtbladen; hjärtbladen själva förbli stundom under jorden, innesluta i fröskalet; i andra fall åter framträda de över jordytan. Sporer, som *gro*, ännu fastsittande på moderväxten. Sådana rotstockar,

som endast med svårighet här kunna fås att *g. G.* lätt och fort. Allteftersom fröna i ett fröprov *g.* hastigare eller långsammare ~. Summan grodda frön. Har du sett, om vetet har grott? Hur *g-r* timotejen i dr? — Märk om groning 'av ondo': Rågen, som i våtväddet *g-tt* i skylarna. Vår-såden ~ har då allmänt grott på rot. Tidigt groningsmogna sädeslag, som vid dåligt bärgningsväder lätt 'gro i axel'. Potatisen *g-r* redan där nere i källarn. b) Ngt friare. Även = växa. Ofta i ordspråk. Medan gräset *g-r*, dör kon. Där de härliga lagrarna *g. H.* Säterberg. Där *g-r*, varest hägnas. Där han gått fram, *g-r* intet gräs. Det *g-r* småningom gräs även över sådana kärlekssorger. Höra gräset *g. 2* Bildl. a) En *g-ende* förbittring. Det efter Frankrikes okloka sådd *g-ende* hatet. Det *g-r* i honom, att han blev förbigången. Tänk, har detta legat och *g-tt* hos dig ända sedan i somras?

II. Groning. 1) Enkelt. De i *g-ning* stadda skogsfröen. För att åstadkomma en jämn fuktighet och därigenom jämn *g-ning*. I en sådan s. k. halvvarm bänk ~ sker *g-ningen* hastigt, och ~. Om *g-ningen* avbrytes eller fördröjes. 2) Ssgr. Mest lant. *G-ningsapparat* för grobarhetsprov. — Lämplig *g-ningsbädd* vid grobarhetsprov bildas av olimmat papper (grå l. läskpapper), linne- eller bomullstyg, filt, lös jord, sågspån, torvströ osv. Så att ~ fröna måtte finna en lämplig och beredd *g-ningsbädd*. — *G-ningsenergien* eller *g-ningshastigheten* uttryckes vid frökotroll med antalet under första hälften av den bestämda *g-ningstiden* grodda frön. — Förlora sin *g-ningsförmåga* Th. M. Fries. — *G-ningskraftens* bibehållande beror i hög grad på förvaringen. — Tidigt *g-ningsmogna* sädeslag. Nå *g-ningsmognad* om frö(varor). De fenomen, som äga rum i fröskalet under *g-ningsmognaden* Rob. Larsson. — *G-ningstemperaturen* är i regel vanligt rumsvärme, 18—20° C. — Inom normal *g-ningstid*. *G-ningstiden*, som normalt dtgår, för att alla grobara frön i en vara böra vara grodda, är bestämd för ~ korn, vete, råg, ärtor och bönor, de flesta klöverarterna ~ till 10 dygn H. Juhlin Dannfelt. — [Vi ha av vanliga bolmörten även] 1-driga raser, som blomma redan *g-ningsåret* Nils Svedelius.

Syn. I. 1) skjuta groddar o. d., börja utveckla sig, spira (upp *ni*), skjuta upp, (börja) växa; 2) börja jäsa, vinna kraft l. mark; (ligga o.) jäsa l. fräta l. gnaga, i hemlighet förgara, reta utan att dock orsaka utbrott.

— **Gro fast** *ni*, igen *ni*, ihop se hopgro, in *ni*, (till)samman(s) o. sammangro.

— **Grobar,** -t, -are; -het; -hetsanalys; -hetsbestämning; -hetsgrad; -hetsprocent. Ur stånd att utveckla *g-a* frön B. Lidforss.

Visa sig fullt g. Endast de frön, som gro inom artens normala groningstid ~ inräknas ~ vid frökontrollen i de procenttal, vari g-heten uttryckes H. Juhlin Dannfelt. Ej sällan nå frön sin fulla g-het först en tid efter skördemognad ib. Förlora (mer av) sin g-het. Tillta i g-het. Undersöka g-heten av skogsfrö. Ett utsäde med hög g-het. G-hetsbestämningar med hjälp av Jacobsens groningsapparat. Den g-hetsprocent, som fordras för plombering, är för säd och korsblommiga växter 90, timotej och rödklöver 85 ~. **-blad**; -sväxt(er) (Plantaginaceæ). Plantago, särsk. major. Kämpegroblad P. media. **-bädd**. Lant. o. d. Jfr groningsbädd (gro II 2). Ligga i lämplig g. H. Juhlin Dannfelt. De unga i drivbänk eller g. under 1—2 års tid skolade plantorna B. Jönsson. **-duglig**. Lant. o. d. Säll. bildl. som i Det lynesdraget har aldrig upphört att [i Spanien] vara g-t och utvecklingskraftigt Öv. fr. R. Lothar. **-kraft**; -ig. Lant. o. d. För att bland annat få gen dödad B. Jönsson. I bild: Ett korn, som ofta i framtiden kan visa sig g-igt och bliva fruktbärande nog Hugo Hamilton. **-tid**. Fackl. oftare 'groningstid'. Ibl. skönl., bildl. De sociala omvälvningarnas g. R. Josephson. **-värme**. Så att fröna få ordentligt med g.

— **Grodd**, -en, -ar. 1) Bot. Västämne, embryo. 2) I dagligt tal, lant. o. d.: det vid groningen utskjutande rotämnet (den förlängda 'lillroten'). [Den maskin som krossar kakaobönorna och] sorterar bönstyckena, g-arna och skalen var för sig. Potatisen har fått långa ljusgröna g-ar. Bryta av g-en. Isbehandlade dring-ar [till l. av konvaljer] trädg. — **Groddcell**. Bot. **-knopp**. Bot. o. d. Med upplagsnäring försedd knopp som lätt lossnar från moderplantan o. kan utvecklas till egen planta. Hos Dentaria och Lilium bulbiferum sitta g-arna i bladvecken, hos Allium ofta i blomsmålingen (där de kunna ersätta blommor), hos Ficaria utgöras de av uppsvållda birotter. **Syn**. (ibl.:) knopplök, groddlök, groddknöl. **-knöl** ej fackl. för föreg. **-korn**. Bot. Ibl. för 'spor'. **-kraft**. **-kropp**. Bot. Hos lövmossor. Utom genom sporerne föröka sig lövmossorna på vegetativ väg genom avfallande grenar och särskilda s. k. g ar, flercelliga bildningar av bestämd form G. Lagerheim. **-lök**. Bot. Löcknopp i vinkeln mln ett löckblad o. löckstocken. **-planta**. Bot. o. d. Den unga växt som uppkommer vid fröets groning. **-spets**. När g-arna genombrutit mossan. **-tråd**; -sväxt (kryptogam, spörväxt). Bot. Sporerne gro på olika sätt, varvid bildas g-ar, t. ex. hos algerna, svamparna och mossorna, nakna, självröriga celler (hos slemsvamparna och ~) eller prothallier (hos ormbunkarna) G. Lagerheim.

Grobiän, -en, -er; -artad. Din g! Men om han var en g., så var hon den personifierade siratligheten V. Benedictsson. En ohylvad g. och en vrålapa. Att hr Engberg kallar sina motståndare inom pressen för reptiler och tillvitar dem ett g-artat sätt i polemiken. **Syn**. grovhuggare, 'buffel', tölp, lurk, rå l. råbarkad l. plump l. ohysad människa, (starkare:) buse. — **Grobiänsk**, -t. Sälls., skr. Skarp i sitt hån, g. i sin hänsynslösa travestering Ruben Berg.

Grodla, -an, -or. 1) Egentl. Av de egentliga g-orna (Ranidæ) känner man över 270 arter, av vilka 4 träffas i Sverige. Vanliga g-an Rana temporaria. Klockg-an, lövg-orna och paddorna tillhöra (eller bilda) familjer, som stå de egentliga g-orna mer eller mindre nära. Ätliga g-an, Rana esculenta, förekommer hos oss, dock tämligen sällsynt, i Skåne, Småland och Östergötland. Om våren, då g-orna kväka i dammarna. Den hoppande g-an. Prinsessan, som var förvandlad till en g-a. För var gång hon talade, hoppade en stor g-a ur hennes mun. De va skräp te fisk, sa bonn, fjälla g-an. Sitta hopkrupen som en g-a. G-or som kräftbete. Erikassé av g-or Hagdahl. Stekta g-or ib. 2) Bildl. a) Smuts, lortg-a till små barn som äro otvättade. b) Sāja en g-a. De va en dunderg-a! Och icke ens på snabbläsare bli språkliga »grodor» alldeles utan inflytande Gust. Cederschiöld. Språk, stilg-a. **Syn**. 1) (ibl.:) padda, tossa, 'klossa'; 2) (dundrande) dumhet (som man sagt), grov bock l. missägning l. misskrivning, grovt fel; ibl. klumpighet — **Grodben**, -damm. **-djur**. I zool. bet. dels vidare = amfibier, dels trängre = stjärtlösa amfibier (Batrachia). **-frö**, -(e)t, -n. Nyttjas ännu ngn gång för grodunge (före förvandlingen), 'pingla', 'klumpmask'. **-hopp**. Då man kryper ihop i hoppet så att man liknar en groda. **-kotlett** kok. **-kött**. Ur gastro-nomisk synpunkt kan man ej finna något födoämne, som med samma delikatess och renhet i smaken förenar samma fina muskelvävnad som g-et Hagdahl. **-lik**, -t; -nande. **-lår**. Kok. Av ätliga grodan är det vanligen g-en man äter. **-läte**. **-mun**. Även bildl. om stor o. bred mun. **-nate**. Bot. Om de Ranunculuser (R. peltatus, paucistamineus m. fl.) som förr kallades Batrachium. **-natur**. En annan av flickorna med samma kalla g. **-perspektiv**. Mest fackl. Sedd i g. (snett) underifrån (x i fågelperspektiv). Ett folk, som lever ett mullvadsliv / och ser sin rymd i g. K. E. Forsslund. **Syn**. grodsikt. **-regn** jfr maskregn. **-rom**. Där g-men ligger och simmar i skogspussarna. **-sikt** se grodperspektiv. **-släkte(t)**. Rana. **-spott**. [Aphrophora spumaria, en smdstrit] vars larv omger sig med en spottlik vätska ('grodspott'),

vilken om sommaren ofta anträffas på ängsväxter. **-unge** o. **-yngel** jfr grodfrö.

Grodd se under gro.

Grogg (-å; -en, -ar; glas; -virke (skämts.)). Dryck av konjak l. visky (l. ibl. rom l. arrak) + kallt vatten (utan socker). *Ta sig en g. Göra sig en g. Tillreda en g. Spädde på sin g. och ~ Ejnar Smith. Dricka g. Och för resten har han nog ingenting emot en g. och en pratstund Alb. Engström. Smuttar på g-en. Visky, konjaks; lång-, lätt-, mahogny-; afton-, natt-, slängrogg. — Höga, släta g-glas. Värden, som gått ned i källaren efter visky till g-virke Alb. Engström. — Groggia, -ade, [-as]; [-are]; -ning. Där hennes lagvigde satt och g-ade. Fyrvaktarn g-ade snabbt och blev rätt öppenhjärtad Alb. Engström. Tror du han g-ar (i ensamheten)? **Syn.** dricka (sin) grogg.*

Groggy (gråggi), =; -match. Idrotts. Vimmelkantig o. vacklande efter ett hårt slag i boxning. *Och gjorde Jonsson så g., att denne slutligen måste ge upp 1922. Många g-matcher men endast två knockouter 1922.*

Groll (-å; -et; -uppfylld (skr.)). Mest skr. *Låt oss glömma allt gammalt g. Ers nåd hyser väl inte något g. mot mig? Detta ingav henne ett hemligt g. mot honom. Och till var och en av dem hytte han g. Gå och bära på ett starkt g. mot l. till ngn. Och närde ett djupt och mörkt g. i sitt inre. **Syn.** (hemligt) agg, gammal ovilja, (ingrott) hat, avoghet, bitterhet, hätskhet, ond blod.*

Gröm, -en, -er. Oftast stavat engelskt: groom. *Bakom henne satt g en i sin diskreta, dammfärgade kostym, stel som en mumie och med korslagda armar. **Syn.** ridknekt, stallknekt, 'hästsven' (vid promenadritt).*

Grop, -en, -ar (ldls. även 'gröpper'; se d. o.). **1)** Allmänare. *Undvika de värsta g-arna på vägen. Vägrop. Vägen var dålig och full av g-ar. G. i marken efter en granatkrevad. — Ramlar ned i en vattenfylld g. Om en blind leder en blind, falla de båda i g-en. Sand-, grus-, ler-, mangel-, torr-, smuts-, vattengrop. Potatisgrop. Åsgrop. — Småg-ar vid boll- eller kulspe. Mittgen och hörng-arna. — Den som gräver en g. åt andra, faller ofta själv däri. Fångst-, fall-, räv-, varggrop. **2)** Märk bl. a. **a)** Luftgrop 'flygord'. **b)** G-ar i kinden. *En liten g. i hakan. Axel-, nack-, maggrop. Kärleks-, smilgrop. — Honungsgrop bot. c)* Ldls., t. e. skänkt, = dike. **d)** Ldls. o. skönl. om graven. *Låt oss muntra i dansen gå, / ty g-en bidar oss alla B. Gripenberg. **Syn.** (grävd l. naturlig) fördjupning (i marken), håla, hål (i marken), insänkning; (ibl.:) grav, pöl, hålighet, urholkning, urgröppning. — **Gropform**; -ad; -ighet). **G-ig** fördjupning. *Var bottnen g-igt fördjupad. -fri. En sten- och gropfri sandplan. -kant.* Ldls. även = dikeskant t. e.: *Pilehäckar***

och g-er Hans Larsson. **-lik**, -t. *Ett par g-a fördjupningar å huvudets främsta del. Och läppen vid basen g-t fördjupad hos en orkidé. -rand. Ldls. även = dikesrand. **-sliten**. Mindre vanl. Så sliten att det bildats gropar. *Så g-na var plankorna I. Ljungquist. -vattjen.* Ldls. (t. e. Skåne) = dikesvatten. *Benen vilade i g-net Anna Björkman.**

— **Grop|a sig**, -ade, -as. Mindre vanl. Ansluter sig närmast till 'gropig'. *Kinder, ännu fuktiga av tårar, g-ades i sömnen till ett litet leende Sigurd. — Gropig*, -t, -are; -het (med konkr. plur.). **1)** *Trånga och g-a gator. Då till följd av den fuktiga väderleken vägarna blivit ovanligt g-a och spåriga Kungörelse 1924. De g-a madrasserna. Knarriga trätrappor och g-a förstugor. [Hos dessa murklor] är mössan ~ nättligt g. En anfrätt, ofta g-t ullöst yta. Smågropig. — G-a, leende kinder. — En skogsväg, full av g-heter. **2)** Märk nyare användning. **a)** *Väl är havet g-t, men »Tenjo Maru» är en sådan koloss, att sjögången knappast märkes Sven Hedin. Eftersom sjön tycktes vilja bli g. E. Didring. Nog är det rätt så g-t, ännu står en kraftig dyning, men ~. Natten hade varit g. mellan Sassnitz och Trelleborg Vilh. Lundström. b)* *Luften var lite g. 'flygord'. **Syn.** 1) full med gropar; 2) med svår sjögång, med höga vågor; med luftgropar.**

Gross (-å; -et l. -en, =; -vis (mest adv.)). Blott om vissa varor. Tolv dussin = 144 stycken. *Några g. knappndlar. Häftstift ~ i askar om en g. ¹/₂ g. häftstift. 17 g. träskruvar av järn, kullrigt huvud priskurant. Hakar och hyskor, en g. = 6 kartor (om 2 dussin kartan). Stålpennor säljas ännu i g. Ett ris papper, ett g. pennor och en flaska bläck. Märkband med namn, bokstäver eller nummer invävd, för märkning av underkläder, handdukar, näsdukar m. m. ~ pr g. ~. 50 g. rulltråd ~, 50 g. dinappar. 2,000 g. tryckknappar ~ till salu. Vår årliga export [av tändstickor till Indien] har ~ sjunkit från 1,272,000 g. askar före kriget ned till ~ 1920. Säljes g-vis.*

Gross (-å; subst. Sammanförs ibl. med föreg. I uttr. *I g. o i minut l. detalj. Att i g. eller minut idka handel såsom näring. Driva affärer i g. **Syn.** i parti, i större partier, i stort, 'en gros'. — **Grosshandel**; -elsaffär; -elsfirma; -elskontor; -elsrörelse; -ellsocietet (se ex.); -lare; -larfirma; -larfru; [-lerska = g-larfru l. kvinna som driver g-el]. **I.** Grosshandel. **1)** Enkelt. *Idka, driva, börja g-el. Vid g-el inköpas och avyttras varorna endast i parti och ej till förbrukarna. G-el i kolonialvaror. **2)** Ssgr. Öppna g-elskontor. Stockholms g-ellsocietet en sammanslutning av i Stockholm bosatta**

grosshandlare o. skeppsredare. **II.** Avledningar. *G-lar L.* är ännu icke återkommen från Tyskland. Är *g-larn* själv hemma? En del glare föredraga att tituleras köpmän. **Syn. II.** (g-lare:) grossist, grossör, köpman (i parti). — **Gross|a**, -ade. Vard. för 'idka grosshandel'. — **Gross|ist**, -en, -er; -firma m. fl. se **II.** Ordet har på senare tid börjat bli vanligare även i Sverige. **I.** Enkelt. Därest så anses erforderligt, kan samma g. antagas inom flera brödbyrådistrikt 1917. *Mjöl*, *gryn*- och *ärt*, *socker*, *skog*-er. *Järng*-ernas förening och Göteborgs sillengrossisters förening 1923. **II.** Ssgr. Ex.: *Försäljare* ~ erhåller genast förmånligh plats hos *g-firma*. *G-firma*, som är villig att åtaga sig ensamförsäljningen å svenska marknaderna av tvättbräden av plåt och glas ~. *G-frågan* under kristiden med dess ransoneringsystem. Utvidgning av Sveriges *g-förbund* 1923. *Nordisk g-konferens* i Stockholm 1924. *G-möte* för Nordens länder i slutet av januari [1924]. *Fungerar* brödbyrå själv som grossist, skall den till följd av grörelsen inflytande provisionen redovisas till staten 1917. *Svensk g-tidnings* andra nummer har utkommit febr. 1923. Ordlandet av *g-väsendet* under kristiden. **Syn.** se grosshandel. — **Grossör**, -(e)n, -er; -sfru l. -ska. Numer mindre vanl. *Spritger* och *langare*. *C. F. Dahlgren*, *G-skan* *Vierdumps* resa till kanalfesten år 1832. **Syn.** se grosshandel.

Grosse|ss (-å-; -en, -er; -bindel; -korsett; -liv. Havandeskap. *Vara* i *g.* vara havande, gå i väntande dagar, vänta sin nedkomst.

Grote|sk (-å- l. ibl. -o-; -t, -are; -het. Det *g-a* upptaget. *G-a* folkscener. Festen ~ avslutades vanligen med den stora nationsfransäsen, *g.* i åminnelse. Hans tämligen *g-a* fornnordiska sagor. Det är ju en *g.* tankel! Hans stundom tårdränkt sentimentala, stundom *g-t* självförhålligande skildringar. Negergranna färgsammansättningar som verka *g-t*. Flickan kom in och ökade *g-heten* i rummet *H. Berger*. **Syn.** som står på gränsen mln det löjliga o. det fula, vidunderlig, fantastisk(t ful), förbluffande l. underligt ful; (ibl. nära:) förvirrad, befängd, sällsam, burlesk, drastisk o. skratretande.

Grott|a (-å-; -an, -or. De flesta *g-or* finner man i berg av kalksten eller dolomit. *H. Munthe* indelar Sverges *g-or* i strand-*g-or* och strandnischer å ena sidan och klyftor och klyft-*g-or* å den andra; därtill komma block-*g-or*, bildade av hopade större block, och sålunda ej i egentlig mening *g-or* 1921. *G-or*, utsvarvade av sjön. Hedboms *g-a* på Lilla Karlsö. Mynningen av en Stora Förvar, St. Karlsö. Blå *g-an* på Capri. Varvid befanns, att delar av taket i *g-an*

nedstörtat. *Naturliga, konstgjorda g-or.* *G-or* med vackra droppstensbildningar. *Bebodda g-or.* *Kalkstens*, *sandstens*, *klipp*; *is*, *snö-g-or*. Ibl. om g-liknande rum på restaurang. *G-an* på hotell Rydberg. **Syn.** berg-håla, (underjordisk) håla; (ibl. nära:) kula, klev, klyfta, grottbildning, grotthus. — **Grottanlag** fackl. -artad, -at. Ett par grottor och några *g-ade* ursvarvningar *H. Munthe*. -**befolkning**. Stendålderns *g.-bildning*. Ofta konkr. Av vattnet åstadkomna underjordiska hålör och *g-ar*. -**björn**. Zool. Ursus spelæus. Utdöd; levde i Europa samtidigt med den s. k. Neanderthalmänniskan. -**hus**. De *g.*, som ännu i våra dagar bebos av eskimiska fiskare vid Berings sund. -**in(ne)|vånare**. Särsk. i äldre tid (= troglodyter). Även i våra dagar t. e. i Spanien o. Afrika. -**lik**, -t; -nande. Mest skr. Genom en låg och bred *g.* mynning. Svallisen ~ med sina *g-t* formade valv över hållar och rullstensblock. — Som ledde till ett *g-nande* rum. -**mynning**. Stormen låg rakt in i *g-en* och ~ *Sven Hedin*. -**målning**. Särsk. om målningar (o. ristningar) på klippväggar från de gamla grottinvánarnas tid. De berömdaste *g-garna* finnas i Frankrike och Spanien. -**sal**. En morgon, när han [jätten] gick ur sina *g-ar*, nåddes han av besynnerliga ljud *H. Hofberg*. -**tempel** klipp-tempel.

Grottekvarn (-å-). Efter *V. Rydbergs* Den nya Grottesången brukas ordet *g.* som uttryck för hänsynslöst utnyttjande till döds av individens krafter. *Industrialismens g.* Att någon gång lämna livets *g.* för att ~ fly till det fagra skenets värld.

Grov|, -t, grövre, grövst [l. grovare, grovast]. **A)** Enkelt. **I.** Mer egentl. 1) Pennan är för *g.*, för *g-t* formerad, jag skriver alltid med spetsiga pennor. Grösta gåddkrokar. Jfr i bild *Du var bra blind*, som kunde gå och nappa på en så'n *g.* krok l. Den kroken var för *g.* *G.* ståltråd. *G.* kam gles o. med stora tänder. *G-t* gods, material. *Harts* i grövre former nyttjas som bryggeri- och buteljbeck. — Trädets oerhört *g-a* stam. Grövre bark har eken och ~. *G-a* och stadiga köksstolar. *G-t* tillhuglade bräder. Grövre och finare papper (ssorter). Ge mig av det grövsta numret! — *G-t* murbruk. *G-t* grus. *G-t* salt. — *G-a* kanoner. *G-t* artilleri. Ta till sitt grövsta artilleri även bildl. *G-a* pjäser 'svåra'. *G-a* hagel. — *G-t* mjöl. *G.* rågsikt. *G-a* skorpor. Åta *g-t* bröd till den enkla måltiden. Det mörka, syrade rågrödet, som uppsvenskarna bruka kalla »skånsk limp» men i Skåne helt enkelt går under namnet »grovt bröd» *M. P:son Nilsson*. Jag tror, att blandningen blivit lite för *g.* Jfr Sikten är nog för *g.*, du får ta en finare, en hårsikt. — *G(-t* spunnen) ull. *G-t* lin. Tråd av grövre, *gv*

medelgrov *qualité*. *G. bindning*. Grövre tyger. Klädd i *g. botgörardräkt*. Grövsta säckväv. En *g. tagelskjorta* närmast kroppen. *G-t* nät med stora ('grova') maskor. — *G-t skinn*. *G.*, *fnasig hy*. *G-a* anletsdrag. *G-a* (arbets)händer. *G-t* byggd. *Ha* ovanligt *g-a* muskler. *G-t* tilltycad. *G-t* eftergjord även friare. — *G-a* linjer. Måla med *g. pensel*. *G-a* streck. *G-a* penseldrag. Grövsta stilen för överskrifterna! Ni behöver bara läsa det (med) *g-a* (stilen). 2) Märk bl. a. a) Strömmingen är här grövre än *Vacholmsströmmingen* mer storväxt. Där siklöjan är *g.*, använder man ~ *C. Schager*. b) Sjö. o. d. Att kortkölade båtar styra illa under öppen vind i *g. sjö* *G. Gartz*. Så länge inte sjön blev grövre (högre, sjögången svårare) *Alb. Engström*.

II. Mer bildl. 1) *Hjälpmänniskan*, som gör alla grövre sysslor, kommer inte tillbaka förrän klockan sex. Jag tar hjälp till det grövsta arbetet, skurning o. d. — Förarbetena, allt det grövre, fingo eleverna göra. — Teckna ngt i *g-a* drag få o. raska, utan detaljer. Ta med bara det (allra) grövsta (av förläran). Den latinska grammatikens grövsta element *H. Schück*. 2) *G. i rösten*. Omväxlande *g. och fin* som en pojkröst i målbrottet. Med grövsta bas(röst). Med sin grovaste röst. *G. i skallet* om hund. *G-a* eller stora oktaven tecknas C-H; därunder blott kontra- o. subkontra-oktaven. *Grova c* (C) jfr föreg. ex. — Hennes anslag är en smula *g-t*, okänsligt mus. Ta *g-t* på ngt. *Ha* en *g. uppfattning* av ngt. Han har en något *g. penselföring*. — *G. i smaken*. Björnsoppa är inte alls dumt, något *g. men* med god vildsmak *Elsie Vougt-Hultén*. 3) Tadlande l. förstärkande. a) Tadlande. Han var rent av *g. emot* oss. *G. i munnen* som en månglerska. *G-a* fasoner. *G. i uppträdandet*. Ditt skämt blir något *g-t*. Grövre njutningar. b) Mln a o. c. Icke dra sig för de grövsta svordomar. *G-a* eder. En *g. brottsling*, syndare. *G-a* beskylldingar, tillvitelser. Lika sanningslösa som *g-t* kränkande påstående om svenska förhållanden. *G-t* sära ngn. En *g. förolämpning*. *G-t* förgå sig. — *G-t* sinnlig. — *G. synd*. Grövre missgärningar. *G-t* bedrägeri. Den skämtsamma gradböjningen: lögn, *g. lögn*, statistik. *G-t* ofog. *G. försumlighet*, vårdslöshet. — Offer för de grövsta villfarelser. *G. vidskeplise*. *G-t* mistag(a sig). Fem *g* bocker förutom smärre fel. *G-t* skryt. — Det försöket var för *g-t* jfr A I 1 (grov krok). c) I huvudsak förstärkande. Ett synnerligen *g-t* slöseri med museltillgången. Å han förtjänar *g-a* pengar på't också ~. Tjänar *g-a* slantar. *G. vinst*. Det är ju egentligen på tok med deras *g-a* löner *Alb. Neander*.

B) Ssgr ha i regel blott formen *grov*;

i några adj. o. part. växlar dock därmed *grovt*; t. e. *Grov(t)byggd*, *Grov(t)huggen*, *Grov(t)känslig* osv. Former med -t upptas ibl. (exempelvis) under huvudformen. Nya ssgr bildas ofta vid behov. Jfr ssgr. med 'fin'.

Syn. A) I. tjock, trubbig, bred; (tjock o.) ojämn; ibl. gles(tsittande); ibl. grovkornig; massiv, stor(växt), omfångsrik, kraftig, väldig, *grov(t)byggd*, *grovlemmad* o. d., ibl. korpulent; 'svår'; storkornig, strid; tung; grovträdig, stormaskig, grovmaskig, gles, storhålig, ibl. otät; rå, föga arbetad, oarbetad, ej ut-l. genomarbetad, mindre välrenad o. d., ibl. halvgjord l. d.; simpel, enkel, enklare, sämre; (ibl. nära) ful; 'hög' (sjö); **II. 1)** tung, 'tyngre', påkostande, arbetsam (o. obehaglig), ibl. smutsig l. mindre fin; som kräver mindre (omsorg l. utbildning l. förutsättningar); i få l. raska drag, utan detaljer, konstlös, 'bred' (pensel); 2) (som 'ligger') lågt, bas-, rullande, ibl. skrovlig, rå; 'oslipad', i saknad av förfining, ofinkänslig; 3) 'svår', rå(barkad), ohysad, obildad, fräck, otidig, ovetlig, oblyg, plump, klumpig, oförsämd, sårande, förolämpande, oförsynt, brutal, skamlig, 'simpel', 'låg'; 'smutsig', oanständig, 'mustig', grovkornig, slippig, cynisk, vulgär, tarvlig, krass; stor, djup, väldig, höggradig, av värsta slag; (ibl.:) handgriplig, utan all förställning l. försök att dölja, alltför uppenbar.

— **Grovarbet**a; -are; -arförbund; -e.

I. *G-a* o. *gare*. 1) *Ta i och g-a*. 2) *Den g-ande delen* av stadsbefolkningen. Han var *g-are*, sade han och sysslade med stenhuggeri. Svenska *grov- och fabriksarbetareförbundet*. 3) Tämligen grovtarbetad. **II.** *G-e*. 1) Grövre förarbete, råarbete. Först måste *g-t* göras, innan man kan tänka på den slutliga utformningen. 2) Grövre kroppsarbete. Jag tar gärna även *g-e*, bara jag får något. -**bagare**; -eri (l. -i). *Fin- och grovbageri*. -**barkad** o. -**barkig**, -t. Det första även bildl. (jfr råbarkad). -**bladig**. *G. sallat*. -**blockig**. Ofta fackl. *Lucker mylla*, vilken underlagras av *g. morän* *C. Malmström*. *G. ur på Helagsfjällets sluttnig*. *G. marmor*. -**bröd**. I Skåne = vad vi kalla skånsk limpa. Svart *g*. Även allmänare. Övergången från *g. till finbröd* *N. Keyland*. -**byggd**. Även 'grovtbyggd'. Ofta om människor. En *g. och klumpig kvinna*. *Gårdens grovtbyggda fogde* Öv. fr. Kivi. -**dopp**a¹, -at o. -**doppa**², -ade; -ning. Smtl.; trol. blott llds. Du får börja med *g-at* först! skorpor o. d. (o. småbröd, finare bröd). Vi *g-a* duktigt, innan vi övergingo till kakorna. *G-a* skorpor o. d. -**fibrig**. T. e. För gammal fisk lämnar ett torrt, *g-t* ~ kött *Ekenberg-Landin*. -**fil** o. -**fil**a; -ning, Tekn. o. d. *Flat g. G-a* ett arbetsstycke. -**flikig** t. e. bot. -**flådad**. En låg och *g. halmhatt*

H. Berger. **-foder**. Lant. Av H. Juhlin Dannfelt x kraftfoder. Till g. räknas blott foder från växtriket, nämligen ströfoder (hø, halm, agnar), saftfoder (t. e. grönfoder, rotfruktsblast, surfoder, drank, melass, betmassa) och hjälpfoder (löv, barris, ljung, lavar, cellulosa-foder). **-form|a**; -ning. Att arbetaren av en vederbörligen fuktad och bearbetad lerklimp ~ med händerna g-ar ett ämne Nord. Fam.² **-garnig**, -t. De g-a gammaldags skötarna O. Thunman. **-grenig**. Blir ~ trädet mera g-t. **-göra**, -t; -omål. För att utföra »grovgörat». **Hjälptill g-omål**. annons.

-hack|a; -ning (ibl. även konkr.). T. e. G-ad persilja. **-het**, -en, -er (otidigheter o. d.); -sgrad. Det beror på godsels g(-sgrad). Att han därvid icke skydde g-er och personliga utfall, torde ej kunna förnekas. Att sitta här och säga g-er mitt upp i ansiktet på en person, vars ~. **-hugg|a**; -are (bildl.); [-erska, bildl.; O. J. L. Almqvist.] G-[t]huggen ved. G-na filar. Ofta bildl. Två senfulla karlar med solgarvad hy och g-na ansikten Ad. Johansson. G-na anletsdrag. Språket är tungt och i allra högsta grad g-et J. B. Simonsson. Att någon har velat gifta sig med den g-arn! Syn. (g-are:) grobian; 'huggare', baddare; ibl. storskrävlare. **-hy|ad**, -at. **-hyllt**, =, -are; -het. Med grov hy. **-hyv|a**; -ing (ibl. med plur.). Egentl. o. bildl. 1) Först måste brädan g-as, därpå ~. 2) Att för att lyckas med slätthyllingen av Pachita måste han först börja med att g-a sig själv. En något g-ad ~ unglark från landet. **-härjad** o. **-hår|ig**; -ighet. T. e. G-ig filt. **-häckla**¹, -an, -or o. **-häckla**²; -ing. Fackl. Man drar med handen linet genom dessa taggar, först å g-an, därefter ~. **-hänt**, =. Som den-kön ngn gång 'grovhänd'. Mindre vanl. Även bildl. Mustig i tal och g. i handling. **-juster|a**; -ing (med plur.). T. e. Där virket g-as, d. v. s. ändas, som ej berörts av klingorna, bortkappas Nord. Fam.²

[-kalibr|ad o.] -kalibr|ig (biton på -lib-).

1) En gammal g-ad karbin Dan Andersson. 2) De g-iga gevären Th. Högdahl. **-kam** x finkam. **-kard|a**; -ning. Två ord, subst. o. verb. **-klipp|a**; -ning. T. e. G-ning av filmen företages — man klipper t. e. bort onödiga bihang i början och slutet på en scen och ~. **-knott|rig**. Skr. Mindre vanl. [Tallen] får på äldre dagar g., till sist klotsig bark nertill A. T. Gellerstedt. **-komik** (biton på -ik) o. **-komisk** (biton på -ko-). Ngn gång även 'grovkomisk'. Grovkomiskt som Wadman Fröding. **-kornig**; -het. 1) Egentl. En g., röd, tämligen lättvittrande bergart. G. granit x finkornig, småkornig o. medelgrov. Att ett hårdast stål, som är g-t i brott, är sprött och ~. G-t salt. G-t krut. 2) Bildl. Den muntre

och något g-e riddaren C. D. af Wirsén. I andra [sagor] åter är skämtet alltför mustigt, alltför plump och g-t. G-a infall. G-a lustspel i Holbergs stil. Den för sin cynism och sin g-het vida beryktade Pedro de Vivar. Syn. 1) (ibl.) storkornig, strid, grov; 2) se grov II 3. **-kristallinisk** (biton på -li-). Fackl. G. bergart Sv. Arrhenius. **-kross|a**; -ning. **-krusig**. T. e. En mer g. eller rak [ull] H. Juhlin Dannfelt. **-känslig**. Även 'grovtkänslig'. Skr. Unga kulturer äro naturligtvis mera g-a Jos. Källander. **-kök**. Fackl. Och dessutom är även ett s. k. grovkök förlagt hit ned [till källarvåningen] för bl. a. köttstyckning o. mindre slakt. **-kör|ning** (långt ö) o. **-kör|sla** (kort ö). Lant. m. m. Häst, ung och stark, passande för g-ning. Utsliten efter att i många år ha gått i g-slor om häst. **-köttig**. Kok. o. d. Stora och ofta g-a humrar. De största, mer eller mindre g-a [morots]sorterna användas som foder ~.

-lagd; -het. Ngn gång även 'grovtlagd'. Grov till växt l. kroppsbyggnad. **-lek**, -en, -ar; -suppgift. I olika g-ar t. e. om timmer, spik, pennor, tråd m. m. Såvida ej trädets g. betingar större spintning. [Körpriserna] variera ~ efter skogens g. samt ~. Härda, krossade [ägg]skal av lagom g. Duk av olika g. Parkerpennan ~ finnes i alla brukliga g-ar. Normalgrovlek. **-lemm|ad**, -at. En stor, g-ad karl. Häst av g-ad Percherontyp. Starkt byggd och g-ad med kort svans, kraftiga ben och ~ om kattunge. **-lin(j)|ig** (första i långt); -t, -are. Ett g-t teckningsmaner. Även bildl. En grovlinjig uppfattning, som ~ Ejnar Smith. **-läs|a**; -ning. T. e. G-a ett korrektur. **-mäl|a**; -ning. Om varan [kryddorna] är g-en och fibrig. Ibl. = gröpa. **-maskig**, -t, -are; -het. G-a abborrnät C. Schager. G-t, galvaniserat stängselnät. Vilket större sdll som helst med g. botten D. S. Hector. **-mål|a**; -ning. **-mäl|d**, -t; -dhet l. **-mäl|t**, -t; -thet. Bägge med långt -ä. Mindre vanl. G-t skall Ola Hansson. **-narvig**; -t. Fackl. Med grov(knottig) narvsida. Det g-a bockskinn, som vi benämna marokäng B. Oldenburg. **-ordn|a**. Vid g-andet av lappmateriet har jag på senare tid haft hjälp av min broder. De äldre handlingarna böra ~ vid överlämnande vara åtminstone g-ade, så att ~. **-plåt**; -arbete m. fl. se ex. Pressade och svejade g-arbeten. G-slagare. Inom g-slageriet. **-porig**; -het. T. e. Erinrande om en g. badsvamp. G. schweizerost. **-randig**, **-rapp|a**; -ning (med plur.) G-a en byggnad.

-sand; -a. Golvet [i krogen] gömdes under g. och hackat granris Aug. Lindberg. På den g-ade uppfartsvägen. **-sikt**, -en, -ar; -a o. -ning. I. Grovsikt. 1) Med plur. Sikt med stora hål, grovt säll. 2) Utan

plur. G-at mjöl, sammanmalet mjöl. **II.** G-a. Mjöl till g-ning. Grov(t)siktat mjöl. **-sinnlig.** Skr. Även 'grovtsinnlig'. G-a njutningar. **-skinn|ad**, -at. **-skog.** Mindre vanl. **-skär|a**; -skuren (ngn gång med gradformer; även 'grovtskuren'); -ning. *Mållan renas och sköljes, ges samt förvälles* Ida Tegnér-Högestedt. — Part. perf. ofta bildl. *Ett troll i en sagbok kunde inte vara grovskurnare och strykfulare i uppsynen* Mari Mihi. *En så grovskuren personlighet som hr Värner Rydén* Aftonbl. 1918. **-slip|a**; -ning (med plur.). G-ade ytor. **-smed**; -sarbete o. **-smide**. **-snick|are**; -eri(arbete); -ra. Jfr fellsnickare. **-snidad.** En g. stol. **-snus.** *Hellgrens g. rekommenderas annons.* **-sorter|a**; -ing (med plur.). *Materialets samlande och g-ande* E. Wellander. **-spet-sad**. **-spunnen.** Ofta med -t. T. e. G. *tobak*. **-stammig**, -t. G-a lindar. **-stenig.** Skr. Mindre vanl. *Utför den g-a slutningen* Harry Blomberg. **-stick|a**; -ning. Grov- eller finstickade [sweaters]. **-stil.** Motsatt 'finstil'. *Ni ska läsa bara g-en, det med g. (tryckta)*. **-strimmig**. **-stöt|a**; -ning. Särsk. kok. G-t vitteppar. **-svarv|a.** T. e. G-at gjutjärn. **-syssl|a.** Intet kroppsarbete, ingen g-a föreföll honom så tung ~ G. Ullman. Mest i plur. Städning, rengöring, bäddning, bad och andra g-or. Göra g-orna. Hjälpa till g-or annons. *Denna bondflicka, som jag nyss sett vid sina g-or.* G-orna på landet. **Syn.** (g-or:) grovgöra, grovarbete(n). **-såga**; -ning. Motsatt 'finsåga'. G-ad ved. Även bot. G-ade blad. **-säll|a**; -ning. **-taggig**; -het. T. e. bot. **-tand|ad**; -ning. T. e. bot., om säger o. filar i. om frimärken. **-tarm**; -sinflammation. Nedre (o. bakre) delen av tarmen från tunntarmen till stolsången. **Syn.** tjocktarm. **-timrad.** Den g-e, i ur och skur grånade gaveln ~. *Borgerskapets små g-e hem under låga torvtak* Hj. Alving. **-tråd|ig**; -ighet; -dragare (fackl.). 1) Mycket mjuka, men på samma gång g-iga [strumpor]. Borstväska ~ av blekt, g-igt hellinne ~ för två borstar. G-igt, mjukt tyg. — [På större gåddor] är köttet dock hårt, g-igt och föga användbart Nord. Fam.² 2) En skicklig g-dragare ~ erhåller plats som arbetande förmän vid mindre drageri i Södra Sverige ifråga om järntråd. **-tvätt**; -a; -erska. **-tyll.** Fackl. Sekunda g. och blaggarn Fanny Alving. **-täl|ja.** På ena långväggen lave av g-da stockar till liggplatser Hans Halfvarsson. **-ullig**; -het. T. e. G-a får. Mer lång- och grovulliga [färraser]. G. stjälk bot. **-vuxen** o. **-växt.** Med gradformer. Jurell, en grovväxt karl, som ~. En kraftig, grovväxt ört Rob. Larsson. Tallarna voro här grov-vuxnare, men ~. **-ådr|ad**; -ig(het). T. e. G-igt trä. **-åkiare**; -eri(rörelse). Ifråga om grovkörslor. Angående överlåtelse av en ~

härstades bedriven g-erirörelse. **-ända.** Bära i g-n [av stocken]. Varefter en måssings-skiva inpassas utanför bultens g. Neréns Bilbok.

— **Grov(t)arbetad** m. fl. T-formerna anföras ibl. ovan under huvudformen.

— **Grövn|a**, -ade. Skr. Mindre vanl. *Och han hade g-at och lagt ut en hel del sen dess* Ester B. Nordström. *Trälen ~ hade g-at och fulnat under slottstjänstens ok* Ruben Berg. *Byarna började att vina, bogvattnet väste, sjöarna g-ade* A. Mörne. — **Grovna till.** *Nürnberg[s-laget] har g-t till på dessa år, både till kropp och själ* Torsten Tegnér.

Grov², -o se gräva.

Grubb|a, -an, -or. Ldls. (t. e. Sveal. o. Norrl.). Grund grop. *Då stod han på huvudet i en g-a vid vägen och plockade Carex.* Pannan hade en knöl över vart ögonbryn och en g-a i mitten med streck och ripor Ludv. Nordström.

Grubbel, -let. Ha anlag för g-el. Onödigt, fåfängt g-el. Att hon försjunker i g-el över sitt »ddastånd» Ellen Key. Stod en stund i stilla g-el över människohjärtats förunderligheter. Fången i g-el. Att ditt g-el (över saken) tjänar till ingenting, du kan ändå icke få något verkligt bevis. Fri från g-el. Sjukligt g-el. **Syn.** grubblande, grubbleri(er), djupa l. sjukliga funderingar l. spekulationer, djupt tänkande (över), mödosamt tänkande l. funderande, huvudbry, 'ruvning' (över). — **Grubbellfri.** Skr. Den äkta, sunda, g-a kärnlyrikens nordiske mästare K. Warburg. Hans g-a blick M. Lamm. **-fyll|d**, -t. Skr. Djup och g-d tystnad. Det skulle verkligen inte förvåna mig, om det vore några sådana tankar, som gjorde er uppsyn så g-d. **-min.** **-problem.** Skr. Mindre vanl. Den modärna mänsklighetens stora g. J. Landquist. **-rynkad.** Skönl. Sälls. Stum med g. panna K. E. Forsslund. **-sam**, -t, -mare. Skr. Helene var icke g. C. J. L. Almquist. Vek och g. blev hon ju ~ Rosa Arbman. **-sjuk**, -t; -a. Mest skr. 1) De ytterligt sönderslitna, borrhande g-a dikterna Erik Hedén. Alltid skygg och g., ensam och ordlös. Med en g. min. Vict. Benedictsson. Förfallen dt tungsint, g. sysslolöshet. 2) [Ibland ha tvångstankarna] formen av en obestämd g-a, än är det ~ B. Gadelius. **-tung**; -t. Skönl. Sonen, g. och halvt borta från vad som skedde Ad. Lundgrehn. Om g-a tankar, / som leta efter svar Guy Topelius. **-tyng|d**; -t. Skönl. Sitt g-da svärmod Anna M. Roos.

— **Grubbla**, -ade, [-as]; [-an, skönl.]; -are; -aransikte m. fl.; -eri (med plur.); [-erska]. Bet. skiftningarna övergå i varann. **I.** Vanliga verbformer. 1) Om sjuka g-erier. Men det var ju fruktlost att g-a över sig själv, fruktlostast att sörja över

det förflutna V. Benedictsson. *Gå och g-a.* Han har på sista året börjat g-a; det lär vara religiöst. *G-a sig tokig* (på ngt, över ngt). Ankegrevinnan själssjuk och sonen åtminstone g-ande Strindberg. *Bli g-ande.* 2) Ett ~ brev, som kommit henne att ligga vaken hela natten och g-a. *Va g-ar du på?* *G-a på hämnd.* Jag (går och) g-ar på om du inte egentligen skulle passa bättre till ingenjör. *G-a från morgon till kväll*, huru man skall kunna få det att gå ihop. *G-a över (lösningen av) ett matematiskt problem.* *G-a över en utväg ur eländet.* Jag kan g-a mig fördärvad över var jag lagt mina glasögon. **II.** Avledningar 1) Sälls. Och stod försänt i underlig g-a. Karin Hirn i öv. 2) En (inåtvänd) g-ar har han alltid varit. En g-are och en drömmare. För att väcka vetgiriga g-ares syndiga tvivel på skapelseverket O. Högborg. — Darwins allvarstunga, tankefårade g-aransikte B. Lidforss. Du frågade mig med g-armin / min åsikt om livet och döden E. Grotenfelt. 3) Ofta i plur. Muldsnedrivarens ankomst ~ ryckte Manuel ur dessa pinsamma g-erier. Hänge sig åt (onyttiga) g-erier. Falla tillbaka i sina (sjukliga) g-erier. Rycka sig loss, rycka upp sig ur sina g-erier. **Syn. I.** grunda (l. grunna), fundera (hit o. dit), ruva, gräva ner sig, djupt försjunka i ngt l. i tankar; bry sin hjärna l. sitt huvud, spekulera; tänka, gnugga sin hjärna; **II.** (g-erier se) grubbel. — **Grubbla ut** *u.*

Gruff, -et, =; -lysten. Ngt vard. 1) 'Egentl.'. Mindre vanl. *I stians stank bland grisars g. och grymtan* Hj. Procopé. 2) 'Bildl.'. Huvudanvändningen. *Ja, vi kom i g., å då ~.* Och för att inleda g-et trängde sig Pelle in på den utsedda strykbocken O. Högborg. Han ställer till ett stort g. ~. *Sade han en gång i ett g. med en ungzoolog* G. Lindborg. *Medan gården bakom är ett enda stim av g. om saknade persedlar, tal om mat, rop på handräckning och enstaka kommandon* Ax. Boëthius. *G. med polisen.* Efteråt började man skyltflyttningen och g-ena Alb. Engström. Torg-, studentgruff. **Syn. 2)** bråk, 'gurgel', 'bruckel', gräl, träta, tvist, ordbyte, krakel, klammeri, ibl. knot. — **Gruffa**, -ade, [-as]. Ngt vard. Nästan endast 'bildl.'. Jfr gruff. *Börja g-a med ngn* (om ngt, för ngt). *G-a med polisen.* *G-a inte, bracka, utan åt upp köttbul-larna!* Nd, nå, vad g-ar ni för? E. Lieberath. Och han g-ade för att fläsket var torrt Sigge Strömberg. Och skulle Ni ibland känna igen Er själva, så g-a inte för det 'Sten Blad'. Sånt prat, g-ade Jan-Petter, tacka vår Herre, att ni båda aldrig hann fram 'Maja på Statt'. Våra arbetare g-a dag och stund om tullarne. **Syn.** bråka, ställa till bråk l. 'gurgel' l. krakel o. d., träta, grumsa, knota, knorra, murra. —

Gruffig, -t, -are. Ngt vard. Mindre vanl. Fått anseende för att vara en något g. person. **Syn.** bråkig, grufflysten, grälaktig o. d.

Grumla, -ade, -as (även dep.). 1) Mer egentl. **a)** *G-a källans klara vatten.* Om källan g-ats, g-ar sig. *Du g-ar ju vattnet, bäcken för mig.* **b)** Och trädgårdsskallans blanka yta g-as O. Levertin. *En kåre kom och g-ade (spegel)bilden.* Himlen g-ades, och det såg ut att bli regn. När himmelens färger g-as J. Tegengren. Om luften är svagt g-ad av dis. 2) Bildl. Gärna skönl. *Som g-ar själens lugn.* *G-a icke fläckans själ!* Den skumma och smutsiga skogssjön är hans egen g-ade själ Fr. Böök. *Intet (tvivel) g-ade nu deras lycka.* Hon ville inte för Andrea g-a minnet av hennes omvändelse Elin Wägner. *Lidelsen hade g-at hans eljest så klara tanke.* Klassicismens krav, att versen ej fick g-a tanken T. Wennström. Personliga motiv och ett visst publikfrieri g-a ibland intrycket, men ~. Ogenomfärda, brustna och g-ade bilder komma i mängd på [C. F.] Dahlgrens konto E. A. Karlfeldt. **Syn. 1)** göra grumlig l. oklar, röra upp *u.* (grums l. bottensatsen), förorena, (ned)smutsa (*u.*); förmörka, göra disig l. suddig, utsudda *u.*; göra otydlig, göra konturerna oklara, sönderbryta *u.* (bilden); (g-as ibl.) tjockna l. förmörkas, skymmas av dis; 2) oroa, störa; bringa oreda i, förvirra, omtöckna; fläcka, 'smutsa'; skymma, förmörka, kasta skugga över. — **Grumla till** *u.*, **upp** *u.* — **Grumlig**, -t, -are; -het. 1) Mer egentl. *Fyris g-a bölja.* Torkan gjorde brunarna sinande, och vattnet var städe g-t av bottensats. Ty därav blir kaffet g-t. Ösa ur g-a källor ofta bildl.: ha sin kunskap ur osäker källa, lita på dåliga sagesmän o. d. Märk även det bildl. *Fiska i g-t vatten* (på fult sätt) dra fördel av (oreda, oroligheter l. d.). — *Himlen, luften började bli g., och ~.* 2) Bildl. **a)** *G. hy.* **b)** *G. röst* av heshet l. av sinnesrörelse. **c)** *Ha en något g. föreställning om ~.* Tanken är något g-t uttryckt. I hans g-a själ kunde den tanken icke lysa igenom. *G-het i uttrycket, i framställning.* **Syn. 1)** full av grummel l. grums, grumsig, oklar, (ner)smutsad, oren, upprörd, 'tjock', smutsig, förorenad; 2) **a)** 'blaskig', 'oren'; **b)** (ngt) hes, 'oklar'; **c)** förvirrad, oredig, otydlig, virrig, dunkel, ibl. svamlig. — **Grumling**, -en, -ar. 1) Mer egentl. Särsk. fys., kem. o. d. ofta konkr. **a)** *Den lätta, flockiga, ofärgade g., som ~ uppstår i ~.* En mjölkig g. av l. orsakad av klorsilver. **b)** *Dis ~ kallas den g., som luften erhåller genom damm eller svag dimma* Nord. Fam.² *G. av spegelbilden.* 2) Bildl. T. e. G. av medvetandet Nord. Fam.² — **Grummel** (akut); -let; [-melmoln; -melsky; -melvattensfiskare].

Röra upp *g-mel*, *g-let* från botten. Ett litet moln av dy och *g-mel* visade var djuret borrhade sig ner. Ta inte upp mera vatten, förrän *g-let* hunnit sjunka (till botten)! Sanningen tyckes nämligen likasom ligga på botten av en med *g-mel* uppfylld brunn. — *G-let* i luften blev tjockare, och ~. — Filosofiskt *g-mel*. — Liberala *g-mel*vattensfiskare Soc. Dem. **Syn.** upprörd bottensats l. fällning, grums, mudder, upprört slam; grumling; oredighet, dunkelhet.

— **Grums**¹, -et; -blandad; -liknande. Mjölken är dåligt silad, det är *g.* i botten. Det mesta *g-et* har dock stannat i silen. Spenvarm mjölk med *g.* i botten Dan. Det är något *g.* i kaffet. När resenären alltså skakade på flaskan, steg *g-et* upp och formade sig till något, som liknade ett gammalt, gammalt gubbhuvud N. W. Lundh. *G.* av pressade druvor. Vinet tappas om, varvid (botten)*g-et* slås bort. Kaffegrums. En vit *g-liknande* bottensats. **Syn.** bottensats, drav, ibl. drägg; jfr grummel. — **Grum-sig**¹, -t, -are; -het. 1) Mest ifråga om vätskor (vatten, vin, kaffe, mjölk, läskedrycker). Spå i *g-t* kaffe, i det *g-a* kaffet. Den grå-a floden [Thames] Torsten Tegnér. 2) Bildl. Mindre vanl. Och stora, klocklika blommor i tämligen *g-a* färger A. Holzhausen. En ~ gammal gubbe, *g.* i hyn och nedbruten på alla vis Alb. Almqvist, öv. **Syn.** 1) se grumlig; 2) oklar, 'oren'.

Grums², -et. Ngt vard. *G.* över småsaker. Morfars vanliga *g.* på pigan. **Syn.** smågräl, muttrande o. d. — **Grumsa**, -ade, [-as]. Ngt vard. De flesta grälade och *g-ade*, några betalade ej, inga stannade D. Sommarström, öv. Hon fortsatte att *g-a* över den fräcke slyngeln, medan ~ Ellen Wester, öv. Åh, *g-a* inte, utan ställ upp er! Gust. Jansson. Fouillade, som var dyster ~, *g-ade* och envisades att själv bära sin [packning]. Och *g-ade* så mycket om allt det besvär och bråk han skulle ha med ~ Anna Geete, öv. **Syn.** (halvhögt) knota, mumla, muttra, knorra, brumma, morra, ibl. opponera sig. — **Grumsig**², -t, -are; -het. Mindre vanl.

Grund¹, -et, =. Substantiven 'grund' äro icke synnerligen skarpt skilda. Man kunde kanske uppställa tre (*g.* neutr. = blindskär o. d.; *g.* utan plur. o. vanligast i obest. form = botten o. d.; *g.* = orsak). Jag följer emellertid här den vanliga uppdelningen i *g.* neutr. o. *g.* denkö. 1) Landgrund och fritt liggande *g.* Ett *g.*, som blott vid mycket lågt vattenstånd sticker upp över havsytan. *G.*, varpå vattnet leker. Djupt liggande *g.* Utprickade, nypupptäckta *g.* *G.*, farliga för sjöfarten. Rännan är full av *g.* och insiglingen krånglig. Gå fri från alla *g.* För att hindra fartyget att driva mer upp på *g-et*. Långsträckt, vidsträckt *g.* Klipp, sten-, undervattens-, övervattens-

land-, utsjö-; fisk(e)-, abborrgrund. Det vsv. om Landsort belägna, nypupptäckta 7.5-m.s-grundet [har] utmärks med en sydostvart om *g-et* utsatt svartmålad remmare, försedd med vitt bälte och två ballonger. Utprickning av *g.* i öppna sjön. 2) Märk en del uttr. Stöta, fastna, råka, gå, segla, törna på *g.* såväl om person som fartyg. Skepparen var onykter och satte oss, satte skutan på *g.* Strömmen satte oss på *g.* Sitta hårt på *g.* De knallar å går, sa rospiggen, satt på *g.* Komma av *g-et*. Taga, hjälpa ngn av *g-et*. Ångaren Katie av *g-et* med egen hjälp. Små båtar flyta, när stora skepp stå på *g.* ordspråk. **Syn.** (ibl.:) (undervattens)bank, undervattensklippa, blindskär, grynna, rev, 'båda'.

— **Grundboj**. Sjö. *G-ar*, som utmärka grund eller segelrännna, äro vanligen koniska eller halvsfäriska, de förankras så, att de flyta på vattentytan, och kunna även vara försedda med klockor, lysinrättningar o. d. -**brott**. Sjö. Uppkommer gm svår sjö l. dyning på jämförelsevis grunt vatten (då vågrörelsen sträcker sig ända till botten). Avser mest sjöns brytning över grund i öppna sjön (x bränning = brott mot stranden l. mot klippor). Kunde kanske bättre föras till grund². I Kaliforniska viken, där fartyg genom *g.* stött på i ända till 12 m. djupt vatten. -**flack**. Sjö. Se flack¹ 2. -**fri**. Mest skr. En särskild, smalare, *g.* segelrännna Nord. Fam.² Att man under gång mot fyren har *g-tt* i en med vitt sken upplyst sektor, men ~ Emil Smith. -**fylld**. Skr. I de *g-a* stråken kring Henrikas och Kristoffers ö Arv. Mörne. -**klack**. Mindre vanl. Fyrmästaren gjorde en gest med huvudet åt det håll, där den nämnda *g-en* är belägen Erik Sparre. -**känning**. Sjö. Ångaren Nya Skärgården fick i dag under stark tjocka *g.* vid Smålandskusten och förlorade rodet. Ställts under åtal ~ för torpedbåten Gonduls *g.* vid Kläderholmen den 17 augusti i fjol. Skador å själva rodet uppkomma lätt vid *g-ar* och ~. -**prick**. -**stöt**¹a, -tt; -ning (med plur.); -ningsfall. 1) Huvudanvändningen. 'Grundkänning' är svagare än 'g-ning' och 'g-ning' väl oftast lindrigare än 'strandning'. Engelsk ångare *g-er* vid Marstrand. Lotus ~, som *g-t* på sydöstra sidan av Saltholm, har i afton flottagits. Vilken förra veckan *g-te* så hårt, att den vattenfylldes. Engelska kryssaren Argyll *g-t*; befars skola bli fullständigt vrak. Då fyrens nuvarande lyssätt, vitt ljus synligt runt om, orsakat flera *g-ningar*. 2) Friare. Mindre vanl. *G-t* driven Sven Hedin. **Syn.** stöta l. sätta l. gå l. segla l. råka l. fastna l. törna l. ibl. driva på grund, 'törna', (ibl.:) stranda. -**uppfylld**. Skr. I *g-a* vatten Eirik Hornborg.

Grund², -en, -er. Ngn gång i bet. A I

svårt att skilja från grund¹ (jfr havsgrund o. grundbrott).

A) Enkelt. **I.** Plur. saknas l. är mkt sälls. **1)** Plur. saknas. Mest i vissa talesätt. Botten o. d. Ibl. svårt att skilja från I 2 o. från II. **a)** Obest. form. *Av hjärtans g. av själ o. hjärta, innerligt gärna. Det var i g. och botten en god själ egentligen, i själva verket, i själ o. hjärta, egentligast sett, om man ser till hjärtat l. djupare, (ibl.: i alla fall, i det hela, om man tänker rätt på saken. Det är, som man ser, i g. och botten endast en omskrivning av slutet i »Le Mondain». Det gustavianska tidevarvet kände kan i g. och botten till punkt o. pricka, alltigenom, fullkomligt, synnerligen grundligt, ibl.: på sina fem fingrar, ut och in, (med omkonstruktion) var han okugglig på, behärskade han (fullkomligt) o. d. Utsocknes är de, och inte känner man dem så där riktigt i g. Förstå ngt i g. I g. förstörd av spriten fullständigt, ohjälpligt o. d. I g. slagen vid Waterloo.* **b)** Best. form. *Häftiga, men i g-en godhjärtade personer. Med starka lidelser, men trots dessa i g-en sund. Jfr strax ovan 'i g. och botten'. — Gå till g-en med frågorna, med en uppgift ta dem på djupet, tänka (grundligt) igenom dem, icke stanna vid utanverken. Och hade han gått till g-en med sig själv, skulle han säkerligen ~ allvarligt rannsakat sitt inre. — Reformera ngt ända från g-en jfr 2. o. II 1. 2) Plur. mkt sälls. **a)** Stå på egen, på (o)fri g. även bildl. *På stadens g. Den rikaste kan nödgas gå från gård och g. På vacklande, osäker g. o. Känna g-en vackla under sina fötter ofta bildl. Det är lätt att komma ut på gungande g. i dylika jämförelser A. Österling. God, dlig, stenig g. Förstärka (den naturliga byggnads)g-en. I havets g. skönl. Havsgrund. Ankar-, berg-, granit-, gnejs-, kalkstensgrund.* **b)** *Då hördes stampet av hovar i gatans hårt frusna g. Sven Hedin. Lavar anordnas då i kastens fria g., eller ock ~ Lind-Liljewall. På fästets djupa g. Ps. 668. Som djupnar i ditt ögas g. A. Österling.**

II. Plur. i allm. vanlig. Bet. underlag o. d. Ibl. rätt nära I 2 ovan. **1)** Husgrund o. d. **a)** Lägga, gräva g-en till ett hus. *G-en lades i januari, och byggnaden var färdig i oktober. G-en till postamentet utföres av ~. Gjuten g. Betonggrund. Om g-en vacklar ofta till I 2 (om naturlig g.).* **b)** Friare. *Förrän världens g. var lagd Bibeln. 2)* Bildl. användning av föreg. **a)** *Cederschiöld-Olander, Hur lägges g-en? om modersmålsundervisningen. Meddela de första g-erna av ngt elementerna. Lärobok i naturlärans första g-er. Detta lade g-en till hans senare sjuklighet. I vilken grad Boccaccio lagt självupplevda händelser till*

g. för denna skildring. Till g. för beräkningen lades ~ till måttstock, som utgångspunkt. Som lade g-en till firmans välstånd. Lägga en god, solid, fast g. (till ngt) göra en god början (skämts. även när man tar för sig duktigt av första rätten). **b)** *Gyllne stjärnor på blå g. Målningar på guldgrund. — Bak-, förgrund på teaterscen, tavl. m. m. — Ofta rent fackl.: Huset är ljusrött för närvarande, men det är bara g-en, det är meningen, att det skall bli grått när det är färdigt. Flytande g-er, mjuk g. vid etsning. Överdrages med en för frätande vätskor okänslig fernissa eller »grund», som svärtas med röken från ett vaxbloss; i denna g. tecknas (raderas) med en spetsig stålndal ~ bildsujetet. Puts-, stuckgrund.* **3)** Plur. vanlig. Bet. orsak o. d. **a)** *G-en till olyckan var (den), att ~. Anföra g-er, g-erna till l. för ~. Kan du förstå g-en, g-erna till hans handlingssätt? Men på goda g-er tror jag ~. På vad g. tror du det? Vad har du för g(er) att anta det? På dessa g-er, måste man, anser jag, ~. Jag tror mig ha god(a) g(er) att anta att ~, för mitt antagande. G-en här till var, att ~. Syna g-erna för ett antagande. Yttrandet saknade varje (förnuftig) g., all g. Du har ingen g. att misstänka henne. Vara ond på ngn utan (ringaste) g. Det påstås, dock som mig synes utan tillräcklig g., att ~. Bevilningens, försvarsväsendets g. Utredning om ~, förslag och g-er. — På g. av min känne-dom om honom vågar jag försäkra, att ~. Det skulle vara på g. av misslyckade spekulationer alltså, som han måst dra sig tillbaka. På g. av att modern inskred, lyckades man förhindra konkursen. — Bevekelse-, förnufts-, urgrund.* **b)** Märk. *Förfara enligt samma g-er (som ~).*

B) Ssgr med adj. o. verb ha vanligen bet. 'grundligt' o. d. (t. e. g-lärd, g-klä). Ssgr med subst. ha en mängd olika bet.; jfr t. e. g-grävning, g-pelare, g-sanning, g-linjer, g-språk, g-skatt. Märk särsk. g-lös.

Syn. **A)** **I. 1)** botten, djup o. d., 'själ o. hjärta'; rot(en); **2)** mark, område; jordgrund, naturlig byggnadsgrund; byggnadsplats, tomt; ibl. havsgrund l. sjöbotten; (ibl. nära) terräng; **II. 1)** husgrund, (ibl. nära) det varp på ngt vilar, underlag, nedersta laget, fot, bas(is), sockel, postament, fundament(er); **2)** begynnelse, början, stödjande underlag, grundval; (g-er:) element(er), 'abc', rudiment(er), 'de första stegen', grundbe-grepp; (ibl.: måttstock, utgångspunkt; botten, fält, (grund)tyta; grundning, första anstrykning, grundfärg; etsningsgrund, etsvax, överdrag o. d.; **3)** skäl, orsak, ibl. anledning, bevekelsegrund, motiv; förnuftsgrund, bevis, argument; stöd, berättigande; princip. **B)** (i ssgr:) grundligt, i grunden, botten-, genom-, alltigenom, i hög(sta) grad,

ur-, ursprunglig, ursprungs-, original-, till grund liggande, utgångs-, käll-, huvud-, väsentlig, art-, väsens-, fundamental-, kardinal-, livs-, oefftergivlig, obetingad, 'första'; (ibl. nära:) genomsnitt-, normal.

— **Grundackord.** Mus. Ett ackord i sin ursprungliga form (utan omvändning). *G. äro treklangen och septimackordet* Nord. Fam.² **-artikel** t. e. teol. **-begrepp.** *Innan man ännu lärt sig g-en inom algebran. Filosofiska g.* **Syn.** element. **-behov.** *Att Göteborgs stad tar sitt g. av kraft från Trollhättan, men vid sidan härav begagnar ~.* **-belopp.** Märk särsk. bet.: (1919 införd beteckning på) det belopp med vkt skatten av taxeringsnämnd påföres skattskyldig i enlighet med lagens bestämmelser o. i lagen intagna skatteskalor. **-beståndsdela.** (Grund)partikel. *G-arna i kruttet äro: ~.* Även bildl. **-betingelse.** Gärna skr. *Företagsamhet är g(-n), en av g-rna för framgång. Jag tror, att den egenskapen var en av g-rna för hans storhet.* **Syn.** grundvillkor, första villkor, (viktigaste) förutsättning. **-betydelse.** Ursprunglig betydelse. *G-n av 'helig' anges av Hellquist vara 'lyckobringande'. G. och härledda betydelse.* **-bok.** Façl. **1)** = fastighetsbok, se d. o. **2)** Mest i plur. Handels. Böcker vari vid bokföring anteckningar l. noteringar i första hand göras nämligen kassaboken o. memorialen. **-brist.** *En g. i det föreliggande förslaget är, att hänsyn ej tagits till ~.* **-brott** se under grund¹. **-del.** Ibl. för '(grund)partikel' l. 'atom' o. d. **-dik|a;** -ning (med plur.). Vanligare är 'täckdika'. **-drag. 1)** *Ett g. i hans karaktär.* **2)** *Uppdra, upprita, teckna g-en till modersmålet historia.* Teckna ngt i sina g. Angiven blott till sina g. *G-en av modersmålet historia.* Känd till sina g. redan i början av 1800-talet. **Syn. 1)** framträdande l. bestämmande egenskap l. (karaktärs)drag, väsentligt drag, viktigt karaktäristikum; **2)** huvuddrag, huvudsakligt drag, huvudpunkter, konturer, 'stora drag', skiss, utkast, grundlinjer, elementer, 'abc'. **-dygd** ibl. kardinaldygd. **-egenskap.** *En g. hos detta folk är närigheten. Urämnet jord har enligt Aristoteles g-erna köld och torrhet.* **-elak, -t.** Mindre vanl. I grund o. botten elak, verkligt elak av naturen. **-element.** *Naturens g(-er).* *Ett g. i alla dessa dramer är ~.* **-enhet.** *Som g. för längdmått tages metern.*

-faktum. Mest skr. *Ett g., som ingen dialektik kan rubba. Det finnes enligt Schopenhauer ett moraliskt g., som ~ Fr. Böök.* **-falsk, -t.** Mest skr. *Denna uppfattning är emellertid g. Ingenting kan vara mer g-t än ~.* *Man gör sig nämligen en g. föreställning om ~.* *Ett sådant påstående är emellertid fullkomligt g-t.* **Syn.** genomfalsk,

fullkomligt falsk. **-fast.** Mest skr. Egentl. o. bildl. T. e. *G-a principer. En g. (rotad) övertygelse.* **-fel.** *G-et i tidevarvets forskning. Själva g-et med pingströrelsen synes mig ligga där, att ~.* *Ett g., som vidlåder hela den dåtida statskonsten.* **-felaktig.** Skr. *Men det är g-t att betrakta själslivet enbart ur denna synpunkt.* J. Landquist. **-fond;** -sökning m. fl. Banks, försäkringsbolags m. fl. inrättningsars grundkapital. *En banks g. har en dubbel uppgift: den förser banken med en del av de medel varpå rörelsen grundas, och den utgör en säkerhet för att banken kan uppfylla sina förbindelser. Proportionen mellan g. och reservfond.* *G. i svensk bank skall enligt 1911 års banklagstiftning utgöra minst 1 million kronor. Mälarbankens g-sökning 1919.* **-form, -en, -er.** Märk särsk. språkv. Oböjd form (x böjningsform). *För substantiven antas vanligen nominativen som g., för verben vanligen infinitiven. Förr sade man, med Sundén, att svenskan ägde fyra kasus, men numer sammanfattar man vanligen 'nominativ', 'dativ' och 'akusativ' under benämningen 'grundform' och får alltså två kasus: g. och genitiv.* **-fråga.** Märk bl. a. bet. (viktigare) förståndsfråga, huvudfråga vid förhör. *De gifta få [vid husförhöret] merendels blott g-or, men de ogifta få läsa upp styckena med alla bibelspråken H. Wranér.* **-färg. 1)** I färgläran. *G-erna äro rött, blått och gult; de övriga kallas blandfärger. Utspädning av en g. med vita substanser* Ekenberg-Landin. *Att den rödblindes och den gröndblindes två g-er skulle vara gult och blått samt den violettblindes rött och grönt a. Gullstrand. 2)* Façl. Underfärg varmed ngt 'grundas', grundningsfärg. **3)** Bottenfärg (x färgerna i själva mönstret), ibl. huvudfärg, förhärskande l. huvudsaklig färg (x 'teckning' o. d.). *G-en är svart, mönstret blommor i röda nyanser. Grovt byggda steklar med mörkt färgade vingar och raggluden kropp av svart g. G. Adlerz.* **-fäst|a.** Skr. *Då nu Almquist följde Svenska Akademiens stävning, så g-es denna härigenom överallt i landet Ad. Noreen. Denna betydelse på ordet har länge varit g. i språket. En g. sanning.* **Syn.** fastslå (för framtiden), ge full stadga l. fasthet, befästa. **-fäste.** Skr. *Sanningens pelare och g. Bibeln.* **Syn.** stadigt fäste, fast grund. **-förbättring.** Lant. Avser att för längre tid l. för all framtid förbättra jordens avkastningsförmåga. *G-ar, som kunna beräknas bli ständiga, såsom sjösänkningar, invallningar, nyodling. Smärre g-ar såsom öppen avdikning, stenbrytning, kalkning.* **-fördärvad.** Skr. *En elegant och g. aristokrat.* **-förfyl|a (sig);** -d; -ning. *Lyckas g-a sig i värbrytningen. En g-ning, vållad av överplaggens undanhängande Klara Jo-*

hansson. **-förmögenhet.** 1) *G-en*, det ärvda kapitalet, som han själv sedan i hög grad ökat. 2) Att trotsat är ~ en av de enkla *g-er* eller känslor, som giva riktnings åt människans karaktär Öv. fr. Poe. **-förstärkning.** Byggn. o. d. *G.* mdste alltid vidtagas, då den naturliga grunden är av dålig beskaffenhet. **-förutsättning.** Skr. *En g.* för fortsättandet av dessa arbeten blir alltså, att riksdagen beviljar tillräckliga medel. **Syn.** oefftergivlig l. obetingad förutsättning, ibl. postulat.

-grävare; -ning (med plur.); -ningsarbete m. fl. Byggn. o. d. Tjänstgjort som ~ *g-are.* *G-nings*arbetena för det nya sjukhusbygget äro nu avslutade. **-hastighet.** T. e. järnv. : normal hastighet på rak o. horisontell bana. Att tågens *g.* ~ nedsatts med 10 kilometer [från 80 km. i timmen] 1917. **-hypotes** x hjälphypotes l. biantaganden. **-idé.** *G-n* i dikten är ~. Vissa *g-er*, som alltid återkomma i allt vad han skriver. Själva *g-n* i hans system. **-kapital.** K. varpå en affär l. d. grundas. *G-et* redan förbrukat. **-karaktär;** -istikum. Om person o. sak. Hans *g.* är redbar och flärdfri. Till sin *g.* är stället något dystert. Att kinesiskans *g-istikum* är dess uniformitet, dess byggnad av fixa enstavingar B. Karlgren. **-katalog.** Märk särsk. *G-en* över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur 1919. Den av biblioteks konsulenten Dr Fr. Hjelmqvist redigerade »Ecklesiastikdepartementets *g.*», som torde finnas vid alla läroverk. **-klå.** Vard. 1) *G.* ngn ge ngn stryk efter noter, ett grundligt kok stryk. 2) *Bli g-dd* av en schackerjude, av falskspelare bli grundligt lurad l. 'klådd' in på bara kroppen, få betala sina modiga slantar. **-kort;** -shög. I patienter: bottenkort. *G-en*, på vilka man skall bilda svart av samma färg. Ässen äro i denna patients *g.* Vars översta kort passar på någon av *g-shögarna.* **-kraft.** Skr. Naturens *g-er.* **-kugga;** -ning. 1) *Bli g-ad* i sin första tentamen. 2) Den gången blev du *g-ad* (på bytet, på vinsten).

-lag', -en, -ar; -sbeslut m. fl. se II. Fast o. (jämförelsevis) oföränderligt lag med förbindande kraft för både regering o. folk. Ibl. särsk. om regeringsform. **I.** Enkelt. 1) Egentl. *G-en* bör utgöra den högsta samhällslagen, varifrån alla övriga lagar framgå. I Sverges rikets *g-er* ingå: regeringsformen av 1809, successionsordningen av 1810, tryckfrihetsförordningen av 1812 och riksdagsordningen av 1866. I utlandet är det vanligen endast regeringsformen som har *g-s* karaktär; på vissa håll, t. e. Amerika, även vallagar. Detta vele vi för oryggelig *g.* antaga lagstil. Ändring i *g.* kräver beslut av två riksdagar (med nyval). Som ännu icke hunnit bli *g.* Bestämmelserna ~ finnas i den redan antagna militärlagen,

men få nu ej *g-s* helgd. Utom när han finner väckt fråga strida mot *g-s* lydelse. Därom står intet i *g-en.* *G-ens* ord äro här tydliga, och det är otvivelaktigt, att regeringen begått brott mot gällande *g.*, *g-s* brott. Kringgå *g-en.* Gällande *g-er.* Främmande *g-er*, utg. av C. A. Reuterskiöld och V. Rinander. Riksakten av 6 aug. 1815, en s. k. 'unionell *g.*', hade väl i Norge, men icke i Sverige formell karaktär av *g.* *En g-ens* väktare. 2) Bildl. Mindre vanl. Denna viktiga lag — fotokemiens *g.* — upptäcktes ~ The Svedberg. II. Ssgr. Ex.: Ett *g-s* besluts giltighet. — Ridderskapet och adelns *g-s* bestämde rätt ngn gång även i finita former. Viktiga *g-s* bestämmelser. — Här föreligger ett tydligt *g-s* brott, en revolutionär kupp i vår kära riksdag. Uppenbar *g-s* brytare. — Statsrådet Undén har förordnats att taga *g-s* enlig befattnings med riksdagsärenden. Betvivla *g-s* enligheten av ett förfarande. — I *g-s* frågor samt i frågor, som röra någondera kammaren enskilt ~. — Fem nya förbudsstater i Amerika; dessutom har Idaho *g-s* fäst sitt förbud 1916. Medborgares *g-s* fästade rätt till sin enskilda egendom. I enlighet med sitt *g-s* fästa privilegium. — En *g-s* givande församling konstituerande. — *G-s* paragraf. — *G-s* stiftande myndigheter. Våra *g-s* stiftare. — Vilken ordade om det *g-s* stridiga i förfarandet. Förfarandets *g-s* stridighet. — Upphäva sig till *g-stolkare.* En något lättvindig *g-stolkning.* — På ett *g-s* vidrigt sätt. Åtgärdens *g-s* vidrighet. — Sverges väldigaste *g-s* väktare Jörgen om Adolf Hedin. — Men detta skulle kräva en *g-s* ändring. **Syn. I.** 1) fundamentallag; ibl. konstitution, (stats) författning, 'karta'; (*g-s* enlig ibl.) konstitutionell.

-lag', -et. Avtar i bruk; undvikes ofta som danism. Och vilda fruktplanter tagas ännu alltid som *g.* vid förädlingar (t. e. av äpple- och päronträd) Ekenberg-Landin. **Syn.** grundval, underlag. **-linje.** Mest i plur. o. bildl. Uppdra några *g-r* till ~. Ribbings *G-r* [till logiken osv.] skämts. även om den trubbiga vinkel varmed man återgav Ribbings profil. *G-erna* av växtläran. **Syn.** kontur, grunddrag, huvuddrag, (*g-r* ibl.) element(er). **-lura.** Det vore att *g-a* diplomatin K. G. Ossianilsson. Oftast i perf. part. Och blivit *g-ad* av tulluppsyningsmannen. Jag blev formligen *g-ad* på skogsköpet, si O. Högberg. **-lynne.** Mest skr. Detta nordiska *g.* M. Lamm.

-läggja; -ande; -are; -arsynpunkt; -arinna l. -erska; -ning (med plur.); -ningsarbete m. fl. se II. **I.** Vanliga verbformer. Ej om 'husgrund'. 1) Staden grundlades av ~. *G-a* ett kloster. Med vilket rektorat var förknippat *g-andet* av detta läroverk. *G-a* en affär. Det var under dessa år han grundlade sin sedan så stora förmögenhet. Hans

kunskaper i franska, grundlagda redan i skolan för en ovanligt nitisk lärare, ~. Sjukdomen grundlades nog, var nog grundlagd, redan innan han flyttade till huvudstaden. Dessa års uteliv grundlade en ohälsa, som aldrig helt släppte sitt tag. — Arbetet om Dalin grundlade hans rykte som litteraturforskare. 2) Part. pres. ofta rent adj. *G-ande studier*. I sitt *g-ande* och mönstergilla arbete Svenska pressens historia Fr. Böök. Tyskan skulle bli »grundläggande» språk Sigr. Almquist. [Plattyskan] skiljer sig frdn högtyskan i flera *g-ande* punkter.

II. Avledningar. 1) Ifråga om husgrund. *G-are* Andreasson. Han är till yrket *g-are*. Vid all *g-ning* har man att iakttaga, att belastningen av byggnadsverket blir lämpligt fördelad över underlaget, att sidorörelse förekommes och att grunden blir neddragen i marken till frostfritt djup; den frostfria gränsen räknas i södra Sverige till 90 cm., i mellersta till 120 cm. och i norra till 180 cm. Varför *g-nings*arbetet bör ~. För *g-nings*arbetena erforderliga mängder natur-singel ~. *G-nings*kostnad(er). 2) Allmän-nare. Den egentlige *g-aren* av det svenska våldet. Den 1920 helgonförklarade Marguerite Alacoque ~ *Sacré-cœur*-kultens *g-arinna* Nord. Fam.² *G-arinnan* av Rudebecks skolan i Göteborg, fröken Sigrid Rudebeck. *G-erskan* av den vitt kända damhattaffären ~. En *g-nings*fond för Palestinas uppbyggande till en judisk nationalstat. För att närvara vid *g-nings*högtidligheterna ha till Jerusalem avrest ~. **Syn. I.** grunda, anlägga, stifta, (först) inrätta, lägga grunden l. grundstenen till, taga de första spadtagen till, vara upphovsman(nen) l. första upphovet l. upprinnelsen till l. stiftaren av, göra början l. begynnelsen till, starta, (på)börja, vara första orsaken l. anledningen till, ge upphov(et) till, nedlägga fröet till, (ibl. nära) förbereda l. föranstalta, ibl. konstituera, (g-ande ibl.) väsentlig, fundamental; ibl. första.

-lär|a. Skr. Kristendomens *g-or*. **-lär|d.** [-het]. Skr. En *g. man* och exemplariskt ordentlig. **-lön.** *G-en*, efter vilken sedermera dyrtidstillägg m. m. uträknas. Så och så många procent på *g-en*. **-lös;** -het. De *g-aste* och otroligaste rykten. Biskop Stagnelius stämplade genast uppgiften som *g. En g. beskylldning*. Bevisa *g-heten* av ett antagande, en anklagelse. **Syn.** ogrundad, (alldeles) utan grund l. hemul, falsk, osann, obevisad, oberättigad, omotiverad, ibl. ohemul.

-massa. *G. till konstgjorda ädelstenar*. **-melodi.** Mus. Tema (x variationer, utvikningar o. d.). **-mening.** *G-en i detta*, för övrigt rätt dunkla, uttalande torde vara ~. **-motsats;** -satt. Skr. I deras ideella *g-sats* Ola Hansson. Tvenne *g-satta* idealtyper ib.

-mur; -mura o. -murning. 1) Subst. *G-arna* skola alltid gå så djupt ned i jorden, att tjälen icke kan nedtränga under dem. *G. kan antingen läggas av gråsten eller gjutas av betong* H. Juhlin Dannfelt. I bild: Hans livsverk blir då bara löften, som aldrig kunna hållas, *g-ar*, på vilka ingen byggnad blivit rest Gust. Cederschiöld. 2) Verb. Vanligast i perf. part. **a)** Egentl. *G-ad* grav. En källare hade blivit *g-ad* strax öster om bron J. Engeike. **b)** Bildl. Den politiska friheten borde ha *g-ats*, innan man började arbeta på den vittra O. Sylwan. Ty Hagbergs Shakespeare äger sin *g-ade* plats i det allmänna medvetandet A. Österling. Det var först efterhand, som han nådde det *g-ade* anseende ~, som ~ Fr. Böök. Men hos fackmän och kolleger åtnjuter han ett så mycket mera *g-at* rykte. — Där redaktör Branting stämplar den liberale professorsorn som *g-ad* högerman. **Syn. 2)** uppmura m grundvalarna till, lägga grundmur(en) till; (g-ad:) oomkullrunkelig, fast (grundad), säker, ytterst pålitlig, obesticklig, solid, ibl. inbiten l. värsta. **-mål|a;** -ning. Se grunda¹ 3. **-mått.** Kubikmeter *g. vid* vedförsäljning. **-mänsklig.** Skr. Försakelsen av det mest *g-a* F. Vetterlund. **-olik** l. **-olika.** Skr. Asiat, d. v. s. något som är helt och hållet *g-a* en europé Alexis Kuylensstierna. Till karaktär och anlag så *g-a*. Hur skulle det komma någon samstämmighet mellan dem, när de voro så *g-a*? V. Benedictsson. De båda *g-a* sätten att bära oket Ejnar Smith. **-ord.** Språkv. Ord som ej kan uppdelas i enklare element, ej gm sin form hänvisar på ngt annat ursprungligare ord i samma språk (x härlett ord). 'Man' är *g.*, 'manlig' ett härlett ord. 'Man' är *g-et* till 'manlig'. Ibl. x avlett ord. **Syn.** primitivt ord, enkelt rot- l. stamord. **-organ.** Skr. **-orsak.** *G-en* var emellertid en helt annan egentlig l. yttersta orsaken.

-partikel. Ibl. för molekyl l. atom; ofta bildl. **-pelar|e.** Gärna bildl., om person o. sak. En av vår författnings och vårt offentliga livs *g-e*. Även en av Egoismens starkaste *g-e* O. J. L. Almquist. Fosterlandskärleken och religiositeten bildade *g-na* i den värld, som ~ Fr. Böök. **Syn.** (ibl.) viktigaste stöd; stödpelare, 'det bärande'. **-penning,** -en, -ar (l. -pengar). 1) Detta blev *g-en* till hans nu rätt aktningssvärda förmögenhet. Lämna *g-en*, en *g. till* ngt. 2) Mindre vanl. Till bet. 'husgrund'. Jag minns särskilt, att vid denna högtidliga fest en *g. nedlades* i en urna mitt i grunden O. Vesterlund. **Syn. 1)** se grundplåt. **-plan.** Vågrät genomskärning av grunden till en byggnad l. d. Även friare o. bildl. Det hus med egendomligt oregelbunden *g.*, som ~. **-platt|a.** *G-or* av betong, för husgrunder. **-plåt.** Må det bli en *g. för* dig, som du sam-

vetsgrant söker förkovra! Lämna *g-en* till ngt. Jo, och det var *g-en* för mig, det Fanny Alving. Att av boets tillgångar 25,000 kr. samt en hemmansdel i Åsevad skola bilda *g-en* för ett blivande sjuk- och åldringshem. **Syn.** grundpenning, grundslant, första början, begynnelsesumma, första donation, 'boägg'. **-princip.** Första l. huvudprincip. Detta var *g-en* och ~. **-pris.** Ett *g.* av 12 kr. per 100 kg. samt för prima sådan linhalm ett tilläggspris av minst 3 kr. per 100 kg. E. O. Arenander. **-påle** vid pålning för husgrund. **-regalle,** -et, -en l. -er. Fackl. *G-ena* utgöras av: skogsregalet (kronans äganderätt till allmänningarna i riket och de stora obygderna i Norrland), vattenregalet (kronans äganderätt till alla större vattendrag och till skärgårdsfisket) samt bergsregalet (kronans äganderätt till malmstrecken). C. G. Styffe, Framställning av de så kallade *g-ernas* uppkomst och tillämpning i Sverige intill ~ (1864). **-regel.** Ha till *g.*, som *g.* att ~. Ta ngt till *g.* En *g.* för l. vid all smnning är, att ~. **Syn.** viktig(aste) regel, huvudregel, första princip. **-riktig.** Skr. En enkel, *g.* och därigenom oföränderlig stavnings teori. **-ritning.** Gärna bildl. *G-en* till denna avhandling gjordes i en liten uppsats i Göteborgs Handelstidning ^{31/10} 1919 Algot Werin. **Syn.** konturrättning, plan, utkast, skiss. **-ränning.** Ofta bildl. Huvudinnehållet, *g-en*, stoffet i en ~ dikt. **-rânt/a.** Fackl. Mantalsrântan sammanslogs med den s. k. jordeboksrântan till den 'ordinarie rântan' eller *g-an*, vilken, jämte övriga grundskatter, 1904 upphörde. **-röst.** En *g.* åt varje väljare och därefter särskilda tilläggsröster t. ex. för 30-åringar, som äro familjeförsörjare ~.

-sanning. Obestridlig, självklar *g.*, ett s. k. axiom. En av kristendomens *g-ar*. **-sats;** -enlig; -lös; -trogen; [-lig]. **1)** Ur riktiga *g-er* kan man dra felaktiga slutledningar. **2)** Huvudanvändningen. **a)** Enkelt. Ledande *g-er*. *G-er* äro för mer än regler. En man med (fasta) *g-er*. Ha *g-er*. Bli sina *g-er* trogen. En man utan *g-er*. Av *g.* Mot sina egna *g-er*. Hans enda *g.* är att ~. Ta som l. till *g.* att aldrig uppskjuta något i onödan. Leva efter sina *g-er*. Rättsg-*er*. **b)** Sgr o. avledning. Skr., mindre vanl. Det visas med *g-enlig* klarhet i de följande scenerna Fr. Böök. Där han *g-enligt* bannlyser det inre livet från sin diktning ib. — *G-lös*, gemen bov. — 'Principiell', som någon *g-ang* kan dterges med 'grundsatslig'. **Syn.** **2)** grundsanning, princip, (levnads)regel, maxim, oföränderlig l. (grund)fast regel, (säkert) rättesnöre; (*g-enlig* m. fl.) princip-enlig, principlös osv. **-skatt;** -eavskrivning. Skatt som åligger jorden (o. i vidare mening även fast egendom i allmänhet). *G-erna*, som utgjordes av (grund)rânta och till 1869

även tionde (detta år förvandlades även 'tionde' till 'rânta'), äro numera avskrivna i Sverige; *g.* förekom i Sveriges riksstat för sista gången 1903. *G-erna* utgingo enbart av jordbruksfastighet och erlades tidigare in natura. **-skild** o. **-skil/inad.** **1)** *G-d.* Att han, som av alla våra skaldar tagit de ojämförligt starkaste intrycken från Swedenborg, i hela arten av sin religion är *g-d* från honom M. Lamm. Med sitt från dem så *g-da* temperament ib. **2)** *G-lnad.* *G-lna-*den mellan de bägge riktningarna är den, att ~. Någon *g-lnad* mellan dem kan du dock aldrig uppkonstruera. **Syn.** (ibl.) artl. väsensskild osv., fullständigt skild, utan varje samband, alldeles sär- l. fristående l. oberoende. **-skott.** Sjö- o. d. Skott som träffar fartyget i l. nära vattenlinjen (mellan vind och vatten'). *Ge g.* sänka. Även bildl. Ett *g.* mot socialiseringen. Därmed har hans politiska anseende fått ett *g.* fått knäcken. **-skrift.** Mest skr. Motsatt: avskrift, bearbetning l. översättning. Översättningen smyger sig troget efter *g-en* V. Rydberg. **Syn.** (ibl.) original, urskrift, källskrift, (ur)källa. **-språk.** Läsa bibeln på *g-et*, på *g-en* x i översättning. Översatt direkt från *g-et*. **Syn.** originalspråk, språk varpå ngt ursprungligen är skrivet l. avfattat; (n-*gn* gång-) moderspråk.

-stam. Trädg. Växt på vkn inympas l. okuleras ett skott l. en knopp av en närbesläktad växt. Kårsbärsträden odlas vanligen i stamformiga exemplar, uppdragna på *g-mar*, som erhållits genom kärnsådd Nord. Fam.³ En av en äppelkärna uppdragen *g.*, som sedermera förädlats. *G-mar* för fruktträd, för stamkrusbär, för brokbladiga parkträd och prydnadsbuskar, för rosor. Okulering eller inympning av en knopp på en *g.* Ympning eller införlivande av en kvist med en *g.* **Syn.** underlag, ibl. 'vildstam'. **-stavelse.** Rotstavelse, stamstavelse (ibl. x avledningsstavelse). **-sten.** **1)** Konungen var själv närvarande, då *g-en* lades till biblioteksbyggnaden. **2)** Friare o. bildl. Lägga *g-en* till den samhällsbyggnad, som ~. Detta skulle alltid vara en dålig *g.* för vårt äktenskap, och ~ N. Selander, öv. fr. Gottfr. Keller. Och god vilja och omtanke äro sparsamhetens *g-ar*. **-stomme.** *G-en* bildas av ~. Ofta bildl. Och äro stränga puritaner, nonkonformister, den engelska liberalismens *g-e*. Som bilda *g-en* av l. i ~. **-stryka;** -ning (med plur.) Grunda, anstryka grundfärg. *G-ningen* är avsedd att fylla träets porer Kerstin Key. **-stuka;** -ning (med plur.). Vard., bildl. Jag kände mig *g-ad*, misslyckad, oduglig en hel vecka ~ C. Larsson i By. **Syn.** ta bort all självkänsla, alldeles 'tillplatta' n, tillintetgöra. **-ställning.** Märk särsk. krigs. Den formering trupperna intaga vid samling

o. vanl. även under rörelser på slagfältet utanför fiendens eld. **-stämning.** *G-en i dikten är allvarlig, men ~.* **-stöt|a;** -ning (med plur.). Särsk. för sjömän är 'g-ning' lindrigare än 'strändning'. **-syn.** Mest skr. *Den g. på dessa problem, som här röjer sig, är besläktad med ~.* Hos Tolstoy, även han en lärjunge till Schopenhauer, möter oss samma g. Fr. Böök. **Syn.** grundåskådning, verklig syn (på saken l. sakerna l. världen). **-sås.** Kok. *Grundvalen för den finare matlagningen utgöres av de så kallade stora såserna, gerna, som bestå av en starkt koncentrerad köttmust, försatt med mer eller mindre kryddor* Hagdahl. Genom utspädning av gerna med buljong beredas de flesta av de s. k. mindre såserna. En utmärkt g. för söta sdser Fru Högstedt. **-säker** okugglig o. d.

-tal. 1) Räkneord som anger antalet delar varav ngt (vanl. en plural) består. Noreen uppdelar *g-en* i exakta och vaga; till de förra räknar han utom 'två, tre' osv. även sådana som 'dussin', 'tolft', 'tjog' o. d., till de senare exempelvis 'ett par' (= två, tre), 'några', 'sömliga', 'en mängd'. 2) Märk särsk. ett par mer fackl. användningar. a) Dyrktidstillägg utgå efter glidande skala i visst förhållande till ett s. k. grundtal, som av K. M:t fastställes med ledning av Socialstyrelsens beräkningar om levnadskostnadernas höjning eller sänkning. Med en dyrktidsindex av 167 skulle enligt utskottets förslag *g-et* bli 147 samt det reducerade procenttalet för avlöningsbelopp över 100 kr. i månaden 49 1919. b) Ifråga om grun- ämnas numerering efter 'det periodiska systemet' är g. = ordningstal l. atomnummer. **Syn. 1)** kardinaltal. **-tank|e.** Några *g-ar* i Ibsens senare diktning. *G-en* i förslaget var, att ~. **-teckning.** Mest bildl. Skr. **-tema.** Mus. o. friare. *G. och utvikningar från g-t.* Ett g. i Ibsens diktning, som ~. **-ton.** 1) Mus. Djupaste tonen i en tonart l. ett grundackord. Ett ackord bestående av g., ters och kvint kallas trekläng. 2) Friare o. bildl. a) Mål. Egen- domliga, flimriga, grå *g-er* Helge Kjellin. b) Handels. Smd affärer, men god g. på fredagsbörsern 1922. c) Allmänne. Ange *g-en* i ett sällskap vara den tongivande, behärska stämningen o. leda den, vara den som ger tonen l. stämningen. En g. av (allmän) hjärtlighet. **-tråd.** Fackl. [I både varp- sammet och inslagssammet] behövas förutom poltråddarna även *g-ar* och inslag, som bilda grundväven Nord. Fam.²

-val. -en, -ar. Egentl. o. bildl. Lägga *g-en* till en större byggnad. När *g-arna* upprävas Bibeln. Jordens *g-ar* blottades ib. Jordens alla *g-ar* vackla ib. Bergens *g-ar* darrade ib. Jordens *g-ar* bäva ib. Skaka huset i dess *g-ar*, samhällets *g-ar*. Skakas

i sina *g-ar* även rent bildl. Samhällets understa g., familjen Strindberg. Ordning är samhällets g. På *g-en* av dessa beräkningar anser han sig utan risk kunna mottaga anbudet. **Syn.** grund(murar), underbyggnad; grundpelare, stödjepelare, (fast) stöd, viktigaste underlag. **-vatt|en|;** -en(s)strömning; -enstånd. Regnvatten som genomträngt jordytans lösare lager och sedan stannat mot djupare ogenomträngliga lager av lera l. berg. För städers och andra samhällens vattenledningar söker man numera såvitt möjligt att anskaffa *g-en*, ty *g-net* är, även då ytan ligger några få meter under jordytan, bakteriefritt. *G-net* kan, enligt Richert, i rullstensåren bilda betydande underjordiska strömmar. Så att högsta *g-en*ståndet icke når högre än 1,5 m. under markens yta ~. **-viktig.** Skr. Hans g-a lilla skrift ~ T. Ericsson. Som är av alldeles särskilt g. betydelse för vår förstå- else av ~ E. Holmgren. **-villkor.** *G-et* för att jag skall komma med är, att ni lovar att inte gräla ibl. första villkoret. Ett g. för hela samhällets trivsel. 'Conditio sine qua non' eller g. **-värde.** Även till 'hus- grund'. **-väsen|(de)** o. **-väsen|tlig** (biton på -ent). Adj. är vanligare än subst. Hennes g. är tilltalande, hon är öppen och vänlig och ~. Religionens g. — Det är en g-tlig skillnad mellan ~ och ~. Skillnaden är g-tlig. Hur g-tligt olika makarnas naturen än voro Ruben Berg. **Syn.** (g-tlig:) högst väsentlig, djupt rotad, obetingat nödvändig, (mkt) djupgående, djup (o. ursprunglig), verkligt betydande. **-väv.** T. e. till sammet; jfr grundtråd.

-yta. **-äsi|kt.** Skr. En viss g. av män- niskonaturen och livet började bilda sig hos mig Ellen Ryding, öv. fr. Carlyle. **-åskåd- ning.** Den allvarliga g., som redan tidigt visar sig i dessa hans skrifter, förmörkades mot sextitalet till ren pessimism. **-ägare.** Lagt. o. d. Beträffande fastighet i stad har *g-n* (som i vanligaste fall är staden själv) i första hand lösningsrätt, nämligen till de å hans område befintliga byggnader, vilka till- höra annan person. **-ämne;** -sömvandling (sent ord). Jfr element A I 2. Grundämne (ele- ment) definieras numer (1923): kemiskt g. är ett ämne vars samtliga atomer äga lika kärnladdning; med hänsyn till isotoperna definierar Fajans ett g. som ett ämne vkt varken gm kemiska l. fysikaliska medel kan uppdelas i enklare beståndsdelar o. som ej har befunnits vara en blandning av andra ämnen. (Ämnen med samma kärnladdning men olika atomvikt äro 'isotoper' o. ämnen med samma atomvikt men olika kärnladdning äro 'isobarer'). *G-n* i gammal mening, 'enkla *g-n'*, äro verkliga t. e. väte, kol, kväve, syre, natrium, fosfor, svavel, arsenik och jod; magnesium,

kisel, klor, kalium, nickel, brom, kvicksilver äro däremot blandningar av isotopa g-n. Enkla eller rena och sammansatta eller blandade g-n. G-t tenn har särdelats i åtta element [av amerikanaren F. W. Aston] 1922. Antalet g-n mellan väte (det lättaste g-t) och uran kan numer anges exakt vara 92, av dessa äro (juni 1925) blott 2 upptäckta. (Radio)aktiva och inaktiva g-n. Enligt Rutherford anger atomnumret antalet positiva enhetsladdningar i motsvarande g-s atomkärna. Prouts 1815 uppställda hypotes, att alla g-n äro uppbyggda av väte har på sista tiden visat sig med all trolighet vara riktig. Rutherfords berömda sönderdelning av g-n genom bombardemang med strålar från radioaktiva ämnen The Svedberg. Transformationshastigheten hos ett aktivt g. är konstant Ramstedt [-Gleditsch]. Att även radium är ett g. ib. — »Radioaktivitet och g-somvandling» av docent Ellen Gleditsch, Uppsala 1925. **Syn.** se element. -**ärlig.** Mindre vanl. för botten- l. genomärlig. -**önskan.** Skr. Sälls. Livets g. är icke makten, icke vetandet, men skönheten John Landquist.

— **Grund**[a], -ade, -as; -are (till 1 o. 3); -arsvindel; -arina (till 1); -ning (till 3; med plur.); -ningsfärg (till 3). **1)** Trans. Staden g-ades antagligen av Knut den store. G-a en skola, ett sjukhus, en (välgörenhets)-stiftelse, en hjälpfond, ett stipendium, en professur, en tidning, ett (tidnings)företag, en affär, ett handelshus, en förening. — G-aren av det stora romerska riket. Frid med dig, du kyrkans g-are, du herde för Kristus' alla lamm! V. Rydberg. G-aren av en del tvekydiga kristidsföretag. G-arsvindeln och kraschen 1873 medförde ~ Schück Warburg. — [Sigfrid Almquists] maka, född Hulthén, — den Almquistiska samskolans g-arinna. Såsom g-arinnor av nya [myr]samhällen G. Adlerz. Samhälls-g-arinna G. Adlerz, om biddrottning. **2)** Trans. o. refl. **a)** Min tillförsikt jag g-ar / på Kristus och hans blod Ps. 595. Min tro g-ar sig på, är g-ad på några närmare iakttagelser, som jag varit i tillfälle att göra. G-a sitt omdöme, sin mening på oövisade fakta. Uppgiften g-ar sig på hör-sägen. G-ad på förnuftet. **b)** Märk en del huvudsakligen skr. uttr. med adjektiviskt nyttjat perf. part. Ha g-ad anledning att ~. Man hyser dock g-ade förhoppningar om att kunna anskaffa den erforderliga summan. Att han alltid finner ~ g-ade förvändningar att hålla mig kvar här. Vål., og-ad. G-at rykte som figurmålare. **3)** Trans. l. abs. Mål., i etsning o. d. **a)** Stolarna äro ännu blott g-ade. Sedan kristar och kdd-fläckar först överstruktits med polityr, g-as träet med tunn, vanligen ljus oljefärg en g-dng. G-ningen är gjord, men ännu återstår

att stryka väggarna dtminstone ett par gånger. **b)** Sedan bläcket torkat, g-as plåten på vanligt sätt, varefter ~. — [Metall, vilken] förut erhållit en särskild g-ning genom att överdras med ett tunt lager av genomskinlig emalj. Även konkr. Då g-ningen är torr, böra ~ Kerstin Key. — G-ningsfärger, billigare, rivna oljefärger, som användas till en första anstrykning x täckfärger. **Syn.** **1)** anlägga, (in)stifta, lägga (första) grunden till, grundlägga, inrätta, starta, etablera, ibl. bygga; (g-are:) grundläggare, (in)stiftare, anläggare, ibl. 'gründer'; **2)** stödja (sig), fota (sig), 'bygga' (på), basera (sig); (g-ad:) välgrundad, befogad, verklig, 'säker'; (ibl. nära:) sann, faktisk; **3)** grundstryka, grundmåla, anstryka (grundfärgen), bereda (duk l. annat) gm påläggande av underfärg l. 'grund'. — **Grund**-**er**[a], -ade, -as; -ing (med plur.). Tekn. Plattan g-as med zinkvitt, vari bilden ritas upp B. Oldenburg. Och ett tunt färgblad på den g-ade ytan ib. **Syn.** se grunda¹ 3 ovan.

— **Grundlig**, -t, -are; -en; -het. Motsatt: ytlig, flack, löslig, osäker, ibl. falsk, ibl. lättsinnig. **1)** En g. natur. Ovanligt g. till sin läggning. Både g. och skarpsynt. Ha g-a kunskaper [i matematik]. Studera ngt mycket g-t. En g-are genomforskning skulle nog ge vid handen, att ~. Ett g-t studium av ~. Sökanden mdste äga g. känne-dom i modärn hyttteknik ~. De kände g-are än någon annan till ställningar och förhållanden i bufferstaten. G-t sätta sig in i ngt. — Med häpnadsväckande g-het. En ärlig g-het. **2)** Friare o. bildl. En g. uppräckning. G-t ta itu med pojken, med klassen(s oeseder). En g. reform. G-t bevisa sin oförmåga. G-t, g-en vederlag av verkligheten. Ge ngn en g. avbasning. Och sex stora krukor [med syltad frukt] ~ hade hon på mindre än fyra veckor g-en länsat. Bli g-t lurad (av ngn, på konfekten). G-t misslyckas, missta sig. Ett g-t misstag. Ta sig en g. middagslur, ett g-t rus. Ha g-t tråkigt, ledsamt på en tillställning. Vara g-t utledsen på ngn. **Syn.** **1)** som går till grunden med ngt, djupgående, djup, 'allvarlig', säker (, djupgående) o. omfattande, ingående, ej ytlig l. löslig, sorgfälligt (gjord l. utförd), gedigen, solid, noggrann, skrupulös, minutiös, rigorös, genomgående, (ibl.:) insiktsfull, kunskapsrik, tillförlitlig, vederhäftig, (mycket) ordentlig; **2)** gående från grunden, som rycker upp med roten, radikal, fundamental; verklig; duktig; 'riktig', bastant, rejäl; (g-t ibl.:) med besked, eftertryckligt, efter noter.

Grund³, -t, -dare; -dhet. **1)** Egentligast. Vet du något ställe, där det är g-t, så att man kan vada över? Är det så g-t, att vi bottnar? Små g-da där och bäckar. G-da

bäckar bullra värst jfr t. e. 'stor i orden, liten på jorden'. Kom hitåt, här är vattnet g-darel! Så g-t, att vi när som helst befarade att törna. Fots-g-d uttorkade sjöbäddar C. J. Engström. 2) Ngt friare. Därute på alvaret är jorden ovanligt g-d, ibland sticka kalkhällarna till och med i dagen. På g-d jord, t. ex. på myllklädda hållar H. Wihl. Arnell. Plöja g-t. Fröet utsås vid jultiden i g-da lådor i ett förökningshus med ~. Med hjulformig eller g-t klocklik blomkrona om Lysimachia. Yxa, med vilken 3 cm. breda, g-da skår göras B. Jönsson. G-t flikiga blad. 3) Bildl. a) Han sov med g-da och hastiga andetag som en febersjuk Sven Hedin. b) En g-d och alltför lättnöjd natur. En tämligen g-d filosofisk bildning. Du resonerar något g-t, tar något för g-t på problemen. c) Vulg. Hör du, Kalle, var inte g-d för att jag klädde dig i morse — jag visste inte, att du hade en stor bror. **Syn.** 1) föga djup; 2) flack, 'mager', tunn; låg, föga ingående; 3) a) ytlig, föga djupgående, blott på ytan, lätt(vindig); b) arg, hätsk. — **Grundgående**, -t o. som adj. = Adj. vanligast. Mest om fartyg. Ett fartyg som 'drager litet vatten' kallas g. Ängslup, rymlig och g. annons. — Ngn gång friare. De mer g. kroppinnharvarna H. Juhlin Dannfelt. -hav mindre vanl. -så. Lant. Då däremot den g-da säden kan nöja sig med mindre muster. -vatt[en]². Bland stenarna i g-net Alb. Engström. Tills grosshandlarn kommer på g-en ib. Men det milsvida g-net, som är en sluten värld för sig, speglar endast minareterna N. W. Lundh. — **Grund[a]**³, -ade; [ning, ibl. med plur.]. Sälls. som enkelt. Till en början var vattnet djupt nog, men det g-ade mer och mer G. Kolthoff. Grundens och landg-ningarnas noggranna belägenhet och utsträckning Vår Flotta 1918. — **Grun-da**(s) igen n, upp n.

Grun[da]³ l. (vard. o. sydsv. även) **Grun[na]**, -dade l. -nade. Ofta folk. 1) Ex. med 'grunda'. Jag sitter och g-dar på, om vi inte skulle kunna sätta i gång i morgon. Och huru han g-dade, kunde han inte g-da ut, huru han skulle få jättens guldharpa Sv. folksagor. Läs böcker du och gå inte och g-dal! 2) Ex. med 'grunna'. Jag sitter i min vrå och g-nar över julen Thure Sällberg. Så dumt, att gå för sig själv och g-na C. Svenson-Graner. Vid står han eljest och g-nar på, gästgivare? Hj. Bergman. Han g-nade en stund ib. **Syn.** fundera, begrunda, vara försänt i tankar l. funderingar l. grubblerier, tänka (på), söka ut-tänka n l. utspekulera n. **Grun-da ut** n.

Grundlig se under grund³.

Grun[k]a, -an, -or. Sälls. i sing. Vard., ngt folk. Men slutligen ha vi ~ fått våra g-or instuvade och ros i land Alb. Engström. Och fina g-or hade han skickat hem till

gumman och barnen ib. Sade och tog sina g-or och försvann. Här få vi upp lavetter, kulor och andra g-or [från det sjunkna »Riksäpplet!"] Kommendörkapt. Stackell. **Syn.** (g-or:) grejor, saker.

Grunna se grunda³.

Grupp, -en, -er. 1) Ifråga om levande varelser, vanl. människor. a) En g. studenter stod(o) och samtalande på torget. G-er av samtalande stodo på torget. Bilda (oregelbundna) g-er. En vacker g. (av) unga vitklädda flickor. G-er av män och kvinnor. Tät, gles g. Samlas i g-er, som åter skingras, upplösas. Eng. dansande. Dansande g-er. Ordna, samla i g-er. Samtals-, turistgrupp. b) Om fotografering o. d. Ska jag ta er i g., i samlad g.? Vi tar väl en g.? Porträtt-, familjegrupp. c) En g. likasinnade. G-er av valmän. Den fria g-en valgrupp utan partibeteckning; även till 2 (om valsedlar). Parti-, riksdags-, menings-, samhälls-, sår-, nykterhets-, valmans-, väljar-grupp. d) Krigs. Mindre truppavdelning. Infanterigrupp på 10 eller 11 man jämte gruppchef. Varje pluton är delad i g-er, halvplutonen (troppen) är numer avskaffad 1924. Att framgå i g-visa ettlediga rotekolonner eller i skytteg-er med små luckor mellan karlarna, men med stora luckor mellan de olika g-erna H. Wikner. Kul-sprutegrupp. Stridsgrupp. e) Denna nu utdöda djurg-er. 2) Om 'sak.' a) Vissa underg-er i en ordboksartikel. Olika g-er av handskrifter. En hel g. av Stagnelii erotiska poem har iklätt sig formen av lantliga idyller Fr. Böök. Dessa g-er av familj-namn ~. För rösternas sammanräknande skola valsedlarna ordnas i g-er. De olika valsedelg-erna. Ort, som i dyrtortshänseende nedflyttades i lägre g. Ortsgrupp. Namn-, handskrifts-, ämnes-, stjärn-, ö-, träd-, aspg-er. Valkretsgrupp. b) Blom-, blomster-, buskgrupp. Den tilltagande smaken för s. k. tapet- eller mosaikg-er. Se efter, att hundarna inte går opp i g-erna! **Syn.** (liten) samling, klunga, fraktion, flock, hop, underavdelning; (ibl.:) parti, klass, (smärre) avdelning; ibl. bestånd; ibl. rabatt.

— **Gruppbesök**. G. vid konstutställningen. -bild t. e. fotogr. o. mål. -central. Fackl. Svensk elektrisk installationsmateriel ~ för g-er ~. -chef. Särsk. krigs. Jfr grupp 1 d. Infanterigrupp, 10 à 11 man + g. Samtida g-er. -förlä. Krigs. o. idrotts. G-e vid individuell tävlan Olympiska spelen 1912. G-na håller utlik [vid framryckningen] J. Hemmer. -förestånd[are]; -arina. T. e. Medlemmarna [i tusenmannaföreningen torde] inbetala 2 kr. till respektiva g-are. G-arinna är skolkökslärarinnan vid ~ 1921. -försäkr[a]; -ing (med plur.). Fackl. En och samma person kan vara både enskilt försäkrad och g-ad [i fri-

villiga pensionsförsäkringen] Gust. Aldén. **-indel|a**; -ning (med plur.). T. e. Enligt vallagen 1909 gäller en *g-ning* av valkretsarna i 6 grupper, nämligen ~. *G-as* i och för dyrtstillägg. **-ledar|e**. T. e. idrotts. De tre *g-na* Olympiska spelen 1912. **-möte**. [Nykterhetsgruppens] g. 1921. **-officer|are**. Krigs. o. idrotts. *G-en* ingångsätter skjutningen Olympiska spelen 1912. **-ord**. Språk. Ad. Noreen menar med *g. ord*, som man kan men icke vill fatta som ordfogning; exempel äro: illasinnad, icke-fackman; ofta särskrivs de såsom i Dagens Nyheter (som namn på tidningen), Natt och Dag (som familjenamn), hin håle, (leken) hoppa kråka osv. **Syn.** komplex. **-porträtt**. **-språk**. Jfr kotteri-, krets-, klick-, familje-, ortsspråk o. d. Från gängse allmänt språkbruk medvetet avvikande *g.*, som nyttjas av personer, sysselsatta med samma verksamhet eller tillhörande samma krets inom samhället Ruben Berg. **-så**; -sadd; -sänig. Lant. Jfr dibbla. Gruppssådd för hand eller vanligast med radsåningsmaskiner med dibblingsapparat. Apparat för *g-ning*, så beskaffad, att fröna utkastas stötvis med regelbundna mellanrum. **-veck**; -a. Fackl. Plissering, alla sorter, ligande veck, *g.*, motveck och ~ Annonns. Bluskompaniet. *G-ade* promenadkolar ~ helveckade. **-vis**, adv. o. ibl. adj. 1) Som stodo och pratade *g. vid* dansbanan. Kyrkogång i domkyrkan var obligatorisk för skolungdomen varannan söndag, antingen klassvis eller *g. inom* klasserna C. Lindman. Att frön *g. nedläggas* i såfåran. 2) Att framgå i *g-a* ettlediga rotekolonner eller i skyttegrupper med ~ H. Wikner. **-väljare**. Märk fackl. om sak. En enklare väljare en s. k. förväljare, som söker ut en ledig 1:a *g.*, så snart abonnenten avlyfter mikrotelefonen Nord. Fam.² **-växt**. Trädg. Vackra *g-er* Priskurant 1891.

— **Grupper|a**, -ade, -as; -ing (med plur.); -ingsförsök m. fl. Förmdgan att estetiskt tillfredsställande *g-a* de dansande i en ballett. *G-a* krukväxter i ett utställningsfönster. *G-a* sig utan tveak i naturliga grupper. *G-a* sig efter ålder. Som skulle bli centrum, kring vilket allt skulle *g-a* sig Strindberg. Söka *g-a* insekterna (i naturliga grupper) efter inre samhörighet. — Ett misslyckat försök till *g-ning* av de olika handskrifterna efter ålder och tillkomstställe. Vid kompanis strids*g-ning*. Att även en religiös faktor ~ påverkade partig*ningen* Y. Brilioth. De ~ gjorda *g-ingsförsöken* [av insekterna] Nord. Fam.² **Syn.** Sammanställa 1. ordna 1. (ut-) placera 1. uppställa gruppvis 1. i grupp(er), samla i grupp(er), (ibl.) arrangera, klassificera, uppordna m. — **Gruppera** (i) hop *se* hopgruppera, om m, ut m.

Grus, -et. I. Egentl. Enligt A. Atterberg bör *g. ha* en 'kornstorlek' av 2—20

mm.; är *g-et* grövre, kallas det 'klapper', är det finare, kallas det 'sand'. Grovt, fint, sandigt, stenigt *g.* Köra *g.* Fylla med *g.* Det var nytt *g. på* vägarna, och *g-et* var ännu icke tillkört. Kratta bort stenarna från vägbanans *g.* Harpa *g.* Här har man tagit *g. för* järnvägen. Krosstens- l. morängrus och rullstens- l. strand- och isälvsgrus. Snäck-, skalgrus. Vittringsgrus. Väg-, fyllnadsgrus. II. Friare o. bildl. 1) *G. i* urinen. Njurgrus. 2) Staden ligger nu i *g.*, är lagd i *g. av* hunnerna. I *g. och* spillror. — Ofta bildl. o. skönl. I stormiga tider / bland töcken och *g.* Ps. 594. Resa sig ur *g-et* t. e. om städer som härjats 1. om en människa som nedtryckts av olyckor 1. syndabördan. Lyfta sig ur *g-et* 'få vingar', höja sig över det förgängliga. Ur jorde-*g-et* Ps. 607. Bunden vid *g-et*. **Syn. II. 2)** ruiner, spillror; avfall, byggnadsgrus; stoft, aska, förgänglighet, 'denna jorden'.

— **Grusaktig** o. **-artad** mest skr. **-backe**. **-belägg|a**; -ning. Promenadvägen runt Stadions utsida ordnades och grusbekläddes Olympiska spelen 1912. **-bland|ad**; -ning. *G-ad* fyllning. **-bädd** som underlag för ngt. **-fyll|a**; -ning(sarbete). *G-da* dalgångar. **-grop** där man tar l. tagit grus. **-gång**. Särsk. om grusad trädgårdsgång. **-haltig**. **-harpa**. Sten- och grusharpa består av en rektangulär rem med långsgående, helst på hörn fästa träribbor eller oftare järnstänger; vid användningen ställes *g-n* i lutande ställning. Väggrus sorteras med användning av *g. -hämtning*. Till hinder för fortsatt *g. -hög*. Förvandlad till *g. lagd* i spillror 1. i aska, ödelagd, jämnad med jorden. **-jord**. Lant. o. d. Jord så övervägande bestående av grus att detta bestämmer jordens beskaffenhet. **-kärra**. **-kör|are**; -ning. *G-are* Pettersson, som ~ Dan Andersson. Olycks-händelse vid *g-ning*. **-lik|nande**. **-patient**. Läk. Ifråga om njurgrus. **-strö**. *G-dda* gångar grusade. **-säll**. Ett på gården stående *g. -tag*; -are; -ning (jfr grustäkt). *G. till* salu. Bona *g.* Allmänna *g.* Att åsen ovanpå är ganska flat, så när som på en »getrygg», vilken avskäres av *g-et*. — Ävenså borde *g-are* erlägga avgift pr lass, att avlöna tillsyningsman och sätta *g-en* i ordentligt skick och snygga upp dem. All *g-ning* förbjuden vid ~. **-trottoar**. *G. på* södra och velocipedbana på norra sidan om vägen. **-tåg**. Järnvägen är ännu icke öpnad för trafik, men genom tillmötesgående av arbetsbefälet fingo vi medfölja ett *g. -täck|a*; -ning. [Yttre skärgården med] låga, nakna skär, kullriga kobar, *g-ta* örar och skumkransade rev A. Mörne. **-täkt**. Abstr. o. konkr. Grustagning; grustag, grusgrop, 'sandgrop'. Rätt till *g. vid* ~. I *g-en* å Flostadsen. **-vagn**. **-ås**. Beläget å en *g.*

— **Grus|a**, -ade, -as; -ning (med plur.);

-ningsarbete m. fl. **1)** Egentl. *Stenstigen* är vackrare, bättre och billigare än den *g-ade* gången 1924. *Vägarna* voro just (*ny*)-*g-ade*, men en liten kant invid diket var tämligen tilltrampad. Den *nyg-ade* vägen (d. v. s. *g-ningen* var kanske icke så 'ny' ~). *Väghållningsskyldige* anmanas att före *g-ning* av väg noggrant rengöra densamma från ärvja och annan orenlighet ~. *G-ningsförmän*, tipparebasar och schaktmästare E. Didring. **2)** Bildl. Ofta skönl. **a)** *Staden g-ades*, så att icke sten lämnades på sten. *Långliga tider* ha förgått, sedan *Knäppingsborgsfästet g-ades* W. Lindhé. **b)** *En hemsk dröm om en g-ad lycka*. *Motigheter*, misslyckanden, *g-ade förhoppningar*, strandade planer. **Syn. 1)** grusströ, beströ med grus, grusbellägga; **2)** **a)** (i grund) förstöra, lägga i grus och spillror, ödelägga, jämna med jorden l. marken, rasera, tillintetgöra; **b)** krossa, gäcka; (gas:) 'stranda'. — **Grusa sönder** m. — **Grusig**, -t, -are; -het. **1)** På öppna, *g-a ställen*. *En g. ås* med rullsten och björnbärssnär. *Den stenhårda, frusna och g-a marken* Sven Hedin. **2)** Läk. *G. urin*. **Syn.** full av grus, fylld med grus, grusblandad, gruslik(nande), (över)strödd l. blandad med grus, orenad av grus.

Gruv, -et. Mindre vanl. Ett ständigt g. över de dåliga tiderna. — **Gruv|a| sig**, -ade. Både med ord o. 'inom sig'. *Jag g-ar mig, när jag tänker på ~*. *G-a sig för allting, för framtiden*. *Jag g-ar mig för att träffa Jakob*. Och *g-ar sig* att mottaga utlänningar H. Blomberg. *Hon g-ade sig* som vanligt, stackars människa, över sin slyngel till son. Högljutt *g-a sig* över ~. **2)** Mindre vanl. Skönl. *Den g-ande ängsten* Ad. Johansson. **Syn.** ångslas l. vara rädd l. bekymrad l. orolig (förl., beta(ga)s av oro, bli helt ångslig, se med oro (på l. mot), med ångslan motse; yttra sin oro (över l. för), jämra sig, ångslas o. beklaga sig. — **Gruvsam**, -t, -mare; -het. **1)** Mindre känt. *Pojkarna, vilka just kände sig litet g-ma ~, stodo och skruvade sig* Alf. Agrell. *I en så här stor, fin gård var det så g-t att komma in* Laura Fitinghoff. **2)** *Hur g-t och störande det är att förnimma en profan ande i sakristian eller helgedomen*. [Lidandet] *det g-ma, under vars ok människan kan försmäktas* Öv. fr. Alb. Schweizer. **3)** *Hon är alltid så g. och jämmerlig och ser allting i svart*. **Syn. 1)** ångslig, rädd, orolig o. blyg; **2)** gruvlig, plågsam, 'svår'; **3)** jämmersam, som grugar sig för l. över allting, (hjärt)ångslig.

— **Gruvelig** se gruvlig. — **Gruvelse**, -n. Sälls., skönl. *På himlen hade det dragit upp ett moln med all världens g. i* Ernst Norlind. **Syn.** gruvlighet(er), hemskhet o. d. — **Gruvlig**, -t, -are; -en; -het (med plur.). Åld., skämts. l. förstärkande ibl. även 'gruvelig'. **1)** Mer 'egentl.'. *En g.*

olyckshändelse timade i går i ~. *Det är g-t att tänka på det*. *En trakt, som hemsöktes g-en av två jättar*. *Måste ~ känt sig g-en ensamställd i världen* E. A. Karlfeldt. *Så g-en tungsint*. *Hans inbillning sysslar alltför gärna med dylika g-heter*. **2)** *Friare, förstärkande; dock mest om 'ledsamma' saker*. *Att den g-aste onatur huserade i dessa ~ sorgedikter* Ruben Berg. *Hur förvånade vi blevo, när kungen kallade morfar, för vilken vi hade en g. respekt*, Du Chr. Carlander. *G-t ledsen över ngt*. *Han var g-t otålig*. *Så g-t lycklig* Per Hallström. — *Det har blivit en för gruvelig vänskap kusinerna emellan på de här veckorna* Jenny Engelke. *Utom det att han svor gruveligt* Hans Larsson. *Men den uppgiften har gruveligen försumrats*. **Syn.** hisklig, faslig, förfärlig, hemsk, otäck, svår, ohygglig, 'grym', förskräcklig, ibl. vederstygglig; ibl. 'våldig', 'gräslig' o. d.

Gruv|a|, -an, -or. I. Enkelt. **1)** Huvudbet. Egentl. Dels = ställe där mineralfynd av ngt slag löstages ur fast berg (o. då särsk. om underjordiska fyndställen); dels om det gm brytning uppkomna tomrummet; ibl. = gruvrörelse o. d. *Danne-mora g-or*. År 1288 nämnes biskop Peder i Västerås som delägare i Tiskasjöbergs, dvs. *Falu, kopparg-a*. *Inmura g-or*. *Bolaget äger g-or jämväl i ~*. *Bryta g-or*. *Upptaga, bearbeta, försvara en g-a*. *Rätten att förvärva g-a*. *Lott, andel i g-a*. *Järn-, koppar-, guld-, silver-, diamant-, blymalms-, zink-, kol-, stenkols-, saltg-or*. — *Gå ned i g-an*. *Falla ned i en g-a*. *G-a fylld med vatten*. *Igenfylld g-a*. **2)** Märk särsk. **a)** Ldls. = sandgruva, sandgrop. **b)** Äril. Ldls. l. folkligt. *G-a i ässjan* F. Schultess. *I den djupa ugnen innanför g-an* J. A. Eklund. *Där han låg i g-an och sträckte sig framför elden* Sv. folksagor. *Det är bättre du sitter hemma i spisels-g-an, där har du din plats ib.* **c)** Bildl. *De dåtida memoarsamlingarna ha alltid varit en rik (fynd)g-a för alla litteratur- och kulturforskare*. **II.** Ssgr ha vanl. formen *gruv*; åld. l. i lagstil ibl. därjämte *gruve*. **Syn. I. 1)** ibl. (underjordiskt) malmberg; **2)** **a)** grop; **b)** äril, hård; **c)** (rik) fyndort, givande källa, 'guldgruva'.

— **Gruvaktie**. -andel. -anläggning. -arbetare; -e. -artiklar. Äldre stadgar o. förordningar rörande gruvdrift i Sverige. -**ana** järnväg vid gruva. -**botten**. -**brand**. -**brytning**. *G-en försiggår vanligen under jorden, men kan också ske i dagen*. -**drift**. *De äldsta urkunderna rörande Sveriges g.* *Gustav Vasa intresserade sig mycket för g-en*. *Stenkols-g-en*. -**dräkt**. -**dräng**. -**fogde**. gruvförmän, ibl. även kallad (gruv)stigare. -**folk**. -**fält**. 'Stigare', benämning på fogde vid några av våra äldre g. *De stora g-en vid Kiruna och Gällivara*. År 1910 fast-

ställdes gränserna för 8 statsgruvfält, nämligen Kiruna, Ekströmsbergs, Svappavaara ~. **-förbund.** Mellansvenska g-et. **-föreståndare.** G. måste årligen tillsättas vid sådan gruvrörelse, i vilken två eller flera personer deltaga. **-förordning.** -gas. Gasformig förening av kol o. väte. G. i blandning med luft förbrinner med explosion och därav förklaras de mycket farliga explosioner, som tid efter annan omtalas från kolgruvor. G. bildas även, då organiska ämnen förruttna vid otillräckligt lufttillträde såsom under vattentäcke i kärr och pölar; därför kallas g-en även 'sumpgas'. **-gång,** -en, -ar. **-hantering.** Stadgar för g-en. **-hål.** Igenfyllda g. **-ingenjör.** Dels varje vid gruvdriften anställd ingenjör; dels titel för vissa ämbetsmän i bergsstaten. G. i Gävle-Dala bergmästaredistrikt. **-jord;** -sägare. O. Johansson, G-sägare [Sala]. **-kabel.** Gruvkablar från Sieverts Kabelverk. **-kart|a;** -ekontor. G-a skall i två exemplar upprättas över varje gruva, som är under arbete och ej är från dagen fullt överskådlig; det ena exemplaret förvaras på Kommerskollegii g-ekontor. **-kläder.** **-kompass** för letande av järnmalm. **-konst.** Bygga g-er, som pumpade bort vattnet och fraktade upp malmen.

-lag¹, -en, -ar; -stiftning. Såsom g-en föreskriver. I juni 1923 avgåvo sakkunnige förslag till ny g-stiftning. **-lamp|a.** Acetylen-g. **-lave|e.** Bergs. Plattform i balkong av trä byggd över gruvan där malmen forslas upp. En svår olycka inträffade i går i Müllers g-e i Grängesberg, där en arbetare kom under tippen från en malmhiss. **-letare.** En nordamerikansk g., som varit i dessa trakter Erl. Nordenskiöld. **-lina.** **-läkare.** Såsom gruv- och bergslagsläkare i Domnarvet. **-maskin.** **-mässig,** -t. Skr. Annars måste de [saltavlagringarna] brytas g-t. **-mät|are;** -armöte m. fl., -ning (med plur.). G-ningen avser att kartlägga gruvor till ledning för brytningen o. till fromma för efterkommande. G-are, högskolebildad, söker anställning snarast. Ny taxa för g-are 1920. Tredje svenska g-are-mötet har under stor tillslutning hållits i Nora 1921. Speciallärare vid Tekn. Högsk. i g-ning. Taxa på arvode för g ningar. **-olycka.** **-pall.** Bergs. Avsats vid gruvbrytning. Tre skjutare jämte ett flertal andra gruvarbetare voro sysselsatta i g-en med laddning av ~. **-part.** Bergs. Andel i gruva. Ägare av en g. **-pump.** **-ras.** **-redskap.** **-rätt;** -slig. 1) Slå vakt om den gamla g-en. G-sluga angelägenheter. 2) Förr även om domstol. G-erna i Sala och Falun nämndes icke som en del andra dylika domstolar »bergstingsrätter». **-rörelse** gruvdrift, gruvhantering.

-samhälle. Ej officiell benämning.

-schakt. **-sjuka.** Ett hem för de av »gruvsjukan» angripna Hedv. af Petersens. **-skog.** Allmänningsskog upplåten åt gruva. **-spel.** Bergs. Ångdrivet mindre g. **-språk.** Denna metod kallades på svenskt g. »tillmakning» och ~ Nord. Fam.² **-stigare.** Bergs. Se gruvfogde. **-stolpe** = pitprops, props, mintimmer (till stöttor i kolgruvor). **-stöt.** Stort öppet gruvhål. Stora g-en. »Här i g-en har vi ju haft det utmärkt bra i många år», sade björnfår S. Lagerlöf. **-stötta** = gruvstolpe; se d. o. **-teknisk.** Ur g. synpunkt Nord. Fam.² **-tunn|a.** Från stört-schakten tappas det malmhaltiga berget i vanliga ovala g-or. **-utmål.** Bergs. Vid »utmålsförrättning» anvisat markutrymme inom vkt gruvägare har rätt att ensam bedriva arbete å inmutad fyndighet. Innehavare av mutsedel å någon fyndighet eller g. Nord. Fam.² **-vagn.** **-varp,** -et. Bergs. Avfall från gruva. Enligt äldre författning inmutade sjö- och myrmalmsstäcker samt gruv- och slaggvarp Nord. Fam.² **-vetenskap.** **-virke;** -sindustriförbund; -smätare. Bergs. o. d. Auktorisation av mätare för g. propsmätare. Västra Sveriges g-sindustrieförbund Nord. Fam.² **-vägg.** **-yrkesskola.** G-n i Filipstad. **-ägare.** **-öppning.**

— **Gruv(e)aktiebolag.** Grängesberg gruveaktiebolag. **-allmänning.** **-bolag.** Säll. med -e. Bergsingenjör kan erhålla plats på kontor i ett ~ gruvbolag. Humlabergs gruvebolag låter ej uppförda någon malm under år 1891. **-byggnad.** **-del.** De innehavare av bergsfrälse, som själva uppehålla sina gruvdelar Nord. Fam.² **-kassa.** Med e-form i lagen. **-lag²,** -et, =. De som arbeta tillsammans i en gruva. **-stadga.** E-formen vanligare än i de övriga ssgrna. Enligt gruvestadgan inmutningsbara mineral Lagen. Gruvestadgan av den 16 maj 1884.

Gruva sig se under gruv.

Gry¹, -(e)t. 1) Huvudanvändning. Hagott g. Det är gott g. i pojken. Alla barn växa dock upp med detta g. P. J. Rösio. Påverkan av Bröchner och Sibbern betydde kanske mindre än g-et och lektören Ruben Berg. Hur g-et blir mästerskap ib. Samlar-, själsgr. 2) Geol. Ibl. = struktur 1. textur. Fint, grovt, jämnt, ojämnt g. hos bergarter avseende mineralbeståndsdelarnas 1. korrens storlek, form o. fördelning m. m. **Syn. 1)** anlag, ngt att göra av, stoff, 'ämne', 'gods', skrot o. korn.

Gry², -et [l. -t]. Skönl. Hon sjunger i båten så glädjefull i g-ets ljusnande timma A. Mörne. Knappt ur dvalan skild av g-ets väkt K. G. Ossianilsson. Morgongry. **Syn.** (morgongryning. — **Gry³,** -dde, -tt. Ofta skönl. 1) Egentl. Tidigt, innan ännu morgonen grytt, voro de på väg. Dagen g-r (i öster). Natten skred, och den nya dagen g-dde. Det började g. i öster, och ~. 2) Friare o. bildl.

Hur djupt än mörkret här må vara, / det g-r en morgon dock till sist Ps. 597. I regntung natt, / som g-r med storm och onda förebåd S. Siwertz. Det är som om den g-ende våren genljöde av ~ Sven Hedin. I den g-ende ynglingadldern. Små g-ende mustascher. G-ende anlag. Hans g-ende personlighet Rich. Bergh. Hoppet började åter g. i hans hjärta. **Syn.** ljusna (till dag), dagas, bräcka, bli dag, upprinna n, fram-bryta n, framsticka n, sticka u'pp, börja visa sig l. framträda, (upp)spira (n), skjuta u'pp l. fra'm, randas, inbryta n.

— **Gryning**¹, -en, [-ar]; -sdager m. fl. se II. **1.** Enkelt. **1)** Egentl. Från g-en till skymningen. Tidigt i g-en begav han sig av ~. Följande morgon i första g-en. Från g-en till läggdags. Som en g. till morgon Bibeln. De rättfärdigas stig är lik g-ens ljus ib. Långt in på senkvällen, när g-en börjar klockan tre. Då det redan började bli en svag g. Morgongryning. — Plur. mest skönl. I klara g-ar låg slätten där J. Hemmer. När i röda g-ar / natten dör A. Mörne. **2)** Bildl. (Som bådard) g-en av en ny tid. **II.** Ssgr. Ex.: I oktobermorgo-nens bleka, fuktiga g-sdager. — Bortåt g-sdags Ad. Johansson. — I det hela äro g-sfenomenen ett framträdande i omvänd ordning av skymningsfenomenen, men ~ Nord. Fam.² — Redan vädrade hästarna g-skylan, slutade äta och lade sig alla i gräset J. Hemmer. — Än glimma livets ånnder / av g-sljusets glans Erik Ekelund. Stallet låg i glämnt g-sljus Ellen Wester. Ett svagt g-sljus trängde in genom gardi-nerna. — Då han i den rda g-luften rast-löst följt spåret av ~. — [Frihetens] tända upprorsfackla färgar g-smolnen röda R. Jändel. — Första g-sstrimman. — Tidig g-stim-ma B. Risberg. — Ad. Johansson, Varsel-nätter och g-svägar. **Syn.** dagning, dag-bräckning, (morgon)ljusning, övergång från mörker till (dags)ljus, första morgonljuset, morgongryning, ibl. gryningsdags; fram-brott, framflytande, inbrott, upprinnelse, början, 'morgon', 'morgonrodnad'.

Grym, -t, -mare; -meligen (ibl. äld.; ibl. skämts.); -het (med plur.). **1)** Egentl. En g. och blodtörstig människa. G. som en tiger. Vesslan, den g-maste, den ilsknaste och mest hämndlystna av alla vildmarkens drä-pare. Råka ut för sina g-maste fiender. De ogudaktigas hjärteleag är g-t Bibeln. Det är onekligt, att han varit g. mot den stackars pojken. Du g-mel mest kvinnospråk. Ett g-t begär att se andra lida. Det vore g-t mot henne. Med g. uppsyn. Det var ena väldiga masar, g-a sågo de ut och ~ om jättar. En g. befallning. Currita förstod, vilken g. förebräelse, som låg dold under dessa ord. — G-het mot djur. Visa g-het mot ~. Öva sin g-het på ~. Det vore en

g-het (utan like) att ~. Med raffinerad g-het. Begå de värsta g-heter (mot ~). **2)** Friare o. bildl. **a)** Ett g-t öde har velat skilja oss dt. En g. lott. Jag skulle lida g-t av allt det skvaller, / som måste följa. G. otur. **b)** Det hela blev en g. besvikelse. Den, som efter dessa antydningar tror sig i föreliggande bok finna teoretiska av-handlingar, varder visserligen g-t bedragen. Ann-Mari var g-t förörättad — eller det var hon inte heller precis, men ~. — G-me-ligen förbittrad på ngn. **c)** G-t ful. Den sannolikt g-t obildade Torsten Stålhandske E. A. Karlfeldt. G-t okunnig. **d)** Hans g-ma frisrock och hans rysvärda händer Z. Topelius. Det var en g. färg! **Syn.** **1)** hård o. elak, som gärna vill pina folk, med ett hjärta av sten, hårdhjärtad, utan förbarmande l. medlidsamhet, obarmhärtig, känslolös, brutal, omänsklig, tyrannisk, blodtörstig, ibl. vild l. rå (o. okänslig), bar-barisk, inhuman, obevekligt sträng, obön-hörlig; (ibl.:) hänsynslös, utan (all) hänsyn; **2)** svår, pinsam, plågsam, smärtsam; stor, 'väldig', (g-t:) svåra, 'dödligt', fasligt; oer-hörd; anskrämlig, vederstygglig.

Grymt, -et, [=]. Med ett förfärligt g. satte han [vildgalten] genom gårdsgårdshålet Strindberg. Med korta små g. ger [suggan] sin förtjusning tillkänna Ester B. Nord-ström. Smågrisarnas belåtna g. Grisgrymt. — **Grymt**[a, -ade, [-as]; -an [=]; [-are]; -ning (med plur.). **1)** Egentl. Obetald gris g-ar hela året. Giv gris när han g-ar och barn när det gråter, så får du en fager gris och ett fullt barn. G-a mände grisarna, om de visste vad den gamle lider bildl.; Ragnar Lodbrok i ormgroten. — I stians stank bland grisars gruff och g-an Hj. Procopé. — Belåtna, missnöjda g-ningar. **2)** Bildl. Gå och g-a (ngt) för sig själv. Och misantropen g-ade ett par ord då och då Gunnar Cederschiöld. Ungefär som när en middagssovare vänder sig i hängmattan, g-ande av beldtenhet över tillvaron Anders Eje. **Syn.** **2)** muttra, mumla, småknota, grumsa, knorra, halvhögt yttra sitt miss-nöje; belåtet muttra. — **Grymta fram** n. — **Grymtoxe**. Bos grunniens. G-en är hemma i Tibet och andra delar av Hög-asien, där den, tämd, är ett viktigt husdjur. Den farliga jakten på de vilda g-arna. G-ens spillning är i de kala bergstrakterna det enda bränslet. De s. k. 'hästsvansarna', asiatiska utmärkelsetecken, fås av g-ens svans. G-en är mera rädd för värme än för köld. **Syn.** jak(oxe).

Gryn, -et, = l. (handels.) -er. **1)** Egentl. **a)** Det var ett litet g., som kommit i skon och orsakat skavsdr. Förmala säd till g. Pressas genom durkslag och formas till g. Ransonering av mjöl och g. under kristiden. Plocka g. Sortera g. Den något har, han

något spiller, sa gumman, hade tre g. i vanten och tappade bort två. Och fast där »funns många kycklingar i gården, fanns där också g. till dem», som de gamle brukade säga H. Wranér. — Fastställer genom en särskild nämnd standardprov av de mjöler och g-er, som för statens räkning förmålas av kvarnkommissionärerna K. Hildebrand. — Havre-, korn-, ris-, sago-, potatis-, manna-; pärl-, hel-; sockergryn. Bengryn för hönsen. **b)** Märk friare. Utan att äta ett g. på $4\frac{1}{2}$ månader O. Högberg. **2)** Bildl. Särsk. som enkelt torde ordets användning som smekord vara i avtagande. Narras aldrig, mitt lilla g., det är det sämsta som finns Marika Stjernstedt. Mitt lilla (socker)gryn. Hjärtgryn. — **Grynaktig**, -t. **-grossist**. De godkända g-erna i Stockholm äro följande: ~ 1917. **-gröt** »mjölgröt. **-handel**; -lare; -lerska. **-kort** under kristiden. Divärsekorten eller, som de officiellt heta, »Gryn- och Ärtkort». **-korv**. **-kross**. **-kvarn**. G-arna ha fullt med havre, till dess den nya skörden kommer i marknaden 1916. **-lik**; -nande. Små g-a tingestar. **-malare**. **-pipig**. Fackl. G-a ostar, t. e. helfet Västerbottensost, i motsats mot t. e. schweizerost, som är rundpipig. **-rätt**, -en, -er. **-soppa**. **-storlek**. [Risgrynen] sorteras efter g. **-säll**. **-tjock**. Skämts. »Malajer» och skrivare är det g-t med förut. **-verk**. [Ä Kätslinge finnes] g. samt spillerhyvlingsmaskin. Kristinehamns g. **-välling**. Märk uttrycken: Sälja sin förstfödslo rätt för en g. Var och en håller på sin g. — **Gryn|a**, -ade, -as; -ing². **1)** Att ~ siktat, skräda eller g-a ~ dylik spannmål. Sparad fodersäd får ej g-as 1918. Där maldes, siktades och g-ades. Handkvarnar, varmed förstås varje till siktnings, skrädning, g-ing, gröpning, krossning eller annan förmalning avsedda kvarnar. **2)** Ofta refl. **Syn. 1)** förmala l. krossa till gryn; **2)** (g-a sig): smula sig, korna sig; bli grynig. — **Grynig**, -t, -are; -het. Om smöret känns g-t. G. ost. G. för känsln. Något g-t målad H. Kjellin.

Grynder (akut); -n. Särsk. förr stavat 'gründer'. Grundare (av svindelföretag), en som gärna (är med o.) grundar bolag, ibl. bolagsvinglare. Narrades med som g. och styrelsepann i ~ A. Neander.

Gryning¹ se under gry². **Gryning²** se gryna (under gryn).

Grynn|a, -an, -or. Ldls. t. e. Upplands o. Sörmlands skärgårdar. G-ornas antal och givbarhet Strindberg. Fint som en svan gled Vindrosen in bland g-orna S. Siwertz. Abborrg-an. **Syn.** grund, ibl. fiskegrund.

Gryt, -et, =. **1)** Huvudet. **a)** Håla för vissa rovdjur som grävling, räv, varg. I g-ens gångar Ad. Johansson om rävla. Berg- och steng-en äro mer eller mindre naturliga hålor, möjligen utvidgade av dju-

ret; jord- och sand-en däremot vanligen av djuret helt utgrävd. Gamla [grävings]-gryt, som varit använda generation efter generation Th. Högdahl. Han blir stående framför g-et en lång stund och skäller och rasar. När grävlingen lämnat sitt vintergryt och ~. Konstgryt för g-prov. **b)** Jfr 2. Men räven fann trakten så osäker, att han genast slank in i ett djupt stengryt. Vissa är ha rävarna ~ visat en mera allmän benägenhet att gå i g., men ~ J. Möllersvärd; = 'gå under'. **2)** Stenhop o. d. På denna mark, överfull som den är med svåra g. Block, stundom uppstaplade i väldiga kummel (-gryt), ofta av ett fantastiskt utseende. Se, g-en [som far efter som ha staplat upp av stenarna i åkern], det är det enda, som växer på den här gården! I. Ljungquist. **Syn. 1)** lya; **2)** (stort) stenrör, stensamling, stenhop, 'sten' (kollektivt), 'stenrammel'. — **Grytgångare**. Jäg. Om hund. Fick väl också någon gång släppa till pälsen för Anders' vana g. **-hund**. Jäg. Förstkl[assig] g. på räv, grävling o. utter önskas köpa annons. Att gräva ut grävlingen med hjälp av g-ar är alltid ett djurplågeri. **-prov**. Jäg. G-en, varvid användas konstgjorda gryt (konstgryt), avse att utröna jaktegenskaperna hos taxar o. foxterrier. G-et infördes i Sverige 1901. **-öppning**. På blott några tiotal meter ifrån mig stod fjällräven och skällde, med halva kroppen utanför g-en. — **Grytig**, -t, -are. Fackl. G. skogsmark full av stenblock, stenig.

Gryt|a, -an, -or. **1)** Stekt, kokt i g-a. G-an hängde i en krok över elden. Sätta g-an på elden l. Sätta på g-an. Ta g-an av elden l. Ta av g-an. Lägga locket på g-an. Doppa i g-an en julsed: doppa bröd i fläskspadet (ofta i köket). Om g-a ursprungligen betyder 'stenkär' (jfr gryt), så är, etymologiskt sett, 'steng-a' en tautologi och 'järng-a' en katakres. De egyptiska köttg-orna. Kok, stek, sylt, sopp; tvätt, rödfärgs; fot; järn-, malm-, täljstensg-a. **2)** Märk bl. a. **a)** Ordspråk o. d. Alltid bättre gröt i grannens g-a. En sjudande g-a stillas med litet kallt vatten. Det har gällt och gäller [för 'Rädda barnen'] att, som det heter på frälsningsarméns språk »hålla g-an kokande». Det vore (ju) döden i g-an efter bibeln; = en säker död, att blint rusa i fördärvet. Små g-or ha också öron tala inte om vad som helst i barns närvaro, de uppsnappa mer än man tror. Var ska slevan vara, om inte i g-an? ofta om en som alltför mkt lägger sin näsa i blöt. **b)** Dalg-a. — **Grytborste**. **-duk**. **-fot**. **-gjut|are**; -eri. **-krok** att hänga grytan på l. att lyfta en gryta av elden. **-lapp** för att kunna lyfta heta grytor l. grytlock. **-lock**. **-ring** som fästes i öronen på en gryta så att den kan lättare bäras l. hängas över elden. **-skurare**. G. pr

styeck 15 öre. **-skåp.** Beredningsbordet med underliggande gryt- och spiceriskåp 'Husmodern' 1925. **-slev.** **-stek.** Oxfkött stekt i gryta. **-sten.** Allmogebenämning på täljsten. **-trasa.** Att torka grytor med. **-undersats.** G. av förtent ståltråd. **-vante** se grytlapp. **-ås.** En stark tvärstång, som blir g. i kåtan Nord. Fam.² **-öra.**

Grytig se under gryt.

Grå, -tt, -are; plur. o. best. form 'grå' l. 'gråa' (det senare särsk. vanl. i smtl.) o. ngn gång 'gråe'. **A)** Adjektivisk o. adverbial användning. **I.** Egentligare. **1)** *Ljust g. (till färgen).* Färgen på molnen var blåaktigt g. med vitt i kanterna. *I g. fångdräkt.* Klädd i g. rock med svart sammetskrage. *Ska du ta de grå(a) kläderna i dag?* *En fint g. skiftnig.* Kallt g. G-tt skägg. *G-a ögon.* Tavlän är övervägande hällen i g-(a) toner. Den g-e jägarn. Årterna äro för g-a i färgen för att verka riktigt bra. — Ask-, blek-, blå-, dim-, dun-, duv-, grön-, gul-, is-, jämn-, järn-, lav-, lavendel-, ljus-, matt-, mus-, mörk-, pärl-, röd-, sammets-, silver-, svart-, varg-, violett-, zinkgrå. **2)** Märk en del uttr. (ordnade alfabetiskt efter huvudordet). *G. i ansiktet av nattvak och utsvävningar.* — *G. böcker* handlingar i diplomatiska frågor (i g. omslag), förr t. e. i Tyskland o. Portugal, senare särsk. i Belgien. Även: *G. boken* Folkhushållningskommissionens Handbok (i g. linneband) utg. av K. Hildebrand 1917—1919. — *G-(a) flugsnappar(e)n* Muscipapa ficedula; se flugsnappare. — *För ett grått huvud skall du stå upp* Bibeln. *G. i hyn* av innesittande, av för mycket skönhetsmedel. — *Det här gör mig g. hår* jag blir gråhårig av bekymmer över detta. *Skaffa ngn g. hår.* — *G. hägern* vanliga hägern, Ardea cinerea. — *G. igel* tysk l. medicinsk igel, Sanguisuga medicinalis. — *I mörker äro alla kattor g.* — *G. kråkan* vanliga kråkan, Corvus cornix. — *De ä skillnad på löss d åkerhöns [rapphöns], fast då ä g. bägge mindre känt ordstäv.* — *Ville man i armén ge uttryck åt sin missbelåtenhet med den avskedstagande, skrevs förr avskedsbetyget på grått papper; därav det bildligt brukade 'ge ngn avsked på grått papper' utan vidare, 'blankt', utan ngt uttryck av erkännansamhet, ibl. utan att den avskedade själv begär avsked.* — *Grått salt* grovkornigt, grövre, sämre. — *G. starr(en)* beror på att kristall-linsen inuti ögat fördunklas; kan i allm. opereras. *G. sångar(e)n* törnsångaren, Curruca sylvia l. cinerea.

II. Friare och bildl. **1)** (Ur)gammal o. d. Gammal och g. även till I (=gråhårig). *G. av ålder* både om person och sak. *I den g. forntiden.* *I den g-aste forntiden.* Går ju tillbaka till g-a medeltiden Har. Dahlgren. Sedan sagans g-aste tider O. Thunman. *Urgrå forntid.* **2)** Mulen, trist o. d. Jfr B

nedan. **a)** *En mulen, g. dag.* Vädret är grått och otrevligt. *Det är grått (och kulet) ute i dag.* Höst-, kvälls-, jämn-, kallgrå. **b)** *Under g-aste stämning.* Känna sig g. och obehaglig (till sinnes). *Kan du önska dig något g-are, va?* Vardagslivets g-aste prosa. *Den g. enformigheten.* *Den g-a nöden.* *Den minsta, fattigaste, g-aste och mest undångömda av bondbyar i detta land* I. Ljungquist. **3)** Förargad o. d. Ngt vard. *Vara g. på ngn (för ngt).* Malm blev g. för han inte blev påstött, du ~ Sigurd. *Huru kan man så länge hålla i med att vara g. över en småsak ~ Fredrika Bremer.* **4)** Mer ovanl. börjar det nog bli att nyttja 'grå' i bet. (politiskt) färglös, moderat. Jfr Strindbergs tidningsnamn 'Gråkappan' i Röda rummet.

B) Substantiviskt. *Som här och där skiftar i dimgrått — ett grått, som finnes hos vissa sammetsorter* H. Berger. *Måla grått i grått i olika g. färgtoner; även bildl.* *Tavlän är övervägande hällen i grått.* Blott bildl. i Söckendagens grått i grått.

Syn. A) I. (ibl.) gråblek, grådiskig, glåmig; gråhårig; gråklädd; **II. 1)** forntids-, urgrå, (ur)gammal, forntida, 'avlägsen', 'fjärran', 'dunkel'; **2)** (jämn)mulen, kulen, gråkall, trist, tröstlös, dyster, olustig, tråkig, (ned)tryckande; enformig; enahanda, 'färglös', entonig; eländig, fattig, torftig, arm; **3)** förargad, mörk i hågen, (en smula) ond (på), ovänlig(t) sinnad, fientlig, 'lömsk', (smått) arg, stött; **4)** (politiskt) färglös, moderat.

— **Gråaktig,** -t, [-are]; -het. *Sloja (en g. ton över hela negativet).* *G-a ögon.* Säll. bildl. *Usch, vad allting blev g-t och konsigt med ens!* E. Lieberath. **-al.** Alnus incana. *G-en, Norrlands alder* kallas på sina håll även 'arre'. *G-en är i allmänhet mindre än klibbalen, har spetsigare krona, barken är slät och gråaktig, bladen spetsiga och småludna.* **-ben,** -et, =. Obest. art. ngn gång även 'en'. *Det oaktat hörde han, hur vargarna flåsade, och han förstod, att nu hade g-en hunnit opp honom* S. Lagerlöf. *Medan g-en tjöto.* **Syn.** varg. **-berg,** -svarp (hög av ofyndigt berg). Vanlig benämning på de (ofta grå) hårdare, kristalliniska bergarterna granit, gnejs, diorit osv. (◊ lerskiffer, sandsten, kalksten m. m.); ibl. särsk. om ofyndigt berg (◊ malm l. malmförande). *På tomten fanns endast g. och några få tallar.* — *Ofyndigt »gråberg» (bortskrädd sten)* Wenström-Lindgren. *De olika fickorna äro byggda så, att de med malm och de med g. utmynna på särskilda spår.* **-blek;** [-het]. *G. av sinnesörelse, efter en genomsvirad natt.* Och g. ledsnad sitter vid min sida / med ögonhålör utan ögon i B. Gripenberg. **-blå.** G. ögon. Skifta i g-tt. **-bo,** -n, -r. Artemisia vulgaris. B. Hesselman,

Gråbo och några andra växtnamn, Nysv. Stud. II. 153 ff. **-broder**; -brödrakloster. Franciskan(er), franciskanermunk (jfr d. o.). Men något eget kloster hade i Uppsala ingen annan orden än gråbröderna ~ detta gråbrödrakloster ~ Hj. Alving. **-brokig**. G-a vingar. **-brun**; -grön. Matt g-a, jordartade stycken. [Den mellaneuropeiska tallen med] g-gröna kottar. Intendentsdepartementet för ordar gråbrungrön [uniformsfärg] 1922.

-dag. Skönl. En dag förbi, en g. utan minne A. Österling. **-dager**; -ning. Ofta skönl. I den första g-ern hördes kackel i och omkring vattendraget, vilket ju tydde på, att flera gäss verkligen kommit J. Möller-svärd. En morgon i g-ningen V. v. Heidenstam. **-dask**, -et; -ig(het). 1) Ur regntungt g. / lyfter havet V. Ekelund. Det g. var och mörkt och trist K. Stangenberg. Även bildl. Ett och annat avbrott i vardagens g. G. förekommer även som vinmärke. 2) G-ig himmel och vinande vind. Håret var spräcklat med grått, kinderna frostbitna och g-iga, läpparna tunna Hj. Bergman. **Syn. 1)** gråhet, gråvader (sstämning); 2) (g-)ig smutsgrå, (regn)duskig. **-dis**, -et; -ig. I detta tröstlösa g. — Dagen var g-ig. I det g-iga vårluset V. v. Heidenstam. Även bildl. I trettio g-iga år ib. **-duskig**. Klyftorna kring löhdalen lågo som en g. massa ~ Ad. Johansson. **Syn.** smutsgrå, grådaskig. **-fläckig**; -het. [Snäpporna] g-a vadarfåglar, som ~. **-färgja**; -ning. Egentl. o. friare. Nu började gryningen att g-a rutorna A. Mörne. Lavar, som nyttjas till blå-, grå- och svartfärgning. Den inträdande allmänna g-ningen [av negativet], slöjan Gunnar Malmberg. **-grön**; [-het]. **-gul**; [-het]. På de g-a stubbdkrarna. Som mellan höga stenkakjer framrullar sina g-a böljor. **-gyllen**, -et, = 1. **-gylling**, -en, -ar. En äpplesort (hushållsfrukt, hållbar till februari). **-gås**; -streck l.-sträck. Anser cinereus. G-en är stamform för den tama gåsen. Och maden, där grågässen häcka Prins Wilhelm.

-het, -en. Egentl. o. bildl. Jfr grå. I den nordiska midvintergen A. Österling. Sprida enformighetens g. över hela Europa. Allt vad mitt sinne har av poesi, melankoli, g. och enslighet är ett lån av det toskanska landskapet, av landskapet kring Florens Öv. fr. Papini. Mellan östgotar och västgotar hade länge en sådan där g. i sin-nena ägt rum J. Sundblad. **-hund**; -svalp. Jämthund. G-en är vargliknande o. till färgen mörkare l. ljusare grå; hör till 'icke-jakthundarna'. En utestängd g. började ula E. Walter Hülphers. En rasen, nästan fullväxt g-svalp. **-hår**; -sdagar m. fl. se II; -ig (-t, -are; -het); -ing (-en, -ar). I. Enkelt. När åren och g-en komma. G. och rynkor kunna vara klädsamma, men ~ M. Lamm. II. Ssgr o. avledningar. 1) Ett långlande

framåt till g-sdagarnas frid ib. Sitta två g-sgubbar och blinka slött i solskenet och ~ Gust. Lindqvist. Redan g-smån vid 35 års ålder. 2) G-ig i förtid. Litet g-ig vid tinningarna. Som g-ig såg han rent av prydlig ut; förr hade han haft rött hår. **-kall**. En g. novemberdag. Hu, luften är g. och kulen. **-klädd**. En liten g. man i röd topp-luva. **-kråk**[a]. Vanliga kråkan, Corvus cornix. Bastarderna [mellan svarta och grå kråkan] likna g-or mer eller mindre spräckliga med svart E. Lönnberg. **-kulen**. En g. februaridag.

-lax. Namnet brukas dels om större laxöring (insjööring, storöring), dels om blank-l. havslaxen i lekdräkt. **-lila**. Subst. o. adj. Sål[edes] g. ton H. Kjellin. **-ljus**. Subst. o. adj. Gärna skönl. 1) Till dess morgonens g. spreds i buskar och snår Ad. Johansson. 2) Det var ännu knappt mer än g-t V. v. Heidenstam. **-lumppapp** o. **-lumppapper** t. e. i Tulltaxan. **-marmorera**d. Övre sidan [hos rödspättan] är g. med brun botten och ~. **-melerad**. [Kavaj-kostym] av g-at tyg. Tryckt på g-at papper ~. **-mossa**, -an, -or; -ig. Mest allmännare (ej fackl.) om gråa mossor l. lavar överhuvud (t. e. om renlav l. grå skägglav). Ett berg, övervuxet med g-a Mollie Faustman. — Våra g-iga stenblock och kummel Arv. Knöppel. **-mulen**. Mest skönl. En g. sommardag K. A. Tavaststjerna. **-munk**. Franciskan; jfr gråbroder. **-målla** n; -ning. Mest egentl. men även bildl. Bussen ~ är klädd med g-ad aluminiumplåt. **-och rödmönstrig** m. fl. En förgyllt och med grå- o. röd-mönstrig damast klädd empire-stol. **-papper**; -sark; -somslag. Ett slags mjukt o. grovt papper som brukas vid pressning av växter (för att uppta fukten), vid grobarhetsprov m. m. I fönstret stodo flata tallrikar, täckta med en bit fuktat g., på vilket de utlagda fröna redan börjat gro. **-prickig**; -het. **-päron**. En svensk päronsort. **-raggig**. Ett dussintal utmagrade, g-a vargar. **-randig**; -het.

-salva. Läk. o. d. Kvicksilversalva. G-a nyttjas mot syfilis, mot vissa svullnader av inflammatorisk art, till utrotande av vissa hudparasiter m. m. **-sej**, -en, -ar [o. -sida]. En slags torsk som gärna nyttjas som lut-fisk, Gadus virens. Gråsejen är till smaken underlägsen torsken, men ätes såväl färsk som torkad (eller saltad och torkad: klippfisk); den norska fångsten exporteras huvudsakligen till Sverige och Finland under namn av gråsej eller gråsida. Benämningen 'havslax' är ett namnförgyllningens mästerverk från senare tid; därunder döljer sig den vanliga gråsejen, som aldrig under sitt gamla namn fått heta 'synnerligen delikat' 1916. **Syn. sej. -sidig**. T. e. zool. G-a skogssorken Evotomus rufocanus.

-sik. *Coregonus lavaretus*. Kallas oftast blott 'sik', ibl. 'vitsik'. **-sisk|a.** *Acanthis linaria*. *Livet i ett alkärr, när några hundra g-or intaga sin »lunch», är se- och hör-värt* A. T. Gellerstedt. **Syn.** alsiska. **-själ** se gråsal.

-skim|mel l. **-skym|mel;** -lig. T. e. om vit häst med många inblandade svarta l. grå hår; orent grå (häst). Och snart ljödo hovslagen av hans unga gråskimlar mot stenläggningen. — Gråskymliga flädermusen. **-skim|ande;** -ig. Skönl. Frisk mossas grönska de kring de g-iga klyftorna C. J. L. Almquist. **-skinn** = gråverk, se nedan. **-skäckig.** Med grå fläckar på ljus botten. Särsk. om häst. **-skägg;** -ig; [-ing]. Om person. Det är löje värt att se g. dansa. Ett gammalt g. mumlade något mellan tänderna, men eljest gjordes inga invändningar. — Den gamle g-ige gubben, g-ingen, som satt och lappade sina paltor. **-skär.** Låset hålles av en g. hand ur ett blåvitt moln Sig. Erixon. **-sparv;** -(s)bo; -(s)par; -(s)unge m. fl. *Passer domesticus*. G-en gör nytta genom att förtära skadliga insekter och insektlarver samt ogräsfrön, men skadar dels därigenom att den plundrar sädesåkrar, fruktträdknopp, nysådda gräsmattor, blommor och plantor i trädgårdarna samt därigenom att den fördriver andra nyttigare och finare fåglar. G-arna ha kallats 'luftens rättor'. En icke zoolog skiljer ofta icke mellan g. och pilfink; den senare är mindre, tinningarna äro vitaktiga med stor svart fläck, huvudet ovan rödbrunt. **Syn.** husfink, gråspink, sparv. **-spink** se gråsparv. **-spräcklig;** -het. Klädd i en g. velociped-dräkt. G-a polisonger. **-spräng|d;** -dhet. Konsuln var en man över medellidern och rätt g-d. Del redan starkt g-da häret. Mina rynkor och min g-dhet. **Syn.** med gråa stänk l. strimmar o. d., blandad med grå hår l. d.

-starr se grå A I 2. **-sten;** -sberg; -skyrka; -smur; -strottoar m. fl. Jfr gråberg. En gammal trädgårdsmur av (ohug-gen) g. Spunka (till botten) som en g. Simma, flyta som en g. Gerda Boëthius: De tegelornrade g-skyrkorna i norra Svealand. **-stryk|a** m; -ning. En stor, gråstruken sal med bruna bänkar ~. **-stäm|d;** -ning (med plur.). Mest bildl. Målningar som Landsväg i g-t blått och grönt ~. — Och 800 för g-ingen (en akvarell); G. Nordensvan. Jag visste inte, att du var förtjust i g-ningar. Den g-ning, som till stor del präglade 80-talets alstring Erik Hedén. **-sugg|a;** -(e)släkte(t) l. -ssläkte(t) m. fl. se II. Små på land levande kräftdjur som hålla till under murken bark, under stenar o. d. *Oniscus*; vanligaste arten är O. asellus. **I.** G-orna ha egendomliga andningsorgan anpassade för fuktig luft, varför de snabbt

kvävas såväl i torr luft som i vatten. När jag tog upp den gamla ruttna plankan, vimlade det av g-or under den. **II.** Ssgr. Ex.: Fjärilarnas larver äro oftast mer eller mindre masklika, mera sällan ~ »gråsugglika» G. Adlerz. Porcellio står g-ssläktet (*Oniscus*) mycket nära och ~ Nord Fam.² Alla äro så kloka, / alla äro så ljunna / ~ Världen är g-egrd Sten Selander. **-svart.** **-syst|er.** Franciskanernunna. Min goda vän, abbedissan för g-rarna Öv. fr. Th. Mann. **-säl;** -hane; -unge. Även 'gråsjäl'. Halicherus grypus. G-en, som finnes runtom Sverges kuster, är en svår fiskförödare. Titta, Lotta, han kommer in rakt som en gråsal på framskrävlingarna Alb. Engström. En gammal gråsjälhane kan bli 2,000 mm. och däröver E. Lönnberg. Gråsälungar och vikarsälar Kj. Kolthoff.

-tass. Folkligt namn på vargen. **-ton;** -a; -ing. Mål. o. d. I lätta färger, med en ljus g. som den förhärskande. **-trut.** *Larus argentatus*. G-en hör till mässläktet och är lik fiskmåsen; den är allätare och skadlig för många nyttiga skärgårdsfåglar, vilkas ägg och ungar den rövar. **-verk;** -sskinn. Grå, gråblå l. brungrå vinterskinn av ekorre (särsk. den sibiriska o. nordamerikanska). Päl av g. Ett timmer g-sskinn (40 st.) Markegångstaxa, Jämtl. 1907. **Syn.** gråskinn. **-vide;** -buske; -snår (G. Samuelsson). Bot. särsk. om *Salix cinerea*; allmänare även om *Salix aurita* o. *glauca* o. ibl. *lapponum* o. *lanata*. Fjällhedens g-n. **-vin-ter.** Mindre vanl. Fuktig, regnig (för)vinter l. höst. Trädgårdssängaren — så här i g-n dubbelt välsignad i äminnelse — är ~ A. T. Gellerstedt. **-violett.** Småax g-a eller bleckbruna. Varigenom bilden får en g. ton. **-vit.** Smutsigt g. eller grågul. En till gräsplan insädd backsluttning, som stod g. i stället för grön av dessa fjuniga frösamlingar (maskrosens). **-väder;** -sdag m. fl. se II. 'Egentl.' o. bildl. **I.** Enkelt. Ig. Det är g. Usch, ett sånt g. vi haft hela mars! En fläkt av realismens g. E. Kihlman. **II.** Ssgr. Ex. G-sdag med sakta silande duggregn. Under regntidens ~ g-sdar B. Lidforss. — I vårt g-land C.-A. Bolander. — Och därmed kom en ljusning in i hennes g-sliv C. D. af Wirsén. — Med stormar och g-sstämning C. Thelander. Skuggans land, en g-sstämning Ruben Berg. När Heidenstam och Levertin slogo larm och drogo till storms mot »g-sstämningen» och »skomakarrealismen» M. Feuk. — Tidernas första början, skum och g-stung Sig. Dahlbäck. **-ådrad** l. **-ådrig;** -het. **-ärt.** *Pisum arvense*. Bland g-er har man på senare tid börjat använda soloärtan som ersättning för bruna bönor 1917. **-ög|d;** -t; -dhet.

— **Gråll|a,** -an, -or. Grått sto; ibl. även om grå katta, grå ko m. m. Mitt på gården

höll redan Anders Olsson i Bakvången med sina små g-or Hans Larsson. — **Grälle**, -en, -ar. Grå häst. *Hopp, min g-e!* Mersäll. om åsna som hos E. Kihlman *Don Quijotes skinnmärr Rosinante och Sanchos åsnegrälle*. — **Grån**a¹, -ade; perf. part. -ad. **I**. Intr.

1) Huvudanvändningen. **a)** Och hans hår hade börjat g-a vid tinningarna. Så många unga hjässor signade [i dopet], medan min har g-at. Den g-ande mannen använde långa år på att lära sig högtyska. G-ade lockar. En elegant, medelålders man med lätt g-at hår. G-ad av sorg och böjd av tung olycka. **b)** Ngt friare. G-ad i tjänsten. En g-ad veteran. G-ad i lasten, i laster. **2)** Skönl.

a) Mot himlens rand, där tunga snömoln g-a B. Gripenberg. Kustens vågiga klipp-linje g-ar mer och mer, suddas ut och för-tonas V. Benedictsson - A. Lundegårdh. Gatorna g-a i vårdagens morgonköld Karin Ek. Kvällen g-ar, / natten skymmer över hedens bruna ljung J. Tegengren. Det g-ar till kväll K. G. Ossianilsson. Snart ånyo g-ar / fästet till en lång och kulen höst E. N. Söderberg. **b)** Istället på sjön g-ar och smälter under ständigt töväder ~ A. Knöpel. **c)** På Dal är det mycket vanligt, att husen få stå och g-a av ålder. Den grovtimrade, i ur och skur g-ade gaveln ~ av vild-skyttenäset Ad. Johansson. *Envåningslångor*, på sina håll i g at timmer. **II**. Trans. Sälls., skönl. Den tystnad, som dricker timmar och år, / som förtorkar hjärtan och g-ar hår O. Levertin. De åttio åren hade g-at hans hjässa, men ~. **Syn. I. 1)** bli grå(are), få grå hår, bli gråhårig l. gråsprängd; bli 'gammal o. grå'; **2)** antaga l. få en grå (för)ton(ing); bli kallt gråaktig l. grå-duskg; **II**. komma att gråna, göra grå. — **Gråna upp** [u]. Sälls., skönl. Antligen började stjärnorna blekna, det g-de långsamt upp till gryning J. Hemmer. — **Grå-nad**. Mindre vanl. Mest skönl. **1)** Man skulle sannerligen tilltro dig mindre dår-skap, du som redan är krönt av årens g. Karin Hirn. Medel mot håravfall, mjäll och g. **2)** Kvällens bleka g. V. Ekelund. Även bildl. Och för en stund jag tycker / vardagens g. sig skingrar E. Lindorm. — **Gråning**, -en, [-ar]; -stid. Skönl.; mindre vanl. Och den höga ekens vida krona / välv-de sig i denna svaga g. / som en nattens borg A. Mörne. Nu såg han långt där framme [i gruvöppningen] en liten g. av ljus E. Walter Hülphers. I g-en hade vi sysslorna undangjorda (= redan litet före gryningen); Josefine Bengts. Ett mjölkbud, som i morgong-en skramlade vägen fram ~ A. Mörne. Ur fjärran g-stider ljöd nu i de ungas öron bjudande fornord, som ~ (jfr 'grå forntid' o. d.); Hugo J. Ekholm. **Syn.**

första (ansats till) gryning. **Grån**a², -ade. Ldls., t. e. Uppl., Sörml.,

Dalarna. Det g-ar i bergen. Skall det g-a mot blommande skyar / av en mårgfull och hednisk musik ~ E. A. Karlfeldt. **Syn.** ge ett dånande genljud, skalla, genljuda.

Gråt, -en. **I**. Enkelt. Där skall vara g. och tandagnisslan Gamla bibelöversättningen. Jag blandar min dryck med g. Bibeln. Brista (ut), falla i g. G. och jämmer. Al-drig annat än g. och klagan. Under (hög-ljudd) g. och klagorop. Under g. skola de komma, men ~ Bibeln. Sakta, stilla, häftig, bitter, nervös g. Röd av g. Upplöst i g. Med ansiktet svullet av g. Ha g-en i halsen. Kämpa med g-en. Ej kunna återhålla, hålla tillbaka g-en. Svälja g-en, sin g. Halvkvävd, krampaktig g. Och slutligen kväva g-en i kuddvaret G. Hedenvind-Eriks-son. Han hade alltid så nära till g-en. Gråt inte flickor, stilla er g. / män äro jämt sig lika: / en fot på strand och en i båt / och snara till allt svika E. Blomberg efter Shakespere. Ja, du ler, din själ är lik min egen, / den vill gråta, men den ler sin g. Fröding. **II**. Ssgr hänföra sig ofta även till verbet (o. ibl. lättare dit); de uppföras dock alla här. **Syn.** gråtande, tårar, (vard. åro:) lip, grin; (ibl. nära:) klagan, jämmer. — **Gråtruten**. Skr., ofta skönl. Med en hes, g. röst Ester B. Nordström. -**fyld**. Skr. Med g-a ögon H. Bergegren. -**färdig**; -het. Även till verbet. Friherrinnan var nästan g. [av ilska och missräkning]. Fy tusan, när jag ser min lilla hängmage, blir jag g. Önd över sin hjältes drumlige uppträdande och g. av skam på hans vägnar Strindberg. En män-niska, vars blotta åsyn gör mig g. ib. G. över ngt. -**kramp**; -(s)anfall. Även bildl. G-s-anfallen i hr senatoren Hellbergs Karlstads-Tidning Sv. Dagbl. -**kvald** l. -**kväljd** skönl. -**lisa**. Mest till verbet. Sälls. Jfr pip-lisa o. d. -**mild**; -het. I g. ton. Jag satt och vart pjunkig och, på ren svenska, g., tänkte på gamla minnen, på Sverige och på min gamla far Dan Andersson. Med g. min. Dylika g-a stycken. **Syn.** tårfull, som gärna tar till tårarna l. framlockar tårar, bruten l. halv-kvävd av gråt, rörd, (alltför) känslösam, pjunkig, tåresalig, 'tårögd', joltig, hjärt-nupen, tårdrypande, sentimental. -**min**. Med g. -**paroxysm**. -**slapp**. Skr. Frida med halvöppen, g. mun Hj. Bergman. -**styecke**. Sentimentalt (teater)styecke. -**svullen**. Skr. Kring hennes lilla g-na ansikte, där pudret lossnat i flagor Anna Lenah Elgström. -**utbrott**. Skr. Lotten med sina extaser och g. Jenny Engelke. -**ög**d, -t Skr. Med tårar i ögonen.

— **Gråt**a, gråt(o) l. gret(o) (det förra över-väger i skr.; är för övrigt mer tydligt; det se-nare är mest uppsvenskt), -it, [-as]; [-ansvärd]; -are; -erska. **A)** Vanliga verbformer. **I**. Enkelt. **1)** Allmänare. **a)** Giv gris när han

grymtar och barn när det g-er, så får du en fager gris och ett fullt barn. G-a av sorg över ~, av smärta, av medlidande, av glädje, av ilska. G-a i ilskan över ngt. Va ä de värt att g-a över del G-a över ngn. Kristus grät över Jerusalem. Hon g-er efter sin mor, som rest bort. Hon g-er ständigt och vill icke låta trösta sig. Hon g-er av ren svaghet, det är nervöst. Det ryckte i mungiporna, men hon grät icke, hur ont det än gjorde. Han grät som ett barn, stora karlen. Det syntes på ansiktet, att hon g-it. Hon har (så) lätt för att g-a lätt för tårar(na). G. inte, barnet mitt! G-a, som om hjärtat ville brista. Gick g-ande sin väg. **b)** Begynte alla att g-a bitterligen Bibeln. Och hon grät överlytt. G-a högt, högljutt, hejdlöst, bittert, sakta, snyftande, tyst. **c)** Vål må jag g-a och sörja, ty ~. G-a och snyfta. G-a och jämsa sig. G-a och klaga. **d)** Det är, så (att) man kan g-a åt det! Hon är så dum, så hönsen kan g-a. **e)** G-ande träd, växter om avsöndring av vatten från bladen gm vattenporer l. d. i bladspetsen (då vattenförbrukningen gm transpiration är mindre än den vattenmängd som tillföres gm roten). **2)** Märk bl. a. **a)** 'Trans.' G-a blodiga, bittra, salta, heta tårar. G-a krokodiltårar. G-a (med) torra tårar antingen invärtes l. skrymtande. Hon gick ~ emellanåt ut och grät en vers i ensamheten H. Wranér. — G-a sina ögon röda, fördärvade. G-a sig fördärvad. G-a sig till röda ögon. — Ofta skönl. G-a sitt olyckliga öde. Den g-er inte guld, som aldrig guld ägde. **b)** Pres. part. Det är vackrare att se ett leende än ett g-ande ansikte; även därför bör man föredra leendet Ludv. Nordström. Med g-ande ögon. I g-ande ton. Med g-ande röst. Med g-ande tårar bittra, heta. Att jag med g-andes tårar bad mig fri från ~ äld. **II.** Fasta ssgr hänföra sig i allm. lättare till subst. 'gråt', se ovan. **B)** Verbalsubst. m. m. **1)** En bedrövlig och g-ansvård saga I. Oljelund. Där hade di de då, så de var g-ansvärt. **2)** G-arna gå redan och vänta på gatan Bibeln. **3)** Lejda g-erskor (vid begravingar) t. e. i Egypten, Grekland o. Rom under antiken o. hos österländska o. slaviska folk än i dag. Arabiska g-erskor. **Syn. A)** (ut)gjuta tårar, fälla tårar; ta till tårarna l. gråten l. (vard.) lipen, brista i gråt; (vard. äro:) lipa, grina; (ibl.): sörja, klaga, jämsa sig; (ibl.): begråta. — **Gråta bort** n, ut o. utgråten (= förgråten). Låta ngn i stillhet g. ut. — **Grätig**, -t. Mindre vanl. Ett litet g-t barn. Hela världen tycks g. och grå Hj. Procopé.

Gräbb|a, -an, -or. Ldls. (särsk. sydsv.) samt folkligt. Så mötte han g-an en gästebudskväll Z. Topelius. Värre kan en väckas te, sa g-an, när de väckte henne, för hon skulle opp å kläs te brud. Jag ville jag som

andra / en g-a ha mig fatt Beväringssvisa. **Syn.** flicka, tös, jänta, pigä.

Grädda|, -an l. **Grädde**, -en. A-formen mest bildl. o. i best. form. **I.** Enkelt. **1)** Huvudanvändningen. Mest i formen 'grädde'; blott ldls. även 'grädda'. **a)** Har det bildat sig g-e på mjölken ännu? Mjölken har ännu icke satt g-e. Sätta g-e även om den som håller upp mjölk för att det skall få bildas g-e på den. Skumma g-e(n av mjölken). Vispad, tjock, tunn, god, söt, sur, dålig g-e. G-e med stor fetthalt. Har g-en (stått och) blivit sur? Jordgubbar med frusen g-e. G-en vispas till hårt skum. Begagnar du, tar du inte g-e till te? Håll först i g-en, om den är sur, eljest skär den sig (i kaffet). Kaffe-g-e. G-e på filbunke. När katten kom in ~, hällde hon en skvätt g-e i hans bunke. **2)** Friare o. bildl. Ofta a-form. **a)** Nog ser man vem som skummar g-en i det huset har det bäst. Skumma g-an av ngt ta det bästa, ta bort bouqueten. (Själva) g-an [l. g-en] av societeten. **b)** Skepparg-e skämts.: brännvinet till 'kassen'. **II.** Ssgr ha formen grädd-, ngn enda gång därjämte grädde-. **Syn. I. 2)** det bästa l. finaste, 'blomman'.

— **Gräddaktig**, -t. Ölets skum ~ bör vara tät och g-t Ekenberg-Landin. -**artlad**, -at. Av g-at utseende. -**bakelse**. Smörbakelserna försvinna, g-rna är det snart omöjligt att föra 1917. -**blandad**. G. mjölk. -**fet**. G-a ostar. Även ngn gång bildl. Engård på femhundra tunnland av vår g-a jord V. Benedictsson. -**färg**; -ad. En lücker g-ad ton. **Syn.** krämfärg(ad) -**glass**. -**gul**. -**halt**. -**kaka** en pudding; serveras vanl. varm med sylt. -**kann|a**. -sbricka. Vanl. om ngt större 'gräddsnäcka'. -**kola** (-å); -n. Ett slags (sega o.) mjuka (fyrkantiga) karameller av sirap, socker o. grädde. -**kur**. Läk. o. d. Till höjande av kroppsvikten. -**kylare** t. e. på separator. -**lik**, -t; -nande. En degig, g-nande massa. -**lös**. 'Kristidsord'. »Gräddlös» söndag i Uppsala 1918. -**margarin**. -**mejeri** mottar grädde till avkärning. -**mjölk**. Gräddblandad mjölk, tunn grädde. [Risgrynsgröt] serveras med g., socker och kanel Hagdahl. -**munk**. Kok. Små upp-pösta kakor av vispad grädde, vetemjöl, socker o. vatten, serveras med sylt l. översockrade. -**mätare**. Lant. o. d. En graderad glascylinder vari ett mjölkprov får stå till gräddsättning varefter gräddens mängd kan avläsas direkt i procent av mjölken.

-**ost**. **1)** Ost av oskummad mjölk försatt med grädde o. med över 4 proc. smörfett. Västerbottens g. (något ytiskadad) annons. **2)** Kok. Av sur grädde som får stå o. avrinna 2 å 3 dagar; serveras med socker o. söt grädde; ätes som gröt l. d. -**pannkaka**. -**plätt(ar)** med grädde i stället för mjölk i smeten. -**procent**. -**rik**. Svea margarin g-ast annons.

-sked. -skum. Kok. *G.* var i gamla tider känt under namnet »snömos» Hagdahl. *G*-met bör vara lätt och poröst som en sufflé, men får icke vara rinnande ib. *G.* med vanilj ib. **-skummare** om apparat. **-skål** l. **-snipa** l. **-snäcka.** Efter olika form l. d. Man kan märka att 'g-snipa' o. 'g-snäcka' i allm. är detsamma, blott att det förra övervägande synes brukas i södra o. västra Sverige, det senare i Uppsverige. Må som en fluga i en gräddsnipa. Gräddsnipa och småbrödsborg S. Lagerlöf. Gräddsnipa och sockerskål av gammalt silver. **-stark.** *G.* mjölk, hembryggt öl Cl. Lagergren. **-syrning;** -skar. **-sås.** Kok. Lutfisk med *g.* Hagdahl. **-sätt** a. **-are** (g-ningskär); -ning; -ningskär; -ningsmetod. Lant. o. d. Låta mjölk stå orörd så att fettets hinner samlas på ytan; *g-a* sig o. *g-as* även 'bilda (sig) gräde'. Om mjölken skall *g-a*, sker detta vanligen i isbad Nord Fam.² 1912. I isbad gräddsatt mjölk. Forshaga *g-are*, ett rektangulärt g-ningskär av förtent plåt L. Fr. Rosengren. För att påskynda *g-ningen*. Under pågående *g-ning*. Efter mjölkens *g-ning*. Svartziska *g-nings*metoden med ovala *g-nings*kär, som nedsänktes i isblandat vatten. **-tårta. -visp;** -ningsmaskin. **-vit.** *G-a* blommor och melonstora frukter. Den runda, *g-a* halsen. Ngn gång bildl. Gessners sockersöta och *g-a* idyller Fr. Böök. **-vaffla.**

— **Grädd(e)försändelse.** Är mjölk eller gräddförsändelse belagd med efterkrav ~ Järnvägshandb. **-transport.**

— **Grädda^a sig,** -ade, -as. Mindre vanl. Om mjölk. Överdragas med gräde, grädd-sätas.

Grädda^a, -ade, -as; -erska (t. e. på väffelbruk l. vid råntillverkning); -ning (ngn gång med plur.); -ningstid. Med *g-a* menas att medelst värme, varigenom äggvitämnen stelna, *g* stadga åt en degartad eller flytande massa. *G-ad* i ugn. *G-a* knäckebröd, franska bröd, småbröd, väfflor, rån, munkar, pannkakor, plättar, en tårta, en pud-ding, en kaka. *G-as* i ej alltför het ugn. Det färdiggade brödet. Nyg-ade bullar. Formbröd tål längre *g-ning* än på plättar utbakat bröd. Misslyckas *g-ningen* ~. Tår-tan blev tyvärr misslyckad i *g-ningen*. En misslyckad *g.* även ngt mer konkr. Stora limpor kräva ~ längre *g-ningstid* än små N. Keyland. — **Grädda färdig u.** — **Grädd-panna. -plåt. -ugn.** — **Gräddig,** -t. Mindre vanl. *G-t* mldad. I den kryddrik tunga, liksom *g-a* luften Gust. Lindqvist.

Gräde se grädda^a.

Gräft|a, -an, -or. Ldls. (finländskt) för 'jordhacka'. Nyttjat av V. v. Heidenstam: Med *g-a*, spett och spade | han sökte dag och natt.

Gräl, -et, = **I.** Enkelt. 1) *G.* och allt väl åter vänner bara man fått gräla ut.

Råka komma i *g.* (med ngn om ngt). Råka i *g.* om påvens skägg, om ingenting. Börja *g.*, *ge* sig i *g.* (med ngn om ngt). Mocka *g.* vulg. Det ena ordet tog det andra, och rätt som det var voro faster och moster i fullt *g.* Rosa Fitinghoff. Ty mannen sökte *g.* med dem för den allra minsta smälsak. Sonen kom hem, och inom två veckor voro *g-en* åter i gång. Då nu kamraten icke ville till-låta detta, uppstod *g.*, som slutade på ovan angivna, olyckliga sätt. *G-et* övergick till handgripligheter. Lyckas avstyra *g-et*, allt *g.* För att undvika *g.* Futtiga *g.* om småsaker. Häftiga, högljudda *g.* Då *g-et* för ett ögonblick stillnade av. Vänskapligt *g.* mellan makar. Ätenskaptligt *g.* Syskongräl. 2) Overt o. d. Ständigt är där *g.* på tjänstfolket. **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn. 1)** (ord)tvist, träta, tråtor, kiv, (häf-tigt) ordbyte, (livlig) ordväxling, dispyt, ordskifte, skarpt menings(ut)byte, 'gruff', ibl. käbbel l. gnabb; 2) overt, bannor, 'ur-laddningar', ibl. kax l. gnat. — **Grälak-tig,** -t, -are; -het. Han var suplysten, *g.* och hårdsint, men tillika sluten och dyster H. Hofberg. Deras rörelser hade ett *g-t* kla-gande tonfall M. Dränger, öv. **-lysten;** -enhet; [-nad]. Alltid *g-en* och argsint, bör-jade han ~ P. Bagge. *G-na*, gnatiga, små-aktiga och trolösa. **-mak|are,** -ar(e)n, -are; -erska. Två ökände *g-are* V. Rydberg. Min gamla *g-erska* Louise Åkerman, öv. **-måns,** -en, -ar. Ngt vard. Jag tror han tystade mun på er, era *g-ar*! Ellen Wester, öv. **-sam,** -t, -mare. Mindre vanl. Jfr grälsjuk. **-sjuk;** -a (-n). 1) Adj. Hur kan han vara gift med en sådan *g.* ragata? S. A. Duse. En gammal knarrig och *g.* gubbe. I dag är han på sitt *g-a* (ste) humör. Rydqvists kri-tik av rättslärningsmötets förslag är myc-ket omfångsrik och mycket *g.* Fr. Böök. 2) Subst. Lida av en oboilig *g-a*. **Syn. 1)** gräl-lysten, gnatig, grälig, 'grälsam', bråkig, arg-sint osv. **-ton.** Skr. Med formlig *g.* Laura Fitinghoff.

— **Gräl|a,** -ade, [-as]; [-are; -erska]. **I.** Enkelt. 1) *G-a* nu inte, flickor små, sade hon med en suck. Att ni nyttjat ett så vul-gärt uttryck som »gräla» om vad vi an-ständigtvis kalla disputerar Z. Topelius. *G-a* om påvens skägg. *G-a* duktiga tag (med ngn, om ngt). När tjvarna *g-a*, får bonden sin ko igen. Va *g-ar* ni om? Di *g-ade* om vems far var rikast. Vi hade *g-at* smått om frun-timmer Albert Engström. Små, storg *a.* En *g-are* av första ordningen. 2) *G-a* (argt) på ngn (för ngt), över ngt. Han håller på och *g-ar* över pigan, som glömt att borsta hans skor. *G-a* på, över allt och alla. Och *g-ar* som en liten furie om en ilsken ekorre. **II.** Fasta ssgr ansluta sig i allm. lättare till subst. gräl, se ovan. **Syn. I. 1)** träta, kivas, ordväxla, tvista, disputerar, 'gruffa',

ibl. gnabbas l. käbbla; **2**) banna, ge bannor l. uppsträckning l. en skrapa, upplåxa n, ta i uppuktelse, 'skälla upp', utskälla n, träta (på), skrupensa u'pp; (ibl. nära:) svära, domdera, utfara n (mot). — **Gråla upp.** Vard. *G. upp ngn (för ngt)* skrupensa. — **Grålig**, -t, -are; -het. *G. och otrevlig på alla sätt. Kom ~ ensam till fots utan sin g-a gumma, som ~ Josefina Bengts. G. och uppkäftig som en Munkbromadam. Hans vanliga g-het var i dag något dämpad genom ~.* — *Sin g-a lek K. G. Ossian Nilsson. Hörde ~ ett g-t sorl ib.* **Syn.** se grälsjuk; (ibl.) uppfylld l. (ständigt) avbruten av grål, bråkig o. d.

Gräll, -t, -are; gräll- [l. grällt] blå m. fl. se II; -het (-en). Stavades förr gärna 'grell'. Ofta hos målare, konstbedömare o. d. l. skönl. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Enligt E. Hellquist synes ordet g. vara infört hos oss, närmast från danskan, av O. Levertin (i Småmynt 1883). Parisarnas dukar verkade därför så ljusa, ja g-t, när 'Från Seinens strand' öppnade sina portar G. Pauli. G-a tigerskinn lyste upp golvet. Morgonens rodnad brinner / g. över isig gran och tall Joel Rundt. Hösten, då plymer och fjädrar verka för tunga och blommor för g-a och sommarmässiga. Pyntat i de g-aste färger. Skrikande rött och g-aste blått.* **2)** Friare o. bildl. *Rött upp till den g-aste fanfar Per Hallström. Patiens behag ligger i dess avskildhet; allt g-t och högröstat stannar utanför. Förstorar, förminskar, snedtecknar, blandar om och övergjuter det hela med ett upphetsat humörs g-a färger J. Landquist. Skildra i g-a färger.* **II.** Ssgr. Ex.: *I g-blå skymning skarpa skuggor falla J. Tegen-gren. Skär sig en g-gul rämna / fram ur den svarta himmelen. V. Ekelund. Över ta-kens g-röda tegel ib.* **Syn. I.** **1)** bjärt, stic-kande ljus l. grann l. brokig, (för) stark l. skarp, avstickande, skärande, skrikande, iögonenfallande, som gör ont i ögonen, för starkt framträdande, (starkt) lysande; **2)** 'högröstad', gäll, öronpinande, ibl. överdri-ven l. övermåttad.

Grämja, -de, -t, [-as]. *Då herden fann sig således inknyttad i den smutsiga hälan, g-de han sig över att han ~. Nej, gå inte och g. sig över den saken ~. G-a sig till döds över ngt.* — *Under hela sin drängtid g-des »Storsäker» mycket över att ~ O. Hög-berg.* — *Att knappast något skulle g-a honom djupare, än att ~. Det g-er mig, att jag icke kom att tänka därpå litet förut. Det kan verkligen g-a mig, att han lät kugga sig.* — *Ingen har hon, med vilken hon kan prata sig fri från de g-ande tankarna, ty ~ Rosa Fitinghoff.* **Syn.** (för)orsaka grämelse l. ånger, vålla sorg o. harm, förtryta, pina, smärta, bedröva, harma, förarga, förbittra (livet), kränka; (g-a sig:) sörja (över), ta

sig nära (av), ta (illa) vid sig, ångra. — **Gräma ihjäl sig** o. ihjälgrämd. *Hon kom-mer att g. ihjäl sig, tänkte Cecilia dystert Elin Wagner.* — **Grämelse**, -n, [-r]. Mest skr. *En dräktig son är sin faders g. Bi-bel. Därför är mitt öga skunt av g. ib. Förtäras av (hemlig, inre) g. Med (illa) dold g. Det var som om hustrun inte ens gitte känna g. H. Dixelius-Brettner. Så vårda rikets styrelse, att våra efterkomman-de icke behöva med g. tänka på vad som hände året 1917 D. J. Christiernson. Är bristen på penningar en ständigt källa till g. Till stor, bitter g. för ~. I g-n över miss-räkningen ha nattgästerna då sökt hämta tröst i ~. Icke utan g. förnimmel, att ~. Ett drag av g. i uttrycket V. Benedictsson. Tills den värsta g-n gått över. Oro och g-r hade lämnat spår i ansiktet, men ~.* **Syn.** bitter l. lönlig sorg, smärta, (gammal l. in-rotad l. svår l. hemlig) förargelse, förtry-telse, harm, bitterhet, (hemlig) förbittring, (djup) förtret, bedrövelse.

Grän, -et, =. Tolfteedel karat (ifråga om guldets finhet). Ibl. förkortat gr. *Varje karat delas i 12 g. Att en goldgulden skulle innehålla 18 karat 6 grän fint guld, 3 k. 8 gr. fint silver och 1 k. 10 gr. koppar Nord Fam².*

Gränd, -en, -er (grav l. akut); -hörn m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** *En liten g., där so-len aldrig kommer in, kallas just därför Solgränd. På gator och i g-er men ibl. även På gator och g-er l. I gator och g-er l. I g-er och gator. Med fönster åt g-en. I g-erna gro inga lagrar Tegnér. Stadens ruskigaste g-er. G-ernas värsta utskum, fattigaste be-folkning. En stinkande g. Återvändsgränd.* **2)** Skönl. ibl. friare. *Det stod ett kors i dessa dödens g-er. / Det vaktade två gröna kullars ro Berit Spong.* **II.** Ssgr. Ex.: *Han stod i g-hörnet med ett uttryck av grubbel i sitt skäggstubbiga ansikte. I g-mynningen. I g-öppningen vimlade det av småbarn, som rotade bland stenarna.* **Syn.** trång (liten) gata, liten smal gata, bigata, liten tvär-gata; (g-erna ibl. nära:) slumkvarteren.

Gräns, -en, -er (grav). **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. Om g. för ett rike, en stat, en by, ett område, ägor, skog, för en växts utbred-ning m. m. **a)** *Utvidga rikets g-er. En stark flotta för att skydda g-erna. Utsaka en g. (för ett område). Uppgå en g., g-en på nytt. Socknarna vid g-en (mot Norge), vid norska g-en. Sverges g. i l. mot väster, västra g. På de trakter, där Kölen bildar, utgör g(-en) mellan Sverige och Norge. Naturliga g-er. Har på ena sidan havet till g. Flytta g-er, g-en. G-en har efter gammalt gått utmed ~. G-en gör här en vinkel till förmån för Norge. Sådana märken, som av ålder an-setts utvisa g-en. Olaglig g. (Av)spärra g-en. Bolsjeviker, som kommit över g-en och före-*

tagit röverier. *Lyckas ta sig, rädda sig över g-en* (till Finland). *Gå över g-en. Tydlig(t utmärkt) g.* *Lyckas smuggla ngt över g-en. Gå bort från våra g-er!* Inom (rikets) egna g-er. Att inom Sverges g. erövrå Finland åter. Riks-, stats-, landskaps-, läns-, tremils-, sjö-, land-, härads-, socken-, by-, lägenhets-, tomt-, stads-, nord-, ost-, ågogräns. **b)** Märk. Ja, nog var det synd på en sådan jord, g. om g. med deras ägor. **2)** Friare o. bildl. **a)** G-en för den eviga snön. Träd-, skogs-, snö-, växtlighetsgräns. Arter, som ha sin absoluta nordgräns inom dessa trakter. Grådalens ~ ostgräns i vårt land. Utbredningsgräns. Redan vid 400 m. ligger den allmänna g-en för fåglarnas flyghöjd. Denna skogstrakt är alltså även religionsgräns. Språk-, dialektgräns. **b)** Att hon passerat g-en [till medelåldern]. Som ännu äro barn eller nyss överskridit barndomens g. Minderdrighetsg-ens höjande. Att rubba en smula på pilsnerdrickats styrkegräns. Den politiska skiljeg-en. Valbarhetsgräns. Bilförare, som nonchalera maximig-en och rusa fram med ~. Hastighets-, tids-, köldgräns. (Upp-)nå g-en för ~. **c)** Det är svårt att säga, var g-en går, g-en ligger mellan det höga och det löjliga. *Lyckas fixera, fastställa g-erna, g-en för ett begrepp. Utvidga g-en för ~.* G-er, som icke kunna tänjas, förskjutats, töjas. Vaga, otydliga, suddiga, halvt utplånade g-er. Men var skall man sätta g-en (för det man skall ta med och det som skall utelämnas)? (Upp-)dra en skarp g. mellan ~. Överskrida det löjligas g. **d)** Med starkare betoning av 'begränsning'. Ustaka g-er för förnuftet. Uppdraga, fastställa g-erna för ~. Draga ytterst snäva g-er för den litterära kritiken. Sätt då en g. för din ärelystnad! För dig [Gud] ej tiden dldrar bär, / ej rymden g-er skriver Ps. 6. Det måste finnas, vara en g. för allt. Gå ända till det tillåtnas g. Gå till yttersta g-en av ~. Stå på g-en till otillräknelighet. Stå vid vansinnets g. Hålla sig inom behöriga, tillbörliga, vissa g-er. Överskrida g-en, g-erna för det passande, för sin befogenhet. Och då stadsfullmäktige ej kunna medgiva andra g-er för sin befogenhet i härberörda avseende än ~. Att hans oförskämhet saknar g-(er). En oförskämhet utan g-(er), utan all g., över all(a) g-(er). Från första stund skämde hon bort honom utan g. och måtta. Och när Tegnér's »Svea» flog över landet, kände hänförelsen inga g-er. Salighet(er) utan g. Anständighets-, befogenhets-, maktgräns. **II.** Ssgr ha formen gräns; omväxlande därmed gränse- i 'gränse-syn'; 'gränsetullrätt' har endast formen 'gränse-'.
Syn. I. 1) gränslinje(r), skiljelinje, (ett områdes l. d.) ytterlinje(r) l. ytterkontur(er); (ägo)skillnad, råskillnad, rågång, råmär-

ken; landamäre; gränstrakt, gränsländ, gränsområde, gränsbygd; **2)** utkant(er), (ytter)kant, yttersta ända, det yttersta, slutpunkt; ibl. maximum l. minimum; (ibl. nära) frist; begränsning, inskränkning, skranka, skrankor, hinder; 'mått' l. måtta; 'stopp', 'p', barriär, 'mur'.

— **Gränsavspärrning.** -ban|a; -ebyggnad. De stora g-ebyggnaderna 1916. **-befolkning.** G-en i Härjedalen. **-befäl;** -havare. I Haparanda fanns en g-havare ända till 1881 års utgång C. O. Nordensvan. **-befästning.** Storartade g-ar, vilka uppfördes sammanhängande längs hela riksg-ränsen ~ t. ex. ~ Kinesiska muren. **-bevakning;** -schef. Abstr. o. konkr. G. är en vanligen mindre trupp, posterad vid viss del av gränsen för upprätthållande av ordning och övervakande av internationella förbindelsers iakttagande. G-schef i Dalsland, Värmland och Dalarne Statskalendern. **-bildande;** -are. Fjällkedjan är här g-ande och ~. Det öst-västliga systemet av förkastningslinjer uppträder här blott såsom g-are mot norr och ~ E. Teiling. **-bo,** -n, -r l. -ar. Sen gammalt har g-n sina handelsförbindelser med Norge. **-bygd.** Ty Smölands knapar hade den fordrande uppgiften att i första hand sitta upp till värnandet av Sverges ~ g. I g-en mot Göta-land. **-distrikt.** I Göteborg och g-en finnas redan s. k. tingstolkar. **-dragning.** Skr. Jfr dra(ga) gränsen. G-en mot bedrägeribrotten F. Sterzel. **-fall.** G. finnas (mellan ~ och ~). Leta upp g. Ett g., som det kan bli ganska vanskligt för ~ vetenskapen att rätt klassificera. **-flood.** Alla de, som i g-erna låta flottgods löst framflyta Lagen. **-folk.** **-fort.** Besättandet av de grekiska g-en genom bulgariska trupper. **-fråga.** 'Egentl.' o. bildl. En tvistig g. avgjord mln två länder. Nat. Beckman, Grammatik och logik. En segsliten g., Uppsala 1922. **-fästning;** -ssystem. Nedläggandet av de norska g-arna i enlighet med konventionen i Karlstad 26 okt. 1905. Av Sverges båda landfästningar är fortfästningen Boden företrädesvis gräns- och spärrfästning (brohuvud), under det att ~ L. W. von Munthe. **-förhållande.** G-na mellan olika fastigheter. Osäkra g-n. **-förskjutning.** Bildl. Som ~ g-ar ägt och äga rum mellan området för nämnda lagstiftning och övriga lagstiftningsområden.

-inspektion; -tor (biton på -or). G-tionerna och gränsstationerna, som äro förlagda i gränstrakterna mot Norge, ha ~ önskränkt förtullningsrätt 1920. G-tion förestås av g-tor ib. G-toren i Funäsdalen. **-kommissarie;** -ion. En g-ion, som fått i uppdrag att reglera gränsen mellan Sverges och Norges fjälltrakter. G-arier kallas medlemmarna av en g-ion. **-käpp** t. e. i

vissa bollekar. **-land.** De östra gränsländerna. **-linje.** G-n mellan skilda jordegendomar, tillhörande olika skifteslag, kallas rågång E. G. Flensburg. De å marken utstakade g-rna ib. Ofta bildl. Att uppdraga en bestämd g. mellan ~ och ~. **Syn.** skifteslinje, ibl. demarkationslinje, skiljelinje. **-lös;** -het. Nästan aldrig fullt egentl. 1) Nästan g-a vidder. Utanför ldg havet, g-t och enformigt. 2) Hennes häpnad var g. Hönsen pysslar hon om med g. ömhet ~. [Hundens] g-a tillgivenhet för mig. I g. förtvivlan. I hennes blick läste han ett g-t förakt. Affektera en g. likgiltighet för ngt. För henne var allt g-t, lycka som olycka, det tog jättestora mått för känsla och inbillning. I g-aste villervalla. Bilden bör förresten ej fullföljas längre än till vad den antyder av g-t och ogripbart P. Hallström. Han är g-t oförsiktig. Det var g-t snällt av dig smtl., gärna kvinnospråk. Men en gång gjorde han mig g-t förlägen. **Syn.** utan gräns(er), utan synlig gräns; utan gräns o. mätta, utan mått, över all(a) gräns(er), måttlös, ytterlig, ofantlig, oerhörd, omätlig, omätbar, överskådlig, bottenlös, oinskränkt, utomordentlig, kolossal, 'pyramidal', (ibl. :) tygellös, excessiv, 'absolut', 'förskräcklig'. **-märke.** 1) Egentl. G-n, som åtskilja jordegendomar eller utmärka socken-, härads-, läns-, riksgräns m. m. Alla godkända eller stridiga g-n. Flyttning av g-n. 2) Bildl. Det finns dock, som teoretiskt ideal åtminstone, ett g. mellan skvallerkrönika och hävdateckning Har. Hjärne. Samhällets fordran att få fastslå vissa bestämda g-n för det tillåtna V. v. Heidenstam. **Syn.** rämärke, skiljemärke, gränssten, gränsrös, ibl. rå och rör osv. **-nytta.** I nationalekonomin: 'Sista delens nytta' dvs. den som bestämmer priset vid avyttring (motsatt de tidigare delarnas nytta, t. e. en första säck mjöl som har visst värde för den som skall därmed bärga livet o. en andra som tillåter honom att äta sig fullt mätt osv.).

-område. Egentl. o. bildl. Ett g. mellan språkvetenskap och litteraturhistoria. **-ort.** Å g., där länsstyrelse har sitt säte ~. **-postering.** **-punkt.** **-pål.** Även i bild. G-arna för detta område [den nytestamentliga exegetiken] ha flyttats ut E. Aurelius. **-reglering.** Med avseende å gränsen mellan Bohuslän och Norge gäller g-en av 1661 ~ 1908. **-ridar[e],** (-e)n, -e; -stuga. En av underbetjänat vid tullverket som särsk. har att förekomma olovlig in- l. utförsel över riksgränsen. I Strömstads tullkamrardstrikt funnos (1908) 11 g-e under befäl av tullförvaltaren i Strömstad. Beridna g-e. E. o. gränsridare. Två torplägenheter och en liten g-stuga. **Syn.** tullspanare. **-rös** l. **röse.** **-skillnad.** Ofta bildl. Utplåna g-en mellan

gott och ont. **-skäl.** Mindre vanl. Jfr t. e. 'vägskäl'. Gärna bildl. Då har min andes växt sitt g. nått Artur Möller. **Syn.** gränsskillnad, yttersta gräns. **-soldat.** **-spärr;** -ning. **-stad.** **-station;** -sföreståndare. 1) Allmännare. T. e. om järnvägsstation vid gränsen. 2) Ifråga om tullen. Till tullstations- eller gränsstationsföreståndare förordnas i regel någon befattningshavare vid kust- resp. gränsbevakningen 1920. **-sten.** Även bildl. Hans rytm ~ sätter g. i vår verskonsts historia Erik Hedén. **-stolpe.** **-strid.** **-trakt.** **-traktat.** **-tull.** Jfr även 'gränsetullrätt'. **-tvist.** Mln riken, byar, enskilda personer osv. G. mellan län eller landskap avgöres av en av K. M.:t förordnad 'länsgränssynerätt', som bestämmer sträckningen av den omtvistade gränsen och sedan hänvisar på denna gräns beröende tvister mellan enskilda parter till vederbörande häradsrätt. **-uppsyningsman;** -stjänst. Tullstaten räknar 7 gränsuppsyningsmän och en gränsöveruppsyningsman 1920. **-utstakning.** **-vakt;** -skommando (konkr.); -skompani. Abstr. o. konkr. Utgöra, ligga som g. Finländska g-skommandon. Chefen för andra g-skompaniet, Vilho Nissinen (i Karelén). **-vatten.** Ett vatten som helt och hållet utgör territorialvatten för två l. flera stater. G. åro t. e. Öresund och Bodensjön. **-ålder.** Och torde väl antagligen ej ha uppnått g-n för åtalbarhet. **-älv.** **-överuppsyningsman.** I tullstaten; jfr gränsuppsyningsman.

— **Gräns- l. Gränseyn.** Gå g.

— **Gränsetullrätt.** En särskild tulldomstol; finnes från 1918 blott i Haparanda (förr även i Funäsdalen o. i Östersund). Markström, David Julius, Borgmästare ~, t. f. Ordförande i g-en i Norrbottens län ~ (adr. Piteå).

— **Gränsa,** -ade. 1) Egentl. Sverige g-ar i väster till Norge, i norr till ~. 2) Bildl. Med en fritalighet, som gade till oförsämdhet. G-a till det otroliga. Nära, omedelbart g-a till ~. Med en till visshet g-ande sannolikhet. Till girighet g-ande sparsamhet. **Syn.** 1) stöta l. ligga intill, stöta tillsammans med, ha gemensamma gränser, ibl. begränsas av; 2) närma sig, gå (nästan) ända till, nästan kunna kallas, 'tangera'.

Gräns|a, -ade, -as; [-ing]. Stavas o. uttalas även 'grensla'. Mest folkligt l. skönl. 1) Trans. G-a sin gångare. Ett riddjur, som minsann inte g-as i vardagslag — krokodilen eller låt gå för alligatoren. — Där med stormen vill jag strida — / står han kuvad vid min sida, / g-ar jag hans rygg att rida / till mitt slott vid rymdens gräns! K. E. Forsslund. Okunnighetens och enfaldens outrotliga passion för g-ande av gamla häpphästar Ö. Rosenblad. 2) Intr. Ett så-

dant fnysande vidunder, som du g-ar på V. v. Heidenstam. Där de sutto och g-ade på bänkarna ib. Överst på var bår g-ade en kedjelagd levande tigerunge ib. En person g-ar över [svin]kroppen och håller tryn-trät och ena frambenet N. Keyland. — Men några veckor senare g-ade glasögonen över näsans sadel V. v. Heidenstam. **Syn. 1)** sätta sig l. sitta l. rida gränsle på l. över, sitta på ngt med ett ben på vardera sidan; **2)** sitta l. rida gränsle (på), sitta tvärs-över. — **Gränsle**; -sadel. Adv. Stavas o. uttalas även 'grensle'. Sitta, rida, sätta sig g. på l. över. Grenhopp är, som namnet anger, ett hopp, där man passerar redskapet i gren, d. v. s. man går g. över hästen och mumrikarna. — Huruvida du nu kan räkna på att i stället för g-sadel få rida fruntimmersritt F. W. Scholander.

Gräs, -et, =. I bot. mening räknas naturligen även sädesslagen samt bambu- och sockerrör till gräsen (fam. Gramineæ). Som sista sagsled nyttjas ordet ej säll. även om sådant som botaniskt sett icke är gräs, t. e. snärjgräs (Galium aparine), vårtgräs (Euphorbiaarter), lappskoggräs (Carex vesicaria), sjögräs, ogräs osv. I poesi är 'gen' ibl. = växterna, växtriket (o. djuren). **1)** Allmänare. **a)** G-ens familj omfattar omkring 3,500 arter Nord. Fam.² 1908. Alla g., utom Bambuseæ, äro örtartade ib. Fleråriga g., använda vid vallodling, såsom timotej. Då g-en blomma. G. och halvgräs. Raj-, pampasgräs. Ett mångårigt betesgräs. Höfodergräs. Bukett-, prydnads-, luktgräs. **b)** Allt kött är såsom g. och all dess härlighet såsom g-ets blomster Bibeln. Och små vårlökar växte helt gracilt här och var mellan de späda, ljusgröna g-en B. Lundquister. Till prydnad användbara preparerade g. **2)** Koll. Övervuxen av g. Dölja sig i g-et. Sträcka ut sig i (det gröna) g-et. Lägga (och vältra sig) i g-et. Förbjudet att gå i g-et! Du är olycklig för ägaren, om du går i g-et, om du trampar i g-et, om du trampar ner hans g. Beta i g-et. Där fåren ännu betade gatornas g. Det blir regn i morgon, för Karo äter g. G. till bete. Slå g-et. Innan g-et är slaget. Tjockt, högt, frodigt, saftigt, magert, snaggigt, halvt förtorkat g. Ångarnas g. G., avsett till grönfoder. Skogs- eller ångsgräs. Gröng(et). — Arbeten, hattflåtor av g. G. tränsat eller upprispat ~ ävensom annat tagelsurrogat Tulltaxan. **3)** Märk särsk. några uttr. Medan g-et växer, dör kon hjälp medan tider är. Ha, tjäna pengar som g. kolossalt l. d. Bit a i g-et stupa (i strid); duka under, bli övervunnen. **Syn. (ibl.) 1)** gräsart; grässtrå; **2)** gräsmatta, gräsbestånd, 'vall'; gröngräs(et), 'det gröna'.

— **Gräsand**; -(s)hona. Anas boschas. G-en häckar allmänt över hela vårt land. Från g-en härstammar vår vanliga anka

V. Leche. **-art**; -ad. Ett slags fjärilar, som mest äro i rörelse om natten och leva på olika g-er. — Täckta av en g-ad vegetation. **-belupen** skönl. **-beså**. Samt marken ~ planeras, beklädas med matjord och g-s. **-bete**, -t. En skogsäng, som lämnar gott g. Släppa på, (låta) gå på g. **-bevuxen** l. **-beväxt**. På en liten gräsbevuxen glänta. **-binda (sig)**. Lant., trädg. o. d. Var-efter ~ den s. k. brändan ~ med eller utan insädd av höfrö fick g. sig. Innan den nyupplöjda marken ännu gräsbundit sig, blivit gräsbunden. Å de gräsbundna, igenval-lade eller försumpade trakter, där ~ Hugo Samzelius. **Syn.** bli gräsbeväxt (o. därigenom fastare). **-blekja**. Fackl. Lägga ut på gräset till blekning. [Borddrukar] absolut fria från klister samt g-ta. **-blomma**, **-bädd**. **-bänk**. Bänk bildad av grästovv. **-bärande**. Skr. Flacka, vattendränkta, g. marker längs bäckar och där benämnas merendels mader. **-fattig**. Mest skr. G-a marker. På de g-aste skären, där det knappt finns bete för en ko. **-fly**, -(e)t, -n. En liten nattfjäril. Charæas graminis. Jfr fly³ o. gräsmask nedan. **-frö**; -blandning; -sort; -såre l. -sättningsmaskin. Vanl. om 'frukter' av gräs gående i fröhandeln. Kontrollerat g., för jordbruket. Alla våra g-er äro ~ Frökatalog. De i handeln förekommande färdiga g-blandningarne, som ofta bestå av överlagrade poster eller andra ~ mer och mindre brukbara g-n, vilka försättas med ~ Ekenberg-Landin. Bland g-sorter, som i handeln kunna erhållas i oblandat tillstånd, må nämnas: Timotej ~, Rajgräs ~, Ångssvingel ~, Färsvingel ~, Knylhavre ~, Hund-äzing ib. **-förädl.** Lant. o. d. En förökningsmetod, som ofta användes vid g. H. Tedin.

-grön; -t. I g. tröja. — Till blusar väljes med förkärlek starkgrönt eller g-t ~ Cec. Wern. **-gång**, -en, -ar. Trädg. En g. är däremot som en mjuk matta ~ grusgång l. sandgång. **-gädda** = frögädda; se d. o. samt blomstergädda. **-hav**. Märk särsk. G-et Sargassohavet l. Sargassosjön, en mln Kanarieöarna o. västindiska öarna belägen del av Atlanten där simmande alger förekomma ymnigt. **-hed**. T. e. bot. (o. rished o. d.). **-hoppja** (-å); -an, -or; -(s)art m. fl. Bot. = familjen Acridiidae l. Acridioidea; i dagligt tal ofta inbegripande även syrsor o. vartbitare. G-ornas gnisslande ljud frambringas vanligen genom att bakldren gnidas mot delar av täckvingarna. G-orna, som gnisslade gällt, tystnade ibland. G-an släpar sig fram och tar så ett skutt. De komma så talrika som g-or Bibeln. 'Egyptens g-or' tillhörde en art 'vandrigs- l. sträck-g-or', Schistocerca peregriana. Talrika som Egyptens g-or och lika förödelsebringande. G-or ha ända sedan forntiden varit anli-

tade som människoföda av österländska folk; de lära förtäras antingen rostade eller kokta med salt eller ock torkade och malda till mjöl. — Konstgjorda g-or för laxmete. — Ibl. även om en slags 'smällare'. — I vårt land ha anträffats 25 g-arter ~ Nord. Fam.², 1908. När turisterna komma som en g-svärm och översvämma landet. **-hyddja**. T. e. om negerfolks grästäckta hyddor. De fäderneärda bikupsformiga g-orna Gerh. Lindblom. **-inramad**. Skr. Den inbyggda utställningsgården, i vars centrum en fontän spelar i en g. keramikbassäng. **-kant**; -skärare (redskap); -ad. Just i, vid g-en stodo några förvildade vallmor. Skära av, tukta g-erna (vid en trädgårdsgång). G-skärare med nitad skafthållare Frökatalog 1923. Utefter vägens g-ade hjulspår kommer ha-ren hoppande med ~. **-klippare**; -ning; -ningsmaskin. Trädg. 'G-are' både om person o. sak. En Norrahammars g-are. Skjutande framför sig en g-ningsmaskin.

-lik, -t; -nande. De trinda, smala, nästan g-a bladen [på gräslöken]. Ett slags g-nande liljor. **-linda**. Lant. o. d.; mindre känt. (Insädd) gräsvall. Förekomma små g-or, så ha de anlagt sig själva 'Regulus'. **-lott**. Fackl. Auktion å g-er. **-lupen**, -et. Mest skr., mindre vanl. Sandgängen började bli g-en och ~ övervuxen med gräs. **-lök**; -sdoft; -ssäs; -ssäng. Växt (Allium Schoenoprasum) o. särsk. bladen därav nyttjade som krydda. G-en växer vild på hållar i Roslagen. Hackad g. att lägga på smörgåsen. En intensiv g-sdoft. G-ssås tillredes på samma sätt som dillsås. **-lös**, -t; -het. Skr., mindre vanl. Varken jakar, vildsnor eller vildfår förrerade sig någonsin till denna g-a trakt Sven Hedin. **-mark**. Spela [tennis, fotboll] på g. Yppiga g-er. **-mask**. Larven av 'gräsflyet', jfr d. o. Såsom g-ar skövla Bibeln. Det är egentligen efter övervintringen, som gräsflyets larver, de s. k. gräsmaskarna, bliva fruktvärdar, om de uppträda i större mängd Nord. Fam.². **-mattja**. Jämna, fina g-or. Snaggade (engelska) g-or. Ligga och rulla sig på l. i g-an. Vålhållna g-or. Nysädd g-a. Naturlig g-a. Prydnadsg-a. G-orna vid Kappromenaden, som trädgårdsmästare Boierth fyllt med krokus, tulpaner och andra vårväxter och om hösten med höstfloax. **-månad** brukas ibl. som namn på april. **-omkransad**. Skr. De g-e stenplattor, som ersätta gångar. **-plan**. På g-en framför huvudtrappan. Mitt på g-en gingo två svarta hästar och betade. **-plätt**. Och så hade de en liten g. mitt på holmen, stor som en halv fotbollsplan. **-rik**; [edom l. -het]. I gräs- och ört-rik äng ~ i solöppet läge. Stora, g-a slätter. I de g-a fjällmarkerna uppe vid Lillhärjån E. Modin. **-rot**. Maskar och skalbaggar, som solen lockade fram ur g-en C. Larsson

i By. Befria rabatten från gräsrötter och ~. **-rundel**. Den stora gårdsplanen med en upphöjd stor g. i mitten. **-ryttare**. Skämts., mindre vanl. Dålig ryttare som lätt faller av hästen.

-skärningsmaskin trädg. **-skörd**. Anbud å g-en vid Rosendals gård. **-slag**. Beskrivning över g-en. G., lämpliga för gräsmattor. **-slätter**. Om mulbete, g. och odling samt om sand-, sten- och torvtäkt å allmänna skogar Kungl. förordn. 1894. **-slätt**. De stora g-erna i Sydamerika. **Syn**. (g-er ibl.) pampas, prärier, savanner, stäpper. **-strå**. Några kvarstående, ännu ovissnade g-n. Kittla ngn med ett g. i mun-gipen. [Som gör larverna] mindre synbara, där de sitta längs g-en G. Adlerz. **-stubb**. **-stäpp** jfr grässlätt. **-svål**. Grästorv, översta lagret av en gräsvall l. d. Att själva g-en ~ lossas och omvändes [vid odling]. Att hästar och oxar trampat igenom den tunna g-en och försvunnit i den bottenlösa dyn. **-sådd**. Efter slutad g. **-torv**; -jord (trädg. o. d.). Skära upp g-en och vända om den. Täckta, kläda (hyddväggarna) med g. Bekläda med g. — En skärv-bit lägges över hållet i krukkan och där ovan på litet g-jord Lind-Liljevall. **-torva**. **-tross**. G., av espartogras eller av kokosfibrer, är lämplig till förhållningstross på grund av sin töjbarhet; den är billigare än hamp- och manillatross, men ej så hållbar. **-träd**. De märkliga liljeväxterna »grästräden» [i Australien] Xanthorrhoea o. Kingia. **-tuva**. **-tång** sjögräs. **-täckja**. Vanligast i perf. part. Sedan att g-a stugorna. Borgerskapets små g-ta timmerstugor. G-ta negerhyddor. **-vall**. 1) Mark bevoxen med gräs och örter. 2) Insädd (konstgjord) 'vall' (som led i växtföljden). Andra årets gräsvall oftare blott 'vall'. 3) Jordvall bevoxen med gräs. **-växt**. 1) Abstr. Befordra g-en. 2) Konkr. Växt tillhörande 'gräsen'. **-änkja** o. **-änkling**; -lingsmiddag. Om den vars make (resp. maka) är bortrest. 1) Hon är g-a sedan 14 dar, men reser i nästa månad för att möta sin make i Stralsund. 2) Lät ~ sin make leva g-ling hemma i Uppsala. Å Flusträt serveras g-lingsmiddag å 2.50 under sommaren Annons 1922. **-ätande** (subst. o. adj.); -are o. [erska]. 1) G-ande djur som nötkreatur och hästar. 2) G-are o. g-erska. Om djur o. (skämts. för 'vegetarian') om människor Tänderna tyda på att djuret varit (en) g-are. **-öken**. Jfr grässlätt. Cooper, Gräsöken.

— **Gräsja**, -ade; -ning (med plur.). 1) Huvudbet. Mest fackl. Om kulor: träffa marken o. (studsas upp igen) rikoschettera, snudda vid marken o. återstudsas. 2) Skönl. ngn gång ~ beta (även bildl. om människor); t. e. hos Stagnelius o. Österling. — **Gräsig**, -t, -are. Ofta skönl. De g-a fälten

Stagnelius. *Uppe på Pratomagnos g-a ödevidder* E. Kihlman, öv. *Åter på g. mark* Hugo Öberg. *Det g-a kärret* Dan Andersson. *En sjö med g-a stränder*. Och *g-t tak*, som *skimrade / med skorsten*, överkalkad C. V. A. Strandberg.

Gräslig, -t, -are; -en; -het (med plur.). Särsk. äld. l. skämts. även 'gräselig'. **1)** Mer egentl. *En g. händelse*, missgärning, olycka. *En g. uppsyn*. *G-t*, på det g-aste vanställd av kopporna. *Du är g. med dina ständiga spydigheter*. *Hon lär vara (helt enkelt) g. mot styrbarnen*. Som frässar i det *g-a*, i *g-heter*. *Han berättar aldrig annat än g-heter*. **2)** Mest som adv. Mer l. mindre enbart förstärkande. Ofta ngt vard. o. särsk. smtl. *Du ä g. att vräka i dej*, när de ä något gott. *I en g. brådska*. *Han(s röst) är g-t obehaglig*. Och när samlingen blev färdig, skändes *jag g-en* för den J. G. Arsenius. *Han är g-t besvärlig*, *g-t förarglig*. *Ja ~*, nog är *jag g-t glad*, att han lever Elin Wägener. *Jag blev g-t överraskad*. *Vi hade g-t roligt*. *G-t vackert*. **Syn.** faslig, förskräcklig, hemsk, ryslig, avskyvärd, förfärlig, fasaväckande, fasansvärd, rysansvärd, fruktansvärd, förfärande, skrämmande, hisklig, gruvlig, 'ruggig', 'ruskig', ohygglig, vederstygglig, otäck; 'vådlig', våldig, överdådig, kolossal, ofantlig, 'våldsam' osv.

Grät(o) se gråta.

Grättjen (grav); -et, -nare; -enhet. Ldls. (t. e. västsv.); i skönl. stil dock mer utbrett. **1)** 'Egentl'. *Pojken ä g-en ä åter inte va som bjuds*. *G-en på ngt*. **2)** Bildl. *Han har smak, förfina'd men icke g-en* Ruben Berg. *Som fru Nina alltid var g-en*, när det gällde bekvämlighet, *hade hon ~* Fanny Alving. *G-en på l. ifråga om (sitt) umgänge*. *Det g-na ordvalet*. Mycken sovring och *g-enhet i [Hallströms berättartan]* Ruben Berg. **Syn.** kräsen, kräsmagad, granntryckt, 'matgrann', som låter (alltför mycket) krusa sig l. väljer (alltför) länge, sparsmakad, grannräknad, nogräknad, 'nosgrann', exklusiv, ömtålig, 'känslig', 'sur', kritisk, 'petig', 'grinig', kinkig.

Gräva, -de [l. grov, grovo], -t, -as; -are o. -ning se bland avledningar (efter grävling). **I.** Former. **1)** Grov(o). Mest äld., skönl., ofta högt. *Utfallet [för diket] grov han tätt förbi ladugårdsknuten*. Och *en grav han grov till tidsfördriv / för vart vissnat strå och vart skövlat liv* J. Tegengren. Så bitterlig / du grovs i mull. / *I mull, i mull för kärleks skull* Fridas bok. **2)** Ngn gång finner man även part. perf. 'gräven' samt biformen 'grava' (o. 'graven'); jfr d. o. **a)** *Åsens fränsida var uppgräven här och där* Strindberg. **b)** *Därefter nedgravdes en get, men ~* H. Hofberg. *Kungl. förordn. 30 maj 1873 ang. nedgraven skatt, bottenfynd eller ~*. **II.** Betydelser o. användning. **1)** Egentl.

a) *G-a sig gångar i jorden*. *G-a sig väg genom ~*. *G-a en brunn*, ett dike, diken, en grav, en tunnel, en kanal. Den som g-er en grop dt andra, faller själv däri bildl. *G-a grunden till ett hus*. **b)** *G-a 3 meter djupt*. *G. djupare så får du sel* *G-a*, till dess man finner vatten. **c)** *G-a i jorden*. *G-a efter skatter, efter guld*. *G-a med händerna i sanden*. *G-a med spade*. Dylika (gräv)maskiner äro ofta mycket kraftiga och kunna g-a i särdeles hård och stenbunden mark. **d)** *G-a ett trädgårdsländ*. Halva täppan var ännu ogrävd. *G-a i åkern*. *Djupg-a*. *Höst, vårg-a*. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Men vandringens är / g-t rynkor i pannans välvning / och gränat hans ljusa hår* Axel Ahlman. **b)** *Hennes ena hand g-de förstrött i Ymers sträva, svarta man*. *G-a i gamla gömmor*, i sina lådor, i fickorna (efter ngt). *Hon g-de och g-de i minnet efter ett ansikte, som liknade tiggarens* Hj. Bergman. *Vad tjänar det till att g-a i det förgångna* Inge Lund. **c)** Märk särsk. sjöv. *Fartyget g-de i sjön dök med förskeppet in i sjön*. *Ett fartyg, som g-er och därjämte har våldsamma sidorörelser (rullningar)*, säges 'arbeta illa i sjön' l. 'arbeta hårt'. **Syn. II.** (med spade, hacka o. d.) uppkasta n (jord), (med spade) omvända o. luckra (jorden i ett land, en åker); göra (ett) håll i, urhålla n, urgröpa n, (ur)schakta (n); krafsa, kratsa, riva; böka, rota; göra grävningar; låta fingrarna löpa genom; ivrigt leta l. söka; (sjöv.) duva.

— **Gräva av n, bort n, fram n, igen n, igenom** se genomgräva, **in n, ned l. ner n, om n, sig fram m. fl.** se framgräva osv., **undan n, upp n, ut n**.

— **Grävbar**, -t; -het. Gärna fackl. *Vintertid, då marken icke är g.* Instrukt. f. infanteriets fältarbeten. *Emellertid spela även terrängförhållandena in liksom ock markens g-het m. m.* H. Wikner. **-ben.** Zool. T. e. hos insekter. *Mycket kraftiga, med borst och taggar besatta g.* [hos dolksteklar] G. Adlerz. **-bi** Zool. Föräldrat för 'jordbi'. **-fot.** Zool. Mest i plur. [*Man känner*] denna insekt lätt på dess ~ fingerlikt tandade framben (grävfötter), vilka ~. **-grep.** Trädg. o. d. [*Den lätta värgrävningen*, som bäst utföres med det utmärkta redskap, som kallas g. **-klo.** Zool. Benen äro mycket starka, men korta, framtårna beväpnade med kraftiga g-r om ett nyzeeländskt struts-släkte. *Fingrarne [hos mullvadarna] förenade nästan till spetsen och försedda med stora g-r* E. Lönnberg. **-maskin;** (-s)skötare; (-s)typ; -ist (biton på -ist). Tekn. Även 'grävningssmaskin'. För utgrävning av (helst större) jordmassor (vid kanal, järnvägs, hamnarbeten). *Enskopiga g-er.* *Rundsvängande g. G. med skopkedja*. *G. av skopverkstypen*. **-redskap.** *En spetsad käpp av*

något hårt träslag är kamba-negerens enda egentliga gräv- och åkerbruksredskap G. Lindblom. **-stek|el.** Zool. 'Ur g-larnas liv' av Gottfrid Adlerz. **-svin;** -sfäll; -sgryt; -shund (tax); -shår; -slya; -spensel. Som enkelt oftare 'grävling' (jfr d. o. strax nedan). G-sfällar nyttjades förr ofta till jakt-vaskor. Färgen jämnas ut ~ först med borst-penseln och sedan med en särskild s. k. fördrivare av g-shår e. d. **-tä.** Zool. [Honungs-trögrävlingar] med långa g-r. **-verk.** [Ett] torvgrävverk.

— **Grävar|e,** (-en, -e; -egenskap m. fl. se ex. 1) På grund av någon »oförsiktighet» hos g-en [efter skatter] A. Karlinder. Skatte-, guld-, dödge. 2) [Gnagarna kunna vara] trädjur ~, vattendjur, g-e, hoppare o. s. v. Nord. Fam.² [Lökgrodan är] en skicklig g-e i sand och lös jord och ~ E. Lönnberg. — Släktet *Neurotrichus*, hos vilka g-egenskaperna (alltså mullvadsligheterna) döro något mera utpräglade V. Leche. Jord-, träd-, vatten- och g-former [av groddjur] ib. — **Grävling,** -en -ar; -sfäll; -sgryt; -shona; -shund (tax); -sjakt; -sskytte; -ssläkte(t); [-ssommar; sälls., för indian-sommar, vacker sen eftersommar, britt-sommar]. I ssgrna saknas stundom -s (t. e. grävling(s)jakt). Meles taxus l. meles. Kallas även 'grävsvin' jfr ovan. **I.** Enkelt. G-en, som är ett utpräglat nattdjur och mycket skygg, är allätare, g-en anses numer göra mer skada än nytta; den tillhör mrddjdjurens familj bland rovdjuren. När g-en lämnat sitt vintergryt, där den legat i ide. Ur lyan kunna endast de mest skarpbitna hundar mota ut g-en. Att gräva eller driva ut honom [g-en] med hjälp av grythundar misslyckas ofta och är alltid förenat med djurplågeri Th. Högdahl. **II.** Ssgr. Ex. När g-sgrytet är stenigt beläget. — **Grävning,** -en, -ar; -sarbete m. fl. se II. **I.** Enkelt. T. e. G. av diken. Dikes-, grund-, djup-, vår-, höst-, guld-, skattegrävning. Arkeologiska g-ar. Företa g-ar i vetenskapligt syfte. G-arna på den s. k. Studentholmen i Uppsala leddes av Knut Stjerna. Vid g-ar i jorden, g-ar för saluhallen hittades rester av ~. **II.** Ssgr. I stället för grävnings- nyttjas ofta som ssgsform det kortare gräv-, jfr ssgr till gräva ovan. Ex.: Muddrings- och g-sarbeten i lera och svämjord. I och med g-sarbetets fortskridande och de olika byggnadernas friläggande uppstod ~ B. Thordeman. Arvid Julius, vars g-sberättelse ~ återfinnes i [Antikvitets]-Akad:s arkiv under inv.-nr 15755 A. Karlinder. Inträsanta g-sfynd. G-smaskiner. En g-sskopa. Arbetsbeskrivning och g-stabell [vid ågrävningsföretag].

Gröd|a, -an, -or. Markens frukter (växande l. bärgade); särsk. om säd, foderväxter, rotfrukter. Så att regn icke faller och marken icke giver sin g-a Bibeln. Allt

lovat (en) rik g-a. Markens g-a. Årets g-a. Det synes vara gott hopp om att i år få in g-an utan regn. Sälja gården med inventarier och växande g-a. Köpa g-an (på en gård). Bärgad g-a. Men genom gynnsamt skördeväder blev den inbärgade g-ans kvalitet ovanligt god Wilh. Arnell. Vartill kommer, att ogräs vanligen utvecklas starkt i en gles och fläckig g-a H. Juhlin Dannfelt. Alla ogräs skada de g-or, bland vilka de uppväxa. Mognande sädesg-or. Till utsäde avsedda sädesg-or. Frö-, års-g-a. Utsädd höst-g-a. **Syn.** uppväxande l. uppväxt sådd l. (bärgad) skörd, växande säd o. d., årsväxt, åring. — **Gröd-|I. Gröde|auktion.** Auktion på växande gröda. Fastighets-, Gröd- och Lösöre-Auktion annons 1907. **-köp;** -are. Lant., ldl. G-are är en som ej arrenderar utan blott köper o. sköter den växande grödan. De i vissa landsdelar allmänt förekommande s. k. g-en. [Sköter han lantbruket själv också? —] Nej då, han har g-are. — **Grödar|e,** (-en, -e. Ldl., smtl. Mindre vanl. för 'grödköpare').

Gröe, -n; -art; -frö. Bot., lant. o. d. Namn på gräsarter ur släktet *Poa* o. ibl. även *Glyceria*. *Poa palustris*, *höstgröe(n)*, kallades av Wahlenberg 'smalbladig g.' Ängs-, lund-, vitgröe *Poa*-arter. *Jättegröe* *Glyceria aquatica*. Alla vackra gräsen, | gröe, ven och svingel, binda vi i ring S. Siwertz. Gröearterna äro goda fodergräs och ~.

Grön, -t, -are. I folkvisestil träffas den gamla formen 'g-an', t. e. I g-an dal. På g-an äng. Näcken vilar i g-an sal. **A)** Adjektiviskt o. adverbliellt. **I.** Egentligare. 1) Vitt hus med g-a luckor. Ed en g, skiftning. I g. jägarträkt. Bunden i g. marokäng. Se, vad gräset lyser g-t! Lykta med l. som visar g-t sken. G-a alger. Medan träden ännu stå g-a. Björkarna ha just klätt sig g-a, fått sin g-a skrud. G-t glas. När glaset börjar bli g-t av ålder. En ursprungligen svart rock, nu g. av ålder. Mörkt, ljust, dunklare, lysande, skarpt, livligt, giftigt, ilsket, mättat, svagt g. Prygla ngn (så han blir) både gul och g. Soda, vilket har egenskapen att göra bönorna grönare under kokningen S. Nordenfalk. — Blek-, bild-, butelj-, gift-, gräs-, grå-, gul-, hög-, ljus-, lök-, matt-, mellan-, moss-, mörk-, oliv-, papegoj-, sjö-, smaragd-, svart-, vinter-, vår-, äppelgrön. 2) Märk en del uttr. 'ordnade alfabetiskt efter huvudordet. 'Grön' ofta obetonat. G. bok samling diplomatiska aktstycken som italienska regeringen årligen förelägger riksdagen. G-a bordet om biljard l. hasardspelsbord (klädda med grönt kläde). G-a brigaden skotska brigaden som följde Gust. II Adolf till Tyskland. G-a bönor turska bönor, omogna baljor av (former av) *Phaseolus vulgaris*. G. gång lövgång, allé, grönt valv.

Om det på Guds g-a jord fanns en människa felfri och utan vank ~. G-a krusbär gröna även som mogna (x gula l. röda). (Åter) komma på g. kvist komma sig upp, få det (ekonomiskt) bra. G-a lund världshus på Djurgården känt från Bellmans tid, numer överlåtet till Stockholmsgillet o. Bellmans-sällskapet. G-a mandlar pistascher, fröna av Pistacia vera (pistaschträdet). (Röka) g-a nöden sämsta sortens (rök)tobak, knaster; äld. G. rätt oftare: grön(saks)rätt. G. snö en slags alger som finnas på glaciärerna. G. starr 'glaukom', en ögonsjukdom som intet har med verklig starr att göra. G-a sångar(e)n Phyllopusseustes sibilatrix, skogssångaren (står nära lövsångaren; finns i södra o. mellersta Sverige, särsk. Skåne). G-a udden Kap Verde. Under (trädens) g-a valv. Spanjorens yttrande om Norden, att där har man en vit och en g. vinter sommarn var för honom kall som en vinter. Den g-a vintern gör besparingar åt renhållningen 1924, den milda barvintern. G-a arter äro av senare datum än de gula. Konserverade g-a arter i bleckburkar. G-a odlan Lacerta viridis, större än våra svenska arter, livligt grön, allmän i södra Europa. Den g-a ön Irland, 'Erin'.

II. Friare o. bildl. **1)** En ~ småborgare, som går och blir g. av avundsjuka för att han inte är rik P. Hallström. Den g-aste avundsjuka och den fryntligaste beldet. De blevo både gula och g-a av avund och ~. Till de andras g-a förargelse A. Esséen. Man kunde bli g. för mindre ib. G. av ilska. **2)** Omogen, ung o. d. **a)** Med bibet. av 'omogen'. [Pressfodret, vilket] vinnes genom pressning och jäsning av den g-t skördade fodervaran B. Jönsson. Inte kan du äta krusbären än, di ä ju alldeles g-a. **b)** Som hon burit i sin g-a ungdom för sexti år sedan. [Två porslinskaniner] minnen från min g-aste barndom 'Svarta masken'. — Mer bildl.: Du ä för g. ännu (för de), min lilla vän. Ty i de inarbetade tjänstemännens ställe kom en här av alldeles g-a nykomlingar, som inte hade en aning om tjänsten, utan ~. Hur >den modärna teologiens snabba utveckling< tar sig ut, när den demonstreras genom sina g-aste plantor. **3)** Märk ytterligare: **a)** Göra sig g. (över sin börd, över att man vet ngt). Gjort er g-a och klagat för höga vederbörande, kan tänka! **b)** Göra sig g. för ngn ställa sig in, göra sig till. **c)** Militärslang. Åtta g-a dagar få vi / för besöket på Halta Lottas krog i Göteborg Beväringsvisa; åtta dygns mörk arrest. Jfr även B 1.

B) Substantiviskt. **1)** Militärslang. Karl? Kallar han sin överordnade för karl? Det kan jag ge honom fem g-a för! Gunnar Cederschiöld; fem dygns mörk arrest. **2)** Schéeles g-t. G-t passar dig bättre än blått.

Som stöter i g-t. Till blusar väljes med förkärlek starkt eller gräsg-t ~. G-t, hoppets färg. **3)** Pryda med g-t löv, kransar o. d. Plocka g-t. Kan jag få litet g-t till blommorna också! Som trädg. även Krans-, snittg-t. **4)** Ut i det g-a ut på landet l. d. Slå sig ner i det g-a i gröngräset. Välkommen i det g-a skämts. även rent bildl. (pleonastiskt). **5)** Spansk g-a se bland avledningar.

Syn. A) **I.** (ibl.): grönklädd, utsprucken, grönskande, grönfärgad; **II.** **1)** omogen, outvecklad, ibl. grönmogen, kartig, bara kart(en), (ibl. nära) frisk (x torkad l. d.); **2)** tidig(aste), första; (ung o.) oerfaren, (alldeles för) ung, ung o. oförständig, 'nykläckt', alldeles ny på platsen l. i en verksamhet, inte torr bakom öronen, 'omogen', 'liten'; **3)** viktig, 'mallig'; (riktigt) 'rar'; **B)** **3)** (g-t): blad, löv, kransar, bladväxter o. d.; **4)** (det g-a:) landet; (grön)gräset.

— **Grönaktig**, -t, [-are]; [-het]. Där en välgörande, g. dager avlöser det skarpa solskenet ute på åkrarna. Undersidan g. eller gulgrön ~. Genom de tjocka g-a rutorna i källarsalens fönster. -**alg**. Bot. Chlorofyceæ. De gröna algerna eller g-erna motsätts gärna de bruna, de röda och de blå-gröna algerna. -**bete**. Då kalvarna om våren släpps ut på g. Skämts. ibl. även om människor. -**bets** | a m; -ning. Ska vi låta g-a möbeln i rökrummet? Med g-ad ram. -**bladig**. De g-a formerna av våra lövträd x brok- l. vit- l. rödbladiga. -**blek**; -t. **1)** I ljungeldarnas g-a sken Öv. fr. Kivi. G. av avund Öv. fr. L. de Coloma. **2)** På den g-ta rocken Gunnar Cederschiöld. -**blin** | d, -t; -dhet. Om ett slags färgblindhet. Att den rödblindes och den g-des två grundfärger skulle vara gult och blått. -**blå**; -tt. En giftig, g. himmel, som kan älskar som bakgrund för sina sjukliga gestalter. Så att de ibland buro g. märken ~ i ansiktet. -**blåddrig**. Fönstrens små g-a rutor R. Schildt. -**bottnig**, -t. T. e. ifråga om vävnader o. broderier. -**brokig**. En växt, som lider av klorofyllbrist, är aldrig helt vit, utan alltid mer eller mindre g. B. Kajanus. -**brun**. Som har g-a blommor, sittande i knippen.

-**fink**. Grönhämling, Linota chloris. G-en har på senare år även börjat uppträda i städerna, där den i fröladorna kan driva bort till och med gräsparven. -**fläckig**; -het. G-a paddan, som är allmän i sydligaste Sverige och i Bohuslän, har rätt stor förmåga av färgförändring och hoppar bättre än vanliga paddan Bufo variabilis. -**foder**; -erhö m. fl. se ex.; -ra¹ o. -ring. Lant. **1)** G-er betecknar i allmänhet i friskt, saftigt tillstånd skördad foder, i främsta rummet grönskördad säd H. Juhlin Dannfelt. Rågen mognar ej där, utan är den avsedd att

skördas som *g-er*. *G-er ges i synnerhet åt nötkreatur*. Till utfodring av svinkreatur användas även rotfrukter, fallfrukt, *g-er* och slösäd. *G-erhö* eller torkat *g-er* utgör särskilt i Norrland en betydande del av vinterfodret. Vid skörd av blommande *g-er*. Ungt *g-er* av baljväxter. — *G-ermajs* hinner endast i sydligaste orterna [av vårt land] nå full utveckling H. Juhlin Dannfelt. *G-erodlingens* betydelse i hushållningen. ib. *G-errovor* ib. *G-erskärare*, ställbar. De vanligaste *g-erslagen* [utgöras] i vårt land av grönråg, vitsenap, lusärn, vickerhavre, fodermajs, klöver och timotej 1908. *G-ersädd* H. Juhlin Dannfelt. På rikt givande vallar och *g-erdrår* ib. 2) *G-ring* av svin bör ~ ej fortgå längre än tills den egentliga gödningen vidtager ib. **-fodra**². En *g-ad* kavaj ~. **-fotad**. T. e. *G-e* sumphönan röhönan, *Gallinula chloropus*. **-färg** a n; -ning. Vanligast i perf. part. I billiga bakelser o. d. äro pistascherna vanligen ersatta av sönderskuren, *g-ad* vanlig mandel eller kokosnöt. *G-ning* av konserverade arter och spenat medelst koppartillsats.

-gata. Mindre vanl. Esplanad l. smal gata ej avsedd för trafik; ibl. även om planterad gata l. trädgårdsgata. **-glaser** a; -ing (även konkr.). Den låga, *g-ade* kakelugnen. **-glänsande**. Skr. Hanen har svartaktigt, *g. huvud*. **-gnistrande**. Skr. Där en grå kissekatts *g. ögon lysa i mörkaste vrån*. **-grå**, -tt. Vars *g., glänsande, talkiga skiffer* ~ H. v. Eckermann. Blyertsteckning på *g-tt*, tonat skrapapper. **-gräs**, -et. Mest i best. form. Han trampar i *g. och solljummull* E. Lindorm. Förr för man ofta dit med sina kaffekorgar och lägrade sig i *g-et* Louis Améen. Andra drucko kaffe i *g-et* Ola Hansson. **-gul**, -t; [-het]. Splinten är vitaktig, under det kärnveden är glänsande *g. G. (i ansiktet)* av ilska. **-gödsling**; -sväxt. Lant. Jordens gödsling gm nedplöjning av vanl. för detta ändamål odlade växter. Odlar lupiner till *g. Ej använd bladmassa [av sockerbetan]* nedplöjes och gör således tjänst såsom *g-smedel* B. Jönsson. *G-sväxterna tjäna ~ till att i grönt och friskt tillstånd gödsla jorden*. **-göling** (-jöl-); -en, -ar; (-s)fasoner (bildl.); (-s)unge. 1) Egentl. *Picus viridis*. *G-en* är kanske den mest kända av våra svenska hackspettar. *G-en* tillhör lövslogen, dess älsklingsföda är myror. 2) Bildl. *En g., som tror, att han begriper allt bättre än de gamla och erfarna*. Så fega att låta sig hundsfooteras av en *g. Strindberg*. **Syn. 1)** grönspett, 'grönspek'; 2) 'grön ungdom', ung spoling (ännu ej torr bakom öronen), grönskalling. **-het**. -en. Mest bildl. *Havsfruns ögons smaragdskalla* *g. Sig. Agrell*. — *Blotta sin ohjälpliga g. G-en är ingen döds synd, och den går över med den*. **Syn.**

(ibl.) omognad, omogenhet. **-hämspling** se grönfink.

-klar. Skönl. I dess [fjordens] *g-a vatten* Wilma Lindhé. **-klädd**. 1) *En g. tös på cirka 17 år*. 2) *Hela naturen stod där g., det prasslade i de ljusa björklöven, då västan kom på besök*. **-kremla** l. **-kräm** la. Kanske oftast särskrivet. Russala æruinea. *G-n*, även kallad björkräm lan, är en av de bästa bland de ätliga krämlorna. **-kål**. En form av odlad bladkål (*Brassica oleracea acephala*) l. soppa beredd därav. *G-en ~ är näringsrikast av alla kålslag* Råd 1917. **-köping**, [-en, -ar]; -sbo m. fl. se ex. Ur sprungligen avsett o. oftast ännu nyttjat som proprium. Till och med namnet *Grönköping* är gjort av Söndags-Nisse, år 1897 Hasse Zetterström. Ett *g. i Norrbotten*. — Riktiga *g-sbor*, som hålla reda på varandras minsta göranden och låtanden. *G-sgrannldt*. Den *g-smässiga* prägel, för vilken polisförhållandena i Brommasamhällena hunnit förvärva sig en viss ryktbarhet Sv. Dagbl. 1923. *G-sposten* en bilaga till Söndags-Nisse. **Syn.** typisk (svensk) småstad. **-köttig**. Trädg. o. d. *G. melon* x t. e. rödköttig.

-landsfarare; -val (*Balaena mysticetus*) m. fl. Person o. fartyg. **-ländare**; -sk; -ska (kvinna). Till den östliga gruppen höra *g-arna*, eskimöerna på Labrador's kuster m. fl. Grönländsk kajak. **-malt**. Fackl. Genom *g-ets* torkning i luften eller i kölnor får man *g. sk.* torkat malt, som ~ Nord. Fam.² **-mog** en; -nad (-en). Lant. o. d. I avseende på sädesväxter brukar man urskilja tre stadier av »kärnans» mognad: mjölk- l. grönmognad, gulmognad samt fullmognad, då kärnan nått full fasthet. Man skördar linet antingen vid *g-nad* eller vid gulmognad, d. v. s. så snart stjälkarna gultat till mitten, eller vid brunmognad, då frökapslarna äro bruna och fullt mogna Nord. Fam.² **-måla** a n; -ning. **-mög** el; -lig. Ost, nätdrigt genomvuxen av *g-el* H. Juhlin Dannfelt; *Penicillium* arter. *G-liga* dvärlag P. Rosenius. **-prickig**; -het; *G-a* förkläden. **-randig**; -het. **-rutig**; -het. **-råg**; -sfält; -sgärde m. fl. Lant., jäg. m. m. Råg som ännu icke gått i ax; ibl. råg som nyttjas till grönfoder. För länge sedan hava *g-arna* varit snöfria och ~ A. Knöppel. Om någon jösse varit där och smakat på *g-en* under natten E. Sparre. Rätt över *g-sfält* och stubbkrar J. Möllersvärd. **-rätt**. Maträtt av grönsaker. **-röd**. Grön o. röd. Hojtande *g-a* hucklen över håret, rikt guidbroderade sammetsliv och kjolar Gunnar Cederschiöld.

-sak; -sdiet m. fl. se II. Mest i plur. Till *g-er* räknas: lök; arter o. bönor; gurka, melon, tomat o. d.; rabarber; sparris o. kronärtskocka; oliver o. kastanjer; kål; spenat; sallat; dill o. persilja samt vanli-

gen även rotfrukter (utom potatis) o. ätlig svamp. **I.** Enkelt. **1)** Ex. med sing. *Grönkålen* ~ *en frisk och välsmakande g.* [även] mitt i vintern och långt fram på våren Råd 1917. **2)** Plur. *Leva mycket på g-er. Melanrätter av g-er. Oxfilé (, garnerad) med g-er. Färska g-er. Konserverade g-er. Torrade och pressade g-er. Saltade g-er. Kryddg-er, såsom dill och persilja Nord. Fam.²*

II. Ssgr. Ex.: *Den s. k. g-sdielen. S. k. g-sfrukter, såsom kurbits, gurka, melon* ~. Förstklassiga grönsaks- och blomsterfröer. G-sförsäljare. G-sförsäljerska. G-sförsäljning. G-shandel m. fl. G-sjörn till 'uttagning' av rötter o. d. för soppor. Flottyrkorgar av stålträdsduk, kan även begagnas som ägg- och g-skokare. G-sland och bärbuskar. En frukt och g-smässa 1915. G-spuré. G-sskirare 60 öre pr st. Annons 1915. Anläggande av ett frukt- och g-storke i Linköping 1912. G-sväxter. **Syn.** (g-er:) legmyer.

-sal(I)ad l. -sal(I)at. Omelett med g. Hagdahl. **-salt(a);** -ning. Kok. o. d. Beströ färska varor med ett tunt lager salt. *Vad som i Skåne benämnes g-at, d. v. s. rimsallat, fläsk med kokt potatis Fr. Böök. -siska(a);* -hanne m. fl. *Acanthis spinus.* Står nära gräsiskan o. steglitsan. Klängande g-or. **-skiftande,** =. Ngn gång även 'gröntskiftande'. Mest skr. *Filosoferna i g. överrockar. De g. ögonen, som kattlikt stirrade ut i mörkret. Vattnets djupblå färg blev allt klarare, allt mera g. I gammalbyggnadens g. rutor. -skimrande, =. Ngn gång även 'gröntskimrande'. Mest skr. *En g. dager Elin Wagner. Andra g. skalbaggar. Vilda, g. ögon under välvda, buskiga bryn. -skälling,* -en, -ar. Ldls. t. e. sydsvenskt. *Henrik Wrang. Gamlingar och g-r, Sthlm 1894. En ny källarmästare ~ en g. med vanor från ~ Alb. Engström. Syn.* 'gröngöling'. **-skörd;** -a (mest i perf. part.). Lant. o. d. *Den g-ade örten och därav berett hö H. Juhlin Dannfelt. G-ad säd. -slammig.* En bassäng med g-t, livlöst vatten E. Kihlman, öv. *Vi ro under g-t pålverks valv Ruth Milles. -slemmig.* Kring den stora dammen, vars g-a vatten är lika heligt som hälsovadligt A. Österling. Vattnet ~ skvalpade sakta mot g-a stenar och stockändar Eirik Hornborg. **-soppa.** Buljong med grönsaker. **-spett,** -en -ar [o. **-spik,** -en, -ar]. Se det vanligare 'gröngöling'. **-sten;** -sbergart; -sfamilj(en) m. fl. Geol. o. d. Till g-arna höra de mörka vanligen grönaktiga bergarterna diorit, diorit-skiffer, hornbländeskiffer, gabbro m. fl. Av g-ar förekomma gabbro och diorit i gångar över hela Roslagen, särskilt på Vaddölandet och kring Grisslehamn. Den s. k. svarta graniten är ingen granit, utan tillhör g-arna. **-strimmig;** -het. **-svart.** Med g. metallglans. I alla nyanser från djupaste g.*

till lättaste dimgrått. **-sångare** se grön(a)sångaren) A 12 sp. 1375. **-såpa.** *Då hampoljesåpa är av god beskaffenhet, brukar man ofta ge även andra såpor på artificiell väg denna såpas gröna färg; g-an är sålunda ofta en 'eftergjord' hampoljesåpa. -säd; (-e)sfält. Jfr t. e. grönråg. Att ingenstädes någon fara föreligger för g-sfälten om höstsäd i februari.*

-ton(ad); -ig; -ing. Mål. m. m. Genom fönstrets matta, lätt g-ade glas E. Wettergren. [Bakgrunden] blågrå, delvis något g-ig H. Kjellin. **-toppig.** T. e. trädg. Gulköttiga, g-a ~ kålrötter. **-vit.** G-a blommor. En flytande, g. fettmassa. I det g-a månluset. **-ådrad l. -ådrig. -årta(a).** Mest i plur. Jfr 'gröna årtar'. Motsatt gula, vita, bruna, gråa årtar. **-ög(d, -t; -dhet.** G-da kattor. Som ett g-t troll under en videbuske.

— **Grön- [l. Gröntskiftande** m. fl. dylika pres.-part. se ovan under grön-.

— **Grönja,** -an. I, det ofta hopskrivna, 'spansk g-a' (kopparacetat, ättiksyrad kopparoxid). — **Gröning,** -en, -ar; -sagg m. fl. Nyttjas på flera ställen i Sverige = gulsparv; eljest = grönfink. — **Grönska¹,** -an. De nyutspruckna beskarnas livliga g-a. Fältens, markens g-a. Vårg-a. — **Grönsk(a)²** [o. **Grönskas,** -ade[s]. Våren kom, och marken begynte g-a(s). Då g-as gräs, då ~ Tegnér. På g-ande äng. De (vårligt) g-ande fälten. Mer säll. bildl. Då hoppet ännu g-ar. Ibl. skämts. om människor t. e. i lyckönskningar. **Syn.** stå l. bli grön, lövas, stå lövad; ibl. frodas.

Gröpa¹, -te, -t, -as; [-ning]. Som enkelt mindre vanl. *Kring deras [kamelernas] fötter g-tes djupa hålur [i sanden], vari de sjönko ned och ~. Isen hade med hjälp av små rullstenar g-t djupa hålur i berget. Den g-ta handen. [Hade två tänder] kvar i överkäken, och de voro g-ta som ekoxens gripverktyg och i det närmaste lika svarta Torsten Tegnér. Syn.* urgröpa n, urhåka n, gräva ur. — **Gröpa sönder n, ur n, ut n.**

Gröpa², -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). Lant. m. m. Den allmänna meningen är ~, att säden bör g-as åt svin, får och nötkreatur, men ej åt höns och hästar H. Funkqvist 1908. Sädesslag, såväl i hel som i krossad eller g-ad form. Krossat eller g-at vete. [Roten av kvickrot sönderskåres] i hackelsemaskin, eftertorkas om behövt i solen och kan nu malas till fint mjöl eller g-as 1918. G-ning och krossning av vissa årtor tillåtes 1919. Vetegningen i Skåne 1916. **Syn.** grovmala, mala till gröpe. — **Gröpkvarn** även till gröpe, se under d. o. — **Gröpe,** -t. Grovt mald spannmål, grovmalen säd. Ge kråken g. Korn-, havre-, ärt-, bön- och blandsädesgröpe. I många år, ~ allt Sverige runt, har jag agiterat för baljväxtgröpe P. J. Rösli. Majsgrope. —

Gröpsäck. Vid bärning av en g. — **Gröp-** [I. **Gröpe**] **kvarn.** Sammälde- & Gröpkvarn ~ med självsärpande stenar av flinta Annons 1919. Gröpekvarn, ställbar Annons 1918. — **Gröpeätande;** -are. At alla Skansens g-ande djur.

Gröpp, -en, -er (akut) [I. **Gröpp**] a, -an, -or]. Ldls. Grop l. ojämnhet (särsk. på slädväg). Ja, det är svåra g-er [på vägar-na] Ernst Lundqvist, öv. Och de g-er han [räven] gräver i jorden för att åtkomma dessa djur äro ~ Th. Högdahl. Plogtiltor och g-er. Ett dussin björkar ~ nedstuckna i g-erna mellan kullerstenarna Hj. Bergman. Även i bild: Bland jordens stockar och stenar, kärr och g-er, limstänger och rävsaxar ib. Du har fallit i många g-er du i dina dar ~. — Gropgatan liksom dess vinkelgata Sandgatan bära namnen efter sandgropperna vid Gullbergsvägen A. Nordén. — **Gröppig,** -t, -are; -het. Ldls. G-a vägar.

Gröt, -en, -ar. I. Plur. Sälls. 1) Egentl. a) Koka g. (åt folket). Steka (upp) lite g. till frukosten. Jag börjar alltid med g-, g-en, havregrynsgröt om morgnarna. G. kokt av gryn. G-en måste vara väl kokad, okokt g. är svårsmält. Röra i g-en, sd att den ej bränns vid. Sockra på g-en. — Brödet erhåller liksom vällingarna och g-arna ofta sitt namn efter det mjölslag, varav det beredes N. Keyland. — Risgryns-, korngryns-, havregryns-, mannagryns-, gryn-, havremjöl-, mjöl-, rågmjöl l. vatt-, bovete-, söt-, smör-, sjuskinns-, lingongröt. Drömgröt kokas om midsommarsnatten av flickor, som önska i sömnen få se sin blivande make. Jul-, flyttgröt. b) Märk en del uttr. Alltid bättre g. i grannens gryta. Gå (omkring en sak) som katten kring het g. ej våga sig fram med vad man har på hjärtat, göra krumbukter innan man framställer ett förslag l. d. Vara alltför het på g-en alltför ivrig. Men man skall icke vara för häftig på g-en i början ifråga om löpningar. Rimma på (jul) i g-en jfr grötrim. Han talar (tjockt), som om han hade g. i munnen. Kokas, tills det hela blir som en g., tills det fått utseende av en g. Ha g. i hjärnan vard.: vara alldeles virrig l. vimsig, inte kunna tänka en redig tanke. 2) Mindre vanl., blott ldls. Mos l. kräm. Bär-, krusbärs-, äppelgröt. II. Plur. vanl. Friare. Lägga varma g-ar för att fördela en bulnad. G-ar ordinerar numera jämförelsevis sällan av läkare 1908 Två långa g-ar. Syn. ibl. kräm l. mos; ibl. grötomslag.

— **Grötaktig,** -t, [-are]; -het. Till dess blandningen blir g. En g. röst. -**art**] ad, -at. Det halvflytande, g-ade ~. -**buk.** Vard. Okvädinsord till en fet pojke, en som har maten till sin gud l. d. -**fat.** Samlas kring g- et t. e. vid julgröten l. vid vattgröten om kvällarna

(förr i tiden) i enkla hem. Många om g-et t. e. om en talrik familj där bärningen är klen. -**formig,** -t. Med än mera vatten börjar den [leran] kläbbas vid fingrarna och antager slutligen en g. och vällingartad konsistens. G-a ämnen. -**frukost.** G-ar, Lunch, Tebrickor ~ Strömkafet Annons 1925. -**kok**] are; -ning(sapparat). Apparat. G-are, ingen omröring, ingen vidbränning! Annons. -**kräkla** l. -**kräckla.** Ldls. Folkligt. Stav att röra om gröten med (nedtill tjockare o. försedd med utstående vassa knölar). -**lik,** -t. Fyllt av en mörjig, g., smutsigt gråvit ~ massa. -**myndig;** -het. Anslutningen till 'gröt' ibl. tämligen svag l. oklar. Den som talar i grötmyndig ton talar som en stormyndig herre; 'gröt' är nämligen sannolikt en ombildning av det plattyska »grot» (stor). En g. herre med feta kinder. Självmedveten kraft, ibland övergående i g-het Carl G. Laurin. Syn. 'krävstinn', uppblåst o. överlägsen, pösig, pösande, stor på sig, dryg, (dum)viktig, dumt överlägsen. -**omslag.** Till gröt II. -**portion.** -**rim.** En gammal sed att rimma på julgröten (t. e. Denna gröt är kokt i en gryta; / äter du den för varm, så får du ryta); då dessa rim ofta äro mycket enkla har g. också fått betydelsen 'dåliga rim, karamellsvers'. Jfr påskrim. -**rock.** Militärslang. Arméns linnekläder — de för flertalet manliga svenskar välbekanta »g-arna». -**sked.** Hittar välan gamla vägen, sa gumman, stack grötsken i örat. -**slev.**

— **Gröta,** -ade, -as. Kan även betraktas som två ord. I. Intr. G-a i ngt glöta. II. Refl. Vanligare 'hopgröta n sig'. — **Gröta ihop** (sig) se hopgröta. G. in n. — **Grötig,** -t, -are; -het. Av g. konsistens. En g. massa. Även bildl. Än som av gröt hans röst är g-t tjock Fröding. En fyllig, fast litet g. halsröst G. Ullman. En g. och oredig framställning. Syn. grötlik, grötaktig, hopgrötad; tjock, otydlig, (ibl. nära) grötmyndig; oredig.

Grövre o. **Grövt** se Grov¹. **Guache** se gouache.

Guano, -n [I. -t]; -fabrik m. fl. se II. I. Enkelt. 1) Egentl. Ett slags gödningsämne av gammal avlagrad fågelträck o. fiskrester. (Peru) g-n började på 1890-talet införas i Europa; g. brytes fortfarande, men har i vårt land helt fördrivits ur marknaden av nyare konstgödselmedel. Kväverik g. Behandlas rå-g-n med svavelsyra, erhålles g superfosfat eller upplöst g. 2) Friare. Om vissa konstgödselmedel t. e. 'fiskgödsel' o. 'köttmjöl'. Den nya i handeln bringade, av fisk och fiskavfall beredda fiskg-n Ekenberg-Landin. Sillguano. 3) Bildl. Vard. men 'mildrande'. Låt oss bespara mänskligheten att läsa all denna g.! Artur Möller. Försök nu att inte prata så

mycket g.! All den g., som pratas i riksdagen. **II.** Ssgr. Egentl. (o. friare). Ex.: (*Fisk*) guano-fabrik. *G-förande lager*. *G-handeln*. *Ön Malden* ~ känd för ett rikt *g* lager, vilket dock ~ B. Mörner. *Kvävefattiga g-sorter*. *Vattnas* ~ då och då med svagt guano-eller annat gödelsvatten A. Holzhausen. *De regnfria Chinchas- eller Guanobärna utanför Peru*. **Syn. I. 3** smörja, 'skit' (vulg.).

Gubbe, -en, -ar. **I.** Egentligast. *En gammal g-e med träben*. *En nittiårs g-e*. Där kom *g-en* Andersson stultande och stötte som vanligt käppen hårt i marken för vart steg. På dessa tre dagar hade han blivit *g-e*. *G-e* i förtid. *G-e* till utseendet, om också icke i sinnet. *Fulla g-ar*. Där sutto konsistoriegärna och förfasade sig över tidens ondska. *G-en Noak*. *Storgärna* i socknen. *Bond-, präst-, krut-, fattig(hus)-, fattigstu-, kog-e*. *Tomte, trollg-e*. **II.** Med speciella betydelse samt friare o. bildl. **1)** Ofta i tilltal; gärna ngt vard. l. intimt. **a)** Åkta man (även om han är ung o. nygift). *G-en och gumman* de skulle gå vall. *A g-en ond på sin lilla gumma?* Gör det nu, min lilla *g-e*, så är du snäll! Hälsa din *g-e*! din man. God natt, *g-en* min, lägg dig nu på bröst och sov ~! **b)** Kamrater emellan l. till barn. *Kom hit, g-ar, så ska ni få se!* — *Du tiger, min g-e lilla!* Gå på med det, du, min *g-e* en gammal man till en pojke. **2)** **a)** *De unga g-arna* gammalt öknamn på Lunds studenter (givet dem av O. P. Sturtzenbecker därför att de ej frade representationsreformen). *De yngre g-arna* medlemmarna av en lundensisk radikal studentförening (D. Y. G. = 'Den yngre g-en') bildad 1896 o. föregången av den ävenledes radikala D. U. G. = 'Den unge g-en' (1884—1893). **b)** *Jofomensan, far min var klok g-e och morfar min var klok g-e och ~.* *Kloka g-ens liniment*. *Vingåkersg-en* en bekant 'självgjord läkare'. **3)** Vard., vårdslöst l. intimt om (familje)far, kapten på skuta, chefen, gammal lärare, husbonde o. d. *G-en (far)* vill inte ge mig mer pengar, så jag får visst tänka på att lämna Uppsala. *Farsgen*. — *G-en befarade myteri och var på sin vakt mot gästarna*. **4)** Om avbildningar o. d. **a)** *G-en i män(en)*. *Se g-ar* om en som har dille l. stark feber. *Rita g-ar*. *Se på g-ar* i barnspråk = bilder, 'taylor' (i böcker). *Å de några g-ar i boken?* *Riksdagsg-ar* (ritade) av Albert Engström. *Teaterg-ar* av K. Stangenberg. — *Göra g-ar* (åt ngn) fula miner. **b)** *Dansande g-ar* leksak. *Hopp-, stå-, sprattelg-e*. **c)** *G-e* eller *pil* när man 'singlar slant' (jfr de gamla mynten med korslagda pilar); numer oftare: 'krona eller klave'. **d)** *Fattig-g-e* om ålderdomligt fattigböss. **5)** Märk ytterligare. **a)** 'Bock' o. d. *De gjorde ofta g-ar*, så att arbetet måste göras om. Nu har du gjort

(dig) en riktig *g-e*. **b)** 'Åhnej', sade han, 'den *g-en* går inte; ni kände till stycket förut' (nej du,) det lyckas inte; med mig lyckas det inte, det där var ett bondförsök. **c)** Nästan endast som sista ssgsld i bl. a.: *Svartbäcksg-ar* isstycken som komma uppifrån Fyrisån i Uppsala o. gå utför fallet. *Jordg-ar*. *Tallg-ar* missväxta tallar. *Ryssg-e* *Bunias orientalis*. *Nikotin-rökg-ar* (rökpulver) för växthus och drivbänkar annons. *Molng-ar*. **d)** I mildare eder. *Vad hundra g-ar är det åt dig?* E. Kuylenstierna-Wenster. *Raska på, för hundra g-ar!* *Kors för tusan g-ar* A. Essén.

Syn. I. gammal man, åldring, gamling, (ibl.) den gamle, gråhårsman, 'gråskägg', 'vitskägg'; **II. 1)** (åkta) man, 'skatt'; (ibl.) kära bror, (bästa) bror, 'grabb'; 'pys', 'lilla vän'; **3)** far, fader(n), 'farsa(n)', (den gamle) chefen l. läraren l. befälhavaren ombord o. d., husbonn l. husbonden, kapten (på skutan); **4)** (g-ar): bilder, taylor, illustrationer, (text)figurer; porträtt o. d.; **5)** 'bock', misstag, dumhet, tramp i klavret, 'plump' (i protokollet), (grovt) fel.

— **Gubbaktig**, -t, -are; -het. *Ett nästan g-t litet barnansikte*. *G-t försiktig*. *G-t talför*. På sitt omständliga, *g-a vis*. **-ansikte**. **-dräkt**. Ngn gång bildl. *Kostymera om sina verk i g.* M. Lamm. **-gröt**. Ldls. Ett slags finare sötgröt till helgdagsmat. **-hus**. Ålderdomshem för män. Ordet undvikes nu för tiden gärna. *Borgerskapets gubb- och änkehus*. *Komma på g-et*. **-kläda**. En åkomma som uppträder hos gamla, ofta anfallsvis o. stundom mkt plågsam. *Å så har ja fått sån där g*; *de kliar över hela kroppen*. **-kräk**. Ngt vulg. *Låt g-et vara!* **-lik**, -t; -het. *G. och krokig*. **-rackare**. Vulg. **-roll**. *Spela g-e*. **-röst**. Med sin svaga *g-sida*. **1)** Jfr karlsida (t. e. i kyrka). **2)** *Slanten var felpräglad, den hade två g-or*. **-skinn**. En slags små gula, fyrkantiga, lenande karameller som fås på apoteken. Jfr (det vita) 'jungfruskinnet'. **-skrult**, -en, -ar o. **-skrälle**, -t, -n. Bägge vard. Det förra mindre vanl. *Lycklig den, som inte behöver dras med gubbskrället på gamla dagar, utan ~ sagt av hustrun om mannen*. **Syn.** gubbstackare, skröplig gammal gubbe, gubbstrutt, gubbstut m. fl. **-slug**; -het. *G. illmarighet*. **-stackare**. Ngt vard. *Men egentligen var han gladlätt och snäll, g-n, och ~.* **Syn.** se gubbskrälle. **-stofil**; **-strutt**, -en, -ar; **-st(ruff)el**, -eln, -lar; **-stut**, -en, -ar o. **-styffel**, -eln, -lar. Alla vard.; synas icke vara allmänt utbredda; minst vanliga äro väl 'gubbstuffel' o. 'gubbstyffel'. Ex.: *Den gubbstoflen kan gärna ha't som han har't*. *Ett par gamla gubbstruttar som vi*. *Jag undrar just vad hans förra hustru sagt, om hon fått se gubbstrutten i brudstol* Alb. Fabian. *En gammal gubbstut med*

osympatiskt utseende. **-stygg(er)**, -ern l. -en. *Dä'r rätt åt'n, gubbstyggen* 'Maja på Statt'. **-svada**. **-svag**. Skr. *Med darrande, g. hand*. **-tjat**. Vard. *Om han, som den otäcke Ture Nerman brukar göra, kallat Brantings visa och vackert klingande ord för »gubb-tjat» eller ~*. **-tjuv**. Vard. Okvädsord. *Bara för att den där envisa g-en skulle ha sin vilja fram E. Didring*. **-tok(ar)**. **-vælde**. *Under hans från tidiga ungdomsåren förda kamp mot g-t i landet*. **-ålder**. *Trots den annalkande g-n*. **-år**. *Känna g-ens annalkande*.

— **Gubbig**, -t, -are; -het. Gärna ngt vard. *Det är vädligt vad Emil har blivit g. Benen och ryggen, vilka jag ville ha så g-a och magra som möjligt* Alb. Engström. *Mitt blod känns sjukt, känns g-t och skämt* O. Levertin. *Den gode professorn var ju här och där litet 'gubbig' och pratade väl utförligt om sina egna intressen. All den g-a ynkedom och feighet, som ~. G-t beskedlig. G-het i förtid*. **Syn.** gubbaktig, gubblik, ålderdomssvag, ålderdomsskröplig, gammal o. bruten, senil.

Gub(b)evars se gudbevars (under gud).

Gucka, -ade. Mindre vanl. *Göken g-ade i hagen* Strindberg. **Syn.** 'ropa' (kuku), 'gala'. — **Gucku**, subst., den-kön. Folkligt (l. småbarns)namn på göken. — **Guckusko** l. **-skor**. Bot. *Cypripedium calceolus*.

Gud, -en, -ar. **A)** Former. **I.** Enkelt. **1)** Ej säll. förstummas i smtl. 'd' i 'Gud' t. e. *Gu(d) vet, Gu(d) bevara oss, Gu(d) give*. Stundom förkortas därjämte 'u' t. e. i *Gu(d) ske lov, Gub(b)evars*. **2)** I gen. är uttalet 'guds' brukligt nästan endast i bet. 'hednisk gud' l. i bildl. bet.; eljest 'guts' o. mer vårdslöst 'guss'. **3)** När ordet avser den kristne G-en stavas det (som enkelt) allt fortfarande vanligen med stor bokstav (så i bibeln). **4)** Formen 'Gudi' är åld. o. nyttjas blott i vissa uttr. T. e.: *Vad Gudi tackes är mig täckt* Bibeln. *Sitt Gudi tackeliga land. En Gudi behaglig gärning. Hustru och barn får jag aldrig, Gudi klagat tyvärr*. Mycket åld. är *Gudi befallat* anbefallt i Guds vård. Även vard. nyttjas de även hopskrivna 'Gudi lov' o. 'Gudi nog'. *Ha Gudi nog av ngt l. ngn mer än nog, alldeles tillräckligt, ha (fått) för mycket av*.

II. Ssgr. **1)** Formen *gud* ingår i en del 'fadder-ord' (såsom *gudbarn*, -dotter, -fa(de)r, -mo(de)r o. -son); vidare i *gudaktig(het)*, *gudfruktig(het)* o. *gudlös(het)* samt slutligen i de mer fristående *gudbevars*, *gudnäs* o. *gudskelov* [o. *gudvarelov*]. I fadder-orden samt i *gudbevars* osv. är uttalet vanl. *gūl*. *gu'* (utan 'd'). Man finner ock i tryck ofta skrivningar som 'gubevars' (även ngn gång 'gubbevars') o. 'gunäs', ibl. 'gussöner' o. ofta (efter så gott som enda uttalet) 'guffar' o. 'gummor'. **2)** Ngn gång växlar

gud- med *guda-* (*gud-* l. *gudaingiven*) l. *gud-* med *guda-* o. *guds-* (*gud-* l. *guda-* l. *gudshängiven*). **3)** Formen *guda-* är icke sälls., men kanske mest skr. Ej säll. uppvisar den bet. 'hednisk gud'; i några fall är den förstärkande. **4)** Emellanåt växlar *guda-* med *guds-*, varvid det förra ibl. avser hednisk gud o. det senare den kristne *guden* Jfr t. e. 'gudabeläte' med 'gudsbeläte' 'gudatro' med 'gudstro'. **5)** Formen *gudi-* träffas i (de även särskrivna) *gudiklagat* *gudilov* o. *gudinog*. **6)** *Guds-* är den vanliga sgsformen; alltid uttalad *guts-*; ngn gång vard. även *guss-*. **6)** Huvudtonen ligger i några fall på senare sgsleden T. e.: *gu(d)beva'rs*, *gu(d)näs*, oftast *gudske lov*, ibl. *gudilöv*; vidare *gudsja'mmerlig*, *gudslån* (vanligen), (hela) *gudslå'nga* (dan), *gudsnåd(e)lig* samt åld. ngn gång *guda'k-tig(het)* o. *gudfru'ktig(het)*.

B) Betydelser. **I.** Utan plur. Vanligast i obest. form utan artikel. **1)** Bibliskt l. åtminstone mer högt. Gärna skrivet med stor bokstav (så i bibeln). **a)** *G. är treenig. Tro på G. Förneka G. Hädelse mot G. Se G. jfr bibelns Nu måste vi dö, efter som vi hava sett G. Kämpa, brottas med G. Nalkas G. med läpparna. Missbruka G-s namn. Anförtro sig i G-s beskärm. Bedja till G. (att ~, om ~). G-s skickelser undergiven. Fruktu G. och ära konungen. Lyda G. mer än människor. I kunnen icke tjäna G. och Mammon Bibeln. Ingen överhet finnes, som icke är av G. ib. Judarna, G-s egendomsfolk. Se G-s son, som borttager världens synd. Under nedkallande av G-s välsignelse. Omvända sig till G. Vila(n) i G. b)* *Den treenige G-en. Du är Messias, den levande G-ens son Bibeln. Den ende sanne G-en. G. den Högste Bibeln. De kristnes G. (l. gud). Fridens G. vare med Eder alla Bibeln. Herren, Eder G., är gudarnas G. ib. Vår G. och Fader ib. Min Herre och min G. ib. Herren din G. är en stark hämnare. Våra fäders G. I Gud(s) Faders, Sons och den Helige Andes namn. G. Fader, G. Son och G. den Helige Ande Han ser, hur ljusen brinna uti Gud Faders tjäll. — Evige G.! Allsmäktige G., alltings skapare och beskärmare ~. c)* Ordspråk. *G. föder biet så väl som björnen. G. råder för lyckan. G-s barmhärtighet bor mitt i världen. Den G. vill förgöra, slår han med blindhet*.

2) Talesätt. Ofta mer profan användning. Ej alltid med stor bokstav. **a)** Formen *Gud* (l. ibl. *Gu'*). Dels i önskingar, hotelser, vädjanden o. d., dels i bedyranden l. utrop, dels allmännare. *G. bättn!* åld. *G. give, att ~ l. Give G., att ~. Så sant mig G. hjälpe till liv och själ. G. hjälpe oss, fattiga barn! G. hjälp!* vid nysning = prosit. *Det G. förbjude. Det förbjude G.!*

Så *G.* sig förbarme. *G.* nåde dig, om du talar om ett ord av vad jag nu sagt! Sköt dig nu bra, och *G.* vare med dig! Gå med *G.*! ungefär = *G.* vare med dig. *G.* vare lov(ad), att det gick som det gick! Och har hälsan, *G.* vare lov även 'gudvarelov'. Han kom, *G.* ske lov, just i tid även 'gudske-lov'. *G.* ske pris! ngt äld.; även 'gudske-pris'. — Om *G.* vill. I nästa vecka skall jag, vill *G.*, åter vara i Uppsala ngt äld. Och *G.* må l. skall veta, att vi gjort vad vi kunnat. Och pappa funderar på *g.* vet vad. *G.* vet, om det ändå ä så säkert? *G.* vet, hur de(t) nu ska gå. Och hade blivit sårad gu' vet hur många gånger. — Vid *G.*, om jag det gör! Vid, inför *G.*, vid le-vande *G.*, vid den levande *G-en* bedyra, att man talat sant. Vid *G.*, i natt tyckas då alla onda makter lössläppta. En mera igel-artad individ kunde du, vid *G.*, ej råkat ut för. — (Du) gode *G.*, så l. vad han ser ut! Barmhärtige *G.*, en lögn det är, / en himmelsskriande lögn allenast C. L. Öster-gren; jfr B11 b slutet. (Du) store *G.*! Milde *G.*! kanske ngt äld. o. mest i kvinno-språk. *G.*, va du ä dum! *G.* i himmelen, va han såg ut! Min *G.*, vad de pratade! Herre min *G.*, ska de nu bli krängel igen! Herre *G.*, då får vi ju ta om det från bör-jan igen! — Jag tror på honom som på *G.* Fader (själv). Salig hos *G.* äld. Han är (nu) hos *G.* bibl. o. d., jfr därmed det vard. Gå till *G.* l. gud om saker = gå sönder, ta slut o. d. Var(je) dag, som *G.* ger ibl. ungefär = vareviga dag. Så tog jag *G.* i hägen och beslöt att säga sanningen rent ut. *G.* och hela världen kände [dessa hemligheter] ~ Hj. Bergman.

b) Formen Guds. Dels betonat. Vi Oskar, med Guds nåde ~. För *G-s* skull, säg inte så! Det står i *G-s* hand. Med *G-s* hjälp. *G-s* barn och världens barn. Så gå då, i *G-s* namn, och lämna oss i fred! I *G-s* namn får jag väl våga försöket. Vad i *G-s* namn tar du dig för! — Dels obetonat (blott ngn gång betonat). Icke varit precis bland *G-s* bästa barn. Tio *G-s* bud. *G-s* död! äld. kraftuttryck. *G-s* egendomfolk judarna. *G-s* fred (här i huset) äld. hälsningssätt. Om det på *G-s* gröna jord fanns en människa felfri och utan vank ~. Höll ~ honom också för en stor *g-s* gåva. Fylld av assietter och tallrikar med *G-s* gåvor på (mat o. dryck); Sigurd. Tacksam för *g-s* gåvorna. Se *G-s* lamm, som borttager världens synd! En *g-s* lycka var det, att ~ stor (o. oförtjänt) lycka. Gå hela *g-s* långa dagen och göra ingenting. Heliga *G-s* moder, bed för oss! Predika *G-s* ord (för folket) 'Guds' rätt ofta betonat. Ge dem ett *G-s* ord med på vägen! läs litet ur bibeln, ge dem ett bibelord l. bibelspråk, ett tröstens ord (ur bibeln). Som ännu inte

gjort ett *g-s* skapande l. skapade grand. Det var ett *G-s* under, att han gick igenom. En liten flicka, så *g-s* välsignat söt, att ~ Fanny Alving. Ha *G-s* välsignelse av ngt överflöd, rikedom, fullt upp. En liten *G-s* ängel. Den lille *G-s* ängelen mest kvinno-språk.

II. Med plur.; best. form vanlig o. likaså bruket av obest. artikel. Vanligen liten begynnelsebokstav. Om hedniska gudar samt ibl. bildl. 1) Du skall inga andra *g-ar* hava jämte mig. Att de *g-ar* som göras med människohand icke äro *g-ar* Bibeln. Göra sig *g-ar* av sten eller trä. Olympens, Nordens *g-ar*. »Er är segern», talte han, »høge *G-ar*! Jag är straffad vorden, jag prövat er» Runeberg. Hos Homeros upp-träda *g-arna* ofta i mänsklig gestalt. Då *g-arna* stego ned bland människorna och levde med dem. Mannhardt har ansett, att Balder, från att vara en sommarljusets *g.*, utveckl-lat sig till en oskuldens *g.* Ares eller Mars, krigets *g.* Vid bildtyrkan skiljer man ofta icke mellan *g-en* eller anden och *g-ens* eller andens avbildning eller det föremål (djur, stenar o. annat) vari de tros ha tagit sitt säte. Strids-, krigs-, kärleks-, flod-, asa-, halv-, avgudar. Överg-ens gemål, Olympens drottning. 2) Märk bl. a.: a) Dyrkas som *g.* Materien upphöjd till *g.* Soldaterna betraktade honom nästan som en *g.* b) Stolt som en *g.* Känna sig som en ung *g.* c) Den *g-arna* älska dör ung. d) Jag önskar till *g-arna*, att vi hade träffats förr ~. Det ligger i *g-arnas* knän därtill kunna vi ingenting göra. — Märk vard. uttr. som: För *g-ar*, vad det yrde just nu. Det vete *g-arna*. En syn för *g-ar*! om ngt mkt vackert l. mkt lustigt. e) Göra buken, penningen till sin *g.* f) En riktig matgud storätare. Lilla *g-en* kärleksguden, Amor, Eros.

Syn. B) I. Skaparen, (Det) Högsta Vä-sendet, Den Högste, Fadern, Den Allsmäk-tige, Den Evige, Försynen, ibl. Himlen; II. gudomlighet, makt(er), ibl. avgud.

— **Gudaktig** (l. äld. ibl. -aktig); -t, -are; -het; -hetsövning. Mest skr. Han var *g.* utan högmot och trägen i att besöka kyr-korna V. v. Heidenstam. *G-t* väsen. Föra ett *g-t* leverne. Öva dig själv till *g-het* Bi-beln. Ett lugnt och stilla leverne i all *g-het* och värdighet ib. Värst är, om vi varit or-saken till att barnen trivlat på *g-hetens* nytta till allting H. Wranér. **Syn.** gud-fruktig, gudlig, from, religiös; ibl. andakts-full l. helig. -barn (gu'-barn). Barn i fhde till faddrarna. Hon ä mitt *g.*, jag har stått fadder åt henne. Och faddrarna voro för-pliktade att lära sina *g.* desamma. -bevars (gub(b)-e). Ofta skrivet 'gubevars' (ngn gång t. o. m. 'gubbevars'). Interj. l. adv. Du är gudbevars så illusionslös, när du själv får säga det. Jo, gubevars, det får du visst

göra. Alla gubevars med brunnsklas i händerna. *G.*, va du ä snarstucken! *G.*, så ni pratar! *G.* väl, ä herrn så stor på sej! **Syn.** bevars (väl), 'naturligtvis', 'förstås', 'de ä klart', de kan du förstå; för all del; kors, å tusan l. d. **-dotter** (ofta *gu'*-dotter). *Min lilla g.*

-fader¹; **-smin**; **-ssynpunkt** m. fl. Mest i ssg. Eljest oftast särskrivet. *Sedda från en sorts mild g-ssynpunkt* Carl G. Laurin. **-fader**² (ofta *gu'*-fader). I obest. sing. nyttjas formen 'guffar' (utt. med grav o. antingen som ssg l. som enkelt ord); 'gud-fader' blott ngn gång i äld. lagspråk. *Ska guffar verkligen resa från oss i morgon? En av mina guffäder (l. gudfäder). Guffadern ville emellertid påstå, att ~.* **Syn.** manlig fadder, manligt dopvittne. **-fruktig** (l. äld. ibl. -fruktig); **-t.** -are; **-het.** *En rättfärdig och g. man. Den vise är g. och flyr det onda Bibeln. I Antiokia levde vid denna tid en g. man vid namn ~. Att leva tuktigt och rättfärdigt och g-t Bibeln. Syn.* se gudaktig. **-hängiven** se nedan *gud-* l. *guda-* l. *guds-*. **-ingen** se nedan *gud-* l. *guda-*. **-lös**; **-het.** Mer l. mindre bildl. *Om vi hade den g-e karn inom lds och bom. Dessa g-a, som driva cykel för en kaka bröd Bibeln. En g. bov. Det gaste skoj, som någonsin förekommit i vår skola. Föra ett g-t språk, tal. Som i sitt hjärtas g-het hängiva sig åt vrede Bibeln. Det vore en g-het att ~.* **Syn.** hädisk, lastelig, lastande, blasfemisk, ateistisk, gudsförnekande; ogudaktig, förhärdad, fräck(aste), samvetslös. **-moder** (ofta *gu-* l. *gummoder*). I obest. sing. nyttjas formen 'gummor' (med grav o. oftast utt. som ssg; ibl. stavat *gudmor*); 'gudmoder' blott ngn gång i äld. lagspråk. *Gummodern, som emellertid tog sin uppgift på allvar, sökte på allt sätt hålla efter den lilla guddottern. Min gummor. En av gud-mödrarna. Ha en god fe till gummor. En gåva till Johanna från en mycket omskruten adlig gudmor, då hon konfirmerades. Syn.* kvinnlig fadder, kvinnligt dopvittne.

-nås (nästan alltid utt. utan 'd'); **-såvisst** (mestsärskrivet). Ofta skrivet 'gunås'. Interj. o. adv. *Som hade ärvt det gamla Brunnbergiska sättet, fast gudnäs också den till sättet hörande Brunnbergiska mjåligheten. Förut gudnäs hade det ju ~. Och det är gunds ont om bådadera i dessa tider Alb. Engström. — Ty jag är gunds så visst åter bosatt här. Nej, gunds så visst, svarade uppsyningsmannen. Jag har träffat många oartiga fransmän och ännu flera oartiga svenska gundsåvisst Alb. Engström. Syn.* tyvärr, beklagligtvis l. beklagligt nog, led-samt nog, det må Gud veta l. gudarna veta, det kan inte förnekas, det är (då) visst och sant. **-skelöv** (oftast utt. o. ibl. skrivet utan 'd'). Interj. o. adv. Särskriv-

ves även. *Han är g. kry. Man misstar sig, g., sällan i dylika fall. Gud ske lov man står utanför, sa skolmästarn, när pojkarne slogos. G. jag redan fått in mina innanfönster. Syn.* gudvarelov, gudilov, gudskepris, lyckligtvis, till all lycka, (det är) tur att ~. **-skepris.** Interj. o. adv. Sälls. för 'gud ske pris'. *I det han g. åter stack värjan i skidan ~ Hj. Bergman. -son* (oftast utt. utan 'd'); **-sbrev** (bildl.). Ngn gång stavat 'gusson'. I fhde till fadder. *Han är g. åt greven, grevens g. Grde Jägarns gussöner O. Högberg. — Institutionen »faddrar och gudsöner» i Frankrike under världskriget; ngn hemmavarande upptog en soldat vid fronten som sin g. Hit även Jag har sett många av dessa g-sbrev Gunnar Cederschiöld. -varelöv.* Interj. o. adv. Särskrivs oftast. *Och har hälsan g. Dan. Syn.* se gudskelov.

— **Gud-** l. **Gudaingen.** Mest skönl. Med en gudingen barnlek pålña seklers nesa ut V. Rydberg.

— **Gud-** l. **Guda-** l. **Gudshängiven**; **-het.** Formen *gud-* vanligast. *Övert lämna sig åt en gudhängiven känsla. Med gudhängivet tålmod. — Och levde därefter ett fromt och gudahängivet liv T. Höjer. — Den gudshängivenhetens förklaring, vartill ~.*

— **Gudabarn.** 1) **G-et Herkules.** 2) Ibl. även om Jesus som barn. **-beläte** o. **-benådad** se *guda-* l. *guds-*. **-berg.** Ibl. Olympen. *En gudadans på g-et dansad Tegnér. -bild.* *G-erna i det gamla Uppsala tempel. Syn.* avgudabild, beläte. **-boning.** Även 'tempel'; ibl. Olymp(en) l. Asgård osv. **-boren** skönl. **-dryck.** Nektar; härligt välsmakande dryck. **-dyrkan** se *guda-* l. *guds-*. **-född** skr. **-föderska.** Skr. *Förhärligat Maria som en g. Y. Hirn. -given.* Skr. *Du regerar med g. rätt och ~. -gnista.* Ofta skönl. *Ha g-n snille(ts) eld, inspiration, av gudarna given begävnig. Den g. Du i mig har lagt Nino Runeberg. -gold.* Mest om 'sak'. *En g-d dryck. Och jag fick röka en halv cigarrett, vilken smakade g-tt. Här är g-tt att vara. -gåva.* Jfr *guds-gåva. Att kunna finna tröstens ord är en g., som ej är allom given. -hov, **-et,** **=.** Fornnordiskt gudahus l. tempel. *På heden tid stod ett g. inne vid fjordbottnen. -hus.* Allmänare än föreg. (Av)gudatempel. *Ett g., som i storlek och praktfull utstyrelse nästan kunde mäta sig med hovet på Gaulum. -härlig.* Gärna skönl. *Dessa g-a gestalters lek i solen K. E. Forsslund. G-a kårar utefter ryggraden Rich. Bergh. -in-spirerad.* Skr. *Hjältemodiga, g-e människors liv. -lik, **-t;** **[-het];** **-nande.** *Den g-e Odyssevs. G. till gestalt och anlete. -liv. -lund.* *Dessa lönnar, de sista minnena av en gammal g. lund helgad åt gudarna. -lära.* Mytologi. *Den fornnordiska g-n.***

-makt. Ord, som kunde ~ utmana obliida ger. **-mat** se gudaspis. **-människa** se guda- l. guds-. **-mänsklig.** Jfr föreg. *I g. gestalt.* **-natur.** Skr. *Var jag alltjämt medveten om pliktens eviga g.* Öv. fr. Carlyle. **-njutning** bildl. **-sagja.** Myt l. ibl. mytologi. *G-orna om Tor och jättarna. Fädernas g-a.* **-skön;** [-het]. Mest skönl. Bildskön. **-spis.** Ambrosia; gudamat, 'mat för gudar'. **-språk.** **-stor.** Skönl. *Lev så, som var ditt ursprung g-t Sanny Ekström.* **-svar.** Mindre vanl. för 'orakelsvar'. **-sägen** l. **-säg.** *Myterna eller gudasägnerna V. Rydberg.* **-sänd.** Skr. *Vilka förföljt och korsfäst den g-e.* — *Den g-a, stark i medvetandet av att vara det. Poesien — vilken, g., uppenbarar det eviga C. Santesson.* **-travesti.** Att dylik g. då var en mindre sliten genre ä. u. **-tro** se guda- l. guds-. **-vacker.** Gärna skönl. Gudaskön, gudomligt l. bedärande vacker. **-väder.** Det var sommar, söndagsförmiddag och ett g. A. T. Gellerstedt. **-väsen;** -de. Liksom såge jag ett g. Bibeln.

— **Guda- l. Gudseläte.** Kan även fattas som två ord. **I.** A-formen. Om hedniska bilder. *Hiskliga, mångarmade guda-eläten.* **II.** S-formen. Bibl. o. d. Människans likhet med Gud. *I varje människa finns något av gudselätet ~.* **-benådad.** Skr., bildl. **I.** A-formen. *Ett alster av en verkligt gudabenådd diktare.* **II.** S-formen. Sälls. *Blott i gudsbenåddade ögonblick M. Lamm.* **-dyrk[an];** -are. A-formen mest i hednisk mening, s-formen i kristlig. *De gamla nordbornas gudadyrkan.* — *Uppriktig gudsdyrkan. Att I ären mycket ivriga gudsdyrkare Bibeln.* **Syn.** (g-an:) gudstjänst, kult, andakt, religion; ibl. avgudadyrkan. **-människa.** **I.** A-formen. Mest i best. form om Kristus. Jfr gudamänsklig. **II.** S-formen. En gudaktig människa. *Fly sådant, du gudsmänniska! Bibeln. Så att en gudsmänniska kan bli fullt färdig ib.* **-tro.** **I.** A-formen. I 'hednisk' bet. Hednisk gudatro. **II.** S-formen. I kristlig bet. Jfr gudstroende. *Gav uttryck åt sin gudstros fullvisshet i dessa ord. Gudstron har lärt mig, att en tidig död ofta varit fromhetens lön V. Rydberg. Den kristna gudstron ib. Syn.* religion, tro på Gud l. gudar.

— **Gudibehaglig.** Särskrivs ofta. *En g. gärning vore det att ~.* **-klagat.** Interj. o. adv. Ofta särskrivet. *Är g. ingen militarist. Olle Holmberg.* **Syn.** ibl. sannerligen, tyvärr, gunås. **-lov** (l. -löv). Interj. o. adv. Särskrivs även. *Nu Gudilov står annat före. Att det verkliga ännu g. existerar åtskilligt folk, som ~. Fönstren ~ voro g. lufttätt tillhåspade.* **Syn.** gudskelov. **-nog** (l. -nog). Adv. Särskrivs även. *Vard. Nu har vi fått g. av din vishet! Hittills hade [titeln] »skeppare» varit g. för kofferdister O. Högborg.* **Syn.** alldeles nog, mer än nog.

— **Gudseläte** se ovan guda- l. guds-. **-dom.** Gudomens anvisning vad som i en rättssak var rätt l. orätt lämnad gm ett på förhand fastställt yttre tecken (t. e. om en som var anklagad för häxeri flöt eller sjönk då man kastade henne i vattnet med händerna bundna under de böjda knävecken). *Söker ~ genom g. den skyldige. Detta slag av eldprov var den i Sverige företrädesvis nyttjade g-en och kallades där järnbörd.* **-fientlig;** -het. Mest skr. **-fred¹.** Äld. hälsning. *G. här i huset! Märk om avvita svar uttr. G.!* — *Yxskäft den döve som höll på att göra ett yxskäft o. trodde att främlingen som hälsat g. frågat vad han gjorde. Det var ungefär som Gudsfred!* — *Yxskäft.* **-fred² l. -frid.** Frid pålyst av romerska kyrkan vid vissa tider, för vissa befolkningsgrupper (pilgrimer, kvinnor osv.), för vissa arbeten (t. e. kyrkobyggnad). *Guds-freden, bindande för ~. Allmän gudsfred under fastan. Hålla g. Även ngt friare. Här råder en riktig gudsfred.* **-fruktan.** Öva dig i ställets själv i g. Bibeln. *I helig vandel och g. ib. Blivit bönhörd för sin g-s skull ib. Beflita sig om g. och goda seder.* **Syn.** fromhet, religiositet, gudaktighet. **-förakt[ande];** -are. **-fördömd.** Av Gud förkastad. *G-a mänska.* **-förgäten;** -enhet. **1)** Av Gud bortglömd. *Till denna g-na landsända. Om sommaren är det regn och dimma, om vintern snöstormen, som härskar i detta g-na land (Kamtschatka); Sten Bergman.* **2)** Som glömmor Gud; skändlig, ogudlig. *Denne g-ne bov. Bolsjevikerna, dessa g-na skurkar.* **-förkunnelse.** Skr. *Men i vindens gång, i fågelns drill / gr odödligt ljuda C. Thelander.* **-förnek[ande],** subst. o. adj.; -are; -else; [-eri]. *Hobbes, den materialistiske g-aren, kunde av spökrädsla icke sova ensam. Ingen vanlig död skall bli din, du g-are. Bönderna ansågo honom för att vara en svart g-are, fullkomligt religionslös. Hur g-elsen griper omkring sig. Ty g-eri är numera icke blott tillåtet, utan rent av klädsamt i väl-situerade kretsar R. Schildt.* **Syn.** (g-are:) ateist; (g-else:) ateism, religionslöshet, ibl. gudlöshet. **-förmäd[ande],** subst. o. adj.; -are; -else. *Denna brottsliga, skändliga och g-ande lidelse. Dömd som g-are. Melancthon fattade emellertid Amsdorfs sats som g-else.* **Syn.** hädande, hädisk, blasfemisk; hädare; hädelse. **-förtröstan.** Skr. *Trons och g-s hemligheter.* **-förunderlig.** *Så g-t tillrättalagt för ~. Det är då g-t med de här storsimmarnel O. Högborg.*

-gåva. Även särskrivet. **1)** Huvudbet. *Mat o. dryck. Ett knussel på g-orna, så ho väger smörklampen en gång med da'n G. af Geijerstam. Grå-Misse har först ätit sig stockmätt av g-orna, varefter hon ~.* **2)** Mindre vanl. *Barn äro en god g-a. Jfr gudadäva.* **-häd[are];** -else. Skr. *De enkla orden äro*

vanligare. En sådan där ~ dagdrivare och g-are. Tanken, att jordens brukning icke lönar sig, är en g-else P. J. Rösiö. **-hängiven** se gud- l. guda- l. guds- ovan. **-innerlig**. Folkligt. Det var ju så g-t trevligt i dag. **-jämmerlig**. Högst ynklig. Förete en g. uppsyn. **-lån**. Ej säll. folkligt. Gärna i best. form l. nekat. Ta vara på g-et. Hushålla med g-et, stack Per in, saltet är svåra dyrt! Jo, jag nattar ju med g-et, så länge som jag kan. Ska han handskas på det viset med g-et? Tacksam för g-et. Jordlappen hans var liten och g-et odrygt C. Larsson i By. Jag har inte smakat ett g. i dag. **Syn**. mat o. dryck, föda, födoämnen, 'matbit'. **-lång**. Särskrivs ofta. Blott i uttr. som Hela g. dagen. **-man**. Då kom på Herrens befallning en g. från Juda till Betel Bibeln. Den g-nen Luther. Den ene av traktens eremiter, den av folket högt vördade g-nen Erland V. Rydberg. Fromma gudsmän. Det var alls ingenting av g. över honom ens i dräkten. Även satiriskt (om hycklare) t. e. Alb. Engström: På Harö brygga stego de båda gudsmännen av. **Syn**. Guds tjänare, präst, andlig, andans man. **-moder**, [-n]; -sbild; -sdyrkan m. fl. Heliga G., se till oss i nåd och ~. Jag kysser dig i G-s hus ~ Hon straffe, om någon av oss sviker. — Ett litet kapell med en g-sbild. Av pilgrimskörernas G-sdyrkan Prins Wilhelm. **Syn**. (Jungfru) Maria. **-människa** se guda- l. guds- ovan.

-nåd(e)lig, -t, -are; -en; -het. 1) Utan -e. Fastän hon fortfarande försökte verka guds-nådlig. Där hon sitter och suckar och himlar sig och gör guds-nådliga miner Fröding. En fromhet, som icke sällan tog sig uttryck i en obehaglig guds-nådlighet. 2) Med -e. [Då prästen] tårogl och guds-nådelig, förslog en bön. Men här hjälper ingen guds-nådelighet! I. Ljungquist. **Syn**. salvelsefull, 'gudlig', fromlande, skenfrom, (tillgjort) gudaktig, 'from', skenhelig, 'helig', (ibl. nära) jämmerlig. **-örd**. Särskrivs ofta. Litet g. Du skall väl gå och höra g. i dag? gå i kyrkan. **-rike** (l. ibl. -ri-); -sidé(n) o. -sideal. Ofta särskrivet. Förverkliga g-t på jorden, i världen. **-tillit**. Skr. Som fylld av g. blickar upp till himlen.

-tjänst, -en, -er; -dag m. fl. o. -lig (-t) se II. I. Enkelt. 1) Hålla g. Det ringer till g. G. hålles i det fria nästkommande söndag ~. Hålla två g-er på samma dag. Bevista, övervara, närvara vid, förrätta, störa g-en. Förrätta vad som hör till g-en. Vid pågående g. Vid, under, efter, före g-en. Postanstalt skall vara stängd d. de tider, då allmän g. hålles i orten; med allmän g. torde avses högmässogudstjänst. Katolsk g. Med vederbörligt medgivande skall den sedan 1904 förekommande veckopredikan onsdag e. m. ~ utbytas mot en liturgisk g. fredag

afton Uppsala 1922. G. med huvudvikten lagd på predikan. Hednisk g. Afton-, vesper-, morgon-, nattvards-, advents-, påsk-, vecko-, söndags-, tings-, tacksägelse-, ungdoms-, barn-, skol-, familjegudstjänst. 2) Friare. Herrens fruktan är den rätta g-en Bibeln. Att höra henne sjunga var (som en) g. »Att skratta är g.», lyder ett ordstäv. II. Ssgr o. avledning. 1) Ssgr. Ex.: Var g-dag. Den g-förrättande prästen. G-förrättaren började med att ~. Som tillfällig g-lokal användes ~. Jude med g-mantel samt bönekapsel l. »tänkeskrift». G-ordning. G-rum. G-stadgar. G-tiden är nu ändrad till kl. 11. G-väsen(de). 2) Glig. Mest skr. Till l. för g-ligt bruk. Hymnsamlingens användande ~. G-ligt bruk. G-liga ändamål. Det g-liga rummets anordning. En g-lig nyhet i domkyrkan. De g-liga kärnpsalmer, som ~. Ingen befogenhet att giva g-liga direktiv utanför sitt eget stift. **Syn**. ibl. kult; (ibl. nära:) predikan, andaktsövning.

-tro se ovan guda- l. guds-. **-troende**. Skr. Hölderlin var g., men ~. **-trots**. Skr. Ett g., en gudsförnekelse värre än ~. **-umgänge**. Bibl. o. d. Det rent personliga ~ g-et. G-ts mysterium N. Söderblom. **-under**. Ofta särskrivet. Om ett annat g., som vederfarits vår man O. Högberg. **-underlig**. Folkligt. I denna g-a värld. **-vrång**. Skr. Ty ett hårt och g-t sinne hade gossen visat i nattvardsskolan Vald. Lindholm. **Syn**. från Gud bortvänd, gudsfientlig, ogudaktig. **-välsignad**; -else (-n). Särskrivs även Lugna och jämna, g-ade är, då ladorna fyllas ~ Hj. Bergman. — På barn tycks det vara g-else i dessa fattigkvarter rike-dom, överflöd. **-åker**. Bibl. o. skönl., ofta äld. Universitetsstadens av ädla minnen omsusade g. **Syn**. kyrkogård. **-ängel**. Även särskrivet. Ofta folkligt. Ho är ju vacker som en gussängel, sade käremororna I. Ljungquist. En liten g. på 8 vårar med blå ögon och flygande lockar. **-öga**. Som en glimrande triangel, ett ensamt g. Gust. Mattsson.

— **Gudelig** se strax nedan gudlig. — **Gudi** se gud A14. — **Gudi'n'n**, -a, -or; -ebild; -elik (-t) m. fl. Kärlekens g-a. G-an Venus. Dike, rättvisans g-a, dotter av Zevs och Themis. En fruktbarhetsg-a hos ~. — Föra sig som en g-a. Mitt hjärtas g-a skönl.; jfr mitt hjärtas drottning. Huld-g-a. — **Gudlig** [l. ibl. **Gudeligi**], -t, -are; -het; -hetsmin m. fl. 1) 'Allvarligt'. G-a betraktelser, böcker, berättelser. Under g-a samtal. Föra ett g-t liv. Vara gudelig och låta sig nöja är vinning nog Gamla bibeln. 2) Bigott l. hycklande. Ta på sig en g. min. Han ska förstås vara så g.! De satte nu upp en motbjudande g-hetsmin, medan ~ R. Nordensträng, öv. **Syn**. 1) gudfruktig, gudaktig, religiös, from, andlig; 2) guds-nådlig, fromlande,

skenfrom. — **Gudom** (utt. som ssg.); -en, -ar; -shärlighet; -sväsen m. fl. **1**) Egentl. *Den tredje personen i g-en! Tro på Kristi g. I honom bor g-ens hela fullhet lekamligen Bibeln. Människohjärtats fromma upplyftelse och hänvändelse till g-en under tillbedjan och ~. Hans eviga makt och g-shärlighet Bibeln.* **2**) Friare. *En g. bor i sängen.* **Syn.** gudaväsen, gudomligt väsen, gudomlighet. — **Gudomlig** (l. säll. gūd-); -t, -are; -göra; -het (med konkr. plur.). **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Ägna ngn l. ngt g. dyrkan. Äga g-t väsen. Tillägga ngn l. ngt g-a egen-skaper. Iklädd g. gestalt. På grund av g. skickelse. Tro på sin g-a kallelse, sändning tro att Gud själv sänt en. Den g-a barmhärtigheten.* **2**) Bildl. *Det var ett (rent) g-t sommarväder. Hon var då verkligen g-t vacker. Ta sig g-t bra ut. G-t rolig. Han sjunger (alldeles) g-t. Den g-e t. e. om en avgadad sångare, skådespelare l. d.* **II.** Sskr. *G-göra skapade ting.* **2**) G het. Märk särsk. den 'personliga' användningen. *Hedniska (natur)g-heter. Ställets g-heter tycktes icke älska nykomlingarna; de förföljdes av den grymmaste otur. Anropa vädrets g-heter.* **Syn. I. 1**) guda-, guds-, gudoms-; **2**) underbar, härlig, ypperlig, hänförande o. d.

Guding, -en, -ar l. **Gudung** |e, -en, -ar; -srop. Zool., jäg. o. d. *Hanen i praktdräkt (gudingen) har ~ E. Lönnberg. Gudingarna ropa ut sitt vilda parningsläte, och ädorna ~ Alb. Engström. Ejderguding, lyft ditt fina / huvud ~ Gust. Johansson. Gudingens ropar A. Mörne. Aool Aool Aool / ljöd gudungs-ropet utmed dunkla stupen ib.* **Syn.** gammal ejderhan(n)e.

Guffar se gulfader (under gud). **Guide** stavas enl. SAOL⁸ gid, se d. o.

Guiné (ginē); (-en, -er l. **Guinea** (ginni); -n, -s. Förr guldmynt, nu blott räknemynt, nyttjat i England; = 21 shillings. *Guinean avlöstes som verkligt mynt år 1817 av 'sovereign'.*

Gul, -t, -are. **A**) Som adj. o. adv. **I.** Egentligare. **1**) *G-t kors på blå grund. G. som saffran, som smör. G-a (törn)rosor, violer. I g-a omslag. G-a tapeter. G-t siden. Med svarta och g-a ränder. Visa g-t sken. Fälten stä g-a och mogna. G-a vete-fält. Den första frosten! träden stä g-a, det är höst. G. och vissen. G. och ryngig i ansiktet. G. hy av naturen (som t. e. mongoler) l. av sjukdom l. ålder. Prygla ngn både g. och grön. Mörkt, matt, lysande, klart, livligt, skrikande, ilsket, lust, svagt, rödaktigt g. — Heden är grå, men den blommande ginsten är g-are än det fetaste smör. I öster glänste det g-are och g-are för var minut, som gick ~ A. Klinckowström. Vallmo och g-aste solros V. v. Heidenstam. — Blek-, brand-, brun-, citron-, grå-, grädd-*

grön-, guld-, halm-, hamp-, honungs-, hög-, höst-, klar-, kräm-, ler-, lin-, ljus-, matt-, mörk-, ockra-, orange-, röd-, rök-, saffrans-, smuts-, smör-, strå-, svavel-, sämsk-, topas-, vax-, vingul. Märk Den blågula flaggan. **2**) Märk en del uttr. (ordnade alfabetiskt efter huvudordet). 'Gul' ej sällan obetonat. *G. ambra* sälls. för 'bärsten'. *G. bok* samling diplomatiska aktstycken som franska regeringen årligen förelägger 'riksdagen'. *G. bresilja* se gulholts. *G-a brigaden* en av Gust. II Adolfs bästa trupper. *G-a faran* faran för den g-a rasens framträngande mot den vita (ekonomiskt, politiskt, kulturellt). *G-a febern* se feber 12 b; jfr även ssgr (som 'gulafebertrakter') nedan. *G. flagga* nyttjas som tecken till att man kommer från pestsmittad ort. *G-a floden* Hoangho i Nordkina. *G-a havet* nordligaste delen av Kinesiska havet innanför Korea. *G. jasmin* Gelsemium sempervirens (slingrande buske med höggula, jasminka o. doftande blommor). *G-a jorden* namn på 'löss' (den gulgrå l. ljusbruna finsandiga leran) som i norra Kina når stor maktighet (ibl. flera hundra meter). *G. lusärn* Medicago falcata; (SAOL⁸ stavas lucern l. lusern). *G. metall* tekn. = mässing (x 'rödmetsall' dvs. brons, koppar o. d.); i bouppteckningar oftast = mässing men ibl. även varje annan gul metall än guld (såsom aluminiumbrons etc.). *G. narciss* påsklilja. *G-a pressen* den samvetslöst sensationella pressen; senare ibl. den imperialistiska amerikanska pressen; hos oss ibl. även den press som tar 'gulingarnas' (dvs. de icke socialistiska arbetarnas) parti, (jfr II nedan). *G-a rasen* mongoliska (vari ibl. inräknats polarrasen samt malajiska o. amerikanska rasen). *G-a arter* dels om Pisum sativum (x åkerärten); dels om maträtt (torsdagens g-a arter med fläsk). **II.** Friare o. bildl. **a**) *De blevo både g-a och gröna av avund och ~.* **b**) Jfr guling 2. Ifråga om icke socialistiska arbetare l. sammanslutningar. *De g-a folkförbundarnes talrika agitatorer* Z. Höglund. **B**) Som subst. Skifta i g-t. *G-t i alla skiftningar. G-t hör till grundfärgerna. G-t, falskhetens färg.*

— **Gulaktig**, -t, [-are; -het]. *De g-a, saftiga ~ bären av ~. Själva flugan ~ är svart med g. behåring. En oljelik, g. vätska. I g-t ljus. De ~ starkt g-t färgade exemplaren.* -**band** |ad, -at. T. e. zool. *Med sin svarta, g-ade färgteckning och ~ G. Adlerz.* -**bent**, =; -het. T. e. zool. *G. (amerikansk) snäppa.* -**bets** |a n; -ning. *Av g-at trä. -blek; [-het]. Hans hy blev allt g-are, blicken allt mattare. En lång, torr, g. människa. Ett g-t, fosforaktigt sken.* -**bottnig**, -t. T. e. om vävnad. -**brun**; [-het]. *Tapeter i en varmt g. ton.* -**bränn** |a; -ing. **1**) Tekn. T. e. **a**) Med syror bortta anlöpningen på mässings-

o. brons saker. *G-ing* av metallvaror. **b)** Gulbränt tegel har använts i mycket stor utsträckning på Sverges västkust. **2)** Allmänare. [Av torkan] gulbrända ängar. **-bröst** **tjad**, -at. T. e. zool. *G-ade* sångaren bastard-näktergalen, Hippolais hippolais. **-bär**; -savkok; -slack (en lackfärg). Bär av åtskilliga Rhamnuserter (t. e. R. cathartica) vka som halvmogna torkas o. nyttjas till färgning. **-ferniss** **a** *n*; -ing. *Färdölj* av *g-ad* buffpil. *G-ade* och vitmålad köksbord. **-färg** **a** *n*; -ing. **1)** Ballongtyg, som *g-as* till skydd mot solljuset kemiska inverkan ~. Ett kraftigt *g-ade* ämne B. Jönsson. Användes till *g-ning*. **2)** Svampens kött *g-as* av parasit-svampen W. Bülow. Tills att sköljvattnet icke längre *g as*. Varvid barren *g-as* och dö. *En g-ad* lösning, innesluten i en glaskyvet ~. Innan ännu bladens *g-ning* börjat B. Lidforss. *G-ningen* [av hyn vid gula febern] är emellertid icke höggradig. För att motverka *g-ning* av negativet fotogr.

-glaser **a** *n*; -ing. Tillbringare av *g-ad* fajans. **-grå**; [-het]. Ljust *g*. med svartaktig tvärteckning. **-grön**; [-het]. *G-a* alger. *G*. av ilska. **-göra** **a** *n*; (-)ing. Tekn. t. e. om *G-ning* av knappnålar. **-het**, -en. Du får tvätta om linnet, som legat dratal i byrån; eljest går *g-en* inte bort. **-holts**, -en l. -et; -extrakt; -lack (en lackfärg). Kärnveden av färgmullbärsträdet (Chlorophora tinctoria); nyttjas till färgning av gult o. brunt o. ofta även svart. Man använder *g*. till färgning av ylle, siden och bomull; färgerna bli varaktiga, men ej synnerligen vackra, säger Ekenberg-Landin. **Syn.** gul bresilja, gulträ. **-hy** **ad**, -at. Azteken är liten, *g-ad* och undersätsig. *G-ade* mongoler. Hennes sydländskt *g-ade* drag. Sjukligt *g-ad*. **-hårig**; -het. **-klädd**. *G-a* fattigskolgossar [i England]. Även bildl. Då säljarna stå *g-a*. **-köttig**; -het. Särsk. trädg. o. d. Rovor och kålrötter, hos vilka *g*. rot och blekgula blommor följas åt ~ B. Kajanus. Moröt, *g*. **-lacker** **a** *n*; -ing. *G-ad* plåt. **-laser** **a** *n*; -ing. Över katederns *g-ade* skiiva. **-lockig**; -het. **-luden**. T. e. bot. o. zool. På undre sidan gul- eller brunludna blad B. Jönsson. **-metall**. Se ovan gul A 12. **-mogen**; -nad (-en). Trädg., lant. o. d. I Sverige skördas linet vanligen *g-et*. Att frövaror, ehuru till utseendet gul- eller fullmogna ~, dock först kortare eller längre tid efter skörden bli grobara eller nå groningsmognad H. Juhlin Dannfelt. I avseende på sädesväxter avses vanligen »kärnans» (fruktens) mognad, i vilken tre stadier pläga urskiljas: mjölk- l. grönmognad, gulmognad samt fullmognad, då kärnan nått full fasthet. Man skördar linet antingen vid grönmognad eller *gnad*, d. v. s. så snart stjälkarna gulnat till mitten, eller vid brunmognad, då frökapslarna äro bruna

och fullt mogna Nord. Fam.² **-mål** **a** *n*; -ing. *En g-ad* veranda. **-mår** **a**, -an, -or. Galium verum. Är du en sommar dag, som bär i fånget / *g-a*, mynta och johannesört? Frans G. Bengtsson. **Syn.** Jungfru Marie sänghalm.

-näbb; -ad (mest zool.). **1)** Egentl. *Ni g-ar!* A. T. Gellerstedt, om nykläckta lövsångarungar. *G-ade* hämplingen Linota flavivirostris, 'vinterhämplingen'. **2)** Bildl. om en som inte är 'torr bakom öronen'. Ordet *gulnäbb* fanns ännu ej i studentens ordbok; man hörde stundom det mindre hövliga uttrycket 'valp', men novitius var det härdvunna klassiska ordet Z. Topelius om 1830-talet. Som det var möjligt för en *g*. att kvittra efter en mästardångare ib. Slika *g-ar* borde sitta i söndagsskola och inte i ständerhuset A. Hammarström. **Syn.** **2)** 'valp', 'nybakad' l. 'nykläckt' spoling o. d. **-ockra**. Nyttjas som gul (efter glödning även röd) målarfärg; kallas även 'vanlig ockra'. **-poler** **a** *n*; -ing. Konserverburköppnare ~ av stål, *g-at* träskäft. **-prickig**; -het. Ludna, *g-a* spinnarelarver. Med vackert *g-a* blad. *G-t* mönster. **-raggig**; -het. *En g*. fluga. **-randad** o. **-randig**; -ighet. Soffan, pärlfärgad och försedd med dynor i *g-at* överdrag Jenny Engelke. *G-igt* siden. **-rappa** **a** *n*. Skinnarviksbergens muntra gytter av små *g-ade* stenhus, krönta av ~. **-rost**, -en; -år. *G-en* framkallas av parasit-svampen Puccinia glumarum o. hemsöker vete, korn o. råg. Veteskörden i Västmanlands län hotas av *g*. 1918. **-röd**; -aktig. [Smulas] till gulrött damm på vägar och stigar. *G-a* lejongap. Märk Spaniens *g-a* flagga gula o. röda. — Genomskinliga eller genomskinande, *g-aktiga* eller gulbruna, hårda klumpar [av körsbärskåda].

-sanda **d**. Och på *g-e* små stigar mellan blomsterprydda gravar och kors. **-siktig**, -t; [-het]. (Sjukligt) gulblek (som vid gulsot). Och smygande, *g-t* böldsjuk, pesten / skall ~ Gunnar Beskow. *G-t* blek i sin färg, / flämtar en fackla A. Mörne. **-sippa**; -sblad. Anemone ranunculoides. **-skiftande**, =. I modärn, *g*. färg. **-skär**. Mindre vanl. *G-t* tvinnat silke. **-slöja**. Fotogr. Fel bestående i att hela negativet i genomfallande ljus har gul l. brunaktig färgton. **-sot**, -en; -sutseende. *G*. består i att gallan kommer in i blodet; som detta kan ha flera skilda orsaker, är *g-en* egentligen ej en särskild sjukdom, utan blott ett symptom vid vissa sjukdomar. **-sparv**; (-s)bo. Emberiza citrinella. Kallas på flere håll även 'gröning'. *G-en* kommer på vintern ofta fram till gårdar och boningshus. *G-ens* blygsamma lockton. **-spräcklig**. I fönstret satt en *g*. katt bredvid en geranium. **-strimmig**; -het. **-stryk** **a** *n*; -ing. Husen äro gulstruktiga i enlighet med den fula seden i Algeriet.

-ton|ad, -at; -ig; -ighet. *G-at handgjort papper. På g-igt »lumptryckpapper» från Grycksbo. -trä* se gulholts. **-törne**; -buske. *Ulex europæus. G., björnbär och ginst Strindberg. Kommit g-t att flamma i lågor. -vit.* En läcker g. ton. De smala g-a händerna (på den sjuka). **-viva** sälls. för gullviva. **-ädrig**; -het. **-ärla**. *Motacilla flava. -ärt*, -en, -er [l. **-ärt|a**, -an, -or]. Vanligast i plur. Såväl om växten (*Pisum sativum*) som om fröna; i plur. även om maträtt. *G-en, med vita blommor, helt gröna blad och gula eller ljusgröna, enfärgade frön. Diplom för g-er. -ög|d*, -t; -dhet.

— **Gulafeberpatient**; -smitta; -smittad; -trakt. *Myggskyddat rum för behandling av g-patienter. G-smittans överförings-sätt. Kom från en g-smittad ort. I g-trakter.*

— **Gul|a**, -an, -or; -hinna (fackl.). Äggula (ofta särsk. i hönsägg). *Koka äggen så, att vitan är hård, men g-an lös! Ägg med två g-or.* Fackl. även *Bildnings-, näringsg-a*. — **Guling**, -en, -ar; -shets m. fl. se II. I. Enkelt. Mest ngt vard., i smtl., som okvädinsord o. d. 1) T. e. om mongoler, om gulklädda personer, om gula fåglar, om guldmynt o. d. Ofta mer tillfälligt. a) *Ve oss då för g-ar och amerikanare! Det ytterst billiga arbetarmaterial, som g-arna, de flitiga och anspråkslösa japanska och kinesiska kulierna, erbjuda. b) »Gulingar», gulklädda fattigskolgossar [i England].* 2) Medlem av Svenska arbetarförbundet l. dylik icke-socialistisk förening, främmande icke-socialistisk arbetare; friare = strejkbrytare. *Då bajkottar vi er, för resten, för då är ni g-ar i andras yrken K. G. Ossianilsson. Låt ni g-arna vara! ib. II. Ssgr. Ex. 1) Från San Franciscos »gulingskvarter» kinesiskvarter. 2) Detta korruptions- och förrådarenamn, detta smutsade g-snamn Socialdemokraten. G-shetsen den socialistiska hetsen mot »gulingarna». — **Guln|a**, -ade. T. e. om gräs o. löv vid hösten, om säd som mognar, om sjuklig hy, om gamla brev m. m. *Jag känner en helig, en grönskande ö, / dess parker ej g-a, dess vårar ej dö Stagnelius. De g-ande ormbunkarna. På g-ande ångar. G-ade löv, parker, björkar. Trädens g-ande eller lövfällningens början. — När vetet g-ar. Ännu ha icke päronen g-at. — G-ad lager. G-at linne. Gamla g-ade brev, papper. G-ade fönsterrutor. — Och skenet blir ynkligt och g-ar [i dagningen] Y. Ling-Lander. Syn. (ibl. nära:) vissna; blekas, bli urblekt (o. gulaktig); mogna.**

Gula'sch¹ (l. ibl. gul¹ med akut); -en; -kanon (skämmts. = fältkök); -karott. Ungerskt lånord: enkel köttträtt tillagad på herdar-nas vis. Svindelaffärer i dylik spis (för soldater) gjordes vid början av Världskri-get 1914. Även friare o. bildl. *En kittel g., vars obestämbara beståndsdelar upplöstes i*

*varandra H. Berger. [En gulaschbaron, som] under sin vistelse i fängelset icke [får] förtära annan fast föda än den g., som han själv levererat!!! 1916. I stor utsträckning servera poetisk g. 1916. Och kaffepannan utgöt sitt innehåll i g-karotten O. Elgström. Syn. en köttstuvning l. ragu; (ibl. nära:) »lappscojs», »sluring» l. d. — **Gula'sch**,² -en, -er; -artad m. fl. se II. Om personer som söka göra stor vinst på dåliga varor (urspr. — under världskriget — på ngt som skulle likna ungersk gulasch). Jfr föreg. I. Enkelt. 1) *En otrevlig g från kristiden, som jobbade i salkött. Vräkiga g-er med diamantringar och nyköpta lyx-bibliotek. Livsmedelsg-er. 2) Koll. En av den stockholmska gens ~ kända figurer 1917. Arbetare, som söker slippa så lindrigt som möjligt från arbete, det är g. det, di lämnar dålig valuta för höga pengar. II. Ssgr. Ex.: G-artade metoder. Som högt och ofinkänsligt yttrade ~: Det där måste vara g-barn» Alb. Engström. I sin hemstad [Köpenhamn] räknad till g-baronernas klass 1916. Ett verkligt g-bolag, som arbetat i stor stil och tjänat grova pengar. En g-fru, sådan man ~ läst om i tidningarna men inte trott på. Dagens g-historia 1916. G-hosta skämts. ifråga om biler. Inom g-kretsar. G-politik kallar Norrk. Tidn. den hetsagitation som de förenade vänsterpartierna bedriva 1916. En avsevärd nedgång i efterfrågan på g-smör 1919; smör som endast gen kan köpa, som är föremål för jobberi. Erik W. Olson, Jan Petris g-ar, 1918 boktitel. Syn. I. 1) krigsjobbare, »gulaschbaron», vräkig uppskomling, »fondmäklare», ibl. livsmedelsck-rare. — **Gulasch|a**, -ade, [-as]; -are; -eri (med plur.). Jfr de två föreg. Att g-a och tjäna mammon på kriget C-A. Bolander. När bondpojkar skulle g-a med smöret 1917. Som under krigsdren g-at i tvål och såpa. Potatis kan man icke heller få köpa, ty den g-as det med. Du g-andet skall stoppa 1917, om nya livsmedelspolisen. Strafflagstiftning mot livsmedelssocker och g-eri 1917. G-eriet och champagnen tidningsrubrik 1916. Syn. driva krigsjobberi(er), vara krigsjobbare, jobba l. ockra (med livsmedel), sälja dålig vara med grov vinst.**

Guld (ofta utt. gull); -et. Rätt ofta även skrivet 'gull' (ngn gång också best. form 'gullet'); särsk. är detta rätt vanligt i dikt, folkligt, familjärt samt i vissa ssgr (jfr B). A) Enkelt. I. Egentligast. 1) *Rent g. är smidigare än alla andra metaller, lika mjukt som bly och kan uthamras till blad av 0,0001 mm. tjocklek; som g-et icke vid någon temperatur direkt förenar sig med syre, hör det till våra ädlaste metaller. G. i stänger, tackor. G., som ingår i kvartsgångar. Korn eller klmpar av g. G. i legering med silver kallas elektrum. Vaskade och bröto g. Gräva*

(*efter*) *g.* *G.*, vunnet genom slamning och vaskning av guld-sand. Ur guldhaltiga kiser utvinnes *g.* på olika sätt. *G.*, utfällt på elektrolytisk väg. *Fint*, (o)äkt, kompakt, (o)arbetat, (o)myntat, slaget, spunnet, silverhaltigt, eftergjort *g.* Nu återstå blott två, som lärt den här i landet så sällsynta konsten att slå *g.* 1913. Bearbeta *g.* för l. till smycken. Arbeta i *g.* *G(-et)* som bytesmedel. Finhaltsstämpel för *g.* skall innehålla bokstaven *K* (karat) jämte *~*. *G.* om l. som håller 23, 20 eller 18 karat. Belägga, överdraga med *g.* Lysa, skimra, glänsa av *g.* och ädla stenar. Glänsa som *g.* Matt *g.* *G.*, rökelse och myrra. Vård sin vikt i *g.* Alkemi eller den förmenta konsten att göra *g.* 2) Som sista ssgsled. Ex.: Vaskguld *~* och bergguld Gunnar Andersson. *Fin-*, *blad-*, *bok-*, *mynt-*, *dukat-*; råguld.

II. I vissa uttr., friare o. bildl. 1) Om sådant som söker likna l. liknar guld. *Franskt g.* g. tillsatt med mkt silver (o. vanl. även ngt koppar), har blekgul glans. *Talmiguld.* Rött *g.* starkt kopparblandat. *Drickbart g.*, det s. k. *livselixiret*. *Katt*, *knall*, *musiv*, *rödguld*. 2) Guldmynt. Blott skrivet 'guld'. Av 1 kg. myntguld av $\frac{9}{10}$ finhet präglas 3,100 francs i *g.* Sedlars inlösen med *g.* I Sverige betalar man mest i sedlar, sällan med *g.* Betala (hela summan) i *g.* Hundra kronor i *g.* 3) Ofta med anslutning till föreg. men vanl. ngt friare ('rikedom' o. d.). Rulla sig i *g.* Som icke kan fås för *g.* Med *g.* förmår man allt. *H.* var fal för *g.*, men lärd och begärd. Beredd att för *g.* sälja sin själ. En tunna *g.* var = 100,000 daler silvermynt (motsvarande äldst 400,000 kr., efter 1830 25,000 kr.). Törsten efter *g.* Den gråter icke *g.*, som aldrig *g.* ägde. Silver och *g.* äger jag icke *~*. Alla dessa kungliga högheter av *g.*ets nåde petroleumkungar, järnvägs-kungar osv. Skära *g.* med täljknivar lätt och lustigt nå rikedom. Den bildade medelklassen har [även i Japan] fått sitta hårt emellan, medan arbetare och affärsmän skurit *g.* Att hrr hand[ande] under kristiden haft god förtjänst eller som man säger: »skördat *g.*» En tandläkare bör kunna konsten att ta ut mera *g.* ur patienterna, än han sätter dit ordlek. Han tog trollet för *g-t* om en som för rikedomens skull tog en elak (i. ful) hustru. Den som tager trollet för *g-et*, har trollet kvar, när *g-et* är borta. När *g-et* talar, tiger gemenskapen var man = allt är falt för guld l. d. 4) Märk ytterligare. a) Må som pärla i *g.* Lova *g.* och gröna skogar all världens härlighet; vanl. = lova runt och hålla tunt. Egen härd är *g.* värd. Gull ej annat är än mull (, tacka vet jag silver). Det är icke *g.* allt som glimmar. Tala är silver, tiga är *g.* Särskilt i folkvisor, folkskogar o. d. kallas *g-et* ofta rött t. e. Glänste som röda

g-et, som rödaste gull. b) Ren, god, trogen som gull l. guld. Och under vår förra samvaro visade han sig ärlig som *g.* Gerh. Lindblom. Klaus Groths lyrik är ofta rena *g-et* V. Ekelund. c) Den krumma län i skördarnas gull är den rätta symbolen för Oxenstjernas poesi Fr. Böök. Bärnat är tegarnas böljande *g.* i rymliga lador Stagnelius. — Lockarnas fladdrande gull Stagnelius. d) Och den uppgående solen göt sitt *g.* över den spegelblanka havsytan. I träden solen silar / sitt bleka aftongull B. Gripenberg. Solguld. Börjar österhimlen glöda i rosa och *g.*, medan *~*. — Mantel, vävd i *g.* och purpur. — Stickad med *g.* — Men ändå på mitt glas står Gustavs namn i gull Bellman. 5) Om person; 'smeksamt' till barn l. 'käreistor'. Kom hit i stället, lilla *g-et*, och låt bjuda sig på ett glas munk! Elin Wägner. Mitt hjärtegull.

B) Ssgr ha i skrift i allm. *guld-*; ibl. växla *guld-* och *gull-* (så ej säll. skönl.); ngn gång överväger formen *gull-* (t. e. i 'gullviva'). De olika formerna äro dock nedan alla förda under en avdelning (*guld-*), varvid i texten anmärkes om formen *gull-* är mer vanlig. Formen *gulle-* (*gullebarn*) se under *gulle* (bland avledningar).

Syn. (ibl.): 'den gula metallen', guldsand, guldklump osv.; pen(n)gar, mammon, rikedom(ar); guldmynt; guldarbeten, guldsmycken; guldtråd; guldglass, gyll(e)glass l. sken l. skimmer; guldfärg; guldgrund, förgyllning m. m.

— **Guldarbetare**; -e (abstr. o. konkr.). Guldsmedsarbetsare; mer säll. om arbetare vid guldvaskning o. guldgripare. Ordentlig och duglig *g-are*, kunnig i gravyr samt *~*. *Guld-* eller *silverarbeten*. -**armband**; -sur. 14 st. *g-sur* med fjädrande band. -**atom**. Man kan till och med våga en gissning, att *g-en* troligen består av 49 heliumatomer, 1 väteatom och 99 elektroner Th. Svedberg 1922. -**ax**. Egentl. o. bildl. T. e. som namn på ett veckobibliotek.

-**bad**. Fotogr. Toningen har till uppgift att giva bilden en vackrare färgton och sker med ett s. k. guldbad l. tonbad, en neutral eller svagt alkalisk lösning av guld-klorid, varigenom en del av silvret ersättes med guld. -**bagge**. Zool. = skalbaggar av familjen Cetoniinæ (t. e. *Cetonia aurata* o. *floricola*). Folk. även om en del andra metallglänsande skalbaggar. Ngn gång med formen *gull-*. *G-arna* älska blommor av slädn, rönn, rosor, spirea och större tistlar. -**band**. Och flickan hon går i ringen med röda gullband. -**barr**, -en [l. -n]-er. Jfr barr². Guldstång, guldtacka. -**belägga**; -ning. Mest i perf. part. I upphöjt, guldbelagt arbete. Guldbelagda, azurskifande / ligga ängarne i dagens lågor H. Säterberg. -**beslä**. Mest i perf. part. Rikt guldbeslagna värkfästen.

-besmidd. Mindre vanl. för 'guldsmidd'; mest skönl. **-blad;** -selektroskop. Till tunna blad utslaget guld. Ett g., uthamrat till en tjocklek av endast 0,0001 mm. genomsläpper ljuset med grön färg. Jfr bladguld. **-bleck.** Även bronsföremålen ornerades med pålagda g. **-blommig,** t. S:t Erik ~ iförd fotsid, g. kåpa S. Lagerlöf. G-a tyger. **-blond.** Med g-t hår. **-bläck.** Användes t. e. vid textning. **-bokstav.** Överst stod namnet med l. i guldbokstäver, därpå ~. Borde tryckas med guldbokstäver och inpräntas i ungdomen ~. **-boll.** Särsk. i plur. som namn på trädgårdsväxten Rudbeckia laciniata (o. denna närstående arter).

-brakteat. **-broderad;** [-are; -erska; -ing]; i (med plur.); [-brodös]. Med g-ad krage. Sammensklänningar med g-ier. **-brokad.** Tungt identytg genomvävt med guld. Jfr brokad. **-brons;** -färg m. fl. se II; -era (-ering). **I.** Enkelt. **1)** Om bronsfärger. **a)** Äkta g. består av guldpulver (ofta av avfall vid framställningen av bladguld). **b)** Oäkta g. t. e. 'musiguldet' (tennsulfid). **2)** Guldklikande blandning av koppar med tenn, zink l. d. **II.** Ssgr. o. avledningar. Ex. **1)** Kaffe-el. teburk ~ av stadig plåt i vacker g-färg. De g-skiftande ungekarna A. T. Gellerstedt. **2)** [Fotogenbehållaren på fotogenköket är av] mässing och pannstället av g-erat gjutjärn. Även friare. Det blir en glorrik och glödande solnedgång, hela staden g-eras, och ~ A. Österling. **-brosch.** **-brud;** -gum. Jfr guldbroöllop. **-brun.** G-t hår omböjlade i lätta vågor ett långt, smalt, ädelt skuret ansikte. Där ligger Parthenon i aftonsolen / som på ett g-t hyende av sammet / en klar klenod av gammalt elfenben E. Zilliacus. Väfflorna av islandslav se läckra och g-a ut och ~. Den g-a [sirapen] är bäst. **-brytning.** G. i Nevada och Colorado. **-brämad.** **-bröllop;** -sdag m. fl. se ex. Festlighet i anledning av 50-årigt äkten-skap. Nästa år kunna de fira (sitt) g. G-s-dagen ingick med strålände solsken. Oskar II:s och drottning Sofias g-sminnestecken, i Statskalendern förkortat OIISGbmt. G-spåret uppvaktades redan på morgonen med ~. **-byxor.** Ibl. med gull-. Byxor med guldvävare l. d. (t. e. till statsråds-uniformen). Kammarherrliga g. Det gör detsamma, om det är gullbyxor eller doffel-byxor Fanny Alving. **-båg|e;** -ad. Mest i plur. Glasögon med g-ar Alb. Engström. Genom mina g-ade glasögon. Med g-ad pincené.

-distrikt. Guldförande distrikt. **-dosa.** En liten g., innehållande 'käpp och krycka'. **-drag|are;** -ararbete; -artråd; -eri (med plur.); -erifirma. G-ararbeten härunder inbegripna. I g-erierna utdrages guld till fina trådar för tillverkning av uniformssnören m. m. F. d. direktören för C. I. M. Fyrwalds

g-erifirma. **-dubblé,** (-e)n, -er. Två till ett helt förenade smyckestonar (den ena som överdel, den andra som underdel); äro båda av guld kallas de 'äkta g.'; är endast överdelen äkta kallas de 'halvåkta'. **Kragknapp** ~ mekaniskt huvud av äkta g. **-ets|ad;** -ning. G-ade, förnicklade & polerade stål-varor, senaste nyheter 1913.

-fagjer. Skönl. Det långa, g-ra håret E. Flygare-Carlén. **-fasan** (biton på -an); (-s)fjäder. Phasianus pictus. G-en, som hör hemma i östra Asiens bergstrakter, är högst sannolikt de gamles 'fågel Fenix'. **-fattig.** T. e. G-a trakter. Mycket g-a kiser. I ett ~ g-t tonbad fotogr. **-feber.** Särsk. vid upptäckten av ett nytt guldfält. G-n i Alaska. **-femma.** Femkrona i guld. Far hade skänkt mig en g. **-fernissa.** Två ord, subst. o. verb. En slags spritfernissa för finare metall- o. mässingsföremål. Nyckelhålsskylt ~ av g-ad mässing. **-finger.** Mest med formen gull-. Ibl. för 'ringfinger'. **-fingerborg.** **-fisk;** -damm. **1)** Zool. o. d. Carassius auratus (en varietet av vanliga rudan). G-en, som vi ha i våra akvarier, anses härstamma från Kina. G-dammen är nästan uttorkad ~. **2)** Bildl. särsk. om en rik flicka l. rik ung man (som ngn 'lägger krok' för) jfr guldfågel. Han trodde, att han fångat en g. i sitt nät, men fann snart, att det var en vanlig fattigfisk. **-florin.** Se florin l. **-flug|a.** Ej fackl. Om en del guldgälsande flugor. Sin förvåning över att »så många fjärilar och g-or fastnat på denna limstång ~ [folkuniversitetet] T. Fogelqvist. **-flöde.** T. e. bildl. G-t till Förenta staterna fortsätter 1921. **-fot.** Mindre vanl. för 'guldmynstfot'. **-franc.** Till ett sammanlagt värde av 450 millioner guld-francs. **-frans;** -ad. Guld- och silverfransade framvingar D. S. Hector. **-fux.** Jfr fux². Fux med rent röd ofta starkt glänsande färg. G., sto, 3 1/2 dr. fallen efter ~. **-fynd.** Även arkeol. o. bildl. T. e. Ypperligt, Kasimir, ett riktigt g. V. v. Heidenstam. **-fågel.** Almqvists saga 'G. i paradiset'. Även rent bildl. (om rik person, som man kan 'plocka' l. 'fånga'). Och här hade han i den gamle rike kyrkoherdens dotter funnit en g., som ~ Fab. Månsson. Jfr guldfisk 2. **-fällning.** Då ~ g-en [är] violett och platinafällningen svart, kan ~. **-fält.** **1)** Guldförande trakt. **2)** Gyllene fält (t. e. på vapensköld). **-färg;** -a (-ning). Både mer egentl. o. bildl. T. e. G. för målning av guldgrund. Handväska med bågen och kedjan i g. Beundrade g-en på hennes hår. Molnkaternas g. — År, liksom mässing, g-ad. G-ade varieteter av fiskar. Solen, som g-ar molnen. Och göt ett g-at skimmer över öken. G-at hår. **-förande,** =. G. kvarts-gångar. Den g. (floden) Pactolus. **-förråd.** Ett lands, en banks g.

-galon; -erad. Se galon. **-glans**. **-glitt**. Fackl. Röd glete. **-glittrande**, =. Även gull-. *Det g. Medelhavets oroliga, dansande böljor*. **-glänsande**, =. Även gull. *De g. hjälmarna. Där hon redde sitt g. hår*. **-gosse**. Vanligen gull. *En lyckans g. [Var] Kjelldahls förklarade gullgosse. Guldgossen har blivit ett styvbar barn*. Fr. Böök om Winston Churchill 1924. *Commen hit blev han [hunden Kalle] med ens sin matmoders gullgosse* A. T. Gellerstedt. **Syn.** (utvald l. bortskämd) gunstling, bästa l. bortskämt barn, (särskild) favorit, kelgris; ibl. ovanligt präktig ung man l. pojke. **-grund**, -en, [-er]. Gyllne ('luft' som) bakgrund. *Målningen på g. i bysantinsk stil*. **-gruv**; a; (-e)drift; -eindustri. 1) Egentl. I Sverige bearbetades *fordom Adelfors g-a i Småland* ~, *men driften är såsom icke lönande nedlagd. Arbete vid g-orna i Transvaal. Framgångsrik g-drift* Gunnar Andersson. *De rika förtjänstmöjligheter g-eindustrien erbjöd* ~ Nord. Fam.² 2) Bildl. *Boken är en (verklig) g-a för alla, som vilja forska i svensk kulturhistoria från 1700-talet*. **Syn. 2)** utomordentligt rik (inkomst)källa l. fyndort l. d. **-grävare**; -arland m. fl. se ex.; -ning; -eri. *Bland australiska g-are. En historia från ett g-arland. Kaliforniens g-arläger. Den något äventyrliga g-armoralen. G-arstaden Johannesburg. Någon egentlig tur med g-eriet där hade han icke* Gunnar Andersson. **-grön**. Även gull. *Blindbromsen ~ igenkännes på sina mörkbandade vingar och sina g-a ögon. Den vackert g-a Cetonia aurata en guld-bagge. Detta gullgröna regn av frostbitna asplöv jag som gosse sett om höstmorgnarna singla ner* A. T. Gellerstedt. **-gul**; [-het]. Ofta gull-. *Pilträden bära gullgula fransar* C. F. Dahlgren. *Generalstabsofficerarna med sina breda g-a galoner*. **-gubbe**. Nästan blott med formen gull-. *Mindre vanl., ngt vard., kvinnospråk. Du ä en gullgubbe (till man), rarare finns inte*. **-halt**; -ig (-t, -are). *Pröva g-en av l. i ngt. Pröva ngt på g-en. Sandens g. var ej ens så stor, att vaskningen lönade sig. Smycken med för låg g. Silver- och g-iga blyglansfyndigheter. Även bildl. En trohet av äkta g.* **-harje**. G-n eller 'agutin' (*Dasyprocta*, särsk. D. *aguti*) är ett gnagar-släkte med ett fåtal arter, tillhörande Central- och Sydamerika. **-harpa**. Ofta gull-. T. e. i folkvisor. *Slå g-n även bildl. (om skaller)*. **-hinna**. **-hjälm**. Även gull. *Strindbergs Gullhjälmarna i Alleberg*. **-hov**. Även gull-. I sagor o. d. *Hästen i spiltan stamper med g-en*. **-hung**; -ig. Vanligare är 'guldtörst'. *Så kommo även från de andra kolonierna g-riga, och ~ Gunnar Andersson*. **-hår**; -ig. Även gull. *Prinsessan med g-et. Djärva, g-iga män. Högbarmad, smärt, gullhårig, / en ny Aurora*

kom Tegnér. **-höna**. Oftast gull. *Gullhönan (Coccinella, särsk. septempunctata) kallas i många trakter (Jungfru Marie) nyckelpiga, i Skåne åkerhöna. Flyg g., flyg!* **-infatta**; -ning. Och hade alltid en g-ad monokel i ögat. *Smaragd med g-ning*. **-inlös**; -ning (sskyldighet). Dels om bankers inlösen av sedlar med guld; dels om riksbankens skyldighet att inlösa guld avlämnat till myntverket med guldets värde i svenskt mynt. *Inga utsikter, att England, Holland och Schweiz nu skola återinföra g-en* 1922. *Riksbankens g-ningsskyldighet*. **-invävd**. Invävd med guldtrådar. *Vit, g. brokad i småknittrigt blommönster*. **-kalv**. Tillbedja, dansa kring, dansen kring g-en bildl. efter den bibliska berättelsen = dyrka mammon, jaga efter guld o. rikedomar. **Syn.** gyllene kalv(en). **-kam**; -mig, -t. Även gull-. Skönl. *Men gullkam-mig hane, helt skrudad i vitt, / har somnat i hönornas mitt* O. Thunman. **-kant**; -a (-ning). 1) *Porlinsservis i vitt med små g. Unga herrar i g-ade glasögon, g-ade tänder och Schillerkrage* Elsbeth Funch. *Med g-ade vingar. G-ade aftonskyar*. 2) Märk särsk. Handels. *G-ade papper, obligationer* stats-o. i viss mån statsgaranterade obligationer. **-kassa**. Enligt nuvarande bestämmelser äger Riksbanken att utge sedlar till ett belopp, som motsvarar dubbla g-n, samt dessutom 125 mill. kr. 1915. **-ked**, -en, -er o. **-kedja**. Ibl. gull-. *Det förra skönl., i folkvisor o. d. På gatan bäres gullked röd, men hemma letas efter bröd ordspråk*. **-kis**. Guldhaltig svavelkis o. d. **-klang**. *Svag för g-en för guld(ets klang)*. **-klimp**. »Welcome stranger», den största g., som någonsin funnits. **-klocka**. *Det enda han efter sitt tolfte år fått av sin far var en g., när han tog studenten*. **-klöver**. Även gull-. *Trifolium agrarium*. **-knapp**. Med g-ar i skjortvecket. **-knopp**. Käpp med g. **-konung**. Italienarna kallade Gust. II Adolf på grund av hans guldgula hår för 'il re d'oro', g-en. **-korn**. Även bildl. *Hitta ett g. en god idé, ett bra l. lyckligt infall. Ett par korthuggna satser — de ha blivit dyrbara g. i det amerikanska folkets ords katt* ~. *Jag har ännu några g. att ge er 'gyllene ord'*; ibl. gyllene regler. **-kors**. Som smycke. *Årkebiskopens g. och kräkla*. **-krage**. 1) 'Guldsnidd', guldbroderad krage. 2) Oftast gull-. *Chrysanthemum segetum, 'gul prästkrag'*. **-krog**. *Det var fullt på de s. k. g-arna som vid trots någon av de stora dagarna*. **Syn.** finare restaurang. **-krona** (l. säll. -krö-). Även gull-. (t. e. i folksagor). **-kryck**; a; [-ad, skönl.]. Käpp med g-a. *Med handskar och g-ade promenadkäppar* H. Berger. **-kur**. En kur mot kronisk alkoholism; senare även om kur för tuberkulösa (jfr guldsalt). **-kust**. G-en är benämningen på en del av Guineakusten

i Västafrika och på en engelsk koloni vid denna kust. Även bildl. Var är hoppets g. gömd, / aldrig nådd och aldrig glömd? Runeberg. **-kvarts** guldförande kvarts. **-köp**; -sskyldighet (s. att inlösa guld). Riksbankens g-sskyldighet.

-lan, -en, -er. Bredvalsad guldtråd, guldremsa. **-land**. Guldländer som Klondyke, Sydafrika, Australien. Ngn gång även bildl. **Syn.** guldrikt land; härligt land, paradis, 'eldorado'. **-legering**. Kopparrikare g-ar äro svårare att förarbeta. **-let**; **-are**; -ning. **-lik**, -t; -nande. En g-nande utseende erhåller det [blådsilvret] genom ~. G-nande ton fotogr. **-list**; -arbetare; -fabrik; -ram; -tillverkning. Nästan endast om förgyllt list. En varmt röd tapet med g. upptill. Ett gammalt färgtryck i g-ram. Furubröder ~ för g-tillverkning. **-lockig**; -het. Även gull-. En g. filmskönhet. **-länk**. **-lösning**. **-makare**, -ar(e)n, -are; -arkonst; -eri (alkemi). Alkemist. Strindberg som g-are. **-malm**. **-man** (långt a); -en, -ar; -ig. Även gull-. Skaka sin g. Gullmanig fåle, / Skinfaxe, drager / vårsol ur vågen mer härlig än förr Tegnér. **-mark**. (Tysk) mark med normalt förkrigsvärde. Den skadeståndsfördran på 500 miljoner g., som förfaller den 15 januari 1922. **-medalj**; -ör (biton på -ör). Få, tilldelas, erhalla g. för en vara, ett konstverk. Första pris utgjordes av g. och 300 kronor. Firman kan uppvisa g-er allt ifrån Parisutställningen 1878. — Bokförläggare P. K. Wahlström, den andre av årets g-örer [i Sv. Turistföreningen] 1924. Myräå, olympisk g-ör i spjutkastning. **-min** | a. Äld. för 'guldgruva, guldfält'. De sydafrikanska g-ornas förvärvande. **-moln**. Skönl. Kvällens g. fästet kranas Stagnelius. **-mynt**; -fot (betecknar att ett lands huvudmynt är av guld); -stycke; -system. I Sverige är g-et, prägladt i 5-, 10- och 20-kronestycken, föga nyttjat i allmänna rörelsen, men det är dock 'huvudmyntet' (dvs. värdeemätaren och grunden för vårt myntväsen), och vi ha alltså, i likhet med de flesta civiliserade länder före världskriget, g-fot. **-märke**. Idrotts. Idrottsmärke i guld. Erövra g-t. **-mönster**; -rad. Den röda, g-grade manteln. **-nyckel**. 1) Värdeghetstecken för kammarherre. 2) Bildl. i ordspråk. G-n öppnar alla dörrar utom dörren till himmelriket. G-n läser upp alla lös.

- och elfenbensstod. G-erna (»krysl-elefantiner») i Aten, Olympia och på andra ställen. **-paljett**. **-papper** förgyllt papper; även om fint börs-papper. **-paritet**. Översnästämme mln ett betalningsmedels värde och guldets metalliska värde. Pundet har närmast sig g. 1922. Kronans g. **-penna** t. e. till reservoarpenna. **-pjäs** l. **-pjäs**. **-plants**, -en, -ar. Guldten. **-plom**; -era. Min g. har fallit ur och tanden bör-

jat värka. **-plät** | er (biton på -ä); -ern; -era o. -ering (biton på -e). Plät l. bleck av mindre dyrbar metall på en l. båda sidor belagd med guld. G-erad ring [på armband för ur]. **-press** | ad; -ning (med plur.). Där de franska och engelska klassikerna stodo med g-ade ryggar i gula björkskåp. Rött marokkåband med g-ningar och hel guldsnitt. **-prick** | ad; -ig. G-igt glans-papper. **-prober** | are; -ing (med plur.). Som prövar guldhalt i ngt. Ej officiellt. **-produktion**. Jordens g. utgjorde 1913 och 1919 resp. 700 och 500 ton. **-prov**. Bestämmande av guldhalt i ngt. Även konkr. Ett företett g. befanns innehålla ~. **-pryda**. Mest i perf. part. **-prägl** | ing. Den fria g-en. **-pudr** | a, -an, -or o. -ade, -as; -ing. Subst. o. verb. I. Subst. Ofta gull-. Chrysosplerium alternifolium. Strindbergs saga: Blåvinge finner guldpuddran. 2) Ofta i perf. part. Den g-ade, doftande sälgen A. T. Gellerstedt. **-purpur**. Tekn. o. d. Nyttjas till frambringande av purpurfärg på glas o. glasyrer. **-pynt**, -et; -ad. Granen, som glänser av stjärnor och g. V. Benedictsson. **-pytt** | a, -an, -or. Ofta gull-. Namn på metallglänsande små skalbaggar av släktet Chrysomela.

-ram; -(s)fabrikant; [-ad]. Däröver ett porträtt i g. av ~. Under fädernas g-ade porträtt. **-rand**; [-ad]. Mössa med en bred och två smala guldränder. Jos ~ lyfte på sin g-ade mössa och ~ Öv. fr. Thackeray. **-regn**, -et, = (särsk. i bet. II), -sbuske (se II); -shavre (lant.); -splanta o. -sträd (se II). I. Allmänare. T. e. 1) Zevs, som nalkades Danae i form av ett g. 2) Och under detta g. [från Amerika] har Spanien blivit fattigt. 3) En fyrverkeripjäs. 4) I ssgr. G-shavre, vällrierad, statsplomberad, sorten Annons 1924. II. Växt. Ofta gull-. Cytisus Laburnum o. alpinus. G-en, som flankerade ingången till Råbäcks gårdsplan, stodo överhöljda av doftande, gullgula blomklasas. G-et är hårdigt ännu i södra Norrland. Och vägen beskuggas av g-sträd. **-ren**. Ofta bildl. Ett g-t hjärta. G. heder. Den g-a spanska fosterlandskärleken. **-rik**; -edom. G. sand. G-a länder. Ett land, på grund av sin g-edom städe eftersökt av äventyrare. **-ring**. Växla g-ar vid förlovnin g. i vigsel. Med en bred g. om handleden. Ont är att födas med g. i munnen och sedan tappa den att födas till rikedom och sedan bli fattig. **-ris**. Ofta gull-. Solidago, både vilda o. odlade arter (t. e. S. virgaurea o. canadensis). **-rubel**. **-rusning**. Rusning efter guld t. e. vid nyupptäckta guldfält l. slår till banker vid panik. Ingen g. i Riksbanken. **-röd** | d. Konstgjorda kol ~, vilka tycktes glöda med sina remsor av g-tt glanspapper. På nytt från valborgeldarna det slår / en g-d glans E. N. Söderberg. Skyar, som flammade g-da.

-salt; -metod (mot tuberkulos). Kem. m. m. 1) Guldchlorid l. natriumguldchlorid. *Guld-, platina- och radiumsalter* fria Tulltaxan. 2) Märk särsk. [*Sanokrysinet*.] prof. Möllgaards g. — det nyupptäckta preparatet mot tuberkulos — har nu börjat provas på fyra av Sverges största tuberkulossjukhus ~ 1924. **-sand.** Guldhaltig sand; guldstoff; guldliknande glimmersand att strö på bläck. **-servis.** Vid stora festligheter framtogs g-en ~. **-sirja;** -ning (med plur.). Inbunden i 2:ne samtida, rikt g-ade hela saffianband med guldsnitt. **-skimmer;** -rande. Även gull-. Och g-ret om hennes hår. Som ett tungt, g-rande vin silade sig augustimorgnens flödande sol genom lindarnas mäktiga kronor och ~ R. Schildt. **-skinn;** -ssko. Ofta gull-. *Guld-, silver- och bronsskinn* [för skor] Nord. Fam.² Din rosiga örsmibb, din g-ssko, / din pärrad av blänkande tänder Guy Topelius. **-sko.** Även gull-. Sätta sin gullsko på tillbedjarens nacke. **-skytt.** Skytt med guldmärke. Klass C. (g-ar som icke äro berättigade deltaga i mästerskapsklassen). Kvinnlig g. i Gävle. Gamla, säkra g-ar förde gevären och ~ 'Svenska brigaden'. **-skälla.** En tunn g. **-slag/are,** -ar(en), -are; -arhinna (den yttersta fina hinnan på nötkreaturs tarmar beredd till mellanlag vid utslagning av blodguld); -aryrke(t); -eri (med plur.). Ifråga om konstn att i utomordentligt tunna blad utslå guld, silver, platina, aluminium o. kopparlegeringar. En av våra sista g-are död Tidningsrubrik 1913. Ifrågasvarande tulltaxerubrik avsåge nämligen endast färdigberedd »g-arhinna», och de beslagtagna tarmarna kunde på sin höjd betraktas som råmaterial till sådan. Med den gamle [g-aren Sadewasser] bortgick en av det i vårt land nu i utdöende stadda g-aryrkets sista 1913. G-eriet teknik var förr uteslutande baserad på handarbete, men nu för tiden utföres g-eriet i stor utsträckning medelst maskinhämmare och maskinvalsar 1908. Fredr. Feychtings Söners g-eri härstädes Sthlm 1913.

-smed; -sarbete m fl. se II. I. Enkelt. 1) Huvudbet. G-en arbetar ej blott i guld utan även i silver o. andra bättre metaller samt infattar ädelstenar; gens viktigaste förfaringssätt äro: drivning, skärning (ciselering), stansning o. prägling. Inkalla förfarna g-er från Frankrike. Bland italienska g-er har Benvenuto Cellini (1500—71) vunnit världsrykte. Låta en g. märka sitt bordsilver. G-er i Sverge och deras märken från äldre tider till nu. 2) Bibet. Icke fackligt om en del starkt metallglänsande skalbaggar. Bland fläder och rosor vimlade det av g-er och andra brokiga skalbaggar C. Forstrand. II. Ssgr. Ex.: G-saffär. Det berömda saltkaret ~ i Wien, det enda g-sar-

bete, som med bestämdhet kan tillskrivas Cellini. G-sbod. G-sbutik. G-skonsten i forntiden. Efter att hava varit i g-slära i Viborg gick han ~. G-slärning. Verkstadsskolor som snickarskolan, g-sskolan, instrumentmakarskolan osv. År 1759 infördes enhet i vårt land ifråga om g-stämplarna; då börja de över hela landet gemensamma årsboksstäverna och kronstämplarna för kontrollerat guld och silver. G-sverkstad. G-syrket. Skrdordningen för g-sömbetet i Stockholm ~ av år 1501. — **Guldsmidd.** Särsk. ofta om guld på uniformer o. d. G-a löjtnanter från generalstaben. G. uniform. — **Guldsמידe.** Abstr. o. konkr. Gustaf Upmark d. y:s stora kärlek, det svenska guld- och silversmidets utforskande. Mot slutet av 1500-talet förlorade det franska g-t sin renässanskaraktär. [Gravyr å] guld- och silversmidn Nord. Fam.²

-smyck/a; -e. En rikt g-ad tron. Ett g-e av sällsynt konstvärde. **-snitt,** -en l. -et, =. Hur anbringas g-et å våra böcker? Hel g. på tre sidor x g. blott upptill. Arbetet förses då med blank g. i överkant, varemot å sida och underkant behålles en rå snitt ~ Alb. Bonniers 1911. **-spann.** G på äne Hedborn. **-spets.** 1) Penna med g. 2) Middagsklänningar av brun 'charmeuse' med g. **-spira.** Även gull-. 1) G-n och gulläpplet. 2) Lysimachia vulgaris. **-spärr,** -en. Dels om riksbankens (tillfälliga) befrielse från skyldigheten att inlösa guld i plants (hos oss från 8 febr. 1916); dels om dylik befrielse för riksbanken att vid anfordran inlösa sedlar med guld (hos oss från 1920 till 1924). **-stad.** I guldstäder och hos guldgräware [i Australien]. **-stark.** T. e. fotogr. Ett ~ för g-t tonfixerbad. **-stekel;** -larv. Zool. Familjen Chrysidæ, små parasiterande steklar med eldiga metallfärger. **-stick/ad;** [-are; -erska; -ning]; -eri (med plur.). Mantel med g-erier. Hög rider fursten i g-ad sadel Fröding. **-stift;** -ad. T. e. G-ade tänder lösa tandkronor medelst g. satta på den kvarsittande tandroten. **-stjärna.** -stoff; -pudrad. Även gull-. G. som avfall vid guldsmedsarbeten. Och ljuva dofter fläktat / från gullstoffpudrad lock B. Gripenberg. Även bildl. Sky, som löser dig upp i västerns skimrande g., / var det av dig, som hon bars, stilla till himmelens rand? B. E. Malmström. **-stol.** Ofta gull-. 1) Bära(s) på l. i g. bära(s) sittande på stol l. på de hyllandes sammanflätade händer o. stödd av deras armar l. axlar. Lyfte henne på g. 2) Märk. Sätt paddan på gullstol, hon hoppar ända dter ner i pölen. **-stucke.** Även om guldmynt. **-stång.** -sydd. Jfr guldstickad. I g-a, höga turbaner / och fezer i lysande färg A. Fahler. **-sök/are;** [-eri]. G-are som misslyckats. Och g-aren är för visso

en äventyrare. Som hjälplöst hade råkat i drift på geriets vägor.

-tacka guldbarr. **-tavel** (l. -tä). Oftast gull-. T. e. i folkvisor. *Spela, leka g.* om ett slags brädspel (på guldbord). **-ten. -tid.** Ifråga om guldgrävning. *Den gamla, stora g-en [i Australien] från 1851—1861. -ton; -a; -ing.* Med en varm g. över de belysta partierna av tavlan. Ofta fotogr. Kombinerad guld- och platinatoning. **-trav, -en.** Nästan endast gull-. *Oenothera* (särsk. biennis). **-tryck; -t; -are; -ning.** Pärmar av bild eller röd klot med g. Med g-ta initialer. [Almanack] med g-ta läderhörn. **-tråd.** Äkta, oäkta, halväkta g. **-träns.** G. till uniformsmössor rekvireras ~ hos postverkets persedelförord Postboken. **-tunna.** Skämts. om rik flicka. *Den ä inte tung att lyfta, hon ä ingen g.* **-tyg.** Guldstickat tyg. **-täckning; -t.** Handels. o. d. Förefintligheten av guld för inlösen av utelöpande sedlar l. d. *Vadan g-ningen alltså gått ned till 45,9 procent. Den icke g-ta delen av sedelstocken* Sven Brisman. **-törst.** Häftig åtrå efter guld l. rikedom. **-ur.** Mans-, damguldur.

-varg schakal. **-valuta.** *Det nya (ryska) myntet med g. bakom, tjervonets.-valv; -sgolv.* Bankvalv där gullet förvaras. Sättningen i riksbankens g-sgolv. **-vaskare; -eri; -ningscentrum.** Möten med g-are. *Treadwell, där vi besökte ett av världens största g-erier* Elsb. Funch. *Han fortsatte sin g-ning, och ~. Nybildade bysamhället, som ofta bildats ur g-ningscentra, sedan de lokala guldörråden utvaskats* H. Backlund. **-verk.** G. i Kalgoorlie [i Västaust Australien]. **-vikt.** Även gull-. Vågska! l. ibl. vikt för guld; även vikt av l. i guld. Ofta i bildl. uttr. som: *Väga sina ord på g.* vara ytterst försiktig med vad man säger; även vara ytterst knapp l. fåordig. *Båda hade varit en smula »glada», och då väger man icke alla ord på gullvikt. Fort! Min tid är vägd med g.* H. Gyllander. **-ving[e].** Märk zool. om ett fjärilssläkte (*Polyommatus l. Chrysophanes*). **-vinning.** Alltifrån början har g-en [i denna trakt av Australien] varit förenad med en ordnad gruvidrift. **-virk[ad].** Av g-at tyg är hennes dräkt Bibeln. **-viv[a]; -(e)bukett** l. -sbukett; -efärgad l. -sfärgad; -egul l. -sgul osv. Formen 'gullviva' är den vanliga; 'guldviva', liksom 'gulviva', sällsynt. *Primula veris.* På det med vit duk prydda födelsedagsbordet låg en kant av nyplockade gullvivor. *Hon hade plockat fem guldvivbuketter, en åt dem var Sigrid Gillner. Månen, då den gått upp som en stor, rund, gullvivefärgad kinesisk lykta* Eva Wahlenberg i öv. *Gullvivegula med brunröda fläckar* H. Hultenberg i öv. **-våg.** Ofta gull-. Kan brukas bildl. såsom guldvikt, jfr d. o. **-värd[e]; -ig.** 1) Handels. *Dåliga valutor,*

som återfått g-e. *Den polska valutans g-e har sjunkit med 22 procent nov. 1925. Höjda noteringar för de giga valutorna.* Jfr guldpäritet. 2) Allmänne. *Bara g-et i den gamla klockan är ju betydligt större, än vad juden bjöd.* **-vävd.** *Strumporna ~ höllos om knäna med g-a band.*

-äd[er] l. -äd[ra]; -rad. *Träffa på en g-er även bildl.: en givande inkomstkälla, 'guldgruva'. [Salpiglossis, med] g-grade blommor. -älder; -diktare.* 1) G-n, den äldsta av de fyra världsåldrar. 2) Bildl. *Upplysningsfilosofiens drömmar om en fredens g.* Fr. Böök. *Och ordknapphet anstår oss bönder och bönders söner i denna skränets g.* *En litteratörens g.* G-n i dansk diktning särsk. om Oehlenschlägers o. hans efterföljares tid. **Syn.** gyllene ålder, gyllene tid, fjärran lycklig tid; högsta blomstertid, glanstid, glansperiod, höjdpunkt. **-ägg.** *Hönan, som värpte g.* **-äpple.** *Guldspiran och g-t.* G-t i Upplands vapen. **-öga.** Särsk. på fina synålar.

— (Guld- l.) **Gullbyxor, -glittrande, -glänsande, -gosse, -gul, -hår(ig), -höna, -kammig, -klöver, -krage, -krona, -lockig, -man, -pudra, -pytta, -regn, -ris, -skimmer, -skinn(ssko), -spira, -stoff, -stol, -tavel, -vikt, -viva** m. fl. se ovan under guld-.

— **Gulden**¹ se strax nedan. — **Gull** se guld. — [**Gulla** o.] **Gulle** (grav); oböjl. attributivt adj. Blott i tilltal, smeksamt. 1) *Gulla dej, Tomas! viskade Kaj-Kaj Ludv. Nordström.* 2) *Blocken skratta — snälla gulle / rara ni, låt fjället vara!* K. E. Forsslund. *Ah, lilla söta rara goa älskade gulle Mamma, får vi de?* — **Gullebarn.** G-s vagsådnger V. v. Heidenstam. *Elin ~ g-et Sigurd. Nej, g-et mitt, den passar ej mer...* Sigurd. **Syn.** älskling(en), älsklingsbarn(et).

Gulden¹ (akut); [=], =. Tidigare österrikiskt (1871—1892) o. nutida holländskt mynt. *De sexhundra g. förräntas under tiden för din räkning om österrikiska g.* — *Den nederländska g., indelad i 100 cents, motsvarar ungefär 1.50 i svenskt mynt.* **Syn.** gyllen, florin.

Gulden² (grav) o. **Guldit** se gälda.

Gumma¹, -an, -or. **I.** Egentligast. *G-an är rask för sin ålder. En gammal g-a, rynkig och ful. Det var g-an Nygren, som kom och tiggde igen. Säg åt g-an, att hon håller sig härifrån! Där sitta g-orna kring kaffebordet och förtala nästan. Det är en g-a med ruter i sig. Hon har redan fått något av g-a över sig. G-an Noak skämts. Bond-, Upplands-, lant-, tigger-, fattighus-, fattigstu-, spå-, troll-, skvallergumma. **II.** Med särsk. betydelse samt friare o. bildl. 1) Ofta i tilltal. *Gärna ngt vard. l. intimt.* **a)** *Hustru, även ung o. nygift. Gubben och g-an de skulle gå vall, / men g-an ville inte mota.**

Hälsa din g-a! *Nå, nå, kalmera dig, g-an lilla; vi få väl ~.* **b)** Vårdslöst l. skämts. av barn om l. till modern. *Morgg-an.* **c)** Till (l. om) barn. *Seså, min g-a lilla l. min lilla g-a, inte ta humör!* mor till liten dotter. **d)** Till djur, t. e. hynda l. sto. *Såja, såja, g-an (lilla), nog har du väl sett en höstack förr! till sto.* **2)** *G-an, som skötte städningen. Di har en jungfru, som bara ä 16 år, d så har di en g-a, som går d hjälper. Hjälp, skurg-a.* — *Klok g-a, som får böta för vanskötsel av lungsotssjuka.* — *Hon är en bra matg-a.* **Syn. I.** gammal kvinna, åldring, gamling; den gamla; **II.** hustru, gift kvinna, matrona, 'skatt', kär(r)ing; 'lilla vän', tös o. d.; mor, 'morsa'; fru, madam, 'moster'; hjälphustru, hjälpkvinna. — **Gumaktig**, -t, [-are; -het]. *Det kommer då något omanligt och g-t också över honom, och ~ V. v. Heidenstam.* **-ansikte.** *Och när jag minns ett g. vid en av de krokiga gatorna bland tobakslanden.* **-fläsk.** *Vard., skämts. Det gäller på g-et, tror jag!* t. e. till en gumma som stretar i en backe. **-hand.** *En varxblek och mager g. V. v. Heidenstam.* **-hull.** *Skämts. Jfr gumfläsk. Börja lägga på g-et bli fyllig som en gammal gumma.* **-lik;** -nande. *Hans rynkiga, g-a ansikte. De mera g-a av de f. d. Themptandrisa statsråden Jörgen.* **-porträtt.** **-röst.** *Den klagande g-en. Då ~ korna talade till varandra med g-er.* **-stackar[e].** *Ngt vard. Jag skäms d lura g-n så Gunnar Cederschiöld.* **-ålder.** *Nå g-n.* — **Gummig**, -t, -are; -het. *Vard., mindre vanl.* **Gummi** a², -ade, -as l. **Gummi** era, -erade, -eras; -ering (ibl. med plur.); -eringsmaskin. **I.** Ga l. G-era. 'G-a' är vanligare i lösbara ssgr än som enkelt. **1)** *Väl g-ade l. g-erade kuvar. Om g-eringen vill gå upp, släppa. Gå upp i g-eringen.* **2)** *G-ade fönsterremsor. Den nya frimärkspressen levererar frimärkena i större rullar, tryckta och g-erade. Täcklappar [för skottavlor], väl g-erade.* **II.** Blott gera. *Herregnrock med g-erade sömmar. Ballonghölje ~ förfärdigt av g-erat och vulkaniserat perkaltyg Tord Ångström.* **Syn. I.** 1) fästa med gummi, hop- l. till- l. fastgumma **u**; 2) påstryka **u** gummi, fukta l. bestryka l. förse med (upplöst) gummi, förse med överdrag av gummi l. d.; **II.** förse med gummiartad appretyr. — **Gummi(er)a fast u**, (i)hop, **u**, till **u**.

— **Gummi** (grav); -t, [-n]. **I.** Ngn gång med plur. (i bet. g-arter, g-sorter). I vatten lösligt g. **a)** Till klistring o. som bindemedel (t. e. i färger, bläck), till appretyr, i medicin osv. *Arabiskt g. G. i nästan färglösa, klara korn eller stycken. Upplöst g. G. löst i vatten. Hopklistrad med g. Bestruken med g. G. håller inte här; det måste vara lim.* *Akaciagummi* vunnet av

akaciaarter (som skattas på det ur skårar flödande g-t). *Senegalgummi* får i medicinen icke nyttjas för arabiskt. *Ritstift, mätlinjal och klistergummi.* **b)** *G. från plommon- och körsbärsträd kallas i dagligt tal mest 'kåda'.* **II.** 'G. elasticum'. **1)** Kautschuk, guttaperka, 'balata' o. d. Mkt ofta som första ssgsled. **a)** Rör av g. *Bollar, tvättsvampar, galoscher, sulor, klackar, stämplor, battonger, hjul av g. Hängselstroppar ~ av mycket starkt, överklätt g. G. för isoleringar eller som skydd och underlag. [Battonger] av vulkaniserat g. Hoppa upp och ner, som om man vore av g. Impregnerad med g. Hård-, rd-, isolerings-, cykel-, svampgummi.* **b)** Märk särsk. Ibl. med plur. *Vill du låna mig ditt (rader)gummi, mitt har kommit bort! G-n i form av en femöring. Skrivmaskinsgummi.* **2)** *Tuggummi, ett modärnt amerikanskt njutningsmedel, ären kallat 'evighetskarameller'. Som spottar ohyggligt och tuggar g.* **Syn. II.** (ibl.) kautschuk, guttaperka; 'kautscha'.

— **Gummiaktig**, -t. *Seg och g. -alstrande, =. -ansikte. Mannen med g-t de lätttrörliga, elastiska dragen.* **-art[ad]**, -at. *En g-ad olöst återstod.* **-artikel.** Ibl. särsk. om preventivmedel. **-badsko.** *Tygbadskor och g-r.* **-ballong.** **-band.** *Strumpållare, 1-ma g., utsäljas till ~. Damasker ~ med hållor och breda g. samt vristskydd.* **-batong.** *G-cr ~ av vulkaniserat gummi.* **-boll.** T. e. till bollspel, till parfymflaskor, till bilhorn. *Elastisk som en g. Studsa som en g.* **-bottnad.** *G-e skodon.* **-byxor.** *G., oumbärliga för småbarn.* **-bädd.** *Tekn. Den ~ porösa g-en mellan textplatta och stativ på en stämpel.* **-docka.** **-droska.** *Droska med gummihjul. En g-s pingel.* **-duk.** *G-ar till skidplattor.* **-däck.** *På bil- o. cykelhjul. Stora mängder slangar och g. [till cyklarna]. Jfr däck².* **-fabrik;** -ation. **-firma.** **-flaska** till gummi l. l. **-flöde.** *Trädg. o. d. Sjukdom hos körsbär o. plommon varvid gummit vanligen rinner fram ur frätsår på stammen.* **-foder;** -ra (mest i part. perf.). *G-rad väska.* **-färg** akvarellfärg med gummi (o. honung) som bindemedel. **-förklä[de].** *G-den för barn.* **-galosch.** *Nu oftare blott 'galosch'. Guttaperkagalosch (x lädergalosch).* **-givande, =.** **-gu'tt[a]**, -an; -atråd (Garcinia Hanburyi). Ett gummiharts som ibland nyttjas i läkekonsten (är häftigt avförande) samt till vattenfärger (lämnar vacker gul färg). *Aloepiller med g-a.* **-haklapp.** *G. med ficka för barn.* **-hatt.** **-handsk[e].** *G-ar för läkare.* **-harts.** *Flera g-er äro upptagna i svenska farmakopén, såsom ammoniakgummi, dyvelsträck, gummigutta och myrra.* **-hjul.** *(Vagns)hjul med gummiring. G. på sjukvagnar och flygmaskiner.* **-inlägg.** *Slang av hampa ~ som numera försetts med g. för att ~.*

-kappa. Regnkappa av tunt gummityg l. ngt impregnerat tyg. **-klack.** Poliskonstaplar tassade ljudlöst fram på sina g-ar. **-knapp.** Strumpebandsspännen med g. **-kudde.** Lyfter huvudet från sin uppmupade g. och ~. **-känga.** Slätterfolk i Enafors i sina vita g-or 1922. **-la'ck|a,** -an; **-(a)sköldlus** (*Coccus* l. *Carteria lacca*). Ett fettharts som utsipprar ur åtskilliga mjölk-safförande träd genom styng av g-sköld-lusen. G-an nyttjas särsk. till fernissor, lack, kitt, för glanskning av hattar m. m. *Gangesländerna, Siam och Annam lämna den mesta g-an.* Schällack l. egentlig g-a, framställd av fetthartset. **-lik,** -t; -nande. *Dextrin ~ som lätt löses i vatten till en vid större koncentration g. vätska utan utpräglad lukt eller smak* O. Hammarsten. **-lägg|a;** -ning (ibl. med plur.). *Det försök, som kommer att företas av direktör Theilgaard [i Danmark] med g-ning av vägar* 1922. **-lätt.** Mindre vanl. **-lösning.** Svaga g-ar. **-matta.** -mossa en badmossa. **-napp.** -packning tekn. **-pedal.** Refflad g. till cykel. **-plåster.** Läk. G. verkar vidhäftande, skyddande och fördelande. **-propp.** **-rak|a.** T. e. att skrapa däck l. is med. *Den s. k. g-an, som väter och utjämnar isen fullständigt* 1921. **-remsa.** -rik; edom. *Det g-a Acreomrddet [på gränsen mellan Brasilien och Bolivia] Erl. Nordenskiöld.* **-ring.** T. e. till cyklar, biler, separatorer, syltburkar, mineralvattenflaskor m. m. *Hermes velocipedg-ar.* **-rock.** Med g-ar, som nå ned över våra vadstövlar. **-rör.** **-skaft.** [Rakkniv] med g. **-sko.** -skog. Skog av gummiträd (vanl. *Ficus*). *Som strövat i g-arna Erl. Nordenskiöld.* **-slang.** Även koll. *Jag behöver 1,8 meter g.* **Syn.** gummirör, kautschukslang, ibl. luftslang. **-snöre.** *Glaspärlor ~ uppsatta på g.* **-strump|a.** G-or och benlindor för åderbräck och svullna ben. **-stämpel.** Färgdynor för g-lar. **-stöv|el.** Amerikanska g-lar [för jägare och fiskare]. **-sugare.** *Pilen [till salongsgeväret] är försedd med patenterad g. [så att den fastsuges vid tavl-]an].* **-sula|a;** -ad. Låta sätta g-or på sina skor. När jag i mina g-ade båtskor ljudlöst kom tillbaka. **-svamp.** Tvättsvamp av gummi. **-sökar|e.** Att g-na trängt fram här nästan överallt Erl. Nordenskiöld. **-tryck.** Abstr. o. konkr. Ett slag av fotografisk kopiering varvid man bl. a. använder papper överdraget med gummi. **-träd.** 1) *Ficus elastica.* Av gets mjölk-saft beredes kautschuk; dess hemland är Ostindien. 2) *Eucalyptus*, ett till största delen australiskt växtsläkte av familjen Myrtaceæ. Som bladen på 'de egentliga' g-en äro vertikalt ställda, ge dessa träd föga skugga. **-tug-gare|e;** -erska; -ning(slast). Jfr gummi II 2. *Amerikanska g-are.* Jag är övertygad om

att mer än halva befolkningen [i New-York] är hemfallen åt g-ningslasten Gunnar Cederschiöld. **-tuta.** -tyg. Plådomslag av ~ rutigt g. **-vara.** Även om preventiva medel. **-väv;** -eri; -nad. Borås mek[aniska] g-eri. **-växt.** Växt som lämnar gummi. **Gummor** se gudmoder under gud.

Gump, -en, -ar. Mest om fåglar (särsk. gäss, änder, ankor) o. (ehuru ej 'sällskaps-mässigt') om människor, mer undantagsvis om andra däggdjur; fackl. även om fiskar o. insekter. *Svänga på g-en som en anka.* *En gammal grå gås, som simmar omkring och sätter g-en i vädret, där hon plockande söker efter rötter på botten.* Vickande och svängande den tjocka g-en, som ~ Hj. Bergman; om människa. *En häst, som hade slädnät över g-en* C. Larsson i By. *Under, övergump* på fåglar. Björkspinnaren l. Ullgumpen, en medelstor, brunaktig fjäril. **Syn.** stjärt, stuss, rumpa, bak(del), (bak)-ända. — **Gumpfot;** -ad. Långt bak sittande simfot. *G-ade fåglar zool.: en ordning som innefattade doppingar, lommar, pingviner o. alkor; ordningen är dock nu ersatt av ny indelning.* **-höna.** Mindre känt. Höna utan stjärtfjädrar. — **Gump|a,** -ade. Mindre vanl. Ngt vard. (Springa l. gå o.) vicka med bakändan. *G-a som en gås.* Märk Jörgens skämtsamma o. ngt vulgära *G-a trillhjul åka velociped.* Även t. e. om båt: *Justus Ferdinand g-ade i sakta fart framåt på fjärden A. Mörne.* **Syn.** vicka, skumpa, guppa. — **Gumpa framåt** se gumpa. **G. förbi.** *Hjälmbuskar g-ade förbi* Gust. Mattsson. **G. in** o. ingumpande. *Då hon kom ingumpande och sjöng 'La Festa', vals av Ritter Cl. Lagergren.*

Gums|e, -en, -ar; -horn; -lamm. Hanne av tamfåret. Se bagge¹. *Stängad av en g-e.* En utskuren ge kallas hammel. *Ras-, avel-, springg-e.* **Syn.** bagge, vädur.

Gunga|, -an, -or. **I.** Enkelt. 1) *Andra barn voro ständigt avundsjuka på Flodapojkarnas präktiga g-a.* Själva sätta g-an i rörelse. *Hoppa ur g-an, medan den är i farten.* Sitta som i (en) g-a. G-or med rygg- och fotstöd. En enkel (rep)g-a, fäst i en trädgren. *Tåg-, vipp-, sväng-, släng-, båt-, karusell-; trädgårdsg-a.* **b)** Märk det ngt vard. uttr. 'vara i g-an' = (lite) onykter, ostadig på benen. *När alla tre voro i g-an, hade hon ett styvt arbete* Alb. Engström. **II.** Ssgr hänföra sig nästan alltid till verbet; se under detta.

— **Gunga|,** -ade, -as; -ning (med plur.); -ningsrörelse. Om (ej alltför hastig) svängande rörelse upp o. ned l. fram o. tillbaka l. åt sidorna l. i krets. **I.** Vanliga verbformer. 1) *Trans. G-a mig, är du snäll! Kan du inte g-a (dig) själv? G-a ngn på knät, på sina knän, på foten, på armarna. Båten, som sakta g-ades av vå-*

gorna ~. Vinden och vågorna, som lösslitit näckrosbladen och småningom g-at dem i land. 2) Intr. a) Hon tål inte vid att g-a i gunga ens, hon blir genast yr i huvudet. G-a (pd) gungbräde, på bock. G-a för häftigt, så att gungstolen slår om. Ska du g-a på min fot? G-a på kamelryggen. b) Ro ut, simma ut och g-a i svallvågorna. G-a hit och dit på vågorna. [Ejderhonan] såg kokett ut, där hon makligt g-ade på vattnet. Där orrarna sutto och g-ade på grenarna. Där de tunga blomklasarna g-ade för l. i vinden. Medan vårsådden mognat till säd, / som på tegarna skördmogen g-ar Gust. Johansson. c) Sitt inte d g-a på stolen! [Flickan] g-ade sakta med tåpspetsen utan att svara. G-a med kroppen, när man går. d) Bron g-ade under hästtramp och ~. Då isen börjar g-a (under fötterna). Över blötmyrnas g-ande tuvor Ellen Hagen. Golvet g-ade, tyckte hon, under hennes fötter som en gungfly. Förnimma en g-ande rörelse som vid jordbävning. — Ofta även bildl. Tills den politiska marken plötsligt kändes g-a under deras fötter och ~ Sigfr. Almquist. Det är lätt att komma ut på g-ande grund i dylika jämförelser A. Österling. Jag rör mig på g-ande stig, när jag börjar resonera om byggnadskonstens historia, det betyder jag gärna Artur Eklund, öv. fr. E. Lampén. Befinna sig på g-ande grund l. mark. e) Märk även. I en hetta så intensiv, att luf-ten g-ade för ögonen Ester B. Nordström. Därför har den [gonggongen] en så underlig, g-ande och långvarig klang Sven Hedén. G-ande rytmer. II. Verbalsubst. Märk bl. a. 1) Icke idla vid den minsta g-ning (utan att bli sjäsjuk). 2) Bringa samhället i g-ning.

Syn. I. 1) ge fart (åt en gungande l. en gunga), (för)sätta i gungning l. i gungande l. svängande rörelse, svänga, vagga, föra upp o. ned; 2) föras fram o. tillbaka l. upp o. ned, svänga, vagga, vipa, 'våga'; vråkas, kastas, drivas upp o. ner, 'stampa', 'rulla'; skakas, ristas, darra, bäva, skaka, dallra, ge sig, ge e'fter, svikta, vackla, bukta sig; (g-ande ibl.) sviktande, osäker; II. (g-ning ibl.) rullning, sjäsgång.

— **Gunga av och an, fram [n], fram och tillbaka, iväg, upp och ned.** — **Gungbräd[e];** [-sakrobat]. Ngn gång även 'gungbräda'. Där på g-et utanför den röda stugan sutto de gamla varje afton, då arbetet för dagen var slutat. Gunga (pd) g-e. -båt för barn l. till karusell. -fly, -(e) l. -(e)n, -n; best. plur. -na l. -en; -aktig; -tåva; -ö m. fl. Jfr fly¹. Där g-t började Alb. Engström. Jag gick ut på g-t ib. O-g-et suger mot djupet ner J. Hemmer. — Ute på den lilla g-n lågo sju små bon, byggda av ~ Kj. Kolthoff. Den förrådiska g-n. Där g-n börjar bli bärig A. Behm. — Även på de naturliga g-öarna göres g-n stadigare genom

pålägg av rörknippor eller ~ Eric v. Rosen. De starriga g-tuvorna. — Även bildl. Här var han dter ute på g. -häst för barn. -is. Mindre vanl. Råka ut på g. -stol; -sdyne; -sfjäder; -skudde; -smatta m. fl. Sitta i sin g. och läsa tidningen. Amerikansk g. med fjädrar. — **Gungig**, -t, -are. Mindre vanl., ngt vard. Hul — det var kallt och blåsigt och g-t, men ~ Ester B. Nordström. **Gunnrum** (utt. o. fattat som ssg); sbord; -skamrat m. fl. Sjöf. Förr stavat 'gunrum'. Officerarnas rum (officersmässen) på örlogsfartyg. [Ett sk; in] presentat mig av g-skamraterna.

Gunst, -en, [-er]. Ofta skr. En säck full av g. är så god som en säck full av guld. Stå i g(-en), högt l. väl i g(-en) hos ngn. Stå i hög, stor g. hos ~. Komma i g. Som dter bragte honom i g. hos kejsaren. Vinna g. hos de förnåme. Söka folkets g. Röna, pröva lyckans, Fortunas g. (Åter)vinna, mista nngs g. Fria till publikens g. Vår bästa g. och välgångsönskan följ(e) er, mina herrar! P. Hallström. — Några särskilda ger torde du ej kunna utverka hos henne. Genom (en) särskild g. Som en särskild g. fick han ~. Det är en särskild g., att han undslupit straff. Visa (ngn) särskild g. (framför andra) favorisera, gynna (orättvist). Visa mig den g-en att ~. Som en g. utbad han sig att ~. Njuta nngs g. ibl. i erotisk mening. — Av g. och nåd fick han följa med de två milen. På g. och nåd. — Kunga-, herre-, folk-, publik-, pöbelgunst. **Syn.** ynnest, bevägenhet, välvilja, välvilighet, nåd, ibl. tillmötesgående, (synnerlig) vänlighet, (ibl. nära) protektion; ibl. partiskhet (för ngn) l. våld; gunstbevis(ning), ynnestbevis(ning), favör, förmån; ibl. nådig tillåtelse. — **Gunstbenägen;** [-enhet]. Skr. Ofta ironiskt. Man har [av Soc.-Dem.] g-et fått veta, att ~. G-ne läse, värdes själv ~! **Syn.** ynnestfull, välvillig, (ibl. nära) nedlåtande. -bevis; -ning (med plur.). Mest skr. G. från högsta ort. Jag uppfattar detta som ett särskilt g. **Syn.** ynnestbevis, bevis på (särskild) välvilja. -sökande; -are. Skr. — **Gunstig**, -t, -are; [-het]. 1) Skr.; gärna litet vårdat l. äld. a) Vara ngn g. Kanske du kan stämna honom g-are, om du ~. Vara g-t stämd mot ngn. Bli g-t mottagen. G-e läse, Du torde vid detta laget ha ~. b) Men ett g-t öde tycktes vilja lyfta även detta bekymmer ifrån honom. Ifall vapenlyckan vore g. Har. Hjärne. Adria visade sin bästa uppsyn, och ödet tycktes unna en g. överfart S. Siwertz. Om vinden är (oss) g. även i fortsättningen. Vid ett för dem g-t tillfälle V. v. Heidenstam. Jag är tacksam för den för mig g-a ändringen i villkoren Fröding. Hysa g-a tänkesätt om l. mot ngn. Ha g-a tankar om ngn. 2) Märk särsk. en del (ofta tillrättat-

visande) uttr. som även tillhöra samtals-språket o. där 'gunstig' ej säll. är oböjt samt slut-g stumt. *Det låter gunsti(g) junkern, min g. junker, min g. herre vackert bli! Men hur många gånger tror du jag har burit g. herrn på mina armar?* Ludv. Nordström. *Det passade inte g. herrn att lyda. Men min g-a madam, hur länge tror hon egentligen, att vi ska tåla det där skället!* **Syn.** 1) (väl)bevågen, vänlig(t) l. nådig(t stämd), gunstbenägen, ynnestfull, välvillig, 'blid', 'god'; gynnsam, fördelaktig, gynnande, läglig; 2) 'bästa', nå li(ge), 'gode'.

— **Gunstling**, -en, -ar; -skap (-et); -ssystem (ibl. = nepotism). *Lektorn var föga omtyckt, han ansågs ha g-ar och var icke rättvis. En av drottning Kristinas mest bekanta g-ar, Klas Tott. Olycklig i valet av g-ar. Carl Ulrik, som var hans utkorade g. Allas förklarade g. En lyckans g. Fortunas g. Vara publikens g. Kejsarg-en Bardas. Publikg-ar. — Blev, på grund av sin faders g-skap hos änkedrottning Hedvig Eleonora, hovjunkare samt ~. Och för g-skap hade han en så avgjord motvilja, att ~ Estrid Linder. G-system inom huvudstadens kommunalförvaltning?* **Syn.** favorit, 'gullgosse', älskling, kelgris, ibl. en som har medhåll l. är bortskämd, (ibl.) skyddsling, protegé, skötebarn.

Gunterrigg; -segel; -tackling. Sjöv. I fråga om båtar med 'portugisiska segel' dvs. trekantiga segel vars förliga lik litsas till masten l. en å dennas förlängning löpande stång.

Gunäs se gudnås under gud.

Gupp, -et, =; -åkning (skidåkning i g.). *Skidbacke med (särskilt anordnat) g. Åka i g. Lyckas stå i g-et. — Vid särskilt svåra [våg]gupp måste givetvis farten saktas betydligt* Neréns bilbok. *I de värsta g-ena tog han ett tag om min arm för att hålla mig kvar [på diligensen]* Aug. Lindberg. *Lufthålsgrupp* vid flygning. — Ngn gång även interjektionellt. *Det gick i avsatser stötvis nerdt, gupp! gupp!* **Syn.** plötslig upphöjning l. knöl l. grop i backe l. på väg, tvär avsats l. ojämnhet (på väg); knyck, stöt, (plötsligt) hopp l. skakning, 'skutt'. — **Guppla**, -ade; -ning (ibl. med plur.). 1) Egentl. Släden g-ade och stötte för varje ojämnhet på vägen. *Mitt åkdon gungar och g-ar, jag kastas hit och dit och upp från sätet ~ Sven Hedin. G-ande på sina fjädrande gummihjul fram längs startbanan om flygmaskin. Sjunkna stockar g-ade upp och ner i det våta. Det lätt g-ande flötet. Skäret, där minan låg och g-ade. Och såg från berget, att ni låg och g-ade i stiltje* Alb. Engström. *En amerikansk negerdans, utförd med g-ande och stampande steg.* 2) Bildl. Någon gång kändes dock ännu hans versrytm mer stötig och g-ande än behagligt

var J. Landquist. *Den g-ande meterns enformighet* C. D. af Wirsén. **Syn.** hoppa (upp o. ner vid stötar), göra hopp, skaka till, få en häftig stöt l. upprepade stötar, 'dyka' upp o. ner, (ligga o.) vagga, 'småhoppa'; gå l. springa l. dansa stötigt l. knyckigt, skumpa. — **Guppa i väg** l. **iväg**. **G. undan.** *Har'n guppar undan för hundarna* K. Stangenberg. — **Guppig**, -t, -are; -het. *Då vägen dessutom är smal och mycket g. ~.* **Syn.** full av gupp, stötig, (ibl. nära) gropig.

Gurgel¹ (-g-); -let, -el; [-ellysten]. Ngt vard. *Ställa till »g-el»* S. Wieselgren. *Ett litet g-el uppstod genast* J. Sundblad. *Ett stilla g-el.* Det blev g-el och fiendskap. Alb. Engström. *Men vad g-let var om i första hand, det vet dom inte. Innan vi ordentligt komma i g-el med varann. En lycklig utgång av unionsg-let* E. Didring. **Syn.** gräl, träta, käbbel, kiv, 'bruckel', bråk, gruff, krakel, (häftigt) ordbyte l. ordväxling, tvist. — **Gurgla**¹, -ade. Ngt vard.; mindre vanl. *Va g-ar di om?* **Syn.** 'bråka', käbbla, kivas, gråla osv.

Gurgel² (-g-); -let. Sammanförs ibl. med föreg. Mindre vanl. *Man hörde ett underligt g-el i halsen på tjuren och såg den falla död ner. — Gurgla², -ade, -as; -ing (med plur.). 1) Egentl. *G-la sig morgon och afton med något munvatten. G-a sig med saltvatten. G-a sig i halsen l. G-a halsen. Halsen bör g-as varje morgon med ~. Du kommer väl ihåg g-ingarna var tredje timme!* 2) Friare o. bildl. *Längs vars sidor tidvattnet g-ade och snyftade med glittreritt skum* Öv. fr. 'Fiona Macleod'. *I svart, g-ande dy* Alb. Engström. *Och suga sina sura, g-ande snuggor. Mischas g-ande skratt* Ester B. Nordström. *Ett g-ande ljud.* **Syn.** skölja mun o. svalg (o. harkla sig); (ibl. nära): 'sjunga' (i halsen), sorla, rassla smått, porla, bubbla, rossla. — **Gurgelsalt** att gurgla sig med. **-vatten.** *Har ni något bra g., som inte retar slemhinnorna för mycket?**

Gurka, -an, -or. 1) Egentl. Dels om växten (*Cucumis*, särsk. *sativus*), dels om dess frukt. *Vanliga g-an är en strävårig slingerväxt med ogrenade klängen, gula blommor och raka eller svagt böjda, långsträckta frukter. G-or odlas hos oss dels på fritt land i lister, dels i drivbänk eller i särskilda drivhus. Vita (slang)g-or och gröna (druv)g-or. Driv-, sallat(g-), pickels-, frög-or. List-, Västeråsg-or. Inlagda, syltade g-or. Uppskuren kalvstek med g-a. G-an skäres i skivor på tvären och ~. Press-, salt-, ättiks-, syltg-a. Springpojkar karna flåsade och korrekturläsarna sutto där sura som g-or* A. Hammarström. 2) Bildl. a) Ngt vard.; numer mindre vanl. *Och sedan en och annan g-a under hakan ~ vänt upp och ned*

på ett tiotal bönder J. G. Arsenius. *Gav honom en lätt g-a och sade vänligt: ~* Dan. **b)** *Sjög-a* en tagguding. **Syn. 1)** gurkväst, gurkplanta; gurkfrukt; **2)** a) slag med flata l. knutna handen, ibl. örfil l. 'sittopp'; ofta näsknapp l. 'nästryckning' (då man med tummen trycker upp näsan på ngn); ibl. slag under hakan. — **Gurkartad**, -at. **-bänk**. Drivbänk för gurkor. **-formad** l. **-formig**. *Bananen, vars g-ga bär äro miljoner människors föda* Sven Hedin. *Ryckte på peruken, som alltid satt på sned på hans g-ga huvud*. **-frukt**. **-frö**. **-hus**. I England odlas ofta bönor i g-en. För drivbänk och g. **-hyvel** att skala gurkor med. **-kärn**a; -olja. **-list**, -en, -er. Trädg. Vid gernas uppläggande snörslds jordsttycket i rader med ~. **-lukt**. **-meja** skiljes väl bäst från gurka, se nedan. **-mjölk**. Medel mot oren hy o. pormaskbildning. **-odlare**; -ing (med plur.). **-planta**. **-sal**(l)ad l. **-sal**(l)at. **-salteri**. **-skärare**. G. av bok (m. 1 kniv) för gurkor och större frukt. **-släkte**(t). Cucumis. **-säng** gurklist. **-växt**(er). Cucurbitaceæ.

Gurkmeja (l. -mä'ja; grav); -an; -(e)frö; -(e)papper (ett filterpapper); -(e)rot. Växt (Cucuma longa) o. roten därav (nyttjad dels som krydda i curry, dels som färgmedel). Drogen g-a är utvändigt gulbrun till gröngul eller ockragul och invändigt brandgul eller gulröd. Lång, rund g-a. G-a luktar som ingefära, men svagare. Som reagens på borsyra användes g-papper.

Gurma'nd (l. -a'ngd); -en -er. Läckergom, finsmakare, älskare av bordets nöjen; (ibl. nära:) frossare, storätare, matvrak. Ngn gång även bildl. — **Gurmandis**, -en. Passion för bordets nöjen, kräsenhet. Ngn gång även bildl. G-en, kärleken till bordets mer förfinade nöjen, börjar åter bli beaktad i vårt land Sv. Dagbl. 1924. — **Gurmé**, -(e)n, -er. Finsmakare, läckergom.

Guska, -ade, -as; -are; -ning; -pall (på ykn g-aren står vid kypen). Tekn. Avtaga det handgjorda papperet från formen o. lägga det på torkfilt. G-ad papp tillverkas i regeln av bättre material än den formade Ekenberg-Landin. Vid pappens g-ning ib. G-are, avsättare, den andre arbetaren vid kypen S. Ambrosiani.

Gusson se gudson under gud.

Gustaviän, -en, -er. Om dem som stodo på ngt sätt nära Gust. III (o. hans ätt); Ofta särsk. ifråga om litteratur o. konst (t. e. om akademist x nyromantiker). Leopold, ofta betraktad som typen för en g. G-er som Kellgren, Creutz, Oxenstierna, Sergel eller bland politici G. M. Armfelt, Toll, af Nordin, Wallquist, Schröderheim. — **Gustaviänsk**, -t. 1) Jfr föreg. Den g-a smakrikningen i litteraturen. Ludvig XVI:s stil eller den g-a stilen bildar över-

gång mellan rokokon och empiren. G. konst. — *De g-a papperen* samling handskrifter i Upps. univ.-bibl. rörande Gust. III:s historia. 2) G-a arvegöden den enskilda fasta egendom som Gust. Vasa efterlämnade o. varav en del av Gust. II Adolf år 1624 skänktes till Uppsala universitet. **Syn. 1)** (ibl.:) (svensk-)akademisk.

Gut, -en l. -et; -tafs. Fisketerm. (Klar, stark sträng av) silkesmassa till metrevstafs. Kastlina av g. C. Schager. *Ehuru mycket finare än gimp är g. synnerligen stark, och metfisket har, sedan man därvid började begagna sig av g-tafsar, förbättrats i hög grad* F. Trybom. Leidesdorffs dubbel-tvinnade g-tafsar E. Modin.

Gute, -en, -ar; -amål (gutniska, gotländska); -ason. Mindre vanl. för 'gotlänning'; ofta om forntida 'gutar'. *Ivar G-e, författarnamn för gotlänningen G. G-son Björnin*. Vilken jag benämner »Snöbohms grotta», efter g-asonen, framlidne skolläraren A. Snöbohm Henr. Munthe. — **Gutnisk** (l. gut-); -t; -a (om språk l. dialekt). Mindre vanl. för 'gotländsk'. *Forn-, nygutnisk*.

Gutera, -ade, -as. Ofta i perf. part. *Skratta, pajazzo, / rossla fram ditt hjärta, / mänsko hjärtan äro en högt g-ad spis* E. Grotenfelt. Särskilt g-ade äro dylika citat, om ~. **Syn.** tycka o'm, uppskatta, gilla. — **Gutébal**. Förr stavat 'gouterbal'. Anslutningen till föreg. tämligen svag. Dans med supé (x dans med förfriskningar). G-erna på Karlberg.

Gutnisk se under gute.

Guttape'rka (-parr-; grav l. akut); -an, [-or, artplur.]; -aaktig m. fl. se II. **I.** Enkelt. 1) Medan kautschuken är böjlig och tämjbar i köld, är g-an hård och fast vid vanlig temperatur och mjuknar först vid uppvärmning. G-an erhålles ur mjölksaften från en del östasiatiska träd såsom Payena och Palaquiumarter i indomalajiska området. Råg-a är ofta färgad i gult, grått eller rödbrunt av kvarvarande mjölksaft, som undergått förändring i luften, men ren g-a är vit. G-an, som egentligen är en dålig ledare för elektricitet och värme, blir vid gnidning lätt negativt elektrisk. En vidlödd, med g-a isolerad koppartråd. G-a användes för mångahanda ändamål, exempelvis till dragremmar, skosulor, rör och slangar, kärl, behållare av skilda slag, proppar, hörlurar, telegrafledningar, leksaker, till vulkanisering osv. Tunt utvalsd g-a till (g-a)taft. [G-a är] det lämpligaste isoleringsmedel för underhavskablar Ekenberg-Landin. Lösningar av g-a, avsedda att göra tyger, läder, papper vattentäta. 2) Ibl. (särsk. som första ssgsled) mer 'populärt' även om kautschuk, balata l. d. Jfr gummi II 1. **II.** Ssgr. Ex.: *Hans politiska åsikter ha*

varit litet g-aaktiga och saknat nödig fasthet. *G-abollar*. *Guttaperka*- och *kautschukfabrik*. *G-afyllning* i tänder. *En g-agubbe* dels som leksak; dels om person som är livlig, vig o. smidig i. ock som man i åsikter ej kan lita på. *G-aman* se föreg. ex. *G-a-rock*. *G-aslang*. *G-ataft* tunt utvalsad g-a. *G-aträden*, *inhemska på Malajiska halvön*, *Sumatra och Borneo* Payena- o. Palaquiumarter. *G-atyg*. *G-aväxter*. *G-överdrag*. **Syn.** jfr gummi II.

Guttural, -en, -er i. (som adj.) -t; -ljud; -ton (mus.: struption, halston, ett fel vid sång). Två ord, subst. o. adj. Ofta språkv.: äldre term för ljud bildade i bakre delen av munnen (velarer o. ibl. även palataler; ifråga om vokaler ofta 'bakre'). Märk: *Oklara*, gurglande g-ljud. *Utsåga* ett g-ljud.

Gutår, interj. Brukas nummer icke men är väl känt från dikter (t. e. Gluntarna) i. från skildringar av något äldre tider. **Syn.** skåll!

Guverna't (-angt); -en, -er; -(s)bana; -(s)berättelse; -(s)plats; -(s)poesi; -(s)post; [-lig]. *Den franska g-en*. *Tant Daniela*, som den tiden var g. (för barnen) på Ferna. *Bli g.* Om g-en och informatorn behandlades som medlemmar av familjen eller som ett slags tjänare. *En romanguvern* ant av den träsaliga typen. — Och övergiva g-banan Cl. Lagergren. *Ja, g-spoesi* låg det ej den dagen över Hamburgs hamn, men ~ E. Hornborg. — *Det är ett försök i den sentimentala, gråtmilda, g-liga genren* C. L. Östergren. **Syn.** lärarinna i enskilt hus, hushärrinnan, hemlärarinna. — **Guverne'me'nt** [i. ngn gång *Guvernema'ng'*], -et, = i. -er; -ssekreterare. *Sibirien är (1916) delat i 10 g.*, vilka för voro sammanförda till tre generalguvernement. *Gärdfarihandlande ~ från Arkangelnska g-et*. *Ani, ruinstad i ryska asiatiska g-et Erivan*. *Guvernören på S:t Barthélemy* hade som närmaste man en g-ssekreterare, intill dess ön 1877 återlämnades till Frankrike. **Syn.** (ibl.): förvaltningsområde, län, provins, landsdel, hövding(e)döme, ståthållarskap. — **Guver'nör**, -(e)n, -er; -skap; -spalats; -splots (till 2); -stitel; -sambete; -ska (till 1). **1)** Styresman över län, provins, koloni o. d. I bet. 'länsstyresman' numer blott om äldre fhdn men i bet. 'styresman över koloni' fullt levande. Märk särsk. att de olika staternas regeringschefer i Förenta Staterna kallas g-er. *Titeln g. på länsstyresman förekom hos oss redan på 1500-talet*. *Benämningen 'landshövding'*, som på ryskt initiativ år 1837 i Finland ersattes med 'guvernör', återinfördes där 1918. *G-en på, över S:t Barthélemy*. *Guvernör John Lind, Minnesota*. *John Lind, g. i Minnesota*. *Vice g. Civil, militär, generalguvernör*. — *G-sambetet i Finland*, som nu återfått sitt

gamla namn av landshövdingeämbete. — *Fru g-skan*. Att detta var själva g-skan Öv. fr. M. Gorki. **2)** Handledare i uppfostrare av ngn furstlig (i. annan högtättad) yngling. *Gustaf Lagerbring, vilken i egen-skap av g. år 1902 åtföljde nuvarande kron-prinsen till Uppsala*. *G. för arvprinsarna*. *Prinsens g. Frånträda sitt g-skap (för ~)*. **Syn.** **1)** (ibl.) landshövding, ståthållare, läns- i. provinsstyresman, styresman över ett guvernement i. en koloni; (ibl. rätt nära:) resident, vicekonung, regeringschef (i delstat).

Gycke se jucke.

Gyckel (j-; akut); -let. *Barnens g-el förstummades, och de sågo med undran och förvåning efter honom*. *Ska du driva g-el med din gamla farbror!* *Här vill vi inte veta av något g-el*. *Föremål för (mycket, grovt, elakt, ett fint, ett mildt) g-el*. *De sa ja ju bara på g-el*. *Bry dej inte om va han säger, de ä ju bara (oskyldigt) g-el*. — *Genom ett naturens g-el*. *Roa ngn med allehanda g-el*. *Va har barna nu för g-el för sej?* *Under uppsluppet g-el*. *Va ska du nu ut på för g-el?* *Hela föreställningen var ju rena g-let!* — *Marknads-, karnevals-, fantasig-el*. **Syn.** drift, narri, 'skoj', gäck(eri), (uppsluppet) skämt, spe, hån, raljeri, förlöjligande; tokeri(er), stolligheter, puts, upp-tåg, (narr)streck, ibl. (taskspelar)'konster'; förlustelse(r), 'kolifej', 'jox'; gyckelverk, narrverk, (ibl. nära) mystifikation. — **Gyckelaktig**, -bild. Gärna skönl. i. bibl. *Tro ej frestarns g.*, / att din strävan är förspild Ps. 61:1. *Vantrons, misstrons g-er*. *Emellandt gripande i luften efter g-er* om en holmörtsförgiftad. *G-er i öknen*. **Syn.** gycklande drömbild, fantasifoster, inbillning(sfoster), hägring, fantom, (sinnes-)villa, synvilla, gyckelverk, gyckelspel, chimär, hjärnsjöke, (ibl.) bländverk, illusion, fantom. -blomma i. -blomster. Mimulus. Namnet från blomornas egendomliga form. — **bock**. Gycklare. *Alb. Engström, Träkdansar och g-ar, Sthlm 1904*. — **docka**. **1)** Marionett(figur); docka som gör puts-lustiga rörelser. **2)** Bildl. Lekdocka. *Ha ngn till g.* — **makar(e)**, -(e)n, -e. *Du ä då en rikti g-e, dej kan man då aldrig få en rätsda på*. **Syn.** se gycklare **1**. — **spel**. *Liksom för att undersöka ~, om hans förvirrade sinnen drivit något slags g. med honom R. Schildt, Fantasiens g.* Ett g., som natten när, / som skall försvinna för dagen genast C. L. Östergren. **Syn.** gyckelbild(er) se d. o.; (ibl. även:) taskspeleri, hokuspokus, taskspelarkonster, 'fars', 'komedi'. — **verk**. Jfr föreg. *Idel lögn och g.* — **Gyckla**, -ade, [-as]. *Jag g-ar inte, det är (mitt) allvar!* — *Skänk hela gubben Grothusen till slav åt sultanen!* g-ade Grot-husen, gnuggade händerna och ~ V. v. Hei-

denstam. *En g-ande narr. G-a för att roa folk, som en clown på en marknad. G-a med allt och alla. Blodigt g-a med ngns svagheter. Han g-ar gärna över tidens beundran för allt utländskt. Bildl. Bilder, som g-ande drogo förbi honom med drömmarnas konturlöshet och växlingsrikedom. Syn.* driva (gyckel l. gäck) med, göra narr l. spe l. spektakel av, gäckas, 'skoja', skämta (grovt), begabba; ha ngt puts för sig (med); uppträda som pajas l. clown, 'stollas', spektakla(s). — **Gyckla bort** u. — **Gycklar**e, -(e)n, -e; -aktig m. fl. se II. **I.** Enkelt. *Han ä en obotlig g-e, allt gycklar han med, både i himmel och på jord. Ack, mina bröder narrar och g-e [på Fåfångans marknad]! Öv. fr. Thackeray. Konungarna hade fordom avlönade g-e, s. k. hovnarrar. G-ens trösvärd och narrbjällror. Cirkus-, marknads-, yrkesg-e. II. Ssgr. Ex.: Dräkten var ndgot g-aktig, men ansiktet djupt allvarligt pajasartad. Då rycker du med blixtnabbt tag / din g-mask från bleka / och tärda anletsdrag! Ture Janson. Då han förfäktat den åsikten, att hans g-skap var konst ~. [Ett] brokigt g-tåg. Att allt mer fullkomna sig i sitt g-yrke. Syn. (hov-)narr, (tok)stolle, tok, gyckelmakare, gyckelbock, spektakelmakare, skämtare, gäck, spefågel, upptågsmakare, skalk, pajas, clown (klaun), harlekin; (ibl.) jonglör, taskspelare, tusenkonstnär. — **Gyckleri**, -(e)t, -er. *Låt oss nu vara i fred för dina ger. Ett ständigt g. blir tröttande. — Gycklerska, -an, -or.**

Gylden(e) se gyllen².

Gylf (jylf); -en, -ar; -knapp; -knäppning (fackl.). I skrädderi: smal klaff med knapphål (så att knapparna ej synas) t. e. fram till på (mans)byxor; allmänare även om byxöppningen, byxspringan, sprundet. Kanske blott ldl. *Knäpp g-en, gosse! Knäbyxorna med g-knäppning och åtsittande knälinningar. Syn. julp.*

Gyllen¹ (j; akut); -et l. = (denkön), =. Skulle även kunna betraktas som två ord. **I.** Denkön. Mynt. Dels om äldre mynt (t. e. tyska, ungerska, österrikiska), dels om nutida (holländska). Om nutida mynt vanligare 'gulden' (l. florin). *S. k. ungerska g. präglades hos oss av Erik XIV och Johan III. Guld-, silvergyllen. II. Neutr* [l. denkön]. Äpplesort. Både om frukten o. trädet. *Vita eller vanliga g. och grågyllen. Syn. I. gulden, ibl. florin; II. gylling.*

— **Gyllen**² (j; grav, säll. akut); [-ent] l. **Gyllene** (grav l. akut) **I. Gyllen** (grav l. akut). Äld. finner man ngn gång även 'gyldene' (med grav l. akut). Ordet är ofta skönl., formen 'gyllen' enbart skönl. (samt ssgrsform). 'Gyllent' är en sen o. ännu sälls. form; den kan även nyttjas predikativt, som adv. o. som subst. Även 'gyllen'

o. (ehuru mer säll.). 'gyllne' träffas predikativt l. som apposition: *Träden, som stå g-ne mot den blå hösthimlen.* Eljest är ordet i regel attributivt o. oböjt.

I. Ovanligare former. **1)** Gyldene. *Ett gyldene vädursskinn. En klocka ~ / med gyldene petschaft E. A. Karlfeldt. 2) Gyllen(t). Egentl. o. bildl. **a)** *Pärstickad mantel med g-en frans O. Levertin. I g-en rikedom Emil Kleen. Mången g-en dröm Hj. Lundgren. — Var vår stod g-en och ljus R. Jändel. Luften är sval och g-en Ester B. Nordström. b)* *I g-ent läder Strindberg. G-ent hår Ture Nerman. — Fönstret, som skimrade g-ent av aftonsolen C. Svensson-Graner. Djupt i skogen / lyser g-ent hennes flickgestalt A. Möller. — Markerna blomstra i g-ent och vitt, / och spovarna drilla i kvällen Einar Malm.**

II. Huvudformerna (gyllene o. gyllne). Bet.: av guld, förgylld, guldglänsande o. d., guldgul; ibl. härlig l. utmärkt l. ock sorglös. Jfr ex. under 2 nedan. **1)** Allmänare. *I gyll(e)ne bågare. G-(e)ne ramar. Såsom en gene ring i svinets tryne Bibeln. En bok med g-ne snitt. Svagt, mattg-ne. 2)* Märk en del (ofta mer l. mindre bildl.) uttr., ordnade alfabetiskt efter huvudordet. *Byta friheten mot g-ne bojar sälja sig (sin frihet) för pengar. Även efter döden tillerkännes Helena den högsta form av upphöjelse, som kan komma en människa till del, plats i den g-ne boken hon påstås ha blivit kanoniserad; H. O. Östberg. En sats, som med l. i gyll(e)ne bokstäver borde ansås i alla ämbetsverk. G-ene bulla urkund med vidhängt gene sigill; särsk. om det 1356 av tysk-romerske kejsaren Karl IV utfärdade brevet om kejsarvalet o. kurfurstarnas rättigheter m. m. G-ene fjättrar äro ock fjättrar säljer man sin frihet så hjälper det inte om summan är stor. Prisa den g-ene friheten den härliga friheten. Skuggsidan var, att den g-ne friheten [i gymnasiet] efterhand ohjälpligen försvann Sigfr. Almquist. Lärdomens gene frukter. G-ene hornet från Bosporen inskjutande vik vid Konstantinopel. Dansa kring, tillbedja den g-ene kalven dyrka mammon, trakta efter guld; jfr bibeln. Finna, träffa, iakttaga det g-ene lagom. Offra sina g-(e)ne lockar på modets altare. G-(e)ne luft ibl. för 'guldgrund'. »Jag fäster dig med en g-ene länk», och han satte ringen på hennes finger. G-(e)ne länkar även välgärningar, mutor l. d. varmed ngn 'bindes' l. om lysande ställning som ålägger många förpliktelser. *G-ne löften* mindre vanl.; jfr 'lova guld och gröna skogar'. *Mottaga g-ne lön, den g-(e)ne lönen för sitt förräderi penningar. Gå, finna den g-ene medelvägen* mest berömmade men även tadlande; t. e.: just träffa det rätta (mln två ytterligheter) l. ock vara en kom-*

promissens man. *G-e*ne ord 'guld-korn', visdomsord, ibl. aforism(er). Dessa förståndiga, visa, ja nästan *g-e*ne ord, som han gjort till sina: Den som sover, syndar icke. En *g-e*ne regel ifråga om drickspengar: Giv alltid 10 %! *G-e*ne regeln äldre namn på reguladetri. Lyckan bör ej alltid i *g-(e)*ne salar. *G-e*ne salen i Stockholms stadshus med mosaiker i guldgrund. *G-e*ne skinnnet det *g-e*ne vädursskinn som Iason o. argonauterna hämtade i Kolchis. *G-e*ne skinnnet(s orden) stiftad 1429 av Filip den gode, senare utdelad i Spanien o. (till sista tid) även Österrike. *G-e*ne skördar om mogen säd. *Bjuda frukt i g-ne skålar* ibl. även bildl. *G-e*ne snittet mat: delningen av en rät linje i två sådana delar att hela linjen förhåller sig till den större delen som denna del till den mindre. *Indiansommar*en kom, den underbara *Texashösten* med sina flammmande röda och bruna färger och sin *g-e*ne sol. Förvärva, få *g-(e)*ne sporrar bli, dubbas till riddare. Den *g-e*ne tiden ibl. för 'guldåldern'. *Barndomens g-e*ne tid. Det var *g-e*ne tider då för alla *industriidkare*. I min *g-e*ne ungdom jfr ex. som 'barndomens *g-e*ne tid'. *G-e*ne ungdom koll. ibl. som översättning av 'jeunesse dorée', rika ungdomar som leva högt (o. lättsinnigt o. göra vad som faller dem in). *Idunas g-e*ne äpplen, som skänkte evig ungdom. De där *g-e*ne äpplena i *Hesperidernas trädgårdar* äro maskätna inuti Pio Baroja (öv.); om sanningar.

Syn. av guld, guld-; förgylld; guldprydd, guldsmyckad, guldbroderad; guldglänsande, guldskinrande, guldfammmande, strålände l. lysande l. skinande osv. som guld; guld-gul; härlig, lycklig, 'ljus'; sorglös; präktig, prisvärd; lockande; 'rik'.

— **Gyllenblond.** Mest skönl. Hennes *g-a* hår guldblond. **-brun.** Skönl. **-duk.** Sing. ämnesnamn. Tyg med invävd guldtråd, gyllentyg, guldbrokad, guldduk. Om suggan ock vore klädd i *g.*, så lade hon sig dock i smutsen. **-grön.** Mest skönl. Den *g-a* vågiga grödan A. Österling. Och *g-a* små ödlor solade sig på grushögen. **-gul.** Mest skönl. Bland drömlå ögontröst och *g. vial* O. Thunman. Och du gav mig när du gick / *g. ranunkel* Guy Topelius. *G-t korn* Fredr. Persson. *Pianolampa* med skärm av *g-t* siden. **-lack,** -en, [=]; -skruka. Ibl. för lackviol (Cheiranthus gieri). *Krukor* med rödgul eller brunröd *g.* bland myrtenbuskarna i de låga fönstren. *Vackra, djupröda g.* *Flammiga pelargonier* och doftande *g.* Hon hade ögon som *g.* **-ljus,** -et o. -t. Två ord, subst. o. adj. Skönl. Solen sitt *g. tömmer* / över din duniga, varma hy Gunnar Beskow. — *Lindars och lönnars g-a kronor* B. Lidforss. **-läder;** -stapet. Förgyllt läder. Gamla *g-stapeter*. **-röjd.**

Mest skönl. *De djupa, varma ~ färgerna* det myckna *g-a* och bruna och svarta och ~ *De röda flammorna virade band* / av *g-tt* i ditt hår Guy Topelius. **-skinn.** Mindre vanl. än gullskinn. *I skor av siden och g.* Henr. Forsberg. **-tal.** Astr. m. m. Det tal som anger ett års ordningsnummer i (den 19-åriga) måncykeln. Året 1899 hade *g-et* 19, 1900 alltså *g-et* 1; detta sistnämnda år inträffade sålunda nyåldern på nyårsdagen. *Runorna i andra raden angiva g-et.* **-tyg.** Jfr gyllenduk. Och med ett stycke tungt *g. på en blänkande ny pianola.* **-åder,** -n. Läk. Svenskt namn på hemorrojder. Öppen *g.* blödande.

— **Gylling** (j-); -en, -ar; -släkte(t) o. -sägg (till II). Anslutningen till de föreg. tämligen svag. Två ord. **I.** Äpplesort. Se gyllen¹ II. **II.** Zool. *G-arna* utgöra en familj inom tättingarnas ordning med blott två släkten, av vilka det ena är företrätt hos oss, nämligen genom den i södra och mellersta Sverge stundom träffade sommar-g-en eller gultrasten (*Oriolus galbula*).

Gyllne se ovan gyllen².

Gylta (j-); -an, -or. Lant. m. m. Ung halvstor sugga som ännu ej grisat l. sugga som grisar första gången. En *g-a* hade kommit in i stugan Strindberg. *Auktion på avelssvin ~ 50 st. ungsuggor* (därav 40 st. dräktiga), 30 st. ungg-or, 5 st. ungornar, 1 st. orne ~ 17 mån. Annons, Skåne.

Gymkän(a); -an; -stil. Idrotts. Ett slags vighetsspel l. vighetstävlan till häst l. med (motor)cykel varvid en del svåra uppgifter skola lösas (uppta föremål från marken; 'helomvändning på 5-öringen' med motorcykel m. m.); även om plats för dylika ryttrar l. cykelspel. Ofta stavat 'gymkhana'. *G-an introduceras i Göteborg [och därmed i Sverge]* vid Svenska spelens motortävlingar juli 1923. En tävling i *g-stil*.

Gymnasiäl (j-); -t; -avdelning; -reform; -ring; -stadium; -undervisning m. fl. Gymnasie-. Mest skr. Den *g-a* valfriheten enligt 1905 års stadga på gymnasiet. Stockholms privatgymnasium ~ består av tre *g-ringar* med ~ Nord. Fam.² På *g-stadiet*. *G-undervisningen* ordnades först genom 1649 års skolordning, vilken ~. — **Gymnasie-** Ssgsform till gymnasium, se d. o. — **Gymnasi'st,** -en, -er; -bal m. fl. se II. Bet. skiftar efter den tid ordet avser, numer nyttjas det mest om elever i 'ringarna'; jfr gymnasium I 1. **I.** Enkelt. *G-er* och småpojkar. *G-er*, som vilja kallas herrar. Herrar *g-er*. Kvinnliga *g-er*. **II.** Ssgr. Ex. *Bjuden på g-bal.* En *g-flamma* med mörka lockar och trolska ögon. En *g-förening* i Linköping med namnet 'Vitterhet och hävd'. Att *g-hemsiden* ~ kommit att slå rot just i Växjö 1925. Den vackra Uppsala-mössan av blå sammet med lyra och krans av sil-

ver. [Den] 12—17 juni Steninge, Uppland, Kvinnl. g-möte Kurs- o. möteslista 1924. Sveriges Kristl. G-rörelse ib. Di har nog sin lilla g-stolthet. G-tiden. Minnen från g-dren. **Syn.** gymnasieelev, ibl. lärjunge i ringarna. — **Gymnäsium** (akut l. grav); -et, -er; -ebildad m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. **a)** I äldre tider mer självständigt, senare om den del av högre allmänna läroverk som innehåller klasser över den femte. Ett fullständigt g-um skulle enligt 1649 års skolordning ha sju lektorer; undervisningen var starkt koncentrerad kring latinet. Det gamla g-et hade en fristående ställning mellan skola och akademi. Genom 1849 års stadga sammanslogos g-um och skola till elementarläroverk, men ordet 'g-um' och särskilt 'gymnasist' bibehölls allt fortfarande i dagligt tal som beteckning för klasserna över den femte; 'Stockholms g-um' upphörde för övrigt först 1880. Genom 1904 års läroverksreform uppdelades de högre allmänna läroverken i två avdelningar, en lägre, realskolan, och en högre, g-et. Gå på g-et. Komma in i g-et. K. Nordlunds översikt av de svenska g-ernas historia till 1905 med särskild hänsyn till linjedelningsproblemet (1914 och 1921). G-et är för närvarande 4-årigt med 4 klasser eller s. k. ringar. Latin-, real-, sam-, privatg-um. **b)** I sen tid även om högre fackskolor. T. e.: Tekniskt g-um ~ finnes redan inrättat i Örebro och Malmö 1920. År 1913 beslöt riksdagen ett anslag å 85,000 kr. till handelsg-er. **2)** Bibet. Anstalt för kroppsövningar i det forna Grekland. **II.** Ssgr. Mest till I 1. Ex.: G-ebildad flicka söker plats hos ~. Åga vanlig g-ebildning. Som var g-eförbundets ordförande. G-elärare. G-erector. G-ering. Under sin g-etid. Sedan ~ E. under mitt sista g-edr tagit tjänstledighet.

Gymna'st (j-); -en, -er; -skola; -utbildning(sinstitut); [-vig(het)]; -yrke. Dels om en som gymnastiserar l. är utbildad i g-ik; dels om gymnastiklärare. Han är en utmärkt g.; ända från skoltiden har g-iken särskilt intresserat honom. Våra g-er utmärka sig i London. Utbildad g. Skicklig g. Vig som en g. Kvinnliga g-er. Sjuk-, frisk-, yrkesgymnast. — G-skolor som K. G-iska centralinstitutet m. fl. — **Gymnastik**, -en. **1)** Om 'övningar' o. d. **a)** Egentl. G. och idrott äro med varandra så nära förbundna, att en stor del gymnastiska rörelser och tillämpningar, t. e. löpningar, hopp, sinning, jämväl övas såsom idrottsgrenar, huvudsakligen tillhörande den s. k. allmänna idrotten. Den svenska g-en, grundlagd av Ling, anbefalldes i skolorna redan genom 1807 års skolordning. Lingska g-ens segertåg genom världen. Idka g. Öva sig i g. Vara befriad från g., från skolg-en.

Gå på g(-en). Vi har g. under frukost-rasten. Du ska inte ta för stark g. till en början åtminstone. Tennis är (en) bra g. både för armar och ben ngt friare. Lärobok i g. Tidskrift i g., grundad 1874. Fristående g. Medicinsk l. sjukgymnastik. Pedagogisk, estetisk g. Frisk; räck-, redskaps-, apparat-; skol-, militär-, hem-, motions-, hållnings-; gevärs-, sim-, hopp-; ben-, arm-, lunggymnastik. Morgongymnastik. **b)** Bildl. Tunggymnastik för att öva vissa ljud l. ta bort stamning l. d. Tanke-, själsgymnastik. En nyttig g. för tröga hjärnor. **2)** Gymnastikhus o. d. Skolans g. är för liten numer, och ~. Jag glömde mina skor på g-en. **Syn.** **1)** **a)** (planmässiga) kroppsövning(ar), (metodiska) rörelser, gymnastiska rörelser l. övningar, kroppsövningskonst l. -lära, 'rörelselära'; (ibl. nära) motion; **b)** övning(ar), 'arbete'; **2)** gymnastikhus l. -inrättning l. -institut l. -sal, kroppsövningskola.

— **Gymnastikapparat**. -**apparelj**. -**attiralj**. -**byggnad**. Folkskolans nya g. -**byxor**. -**direktör**; -stitel. Titel för manlig elev som genomgått Gymn. Centralinstitutets samtliga instruktörs-, gymnastiklärar- o. sjukgymnastkurser, för läkare som där genomgått sjukgymnastkurs samt för kvinnlig elev som genomgått både gymnastiklärar- o. sjukgymnastkursen. -**dräkt**. -**fest**. -**förbund**. Svenska g-et utgör första sektionen av Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund, som bildades 1903. -**förening**. Jfr föreg. G-arna Stora och Lilla klubben vid Uppsala högre allmänna läroverk. -**gunga** ibl. för trapets. -**hus**. -**häst** att hoppa över. -**inrättning**. -**inspektör**; -sbefattning. Att ~ måtte förordnas som g. inom Upplands inspektionsområde. Avgående g. 1919. -**institut**. J. H. Kellgrens berömda g. i London, grundat år 1875. -**instruktör**. -**klubb**. -**ledare**. -**lek**. -**ktion**. -**lokal**. -**lärare**; -kurs; -kår; -stipendium; -sällskap; -inna. Skolans gamle g-e, kapten Alfred Littorin. G-kursen på Gymn. centralinstitutet. Kommittén för omorganisation av Gymn. centralinstitutet har bl. a. föreslagit upprättandet av en civil g-kår. Svenska g-sällskapet fick sitt nuvarande namn år 1906; vid stiftandet (1874) kallades det Allm. svensk-norska g-sällskapet. -**officer**. Ej officiellt. -**redskap**. -**sal**. -**sko**. -**strumpa**. -**tid**. Damernas g. -**undervisning**. -**uppvising**. -**utbildad**; -ning. Väl g-ade [idrottsinstruktörer]. -**övning**.

— **Gymnastiser**a, -ade, -as; [-ing]. Du borde g-a om morgnarna. Börja g-a för att motverka tilltagande fetma. Ibl. även trans. En väl g-ad kropp. **Syn.** idka l. ta gymnastik, (gm gymnastik) öva sin kropp, ta rörelser. — **Gymnastisera** upp n. — **Gymna'stisk**, -t. G-a övningar, rörelser.

*G-a centralinstitutet i Stockholm inrättades år 1813 av P. H. Ling på grund av ett kungl. brev av 5 maj detta år. Kommittéerna av 1910 och 1915 för omorganisation av Gymn. centralinstitutet ha bland annat föreslagit, att den egentliga g-a undervisningen skall förläggas till en g. högskola, en 'högskola för fysisk uppfostran'. (Sjuk)g-a apparater. **Syn.** gymnastik, gymnisk. — **Gymnastiskt-ortopedisk.** *G-a institutet, grundat 1821 av prof. Nils Åkerman, fick sitt nuvarande namn 1847, då H. Säterberg där infört en på medicinska grunder fotad sjukgymnastik där behandlas missbildningar i ben o. ledgångar, puckel- q. snedrygg m. m. jämte det att vanlig sjukgymnastik gives. — **Gymnisk.** -t. Skönl., särsk. ifråga om antiken; omtyckt av V. Rydberg. *Fula kroppar, som aldrig övats i g. lek V. Rydberg. De vid festliga tillfällen uppförda g-a tävlingsspelen [i Grekland].* **Syn.** gymnastik.**

Gynekolög (g- l. ngn gång j-; -åg; -en, -er; -i (med plur. i bet. av lärobok); -isk. *Professor i obstetrik och g-i vid Uppsala universitet. Å akademiska sjukhusets g-iska avdelning.* **Syn.** kvinnoläkare, fruntimmersläkare, läkare för l. vetenskapsman som ägnar sig åt de speciella kvinnosjukdomarna.

Gynn|a (j-); -ade, -as. Ofta skr. Bet-skiftningarna, som äro obetydliga (vara bevägnade, medge förmåner, hjälpa framåt), övergå i varann. **1)** Allmänna. **a)** *Karl Johan g-ade (över hövan) adeln. G-a en sökande. G-a ngn i hans förhävande. G-a städerna på landsbygdens bekostrand. G-a vetenskap och konst. G-as framför andra. En oproportionerligt g-ad härskande klass. Om kommittén d ena sidan g-at de riks-språksenliga namnformerna ~. b)* Saksbj. *Lyckan g-ar den djärve. G-ad av lyckan, ödet, slumpen. Förändringarna g-ade åtminstone icke den inhemska handeln. G-ad av naturen. G-ad av mörkret. Vädret har g-at vår resa. Vårfestdagen har hittills g-ats av ett riktigt önskeväder. Passagen genom the Doldrums gick bra och g-ades av hård medström Sune Tamm. Att jag, g-ad av mina särdeles långa och rörliga fort-komstledamöter, tog en väldig ansats ~ A. T. Gellerstedt. 2)* Märk särsk. en del uttr. med part. **a)** *Avvakta g-ande vind(ar). G-ande tillfälle. Få ett g-ande svar mindre vanl. för 'gynnsamt'. b)* *I egenskap av mest g-ad nation. Också runologin har intagit en högeligen g-ad ställning under det senaste decenniet Hj. Lindroth. Alphö, i synnerhet från ångar med g-at läge, anses hava dubbelt så stort värde som dalhö. Norra och mellersta Europas [i fråga om klimatet] mera g-ade trakter. **Syn.** vara bevågen l. benågen, visa (sin) ynnest, visa sig gunstig*

mot, bete sin gunst; medge (vissa) förmåner (framför andra), ge (vissa) privilegier, privilegiera, favorisera; (ibl.) föredraga, utmärka (framför andra), skjuta fra'm, ge en särställning; (ibl. nära) beskydda; (under-)stödja, bistå, hjälpa, befordra, (be)främja, verka gynnsamt l. befrämjande, hjälpa fra'måt; (g-ande ibl.) gynnsam; (g-ad ibl.) som intar en särställning, privilegierad, 'framskjuten', 'gudabenådad', 'välsignad', omtyckt, gärna (uppsökt).

— **Gynnar|e**, -(e)n, -e. **1)** Egentl. Mest skr. *Dock torde inflytelserika g-e stätt honom bi. Utan g-e eller förespråkare torde det vara ogörligt. Finna en g-e i ngn. Borgmästaren i den lilla staden var hans vän och g-e. 2)* Bildl. Ofta smtl. Gärna (ngt) tadlande l. ock smeksamt. *En mera stryktöck g-e fick man allt leta efter. Den verkliga trampen är en g-e, som skyr arbete. Jo, du är mig just en (fin) g-e! Gott, den g-n tycks förstå det! V. Rydberg. — Även om djur. Jag hade just fångat den lille g-n om en lämmel. Den långbente g-en haren. **Syn.** 1) 'beskyddare', förespråkare, befordrare, hjälpare, 'välgörare', 'patron', protektor; 2) gunsti(g) herre, gunsti(g) junker, skålm, skojar, (fin) 'juvel', 'fin pojke', (starkare:) lymmel. — **Gynnari|nn|a**, -n, -or. Blott egentl. Mest skr. *Sina höga g-or. Finna en g-a i själva drottningen. Min oförgätliga vän och g-a. **Syn.** välgörarinna, beskyddarinna osv. — **Gynnsam**, -t, -mare; -het. Ofta skr. *Ge, få ett g-t svar (på en förfrågan). Vid (ngt) g-t tillfälle. Avvakta ett g-mare tillfälle. I ett g-t ögonblick. I g-maste fall. Ta en g. vändning. Omständigheterna voro dock nu icke g-ma för dylika planer. Varest en g. jordmån finnes för deras utveckling Th. M. Fries. Hon ~ gjorde verkligen ett mycket g-t intryck. Då vinden icke var oss g. Vara g-t stämd mot ngn. — Tillfällets g-het förledde honom att ~. **Syn.** gynnande, (be-)främjande, 'blid', god, 'glädjande', fördelaktig, beforderlig (för), läglig, lämplig; gunstig, vänlig, bevågen, benågen.***

Gyro (j-; akut); -t, -n; -hus; -hjul; -kompass m. fl. Tekn. Tungt, roterande hjul (som på grund av mekaniska lagar inställer sin axel i nordriktningen); gyroskop. *Över hjulet, gyroskopet l. gyrot, är kompass-skivan [i g-kompassen] fäst S. Ulff. I Anschütz-kompassen uppbäras g-na (3 st.) av en flottör i kvicksilver ib. Varje g. omges av ett g-hus, fäst till flottören. ~ [husen] äro statorer i trefasmotorer, g-hjulen roteror ib. Automatisk styrning med g. G-kompassen känner ~ ingen missvisning eller deviation, och dess riktkraft är oerhört mycket större än magnetkompassens, när ~ Vår flotta 1921. Den första gyro(skop)-kompassen kom till praktisk användning*

1908, uppfunnen av Anschütz-Kæmpfe i München. Dr Anschütz-Kæmpfes tre-gyro-kompass av år 1912 har slutgiltigt löst det modärna kompassproblemet, säger en förf. i *Vår Flotta* 1921. I likhet med magnetkompassen har g-kompassen ingen rikt kraft å mycket höga latituder S. Ulff. — **Gyro-sköp** (-åp); -et, = [l. -er]; -kompass (se föreg.); -snurra (leksak varmed kan utföras en mängd balanseexperiment); -(s)roder (på torped). Fys., tekn. m. m. Rotationsapparat, roterande tungt hjul t. e. för att visa jordens kringsvängning l. i allm. lagarna för en kropps rotation kring en axel l. en punkt; vidare om balanshjul för att minska ett fartygs rullning i sjö l. om torpedens sidostyrningsapparat. »Gyroskopet», torpedens rorgångare Militär-Kalendern 1916. [År] 1896 infördes den av österrikaren Obry uppfunna sidostyrningsapparat, det s. k. gyroskopet ~ G. Ehrensvärd. **Syn.** (ibl.) rotationsapparat, rotationsmaskin, gyro.

Gyttjer (j-; akut); -ret. Ett g-er av fallfärdiga ruckel S. Siwertz. Ett enda g-er av lerkåkar Th. Orre. Även bildl. Eller och blir andra kammaren ett g-er av olika grupper och intressen. **Syn.** se gytring. — **Gyttra**, -ade, -as. Ofta refl. l. dep., vanligast i perf. part. Husen visa benägenhet att g-a sig i de små dalarna och ~. Nu varsnar jag | millioner människor myllra, g-as, klånga | vilt om varandra A. Österling. — Husen lågo tätt gade, alla låga och rödmålade. Blommorna äro små, vita eller ljusröda, g-ade till små nystan. G ad blomställning. **Syn.** hopgyttra(s) n, sammangyttra(s), (an)hopa(s), hopvråka(s) n. — **Gyttra ihop** se hopgyttra. **G. samman** n. — **Gyttrig**, -t, -are; -het. Ett g-t virrvarr av häst- och människokroppar K. G. Ossian Nilsson. Det var något fuktigt, mossklupet, övergräsat och g-t i denna stadsdel ib. Att det franska samhällets g-a förgrundsceneri ägde en fond av ~ A. Österling. **Syn.** hop-l. sammangyttrad, rörig, hopvråkt (utan ordning). — **Gyttring**, -en, ar. Gamla Hagas pittoreska g. Hugo Öberg. Den består av en g. gråa hus och ruckel jämt en massa jordkuler och stolphus Sten Bergman. En g. av tegelväggar och tak E. Wettergren. I en tät g. Samlade till nästan kottelika g-ar Th. M. Fries. Med blomkorgar i små g-ar Krok & Almquist. **Syn.** anhopning, oordnad samling l. grupp, gytter, virrvarr, röra; (ibl. nära:) hop, (oorganisk) massa, aggregat, konglomerat, 'huvud'.

Gyttja (j-); -an, -or (artplur.). G-an innehåller övervägande djurrester, dyn o. ävjan (ävjän lösare) mest växtrester. G-an klibbar i fuktigt tillstånd ej vid fingrarna (vkt leran gör) o. är vanl. fet för känslan; den låter ej som leran älta sig

och är mkt lättare än denna. 1) G-an träder högst sällan i dagen utan är nästan alltid övertäckt av torv eller svämpera. G-a är ofta skadlig för växtligheten, men vissa mullrika eller kalkhaltiga g-or användas med fördel som jordförbättringsmedel. G-a är i friskt tillstånd grågrön, halvt geléartad, som torr gråvit eller vit; en brunaktig färg härrör av inblandning av dy H. Hesselman. Salasjöarnas g-or. En av de mest radioaktiva g-or i världen. Vissa g-or användas till medicinska bad, g-ebad. G-an vid Östhammar och Norrtälje har fått användning som bad-g-a A. G. Högbom. Botten utgöres av g-a. Sjunka ner i g-an. Med möda få upp foten, som fastnat i den sega g-an. — Havs-, sötvattens; snäck-, kalk-, pappersg-a. 'Lövg-a' [med växtfossil] C. Malmström. 2) Ngn gång bildl. All själens dy och g-a Öv. fr. Echegaray. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) dy, ävja, lera, slam, mudder, ibl. sörja. — **Gyttjeartad. avlagring. avsättning.** De i våra sjöar ännu allmänt pågående g-arna A. G. Högbom. -bad; -anstalt; -skur; -smetod. Ingnidning med gyttja, massage o. avsköljning. G-en äro en för Sverige egendomlig badform. Kungl. gyttjebad- och brunnsanstalten Loka. Ta g., genomd. en g-skur mot reumatiska smärtor. **Syn.** gyttjemassagebad. -bildning abstr. o. konkr. -blandad; -ning (abstr. o. konkr.). Den näringsrika, g-ade sandbotten. -botten. -djur. -full. -fält. I det inre Uppland finnas tämligen betydande g. vid vattendragen i Alunda socken, där ~. -halt; -ig. I en g-lera vid Gökso R. Ser-nander. -jord. -krat(er). Jfr t. e. dyvulkan. De små g-rarna vid Pozzuoli N. W. Lundh. -lag(er). Då man där uppdragat Trapanötter ur det äldre översta g-ret C. Malmström. -ler l. -lera. Geol. o. d. Ett mellanting mln gyttja o. lera. -mark, -en, -er (akut). G-erna ägna sig i allmänhet bäst till ångar A. G. Högbom. Kring Vesans g-er Gottl. Wirde. -massage; -bad. Jfr gyttjebad. -puss o. -pöl. -stänk|a. Mest i perf. part. Illa lindade, g-ta puttees. Ngn gång bildl. Man har även g-t Frithiofs skald C. A. Adlersparre. -vatten. — **Gytt-jig**, -t, -are; -het. 1) En g. lagun, där den förrådiska gungflyn förbjöd människofot att följa. Där marken är ~ mer eller mindre g. 2) Ett par g-a kängor. Och kom upp igen g. och nersmord. **Syn.** 1) full av gyttja, gyttjehaltig, med gyttjebotten; 2) nersmord med gyttja.

Gyttra, Gyttig o. Gytring se under gytter.

Gå, gick (j-), gingo (j-), ginge (j-), gått, [gås], gången [l. som sista ssgsled även gådd]; äld. även gånge (som kan betraktas som särsk. ord o. har formerna gångar (sig), gångande o. ngn gång gångade samt

imperat. plur. gången), vidare gånge ('op-tativ') o. gack (imperat.).

Former. **I.** Former av gå. **1)** 'Gånge' nyttjas blott högt. o. äld. *Gånge denna kalk(en) ifrån mig!* Bibeln. *Mig gånge efter Herrens vilja* Ps. 583. *Och muta gånge till de fattiga äldre lagbestämmelse.* *Gånge det så (med) var och en som söker sätta sig upp emot sin laglige härskare!* **2)** 'Ginge' brukas ngn gång även i smtl. (så även i en del ssgr som 'gå an', 'gå för sig'). *Ginge det att göra så, vore jag mycket tack-sam. Tror du det ginge bättre, om ~? Det ginge säkerligen inte bättre på det sättet. Då ginge jag hellre ensam. Då ginge det nog, ska du se. Ginge du också ända till helvetets port, så skulle dock ~.* **3)** 'Gack' är äld., 'skärpande' l. skämts. *Gack till din köpskap på torget och till ditt pladder vid gathörnet!* Ola Hansson. *Gack du din väg i frid och tacka din Gud, att du slapp undan så billigt!* *Gack härifrån och lämna oss i ro för dina näsvisheter!* Även i lös-bara ssgr. T. e.: *Gack ifrån oss, Satan!* *Gack in med dig och ~!* **4)** Refl. Utom i förbindelse med adj. (gå sig trött o. d.) mest i folkvisestil o. d. *Och jungfrun hon gick sig i fagrade lund. Så gick hon sig till ången, där ~.* Alderdom och sjukdom de gingo sig om by; *fattigdomen mötte, så voro de syskon try [tre]. Gå sig en tur till ~.* Även i lösbara ssgr, t. e. *Jag gick mig ut en aftonstund ~.* Jfr II 2 b nedan (gånga sig). **5)** S-formerna nyttjas delsopers., dels med 'innehållssubj.' — I trans. ssgr äro naturligen s-former vanliga (t. e. *Boken bör noga genomgå, innan ~.*) **a)** Ett pantlånkontor eller en annan lokal, där det gås mycket *Sigurd. Grindas stuga var som en tingsall nu, där koms och gick oupphörligt* R. Schildt. *Och gick allt vad gås kunde Lasse-Maja. Där mycket gås, trampas mycket ner.* **b)** Eden skulle gås omedelbart inför nämnden. Den sista milen gick, i den fart man nu var, på $1\frac{3}{4}$ timme. Dessa steg skola gås gravitetiskt och ~. Balansgång kan gås på flera sätt.

6) Particip o. supinum. **a)** Pres. part. Några ex.: *Komma gående vard.* ibl. även *Komma gåendes. Skicka gående bud. Där var naturligtvis 'gående bord'* Sigurd; dukat för gående (x sittande bord). *Hålla ngt gående. Färgen är särdeles grann, gående i blått, grönt, brunt och gult, med ett gult band längs sidan* E. Lönnberg. *En sång ~ gående på en den tiden allmänt känd slagdängmelodi. Lidelsefri och på sak gående kritik.* Jfr även 7 nedan. **b)** 'Gått' är endast supinum; 'gådd' gillas knappast som tingspråk utom i ssgr som t. e. *Lätt-, svår-, tunn-, snedgådd. Uppgådd stig.* **c)** 'Gången' hör blott till 'övergångsverbet' gå (icke till 'fortgångsverbet'). I verbets

bildl. betydelser är 'gången' ofta skriftspråkligt o. ibl. ngt äld., men i vissa uttr. även smtl. Som sista ssgsled är det vida vanligare än som enkelt (t. e. utgången, varmgången, ingångna underrättelser, hemgånget spel, förgången). Ex.: *Ä Märta hemma? — Nej, hon ä gången för tie mi-nuter sen. Thellos husbondefolk [var] san-nolikt för längesedan gånet all världens väg ~ A. T. Gellerstedt. Penningen är lät-tare gången än fången. Lätt fånet snart gånet. Gången i frö. Sjukdomen var redan för långt gången, det var endast att avvakta slutet. Nej, vet du, nu är verkligen skäm-tet för långt gånet, nu får du sluta. Tre år gångna och ännu ingen underrättelse! Hög-djursjakt i gångna tider. Tack för de gångna dren och all lycka för kommande! Under den gångna veckan, den gångna natten. Realisation av rester och uddasaker från gångna säsong.* **7)** 'Gående' som subst. **a)** Personligt. *Blott för gående! Hon hade sitt nöje av att se på alla gående och dkande.* **b)** Abstr. *Det är ett ständigt kommande och gående i den trappan, ty ~. Köra i gående. En lång boa borttappades i torsdags afton under gående från Övre Slottsgatan, Järnbrögatan, Östra Ågatan till Flustret. Vid tillsegelsgåendet.*

II. Former av gånga. Äld. o. skönl. (särsk. i folkvisestil). Ngn gång även refl. Ex. **1)** *Där jag ensam i skogen månd' gånga* E. G. Geijer. *Han gånga till stallet, där fålarna stö O. Thunman. Herr Carl han gånga med tunga fjät* C. Snoilsky. *Hela dagen hon älskar att gånga | i sin milsvida, härliga park* E. A. Karlfeldt. *Och de gånga så smygande på td Guy Topelius. Även i ssg. t. e. Karlfeldts Jungfrun framgånga ~. — Ed gånga äld. högt. för 'gå ed'.* **2)** Märk särsk. **a)** Ett par sälls. former. *Och sorg-sen gågade jag att ~ Ester B. Nordström. Gången varligt, talen sakta Dan Andersson.* **b)** Refl. *Gånga sig åt lunden. Nu gånga vi oss att marschera Gymnastsång.*

Betydelser o. användning. **A)** Mer egentl. **I.** Ifråga om människor o. djur. **1)** Utan utbildning, 'absolut'. **a)** Ofta motsatt t. e. stå, sitta, åka, köra, rida, flyga, krypa, glida, släpa sig, rulla, springa, hoppa, dansa, ränna m. fl. *Man måste krypa, innan man kan lära sig gå. Han är på tredje året och kan ännu inte gå. Ha svårt för att gå (på grund av en skada i foten). Hon gick inte, hon flög. Ska ni verkligen gå, när ni har bil, när ni kan få dka? — Gå endast för att gå. Kommer du med ut och gå? Ska du verkligen ut och gå, så hett som det är? — Och pratade, medan de gingo. Som stickade strumpor, medan hon gick.* **b)** Motsatt 'stanna' o. d. *Gå, jag vill vara ensam! Gå, gå, jag vill inte se dig längre! Och därmed gick han.*

Det står dig fritt att gå eller stanna. Lösen honom och låten honom gå! Kom, så går vi! Så gick vi då! vard., = föreg. ex. Komma och gå. Går i scenanvisning: lämnar scenen. — När du ändå ska gå, kan du ta de här brevet med. c) Märk särsk. Kom, som du går och står! i dina vanliga kläder, utan att klä om dig, alldeles utan vidare, utan (några) omständigheter, ibl. nära:) omedelbart. Varför vi, som vi gingo och stodo, begävo oss upp i staden. 2) Gå + adv. a) Dit är inte långt att gå. Man går ledigt dit på en timme. Gå dit näsan pekar. Gå rätt fram. Gå baklänges, motsols. Gå fort, högtidligt. Gå lite långsammare, ä du snäll! Flugorna äro försedda med sugfötter och kunna därför gå såväl lodrätt som upp och ner. Jag vet inte vart jag skall gå för att ~. Kan du säga mej, hur jag ska gå för att gå ginast till ~? Har jag gått rätt, fel, galet? Få gå för-gäves. b) Gå fot för fot, arm i arm, snett på störlarna m. fl. jfr nedan 5.

3) Gå + predikativ l. apposition (adj., subst. l. som + subst.) a) Gå krokryggig, böjd (av dren). Gå sorgklädd. Gå klädd i trasor. Gå ensam, allena. Gå ledig, fri även bildl. När man gått arbetslös i tre månader, börjar man tröttna på strejkledningen ngt friare. Gå hungrig (från bordet). b) Jfr ibl. nedan 4. Gå man ur huse (för att ~). Så att Norden-skiöld gick högerinrer och Wicksell halvback. Gå (skilt)vakt. Gå som hjälp i husen. Gå som hantlangare hos ~. Gå bud väl i allm. till 4 nedan. Däremot Gå som ombud (till, för ~). Di gick tre i sällskap, men ~. Gå fyra i rad. c) Refl. l. med subst. + adj. Gå sig trött, varm, alldeles fördrävd. Gå fötterna fördrävd. 4) Gå + subst. (ofta 'innehållsobj.'). a) Det är roligt att gå en ny väg för att se vart vägen tar vägen A. Törneros. Det är bara att gå vägen rätt fram. Gå inte den vägen! Ha lång väg att gå. Går du Drottninggatan eller Nedre Slottsgatan? Gå en ginväg. Gå omvägar, krokvägar även bildl. Gå sina egna vägar ofta bildl. Gå köksvägen, köstrappan. b) Gå sin väg, sin kos gå bort. c) Gå (sig) en tur bortåt vägen. Gå en tur genom staden. Gå en rond. Gå ronden, sin (förmiddags)rond om sjukhusläkare. d) Gå balansgång, armgång. Gå noggrann marsch. Gå (i) gåsmarsch. Gå kräftgången baklänges; även bildl. e) Min kära, låt oss gå vår gång till ängen bortom fjällen. Gå (sin) pilgrimgång till ~. f) Gå fem steg och så åter stanna. Gå tre mil på 6 timmar. Vi hade inte gått fem minuter, innan ~ jfr nedan 5 f. g) Gå vall valla kreatur. Mången går en annans bud och uträttar sitt eget ärende. Jag ska först gå några ärenden. Jag har ett par ären-

den att gå. Gå bud o. Gå vakt jfr ovan 3 b.

5) Gå + prep. + subst. Ex. i bokstavsordning efter prepositionerna. a) Gå av vägen blott skr. b) Gå efter bullret bara, så kan ni inte gå fel! c) Vi gick från Uppsala till Flottsund på fem kvart. Gå från bordet, från bords. Gå från sin post. Nödgas gå från halvgjort arbete även med betonat 'i)från'. d) Vi går väl genom skogen? Gå genom vatten och eld för ngn friare. Gå genom slutna dörrar. e) Har du också gått (och tagit lektioner) hos Landström? Gå hos tandläkarn (för plombering). f) I. Både om 'vila' o. 'rörelse'. Ofta ngt friare (med 'blekt' bet.); jfr B13 e. Gå i sömnen. Gå i köket (från morgon till kväll). Gå i spetsen (för ~) även bildl. Gå i vägen (för ngn). Gå i tankar(na), i (djupa) funderingar, i giftastankar, i osäkerhet (om), som i en dröm, i ett rus av salighet. Vi hade inte gått i fem minuter, förrän ~. Jag tyckte någon gick i dörrn, i trapporna. Jag går väl i min svarta sidenklänning. Att han var den ståtligaste företeelse, som gick i ett par skor. Gå i sidan, i hatt, i schalet. — Passagerarna gå i land! Gå i badet. Gå i berg, i gryt om räv l. grävling; gå under. Ofta ngt friare: Gå i döden (för ngn l. ngt). Gå i graven. Gå i konungens tjänst. Gå i fält, i krig. Gå i kyrkan, i skolan. Gå i nngs gömmor, i nngs (byrå)lådor. g) Gå ngn in på även bildl. h) Med. Även ngt friare. Jag går hellre med dig än med honom. Tänker han gifta sig med den där flickan, som han gått med nu en längre tid? Gå med Gud! = gå och Gud vare med dig. Gå med stora steg genom rummet. Gå med jättesteg mot sitt fördrävd. Gå med god fart mot ~. Gå med spårvagnen ta spårvagnen. Gå med bud till ~. — Gå med glasögon, käpp, kryckor, galoscher, peruk, löständer. Nu har han gått med den värken i en månad. Gå med feber (i kroppen). i) Gå mot solen. Gå mot solnedgången, den avlägsna staden. Gå mot okända öden. Gå mot fienden täga. j) Gå nedför trapporna. k) Gå om hörnet. Gå om bord även 'ombord', se ssgr. l) På. Även ngt friare. Både om vila o. rörelse. Gå gå td, händerna, alla fyra, händer och fötter, två ben, fyra ben, kryckor, stylvor, skridskor, skidor. Gå snett på skorna. Gå på sned. Gå på sina sista ben, på sitt yttersta, på gravens brädd bildl. Gå som på ntlar vara ivrig l. nervös. Gå på vakt även 'gå vakt'. Här får du inga dlar, di går på djupet. — Gå lite(t) på maten. — På det kan jag gå i fyra timmar = på den lilla frukosten. — Gå på herrgårdn, fabriken (och arbete). Gå på rov, lur. Gå på jakt, supé, teatern, bal, (avskeds)visit, besök (till ngn). Gå på (mldar)akademien, föreläs-

ning(ar i grekiska), sykurs. Gå på marknaden, torget. **m)** Till. Även friare. Mest om rörelse, ngn gång även om vila. Hon gick då till fönstret och såg ut, men ~. I morgon går vi väl till Tunaberg, till Thörnells? Gå till en god vän (med sina bekymmer). Vi ä upptagna i kväll, vi skulle gå till professor E:s på supé. Gå till skogen, till skogs. Gå i god tid till kyrkan, så ni får plats! Gå ngn till mötes även bildl., jfr tillmötesgå. Gå till bords, sångs, vila, kojs. Gå till skrift, nattvarden, altars. Gå till sjöss bli sjöman. Följden blev, att han började gå till flickor. Gå till sitt arbete. Gå till (en) läkare (för ngt). Jag blev rädd att gå till en advokat. Gå ngn till handa se tillhandagå. — Gå till fots. **n)** Gå uppför en backe, de branta trapporna. **o)** Gå ur huset för mig! stå inte och skym. Jag går inte ur fläcken, förrän jag fått veta vad du sagt. Gå ur vägen (här), pojkar! Gå ur hus i hus. **p)** Gå utan mat ända till middan. **q)** Gå utför trappan, en slutning. **r)** Så fort du går utom gården, utom ditt eget område, är du ej längre säker för honom. Gå utom gränsen för sin befogenhet. **s)** Gå (några steg) åt sidan. Gå åt fanders med dig! **t)** Gå över bord friare: falla i sjön; även bildl. Gå över ån efter vatten ofta bildl.

6) Gå + (för) att + verb. Skr., utan 'för' ofta skönl. Apotekaren hade just gått (för) att hämta flaskan. Så skulle de gå att bada. **7)** Gå + och + verb se nedan B11. I dylika fall är den 'egentliga' bet. hos gå oftast starkt förbleknad. Gå och vänta. Gå och dränka sig.

II. Ifråga om ting samt opers. **1)** Opers. I flera bet. **a)** Det går i (färstu)dörrn, se efter vem de ä! Det gick i trappan. **b)** Det går bud varannan timme mellan herrgården och fabriken. **c)** Det gick ett moln för solen. **d)** Huj, va de går! Det gick i galopp över fälten. Det går med en rasande fart. Det går, som stormen går över sjön Tegnér. **e)** Det går storm över landen även bildl. Det går (vita) gäss på sjön. **f)** Det gick en rysning genom henne, när ~. **2)** Vara i gång o. d. **a)** Vad är det som går och går och aldrig kommer till dörrn? (Svar: klockan). Klockan går 5 minuter efter, för sent, går före. Min klocka går på minuten rätt, går ovanligt säkert. **b)** Hör, trumman går! Låta skottspolen gå, gå. Vaggorna gå. Benen gick (på henne) som trumpinnar. Svansen gick oupphörligt om hund som viftar på svansen. Munnen går på henne som ett vattenhjul, går i ett (utan uppehåll). — I ex. som Reveljen, taptot går jfr nedan 5 b. **c)** Maskinerna gå dygnet runt. Gå omkring sin axel. Maskinen går säkert, stadigt, ojämnt. Gå med vatten, ånga, elektricitet. En sågkvarn, där ett överfallshjul gick tomning

Strindberg. **3)** Röra sig, 'löpa', leda o. d. **a)** Gå på rullar, hjul, medar, fjädrar, hakar. Så tung vagnen än ser ut, går den dock tämligen lätt. Om lådorna, låset går trögt. **b)** Vägen går i många slingringar ned mot ån. Floden går i en båge förbi slottet och sedan tvärs genom staden. Kommer järnvägen att gå över dina marker? Ett mönster, där ränderna gick kors och tvärs. Dansen gick över stock och sten. Nedmot slätten gick den vilda ritten. Var går vägen till Gårdslösa? Vart går den här vägen? Gatan går (rätt) i öster och väster. Därifrån går en trappa rätt ned i barnkammarerna. Från Stockholm gick färden, resan till ~ friare. — Skottet, kulen hade gått genom pansaret och fastnat i träet innanför. — Budkavlen går. Det har gått genom många händer, innan det kom till dig. **c)** Om vågor o. d. Böljorna gå mot stranden. Vågorna började gå allt högre. När sjön går hög. Krabb är sjön, när den går kort, toppig och häftig ~. Sjön gick vit och ~. Så strid går ej älv ~ V. v. Heidenstam. — Även i bild. T. e. Duken gick i vågor (för vindilarna). Om detta tempel ~ ha den lärda stridens vågor ofta och länge gått höga Hj. Alving. **4)** Segla, köra o. d.; uppehålla förbindelse(n) m. m. Ofta med 'skepparen' som subj. i stället för 'fartyget' l. d.; jfr nedan B13 d m. fl. **a)** Gå mellan Hamburg och Buenos Aires. Gå (med stycke) på Sicilien. Gå i fraktfart mellan ~. Gå i oceanfart, i kustfart. Gå med sydvaror. **b)** Gå för fulla segel, för full maskin l. ånga, för l. med halv maskin, för fullt särsk. det sista även bildl. Gå för små segel, för revade segel. Gå med lik i lasten oftast bildl. Gå sydvart(hän). Gå tom, utan last, med ballast. Gå i lä, i lovart, akter om ~. Gå över stag. **c)** Gå med högsta (tillåtna) fart t. e. om tåg, spårvagn, bil, ångare (i kanal) osv.

5) Avgå o. d. **a)** Ångaren går (från Riddarholmen) precis kl. 9. Tåget gick för tre minuter sen. Bussarna gå varannan halvtimme från Gamla torget. Post(en) går en gång om dagen till ~. Budet går om 5 minuter. **b)** Hit kunna anslutas: Hållet var icke för långt, varför jag lät vänsterpipan gå J. Möllersvärd. Varvid skottet gick i förtid. Låta ankaret, linan gå l. gå ankaret. Riddn går fälles ned. Kl. 8 var kvällsskaffning och kl. 9 gick taptot. **c)** Gå till segels, till ankars. Gå i hamn (för att kola). Gå i drift (om fartyg) börja driva, råka i drift, slita sig (loss). Gå av stapeln om fartyg men mkt ofta även bildl. **6)** Nå o. d. **a)** Ågorna gå (ända) till det skogs-brynet du ser därborta. Hur långt gå dina (jakt)marker? Gå djupt, på djupet (med rötterna). Malmådern går här i dagen, går åtminstone 7 meter djupt kan även föras

till 3 ovan. **b)** *Snön gick (dem) över knäna.* Vattnet gick redan över de lägst liggande gatorna. *En rock som inte gick (honom) till knäna.* Det skärpet skulle gå tre gånger om livet på henne. **7)** Märk ytterligare. **a)** *Solen går i moln, bak moln.* Låta faten gå mätols. *Dörren går utåt öppnas utåt.* Vinden gick nu dter på norr, på nordlig, och ~ övergick till nord l. blåste från norr. **b)** *Låta ngt gå genom en (grov) sikt.* Gå genom ekluten gärna bildl. *Urinen går i sängen läk.* **c)** Samtidigt som vänstra foten går i marken idrotts. (= tar mark). **d)** Östersundsådet, vars postvagn gick varm mellan Stockholm och Uppsala. **e)** Gå som fraktdogs, som paket, som brev sändas l. kunna sändas. **f)** Klockan går (redan) på tolv närmar sig tolv; är över elva.

B) Mer bildl. **I.** Ifråga om människor (o. djur). **1)** Gå + och + verb. Både som fortgångs- o. som övergångsverb; särsk. som övergångsverb ofta ngt vard. (l. i tadelande uttr.). Bet. urblekt. (*Få*) gå och vänta. Gå och driva (och göra ingenting). Gå och gräma sig. Gå och sträva för en ringa lön hos ~. — *En vacker dag gick han och hängde sig i spjällsnöret.* Och du, ditt kråk, som gick och gifte om dig! Alb. Engström. *Men så har det svinet till pantlånare gått och stängt Strindberg.* Gick du och ramlar i diket? Gå och hälsa på ngn. Går han inte så lågger sej sjuk i värsta brådskan! Och så, kan du tänka dig, går han och talar om det för sin syster! Va du gör, gosse, men gå inte å gift dej! Han kunde ju gå och göra sig olycklig. **2)** Gå + adj. (l. ibl. subst.). *D. v. s. man går gränslösa över hästen och mumrikarna idrotts. o. d. — Gå havande (med ngt) även rent bildl.* Gå dräktigt i fyra månader. — *Gå segrande ur striden.* Till semifinalen torde han i varje fall gå klar. Gå miste om ngt. Gå förlustig sina rättigheter l. sina rättigheter förlustig. Gå helskinnad ur ngt. Jag trodde han skulle gå fri för dylika beskillningar. Gå förlorad (för kamratlivet). Gå bet, ko- (dillj) spelstermer.

3) Gå + prep. + subst. Ex. i bokstavsordning efter prepositionerna. Bet. åro ganska växlande, ursprungsbetydelsen ofta rätt urblekt. **a)** Gå efter ngt ha ngt som norm, handla i enlighet med. *Ha ngt (reellt) att gå efter.* Gå efter vissa principer, efter sitt eget huvud. **b)** Nödgas gå från gård och grund. — *Att Hedda gått från förståndet folkligt l. skönl.* **c)** Gå för en ringa lön (hos ngn). *Du får nog gå för nedsatt pris, om du talar vid styrelsen.* — *Gå för fan i våld!* vulg. — *Man vet ju ännu inte vad han går för vad det är för en människa;* om det är ngt med honom; om han är att lita på; vad parti han tillhör l. d. **d)** *Vi går väl genom Grundrännan, kapten?* styr

l. d. — *Han är så tjock, så han går inte genom dörrn.* **e)** **I.** Både om 'vila' o. 'rörelse'. Jfr A I 5 e. Gå (och hjälpa till) i hushållet. *Frun går själv i köket (och hjälper till).* Ödet ville, att han en gång gått i trampfart mellan Buenos Aires och Montevideo A. Essén. Gå i ngns fotspår vara ngns efterföljare o. d. Vore det inte bättre, om vi ginge i lä om Utklippan? Han går i skola(n) sen i fjol. Gå i femte klassen (i skolan). Gå i barndom vara barn på nytt. Det kunde vilken kläpare som helst gått i land med kunnat utföra, 'klarat'. Gå i detalj, (in) i de minsta detaljer (med ngt). Gå i (tur och) ordning (med frågorna). — Gå i kloster bli munk l. nunna. Änkling ~ får ej gå i annat gifte, förr än ~. Sotarnaingo i strejk på fredagsnatten. Den som går i borgen går i sorgen. Gå i god för ngn borga l. (an)svara för. **f)** Gå med barn, med foster. — Att Italien skall gå med Frankrike i ersättningsfrågan. **g)** Gå mellan barken och trädet sätta sig i en obehaglig mellanhand (mln två som stå varann nära). **h)** Gå mot sin ruin, fördärvet. Gå mot vintern. Gå mot ljusare tider. — Gå mot alla sina meningsfränder (i en viss sak). **i)** Vi går väl om Högskärsudden, det är ju bästa farleden, eller hur? **j)** Du kan säkert gå på halv biljett. Kontrollstyrelsens reserveranter gå på den senare linjen. (Hur gammal ä pojken?) Han går på fjärde året är tre år (och) på det fjärde. **k)** Gå till sina fäder gå i graven, samlas till sina fäder. Gå till gud vard.: dö. Ej heller dörjefiskarna våga gå till sina vanliga fångstplatser vid Doggersbank 1917. Gå till verket. Att den icke med tillräckligt många parlamentariska snedblickar gått till sitt värv. Gå till överdrift (i ngt). Som försökte sig på allt, utan att gå till botten med något. Kan man gå (så långt, så högt som) till 7 kronor på den boken? Till 6 (kronor) kan du gå, men inte gärna längre. Vi behöva bara gå till vårt grannland Danmark för att ~. Du behöver bara gå till dig själv och tänka efter, om du skulle tycka om en sådan anordning. **l)** Här vågar ingen att gå under segel segla ut. — Du kan ju (få) gå under namn av intresserad främling. Gå under antaget namn, en annans namn. **m)** Gå ur tjänsten. — Gå helskinnad ur ngt. **n)** Gå över stag stagvända.

4) Märk ytterligare. **a)** *Då vi nu gå att närmare undersöka denna sak.* **b)** Gå en medelväg. Gå sin undergång till mötes jfr tillmötesgå. **c)** Du kan säkert (få) gå som barn, gå för att vara 11 år. **d)** *Ministären går nog, om inte förr så i höst.* **e)** Med adv. Han kommer nog att gå långt (i världen) har en god framtid för sig. Gå för

långt i medgivanden, i sitt skämt. Gå vida utöver vad som väntats av en. Gå vi nu vidare i vår undersökning, finna vi snart, att ~.

II. I fråga om ting samt opers. **1)** Opers. **a)** *Det går storm över landen jfr nedan 2 n. Går det differt därute hos er? även 'går differtin'.* Det går så mycket prat i stan. Det går ett rykte, att ~. Det gick många historier om honom. **b)** *Det gick honom till hjärtat, (djupt) till sinnes, att systemen skulle få lida för detta.* Ngt vulg. även *Det gick honom i magen, att ~ äcklade l. förargade honom.* **c)** *Rev och slet, så det gick ett stort hål i schalen.* Det har gått slut för honom, han har knappt pengar för dagen numer. Du ska få se, att det går till konkurs för dem. Det kommer och går. **d)** *Rymmas o. d. Det går inte mer i flaskan.* Det går väl knappt mer än fem sådana päron på en liter? Enligt gamla sättet gick det 48 skillingar på en riksdaler. Det går tio judar på en grek och tio greker på en armenier ifråga om listighet (i köpenskap). **e)** *Här i stan går det till pengar nu, skall jag säga, att ha väning.* **f)** *Lyckas, ske, låta sig göra o. d. Det går, om också långsamt. Det går, som om det vore smort. Det går av sig självt, bara man kommer i gång. Det ska gå som ett inte, i en handvändning. Det går lätt för dej att kritisera, som ~. Få se, om det går utan strid! Går det bra för honom med handeln? Det ska nog gå bättre att behärska sig, när ~. Om det skulle gå så galet. Mätte det gå dem väl! Hur ska det gå med barnen, om fadern dör? Det går visst med dig, som med dñan, som svalt mellan höstackarna. Mätte det inte gå med Locarnoavtalet som (det gick) med Versaillesfreden! Må det gå dig efter förtjänst! Här går det efter ålder, i en bestämd ordning. Ja, så kan det gå. Så går det, när man inte vill lyda. Så går det, när en man på 70 gifter sig med en flicka på 20. — Det må gå på din egen risk! Det får gå, hur det vill (, men ~). Låt gå för det då! Kan det inte gå för mindre [än en formlig ursäktsskrivelse]? — Nej, nu går det för långt! — Märk särsk. Nå, låt gå då! Låt gå för 30 kronor! nåja jag bjuder (l. säljer ngt för) 30 kr.*

2) Gå + prep. + subst. Ex. ordnade alfabetsiskt efter prepositionerna. Ibl. är gå obetonat, ibl. betonat. **a)** *Efter första deklinationen gå femininer på a (som kvinna) ~.* Gå efter annat paradigm. **b)** *Egendomen har gått från far till son i tre generationer.* **c)** *Många fabriker — kunde icke gå för fullt, därför att en mängd av deras skickligaste arbetare låtit värva sig. Och [jag] fick aftonen att gå för fullt i ett enda glam Strindberg. — I krig går slag för lag och våld för rätt. Låta nåd*

gå för rätt. Krokodilen, eller låt gå för alligatorn. d) *Vagnen går inte genom porten (är för bred). — Och allehanda stridiga tankar, ont och gott, gingo genom hennes huvud. En vissling, som gick genom mörk och ben. — Det hela gick genom bulgariska legationen utfördes (med hjälp) av. e)* *I. Vila o. rörelse. Ex. alfabetsiskt efter substantiven. I flera bet. Egendomen går blott i arv på manliga linjen. Gå i arv från far till son. Rågen höll just på att gå i ax. Dörren har gått i baklås. Vilket så har gått dem i blodet, att ~. Innan ännu fruktträden gått i blom. Livet gick (något) i blått, men kjolen var svart. Stycket går i (c-)dur. Vänta, tills vallmon mer allmänt gått i fröl! När spådomen gått i fullbordan. Gå i handeln (under namn av färböck). Smör- och äggprisen gingo emellertid under oktober dter i höjden. Då ävenledes fodermassan går i jäsnings. Dörren går inte i lås. Allt gick förträffligt i lås med avseende på ~ bildl.; gick alldeles efter beräkning, precis som det skulle. Marken började grönska, och björkskogen gick i löv. Som till följd av Eders Kungl. Maj:ts ~ beslut kommer att från och med den 1 oktober 1918 gå i mistning av den utställningslokal, som ~ skr. Din lilla dikt gick (raka vägen) i papperskorgen. Det sista arket går i press i morgon, och boken bör i nästa vecka vara ute i bokhandeln. Och så gick den förhoppningen i putten om intet. Gå i spillror, i kras, i (tusen) stycken, i tusen bitar. Skulle även detta hopp gå i uppfyllelse? Det hade fallit rätt mycket snö; fram i december gick den i vatten. (Låta ngt) gå i verkställighet. f)* *Tror du lotteriet, affären går med vinst? Undervisningen gick med liv och lust. g)* *När även den nya dagen började gå mot skymning. h)* *Jag skulle bli bra ledsen, om resan nu gick om intet (för ditt slarv). i)* *Undervisningen går numer helt och hållet på tyska sker, föres. Gå på skruvar bildl.: gå nödtvunget, endast med svårighet. Du ska få se, att det kommer att gå på tok. Går på melodien av ~ sjunges. Brödrakiv går på själ och liv botar. Beskylldingar, som gå (p)å heder och ära. Det där går ju på sidan om ämnet. Det går på farsarvet! tas av, går ut över, minskar. j)* *Vattnet gick dem snart till bröstet. Ett hyckleri, som går ända till jesuitism. — Gå till ända, till spillo. Om sjukdomen går till bättring. Gå till förruttnelse. — På så sätt har hela aktiekapitalet gått till gud mkt vard.: gått förlorat. Nu gick väl lampan också till gud sönder; jfr föreg. ex. — Allt detta går nu till fordringsägarna. Alla hans sparslantar gingo till modern(s julkapp). — Det här kommer att gå till ganska vackra summor stiga till. — Skildringen går endast till*

1526. *Boken går inte längre än till Gust. III, till sekelslutet. — Vi måste ha en färg, som går (bra) till möblerna. k* Rädd att låta tillfället gå sig ur händerna. *Gå ur bruk. Gå ur hand i hand. l* Å. *Gå d heder och ära. m* Men de kan du ju se, att detta går åt halsefyr! *n* Din oförskämhet går över alla gränser. *Gå över alla bräddar. Detta går över mitt förstånd, min horisont. — Icke ett ord gick över hans läppar. Stycket gick över scenen, över tiljan 32 gånger i sträck. — Som om hela skogen gått över ända. — Som stormen går över sjön.*

3) Absolut. **a** Och färgen kom och gick (på hennes ansikte). *Lyckan kommer, lyckan går. Askan går. Festen har åter börjat gå (i ~). Ryktet går (, att han skulle vara påtänkt till landshövding). Helan går. b* Få tiden att gå. *Tiden går. Många är gängo, och så en dag kom han tillbaka. Ingen dag går, utan att ~. Dagen gick och ingen kom. Timme efter timme gick, men ~. Och bröllop blev där, innan det gick. c* Där gick min sista femma strök med, 'rök'. *Å så gick di besparingarna. Och därmed gick hennes sista förhoppning. Där gick min hatt (i sjön). d* Ha reda på alla kort som gått. *Ässet är redan gånget. e* Den slanten går inte (längre) gäller. *Varor som gå jfr nedan 5. f* Går pennan att skriva med? *I dag vill ingenting gå (för mig). Nej, den gubben går inte vard.: de va ett bondför-sök som inte lyckas, det där lyckas inte, det 'lacks' inte. g* Stycket gick (för fulla hus) tre kvällar å rad. **4)** Med adj. l. adv. **a** Tiden gick diger med stora händelser. **b** Pennan går ganska bra. *Om allt går bra, går som det skall. Låta frågan gå vidare. Gå högt, lågt jfr följ. 5)* Märk särsk. Säljas (lätt) o. d. *Gå (på auktion) för en spottstiver. Bordet får icke gå under 50 kronor säljes ej. Den stora kronan i salen gick till 25 kronor. Kreaturen gå först i morgon. — En artikel, som går utmärkt (bland lantbefolkningen). Varor, som gå. En bok, som går. En författare, som går. — Va går min räkning till?*

Syn. A **l** gå l. färdas till fots, begagna l. ta till apostlahästarna; (ibl. mer l. mindre nära:) stiga, röra (på) sig l. på benen, vandra, förflytta sig, flytta på sig, vanka, masa, larva, pallra, knalla, trampa, traska, palta, skrida, trava, stega (i väg), strutta, tulta (i väg), trippa, stulta, kliva, vada, ströva, irra, stryka; spankulera, 'valla', promenera, spatsera, flanera, 'driva'; ge sig av, gå sin väg, lämna (platsen, scenen), resa, fara, avgå, bära av l. i väg, sätta sig i rörelse, starta, avlägsna sig, bortgå m, bege sig bort, bryta u'pp, laga sig i väg, packa sig av, försvinna; (av)troppa (n), marschera, tåga, dra(ga), förfoga sig, bege

sig; tillryggalägga, följa; slå i'n i en viss riktning, ta vägen (gm); utföra, ibl. göra (en tur); vara l. gå klädd (i); vända sig till, rådfråga; **II. 1)** (ibl.:) avgå l. skickas, komma, löpa, 'genomfara', stryka (fram); **2)** vara i gång l. rörelse l. funktion, 'arbete', fungera, (ibl.:) klappa, ticka, stänka, svänga, vibrera, pendla, gunga, höja o. sänka sig, 'slå', 'spela', ge utslag, visa, slås, ljuda, höras; **3)** röra sig, 'löpa'; leda, föra, 'ligga'; ha en viss riktning l. sin utsträckning; vara; sälla; **4)** segla, köra o. d., uppehålla rutt(en) l. förbindelse(n), gå l. segla i fraktfart; **5)** avgå, avsegla, 'köra'; **6)** nå, räcka, sträcka sig, ibl. tränga; **7)** (ibl. nära:) dölja sig, öppnas, övergå, blåsa, silas, 'avgå'; skickas, (för)sändas, transporterats, befordras; närma sig; **B) I. 3)** handla; förlora, mista; tjäna, arbeta, ta tjänst; komma i'n, få tillträde, (få) övervara; anses l. hållas l. räknas (för), gälla; styra; 'komma', ta sig (fram l. igenom); hjälpa ti'll; vara (elev), delta i undervisningen (i); (be)ge sig, ta sin tillflykt (till), (upp)söka (n), vända sig (till); (gå i:) börja, etablera; följa, göra ett (med); bjuda; **4)** bereda (sig att), skola, ämna, ärna; ta(ga); gälla; avgå, lämna sin tjänst; **II. 1)** vara gängse l. spridd l. i omlopp l. isväng l. i farten, härja, grassera, cirkulera, berättas, förtäljas; uppstå, bli, sluta (med); rymmas, få rum, innehållas, innefattas, motsvara, svara (emot), vara likvärdig (med), vara värd, uppgå n emot, 'komma' (på); (er)fodras, behövas, vara nödvändig, förbrukas; låta sig göra, kunna ske, lyckas, ha framgång, vara utförbar, avlöpa l. utfalla (lyckligt), klara sig, reda sig, gå för sig, gå a'n, ibl. passa; ske, hända, tillgå n, utveckla sig, ha en viss utvecklingsgång, ha sin gång, försiggå, passera; bli ett visst resultat; (låt gå ibl.:) må gå (då), medgivet, medges, nåja, avgjort, topp, jag antar anbudet; **2)** böjas, deklineras, konjugeras, ibl. ansluta sig (till); överlämnas (i arv); hållas i gång; (låt gå för) låt oss säga; utföras (med hjälp) av; övergå; stöta (i); (be)drivas; (gå mot:) lida mot, närma sig, vara nära; ske, (ut-)föras, sjungas; avse, hota, gå ut (över); stiga (till); framföras; passa (i stycke); tillfalla, användas (till), komma på (ngns) lott; **3)** (för)svinna; lida, förflyta, skrida, nå sitt slut, ändas, förgå; stryka (med), 'ryka'; utspelas, 'falla' (om kort); gälda, vara gångbar l. giltig; spelas, ges; **5)** säljas, avyttras, bortslås n (på auktion); belöpa sig (på l. till), 'komma' (på); säljas bra, finna l. få avsättning l. åtgång, åtgå n, ha god avsättning l. åtgång l. åtgång, (lätt) låta sälja sig l. avyttra sig, röna efterfrågan, vara efterfrågad l. eftersökt.

— **Gå an;** (hit) gåra'ndam (efter C. J. L. Almqvists 'Det går an'; = frigjord dam,

dam som lever i l. hyllar det fria äktenskapet). Två skarpt skilda bet. **I.** Passa o. d. **1)** *Det går (rakt) inte an, att du blottar dig på det sättet. Stå på gränsen av vad som går an.* Almqvists 'Det går an' gav upphov till en hel följd av skrifter, den s. k. *Det går-an-litteraturen*. *Det går aldrig an att titta på nytt hos honom! Det går ju an, kunde ju gå an att försöka.* **2)** *Det går (nog) an för dig, som är oberoende. Det går an för dej att säga, som ~. För oss gick det väl an, som va tjockt klädda, men värre va de för dom, som kom i sommarblusar.* **3)** *Jag skulle fråga, om det går an, som det nu är, om klänningen går an så här. Inte är det något mästerverk, men det kan ju gå an (som förslingsprov). Som går någotsånär an.* [Mår du bra? —] Åja, det går väl an. **4)** *Går sådant verkligen an att äta?* **5)** I hövliga uttr. *Går det an att få telefonera, att få använda din telefon ett tag?* *Det ginge väl inte an att få växla en tia?* **II.** 'Rörelse'-verb. **1)** Äld., skönl., mindre vanl. *Nu går dansen an börjar.* **2)** Ngt vard. **a)** *Han gick an (å dansade), så han svettades. Dansen gick an som ett tröskverk. Fäktade å gå an.* **b)** *Han väsnas å går an som en full slaktardräng. »Hon kommer nog att gråta och gå an värre», sade styrmannen artigt. Hör, hur han (grälar och) går an!* **Syn.** **I.** **1)** passa (sig), vara l. räknas för l. anses (för) passande l. lämpligt l. korrekt l. anständigt, gå för sig, låta sig göra, vara tillbörligt l. försvarligt l. ibl. (till)rådligt, kunna tålas l. gillas, (med omkonstruktion:) anständigtvis, med bibehållen aktning l. d.; **2—4)** vara lätt, gå lätt, inte vara 'farligt', vara någotsånär l. (så där) tämligen l. bra nog l. passabel; (med omkonstruktion) reda sig; kunna brukas, (få) passera l. ske l. duga; vara möjligt; vara tillåtet, (med omkonstruktion:) tillåter ni, kan jag få o. d.; **II.** **1)** börja; **2)** gå på, 'arbeta', anstränga sig, 'fäktade'; **3)** väsnas, bråka, föra (o)väsen.

— **Gå av n, av och an, bakom o.** bakomgående. **Gå bakut l. bakåt o.** bakutgående. Mest bildl. *Det går bakut med honom utför, blir allt sämre.* **Gå bakåt o.** bakåtgående. *Först gå bakåt tre steg och sedan ~.* **Gå bort n;** gåbort(sklädd m. fl. se ex. *Fy, så tillställt jag är — och jag, som var gåbortklädd. Han var klädd i sina bästa gåbortkläder och ~ Dan. En finare gåbortsklänning. En gåbortsrock. Till bästa »gäbortsstolett».* **Gå dit o.** (vid) ditgående(t) samt (redan) ditgången. **Gå dän.** Vard. *Går du dän med fingerna, din karibel... Strindberg.* **Gå efter.** Jfr även eftergående. **1)** *De som gingo e., kommo emellertid för sent för själva festen.* **2)** *Gå e. för att se vad någon har för sig.* **3)** *Det*

är visst bäst att gå e. en läkare. Jag skulle bara gå e. min bok. Gå e. ett glas vatten åt mig, är du snäll! **4)** *Din klocka går (ohjälpligt) e., en hel kvart e.* **Syn.** **3)** (gå o.) hämta; **4)** gå för sent, vara försenad. **Gå emellan.** Mest bildl. *Gå e. och medla. Gå e. för att stifta fred.* **Gå emot.** **1)** *Kanske vi skulle gå e. (henne) en bit; hon kan vara rädd att gå ensam.* **2)** *Oförskräckt gå e. fienden.* **3)** Bildl. *Vare sig det går dig e. eller icke, så behåll blott alltid en lugn sansning! Allt går oss emot i denna vinter. Domen gick honom emot.* **Syn.** **1)** gå o. möta, gå till mötes; **2)** gå till anfall mot; **3)** gå olyckligt, vara motigt. **Gå fatt** se gå ifatt. **Gå fel.** **1)** *Gå fel och komma in i en annans rum.* **2)** *Din klocka går fel orätt.* **Gå fram n.** **Gå framför o.** framförgående. **1)** *Vem är det som går framför (och skymmer)?* **2)** Bildl. *Låta egen fördel gå framför (statens).* **Syn.** **1)** gå före; **2)** ha företräde, gå i första rummet. **Gå fra'måt** (l. -ätt); o. framåtgående. Egentl. o. ofta bildl. *Vi ha sedan dess gått (bettydligt) f. på alla områden. Om världen går f. eller tillbaka. Mänskligheten går f. i sin utveckling, f. i civilisation. Har affären gått f. även under de sista åren? Går det något f. med studierna för honom? Arbetet har gått raskt f. de sista månaderna.* **Syn.** visa framsteg, förbättras, avancera, ha framgång, höja sig. **Gå fri.** Se gå B12. Märk särsk. (sjöv.) Märken, som man tager för att gå f. ett grund. **Gå för sig.** *Det kunde väl gå f. sig. Det går inte f. sig, att en ungdom svarar sin lärare på det sättet.* **Syn.** jfr gå an I1. **Gå förbi n, före n.** **Gå förut** (l. -ut). Jfr förutgående. *Gå f. du och säj, att vi kommer efter! Min klocka går fem minuter f.* Märk även *Måste förutgå av ~.* **Gå hem [n], hit o.** (på) hitgående, vid hitgåendet. **Gå hädan n.** **Gå hän,** skönl. *Mina sommarår gå snabbt och snarligt hän* E. A. Karlfeldt.

— **Gå i.** **1)** *Ta så mycket, som utan svårighet kan gå i l. Nog går det väl i mer än 5 liter i den kannan?* **2)** *Tänker du verkligen gå i där? i vattnet.* **3)** Ngt vard. *Det går nog i dej!* om mat. Att alla definitioner äro så enkla och lättfattliga, att de kunna »gå i» vilken skolpojke som helst. Och sådant, sådana historier går i dig! Det gick i henne utan vidare. Går sådant verkligen i vår goda publik! **4)** Vard. *De gick i henne, ska man tro, att de inte va hon som fick't.* **Syn.** **1)** rymmas; **2)** kliva i (vattnet); **3)** vara gott nog åt; kunna 'smältas'; tas emot på god tro, (med omkonstruktion:) 'sluka', 'smälta', ta för gott, tro; **4)** vara svårt att smälta, 'gå ngn i magen'. **Gå ifatt l. (i) fatt.** *Det är lätt gjort att gå ifatt dem.* **Gå (i)från** se frångå. **Gå igen.** **1)** *Dörrn, fönstret går inte, vill inte*

gå igen. *Rocken går inte igen över bröstet.* 2) Om andar o. d. *Tror du verkligen, att mördade barn kunna gå igen?* 3) Rent bildl. *Hennes mörka, något sorgtunga ögon gingo sedan ofta igen i släkten.* *Nermans lyrik går fullkomligt osmält igen i [Folckes] »brusande brändstraj»* o. d. G. Bjurman. *Det är hans gamla funderingar om guld-makeri, som här gå igen [och spöka].* **Syn.** 1) (kunna) stängas l. tillslutas l. knäppas o. d., sluta till; 2) spöka, visa sig (som en ande l. ett spöke l. en vålnad); 3) komma igen, uppdyka m (på nytt). **Gå igenom** se genomgå. **Gå ihop.** 1) *Gå tätt ihop.* Om såret bara ville gå ihop! *Upptill gingo grenarna ihop till en klyka.* *Vägar, som gå ihop.* 2) *De gå bra ihop tillsammans, i par; även friare: äro goda vänner o. d.* *Färger, som gå bra ihop.* *Gå väl ihop med ~.* 3) *Få inkomster och utgifter, debet och kredit att gå ihop.* Även *Få det att gå ihop.* Men nu kan man likaväl taga ner mån | som att få't gå ihop — väl förståendes, om | man inte har mynt, som en gädda har rom K. Stangenberg. *Hur tror du det ska kunna gå ihop för honom med tolvhundra om dret och några obetydliga extra inkomster!* **Syn.** 1) sluta tätt (till); förenas, sluta sig, träffas, beröra varann, sammanstöta m, stöta ihop, (i)hopläka(s) m; 2) passa ihop l. tillsammans, gå (bra) i par; trivas (väl) tillsammans, vara goda vänner; 3) stämma; räcka ti'll. **Gå ikring** se kringgå, **ikull** se gå omkull, **in m.** **Gå i'nför.** *Ldis. (för inåt, in) i: Gå i. med tårna.* *Hon var ju en riktig lunsä — gick inför med fötterna och spretade ut med fingrarna på ett ytterst dumt sätt Fröding.* **Gå i'nåt** o. inåtgående. *Dörrn går inåt. Brigen Boreas, på inåtgående från Vaxholm.* Märk *Gå inåt med tårna.* **Gå isär** l. i sär. *Bitarna äro dåligt limmade och gå lätt isär.* Även bildl. *Hur mycket mina åsikter om Stagnelius än gå i sär från hans Fr. Böök.* **Gå itu** l. i **tu** o. ibl. *itugången.* *Gå sönder. Gå mitt itu.*

— **Gå kvar** m. **Gå loss.** *Ett stort stycke av gipsningen hade gått loss och låg som smulor på golvet.* *Gå loss i fogarna.* **Syn.** lossna, lossa. **Gå lös.** Ngt vard. *Swistatjuren lär gå lös däruppe i prästgårdsskogen.* *Di borde aldrig få gå lösä, såna där obotliga brottslingar.* *Den värsta unge, som går lös i Uppsala.* Ibl. även *Gå lös på ngn jfr följ.* **Syn.** komma lös, ibl. graserä. **Gå löst** (på). Jfr föreg. 1) *Gå l. på fienden.* 2) Ngt vard. *Förslaget lär gå löst på 30,000 kr. inte understiga, betinga, gå ända till.* **Gå med.** 1) *Vi tänkte oss till Ulva i kväll, går du med? Får jag gå med, mamma? Gå med på teatern. Gå med frivilligt. Gå med i hushållet. Gå med och hjälpa till.* 2) *Allt detta gick med i den*

stora konkursen ingick i l. strök med i. Det kan, får gå med på köpet. 3) *Sannerligen, gick inte smörgåsen med ändd, när du vart hungrig!* 4) *Gå med på l. i ett företag.* *Gå med som fjärdeman i ngt.* 5) *Går du alltså med på att det vore omotiverat? Han går med på vad som helst i den sinnessämning han nu är.* **Syn.** 1) göra sällskap, bli med, följa med; ta del i, deltaga i; 2) ingå i, stryka med i; 3) gå i (ngn), duga åt ngn; 4) vara med (om l. på), sälla sig till; 5) gå i'n (på), medge, erkänna, tillstå, vidgå, instämma i, säga ja o. amen till. **Gå ned l. ner m.** **Gå om** o. omgå (jfr d. o.). Egentl. o. bildl. 1) *Är du i form, så går du säkert om både tådan och trean vid tävling.* *Friare: Gå om kamraterna i skolan.* *Du kan ändå inte räkna på att (i historia) gå om någon annan än Björkman.* 2) *Gå om varann på vägen omgå.* *Brevet och paketet gick om varann.* 3) *Det ser inte ut, som om skärpet skulle gå om honom.* 4) *Vinden har gått om till nordlig, gått om och blivit nordlig (på aftonen).* 5) *Partiet, matchen, spelet får l. måste gå om (på grund av begånget fel).* *Lottningen var oriktig och går därför om.* *Köpet får gå om på tillbaka.* 6) *En tid gick om och ~.* *Det kan gå om lång tid l. gå lång tid om, innan ni åter träffas.* *Långa tider gingo om, utan att ~.* *Innan dret gick om, voro pengarna slut.* *Ären gingo om ~.* *Det gick om veckor ~.* 7) *Kanske blott ldis. Det blir bättre, bara första värken får gå om.* *Och ögonvärken efter sandstormen hade gått om.* *Hans vrede gick hastigt om och ~.* *Sotig blir man, men det går om Gust. Matsson.* 8) Sälls., äld. *Gå om med list.* **Syn.** 1) gå (i)fatt o. lämna bakom sig, hinna o'm, (upphinna m o.) gå förbi, löpa förbi, passera, distansera, 'slå', 'utslå' m, 'besegra'; 2) gå l. passera förbi varann l. mötas på vägen (utan att veta om varann); 3) räcka runt om, gå kring l. runt midjan l. d.; 4) slå o'm (till l. på), vända sig (åt l. på); 5) göras o'm, omta(ga)s m, göras på nytt l. en gång till; ibl. ogillas l. gå tillbaka; 6) gå förbi l. till ända, förflyta, förrinna; 7) gå över, 'ge sig'; 8) förfara, gå till väga. **Gå ombord** o. ombordgående. *Gå o. på ett fartyg. Vid ombordgåendet.* **Gå omkring** se kringgå. **Gå omkull** l. (vard.) **ikull.** Ofta ngt vard. 1) *Under allt bråket gick lampan o., och det blev mörkt.* 2) *Och så hade även den vackra planen gått o.* 3) *Man väntar när som helst, att företaget skall gå o.* **Syn.** 1) stötas l. falla omkull; 2) gå om intet; 3) 'stupa', gå överstyr. **Gå on** (änn). Smrtl., i sjömannsspråk m. m. Från engelskan. *Fast nog går hon on som en liten ponny Dan.* **Syn.** gå på, gå a'n. **Gå opp** se uppgå.

— **Gå på** m. — **Gåpålust** m. fl. se ex.

En oförbrännelig energi och g-lust idrotts.; ibl. = framåtanda. Den vedervärdiga g-stilen i vissa av de Nermanska dikterna. Socialisternas gå-på-taktik förde spik rakt i för-därret, det såg man bäst nu Hinke Bergegren. — Gåpåare (grav); (-en, -e; -aktig m. fl. se ex. Mest tadlande; särsk. idrotts. dock även berömmande. Den store g-en Yankee Bob O. Högberg. En skränare och g-e av värsta sorten. Verksamma och ivriga g-e Dr Emil Kleen. — Talför och g-aktig. G-aktigheten, det ungdomsfriska, det barnsliga. [Björnstjerne Björnsons] vågsamma, omedelbart naiva, positiva g-gestalt K. Warburg. Samma käcka g-humör. Och ett g-humör framför mål, som ~ (ifråga om fotboll) Torsten Tegnér. Eichhorns stundom något krassa g-glynn K. Warburg. Mannens plumpa g-maner S. Siwertz. Herbert Spencer förklarar, att det var oförsynt g-politik från britternas sida att taga för avgjord sak, att Indien är till för Englands räkn-ning. Och han själv törnade också överallt emot på grund av sitt häftiga g-sätt. Det är riktiga g-tag å la Arthur Engberg. En otrevlig g-typ. Syn. hänsynslös o. gapig herre, (fräck) streber, fräck o. oförskäm-d gynnare (som tränger sig fram); energisk o. driftig karl, yngling (osv.) med framåt-anda. — Gåpåig, -t; -are; -het. Jfr föreg. Blott tadlande. Inte så, att hon verkar brysk och g. eller ~ Märta Lindqvist. Livlig och en smula g. Syn. (nära:) gapig, framfusig, fräck, hänsynslös, som arm-bå-gar sig fram.

— **Gå runt.** 1) Det är bättre att gå runt [udden], att gå udden runt. 2) Låta bågaren gå [laget] runt. 3) Gungstolen gick runt med honom vräkte om (baklänges). — Det går runt i huvut på mig. Allt går runt för mig. Syn. 1) runda; 2) gå om-kring; 3) svänga runt; snurra o.m. **Gå slut.** Ofta smtl. Särsk. ifråga om konkurs l. d. Och för några hade det »gått slut» C. Larsson i By. **Gå sönder** o. sönder-gången samt ibl. söndergå. I. Trans. Gå s. skorna, sina strumpor. Gå s. sina fötter. Kristidsskor, som gås s. på en vecka. Ett par söndergångna stövlar även till II. II. Intr. 1) Tänk, att glaset föll i golv och gick inte s.! Det sista paret (koppar) gick s. för mig i går. 2) Bildl. Om nu allt går s. för mig, då återstår endast Amerika 'grusas', går i spillror. **Gå till u.** **Gå tillbaka** o. tillbakagående. 1) Det är lika långt att gå fram som tillbaka. Gå t. samma väg man kommit. Skall jag gå t. och hämta paraplyt? 2) Gå t. ända till Adam och Eva. Walter Crane ~ gick t. till 1500-talets tryckare för att erhålla en helgjuten sidbild. Gå t. till (själva) källan, (ur-)grunden, källorna, urskriften, handskriften. 3) Efter en utvikning gå t. till sitt egent-

liga ämne. 4) Låta ett köp gå t. 5) Febern har gått (betydligt) t. 6) Det har gått t. med honom på senaste tiden kroppsligt, själsligt, socialt l. ekonomiskt. Gå t. i stället för framåt. Affären är tydligen i tillbakagående stadd i tillbakagång. Syn. 1) återvända, återgå, vända tillbaka; 2) återgå (till), (ibl.: söka sig förebilder hos, söka sig tillbaka (till), rådfråga; 3) åter-vända; 4) 'återgå, upphävas, förklaras l. göras l. bli ogiltig, annulleras; 5) ge (mød) sig, nedgå u, minska(s); 6) gå u'tför l. bakut, försämrar. **Gå tillhanda u, (till-)samman(s)** se sammangå, till'anda u.

— **Gå undan.** 1) Gå u. för ngn. Friare När de gamla gå u., blir det plats för de unga. 2) Mest oper. Och då gick det u., må ni tro, raven sprang, som om han haft åtta fötter. Det gick u. i backarna ngt vard.; ofta bildl. Det gick bra u. för honom med arbetet. Gör det då, men låt det gå u.! ibl. = lägg benen på ryggen. Låt det nu gå u. med läsningen! Syn. 1) gå ur vägen, lämna plats, (söka) undvika, fly för; ibl. dö; 2) gå raskt l. fort, bli fart (med), skrida raskt framåt, göra goda l. snabba framsteg. **Gå under.** Jfr undergång. 1) Röret måste gå u., ej i samma plan som ~. Båten kan ej gå u., om ej skorstenen fälles. 2) Då villebrådet ~ går in under stenar eller i gryt (»går under»). 3) Gå u. vid entrepre-nadauktion. Anbudet gick u. (det förra) med 500 kronor. 4) Gå u. på sina lidelser. Gå u. i kampen för tillvaron. En tid var han nära att gå u., men räddades av en kamrat, som betalade hans skulder och skic-kade honom bort från staden. Gå u. ekono-miskt. Det var samma år, som Troja gick u. Syn. 1) ligga l. läggas l. placeras under; få rum under, komma fram under; 2) gå i gryt, gå under sten; 3) komma med lägre bud, underbjuda u; understiga; 4) gå förlorad l. till spillo, gå till sitt fördärv, 'sjunka'. **Gå upp u.** **Gå uppe** l. smtl. även **oppe.** Han är bättre, men får ännu icke gå u. lämna (sjuk)sängen. Gå u. (halva natten) och vänta på ngn som skall komma hem. Syn. (ibl.: ha lämnat l. kommit upp från sjukbädden. **Gå u'ppför** o. uppförgående. Även bildl. **Gå u'ppåt** l. (särsk. i smtl. även) **o'ppåt** o. uppåtgående. Även bildl. Nu har det lyckligtvis börjat gå u. med l. för honom igen ekonomiskt, ifråga om häl-san l. lynnet m. m. En uppåtgående (film)-stjärna. **Gå ur.** 1) Hästarna stannade och de åkande gingo ur. 2) Spiken, proppen, korken vill inte gå ur. En framtand gick ur för honom i går. Om håret går ur, så använd ~! Fläckar, färger, veck, rynkor, som aldrig gå ur. — Bonden går inte ur förrän i tredje led. Översittaren hade gått ur honom och ~ Evert Taube. Syn. 1) stiga ur, lämna åkdonet; 2) tappas, lossna,

'släppa'; avfalla n; utplånas n, försvinna, gå bo'rt.

— **Gå ut** n. — **Gåut**/klädd m. fl. se ex. Mindre vanl.; ibl. skämts. *Stod redan gåutklädd i stugan A. Mörne. Min tants gåutochgåhatt.*

— **Gå utanpå**. 1) Pålsen går lätt u. (både rock och ulster). 2) Bildl. Ngt vard. I skridskosegling går han u. alla kamraterna överglänsa, övertrumfa, 'slå'. **Gå utäv**. Jfr det vanligare 'gå av'. Varvid käppen gick u. — Och det huset gick inte u. för hackor Fanny Alving. **Gå ute** o. utegående samt utgångare. *Gå ute och driva halva dagen. Gå kreaturen ute (på bete) redan? Utegående hund. Gå utför* (l. u'tför) o. ibl. utförgående. Även bildl. *Det har gått u. med l. för honom, med affären på sista tiden* affärerna ha försämrats l. han har tacklat av l. har allt kommit på det sluttande planet. **Gå utåt** o. ibl. utåtgående. *Alla fönster här gå u. Gå u. med fötterna. Gå utöver* vad en annan bjudit, vad man lovat, sin befogenhet. **Gå varm(t)** o. varmgången. Om (järnvägs)vagnar. Se gå A II 7 d. **Gå vidare**. Fortsätta o. d. Jfr gå BI 4 e. **Gå vill l. vilse** o. vilsegången. Att även den genuinaste infödning kunde gå vill häruppe W. Peterson-Berger. *Vilsegångna får. Gå (åsta)d*. Gå sta och gifla sig. **Gå åt** n. Åtgå o. gå åt kunde betraktas som två ord. Se dock åtgå. **Gå åter** n. **Gå åtskils**. Skiljas (åt). Även friare. *En stund höllo Fredriks snarkningar jämn takt med skåpklockans klara tickningar, men så gingo de d. igen R. Schildt. Gå över* n. **Gå överbörd** o. **Gå överstyr** särskrivas även.

— **Gåflicka**. Liksom de följ. ssgerna ett sent o. ännu ej mkt nyttjat ord. Jfr 'gå ärenden'. Att en affär behövde en spring- eller rättare sagt gåflicka Tidn. Upsala 1925. -goss[e]. Jfr föreg. Som var man vet, är det för flänörer och gågossar ett högt skattat nöje att hänga över ett järnräcke eller en stenbarriär och se på, hur ~ 1925. -lust. Idrotts. o. d. Hindernas storlek och bredd krävde hästar med g. och ~ 1923. Broncho ~ visade mera g. än egentligen ryttarens akterstäv tyckte var trevligt E. Lieberath 1916. -pojke. Jfr gåflicka. Kassören krävde förklaring av g-n 1917.

— **Gående**, -t. Köra, rida, åka i g. Under, vid g-t från ~ till ~.

— **Gång**¹, -en, [-ar; i bet. I 2 d]. I. Enkelt. 1) Om personer o. djur. a) Upprätt g. Ha en livlig, långsam, hurtig, spänstig, rask, snabb, ungdomlig, trög, trippande, lunkande, rullande, rultig, vaggande, hassande, smygande, haltande, ojämn, struttande, lätt, tung, ovig, ful, vacker, ledig, klumpig, stötig g. Stegen blevo allt kortare, g-en alltmera släpande. Känna (igen) ngn

på g-en. Påskynda, sakta g-en, sin g. Påtd-, smygång. — Hästens g. och rörelser. Hästen har en bra, en sedig g. Passgång. b) Ingen vet, var haren har sin g., sa gumman, satte snaran i källargluggen. Efter en timmes rask g. voro vi framme. Det är väl ungefärligen en kvarts g. emellan. Gå sin g. tyst och utan att låta sig störas av ~. Rundgång. Gård(s)gång fångars. Betesgång. c) Friare. Vara i (full) g. med sitt arbete. I g. från morgon till kväll (oavbrutet) i arbete l. i rörelse, i farten. 2) Om ting (l. abstr.). a) Under sakta g. t. e. om ångbåt. Vagnen har en lätt, icke stötande g. Bred, smal i g-en om vagnar. Fri g. t. e. ifråga om biler o. motorcyklar som kunna gå med motorn avkopplad l. om cyklar där hjulen kunna gå även oberoende av transporterna. Golvurets g. var det enda, som störde tystnaden. b) Rytmens jämna g. Tankarnas, tankens g. Söka ingripa i händelsernas g. Rättvisan skall ha sin g. Låta världen, sakerna ha sin g. Saken hade sin gilla g., och efter ett par månader var allt klart. Gå sin jämna, sin gilla g. Allt går sin vanliga g. Ärendenas g. Det är världens g. c) Märk uttr. 'i gång'. Fabriken är icke i g. i dag. Sätta maskinen i g. jfr igångsätta. Hålla ngt i g. Tre tti vävstolar i g. — Åter söka få (det avstannade) samtalet i g. (Åter) komma i g. Saken är i full g. Sonen kom hem, och inom två veckor voro grälen åter i g. d) Konkr., med plur. Fackl. G-en i ur. Ankargång och kronometergång tillhöra de s. k. fria g-arna. Ur med hakgång. II. Ssgerna ansluta sig ofta även till verbet. De ha formen gång-; blott 'gång-dagar' kan äld. även ha formen gänge-; Syn. I. 1) sätt att gå; gående, vandring; ibl. väg(ar); ibl. gångart; 2) rörelse, fart, kurs; arbete, verksamhet; ibl. fortgång, (för)lopp, utveckling; ibl. gånginrättning.

— **Gångart**¹. Särsk. fackl. om hästar o. hundar m. fl. djur. Hästens g-er skritt, trav, galopp. Antaga alla g-er om häst. I samtliga g-er skola alla rörelser visas lika åt båda sidor. Kristina kunde själv »tumla» sin häst, d. v. s. rida i den höga skolans g-er. Språng är hundens hastigaste g. G. Grönberg. Friare, om människor Ljudet av låtta, ilandse fötter, som i sin ordning övergingo till den tyngre g-en. Syn. sätt att gå, rörelsetakt. -ban[a]; -(e)sten. Motsats kör- l. rid- l. cykelbana. G-a av trä, asfalt, nubben. G-a över en sluss. Provisorisk g-a vid broombyggnad. Bör den, som vill gå på en g-as kantsten, välja den högra g-an Överståthållarämb. trafikregler 1922. -bar, -t, -are; -het. 1) Mer egentl. a) G. is till Germandö fyr nov. 1916. Vägen var denna tid på året knappast g. Bara skogsstigarna blevo g-a. — G. sluttning. — Ett rymligt och g-t däck är för en

långfärdsbåt av stor betydelse G. Gartz. — *Maskin i g-t stånd.* — *En i år mycket g. sjukdom* mindre vanl. **b)** I bild. *Under-söka, om icke ~ den väg, de slagit in på, är mera g. än de moderna genvägar eller rättare slingervägar, på vilka man sökt kringgå de gamles frågeställning* E. Wellander. *Den gaste vägen för att närmare intränga i arvfaktorernas egenskaper* John Runnström. **2)** Bildl. Huvudanvändningen. *I nu g-t mynt. Mycket g-a varor, artiklar. Cigarrtändare av den i Ryssland g-a sorten.* — *De gaste talesätten. Om och ni ännu ej är fullt g-t till äldre och överordnade* Ann-Mari Nordman. *De äro ofta mekaniskt bildade efter ett gängse schema och anknyta ofta yttligt till de g-a myterna* M. P:son Nilsson. — *För att ytterligare visa tankens g-het* Ruben Berg. **Syn. 1)** möjlig att gå (på), framkomlig, där l. sådan att en fotgängare kan ta sig fram; som håller att gå på; som kan arbeta (om maskin o. d.); **2)** (nu) gällande, giltig l. gill, (allmänt) gängse; lättsåld, som lätt får avgång l. har god avgång, kulant, (ibl. nära) eftersökt; vanlig, bruklig, ibl. användbar. **-ben.** Zool. *De två bakre benparen [hos dessa nätvingar] äro g., [medan det främsta benparet är ombildat till fångstredskap]* G. Adlerz. **-biljett.** B. som ger rättighet att 'gå järnvägen'. *Fri g. (röd) eller betald g. [grön för ensam person, blå för person med sällskap]* Järnvägshandbok. **-bord.** Sjövä. Kan även anslutas till gång². *De bordvarts belägna delarne av ett däck emellan back och halvdäck* benämnes »gångbord» A. Ekelöf. *Matroserna stå uppställda å babords g. i givaktställning, och ~ Vår Flotta.* **-bro;** -aktiebolag. Motsatt kör l. järnvägsbro. *G-n vid Västgöta nation i Uppsala, ofta kallad Västgötaspången.* G. över en sluss, över däckslasten. *Mosebacke g-aktiebolag.* **-brygga.** Blott om mindre gångbroar. **-bräda l. -bräde.** Bräde utlagt för fotgängare (t. e. över en bäck l. till landgång). **-bud.** Gående bud. Och abbedissan måste skicka g. till Magnus. *Post går där ännu med g.*

-dag se nedan gång l. gånge dag. **-fart.** Mindre vanl. *Då den [spårvagnen] blott hade g.* **-fot.** Mest i plur. Jfr gångben. Zool. Motsatt t. e. simfötter l. klätterfötter l. (hos kräfter) stjärtfötter. *[Roddjuren äro] landdaggdjur med klobärande gångfötter* E. Lönnberg. **-hastighet.** Idrotts. Uppdriva g-en. **-hängslen** för småbarn som man skall lära att gå. **-inrättning** i ur. **-jakt.** Fackl. *G-en å mård* Sven Ekman. **-jörn, -et, =;** -sbeslag m. fl. se II. **I.** Enkelt. *Förnicklade g. av järn. Utstående delar av ett g. ~, varigenom stiftet går. Gå på, röra sig på g. G. på fönster, dörr, dosa. G-en knarrade, när dörren stöttes upp. Öppna*

sig på knarrande g. Helt sakta drogs en regel från, och dörren vände sig på sina g. När de sotiga g-en kringvredos på sina hakar, uppgåvo de ett långt klagande läte Z. Topelius. **II.** Ssgr. Ex.: *Vackra gamla g-sbeslag. Skjutfönstren ha en del påtagliga företräden framför g-sfönstren, men ~ de kunna ej göras dragfria. G-sled en art av ledgång i människokroppen. Enkla bleckdoser med g-slock. G-smekanism t. e. i gamla bakladdare. Du går med knäsid g-srock / och hög och fejad hatt* E. A. Karl-feldt. *Dessa g-sryggar, vilka äro en förargelsekälla för varje lärare på skolbord.* **-kläder;** -skista. Motsatt 'sängkläder'; ibl. avseende endast 'överkläder' o. då motsatt 'gånglinne'. *Gäldenär äger från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ~.* *Har du inga snygga g.?* **Månggångkläder. -kors.** Vändkors, vridkors (för att avspärra för åkande men ej för gående; ofta även förbundet med räkning av de passerande).

-linne. Motsatt dukar, lakan (sänglinne) o. d. *Såväl gång- som sänglinne bör märkas* Hulda Lundin. *Gånglinnen Tvättnota.* **-lucka.** Lucka på gångjärn som öppnas för gående. Ngt äld. *Gamla Varvets tunga rödmålade portar med tillhörande g.* Wilma Lindhé. **-låt.** (Folklig) marschmelodi. *G-arna ~, som väsentligen varit bröllops- och feststycken* E. Fahlstedt. *Uppteckna gamla g-ar.* När bondehären samlats, skallade g-arna V. v. Heidenstam. **-läder.** *Ha bra g. i skorna* skämts.: vara en duktig fotgängare. **-matt|a.** Och så ska vi ha några enkla g-or i salen. *Mönstertryckta g-or.* Bomulls-, bryssel-, jute-, korkg-or. **-pe|nni|ngar** broavgift. **-plank|a.** G-or, utlagda på en oinredd vind att gå på. **-port** x inkörsport. **-post;** -förare o. -föring (mest fackl.). Postföring å landsväg gm gående postförare; blir numer allt ovanligt. *Det må vara järnvägs-post, körpost eller g. 1913. Aluminiumbrevlåda, avsedd för g-förare Postboken. Vid g-föring. ib.*

-skytte. Jäg. Motsatt drev-l. klappjakt, jakt med hundar o. ståndskytte. *Vid g. följer jägaren utan hund det vildas spår eller genomströvar de trakter, där villebrådet brukar hålla sig. G. å mård.* **-spel;** -saxel m. fl. se ex. Sjövä. m. m. Lodrätt stående vindspel för vindning av ankar-kättingar, varp, förtöjningar m. m.; drogs förr med hjälp av vågräta spelbommar (varvid man gick runt spelet tryckande bröstet mot bommarna) l. handvevar; senare även med ånga l. elektriskt. G. användes ännu på segelfartyg. *Klara g-et.* Äldre, flyttbara g., som stundom förekomma på varv för förhalningar eller uppdragning av fartyg på land, kallas kapståndare.

Nord. Fam.². *G-et i sin enklaste form består av g-saxeln (förr av trä, då kallad hjärtstocken, sedan av järn), däromkring g-svalsen av trä med vidfästa, utstående g-sdockor (som ge valsen större omkrets) samt g-shuvudet med hål för g-sbommarna, vanligen blott kallade spelbommarna. Bruna händer grepo efter g-sspakar Eirik Hornborg. -sport; -övning. G-en, vilken efter den V Olympiaden för en alltmera tymande tillvaro. -spår. Jäg. o. d. Motsatt hopp- l. språng- l. travspår. -sten. Ibl. om de 'flata stenarna' på trottoar; ibl. om utlagda stenar att gå över grunt vatten. -stig. På smala g-ar, där man i mörkret snavade över trädröterna. Gå g-en, det blir mycket kortare! -stol. För små barn att (lära sig) gå i. Att mången ställde färdén / i g. först kring bondens furugolv C. V. A. Strandberg. -stöd för barn o. krymplingar till hjälp vid gåendet. -syn. Fackl. Om svagsynta som dock se tillräckligt för att vägleda sig. Syn. ledsyn. -sår. Få g. skavsår vid gående. -sätt. Tar sig givetvis även uttryck i g-et. -sättning; -sapparat m. fl. Jfr igångsätta. [Dieselmotorer med] ögonblicklig g. Ibl. även konkr. = igångsättningsmaskineri.*

-takt. En rask g. -tid. Järnv. o. d. Snälltågens vanliga g. på sträckan Stockholm—Uppsala är något över en timme. Samt genomgående långsammare g. för såväl person- som godstrafiken. -trafik; -(s)förslag m. fl.; -erad (biten på -e). Att nöjaktigt ordna g-en i storstäderna. Polismästarens g-förslag tillstyrkes. Det mest g-erade stället i Uppsala. -tunnel. Tunnel för gående. Anslag till en g. vid Huddinge. -tävla; -an. Stadsbuden g-a 1893. Som om det gått att vinna i en g-an. -vad x rid- l. hästvad. -vecka gångedagsvecka, se nedan gång(e)-dag. -verk i ur. -verktyg. Skämts. om benen. Nix, sade g-en E. Norlander. -väg. Flösta hade skyldighet att upplåta g. (för kyrkfolket) över gårdet närmast Brunnby. Gå g-en. -ärende. Mest i plur. Ärende som man kan gå.

— **Gång- l. Gångedag; -svecka** (gångvecka). Om äldre fhdn. De tre g-arna katolska böndagar (mln bönsöndagen o. Kristi himmelsfärdsdag) då folket fordom gick i procession under klockringning kring åkrar och ängar med sång o. böner för årsväxten. Gångedagarna före påsk Strindberg. Ända till 1773 ~ firades i Sverige måndagen och tisdagen i gång(edags)veckan med gudstjänst.

— **Gång², -en, -ar. I.** Mer 'egentl.' 1) Stenstigen är vackrare, bättre och billigare än den grusade g-en 1924. Sandade g-ar. På den nykrattade g-en. Slingrande g-ar mellan gräsmattorna, där malva, vallmo, violer och aklejer sedan länge växt förvil-

dade. Gröna g-en. När han nu vandrade i g-arna [i trädgården] Strindberg. Trädgårds-, park-, löv-, sand-, grus-, gräsgång. 2) Från (stora) g-en är det dörrar in till alla rummen. Täcka (pelar)g-ar. En smal g. mellan ett par plank. Från slottet leder en underjordisk g. rätt ned till sjön. Murad g. Den halvt igenrasade (källar)g-en. Skydds-, förbindelse-, väktar-, sval-, portgång. Mingång. Irrgång. In i klipporna bryter man sig g-ar. Grottg-ar. Gödselgång. — Mullvads-, maskgång. — Att i ~ rökg-arna ~ ofta stenen invändigt flagar sig, så att skärvor falla ned i och täppa g-ens knän. — Fistel-, körtel-, hörselgång. 3) Märk särsk. folkligt ifråga om nattvarden. Låsa fram på g-en Strindberg. Då en av systrarna ~ stått på g-en i Bråvalla kyrka konfirmerats. Då barnen skola kristnas eller »stå i g-en». II. Friare. Vanl. platt bergarts massa som med skarp begränsning genomskär andra bergarter. Mindre och tunnare samt ofta slingrande g-ar kallas ådror. G-ar äro alltid yngre än den bergart, i vilken de förekomma. [Brun järnockra] förekommer ganska allmänt på g-ar eller i lager eller körtelvis i kristalliniska skiffrar. En (malm)-gång av anseelig mäktighet. Mineral-, bergartsgång. III. Längre från de två föreg. bet. stå Land-, plank-, brädgång. Syn. I. stig, gångbana; passage, prång, ibl. överbyggd gränd; korridor, galleri; allé; kanal, rör, utförsväg, ledare; ibl. (malm)ådra.

— **Gångart².** Bergs. Ofyndiga mineral som åtfölja en lagerformig malmbildning o. skilja denna från den omgivande bergarten. Dessa mineral äro ej malmer, de kallas g-er S. Arrhenius. Syn. lagerart, skarn. -bildande; -ning. -bord se under gång¹. -formig, -t; -het. Ofta bergs. Brunockra ~ [ett mineral, som] förekommer antingen g-t eller såsom lager eller körtlar i ~. En egendomlig, g-t uppträdande bergart. — Att det ~ sydost om Elgon finns långa, smalt g-a grottor Gerh. Lindblom. -fyllnad; -ing. -grift; -liknande; -stid. Arkeol. Stenåldersgrav bestående av en kammare av resta väggstenar o. täckt med tvärsliggande takblock; från kammarens ena långsida utgår vinkelrätt en gång som utmynnar i den omgivande högens kant. Sverges största g., den vid Karleby nära Falköping, är nära 17 meter lång. G-erna voro massgravar, där den ene medlemmen av en släkt eller en stam begravdes efter den andre Oscar Almgren. Reslig och här-dadred såg han [O. Montelius] ut som en gammal nordmannakämpe, som trätt levande fram ur sin g. — G-liknande gravar i England. Den yngre stenålderns tredje period, g-stiden O. Rydbeck. -skyffel. För trädgårdsgångar. G. av stålplåt. En g. för häst. -system. De egendomliga g. de

[barkborrharna] därvid utgnaga ~ Nord. Fam.²

— **Gång³**, -en, -ar. Fackl. *En g. hästskor* 4 stycken. *Hästsksom* (å 32 på *g-en*). *En g. strumpsticker* (4 l.) 5 stycken. **Syn.** omgång, uppsättning.

— **Gång⁴**, -en, -ar. Ifråga om ur. Se gång¹.

— **Gång⁵**, -en, -er. Knappast några utpräglade bet.-skiftningar utom 'multiplikationsbetydelsen' (se C nedan); men en hel del fasta uttryck visa som helhet olika betydelse. **A)** Sing. **1.** Obest. form. **1)** Outbildat. *G. på g.* allt emellanåt, oupphörligt, vid upprepade tillfällen, upprepade l. flerfaldiga *g-er*. *G. efter annan.* **2)** Med obest. art. l. med räkneordet 'en' (utan adj.). Ibl. även hopskrivet: 'engång' (t. e. i fallen b o. d). **a)** *En g. dö och sedan domen.* *En g. säga och därvid förbli.* *Icke en utan många g-er.* Både en och två *g-er*. *Mer än en g.* *En g. om dagen,* om året, i veckan, i månaden, var eller varannan vecka, vart tredje år, dagligen. *En g. är ingen g.* *En g. ska ju vara den första.* *För en gång(s) skull* kan du väl göra oss sällskap! för denna enda *g.*, utan förbindelse för framtiden, så här (rent) undantagsvis. — *Än(nu) en g. frågar jag alltså:* Är du alldeles oskyldig i saken? *En g. till.* — Märk ssgr med 'engångs-' (som 'engångskostnader') vka stå under 'en⁸' (band I, sp. 1157). **b)** om förfluten tid. *Det var en g. en kung, som ~.* *En g. i tiden* var även han ung, fast det nu är längesedan. *En g. var jag mycke, mycke kär* 'Gluntarna'. Hit även *Men så en g. möter han honom ensam, och då ~,* 'en vacker dag', vid ett tillfälle. **c)** Om framtid. *En g. (i framtiden) kommer du nog att förstå det.* Vilket du säkert kommer att ångra, då du en *g. skall avlägga räkenskap för ditt fögderi.* *Men en g. skall du komma, det vet jag visst.* *En g. kommer den dag, då det heliga Ilion faller.* **d)** Nekat (till bet.); 'ens'. *Icke en g. föräldrarna voro närvarande vid akten.* *Hon vågade knappast andas en g. (av rädsla, att ~).* **e)** Faktiskt, i alla fall, trots allt, dock, ibl.: vilket ingenting kan göras åt l. tyvärr, när det nu är så olyckligt att ~. *Det var, är nu en g. så (, att ~).* När du nu en *g. ä* kommer ~. — *Det var då äntligen en g. ett uppriktigt svar* i alla fall, till slut(s). När han väl en *g. blivit varm i kläderna, talar han riktigt bra.* **f)** Jag har en *g. för alla förbudit* er att gå dit ibl.: oåterkalleligt, definitivt. **g)** Med 'på' l. 'med'. *Alla på en g. på samma g., samtidigt.* *Jag kan inte hålla så mycket i huvudet på en g.* *På en g. oförskämd och uppstudsig.* — Bättre vore då att bevilja beloppet på en *g.* (allt med ens. *På en g. mulnade himlen, och ~,*

plötsligt, med ens. — Och så med en *g. bröt ovädet löst* (helt) plötsligt, ibl. nära: oväntat, utan varning. **h)** *En g. ett m. fl.* Se C nedan. **3)** Utbildat med adj. (med l. utan 'en'). **a)** *Det blir svårare för varje g. Var g. (som) stjärnan tändes, tänker hon på ~.* *Göra ngt var sin g. tura om med det.* *Nästa g. (du kommer) måste du tala om det i tid.* *En annan g. är en skälm.* *En annan g. går du hem, sa gumman, slog ryggen av grisen.* *En eller annan g. Någon gång har det visst hänt, att ~.* *Någon enstaka, sällsynt g. För någon (enda) g. kan det ju så vara.* *Vi får se, någon g. i framtiden kanske, men jag lovar ingenting.* *Mången g. tänker man: ~, men så ~ ej sällan, då och då, ofta.* *Icke en enda g. föll det honom in att bjuda oss in till sig.* **b)** Märk särsk. (Precis) på samma *g. trädde de in i salen, ehuru från olika håll.* *Erik råkade, alldeles mot beräkning, komma på samma g. som brodern.* *På samma g. (som) jag erkänner, att jag överlät mig i uttrycken, vidhåller jag, att jag haft rätt i sak.*

II. Best. form. **1)** *En krona (är) bjudet, första, andra och tredje g-en.* *Tredje g-en gillt.* *Första g-en det hände, lät han emellertid udda vara jämt.* *Det är (faktiskt) första g-en, som jag sett henne gråta.* *Det blir (både) första och sista g-en han blir inbjuden till oss.* *Nu frågar jag dig för sista g-en: Vill du eller vill du inte?* *Sista g-en (som) den spelades, var ~.* *Då det lyste(s) tredje g-en ~.* *För den här, denna g-en förlåter jag dig.* *Ja, det var den g-en det; nu skulle det inte gå så.* **2)** Märk särsk. *Tre åt g-en i sänder, för var g. Även om hon aldrig ~ tillryggalägger någon längre sträcka åt g-en.*

B) Plur. **1)** Obest. form. **a)** *Det har jag sagt väl hundra g-er (så visst som en).* *Betänka sig två g-er, innan ~.* *Det lät han inte säga sig två g-er han tog honom genast på ordet.* *Det har hänt ett par g-er (men inte mer), flera g-er.* *De få g-er jag spelat, har det varit mot överlägsna motståndare.* *Upprepade, flerfaldiga, otaliga g-er.* *Några g-er lät han undfalla sig ett ord av missnöje, men ~.* *Så att läsaren många g-er om förtjänar in den kostnad han haft för boken.* *Alla g-er jag försökt att tala vid henne, har hon bara varit enstavig i sina svar.* **b)** *Många g-er större o. d. se C nedan.* **2)** Best. form. *Bägge g-erna (förut) hade hon ~.* *De tre sista g-erna har det gått bättre för honom.*

C) Sing. o. plur. 'Multiplikationsbetydelsen'. **1)** *En g. ett är ett.* I uttr. *Tre g-er tre (gör nio)* o. än mer *Kapitalet g-er tiden* kan 'gångar' även fattas som prep. (jfr nedan avledningar). **2)** *En (halv) g. till så mycket, så stor.* *En g. till så många*

dubbelt så många. **3)** *Många g-er större, flera. Fyra g-er tjockare.* Hit kan anslutas *Vid tre g-ers förstoring.*

Syn. (ibl.:) resa (lagt.), (vart särskilt) tillfälle, varv l. omgång.

— **Gånga** (**sig**) se gå Former II. — **Gångar** **le**, -(e)n, -e. **1)** Mest skönl. Om häst. *Och riddaren, han sadlade sin g-e god. På g-en grå.* **2)** Även om människor. *Han är en bra g-e.* Ofta idrotts. (ifråga om gångtävlan). *G-e i aktion utgåra icke någon tilltalande syn* John Zander. — *Pass; td-, hæl-g-e. Sömn-, skid-, skridskog-e.* — **Gånger.** Kan betraktas som prep. i uttr. som: *Tre g. fem ofta skrivet 3 × 5 l. 3. 5. Kapitalet g. tiden.* **Syn.** sinom (åld.).

Gåffrera stavas i SAOL⁸ blott goffrera. **Gåpåare** m. fl. se under gå.

Går¹, subst. Blott i uttr. 'i går' (som även sammanskrives) samt i ssgr. *Hela dagen i g. öste det ner. Vårt samtal i g. Ditt brev av i g. Natten till i g. Han är i dag som i g. och förändras icke. Från i g. (räknat).* *Vår vänskap är inte från i g. Det är inte i g., som vi blev bekanta det är länge sedan. Så oskyldig som det barn, som föddes i g. I g. ditto dagar sedan. I g. afton l. särsk. i smtl. I g. af(t)se. I g. mor(g)se, middags, natt. I g. kväll vid 9-tiden. Sent i g. kväll.* **Syn.** dagen förut, föregående dag. — **Går-dag**, -en; -sblad(et) m. fl. se II. **I.** Enkelt. Oftast i best. form. *'Dagen efter' har alltid haft en g. G-en kommer aldrig tillbaka. G-ens post ligger ännu obesvarad. Han genomgick på nytt g-ens händelser, men ~. G-ens flottistuppträden. Natten till g-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Jag läste i g-sbladet, att ~. Högtidlig, sträng, såsom om han ångrade sina g-shandlingar* Strindberg. *I g-snumret av Svenska Dagbladet förekom ~. Med g-sposten anlände ~. Det häftiga g-sregnet. G-stidningarna nämna intet därom. Ja, då är det g-svärden. Vem räknar med dem?* Per Hallström. — **-gammal**, -t. Mindre vanl. *Gårgamla fotavtryck* E. Mjöberg.

Går² se gorr (vkt är enda stavningen i SAOL⁸).

Gård, -en, -ar. Märk den åld. formen 'gårde' i uttr. 'gammal i g-e'. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbetydelser. **1)** Helt l. delyis kringbyggd (l. kringgårdad) område (oftast kanske i stad l. d.), gårdsplats. **a)** *Rum åt g-en* x *åt gatan. Sovrummen ligga åt g-en. Barnen å ute å leker på g-en, å nere på g-en å leker. En trappa upp över g-en, ofta förkortat '1 tr. upp ö. g.'* *Köra in, upp på g-en. In på g-en. Ni får inte gå utom g-en, barn! Ni får hålla er inne på g-en. Sedan gick han ut på den bakre g-en. G-en utgjorde en kvadrat, i ena hörnet en gammal pump, mittför huset en rund gräslan. Kringbyggd g. även till 2 nedan. En mur-omhågnad g. Krocketspelet på Västgöta na-*

tions g. Bak, för-, skol-, slotts-, borg-, klostergård. b) Som sista ssgsled även friare. T. e.: *Djur-, höns-, fasan-, har-, bigård. Ört-, träd-, lust-, kål-, humle-, vingård. Kyrko-, orm-, gist-, bangård* det sista kan möjligen även föras till 2 nedan. **c)** Märk det omskrivande, vard. *Gå på g-en* på avträdet. **2)** Egendom o. d. I stad o. på landet. **a)** *G. i stad. Kvarteret Trädgård-, g-en nr 7. Tredje g-en på höger hand vid Drottninggatan. Han bor för närvarande i ärkebiskopsg-en. De Geerska g-en vid Kungsängsgatan i Uppsala. Konditorn och jag äro de äldsta i gårn* Strindberg. *Stads-, bryggar-, garvar-, fattig-, biskops-, domprost-, malmgård. Heng-en i Stockholm.* **b)** *Det är tie g-ar i byn. Utflyttad g. Åger hus i staden och större g. på landet. Hel, halv g. hemman. G-en föder 100 kor förutom ~. G. under eget bruk. G-en är utarrenderad, men kordelogiet och trädgården ha de behållit själva. Skog för g-ens behov finnes. Skog finnes på, vid g-en, även för avsalu. Mindre g. med härligt läge vid sjö, lämplig till sommarnöje. Märk G-arna ha legat i tvist med varann sedan långliga tider tillbaka. — Lant-, bond-, arrende-, avels-, man-, huvud-, ut-, sätes-, fäderne-, adels-, herr-, kungs-, präst-, klockar-, komminister-, gästgivar-, nämndemansgård. Försöksgård för jordbruksförsök. c)* Märk särsk. en del uttr. o. skiftningar. *Komma, rida till g-s ngt åld. l. folkligt. Hela släktä dragar ~ till g-s i hemallén* Fröding. *Noga, noga, här till g-s!* P. J. Rösio. — *Drivas, (nöd)gas* gå från g. och grund. *Det lär ska bli bröllop där i g-en till hösten. De tjäna i l. på samma g. Tjäna i kungens g. Så kom han då till kungens g. Gammal i g-e l. g-en gammal på stället l. platsen. — I Herrens g-ar. Säll är den, som ~ får bo i dina g-ar* Bibeln. *En dag i dina g-ar* ib.

II. Bibetydelser. **1)** Åld. lagt. Som sista ssgsled vanligare. *Där g. av sten eller annat, efter ortens lägenhet, göres, bör och den vara så fast, att den ej lättligen rivas eller falla kan* Byggningsabalken. *Utgård eller urfjäll ~ med rå och rör eller g. och vård instängd* Jordabalken. *Inom g. och vård. — Går(de)sgård. Spets-, skidgård. Bildl. i Tandgård. Tungen å Älvrosgården, nu på Skansen Nord. Fam.²* **2)** Om 'fångstgårdar'. Mest som sista ssgsled. *Det var inte många fågelfångare, som satte upp så fina fågel-g-ar. Ripp-g-ar. Fiske-, ålgård.* **3)** Idrotts. Oftast som sista ssgsled. *Tvårs över [tennis]g-ens mitt är mellan ett par stagstöttade stolpar spånt ett nät ~ Nord. Fam.²* *En s. k. tennisgård utstakas* O. H. Waldén. *Ytter-, innergård. Målgård i bollspel.* **4)** *Klockan sju började det bilda sig en g. kring månen, och följande dag var det 15° kallt. G-ar kring sol och måne.*

Mån, solgård. 5) Ssgr som *La(du)gård* o. *Skärgård* passa ej väl in i ngn av de övriga bet. på ordet 'gård'.

B) Ssgr ha formen *gårds-*; *gård-* blott i gårdfari(handel m. fl.) o. gårdvar, samt ibl. gårdgång o. gårdnamn.

Syn. A) I. 1) inhägnad plats framför l. bakom hus, kringbyggt l. (in)hägnat område, gårdsplats; ibl. avträde, 'visst ställe'; 2) (bebyggd) fastighet (i stad l. på landet), (ibl.) egendom, hemman, tomt, hus, slott, herresäte, lantegendom, bondgård, herrgård; **II.** 1) går(de)gård, hägnad, stängsel, ibl. värn; 3) ibl. plan; 4) (ljus)ring, dunstring.

— **Gårdfarihandel**; -elsrätt; -lande (-n, =) l. -lare; -lerska. *S. k. g-el, varmed förstås, att en person, själv eller genom annan, utom den ort, där han är bosatt, kringför varor till salu annorledes än å marknad* E. G. Flensburg. *G-el får icke utan särskilt tillstånd bedrivas. G-eln såsom särskild frihet för vissa trakter av Västergötland (västgötaknallar) upphörde, då kungl. förordningen av 18 juni 1864 gav samma handelsrätt till alla rikets innebyggare. Idka g-el. Skall g-eln åter upplömnas?* 1913. Att B. förut erhållit g-elsrätt i Älvsborgs län. [Laukkuryssé,] *g-lande av karelsk härkomst från Arkangeliska guvernementet* Z. Topelius. *G-larens dröm. En g-lerska vid namn ~* 1925. **Syn.** (g-lare:) kringresande handelsman, kringvandrande (småkrämare, resehandlande, ibl. knalle. -var, -(e)n, -ar. Formen 'gårdvard' upptas icke i SAOL³. Hund som vaktar huset l. gården. Och g-n, som trög över tröskeln låg O. Levertin. Skaffa sig g. och hundkoja. Den stora, skabiga g-en Leo Wald. Swahn. — Den gamla hushållerskan är som en riktig g., hon låter ingen obehörig komma in. God granne är bästa g. **Syn.** gårdshund, (ibl.) hushund, vakhund, bandhund.

— **Gård- l. Gårdsgång.** Ifråga om fångar: promenad på fängelsegården. Och att de [fångarna] få gå gemensam gårdgång under iakttagande av absolut tystnad. Passade i morse på att rymma, då han tillsammans med 12 andra fångar var på s. k. gårdsgång. -namn se gårdsnamn.

— **Gårdsarbetare**; -e. Å. vid själva* (herr)gården l. d. -bokhållare t. e. vid större herrgård. -bruk; -are. Skötsel av en lantgård, hemmansbruk, jordbruket l. åkerbruket på en gård. Som aldrig körde i g., utan alltid sutto på bock och körde med »mässingsselar» Sigurd. En mindre gare i ~. -brunn. 1) Egentl. G-en med sin svängel. 2) Bildl. om små gårdar i storstäder omgivna av höga hus så att gården ser ut som en brunn. -dräng. -dörr. Dörr åt gården x gatudörr. -fogde se befallningsman 3. -folk. 1) Alla som

bo på en g. (i stad l. på landet). 2) Tjänstefolket på gården. -grind. Stå och vänta vid g-en. -hund. Varvid g-en började skälla. -hus. 3 gat- och 1 gårdshus. -karl; -sförening; -slägenhet; -splats m. fl. I stad; skall hålla gården snygg. G-en anvisar hyresannons. Hålla (sig med) g. Uppsala g-sförening hade konstituerande möte på torsdagsskvällen 1919. Gårdskarls- och nattvaktspåsar ~ finnes ledig. Gårdskarlssysslan ~ vid Uppsala Hemskola. -kontor. 1) Vindskontor l. d. i gårdshus. 2) Kontor på större herrgård l. d. -länga. G-an vid Finnstad var mörktjärad och dyster V. v. Heidenstam. -möte. Stockholms stadsmission verkar bl. a. genom hembesök och skriftspridning samt om somrarna friluftspredikningar och s. k. g-n. -namn. Ngn gång även utan -s. Gårds- eller hemmansnamnen äro i regeln förtecknade enligt ~ E. Modin. -nummer. -plan. Särsk. på landet framför manbyggnaden. -port. -rum. Rum åt gården. -rätt. Hist. Samling rättsnormer som gällde för besättningarna på de kungliga slotten o. senare även adelns borgar o. gårdar. Gust. Vasas g. 1544. Adelsn »g. eller husdisciplin» av 1671. -sida. Rum åt, bo åt g-an. -sittare, -ar(e)n, -are; [-erska]. Som (i frid) sitter hemma på sin gård. Mest skönl.; ofta om äldre fhnd. Inte heller jag höll längre ut därnere bland g-arna V. v. Heidenstam. -smed. -tjuv; -nad. Hustjuv. Svårt att vakta för g-ar. -tomt. Obbyggd g. -tomte. Reta icke g-n! Även bildl. -trappa. T. åt gården. -träd. Vid Sava gård [i Altuna] finns en som g. planterad ek, och ~ Th. Högdahl. -tun. Skönl. om äldre fhnd, ibl. folkligt. Innanför denna yviga lövkrans låg g-et A. Mörne. -väg. 1) Biväg till en herrgård (x landsväg, häradsväg, byväg o. d.). 2) Blott i best. form. Vägen över gården, bakifrån, ibl. bakvägen. Komma, ta sig in g-en. Om söndagarna var man välkommen g-en vem som ville. -ägande; -are; -ärförening; -arinna. Mest om hus i stad, husägare; ibl. hemmansägare. Våra g-ande tattare kunna ~. G-ar Andreasson, även grundläggare. G-arna vilja fortfarande höja hyrorna. G-arinnan Ida Jonzon.

Gårding, -en, -ar; -(s)stek (sätt att fastsätta en g.). Sjö. Tåg varmed ett råsegel halas upp till rån då det skall bärgas. G-arna löpa antingen från rån runt seglets underkant, opp till rån och ned till däck ~, eller och endast från seglets underkant till rån och vidare i däck Eirik Hornborg. Gigtåg och g-ar halades ~. Att fastsätta en enkel g. i en lödra vid liket av ett segel.

Gärkock (utt. som ssg.). Äld. Föreståndare för ett gärkök; se följ. -kokeri (l. -i). Äld. Jfr följ. Bildl. i En sliks [en kärings] g., / som tretti år från denne

nacke häver V. Rydberg. **-kök.** Äld. Spisningslokal med kokad o. stekt köttmat (för de fattigare klasserna). *Karavanserajer, gärkök* Nord. Fam.²

Gås, -en, gäss (j-). **A**) Enkelt. **I.** Egentl. Zoologiskt räknas till gässen (familjen Anseridæ inom underordningen 'andfåglar') säd-, grå-, blås- o. fjällgås, indisk g., vitkindad g., prutgås o. rödhalsad g.; på gränsen mln gäss o. änder stå gravänderna. I icke fackligt språk avses vanl. tamgäsen l. ibl. vildgäsen (= grågäsen) från vkn tama g-en anses härstamma. I sing. nyttjas ordet mest om honan; hanen kallas 'gäskarl' l. (ldls.) 'gäse'. **1)** Zool. *För gässen utmärkande är, att könen icke, som hos änderna, märkbart skilja sig från varandra. Alla nordiska gäss äro flyttfåglar. Ser man saken vetenskapligt, äro g-en ingalunda så dumma, som den populära uppfattningen velat göra dem.* **2)** Allmänare. **a)** Vanliga eller tama g-en. *Toulouseg-en är den största och tyngsta av de tama gåsraserna. Skånska gäss. Ölandsgäss. Avels-, unggäss.* — *När (vild)gässen om våren komma dragande i snöplogformiga skaror.* **b)** Ofta i liknelser o. ordstäv. *Dum som en g. Hon ä som en kacklande g. Det var som att komma in bland en hop kacklande gäss. Det är som att slå vatten på g-en (, det rinner av) det biter ingenting på honom (för han förstår ingenting), det är alldeles förgäves l. fäfångt l. lönlöst, fäfång möda. Den gås som hal-sen är av, hon kacklar aldrig mer. Tre kvinnor, tre gäss och tre grodor göra en årsmarknad. Är en karl lite vackrare än fan, nog får han hustru; är en kvinna lite klokare än en g., nog får hon man. G-en går så länge till köket, att hon till sist fastnar på spettet. Var inte så arg, att du biter gäss, och inte så from, att gässen bita dig. Din räv biter ej min g. jag är inte så dum att jag låter lura mig av dig. Han hade en g. oplockad med kamraten hade (sen gammalt) ett horn i sidan till, en sak l. tvist ouppgjord, ngt som han icke 'gett betalt' för. Gässen på Kapitolum som med sitt kackel räddade detta.* **c)** Som maträtt. *G-en är en dålig fågel, för stor för en och för liten för två. Fira 'Mårtens gås' (dvs. 10 nov.) med stekt g. och svartsoppa, kokad på g-blod. Pastej på g.* **II.** Bildl. **1)** *Du ä en liten g., de ä du! En sådan g. vågar man ju inte anförtro något. Mången g. har blivit gift på sitt vackra ansikte.* **2)** Blott i plur. *Det går (vita) gäss ute på fjärden vågorna ha vita kammar, bryta sig.* **3)** I lekar och spel. **a)** *Räv och gås ngn agerar räv, de övriga ställa sig bakom varandra i en rad, anföraren (ibl. kallad 'gäsmamma') skall söka hindra räven att ta gässen, räven får blott ta den eftersta i raden.* **b)** *Ett spel med bräde*

o. hål vari svarvade 'pinna' nedstickas; gässen skola söka rädda sig in i fällan, räven skall söka ta dem. *Försummar räven att ta en g., kan han 'blåsas' (dvs. borttages ur spelet). Rävspel med två rävar och trettio gäss.* **B)** Ssgr ha gås-; ngn enda gång där-jämte gåss- (gässflock). **Syn. A) II. 1)** våp, dum kvinna l. flicka.

— **Gåsaktig,** -t, -are; -het. Bildl. *Dy-lika små g-a och lillgamla ungdomar.* **Syn.** enfaldig, dum (som en gås). **-avel.** *G. bedrives hos oss huvudsakligen i Skåne, Halland, på Öland och i Skaraborgs län.* **-bröst.** Särsk. kok.: bröststycket på en gås. *Rökta g.* **-dun.** *G-et är mjukare och mer elastiskt än ank- och hönsfjäder.* **-fest.** **-fett.** *Gåsister eller g. är blekgult och av kornig konsistens.* **-fjäder.** *Den bästa g-n fås om sommaren. Jfr gäsdun.* **-flock.** *Ngn gång även 'gässflock'.* **-flott.** **-fot;** -(s)harv (lant.; numer föga använd; har gåsfotformade billar). **-halva.** I kok. **-han(n)e** gäskarl, gåse. **-hon|a.** *Lämpligast är att låta [gås]ungarna gå med g-an eller med den höna, som kläckt dem Arne Stahre.* **-hud.** *Märk bildl. om huden då den av kyla l. skrämsel blir knottrig o. blek som gåsens. Då kände Jack, hur han fick g. över hela kroppen.* **Syn.** gässskinn. **-hus.** **-ister** se gåsfett. **-kackel.** Även om vildgås. **-karl** gåshan(n)e, gåse. **-korv** = gåsleverkorv. **-kräs.** *Innanmäte på gås. [Gåsleverkorven skäres] i skivor med skinnet på och lägges omkring g-et samt serveras till svartsoppa Fru Högstedt.* **-kätte.** *Den vita gåskarlen gick raka vägen till g-n och ~ S. Lagerlöf.* **-lever;** -korv; -pastej. Ofta kok. *Den som läckerhet mycket begärliga g-n erhålles från gäss, som övergödas, orörigt hoppackade i mörka burar. G-pastej från Strassburg.* **-mamma.** Skämts. l. i leken 'räv o. gås'. *Den främste i raden är g., de övriga äro hennes ungar O. H. Waldén.* **-marsch.** *Gå (i) g. (efter ngn) i en lång rad (som gåsen), i rad, en och en i en lång rad. Gå i g. runt torget. Bilda g.* **Syn.** ibl. gåsrad. **-odling.** **-penn|a.** Dels om gåsens vingpennor, dels särsk. om dessa pennor använda som skrivdon. *G-orna ha för länge sedan vikit för stålpenorna. Uttrycket 'en väl skuren penna' erinrar om g-ornas tid. Vassa sin g-a. Att den använda g-an varit trubbig och släppt bläcket för ymnigt B. Risberg* **-piga** gåsvaktarska. **-plock|erska;** -ning. *En gerska bör nog skilja dunet från de egentliga fjädrarna. Hon införde g-ningen vid Hammar Cl. Lagergren.* **-rad.** *Oftare gåsmarsch. Eller vandrade i g. åkerrenarna fram Ellen Wester.* **-sexa** gässupé. **-skinn.** Mindre vanl. för 'gäs-hud'. **-stia.** *Domstolens väntrum ~ har man förvandlat till en sannskyldig g. Öv. fr. Gogolj.* **-unge.** *G-arnas första foder*

bör vara finskuret grönt Arne Stahre. Märk uttr. Han går för sig själv som de stora g-arna. **Syn.** gässling. **-vaktare**; -erska (gåspiga). Det är dumt att sätta räven till g-are. Strax därefter komma g-erskorna drivande sina kacklande vita flockar. **-vin.** Skämts. för vatten. Den som dricker g-, faller inte i elden (blir inte onykter). **-ägg**; -stor. Som kunna bliva ända till g-stora och däröver C. Wallis. **-öga**; -onsdräll; -onsmönster; -on(s)väv(nad). Märk särsk. 1) Vävnadsterm. Sned ruta med rundel. Mest i plur. o. i ssgr. Vävning av g-on Maria Nordenfelt. *Handdukar, g-onsvävnad.* Ett enkelt vävslag, g-onvävnaden Elis. Thorman. 2) G-on kallar man i tryckerispråket anföringstecknen. **-ört.** Potentilla anserina. — **Gås-** I. **Gässflock.**

— **Gåse**, -en, -ar. Ldls. Gåskarl, gåshan(ne). I regel hållas till en g-e tre till fem honor Arne Stahre. — **Gässling** se d. o.

Gåt, -en, -ar. Ldls. Stående plankan insatt mot timmerändarna i fönster- o. dörröppningar, (dörr- l. fönster)post. [Dörrbeslagen] präktigt insatta mellan de pampiga g-arna K. E. Forsslund.

Gåta, -an, -or. I. Enkelt. 1) Egentl. Lösa, gissa g-or, en g-a. Ge mig en g-a (att gissa)! Sätta en g-a för l. på ngn. Sätta på ngn en alltför svår(löst) g-a. Framställa en g-a, g-or. Jag vill förelägga eder en g-a. Sfinxens g-a. Märk Levande g-or en sällskapslek: man framställer ngt tabblåvis att gissas. Ord-, bokstavs-, stavelse-, tal-, korsords-, omkastnings-, ordvändnings-, vänd-, bild-, gissg-or. 2) Friare. Det är en (fullkomlig) g-a för hans närmaste, hur han kunnat reda sig. Hans handlingssätt är och förblir en g-a (för alla). Du är oss en g-a. Hon var en g-a för hela sin samtid. Och till dessa lättgissade g-or hör vår överjägmästare. Tala i g-or dunkelt, oklart, ibl. tvetydigt. Denne talar ju g-or Bibeln. G-an löser sig, om ~. En av vetenskapens svår-löstaste g-or. Ett bidrag till g-ans lösning giver ~. Finna ordet l. nyckeln till g-an, lösningen l. förklaringen till l. på l. av g-an. Var det g-ans lösning! Människor, som tyda livets g-a vid femton års ålder, ha endast gemmens g-a att syssla med, då de nått femtiotalet Öv. fr. W. Locke. Tillvarons g-or. II. Ssgr ha formen gåt; skönl. ngn gång därjämte gåto. **Syn. I. 1)** (ibl.): charad, anagram, logogryf, palindrom, rebus; 2) ngt oförklarligt l. outgrundligt l. ofattligt l. svårfattligt l. dunkelt, obegrip- lig sak, mörkt l. gåtligt l. gåtfullt tal, problem, svårslöslig l. olöslig uppgift, ibl. hemlighet. — **Gåtaktig**, -t, -are. Skr., mindre vanl. **-bok.** Bok med gåtor, (tryckt) gåtsamling. **-fråg**a. G-or av typen 'Vad är det som är orätt, men ingen synd?' [— Att dra vänstra stöveln på högra foten].

-full; -het. Denna g-a gestalt. Du är så g. i dag (i dina yttranden). Förklaringen till detta i förstone ganska g-a fenomen. De g-a orden [hos Werner]. Ett för mig en god tid bortåt g-t missöde. Att detta omaka par någonsin kom tillsammans, förefaller tämligen g-t, men kan dock förklaras H. Schück. Det är helt enkelt g-t, att l. huru ~. Det dimmiga, g-t förborgade M. Lamm. Log fullmänen g-t sitt breda löje ned mot ~ jorden G. Hedenvind-Eriksson. — Skönl. ngn gång även 'gåtofull': Du är mig sällsamt, gåtofulla land V. Ekelund. **Syn.** oförklarlig, full av gåtor, mystisk, gåtlik, gåtfull, outgrundlig, obegrip- lig, 'mörk', dunkel, ofattlig, ibl. hemlighetsfull. **-fylld.** Mest skönl. De tilltrasslade vägarna i denna g-a värld. **-giss**are; -erska; -ning **-lik**, -t, [-are]; -het. Skr. Hur han kommit upp på stenen, föreföll g-t, när man ~. Med ett g-t leende. **Syn.** se gåtfull. **-lös**are; -erska; -ning. **-samling.** Gåt- och charadsamlingar. — **Gåt(o)full** se gåtfull. **Gått** se gå.

Gåva, -an, -or. I. Enkelt. 1) Egentl. a) Abstr. Mest lagt.; i vanligt språk åtminstone med konkr. bibet. G-a av fast egendom Ärvdabalken. Har någon genom g-a fast egendom sig avhant ib. b) Mer l. mindre konkr. Skillnaden mellan g-a och testamente är fullt klar, då det gäller 'g-a med varm hand' (dvs. som erhålles under givarens livstid), men gäller det 'g-a för dödsfalls skull', blir gränsen svårare att draga i vanligt språk betecknar 'g-a given med varm hand' att den är given av hjärtat, med vänligt sinne. Rätten att genom g-a avhända sig egendom är icke såsom testamentsfriheten ~ inskränkt av bröstarvinges eller adoptivbarns rätt till laglott E. G. Flensburg. Genom g-a överlåta ngt på en annan. Löfte om g-a är utan rättslig verkan. Uppgår g-a till över 3,000 kr., beskattas den numer (f. o. m. 1915). Vid g-a fåst villkor. — Gud, all god g-as givare även till 2. En g-a är en ädelsten Bibeln. Lagg ned din g-a framför altaret ib. För att frambära g-or och offer ib. Du skall icke taga g-a, ty g-an förblindar de seende och förvrider de rättfärdigas sak äld.; i Bibeln står 'mutor'. — Lasta icke given g-a! Det är en g-a (till mig) från l. av min syster. Få, erhålla rikliga g-or (av ngn). Få ngt som l. i (ren) g-a aldeles gratis, utan vederlag l. ersättning. Giva, förära, tilldela ngn en g-a. Återta en (försmidd) g-a. Du kan betrakta det som en g-a (till tack) för att du har skött dig bra. Kronan är en g-a till vårt bröllop. En så stor g-a kan jag inte ta emot. G-an mottogs med största tacksamhet. Menar du det som g-a eller som lån? G-or till de fattiga. G-or till religiösa samfund, kommuner, aka-

demier, kulturella och fromma stiftelser äro skattefria. Stor g-a till Linnésällskapet. Testamentarisk g-a. Komma ihåg någon med en liten g-a i sitt testamente. G-a på grund av (muntligt) testamente. — Genom g-or och gengävor varar vänskapen längst. G-or göra munkar andäktiga, fiender vänliga och alla villiga. Var och en är sin g-a lik, sa gumman, gav hovmannen en spik. — Kärleks-, offer-, nåde-, vän-, bröllops-, födelsedags-, jubileums-, fästmans-, fästnings-, penningg-a. 2) Friare o. bildl. a) Ofta skönl. Ett fint och behagligt ansikte, en g-a av en givmild natur. Ta emot ngt som en g-a från himlen, som en himlens g-a. En frisk kropp är en stor Guds g-a jfr gudsgåva. Tacka för livets g-a. Frambära g-an av sin kärlek. b) Man skall inte föräktla Guds g-or, gudsgåvorna jfr Gud BI2b o. gudsgåva. c) Ofta skönl. Om jag hade profetians g-a Bibeln. Som ägde profetisk g-a ib. Han har inte fått g-an att tala. Men han hade g-an att skriva verser utan minsta lyte Per Hallström. Åga sångens g-a. Det är en (bra) g-a att vara flyhänt också. Andens g-or. Ha, vara i besittning av rika g-or. Gorna äro så olika. — Mer säll. om sak. Linjeräta system ha den g-an att tilltala intelligenser med övervägande läggning för abstrakt logik Anna Sandström. — Som sista ssgsled numer ibl. utbytt mot 'förmåga' (t. e. oftare 'övertalningsförmåga' än 'övertalningsgåva'); dock t. e. Tale, skalde-, snille-, naturg-a. Förstånds-, läs-, själs-, utförsg-or. II. Sgr ha formen gåvo-; undantagsvis i nyare ssgr därjämte gåve-. **Syn. I. 1)** bortskänkande; skänk, föräring, present; (ibl. nära:) almosa, 'skärv', 'bidrag', understöd, donation, testamente, stiftelse, muta, bestickning; 2) a) (ibl. nära:) lån, offer; c) håva, 'pund', naturgåva, (natur-)anlag, naturlig fallenhet, själs gåvor, själsförmögenheter, förmåga, färdighet, talang, begåvning.

— **Gåve-I. Gåvohandling. -kommitté** m. fl.

— **Gåvoauktion.** Auktion på skänkta saker (för välgörande ändamål). G. i Gamla Uppsala missionshus. -**avtal.** Lagt. Skillnaden mellan g. och testamente framträder huvudsakligen däri, att vid g. rätten till gåvan erhålles genom själva den handling, varigenom avtalet fullbordas ~. G. angående fast egendom bör ske skriftligen och med tvenne vittnen. -**brev;** -sformulär. Vid gåva av fast egendom fördras g.; äro några villkor fästade vid gåvan, måste dessa för att kunna göras gällande vara intagna i g-et. **Syn.** ibl. donationsbrev. -**central.** Uppsamlingcentral för gåvor för visst ändamål. Klädsortering i g-en i Stockholm [för Wienbarnen] 1919. -**erbjudande.** Skr. Samverkan med Nordiska museet vid g-n

och andra nyförrärv. -**frihet.** Lagt. G-en är icke, såsom testamentsfriheten, inskränkt av bröstarvinges eller adoptivbarns laglott. -**medel. -mild.** Skönl. Den gamla jorden hade själv en själ, | än g., än lynesam och sjuk A. Österling. -**mottagare.** Som lagt. vanligare 'gåvotagare'. -**skatt;** -emedel. Ordet g. nyttjas icke i den Kungl. förordning, varigenom g-en hos oss infördes; där heter det 'Kungl. förordn. om arvsskatt och skatt för gåva; given ~ 19 nov. 1914'. Förordningen om arvsskatt och g. hör till de allra svårtillämpligaste Eva Andén 1925. -**tagare.** Lagt. Angående g-ns skyldighet att i vissa fall bidraga till givarens och hans barns ävensom adoptivbarns underhåll. -**utställning.** Att en särskild g. anordnats [av Nordiska museet]. -**vis,** adv. Skr. Upplösande av ett obligationsförhållande g. A. Winroth.

— **Gåve o. Gåvo** se ge.

Gäck¹ (j-); -et. Mindre vanl. Och hade han då varit föremål för den unge mannens överlägsna g. H. Dixelius-Brettner. Hit kunna ock föras: Driva g. med ngn. Och narren med allt så befängt drev g., | att husets folk lågo dubbla O. Levertin; jfr driva med ngn. Göra g. av ngn, av heliga ting. Spela g. med ~. I SAOL⁸ upptas blott 'gäck' med den-kön (= gäck² nedan). **Syn.** gäckeri, narri. — **Gäckfull.** Skr., mindre vanl. Det g-fulla skämtet med ~ C.-A. Bolander. **Syn.** gäckande, ibl. skålmisk. — **Gäck**² (j-); -en, -ar. 1) En inbilsk g. En ung g., klädd i bjäfs och tofsar. Skräck gör mängden till g. Märk Jag vill sannerligen inte längre vara hans g. Jfr även gäck¹. 2) Men han kunde vara glad och slä g-en lös bli riktigt uppsluppen, riktigt slå sig lös, skämta fritt (o. uppsluppet). Riktigt slä g-en lös O. Levertin. G-en var lössläppt, ty bispnen älskade ett oskyldigt skämt. 3) Märk Vintergäck namn på Eranthis hiemalis som blommar så tidigt att den gäckar vintern. **Syn. 1)** narr, däre, löjlig l. narraktig figur, en som folk driver med, tok(er), en som väcker löje; 2) spefågel, gycklare, begabbare; ibl. skämt.

— **Gäck[a, -ade, -as; [-an; -are; -erska; alla skönl.]. I. Trans. 1)** Begabba o. d. Sälls. utom i pres. part. som ju även kunde föras till II. Vanligen med bibet. av I 2. Hit möjligen Gud låter icke g-a sig. G-as av en dröm. I g-ande ton. Ett g-ande skrat ibl.: ironiskt, sarkastiskt. Hon log litet g-ande, men ~. Eko, g-erskan. 2) Den trans. huvudbetydelsen. Skr., ofta skönl. Redan i afton ~ skall hon lyckas g-a pappans vaksamhet och ~ K. A. Hagberg. Under de fyra dygn han g-at polisens efterspaningar. Utgången g-ade alla beräkningar. Versen g-ar varje försök till tolkning. Låset g-ade emellertid alla inbrottsförsök. Ett g-ande sken. Men den

glada förtröstan, varom spådomen bär vittne, blev, som bekant, ej g-ad. G-ad i sina förväntningar. Efter många g-ade förväntningar inträffade så ~. Finna alla sina planer, bemödanden, förhoppningar g-ade. — Denna oupphörliga växling mellan hopp och g-an Ad. Hillman. **II.** Dep. Begabba o. d. Icke ha försyn för att g-as med religionen. G-as med allt och alla. G-as med flickorna. Hon bara g-as med honom. Men han g-ades med dem för deras beroende av överflödiga bekvämligheter och ~. »Du tar åtminstone till», g-ades Ågren E. Didring. **Syn. I. 1)** se **II**; (g-ande ibl.) gäcksam, ironisk, sarkastisk; **2)** svika, omintetgöra n, 'grusa', komma på skam, lura, listigt undvika l. undgå, dra(ga) vid näsan, narra, dupera, vilseleda, föra bakom ljuset, göra illusorisk, bedraga ens förväntan; (g-ande:) sveksam, svikande, irr; **II.** begabba, håna, driva (gäck) med, spela ett puts, skämta l. gyckla l. retas med. — **Gäckbild.** Ibl. för 'illusion' l. d. Skönl. **-sam**, -t, [-mare; -het]. Gärna skr. o. skönl. Emot en port, där sommaren föll in / med g-t ljus J. Hemmer. G-ma miner. Hon är g. och skojsam och käck Fröding. Och jag förnam ett lockande, ett lågt och g-t skrat Guy Topelius. Denna det romantiskas i-sprängning med vardagliga och smått g-ma detaljer B. Risberg. **Syn.** gäckande, (ibl. nära:) skälmisk, lekfull. — **Gäckelse**, -n, -r. Skr.; mindre vanl. **1)** Fattigdomen med alla dess olyckor, smuts, girighet, avund, förhoppningar, g-r, ytprål o. s. v. Ad. Hillman. **2)** För g. med det heliga. **Syn. 1)** missträknings, besvikelse(r); **2)** gäckeri. — **Gäckeri**, -(e)t, -er. Hädelse emot Gud eller g. av Guds ord eller sakramenten [anses som missbruk av tryckfriheten] Tryckfrihetsförordn. Tillåta sig g. med vad andra anse heligt. Bli föremål för (ngns) g. Att nödgas ta det stora g-t på allvar Strindberg. **Syn.** gyckel, skämt, (grov) drift, hån; gyckelspel, gyckelverk, narrverk.

Gädda (j-); -an, -or. *Esox lucius*. G-an, som förekommer i alla våra vatten — dock icke över barrskogsgränsen — kan uppnå snart sagt vilken ålder och vikt som helst. G-an har på grund av sin oerhörda glupskhet blivit kallad insjöarnas haj. Fånga g-or på ståndkrok, långrev, drag, i l. med nät. Snara l. snärja, klubba, angla, ljustra, meta g-or. G-an är inte i taget vill inte hugga, hugger inte ordentligt (utan spottar strax ut betet igen). En tvåkilosg-a. Gammelg-an i Vassviken. Is-, vår- eller löv- och blomster-g-or efter olika lektid. — Stekt g-a. Fisk-färs av g-a. Saltsjö-, insjö-g-a. Pepparrotsg-a. — **Gädd-drag.** Hopskrivet 'gäddrag'. Jfr drag III 3. **-fisk(ar)**. **-fångst**. **-huvud**. **-krok**. **-lever**. **-mete**. **-spinning** eller g. är vårt finaste och intressantaste amatör-

fiske och väl förtjänt av att bli mer praktiserat, än som ännu är fallet i vårt land C. H. Schager. **-nate**. Potamogeton-särsk. P. natans; kallas ibl. även abborrgräs. **-nät**. **-odling**. **-rev**; -sgarn. Det vanliga g-sgarnet är fullgott till angelrevar C. H. Schager. **-rik**; -edom. I alla g-a vatten är angel-fisket i allmänhet rikt givande C. H. Schager. **-rom**. **-ryssja**. **-snara** se gäddsnärja. **-snipa**. Liten gädda. **-snärja**; -espö. Och g-or-na av mässingstråd Alb. Engström. Med mitt g-espö ib. **-vatten**. Att förbundet ar-renderat ett g. i Stockholms närhet. **-yngel**.

Gäl' (hårt g); se gael.

Gäl' (j-); -en, -ar. Vanligast i plur.; sing. nästan endast fackl. Vanligen blad-l. franslika andedräktsorgan hos vattendjur (varigm de upptaga syre ur vattnet); g-ar finnas, utom hos fiskarna, bl. a. hos maskar, mollusker, leddjur, manteldjur samt lägre ryggradsdjur. [Flertalet broskfiskar ha] ett spruthål, som utmynnar ovanpå huvudet och i vilket kan finnas en g. V. Leche. Hos benfiskarna sitta g-arna på gälbågarnas kant och äro i yttre ändan fria; de äro alltid försedda med gällock, som stödas av ett särskilt benskelfett. Groddjurens andas vanligen i fullt utbildat tillstånd med lungor, men såsom ungar med g-ar. Eldsalamanderns ungar äro vid födelsen försedda med yttre g-ar. **Syn.** gan (ldls.). — **Gälappa-rat**. **-blad**. Zool. Se följ. **-båge**; -spar. Liksom de flesta följ. zool. De flesta fiskar ha gälarna fria, dvs. fritt utskjutande i den gemensamma gälhåligheten (gälhålan); de äro fästa i kanten på g-arna och täckta av gällock, stödda av ben. Bredmunnarna [l. broskfiskarna] ha på vardera kroppssidan 5—7 gäl-springor, vilkas skiljeväggar utgöras av lodräta, kulissartade och på g-arna fästa skivor; på dessa sitta gälbladen, hudveck, som äro försedda med ett fint blodkärlsnät; inåt stå gäl-springorna i förbindelse med munhålan V. Leche. Endast två g-spar utbildade hos en jättesalamander. **-frans**. **-hålla**; -sspringa; -ighet. Jfr gälbåge. Framfötterna, som en tid varit dolda i g-an om grodlarver. Sedan vattnet strömmat över gälarna, föres det ut ur g-igheten genom g-springan V. Leche. **-lik**, -t; -nande. G-t sonderlikade [undervattens]-blad [såsom hos *Myriophyllum*, *Batrachium*, *Sium latifolium*] N. Heribert-Nilsson. **-lock** se gälbåge. **-lös**. Grodorna, vilka som fullbildade äro g-a ~. **-par**. **-springa** se gälbåge. **-öppning**. [Hajarna ha] kroppen mer eller mindre spolförmig och långsträckt med g-arna mynnade på sidorna E. Lönnberg. — **Gälja**, -ade, -as; -kniv; -are; -erska; -ning. Fackl. Rensa, ta ut innanmätet ur; med ett snitt avlägsna gäl-ar (ibl. även huvud) o. innanmäte. Jfr gana. Mor stod på gården och g-ade sill H. Wranér. Den

g-ade *sillen*. *Kring dessa sillbingar ställa sig nu »gälerskor» parvis, försedda med gälknivar och en »ganpyts» samt ett par sillkorgar. Nu var hon bara strömmingsgälerska* Alb. Engström.

Gälgjutare (jä-; -ararbete; -arlärning; -armästare; -eri (med plur.); -ning. Tillverkare av mässingsarbeten (o. arbeten av annan liknande gul metall), en som arbetar i gul metall. *Fadern [till B. E. Fogelberg] var g-armästare ~. G-ning, gammal benämning på tillverkning medelst gjutning av föremål av metallegeringar* E. Bergendahl.

Syn. (nära står) gördelmakare.

Gäld (j-; -en, [-er; nästan endast som sista ssgsld]. Lagt. l. ngt äld. Förpliktelse att betala en summa penningar. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Mest lagstil o. d. Sätta sig i *g*. *Åsamka sig g*. Nu måste han med sitt arv betala dsamkad *g*. Om egendom avträdes för *g*. Betalning av dödsbos *g*. Den som sökes till betalning av sin *g*. Stadganden om återvinning av likvid för förfallen *g*. Om hustrun ingått borgen för mannens *g*. Som flytt ur Sverige för *g*. eller brott ~. Ställer borgen för all vederlig *g*. E. G. Flensburg. Emedan ny *g*. yppat sig ib. Som jag f. n. icke står i *g*., vare sig till någon enskild person eller någon institution. Nu sitter du i *g*. Och då riksdagen ansvarar för den rikets *g*. [riksgälds]kontoret ombesörjer ~. Huvud-, socken-, riksgäld. Märk *Umg-er* o. Avgäld. **2)** I friare stil o. friare användning. Bysatt för *g*. Den har en kort fastlag, som skall betala sin *g*. till påsk. Betala naturen sin *g*. oftare 'skuld'; = dö. Brotsling, du i *g*. gav hela livet | för ditt ddd Ture Janson. Eller till Golgata att utplåna släktets *g*.? I. Oljelund. **Syn.** skuld.

II. Ssgr ha vanligen *gäld*-, ngn gång därjämte (l. enbart) *gälds*-. — **Gäldbunden**, -et, [-nare; -enhet]. Lagt. l. ibl. skönl. *Gen egendom* Lagen. *Ar boet g-et*, och ~ ib. *G-en* man ib. *Grekland*, som näst *Turkiet* antagligen är Europas mest *g-na* stat 1915. *G-en* och *arvlös* som han är. **Syn.** tyngd av *gäld* l. skuld, skuldsatt, belastad med l. tyngd av skuld(er), i skuld. — **-exekution**. Mest fackl. *Den gamla stränga g-en*. — **-fri**, -tt; -het. Lagt. l. äld. *Beräknade att vara g*. inom tvenne dr. Sitta *g*. (på sin gård). **Syn.** fri från skuld(er), skuldfri. — **-ränta**. Mest fackl. *Den g*. som påvilar fastigheten ~. — **-stug**a. Om äldre fhdn. *Kungen löste ut Crusenstolpe från g-an*. *Komma på g-an*. *Underhållet för den som satt på g-an* bekostades av borgenären, så snart den bysätte ej kunde underhålla sig själv. År 1879 upphörde bysättningen i Sverige, och därmed var även *g-ornas* tid ute. **Syn.** bysättningshåkte. — **Gäld-l. Gälds**förbindelse. Mest fackl. Och iklätt sig ytterligare *gälds*förbindelser. — **Gäldstagar**e. Fackl. Ifråga om

avgäld. *Markegäldsdeputerade 1923—1924* blevo från *g*. hrr R. Helde och A. Wikström ~ samt från avgäldsgivare landstingsmannen Sven Olsson och landbrukaren Joh:s Marcusson ~ Göteborg. Hand. Tidn. 1922.

— **Gälda**, -ade, -as; särsk. i lagstil även sup. guldito o. perf. part. guldten, guldna (o. ogulden). Mest lagt. l. (ngt äld.) skönl. **1)** Egentl. *G-a* ersättning Vattenlagen 1918. *G-a* en fordran. Skuld, som icke kan *g-as* (med böter). *Har han icke medel att g-a skulden*, må ~. *Till fulla g-a* ~. *Den lilla summa de få av F. H. K. förslår knappast att g-a böterna för brott mot ockerlagen. Utgifter, som make av egna medel guldito för egen person ~. Och kommissionen har därjämte till riksgäldskontoret guldito vanlig bankränta på kapitalet. Röstberättigad ~ är alltså endast den, som verkliga guldito sin kommunalskatt 1916. Innan ersättningsbeloppet guldits. Av ersättningen varde en fjärdedel av statsmedel gulden och tre fjärdedelar av statsmedel förskjutna. Skyldig att g-a skadan. Att till g-ande av skulden hans motfordran tages i mät. Häfta för oguldna utskylder. **2)** Friare. *Vad själv du brutit, g-ar ingen ann för dig* Tegnér. Och långa år få *g-a* vad stunden brutit ib. — *Grimild skall g-as*, om vänskap skall hållas. *G-a* en tjänst med en annan. **Syn.** (ut)betala (n), erlägga (böter l. betalning för); böta, plikta; ersätta, gottgöra; (för)sona, ungälla, göra bot för; återgälda n, gengälda. — **Gälda åter**n. — **Gäldenär** (akut; l. -när); (-e)n, -er; -skap; (-s)nation; -sed. *En man hade två g-er* Bibeln. *G.*, som inställt sina betalningar. *Kan g-en icke betala*, skall ~. *Vara ngn's g*. o. *Förbli ngn's g*. båda även bildl. *Huvud-en* i motsats mot *medg-erna* l. *löftesmännen* (borgesmännen). — *Anklagas för ~* bedrägligt *g-skap*. *Kravbrev [från U. S. A.] till alla g-snationer — utom Ryssland [som ej har någon av U. S. A. erkänd regering] 1925. G-sed i akordsförhandling utan konkurs. Syn.* den som är skyldig annan penningar, skuldenär, debitor.*

Gäll l. (j-; -et, =; -stämma (kyrkostämma gemensam för moderförsamling o. annex). Mindre vanl. än 'pastorat'; ofta ämb., möjligen vanligare i Norrl. *Hans ~* utveckling från skolgosse i Umeå till pastor i ett västerbottniskt *g*. Deras duglighet och erfarenhet skaffar dem sedan feta *g*. hemma. Regala, konsistoriella, patronella *g*. Malmbergets utbrytning ur Gällivare pastorat för bildande av eget *g*. 1905. — Gällstämma med Nysätra och Österunda församlingar hölls den 29 maj [1921] i Nysätra, då församlingarna hade att yttra sig över kammarkollekt förslag, att Österunda skulle förläggas till Torstuna pastorat. **Syn.** pastorat, prästgäll, ibl. församling.

Gäll² (j-; -en l. -et. Sälls. som enkelt, mest i ssgn bävergäll. (Spritlösning på de) torkade körtelpungar som finnas hos bävern mln könsorganen o. nedre delen av ändtarmen.

Gäll³ (j-; -et. Skönl., sälls. utom i ssgn 'hanegäll'. Tupparna golo redan andra g-et, det var långt lidet på natten ~ Ellen Wester. **Syn.** (tuppens) galande, hanegäll.

Gäll⁴ (j-; adj. Ldls. Om mjölk som ngt surnat. Se det vanligare gällen.

Gäll⁵ (j-; -t, -are; -het; -röstad. **1**) Egentl. Om människoröst, djurläten, instrument o. d. Hennes g-a, genomträngande röst. G-aste sopran. Ett g-t skrik, rop, läte. G-a kvinnskrik. G-a nödrop. G-a toner. Givit till det g-aste av alla glädjeskall. Ett barn i rummet bredvid skriker g-t och översiggi-vet ~. Negerpojkar ~ ropade g-t ut kvällstidningen. Gräshopporna, som gnisslade g-t, tystnade ibland. — Och skarp och g. skär visslan från fabriken Joel Rundt. Klarnettens g-a ton. I ökentystnad sover Spaniens land, / ej väckt till kamp av tidens g-a lurar B. Gripenberg. — G-röstad som en flicka. **2**) Bildl. Skönl., mindre vanl. Och g-t, förgiftat hån O. Levertin. De g-a färgerna i den soldränkta östern Karin Hirn. Och där bakom låg Djurgårdsstranden i hög och g. grönska Fanny Alving. **Syn.** **1**) (klar l. hög o.) skarp, skärande, skrikande, genomträngande, öronskärande, öronpinande, gnisslande; **2**) 'etsande'; 'skrikig', 'skrikande', (alltför) färgstark, gräll, 'stickande', bjärt. — **Gäll**⁶ a¹, -de, -t. Ald.; mindre vanl. Röstn g-de i det lilla rummet, så att flera fruntimmer satte för öronen. **Syn.** 'skära', ljuda alltför skarp l. stark, ibl. skalla.

Gäll⁷ a² (j-; -de [l. -ade], -t, -as; -ning; -bagge (hammel); -boskap; -gumse (hammel). Fackl.; eljest ibl. vulg. Snäppa får och g-a grisar Strindberg. Varför ock till gödning avsedda galtar pläga g-as redan såsom smdgrisar H. Juhlin Dannfelt. Dessa s. k. hamlar eller gällbaggas ib. — Akta er, så jag inte går i land och g-er er, era dumma bondhyvlar! Alb. Engström. **Syn.** utskära n, kastrera, beröva avlingsförmågan, snöpa.

Gäll⁸ a³ (j-; -de, -t. Bet. ej alltid fullt skarpt skilda. **I.** Ha ett visst värde o. d. **1**) Motsvara o. d. **a**) Vad g-er den tyska marken för närvarande (i vårt mynt)? Den g-er numer (så gott som) ingenting. Ett engelskt pund g-er (normalt) 18 kr. (svenskt mynt). Aktierna lyda nominellt på 150 kronor och g-a för närvarande 208 kr. **b**) I spel. Ässet g-er i detta spel (för) 1 eller 14. Sista sticket g-er två poäng. Vad g-er honnörerna? Storstina (ruter tia i kasino) g-er två (streck) l. för två streck och lillstina (spader tvåan) (för) ett. **c**) Vad g-er potatisen i år? Vad g-er i år en tunna

råg? En deciton hårdvallshö g-er enligt markegångstaxan ~ kr. **2**) Åga giltighet o. d. **a**) I (nu) g-ande mynt. Lagligen g-ande. Pengar ä goda varor, di g-er både vinter och sommar. Guld(myntet) g-er som betalningsmedel mer oberoende av landsgränser än silvret. Ännu g-a även de gamla frimärkena. Fortfara att g-a. Upphöra att g-a, att vara g-ande. Till g-ande pris. Passet g-er (för) ett dr. Biljetten g-er (i) 14 dar, för tre besök, g-er endast till aftenföreställningen, g-er endast för innehavaren, g-er blott till Stockholm och ej tillbaka, g-er ej till snälltdg. Att för Jaakkola utfärda uppehållsbok att g-a för en månad. Enligt (ännu) g-ande lag. Åga g-ande kraft. Utan hinder av g-ande bestämmelser. Brister i g-ande skiljemannalagstiftning. I strid med g-ande avtal. (För)bli g-ande. Vad om fisk i denna stadga sägs, g-e ock i tillämpliga delar om hummer, ostron, kräftor, räkor, krabbor och pärlmusslor. Det då (allmänt) g-ande skriftspråket. **b**) Lagen g-er för alla. Det g-er inte för mig. Regeln g-er blott med vissa inskränkningar. Regeln kan icke göras g-ande i dylika fall. Håvningsrätt [vid köp av löseegendom] torde dock ej kunna göras g-ande, om ~ E. G. Flensburg; jfr 4 nedan. Om jag själv vittnar om mig, så g-er icke mitt vittnesbörd Bibeln. Detta må g-a för orter med finsk omgivning [, men] ~ Gabr. Nikander. Skälet fick g-a, och vi togo plats Hj. Bergman. Därvidlag g-er ingen ursäkt. Ännu i dag g-er, vad Tegnér sade om ~. En invändning, som jag icke kan låta g-a. **c**) Med 'om'. Det g-er ju om alla! Och det som g-t om grannarna där hemma, det g-de i szufallt mått här ute på den nattliga gatan R. Schildt. Det som g-er om släktet, g-er ock om arten. Detta g-er (i en viss utsträckning) även om ~. Det samma g-er om versen även utan 'om'.

3) Väga (tungt) o. d. Hans ord g-er mycket hos vederbörande. Där g-er varken rike-dom eller rang. Egna fördelar g-a för honom föga. Hos honom g-a inga dylika smdhänsyn. Det får g-a vad det kan. **4**) Göra (sig) gällande. Jfr ibl. 2, ibl. 3 ovan. **a**) Veta att göra sig g-ande. Då han sålunda på detta sätt ej kunde flyta över och göra sig g-ande. Göra sig g-ande på bekostnad av ngn annan. **b**) Göra sitt inflytande g-ande (för ngn) på högre ort. Det är först på senare tid, som främmande inflytande börjat göra sig g-ande. Göra sin mening g-ande. När Handelstidningen gör detta g-ande, så sker det i direkt strid mot vad som omvittnas av ~. Han vill göra g-ande, att ordet först under medeltiden inlänats till oss. Sammanfattningsvis göres till sist g-ande, att ~. **c**) Rörande de närmare bestämmelserna synes en viss meningsskiljaktighet ha gjort sig g-ande. Att en önskan gör sig

g-ande för gemensamhetsbad mellan män och kvinnor 1918. Det är oförnekligt, att här en farlig tendens att socialisera på sistone gjort sig g-ande. 5) Gå för o. d. Oftast med 'för' l. 'som'. a) Vilja g-a för l. som sakkunnig. Han g-er för (att vara) en skicklig kirurg. En advokat, som (allmänt) g-er för att vara förbrytarvänlig, löper lätt risken att bli ointresserad för hederligt folk. Också g-er han i hela staden för ett orakel. Vill du, att din son skall gå och g-a för (att vara) otillräknelig. Han är så stor, att han kan g-a för två kunde även föras till I 1. b) Låta ngt g-a för vad det är (och intet annat). Där dylikt kram får g-a för lärdom. Ska det g-a för bevis! Som bevis på någon underlåtenhet å hans sida kan det verkligen icke g-a. (Få) g-a som ursäkt.

II. Angå o. d. **1)** Vara ämnad åt o. d. Om din anmärkning g-er mig, ber jag att få svara, att ~. För så vitt det g-er honom, så måste jag tyvärr säga, att han är olämplig. Vem g-er nästa skott? Om det bara g-de mig, men det g-er (ju) min familj. Det är inte det frågan g-er. Vad är det det g-er (om)? De spanska intellektuellas sympatier g-a Tyskland i vida högre grad än Frankrike Öv. fr. R. Lothar. Folkförbundsrådet har i Bryssel haft Ålandsfrågan under behandling, varvid det g-t att ~. Vad g-er då vadet? Vadet g-er vem som skall kunna gå fortast, g-er, om han skall kunna gå fortare än jag jfr (i annan bet.) 2) nedan. Besöket g-de egentligen inte dig, utan din far. Prästen, som vårt besök g-de, funno vi ej hemma. Mitt första besök i Rom g-de Peterskyrkan. Vart g-er resan? **2)** Stå på spel o. d. Opers. När det g-er ditt eviga väl. G-er det hedern, får du ej dra dig undan. Här g-er det liv eller död. Varen icke tröga, där det g-er nit! Bibeln. Det kunde g-a hela hans förmögenhet, hans lycka, ja kanske livet. Skrika, som om det g-de livet. Om det (så) g-de aldrig det. När kocken steker åt munskänken, så g-er det herrns vinfat. **3)** Komma an på o. d. Opers. **a)** Veta vad saken g-er, vad det g-er. Här g-er det att vara diplomat, att ha mod. När det g-er skarpsinne, bör du inte vända dig till honom. Nu g-er det goda don, sa tättningen, när di sköt efter'n me kanon. Det g-er ett försök. Här g-er det icke att skämta, här g-er det allvar. När det g-er att komma och besöka andra, då är det minsann ingen, som har förhinder Dan. **b)** Och hans ansikte var likviitt, ty nu g-de det. Lita på oss, när det g-er! Det är bra att ha en vän, när det g-er. Pass opp, nu g-er det!

Syn. I. 1) motsvara, svara mot, vara lika med l. värd, vara l. räknas likvärdig med, stå i, ha ett visst värde, ha samma värde som, räknas som l. för, ha l. äga

en (viss) kurs av, ibl. 'ge'; kosta, betalas med, skattas till; **2)** äga (sin) giltighet, bevara sin giltighet, vara l. förbli gällande, ha gällande l. laga kraft, vara (lagligen) gångbar, vara giltig, stå vid makt l. stå sig, ge rättighet (till); godkännas, godtagas, tagas för god, gillas, ibl. mottagas, vara i enlighet med reglerna l. sann l. riktig l. tillåten l. tillämplig, 'gå', gå för sig, äga l. ha sin tillämpning, kunna sägas om l. tillämpas på, ibl. 'råda', (låta g-a:) erkänna riktigheten av l. som riktig, låta stå oemotsagd; (g-ande ibl.): laglig, erkänd, förhårskande, godkänd, godtagen, giltig, gängse, gångbar, allmän, rådande; **3)** väga (tungt), vara vägande l. betydelsefull l. av ett visst inflytande, ha en viss betydelse l. vikt l. inflytande l. betydighet l. anseende, betyda ngt, uträtta, 'förmå', ha ngt att säga l. betyda; **4)** (göra g-ande:) hävda, framhäva, påstå, förfäktat, framföra, kräva (godkännande av), framkomma n med l. framställa (krav på), vilja vinna erkännande för, söka genomföra (en åsikt), låta komma till sin fulla rätt, utöva, göra bruk av, använda, ibl. åberopa; (göra sig g-ande:) tilltvinga sig hänsyn(stagande) o. respekt, göra sig bemärkt (o. ansedd), ibl. flyta ovanpå l. ange tonen, öva inflytande; hävda sig; framträda som, visa sig, doku-mentera sig; framställa n, träda i dagen, yppa sig; **5)** gå (för l. som), anses l. hållas l. räknas (för), betas, vara, ha namn om sig (att), sägas, ibl. 'lätsas vara', rubriceras (som); **II. 1)** angå, röra (sig om), vara ämnad åt l. riktad mot l. till, sikta l. ta sikte på, ha till (föremål, åsyfta, syfta till l. åt l. på, ha till objekt, avse, gå ut på, ibl. vara i fråga; **2)** (vanl. med omkonstruktion:) stå på spel, stå l. vara i fara, vara fråga(n) om, gå ut över, riskera; **3)** **a)** komma a'n på, vara av vikt l. viktigt, ligga vikt på, behövas, (er)fordras, måste l. nödgas vara l. bete sig l. uppträda som, vara; **b)** vara l. bli allvar (äv), (när det g-er ibl.): i nödens stund, när det kniper (vard.).

— **Gäll|a på.** Ofta smtl. *Det g-er på fortkomstledamöterna, tror jag? Arbete, som verkliga g-er på både kropp och själ. Det g-er bra på l. g-er på bra att hänga så länge i knäveckena, ska du tro. Syn.* kosta på, vara arbetsamt l. knogigt l. påkostande l. tröttande, fordra krafter, ta ut krafterna, fresta på.

Gällen (j; grav), -et. Även gäll (se gäll 4). Ldls., t. e. östsvenskt. Om mjölk. *Det är åska i luften, så att mjölken har blivit g-en på en natt. Syn.* halysur, bruten i smaken, en smula sur(nad) l. syrlig.

Gäm (i tennis) stavas gem. **Gämm** stavas gemm.

Gäms (hårt g); -en, -er (akut); -bock;

-horn; -jakt; -läder m. fl. Stavades förr gems. *Capella rupicapra* (l. *Rupicapra tragus*). *G-en* är utomordentligt vaksam; *då en flock g-er* vilar, utställas skiltvakter, som *pipa gällt, stampa i marken och, följda av de övriga djuren, genast bege sig på flykten, då de märka något misstänkt; därför blir g-jakten ytterligt mödosam, och, som g-en gärna tar sin tillflykt till de oländigaste alppartier, ofta livsfarlig. Grå gämsläder-ridstövlar med sporrar ~ som kunnat anstå en generalkapten. Syn.* stenget, alpet.

Gäng (j-); -et, =. Förr mest sjöv. l. arbetarspråk; nu mer allm. fastän ngt slangartat. *Allt eftersom de olika g-en lastat ur en båt. Johan Karlsson gratuleras av g-et i Sundbyberg annons i Soc.-Dem. G. av högljudda, firande arbetare och ~ S. Siwertz. Det måste du ha, innan du kan bli med i vårt »gäng» G. Hedenvind-Eriksson. Arbetar-, murargäng. — Hela g-et [A. I. K. laget] idrotts. Ordlekaren i g-et E. Norlander. Hör han till det där g-et? S. A. Duse. Hela det gamla g-et från grundlägggarfrukostarna på Oxtorgsskällaren Ane Randel. Uppmuntringstjutt från olika hejargäng idrotts. Syn.* arbetslag, (arbetar)lag; idrottslag; klick, kotteri; (ibl. nära:) skift, omgång.

Gängla¹ (j-); -an, -or. Såväl om upphöjningen på skruven som fördjupningen på den till skruven hörande muttern. **1**) Egentl. Sing. mest fackl. (dels om 'ett gängvarv', dels om hela vindlingen). *G-a på skruv, i lås, i rör. Fyrkantig (flat), rund, skarp (trekantig) g-a. G-ans stigning, höjd, djup. Skruven är i allmänhet försedd med en enda g-a, men kan även vara fler-gängad Nord. Fam.² Efter g-ans omloppsriktning skiljer man mellan högergångade och vänstergångade skruvar ib. G-orna i spindlarna måste vara djupt inskurna och ~. För att få g-orna att gå lätt ingnidas de allt emellanåt med grafit och talg. Löpa lätt i sina g-or, i g-orna. Skruv med 10 g-or på centimetern. Göra g-or på ngt. Skära upp g-or. Skruv-, höger-, vänsterg-a. **2**) Bildl. Blott i plur. *Komma ur g-orna, i g-orna, i sina gamla g-or 'de vanliga hjulspåren'. Allt gick i sina vanliga g-or i de gamla spåren. Allt kom i sina vanliga g-or. Att hon ~ kände sig en smula ur sina vanliga g-or, var ju inte så underligt Fanny Alving. Syn.* skruvgänga. — **Gängback**, -en, -ar. Tekn. Härdad stålbit som utgör skärande del vid tillverkning av skruvar. -**djup**. Tekn. Gängornas djup i en skruv, skillnaden mln skruvens största o. minsta diameter. -**friktion**. I följd av g-en. -**klopp** | a (-ä-); -an, -or. Tekn. Ett verktyg varmed man uppskär gängor. *G-a med 3 backar och 3 tappar. -maskin*. Tekn. Gängningsmaskin. -**skärning**; -ssvarv. Tekn. Svar-*

var för g. *Järnsvarv ~ med fullständig hjulsats för g. G-ssvarv, ~ helst för trampkraft. -tapp*. Tekn. Ett gängningsverktyg. -**verktyg** gängningsverktyg. — **Gängla**², -ade, -as; -ning (ibl. med plur.); -ningsmaskin o. -ningsverktyg (även gängmaskin o. -verktyg, se ovan). Ofta fackl. *G-a en skruv, en (skruv)mutter, ett rör, en bult. Skruven är g-ad till halva längden. Ländningsvarven äro lagda kring sex g-ade ebonitbultar, varför ~. Fint g-ad skruv. G-ade och og-ade bultar. Höger-, vänsterg-ade skruvar efter gängans omloppsriktning uppåt. Rund-, flat-, skarp-, grov-, fler-, dubbelg-ad. Handbormaskiner för bormning, upprymning, g-ning, försänkning, fräsning ~. En reservoarpenna med säkerhetsanordning, bestående av en dubbelhu, som, genom uppfinnigen av fyrdubbel g-ning, kan avskruvas genom att vridas runt ett enda varv. Syn.* göra l. anbringa l. uppskära n gängor på. — **Gänga in**, **upp** n. — **Gängig**, -t. Tekn.; mest som sista ssgsled. *Tvd-, tregängig.*

Gänglig (j-); -t, -are; -het. Mest om person. *En lång, g. figur. En g. backfisch i tidiga tonåren. Den trådtunnaste och g-aste resenär, som någonsin bett om ett glas varm mjölk och en frisk häst Fr. Böök. Ha en g. gång. Av g. växt. En g. humleplanta, som skjutit upp litet för snabbt. Första knubbigheten och första g-heten, stadier under barnåldern. Syn.* lång o. smal o. slankig, slankigt byggd, (lång)skranglig, ibl. slinkig.

Gängse (j; grav); =. **1**) Som attribut. *Bland folket g. visor. Då (för tiden) g. påståenden. Ännu (bland allmogen) g. vidskepelse. G. bruk, föreställningar. G. namnskick. De nu g. mynten. Frimärken av nu g. valörer. En g. tro. Fullt g. skriftspråksord. Det mest g. slagord, som ~. I ordets g. mening. Från g. allmänt språkbruk medvetet avvikande gruppsspråk. Det g. språkbruket tillåter ej ~. En så allmänt g. term. De i Florens vid denna tid g. berättelserna om ~. Den ovan berörda, allmänt g. vanföreställningen. Över det g. måttet minnesgod A. T. Gellerstedt. **2**) Som predikativ (l. apposition). *Vara allmänt g. (bland ~). Frånsett lagspråket, där det [ordet 'gill'] ännu är g. med sin gamla betydelse. En gammal gravsten, varom den sägen är g. i orten, att den ~. Märk särsk. det äld. Sedan man lyckats göra ett lånat ord gävt och g. — En sjukdom, g. särskilt bland de fattigare klasserna. Syn.* (allmänt) rådande l. (ut)spridd l. antagen l. trodd l. utbredd, gångbar, användbar, bruklig, gällande, ibl. härskande; (kring)löpande, i svang, 'i farten'; (ibl.) vanlig, allmän, i allmänt bruk; (ibl. nära) epidemisk.*

Gäns stavas gens, se d. o.

Gärd (j-); -en, -er; -eman (hist.: upp-

bördsman). Skr. 1) Mest hist. Extra på-laga l. bevilning för tillfälligt behov. a) Blott i allra yttersta nödfall beviljades några utomordentliga g-er, som sällan in-flöto ordentligt Har. Hjärne. I g-er och hjälper skulle de i regel deltaga till hälften mot skattebönderna Nils Edén. Pålägg-a landet, innevärnarna tunga g-er. Låten upp-taga bland eder en g. åt Herren Bibeln. De forna krigsg-erna. b) Arkaiserande. Mindre vanl. Medlemmar av Jämtslöjd (årsavgift 2 kr., ständig medlemsavgift 50 kr., byamannagård minst 100 kr.) erhålla Jämten gratis. Byamans g. [till Fornvallen Jämtl.]. 2) Friare. Vårdat. En skyldig g. av aktning (åt l. för hans förtjänster). Som en ringa g. av tacksamhet. G. av tacksamhet och saknad på begravningskrans. För allt deltagande och för blomsterg-er vid vår systers bår hembära vi vårt innerliga tack. Vänskaps-, tacksamhetsgärd. Syn. 1) (mer l. mindre nära stå:) pålaga, bevilning, skatt, besvär, avgift, tribut, kontribution; frivillig avgift; 2) yttring, bevis; gåva.

Gärda¹, -an, -or. Ldls., t. e. Norrl.; vanligare 'gärde' (se gärde A 12). G-an, som är byggd av stadiga fjällbjörkar, har flera avdelningar med öppningar emellan Alb. Neander. När renarna först kommit in i g-an, springa de runt, runt i virvlande fart. Reng-a. Syn. hägnad för renar, rengärde, 'rengård'. — **Gärd**a², -ade, -as; -ning. Mest lant.; ibl. skönl. 1) G-a sina åkrar. Hon började g-a gärdsgård. Stänger av ung granskog (till g-ning) D. A. Sundén. Där ~ gick det undan med g-ningen! 2) Bak g-ande tallskogsbandet Es. Collin. Och skogarnes g-ande, mörka band ib. Syn. 1) gärdsla, förse med stängsel, (kring)stänga (med gärdes- l. risgård, stenmur osv.), (in-)hägna (n); 2) omge med ett stängsel l. en krans av. **Gärda** in n, om n.

— **Gärde**, -t, -n. Skulle möjligen kunna uppdelas på två ord. A) Enkelt. I. Stäng-sel l. inhägnad. Mindre vanl. än II. 1) Stäng-sel. a) Mest fackl. G-et stödes här och där av snedsträvor L. I. Wahlman. Löp-, ski-, ris-, flät-, steng-n. Spärrningsg-n för renar. b) Ibl. även skönl. (kanske blott ldls.). Lutad mot g-t stod / gossen vid flickans arm Runeberg. Och småväxt glad / sig öppnar ödsligt bortom g-ts stenar V. Eke-lund. Märk ordspråket Alla vilja över, där g-t är lägst. 2) Inhägnad (för renar). Jfr gärda¹. Så drevos de [renarna] in i g-t och ~ K. B. Wiklund. I dag ska härkarna hämtas och föras i g-t och skiljas! E. B. Nordström. Ett från stugan synligt gam-malt reng-e. II. Sammanhängande till ett skifte hörande åkerjord; (förr = inhägnat fält). Huvudbet. 1) Över åkrar och g-n. På åkerlösas g-n växer inget lin. Han är ute på g-t, på g-na, på Ålvsby g. Slog han

stopp på motorn för att ~ landa ute på ett stubbgärde ej åttio meter från skogsbry-net A. Klinckowström. Råg-, sädes-, ängs-, trädesgärde. 2) Hit anslutas snarast även: Ge upp g-t fly fältet; avstå från ett före-tag, ge ngt förlorat. G-t är uppgivet saken är förlorad l. tillspillogiven, nu kan vem som helst husera där l. därmed hur han vill; även: nu är det slut med allt mot-stånd. Ännu är icke g-t uppgivet; ännu är han ju icke dömd. B) Ssgr ha i regel gärdes- (i 'gärdesgård' växlande med gärd-s-l. gärs-); ngn gång gärd- (t. e. gärdsmyg). Syn. A) I. 1) gärd(e)sgård, stängsel, 'gård', hägnad; (ibl. mer l. mindre nära:) staket, plank, palissad, skigård, mur, (ris)hag; 2) (ren)gärda, inhägnad (för renar); II. ibl. åker(bit).

— **Gärdsmyg**, -en, -ar. Troglodytes parvulus l. europæus. En liten nätt o. liv-lig fågel hörande till tättingarna; näst kungsfågeln vår minsta fågel. — **Gärdes-glinder**. Jfr glinder 1. Den av sommar-värmen dallrande luften över gärderna. Mellan trädstammarna syntes g-ret dallra över gärdsgården till ången Strindberg. -väg. En g. vek av till höger, och i den höga klövern skumpade mjölkkärran fram på densamma. — **Gärdes-** l. **Gär(d)sgård** (järs-); -sgrind; -shål; -shörn; -sled; -sstäng; -sstätta; -sstör; -styp m. fl. Gärdesgård bör stängas tät och fast, 1,19 m. hög och 1,19 m. mellan vart par stör E. G. Flens-burg. Kesar som en kalv, flöjer över gärs-gårdar Strindberg. Typisk svensk g. Stänga g. omkring åkrar. Stänga en g. Alla kliva över gärsgårn, där den är lägst. Gärdesgård består av gärdsel, hank och stör. Levande g. häck. Men fast son fått tryne i gärs-gårn, så är inte sagt, att rumpen är så snart efter Strindberg. Även Dessa ble-kingska stengärdesgårdar. — Med nätt nöd hunno de igenom g-sgrinden, slängde igen den och voro räddade, under det tjuren stod bölande på andra sidan. Med ett förfärligt grymt satte han [vildgalten] genom gärdsgårdshålet ~ Strindberg. Just i g-shörnet var en sänka ~. Klyva g-sstör. Smal som en g-sstör. En palissadliknande g-styp. Syn. se gärde A 11.

— **Gärdsel** (vanl. jä'r(t)s-el; akut); -let o. **Gärdsle** (vanl. jä'r(t)s-le; grav); -let; -el-fång; -elstång; -elstör; -elvirke. Gärna lant. Material till gärsgård. Gärdesgård består av g-el, hank och stör. Hugga g-el l. g-le. G-lets längd plägar vara 3—5 m.; det räk-nas vanligen i tjug eller lass. Ett lass g-el markegångstaxa. Bäst anses g-el av asp för sin hållbarhets skull. Hugga gärdsl-e och klyva trinnor till vårens hägnader Ad. Johansson. Klyv-, trindg-el. — Rätt till g-elfång att hugga sig g-el. Syn. skid, häg-nadsvirke, gärsgårdsmaterial. — **Gärds**la

(vanl. jä'r(t)s-la); -ade, -as; -ing. Jfr gärda² 1. Man behöfve bygga och g-a, köpa djur och leja folk Fanny Alving. Flera sätt för g-ing. **Syn.** se gärda².

Gärna (j-; grav); hellre, helst l. ibl. snarare, snarast l. oftare, oftast, jfr dessa ord. Adv. 1) Egentl. Vad du gav, gav du villigt och g. Jag kommer (så) g., om du vill det. Här ville jag (bra) g. bo. Kan jag få 2 kg. kalv, men jag ville g. ha det genast. En g. sedd gäst. Han ser g., att ungdomen roar sig. Jag skulle (mycket) g., mer än g. se, att ~. Han vill ha platsen, så g. som han lever. G. ge ngn sitt erkännande. Jag ville ju g. tro honom, men ~. Det tror jag g. Hur g. jag än ville ~. Om jag ville aldrig så g. Ytterst, alltför g. Hjärtans g., säger bonden, när han är tvungen därtill. G. för mig, om bara pappa ger dig lov. Det må, kan, får han g. göra. G. det, om det nu ska vara någe nöje. Mer eller mindre g. Ogärna. 2) Friare. Ungherre önskar bekantskap med 30-årig dam, g. änka. Du kan, kunde då g. ta av hatten, när du hälsar. Där arbetar han dagligen i trädgården, (och) g. i skjortärmarna. Icke g. arbeta själv. Jag arbetar inte g. mer än två timmar i sträck. Du kunde g. äta middag med oss i dag. Våcer g. på sumpig mark. Varför inte lika g. i morgon? Lika- (så) g. kunde han gå och dränka sig med ens. Man må så g. taga första skadan som sista. Den som skall till olyckan, må så g. springa som krypa. Det är ej g. möjligt. Så nära fulländningen, som det g. är möjligt. Den finaste man g. kan tänka sig. Följden blir g. den, att ~. Det inträffar då g., att ~. **Syn.** 1) med nöje l. förnöjelse l. glädje l. tillfredsställelse l. förtjusning; (bered)villigt, ej ovilligt, av hjärtat, utan hinder l. motstånd l. tvekan, av egen drift, alldeles frivilligt; 2) (ibl.) med lätt sinne l. hjärta, utan att göra svårigheter; 'gott', verkligen; utan skada, utan att göra för mycket l. gå utanför sin befogenhet, 'nog', utan att inveckla sig i svårigheter, 'lätt', ofta, väl, överhuvud; sannolikt, vanligen, i vanliga fall, i allmänhet.

Gärning (j-); -en, -ar. Blott om människor; aldrig 'ofrivillig g.' (då heter det 'handling'). **I.** Med plur. Ofta bibl., i ordspråk o. som lagt. 1) Tron utan g-ar är död. En god g., som hon gjort mot mig Bibeln. De g-ar som jag gör, de vittna om mig ib. Förlita sig på goda g-ar. Vad skola vi göra för att utföra Guds g-ar? Bibeln. Vedergälla var och en efter hans g-ar ib. Åta sina g-ars frukt ib. I tankar, ord och g-ar. Efter dina g-ar skall du dömas. Köttets g-ar äro uppenbara Bibeln. Detta är djävulens g-ar, mörkrets g-ar. Att öva mörksens g-ar. — En rättfärdighetsgärning. Märk särsk. Apostlag-arna en av Bibelns böcker. 2) G-ar

tala högre än ord. Låta g-arna tala. Vad han gör är gjord g. Gjord g. står ej att ändra. Rik på ord, fattig på g. — Även till II kunna kanske föras: Hasta maktligt gör g-en bäst. Man gör mans g. l. Man är den, som mans g. gör. 3) Ånskönt g-en icke fullbordades. Ta(ga), ertappa ngn på bar g. Bli ertappad, tagen på färsk g. Ligga på sina g-ar lida straffet för vad man gjort; ibl. ligga ogild. Stå till svars för sina g-ar. Miss-, o-, vålds-, mord-, illgärning. 4) En nedrig g. var det av honom. Du gjorde en god g., om du ville ta lite hand om pojken. Berömliga g-ar. En g., som förtjänar (att) hugfästas. Kraft, hjälte-, välgärning. **II.** Utan plur. Mer abstr. 1) Med ord och (med) g. I ord eller g. Stor i munnen, men liten i g-en. Även i g. visa, att ~. Det får du nu i g. (l. genom g.) bevisa. 2) Förr mest folkligt, nu ofta skönl. o. ibl. högt. a) Då skulle hennes gamle rättare och inspektor sköta Ekeby g. i de invanda spåren S. Lagerlöf. Och gick åter in till sin g. Vilken som är duktigast i sin g. ute och inne H. Wranér. b) Sex dagar skall du arbeta och göra all din g. ~. Odmjukheten, troheten, helhjärtenheten ~ i all hans g. grep många och ~. Under en lång ämbetsgärning. Livsgärning. **Syn.** **I.** handling, verk, ibl. åtgärd; ibl. dåd l. bedrift; (ibl.) missgärning, ogärning, brott; **II.** göromål, göra, (dagligt, pliktmässigt) arbete, (husliga l. ute)sysslor, värv, kall, förrättningar, sysselsättning, verksamhet. — **Gärningslära.** Teologiskt. Lära som mindre betonar nåden än de goda gärningarna (o. ibl. ngt fariseiskt överskattar dessa). Ty den var g. och ledde till egenrättfärdighet. -man; -naskap (till 1). 1) Huvudbet. Ifråga om brott (o. ngn gång friare). Har man funnit g-nen? Ett mord är begånget; vem är g-nen? Sådan delaktighet ~ som straffas lika med g-naskap. 2) Numer gärna folkligt l. hist. Hantverkare (särsk. på landet under o. ngn tid efter skråtvånget). Gärningsmän (såsom skraddare, skomakare, glas-mästare, målare, smeder och murare) antogs vanligen för en socken för att betjäna allmogen, men kunde ibland även anställas av härad eller av enskilda ståndspersoner. Kringvandrande gärningsmän (hantverkare), som trugade sig till gästfrihet i gårdarna E. Kallenberg. **Syn.** 1) brottsling, den brottslige l. skyldige, föröware(n); 2) hantverkare. -rik. Skönl., sälls. *Lagus' korta men g-a levnad* R. Numelin. -synd. Teologiskt. Verksynd.

Gärs (j-); -en, -ar; -fena; -släkte(t) (Acerina). G-en eller snorg-en (*Acerina cernua*), som förekommer tämligen allmänt i floder och sjöar i hela vårt land, ratas vanligen på grund av sitt otrevliga, slemmiga utseende, ehuru köttet påstås vara välsmakande.

G-släktet står nära abborrsläktet, men skiljer sig bl. a. genom en enda sammanhängande rygghena.

Gäsp (j-); -en, -ar. Så drog Carl Fredrik en g. och låtsade, som om samtalet vore avslutat. Drog en lång g., sträckte på sig ~ Math. Roos. Ebba var näsvis nog att låta höra en ganska ljudelig g. Fredrika Bremer. Ledsnaden, med dess följe av g-ar och va-pören ib. Nu kommer kaffegen skämts.: g-en av längtan efter eftermiddagskaffet. *Mat-gen.* Morgong-en, innan man är riktigt klarvaken. — **Gäsp**a, -ade, [-as]; [-are; -erska]; -förmåga (skämts.); -kramp; -sjuk; -sjuka; -ning (med plur.); -ningsanfall. 1) Hon tystnade, g-ade diskret bakom den höjda handen och sjönk ihop litet, varav han tog sig anledning att resa sig till avsked. På slaget $\frac{1}{2}$ 10 börjar hon g-a, var hon än befinner sig. G-a hörbart. Och g-ade ~ så att han nästan fick tårar i ögonen. Han g-ade och kände huvudet tungt. G-a, så man g-ar munnen ur led. Då hade han vaknat, hade g-at sömnen ur kroppen, hade ~. Sömn-drucken och g-ande. Smittas av de andras g-ningar. Kväva, (söka) dölja en g-ning. 2) Av ledsnad. Utråkad g-a ngn mitt i ansiktet. Han är så tråkig, så man sitter och g-ar (åt honom). G-a åt ngt. — Blott g-aren i länstol på parkett B. Gripenberg. **Syn.** dra en gäsp, låta höra en gäspning, ibl. 'gapa'. — **Gäspig**, -t, [-are]. Mindre vanl. Egentl. o. bildl. 1) Och är här alltid trött och g., utom när jag promenerar eller rider. 2) Hela det g-a spektaklet Lydia Wahlström. Södrågen hittar man något mer g-t än hennes hjältéesos Tåget över Bält O. Levertin. **Syn.** 1) gäspsjuk, sömning o. gäspande, sömning; 2) långtråkig, långrandig, uträkig, så att man gäspar åt det.

Gäss se gås. — **Gässling** (j-); -en, -ar; -(s)byte; -(s)flock m. fl. Mest i sydligare Sverge. Små gula g-ar. Och sån välsig-nelse det var med allt, kalvar och g-ar och spädgrisar. Råkade Ploszkova i gräl med uppsyningsmannen om ett g-byte Ellen Wester i öv. **Syn.** gåsunge.

Gäst (j-); -en, -er (grav). **I.** Enkelt. 1) Egentligast. Såväl om natt-er o. d. som om g. vid ngn måltid l. fest o. detta antingen i hemmet l. 'ute'. Värddinnan tog själv emot g-erna. Ta emot sina g-er vid grinden. Den mest hedrade gen placerades till vänster om värddinnan. Va ska du roa dina g-er med? Komma som objuden, som självbjuden g. En ovälkommen g. En stol stod tom, den var för 'den okände g-en'. Inbjuden, självskriven g. Ha huset fullt av g-er. Kommer det, väntar du många g-er? Jag väntar en kär g. i afton. Ha ett vänligt ord för var och en av g-erna. Kan ni verkligen se så många g-er hos er på en gång? Bjuda ngn som g. till sig (över som-

maren). Bjuda ngn till g. Hon är mycket road av att ha, bjuda g-er. Vara daglig g. hos ~. En flitig g. hos oss var den tiden överste W. En sällan sedd g. där i huset. Han bad, att jag skulle anse mig som, vara hans g. under uppehållet i staden. I dag är du min g. (, så jag ska be att få betala för oss bägge). På slottet befinner sig som g. bland annat en bulgarisk statsman ~. De furstliga g-erna. G-erna på slottet få sköta sig själva, och det finna de sig kanske bäst utav. De utländska g-erna. Gå som stadens g-er. — Märk ordspråket Den som i sitt fientjone är äktar en ung kvinna, han bjuder döden till g. — Bords-, heders-, bröllops-, balgäst. Natlgäst g. som stannar över natten. 2) Märk bl. a. a) På hotell, pensionat o. d. Hotelllets dagliga (mat)g-er. Stänga av brist på g-er. Du kan ju få gå som tillfällig g. (i mitt matlag), om du vill. Betalande g-er. Ha fullt med g-er i alla rummen. I kväll kommer det nya g-er (till pensionatet). Spis-, middags-, stam-, hotell-, köllärgäst. Bad-, luft-, kur-, brunns-gäst. Hyres-, sommargäst. b) Här (på jorden) är jag blott en g. och en främling bibl. Natlvardsgäst. c) Snöskatorna äro inga behagliga g-er i våra trädgårdar. En otrevlig g. i barnkammaren om en orm som kommit in. En flitig g. i arkiven, på husauktionerna. Solen är här en sällsynt g. Snyltgäst. d) Fru N. uppträder i afton [på Uppsala teater] som g. i Agnetes roll. **II.** Ssgr ha formen gäst; gästa- blott i det svagare anslutna 'gästabud'. **Syn.** **I.** 1) besökande, 'främmande', inbjuden (vän); (ibl.) (gästande) främling; fest- l. gillesdeltagare; gästvän, 2) (ibl.) kund, inackordering, stamgäst, hyresgäst o. d.; besökare; en som ger gästroll.

— **Gästbesök.** G. hos släktingar. -bok. Bok där man låter sina gäster anteckna sig. Dagböcker och gästböcker i läckra utföranden. -fri; -het. De ha varit så ovanligt g-a mot mig. Di ä mycket g-a dv sej, herrskapet på Tunaberg. G-tt, på det g-aste mottagen. Få ett g-tt mottagande. Ett g-tt folk, land. Ett ovanligt g-tt hus. En behållningsrik afton i det g-a herdetjället. — Gammal värmländsk g-het. Åtjuta ngn, ett lands g-het, g-het hos ngn. Öva g-het. Anhålla om g-het. Kränka g-hetens lagar. Tror du vi kan räkna på g-het där? Märk. Som trugade sig till g-het i gårdarna. **Syn.** som gärna tar emot gäster l. ser gäster hos sig l. 'har främmande', gästvänlig, gästmild. -föreställning. Det är g. i afton av Lindrothska sällskapet föreställning av kringresande trupp (x fast trupp).

-givare (ofta utt. jä'sj- med sje-ljud; ngn gång jäsj-); -ar(en), -are; -argård m. fl. se II; -eri (med plur.), -erihållning m. fl. o. -erska se II. **I.** Enkelt. Gästgiveri skall

förestås av *g-are*, skjutsstation av stationsföreståndare. *G-are* åligger bl. a. att med hövlighet bemöta samt själv eller genom sina tjänare med beredvillighet tillhandaga resande. Blir det *g-arn* själv som skjutsar?

II. Ssgr o. avledningar. **1)** Ssgr. Ta in på en *g-argård*. Man kan få inackordera sig på själva *g-argården* i S. Långå *g-argård* i Härjedalen. *G-argårdarna* därnere ha namn om sig att vara usla. — [Stockholm blev] ett *g-arghåll* vid den enda landsvägen mellan de båda sveaprovinserna Strindberg. — Kom så *g-armor* in, lockad av larmet S. Lagerlöf. — Åker du med *g-arskjuts*? — Vid slutet av backen *gingo* vi se *g-arskylten*, svängde av och befunno oss vid Valmönsens *g-eri*. **2)** Avledningar. **a)** *Idka g-eri*. Ta ett *g-eri* på entreprenad. Hålla *g-eri*. *G-eri*, där även skall vara att tillgå nödig förplägning, uppässning samt minst ett rum till härbärge (med eldning och lyse) x skjutsstation som blott skall tillhandahålla skjutsning, gäst- o. stallrum, vagnbod o. hästfoder. *G-erier* på rama landsbygden. — *G-erihemman* av krononatur E. G. Flensburg. Upplåta *g-erihållningen* här och där på entreprenad. För kontroll över *g-eri* eller stationshållningens och skjutsningens ordentliga besörjande skall vid skjutsanstalt finnas dagbok, som ~ K. stadgan om skjutsväsendet 1911. *G-erirörelse*. *G-eriskjuts*. *G-eristadga* ej officiellt. **b)** Besitter också *Vram* i den hederliga änkefru Öhrlander en *g-erska*, den trevligaste gumma naturen alstrat C. J. L. Almquist. **Syn.** (*g-are* ibl. nära:) skjutshållare, värdshusvärd, hotellvärd; (*g-eri*) gästgiverirörelse l. gästgiverihållning; gästgivargård, (ibl. nära:) skjutsstation, värdshus (med skjutsskyldighet).

-kammare. -**mild**; -het. Høgt., skönl., mest om fornfhdn. Mindre vanl. för 'gästvänlig'. **-pris.** Få gå för *g-pris* på en restaurang, icke som abonnent. *G-et* är litet högre än abonnemangspriset. **-roll.** Mer betydande roll spelad icke av en fast anställd utan av en tillfälligt gästande (o. berömd) skådespelare. År 1911 frånträdde Oskar Bäckström sin anställning vid Ranfts teatrar och gav därefter gästroller på Dramatiska teatern, Intima teatern, i landsorten, Finland och Danmark. Uppträda i en *g.* — Även bildl. Jag ger endast en kort *g.* i staden i dag och reser ut till Bärby igen kl. 2. **-rum**; -smöbel. Du får ligga på inre *g-met* och Axel på yttre. Ett vakert *g.* i övre våningen med utsikt åt ~. *G-smöbel*, vittlackerad. **-skara.** Den talrika *g-n*. **-skänk.** Begävd med rika *g-er*, red ridaren därifrån. **-spel**; -spris m. fl.; -a; [-are; -erska; -ning]. Jfr gästroll. Ett 14 dagars *g.* av Selanderska sällskapet. Ett ovanligt lyckat *g.* med fyra utsålda hus. De lägre *g-spriserna*. *G-sturné*. — Sedan dess har

hon endast *g-at* här 1907. När k. teatern i Stockholm för några veckor sedan skulle *g-a* i Göteborg. Bröllopsmarschen, där fru Bosse ~ *g-ar* i huvudrollen. Och *g-ade* i går å Uppsala teater. **-säng.** Jag har en extra *g.*, som kan tas in vid behov. **-uppträd**a; -ande. Jfr gästroll. *Fjelstrup g-er* i Sundsvall. De *g-ande*. Vi vänta dessutom ett *g-ande* av Wingska sällskapet (i höst). Några dagars *g-ande*. **-vän**; -lig(het); -skap; -skapsförhållande. *G-vän* o. *g-vänskap* ofta om forntida fhdn. Kom varje år till Norge och blev mottagen som jarlens *g.* — Di å muntra och (mycket) *g-liga*. Vi stälvade bort från den lilla *g-liga* fyrplatsholmen A. T. Gellerstedt. Förgäten icke att bevisa *g-lighet* Bibeln. Och vi skulle få visa en skara trängda tyskar vederkvickande och stärkande *g-lighet* Teod. Lindhagen. — Gammaldags *g-skap*. *G-skap* rådde mellan de båda grannfamiljerna, och ~. Visa (ngn) *g-skap*. Kränka *g-skapens* lagar. **Syn.** (*g-lig*;) gästfri, gäst-mild.

— **Gästabad**, -et, =; -shus; -ssal. Ej gärna i dagligt tal (då vanligare 'bjudning, fest' l. d.). Ställa till *g.* (för ngn, till ngn's ära). Göra *g.* skr. Tillredde ett stort *g.* Bibeln. När *g-et* skulle hållas ib. När du gör ett *g.* ib. Vid större *g.* gör doktorn rik l. *G.* är doktors skörd. — Ett glatt hjärta är ett beständigt *g.* Bibeln. — I *g-shus* skall du icke heller gå in ib. **Syn.** *bjudning*, fest(måltid), festlighet, kalas, festlig måltid, (fest)stillställning, ibl. middag l. bankett osv.

— **Gästa**, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). Skr., ofta skönl. o. vardat. **1)** Egentligast. **a)** *G-a* ngn l. hos ngn. Gått in för att *g-a* hos en syndare Bibeln. För att få veta, om Simon ~ *g-ade* där ib. I dag måste jag *g-a* i ditt hus. Men då Norenus under deras färd *g-ade* dessa [prästgärdarna]. Inte ens översten, vars hem jag dock hade *g-at* ~. **b)** Bestämmelser angående olaga *g-ning*. Väldg-a bönderna. Väldg-ning. **2)** Friare o. bildl. **a)** Staden *g-as* för närvarande av en samling engelska turister. Denne herre, som *g-ade* en främmande kristen stat O. Högberg. De *g-ade* alla möjliga traktörställen Sven Haglund. **b)** Skönl. Locklins härskepp ofta *g-at* Edv. Evers. Döden har *g-at* där. Den lättstörda slummer, som *g-ar* älderdemens huvudgård Öv. fr. Thackeray. **c)** Mindre vanl. Hon skulle *g-a* här i Stockholm som Mignon Math. Jungstedt-Reutersvärd. **Syn. 1)** avlägga (gäst)besök, åtnjuta ngn's gästfrihet, besöka, vara l. komma på besök hos, infinna sig l. uppsöka o. uppehålla sig l. vistas (hos), vara (som) gäst hos; **2)** (ibl.) **b)** hemsöka, härja; **c)** uppträda som gäst, ge en gästroll, gastera.

Gästrike (*j-*; grav); -en, -ar; -ländsk.

Är han g-e? Av gästrik-hälsinge nation (i Uppsala). — **Gästring** (grav); -en, -ar. Mindre vanl. än föreg.

Gäta se geta.

Gäv (j-); -t, -are. Äld. l. dialektfärgat. 1) De g-e tingsmän gästa folkets män Edv. Fredin. [Bergslagens] g-a bönder och redliga bergsmän Hj. Bergman. En av socknens g-aste karlar. — Så g-t ett gille. 2) Märk särsk. Sedan man ~ lyckats göra ett ldnat ord g-t och gängse V. Rydberg. **Syn.** 1) utmärkt, ypperlig, bård, käck, framstående, präktig, duktig, fullgod; 2) gångbar, antaglig, gill, god.

Gävträl (j-); -dom. Hist. om germanska fhdn. Person som av armod frivilligt gav sig till träl åt ngn. G-ar och stackare. Förbud mot att ge sig till träl (gävträldom) skall ha utfärdats redan av Birger Jarl.

Göda (j-); -de, gött, -as; [-are]. Ldls. (t. e. sydsv.) även 'gö'. **I.** Om djur o. människor. 1) Om djur. Äldre, sjukliga och utmagrade djur [äro] svdrare att g-a än yngre och välfödda. Höns g-as bäst med ~. G-a kalkoner. Slakta den g-da kalven även bildl. (i anslutning till bibeln). Innan grisen ännu var halvgödd. Färdig-, väl-, övergödd. Märk (det mindre kända) uttr. Ja(g) håller på å g-er oxen i sista stund (H. Zetterberg, västsv.) om kunskaper som man slår i sig just före tentamen o. d. — *Boskapsg-are.*

2) Om människor. Ofta refl. a) Egentl. Du behöver g-a dig, g-as för att få lite fett kring nerverna. b) Bildl. Men uslingar och hejdrukar, som ~, dem skola de bestulna föda och g-a. Det är då icke något arbete, som han g-er sig på. G-a sig av en annans arbete, bibringa svett, av de fattiges svett. Hos mig skall ni inte få göda er. En har gött sig, nu vill en ann också gö sig, sade de gamla och ~ Ellen Wester, öv. Drottning Margareta beskyldes för att g-a munkarna. G-a korporna skönl. om härförare.

II. Om jord, växter o. d. 1) Om jord o. d. Numer mest bildl. o. ofta skönl. Vål g-a sina åkrar. Gammal halm g-er och små smulor å också bröd. G-a jorden med sin svett, med fiendernas blod. 2) Om växter. G-a sina krukväxter (med något närings-salt). Tynande och svaga plantor böra ej g-as med plantagen eller åtminstone g-as med försiktighet. G-a med kalk. G-as pelargonerna för tidigt, utvecklas de för mycket på bladen och blomma sparsamt. **Syn.** **I.** 1) gödfodra, sätta l. ställa l. ha på gödning, bibringa fetma l. hull, ge (gott) hull, göra fet(are), feta (ldls.); 2) a) låta genomgå en gödningskur; (g-a sig:) lägga sig på gödning; b) (g-a sig:) 'äta sig fet', 'må väl', leva gott l. högt l. fett, (ibl.) skaffa sig inkomster, bli rik; **II.** gödsla, tillföra näringssämen l. näringssalt(er), ge l. tillföra

gödning, förbättra (jorden), göra fruktbare (gm gödning), — **Göda upp** m.

— **Gödboskap** som gödes l. är avsedd att gödas. -**djur.** Lant. o. d. Vid utfodring av mjölk- eller g. [Ällonen passa bättre till foder] för göd- och dragdjur än åt mjölk- och höns H. Juhlin Dannfelt. -**fodler**; -ra; -ring. Lant. o. d. Att g-er ej bör innehålla mer äggvita än ~. Genom g-ring av svin N. Heribert-Nilsson. -**får.** Lant. o. d. -**galt.** Fet som en g. -**gris.** Skämts. även om barn. Du ä en rikti liten g. -**kalv**; -(s)kött; -(s)stek. Lant., slakteriterm m. m. Särsk. i smtl. 'd' ofta stumt. Livsmedelskommissionen anser sig ej kunna skilja på gödkalv(stek) och spödkalv(stek). -**kreatur.** -**kur.** Sätta på g. Lägga sig, ligga på g. Undergå (en) g. -**oxe.** -**ras.** Lant. o. d. Djur av g. eller gödtyp. -**salt** kallas en del gödningsmedel (för växter, åkern o. d.). -**stall.** Lant. o. d. G. bör vara mindre ljus och varmare än kostallet H. Juhlin Dannfelt. -**stia.** Lant. Sätta på g. -**svin.** Lant. o. d. Utfodringsförsök med såväl arbetshästar som g. och mjölkkror. En ökad påläggning av g. -**typ.** Lant. o. d. Kötttraser och g. i motsats mot t. ex. mjölk-raser och värpraser. -**utfodring.** Lant. o. d. Ibl. även finita former. Vid g. [av svin] N. Heribert-Nilsson. -**ämne**; -sfabrik. Mindre vanl. än 'gödselmedel' o. 'gödnings-ämne'. Vid g-sfabriken i hamnområdet.

— **Göderi**, -(e)t, -er. Mindre vanl.; mest fackl. [Höns]g-et [på Trollenäs] är måhända Sverges yppersta, och ~ 1925. — **Gödning**, -en, [-ar]; -sburk m. fl. se II. Jfr göda. **I.** Enkelt. 1) Abstr. a) Om djur. Stå på g. Ha, ta- emot gäss till g. Lämna sig för g. Vid g-ens början. Viktsökningen vid g. G. av kalvar (med sötmjölk). b) Om människor. Lägga sig på g. c) Ngt mindre ofta om växter l. om jord o. d. Omsorgsfull g. av krukväxter. Tidig g. av åkern. 2) Konkr. Mest ifråga om växter (l. jord o. d.). G-en bör vara riklig och icke av billigaste slag. Ge blommorna g. (2 gånger i månaden). Blomster-, konst-, rotfruktsgödning. **II.** Ssgr. Ex.: En halvtömd g-sburk (med plantagen). G-sdeg för kalkoner. G-sfoder. Djurens g-sförmåga eller deras förmåga att taga hull och att omsätta näringen i viktsökning. Genomgå en g-skur, ligga på g-skur t. e. mot nervositet; = gödkur. G-smedel särsk. för växter (o. jorden), (naturlig o. konstgjord) gödning, gödsel(medel). Göra g-stiden kortare, men mer effektiv. G-sämne (ifråga om jord) ogillas av H. Juhlin Dannfelt som föredrar 'gödsel' l. 'gödselmedel', jfr d. o. Artificiella g-sämenen. Fabrik för g-sämenen. **Syn.** (ibl.) gödsel(medel), göd-ämne(n), näringssalt(er), gödningsämne(n), gödselämnem, gödslingsämenen.

— **Gödsel** (vanl. jö't-); -n. Ämnem som till-

föras växterna för att öka näringstillgången o. därmed tillväxten o. skörden. *Naturlig, konstgjord g.* Den naturliga *g-n.* Benmjöl och kornmjöl; guano, även naturlig, och annan *g.* av animaliskt avfall, fria Tulltaxan. *Brunnen, obrunnen l.* färsk, ströblandad, halmblandad *g.* *G-n* måste, innan den blir lämplig för jordens gödsling, undergå brinning ('jäsning', varvid organiska ämnen sönderdelas under självupphettning, orsakad av mikroorganismer). *Köra g.* Köra ut *g.* på dikern. *Breda, sprida g.* Påföra brunnen *g.* *Löst packad g.* Lagring och vård av *g.* Vål skött, vanskött *g.* Köpa ett lass *g.* (för några rabatter). — *Märgeln är* [för jorden] som piskan för hästen, men *g-n* som havre. *G-n* är lantmannens guld. — *La(dw)gårds-, stall-, häst-, (nöt)kreaturs-, svin-, ko-, får-, höns-, duv-, fågel-, fjäderfä-; människo-, avträdes-, latrin-; fisk-; tång-; kompost-, bland-; konst-, fosfat-, kvävegödsel.* Blomster- och annan trädgårdsgödsel. **Syn.** gödsling (konkr.), gödselmedel, göd(nings)ämnen, gödning, ibl. näringssalt; (ofta:) (kreaturs-) spillning, 'dynga' (vard.), träck (o. urin), (ibl.) guano.

— **Gödselanalys.** -backe. -glugg genom vkn gödseln skottas ut (t. e. från stall). -**grep(e).** Gödselgrep, 5 ovala klor. -**grop.** -**gång.** Lant. Bakom spiltgolvet [i ladugården] löper oftast en gödsel- eller florädda och bakom denna en minst 1,5 m. bred flo eller *g.* -**gård.** -**handel** h. med gödselmedel. -**hus.** Lant. Gödselstad med tak (o. väggar). -**hög.** Tuppen, som stod och sprättade i *g-en.* Solen skiner också på *g-en.* -**jord.** Trädg. o. d. Påföra brunnen gödsel eller *g.* Lind-Liljewall. -**kas(e).** Ldls. för gödselhög. -**kista.** Vinterstall och sommarstall med *g.* ~ vid Kungl. Västgöta regementet ~ kasärnetablisement. -**koka.** Jfr jordkoka. -**källare.** Lant. Det i norra Sverige urgamla sättet att låta gödseln genom en lucka falla ned i en *g.* inom husets stenfog H. Juhlin Dannfelt. -**kärra.** -**körning.** Börja *g-en.* -**lass.** -**medel;** -savdelning (i Folkhushållningskommissionen; inrättad hösten 1917). Ordet *g.*, som H. Juhlin Dannfelt vill låta ersätta det av honom numer ogillade 'gödningssämnen', säges av K. V. Palmær (1923) riktigast böra utbytas mot 'gödselämnen'. Konstgödselmedel. Kaligödselmedel. **Syn.** se gödning. -**pöl.** -**ruka.** Ldls. = gödselkoka. Att lägga en *g.* i jorden är enkelt P. J. Rösiö. -**råder.** Ldls. för 'gödselårder', se detta. -**ränna.** Lant. o. d. *G-n* är avsedd att upptaga kreaturens urin. Stå så långt bakut, att träcken faller i *g-n* H. Juhlin Dannfelt -**spridlare;** -ning(smaskin). Lant. *G-arne* ha formen av en vagn, för konstgödsel ofta tvåhjulig, för kreatursgödsel fyrehjulig. Stallgödselspridare. -**stack.** -**stad,** -en, -städer. Lant. osv. Upplagsplats

för gödsel intill kreatursstallen. Omges *g-en* med mur och förses med (väggar och) tak, får man ett gödselhus. Gödselstäder med tak (gödselhus) L. N. Gramén. *Premiälden:* till anläggning av cementserad *g.* och urinbrunn. -**tillgång.** Lant. Rikligare *g.* och högre växtkraft hos jorden G. Leufvén. -**transportör.** Lant. o. d. *G-er*, som gå i taket Svenskt Land, prospekt 1921. -**vagn.** -**vara.** -**vatten;** -(s)brunn (urinbrunn); -(s)kärra; -(s)lår; -(s)pump; -spridare; -(s)tunna; -vattna o. -vattning. Lant., trädg. m. m. **I.** Enkelt. *G.* utgöres av kreaturens, huvudsakligen nötboskapens o. svinens urin jämte vad denna och tillkommet vatten utlöst ur den fasta spillningen H. Juhlin Dannfelt. Gödselvattnets tillvaratagande. Vattnas ~ då och då med svagt guano eller annat *g.* A. Holzhäusen. **II.** Ssgr o. avledning. **1)** Ssgr. *G-brunnar* måste ovillkorligen vara fullkomligt täta för ~ L. N. Gramén. **1 g-stunna** med spridare 1915. **2)** Avledning. Ofta även om vattning med konstgödning (blomstergödning) upplöst i vatten. Långsamt växande arter ~ gödselvattnar man endast varannan eller var tredje vecka. Tåla tämligen stark gödselvattning. -**vård;** -sfond; -slån; -slånefond; -spremiering; -stävlan. Lant. Förbättrad *g.* Tävlan i god *g.* 1919. Den statens *g-slånefond* ~ om vars upprättande föregående års riksdag fattade beslut 1919. Lån ur statens *g-sfond*. Följande *g-slån* beviljades: ~. Olands norra hushållningsnämnd utlyser *g-stävlan* inom hela sitt område för att ~ 1919. -**värde.** Lant. För att utvärdera *g-t* av olika gödselvaror. -**årder.** 'Träplog' för nedmyllning av gödsel. -**ämne.** Jfr ovan gödselmedel.

— **Gödsla** (vanl. jöt'), -ade, -as; -ing (ibl. med plur.); -ingsbehov m. fl. se **II.** **I.** Vanliga verbformer. Mest om jord, åker o. d. *G-a* rikligt, med naturlig gödsel, med konstgödsel. *G-a* åkrarna, jorden med hjälp av gödselspridare. På mull- och torvjord *g-as* huvudsakligen med konstgödsel, men ~. För höstsäd *g-as* i regel på sommaren ~. Ög-ad jord. Vål *g-ade* rabatter. Vålgad och för ändamålet tjänlig jord. Benmjölets *g-ande* verkan. Konst*g-a*. **II.** *G-ing* med ssgr. Abstr. o. (särsk. fackl. även) konkr. **1)** *G-ing*en avser att ge jorden ersättning för den växtnäring, som skördarna suga. Höst-, vår-, gröng-ing. Försöks*g-ingar*. — På hösten tillförd *g-ing* H. Juhlin Dannfelt. Fältförsök ~ med olika *g-ar* på de särskilda rutorna ib. **2)** *G-ingsförsök* för utvärderande av växternas närings- och *g-ingsbehov.* *G-ingsplaner* [vid *g-ingsförsök*]. *G-ingsverkan.* Unga träd gödglas med naturliga *g-ingsämnen.* Kalk ~ räknas icke som likställd med de artificiella *g-ingsämnena*, utan som 'jordförbättringsmedel', då den ~ Sv. Arrhenius. **Syn.** ge gödning, påföra gödsel;

(g-ingsännen:) se gödning o. gödselmedel. — **Gödsla över** ^u.

Göjemånad (jō-). I almanackan; ännu ngn gång skönl. Gammalt namn på februari.

Gök (j-); -en, -ar. **I.** Egentl. Cuculus canorus. *G-en gal, ropar. G-en påminner till sitt yttre rätt mycket om en mindre rovfågel, och det heter också gärna på landet, att g-en blir hög frampå sommaren, då den upphör att gala. G-en är mycket skygg och därför mer känd för sitt rop än till sitt utscende; den lägger sina ägg i andra fåglars bon och ungen blir en tyrann för fosterföräldrarna. Otacksam som en g. (som vräker halvsyskonen ur boet). G-en sjunger alltid samma visa. G-en och stjusstjärnan ser man inte på samma gång. Gol g-en från väster? Väster g. (är) bäster g. Han hör aldrig g. mer ser icke nästa vår, med honom är det ute. Dårad av g-en jfr gökdårad. Horsgöken erinrar genom sitt rop något om g-en.* **II.** Bildl. **1)** Om människor. Gärna ngt vard. *En sän g.! En fin g. Den g-en skulle ha! En dylik g. är det inte värt att lita på. Finns det då inga rackare eller åtminstone så kallade g-ar i mina byar?* Hans Larsson. *För var sådana där g-ar göra av sina pengar, det kan inte vår herre räkna ut.* **2)** Gärna folkligt (liksom själva bruket). Kaffe med brännvin l. konjak; ibl. brännvin l. konjak i kaffe. *Ska ni ha er en g., 'gubbar? Vill du ha en g. (i kaffet)? Kaffe med g. Kaffe; brännvins-, konjaks-gök.* **Syn. I.** ku(c)ku, gucku; **II. 1)** filur, krabat, spoling, skojare, skälm, figur, juvel, 'räv', (ibl. nära:) spjuver, kanälje, glop; **2)** kask, uddevallare. — **Gökblomma** l. -**blomster**. Lychnis flos cuculi. -**dårad** blir enligt folktron den som får höra göken på fastande mage (han kan förlora all arbetsförmåga för året m. m. dyl.). -**klocka**. (Vägg)klocka där en gök kommer fram o. ropar timmarna. -**mat**. Vanligen = Orobis tuberosus. -**otta**. Ej till sin bet. allmänt känt. Om liten festtillställning (med kaffe o. ibl. punsch o. dans) mkt tidigt på morgonen. Ibl. firad som nattvaka; ofta förlagd kring Kristi Himmelsfärdsdag. *Fira g. En s. k. gökotta eller kafferep ~ kl. 6 på morgonen.* -**råg**. Mindre känt namn på 'björnmossa' (Polytrichum). -**släkte(t)**. Cuculus. -**tit(a)l. -tyta**; -(s)bo; -(s)han(n)e; -(s)släkte(t). SAOL³ blott 'göktita', men eljest är i litteraturen 'göktyta' det vanliga. Lynx torquilla. *G-an tillhör hackspettarnas familj, men kan ej klättra; dess föda utgöres av insekter och larver.* -**unge**. Även om otacksamma fosterbarn. -**ur** se gökklocka. -**ägg**. -**ärt**, -en, -er. Vanl. = Orobis tuberosus. *Klarrare lysa i stigande sol | dagghäpa, g., viol* A. Österling.

Göl (j-); -en, -ar; -strand m. fl. se II. Dels om öppen mindre vattensamling (i torvmosse l. d.); dels om djupare ställe i å (l. sjö o. d.). **I.** Enkelt. **1)** *Igenväxande (djup) g. i (mitten av en) torvmosse. En liten svart g., kransad av pors och skvatt-ram Gust. Johansson. Djupare eller grundare g-ar. I smärre g-ar och vattensamlingar Edv. Wibeck. Små-gölar, sådana som sångsvanen helst väljer till häckplats ib. Skogs-, myrgöl. 2)* Floden torkat, g-en sinat ut. Vi har en g. nere vid bron, där än är djupare, så att man kan bada. A-, flod-, strömgöl. Lergöl. **II.** Ssgr. Ex.: *Ett hell gölcomplex ~ bilda de s. k. Åsebogölar Hugo Osvald. Metade rudor mellan näckrosorna vid gölstranden Alb. Engström. Att kliva under armarna i sumptigt göl-vatten och vassbänkar och vattenväxter A. Knöppel. Gölväxter. Syn. hölj(a) (lds.), (mindre, djup) vattensamling, vattenhål, ibl. pöl.*

Göling (j-); -en, -ar. Sjövä. Hissverk bestående av ett tåg »skuret» gm ett fast (vanl. enkelt) block.

Gömma¹ (j-); -an, -or. 'Gömmo' se bland avledningar. Plur. vanligare än sing. Egentl. o. bildl. **1)** Sing. Skr., ofta skönl. *I det han öppnade en hemlig g-a i kappen, i vilken låg instucken en rulle guldmynt Herm. Hofberg. Som om hon läst i lås en gammal g-a Per Hallström. En tanke följer sig i Ert hjärtas innersta g-a: Om jag sluppe arbete! Arv. Mörne. I gravens tysta g-a. Relik-, skräp-g-a. Lockas ~ fram ur sin vinterg-a D. S. Hector om skalbagge. 2) Plur. *Och man hade i hans g-or anträffat nyckeln till en helvetesmaskin. Leta i sina g-or. Vid senaste ärrskiftesstädningen i gamla g-or A. T. Gellerstedt. Allt vad vi draga fram ur det förflutnas g-or ib. I jordens mörka g-or. Fickor bruka vara omtäckta förvaringsg-or för allt möjligt smått och gott. Dammg-or. Syn. gömställe, gömsle, förvaringsställe, skyddad l. hemlig l. undångömd vrå, skrymsla, ibl. gömme.**

— **Gömma**², gömde, gömt, -as; gömd (ibl. med gradböjning); -are; [-erska]; [gömmning]; gömningslek. **A)** Vanliga verbformer. Ofta refl. Två huvudbet. **I.** Dölja o. d. **1)** Egentl. **a)** *G-a ngt för ngn. Va ä de du försöker g-a bakom ryggen? G-a sig för ngn, undan kritiska blickar. Göm det väl; du har kanske någon lönnlåda att g-a det i! G-a ringen med förbehåll en lek. G-a sig bakom ett träd. Springa och g-a sig. G-a sig under en sten. Jag har gömt nyckeln alltför väl, nu kan jag ej hitta den. Hit snarast (Leka) kur(r)a g-a. b)* När de sågo efter, funno de professorn gömd i vedlåren. Hålla sig gömd. Hållas gömd i tre månader. Stå gömd bakom dörren. Svanen, som tror, att den är gömd, när den sticker huvudet under vingen. **2)** Friare o. bildl. **a)** *G-a*

sitt ansikte i händerna av sorg l. blygsel. Såd han unga damer fnittrande g-a sina näpna näsor i muffarna. G-a sig undan världens blickar skr. G-as i jorden(s sköte) skönl., om en död; om frö snarast till II. Gömd och glömd! Du g-er på en hemlighet; det ser jag på dig. **b)** Beskt skal g-er ofta söt kärna. Skälmen g-er sig ofta under munkkåpan. Det g-er sig ofta fullt skinn under grann klut. **c)** Skönl. Och pyrolan doftar på gammalt vis / ur skogens gömdaste vrår Ruben Berg. I hjärtats gömdaste vrå Emil Kleen. Och in i gömdaste vrår / av själens lönliga schakt V. Ekelund. **II.** Förvara o. d. 1) Egentl. Göm en klut i tre dr; behöves den ej då, så kasta bort den! Smält smör, som g-es från den ena gången till den andra, har den stora olägenheten att fort härskna. G-a ngt för att ta fram det vid lägligt tillfälle. Vill du g-a det här åt mig? Göm (på) de där läckerheterna till i morgon, till en annan gång! 2) Friare o. bildl. Gömt är icke glömt det man uppskjutit l. spart till ett bättre tillfälle. Det vill jag g-a på, till dess du gjort dig förtjänst av det. Gömde sitt pund i jorden Bibeln; lät det ej bli fruktbringande. Vad vi inte hinner med i dag får vi g-a till nästa gång. G-a ngt i sitt hjärta troget bevara l. minnas. Saliga äro de, som höra Guds ord och g-a det Bibeln. **B)** Verbalsubst. 1) G-are. Ofta om tjuv(gods)g-are. Tjuven och g-aren äro lika goda. Om ingen g-are vore, man inga tjuvar försporde. Onda g-are göra många tjuvar. 2) Gammal tjuvg-erska och kopplerska, som hon var. 3) Gömningslekar som Kurra gömma, Rymmare och fasttagare, Vargen kommer. Oftare 'gömklek'.

Syn. A) I. (för)dölja, undandölja n, gömma undan n, hålla (undan)gömd l. dold, undansticka, förborga, försticka; (ibl.) inläsa n, undanlägga n, undanläsa n, bringa i säkerhet; (ibl.) hindra att synas, skyla, undanskymma n, (över)hölja (n), (över)täcka (n), inhölja n; (ibl.) ge tillflykt l. skydd åt, bereda ett gömsle l. gömställe l. en (skyddad) tillflykt; (g-a sig:) hålla sig u'ndan l. dold l. gömd, dra(ga) sig u'ndan, ligga gömd l. dold l. förstucken; (g-a på ibl.) hemlighålla, hymla (med) l. ock ruva på, (i hemlighet) nära, gå och bära på; (gömdast ibl.) hemligast; **II.** lägga i förvar, förvara, icke kasta bort n, (upp)bevara; spara, 'lägga på hyllan', låta ligga (till längre fram l. obegagnad), uppskjuta; (troget) behålla l. bevara i minnet; icke glömma l. förgåta.

— **Gömma ihop** se hopgömma. **G. på sig** stoppa i fickorna, gömma i kläderna l. i fickorna. **G. undan n.** — **Gömför[ig]**, -igt; -växt. Bot. G-iga växter (l. g-växter) med slutna fruktblad, bildande en pistill,

som innesluter fröämnena Angiospermæ (o. nakenfröiga: Gymnospermæ). **-lek.** Vi lekte blindbock och g-ar Z. Topelius. Namn på en viss g. SAOB. **-plats.** Mindre vanl. för följ. Och lämnade sin g. Ett ställe med ett antal goda g-er O. H. Waldén. **-ställe.** Hitta nngs g. Här har jag ett ovanligt bra, säkert g. Finna ett g. hos ngn. Lägga undan ngt på ett säkert g. Mitt vanliga g. för nyckeln är under mattan. **Syn.** gömsle, gömplats. **-vrå.** Mindre vanl.

— **Gömmе**, -t, -n. Egentl. o. bildl. Gärna skönl.; särsk. som sista sagsled även fackl. 1) I skogens doldaste g-n. Gransko-gens hemliga g-n Dan Andersson. [Då nymf-erna] efter solnedgången lämna sina g-n för att i yrande svängar fira sommarens glädjefest Kj. Kolthoff. — Leta i sina g-n. — Riktiga damng-n, som bli svåra att hålla rena. Frögömmе. 2) Blott ldl. Leka g. kurragömma. **Syn.** se gömma¹. — **Gömmo**, subst. Äld. lagt. Nu kan så hända, att närmaste arvinge haver testamentet i sin g. och döljer det undan Ärvdabalken. Vangömmo. **Syn.** förvaring, vård. — **Gömsle**, -t, -n; [-rik, skr.]. Egentl. o. bildl. Ofta skönl. Finna ett tryggt, ett tryggt g. (hos ngn). I det källaraktiga g-t V. v. Heidenstam. Och förde henne till den vilda traktens ödsliga g. Hultens och moarnas harar och rävar / sova i g-na sött Fröding. Vid genomforskandet av alla g-n och vrår i de hjärtan, som ~ K. A. Hagberg. — De g-rika skogarna i Västmanlands län. **Syn.** se gömställe.

Göpa (j-); -an, -or. Ldl., särsk. västra Sverge (ned i Bohuslän). Så att varken björn eller g-a skulle kunna tränga in [i fähuset] S. Lagerlöf. **Syn.** (varg)lo, lodjur.

Göpen (j-; akut l. grav; långt 'ö' även i böjda former); [-nen], -nar (grav); -envis (adv.). Numer mindre vanl.; ofta folkligt l. skönl. Skänk honom några g-nar mjöl! Ösa med fulla g-nar. Hon tog ett par g-nar [av den salta fisken], vaskade ur det mesta saltet, och ~ Strindberg. Dubbel g-en (vad som rymt i) bägge händerna hållna kupiga intill varann. Mahaffy öste upp den ena g-nen friskt vatten efter den andra och sörp-lade i sig det begärligt. Bättre en g-en lycka än en börda förstånd. — I, med fulla g-nar ofta bildl.: rikligt, med fulla händer. — En arbetsam, kunnig och sparsam kvinna, i vars händer mjölkkvätten och mjölg-nen vordo spissamma som änkans oljekruka och ~ Josefine Bengts. **Syn.** handfull, håliga l. kupiga handen, 'hållhand'.

Göra¹ (j-); -t. Ofta smtl. Det blir mitt g. Ett ledsamt g. Vara utan g. Hans första g. var att ~. Jag hadde ett förskräckligt g. (med) att få honom på humör igen. Det g-t må han gärna ha. Han har ju fullt g. med (att få in) kalvarna, ser du ju. Ja fick så mycke extra g., så ja va alldeles

slut till julen. Måhända hade han g. nog att finna sig själv Per Hallström. — Ofta i ssgr. *Usch ett sånt släpögöra!* Slav-, dräng-, pig-, knäpögöra. Skäms ni inte att sköta oxgöra? ~ Skäms ni inte själva att sköta latmansgöra? S. Lagerlöf. **Syn.** arbete, göromål, sysselsättning, knog, jobb, 'sjå', besvär, möda.

— **Göra**², gjorde (j-), gjort (j-; ibl. -o'), -as; pres. gör, pass. gör(e)s. De fasta ssgrna äro helt få och ha gör- (görlös) l. göro- (göromål). **A)** Allmänare (= åstadkomma, bringa till stånd, förrätta l. än 'färglösare' betydelser; jfr närmare B II o. synonymerna). **1.** G-a + obj. **1)** G-a + 'sak'-subst. I en mängd fasta förbindelser, för vka i det hela hänvisas till substantiven. G-a + subst. är ej säll. = ett enkelt verb (t. e. g-a musik = musicera, g-a tecken åt = teckna åt osv.). Till bet. kunna uttrycken avse handlingen l. resultatet, ibl. beteckna rörelse osv. Subj. kan vara person l. sak. Ex. äro ordnade alfabetiskt efter substantiven. G-a (goda) affärer avsluta. G-a anbud. G-a (ett) anfall (mot ~). Angreppet gjordes i dagningen. G-a ett anlopp (mot ~) skr. G-a anmärkning på, dumma anmärkningar. G-a anordningar att l. för l. till ~. G-a anspråk på ~. G-a anstalter för att ~ foga. G-a (alla) ansträngningar att ~. G-a ansökan om ~ inlägga, inlämna, skicka i'n. G-a avdrift sjöv. G-a avbön. Därvid göres intet avseende. G-a avstick i kortspel. G-a avtal (om ~). G-a (nya) bekantskap(er). G-a (noggranna) beräkningar. G-a besked åt (maten). Lyckas g-a ett större (spiri)beslag. G-a bestick sjöv. Expediera gjorda beställningar. G-a (täta) besök (hos ~) avlägga. G-a bot (för ~). G-a en bottenskrapning även bildl. G-a (dåligt, gott) bruk av ~. G-a en (djup) bugning. G-a buktar t. e. om jagad hare. G-a byte (med ngn) byta. G-a (bot och) bättring. G-a sin bön förrätta. G-a dumhet på dumhet, dumheter. G-a (god) effekt. G-a (nya) erfarenheter. G-a erövringar. G-a (god) fart om person o. sak; = 'skjuta'. G-a fiasko. G-a (all) sin flit (att ~). G-a (märkbare) framsteg. G-a en framstöt. Men Grå-Misse vänder sig ~ så att hon allttjämt gör full front mot honom. G-a (ngn) en fråga. G-a furor. G-a fångar. G-a förbehåll. G-a (sina) förberedelser (för ~, att ~). G-a (ngn allvarliga) föreställningar. G-a (ett) försök. G-a ngn förtret. G-a gagn. G-a ett gott gifte. G-a grimaser. Den är man, som mans gärning gör. Du gör en god gärning, om ~. G-a ett gästabud. G-a rent hus. G-a ett hopp. G-a iakttagelser, inbrott, ingrepp, inköp, inlägg, insnitt, invändningar. G-a intryck. G-a jakt på ~. G-a jämförelser. G-a kalas. G-a knäfall. G-a konkurs. G-a en konst i ngt. G-a konster. G-a ngn sin kur. G-a lekar. G-a lycka. G-a

medgivanden. G-a min av att ~. G-a miner (åt ngn). G-a (väpnat) motstånd. G-a musik. G-a mål idrotts. G-a narr av ~. G-a nytta. Konungen äger att i brottmål g-a ndd, mildra livsstraff samt ~ Regeringsformen. G-a närmanden. Gör det dig någon olägenhet, om ~? G-a omständigheter. G-a otta gå upp tidigt. G-a ett gott parti. G-a en paus. G-a plats (för ~, åt ~). G-a sin plikt. G-a proselyter. G-a påminnelser. G-a reda för ~. G-a revolt, revolution. G-a räkenskap (för ~) avlägga. G-a (gymnastiska) rörelser. G-a sin sak bra. G-a en skiss (över ~). G-a skulder. G-a slut på ~. G-a spe l. spektakel av ~. G-a ett språng. G-a strandhugg. G-a svårigheter. G-a tecken (åt ngn att ~). G-a tecken och under. G-a sitt testamente. G-a ngn en tjänst. G-a tjänst som även 'tjänstgöra'. G-a undanflykter. G-a underverk. G-a (ett) uppehåll. G-a uppoffringar, uppror, upptäckter. G-a uppseende. G-a ngn sin uppvaktning. G-a utdrag (ur ~). G-a (ett) utkast (till ~). G-a sitt val. G-a (god) verkan. G-a Guds vilja. G-a visit (hos ~). Själv g-a visitation. G-a våld på ~. G-a ända på ~. G-a överenskommelse. G-a ett överslag.

2) G-a (+ person l. sak) + adj. l. pron. (l. ibl. subst.). **a)** G-a gott och lindra nöden. G-a rätt, orätt (mot ngn, i att ~). Du gör honom orätt. Jag tror, att badet gjort honom gott. Det ska g-a gott i kroppen. Det gjorde mig ont om flickan. Bara det inte gör för ont? G-a ett med ngn mindre känt. G-a sitt bästa (att l. för att ~). G-a det bästa (möjliga) av en dålig situation. När var och en gör sitt. Jag ska nog g-a mitt. G-a klart för vändning. **b)** Refl. Inte g-a sig samvete av ~. G-a sig räkning på ~. Inte kunna g-a sig ett begrepp, en föreställning om ~. Vad kan du g-a dig för nytta av de där breven? G-a sig (det) omak(et) l. besvär(et) att ~. G-a sig väg genom ~ bana (sig). — Med adj.: G-a sig älskad, omtyckt, fruktad, hatad, löjlig. G-a sig lustig över ngn l. ngt. G-a sig förtrogen, bekant med ~. G-a sig skyldig till ~. G-a sig olycklig för ngn. Lyckas g-a sig begriplig (för ~). G-a sig rar göra undanflykter l. svårigheter, låta be sig (länge). **c)** De egenskaper, som g-a en man stor. G-a saken värre, processen kort. Det är det, som gör skillnaden så stor. G-a ngn glad (igen). Det gör ingen människa glad. G-a sin mening gällande. G-a gällande, att ~. G-a ngn ansvarig för ngt. Hit snarast Tiden g-s mig lång i folkvisor. **d)** Med pron. + adj. G-a ngt större än det är ofta bildl. G-a allt så enkelt för sig. G-a det olidligt, svårt för ngn. Detta gjorde det än svårare för mig att mottaga erbjudandet. G-a ngt begripligt för ngn. — Nära står Man har inte roligare än en gör sig och knappt de, sa han som va på begravning.

e) Med pron. enbart. *Det lovar jag, att jag ska g-a. Nå, blir det gjort i dag? Det vore lätt gjort. Det är mängden som gör'et, sa käringen, sålde för en styver billigare, än hon själv givit. Och varl av konungen särskilt hitförordnad såsom den där skulle göra't. — Jag ska g-a vad på mig ankommer. G-a (allt) vad g-as kan. Fader, förlåt dem, ty de veta icke vad de g-a. Vad du gör, så gå inte å gift dej! — Va ska vi g-a? / Ta ett par kattor å köra barnrim. Vad gör du här? l. Va har du här att g-a? att beställa; ibl. = packa dig härifrån! Vad ska den g-a, som panten igenkänner? Vad gör icke tysken för pengar? — G-a allt för att ~. Jag kan ingenting g-a därvid, åt den saken, i (den) saken. Därvid är inget att g-a. (Sitta hela Guds dan å) g-a ingenting. Du måste g-a något för din hosta. — Hit ansluta sig: G-a mer än som behövs. Han gjorde inte annat än suckade hela dan. (Ska du äta nu igen?) Du gör ju aldrig annat! Det första han gjorde var att köpa ett par handskar. Och även: Det(ta) torde knappast låta sig g-a. Sådant får inte tänkas, långt mindre g-as.*

3) G-a + person l. sak + prep.-uttr. Jfr ibl. B samt A I 1 ovan. Ordnat efter prepositioner. G-a affär, ett stort nummer av ngt. G-a en elefant av en mygga l. G-a en mygga till en elefant. G-a narr av ngn m. fl. G-a ngt efter tillsägelse. G-a något för ngn, för saken. G-a ngt genom ombud. G-a ngn med barn vulg. = göra havande. G-a ngn till adelsman, till sin ovän. Vem var det som gjorde honom till den han nu är? G-a sig till hund, till tjuv för ett ben. G-a ngt till sin uppgift. G-a ngn till lags, till nöjes.

II. G-a utan obj. l. med bisats. *Det är tomt, som gör, att mjölken aldrig saknas i stävan. Jag gjorde (med flit), så hon vann smtl. Kärleken gör blind. G-a efter ngns vilja. Ja, hon gjorde efter hans begäran och satte sig på grisslan. Du får g-a med mig, som l. vad du vill. G-a med l. (emot) ngn, så som man önskar att andra skola g-a mot en själv.*

III. Märk särsk. tre användningar. 1) Särsk. i smtl. l. i ledigare l. slarvigare stil l. av ovana skribenter brukas 'göra' i stället för mer betecknande uttr. T. e.: G-a ett krigståg för 'företaga'. G-a sönder för 'slå l. bryta sönder' l. d.; även 'ha sönder'. G-a en saga för 'författa' l. d. 2) Ofta upprepar 'göra' ett annat verb (dock ej ett modalt hjälpverb, ha(va) l. vara). a) Nästan alltid med 'det'. (Då går jag då? —) Gör du det, min flicka! (Ska vi följa dej hem? —) Ja, gör det! Har du skickat kortet eller var det din fru, som gjorde det? (Spela för dej? —) Nej tack, det gör jag inte. Tar du den inte, så gör jag det. Han tröttnade,

och det gjorde vi också. — Vi läser fem timmar, alldeles som ni (gör). b) 'Det' saknas ofta. Rest har jag gjort nästan hela mitt liv. Till sängs gingo de, och somnade gjorde de S. Lagerlöf. Och predikar (, det) gör hon som en präst. Reser till Berlin (, det) gör han lika lätt som en ann byter strumpor. 3) Som sista ssgsld har 'göra' nästan nedsjunkit till avledningsändelse, är verbbildande. Lösart smnsatta verb bildas på detta sätt till adj. De få vanl. skriftspråklig klang. Några ex.: En för oss främmandegjord nation. Om icke föreviga, så dock ~ varaktiggöra sitt namn. Den av Brate förordade skrivningen syns verkligen då och då och torde därför väl inte vara omöjlig att allmänna-regöra Ruben Berg. [Poesien] synbargör sagovärlden.

B) Sär betydelse. I. Mer utpräglade. 1) Handla o. d. Tala mindre och g-a mer. G-a och (under)låta. Om du nu kunde säga mig, hur jag skall g-a. Bara gör nu l. gör bara, som jag säger! G-a likadant (som ~). Och så gör di allesamman! Så gör jag, och så kan du också g-a. G-a ngt på eget bevåg. Vad skall jag g-a för att övertyga dig? Ifall detta göres, kan jag försäkra, att ~. G-a (tvärt) emot befallning, som man blivit befalld. G-a klokt i att ~. Hon trodde i sin oskuld, att hon gjort riktigt bra, när hon ~. Du hade gjort bättre, om du ~. Det var fullt, illa gjort av honom. 2) Arbetsa, ta sig till o. d. Han gör ingenting hela Guds skapade dag. Man måste väl ändå något g-a. G-a har inget (särskilt) att g-a (i kväll). Vad tänker du g-a i kväll? Han ska nog få så mycket att g-a, som han hinner med. — Märk Vad ska vi g-a med honom, han är alldeles omöjlig! även 'göra med'. 3) 'Skaffa'. Jag vill icke (vidare) ha med dig att g-a. Då ska ni få med mig att g-a! Va har jag med det att g-a? Han hade ju inte där att g-a. 4) Skapa, dana, ibl. utgöra. En svala gör ingen sommar. Kläderna g-a icke mannen. Tillfället gör tjuven. Övning gör mästaren. Rikedom gör oro. — G-a epok o. epokgörande. — G-a sig gudar efter sitt beläte. — G-a en slät figur. — Det gör inget hinder. 5) Om-ska, framställa o. d. G-a ngn, sig sju gånger värre än han är. Jag vill inte g-a mig bättre, än jag är. G-a sig till en Guds ängel. G-a natt till dag. G-a vatten till vin. — Jfr även: G-a för stor affär av ~. Av denna figur har han nu gjort styckets bov. G-a en dygd av nödvändigheten. 6) Till-verka o. d. G-a skor. Kan ni g-a ett par skor åt mig till om måndag? Kan han verkligen g-a bordet för 18 kronor? Med knappast andra verktyg än sina egna händer har han här lyckats g-a ett litet mästerverk. Vem har gjort den ramen? G-a ritningar

till ~ jfr A. *Månen är gjord av en eidermost. Gjord efter utländskt mönster. Fabriksgjord.* — *Himmels fåglar gjorde sitt bo på dess grenar. Konsten att g-a guld. Själv g-a exemplen. G-a kål på ~ bildl. G-a (skaplig) vers. Den visan har jag själv gjort.* 7) Tillfoga, bereda o. d. *G-a ngn en stor sorg. Du gör mig grå hår. G-a (ngn) stort förfång. Gör mig den glädjen, äran att ~!* 8) Ha till följd o. d. *Detta gjorde till en början, att ingen mera köpte hans böcker. En händelse gjorde, att ~.* 9) Betyda, verka o. d. *Det gör ingenting. Mig gör det ingenting, gör det detsamma (, om ~). Det kan icke g-a något, mycket till saken. Det gör så mycket, att vi ej kunna börja. Det gör (väl) vad det menar. Vad gör det? Vad skulle det g-a (, då)?* Jfr även A 12 d. 10) Skaffa sig, förtjäna, utnyttja l. d. *G-a sig oskäligen, (en) god vinst på ngt. G-a sig små biförtjänster på l. genom att ~. Det kan g-as mycket mer av detta, än du tycks ha anat. Hit möjligen även G-a sig ett namn (på ~).* 11) Driva affärer o. d. *Ngt vard. l. handels. G-a i vitvaror, i ylle. G-a i aktier spekulera.* 12) Beresa, deltaga i m. m. *Modärnt språkbruk, ngt vard., fackl. l. slang. I dr ha vi gjort Italien, och nästa dr tänker vi g-a Spanien. Han hade gjort fälttåget i ~ under befäl av ~. Den franske fanjunkaren, som gjort 10 år i Sahara Thorsten Orre.* 13) Utgöra, 'ge' o. d. *Fem gånger sex gör tretti. Två och tre gör (mig) fem och tre till gör åtta. Det gör alltså en krona pr man. Låt se, 35 och 77, det gör mig 112. Hur mycket gör det tillsammans?* 14) Om naturbehov. Ofta i barnspråk l. till barn; eljest gärna undviket. *G-a det stora, det lilla, en liten bäck, i sängen, i byxorna. Behöver du g-a?* 15) Refl. Ta sig (bra) ut o. d. *Man måste veta vad som gör sig. Tror du inte hon å medveten om va som gör sig! Han kommer aldrig att g-a sig i en sådan omgivning. Det gjorde sig inte alls illa (i den belysningen).* 16) Märk uttr. *Må g-a (då)! låt gå, (det) må ske.*

II. Mindre utpräglade l. mer tillfälliga skiftningar, i allm. ingående under A ovan. T. e. *G-a affärer avsluta. G-a anbud (av)ge. G-a anstalter foga. G-a ansökan inlägga n, inlämna n. G-a avseende fästa. G-a avtal sluta. G-a bekantskap(er) stifta. G-a besök avlägga. G-a sin bön förrätta. G-a byte ingå på. G-a dumheter begå. G-a fart 'skjuta'. G-a (ngn) en fråga (fram)ställa (till), (fram)komma med, framföra. G-a fångar, proselyter ta(ga), vinna. G-a förberedelser vidta(ga). G-a en god gärning utföra. G-a gästbuds, kalas anställa, tillställa n, anordna, (av)hålla. G-a invändningar, svdigheter (fram)komma n med, framställa, ibl. uppställa. G-a jakt, jämförelser anställa. G-a konkurs gå i, försättas i. G-a nådd ge,*

medge, bevilja, meddela. *G-a olägenhet (för)orsaka, vålla. G-a en paus anbringa, inflicka n, komma med. G-a plats bereda. G-a sin plikt (upp)fylla. G-a räkenskap avlägga, avlämna. G-a en skiss, ett utkast uppgöra, (upp)rita (n). G-a skulder åsamka sig, ådraga sig, draga på l. över sig. G-a ett skutt ta(ga). G-a tecken ge. G-a våld på bruka, använda, tillgripa l. d. G-a överenskommelse sluta, ingå. — G-a sig våg bana (sig). — G-a ngt för verka, lägga sig i selen för, sätta in (krafter, arbete) på.*

C) Vissa användningar. 1) Refl. Se A I 2 b o. d (sista ex.) samt B I 5 o. 15. T. e.: *G-a sig gudar, ett namn (på ~), biförtjänster, nytta (av ~). G-a sig omöjlig. Så fort sig g-a lätt. Ha sinne för vad som gör sig.* 2) S-former. T. e.: *Angreppet gjordes i dagningen. Att det skall g-as litet musik. Därvid g-es intet avseende. G-es oss mer vitne behov? Men likväl gjordes tiden honom lång, ty ~. G-a allt vad g-as kan. Det kan g-as mer av detta, än ~. Sådant får inte tänkas, än mindre g-as.* 3) Perf. part. T. e. a) *Återkalla gjorda beställningar. Få ersättning för gjorda utlägg.* b) *Det där verkar gjort och inte naturligt konstgjort, eftergjort.* c) *Vad han gör är gjort arbete (och ej halv-gjort). Gjort kan ej göras o gjort.* d) *Vard., folkligt. De ä gjort med honom ute, slut.* e) *Det var fullt gjort av honom.* f) *Hur fort kan jag få det gjort? De kan vara, ska vara, å gjort på ett ögonblick. Å de gjort än? Lättgjord. — Lättare sagt än gjort. Sagt som gjort l. oftare Sagt och gjort.*

Syn. A) åstadkomma [n], föranstalta, tillställa n, bringa till stånd, åvägbringa; sätta i verket, företa(ga), arrangera, 'laga', ombestyr, sköta (o'm); fullgöra, uppfylla; förrätta, utföra, ta sig före, öva, verkställa, verka; framkomma n med; giva l. ge; B) I. 1) handla, bete sig, ställa sig, bära sig åt, uppföra sig; 2) arbeta, syssla l. sysselsätta sig (med), ta sig ti'll (med), beställa, företa(ga) sig, gripa sig a'n (med), ha för händer, föreha(va), ha för sig, ta sig ti'll l. för, ibl. hitta l. finna på; 3) 'skaffa'; 4) skapa, dana, bilda; ibl. utgöra; 5) omskapa (n), förvandla, ställa sig, låtsas) vara, framställa (sig), utmåla n, utge l. förklara för; 6) tillverka, fabricera, förfärdiga, framställa, (ut)arbета; författa, dikta, skriva, (ihop)sätta n, komponera; 7) tillfoga, bereda, (för)orsaka, vålla, (för)skaffa; 8) ha till följd, föra med sig, medföra; 9) betyda, verka, ha betydelse, vara av vikt l. betydenhet, ibl. bidra(ga), 10) (för)skaffa sig, bereda sig, förtjäna, förvärva sig, nå, vinna, ibl. utnyttja, ibl. bilda sig; 11) driva affärer (i), spekulera, handla (med); 12) beresa, befarar, bese, avlägga besök i, 'bli färdig med'; (ibl.:) tillbringa, genomleva, delta(ga) i; 13) utgöra, 'bli', 'vara', 'ge' (till resul-

tat), belöpa sig till, uppgå *n* till; **14**) ut-rätta (sina naturbehov), 'lätta sig' l. kasta sitt vatten, förrätta sitt tarv; **15**) ta sig (bra) ut, framträda l. verka l. visa sig till sin fördel, göra (god) verkan, göra lycka; **II.** se exemplen (under B II ovan).

— **Göra an** *n*. **G. anhängig** *n* m. fl. se under resp. adj. **G. av.** Avgöra se d. o. Vard. även 'g. av'. **1)** Förlösa o. d. **G. av med mycket pengar, stora summor** (på ett företag, på *ngn*). *Han hade redan hunnit g. av med hälften av den stulna summan.* **2)** Refl. **G. sig av med större delen av bok-samlingen.** **G. sig av med en besvärlig mot-ståndare.** **3)** Ställa o. d. *Var ska jag g. av kappsäcken, kan jag ställa den i gardero-ben? Jag har ingenstans att g. av den nya ljuskronan jag fick har ingen plats för. Var har du gjort av din kniv?* — *Han var så blyg, att han inte visste, var han skulle g. av händerna, var han skulle g. av sig.* **4)** Ta livet av. *Ngt vard. G. av med ngn i all stillhet. Och fadern, han gjorde av med sej efter ett gräl med hustrun.* **Syn. 1)** förlösa, bortslösa *n*, (för)spilla, förbruka, ibl. 'åta upp' *n*; **2)** befria sig från, försälja, bortsälja *n* l. bortskänka *n*; **3)** ställa (un-dan *n*), lägga (ifrån sig), placera, anbringa, ibl. gömma; **4)** ta livet av. **G. efter** *n*, (*ngn*) emot, fast *n*. **G. (sig) fri** *n*, **färdig** *n*. **G. ifrån sig.** Få ur händerna, arbeta undan så man blir färdig med ngt l. blir ledig, (av)sluta (*n*), få färdig, bli färdig med, sköta, 'skilja sig från'. *Så fort han gjort ifrån sig (på konto-ret), kom han till oss. G. ifrån sig ett arbete. Det du, Herman, gjorde du ifrån dig som en hel karl. G. i ordning* se iordninggöra, klar *n* l. klart, loss *n*, lös *n*. **G. med.** Mest ngt vard. **1)** *Va gör jag med, ni reder er ju gott ensamma inte behöver jag vara med.* **2)** *Gör du verkligen med den här bo-ken? jag vill bara ge dej den, om du har nytta av den. Inte gör du (något) med den här pennan (vidare)?* **3)** Även 'göra med'. *Ja vet inte va vi ska g. med honom.* **Syn. 2)** ha användning för l. nytta av; **3)** ta sig ti'll. **G. ned l. ner** *n*, om *n*. **G. om intet** se omintetgöra. **G. opp** se uppgöra. **G. på sig.** Mest i fråga barn; undvikes stundom. **Syn.** göra i byxorna. **G. ren** *n* l. **rent.** **G. sig för.** Mindre vanl. Göra sitt bästa, riktigt anstränga sig. *Men jag hade riktigt gjort mig för ~.* **G. (sig) till** [*n*]. Jfr till-gjord. **I.** Skr. *ngn gång med fast form. Även detta gjorde sitt till att ställa honom avog mot förslaget. Det har gjort mycket till, att rektor själv är klassiker. Det kan varken ha gjort till eller (i)från. Om det kan g. någonting till. — I sådan händelse kan jag intet i saken tillgöra.* **2)** Jfr till-gjord. *Hon kränger på halsen och gör sig till för alla herrar. Svansa och g. sig till för alla högheter. Gör dig inte till; du kan*

mycket bra, bara du vill tänka lite. **Syn. 1)** medverka, göra åt, inverka, (åt)göra, hjälpa ti'll l. u'nder, upphjälpa *n* l. för-bättra l. befordra (saken); **2)** kokettera (för), lägga a'n på, göra sig söt, göra söta miner; fjäska, svansa; sjåpa sig, ställa sig (näpet) okunnig. **G. tillfyllest** o. tillfyl-lestgörande. Skr. *Må det g. tillfyllest att endast nämna, det han ~* Edv. Lidforss. **Syn.** vara nog l. tillfyllest, räcka (ti'll). **G. undan** *n*, upp *n*, vid *n*, åt *n*. **G. över.** *Man har gjort över med nära 90,000 kr. på omkr. ett år till ingen nytta. Så mycket orkar jag aldrig g. över med! Och gjort över med både pengar och egendomar till ingen världens nytta* S Lagerlöf. **Syn.** göra av (med), förlösa, 'kasta ut', göra slut på.

— **Görlös**, -t, [-are]; -het. Mindre vanl. trol. blott ldl. *För hon kunde inte lida att se honom gå g. Ellen Wester.* **Syn.** utan göra, sysslolös, utan arbete. — **Göromål** -et, =; [-sfr]. Överhopad av l. med (allehanda) *g.* *Ha händerna fulla av g.* Viktiga *g.* *G.*, som ej tåla uppskov. Tröt-tande *g.* *Sina dagliga g.* *Mitt g. var att ~.* Sköta *sina g.* (till nöjes, till full beldten-het). *Lugnt fortfor hon att syssla med sina g. Gå till sina vanliga g.* *Mina van-liga måndagsgöromål. Utegöromål.* **Syn.** förrättning, arbete, syssla, sysselsättning, bestyr, 'göra'; (ibl.) uträttning, ärende, uppdrag, angelägenhet, åliggande, uppgift, verksamhet.

— **Görande**, [-t], -n. Mest i förbindelse med 'låtande'. *Mitt g. och låtande angår ingen annan vad jag gör eller låter, gör eller icke gör, mitt handlingssätt. I allt sitt g. och låtande rätta sig efter hederns föreskrifter. Utan att mycket blanda sig i omgivningens g. och låtanden. Och hon ser noga till att ingen man får blanda sig i hennes g-n* Edv. Westermarck. **Syn.** hand-lande, handlingssätt, åtgörande, jfr även göromål. — **Görarle**, -(e)n, -e. Som enkelt ovanligt o. mest med utgångspunkt från bibl. språkbruk. *Lagens g-e skola förklarar rättfärdiga Bibeln. Varen ordets g-e (icke allenast dess hörare)!* Quong Ho, *lagens samvetsgranne g-e.* Oftare som sista sgs-led. *T. e. Bot, helbrägda-, under-, skade-, väl-, redogörare.* **Syn.** (ibl.) uppfyllare, (ut)övare, efterföljare. — **Görlig**, -t, -are; -het. Mest skr.; i nekad form (ogörlig) dock även smtl. *Men stanna — ack det är ej g-t V. Rydberg. Om det vore g-t. Så vitt g-t är B. Lidforss. Så fri från nederlag som det var g-t. Medan man i gaste mån nedsätter sig och sitt genom anspråkslösa vändningar B. Karlgren. Ig-astemån komma tiderna att så bestämmas, att ~.* *I gaste mätto undanröja orsakerna. — Att analet frikallade kyrkoarkiv efter g-heten och så snart ske kan minskas.* **Syn.** möjlig, ge-

nomförbar, utförbar, verkställbar, som låter sig göra, praktikabel. — **Görning**, -en. Mest i best. form o. blott i några få uttr. *Underliga ting voro i g-en. Karr fick snart reda på vad som var i g-en. Att något festligt var i g-en. Ha ngt i g(-en).* **Syn.** (i g-en:) under arbete l. förberedelse l. utarbetande, under händer; (ibl.) i antågande, att vänta. — **Göromål** se ovan ssgr.

Gördel (j; grav); -eln, -lar. 1) Egentl. Särskilt om g-eln är av läder eller skinn, kallas den gärna bälte. [För biskopsskruden föreslår fröken Branting] *halslin, mässskjorta, g-el, korkåpa och mitra 1919. Officersg-el. Spänna på sig sin g-el. G-eln sys av dubbelt fast tyg ~ eller stickas av bomullsgarn om småbarnskläder. G-el att spänna om livet. Mag-, simg-el. Vätvärmande omslag eller s. k. neptunig-el. Strumpbandsg-el ~ med 4 strumpphållare för damer.* — Märk det poetiska *Lösa ngns g-el* åtnjuta en dams kärleksynnest. Jfr *Venusg-el*. 2) Friare o. bildl. a) *Fångg-el ~ för fångande av larver, som krypa upp i fruktträden. Masklimsg-lar. b) En käpp av spanskt rör med silvergördel. Rökklampa, ståloxid m[ed] blanka kopparg-lar. c) Orions g-el* sälls. för 'Orions bälte'. d) *Krigs. o. d. En g-el av minor omgav inloppet. En g-el [försvars]verk, som sträcka sig med 12 km. radie från ~ L. Wison Munthe. Fortg-eln kring Paris. Ming-el. e) Zon. De kalla g-larna ligga mellan polerna och isotermlinjen för en drstemperatur av 0 gr. Cohrs-Torpsen. Jordens kulturg-lar ib. Klimatg-lar ib. f) Mest skönl. Den g-el av vågiga höjder, som omslöt den härliga ängden. En blommande g-el av trädgårdar omramar staden.* **Syn.** bälte, skärp, (bred) bindel, ibl. ring; ibl. zon l. 'ring' l. 'krets'; (ibl. nära:) gjord, livrem. — **Gördeldjur**. Zool. ibl. för 'bäldjur'. -**fort**. Krigs. 'Detacherade fort' (bildande en gördel). -**makar**e, (-e)n, -e; -verkstad. Gammal benämning på en som gör mässingsspännen till skärp l. i allm. mindre mässingspjäser. **Syn.** ibl. gälbjutare l. förgyllare. -**spänne**. -**stad**. Sälls., skönl. Jfr bältestad. — **Gördla**, -ade, -as; [-ing]. Mest refl. l. i perf. part. Gärna skönl. *Låt oss g-a oss med svärd. G-at liv N. F. Sander, i fråga om empiri-dräkt. G-ade henne med smak strålögda gudinnan Athene E. Hellquist. Även bildl. Palmernas stolta kronor ~, g-ande det stolta, obetvingliga fäste, som ~ 'Jörgen'. Denna gråa, g-ande bergknalle K. G. Ossian Nilsson. Syn.* omgjorda, samla (dräkten) med ett bälte l. en gördel.

Görlig, **Göromål** m. fl. se under göra².

Gös¹ (j-); -en, -ar; -filé; -fiske; -nät; -odling; -plantering; -rev; -rik; -rom; -släkte(t) (*Lucioperca*); -stam. *Lucioperca sandra*, den enda svenska representanten för g-släktet

(av abborrfiskarnas familj). *G-en, som hos oss egentligen tillhör mellersta Sverige, är längre än åbborren, är som denna en rovfisk och en av våra mest värderade matfiskar. Ugnstekt g. I g-rika vatten. Den rika g-stammen i ~ Mälaren.*

Gös² (j-); -en, -ar. Fackl. Tackjärnsstykke på omkring 4 m. använt vid vallonsmide. *Enligt Nord. Fam.² äro g-arna »3,5 à 4 m. långa tackjärnsgaltar»; enligt andra uppgifter kunna de variera mellan 3 och 6 m.*

Gös³ (j-); -en, -ar; -lina; -stake; -stång. Sjövä. Mindre flagga som mer l. mindre liknar nationalflaggan l. örlogsflaggan (hos oss numer fullt lik örlogsflaggan) o. som nyttjas dels i hamn hissad förut å en mindre flaggstång kallad g-stången l. g-staken (örlogsgös), dels hissad på förtoppen för tillkallande av lots (lotsgös) o. i detta fall vanl. omgiven av en bred vit kant. *I svenska flottan utgjordes örlogsg-en före 1905 av svensk-norska unionstecknet (unionsg-en) och ~. Om g-linan har skäggat sig uppe i masttoppen Alb. Engström.*

Göt¹ (j-); -et, =; best. plur. -en (akut) l. **Göte** (j-); -et, -en (grav); best. plur. -ena; -järn m. fl. se II. Tekn. Även koll. Gjutet järn- l. stålstycke (även cement- l. d.), block som erhålles då smält metall m. m. gjutits i metallformar o. där stelnat. **I.** Enkelt. *Fullt täta g. Ett gott g. bör ha en slät och sprickfri yta, vara tät och ha så mycket som möjligt likformig sammansättning i sina olika delar G. Dillner. G. av bessemer eller martinmetall. Eller medelst pressning av varma g. genom ringformiga munstycken. Till salu 50 ton g. annons 1917. Att cementproduktionen nu kan drivas upp ~ till 1 miljon g. å 170 kg. netto pr år. [Ha kokillerna] fördjupningar på sin yta, erhålles ojämn yta å g-en och ~. Stålgöt. — G-en och ämnen av järn och stål. II. Ssgr. *G-metall ~ smidbart järn, framställt enligt någon av g-järnsmetoderna (bessemer-, martin- l. elektrisk stålsmältningsmetod) vare sig i form av mjukt järn eller stål. Av g-metall eller annat järn. Anbud å ~ fackverksmaster av g-järn för kraftledningen Trollhättan-Västerås. Gjutningen färdig med g-kanalerna kvarsittande. Forsbacka ~ bruks-egendom med masugnar, bessemer- och martinverk, göt-, medium-, fin- och rövalsverk, dng- och räckehamrar.**

Göt² (j-); -en, -er (akut) l. -ar (grav). Ngn gång även 'göte'. **I.** G-ar o. (särsk. äld. skönl. l. i vidare bemärkelse) g-er. Inbyggarna i* Götaland (dvs. Öster- o. Västergötland, Småland, Dalsland, Bohuslän, Halland, Skåne, Blekinge, Öland o. Gotland); förr mer inskränkt o. då ibl. avseende huvudsakligen öst- o. särsk. västgötar l. ock allmännare som benämning på nordbor

(o. då ibl. hopblandat med 'goter'). *Striderna i fordom tid mellan svear och g-ar* (l. ibl. *svear och g-er*). *Skrivaren har säkerligen varit en g., kanske bosatt i nord-östra delen av Västergötland. G-erna fordomdags drucko ur horn. De yverborne g-er. Upplivandet av de gamle g-ers frihetsanda. Alla g-ars ting västgötars. Märk Mesog-er gammalt namn på 'goter'. II. Blott g-er. Litteraturhist. Om medlemmarna av det Götiska förbundet l. anhängarna av den götiska riktningen i början av 1800-talet. Nyromantiker, g-er och akademister. Icke göra någon skarp skillnad mellan g-er och fosforister. — Göta (grav); ursprungligen gen. plur. av föregående, numer nyttjat nära nog som oböjl. adj. Skrivs med stor bokstav. G. artilleriregemente. Han är på G. garde G. livgarde. G. hovrätt. G. ingenjörkår. G. kanal. Direktionen över G. kanalverk. G. källare i Stockholm. Det gamla G. lejon. Svea och G. rike. Kors i G. rike! vard., skämts. G. trängkår. G. älv vid Trollhättan.*

— **Göteborg** |a, -ade, -as. Se göteborgsvits nedan. — **Göteborg** |are; -ar(e)n, -are; -sk; -ska (kvinna o. munart). — **Göteborgssystem** |(et) (j-). En anordning till främjande av nykterhet o. motarbetande av fattigdomen enligt vkn utskänkningen o. utminuteringsen av brännvin o. andra brända o. destillerade drycker anförtros åt allmännyttiga bolag som icke beräkna enskild vinst. G-et, som faktiskt tillämpats

redan 1850 i Falun och 1852 i Jönköping, utvecklades synnerligen väl i Göteborg, där det dock först infördes år 1865. -vits; -a (l. ibl. 'göteborga'); -are. Vits av formell beskaffenhet o. oftast 'djärv'. Då Oscar II en gång yttrade till den kände vitsaren, göteborgaren Aron Jonasson 'Va du är blixtrande i dag!' svarade denne omedelbart med en typisk göteborgsvits: Blixtrar den ene, så Oskar (äskar) den andre. — »Man börjar så småningom förstå, vad vederbörande ha för biplan med monoplane», göteborgar man i Hälsingborg 1910.

— **Götisk** (j-; akut); -t; [-het]. 1) Huvudbet. a) Litteraturhist. o. d. Jfr göt² II. G-a förbundet stiftat i Stockholm 1811 av bl. a. J. Adlerbeth o. E. G. Geijer; utgav Iduna; upplöstes först 1844. Den g-a riktningen. Indelningen av den litterära rörelsen mot akademien i början av 1800-talet i en g. och en fosforistisk skola har kanske väl mycket markerats. En 'g-t' nationell konst, som gärna begagnade de nordiska myterna. — En anda av g-het. b) Fornnordisk o. d. Den g-a yverboreheten, som snart skulle få sin inspirerade bibel i Atland E. A. Karlfeldt. 2) Äld. o. mindre vapn. bibet. Gotisk. G. stil spetsbågsstil (o romansk osv.). G. skrift munkskrift (varpå handskrifter under 1200—1400-talen skrevos); utmärkes gm skarpt brutna, kantiga o. med snirklar utstyrda bokstavsformer (samt ofta rikt prydda initialer).

EFTERSKRIFT TILL ANDRA BANDET.

Än ett band av Nussvensk ordbok föreligger nu avslutat. Därmed torde i det närmaste en tredjedel av hela arbetet vara fullbordad. Sedan år 1920 har jag för fullföljandet av ordboken haft att glädja mig åt understöd av Svenska Staten, ett understöd, varförutan mitt arbete varit otänkbart. Men därjämte har jag att med största tacksamhet erkänna, att såväl Svenska Akademien som Uppsala Universitet under de senare åren medelst understöd främjat arbetet. Endast därigenom har det varit mig möjligt att erhålla hjälp med en del förarbeten, särskilt det mödosamma utskrivandet och ordnandet av ordmaterialet, förarbeten, som tillförene legat enbart på mina egna skuldror. Den uppmuntran till uthållighet i det tålamosprövande arbetet, som Staten, Uppsala Universitet och Svenska Akademien härmed skänkt mig, har för mig varit synnerligen betydelsefull. Och jag kan även med glädje påpeka, att de utkomna häftenas antal de senare åren ökats med ett om året.

Till bokförlaget Söderström & C:o i Hälsingfors, som så välvilligt erbjudit sig att ställa till mitt förfogande på deras förlag utkommen finländsk litteratur i och för excerpering för ordboken, ber jag här få rikta ett hjärtligt tack. Härigenom komma de rikhaltiga bidrag, som svenskarna i Finland lämna till det svenska högspråket, att mer än hittills kunna tillgodogöras för ordboken.

Till sist ett tack till alla dem som, ehuru de, i likhet med författaren själv, kunnat ha förväntningar om ett snabbare utgivningssätt, ändock givit sig till tåls och sett till arbetets från början helt oberäkneliga svårigheter, jag menar mina förläggare, arbetets gamla abonnenter, mina egna medarbetare och meddelare.

Uppsala i januari 1926.

FÖRFATTAREN.

PD5625 .08 vol.2

Östergren, Olof, 1874–1963.
Nusvensk ordbok / av Olof
Östergren.

39968026687791

